BIBLIOTECA NAZIONALE
12
16 G
15

14-24.h.14.

Digitized by Google

Digitized by Google

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI

IN OMNIBVS PHILOSOPHIAE PARTIBVS INTER LATINOS & Græcos autores principis OPERA, quæ extant, omnia, non ſolum liberalium diſciplinarum, ſed maiorum facultatum ſtudioſis etiam utiliſſima. ſine quibus Ariſtoteles in præcipuis locis intelligi non poteſt. Quare ſummi uiri rectè cenſebant, uerè ſtudioſum non eſſe in cuius bibliotheca hic autor non erat.

Porrò, infinitis locis non aliquot uoces, ſed longas periodos quæ in prioribus æditionibus deſiderabantur, emendauimus, adiuti præſidio uetuſtiſſimorum manuſcriptorũ exemplarium, & auxilio doctiſſimorum uirorũ:

Inter quos in omni literarum genere ſummus uir HENRICHVS LORITVS GLAREANVS Arithmeticam & Muſicam demonſtrationibus & figuris auctiorem redditam ſuo priſtino nitori reſtituit, cui exemplar aureum uenerandæq; uetuſtatis fuit ex monaſterio S. Georgij.

Et MARTIANVS ROTA opus de tota diſſerendi ratione, hoc eſt, organum, Dialecticæ & Rhetoricæ ſtudioſis neceſſarium, illuſtrauit. Et huius autoris uitam certis coniecturis, cum ex alijs, tum ex Boëthi monumentis collectam, bona fide deſcripſit.

Hæc pagina uerſa, altera facie, librorum catalogum oſtendet.

BASILEAE APVD HENRICHVM PETRVM.

INDEX LIBRORVM QVAE IN

hoc libro continentur.

IN Porphyrium à Victorino translatum Lib. II.
In Porphyrium à se latinum factum Lib. V.
In prædicamenta Aristotelis Lib. IIII.
In librum de interpretatione commentaria minora Lib. II.
In eundem de interpretatione commentaria maiora Lib. VI.
Analyticorum priorum, Aristotelis Anitio Manlio Seuerino Boëthio interprete Lib. II.
Analyticorum posteriorum Aristotelis, Anitio Manlio Seuerino Boëthio interprete Lib. II.
Introductio ad categoricos syllogismos Lib. I.
De syllogismo categorico Lib. II.
De syllogismo hypothetico Lib. II.
De diuisione Lib. I.
De diffinitione Lib. I.
Topicorum Aristotelis, Anitio Manlio Seuerino, interprete Lib. VIII.
Elenchorum Sophisticorum Aristotelis, Anitio Manlio Seuerino Boëthio interprete Lib. II.
In Topica Ciceronis Lib. VI.
De differentijs Topicis Lib. IIII.
De consolatione philosophiæ Lib. V.
Aduersus Eutychen & Nestorium Lib. I.
Ad Symmachum quòd trinitas unus sit Deus, non tres Dij Lib. I.
Ad Ioannem diaconum an personarum nomina de essentia prædicentur Lib. I.
An omne quod est, bonum sit Lib. I.
De unitate & uno Lib. I.
De disciplina scholarium Lib. I.
De Arithmetica Lib. II.
De Musica Lib. V.
De Geometria Lib. II.

Digitized by Google

IN DIVI ANITII MANLII SEVERINI BOETHI OPERA AD MAGNIFICVM VIRVM D. ANTONIVM FVGGERVM, INVICTISSIMORVM IMP. CAROLI ET CAESAR. FERDINANDI FRATRVM À CONSILIO, HENRICHI LORITI GLAREANI PRAEFATIO.

VM in celeberrimum, ac eruditissimum hunc authorem præfari uellem, GENEROSE D. ANTONI, multa sanè mihi, uel antequam in manus ipsum desumpsissem, perpendenda, ac Lynceis (ut dicitur) oculis conspicienda occurrebant, quippe quem sciã ab aliquot iam annis à multis maleaudire, nec dignũ qui inter classicos numeretur scriptores. Alijs scilicet dictio non placet, phrasin aiunt duram, stylum diuersum. Alij eruditionem nimis proletariam culpant, quædam etiã ambigua, ac uix doctis auribus digna. Quibus omnib. respondere, certe difficile uidetur. Porrò quoties à doctissimis nonnunq; de eo iudicium inquireremus, Dij boni quàm sæpe in mentem uenit illud Flacci:

Tres mihi conuiuæ prope dissentire uidentur,
Poscentes uario multum diuersa palato.

Laurentius Valla, argutissimus linguæ latinæ iudex, Boëthum eruditorum ultimum nominare non dubitauit, nimis, quantum ego iudico, propensus in eius uiri reprehensionem. Vallam quidem exagitatum eo, quo uixit, tempore existimo ab iniquis tum iudicibus, qui Boëthum nulla alia ratione magnum iudicabant, quàm quod proximè ad Sophisticen, qua illi excellebant, accedebat. Vt uerum sit, quod uulgo dicitur, Tantum quisq; probat, quantũ se assequi putat. Accedit etiam hoc, cur magis hic author, alijs eximijs authoribus propè exulantibus, in Barbarorum manibus hæserit, quod tanta docet diligentia, ut nimia eius in docendo sedulitas propemodum lectori, paululum fastidioso, sit tædio. Idq; in Philosophicis potissimum, & in mathematicis. Eam tamen sedulitatem in musicis rei difficultas ita uicit, ut ibi intactus multis annis fuerit, donec ueniret nunquam satis laudatus uir Franchinus Lauden., qui in eo illustrando magnum operæ precium fecit. Fuit hercle ante annos aliquot, ut multi, qui Musicen profiterentur, non dubitarent palàm dicere, impossibile esse quenquam Boëthi Musicen intelligere. quod insignis quidam Phonascus Coloniæ Agrippinæ ante annos XXX, cum ibi Philosophiæ operam nauarem, mihi obiecit. Quod ei ita uisum, quoniã præter cãtuum usum, nihil alioqui, quod ad eius disciplinę maiestatem attinet, habebat. Et qui tales sunt, maiore per louem supercilio nonnunquam de authoribus iudicant, quàm qui sunt eximiè docti. quod, prò dolor, non in hac tantum contingit scientia, sed passim in alijs, maximè hac nostra tempestate. Sed ad authorem ipsum redeo. Scripsit multa hic, quorum copiosè meminit Trithemius Abbas. Quæ hodie quidem extant Logica & Mathematica, ea præcipua puto, nec phrasi diuersa, nec stylo dissidentia, ut liceat haud obscure uidere, ea omnia ex una exisse officina, utraq; docta, erudita, ac doctrinæ fidelissimæ. De quibus logica, quòd multi de ijs uaria prodiderint, indicta ac intacta relinquimus. Mathematica uero, quæ ille nobis reliquit, omni Encomio celebranda uidentur, sunt enim multo dignissima. E quibus duo illi eruditissimi de Arithmetica libri principem locum merito tenent, absolutum omnino opus, quantum ad Theoricen attinet, cui nihil demi, nihil addi potest, omni parte teres ac rotundum. Quanquam Georgius Valla in portentoso illo uolumine de rebus fugiendis & expetendis, ex

Martiano Capella, memorabile quiddam (Si diis placet) adiicere uisus sit: Sed ille idem Georgius cum reconditiora omnia in Arithmeticis ex hoc authore habuisset, ne semel quidem eum cum dignitate nominare uoluit. De Musicis idem dico. Ibi enimuero habuit Guilielmos, Bryennios, & nescio quos alios authores, non admodum celebreis, Boëthus in merita nomenclatura locum apud eum non habuit, cum quicquid solidæ eruditionis in Musicis Geor. Valla prodit, acceptum Boëtho debuit, reliqua collectanea sunt inania, nec cœlum, nec terram attingentia, in utroque tamen quæsita, iucunda magis, quàm necessaria subtilitate, ut Plinius de Syderum musica prodidit. Quicquid hic noster author in Arithmeticis ac Musicis protulit, id in totum solidum est, ac discussum, fundatumq; ex intimis Matheseos principiis, inconcussumq; in secula manebit,

Quàm si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

Quintus tamen liber de Musicis mihi quidem nõ uidetur absolutus, tametsi scio aliter uisum eximio uiro Iulio Martiano Rotæ, qui nuper in hunc authorem præfatus est. Qui eum mihi pleraq; de hoc authore conueniunt. De duobus tantummodo uoluminibus magna dubitatio uidetur, nec adhuc planè apud me discussa, quantumuis mecum lucter, omnem moueam lapidem, rationes omneis mecum mutem, uersem, uoluam, ignorans,

Quo teneam uultus mutantem Protea nodo.

Vt est apud eundem Flaccum. Nam si id opus de duabus Christi Seruatoris nostri naturis, ac item de Sanctissima Trinitate eius sunt, ut Titulus præfert, nec stylus repugnat, qui factum est, ut in opere illo de Philosophiæ consolatione, quod ultimum eius existimant, cum toties occasio esset, ne semel quidem Christi mentio fiat? Erat in carcere optimus ille uir, dubius de uita. Tyrannus truculentus imminebat, tractabat de Diuina prouidentia negocium arduum. Ibi de huius seculi malicia, de fortunæ instabilitate, de malorũ hominũ in hoc mundo imperio, per totum opus conqueſtus. Et scilicet, non erat in his CHRISTVS, homini tam docto, uiro tam honorato ac pio uel semel nominandus? CHRISTVS, inquam, omnis patientiæ exemplum, longe maiores iniurias ab inimicis passus. Deus, Dominus, Creator à Creatura cruci affixus, non erat ille, inquam, in hoc tam splendido, ut uideri uolunt, opere nominandus? Ego igitur, ut ingenue fatear id quod res est (etsi scio quàm magnam mihi moueam hac opinione inuidiam, & plus quàm Camarinam, dicendũ tamen est, quod animo sedet meo) mihi quidem magis Philosophicum opus uidetur, quàm Christianum, nec tamen indignum quod à Christiano homine legatur, sed indignum, ut ab eo scriptum credatur, qui ipsi Christo, dato in sacro baptismate nomine, ipsum antescriptis professus. Nec ob ipsius professionem (nam aliæ numerantur captiuitatis causæ) in carcerem detrusus, ne semel quidem Christi faciat mentionem. Non exaggerabo pro dignitate negocium, satis est lectori indicasse quid me potissimum moueat. Sed enim de stylo, quàm is quadret cum aliis Boëthi præfationibus, iudicium aliorum esto. Multis sane (e quorum numero me facile dixero) prosa illa cum carmine non unius hominis esse uidentur, longe maiorem gratiam habet carmen, quã ieiuna illa prosa. Quod simul atq; quis secum diligentius perpenderit, uidebit me non temere opinatum esse. At quid dicemus de tot ante nos doctorum uirorum iudicio? Quis unquam ea de re dubitauit? omnes ne cæcutierunt? Non aio. Quid tum? Non cogitarunt, inquam. Si cogitassent, si iudicassent, si discussissent, melius nobis ea æstimare potuissent: sed non uenit in mentem, aliis occupatis cogitatibus. Quemadmodum & nostra ætate, nemo paulo eruditioris iudicij homo, eruditissimos absolutissimosq; illos Rhetorices ad Herennium libros Ciceronis existimabit, sed alterius cuiuspiam docti uiri ea tempestate, quæ maxime tunc magnis ingeniis floruit. Atqui LAVRENTIVS VALLA, Angelusq; Politianus, eloquentiæ Romanæ lumina, ac exactissimi iudicij duo uiri ubique, ut Ciceronis,

Digitized by Google

ronis, allegant. Non erat, inquis, illis nasus? erat utiq;, sed non cogitarunt, alioqui ex styli diuersitate, ac ex multis aliis argumentis colligere facile poterant, non esse ea Ciceronis, quamuis & docta & pura & elaborata, quamuis inueterata hominum opinio reclamet, denicq; quantumuis & Georgius Valla & Antonius Mancinellus & quidam alij luctati sint, ut id hominibus persuaderent, omnes id luerati, ut apud eruditiores uel stupidi uel pertinaces dici mereantur. Sed ad Philosophiæ consolationem illam redeundū. Si Musas recte meretriculas uocat Philosophia, ut sophistæ garriunt, quòd nihil solidę consolationis, nihil medicinę afflicto afferant animo: Sed ipsa sit uera eius medela. Quid ni & nos, quibus Christus ueram fidem fecit, ridebimus uicissim ieiunam illam Philosophiam, καὶ τὰς Κόρακας hinc facessere iubebimus, quæ in hoc mundo felicitatem tot philosophis mentita, tanto fortius deceptis hominibus, quanto matrona adultera fortius meretricula fallit, infirmo Boëthio adesse ab nescio quo ficta initio huius operis. Nihil enim plus firmitatis habet Philosophia, quàm Musæ, ut Criticis placet, meretriculæ. gentili homini elegans, Christiano ridiculum inuentum. Atqui si quæras, quem authorē eius operis putem, haud facile dixerim, cōiectura tamen haud exigua colligimus, fuisse aliquem non indoctum, aut aliquot potius doctos, qui in gratiam optimi uiri huiusmodi lamentationem instituerint, uelut funebre solatium iniuste cæso. Nam Boëthium haud quaquam tam stupidum fuisse putandum est, cum in carcere detineretur, ut tyrannicæ iniuriæ meminisse tam importune uoluerit. Verum de hoc opere plusquam satis. Egregie uero impudens fuisse uidetur, quisquis de disciplina scholastica sub huius authoris titulo librum emisit, stultiores autem qui Boëthij opus credidere. Geometriam inceperit ne cum iuuenis esset, ut quibusdam uisum est, ac omiserit, alio detentus studio, an senex post Arithmetices ac musicos libros non perfecerit, haud equidem scire possum. Certum est, eam ad nos absolutam non peruenisse. Sed nunc de Typographo ac operis castigatione dicendum. IOANNES VVALDNER Tigurinus, uir de optimis authoribus cum latinis, tum Græcis, cum rei etiam familiaris iactura summe meritus, Boëthij opera ante aliquot annos excudere prælo suo orsus, morte præuentus tam pium opus perficere nequiuit, idem tamen occasionem dedit HENRICHO PETRI, summo amico nostro, & de bonis literis non minus merito, ac quotidie bene merenti: qui omissum, Parcarū inuidia, opus feliciter perfecit, adiutores nactus tū uiuos doctores, tū mutos, hoc est, & eximij iudicij uiros, & ueteres codices. Adfuit enim huic æditioni D. SEB. MVNSTERVS ad huiusmodi honesta negotia natus, infatigabili cura ac diligentia. Codex etiam peruetustus ex Dei Opt. Max. munere obtigit nobis, quem habuit Reuerendus in CHRISTO pater ac Dominus, D. IOANNES KERN Abbas Cœnobij Diui Georgij in Hercynia Sylua. Qui pro suo in sacras literas & optimos authores amore, hunc codicem mittere per multa miliaria non dubitauit. Ex quo codice multa in musicis restituta sunt. Adfuit & D. D. BONIFACII AMORBACHII codex ex bibliotheca ipsius, qua uix est in tota Germania instructior altera. Nec defuit meus codex, multis notatus locis. Hoc lectorē scire uolui, ne temere præcipitatū opus crederet, quemadmodum nostra ætate fieri solet ab pecuniæ potius aucupibus quàm solidæ gloriæ petitoribus. Hocce igitur opus Magnifice D. ANTONI sub nominis tui patrocinio in lucē ire uoluimus, quē constat de honestis disciplinis, nec minus de disciplinarū professoribus ita meritū, ut uix aliū hac ætate liceat iustius, & suo merito, seculi huius Mecœnatē uocare. Quod testimonium præter cæteros multos eximios uiros locupletissimū duo mihi eruditissimi ac nobis amicissimi uiri dedere D. Otmarus Luscinius, iam fato feliciter functus, & D. Christophorus Seld. Reip. Augustanæ aduocatus, utercq; à te amatus, adiutus, euectus. Tua benignitas audaciam meam boni consulat. Friburgi Brisgoæ Anno à IESV Christi natali M. D. XLVI. Calendis Martijs.

IVL. MARTIANVS
ROTA GEORGIO CORNELIO PONTIFICI TARVISINO DESIGNATO, S.

PRIMVM rebus in omnibus semper fuit, nouí aliquid promere, secundum, ubi consequi illud nequeas, ab alijs deprompta meliora reddere, utruncꝫ tibi præstare Pontifex Corneli cum uellem, diuersas bibliothecas excutere cœpi, sperans me & hoc & illud effecturum. Sed alterum quidem assequi minimè potui, libros enim quos in Physicas auscultationes Seuerinus emisit, quamuis eos extare non pauci sciant, deprendere tamen adhuc non ualui. Alterum autẽ abunde, puto, consecutus sum, nã meliora quàm fuerãt hactenus impressa multo reddidimus eius commentaria, quæ partim uaria transcriptione labefactata stabiliri, partim longa uetustate collapsa reparari multis in locis desiderabant. Neque uero quisquam à nobis hanc prouinciam frustra susceptam opinetur, fuit enim Boëthus non solum magna facundia uir & eruditione singulari, uerum etiam iuuandi plurimos incredibili studio tenebatur, atcꝫ ideo cum Barbaros armis ab Italia prohibere Consul nõ posset, barbariem ab Europa disciplinis eijcere doctus non dubitauit. Aristotelẽ enim Dialecticæ & utriusque Philosophiæ, hoc est humanæ felicitatis magistrum, primus & latinitate donauit, & exposuit, id quod Lucij Syllæ dignitatem non æquauit modo, sed plurimum etiam excelluit, opibus enim et potentia fretus Cornelius Sylla, inuentos Athenis Aristotelis libros Romã portauit. Eloquẽtiæ et eruditioni fidens Manlius Seuerinus eosdem è Græco sermone in Romanam linguam transtulit, & ex obscuris adeò ut uix à paucis intelligerentur, cuiuis mediocriter erudito peruios luculentis expositionibus effecit. Quæ utilitas non tantum illius ætatis homines plurimum iuuit, sed ad posteros quoꝫ redundans, in nos usꝫ peruenit. Hanc eius egregiam animi uoluntatem cum inter legendum animaduertissem, libuit mihi quędam ad ipsius cognitionem pertinentia in unum colligere, ut et illi quamuis mortuo gratiam, si possem, aliquam referrem, & tibi, sapientiæ callem acrius insistenti, multis è floribus coronam darem, neꝫ enim arbitror ingratum tibi fuerit eum tanquam de facie noscere, per quem in dies magis ac magis proficis, & eius opera legendo mirũ in modum delectaris. Quod tamen dum facio, me uelim nullus existimet complures nostri temporis homines imitaturum, qui partim omnia in maius tollũt, partim quędam, ac si redargui nequeant, comminiscuntur, horum neutrum in præsentia facturum me recipio, quamuis probe intelligam non esse facile suæ quoꝫ tempestatis facta describere, nedum ullius qui mille ab hinc annis uita decesserit, in tanto præsertim scriptorum illius & succedentis æui silentio, qui ne publica quidem literis commiserunt. Quamobrem a nobis plura nullus expectet quàm ex eius aliorumue libris cognosci potuerunt, aut euidenti coniectura saltem comprendi. Ea tu Georgi nobilissime qualiacunꝫ in unum opus redacta, libenti, sicut omnia mea soles, animo percurre, & quam pridem nondum satis expolitam asportaras, nunc deniꝫ perfectam Boëthi historiam accipe.

ANITIVS Seuerinus Boëthus, Romanus, & nobilitate maiorum & animi dotibus clarus, in ea tẽpora incidit, quibus Italia à Barbaris oppressa tenebatur. Natus est enim non ita multis post annis quàm ab Alarico Roma caperetur. Floruitꝫ Theodorici regis tẽpestate. Theodoricus hic à Zenone cum ingentibus copijs missus, ereptam Odoacri Italiam sibi uendicauerat. Rauennæꝫ regni sede locata, cuncta pro libidine administrabat, quod uidens Boëthus honestis disciplinis animum applicuit, id sibi tantũ

supereſſe

ſupereſſe intelligēs quod homine libero dignum foret. Eruditus itaq; Græcis & Latinis literis ab adoleſcentia cum eſſet, quædam primum ex Euclide tranſtulit, atque ita tranſtu[illegible] & dimetiendi rationes, & alia quædam de ſuo adiungeret, ac quod nondum Ariſtotelis ætate repertum fuerat, æquale circulo quadratum aſtruere docuerit. Arithmeticam poſtea, Nicomachum, non ut interpres, ſecutus, ſed ſuo uſus iudicio, latinis uerbis reddidit. Et inde muſicam perplexam & inuolutam diſciplinam ex optimis quibuſq; collegit, qua in re & Ariſtoxenis copiam, & Pythagoræ iudicium expreſſit. Extat Theodorici regis ad Boëthum epiſtola, quæ & Ptolemęi Syntaxin, & Archimedis mechanicen ab eo latinitate donatam affirmat. Verū præludia hæc fuiſſe crediderim eorum quæ uir tantus mente agitabat. Philoſophiam enim latinis literis illuſtrare conſtituerat, non ut Varro ſtoicam, nec ut Tullius academicam, ſed eam quæ cæteras obſcurauit ab Ariſtotele inuectam, & à tot præſtantibus ingenio uiris, ætate tam longa celebratam. Id ipſe his uerbis ſignificat: Ego omne Ariſtotelis opus quodcunque in manus uenerit, in Romanū ſtylum uertens, eorum omnium commenta latina oratione perſcribam, ut ſiquid ex logicæ artis ſubtilitate, & ex moralis grauitate peritiæ, & ex naturalis acumine ueritatis ab Ariſtotele perſcriptum eſt, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine commentationis illuſtrem. Igitur Porphyrium, quem Victorinus Apher compendio tranſtulerat, explanauit, et eundem à ſe mox interpretatum nouis rurſum expoſitionibus illuſtrauit. Prædicamentis manum admouerat, cum ecce conſul Romæ creatur, hoc ipſe ſuis uerbis ſignificat: Etſi nos curæ officij conſularis impediunt, quo minus in his ſtudijs omne ocium plenamq; operam conſumimus, pertinere tamen uidetur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina ciues inſtruere. Nec male de ciuibus meis merear, ſi, cū priſca hominum uirtus, urbium cæterarum ad hanc unā rempublicam imperiū tranſtulerit, ego ad id ſaltem quod reliquum eſt, Græcæ ſapientiæ artibus, mores noſtræ ciuitatis inſtruxero. Quare ne hoc quidem ipſum cōſulis uacat officio, cum Romani moris ſemper fuerit, quod ubicunque gentium pulcherrimum eſſet atque laudabile, id magis ac magis imitatione honeſtare. Hæc ille. ex quibus illud etiam falſum eſſe conuincitur quod aliqui memoriæ prodiderunt, Boëthum omnia, non plæraque relegatum ſcripſiſſe. Ad conſulatum autem iuuenis peruenit fauore principum ciuitatis. Puerum enim à patre relictum curandū ſuſceperant, quòd & antiqua Manlij Torquati familia prognatum ſcirent, & nouam Anitij proaui indolem perſpectam in ipſo haberent. Primo eius conſulatu rex Hunnorū & Italiæ Odouacer Phæba, Rugorum duce uicto captoque potitus eſt, ſicuti Caſſiodorus tradit, qui bis ſolum, cum Symmacho ſemel, ipſum in cōſulibus nominat. Non ſolum autem dignitatem hanc ipſe adeptus eſt, ſed duos etiam filios ſuos, quod nunquam antea contigerat, conſules eodem tempore uidit, Patricium & Hypatium. Anno illo Boëthus in curia Theodoricum tum primum Romam accerſitum, S. P. Q. R. nomine, magna facundia laudauit, & in circo duorum conſulum medius triumphale conuiuium multitudini exhibuit. Collegam in ultimo conſulatu Symmachum ſocerum habuit, cum quo magiſtratū ita geſſit, ut commune bonum priuatis amicitijs præferret. Accidit ut Paulini conſularis opes regij ſatellites appeterent. Hominem ingenue tutatus eſt. Albinum falſò Cyprianus accuſauit, innocentem conſularem uirum oſtendit. Acerba fames Campaniam urgebat, & acerbiorem coëmptionem tyranni procuratores indixerant, eā exigi conſul non ſuſtinuit. Triguillam quoq; regię domus præpoſitum multoties ab iniuria deiecit, et Conigaſtū fortunas optimi cuiuſq; inſectantē cōpeſcuit. Hiſce rebus factū eſt, ut regis indignationē incurreret, perditorūq; delationibus in exiliū pelleretur. Accuſationis ſumma hæc fuit. Quòd Senatū leſæ maieſtatis acculaturū prohibuerit. Quòd ad Anaſtaſiū imperatorem literas miſerit de recuperanda libertate. Delatores perditis moribus homines tres extiterunt, Gaudentius & Opilio tunc

ob innumeras fraudes exilio damnati, Basiliusq; pridem à procuratione domus regiæ deiectus obæratusq; plurimum. Purgasset facile Seuerinus obiecta crimina, si coram delatores arguendi facultas sibi à Theodorico data fuisset. Sed uel iratus oblatam sibi ultionis occasionem amittere, uel improbus à se excitatam calumniam dissoluere noluit. Absens itaque uir & innocens & grandis natu Boëthus malorum conspiratione relegatus est, nec à bonis in patria retentus, Ticinum secessit, urbem in Insubribus positam, & sibi à tyranno præscriptã, in quam simul atque uenit, quo posteris etiam innocẽtiam suam cognitam faceret, pulcherrimum illud de Consolatione uolumẽ, Ciceronem imitatus, conscripsit. Nam sicut ille quo filiæ desiderium leuaret, de animorum immortalitate disceptans Tullium superuiuere monstrat, ita Seuerinus de falso & uero bono, deq; prouidentia disputat, & omnia uoluntate diuina mortalibus euenire declarat. Verum in eo opere Cicero carmen non attigit. Boëthus utranque orationem admiscet, atque ita admiscet, ut facile unicuiq; ostendat ingenium sibi quicquid tentasset nunquam defuisse. Sed quid naturali Philosophia difficilius? quid dialectica spinosius? at utranque disciplinam sic oratione sua peruagatus est, ut abditissima quæq; cuiuis prompta reddiderit. Neq; uero selectum unum aliquod argumentum oratione consectatus est, sed Philosophiç penetralia ingressus, ea latinis hominibus primus reserauit, quæ princeps Aristoteles de industria pluribus occultauerat. Qua in re optimos quosq; consuluit, Theophrastum dico, Eudemum, Andronicum, Aspasium, Herminum, Alexandrum, Syrianum, Porphyrium, Themistium, de quorum sententijs, tanquam honorarius arbiter, dijudicat. Attestatur hoc expositio in librum Aristotelis de enunciatione tam prima duobus, quàm secunda sex libris absoluta, in quorum tertio cũ de tribus contingentium modis se melius scripsisse dicat in libris Physicis, suspicandum reliquit se naturalem quoque Philosophiam enucleasse, uerum hactenus tam hi desiderantur commẽtarij, licet fuerint Taruisium hinc nuper asportati, quàm illi quos in Analyticen & Topicen emisit. Siquidem & hos ipse citat, & in topicam Ciceronis septẽ libros à se contectos profitetur, opus uarium, difficile, eruditum, nec à quoquam antea quã à Victorino frustra tentatum. Platonis dialogos ipse latinos facturum se recepit, factos Cassiodorus asseuerat, mirarer quomodo tanta præstare potuerit, nisi diuina illa in librum Aristotelis de interpretatione commentaria biennio scirem ab eo confecta, quod tempus uis euoluendis tot expositoribus satis fuisse uidetur, nedum eorum sententijs plærunq; controuersis & dijudicandis, & eligendis, & accommodandis. Inter Peripateticos enim celebris est fermè nullus qui in hunc librum non scripserit, quòd & magnopere quidẽ necessarius sit, & multa doctrina refertus, sed acumine sententiarum & uerborum breuitate perobscurus. commentabatur autẽ hæc quo tempore Theodoricus superatis alpibus Clodoueum socerum Francorum regem ingenti prælio profligauit. Cæterũ Seuerinus non tantum in interpretando & exponendo Aristotele uersatus est, sed plęraq; etiam ipse ueluti procreauit, horũ in numero sunt pulcherrimi illi quatuor de differẽtijs topicis libri, quibus dialecticos locos à rhetoricis dirimit, & totidem alij de utroq; syllogismo, item de diuisione et definitione singuli. Nam qui ad syllogismos categoricos introductorius inscribitur, titulum subornatum habet, cum liber Aristotelis de enunciatione, uel breuiariũ sit, ut ipse appellat, uel certe idẽ quod primus de categoricis syllogismis. Opus quoque de scholastica disciplina, non titulum modo, sed & elocutionem & inuentionẽ mentitur, aliter enim Boëthus scripsisset, si ea de re scribere uoluisset. Sed ipsum mittamus, ac de hebdomadibus aliquid potius in medium afferamus. Sunt autem hebdomades opera septẽ partibus distributa, sicuti decem libris decades, & nouem enneades. Hebdomadas Varro primus inscripsit, deinde hic ipse, ex quibus libellus de substantiæ bono, & alius de unitate & uno sumptus est, reliqua aut ędita nõ sunt, quod ea sibi, ut significare uidetur, commentatus esset, aut ad nos usq; non peruenerunt. Heb-

runt,Hebdomades iuuenis composuit,uelut & de duabus naturis & una persona Christi,hoc ut ita existimem eius uerba faciunt.Episcopus inquit scriptor epistolę tã quam ualde necessariũ cum præterire noluisset,è duabus naturis Christũ constitere, & in duabus æqualiter catholicos credere, nouitate dicti perculsus,meditabar omnes animo quæstiones.Decretum hoc fuerat concilio Calcedone celebrato, illucq; Leo Romanus episcopus uenerat,cuius epistola Romã missa cũ postea nitentibus acephalis condemnatũ iam dogma reuocare,pluribus cõuocatis Romę legeret,nec satis iam quid decerneret intelligeret,ansam Boëtho dedit eũ librũ cõponendi contra Nestoriũ qui duabus naturis personas totidẽ adiungebat,& Eutychẽ qui unicam naturã et personã tuebatur.Ergo siquis ab Imperatore Leone qui reiectã sub Martiano Nestorij et Eutyches opinionẽ fouebat,ad Iustinũ usq; supputet annos,paulo minus quinquaginta deprẽdet,quibus de Boëthi uita detractis prima iuuentutis tẽpora relinquẽtur. Verũ hęc ut libuerit quisq; accipiat,illud certe nõ admittendũ cõtenderim,Boëthũ morte pręuentũ musicã non absoluisse. Nã quod obijciunt aliqui titulos eorũ quæ desunt adhuc supereſſe, id nos in contrariã sententiã potius trahit, absurdum esse existimantes,nondũ conscriptis rebus uelle nomẽ imponere. Quod siquid imperfectũ Seuerinus reliquit,id ipse theologiã fuisse censuerim. Satis enim superq; Philosophiam illustrauerat,itaq; diuina restabant,& iam multum processerat Augustinũ secutus,ut ipse de trinitate ad Symmachũ scribẽs affirmat: Vobis, inquit,inspiciendum est,an ex beati Augustini scriptis semina rationum in nos uenientia fructus aliquos intulerint. Ex quibus illud etiam conijcere possumus,cur nono demum anno Theodoricus Seuerinum & Symmachum necarit,an quia senex in opinionem Arij defecit,& inimicus adeo catholicis euasit, ut eorum templa diruere in Italia uoluerit,si Iustinus Arianos in Asia non restitueret.Propugnatores autem sani dogmatis cum aliàs semper,tum præcipue eo tempore Boëthus & Symmachus extiterunt.Quamobrem tyrannus coniectos in carcerem obtrũcari iussit. Ticini in colx semper à maioribus traditum constanter asseuerant,Seuerinum cum regius speculator letale uulnus intulisset,utraq; manu diuulsum caput sustinuisse, interrogatumq; à quonam se percussum existimaret,ab impijs respondisse, atq; ita cum in uicinum templum uenisset,& flexis genibus ante altare sacra percœpisset, post paulum expirasse.Extinctus diuinos honores à nostris consecutus est, quòd pro catholicis contra perfidiam Arij mortem sustinuerit. Sunt qui scribant ipsum antea Rauennã accersitum,prætorioq; regis præpositũ,mox cũ aliquot senatoribus occisum, quod Symmacho potius conuenire uidetur.Turris enim lateritio lapide fabrefacta etiam num Ticini monstratur,Boëthi carcer,sepulchrumq; eius in ęde beati Augustini ui situr,qua parte in adytum templi ascensus incipit,hoc epitaphio incisum:

Mœnia & latia lingua clarissimus,& qui
Consul eram,hic perij missus in exilium.
Et quia mors rapuit,probitas me uexit ad astras,
En nunc fama uiget maxima,uiuit opus.

Circunfertur & aliud elogium quo sepulchrum eius exornabatur antea quam illic à Luithprando Longobardorum rege collocaretur. Ipsum quia paucis multa continet ad eius uitam facientia subiunximus.

Ecce Boëthus adest in cœlo magnus,& omni
Perspectus mundo,mirus habendus homo.
Qui Theodorico regi delatus iniquo
Ticini senium duxit in exilio.
In qua se mœstum solans dedit urbe libellum,
Post ictus gladio,exijt è medio.

Hic finis uiri clarissimi fuit qui facundia, probitate, doctrina, plurimum excelluit, ultimus omnium qui ex antiquis Romanis aliquid literarum monumentis cõsecrarint,

tint, primus omnium qui Aristotelicam disciplinam latinis literis illustrare cœperint, tantæ apud posteros authoritatis, ut ab eius sententijs nulla ferme sit prouocatio. Huius morte magnam rem amisimus, & frustra à multis postea tentatam, Platonis & Aristotelis concordiam, quam utriusq; Philosophiæ peritissimus & pollicitus fuerat, & nisi uitam eripuissent improbi, præstare solus potuisset. Vltio tamen paulopost insecuta est diuinitus, nam cœnanti Theodorico cum piscis caput illatum esset, uisus est sibi rex in eo uidere Symmachi faciem inferius labrum mordicus apprehendentem, toruisq; oculis subinde minitantem, eo spectaculo consternatus tyrannus in morbum incidit, & simulatq; quod uiderat id se uidisse confessus est, expirauit, ictu sanguinis mortuum sui diuulgarunt, uerum Amalasiunta rei conscia cum in regno successisset, patris acta contra ius & fas decreta rescidit, & Seuerini ac Symmachi bona in fiscum redacta eorum liberis restituit, paucis annis antea quàm Belisarius à Iustiniano missus Italia Gothos omnes expulit. Porro Boëthi multi fuerunt, primus stoicus de quo mentionem facit Diogenes in Zenonis uita; Secundus Epicureus quem Plutarchus in Cõuiuijs introducit: Tertius, Cretensis Aristotelis studiosus & uir consularis à Galeno celebratus. Præter hos alij fuerunt & Philosophi ambo & Peripatetici, unus hic ipse de quo satis iam dictum est, Patricius Romanus, alter Græcus & antiquior, quem & hic ipse in Porphyrio & Ammonius atque Simplicius ut Aristotelis interpretem agnoscunt. Fuerunt itidem & duo Symmachi magnæ in literis existimationis uterq; Primus Gratiani & Valentiniani temporibus: Secundus Zenonis & Anastasij, Illius epistolæ circunferuntur crebraq; de eo in Macrobij Saturnalibus mentio habetur. Huius nihil quidem extat.

sed ut Boëthi testimonium præteream, Priscianus Cæsariensis de ponderibus scribens, sic eum laudat, ut omnes omnium disciplinarum apices consecutus uideretur.

FINIS.

INDEX OMNIVM

EORVM QVAE NOTATV DIGNA VI-
sa sunt in his operibus, diligentissimus.

Alienatio qd pag. 797
accidens quid pag. 664. 35. 36. 45. 93. 92
accidentium diuisio 35. 92
accidentia propria indiuidua sunt 62
accidentiũ in nouem membra dispositio 4. 5. 14
accidẽtia inseparabilia in quibus cum differentijs specificis conueniãt pagina 86
accidẽtium nullus in definitionibus usus 3. 6. 7
accidens intenditur ac remittitur 43
accidentia non necessaria pag. 527
accidẽtia cõtinent ac continentur 43
accidẽtis nouem prædicamenta 5
accidẽs sine substãtia esse non potest 14
accidẽtia quibus insint 15
accidentia non æqualiter participant 41
accidentia cõtraria in una specie inueniuntur 43
actu quę non semper sunt pag. 374
actus à potestate quomodo differat 33
actuum humanorum effectus 927
adiuncta quę 781. 817, 874
adiunctorum natura eod.
adiuncta sese prodũt 820
aduersa quæ 816
æquitas quid 796
æquitas quotduplex 854
æquiuoca quę 5. 6. 10. 115
æquiuoca oppositionẽ nõ constituunt 337
æquiuoci & uniuoci intellectus 11
æternitas quid 945
affectorum natura 774
affecta quæ 775
affirmatio prior negatione 642
affirmatio & negatio una quę 354
affirmatio priuatoria quæ pag. 440
affirmat. impossibilis quæ pag. 441
affirmationum oppositiones tres 514
affirmatio simplicior negatione 294
affirmatio quid 334
affirmatio & negatio nulla sine cõpositione esse potest 317
affirmatio una 416
affirmationis & negationis natura 364
affirmatio & negatio sine uerbo constitui non potest 326
affirmatio ex quali cõpositione cõstituatur 306
agrorũ pulchritudo 904
aliud quid dicatur 81
anaxagoræ fuga 893
angulorum genera 1179
angulus planus eod.
angulus rectus, acutus, obtusus 1180
animæ uis triplex 46
animalia cũcta quid agãt pag. 372
antecedẽtia quę 782. 775. 874
ἐνθυμήματα 815
appositiones 434
apotome maior quatuor commatibus 1125
argumentũ ab antecedentibus 782. 828
arg. à consequentibus pagina 783. 828
arg. à repugnantibus 784
arg. ab efficientibus causis eod.
arg. ab effectis rebus 785
arg. à comparatione 786
arg. ex cõtinenti 810
arg. ex aduersis 816
arg. ex sterilicis 816
arg. ex negantibus 817
argumen. à simili 780
arg. à differentia eod.
argumentũ à cõtrarijs 781
arg. ab adiunctis 781
argumenti quarta species pag. 862
argumentatio quid 863
argumen. species 863
argumen. à partibus quot duplex 867
argumentum à causis 868
argumen. à cõiugatis 777
arg. à genere 778. 810
argumentũ à specie 789
argumentum à nota 873
argumentorum fides 766
argumentũ quid 76. 764. 842
argumẽtatio per hypothesin 822
arithmetica medietas qd pag. 1046
arithmetica medietas Rei pub. comparatur 1049
assiduus quid 773
auaritiæ effectus 904
autoritatis diuisio 851

B

Beatitudo status bonorum 911
bonum quod 911

bonũ quod noceat, an ſit bonum 905
bona exiſtimatio 896
bona corporis 911

C

Capitis diminutio quid 781
capitis diminutio qt modis fiat eod.
caſus quid 939
caſus obliqui in quibus a rectis diſcrepent 312. 313
caſu non omnia fieri 370
caſus & fortuitus euentus in quibus ſit 840
caſu quod eueniat 360
caſus qui 375
cauſa quid 433. 776
cauſarum genera 834. 880
cauſæ quatuor 550
cauſarũ plura genera 784
cauſarum uſus 843
cauſarum partes 882
cauſa in uoluntate 837
cauſa in pturbatione eod.
cauſa in habitu eod.
cauſa naturæ eod.
cauſa in arte eod.
cauſa caſus eod.
cauſa conſtans quæ 838
cauſa incõſtans perſpicua quæ eod.
cauſarũ prima diuiſio pagina 836.
cauſæ neceſſariæ eod.
cauſarum diuiſio 837. 838 & 849
cataſyllogiſmus 516
categoricorum uis 361
categoriæ ſunt genera rerum 4
chordarum ordo 1081
chroma unde 1080
circulus quid 1180
circumſtantiæ 880. 884
clocides 1036
comma quid 1115
cõmentationis uirtus pagina 431
commune quot modis dicatur 116
complexio 219
comparatio quid 883
comparatio maioris quid pag. 874
cõparatio minoris qd 875
comparatio maiorum uel minorum 776
comparatio duplex 895
cõparationum modi eod.
comparatio in quibus cõſtet eod.
concluſio quæſtione notior 861
concluſio quid 857. 861
cõditionales quot modis fiant 608
coniugata quæ 777. 870. & 873
cõſequentia quę 775. 783
conſequentia ſemper euenunt 818
conſentaneorum partes pag. 819
conſonantiæ ubi reperiantur 1084.
conſonantiarum ſpecies pag. 1154
conſonantiarum natura pag. 1084.
cõſonantia præter ſonum fieri nequit 1066
conſecutio 885
contingens quod 358
cõtingentium natura 359
contingentia quę 362
conuerſio terminorũ 518
conuerſio percontrapoſitionem 589
contradictio quid 338. 349
contradictio ubi ſit 338
contrariorum genera plura 815
contradictio 335
contraria quę 775
coniuncta quę eod. 844
contraria immediata quæ pag. 815
cõtradictiones quo pacto iudicandæ 374
contrarię nunquam ſimul uerę 408
contrariorum natura 343
cõtrarietas in ueritate & falſitate 457
contrariorũ diuiſio 874
corporearum diuiſio 949
corporis uoluptates 916
criminis remotio quot modis fiat 882
cręſus rex 901
cubi forma 1050
cubi eiuſdẽ participãt ſubſtantię 1043

D

Damni infecti permiſſio quid 784
deceptio in quibus fiat pagina 738
deductio quid 519
definitio quid 873. 90
definitiua conſtitutio 883
definitio à deſcriptiõe qd differat 866
deffinitio quid 794
deffinitio ad aliquid dicitur 795
deffinitionum differentiæ pag. eod.
deffinitiones proprię 799
deffinitio quid 649
deffinitionis diuiſio 649
deffinitionis membra 651
deffinitionum duo genera pag. 653
deffinitio à nota 655
deffinitionis à toto formæ pag. 655
deffinitio ἐννοιματικὴ 656
deffinitio ποιότης eod.
deffinitio χωρογραφικὴ pagina eod.
de[illegible] gina 657
deffinitio κατὰ διαφορὰν pag. eod.
deffinitio κατὰ μεταφορὰν pag. eod.

deffinitio κατ' ἀφαίρεσιν & ἐναντίου eod.
deffinitio κατὰ ὁμοιότητα 658
deffinitio ὡς τύπῳ 659
deffinitio κατ' ἐπαινον eod.
deffinitio κατὰ ἀναλογίαν pag. eod.
deffinitio κατὰ πρόσ. eod.
deffinitio ἀστιωδὴς eod.
deffinitionis uitia 660
deffinitio quid eſt, & propter quid 550
deffinitio per translatiõnem 806
diffiniri quæ nequeant pagina 644
deffinitio ex oppoſitis pagina 72
deſtinitiones conuertibiles bonæ 21
deffinitio ex quibus fieri debeat 67
demonſtratio uniuerſalis intellectuum eſt particularis ſenſuum 540
demonſtratio uniuerſalis præſtantior particulari pag. 339
demõſtratio propter quid & quid eſt 531
demonſtratio 523
demonſtratio ex neceſſariis 524. 526
demonſtratione & definitione ſcire an idem 546
demonſtrationum principia 546
demonſtratio quid 662
demonſtratio circularis pag. 552
demõſtrabilia nõ omnia pag. 538
demõſtratio non eſt corruptibilium 528
demonſtratio affirmatiua præſtãtior negatiua pagina 540
demõſtratio oſtenſiua potior illa quę ad impoſſibile ducit 541
demõſtratiua ſcientia circa tria 527. 529
demonſtratiuæ propoſitionis à Dialectica differentia 468
denominatiua 118
de omni quid 524
deſcriptio quid 60. 117
deus falli non poteſt 940
deus ſummum bonum pagina 920
deus an in loco 960
deus omnibus præſidet pag. 898
dialecticæ partitio 760
dialectica duplex 757. & 760
dialecticus & Sophiſticus quis 741
dialectica reſpõſio & interrogatio 418
dialect. diſputatio ex quibus conſtet 665
dialecticæ utilitas 662
dialecticæ proprium 663
dialecticarum diſputationum ſpecies 667
diameter quid 1180
diapaſon quot tonis conſtet 1075
diapaſon quid 1071
dictio quotduplex 320
dieſis quid 1115. 1080
diezeuxis quid 1083
differentia quid 33. 34.
differentia communis 30
differentia propria 30. 80
differentię alię faciũt alterum, aliæ alteratum 30
differentia ſpecifica 30
differentia ſeparabilis 31. & 80
differẽtia non patitur intentionem nec relaxationem 43
differẽtia de quibus prædicetur 36. 94
differẽtia ſuperior ſpecie pag. 16
differentiarum ſpecies pagina 814
differẽtia ſublata ſpecies tollitur 42
differentię & proprij cõmunio 42. 106
differẽtia & propriũ quid differant 43. 107
differẽtia maior ſpecie pagina 43
differẽtię & accidẽtis cõmunio 43. 107
differentia & accidens in quo differant 43. 108. 107
differẽtia omnis quę ſpeciei ſubſtantiam ponit. ſpecifica eſt 90
differẽtiæ quædã de differentijs dicuntur 96
differentię & generis propria 96
differentiarum deſcriptio pag. 89
differentia cur dicatur 89
differre tribus modis dicitur 64
differentia magis uidetur in eo quod quid ſit prædicari quã in eo quod quale ſit 65
differentia diuiſiua 37
differẽtia cõſtitutiua quæ pag. 37
differentia ſpecifica quid pag. 87
differentiæ quę ad diuiſionem utiles ſint 81
differentiarum geminus uſus 85
differentia & proprij utilitas 7
differẽtiæ prædicabilium quot ſint 41. 103
differentiæ & ſpeciei communia 42. 105
differẽtię & ſpeciei diſcrepatio 42. 105. 106
differentiæ immiſcibiles ſunt 42

dignitates 913
dissonantia quid 1069
differendi ratio quot facultatibus contineatur pag. 862
discipuli subiectio in tribus consistit 976
discolus quid 970
discoli etymon eod.
discipuli officia eod.
disputationū genera 734
disperata quæ 608
diuisio multifaria 638
diuisio secundum se 639
diuisio generis eadē apud omnes 640
diuisio qualis esse debeat pag. 767
diuisio certior omnib. rationibus 848
diuisio definitionum 848 & 849
diuisio duplex 7
diuisio est formarum 803
diuisio totius in partes pagina 646
diuidere quid 76
diuisio per accidens 648
diuisio secūdum accidens triplex est 52
diuersitas in quibus consistet 958
diuersifica 118
doctoris officium 978

E

EBrietatem sequentia pag. 971
ecthesis terminorum 495
edicta magistratuum quæ pag. 796
effectum quid 785. 776. & 874.
ἴνδοι & signa non idē 520
ens falso creditur genus prædicamentorum 26. & 74
enunciare quid 331
enunciatio quid 330. 561. & 312. 295
enūciatiōis simplicis partes 562
enunciationes coniunctæ & diuisæ 415
enuntiationum simpliciū diuisio 381
enunciationū diuisio 429
enunciatio simplex quid pag. 332
enunciationes simplices pag. 320. 562. 583
enunciatiuorū uocum natura duplex 369
enthymema quid 864. & 764. 832
enthymema 520
ἐπαγωγὴ 813
esse quid 965
esse rei quid 90
esse in toto 591
esse aliquid quot modis dicatur 307
essentiæ partes 988
ἐτυμολογία 809
euētus necessarius ubi pagina 371
exemplum quid 519. 864
exemplum ab inductiōe quid differat 519
explicatio qt modis fiat pag. 797

F

FActurę quę 375 facultas colligendi pag. 760
fallacia secundum opinionem 517
falsitas qūando circa opinationes uersetur 305
fallaciæ extra dictionem pag. 735
fatum 361
fatum quid 835
fatalis ordo 934
fato quæ subsint eod.
felicitatis summę cardo pag. 903
felicitas quæ perdurat pagina 914
figura quid 1186
figura prima maxime scientijs accōmodata 532
figurę tertię cōclusio nūquam uniuersalis 598
figura secūda & tertia nascuntur de prima 593
figura prima perfectior reliquis 471
forma quid 805
formarū finita est quantitas 807
fortuna 900
fortūnæ mutatio 901
fortuna & casus semper ignoti sunt 838
fortunæ euentus 839
fortuna non sempiterna pag. 839
fortuna aduersa hominibus plus prodest quàm prospera 909
fortuiti causę 939
fortuitorum nulla scientia pag. 542
futura quæ 358
de futuris cōtingentibus 362. 805. 873. 778. 640. 664. 61. 64. 125

G

GEnus quid 11. 13. 60
generis quatuor significationes 12
generum diuersitas eod.
genus uni speciei genus esse non potest 12. 13
genera quo pacto distent pag. 13
generis et speciei communia 38. 98
generis et speciei propria pag. 39. 99
genera antiquiora speciebus suis 39
generis & proprij cōmunia 40. 100
generis & ꝓprij propria pag. 40. 100. 101
generis & accidētis communia

munia 40. 101
generis & accidentis differentia 41. 102
genus in quibus superat speciē, & species in quibus vincit genus 100
genera utrum rectè in species an in differētias distribuntur 643
generis minus multiplex diuisio 644
genera specieb. suis abundant 15. 20
genus generalis. 23 26. 69
genus de quibus prædicetur 13. 15. 36. 94
generis & speciei participatio 14
genus definitione concludere non potest 60
genera diuersa sub uno genere consistunt 26. 74
generis multifaria significatio 57
genus quid differat à cæteris prędicabilib. 17. 63
genus quomodo differat à specie 17. 18. 63
genus & species in quibus conuenīant 18
genus à proprio quomodo differat 18. 64
genus cū proprio in quibus conueniat 19
generis & differētię & accidentis discrepatio 19
genus, differētia, accidēs, in quibus cōueniāt 19
genus quomodo ab alijs prędicabilib. differat 20
genera priora, pprijs 101
genus plures semper species, cū differē. habet 36
genera quæ genus superueniēs habere nō possunt 6
gen. specieb. materia 640
generis diuisio 11
genus à differētia & accidente quid differat 65
generis & differētiæ communio 95. 36
genus quādo differentijs careat 87
genus specieb. suis prius pag. 804
genera γενικώτατα 5
generū & specierum natura 810
geomet. medietas 1047
gentilitas seruorum non esse potest 803
gentiū diuersarum mores pag. 908

H

HAbitus prior priuatione 294
hęreditas quid 802
harmonica quid 1163
harmonicę uis & natura pag. eod.
harmonica medietas unde dicta 1052
harmonia Geomet. 1053
harmonica medietas 1050
heptagonū generatio pagina 1026
hermagoris in diuidendo error 7
hexagonū generatio 1025
homo quid 3. 898
hominis & equi similitudo 805
hominis à brutis differentia 361
honor unde 906
honesta utilibus antepōnuntur 846
humanę cōplexiones 973
humana cōditio 903. 905
hypothetises 607
hypotheticæ propositiones an simplices 610
hypotheticæ propositiones per connexionem quot modis fiant 608
hypotheticarum uis 361

I

Idem multipliciter dicitur 544
idē quot modis dicat 605
ignorantia 532
imaginatio 544
impossibilia quæ 305
impossibile quid 609
inęqualitatis species 1067
inæqualitas ad æqualitatē quomodo reducat 1014
incorporeorū duæ formæ pag. 54
incorporalia quæ sint 8
incorporeum prima natura 9
inductio quid 864. 667
indiuidua quę dicant 78
indiuiduū semper est pars pag. 78. 29
indiuidua quomodo distent 80
in subiecto aliquo esse qt modis dicatur 121
indiuidua quę sint 122
indiuidua an sint in subiecto 123
indiuiduorū nulla est scientia 27. 75
indiuiduorum natura 29
indiuiduū quot modis dicatur 65
indiuidui prędicatio 16
infinita sunt scibilia 340
infinitorum nulla cognitio 113
infortunium 902
ingeniosus quis 675
instantia quid 516
instantia à propositione quid differat 520
interualla quot 1020
intectibile quod dicat 2
interuallum quid 1068
interpretatio unde fiat 290
interpretationis partes 290
interrogatiōis duplex species 419 (296
intellectus posterior re
intellectus primi qui sint pag. 299
intellectus an apud omnes homines 303
inuentionis species 761
inuētio iudicationi subiecta 761

Inuidus quis 765
Iocũda minus iocũdis melio ra 846
Isosceles 1181
Iuridicialis cõstitutio 882
Ius ciuile qd 770. 796. 821

K

Kolurus 1032

L

Largitatis effectus pag. 904
Laterculorum generatio pag. 1035
Laterculi qui eod.
Lex quid 796. 800
Lex Aelia sanctia 773
Libertatis tres partes 771
Liberũ arbitriũ quid 368
Liberum arbitriũ non esse in omnibus 370
Liberũ arbitrium 360
Libero arbit. sublato quid eueniat 372
Linea quid 1173
Linea recta quid 1174
Linearum genera 1179
Literæ uariæ, & uariæ uoces 301
Litera quid 297
Litera ab elemẽto quid differat 297
Logicæ quid 760
Logicę uis 760
Logicæ uis duplex 47
Logica an sit pars philosophię eod.
Logicæ finis 48
Logicæ partes 872
Logicę utilis in omni sciẽtia 3
Locorũ diuisio 876. 877
Locus ex affectis 77
Loci significationes 865
Locus contrariorum 815
Locorum species 871
Locus à cõparatione quot duplex 786
Locorum uis 789
Locorum ordo 792
Locus à diuisione 870
Locus ex oppositis quot duplex 869
Loci substantiæ 876
Locus à nota 768
Locus ab effectis eod.
Locus à causis 843
Locorum diuisio 767
Locus quid 761. 864
Loci generis 689
Locus ab adiunctis 817
Locus similitudinis 813
Locutionis partes 290
Luxurię species 971

M

Magistrorum diuisio 978
Magnitudinis species 988
Maior extremitas qd 470
Maioris inæqualitatis partes 1003
Medium quid 470
Media nõ sunt infinita 535
Medietatũ dispositio 1060
Melorum genera 1080
Mensura quid 1179
Meretrix 971
Merobaudes Rhetor 807
Modi quatuor 426
Modi redarguendi quot pag. 734
Modi trium figurarũ 544
Monochordi partitio 1135
Mos quid 796
Motus species 453
Motus species 453
Mulieris persona à pupillo quid differat 814
Multiuoca 118
Multiplicis distinctio 668
Multiplex quot modis dicatur 1603
Multitudinis species 988
Mundus quibus continea tur 372
Mundus quibus gubernaculis regatur 898
Musica mundana quot elementis constet 1075
Musicus quis 1086
Musicæ genera eod. 1064. & 1065

N

Natura quid 372. & 948
Natura de quibus prędicetur 948
Natura quot modis dicatur eod.
Natura in Christo duplex pag. 951
Naturæ diligentia 922
Naturæ diuisio 949
Natura 840
Natura minimis contenta pag. 904
Naturę partes 854
Necessitates duę 946
Necessariũ dupliciter præcognoscitur 522
Necessitate non omnia fieri 870
Necessariũ æquiuocè contingit 479
Necessitas duplex 551
Necessarium plura significat 50
Necessitas impossibilitas quãdo idẽ ualeant 443
Necessitas an in rerũ natũra sola dominẽ 360
Necessitatis duplex modus 376
Negatio quasi diuisio 294
Negatio quid 334
Negatio quæuis nomẽ esse non potest 342
Negationi omni affirmatio, & rursus omni affirmationi negatio apponitur 336
Negantia quę 817
Negotiari quid 369
Negociari quid 369
Nexus quid 797
Nihil quid sit 1020
Nocentis duplex species pag. 811
Nomen quid 308. 312. 645. 313. 558. 560. 581
Nomen nõ significat tempus 309
Nomen infinitum 381

nominum

hominum & uerborũ natura triplex 299
hominu prima cõsideratio 112
nomen prius uerbo 335
nomen infinitum 312
nomen & res diuisa 875
nominũ & uerborũ trãspositio 412
nomen & uerbum solæ dictiones 330
notum aliquid esse quot modis dicatur 53
nomẽ significat tempus, uerbum autem cõsignificat 313
notà quid 809
notio quid 805
notatio quid 773. 809
numerus quid 990
numerus par quid eod.
numerus impar quid 991
numeri paris diuisio 992
numer. pariter par eod.
numerus pariter imp. 993
numerorum species contrariæ 994
numerus impariter par pag. eod.
numeri imparis diuisio pag. 997
numer. incõpositus eod.
numerus diminutus 1001
numeri perfecti generatio 1001
numeri perfecti raro inuẽniuntur eod.
numerus superparticularis 1004
numeri maioris eod.
numerus naturalis eod.
numerorum triãgulorum dispositio 1022
numerorũ triangulorum latera 1023
numerorum triãgulorum generatio eod.
numeri quadrati 1023
numerus quadrat. qs eod.
numeri circular. uel Sphærici 1036
numeri figurati 1027
numeri quadrati qui 1088
numerus pẽtagonus quis pag. 1025
numerus linearis 1021
numeri substantia 990
numerorum solidorũ generatio 1030
numeri heteromikeis 1033
numero differo quid dicatur 64
numeri ꝓportionales pagina 1043
numer. superpartiẽs 1008
numerus multiplex superparticularis quis 1009
numerus multiplex suppartiens quis 1010
numerus duplex 959. 990
numeri antelongiores pagina 1034

O

OPpositio una tantũ in singularib. subiectis 409
oppositio quomodo fiat pag. 336
oppositorum diuisio 815
oppositiones quatuor pagina 641
oppositio cõtradictionis quæ 642
oratio quid 318. 561. 582
orationũ diuisio 319. 561. & 582
oratio simplex prior composita 319
oratio ex quib. cõstet 211
orationes triplices 304. & 299
orationum diuisio 291
orationis perfectę partes
orator 95. 884 (eod.
orationum species 324
orationes quãdo unę quãdo multiplices 328
oratio quãdo simplex uel composita eod.
oratio sine tempore 559
oratio simplex quid 331. & 328

P

PAr parẽ ꝓducit 1050
partes nũq; spẽs 804
partis & speciei differentia eod.
partitio quid 196
partitio est mẽbrorũ 803
particulare quod 950
pariũ nulla discretio 847
pecudes beatę 916
pẽtagonorum generatio pag. 1025
perfecta impfecta excellunt 84.
persona in Christo an duplex 953
persona sine natura non potest esse 949
persona in substãtijs 950
persona quid 950. 951
personæ etymon 950
φαντασία 8
philosophia quid 2
philosophiæ diuisio 2
philosophiæ descriptio pag. 891
philosophię laus 902
pluralitas omnis ex unitatibus est 967
possibile quid 361. 373
possibile quod 612
possibile quare dicat 436
possibiles propositiones quæ 438
possibilitatis tres sententię 373
possibile à potestate 451
possibilitatis duæ significationes eod.
possibilitatis æquiuocatio 452
positio quid 667
potens quis 914.
præmiũ cur appetatur pagina 929
prędicationes diuersę idẽ significantes 411
prædicationes coniunctę & disiunctæ 419
prędicationum diuisio pagina 421

prędicabilium considera/tio sensibilia corporea sunt 9
prędicabilia an uera sint 8
prædicabilium descriptiones uel definitiones 63
prædicabilia quo pacto ad se inuicem prędicantur 93
prædicamenta 665
prędicamenta cur dicantur 69
prædicamenta sine cognitione prędicabiliū percipi non possunt 51
prędicatio omnis aut maior, aut æqualis subiecto 348
prędepta in inchoādo aliquo autore 1
principij petitio 515
principia quatuor 58
principia regulatiua 469
priuantia quę 816
principia nō multo minores conclusionibus 543
principia quotduplicia pagina 543
prius & posterius quę dicantur 13
probabilia quę 662 862
problema Dialecticū qd pag. 666
probis probitas præmiū est 929
probatio in diuisiōe sita 7
proprium quid 664
proprij usus 49
proprij quartus modus cōuertitur 92
proprij & accidentis communio 45. 110
proprij et accidētis discretio 45. 111
propria quę dicantur 44
proprium & species conuertuntur 101
proprium de quibus prędicetur 36. 94
proprium quot modis dicatur 34. 35 90. 91
proportio quid 33. 463. & 1043. 1093
proportionalitas qd 1093 & 1043
ꝓportionalitas apud antiquos 1044
proportiōes minimæ quæ pag. 1091
propositio quid 857. 763
propositiones contrariæ quæ sint 344. 346
propositiones indefinitæ pag 345. 346
propositionum prædicatiuarum natura 358
propositiones categoricas quas uocent Græci 357
propositiones cōditionales quæ 357
propos. necessarię eod.
propositiones cum infinito nomine tribus modis proferuntur 388
propositiones priuatoriæ quæ eod.
propositionū simplicium & priuatoriarum consequentia 389
propositionū determinatarū consequentia 395
propositio Hypothetica quomodo fiat 823
propositionū Hypotheticarū modi 825. 827. 831
propos. simpliciū diuisio & differentiæ 563
propos. definitarum ab indefinitis differētia pagina 404
propos. quatuor modi eod.
propositionis species duplex 382
propositionum cathegoricarum numerus 379
propos. differētia 380
propositio dialect. quid pag. 666
propositio cōtradictoria quæ 442
propositiōes minimæ quę pag. 1091
propositio duplex 823
propositio simplex eod.
simplices ex quibus cōstant eod.
propositio conditionalis quæ 819
propositio connexa 820
propos. qualitate et quātitate participat 339
propositionum uniuersaliū tres differentiæ 341
propos. qualitas in affirmat. & negat. 341
propositionū hypotheticarū simpliciū differentiæ 858
propositionū uel problematum partes 668
propos. conuersio 469
propositio simplex 764
propos. numerus 613
propositiōibus hypotheticis quę opponant̄ pagina 614
propositio & ꝓblema qd differant 663
propos. oppositę 514
propositiōes in syllogis. quot 489
propos. abūdantia 490
propositionis cathegoricę diuersitates 343
propositiōes uniuersales in uero, particulares in falso præcedūt 343
propositio quid 468
propositionis diuisio 468
propos. disiunctiuæ ex quibus constent 611
propositionū diuisio 765
propositionum particularium & singulariū differentia 562
propositiones p̄dicatiuæ in quibus cōsistant 361
propositionis prędicatiuæ uis 606
propositio simplex ex q/bus constet 336

propositiones

propoſitiones unde com parantur 4
pubertatis tempus 35
pyramis quid 1029

Q

QVadratorum gene ra 1183
quadratorum generatio pag. 1024.
quadrati altera parte lon giores 1040
quadrati an eiuſdem natu rę 1042
quantitatis diuiſio 1086
quantitas per ſe conſtans pag. 1019
quæſtio quibus cõſtet pa gina 763
quęſtionis partes eod.
quæſtiões cognitionis ꝗt duplices 853
quæſtionis ſpecies 859
quæſtionis diuiſio 861
quęſtionum genera 853
quęſtiones quatuor 545
quæſtio omnis medij eſt pag. 545
quęſtionis diuiſio 767
quæſtio quid 763.857.859
quęſtio dubitabilis qui bus argumentis proba tur 823

R

RAdices proportio num 1008
ratio quot modis dicatur pag. 116
ratio diſſerẽdi duplex pa gina 857
refutatio 855
regulus 906
repugnãtia quę 776.784
repugnantia quæ 879
repugnans quid 819
repugnãtium partes eod.
rhetoricæ ſpecies 883
rhetoricę partes 881
rhetorica enthimematib. gaudet 880
rhetorica dulcis ſuadela pag. 900
rhombus 1183
reſpublica 894
res iudicata quæ 796
res quę melior ſit 846
res apud omnes eædẽ pa gina 304
res quę deffiniatur 796
rerum in duo principia di ſio 1. 4. 5
rei ueritas ex ueritate pro poſitionis 369
rerum omnium caſus uo luntas & neceſſitas do minantur 370
rerũ cauſę an fiant neceſſi tate 360
rerum finis 898
rerum omnium ſubſtãtiæ pag. 1036
rerum diuiſio 454

S

SApientia quid 988
ſcalenum 1181
ſchiſma quid 1115
ſcire quid dicatur 522
ſcire quot modis dicatur pag. 518
ſcientia cur mendacio ca reat 941
ſciẽtia oĩis cũ ratiõe 557
ſcientia & ſcibile differũt pag. 543
ſcola quid 970
ſecundus hęres quis 784.
ſemitoniũ in quibus nu meris conſtet 1074
ſemitonia 1104
ſenatus cõſultũ quid 796
ſenſus extra materiã nihil ualet 943
ſenſus apud omnes ĩidem ſunt 309
ſenſus ab intellectu dif fert 298
ſeſquitertius quis 1004
ſeſquialter duplex 1009
ſimilitudo ꝗtduplex 813
ſimilia quę 780
ſimilitudo & oppoſita pa gina 871
ſimplicĩũ tria genera 853
ſinaphe quid 1082
ſignum quid 526
ſingularia facilius defini untur ꝗ uniuerſalia 554
ſocratis uenena 893
ſolertia quid 544
ſonus quid 1066. 1068
ſonus à uoce quid diſtet pag. 308
ſonorum differẽtiæ 1164
ſophiſtę fines 734
ſpartiatarũ lingua 1064
ſpecies prior proprio 44
ſpecies ſemp actu eſt ſpe cies 44. 109
ſpecies quid 44.109. 125
ſpeciei & accidentis com munio 44. 109
ſpecies ab accidente quid differat 44. 110
ſpecies priora accidenti bus ſunt 44
ſpeciei & proprij commu nio 43. 108
ſpeciei & proprij diſcre patio 44. 109
ſpecies præclariſſima pa gina 69. 23. 26
ſpecies de quibus prædi cetur 15. 16
ſpeciei multifaria appel latio 22. 66
ſpecifica differẽtia quę pa gina 27
ſpecies unde formanẽ 102
ſpecies ſemper idẽ eſt ꝗd genus 640
ſpecies ſemper minor ge nere 99
ſpecies magis ſubſtantia quàm genus 132
ſpeciei qualitas cur diffe rentia 88
ſpeciei materia quę ſit 88
ſpeculatiuę partes 958

ſpecies corporalis & incorporalis 9
ſpeciei æquiuocatio 22
ſpeciei mutiplex definitio 22
ſpecies quid 22. 23. 64. 68. 72. 779
ſtatus coniecturalis. 855
ſtoicorum Logica 760
ſtoicorum neceſſitas 360
ſubiectum quid 823
ſubiectū aliud & idē prædicatū non faciunt oppoſitionem 336
ſubſtātia ſubſiſtit & ſubſtat 950
ſubſtantiæ tres 951
ſubſtantia quæ 128
ſubſtantiarum diuiſio 128
ſubſtantiæ tres 130
ſubſtantię primę & ſecundæ 6
ſubſtantiæ proprietas 6
ſuppoſitio et petitio quid differant 529
ſubſtātia ſine accidēti, & è contra perſiſtere non poſſunt 2
ſubſtantiarum diuiſio pagina 950
ſubſtātiæ primę per ſecundam declarantur 134
ſubſtantię ratio in quibus ſita 51
ſubiectum ſemper minus uel æquale prædicato pag. 562
σύμβολον 808
ſuperficies quibus contineatur 1021
ſuperficies plana eod.
ſuperficies plana quid pagina 1174. 1179
ſyllogiſmi ſecūdæ figuræ non perfecti 471. 472. 598
ſyllogiſ. figura tertia 593. 472
ſyllogiſ. tertiæ figuræ nō perfecti 472. 473
ſyllogiſ. imperfecti perficiūtur per figuram primam 474. 486
ſyllogiſ. reductio 474
ſyllogiſ. mixtiones 475
ſyllogiſmi hypothetici pag. 607
ſyllog. phyſiognomicus pag. 521
ſyllogiſmorum ſecūda figura 471. 593
ſyllogiſmus qd 468. 599. 662
ſyllogiſmus pfectus quis pag. 469. 593
ſyllogiſmorum prima figura 592. 470
ſyllog. hypothetici quot habeant partes 614
ſyllogiſmus quādo probatiōe indigeat, uel nō pag. 615
ſyllogiſ. Dialecticus 662
ſyllogiſ. litigioſus eod.
ſyllogiſmorū inſtrumenta 667
ſyllogiſmorum principia non ſunt eadem 543
ſyllog. media inuenire pagina 491
ſyllogiſ. oſtenſiui ab eo q ad impoſſibile ducit differentia 492. 513
ſyllogiſmorum in propoſitiones reductio 494
ſyllogiſmus & definitio idem 549
ſyllogiſmus ſimplex tribus terminis demōſtratur 592
ſyllogiſ. oſtenſiuus 486
ſyllogiſ. hypothetici 487
ſyllogiſmorū termini pagina 488
ſyllogiſmus ex duab. negatiuis non fit 403
ſymphonia maxima quæ pag. 1054
ſymphonia maxima et perfecta 1060

T

TEmporis nullū principium 870
temporis diuiſio 334
tentatiua Dialecticæ pars pag. 739
terra reſpectu cœli punctus 907
terrę quarta portio nobis nota eſt eod.
terra ſilentium 1084.
terminus quid 663. 486
termini qui 583
termini in ſuppoſitiones pag. 529
teſtimonium quid 850
tetragonus quid 1007
theſis quid 880
tonus ex quibus conſtet pag. 1115
tonus maior octo cōmatibus 1125
topices intentio 762
totū quot modis dicatur pag. 646
totum & genus quid differant 804
translatio quid 806
triāgulorum genera 1181
triangulorum diuiſio 876
tutela quotduplex 807
uerba ſignificant accidentia 313. 314
uerbum ſemper eſt prædicatum 314. 326
uerba infinita 383
uerbum quid 313. 560. 582
uerba ſunt nomina 386
ueritas quando circa opinationes uerſatur 305 294
ueritas utrū circa cōpoſitionē & diuiſionē uerſetur 305
uindex quis 773
uirtus 937
uirtutes quæ fidem faciāt pag. 852
uniuoca quę 5. 11. 117
uniuocè prędicare 99

unitas quid 965. 967
unitas numeri caput 1094
uniuersale quid 525. 820
uniuersalium cõtradictio pag. 362
uniuersale quod 950
unitatis accidentia 966
unum quot modis dicatur pag. 967
unitatem omnia appetunt pag. 767
uxoris species 679
uocum diuisio 1070
uox continua quę 1070
uoces mobiles & stantes pag. 1153
uox quid 289. 298
uoluntaria libera sunt pagina 846

Z

Zenonis torměta pagina 893

FINIS.

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI PATRICII ORDINARII
ET CONSVLARIS VIRI IN PORPHYRIVM, A VICTORINO TRANSLATI, DIALOGI.

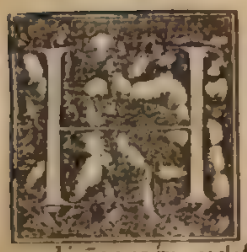

YEMANTIS anni tempore in Aureliæ montibus conceſſera mus, atq; ibi tunc cum uiolentior auſter eieciſſet noctis placidã atque exturbaſſet quietem, recenſere libitum eſt ea quæ doctiſ ſimi uiri ad illuminandas quodammodo acies intellectus denſi tate caligantiſſimas, quibuſdam quaſi introductorijs commen tarijs ẽdiderũt. Eius uero rei Fabius initiũ fecit, qui cũ me lectu lo recumbentem, & quædam ſuper eiſdem rebus cogitantem meditãtemq; uidiſſet, hortatus, ut quod ſæpe eram pollicitus, aliquam illi eius rei traderẽ diſciplinam. Complacitum eſt igitur, quoniam tunc & familiarium ſalu tationes, & domeſtica negocia ceſſabãt, interrogatus à me ergo ſuper quibus uel let rebus me enodare atq; expedire. Tunc Fabius: Quoniam, inquit, tẽpus ad ſtu dia uacat, & hoc ocium in honeſtum negocium conuerti licet, rogo ut mihi expli ces id quod Victorinus orator ſui tẽporis fermè doctiſſimus à Porphyrio per μετα γωγήν. id eſt, per introductionem in Ariſtotelis Categorias dicitur tranſtuliſſe. Et primum diſciplinis didaſcalicis quibuſdam me imbue, quibus expoſitores uel etiã cõmentatores, ut diſcipulorum animos docilitate quadam aſſueſcãt, utunt̃. Tunc ego: Sex omnino, inquam, magiſtri in omni expoſitione prælibant. Prædocent e nim quæ ſit cuiuſcunq; operis intentio, quod apud illos σκόπος uocatur. Secũdum quæ utilitas, quod à græcis χρήσιμον appellat̃. Tertiũ qui ordo, quod græci uocant τάξιν. Quarum ſi eius cuius eſſe opus dicitur, germanus propriuſq; liber eſt, quod γνήσιον interpretari ſolet. Quintum quæ ſit eius operis inſcriptio, quod ἐπιγραφὴν Græci nominant. In hoc etiam quod intentionem cuiuſque libri inſolerter inter pretarẽtur, de inſcriptione quoque operis apud quoſdam minus callentes hæſita tum eſt. Sextum eſt id dicere, ad quam partem philoſophiæ cuiuſcunq; libri duca tur intentio, quod Græca oratione dicitur εἰς ποῖον μέρος φιλοσοφίας ἀνάγεται. Hæc ergo omnia in quolibet philoſophiæ libro quæri conuenit, atque expediri. Tũ Fa bius, quæ eſſet introductionis intentio interrogauit. Et ego, inquam: Ariſtoteles, qui factus eſt introductionis pons, non aliter intelligi poteſt, niſi ipſas res de qui bus diſputaturus eſt, ad intelligẽtiã præparemus. Videns enim Porphyrius quod in rebus omnibus eſſent quædam prima natura, ex quibus omnia, uelut ex aliquo fonte manarent, & illa quæ prima eſſent, & ſubſiſtentia eſſe, & generis uocabulo nuncupari. Porrò autem nunquam eſſe genus poſſe, niſi ei quædam alia ſubderen tur, & quæ eſſent ſubdita ſpecies appellari: Porrò autem nunquam genus uni ſpeciei genus eſſe poſſe, ſed pluribus. Plures autem ſpecies non poſſe eſſe mul tiplices, niſi eas aliqua diſcretio ſeparet. Si enim nihil ſibi diſſimiles forent, u na ſpecies non multiplices uiderentur. Illa igitur diuiſio & diſſimilitudo ſpe cierum, differentiæ nomine uocitantur. Omnia uero quæ aliqua re differunt, ſie rialiter non poſſunt niſi quibuſdam proprijs ſolitarijsq́ue naturis inſignita ſint. Atque hæc hactenus. Videns ergo quod omnis omnium diſparilitas in gemina rerum principia ſecaretur, in ſubſtantiam atque accidens, ita ut neque accidens ſi ne ſubſtantia, neque ſine accidenti ſubſtantia eſſe poſſit. Accidens quippe ſine ali quo ſubſtantiæ fundamento eſſe non poteſt: ſubſtantia uero ipſa ſine ſuperiecto accidente uideri nullo modo poteſt. Vt enim color ſit quod eſt accidens, in cor pore erit quod eſt ſubſtantia. Porrò autem cum corpus, id eſt, ſubſtantiã uideris, in-

ſignitam eam accidenti, id eſt aliquo colore reſpicies. Itaque fit ut neque ſubſtantia præter accidens ſit, neque accidens à ſubſtantia relinquatur. Vbi enim ſubſtantia fuit, mox accidens conſecutum eſt. Speculatus igitur Porphyrius in his duabus rebus, id eſt accidenti & ſubſtantia, genera, ſpecies, propria, differentiasq; uerſari, & quod ipſa per ſe ſint genera ſubiectis & ſubiacentibus ſpeciebus, quæ differentijs & proprijs inſignitæ ſunt, ſtatuit principaliter de genere, ſpecie, differentia, proprijsq; tractare. Et quoniam tractatus hic in definitionibus, ut poſt docebimus proderit, ſi quis autem in definitione generali ponat accidens, cum non rectè definire manifeſtum eſt, quod ſuo loco tractabitur, ſtatuit pauca de accidentibus prælibare. Ita enim nos prudentiſſimus doctor inſtituit, ut tunc in definitionibus quibuslibet plenã ſcientiam queamus accipere, cum quod profit dictum ſit, & quod non ſit utile, ſegregetur. Hæc igitur huius operis intentio eſt, de genere, ſpecie, differentijs, proprijs, accidentibusq; tractare. Hic Fabius: Expediſti, inquit, de intentione, nunc utilitatem explica. Varia, inquam, & multiplex in hoc opere commoditas utilitasq; uerſatur. Primum enim in Ariſtotelis categorias per quam uberrime prodeſt. Quid autem proſit dicemus, cum de eius libri inſcriptione tractabimus, ſed in quibus alijs proſit, paucis philoſophiæ ipſius diuiſione facta perſtringã. Et prius quid ſit ipſa philoſophia conſiderandum eſt. Eſt enim philoſophia amor & ſtudium & amicitia quodammodo ſapientiæ. Sapientiæ uero non huius quæ in artibus quibuſdam & in aliqua fabrili ſcientia notitiaq; uerſatur, ſed illius ſapientiæ, quæ nullius indigens, uiuax mẽs, & ſola rerum primæua ratio eſt. Eſt autem hic amor ſapientiæ intelligentis animi ab illa pura ſapientia illuminatio, & quodammodo ad ſeipſam retractio atq; aduocatio, ut uideatur ſtudium æquè ſapientiæ, ſtudium diuinitatis & puræ mentis illius amicitia. Hæc igitur ſapiẽtia cuncto animarum generi, meritum ſuæ diuinitatis imponit, & ad propriam naturæ uim puritatemq; reducit. Hinc naſcitur ſpeculationum cogitationumq; ueritas, & ſancta puraq́ue actuum caſtimonia. Quæ res in ipſius philoſophiæ diuiſionem ſectionemq́ue conuertitur. Eſt enim philoſophia genus, ſpecies uero eius duæ, una quæ θεωρητικὴ dicitur, altera quæ πρακτικὴ, id eſt ſpeculatiua & actiua. Erunt autem tot ſpeculatiuæ philoſophiæ ſpecies, quot ſunt res in quibus iuſtæ ſpeculatio conſiderationis habetur. Quotq́ue actuum diuerſitates, tot ſpecies uarietatesq́ue uirtutum. Eſt igitur θεωρητικὸς, id eſt, contemplatiuæ uel ſpeculatiuæ triplex diuerſitas, atque ipſa pars philoſophiæ in tres ſpecies diuiditur. Eſt enim θεωρητικὸς, pars una de intellectibilibus, alia de intelligibilibus, alia de naturalibus. Tunc interpellauit Fabius, miratusq; eſt quid hoc noui ſermonis eſſet, quod unã ſpeculatiuæ partem intellectibilẽ nominaſſem. Nota, inquam, quoniam latino ſermone nunquam dictum reperi, intellectibilia, egomet mea uerbi compoſitione uocaui. Eſt enim intellectibile quod unum atque idem per ſe in propria ſemper diuinitate conſiſtens: nullis unquam ſenſibus, ſed ſola tantum mente intellectuq; capitur. Quę res ad ſpeculationem dei atque ad animi incorporalitatem conſiderationemq́ue ueræ philoſophiæ indagatione componitur. Quam partem Græci θεολογίαν nominãt. Secunda uero pars eſt intelligibilis, quæ primam intellectibilem cogitatione atq; intelligentia ſuſcipiens, ea comprehendit, quæ ſunt omnium cœleſtium ſupernæ diuitati operum cauſæ, & quicquid ſub lunari globo beatiore animo atque puriore ſubſtantia ualet. poſtremo humanarum animarum conditionem atq; ſtatum, quę omnia cum prioribus illis intellectibiles ſubſtantiæ fuiſſent, ſed corporum tactu, ab intellectibilibus ad intelligibilia degenerarunt, ut non magis ipſa intelligantur quàm intelligant, & intelligẽtiæ puritate tunc beatiora ſunt, quoties ſeſe intellectibilibus applicarint. Tertia θεωρητικὸς ſpecies eſt, quæ circa corpora atque eorum ſcientiã cognitionemq; uerſatur, id eſt phyſiologia, quæ naturas corporum paſſionesq́ue declarat. Secunda uero, intelligibilium ſubſtantia, merito in medio collocata eſt, quod habeat & corporum animationem, & quodammodo uiuificationem, & intellecti-

tellectibilium considerationem cognitionemq́, ut dictum est. Practicæ uero philosophiæ, quam actiuam superius dici demonstratum est, huius quoque triplex est diuisio. Est enim prima quæ sui curam gerens cunctis sese erigit, exornat, augetq́ uirtutibus, nihil inuita admittens, quo non gaudeat, nihil faciens pœnitendum. Secunda uero est quæ reipublicæ curam suscipiens, cunctorum saluti suæ prouidentiæ sollertia, & iustitiæ libra, & fortitudinis stabilitate, & temperantię patientia medetur. Tertia uero quæ rei familiaris officium mediocri componens dispositione distribuitur. Sunt harum etiam aliæ subdiuisiones, quas nunc persequi supersedendum est. Ad hæc igitur ut sciri possint & superiora intelligi queãt, necessarius maximè uberrimusq́ fructus est artis eius, quam Græci λογικὴν, nos rationalem possumus dicere, quod recta orationis ratione quid uerum, quidque decens sit, nullo erroris flexu diuerticuloue fallatur. Quam artem quidam partem philosophiæ, quidam nõ partem, sed ferramentum & quodammodo supellectilem iudicarunt. Qua autem id utrique impulsi ratione crediderint, alio erit opere commemorandum. Hæc autem generis, speciei, differentiæ, proprij, atq́ accidentis disputatio in omni nobis philosophiæ cognitione quasi quandam uiam parat. Nam cum quid genus sit docemur, quid species, intelligimus genus esse philosophiam, species uero indubitanter θεωρητικὴν & πρακτικὴν, id est, speculatiuam & actiuã. De logica uero utrum sit species, eadem hac possumus ratione perpendere. Prodest nobis differentiæ cognitio ad ipsarum philosophiæ specierum differentias cognoscendas. Prodest proprij scientia ad cognoscendum quid unicuique philosophiæ speciei solitaria natura uideatur ac substantiæ innatum. Prodest accidentis cognitio. per hoc enim quid principaliter in rebus sit cernere, & quid secundo contingentiq; loco conueniat, discernere ualeamus. Ita nobis harum quinque rerum scientia, ramosa quadam & multifida ui, in omnibus sese philosophiæ partes infundit. Ad grammaticam uero, non minor huius rei usus est, quãdo orationem genus dicimus: octo uero partes orationis, per species, differentias, propriaq́ metimur. Est uero huius rei perquàm Rhetoricæ amica coniunctaq́ue cognitio. Ita enim rhetoricam in tribus causarum possumus separare generibus, & eas in subiectis constitutionibus dissecare. Definitionũ quoque quæ ad logicam pertinent magna atque utilis uberrimaq́ue cognitio est, quas definitiones, nisi per genera, species, differentias, proprietatesq́ue tractaueris, nullus unquam definitionibus terminus imponetur. Nam si quid definis, ex quo sit genere primum tibi dicendũ est, atque in hoc genus speciesq́ue consumata sunt. Nam cuiuscunque rei genus dixeris, ad quam rem illud dixeris, speciem facis. Vt si quid sit homo definias, dicas hominem esse animal. Igitur quoniam ad hominem aptasti animal, genus esse animal, & hominem speciem à te declaratum est, sed non sufficit sola generis in definitione monstratio. Si enim solum animal hominem esse dixeris, num potius hominem quàm bouem asinumq́ue aut equum definitione depinxeris? Prodest igitur etiam differentias adhibere, per quas id quod definies à speciebus alijs seiungatur, ut dicas hominem esse animal rationale. Et quoniam sub eadem differentia plures frequenter species inueniuntur, ut sub rationali Deus atq́ homo est, utilissimus proprietatis usus est, ut id dicas, quod sola quam definis species, suum proprium q́ retineat. Fit ergo huiusmodi hominis definitio: Homo est animal, id est genus, homo uero species, rationale, quod differẽtia est, risus capax, quod proprium est: accidẽtium uero in definitionibus nullus usus est. Prodest ergo in definitionibus harum quinque rerum cognitio, ut nec ea quæ sunt utilia prætermittas, nec ea quæ nihil præstant commoditatis, adiungas. In diuisione uero tantum prodest, ut nisi per horum scientiam, nulla res recte distribui, secariq́ue possit. Nam quæ generum uel specierum recta distributio diuisioue erit, ubi ipsarum quæ diuiduntur rerum nulla scientiæ cognitione dirigimur? Probationũ uero ueritas in his maxime constituta est: quod per ea quæ diuidis, id quod diuidis, uel quid aliud pro-

bas. Nam Marcus Tullius in Rhetoricorum primo, quoniam diuisionem generum, causarū rite atq; ordinate faciebat, eius rei probationē ita esse debere per species generaq; disposuit, cum ait easdem res alijs supponi alijs supponi posse, eisdē & subiectas & suppositas esse nō posse. Hæc ferè de utilitate ad tēpus dicenda credidimus. Tunc Fabius, Valde miror, inqt, cur inchoanti mihi tam subtilius inuentas exercitataſque res ædideris. Sed dic, quæso, quodnam hoc tuum fuit consilium? Et ego, dicam tibi quod assuescendus animus auditoris & mediocri subtilitate imbuendus est, ut cum sese hic primum exercuerit palestra ingenij, quasi quodammodo prius luctatus, ea quæ sequentur sine ullo labore conficiat. Sed quid restet dicas licebit. Et Fabius, Ordinem, inquit, restare arbitror, si bene cōmemini. Atqui, inquam, hic ordo ualde cum inscriptione coniunctus est. Si enim alterum noris, ambo noueris. Ordo tamen est, quod omnes post Porphyrium ingredientes ad logicam, huius primum libelli tractatores fuerunt, quod primus hic ad simplicitatem tenuitatis usque progressus, quo procedentibus uiandum sit, præparat. Aristoteles enim quoniam dialecticæ atque apodicticę disciplinæ uolebat posteris ordinem scientiamq; contradere, uidit apodicticam dialecticamq; uim uno syllogismi ordine contineri. Scribit itaq; primos resolutorios quos Græci ἀναλυτικὰς uocant, qui legendi essent antequam aliquid dialecticę uel apodicticę artis attingerent. In primis enim resolutorijs de syllogismorum ordine complexioneq; & & figuris tractatur. Et quoniam syllogismus genus est apodictici & dialectici syllogismi, dialecticam in Topicis suis exercuit, apodicticam in secundis resolutorijs ordinauit: horum disciplina, quam ille in monstrandis syllogismis ante collegerat, prius etiam in studijs lectitatur. Itaque primi prius resolutorij quàm secūdi qui de apodictico syllogismo, uel Topica quæ de dialectico syllogismo sunt, accipiuntur. Traxit igitur Aristoteles dialecticam atque apodicticam scientiam, adunauitq; in syllogismorum resolutoria disputatione. Sed quoniam syllogismum ex propositionibus constare necesse est, librum περὶ ἑρμηνείας, qui inscribitur de propositionibus annotauit. Omnes uero propositiones ex sermonibus aliquid significantibus componuntur. Itaque liber quem de decem prædicamentis scripsit, quæ apud Græcos κατηγορίαι dicuntur, de primis rerum nominibus significantibusq; est. Vidit enim Aristoteles infinitam miscellamq; esse rerum omnium, uerborumq; disparilitatem, & ut eorum ordinem reperiret, in decem primis sermonibus, prima rerū genera significantibus, omne quicquid illud uel rerum, uel sermonum poterat esse, collegit. Sed Aristoteles hactenus. Speculatus autem Porphyrius si categoriæ genera sunt rerū, rerum uero sermonumque diuersitas, speciebus, differentijs, proprijsq; insignire tur, uidens etiam quod accidentium in categorijs magna uis esset, (omnes enim res Aristoteles in duas primum partes diuidit, in accidens atque substantiam) & accidēs in nouem membra dispersit, dicens; aut substantiam esse quamcunque illam rem, aut si accidens esset, quoniam aut qualitas, aut quantitas, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut iacere, aut habere, aut facere esset, aut pati. Prælibat igitur nos Porphyrius ad horum ueriſſimam cognitionem hoc de generibus, speciebus, differentijs, proprijs, accidentibusq; tractatu. Sic igitur cum ante apodicticam dialecticamq; rem syllogistica prælegantur, ante syllogisticam in propositionibus primus labor sit, ante propositiones in categorijs pauca desudent, ante categorias in isagogis plurimū laborent, quæ de generibus, speciebus, differentijs, proprijs, accidentibusq; censentur, ordo est de his ipsis rebus pauca prælibare. Recte igitur ut filo quodam hic Porphyrij liber primus legentibus studiorum præguſtator, & quodāmodo initiator occurrit. Quod si in hac re, quod dictum est, sat est, rem etiam de inscriptione confecimus. Quo enim alio melius quàm introductionis nomine nūcupetur hic liber? Est nanque ad categorias Aristotelis introitus, & quædam quasi ianua uenientes admittit. Tum Fabius; Perge quæso te, & si eius hoc proprium germanūq; opus est col

lige.

lige. Hoc in quã indubitatum eſt, omnibus enim Porphyrij libris ſtylus hic conue nit. Et mos hic Porphyrio eſt, ut in his rebus quæ ſunt obſcuriſſimæ, introducen da quædam & præguſtanda præcurrat, ut alio quodam libro de Categoricis ſyllogiſ mis fecit, & de multis item alijs quę in philoſophia grauia illuſtriaq; uerſantur. Et hoc apud ſuperiores indubitatum eſt, quibus nolle credere inſcitia eſt. Tum Fabi us: Reſtat (inquit) ut ad quam partem philoſophię ducatur, edifſeras. Et ego: Dicã tibi. Quoniam categoriæ ad propoſitiones aptantur, ſyllogiſmi de propoſitioni bus componuntur, apodictici uero uel dialectici ſyllogiſmi in logicæ artis diſci plina uertuntur. Conſtat quoque categorias quæ ad propoſitiones ſyllogiſmosq; pertinent, logicæ ſcientiæ eſſe connexas. Quare introductio quoq; in categorias, ad logicam ſcientiam conuenienter aptabitur. Quoniam ea quæ prædicenda ſunt explicui, nunc textus ipſius ratio atque ordo uideatur. Tum Fabius: Priuſquàm ex planatio ſenſus procedat id ſcire deſidero, cur cum poſſet dicere, Cum neceſſarium ſit, præpoſterato ordine, cum ſit neceſſarium dixit. Et ego: Quoniam (inquam) nul lum accidens eſt, quod non ſubſtantiæ fundamento nitatur. Porrò autem quicquid ad cuiuslibet ſuperiecti firmitatem eſt, id antequam ipſum eſſet, fuiſſe neceſſe eſt. ut enim in domibus, niſi prius fundamenta ſubijcias, nulla unquam fabrica, ſic niſi prius ſubſtantiæ fundamenta ſint, nulla unquam accidentia ſuperponentur. Opor tet enim prius eſſe aliquid, ut formam qualitatis arripiat, nam neceſſarium qualitas eſt: non abſurde igitur prius eſſe poſuit, poſt etiam neceſſarium, id eſt, poſt ſubſtan tiam qualitatis nomen aptauit. Hic Fabius: Subtiliſſime, inquit, & lucide, ſed nunc ordo ipſe operis textusq; uideatur.

QVm ſit neceſſarium Menanti, ſiue ad Ariſtotelis categorias, ſiue ad definitionis diſciplinã, noſſe quid ſit genus, quidue ſpe cies, quid differentia, quid proprium, quid accidens, & omni no ad ea quæ ſunt diuiſionis, uel quę approbationis: quorum utilitas eſt, & magna cognitio, breuiter tibi explicare tentabo. Quæ apud antiquos quidem alte & magnifice quęſtionũ genera propoſita ſunt, ego ſimplici ſermone cum quadam coniectura in res conſideratione alia, ita explicabo mediocriter.

TVnc ego: Prædiximus quidem pauca ſuperius, ſed uel his quædam addere, uel hæc eadem rurſus commemorare abſurdum eſſe non arbitror. Totus autẽ ſen ſus talis eſt: Scribens ad Menantiũ de utilitate libri, ſummatim pauca prædicit, quo elucubratior animus auditoris exercitatiorq́ue ad hęc capienda perueniat. Prodeſſe autem ad Ariſtotelis categorias dicit, quod cum omnium ſermonum ſignificãtium uarietatem diuerſa rerum ſumma diuideret, & in ſubſtantiam atq; accidens omnes res ſecaret atq; diſpergeret, accidens in nouem ſecuit partes, quod ſuperius demon ſtraui, & hæc genera generaliſſima nominauit, id eſt γενικώτατα, quod ſuper iſta alia genera inueniri non poſſint. Igitur ſi ſunt genera, ſine ſpeciebus eſſe non poſſunt. Si ſub his ſpecies ſupponuntur, differentijs non uacabunt. Quod ſi differentias reti nent, proprijs indigebunt. Accidentis uero nouem prædicamenta ſunt. Quo circa noq; abſurdum fuit hinc introductionem in prædicamenta componi, ut de generi bus, ſpeciebus, differentijs, proprijſq́ue tractaret, quæ in ipſis prędicamentis inſepa rabiliter uidentur inſerta. Amplius. Quòd Ariſtotelica ſubtilitas prius quàm ad prę dicamentorum ordinem ueniretur, de æquiuocis uniuociſq́ue tractauit, definit uero æquiuoca ſic: Aequiuoca ſunt quorum nomen ſolum commune eſt, ſecundum ue ro nomen ſubſtantiæ alia ratio eſt, ut ſi qua ſunt, quæ nomine tantum communi cent, ſubſtantia uero diſſimilent: uniuoca uero quæ ſub eodem nomine & ſub ea dem ſubſtantia continentur. Omne igitur genus ad ſpecies quæ ſunt ſub ipſo po

ſitæ,uniuoce prędicari poteſt. Porrò autem quicquid ad quaslibet res uniuoce prædicatur,in his ſola diffinitio una eſt, genus uero ſpeciesq; conuertitur. Animal enim & homo uniuocum eſt. Animal enim animalis nomine dicitur. Porrò autem homini nomen etiam conuenit animalis,ut dicatur animal.uno ergo nomine animalis homo & animal appellatur. Animalis uero diffinitio eſt, ſubſtantia animata ſenſibilis,quam ſi ad hominem uertas nihil abſurdum feceris. poteſt enim homo eſſe ſubſtantia animata ſenſibilis, ſed animal genus, homo uero ſpecies. uniuoce igitur genus & ſpecies prędicantur. Aequiuoca uero qui fuerint, quoniam definitionibus differunt,& eorum quorum definitiones alię ſunt, alia eſt etiam ſubſtantia:quorum alia ſubſtantia eſt,alia ſunt etiam omnino genera,in his eiſdem æquiuocis conſtat,quòd neque genus,neque ſpecies poſſit aptari: etenim ſi quis hominem marmoreum & hominem uiuum hominis nomine appellet,idem nomen utriquę fecerit ſubſtantiæ,differentia uero diffinitioqúe eſt diſſimilis. Porrò autem hominis & ſtatuæ non unum genus eſt,ſed ſtatuæ inanimatum, hominis animatum. Quare conſtat quoniam nunquam ſub eiſdem generibus continentur quæcunque æquiuoce prædicantur. Quam uim niſi prius de generibus, ſpeciebus, proprijs & differentijs notitiam ſcientiamqúe perceperis,nullo nunquam tempore diſcernis. Idem Ariſtoteles ait quid ſint primę ſubſtantiæ,quid ſecundę, & primas ſubſtantias dicit eſſe indiuiduorum corporum & ſingulorum,ut eſt Cicero,aut Plato, aut Socrates. Secundas uero ſubſtantias ſpecies appellauit,ut eſt homo,uel genera in quibus ipſæ ſpecies continentur,ut eſt animal. Hæc igitur niſi prælibata generis ſpecieiqúe cognitione ſciri non poſſunt. Idem ait ſubſtantiã ab alia ſubſtantia,in eo quod ſubſtantia ſit,nulla differentia diſgregari. Idem ſubſtantię proprietates requirit,ut quaſi impreſſo aliquo ſigno,ſic proprietate nota, facilius quid ſubſtantia ſit,inuenire atque expedire poſſimus. Atque hoc idem in accidentibus fecit. Nam & quantitatis & qualitatis & ad aliqd relationis propria collegit,& idem magna apud Ariſtotelẽ cura diligentiaq; conſpicitur. Videsne ut ſeſe quinque harum rerum uis in categorias interſerat,& prędicamentorum uirtutibus inſeparabiliter colligetur? Non mendax igitur Porphyrius de hac cognitione,harum quinque rerum nobis in categorias,utilitate promiſit. Definitionis uero diſciplinam ſuperius diximus præter genera,ſpecies,differentias,& propria non poſſe tractari. Sed quoniam ſunt quædam genera,quæ genus habere non poſſunt,ut eſt ſubſtantia,& alia quę Ariſtoteles in prędicamentis conſtituit,dicat quis hęc ad horum cognitionem nihil omnino prodeſſe,quòd non ſit in his à genere trahenda definitio,in quibus genus inueniri nõ poſſit,quod ſi qua res genus non haberet,ſpecies non eſſet. Hoc ita poſito ad generaliſſimorum generum definitionem nihil genera & ſpecies utilitatis habere. Ridicula mehercle atq; abſurda propoſitione. Præter ſcientiam enim generum ſpecierumqúe magis genera illa generaliſſima cognoſcere qui potis eſt, cum hęc ſola generũ ſpecierumqúe cognitio ſi amiſſa ſit,nihil de generibus ſpeciebusqúe noſcatur? In illis igitur in quibus genus aliud ſuperius inueniri non poteſt,nullius unquam terminus definitionis aptabitur,& in ipſius definitione genera ſpecieſqúe ceſſabunt,& ſolę differentiæ propriaq; illius terminum definitionis informant. Cũ enim id quod dicis,ab aliis rebus omnibus adiunctis differentijs ſegregaueris,& proprijs impreſſis formam eius figuramq; monſtraueris,genus quod inuenire non poteris perquirere non labores. Sed in his ſpecies & genera non requiruntur,in quibus,quòd ipſa generaliſſima ſint genera,genus inueniri non queat. Porrò autem in his quorum genus eſt aliquid,niſi à genere definitio ducatur,finis eius definitionis uitioſa concluſione colligitur. Accidens uerò ad definitiones nihil prodeſſe non dubium eſt. Definitio enim ſubſtantiam informare deſyderat, accidens uero ſubſtantiam non deſignat. Accidens igitur in definitione nihil prodeſt. Eſt itaq; neceſſaria generis ſpecieiqúe cognitio,ut ſi generaliſſima non ſint quę quiſque definiturus eſt,à genere defi-

nere defi-

nere definitionem trahat. Si uero generalissima sint, eius genus quærere, quod inue nirî non potest, non laboret. Aeque enim uitiosum est uel in generalissimis genera quærere, uel in subalternis generibus à generibus definitionem ducere supersedere. Differentiæ uero & propria, uel si magis genera sunt, uel si subalterna, maximam retinent utilitatem: & quoniam ad definitiones quæ pertinent quædã dicta sunt, pau ca etiam de his ipsis rationabilius subtiliusqúe colligemus. Sit genus animal, sit spe cies homo, sit differentia rationale uel mortale, sit proprium risibile: accidens ue ro quoniam ad definitiones incommodum est prætermittamus. Quisquis ergo spe ciem definit, ita de genere ab alijs eam generibus separat, ut si quis dicat quid est ho mo? animal. Dicens enim animal, separauit hominẽ ab omnibus generibus quęcun que animalia non sunt. Si quis uero differentiam dicat, & eam ad speciem accommo det, res sub eisdem generibus per differentias segregauit. Nam cum dicis hominem esse animal rationale, cum etiam bos & equus species animalis sint, additum tamen rationale homini, ab alijs sub eodem genere speciebus, hominis speciem segregauit atque distinxit: propria uero cum dederis, res quę sunt sub eisdem, differentijs se gregabis. Nam cum dixeris hinnibile uel risibile, illud est equi proprium, illud ho minis. Et cum equus cum boue atq; cane sub eadem differentia sit, quod irratio nalia sunt omnia, adiectum hinnibile à cæteris equum sub eadem differentia specie bus diuidit. Homo uero & Deus sub eadem differentia sunt, id est rationali, quod utrique rationales sunt, quamuis homo & Deus adiuncta mortali differentia sepa rentur: proprio tamen, id est risibili, quod solus habet homo, naturalius substantia liusqúe disiungitur, quòd in alijs rebus in quibus nulla species tali differentia separa tur melius cognosci potest. Nam cum sub eadem differẽtia sint irrationalia, equus, bos, canis, nec est ulla alia quæ eos separet differentia substãtialis. possunt enim acci dentis esse differentię, ea quę eos separent, quales sunt formarum, additũ tamẽ equo proprium hinnibile, equum ab alijs sub eadem differẽtia speciebus proprietatis ipsius separatione disiunxit. Repetendum est igitur à primordio, quòd genera in defini tionibus ab alijs generibus separant, differentiæ ab ipsis speciebus, quæ sub eisdem generibus positæ sunt, propria à speciebus, quæ sub eisdem differentijs supponun tur. Sed quoniam plene de diffinitione tractatum est, probationis uel diuisionis uim subtilitatemqúe tractemus. Sed omnis diuisio duplex est, aut cum totum corpus in diuersa disiungis, aut cum genera per species distribuis. Si quis igitur harũ quin que rerum minus solers, diuisiones rerum facere uoluerit, non est dubium quin eas per inscientiam sæpe à speciebus in genera soluat, quod est factu fœdissimum, quod Hermagoræ in prima Rhetoricorum disputatiõe usu uenit. In tales enim erroris ne bulas incidit, ut duo genera sub æqualis generis parte poneret. Quòd si diuisionis uim ueritatemqúe uidisset, & disciplinam generum, specierumq;, propriorum & dif ferentiarum recepisset, nunquam tam insulsæ diuisionis errore uituacissime à Marco Tullio culparetur. In probationibus uero tantus est huius operis fructus, ut præ ter hæc nullius unquam rei possit prouenire probatio. Quid enim monstrare digne queas, cum cuius differentias nescias, idipsum quale sit scire non possis? Quid autem digne exequeris, cuius si genus nescias, ex quo idipsum fonte manet ignores? Vel quid in probationibus ratione possis ostẽdere, cuius si speciem nescias, idipsum de quo aliquid probare uis, quid sit non possis agnoscere? Quid si propria prætermit tas? nullas unquam res ualebis proprię termino probationis includere. At uero si nõ uim accidentium naturamq; perspicias, cum de cuiusq; substantia tractes, inane ac cidentis nomẽ æque in definitionibus probationibusqúe miscebis. Ita his rebus co gnitis, integra stabilisq; diuisio & definitio permanebit, incognitis, debilis lababit & trunca probatio. Hæc se igitur Porphyrius (non Victorinus) breuiter mediocri terque promittit exponere. Non enim introductionis uice fungeretur, si ea nobis à

primordio fundaret,ad quæ nobis hęc tam clara introductio præparatur. Seriatim igi tur intruductionis modum doctissima parcitas disputandi, ut ingredientium uiam ad obscurissimas rerum caligines aliquo quasi doctrinę suæ lumine temperaret. Dicit enim apud antiquos alta & magnifica quæstione differta, quæ ipse nunc parce breuiterq; composuit. Quid autem de his à priscis philosophiæ tractatoribus differ tum sit,breuiter ipse tangit & præterit. Tum Fabius: Quid illud,inquit, est? Et ego: Hoc,inquam,quod ait se omnino prætermittere genera ipsa & species, utrum uere subsistant,an intellectu solo & mente teneantur,an corporalia ista sint an incorporalia;& utrum separata, an ipsis sensibilibus iuncta. De his sese quoniam alta esset disputatio,tacere promisit: nos autẽ adhibito moderationis freno, mediocriter unumquodque tangamus. Eorum ergo quę se transire & prætermittere pollicetur, prima est quæstio,utrum genera ipsa & species ueræ sint,an in solis intellectibus,nuda inaniaq; fingantur, quæ quæstio huiusmodi est: Quoniã hominum multiformis est animus per sensuũ qualitatem res sensibus subiectas intelligit,& ex his quadam speculatione concepta,uiam sibi ad incorporalia intelligẽda præmunit: ut cum singulos homines uideam,eos quoq; me uidisse cognoscam, & quia homines sunt,me intellexisse profitear. Hinc igitur ducta intelligentia,uelut iam sensibilium cognitione roborata,sublimiori sese intellectu considerationis extollit,& iam speciem ipsam hominis,quę sub animali est posita, & singulos homines continet, suspicatur, & illud incorporeum intelligit, cuius ante particulas corporales in singulis hominibus sentiendis & intelligendis assumpserat. Nam hominem quidem illum specialem,qui nos omnes intra sui nominis ambitum coërcet, non est dicere corporalem, quippe quem sola mente intelligentiaque concepimus. Sic igitur mens rerum nixa primordijs altiori atque incorporabili intelligentia sublimatur. Hinc ergo animus non solum per sensibilia res incorporales intelligendi est artifex,sed etiam fingendi sibi atque etiã mentiendi. Inde enim ex forma equi & hominis falsam centaurorum speciem sibi ipsa intelligentia comparauit. Has igitur mentis considerationes,quæ à rerum sensu ad intelligentiam profectæ, uel intelliguntur,uel certe finguntur. φαντασίας Græci dicunt,à nobis uisa poterunt nominari. Ita ergo nunc de generibus,speciebus & cæteris quęrunt,utrum hæc uere subsistentia,& quodammodo essentia constantiaque intelligantur,ut à corporibus singulis uere atque integre ductam hominis speciem intelligamus,an certe quadam animi imaginatione fingantur, ut ille Horatij uersus est: Humano capiti cervicem pictor equinam Iungere si uelit. quod neque est,neque esse poterit,sed sola talia mentis cõsideratione fingitur. Nimis acuta & subtilis inquisitio,atque ad rem maxime profutura. Scienda enim sunt,utrum uere sint: nec esset de his disputatio considerationeque si non sint. Sed si rerum ueritatem atque integritatem perpendas,non est dubium quin ueræ sint. Nam cum res omnes quę uere sunt, sine his quinque esse non possint,has ipsas quinque res uere intellectas esse non dubites. Sunt autem in rebus omnibus conglutinatæ,& quodammodo coniunctæ atque compactæ. Cur enim Aristoteles de primis decem sermonibus genera rerum significantibus disputaret? uel eorum differentias,propriaque colligeret,& principaliter de accidentibus differeret,nisi hæc in rebus intimata & quodammodo adunata uidisset? Quod si ita est, non est dubium quin ueræ sint,& certa animi consideratione teneantur,quod ipsius quoque Porphyrij probatur assensu. Nam quasi iam probato, & scito quod ita uere subsistant,aliam quæstionem inferre nõ dubitat,cum dicit: An corporalia ista sint,an incorporalia. Quæ nimis esset friuola atque absurda quæstio, utrum essent corporalia,nisi prius esse constaret. Hæc quoque non mediocriter utilis inquisitio ita resoluitur: Incorporalia esse nullus dubitat,cumque ipsa nullis sensibus capiantur,animi tamen qualia sint consideratione clarescunt. Nam quia incorporeorum,

prima

prima natura est, potest res incorporea parens esse quodammodo corporex. Corporea uero incorporeis præesse non poterunt, quòd quoniam substantia genus est, corporale uero & incorporale species sunt substantiæ, corporale non esse genus hæc res declarat, quòd substantiæ, id est generi, incorporale supponitur. Quod si corporale esset genus, nunquam sub eo species incorporea poneretur. Animaduertere igitur uehementissime, quàm nunquam quicquam à te animaduersum fuit. Genus ipsum quoniam species habet, species uero differentijs disiungantur, & proprietatibus informentur, quoniam quædam species reperiuntur, quæ in contraria sub generis diuisione contrarias obtinent uices: ut sub animali rationale atque irrationale contraria sunt. sub rationali, mortale atque immortale, & hæc quoque contraria. Quæritur, si animal solitario intellectu neque rationale neque irrationale sit, unde hæ differentiæ in speciebus natæ sint, quę in genere ante non fuerant? Quod si genus, id est, animal utrasque res in se habet, ut & rationale & irrationale sit, in uno eodemq; duo contraria eueniunt, quod est impossibile. Attingam igitur breuiter quæstionem, & dicam quòd non genus utrumq; sit, id est, rationale uel irrationale, uel quicquid aliud inter se species per contrarietates diuidunt, sed ui sua & potestate genus hoc continet, ipsum uero nihil horum est. Ita ergo genus tale est, ut ipsum neque incorporale, neque corporale sit, utrumq; tamẽ ex se possit efficere, quod secundo libro melius liquebit. Species uero aliâs corporalis, aliâs incorporalis est. Nam si hominem sub substantia ponas, corporalem speciem posuisti, sin Deum incorporalem. Eodem modo etiam differentiæ. Nam si corporales uel incorporales species diuidunt, erunt aliâs incorporales, alio tempore corporales: ut si dicas quadrupes ad bipedem, corporalis differentia est, sed rationalis ad irrationalem, incorporalis est differentia. & propria nihilominus eodem modo. Nam æquale speciei cum proprium fuerit, si incorporalis erit species, incorporale erit proprium, sin corporalis, corporale uendicabitur. Et accidens eodem modo. Nam si incorporalibus quidem accidit incorporale esse, manifestum est, ut in animo accidens est scientia, incorporalis scilicet. Corporalibus uero quæ accidunt, corporalia esse manifestum est: ut si quis dicat accidẽs me habere capillum crispum. Sic igitur genus neutrum per seipsum est, sed utrasque res ex seipso efficere potest species, differentias, propria, & accidentia ut accepta in contrarias species fuerint, proinde uel corporalia uel incorporalia uocabuntur. Sed sunt quibus hoc ipsum integrum uideri possit, & hęc solum incorporalia esse diffiniunt, qui sic dicant, non cõsiderari genus in eo quod suapte natura constat, sed in eo quod genus sit. Itaque si substantia genus est, non consideratur in eo quod substantia est, sed in eo quod sub se species habet. Item si species corporeum & incorporeum est, non in eo quod Deus uel homo dicit̃, considerantur, sed in eo quod est sub genere. Eodem modo etiam differentię non cõsiderantur in eo quòd bipes uel quadrupes sit, sed in eo quod est differentia. Nam quadrupes hoc ipsum nulla differentia est, nisi sit bipes à quo differat. Itaque non quadrupes uel bipes respicitur, sed id quod medium est in bipede & quadrupede, id est differentia. Et de proprio idem. Nam quod cuiuscunque est proprium, in eo propriũ consideratur, quod eius cuius dicit̃ esse proprium speciei solius est. Nam risibile non in eo est proprium hominis quòd risus est, sed in eo quod solus homo potest ridere: quæ manifeste incorporalia esse indubitatum est. Deinde accidentia proinde sunt, qualia fuerunt ea quibus accidunt, ut superius dictum est: sed hi probare uidentur hoc ipsius Porphyrij sentẽtia, qui ueluti iam probato quod incorporea sint ita ait: Et utrum separata, an ipsis sensibilibus iuncta. quòd si esse hæc aliquando corporalia extitisset, absurdum esset quærere utrum corporalia seiuncta essent à sensibilibus an iuncta, cum sensibilia ipsa sint corporea. Talis autem est quęstio, ut quoniam quædam incorporales sunt res, quæ omnino corpora

non patiuntur,ut animal uel Deus: quædam uero quæ ſine corporibus eſſe nõ poſſunt,ut prima poſt terminos incorporalitas: quædã autem quę in corporibus ſunt, & præter corpora ſeſe eſſe patiuntur, ut anima. quęritur ergo hæ quinq; res ex quo incorporalitatis ſint genere:utrum eorum quæ omnino ſeparantur à corpore, an eorum quæ à corporibus ſeparari non poſſunt,an quæ iungantur aliquoties,& aliquoties ſegregentur. Videtur autem quod & ſegregari & iungi poſſint. Nam quando corporalium diuiſio per genera in ſpecies fit,& eorum propria & differentię nominant,hæc ſcilicet ſenſibilia,id eſt corporalia eſſe non dubium eſt. Cum uero de incorporalibus rebus tractatus habetur,& per ea ipſa diuidũtur quæ corpore carent, circa corporalia uerſantur. Quod ſi hoc eſt,non eſt dubium quòd quinque hęc ex eodem ſint genere,quod & præter corpora ſeparatum eſſe poſſit,& corporibus iungi patiatur,ſed ita,ut ſi corporibus iuncta fuerint, inſeparabilia à corporibus ſint. Si uero incorporalibus nunquam ab incorporalibus ſeparentur,& utraſq; in ſe contineant poteſtates: Nam ſi corporalibus iunguntur,talia ſunt,qualis illa prima poſt terminos incorporalitas,quæ nunquam diſcedit à corpore: ſi uero incorporalibus, talia ſunt,qualis eſt animus, qui nunquam corpori copulatur. Hæc ſe igitur tacere Porphyrius pollicitus,breuiter mediocriterque ſuper his rebus tractare promittit,habita in res alia cõſideratione aut coniectura,quod ſimile eſt ac ſi diceret: Quoniam hæc ad prædicamenta,& ad definitiones & ad diuiſiones,& ad probationes pertinent,ideo hæc tractaturus aſſumo,& eatenus de his diſſeram,quatenus ſupradictis rebus proficiunt, non quatenus de his ipſis generibus ſpeciebuſq́ue, & cæteris quæuis tractari poſſint. Sunt enim illa (ut ipſe ait) grauioris tractatus,quam doctrinam à Peripateticis acceptam,id eſt ab Ariſtotelicis,ſe ſequi confeſſus eſt. Nam Stoici qui de his quoque rebus tractare uoluerunt,non omnino à Porphyrio ſuſcipiuntur,atque ideo ait ſe à Peripateticis rationem diſputationis accipere. Tunc me Fabius ita percunctatus,quid eſt inquit,quod dudum dixeras,cum à te de incorporalibus tractaretur,eſſe quaſdam incorporalitates quę circa corpus ſemper cõſiſterent, ut ſunt primæ incorporalitates poſt terminos,quæ eſt hęc incorporalitas, aut quos terminos dicis? Non enim intelligo. Et ego,longus inquam tractatus eſt,& nihil nobis ad hanc rem quam quęrimus profuturus. Sed dicam breuiter, terminos me dixiſſe extremitates earum,quæ in geometria ſunt figurarum:de incorporalitate uero quę circa terminos conſtat, ſi Macrobij Theodoſij doctiſſimi uiri primum librum quem de ſomno Scipionis compoſuit in manibus ſumpſeris, plenius uberiuſq́ue cognoſces. Sed nunc ad ſequentia tranſeamus. Tunc Fabius, ut placet inquit,ſimulq; ſic incipit.

DE GENERE.

VIdetur enim neque genus, neque ſpecies, ſimpliciter appellari,id eſt uno modo. Genus namque dicitur quorundam ad ſe inuicem,& ad aliquem quodammodo ſe habẽtium collectio, per quam Dardanidum dicitur genus. Dicitur rurſus genus uniuscuiuſque generationis principium,aut à generante, aut ab eo loco in quo quis genitus eſt.

Cętera inqt fere nota ſunt. Tũc ego: Si uim prius ęquocationis aſpicias, diuiſionem generis diligenter agnoſces. Placet enim generis nomẽ cũ ſibi ſubiectis æquiuoce nominari. Aequoca uero ſunt,quæ cũ nomine una ſint, lõge diuerſa ſubſtãtiæ ratiõe & diffinitiõis diſcreta ſunt,ut ſi qs hãc,uerbi gratia, ſtatuã Veneris appellet. Cõgruunt igitur Venus ipſa & ſtatua Veneris unius nũcupatiõe uocabuli,q̃d utriq; Veneris nomen eſt. Si quis uero quid ſit utrunque definiat, longe aliam uere

Veneris

Veneris, aliam lapidis, rationem definitionemq; constituet. Speculantibus igitur illa esse æquiuoca, quę uno uocabulo appellentur, definitionibus uero diuersis constituantur, clarescet (ut opinor) participatio generis quam Porphyrius fecit præuisa. Omne enim quicquid à genere in species ducitur, uniuocum, non æquiuocum est. Vniuocum est, quod & eodem nomine uocari, & eadem definitione constitui potest, ut est animal genus, homo uero species, sed idem homo animal est. Genus igitur & species, id est animal atque homo possunt unius animalis nomine nuncupari, ut utrunq; animal uocetur, sed eadem definitionibus non discrepant. Nam si definitionem reddas animalis, dicas id esse animal, quod est substãtia animata sensibilis: quam definitionem si ad hominem uertas, non erit absurdum dicere hominem substantiam esse animatam atque sensibilem, sicut animal, sed hoc superius dictum est. Si enim uniuoca sunt, quę uno nomine atque eadem definitione cõstituuntur, æquiuoca uero quæ uno nomine sunt, & non sunt sub una definitione substantiæ, quicquid uniuocum est, ut animal genus ad suas species est, in his genera speciesq; uersantur: quicquid æquiuocum est, ut aries, namque plura significans æquiuocum est, sed non censetur participatione generis & speciei, non est in eis talis participatio, ut speciebus & generibus censeantur. Quæ enim erit in his generis speciei q; cognitio, in quibus substantię definitio atque integerrima ratio disgregatur? Ita ergo Porphyrius nomen generis in tres diuidit formas, sed ut æquiuoca, nõ ut uniuoca, id est ut hę formę uno quidem generis nomine cõtineantur, sui autem proprietate disgregata dissentiant: & hoc modo illud in tres diuidit partes, ut dicat uocari semel genus eorum inter se plurimorum q; collectio, qui ab uno quocunq; nomẽ generis trahunt, ut Romani a Romulo trahentes genus, ex eodem genere esse dicuntur. Secundo uero loco dici genus affirmat, uniuł cuiusq; generationis principium, aut à generante, aut à loco in quo quis genitus est, ut Aeneam ab Anchise & genere dicimus esse Troianum. Tertium uero genus dicitur illud cui species supponitur. Victorinus uero duo superiora genera in unum redigit. Nam & multitudinis congruentiam inter se per eandem generis nuncupationem, & quorumcunq; à genere lineam & locum in quo quis natus est uno generis uocabulo & designatione esse declarat. Addit autem ipse quod soli Latinę linguæ congruere possit. dicit enim secundo modo genus dici, ut est genus causæ honestum: quæ genera causarum Græci in rhetorica arte genera esse non putant, sed σχήματα uocant, id' est figuras. Genera autem sola principalia accipiunt, demonstratiuum, deliberatiuum & iudiciale. Quæ ipsa εἴδη rhetorices uocant, id est species rhetoricæ, genera uero causarum nos dicimus. Tertium uero genus, est id quod Porphyrius ponit, id est sub quo differentijs distributæ species supponuntur. Sed quoniam de tertio genere tractaturus est, Victorini culpam, uel si ita contingit, emendationem æqui boniq; faciamus. Nunc ergo ad priorem apud Victorinum generis significationem reuertamur, & eius ut sunt uerba enodanda atque explanãda sumamus. Genus namque inquit dicitur quorundam ad se inuicem & ad aliquem quodammodo se habentium collectio. Hic ergo utrunque monstrauit, & cognationem inter se multitudinis & lineę ductum. Nam cum dicit genus quorundam collectionem ad se inuicem quodammodo habentium, id est aliqua inter se cognatione iunctorũ, cognationes monstrat: & q̃d addidit, & ad aliquẽ, generis lineam significat, quã singuli cõtingentes, & ad unũ sese ipsius generationis applicatione iungentes, plures ex eadẽ linea iũcti atq; cognati sunt, ut sit hic ordo: Genus dicit quorundã collectio ad se inuicem quodãmodo & ad aliquem habentium, id est ad alicuius lineam per genus cõtingentium, ut per collectionem cognationẽ demonstret, & per habitudinem quodammodo ad aliquem colligatam, lineam generis ductumque designet. Sequit ergo, & id planius lucidiusq; significat, cũ dicit:

Dici-

Dicitur rursus genus cuiuscunq; generationis principium, aut à generante, aut ab eo loco in quo quis genitus est. Id ipsum latius expedit quod superius stricto & sen tuoso breuitatis uinculo colligauerat. Dicit enim rursus genus dici, aut à generan te, id est à quo qs genitus est, aut ab eo loco in q̃ quis natus est. Sed Rursus particula, si ad hoc connectatur, quod ait aut ab eo in quo quis genitus est, intellectus non ita tu bat, ut sit ordo. Dicitur genus uniuscuiusq; natiuitatis principium, aut à generante, aut rursus ab eo loco in quo quis genitus est, uel certè erit simplicior expositio, si pri orem generis significationem, id est quorundam ad aliquem quodammodo se ha bentium collationem, ad solius cognationem multitudinis accipiamus: lineæ ue ro ductum, & loci generationem in inferiori significatione distribui, ita tamen ut una quodammodo generis significatione, & multitudinis cognationem, & à gene rante lineam, & loci natiuitatem significet. Hæc enim omnia de sola cuiuslibet no minatione tractantur. Quare non absurdum est omnia quæ ad ortum genitalem cuiuslibet pertineant una significatione generis contineri. Propriè tamen & sim plicissimę expositionis est quatuor significatiões generis constituisse Victorinum, ut ad tres Porphyrij unam ipse addiderit, & honestum genus causæ, ut sint generis hæ quatuor significationes, multitudinis cognatio, lineæ ductus, genus causæ, ge nus specierum. Sequitur secunda generis diuisio apud Victorinũ, ut est genus cau sæ quæ Græci (ut dictum est) non genera sed σχήματα uocant. Tertię uero signifi cationis generis hic modus est, genus dici cui supponitur species. id est genus illud à quo species deriuantur, quod ait ad superiorum fortasse similitudinem, æquitatẽq; dispositum. Sic enim genus speciebus suis principium est, ut Romulus his qui ab eo cognati sunt iunctiq́ue Romani. Item eodem modo nomen Romuli Roma nos omnes continet, quemadmodum nomine generis species continentur. Nam sicut à Dardano Dardanidæ prioris nomen Dardani in sese ipsos posteriores ac cipiunt: ita & animal, cum, uerbi gratia, species habeat hominem atque equum, equus scilicet atq; homo animalis in se uocabulum capere, ut dicantur ipsa ani malia, non recusant. Eodem igitur modo species sub generibus continentẽ, quem admodum cognati homines sub illo à quo illam cognationem forte traxerũt. Nam & genus speciebus principium est, & plurimarum in se specierum collectiuum est. Rursus primum cognationis nomen & ipsius generationis est principium, & in il lius solius uocabulo diuersitas hominum uocabuli & generis participatione colligi tur, atq; hoc est quod ait his uerbis: Aliter dicitur genus cui supponunt̃ species, iux ta similitudinem forte superiorum appellatum: etenim principium quoddam est ge nus his quę sub ipso sunt, & uidetur multitudinem continere omnium quæ sub se sunt. Sed cautissime est additum, uidetur. Si enim nihil hæc omnia distarent, una significatio generis esset, & ea quę in species funditur, & ea quę in cognatione diui ditur. Sed est inter hæc genera talis diuersitas, & quòd genera earum specierum, quæ sub se habent alias species, æquęuis speciebus æqualiter sunt genera. Hominẽ enim & equum, qui sub animali sunt, neutrum neutro possumus dicere prius, quan tum pertinet ad tempus, inchoationemq; nascendi. Nam si qua res una sit prior, al tera posterior, & eas sub uniuscuiusq; generis nomine quis uelit aptare, non pote rit. Genus enim speciebus suis ęqualiter genus est. Quod si genus specib. suis ęqua liter genus est, species ipsę eius ordinis inter se æquali tempore ortuq; censentur. At uero in generibus quæ cognationes efficiunt nõ ita est. Quisquis enim fuit Ca pis pater, qui Capuam condidit, si solum filium Capim progenuit, & ab eo uno Ca puanorum cognatio iunctioq; manauit, distat à genere cuius species supponũtur, quod genus uni speciei genus esse nunquam potest nisi pluribus, quod quoniam est idoneũ genus illud, id est principium cognationum etiam ab uno filio colligere & cõgregare cognationem, quod genus per species ductum facere nõ potest, nisi plu

res spe-

res ſpecies ſupponantur. Conſtat in hoc diſtare genus quod cognationem colligit, & à quo ſpecies diuiduntur. Poteſt autem diſtare in hoc etiam quod genus, id eſt principium cognationis poteſt habere ſub ſe duos, ex ſe non æquali temporis conditione progenitos, ſed alium poſterioris ortus, alium uero ſenioris, quod in generibus, ſpeciebuſq; non conuenit. Nam (ut ſuperius dictum eſt) ſpecies niſi ſibi æquales fuerint non merito, ſed natura, ſub genere poni non poſſunt. His igitur expeditis ſequitur.

Toties igitur de genere dicto, de poſtrema ſignificatione inter philoſophos diſputatio eſt, quod definientes ita declarant: Genus eſſe quod ad plurimas differentias ſpecie diſtantes in eo quod quid ſit, prædicetur.

Quod dicit toties, tertio demonſtrare uult, atque hoc propter lucidam operis ſerie admiſſum eſt, ut quoniam genus plurimorum nomen eſt, omnis eius primum ſignificatio diceretur, ut de qua diſputandum eſſet aliis reiectis eligeretur. Quod ait hoc modo, cum toties, id eſt tertio genus dicatur apud philoſophos, unde ipſe tractaturus eſt de poſtrema generis ſignificatione quam dixit, id eſt de illo genere quod ſub ſe ſpecies habet diſputatio conſideratioq́ue uertitur. At uero de ſuperioribus generibus, id eſt de cognatione & loco in quo quis genitus eſt, aut hiſtoricorum, aut poëtarum expectatio eſt, ſecundi uero generis rhetorum, tertij philoſophorum conſideratio eſt. Etiam hic in diſputationibus ordo eſt, quod cũ inciderint res quæ multis poſſint nominibus nuncupari, & de uno quocunque eorum uocabulo tractari diſſeriq́ue neceſſe ſit, ducuntur prius in ordinem omnia, ut id quod eligitur & reiicitur diſtinguatur. Sed illa quę reiicienda atque explodenda ſunt prius dicuntur. Illud uero quod diſſerendum tractandumq́ue capitur poſterius nominatur, ut hic illa poſterior generis ſignificatio poſita eſt, quam diſſerendam accepturus prius definiendam, & termino quodam circunſcribendam demonſtrandamq́ue ſuſcepit. Omnis enim res niſi quod prius ſit, conſtiterit, eius tractatus uacuus modo ſpeculationis habebitur. Definit igitur genus ſic, Genus eſſe, quod ad plures differentias ſpecie diſtantes in eo quod quid ſit prædicatur, uelut animal, quæ diffinitio talis eſt: Omnia quæ diſtant, habent inter ſe quandam differentiam qua diſtare & differre uidentur. Porrò autem ſi quod ſit genus, & ſub eo ſpecies ſupponatur, duas uel plures neceſſe eſt ſpecies poni ſub genere, quoniam unius ſpeciei genus eſſe non poteſt. Sed ſi plurimę ſpecies erunt, aliqua neceſſe eſt differentia diuidantur, aliter enim plures eſſe non poſſunt. Nam ſi nihil diſtent non erunt plures ſpecies, & nomen generis perit. Conſtat igitur eas ſub genere poni ſpecies, quæ differentijs diſtributæ plures numero ipſarum differentiarum diuiſionibus componantur. Ergo quoniam ſuperius dictũ eſt in omnibus definitionibus à genere definitionis trahendũ eſſe principium, ſi quam cuiuslibet ſpeciem definire uolueris, genus primo neceſſario nominabis, & ad illam ſpeciem quam definis, generis nomen prius aptabis. Et hoc illam principaliter dicis eſſe, quod eſt illud genus ſub quo ipſa ſpecies quam definis eſt poſita. Poſt autem differentijs proprijſq́ue eam ab alijs circunſcriptione quadam definitionis excludis. Nam ſi dicis animal eſſe hominem, animal genus eſt, ſpecies uero homo. Nomen igitur animalis, id eſt generis de homine, id eſt ſpecie prædicaſti, cum dixeris hominem eſſe animal. Quod ſi nomen generis in definitionibus ad unam ſpeciem dicere poſſes, de ea nomen generis prædicares: ſpecies autem ut non æquali modo generibus ſuis ſpecies ſint, nihil uetat, immò etiam neceſſe eſt ſemper quæcunque ſunt genera de ſibi ſubiectis ſpeciebus in definitionibus, uel in quibuslibet interrogationibus prędicari. Sed quoniam prædicatur genus de ſpeciebus, quomodo prædicatur agnoſcendum eſt. Nam ſi dixeris quid eſt homo, & aliquis reſponderit, animal, bene & integre reſpondiſſe uidetur,

detur, & certe. Nam cum tu quid sit homo interrogaueris, ille respondit animal, genus scilicet de specie in eo quod quid sit species prædicatur. Nam tu quid esset species interrogasti: ille uero in eo quod quid sit species de qua interrogasti, animalis nomen, id est genus accommodauit. Plena igitur & propria definitio facta est generis, hoc esse genus, quod ad plurimas differentias specie distantes in eo q̃d quid sit appellatur, ut animal; animal enim ad hominem, equum, bouem, coruum, anguem, & alia plura quæ differentijs speciebusq́ue differunt, in eo quod quid sit appellatur. Sed utrum sic dixit genus esse, quod ad plurimas species differentia distantes in eo quod quid sit prædicetur, an sic dixit genus esse, quod ad plurimas genus differentias specie distantes in eo quod quid sit prædicetur, nihil interest. Nam siue differentiæ specie distent, siue species differentijs distent, utrumque idem est. Nam siue rationale & irrationale quæ sunt differentiæ, specie hominis, uerbi gratia, atque equi distent, siue species homo atque equus differentia rationali atque irrationali diuidantur & distent, nihil interest. Quare plena perfectaq́ facta est generis diuisio. Sed definitiones duplicibus modis fiunt: una enim definitio est, quæ (sicut dictum est) à genere trahitur. Sed quoniam sunt quædam genera magis, quæ super se genus aliud habere non possunt, ut sunt prædicamenta decem quæ Aristoteles constituit. eorum igitur definitio quæ haberi potest, quorum genus inueniri non potest, quod omnium quæcunque sunt ipsa sunt genera. Horum ergo quos Græci ὑπογραφὰς λόγους dicunt, Latini subscriptiuas rationes dicere possunt, reddemus. Subscriptiuę autem rationes sunt demonstratiuę, & quodammodo insignitiuæ proprietatis illius rei, quæ cum ipsa generalissima sit, & genus eius nullum reperiri possit, eam tamen definire necesse est; & Aristoteles, quoniam substantiam genus generalissimum definire uolebat, & eius nullum genus poterat inuenire, proprietatem quandam & demonstrationem sub scriptionemq́ ipsius rei dicit esse subiectum. Substantia enim omnibus subiecta est. Accidens enim quod in nouem diuidit partes, præter substantiam esse non potest, atque ideo omnia quęcunque definienda sunt, si genus non habeant, eorum subscriptiuam quandam & demonstratiuam rationem reddi necesse est. Sic igitur nunc genus quoniam rem ipsam definiendam putabat, non duxit à genere definitionem, sed dedit quandam generis demonstrationem proprietatemq́ue. Dico autem quòd Porphyrius uel subalternorum generum, uel illorum quæ generalissima sunt, hanc dederit definitionem, & quodammodo subscriptionem demonstrationemq́ue. Nam si quod genus habet aliud genus, & item hoc ipsum aliud, & item aliud, si nullum erit supra genus, quod genus non habeat, in infinitum procedit ratio. Sin uero habuerit, necesse est quoque istam definitionem aperte ordinateq́ue congruere. Dico autem genus non animal animali, neque quod homo species sit homini, atque equus equo: sed illud quo ipsum animal homini atque equo genus est. animal enim ipsum per sese nulli genus est, neque homo ipsum per sese ulli species est, neque equus ipsum per sese ulli species est, sed sunt genera & species ad alterius participationem. Nam quoniam sub animali est equus atque homo, non ad seipsum animal genus est, sed ad equum atque hominem. Et item species quæ uocantur, homo scilicet atque equus, non ad equum atque hominem, sed ad animal species sunt. Dico igitur genus & species non ipsas substantias in quibus genus & species sunt, sed ipsam participationem priorum ad subteriores, & subteriorum ad priores. Hæc igitur participatio quoniam & in magis generibus, & in magis speciebus, & in subalternis generibus, & in subalternis speciebus una atque eadem est, & huius participationis inueniri genus non poterat, hæc definito generis quæ facta est, non à genere tracta est, sed subscriptiua ratio & demonstratiua & designatiua quodammodo generis est reddita. Hic Fabius: Subtiliter mehercle & quod nunquam ferè

ante

antehac audiuimus, ſed perge quæſo te. Iam enim certant ſydera quoddammodo, & nox luce ſuperatur. Tunc ego: Sequitur rerum omnium prima breuiſqúe diuiſio. Ita enim ait:

> Eorum quæ dicuntur, alia ad proprietatem dicuntur, ſicut ſunt omnia indiuidua, ut eſt Socrates, & hoc & illud. Alia quæ ad multitudinem, ut ſunt genera, ſpecies, & differentię, & propria, & accidentia. Hęc enim communiter non unius proprię appellationis ſunt. Eſt enim genus ut animal, ſpecies ut homo, differentia ut rationale, proprium ut riſibile, accidens ut album, ſedere. Ab his igitur quę ad unitatem dicũtur differt genus, quod genus eſt quod de pluribus prędicatur.

Breuis (ut ſupra dictum eſt) & diſtincta diuiſio. Omnis enim res, aut unius rei nomen eſt, aut plurimarum, & hoc eſt quod ait: Eorum quæ dicuntur alia ad unitatem dicuntur, ſicut ſunt omnia indiuidua. Quid autem ſit breuiter explicandum eſt. Omne genus, quoniam ſub ſe ſpecies habet, ſpecies uero differentijs diſiunguntur, & proprietatibus explicantur. Accidunt autem in ſpecibus accidentia ſecundo loco, principaliter uero in indiuiduis quæ ſunt ſub ſpeciebus. Quid autem ſit poſterius dicendum eſt. Genera igitur & de ſpeciebus dicunt̃, & de differentijs quæ ipſas ſpecies diſtribuunt, & de proprijs quæ ſpecies cõponunt, & de his accidentibus quæ cũ principaliter in indiuiduis fuerint, in ſpeciebus eſſe dicuntur: hoc autem mõſtremus exemplis, & ſit nobis genus animal, ſit ſpecies homo, ſit differentia rationale, ſit proprium riſibile, ſit accidens ſtans uel ambulans, uel aliquid in menſura corporis, ut tripedalis. Animal ergo quod genus eſt, dicitur de ſpecie, id eſt de homine. Dicis enim hominem eſſe animal. Porro autem de ſpeciei differentia nihilominus dicis genus. Dicis enim rationale eſſe animal. Nihil autem prohibet eodem modo & de proprio genus dicere. Nam ſi dicas quid eſt riſibile, non abſurdum eſt animal nominare. Accidentia uero hoc modo principaliter in indiuiduis, ſecundo uero loco ſunt in ſpeciebus. Nam ſi quis dicat ſingulos homines, utputa Ciceronem ſedere uel ſtare, uel quod aliud libet, in ſpecie hominis eadem quoque conuenire neceſſe eſt. Nam ſi Cicero ſedet, ſedet etiam homo. Si Cicero ambulat, ambulat etiam homo. Ergo ſi qua accidentia uenerint ab indiuiduis, & ea tracta in ſpeciebus conſederint, ad ipſa quoque accidentia dici poterit genus. Quid eſt, enim ambulans ſi quis interroget? merito animal dicitur. Nihil enim ambulare niſi animal poteſt. Porro autem ſub ſpeciebus indiuidua ſunt, ut Cicero & Virgilius ſub homine ad quæ indiuidua genus ſpeciei prædicari poteſt. Nam ſi interrogaueris quid eſt Cicero? merito animal dicas. Genus igitur & ad ſpeciẽ & ad differentias, & ad accidentia, & ad propria, & ad indiuidua nominatur. Porro autem ſpecies, non iam de genere, neque de differentijs, ſed de ſolis proprijs & ſubiectis indiuiduis appellatur. In illis, id eſt indiuiduis, quia ſupereſt: in proprijs, quia æqualis eſt. Quid autem ſit hoc modo uidemus: Omnia genera ſpeciebus ſuis ſuperſunt & abundant. Abundare autem genera dicimus ſpeciebus, plus habere genera uirtutis quàm ſpecies. Homo enim quod eſt ſpecies ſolum homo eſt. Animal uero quod eſt genus, non ſolum homo eſt, ſed & equus uel bos, uel quodlibet aliud animali ſuppoſitum. Ita maioris generis recte de minori ſibi & ſubiecta ſpecie prædicatur. Alia uero ſunt, quæ ſibi ſunt paria ut ſunt propria & ſpecies. Species eſt homo, proprium riſibile. Quicquid ergo fuerit riſibile, hoc eſt homo. Quicquid homo, hoc riſibile eſt. Ita que neque riſibile hominis, neque homo riſibilis potentiam ſuperuadit, ſed æqualia ſibi ad ſe inuicem prædicari poſſunt, ut ſi dicas, quid eſt homo? Riſibile. Quid eſt riſibile? Homo. Ita igitur quæcunque ſuperiora ſue-

riora fuerint ad illa quæ ſubteriora ſunt, prædicantur. Et quęcunque æqualia fuerint, pariter ſibi adinuicem prædicantur. Illa uero quæ ſubteriora ſunt & minora, de ſuperioribus & abundantibus, ut ſunt genera & ſpecies prædicari non poſſunt. Nunquam enim recte ſpeciem de genere prædicabis. Ita ergo ſpecies de proprio prędicatur ut pari. Sed quoniam ſub ſpeciebus ſigillatim indiuidua ſunt: indiuidua autem uocamus quæ in nullas ſpecies, nequę in aliquas iam alias partes diuidi poſſunt, ut eſt Cato, uel Plato, uel Cicero, & quicquid hominũ ſingulorum eſt: hos enim in nullis partibus diuidis, ut animal in ſpecies, hominẽ ſcilicet, atque equum, hominem quoque ipſum ſpecialem, & ſingulos circumplectentem, in Catonem, Platonem, Virgilium, & omnes ſigillatim homines diſtributos hominem uero ipſum ſingularem, id eſt Ciceronem in nullos alios diſtribuere poſſumus, atque ideo ἄτομον, id eſt, indiuiduum uocitatum eſt. Species ergo quæ ad propria æqualiter prædicatur ad indiuidua, quoniam maior eſt ſpecies hominis, quàm quodlibet aliud indiuiduum, ita prædicatur ut ſuperius ad id quod eſt ſubalterius. Cicero enim ſolus Cicero eſt, homo autem non ſolus eſt Cicero, quod ſi ad indiuidua prædicatur, & ad indiuiduorum accidentia prædicatur. Ita igitur ſpecies ad genus quod ſuperius eſt non prædicatur, neque ad differentiam, quia differentia (ut nunc monſtraturi ſumus) ſuper ſpeciem eſt. ad propriũ uero cui par ſpecies eſt, uel ad indiuiduum cui ſupereſt, prædicatur. Differẽtia uero & ad ſpecies, & ad propria, & ad accidentia, & ad indiuidua prædicatur. Namque rationale quod eſt differentia ad hominem prædicatur, quod eſt ſpecies. Ita rationale quod eſt differentia, prędicatur ad riſibile, id eſt proprium. Dicitur enim id eſſe riſibile, quod rationale. Nam ſi homo rationale, & homo riſibile, cõſtat id quod eſt riſibile etiam rationale poſſe nominari. Quod ſi ad ſpecies differentia dicitur, ſpecies autem ad indiuidua prędicatur, neceſſe eſt ut differentia, quoque ad indiuidua prædicetur. Dicis enim qualis eſt Cicero? rationalis. Quod ſi differentia ad indiuidua prædicatur, accidentia uero in diuiduis accidunt, neceſſe eſt differentias ad accidentia prædicari. Proprium uero quoniam ſemper unius ſpeciei proprium eſt, & ad unam ſpeciem prædicatur ſolã, cui eſt proprium. Reſibile namque quod proprium eſt, ad ſolam hominis ſpeciẽ prædicatur. Quod ſi adhominis ſpeciem prædicatur, ſpecies uero ad indiuidua dicitur, non eſt dubium quin proprium quoque de indiuiduis prędicetur. Nam ſi homo riſibile animal eſt. Cicero quoque & Virgilius riſibilia animalia recte dicunt. Quod ſi proprium ad indiuidua recte dicitur, recte etiam & de accidentibus prædicat, quę ipſis accidunt indiuiduis. Accidentia uero & ipſa & de ſpeciebus & de alijs omnibus prædicantur, & de ipſis maxime indiuiduis. Namque & albus equus & albus homo dicitur, & iterum niger equus, & niger ęthiops dicitur. Quod ſi ita eſt, animal quoque nigrum dicitur. Dicitur etiam rationale nigrũ & irrationale nigrum, quippe ſi equus & homo ęthiops, nigri ſunt. Dicitur etiam riſibile nigrum cum hominũ quis niger fuerit. Dicitur etiam indiuiduum nigrum, cum ſic quis unus homo ex Aethiopia nominat. Quod cum ita ſit, conſtat & genus ad plurima prædicari, id eſt ſpecies, differentias, accidentia, propria, atque indiuidua, nihilominus & differentiã ad plurima prædicari, id eſt ad ſpecies, propria, ad indiuidua & accidentia, & proprium ad plurima, id eſt ſpeciem, indiuidua & accidentia. Et ſpeciem ad plurima, id eſt indiuidua & accidentia. Accidens uero & ad genus & ad ſpeciem, & ad proprium, & ad differentiam, & ad indiuidua. Quod ſi ita eſt, has quinque res conſtat ad plurima prędicari. At uero indiuiduum quoniam ſub ſe nihil habet ad ſingularitatem quandam & unitatem prędicatur. Cicero enim unus eſt, & ad unum nomen aptatur. Ita indiuidna quę ad unitatem dicuntur, cunctis ſuperioribus ſuppoſita ſunt, ut genus, ſpecies, differentia, ad propria, uel accidentia, quamuis ad ſe inuicem dici poſſunt, ad indiuidua tamen æqualiter prædicantur, ut ſuperius demonſtratum eſt. Indiuidua uero, quoniam ſub ſe nihil habent,

bent, ubi ſecari deſtribuiq́ue poſſint, ad nihil aliud prædicantur, niſi ad ſeipſa quæ ſingula atque una ſunt. Atque hoc eſt quod ait: Eorum quæ dicuntur alia ad unitatem dicuntur, ſicut omnia indiuidua, ut eſt Socrates, & hoc & illud. Alia quæ ad multitudinem, ut ſunt genera, & ſpecies, & differentiæ, & propria, & accidentia. Hæc enim communiter non unius propriæ appellationis ſunt. Simile eſt ac ſi diceret: Hæc enim communiter ad plurima prædicantur non ad unitatem, ſicut indiuidua. Et quid ſint genera uel ſpecies uel differentię uel propria uel accidentia exemplum ſupponit dicens: Eſt enim genus, ut animal. ſpecies, ut homo, quam dudum hominis ſpeciem cum alijs animantibus ſub animali poſuimus. Differentia, ut rationale qua ſpecies, ſcilicet hominis ab irrationali diſtat animali. Proprium, ut riſibile, quod nullum aliud animal, neque rationale, neque irrationale habet. Nullum enim animal ridet, niſi ſolus homo. Quare cum quędam cœleſtium potestatū animalia rationabilia ſint, eorum tamen proprium riſibile non eſt, quoniam non rident. Recte igitur riſibile, ſolius hominis proprium prędicatur. Accidens, album, nigrum & ſedere, quoniam in ſubſtantia hominum non ſunt, merito accidentia nominantur. Nam ſi ſubſtantię cuiuſcunque ſpeciei intereſſet, id quod accidens dicimus, interempto accidenti periret etiam eius ſpeciei ſubſtantia cui accidit. Nam quoniam rationale in hominis ſubſtantia eſt, ſi rationabilitas interimatur, hominis quoque ſubſtantia, neceſſario peritura eſt. Iccirco, quoniam in ipſius ſpeciei ſubſtantia naturaq́ue uerſatur. At uero album & nigrum, uel quæcunque ſunt accidentia ſi interimas, ſpecies ipſa in qua illa accidebant, manet. Nam neque omnis homo candidus, neque omnis niger eſt, & cui alterutra defuerint eius ſpecies non peribit. Atque iccirco hęc accidentia, ueluti non innata in ſubſtantia, ſed à foris uenientia recte nominata ſunt. Nunc ergo quoniam quid ſit genus oſtendit, & ea quæ ad unitatem dicuntur, ab ijs quę de plurimis prædicantur diſtinxit, atque diſtribuit, ipſius generis differentias, uel ab his quæ ad unitatē dicuntur, uel ab eis quæ ad pluralitatem congruunt, id eſt differentia, ſpecie, proprio, accidentiq́ue declarat, & dicit genus ab illis quæ ad ſola indiuidua prædicantur, id eſt quæ ad unitatem, hoc differre, quod genus ad plurima prædicetur, indiuidua uero ad ſingula. Sed quoniam hæc differentia generis ad indiuidua communis erat differentijs, ſpeciebuſque, proprijs, & accidentibus, ab illis ipſis alijs differētijs genus diuidit atq; diſiungit. Quod ita demonſtrat. Ab his igitur quæ ad unitatem dicuntur differt genus, quod genus eſt hoc quod de pluribus prædicatur.

Ab his ergo reliquis genus differt. Primo à ſpecie, quoniam ſpecies, etſi de pluribus, non tamen ſpecie differentibus, ſed numero prædicatur.

Ac primum generis ſpecieiq́ue diſtantiam monſtrat, quæ prior eſt à genere. Nam quamuis differentia ſupra ſpeciem ſit, non ſuper ſubalternam tamen, ſed ſuper ſpeciem ſpecialiſſimam differentia ponitur. Nam quamuis rationalis differentia ſuper hominem ponatur, quæ ſpecies ſpecialiſſima eſt, tamen ante ſpeciem ſpecialiſſimam ipſa differentia ſpecies eſt eius generis, cui ſpecies ſpecialiſſima ſupponitur. Nam ſub animali ante hominem rationale ponitur. Igitur cum genus & ſpecies utraque ad plurima prædicentur, genus uero ad plurimas ſpecies in eo quod quid ſit prędicatur, ſpecies non iam ad plurimas ſpecies, ſed ad plurima indiuidua prædicatur. Sunt autem quædam genera generaliſſima (ut dictum eſt) ſupra quę aliud genus inueniri non poſſit. Sunt autem ſpecies ſub quibus aliæ ſpecies inueniri non poſſint, & integra ſpecies illa nominatur, quæ nunquā genus eſt, id eſt ſub qua ſpecies nullę ſunt. Nam ſi ſub ea ſpecies eſſent, ipſa etiam genus eſſe poſſet. Species ergo quę uerè ſpecies eſt, alias ſub ſe ſpecies non habebit, ut eſt homo. Namque homo quoniam ſpecies eſt, ſinguli homines qui ſub ipſo ſunt, nō eius ſpe

cies ſed indiuidua nominantur. Nam ſi homo genus eſſet hominum ſingulorum, genus autem ſicut dictum eſt, ad plurimas res ſpecie differentes in eo quod quid ſit appellatur: homo, id eſt ſpecies, ſi ut genus prędicaretur ad ſingulos homines tunc singuli homines ſpecie ipſa differrent. Sed ſinguli homines ſpecie non differunt, quod autem ſpecie non differt, ſi quid ad hoc prędicatum fuerit, non prædicatur ut genus ad ſpecies, id eſt homo non prædicatur ad ſingulos homines ut genus ad res plurimas ſpecie differentes, ſed ad res plurimas numero differentes. ſinguli enim homines numero à ſe tantum non ſpecie diſtant. Atque ideo quoniam genus ſic ad ſubiecta prędicat̃, ut ad plurimas res ſpecie differentes prædicetur, ſpecies autem ad ſubiecta ita prędicatur, ut ad plurimas res numero differentes prædicetur. Congruunt igitur ſibi genus & ſpecies, quod genus & ſpecies ad plurima prędicantur, & utraque in eo quod quid ſit. Nam ſi interroges quid eſt homo, animal dicitur, id eſt genus. Et ſi interroges quid eſt Cicero, homo dicitur, id eſt ſpecies. Diſtant autem, quod quamuis utraque ad plurima prædicentur, & in eo quod quid ſit, genus tamen prædicatur ad res ſpecie differentes, ſpecies uero dicitur ad res tantum numero differentes, quod Porphyrius ſic demonſtrat:

> Ab his uero reliquis quæ de pluribus appellantur, genus differt, primo à ſpecie. Quoniam ſpecies, & ſi de plnribus prædicentur, non tamen ſpecie differentibus, ſed numero. homo enim ſpecies cum ſit, de Socrate, Platone, & Cicerone prædicatur, qui non ſpecie, ſed numero differunt. Animal uero quod genus eſt, & bouis & equi prædicatio eſt, quæ differũt ſpecie à ſe inuicem, non numero ſolo.

Quod ſimile eſt ac ſi diceret, genus à ſpecie unam differentiam plus habere. Cõgruunt namque genera ſpeciebus, quod utraque in eo quod quid ſit prædicantur, ut dictum eſt. Congruunt item genus & ſpecies quod utraque ad res plurimas prædicantur. Congruit item genus & ſpecies, quod utraque ad res numero differentes prædicantur. Nam & ſinguli homines ita à ſe diuiſi ſunt, quantum ad numerum, ut homo ab equo uel boue, uel à ceruo, uel à quibuslibet alijs animantibus. At uero diſtat à ſpecie genus, quod genus de pluribus rebus ſpecie differentibus prædicatur, quod ſpecies non habent. Nihil autem differre arbitror, utrũ ita dicatur aliam rem ad aliam prædicari, an aliam rem de alia prædicari. Vterque enim idem intellectus eſt. Nam ſi animal prædicatur ad hominem, idem etiam animal de homine prædicatur. Nam cum interrogaueris quid eſt homo? reſpondes de hominis interrogatione hominem eſſe animal. Sed nunc oportet nos ea quę ſequuntur aſpicere. Quid ergo ſequitur?

> A proprio autem genus differt, quod proprium iuxta quamque ſpeciem proprium appellatur cui proprium eſt, & iuxta ea quæ ſub ſpecie ſunt, ſcilicet indiuidua. Namque riſibile hominis ſolum eſt, & ſingulorum utique hominum. Genus autem non ad unam ſpeciem, ſed ad plures res ſpecie differentes ſemper aptatur.

Ergo hoc uidetur hic dicere, quod omne proprium ſi fuerit ſpeciei unius tunc uere eſt proprium. Nam ſi unius ſpeciei non fuerit, ſed duarum uel plurium, tunc duobus uel pluribus non proprium, ſed erit in ſubſtantiæ ratione commune. Conſtat ergo proprium ei cuius eſt proprium, ſoli ſpeciei ſinguläriter adhęrere. Vnde quoniã hominis ſpecies ſola eſt quę rideat, riſibile homini proprie & ſinguläriter aptat̃. Ad unam ſemper igitur ſpeciem proprietas adhibetur. Diſtat igitur proprium à genere, quod genus ſemper ad plurimas ſpecies appellatur, proprium uero de una tantũ

ſpecie

ſpecie cuius eſt proprium. Nam ſi riſibile dicas, ad unam tantum ſpeciem hominis appellatur. Cõgruit autem genus cum proprio in hoc, quod genus & proprium de pluribus appellantur. Namque genus ad plures ſpecies appellatur. Appellatur etiã genus de his quæ ſub ſpeciebus ſunt indiuiduis. Nam ſi homo & equus animal eſt, erit etiam Cicero animal, & quilibet equus ſingulariter animal nominatur. Similiter & proprium ad plurima dicitur. Dicitur enim ad unamquamq; ſpeciem, & ad ea indiuidua quæ ſunt ſub ſpecie prædicatur. Nam ſi homo riſibilis eſt, riſibilis eſt etiam Cicero & Virgilius, & quicunq; ſingulariter nominantur riſibiles ſunt. Congruunt etiam quoniam utraque in eo quod quid ſit prædicantur. Nam genus de ſpecie in eo quod quid ſit prædicatur. Nam ſi dicis quid eſt homo? animal appellabis. Item proprium in eo quod quid ſit prædicatur. Nam ſi dicis quid eſt homo? merito riſibile prædicabis. Congruunt autem quod genus & proprium ad plurimas res numero differentes prædicantur. Nam ita à ſe differunt ſingula animalia, id eſt homo, equus & coruus, & cætera, ut ſinguli homines, quantum ad numerum. Diſtat autem à genere, quòd genus ad plurimas ſpecies prædicatur, proprium uero ad unam ſolam cuius eſt proprium nominatur. Sed nõ eſt inter genus & proprium eadem differentia quæ eſt inter ſpeciem & genus. Nam ſpecies de nulla omnino ſpecie prędicatur, proprium uero licet non ad plures, ad unam tamen ſolam ſpeciem cuius eſt proprium, ſemper aptatur. Poſt hæc igitur de differentię accidentiſq; à genere diſtantia differit dicens:

> A differentia uero & ab accidentibus differt genus, quoniã & ſi etiam iſta de pluribus ſpecie differentibus prędicantur, (differentiæ ſcilicet, & accidentia quæ communiter accidunt) non tamen in eo quod quid ſit appellantur, cum interrogantibus nobis ſit ſecundum ea reſpõſio. magis enim quale quid ſit oſtenditur.

Differentiam uero & accidens idcirco poſterius reſeruauit, quòd eorum unam differentiam erat diſtantiamq; dicturus. Differentia enim & accidens, qualitatem cuiuſcunq; ſpeciei demonſtrant. Illa ſubſtantiæ qualitatẽ, id eſt differentia. Illud, id eſt accidẽs, accidentalẽ qualitatẽ nõ ſubſtantię. Ergo quoniã genus ſup ſpeciem eſt, & ſpecies ſuppoſita generi, genus ſpeciẽ, ſpecies indiuiduũ qd ſit oſtẽdit. Porrò aũt ſola poſſunt ſpecies differentia ſegregari. qualitatibus enim ſubſtãtialibus, id eſt ſubſtantias declarantibus ſeiunguntur atque diſpertiũtur. Nam cum animal genus ſit, homo uero uel equus ſpecies, quales utręq; ſpecies ſint, monſtrat differentiæ ſegregatio, ut dicamus ſpeciem eſſe hominis rationalem, ſpeciem uero equi irrationalẽ. Si quis enim interroget quid eſt homo? animal dicitur. Sin autem quis dicat qualis eſt homo? rationalis reſpondetur. Ita ſemper differentia non in eo quod quid ſit, ſed in eo quod quale ſit appellatur: de accidenti uero non dubium eſt, cum ipſa qualitas in accidentis partibus componatur. Namq; in prędicamentis inter alias nouem partes accidentis, etiam qualitas nominatur. Nam etiã ſi quis interroget qualis cor ui ſpecies ſit, nigra continuo reſpondetur. Congruunt ergo genera differentijs & accidentibus quod de ſpeciebus pluribus prędicantur. Nam ſicut genus ſpecies ſub ſe plures habet, ita differentia. Nam rationalem dicimus Deum & hominem. Rurſus etiam accidens de pluribus ſpeciebus prædicatur. Nam nigrum dicimus & hominem, & equum, & coruum, & ebenum, & plurimas alias ſpecies. Rurſus congruit genus differentiæ, quod ſicut genus ſic differentia æqualiter ad indiuiduũ prædicatur. Nam ſi Cicero animal eſt, quod eſt genus, & rationale animal eſt, quod eſt differentia. Congruunt etiam quod de numero differentibus prædicantur, quod ſuperius de alijs monſtratum eſt. Diſtat aũt quòd (ſicut dictum eſt) genus in eo quod

quid ſit appellatur: differentia uero uel accidentia in eo quod quale ſit prædicantur. Nam ſi dicas quid eſt homo, appellabis genus, & dicis animal eſſe hominem. Si uero qualis ſit ad differentiam interrogaueris, rationale reſpondeam, uel accidens nigrum uel album, uel qualis quiſq; ſit de quo interrogatur. His igitur diſtributis diſtantias ipſas à primordio rurſus orditur dicens:

> Vnde hoc quod de pluribus prędicatur genus diſtat ab ijs quę de ſingulis prædicantur, hoc eſt ab indiuiduis. Illo quod de ſpecie differentibus prędicatur diſtat à ſpeciebus & à proprijs. Illo etiam in quo quid ſit appellatur, ſecernitur à differentijs, & à communiter accidentibus, quod hęc duo quale quid ſit declarant.

Hoc dicit diſtare genus ab indiuiduis, quòd genus de pluribus (ut dictũ eſt) prædicatur. Colligit autem & in unum redigit proprij ſpecieiq́ue differentias. Nam quoniam ſpecies de pluribus non ſpecie, ſed numero differẽtibus prædicatur, proprium uero de una tãtum ſpecie, & de ijs quę ſub eadem ſpecie ſunt indiuiduis prædicatur. Quamuis enim de una ſpecie prædicetur, tamẽ ęqua eſt illi cum ſpecie à genere differentia de pluribus ſpecie differentibus non prædicari. Nam neque ſpecies prædicare omnino de ſpeciebus aliquid poterit: neque proprium, quoniam proprium nõ de pluribus ſpeciebus, ſed de una tantum cuius eſt ſpecie prædicatur. Quod ſi ita eſt, una differentia à genere, ſpecies & propria ſeiunguntur. Accidens uero & differentia eadem quoque una à genere differentia ſeparãtur, quòd genus in eo quod quid ſit dicitur, differentia uero uel accidentia, in eo quod quale appellantur. Has Porphyrius ad conſtruendam generis rationem differentias quam parciſſime poteſt colligit, & ipſas differentias multis modis poſterius probaturus, nũc uero quantum ſat eſt dicit ſe abundantem generis conſtituiſſe rationem, hoc dicens:

> Hoc ſi ita eſt, nullo minus aut plus effecta eſt generis diffinitio.

Perfectam plenamq; ſe generis diffinitionem feciſſe dicit, quoniam neque plus neque minus facta ſit diffinitio, ſed æqualiter ad genus pariliterq́ue compoſita. Quod quale ſit hoc modo monſtrandum eſt. Nouimus quod quędam res quæ ad alia prędicantur his de quibus prædicantur, abundant, ut genera & ſpecies. Namq; animal quod genus eſt, de homine quod eſt ſpecies, hoc abũdat, quòd nomen generis etiã in equum atque bouem atque in alia ualet aptari. Ergo ſi quis ad quamlibet rem abundantem fecerit, maioremq́ue definitionem quàm ipſa res fuerit, quam definit, nõ erit integra propriaq́ue definitio, quoniam nõ ſolam illam rem amplectitur quam diffinit, ſi maior fuerit diffinitio, ſed etiam alias quaſcunque res quibus ipſius definitionis terminus abũdabit. Maiorum igitur prædicamentorum maior erit definitio, minorum uero minor erit etiam definitio. Animal ergo quod maius eſt, ita definiunt: Animal eſt ſubſtantia animata ſenſibilis: hominem uero quod ab animali minus eſt, ita definiunt: Homo eſt animal rationale, mortale, riſus & diſciplinæ perceptibile. Quòd ſi maius eſt animal ab homine, maior erit etiam animalis definitio ab hominis definitione. Plus enim erit dicere ſubſtantia animata ſenſibilis, quàm animal rationale, mortale. Nam ſubſtantia animata ſenſibilis, ſicut ipſum animal, non ſolum hominem complectitur, ſed etiam equum & bouem atque alias huiuſmodi ſpecies. Si quis ergo ad hominem maiorem definitionem aptauerit, quæ eſt animalis, ut ita definiat hominem: homo eſt ſubſtantia animata ſenſibilis, non eſt plena definitionis ratio, cum equus atque bos ſubſtantia animata atque ſenſibilis eſſe poſſint, quæ ſpecies hominis non ſunt. Si quis uero maiori rei minorem definitionem aptauerit, curtam & diminutam quodammodo facit rationem. Nam ſi quis animal definire uolens dicat: Animal eſt res rationalis, riſus & diſciplinæ perceptibilis, non erit integra definitio, quoniam ſunt quædam animalia quę iſtius

defini-

definitionis rationem ſubterfugere atque euadere poſſunt. Eſt enim animal bos, quod neque rationale ſit, neque riſus perceptibile. Sola igitur relinquantur bene definiri, quæcunque æqualibus definitionibus conſtituuntur. ubi autem æqualis definitio ſit, hoc modo poſſumus reperire: Prædicamenta quæcunque fuerint, ſi maius prædicamentum de minore aliquo prædicatur, conuerti non poteſt, ut minor de maiore prædicetur. Semper enim maiora de minoribus, nunquam minora de maioribus prædicantur. Nam ſi quis dicat hominem eſſe animal, non poterit conuertere animal eſſe hominem. Nam homo nihil aliud, quàtum adgenus, niſi animal eſt: animal quantum ad ſpecies poteſt eſſe etiam non homo. Paria uero prædicamenta ſem per ſibi ipſa inuicem cõuertuntur. Nam quoniam riſibile ſolius eſt hominis, riſibile ad hominem prædicatum etiam conuerti poteſt, ut homo ad riſibile prædicetur. Dicitur enim quicquid eſt homo, riſibile: quicquid eſt riſibile, homo. Ergo quaſcunq; definitiones conuertere potes, illę uerę atque pares ſunt: quaſcunque conuertere non potes, aut maiores, aut minores ſunt, pares inueniri non poſſunt. Nam ſi dicas hominem eſſe ſubſtantiam animatam atque ſenſibilem, uerum eſt. Item ſi conuertas & dicas, ſubſtantiam animatam atque ſenſibilem eſſe hominem, nõ omnino uerum dixeris. Poteſt enim ſubſtantia animata eſſe atq; ſenſibilis & homo non eſſe. Item ſi dixeris rem rationalem, mortalẽ, riſus & diſciplinæ capacem animal eſſe, uerum dixeris. Si autem dicas atq; conuertas animal eſſe rem rationalem, mortalem, riſus & diſciplinæ perceptibilem, non omnino uerum dixeris. Poteſt enim eſſe animal, & non eſſe rationale, & riſus capax. Ergo quoties maior eſt definitio, quàm id quod definitur, ſi prius dicitur id quod definitur, & maior definitio adhibetur, uera eſſe poterit definitio. Si enim prius dixeris hominem rem minorem, & ad ipſum poſtea adhibueris definitionem maiorem, ut prius dicas homo eſt, & poſtea ſubiungas ſubſtantia animata ſenſibilis, utrum eſt. Homo enim neceſſario eſt ſubſtantia animata ſenſibilis. Si uero prius dixeris definitionem, & poſtea dixeris id quod definies, uera eſſe non poteſt omnino. Nam ſi definitionem maiorem prius dixeris, dicens ſubſtantia animata ſenſibilis, & poſtea rem minorem inuleris, ut dicas homo eſt, ut ſit, ſubſtantia animata ſenſibilis homo eſt, non omnino uerum eſt. Poteſt enim eſſe & ſubſtantia animata ſenſibilis, non tamen homo. At uero ſi minor fuerit definitio quàm illa ipſa res quæ definitur, ſi prius dicta ſit definitio, uera eſt, poſterior, falſa. Nam ſi dixeris definitionem quæ eſt minor, res rationalis, mortalis, riſus & diſciplinę capax, & pòſt inuleris animal eſt, ut ſit, res ratiõalis, mortalis, riſus & diſciplinæ capax animal eſt, uera eſt. Omnis enim res quę rationalis & mortalis eſt, riſus & diſciplinæ capax, neceſſario animal eſt. At uero ſi conuerteris, & rem maiorem prius dixeris: poſt uero minorem definitionem adhibueris, uera omnino eſſe non poteſt. Nam ſi dicas prius, animal eſt, poſtea autem iunxeris, res rationalis, mortalis, riſus & diſciplinæ perceptibilis, non omnino uerum eſt. Poteſt enim eſſe animal, & rationale uel mortale non eſſe. Itaque ſi maior eſt definitio quàm res fuerit: ſi prius rem dixeris, poſtea definitionem inuleris, uera eſt. Si uero prius definitionem dixeris pòſt rem inuleris, falſa eſt. In minoribus uero definitionibus & maioribus rebus contra eſt. Nam ſi definitionem prius dixeris, poſtea rem ſubieceris, uera eſt. Si uero rem prius dixeris, poſtea definitionem ſubieceris, uera omnino eſſe non poteſt. At uero in æqualibus definitionibus cõuerti æquáliter poteſt. Nam quoniam ſolius hominis hæc eſt definitio, animal rationale, mortale, equalis eſt hęc ad hominem definitio, quoniam non eſt aliud, cui poſſit aptari. Itaq; ſi prius definitionem dixeris, poſtea rem ſubieceris, uera erit, ut eſt: homo eſt animal rationale mortale, riſus & diſciplinæ perceptibile. Sin uero conuerteris, & prius definitionem, poſtea rem dixeris, ut ſi dicas, animal quod fuerit rationale, mortale, riſus & diſciplinæ perceptibile homo eſt, hæc quoque uera eſt, ita ſemper ut definitiones uerę ſint, neque plus, neque minus in definitionibus oportet aptari, ſed æquali-

rer definitiones conuenienterq́ue disponi. Quod Porphyrius scilicet non ignorans ait, se neque plus, neque minus effecisse generis definitionem. Et Fabius. Sequitur inquit de specie disputare. Dic inquã quid sequit? Et Fabius hic (ut opinor) ordo est.

DE SPECIE.

SPecies quoque multis dicitur modis. Nam & uniuscuiusque hominis forma species appellatur. Rursus dicitur & pulchritudo uultus, unde pulcherrimos quosque speciosos dicimus. Dicitur species & ea quæ supposita est generi, unde hominẽ, animalis speciem appellamus, cum animal ipsum genus sit: & album, coloris speciem.

TVnc ego speciei quoq; nomen sicut generis equiuocũ puta. Nam & hoc quoque multifariam appellari designat. Dicitur enim inquit species & figura corporis, & fortasse alia plura. De quibus quoniã nullus tractatus habebatur, iure prætermissa sunt. Hic tamen à Victorino uidetur erratum, quòd cum idem sit cuiuscunque hominis species & uultus, quasi in alia appellatione speciei uultus iterũ pulchritudinem dixit: quasi uero non perinde pulchritudo uultus sit ac tota species fuerit. nam si quispiam pulcher fuerit toto corpore, etiam uultu. Sed prætermissis his ad illam speciem quę sub genere ponitur, atque genus efficit ueniamus. Namq; ut dictũ est substantiæ ipsę nullo speciei nomine generisue censentur, nisi quadam ad se inuicem collatione sint comparationeq́ue compositæ. Namque quod homo animal est, non idcirco ei genus est, quoniam animal est, sed idcirco quod sub se hominis atque equi & cęterorum animantium species habet, atque idcirco ait: Vnde hominem animalis speciem appellamus, cum animal ipsum genus sit. neque enim homo species diceretur, nisi super ipsum animalis appellatio prædicaretur. Sed ut mõstraret non in solis substantijs genera speciesq́ue uersari, sed etiam in omnium prædicamentorum nuncupationibus esse connexa, non solius substantiæ dedit exemplũ sed etiam eius quod reliquum remanserat accidẽtis. Quod enim ait: Et album coloris speciem, in accidentis diuisione ponitur qualitatis. Sed quoniam inter se quædam connexio est, & talis comparatio atque relatio, ut præter ad se inuicem habitudinem genera & species esse non possint. nihil enim in eorum diffinitionibus concludi potest, nisi alterutrum nominata sint. Nam si substãtia generis speciei suppositа, speciei uero substãtia genere superpositо, & ad ipsam prædicatio perficitur, non est dubium quin cum genus diffinire necesse sit, iure speciem, & cum speciem, iure nobis genus prædicare necesse sit. Hæc igitur etiam in generis subscriptione seruabatur distinctio, cũ generis definitio habita est. Hoc enim dictũ est, tunc esse genus q̃d ad distantes species diceretur. Nunc uero dicendum est id esse speciem quæ sub genere ponitur. Sed multiplex eius diffinitio haberi potest. Potest enim rursus dici id esse speciem, ad quam genus in eo quod quid sit, prædicatur. Quæ res utræque id significant, speciem poni sub genere. Nam prima quidem definitio, id aperte designat. Secunda non talis est: quoniam semper minora maioribus supponuntur. Genus ab eo aliquid in eo quod quid sit prædicatur: quod maius esse non dubiũ est. Quod si ita est, nullus est obscuritatis error, quin species quæ minor est maiori sibi generi supponatur. Nihil igitur hæc secunda definitionis significatio à priore differt. nõ enim species sub genere poneretur, nisi genus ad speciem in eo quod quid sit prædicaret. Tertia uero definitio speciei integra ratione collecta est, & ipsius speciei uim naturamq́ue demonstrat. Dicit enim speciem esse quæ ad plurima numero differentia in eo quod quid sit prædicatur. Quę diffinitio etiam ex superiore genere debuit esse planissima. Sed ego non quantum castigata permittit breuitas explicabo, sed

prius

prius de ipsis generibus speciebusque pauca dicenda sunt: Cum sint quædam genera quæ species habeant, atq; ipsa aliis generibus species esse possint, non est dubium ea gemina comparatiõis habitudine fungi, ut ad alia species, ad alia genera nominentur. Sed si in uno filo atque ordine speculemur, & quodcunque genus alicuius rei repertum est, eius rursus genus aliud requiramus, & rursus aliud atque aliud: iterum si nihil sit quo intellectus ratioq́ consistat, inexplicabilis ratio interminabilisq; tractabitur: sed quoniam multa sunt in his scientiæ fundamenta, quæ nulla ratione animi in infinitum procedentia concluduntur, dicendũ necessario est posse nos ascendentes usque ad tale aliquid peruenire, cuius cum ipsum cęteris genus sit, aliud genus inuenire non possumus, quod genus primum, & magis genus, & generalissimum nuncupetur. Sed si hoc in genere contingit, ut ascendentes alicubi cõsistamus, non est dubium quin descendentes iterum species ad aliquem quodammodo calcem offenso termino consistamus. Igitur cum descenderimus per speciem & usque ad illam speciem uenerimus, quæ sub se species nullas habet, illam speciem ultimam speciem & magis speciem & specialissimam nuncupemus. Sed quoniam species aliquorum est continens (si aliquorum specie differentium continens esset) non magis species, sed genus merito uocaretur. Sed quoniam continet, & non specie differentes res continet, similes necesse est sibi contineat pluralitates: sed si continet pluralitatem, & maius semper est id quod continet, quam id quod continetur, de pluralitate illa species prædicabitur. Appellabitur igitur species de pluribus rebus numero differentibus in eo quod quid sit. Species enim cum appellatur de subterioribus, superiorem speciem substantiamq́ declarat. Nam cum dicimus quid est Cicero? homo continuo respondetur. Cum ergo tribus modis speciei facta sit definitio, superiores duę non tantum sunt speciei, sed etiam subalternę speciei. Est enim species quæ & ipsa genus est. sit enim ipsa generalissimum genus substantia, & sub ea corpus. sub corpore, animatũ corpus. sub animato corpore, animal. sub animali, homo. sub homine, indiuidua. Sed hanc diuisionem plenius posterius exequemur, nunc autem hoc nobis tantum sufficit. Substãtia igitur magis genus est, homo magis species, ita ut neque substantia species aliquando esse possit, nec homo genus: corpus uero animatum uel animal ad superiora species, ad subteriora genera nominantur. Si quis ergo corpus animatum uel animal uel hominem uelit exprimere & dicat, species est quæ ponitur sub genere, & ad quã genus in eo quod quid sit prædicatur. hæc definitio & magis speciem, id est hominem, & subalternam speciem continet, id est corpus animatum uel animal. Nam corpus animatum & animal & homo sub genere sunt posita, & ad eas omnes in eo quod quid sit appellatur, ut dictum est. Si quis uero illam speciẽ definitione monstrare uelit quæ uere species est, id est specialissimam speciem quæ tantum species & nũquam genus sit, hoc modo definiet: speciem esse, quæ ad plurimas res numero differentes in eo quod quid sit prædicetur. Sed hæc definitio subalternis speciebus nunquam conueniet. Illæ enim quæ subalternæ sunt species, possunt etiam pro generibus accipi, si ad subiecta prædicentur. Quod si possunt pro generibus accipi, cum pro generibus acceptę fuerint non tantum ad plurimas res numero, sed etiam specie differentes prædicabuntur, quippe cum sint genera. Sed quia hoc in magis speciebus non euenit ut aliquã de specie differentibus prędicentur, hæc definitio posterior solius magis speciei definitio est, & eam cæteræ subalternæ species excludunt atque reiciunt, quod Porphyrius ita demonstrat. Sed hęc definitio eius speciei est, quæ magis species dicitur. Aliæ uero definitiones erunt etiam illarum quę non sunt magis species, horum ergo ipsam subscriptionem demonstrationemq́ue clarius seipsum dicere promittit cum dicit:

Manifestius autem hoc fiet quod dicimus hoc modo: In omnibus prædi-

camentis sunt quædam magis generum & magis specierũ, sunt alia mixta; magis genera sunt, supra quæ nullum aliud genus poterit inueniri. Magis species rursus, sub qua nulla species reperitur, horum interualla quæ possident, & genera & species sunt, singula superioribus & inferioribus collata, ut alteri genus alteri species appellentur.

Huiusmodi sunt inquit quædam quorum genera inueniri non possunt, hæcqũ ipsa merito magis genera nominantur, quoniam maius ipsis aliquid inueniri non potest. Nam si ita sunt genera (genus autem omnibus sub se positis maius est) quorum genus nullum est, nihil eorum maius poterit reperiri. At quorum nihil maius poterit inueniri, merito ipsa magis genera uocitantur. Sunt autem quædam alia, quæ magis species appellantur, sub quibus aliæ species locatæ non sunt. Nam plus uidetur esse species ea & integrior, ac uere species est, quæ genus nunquam est, quàm ea quę aliquando genus esse potest. Quod si uerior species est, quæ sola species, nunquam genus est, merito magis species appellata est. Igitur inter magis speciẽ & magis genus interuallum quod est, subalterna genera, & subalternæ species impleuerunt. Nã subalterna uocamus quæcunque ad superiora species, ad inferiora pro generibus accipiuntur, idcirco quia si omnes res ad inferiora componas, genera sunt, si ad superia, species: & si ad superiora & inferiora eadem ducas, genera & species inueniẽtur. Atque ideo subalterna genera & species nominata sunt, quod filo quodam atq; ordine ad inferiora composita genera, & ad superiora species agnoscãtur. Sed hęc ita genera speciesque esse possunt, non ut cui genus est, eidem iterum uelut species supponatur. Nam si (ut prius ostensum est) specie sua maius est genus, non est dubium quin maior res sub minori poni non possit: atque ideo ait, ut alteri genus, alteri species appellentur, quòd nequaquam ad eandem rem & genus esse & species cõueniret. Dat igitur huius rei exemplum, ut quod dicit, facilius possit agnosci. Facit igitur hanc diuisionem. Ponit substãtiam magis genus, supponitur substantiæ corpus & incorporeum. Corpori, animatũ corpus & inanimatum. Animato corpori animal sensibile, & animal insensibile, ut sunt ostrea uel conchilia, uel echini, uel arbores, & alia huiuscemodi, quæ uiuendi animam habent, non etiam sentiẽdi. Sub animali, animal rationale & irrationale. Sub rationali, mortale & immortale. Sub mortali, hominem. Sub homine singulos homines, hoc est corpora indiuidua, Ciceronem & Virgiliũ scilicet, & eos qui iam in partes sunt singuli. Substantia ergo quę prior est, magis generis loco accipitur. Genus enim solum non etiam species est, qđ nunquam ei genus superius inuenitur, homo uero solum species est. nullas enim alias sub se species cohercet. Singuli enim homines nõ specie, ut dictum est, sed numero differunt. Corpus uero quod pridem sub genere posuimus, id est substantia, ad substantiam quædam species, ad animatum corpus genus accipitur. Animatum autem corpus ad corpus species est, ad animal genus. animal autem ad animatum corpus species uidetur, ad rationale animal, genus. Rationale item animal, mortalis genus est, species animalis. Mortale autem genus hominis est, species rationalis animalis: homo autem quod super indiuidua est, nihil de generis natura sortitus est, sed tantum sola species appellatur. Sed hanc diuisionem sicubi in alijs rebus transferri & aptari placet, ita considerandum est, ut quicquid fuerit cuius genus inueniri non potest, magis id genus appelletur. Et quicquid cuius nulla species fuerit, id est ut super indiuidua collocetur, illa magis species. Oportet enim si quod genus sit, super differentes specie res poni.

Quòd

Quòd autem magis species, non super differentes specie res poni, nunquam aliter digne species poterit appellari. Ergo quoniam quemadmodum quod superius genus super se nullum genus habet, magis genus dicitur: ita species, quoniã sub se species non habet, sed tantum indiuidua, merito magis species appellatur. Illa autem quæ in medio posita sunt non eiusdem sunt habitudinis. Nam quoniam species esse possunt, non sunt magis genera: & quoniã genera esse possunt, idcirco nunquam magis species prædicantur. Nam illis quæ supersunt species sunt; illis uero quæ subsunt loco generis præponuntur. Cum igitur duæ formæ sint omnium rerum, ut aut genera præponantur, aut species supponantur, summitates, id est generalissimum genus, & specialissima species, singulas tantum continent habitudines. Illud, ut tantum genus, nunquam species uideatur: illud, ut sola species, nunquam etiam genus appelletur. Subalterna uero quæ media sunt duas formas habent, id est utrasque. Namque (ut frequentius insinuatum est) & generis quodammodo parentelam, & speciei deriuationem sortita sunt. Nec hoc fortasse nos tut bet quòd species specialissima habet aliquid sub se. Namque homo cum sit magis species, habet sub se singulos homines. Hæc enim quamuis indiuiduis supersit, nunquam formam specialitatis immutat. Cum enim sub se indiuidua habeat quod ea contineat, quæ sub una specie sint, & nulla substantiq proprietate discrepent, species eorũ uocatur quę cõtinet. Ita homo & animalis species dicitur, quia cõtinetur: & hominũ singulorum species est, qa eos cõtinet, qui nulla unc̃ specie discrepabũt. Diffinitio igitur magis generum magisque specierum talis est; Magis genus esse di

citur,quod genus ſemper ſit nũquam ſpecies, & quo ſuperius nullum genus ſit. Rurſus magis ſpecies eſt,quæ ſpecies ſemper ſit nunquam genus.Et iterum quę nunc̃ diuiditur in ſpecies,& quę ad plurima numero differentia in eo quod quid ſit prędicatur.Illa uero alia(ut ſępe dictum eſt)& genera & ſpecies eſſe poſſunt, ſuperioribus ſcilicet inferioribusq; collata. Hoc autem attentiſſime reſpiciendum eſt,quod in diuerſis longe nationibus in eo genere,ubi ex ſanguine aliqua cognatio deducitur diuerſarum cognationum gens ad unũ caput generis duci poteſt.Namq; cũ Romani à Romulo ſunt,Romulus autem à Marte,Mars à Ioue, poterit genus Romanorum ad Iouem duci.Item quoniam Athenienſes à Minerua, Minerua à Ioue,poteſt Atheniẽſium genus ad eundem Iouem uelut ad originem duci.Item quoniam Perſæ à Sole,Sol autem à Ioue,poſſunt Perſæ quoq; ad eundem Iouem,uelut ad originem propriam deduci.Ita diuerſiſſimæ gentes ad unius cognationẽ erigi poſſunt, quod idem in ſpeciebus generibusq; non fit. Nunquam enim diuerſa genera ſub uno genere poterunt accõmodari.Ariſtoteles enim primorum generum prædicamenta decem conſtituit,quæ uelut aliquis fons,ita ſubterioribus omnibus ortum quodãmodo nationemq; profunderunt.Hæc igitur genera,quoniã generaliſſima ſunt, & ſuperius eis nullum aliud inueniri genus poteſt,ad unum genus reduci non poterunt. Quod ſi decem genera prima ad unum genus reduci non poterunt, nec illa quę ſub ſunt eiſdem generibus,id eſt ſpecies ſubalternaq; genera,ad unum genus aliquando poterunt applicari.Nam ſi prima eorum genera ad unum ſuperius duci nõ poſſunt, non eſt dubium,quin ea ipſa quæ ſub ipſis ſunt,ab uno genere coherceri contineriq́ue non patiantur.Nam ſi ſubſtantia,qualitas,& quantitas,& cætera ſub alio communi genere poni non poſſunt,quod ipſa magis ſunt genera,nec quicquid ſubſtantia fuerit,id eſt ſub eodem genere,ut animal uel homo,uel item ſub qualitate uel quãtitate,ad aliquod genus commune ſe poterunt applicare. Nunquam enim inueniri genus poterit,quod hæc decem genera ſolitario & proprio intellectu intra ſe poſſit ueluti ſpecies continere.At dicat quis:Hæc omnia decem genera ſi uere ſunt ſub ſiſtentia,quodammodo ſubſtantia uel entia dici poſſe.Flexus enim hic ſermo eſt ab eo quod eſt eſſe,& in participij abuſione tractũ eſt propter anguſtationẽ Latinæ linguæ compreſſionem.q́ue.Hæc igitur(ut dictum eſt) entia poſſunt appellari. Et ens hoc ipſũ,id eſt eſſe,genus eorũ fortaſſe dici uidebit̃,ſed falſo. Nãq; omnia quę inter ſe æquiuoce nominantur,nunquam eiuſdem continentiam generis ſortiũtur.Quippe quorum ſubſtantia diſcrepat,non eſt dubium quin generis quoque ipſius definitio diſcrepabit; hęc autem ut entia nominentur,nõ uniuoce ſed æquiuoce prędicantur.Nam quoniam ſubſtantia ens eſt,& item qualitas ens,ſi quis rationem definitionemq; ſubſtantiæ & qualitatis dixerit,eadem nam utriſq́ue non poterit conuenire, non eſt dubium quin ſubſtantia & qualitas non uniuoce ſed æquiuoce prędicentur. Quod ſi æquiuoce prędicantur,ſub eiuſdem generis fonte poni non poterunt.Non eſt igitur in generibus ſpeciebuſq́ue aliquod genus ſolum quod poſſit diuerſa rerũ genera cohercere.Tunc fabius: Abundanter hæc inquit omnia,& de his ipſis rebus frequentius inculcatum eſt,Sed perge ad ſequentia.Faciam,inquam. Hæc enim ut arbitror ſequuntur.

> Ergo decem genera conſtituit Ariſtoteles in prędicamentis quæ magis genera ſunt. At uero illę quę magis ſpecies ſunt,ſemper in plurimo quidem numero ſunt,non tamen in infinito. At uero indiuidua quæ ſub magis ſpecieciebus ſunt,infinita ſunt ſemper.

Hoc enim dicere uult quod multo plures ſpecies ſunt quã genera.habet enim genus ſub ſe plurimas ſpecies:& quoniã decẽ genera rerũ omniũ prima ſunt,ſpecies ſpecialiſſimę nõ ſolũ decẽ ſunt,ſed plures,nõ tamẽ infinitæ. Indiuidua uero quæ ſub magis ſpecieb.ſunt infinita ſunt,& eorũ intelligẽtia nulla unq; capi ſciẽtia poteſt,Quæ eñ

infinita

infinita sunt nullo scientiæ termino concludumtur. Igitur omnis à nobis diuisio, omnisq; scientia à magis generibus per subalterna genera usq; ad magis species deducatur. Ibi enim consistentes integram superiorum scientiam accipere possumus ac retinere. Si quis autem indiuidua uelit scientia disciplinaq; comprehendere, frustra laborat: sed ita iubemur à magis generibus usque ad magis species per media interualla discurrere, ut specificis differentijs diuidentes subalterna genera, à magis generibus usque ad magis species descendamus. Specificæ differentiæ sunt quæ speciē quamcunque declarant. Declarant autē species differentijs hoc modo. Si quis enim dicat substantiam, ut ponat sub substantia, corpus. sub corpore, animatum corpus. sub animato corpore, animal. sub animali, rationale animal. sub animali rationali, mortale, & omnes has species, quę sunt substantiæ cum differentijs posuerit, hominis scilicet species informabitur. Nam corpus animatum ab inanimato corpore differētia est. Porrò autem animal ab insensibilibus, & rationale ab irrationali, & mortale ab immortalibus differentię sunt: hæc igitur omnia cum iunxeris, unam speciē declarabis, id est hominem. Nam cum dicis corpus animatum, animal rationale & mortale, quæ scilicet differentiæ in subalterno ordine sibi suppositæ sunt, hominem demonstrasti. Sunt aūt quędā aliæ differentiæ, quæ tales sunt, ac si dicas animal Rhetoricorū, quòd solus homo rhetor esse possit. Sed hæc differentia non specifica differentia est, & substantiam hominis naturāq; non perficit, sed tantum artem quādam scientiamq; commendat. Illę igitur in diuisionibus differentiæ speciesq; prosunt, ex quibus illa quæ dicitur magis species informatur, & hæc uocatur specifica differentia, quæ magis speciem possit efficere. Ergo cum per hæc descensum fuerit ad magis species, relinquenda sunt sub magis speciebus indiuidua, nec eorum est aliqua scientia requirenda. Nam illa non solum infinita sunt, sed etiam quæcunque in sese continuerint infinita fiunt. Rhetorica enim species est. Sed cum uenerit in singulos homines, tunc per singulos & infinitos diuisa, singula etiam fiet & infinita. Si enim omnes quicunq; sunt uel fuere numerentur Rhetores, nullus unquā huiusce numerationis finis erit, cum præsertim etiam per infinita tempora in futurum singuli homines rhetores esse possint. Hic Fabius: Hoc igitur inquit erat quod ait.

Porrò autem uel artiū uel disciplinarum cū indiuidua per singulos homines esse ceperint, rationē ad percipiendū capere uel habere omnino nō possunt.

Et ego. Hoc inquā est quòd cum artes uel disciplinæ, quæ in sua specie una ante collecta fuerint, in indiuidua uenerint, id est, p singulos homines in infinitā multitudinem innumerabilemq; sese dispertiūt: hoc aūt idcirco euenit, quòd hæc eadem ratio est quā Porphyrius ipse dicere non neglexit. Genus enim cum unum sit, plurimarū specierum progenitauum est. Namq; sub uno genere plures species inueniuntur, id circo quoniā species genus illud unde profluunt, in plurima segregant atque dispertiunt. Genus autem plurimas colligit res, sicut ipsum à plurimis iterum speciebus diuiditur. Nāq; homo, coruus, & equus, quæ sunt species, quantū ad animal, æqualiter animalia sunt. Ita enim nomen animalis omnes suas species intra se cōtinet. Quod si & in homine animalis nomen est, & in coruo, & in equo, non est dubiū, quoniam illud genus, q̄d sub seipsum ea cōtinet, species diuisę inter se diuidant multiplicēterq;. Colligit igitur genus species in se, species uero suapte natura genus ipsum dispertiūt. Est igitur genus collectiuū specierum suarū & quodāmodo adunatiuū. Species uero diuisæ generis quodāmodo & multiplicatiuæ. Igitur quicunq; ad magis genera ascendit, omnem specierū multitudinē per genera colligit adunatq;. Cum uero à magis generibus usq; ad magis species decurrit, omnis unitas generum superiorum in multifidas ramosasq; species segregabit. Quod aūt ait multitudo capiēda, pinde est ac si diceret, multitudo faciēda est: nā cū diuidis genus in species, easdē species multas esse accipis, quas tu idē feciſti. Species quoq; ab hac generis adunatiōe ac q̄dāmodo col-

do collectione non discrepant. Namq; & ipsę infinitatē indiuiduorum ad unā reuocant formam. Singulorum enim hominum species quæ est homo, collectiua est, hoc modo. Ad hominis enim speciē cuncti singuli homines, unus homo sunt, id est prima species quæ nos continet coercetq;. Porrò aūt ipsa species in nos multos scissa diuidit. Omne enim q̄d singulum est atq; indiuiduū, illud unde nascitur diuidit. Omne q̄d non est singulum atq; indiuiduum, sed diuidi potest, nō per se ipsum magis diuidit subteriora, quā colligit. His igitur expeditis, constat & genus plurimarum specierum esse genus, & speciē plurima sub se indiuidua coercere. Nam si illa quæ sunt subteriora dispertiunt, & in multitudinem dissipant diuidunt q;, non est dubium q̄n superiora semper inferioribus pauciora sint. Prædicamenta uero quæ aliud de alio prædicantur, uel ad se inuicem quę torquentur, hoc modo sunt: omnis enim res alia aut maior erit, aut minor, aut æqua. omne quod est maius, de minore poterit prædicari: nam cum animal sit maius ab homine, poterit animal de homine prędicari, minus uero de maiore nō dicitur. Nam quoniā animal est & homo & equus, ad animal hominem si prædicare uolueris, tantum hæc cōuenit prędicatio, quantum conuenit animal partem esse sup hominē. Age enim cōuerte, & dic hoc esse animal quod hominem. quantum igitur pars est animalis, quæ hominis speciem contineat, tantum animal homo est. In illis aūt alijs partibus animalis quæ aliud continent quàm sit species hominis, hominis appellatio non conuenit. Nam si dicas animal, hoc est, quod homo in illa parte in qua equus est non erit homo. atque ideo uniuersaliter nō conuertuntur. Nam si dicis, omnis homo animal, uerum est. Si dixeris omne animal homo est, falsum est. Quod si maiora de minoribus idcirco prædicātur, quia omne maius minus in se continet: & minora de maioribus idcirco non p̄dicantur, quia maiora minoris diffinitionē supuadunt, & q̄dammodo exuperant, non est dubium quin illa quæ sunt æqualia, sibi possint ipsa conuerti. Aequalia autē illa sunt, quæ neq; minora neq; maiora sunt, id est, ut si in quālibet speciem apponant̄, & omni illi speciei adsunt, & nulli alij: nam omnis homo risibilis est, & nulla alia species risibili potest proprio nuncupari, atq; ideo quoniam æquália sunt cōuertuntur. Dicis enim quid est homo: Risibile, quid est risibile: homo: & item quid est hinnibile: equus, quid est equus: hinnibile. Quod si semper maiora de minoribus prædicantur, superiora necesse est genera esse, & omnia subalterna minora. Quod si subalterna omnia minora sunt, non est dubium, quin si quis per subdiuisionem descendat ad ultimam speciem, quodcūq; genus de uicinis sibi prædicabitur, etiam de subalternis prædicetur: namq; substātia habet sibi uicinum ad subteriora genus, ad se uero speciem, quod est corpus. de hoc igitur substantia prędicatur. Si quis enim interroget, quid est corpus: dicitur substantia. Sub corpore uero est animatum corpus, & sub eo animal. Ergo quoniam substantia idcirco prædicatur de corpore, quia illi est superior, necesse est, quibus corpus superius fuerit, eisdem etiam sit substantia superior. Nam si corpus prædicatur de animato corpore, & de animali, prædicabitur etiam substantia de animato corpore, & de animali. Sic igitur quæcunq; superiora fuerint de subterioribus non solum sibi uicinis, sed etiam longe subterioribus prædicantur. Nam si maiora sunt ijs quæ sibi uicinę sunt speciebus, multo maiora erūt etiā illis q̄bus illę uicinæ species fuerint ampliores. ergo de q̄buscūq; species p̄dicatur, de ipsis prędicabit̄, & illius speciei genus. Nā si species aliqua, aliqua re maior est, multo genus speciei ipsius illa re qua species maior est, maius erit. Atq; ita ad id p̄dicabitur quēadmodum ipsa species antea p̄dicata est. Quod si ita est, nō est dubiū q; genus quoq; generis illius, q̄d ad illud ad q̄d species prædicabatur, poterat prædicari, etiam id quoq; de eo de quo species & genus speciei p̄dicabatur, prædicari posse. Nam si q̄s dicat Ciceronē esse hominē, cum animal hominis genus sit, nō erit absurdū Ciceronē animal prædicari, & cū animalis ipsius substantia genus sit, nō erit incōueniēs Ciceronē substantiam prędicari, quoniam quæ supersunt de subterioribus p̄dicantur, & quæ subterioris

teriora ſunt ſi qua alia ſibi ſubteriora habeant, illud primum genus habebũt etiam iſta ſubteriora, & de his non inconuenienter prædicabitur. Igitur ſpecies de indiuiduo prædicatur ut magis: magis genus uero de omnibus ſubalternis, & de magis ſpecie prædicatur, æquo enim modo dicitur & corpus ſubſtantia, & animatum corpus ſubſtantia, & ſenſibile corpus ſubſtantia, & rationale animal ſubſtãtia, & mortale ſubſtantia, & homo ſubſtantia, & de ipſis etiam magis genus indiuiduis prædicatur, ut dictum eſt. poteſt enim Cicero dici ſubſtantia, ſpecies uero ſola de nullis alijs, niſi de indiuiduis prædicatur, ut prædictum eſt; indiuidua autem ipſa de nullo alio prædicantur niſi de ipſis, id eſt ſingulis. Natura autem indiuiduorum hæc eſt, quòd proprietates indiuiduorum in ſolis ſingulis indiuiduis conſtant, & in nullis alijs transferuntur, atque ideo de nullis alijs prædicantur. Ciceronis enim proprietas cuiuslibet modi fuerit, neque in Catonem, neque in Brutum, neque in Catullum aliquando conueniet. At uero proprietates hominis quę ſunt idem rationale, mortale, riſibile, pluribus, & omnibus indiuiduis poſſunt & ſingulis conuenire. Omnis enim homo & ſigillatim indiuiduus, & rationalis eſt, & mortalis, & ſenſibilis, & riſibilis. Atq; ideo illa q̃rum proprietates poſſunt alijs cõuenire, poſſunt de alijs prædicari. Hæc autem quorum proprietas in alijs non conuenit, niſi in ſe ipſis tantũ ſingulariter, de aliquibus alijs præter ſe ſingulariter prędicari non poſſunt. Repetendum eſt igitur, quod omne indiuiduum ſpecie continetur, ſpecies uero ipſa cohercetur à genere, & unum quaſi omnium totum corpus, magis genus eſt, & nunquam eſt pars: indiuiduum uero pars ſemper eſt, nunquam eſt totum. Species autẽ & pars & totum merito nuncupatur, nam ad genus pars eſt, ad indiuidua totum: diuidit enim genus (ut dictum eſt) & indiuidua colligit. Sed ſpecies pars eſt alterius, id eſt, generis, totum uero non eſt partis, ſed partium. Namq; genus & unum eſt, & plures ſpecies unius rei, id eſt unius generis ſpecies pars eſt. Et quoniam indiuidua plura ſunt, & infinita ſub una ſpecie quę illa indiuidua colligit, ſpecies illa non eſt unius totum, id eſt non eſt partis totum, ſed plurimorum, id eſt partium. plures enim partes ſub ea indiuiduorum ſunt, quarum totum ſpecies, id eſt homo, appellatur. Sed de genere & ſpecie ſufficienter dictum eſt. Et quoniam matutinæ ſalutationes uocant, in futuras noctis uigilias quod eſt reliquum transferamus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI IN PORPHYRIVM A VICTORINO TRANSLATVM DIALOGVS SECVNDVS.

DE DIFFERENTIA.

VIta tam nobis à parẽte natura quã cæteris animantibus grauia illuſtriaq; conceſſa ſunt, quę nos ita quaſi quædam benigna artifex humanitatis excoluit, ut primum nobis reputandi conſiderandiq; animos rationemq; concederet, poſt uero rationem repertam proloquendi conferret, perinde ac ſi uoluiſſet, iuſiſſetq; nos non corporis ſenſibus à belluis, ſed mentis diuinitate diſtare: quæ cum ſe ſibi adiunxerit, & à ſuæ uiuacitate naturæ non diſceſſerit, tunc ſic ut ipſa eſt æterni generis, ita quoq; famã in poſteros, uitãq; gloriæ infinitiſſimis tẽporib. coëquat. Sin uero prauis ſe libidinib. corporis obnoxi

am mens perdendam corrũpendamq; permiserit, naturã corporis sequitur. Nam nihil eius uiuacitatis post corpora remanet, cui omnis labor & studium de rebus corporis atq; in corpus impensum est. Quare aduertendum est, ut nos meliores accuratioresq; reddamus, non ea re qua pecudibus nihil distare possumus, sed quo cœlestium uirturum similitudine æternitatis gloriã factis egregijs dictisq; mereamur. Sed de his aliàs, nunc ad propositum reuertar. Cum igitur alterius noctis consueta lucubratio uigiliæq; uenissent, credo hesternæ rationis subtilitate captus, uel qua ipse est cupiditate discendi audiendiq; studio, uigilantius quàm unquam surrexerat Fabius ad me perrexit, qui postquã consalutatus, sequentis à me operis promissam continuationem reposceret. Faciam inquam non inuitus, quippe cum nec mihi sit in uita quicq; melius agere, & tu hanc mihi iocunditatem studio tuo augeas, quod mihi perquam gratissimum est, placuit igitur ut quoniam hesterna dissertio speciem explicuerat, alterius expositionis principium de sequenti differentia sumeretur. Hic Fabius: Vberrime inquit à te hesternis uigilijs de generibus & speciebus expositum est. Sed (ut dici audio) subtilior de differentijs tenuiorq; tractatus est. Non inquam immerito. nam uarie acceptæ differentiæ uarias habebunt etiam potestates. Erunt nãq; aliàs genera, aliàs species, aliàs uero differentiæ, sed hoc postea demonstrabit. Nũc uero ita (ut arbitror) textus est:

Omnis differentia & communiter & proprie & magis proprie dicitur.

Differentiam quoq; multis appellari modis designat. Dicit autem tribus his modis fieri differentiam, cum aut communes sunt, aut propriæ, aut magis propriæ. Cõmunes sunt quibus omnes aut ab alijs differimus, aut à nobis ipsis: nam sedere uel ambulare uel stare differentia est. nam si tu ambules, ego uero sedeã, in situ ipso atq; ambulatione differimus. Et item ego cum nunc sedeo, postea uero si ambulem, communi à meipso differentia discrepabo. Proprię uero sunt quæ uniuscuiusq; individui formam aliqua naturali proprietate depingunt, ut si quis sit cæsijs oculis, uel crispo capillo. Etenim propria unius cuiusq; singuli hominis sunt quo cum ista nascũtur. Magis propriæ sunt quæ in substantia ipsa permanent, & totam speciem differentia descriptioneq; permutant, ut est rationalis uel mortalis hominis differentia. Horum autem communes & proprię differentiæ sub eadem specie singulos à se faciunt discrepare, illa propriis differentijs, illa communibus. Magis proprię uero totam naturam cuiuslibet speciei substantiamq; permutant, & ab alijs speciebus segregant atq; distinguunt. Harum ergo communes & proprię differentiæ, quoniam speciem non permutant, sed formam quodammodo & habitudinem solum faciũt discrepare, alteratum facere dicuntur, id est non integrum alterum facere, id est non integre permutare, sed quodammodo discrepantiam distantiamq; faciunt, atque ideo non uocantur alterum facientes, id est permutantes, sed magis alteratum, id est non integre alterũ facientes. Illa uero tertia, id est magis propria, quoniã substantialis est, & ipsius speciei inserta naturę alterum facit. Nam quoniam homo atque equus quantum ad hoc quod animalia erant una illis erat substantia, ueniens rationale disgregauit omnino speciem, & funditus alterum fecit. Ergo communes & proprię differentiæ alteratũ facientes uocantur, magis propriæ autem alterum facientes. Constat igitur differẽtiarum alias facere alterum, alias alteratum: illæ quæ faciunt alterum, quæ substantiales sunt, & omnes naturam speciemq; permutant, & specificæ prædicantur: ualent enim quamlibet speciem constituere, & ab alijs omnibus segregare, & eius formam naturamq; componere. Nam si dicas mortale & rationale differentias & eas animali supponas, non est dubium quin cum hominis speciem facias, speciei huius sint perfectrices, atque ideo specificæ nominantur, quòd & permutant naturam, & ipsam substantiam cuiuslibet alius speciei cõstituãt. Illæ uero aliæ nihil aliud efficiunt, nisi alteratum, quippe cum aut proprietate quadam formę alius distet ab alio,

aut ali-

aut aliqua habitudine & diſpoſitione aliquid faciendi. Illa igitur magis propria differentia, quam ſpecificam nominamus, ſola poterit in generis diuiſione cõgruere. Etenim cæterę nihil ad ſubſtantiam, ſed ad quandam quodammodo eiuſdem ſimilitudinis diſcrepantiam diſtantiamq; ponuntur. Nihil enim in illis præter alteritatem ſolam reperire queas, quippe quæ non conſtituunt ſpecies, ſed conſtitutas iam & effectas magis propriis ſuis qualitatibus ipſæ diſcriminant. Quod autem dicit:

Repetenti nunc à ſuperioribus dicendum eſt, differentiarum alias eſſe ſeparabiles, alias inſeparabiles.

Hoc eſt quod hic nũc diuiſio alia rurſus aſſumit. Nam cum prius differentiam in tribus partibus ſepararet, & poſtea tres illas in duarum tantum numerum quãtitatem que colligeret, ut alias alterum faciẽtes eſſe diceret, alias alterantes, ipſarum rurſus trium tertia ſumitur facienda diuiſio. Dicit enim alias eſſe ſeparabiles, alias inſeparabiles, & ſicut in priore diuiſione alteratum facientes duę fuerunt cõmunes & propriæ. Sola uero magis propria remanſerat quæ alterum faciebat, eodem nunc etiam modo in ſeparabilibus & in inſeparabilibus. communis tantum ſeparabilis differentia eſt, utraque alix, ut cæſitas oculorum, uel flaua cæſaries, uel corporis proceritas: quæ ſunt proprię differentiæ. uel certe rationabilitas, uel mortalitas quæ ſunt magis propriæ differentiæ, non poſſunt unquam ab hominis ſpecie ſegregari. Sedere uero uel currere quę communes ſunt ſeparantur à ſingulis, & item rurſus adduntur. Earũ uero quæ ſunt inſeparabiles, aliæ per ſe ueniunt, aliæ uero per accidens. Et illę quę per ſe ueniunt, à magis propriis manant. Illæ quę per accidens, à ſolis propriis effunduntur. Et inſeparabile accidens eſt, quicquid per inſeparabilem propriam differentiam unicuique ſpeciei contigerit. Sed quanquam propria & magis propria inſeparabiles differentiæ ſint, nunquam tamen illam ſuperiorem formam naturamque cõmutant. Nam magis propria ſemper alterum, propria ſolum ſemper efficit alteratũ. Huc accedit quod inſeparabiles proprię poſſunt alicui plus minuſue cõtingere. Inſeparabiles magis proprię, nec cumulis intentionis augent, nec imminutione decreſcunt. Poteſt enim alius procerior alius fuſcior, deductioribus alius capillis, alius flauioribus naſci, quæ ſunt inſeparabiles propriæ differẽtiæ. At uero magis propria, id eſt rationale, neque plus, neque minus admittit. Omnes enim homines in eo quod homines ſunt, æqualiter ſunt rationales atque mortales. Nam ſi genus plus minuſue eſſe poſſit genus, poſſunt etiã differentię uel intentione creſcere, uel remiſſione decreſcere. Nam quoniam animal non eſt plus homini quàm equo, neque equo plus quàm cęteris, et æqualiter ſubiectis omnibus genus eſt. Sic ſpecierũ differentię quas ſpecificas appellamus magis minuſue non capiunt. Nam ſi animal rationale, mortale, hominis eſt diffinitio, & hominum nihilominus ſingulorum. non eſt dubium quin hęc diffinitio ad omnes homines ſingulos æqualiter ſemper aptetur, & nulli neque plus neque minus conueniat. Quod ſi ita eſt, partes quoque totius diffinitionis, quæ ſunt differentiæ tales erunt, ut nulli neque plus neque minus, ſed æqualiter ſemper & conuenienter aptentur. Partes autem huius diffinitionis ſunt rationale & mortale. Rationale igiť & mortale, quæ ſunt magis propriæ differentiæ plus minuſue non capiunt. Ab hac igitur, id eſt ſeparabilium inſeparabiliumq; differentiarũ diuiſione tribus modis differẽtias ſpeculamur. Nam aut ſeparabiles ſunt, aut inſeparabiles. Inſeparabiliũ uero aut per ſe ueniunt, aut per accidens. Quę per ſe ueniunt aliæ ſunt quæ genus diuidũt, aliæ quę ſpeciẽ informant atque conſtituunt. Sed de ſuperioribus prius dictũ eſt. Nunc aũt de ijs quę genus diuidũt, & ſpeciẽ cõſtituũt diſſeramus. Omnis quæcũq; fit generũ diuiſio in ſpecies, ſi earũ ſpecierũ alia ſubdiuiſio fiat, & à magis generibus p ſubalterna genera uſq; ad magis ſpecies decurrat, gemina in his erit duplexq; diuiſio. Nãq; ſi cõtrarias differẽtias reſpicias, generũ eſt diuiſio. Si ſubalternorum generũ ſit, ſpecierũ cõſtitutio. Si enim genus diuidamus, id eſt ſubſtantiam

ſtantiam,ut iam in ſpeciei diſputatione diuiſa eſt, & ſic ut ſubſtantia ſit ſumma poſt ſubſtantiam animatũ corpus & inanimatum.Sub animato corpore ſenſibile & inſenſibile. Sub ſenſibili,id eſt animali,rationale & irrationale .Sub rationali,mortale & immortale.Hæ igitur differẽtiæ eædem ſpecies ſunt,ſi contra ſeipſas in diuiſione reſpiciãtur,& diuidunt genus hoc modo.Nam quoniã ſub ſubſtantia animatũ corpus & inanimatum poſuimus, ſi animatum corpus cõtra inanimatum reſpicias, ſubſtantiam diuiſiſti. Si uero ſubalterna genera in ipſis differentijs aſpicias, ſpeciem conſtitues. Nam ſi animatũ corpus & quod ſub ipſo eſt ſenſibile corpus aſpexeris animal reſpexiſti. Item ſi rationalem differentiam contra irrationalem differentiam acceperis,genus quod eſt utrorumq;,id eſt animal diuiſiſti. Si uero ſub eodẽ ordine rationalem differentiam, & mortalem accipias, hominis ſine dubio ſpeciem demonſtraſti. ita hæ differẽtiæ alio modo accepta fiunt generis diuiſibiles, id eſt genera diuidẽtes. Alio uero modo fiũt cõſtitutiuæ ſpecierũ,id eſt quæ ſpecies declarẽt,atq; cõſtituant.

Nam ſi contrarias differentias reſpexeris, diuides genus. Si uero ſubalternas,ſpeciem conſtitues.

Differentiarum igitur uis,& ſeparabilium & inſeparabiliũ cæteras tres res, id eſt genus ſpeciem,accidensq; ſic retinet,ut permutata comparatione per hæc eadem ipſa etiam permutentur. Nam rationale & mortale differẽtias ſi contra irrationale & immortale reſpexeris,diuiſibiles ſunt generis differẽtiæ. Sin uero idem ipſum rationale & mortale ad ſuperiora cõparaueris ſpecies erũt eius quod eas continet animalis.

Si uero rationale atq; mortale ad ſubiectũ hominem conſideres,genera eius conſtitutiuasq; differentias contemplabere.

At uero de illis alijs inſeparabilibus, id eſt propriſs cadunt differentiæ inſeparabilis accidentis.Inſeparabile namq; eſt accidens,cæcitas oculorũ, & naſi curuitas, & alia huiuſmodi. Et idem de ſeparabilibus accidentibus, id eſt de communibus.Separabile namq; accidens eſt,uigilare,dormire,currere,& ſedere. Quod autem dicit: Sic igitur cõpoſita ſit ſuper omnia ſubſtantia, & ſint eius differentiæ diuiſibiles animatum & inanimatum,contrarias differentias in ſpecies monſtrat. Quod autem dicit: Hęc differẽtia animata atque ſenſibilis ſociata ſubſtantiæ perficiet animal,conſtitutiuas ſpecierum differentias monſtrat. Sic igitur uarijs modis acceptę,uarias uirtutes formasq; ſortitę ſunt. Sed & diuiſibiles & conſtitutiuę utræq; ſpecifice nominantur,& in diuiſionibus generum diffinitionibusq; ſolę ſunt utiles. Cęteræ uero inſeparabiles per accidens,inutiles,& multo magis illę ſunt inutiles,quæ ſeparabili differentia diſcretionęq; formatæ ſunt.Has autem ſpecificas differentias, qui de differentiarum diuiſione tractauere,tales eſſe declarãt quibus ſpecies à genere abundant. Quid autem ſit breuiter explanandum eſt. Controuerſia eſt utrum genus differentias ſpecierum ſuarum in ſe habeat, an minime,utputa:Animal ſub ſe habet ſpecies rationale & irrationale,id eſt hominem,& uerbi gratia equum. Rationabilitatem igitur & irrationabilitatem,id eſt hominis uel equi differentias,quibus à ſe ſpecies ſub animali poſitæ differunt, utrum habet utraſque animal,an non habeat in controuerſia eſt. Nam ſi animal quod genus eſt, neque rationale eſt neq; irrationale, ſpecies quæ ſub ipſo ſunt poſitæ iſtas differentias non habebũt. Nam ſi genus iſtas differentias non habebit,unde erunt ſpeciebus differentię,quibus à ſeipſis differunt?Sed ſi quis dicat eſſe in genere iſtas differentias(non enim haberet differentias ſpecies, niſi prius genus habuiſſet)aliud maius cõtinet incommodum. Nam quoniam æque ſunt ſpecies quę ſub aliquo genere ſupponuntur, & æqualiter homo atq; equus ſub animali genere ponũtur, neq; homo prius eſt neq; equus, ſed utercq; æqualiter animalis ſpecies nominãtur. Igitur ſi rationale atq; irrationale æqualiter ſub eodem genere ſunt, erũt etiam uno tempore. Quod ſi uno tempore & genus iſtas differẽtias habet, ut genus ſuapte natura, id eſt animal rationale ſit & irrationale,non eſt dubium quod eadem

res

res uno tẽpore duas contrarietates in ſeſe ſubſtantialiter retineat, quod fieri nequit. Quid igitur? Dicendum eſt quoniam genus actu quidem ipſo quod Græci ἐνέργειαν uocant iſtas differentias non habet. At uero poteſtate ab his ipſis differentijs, quas in ſuas ſpecies fundit non uacat. Quid autem ſit actus & poteſtas caſtigatius explicandum eſt. Tantum intereſt actus à poteſtate, quantum homo ridens ab eo qui ridere poſſit nõ tamen rideat. Ille enim agit ipſam rem, ille tantum poteſt, non etiã agit. Sic igitur & animal. Namq; homo actu ipſo rationalis eſt. Semper enim homo rationalis, & nihil aliud eſt: & equus ſemper irrationalis, & eius irrationabilitas in actu poſita eſt. At uero ipſum animal rationale uel irrationale non ipſum agit, neq; eſt in eorum actu poſitum, ſed in poteſtate. Poteſt enim ex ſe rationale atque irrationale profundere. Quare quoniam ſpecies actu differentias cõtinent, genus uero poteſtate, ſpecies à genere merito differentijs abundare dicũtur. Quoniam quod genus poteſt, id eſt differentias facere, ſpecies non ſolum poſſunt, ſed etiã agunt. In ipſis enim ſpeciebus poſitæ informatæq; ſunt. Eſt autẽ alia differentiæ diffinitio talis quæ dicat differentiã eſſe quæ ad plurimas ſpecies in eo quod quale ſit, prędicatur. Differentia ad res plurimas dici poteſt, ut rationale dicitur ad hominem. homo enim eſt rationalis. dicitur ad Deũ. Deus enim rationalis dicitur, ſed nõ in eo quod quid ſit, ſed in eo quod quale ſit. Nam ſi qualis homo ſit interrogetur, rationalis continuo reſpondetur. Qualis Deus ſit ſi interroges, rationale nõ abſurde dixeris. Eodem modo etiam irrationabilitas dicitur & ad equũ & ad bouem & ad piſcem & ad auem, quę omnia ſi qualia ſint interrogaueris, irrationabilia prędicantur. Bona igitur & recta hæc eſt diffinitio, id eſt differentia eſt quæ ad plurimas res ſpecie diſtantes in eo quod quale prędicatur. Et de mortali uero, & de alijs differẽtijs, eadem eſt ratio. Sequitur locus perdifficilis, ſed transferentis obſcuritate Victorini magis, quàm Porphyrij proponentis, qui huiuſmodi eſt. Dicit enim omnem rem quæcunque eſt corporea ex materia & forma conſtare. Namq; ſi ſtatuam dicas, conſtat ſtatua ex ære (uerbi gratia) & figura illa quam ei ſuus fictor impoſuit, & eſt materia, ex qua facta eſt æs. figura uero, id eſt forma qua æs ipſum formatum eſt. Nam ſi hominem formabis ex ære & figura hominis, erit hominis figura, forma, æs uero materia. Eodem modo etiam genus. Namque genus in modum materiæ accipitur, differentia uero in modũ formæ. Etenim quemadmodũ quæcunq; illa res ex materia & forma conſtat, ſic etiã omnis ſpecies ex genere & differentia. Namq; genus ita eſt hominis, ut eſt ſtatuę æs. Differentia uero ſic eſt hominis, ut eſt forma illa ex qua æs effictum eſt. Nam ſicut ex aliqua figura quę ex ęris materia efficta eſt, cuiuſcunq; illius ſpecies ſtatuę fit, ſic etiam in genus, id eſt in animal cum uenerit differẽtia, id eſt rationale, hominis ſpecies fingitur. Iſta igitur ſibi proportionaliter ſunt. Proportio autem eſt cuiuſcũq; illius rei ſimilis ad aliquam rem cognatam comparatio: ut puta ſi duo compares ad quatuor dupla proportio eſt. Si uero uiginti ad quadraginta eadem dupla. Sub eadem ergo proportione ſunt quatuor ad duo, ſub quali quadraginta ad uiginti, quòd utraq; duplex eſt numerorum comparatio. Sic igitur qualis proportio eſt, id eſt comparatio materię & figurę, talis eſt proportio generis & differentię: & iſta quatuor ſibi proportionaliter ſunt. Eodem enim modo ex materia & figura ſpecies uniuſcuiuſq; illius fictionis formata eſt, quemadmodum ex genere & differentijs ſpecies cuiuſcunque illius animantis inanimantis'ue formatur, quod Victorinus ſcilicet intellexiſſe minus uidetur. Nam quod Porphyrius ἄλογον dixit, id eſt proportionaliter, ille ſic accepit quaſi ἀνάλογον diceret, id eſt irrationale. Atq; ideo in loco ubi habet hoc modo ſcriptum: Omnes namq; res ex forma & materia cõſiſtunt, ipſa autem forma irrationalis eſt, tollẽdum eſt irrationalis. Et ſubterius paululum ubi habetur: Iam omne genus ſimile materię eſt, & conſiſtit irrationale, tollendum eſt irrationale, & ponendum eſt proportionale, ut ſit, & conſiſtit proportionaliter. Nam quæ proportio eſt figuræ ad materiã in efficienda cuiuslibet corporis fictione, eadẽ eſt proportio diffe-

rentiæ ad genus in efficiẽda cuiuslibet ſpecie animati atque inanimati. Sequitur item alia diffinitio quæ eſt huiuſmodi. Dicunt enim eſſe differentiam quod poſſit ſeparare quicquid ſub eodem genere eſt, & recte dicũt. Nam dum ſub eodem genere ſit homo atque equus, quia utrũque eſt animal, cum uenerit rationale uel irrationale equũ atque hominem quòd ſub eodem genere ſunt, diuidũt atque diſcernunt. Sunt igitur illæ differentię quæ poſſunt res ſub eodem genere ſeparare. Eſt autem alia diffinitio. Differẽtiæ ſunt quibus quodque ab alio diſtat. Nam homo atq; equus rationali atq; irrationali differẽtia diſcrepant, cum unũ ſint quantũ ad genus, & hoc eſtquod dicit:

Differentia eſt qua differunt ſingula, quia per ſeipſum genus eſt, & illa quæ rationalia ſunt, nos ſcilicet, & illa quę irrationalia ſunt Namque & homo & equus & auis hæc omnia genus unum ſunt, id eſt animal. Namque animal horum omnium genus eſt.

Sed ſi de hoc loco in quo poſitũ eſt, quia per ſeipſum genus eſt, mutes & facias quæ per ſe ipſa animalia ſunt planior ſenſus erit. Generis enim hic nomine pro animalis abuſus eſt, & erit huiuſmodi ordo: Differentia eſt qua differunt ſingula, quę per ſe ipſa animalia ſunt, & illa quę rationalia ſunt animalia, nos ſcilicet, & illa quę irrationalia ſunt. Quod ſi ſic eſſet, nullus eſſet error omnino. Nunc uero genus q̃d ait pro animalis nomine intelligendũ eſt. Itẽ dij atq; homines cũ utriq; rationales ſint, mortalitatis tamẽ nomine adiecto differũt diſcrepantq;. Sic igitur differentia eſt qua ſingula differunt, ſed hoc nõ ſimpliciter, ſed illas tãtũ differẽtias huiuſmodi eſſe putandũ eſt, quę ad ſubſtantiã proſint, & quę ad id q̃d eſt, & quęcunq; ſpeciei poſſunt eſſe alię quę partes quę huiuſmodi eſt: Si equus atq; homo, quorũ utrorũq; unũ genus eſt animal, à ſe differũt rationali atq; irrationali qualitate, attamẽ iſta rationabilitas & irrationabilitas in ſubſtãtia ipſarũ ſpecierũ eſt hoc modo. Nã neq; equus poteſt eſſe ſine irrationabilitate, neq; homo ſine rationabilitate. Atq; ideò iſtę differẽtię proſunt ad aliquid eſſe ſpeciei, illi cui fuerint accõmodatæ, & ſubſtantię ipſius partes ſunt. Nam cum homo ex his differentijs cõſtet, id eſt ex rationali & mortali, rationale & mortale ſolum poſitum pars eſt ſubſtantiæ hominis. Nam ſi utraque ſimul unũ hominem faciunt, non eſt dubium quin ad ſubſtantiam hominis efficiendam unaquæque earum res pars eſſe uideatur. Quare illę differentiæ quęcũq; nõ proſunt ad eſſe, neque partes ſubſtantię cuiuslibet ſpeciei ſunt, ſpecificæ differentiæ dici non habẽt, quamuis ſola hoc una ſpecies habeat. Nam ſi homo nauigat poteſt dici animal nauigabile. Sed nauigare in ſubſtantiam hominis non uertitur. Neque enim homo inde ſubſiſtit, quia nauigat poteſt dici animal nauigabile. Sed nauigare in ſubſtantiam hominis non uertitur. Neque enim homo inde ſubſiſtit, quia nauigat, quamuis hoc nullum aliud animal habere poſſit. id eſt nullũ poſſit animal nauigare. Eodem modo & eſſe rhetorem uel grammaticum. Has igitur differentias quæ ad eſſe non proſunt, ſed tãtum artem aliquam ſcientiamq; commemorant, non ponimus ſpecificas eſſe, quamuis una quælibet animalis id ſpecies habeat. Ergo conſiderandum eſt, ut quoties dicimus diffinitionem differentiæ illam differentiam eſſe qua differãt ſingula, illam ſignificari differentiam intelligamus, quæ ad aliquid eſſe prodeſt, & quæ eſt alicuius pars ſubſtãtiæ ſpeciei. Illa uero quæ ad eſſe non proſunt in hoc genere differentiarum, quamuis ſingulę cuiuſque ſint non ponamus. Sed quoniam de differẽtia dictum eſt, de proprio explicemus. Tunc Fabius, ut arbitror conſequens eſt.

DE PROPRIO.

PRoprium quatuor dicitur modis. Dicitur nanque proprium quod uni ſpeciei accidit, etiam ſi non omnibus.

ET ego: Quatuor ergo modis propria diuiduntur. eſt enim proprium quod uni accidit, & ſi non omnibus, ut eſt rhetor uel geometer uel grammaticus. Hęc uero

uero omnia uni soli speciei, id est homini accidunt, non tamen omnibus. Neq; enim omnes homines uel Grammatici, uel Rhetores, uel Geometri sunt, atque ideo uocabitur hoc proprium quod uni sit, etiam si non omnibus. Est item alia proprietas quæ est omnibus, etiam si non soli. Nam bipes omni homini accidit. Omnis enim homo bipes est. sed non soli hominum speciei accidit, sed etiam auibus. Et item tertium proprium quod omni & soli & aliquo tempore accidit, ut est in pubertate pubescere, & in senectute canescere. Namque & omnibus hominibus euenit, & nulli alij speciei nisi soli hominum, & aliquo tempore. constitutum enim tempus est uel adolescentibus pubescendi, uel senescentibus canescendi. Neq; enim à sexto annō uel septimo aliquis pubescit, aut à uicesimo canescit, nisi fortè aliquid accidat noui. Quartum proprium est, quod uni speciei accidit, & omnibus sub eadem specie individuis, & omni tempore. Nam risibilem esse hominem, & uni speciei solum, id est homini contingit, & omnibus sub eadem specie individuis. omnes enim singuli homines rident, & omni tempore. Nunquam enim tempus fuit, ut quicūque ridere non posset. Sed risibile dico potestate non actu. Namque & si non rideat homo, tamen quia ridere potest, risibilis appellatur. Et sunt integrè & uerè propria ista quæ & uni, & omnibus, & omni tempore insunt. Namque hęc speciebus suis conuerti possunt. Si enim dicas, quid est homo? Risibile. Si quid est risibile interroges, homo prędicabis. Illa uero alia bipes, uel grammaticus propria quidem sunt, sed conuerti non possunt. Nam grammaticus semper homo, homo uero non semper grammaticus. Et ecōtrario homo semper bipes est, non econtra bipes semper homo est. Et hinnibile similiter magis propriū equi est. Nam eodem modo hæc proprietas ad suam speciem conuerti potest: nam si dicas quid est equus? hinnibile respondebis. Si, quid est hinnibile? equus prædicabitur. Sed quoniam de proprijs dictum est, de accidētibus sequens tractatus habeatur. tum Fabius, Diffinit Porphyrius accidēs sic.

DE ACCIDENTI.

ACcidens est quod infertur & aufertur sine eius in quo est interitu.

HOc autem dicere uidetur, illud esse accidens sine quo potest constare illud cui accidit: ut puta si forte casu aliquo cuiquam facies irrubuerit, abscedēte rubore, illęsa facies permanebit, sicut euenīēte nō lęsa est. Diuiditur ergo accidens in separabile, & in inseparabile. Namq; separabile accidens est, ut puta si quis sedeat uel ambulet: inseparabile est, ut si dicas coruum nigrum, cignū album, atq; hæc accidentia separari nō possunt. Nascitur autem huiusmodi dubietas, utrum superior diffinitio uera sit, & omnium accidentium nomē includat. Nam quoniam sunt quędam (ut ipse ait) accidentia inseparabilia, in his talis definitio uidetur conuenire non posse. Nam si separari non possunt, non est in illis uera definitio quæ dicit, Accidens esse quod inferri & auferri potest sine eius in quo est interitu. Nam cū inseparabilia sint, auferri non possunt. Sed hæc tam uehemens quæstio soluitur sic, quod hæc ipsa diffinitio de accidētibus facta est potestate, non actu, & intelligentia nō ueritate. Non quia æthiops & coruus colorem amittant, sed sine isto colore ad intelligentiam nostram possunt subsistere. Nam uerum est quoniam æthiopem aut coruum color niger nunquam deserit. Sed si quis intelligat colorem istum æthiopem uel coruū posse amittere, plumarum tantum color in coruo mutabitur, & erit auis alba specie & forma corui, si quis hoc intelligat. At uero hominis, id est æthiopis amisso nigro colore erit eius species candida, sicut etiam aliorū hominum. Ergo hoc non ideo, quia fiat dicitur, sed ideo quia si posset fieri, huius accidentis susceptrix substantia nō periret. Quod ipse hoc modo demonstrat:

Potest autē subintelligi & coruus albus, & æthiops, ut coruus amisso colo-

re in propriæ ſubſtantiæ natura permaneat colorem ſuum perditurus ſine interitu ſuo in quo color fuit.

Nihil enim ad ſpeciem impedit, ſi æthiops uel coruus amiſſo colore in propriæ ſubſtantiæ natura permaneat. Eſt autem alia diffinitio, quæ eſt huiuſmodi:

Accidens eſt quod contingit alicui, & ineſſe & non ineſſe.

Nam quod in ſubſtantiam non uertitur, id accidens eſſe dicimus, id eſt nõ in ſubſtantia inſitum, ſed extrinſecus ueniens. Erga ea quæ cõtingunt & eſſe & non eſſe, ideo accidentia uocata ſunt quoniã in ſubſtantiæ ratione nõ accipiuntur. Si enim in ſubſtantiæ ratione ponerentur, nunquam non eſſent, & ſi non eſſent, nunquã eſſe poſſent. Nam quoniã uerbi gratia rationalis in ſubſtantia hominis eſt, nũquam homo eſſe poterit irrationabilis, quoniã irrationabilitas in ſubſtantia hominis non eſt. Ex hoc ergo uenit etiam alia diffinitio:

Accidens eſſe illud, quod neque genus ſit, neq; ſpecies, neq; differentia, neque proprium.

Nam quoniã genus, ſpecies, differentia, & proprium, in ſubſtãtia ſunt, & cuiuſcũq; illius rei ſubſtantiã monſtrant, idcirco quicquid horũ aliquid non fuerit id accidẽs merito prædicabitur. Explicitis igitur atq; expeditis his quę propoſuit, id eſt genere, ſpecie, propriis, differentijs, accidentibuſq; tractare, nunc exequit illa quæ inter hęc omnia communia ſunt, & quæ differentia.

De communibus generis, differentiæ, ſpeciei, proprij, accidentiſq;.

ET primo omnium ſimul inter ſe cõmuniones explicat, poſt etiam ſingulorum, & dicit omnium eſſe commune de pluribus prędicari. Namq; genus prædicatur de ſpeciebus, & de indiuiduis, eodẽ modo prędicatur & differentia de ſpeciebus, & de indiuiduis. Etiam proprium de ſpecie & de indiuiduis prædicatur. At uero ſpecies de ſolis tãtum indiuiduis appellat. Genus enim, ut animal, prædicatur de equis, hominibus, bobus & canibus, id eſt ſpeciebus. Prædicatur itẽ & de his quæ ſub ipſis ſpeciebus indiuidua continentur. Nam ſicut ſpecies ipſa canis uel equi uel hominis animalia ſunt, ſic uel unuſquiſq; equus uel homo animalia prædicantur. Differentię uero prędicantur de ſpeciebus & de indiuiduis hoc modo. Namque homo & equus ſpecies ſunt. Sed rationalis dicitur, & ad ſpeciem hominis differẽtia prædicatur, eodem modo & ad Ciceronem. Nam cum ſub hominis ſpecie indiuiduũ ſit, & ipſe rationalis appellatur. Proprium autem de ſpecie prędicatur, cum dicitur ſpecies quod eſt homo riſibilis, & cũ dicitur Cicero riſibilis, quod eſt indiuiduũ monſtratur proprium de indiuiduis prædicari. Species uero de ſuis tantum ſolis indiuiduis prædicatur. Interrogatur enim quid eſt Cicero. Et homo reſpondetur. Accidens uero prædicat̃ de indiuiduis, & poſtea de ſpeciebus. Nam ſi quis dicat homo ſedet quod eſt accidẽs ſeparabile, quicũq; ſingulũ hominẽ, id eſt indiuiduum ſedere uiderit, tũc idem & de ſpecie prędicat, ut dicat, quoniã Cicero ſedet. Cicero autem homo eſt, homo ſedet. Eodem modo inſeparabile accidens de ſpeciebus & de indiuiduis prędicatur. Expeditis ergo omnium communionibus, generis & differentiæ primum cõmuniones differentiaſq; declarat.

De communibus generis & differentiæ.

ET primũ dicit generi cum differentia eſſe cõmune, quod ab utriſq; ſpecies continentur. Nam genus quod eſt animal, cõtinet ſpeciem hominis atq; equi. Porro autem rationale quod eſt differentia, continet & hominem Deum. Et irrationale, quod eſt differentia, continet equum & bouem atq; auem. Sed ſta cõtinet, ut genus ſemper plures ſpecies, contineat, quam continet differentia. Namq; genus & ipſas differentias continet. Genus enim, id eſt animal rationale atque irrationale, cõtinet illas ſpecies quæ ſunt ſub rationali, & illas quæ ſunt ſub irrationali cõtinet genus.

id eſt

id est animal. At uero differẽtia, id est rationale, irrationale non cõtinet, sed tantum hominem atq; Deum. Plus igitur genus cõtinet quàm differentia. Est autem alia cõmunio, si quid enim ad quodlibet genus ita prędicat, ut eius genus sit, & de illis speciebus quæ sunt sub illo genere ad quod prædicatur, illud genus appellat, & de illis indiuiduis quæ sub illis speciebus sunt. Nãq; animal genus est hominis & de animali prędicatur ut genus substãtia. Genus enim substãtia animalis est. Ergo illa substantia quę ad hominis genus, id est animal ita prędicatur, ut genus prædicatur etiã & ad ipsum hominem: dicitur enim homo substãtia. Prędicatur item illud generis genus, etiã de illis quæ sunt sunt specie indiuiduis. Dicitur enim Cicero, quod est sub hominis specie indiuiduũ, substantia: differentia eodẽ modo. Nam si qua differentia dicta fuerit de alia differẽtia, ut differentia intelligatur, prædicabitur, & ad speciẽ quæ sub illa differentia est ad quam prędicatur, & de illis indiuiduis quę sub eadẽ specie sunt. Nam ratione uti, differentia ad rationalem differentiã ueluti cognata differẽtia prędicatur. Rationabile autẽ prædicatur ad hominem, ergo & ratione uti prædicabitur ad hominem. Idem etiã ratione uti, prædicatur ad Ciceronẽ, quod est indiuiduũ sub illa specie ad quam speciem illa differentia, id est rationalis prędicatur, de qua prædicabitur ut cognata illa differẽtia, id est ratione uti. Igitur est ista generis differẽtiæq; cõmunitas, quod ea quæ de genere speciei prædicãtur ut genus, & de sub eodẽ genere specie prædicantur, & de indiuiduis: & illa quæ de differentia prædicantur ut differentia, & de sub eadem differentia specie prædicãtur, & de indiuiduis. Est autem alia cõmunio, quod quemadmodũ interẽpto genere species interimũtur, sic interempta differẽtia species sub eadem differentia interimũtur. Nam si interierit animal, homo atq; equus cõtinuo periturus est. Sin uero differẽtia interierit, id est rationale, dij atque homines interibunt, & nihil eorum erit quod uti ratione possit.

De propriis generis & differentiæ.

POst demonstrationem igitur cõmunionum proprietas eorũ differentias q; designat, & dicit primam differentiã eam, qua genus non solum à differentijs, sed etiã speciebus, propriis, & accidẽtibus differat. Nãq; dicit genus multo de pluribus prędicari, quàm prędicatur differentia, uel species, uel accidens, uel propriũ. Namq; genus dicitur, id est animal de quadrupede, de bipede, de reptili, id est de serpẽte, de natatili, id est de pisce. Quadrupes autẽ quod est à bipede differentia, de solis illis dicitur quæ quatuor pedes habent, id est, equus uel bos. De cæteris autem alijs, id est, bipede uel reptili uel natatili, unde genus æqualiter prædicatur, appellari nõ potest. Plus autẽ genus à speciebus prædicatur, quod cum homo species sit, & de solis indiuiduis prędicetur, idem tamẽ homo de equo uel boue uel cane nõ prædicatur. At uero animal quod est genus, de pluribus speciebus prædicatur, id est de homine, & de equo, & cane & boue, & de omnibus quæ sub ipsis posita sunt indiuiduis. Genus autem à proprio prędicationibus abũdat, quod propriũ unius speciei semper est, & de sub eadem indiuiduis. Genus uero de multis speciebus & propriis prędicatur, & de sub eisdẽ indiuiduis. Ab accidẽtibus uero genus magis de plurimis prædicat, quod cum unius cygni inseparabile fortasse accidẽs sit albũ, animal non solum de cygno prædicatur, sed etiã de albis omnibus & non albis animalibus. At uero accidens de solis tantũ illis quibus inseparabiliter cõtinetur, uel quibus separabiliter. Nam principaliter de indiuiduis dicit. Quare cõstat multo de pluribus prædicari genus quàm accidẽtia prædicantur, quod accidẽtia principaliter de indiuiduis, genera uero de indiuiduis & de speciebus & de differentijs prędicantur.

Sed nunc illas differentias accipiamus quibus genus diuiditur, non quibus species informantur.

Hoc autem est: Quoniã duas diximus differentiarũ esse formas, ut alię sunt diuisibiles, aliæ cõstitutiuę. Cõstitutiuas illas diximus, quæ sub eodẽ filo positę & subalter-

nis generibus descendētes speciem quandā informāt atq; perficiunt, ut est rationale uel mortale quę hominis speciem constituūt. Alias uero diuisibiles; quę genus diuidunt nō speciem informāt, id est rationale & irrationale, mortale & immortale Nūc de differentijs illis iste tractatus habetur quæ genus diuidūt, non quę speciem cōstituunt. Nam illę quę genus diuidūt, in differentiarū integro loco accipiūtur, illę uero quę speciem cōstituunt in specierū generumq; substantiā accipiūtur. Namq; rationale mortalis genus est. Porrò mortale hominis genus est, & istæ cōstituunt speciem. At uero rationale irrationalis species non est, neq; genus. Nec mortale immortalis neq; genus neq; species est. Atq; ideo quoniā propriā uim differentiarū ista retinēt, quę neq; genera neq; species sibi inuicē esse possunt, ipsas nunc differentias accipiamus in quibus nulla quantū ad genus est speciemq; cōmunitas. Est etiā generis differentia. Nāq; genus à propriis differentijs prius est. Namq; si abstuleris genus omnes simul differentias abstuliſti. Nam si abstuleris animal, rationale atq; irrationale non remanēt. Porrò aūt si rationale abstuleris, remanet animal. Sed si utraſq; interimeris differentias, id est rationale & irrationale, potest tamen quoddam intelligi, quod sit substātia animata sensibilis, id est animal. Ita genus sublatū omnes secū aufert differentias. Sublatę differentiæ genus secū non interimunt, ꝙd intelligentia genus remanet, id est quoniā potest animal intelligi prēter differētias, ut eius tantū diffinitionē animo capias, & esse dicas substantiā animatā atq; sensibilem. Quę aūt talia sunt, ut ipsa interempta interimāt, nō simul alijs interēptis ipsa interimant, priora sunt illis quæ possunt interimere. Est etiā alia differentia, ꝙ genus semper in eo quod quid sit prædicat, ut dictū est, differētia uero in eo quod quale sit. Sed hoc frequentius inculcatū est, atq; ideo id à nobis prętermittendū est Est etiā alia differentia, ꝙ ad omnem speciem unū semper genus aptatur. Homo enim unū tātum genus habet, ut animal appellet: in unam autē speciem plurimę differentiæ poterunt cōmodari. Namq; homo & rationale est, quę differētia est, & mortale, quę eadē differentia est, & sensibile quibus scilicet oībus alijs differt. Differt enim his omnibus ꝙ sensibilis est ab insensibilibus, ꝙd rationalis, ab irrationabilibus, ꝙ mortalis ab immortalibus. Est etiā alia differētia quę superius dicta est. Nam genus speciei ita est ut materies, differētia uero ut figura. Nam sicut in æris materiem ueniens figura statuā efficit, ita animali, id est generi ueniēs differentia, id est rationale uel irrationale facit hominis uel pecudis speciē. Quæ autē communitates uel proprietates generis & differētiæ fuerūt, hactenus dixit, & fortasse erunt etiā aliq; quę propter breuitatē supersedēdę atq; dimittendæ sunt.

De communitatibus generis & speciei.

NVnc autē de generis uel speciei cōmunitatibus proprietatibusq; tractat, & dicit genus & speciē cōmune habere de pluribus prędicari, sicut dictū est. Nam genus & de speciebus pluribus p̄dicatur & de earū indiuiduis. Et itē species de sub se plurimis indiuiduis appellat, & hic ꝙq; illæ species accipiunt, quæ magis species sunt. Nā si subalternę accipiūtur, nō magis species q̄ genera uidebunt. Nā quę subalternę species sunt, etiā genera sunt, & erit absurdū & huic ꝓpositioni incōueniens de generū inter se differētijs cōmunionibusq; tractare. Accipiātur igit illę tantū species, quę spēs & magis species appellant. Est etiā alia eorū cōmunio, ꝙ sicut genus à specie primū est, sic species ab indiuiduis primæ sunt. Nā si genus auferas species abstuliſti. Si species abstuleris, genera nō peribūt. Porrò si species abstuleris, indiuidua morientur. Si indiuidua interierint, species manent. Est etiam his alia cōmunio quod quemadmodū genus quid sit totum declarat, sic etiam species. Nam totū quod est rationale, atq; irrationale à genere declaratū est. Dicitur enim quicquid fuerit rationale uel irrationale, id esse animal, sic igitur totū quid sit à genere declaratū. Porrò aūt quid sit tota hominū diuersitas, id est indiuiduorū, à sola specie declarat, cū dicitur homo. Nam & Scytha & Indus & totū quicquid indiuiduū est, uno solo hominis, id est speciei nomine continetur.

De proprijs generis & speciei.

DIssertis igitur generis specieiq; communionibus ad proprietates eorũ uel differentias transitum fecit, dicens:

Differre inter se genus & species, quòd genera species cõtinent, nunquã rursus genera ab proprijs speciebus continentur.

Oportet aũt (ut dictũ est) in hoc tractatu nõ subalternas, sed magis species cõsiderari. Genus enim plurimarũ specierũ est cõtinẽs, & unũ omniũ, & totũ omnibus & singulis. Quod si ita est, et genus à suis speciebus singulis maius est, atq; ideo eas dicit̃ cõtinere, nõ est dubiũ quin ea ipsa genera quę cõtinẽt spẽs, ab his ipsis cõtineri nõ possint. Insuper omnia genera præiacent. Hoc uidet̃ dicere, ꝙ omnia genera prius sint ab his speciebus quę sub ipsis posite continent̃. Nã sicuti materies prima est ab illa re, quę ueniẽs in materiã formã cõstituerit atq; figurauerit, sic etiã prius est genus ab illa specie quã ueniẽs differẽtia formauit atq; cõstituit. Nisi enim in generibus differẽtia uenerit species nunq; cõstituentur. Quare præiacẽt, id est præsunt, & antiquiora sunt genera speciebus suis. Atq; ideo si genera interimant̃, species quoq; peribunt. Nã si animal sustuleris hominẽ pecudẽq; sustulisti. Si uero species interimãtur, nõ cõtinno genus interibit. Nam si homo perierit, animal cõtinuo non interemptũ est. alia enim remanebit species de qua ipsum animal. id est genus prędicet̃. Atq; ideo genera ab speciebus suis priora sunt, et ꝙ oĩa genera uniuoce de speciebus prędicent̃, spẽs ipsę de generibus nunq;. Hoc (arbitror) hesterna lucubratione iam dictũ est. Nam genera semper de speciebus uniuoce prædicãtur. Homo enim, & homo est & animal. Porrò aũt animal genus est hominis, & prædicatur animal de homine. Quoniã ergo animal prędicat̃, & dicitur homo animal, animal & homo, uino animalis nomine nũcupantur. Sed his ipsis diffinitio una cõueniet. Est enim animal substantia animata sensibilis, ꝙ nõ absurdum est in homine dici. Nã homo ipse si animal dicat̃, nõ erit absurdũ dici de homine substantia animata sensibilis. Igitur genus de speciebus suis uniuoce prædicatur, ꝙ & eodem nomine, & eadẽ diffinitione cõueniat. At uero species nõ modo uniuoce nõ p̃dicantur de generibus suis, sed nec omnino prædicantur. Nulla enim res minor de maiore poterit prædicari. Atq; ideo quoniam species minores sunt suis generibus, de generibus suis neq; uniuoce, neq; aliquo modo poterunt appellari.

Amplius omnia genera abundant complexione sub se positarum specierum, ipsæ species abundant generum suorum proprijs differentijs.

Quod dicit perinde est, ac si diceret: Omne quod genus est, plures sub se species continet. omne uero ꝙ species sub se plures habet, differentias habet. Genus enim, id est animal in hoc homine idẽ specie superabũdat & supereſt, ꝙ homo solum homo est. Animal uero nõ solũ homo, sed etiã bos uel auis uel alia huiusmodi. Species uero in eo superãt genera sua, ꝙ eas differẽtias quas species in actu habent, eas genera nõ habent. Nã sicut superius dictũ est, genera differẽtias illas quas habẽt sub se species positæ, potestate cõtinent, nõ etiam re. Atq; ideo species quæ est homo, uel alia species, sicut est equus à genere suo animali in hoc abũdãt & supersunt, ꝙ animal ipsum per se neq; rationale neq; irrationale est. At uero homo uel equus hoc rationale, illud est rationis expers. Illud etiã, quod species nunq; magis genus fiet, rursus & genus nunq; magis species fit, & ut sciremus hic nõ de subalternis speciebus, sed de illis magis speciebus specialissimisq; tractari. Quid ait? Quod ea quæ sunt genera magis species fieri nunquã possunt, neq; magis species aliquando fieri magis genus. Nã species nunq; genus est. Quicquid enim fuerit species genus non erit, neq; quicquid fuerit genus species erit. Quare constat in his eum tractatibus de speciebus solis, nõ etiam de subalternis differere. Subalterna enim possunt esse etiam genera, magis species uero (ut ipse ait) nunquam genera esse possunt. sed postquam de generũ specierumq; communitatibus differentijsq; tractatus habitus est, ad genera propriaq; transgressus est,

DE COMMVNIBVS GENERIS ET PROPRII.

GEneris & proprij commune hoc est, adhærere speciebus et eas amplectari.

DIcit genera & propria in hoc sibi esse cõsimilia, ꝙ omne genus à suis speciebus nunq̃ recedit. Eodẽ modo & propria. Nam si dixeris homo, cum ipso homine cõtinuo animal nominasti, ꝙ ipsius hominis, id est speciei genus est. At uero etiã si hominẽ dixeris, eius etiã propriũ cõtinuo cum homine nominasti. omnis enim homo risibilis est. Ita semper genus & propria suis speciebus inserta & quodãmodo cõglutinata sunt. Similiter & genus p̃dicatur de speciebus, & propriũ de ijs quę sui participãtia sunt, & æqualiter inquit omnes species eidẽ generi supponũtur, & ad eas genus illud appellat̃, sicut propria ad ea prędicãtur, quę sui participari possunt. Namq̃ æqualiter genus de homine dicit̃, & de equo, & de boue, & de cęteris animãtibus, quemadmodum & risibile, id est propriũ de Hortẽsio dicit̃ & Cicerone, & de singulis indiuiduis quę sub eadẽ specie cõtinentur, ad quã speciẽ propriũ, id est risibile poterit prædicari. Adhuc cõmune est ipsis uniuoce p̃dicari. Nãq̃ sicut genus de suis speciebus (ut dictũ est) uniuoce prędicat̃. Ita & propriũ de ea specie cuius est propriũ uniuoce p̃dicatur. Nã qui homo est & risibile est. Porrò aũt si quis dicat hominẽ esse animal rationale et mortale, & dixerit risibile esse animal rationale et mortale, nõ errabit. Aequaliter igit̃ & genus de speciebus suis, & propria de ea specie, cuius sunt, ppria uniuoce p̃dicant̃.

De proprijs generis & proprij.

DIffert autẽ utrũq̃, ꝙ genus primũ est, secundum propriũ. Genus enim si ab specie primũ est, propriũ aũt uni tantũ speciei adhęret, & eidẽ æquale est, nõ est dubiũ quin genus ꝙ specie maius est, proprio etiã speciei maius sit. Nã ut sit risibile, animal prius est. Nãq̃ ut aliqua spẽs informet̃, ppriis & differẽtijs primo erit genus, ubi illa cõueniant, sicut frequentius inculcatũ est. Accedit etiã ꝙ genus de pluribus speciebus prædicat̃. Nãq̃ genus, id est animal de pluribus, at uero propriũ, id est, risibile de sola tantũ hominis specie p̃dicatur. Vnde fit, ut semper propria de speciebus suis conuersim p̃dicari possint, species aũt de genere nunq̃. Neq̃ enim quod animal est, homo est, neq̃ omne quod animal est, risibile est. Potest enim esse & equus & hinnibile id ꝙ animal nominat̃. Porrò autẽ omne ꝙ est homo, id risibile est, & omne ꝙ est risibile, id homo est. Possunt enim propria & species sibijpsa cõuerti, & cõuersim ad se inuicem prædicari. Præterea omni speciei quicquid fuerit propriũ, & omni & soli est. Namque risibile & omnibus hominibus est, & soli hominis speciei euenit. At uero animal q̃d genus est, & si uni speciei inest, non tamen soli. Nãq̃ animal omni homini inest, non soli tamen homini quia inest etiam pecudi, & cęteris animantibus. Oportet autem hic illa propria intelligere, quæ magis propria sunt, id est quæ integre propria nominantur, quę sunt huiusmodi, ut et uni speciei & omnibus insint. Differũt ergo in hoc quoque genera & propria, quod propria & uni speciei adsunt. & omnibus indiuiduis quę in ea specie sunt: genera uero omnibus quidẽ indiuiduis, quæ in eadem specie sunt & sub eodẽ genere. nõ tamẽ uni soli speciei, qm̃ genus semper de pluribus prædicat̃. Vnde fit, ut sublata propria non auferãt genus, sublatis uero generibus ipsa q̃q̃ propria auferãtur. Nã si sustuleris propriũ, id est risibile, remanet hinnibile, remanet natatile. Si uero genus sustuleris, simul q̃q̃ species sustulisti. Si species sustuleris. propria etiã quæ insunt speciebus simul interibũt. Itaq̃ sublatis generibus propria sustuleris, sublatis uero proprijs, simul genera non auferentur.

De communibus generis & accidentis.

PEractis igitur generũ propriorumq̃ differentijs ad generũ accidentiumq̃ cõmunitates uel proprietates transitũ fecit, & unam eorum prędicat cõmunitatem. quæ est quod de pluribus prædicatur. Namq̃ sicut genus de pluribus speciebus prędicat̃, ita etiã separabile accidens uel inseparabile de pluribus speciebus appellatur. Dicitur enim & de coruo et de æthiope nigrũ, & de equo & homine moueri, ꝙ illud est inseparabile

rabile accidens, illud uero ſeparabile. & quoniam longius à ſe diſtant, idcirco unã eorum ſolam communionem dixit, & alias ſi quæ forte eſſent quærere ſupersedit.

Quid inter genus & accidens.

DIffert autem genus ab accidẽti, ꝙ genus ante ſpecies eſt, accidentia uero ſpecie bus poſteriora ſunt. Sẽper genera ſuper ſpecies, & his prętacere & eſſe maiora ſuperius demonſtratũ eſt. Nãq; prius eſt animal ab homine, atq; ideo cõſumptum animal, ſpecies quoq; cõſumit, cõſumptæ uero ſpecies nõ interimunt genera. At uero accidẽs poſtea neceſſe eſt ut ſit, ꝙ ſint ipſę ſpecies. Erit enim prius aliqd cui poſſit accidere. Omne enim accidẽs p̃ter illud cui accidit eſſe nõ poteſt. Atq; ideo prius erit aliqua res cui accidat, ꝙ ſit ipſum accidẽs. Neceſſe eſt igit̃ ut omne accidẽs poſt ſpẽs inueniatur. & magis poſt indiuidua, quibus principaliter poſſit accidere. Huc accedit ꝙ generis participãtia ęqualiter participãt, ſicut omne genus ſpeciebus ſuis æqualiter genus eſt, ut ſæpius dictũ eſt, & ſpẽs oẽs æqualiter ſuo generi participãt. Nãq; equus & homo æqualiter animalia ſunt, neq; equus homine plus, neq; homo plus equo. At uero accidẽtia nõ ęqualiter participãt. Nã cũ ſeparabile accidẽs ſit moueri: poſſunt alię inter ſe ſpecies eodẽ accidenti participantes tardius uel citius moueri, & de inſeparabili accidenti eodẽ modo. Eſt enim ut aliquis nigrioribus oculis ſit, & alius quãuis nigris tamẽ ita purpureis, atq; ideo & intentionẽ & remiſſionẽ recipit accidens. Nam & candidus quod dicit̃, et magis & minus dicit̃, & alia huiuſmodi. Quare diſtant hęc duo, ꝙ genere, quę participant, æqualiter participãt, accidẽti fortaſſe nõ æqualiter. Huc accedit ꝙ genera nõ modo ante indiuidua, ſed ante ſpẽs ſunt, accidẽtia uero nõ modo poſt ſpecies, ſed etiã poſt indiuidua ſunt. Ipſis enim principaliter accidũt, ut dictum eſt. Eſt etiam differẽtia, quæ iam ſuperius dicta eſt: nam genus in eo quod quid ſit prædicatur, accidẽs uero in eo quod quale ſit, aut quomodo ſe habeat. nam ſi quid ſit Socrates interroges, homo atq; animal reſpondetur: ſi uero qualis ſit, fortaſſe caluus, aut ſimus, quę accidentia ſunt inſeparabilia. Sin uero quomodo ſe habeat, aut iacet reſpondeẽ, aut ſedet, aut quid aliud facere cõtigerit. Ergo quoniam generis à ſpecie & differẽtia & proprio & accidenti diuiſa ſubſtantia eſt, nunc poſteriora perſequitur. Sũt autem differentię uiginti. nam cum quinq; res ſint, & unaquęq; ipſarũ ab aliis quatuor diſtet, & item quatuor differentias habeat, quinquies quaternis, uiginti differentiæ efficiũtur. nam ſi genus differt ab ſpecie, proprio, differentia & accidenti, quatuor differentiæ ſiunt. Sin uero ſpecies differt à genere, proprio, differentia, accidenti, item aliæ quatuor quæ iunctæ cum ſuperioribus octo fiunt. Et ſi differentia diſtat ab ſpecie, proprio, genere & accidenti, aliæ quatuor ſupercreſcunt. Quę iunctæ cum octo prioribus duodecim faciunt. At uero ſi proprium differt à genere, ſpecie, differentia, & accidenti, aliis quatuor differentijs ſuper duodecim poſitis, omnes ſedecim differentię fiunt. Quod ſi accidentis quoq; differentias ad quatuor reliqua duxeris, quatuor ſuper ſedecim creſcentibus, uiginti omnes differentiæ perficiuntur. Quæ ita uiginti ſunt ut ad ſufficientem doctrinæ cumulum decem tantum differentiæ numerentur. Nam quod dictum eſt

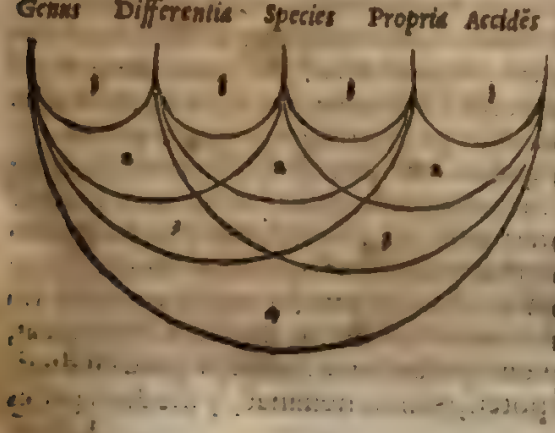

genus differre à differentia, ſpecie, proprio & accidenti quatuor fuere differentiæ. Si autem differentiam dicamus differre à ſpecie, proprio, & accidenti, ſuperuacuum eſt differentiæ cum genere differentiam cõmemorare, cũ iam prius cõmemorauerimus, quando generis ad differentiam, differentias diximus. ĩſdẽ enim (ut opinor) differt differẽtia à genere, ꝙbus differebat genus à differẽtia. Iraq; relinquenda eſt hęc differentia, qua diſtat differẽtia à genere, quoniã ſuperius iam dicta eſt, cũ diceret quo genus

distaret à differentia. Remanēt igitur tres differentiæ, quibus ipsa differētia ab specie, proprio & accidēti distat, & est superioris generis ad alia, 4. differentię fuerint. nūc uero differentię ad alia, tres distātię uideantur, 7. hæ distantię fiūt. At uero species quo à genere distet iam tūc dictū est, cum dicebatur quo genus distet à specie. Quid aūt differētia discreparet, tūc demonstratū est, cum diceremus in quo differētia à specie discerneret. Remanēt igit duę species, id est, cum proprio & accidēti differētiæ, quę iunctæ cū superioribus 7. 9. differētias efficiūt. Restat igitur una proprij & accidētis differētia, quę dicatur. nā quid à genere distet dictū est, cū quid genus distaret à proprio diceret. Porrò quid à specie distaret dudū dicebat, cum quid species à proprio differret enumerabat. Porrò aūt quid à differentia, etiā id dictū est, cū à proprio differētia separaret. Sed nūc quemadmodum differentia à specie, proprio accidentiq; discernitur, uideamus.

De communibus differentiæ & speciei.

ESt cōmunio differētię & speciei q̄ æqualiter species sub se indiuiduis se permittit, & æqualiter indiuidua specie ipsa participāt: nāq; oēs homines æqualiter homines sunt, & hominis participatiōe æquè participāt. eodē modo etiā differētia. nāq; oēs homines æqualiter rationales sunt, & rationabilitate quę est differētia, oēs q̄ ratione participant æquè participāt. Est etiā alia cōmunitas, q̄ quēadmodū species nunq̄ deserit ea quorū species est, & quibus supereſt, sic & differētia nunq̄ ea deserit quę distare ab alijs facit. nāq; Socrates qm̄ sub specie hominis est nūq̄ ab hominis specie deserit. Sēper em̄ Socrates homo est. At uero differentia Socratē, qm̄ Socrates rationalis est, nunquam deserit. Semper enim Socrates rationale animal est.

De proprijs differentiæ & speciei.

DIfferūt aūt inter se species & differentia, q̄ differētia semper in eo q̄ quale sit prędicatur. Nam dicit Socrates quale animal sit, ut rationale respondeat, species uero in eo q̄ quid sit prędicat. Nā dicit quid sit Socrates, ut homo respōdeatur. Nāq; hominis qualitas rationale est, sed nō simpliciter. Illa enim qualitas pro differētia accipitur, quę ueniēs in genere spēm cōstituit, & de qualitate substātiali fata est substātialis & specifica differētia. Ista igitur talis qualitas differētia nominat, & ea in eo quod quale sit ad hominē p̄dicatur, hoc etiā in eorū est differētijs. Nāq; differētia frequēter in pluribus speciebus cōsideratur. Differētia enim quadrupes in bouis, et in equi, & in canis specie est: & differētia rationalis hominis & angeli, species uero nunq̄ alijs nisi solis sub se positis indiuiduis pręest. Nūq̄ enim alia res homo est nisi q̄ est indiuiduū, ut est Socrates, & Plato, & Cicero. Vnde fit ut sublata differētia, species q̄q; tollatur. Nā si sustuleris rationale, hominē sustuleris. Sin uero sustuleris speciē, differentia manet. Nā si sustuleris hominē rationalis angeli differētia manebit. Est uero etiā hęc differentia, q̄ differētia cū alia differentia iungi potest, ut aliqua ex his species informet. Nāq; rationalis differētia & mortalis differētia iunctę unius hominis speciē reddiderunt. Iunctę uero species nunq̄ aliquā ex se speciē cōstituent. Si enim iungas hominē bouī, nulla ex his species informabit. Sed fortasse dicat aliquis asini atq; equi coniunctione mulus nascit, sed nō ita est. Nāq; indiuidui cōiunctione natū est aliquid indiuiduum. Si aūt sic simpliciter speciē ipsam asini atq; equi cōiungas, nulla ex his unq̄ species constituit. Neq; enim si se possunt indiuidua cōmiscere, idcirco etiā species indiui duorū in alterutrā substantiā trāseūt: atq; ideo cōstat iunctas species, unā speciem nō posse cōponere, q̄ differentiæ iunctę unius speciei cōstitutiuæ sint. his itaq; transactis ad differētię & propria cōmunia ueniamus. *De communibus differentiæ & proprij.*

DIfferētia & propriū cōmune habēt q̄ quibus differētia est & à quibus ipsa differētia participat, æqualiter participat. nam rationalis differētia qm̄ ineſt hominibus, et omnes homines rationabili differentia participāt, nō est dubiū quin omnes homines æqualiter sint rationales, atq; æqualiter rationabilitate participēt. At uero propriū q̄ risibile est, æqualiter omnib. hominibus est: oēs enim homines æqualiter risibiles sunt. Est etiā hęc eorū cōmunitas, q̄ sicut potestate risibile dicit, etiā si nō rideat, ita etiā potestate bipes dicitur, etiam si quis uno pede minuat. nō enim quod est dicit, sed q̄d esse possit; nam quoniam ille ridere potest, risibilis nominat, q̄ ille duos pedes

habere

habere possit, bipes. Atq; ideo nunq; ab illis in quibus fuerint, propriũ differẽtiaq; discedũt. Semper enim homo risibilis est, etiã si non rideat. Semper bipes, etiã si uno pede minuat. In his enim differẽtijs & proprijs (ut dictũ est) quod potestate esse possit, nõ quod uerè sit cõsideratur

De proprijs eorundem.

Differunt autẽ inter se, q̃ differentia de pluribus speciebus prędicat, propriũ uero de una. Namq; differẽtia quę est mortalis p̃dicatur de homine, de boue, de equo, & cæteris animãtibus: & rationale p̃dicatur, & de deo, & de homine. At uero risibile de sola tantũ specie hominis prędicat. Vnde euenit, ut omnis differẽtia, quoniã plurimarũ cõtinens est specierũ à suis speciebus maior sit. atq; ideo ipsa de speciebus prædicari potest. Porrò aũt de ipsa species prędicari nõ potest: neq; enim cõuersim dici potest. Nã quoniã homo dicitur rationalis, nõ cõtra dicit, q̃ rationale est ad q̃d homo est. Potest enim esse etiam nõ homo sed Deus. At uero propriũ, quoniã æqualiter, & ad unã speciem semp aptatur, æqua uice atq; appellatione cõuertitur: dicitur enim q̃d est homo risibile. Quibus pertractatis ad differentiã & accidẽs trãsgressa disputatio est.

De communibus differentiæ & accidentis.

Differẽtia & accidẽs cõmune habẽt de pluribus prędicari. Nãq; differẽtia dicit & de homine & de Deo, q̃m utriq; rationales sunt. Et accidẽs dicit, & de homine & de equo, ut homo æthiops niger, & equus niger. Est etiã alia cõmunio q̃ inseparabile accidẽs cuicũq; speciei fuerit, inseparabiliter & omnibus ineſt ut differentia. Nãq; inseparabiliter accidẽs q̃ est nigrũ, coruo inseparabiliter accidit, et omnibus coruis. Eodẽ modo etiã differentia. Nã quoniã accidit homini ut bipes sit, semper & omnibus hominibus est esse bipedibus.

De proprijs eorundem.

Differũt aũt inter se, q̃ omnis differentia species cõtinet, non cõtra ipsa à speciebus continet. Nam si differẽtia plures sub se species habet, ut dictũ est, maior erit sub se positis speciebus. Si maior erit, nunq; eam quælibet species cõtinet. Maior enim à minori nunq; poterit cõtineri. Nam q̃ est rationale, cõtinet hominẽ & Deũ. Homo uero rationale nõ cõtinet. Accidẽtia uero aliquoties cõtinent, aliquoties cõtinentur. Namq; cõtinent, quoniã frequẽter unũ accidens duas sub se species habet, ut nigrũ habet æthiopẽ & coruũ. Cõtinentur uero quoniã sæpe una substãtia habet duo uel tria uel quãlibet plurima accidentia. Si quis enim sit glaucus, uel crispus, uel cãdidus, uel procerus, hęc omnia accidẽtia unus cui accesserũt complectitur & continet. Atq; ideo species illa quę illud indiuiduum cõtinet quod indiuiduum plura in se accidentia suscepit, accidentis illius complexiua est.

Dehinc differentia nunquam intenditur neq; relaxatur.

Quod dicit hoc est rationale in unaquaq; specie, neq; plus neque minus est. Nullus enim homo alio homine ad substantiam plus rationalis est neq; minus. At uero accidens & intenditur & remittitur. Dicitur enim quicunq; procerior, dicitur quicũq; uelocior, dicitur quicunq; crispior, quæ omnia accidentia esse non dubium est.

Præterea immistę semper sunt contrariæ differentię.

Immistę ait, id est immiscibiles quę misceri nõ possunt. Neq; cũ rationale cũ irrationali misceri potest, neq; in una specie cõuenire. At uero cõtraria accidẽtia manifestũ est in una specie posse cõgruere. Namq; nigrũ & albũ potest in una non modo specie, sed indiuiduo cõgruere. Potest enim quicũq; homo cum ipse sit cãdidus nigros tamen capillos habere. Ergo quemadmodũ species differat à genere uel differentia dictum est, cum de generis ad speciẽ, & differentiæ ad speciem distantia diceremus.

De communibus speciei & proprij.

NVnc dicemus id quod reliquũ est de speciei proprijq; cõmunibus. Et est una eorum communio, quod de seipsa inuicem prædicantur. Nam quoniam æqua sibi sunt, neq; species hominis alij proprio cõuenit nisi risibili, neq; risibile alij cõuenit speciei, nisi homini, atq; ideo dicit q̃d est homo risibile. Quid est risibile? homo. Cõmune est etiã illud, q̃ omne propriũ æqualiter ad sub se posita prædicat. Namq;

omnes

omnes homines æqualiter risibiles sunt, & species equaliter ad sub se posita prædicatur. Namq; omnes homines indiuidui æqualiter uno nomine homines nūcupantur.

De proprijs eorundem.

DIfferunt à se, quoniā species potest etiam genus alteri esse, proprium esse non potest. Sed hic illam speciem intelligamus quæ subalterna est, non illam quæ magis species est, & genus esse nunquā potest. Atq; ideo nos illam modo solā, quæ subalterna species est intelligamus, quæ scilicet poterit esse & genus. Namq; mortale cum rationalis generis sit species, hominis genus est. At uero risibile de nulla unquam alia specie poterit prædicari, neq; alij esse propriū, sicut est hominis. Illa enim semper (ut dictū est) propria sunt, quæ nulli alij nisi ad unam speciem semper aptanē. Deinde species præcedit, & sic propriū sequitur. Quod dicit tale est: Omnis species ut habeat propriū, primo eam esse & cōstare necesse est. Oportet enim prius esse hominem ut sit risibilis, nō prius esse risibile ut sit homo. Nam quoniā propriū dicitur, per se propriū non cōstat, nisi alicuius species sit. Atq; ideo prius esse necesse est illud cuius est propriū quàm sit proprium. Huc accedit quòd species semper in opere intelligitur cuiuscunq; subiecti. Species enim semper in actu est, nō solum propria potestate. Homo enim reuera & opere & actu homo est, id est nunquā poterit esse non homo. At uero risibile quod est proprium, potestate tantū dicitur, etiam si actu non sit. Potest enim quilibet ille nō ridere, tamen quia ridere potest, risibile nominatur. Distant igitur in hoc quod semper species in actu est & in opere, proprium uero aliquoties potestate, deinde quorū diffinitiones diuersę sunt, necessario etiam ipsa quoq; diuersa sunt. Omnis diffinitio substantiā diffinit. Ergo si quæ eiusdem substantiæ fuerint, eadem etiā diffinitione monstrantur. Si quæ eiusdem diffinitionis fuerint, eadem substantia prædicātur. At uero si quæ diffinitionibus differāt, differunt etiam substātijs. Quæ substātijs differunt longè à seipsis alia sunt. Nūc igitur quoniā diffinitiones proprij & speciei differūt, species ipsa quoq; & propriū à se differūt. Est aūt speciei diffinitio sub genere esse, & ad plurima numero differētia in eo ꝙd quid sit prædicari. At uero proprij uni tantum inesse speciei, & sub ipsa de omnibus indiuiduis prædicari. Sed quoniā diffinitionibus differūt, ipsa quoq; species à proprio distabit.

De communibus speciei & accidentis.

POst hęc ad cōmunitates speciei & accidentis disputationē trāstulit, & dicit, eorum raras alias esse communitates, nisi has solas quòd de pluribus prędicantur. Longè enim à se distare uidentur, in substantia sui & in potestate patiēdi atq; faciendi id quod alicui accidit, & id cui accidit. Namq; illud cui accidit, quasi quoddam fundamentum est accidētis. Illud uero quod accidit, præter id cui accidit, esse in sui substantia non potest.

De proprijs eorum.

PRopria uero singulorū sunt hęc, quod species in eo quod quid sit prædicatur, accidens uero in eo quod quale sit & quodammodo se habens. Nam si quis dicat, quid Socrates est, homo dicit. Si quis dicat qualis sit, caluus uel simus appellatur. Si quis uero quomodo se habēs, sedēs aut iacens appellabitur. Itē in hoc differūt quod unaquæq; substantia unā speciem habet. Namq; hominis substātia unā solam hominis speciem habet. Substātia uero æquè unā solius equi speciem habet. At uero una substantia plura frequenter accidentia, continebit. Nam & in eodē equo quædā pars frequenter nigra quædam alba est. Et est in eo proceritas, est altitudo, est aquilinum caput, & alia huiusmodi. Habet etiam non solum inseparabile accidens eadem substantia, sed etiam separabile. Nam fortasse quidam uelox est, & idem etiam corpore ualidus est, idem etiam sagittator & cætera. Huc accedit quod species prænoscūtur, id est pręintelligūtur, hoc est ante esse cognoscūtur quàm accidētia. Et prius erit aliqua res ubi accidat, quàm illa quę accidit, & quoniam species est subiectum accidentis ubi accidens accidat, ideoq; ante species intelligitur esse quàm accidens. Accidentia uero postea nata sunt, id est à foris uenientia & extranea, à qualibet illa substātia

etiam

etiam si inseparabilia sunt. Hæc quoq; est eorum separatio, quod semper omnia quæ participant specie, æqualiter participant. Æqualiter enim & Socrates & Cicero & Plato sunt homines. At uero illa quę participant accidenti, etiam si inseparabile accidens sit, tamen non æqualiter participant. Nam quamuis inseparabile sit accidens æthiopibus nigris esse, tamen est aliquis inter ipsos nigrior, nec omnes illa nigredine æqualiter participant.

De communibus proprij & accidentis.

RElinquitur igitur de cōmunibus proprij accidentisq; tractare. Nam proprium quid distaret uel à specie, uel à genere, uel à differentia, superius demōstratum est. Proprium autem & inseparabile accidens commune habent, quod sine his nunquam consistunt ea quæ eorum participant, & in quibus ipsa considerantur. Nam neq; homo amittit risibile esse, nec æthiops, aut coruus nigrum. Atque ideo sine his ipsis, id est proprijs & accidentibus, quæ eorum participant, constare non possunt, ne forte cōtra superiorem diffinitionem accidentis uenire uideatur ista communio. Est enim ita diffinitū: Accidens est quod infertur & aufertur sine eius in quo est interitu. Quod nunc dici uidetur sine his constare non posse, cum superius sine eorum interitu posse diceretur auferri. Sed hoc modo dicitur, nō quod si auferatur hoc accidens inseparabile, intereat illud cui accidit, sed quoniam separari non potest, idcirco sine his constare non possit. Est etiam inseparabilis accidentis & proprij alia cōmunio, quod sicut & omni & semper ineſt propriū, cui ineſt, id est homini, (semper enim & omnis homo risibilis est) sic etiam quodlibet accidens inseparabile, & omni & semper est accidēs inseparabile. Namq; & omnis coruus, & semper niger est. Sola autem cum separabilibus accidentibus illa communio est, quod quemadmodum de multis indiuiduis propriū prædicatur, ita etiam accidens de multis indiuiduis potest prædicari. Plures enim currunt plures etiam ambulant, quæ scilicet accidētia separabilia sunt quemadmodum plures possunt esse risibiles.

De proprijs eorum.

DIfferūt autē ista, quod propriū semper uni speciei ineſt, accidēs uero pluribus. Nam accidēs pluribus speciebus et animatis et inanimatis euenit, ut est ebeno nigrū, coruo nigrū, homini æthiopi nigrū. Risibile uero nulli, nisi soli homini. Atq; ideo cōuersim propriū prædicatur, quia unius speciei cōtinens est, & illi speciei soli æqualis est. At uero accidēs cōuersim prędicari nō potest, quia plures sub se species habet. Nō enim potest dicere id esse nigrum ꝗd ebenū, cū dicas hoc esse ebenū quod nigrum. Potest enim esse nigrum & non esse ebenum. Deinde omne propriū æqualiter se his rebus quæ sub se fuerint dat & ab his æqualiter participat. Socrates enim & Cicero & Vergilius æqualiter & risibili participāt, & æqualiter risibiles sunt. At uero accidens non semper æqualiter est accidens. Potest enim quicunque esse procerior, & alius esse uelocior. Quod scilicet illud separabile est accidens, illud inseparabile. Et fortasse aliæ eorum quædam proprietates & communiones esse uideantur. Sed nunc quantum introductioni sat est, ista sufficiant. Sed iam tibi Fabi omnia quęcunque ad introductionē Porphyrij pertinent, plenius uberiusq; tractata sunt. Post uero si quidem unquam me egueris, studijs præsertim tuis quæ nulla unquā honestate caruerūt, libens animo hortatorq; ad eadem cupiditates parebo. Hic Fabius: Tu inquit paterno hæc mihi animo polliceris, uerum ego nunquam deficiam ab his studijs te præsertim docente à quo totam fortasse logicę Aristotelis, si uita suppetit capiam disciplinam. Et ego faciam inquam libētissimè Sed quoniam iam matutinus (ut ait Petronius) sol tectis arrisit, surgamus & siquid est illud, diligentiore postea consideratione tractabitur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI COMMENTARIORVM, IN PORPHYRIVM A SE TRANSLATVM LIBER .I.

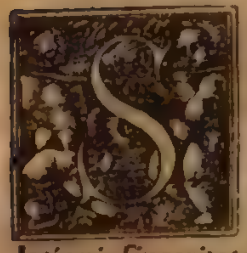

ECVNDVS hic arreptæ expositionis labor nostræ seriem translationis expediet, in qua quidē uereor ne subierim fidi interpretis culpā cum uerbū uerbo expressum cōparatumq; reddiderim. Cuius incœpti ratio est, quòd in his scriptis in quibus rerum cognitio quæritur, nō luculentæ orationis lepos, sed incorrupta ueritas exprimēda est. Quocirca multùm profecisse uidebor, si philosophiæ libris Latina oratione cōpositis per integerrimæ trāslationis sinceritatem, nihil in Græcorū literis amplius desideretur. Et quoniā humanis animis excellentissimū bonum philosophiæ cōparatum est, ut uiæ ex filo quodam procedat ratio, ex animę ipsius efficientijs ordiendum est. Triplex omnino animæ uis in uegetandis corporibus deprehenditur. Quarum una quidem uitā corporis subministrat, ut nascendo crescat, alendoq; subsistat. Alia uero sentiendi iudiciū præbet. Tertia ui mentis & ratione subnixa est. Quarū quidem primæ id officiū est, ut creandis, nutriēdis, alendisq; corporibus præsto sit, nullum uero rationis pręstet sensus'ue iudicium. Hæc autem est herbarum atq; arborum, & quicquid terræ radicitus affixū tenetur. Secunda uero cōposita atq; cōiuncta est. & primam sibi sumens & in partem cōstituens, uarium ac multiforme iudicium capit, de quibus capere potest. Omne enim animal quod sensu uiget, idem & nascitur & nutritur & alitur. Sensus uero diuersi sunt & usq; ad quinarium numerum tendunt. Itaq; quicquid tantum alitur, non etiam sentit, quicquid uero sentire potest, ei prima quoque uis animæ, nascendi scilicet atque nutriēdi probatur esse subiecta. Quibus uero sensus adest, non tantum eas rerum capiunt formas, quibus sensibili corpore feriuntur præsente, sed absente quoq;, sensibilibusq; sepositis ante cognitarum sensu formarum imagines tenent, memoriamq; conficiunt, & prout quodq; animal ualet, longius breuiusq; custodit. Sed eas imaginationes confusas atque ineuidentes sic sumunt, ut nihil ex earum cōiunctione ac cōpositione efficere possint. Atq; idcirco meminisse quidē possunt, nec æque omnia. Amissa uero obliuione, memoria recolligere ac reuocare non possunt. Futuri uero his nulla cognitio est. Sed animæ uis tertia quæ secum priores alendi ac sentiēdi uires trahit, hisq; uelut famulis atq; obedientibus utitur, eadē tota in ratione cōstituta est, eaq; uel in rerum præsentiū firmissima cōtemplatione, uel in absentiū intelligētia, uel in ignotarū inquisitione uersatur. Hæc tantū humano generi præsto est, quę nō solum sensus imagines perfectas, & nō incōditas capit, sed etiā pleno actu intelligētię q̄d imaginatio suggessit, explicat atq; cōfirmat. Itaq; ut dictū est huic diuinę naturę nō ea tantū in cognitione sufficiūt, quæ subiecta sensibus cōprehendit, uerū etiam & insensibilibus imaginatione cōcepta, & absentibus rebus nomina indere potest, & quod intelligētiæ ratione cōprehendit, uocabulorū quoq; positionibus aperit. Illud quoq; ei naturę propriū est, ut p ea quę sibi nota sunt ignota uestiget, & nō solum unūquodq; an sit, sed quid sit etiam & quale sit, necnon cur sit optet agnoscere. Quā triplicis animę uim sola hominū (ut dictū est) natura sortita est. Cuius animæ uis intelligētiæ motibus nō caret, quia in his quatuor propriæ uim rationis exercet. Aut enim aliquid an sit inquirit, aut si esse cōstiterit, quid sit id dubitat. Quod si etiā utriusq; scientiā ratione possidet, quale sit unūquodq; uestigat, atq; in eo cętera accidentiū momēta perquirit, quibus cognitis cur ita sit quęrit, & ratione nihilominus uestigat. Cū igitur actio sit humani animi ut semper aut in præsentium rerū cōprehensione, aut in absentiū intelligētia, aut in ignotarum inquisitione

atq;

atque inuentione uersetur. Duo sunt in quibus omnem operā uis animæ ratiocinantis impēdit. Vnum quidem ut rerum naturas inquisitionis certa ratione cognoscat: alterū uero ut ad scientiam prius ueniat quod post grauitas moralis exerceat, quibus inquirendis per multa esse necesse est, quæ uestigantem animū à recti itineris nō minimum progressione deducant, ut in multis euenit Epicuro, qui atomis mundū constare putat, & honestum corporis uoluptate metitur. Hæc autem idcirco huic atque alijs accidisse manifestum est, quoniam per imperitiam disputandi quicquid ratiocinatione comprehenderant hęc in res quoq; ipsas euenire arbitrabantur: hic uero magnus est error. neq; enim sese res ut in numeris ita etiā in ratiocinationibus habet. In numeris enim quicquid in digitis rectè computantis euenit, id sine dubio in res quoque ipsas necesse est euenire: ut si ex calculo centum esse contigerit centum quoq; res illi numero subiectas esse necesse est. hoc uero non æquè in disputatione seruat. neq; enim quicquid sermonum decursus inuenerit, id natura quoque fixum tenetur. Quare necesse erat eos falli, qui abiecta scientia disputandi de rerū natura perquirerent. Nisi enim prius ad scientiā uenerit, quæ ratiocinatio ueram teneat disputādi semitā, quę uerisimilem: & nisi agnouerit quæ fida possit esse, quæue suspecta, rerum incorrupta ueritas ex ratiocinatione non potest inueniri. Cum igitur ueteres sæpe multis lapsi erroribus, falsa quædam & sibi contraria in disputatione colligerent, atq; id fieri impossibile uideretur, ut de eadem re cōtraria conclusione facta, utraq; essent uera quæ sibi dissentiens ratiocinatio concluisset, cuiue ratiocinationi credi oporteret esset ambiguum, uisum est prius disputationis ipsius ueramq; integrā considerare naturam, qua cognita tum illud quoq; quod per disputationem inueniretur, an uerū comprehensum esset, posset intelligi. Hinc profecta est igitur logicę peritia disciplinæ quę disputādi modos atq; ipsas ratiocinationes & internoscendi uias parat, ut quæ ratiocinatio nunc quidem falsa, nunc aūt uera fit, quæ uero semper falsa, quę nunquā falsa, possit agnosci. Huius autem uis duplex esse perpenditur, una quidem in inueniendo, altera in iudicādo, quod Marcus etiā Tullius in eo libro cui Topica titulus est, euidenter expressit, dicens: Cū omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, unam inueniendi, alterā iudicandi, utriusq; princeps (ut mihi quidem uidetur) Aristoteles fuit. Stoici autē in altera elaborauerūt. Iudicandi enim uiam diligenter persecuti sunt, eam scientiā quā dialecticen appellant: inueniendi uero artem quæ Topice dicitur, quæq; ad usum potior erat, & ordine naturę certè prior totā reliquerunt. Nos autem quoniā in utraq; summa utilitas est, & utramq; si erit ociū persequi cogitamus, ab ea quæ prior est, ordiemur. Cum igitur tantus huius considerationis fructus sit, danda est huic tam solertissimę disciplinæ tota mentis intentio, ut primis firmatis in disputandi ueritate uestigijs, facile ad rerum ipsarum certam comprehēsionē uenire possimus. Et quoniā qui sit ortus logicæ disciplinæ prædiximus, esse reliquū uidetur adiungere, an omnino quędam sit pars philosophiæ, an (ut quibusdam placet) suppellex atq; instrumentū, per quod philosophia cognitionem rerum naturamq; deprehendat. Cuius quidē rei has ecōtrario uideo esse sententias. Hi enim qui partem philosophiæ putāt logicā considerationē, his ferè argumentis utuntur dicentes, philosophiam indubitanter habere partes, speculatiuam atq; actiuam. De hac tertia rationali, id est logica, quæritur an sit in parte ponenda, sed eam quoque partem esse philosophiæ nō potest dubitari. Nam sicut de naturalibus cęterisq; sub speculatiua positis solius philosophiæ uestigatio est: itemque de moralibus ac de reliquis quæ sub actiuam partem cadunt sola philosophia perpendit, ita quoque de hac parte tractat, id est de his quæ logicæ subiecta sunt, sola philosophia iudicat. Quod si speculatiua atque actiua idcirco philosophię partes sunt, quia de his philosophiæ sola pertractat, propter eandem causam erit logica philosophiæ pars: quoniam philosophiæ soli hæc disputandi materia subiecta est. Ita uero inquiunt, Cum in his tribus philosophia uersetur: cumque actiuam & speculatiuam considerationem

nem ſubiecta diſcernant, quod illa de rerum naturis, hæc de moribus quærit, dubium non eſt quin logica diſciplina à naturali atq; morali ſuæ materiæ proprietate diſtincta ſit. Etenim logicæ tractatus eſt de propoſitionibus atque ſyllogiſmis & cæteris huiuſmodi, quod neque ea quæ non de oratione, ſed de rebus ſpeculatur, neque actiua pars, quæ de moribus inuigilat, æquè præſtare poteſt. Quod ſi in his tribus, id eſt ſpeculatiua, actiua, atq; rationali philoſophia conſiſtit, quę proprio triplicíq; à ſe fine diſiuncta ſunt, cumq; ſpeculatiua & actiua philoſophiæ partes eſſe uidẽtur, non dubium eſt quin rationalis quoq; philoſophiæ pars eſſe conuincatur. Qui uero non partem, ſed philoſophię inſtrumentum putant, hæc ferè afferunt argumenta. Non eſſe inquiunt ſimilem logicæ finem ſpeculatiuæ atque actiuæ partis extremo. utraque enim illarum ad ſuum proprium terminum ſpectat, ita ut ſpeculatiua quidem rerum cognitionem, actiua uero mores atq; inſtituta perficiat, neque altera refertur ad alteram: logicæ uero finis eſſe nõ poteſt abſolutus, ſed quodammodo cum reliquis duabus partibus colligatus atque conſtrictus eſt. Quid enim eſt in logica diſciplina quod ſuo merito debeat optari, niſi quod propter inueſtigationem rerum huius effectio artis inuenta eſt? Scire enim quemadmodũ argumentatio concludatur, uel quę uera ſit, quæ ueriſimilis, ad hoc ſcilicet tendit, ut uel ad cognitionem rerum referatur hęc rationum ſcientia, uel ad inuenienda ea quę in exercitium mortalitatis adducta beatitudinem pariunt. Atq; ideo quoniam ſpeculatiuę atq; actiuę ſuus certuſq; finis eſt: logicæ autem ad duas reliquas partesr efertur extremum, manifeſtum eſt non eam eſſe philoſophię partem, ſed potius inſtrumentum. Sunt uero plura quę ex alterutra parte dicantur, quorum nos ea quæ dicta ſunt ſtrictim notaſſe ſufficiat. Hanc item uero tali ratione diſcernimus. Nihil quippe dicimus impedire, ut eadem logica partis uice ſimul inſtrumentíq; fungatur officio. Quoniam enim ipſa ſuum retinet finem, isq; finis à ſola philoſophia cõſideratur, pars quidem philoſophiæ eſſe ponenda eſt: quoniã uero finis ille logicę quem ſola ſpeculatur philoſophia, ad alias eius partes ſuam operam pollicetur, inſtrumentum eſſe philoſophię nõ negamus: eſt autem finis logicę inuentio iudiciumq; rationum, quod quidem non eſſe mirum uidebitur, quod eadem pars eadem quoddam ponitur inſtrumentum. Si ad partes corporis animum reducamus, quibus & fit aliquid ut his quaſi quibuſdam inſtrumentis utamur, & in toto tamen corpore partium obtinent locum. Manus enim ad tractandum, oculi ad uidendum, cæterę q; corporis partes proprium quoddam uidentur officiũ habere. Quod tamen ſi ad totius utilitatẽ corporis referat, inſtrumenta quędam corporis eſſe deprehenduntur, quę etiam partes eſſe nullus abnuerit. Ita quoq; logica diſciplina pars quędã philoſophiæ eſt, quoniam eius philoſophia ſola magiſtra eſt. Suppellex uero eſt, quod per eam inquiſita ueritas philoſophię ueſtigatur. Sed quoniam quantum mihi quidem breuitas ſuccincta largita eſt, ortum logicę & quid ipſa logica eſſet explicaui: nunc de eo nobis libro pauca dicenda ſunt, quem in præſens ſumpſimus exponendum. Titulo enim proponit Porphyrius introductionem ſe in Ariſtotelis prędicamẽta conſcribere. Quid uero ualeat hęc introductio, uel ad quid lectoris animum paret breuiter explicabo. Ariſtoteles enim qui de decem prędicamentis inſcribitur librum hac intẽtione compoſuit, ut infinitas rerum diuerſitates quæ ſub ſcientiam cadere non poſſent, paucitate generum comprehenderet, atq; ita id quod per incomprehenſibilem multitudinem ſub diſciplinam uenire non poterat, per generum (ut dictum eſt) paucitatem, animo fieret ſciẽtię q; ſubiectum. Decem igitur genera rerum eſſe omnium cõſiderauit Ariſtoteles, id eſt unam ſubſtantiam & accidentia nouem, quæ ſunt, qualitas, quantitas, relatio, ubi, quando, ſitus, habere, facere, & pati: quę quoniam genera eſſent ſuprema, & quibus nullum aliud ſuperponi genus poſſet, omnem neceſſe eſt multitudinem rerum per horum decem generum ſpecies inueniri. Quæ quidem genera omnibus à ſe differentijs diſtributa ſunt. Nec quicquam uidentur habere commune niſi tantum nomen, quoniam omnia

eſſe

esse prædicantur. Quippe substantia est, qualitas est, quantitas est, & de alijs omnibus Est uerbum cõmuniter prędicatur, sed non est eorum communis una substantia uel natura, sed tantum nomẽ. itaq; decem genera ab Aristotele reperta omnibus à se differentijs distributa sunt. Sed quę aliquibus differentijs disiunguntur, necesse est ut habeant proprium quiddam, quod ea in singularem solitariamq; uendicet formam. Non est autem idem proprium quod accidens. Accidentia enim & uenire & abesse possunt, propria uero ita sunt insita, ut absq; his quorũ propria sunt, esse nõ possint. quæ cum ita sint, cumque Aristoteles decem rerum genera reperisset, quæ uel intelligendo mens caperet, uel loquendo disputator efferret (quicquid enim intellectu capimus, id ad alterum sermone uulgamus) euenit ut ad horum decem prædicamentorum intelligentiam, quinq; harum rerum tractatus incurreret, scilicet generis, speciei, differentiæ, proprij & accidentis. Generis quidem, quoniam oportet ante prędiscere quid sit genus, ut decem illa quæ Aristoteles cæteris antepositit rebus, genera esse possimus agnoscere. Speciei uero cognitio plurimum ualet, ut quę cuiusq; generis sit species possit agnosci. Si enim quid sit species ignoramus, nihil impedit errore turbari. fieri enim potest ut per speciei inscientiam sæpe quantitatis species in relatione ponamus, & cuiuslibet primi generis species, alteri cuiuslibet generi subdamus. atque ita fiat permista rerum atque indiscreta cõfusio, quod ne accidat quæ sit natura speciei ante noscendum est. Nec uero in hoc tãtum prodest speciei cognoscenda natura, ne priorum generum species inuicem permutemus, uerumetiam ut in eodem quolibet genere proximas species cuilibet generi nouerimus eligere, ut ne substãtiæ mox animal dicamus esse speciem potius quàm corpus, aut corporis hominem potius quàm animatum corpus. At uero differentiarum scientia in his maximum retinet locum. Qui enim omnino qualitatem à substantia uel cætera à se genera distare cognoscimus, nisi eorum differentias nouerimus? Quomodo autem discernere eorum differentias possumus, si quid ipsa sit differẽtia nesciamus? Nec hunc solum nobis inscientia differentiæ infundit errorem, uerum etiam specierum quoque tollit omne iudicium. Nam omnes species informant differentię. Ignorata differentia species quoque nec esse est ignorari. Quomodo ergo fieri potest, ut quamlibet differentiam possimus agnoscere, si omnino quę sit nominis huius significatio nesciamus? Iam uero proprij tantus usus est, ut Aristoteles quoque singulorum prędicamentorum propria perquisierit, quæ propria esse quis deprehẽderit antequam quid omnino sit proprium discat? Nec in his tantum proprij hæc cognitio ualet, quæ singulis nominibus efferuntur. ut hominis risibile, uerumetiam in his quę in locum diffinitionis adhibentur. Omnia enim propria rem subiectam quodam termino descriptionis includunt, quod suo loco quoq; oportunius commemorabo. Accidentis quoq; cognitio quantum afferat, quis dubitare queat, cum uideat inter decem prædicamenta nouem tenere accidentis naturas? Quæ quomodo accidentia esse putabimus, si omnino quid sit accidẽs ignoremus? cum præsertim nec differentiarum, nec proprij scientia cognita sit, nisi accidentis naturam firmissima consideratione teneamus: fieri enim potest, ut differentię loco uel proprij per inscięntiam accidens apponatur, quod esse uitiosum etiam diffinitiones probant, quæ cum ipsę ex differentijs constent, & fiant uniuscuiusque diffinitiones propriæ, accidens tamen non uidentur admittere. Cum igitur Aristoteles decem rerum genera collegisset, quæ numerum diuersas sub se species continerent, quę species nunquam diuersæ forent nisi differentijs segregarentur: cumq; omnia in substantiam atq; accidens, accidens uero in alia prædicamenta soluisset: cumq; aliquorum prædicamentorum sit propria persecutus, de his ipsis quidem prædicamentis docuit: quid uero esset genus, quid species, quid differentia, quid illud accidens, de quo nunc dicẽdum est, uel quid proprium uelut nota præterijt. Ne igitur ad prædicamenta Aristotelis uenientes, quid significaret unumquodque eorum, quę superius dicta sunt, ignorarent, hunc

rent, hunc librum Porphyrius de earū quinq; rerum cognitione perscripsit, quo per specto & considerato, quid unumquodq; eorum quæ suprapositum, designaret, facilior intellectus ea quæ ab Aristotele præponerentur addisceret. Hæc quidem interiō est huius libri quem Porphyrius ad introductionem prędicamentorum se conscripsisse ipsa (ut dictum est) tituli inscriptiōe signauit. Sed licet ad hoc unum huius libri referat intentio, nō tamen simplex est eius utilitas, sed multiplex, & in maxima quæque diffusa, quam idem Porphyrius in principio huius libri commemorat dicens:

CVm sit necessarium Chrysaori, & ad eam quę est apud Aristotelem prędicamentorum doctrinam, nosse quid sit genus, quid differentia, quid species, quid proprium, & quid accidens, & ad diffinitionum assignationem, & omnino ad ea quæ in diuisione & in demonstratione sunt, utili istarum rerum speculatione compendiosam tibi traditionem faciens, tentabo breuiter, uelut introductionis modo, ea quæ ab antiquis dicta sunt, aggredi: ab altioribus quidem quęstionibus abstinens, simpliciores uero mediocriter coniectans.

VTilitas huius libri quadrifariā spargitur. namque & ad illud ad quod eius dirigitur intentio, magno usui legentibus est, & ad cætera quæ cum extra intentionem sint, non tamen minor ex his legentibus utilitas comparatur. Est enim per hoc opusculum & prædicamentorum facilis cognitio, & diffinitionum integra assignatio, & diuisionum recta perspectio, & demonstrationum ueracissima cōclusio. Quæres quanto difficiles atque arduę sunt, tanto perspicatiorem studiosioremq; animū lectoris expectant. Dicendum uero est quod in omnibus libris euenit. Nam primum si quę sit intentio cognoscatur, quanta quoq; utilitas inde prouenire possit perpenditur, & licet extra multa (ut fit) huiusmodi librum sequātur, tamen illam proxime utilitatem uidetur habere, ad quod eius refertur intentio, ipso libro quem sumpsimus exponente, cum eius intentio sit ad prędicamenta intellectum facilem comparādi, non dubium est quin hæc eius principalis probetur utilitas, licet non minores sint comites diffinitio, diuisio, ac demonstratio. Quorum nobis quędam hic principia suggerūtur, sensus uero huiusmodi est: Cum sit inquit utilis generis, speciei, differentiæ, proprij, accidentisq; cognitio ad prædicamenta Aristotelis, eiusq; doctrinam ad diffinitionum etiam assignationem, ad diuisionem & ad demonstrationem, quia sit harum rerum utilis uberrimaque cognitio, compendiosam inquit traditionem faciens, ea quæ ab antiquis large ac diffuse dicta sunt tentabo breuiter aperire. Neq; enim esset compendiosa, nisi totum opus breuitate constringeret. Et quoniam introductionem scribebat, altiores inquit quæstiones sponte refugiam, simpliciores uero mediocriter coniectabo, id est simpliciorum quęstionum obscuritatē habita in eis quadam coniecturæ ratiocinatione tractabo. Tota quidem sententia huiuscemodi proemij talis est, quæ & utilitate uberrima & facilitate incipientis animo blandiatur. Sed dicendum est quidnam celet amplius altitudo sermonum. Necessarium in latino sermone sicut in Græco ἀναγκαῖον plura significat. Diuersa enim significatione Marcus Tullius dicit necessarium suum esse aliquem atque nostrum. Itē necessarium dicimus, ut cum necessarium esse nobis dicimus ad forū descēdere, qua in uoce quędam utilitas significatur. Alia quoq; significatio est qua dicimus Solem necessariū esse moueri, id est necesse esse, & illa quidem prima significatio prętermittenda est. omnino enim ab eo necessario quod hic Porphyrius ponit aliena est. Hę uero duæ huiusmodi sunt, ut inter se certare uideantur. quę huius loci obtineat significationē, in quo dicit Porphyrius: Cū sit necessariū Chrysaori, namq; (ut dictū est) necessarium & utilitatem significat & necessitatē. Videntur aūt hinc loco utraq; cōgruere. Nam & summe utile est ad ea quæ superius dicta sunt, de genere & specie,

& cæteris

& exteris disputare,& summa est necessitas,quia nisi sint hæc ante præcognita, illa ad quæ ista præparantur,non possunt cognosci quæ dicuntur prædicamẽta. Nã neque præter cognitionem generis & speciei prædicamenta discuntur. Nec diffinitio genus relinquit & differentiam,& in exteris quàm sit utilis iste tractatus cum de diuisione & demonstratione disputabitur apparebit. Sed quanquam necesse erit hæc quinque de quibus hic disputãdum est prius ad cognitionem uenire, quàm ea quibus illa præparantur,non tamẽ ea significatione hic à Porphyrio positũ est, qua necessitatẽ significare uellet,ac non potius utilitatem: ipsa enim oratio cõtextusq; sermonum id clarissima intelligentiæ ratione significat. Nec enim quisquam ita utitur ratione,ut aliquam necessitatẽ referri dicat ad aliud. Necessitas enim per se quidem est: utilitas uero semper ad id quod utile est refertur,ut hic quoq;. Ait enim:Cum sit necessarium Chrysaori,& ad eam quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam. Si hic igitur necessarium in eligamus utile,& id nomine ipso uertamus dicentes:Cum sit utile Chrysaori, & ad eam quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam,nosse quid sit genus & cætera,rectæ intelligentiæ sermonum ordo conuenit. Sin uero id ad necesse permutetur,ut dicamus, Cum sit necessarium Chrysaori,& ad eam quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam nosse quid genus sit,& cætera,rectæ intelligentiæ sermonũ ordo non conuenit. Quocirca hic diutius immorandum non est. Quãquam enim sit summa necessitas his ignoratis nõ posse ad ea,ad quæ hic tractatus intẽdit peruẽniri, non tamen hic de necessitate dictum est,necessarium,sed potius de utilitate. Nunc uero licet idem superius dictum sit, tamen breuiter quid ad prædicamenta generis,speciei,differentiæ,proprij atque accidentis profit cognitio disputemus. Aristoteles enim in prędicamentis decem genera constituit rerum quæ de cũctis alijs prędicarentũr,ut qcquid ad significationẽ uenire posset,id si integrã significationẽ teneret, cuilibet eorũ subijceretũ generi,de qbus Aristoteles tractat in eo libro, qui de decẽ prædicamẽtis inscribit. Hoc ipsum referri ad aliqd uelut ad genus,tale est,quale si qs speciẽ supponat generi. Hoc uero neq; præter cognitionẽ speciei ullo modo fieri potest, nec uero ipsæ species qd sint, uel cuius magis sint possumus agnoscere,nisi eorum differentiæ cognoscantur. Sed differentiarum natura incognita,quæ unijscuiusq; speciei sint differentiæ, modis omnibus ignorabitur. Quare sciendum est quoniam si de generibus Aristoteles tractat in prædicamẽtis,& generum natura cognoscẽda est,cuius cognitionem speciei quoque comitatur agnitio. Sed hoc cognito,quid sit differentia,non potest ignorari,quanquam in eodem libro plura sunt,ad quæ nisi maximam peritiam & generis,& speciei,& differentiæ lector attulerit,nullus omnino intellectus pateat,ut cum ipse Aristoteles dicat: Diuersorum generum & non subalternatim positorum diuersæ secundum se species & differentiję sunt,quod his ignoratis intelligi impossibile est. sed idem Aristoteles proprium uniuscuiusq; prædicamenti diligentissima inquisitione uestigat,ut cũ substantiæ proprium post multa dicit esse, quod idem numero contrariorum susceptibile sit,uel rursus quantitatis,quod in ea sola æquum atq; inæquale dicatur: qualitatis etiam,quod per eã simile aliud alijs aut dissimile proponimus.& in exteris eodem modo,ut quæ sit contrarij proprietas,quæ secundũ relationem oppositionis, quæ priuationis & habitus,quę affirmationis & negationis,in quibus ita tractat tanquam iam peritis scientibusq; quæ sit proprietatis natura,quam si quis ignorat,frustra ea quæ de his disputantur aggreditur. Iam uero illud manifestum est, quod accidens maximum prædicamentorum obtineat locum,quod proprio nomine nouem prædicamenta circundat,& ad prædicamenta quidem quanta sit huius libri utilitas ex his manifestum est. Quod uero ait,& ad assignationem diffinitionum facile cognosci potest,si prius substantiæ rationum diuisio fiat:substantię ratio,alia quidem in descriptione ponitur,alia uero in diffinitione,sed ea quæ est in descriptione, pro-

prietatem quandam colligit eius rei,cuius ſubſtãtiæ rationem prodit,ac nõ modo ꝓprietate idꝙ monſtrat informat, uerumetiam ipſa fit proprium,ꝙ in diffinitionẽ quoq; uenire neceſſe eſt. Si quis enim quantitatis rationem reddere uelit,ut dicat,li cebit,quantitas eſt ſecundum quã æquale atq; inæquale dicitur. Sicut igitur ꝓprietatem quantitatis in ratione poſuit quantitatis,& ipſa tota ratio ipſius quantitatis propria eſt,ita deſcriptio:& proprietatẽ colligit & propria fit ipſa deſcriptio. Diffinitio uero ipſa qdem propria non colligit,ſed ipſa quoq; fit propria. Nam qui ſubſtantiam monſtrat,genus differẽtijs iungit & ea quæ per ſe ſunt cõmunia,atq; multorum redigens in unũ uni ſpeciei quam diffinit reddit æqualia. Ita igitur ad deſcriptionem utilis eſt proprij cognitio,quoniam ſola proprietas in deſcriptione colligitur,& ipſa fit ꝓpria ſicut diffinitio quoq;:ad diffinitionem uero genus qdem primum ponitur, & ſpecies ad quã genus illud aptatur, & differentiæ, quibus iunctis cum genere,ſpecies diffinitur. Sed ſi cui hæc preſſiora quã expoſitionis modus expoſtulat,uidebuntur,hoc eum ſcire conuenit,nos:ut in prima æditione dictum eſt) hanc expoſitionem noſtro reſeruaſſe iudicio,ut ad intelligentiam ſimplicem huius libri æditio prima ſufficiat,ad interiorem uero ſpeculationem,cõfirmatis iam pene ſcientia,nec in ſingulis uocabulis rerum hærentibus,hæc poſterior æditio collocat. Ad diuiſionem uero faciendam tam hic liber eſt utilis,ut præter earum ſcientiam rerum,de qbus in hac libri ſerie diſputatur, caſu fiat potius quã ratione partitio. Hoc autem manifeſtum erit ſi diuiſionem ipſam diuidamus,id eſt ſi nomen ipſum diuiſionis in ea quæ ſignificat,partiamur. Eſt nãq; diuiſio generis in ſpecies,ut cum dicimus,coloris aliud eſt album,aliud nigrũ,aliud uero medium. Rurſus diuiſio eſt quoties uox plura ſignificans aperitur,& quã multa ſint quæ ab ea uoce ſignãtur,oſtenditur.ut ſi quis dicat nomen canis plura ſignificat,& hũc latrabilem quadrupedem que,& cœleſte ſidus,& marinam beſtiam,quę omnia à ſe diffinitione diſiuncta ſunt. Diuidi autem dicitur & quoties totum in partes proprias ſeparatur, ut cũ dicimus, domus aliud ſunt fundamenta,aliud parietes,aliud tectum. Et hęc quidem triplex diuiſio ſecundum ſe partitio nuncupatur. Eſt aũt alia quę ſecundum accidens dicitur, Ea quoque fit tripliciter,aut cum accidens in ſubiecta diuidimus,ut cum dico,bonorum alia ſunt in anima,alia in corpore,alia extrinſecus:aut cum ſubiectum in accidẽtia diſtinguimus,ut corporũ alia ſunt alba,alia nigra,alia medij coloris:aut cum accidens in accidentia ſeparamus,ut cum dicimus,liquẽtia alia alba,alia nigra,alia medij coloris. Et rurſus alborum alia ſunt dura,alia liquentia,quędam mollia. Cum igitur ita omnis fiat diuiſio aut ſecundum ſe,aut ꝓ accidens,& utraq; partitio triplici ter,cumq; in ſuperiore ſecundũ ſe triplici partitione ſit una diuiſionis forma, genus in ſpecies ſeparare,id neq; præter generis ſcientiã fieri ullo modo poteſt. Neq; uero præter ſcientiam differentiarum quas neceſſe eſt in ſpecierum diuiſione ſumi. Manifeſtum eſt igitur quanta utilitas huius libri ad hanc diuiſionem ſit, quæ primo aditu genus ac ſpecies & differentias tractat. Secunda uero ea diuiſio,quæ eſt ſecundum uocis ſignificantias,nec ipſa quidẽ ab huius libri utilitate diſcreta eſt. Vno enim modo cognoſci poterit,utrum uox cuius diuiſionem facere quærimus,ęquiuoca eſſe uideatur,an genus,ſi ea quæ ſignificat diffiniantur, & ſi ea quæ ſub cõmunione ſunt: una diffinitione claudãtur,ſpecies eſſe neceſſe eſt,& illud commune genus earum. Quod ſi illa quæ propoſita uox deſignat,nõ poſſunt una diffinitione concludi,nemo dubitat quin illa uox ſit æquiuoca,nec communis his de quibus prædicatur, ut genus,quandoquidem ea quæ ſub ſe poſita ſignificat,ſecundum cõmune nomẽ non poſſunt una diffinitione comprehendi. Si igitur ex diffinitione manifeſtum eſt quid genus ſit,quidq; nomen ęquocum,diffinitio uero per genera differentiasq; diſcurrit,quisq; ne dubitare poteſt,& in hac diuiſionis forma plurimum huius libri auctoritatem ualere? Illa uero ſecundum ſe diuiſio quæ eſt totius in partes quemadmodum diſcernitur,ac nõ potius generis in ſpecies diuiſio eſſe putabit,niſi ſint genus,

& ſpecies

& ſpecies,& differentiæ earum quauis ante ratione diſciplinæ tractata. Cur enim non quiſquam dicat domus ſpecies potius eſſe,quàm partes fundamẽta, parietes & tectum? Sed cum occurrerit generis nomen in unaquaq; ſpecie totum poſſe cõgruere,totius uero in unaquaq; parte ſua nomen conuenire nõ poſſe,manifeſtum fiet aliam diuiſionem eſſe generis in ſpecies,aliam totius in partes. Conuenire autem nomen generis ſingulis ſpeciebus oſtenditur per id quòd & homo & equus ſingula animalia nuncupantur. Neq; tectum uero,neq; parietes aut fundamenta ſigillatim domus nomine appellari ſolent.Sed cum fuerint iunctę partes, tunc recte totius nomen excipiũt. De ea uero diuiſione quæ ſecundum accidens ſit,nullus ignorat, quin incognito accidenti, incognita q; ui generis ac differentiarum facile euenire poſſit, ut accidens ita in ſubiecta ſoluatur quaſi genus in ſpecies,& poſtremo omnem hũc ordinem partitionis fœdiſſime perimiſcebit in ſcientia. Et quoniam quid ad diuiſionem hic liber proſit oſtendimus,nunc de demonſtratione dicemus,ne per ardua atque difficilia hæreat,qui in tanta hac diſciplina uigilantiſſimo ingenio,& ſolertiſſimo labore ſudauerit: fit enim demonſtratio,id eſt alicuius quæſitæ rei certa rationis collectio ex ante cognitis naturaliter,ex conuenientibus,ex primis,ex cauſa,ex neceſſarijs,ex per ſe inhærentibus. Sed genera ſpeciebus,ſpecies proprijs priora ſunt naturaliter. Ex generibus enim ſpecies fluunt. Item ſpecies ſub ſe poſitis indiuiduis priores naturaliter eſſe manifeſtum eſt. Quæ uero priora ſunt,ea & prænoſcuntur & notiora ſunt ſubſequentibus naturaliter.Duobus enim modis primũ aliquid & notum dicitur,ſecundum nos ſcilicet,& ſecundum naturam.Nobis enim illa magis cognita ſunt,quæ ſunt proxima,ut indiuidua, dehinc ſpecies, poſtremo genera: at uero natura cõuerſo modo ea ſunt magis cognita,quę nobis minime proxima ſunt. Atq; ideo quantumlibet ſe longius à nobis genera protulerunt, tanto magis erunt lucida & naturaliter nota. Differentiæ uero ſubſtantiales illæ ſunt quas per ſe his rebus ineſſe quæ demonſtrantur agnoſcimus. Præcedere autem debet generũ ac differentiarum cognitio, ut in unaquaq; diſciplina quæ ſint eius rei quæ demonſtratur conuenientia principia poſſit intelligi.Neceſſaria uero eſſe ea ipſa, quæ genera & differentias dicimus,nullus dubitat qui ſpeciem ſine genere & differentia intelligit eſſe non poſſe. Genera uero & differentię ſunt cauſę ſpecierum.Idcirco enim ſpecies ſunt quia genera earum & differentiæ ſunt quę in ſyllogiſmis poſita demonſtrantibus non rei ſolum,uerumetiam concluſionis cauſæ ſunt, quod poſtremi reſolutorij locupletius dicent. Cum igitur perutile ſit,& diffinitione quodlibet illud circunſcribere,& diuiſione diſſoluere,& demonſtrantibus comprobare: hæc autem præter earum rerum ſcientiam de quibus in hoc libro diſputabitur, neque intelligi, neque exerceri ualeãt,quis unquam poterit dubitare, quin hic liber maximum totius logicę adiumentum ſit,præter quem cetera quæ in ea magnam uim tenẽnt, nullũ doctrinæ aditum præbent? Sed meminit Porphyrius introductionem ſeſe conſcribere, neq; ultra quàm inſtitutionis modus eſt formam tractatus egredi. Ait enim ſe altiorum quæſtionum modis abſtinere,ſimpliciores uero mediocri coniectura perſtringere. Quæ uero ſint altiores quæſtiones quas ſe differre promittit ita proponit:

> Mox de generibus & ſpeciebus illud quidem,ſiue ſubſiſtant,ſiue in ſolis nudis intellectibus poſita ſint, ſiue ſubſiſtentia corporalia ſint an in corporalia, & utrum ſeparata à ſenſibilibus an in ſenſibilibus poſita: & circa hæc conſiſtentia dicere recuſabo. altiſſimum enim negocium eſt huiuſmodi, & maioris egens inquiſitionis.

Altiores inquit quæſtiones prętereo ne eis intempeſtiue lectoris animo ingeſtis initia eius primitias q; perturbem.Sed ne omnino faceret negligentem,ut nihil præterquam quod ipſe dixiſſet,lector amplius putaret occultum,idipſum cuius executionem ſeſe differre promiſit,addidit,ne de his minime obſcure penitus q; tractando le-

ctori quicquam obscuritatis offunderet, & tamen scientia roboratus quid quæri iure possit, agnosceret. Sunt autem quæstiones, quas sese reticere promittit & perutiles, & secretæ, & temptatæ quidem à doctis uiris, nec à pluribus dissolutę, quatum prima est huiusmodi: Omne quod intelligit animus, aut id quod est in rerum natura constitutum, intellectu concipit, & sibimet ratione describit: aut id quod non est, uacua sibi imaginatione depingit. Ergo intellectus generis & cęterorum cuiusmodi sit quęritur, utrumne ita intelligamus species & genera ut ea quæ sunt, & ex quibus uerum capimus intellectum, an nosmetipsos eludimus, cum ea quæ nō sunt nobis cassa imaginatione formamus. Quod si esse quidem constiterit, & ab his quę sunt, intellectū concipi dixerimus, tunc alia maior ac difficilior quęstio dubitationem parat, cū discernendi atq; intelligendi generis ipsius naturam summa difficultas ostēditur. Nam quoniam omne quod est, aut corporeum aut incorporeum esse necesse est, genus & species in aliquo horū esse oportebit. Quale erit igitur id quod genus dicit? utrumne corporeum an incorporeum? neque enim quid sit diligenter intēditur, nisi in quo horum poni debeat agnoscatur. Sed neque cum hæc soluta fuerit quæstio, omne excluditur ambiguum. subest enim aliquid, quod si incorporalia esse genus ac species dicantur, obsideat intelligentiam atque detineat, exolui postulans, utrum circa corpora ipsa subsistant, an etiam præter corpora subsistentia incorporales esse uideantur. Duæ quippe incorporeorū formæ sunt, ut alia præter corpora esse possint, & seiparata à corporibus in sua corporalitate perdurent, ut Deus, mens, anima. Alia uero cum sint incorporea, tamen præter corpora esse nō possunt, ut linea, superficies, numerus, & singulæ qualitates, quas tametsi in corporeas esse pronunciamus, quòd tribus spacijs minime distendantur, ita tamen in corporibus sunt, ut ab his diuelli nequeāt aut seiparari, aut si à corporibus seiparata sint, nullo modo permaneāt. Quas licet quæstiones arduum sit, ipso interim Porphyrio renuente dissoluere, tamen aggrediar ita ut nec anxium lectoris animum relinquam, nec ipse in his quæ præter muneris suscepti seriem sunt, tempus operamq; consumam. Primum quidem pauca sub quæstionis ambiguitate proponam, post uero eundem dubitationis nodum exoluere atq; explicare temptabo. Genera & species aut sunt & subsistunt, aut intellectu & sola cogitatione formantur, sed genera & species esse non possunt. Hoc autem ex his intelligitur. Omne enim quod commune est uno tempore pluribus, id in se unum esse non poterit. Multorum enim est quod commune est, præsertim cum una atque eadem res in multis uno tempore tota sit. quantæcunq; enim sunt species, in omnibus genus unum est, nō quòd de eo singulę species quasi partes aliquas carpant, sed singulæ uno tempore totum genus habeant: quo fit ut totum genus in pluribus singulis uno tempore positum, unum esse non possit. neq; enim fieri potest ut cum in pluribus totum uno sit tempore, in semetipso sit unum numero. Quod si ita est, unum quiddam genus esse nō poterit, quo fit ut omnino nihil sit. Omne enim quod est, iccirco est quia unum est, & de specie idem conuenit dici. Quod si est quidem genus ac species, sed multiplex, neq; unum numero, non erit ultimum genus sed habebit aliud super se positum genus, quod illam multiplicitatem unius sui nominis uocabulo concludat. ut enim plura animalia quoniam habēt quiddam simile, eadem tamen non sunt, & idcirco eorum genera perquirunt: ita quoq; quoniam genus quod in pluribus est, atq; ideo multiplex, habet sui similitudinem quod genus est, non est uero unum, quoniam in pluribus est: eius generis quoq; genus aliud quærendū est, cumq; fuerit inuentum eadem ratione quæ superius dicta est, rursus genus tertium uestigatur, itaq; in infinitū ratio procedat necesse est, cum nullus disciplinæ terminus occurrat. Quod si unum quoddam numero genus est, commune multorum esse non poterit. una enim res si communis est, aut partibus cōmunis est, & nō iam tota communis, sed partes eius proprie singulorum sunt, aut in usus habentium etiam per tępora transit ut sit cōmune, ut puteus & fons, ut seruus communis uel equus, aut uno

tempo-

tempore omnibus commune sit, non tamen ut eorum quibus commune est, substantiam constituat, ut est theatrum, uel spectaculum aliquod quod spectantibus omnibus commune est. Genus uero secundum nullum horum modum commune esse speciebus potest. nam ita commune esse debet, ut & totum sit in singulis, & uno tempore, & eorum quorum commune est, constituere ualeat & conformare substantiam. Quocirca si neque unum est, quoniam commune est, neque multiplex, quoniam eius quoque multitudinis genus aliud inquirendum est, uidebitur genus omnino non esse, idemq; de cæteris intelligendum est. Quod si tantum intellectibus genera & species cæteraq; capiuntur, cum omnis intellectus aut ex re subiecta fiat, ut sese res habet, aut ut res sese non habet, uanus est qui de nullo subiecto capitur: nam ex nullo subiecto fieri intellectus non potest. Si generis & speciei cæterorumq; intellectus ex re subiecta ueniat, ita ut sese res ipsa habet quæ intelligitur, iam non tantum intellectu posita sunt, sed in rerum etiam ueritate consistunt. Et rursus quærendum est quæ sit eorũ natura, quod superior quæstio uelligabat; quod si ex re quidem generis cæterorumq; sumitur intellectus, neque ita ut sese res habet quæ intellectui subiecta est, uanum necesse est esse intellectum, qui ex re quidem sumitur, non tamen ita ut sese res habet, id est enim falsum quod aliter atq; res est intelligitur. Si igitur quoniam genus & species nec sunt, nec cum intelliguntur uerus est eorum intellectus, non est ambiguum, quin omnis sit deponẽda de his quinque propositis disputandi cura; quandoquidem neq; de ea re, quæ sit, neque de ea de qua uerum aliquid intelligi proferriue possit inquiritur: hęc quidem est ad præsens de propositis quæstio, quã nos Alexandro consentiente hac ratiocinatione solemus. Non enim necesse esse dicimus omnem intellectum qui ex subiecto quidem sit, non tamen ut sese ipsum subiectum habet, falsum & uacuum uideri. In his enim solis falsa opinio ac non potius intelligentia est, quę per coniunctionem fiunt. Si enim quis componat atque coniungat intellectu id quod natura iungi non patiatur, illud falsum esse nullus ignorat: ut si quis equum atque hominem iungat imaginatione, atque effigiet centaurum. Quod si hoc per diuisionem & abstractionem fiat; non ita quidem res sese habet, ut intellectus est. Intellectus tamen ille minime falsus est. sunt enim plura quę in aliis suum esse habent, ex quibus aut omnino separari nõ possunt, aut si separata fuerint, nulla ratione subsistunt. Atque ut hoc nobis in peruagato exemplo manifestum sit, linea in corpore est aliquid; & id quod est corpori debet, hoc est esse suũ per corpus retinet, quod docetur ita. si enim separata sit à corpore nõ subsistit. quis enim unquam sensu ullo separatam à corpore lineam cœpit? Sed animus cum confusas res permistasq; corporibus in se à sensibus cœpit, eas propria ui & cogitatione distinguit. Omnes enim huiusmodi res incorporeæ in corpore suum esse habentes sensus cum ipsis nobis corporibus tradit: at uero animus; cui potestas est & disiuncta componere & composita dissoluere, quæ à sensibus confusa & corporibus coniuncta traduntur, ita distinguit ut incorpoream naturam per se ac sine corporibus in quibus est concreta, & speculetur & uideat. Diuersę enim proprietates sunt incorporeorum corporibus permistorum, etiamsi separentur à corpore. Genera ergo & species cæteraq; uel in corporeis rebus, uel in his quæ sunt corporea, reperiuntur: & si ea in rebus incorporeis inuenit animus, habet illico incorporeum generis intellectum. Si uero corporalium rerum genera speciesq; prospexerit, aufert (ut solet) à corporibus incorporeorũ naturam, & solam puramq; ut in seipsa forma est contuetur. Ita hæc cum accipit animus permista corporibus, incorporalia diuidens speculatur atque considerat. Nemo ergo dicat falsam nos lineam cogitare, quoniam ita eam mente capimus quasi præter corpora sit, cum præter corpora esse non possit. Non enim omnis qui ex subiectis rebus capitur intellectus aliter quàm sese ipsę res habent, falsus esse putandus est, sed (ut superius dictum est) ille quidem qui hoc in compositione facit, falsus est; ut cum hominem atque equum

iungens putat esse centaurum. Qui uero id in diuisionibus & abstractionibus atq; assumptibus ab his rebus in quibus sunt efficit, non modo falsus non est, uerumetiã solus intellectus id quod in proprietate uerum est, inuenire potest. Sunt igitur huiusmodi res in corporalibus atq; in sensibilibus rebus. Intelliguntur autem prçter sensibilia, ut eorũ natura perspici, & proprietas ualeat comprehẽdi. Quocirca cum & genera & species cogitantur, tunc ex singulis in quibus sunt eorum similitudo colligitur, ut ex singulis hominibus inter se dissimilibus humanitatis similitudo, quę si similitudo cogitata animo ueraciter'q; perspecta fit species, quarum specierum rursus diuersarum considerata similitudo, quæ nisi in ipsis speciebus aut in earum individuis esse non potest, efficit genus, itaq; hæc sunt quidem in singularibus. Cogitantur uero uniuersalia, nihilq; aliud species esse putanda est, nisi cogitatio collecta ex indiuiduorum dissimilium numero substantiali similitudine: genus uero cogitatio collecta ex specierum similitudine. Sed hæc similitudo cum in singularibus est, fit sensibilis: cum in uniuersalibus, fit intelligibilis. eodemq; modo cum sensibilis est, in singularibus permanet, cum intelligitur, fit uniuersalis. Subsistunt ergo circa sensibilia, intelliguntur autem præter corpora. neque enim intercluſum est, ut duæ res eodem in subiecto nõ sint ratione diuersæ, ut linea curua atq; caua: quæ res cum diuersis diffinitionibus terminentur, diuersusq; earum intellectus sit, semper tamen in eodem subiecto reperiuntur. eadem enim caua linea eademq; curua est. Ita quoq; generibus & speciebus, id est singularitati & uniuersalitati unum quidẽ subiectũ est, sed alio modo uniuersale est cum cogitatur, alio singulare cum sentitur in rebus his in qbus habet esse suũ. His igit̃ terminatis omnis (ut arbitror) quæstio dissoluta est. Ipsa enim genera & species subsistunt quidem alio modo, intelligũtur uero alio modo & sunt incorporalia, sed sensibilibus iuncta subsistunt insensibilibus. Intelliguntur uero præter corpora, ut per semetipsa subsistentia, ac non in alijs esse suum habentia. sed Plato genera & species cæteraque non modo intelligi uniuersalia, uerumetiã esse atq; p̃ter corpora subsistere putat: Aristoteles uero intelligi quidem incorporalia atq; uniuersalia, sed subsistere insensibilibus putat, quorum dijudicare sententias aptum esse non duxi. Altioris enim est philosophiæ, idcirco uero studiosius Aristotelis sententiam executi sumus, non q̃d eam maxime probaremus, sed quod hic liber ad prædicamenta conscriptus est, quorum Aristoteles autor est.

Hoc uero, quemadmodum de his, ac de propositis probabiliter antiqui tractauerunt, & horum maxime Peripatetici, tibi nunc tentabo monstrare.

Prçtermissis his quæstionibus, quas altiores esse prædicit exoptat mediocrem introductorij operis tractatum, sed ne ipsa harum quæstionum omissio uitio daretur, apposuit, quemadmodum de propositis tractaturus est, ex quorumque hoc opus autoritate subnixus aggreditur, ante denunciat. Cum mediocritatem quidem tractaturus promittit detracta obscuritatis difficultate, animum lectoris inuitat, ut uero acquiescat ac fileat ad id quod picturus est, Peripateticorum autoritate confirmat. Atque ideo ait, de his, id est de generibus & speciebus de quibus superiores intulerat quæstiones: ac de propositis, id est de differentijs, proprijs atque accidentibus, sese probabiliter disputaturum: probabiliter autem ait, id est uerisimiliter, quod Græci λογικῶς uel ἐνδόξως dicunt. Sepe enim & apud Aristotelẽ λογικῶς uerisimiliter ac probabiliter dictum inuenimus, & apud Boethum & apud Alexan. Porphyrius quoque ipse in multis hac significatione hoc uerbo usus est, q̃d nos scilicet in trãslatione, quod ait λογικώτερον ita interpretari, ut rationabiliter diceremus, omisimus. Longe enim melior ac uerior significatio ea uisa est, ut probabiliter sese dicere promitteret. id est non præter opinionem ingredientium atq; lectorum, quod introductionis est proprium. Nam cum ab imperitorum hominum mentibus doctrinæ secretum altioris abhorreat, talis esse introductio debet, ut præter opinionem ingredi

entium

entium nō sit. Ergo melius probabiliter quàm rationabiliter, ut nobis uidetur, interpretati sumus. Antiquos autem ait de eisdem disputasse rebus, sed eorū illum se maxime tractatum insequi, quem Peripatetici Aristotele duce, reliquerunt, ut tota disputatio ad prædicamenta conueniat.

ANITII MANILII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI COMMENTARIORVM IN PORPHYRIVM A SE TRANSLATVM LIBER SECVNDVS.

QVæri solet in expositionū principijs cur unumquodq; cęteris in dispositionis ordine præponat, uelut nūc in genere dubitari potest, cur genus speciei, differentiæ, proprio, accidentiq; pertulerit, de eo enim primitus tractat. Respondebimus itaque iure factum uideri. omne enim ǫd uniuersale est, intra semetipsum cætera concludit, ipsum uero non clauditur. Maioris itaque meriti est ac principalis naturæ, quod ita cętera cohercet, ut ipsum naturæ suę magnitudine nequeat ab alijs contineri. Genus igitur & species intra se positas habet, & earum differentias propriaq;, nihilominus etiam accidentia, atque ita de genere inchoandum fuit quod cætera naturæ suæ magnitudine cohercet & continet. Præterea illa semper propria putanda sunt, quę si auferat quis cætera perimuntur, illa posteriora quibus positis ea quę cęterorum substantiam perficiunt, consequuntur, ut in genere & cæteris. Nam si animal auferas, quod est hominis genus, homo quoque qui est species, & rationale, quod differētia, & risibile quod proprium, & grāmaticum quod accidens est, non manebit, & interemptum genus cuncta cō sumit. Si uero hominem esse cōstituas uel grammaticum, uel rationale, uel risibile, animal quoq; esse necesse est. Siue enim est homo, animal est: siue rationale, siue risibile, siue grāmaticum, ab animalis substantia non recedit. Sublato ergo genere & cætera consumuntur, positis uero cæteris sequitur genus. prior est igitur natura generis, posterior cæterorum. Iure igitur in disputatione præpositum est genus. sed quoniam generis nomen multa significat, hoc est enim quod ait:

DE GENERE.

VIdetur autem neque genus neque species simpliciter dici.

VBi enim non est simplex dictio, illic multiplex significatio est. prius huius nominis significationes discernit ac separat, ut de qua significatiōe generis tractaturus est sub oculis ponat. Sed cum neque genus, neq; species, neque differentia, nec proprium, nec accidens significatione simplicia sint. Cur de his tātum duobus, genere inq; ac specie, dixit non simpliciter dici, cum proprium, differentia, atq; accidens ipsa quoq; sint significatione multiplicia? Dicendum est quoniam longitudinē uitans tantū speciem nominauit, eamq; idcirco ne solum genus esse significationis multiplicis putaretur. Enumerat autem primam generis significationē hoc modo:

Genus enim dicitur & aliquorum quodammodo se habentium ad unum aliquod & ad se inuicem collectio, secundum quam significationem Romanorum dicitur genus ab unius scilicet habitudine. Dico autem Romuli & multitudinis habentium aliquo modo ad seinuicem, eam quæ ab illo est, cognationem, secundum diuisionem ab alijs generibus dictum.

Vna inquit generis significatio est, quæ in multitudinem uenit à quolibet uno principium trahens, ad quod scilicet ita illa multitudo coniuncta est, ut ad se inuicem per eiusdem unius principium copulata sit: ut cum Romanorum genus dicitur, multitudo Romanorum ab uno Romulo uocabulum trahens, & ipsi Romulo, & ad se inuicem quasi quadam nominis hæreditate coniuncta est. Eadem enim quæ à Romulo societas descendit Romanos inter se omnes uno generis nomine deuincit & colligit. Videtur autem secuisse hanc generis significationem in duas partes, cum copulatiuam coniunctionem admiscuit dicens: Genus dicitur aliquorum quodammodo se habentium ad unum aliquod & ad se inuicem collectio, tanquã & illud genus dicatur, ad unũ aliquo modo se habere: & hoc rursus genus dicatur, quòd ad se inuicem unius generis significatione coniuncti sint, hoc uero minime est. eadem enim à quolibet uno propagata societas, & ad illum qui princeps est generis, totam multitudinem refert, & ipsam inter se multitudinem uno generis nomine connectit & continet. Quo circa non est putandus diuisionem fecisse, sed omne quicquid in hac generis significatione intelligendum fuit, aperuisse. Ordo autem uerborum ita sese habet qui est hyperbaton intelligendus: Genus enim dicitur, & aliquorum ad unum se aliquo modo habentium collectio, & ad se inuicem aliquo modo habentium, rursus collectio subaudienda est. est enim & zeugma cuius significationis adiecit exemplum, secundum quam significationem Romanorũ dicitur genus, ab unius scilicet habitudine. Dico autem Romuli & multitudinis rursus habitudine habentium aliquo modo adinuicẽ cognationẽ, eam scilicet quę ab illo est, id est Romulo, secundũ diuisionem ab alijs generibus dictum scilicet multitudinis. hæc enim multitudo aliquo modo ad unum & ad se inuicẽ habens cognationem genus dicta est, ut ab alijs discerneretur, ut Romanorum genus ab Athenienſium genere exterorumq; separaretur, ut sit integer uerborum ordo: Genus enim dicitur & collectio aliquorũ ad unum se quodammodo habentium, & collectio ad se inuicem, secundum quam significationem Romanorum dicitur genus ab unius scilicet habitudine: dico autem Romuli & multitudinis secundum diuisionem ab alijs generibus dictum, scilicet hominum habentium aliquo modo adinuicem eam quæ est ab illo, id est Romulo cognationem. atque hæc hactenus, nunc de secũda generis significatione dicendũ est.

> Dicitur autem & aliter rursus genus illud quod est uniuscuiusque generationis principium, uel ab eo qui genuit, uel ab eo loco, in quo quis genitus est. Sic enim Orestem quidem dicimus à Tantalo genus habere, Hylum autem ab Hercule. Et rursus Pindarum quidem Thebanum esse genere: Platonem uero Athenienſem. etenim patria principium est uniuscuiusq; generationis, quemadmodum & pater: hęc autem uidetur esse promptissima significatio generis. Romani enim dicuntur qui ex genere descendũt Romuli. & Cecropidę, qui ex genere descendunt Cecropis, & eorum proximi.

Quatuor omnino sunt principia, quæ unum quodque principaliter efficiunt. est enim una causa, quæ effectiua dicitur, uelut pater filij: est alia quæ materialis, uelut lapides domus. tertia est forma, uelut hominis rationabilitas. quarta quamobrem geritur, uelut pugnæ uictoria: duæ uero sunt quæ per accidens uniuscuiusque dicuntur esse principia, locus scilicet ac tempus. Quoniam enim omne quod nascitur & sit, in loco ac tempore est, & quicquid loco uel tempore natum factumúe fuerit, eum locum uel id tempus accidẽtaliter dicitur habere principium. Horum omniũ in hac secũda generis significatione duo quædã ex alterutris assumit quæ ad significationẽ generis uidebant accõmodata. Ex his quidẽ causis quę principalia sunt, effectiuum:

ex his

ex his uero quę accidentia, locum. ait enim, genus dicit & à quo quis genitus est, quę est effectiua principalium causa, & in quo qs loco est pro creatus, quæ est accidēs causa principij. Itaque hæc secunda significatio duo cōtinet, eum à quo quis procreatus est, & locum in quo quis editus, ut exemplo quoq; demōstrant. Orestē enim dicimus à Tantalo genus ducere. Tāralus qppe Pelopen, Pelops Atreū, Atreus Agmemnonē, Agamemnon genuit Orestē. Itaq; à procreatione genus hoc dictum est. At uero Pindarum dicimus esse Thebanum scilicet, quoniā Thebis ęditus tale generis nomē accepit. sed quoniam diuersum est illud à quo quisq; procreatus est, & locus in q̄ quis editus est, diuersa uidetur esse generis significatio procreantis & loci, quam in sēcūda parte enumerans unam fecit: sed ne uideretur duplex significatio generis, per simultitudinem cōiunxit dicens: Etenim patria principium est uniuscuiusq; generationis, quemadmodum & pater. Sed quoniam in significationibus euenit sępe, ut aliqd sit quod intellectui significatæ rei propinquum esse uideatur: quoniamq; duas generis apposuit significationes, multitudinis scilicet & procreantis, cui generis nomen conuenientius aptetur iudicat atq; discernit, dicens, hanc esse promptissimam generis significationem, quæ à procreante deducta sit. hi enim maxime Cecropidæ sunt, qui à Cecrope descendunt, hi Romani qui à Romulo: quę cum ita sint, cōfundi rursus generis significationes uidentur. Si enim sunt hi maxime Romani, qui à Romulo originem trahunt, & hæc significatio est illa quæ à procreante deducitur, ubi est reliqua quam primam quoq; enumerauit, quæ est multitudinis ad unum & ad se inuicem quodammodo se habentium collectio? Sed acutius intuentibus plurimæ animadum differentiæ sunt. Aliud enim est à quolibet primo procreante genus deducere, aliud unum genus esse plurimorum. Illud enim per rectam sanguinis lineam fieri potest & nō in multa diffundi, ut si per unicos familia descēdat. huic enim aptatur secūda illa generis significatio, quæ à procreante deducit, prima uero illa nō nisi in multitudine cōsistit. Illud quoq; est, q̄d prima ꝓcreationis principium nō quærit, sed (ut ipse ait) sufficit aliq̄ modo se habere ad id, unde huiusmodi generis principiū sumit: secūda uero significatio nullā uim nisi à ꝓcreante sortit. Itē in illa prima significationis multitudine huius secūdę particularitas cōtinet, ut in Romanorū genere Scipiadarum genus, natura cū sint Romani Scipiadę sunt. Quoniā enim & ad Romulū & cæteros Romanos secundum Romuli habitudinem iuncti sunt, Romani sunt. Scipiadę uero dicuntur ad secundam generis significationem, quòd eorum familiæ Scipio, & sanguinis principium fuit.

> Ac prius quidem appellatum est genus uniuscuiusque generationis principium, dehinc etiam & multitudo eorum qui sunt ab uno principio, ut à Romulo, quam diuidentes & ab alijs separantes dicebamus omnem illam collectionem, esse Romanorum genus.

Sensus facilis & expeditus est, si tamen ambiguitas una soluat. cum enim prius multitudinis significationem retulerit ad generis nomen, post autem ad procreationis initium, nunc autem cōtrario modo illam prius à se dinumeratam significationem dicere uidetur, quæ est procreationis: illam uero posteriorem, quæ est multitudinis, quod contrarium uideri potest, si quis ad ordinem superius digestæ disputationis aspexerit: sed hic non de se loquitur, sed de humani cōsuetudine sermonis, in quo prius eam significationem generis fuisse dicit, quæ à procreante sit ducta: accedente uero ætate usu loquendi nomen generis etiā ad multitudinem habentem se q̄dam modo ad aliquē fuisse trāslatum. hoc uero idcirco dixit, q̄niam superius dixerat: hec enim uidetur esse promptissima significatio, ut ab hac id est secunda quā promptissimam esse significationē dixit, illa quoq; nuncupata uideretur, quę multitudinis. prius enim genus inter homines appellatum est, quod quis à generāte deduceret: post autem factum est, ut per loquendi usum etiam multitudinis ad aliquem quodammodo se

do se habentis genus diceretur propter diuisionem, scilicet gentiũ, ut esset inter eas nominis societatis q̃ discretio. His igitur expletis uenit tertiũ genus quod inter philosophos tractatur, cuius ad dialecticam facultatem multus usus est: horum quippe generum historia magis uel poësis tractat exordium. Tertium uero genus apud philosophos consideratur, de quo hoc modo loquitur:

Aliter autem rursus dicitur genus, cui supponitur species ad horum fortasse similitudinem dictum. Etenim principium quoddam est huiusmodi genus earum quæ sub ipso sunt specierum, uidetur q̃ & omnem eam multitudinem continere quæ sub ipso sunt specierum.

Duplicem significationem generis supra proposuit, hunc tertiam monstrare contendit. Hanc autem ad superiorum similitudinem dictam esse arbitratur. Superius autem dictæ significationes duę sunt, una quidem cum generis nomen quadam principũ antiquitate ad se iunctam multitudinem contineret: alia uero, cum genus ab uno quoque procreante duceretur, quod eorum quę procreãtur principium est. Cum igitur sint superius duæ generis significationes propositæ, tertium nũc addit de quo inter philosophos sermo est, illud scilicet cui supponitur species, quod idcirco genus uocatum esse sub opinionis creditur ambiguo, quoniam habet aliquam similitudinem superiorum: nam sicut illud genus quod ad multitudinem dicitur, uno solo nomine multitudinem claudit, ita quoq̃ genus plurimas species cohercet & continet. Item ut genus illud quod secũdum procreationem dicitur, principium quoddam est eorum quæ ab ipso procreantur, ita genus cõstat suis speciebus esse principium: ergo quoniam ut risq̃ est simile, idcirco nomẽ quoq̃ generis etiam in hac significatione à superioribus mutuatum esse uerisimile est.

Tripliciter igitur cum genus dicatur, de tertio apud philosophos est sermo, quod etiam describentes assignauerunt, dicentes, genus esse quod de pluribus & differentibus specie, in eo quod quid sit prædicatur, ut animal.

Iure tertium genus philosophi ad disputationem sumũt. hoc enim solũ est quod substantiam monstrat, cætera uero aut unde quid existat, aut quemadmodum à cæteris hominibus in unam quasi formam populi diuidatur ostendunt. nam illud quod multitudinem continet genus, illius multitudinis quam continet, substantiã non demonstrat, sed tantum uno nomine collectionem populi facit, ut ab alterius generis populo segregetur. Item illud quod secundum procreationem dictum est, nõ rei procreatę substantiam monstrat, sed tantum quod eius fuerit procreationis initium. At uero genus id cui supponitur species ad differentiam accommodatum, speciei substantiam informat, & quia inter philosophos hæc maxima quæstio est quid unumquodque sit. tunc enim unumquodq̃ scire uidemur, quando quid sit, agnoscimus. Idcirco reiectis cæteris de hoc genere quo maxime apud philosophos sermo est, quod etiam describentes assignauerunt ea descriptione, quam subter annexuit. Diligenter uero ait describentes, non diffinientes. diffinitio enim fit ex genere, genus autem aliud genus habere non poterit, idq̃ obscurius est, quàm ut primo aditu dictum pateat: fieri autem potest, ut res quæ alij genus sit, alij generi supponatur, sed cum supponitur nõ quasi genus, sed tanq̃ species sub alio collocatur. unde non in eo quod genus est, supponi alicui potest, sed cũ supponitur ilico species fit: quæ cum ita sint, ostenditur genus ipsum in eo quòd genus est, genus habere non posse, si igitur uoluisset genus diffinitione concludere nullo modo potuisset. genus enim aliud quod ei posset præponere nõ haberet, atq̃ idcirco descriptionem ait esse factam non diffinitionẽ: descriptio uero est (ut in priore uolumine dictũ est) ex proprietatibus informatio quędam rei, & tanquã coloribus quibusdã depictio. Cum enim in unum plura con-

ra conuenerint,ita ut omnia simul rei cui applicantur æquentur,nisi ex genere uel differentijs hęc collectio fiat,descriptio nuncupatur. Est igitur descriptio generis, hæc genus est quod de pluribus & differentibus specie in eo quod quid sit prædicatur. Tria hæc requiruntur in genere,ut de pluribus prædicetur, ut de specie differentibus,ut in eo quod quid sit. de qua re quoniam ipse posterius latius disputat nos breuiter huius rei intelligentiam significemus exẽplo,hoc modo:Sit enim nobis in forma generis animal,id de aliquibus sine dubio prædicatur,homine scilicet, equo, boue & cæteris,sed hæc plura sunt,animal igitur de pluribus prædicatur,homo uero, equus,atq; bos talia sunt ut à se discrepent,nec qualibet mediocri re,sed tota specie, id est tota forma suæ substantiæ,de quibus dicitur animal. homo enim & equus,& bos animalia nuncupantur.prædicatur ergo animal de pluribus specie differentibus. sed quonã modo sit hæc prędicatio:nõ enim quicquid interrogaueris, mox animal respondetur.nõ enim si quantus sit homo interrogaueris, animal respondebitur ut opinor.hoc enim ad quãtitatem pertinet non ad substantiã. Item si qualis sit homo interroges,ne huic quidem responsio conuenit animalis,cęterisq; omnibus interrogationibus hanc animalis responsionem ineptam atq; inutilem semper esse reperies,nisi ei tantũ apta est,quę quid sit interroget.Interrogantibus enim nobis quid sit homo,quidq; sit equus,qd bos,animal respondebit:ita nomen animalis ad interrogationem qd sit de homine,equo,atq; boue ac de cæteris prædicatur.unde fit ut animal prędicetur de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit. Et quoniam generis hæc diffinitio est,animal hominis,equi,bouis genus esse necesse est:omne autem genus aliud est quod in semetipso,atq; in re intelligitur,aliud quod ad alterius prędicationem refertur,sua enim proprietas ipsum esse constituit. Ad alterum relatio genus facit, ut ipsum animal,si eius substantiam quæras, dicam substantiam esse animatam atque sensibilem,hęc igitur diffinitio rem monstrat per se sicuti est, non tanquam referatur ad aliud: at uero cum dicimus animal genus esse,non (ut arbitror) tunc de re ipsa nomen hoc dicimus,sed de ea ratione qua potest animal ad cęterorum quę sibi subiecta sunt, prędicationem referri. Itaque character quidam ac forma generis est in eo quod referri prędicatione ad eas res potest, quę cum sint plures & specie differentes, in earum tantum substantia prædicatur. Huius autem diffinitionis rationem per exempla subiecit dicens:

> Eorum enim quæ prædicantur, alia quidem de uno dicuntur solo, sicut indiuidua,ut Socrates, & hic & hoc: alia uero de pluribus, quemadmodum genera & species,& differentia,& propria, & accidentia communiter,sed non proprie alicui. Est autem genus quidem, ut animal: species uero ut homo: differentia, ut rationale: proprium,ut risibile: accidens, ut album,nigrum,sedere.

Omnium quæ prędicãtur quolibet modo facit Porphyrius diuisionem, idcirco ut à reliquis omnibus prędicationẽ generis seiungat ac separet, id facit hoc modo. Omnium inqt quæ prædicant,alia de singularitate dicunt,alia de pluralitate: de singularitate uero inqt prædicantur quæcunq; unum q̃dlibet habent subiectũ,de quo dici possint,ut ea qbus singula subiecta sunt indiuidua,ut Socrates & Plato, ut hoc album q̃d in hac niue ꝓpositum est,ut hoc scamnum in quo nunc sedemus,nõ omne scamnum(hoc est enim uniuersale)sed hoc quod nunc suppositum est:nec album qꝑ in niue est (uniuersale enim est album & nix)sed hoc album q̃d in hac niue nunc esse conspicitur. hoc enim non potest de quolibet alio albo prædicari,quod in hac niue est, qa ad singularitatem deductum est,atq; ad indiuiduam formam constrictum est indiuidui participatione. Alia uero sunt quæ de pluribus prædicantur,ut genera & species & differentię & propria & accidentia cõmuniter,sed nõ ꝓprie alicui.

Genera

Genera quidem de pluribus prædicãtur ſpeciebus ſuis, ſpecies uero de pluribus prę dicantur indiuiduis. homo enim quod eſt animalis ſpecies plures ſub ſe homines ha bet de quibus appellari poſſit. Itẽ equus qui ſubeſt animali loco ſpeciei plurimos ha bet indiuiduos equos de quibus prædicantur. differẽtia uero ipſa quoq; de pluribus ſpeciebus dici poteſt, ut rationale de homine ac de deo corporibusq; cœleſtibus, quę (ſicut Platoni placet) animata ſunt & ratione uigentia. proprium item & ſi de una ſpecie prædicatur, de multis tamen indiuidnis dicitur, quæ ſub cõuenienti ſpecie col locantur. ut riſibile de Platone, Socrate & ceteris indiuiduis dicitur quæ homini ſup ponuntur. Accidẽs etiam de multis dicitur: album enim & nigrum de multis omni no dici poteſt, quæ à ſe genere ſpecieq; ſeiuncta ſunt. Sedere etiam de multis dicitur, homo enim ſedit, ſimia ſedet, aues quoq; quarum ſpecies longe diuerſę ſunt: accidẽs autem quoniam communiter accidens eſſe poteſt & proprie alicui, idcirco determi nauit dicens & accidentia communiter, ſed non proprie. quę proprie enim alicui ac cidunt indiuidua fiunt, & de uno tantũ ualentia prædicari, & ea quæ cõmuniter acci piuntur, de pluribus dici quęunt. ut enim de niue dictum eſt, illud album quod in hac ſubiecta niue eſt, non eſt communiter accidens, ſed proprie huic niui quæ oculis oſtẽ ſionicq; ſubiecta eſt: ita quoque ex eo quod communiter prædicari poterat (de mul tis enim album dici poteſt, ut albus homo, albus equus, alba nix) factũ eſt, ut de una tantum niue prędicari illud album poſſit, cuius participatione ipſum quoq; factũ eſt ſingulare. Omnino aũt omnia genera uel ſpecies uel differentias uel propria, uel ac cidentia, ſi per ſemetipſa ſpeculemur in eo quod genera uel ſpecies, uel differentiæ, uel propria, uel accidentia ſunt, manifeſtum eſt quoniam de pluribus prædicantur: at ſi ea in his ſpeculemur in quibus ſunt, ut ſecundum ſubiecta eorum formã & ſub ſtantiam metiamur, euenit ut ex pluralitate prędicationis ad ſingularitatem uidean tur adduci. animal enim quod genus eſt, de pluribus prædicatur: ſed cum hoc animal in Socrate conſideramus, ex pluralitate prædicationis adducitur ad ſingularitatem. Socrates enim animal eſt, ipſum animal fit indiuiduum, quoniam Socrates eſt indiui duus ac ſingularis. Item homo de pluribus quidem hominibus prędicatur, ſed ſi illã humanitatem quæ in Socrate eſt indiuiduo conſideremus, fit indiuidua, quoniam So crates ipſe indiuiduus eſt atq; ſingularis. Item differentia, ut rationale de pluribus di ci poteſt, ſed in Socrate indiuidua eſt. Riſibile etiã cum de pluribus hominibus prædi cetur, fit unicum. communiter quoq; accidẽs, ut album, cum de pluribus dici poſſit, in uno quoq; ſingulari corpore perſpectum indiuiduum eſt. Fieri autem potuit com modior diuiſio hoc modo: Eorum quæ dicuntur, alia quidem ad ſingularitatem præ dicantur, alia ad pluralitatem: eorum quæ de pluribus prædicantur, alia ſecundũ ſub ſtantiam prædicantur, alia ſecundum accidens: eorum quę ſecundum ſubſtantiã prę dicantur, alia in eo quod quid ſit dicuntur, alia in eo quod quale ſit, in eo quod quid ſit quidem genus & ſpecies, in eo quod quale ſit differentia. Itẽ eorũ quæ in eo quod quid ſit prædicantur, alia de ſpeciebus prædicantur pluribus, alia minime: de ſpecie bus quidem pluribus prædicantur, ut genera, de nullis uero ſpecies. Eorum autem quæ ſecundum accidens prædicantur, alia quidem ſunt quæ de pluribus prædican tur, ut accidentia, alia quę de uno tantum, ut propria. Poſſet autem fieri etiam huiuſ modi diuiſio: Eorum quæ prædicantur, alia de ſingulis prędicantur, alia de pluribus, eorum quæ de pluribus, alia in eo quod quid ſit, alia in eo quod quale ſit prædicãtur. Eorum quæ in eo quod quid ſit, alia de differentibus ſpeciebus dicuntur, ut genera, alia minime, ut ſpecies. eorũ autem quæ in eo quod quale ſit, de pluribus prędicant̃, alia quidem de differentibus ſpecie prædicantur, ut differentiæ & accidentia cõmu niter, alia de una tantum ſpecie, ut propria. eorum uero quæ de pluribus differenti bus ſpecie in eo quod quale ſit prædicantur, alia quidem in ſubſtantia prædicantur, ut differentiæ, alia in communiter euenientibus, ut accidentia. Et per hanc diuiſio nem quinq; harum rerum diffinitiones colligi poſſunt hoc modo: Genus eſt quod

de pluri-

de pluribus ſpecie differentibus in eo quod quid ſit prædicatur. Species eſt quod de pluribus minime ſpecie differentibus in eo quod quid ſit prædicatur. Differentia eſt quod de pluribus ſpecie differentibus in eo quod quale ſit in ſubſtantia prædicatur. Proprium eſt quod de una tantum ſpecie in eo quod quale ſit non in ſubſtantia prædicatur. Accidens eſt quod de pluribus ſpecie differentibus in eo quod quale ſit non in ſubſtantia prædicatur. Et nos quidem has diuiſiones fecimus, ut omnia à ſemetipſis ſepararemus. Porphyrio uero alia intentio fuit. Non enim omnia nunc à ſemetipſis diſiungere feſtinabat, ſed tantum ut cætera à generis forma & proprietate ſepararet. Ad idcirco diuiſit omnia quę prædicantur, aut in ea quę de ſingulis prædicantur, aut in ea quæ de pluribus: ea uero quæ de pluribus prædicãtur, aut genera eſſe dixit, aut ſpecies aut cętera, horum quoque exempla ſubijciens adiungit:

Ab his ergo quæ de uno ſolo prædicantur differunt genera, eo quod hęc de pluribus dicuntur. Ab his autem rurſus quæ de pluribus, à ſpeciebus quidem, quoniam ſpecies & ſi de pluribus prædicentur, non tamen de differentibus ſpecie, ſed numero. homo enim cum ſit ſpecies, de Socrate & de Platone prædicatur, qui non ſpecie à ſe inuicem differunt, ſed numero. Animal uero cum ſit genus, de homine, equo, & boue prædicatur, qui differunt à ſe inuicem ſpecie, non numero ſolum. A proprio quoque differt genus, quoniam proprium de una ſola ſpecie, cuius eſt propriũ, prædicatur, & de ijs quæ ſub una ſpecie ſunt indiuiduis, quemadmodum riſibile de homine ſolo, & de particularibus hominibus: genus autem non de una ſolum ſpecie prędicatur ſed de pluribus & differentibus. A differentia uero ab ijs quę communiter ſunt accidentia differt genus, quoniam & ſi de pluribus & differentibus ſpecie prędicentur differentiæ, & communiter accidentia, non tamen in eo quod quid ſit prædicant, ſed potius in eo quod quale eſt, & quomodo ſe habet. Interrogantibus enim aliquibus quid eſt illud de quo prędicantur hęc: genus reſpondebimus: differentias autem & communiter & accidentia non reſpondebimus. Non enim in eo quod quid eſt prędicantur de ſubiecto, ſed magis in eo quod quale ſit. Interrogantibus enim qualis eſt homo: dicimus rationalis, & qualis eſt coruus, dicimus niger. Eſt autem rationale, differentia: nigrum uero, accidens. Quando autem quid eſt homo interrogamur, animal reſpondemus: eſt autem genus hominis animal.

Nunc genus à cęteris omnibus, quæ quolibet modo prędicantur, ſeparare contendit hoc modo: Quoniã enim genus de pluribus prædicatur, ſtatim differt ab his quidem quæ de uno tantum prædicantur, quæq; unum quodlibet habẽt indiuiduum, ac ſingulare ſubiectum: ſed hęc differentia generis ab his quæ de uno ſolo prędicantur communis eſt ei cum cęteris, id eſt ſpecie, differentia, proprio atq; accidenti, idcirco quoniam ipſa quoque de pluribus prædicantur. Horum igitur ſingulorum differentias à genere colligit, ut ſolum intelligendũ genus quale ſit ſub animi deducat aſpectum dicens: Ab his autem quæ de pluribus prædicantur differt genus: à ſpeciebus quidem primum, quoniam ſpecies & ſi de pluribus prędicantur, non tamen de differentibus ſpecie, ſed numero. Species enim ſub ſe plurimas ſpecies habere non poterit, alioqui genus non ſpecies appellaretur. Si enim genus eſt quod de pluribus ſpecie differentibus

differentibus,in eo quod quid ſit prædicatur, cum ſpecies de pluribus prædicatur,& in eo quod quid ſit, huic ſi addatur, ut de ſpecie differentibus prædicetur, ſpeciei forma tranſit in genus, id quod exemplo quoque intelligi fas eſt. homo enim cũ ſit ſpecies,prædicatur de Socrate, Platone, & cæteris quæ à le nõ ſpecie diſiuncta ſunt, ſicut homo atq; equus uel bos,ſed numero,quod quidem habet dubitationem quid ſit hoc quod numero dicitur differre. Numero enim differre aliquid uidebitur quoti es numerus à numero differt,ut grex boum, qui fortaſſe continet triginta boues dif fert numero ab alio boum grege,ſi cẽtum cõtinet in ſe boues. in eo enim quod grex eſt,non differt, neque in eo quod boues,nec niſi numero quidem differunt,quod illi plures,illi uero ſunt pauciores Quomodo igitur Socrates & Plato ſpecie non diffe runt,ſed numero, cum & Socrates unus ſit,& Plato unus, & unitas numero ab uni tate non differat. ſed ita intelligendum eſt quod dictum eſt, numero differentibus id eſt in numerando differentibus, hoc eſt dum numerantur differentibus. cũ enim dici mus hic Plato eſt,hic Socrates,duas fecimus unitates,ac ſi digito tangamus dicen tes, hic unus eſt de Socrate, rurſus de Platone hic unus eſt,non eadem unitas in So crate numerata eſt quę in Platone: alioqui poſſet fieri,ut ſecundo tacto Socrate Pla to etiam demonſtraretur,quod non fit. niſi enim tetigeris Socratem uel mente,uel di gito itemq; niſi tetigeris Platonem,non facies duos,dum numerantur,ergo differũt quæ ſunt numero differentia. cum igitur ſpecies de numero differentibus non de ſpe cie prædicetur,genus de pluribus & differentibus ſpecie dicitur,ut de boue,de equo & de cęteris quæ à ſe ſpecie inuicem differunt non numero ſolo. Tribus enim modis unumquodq; uel differre ab aliquo dicitur,uel alicui idem eſſe,id eſt genere,ſpecie, numero. Quæcũque igitur genere eadem ſunt non neceſſe eſt eſſe eadem ſpecie, ut ſi eadem ſint genere differant ſpecie,ſi uero eadem ſunt ſpecie, genere quoq; eadem eſſe neceſſe eſt: ut cum homo atq; equus idem ſunt genere (uterq; enim animal nun cupatur) differunt ſpecie, quoniam alia eſt hominis ſpecies alia equi. Socrates uero atque Plato cum idem ſint ſpecie,idem quoq; ſunt genere,uterq; enim ſub animalis prædicatione ponitur. ſi quid uero uel genere uel ſpecie idem ſit,non neceſſe eſt i dem eſſe numero,ut Socrates & Plato,cũ & genere animalis & ſpecie hominis idẽ ſint,numero tamen reperiuntur eſſe diſiuncti. Quod ſi idem ſit numero,idem & ge nere & ſpecie eſſe neceſſe eſt: gladius enim atq; enſis idem ſunt numero. nihil enim omnino aliud eſt enſis quàm gladius, ſed nec ſpecie diuer ſi ſunt, utrũq; enim gladi us eſt,nec genere,utrumque enim inſtrumentum eſt, quod eſt gladij genus: quoni am igitur homo,bos atque equus,de quibus animal prædicatur,ſpecię differunt,nu mero etiam eos differre neceſſe eſt: idcirco hoc plus habet genus à ſpecie,quod de differentibus ſpecie prędicatur. nam ſi integram generis diffinitionem demus,dabi mus hoc modo: Genus eſt quod de pluribus differentibus ſpecie,non ſolo numero, & in eo quod quid ſit prædicatur. At uero ſic ſpecies: Species eſt quod ſolum de plu ribus numero differentibus in eo quod quid ſit prædicatur. A proprio uero differt genus quoniã propriũ de una ſola ſpecie, cuius eſt proprium prædicatur, & de his quę ſub una ſpecie ſunt indiuiduis: propriũ enim ſemper ſpeciei uni adeſſe poteſt, neq; eam relinquit,nec trãſit ad aliã,atq; idcirco propriũ nuncupatũ eſt, ut riſibile hominis eſt: itaq; & de ea ſpecie cuius eſt proprium prædicatur,& de his indiuiduis quæ ſub illa ſunt ſpecie,ut riſibile de homine dicitur,& de Socrate,& de Platone,& cæteris quę ſub hominis nomine cõtinentur: genus uero nõ de una tãtum ſpecie, ut dictum eſt,ſed de pluribus: differt igitũ genus à proprio,eo quod de pluribus ſpecie bus prædicetur,cum proprium de una tãtum ſpecie de qua dicit appellet,& de ijs quę ſub illa ſunt indiuiduis, differẽtiæ atq; accidentis diſcrepantia à genere una ſepara tione concluditur. Omnino enim quia hæc in eo quod quid ſit minime prædicant,eo ipſo ſegregant à genere. nam in cæteris propinqua ſunt generi: nam & de pluribus prædicantur,& de ſpecie differentibus,ſed non in eo quod quid ſit. Si quis enim in

terroget

interroget qualis est homo, respondetur rationalis, quod est differentia. Si quis interroget qualis est corvus, dicitur niger, quod est accidēs. Si autem interroges quid est homo, animal respondebitur, quod est genus. Quod vero ait, nō in eo quod quid sit prædicari dicimus, sed magis in eo q̄d quale sit, hoc magis quæstioni occurrit huiusmodi. Aristoteles enim differētias in substātia putat oportere prędicari, quod aūt in substantia prædicatur, hoc rem de qua prædicatur, non quale sit, sed quid sit ostendit. unde nō uidetur differentia in eo quod quale sit prædicari, sed potius in quod eo quid sit, sed soluitur hoc modo: differentia enim ita substantiam demonstrare solet, ut circa substantiam qualitatem determinet, id est substantialem qualitatē proferat: quod ergo dictum est magis, tale est tanquam si diceret, uidetur quidem substātiam significare, atq; in eo quod quid sit prędicari, sed magis illud est uerius: quia tametsi substantiam monstret, tamen in eo quod quale sit prædicatur.

Quare genus de pluribus prædicari, diuidit ipsum ab ijs quæ de uno solo dicuntur, sicut indiuidua: de differentibus uero specie, separat eundem ab ijs quæ sicut species prædicantur, uel sicut propria: in eo autem quod quid sit prędicari, diuidit ipsum à differentijs & communiter accidentibus, quæ singula non in eo quod quid prędicatur, sed in eo quod quale est, uel quomodo se habet.

Tria hęc esse diximus quæ significationem hanc tertiam generis informarent, id est de pluribus prædicari, de specie differentibus, & in eo quod quid sit, quę singulæ partes genus à cæteris quæ quomodolibet prædicantur distribuunt ac secernunt, quod ipse breuiter colligens dicit: id enim quod de pluribus prædicatur genus ab his diuidit, quę de uno tantum prędicantur indiuiduo. Indiuiduū autem pluribus dicitur modis. dicitur indiuiduum quod omnino secari nō potest, ut unitas uel mens, dicitur indiuiduū, quod ob soliditatem diuidi nequit, ut adamas, dicitur indiuiduū cuius prędicatio in reliqua similia non cōuenit, ut Socrates: nam cum illi sint cæteri homines similes non conuenit proprietas & prædicatio Socratis in cæteris, ergo ab ijs quæ de uno tantum prędicantur genus differt, eo quod de pluribus prædicetur. Restant igitur quatuor, species, & proprium, & differentia, & accidens, quorum à genere differentias colligamus: singulis igitur differentijs ab his rebus segregabitur genus, ea quidem differentia qua de specie differentibus prædicari genus dicitur: separatur ab his quę sicut species prædicant̄, uel sicut propria. species enim omnino de nulla alia specie dicetur, proprium uero de una tantum specie prædicatur, atq; ideo non de specie differentibus. Item genus à differētia & accidēti differt, quod in eo quod quid sit prædicatur, illa uero in eo quod quale sit appellantur ut dictum est. itaq; genus quidem ab ijs quæ de uno prædicantur, differt in quantitate prædicationis, quod de pluribus prædicetur: à speciebus uero & proprio in subiectorū natura, quoniam genus de specie differentibus dicitur: proprium uero & species minime. Item genus in qualitate prædicationis à differentia accidenteq; diuiditur. Qualitas enim prædicationis quædam est, uel in eo quod quid sit, uel in eo quod quale sit prædicari.

Nihil igitur neq; superfluum, neq; minus continet generis dicta descriptio. Omnis enim descriptio uel diffinitio debet ei quod diffinitur æquari. si enim diffinitio diffinitę rei non sit æqualis, & si quidem maior sit, etiam quędam alia continebit, & nō necesse est ut semper diffiniti substantiā monstret. si minor sit, ad omnē diffinitionē substātię non peruenit: omnia enim quę maiora sunt de minoribus prædicantur, ut animal de homine: minora uero de maioribus minime. nemo enim uere dicere potest, omne animal homo est, atq; idcirco si sibi prędicatio conuertenda est æqualis oportet ut sit: id autem fieri potest, si neque superfluum quicquam habet neque di-

minutum, ut in ea ipsa generis descriptione. dictum est enim genus esse quod de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit prędicatur, quæ descriptio cum genere cōuerti potest, ut si dicamus quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit prędicetur, id genus esse: quod si conuerti potest (ut ait) nec plus nec minus continet generis facta descriptio.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI COMMENTARIORVM IN PORPHYRIVM A SE TRANSLATVM LIBER III.

SVPERIOR disputatio de genere uidetur forsitan omnē etiā speciei cōsumpsisse tractatum: nam cum genus ad aliquid prædicetur, id est ad speciem cognosci natura generis non potest, si speciei quæ sit intelligentia nesciatur. Sed quoniā diuersa est in suis naturis eorum cōsideratio atque discretio, diuersa in permistis, idcirco sicut singula in prohemio proposuit, ita diuidere cuncta prosequitur, ac primū post generis disputationem de specie tractat, de qua quidem dubitari potest. si enim hæc fuit ratio proponēdi genus reliquis omnibus quòd naturę suæ magnitudine cætera contineret, non æquum erat differentiæ speciem in ordine tractatus anteponere, quòd differētia speciem cōtineret, cum præsertim differentiæ ipsas species informent: prius autem est quod informat quàm id quod eius informatione perficitur. Posterior igitur species est differētia: prius igitur de differentia tractandum fuit: etenim prohemio etiam consentiret, in quo eum ordinem collocauit, quem naturalis ordo suggessit, dicens utile esse nosse quid genus sit, & quid differentia, huic respondendum est quæstioni, quoniam omnia quæcunq; ad aliquid prædicantur, substantiam semper ex oppositis sumūt. ut igitur non potest esse pater nisi filius sit, nec filius nisi præcedat pater, alteriusq; nomen pendet ex alterο, ita etiā in genere ac specie uidere licet, species quippe nisi generis non est, rursusq; genus esse nō potest nisi referatur ad speciē: nec uero substantiæ quædā aut res absolutę esse putandæ sunt genus ac species, ut superius quoque dictum est, sed quicquid illud est quod in naturæ proprietate consistat, id tunc genus fit ac species: cum uel ad inferiora uel ad superiora refertur. Quorū igitur relatio alterutrū constituit, eorū cōtinens factus est iure tractatus. de specie igitur inchoans ait hoc modo:

DE SPECIE.

SPecies autem dicitur quidem, & de uniuscuiusq; forma, secūdum quam dictum est. primum quidem species digna est imperio: dicitur autem species, & ea quæ est sub assignato genere, secundum quam solemus dicere, hominem quidem speciē animalis, cum sit genus animal: album autem coloris speciem, triangulum uero figurę speciem.

SIcut generis supra significationes distinxit æquiuocas: ita idem in specie facit dicens, nō esse speciei simplicem significationem, & ponit quidem duas: longę autem plures esse manifestum est, quas idcirco prætermit ne lectoris animum prolixitate cōfunderet: dicit autem primum quidem speciem figuram uniuscuiusque uocari, quæ ex accidentium cōgregatione perficitur. Cautissimè autem dictum est, uniuscuiusq;

cuiuſq;.hæc enim ſecundum accidens dicitur,quæ cuiq; indiuiduo forma eſt.ea enim non ex ſubſtantiali quadam forma ſpecies.ſed ex accidentibus euenit. alia eſt enim ſubſtantialis formæ ſpecies,quæ humanitas nuncupatur,ea quæ non eſt quaſi ſuppoſita animali,ſed eſt tanquã ipſa qualitas ſubſtantiam monſtrans.hæc enim & ab hac diuerſa eſt, quæ uniuſcuiuſque corpori accidentaliter inſita eſt, & ab ea quæ genus deducit in partes.poſtremumq; plura ſunt,quę cum eadem ſint, diuerſis tamẽ modis ad aliud atque ad aliud relata intelliguntur, ut hanc ipſam humanitatem in eo quod ipſa eſt.ſi perſpexeris.Species eſt ea quæ ſubſtãtialem determinat qualitatem,ſi ſub animali eam intelligendo locaueris deducit animalis in ſe participationem, ſeparaturq; à cæteris animalibus,ac fit ſpecies generis, quod ſi uniuſcuiuſq; proprietatem conſideres, id eſt quàm utrilis uultus, quàm firmus inceſſus. cæteraq; quibus indiuidua conformantur, & quodãmodo depinguntur. Hæc eſt accidentis ſpecies ſecundum quam dicimus quemlibet illum imperio eſſe aptum propter formæ eximiam dignitatem.huic aliam adiungit ſpeciei ſignificationem,id eſt eam quam ſupponimus generi.Nos uero triplicem ſpeciei ſignificationem eſſe ſubijcimus,unã quidem ſubſtantialem qualitatem, aliam cuiuslibet propriam formam indiuidui, tertiam de qua nunc loquitur,quæ ſub genere collocatur.Credendũ uero eſt propter obſcuritatem eius quam nos adiecimus,quia nimirum altiorem atq; eruditiorem quæreret intellectum,ea tacita prætermiſſaq; cæteras ediditſe: cuius quidẽ ſpeciei hæc exempla ſubiecit,ut hominem quidem animalis ſpeciem, album autem coloris, triangulum uero figuræ.hæc enim omnia ſpecies nuncupantur eorum quæ ſunt genera,animal quidem hominis,color autem albi,figura uero trianguli.

Quod ſi etiam genus aſſignantes ſpeciei non meminimus,dicentes quod de pluribus & differentibus ſpecie in eo quod quid prædicatur,& ſpeciẽ dicimus id quod ſub aſſignato genere ponitur.

Dudum cum generis deſcriptionem aſſignaret,in generis diffinitione ſpeciei nomẽ iniecit dicens, id eſſe genus quod de pluribus ſpecie differentibus, in eo quod quid ſit prædicaretur.ut ſcilicet per ſpeciei nomẽ diffiniret genus.nunc uero cum ſpeciem diffinire contendat, generis utitur nuncupatione dicens:ſpeciem eſſe,quæ ſub genere ponatur,cui quidem dicto illa quęſtio iure uidetur opponi.Omnis enim diffinitio rem debet declarare quam concludit, eamq; apertiorem reddere, quàm ſuo nomine mõſtrabat.Ex notioribus igitur fieri oportet diffinitionem quàm res illa ſit quæ diffinitur.Cum igitur per ſpeciei nomen deſcriberet,uel diffiniret genus,abuſus eſt uocabulo ſpeciei uelut notiore quàm generis, atq; ita ex notioribus deſcripſit genus: nunc uero cum ſpeciem uellet termino deſcriptionis includere,generis utitur nomine, rerumq; cõuertit notionem, ut in generis quidem deſcriptione ſit notius ſpeciei uocabulũ: in ſpeciei autem deſcriptione ſit notius generis,quod fieri nequit.ſi enim generis uocabulũ notius eſt quàm ſpeciei, in diffitinione generis ſpeciei nomine uti non debuit.Quod ſi ſpeciei nomen facilius intelligitur quàm generis.in diffinitione ſpeciei nomen generis non fuit apponendum,cui quæſtioni occurrit dicens:

Noſſe oportet quòd quoniã genus alicuius eſt genus, & ſpecies alicuius eſt ſpecies,idcirco neceſſe eſt & in utrorumq; rationibus utriſq; uti.

Omnia quæcunq; ad aliquid prędicãtur.ex his de quibus prędicanẽ,ſubſtãtiam fortiuntur.q; ſi diffinitio uniuſcuiuſq; ſubſtantiæ proprietatẽ debet oſtendere,iure ex alterutro fit deſcriptio in his quæ ad ſe inuicẽ referũtur. ergo quoniã genus ſpeciei genus eſt,et ſubſtantiã ſuã & uocabulũ genus à ſpecie ſumit,in diffinitione generis ſpeciei nomen fuit aduocandũ. Quoniã uero ſpecies id q; eſt ſumit ex genere.nomẽ generis in deſcriptione ſpeciei nõ fuit relinquendũ:quoniã uero diuerſæ ſunt ſpecierũ qualitates.aliæ enim ſunt ſpecies,quę & genera eſſe poſſunt,aliæ quę in ſola ſpeciei

proprietate permanent, neq; in naturam generis transeunt: idcirco multiplicem speciei diffinitionem dedit dicens:

> Assignant ergo & sic speciem: Species est quę sub assignato genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid sit prædicatur. Amplius autē sic quoq;: species est quæ de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid sit prædicatur. sed hæc quidem assignatio specialissimę est, & eius quę solum species est, non etiam genus: aliæ uero & non specialissimarum esse possunt.

Tribus speciem diffinitionibus informauit, quarum quidem duæ omni speciei cōueniunt, omnesq; quę quolibet modo species appellantur sua cōclusione determinātes tertia uero non ita. cum enim duæ sint specierum formæ, una quidem cum species alicuius aliquando etiam alterius genus esse potest: altera cum tantum species est, neque in formam generis transit. Priores duæ, illa scilicet in qua dictum est id esse speciem quod sub genere ponitur: & rursus, in qua dictum est id esse speciem de qua genus in eo quod quid sit prædicetur, omni speciei conueniunt. Id enim tantum hę diffinitiones monstrant, quod sub genere ponit̄: nam & ea quæ dicit id esse speciē, quod sub genere ponitur, eam uim significat speciei, qua refertur ad genus, & ea quę dicit id esse speciē, de qua genus in eo quod quid sit prædicatur, eam rursus significat speciei formam quam retinet ex generis prædicatione. Idem est autem & poni sub genere, & de eo prędicari genus, sicut idē est supponi generi, & ei genus præponi. Quod si omnes species collocantur sub genere, manifestum est omnem speciem hoc ambitu descriptionis includi. Sed tertia diffinitio de ea tantum specie loquitur, quæ nunquam genus est, & quę solum species restat: hęc autem species est ea, quæ de differentibus specie minime prædicat̄: nam si id habet genus plus à specie, quod de differentibus specie prædicatur, si qua species quidem prædicetur de subiectis, sed non de specie differentibus, ea solum erit species superioris generis, subiectorum uero non erit genus. Igitur prædicatio ea quam species habet ad subiecta, si talis sit ut de differentibus specie nō prædicetur, distinguit eam ab his speciebus quæ genera esse possunt, & monstrat eam solum speciem esse, nec generis prędicationem tenere: illa igitur tertia descriptio speciei quæ magis species ac specialissima dicitur, diffinitur hoc modo: Species est quod de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur, ut homo. prædicatur enim de Cicerone ac Demosthene & cæteris qui à se (ut dictum est) non specie, sed numero discrepant. Ex tribus igitur diffinitionibus duas quidem & specialissimas & nō specialissimas species claudit, hæc uero tertia solum ultimam speciem: ut autem apertius id liqueat, rem paulò altius orditur, eamq; congruis illustrat exemplis:

> Planum autem erit quod dicitur hoc modo: In unoquoq; prędicamento sunt quædam generalissima, & rursus alia specialissima, & inter generalissima & specialissima sunt alia quæ & genera & species eadem dicuntur. Est autē generalissimum quidem supra quod non est aliud aliquod superueniēs genus. Specialissimum autem potest quod non est alia aliqua inferior species. Inter generalissimum autem & specialissimum, alia sunt quę & genera & species sunt eadem, ad aliud tamen & ad aliud sumpta. Sit autem manifestum in uno prędicamento quod dicitur substantia: est quidem & ipsa genus, sub hac autem est corpus, & sub corpore animatum corpus, sub quo animal: sub animali uero, rationale animal, sub quo, homo: sub homine uero, Socrates & Plato, &

qui

qui ſunt particulares homines. Sed horũ ſubſtãtia quidem, generaliſſimum eſt, & genus ſolum: homo uero ſpecialiſſimũ, & ſolum ſpecies, corpus uero, ſpecies quidẽ eſt ſubſtantiæ, genus uero corporis animati, ſed & animatum corpus, ſpecies quidem eſt corporis, genus uero animalis. Rurſus animal ſpecies quidem eſt corporis animati, genus uero animalis rationalis, ſed rationale animal, ſpecies quidem eſt animalis, genus autem hominis: homo uero ſpecies eſt rationalis animalis, non autem etiam genus particulariũ hominũ, ſed ſolum ſpecies. Ac omne quod eſt ante individua proximeq; de ipſis prædicatur, ſpecies erit ſolum, non etiam genus.

Prædiximus ab Ariſtotele decem prædicamenta eſſe diſpoſita, quę idcirco prædicamenta uocauerit, quoniã de cæteris omnibus prędicãtur: quicquid uero de alio prædicatur ſi non potuerit prædicatio conuerti, maior eſt res illa quæ prædicat, ab ea de qua prędicatur. Itaq; hęc prędicamenta maxima rerum omnium, quoniam de omnibus prędicantur, oſtenſa ſunt. In uno quoq; igitur horum prędicamentorũ quædam generaliſſima ſunt genera, & eſt longa ſeries ſpecierum, atq; à maximo decurſus ad minima. Et illa quidẽ quæ de cæteris prędicãtur ut genera, neq; ullis alijs ſupponuntur ut ſpecies, generaliſſima genera nuncupãtur. Idcirco, quia his nullum aliud ſupperponitur genus. Infima uero quę de nullis ſpeciebus dicũtur, ſpecialiſſimę ſpecies appellãtur, idcirco quoniam integrum cuiuslibet rei uocabulum illa ſuſcipiunt, quæ pura immiſtaq; in ea de qua quæritur, proprietate ſunt conſtituta: at quoniã ſpecies id quod ſpecies eſt ex eo habet nomen, quia ſupponitur generi ipſa erit ſimplex ſpecies, ſi ita generi ſupponatur, ut nullis alijs ſpeciebus præponatur ut genus. Species enim quæ ſic generi ſupponitur alij, ut alij præponatur, non eſt ſimplex ſpecies, ſed habet quãdam generis admixtionem: illa uero ſpecies quæ ita ſupponitur generi, ut minime ſpeciebus alijs pręponatur, illa ſolũ ſimplexq; ſpecies eſt, atq; idcirco & maxime ſpecies eſt, & ſpecialiſſima nũcupatur: inter genera igitur quę ſunt generaliſſima, & ſpecies quę ſunt ſpecialiſſimę, in medio ſunt quędam quę ſuperioribus quidẽ collatę ſunt ſpecies, inferioribus uero genera, hæc ſubalterna genera nuncupantur, quod ita ſunt genera, ut alterũ ſub altero collocetur. Quod igitur ſolum genus eſt, id dicitur generaliſſimum genus, quę uero ita ſunt genera ut eſſe ſpecies poſſint, uel ita ſpecies ut ſint genera nonnunquam, ſubalterna genera uel ſpecies appellantur. Quod uero ita eſt ſpecies, ut alij genus eſſe non poſſit, ſpecialiſſima ſpecies dicitur. His ergo cognitis ſumamus unius prædicamenti exemplũ, ut ab eo in cæteris quoq; prædicamentis atque in cæteris generibus & ſpeciebus filo atq; ordine quid eueniat poſſit agnoſci. Subſtãtia igitur generaliſſimum genus eſt. hoc enim de cunctis alijs prędicatur, ac primum huius ſpecies duæ ſunt, corporeum & incorporeum, nam & quod corporeum eſt ſubſtantia dicitur: & item quod incorporeũ eſt ſubſtantia prędicatur: ſub corporeo uero animatum atq; inanimatũ corpus ponitur. Sub animato corpore, animal ponitur: nam ſi ſenſibile adijcias animato corpori, animal facis, reliqua uero pars, id eſt, ſpecies continet inanimatũ & ſenſibile corpus. Sub animali autem rationale atq; irrationale. Sub rationali Deus & homo, nam ſi rationali mortale ſubieceris, hominem cõſtitues: ſi immortale Deum, Deũ uero dico corporeũ, hunc enim mundũ ueteres Deũ uocabãt, & Iouis eum appellatione dignati ſunt, Deumq;, Solem, cæteraq; cœleſtia corpora, quę animata eſſe cum Plato, tum plurimus doctorum chorus arbitratus eſt, ſub homine uero individui ſingulariſq; homines ſunt, ut Plato, Cato, Cicero, quorum numerum pluralitas infinita nõ recipit, cuius rei ſubiecta deſcriptio ſub oculis ponat exemplum.

Superius posita descriptio ordinẽ à generalissimo usq; ad indiuidua prædicationis ostendit, in qua quidẽ substantia generalissimũ dicit genus, quoniã præposita est omnibus, nulli uero ipsa supponit, & solum genus propter eandem scilicet dictã causam, homo autem species solum, quoniam Plato, Cato, Cicero, quibus est ipsa præposita non differunt specie, sed numero tantum: corporeũ uero quod secundũ à substantia collocat, & species esse probatur, & genus, substantię species, genus animati: at uero animatum, genus est animalis, corporei species: est autẽ animatũ genus sensibilis, animatũ uero sensibile animal est, igitur ipsum animatũ propter propriam differentiã quæ est sensibile, recte genus dicitur esse animalis: animal uero rationalis genus est, & rationale genus est mortalis, cumq; rationale & mortale nihil aliud sit quam homo, rationale sit animalis species: hominis uero genus, homo uero ipse. Catonis, Platonis, Ciceronis nõ erit (ut dictũ est) genus, sed solũ species, nec solũ differẽtiæ rationalis species est homo, uerũetiã Catonis & Platonis cæterorũq; species appellat, propter diuersam scilicet causam. nã rationalis idcirco est species, quoniam rationale per mortale atq; immortale diuiditur, cum sit homo mortale. idem uero homo species est Platonis atq; cæterorum, in forma enim eorũ omniũ homo erit substantialis atq; ultima similitudo. Est autẽ cõmunis & omniũ regula, esse eas species specialissimas quæ supra sola indiuidua collocanẽ, ut homo, equus, coruus, sed non auis, auiũ nãq; multæ sunt species, sed hæ tantũ spẽs dicũtur esse, quorũ subiecta ita sibi sunt cõsimilia, ut substãtialẽ differẽtiã habere nõ possint. In omni aũt hac dispositiõe priora genera cũ inferioribus cõiungunt, ut posteriores efficiãt species. nã ut sit corpus substãtia cũ corporalitate cõiungit, & est substãtia corporea corpus. ltẽ ut sit animatũ, corporeũ atq; substãtia, animato copulat, & est animatũ substãtia corporea habẽs animã. ltẽ ut sit sensibile, eidẽ tria illa superiora iũgunt. Nãq; est sensibile, tantũ est, quantũ substantia corporea animata retinẽs sensum, q; totũ animal est. ltẽ superiora omnia rationali iuncta, rationale efficiũt, postremũq; hominẽ superiora omnia nihilominus terminant, id est substantiã hominis addito tantum rationali mortali, est enim homo substãtia corporea, animata, sensibilis, ratiõalis, mortalis. Nos uero diffinitionẽ hominis reddimus dicẽtes, animal rationale mortale, in animali scilicet includẽtes & substantiã & corporeũ & animatũ atq; sensibile, & in cæteris quidẽ speciebus atq; generibus ad hũc modũ uel diuiduntur genera, uel species describuntur.

Quemadmodũ igitur substantia cũ suprema sit, eo quod nihil supra eam sit, genus est generalissimũ, sic & homo, cũ sit species, postquã non est alia species, neque aliud eorum quæ possunt diuidi in species, sed solũ indiuidua

(indiuiduum

(indiuiduum enim eſt Socrates & Plato, & hoc album) ſpecies erit ſolum, & ultima ſpecies (& ut dictum eſt) ſpecialiſſima: quæ uero in medio ſunt, eorũ quidem quæ ſupra ſe ſunt ſpecies erunt, eorum uero quę poſt genera ſunt, quare hęc quidẽ duas habent habitudines, illam quæ eſt ad ſuperiora, ſecundum quam ſpecies dicuntur eſſe ipſorum, & eam quæ eſt ad poſteriora, ſecundum quam genera ipſorum eſſe dicuntur. Extrema uero habent unã habitudinem, nam & generaliſſimum ad ea quę poſteriora ſunt, habet habitudinem, cum genus ſit omniũ ſupremum: eam uero quæ eſt ad ſuperiora nõ habet, cum ſit ſupremum, & primum principiũ, & (ut diximus) ſupra quod non eſt aliud ſuperueniens genus: & ſpecialiſſimũ etiam unam habet habitudinem, ea quę eſt ad ſuperiora, quorum eſt ſpecies: eam uero quæ eſt ad poſteriora non diuerſam habet ſed eandem. nam & indiuiduorum ſpecies dicitur. Sed ſpecies quidem dicitur indiuiduorum, uelut ea continens, ſpecies uero ſuperiorum, ut quæ ab illis contineatur.

Ex proportione ſpeciei nomẽ etiam generis oſtenditur, nam ut genus, quoniã non habet genus ſupra ſe generaliſſimũ genus dicitur, ut ſubſtantia: ita ſpecies, quoniam non habet ſub ſe ſpeciẽ ſed indiuidua, ſpecialiſſima ſpecies dicit̃, ut homo. quod aũt eſt ſpecies non habere ſub ſe, id eſt his præeſſe, quæ neq; in diſſimilia diuidi poſſunt, ut genera diuidũtur, neq; in ſimilia ſecantur, ut ſpecies. Illa uero quæ inter genera generaliſſima, ſpeciesq; ſpecialiſſimas conſtituta ſunt, ſpecies & genera nũcupantur, quæ & ipſa alijs ſupponũtur, & his alia ſubijciuntur, quorum in diſſimilia uel in ſimilia poſſunt eſſe partitiones. Cumq; duę ſint habitudines & quaſi comparationes oppoſitę, quę in omnibus generibus ſpeciebusq; uerſantur, una quidẽ quæ ad ſuperiora reſpiciat, ut ſpecierũ quę ſuis generibus ſupponũtur: alia uero quę ad inferiora, ut generũ cum ſpeciebus proprijs pręponũtur: generaliſſima quidẽ genera unam tantum retinent habitudinẽ, eam ſcilicet quæ inferiora amplectit̃, illã uero quæ ad præpoſita cõparatur non habent. Generaliſſimũ enim genus nulli ſupponitur. Itẽ ſpecies ſpecialiſſima unam poſſidet habitudinẽ, per quam ſcilicet ad ſola genera cõparatur. Illam uero quæ ad inferiora committitur, nõ habet. nullis enim ſpeciebus ipſa pręponitur. at uero quæ ſubalterna ſunt genera utraq; habitudine fungũtur, nam & illam poſſident, quę ad ſuperiora reſpicit, quoniã quæ ſubalterna ſunt habent ſuperpoſitũ genus, & illam quæ de inferioribus prædicat̃. habẽt enim ſubalterna genera ſuppoſitas ſpecies, ut corporeũ ad ſubſtantiam quidẽ eam retinet habitudinem qua poteſt poni ſub genere: ad animatũ uero eam qua poteſt de ſpecie prędicari. Specialiſſimę uero ſpecies licet ipſæ indiuiduis præponãtur, tamen præpoſiti habitudinem non habẽt, idcirco quoniã illa quæ ſpeciei ultimæ ſupponũtur talia ſunt, ut quãtum ſubſtantia unum quiddã ſunt non habentia ſubſtantialem differentiã ſed accidentalem, efficitur ergo ut numero ſaltem diſtare uideant̃, ut penẽ dici poſſint, et pluribus præeſſe ſpeciebus, & quodãmodo nulli omnino eſſe prępoſitę, nam cũ ſpecies ſubſtantiam monſtret, unaq; ſit omnium indiuiduorũ ſub ſpecie poſitorũ ſubſtãtia, quodammodo nulli prępoſita eſt, ſi ad ſubſtantiã quis uelit aſpicere: at ſi accidẽtia quis cõſideret, plures de quibus prędicatur ſpecies fiunt, non ſubſtantiæ diuerſitate, ſed accidentiũ multitudine. itaq; fit ut genus quidem ſemper plurimas ſub ſe ſpecies habeat: de differẽtibus enim ſpecie prædicatur, differentia uero niſi pluralitati nõ conuenit: at uero ſpecies etiam uni aliquando indiuiduo præeſſe poteſt. ſi enim unus (ut perhibetur) eſt phœnix, phœnicis ſpecies de uno tantũ indiuiduo prædicatur. Solis etiam ſpecies unum ſolum intelligitur habere ſubiectum: ita nullam multitudinem

ſpecies per ſe continet, cum etiam ſi unum ſit tantum indiuiduum, ſpeciei tamen non pereat intellectus. quibuſdam enim ſuis quaſi ſimilibus partibus præeſt: ut ſi æris uir gulam diuidas, ſecundum id quod æs dicitur, idem & partes eſſe intelligitur, & totũ. Idcirco dictum eſt ſpeciem licet ſit indiuiduis præpoſita, unam tantum habitudinem poſſidere, illam unam ſcilicet qua ſpecies eſt. quando enim prępoſitis ſubditur ſpecies nũcupatur, & eſt ſuperiorũ ſpecies tanq; ſubiecta, inferiorumq; ſpecies, idcirco quoniã eorũ ſubſtãtia monſtrat. Nec ita eſt ſpecies indiuiduorũ, quemadmodũ ſpeciei genus. illud enim pars eſt ſubſtãtiæ, ut animal hominis. Reliquę enim partes rationale atq; mortale adduntur animali ad diffiniendã ſubſtãtiam hominis: homo uero Socratis atq; Ciceronis tota ſubſtantia eſt. nulla enim additur differentia ſubſtantialis ad hominẽ, ut Socrates fiat aut Cicero, ſicut addit animali rationale atq; mortale, ut homo integra diffinitione claudat. Idcirco igitur ſpecies ſpecialiſſima tãtum eſt ſpecies, atq; hanc ſolam poſſidet habitudinẽ ad ſuperiora quidem, quoniã ab his continetur: ad inferiora uero, quoniam ſubſtantiam eorum format & continet.

Determinant ergo generaliſſimum ita, quòd cum genus ſit nõ eſt ſpecies: & rurſus, ſupra quod non eſt aliud ſuprauenięs genus: ſpecialiſſimum uero, quod cum ſit ſpecies, non eſt genus, & quòd cum ſit ſpecies, non amplius in ſpecies diuidere poſſumus, & hoc modo quòd de pluribus & differẽtibus numero, in eo quod quid ſit, prædicatur. Ea uero quę ſunt in medio extremorum, ſubalterna uocãtur genera & ſpecies, & unumquodq; eorum ſpecies eſſe poteſt & genus, ad aliud quidem, & ad aliud ſumpta. Ea uero quæ ſunt ſupra ſpecialiſſima uſque ad generaliſſimum aſcendentia, uiciſſim genera dicuntur & ſpecies, ut Agamemnon, Atrides, Pelopides, Tantalides, & ultimo Iouis. Sed in familijs quidem plerunq; reducuntur ad unum principium, uerbi gratia ad Iouem.

Poſtquam naturam generum ac ſpecierum diuerſitatemq; monſtrauit, eorum ordinem diffinitionis deſcriptionisq; commemorat, ac primum quidem generaliſſimi generis terminum inducit dicẽs: generaliſſimum genus eſſe quod cum ipſum ſit genus non habet ſuperpoſitum genus, hoc eſt ſpeciem non eſſe, & rurſus ſupra quod non erit aliud genus ſuprauenięs. Si enim haberet aliud genus ſupueniẽs minime ipſum generaliſſimum uocaretur. Specialiſſima uero ſpecies hoc modo deſcribitur, quod cum ſit ſpecies nõ eſt genus, ſcilicet ex oppoſito, quoniã oppoſita ex oppoſitis deſcribuntur interdum, nam quoniam præpoſitio oppoſita eſt ſuppoſitioni: genus autem præponitur, ſpecies uero ſupponitur. Si idcirco erit primum genus. quia ita ſuperponitur ut minime ſupponatur, idcirco erit ultima ſpecies, quia ita ſupponitur, ut præponi non poſſit: igitur recte oppoſitorũ ex oppoſitis facta eſt diffinitio. Eſt alia rurſus deſcriptio ſpeciei, quòd cum ſit ſpecies, nunquam diuiditur in ſpecies, id eſt genus eſſe non poteſt. Si enim omne genus ſpecierum genus eſt, ſi quid non diuiditur in ſpecies, genus eſſe non poteſt. Eſt rurſus alia diffinitio, quod de pluribus differentibus numero in eo quod quid ſit prædicatur, de qua diffinitione ſæpe eſt ſuperius demonſtratum. nunc illud attendendum eſt (ſicut paulò ſuprà dictum eſt) ſpeciei unum indiuiduum poteſt ſubiectum eſſe, ut phœnici atomus ſua, ut Soli corpus hoc lucidum, ut mundo uel Lunæ, quorum ſpecies ſingulis ſuis indiuiduis ſuperponuntur: quod ſi ita eſt ut ſpecies de uno quolibet indiuiduo prædicetur, ut de phœnice, quomodo conuenit dicere ſpeciem eſſe quæ de pluribus numero differentibus in eo quod quid ſit prędicetur? Sunt enim quædam quæ de numero differentibus minime dicuntur, ut phœnix, Sol, Luna, ſed de his illa ratio eſt de qua etiam ſuperius pauca reddidimus, quæ paululum implexa commodiſſime nodum quæſtionis abſoluet.

Omnia

Omnia enim quę ſub ſpecialiſſimis ſpeciebus ſunt, ſiue infinita ſint, ſiue finito numero conſtituta, ſiue ad ſingularitatem deducantur, dum eſt aliquod indiuiduũ, ſemper ſpecies manebit, neque indiuiduorum diminutione ſi quodlibet unum maneat, ſpecies conſumitur, quoniam, ut dictum eſt, tamen ſi plura ſint indiuidua ſubſtantiales differentias non habebunt: id ergo in genere dici non conuenit, quòd his prę eſt, quæ ſubſtantiali à ſe differentia diſgregata ſunt. præeſt enim ſpeciebus quæ diuerſis differentijs informantur. Si igitur una eorum perierit, & ad unitatem ſpeciei reducta fuerit, ratio generis genus eſſe non poterit, quia de differentibus ſpecie prædicatur, non ita in ſpeciebus. Nam ſi omnium indiuiduorum natura conſumpta ſit, & ad unius ſingularitatem indiuidui ſuppoſitæ ſpeciei prędicatio uenerit, eſt tamen ſpecies ac permanet. Talia enim ſunt illa quæ pereunt ac deſunt, quale eſt id quod permanſit & ſubiacet. Quòd uero dicimus de pluribus numero differentibus ſpeciem prædicari, duobus id rectè excuſatur modis: Vno quidẽ, quia multo plures ſunt ſpecies quæ de numeroſis indiuiduis prędicãtur, quàm hæ quibus unum tantum indiuiduum uidetur eſſe ſuppoſitum: deinde hoc modo, quia multa ſecũdum poteſtatem dicuntur, cum actu non ſemper ita ſint, ut riſibilis homo dicitur, etiam ſi minime rideat, quoniam ridere poteſt. Ita etiam ſpecies de numero differẽtibus prædicatur: nihil enim minus phœnix de pluribus prædicaretur, ſi plures eſſent quàm nunc quando unus eſſe perhibetur. Item Solis ſpecies de hoc uno Sole quem nouimus, nuncupatur: at ſi in animo plures Soles & in cogitatione fingantur, nihilominus de pluribus Solibus indiuiduis nomen Solis quàm de hoc uno prædicabitur. Idcirco igitur ſpecies de pluribus numero differentibus dicitur prædicari, cum ſint aliquæ quæ de ſingulis indiuiduis appellentur. Illa uero quæ ſubalterna uocantur ita diffiniri quæunt: Subalternum genus eſt quod eſſe genus & ſpecies poterit ad eum modũ qui eſt in familijs quæ procreant & procreãtur, ut etiam ſubiectum monſtrat exemplum, ut Agamẽnon, Atrides, & Pelopides, & Tantalides, & ultimum Iouis. Atreus enim Pelopis filius tãquam eiuſdem ſpecies quaſi Agamẽnonis genus eſt. Item Agamemnon Pelopides & Tantalides, cum Pelops ad Tantalum comparatur, Tantalusq; ad Iouem quaſi ſpecies, itemq; Tantalus ad Pelopem, Pelops ad Atreum quaſi genera eſſe uideantur, cum Iupiter ſit horum uelut generaliſſimum genus. Sed in familijs quidem plerũq; reducuntur ad unum principium, uerbi gratia ad Iouem.

In generibus autẽ & ſpeciebus non ſic ſe habet. neq; enim unum cõmune genus omniũ eſt ens, nec omnia eiuſdẽ generis ſunt ſecundũ unum ſupremum genus, quẽadmodũ dicit Ariſtoteles, ſed ſint poſita, quemadmodũ dictum eſt in prædicamentis, prima decẽ genera, quaſi decem prima principia. Et ſi omnia quis entia uocet, æquiuoce inquit nuncupabit, non uniuoce. ſi enim ens unum eſſet commune omnium genus, uniuoce omnia entia dicerentur: cum uero ſint decem prima, commune eſt ens ſecundum nomen ſolum, non etiam ſecundum rationem, quę ſecundum entis nomen eſt.

Quoniam cum de ſubalternis generibus diceret, familiæ cuiuſdam poſuit exemplũ, quæ ab Agamẽnone peruenit ad Iouem, quem pro numinis quidem reuerentia, ultimum poſuit. Quantum enim ad ueteres theologos, refertur Iupiter ad Saturnum, Saturnus ad Celum, Celus uero ad antiquiſſimum Ophionẽ ducitur, cuius Ophionis nullũ principiũ eſt. Ne igitur quod in familijs eſt, id in rebus quoq; eſſe credat, ut res omnes poſſint ad unũ ſui nominis redire principiũ, idcirco determinat hoc in generibus ac ſpeciebus eſſe non poſſe. neq; enim ſicut familiæ cuiuslibet, ita etiam omnium rerum unum eſſe principium poteſt. Fuerunt enim qui hac opinione tenerentur, ut rerum omnium quæ ſunt unum putarẽt eſſe genus quod Ens nũcupatur,

tractũ ab eo quod dicimus Est. omnia enim sunt & de omnibus Esse prędicatur. Ita que substantia est, & qualitas est, itē quantitas est, cęteraq; esse dicuntur: nec de his aliquid tractaretur, nisi hæc quæ prædicamenta dicuntur, esse cōstaret. Quæ cum ita sint, ultimum omnium genus ens posuerūt, scilicet quod de omnibus prędicaretur. Ab eo enim quod dicimus Est, participiū inflectentes, Græco quidem sermone ὄν, latine ens appellauerunt. Sed Aristoteles sapientissimus principiorum cognitor reclamat huic sentētiæ, nec ad unum res omnes putat duci posse primordium, sed decem esse genera in rebus. quæ cum à semetipsis diuersa sunt, tum ad nullum commune principium educuntur: hæc autem decem genera statuit, substantiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid, ubi, quando, situm, habere, facere, pati quod uero occurrebat, quoniā de his omnibus Esse prædicaretur. Omnia enim quæ superius cōmemorata sunt genera esse dicuntur. ita discussit ac repulit dicens, non omne cōmune nomen communem etiam formare substantiam, nec ex eo debere genus esse commune arbitrari, quod de aliquibus commune nomen prædicaretur. Quibus enim diffinitio communis nominis conuenit, illa communis nominis iure species iudicabuntur, & cōmuni illo uocabulo uniuoce prædicantur: quibus uero non conuenit, uox his cōmunis tantum est, nulla uero substantia. Id autem manifestius declaratur exemplis hoc modo: Animal hominis atque equi genus esse prędicamus. demus igitur animalis diffinitionem quæ est substātia animata sensibilis, hanc si ad hominē reducamus, erit homo substantia animata sensibilis, nec ulla falsitate diffinitio maculatur. Rursus si ad equum, erit equus substantia animata sensibilis. id quoque uerum est. Cōuenit igitur hęc diffinitio & animali, quòd commune est homini atq; equo, & eadem equo atque homini quæ species ponuntur animalis: ex quo fit, ut homo atq; equus utraq; animalia uniuoce prędicentur. At si quis hominem pictū hominemq; uerum cōmuni animalis nomine nuncupauerit, diffiniat (si libet) animal hoc modo, substantiam animatam esse atque sensibilem. Sed hæc diffinitio ei quidem homini qui uiuus est cōuenit, ei uero qui pictus est, minime. neque enim est animata substantia. igitur homini uiuo atque picto quibus communis nominis diffinitio, id est animalis nō potest conuenire. Non est animal commune genus, sed tamen commune uocabulum dicitur, quòd hoc nomen animal in uiuo homine atq; picto non ut genus, sed ut uox plura significans. uox enim plura significans æquiuoca nuncupat̄, sicut ea uox quæ genus ostendit, uniuoca dicitur. Itaque id quod dicitur ens, & si de omnibus dicitur prędicamētis: quoniam tamē nulla eius diffinitio inueniri potest, quę omnibus prędicamentis possit aptari, idcirco non dicitur uniuoce de prędicamentis, id est ut genus, sed æquiuoce, id est ut uox plura significans. Conuincitur hæc quoq; ratione id quod dicimus ens, prædicamentorum genus esse nō posse. unius enim rei duo genera esse non possunt, nisi alterum alteri subiiciatur, ut hominis genus est animal atq; animatū, cum animal animato uelut species supponatur. At si duo sibimet ita æqualia sint, ut nunquam alteri alterum supponatur, hæc utraq; eidem speciei genera esse non possunt. Ens igitur atq; Vnū neutrum alteri supponitur. neq; enim unius dicere possumus genus ens, nec eius, quod dicimus ens, unū. Nā quod dicimus ens, unū est, & quod unum dicimus, ens est: genus autē & species sibi inuicem minime cōuertuntur. Si igitur prędicatur, ens de omnibus prædicamentis, prędicatur etiam unum. Nam substantia unum est, qualitas unum est, quantitas unū est, cęteraq; ad hunc modum. Si igitur quoniam Esse de omnibus his prædicatur omnium genus erit ens: & unum, quoniā de omnibus prędicatur, erit omnium genus, sed unum atq; ens (ut demonstratum est) minime alterum alteri præponitur. duo igitur æqualia singulorum prædicamentorum genera sunt, quod fieri nequit: cum hoc igitur ita sit, id Porphyrius determinauit dicens: non ita in rebus, ut in familijs omnia ad unum principium posse deduci, nec omnium rerum commune esse genus posse, ut Aristoteli placet, sed sunt præposita inquit, quemadmodū in prædicamentis dictum est, prima decē genera

nera quasi decẽ prima principia, scilicet ut nulla interim ratio perquiratur, sed Aristotelis autoritati cõcedentes, hęc decem genera nulli alij generi credamus esse subiecta, quę si quis entia uocet æquiuocè nuncupabit, non uniuocè, neq; enim una eorum omnium secũdum commune nomen diffinitio poterit adhiberi, quæ res facit, ut non uniuocè de his aliquid prædicetur. Si enim uniuocè prædicaretur, genus esset eorum commune nomen quod de omnibus prædicaretur, at si genus esset diffinitio generis cõueniret in species, quod quia non fit, commune his id quod dicimus ens, uocabulum est uocis significatione, non ratione substantiæ.

Decem quidem igitur generalissima sunt, specialissima uero in numero quidem quodam sunt, non tamen infinito. Indiuidua autem quæ sunt post specialissima, infinita sunt quapropter usq; ad specialissima à generalissimis descendentes iubebat Plato quiescere. Descendere autem per media diuidendo specificis differentijs, infinita uero relinquenda suadet, neque enim eorũ posse fieri disciplinam.

Quoniam specierũ nosse naturam ad sectionem generis pertinet, quoniamq; scientia infinita esse non potest (nullus enim intellectus infinita circundat) idcirco de multitudine generum, specierum atque indiuiduorum rectissima ratione persequitur dicens: Supremorum generũ numerũ notũ, esse decem enim prædicamenta ab Aristotele esse reperta quę rebus omnibus generis loco præferẽda sunt. Species uero multo plures esse quàm genera, nam cum decem suprema sint rerum genera, cumq; uni generi non una sed multæ species supponantur, proximæq; species supremis generibus subalterna sint genera usquedum ad ultimas species descendant, ut nimirum unius generis multas species necesse est esse utrobique diffusas. Specialissimas uero multo plures esse quàm subalterna, quoniam per multitudinem generum subalternorum ad specialissimas descenditur species quas multo plures esse quàm genera subalterna, hoc maxime ostẽditur, quod inferiores sunt, & semper subalterna genera in plura subiecta diuidũtur. Decem uero generum species multo plures quam unius existere manifestũ est, ueruntamen & si plures sunt, certo tamen numero continẽtur, quẽ facile siquis discutiat omniumq; generũ species prosequat̃ possit agnoscere. Indiuidua uero quæ sub unaquaque specie sunt infinita sunt, uel eo q; tam multa sunt diuersisq; locis posita, ut scientia numeroq; in unũ cõcludi cõprehendiq; non possit, uel q; in generatione & corruptione posita nunc quidẽ incipiũt esse, nũc desinunt, atq; idcirco suprema quidẽ genera & subalterna & species easq; specialissimè nuncupant̃: quoniã finitę sunt numero potest terminus scientiæ includere, indiuidua uero nullo modo. Idcirco igitur Plato magis à generibus quàm à speciebus idẽ specialissimis præcipiebat facere sectionem, per ea enim quæ finita essent numero iubebat descendere diuidentem, ubi autem ad indiuidua ueniretur, stãdum esse suadebat, ne quod natura non ferret, infinita colligeret, ita uero genera in species diuidi comprobat, ut in specificis differẽtijs soluerentur. De specificis uero differentijs melius in eo titulo ubi de differentia disputatur ac largius disseremus. Hic enim hoc tãtum dixisse sufficiat eas esse specificas differẽtias, quibus species informantur, ut rationale mortale hominis. Cum igitur diuidimus animal rationale atque irrationale, mortale immortaleq; separamus, cæteraq; genera talibus differentijs, quæ subiectas species informent. Plato censuit esse diuidenda usque dum ad specialissima ueniretur, de hinc consistere nec infinita sequi, quoniam indiuiduorum nunquam esset nec disciplina nec numerus.

Descendentibus igitur ad specialissima necesse est, diuidendo per multitu-

dinem

dinẽ ire. Aſcendẽtibus uero ad generaliſſima neceſſe eſt colligere multitudinem in unũ. collectiuũ enim multorũ in unam naturã ſpecies eſt, & magis etiam genus. Particularia uero & ſingularia ecõtrario, in multitudinem ſemper diuidunt id quod unũ eſt, participatione enim ſpeciei, plures homines, ſunt unus homo. in particularibus autem & ſingularibus, unus & cõmunis, plures, diuiſiuum enim eſt ſemper quod ſingulare eſt, collectiuum autem & adunatiuum quod commune eſt.

Diuidere enim eſt in multitudinem quod unum ante fuerat diſſoluere. Omnisq; diuiſio econtrario cõpoſitionem cõiunctionemq; meditatur. Quod enim cum ſit unum diſpartiendo diuiditur, idipſum ex pluribus rurſus partibus adunando componitur. Vt igitur ſuperius dictum eſt, indiuiduorum quidem ſimilitudinem ſpecies colligit. Specierũ uero genus ſimilitudo autem nihil eſt aliud niſi quædam unitas qualitatis, ergo ſubſtantialem ſimilitudinem indiuiduorũ ſpecies colligere manifeſtũ eſt. Subſtantialem uero ſimilitudinẽ ſpecierũ genera contrahũt, & ad ſeipſa reducunt. Rurſus generis adunationẽ differẽtiæ diſtribuũt in ſpecies, ſpecieiq; adunationem in ſingulares indiuiduasq; perſonas accidentia partiuntur. Cum igitur hoc ita ſit, neceſſe eſt ſemper cum à genere deſcẽdis ad ſpecies, diuidendo, ſemper facere multitudinẽ. Cum uero à ſpeciebus aſcendis ad genera, componendo, colligere & plures in ſpecierum differentijs quæ diuerſæ fuerant ſimilitudinum qualitates adunare. in ſpeciẽbus etiam idem cõſiderari poteſt, ut enim ipſa indiuidua quæ ſunt infinita unam ſimilitudinẽ ſubſtantialem colligũt, ita indiuiduа ſpeciem propriam infinite diſtribuũt. Omnia enim indiuidua diſgregatiua ſunt & diuiſiua. Species uero & genera collectiua, ſpecies quidem indiuiduorum collectiua atq; adunatiua. Specierum uero genera ut ita dicendum ſit, genus quidem ſpecies diſtribuunt, & ſpecies ab indiuiduis in multidinem deducũtur: rurſus autem genus quidem multas ſpecies colligit. Species autem ſingularem particularemq; multitudinem ad ſingularitatis deducit unitatem, igitur plus genus adunatiuum eſt quàm ſpecies. Species nanq; ſola indiuidua colligit. Genus uero tam ſpecies quàm ipſarum quoq; ſpecierum indiuiduas cõtrahit ſingulariſq; perſonas, ſed in hoc conuenienti utitur exẽplo dicens, participatione ſpeciei, id eſt hominis Cato, Plato, Cicero pluresq; reliqui homines: unus, id eſt milia hominum in eo quòd ſunt homines, unus homo eſt. At uero eſt unus homo, quĩ ſpecialis eſt, ſi ad hominum multitudinem qui ſub ipſo ſunt conſideretur, plures fiunt, ita & plures homines in ſpeciali homine unus eſt. Et ſpecialis, unus eſt in pluribus infinitus. Sic igitur quod ſingulare quidem eſt diuiſiuũ eſt, quod cõmune uero quoniam multorum unum eſt, ut genus ac ſpecies, collectiuum atq; adunatiuum.

Aſſignato autẽ genere, ſpecie quid ſit utrunq;, & genere quidẽ uno exiſtente, ſpeciebus uero pluribus. ſemper enim diuiſio generis in ſpecies plures eſt. genus quidem ſemper de ſpeciebus prædicatur, & omnia ſuperiora de inferioribus, ſpecies aũt neq; de proximo ſibi genere, neq; de ſuperioribus, neq; enim conuertitur. Oportet enim aut æqua de æquis prædicari, ut hinnibile de equo, aut maiora de minoribus, ut animal de homine, minora uero de maioribus, minime. nec enim animal dicis eſſe hominẽ, quemadmodũ dicis hominẽ animal, de quibus autẽ ſpecies prædicat, de his neceſſario & ſpeciei genus prędicatur & generis genus, uſq; ad generaliſſimũ. Si enim uerũ eſt dicere: Socratẽ hominẽ, hominẽ aũt animal, animal uero ſubſtãtiã,

uerum

uerum eſt Socratem animal dicere atque ſubſtantiam: ſemper igitur cum ſuperiora de inferioribus prædicentur, ſpecies quidem de indiuiduo prædicabitur, genus autem & de ſpecie & de indiuiduo. generaliſſimum autem & de genere, & de generibus, ſi plura ſunt media & ſubalterna, & de ſpecie, & de indiuiduo. dicitur enim generaliſſimum quidem de omnibus ſub ſe poſitis generibus & ſpeciebus & indiuiduis: genus autem quod ante ſpecialiſſimum eſt, de omnibus ſpecialiſſimis & de indiuiduis, ſolum autem ſpecies de omnibus indiuiduis, indiuiduum autem prædicatur de uno ſolo particulari. Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album, & hic ueniens Sophroniſci filius, ſi ſolus ſit ei Socrates filius.

Breuiter quæcuq; ſuperius dicta ſunt commemorat hoc modo: Cum inquit aſſignauerimus quid ſit genus, & quid ſpecies: cuḿq; ſuis etiam ea diffinitionibus comprehẽderimus docuerimuśq; genus ſemper in plurimas ſpecies ſolui, illud inquit adiungimus, quoniam omnia ſuperiora de inferioribus prædicantur, inferiora de ſuperioribus minime. Et ea quæ ſunt utilia de prædicationis modo rite pertractat. Oſtendit autem unum genus in plurimas ſpecies ſolui ſemper aſſignata generis diffinitione. Quod enim de pluribus rebus ſpecie differentibus in eo quod quid ſit prædicaretur, eſſe diffiniuit genus. Nihil autem ſunt plurimæ res ſpecie differentes, niſi plurimæ ſpecies. de quibus autem prædicatur genus, in ea ipſa diſſoluitur. Oſtenſum eſt igitur ex diffinitionis aſſignatione, unius generis ſemper eſſe ſpecies plures, quæ cũ ita ſint, genus quidem de ſpecie prædicatur, ſpecies uero de indiuiduis, omníaque ſuperiora de inferioribus, inferiora de ſuperioribus nullo modo. Id quare eueniat paucis abſoluã. Quæ ſuperiora ſunt, ſubſtantialia ea genera eſſe prædiximus: quæ uero genera ſunt, ampliora ſunt quàm unaquæq; ſpecies. Neq; enim in plurima diuideretur genus, niſi ab unaquaq; ſpecie maius exiſteret. Id cum ita ſit, nomen generis toti cõuenit ſpeciei. non enim coęquatur ſolum ſpeciei generis magnitudo, uerumetiã ſpeciẽ ipſam ſuperuadit. Idcirco igitur omnis homo animal eſt, quoniã intra animalis uocabulum & homo & cætera animalia continentur. At uero nullus dixerit, omne animal homo eſt. non enim peruenit ad totum animal hominis nomen, quia cum ſit minus, nullo modo generis uocabulo coęquatur. Itaque quæ maiora ſunt de minoribus prædicantur, quæ uero minora ſunt, non conuertuntur ut de maioribus prædicentur. At uero ſi qua ſint æqualia, ea ſecundũ naturæ paritatem conuerti neceſſe eſt, ut hinnibile atq; equus, quoniam ita ſibimet coęquantur. ut neque equus ſit niſi hinnibile, neq; quid ſit hinnibile, niſi equus. Fit ergo ut omne hinnibile equus ſit, & omnis equus hinnibile, quę cum ita ſint ea quę ſuperiora ſunt nõ modo de ſibi proximis inferioribus prędicantur, uerumetiam de inferiorum inferioribus. nam ſi illud recípitur, ut ea quæ ſuperiora ſunt de inferioribus prædicentur, inferiorum inferiora ſuperioribus multo magis inferiora ſunt, uelut ſubſtantia prædicatur de animali quod eſt inferius. ſed animali inferius eſt homo, prędicatur igitur eriã ſubſtantia de homine. Rurſus Socrates inferius eſt homine, prędicabitur igitur ſubſtantia de Socrate. Itaque ſpecies quidem de indiuiduis prædicantur: genera uero & de ſpeciebus & de indiuiduis, quod conuerti non poteſt. nam neque indiuidua de ſpeciebus, & de generibus prędicantur, nec ſpecies de generibus. Itaq; fit, ut genus quidem generaliſſimum de omnibus ſubalternis generibus prædicari, & de ſpeciebus & de indiuiduis poſſit, de ipſo uero nihil. Vltimum uero genus, id autẽ eſt quod ante ſpecialiſſimas ſpecies collocatur ſine medio, & de ſolis ſpeciebus ſpecialiſſimis dici poteſt & de earũ indiuiduis: ſpecies uero de indiuiduis ut dictũ eſt. indiuidua enim de ſingulis prædicanť, ut Socrates & Plato, eaq; maxime ſunt indiuidua, quę ſub oſtẽſione,

indicatione

indicationeq; digiti cadunt, ut hoc ſcamnū, & hic ueniēs, eaq; quę ex aliqua proprietate accidētium deſignant nota, ut ſi quis Socratem ſignificatione uelit oſtēdere, nō dicat Socrates, ne ſit alius qui forte hoc nomine nuncupetur, ſed dicat Sophroniſci filius, ſi unicus Sophroniſci fuerit. indiuidua enim maxime oſtēdi queunt, ſi, uel tacito nomine, ſenſui ipſi oculorum digito, tactúue monſtrētur, uel ex aliquo proprio nomine, ſi ſolus illud adeptus eſt nomē: uel ſi ex parentibus, ſi illorū eſt unicus filius, uel ſi ex quolibet alio accidenti ſingularitas demonſtratur, eo quod accidētia ad unā ſe prædicationē habeant, eiusq; uel prædicatio uel dictio non tranſeat ad alterum, ſicut generis quod ad ſpecies, ſpecierum uero ad indiuidua.

Indiuidua autem dicuntur huiuſmodi, quoniam ex proprietatibns conſiſtit unumquodq; eorum, quarum collectio nunquam in alio quolibet eadē erit. Socratis enim proprietates nunquam in aliquo quolibet erunt particulariū exdē. Hæ uero quæ ſunt hominis proprietates: dico autem eius qui eſt cō munis, erunt eędem pluribus, magis autem in omnibus particularibus hominibus in eo quod homines ſunt.

Quoniam ſuperius indiuiduum appellauit, huius nominis rationem conatur oſtendere: ea nanq; ſola diuiduntur, quę pluribus cōmunia ſunt. in his enim unumquodq; diuiditur, quorum eſt commune, quorumq; naturam ac ſimilationem continet. Illa uero in quibus commune diuiditur, communi natura participant, proprietasq; communis rei his quibus communis eſt conuenit. At uero proprietas indiuiduorum nulli communis eſt. Socratis enim proprietas, ſi fuit caluus, ſimus, propenſa aluo, cæteriſq; corporis liniamentis, aut morum inſtitutione, aut forma uocis non cōueniebat in alterum: hæ enim proprietates, quę ex accidentibus ei obuenerāt, & eius formam figuramq; coniunxerant, in nullum alium cōueniebant. Cuius uero proprietates in nullum alium cōueniunt, proprietates eius nulli poterāt eſſe communes. Cuius autem proprietas nulli cōmunis eſt, nihil eſt quod eius proprietatē participet. Quod uero tale eſt ut proprietatē eius nullus participet, diuidi in ea quę nō participat, nō poteſt: rectè igitur hęc quorū proprietates in alium non conueniunt, indiuidua nuncupantur. At uero hominis proprietas, id eſt ſpecialis conuenit in Socratem & Platonem & in cæteros, quorum proprietates ex accidentibus uenientes, in quemlibet alium ſingularem nulla ratione conueniunt.

Cōtinetur igitur indiuiduum quidem ſub ſpecie, ſpecies autem ſub genere. Totum enim quidem eſt genus, indiuiduū autem pars, ſpecies uero totum & pars: ſed pars quidem alterius, totum uero non alterius, ſed in alijs. In partibus enim totum eſt. De genere quidē & ſpecie, & quid ſit generaliſſimū, & quid ſpecialiſſimum, & quæ genera, & ſpecies eadem ſunt, & quę indiuidua, & quot modis genus & ſpecies dicatur, ſufficienter dictum eſt.

Retractat omnia breuiter quæ ſuprà latius abſoluit dicens: Indiuiduum à ſpecie contineri, ſpecies uero ipſas à genere, huiusque cauſam reddens ait: Omne genus totum eſt, indiuiduum uero pars. Genus enim in eo quod totum eſt, continet tantum, & ſi ſpecies eſſe poteſt: totum enim non ut genus eſt ſpecies, ſed ut ea quæ ſupponi tur generi. Genus igitur in eo quod genus eſt, totum eſt ſpeciebus: ſemper enim continet eas. At uero indiuiduum ſemper eſt pars. nunquam enim ipſum aliquid ſua proprietate concludit. Species uero, & pars, & totum eſt pars quidem generis, totum uero in diuiduis. Et cum pars eſt ad ſingularitatem refertur, cum totū ad plura litatem. Quoniam enim unum genus pluribus ſpeciebus ſupereſt, una quælibet ſpecies pars eſt generis, id eſt unius. Quoniam autem ſpecies pluribus indiuiduis

præeſt,

præest,non est uni indiuiduo totũ,sed plurimis.Idcirco enim totum dicitur,quia plura cõtinet & cohercet.Nam ut pars sit aliquid,unũ ipsum unius pars esse poterit: ut uero totum sit,unum ipsum unius totum esse non poterit.Idcirco alterius quidẽ pars est species,alijs uero totum.sed de genere quidem & specie dictum est,& quid sit generalissimum genus:quoniam id cui nullum aliud superponitur genus. & quid specialissima species:quoniã ea cui species nulla supponitur,& quę genera eædem sunt & species,scilicet subalterna quibus aliquid supraponitur,aliquid uero supponitur. quæ etiam indiuidua, ea scilicet quorum proprietates alteri nequeunt conuenire,& quot modis genus & species dicitur. Genus quidem aut in multitudine, aut in procreatione, aut in participatione substantiæ consistit, species autem ex figura,aut ex generis suppositione,ut sufficienter dictũ est. Quibus absolutis modum uoluminis terminabo,ut quarti area libri differentiæ reseruetur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI COMMENTARIORVM IN PORPHYRIVM A SE TRANSLATVM LIBER QVARTVS.

DE differentia disputanti non æquè illud debet occurrere, quod in generis speciei q; tractatu de collocationis ordine quærebatur. Illic enim meminimus inquisitum,cur esset omnibus præpositũ genus, ut id primum ad disputationem ueniret, cur post genus species esset iniecta. nunc uero superuacuum est dicere,cur post speciem differentia sumpta sit,cum illud iam fuerit inquisitũ,cur non ante speciem collocata sit. Quod si mirum uidebatur speciẽ differentiæ in disputationis loco fuisse prępositã, eo q; differentia continentior ac magis amplior esset specie, quid est quod possit quisq; mirari, si eandẽ differẽtiã ante proprium atq; accidẽs collocauerit. Cum propriũ unius semper sit speciei, ut posterius demonstrabitur, accidens uero exteriorem quãdam ostendat naturam, nec omnino in substantia prędicetur, differentia uero utrumq; contineat,& de pluribus speciebus & in substantia prędicetur. Sed hæc hactenus, nunc ad ipsa Porphyrij uerba redeamus.

DE DIFFERENTIA.

DIfferentia uero communiter, proprie, & magis proprie dicitur. Cõmuniter quidẽ differre alterum ab altero dicitur, quoniam alteritate quadã differt quocunque modo,uel à seipso uel ab alio. differt enim Socrates à Platone alteritate quadam,& ipse à se puero iam uir factus, & à se faciente aliquid cum quiescit,& semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Proprie autem differre alterum ab altero dicitur,quando inseparabili accidente alterum ab altero differt. Inseparabile uero accidens est, ut nasi curuitas, cæsitas oculorum,& cicatrix cum ex uulnere occalluerit. Magis autem proprie alterũ differre ab altero dicitur, quando specifica differentia differt,quemadmodum homo ab equo specifica differentia differt rationali qualitate.

Tribus

Tribus modis aliud ab alio distare prædiximus, genere, specie, numero, in quibus omnibus aut secundum substantiales quasdam differentias alia res distat ab alia, aut secundum accidens. Nam quæ genere uel specie distant, substantialibus quibusdam differentijs disgregata sunt, idcirco quoniam genera & species quibusdam differentijs substantialibus informantur. Nam cum homo ab arbore genere distet, animalis sensibilis qualitas in eo differentiam facit. Addita enim sensibilis qualitas animato, animal facit: eidem detracta facit inanimatum atq; insensibile, quæ uirgulta sunt. igitur homo atque arbor genere differunt. utraque enim sub animalis genere poni non possunt. nam differentia sensibili secūdum genus discrepant, quæ unius ex propositis tantum genus, id est hominis informat, ut dictum est. Illa uero quæ specie distāt manifestum est, quod ipsa quoq; differentijs substantialibus discrepant, ut homo atque equus differentijs substātialibus rationalitate atq; irrationalitate distant. Ea uero quæ indiuidua sunt, & solo numero discrepant, solis accidentibus distant, hæc autem sunt uel separabilia uel inseparabilia. Separabilia quidē, ut moueri, dormire. distat enim alius ab alio quod ille somno præmatur, hic uigilet. Distat item inseparabilibus accidentibus, quod hic staturæ sit longioris, hic minime. Quæ cum ita sint, in ternarium numerum has differentiarum diuersitates Porphyrius colligit, hisq; ipsæ nomina quibus post utatur, apponit, dicens: Omnis differentia uel communiter uel propria, uel magis propria nuncupatur. Communiter quidem eam differentiam sumens quæ quodlibet accidēs monstraret, quæ in quadam alteritate consistit, ut si Plato à Socrate differat quod ille sedeat hic ambulet, uel quod ille senex, hic uero sit iuuenis. à seipso etiam sæpe aliquis differre potest, ut si nūc quidem faciat aliquid cum ante quieuerit, uel si nunc adolescens iam factus sit, cum prius tenera uixisset infantia. Communes autem differētię nuncupatę sunt, quoniam nullius proprię esse possunt differentiæ, & quæ separabilia accidentia sola significant. Nam & stare & sedere & facere aliquid ac non facere, multorum atq; adeò omnium sunt, & separabilia esse accidentia manifestum est. Quibus si qua differunt, communibus differentijs dicuntur. Præterea puerum esse atq; adolescentem uel senem, ea quoq; uerāciter separabilia sunt accidentia. Nam ex pueritia ad adolescentiam, atq; hinc ad senectutem, ab hac denicq; ad decrepitam usq; ætatem, naturę ipsius necessitate progredimur. Illud forsitan sit dubitabile de uniuscuiusq; forma corporis, an ullo modo separari queat. Sed ea quoq; est separabilis forma. nullius enim diuturna ac stabilis forma perdurat. Idcirco nec peregrinus pater relictum domi puerum, si adolescentē redux uiderit, potest agnoscere: forma enim semper quę ante fuerat, permutat̄, atque ipsa alteritas qua distamus ab altera semper diuersa est. Constat igitur hanc communem differētiam separabilibus maxime accidentibus applicari, propria uero est quæ inseparabilia significat accidentia. Ea huiusmodi sunt ut si quis cæsijs nascatur oculis, si quis incuruo naso: dum enim adest nasus atq; oculi, ille cæsius, ille semper erit incuruus, atq; hoc per naturam. Sunt uero alia quę per accidens corporibus fiunt, ut si cui uulnus inflictum cicatrice fuerit obductum, hoc si occalluerit propriam differentiam facit. distabit enim alter ab altero quod hic cicatricem habeat, ille uero minime, postremoq; in his omnibus uel separabilibus accidentibus uel inseparabilibus, alia sunt naturaliter accidētia, alia extrinsecus. Naturaliter quidem ut pueritia uel iuuentus & totius conformatio corporis. Sicq; cæsij oculi, & curuitas nasi, & superiora quidem exempla separabilis accidentis per naturam sunt, posteriora uero inseparabilis accidentis. Item extrinsecus uel ambulare, uel currere: id enim nō natura sed sola affert uoluntas. Natura uero tantum posse dedit non etiam facere, atque hæc sunt separabiles accidētis extrinsecus uenientis exempla. Illa uero inseparabilis accidentis extrinsecus, ut si qua cicatrix obducta uulneri occalluerit. Magis propriæ autem differentiæ prędicantur, quę non accidens, sed substantiam formant, ut hominis rationabilitas: differt enim homo à cæteris quod rationalis est uel q̄ mortalis.

Hæ sunt

Hæ ſunt igitur magis propriæ, quę monſtrant uniuſcuiuſq; ſubſtantiam. Nam ſi illæ quidem idcirco communes dicuntur, quia ſeparabiles atq; omnium ſunt, aliæ autem propriæ, quoniam ſeparari non poſſunt, quamuis ſint in accidẽtium numero, illæ iure magis proprię prædicantur, quę non modo à ſubiecto ſeparari non poſſunt, uerũ etiam ſubiectis ipſis ſpeciem ſubſtantiamq; perficiunt. Ex his igitur tribus differentiarum diuerſitatibus, id eſt communibus, proprijs, & magis proprijs fiunt ſecũdum genus, uel ſpeciem, uel numerum diſcrepãtię. Nam ex communibus, & proprijs ſecundum numerum diſtantiæ naſcuntur: ex magis proprijs uero ſecundum genus ac ſpeciem.

Vniuerſaliter ergo omnis differentia alteratum facit cuilibet aduenies, ſed ea quę eſt communiter & proprie, alteratum facit: illa autem quæ eſt magis proprie, aliud. Differentiarum enim, aliæ quidem alteratum faciunt, alię uero aliud. Illę igitur quæ faciunt aliud, ſpecificę uocãtur, illæ uero quæ alteratum, ſimpliciter differentiæ. animali enim rationalis differentia aduenies aliud facit, & ſpeciem animalis facit. Illa uero quæ eſt mouendi, alteratum facit à quieſcente. Quare hęc quidem aliud, illa uero alteratum ſolum facit.

Omnis differentia alterius ab altero diſtantiam facit. Sed hæc quę facit alteratũ, uel eſt communis uel continens uel cum quodã proprio & magis proprio differentiarũ modo, quare quicquid qualibet ratione ab alio diuerſum eſt, alteratum eſſe dicitur. Si uero acceſſerit illi diuerſitati, ut etiã ſpecifica quadam differẽtia ſit diuerſum, non alteratum ſolum, uerumetiam aliud eſſe prædicatur. Alteratio igitur continens eſt, aliud uero intra alterationis ſpaciũ cõtinetur. igitur omne quod aliud eſt, alteratum eſt, ſed non omne quod alteratum eſt, aliud dici poteſt. Itaque ſi accidentibus aliquibus fuerit facta diuerſitas, alteratum quidem effectum eſt. Quoniãquidem quolibet modo, uel ex quibuslibet differentijs cõſiderata diuerſitas alterationem facit intelligi, aliud uero non fit, niſi ſubſtantiali differẽtia alterum ab altero fuerit diſſectatum. Itaq; cõmunes & proprię differentię, quoniã accidentiũ (ut dictũ eſt) ſunt quę ſolum efficiunt alteratum, aliud uero minime: magis autem propriæ, quoniam ſubſtantiam tenent & in ſubiecti forma prędicãtur, non modo alteratum quod eſt commune, & ſubſtantiali & accidentali differentię, ſed etiam aliud faciunt, quòd ea ſola retinet differentia, quę ſubſtantiam continet formamq; ſubiecti. Atq; hæ quidem differẽtiæ quæ faciunt aliud, ſpecificę nuncupantur idcirco quod efficiũt ſpeciem, quam, cum ſubſtantialibus differentijs informauerint, faciunt ab alijs ita eſſe diuerſam, ut nõ alterum ſolum ſit, uerum etiam tota aliud eſſe prædicetur. Itaq; fit huiuſmodi diuiſio: Differentiarũ aliæ alteratum faciunt, alię uero aliud, & illæ quidem quę faciunt alteratum, ſimpliciter puroq; nomine differentię nuncupantur, illę uero quę aliud, ſpecificę differẽtię prędicantur. Atq; ut planius liqueat quid ſit alteratum, & quid aliud, tali deſcribuntur termino uel declarantur exemplo: Aliud eſt quod tota ſpeciei ratione diuerſum eſt, ut equus ab homine, quoniam rationalis differẽtia animali aduenies hominem facit, aliudq; eum quàm equum eſſe cõſtituit. Item ſi unus homo ſedeat, alter aſſiſtat, nõ efficietur homo diuerſus ab homine, ſed eos alteratio ſola diſiungit, ut eum qui aſſiſtit ab eo qui ſedet alteratum faciat. Itemq; ſi ille ſit nigris oculis, iſte cæſijs, nihil quãtum ad formam humanitatis attinet permutatum eſt, ita ſecundum has differentias alteratio ſola cõſiſtit: at ſi equus quidem iaceat, homo uero ambulet, & aliud eſt equus ab homine & alteratũ, dupliciter quidem alteratũ, ſemel uero aliud. Alteratum eſt, quod omnino ſpecie diuerſum eſt, & eſt aliud. Omne enim aliud, ut dictum eſt, etiam alteratum eſt, uel quòd accidẽtibus diſtat, quòd ille iaceat hic ambulet. Semel uero eſt aliud, quòd rationabili atq; irrationabili differentijs ſe-

gregatur,quæ ſpecificæ ſunt,& ſubſtãtiales dicuntur. Eſt igitur alteratum,quod ab aliquo qualibet ratione diuerſum eſt.

Secundum igitur aliud facientes differentias & diuiſiones fiũt à generibus in ſpecies,& diffinitiones aſſignantur,quę ſunt ex genere,& huiuſmodi differentijs:ſecundum autem eas quæ ſolum alteratum faciunt, alterationes ſolum conſiſtunt,& aliquo modo ſe habentis permutationes.

Quoniam in principio huius operis generis, ſpecieiq;, differẽtiæ,proprij & accidentis notitiam ad diuiſionem atq; diffinitionem utilem eſſe prędixit, idcirco nunc differentiarum ipſarum facta diuiſione eaſdem partitur & ſegregat,quæ nam differentiæ diuiſionibus ac diffinitionibus accõmodent,quæ uero minime. Quoniã igit diuiſio generis ita in ſpecies facienda eſt,ut illę à ſe ſpecies omni ratione ſubſtantiæ diuerſæ ſint,idcirco nõ probat eſſe aſſumendas eas ad diuiſionẽ differentias, quę uel ſeparabilis,uel inſeparabilis accidẽtis ſignificationẽ tenẽt,uel eas differẽtias quę ſolũ faciũt alteratum,aliud uero perficere & informare non poſſunt. Inutiles enim ſunt ad diuiſionem hę differentiæ quæ faciunt alteratum. Segregandæ igitur ſunt communes & proprię à generis diuiſione,iliæ aſſumẽdæ tantum quę ſunt magis proprię. Namillæ faciũt aliud,quod generis diuiſio uidetur expoſcere. Ad diffinitionem quoq; eædem magis propriæ plurimum ualerẽt. Communes & proprię,uelut inutiles ſegregãtur. communes enim & propriæ, quoniam accidens diuerſi generis ferunt,nihil ſubſtantiæ ratione cõformant, diffinitio uero omnis ſubſtantiã conatur oſtendere. Specificæ uero differentiæ illę ſunt, quæ ut ſuperius dictum eſt, ſpeciem informant ſubſtantiamq; perficiunt, hæ ſunt magis propriæ. Eędem igitur ſicut in diuiſionem generis, ita etiam in diffinitionem ſpecierũ aſſumuntur,nunc diuiſiuę,ad partitionem generis accõmodãtur. Ita igitur cum diuiſiuę ſint generis aliud cõſtituunt quàm erat, in ſubſtãtię uero diffinitione ſpeciei informationẽ faciunt: cumq; magis propriæ & aliud faciant & ſpecificæ ſint, eo quòd aliud faciunt, diuiſionibus aptę ſunt: hæ uero, quæ ſpeciem informant diffinitionibus accommodatę ſunt. Cõmunes autem & propriæ quoniam neque aliud faciunt, ſed alteratum, neque omnino ſubſtantiam mõſtrant, æque à diuiſione ut à diffinitione diſiunctæ ſunt.

A ſuperioribus rurſus inchoanti dicendum eſt,differentiarum alias quidem eſſe ſeparabiles, alias uero inſeparabiles. Moueri enim & quieſcere, & ſanũ eſſe,& ægrum,& quæcunq; his proxima ſunt,ſeparabilia ſunt. At uero aquilum eſſe,uel ſimũ,uel rationale,uel irrationale,inſeparabilia ſunt. Inſeparabilium autem,aliæ quidẽ ſunt per ſe,alię uero per accidens. nam rationale per ſe ineſt homini,& mortale,& diſciplinæ eſſe ſuſceptibile. At uero aquilum eſſe uel ſimum,per accidens & non per ſe.

Superius differentias triplici diuiſione partitus eſt dicẽs,aut cõmunes eſſe, aut proprias,aut magis proprias, dehinc eaſdem alia diuiſione in duas ſecuit partes, dicens has quidem aliud facere,illas uero alteratum. Nunc tertiam earundem facit diuiſionem,dicens alias eſſe ſeparabiles,poſſe autẽ de unoquoq; cuius multæ ſunt differentiæ, plurimas fieri diuiſiones,ut ex ipſa differẽtiarũ natura manifeſtũ eſt. Nã ſi omnis diuiſio differẽtijs diſtribuitur,quorũ multæ ſunt differentiæ, multas etiam diuiſiones eſſe neceſſe eſt. Fit autem ut animal diuidatur hoc modo: Animaliũ alia quidem ſunt rationalia,alia irrationalia. Itẽ alia mortalia, alia immortalia. Item alia pedes habentia, alia minime. Rurſus alia herbis ueſcentia, alia carnibus, alia ſeminibus. Ita nihil mirum uideri debet ſi multiplex differentiæ eſt facta partitio, ac primũ quidem cum in ternarium differẽtiæ numerũ membra ſecuiſſet,cõmunes,proprias,& magis proprias nuncupauit. Secunda uero diuiſio cõmunes & proprias intra nomen alteratũ facientis

facientis inclusit, magis proprias uero intra aliud facientis. Hæc uero tertia diuisio qua ait differentiarũ alias esse separabiles, alias inseparabiles, unam quidẽ ex facientibus alteratũ separabilibus differentijs adiungit, cæteras uero inter separabilis differentiæ uocabulum claudit. unam enim ex alteratũ facientibus, id est propria differentia, & reliqua quę aliud facere demõstrata est, id est magis propria, inseparabiles differentiæ esse dicuntur, quarũ ita subdiuisio fit: Inseparabiliũ differentiarum aliæ sunt per se, aliæ per accidens. per se quidem, magis propriæ, secundũ accidens uero, proprię: per se autem aliquid ineſſe dicitur, quod alicuius substantiam informat. Si enim idcirco quęlibet species est, quoniã substantiali differentia cõstituitur, illa differentia per se subiecto adest, neq; per accidẽs, aut per quodlibet aliud mediũ, sicut per ardorem solis adhęret nigredo faciei hominis, sed sui præsentia speciẽ quã tuetur informat, ut hominem rationalitas. homini enim huiusmodi differentia per se ineſt id circo homo est, quia rationabilitas adest, quę si discesserit, species hominis non manebit, & has quidẽ quæ substantiales sunt inseparabiles esse nullus ignorat. Separari enim à subiecto non poterunt, nisi interempta sit natura subiecti. Secundum accidens uero quæ inseparabiles differentiæ sunt, hæ quæ proprię nuncupantur, ut aquilum esse, uel simũ, quę idcirco per accidens nuncupantur, quoniã iam cõstitutę speciei extrinsecus accidunt, nihil subiecti substantiæ accommodantes.

Illæ igitur quę per se sunt, in ratione substantię accipiũtur, & faciũt aliud: illæ uero quę secundũ accidens, nec in substantiæ ratione accipiuntur, nec faciũt aliud, sed alteratũ. Et illę quidem quæ per se sunt, non suscipiunt magis & minus: illæ uero quę per accidens, & si inseparabiles sint, intensionem accipiũt & remissionem: nam neq; genus magis & minus prædicatur de eo cuius est genus, neq; generis differentiæ, secundũ quas diuiditur. ipsæ enim sunt quæ uniuscuiusq; rationem cõplent: esse autem unicuiq; unum & idem, nec intensionem nec remissionem suscipiens est, aquilum autem uel simum esse, uel coloratũ aliquo modo, & intenditur & remittitur.

Differentijs rite partitis earũ inter se distantiã monstrat Porphyrius, atq; unã quidẽ repetit quã superius dixit. Cum enim tres esse dixisset differentias communes, proprias, & magis proprias, alteratũ facere dixit proprias, sicut & cõmmnens, aliud uero minime, sed hoc solis magis proprijs reseruauit, nunc igitur idem repetit dicens: Quoniam inseparabiles differentiæ quæ substantiã monstrãt, id est quę per se subiectis speciebus insunt easq; perficiunt, aliud faciũt: Illæ uero quæ sunt propriæ, id est secundũ accidens inseparabiles differentię, neq; in substantia sunt, neq; aliud faciũt, sed tantum, ut superius dictũ est, alteratũ. Item alia distantia est earum differentiarum quæ secundũ substantiam sunt, ab his quæ accidens: quoniam quę substantiam monstrant, intendi aut remitti non possunt, quę uero secundũ accidens & intensione crescunt, & remissione decrescunt: id autẽ probatur hoc modo, unicuiq; rei esse suũ neque crescere neq; diminui potest, nam qui homo est humanitatis suæ nec crementa potest, nec decrementa suscipere. Nam neq; ipse plus à se aut minus hodie uel quolibet alio tempore homo esse potest, nec homo rursus ab alio homine plus homo potest esse uel animal. Vtriq; enim æqualiter animalia, æqualiter homines esse dicũtur. Quod si unicuiq; esse suum nec cremẽto ampliari potest, nec imminutione decrescere, quod per id facile monstrari potest: quoniã quę genera sunt uel species, nulla intensione uel remissione uariãtur, nõ est dubiũ quin differẽtiæ quoq;, quę uniuscuiusque speciei substantiã informant, nec remissionis detrimenta suscipiant, nec intensionis augmenta. Itaq; substantiales differentię neq; intensionẽ, neq; remissionem suscipiũt, huius causa hęc est: Quoniã esse unicuiq; unũ est, & idem est, & intẽsionem remissionemq;

missionemq; non suscipit, huius exemplum sit. Genus enim dici non potest plus minus ue cuilibet esse genus. omnibus enim genus æqualiter superponitur. Differētiæ quoq; quę diuidunt genus, & informant speciem, quoniã speciei essentiam cõplent, nec intentionem recipiunt, nec remissionem. Quæ uero secundũ accidens differētiæ sunt inseparabiles, ut simum esse, uel aquilinũ, uel coloratum aliquomodo, & intentionem suscipiunt & remissionem. Fieri enim potest ut hic paulò sit nigrior, hic uero amplius simus sit, ille minus aquilus. At uero q̃ non omnes homines æqualiter rationales mortalesq; sint, nec specierũ, nec differētiarũ natura uidetur admittere.

Cum igitur tres species differentiæ considerentur, & cum hæ quidem sint separabiles, illę uero inseparabiles, & rursus inseparabiliũ, hę quidē sint per se, illę uero per accidens, & rursus earum quæ per se sint differētiarum, aliæ quidem sunt, secundum quas diuidimus genera in species: alię uero secundum quas ea quę diuisa sunt specificãtur, ut cum per se differentię omnes huiusmodi animalis sint, animati & sensibilis, rationalis & irrationalis, mortalis & immortalis, ea quidē quæ est animati & sensibilis differētia, cõstitutiua est animalis substantiæ. est enim animal substantia animata sensibilis, ea uero quę est mortalis & immortalis differentia, itemq; rationalis & irrationalis, diuisiuæ sunt animalis differentiæ, per eas enim genera in species diuidimus.

Fit nunc differentiarum plena & suprema diuisio, quę est huiusmodi: differentiarum aliæ sunt separabiles, aliæ inseparabiles. inseparabiliũ, alię sunt secundum accidens, alię substãtiales. Substantialiũ alię sunt diuisiuæ generis, alię cõstitutiuæ specierum. Quod uero ait: Cum igitur tres species differētię cõsiderentur, ad hoc retulit, quòd in prima differentiarũ diuisione, partim eas cõmunes dicit esse, partim proprias, partim magis proprias dixit, quas rursus tres differentias, alias separabiles esse mõstrauit, alias inseparabiles. Separabiles quidē cõmunes, inseparabiles uero proprias, ac magis proprias. Inseparabilium uero fecit diuisionem dicens, alias esse secundũ accidens, alias secundũ substãtiam cõsiderari, & illas esse secundum accidens, quę proprię nuncupantur: magis proprias uero secundũ substantiam considerari. Earũ uero quæ secundũ substantiam sunt, subdiuisionem facit, quòd aliæ earum genus diuidant, alię speciem informent. Ad cuius rei facilem cognitionẽ, illa tertij libri specierum generumq; dispositio transcribatur, sitq; primũ substantia, sub hac corporeum atq; incorporeum, sub corpore, animatum atque inanimatum, sub animato sensibile atq; insensibile, sub quo animal, sub animali rationale atq; irrationale, sub rationali mortale atque immortale, & sub mortali species hominis, quę solis deinceps indiuiduis præponatur. In hac igitur diuisione, omnes hę differentiæ specificę nuncupantur. generum enim specierumq; differentiæ sunt: sed generum quidem diuisiuæ, specierũ autẽ cõstitutiuæ, id autẽ probatur hoc modo: Substantiã quippe corporei atq; incorporei differentiæ partiunt̃, corporeũ uero animati atq; inanimati, animatũ sensibilis atq; insensibilis partiunt̃. Ita igitur genera substãtiales differentię partiunt̃, & dicũtur generũ diuisiuę. At uero si eædē differentię quę à genere descẽdentes genus diuidũt, colligant̃, & ad unũ ad q̃ possunt iungi copulent̃, species informãtur: nam cum animal substantiæ sit species, (Omnia enim superiora de inferioribus prędicantur, & quicquid inferius fuerit, species erit etiam superioris.) animatum tamen atq; sensibile quæ sunt eiusdem differentię, si referantur ad genera diuisiuæ sunt, si ad speciem, constitutiuę fiunt animalis, eiusq; substantiam formant atque constituunt, diffinitionemq; conformant, ut sit animal substantia animata sensibilis. Substantia quidem est genus, animatũ uero atq; sensibile diuisiuæ eiusdem differentiæ, cõstitutiuæ animalis.

animalis. Item animal rationabilitas atq; irrationabilitas, mortalitas atq; immortalitas diuidit, ſed iuncta rationalitas atq; mortalitas, quæ animalis diuiſiua fuerant, fiũt hominis cõſtitutiuę, eiuſq; perficiunt ſpeciem, atq; omnem eius rationẽ diffinitionis informãt atq; perficiunt. At ſi irrationabilitas cum mortalitate iungatur, fiet equus atq; quodlibet animal, quod ratione nõ utit̃. Rationabilitas uero atq; immortalitas copulatę ſubſtantiã Dei informant. Ita igitur eædem differentiæ cum referũtur ad genera, diuiſiuę generũ fiunt. Si uero ad inferiores ſpecies cõſiderentur, informant ſpecies, earumq; ſubſtantiã conuenienti copulatione conſtituunt. In hoc quæſitum eſt, quemadmodũ dicerentur eſſe hæ differenitę ſpecierũ cõſtitutiuæ, cum irrationabilis differentia atq; immortalis nullam ſpeciem uideantur efficere. Reſpondemus primũ quidem placere Ariſtoteli, cœleſtia corpora animata non eſſe. Quod uero animatũ non ſit, animal eſſe non poſſe: quod uero non ſit animal, nec rationale eſſe concedi, ſed eadem corpora propter ſimplicitatem & perpetuitatem motus æterna eſſe cõfirmat. Eſt igitur aliquid quod ex duabus his differẽtijs cõficiatur, irrationabili ſcilicet atq; immortali. Quod ſi magis cõcedendum Platoni eſt, & cœleſtia corpora animata eſſe credendũ, nullum quidem his differẽtijs poteſt eſſe ſubiectũ. Quicquid enim irrationabile eſt corruptioni ſubiacens & generationi, immortale eſſe non poterit. Sed tamen hę differentię, quoniã in ſubſtãtialium differentiarũ numero ſunt, ſi iungi ullo modo potuiſſent, earum naturam & ſpeciem quoq; poſſent efficere: atq; ut intelligatur quæ ſit hæc potentia efficiendæ ſubſtãtiæ ſpecieiq; formandę, reſpiciamus ad proprias atq; communes, quæ tametſi iungãtur, ſpeciem ſubſtantiamq; nulla ratione conſtituunt. Si quis enim loquatur ambulans, quę ſunt duę communes differentiæ, uel ſi longus ac albus, num idcirco eiſdem eius ſubſtantia cõſtituitur? minime. Cur? quia nõ eiuſdẽ ſunt generis, quę alicuius poſſunt conſtituere & cõformare ſubſtantiam: ita igitur hæ. id eſt irrationale atque immortale, etiamſi ſubiectum aliquod ſubſtantiæ habere non poſſunt, poſſent tamen ſubſtantiam efficere, ſi ullo modo iungi copulariq; potuiſſent. Præterea irrationale iunctũ cum mortali ſubſtantiã pecudis facit. Eſt igitur cõſtitutiua irrationalis differentia. Item immortale atque rationale cõiuncta, efficiũt Deũ. Eſt igitur immortale quod ſpeciem format. Quod ſi inter ſe iungi nequeunt, non idcirco quod in natura eorum eſt, abrogatur.

Sed hæ quidem quę diuiſiuæ ſunt differentię generũ, cõpletiuę ſiunt & conſtitutiuę ſpecierum. diuiditur enim animal rationali & irrationali differẽtia, & rurſus mortali & immortali differẽtia, ſed eæ quę ſunt rationalis differentię & mortalis, cõſtitutiuę ſunt hominis, rationalis uero & immortalis, Dei: illæ uero quæ ſunt irrationalis & mortalis, irrationabiliũ animaliũ. Sic & ſuprema ſubſtantia, cum diuiſa ſit animati & inanimati differentia, ſenſibili & inſenſibili, animata & ſenſibilis congregatæ ad ſubſtantiam, animal perfecerunt, animata uero & inſenſibilis perfecerunt plantam.

Geminum differentiarũ uſum eſſe demonſtrat, unum quidem quo genera diuidũrur, aliũ quo ſpecies informantur. neq; enim hoc ſolum differentiæ faciũt, ut genera partiantur, uerumetiã dum genera diuidunt, ſpecies in quas genera deducuntur efficiũt. Itaq; quę diuiſiuę ſunt generũ, fiunt conſtitutiuæ ſpecierum, huiuſq; illud exemlum eſt, quod ipſe ſubiecit: Animalis quippe differẽtiæ ſunt diuiſiuę, ratiõale atq; irrationale, mortale atq; immortale. his enim prędicatio diuiditur animalis. Omne enim, q animal eſt, aut rationale, aut irrationale: aut mortale, aut immortale eſt. Sed iſtæ differentię quę diuidunt genus quod eſt animal, ſpeciei ſubſtantiã formamq; conſtituũt. Nam cum ſit homo animal, efficitur rationali mortaliq; differentijs quę dudũ animal partiebantur. Item cum ſit equus animal, irrationali mortaliq; differentijs conſtitui-

tur, quæ dudum animal diuidebant. Deus autem cum ſit animal, ut de Sole dicamus, rationali immortalíq; efficitur differẽtijs, quas diuidere genus habita partitio paulò monſtrauit. Sed hic (ut diximus) Deum corporeũ intelligi oportet, ut Solem & cœlum cæteraq; huiuſmodi, quæ cũ animata & rationabilia Plato eſſe cõfirmat, tum in deorum uocabulum antiquitatis ueneratione probantur aſſumpta, de primo quoq; genere, id eſt ſubſtantia demonſtrantur uenire differentiæ. Nam cũ eius diuiſiuæ ſint differentiæ, animatum atq; inanimatum, ſenſibile atq; inſenſibile, iunctæ differentiæ ſenſibilis atque animati efficiunt ſubſtantiam animatam atque ſenſibilem, quod eſt animal. Iure igitur dictum eſt quę diuiſiuę ſunt differentię generum, eaſdem conſtitutiuas eſſe ſpecierum.

Quoniam ergo eædem aliquo modo acceptę ſiunt conſtitutiuæ, aliquo modo autem diuiſiuę, omnes ſpecificæ dicuntur: & his maxime opus eſt ad diuiſiones generum, & diffinitiones ſpecierum, ſed non his quæ ſecundũ accidens inſeparabiles, nec magis his, quæ ſunt ſeparabiles.

Omnes à genere differentias procedentes genus ipſum à quo procedunt, diuidere nullus ignorat. Ipſæ autem quæ diuidunt genus, ſi ad poſteriores ſpecies applicẽt, informant ſubſtantias earũ, easq; perficiũt. Eædẽ igitur quę ſunt conſtitutiuæ ſpecierum, eædem ſunt diuiſibiles generũ, alio tamen modo atq; alio cõſideratæ, ut ſi relatæ quidem ad genus in contrariã diuiſionem ſpectentur diuiſibiles generis inueniuntur. Si uero iunctæ aliquid efficere poſſunt, ſpecierũ conſtitutiuæ ſunt. Quæ cum ita ſint, hæ differentię quæ genus diuidunt, rectiſſimè diuiſiuæ nominantur: quæ enim conſtituunt ſpeciẽ ſpecificæ nuncupantur, ſed cõſtituunt ſpeciem hæ differentiæ quę ſunt generis diuiſiuæ. Igitur eædem quæ ſunt ſpecierũ conſtitutiuæ, ſpecificæ nũcupantur: quare quę generum diuiſiuæ, & quę ſpecierum conſtitutiuę ſunt, iure ſpecificę nuncupantur. Has igitur in diuiſione generis, & in diffinitione ſpecierum accipi oportere, manifeſtum eſt. quoniam enim diuiſiuę ſunt, per eas diuidi oportet genus: quoniam autem conſtitutiuę, per eas ſpecies diffiniri. quibus enim unumquodque cõſtituitur, hiſdem etiam diffinitur. Cõſtituitur autem ſpecies per differẽtias generis diuiſiuas, quę ſunt ſpecificę. Iure igitur hæ ſpecificę ſolæ, & in generis diuiſione, & in ſpecierum diffinitione ponũtur, & de ſpecificis quidem hęc ratio eſt. De his autem quæ uel ſeparabilia, uel inſeparabilia cõtinent accidentia, nihil in generum diuiſione, uel in diffinitione ſpecierum poterit aſſumi, idcirco quoniam quę diuiſibiles ſunt, ſubſtantiam generis diuidunt: & quę conſtitutiuę ſunt, ſubſtãtiam ſpeciei conſtituunt: quæ uero ſunt inſeparabilia accidentia, nullius ſpeciei ſubſtantiam informant. unde fit ut multo minus ſeparabilia accidentia ad diuiſionem generũ uel ſpecierum diffinitiones accommodentur. Omnino enim diſſimiles ſunt ſubſtantialibus differentijs. Nam inſeparabilia accidentia hoc fortaſſe habent cõmune cum ſpecificis, hoc eſt cum ſubſtantialibus differentijs, quòd ęquè ſubiectum non relinquũt, ſicut nec ſpecificę differẽtię. Separabilia autẽ accidentia, nec hoc quidẽ: ſeparari enim poſſunt non tantum poteſtate & mentis ratiocinatione, ſed actus etiam præſentia, & omnino ueniendi uel diſcedendi uarietatibus permutantur.

Quas etiam determinantes dicunt: Differentia eſt qua abundat ſpecies à genere. Homo enim ab animali plus habet rationale & mortale. animal enim ipſum nihil horũ eſt. nam unde haberẽt ſpecies differẽtias? nec enim omnes oppoſitas habet. namq; idem ſimul habebit oppoſitas, ſed quemadmodum probant, poteſtate quidẽ habet omnes differentias ſub ſe, actu uero nullam. Et ſic nec ex his quæ non ſunt, aliquid fit, nec in eodem ſimul oppoſita erunt.

Specificas differentias diffinitione concludit, dicens ſubſtantiales differẽtias à quibuſdam

busdam tali descriptionis ratione diffiniri. Differentia specifica est qua abundat species à genere. fit enim genus animal, species homo: habet igitur homo differētias in se, quæ ipsum constituunt rationale atq; mortale. omnis enim species cōstitutiuas, formę suæ differentias in se retinet, nec præter illas esse potest, quarū cōgregatione perfecta est. Si igitur animal quidē solū genus est, homo uero est animal rationale mortale, plus habet homo ab animali id quod rationale est atq; mortale. Quo igit abundat species à genere, id est quo superat genus, et quo plus habet à genere, hoc est specifica differētia. Sed huic diffinitioni quędā quæstio uidet occurrre, habēs principiū ex duabus propositionibus per se notis: una quidē, quoniā duo cōtraria in eodē esse non possunt: alia uero, quoniā ex nihilo nihil fit. Nam neq; contraria pati sese possunt, ut in eodē simul sint, nec aliquid ex nihilo fieri potest. omne enim quod fit, habet aliquid unde effici possit atq; formari. Quæ propositiones talem faciūt quæstionem: dictum est differentiam esse id qua plus habet species à genere. Quid igitur? dicendū ne est, genus eas differentias, quas habet species non habere: & unde habebit species differentias: quas genus non habet? nisi enim sit unde ueniant, differentię in speciē uenire non possunt: quod si genus has differentias nō habet, species autē habet, uidentur ex nihilo differētiæ in speciem cōuenisse, & factum esse aliquid ex nihilo, quod fieri non posse superius dicta propositio monstrauit: q; si differētias omnes genus continet, differentiæ autem in contraria dissoluūtur, fiet ut rationabilitatē atque irrationabilitatem, mortalitatem atq; immortalitatē simul habeat animal, quod est genus, & erunt in eodem bina cōtraria, quod fieri non potest. Neq; enim in corpore solet esse alia pars alba, alia nigra, ita fieri in genere potest. genus enim per se cōsideratum partes nō habet, nisi ad species referatur: quicquid igitur habet, nō partibus, sed tota sui magnitudine retinebit. Nec illud dubium est quin in partibus suis genus habeat cōtrarietates, ut animal in homine habet rationabilitatem, in boue uero cōtrarium. Sed nunc non de speciebus quærimus de quibus constat quod dictum est, sed an ipsum per se genus eas differentias, quas habent species habere possit, atque intra suæ substantiæ ambitum continere: hanc igitur quæstionem tali ratione dissoluimus: Potest quidlibet id quod est nō esse, sed alio modo esse, alio uero non esse, ut Socrates cū stat, & sedet & non sedet, sedet quidem potestate, actu uero non sedet. Cum enim stat, manifestū est eum non agere sessionē, sed potius standi immobilitatē. Sed rursus cum stat, sedet. non quia iam sedet, sed quia sedere potest: ita actu quidem non sedet, potestate uero sedet. Et ouum animal est, & non est animal: non est quidē animal actu, adhuc namq; ouū est, nec in animalis processit uiuificationē, sed idem est tantū animal potestate: quia potest effici animal, cum formā ac speciem uiuificationis acceperit. Ita igitur genus habet has differentias & non habet. nō habet quidem actu, sed habet potestate. Si enim ipsum per se animal cōsideretur, differentias non habet. Si autē ad species reducatur, habere potest. sed distributim, atque ut eius speciebus separatim nihil possit euenire contrarium. Ita ipsum genus si per se consideretur differentijs caret: quod si ad species referatur per distributas species, uelut in partibus suis contraria retinebit, atq; ita nec ex nihilo uenerunt differentiæ quas genus retinet potestate, nec utraq; cōtraria in eodem sunt, cum cōtrarias differentias in eo quod dicitur genus, actu non habeat. impossibilitas enim eius propositionis quę dicit cōtraria in eodem esse non posse, in eo consistit quòd contraria actu in eodē esse non possunt. Nam potestate & non actu duo cōtraria in eodem esse nihil impedit. Quæ uero nos cōtraria diximus, Porphyrius opposita nuncupauit. Est enim genus contrarij oppositū. omnia enim contraria si sibimetipsis considerentur opposita sunt.

Definiunt autē & hoc modo: Differentia est quæ de pluribus & differentibus specie in eo quod quale sit prædicatur. rationale enim & mortale de homine

prædicatum in eo quod quale est homo dicitur, sed nō in eo quod quid est. quidnā enim est homo interrogatis nobis, cōueniens est dicere, animal: quale autem requisiti, rationale & mortale, conuenienter assignabimus.

Tres sunt interrogationes ad quas genus, species, differentia, propriū, atq; accidēs respondet, hæ autē sunt: Quid sit, quale sit, quomodo se habet. Nam si quis interroget, quid est Socrates? respōdere per genus ac speciē cōuenit aut animal, aut homo. Si quis quomodo se habeat Socrates interroget, iure accidēs respondetur, id est aut sedet aut legit, & cætera. Si quis uero qualis sit Socrates interroget, aut differentia, aut proprium, aut accidens respondebit, id est uel rationalis, uel risibilis, uel caluus. Sed in proprio quidē illa est obseruatio, quòd illud propriū dici potest, quod de una specie prædicat: accidens uero tale est quod qualitatem designat quę non substantiā significat. Differentia uero talis est, quæ substantiā demonstret. Interroganti igitur qualis unaquæq; res sit, si uolumus reddere substantię qualitatē differentiā prædicamus. Quę differētia nunquā de una tantū specie prędicatur, ut mortale uel rationale, sed de pluribus. Quod igitur de pluribus speciebus inter se differētibus prædicat ad eam interrogationē, quæ quale sit id de quo quæritur interrogat, ea est differētia, cuius talem posuit diffinitionē: Differētia est quod de pluribus specie differentibus in eo q; quale quid sit prędicat. cuius diffinitionis causam rationemq; pertractās ait:

Rebus enim ex materia & forma cōstantibus, uel ad similitudinē proportionemq; materiæ & formæ constitutionem habētibus, quēadmodū statua ex materia quidē est æreę, forma aūt figura: sic & homo cōmunis & specialis, ex materia quidē proportionabiliter cōsistit genere: ex forma aūt differentia, totū aūt hoc animal rationale mortale, homo est, quēadmodum statua.

Dixit superius differētias esse quæ in qualitate speciei prædicarentur: nunc autē causas exequitur, cur speciei qualitas differentia sit: Omnes inquit res uel ex materia formaq; consistunt, uel ad similitudinē materiæ atq; formæ substantiā sortiūtur. Ex materia quidem formaq; subsistunt omnia quæcunq; sunt corporalia. Nisi enim sit subiectum corpus quod suscipiat formā, nihil omnino esse potest. Si enim lapides non fuissent tanti, muri parietesq; non essent. Si lignum non fuisset, omnino nec mensa quidem, quę ex ligni materia est, esse potuisset. Igitur suppositā materia ac prętiacente cum ipsam figura superuenerit, fit quælibet illa res corporea ex materia formaq; subsistens: ut Achillis statua ex æris materia, & ex ipsius Achillis figura perficitur. Atq; ea quidem quę corporea sunt, manifestum est ex materia formaq; subsistere: ea uero quæ sunt incorporalia, ad similitudinem materię atq; formæ habent superpositas priores antiquioresq; naturas, super quas differentiæ uenientes efficiūt aliquid, quod eodem modo sicut corpus, tanquam ex materia ac figura cōsistere uideatur, ut in genere ac specie, additis generi differētijs species effecta est. Vt igitur est in Achillis statua, æs quidem materia est, forma uero Achillis qualitas, & quædam figura, ex quibus efficitur Achillis statua, quæ subiecta sensibus capitur: ita etiam in specie quę est homo, materia quidē eius genus est quod est animal, cui superueniens qualitas rationalis, animal rationale, id est speciem facit. Igitur speciei materia quædam est genus: forma uero, quasi qualitatis differentia. Quod est igitur in statua æs, hoc est in specie genus: quod in statua figura conformans, id in specie differentia. Quod in statua est ipsa statua, quæ ex ære figuraq; conformatur, id in specie est ipsa species, quæ ex genere differentiaq; coniungitur. Quod si materia quædam speciei genus est, forma autem differentia: omnis uero forma qualitas est, iure omnis differentia qualitas appellatur. Quę cum ita sint, iure in eo quod quale sit interrogātibus respondetur.

Describunt autem huiusmodi differentias, & hoc modo: Differentia est quod

est

est aptum natum diuidere ea quæ sub eodem genere sunt. rationale enim & irrationale, hominem & equum quæ sub eodē genere sunt animali diuidūt.

Hæc quidem diffinitio cum sit usitata & ante oculos exposita: eam tamē exempli insuper luce reserauit. Omnes enim differentiæ idcirco differentiæ nuncupantur, quia species à se differre faciunt, quas unum genus includit, ut homo atq; equus propriis discrepant differentijs: nam sicut homo animal est, ita etiā equus. ergo secundum genus nullo modo distant. Quæ igitur secundū genus nullo modo discrepant, ea differentijs distribuuntur. Additū enim rationale quidem homini, irrationale uero equo, equus atq; homo quæ sub eodem fuerant genere, distribuuntur & discrepāt, additis scilicet differentijs.

Assignant etiam hoc modo: differentia est, qua differunt à se singula. nāq; homo & equus secūdum genus non differunt. Sumus enim animalia nos & irrationabilia, sed additum rationale disiunxit nos ab illis: rationales quoque sumus & nos & dij, sed mortale appositum disiunxit nos ab illis.

Vitiosa ratione & nō sana q uult explicat diffinitio quorundā. Id enim dicit esse differentiā, qua unaquæq; res ab alia distat, in qua diffinitione nihil interest quòd ita dixit, an ita cōcludat: Differentia est id quod est ipsa differētia. etenim differētię nomine in eiusdē differētiæ usus est diffinitione dicēs: Differētia est qua differūt à se singula. Quod si adhuc differētia nescit, nisi diffinitione clarescat, differre quoq; quid sit quomodo possumus agnoscere? ita nihil amplius attulit ad agnitionē, qui differentię nomine in eiusdem usus est diffinitione. Est autē cōmunis & uaga nec includens substantiales differentias, sed quaslibet etiā accidentales hoc modo: Differentia est qua à se differunt singula. quę enim genere sunt eadē, differētia discrepant: ut cū homo atq; equus idem sint in animalis genere, quoniā utraq; sunt animalia, differunt tamen differentia rationali: & cū dij atq; homines sub rationalitate sint positi, differūt tamen mortalitate. Rationabile igitur hominis ad equū differētia est, mortale hominis ad Deū atq; hoc quidē modo substantiales differētię colligūtur. Quod si Socrates sedeat Plato uero ambulet, erit differentia sessio uel ambulatio, quæ substantialis nō est. Namq; istam quoq; differētiam diffinitio uidetur includere cum dicit, differentia est qua differūt à se singula. quomodocūq; enim Socrates à Platone distiterit? nullo autem alio modo distare ab illo nisi accidētibus potest. Id erit differētia secundū superioris terminū diffinitionis, quam rem scilicet uiderunt etiam hi qui diffinitionis huius uagum communemq; finem reprehendentes certæ conclusionis terminum subiecerunt.

Interius aūt perscrutantes differentiā dicūt, non quodlibet diuidēs ea quæ sub eodem genere sunt esse differentiam, sed quod ad esse cōducit, & quod est pars eius, & quod est esse rei. Neq; enim quod aptum natū est nauigare, erit hominis differētia, & si proprium sit hominis. Dicimus enim animalium hæc quidem apta esse ad nauigandū, illa uero minime, diuidentes hominem ab alijs: sed aptum esse ad nauigandum, non erit completiuum substantiæ, nec eius pars, sed aptitudo quædam solum. Idcirco quia nō est talis differentia, quales sunt differentiæ quæ specificæ dicuntur, erunt ergo specificæ differentiæ, quæcunq; alteram faciunt speciem, & quæcunque in eo quod quid est esse rei accipiuntur. Ac de differentijs quidem ista sufficiant.

Sensus propositionis huiusmodi est: Quoniā superius dixit determinasse quosdam differentiam esse qua à se singula discreparent, ait alios diligentius de differentia

perſcrutantes, non fuiſſe arbitratos recte eſſe ſuperius propoſitam diffinitionē. Neque enim omnia quęcunque ſub eodem poſita genere differre faciunt differentiæ de quibus nunc tractatur, id eſt ſpecificę nominari queūt. Plures enim ſunt quę ita diuidunt ſpecies ſub uno genere poſitas, ut tamen eorū ſubſtantiā minime conformēt: quia non uidentur eſſe differentiæ ſpecificæ, niſi illę tantum quæ ad id quod eſt eſſe proficiunt, id eſt hæ quæ in diffinitionibus alicuius partes ponuntur: hæ autem ſunt, ut rationale hominis. Nam ſubſtātiam hominis cōformat, & ad eſſe hominis proficit, & diffinitionis eius pars eſt. ergo niſi ad id quod eſt eſſe cōducit, & eius quod eſt eſſe rei pars ſit, ſpecifica differētia nullo modo poterit nūcupari. Quid eſt autē eſſe rei? nihil aliud niſi diffinitio. Vnicuiq; enim rei interrogatę quid eſt, ſi quis quod eſt eſſe monſtrare uoluerit, diffinitionē dicit. Ergo ſi quid diffinitionis pars fuerit, eius erit pars quę uniuſcuiuſq; rei quid eſſe ſit deſignet. Diffinitio eſt quidē quę quid una quæq; res ſit, oſtendit ac profert, demonſtraturq; quòd unicuiq; rei ſit eſſe per diffinitionis aſſignationē. Illæ uero differentię quæ non ad ſubſtantiā cōducunt, ſed quod dam extrinſecus accidens afferunt, ſpecificę non dicūtur, licet ſub eodem genere poſitas ſpecies faciāt diſcrepare: ut ſi quis hominis atq; equi hanc differentiā dicat aptū eſſe ad nauigandū, homo autem aptus eſt ad nauigandū, equus uero minime: & cum ſit equus atq; homo ſub eodem genere animalis, addita differentia, aptū eſſe ad nauigandū, equū diſtinxit ab homine. Sed aptum eſſe ad nauigandū nō eſt huiuſmodi, q̄ poſſit hominis formare ſubſtantiam ſicut rationale, quæ eſt ſubſtātialis qualitas, ſed tantum quādam quodāmodo aptitudinem monſtrat, & ad faciendū aliquid uel non faciendū opportunitatem. idcirco igitur ſpecifica differentia nō dicitur. Quo fit, ut non omnis differētia quæ ſub eodem genere poſitas ſpecies diſtribuit, ſpecifica eſſe poſſit, ſed ea tantum quæ ad ſubſtantiā ſpeciei proficit, & quæ in parte diffinitionis accipitur. Cōcludit igitur eas eſſe ſpecificas differentias quæ alteras à ſe ſpecies differre faciunt per diſtantias ſubſtantiales: nam ſi unicuiq; id eſt eſſe, quodcunq; ſubſtantialiter fuerit, quæcunq; differētiæ ſubſtātialiter diuerſę ſunt, & illas ſpecies quibus adſunt omni ſubſtantia faciunt alias ac diſcrepantes, atq; hæ in diffinitionis parte ſumuntur. nam ſi diffinitio ſubſtantiam monſtrat, & ſubſtantiales differentiæ ſpecies efficiunt, ſubſtantiales differentię partes ſunt diffinitionum.

DE PROPRIO.

PRoprium uero quadrifariam diuidūt: Nam & id quod ſoli alicui ſpeciei accidit, & ſi non omni, proprium eſt: ut homini eſſe medicum uel geometram. Et quod omni accidit, & ſi non ſoli, quemadmodum homini eſſe bipedem. Et quod ſoli & omni & aliquando, ut homini in ſenectute caneſcere. Et quod ſoli & omni & ſemper, quemadmodum homini eſſe riſibile: nam & ſi non rideat ſemper, tamen riſibilis dicitur, non quòd ſemper rideat, ſed quòd ſemper aptus natus ſit ad ridendum, hoc autem ei ſemper naturale eſt, ut & equo hinnibile. Hęc autē nominantur uere propria, quoniam conuertuntur. quicquid enim eſt equus hinnibile eſt: & quicquid hinnibile, equus.

SVperius dictū eſt omnia propria ex accidentium genere deſcendere. Quicquid enim de aliquo prędicat aut ſubſtātiā informat, aut ſecundū accidēs inelt. Nihil uero eſt q̄ cuiuslibet rei ſubſtantiā monſtret niſi genus, ſpecies, & differētia. Genus quidē & differētia, ſpeciei: ſpecies uero indiuiduorū. Quicquid ergo reliquum eſt in accidentiū numero ponit. Sed quoniā ipſa accidentia habent inter ſe aliquā differentiam, idcirco alia quidem propria, alia priore atq; antiquiore nomine accidentia nuncupantur,

cupantur,& de accidentibus paulò post. Nunc de propriis quę quadrifariā diuidun tur,non tanquam genus aliquod proprium in quatuor species diuidi secariq; possit, sed hoc quod ait diuidunt, ita intelligendum est tanquam si diceret nuncupant, id est proprium quadrifariam dicunt, cuius quadrifariæ appellationis significationes enumerat,ut quæ sit conueniens & congrua nuncupatio proprietatis ostendat. Dicit ergo quod proprium primo est,accidens quod ita uni speciei adest,ut tamen nullo modo coæquetur ei, sed infra subsistat ac maneat,ut hominis dicitur propriū medicum esse,idcirco quod nulli animaliū inesse potest. Nec illud attẽdendum an hoc de omni homine prædicari possit,sed illud tãtum quod de nullo alio nisi de homine dici potest, medicū esse. Et hęc quidẽ significatio proprij dicitur esse soli, etiã si non omni. Soli enim speciei, etiam si non omni coęquatur,ut homini medicum esse, soli quidẽ inest homini,sed non omnibus hominibus ad sciẽtiam adest. Aliud proprium est quod huic ꝛ contrario dicitur omni etiam nõ soli, quod huiusmodi est,ut omnem quidẽ speciẽ contineat eamq; transcendat. Et quoniãquidẽ nihil est ex subiectis speciei quod illo proprio non utatur dicimus omni. Quoniam uero trãscendit in alias, dicimus non soli,hoc huiusmodi est quale homini esse bipedem. Proprium enim est hominis esse bipedẽ. Omnis enim homo bipes est etiamsi nõ solus. aues enim & bipedes sunt. Geminæ igitur significationes proprij quæ superius dictæ sunt habẽt aliquid minus. prima quidem quod non omni,secunda uero quod non soli,quas si iungimus,facimus omni & soli. Sed dempsimus aliquid secundum tempus,si ei adijciatur aliquando,ut sit hæc tertia proprij nuncupatio,omni & soli, sed aliquãdo, ut est in senectute canescere, uel in iuuentute pubescre. omni enim homini adest in iuuẽtute pubescere,& in senectute canescere & soli. Pubescere enim solius est hominis sed aliquando. neq; enim in omni tempore,sed in sola tantum iuuentute. Hæc igitur determinatio proprij in eo quidẽ quod omni,& soli inest. absoluta est,sed ex eo minus aliquid cõtrahit,cum dicimus aliquãdo,quod si auferamus,fit proprij integra & simplex significatio hoc modo: Propriũ est quod omni,& soli,& semper adest,ut homini risibile, equo hinnibile. Omnis enim homo,& solus homo risibilis est & semper, similiter & equus hinnibile. Neq; illud nos ulla dubitatione perturbet q̃ semper homo nõ rideat. nõ enim ridere propriũ est homini,sed risibile, q̃ nõ in actu sed in potestate cõsistit. ergo etiãsi nõ rideat, quia ridere tamẽ possit, soli & omni homini semper adesse dicit̃,& cõuenienter propriũ nũcupatur. Nam si actu separet̃ à specie potestate nulla ratione disiungitur. Quatuor igitur significationes proprij dixit. Nam prima quidem est quando accidens ita subiectæ speciei adest, ut soli ei adsit, etiamsi non omni,ut homini medicina. Secunda uero cum soli quidem non adest, omni uero semper adiungitur,ut homini esse bipedem. Tertia uero cum omni & soli,sed aliquando,ut homini in iuuentute pubescere. Quarta cum omni,& soli,& semper adest,ut esse risibile. Atque ideo cætera quidem conuerti non possunt. Neq; enim coæquatur quod soli,sed nõ omni speciei adest. Species quidẽ de ipso dici potest, ipsum uero de specie minime. Qui enim medicus est,potest dici homo. Homo uero qui est, medicus etiam non dicitur. Rursum quod ita est alij proprium,ut omni adsit etiamsi non soli, ipsum quidem de specie prædicari potest, species uero de eo minime. Nam bipes prædicari de homine potest,homo uero de bipede nullo modo. Rursus quod ita adest,ut omni,& soli,sed aliquando adsit,quoniam de tempore habet aliquid diminutum, nec simpliciter adest,reciprocari nõ poterit. Possumus enim dicere omnis qui pubescit homo est,nõ tamen dicimus,omnis qui est homo pubescit. potest enim minime ad iuuentutem uenire. atque ideo nec pubescere(nisi forte non sit pubescere hominis proprium)sed in iuuẽtute pubescere solummodo. Aut etiam cum nondum est in iuuentute, aut etiam præterijt, tamen sit ei proprium non tale quale tunc fieri potest,cum præter iuuẽtutem est, sed quale cum in iuuentute consistit,atq; ideo hoc quod non in omne tempus tenditur,etiam si tale est quod omni speciei adsit,quod tamen

men in tempus aliquod differatur, integrũ atq; absolutũ proprium esse non dicitur. Quartum est quod ita adest, ut & solam teneat speciem, & ut omni adsit, & absolutum sit à temporis cõditione, ut risibile quod à superiori plurimũ distat. nam quod risibile est, semper ridere potest. Rursus qui potest in iuuentute pubescere, cum ipsa iuuentus nõ sit semper, non ei adest, semper ut in iuuentute pubescat: hæc autem quarta proprij significatio quam nulla temporis diffinitio constringit, absoluta est, atq; ideo etiam conuertitur, & de se inuicem proprium atq; species prædicantur. homo enim omnis risibilis est, & omne risibile homo.

DE ACCIDENTI.

ACcidens est quod adest & abest, præter subiecti corruptionẽ. Diuiditur autem in duo, in separabile, & in inseparabile. Separabile enim accidens est dormire: nigrum uero esse, inseparabiliter coruo & æthiopi accidit: potest autem intelligi, & coruus albus, & æthiops nitens candore præter subiecti corruptionem. Diffinitur autem sic quoq;: Accidens est quod contingit eidem inesse uel non inesse, & quod neq; genus est, neque species, neq; differentia, neque proprium, semper autẽ est in subiecto subsistẽs. Omnibus igitur determinatis quæ proposita sunt: dico autem genere, specie, differentia, proprio, & accidente, dicendum est quę sint ipsis communia, & quæ propria.

QVoniam ut superius dictum est omnia quæ de aliquo prędicantur, uel substantialiter uel accidentaliter dicuntur. Cumq; ea quę substantialiter prędicantur, eius de quo dicũtur substãtiam diffinitionemq; contineant, & sint eo antiquiora atque maiora quod ex substantialibus prędicatis efficitur: cumq; ea quę substãtialiter dicuntur pereunt, necesse est ut simul etiam ea interimãtur, quorum naturã substantiamq; formabant: quæ cum ita sint, necesse est ut quæ accidẽtaliter dicuntur, quoniã substantiã minime informant, & adesse & abesse possint præter subiecti corruptionem. Ea enim tantum cum absunt subiectũ corrumpere possunt, quæ efficiunt atque cõformant quæ sunt substantialia: quæ uero non efficiunt substantiã, ut accidentia, ea cum adsunt, uel absunt, nec informant substantiã nec corrumpunt. Est igitur accidens quod adest & abest præter subiecti corruptionem. Id autẽ diuiditur in duas partes. Accidẽs enim aliud est separabile, aliud inseparabile. Separabile quidem ut dormire, sedere. Inseparabile uero æthiopi atq; coruo, color niger. In qua re talis oritur dubitatio, ita enim est diffinitũ: Accidens est quod adest & abest præter subiecti corruptionem. Idem tamen accidens aliquando inseparabile dicitur: quod si inseparabile est, abesse nõ poterit. Frustra igitur positũ est accidens esse quod adesse, & abesse possit, cum sint quędam accidentia, quę à subiecto nõ ualeant separari. Sed fit sæpe ut quę actu disiungi nõ ualeant, mente & cogitatione separentẽ. Sed si animi ratione disiunctę qualitates à subiectis nõ ea perimunt, sed in sua substantia permanẽr, atq; perdurant, accidẽtes esse intelliguntur. Age igitur quoniam æthiopi color niger auferri non potest animo eũ & cogitatione separemus. erit igitur color albus æthiopi. Num idcirco species cõsumptę sunt? minime. Item etiam coruus, si ab eo colorem nigrũ imaginatione separemus, permanet tamen auis, nec interijt species: ergo q; dictũ est adesse et abesse, nõ re sed animo intelligendũ est, alioqui et substãtialia quę omnino separari nõ possunt. sæpe animo & cogitatione disiungimus, ut si ab homine rationabilitatẽ auferamus, quã licet actu separare non possumus, tamẽ si animi imaginatione disiungimus, statim perit hominis species, quod idem in accidẽtibus nõ fit. Sublato enim accidenti cogitatione, species manet. Est quoq; alia accidentis diffini

tio

tio exterorũ omnium priuatione, ut id dicatur accidens quod neq; genus ſit, neque ſpecies, neq; differẽtia, neq; proprium, quę diffinitio plurimũ uaga eſt ualdeq; cõmunis. Sic enim etiã genus diffiniri poteſt, quod neq; ſpecies, neq; differentia, neq; proprium ſit, nec accidẽs: eodẽ quoq; modo ſpecies ac differentia atq; proprium. Cum autem eadem ſimilitudine definitionis plurima definiri queunt, non eſt terminans & circũcluſa deſcriptio, præſertim cum longè ſit ab definitionis integritate ſeiunctũ, q̃ cuiuslibet rei formã aliarũ rerũ negatione demonſtrat. Quibus omnibus expeditis, id eſt genere, ſpecie, differentia, proprio atq; accidenti, deſcriptisq; eorum terminis quantum poſtulabat inſtitutionis breuitas, ea ipſa communiter pertractanda perſequitur, ut quas inter ſe habeant differentias hęc quinque, de quibus ſuperius diſputatum eſt, quasue cõmuniones mediocri cõſideratione demonſtret, ut non ſolum quæ ipſa ſint, uerumetiam quemadmodum ipſa inter ſe comparentur, appareat.

ANITII MANILII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI COMMENTARIORVM IN PORPHYRIVM A SE TRANSLATVM LIBER V.

EXPEDITIS per ſe omnibus quæ propoſuit, & quãtum in uniuſcuiuſq; cõſideratione poterat, ad ſcientiæ terminum breuiter adductis, nũc iam nõ de ſingulorũ natura, id eſt uel generis uel differentię, uel ſpeciei, uel proprij, uel accidentis, ſed de ad ſe inuicem relatione pertractat. Nam quia communiones ac differentias rerum colligit, nõ ut ſunt per ſe res illę cõſiderat, ſed ad alias qualiter comparentur. Id autem duplici modo fit, uel ſimilitudine dum retractat cõmunitates, uel diſſimilitudine dum differentias: quę cum ita ſint, nos quoque (ut adhuc fecimus) propter planiorẽ intellectum philoſophi ueſtigia perſequentes, ordiemur de his communitatibus quę adſunt generi, ſpeciei, differẽtię, proprio, atque accidenti.

VM igitur omnibus eſt de pluribus prędicari. Sed genus quidẽ de omnibus ſub ſe ſpeciebus & de indiuiduis, ſimiliter & differentia prædicat, ſpecies uero de his quę ſub ipſa ſunt indiuiduis: at proprium, & de ſpecie cuius eſt propriũ, & de his quę ſub ea ſpecie ſunt indiuiduis. Accidẽs autem, & de ſpeciebus, & de indiuiduis. namq; animal & de equis, & de bobus prædicatur, quæ ſunt ſpecies, & de hoc equo, & de hoc boue, quæ ſunt indiuidua. Irrationale uero de equis & bobus, & de his qui ſunt particulares prædicatur. Homo pręterea de his qui ſunt particulares, prędicatur. Riſibile quoq; & de homine, & de his qui ſunt particulares, prędicatur. Nigrum poſtremo de coruo & hebeno, & de his qui ſunt particulares, quod eſt accidẽs inſeparabile. Item moueri de homine & de equo, & de his qui ſunt particulares, quod eſt accidens ſeparabile, ſed principaliter quidem de indiuiduis, ſecundario uero & de his quæ cõtinent indiuidua prædicatur.

ANtequam ſingulorũ ad unũquodq; habitudinẽ tractet, illam prius reſpicit, quam omnes ad ſe inuicẽ habere uidentur: hęc autẽ eſt una cõmunio quę propoſitarum

positarum quinq; rerum numerū pluralitate prędicationis includit. omnia enim de pluribus prędicantur. in hoc ergo sibi cuncta communicant, nam & genus de pluribus prædicatur, itemq; species ac differentia, & proprium, atque accidens: quæ cum ita sint, est eorum una atq; indiscreta communio de pluribus prædicari. Designat autem Porphyrius ipsam de pluribus prædicationem, quemadmodum in singulis fiat, & unumquodq; propositorum de quibus pluribus prædicetur ostēdit. Ait enim genus quidem de pluribus prædicari, id est speciebus ac specierū indiuiduis, ut animal prędicatur de homine atq; equo, ac de his indiuiduis quæ sub eis sunt. Itē genus prędicatur de differentijs specierum, atque id iure: quoniā enim species differentiæ informāt, Cū igitur genus de speciebus prędicetur, consequens est ut etiam de his dicat̄, quæ specierum substantiam formamq; efficiunt, quo fit, ut genus etiam de differentijs prędicetur, ac nō de una, sed de pluribus. dicitur enim quod rationale est esse animal, & rursus quod irrationale est, esse animal. Ita genus de speciebus ac differentijs prædicat̄, ac de his quæ sub ipsis sunt indiuiduis, differētię uero de pluribus dicūtur speciebus ac de earū indiuiduis, ut irrationale de equo prædicatur ac boue, quæ sunt plures species, & de his quæ sub ipsis sunt indiuiduis eodē modo dicitur. nam quod de uniuersali prædicatur, prædicatur & de indiuiduo. Quod si differentia de speciebus dicitur, prædicabitur etiam de eiusdem speciei subiectis. Species uero de suis tantum indiuiduis prædicatur. neque enim fieri potest, ut quę species est ultima quæque uere species ac magis species nuncupatur, hæc alias deducatur in species. quod si ita est, sola post speciem indiuidua restāt: iure igitur species de suis tantū indiuiduis prædicatur. ut homo de Socrate, Platone, Cicerone, & cęteris. Proprium item de specie prędicatur cuius est proprium. neque enim esset proprium alicuius si de aliquo prędicaretur. de quo enim quæq; res, & soli & omni, & semper dicitur, eiusdem propriū esse monstratur: quæ cum ita sint, proprium de specie dicitur, ut risibile de homine. omnis enim homo risibilis est. Dicitur etiā de indiuiduis speciei de qua prædicatur. Est enim Socrates, Plato, & Cicero risibilis: accidēs uero & de speciebus pluribus dicitur, & de diuersarum specierum indiuiduis. Dicitur enim coruus atque æthiops niger, & hic æthiops atque hic coruus qui sunt indiuidui: nigri autem secundum nigredinis qualitatem uocantur, atque hoc quidem est accidens inseparabile. Sed multo magis separabilia accidentia pluribus inhęrescūt, ut moueri homini, & boui. uterque enim mouetur. Et rursus ea quę sub homine sunt atque boue indiuidua, moueri sępe prędicātur. Sed aduertendū est autore Porphyrio, quod ea quę accidentia sunt principaliter quidem de his dicuntur, in quibus sunt indiuiduis: secundo uero loco, ad uniuersalia indiuiduorum referuntur, atque ita prædicatio subteriorum superioribus redditur, ut quoniam nigredo singulis coruis adesse dicitur, dicitur etiam adesse speciali coruo. Nam quia omnia particularia qualitas ista accidentis nigredinis inficit, idcirco eandē nigredinem de specie quoq; prędicamus dicētes, coruū ipsam speciem, nigrū esse. In quibus omnibus mirū uideri potest, cur genus de proprio prædicari non dixerit: nec uero speciē de eodē proprio, nec differentiā de proprio, sed tantum genus quidē de speciebus atq; differētijs. Differentiā uero de speciebus atq; indiuiduis. Speciē de indiuiduis. Propriū de specie atq; indiuiduis. Accidēs de speciebus atq; indiuiduis. Fieri enim potest ut quę maioris prædicationis sunt, ea de cunctis minoribus prędicent̄, & quę æqualia sunt sibimet cōuertant̄. Eoq; fit ut genus de differentijs, & speciebus, & proprijs atq; accidētibus prędicetur, ut cum dicimus q; rationale est, animal est. genus de differentia, quod homo est, animal est. genus de specie, quod risibile est, animal est, genus de proprio, quod nigrū est. si forte coruū uel æthiopem demonstremus, animal est, genus de accidēti prædicamus. Rursus quod homo est, rationale est, differentiam de specie. Quod risibile est, rationale est, differentiam de proprio. Quod nigrū est, rationale est, si æthiopem demōstremus, differentiā de accidente. Item quod risibile est, homo est, speciē de proprio. Quod nigrū est, homo

est,

eſt,ſi æthiopē deſignemus,ſpeciem de accidenti. Qua in re quod nigrū eſt,etiam riſibile eſt in æthiopis demōſtratione, propriū de accidenti prędicatur:conuerti autem ad totum accidēs poteſt, ut quoniā indiuiduis ſingulorū eſſe præponitur, idcirco de ſuperioribus etiā prędicatur,ut quoniā Socrates animal eſt,rationale eſt,riſibile eſt, & homo eſt. Cumq; in Socrate ſit caluitiū quod eſt accidens,prędicatur idem de animali, de rationali, de riſibili, de homine, ut accidens de quatuor reliquis prædicetur. Sed horum profundior quęſtio eſt,nec ad ſoluendū ſatis eſt tēporis,hoc tantum ingredientiū intelligentia expectet,quòd alia quidem recto ordine prędicātur, alia uero obliquo,quoniā moueri hominem rectū eſt,id quod mouetur hominem eſſe conuerſa locutione proponitur. Quocirca rectā Porphyrius in omnibus propoſitionē ſumpſit. Quod ſi quis uim prædicationis ſolutionisq; attenderit in ſingulis comparans prædicationibus,eas quidem prolationes quæ rectæ ſunt, inueniet à Porphyrio eſſe numeratas,eas uero quæ conuerſo ordine prędicantur,fuiſſe ſepoſitas.

Commune eſt autem generi & differentiæ cōtinentia ſpecierum. continet enim & differentia ſpecies,& ſi nō tot quot genera. rationale enim,& ſi nō contineat irrationabilia quemadmodum animal, tamen cōtinet hominem & deum quæ ſunt ſpecies. Et quæcunq; prędicantur de genere,ut genus, & de his quę ſub ipſo ſunt ſpeciebus prædicātur. Item quęcunq; de differentia prędicātur,ut differentia,& de his quę ex ipſa ſunt ſpeciebus prędicabūtur. Nam cū genus ſit animal,non ſolum de eo prędicatur ſubſtātia, & animatū, & ſenſibile,ſed etiā de his quæ ſub animali ſunt ſpeciebus omnibus prędicantur hæc uſq; ad indiuidua. Cumq; ſit differentia rationale, prędicatur de ea ut differentia,id quod eſt ratione uti. non ſolum autē de eo quod eſt rationale,ſed etiā de his quæ ſub rationali ſunt ſpeciebus prędicabitur ratione uti. Commune uero eſt,& hoc perempto genere uel differentia, ſimul perimi & ea quæ ſunt ſub ipſis. quemadmodum enim ſi nō ſit animal, nō eſt equus neq; homo: ſic ſi non ſit rationale,nullum erit animal quod utatur ratione.

Poſt eam quæ cūctis adeſſe uiſa eſt cōmunitatem,ſingulorum ad ſe ſimilitudines ac diſſimilitudines quęrit. Et quoniam inter quinq; propoſita genus ac differentia uniuerſalioris ſunt prædicationis. Siquidem genus, & ſpecies continet & differentias: differentiæ uero ſpecies continent,neque ab his ullo modo continentur. Primum generis & differentiarum ſimilitudines colligit, ac primum quidem ponit hanc. Dicit enim commune eſſe generi ac differentiæ, ut ſpecies claudāt. nam ſicut genus ſub ſe habet ſpecies,ita etiam differentia,& ſi non tot quot habet genus. Etenim quoniam genus differentiam etiam claudit, & non unam tantum ſub ſe differentiam cohercet ac retinet,plures neceſſe eſt ut habeat ſub ſpecies, quam quęlibet una earū quas claudit differentiarū: ut animal prædicat de rationabili & irrationabili. Quod ſi ita eſt, prędicabit & de his quę ſub ratiōali ſunt poſitę ſpeciebus, & de his quę ſub irrationali. Eſt ergo cōmune animali & rationali, id eſt generi & differētiæ, q; ſicut genus de deo & homine prędicatur, ita etiā rationale quod eſt differētia,de deo & de homine dicit. Sed non tantū hęc prędicatio funditur quantū animalis, id eſt generis. Animal enim nō de deo ſolū atq; homine dicit,ſed de equo, & boue prædicatur, ad quæ rationalis differentia nō peruenit. Sed quandocūq; deū ſupponimus animali, ſecundum eorum opinionem facimus, qui ſolem, ſtellas q; atq; totum hunc mundum animatum eſſe confirmant, quæ etiam deorū nomine (ut ſæpe dictum eſt) appellauerūt. Secunda item cōmunio eſt generis ac differentię, quoniam quæcunq; prędicātur de genere

genere ut genera, eadem & de his quæ ſub ipſo ſunt ſpeciebus prędicãtur ad hãc ſimilitudinem: & quæcũq; prædicantur de differẽtia ut differẽtia, eadẽ quoq; & de his quę ſub ipſa differẽtia ſunt, ut differẽtię p̃dicant̃. Cuius ſentẽtię talis eſt expoſitio: Sũt plura quę de generibus prędicantur, ut genera. ut de animali dicitur animatũ & ſubſtãtia, atq; hęc ut genera. Hęc igitur prędicant̃ & de his quę ſub animali ſunt, rurſusq; ut genera. nam hominis, & animatũ & ſubſtãtia genus eſt, ſicut ante fuerat animalis. Item in ipſis differentijs quędam differentię inueniuntur quæ de ipſis differentijs prædicantur, ut de rationali duæ differentię dicũtur. Quod enim rationale eſt utitur ratione, uel habet rationẽ. Aliud eſt autem uti ratione, aliud eſt habere rationẽ, ut aliud eſt habere ſenſum, aliud uti ſenſu. Habet quippe ſenſum & dormiẽs, ſed nõ utitur. Ita quoq; dormiens habet rationem, ſed minime utitur. ergo ipſius rationabilitatis quędã differentia eſt ratione uti, ſed ſub rationabilitate poſitus eſt homo. Prædicatur igitur de homine ratione uti, ut quædam differẽtia. Differt enim à cæteris animalibus homo, quia ratione utitur. Demonſtratũ eſt igitur quòd ſicut ea quę de genere prędicantur, dicuntur de generi ſubiectis: ita etiam ea quę de differentia prędicantur, dicuntur de his quæ differentijs ſuis ſupponũtur. Tertium cõmune eſt, quòd ſicut abſumptis generibus, ſpecies interimũtur, ita cõſumptis differentijs ſpecies de quibus differentię prædicantur intereunt. Cõmune enim eſt hoc, uniuerſaliũ in ſubſtantia pereuntium perire ſubiecta. Sed prima cõmunio demõſtrauit genera de ſpeciebus prædicari, ſicut etiam differentias. Propter hanc igitur ſimilitudinem ſi auferantur genera, ſpecies pereunt. Sic etiam ſpecies perire neceſſe eſt quę ſub differẽtijs ſunt, ſi uniuerſales earum differentię conſumantur, cuius exemplum eſt: Si enim auferas animal, hominem atq; equum ſuſtuleris, quę ſunt ſpecies poſitę ſub animali. Si auferas rationale, hominem deumq; ſuſtuleris, qui ſunt ſub rationali differentia collocata. Et de communitatibus quidem hactenus, nunc de generis & differentiæ diſſimilitudine perpendit.

Propriũ autem generis eſt de pluribus prędicari quàm differẽtia, & ſpecies, & proprium, & accidẽs. animal enim de homine, & equo, & aue, & ſerpente prædicatur. Quadrupes uerò de ſolis quatuor pedes habentibus. homo uero de ſolis indiuiduis hominibus. itẽ hinnibile de ſolo equo & de his qui ſunt particulares: ſimiliter & accidẽs de paucioribus quàm genus. Oportet aũt differentias accipere quibus diuiditur genus, non eas quæ complent ſubſtantiam generis. Amplius, genus continet differentiam poteſtate. animalis enim hoc quidem rationale eſt, illud uero irrationale: differentiæ uero non cõtinent genera. Amplius, genera quidẽ priora ſunt his quæ ſub ſe ſunt poſitę differentijs, & propter hoc ſimul quidem eas auferunt: non autem ſimul auferuntur ab eis. ſublato enim animali aufertur rationale, & irrationle, differentiæ uero non auferunt genus. nam etiam ſi omnes interimantur, tamen ſubſtantia animata ſenſibilis, intelligi poteſt, quę eſt animal. Amplius, genus in eo quod quid eſt, differentia in eo quod quale quid eſt prædicatur, quemadmodum dictum eſt. Amplius, genus unum quidem eſt ſecundum unamquamque ſpeciem, ut eſt hominis animal, differentiæ uero plures, ut rationale, mortale, mẽtis & diſciplinæ ſuſceptibile, quibus ab alijs differt. Amplius, genus quidem ſimile eſt materiæ, formę uero differentia: cum autem ſint, & alia communia, & propria generis & differentiæ, nunc iſta ſufficiant.

Proprium

Proprium quidem quid ſit conuenienti atq; integro uocabulo diffinitum eſt. Sed per abuſionem illa etiam propria quorumlibet dicuntur, quæ in unaquaq; re ab alijs continent differentiam, licet cum alijs ſint ea ipſa communia. Per ſe quippe proprium eſt homini quod ei omni, & ſoli, & ſemper adeſt, ut riſibilitas: per uſurpatam uero locutionem etiam propriũ hominis rationabilitas dicitur, non per ſe proprium, quippe q; ei cum deorum eſt natura cõmune, ſed homini rationabilitas propriũ dicitur, ad diſcretionem pecudis quod rationale non eſt: id uero propter hanc cauſam, quoniam id proprium uniuſcuiuſque dicitur quod habet ſuum. quo igitur quis ab alio differt, proprium eius non abſurda uſurpatione prædicatur. Sed nunc quod dicit proprium generis eſſe de pluribus prædicari quàm cætera quatuor, idipſum generis tale proprium eſt, quale per ſe propriũ dici ſolet, id eſt quod ſemper, & ſoli, & omni adſit generi. Generi enim ſoli adeſt, ut differentia, ſpecie, proprio atq; accidente uberius atque affluentius prædicetur. Sed de his differentijs, proprijs atq; accidentibus, id dici poteſt, quę ſub quolibet genere ſunt, id eſt de differentijs quidem quæ quodlibet diuidunt genus: ſpecie uero quæ diuiſibili generis differentia informatur. Proprio autẽ illi ſpeciei quæ ſub illo genere eſt, quod differẽtijs eſt diuiſiuum, accidentibusq; quæ his hærent indiuiduis quæ ſub ea ſpecie ſunt, quam deſignatum genus includit. Hoc facilius exẽpla declarant. Sit enim genus animal, quadrupes ac bipes differẽtiæ ſub animalis poſitæ cõtinentia, homo atq; equus ſpecies ſub eodem genere conſtitutæ, riſibile atque hinnibile propria earundem ſpecierum, uelox & bellator, accidentia quæ his indiuiduis accidunt, quæ ſub ſpeciebus hominis atq; equi continentur. Animal igitur quod eſt genus, prędicatur de quadrupede & bipede quę ſunt differẽtiæ: quadrupes uero non dicitur de bipede, ſed tantum de his animalibus quæ quatuor pedes habent. Plus igitur prædicatur genus quàm differentia. Rurſus homo de Platone, & Socrate prædicatur, & de cęteris: animal uero non modo de hominis indiuiduis, uerumetiam de cæteris irrationabilibus indiuiduis dicitur. plus igitur genus quàm ſpecies prædicatur. Sed cum ſit propriũ equi hinnibile, cumq; genus quàm ſpecies uberius prędicetur, prædicatio quoq; generis proprij ſupergreditur prædicationem. Accidẽs quoq;, & ſi pluribus ineſſe poteſt, tamen ſæpe genere cõtractius inuenitur, ut bellator, non proprie niſi homo dicitur, & uelocitas in paucis animalibus inuenitur: quo fit, ut genus & differentia, & ſpecie, & proprio, & accidẽte, amplius prædicetur. Atq; hæc eſt una proprietas generis quę genus ab alijs omnibus diſiungat ac ſeparet. Oportet autem inquit nunc eas differentias intelligere, quibus diuidi tur genus, non quibus informatur genus. illę enim à quibus informatur genus, plus quàm ipſum genus ſine dubio prędicantur, ut animatũ & corporeũ ultra animal tendunt cũ ſint differentię animalis non diuiſiuæ, ſed potius conſtitutiuæ. Omnia enim ſuperiora de inferioribus prædicantur. Quæ uero de inferioribus prędicantur, neq; conuerti poſſunt, hęc ab eis quę inferiora ſunt amplius prædicantur. Poſt hoc aliud proprium generis oſtendit quo ab his differentijs quæ ſub eodem ſunt poſitę ſegregatur. Omne enim genus continet differentias poteſtate: differẽtia uero genus non poteſt continere. Animal enim rationale atq; irrationale continet poteſtate. neque enim rationabilitas, aut irrationabilitas animal poterit continere. Poteſtate aũt ait, continere animal differentias, quia (ut ſuperius dictum eſt) genus quidem omnes habet ſub ſe differentias poteſtate, actu uero minime: ex quo fit, ut alia proprietas oriatur. Sublato enim genere, perit differentia: ueluti ſublato animali interimitur rationabilitas, quod eſt differẽtia. At ſi rationabile interimas, irrationabile animal manet. Sed obijci poteſt, quid ſi utraſq; differẽtias ſimul abſtulero, num poterit remanere genus? Dicimus poteſt. Vnũquodq; enim nõ ex his de quibus prædicatur, ſed ex his, ex quibus efficitur ſubſtantiã ſumit. Itaq; fit, ut genus ſublatis differentijs diuiſiuis permanere poſſit, dum tamen maneant illę, quę ipſius generis formam ſubſtantiamq; conſtituunt. Quoniam enim animal animata atq; ſenſibilis differentiæ cõſti-

tuunt: hę si maneant atq; iungantur, perire animal non potest, licet ea pereãt de quibus animal prædicatur, rationale scilicet atq; irrationale. unumquodq; enim (ut dictum est) ex his substantiæ proprietatẽ sumit, ex quibus efficitur, non ab his de quibus prædicatur. Amplius si utrasq; differentias genus potestate cõtinet, ipsum per se neutram earũ intra se positam collocatamq; cõcludit: quod si actu quidẽ eas non continet, sed potestate. actu etiam ab his poterit separari. hoc ipsum enim, quod est eas potestate cõtinere, id erat actu nõ cõtinere. Genus uero, quia quaslibet differentias actu non cõtinet, actu ab eisdẽ etiã separatur. Rursus aliud est generis propriũ, quod ex proprietate prædicationis, agnoscitur. Omne enim genus ad interrogationem quid est unumquodq;, responderi cõuenit, ut animal in eo quod quid est de homine prędicatur: differentia uero minime. sed in eo quod quale sit. omnis enim differentia in qualitate cõsistit. Sed hoc proprium tale est quale superius diximus nõ per se, sed secundũ alicuius differẽtiam dictũ, alioqui cõmune est hoc generi cum specie, ut in eo quod quid sit prędicetur: sed quia hac in re genus à differẽtia discrepat, quoniam differentia quidem in eo quod quale est, genus uero in eo quod quid est prædicatur, generis propriũ dicitur nõ per se, sed ad differentię cõparationem, & in omnibus reliquis eandem rationem cõueniet speculari. quodcunq; enim ita proprium generi dicitur, ut nulli sit alij cõmune, sed tãtum hoc genus habeat, & semper, id secundum se propriũ nuncupatur: quicquid uero cum alio commune est, id non per se, sed ad alterius differentiam propriũ dicitur. Alia rursus generis & differentiæ separatio est, quòd genus quidem speciei unũ semper adest, scilicet proximũ. plura enim possunt esse superiora, uelut hominis animal atque substantia, sed proximum eiusdem hominis animal tantum: differẽtię uero plures uni speciei adesse poterũt, ut rationale atq; mortale homini. Itaq; fit distinctio ex uno quidem genere, sed pluribus differentijs, ut hominis animal rationale atq; mortale. Rursus alia discretio est, quod genus quidem uelut quendam subiecti locum tenet, differentia uero formę, ita ut illud sit materia quædam, quę figuram suscipiat: hęc uero sit forma, quę superueniens speciei substantiã rationemq; perficiat. Idcirco pluribus differentijs à genere differentiã segregauit, quia hæc maxime generis quandam similitudinem continet, quia est uniuersalis, & præter genus inter cætera maxima. Sed cum alia plura cõmunia, pluraq; propria generis inter se ac differentię ualeant inueniri, sufficiant nunc inquit ista. Satis est enim ad discretionem quaslibet differẽtias assumere, etiamsi quæ dici possunt non omnia colligantur.

Genus autem, & species commune quidem habent de pluribus prædicari, quemadmodum dictum est. Sumatur autem species, ut species solum, non autem ut genus, si fuerit idem species & genus. Commune his est etiam hoc, priora his esse de quibus prędicantur, & totum quoddam esse utrunq;.

Generis & speciei enumerat tria communia, unum quidem de pluribus prędicari. genus enim & species de pluribus prędicantur, sed genus de speciebus, ut dictum est, species uero de individuis. Sed nũc de illa specie loquitur quæ tantum species est, ut homo, id est quę non etiam genus est, sed ultima species. Quod si talem speciem ponamus quæ etiã genus esse potest, ac de ea dicamus q̃ cõmune habet cum genere de pluribus prædicari, nihil interest an ita dicamus, ipsum genus id secum habere commune, de pluribus prædicari. Talis est enim species quę non solum est species, sed etiam genus est. Est autem commune his quoq; quòd utraq; priora sunt his de quibus prędicantur. Omne enim quod de pluribus prædicatur, si recto (ut superius dictum est) ordine dicatur, prius est his de quibus prędicatur. Prętera est illis hoc etiã commune. quod genus ac species totum sunt eorum quæ intra suum ambitum continent & cohercent. omnium enim specierum totum genus est, & omnium individuorum

duorum totum est species. Aeque enim genus & species adunatiua est plurimorũ, quod uero multorum adunatiuum est, id eorum quę ad unitatis formam reducit, recte dicitur totum.

Differunt autem eo quòd genus quidem species cõtinet, species uero continẽtur, & non cõtinent genera. De pluribus enim prędicatur genus quàm species. Amplius genera quidẽ prętiacere oportet, & informata differentijs specificis perficere species. unde & priora sunt naturaliter genera, & secũ species interimentia, nec tamen ab eis interimuntur. nam si species sit, est & genus: genus uero si sit, non omnino erit species. Et genera quidẽ uniuoce de speciebus prædicantur, species uero de generibus minime. Amplius genera quidem excedunt eas quæ sub ipsis sunt species, cõtinentia: species autem excedunt genera proprijs differentijs. amplius nec species fiet unquã generalissimum, nec genus fiet unquam specialissimum.

Expeditis cõmunibus generis & speciei, nunc de eorũ discretione pertractat. Differre enim dicit genus à specie, quoniã genus continet species: ut animal cõtinet hominem, species uero non cõtinet genera, neq; enim homo de animali prædicatur. Itaq; fit ut species quidem cõtineatur à generibus, nunquã uero contineat genera. Omne enim quod amplius prædicatur, illius est continens, quod minus dicitur. Quod si genus amplius prędicetur quàm species, necesse est, ut species quidẽ contineatur à genere, genus uero nullo modo speciei ambitu prædicationis includatur: huius autẽ ratio est, quoniã genus semper suscipiẽs differentiã, speciem facit. hoc est genus quod habet latissimã prædicationẽ, coartatum in differentias & cõtractum facit speciem. omnino enim generi iuncta differẽtia speciẽ reddit, & ex uniuersalitate, & latissima prędicatione in angustũ speciei terminum contrahit. Animal enim cuius prædicatio per se longè lateq; diffusa est, si corripiat rationalis differentiã & mortalis, diminuit atq; cõtrahit in unũ hominis speciem: unde fit ut minor sit semper species quàm genus, atq; ideo contineatur. sed non contineat, sublatoq; genere auferatur species. si enim totũ auferas pars nõ erit, quod si species auferatur genus manet: ueluti cũ animal sustuleris, interimitur etiam homo, si hominem auferas, animal restat, hoc etiam causa est, ut genus de specie uniuoce prædicetur, id est ut species suscipiat diffinitionem generis & nomen, sed non è conuerso, diffinitionẽ quippe speciei genus suscipere nõ uidetur, substantiã enim priorũ inferiora suscipiũt. Si enim diffinias animal, & dicas, substantiã esse animatã atq; sensibilem: aut si prædices de homine animal, uerũ dixeris. Si etiã animalis diffinitionẽ de homine prædicaueris, dicasq; hominem esse substantiam animatam atq; sensibilem, nihil fuerit in propositione falsi, sed si hominis rationem reddas, animal rationale mortale, ea animali non cõueniunt. neque enim id q animal est, id dici poterit animal rationale mortale. fit igitur, ut sicut species generis nomẽ suscipit, ita etiam capiat diffinitionẽ: & sicut genus nomẽ speciei non suscipit, ita nec eiusdem diffinitione monstretur, sed cuius nomẽ & diffinitio de aliquo prædicatur, id uniuoce dicitur. Cum igitur generis & nomen & diffinitio de specie prædicetur, genus de specie uniuoce dicitur. Quoniam uero speciei de genere neq; nomen neq; diffinitio prædicatur, non cõuertitur uniuoca prædicatio. Differũt genera à speciebus hoc quoq; modo, quòd genera superuadũt species suas aliarum continentia specierum: species uero genera differẽtiarum pluralitate. Animal enim quod est genus, superuadit hominem, quod est species, quia non hominem solum cõtinet, uerũetiam bouem, equũ aliasq; species, quas sux prædicationis spatio includit. Species uero ut homo, superuadit genus, ut animal multitudine differentiarum. Nam actu genus non habet rationale uel mortale, nullas quippe actu genus retinet

differentias, eaſdem ſpecies ſuæ ſubſtantiæ inhęrentes atq; inſitas tenet. Homo enim rationalis eſt atq; mortalis, quod genus minime eſt. Animal enim neque mortale eſt per ſe neq; rationale. Quod ſi genus quidē plus quàm unam continet ſpecie, at uero ſpecies multis differentijs informātur, ſuperat quidē genus ſpeciem continentia ſpecierū, ſpecies uero uincit genus differentiarum pluralitate. Illa quoq; eſt differentia, quòd genus quoniā omniū primū eſt, nunq; in tantum deſcendere poterit ut fiat ultimum: ſpecies uero quę cunctis eſt inferior, nunq; in tantū aſcendere poterit, ut ſuprema omniū fiat. nunquam igitur nec ſpecies generaliſſimū fiet, nec genus ſpecialiſſimum. Sed ex his quæ dictæ ſunt differentijs, aliæ ſunt quæ genus à ſpecie proprię coniunctæq; diſterminant: aliæ uero quæ non ſolum genus à ſpecie, uerumetiam à cęteris deducūt ac diſtermināt. neq; enim de his tantū oportet differētijs quæ ſunt dictæ, uerūetiam in cęteris cōſiderare, ſi proprie normā diſcretionis quęrimus agnoſcere.

Generis aūt & proprij cōmune quidē eſt ſequi ſpecies: namq; ſi homo eſt, animal eſt: & ſi homo eſt, riſibile eſt. Cōmune eſt quoq; æqualiter prædicari genus de ſpeciebus, & proprium de his quæ participāt illo indiuiduis. æqualiter enim & homo & bos animal eſt, & Cicero & Cato ſunt riſibiles. Commune demum eſt his uniuoce prędicari, genus de proprijs ſpeciebus, & proprium de his quorum eſt proprium.

Tria interim generis ac proprij dicit eſſe cōmunia, quorū primū illud eſt, quoniam ita genus ſequitur ſpecies ut propriū. poſita enim ſpecie neceſſe eſt intelligamus genus & propriū. neutrū enim ſpecies proprias derelinquit. nā ſi homo eſt, animal eſt: ſi homo eſt, riſibile eſt. ita quemadmodū genus, ſic propriū ab ea ſpecie cuius eſt proprium non recedit. Illud quoq; eſt cōmune quòd æqualis eſt generis participatio, ſicut etiam proprij. Omne enim genus æqualiter à ſuis ſpecibus participatur, propriū uero indiuiduis omnibus æqualiter adhæreſcit. Manifeſtū eſt autē participatione eſſe generi æquale proprium. neq; enim plus homo animal eſt, quàm equus atq; bos, ſed in eo quod ſunt animalia, æqualiter animalis, id eſt generis uocabulū trahunt. Cato enim & Cicero æqualiter riſibiles ſunt, etiāſi æqualiter nō rideant. in eo enim q̄ apti ad ridendū ſunt, dici riſibiles poſſunt, non quòd ſemper rideant. Aequaliter ergo ea quæ ſub genere ſunt, ſuſcipiūt genus, ſicut ea quę ſub proprijs propria. Tertiū illud, quòd ſicut genus de proprijs ſpeciebus uniuoce prędicat̄, ita etiā propriū de ſua ſpecie uniuoce dicitur. Genus enim quoniā ſubſtantiā ſpeciei continet, non modo eius nomen de ſpecie, uerūetiam diffinitio prędicatur. Propriū uero quia ſpeciem non relinquit. eiq; ſemper æquatur, nec in aliā ſpeciem trāſgreditur, nec infra ſubſiſtit, diffinitionē quoq; propriū ſpeciebus tradit. cuius enim nomen uni tantum conuenit ſpeciei cui æquatur, dubitari non poteſt, quin eius quoque diffinitio ſpeciei conueniat. Quo fit ut ſicut genus de ſpeciebus, ita proprium de ſua ſpecie uniuoce prædicetur.

Differūt autē, quoniā genus prius eſt, poſterius propriū. oportet enim eſſe prius animal, de hinc diuidi differentijs & proprijs. Amplius, genus quidē de pluribus ſpeciebus prędicatur quarum eſt genus, propriū uero de una ſola ſpecie cuius eſt propriū. Amplius, propriū quidem cōuerſim de eo cuius eſt propriū prędicatur, genus uero de nullo cōuerſim prędicatur. nam nec ſi animal eſt, homo eſt: nec ſi animal eſt, riſibile eſt: ſi uero riſibile eſt, homo eſt, & ecōuerſo. Amplius, omni ſpeciei ineſt proprium cuius eſt proprium & ſoli & ſemper, genus uero omni quidē ſpeciei ineſt cuius fuerit genus, & ſemper, nō tamē ſoli. Amplius propria quidē interēpta non ſimul interimūt

genera:

genera: genera uero interempta interimunt ſpecies quarum ſunt propria. Quare his interemptis quorum ſunt propria, & ipſa ſimul interimuntur.

Tale rurſus proprium ſumit, quòd ad alterius cõparationem propriũ nũcupetur. dicit enim propriũ eſſe generis, prius eſſe q̃ propria. Oportet enim prius eſſe genus, quod ueluti materia differentijs ſupponatur, ueniẽtibusq̃ differentijs fieri ſpeciẽ cũ quibus propria naſcuntur. Si igitur prius eſt genus quàm differentiæ, prius etiã differentiæ quàm ſpecies, & ſpeciebus propria coęquẽtur, non eſt dubium quin propria generibus poſteriora ſint, ac per hoc quod dictum eſt, proprium eſſe generis, prius eſſe quàm propria: cõmune hoc eſt generi cum differentia. Differentiæ enim ſpecies cõformantes priores conſiderantur eſſe quàm propria. Siquidẽ ſpeciebus ipſis priores ſunt, quas propria ratione determinant: ſed ut dictum eſt hoc proprium, ad differentiam proprij intelligendum eſt, non quale ſuperius proprium per ſe conſtitutum eſt. Rurſus differt genus à proprio, quod genus quidem de pluribus prædicatur ſpeciebus, proprium uero minime. nam neque genus eſt, niſi plures ex ſe ſpecies profe-rat, nec propriũ ſi alteri cuilibet ſpeciei poſſit eſſe cõmune. Fit igitur ut genus quidẽ plurima ſub ſe ſpecies habeat, ut animal hominem atq̃ equũ: proprium uero unam tantũ, ſicut riſibile, hominẽ. quo fit ut illa quoq̃ proprietas ex differentia naſcatur. genus enim prædicatur quidẽ de ſpeciebus, ipſum uero in nulla prædicatione ſupponitur: proprium uero & ſpecies alterna prædicatione mutantur. Fit enim prædicatio aut à maioribus ad minora, aut ab æqualibus ad æqualia. Genus igitur quòd maius eſt, de ſpeciebus omnibus prædicatur: ſpecies uero quoniã minores ſunt, de generibus dicuntur, ut animal de homine dicitur, homo uero de animali nullo modo prædicatur. At uero propriũ quoniam ſpeciei æquale eſt, æque prædicat̃ atq̃ præponitur: ut riſibile de homine dicitur. omnis enim homo riſibilis eſt, eodemq̃ modo conuertitur, omne enim riſibile homo eſt. Differt etiam propriũ à genere, quòd proprium uni ſpeciei & omni & ſemper adeſt: genus uero ex his quidẽ duo retinet, in uno uero diuerſum eſt. nam ſpeciebus ſuis & ſemper adeſt & omnibus non uero ſolis. hoc enim erat tantũ proprijs eſſe, quòd ſingulas ſpecies tantum cõtinent. hoc enim generibus quòd plures. igitur propria quidem ſingulas obtinẽt ſpecies, genera uero non ſingulas. adeſt igitur proprium uni ſoli ſpeciei & ſemper & omni: genus uero & omni quidem & ſemper, ſed non ſoli: ut riſibile homini ſoli, animal uero eidem homini, ſed non ſoli. præeſt enim cunctis quæ irrationabilia nuncupamus. Præterea ſi auferamus genus, ſpecies interimuntur, nam ſi non ſit animal, non erit homo: ſi auferamus ſpecies nõ interimitur genus, nam ſi non ſit homo, animal non peribit. Species uero & propria, quoniam ſunt æqualia, alterna ſe uice conſumunt. nam ſi non ſit riſibile, homo non erit: ſi homo non ſit, riſibile non manebit. Cõſumunt igitur genera ſub ſe poſitas ſpecies, non uero ab his inuicem conſumuntur: ſpecies uero & proprium inuicem perimuntur & perimunt.

Generi uero & accidenti commune eſt de pluribus (quemadmodũ dictum eſt) prędicari, ſiue ſeparabile ſit accidens, ſiue inſeparabile. etenim & moueri de pluribus, & nigrum de coruis & de æthiopibus & aliquibus inanimatis prædicantur.

Nihil eſt quod inter cætera ita ſit à generis ratione diſiunctum ſicut eſt accidẽs. nam cum genus cuiuslibet ſubſtantiam monſtret, accidens uero à ſubſtantia longè diſiunctum ſit, & extrinſecus ueniens, nihil uero notius cõmune poteſt habere cum genere quàm de pluribus prædicari. Genus enim de pluribus prædicatur ſpeciebus, accidens uero non modo de pluribus ſpeciebus, uerumetiam generibus animatis atq̃ inanimatis, ut nigrum dicitur de rationali homine & de irrationali coruo, & de inanimato

mato ebeno. Album etiam de cygno & marmore, moueri de homine, de equo, & de ſtellis, ac de agitatis, quæ ſunt ſeparabilis accidentis exempla.

Differt autem genus ab accidenti, quoniã genus ante ſpecies eſt, accidentia uero ſpeciebus poſteriora ſunt. nam & ſi inſeparabile accidens ſumatur, tamen natura prius eſt illud cui accidit quàm accidẽs. Et genera quidẽ quę participãt, æqualiter participant, accidentia uero nõ æqualiter. Intenſionẽ enim & remiſſionẽ ſuſcipit accidentũ participatio, generũ uero minime. Et accidẽtia quidem principaliter in indiuiduis cõſiſtunt: genera uero et ſpecies naturaliter priora ſunt indiuiduis ſubſtãtijs. Et genera quidẽ in eo quod quid ſit prædicantur de his quæ ſub ipſis ſunt: accidentia uero in eo quod quale aliquid ſit, uel quomodo ſe habet unũquodq;. qualis eſt enim æthiops interrogatus, dicis niger: & quomodo Socrates ſe habet, dicis, ſedet uel ambulat.

Differentiam generis & accidentis hanc primum proponit, quòd genus quidẽ ante ſpecies ſit, quippe quod materiæ loco eſt, & differẽtijs informatũ ſpecies gignit, at uero accidẽs eſſe poſt ſpecies inuenitur. Oportet enim prius eſſe cui aliquid accidat, poſt uero ipſum accidens ſuperuenire. nam ſi ſubiectum non ſit quod ſuſcipiat, accidens eſſe non poterit. Quod ſi genus quidẽ ſpeciebus ſubiectũ eſt, non poſſunt eſſe ſpecies niſi eis genus, uelut materia ſupponat: accidentia uero eſſe nõ poſſunt niſi eis ſpecies ſupponatur. nam manifeſtum eſt genus quidem ante ſpecies eſſe, accidẽtia uero poſt ſpecies. Rurſus alia differentia, quoniã genus neque intenſionem neque remiſſionem ſuſcipere poteſt, quo fit ut quæ participabãt genere, æqualiter eius nomen diffinitionẽq; ſuſcipiant. omnes enim homines æqualiter animalia ſunt, eodemq; modo equi. nec non inter ſe homo atq; equus & cætera animalia comparata æque animalia prædicantur. Accidentis uero participatio & intenditur & remittitur. Inuenies enim quemlibet paulò diutius ambulantẽ, & paulò amplius nigrũ: & ſi in ipſis æthiopibus conſiderabis, omnes non æque nigro colore eſſe obductos inuenies. Alia quoq; differẽtia eſt, quoniã omne accidens in indiuiduis principaliter ſubſiſtit: genera uero ſpeciebus & indiuiduis priora ſunt. niſi enim ſingulariter corui nigredine infecti eſſent, corui ſpecies nigra eſſe nullo modo diceretur, ita fit ut accidentia poſt indiuidua uideantur. Nam ſi prius eſt id cui aliquid accidit quàm illud quod accidit, non eſt dubium prius eſſe indiuidua, poſterius uero accidens: genera uero & ſpecies ſupra indiuidua cõſiderantur. hoc idcirco fit, quoniã de his omnibus prædicantur, eorumq; ſubſtãtiam propria prædicatione cõſtituunt. Sed dici poteſt genera quoq; & ſpecies poſteriora indiuiduis inueniri. niſi enim ſint ſinguli homines, ſingulique equi, homines atq; equi ſpecies eſſe non poſſunt: & niſi ſint ſingulæ ſpecies, earum genus animal eſſe non poterit. Sed meminiſſe debemus ſuperius dictum eſſe genus non ex his ſumere ſubſtantiam de quibus prædicatur, ſed de eo potius quod differentijs conſtitutiuis eius ſubſtantia formaq; perficitur. Itaq; ſi genus quidem diuiſiuis differentijs interẽptis non perimitur, ſed manet in iis, quæ eius conſtitutiuę ſunt, quę eius formam diffinitionemq; perficiunt: cumq; differentiæ diuiſiuę generis ſpeciebus ſint priores (ipſæ enim ſpecies conformant atq; conſtituunt) non eſt dubium, quin genus etiam pereuntibus ſpeciebus poſſit in propria permanere ſubſtantia, ita de ſpecie permanere ſubſtantiam, idem de ſpeciebus dictum ſit. Species enim ſuperioribus differentijs non poſterioribus indiuiduis formantur. Quæ cum ita ſint, ſpecies quoq; ante indiuidua ſubſiſtũt: accidentia uero niſi ſint quibus accidũt, eſſe non poſſunt: nullis uero prius accidũt quàm indiuiduis. Hęc enim generationi & corru-

ptioni

ptioni ſuppoſita, uarijs ſemper accidentibus permutantur. Illam quoq; annumerat differentiam quæ dicta eſt ſuperius, quòd genus quia rem demonſtrat & de ſubſtantia prædicatur, in eo ꝙ quid eſt dicitur: accidens uero in eo quod quale eſt, aut in eo quod quomodo ſeſe habet res. nam ſi qualitatē interroges, accidens reſpondebitur, ut ſi qualis eſt coruus? niger. Si quomodo ſe habet? aliud rurſus accidēs, aut ſedet, aut uolat, aut crocitat. Nam cum accidens in nouem prædicamenta diuidatur, qualitem, quātitatem, ad aliquid, ubi, ſitum, habitum, quando, facere, pati, cętera quidem omnia in quomodo ſe habet interrogatione ponuntur: qualitas uero in qualitatis ſciſcitatione reſpōderi ſolet. nam ſi interrogemur qualis eſt æthiops? reſpōdebimus accidens, id eſt niger. Si quomodo ſe habet Socrates? tunc dicimus aut ſedet, aut ambulat, aut ſuperiorum aliquod accidentium.

Genus itaq; quomodo ab alijs quatuor differat dictū eſt. Contingit autē etiā unūquodq; aliorū differre ab alijs quatuor: ut cū quinq; quidem ſint, & unū quodque ab alijs quatuor differat, quater quinq; uiginti fiāt omnes differentiæ. ſed non ſic ſe res habet, ſed ſemper poſterioribus enumeratis, & ſecundis quidem una differentia ſuperatis, propterea quia iam ſumpta eſt: tertijs uero duabus, quartis uero tribus, quintis uero quatuor, decem ſunt omnes differētiæ, quatuor, tres, duę, una. Genus etenim quo differt à differētia & à ſpecie, & à proprio, & ab accidēte dictū eſt: quatuor ergo ſunt generis differentię. differentia uero quo differt à genere dictum eſt, quando quo differt genus ab ea dicebatur. relinquitur ergo quo differat à ſpecie, proprio, & accidēti dicere, et ita ſiunt tres. Rurſus ſpecies quo quidē differt a differētia, dictum eſt, quādo quo differt à ſpecie differētia dicebatur: & quo differat à genere, dictū eſt quando quo differat genus à ſpecie dicebatur. reliquū eſt igitur quo differat ſpecies à proprio & ab accidenti dicere, & ſunt duæ hæ differentię. Quo autē differt propriū ab accidenti relinquitur. Nam quo à genere & ſpecie, & differentia differat, prædictū eſt in illorū ad ipſum differentijs. quatuor igitur ſumptis generis differentijs ad alia, tribus uero differentiæ, duabus ſpeciei, una autem proprij ad accidēs, decem erunt omnes, quarū quatuor quæ erant generis ad reliqua, ſuperius demonſtrauimus.

Quoniam differētias atq; cōmunitates generis ad differentiam, ſpeciem, proprium atq; accidens, idem quoq; de cæteris facere contendens prædicit, quot omnes differētię poſſunt eſſe quæ inter ſe comparatis cōmiſtiſq; rebus ijs quæ ſupra poſitæ ſunt efficiātur. Sunt autem uiginti, nam cum quinque ſint res, & unaquæque res earum à quatuor alijs differat, quinquies quater differentiæ fiunt. quod appoſitarū literarum manifeſtatur exemplo. Sint quinq; res ueluti quinque literæ. a. b. c. d. e. differat igitur a, quidem ab alijs quatuor, id eſt b. c. d. e. fient quatuor differentiæ. rurſus b. differat ab alijs quatuor, id eſt a. c. d. e. erunt rurſus quatuor, quæ ſuperioribus iunctæ octo coniungunt: c uero tertia à reliquis differt quatuor, uidelicet a. b. d. e. quæ quatuor differentiæ ſuperioribus octo copulatę duodecim reddunt. Quarta. d. ſi reliquis quatuor cōparetur, differt æque ab eiſdem, id eſt a. b. c. e. fient igitur rurſus quatuor quæ ſuperioribus xij. appoſitæ, xvi. copulant. Quod ſi ultima e. ab alijs quatuor differat, uidelicet a. b. c. d. fient aliæ quatuor differentiæ, quæ compoſitæ prioribus, xx. perficiunt, & ſit quidem huiuſmodi deſcriptio.

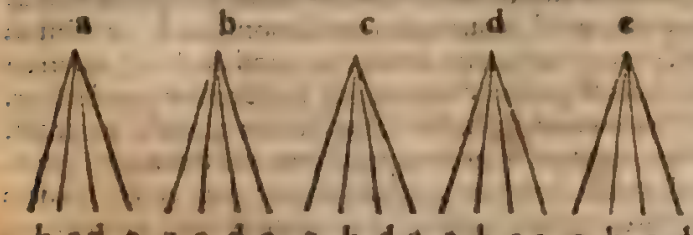

Quę cum ita sint, in generibus quoq; & speciebus & cæteris idem cõsiderabitur. Erũt ergo quatuor differentiæ, quibus genus à differẽtia specie, proprio, accidẽtiq; disiungit. Aliæ rursus quatuor, qbus differẽtia à genere, specie, proprio atq; accidenti discrepat. Rursus quatuor speciei ad genus, differẽtiam, propriũ atq; accidẽs. Quatuor etiã proprij ad genus, differentiã, speciẽ, atque accidẽs. Quatuor insuper accidẽtis ad genus, differentiã, speciẽ atq; propriũ: quę cõiunctæ omes uiginti explicant differentias. Sed hoc fiet si ad numeri referatur naturam, comparationisq; alternationem. nam si ad ipsas differentiarũ naturas uigilãs lector aspiciat, easdẽ sæpe sumptas differentias inueniet. Quo enim genus differt à differentia, eodẽ differentia distat à genere: & quo differentia distat à specie, eodẽ species à differentia dissgregatur, & in cæteris eodẽ modo. In hac igitur differentiarũ dispositione, quam supra disposui, easdem sæpius annumeraui. At si differentiarum similitudines detrahamus decem fient omnino differentię, quas ad præsentẽ tractatũ uelut diuersas atq; dissimiles oportet assumi. Age enim differat genus à differentia, specie, proprio atq; accidenti, quatuor differẽtijs, quas suprà iam diximus. Item sumamus differentiam, distabit hęc à genere primum, de hinc à specie, proprio atque accidenti: sed quo discrepet à genere iam superius explicatum est, cum diceremus quo genus à differẽtia discreparet. Detracta igitur hac cõparatione, quoniam suprà cõmemorata est, relinquuntur tres discrepantiæ, quibus differentia à specie, proprio, accidentiq; disiungitur, quæ iunctæ cum superioribus quatuor, septem reddũt differẽtias. Post hanc species si sumatur, quatuor quidem eius erunt differentiæ secũdum numeri diuersitatẽ, cum ad genus, differentiã, proprium atq; accidẽs cõparatur, sed priores duæ comparationes iam dictæ sunt. nam quo species differat à genere tunc dictum est, cum quid genus differret à specie dicebamus: quo uero species à differentia distet commemoratum est, cum differentiæ ad speciem dissimilitudines redderemus. Quibus detractis duę supersunt integræ atque intactæ speciei ad proprium & accidens discrepantiæ. Quę iunctæ cum septem, nouem differentias copulant: proprij uero si ad numerum differentię cõsiderentur, quatuor erunt scilicet ad genus, differentiam, speciem atq; accidens cõparati. quarũ quidem tres superiores differẽtię iam dictę sunt. Nam quid à genere proprium distet, tunc dictum est, cum quid genus à proprio distaret ostendimus. Rursus quid propriũ à differentia discrepet, in colligenda distantia differẽtiæ proprijq; superius demonstratũ est: nam quid proprium differat à specie, tũc expositum est, quando quid species distaret à proprio dicebat. Restat igitur differentia una proprij ad accidens, quæ superioribus iuncta, decem differẽtias claudit: accidentis uero ad cætera possent quidem esse quatuor, nisi iam omnes probarentur esse consumptæ. Nam quid differat uel genus, uel differentia, uel species, uel propriũ ab accidenti suprà monstratum est: nec sunt plus diuersæ differentiæ accidentis ad cætera, quàm cæterorum ad accidens. Itaq; fit, ut cum sit quinque rerum numerus, si prima assumatur, quatuor fiant differentiæ: si secũda, tres, uincanturq; secundę rei ad cæteras differentiæ, à primis ad cæteras una tãtum distãtia. Nam cum prima habuerit quatuor, secunda retinet tres: tertia uero si sumatur, duas habebit differentias, quę uincuntur à primis quatuor differẽtijs duabus. quarta uero si sumatur unam habebit differentiam, quę uincitur à primis quatuor differẽtijs tribus. quinta uero, quoniam nullam habebit omnino differẽtiam nouã, totis quatuor à primis differentijs superatur, atq; hoc numerorũ gradu quidem usque ad denarium numerum tenditur, quatuor, tres, duæ, una: ut generis quidem quatuor, differentiæ uero tres, speciei duæ, proprij una, accidentis

accidẽtis nulla sit. Primæ generis quidẽ cõparationes quatuor nouas tenẽt differentias: secũdę uero differẽtię cõparationes tres nouas tenẽt. una enim superius enumerata est: uincit autẽ à primis quatuor nouis differentijs una tantũ: speciei uero tertia cõparatio duas tantũ habet differẽtias nouas, duas quippe superius enumeratas cognoscimus, & uincitur à quatuor primis duabus tantũ differentijs nouis: propriũ uero unam tãtum retinet nouam, quoniam tres habet superius enumeratas, uincituręs à prima, nouis tribus differentijs: quinti uero accidentis comparationes, quoniã nullam retinent nouam differentiã, totis quatuor à primis generis transcendũtur. Atęs ad hunc modum ex uiginti differentijs secundum numerum decem secundũ dissimilitudinẽ contrahuntur, ut tamen has secundũ dissimilitudinẽ differentias non in quinario tantum numero, uerum in ęteris quoęs notas habere possimus, dabitur regula talis, quę plenam differẽtiarum dissimilitudines in qualibet numeri pluralitate reperiat. Propositarum enim numero rerum si unum dempseris, atęs id quòd dempto uno relinquitur, in totam summam numeri multiplicaueris, dimidium eius quod ex multiplicatione factum est, coequaliter ei pluralitati quam propositarum rerum differentiæ continebant. Sint ergo res quatuor, a. b. c. d. his aufero unã, fiunt tres. has igitur per totam summam quater multiplico, fient duodecim. horum si dimidium teneo, sex erũt. Tot erunt igitur differẽtiæ inter se rebus quatuor cõparatis. a. quippe ad b. & c. & d. tres retinet differentias. Rursus b. ad c. & d. duas. c. uero ad d. unã. quæ iunctæ senarium numerum complent: atque hanc quidem regulam simpliciter ac sine demonstratione nunc dedisse sufficiat. In prędicamẽtorum uero expositione, ratio quoque cur ita sit, explicabitur.

Cõmune ergo est differentiæ & speciei æqualiter participari. homini enim æqualiter participant particulares homines, & rationali differentia. Commune quoęs est & semper adesse his quæ eorum participant. semper enim Socrates rationalis est, & semper homo est.

Dictũ est sæpius ea quæ substantiam formãt nec remissione cõtrahi, nec intensione produci. unicuięs enim id ęs est, unũ atęs idem est. Quod si differẽtia specierum substantiã monstrat, species uero indiuiduorũ, ęqualiter utraęs ab intẽsione & remissione seiuncta sunt, quo fit ut æqualiter participentur. Omnes enim indiuidui mortales sunt atęs rationales sicut homines. nam si idem est esse homini quod est esse rationale, cum omnes homines æque sint homines, necesse est ut sint æqualiter rationales. Aliud quoęs cõmune habet differẽtia cũ specie, quoniã ita differentiæ sui participantia nõ relinquũt ut species. semper enim Socrates rationalis est. Socrates enim quia rationabilitate participat, semper homo est, quia scilicet humanitate participat. ut igitur differentiæ sui participantia non relinquunt, ita species his quę eam participant semper adiuncta est.

Propriũ autem est differentiæ quidẽ in eo quod quale sit prędicari, speciei uero in eo quod quid est: nam & si homo uelut qualitas accipiatur, non erit tamen simpliciter qualitas, sed secundũ id quod generi aduenientes differenti eum cõstituerunt. Amplius, differentia quidẽ sępe in pluribus speciebus cõsideratur, quemadmodũ quadrupedes in pluribus animalibus specie differentibus: species uero in solis his quæ sub una specie sunt indiuiduis. Amplius, differentia quidem prior est ea specie quę est sub ipsa. simul enim ablatũ rationale, interimit hominem: homo uero interẽptus non aufert rationale, cum superfit Deus. Amplius, differẽtia quidem componitur cum alia differentia. rationale enim & mortale compositum est in substantiam hominis: species uero speciei non cõponitur, ut gignant alterã speciem, quędam

enim equa cuidam asino permiscetur ad muli generationē. equa enim simpliciter asino conueniens nunquam perficeret mulum.

Expositis cōmunitatibus quantū ad institutionem pertinebat differentiæ & speciei, earundē nunc dissimilitudines colligit dicens: differunt ꝙ species in eo ꝙ quid sit prędicatur, differentia autē in eo quod quale sit. Huic differentię poterat quæstio occurrere. nam si humanitas ipsa quæ species est, qualitas quędā est, cur dicat species in eo quod quid sit prædicari, cum propter quandā suę naturę proprietatē quędam qualitas esse uideatur. Huic respondemus, quia differentia solum qualitas est: humanitas uero nō solum est qualitas, sed tantū qualitate perficit. Differētia enim superueniēs generi speciē facit: ergo genus quadā differētiæ qualitate formatum est ut procedat in speciem: species uero ipsa qualis quidē est secundū differētiam illius quæ est pura ac simplex qualitas, qua scilicet perficit & cōformatur: qualitas uero ipsa pura simplexq; nullo modo est, sed ex qualitatibus effecta substātia. Itaq; iure differentia quæ pure ac simpliciter qualitas est in eo ꝙ quale est scisciantibus respondet, species uero in eo quod quid sit: licet ipsa quoq; quædā qualitas sit nō simplex, sed ab alijs qualitatibus informata. Rursus illa quoq; differētia est, quia plures differētia sub se species cōtinet: species uero tantū indiuiduis præest. Rationalitas enim & hominē claudit & Deum: quadrupes, equū, bouem, canem, & cætera: homo uero sola indiuidua. atq; in alijs speciebus eadē ratio est. Idcirco enim diffinitiones quoq; secutæ sunt, ut differentia uocaret, quòd de pluribus specie differentibus in eo ꝙ quale sit prædicet: species uero ꝙ de pluribus numero differētibus in eo ꝙ quid sit prędicet. Ideo etiā superioris naturæ sunt differentię q̄ species, quoniam cōtinentes sunt specierū. nam si quis auferat differentiā, speciē quoq; sustulerit, ut si quis auferat rationabilitatē hominem Deumq; cōsumpserit: si quis uero hominē tollat, rationabilitas manet in reliquis speciebus constituta: igitur differentiæ distāt à specie, ꝙ una differentia plures species cōtinere potest, species uero nullo modo. Alia rursus est differentia, quoniā ex pluribus differentijs una species iungit: ex pluribus uero speciebus nulla speciei substātia copulat. Iunctis enim differentijs mortali ac rationali factus est homo: iunctis uero speciebus nulla unquam species informat. Quod si quis occurrat dicens: quoniā permistus asino equus efficit mulum, nō recte dixerit. Indiuidua enim indiuiduis iūcta, indiuidua rursus alia fortasse perficiūt, ipse uero equus simpliciter, id est uniuersaliter, & asinus uniuersaliter neq; pmisceri possunt, neq; aliquid si cogitatione misceant, efficiūt. Cōstat igit differētias quidē plurimas ad unius speciei substantiam cōuenire: species uero in alterius speciei naturam nullo modo posse cōgruere.

Differentia uero & proprium commune quidem habent æqualiter participari ab ijs quæ eorum participant. æqualiter enim rationalia, rationalia sunt: & risibilia, risibilia. item semper & omni adesse commune utriq; est. si enim curtetur qui bipes est, tamē id ad ꝙ natū est semper prædicatur. nā & risibile ad id ꝙ natū est semper dicitur, sed nō in eo quod semper rideat.

Nunc differentię propriaq; cōmunia cōtinua oratione prosequitur. Cōmune enim dicit esse proprio ac differētiæ, ꝙ æqualiter participant. æque enim omnes homines rationales sunt, æque risibiles. illud, quia substantiā monstrat: istud, quia est æquū propriæ speciei, & subiectā speciē nō relinquit. Aliud etiam his cōmune subiungit: æqualiter enim differentia semper subiectis adest, ut propriū. semper enim homines rationales sunt, ut semper quoq; risibiles. Sed obijci poterat non semper esse bipedem hominē, cū sit bipes differentia, si unius pedis perfectione curtet, q̄ tali modo soluimus quęstionē. Propria & differētię nō in eo ꝙ semper habeant, sed in eo ꝙ semper naturaliter haberi possunt, semper dicunt adesse subiectis. Si enim quis curtet pede, nihil attinet ad naturā, sicut nihil ad detrahēdum propriū ualet, si homo non rideat. Hęc enim nō in eo quod adsint, sed in eo ꝙ per naturā adesse possint, semper adesse dicuntur.

dicuntur. Ipsum enim semper non actu esse dicimus, sed natura. Nūquam enim fieri potest, ut per naturæ ipsius prouidentiam nō semper homo bipes sit, etiam si fieri potest ut uno pede uel ambobus curtet̄, uel etiā si diminuto pede natus sit. in his enim non speciei atq; substantiæ, sed nascenti individuo derogatur.

Propriū aūt differentiæ est, quòd hęc quidem de pluribus speciebus dicit̄ sępe, ut rationale de homine & de Deo: propriū uero de una sola specie, cuius est proprium. Amplius, differentia illis est consequens, quorum est differentia, sed non cōuertitur: propria uero conuersim prædicātur de his quorum sunt propria, propter id quod conuertuntur.

Distat à proprio differētia, quia differētia plures species claudit, ac de his omnibus prędicat̄: propriū uero uni tantū speciei coniungitur atq; æquat̄. Rationale enim de homine atq; de Deo prędicatur: quadrupes uero de equo & cęteris quadrupedibus. Risibile uero unā tantū speciē cōtinet, id est hominem. unde fit ut differentia semper speciem cōsequatur, species uero differentiam minime. Propriū uero ac species alternis sese uicibus æqua prædicatione comitant̄: sequi uero dicit̄ aliquid, quando quælibet re prius nominata, posterius reliqua cōuenit nuncupari: ut si dicā omnis homo rationabilis est, prius hominē, posterius differentiā posui. sequit̄ ergo differētia speciē. At si conuertā nomina dicamq;, omne rationabile homo est, propositio nō tenet ueritatē. igitur species nulla ratione differentiā comitat̄: propriū uero & spēs, quia cōuerti possunt, mutuo se sequūtur: ut omnis homo risibilis, & omne risibile homo.

Differentiæ autem & accidenti commune quidem est de pluribus dici: commune uero ad ea quæ sunt inseparabilia accidētia semper & omnibus adesse. bipes enim semper adest & omnibus coruis, & nigrum similiter.

Duo quidē differētiæ & accidētis cōmunia, pponit, quorū unū inseparabilibus & separabilibus accidētibus cū differētia cōmune est: ab altero uero separabile accidens segregat̄. Tantū uero inseparabile secūda cōmunione claudit̄. Est enim cōmune differētię cū omnibus accidētibus de pluribus prædicari. nā & separabilia & inseparabilia accidentia sicut differētia de pluribus speciebus & individuis prędicant̄: ut bipes de coruo atq; cygno nuncupatur, & de his individuis quæ sub coruo & cygno sunt. Itē de eodē coruo atq; cygno albū & nigrū, quę sunt inseparabilia accidētia, pdicantur. Amoulare enim uel stare, dormire ac uigilare de eisdē dicimus, quę sunt accidentia separabilia: reliqua uero cōmunitas ea tantū accidentia uidet̄ includere quę sunt inseparabilia. nam sicut differentia semper subiectis speciebus adhęrescit, ita etiā inseparabilia accidentia nunq; uidentur deserere subiectū. ut enim bipes quod est differentia, nūquam coruorum speciem derelinquit. ita nec nigrum quod accidēs inseparabile est. differentia uero idcirco non relinquit subiectū, quoniam eius substantiam complet ac perficit: accidens uero huiusmodi est, quia nō potest separari. neq; enim posset esse accidens inseparabile, si subiectum aliquando relinqueret.

Differunt aūt quòd differentia quidem continet & non continetur. cōtinet enim rationalitas hominem & Deū: accidentia uero quodāmodo cōtinent, eo quòd in pluribus sunt, & quodammodo continentur, eo quòd non unius accidentis susceptibilia sunt subiecta, sed plurimorum. Et differētia quidem intensibilis est & irremissibilis: accidentia uero minus & magis recipiunt. Amplius, impermistæ sunt quidē cōtrariæ differentiæ, miscentur uero contraria accidentia. Huiusmodi quidem cōmuniones & proprietates differentię & cæterorū sunt: species uero quo quidē differat à genere & differen-

tia,

rentia, dictum est quando dicebamus quo genus & differentia differat à cæteris, reliquum est quo differat à proprio & accidenti dicere.

Post differentiæ & accidẽtis redditas cõmunitates, nunc de eorũ differentijs tractat, ac primũ quidẽ talem proponit: Differentia omnis inquit speciem cõtinet. Rationabilitas enim continet hominẽ, quoniã plus rationabilitas quàm species, id est homo prædicat. supergressa enim substantiã hominis in Deũ usq; diffunditur. Accidentia uero aliquãdo quidem cõtinent, aliquãdo cõtinentur. Cõtinent quidem, quia quodlibet unũ accidens speciebus adesse pluribus cõsueuit, ut albũ cygno & lapidi: ut nigrũ coruo & æthiopi atq; ebeno. Cõtinent uero, quoniã plura accidẽtia uni accidũt speciei, ut uideat illa species plura accidẽtia cõtinere. cũ enim æthiopi accidit ut sit niger, accidit ut sit simus, ut crispus, quæ cũcta accidẽtia sunt æthiopis, spẽs est, quæ est homo, intra se plurima accidentia uidet includere. Huic occurri potest: qm̃ differentiæ & q; aliquo modo cõtinent, alio modo cõtinẽt, ut rationabilitas cõtinet hominẽ. (plus enim & de homine prædicat) cõtinetur quoq; ab homine, quoniã nõ solũ hanc differentiã homo cõtinet, uerũetiã mortale. Respõdebimus cõtra hoc, Omnia quæcunq; substantialiter de pluribus prædicantur, ab his de quibus dicũtur non poterũt cõtineri. quo fit ut differẽtia quidẽ non cõtineantur à specie, & si sint plures differentiæ quæ speciẽ informent. Accidẽtia uero cõtinentur, quoniã accidentia speciei substantiã nulla prædicatione cõstituunt. nam nec propriè uniuersalia dicũtur accidentia, cum de speciebus pluribus dicũtur: differentiæ uero maxime dicũtur uniuersalia & proprie. Quę enim quorũlibet uniuersalia sunt, ea necesse est eorũ quorũ sunt uniuersalia etiã substantiã continere. quo fit ut quia substantiã differentiæ monstrant, intensione ac remissione careant. una enim quæq; substantia neq; cõtrahi neq; remitti potest. At uero accidentia quoniã nullam cõstitutionem substãtiæ profitentur intentione crescunt, & remissione decrescũt. Illa quoq; eorũ est differentia, quòd differentiæ cõtrariq; permisceri, ut ex eis fiat aliquid, non quæũt: accidẽtia uero cõtraria, & quædã medietas ex alterutra cõtrarietate cõiunguntur. Ex rationabili enim & irrationabili nihil in unũ iungi potest: ex albo uero & nigro cõiunctis fit aliquis medius color. Expositis igit̃ distantijs differẽtiq; ad cætera. restat de specie dicere, cuius quidẽ differentias ad genus ante collegimus, cum generis ad speciẽ differẽtias dicebamus, eiusdem etiam speciei distantias ad differentiã diximus, cum differẽtiæ ad speciem dissimilitudines mõstrabamus. Restat igitur speciem proprio & accidẽti communione coniungere, tum differentijs segregare.

Speciei uero & proprij cõmune est quidẽ de se inuicẽ prædicari. nam si homo est, risibile est: ac si risibile, homo. risibile uero secundũ id q; natũ est ridere accipi, sæpe iam dictũ est. Cõmune est quoq; æqualiter participari: æqualiter enim insunt spẽs his quæ eorũ participãt, & ppria quorũ sunt propria.

Commune inquit habent proprium atq; species ad seipsa prædicationes habere conuersas. Nam sicut species de proprio, ita proprium de specie prædicatur. nam ut est homo risibilis, ita est risibile homo: idq; iam superius dictum esse cõmemorat, cuius cõmunitatis rationẽ subdit, eam scilicet qua æqualiter species indiuiduis participantur, sicut eadem propria his quorum sunt propria: quæ ratio non uidetur ad conuersionem prædicationis accommodata, sed potius ad illam aliam similitudinem, quia sicut species æqualiter ab indiuiduis participantur, ita etiam propria. æque enim Socrates & Plato homines sunt, sicut etiam risibiles. Itaq; tanquã aliam cõmunionem debemus accipere illud quod est additum: æquãliter enim sunt species his quæ eorum participant, & propria quorum sunt propria. An magis intelligendum est hoc modo dictum, tãquam si diceret, Aequalia sunt species & propria. nam quia species eorum sunt species, quæ speciebus ipsis participant: & propria eorum propria, quæ

propriꝭ participãt. propriũ atq; ſpecies æqualiter utriſq; inſunt, id eſt neq; ſpecies ſuperuadit ea quę ſpecie participant, neq; propria ſuperuadũt ea quæ propriꝭ participãt. Cũq; hæc propria ſpecierũ ſint propria, ſpecies ac propria æqualia eſſe neceſſe eſt, atq; inuicem prædicari.

Differt autem ſpecies à proprio, quoniã ſpecies quidem poteſt & alijs eſſe genus, propriũ uero aliarũ ſpecierũ eſſe impoſſibile eſt. Et ſpecies quidẽ ante ſubſiſtit quàm propriũ, propriũ uero poſt fit in ſpecie. oportet enim ante hominẽ eſſe ut ſit riſibile. Amplius ſpecies quidẽ ſemper actu adeſt ſubiecto, propriũ uero aliquãdo actu, poteſtate uero ſemper. homo enim ſemper actu eſt Socrates, non uero ſemper ridet, quamuis ſit natura ſemper riſibilis. Amplius, quorũ termini differentes ſunt & ipſa ſunt differentia: eſt autem ſpeciei quidẽ eſſe ſub genere, & de pluribus differentibus numero in eo quod quid ſit prędicari, & cętera huiuſmodi: ꝓprij uero eſt, ſoli & omni, & ſemp adeſſe.

Primam proprij & ſpeciei differentiam dicit, quoniam ſpecies poteſt aliquando in alias ſpecies deriuari, id eſt poteſt eſſe genus: ut animal, cum ſit ſpecies animati poteſt eſſe genus hominis (ſed nunc nõ de his ſpeciebus loquit̃ quę ſunt ſpecialiſſimæ, atq; hunc cõfundere uidet̃ errorẽ, ꝙ cũ de his ſpecibus dicere propoſuerit quę eſſent ultimæ, nũc de his quę ſunt ſubalternę, & ſępe locũ generis obtineant differit) propria uero nullo modo genera eſſe poſſunt, quoniã ſpecialiſſimis adæquantur. Quæ quoniã genera eſſe nequeũt, nec propria quę ſunt ipſis ęqualia eſſe permittunt̃. Rurſus ſpecies ſemper ante ſubſiſtit ꝙ propriũ. niſi enim ſit homo, riſibile eſſe nõ poterit, & cũ iſta ſimul ſint, tamẽ ſubſtantiæ cogitatio p̃cedit proprij rationẽ. Omne enim propriũ in accidẽtis genere collocat̃. Eo enim differt ab accidẽti, quia circa omnẽ ſolam quãlibet unam ſpeciẽ uim propriæ p̃dicationis cõtinet: accidens aũt quãdo cõtinet ad multas ſpecies poteſt diffundi. Quod ſi priores ſunt ſubſtãtiæ ꝙ accidentia, (ſpecies uero ſubſtãtia eſt, propriũ uero accidẽs) nõ eſt dubiũ, quin prior ſit ſpecies, propriũ uero poſterius. Diſcernunt̃ etiam ſpecies à proprio actus poteſtatisq; natura, ſpecies enim actu ſemp indiuiduis adeſt, propria uero non ſemper, ſed aliquoties actu, poteſtate autẽ ſemper. Socrates enim & Plato actu ſunt homines, nõ uero ſemper actu rident, ſed riſibiles eſſe dicũtur, quia tametſi nõ rideãt, ridere tamẽ poſſunt. Natura itaq; ſpecies, ut ꝓpriũ ſemper ſubiectis adeſt, ſed actu ſpecies, propriũ uero nõ ſemper actu, ut dictũ eſt. At rurſus quoniã diffinitio ſubſtantiã mõſtrat, quorũ diuerſæ ſunt diffinitiões, diuerſas neceſſe eſt eſſe ſubſtantias: ſpeciei uero & proprij diuerſæ ſunt diffinitiones, diuerſæ igitur ſunt ſubſtãtię. Eſt aũt ſpeciei diffinitio ſub genere eſſe, & de pluribus numero differentibus in eo quod quid ſit prædicari, quam ſi ſuperius frequenter expoſitam nunc iterare non opus eſt. Proprium uero ita diffinitur: Propriũ eſt ꝙ uni & omni & ſemper ſpeciei adeſt. Quod ſi diffinitiones diuerſæ ſunt, non eſt dubiũ ſpeciem, & proprium ſecundũ naturæ ſuę terminos diſcrepare.

Speciei uero et accidẽtis cõmune quidẽ eſt de pluribus prędicari. rarę uero ſunt alię cõmunitates, ꝓpterea ꝙ plurimũ diſtãt à ſe accidẽs, et id cui accidit.

Speciei & accidentis ſimilitudinẽ cõmunem dicit de pluribus prædicari. de pluribus enim dicitur ſpecies, ſicut & accidẽs. Raras uero dicit eſſe alias eorum cõmuniones, idcirco quoniã longè diuerſum eſt, id ꝙ accidit, & cui accidit. Cui enim accidit ſubiectum eſt atq; ſuppoſitũ. Quod uero accidit ſuperpoſitũ eſt, atq; aduenientis naturę. Item quod ſupponitur ſubſtantia eſt, quod uero uelut accidens prædicatur, extrinſecus uenit. Quæ omnia multam eius quod eſt ſubiectum, & eius quod eſt accidens differentiam faciũt, tamen inueniri etiam alię poſſunt ſpeciei & accidentis inſeparabilis cõmunitates, ut ſemper ſubiectis adeſſe. æque enim homo ſingulis hominibus

ſemper

ſemper adeſt,& inſeparabilia accidentia ſingulis indiuiduis præſto ſunt: & quòd ſicut ſpecies de his quę continet indiuidua,æque de pluribus, ut accidentia indiuiduis prædicantur.Nam homo de Socrate, Platone, nigrum uero atq; album de pluribus coruis,& cygnis quibus accidit,nuncupatur.

Propria uero utriuſq; ſunt,ſpeciei quidē in eo quod quid eſt prędicari de his quorum eſt ſpecies,accidentis aūt in eo quod quale eſt,uel quomodo ſe habens. Amplius unamquāq; ſubſtantiā,una quidē ſpecie participare, pluribus autem accidētibus,& ſeparabilibus,& inſeparabilibus. Et ſpecies quidē ante intelligi poſſunt quàm accidētia,etiamſi ſint inſeparabilia.oportet enim ante eſſe ſubiectū,ut illi aliquid accidat:accidētia uero poſterioris generis ſunt,et aduentitiæ naturæ. Et ſpeciei quidem participatio æqualiter eſt,accidentis uero uel ſi inſeparabile ſit, non æqualiter. æthiops enim plus alio æthiope habebit colorē uel intenſum,uel remiſſum ſecundū nigredinē. Reſtat igitur de proprio & accidenti dicere. quo enim propriū à ſpecie, & differentia, & genere differt,dictum eſt.

Quod nunc propriū ſpeciei & accidentis ſe exequi pollicet, tale propriū intelligendum eſt,quod ſuperius dictū eſt,ad cōparationem dicatur differentiū rerum.Species uero in eo q̄ quid eſt prædicatur, accidens uero in eo quod quale eſt, qua differentia nō ab accidētibus ſolum ſpecies diſcernit, uerūetiam à differētijs & propriis, nec ſolum ſpecies ab eiſdē,uerūetiam genus. Præterea quòd ſpecies in eo q̄ quid eſt prædicatur,accidens uero in eo quod quomodo ſe habeat. id quoq; cōmune eſt ſpeciei cū genere,genus quippe ab accidēti in eo quod quid eſt, & quomodo ſe habeat prædicatione diuiditur. Itē unamquāq; ſubſtantiā una uidetur ſpecies cōtinere, ut Socratē homo, atq; ideo Socrati una tantū propinquitas ſpeciei eſt hominis. Rurſus indiui duo equo una ſpecies equi eſt proxima,itēq; in cæteris. unicuiq; enim ſubſtantię una ſpecies præeſt,at uero unicuiq; ſubſtātiæ nō unū accidens iungit. unicuiq; enim ſubſtantiæ plura ſemper accidentia ſuperueniūt, ut Socrati quòd caluus,q̄ ſimus, quòd glaucus,quòd propenſo uentre, & in alijs quidē ſubſtantijs de numero accidentium idem cōuenit dicere. De hinc ſemper ante accidentia ſpecies intelliguntur. niſi enim ſit homo cui accidit aliquod accidens eſſe nō poterit:& niſi ſit quęlibet ſubſtātia cui accidens poſſit adiungi,accidens nō erit. Omnis autē ſubſtantia propria ſpecie continetur.recte igitur prius ſpecies, accidētia uero poſterius intelligūtur. poſterioris enim ſunt generis, ut ait,& aduentitiæ naturæ. Nam quę ſubſtantiā non informant, recte aduentitiæ naturæ eſſe dicūtur,& poſterioris generis. His enim ſubſtantijs adſunt quæ antè differentijs informatæ ſunt: rurſus quoniā ſpecies ſubſtantiā mōſtrat, ſubſtātia uero (ut dictū eſt) intenſione ac remiſſione caret, ſpeciei participatio intenſionē remiſſionemq; nō ſuſcipit: accidēs uero uel ſi inſeparabile ſit,poteſt intenſionis remiſſionisq; cremēto & decremēto uariari,ut ipſum inſeparabile accidēs,quod æthiopibus ineſt,nigredo. Poteſt enim quibuſdam talis adeſſe ut ſit fuſcis proxima, alijs uero talis,ut ſit nigerrima. Reſtat nūc,ꝓprij accidētisq; cōmuniones ac differētias perſequi. Sed quo propriū differat à genere,ſpecie & differētia,ſuperius demonſtratū eſt,cū qd genus,ſpēs,& differētia à ꝓprio diſtaret oſtendimus. Nūc reliqua de cōmunitate & differētia cōſideratio eſt, quę ꝓpriū accidētib. aut iūgit aut ſegregat.

Cōmune autem proprij & accidētis inſeparabilis eſt,quòd præter ipſa nunquā cōſiſtant ea in quibus cōſiderantur. quemadmodū enim præter riſibile nō ſubſiſtit homo,ita nec præter nigredinē ſubſiſtit æthiops:& quemadmodum ſemper & omni adeſt proprium,ſic & inſeparabile accidens.

Quoniam

Quoniam prōprijs ſemper adeſt ſpeciebus, nec eas ullo modo relinquit, quoniamq; inſeparabile accidens à ſubiecto non poteſt ſegregari, hoc illis inter ſe uidetur eſſe cōmune, quòd ea quibus inſunt, præter propria & inſeparabilia accidentia, eſſe non poſſunt. Inſeparabilia uero accidentia cōparat proprio, quoniā ut in ſpecie dictū eſt rariſſimæ ſunt ſpeciei atq; accidētis ſimilitudines, quocirca multo magis proprij atque accidentis communitates difficile reperiuntur. accidens enim in contrariū diuidi ſolet, in inſeparabile accidens atq; ſeparabile: quæ uero ſub genere in cōtrarium diuiduntur, ea nullo alio niſi tantum generis prædicatione participant. Quod ſi proprium inſeparabile quoddā accidens eſt, à ſeparabili accidenti plurimum differt, atq; ideo nullas proprij & ſeparabilis accidentis ſimilitudines quærit. Sed quoniā ipſum proprium certis quibuſdam rationibus ab inſeparabilibus accidentibus differt, horum & communitates inueniri poſſunt: & inter ſe differentiæ, quarum una quidem ea eſt quam ſuperius expoſuimus, ſecunda uero quoniam ſicut proprium ſemper, & omni ſpeciei adeſt, ita etiam inſeparabile accidēs: nam ſicut riſibile omni homini, & ſempe r adeſt, ita etiam nigredo omni coruo, & ſemper adiuncta eſt.

Differt autem, quoniam proprium uni ſoli ſpeciei adeſt, quemadmodum riſibile homini: inſeparabile uero accidens, ut nigrum, non ſolum æthiopi, ſed etiam coruo adeſt, & carboni, & ebeno, & quibuſdā alijs. Amplius propriū conuerſim de eo cuius eſt proprium prædicatur: inſeparabile uero accidens conuerſim non prędicatur. Et propriorum quidem æqualis eſt participatio, accidentium uero hæc quidem magis, illa uero minus. Sunt quidem & aliæ communitates & proprietates eorum quæ dicta ſunt, ſed ſufficiunt hæc & ad diſcretionem ipſorum, & ad communitatis traditionem.

Proprij atq; accidētis prima quidem differentia eſt, quia proprium ſemper de una tantum ſpecie dicit, accidēs uero minime: ſed eius prędicatio in plurimas diuerſi generis ſubſtātias ſpeciesq; diffundit. riſibile enim de nullo alio niſi de homine prędicat. Nigrū uero q̄ eſt quibuſdā inſeparabile accidēs, tam coruo, & æthiopi quę diuerſa ſunt ſpecie, q̄ coruo atq; ebeno, quę differūt generibus nō tantū ſpecie, pręſto eſt. quo fit, ut proprijs quidē cōuerſio æqua ſeruet, in accidentibus uero minime. Quoniā enim propria in ſingulis eſſe ſuū habēt, atq; omnes cōtinent ſpecies proprias, cōuerſo ordine prędicant. Nam quod riſibile eſt, homo eſt: & q̄ homo, riſibile. nigrū uero nō ita, ſed ipſum quidē de his prędicari poteſt quibus ineſt. Illa uero ad huius prædicationē cōuerti retrahiq; nō poſſunt. nigrū enim de carbone, ebeno, homine, atq; coruo prędicatur, hęc uero de nigro minime. Nam quæ plura continent, de his quę continent prędicari poſſunt, ea uero quę continentur de ſeſe continentibus nullo modo prędicantur. Rurſus proprium quidem æqualiter participatur, accidens remiſſionibus atq; intenſionibus permutatur. omnis enim homo æque riſibilis eſt, æthiops uero nō ęqualiter niger eſt, ſed (ut dictū eſt) aliquis quidem paulo minus niger, alius uero teterrimus inuenit. Et de proprij quidē atq; accidētis differētijs ſatis dictū eſt. Reſtabat uero accidentis ad cętera cōmunione s proprietatesq; explicare, ſed iam ſuperius annumeratę ſunt cū generis, differētiæ, proprij, & accidētis ſimilitudines ac differētias aſſignauimus. Fortaſſe autē his inſtitutus animus, & ſolertior factus, alias præter eas, quas nunc diximus, cōmunitates & differentias quinq; rerū quę ſuperius ſunt poſitę reperiet, ſed ad diſcretionem atq; ad eorū ſimilitudines cōparandas eaſe rè quę ſunt dicta ſufficiant. Nos etiā quoniā promiſſi operis portū tenemus, atq; huius libri ſeriem primo quidem à rethore Victorino, poſt uero à nobis latina oratione conuerſam gemina expoſitione patefecimus, hic terminum longo ſtatuimus operi continenti quinque rerum diſputationem & ad prædicamenta ſeruienti.

ANITII

ANITII MANILII SE
VERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET
CONSVLARIS VIRI IN CATEGORIAS ARI-
STOTELIS LIBER PRIMVS.

EXPEDITIS his quæ ad prædicamenta Aristotelis Porphyrij institutione digesta sunt, hos quoq; commentarios in prædicamenta perscribēs mediocris styli seriem persecutus, nihil de altiorum quęstionum tractatione permiscui, sed dilucidandi moderatione seruata, nec angere lectorem breuitate uolui, nec dilatatione confundere. Quare prius breuiter huius operis aperienda uidet intentio, quę est huiusmodi: Rebus prę iacētibus, & in propria principaliter naturæ constitutione manentibus, humanum solum genus extitit, quod rebus nomina posset imponere. Vnde factum est, ut sigillatim omnia prosecutus hominis animus singulis uocabula rebus aptaret. Et hoc quidem, uerbi gratia, corpus, hominem uocauit, illud uero, lapidem, aliud lignum, aliud uero colorem. Et rursus quicunq; ex se alium genuisset, patris uocabulo nuncupauit. Mensuram quoque magnitudinis propriį forma nominis terminauit, ut diceret bipedale esse, aut tripedale, & in alijs eodem modo. Omnibus ergo nominibus ordinatis, ad ipsorum rursus uocabulorum proprietates figurasq; reuersus est, & huiusmodi uocabuli formam, quę inflecti casibus possit, nomen uocauit, quæ uero temporibus distribui, uerbū. Prima igitur illa fuit nominum positio, per quam uel intellectui subiecta uel sensibus designaret. Secūda cōsideratio, qua singulas pprietates nominū figurasq; perspicerent, ita ut primū nomen sit ipsum rei uocabulū: ut uerbi gratia, cum quælibet res homo dicatur. Quod autem ipsum uocabulum, id est homo, nomen uocatur, non ad significationem nominis ipsius refertur, sed ad figurā, idcirco quòd possit casibus inflecti. Ergo prima positio nominis secundum significationem uocabuli facta est, secunda uero secundum figurā: & est prima positio, ut nomina rebus imponerentur, secunda uero ut alijs nominibus ipsa nomina designarentur. Nam cum homo uocabulum sit subiectæ substātiæ, id quod dicitur homo, nomen est hominis, quod ipsius nominis appellatio est. Dicimus enim quale uocabulum est homo? & proprie respondetur, nomen. In hoc igitur opere hæc intentio est, de primis rerum nominibus, & de uocibus res significantibus disputare, non in eo quòd secundum aliquam proprietatem figuramq; formantur, sed in eo quòd significantes sunt. Nam quodcūque de substantia uel facere uel pati dicitur, non ita tractatur, quasi unum eorū casibus inflecti possit, aliud uero temporibus permutari, sed quasi aut hominem, aut equū, aut individuum aliquod, aut speciem genusue significet. Est igitur huius operis intentio de uocibus res significantibus, in eo quod significantes sunt pertractare. Hæc quidem est tempori introductionis, & simplicis expositionis apta sententia, quam nos nunc Porphyrium sequētes, quòd uidebatur expeditior esse planiorq; digestissimus. Est uero in mente de intentione, utilitate & ordine, tribus quæstionibus disputare, uidelicet in alio commentario quem cōponere proposui de eisdem categorijs ad doctiores, quarum una est quid prędicamentorum uelit intentio, ibiq; numeratis diuersorū sentētijs, docebimus cui nostrum quoq; accedat arbitrium, quod nemo huic in præsentia sententiæ repugnare miretur, cū uideat quanto illa sit altior cuius nō nimium ingredientium mentes capaces esse potuissent, ad quos mediocriter imbuendos ista conscripsimus. Afficiendi ergo, & quodammodo disponendi mediocri expositione sunt in ipsis quasi discipline huius foribus, quos ad hanc paramus scientiam admittere. Hanc igitur causam mutatæ sentētiæ utriusq; operis lector agnoscat, quod illic ad scientiam

ad ſcientiam Pythagricam perfectamq; doctrinam,hic ad ſimplices introducendo rum motus expoſitionis ſit accommodata ſententia:ſed nunc ad propoſitum reuertamur,ſitq; in præſens prædicamentorum intentio,quæ ſuperius eſt comprehenſa. id eſt de primis uocibus ſignificantibus prima rerum genera,in eo quod ſignificantes ſunt diſputare:& quoniam res infinitæ ſunt,infinitas quoque uoces,quæ ſignificent eas eſſe neceſſe eſt: ſed infinitorũ nulla cognitio eſt,infinita namq; animo comprehendi nequeunt. Quod autem ratione mentis circundari non poteſt,nullius ſcientię fine concluditur, quare infinitorum ſcientia nulla eſt:ſed hic Ariſtoteles non de infinitis rerum ſignificationibus tractat,ſed decem prædicamenta conſtituẽs,ad quæ ipſa infinita multitudo ſignificantium uocum referri debeat,terminauit: ut uerbi gratia,cum dico homo,lignum,lapis,equus,animal, plumbum,ſtannum, argentum,aurum,& alia huiuſmodi quæ nimirum infinita ſunt,hæc omnia ad unum ſubſtantiæ uocabulum deducãtur. Hæc namq;, & ſi qua ſunt alia quæ certe ſunt infinita uocabula,unum ſubſtantię nomen includit. Rurſus cum dico bipedale,tripedale, ſex,quatuor,decem,lineam,ſuperficiem,ſoliditatem,& quæcũque alia ex eodem genere quæ infinita ſunt,uno quantitatis nomine continentur, ut hæc omnia ſub quantitate ponantur. Rurſus cum dico album,uel ſcientiam,uel bonum, uel malum, uel alia huiuſmodi, quęque in hoc quoque genere infinita ſunt,unum tamen nomen cõcludens omnia qualitatis occurrit,& de alijs quoque ſimiliter. Rerum ergo diuerſarum indeterminatam infinitamque multitudinem, decem prædicamentorum pauciſſima numeroſitate concluſit,ut ea quæ infinita ſub ſcientiam cadere non poterãt, decem propriis generibus diffinita ſcientiæ comprehenſione claudantur. Ergo decem prædicamenta quę dicimus,infinitarum in uocibus ſignificationũ genera ſunt. ſed quoniam omnis uocum ſignificatio de rebus eſt,quæ uoce ſignificantur in eo quòd ſignificantes ſunt,genera rerum neceſſario ſignificabunt. Vt igitur cõcludenda ſit intentio,dicendum eſt in hoc libro de primis uocibus,prima rerum genera ſignificantibus in eo quod ſignificantes ſunt,diſpoſitum eſſe tractatum. Sed quoniam de intentione dictum eſt,breuiter huius operis utilitas explicanda eſt. Nam cum res infinitæ infinitis quoq; uocibus ſignificarentur,& (ut dictum eſt) ſub ſcientiam uenire non poſſent,hac definitione,qua decem prædicamentorum diuiſio facta eſt, cunctarum rerum & uocum ſignificantium acquirimus diſciplinam. Hinc eſt quod ad logicam tendentibus primus hic liber legendus occurrit, idcirco quòd cum omnis logica ſyllogiſmorum ratione ſit conſtituta,ſyllogiſmi uero propoſitionibus iungantur,propoſitiones uero ſermonibus conſtent, prima eſt utilitas quid quiſque ſermo ſignificet,propriæ ſcientiæ diffinitione cognoſcere. Hæc quoque nobis de decẽ prædicamentis inſpectio,& in phyſica Ariſtotelis doctrina, & in moralis philoſophiæ cognitione perutilis eſt,quod per ſingula currentibus magis liquebit. Quocirca de ordine quoque libri huius eadem ratio eſt. Nam quoniam res ſimplices compoſitis natura priores ſunt,quæ enim compoſita ſunt,ex ſimplicibus componuntur. Hic quoniam de ſimplicibus uocibus res ſignificantibus diſputatur,ſecũdum ipſius ſimplicitatis principalem naturã,primus hic Ariſtotelis liber inchoantibus addiſcitur. Nec illud ferè dubium eſt,ad quam partem philpſophiæ huius libri ducatur intẽtio, idcirco quoniã qui de ſignificatiuis uocibus tractat, de rebus quoq; eſt aliquatenus tractaturus. Res etenim & rerum ſignificatio iuncta eſt,ſed principalior erit illa diſputatio quæ de ſermonibus eſt: ſecundo uero loco illa quæ de rerum ratione formatur. Quare quoniã omnis ars logica de oratiõe eſt,& in hoc opere de uocibus principaliter tractatur,(quanquam enim ſit huius libri relatio ad cæteras quoque philoſophiæ partes)principaliter tamen refertur ad logicam,de cuius quodammodo ſimplicibus elementis,id eſt de ſermonibus in eo principaliter diſputaui. Ariſtotelis uero neque ullius alterius liber eſt,idcirco quod in omni philoſophia ſibi ipſe de huius operis diſputatione conſentit,& breuitas ipſa atque ſubtilitas ab Ariſtotele non diſcrepat,

ſcrepat,alioqui interruptū imperfectumq́ue opus edidiſſe uideretur qui de ſyllogiſ/
mis ſcriberet,ſi aut de propoſitionibus prætermiſiſſet,aut de primis uocibus tracta/
tum,quibus ipſę propoſitiones continentur,omitteret.Quanquam extet alter Ari
ſtotelis liber de eiſdem diſputans,eadem ferè continens,cum ſit oratione diuerſus.
ſed hic proprietatis liber calculum cœpit. Architas etiam duos compoſuit libros q̄s
καθόλου λόγους inſcripſit,quorum in primo hęc decem prædicamenta diſpoſuit. Vn/
de poſteriores quidam non eſſe Ariſtotelem huius diuiſionis inuentorem ſuſpicati
ſunt,quod Pythagoricus uir eadem conſcripſiſſet,in qua ſententia Iamblicus philo/
ſophus eſt non ignobilis,cui non conſentit Themiſtius,neque concedit eum fuiſſe
Architem,qui Pythagoricus Tarentinusq́ eſſet,quique cum Platone aliquātulum
uixiſſet,ſed peripateticum aliquem Architem,qui nouo operi autoritatem uetuſta/
te nominis conderet,ſed de his aliâs. Reſtat inſcriptio quę uaria fuit. Inſcripſere nam
que alij de rebus,alij de generibus rerum,quos eadē ſimiliſq́ culpa confudit. Nunq́
(ut docuimus) non de rerum generibus,neque de rebus,ſed de ſermonibus rerū ge
nera ſignificantibus in hoc opere tractatus habetur,hoc uero Ariſtoteles ipſe decla
rat cum dicit:Eorum quæ ſecundum nullam complexionem dicuntur,ſingulum aut
ſubſtantiam ſignificat,aut quantitatem.Quod ſi de rebus diuiſionem faceret,non
dixiſſet ſignificat,res enim ſignificatur,non ipſa ſignificat.Illud quoque maximo ar
gumento eſt Ariſtotelem non de rebus,ſed de ſermonibus res ſignificantibus ſpecu
lari,quòd ait:Singulum igitur eorum quæ dicta ſunt,ipſum quidem ſecundum ſe in
nulla affirmatiõe dicitur,horum autem ad ſe inuicem complexione affirmatio fit.
Res enim ſi iungantur,affirmationem nullo modo perficiunt,affirmatio namque in
oratione eſt.Quocirca ſi prędicamēta iuncta faciunt affirmationem(affirmatio ue/
ro non niſi in oratione eſt,quæ autem iunguntur ut affirmatio fiat,hę ſunt rerum ſi/
gnificantes uoces)prædicamentorum tractatus non de rebus ſed de uocibus eſt. ma
le igitur uel de rebus uel rerum generibus inſcripſerunt. Annotāt alij hūc librum le
gēdum ante Topica,quod nimis abſurdum eſt. Cur enim non magis ante phyſica?
quaſi uero minor huius ſit libri uſus in phyſicis,cum primi reſolutorij ante Topica le
gantur,& ante primos reſolutorios Peri hermenias liber ad cognitionem ueniat in/
choantis,cur non magis hunc librum uel ante perihermenias,uel ante reſolutorios
inſcripſerunt?Quare repudianda eſt inſcriptionis iſtius quoq́ ipſa ſententia, dicen/
dumq́ue eſt: Quoniā rerum prima decem genera ſunt,neceſſe fuit decem quoq́ eſ/
ſe ſimplices uoces, quæ de ſubiectis rebus dicerentur. omne enim quod ſignificat de
illa re dicit̄ quam ſignificat,ergo inſcribendus liber eſt de decē prædicamentis. Sed
forte quis dicat, ſi de ſignificantibus rerum uocibus ipſa diſputatio eſt,cur de ipſis di
ſputat rebus? dicendum eſt,quoniam res ſemper cum propria ſignificatione coniun
ctæ ſunt,& quicquid in res uenit,hoc idem in rerū uocabulis inuenitur; quare recte
de uocabulis diſputans,proprietatem ſignificātium uocum de his quæ ſignificaban
tur,id eſt de rebus aſſumpſit. Erit alia quoq́ fortaſſe quæſtio:Cur cum hic oratiōē
in decem prędicamenta ſit partitus,in perihermenias libro in duas tantū partes di/
uiſionem fecit,in uerbum uidelicet & nomen?Sed hoc inter eſt quod illic figuras uo/
cabulorum diuidit,in hoc de ſignificationibus tractat,quare non eſt ſibi ipſe contra
rius.In perihermenias enim libro de nomine & uerbo conſiderat,quæ ſecundum fi/
guram quandam uocabuli ſunt,quod illud inflecti caſibus poteſt, illud uariari per tē
pora:hic uero non ſecundum has figuras,ſed in eo quod uoces ſignificantes ſunt di/
ſputatur:quare diuerſam in diuerſis rebus atq́ tractatibus faciendo diuiſionem,nul/
la contrarietate notabitur.neq́ nunc orationem diuidit,ſed ad multitudinem gene/
rum nomina ipſa diſpertit. nam quoniam decem rerum genera ſunt non ſecundum
orationem,ſed ſecundum rerum ſignificationem in decem prædicamenta uoces di/
uidit,deq́ his tractat. Atq́ ideo neceſſe fuit quodammodo diſputationem de rebus
quoq́ miſceri,ita (ut dictū eſt)ut non aliter niſi ex rebus proprietates in ſermonibus

apparerent,

apparerent,atq; ita non de rebus proprie sed de prædicamentis,id est de ipsis rerum significatiuis uocibus in eo qd significantes sunt,seriem disputationis orditur. Cur autem si de prædicamentis disputat de æquiuocis uel uniuocis uel denominatiuis primus illi tractatus est? Idcirco nimirū quod quædam semper à disputantibus præmittunt, quibus positis facilior de sequentib. possit esse doctrina: ut in geometria, prius termini præponunt,post theorematum ordo conteritur. Ita quoque hic quicquid ad prædicamentorum disputationem possit esse utile, prius quàm ad ipsa prædicamenta ueniret,exposuit: quare quoniam quæ prædicēda erant explicaui, nunc ad ipsius disputationis seriem textumqûe ueniamus.Quid autem æquiuoca uel uniuoca uel denominatiua utilitatis habeant, secundum ipsas singulorum rationes diffinitionesq; tractabitur.

DE AEQVIVOCIS.

AEquiuoca dicuntur quorū solum nomē cōmune est, secundū nomen uero substātiæ ratio diuersa,ut animal,homo & quod pingitur.Horū enim solū nomen cōmune est, secundū nomen uero substantię ratio diuersa. Si quis enim assignet quid sit utrunque eorum,quo sint animalia,propriam assignabit utriusque rationem.

Omnis res aut nomine aut diffinitione monstratur:namq; subiectam rem aut proprio nomine uocamus,aut diffinitione qd sit ostēdimus. Vt uerbi gratia,quandam substantiam uocamus hominis nomine, & eiusdem definitionem damus dicentes esse hominem animal rationale, mortale.ergo quoniā res omnis aut diffinitione aut nomine declaratur,ex his duobus nomine scilicet & diffinitione diuersitates quatuor procreantur.Omnes namq; res aut eodē nomine & eadē definitione iunguntur, ut homo & animal.utraq; enim animalia dici possunt,& utraq; una diffinitione iunguntur.Est namq; animal substātia animata sensibilis,& homo rursus substātia animata sensibilis,& hæc uocantur uniuoca.Alia uero quæ neque nominibus neq; diffinitionibus cōiunguntur:ut ignis,lapis,color, & quæ proprię substantię natura discreta sunt,hæc autem uocātur diuersiuoca. Alia uero quæ diuersis nominibus nuncupantur,& uni diffinitioni designationiq; subdunt, ut gladius,ensis.hęc enim multa sunt nomina,sed id quod significant una diffinitione declaratur, & hoc uocatur multiuocum.Alia uero quę nomine quidem congruunt,diffinitionibus discrepant: ut est homo uiuens & homo pictus.nam utrumq; uel animalia uel homines nuncupantur.Si uero quis uelit picturam hominemq; diffinire, diuersas utriusq; diffinitiones aptabit, & hæc uocantur æquiuoca. Quare quoniam quid sint æquiuoca dictum est,singulas Aristotelicę diffinitionis sententias persequamur. Aequiuoca inquit dicuntur res scilicet,quæ per se ipsas æquiuocę non sunt, nisi uno nomine prædicentur: quare quoniā ut æquiuoca sint,ex cōmuni uocabulo trahunt,recte ait, æquiuoca dicuntur.Non enim sunt æquiuoca,sed dicuntur.Fit autem nō solum in nominibus,sed etiam in uerbis æquiuocatio:ut cum dico complector te, & complector à te.In quibus significationibus cum unum nomen sit complector, alia tamen faciendi ratio est, alia patiendi:atque ideo hic quoq; æquiuocatio est. unum enim nomen quod est complector,diuersis faciendi & patiendi diffinitionibus terminatur.In præpositionibus quoque,& in coniunctionibus frequenter æquiuocatio reperitur,atq; ideo quod ait:Quorum nomen solum commune est, nomen accipiendum est omnis rerum per uocem significatio,id est omne uocabulum non propriū solum,aut apellatiuum,quod ad illud tantum nomen pertinet quod casibus inflectipotest,sed ad omnem rerum significationem,qua rebus impositа uocabula prædicamus.Solum autē duobus modis dicitur.semel cum aliquid unum esse dicimus, ut si dicamus solus est mundus, id est unus: alio uero modo cum dicimus ad quandam ab altero diuisionem,ut si quis dicat solam me habere tunicam,id est nō etiam

togam,ad diuisionem uidelicet togæ.Hic ergo Aristo.posuit dicens solum nomen commune est quasi hoc uoluisset intelligi non etiam diffinitio, æquiuoca enim iunguntur nomine,sed diffinitione dissentiunt. Commune quoq; multis dicitur modis. Dicitur commune quod in partes diuiditur,et non iam totum commune est,sed partes eius propriæ singulorum ut domus.Dicitur commune quod in partes non diuiditur,sed uicissim in usus habentium transit,ut seruus communis uel equus.Dicitur etiam commune quod utendo cuiusque fit proprium, post usum uero in commune remittitur,ut est theatrum, nam cum eo utor, meum est, cum inde discedo in commune remisi.Dicitur quoque commune, quod ipsum quidem nullis diuisum partibus,totum uno tempore in singulos uenit,ut uox uel sermo ad multorũ aures uno eodemque tempore totus atque integer peruenit. Secundum hanc igitur ultimam communis significationem Aristoteles putat æquiuocis rebus commune esse uocabulum.Namque in homine picto et in homine uiuo totum in utrisque uocabulum dicitur animalis,secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa,hoc hac significatione præmittit,ut si aliter reddantur diffinitiones quàm secundum nomen,statim tota diffinitio labet ac titubet. Ac primum de diffinitionis proprietate dicendũ est. Illæ enim certæ diffinitiones sunt quæ cõuertuntur, ut si dicas quid est homo,animal rationale mortale uerum est,quid est animal rationale mortale, homo, hoc quoque uerum est. At uero si ita quis dicat,quid est homo? substantia animata sensibilis,uerum est,quid substantia animata sensibilis? homo,hoc non modis omnibus uerum est,idcirco quod equus quoq; est substantia animata sensibilis,sed homo non est.Ergo illas constat esse diffinitiones integras quę cõuerti possunt.Sed hoc fit in ijs quę non de communi sed uno tantum,ut cum de hominis nomine redduntur,uerbi gratia. Animal est commune nomen,si dixerit quis, homo est substantia animata sensibilis,procedit:si non cõuertatur, quia de communi nomine reddita est diffinitio,sin uero de uno nomine redditur, tunc de ipso nomine facienda est diffinitio,sic tamen est recta facienda,ut hominis diffinitio,sit animal rationale mortale,non substantia animata sensibilis, illa enim secundum hominis nomen,ista secundum animalis est reddita.Idem etiam in his nominibus,quæ de duabus rebus communiter prædicantur si secundum nomen substantiæ ratio non reddatur, potest aliquoties fieri,ut ex uniuocis æquiuoca sint,& ex æquiuocis uniuoca.nam cum homo atque equus cum secundum nomen animalis uniuoca sint,possunt esse æquiuoca, si secundum nomen minimè diffinita sint. Homo nanq; & equus communi nomine animalia nuncupantur,si quis ergo hominis reddat diffinitionem dicens,animal rationale mortale,& equi,animal irrationale hinnibile,diuersas reddidit diffinitiones, & erunt res uniuocæ in æquiuocas permutatæ.Hoc autem idcirco euenit,quod diffinitiones non secũdum animalis nomen redditæ sunt,quod eorum commune uocabulum est, sed secũdum hominis atque equi.Nam si secundum commune nomen quod est animal diffinitio redderetur,ita fieret,homo est substantia animata sensibilis,secundum nomen scilicet animalis.& rursus,equus est substantia animata sensibilis,secundum nomen rursus animalis,secundum idem nanque animalis uocabulum equus atq; homo uniuocè prædicant. Rursus ex æquiuocis uniuoca fiunt hoc modo, si quis Pyrrhum Achillis filium & Pyrrhum epiroten dicat esse uniuocos, idcirco quod uno nomine et Pyrrhi dicantur,& sint animalia rationabilia atq; mortalia.Hic secundum nomẽ hominis reddita diffinitio,ex æquiuocis fecit uniuoca.Quod si secundum nomen pyrrhi diffinitionis ratio iungeretur uel à parentibus uel à patria, diuersis eos oporteret diffinitionibus terminari.Recte igitur additum est,secundum nomen,idcirco quod si aliter facta sit diffinitio,stabilis esse non poterit,& frequenter diuersos secum ducit errores.Ratio quoque multimodè dicitur.Est enim ratio animæ,& est ratio computandi,est ratio naturæ,ipsa nimirum similitudo nascentium,est ratio quæ in diffinitionibus uel descriptionibus redditur. Et quoniam generalissima genera genere carent,

carent, indiuidua uero nulla substantiali differẽtia discrepant, diffinitio uero ex genere & differentia trahitur, neq; generalissimorum generum, neque indiuiduorum ulla potest diffinitio reperiri. Subalternorum uero generum, quoniam & differentias habent & genera, diffinitiones esse possunt. At uero quorum diffinitiones reddi nequeunt, illa tantum descriptionibus terminantur. Descriptio autem est, quæ quãlibet rem propria quadã proprietate designat. Siue ergo diffinitio sit, siue descriptio, utraq; rationem substantiæ designat. Quare cum substantiæ rationem dixit, & diffinitionis & descriptionis nomen inclusit. Aequiuocorum alia sunt casu, alia cõsilio. Casu, ut Alexander Priami filius & Alexander magnus. Casus enim id egit, ut idem utriq; nomẽ poneret. Consilio uero, ea quæcunq; hominum uoluntate sunt posita. Horum autem alia sunt secundum similitudinem, ut homo pictus, & homo uerus, quo nunc utit Aristoteles exẽplo, alia secundũ proportionem, ut principium, nanq; principiũ est in numero unitas, in lineis pũctus. Et hęc æquiuocatio secundũ proportionẽ esse dicit. Alia uero sunt quæ ab uno descendũt, ut medicinale ferramentũ, medicinale pigmentum, ab una enim medicina æquiuocatio ista descendit. Alia quæ ad unum referuntur, ut siquis dicat salutaris uectatio est, salutaris esca est, hæc scilicet id circo sunt æquiuoca, quod ad salutis unum uocabulum referuntur. Cur autem prius de æquiuocis post de uniuocis tractat? Idcirco quod ipsa decem prędicamenta cum diffinitionibus diuersa sint, uno prędicationis uocabulo nuncupantur, cuncta enim prædicamenta dicimus, ipsa uero prędicamenta quoniam rerum genera sunt, de subiectis rebus uniuocè prædicantur. Omne enim genus de speciebus proprijs uniuocè dicitur, quare rectius primo de omnium prædicamentorum communi uocabulo tractat, quasi dehinc quemadmodum singula de speciebus proprijs prædicarentur, exprimeret. At si (ut dictum est) non de rebus, sed de nominibus libri huius intentio est. Cur de æquiuocis & non de æquiuocatione tractauit? æquiuocę namq; res sunt, æquiuocatio uero uocabulum. Idcirco, quoniam ipsum nomen nihil in se retinet æquiuocationis, nisi diuersæ sint res de quibus illud uocabulum prædicetur. Quare in de substantiam ipsa æquiuocatio trahit, de ipsis dignius inchoatum est. Videtur aũt alius esse modus æquiuocationis quem Aristo. omnino non recipit. Nam sicut dicit̃ pes hominis, ita quoq; dicitur pes nauis, & pes montis, quæ huiusmodi omnia secũdum translationem dicuntur. Translatio uero nullius proprietatis est. Quare secundum translationem æquiuoca nunquam sunt, nisi proprijs & immutabilibus subiectæ res uocabulis appellentur. Est autem talis eorum uniuersalis inspectio. Neque enim omnis translatio ab æquiuocatione seiungitur, sed ea tantum cum ad res habẽtes positum uocabulum, ab alia iam nominata re nomen ornatus causa transfert̃, ut quia iam dicitur quidã auriga, dicitur etiam gubernator, siquis ornatus gratia eum qui gubernator est, dicat aurigam, non erit auriga nomen æquiuocum licet diuersa, idest moderatorem currus nauisq; significet. Sed quoties res quidem uocabulo caret, ab alia uero re quæ uocabulum sumit, tunc ista translatio æquiuocationis retinet proprietatem, ut ex homine uiuo ad picturam nomen hominis dictum est. Et de æquiuocis hactenus, nunc de uniuocis pertractemus.

DE VNIVOCIS.

VNiuoca uero dicuntur quorum nomen commune est, & secundũ nomen eadem ratio substantiæ, ut animal, homo atque bos, communi enim nomine utraque animalia nuncupantur, & est substantię ratio eadem. Si quis enim assignet utriusque rationem quid utrunque sit, quo sint animalia, eandem assignabit rationem.

POst æquiuocorũ diffinitionem ad uniuocorum terminum transitum fecit, in quibus nihil aliud discrepat, nisi quod æquiuoca diffinitione disiuncta sunt, uniuoca ipso quoque termino coniunguntur, sed cætera omnia quæcunq; in æquiuocorũ

diffinitione dicta sunt, in hac quoq; uniuocorũ designatione conueniunt. Nam quẽ admodum in æquiuocis secundum nomẽ æquiuocarũ rerũ diffinitio fiebat, ita quoque in uniuocis secundum nomen substantiæ ratio assignabitur. Sunt autem uniuoca aut genera speciebus, aut species speciebus, genera speciebus, ut animal atq; homo. Nam cum hominis animal sit genus, dicitur homo animal, ergo et animal et homo, animalia nuncupantur. Secundum igitur cõmune nomen si utroslibet diffinias, dicis animal esse substantiam animatam atq; sensibilem, hominem quoq; secundum id quod animal est, si substantiam animatam sensibilem dixeris, nihil in eo falsitatis inuenies. Species uero speciebus uniuocę sunt, quæ uno atque eodẽ genere continentur, ut homo, equus atq; bos, his cõmune genus est animal, et communi nomine animalia nominantur. Ergo secundum nomen unum quod illis commune est, animalis, una illius ratio diffinitionis aptabitur, omnia enim sunt substantiæ animatæ atq; sensibiles. Secũdũ igitur posteriorẽ uniuocationis designationẽ Aristo. qua specieb. species uniuocæ sunt, ut homo & bos, quæ sub eodẽ sunt genere, sumpsit exemplũ.

DE DENOMINATIVIS.

DEnominatiua uero dicũt, quęcũq; ab aliquo solo differẽtia casu secũdũ nomẽ habẽt appellationẽ ut à Grãmatica grãmaticus, & à fortitudine fortis.

HAec quoque diffinitio nihil habet obscurum. Casus enim antiqui nominabãt aliquas nominum trãsfigurationes, ut à iustitia iustus, à fortitudine fortis, etc. Hæc igitur nominis trãsfiguratio, casus ab antiquioribus uocabatur. Atq; ideo quotiescunq; aliqua res alia participat, ipsa participatione sicut rem, ita quoq; nomen adipiscitur, ut quidam homo, quia iustitia participat & rem quoq; inde trahit, & nomen, dicitur enim iustus. Ergo denominatiua uocantur, quæcunq; à principali nomine solo casu, ideſt sola transfiguratione discrepant. Nam cum sit nomen principale iustitia, ab hoc transfiguratum nomen iustus efficitur. Ergo illa sunt denominatiua, quæcunq; à principali nomine solo casu, ideſt sola nominis discrepantia, secundum principale nomen habent appellationem. Tria sunt autem necessaria, ut denominatiua uocabula constituant. Prius ut re participet, post ut nomine, postremo ut sit quędam nominis transfiguratio, ut cum aliquis dicitur à fortitudine fortis, est enim quędam fortitudo qua fortis ille participet, habet quoq; nominis participationem, fortis enim dicitur. At uero est quædam transfiguratio, fortis enim & fortitudo nõ eisdem syllabis terminantur. Siquid uero sit ꝗd re nõ participet, neque nomine participare potest. Quare quæcũque re nõ participãt, denominatiua esse nõ possunt. Rursus quoque, quæ re quidẽ participãt, nomine uero minimè, ipsa quoque à denominatiuorum natura discreta sunt, ut siquis, cum sit uirtus, uirtute ipsa participet, nullo eum alio nomine nisi sapientem uocamus. Sed uirtus & sapientia nomine ipso disiuncta sunt, hic ergo re quidem participat, nomine uero minimè. Quare sapiẽs à uirtute denominatus esse non dicitur, sed à sapientia, qua, scilicet & participat, & nomine iungitur, & transfiguratione diuersus est, rursus si transfiguratio non sit, ut quædam mulier musica, participat quidem ipsa musicæ disciplina, & dicitur musica. Hęc igitur appellatio non est denominatiua sed æquiuoca, uno enim nomine & disciplina ipsa & mulier musica dicitur. Quoniam ergo similis terminus syllabarum est, & nomen simile, & nulla transfiguratio, denominatiua esse non poterunt, quare quicquid denominatiuum esse dicit, illud & re participabit & nomine, & aliqua transfiguratione uocabuli discrepabit. Hæc igit quæ ad prædicamenta necessaria credidit, pręmisit. Multiuoca uero & diuersi uoca respuit, ꝗd ad pręsentẽ tractatũ utilia nõ putauit. Breuiter tamẽ utraq; diffiniẽda sunt. Multiuoca sunt quorum plura nomina una diffinitio est, ut est scutum, clypeus. His enim plura nomina, sed una diffinitio est, et Marcus Portius Cato, his enim tot nominib. res una subiecta. est. Diuersifica sunt quorũ neq; nomen idẽ est, neq; eadẽ diffinitio, ut homo, color, & quicquid omnino à se & nominis nuncupatione & diffinitionis ratione discretum est.

Eorum

Eorum quæ dicuntur alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia uero sine complexione. & ea quæ secundum complexionem dicuntur sunt,ut homo currit,homo uincit:ea uero quæ sine complexione dicũtur sunt,ut homo,bos,currit,uincit.

Postquam de coniunctione diffinitionum atq; nominum quantũ ad præsens attinebat opus,sufficienter exposuit,quoniam de primis nominibus prima rerum genera significantibus diuisio facienda est,non nomine,sed genere discrepãtibus,nunc ostendit qd sit sine complexione cuiuslibet uocabuli facta prolatio. Sine complexione enim dicunt quęcũq; secundũ simplicẽ sonũ nominis proferunt, ut homo,equus. his enim extra nihil adiunctũ est. Secundum complexionem dicuntur quæcunq; aliqua cõiunctione copulant,ut aut Socrates aut Plato,uel quęcunq; secundũ aliquod accidens coniungunt. Nam quia uerbi gratia in Socratẽ uenit ambulatio,dicimus Socrates ambulat,& est prolatio ista secundum complexionem, idcirco qa cũ dico Socrates ambulat,Socratem sum cum ambulatione complexus. Quòd aũt ait: Eorũ quę dicunt. nihil aliud demõstrare uult,nisi de primis rerũ uocabulis huius libelli dispositisse tractatũ. Rerũ ẽm uocabula sunt quæ dicunt, ipsa enim ꝓprie nominamus.

Eorum quę sunt alia de subiecto quodã dicũtur,in subiecto uero nullo sunt: ut homo de subiecto quidem dicitur aliquo homine,in subiecto autem nullo est. Alia in subiecto quidem sunt,de subiecto autem nullo dicũtur. In subiecto aũt esse dico,quod cum in aliquo non sicut quædam pars sit, impossibile est sine eo esse in quo est: ut quædam grammatica in subiecto quidem est,in anima,de subiecto autem nullo dicitur. & quoddam album in subiecto est corpore(omnis enim color in corpore est)de subiecto autem nullo dicitur. Alia & de subiecto quodam dicuntur,& in subiecto sunt: ut scientia in subiecto quidem est,in anima,de subiecto aũt dicitur,ut de hac grãmatica. Alia neq; in subiecto sunt,neq; de subiecto dicũtur,ut aliquis homo,uel aliquis equus. nullũ enim horum neq; in subiecto est,neq; de subiecto dicit. Simpliciter aũt quæ sunt indiuidua & numero singularia, de nullo subiecto dicuntur: in subiecto autem nihil prohibet horum aliqua esse. quędam enim grammatica in subiecto est,de subiecto autem nullo dicitur.

Hic Aristoteles sermonum omnium multitudinem in paruissimam colligit diuisionem. Nam quod rerum uocabula in decem prædicamenta distribuit,maior hac diuisione non potest inueniri. nihil enim esse poterit,quod huic diuisioni undecimum adiici queat. Omnis enim res aut substantia est,aut quantitas,aut qualitas,aut ad aliquid,aut facere,aut pati,aut quãdo,aut ubi,aut habere,aut situs. quo circa tot erunt etiam sermones qui ista significent. & hæc est maxima diuisio,cui ultra nihil possit adiungi: paruissima uero est quæ fit in quatuor, in substantiam & accidens, & uniuersale & particulare. Omnis enim res aut substãtia est,aut accidens,aut uniuersalis, aut particularis. Sicut ergo decem superioribus nihil addi poterat,ita ex his quatuor nihil demi. Nam neq; minor ulla diuisio his quatuor fieri potest,nec maior quã si denario limite prędicamenta claudant. Cur autẽ in his quatuor diuisio facta est, paucis exponam. Prima qdem rerũ est omniũ diuisio in substantiam atq; accidens: sed quoniam substantia proferri non potest,nisi aut uniuersaliter aut particulariter intelligatur. Nam cum dico homo,rem dixi uniuersalem,idcirco quod nomen hoc de multis indiuiduis prædicat: cum uero dico Socrates uel Plato, rẽ dixi particularẽ, quoniã Socrates de nullo subiecto dicitur. Et accidẽs quoq; eodẽ modo. nam cum

dixero scientiã,rem protuli uniuersalem,idcirco quòd scientia & de grammatica et de rhetorica,& de alijs omnibus sub se positis prædicatur. Si uero dixero Platonis scientiam,quoniam omne accidens quod in indiuidua uenit indiuiduum fit,particularem scientiam dico, nanq; Platonis scientia ,sicut ipse Plato,particularis est). Igit̃ quoniã neq; substantia neq; accidens ullo modo proferri potest, nisi in suo nomine aut uniuersalitatis uim,aut particularitatis induat,rectè in quatuor diuisio facta est, ut sit omnis res aut substantia aut accidens, & horũ aut uniuersalis,aut particularis. Ex his igitur quatuor fiunt complexiones.Nam cum uenerit uniuersalitas in substãtiam,fit uniuersalis substantia,ut est homo uel animal. Vniuersale autẽ est quod aptum est de pluribus prædicari. Particulare uero quod de nullo subiecto prædicatur. Ergo est una complexio,uniuersalitatis et substantię,ut sit substantia uniuersalis. Si uero particularitas substãtię copuletur,fit substantia particularis,ut est Socrates uel Plato,& quicquid in substantia indiuiduum reperit̃. At cum miscetur uniuersalitas accidenti,fit accidens uniuersale,ut scientia, quę cũ sit accidens,& præter animã cui accidit esse non possit,tamẽ uniuersalis est quod de subiecta grãmatica uel alijs speciebus prædicari potest.Cũ uero particularitas accidenti coniungit̃,fit accidens particulare,ut Platonis uel Aristotelis scientia. Fiũt enim quatuor cõplexiones, substãtia uniuersalis,substantia particularis,accidens uniuersale,accidens particulare. Vt aũt accidẽs in substãtię naturã transeat,uel substãtia in accidẽs,fieri nullo modo potest,et accidẽs quidẽ uenit in substantiã,sed nõ ut substãtia fiat, neq; enm quoniã color quod est accidẽs uenit in substantiã,idcirco color iam substãtia est. Nec quoniã substãtia suscipit colorẽ,idcirco color iam substãtia fit. Quare neq; substãtia in accidentis,neq; accidens in substantię naturã transit. At uero nec particularitas, nec uniuersalitas in se transeunt. Nãq; uniuersalitas potest de particularitate prædicari, ut animal de Socrate uel Platone,& particularitas suscipiet uniuersalitatis prædicationem, sed non ut uniuersalitas sit particularitas,nec rursus ut quod particulare est uniuersalitas fiat. Ergo quatuor complexiones,uniuersalem substantiam, uniuersale accidens,particularem substantiã,particulare accidens Aristoteles disponere cupiens,non eorũ nomina,sed descriptiones apposuit. Et quoniam generalissimorũ generum diffinitiones non poterat inuenire, descriptionibus usus est his,id substantiã esse dicens,quod in subiecto non esset. Accidens uero quod in subiecto esset. Omne nanq; accidens in subiecto est,ut color in corpore,scientia in anima,et subiectam habet substantiam omne accidens. Si quis enim substantiam tollat, accidens non erit. Quare substantia locus quidam est ubi accidentis ualeat natura consistere. Ipsa uero substantia per se cõstat,atq; ideo dicitur substantia,nec ullo subiecto alio nititur,sed cunctis ipsa substantia est. Alioqui si substantia in ullo subiecto esse posset,esset accidens. Omne enim acidens in subiecto est,& quicquid in subiecto est,illud est accidens. Quod si substantia esset in aliquo subiecto,cõtinuo fieret accidens,sed substãtia accidens esse non potest,sicut suprà docuimus. Quare quoniam accidens in subiecto est,substantia uero accidens non est, substantia in subiecto non est. Vniuersalitatis uero descriptio est,de subiecto prædicari. Omnis nanq; uniuersalitas de subiectis particularibus prędicatur,nam quoniam uniuersale est animal,uel homo,de Socrate prædicatur & Platone. Dicitur enim Socrates animal atque homo. Et quoniã uniuersale est accidens scientia,dicitur de subiecta grammatica, grammatica enim scientia est. Particularitas uero quoniã ipsa est rerũ ultima,& nihil est illi subiectũ,de nullo subiecto prædicatur,nam quoniam uniuersalitas de subiecto prædicatur,particularitas uero uniuersalitas non est, particularitas de subiecto non prædicabitur. Vbi enim res discrepant,& diffinitio discrepabit,ita quoq; in his,nã quoniã discrepat substãtia et accidẽs,diffinitiones quoq; eorũ discrepabũt. Vt quoniã est accidẽs in subiecto, erit substãtia nõ in subiecto. Et quoniã uniuersalitas de subiecto prædicaẽ,particularitas aũt ab uniuersalitate non discrepat,de subiecto non prędicaẽ. Has igitur

igit huiusmodi descriptiones Arist. ita permiscuit dicēs: Eorū quæ sunt, alia de subiecto quodā dicūt, in subiecto uero nullo sunt, uolēs. s. uniuersalē substantiā demōstrare. Nā ꝙd dixit de subiecto dicūt, uniuersale est, ꝙd uero ait in subiecto nullo sunt, substātia ergo ꝙd ait quædā de subiecto dici, in subiecto uero nullo esse, uniuersalē substātiā demōstrare cōtēdit, ut enim sæpius dictū est, ꝙd de subiecto dicit, uniuersale est, ꝙd in nullo subiecto est, substātia. Hæc iūcta, ideſt de subiecto quodā dici, et in subiecto nullo esse, uniuersalē substantiā demōstrant. Post uniuersalē substātiā particulare accidēs posuit dicēs: Alia aūt in subiecto quidē sunt, de subiecto aūt nullo dicūt. Nā quod ait in subiecto sunt, accidēs mōstrat, quod uero addidit, de subiecto autē nullo dicūt, particulare. Accidēs enim in subiecto est, particularitas de nullo subiecto prædicatur. Ergo quæcūq; res ipsa quidē in subiecto est, sed si de nullo subiecto prædicatur, accidēs est particulare, ut est quedā grāmatica ideſt Aristarchi, uel alicuius hominis indiuidua grāmatica, illa enim quoniā indiuidui hominis, ipsa quoq; facta est indiuidua & particularis, ergo quoniā quædam gāmatica in anima est, accidens est, & quoniā de nullo subiecto prædicat, particularis est, quemadmodū enim ipse Aristarchus de nullo subiecto dicit, ita quoq; eius grāmatica de nullo subiecto prædicatur. Nō aūt dicit ꝙ ipsa grāmatica particularis est, sed ꝙd quædā grāmatica, ideſt alicuius hominis indiuidui grāmatica, quā scilicet homo particularis propria retinet cognitione. Et quoniā incorporale accidēs posuit ꝙd animę accideret, ideſt grammaticā, quę esset in anima, ponit quoq; aliud exemplū corporale, ait enim et quoddā albū in subiecto est corpore, omnis enim color est in corpore, hic quoq; non omne albū dicit esse particulare, sed ꝙd ad indiuiduū corpus albū uenit. Probatur quoq; particulare albū in subiecto esse hoc modo, nam color quod genus est albi uel cuiusdam albi in corpore est, & est in subiecto. Quare cuius genus in subiecto est, ipsum quoq; in subiecto est. Omnes enim species uel indiuidua proprio genere continent, & eiusdem habent naturam. Quoniam uero esse in aliquo multis dicitur modis, quid uelit Aristoteles ostēdere esse in subiecto, paucis absoluam. Dicitur enim esse aliquid in aliquo nouem modis, dicimus enim esse aliquid in loco, ut in foro uel in theatro. Dicimus quoque esse in aliquo, ut in aliquo uase, ut triticum in modio. Dicitur etiam esse in aliquo uelut pars in toto, ut manus in corpore. Dicitur esse in aliquo, uelut totum in partibus, ut corpus in omnibus suis partibus. Rursus uelut in genere species, ut in animali homo, uel genus in speciebus suis. Dicimus quoq; esse in aliquo, uelut aliqd in fine esse, ut quoniam bonæ uitæ finis beatitudo est. Si quis sit beatus, in fine est, scilicet bonæ uitæ. Dicimus quoq; esse in aliquo ut in quolibet potente, ut in Imperatore esse regimen ciuitatis. Dicimus quoq; uelut formam in materia, ut similitudinem Achillis in ære uel in marmore. Nouem igitur modis aliquid in aliquo esse dicitur, ut in loco, ut in uase, ut pars in toto, ut totum in partibus, ut in genere species, ut in speciebus genus, ut in fine, ut in Imperatore, ut in materia forma. Horum igitur Aristoteles tria sola commemorat, sed duo in unum cōiuncta, aliud separatum. Ait enim: In subiecto autem esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est. Sensus autem talis est: Hoc inquit dico esse accidens, quod sit in subiecto, ideſt quod ita sit in altero, ut pars eius non sit & sine aliquo subiecto esse non possit, ut uerbi gratia, color cum in corpore nulla pars corporis est, & si color à corpore separatur, color nusquam est. Omnis enim color in solo corpore est. Ergo illud est accidens quod semper ita in subiecto est altero, ut eius pars non sit, ut cum ab eo in quo est separatur, ad nihilum redigatur, & per se sine alterius subiecto esse nō possit. Quod autem ait ut nō sit sicut aliqua pars, ab ea scilicet significatione in aliquo consistendi diuidere uoluit, secundum quam partes in toto esse dicimus, non enim tale est subiectum, ut eius accidens pars sit. Quod uero dicit, impossibile est esse sine eo in quo est, ab ea, scilicet significatione diuisit, quæ est esse aliquid in uase uel in loco, quod enim in uase uel in loco est: à uase

uel loco poterit separari: ut triticum quod in modio est, potest à modio segregari, & homo à theatro discedere: accidens uero ab eo in quo est segregari non potest. Quare solas tres posuit significationes, id est secundum quam in uase, uel in loco dicitur esse, & secundum quam pars, in toto est. Sed ut in uase & ut in loco una sententia distribuit dicens, impossibile est esse sine eo in quo est. Sed fortasse quis dicat non esse diffinitionem ueram, illa esse in subiecto quæ sic sint in alio non ut sint partes, & sine eo in quo sint esse non possint. Socrates enim uel homo quilibet cum accidens non sit, tamen semper in loco est & sine loco esse non potest. Quibus respondendum est, quòd Socrates loca poterit permutare, & esse præter locum in quo fuit: & postremo si intelligentia capiamus per se subsistit, accidentia uero per se ipsa non constant. Sed si quis quoq; obijciat, posse locum accidentia permutare. malum nāq; si in manu teneatur, manus mali odore completur, adeo odor quod est accidēs, in aliud subiectum transire potest. Sed non hoc ait Aristoteles, quoniam mutare accidens locum non potest, nec ita dixit impossibile esse sine eo in quo erat, sed sine eo in quo est, hoc enim significat mutare quidem posse locum, sed sine aliquo subiecto nō posse subsistere. Quare recta est atq; integra diffinitio eius quod in subiecto est, quod ita sit in altero non sicut quædam pars, & impossibile sit esse sine eo in quo est: secundū aūt illam significationem dictū est secūdum quam formā in materia esse dicimus. Namq; forma si in materia sit, per seipsa nulla ratione consistit. Postquā igitur particulare accidens quid esset ostendit dicens, quod in subiecto est & de subiecto non prædicatur, & in subiecto consistentis rei diffinitionem reddit dicēs. Quod cum in aliquo sit non sicut quędam pars, impossibile est esse sine eo in quo est. Ad uniuersale accidens continenti disputatione reuertitur quod definit hoc modo. Nāque post eius rei quæ in subiecto est diffinitionem, & post particularis accidētis exēpla, ad uniuersale accidens transitum fecit, inquiens alia esse quæ in subiecto sint, & de subiecto prædicentur, quod scilicet accidens uniuersale significet. nam quoniam de subiecto dicitur, uniuersale est, quoniam in subiecto est, accidens. in subiecto ergo esse, & de subiecto prędicari, uniuersale accidens monstrat. Huius quoq; complexionis conuenientia proponit exempla. ait enim scientiam in subiecto esse, in anima. nam nisi anima sit in qua sit, scientia nulla est, idcirco quòd scientia actus est animę. nam ea quæ sunt inanimata nihil sciunt. Hinc sequitur substantiæ particularis propositio, quam scilicet ita declarat, quod neque in subiecto sit, neque de subiecto prædicetur. nam quod in subiecto non est, substantia est, & quod de subiecto non prædicatur particularitas. Vtraque igitur res de subiecto non prædicari, & in subiecto non esse, particularis est substātia. Res igit̄ quatuor cum propria cōplexione nō secundū ꝓpria nomina, sed secundū ꝓprias rationes diffinitionesq; cōtexuit. Nam pro substātia uniuersali posuit, ꝙd in subiecto non est, & de subiecto prædicat̄: pro accidēti particulari dixit, ꝙd in subiecto est, & de subiecto nō prædicat̄. Accidēs uero uniuersale per hoc designauit ꝙd ait, quod & in subiecto est, & de subiecto dicitur. Pro particulari substantia interposuit, quod nec in subiecto est, nec de subiecto prædicatur: simpliciter aūt quæ sunt indiuidua & numero singularia de subiecto nullo dicuntur, in subiecto autem nihil ea prohibet esse. quędā enim grammatica in subiecto est. Omnis particularitas aut substantia erit aut accidens. nam cum dico Socratem, indiuiduā & particularem significaui substantiam: cum dico quandam grāmaticam, indiuiduum & particulare accidens dixi. Indiuidua autem sunt, quę neq; in alias species diuidi possunt, neq; in alia indiuidua. Nam quemadmodum animal diuiditur in species, homīnem atq; equū, homo autem in singulos homines, id est in Socratem & Platonem & cęteros, sic Plato & Socrates non diuiduntur in alios. Atque hoc idē de accidētibus dici conuenit. nam quemadmodū scientia diuidit in species, grāmaticā & rhetoricam, grāmatica uero ipsa in particulares grāmaticas, quas scilicet particulares homines norūnt: sic ipsa particularis grāmatica in particulares

grammati-

Grammaticas nõ secaĩ. Ergo indiuidua sunt quæcũq; sunt numero singularia, & in nullas alias multitudines secũdũ speciẽs uel secũdũ indiuidua diuidunt. Omne indiuiduũ, q̃niã particulare est, de subiecto non p̃dicaĩ, omne aũt q̃d de subiecto nõ prædicatur, aut substãtia erit, ut Plato, aut accidẽs, ut q̃dam Grãmatica. Ex his ergo particularibus substãtia, scilicet, atq; accidẽti quæ de subiecto non p̃dicant, substãtia q̃dẽ nec in subiecto est, accidẽs uero in subiecto est. Ita illa indiuidua quæ substãtiæ sunt, in subiecto esse nõ poterũt, alia uero indiuidua q̃ secundũ accidẽtis naturã dicũtur, illa in subiecto esse nihil prohibet. Atq; hoc est q̃d ait. Simpliciter aũt quę sunt indiuidua & numero singularia, de nullo subiecto dicunt, in subiecto autem ea nihil prohibet eorũ aliqua esse. Quędã enim Grãmatica in subiecto est, de subiecto aũt nullo dicit. Hoc enim maluit demõstrare, & accidẽtib. & substãtijs particularibus hoc esse cõmune, q̃d de subiecto non p̃dicantur. Hoc enim dixit. Simpliciter aũt quæ sunt indiuidua & numero singularia, de nullo subiecto dicunt. Subaudiẽdo, scilicet siue substãtiæ sint siue accidẽtia, sed nõ omnia indiuidua nõ sunt in subiecto. Indiuidua enim accidẽtia in subiecto esse nihil phibet. Quædã em̃ Grãmatica cũ sit indiuidua, & de subiecto nõ p̃dicet, tamẽ in subiecto est, id est, in anima. Sed ut cõgregatim dicaĩ, sensus huiusmodi est, omnia q̃dem quęcũq; sunt indiuidua, de subiecto q̃dẽ nullo dicunt, sed nõ omnia nõ sunt in subiecto. Nam cũ particularis substantia in subiecto nõ sit, ut Plato, particulare tamẽ accidẽs in subiecto est, ut quædã Grãmatica, in anima. Illud quoq; magna attentione notandũ est, qs sit huius ordo, ppositi. Nã cũ sint quatuor cõplexiones, factæ ex quatuor rebus, quarũ duæ natura discrepant, ut substantia & accidens, duæ quantitate, ut particularitas & uniuersalitas, coniunctis compositisq; his quatuor omnibus dissentientem lateribus dispositionem fecit. Posuit enim prius substãtiã uniuersalẽ dicẽs, q̃d in subiecto nõ est & de subiecto dicit. Post hanc primã positionẽ totis discrepantẽ rebus, rem subdit, id est accidens particulare, quod in subiecto esset, & de subiecto non prędicatur. Nam cum accidens dixit, à substantia disgregauit, q̃d particulare addidit ab uniuersali diuisũxit. Rursus ex alio latere dispositum in diuisione accidẽs uniuersale, dicẽs q̃ in subiecto est, & de subiecto prædicatur, & ultimo substãtiam particularẽ contrariam superiori accidenti dixit, q̃d neq; in subiecto est, neq; de subiecto prædicaĩ, substãtiæ particularitatẽ, uniuersalitati accidẽtis opponẽs. Sed ut planius q̃d dicimus sit, figurã descriptionẽq; subiecimus, in qua superius latus substantia accidentiq; notauimus, reliquũ particularitatis et uniuersalitatis titulo inscripsimus, Aristotelicã cõplexionẽ angulariter & per latera designantes.

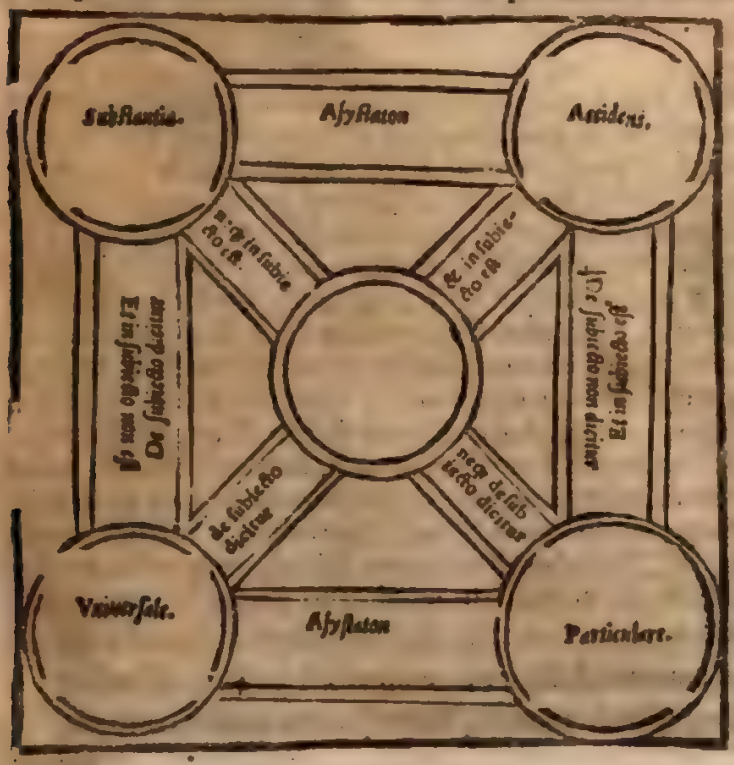

Quãdo alterũ de altero prędicaĩ ut de subiecto, quæcũq; de eo q̃ prædicaĩ dicunt, omnia etiam de subiecto dicũtur, ut homo

prædi-

prædicatur de quodam homine, animal uero de homine, ergo & de quodã homine animal prędicabitur, quidam enim homo, & homo eſt & animal.

Cum ſuperius de his quę in ſubiecto ſunt, id eſt, de accidẽtib. loqueret, diffinitionem cõſtitutę in ſubiecto rei, & p̃ter ſubiectũ nullo modo p̃manẽtis in media tractatione diſpoſuit, dicẽs, illud eſſe q̃ neq; pars eſſet alicuius, nec ſine ſubiecto poſſet ullo modo p̃manere. Patefacto igit̃ qd ſit eſſe in ſubiecto, nunc qd ſit p̃dicari de ſubiecto declarat. Duobus em̃ modis p̃dicationes fiũt, uno ſecundũ accidẽs, alio de ſubiecto: de homine nãq; prædicat̃ album, dicit̃ enim homo albus, rurſus de eodẽ homine p̃dicatur animal, dicit̃ enim homo animal. Sed illa prior p̃dicatio quæ eſt homo albus eſt ſecundũ accidẽs eſt, nãq; accidens, qd eſt albũ, de ſubiecto homine prędicat̃, ſed non in eo qd quid ſit, nam cũ albũ ſit accidẽs, homo ſubſtãtia, accidẽs de ſubſtãtia in eo q̃ quid ſit p̃dicari nõ poteſt, ergo iſta prædicatio ſecũdũ accidẽs dicit̃. De ſubiecto uero prędicare eſt, q̃ties altera res de altera in ipſa ſubſtãtia prędicat̃, ut animal de homine, nã quoniã animal & ſubſtãtia eſt, & genus hominis, idcirco in eo qd qd ſit de homine prædicat̃. Quare illa ſola de ſubiecto p̃dicari dicunt̃ quæcunq; in cuiuslibet rei ſubſtãtia, & in diffinitiõe ponunt̃, ergo q̃tieſcunq; huiuſmodi fuerit p̃dicatio, ut alterum de altero ut de ſubiecto p̃dicet̃, id eſt ut de eius ſubſtãtia dicat̃, ut animal de homine, hanc ꝓprietatẽ euenire neceſſe eſt, ut ſi de eo qd prædicat̃, q̃ppiam ut de ſubiecto, id eſt eius ſubſtãtia p̃dicetur, neceſſario idẽ hoc qd de prædicato dicit̃, dicatur etiã de prædicati ſubiecto, ut homo p̃dicatur qdem de Socrate in eo quod qd ſit. Interrogãtibus enim qd ſit Socrates, hominẽ reſpõdemus. At uero de ipſo homine in eo quod qd ſit animal dicit̃, in ſubſtãtia enim hominis animal prędicat̃, atq; ita fit ut animal quidẽ de homine, homo uero de Socrate in eo qd quid ſit, ut de ſubiecto prędicent̃. Ergo quoniã iſta cõſequẽtia, & animal de Socrate in eo qd quid ſit prędicabitur. Poteſt enim dici interrogãtib. qd eſt Socrates? animal. Ergo manifeſtũ eſt qd ſi qua res de alia ut de ſubiecto p̃dicetur, ut homo de Socrate, de eadem uero re q̃ prædicatur, de homine ſcilicet alia rurſus ſuperior, ut de ſubiecto prædicet̃, ut animal, neceſſe erit & hãc eandẽ de ſubiecto eius de quo ipſum dicit̃ prædicari, ut animal de Socrate, Socrates nãq; ſubiectus eſt homini, de quo animal p̃dicatur. Ergo cõſtat huiuſmodi diffinitio quę dicit, q̃ties alterũ de altero p̃dicatur ut de ſubiecto, ſi qd ſit quod de eo qd prædicat̃, in eo quod qd ſit dici poſſit, hoc idẽ ipſum de eo qd prius ſubiectum erat, poſſit p̃dicari. Sed fortaſſe quiſq; dicat minime uerũ eſſe qd dictũ eſt, nam cũ homo de Socrate p̃dicetur: Socrates enim homo eſt, de homine uero ſpecies, homo enim ſpecies eſt. Socrates ſpecies eſſe nõ dicit̃. Et rurſus cũ animal de homine p̃dicetur, de animali uero genus, animal enim genus eſt, homo generis uocabulo caret, nõ enim dicẽ homo eſſe genus, homo enim genus non eſt, ſed tantũ ſpecies. His dicendũ eſt qd minus aduerterint illã eſſe diffinitionẽ de ſubiecto p̃dicationis, quæ in eo qd quid ſit unũquodq; & in eius ſubſtãtia p̃dicaretur, nunc aũt ſpecies de homine nõ in eo qd quid ſit prædicatur. Neq; enim ſi qs hominis diffinitionẽ reddat ſpeciem nominauit, ſed deſignatiuũ nomen eſt tantũ, utrũ de plurib. ſpeciæ differentibus prædicetur hoc nomen quod eſt homo, an certe tantũ de ſolis indiuiduis. Nam quoniam de indiuiduis ſolis homo prædicet̃, idcirco ſpecies dicitur, & quoniã de ſpecie differẽtibus animal dicit̃, idcirco animal genus uocamus. Et ſunt quodãmodo nominũ nomina. Quare neq; genus de animali, neq; ſpecies de homine, in eo q̃ qd ſit p̃dicatur, ſed tantum deſignant, quomodo homo & animal de ſubiectis (ut dictum eſt) ꝓprijs prædicentur. Ergo non eſt mirandum ſi ad eorum ſubiectum quæ de ſubiecto dicunt, eius prędicati, qd de ſubiecto non dicitur, prædicatio peruenire non poteſt.

Diuerſorum generũ & non ſubalternatim poſitorum, diuerſæ ſecundũ ſpeciem ſunt differentiæ, ut animalis & ſcientiæ, animalis ſiquidem differẽtiæ ſunt, ut greſſibile, uolatile, bipes & aquatile, ſcientię uero nulla harum eſt,

neque

neque enim ſcientia à ſcientia differt in eo quod eſt bipes. Subalternorũ uero generum nihil prohibet eaſdem eſſe differentias, ſuperiora enim de inferioribus prędicantur, quare quęcunque fuerint prędicati differentiæ, erunt eędem & ſubiecti.

Cum multis modis genus dicatur, ſolum ꝗd nunc tractari conuenit aſſumamus. Dicitur enim genus quod de pluribus ſpecie differentibus in eo quod quid ſit prædicatur, ut animal prædicatur de homine, & de equo, & de cane, & de boue, & de cæteris, quæ omnia ſpecie ipſa à ſe diſcreta ſunt. Species uero eſt quod de pluribus numero differentibus in eo quod quid ſit, prædicatur, ut homo prędicaẽ de Catone, Socrate, Platone, Virgilio, Cicerone, & de ſingulis hominibus, qui ſpecie ipſa nõ differunt, ſed tantum à ſe numero diſtant. Differentia uero eſt, quę ſub eodem genere poſitas ſpecies propria qualitate diſterminat, nã cũ equus & homo quantũ ad genus unum ſint. (uterq; enim animal eſt.) Differentia rationalis & irrationalis utroſq; diſiungit ac diſcernit. Qualitate enim quadam rationabilitatis, & irrationabilitatis uterq; à propriæ ſubſtantiæ diffinitione diſſentiunt. Ergo differentia eſt quæ de pluribus ſpecie differentibus in eo quod quale ſit prædicatur. Namq; hæc ipſa differẽtia quæ eſt irrationabilitas de multis ſpecie differentibus prædicatur, ut de cygno, & equo, & piſce, quæ omnia à ſe cum ſpecie ipſa diſſentiant, irrationabilitatis tamen qualitate coniuncta ſunt. Sed non in omnibus differẽtia de pluribus ſpecie differentibus prædicatur. Sunt enim quædam quæ non niſi de una ſpecie prædicanẽ, ut grauitas de ſola terra, leuitas de ſolo igne, ꝑ prię dicitẽ. At uero nec ſpecies ſemper de pluribus numero differentibus prædicatur, mundi enim ſpecies de uno ſolo mũdo dicitur, & phœnicis ſpecies de una tantum phœnice, ſed idcirco ita diffinita eſt, quod frequentius differentia de pluribus ſpecie differentibus prędicatur, quam de uno. Eo demq; modo & ſpecies frequentius inuenitur de pluribus numero differẽtibus prædicari, quam de una tantum re ac ſingulari. His ita poſitis ſunt quędam genera, quę generaliſſima nuncupantur, quibus genus inueniri non poſſit, ſunt ſpecies quibus alias ſubiectas ſpecies nullus inueniet. Inter utraq; aũt ſunt alia quæ ſubalterna genera nominanẽ, quæ ſuperiorũ quidẽ ſpecies ſunt, poſteriorũ uero genera, ut ſubſtãtia genus quidẽ eſt generaliſſimũ, ut eius genus inueniri nõ poſſit, homo uero ſpecies eſt, ut eius ſpecies alia reperiri nõ ualeat. Animal uero ad ſubſtãtiã quidẽ ſpecies eſt, ad hominem uero genus. Decem igiẽ prædicamentorum ſignificatio nihil aliud demonſtrat, niſi rerum decem genera quæ generaliſſima nominamus. Ergo quoties genera generaliſſima diſcrepant, eorũ quoq; ſpecies diſcrepabũt, & quoties ſpecies diſcrepãt, quoniã differentię diſiunguntẽ atque informantur, differentię quoq; diuerſarũ ſpecierũ diſcrepabũt. Animal nãq; & ſciẽtia, quoniã eſt animal ſubſtantia, ſcientia uero ad aliqd. Quoniãq; genus animalis eſt ſubſtãtia, & genus ſciẽtię eſt ad aliqd. omni ſubſtãtię à ſe ratiõe diſcreta ſunt, & differẽtię quoq; ſciẽtię atq; animalis omnibus qualitatib. diſiunguntẽ. Eſt namq; differẽtia animalis, bipes & quadrupes, animal enim ab alio animali differt, ꝙ hoc ꝗdẽ bipes ſit, ut homo uel auis, illud uero quadrupes, ut equus atq; bos, illud uero multipes ut formica uel apis. Sed ſciẽtia differentias huiuſmodi nõ habet, neq; eñ ſciẽtia à ſciẽtia differt in eo ꝗd bipes eſt. Quare cõſtat ꝗties diuerſa ſunt genera, ſpecierũ quoq; differentias eſſe diſcretas. At hoc eſt ꝙ ait. Diuerſorũ generũ & nõ ſubalternatim poſitorũ diuerſas ſecundũ ſpeciẽ differẽtias eſſe. Et hoc exẽpli adiectione firmauit dicẽs: Animalis & ſciẽtię diuerſas eſſe differẽtias, nã cũ ſit bipes animalis differẽtia, ſciẽtiæ nõ eſt. Et hoc quidẽ de diuerſis generibus dictũ eſt, id eſt, quæ ſubalterna nõ ſunt. Qd'ſi ſubalterna ſunt genera nihil prohibet aliâs eaſdẽ eſſe differẽtias, aliâs diuerſas, ut auis eſt ſpecies animalis, & rurſus eſt genus corui, & eſt ſubalternũ genus, auis. Sed animalis differẽtię ſunt ratiõalis atq;

irratio-

irrationalis,auis uero differẽtia rationalis nõ eſt. Nulla enim auis ab alia aui differt, q̃d ſit rationalis. ergo hoc loco nõ ſunt exdẽ ſubalternorũ generũ differẽtiæ. Si quis uero has generis, id eſt animalis differẽtias dicat,ut animaliũ alia ſunt quæ paſcant herbis,alia quę ſeminibus,alia quæ carnibus,hæ differentiæ conueniunt in ſubaltero genere,uidelicet in aui.namq; auium ſunt aliæ quæ ſeminibus ueſcuntur, alię quæ herbis,aliæ quę carnibus:ut uultur,& miluus.ergo in ſubalternis generibus nihil ,p-hibet eaſdem eſſe differentias,& iterum diſcrepare , hoc autem idcirco euenit, quia quę de prædicato dicuntur poſſunt de ſubiecto prędicari. Quare quod dicitur de genere,poteſt etiã dici de ſpecie.atq; hoc eſt quod ait: Subalternorũ uero generum nihil prohibet eaſdẽ eſſe differentias. Superiora enim de inferiorib. generibus præ-dicant.ſed cum diceret nihil prohibet eaſdem eſſe differentias, hoc quodãmodo uo luit demõſtrare,eſſe quaſdam eaſdem differentias, aliàs uero poſſe eſſe diuerſas,cui rem contrariam intuliſſe uidetur cum dicit ; Quare quæcunq; prædicati differentiæ fuerint,exdem erunt etiam ſubiecti.nam cũ illic dixiſſet, nihil prohibet eſſe eaſdem differentias generum ſubalternorum,hic omnes eaſdem eſſe declarat, dicit enim: Quęcunq; fuerint differentiæ prędicati, eaſdẽ etiã ſubiecti eſſe. atq; hęc res plures maximis illigauit erroribus,ut emendandum crederent locum nõ ut eſt et ita. Qua-re quæcunq; prædicati differentiæ fuerint, exdem erunt etiam ſubiecti, ſed ut hoc modo. Quare quæcunq; ſubiecti differentię fuerint,exdem erunt etiam prædicati. Sed hoc abiiciendum eſt.neq; enim fieri poteſt,ut in rem ſuperiorẽ prædicatio po-ſterioris redundet. Nam cum dicit,quæcunq; ſubiecti fuerint differentiæ,exdẽ erunt prædicati,hoc ſcilicet ſignificatur,ut prædicatio ſubiecti redeat in prædicatum,q̃d fieri non poteſt. Sed dicendum eſt quod ſunt aliq; differentiæ quæ dicuntur completi-uæ prædicati & cuiuslibet illius ſpeciem informantes,quæ cõmuni nomine ſpecifi-cæ nominantur. Nam cum dico animatum & ſenſibile, ſi ſubſtantiæ coniungantur, diffinitionem & ſpeciem mox animalis efficiunt. Animal enim eſt ſubſtantia anima ta ſenſibilis,atq; hæ differentiæ dicuntur ſpecificæ & completiuæ. Sunt aũt aliq; quę ipſæ qdem nihil complent,nec ullã ſpeciem reddũt,ſed genus tantum diuidũt, ut ra-tionale & irrationale. hæc enim diuidũt genus,id eſt animal. Animal enim rationali differentia irrationaliq; diuidit. Ergo illæ quæ ſunt generis diuiſiuæ differentiæ,poſ-ſunt aliquoties exdem eſſe;poſſunt aliquoties non exdẽ,ut animalis,quoniã diuiſi-bilis eſt differentia quę eſt rationale,poteſt eã non habere auis, quæ eſt ſubalternum genus. Et rurſus eaſdem diuiſibiles habere poteſt,ut eaſdem quas ſuperius diximus. Nam cum diuidant animal differentię,quæ carnibus,herbis , & ſeminibus ueſcũtur, exdem poſſunt eſſe ſubalterni generis,id eſt auis. ergo hę diuiſibiles poſſunt etiam eſſe diuerſæ. Illę uero quæ cõpletiuæ & ſpecificę ſunt,aliquãdo nõ prędicari de ſub-iecto non poſſunt. Vt quoniã animal habet differentias cõpletiuas, & ſuæ ſpeciei effectiuas,ſenſibile ſcilicet & animatũ, hę differentiæ de homine quod eſt ſubiectũ animalis nõ prædicari non poſſunt. Omnes enim ſpecificæ differentiæ de his prædi-cantur,quorũ ſpeciẽ cõplent:ut de animali prædicat ſenſibile & animatũ,& hoc ut de ſubiecto. In ſubſtãtia enim animalis utraq; prędicant.ſed animal prædicat de ho-mine,ut de ſubiecto. neceſſe eſt ergo animatũ atq; ſenſibile de homine p̃dicari ut de ſubiecto. Hoc eſt enim q̃d ſuperius pręmiſit cũ diceret;Quãdo alterũ de altero prę-dicat ut de ſubiecto,quęcunq; de eo q̃d prędicat dicũtur,omnia etiã de ſubiecto di-cuntur.atq; hoc in omnibus generibus recte cõſtat intelligi. Ergo diuiſibiles diffe-rentiæ poſſunt aliquãdo cũ ſubiectis eſſe cõmunes,aliquãdo diuerſæ : ſpecificæ ue-ro & cõpletiuæ cũ ſubiectis cõmunes nõ eſſe nõ poſſunt. Q̃d ergo Ariſtoteles ait, Subalternorũ generũ nihil prohibere eaſdẽ eſſe differẽtias,diuiſibiles differẽtias eaſ-dem eſſe nihil prohibere putandũ eſt,quæ poſſunt eſſe etiã diuerſæ.Quod ait uero: Quęcũq; prędicati differẽtię fuerint,exdẽ erũt etiã ſubiecti,de ſpecificis intelligẽdũ eſt : quę cũ ſpeciẽ cuiuslibet informẽt,& de eo q̃ informãt,ut de ſubiecto p̃dicent,

ad quod-

ad quodcunq; ut ſubiecto prædicatur illud quod ipſę differentiæ informant, de eo ut de ſubiecto prædicabuntur, & de eo non prædicari non poſſunt. Quare nihil eſt in huiuſmodi theoremate quod ullo modo debeat emendari.

Eorum quidem quæ ſecundum nullam complexionem dicuntur, ſingulum aut ſubſtantiam ſignificat, aut quãtitatem, aut qualitatem, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut ſitum, aut habere, aut facere, aut pati. Eſt autem Subſtantia ut figuraliter dicatur, ut homo, equus. Quantitas, ut bicubitum, tricubitum. Qualitas, ut album, grammaticum. Ad aliquid, ut duplum, dimidium, maius, minus. Vbi, ut in lyceo, in foro. Quando, ut heri, ſuperiori anno. Sitũ, ut ſedet, iacet. Habere, ut calciatus, armatus. Facere, ut ſecare, urere. Pati, ut ſecari, uri. Singula igitur eorum quę dicta ſunt, ipſa quidem ſecundum ſe in nulla affirmatione dicuntur, aut negatione, horum autem ad ſe inuicem, affirmatio uel negatio fit, complexione. Videtur autem omnis affirmatio uel negatio, uel uera uel falſa eſſe: eorum autem quę ſecundum nullam complexionem dicuntur, ſingula neque uera, neque falſa ſunt, ut homo, album, currit, uincit.

Poſt paruiſſimam in quatuor enumerationem, id eſt in ſubſtãtiam, accidens, uniuerſalitatem, particularitatem, nunc eſt de partitione maxima tractaturus, quæ ſit in decem. hac enim enumeratione maior non poteſt inueniri. neque enim undecim prędicamenta poterunt inueniri, nec ultra decem ullo modo aliquod genus recte excogitari poteſt. quare facit huiuſmodi enumerationem, ſed non diuiſionem. Diuiſio namq; fere eſt generis in ſpecies: prædicamentorum uero, quoniam genus unum nõ habent, diuiſio eſſe non poteſt, ſed potius enumeratio eſt. Sunt uero quidam qui contendunt recte enumerationem nõ eſſe diſpoſitam. alij namq; ut ſuperuacua quædã demunt, alij ut curto operi addunt, alij uero permutant, quos nimirum non recte ſentire alio nobis opere dicendum eſt, ait autem: Eorum quę ſecũdum nullam complexionem dicuntur. Adeo non de rebus, ſed de uocibus tractaturus eſt, ut diceret Dicuntur. Res enim proprie non dicuntur ſed uoces: & quod addidit, ſingulũ aut ſubſtantiam ſignificat. late patet eum de uocibus diſputare. nõ enim res ſed uoces ſignificant, ſignificantur autem res. Sine complexione uero dicuntur (ut dictum eſt) quęcunque ſingulari intellectu & uoce proferuntur: ſecundum complexionẽ uero quęcunque aliqua coniunctione, uel accidentis copulatione miſcentẽ. Sed quid ex ijs quæ quę ſecundum nullam complexionem dicuntur efficitur? ipſe demonſtrat cum dicit: Singula igitur eorum quæ dicta ſunt, ipſa quidem ſecundum ſe in nulla affirmatione dicuntur, horum aũt ad ſe inuicem cõplexione affirmatio fit. uidetur enim omnis affirmatio uel falſa eſſe uel uera. Eorum aũt quæ ſecundum nullam complexionem dicunt, neq; uerum quicq;, neq; falſum eſt, ut homo, album, currit, uincit. Significat ergo & hic ea quæ ſine ulla complexione dicunt, affirmationis uim non obtinere. Si quis enim dicat homo, uel album, uel decẽ, uel quidlibet ſimplici modo, in eo neque uerũ aliquid inueniet, neq; falſum, ſed omnis affirmatio uel uera uel falſa eſt. Igitur uniuerſaliter pronunciat prædicamẽta affirmationis ratione penitus nõ teneri: ſed hæc eadem ſi cum quadam complexione coniuncta ſint, fieri propoſitiones neceſſe eſt, quæ in ſe uerum falſumúe contineant. Sed non omnis complexio propoſitionẽ facit, nec ſi dixero, Socrates in foro, idcirco iam propoſitio eſt. ſed ſi quis dicat, Socrates in foro ambulat, tunc fit propoſitio, quæ aut affirmatio eſt aut negatio. Affirmationes autem & negationes, uel uerę uidentẽ eſſe uel falſæ. atq; ideo quodcunque neque uerum neque falſum eſt, illud propoſitio non eſt. Ergo quadã complexione ex ijs quæ ſecundam nullam complexionẽ dicunt, ueritas falſitaſq; cõficitur. Affirmationem

mationē aũt ſolã nunc Ariſtoteles interpoſuit,idcirco quòd omnis affirmatio priꝰ eſt.hoc enim negatio tollit,quod affirmatio ante cõſtituit:prius quidẽ ſecũdum ſignificationẽ ſed non ſecundũ genus,ꝗd alio liquebit loco. Maxime aũt mõſtrat Ariſtoteles ſe non de rebus, ſed de uocibus tractaturũ,quod ait: Horum aũt ad ſe inuicem complexione affirmatio fit.non enim rerum complexione fit affirmatio uel negatio,ſed ſermonum.nec in rebus eſt ueritas & falſitas,ſed in intellectibus atque opinionibus,& poſt hæc in uocibus atque ſermonibus. Atque hæc hactenus. Secundum complexionem ergo ſunt quæcunque ex integris compoſitis fiunt, ut Socrates ambulat.nam & Socrates & ambulat uterꝙ integer ſermo eſt, & cõiunctus affirmationem facit. At uero ſiquis dicat flammiger,uel multiſonus,uel fluctiuagus,ſecundum complexionem non erit iſta prolatio,idcirco quod ex neutris integris factum eſt. Horum autem decem prædicamentorũ diffinitiones inueniri nõ poſſunt, idcirco quòd ea quæ ſignificant generaliſſima ſunt. Subſtantia enim & quãtitas, & qualitas nulli unquam generi uidentur eſſe ſubiecta. Quare quoniam diffinitio omnis à genere ducitur,genus quod alij generi ſubiectum non eſt,à diffinitione relinquitur. Sed nunc quidem omnium prædicamentorum conuenientia dixit exẽpla: poſt uero latius de unoquoque tractabitur: & quoniam diffinitio inueniri nulla poteſt, quibuſdam proprietatibus informantur, quare quoniam de his dictum eſt plene,ad tractatum ſubſtantiæ tranſeamus.

DE SVBSTANTIA.

SVbſtantia autem quæ proprie & principaliter & maxime dicitur, eſt quę neque de ſubiecto dicitur,neque in ſubiecto eſt, ut aliquis homo,uel aliquis equus. Secundę autem ſubſtantiæ dicuntur ſpecies,in quibus illę quæ principaliter ſubſtãtię dicuntur,inſunt. Et hæ quidem & harum ſpecierum genera, ut aliquis homo, in ſpecie quidem eſt in homine, genus uero ſpeciei, animal eſt. Secundę ergo ſubſtantiæ hę dicuntur,ut eſt homo atque animal.

QVæritur cur prædicamentorũ tractatũ à ſubſtãtijs inchoauerit. nam quoniã omnis res aut in ſubiecto eſt,aut ſubiecto nõ eſt. Quicqd in ſubiecto eſt,eget ſubiecto,quoniã in propria natura nõ poteſt cõſiſtere: & quoniã rebus omnibus ſubſtantia ſubiecta eſt, nihil eorum quæ ſunt in ſubiecto pręter ſubſtantiam poterit permanere. Sed prior illa natura eſt,ſine qua alia eſſe non poſſunt,quocirca prior naturaliter uidẽ eſſe ſubſtantia,non abſurde igitur in diſputatione quod prius per naturam fuit,prius etiam ſumpſit. & diffinitionem quidem ſubſtantiæ proferre non potuit,ſed poſt exemplum ſuperius datum deſcriptionem quandam profert, qua quid ſit ipſa ſubſtantia queamus agnoſcere: hoc eſt autem,non eſſe in ſubiecto. ſubſtantia enim in ſubiecto non eſt,facit autem quandam ſubſtantiarum diuiſionem cum dicit,alias primas eſſe ſubſtantias,alias ſecundas: primas uocans indiuiduas,ſecundas uero indiuiduarum ſpecies & genera. Ergo cum primis ſecundiſqúe ſubſtantijs cõmune ſit non eſſe in ſubiecto,additum primis ſubſtantijs,de ſubiectis non prædicari,primas ſubſtantias â ſecundis ſubſtantijs ſeparat. ſubſtantia enim indiuidua,in eo quod eſt ſubſtantia,in ſubiecto non eſt: quòd autem indiuidua eſt,de ſubiecto non prædicatur. Sunt ergo primæ ſubſtantiæ quæ neque in ſubiecto ſunt,neque de ſubiecto dicuntur,ut eſt Socrates uel Plato. Hi enim quoniam ſubſtantiæ ſunt, in ſubiecto nullo ſunt. Quoniam uero particulares indiuiduique ſunt,ne nullo ſubiecto prędicantur. Secundæ uero ſubſtantiæ ſunt,quibus commune eſt cum primis ſubſtantijs,quòd in ſubiecto non ſunt,proprium uero quod de ſubiecto prædicantur, quæ ſecundæ ſubſtantiæ ſunt uniuerſales,ut eſt homo atque animal,homo nãq; & animal,

in nullo

in nullo sunt subiecto, sed de subiecto aliquo prædicantur. Sunt igitur primæ substantiæ particulares, secundæ uniuersales. Proprie autem substantias individuas dicit, quia hominem quidem idem ipsam speciem, & animal, quod est genus, non nisi ex individuorum cognitione colligimus. Quare quoniam ex singulorum sensibus generalitas intellecta est, merito propriæ substantiæ individua & singula nominantur. Principaliter uero individuæ substantiæ dictæ sunt, quod omne accidens prius in individua, post uero in secundas substantias uenit. Nam quoniam Aristarchus grammaticus est, homo uero est Aristarchus, est homo grāmaticus: ita prius omne accidēs in individuum uenit, secundo uero loco etiam in species generaque substantiarum accidēs illud uenire putabitur. Rectè igitur quod prius subiectum est, hoc substantia principaliter appellatur. Maximè autem substantia prima dicitur, idcirco quòd quæ maxime subiecta est rebus alijs, ea maxime substātia dici potest: maxime autem subiecta est prima substantia. omnia enim de primis substantijs dicuntur, aut primis substantijs insunt, ut genera & species: nanque & genera & species prædicantur de propijs individuis, ut animal atque homo prædicantur de Socrate, id est secundæ substantiæ de primis: sin uero sint accidentia, in primis substantijs principaliter sunt. Quare quoniā & accidētia in primis substātijs principaliter sunt, & secūdæ substātiæ de primis substantijs prædicātur, primę substātię secundis substantijs accidentibusque subiectæ sunt. Quare quoniam istę maxime subiectæ sunt & accidentiū subsistentiæ, & secundarum substantiarum prædicationi, idcirco maxime substantiæ nuncupantur. Dicit autem non omnis species neque omnia genera, secundas esse substātias, sed eas tantū quæ primas substantias cōtinerent, ut est homo atque animal: homo nanque cōtinet Socratem, id est aliquam individuam substantiam. Animal uero continet individuū speciēque, id est hominē & aliquē hominē. Quare genera & species quæ de primis substantijs prædicantur, ipsas secundas putat esse substātias, hoc aūt hoc modo ait: Secundæ autem substantię dicuntur in quibus speciebus illæ quæ principaliter substantiæ dicuntur insunt: hęc & harum specierū genera, & inde conuenientia ponit exempla, ac si diceret: Non omnia genera neque omnes substantias dico, sed eas tantum species in quibus individua illa, id est primę substantiæ sunt, & harum specierum, id est quæ continent primas substantias, genera. Hoc autem idcirco dictum uidetur, ne quis colorem quod genus est, uel albū quod est species, secundas putet esse substantias. ista enim primas sub se non cōtinent. Sed dicat aliquis quemadmodū primæ poterunt esse substantiæ individuę, cum omne quod prius est sublatum auferat id quod est posterius, posterioribus uero sublatis priora non pereāt? homo nanque si pereat, Socrates quoque sit continuo periturus: si uero Socrates interierit, homo continuo non peribit. Si igitur sublatis generibus & speciebus individua perimuntur, sublatis individuis genera speciesque permanent, magis primas substātias species & genera nominari dignum fuit. Sed hoc modo individuorum natura non recte accipitur. Neque enim cuncta individuorum substantia in uno Socrate est, uel quolibet uno homine, sed in omnibus singulis. Genera nanque & species non ex uno singulo intellecta sunt, sed ex omnibus singulis individuis, mentis ratione concepta. Semper etiam quæ sensibus propinquiora sunt, ea etiam proxime nuncupanda uocabulis arbitramur. Qui enim primus hominem dixit, non illum qui ex singulis hominibus conficitur, cōcepit, sed animo quendam singularem atque individuum cui hominis nomen imponeret. Ergo sublatis singulis hominibus, homo nō remanet, & sublatis singulis animalibus animal interibit. Quocirca quoniam in hoc libro de uocabulorū significatione tractatus habet, ea quibus uocabula prius posita sunt, merito primas substantias nuncupauit: prius autem illis uocabula sunt indita, quę prius sub sensibus cadere potuerunt. Sensibus uero obijciuntur prima individua. merito igitur ea prima in diuisione posuit. Eodem quoque modo illa quæstio soluitur quæ dicit: Cum naturaliter primæ intellectibiles sint substantiæ, ut Deus & animus, cur non has pri-

mas ſubſtantias nuncupauerit? Quoniam hic de nominibus tractatus habetur: nomina autem primo illis indita ſunt, quæ principaliter ſenſibus fuere ſubiecta: poſteriora uero in nominibus ponendis putantur quęcunq; ad intelligibilem pertinēt incorporalitatē. Quare quoniā in hoc opere principaliter de nominibus tractatus eſt, de indiuiduis uero ſubſtantijs quę primæ ſenſibus ſubiacēt, prima ſunt dicta uocabula in opere quo de uocabulis tractabat, merito indiuiduæ ſenſibilesq; ſubſtantię, primę ſubſtātiæ ſunt poſitę. Cū aūt tres ſubſtātię ſint, materia, ſpecies, & quę ex utriq; coficitur undiq; cōpoſita & compacta ſubſtantia, hic neq; de ſola ſpecie, neq; de ſola materia, ſed de utriſque miſtis cōpoſitisq; propoſuit. Partes autem ſubſtantiæ incompoſitæ & ſimplices ſunt, ex quibus ipſa ſubſtantia cōficitur, ſpecies & materia, quas poſt per tranſitum nominat dicens, ſubſtantiarum partes & ipſas eſſe ſubſtantias, atq; hæc hactenus. Nunc expoſitionis curſum ad ſequentia conuertamus.

Manifeſtum eſt autem ex ijs quæ dicta ſunt, quoniam eorum quæ de ſubiecto dicuntur, neceſſe eſt & nomen & rationem de ſubiecto prædicari, ut homo de ſubiecto aliquo homine prædicatur. prædicatur quoque nomen ipſius. hominem enim de aliquo homine prædicabis. Ratio quoq; hominis de ſubiecto aliquo homine prędicabitur. quidam enim homo & homo eſt & animal, quare & nomen & ratio prædicabitur de ſubiecto. Eorum uero quæ in ſubiecto ſunt, in pluribus quidem neq; nomen de ſubiecto neq; ratio prædicabitur. In aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet interdum prædicari de ſubiecto: rationem uero impoſſibile eſt prędicari: ut album, cum in ſubiecto ſit in corpore, prædicatur de ſubiecto. dicitur enim corpus album, ratio uero albi nunquam de corpore prędicabitur. Alia autem omnia aut de ſubiectis dicuntur principalibus ſubſtantijs, aut in ſubiectis eiſdem ſunt: hoc autem manifeſtum eſt ex his quæ per ſingula proponentur, ut animal de homine prædicatur, ergo de aliquo homine. nam ſi de nullo aliquorum hominum, neq; omnino de homine. Rurſus color in corpore eſt, ergo & in aliquo corpore. nam ſi nō in aliquo ſingulorū, nec omnino in corpore. Quare alia omnia aut de ſubiectis principalibus ſubſtantijs dicuntur, aut in ſubiectis eiſdem ſunt. Non exiſtentibus ergo primis ſubſtantijs impoſſibile eſt eſſe aliquid aliorum.

Omnia quæcunque dicta ſunt uel in ſubiecto ſunt, uel de ſubiecto prædicant, ſed nō omnia quæcūq; in ſubiecto ſunt, de ſubiectis proprijs dicūtur. namq; quod in ſubiecto aliquo eſt, de proprio ſubiecto prædicatur: ut album de corpore prædicatur, dicitur enim corpus album. Sed quoniam ſecundę ſubſtantiæ primarum ſubſtantiarum uel ſpecies uel genera ſunt (Socratis enim ſpecies homo eſt, & animal genus: genus autem de ſubiectis ſpeciebus & indiuiduis uniuoce prædicatur: ſecundæ ſubſtantiæ de ſubiectis ſpeciebus uniuoca prædicatione dicuntur. Cōuenit nanq; primarum & ſecundarum ſubſtantiarū, ſi ſit una facta, diffinitio. nanq; animal & homo & Socrates una diffinitione iunguntur, quod ſubſtantiæ animatæ atq; ſenſibiles ſunt. Igitur ſecundæ ſubſtantiæ ita de ſubiectis prędicantur proprijs, id eſt de primis ſubſtantijs ut uniuoce prędicentur. Illorum uero quę ſunt in ſubiecto, aliquoties quidem neque nomen ipſum de ſubiecto dicitur. Nam uirtus in anima eſt, ſed uirtus de anima minime prædicatur. aliquoties autem denominatiue dicitur: ut grāmatica, quoniam eſt in homine, denominatiue grāmaticus à grammatica dicitur. Sæpe autem ipſum nomen de ſubiecto

de ſubiecto prædicatur, ut quoniã albũ eſt in corpore, corpus album dicitur, ſed ſiue nomen non prædicetur, ſiue denominatiuè dicatur, ſiue proprio nomine prędicatio ſit, diffinitio eius quod eſt in ſubiecto, de proprio ſubiecto nunquam prædicabitur, ut album quoniam eſt in ſubiecto corpore, prædicatur quidem albi nomen de corpore, diffinitio uero albi ad corpus nullo modo dicitur. albũ nãq; uel corpus una ratione utraq; diffiniri nõ poſſunt. Amplius, ſi omne accidens in ſubiecto eſt, & ſubſtantia ſubiectum eſt, differt ab accidente ſubſtantia, differt etiam diffinitio ſubſtãtiæ atque accidentis, quod eadẽ, diffinitio ſubiecti & eius quod eſt in ſubiecto eſſe non poteſt. Atq; hoc eſt quod ait: Eorum uero quæ ſunt in ſubiecto, in pluribus quidẽ neq; nomen de ſubiecto neque ratio prædicatur, ut uirtus in anima. Addidit quoque in alĳ quibus autem nomen quidem nihil prohibet interdum prædicari, & in alĳs quidem denominatiuè, in alĳs uero recto nomine fit prædicatio. De ſecundis uero ſubſtantĳs ſemper ad primas ſubſtantias prædicatio peruenit. Nam ſi quidam homo, & homo eſt & animal, & cętera una diffinitio animalis & ad hominẽ & ad quendã hominem cõuenienter aptabitur. Magis tamẽ eſſe ſubſtantias indiuiduas, & particulares ipſę ſignificantius monſtrat. Nam cum omnis res aut ſubſtantia ſit aut accidens, & ſubſtantiarũ aliæ ſint primæ, aliq; ſecundę, fit trina partitio, ita ut omnis res, aut accidẽs, ſit, aut ſecunda ſubſtantia, aut prima. Horum autem ut ſub deſcriptione diuiſio fiat, hoc modo dicimus: Omnis res aut in ſubiecto eſt, aut in ſubiecto nõ eſt, eorum quæ in ſubiecto ſunt, alia prædicãtur de ſubiecto, alia minimè, eorũ quę in ſubiecto non ſunt, alia de nullo ſubiecto prędicantur, alia uero prędicantur. Ergo omnis res aut in ſubiecto eſt, aut in ſubiecto non eſt. Aut in ſubiecto eſt, & de ſubiecto prædicaẽ, aut in ſubiecto eſt, & de nullo ſubiecto prædicaẽ, aut in ſubiecto non eſt, & de ſubiecto prædicatur, aut in ſubiecto non eſt, & de nullo ſubiecto prædicatur. His igitur ſumptis ſi primas ſubſtantias ſeparemus, remanent ſecundæ ſubſtantię atq; accidentia. Sed ſecundę ſubſtantię ſunt quæ in ſubiecto non ſunt, & de ſubiecto prædicanẽ. Ergo eſſe ſuum, niſi in hoc quod de aliquo prædicantur, non retinent. Prædicantur autem ſecundæ ſubſtantię de primis, ergo ut ſecundæ ſubſtantiæ ſint, prædicatio de primis ſubſtantĳs cauſa eſt. Non enim eſſent ſecundæ ſubſtantiæ, niſi de primis ſubſtantĳs prædicarentur, illa uero quę in ſubiecto ſunt penitus conſiſtere nõ ualerent, niſi fundamẽti quodammodo loco, primis ſubſtantĳs niterentur. Ergo omnia quæcunque ſunt pręter primas ſubſtantias, aut ſecundę ſubſtantiæ erunt aut accidentia. Sed ſecundæ ſubſtantiæ de primis ſubſtantĳs prædicantur, accidentia in primis ſubſtantĳs ſunt. Quocirca omnia aut de primis ſubſtantĳs prędicantur, ut ſecundæ ſubſtantiæ, aut in primis ſubſtantĳs ſunt, ut accidentia, quod Ariſtoteles propoſuit hoc modo: Alia autem omnia aut de ſubiectis dicuntur principalibus ſubſtantĳs, aut in ſubiectis eiſdem ſunt, hic quoque ueriſſima ſumit exempla. Ait enim: Si accidens in nullo ſubiecto corpore eſſet, nec in corpore eſſet omnino. Nam ſi in nullo ſingulorum, in nullo generaliter eſſe diceretur. Et item animal niſi de ſingularibus atque indiuiduis hominibus prædicaretur, nec de homine prædicareẽ omnino. Quare quoniam idcireo prędicantur ſecundæ ſubſtãtiæ, quoniam ſunt primæ, & idcirco ſunt alĳ quid accidentia, quoniam eiſdem primæ ſubſtantiæ ſubiectæ ſunt, ſi primę ſubſtãtiæ non ſint, neque quæ de his prędicantur manſura ſunt, neq; quæ in his ſubiectis ſunt permanebunt.

Secundarũ uero ſubſtantiarũ magis ſubſtantia eſt ſpecies quàm genus, propinquior enim eſt primæ ſubſtantiæ. Si quis enim aſſignet primam ſubſtantiam quid eſt, euidentius & cõuenientius aſſignabit ſpeciẽ proferens quàm genus, ut quẽdam hominem aſſignans, manifeſtius aſſignabit hominẽ quàm animal aſſignando. Illud enim proprium eſt magis alicuius hominis, hoc au

tem communius. Et cum aliquam arborem reddideris, manifestius assignabis, cum arborem reddideris quàm plantam.

Constat indiuiduas substantias primas & maximè & propriè esse substãtias. Secundę uero substantiæ, id est genera & species, sicut non æqualiter à prima substãtia distant, ita non æqualiter substantię sunt, nam quoniam propinquior est species primę substantię quàm genus, idcirco magis est substantia species quàm proprium genus, ut homo propinquior est Socrati quàm animal, atque ideo magis est homo substantia. Animal uero quãquam & ipsum substantia sit minus tamen homine, hoc autem idcirco euenit, quod in omni diffinitione conuenientius species ad primam substantiam dicitur quàm genus. Nam si quid sit Socrates aliquis uelit ostendere, propinquius substãtiam Socratis proprietatemq; monstrabit, si dixerit eum esse hominem, quàm si animal. Quod enim animal est Socrates, cõmune est cum cæteris qui homines non sunt, id est cum equo atque boue. Quod uero homo est, cum nullo alio est commune, nisi cum his qui sub eadem specie hominis cõtinentur. Quocirca propinquior erit ad significationem designatio, cum indiuiduo species redditur, quàm si generis uocabulum prædicetur. Rursus si quamlibet indiuiduã arborem designare aliquis uolens, arborem dicat, propinquius designabit quid sit id quod diffiniuit, quàm si plantam nominet, planta autem genus est arboris. prędicatur enim planta & de ijs quæ arbores non sunt, ut de caulibus atq; lactucis, quare constat species magis esse substãtias, eo quòd sint primis & maxime substantijs propinquiores. Et quod in eo quòd quid sit, assignata species conuenientius & euidẽtius assignet, genus uero longinquius atque communius.

Amplius principales substantiæ eo quòd alijs omnibus subiectæ sunt, & alia omnia aut de his prædicantur, aut in eis sint, ideo maximę dicuntur substantiæ. Sicut autem principales substantię ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet, subiacet enim species generi, genera enim de speciebus prędicantur, species autem de generibus non cõuertuntur. Quare & ex his manifestum est speciem magis genere substantiam esse.

Magis esse substantias species ualidiori rursus argumentatione confirmat, per similitudinem namque hoc ita esse declarat. Nam cum omnes substantiæ aut primæ sint aut secundę, secundarum autem aut genera aut species, specierum atq; generũ quicquid similius primis substãtijs inuenitur, hoc magis substantia merito putabitur. Sed primæ substantiæ idcirco maximę substantiæ dicuntur, quod omnibus ita subiectæ sunt, ut aut in ipsis sint cætera ut accidentia, aut de ipsis alia prædicentur ut substantiæ secundę. Quod ergo in primas substantias, hoc idem in species uenit. Namq; species & cunctis subiacent accidentibus, & de speciebus genera prædicãtur, de generibus uero species non prędicantur. Quare non similiter genera subiacent, quemadmodum species. Non enim de generibus species prędicantur. Ergo sicut primæ substantię subiectæ sunt secundis substantijs & accidẽtibus, ita species subiectę sunt & accidentibus, & generibus. Genera uero quanquam subiecta sint accidentibus, speciebus tamen ipsa non subiacent. Quocirca maior est similitudo speciei ad primas substantias, quàm generis, quod si maior est similitudo specierum ad maximas substantias, ipsę erunt magis substantiæ. Sed ne quis nos arbitretur dicere, quod ea quæ sunt genera, species esse non possunt, sed in eo quòd sunt genera, species esse non possunt. Nam in eo quòd species est, de superioribus nõ prędicatur, sed in eo quòd genus, de eo prędicabitur cuius est genus. Quocirca genera ipsa, quorum sunt genera his subiacere non possunt, species uero quorum sunt species, de his prædicari non possunt.

Ipsarum

Ipsarumuero specierum quęcunq; non sunt genera, nihil magis alterum alterо substantia est, nihil enim familiarius assignabis de aliquo homine, hominem assignando, quàm de aliquo equo, equum. Similiter autem & principalium substantiarum nihil magis alterum altero substātia est, nihil enim magis aliquis homo substantia est, quàm aliquis bos.

Prædicū est quoq; ut Porphyrius in libro de generibus, speciebus, differentijs, proprijs, atque accidētibus planissimè docuit alia esse solum genera, quorum genus inueniri non posset, alia solum species, quæ in alias species diuidi non ualerent. Hæ autem sunt quæ de pluribus numero differentibus in eo quòd quid sit prædicātur, ut homo de singulis hominibus dicitur, & equus de singulis equis, & bos de singulis bobus, qui sub propria specie positi à seipsis propriæ naturæ figura non discrepant. Ergo huiusmodi species, ut est homo atq; equus, quæ solis indiuiduis præsunt, quoniā genera esse non possunt, æqualiter semper substantię sunt. Nam tam propinquè redditur de quolibet indiuiduo equo, nomē equi, quàm de quolibet indiuiduo homine, hominis nomen. Quocirca si æqualiter species hę, quæ genera non sunt, ad primas substantias sunt, æqualiter esse substantiæ merito putabuntur, hoc autem dicit non quod omnes species æqualiter substantię sint, sed quę æqualiter à primis substantijs distāt. Potest enim fieri ut cuiuslibet superioris generis una quælibet species sit, quæ comparata ad propriam speciem minus illa superior uideatur esse substantia, ut animalis si quis dicat speciem esse auem, eiusdem quoque speciem hominem, auis & homo nō æqualiter substātiæ sunt, idcirco quod auis homine superior est. Homo namque in alias species non diuiditur, est enim magis species. Auis autem potest in alias diuidi species, ut in accipitrem & uulturem, quæ quanquā aues sunt specie, tamē ipsę dissentiunt. Propriè autē species accipiter ac uultur est, hi enim solis indiuiduis præsunt. Quare homo atque accipiter æqualiter à primis substantijs distāt, & sunt æqualiter substantiæ. Homo uero atque auis quoniam superior est auis homine, nō æqualiter substantię sunt, magis enim substantia homo est. Ergo quęcunq; species æqualiter à suis indiuiduis distant, æqualiter substantię sunt. Quod quoniam species hæ quæ genera non sunt, æqualiter à primis substātijs absunt, æqualiter substātiæ dicuntur. Planum autem est, ut expositione non egeat, primas quoque substantias æqualiter esse substantias, aliquis homo enim atque aliquis equus, quoniam sunt indiuidua, principaliter substantiæ sunt, & propriè & maximę. Quocirca in maximis substantijs, neque minus, neq; magis substantia poterit inueniri. Indiuidua igitur æqualiter substantię sunt.

Merito igitur post principales substantias, sola aliorum species & genera dicuntur esse secundę substantiæ. Eorum enim quę prædicantur, principalem substantiam sola hæc indicant. Aliquem enim hominem si quis assignauerit quid sit, speciem quidē uel genus assignans, familiariter assignabit, & manifestius faciet hominem uel animal assignās. Aliorum uero quicquid assignauerit quilibet assignabit extraneæ, uelut albū, aut currit, aut quæcunq; talia reddens, ergo merito hę solę aliorum, secundæ substantiæ dicuntur.

Ordine & conuenienter post primas substantias, id est indiuidua, genera & species secundas esse substantias constitutas monstrat Aristoteles, quæ est firma atq; expedita probatio, ait enim: Post primas substantias rectè genera & species secundas substantias esse nominatas. In diffinitionibus enim ubi substantia cuiuslibet ostenditur, nihil aliud primas substantias monstrat, nisi genus & species. Socrates nāq; si quis

quid sit interroget, dicitur homo, uel animal, & in eo quòd quid sit Socrates interrogatus, rectè hominẽ uel animal esse respõdet. Quare quid sint primæ substantiæ secũdæ monstrãt. quod si quis præter secũdas substãtias in interrogatione quid sit prima substantia dicat, id alienissimè profert, ut si quid sit Socrates interrogãti, aliquis respondeat albũ, uel, currit, uel aliquid huiusmodi, quod secunda substantia nõ sit, nihil cõuenienter unquam profert, si quid de prima substantia præter secũdas substantias dicat. Quare quoniam nihil eorũ quæ non sunt secundæ substantiæ, quid sit prima substantia declarat, secundæ autem substantiæ genera & species sunt, rectè post primas substantias species & genera secundæ dicuntur esse substantiæ.

Amplius principales substantię eo ꝙ alijs omnibus subiaceant, & alia omnia de ipsis prædicantur aut in ipsis sunt, idcirco proprię substantiæ dicuntur. Sicut autem primæ substantiæ ad omnia alia sese habent, ita principaliũ substantiarum genera & species ad omnia reliqua sese habent. De his enim omnia reliqua prædicãtur, aliquem enim hominem dicis Grãmaticum esse, ergo & hominem, & animal, Grammaticũ dicis, similiter autem & in alijs.

Hæc quoq; est de eadem re probatio, qua rectè post primas substãtias genera & species esse positas uerissima ratione confirmat. Namq; indiuidua idcirco primæ dicuntur esse substantiæ, & quod alijs cunctis subiaceant. Nam quoniam secũdis substantijs ad prędicationem suppositę sunt, & de his secundæ substantię dicuntur, & quoniam accidẽtibus ut possint esse accidentia subduntur, idcirco primę substãtiæ sunt. Et sicut primæ substãtię cunctis subiacẽt accidentibus, sic etiã secũdę. Nam quoniã aliquis homo accidẽtibus subiacet, & homo & animal accidenti supponit, & quoniam est quidam homo Grammaticus, id est Aristarchus, est homo Grãmaticus, est etiã animal grammaticũ. Quocirca accidẽtibus primę substantię principaliter subduntur, secundæ uero secundo loco, & quemadmodũ primæ substantiæ & accidentibus & secundis substantijs subiacent, sic secundæ substantię accidẽtibus supponuntur, sed secundę substantię species & genera sunt. Rectè igitur post primas substantias species & genera secũdas substantias esse proposuit.

Commune est autem omni substantiæ in subiecto non esse, principalis enim substantia neq; de subiecto aliquo dicitur, neq; in subiecto est. Secundæ uero substantię sic etiã cõstant, quia nulla est in subiecto. Etenim homo de subiecto aliquo homine dicitur, in subiecto autem nullo est, neq; enim in aliquo homine homo est. Similiter animal de subiecto quidem dicitur aliquo homine, non est autem animal in aliquo homine.

Post enumerationem substantiarũ & diuisionem in qua alias primas, alias secundas esse proposuit, quoniã substãtiæ diffinitio nulla est reddita, idcirco quia generalissimum genus diffinitionibus nõ tenetur, proprietatẽ quandam cupit exquirere, quasi signum aliquod quo substãtiam quęramus agnoscere, priusq; quid ipsis substantijs communiter possit euenire proponit, post uero quid illis propriũ sit quærit, sed idcirco ista pręmittit, ut ad illud uerum propriũ sine ullo errore perueniat, & quod uerè est substantiarũ proprium ultimum dicat. Tribus autem modis proprium significatur. Est enim proprium quod alicui speciei omni euenit & nõ soli, ut homini bipedem esse. Omnis enim homo bipes est, sed non solus, aues namque & ipsæ sunt bipedes. Aut soli & nõ omni, ut eidem homini euenit ut sit Grãmaticus, sed nõ omni homini, neq; enim omnis homo Grãmaticus est. Aut uero tertia proprij significatiõ est, quę omni & soli & semper, ut risibile. Omnis enim homo risibilis est, & solũ est animal homo quod rideat. Ex his igit̃ illa duo superiora quę diximus, ubi omni &

non

non ſoli, aut ſoli & non omni, eſſe quædam propria dicebamus, quę à propriorũ ue ritate eſſe uidẽtur aliena. Hoc uero tertium quod omni ineſt & ſoli, hoc uerè eſt pro prium, illa autem ſuperiora conſequentia quidem dicuntur, nõ tamen uerè propria, hoc autem ultimum, uerè eſt proprium. Quęcunque ergo talia propria Ariſtoteles inuenerit, quæ aut ſolis & non omnibus ſubſtantijs, aut omnibus & non ſolis eue niant, uelut non uerè in natura cuiuslibet conſtituta repudiat. Illud uero ultimũ po nit quod & omni ſubſtantiæ, & ſoli ualeat euenire. Illa enim ſunt propria quæ con uertuntur, ut ſi quid fuerit homo, riſibile eſt, ſi quid eſt riſibile, homo eſt, hæc autem ſolum conuerti poſſunt, quæ omni ſoliq; contingunt, nam neq; ulli alij magis, neq; ulli minus euenient, quare his prædictis ad loci ipſius orationem expoſitionemq; ue niamus. Quod ergo dicit hoc eſt, omnibus ſubſtãtijs cõmune eſt, ut in ſubiecto non ſint, namq; primæ ſubſtantiæ, id eſt indiuidua in ſubiecto non ſunt, quod planiſſimè his demonſtratur. Nunquam enim particularis ſubſtantia alicui accidẽs eſſe poteſt, ſecundæ uero ſubſtantię habent quandam imaginem quod ſint in ſubiecto, uidẽtur enim ſecundæ ſubſtantię in ſubiectis, id eſt primis ſubſtãtijs eſſe. ſed falſo, nam ſecun dæ ſubſtãtiæ de primis ſubſtantijs ſolum prædicantur, nõ in ipſis ſunt. Animal enim de quodam homine tantum dicitur, non etiam in aliquo homine conſiſtit, ut in ſubie cto. Hoc autem illa res probat, quòd omnia quæcunque in ſubiecto ſunt, eorũ quo que indiuidua in ſubiecto ſunt, color quoniam in ſubiecto corpore eſt, & quidam co lor ſubiecto corpore nititur, in hoc uero quoniam primæ ſubſtantiæ, id eſt indiuidua in ſubiecto non ſunt, nec eorũ uniuerſalia, id eſt ſecundę ſubſtantiæ, quæ genera ſpe cieſq; ſunt, poſſunt aliquo niti ſubiecto. Quare ſecundæ ſubſtantiæ primas ſubſtan tias ad prædicationem tantum ſubiectas habent, non etiam ut ipſe primis ſubſtantijs accidant. Illud quoque maximum argumentum eſt ſecundas ſubſtantias non eſſe in ſubiecto, quoniam omne quod in ſubiecto eſt, poteſt mutari, illa quæ ſubecta eſt nõ mutatur, ut color qui eſt in corpore, eodem corpore manente poteſt mutari, ut niger fiat ex albo. Manentibus autem ſubſtantijs primis, ſecundæ ſubſtantię non mutan tur. Quam uero ipſe Ariſtoteles poſuit probationem ſecundas ſubſtãtias non eſſe in ſubiecto, huiuſmodi eſt, prædocuit enim quorundam quæ ſunt in ſubiecto nomen de ſubiectis poſſe prędicari, rationem uero nunquam. Album enim cum ſit in corpo re, dicitur corpus album, & prędicatur albedo de corpore, ſed alia eſt diffinitio albe dinis, alia corporis. Secundæ uero ſubſtantię de primis ſubſtantijs, & nomine prędi cantur, & diffinitione iunguntur. Nam quidã homo animal eſt & homo. ſed quidam homo, & hominis, & animalis ratione diffinitur. Et ut ueraciſſimè ſententia conclu datur, omne q̃ eſt in ſubiecto, æquiuocè de ſubiecto dicit̃. Secũdę uero ſubſtantię de primis nõ æquiuocè ſed uniuocè nũcupãtur, idcirco quòd (ut dictũ eſt) & nomine & diffinitione cõſentiunt. Quare quemadmodũ primę ſubſtantię in ſubiecto nõ ſunt, ſic ſecundæ ſubiecto carebunt. Commune eſt igitur omnibus ſubſtantijs, & ſecun dis & primis in ſubiecto non eſſe, & quodcunq; ſubſtantia fuerit conſequens eſt, ut in nullo ſubiecto ſit. Sed quæritur utrum hoc ſoli ſubſtãtię inſit an etiam alijs, nam ſi ſoli ſubſtantiæ ineſt, quoniã omni ſubſtantię hoc ineſſe monſtrauimus, quod in ſub iecto non ſit, uerum proprium dicitur eſſe ſubſtãtię, non eſſe in ſubiecto. Hoc enim dictũ eſt eſſe maxime propriũ, quod omnibus ineſſet & ſolis; ſed hoc non eſſe ſub ſtantiæ proprium ueriſſima Ariſtoteles probatione confirmat dicens:

> Amplius eorum quæ ſunt in ſubiecto, nomen quidem de ſubiecto aliquãdo nihil prohibet prædicari, rationem uero impoſſibile eſt. Secundarum uero ſubſtantiarum & nomen de ſubiectis & ratio prædicabitur, rationem enim hominis & animalis de aliquo homine prædicabis. Quare non erit ſubſtan tia eorum quę ſunt in ſubiecto. Non eſt autem hoc propriũ ſubſtãtię, nanq;

& differentia eorum est; quæ in subiecto non sunt, bipes enim & gressibile de subiecto quidem homine dicitur, in subiecto autē nullo est, nō enim in homine est bipes, neque gressibile. Ratio quoq; differentiæ de illo dicitur, de quo ipsa differentia prædicatur, ut si gressibile de homine dicitur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur, est enim homo gressibilis.

Non esse propriū hoc substantiæ dicit, idcirco quod in differentijs idem sit, in nullo enim differētia subiecto est, ad illud nāq; recurrit. Si differentia in subiecto esset, nomine tantū de subiecto prædicaretur, nō etiā ratione. Differētia uero de eo de quo dicitur, uniuocè prædicatur, ut si quis dicat gressibilem differentiam de homine, ipsius differentiæ diffinitio quoq; homini cōuenienter aptabitur. Gressibile nanq; est quod per terrā pedibus ambulat, & homo est quod per terrā pedibus ambulat, ita differentiæ & eius de quo ipsa differentia dicitur, una poterit esse ratio substātiæ, id est unius possunt & nominis nuncupatione, & diffinitionis determinatione cōiungi. Quod si in subiecto esset differentia, nequaq; de subiecto sibi uniuocè prædicaretur. Quare non propriū est substantię quod retinet etiā differentia, differentia nanq; substantia nō est. Esset enim propriū substantiæ in subiecto nō esse. Nō est autē differētia accidens. esset enim in subiecto. Omnis autē res aut accidens est, aut substantia, id est aut in subiecto est, aut in subiecto non est, & sunt accidētia quęcūq; in substantiā subiecti nō ueniūt, quęq; permutata naturā substantiæ nō perimūt. Si quibus uero peremptis subiecta interimātur, illa proprie accidentia nō uocamus, differētia uero est quæ de pluribus specie differētibus in eo q; quale sit prædicatur. Sed differentia substātia nō est, idcirco quod si esset substantia non in eo quòd quale sit de subiecto, sed in eo quod quid sit prędicaretur. Qualitas uero solum nō est, esset enim accidēs & in subiecto. An magis ex substantia & qualitate differētia ipsa cōficitur, ita ut illud de quo prædicatur, perempta differētia simul interimat, ut calor, cum est in aqua perempto calore potest aqua in sua substātia permanere, & est calor in subiecta aqua, quo interempto, aqua nō peribit. Idem tamē calor est in igne, sed perempto calore, ignem interire necesse est. Quare hæc qualitas caloris substātialiter inest igni, & est propria differētia, id est substātialis. Concludendū est igitur differentiā, neq; solum substantiam esse, neq; solum qualitatē, sed quod ex utrisq; cōficitur substātialem qualitatē, quæ pmanet in natura subiecti, atq; ideo quoniā substātia participat, accidēs nō est, quoniā qualitas est, à substantia relinquit. Sed quoddā mediū est inter substātiam & qualitatē, quę quoniā in subiecto non est, & substantia nō est, propriū substātię non est, non esse in subiecto. Post hoc illud quoq; dicit non debere nos cōturbari, ne forte substantiarū partes, quæ ita sunt in toto quasi in aliquo subiecto, aliquando cogamur nō substantias cōfiteri. Substantiarū partes in subiecto sunt, sed non ut accidentia, uidemus enim quasdā partes substantiarū ita esse in toto quasi sint in subiecto, ut caput in toto corpore est, & manus in toto corpore est, forma quoq; & materia quæ sunt partes compositæ substātię in ipsa compositā substantia sunt. Ne fortè ergo cogamur aliquando partes substantiarum, quoniam sunt in subiecto, suspicari non esse substantias, sed accidentia promonet dicens:

> Non conturbent autem nos substātiarum partes, ut quæ ita sint in toto, quasi in subiecto, ne fortè cogamur confiteri eas non esse substantias, non enim sic dicebamus ea esse quæ sunt in subiecto, ut quasi partes essent in aliquo.

Hoc enim rationis affert, cur ista accidētia esse aliquis suspicari nō debeat. Illa enim accidētia esse diffinita sunt in subiecto, quę nō essent ut quædā pars, hoc enim superius ait. In subiecto autē esse dico, quod cum in aliquo sit, nō sicut quædā pars & impossibile est esse sine eo in quo est. Quocirca quoniam accidētia ita sunt in subiecto, ut subiecti partes non sint, substantiarum uero partes in toto ita sunt, ut in subiecto

non

non ſint, partes ſubſtãtiarum, partes accidentium eſſe nullus rectè ſuſpicari poteſt.

Ineſt autẽ ſubſtantijs & differentijs ex his omnia uniuocè prædicari. Omnia enim quę ab his prædicata ſunt, aut de indiuiduis prædicãtur, aut de ſpeciebus, à prima nanq; ſubſtãtia nulla eſt prædicatio, de nullo enim ſubiecto dicitur. Secundarũ uero ſubſtantiarũ ſpecies quidẽ de indiuiduo prędicatur, genus autem & de ſpecie & de indiuiduo. Similiter autem & differentiæ de ſpeciebus, & de indiuiduis prædicantur. Rationem etiam ſuſcipiunt primę ſubſtantiæ ſpecierũ & generum, & ſpecies generis, quæcunq; enim de prædicato dicuntur, eadem & de ſubiecto dicuntur. Similiter autem & differẽtiarum rationẽ ſuſcipiunt & ſpecies, & indiuidua, uniuoca autem erant, quorũ, & nomen cõmune & ratio eadem eſt. Quare omnia quæ à ſubſtãtijs & differentijs ſunt, uniuocè dicuntur.

Quoniam in ſubiecto non eſſe differentijs & ſubſtantijs cõmune monſtrauit, aliam rurſus cõmunitatem ſubſtantiarũ differentiarumq; propoſuit. Nam cum ſubſtantiarum alię ſint primæ, aliæ ſecundę, & primę ſubſtantiæ ſint indiuiduæ, quoniam nihil indiuidua poſſunt habere ſubiectum, ab indiuiduis nulla prædicatio eſt. Secundæ uero ſubſtantię de indiuiduis, id eſt de primis ſubſtantijs prædicantur, & de his uniuocè dicuntur. Secundarum enim ſubſtantiarum nomen de indiuiduis prædicatur & ratio. Ac de indiuiduo quidem & ſpecies prędicat̃ & genus, ut de Platone, id eſt de ali quo homine, & homo dicit̃, & animal, aliquis enim homo eſt, & animal, & utriuſq; de indiuiduo prædicatur ratio. Dicimus enim aliquem hominem animal eſſe rationale mortale, quæ eſt ſpeciei diffinitio, id eſt hominis. Et rurſus aliquem hominem dicimus eſſe ſubſtantiam animatam atque ſenſibilem, quæ generis eſt diffinitio, id eſt animalis. Species uero generis ſui & diffinitionem ſuſcipit & uocabulum, de homine enim animal prædicatur, dicitur enim homo animal eſt, & idem ipſe rurſus homo rationẽ ſuſcipit animalis. Dicimus enim eſſe hominem, ſubſtantiã animaram atque ſenſibilem. Conſtat ergo quoniam & genera & ſpecies de indiuiduis, & genera de ſpeciebus uniuocè prędicantur, id eſt in omni prædicatione ſecundæ ſubſtantiæ uniuoca appellatione de ſubiectis dicuntur, quod his cum differentia cõmune eſt. Differentia nanq; de ſpecie de qua dicitur, & de eius indiuiduo ipſa quoq; uniuocè prædicatur. Nam cũ ſit greſſibilis differẽtia de aliquo homine prędicat̃, dicitur enim quidã homo greſſibilis, ut Plato & Cicero, ſed & diffinitionẽ differentiæ ſuſcipiunt indiuidua, de quibus illa differẽtia prędicatur. Greſſibile nanq; eſt, quod per terrã pedibus ambulare poteſt. Et quendã hominẽ poſſis ita ſecundũ nomen differentię diffinire, ut dicas Platonẽ eſſe q̃ p terrã pedibus ambulare poſſit. Et hoc idẽ euenit de ſpecie cuiuſdã hominis, id eſt de homine, homo nãq;, id eſt ipſa ſpecies, cũ ſit greſſibilis poteſt diffiniri, homo eſt q̃ per terrã pedibus ambulare poſſit. Ergo & differẽtiæ de his de quibus p̃dicãtur, uniuocè dicunt̃. Quocirca quoniã & ſecũdæ ſubſtãtiæ de his de quibus prędicant̃, uniuocè dicũtur, & differẽtię eodẽ modo, quęcũq; à ſubſtãtijs uel differentijs prędicationes fuerint, hę & de ſubiectis uniuocè prędicabunt̃. Quę autẽ cauſa ſit, ut ſecundæ ſubſtantiæ de primis ſubſtantijs uniuocè prędicẽtur, illa quã ſuprà docuit Ariſtot. nos admonẽs dixit, oĩa enim quęcũq; de p̃dicato dicunt̃, eadẽ etiã dicent̃ de ſubiecto. Omnes enim differẽtię quę ſunt ſpecificę generis, p̃dicãtur & de ſpecie & de indiuiduo, ut quoniã animal efficiũt differẽtiæ animatũ atq; ſenſibile, eadẽ & de ſpecie, id eſt homine, & de indiuiduo, id eſt aliquo homine p̃dicabunt̃, q̃ quã ſuperius dictũ eſt, nũc quantũ expoſitionis breuitas poſtulat, dixiſſe ſufficiat.

Omnis autem ſubſtantia uidetur hoc aliquid ſignificare, atq; in primis qui-

dem ſubſtantijs indubitabile & uerũ eſt, quoniã hoc aliquid ſignificant. Indiuiduum enim & unũ numero eſt quod ſignificatur. In ſecundis uero ſubſtantijs, uidetur quidẽ ſimiliter appellationis figura hoc aliquid ſignificare, quando quis dixerit uel hominem, uel animal, non tamen uerũ eſt, ſed magis quale aliquid ſignificat, neq; enim eſt unũ quod ſubiectum eſt, quemadmodum prima ſubſtantia, ſed de pluribus homo dicitur & animal. Non autẽ ſimpliciter quale quid ſignificat, quemadmodũ album, nihil enim album aliud ſignificat quàm qualitatẽ, genus autẽ & ſpecies circa ſubſtantiã qualitatẽ determinant, qualẽ enim quandã ſubſtantiã ſignificant, plus autẽ in genere quàm in ſpecie determinatio fit, dicẽs enim animal plus cõplectitur quã hominẽ.

Poſtquã ſuperius geminas dixit ſubſtantiæ conſequentias, id eſt in ſubiecto nõ eſſe, & cuncta ab his uniuocè prædicari, & eas à maximę proprio ſubſtãtiæ ſeparauit, idcirco quod differentijs etiam uidentur eſſe cõmunes, aliud adijcit quod idcirco ſubſtantiæ propriũ non ſit, quod non ſit in omni ſubſtantia. Nam quemadmodũ quantitas, quantum ſignificat, & qualitas quale, ſic etiã ſubſtatia uidẽ hoc aliquid ſignificare. Nam cum dico Socrates uel Plato uel aliquã indiuiduam ſubſtãtiam nomino, hoc aliquid ſignifico, ſed omnibus hoc ſubſtãtijs nõ ineſt. Indiuiduis nãq; quoniam particularia ſunt & numero ſingularia, uerũ eſt hoc aliquid à ſubſtantijs ſignificari. In ſecũdis uero ſubſtãtijs nõ idem eſt. Nanq; ſecũdæ ſubſtantię nõ ſunt unę, nec numero ſingulares, ſed ſpecies intra ſe plurima indiuidua continent, & multas intra ſe ſpecies genus includit, quocirca cum dico homo, non hoc aliquid ſignificaui, neque enim ſingulare eſt hominis nomẽ, idcirco q; de pluribus indiuiduis prædicat, ſed potius quale quiddã, qualis enim ſubſtantia ſit demonſtrat, cũ dicitur homo. Qualitas autẽ hæc circa ſubſtantiã terminatur, nam ſicut indiuidua qualitas ſpecies & genera qualitatis habet, & ſicut ſingulas quãtitates quantitas ſpeciebus & generibus claudit, ita quoq; indiuiduarũ ſubſtantiarũ ſpecies & genera ſecũdæ ſubſtantiæ ſunt. Ergo cũ dico homo, talẽ ſubſtantiã ſignifico, quę de pluribus numero differentibus in eo q; quid ſit prædicat, qualem ergo quandã ſubſtantiã ſignifico, cũ hominẽ dixi, talem ſcilicet, quę indiuiduis nominetur, idem quoq; de genere eſt. Nam cum dico animal, talem ſubſtantiã ſignifico, quę de pluribus ſpeciebus dicat. Eſt igitur qualitas ut album, quæ ſemper ſit in ſubſtantia, ſed nõ ut ipſam ſubſtãtiam interimat, idcirco quod proprietatẽ ſubſtantiæ albedo non habet. Qualitas uero hæc quę de ſubſtantijs dicitur, circa ſubſtantiã qualitatẽ determinat, qualis ſit enim illa ſubſtãtia demonſtrat. Nam ſi homo eſt rationalis, & ſubſtãtia erit rationalis, ſed rationalis qualitas eſt. Qualem ergo ſubſtantiã monſtrãt ſecũdę ſubſtantię. Quocirca nõ eſt hoc propriũ ſubſtantiæ, hoc aliquid ſignificare. Secũdę enim ſubſtantiæ nõ hoc aliquid, ſed quale aliquid (ut dictũ eſt) monſtrãt, ita tamẽ quale aliquid monſtrãt, ut ipſam qualitatem circa ſubſtãtias determinent. Qualitas enim ſecundarũ ſubſtantiarũ in indiuiduis eſt, de ipſis enim naturaliter prædicat, quę ipſa indiuiduę ſubſtantiæ ſunt. Qualitas igitur ſecundarũ ſubſtantiarũ circa indiuidua, id eſt quæ prima ſunt terminatur. Determinatio uero quoties ipſe terminus multa concludit, maior eſt, & minor quoties pauciora, quocirca genus plurima colligit, ſpecies uero non tam plurima. Nam cum dico animal, etiam hominem bouemq;, & alia cuncta animalia hoc uno nomine clauſi. Cũ uero dico homo, ſolos homines indiuiduos hac nominis ſignificatiõe cõcluſi, quo circa maior fit determinatio per genus, cã per ſpeciem, & fit determinatio circa ſubſtantiã qualitatis, uel quod ſubſtantialis qualitas in genere & ſpecie eſt, uel quod ſecundũ quandã cõmunionem ſubiectorũ dicitur. Sed per ſe qualitas ut albũ, neq; ullius ſubſtantiã ſignificat, neq; ullã cõmunionem, ſicut genus ſpecierũ ſuarũ,

& indiui-

& indiuiduorũ ſpecies oſtendit. Quo circa aliud ſubſtantiæ proprium requirendũ eſt. Ineſt autem ſubſtantijs etiã nihil ipſis eſſe contrarium, primę enim ſubſtãtiæ quid erit contrarium, ut alicui homini uel alicui animali, nihil enim eſt contrarium, at uero nec homini nec animali aliquid eſt cõtrarium, nõ eſt autem hoc ſubſtãtię proprium, ſed etiam multorum aliorum, ut quantitatis, bicubito enim uel tricubito nihil eſt cõtrarium, at uero nec decem nec alicui talium. Niſi quis forte multa paucis dicat eſſe contraria, uel magnum paruo, determinatarum uero quantitatum nullum ulli eſt contrarium.

Adiecit quoque aliud ſubſtantiæ proprium dicens, ſubſtantiæ nihil eſſe contrarium: hoc aũt ex ea quę ſigillatim fit inductione cõfirmat. Homo enim homini uel equo, uel alicui alij animalũ non eſt contrarius. Sed ſi quis forſitan dicat cum ignis atque aqua ſubſtãtię ſint, ignem aquæ eſſe contrariũ, mentietur. Non enim ignis aquæ contrarius eſt, ſed qualitates ignis qualitatibus aquę opponuntur. Calor enim & frigus contraria ſunt, & humor & ſiccitas, quæ qualitates cũ aliæ ſint in igne, aliæ in aqua, ipſas ſubſtãtias cõtrarias facere uidentur, ſed nõ ſunt, hoc aũt ex omnibus alijs ſubſtãtijs poteſt probari, in quibus nihil quiſq; poterit inuenire cõtrariũ. Sed hoc ſolius ſubſtantiæ proprium non eſt, nanq; & quantitas definita contrarijs caret. Nam neq; duo tribus contraria ſunt, nec duobus quatuor, nec aliquid huiuſmodi, nam ſi dicamus tres duobus eſſe contrarios, cur nõ his duobus etiã quatuor uel quinq; contrarios eſſe ponamus? nulla enim afferri ratio poteſt, cum tres duobus cõtrarij ſint, cur quatuor, uel quinq; duobus cõtrarij non ſint. Quod ſi hoc eſt, uel quatuor, uel tres, uel quinq;, uel quicũq; à duobus diſtant numeri, contrarij fiant duobus, & erunt uni rei multa cõtraria, quod fieri nõ poteſt. Non eſt igitur contrariũ aliquid quantitati. Sed ſi quis dicat magnũ paruo uel multæ paucis eſſe contraria, hæc quidẽ etiã ſi quis quantitates eſſe confirmat, tamen diſtinctæ quantitates non ſunt, quantum enim ſit magnum uel quãtum paruũ, non definit qui loquitur, eodem modo, etiam de multis atque paucis. Quare ſi quis hæc quantitates eſſe dicat, indeterminatas indefinitasq; eſſe confitebitur. Dicit autem Ariſtoteles terminatæ quantitati nihil eſſe contrariũ, ut duobus uel tribus, uel lineæ uel ſuperficiei. Quod ſi etiam aliæ quantitates habẽt contraria, aliæ uero non habent, nihil omnino impedit ad hoc quod dicitur, proprium non eſſe ſubſtantię, idcirco quod conſtat quaſdã quantitates non habere contraria. Quod ſi hoc & in quantitatibus euenit nõ eſſe cõtrarium, ſubſtantiarum proprium nõ eſt. Atq; hæc quidẽ ſi quis magnũ uel paruũ in quãtitatibus ponat, manifeſtũ eſt (ut ipſe eſt poſterius mõſtraturus) hęc non eſſe quantitates, ſed ad aliquid, magnum enim ad paruum dicitur, ſed cum ad ea loca uenerimus, propoſiti ordinem loci diligentius exequemur. Nunc quoniam declaratũ eſt & ſubſtantiæ nihil eſſe contrariũ, & hoc ei proprium non eſſe, quoniam idem etiam in quantitatibus conſideratur, ad ſequens proprium expoſitionis ſemitam conuertamus.

Videtur autẽ ſubſtantia nõ ſuſcipere magis & minus, dico autem hoc non q; ſubſtantia à ſubſtantia non ſit magis & minus ſubſtantia, hoc enim dictũ eſt, quia eſt, ſed quoniã unaquæq; ſubſtantia, hoc ipſum quod eſt, nõ dicitur magis & minus, ut ſi eſt hęc ſubſtãtia, homo, nõ eſt magis aut minus homo, nec ipſe ſeipſo, nec alter altero, non eſt enim alter altero magis homo, ſicut eſt albũ alterũ altero magis albũ, & bonũ alterũ altero magis bonũ. Sed & ipſum ſe magis, & minus dicit, ut corpus cũ ſit albũ, magis albũ eſſe dicit nunc q; prius, & cũ calidũ ſit, magis & minus calidũ dicit. Subſtantia uero non dicit

magis

magis aut minus ſubſtantia, nõ enim homo magis nunc homo quàm prius dicitur, nec aliorũ quicquam quæ ſubſtantię ſunt, quapropter nec recipit ſubſtantia magis & minus.

Hoc proprium non ſimpliciter dicitur, ſed cum aliqua diſtinctione, ait enim ſubſtantiam neq; magis recipere, neq; minus, non hoc dicens, quoniã ſubſtantia nõ eſt magis ab alia ſubſtantia. Namq; quidã homo cum ſit ſubſtantia, magis eſt ſubſtantia ab homine, id eſt ab ſpecie, & homo ab animali, id eſt à genere. Ergo nõ hoc dicit, quoniam non inueniũtur ſubſtantiæ quæ à ſubſtantijs magis ſubſtantię ſint, hoc enim dictum eſt, quoniã eſt, id eſt quoniã inueniuntur. At enim ſuperius primas ſubſtantias, id eſt indiuiduas maximè eſſe ſubſtantias, in ſecũdis uero ſubſtãtijs, magis eſſe ſubſtantias ſpecies, quàm genera. Ergo nõ dicit, quoniã nulla ſubſtãtia ab alia ſubſtantia magis ſubſtantia eſt, ſed hoc ipſum quod eſt, quęlibet illa ſubſtãtia nõ dicitur magis & minus ſubſtantia, ut ſi eſt ſubſtantia homo, non dicit, quoniã homo nõ eſt magis & minus ſubſtantia, indiuiduus enim homo magis eſt ſubſtãtia, ſpecies uero minus ſi ad primã, id eſt indiuiduã ſubſtãtiam referatur. Sed hoc dicit, hoc ipſum quod eſt, id eſt, homo non erit magis homo uel minus homo, quocirca non dicit, quoniam homo non eſt magis ſubſtantia uel minus, ſed quoniam homo, hoc ipſum quod eſt, nõ eſt magis uel minus homo, non eſt enim aliquis homo magis & minus homo, & hoc idem in eiuſdem comparatione cõuenit ſpeculari. Nam ipſe homo à ſeipſo non eſt plus homo, at uero nec ſi ad alterum conferatur, ad alterũ uero ita, ut ſub eadem cõiunctione ſint, ut quidam homo indiuiduus ad aliquem indiuiduũ hominem comparatus, non erit magis & minus homo, & ipſa ſpecies ſeipſa non erit magis & minus homo, ſed hoc palàm eſt in ſubſtantijs, in qualitatibus uero poteſt eſſe magis & minus, album enim poteſt fieri magis album ſeipſo, & ſuſcipere magis & minus, ut ſit magis album & minus album, poteſt & alio albo plus eſſe album, ut lilium, lana, & alio albo minus eſſe album. ut lana lilio, & cygnus niue, atq; idem in alijs qualitatibus, ut bono & calido. Namque hæc poſſunt temporibus permutari, & in plus minusue tranſduci, fit enim aliquoties bono melius & deterius, & calido feruentius & tepidius, homo uero quod eſt ſubſtantia, neq; nunc plus erit homo quàm fuit antea, neque poſt magis aut minus erit homo quàm nunc eſt. Quocirca cum ſubſtãtia non ſuſcipiat magis & minus, tamen propriũ eius hoc non erit. Sed cur non ſit proprium ipſe Ariſtoteles uelut notũ conticuit, nos autem addimus, quoniam non ſolum ſubſtantiæ non ſuſcipiunt magis & minus, ſed & alia multa; circulus enim alio circulo non erit magis circulus aut minus, nec duplum magis duplum uel minus, æqualiter enim duplus eſt quaternarius ad binariũ, & denarius ad quinarium cõparatus, quocirca quoniam etiam in alijs idem eſt, hoc ſubſtantiæ proprium non eſſe putandum eſt. Sed hæc quidem omnia quæcunque ſunt in ſubſtantijs omnibus, propria tamen ſubſtantiæ nõ ſunt, eo quòd etiam in alijs ſint, conſequentia ſubſtantię appellantur. Hæc enim omnia ſubſtantias conſequuntur, ut ubicunq; fuerit ſubſtantia, ea quæ dicta ſunt inueniantur, id eſt in ſubiecto non eſſe, & prædicationes ab his uniuocè fieri, & quod hoc aliquid ſignificet, & quod nihil ſit illis contrarium, & quod non ſuſcipiant magis & minus, illa uero quę non omnibus ſubſtantijs inſunt accidẽtia ſunt ſubſtantijs, quocirca propria non ſunt. Quod ſi propria non ſunt, nondum quale ſit ſubſtantia demonſtrant. Quare ut ſubſtantiæ qualitatem propriè cognóſcamus, talis eſt huic requirenda proprietas, quæ & ſolis ſubſtantijs inſit & omnibus, hæc autem huiuſmodi eſt, quam ipſe propoſuit.

Maximè uero ſubſtantię proprium eſſe uidetur, cum unum & idem numero ſit, contrariorũ ſuſceptibilem eſſe, & in alijs quidẽ nõ habebit quiſquã quid proferat quæcũq; non ſunt ſubſtantiæ, q cũ ſit unũ numero, ſuſceptibile con-

trariorum

trariorum sit,uelut color quod est unum & idem numero,nõ erit album & nigrum,neq; eadem actio & una numero,erit praua & studiosa.Similiter autem & in alijs quæ substantiæ non sunt.Substantia enim cum unum & idem numero sit,capax contrariorum est,ut aliquis homo cum unus & idem numero sit,aliquando quidẽ niger,aliquando autem fit albus,& calidus & frigidus,& prauus & studiosus.In nullis autẽ alijs aliquid tale uidetur,nisi quis forsitan instet,dicens orationem & opinionem contrariorum esse susceptibilia,eadem enim oratio uera & falsa esse uidetur,ueluti si uera sit oratio,sedere quendam,surgente eo,illa eadem oratio falsa erit,similiter autẽ & de opinatione.Si quis enim uerè putat sedere aliquem,surgente eo,ille idem falso putabit,eandem habens de eodẽ opinionem.Sed & si quis hoc suscipiat,tamen modo differt, nam ea quæ in substantijs sunt, ipsa mutata susceptibilia sunt contrariorũ,frigidum enim de calido factum mutatũ est,alteratũ enim est,& nigrũ ex albo,& studiosum ex prauo.Similiter autem & in alijs,unum quodq; ipsorum mutationẽ suscipiẽs,est susceptibile contrariorũ.Oratio autem & opinio ipsa quidẽ immobilia omnino perseuerant,cũ uero res mouetur, cõtrarium circa ea fit,oratio namq; permanet eadẽ, sedere aliquẽ, cum uero res mota sit,aliquando quidẽ uera,aliquando autẽ falsa sit,similiter autem & in opinione. Quapropter quo ad modũ saltem substantiæ proprium est,eo quòd secundum mutationem suam captabilis est cõtrariorum,si quis recipiat placitum & orationem susceptibilia esse contrariorum.

Ait maxime propriũ esse substantiæ,quod eadem & una numero cõtrariorum susceptiua sit,nihil contrariũ superioribus dicens. Illic enim dixerat substãtias substãtijs non esse cõtrarias,hic uero dicit nõ substantias substãtijs esse cõtrarias,sed res in se cõtrarias posse suscipere,ut unus atq; idem homo, nũc quidẽ sit sanus,alio uero tempore sit æger,ægritudo aũt & sanitas cõtraria sunt. Ergo quoniã declaratũ est substantiam posse cõtraria suscipere,demonstrandum est, quemadmodũ hoc solis substantijs insit,hoc enim in nullis alijs inuenitur,namq; in qualitate qualitas nõ erit eadem,neq; una numero cõtrariorum susceptiua,idem enim & unũ numero non erit album atq; nigrũ,cum albũ fuerit & post in nigrũ uertitur,tota qualitatis species permutatur,& nõ erit unũ atq; idem numero quod contrariũ est,sed diuersum. At uero & actio eadẽ & una numero,nõ erit bona atq; mala,sed fortasse una bona, alia mala,ita ut diuersæ sint,nõ eędẽ numero,hoc etiã in alijs reperitur.Ipsa uero substantia cũ una sit & numero singularis , cõtraria suscipit, ut idem atq; unus homo cũ fuerit candidus atq; albus à sole tactus nigrescit,& albũ in nigrũ conuertitur, & in contrarium permutatur,utraq; res in se cõtrarias suscipiens. Nulli igitur alij ineſſe hoc nisi solis substantijs,satis superiora demonstrãt.Si quis autẽ opponat orationem & opinionẽ unã atq; eandẽ contrariorũ esse susceptibilẽ, ideo quod cũ dico Cicero sedet, uel eum sedere opinor, cum uerè sedet, uera est & oratio de eodẽ & opinio quod sedet,cũ uero surrexit ille,eadẽ permanet opinio uel oratio quæ dicit uel arbitrat. Cicero sedet.sed falsa est, q nõ sedet, uidetur opinio atq; oratio eadem & una numero nunc quidem esse uera, nunc autẽ falsa,& cõtraria ipsa suscipere,sed hoc falsum est, quod oratio & opinio cõtraria non recipiunt, nam si quis hoc recipiat quod etiã oratio atq; opinio contrariorũ susceptiua sint,non tamen eodem modo quo substantia.

Nam

Nam ſubſtantia ipſa contraria ſuſcipiens permutatur, Cicero nanq; ipſe in ſe ægritudinem ſuſcipiẽs ex ſano factus eſt æger, & mutatus ipſe contraria ſuſcipit, ſermo uero uel opinio ipſa quidẽ immutata permanent, ſed cum rebus de quibus dicũtur permutatis, ipſq; inueniũtur falſæ eſſe uel ueræ. Et ſubſtantia quidem ipſa cum ijs quę ſuſcipit contrarijs permutatur, oratio uero & opinio, eo quòd res de quibus dicuntur uel arbitrantur, permutentur, ipſę uidentur falſæ eſſe uel ueræ. Nam cum dico Cicero ſedet, ſi ille ſurrexit, oratio quidem ipſa nihil paſſa eſt, ſed res de qua fuit ipſa oratio, mota eſt. Qui enim ſedebat ſurrexit, idcirco ex uera oratiõe facta eſt falſa. Quo circa ſubſtãtia ipſa ſuſcipiens (ut dictũ eſt) cõtraria permutatur, oratio uero uel opinio nõ mutatur, ſed re circa eas mota ipſæ ueræ uel falſæ ſunt. Quare proprium ſubſtantię ita eſſe putabitur contrariorũ ſuſceptibile, ut ipſa permutata contraria ſuſcipiat, non ut re mutata, ipſa inpermutata immutabilisq; permaneat. Atq; hoc dictũ eſt, ſiquis orationem atq; opinionem cõtrariorum ſuſceptibiles putet, nõ autem eſſe orationem atque opinionem contrariorum ſuſceptibiles, ipſe rurſus adiecit.

Non eſt autem hoc uerũ, oratio nanq; & opinio, non in eo quod ipſa aliquid recipiant, contrariorum ſuſceptibilia eſſe dicuntur, ſed in eo quod circa alterum aliqua paſſio facta ſit, nam quo res eſt uel non eſt, eo etiã oratio uera aut falſa eſſe dicitur, non eo quod ipſa ſit ſuſceptibilis cõtrariorum. Simpliciter enim à nullo nec oratio mouetur, nec opinio. Quapropter non erunt ſuſceptibilia cõtrariorum, cum nulla in eis contrariorũ paſſio facta ſit. At ſubſtantia eo quod ipſa contraria recipiat, hoc ſuſceptibilis dicitur contrariorum eſſe. Languorẽ enim & ſanitatem ſuſcipit, candorẽ & nigredinem, & unumquodq; taliũ ipſa ſuſcipiendo, contrariorũ eſſe ſuſceptibilis dicitur. Quare proprium erit ſubſtantiæ cum idem & unum ſit numero, contrariorũ eſſe ſuſceptibilẽ cũ permutatione ſuijpſius. Ac de ſubſtantia quidẽ dicta ſufficiant.

Ait enim orationem atque opinionem ipſa quidem contrarij nullius eſſe ſuſceptibilia, neq; enim falſitas ueritasq; in oratione uel opinione inſita eſt, ſed idcirco uidentur contrariorum eſſe ſuſceptibilia, quod (ut ipſe ait) circa alteram quandam paſſionem ſint, hoc eſt circa hoc eſſe opinionem uel orationem. Nam circa ſedere & non ſedere quę ſunt contraria, eſt ſedendi aliquem & non ſedendi opinio uel oratio, atq; ideo quoniã circa alias res ſunt, quæ ſibi ſunt contrarię, illis permutatis iſta uidentur eſſe cõtraria, non quod ipſa ſuſcipiant contraria, ſed quod circa cõtrarias paſſiones rerum ſint. Nam neq; oratio neq; opinio permutatur, ſed ſola tantum de quibus eſt oratio atq; opinio, id eſt ſedere & nõ ſedere. Quocirca quoniã nullã ipſa oratio uel opinio ſuſcipiunt paſſionem, nec quicquam in eis fit, atque euenit contrarium, contrariorum eſſe ſuſceptibilia non uidentur. At ſubſtantia eo quod ipſa ſuſcipiat contrarium, contrariorum dicitur eſſe ſuſceptibilis. Cicero enim ſuſcipiens ſanitatem ſanus fit, & ſuſcipiens ægritudinem fit æger. Oratio uero atque opinio (ut dictum eſt) contraria non ſuſcipiunt. Quare erit hoc proprium ſubſtantię contrariorum eſſe ſuſceptibilem. Sed ſi quis forſitan dicat, cur cum ignis calidus ſit, nunquam frigus ſuſcipiat, & cur cum aqua ſit humida, nunq; ſuſcipiat ſiccitatem. His enim oppoſitis uidetur non omnis ſubſtantia, contrariorũ eſſe ſuſceptibilis, & ſubſtantię hoc proprium infirmabit, cum nõ ſit in omnibus ſubſtantijs. Sed dicendũ eſt quoniã ea cõtraria ſuſcipere uidẽtur ſubſtantiæ, quæ ſunt in eius natura nõ inſita, alioqui nõ ſuſcipit quicquid illi ſubſtãtialiter adeſt. Suſcipere enim dicimus aliquid de rebus extrinſecus poſitis & præter ſubſtantiã cõſtitutis, quoniã igit in ſubſtantia ignis ineſt calidũ eſſe, ignis calorem nõ ſuſcipit, quocirca neq; eſt ignis caloris ſuſceptibilis, neq; frigoris.

Calorem

Calorem quidem non ſuſcipit,idcirco quod eius naturę ſubſtantiæq; immutabiliter adhęſit. Frigus enim nō ſuſcipit, quoniā caloris natura ipſius ignis contrariū ſponte repudiat. Quocirca ſi quid eſt quod ſuſcipiat ignis,id eſt extrinſecus poſitum, accipiat neceſſe eſt eius quoque contrarium,ipſe unus permanens ac ſingularis . Idem quoq; de aqua dicendum eſt. illa enim ſicut ignis calorem, ſic non ſuſcipit humiditatem,ſed eſt quodāmodo & ipſi humiditas naturaliter inſita. atq; ideo calor ignis,uel humiditas aquæ non ſolum qualitates dicuntur,ſed etiam ſubſtantiales igni & aquę qualitates. nanq; aqua quoniam in ſe neque frigus neque calorem ſubſtantialiter habet,ſuſceptibilis & frigoris & caloris eſſe dicitur. Quocirca non de his contrarijs loquitur,quę ſubſtantialiter inſunt, ſed de his quæ poteſt ſuſcipere unaquæq; ſubſtantia, id eſt quod poteſt extrinſecus adhiberi: hoc autem in omnibus eſſe ſubſtātijs manifeſtum eſt'. nam quoniā Cicero ſanus & æger eſt,homo ſanus & æger eſt: & ſi homo ſanus & æger eſt, animal ſanū atq; ægrotū eſt. Sed cū duobus modis animal atq; homo ſpectentur,uno quod de pluribus prędicentur,altero quod ſubſtantiæ ſint in eo quod de pluribus prędicantur,contrariorum ſuſceptiua non ſunt: ut animal in eo quòd de ſpeciebus dicitur, neque ſapiens eſt,neq; inſipiens. & homo in eo quòd de indiuiduis dicitur,neque ſanus eſt, neq; æger: in eo uero q̄ ſubſtantiæ ſunt, & quòd indiuiduis ſubſtantijs præſunt,cōtrariorum ſuſceptibiles ſunt. Quocirca erit hoc ſolius proprium ſubſtantiæ,contrariorum eſſe ſuſceptibilem. Hæc de ſubſtantia dicta ſufficiant. Secundi uero uoluminis ſeries ab expoſitione inchoabitur quantitatis.

ANITII MANILII SEVERINI BOETHI COMMENTARIORVM IN PRAEDICAMENTA ARISTOTELIS LIBER SECVNDVS.

QVi ſi nos curæ officij conſularis impediunt, quo minus in his ſtudijs omne otiū, plenamq; operam conſūmimus, pertinere tamen uidetur hoc ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina ciues inſtruere. Nec male de ciuibus meis merear, ſi cū priſca hominum uirtus urbium cæterarū ad hanc unam rempublicā, dominationem, imperiumq; trāſtulerit, ego id ſaltim quod reliquū eſt, Græcæ ſapientiæ artibus mores noſtræ ciuitatis inſtruxero. Quare ne hoc quidem ipſum conſulis uacat officio, cum Romani ſemper fuerit moris q̄ ubicunq; gentium pulchrum eſſet atq; laudabile, id magis ac magis imitatione honeſtare. Aggrediar igitur & propoſiti ſententiam operis ordinemq; contexam.

DE QVANTITATE.

QVantitatis autem, aliud quidem eſt diſcretū, aliud autem continuum, & aliud quidem ex habentibus poſitionem ad ſe inuicem ſuis partibus conſtat: aliud autem ex nō habentibus poſitionem. Eſt autē diſcreta quantitas, ut numerus & oratio. Continua uero, ut linea, ſuperficies, corpus. Amplius aūt & præter hęc eſt tempus & locus. Partiū etenim numeri nullus eſt cōmunis terminus, ad quē copulentur particulæ eius: ut quinq; ſi ad decem ſunt particulę, ad nullū cōmunem terminū copulant' quinq; & quinq;, ſed ſemper diſcreta ſunt & ſeparata.

Sic

Sic & tria & ſeptem ad nullum communem terminum coniunguntur, omnino autem non habeas in numero accipere communem terminum partium, ſed ſemper diſcretæ & ſeparatæ ſunt. Quapropter numerus quidem diſcretorũ eſt, ſimiliter autem & oratio diſcretorũ eſt. Quod autem oratio quantitas ſit manifeſtum eſt. mẽſuratur enim ſyllaba breui & longa. Dico autem orationem cum uoce factam. ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur. Non enim eſt communis terminus ad quem ſyllabæ copulentur, ſed unaquæq; diuiſa eſt, ipſa ſecundum ſeipſam.

Poſt ſubſtantiæ tractatum cur de quantitate potius ac nõ de qualitate propoſuerit hæc cauſa eſt, quòd omnia quæcunque ſunt, ſimul atque ſunt in numerum cadunt. Omnis enim res aut eſt una, aut plures: unum uero uel plures quãtitatis ſcientia colliguntur. Sed non omnis res ſimulatque eſt, aliquam accipit qualitatẽ. ipſa enim materia ſub quantitatis quidem principium cadit, quod una eſt, ſub qualitatem uero minime. ipſa enim cunctis eſt interim qualitatibus abſoluta, ſuperaddita uero forma quadam afficitur qualitate: per ſe autem numero quidem una eſt, qualitate uero nulla. quocirca ſi res omnis ſimul atque eſt cadit in numerum, non autẽ omnis res mox ut eſt, ſtatim ſuſcipit qualitatem, recte prius de quantitate propoſuit. Eſt quoq; alia cauſa, cur prius de quantitatis ratione pertractet. Omne enim corpus ut ſit, tribus dimenſionibus cõſtat, longitudine, latitudine, altitudine: ut uero ſit corpus cum qualitate, tunc erit aut albũ, aut nigrũ, aut quodlibet aliud. & quoniam prius eſt eſſe corpus, poſt uero eſſe corpus album, prius erit corpori tribus conſtare dimenſionibus quàm eſſe album. Sed tres dimenſiones & numero & cõtinuatione ſpatij quãtitates ſunt. Longitudo enim & latitudo & altitudo in quãtitatibus numerantur, albũ uero qualitatis eſt: quocirca ſi prius eſt, ex tribus conſtare dimenſionibus quàm eſſe albũ, prior erit quantitas qualitatẽ. quocirca rectè eſt tractatus de quantitate propoſitus. Item alia cauſa, quòd quãtitas plura habet ſubſtantiæ cõſimilia. nam quemadmodũ ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, & ſubſtantia non recipit magis & minus, ſic etiam quantitas. quantitati enim nihil eſt contrariũ, nec quantitas recipit magis & minus, ut paulò poſt docebimus: qualitas uero & contraria ſuſcipit, ut album & nigrũ, & magis & minus, ut cãdidius & nigrius, & cãdidiſſimũ & nigerrimum. id enim ſumit intenſionẽ quod poteſt ſumere diminutionem. Quod ſi ſubſtãtiæ ſimilior quantitas eſt, rectè poſt ſubſtãtiam de quantitate propoſuit. Quantitatis autem dicit eſſe differentias duas: quantitatis nanq; alia diſcreta eſt & diſgregata, alia uero cõtinua. Poſt hanc rurſus diuiſionẽ alio modo partitus eſt quãtitatem. dicit enim quãtitatis aliam quę conſtat ex habentibus poſitionẽ ad ſe inuicem ſuis partibus: aliã uero ex nõ habẽtibus poſitionẽ. unam uero rem diuerſe poſſe diuidi manifeſtũ eſt, hoc modo, ut ſi quis diuidat animal dicẽs: Animaliũ alia ſunt rationabilia, alia irrationabilia. & rurſus eãdem ipſam rem alio modo partiamur, ut eſt: Animaliũ alia ſunt greſſibilia, alia non greſſibilia. eorumq; animalium rurſus, alia ſunt carnibus ueſcentia, alia herbis, alia ſeminibus. Hic ergo una eademq; res diuerſo ordine modoq; diuiſa eſt. Ita igitur Ariſtoteles unum idemq; quantitatis nomen diuerſe partitus eſt, in ea ſcilicet quæ diſcreta eſſent, & quæ continua, & in ea quæ haberent poſitionem partium, & quę non haberent. Sed de ſecunda diuiſione poſterius dicendum eſt, nunc prima tractetur. Ait enim de prima diuiſione hoc modo: Quãtitatis aliud eſt continuũ, aliud diſgregatum. Diſgregatum eſt cuius partes nullo communi termino cõiunguntur. Continuum uero cuius partes habent aliquem comunem terminum, ad quem uideantur eſſe coniunctæ. Diſcretarum nanque quantitatum ipſe exempla ponit & ſpecies. Oratio enim diſcreta eſt quantitas, eodemq; modo & numerus, & numerũ eſſe

quantitatem

quantitatem nemo dubitat. Discreta uero est, quoniam denarius numerus cum constet ex quinque & quinq; , quæ res quinarium ad quinarium iungat ut faciat denarij corpus, non potest inueniri. Nam si tres & septem quis dixerit, quo communi termino tres & septem coniungantur, ut denarij reddatur unum integrum corpus, nullus inueniet, atque hoc quidem in omni numero speculari licet. Nullus enim numerus ita partes habet, ut eas aliquis communis terminus iungat, sed semper partes ipsę disiunctæ atque discretæ sunt, & huiusmodi uocatur quantitas discreta. Numerus ergo discreta quantitas est, orationem uero quantitatem esse dicit, idcirco quod omnis oratio ex nomine constet & uerbo, sed hæc syllabis constant. Omnis autem syllaba uel longa uel breuis est. Longum uero uel breue sine ulla dubitatione quantitas est, quocirca quod ex quantitatibus constat, id quantitatē esse quis dubitet? At uero oratio ipsa cum sit quantitas, illa quoque discreta est. Cum enim dico Cicero quod orationis est pars, partes huius nominis ci. & ce. & ro. nullo communi termino coniunguntur. Non enim reperiemus, quo communi termino iungatur ci. syllaba ad ce. syllabam. Vel rursus. ce. syllaba ad ro. syllabā. Quocirca etiam oratio quātitas uidetur esse discreta. Sed si quis fortasse dicat hunc eorum esse communem terminum, quo ita iunguntur, ut aliquid significent, ut in hoc ipso nomine Cicero communis syllabarum terminus ipsa significatio sit. Si enim ce. syllaba quę media est prima ponatur. & ro. quæ ultima est, media, & ci. que prima est ultima nomen quod erat antea id est Cicero transuersis per loca syllabis nihil significabit. Illi dicendū est quoniam quęcunq; in quadam oratione proferuntur siue significent, siue nihil significent, syllabarum communis terminus nullus est. Nam si quis dicat permutatis syllabis quod est Cicero, ceroci significationem quidem amisit, sed æqualiter syllabę ad nullum communem terminum coniunguntur. Quod si quis hunc quidem ipsum sermonem aliquid significare posuerit, ut hoc ipsum cicero aliquid significat, significatio quidem addita est, nullus tamen, syllabis terminus appositus. Quare siue significet, siue nihil significet nomen, partes eius discretæ atq; disiunctæ sunt, & nullo cō muni termino coniunguntur, quoniam uero græca oratione λογος dicitur etiam animi cogitatio, & intra se ratiocinatio, λόγος quoq; & oratio dicitur nequis Aristotelem cum diceret λόγος ideſt orationem quantitatem esse discretam, de eo putaret dicere quem quisque λόγος ideſt rationem in propria cogitatione disponeret, hoc addidi, dico autem illam quæ fit cum uoce orationē. Apud romanam namq; linguam discreta sunt uocabula orationis atque rationis. Græca uero oratio utriusque uocabulum & rationis & orationis λόγος appellat. Quare ne quid mendax translatio cul paretur, idcirco hoc quoque addidi. Dico uero illam quæ fit cum uoce orationem, apud latinos enim nulla alia oratio est præter hanc solam quę fit cum uoce orationē. Apud græcos uero est alius λόγος qui fit in animi cogitatione. Quo circa nequid de esset, etiam hoc quod latinam orationem minus esset conueniens, transtuli. Quod quare ita fecerim, hac expositione patefeci, atque hæc quidem de discreta quantitate sufficiant. Continua uero quantitas est (ut dictum est) cuius quantitatis partium cōmunis terminus inuenitur, ut est linea, superficies corpus, & præter hæc tempus, & locus, quod ipse Aristoteles designat his uerbis.

> Linea uero continua est, est enim sumere communem terminum ad quem particulæ eius copulantur, punctum & superficiei, lineam, plani nanq; ad quendam communem terminum particulæ copulantur. Similiter autem et in corpore poteris sumere communem terminum, lineam uel superficiem, ad quem copulantur corporis particulæ.

Post quam de discretis explicuit, transijt ad species continuæ quantitatis. Continuæ autem quantitates sunt (ut dictum est) in quarum partibus quidam communis est terminus, ut linea. Si quis enim diuidat lineam quæ est longitudo sine latitudine, duas

in utraque diuisione lineas facit,& utriusque ex diuisione linex singula in extremitatibus puncta redduntur. Linex enim termini puncta sunt. Quocirca cum illa linea diuisa non esset,utraque puncta quę in utrisque linearum capitibus post diuisionem apparent,simul antea fuisse intelliguntur,quę sunt in diuisione separata. Intelligitur ergo partium lineæ cõmunis terminus, punctum, id est quoddam paruissimũ quod in partes diuidi secariq́ue non possit. Superficies quoque quæ est latitudo sine altitudine,communem terminum habet in partibus,lineam,corpus uero solidum,superficiem. Eodem enim modo diuisa superficies duas per singulas partes lineas efficiet, quemadmodum et in linea diuisa duo puncta altrinsecus reddebantur. Corpus quoque solidum cum diuiseris, duas in utrisque diuisionis partibus superficies facies, quæ cum coniuncta sint atque indiuisa,punctum quidem partium lineæ intelligitur cõmunis terminus. Linea uero superficiei,superficies autem solidi corporis. Est aũt signum cõtinui corporis,si una pars mota sit,totum corpus moueri,& si totum corpus mouetur,certè simul aliæ partes uicinæ mouebuntur, ut si iaceat uirgula uel ex ære,uel ex ligno,uel ex quolibet alio metallo,siquis unum eius caput uel quamlibet eius partem moueat,tota mox uirgula cõmouetur. Hoc autem idcirco euenit quod eius partes quodam communi termino coniunguntur, & illæ communis terminus una parte mota cæteras mouet. Hoc uero in discretis non est. In numero nanque cũ sint decem,si unum mouero,cæteri non mouentur,immoti enim permanent nouẽ, & si plenus tritico sit modius,si unum tritici granum mouero,non omnia continuo grana commouebuntur. Idcirco quod discreta est multitudo,nec granum grano ullo communi termino uidetur implicitum. At uero si ipsius grani pars una sit mota, totum corpus grani moueatur necesse est. Non autem nunc hoc dicitur, quod linea cõstet ex punctis,aut superficies ex lineis,aut solidum corpus ex superficiebus, sed quod & linex termini puncta sunt,& superficiei linex,et solidi corporis superficies, nullaq́; res suis terminis constat. Quocirca punctum lineæ non erit pars, sed communis terminus partium. Superficiei linea,& superficies solidi corporis non erunt partes,sed partium termini communes. Constat igitur,& lineam & superficiem,et solidi corporis crassitudinem esse cõtinuam quantitatem. His alia rursus apponit.

> Talium est autem & tempus & locus, præsens enim tempus & præteritum & futurum copulat. Rursus locus continuorum est, locum enim quendam corporis particulę obtinent, quę ad quendam communem terminum copulantur, igitur & loci particulę quę obtinent singulas corporis partes, ad eundem terminum copulantur, ad quem corporis particulę. Quapropter continuus erit locus. Ad unum enim terminum communem copulantur eius particulæ.

Tempus quoq; & locum continuæ quantitatis esse pronunciat. Tempus nanque esse quantitatem res illa demonstrat,quod in spatio, idest in longitudine & in breuitate consideratur. Continuum uero esse res illa demonstrat, quod partes temporis habeant aliquem communem terminum ac medium,ad quem coniungantur extrema. Nam cum sint partes temporis præteritum & futurum, horum præsens tempus communis est terminus,huius nanque finis est,illius initium. Locus quoque continuorum est. Locum uero dicimus quodcunq; illud sit, quod partes corporis tenet,siue suprà siue à latere,seu subter sit. Quod si cunctæ partes corporis locum aliquem tenent,& qui circa corpus est locus, per omne corporis spatium partesq́; diffunditur, omnes corporis partes à loci partibus occupabuntur. Quod si ita est, qui communis terminus coniungebat corporis partes, eius termini locus illa quoque loca quæ sunt corporis partium iungit,& est eodem modo locus de continua quantitate, quẽ admodum & corpus. Ita enim communis terminus inuenitur in loco partium quẽ-

admodum

admodum & corporis, idcirco quod corporis locus, per corpus omne diffunditur. Quod autem dixit, sunt autem talium & locus & tempus, quoniam superius de continuis loquebatur, tempus quoque & locum continuis addidit dicens: Sunt autem talium & tempus & locus ideſt continuorum, ſed poſt continuæ diſcretæq; quantitatis diuiſionem aliam à principio rurſus orditur.

Amplius autem aliæ quidem conſtant ex particulis quæ in eis ſunt, poſitionem ad ſe inuicem habentibus. aliæ autem ex non habentibus poſitionem, ut lineæ quidem particulæ poſitionem habent ad ſe inuicem. Singulum enim eorum ſitum eſt alicubi, & habes unde ſumas & aſſignes unumquodq; ubi ſitum eſt in plano, & ad quam particulam reliquarum copulatur: ſimiliter autem & particulę plani habent quandam poſitionem, ſimiliter nanque unumquodque oſtenditur ubi iacet, & quæ ad ſe inuicem copulentur, ſolidi quoque & loci ſimiliter.

Rurſus digerit quantitatis differentias. Sunt enim quantitatis aliæ quidem quæ ex habentibus poſitionem ad ſe inuicem ſuis partibus conſtant, aliæ uero quæ nullam partium habent poſitionem. Poſitionem uero partium retinere dicuntur, quarum triplex iſta natura eſt, primum ut eius partes alicubi ſint, deinde ne pereãt, tertio uero ut ſeſe partes ipſę coniungant & propria ſe ordinatione continuent, ut eſt linea. Poſita enim linea in ſuperficie poſſis agnoſcere ubi partes ipſius ſint, caput quidem lineæ eſſe ad dexteram, medium medio loco, extremitatem uero ad ſiniſtram, & hęc manentibus ipſis partibus dicuntur, Partes enim lineæ non pereunt, ſed in loco in quo ſunt permanent. Poſſis quoque monſtrare, quæ pars lineę cui parti continuent, ideſt ad quam partem caput alterius partis extremitaſq́ue coniungitur, ut dicas hæc pars, uerbi gratia medietas lineę hic finitur, locum ubi deſinat monſtrans, alia rurſus pars lineæ totius hic incipit. Ergo linea poſita in ſuperficie qualibet & locum aliquẽ partes eius retinent, & partes ipſæ non pereunt, & poſſet quilibet agnoſcere ubi extremitas partium coniungatur, & quo ad ſe inuicem loco continuentur. Hoc quoq; idem in ſuperficie euenit, partes enim ſuperficiei in aliquo loco ſunt, & ipſæ quoque non pereunt, & ubi pars parti coniungatur oſtenditur, idem quoq; ſoliditas habet, & loci quoque partes continuantur ad eas ſcilicet partes, ad quas corporis partes ſibi met continuantur, ſicut iam ſupra dictum eſt. Quocirca eiuſdem naturæ erit & locus, cuius tota ſoliditas erit. Ergo et locus ex eodem genere quantitatis eſt, quo eſt et ſoliditas, ideſt ex habentibus ad ſe inuicem poſitionem ſuis partibus conſtans. Locus igitur & ipſe ex habentibus ſuis partibus poſitionem ad ſe inuicem conſtat. Ergo tria hæc (ſicut ſupra dictum eſt) conſideranda ſunt, ut ad ſe inuicem poſitionem partes habere uideantur, id eſt locum in quo partes ipſæ ſint poſitæ, ut partes illæ nõ pereant, ut ſit partium continentia atq; continuatio. Quod ſiquis dicat hanc rem loco deeſſe, eo quod in loco non ſit, in loco enim cuncta ſunt, locus autem in loco eſſe ipſe non poterit. Dicendum eſt quoniam idcirco ſuperficies & ſoliditas & linea haber poſitionem partium dicuntur, quod in loco ſint, & partes permaneant, & ſint continuæ. Quare multo magis ipſe locus cuius neque partes pereunt, & ſibi perpetuè continuatimq; coniunctæ ſunt, habere poſitionem partium dicitur, & de his quidem quæ ex habentibus poſitionem ad ſe inuicem ſuis partibus conſtant, hæc dicta ſint. Quæ uero non habent poſitionem, ipſe rurſus adiecit.

In numero autem non poterit quiſquam oſtendere quemadmodum particulæ eius poſitionem aliquam ad ſe inuicẽ habeant, aut ubi ſitæ ſint, aut quæ particulę eius ad ſe inuicem nectantur. Sed neque illæ quæ temporis ſunt, non enim permanent particulę temporis, quod autem non eſt permanens,

quomodo positionem aliquam habebit, sed magis quendam ordinem particularũ tempus habere dices, ut aliquid quidem prius sit temporis, aliud uero posterius. Sed & de numero similiter, eò quod prius numeratur unum quàm duo, & duo quàm tria, & ita habebunt quidem quendam ordinẽ, positionem uero non multum accipies. Sed & oratio similiter, non enim permanent partes eius, sed & dictum est & non amplius sumi hoc, qua propter non erit positio partium eius, siquidem nihil permanent. Alia itaque constant ex partibus quæ in eis sunt positionem ad se inuicem habentibus, alia autem ex non habentibus positionem.

Hæc scilicet idcirco nullam positionem ad se inuicẽ partiũ retinẽt, quod his aliquid de supradictis rebus deesse manifestũ est. Numerus enim ipse discretus est, nec partes eius ad se inuicẽ coniunguntur, sed omnino discretæ sunt. Atq; idcirco nõ est ex ijs quæ habent ad se inuicẽ aliquam partiũ positionẽ, nec uero possis ostendere, qui numerus quo loco iaceat, habere autem positionẽ dicit, quod (ut dictũ est) & in loco aliquo positum est, & ipsa positio manentibus partibus constat, & ad se inuicem coniunctis continuatisq;, ut ubi quæque iaceat, & quæ ad quam continuetur possit ostẽdi, in numero uero nihil horũ est. Nam neq; in aliquo loco esse positus demonstratur, nec eius partes cõiunctæ sunt. Quocirca numero ex tribus his quæ diximus, duæ res desunt, loci positio & partium continuatio, tẽpus etiam quanq; sint eius partes cõtinuæ, tamen quoniam nõ permanent, sed semper mouentur, semperq; prætereunt, habere positionem partium non dicitur. Semper enim ueloci agitatione torquetur, & currentis aquæ more, in nulla unquam statione consistit, quod quia partes eius non permanent, ex habentibus ad se inuicem positionem suis partibus constare nõ dicitur. Sed hęc quanq; positionem partium habere non possunt, tamen habent ordinẽ quendam, quem præter positionem partium tantum retinent. Dicimus enim priorẽ esse binarium quàm ternarium, atq; hunc quàm quaternarium & in tempore nimirũ idem ordo reuertit. Posterius enim futurum præsente, præsensq; præterito. Quocirca etsi hæc non habent aliquam partium positionẽ, retinent tamẽ ordinẽ. Quod uero dicit, positionem uero nõ multũ accipies, tale est ac si diceret, penitus non accipias. Multum enim pro omnino uidetur adiunctum, ac si diceret positionẽ uero non omnino accipies. Idcirco quod ipsa quidem cõtinuatio dat aliquam imaginem, quod possit habere aliquam partium positionem, sed hoc minimè est. Idcirco quod quamuis sint continuæ quantitates, si tamen uno careãt ex his quæ superius dicta sunt, positionem partium habere non possunt. Nam aqua quam fistula euomit, dũ cadit quidem retinet positionẽ, cũ uero iam effusæ undæ se miscuerit, positionem partiũ perdit, & fluuius quoq; quando in pelagus fluit, & positionem uidet habere partiũ & esse continuus, cum nondum marinæ aquæ fluuij superficies ipsa permista est, cũ uero extremitas amnis marina alluuione contingit, totam sine dubio positionem uidet amittere. Oratio quoq; similiter sese habet, nam nec ipsa ullo loco posita est, nec eius partes ad aliquam coniunguntur, sed à se inuicem illæ discretæ sunt, nec cum eius partes dictæ sunt, permanent, atque hoc est quod ait. Sed dictum est, & non est ultra hoc sumi. Mox enim dicitur sermo, mox præterit, nec ulla ratione poterit permanere, quare mox ut aliquid dictum sit, eius partes ostendi, & demonstratione sumi, non possunt. Constat igitur orationem quoque ex his esse quæ positionem partium non habent, de ordine uero dubium est. Nam siquis sermo aliquid significet, ut est Cicero, est in eo quidam ordo quod ci. syllaba primum dicitur, secunda uero ce. tertia ro. & potius ex significatione ordinem sumit, si uero nihil significet, nec ordinem dicitur habere, ut scindapsus nihil quidem significat, sed siue

secundam

ſecundam ſyllabam primam ponas, ſiue ultimam primam, ſiue quomodolibet ſyllabarum ordinem ſeriemq; permiſceas, idem erit, in ſignificatiuis enim uocibus idcirco eſſe dicitur, quod illo ordine permutato uis ſignificationis euertitur, hic uero ubi nulla eſt ſignificatio nihil intereſt quomodolibet iaceant partes. Quare oratio in aliquibus quidem habet ordinem partium, in alijs uero nec ordo ipſe poterit inueniri. An fortaſſe oratio dici non poteſt quæ nihil ſignificat, & nulla eſt oratio, quæ ordinem non habeat. Ergo ſecundum priorem quantitatis diuiſionem, ubi dicebatur quantitatis alia eſſe continua, alia uero diſcreta. Quinq; ſunt continua, duo uero diſcreta. Continua quidem linea, ſuperficies, ſoliditas, locus, tempus. Diſcreta uero numerus & oratio. In hac uero ſecunda diuiſione qua dicit alias quantitates ex habentibus, ad ſe inuicem poſitionem conſtare partibus. Quatuor quidem ſunt quæ retinent poſitionem ideſt linea, ſuperficies, corpus, locus. Tria uero quę poſitionem nõ habent, ſed ex his duo ſemper ordinem retinent, tempus ſcilicet et numerus. Oratio uero ſiquid ſignificet, habet ordinem, ſi uero nihil ſignificet, inordinata eſt, ſi tamẽ oratio nihil ſignificans dici poſſit, his dictis ipſe concludit dicens: Igitur alia ex habentibus ad ſe inuicem partibus poſitionem conſtant, alia uero ex non habentibus poſitionem. Hac igitur diuiſione finita tranſit ad cætera mõſtrans quę proprie quantitates nuncupantur, quæ ſecundum accidens.

Proprię autem quantitates hæ ſolę dicuntur quas diximus, alia uero omnia ſecundum accidens, ad hæc enim aſpicientes & alia dicimus quantitates, ut multum dicitur album, eò quod ſuperficies multa ſit, & actio longa, eò quod tempus multum ſit, & motus multus, neq; enim horum ſingulum per ſe quãtum dicitur, ut ſiquis aſſignet quanta ſit aliqua actio, tempore diffiniet, anni menſuram uel ſic aliquo modo aſſignans. Et album quantum ſit aſſignans, ſuperficie diffiniet. Quanta enim ſuperficies fuerit, tantum eſſe album dicet. Quare ſolę proprię & ſecundum ſeipſas quantitates dicũtur, quæ dictæ ſunt aliorum uero nihil per ſe, ſed per accidens.

Principaliter aliquid eſſe dicitur, quod per ſe tale eſt, quale eſſe demonſtratur. Secundum accidens uero illud quod non per ſe, ſed per aliud, tale eſt, quale eſſe dicit, ut albedini per ſe ineſt color, ſecundum naturam enim albi, color eſſe dicitur albedo, cũ uero homo dicitur coloratus, non per ſe dicitur, idcirco quod homo in eo quod homo eſt, color non eſt, ſed quoniam habet colorem, idcirco dicit coloratus. Ergo quẽ admodum album idcirco color eſt per ſe, quoniam color naturale quoddam eſt genus, homo uero idcirco coloratus dicitur, quoniam habet colorem & dicitur album quidẽ per ſe & principaliter color, homo uero ſecundũ accidẽs coloratus. Ita quoq; et quantitates. hęc enim omnia quæ dicta ſunt, ideſt linea, ſuperficies, corpus, numerus, oratio, tempus, per ſe & ſecundũ propriam naturã quantitates dicũt. Si qua uero alia dicunt, ſecundũ aliquam quantitatẽ, nõ per ſe, ſed ſecundũ accidẽs nominantur. ut album dicit multũ, non idcirco quod albedo ſit quantitas, ſed quoniam multa ſit ſuperficies, in qua illud album ſit. Si enim multũ ſpatiũ fuerit in quo albũ ſit, multum erit album: Quocirca nõ quoniam ipſa albedo per ſe aliquam quantitatẽ habet, ſed quoniam in aliqua quantitate eſt conſtituta ideſt inſuperficie. Idcirco ſecundum ſuperficiem quod eſt quantitas quæ ſcilicet per ſe multa eſt, albũ multũ dicit non ſecundum ſe, atq; ideo album nõ per ſe, nec principaliter, ſed ſecundum accidens multum dicit. Actio quoq; ideo dicit lõga, ꝙd multo tẽpore acta ſit, multam uero ægritudinem idcirco dicimus, ſi eadem multo ſit tẽpore, et motum multum idcirco, ꝙd multo tẽpore factus ſit, ut ſi quis multo tẽpore currat. Siquis uero multum curſum illum dicat eſſe, qui ſit uelociſſimus, ille conuenienter ſermone non utit. Velocitas

enim non quãtitas ſed potius qualitas eſt, quales enim ſecundum eam dicimur, ideſt ueloces non quanti. Secundum quantitatem uero multum dicitur, hoc autem monſtrat ipſa rerum diffinitio, ſiquis enim album multum mõſtrare deſideret, & proprio termino rationis includere, illi dicendum eſt multum eſſe album, quod in multa iacet ſuperficie, & motum atque actionem multam quæ longo tempore perficiãt, quare quoniam ad proprias quantitates aſpicientes, atq; ad eas res cæteras referẽtes, quãtitates uocamus, ut album ad ſuperficiem quę uera eſt quantitas, & curſum, et aliquẽ motum atque actionem ad tempus, quod ipſum uerè quantitas eſt, reducimus: hæc non per ſe quantitates, ſed per eas quæ propriè quantitates dictæ ſunt nominantur. Quocirca quoniam quod per ſe non eſt, ſecundum accidens eſt, rectè cætera omnia præter ea quæ ſuperius in quantitate numerata ſunt, per accidens eſſe, nõ per ſe quãtitates dicuntur. Solæ igitur propriè & ſecundum ſe ipſe quantitates dicuntur, hæ quæ ſuperius comprehenſæ ſunt. Aliæ uero per ſe quantitas non ſunt, ſed (ut ipſe ait) forte per accidens. Poſt diuiſionem igitur continui atq; diſcreti & habentis poſitionem partium & non habentis, & quæ ſunt per ſe principaliter, & rurſus per accidens quantitates, ſolito more uiam inueniendi quantitatum proprietas ingreditur.

Amplius quantitati nihil eſt contrarium, in definitis enim manifeſtũ eſt, quoniam nihil eſt contrarium, ut bicubito, uel tricubito, uel ſuperficiei, uel alicui talium, nihil enim ipſis eſt contrarium. Niſi forte quis multa paucis dicat eſſe contraria, uel magnum paruo, horum autem nihil eſt quantitas, ſed magis ad aliquid, nihil enim perſeipſum paruũ uel magnũ dicitur, ſed eo quod ad aliud refertur, nam mons quidem paruus dicitur, milium uero magnum, eò quod hoc quidem ſui generis maius ſit, illud uero minus ſui generis, ergo ad aliud eſt eorum relatio, nam ſi per ſeipſum magnum uel paruum diceretur, nunquam mons quidem paruus, milium uero magnum diceretur. Rurſus in uico plures homines eſſe dicimus, in ciuitate paucos, cũ tamen ſint eis multo plures, & in domo quidem multos, in thæatro uero paucos, cum tamen ſint plures. Amplius bicubitum uel tricubitum & unumquodque taliũ quantitatem ſignificat, magnum uero uel paruum non ſignificat quantitatẽ, ſed magis ad aliquid, quoniam ad aliud ſpectat magnum uel paruum, quare manifeſtũ eſt, quoniam hęc ad aliquid ſunt. Amplius ſiue ponat aliquis hæc eſſe quantitates, ſiue non ponat, nihil ipſis contrarium eſt. Quod enim non poteſt ſumi perſeipſum, ſed ad ſolam alterius relationem refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium? Amplius ſi erunt magnum & paruum contraria, continget ipſum idem ſimul contraria recipere, & ea ipſa ſibimet eſſe contraria. Contingit enim idem ipſum ſimul & paruum eſſe & magnum, eſt enim aliquid ad hoc quidem paruum, ad aliud uero hoc idem ipſum, magnum. Quare idem paruum et magnum in eodem tempore eſſe cõtingit, quare contraria ſimul ſuſcipiet. Sed nihil eſt quod uideatur ſimul cõtraria poſſe ſuſcipere, ut ſubſtãtia ſuſceptibilis contrariorũ quidẽ eſſe uidetur, ſed nullus ſimul et ſanus eſt et ęger, nec albus et niger ſimul eſt, nihilq; aliud eſt q; ſimul cõtraria ſuſcipiat. Et eadẽ ſibijpſi cõtingit eſſe cõtraria, nã ſi eſt magnũ paruo cõtrariũ, ipſũ aũt idẽ ſimul eſt et paruũ et magnũ, ipſum ſibi erit cõtrarium.

Sed

Sed impossibile est idem sibi esse contrarium, non est igitur magnum paruo contrarium, nec multa paucis. Quare etiam si non relatiuorum hæc aliquis dicat, sed quantitatis, nihil habebunt contrarium.

Definita quantitas est quæ alicuius termino numeri coërcetur, ut sunt duo, uel tres & quæ ad hunc modum dicuntur, ac si dicas bicubitum, tricubitū, & cætera. Et quæ aliqua propria significatione definita sunt, ut est superficies & soliditas, quid enim & quæ quātitates dicantur, agnoscitur, quocirca harum, quoniam sunt diffinitæ, nulla ulli contraria est, neq; enim bicubito tricubitum contrarium est, sicut neq; numerus ulli numero, at uero nec superficies soliditati, nec aliquid horū. Sed quoniā quædam indefinita imaginem quandam quantitatis ostendunt, ut magnum & paruum, quæ uidentur esse contraria, hęc sibi Aristoteles opponit dicens, non esse quātitates, sed magis ad aliquid, quod ipsius sermonibus astruamus. Sed non est hoc proprium quātitatis non habere contraria, non enim omnis quantitas contrarijs caret, sed nobis per singula quæq; currentibus quæ quantitatis species contraria nō habeant, quę ūe habeant considerandum est. Linea quidem contrario caret, linea enim lineæ contraria non est, sed si quis dicat rectam lineam curuæ lineę esse contrariā, fallitur. Non enim in eo quod linea est, curua linea rectæ lineæ contraria est, sed in eo quod curua est, & in his non lineæ uidentur esse contrariæ, sed ipsa rectitudo & curuitas. Quare non in eo quod quantitas est, linea curua, rectæ lineæ contraria est, sed in eo quod qualis. Nam quoniam curuitas et rectitudo contraria sunt, secundum id quod curua & recta est linea, non secundum quod lineæ sunt, suscipiunt contrarietatem, quocirca linea in eo quod linea est, contrario caret. At uero nec superficies superficiei contraria est, sed forte dicat aliquis albam superficiem, nigræ superficiei esse contrariā, cui similiter occurēdum est, in eo quod superficies sunt non esse contraria, sed in eo quod est in his albedo atq; nigredo, quę cōtraria esse quis dubitat? Eodem quoq; modo & lenem & asperam superficiem, siquis contrarias dixerit, refellitur, quod non secundum quantitatem superficiei, sed secundum qualitatem asperitatis lenitatisq; ipsæ superficies contrarium tenent. At uero nec corpori quicquam ullo modo contrarietatis opponitur, cui siquis dicat incorporale esse contrarium, refutabitur. Quòd omnis contrarietas proprijs nominibus dicitur, ut bonum malum, album nigrū, corporale uero & incorporale non secundum contrarietatem, sed secundum priuationem habitumq; proferuntur. Incorporale enim corporis est priuatio. Nec tempori quoq; quicquam contrarium est, sed si nox diei uidetur opposita, non in eo quod tēpus est, sed in eo quod dies est aēr lucidus, nox aēr obscurus. Aēr uero neq; tempus neq; quantitas est, lumen quoq; & obscuritas qualitates sunt & non quantitates. Oratio etiam quanq; uideat habere contrarium, tamen contrariam non habet oppositionem, uidetur enim uera oratio esse & falsa, quæ sunt contraria, sed oratio uera & falsa in significatione est. Cum enim quod est, oratio significat, uera est, cum uero q̄d non est designat, tunc falsa est. Oratio uero non secundum id quod significat in quātitate numerat, sed secundum id quod profertur. Secundum enim id q̄d proferimus orationem, longa syllaba breuiq; componit, quæ omnem orationem nō secundum id quod ipsa significat, sed secundum id quod ad prolationem est, metiuntur. Illud quoq; manifestum est in numero non esse contraria, duo enim tribus, uel tres quaternario contrarij non sunt, nec ullus alter numerus cuilibet alij numero cōtrarius est. Locus uero habet aliquam contrarietatem, sursum enim & deorsum cōtrarium est, Sed quidam uolunt non esse quantitatis quod sursum dicitur et deorsum, sed potius habitudines, quas græci σχέσεις uocant, quæ enim pars ad caput nostrum est, hāc sursum uocamus, quæ pars pedibus subiacet, illa deorsum dicitur, quocirca secundum habitudinem quandam quodammodo ad nos ipsos relata, sursum deorsumq; prædicamus. Herminius quoq; ait sursum & deorsum non esse loca, sed quandam quodā-

modo positionẽ loci. Est enim res sursũ atq; deorsũ, non est aũt idẽ esse aliqd loci, ẽqd locũ, loci enim est positio in loco, locus uero ipse positio nõ est. Sed siquis omnem mũdi respiciat figurã, quomodo rerũ omniũ formã sphęræ ambitus amplectit, et terra media est, in sphera uero nihil est ultimũ, nisi ẽqd eiusdẽ terminũ medietatis obtinuit, quicqd in extremo cœli cõuexitatis est, illud sursum esse dicet, ẽqd uero est mediũ, illud deorsum. Quocirca sunt secundũ locum sursum deorsumq; cõtraria, sursum in cœlo, deorsum in terra, idcirco ẽqd à se lõgè disiuncta sunt, unde post quoq; cõtraria hoc modo sunt diffinita. Cõtraria sunt quęcunq; à se lõgissimè distãt, hinc est uidelicet tracta diffinitio, ẽqd quoniã cœlũ terraq; distãt, lõgissimè distare uidebant, et illud esse sursum, hæc uero deorsum, quoniã deorsum atq; sursum nõ ob aliã causam contraria dicuntur, nisi quod à se longe disiuncta sunt quòd esse contrarium, longissimè distare diffiniunt, quod Aristoteles hoc modo pronunciat.

> Maximè autem circa locum uidetur esse contrarietas quantitatis, sursum enim ad id quod est deorsum contrarium ponunt, locum qui est in medio deorsum dicentes, eo quòd multa distantia medij ad terminos mundi sit, uidentur autem & aliorum cõtrariorum diffinitionem ab his proferre, quę enim à se inuicẽ multũ distant, eorũ quę sub eodẽ genere sunt, cõtraria determinãt.

In omni enim sphera media terra est, quod ipsa astrorũ demõstrat ordinata uertigo, adiecit quoq; causam cur huiusmodi loca cõtraria dicantur, quod multa distantia est medietatis ad mundi terminos. Terminos uero mundi cœli ultimam conuexitatem dicit, ex hac igitur loci contrarietate, & cætera definita esse contraria sic demõstrat. Videntur autem & aliorum contrariorum diffinitionem ab his proferre, quæ enim multum à se distant, in eodem genere contraria esse diffiniunt. Sed quoniam ne ordo contrarietate quantitatis impediretur, idcirco superioribus in quibus singulis quantitatibus nihil esse contrarium dicebamus, has loci contrarietates adiecimus, et quędam in medio prætermissa sunt. Rursus ad superiora redeamus, ut expositionis ordo sese ipse continuet. Ait enim superius cum quantitati nihil esse contrarium proponeret bicubito, uel tricubito, uel superficiei, uel alicui talium nihil posse esse contrarium. Diffinitis enim his quantitatibus, cõtrarium nihil esse uidet, ut duobus uel tribus, sed quædam cum sint indefinita nec quantitates & contraria uideantur, hæc rursus adiecit. Nisi multa paucis dicat quis esse contraria, uel magnum paruo. Horũ autem nihil est quantitas, sed ad aliquid, nihil enim per seipsum magnũ dicit uel paruum, sed ad aliquid refertur. Nam mons quidem paruus dicit, milium uero magnũ, eo quòd hoc quidem sui generis maius sit, illud uero sui generis minus. Ergo ad aliud est eorũ relatio, nam si per seipsum paruum uel magnum diceret, nunquam mõs quidem aliquando paruus, milium uero nunquam magnum diceretur. Rursus in uico quidem plures homines esse dicimus, in ciuitate uero paucos, cum tamen sint eis multo plures, & in domo quidem multos, in theatro uero paucos, cum sint plures. Amplius bicubitum & tricubitum & unumquodq; talium quantitatem significat, magnum uero uel paruum non significat quantitatem, sed magis ad aliquid, quoniã ad aliquid spectatur magnum & paruum, quare manifestum est quòd hæc ad aliquid sunt. Quemadmodum diffinitæ quantitates contrarijs non tenent, ipse superius cõprobauit dicens, bicubito uel superficiei nihil esse contrariũ, indefinitæ uero, ut est magnũ à paruũ, multa & pauca dant imaginẽ contrarietatis. Sed illud occurrit has non esse quantitates. Omnis enim quantitas per se dicit, bicubitũ enim & tricubitũ & duo, & tres, & superficies ad nihil aliud refertur, magnum uero uel paruum sine alijs dici non possunt. Cum enim dicis magnum, ad alicuius alterius comparationem atque æquationem refertur. Eodem quoque modo & paruum, quod ipsa

Aristoteli

Aristotelica probat inductio. Si enim magnũ & paruũ p̃ se dicerent & nõ ad alterius relationẽ, nunq̃ diceremus montẽ paruũ & miliũ magnum. Si enim magnũ paruumq̃ non ad relationẽ alterius diceret, mõs semp magnus, semperq̃ paruũ milium diceretur. Sed aliquẽ collem ad Atlantis altitudinẽ conferẽtes, dicimus paruũ montem, & rursus milium ad minora alia grana milij cõferentes, magnũ miliũ nominamus, & simpliciter q̃cquid magnum uel paruum dicit ad eiusdẽ generis speciem referentes, magnũ paruũq̃ nominamus, ut monti montẽ cõparamus, miliũ uero milio, & alia huiusmodi, multa & pauca eodem modo dicũtur, dicimus enim, si fuerint homines centũ in uico, plures esse homines. At uero si in ciuitate sint, paucos dicimus, nunc ad paruitatẽ uicorũ, nunc ad magnitudinẽ ciuitatũ conferẽtes. Rursus si sint in domo quinquaginta, multi sunt, si in theatro pauci, ideo q̃d tũc in theatro esse paucos dicimus cum ad eos quanti in theatro esse debebant comparamus. Amplius quoniã cõsistit magnum paruũq̃ referri semper ad alterum, singulas uero quantitates nihil ad aliud comparãtes, suas ac proprias nominamus, ut tres, duo, quatuor, lineam, superficiem, magnũ paruũq̃, multa & pauca, à quantitatis diuisione disiuncta sunt, Sunt enim ista nõ quãtitates, sed potius relatiua. Amplius siue aliquis ponat eas esse quãtitates, siue nõ ponat, nihil illis erit cõtrariũ, q̃d enim nõ est sumere per seipsum, sed ad solã alterius relationẽ, q̃modo huic aliq̃d erit contrariũ? Hoc quoq̃ ualidissimo argumẽto p̃batur quantitatibus his quæ prædictæ sunt, nihil esse contrariũ, nisi soli forsitan loco. Nam si q̃s magnũ & paruum, uel multa & pauca in quãtitatib. ponat, etiam hoc si concedatur, tamen quoniam semper referuntur ad aliud, cõtrarijs non tenentur. Omne enim contrarium per se consistit, nec illud ad alterius comparationem relationemq̃ profertur, ut bonum non dicitur mali bonum, nec rursus malum boni malum, sed ipsum in propria natura & prolatione consistit. Quæcunque sunt contraria, eodem modo sunt. Magnum uero & paruum quoniam non per se constant, sed ad alterius relationem referuntur, contraria esse non possunt. Amplius si sunt magnum & paruum contraria, contingit idem simul cõtraria suscipere, & ea ipsa sibi esse contraria. Contingit enim simul idem paruum esse & magnum. Est enim aliquid ad hoc quidem paruum, ad aliud uero hoc idem ipsum magnũ. Quare idem paruum & magnum & eodem tempore esse contingit, quare simul contraria suscipiet, sed nihil est quod uideatur simul contraria posse suscipere, ut substantia, susceptibilis quidem contrariorum uidetur esse, sed non suscipit in uno eodem tempore, nam nullus simul est sanus & ęger, nec albus & niger simul, nihilq̃ aliud simul cõtraria suscipiet. Et eadem sibijpsi contingit esse contraria. Nam si est magnum paruo contrarium, ipsum autem idem simul est paruum & magnum, ipsum sibi erit contrarium, sed impossibile est ipsum sibi esse contrarium. Non est igitur magnum paruo contrarium. Constat hoc & immutabile in propria ratione consistit, unam eandemq̃ rem, uno eodemq̃ tempore contraria non posse suscipere, ut substantia susceptibilis quidem contrariorũ est. Homo nãq̃ cum substantia sit, & ægritudinẽ suscipiet & salutẽ, sed non eodẽ tempore, & albedinẽ & nigredinem capit, sed alio atq̃ alio tempore, ut uero uno eodẽq̃ tempore contraria utraq̃ suscipiat, fieri nequit, q̃ si magnum paruo aliquis cõtrariũ ponat, eueniet quoddam impossibile, ut una atq̃ eadem res eodem tempore utraq̃ suscipiat contrarietates, & eadem ipsa sibi possint esse contraria. Ponamus enim magnũ paruo esse contrarium, sed una atque eadem res, uno eodẽq̃ tempore potest magna esse & parua, ut si sit decem pedum mensura collata ad duorum pedum magnitudinem, magna est, ad centum uero cubitorũ magnitudinem mensuramq̃ collata, eadem parua est. Potest ergo eadem res eodẽ tempore & magnitudinis esse susceptibilis & paruitatis. Eadem enim res uno eodemq̃ tempore ad maiorem minoremq̃ collata eadem magna & parua est. Quod si magnum paruo contrarium est, eadem uero res eodem tempore & magnitudinem suscipit & paruitatem, eodem tempore cõtingit ut eadẽ res contraria utraq̃ suscipiat,

ſed hoc impoſſibile eſt. Quocirca quoniam res eadem eodem tempore contrariorū ſuſceptibilis non eſt, poteſt uero una atq; eadem res magnitudinem paruitatemq; ſuſcipere, magnitudo & paruitas contraria non ſunt. At uero ſi quis magnum paruo cõtrariũ ponat, eadẽ ratione unã eandẽq; rem ſibiipſi dicit eſſe cõtrariã. Nam ſi paruum magno eſt contrariũ, eadẽ uero res (ut docui) parua & magna poteſt eſſe ad aliud & ad aliud ſcilicet cõparata. Res quæ parua & magna eſt, eadẽ ſibi poteſt eſſe contraria, paruũ em̃ & magnũ contrariũ dictũ eſt, ſed eſt impoſſibile. Quocirca paruũ & magnũ contraria nõ ſunt. Poſt huiuſmodi uero rationẽ & argumẽtationis firmiſſimæ propoſitionẽ de contrarietate diſſerit loci, de qua ſuperius iam diximus, quo circa p̃tereunda eſt ne repetitæ expoſitiõis iteratio, taſtidio ſit potius quã doctrinę.

Non uidetur autem quantitas ſuſcipere magis & minus, ut bicubitum, neq; enim eſt aliud alio magis bicubitum, neque in numero, ut ternarius quinario: nihil enim magis tria dicentur quàm quinque, nec tria potius quàm tria, neque tempus aliud alio magis & minus dicitur, nec in his quæ dicta ſunt, magis & minus omnino dicitur. Quare & quantitas non ſuſcipit magis & minus.

Aliud proprium rurſus appoſuit quod quamuis quantitatis proprium nõ ſit, cur tamen non ſit ipſe reticuit, nobis tamẽ eſt demonſtrãdum, quod autem dicit tale eſt, quantitas magis & minus non ſuſcipit, nullus enim numerus alio numero nec magis nec minus eſt numerus. Nam ternarius ſi quinario cõparetur, nec magis nec minus eſt numerus, et rurſus ipſi tres ſibiipſis cõparati, nec magis nec minus ſunt tres, nec tempus quoq; habet aliquid magis & minus, ut magis aliud tempus ſit alio tempore, lõgius quidem tempus tempore eſſe poteſt, ut uero dicatur magis tempus alio tempore uel minus fieri nequit, hoc quoq; etiam in ſubſtantia demonſtratum eſt, homo nãq; alio homine non eſt magis homo, nec minus, idẽ quoq; euenit etiã in quantitate. Quod quia etiã in ſubſtantia eſt, proprium quantitatis hoc non eſt, habet hoc quoq; quantitas ut in ſequenti ordine ipſe mõſtrauit. Quocirca quoniam prius hoc de ſubſtantia dixerat, nunc uero idem de quantitate propoſuit, idcirco non eſſe hoc propriũ quãtitatis, cõmemorare neglexit. Cuius enim eſſet alterius nõ ſuſcipere magis & minus, tũc dixit cũ de ſubſtãtia diſputaret. Ait em̃ q; ſubſtãtię nunq; magis minusue ſuſcipiẽt, quo circa ad maximè ꝓpria, ſolita conſtituendi ratiõe regreſſus eſt.

Proprium autem maximę quantitatis eſt, quod & æquale & inæquale dicitur. Singulum emm earum quæ dictæ ſunt quantitatum æquale dicitur & inæquale, ut corpus & æquale & inæquale dicitur, & tempus æquale & inæquale dicitur, & numerus æqualis & inæqualis dicitur, & oratio æqualis & inæqualis. Similiter autẽ & in alijs quę dicta ſunt, ſingulum & æquale & inæquale dicitur. In cæteris uero quæ quantitates non ſunt, non multum uidebitur æquale & inæquale dici, nam affectio & diſpoſitio æqualis & inæqualis non multum dicitur, ſed magis ſimilis & diſſimilis, & album æquale & inæquale non multum dicitur, ſed ſimile. Quare quãtitatis maximę eſt proprium æquale & inæquale dici.

Quantitatis proprium apertiſſimè deſignat eſſe, ꝙd ſecundum quantitatẽ æqualitas & inæqualitas nuncupat. Singulæ enim quantitates æquales atq; inæquales dicũtur, ut æqualis linea lineæ, & rurſus inæqualis, & ſuperficiei ſupficies æqualis atq; inæqualis dicit̃, & corpus æquale & inæquale dicit̃. Numerus quoq; & tẽpus & locus æqualis atq; inæqualis dicitur. In alijs autem quę quantitates nõ ſunt, non eſt facilę ut æqualitas uel

litas uel inequalitas nominet, dispositiões ergo quę affectiões appellant, nõ dicunt æquales uel inæquales, sed magis similes & dissimiles. Dispositio aũt uel affectio est ad aliquã rem accommodatio & applicatio, ut si quis grammaticam legens, qui nõ dum perdidicit, habet ad eam aliquam dispositionem, id est, ea affectus est, & habet aliquid accommodatum, & quasi propinquum. Possunt autem similiter esse duo dispositi & affecti, æqualiter uero minimè, ut duo similiter esse albi, æqualiter uero nõ. Nam si quis de duobus similiter albis æqualiter esse albos dicat, recta nominis nunc e. patione non utitur. Omne enim æquale & inæquale, in mensura & in quantitate perficitur. Simile uero & dissimile quemadmodum de quantitate non dicitur, ita nec de alia qualibet re nisi de quantitate, rectè æqualitas & inæqualitas nuncupantur. Quare proprium est quantitatis æquale & inæquale nominari, sed quoniam de quantitate dictum est, ad relatiuorum ordinem transeamus. Post quantitatis tractatum tertium prædicamentum de relatiuis ingreditur, quare relatiua hoc modo diffinit.

DE RELATIVIS.

AD aliquid uero talia dicuntur, quæcũq; hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud, ut maius id quod est alterius dicitur, aliquo enim maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est, alicuius enim duplum dicitur. Similiter autem & alia quæcunq; sunt huiusmodi.

CVr autem de his quæ sunt ad aliquid differat, omisso interim de qualitate tractatu, hæc causa est, quod posita quãtitate magis minusue esse necesse est. Quare cum quantitatem continuo ad aliquid consequatur, rectè post quantitatem relatiuorum series ordinata est. Illud quoq; est in causa, quod superius cum de quantitate tractaret, relatiuorum mentio facta est, cum de magno paruoq; diceret, ut ergo continens & non esset operis interrupta distinctio, ideo quantitate finita de relatione, p posuit. Quod autem ait ad aliquid uero talia dicuntur, hoc monstrat, quod non sicut quantitas per se & singulariter intelligi potest, eodem quoq; modo substantia & qualitas, & unumquodq; aliorum prędicamentorum, sicut per se cõstat, ita etiam per se & singulariter intelligit, sic ad aliquid per se & singulariter capi intellectu nõ potest, ut dicamus esse ad aliquid singulariter. Quicquid enim in natura relatiõis agnoscit, id cum alio necesse est cõsideretur, cũ enim dico dominus, per seipsum nihil est, si seruus desit. Quocirca cũ unius relatiui nũcupatio, mox secũ etiã aliud trahat ad aliqd, unum esse per se non potest, atq; ideo non dixit Aristoteles. Ad aliquid uero tale dicitur, sed plurali numero talia dicunt, inquit, demonstrans relatiuorum intelligentiam non in simplicitate, sed in pluralitate consistere, non esse autẽ quandã per se relatiuorum naturã sine coniunctione aliqua alterius subsistente, ipse Aristoteles mõstrat. Qui dicit ea esse relatiua, quęcunq; hoc ipsum ꝙd sunt aliorũ dicũtur. Docet enim aliqua cõiunctione alterius relatiua formari, hoc ipsum enim quod sunt aliorũ dicunt. Quod enim est dominus hoc alterius dicit, id est serui. Siue aũt relatiua dicamus, siue ad aliquid, nihil interest. Ad aliqd em̃ dicitur ꝙd ipsum qdem cũ per se nihil sit, relatum tamen ad aliud constat, ut dominus, si desit id ad quod dicitur, id est, seruus, nõ est, dicitur enim ad seruum, manifestum ergo est si seruus desit, dominum dici non posse, quare dominus ad aliquid dicitur, id est, ad seruum. Relatiua quoq; dicũtur idcirco, quod eorum nuncupatio semper ad aliquid referatur, ut domini ad seruum, quare nihil interest quolibet modo dicatur. Huiusmodi autem diffinitio Platonis esse creditur, quæ ab Aristotele paulo posterius emendatur. Relatiuorum autem alia eisdem casibus referuntur, alia diuersis, alia uero omni sunt casu carentia. Quod, scilicet mõstrãs addidit, uel quomodolibet aliter ad aliud. Quid aũt est, ipsius penè textus sermone mõstrat. Cum em̃ dico dominus serui dominus, ad genitiuum

casum

casum reddidi nominatiuum,& rursus ad eundem si conuertero. Dico enim seruus domini seruus,& hic quoq; nominatiuus ad genitiuũ relatus est. Eodem quoq; modo sese habet pater filij pater,& filius patris filius,& magister discipuli magister,& discipulus magistri discipulus,hęc ergo id quod sunt,similiter aliorum dicuntur. Nã quod aliorum dicuntur,secundum genitiuum redditur casum, alia uero non secundum eundem casum consequentiam reddũt. Sensus enim ad aliqd est,sensibilis enim rei est sensus. Quod enim sensibile est sentiri potest,q̃d sentiri potest,sensibile est,& nunc quidem sensus sensibilis rei sensus genitiuo accõmodatus est. Huius enim rei sensibilis dictum est,at si cõuertas,fiet. Sensibilis res sensu sensibilis est. Sed cum hic casui septimo redditur nominatiuus in hac relatione, quę dicit sensibile sensu sensibile est, non eodem casu quo superius dictũ est conuertit. Dicimus enim sensus sensibilis rei sensus est,& hic nominatiuus reddit ad genitiuum. Hęc enim relatio ad septimum casum se aptari non patitur. Sciẽtia quoq; scibilis rei scientia est,siquidem hoc scitur quod sciri potest,& q̃d sciri potest,scibile est,sed non eadẽ ratione, nec ad eundem casum relatio ista conuertitur. Dicimus enim scibilis res scientia scibilis est. Fit enim prima relatio ad genitiuum,secunda conuersio ad septimum. Hæc quoq; relatio secundum eosdem conuertitur casus,cum dicimus maius minore esse maius,& minus maiore esse minus. Duplum quoq; & medium relatiua sunt,sed & eisdem casibus conuertuntur. Duplum namq; dimidij duplum est,dimidium uero dupli dimidium est. Sunt autem alia quoq; relatiua quæ ipse sic addidit.

> At uero sunt etiam & hæc ad aliquid,ut habitus, affectus,scientia, sensus, positio: hæc enim omnia quæ dicta sunt,hoc ipsum quòd sunt,aliorũ esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud, & non aliud aliquid, habitus enim alicuius habitus dicitur, & disciplina alicuius disciplina,& positio alicuius positio. Similiter autem & alia.

De sensu quidem & scientia dictum est superius,nunc uero de habitu, dispositione, & positione dicendum est. Dispositio est ad aliquã rem mobilis applicatio, ut si quis quam flammæ propinquus caleat,ille dispositus dicitur ad calorem,id est, habens aliquam applicationẽ coniunctionemq; ad calorem. Idem uero est affectio quod dispositio,ne nouo nomine error oriat̃,& ideo dispositio cum sit quędam ad aliam rẽ cõiunctio,uel ab alia affectio,facile mobilis est,celerius etenim permutatur. Habitus autem est dispositionis uel affectionis firma & non facile permutabilis accessio,ut si quisquam in sole ambulans fuscior fiat,dispositus ad nigredinem dicitur & nigredine affectus. Sin aũt illa nigredo fortius & immutabiliter corpus infecerit,habitus nominatur: Quocirca habitus est inueterata affectio. Vnde omnis habitus dispositio uel affectio est,nõ aũt omnis dispositio uel affectio habitus. Et ne multa dicẽda sint hoc quoq; constat in habitu & dispositione,quod habitus immutabilis passio est, dispositio uero nõ similiter,sed affectio quędã est,& ad aliquã rem cõiunctio,quæ potest facile permutari. Positio uero est alicuius rei collocatio,ut est statio, sessio, inclinatio,accubatio,& alia huiusmodi. Nam & qui stat quodammodò positus esse dicit̃ & collocatus,& qui sedet,& qui accumbit,& qui secundũ cæteras positiones est positus appellat̃. Quocirca & statio & sessio & accubatio positiones erũt. Sed quoniã quid essent dictum est,nunc si sunt ad aliqd uideamus,habitũ relatiuè dici ea res probat,quæ aliis quoque rebus documento fuit esse relatiuis,ut est in sensu atq; in scientia. Idcirco enim dictũ est sensum sensibilis rei esse sensum,q̃d res sensibilis est quæ sentiri potest,est ergo habitus habilis rei habitus. Habilis enim res est quę haberi potest,illius enim rei habitus est quę haberi potest. Quocirca erit habitus habilis rei habitus,sed res quoq; habilis habitu erit habilis,ipso eñ habitu res quæ haberi possũt, habemus. Dispositio quoq; eodẽ modo. Dispositio nãq; dispositæ rei dispositio est, & dispo-

& diſpoſita res diſpoſitione diſpoſita eſt. Caloris enim diſpoſitio calentis, id eſt, ad calorem diſpoſiti, diſpoſitio eſt. Eodem modo diſpoſitus ad calorem caloris diſpoſitione diſpoſitus eſt, uelut ſi hoc modo ſit dictum, omnis affectio affecti affectio eſt, & omne affectum affectione affectum eſt. Et calor calentis fit calor, & calens calore fit calidum. Poſitio quoq; relatiua eſt, nam poſitio poſitæ rei poſitio eſt, & poſita res poſitione poſita eſt, & hoc intelligi conuenit ſecundum priorem habitus & diſpoſitionis modum. Illa quoq; res probat poſitionem eſſe ad aliquid, quod eius ſpecies relatiuę ſunt, ſtatio enim ſtantis rei ſtatio eſt, & qui ſtat ſtatione ſtat, & de ſeſſione quidem & de accubitu idem dici poteſt. Quocirca & habitus & diſpoſitio uel affectio, & poſitio relatiua ſunt, & hęc omnia uel ſimilibus uel diſſimilibus cõuenientibus tamen prædicationi caſibus conuertunt̃. Eorum autẽ quę ſecundum caſus conuertuntur, alia ſunt quę eodem nomine prędicãtur, alia uero quæ diſpari, cum enim dico ſimile ſimili ſimile eſt, & æquale æquali æquale eſt, & diſſimile diſſimili diſſimile eſt, eiſdem uocabulis eiſdemq; nominibus tota fit prędicatio. Cum autem dico duplum medij duplũ, uel maius minore maius, diſparibus uocabulis facta eſt prædicatio. Quoniam uero relatiuorum diffinitionem ita propoſuit, ut diceret ad aliquid uero talia dicuntur, quęcunq; hoc ipſum quod ſunt aliorum dicunt̃, uel quomodolibet, aliter ad aliud, quid eſſet hoc ipſum quod ſunt aliorum dicuntur, iam diximus, nunc quid ſit, quod ait, uel quomodolibet aliter ad aliud, requirendum eſt, quod ipſe Ariſtoteles conuenientibus in ordine probat exemplis, ait enim.

> Ad aliquid ergo ſunt quæcunque id quod ſunt aliorum eſſe dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud, ut mons magnus dicitur ad alium. Magnum enim ad aliquid dicitur, & ſimile alicui ſimile dicitur, & omnia talia ſimiliter ad aliquid dicuntur. Sunt autem & accubitus & ſtatio & ſeſſio, poſitiones quędam, poſitio uero ad aliquid dicitur. Accumbere autem uel ſtare uel ſedere ipſa quidem non ſunt poſitiones, denominatiuè uero dicuntur ab ijs quæ dictę ſunt poſitionibus.

Quoniam accubitus & ſtatio & ſeſſio poſitiones dicunt̃, & quoniam omnis poſitio ad aliquid eſt, ſufficienter ſuperius compræhenſum eſt. Nunc uero quid ſit, quod ait, uel quomodolibet aliter ad aliud expediemus, in relatione per quam dicimus, filius patris filius, nulla coniunctio miſta eſt, niſi tantum ſola caſuum uis prędicationis huius membra coniungit. Cum autem dico montem magnum, ad alium referens paruum, ita propono, mons magnus ad montem paruum, & mons paruus ad magnum, hic nullorum caſuum uis eſt, quanquam enim accuſatiuus uidetur eſſe permiſtus, tamen ille huius relationis uim non tenet, ſed præpoſitio quæ ad accuſatiuum datur, cum enim dico, mons magnus ad paruum montem, præpoſitio ſola eſt quæ uim huius continet relationis, ut ſi quis dicat, magnus mons paruũ montem, nihil ſignificet definitũ. Quocirca quamuis accuſatiuus caſus in hac propoſitione ſit, non tamẽ hic uim caſus tenet, ſed præpoſitio, atq; hoc eſt q̃d ait, uel q̃modolibet aliter ad aliud, ut q̃niam ſuperius ſecundũ caſus relationes fieri dixerat, erant autem quædã relationes quæ nullis caſib. tenerent̃. Adiecit hoc, uel q̃modolibet aliter ad aliud, ac ſi diceret. Omnis relatio aut caſib. fit q̃d per hoc demõſtrauit quod ait, quæcunq; id q̃d ſunt aliorum dicuntur, aut præter caſus ſunt, quod hæc ſententia docet, uel quomodolibet aliter ad aliud, atq; hęc hactenus. Sed cũ poſitio ſit ad aliqd & ſint ſpecies eius relatiuæ (ſeſſio enim & ſtatio relatiua ſunt) ſedere & ſtare nulla relatio eſt. Stare namq; & ſedere de ſtatione & ſeſſione denominatiuè dicuntur. Omnis aũt denominatio non eſt id q̃d eſt ea res de qua nominat̃, ut grãmaticus, nõ enim idẽ eſt q̃d grãmatica de qua nominatus eſt. Quocirca ſi ſedere de ſeſſiõe, & ſtare de ſtatiõe denominatiuũ eſt, ſeſſio uero & ſtatio relatiua ſũt, ſedere & ſtare quę à relatiuis denominatiua

minatiua ſunt,relatiuorum genere non tenentur,& uniuerſaliter. Quicquid ex quibuslibet poſitionibus denominatur,illud non ad relatiua,ſed ad prædicationem quę ſitus dicitur reduci poteſt.

Ineſt autem & contrarietas in relatione, ut uirtus uitio contraria eſt, cum ſit utrunque ad aliquid,& ſcientia inſcientiæ. Non autem omnibus relatiuis ineſt contrarietas, duplici enim nihil eſt contrarium, neque triplici, nec talium ulli.

Quemadmodum in ſubſtantia uel quantitate ſi eorum eſſet proprium contraria ſuſcipere rimatus eſt,ita quoq; nunc in relatiuis de contrarietate conſiderat, utrũ relatiuorum ſit proprium contraria poſſe ſuſcipere,& quoniam uirtus & uitia utraq; ſunt habitus,uirtus enim eſt mentis affectio in bonam partem & difficile commutabilis,uitium affectio in malam partem,ipſa quoque difficile mobilis & diuturnitate perdurans.Quoniam igitur & uitium & uirtus habitus ſunt, omnis autem habitus ad aliquid eſſe monſtratus eſt(habilis enim rei habitus eſt)erunt uirtus atq; uitium relatiua,ſed hæc contraria ſunt,igitur relatiua contraria ſuſcipere nõ recuſant. Sed ſi dicat quis quid cauſæ eſt,ut uirtutem atq; uitium ipſumq; habitum paulopoſt inter qualitates numeret. Atqui ut alia ſignificatione una res diuerſis generibus ſupponatur,nihil prohibet. Socrates namq; in eo quod eſt Socrates ſubſtantia eſt, in eo quòd pater uel filius ad aliquid,ita ad aliud atq; ad aliud ducta prædicatione eandem rem ſub diuerſo genere nihil poni prohibet. habitus quoque & uirtus & uitium eodem modo eſt. Poteſt enim in qualitate poni habitus quod ex eo quales homines nũ cupentur,habentes enim dicimus aliquos rei habitus retinentes. Virtus quoq; qualitas eſt idcirco quod ex eo boni homines dicuntur & ſecundum illam qualitatem, id eſt,bonitatem quales homines,id eſt,bonos homines nuncupamus, ſimiliter autem & uitium. Ipſe quoque habitus ad aliam prędicationem dictus ſit iterum relatiuus,q̃d enim habitus habilis rei habitus eſt ad aliquid eſt,& quod alicuius uirtus eſt, ad aliquid uirtus eſt,& quod alicuius uitium eſt,ad aliquid quoq; ipſum eſt, ergo nihil impedit eaſdem res ad aliud atq; aliud uerſas diuerſæ prędicatiõi ſubſtitui. Ipſum uero ad aliquid pręter ullum aliud prædicamentum intelligere non poſſumus, ut patrem & filium,dominum & ſeruum ſecundum ſubſtantiam conſideramus. Nam & qui dominus & qui ſeruus eſt,ſubſtantia eſt. Duplum & triplum ſecundum quantitatem,hæc enim in quantitate conſiſtunt,ſcientia uero & inſcientia ſecũdum qualitatem. Secundum enim has quales dicimur,ſciẽtes ſcilicet atq; inſciẽ. Quocirca q̃niam præter aliud prædicamentum per ſe relatiua nullus intelliget,ſecundum ea prædicamenta de quibus intelligitur relatio, ſecũdum ea dicitur contraria poſſe ſuſcipere,ut Socrates ipſe quidẽ ſubſtãtia eſt,ſed ſubſtãtia contrariũ nõ recipit. Pater uero atq; filius ſecundũ ſubſtãtiam prędicat̃,non eſt enim pater atq; filius niſi in ſubſtãtia ſit. Quocirca quoniã ſecundũ ſubſtantiã dicit̃,cõtrarietate caret. Rurſus duplũ uel dimidium ſecundum quantitatẽ dicit̃,quãtitas uero cõtraria nõ habere monſtrata eſt, igitur nec duplũ atq; dimidiũ cõtrarijs pugnat,qualitas uero recipit cõtrarietatẽ, bonum enim & malum ſecundũ qualitatem opponunt̃,bonum igit̃ & malũ contrarijs non carent. Igitur ſecundum quę prædicamẽta relatiua dicunt̃,ſi illa ſuſcipiunt contraria,& relatio ſuſcipit. Sin uero illa prius repudiant contrarietatẽ,nec illud ad aliquid quod ſecundum ea dicitur,ulla unquam contrarietate diuidit̃. Quare habere contraria relationis proprium nõ eſt,nam neq; in ſola relatione eſt(habet enim hoc quoq; qualitas) nec in omnibus ad aliquid conſiderari poteſt. Quę enim ſecundũ talia prędicamenta dicunt̃ ad aliquid quæ non recipiunt contrarietatem,ut ſecundum ſubſtantiam pater & filius,uel ſecundum quantitatẽ duplum & medium, in talibus relatiuis contraria nullo modo reperiunt̃. Quod uero neque ſoli neque omnibus inẽſt,hoc proprium non eſt,non eſt igit̃ proprium relationis habere contraria.

Viden-

Videntur autem magis & minus relatiua ſuſcipere, ſimile enim & diſſimile, magis & minus dicitur, & æquale & inæquale magis & minus dicit, cum utrumq; ſit relatiuum, ſimile enim alicui ſimile dicitur, & inæquale alicui inęquale, non autem omnia relatiua ſuſcipiunt magis & minus, duplex enim non dicitur magis & minus, duplex, nec talium ullum.

Quæritur nunc an relationis ſit proprium ſuſcipere magis & minus, ſed in hoc illa ratio ſeruat quemadmodum in contrarijs dictum eſt. Quoniam quęcunq; ſecundum ea dicunt, quæ cõtraria non recipiunt, ipſa quoq; contrarijs carent. In hoc uero cum ſecundum quantitatẽ dicat æquale & inæquale, ſuſcipit & magis & minus. Dicitur enim magis ęquale & minus æquale. Eodem modo & ſimile, magis ſimile & minus ſimile dicit. Sed ſi forte quis dicat cur cum quantitatis ſit dici æquale & inæquale, & quantitas magis atque minus non ſuſcipiat æquale & inęquale & intenſione creſcat & remiſſione minuatur? Dicendum eſt quoniam quemadmodum ſubſtãtia ipſa per ſe in eo quod ſubſtantia eſt, non eſt proprium, ipſi tamẽ proprium eſt cõtraria poſſe ſuſcipere, ita & in quãtitate conſideratur, propriũ enim eſt, nõ hoc ipſum cuius eſt proprium, ſed quædam alia extrinſecus qualitas, paſſioq;. Paſſio enim qualitatis eſt, & quædam qualitas æquale & inęquale dici poteſt, quod quoniam nõ eſt idem proprium quod eſt illud cuius eſt proprium, & æquale uel inæquale dici, nõ eſt quantitas cuius eſt proprium, ſed quædam qualitas & paſſio quãtitatis. Hæc autem dicitur ad aliquid, ipſum enim quod eſt alterius dicitur, æquale enim æquali ęquale dicimus, & ſimiliter ſimile ſimilis ſimile, ſed non capiunt omnia relatiua magis & minus. Nullus enim poteſt dicere magis & minus duplum eſſe aliquid, nam ſiue denarius ad quinarium comparetur, ſiue quaternarius ad binarium, æque uterque duplus eſt, æque uterq; medietas. Qualitas quoque recipit magis & minus, dicimus enim magis album & minus album. Quare quoniam neq; omni relationi neque ſoli ineſt ſuſcipere magis & minus. Et per qualitatem relatio ſuſcipit & magis & minus, relationis proprium non eſt ſuſcipere magis & minus.

Omnia autem relatiua ad conuertentia dicuntur, ut ſeruus domini, & dominus ſerui dominus, & duplum dimidij duplum, & dimidium dupli dimidium, & maius minore maius, & minus maiore minus, ſimiliter autem & in alijs. Sed caſu aliquoties differunt ſecundum locutionem, ut ſcientia ſcibilis rei ſcientia dicitur, & ſcibile ſcientia ſcibile, & ſenſus ſenſibilis ſenſus, & ſenſibile ſenſu ſenſibile.

Clara hęc eſt proponentis & non inuoluta ſententia. Dicit enim omnia relatiua ad conuertentia dici, quod ipſe proprijs patefecit exemplis. Omne enim ad aliquid ita ad aliud prædicat, ut illud ad quod prædicatur uideatur poſſe conuerti, & hoc eſt quod ait. Omnia relatiua ad conuertentia dicuntur. Conuerti autem eſt, ut ſi prima res dicitur ad ſecundã, ſecunda rurſus dicatur ad primam. Ponatur enim primus pater, ſecundus filius, & dicat hoc modo, pater filij pater eſt, id rurſus conuerti poteſt, ut prius ponamus filium, & talis ſit prędicatio, filius patris filius. Ergo pater ad talem dicitur, id eſt, ad filium qui conuertit, & filius qui dicitur ad patrẽ, ad talem rem dicit, quæ ipſa quoq; cõuertit, ut de filio prędicet. Omniaq; relatiua hoc modo ſunt, omne enim relatiuũ ad tale aliqd prędicat q; ipſum in p̃dicatione cõuerti poſſit, ſed nec omnia dicunt ſecundum eandem uocis prolationem. Alia enim ſunt quæ eiſdẽ caſibus conuertuntur, ut dictum eſt, pater enim filij, pater eſt, & filius patris filius eſt. Alia uero quę non eiſdem, ut ſcientia ſcibilis rei ſcientia eſt. Hic genitiuus eſt medius, ſcibile autẽ ſcientia ſcibile eſt, hic ſeptimus prædicationẽ tenet, alia uero nullo (ut ſupra dictũ eſt) caſu cõiuncta ſibimet conuertuntur, ut mõs magnus ad paruum

dicitur,

dicitur,& paruus ad magnum. Ergo omnia relatiua ad conuertẽtia dicũtur, quamuis non eisdem casibus conuertantur, quod ipse ait dicens. Sed casu aliquoties differunt secundum locutionem, quod uero addidit nimis diligenter adiectum est.

At uero aliquoties non uidebitur conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur. Si peccet is qui assignat, ut ala si assignetur auis, non conuertitur auis alæ. neque enim prius conuenienter assignatum est, ala auis, neque enim in eo quod auis est, in eo auis ala dicitur, sed in eo quod alata est. Multorum enim aliorum alæ sunt, quæ non sunt aues, quare si assignetur conuenienter, conuertitur, ut ala alati ala, & alatum ala alatum. Aliquoties autem forsitan & nomina fingere necesse erit, si non fuerit positum nomen, & ad quod conuenienter assignetur, ut remus si nauis assignetur, nõ erit conueniens assignatio, neque enim in eo quod est, nauis in eo eius remus dicitur. Sunt enim naues quarum remi non sunt, quare non conuertitur, nauis enim non dicitur remi nauis, sed forte conuenientior assignatio erit, si sic quodammodo assignetur, remus remitæ rei remus, aut aliquo modo aliter, nomen enim non est positum. conuertitur autem si conueni enter assig..etur, remitum enim remo remitum est. Similiter autem & in alijs, ut caput conuenientius assignatur capitati, quàm si animalis assignetur, neque enim in eo quod animal est, caput habet, multa enim sunt animalia quæ capita non habent.

Supra iam de relatiuorum conuersione proposuit, dixitq; quicquid est ad aliquid, uel eisdem casibus uel dissimilibus, tamen ad conuertentia dici, hoc uero idcirco euenit quòd omne ad aliquid esse suum ex alterius habitudine & comparatione trahit, quòd si utraq; secundum ad aliquid sint opposita, ad aliquid nuncupantur, æquam uim uocabuli nũcupationemq; sortita, nam si pater & filius utrique ad aliqd sunt, si pater ad filium prædicatur, quoniam ad aliquid est, filius quoq; quia ad aliquid est, ad quoddam aliud prædicabitur, sed nullius est filius nisi patris. Ergo hæc uocabula ex alterutra nuncupatione principium sumunt. Quocirca quæ sibi inuicem substantiam donant, recte ad se inuicem prædicantur, & hoc quidem in omnibus relatiuis constat intelligi, sed huiusmodi conuersio non uno modo, nec quomodolibet fieri potest, nisi enim conuenienter quælibet illa res ad id quod dicitur prædicetur, huiusmodi conuersio nulla ratione conuertitur. Cum enim dicatur caput animalis caput dici non potest, animal capitis animal. Ergo ita redditum nulla ratione conuertitur. Atq; hoc est quod ait, non uideri in omnibus relatiuis posse conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur. Si enim peccet is qui assignat, ut non cõuenientem prædicationem faciat, conuersio non procedit, quæ tamen est ipsa cõuenientia qua possint semper relatiua conuerti, huiusmodi est. Cum enim dico alam auis esse alam, non conuertitur, ut auis alæ sit auis, idcirco quod non est conuenienter facta prædicatio, non enim in eo quòd auis est, in eo habet alam, multa enim sunt quæ habent alam, aues tamen nullo modo nominantur, ut apes sunt & uespertiliones, & quicquid est aliud tale, habere quidem dicimus alas, eas tamen aues non dicimus, quare non in eo quod auis est, in eo est eius ala, sed in eo quod alata est, idcirco enim alam habet, quoniam alata est, & quicquid fuerit alatũ, alas habebit, quare ita facta prædicatio illam conuersionem retinet atque custodit, ala enim alati ala est, & alatum ala alatum est. Eodem quoque modo de capite, si quis dicat caput animalis est caput, non conuenienter uim prædicationis aptabit, nõ enim in eo quod animal est, in eo

est,in eo habet caput,multa enim sunt animalia quæ capite carent,ut ostrea,& conchilia,& cætera huiusmodi.Igitur dicendum est caput capitatę rei esse caput,et capitatam rem capite esse capitatam. Vides ne quemadmodum conueniens prædicatio alternam in se uocabuli conuersionem reuersionemq; reddiderit? Ita quoq; speculãdum est & de alio exemplo quod ipse proposuit,remus enim si nauis remus dicatur, nullo modo conuertitur,ut nauis remi nauis esse nominetur.Sunt enim quædam naues quæ remis penitus non utuntur,ut lintres quas solo subigunt conto,& idcirco non conuertitur.Dicendum est igitur remum remitæ rei esse remum,& remitam rẽ remo esse remitam. Necesse quoq; erit nomen fingere,si positum non sit,nam quẽadmodum filius patris filius,et pater filij pater,reciproca conuersione prædicantur, et utrunq; nomen in usu est,sic si defuerit nomen, ipse tibi aliquid debebis effingere, ut in eo quod est,ala alati ala,alatum enim nouiter factum est,& nunq; ante dictum, quo autem modo possimus nomina ipsa confingere,quoniam necessarium esse posuimus,artem quoq; cõponendi sequenti ordine demonstremus. Sed hoc faciendũ est,si prius illud purgauero, quod quidam contra Aristotelem culpandi studio ponunt.Aiunt enim non esse solius relationis ad conuertentiam dici.Siquis enim sic dicat,cum sol super terram est,dies est,& cum dies est super terram, sol est, recipiũt hæc quoq; conuersionem,quæ confessę à relatiuorum definitione segregata sunt. Non igit̃ in solis relatiuis inquiunt cadit ista conuersio,sed Iamblicus duas huius rei protulit solutiones,unam peruacuam,aliam uero perfortem, ait enim nihil officere ad Aristotelis sententiam,si & alia conuertantur,non enim inquit Aristoteles solis hoc relatiuis esse,sed omnib.nanq; hoc relatiuis inest,nec ulla ratione negari potest, quocirca quoniam non dixit Aristoteles solis hoc inesse relatiuis, illorum quæstio huius præclari philosophi sententiam non moratur.Sed hoc potius accidentis est q; naturæ, & ad aliud quodammodo refugium concurrentis potius q; ex ipsa Aristotelis,auctoritatem dictorum eius aliquod propugnaculum comparãtis. Aliam uero attulit causam prorsus grauem,ait enim proprium esse hoc relatiuorum,non secundũ suam nuncupationem,sed secundum aliquam habitudinem eodem modo cõuerti. Qui enim dicit cum sol est super terram,dies est,et cum dies est,sol est super terram, nullam habitudinem monstrat,sed tantummodo consequentiam ostendit. Consequitur enim super terram solem esse cum dies est,& cum sol super terram cursus agat,diem esse,cum uero aliquis dicit filius patris filius,& pater filij pater, habitudinem & comparationẽ & quodammodo cõtinentiã utrorũq; declarat. Atq; hoc quoque in alia quauis relatione spectare licet. Quocirca quoniã omnia ad aliquid secundũ quandã ad se inuicẽ habitudinẽ cõtinentiamq; dicũt, secũdũ cõtinentiã quoque et habitudinẽ eorũ cõuersio faciẽda est,qua in re nos quoq; grauiter dicentis Iamblici auctoritati concedimus. Nunc uero quæ sit ars fingendi nomina sicubi desunt,dicendum uidetur, quam ipse Aristoteles his uerbis tradit.

> Sic autem fortasse quis facile sumet in quibus nomẽ est positum,si ab his quę prima sunt,his ad quæ conuertũtur,nomina ponat,ut in his quæ dicta sunt, ab ala alatum,à remo remitum.Omnia ergo quæ ad aliquid dicuntur,si conuenienter assignentur,ad conuertentiam dicuntur.

Quoniam sunt quæ ita dicuntur ad aliquid,ut nisi conuenienter aptentur, conuersio nulla sit,in omnibus autem ad aliquid conuersionem expectari necesse est quæ sit hæc conuenientia,& quemadmodum assignari relationes oporteat,ipse demonstrat.Siquid enim dicitur ad aliquid quod conuerti non possit, ab ipso quod dicitur si denominatio fit,mox conuertitur,ut ala dicitur auis & recta quidem est hæc prædicatio,sed ad naturam relationis incongrua.Nunc igitur quoniam dici non potest auis alæ,dicitur autem ala auis,ab ipsa prædicatione,quæ ad aliud prædicatur, si denominatio fit,mox redit consueta conuersio relatiuis. Nam cum dicitur ala auis,ut

dicatur auis alæ, in conueniens est, si uero ex ala fiat denominatio, ut dicatur ala alati, sic conuersio manet. Alatum enim ala alatũ esse dicimus, sicut alam alati esse alã, & hoc idẽ in remo euenit. Nam quoniã remus nauis dicit̃, & remi nauis ut sit, nulla ratione conuertitur, si ex remo sit denominatio statim reddit ex more cõuersio. Dicimus enim esse remum remitæ rei esse remum, & hoc illi conuertitur. Remita enim res remo remita est. Ergo ex eo q̃d prius dicitur, nomen fingendum est, sicut ex eo q̃d est ala, quoniam prius ad auem non dicitur, quia auis ad alam nõ conuertitur, denominatio facta est, ut diceretur alatum. Atq; hoc est q̃d ait, si ab his quæ prima sunt his ad quę conuertuntur nomina ponantur. Prima nanq; prædicatio est ab ala. Dicimus enim alam auis, & hoc quærimus ut ad alam prædicatio cõuertatur, ergo ab eo quod prius dicitur, illi ad quod conuertitur nomen fingendum est, ut ea quę prius dicit̃ ala, rei ad q̃ cõuertit̃, sic ut cõuenienter aptet̃, fingendũ est nomẽ alatũ, q̃d ipsum ex ala denominatum est, atq; hoc idem & in cæteris relatiuis licet intelligi.

Nam si ad quodlibet aliud assignentur, & non ad illud ad quod dicitur, non conuertuntur. Dico autem quoniam nec eorum quæ indubitanter conuertibilia dicuntur, & quibus nomina posita sunt, ullum conuertitur, si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assignentur, & non adea, ad quæ dicuntur, ut seruus, si domini non assignetur seruus, sed hominis, uel bipedis, aut alicuius talium, non conuertitur. Non enim est conueniens assignatio.

Aliud quoq; argumentum dedit, si relationes conuenienter non reddantur, non posse cõuerti. Fortasse enim quis dicat alam & caput nõ esse ad aliquid, quod siquis hoc quoq; concedat, illud tamen nullus negare poterit, quin seruus aut filius semper ad aliud prædicentur. Ergo in hac quoque re, quæ confessæ relatiua est, perit relationis propria conuersio, si non conuenienter, & ad illud ad quod proprie dicitur, assignetur. Nam cum sit ad aliquid seruus, nisi domini reddatur, id est ad id ad quod conuenienter dicitur, nulla hac ratione conuersio est. Dicatur ergo seruus hominis, uel seruus bipedis, non conuertitur, ut dicat quis bipedem esse serui, aut hominem esse serui. Eodem quoque modo de filio, ergo quæcunq; sunt extrinsecus si ad ea id quod est ad aliquid prædicetur nulla conuersio est. Quod autem ait accidentia, non quod homo sit accidens, aut bipes, differentia hominis accidenter insit, sed interdum consuetudinis Aristotelicæ est, quæ secundo loco & extrinsecus prædicantur, dicere secundum accidens prædicari. Seruus autem prius ad dominum est, secundo uero loco ad hominem. Idcirco enim quod dominus homo est, ideo seruus ad hominem dicitur. Et idcirco quia dominus bipes est, ideo seruus bipedis dicitur. Ergo secundum accidens dixit secundo loco, uolens ostendere extraneam & nõ conuenientem fieri prædicationem, siquis ad hominem uel bipedem seruum & non ad dominũ referat. Manifestum igitur est quoniam in his quoque quæ confessę sunt ad aliquid, & in quibus nomina sunt. Nomen enim & serui & domini in usu est, non quemadmodum in remo aut in ala, ubi neque alatum neque remitum nomen fuit, nisi ipse fingeret Aristoteles. Cum ergo hęc ita sint, manifestum est quoniam si non conuenienter aptarent̃, conuersionem prædicatio non teneret.

Amplius si conuenienter assignetur id, ad quod dicitur, omnibus alijs circũscriptis quæcunque accidentia sunt, relicto solo illo ad quod assignatum est, semper ad ipsum conuenienter dicetur, ut si seruus dicatur ad dominum, circumscriptis alijs omnibus quæ sunt accidentia domino, ut esse bipedem, uel scięntiæ susceptibilem, uel hominem, relicto solo domino, semper seruus

dicetur

dicetur adipſum, ſeruus enim domini ſeruus dicitur. Si autem non conuenienter reddatur id ad quod dicitur, circunſcriptis omnibus alijs, relicto q; illo ſolo ad quod redditum eſt, non dicetur ad aliud, aſſignetur enim ſeruus hominis, & ala auis, circunſcribatur que ab homine eſſe dominum, non amplius ſeruus ad hominem dicetur, cum enim dominus non ſit, ſeruus non eſt. Similiter autem & de aue, adimatur ab ea alatam eſſe, non erit amplius ala ad aliquid, cum enim non ſit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet aſſignare id, ad quod conuenienter dicitur. Ac ſi ſit nomen poſitum, facilis erit aſſignatio, ſin autem non ſit, fortaſſe erit neceſſarium fingere nomen, ſi ſic autē reddantur, manifeſtum eſt, quoniam omnia relatiua conuerſim dicentur.

Aliud quoq; ualidum addidit argumentum in omni ſecundum ad aliquid, prædicatione ſolam eſſe aſſignationis conuenientiam requirendam. Quo enim permanente cunctis alijs pereuntibus, relatiuorum prædicatio conſtat, & quo pereunte cūctis alijs permanentibus, ad aliquid prædicatio non manet, illud eſt, ad quod conuenienter nominis relatio referatur. Qui enim dominus eſt, idem et homo eſt, idemq; bipes idem quoq; ſcientiæ perceptibilis, ad quodlibet igitur horum ſeruus non prædicabitur, ſi dominus nō ſit, quod ſi dominus ſit, etiam ſi quodlibet horum pereat, nihil impedit prædicationem. Prædicetur enim ſeruus ad dominum, & ab eo cętera perimātur. Pereant enim ab eo quod eſt homo, ac bipes, quod ſcientiæ perceptibilis, his omnibus pereuntibus, dominus ſolus permaneat, cæteris igitur pereuntibus, ſeruus tamen nihilominus dicitur ad dominum, ad hominem uero non dicitur, pereūte enim domini nomine, ſerui ad hominem nulla prædicatio eſt, quod ſi ad dominum ſeruus non referatur, pereatq; domini nomen, omnibus alijs manentibus, non erit prædicatio. Auferatur enim dominus & maneat homo, & bipes, & ſciētiæ perceptibilis, nō poteſt dici ſeruus hominis, uel ſeruus bipedis. Domino enim non manente ſeruus interit, quare manente domino ad quod ſeruus conuenienter aptatur, cunctis alijs pereuntibus, prædicatio manet, ſublato uero domino, ad quem eſt conueniens prędicatio, cunctis alijs manentibus prædicatio non eſt. Eodem modo etiam de ala, ni ſi enim ad alatum referatur, cunctis alijs manentibus integra prædicatio non eſt. Adeo non ſolum non conuertitur, ſed nec prædicatio ulla erit, niſi relatio ei ad quod conuenienter dicitur, aſſignetur. Simul etiam hæc quoq; ars eſt & uia noſcendi, cum in natura multa ſunt, ad quod potiſſimum relatio prędicetur. Nam cū in domino ſit, & homo, & animal, & diſcipline perceptibile et bipes, in ſeruo quoq; idem, ad quod horum aut domini nomen aut ſerui referre poſſimus, ſic oſtēditur. Qua enim re manente ſublatis cæteris prædicatio ualet, & qua re ſublata, cęteris manentibus, intercipitur prędicatio, ad illud relatio rectiſſimè prędicatur. His igitur poſitis totius argumenti uim ſententiamq; concludit, ait enim: Omnia quæcunq; ad aliquid ſunt æqua prædicatione conuerti, hoc autem huiuſmodi eſt. Quæcunq; enim ad ſe inuicem æqualiter prædicantur, & conuerſione facta retorquentur, illa æquali natura & dimēſione fundata ſunt, ut ſunt propria & ſpecies. Relatiua quoq; ut conuertantur, æqualia eſſe oportet. Nam ſi una res amplior, alia fuerit minor, conuerſionem nō habēt, nam in eo quòd eſt ala auis, minus eſt auis ala, multa enim ſunt quæ alas habent & aues non ſunt, atq; ideo conuerſio non fit. Et in eo quòd eſt remus nauis, maior eſt nauis remo, multæ enim naues ſunt quarum remi nō ſunt. Quare in his nulla poteſt eſſe conuerſio, ſi uero ſint æqualia ut filius atq; pater, conuerſio non fugit. Nunquam enim eſt filius niſi patris, & rurſus nunquam pater eſt niſi filij. Quocirca æqualia eſſe oportet, quæcunq; ad aliquid prædicantur. Horum uero ſi nomen ſit poſitum, poſitis nominibus uti oportet. Si uero nomen poſitum non ſit, ex his quæ in prima prę-

dicatione ſunt (ut ſuperius dictum eſt) nomen oportet effingere. Quod ſi ita reddatur ut omne ad aliquid conuenienter ad quod dicitur prædicetur, et æqualis erit prædicatio, & mox conuerſionis reciproca natura ſubſequitur. Conſtat igitur omnia relatiua ad conuertentia dici. His aliud proprium iungit.

> Videntur autem ad aliquid ſimul eſſe natura, & in pluribus quidem uerũ eſt, in aliquibus aũt uerum non eſt, ſimul enim duplum eſt, & dimidium, & cum ſit dimidium, duplum eſt, & cum ſit dominus, ſeruus eſt, & cum ſit ſeruus dominus eſt, ſimiliter autem his & alia, ſimul etiam auferunt hæc ſeſe inuicem. Si enim non ſit duplum, non eſt dimidium, & ſi non eſt dimidium, non eſt duplum, ſimiliter autem & in alijs quæcunque talia ſunt.

Illa ſimul eſſe dicuntur quęcunque talia ſunt, ut uno poſito quolibet aliud neceſſario ſubſequatur, & uno quolibet perempto aliud modis omnibus interimatur, ut pater & filius. Nam cum pater eſt, filium quoque eſſe neceſſe eſt, cum ſit filius, pater eſt. Rurſus ſi pereat filius, patrem quoque perire manifeſtum eſt, non quod pereat ipſa ſubſtantia, ut pereunte Hectore, Priamus pereat, ſed perit ipſa relatio. Ergo quoniam uel interempto patris nomine, filij nomen perit, ſublato quoque filij nomine nomen patris perit. Poſito etiam patre in ſubſtantia'que conſtituto, filij quoque nomẽ infertur, & poſito filij nomine ſequitur patris & à patris nomine nunquam ſeparatur, idcirco pater & filius ſimul eſſe dicuntur. Ergo ſimul ea ſunt quæ ſe inuicem uel interimunt uel inferunt, & de his quidem ipſe poſterius tractat. Nũc autem hoc quoque ineſſe relatiuis expoſuit dicens, relatiuis quoque eſſe ut ſimul ſint, nam cum duplum ſit, dimidium eſt, & cum dimidium, duplum. Huius autem argumentum eſt, quod interempto duplo, dimidium perit. Rurſus quoque duplo conſtituto, dimidiũ conſtituitur. Igitur quoniam duplum atque dimidium relatiua ſunt, & hæc ſimul ſũt natura, ideſt ipſa eſſentia, & hoc manifeſtum eſt quoque relatiuis accidere, ut ſimul natura eſſe uideantur. Idem quoque eſt in eo quòd eſt ſeruus & dominus. Nam quoniam alterutris interemptis uterque deperit, & alterutro conſtituto uterque ſubſiſtit, conſtat ſeruum atque dominum cum ſint ad aliquid ſimul eſſe natura. Sed hæc ita ſunt, ut ſint quidem in relatiuis, ſed omnibus his quæ ſunt ad aliquid, non æquentur. Sunt enim quædam relatiua quorum unum prius natura ſit, quod ipſe rurſus adiecit.

> Non autem in omnibus relatiuis uerum uidetur eſſe, ut ſint ſimul natura. Scibile enim ſcientia prius naturaliter eſſe uidetur. Namque ut plurimum, prius rebus ſubſiſtentibus ſcientias accepimus. In paucis uero uel nullis hoc quis reperiet, ſimul cum ſcibili ſcientiam eſſe factam.

Propoſuit non in omnibus relatiuis eſſe hoc, ut uideantur ſimul eſſe natura, hoc autem probat ex his, quod quoniam ſcientia ad aliquid eſt. (Scibilis enim rei ſcientia dicitur) non poterit eſſe ſcientia, niſi ſit res aliqua quæ ſciri poſſit. Hanc autem primã eſſe neceſſe eſt, ut in Matheſeos diſciplina. Scimus enim triangulum tres interiores angulos duobus rectis angulis æquos habere. Vnde neceſſe eſt prius fuiſſe quod ſciri poſſet, poſtea uero ad hanc rem aptam fuiſſe notitiam, atque hoc eſt quod ait. Nam quę in pluribus ſubſiſtentibus rebus ſcientias accipimus. Prius enim rebus conſtitutis & quaſi præpoſitis ſciẽtiæ ratio ſequitur. Quare nõ eſt in omnibus relatiuis ſimul eſſe natura. Nã cũ ſcientia & ſcibile relatiua ſint, antiquius eſt ſcibile quàm ſcientia. Quod uero inſerpoſuit, in paucis enim uel nullis hoc quis perſpiciet ſimul cũ ſcibili ſcientiã factã, tale eſt. Quaſdam nanq; res animus ſibi ipſe confingit, ut chimerã, uel centaurũ, uel alia huiuſmodi, quæ tunc ſciunt, cũ ea ſibi animus finxerit. Tunc autẽ

eſſe

esse incipiunt, quando primum in opinione uersantur. Tunc igitur sciuntur, cum in opinione uersata sint, & hæc simul habent esse & sciri. Nam quoniam in opinione nascuntur, mox esse incipiunt, sed cum in ratione sunt, tunc eorum scientia capitur. Igitur mox ut fuerint, mox sciuntur, & est eorum scientia cum eorũdem essentia cõiuncta. Nanq; antequàm chimera fingeretur, sicut ipsa in nulla opinione fuerat; ita quoq; eius scientia non erat. Postquam uero ipsa animarum imaginatione constituta est, eius quoque cum ipsa imaginatione scientia cõsecuta est, atque ideo ait, in paucis hoc posse perspici, ut simul cum scientia scibile sit, ut in hac eadem chimera, quæ cum sit scibilis, cum scientia nata est. Sed quoniam nihil quod in substantia non permanet, neque in ueritate consistit, sciri potest (scientia enim est rerum quæ sunt comprehensio ueritatis) et quicquid sibi animus fingit, uel imaginatione reperit, cum in substantia atque ueritate constitutum nõ sit, illud posse sciri non dicitur, atque ideo non est eorum scientia ulla, quæ sola imaginatione subsistunt, idcirco itaque dubitans dixit, in paucis enim uel nullis. Hęc enim ipsa pauca ita quisque reperiet, ut si ad ueram rationem examinationemq; contenderit, nulla esse perpendat. Quod si quisquam chimeræ aliqua esse scientiam dicat, quæ non est quanquam hoc falsum sit, tamen hoc quoque concesso pauca erunt, in quibus scientia cum scibili simul natura sit. Multis enim rebus antepositis & constitutis scientia nascitur. Quocirca non in omnibus relatiuis uerum est, ut simul esse natura dicantur & sicut falsum illud est in nullis hoc esse relatiuis, ita falsum est rursus in omnibus. Sed hunc tractatum longius texit.

> Amplius scibile quidem sublatum, simul aufert scientiam, scientia uero simul non aufert scibilile. Nam si scibile non sit, non est scientia, scientia uero si nõ sit, nihil prohibet esse scibile, uelut circuli quadratura si modo est scibilis, scientia siquidem eius nondum est, ipsa uero scibilis est.

Diximus illa esse simul, quæcunq; alterutro constituto, uel alterutro interempto simul utraque constituerentur, uel etiam perimerentur. Constituto enim ut sit pater, constituetur esse filius, & pater simul infert substantiam filij. Eodem quoque modo filius simul infert uocabulum patris, non est enim filius nisi patris. Eodem quoque modo altero interempto utrunque perire necesse est, alterum autẽ altero prius multis dicitur modis sed quod nunc quærimus tale est. Nam priora illa esse dicũtur, quæ ipsa quidem perempta res alias tollunt, ipsa uero illata atque constituta, simul res alias nõ inferunt, ut est unus atque duo. Interempto enim uno, duo quoque pereunt. Vnde enim est unius in duobus geminatio, si unus intereat? Constituto uero atque posito ut sit unus, nondum duo sunt. Nondum est enim facta unius geminatio, ergo dicuntur illa priora esse, quæcunque alia simul quidem illata non inferunt, sed perimunt interempta. Scibile ergo & scientiam non esse simul illa res probat, quod si quis rem scibilem tollat, scientiam quoque sustulerit. Nulla potest enim scientia permanere, si res quæ sciri possit intereat. At si scibile esse constituas, non omnino scientia consequitur. Infantibus enim ea nobis quæ nunc nouimus erant, & in suæ naturæ substantia permanebant, sed eorum apud nos scientia non erat. Multæ quoque sunt artes, quas esse quidem in suæ naturę ratione perspicimus, quarum neglectus scientiam sustulit. Multumq; ego ipse iam metuo, ne hoc uerissimè de omnibus studijs liberalibus dicatur. Quocirca si & scientiam sublatum scibile perimit, & illatum scibile scientiam non infert, neque constituit, prius est id quod sciri potest quàm illud quod comprehendere uidelicet atque complecti notitia. Ipse autem ad hanc rem obscurissimum commodauit exemplum. Solet enim in Geometria huiusmodi esse propositio. Iubemur enim proposito quatuor laterum spatio, æquale triangulum constituere, & facimus hoc modo: Sit quatuor laterũ spatium. a. b. oportet ergo. a. b. spatio æquale triangulum constituere, & ut sit duplum. a. b. spatio. c. d. e. f. spatium. Du-

catur angularis.c.f.dico quoniam.c.d.f.triãgulum æquale eſt.a.b. ſpatio, quoniam c.d.e.f.ſpatium duplum eſt.a.b.ſpatio,a.b.igitur.c.d.e.f.ſpatij medietas eſt, angularis enim,f.c.totum.c.d.e.f.ſpatium medium diuidit. Quæ autem eiuſdem ſunt media,ſibi æqualia ſunt,c.d.f.igitur &.c.e.f.triangulum.a.b.ſpatio æquale eſt,propoſito igitur ſpatio.a.b,æquũ triangulum conſtitutum eſt.c.d.f,quod oportebat facere.

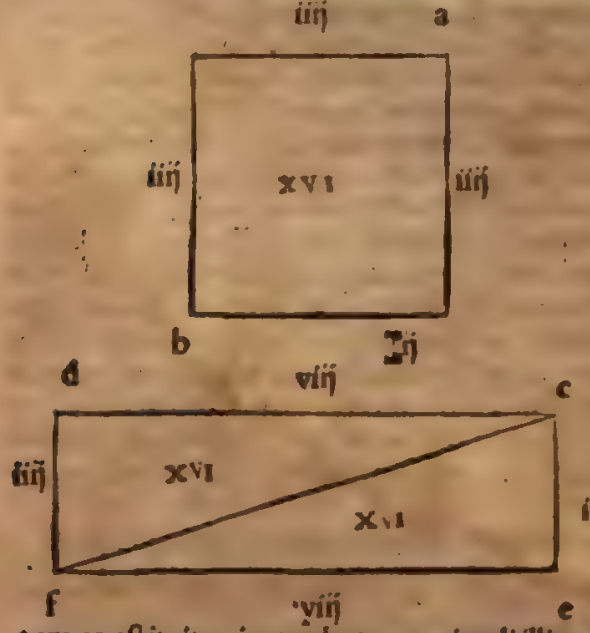

Eodem quoque modo quæſitũ eſt, ſi ſit propoſitũ circulo æquum fieri quadratũ.Quadratũ ergo eſt,quod æqualib.laterib.omnes quatuor angulos æquos habet,ideſt rectos,et Ariſtot. quidẽ tẽporib.nõ fuiſſe inuentũ uideť.Poſt uero repertũ eſt, cuius quoniã lõga demõſtratio eſt prætermittẽda eſt.Atq; hoc eſt,ꝙd ait,uelut circuli quadratura, nã ſicut manẽte quadrato, linea per obliquũ ducta triangula figura producíť,ita circulo nõ mutato circunpoſitis angulis,qui & ipſius circuli lateribus æqualiter dirigũť, quadrati forma conſurgit,quod(ut potuimus) coniectura depinximus. Cũ enim alicui circulo æquum quadratum conſtituitur,in quadraturam circuli illius menſura redigitur. Nunc ergo hoc eſt ꝙd dicit ut circuli quadratura,id eſt æqui quadrati ad circulũ conſtitutio ſi fieri poteſt, & ſi res eſt quæ ſciri poſſit,ſciẽtia quidem eius nondũ inuenta eſt. Nondũ enim quiſquam ſub Ariſtotele æquũ quadratum circulo conſtituerat. Quod ſi eſt aliqua eius ſcientia,quæ nondum reperta eſt,certẽ prius eſt quod ſciri poſſit,poſt uero ſcientia. Nã cũ poſſet Ariſtotele uiuo ſciri circuli quadratura,nulla tamẽ adhuc eius ſcientia reperta eſt,atq; ideo prius erat quod ſciri poſſet,quàm ipſius rei ulla notitia.

Amplius animali quidẽ ſublato,nõ eſt ſciẽtia,ſcibiliũ uero plurima eſſe cõtingit. Addit aliud ualidius argumentũ prius eſſe ſcibile ſcientia,illud enim notũ eſt ſi per deſidiã diſciplina depereat,iterire quidem ſcientiam,ſed ſcibile permanere. Scibile autem dico quod ſciri poſſit,quod ſi omnino animal non ſit,cum quis ſcire poſſit omnino nõ fuerit,ſciẽtia quidẽ ipſa funditus interibit,nihil tamẽ prohibet eſſe ea quæ permanente animali poſſit inquirentis animus ſcientiæ ratione complecti.

Simliter his ſe̊le habent & ea quæ de ſenſu ſunt,ſenſile enim prius quàm ſenſus uidetur eſſe.Sublato enim ſenſili ſimul aufertur ſenſus,ſenſus uero ſenſile non ſimul aufert,ſenſus enim circa corpus & in corpore ſunt,ſenſibili autem perẽpto,peremptũ eſt & corpus:ſenſile enim eſt et corpus,cũ uero corpus nõſit,ſublatus eſt et ſenſus.Quare ſimul aufert ſenſile ſenſũ, ſenſus uero ſenſile,non tollit.Animali enim perempto, ſenſus quidem peremptus eſt,ſenſibile autem non,eſt autem ſenſile,ut corpus calidum,dulce,amarum & alia omnia quæcunque ſenſilia ſunt.

Id nanq; proponit ſenſibus inueniri,dicit enim ſenſu prius eſſe ſenſibile,quod communi priorum diffinitione probabile eſſe conſtituit.Dictum eſt nanq; illa eſſe priora,quæ ſimul quidem interempta perimerent,non aũt ſimul alijs interemptis ipſa de perire,

perire,ut orbem ſolis prius dicimus proprio lumine,ſublato enim orbe,lumen illud quod ab eo eſt penitus non manebit,ſublato lumine ſolis, orbis manebit. Ita quoque nunc in ſenſibilibus,atque in ipſo ſenſu eſſe propoſuit, ſublato quod ſentiri poſſit, ſenſus omnino ſublatus eſt. Neque enim eſſe poterit ſenſus,cum quod poſſit ſentire non inuenit. Quod ſi ſenſus omnino depereat, ſenſibile permanebit,& hoc euidentibus firmat exemplis,nam cum ea quæ ſunt in rebus,uel incorporea ſint, uel certè corporea,& quicquid ad corporis materiam referri poteſt,hoc ſenſuũ uarietati ſubiaceat,quicquid ad incorporalia,intellectus ratione,& ſpeculatione teneatur. Cum ſit ſenſus omnis in corpore,ſi corpus intereat cum omnino corpus non ſit, quoniã quæ ſunt incorporea ſentiri non poſſunt,& quæ ſentiri poterant interempta ſunt,omnino ſenſus euertitur. Sed ſi ſenſus auferatur ſenſibilia permanebunt, & quoniã ſenſus animalium effectiuus eſt,æqua eſt utrorumq; perditio,ſiue enim ſuſtuleris animal ſenſus peribit,ſiue ſenſus euertantur,animalia quoque ſublata ſunt. Sed euerſis atq; interemptis animalibus cum proprijs ſenſibus,permanent corpora quę anima non utuntur,quod ſi ſublatis animalibus ſenſibusq; deperditis, corpora inanimata ſubſiſtunt,cum corpora ſint quæ ſentiri poſſunt. Animalia quæ ſentire ualeãt ſi interempta ſint,manente ſenſibili ſenſus euerſus eſt. Non igitur ſicut ſenſibilis interemptio,ſenſus interimit,ſic ſenſuum perditionem,extinctio ſenſibilium comitatur. Id uero etiam hoc probabitur argumento, ante enim quàm actu ipſo aliquid ſentiamus,ſenſus non eſt. Nam prius quàm dulce aliquid deguſtemus, guſtatio ipſa dulcedinis non eſt,quod autem guſtari poſſit,ideſt mel uel quodlibet aliud propriæ naturæ ratione cõſiſtit. Quocirca prius eſſe quod ſentiri poſſit,poſt uero ſenſus Ariſtotele auctore firmatur.

Amplius ſenſus quidem ſimul cum ſenſato ſit, ſimul enim,& animal ſit & ſenſus. Senſile autem ante eſt quàm ſenſus eſſet. Ignis enim & aqua & alia huiuſmodi ex quibus ipſum animal conſtat,ante ſunt quàm animal ſit omnino, uel ſenſus. Quare prius ſenſile quàm ſenſus eſſe uidetur.

In compoſitis rebus atq; ex alijs iunctis priores ſunt,hæ res quæ componunt aliquid ipſa ſubſtantia quam componunt. Nanq; cum corpus animalis ſit ex igne, aëre,aqua & terra,priora hæc eſſe neceſſe eſt quàm ipſum ſit animal,q̃d illa elemẽta cõiungũt. Hoc quoq; etiam in alijs patet,nam cum ſit liber ex uerſibus,prior eſt uerſuum natura,quàm libri. Cunque uerſus cõſtet uerbis atque nominibus,& cæteris quas Grammatici partes orationis uocant,hæc ex quibus ipſe uerſus conſtat, uerſu ipſo priora eſſe neceſſe eſt. Quocirca ſenſus quoque ipſis iam compoſitis animalibus ſuperuenit. Nam cum animal conſtet ex quatuor elementis,& cum ſenſus ſemper naturam animalium comitetur,cum ipſis animalibus ſenſus fieri & naſci neceſſe eſt. Quod ſi cum animalibus,ideſt compoſitis rebus,ſenſus naſcitur, ſicut animali priora ſunt ea ex quibus ipſum animal cõſtat,ſic quoque ſenſu qui cum animali naſcitur,illa priora ſunt,ex quibus animalis natura coniungitur. Coniungitur autem animal atque cõponitur ex quatuor elementis. Quatuor igitur elementa ſenſu priora ſunt, ſed quatuor elementa corpora ſunt,corpus uero omne ſenſibile eſt. Prius igitur ſenſibile q̃ ſenſus eſt. Senſus enim cum re compoſita naſcitur,illa uero quæ componunt & ſenſibilia ſunt,& priora ipſo compoſito. Vniuerſaliter enim ſi quæ duę res ſint ſimul,cũ quælibet res una earũ prior ſit,& altera prior erit,ut animal atque ſenſus, cum utraque ſimul ſunt, ſimulq; naſcuntur,cum quatuor elementa quę ſunt ſenſibilia priora ſint quam animal,ſenſu quoq; eſſe priora neceſſe eſt, quocirca cõcluſit dicens: Quare prius quàm ſenſus ſenſibile eſſe uidetur. Sed quidam quorum Porphyrius quoq; unus eſt aſtruunt in omnibus uerum eſſe relatiuis, ut ſimul natura ſint,ueluti ipſum quoque ſenſum & ſcientiam non precedere ſcibile atque ſenſibile ſed ſimul eſſe,q̃ quoniam breuis eſt oratio,non grauabor apponere. Ait enim ſi cuiuslibet ſciẽtia nõ

sit, ipsum quod per se poterit permanere, scibile esse non poterit, ut si formarum scientia pereat, ipsæ fortasse formæ permaneant, atq; in priore natura consistãt, scibiles uero non sint. Cum enim scientia quæ illud comprehendere possit, non sit, ipsa quoque scibi non potest res. Nanq; omnis res scientia scitur, quę si non sit, sciri nõ possit. Porro autem res quæ sciri non potest, scibilis non est. Hoc idem de sensu gustãtis, si gustus enim pereat, mel forsitan permanebit, gustabile autem non erit. Ita quoq; omnino si sensus pereat, res quidem quæ sentiri poterant sint, sensibiles uero non sint sensu pereũte. Et fortasse neq; sciẽtia neque sensus, secundũ sentientes speculandus est, sed secundũ ipsam naturã quæ sensu ualeat comprehendi. Nanque res quæcunq; per naturã sensibilis est, eã quoq; in natura sua, ppriũ sensũ quo sentiri possit, habere necesse est. Et quodcũque sciri potest per naturã, nunq; possit addisci, nisi quędã eius in natura scientia uersaretur. Hæc Porphyrius. Sed nos ad Aristotelis ordinem textumq; ueniamus. Nanque ille adiecit quoque alias quæstiones.

Habet autem quæstionem, utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum uidetur, si hoc contingat secundum quasdam secundas substantias, nam in primis substantijs uerum est, nam neque tota neque partes ad aliquid dicuntur, nam aliquis homo non dicitur alicuius aliquis homo neque aliquis bos, alicuius aliquis bos. Similiter autem et partes, quædam enim manus, non dicitur alicuius quædm manus, sed alicuius manus, & quoddam caput, non dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantijs, atque hoc quidem in pluribus, ut homo nõ dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignum, alicuius lignum sed alicuius possessio dicitur. In huiusmodi ergo manifestum est, quoniam non est ad aliquid. In aliquibus uero secundis substantijs habet aliquam dubitationem, ut caput alicuius caput dicitur, & manus alicuius manus dicitur, & singula huiusmodi, quare hæc fortasse ad aliquid esse uidentur.

Contra ea quæ superius disputata sunt huiusmodi nodum quæstionis opposuit, quoniam enim prima diffinitio relatiuorum fuerat, illa esse relatiua quęcunq; hoc ipsum quod essent aliorum dicerentur, secundum hanc diffinitionem possunt quędam substantiæ uideri esse relatiuæ, quod si sit, substantiæ in diffinitionem accidentium transeunt. Nam cum sint accidentia relatiua, si quas substantias relatiuas esse cõcedimus in accidentium numero ponendas esse censebimus, sed hoc contrarium est. Si enim substantia in subiecto non est, accidens autem in subiecto est, qui fieri potest ut idem & in subiecto sit et in subiecto non sit; utrum autem possit quædam substantia accidentium suscipere rationem, hoc modo quærendum est. Primæ nanque substantię ipsæ quidem ad aliquid non dicuntur, neque partes primarum substantiarum quas ipsas quoque in primis substantijs numeramus. Socrates enim non dicitur alicuius aliquis Socrates, nec homo alicuius aliquis homo, nec bos alicuius aliquis bos, neq; partes primarũ substãtiarũ quę ipsæ quoq; sunt primę substãtiæ. Caput enim nõ dicit alicuius aliq̃d caput sed tantũ alicuius caput, & manus nõ dicit alicuius aliqua manus, sed tãtũ alicuius manus. Quare neq; primæ substãtiæ, neq; primarũ substantiarũ partes ad relationem dici poterunt. Quod si secundas quoque substantias speculemur, nec ipsæ quoque ad aliquid dicẽtur. Neque enim dicitur animal alicuius esse animal, aut homo alicuius esse homo. Quod si quis dicat posse esse animal alicuius, ut equũ meum, uel quodlibet aliud, non in eo quòd animal est, sed in eo quòd est possessio dicitur alicuius, et sic non dicitur animal alicuius animal, sed animalis possessio, alicuius possessio. Ergo neq; primę substantię, neque partes primarum substantiarum,

neque

neque secundæ substantiæ ad aliquid dicuntur. Partes autem secundarum substantiarum ad aliquid hoc ipsum quod sunt dicuntur. Caput enim alicuius caput dicitur, siquidem capitati caput dicemus, & manus alicuius manus. Siquidem ex manu nomẽ fingere uolumus, ad quod manus referri possit, sicut caput ad capitatũ, & in aliis quidem rebus eodem modo. Sed si partes secundarum substantiarum accidẽtes sint, & ipsæ secundæ substantiæ accidentes erunt, aut si hoc non placet, constabunt secundæ substantiæ ex partibus accidentibus, quod fieri nequit. Quid igitur dicẽdum est? aut enim diffinitio relatiuorum reprehendenda est, aut aliter soluenda dubietas. Sed posita atq; constituta priori diffinitione, quæ dicit, illa esse relatiua quæ id quod sunt aliorum dicuntur, hic quæstionis nodus solui non poterit, quod ipse Aristoteles hac adiunctione testatur.

> Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid diffinitio assignata est, aut nimis difficile, aut impossibile est ostendere, quoniam nulla substantia ad aliquid dicitur. Si autem non sufficiẽter, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodammodo se habere, fortasse aliquid ad ista dicet. Prior uero diffinitio sequitur quidem omnia relatiua, non tamen, quod ipsa sint ad aliquid est hoc, quod ea ipsa quæ sunt aliorum esse dicuntur.

Proposita ergo atq; firmata priore relatiuorum diffinitiõe difficile defendi poterit, aut fortasse nunq; quasdam substantias non esse relatiuas. Nam si ad aliquid illa sunt quæcunq; id quod sunt aliorum dicuntur, ut id quod est caput capitati dicitur caput, habebit igitur substantia quæ est caput ad aliqd relationem, & ita erit substantia relatiua atq; accidens, quod est impossibile. Quare quoniam proposita atq; constituta priore diffinitione hæc incommoditas in dispositione consequitur, ut constet ratio non integræ diffinitionis, assignatio permutetur. Ait enim non esse integram diffinitionem quæ supra sit reddita, nec magis illa esse ad aliqd, quæ id quod sunt aliorũ dicuntur, potius quàm ea quibus ipsum esse est ad aliquid quodammodo se habere. Sed fortasse uideatur quibusdan inconsulte legentibus & minimè cõsiderantibus, id quod diffiniri oportuerat, hoc in diffinitione esse sumptum, quod est uitiosissimũ. Si enim idcirco diffinitio sumitur, ut res de qua quæritur assignetur, quæ magis est apertior diffinitio, si re ipsa quam diffinit, in assignatione diffinitionis utatur? Diffinitio nãq; idcirco redditur, ut res de cuius quidẽ esse dubitatur, diffinitione pateſiat. Quod si rem ipsam quam diffinit, in diffinitione protulerit, nihilo planior diffinitio sit, ut si quis hominem diffinire uolẽs dicat, hoc ipsum esse hominem quod hominẽ. Ita quoque non considerantibus, Aristoteles relatiuorum diffinitionẽ reddidisse uidebitur. Ait enim esse ad aliquid, quibus hoc ipsum esse est ad aliquid quodammodo se habere, ac si diceret, ea sunt ad aliquid, quæ se ad aliquid quodammodo habẽt. Sed minutius atq; acutius considerantibus, uis integræ diffinitionis prompte atq; ueraciter apparebit, non enim in eo quòd est dici, ad aliquid consideramus, sed in eo quòd est esse, ea nanq; sunt relatiua, quæ in quadam comparatione & relationis habitudine cõsideramus, ut quaternarius numerus, & hoc ipsum quod est esse dicitur, id est quatuor, & aliud quoddam, id est duplum, ut si ad binarium conferatur. Sed quod de quaternario numero dicimus, quaternarium hoc ad ipsius quaternarij numeri naturam refertur. Quod uero duplum, non est hoc quaternarij, sed duorum ad quod duplum dicitur, & ad quod propria relatione duplum est. Binarius quoque numerus et binarius est, & medietas, binarius quidem secundum suam naturam, medietas uero secundum quaternarij relationem. Quocirca in comparatione quadam atq; in habitutudine ea quę sunt ad aliquid speculamur, quaternarius enim in eo quòd quaternarius est ad aliquid non dicitur, in eo uero quod est duplus, duorum relatiuus est scilicet, ad binarium comparatus. Binarius quoq; in eo quòd sunt duo,

ad aliquid non refertur,ſed in eo quod eſt medietas,ſcilicet ad quaternarium compa ratus. Ergo ut ſit duplus quaternarius,non duobus,ſed medietate eget,ut ſit media tas binarius,non quaternario,ſed duplo opus eſt. Vides ne ut habitudine quadam & comparatione res aliud in natura retinentes, aliud tamen ad ſe inuicem ſint? & hoc non ex propria ſed ex inuicem natura mutuentur,nam quod eſt duplus numerus ex medio trahit,quod eſt medietas ex duplo,atque hoc ꝯs quæ ſunt ad aliquid extra euenit,& ideo nihil patientibus neque permutatis ipſis quæ ad aliquid referuntur, ipſa ad aliquid fiunt,nihil enim permutato de quaternario duplus ipſe eſt,ſi ad bina rium referatur, & nihil de binario permutato,medietas eſt binarius,ſi ad quaternari um dicitur. Ergo relatiuorum hoc eſt eſſe,id eſt hęc eorum natura atq; ſubſtãtia eſt, ut id quod ſunt ad aliquid referantur,id eſt non ſolum referri dicantur,ſed etiam re ferantur. Atq; hoc eſt quod ait,ſed ſunt ad aliquid quibus hoc ipſum eſſe eſt ad aliqd quodammodo ſe habere,ac ſi diceret quorum ſubſtantia eſt ad aliqd aliud referri,& quæ ita ſunt ut ipſa id quod ſunt ad aliud referantur,& eſſe eorum ſit ad aliquid aliud referri,ſed non omnia quæ dicunt ad aliud,& eſſe de alio mutuant. Illa nanq; diffini tio prior,maior eſt,diffinitionem nanq; relatiuorum ſupergreſſa eſt, includit enim ea quoq; quæ relatiua non ſunt,& quemadmodum hominem cum dico,mortalem eũ eſſe neceſſe eſt,cũ dico mortalẽ,nõ neceſſe eſt eſſe hominẽ, ita quoq; ea quę hoc ipſum ꝙ ſunt ex altero trahũt,& eſſe habẽt ad alterius relationẽ, & eſſe ſuũ ad alte rius referũt nũcupationẽ. Quæ uero ad aliud tantũ dicunt,nõ neceſſe eſt, ut eſſe ſuũ ad aliquid habeãt relatum,quo poſteriorem diffinitionem ſuſcipiant,& iſta ſenten tia breuiter includatur,ut quæcunque hanc diffinitionem ſuſceperint,ut hoc ipſum eſſe ſit ad aliquid quodammodo ſe habere,habeãt eam quoq; diffinitionem, quæ eſt relatiua eſſe quęcunque id quod ſunt aliorum dicũtur,quæ uero hanc habuerint diffinitionem illam non neceſſario habeant,ut ea quæ ſunt ad aliquid,etiam ad aliqd di cantur. Sed ea quæ dicuntur ad aliquid,non omnino ad aliqd ſint,quod ſi iſta diffini tio poſterior recipiatur,quę dicit ea eſſe ad aliquid,qbus hoc ipſum eſſe eſt ad aliqd quodammodo ſe habere,poterit ſuperior ſolui dubitatio,quo dicamus id quod ip ſe poſteriore diſputatiõe ſecutus eſt,quod autem ait. Prior uero diffinitio ſequitur quidem omnia relatiua,non tamen hoc eis eſt eſſe,quod ſint ad aliquid,quod ea ipſa quę ſunt aliorum dicuntur,hoc eſt quod non idcirco aliquid relatiuum eſſe dicitur, quoniam alterius eſſe dicitur. Sed tunc merito res aliqua relationis nomine contine bitur,quoties non ſolum ad aliquid dicitur, ſed hoc ipſum eſſe eius ad aliquid eſt quodammodo ſe habere. Quare quid hanc diffinitionem proprium conſequatur, ipſe addidit.

> Ex his ergo manifeſtum eſt,quod ſi quis aliquid eorũ quæ ſunt ad aliquid diffinite ſciet,& illud ad quod dicitur diffinite ſciturus eſt. Si enim quis no uit aliquid, quod eſt eorum quæ ſunt aliquid (eſt autem eſſe eorum quæ ſunt ad aliquid idem quòd ad aliquid quodammodo ſe habere) & illud nouit,ad quod hoc quodammodo ſe habet.

Proprium relatiuis ſecundum eam quæ ſuperius dicta eſt diffinitionem hoc eſſe cõ firmat,quod ſi quis id quod eſt ad aliqd diffinite ſcit,quoniam relatiuum eſt, & illud ad quod referri poteſt,diffinite ſciturus eſt quid ſit,nam relatiua ea ſunt quibus hoc eſt eſſe, ad aliquid quodammodo ſe habere,quoniam ut ſit quaternarius duplũ à bi nario trahit. Si quis nouit eſſe quaternarium numerum duplum,& binarium neceſ ſario ſciturus eſt eſſe dimidiũ,ad quem quaternarius duplus eſt, fieri enim nullo mo do poteſt, ut cum quis nouerit aliquam rem eſſe relatiuam diffinite,non illud quoq; ſciat ad ꝙd illa res dicit diffinite,huius aũt rei una probatio eſt quæ ex diffinitione ue nit. Diffinita enim ſunt illa eſſe ad aliqd,quorũ ea eſſet ſubſtantia, ut quodãmodo ſe

ad ali-

ad aliquid haberent, ꝙ si scio quaternariũ numerũ esse duplum, eo ꝙd ad binarium quodammodo coniungatur, nullus quaternarium duplum esse poterit scire, nisi qui sciet medietatem esse binariũ, & hoc quidẽ in omnibus cõsideretur. Nam si nesciat quis ad quid aliquid referatur, eorum quæ relatiua sunt, illud quoꝙ ignorabit, utrum omnino ad aliquid referatur, quod his uerbis Aristoteles dicit:

> Si enim id non nouerit omnino, ad quod hoc quodammodo se habet, nec si ad aliquid quodammodo se habet sciturus est, sed in singulis palam hoc est: Vt hoc si quis nouit diffinite quod est duplum, & cuius duplum est, mox diffinite nouit, si uero nullius diffinite nouit, ipsum duplum, neque si est duplũ omnino nouit. Similiter aũt & hoc aliqd, si nouit aliqs quòd melius est diffinite, & quo melius est, necessarium est nosse. Indiffinite autem non sciet, quòd hoc est peiore melius, opinio enim id quidem sit, non disciplina, non enim sciet exacte quod est peiore melius, si enim sic contingit, nihil est peius eo. Quapropter palam est, quòd si nouerit quis aliquid relatiuorum diffinite, necessarium est & illud ad quod dicitur diffinite nosse.

Huius quoꝙ rei exempla persequitur dicens, si duplum ad aliquid esse nouimus, scimus quoꝙ id cuius duplum est, quòd si nescimus id cuius est duplum, duplum autem esse cuiuslibet rei ex hoc est, quod ei sit medietas, ipsam quoꝙ rem quæ dupla sit, utrum dupla sit scire non possumus. Si igitur diffinite nouimus quamlibet illam rem esse duplam, etiam cuius dupla est diffinite nos scire necesse est. Vt si nouit qs Anchisem patrem diffinite esse Aeneæ, & Aeneam diffinite filium esse agnoscet, uel si indiffinite nouit, quoniam pater est, indiffinite etiam sciturus est, quoniam filij pater est. Et rursus si Aeneam quis indiffinite nouit, quoniam filius est, sciturus quoque est indiffinite, quoniam patris est filius. Manifestum est ergo, quoniam ea quæ sunt ad aliquid, si diffinite ad aliquid esse sciantur, etiam illud diffinite sciẽdum est, ad ꝙd illa referuntur. Quod in substantijs non eodem modo esse Aristotele probamus autore, qui huius quæstionis seriem ita concludit.

> Caput uero & manus & horum singula quæ substantiæ sunt, hoc ipsum quòd sunt est scire diffinite. Ad quod autem dicantur, non est necessariũ scire. Cuius enim caput hoc, uel cuius manus sit, nõ est scire diffinite, quare non erunt hęc ad aliquid. Si uero non sunt hęc relatiua, uerum erit dicere, quod nulla substantia relatiuorum est.

In capite inqt & in manu & in alijs substãtijs nõ est uerũ, quoniã si qs aliqd horũ alicuius esse nouit, & ad aliqd aliud referri, idcirco & ad quã referatur diffinite sciturus est. Si qs enim operto capite atꝙ omnibus membris manum foras exerat, manifestũ est ꝙniam manus illa alicuius manus est, cuius aũt manus sit, dici diffinite nõ potest. Similiter ꝙq; opertis oculis, facieꝙ uelata si cuiuslibet caput aspicias, illud qdẽ caput alicuius esse nõ dubitas, cuius aũt sit diffinite nõ proferes. Quare ꝙniam hæc huiusmodi sunt, ut si quis ea diffinite sciat esse alicuius, cuius sint, diffinite scire non poterit, à relatiuorum diffinitione, ꝙrum si una res quęlibet diffinite sciat esse ad aliqd, illa quoꝙ res ad quã dicit, diffinite scit, substãtiæ segregant. Subijciendũ tamen est illud quoꝙ, ꝙd omnino uerũ est in diffinitionib. rem ipsam quę diffinit, sumi nõ oportere. Multa em̃ sunt quæ aliter ꝓferunt & diffiniunt, & aliter accipiunt, ut si qs dicat albũ esse colorẽ nigro cõtrariũ, potest hoc & in corpore accipi, nãꝙ et color albũ dicitur, & corpus ꝙd albo participat, albũ nominatur. Quocirca ne qs putet tale albũ esse diffinitum, ꝙd ad participationẽ albi & corporis referatur, ita dicendum est: album est quod

est quod cum in aliquibus est, tum color nigro contrariũ. Atque ita rem ipsam in sua diffinitione sumimus, quod scilicet Aristoteles, id est rem ipsam quæ diffinitur in diffinitione sumi non oportere inter uerisimilia Topicorum posuit argumenta. Nunc autem post relatiuorum disputationem, ad maiorem nos de his rebus tractatum studiosus doctor hortatur, dicens:

Fortasse difficile est de huiusmodi rebus considenter declarare, nisi sæpè pertractata sint, dubitasse autem de his singulis non erit inutile.

Quod, scilicet, nunquã diceret, nisi nos ad maiorem acuminis exercitationẽ considerationẽque reuocaret. Quod quoniã eius est adhortatio, nos quoq; in alijs de his rebus dubitationes solutionesq; ponere minimè grauabimur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI COMMENTARIORVM IN PRAEDICAMENTA ARISTOTELIS, LIBER TERTIVS.

Consueta in principio quæstio est, cur post relationis prædicamẽtum disputationẽ qualitatis aggressus est, quod nimis curiosum est. Mirabile enim fuerat, cur post quantitatis ordinem non statim de qualitate cœpisset, sed quoniã quantitati quædã relationis admiscuit, & disputationẽ de relatione continuauit, idcirco nõ est mirabile post expeditã relationis interpositionẽ ad qualitatis cum ordinẽ reuertisse, quanq; etiã ex hoc quoque recta tit teries. Nam post magnũ paruũq;, statim proportio, & quædã ad aliud cõparatio cõsequit, ut sit aut maius aut minus, aut æquale uel inæquale, quæ sunt ad aliquid. Post hæc autem innasci quasque necesse est passiones, quæ à qualitatis natura non discrepant, ut album, uel nigrum, uel calidum, uel frigidum, uel quæcunq; his sunt consimilia, quæ prędicatio qualitatis includit. Est uero titulus huius propositi de quali & de qualitate. Quæritur enim cur ei non aut de quali dixisse, aut de qualitate sufficerit, quod hoc modo soluitur: Dicimus enim quale non uno modo, qualitatem uero simpliciter. Quale enim dicimus & ipsam qualitatem, & illã rem quæ qualitate illa participat, ut albedo quidem qualitas est, qui uero participat albedinem albus dicitur. Sed & albedinem ipsam cõmuniter quale dicimus, id est, ipsam proprie qualitatem, & albũ dicimus quale, illud scilicet quod superius comprehensa qualitate participat. Ita ergo & ipsam qualitatẽ & rem quæ qualitate participat, qualia cõmuniter appellamus, qualitas uero simpliciter dicit. Res enim ipsa quæ participari potest, sola qualitas nominatur. Res uero quę participat, qualitatis uocabulo nõ tenetur, ut albedo qualitas quidem est, albus uero qualitas non est. Differunt ergo hoc quod dicimus quale & qualitas, quod illud dupliciter, illa simpliciter appellat. Quo circa quãquã quidã negent hunc titulum Aristotelis esse, idemq; confirment posteriore adiectione signatum, nos tamen dicimus propter quandam nominũ similitudinem demonstrandam utrunq; posuisse, ut nihil distare uideatur, utrum quale an qualitas, id quod appositum est prędicamentũ dicatur, quale enim ipsam aliquoties rem (ut diximus) qualitatemq; significat. Sit ergo ex rebus sumpta diffinitio qualitatis. Quod uero inquam diffinitionem, quodq; superius in alijs quoq; prędicamentis, eodẽ sumus usi uocabulo, nullus arbitretur generalem me diffinitionẽ uoluisse signare, sed diffinitionis nomen, in rem descriptionis accipiat. In his enim quæ generalissima genera sunt,

nera sunt, diffinitio quęri non debet, sed descriptio quędam naturæ, non enim potest inueniri diffinitio eius rei, quæ genus ipsa sit, & quæ genus nullum habeat. Quocirca his propositis, atque antea constitutis, incipiendum est de qualitate.

DE QVALITATE.

QVALITATEM autem dico, secundum quam quales quidam dicuntur. Hic quæritur cur omnium in disceptatione doctissimus tam culpabili qualitatē termino diffinitionis inclusérit. Volentibus enim nobis quid sit qualitas scire, ita respondet: qualitas est secundum quā quales quidam dicūtur. Nihil enim minus erit obscurius atque ignorābilius, quod ait, secūdum quam quales dicuntur, quàm si de ipsa sola qualitate dixisset. Nam si illi sunt quales, qui qualitatem habent, ut sciantur quales, prius qualitas cognoscenda est. Amplius quoque nihil differt dixisse eā qualitatem secundum quam quales quidā dicuntur, tanquàm si diceret eam esse qualitatem quę qualitas sit. Nam sic qualitatem diffinire uolens ait: Secundum quā quales quidam sunt. Rursus si quis quales aliquos diffinire uoluerit, eodem modo dicere poterit, qui in se retinent aliquam qualitatem. Quod si qualitas quidem quid sit per quale, quid autem sit quale, superiore qualitate monstratur, nihil intererit dicere, qualitatem esse, qualitatem, quàm qualitatem esse, secundum quam quales dicuntur. Sed si ordinata diffinitio generalis & in hoc generalissimo genere poni potuisset, rectè culpabilis determinatio uideretur. Nunc autem frustra contenditur, cum iam (ut sępe dictum est) descriptionis potius loco hunc terminum quàm alicuius diffinitionis addiderit. Quocirca si designatio tantum quædam, & quodāmodo adumbratio rei eius de qua quæritur, & non diffinitio est, absurda calumnia est, rebus notioribus res ignotiores probantem non ante perspecta descriptiōis ratione culpare. Illud autem quis dubitet notiores esse eos qui quales sunt, illa ipsa ex qua quales dicuntur qualitate: ut qlibet albus notior est ipsa albedine. Nam si albedo qualitas est, albus uero ab albedine, id est, à qualitate denominatus est, albus erit qualis nominatus ab albedine qualitate. Quod si ut dictum est notior albus est albedine, qualis notior erit qualitate, sicut Grammaticus quoq; notior est Grammatica. Grammaticus quoq; qualis est denominatus, scilicet à grammatica qualitate. Omnia enim quæ sensibus subiecta sunt, notiora sunt nobis quàm ea quæ sensibus non tenentur. Quare nihil impedit describentem & quodammodo naturam rei eius de qua quęritur designantem, res ignotiores notioribus approbare.

Est autem qualitas eorum quę multipliciter dicuntur, & una quidem species qualitatis habitus & dispositio dicitur. Differt autem habitus à dispositione, quòd permanentior & diuturnior est. Tales autem sunt scientiæ et uirtutes, scientia enim uidetur esse permanentium & eorum quę difficilimè moueantur, si quis uel mediocriter sumat scientiam, nisi fortè grandis permutatio facta sit, uel ab ęgritudine, uel ab aliquo huiusmodi. Similiter autem & uirtus, ut iustitia & temperantia, & singula talium nō uident posse facilè amoueri, neque facilè permutari. Affectiones uero dicuntur quæ sunt facilè mobiles & cito permutabiles, ut calor & frigiditas, sanitas & ęgritudo, & alia huiusmodi. Afficitur enim circa eas homo quodammodo, citoq; permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ęgritudinē transit. Similiter autem in alijs, nisi forte in his quoque cōtingat propter temporis longitudinem in naturam cuiusque transferri, ut insanabilis, uel difficilè mobilis existat affectus, quem iam quilibet habitudinem uocet.

Propo-

Proponit qualitatem multipliciter dici, quæ res traxit aliquos in errorem, ut eis ſuſpicio naſceretur Ariſtotelem credere qualitatem æquiuocè nominari. Nam ſi omnis æquiuocatio multipliciter dicitur, qualitas autem ſecundum Ariſtotelē ipſa quoque multipliciter appellatur, ſecundū Ariſtotelem nomen qualitatis ęquiuocū eſt. Nos uero defendimus multipliciter dici, eſſe nō una tantū ſignificatione nominari. Dicitur enim aliquid multipliciter dici, cum & æquiuocè dicitur, & diuerſo modo de ſuis ſpeciebus multipliciter prædicatur. Et communis eſt multiplex appellatio, etiam in his nominibus, quæ ueluti genera de ſpeciebus dicuntur, uelut æquiuoca de ſubiectis. Nāq; & animal multipliciter dicit̄. Nam ſi multæ ſint ſpecies, quæ animali ſubiectæ ſunt, ipſum quoq; multipliciter quodammodo nominatur. Iam autē multiplicationē, non ad æquiuocationē retuliſſe Ariſtotelem, ſed potius ut qualitatem genus eſſe proponeret, illa res monſtrat, quod ait, & una quidem ſpecies qualitatis habitus affectioq́ue dicitur. Nam qui ſpeciē dicit eſſe qualitatis habitum & affectionem, quis eum dubitet ipſam qualitatē uim obtinere generis arbitrari? Cur uero dicit unā ſpeciē eſſe qualitatis, cum geminas propoſuerit, habitudinem ſcilicet & affectionem, quæritur. Nam ſi unū idemq́ue ſit habitus & affectio, ſuperflua eſt eiuſdem rei repetita propoſitio, ſin uero differant, quare differant inueſtigandū eſt. Genere enim ne diſtent, illa res præuenit, quod utraque ſub qualitate conſtituit. Reſtat ergo ut aut ſpecie diſcrepent, aut numero, ſed ſi ſpecie diſcreparent, non ab Ariſtotele pro una ſpecie ponerētur. Reliquū eſt igitur ea neq; genere neq; ſpecie differre, ſed numero. Habitus nāq; diſpoſitio idē eſt ſecundū ſpeciē, ſed numero tantū & propria quadā qualitate diſtinguunt. Diſpoſitionē uero in diſcretè idē quod affectionē uoco. Nam ſicut Socrates à Platone nihil quidē ſecundū ipſam humanitatis ſpeciē diſcrepat, ſola tamen propriæ perſonæ qualitate diſiuncti ſunt, ita quoque diſpoſitio atq; habitus, nec potius hoc modo diſtant, ſed quemadmodū ipſe Socrates dū eſſet paruulus, poſt uero pubeſcens à ſeipſo diſtabat. Eodē quoq; modo habitus & diſpoſitio, nāque habitus firma eſt diſpoſitio, affectio infirmus eſt habitus, ut quemadmodum diſtat albus color ab albo colore, ſi in pictura hic quidē pmaneat, ille uero ſtatim periturus ſit, niſi quod is qui permanentior eſt, in habitu eſt, ille uero qui facile periturus eſt, in affectione, ita nihil aliud inter eſt inter habitū atq; diſpoſitionē. Nā quāuis permanentior ſit habitus, facilè uero mobilis diſpoſitio, non niſi tantū diutur nitate differunt permanendi. Vnde fit ut genere & ſpecie habitus à diſpoſitione nō diſcrepet. Quocirca recte quæ numero ſolo diſtabant, non ſpecie ſub unius ſpeciei nuncupatione utraq; ſunt ab Ariſtotele propoſita, ſed eſt horū propria differentia, q̄d habitus diutiſſimè permanētes diſpoſitiōes ſunt. Diſpoſitio aūt facilè mobilis habitus, ſed ſi horū exēpla quæramus, hæc poterunt inueniri. Habitudines ſunt ut artes, diſciplinæ, uirtutes. Nam ars non facilè mobilis uidet̄ & diutiſſimè permanet. Hoc enim ars ipſa meditat̄ ut uſu atque exercitatione non pereat. Quis enim eſt qui ſciens rectè Grāmaticā nulla ui interueniēte ualidioris paſſionis amiſit? Fert̄ enim quidā ſummus orator ęgritudine febribuſq; decoctus, omnē literarū amiſiſſe doctrinam, in alijs uero rebus ſanus ac ſibi cōſtās & in omni re uegetus permanſiſſe. Diſciplina quoq; etiā ipſa eſt in permutatione difficilis. Quis enim ſciens triangulū duobus directis angulis, tres interiores ſimiles habere angulos, hāc ſcientiā præter uim (ut dictū eſt) fortioris paſſionis amiſit? Virtutes quoq; in eodē genere ponēdæ ſunt. Virtus enim niſi difficile mutabilis non eſt, neq; enim q ſemel iuſtè iudicat iuſtus eſt, neq; qui ſemel adulteriū facit, eſt adulter, ſed cū iſta uoluntas cogitatioq; permanſerit. Ariſtoteles enim uirtutes non putat ſcientias, ut Socrates, ſed habitus in Ethicis ſuis eſſe declarat. Quocirca conſtat eſſe habitus ſtabiliter permanentes, difficilemq; mutabiles, hoc tantū excepto, ut nō eas uis aliqua maior alicuius permutationis impellat & deſtruat. Affectiōis uero ſpecies ſunt, ut calefactio atq; perfrictio, & ęgritudo atq́ue ſanitas, cum ad eas quodammodo ſit homo diſpoſitus atque affectus, non

tamen

tamen immutabiliter aut caloris qualitatē habeat aut frigoris, ſicut nec perpetuo ſanitatis, aut perpetuo ægritudinis. Quin etiam ſiqua ſunt quę per longi temporis ęgritudinem, corporibus immutabiliter indurantur, ut ea iam in naturam quodāmodo corporis cuiuſcę tranſierint, ut ſi quis percuſſus cicatricem faciat inſanabilem, illi ex diſpoſitione & affectione quidam factus eſt habitus. Quocirca rectè dictū eſt diſpoſitiones inueteratas, habitus facere. Nam cum quælibet diſpoſitio permanēs & difficilè mobilis facta ſit, illa iam non diſpoſitio aut affectio, ſed habitus uocandus eſt.

Manifeſtum eſt autem quoniam hæc uolunt habitudines nominari, quæ ſunt diuturniora & difficilè mobilia. Nanque in diſciplinis non multum retinentes ſed facile mobiles, non dicuntur habitum habere, quamuis ſint ad diſciplinas peius uel melius diſpoſiti. Quare differt habitus à diſpoſitione, quòd hoc quidē facilè mobile eſt, illud uero diuturnius & difficilè mobile.

Habitus eſſe qualitates difficilè mobiles & diuturniſſimè permanentes hoc argumēto confirmat, quòd eos quibus quęlibet ſcientia traditur, ſi ab eis non fortiter addiſcatur, eius rei quam diſcunt habitum retinere non dicimus. Qui enim literas diſcens nondum ſoluto curſu ſermonis, ſed ſyllabatim quodāmodo atque interciſè per imperitiam legerit, eum quidem diſpoſitum eſſe atq; affectum dicimus ad ſcientiam literarum, non tamen adhuc illum habitum retinere. Quare idem quoq; eſt in alijs rebus. Omnes enim quicunque ad aliquam rem diſpoſiti, eius rei qua ſunt aliquo modo affecti, non diuturnam in ſe receptionem habent, eos ad illam rem diſpoſitos quidem eſſe arbitramur, habitum uero habere non dicimus. Rectè igitur habitus diuturnior & permanentior, diſpoſitio uero facilè mobilis neque perdurabilis ab Ariſtotele proponitur.

Sunt autem habitus etiam diſpoſitiones, diſpoſitiones uero non neceſſe eſt habitus eſſe, qui enim retinent habitus & quodammodo diſpoſiti ſunt per eos, qui autem diſpoſiti ſunt non omnino retinent habitum.

Senſus quidem talis eſt, quod omnis quicunq; habeat habitū, habet quoq; in eodem habitu diſpoſitionem. Si quis uero habeat diſpoſitionem, non ſit eum neceſſe etiam habitum retinere. Habitus ab habendo dictus eſt. Idcirco quod ab aliquo immutabiliter uel difficile immutabiliter habeatur, ut glauci oculi, uel aduncę nares, uel alicuius artis ſcientia atq; doctrina, quæ ſi quis habeat, etiam diſpoſitus ad ea eſſe dicitur. Si quis autem diſpoſitus ad aliquam rem ſit, non eum neceſſe eſt etiam habitum habere, ut ſi quis negligentius opertus algore quatiatur, diſpoſitus quidem tunc ad frigus eſt, non tamen eius retinet habitū. Videtur autem eandem ſimilitudinem ſeruare genus. Nam genus amplius prædicatur, & ubicunq; ſpecies ſit, mox quoq; nomen generis præſto eſt. Vbi autem ſit genus, non neceſſario ſpeciei uocabulum cōſequit, ut ſi quis eſt homo, eū animal eſſe neceſſe eſt. Si quis eſt animal, nō ſtatim homo dicitur. Quocirca cū quicquid eſt habitus, diſpoſitio ſit, quicquid diſpoſitio non omnino ſit habitus, uidetur genus eſſe quoddam habitus diſpoſitio, ſed illud uerius, ubi intenſio eſt atq; remiſſio, genus intenſionis, remiſſionē eſſe non poſſe. Nam ſicut in eo quod eſt album & magis album, magis albi genus album eſſe non poteſt, idē nanque eſt album & magis album, niſi forte quod ſola diſcrepant intenſione, quod magis albū quadā quaſi intenſione augmentoq; creſcit atque porrigit, ſic etiam habitus atq; diſpoſitio cū idē ſint, utraq; ſola differūt intēſione, ꝙd auctior quodāmodo, & incremēto quodā permanētior firmiorq; eſt habitus diſpoſitiōe, ꝙcirca diſpoſitio habitus genus nō eſt, eodē ꝙq; modo nec diſpoſitiōis ſpecies, habitus. Sed nūc quidā ita eſt habitus, ut nō per diſpoſitionē creuerit, neq; per aliquā nondū durabilē qualitatem

tatem ad perfectum uenerit ſtatum, ut eſt naſi curuitas, uel cæſitas oculorum, ſi ſubita facta ſit. Hęc enim ab ipſo habitu nulla pręcedente diſpoſitione cœperũt, fortè enim nunquam ad ea diſpoſitus fuit aliquis, qui adhuc non haberet. Alij uero habitus intenſione fiunt atque inueteratiõe diſpoſitionis, ut ea quę in artibus doctrinisq; uerſantur. Prius enim quis ad ea diſpoſitus eſt, poſt uero habitum capit, alia uero nõ intenſione, ſed quadam permutatione ad habitum ueniunt, ut lac quod ex liquido defigitur & conſtipatur in caſeum, & uinum quod ex dulci atq; ſua ui in acidum guſtum ſaporemq; conuertitur, neq; enim plus tunc uinum eſt quàm fuit ante cum eſſet ſuaue, ſed cum quadam permutatione in aliam qualitatem habitudinẽq; tranſgreſſum eſt, ac de prima quidem qualitatis ſpecie ſufficienter eſt dictum.

Aliud uero genus qualitatis eſt, ſecundum quod pugillatores uel curſores, uel ſalubres, uel inſalubres dicimus, & ſimpliciter quæcunq; ſecundũ potentiam naturalem uel impotentiam dicuntur. Non enim quoniam ſunt diſpoſiti, aliquo modo, unumquodq; huiuſmodi dicitur, ſed quod habent potentiam naturalem uel impotentiam, facere quiddam faciſe uel nihil pati, ut pugillatores uel curſores dicuntur, non quod ſint diſpoſiti aliquo modo, ſed quod habeant potentiam naturalem hoc faciłe faciendi. Salubres autem dicuntur, eo quòd habeant potentiam naturalem, ut nihil à quibus libet accidentibus faciſe patiantur, inſalubres uero eo quòd habeant impotentiam naturalem non facilè patiendi. Similiter autem his & molle & durum ſe habent, durum enim dicitur quia habeat potentiam non faciſe ſecari, molle uero quòd habeat eiuſdem ipſius impotentiam.

Secundam uero ſpeciem qualitatis eſſe commemorat, quæ ex quadam naturali potentia impotentiaq; proueniat, hoc autem huiuſmodi eſt, ut cum aliquos ualidi corporis intuemur nondum pugiles, neq; huius peritia artis imbutos, ſed ſic eos pugilatores dicimus, non in eo quod iam ſint pugiles, ſed eo quod eſſe poſſint, & ſi quorum leue corpus aſpicimus, ſurasq; non magnas, eos facilè moueri curſuq; ueloces exiſtimamus, quanq; nondũ ad curſus certamen aſpirent, nec ſint curſores, eos tamẽ curſores ſecundum potentiam nominamus, non quod iam currant, ſed quòd poſſint currere, non abſurde uocabimus. Eodem quoq; modo eos uocamus ſalubres uel inſalubres, quos ualenti corpore uel fragiliore, uel ad ſanitatem aptos, uel ad ægritudinem credimus. Vnde fit ut quoſdam ægrotos poſſimus ſalubres uocare, quoſdam uero ſanos inſalubres dicere, non enim, quod iam actu uel ſani uel ægroti ſint, ſalubres uel inſalubres dicuntur, ſed quod uel ſani diutius eſſe poſſint uel ægroti. Sed quæſtio eſt, cur cum de qualitatis ſpeciebus propoſitum ſit, ſecundum genus dixerit qualitatis & non ſpeciem, ita enim ait: Aliud uero genus qualitatis eſt ſecundum ꝙd pugillatores, uel curſores, uel ſalubres & inſalubres dicimus. Sed qui hoc quærunt ignorare uidentur illud eſſe ſolum genus, quod ſuper ſe aliud genus non habeat. Illud uero ſolum ſpeciem, quod ſub ſe nullas ſpecies claudat, illa uero quæ inter genera generaliſſima ſpecies q; ſpecialiſſimas ſunt, communi poſſe generis & ſpeciei nomine nuncupari. Quocirca quoniam de ea ſpecie qualitatis Ariſtoteles tractat, quæ nondum ſit ſpecies ſpecialiſſima, ſed magis generis prima ſpecies, & huiuſmodi ſpecies quę poſſit eſſe & genus, nihil abſurdum eſt eãdem & ſpeciei & generis loco ponere. Sed ut ſunt quędam qualitates, à quibus denominatione quadã facta quę libet illa res dicitur, ut ab albedine album, uel à luxuria luxurioſum, uel quicquid huiuſmodi eſt, in his quæ ſunt ſecundum potentiam naturalem non ita eſt. Ars enim ipſa pugillatoria nõ eſt propoſita, à qua pugillatores dicamus. Pugillatores enim non

dicuntur

dicuntur ab eo quod usum pugillatoriæ artis exerceant, sed ab eo quòd ad eam secũ dum potentiam naturalem affecti sunt, quocirca quos dicimus pugillatores à pugil latoria dicti nõ sunt, neq; ab ea denominari possunt, sed magis à pugillatoria arte pu giles appellantur. Pugilis enim est qui pugillatoria arte utitur, atq; hoc idem in cæte ris licet uidere. In his ergo nulla certa qualitas est à qua cætera nominent. Sed si qua tamen inuenienda atq; exprimenda sit, talis est quam ipse Aristoteles hoc modo de/ nunciat, quæ sit secundum potentiam aliquid faciendi, uel impotentiam aliquid pati endi. Pugillatores enim & cursores idcirco dicimus, quod habeant potentiam faciẽ di, ideſt currere atq; esse pugiles. Salubres uero denominamus, quod & ipsi habeant aliquam quodãmodo impotẽtiam aliquid patiendi, qui enim minus ab extrinsecus accidentibus patitur, hic de sanitate securus est, & qui de sanitate securus est, illum salubrem esse re uera possumus prædicare. Alia uero est qualitas quæ secundum ni/ hil patiendi impotentiam dicit, ut eos quos insalubres uocamus, hi enim impoten tiam habent nihil patiendi, idcirco quod habeant potentiam aliquid cito patiendi, quod si quis est qui ab extrinsecus accidentibus aliquid facile patiatur, ille potens est facilime ægritudini subiacere, secundum quam potentiam insalubres dicimus etiã si sint sani. Eodem quoq; modo durum dicitur & molle. Durũ enim est quod habet potentiam non citius secari, quod enim durum est, difficillime aliqua sectione diuidi tur. Molle autem quod habeat impotentiam difficilius secari, quod quoniam molle secatur facile, secundum impotentiam difficilius secari molle dicimus. Et hæc est se/ cunda species qualitatis; nunc transeamus ad tertiam.

Tertia uero species qualitatis est passibiles qualitates & passiones, sunt autẽ huiusmodi, ut dulcedo, amaritudo, austeritas, & omnia his cognata. Ampli us & calor, & frigus, & albedo & nigredo. Et quoniã hæ qualitates sunt, ma/ nifestum est, quęcunque enim ista susceperint, qualia dicuntur secundum ea, ut mel quoniam dulcedinem suscepit, dulce dicitur, & corpus albũ, eo quod albedinem suscepit. Similiter autem sese habent & in cæteris.

Tertiũ genus qualitatis proponit; q̃d nos in partẽ qualitatis speciemq; cõuertimus passibiles qualitates et passiones. Hæc autem à se plurimum distant, tamen cũ utraq; qualitates sint, utraq; prius docet, post uero quæ eorum distantia esse uideatur edi/ serit, & prius eorum conuenientia proponit exempla. Nam quid sint passibiles qua litates docens ait, ut dulcedo uel amaritudo, calor & frigus, nigredo & albedo, & a/ lia his cognata, hæc quæ superius comprehensa sunt qualitates esse illa ratione con/ firmat; quã in primordio de qualitatis disputatione ipsius qualitatis esse reddiderat. Diffinitionem enim qualitatis esse prædixerat, secundũ q̃ quales uocamur. Quod si secundũ qualitatis quales uocamur, ab amaritudine uero uel à dulcedine amarũ, uel dulce dicitur. A nigredine atq; albedine nigrũ atq; albũ, quis dubitet has esse qualita tes in quibus qualitatis conuenit diffinitio. Illa enim semper eiusdem naturæ esse cre duntur, quæcunq; eiusdem descriptionis finibus terminant, ut si qua res diffinitio/ nem hanc, quæ est animal rationale mortale susceperit, eam hominẽ esse manifestũ est. Quocirca si hæ quas passibiles qualitates uel passiones dixerat, suscipiũt qualita/ tis diffinitionẽ, eo q̃d qualia dicũt quę illa susceperint has etiã constat esse qualitates.

Passibiles uero qualitates dicuntur, non quòd hæc quæ illas susceperint qua litates, aliquid patiantur, neque enim mel quod aliquid passum sit, idcirco di citur dulce, nec aliquid aliud huiusmodi. Similiter autẽ his & calor & frigus passibiles qualitates dicuntur, non quod ipsa quæ eas suscipiunt, aliquid pas/ sa sint, sed quoniam singula eorum quæ dicta sunt, secundum sensum qualita tem passionis perfectiua sunt, passibiles qualitates dicuntur, dulcedo enim

quandam passionem secundum gustum efficit, & calor secundum tactum, similiter autem & alia.

Passibilium qualitatum exempla constituerat dulcedinem uel amaritudinem, frigus atq; calorem, albedinem atq; nigredinem, quæ cum passibiles qualitates sint, non tamen uno eodemq; modo passibiles qualitates dicunt, sed longe distant rationes, quibus hæc omnia qualitates passibiles appellantur, ut prius dulcedo uel amaritudo, calor & frigus passibiles qualitates dicuntur, nō quod ea quę sunt dulcia aliquid extrinsecus patiantur, nec quòd ea quæ sunt amara, ex aliqua passione saporē asperū amaritudinemq; susceperint. Neq; enim mel aliquid passum est, ut ei dulcedo esset in natura, nec uero absinthiū ab ulla aliqua extrinsecus passione amaritudinis horror infecit, quocirca hæc atq; his similia non idcirco dicuntur esse passibiles qualitates, q̄d ipsæ aliquid passæ sint, sed quod ex his passiones quædam in sensibus dimittantur. Nanq; ex melle q̄d dulce est, dulcedo quædā in gustu relinquit, simulq; etiā calor & frigus passionem quandam sensibus faciunt. Patimur dulcedinem, cū aliquid dulce gustamus, simulq; secundum caloris et frigoris qualitatem, talium sensuum passionē subimus. Quocirca calor & frigus, amaritudo atq; dulcedo, idcirco passibiles qualitates dicuntur, quod secundum sensuum qualitatem, aliquam in nobis efficiant passionem, non quod ipsa extrinsecus aliquid patiantur.

Albedo autem & nigredo & alij colores non similiter his quæ dicta sunt, passibiles qualitates dicuntur, sed hoc quod hæ ipsæ qualitates ab aliquibus passionibus innascuntur.

Quoniam uero passibiles qualitates etiam colores esse dicuntur, idest albedo & nigredo. Non autem eodem modo passibiles qualitates dicuntur, quemadmodum amaritudo atq; dulcedo, calor & frigus, nunc quę eorum distantiæ esse possint, exponit. Amaritudo enim atq; dulcedo non quod ipsa aliquid extrinsecus paterentur, sed quòd ipsæ efficerēt passiones, passibiles qualitates uocabantur, albedo uero & nigredo contrariq;. Non enim quod ipsæ aliquas sensibus passiones importent, sed quod ex alijs quibusdam passionibus innascantur. Hoc autem uidetur Aristo. eo quodammodo considerasse, quod post proposuit hoc modo.

Quoniam ergo fiunt per aliquam passionem multę colorum mutationes manifestum est, rubescens enim aliquis rubeus factus est, & timens pallidus, & unumquodque talium.

Hoc autem ex nō lōgi temporis passionibus ad passiles qualitates & diutissimè permanentes, acutissima consideratione transfertur, sit enim rationis probabilitas hoc modo. Monstrantur enim colorum qualitates ex passionibus nasci, quod cum uerecundia passio quędam sit, ex ea rubor exoritur, & cū timor loco passionis habeatur, ab ea pallor metuentis uultum atq; ora defigit. Quare quoniā hi colores ex quadam passione uidentur innasci, etiam in naturali colore eandem uerisimile est euenisse rationem. Nā quoniā cū uerecūdia fit, in os omnis sanguis egreditur, & uelut delictū tecturus effunditur, ita quoq; fit rubor ex sanguinis progressione, atq; in apertū effusione. Quocirca si hoc ex in naturali passione cōtigerit, naturali facies rubore perfunditur. Pallor uero fit, quoties à facie sanguis ad præcordiorum interiora ingredi tur. Quod si hæc quoq; naturalis passio det, uerisimile est eodem infectū calore procreari. Quocirca siue per ægritudinem pallor fit, quod naturale non est, siue per aliquem naturalem euentū passionis accidat, cæteraq; ad eundē modū, passibiles qualitates dicūt, eo q̄d ex aliquibus passionibus sint, quod ipse Aristo. hac uoce testatur.

Quare & si quis naturaliter aliquid talium passus est, simile colorē oportet eū habere. Quæ enim affectio nunc ad uerecundiam circa corpus facta

est,

eſt,et ſecundum naturalem paſſionem eadem fiet affectio,ut naturalis color ſit ſimilis.

Nam ſiue aliquis uel nondum natus aliquid patiatur,quo faciem ſanguis relinquat,ſiue quolibet alio modo ſanguis ex infantis uultu ad interiora migrauit, faciẽ naturalis infecit pallor,& quæ nũc nõ naturales paſſiones diſpoſitionesq; ſunt,ut cũ hi colores faciem uel totum corpus inficiunt,hŋ ſi naturaliter contigerint eiſdem, ſimilibus ſignatus coloribus uultus aſpicietur.Nunc enim cum æſtus in ſuperficie uultus ſanguinem impoſitum decoxerit,nigredinis peruſti ſanguinis rubor reddit colorẽ. Quod ſi idem aliqua paſſione in faciem nondum geniti infantis acciderit, eandem ueriſimile eſt affectionem coloris corpus ſuſcipientis inficere.Quare quæ in coloribus ſunt idcirco paſſibiles qualitates dicuntur,non quòd ipſe aliquid patiantur, ſed quòd ex aliquibus paſſionibus in cuiuslibet corpus atq; ora proueniunt.

Quæcunque ergo taliũ caſuum ab aliquibus paſſionibus difficile mobilibus & permanentibus principium ſumpſerint,paſſibiles qualitates dicuntur, ſiue enim ſecundum naturalem ſubſtantiam pallor aut nigredo facta eſt,qualitates dicuntur.Quales enim & ſecundum eas dicimur,ſiue propter ægritudinem longam,uel æſtum aliquid tale contingit,nigredo uel pallor,& nõ facile præterit,uel inuita permanet, qualitates & illæ dicuntur. Similiter enim quales & ſecundum eas dicimur.

Dat quoddam ſignum quo perſpecto ualeamus agnoſcere,quas harum omniũ quæ ſupra dictæ ſunt, qualitates oporteat appellari.Si enim ita uel caſu aliquo, uel natura hæ qualitates euenerint,ut eorum ſit tardus exitus permutatioq; difficilis, qualitates uocantur.Si quis enim uel per ęgritudinem,uel per naturam pallidus fiat,ſitq; in eius corpore permanens pallor,tunc qualitas appellatur,& hoc non in corporalib. ſolũ uitiis,ſed etiam in animi quoq; affectionibus inuenitur.Siquis enim uel per naturã,uel quolibet alio poſtea caſu aſſiduis comeſſationibus delectet,& hoc illi quodammodo in ipſa mentis diſſolutione permaneat,ab eoq; difficile moueatur, paſſibilis qualitas effecta eſt,idcirco quod ſecũdum eam quales dicuntur,quibus illa proueneriit.Niger enim dicitur in quo nigredo permanſerit. Comeſſator cui uoluptas perpetua comeſsãdi eſt. Eſt ergo ſignũ in paſſibilibus qualitatib.hoc eas eſſe immobiles & permanentes.Quæ autem huiuſmodi ſunt quæ facilimè permutantur,& tẽporali ſtatu ſunt,de his talis Ariſtotelis uidetur eſſe ſententia.

Quæcunq; uero ex his fiunt quæ facile ſoluuntur, & cito tranſeunt, paſſiones dicuntur,qualitates uero minimè,non enim dicimur ſecundum eas quales,neque enim qui propter uerecundiam rubeus factus eſt,rubeus dicitur, nec cui pallor propter timorem uenit,pallidus eſt,ſed magis quia aliquid paſſus ſit,quare paſſiones huiuſmodi dicũtur,qualitates uero minimè. Similiter his & ſecundum animam paſſiones & paſſibiles qualitates dicuntur. Quæcũque enim mox innaſcendo ab aliquibus paſſionibus difficile mobilibus fiunt, qualitates dicuntur,ut & dementia,& ira, & alia huiuſmodi, quales enim ſecundum eas dicimur,ideſt & iracundi,& dementes. Similiter autem & quæcunq; aliæ alienationes non naturales,ſed ab aliquibus caſibus factæ ſunt, difficile prætereuntes uel etiam omnino immobiles, & huiuſmodi alia qualitates ſunt,quales enim & ſecundum eas dicimur. Quæcunq; uero ex his quæ facile & citius prætereunt fiunt,paſſiones dicuntur,ut ſi quis contriſtatus ira

cundior fit, non enim iracundus dicitur, qui in huiuſmodi paſſione iracundior eſt, ſed magis aliquid paſſus. Quare paſſiones quidem huiuſmodi dicũtur, qualitates uero minimè.

Quid de his affectionibus iudicaret, quæ ad præſens tempus atq; ad momentum animis uel corporibus inhærerent, ipſe non obſcura oratione uulgauit. Nam cum prius eas eſſe paſſibiles qualitates pronunciaret, quæ ex aliquibus paſſionibus gignerẽtur, & tamen in ſubiectis immutabiliter permanerent, nunc illas affectiones quæ ita ſunt in ſubiectis ut cito præterean̄t, non qualitates, ſed paſſiones uocat. Si quis enim propter uerecundiam rubore infectus eſt, quoniam rubor ille non permanet, rubeus non uocatur, qui ſi rubeus diceretur, eſſet quoque ipſe rubor paſſibilis qualitas, quoniam in ſubiecto corpore diutiſſimè permaneret. Nunc autem quoniam nullo modo rubeus dicitur, cui à uerecundia rubor uenit, qualitates autem ſunt ſecũdum quas quales uocamur, uerecundiæ rubor nõ qualitas, ſed quædã paſſio eſt, nam ſi eſſet qualitas, ab eo rubore rubei dicerentur, ideſt quales, ſed hoc non ita eſt. Non igit̃ huiuſmodi affectiones, quę haud multo durant tempore qualitates uocantur, ſed potius paſſiones. Paſſus enim aliquid dicitur, qui propter uerecũdiam rubeus ſit. Eadẽ ratio eſt etiam in animi paſſionibus. Nam ſi ad momentum quis iratus eſt, non id circo eum iure aliquis iracundum uocet, ſed ſi huiuſmodi uitium in cuiuslibet animo conſtanter inhęſerit. Nam ſi quis uel per naturam uel per ægritudinem ſit læſus corpore, ut uel perpetuam dementiam, uel immobilem incurrat iracundiam, ille uel demens uel iracundus dicitur. Et quæcunq; alienationes (ut ipſe ait) uel ſecundum naturam, uel per caſum permanentes fuerint, illæ in paſſibili qualitate numerantur, idcirco quod ſecundum eas quales dicimur. Quæ aũt (ut dictum eſt) non permanent ſed facile tranſeunt, eas non qualitates, ſed ſolum uocamus paſſiones. Sed quoniam tres ſpecies qualitatis enumerauit, unam ſecundũ quam habitus diſpoſitionesq; dicerentur, alteram ſecundum quam naturalis potentia uel impotentia ad aliquid faciendum uel patiendum ſubiectarum rerum naturas pararet, tertiam ſecundum quam paſſibiles qualitates dicerentur, et hanc tali duplicitate partitus eſt, ut alias idcirco diceret paſſibiles eſſe qualitates, quod ipſæ aliquas gignerent paſſiones, alias uero q̃d ab aliquibus ipſæ paſſionibus naſcerentur. Quæri poteſt, quomodo hæ quoque paſſibiles qualitates diſtent à prima illa ſpecie qualitatis, quæ ſecundum habitum diſpoſitionemq; poſita eſt. Nam ſiquis calorẽ frigusq; perſenſerit, habet quidẽ qualitatẽ paſſibilem, ſed tamen in eiuſdem ipſius diſpoſitione atq; affectione uerſat̃, diſpoſitus nanq; eſt ad eundem calorem atq; frigus, quem ſumpſit atq; habuit, quod ſcilicet ipſe Ariſtoteles uidens calorem frigusq; in utraq; ſpecie numerauit, nanq; & diſpoſitionem dixit calorem atque frigus, & paſſibilem qualitatem. Huius quæſtionis talis ſolutio eſt. Nihil impedit ſecundum aliam ſcilicet atq; aliam cauſam, unam eandemq́ue rem gemino generi ſpeciei ſuę ſupponere, ut Socrates in eo quòd pater eſt ad aliquid dicitur, in eo quòd homo, ſubſtantia eſt, ſic in calore atque frigore in eo quod quis ſecundum ea uidetur eſſe diſpoſitus, in diſpoſitione numerata ſunt. Secũdum uero quod ex aliquibus paſſionibus innaſcũt̃, paſcibiles qualitates dictæ ſunt. Ipſæ uero ab habitu diſtant, id eſt paſſibiles qualitates, quod in plurimis ad habitus rebus per artes atque ſcientias peruenitur, ita ut ipſe habitus ordine & filo quodam perficiatur. Paſſibiles uero qualitates eo modo minimè. Quo uero diſtent hæ paſſibiles qualitates à ſecunda ſpecie, quæ ſecundum naturalem potentiam uel impotentiam dicitur, quæritur, cuius perplana diſtantia eſt. Dicimus enim ſecundum potentiæ naturalis ſpeciẽ aliquid dici, nõ ſecundũ præſentẽ actũ, ſed ſecundũ id q̃d ad hoc eſſe poteſt, frigus uero caloręq;, & dulcedo uel amaritudo nõ ſecundũ q̃d poſſit eſſe, ſed ſecundũ id q̃d iã ſit cõſideraẽ, quocirca diſtat hæc tertia ſpecies à ſecũda, q̃d hic ſecundũ poſſibilitatẽ dicit̃, tertia uero ſecundũ actũ. Sed quod dudũ promiſcuè paſſiones

siones affectionum nomine uocabamus, hæc quoq; nō longa quæstio alia est. Sic enim inueniemus quod passio ab affectionibus discrepare uideatur. Si qua enim corpora ita calefacta sint, ut ex se quoq; ipsa aliquem calorem emittere ualeāt, illa ad calorem affecta nuncupantur. Si qua uero tantum calorem momento susceperint, passiones dicimus, & ab affectionibus segregamus, ut hic sit integrum passionum affectionumq; & habitus augmentum, ut amplificata passio in affectionem transeat, augmentata affectio in habitum permutetur, & hæc quidem de tertia specie qualitatis pronunciasse sufficiat. Nunc quartæ speciei uim naturamq; ueracissima disputatione confirmat, usq; quo progressa qualitatis distributio conquieuerit. Nobis quoq; disputationum prolixitas moderanda est. Prouidendum quoq; est ut sufficiēs breuitas ordini expositionis adhibeatur, ne aut breuitatem comitetur obscuritas, aut planitiem minus moderata oratio, odioso fastidio & longinquitate deformet.

Quartum uero genus qualitatis est figura, & circa unumquodque constans forma. Amplius ad hæc rectitudo & curuitas, & siquid simile est his, secundum enim unumquodque eorum quale quid dicitur, triangulum enim uel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum. Et secundum formam unumquodque quale dicitur.

Quarta est species qualitatis quæ secundum unamquamq; formam figuramq; perspicitur. Est autem figura, ut triangulum uel quadratum, forma autem ipsius figuræ quædam qualitas est, ut figura quidem est triangulum uel quadratum, forma autem ipsius trianguli uel quadrati quædam qualitas, unde etiam formosos homines dicimus. Figura enim quædam uel pulchrior, uel mediocris, uel alio quodammodō constituta, qualitas formaq; nominatur. Has autem esse qualitates nullus dubitat. Siquidem & à figura dicitur figuratus, et à forma formosus. Amplius quoque triangulum etiam à triangulatione denominatum est, & quadratum à quadratura. Quod si illæ sunt qualitates, secundum quas quale aliquid appelletur, non est qui dubitet formam figuramque esse qualitates, quoniam omnia quæ his participant ex ipsis qualia nominantur, sed quoniam in continuæ quantitatis speciebus & triangulum & superficies enumerata est, ipsa quidem superficies quantitas est, ipsius uero superficiei compositio qualitas, est enim figura (ut Geometrici diffiniunt) quæ sub aliquo uel aliquibus terminis cōtinetur. Sub aliquo quidem, ut circulus, sub aliquibus uero, ut triāgulus uel quadratus. Quare spatium quidem ipsum, quod à supra dictis lineis continet, superficies dicitur, quæ est quantitas. Superficies nanq; quoniam in dilatione quadā & spatio constat, quātitas est, sed compositio ipsius superficiei, qualitas. Nam quoniam tres lineæ conuenienter in se iunctis terminis, unum spatium concluserē, quod tribus angulis à tribus lineis continetur, hoc ipsum spatium quod concludūt ad quātitatem referri potest, quod uero tribus lineis, hoc est qualitas, figura enim est triangula, hoc idem quoq; dici potest etiam in linea. Nam quoniam longitudo sine latitudine est, quantitas dicitur, quod recta siue curua est, redditur rursus ad qualitatem.

Rarum uero & spissum, asperum & lene putabuntur quidem qualitatem significare, sed aliena huiusmodi putantur esse à dispositione quæ circa qualitatem est. Quandam enim positionem magis uidetur utrunque partium significare, spissum quidem est eo quòd partes sibijpsæ propinquæ sint, rarū uero eo quòd distent à se inuicem, & lene quidem quod in rectum sibi partes iaceant, asperum uero quod hæc quidem pars superet, illa uero sit inferior. Et fortasse alij quoq; apparebunt qualitatis modi, sed qui maxime dicuntur, ferè tot sunt. Qualitates itaque sunt quæ prædicta sunt, qualia uero sunt,

quæ secundū hæc denominatiue dicuntur, uel quomodolibet aliter ab his.

Quædam sunt quæ uidentur esse qualitates, quoniam ex his aliqua denominatiuè dicuntur, ut lene quoniam dicitur à lenitate, & asperum quoniam dicitur, ab asperitate, spissum quoque & rarum à raritate & spissitate nominantur, uidentur ergo hæc quoque in qualitatibus posse numerari. Sed rectam rationem perspicientibus nec solum auribus quæ dicuntur, sed etiam mente atq; animo iudicantibus, in qualitatibus hęc poni non oportere manifestum est. Nam quod dicimus rarū, positio quædam partium est, non qualitas. Nam quia ita partes à se separatæ distant, ut inter eas alieni generis corpus possit admitti, ideo rarum uocatur, ut spongiæ pumicesq;, quoniam in eorum cauernis surculus uel aliud aliquid immitti potest, ita ut inter rimas partium sit, idcirco rarum dicitur. Porro autē spissum, quoniam ita sibi partes uicinæ sunt atq; ad se inuicem strictæ, ut inter eas nullum corpus possit incidere, atq; ideo spissum uocatur, ut est ferrum uel adamas. Positio ergo quædam partiū his inest, non qualitas, nec uero illud quoq; distat, quod dicitur lene. Nam quoniam partes ita sunt positæ, ut neutra superet, neutra sit minor, sed æqualibus extremitatibus iunctæ sunt, idcirco quædam lenitas est, ut adducta manus illam quæ ex æquali tate iunctis partibus nata est, sentiat lenitatem, ut est argentū. Asperitas uero est partium non æqualis positio, sed aliarum eminentium, aliarū uero depressarum, ut lima cuius aliæ partes eminent, aliæ uero depressæ sunt. Ergo secundum unamquamque partium positionem, uel raritas uel spissitudo, uel asperitas uel lenitas corporibus est. Non igitur hæc secundum qualitatem dicuntur, sed potius secundum positionē. Positio autem in relationis genere nominata est. Non igitur hæ qualitates, sed potius relatiua sunt, & enumerationes quidem specierum qualitatis Aristoteles hic terminat. Non sunt tamen putandę solum esse qualitates quas supra posuit. Ipse enim testatur esse quoq; alias qualitates, quas modo omnes enumerare neglexit, sed cur neglexerit multæ sunt causæ. Prima quod elemēti uicem hic obtinet liber, nec perfectā scientiam tradit, sed tantummodo aditus atq; pons quidam in altiora philosophiæ introitum pandit. Quocirca si hoc ita est, tantum dicere oportuit, quantum ingredientibus satis esset, ne eorum animos nondum ad scientiam firmos multiplici doctrinæ subtilitate confunderet. Quæ uero hic desunt in libris qui μετὰ τὰ φυσικὰ inscribuntur apposuit. Perfectis nanq; opus illud non ingredientibus præparabitur. Est quoq; alia causa, ut nos ad exquirendas alias qualitates, non solum propriorum doctorum, sed etiam nostrorum aliquid inueniendi incitator, admitteret. Quocirca concludit eas quæ maximè dicerentur, quas supra proposuit, esse qualitates. Illa uero dici qualia, quæ secundum prædictas qualitates dicerentur, sed quoniam addidit, uel quomodolibet ab his, quæ sit huiusce propositionis sententia, prius appositis Aristotelis uerbis sequens expositionis ordo contexit.

In pluribus quidem & penè in omnibus denominatiue dicuntur, ut ab albedine albus, & à Grammatica Grammaticus, & à iustitia iustus, similiter autem et in alijs. In aliquibus uero eo quòd non sint posita qualitatibus nomina, nō cōtingit ab eis denominatiue dici, ut cursor, aut pugillator qui secundum aptitudinem naturalem dicuntur, à nulla qualitate denominatiue dicuntur. Non enim posita sunt nomina aptitudinibus secundum quas isti quales dicuntur, sicut in disciplinis, secundum quas uel pugillatores, uel palestrici secundum affectionem dicuntur. Pugillatoria enim & palestrica disciplina dicitur, quales uero ab his denominatiue hi qui ab eis afficiuntur, dicuntur. Aliquando autem & posito nomine denominatiue non dicitur, id quod secundum ipsum quale dicitur, ut à uirtute studiosus dicitur.

Virtutem enim habendo studiosus dicitur, sed non denominatiue dicitur à uirtute. Non autem in pluribus hoc tale est, quæ autem dicuntur qualia, aut denominatiue à prædictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab his.

Multæ inquit sunt qualitates, quibus positis & proprio nomine nuncupatis, ab his alia denominatiuè dicuntur, ut ea quæ ipse planissimè adiecit exempla. Nam cum albedo cuiusdam nomen sit qualitatis, ab eo dicitur albus. Eodem quoq; modo & Grãmatica, cum rei sit nomen, ab ipso quales dicuntur. Grammatici enim à Grammatica nominantur, atq; hoc est in pluribus, ut posito nomine siquid secundum ipsas qualitates quale dicitur, ex his ipsis qualitatibus appellatio deriuetur. Aliæ uero qualitates sunt, in quibus cum nomen positum non sit, tamen quales dicuntur, quales quidem quia alia qualitate participant, sed non secundum eam qualitatem quales dicũtur, ex qua si his esset qualitatibus nomen impositum poterant appellari, ut in ea qualitate quæ secundum potentiam naturalem dicitur. Illi enim quanquam quales dicantur, hi qui secundum ipsam potentiam nominantur, ipsi tamen (ut dictum est) nullo proprio nomine nuncupantur. Nam qui pugiles appellantur ab arte pugillatoria, idcirco ab ea pugiles dicuntur, quod ad eandem ipsam artem pugillatoriam quodãmodo affecti sunt. Hij enim pugiles ab arte pugillatoria prædicantur. Qui uero nondum pugiles sunt, sed esse possunt, non secundum ipsam artem, idest pugillatoriam, sed secundum potentiam pugillatoriæ artis, pugillatores uocantur. Ipsi autem potentiæ nomen proprium positum non est. Nam quemadmodum à cursu cursores, à palestra palestrici, à pugillatoria pugiles, distinctis qualitatum uocabulis appellantur, non eodem modo est etiam in uniuscuiusque rei potentia naturali, cursus enim potentia naturalis secundum quam cursores uocamus, & rursus potentia pugillandi, uel potentia palestrizandi, suo nomine distincta nõ est. Cur enim dicitur cursor si interrogemur de eo qui nondum est cursor, dicimus secundum potentiam naturalem. Cur palestricus? eodem quoque modo naturalem potẽtiam respõdemus. Quare pugillator qui nondum est pugilis, ab eadem quoq; potentia naturali nominatur. Si igit haberet hæc naturalis potẽtia propriũ nomẽ, ita distinctis uocabulis appellaretẽ, ut in his qualitatib. in quibus proprie nomẽ est positũ, ut in cursu, palestra & arte pugillatoria, & hoc est quod ait. In aliquibus uero propterea quod qualitatibus nomina non sunt posita, impossibile est ab his aliquid denominatiuè dici. Vt hoc, scilicet demonstraret cursorem quidem qui iam curreret, à cursu esse dictum, cursorem uero qui secundum potentiam currendi diceretur, non uocari à cursu, sed tantum à potentia, cuius potentiæ nomen proprium non esset positũ. Quare hæc omnia quæ secundum potentiam naturalem dicuntur, à nulla qualitate denominatiua sunt. Idcirco quod hæ qualitates à quibus denominari possunt, proprijs nominibus carent, quæ uero ita sint, ut non ex potentia, sed ex affectione dicantur, ab his qualitatibus ad quas sese aliquo modo habent, denominatiuè dicuntur, quod Aristoteles hoc protulit modo dicens: Non ita esse secundum potentiam naturalem, quemadmodum etiam in disciplinis secundum quas, uel pugillatores, uel palestrici secundum affectionem dicuntur. Pugillatoria enim disciplina dicitur & palestrica, quales uero ab his denominatiue, qui ad eas sunt continentes, dicuntur. Docuit igitur omnia quę à quibusdam qualitatibus dici putarentur, uerè quoq; à qualitatibus non prædicari, ut in his qualitatibus quibus nomen proprium non est. Illud quoq; monstrauit hoc in pluribus euenire, ut de propositis qualitatibus qualia denominatiuè dicerentur. Restat ergo quod reliquum est, ut dicat esse quasdam qualitates, quarum cum nomen sit positum, ab his ipsis tamen quæ illarum rerum participant denominatiue non dici, ut uirtus, nam cũ uirtus qualitas sit (est enim habitus quidam, omnis uero habitus

qualitas.) Ergo quicunque uirtute participat, non secundum eam denominatiue dicitur. In denominatione enim quærendum est, ut semper idem permaneat nomen. In eo autē qui uirtute participat, nulla uirtutis denominatio est, ut qui bonitate participat, bonus dicitur, qui iustitia, iustus, & alia huiusmodi. Qui uero uirtute participat, aut probus nominatur, aut sapiens, sed neque probus, neq; sapiens à uirtute denominatiua sunt, idcirco quod utrunq; nomen à uirtute longè dissimile est quod ipse sic ait. Aliquando autē posito nomine denominatiue nō dicitur, quod secundum ipsum quale dicitur. Et eius rei proponere non omisit exemplum, sed hoc in multis non potest inueniri, pauca enim sunt (ut ipse ait) in quibus posito qualitatis nomine quæ his participant, à superiori qualitate qualia non dicantur. Dat autem his, qualitatibus pluralitatis calculum, ex quibus qualia nominantur ea quæ his participant. Nam (ut ipse ait superius) in pluribus & penè in omnibus denominatiue dicuntur: Quocirca recta diffinitio est & proprio ordine cōstituta. Namq; in principio hoc solum dictum est, esse qualitatem secundum quam qualia dicerentur. Sed quoniā sunt quædam quorum qualitates ipse propriis nominibus carēt, quæ uero his participāt, suis uocabulis appellantur, ut in naturali potētia. Et rursus sunt quædam, quæ in qualitatibus quidem habeant propria nomina, in his uero quæ ad eas ipsas qualitates essent affecta, nulla ex propositis qualitatibus denominatio fieret, hoc addidit. Ab omnibus qualitatibus aut denominatiue dici qualia, quæ illis qualitatibus participarent, aut quomodolibet, aliter, ideſt siue posito nomine qualitatis de eo non diceretur, quę illa participarent, ut in eo quòd est uirtus, siue ipsi qualitati positum nomen non esset, ut in eo quòd est potentia naturalis. Quare quoniam in his duabus qualitatibus, in quibus uel posito nomine non secundum nomen quę sunt, qualia denominatiue dicuntur, uel cum ipsis qualitatibus nomen positum non sit, neutra ipsorum prædicatio denominatiue fit. Ad concludendum omnem terminum qualitatis ait, aut denominatiue qualia à qualitatibus appellari, aut quomodolibet aliter ab ipsis, ut non denominatiue, sed aliquoties quidem secundum potentiam, aliquoties uero secundum eandem qualitatem uirtutis, eadem enim qualitas est uirtutis et sapientię. Quocirca concludit, ita qualia dici quæcunq; ex his qualitatibus denominatiue dicerentur, uel quomodolibet alio ab ipsis modo. Digestis in ordine prius omnibus qualitatib. & eorū conclusione reperta, consueto ordine unaquęq; proprietas uestigat.

> Inest autem & contrarietas secundum quale, ut iustitia iustitię contraria est, & albedo nigredini, & alia, similiter autem & ea quæ secundum eas qualia dicuntur, ut iustum iniusto, & album nigro, non autem in omnibus hoc est, rubro enim uel pallido aut medijs huiusmodi coloribus nihil contrarium est qualitatibus existentibus.

Dicit in qualitatibus quædam esse contraria, atq; hoc probat exemplis, albedo nanque & nigredo contraria sunt, et quæcunq; albedine nigredineq; participant, hoc est enim quod ait, & secundum eas qualia quæ dicuntur, nam sicut albedo nigredini cōtraria est, ita quoq; albus nigro, sed hoc qualitatis proprium non est, nam cum rubrū et pallidum qualitates sint, alijq; etiam colores huiusmodi, in his cōtrarium non est, nullus enim dicit aliquid rubro uel pallido esse contrarium, nam quoniam album & nigrum extremitates quędam colorum sunt, & longissimè à se distant, cōtraria sunt, medietates uero contraria non habent. Nam si quis ponat rubrum nigro esse contrarium, longissimeq; distant quæ sunt contraria. Longissimè igitur nigredo à rubore distabit, & rursus albedo à nigredine plurimum distat, igitur nigredini rubor est atq; albedo contraria, uniusque rei duo cōtraria inueniuntur, quod fieri non potest. Non est igitur nigredini contrarius rubor. Similiter autem monstrabimus & in alijs

medijs

medijs coloribus contrarium non esse. Quocirca si huiusmodi coloribus contrarium nihil est, non in omni qualitate contrarietas reperitur, quod si ita est, suscipere cõtraria qualitatis proprium non est. At uero nec in ipsis quoque formis quæ manifeste qualitates sunt, contrarietas inuenitur, nam neque circulus quadrato, neque quadratus triangulo, nec ulla figura ulli figuræ potest esse contraria. Quocirca manifestum est, suscipere contrarium non esse proprium qualitatis. Sed quoniam sunt quædã in qualitate quæ sibimet uideantur esse cõtraria, ut iustitia & iniustitia, hinc quædam quæstio solet oriri. Dicunt enim quidam iustitiæ iniustitiã non esse cõtrariam, putant enim quod dicitur iniustitia priuationem esse iustitiæ, non tamen contrarietatem. Contraria enim proprijs nominibus, non contrarij priuatione nominari, ut album nigro, habere tamen iustitiam aliquam contrarietatẽ, cuius ad huc proprium nomen non sit inuentum, quod omnino falsum est. Multæ enim habitudines priuationis uocabulo proferuntur, ut illiberalitas, & imprudentia, quæ nunquam uirtutibus opponerentur, quæ sunt habitus, nisi ipse quoque habitus essent, & in animis habentium immutabiliter permanerent. At uero neque illud uerum est, omnes priuationes negatione proferri. Surditas enim cum sit auditus priuatio sine negatione profertur, eodem quoque modo cæcitas. Nullus enim dicit inauditio, neque inuisio, nec aliquid huiusmodi, sed tantum surditas cæcitasque nominantur proprijs nominibus, cum sint illa in habitu, uisus, auditus, illa in priuatione ponenda. Igitur iustitia iniustitiæ contraria est. Tradit ergo regulam ea quæ contraria sunt, sub quo genere conuenienter aptentur, quam regulam his uerbis ipse pscribit.

> Amplius si ex contrarijs unum fuerit quale, & reliquum erit quale. Hoc autem palam est proponenti ex singulis alia prædicamenta, ut si est iustitia iniustitiæ contrarium, quale autem est iustitia, quale igitur est iniustitia. Nullum enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, nec quantitas, nec ad aliquid, nec ubi, nec omnino taliũ aliud, nisi quale, sic autem & in alijs quę sunt secundum quale contraria sunt.

Si ex duobus inquit contrarijs manifestum fuerit unum eorum contrariorum sub qualitate poni, simul manifestum erit, quod etiam eius contrariũ conuenienter qualitati supponatur, simulque demonstrat iniustitiam esse qualitatem. Nam si iustitia apertissime qualitas est, idcirco quod neque qualitas, neque ad aliquid, neque ubi, nec quando, nec aliud ullum predicamentum est, nec sub ullo alio genere poni potest, nisi sub sola qualitate, cum ei contraria sit iniustitia, non est dubiũ iniustitiam quoque qualitati subnecti, quod ipse quoniam planius dixit, & ipsa exemplorum luce uulgauit, ad aliud nobis est transeundum.

> Suscipit autem qualitas magis & minus, album enim magis & minus alterum altero dicitur, & iustum alterum altero magis & minus dicitur. Sed & ipsa crementum suscipiunt, cum candidum namque sit, amplius contingit candidum fieri, non tamen omnia, sed plura. Iustitia namque à iustitia si dicatur, magis & minus potest aliquis ambigere, similiter & in alijs affectibus, quidam enim de talibus dubitant, iustitiam namque à iustitia non multum aiunt magis & minus dici, nec sanitatem à sanitate. Minus autem alterum altero habere sanitatem aiunt, & iustitiam minus alterum altero habere, sic autem & Grammaticam, & alios affectus.

Alia igitur quæ ſecundum eos affectus dicuntur qualia, indubitanter recipiunt magis & minus. Grammaticior enim alter altero dicitur, & iuſtior, & ſanior, ſimiliter & in alijs.

Aliud quoque proprium protulit, quod tractata ratione ab integra proprietate qualitatis excluſit. Ait enim qualitates poſſe uel intendi uel minui. Poſſe enim dicit alterum altero plus album appellari, ut nix argento, & quæ candidiora ſunt marmora, & iuſtum alterum altero magis & minus dicimus. Nanque iuſtius aliquid factum, nec non etiam iuſtiſſimum eſt. In quibus autem comparationes ſunt, in his magis minuſque dici manifeſtum eſt, hoc quoque modo ipſum album, uel alia qualitas non ſolum contra alterum eiuſdem ſpeciei comparata intenſione creſcit, & relaxatione minuitur, ſed etiam à ſeipſa recipit comparationem. Dicitur enim nunc quidem argentum candidius eſſe quàm antea, cum fuerit deterſum. Sed cum hæc ita ſint, non eſt magis minuſque ſuſcipere proprium qualitatis, neque enim ſola qualitas magis minuſque ſuſcipit, hęc enim intenſio & relaxatio in his quoque quæ ſunt ad aliquid inuenitur, ut in eo quod eſt æquale & inæquale poſſumus dicere plus æquale uel minus, & in cæteris huiuſmodi, nec uero omnes qualitates ſuſcipiunt magis & minus quod ipſe ſic ponit. Non autem in omnibus hoc eſt, ſed in pluribus. Dubitabit enim quis an iuſtitia magis eſſe iuſtitia dicatur, ſimiliter autem & in alijs affectionibus. Quidam uero in hoc dubitant, dicunt enim iuſtitiam iuſtitia non magis uel minus dici, nec ſanitatem ſanitate, minus autem habere alterũ altero ſanitatem dicunt, & iuſtitiam minus alterum altero habere. In hoc tres fuere ſententiæ. Quidam nanque dicebant, in omnibus ſecundum materiæ habitudinem reperiri poſſe magis & minus. Proprium nanque eſſe materię corporumque intenſione creſcere & minui relaxatione, quæ quorundã Platonicorum ſententia fuit. Alia uero quę ſecundum certiſſimas ueriſſimaſque artes, atque uirtutes non dicerent eſſe magis & minus, ſecundum autem medias dici poſſe, ut hæc ipſa Grammatica atque iuſtitia, non dicitur magis Grammatica neque magis iuſtitia. Eſſe autem quaſdam alias mediocres artes, in quibus idipſum poſſet euenire. Tertia eſt de qua Ariſtoteles loquitur, quod ipſas quidem habitudines nulla intenſione creſcere, nec diminutione decreſcere putat, ſed eorum participantes, poſſe ſub examine compoſitionis uenire, ut de his magis minusue dicatur. Sanitatẽ nanq; ipſam & iuſtitiam, alteram altera magis minusue non eſſe. Neque enim quiſquam dicit magis eſſe ſanitatem alia ſanitate. Sed hoc ſolum dicere poſſumus magis habere ſanitatem aliquem, id eſt eſſe ſaniorem; & magis ſanum & minus ſanum. Dicimus ergo quod ipſe quidem qualitates non ſuſcipiunt magis & minus. Qui uero ſecundum eas quales dicuntur, ipſi ſub comparatione cadunt, ut iuſtior, & ſanior, & Grammaticior. Nanque ipſa Grammatica, id eſt literatura non ſuſcipit magis & minus, nullus enim dicit alteram altera magis eſſe Grammaticam, ſed cum qui Grammatica ipſa participat. Dicimus literatum, quem à literatura ſcilicet denominamus, literatus autem ſuſcipit magis & minus, ut Donatus Grammaticus plus erat ætate iam prouecta Grammaticus, id eſt literatus, quàm cum primum ad huiuſmodi ſtudia deueniſſet. Sed quanquam ſe hæc ita habeant, tamen inuenimus aliquas qualitates quibus indubitate comparatio inueniri non poſſit, ut ſunt quas ipſe ſuppoſuit.

Triangulus uero quadrangulus non uidetur magis & minus ſuſcipere, nec aliqua aliarum figurarum.

Hæc enim quæ ex quarta ſpecie qualitatis dicta ſunt, magis minusue nulla ratione ſuſcipiunt, nullus enim dicit plus eſſe alium circulum quàm alium, nec magis eſſe illud

illud triangulum quàm illud, dicitq; fortasse maiorem, magis autem non dicit. Huius autem rei hęc ratio est, ut cum sit trianguli diffinitio, figura quæ sub tribus rectis lineis continetur, si qua sunt quæ hanc diffinitionem in se suscipiant, ut & ipsa tribus rectis lineis contineantur, proprie triangulæ formę sunt, eodem quoq; modo & circulus ita diffinitur. Circulus est figura plana, quæ sub una linea continetur, ad quam ex uno puncto qui intra ipsam est, omnes quæ exeunt lineæ ęquæ sibi sunt. Rursus quadrati diffinitio talis est. Quadratum est, quod quatuor æqualibus lineis & quatuor rectis angulis continetur. Quæcunq; igitur uel circuli diffinitionem suscipiunt, uel quadrati, æqualiter uel circuli, uel quadratæ formę sunt, siqua uero non suscipiunt, nullo modo sunt. Si qua uero sunt quę neq; quadrati suscipiunt diffinitionem, neq; circuli, neq; quadrati sunt, neq; circuli, ut est figura quæ parte altera longior dicitur. Illa enim ita diffinit, parte altera lõgior figura est, quę sub quatuor lineis cõtinet, rectis q; angulis, q̃ quatuor lineæ ęquę sibi qdē nõ sunt, cõtra se uero positę binæ sibi ęquę sũt. Ergo qa huiusmodi figura neq; circuli diffinitionẽ capit, neq; quadrati ęqualiter, neq; circulus, neq; quadratus est. Si qua enim cuiuslibet formę diffinitionẽ suscipiunt, omnino eadem sunt. Vt qui circuli circulus, qui quadrati quadratus, qui trianguli triangulus, qui parte altera longioris, parte altera longior, & in ęteris eodem modo. Si qua uero non suscipiunt, ut triangulum, circuli diffinitionem non capit, neq; omnino circulus est, nec potest dici inter quadratum & triangulum, quoniam utraq; circuli diffinitionem non capiunt, quadratum quidem plus esse circulũ, triangulum uero minus, omnino enim utraq; à circuli ratione disiuncta sunt, quod his uerbis ab Aristotele tractatur.

> Quæcunque enim diffinitionem trianguli suscipiunt & circuli, omnia similiter trianguli uel circuli sunt. Eorum uero quæ non suscipiunt, nihil magis alterum altero dicitur, nihil enim quadratum magis quàm parte altera lõgior forma, circulus est, nullum enim ipsorum recipit circuli rationem. Simpliciter autem si utraque non recipiunt propositi rationem, non dicetur alterum altero magis. Non ergo omnia qualia recipiũt magis & minus, horum itaque quę prędicta sunt, nihil est proprium qualitatis.

Nam si hoc diffinitio facit, ut demonstret rationem cuiusque substantiæ, quæcunque diffinitione discrepant, illa etiam ipsa natura substantiæ discrepabũt. Rectè igitur si qua cuiuslibet rei propositę siue trianguli, siue quadrati diffinitionem non capiunt, ab eiusdem natura disiuncta sunt. Quocirca neq; triangulum, neque quadratum, neque circulus, neq; qcquid horum est, suscipiunt magis & minus. Sed cum hęc qualitates sint, non omnes qualitates ęquæ magis minusue suscipiunt. Quod si neque in omni qualitate intensio diminutioq; prouenit, neque in sola, quod hęc eadem in relatione reperias, non est magis minusue suscipere proprium qualitatis. Quodnam igitur qualitatis proprium esse dicendum est, idipse planissimè subterposuit.

> Similia uero & dissimilia secundum solas dicuntur qualitates. Simile enim alterum alteri non est secundum aliud quicquam, quàm secundum illud quod quale est. Quare proprium erit qualitatis, secundum eam simile & dissimile dici.

Simile inqt & dissimile solæ retinent qualitates. Nam quamuis simile ad aliquid sit, tamen hoc ipsum quod dicimus, simile non dicimus, nisi q̃d quale est. Nam si eadẽ qualitas sit in duobus, illa in quibus est, similia sunt, nec est aliud prædicamentum q̃d secundum simile & dissimile dici possit, & de alijs quidem omnibus notum est, q̃niam de nullo dicitur. Quod si qs de quantitate affirmet, dici posse secundum eam simile atq;

le atq; dissimile, monstratum est secundum quantitatem non simile & dissimile, sed æquale & inæquale prædicari. Quocirca quoniam per singula quæq; pergentibus, & in omnibus idem qualitatibus inuenitur, & in nullo alio prædicamento esse perspicitur, recte hoc proprium qualitatis esse firmauit. Sed quoniam cum de his quę referuntur ad aliquid tractaretur, affectus atq; habitus in his quæ sunt ad aliquid numerauit, nunc uero eosdem quoq; qualitati supposuit, ipse sibi quãdam obiecit quæstionem, cur si prius sub ijs quæ ad aliquid referuntur, illa subiecerit, nunc sub qualitatibus ea ipsa posuerit. Superius nanq; monstrauit ea quę essent à se diuersa, easdem species habere non posse, cum dicit diuersorum generum & non sub alternatim positorum diuersæ species & differentiæ sunt. Quocirca cum relatio atq; qualitas diuersa sint genera, easdem utrique supponi species non oportet, hoc est enim quod dicit:

> At uero non decet conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositionẽ facientes, multa de relatiuis interposuisse, habitus enim dispositiões eorum quæ sunt ad aliquid esse dicebamus, penè enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, non autem aliquid eorum quæ singula sunt. Nã cum disciplina genus sit, hoc ipsum quod est alterius dicitur, alicuius enim disciplina dicitur. Eorum uero quæ singula sunt, nihil ipsum quod est alterius dicitur, ut Grammatica non dicitur alicuius Grammatica, nec Musica alicuius Musica, nisi fortè secundum genus & hęc ad aliquid dicuntur, ut Grammatica dicitur alicuius disciplina, non alicuius Grammatica, & Musica alicuius disciplina, non alicuius musica. Quapropter quę quidem singularia sunt, non sunt ad aliquid.

Quam quæstionem ualidissima argumentatione dissoluit his, scilicet, uerbis. Penè enim ea quæ sunt in omnibus his generibus ad aliquid dicuntur. Eorum uero quæ sunt singulatim, id est, species nihil huiusmodi sunt. Hęc enim est argumentatio, quã græci ἐπιχείρημα uocant. In huiusmodi affectionibus atq; habitudinibus, quæ inter ea sunt genera, eas solas ad aliquid posse reduci, quæ uero species essent illorum generum non posse in relatiuis, sed in qualitatibus numerari, ut scientia cum sit habitudo, habet sub se alias habitudines Grammaticam & Geometriã. In hoc igitur scientia ipsa quod genus est, ad aliquid semper refertur, dicimus enim scientiam alicuius scientiam. Grammaticam uero quæ eius species est, nullus dicit alicuius esse Grammaticam, dicatur enim si fieri potest Grammaticam, Aristarchi esse Grammaticã. Sed omnia quæcunq; dicuntur ad aliquid, conuertuntur. Dicit ergo & Aristarchus, Grãmaticæ Aristarchus, quod fieri nõ potest. Non igitur Grammatica Aristarchi, ut ad aliquid dicitur. Est etiam argumentũ non species, sed huiusmodi genera, ad aliquid appellari, ut cum ipse quidem species ad aliquid non dicantur, ut Grammatica non dicitur alicuius Grãmatica, si quando tamen est ut species ad aliquid referatur, id nõ secundum se, sed secundum genus, ut Grammaticę quoniam genus est scientia quæ relatiua est, si quis Grammaticã ad aliquid referre contendat, non potest secũdum ipsam Grammaticam, eam ad aliquid prędicare, sed secundum scientiam, id est secundum genus suum. Non enim dicitur Grammatica alicuius Grammatica, sed fortasse Grammatica alicuius scientia. Non ergo Grammatica secundũ Grãmaticam ad aliquid dicitur, sed secundum scientiam. Et hoc est quod ait, ut Grammatica non dicitur alicuius Grammatica, nec Musica, sed fortasse secũdum genus proprium istæ dicuntur alicuius, ut Grammatica alicuius dicitur sciẽtia, non alicuius Grãmatica. Ergo singularum specierum nihil est quod aliqua relatione prędicetur. Genera uero harum specierum relatiua sunt, quæ paulò superius dixi, quod enim ait, penè enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, non autem aliquid eorum quæ

sunt

ſunt ſingula, hoc demonſtrare uoluit, genera ipſa habitudinum diſpoſitionumq́ue eſſe relatiua, ſpecies uero generum quas ſingulatim eſſe dixit, ad aliquid nullo modo prædicari. Quas idcirco eſſe ſingulatim uocauit, quia Grāmatica una eſt, & rurſus Muſica una, ſcientia uero non una. Rectè igitur ſpecies ſcientiæ ſingulatim eſſe nominauit. Conſtat igitur quòd genera huiuſmodi habitudinum dicantur ad aliquid, ſpecies uero ad nihil aliud propria prædicatione referantur. Quocirca quoniam huiuſmodi ſpecies relatiuas non eſſe demonſtrauit, nunc quod reliquum eſt qualitates eſſe confirmat.

Dicimur autem ſecundū ſingula quales. Hæc enim & habemus. Scientes enim dicimur, quòd habemus ſingulas ſcientias aliquas. Quare hæc erūt etiam qualitates, quæ ſingularia ſunt, ſecundum quas etiā quales dicimur. Hæc autem non ſunt eorum quę ſunt ad aliquid.

Illas eſſe qualitates ſuperius confirmatum eſt ex quibus aliqui quales uocarentur, nos autem idcirco Grammatici dicimur, non quòd uniuerſalem ſcientiam, ſed quod ipſam Grāmaticam habeamus, & hoc uerè dicitur, idcirco nos dici ſcientes, quia Grāmatici ſumus, potius quàm idcirco Grammaticos quòd aliquā ſcientiam retinemus. Nullus enim à generali ſcientia Grammaticus, aut ſciens, niſi à ſingulatim ſcientia ſciens, Grammaticusq́; perhibetur. Igitur quoniā ex his habitudinū ſpeciebus quales uocamur, ipſę ſpecies in qualitate numerandæ ſunt. Sed cum qs Grāmatica participat, de ea etiam genus dicitur, & ſecundum eam non ſolum ad Grāmaticam, ſed ad ſcientiam q̄q; coniungitur. Dicitur enim idcirco ſciens. Ergo quoniam habens Grammaticam, & ſciens, & Grammaticus dicitur, non poteſt ulla ſcientia participare, qui ſingulas non habuerit. Qui enim cunctis ſpeciebus caret, illi quoq; genere ipſo carendum eſt. Quare quoniam has ſpecies habemus, & ſecundum eas quales dicimur, à Grammatica ſcientes & Grammatici nuncupamur, has autem ipſas ſpecies monſtratum eſt ad aliqd non referri. Rectè igitur huiuſmodi habitudines quæ in alterius relatiuis ſpecies ſunt, in qualitate numeratæ ſunt. Quod ſi qs hoc quoq; inuitus accipiat, aliud addit quo totum queſtionis uinculum ſoluetur, ait enim.

Amplius ſi contingat hoc ipſum & quale & relatiuū eſſe, nihil eſt inconueniens in utrilq; hæc generibus enumerare.

Nam cum ſit uerum unam eandemq́; rem duobus diuerſis generibus ſuppoſitā eſſe non poſſe, illud tamen conuenit ſecundum aliud atque aliud unam eandemq; ſpeciem duobus generibus poſſe ſubnecti, ut in eo quod ſuprà iam dictum eſt, cum Socrates ſubſtantia ſit, pater uero ad aliqd, cumq́; ſubſtantia diſcrepet atq; relatio, nihil tamen eſt inconueniens eundem ipſum Socratem in eo quòd homo eſt, ſubſtantiæ ſupponi, in eo quod habet filium, relationi. Quocirca ſi ſecundum aliam atque aliam rem duobus generibus eadem res quælibet diuerſiſſimis ſupponatur, nihil incōueniens cadit. Ita quoq; & habitudines in eo quod alicuius rei habitudines ſunt, in relatione ponuntur, in eo quod ſecundum eas quales aliqui dicuntur, in qualitate numerantur. Quare nihil eſt inconueniēs unam atq; eandem rem, ſecundum diuerſas naturæ ſuę potētias, geminis & ſi contingat pluribus, adnumerare generibus. Quocirca quoniam de qualitate tractatum eſt, nos quoq; orationis curſum ad reliqua prędicamenta uertamus.

DE FACERE ET PATI.

SVſcipit autem facere & pati contrarietatē, & magis & minus. Calefacere enim & frigefacere cōtraria ſunt, & calefieri, & frigefieri, & delectari ac cōtriſtari. Quare ſuſcipit contrarietatē & magis & minus, calefacere enim dicit magis & minus, & calefieri magis & minus,

& con-

& contristari magis & minus, suscipit igitur magis & minus, facere & pati, dehisitaq; tanta dicantur.

Decursis quatuor prædicamentis quæ aliqua quæstione & consideratione egere uidebantur, tenuiter cætera breuiterq; perstringit. Et de facere quidem & pati nihil in hoc libro, nisi quòd contraria suscipiant, & intensionem imminutionemq; ab Aristotele est disputatum, in aliis uero eius operibus plene ab eo perfecteque tractata sunt, ut hoc ipsum de facere & pati in his libris quos περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς inscripsit, de aliis quoq; prædicamentis non illi minor in aliis operibus disputatio fuit, ut de eo quod est ubi & quando in physicis, & de omnibus quidem altius subtiliusque in libris quos μετὰ τὰ φυσικὰ uocauit, exquiritur. Ac de facere quidem & pati ipse planissime posuit posse ea suscipere contrarietates. Dicimus enim ignem calefacere & frigefacere, quod scilicet ad faciendum refertur. Dicimus aquam calefieri & frigefieri, quod nihilominus ad patiendi ducitur prædicamentum. Magis quoque & minus suscipere, apertissimis demonstrat exemplis. Sic enim magis calefacere & minus, & magis calefieri & minus dicitur, atq; hęc hactenus. Ipse enim hęc apertissime posuit. Est autem horum descriptio talis, quod in faciendo quidem, actus quidam à quolibet in aliam rem ueniens, consideratur à quo ueniat. In patiendo autem in eo ille actus consideratur, in quē uenit. Actus enim & passio simul in physicis esse monstrata sunt. Ac de facere quidem ac pati, ad præsens tempus hæc dicta sufficiant.

Dictum est autē & de situm esse, in his quę ad aliquid sunt, quòd denominatiue à positionibus dicitur, de reliquis autem quando, & ubi, & habere, eo quòd manifesta sunt, nihil de his ultra dicitur, quā quod in principio dictum est, quia habere quidem significat calciatum esse, armatum esse, ubi autem, ut in lyceo, in foro, quando, ut heri. Et alia quæ de his dicta sunt. De propositis itaq; generibus, sufficiant quę dicta sunt.

DE SITV ET POSITIONE.

POsitio quidem quoniam ipsa est alicuius, in iis quæ sunt ad aliquid, numerata est, sed quoniam omnis res quæ ab alio denominatur, aliud est quàm idipsum à quo denominata est, ut aliud est, qui est Grāmaticus, atque Grāmatica, quàmuis Grāmaticus à grammatica denominetur. Ita cum sit positio relatiua, quicquid denominatiue à positionibus dicitur, hoc relatiuorum genere non tenetur. Positio aūt ipsa relatiua est, positum uero est à positiōe denominatum. Statio enim cuiusdam statio est. Stare uero quoniam à statione denominatū est, non ponitur in eo genere in quo statio fuit. Quare sub relatione hoc prędicamentum non inuenitur. Sed quoniam nihil est ad quod, hoc reducere genus atq; aptare possimus, dicendum est suum esse genus. Vt accumbere ab accubitu, stare à statione, & cætera quidem quæ idcirco se Aristoteles exequi denegat, quoniam planissima sunt, ait enim: De reliquis uero, id est, quando & ubi & habere propterea quia manifesta sunt, nihil de his ultra dicitur, quā quod in principio dictū est, & eorum prædicta ponit exempla.

DE VBI ET QVANDO.

DIcendum autē est breuiter de prædicatione quę est ubi & quando. Sicut ipsum ad aliquid per se esse non potest, nisi ex alio aliquo naturā trahat, ita & quando & ubi, esse non potest, nisi locus ac tempus fuerit. Locum enim ubi, tēpus uero quando, comitatur. Non est autem idem tempus, & quādo, nec ubi & locus, sed proposito prius loco si qua res in eo sit posita, ubi esse dicitur. Rursus si certa res in tempore est, quando esse perhibetur, ut Apollinares ludi, cum sint in tempore, quando eos esse dicimus. Habent autem hæc quoq; proprias diuersitates, ubi quidem, quod aliquoties infinitè dicitur. Alicubi enim esse dicimus aliquē, ut Socratem, aliquoties autem

autem diffinite,ut in lyceo uel in Achademia,habet quoque ubi secundum ipsum locum in quo est,aliquas contrarietates.Sursum enim esse & deorsum ubi esse dicitur. Temporum quoque uarietates in eo prædicamento,quod est quando esse manifestum est.Futura enim & præsentia præteritaq; in quando prędicamento ueniũt.Dicimus enim fuisse aliquando Scipionem consulem Romanum,nunc esse orietis Imperatorem,qui nunc Anastasius appellatur.Futurum autem esse aliquem,quæ scilicet secundum quando prædicamentum dicuntur.

DE HABERE.

HAbere autem est quoddam extrinsecus ueniens, neque innatum ei à quo habetur,aliudque,quam est illud ipsum à quo habetur,in se retinere, ut armatũ esse uel uestitum esse.Habere enim est uestes atque arma tenere, quæ cum eo nata non sunt,neque aliqua cum eo qui habet,communi natura proprietateque iunguntur,sed quoniam de his Aristoteles tacuit nobis quoque nunc eorum longior tractatus omittendus est.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI COMMENTARIORVM IN PRAEDICAMENTA ARISTOTELIS, LIBER QVARTVS.

EXpeditis omnibus prædicamentis,cur pręter propositum operis in hanc oppositorum disputationem sit ingressus, à multis ante quęsitum est,sed Andronicus hanc esse adiectionem Aristotelis non putat,simulq; illud arbitratur,idcirco ab eo fortasse hanc adiectionem de oppositis,& de his quę simul sunt,& de priore,& de motu & de æquiuocatione habendi non esse factam, quod hunc libellum ante Topica scripserit,quodq; hæc ad illud opus nõ necessaria esse putauerit,sicut ipse Categoriæ ,psunt ad sensum Topicorũ nõ ignorãs, scilicet quòd sufficienter in Topicis quantũ ad argumẽta pertinebat,& de his omnibus quæ adiecta sunt,& de prædicamentis fuisse propositum.Sed hęc Andronicus. Porphyrius uero hanc adiectionẽ uacare & carere ratione non putat.Cuius hãc prodidit causam.Vt enim multa sunt,quæ quod communibus animi cõceptionibus sese suggererent,in huius libri principijs ab Aristotele prędicta sunt,ut de æquocis,& uniuocis,& denominatiuis,& de his omnibus,quæcunq; usq; ad substantiæ disputationem ad ipsorum prędicamentorum utilitatem cognitionemq; prædicta sunt, ita quędã fuisse,quæ essent quidẽ in cõmunibus sensibus,egerent tamen subtilioris diuisionis modo,hæc diligenter suppositа sunt,ut quid essent propriè teneret, ne falsis opinionibus traductus non firmus animus luderetur.Docet autem hoc,inqt etiam ipse ordo congruus rationiq; conueniens titulorum,hanc adiectionem fuisse perutilem atq; necessariam.Prius enim de oppositis,post uero de his quę simul sunt,& de his quę posteriora sunt.Post autem de motu,ad postremum de habendi æquiuocatione sermonem faciens,libri seriem terminauit. Idcirco quòd in omnibus quidem prædicamentis ante quæsiuit,utrum possint habere cõtraria.In his uero quę sunt ad aliquid,dixit magnum paruo non posse esse contrarium,sed oppositum. Quid uero esset oppositũ dicere prętermisit,ne ordo disputandi continuus rumperetur.Hic igitur recte quod illic prætermiserat,prius edocuit.In relatiuis quoq; de his quę sunt prius,quæq; simul natura gignunt,strictim tetigit,quod nunc diligenter explicat.Faciendi uero patiendiq; prędicamenta sunt,in quibus quidam quasi motus agitatioq; consideratur, necesse igitur fuit de motu dicere,qui naturam faciendi atq; patiendi

uellet

uellet ostendere. Quis autem dubitet cuiuslibet sermonis æquiuocationem monstrare, esse perutile? Quare quoniam habere quoq; prædicamentum est, non fuit inconueniens neq; superfluum de habendi æquiuocatione tractasse.

DE OPPOSITIS.

DE oppositis autem quoties solent opponi dicendum est, dicitur autem alterum alteri opponi quadrupliciter, aut ut ad aliquid, aut ut cõtraria, aut ut habitus & priuatio, aut ut affirmatio & negatio, opponitur autem unumquodque istorum, ut figura dicam relatiua quidem, ut duplum dimidio. Contraria autem ut malo bonum, secundũ priuationem & habitum, ut cęcitas uisui, secundum affirmationem & negationem, ut sedet non sedet.

ILlud quoque quęritur, utrum oppositionis nomen æquiuocè prędicet. Dicimus enim quatuor modis opponi, aut ut contraria, aut ut aliquid, aut ut habitũ & priuationem, aut ut affirmationem & negationem. Hic ergo contenditur utrum æquiuocatio quędã circa has quatuor diuersitates sit, an idipsum quod dicimus oppositũ generis uice prædicetur, ut sit uniuocum. Sed in hoc Stoicorum Peripateticorumq; diuersa sententia fuit, & ut ipsi inter se Peripatetici, diuersè sectati sunt. Stoicorum quoniam longa sententia est prætermittatur, alijs autem Peripateticis placet nomẽ hoc oppositi de subiectis æquiuocè prædicari, ita affirmantibus, quoniam Aristoteles ita dixit, de oppositis quoties solent opponi dicendum est, hoc, id est quoties ad multiplicitatem pertinet æquiuocationis. Sed qui melius iudicauere, hi oppositionis nomen generis loco dicunt debere prædicari, idcirco quod cum nomẽ oppositionis de subiectis quatuor oppositionibus prædicetur, ab his quoq; diffinitio nõ oberret. Sunt enim opposita quæ in eodem, secundum idem, in eodem tempore, circa unam eandemq; rem, simul esse non possunt, quod per singula quæq; pergentibus in singulis oppositis inuenitur. Nanq; album & nigrum quę sunt contraria uno eodemq; tempore circa unum idemq; corpus partemq; corporis simul esse non possunt, nec seruus atque dominus eiusdem, eodem tempore idem seruus idem dominus est, nec habitus & priuatio, quis enim dicat in eodem oculo uno eodemque tempore & uisum posse esse & cęcitatem? Iam uero affirmatio & negatio quam repugnantes sint, quãq; in eodem simul esse non possint, nulli dubium est. Quare si ea quæ sub oppositione ponuntur, oppositionis nomen diffinitionemq; suscipiunt, quid est dubiũ oppositionem non æquiuocè prædicari? His igitur positis ad eorum distantias differentiasq; ueniamus.

Quæcunq; igitur ut relatiua opponuntur, ea ipsa quę sunt oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ea, ut duplũ dimidij ipsum quod est, alterius dicitur duplum, alicuius enim duplum, sed & scientia scibili tanquã relatiua opposita est, & dicitur scientia hoc ipsum quod est scibilis, & scibile hoc ipsum quod est ad oppositum dicitur, id est, ad scientiam. Scibile enim aliquo dicimus scibile, id est scientia. Quęcunq; ergo opposita sunt tanquã ad aliquid, ipsa, quę sunt aliorũ dicunt, aut quomodocunq; ad se inuicem. Ea quidem huius oppositionis quę secundum relationem dicuntur, & per seipsa plana atq; uulgata sunt, & superiori relationis disputatione iam cognita. Illa enim sunt ad aliqd quæcunq; id quod sunt aliorũ dicuntur, uel quomodolibet aliter ad ea, ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus, & magnum ad paruum dicitur, & rursus paruum refert ad magnũ, Quod si hoc in relatiuis omnibus inuenit, nulla est dubitatio, quin etiam in his hoc deprehendi possit, quę secũdum ad aliquid opponunt,

ut ea

ut ea ipſa id quod ſunt oppoſitorū dicātur uel quomodolibet aliter ad oppoſita, ut ſi eſt ſeruus domino oppoſitus, dominus ſerui dicatur, id eſt oppoſiti ſui, & rurſus ſi dominus ſeruo oppoſitus eſt domini ſeruus dicatur. Paruum uero ad magnū, & magnum ad paruum, id eſt ad oppoſitū ſibi. Atq; hoc quidem in omnibus ſecundum ad aliquid oppoſitionibus inueniri neceſſe eſt. Quocirca ſit hęc proprietas eorum quæ ſecundū ad aliquid opponuntur, quòd ea ipſa quę ſunt ad oppoſita referūtur, & ipſorum eſſe dicuntur. His ergo ante conſtitutis docet differē etiam, qua inter ſe ea quę ſecundum contrarietatem dicuntur, uel ea quæ ſecundum ad aliquid, diſcrepant atque diſſentiunt, ait enim:

> Illa uero quę ut cōtraria opponuntur, ipſa quidem quæ ſunt nullo modo ad ſe inuicem dicuntur, contraria uero ſibi inuicem dicūtur, neq; enim bonum mali dicitur bonum, ſed contrarium, nec album nigri album, ſed contrarium, quare differunt à ſe inuicem hę oppoſitiones.

Dictum eſt in his quæ ſecundū ad aliquid opponuntur, quod ea ipſa id quod ſunt ad id quod ſibi eſt oppoſitum dicerentur. Contraria uero & ipſa quidem opponuntur ſibi, ſed id quod ſunt ad oppoſita non dicuntur, contraria autē dicuntur. Hoc autem huiuſmodi eſt. Bonum malo contrariū dicimus eſſe, & rurſus malum bono. Nigrum quoq; albo cōtrarium putamus, nihilominus quoq; album nigro. Sed cum hoc arbitramur, non tamen dicimus ea id quod ſunt eſſe oppoſitorum. Si enim diceremus id quod eſt bonum eſſe oppoſiti ſui, non diceretur bonum malo eſſe cōtrarium, ſed bonum eſſe mali bonum. Nec ita prædicationem quis faceret nigrum albo eſſe contrarium, ſed nigrū albi eſſe nigrum. Hoc eſt enim id quod eſt nigrum dici ad oppoſitum ſuum. Si quis dicat nigrum albi eſſe nigrum, quod quoniam non dicitur, ea ipſa quæ ſunt non dicuntur oppoſitorū, ea, ſcilicet, quæ ſibi ut contraria uidentur opponi. Sed quoniam dicimus bonum malo contrarium, & nigrum albo contrarium, quanquam id quod ſunt oppoſitorum non dicantur, tamen ad oppoſita ut contraria nominantur. Atq; hoc eſt quod ait: Ipſa quidem quæ ſunt nullo modo ad ſe inuicem dicuntur. Contraria uero ſibi inuicem dicuntur. Nō enim dicitur bonum mali bonum, hoc eſt enim id quod eſt oppoſiti prædicare, ſed dicimus bonum malo contrarium. Quocirca differunt ea quæ ſimiliter ad aliquid opponuntur, his quæ ſecundum contrarietatem ſibi ſunt oppoſita, quod ea quidem quæ ſecundum relationem oppoſita ſunt, id quod ſunt oppoſitorū dicūtur. Illa uero quę ut cōtraria, ipſa quidē quod ſunt oppoſitorū nomine minimè, ſed tantum cōtraria prędicantur, ut bonum contrarium eſſe dicatur oppoſiti ſui non boni. Dicimus enim bonum malo contrarium, cum non dicamus bonum mali bonum. Sed quoniā differentiam ſecūdum ad aliquid oppoſitionis contrarioruḿq; monſtrauit, ipſorum inter ſe contrariorum differentiam diſcrepantiaḿq; perſequitur.

> Quęcunq; uero contrariorum talia ſunt, ut in quibus nata ſunt fieri, uel de quibus prędicantur, neceſſarium ſit alterum ipſorum ineſſe, nihil horum eſt medium. Quorum uero non neceſſarium eſt alterum ineſſe, horum aliquid eſt medium omnino, ut languor & ſanitas in corpore animalis natura habent fieri, & neceſſariū eſt alterum eſſe animalis in corpore, uel languorem uel ſanitatem, par quoq; & impar de numero prædicātur, & neceſſarium eſt alterum in numero eſſe aut impar aut par, & nihil eſt in medio eorum, neq; inter languorem & ſanitatem, neq; inter par & impar. Quorum uero nō eſt neceſſarium alterum ineſſe, horum eſt aliquod medium, ut nigrum & album in corpore natura habent fieri, & non eſt neceſſarium alterum horum ineſſe

corpori, non enim omne corpus aut album, aut nigrum eſt, prauum quoq; & ſtudioſum prædicantur quidem de homine, & de alijs multis, ſed non eſt neceſſariũ alterũ horũ ineſſe illis de quibus prædicant, non enim omnia uel praua, uel ſtudioſa ſunt, ſed eſt horũ mediũ aliquid, ut albi quidẽ & nigri, fuſcum & pallidũ, & quicunq; alij colores, praui uero & ſtudioſi, q̃ neq; prauũ, neq; ſtudioſum eſt. In aliquibus itaq; nomina poſita ſunt ijs, quæ media ſunt, ut albi & nigri, fuſcum & pallidũ, & alij colores. In aliquibus autem nomina quidem medio aſſignare promptum nõ eſt, ſed per utrorunq; extremorum negationem quod medium eſt, determinatur, ut, neq; bonum, neq; malum, neque iuſtum, neque iniuſtum.

Breuis contrariorũ partitio hoc modo facienda eſt. Cõtrarſorum alia ſunt habentia medietatẽ, alia uero nõ habentia, & eorũ quorũ eſt aliquid mediũ, in alijs plures medietates, in alijs uero una tantum medietas inuenitur. Atq; horum aliquæ medietates proprijs nominibus appellantur, in aliquibus uero ipſæ quidem medietates proprijs appellationibus carent, contrariorum uero negatione ſignantur. Sed hæc quæ dicta ſunt, à primordio repetentes proprijs probemus exemplis. Illa uero contraria quæ medio carent talia ſunt, ut neceſſe ſit alterũ eorũ proprio ineſſe ſubiecto, ut eſt ægritudo & ſanitas. Omne enim corpus in quo ægritudo ſanitasq; uerſatur, aut ægrum aut ſanũ eſt. Atque ideo quoniam ægritudo & ſanitas medietate carent, alterutrum eorum inerit ei ſubiecto, in quo utraque nata ſunt fieri, & de quo prædicantur. Nam quoniam in corpore animalis ſanitas & ægritudo fieri nata eſt, id eſt ita fieri ſolet, & ita omne natũ eſt animal, ut aut ſanum eſſe poſſit aut ægrũ. Et quoniam de animalis corpore aut ſanũ, aut ægrũ prędicat̃, neceſſe eſt quoniam hæc medio carent in omni corpore animalis, aut ægritudinẽ, aut ſanitatem eſſe. Quocirca eorũ quæ medio carent, neceſſe alterũ intereſſe ſubiecto, & quæcũq; talia ſunt, ut alterũ ipſorum ſubiecto ineſſe neceſſe ſit, nulla inter ea medietas claudit̃. Illa uero contraria in quibus aliqua medietas eſt nõ ſunt talia, ut eorũ neceſſe ſit alterũ ineſſe ſubiecto. Nam in illis quæ medio carẽt, idcirco alterutrũ ſubiecto ineſſe neceſſe eſt, q̃ eorũ medietas nulla eſt quę poſſit interea ſubiectæ ineſſe ſubſtãtię, ut in numero quoniã paritas & imparitas mediũ nihil habẽt. (Omnis enim numerus aut par aut impar eſt, nec eſt q̃ p̃terea numero ineſſe poſſit) ideo omnis numerus aut par aut impar eſt. In his uero quę inter ſe meditatẽ aliquã cõplectunt̃, nõ eſt neceſſe ſemp alterũ contrariorũ ineſſe. Poteſt nanq; ineſſe medietas, ut in colore, quoniã album atq; nigrũ cõtrarietatis uice diuerſa ſunt, habent autem mediũ quod eſt rubrum uel pallidũ, idcirco non omne corpus uel album uel nigrũ eſt, quoniam poteſt aliquando in ſubiectis corporibus albi atq; nigri medietas inueniri. Videmus nanq; rubrũ corpus, ut roſam multoſq; p̃terea flores, quos uerni temporis clementia parturit. Rectè igitur dictum eſt, eorum quorum non ſunt aliquæ medietates alterũ ſemper ineſſe ſubiectis, & in quibus neceſſe eſt alterũ ineſſe, fieri nõ poſſe quin illic medietas ulla ſit. Eodẽ quoq; modo & quę medietates habẽt, nõ neceſſario alterutra ſubiectis ineſſe, & quę nõ eſt neceſſe alterutra ſubiectis ineſſe, nõ eſt dubiũ, quin illic quędã poſſit eſſe medietas, ſed in aliquibus quidẽ plures, in aliquibus aũt una eſt medietas, ut in colore inter albũ atq; nigrum plures medietates ſunt. Eſt enim (ut dictũ eſt) rubrũ, eſt quoq; pallidũ, eodem quoq; modo uenetum, & multa p̃terea huiuſmodi. In calido uero atq; frigido una medietas eſt, quę dicitur tepor. Horũ autem quibus una medietas eſt, in alijs nomen eſt poſitũ, in alijs non. Et poſitum quidem nomen eſt, ut inter calidũ frigidũq;, hanc enim medietatem tepidũ eſſe prædicamus. Non eſt uero poſitũ in eo quod Ariſtoteles ipſe ſic dixit: Improbi uero & probi, quod neque probum eſt, neque improbum.

Nam

Nam quoniam bonũ atq; malum ſibi ſunt cõtraria, nõ autem neceſſe eſt omne quod boni maliue ſuſceptibile eſt, uel bonũ eſſe uel malum, idcirco dixit bonum malumq; cum ſint cõtraria, habere quandam medietatẽ, cui nomen poſitũ quidem non ſit, ſed nihilominus eam quis inter has contrariorũ naturas inueniet. Nam quod dictũ eſt à poſterioribus inter bonũ malũq; eſſe ea quæ dicant indifferentia, ut intereſt uirtutẽ atq; turpitudinem, quæ utraq; ſibi ſunt cõtraria, diuitiæ & pulchritudo, quæ (ut Stoici putant) neq; mala, neq; bona ſunt, atq; idcirco indifferentia nominauere, ſed hoc ipſum q; dicimus indifferens apud priores nomẽ nõ erat, & à poſterioribus inuentũ eſt. Ariſtoteles autem qui hoc nomine uſus nũquam eſt, ait probum atq; improbum habere quidem aliquã medietatẽ, uerũtamen eam nullo nomine nuncupari, ſed eam utriuſq; cõtrarij negociatiõe diffiniuit. Ait enim medietatẽ probi atq; improbi eſſe, quod neq; probum eſſet neq; improbum, ut iuſti atq; iniuſti medietas eſt, quod neq; iuſtum, neq; iniuſtum eſt. Sed ne uideatur inconueniens aliquid negationibus diffiniri, ipſe ait: In aliquibus uero non eſt nomine aſſignare medietatẽ, utriuſq; uero negatione diffinitur. Nanq; ubi eſt una medietas, ſi utraq; cõtraria ſint remota, ſola tantum medietas permanebit, ut in eo quòd eſt bonũ & malum, quoniam his una medietas eſt, ſublato bono atq; malo, ſolum quod neq; bonũ, neq; malum eſt relinquitur. Quocirca tota rurſus diuiſio breuiter aſſumẽda eſt. Eorum quæ ſunt cõtraria quorum neceſſe eſt ſemper alterum ineſſe in his, in quibus ea ſecundum propriam naturam ineſſe cõtingunt, ea nullam inter ſe tetinent medietatẽ, ut in corpore ſanitas & ægritudo, in numero paritas atq; imparitas. Quæcũq; uero in his in quibus eſſe poſſunt, non ita ſunt, ut eorum neceſſe ſit alterũ ineſſe, hæc aliquam inter ſe qualitatem medietatis amplectuntur, ut albedo atq; nigredo, rubrũ, frigidum atq; calidum teporem. Horum autẽ alia ſunt quæ unã ſolam cõtinent medietatẽ, alia uero quæ multas, & multas, ut inter album atq; nigrum, pallidũ, uenetum, quæ medietates ſunt. Inter calidum atq; frigidũ una ſola eſt medietas, tepor. Horũ autem quę unã retinent medietatem, in alijs nomina ſunt poſita, ut in eo ipſo calore ac frigore. Eſt enim tepor medietas caloris atque frigoris. In aliquibus uero nomen poſitum non eſt, ut in eo quòd eſt bonum atq; malum, iuſtum atque iniuſtũ. In his enim medietas nomẽ poſitum non habet, ſed utrorumq; cõtrariorum negationibus diffinitur, ut dicamus eam eſſe boni atque mali medietatem, quod neque bonum eſt neque malum, eamq; eſſe iuſti & iniuſti medietatẽ, quæ utraque cõtrarietate ſummota, utrorumq; negatione relinquitur, ut eſt neque iuſtum, neque iniuſtum.

Priuatio autem & habitus dicitur quidem quæ habent fieri circa idem aliquid, ut uiſio & cæcitas circa oculum. Vniuerſaliter autem dicendo, in quo natus eſt habitus fieri, circa hoc idem dicitur utrumq; horum.

Ordine tertiã ſpeciem propoſitę oppoſitionis exequitur eam quæ ſecũdum habitũ priuationemq; dicitur, atque in ea unam ſimilitudinem poſuit, quæ illi eſt cum contrarietate coniuncta. Nam ſicut ea quæ ſunt cõtraria circa idem ſunt, ut album, quoniam ſemper in corpore eſt, nigrũ quoq; ſemper eſt in corpore, & iuſtitia, quoniam ſemper animo inſerta eſt, iniuſtitia quoque mentis eſt uitium, ita quoq; ea quę ſecundum priuationẽ habitumq; dicuntur, circa idem ſemper neceſſe eſt inueniri, ut quoniam uiſus habitus eſt (habemus enim uiſum) & uiſus eſt in oculo & circa oculum. Cæcitas quoque quę priuatio uiſus eſt, pręter oculum non eſt. Auditus etiam qui habitus eſt, quonã circa aures eſt, eius quoq; priuatio quæ ſurditas dicitur, ab auribus nõ recedit, ita quoq; & circa q fuerit habitus, circa idem ipſum illius habitus priuatio conſideratur. Atq; hinc regulam dat. Vniuerſaliter enim dicit in quo ſit habitus in eo fieri priuationem. Quid uero ſit priuari, continuata diſpoſitione ſubiunxit:

Priuari autem tunc dicimus unumquodque ſuſceptibiliũ habitus, quãdo id

quod natum eſt habere,& quando natum eſt habere,nullo modo habet.

Quid ſit priuatio hac Ariſtoteles diffinitione concluſit. Neq; enim quæcũq; non habent uiſum,cæca dicuntur,nec uero ſurdũ eſt omne quod non ſentit auditum, nemo enim neque parietem cęcũ dixerit,nec ſurdum lapidem,nec quicquid huiuſmodi eſt. Sed ea ſola priuari dicimus habitu,quæcũq; aut habuere habitũ eoq; caruere,aut habere potuere & non habent. Parietẽ autem idcirco non dicimus cæcũ, quod in eo uiſus naturaliter uenire non potuit. Paruos uero catulos quibus uiſus non eſt,non ſatis digne aliquis cæcos eſſe pronunciet. Eo enim tempore nondũ naturaliter uiſum habere poſſunt. Si uero exhauſtis diebus quibus his oculi patefieri & lucẽ haurire naturaliter poſſunt,nõ habeant uiſum,eos cæcos eſſe manifeſtum eſt. At uero neq; oſtrea dicuntur edentula,quoniã naturaliter non habent dentes,ſed nec infantulos quibus adhuc nondum huiuſmodi ætas eſt,ut habeant dentes, uocamus edentulos, ſed ſi aut is qui ante habuit,dentes amiſerit,aut quo iam tempore habere naturaliter debet,dentes non habet,ut ſi quis puerorum ſeptimo anno omnino nullum creauerit,illos iure edentulos appellamus,atque hoc eſt,quod ait:

Edentulum enim dicimus non qui non habet dentes,nec cæcum qui nõ habet uiſum,ſed quando qui debuit habere nõ habet. Quædã enim a generatione neq; dentes,neq; uiſum habent,ſed non dicũtur edentula neq; cęca.

Hoc eſt,non omne quod nõ uidet cæcũ,nec quod dentes nõ habet,edentulum appellamus. Plura enim ſunt quę aut omnino aut certo tẽpore naturaliter hæc habere nõ poſſunt, ſed eſt illa priuatio quoties is habitum non habet, qui habere naturaliter poteſt,& eo tẽpore cum iam per naturã illius eſſe cõpos habitus poſſit,uel ſi habẽs quis retinẽsq; habitũ,illũ cuiuslibet incurſione caſus amiſerit,ut in pueris iam adultis ſi non habeant dentes. Nam quoniam homines ſunt poſſunt habere, quod ſi habentes amiſerint, edentuli dicuntur, ſi uero omnino non creuerint dentes, quoniam iam pueris atque adultis ut dentes haberent,naturaliter poterat euenire, id quod caſu aliquo uel ægritudine officiente factum eſt, eos edentulos & habitu dentium priuatos eſſe nominamus.

Priuari uero & habere habitũ,non eſt habitus & priuatio,habitus enim eſt uiſus. Priuatio uero cæcitas,habere autẽ uiſum,non eſt uiſus,nec cæcũ eſſe, cæcitas,priuatio enim quædam eſt cæcitas,cæcum uero eſſe priuari & non priuatio eſt.

Hic ueriſſima ratione monſtratur utrũ ea quæ ſub priuatione atq; habitu cadant,priuationes ſint atq; habitus, an minimẽ, nam quoniã habitus eſt uiſus, priuatio uero cæcitas,ſub habitu uero eſt habere uiſum,& ſub priuatione eſſe cæcum, utrũ habere uiſum idem ſit quod ipſe qui habetur uiſus,& utrũ idem ſit cæcum eſſe quod cęcitas, perſpicaciter intuentibus aliud quoddã eſt habere aliquid,quod habetur. Tres nãq; res ſunt in eo in quo eſt habitus,is qui habet,ea res quæ habetur,& habere,ut eſt is qui uidet,& ipſe uiſus,& hoc ipſum q; ex utriſq; fit ex eo,ſcilicet,qui uidet & uiſu,quod eſt uidere. Diſtat autem & uidere ab eo qui uidet, & hoc ipſum uidere rurſus a uiſu. Aliud eſt enim id quod fit,quam is qui facit. Videre autẽ uidẽs operatur,aliud eſt igitur uidere quam uidens. Diſtat autem uidere etiã a uiſu,aliud namq; eſt id quod fit,q; id per quod aliquid geritur,uidere autem per uiſum fit. Diſtat ergo uidere ab eo ipſo (qui ipſum uidere efficit) uiſu,ſed uidere uiſum habere eſt,uiſum autẽ habere habitũ retinere eſt,& uiſus habitus eſt. Nõ eſt igitur idem habitus & quid eſt ſub habitu, id eſt quẽlibet habitũ retinere. Eodẽ quoq; modo etiã in priuatione,& illic quoq; tres ſunt res, is qui priuatur, hoc ipſum quod fit, id eſt priuari,& ipſum quo quis priuat, ideſt ipſa priuatio. Quod ſi diſtat is qui habet,eo ipſo quod eſt habitum habere. Diſtat & is qui priuat eo quod eſt priuari. Quod ſi etiam diſtat quod eſt habere habitũ illo

illo ipso habitu qui habetur. Distat necessario id quod est priuari illa ipsa, scilicet, priuatione qua quisq; priuatur: Quare neq; id quod sub habitu est habitus appellari potest, neq; id quod sub priuatione priuatio. Rectè igitur dictum est habitū habere non esse habitum, priuariq; non esse priuationem, cui rei aliqua quædam ualidior uis argumentationis adiungitur, quam Aristoteles ita pronunciat.

Amplius si idem esset cæcitas & cęcum esse, utrūque de eodem prædicāretur. Sed cęcus dicitur homo, cæcitas uero nullo modo homo dicitur.

Si idem inquit esset cæcitas quod est esse cæcum, de quocūque cæcum esse diceretur, de eo quoque cæcitas prædicaretur, sed cæcum dicimus esse hominem, cæcitatem uero ipsum hominem nullus dicit, quare quoniam in utrisque diuersa est prędicatio, & de quo cæcitas dicitur, nō de eo dicitur, cæcum, rursumq; de quo cæcum esse prædicatur, is cæcitas dici non potest, non est dubium, quin aliud sit cęcū esse quàm cæcitas, id est priuationem esse aliud quàm priuari, sed quamuis distent, æquali tamen oppositionis uice funguntur, quod ipse loquitur sic.

Opposita uero etiam hæc uidentur esse, priuari & habitū habere, sicut priuatio & habitus, modus enim oppositionis idem est, nam sicut cæcitas uisui opposita est, sic cæcum esse ad uisum habere oppositum est.

Æqua namq; proportione sibi priuatio atq; habitus opponūtur, & ea quę sub priuatione habitumq; claudūtur. Cur enim si priuatio atq; habitus, id est uisus & cæcitas sibi sunt opposita, non etiam uidere atq; esse cęcū eodē modo inuicē sibimet opponantur. Quare quanquam hæc distent, tamen modus in his oppositionis æqualis est.

Non est autem neque id quod sub affirmatione & negatione iacet, affirmatio & negatio, affirmatio namq; oratio est affirmatiua, negatio autem oratio negatiua, horū uero quę sub affirmatione & negatione sunt, nullum est oratio, sed res ipsæ. Dicūtur autem etiā hæc esse opposita alterutris, sicut affirmatio & negatio, nam in his, modus oppositionis est idem. Sicut enim affirmatio aduersus negationem opposita est, ut quæ sedet ei quæ non sedet, sic & res quæ sub utroque positæ sunt, sedere quempiam & non sedere.

Ad quartā oppositionis speciem transitū fecit, quæ secūdum affirmationē negationēq; dicit. Affirmatio autē est quæ aliquā rem alicui quadā participatione cōiungit. Negatio uero quę aliquā rem ab aliqua re quadā separatione disiungit, ut est omnis homo est animal, animal enim ad hominē hæc oratio iungit. Participat enim homo proprio genere, scilicet animal, negatio uero, homo lapis nō est. Disiungit enim naturam lapidis ab humanitate qui negat, sed multa de his in lib. de interpretatione dicenda sunt. Quare plenior horum disputatio in tempus aliud differatur. Aristoteles uero simplicissimè & penè incuriosè propter eos qui instituuntur diffinitiones affirmationis negationisq; signauit, dicens negationē affirmationemq;, affirmatiuas esse negatiuasq; orationes. Quod si examinatius ac subtilius definisset, affirmationem per affirmatiuam orationē non diffiniret. Nam si dubiū est quid sit affirmatio, nihilo magis clarum atq; perspicuū est quid sit affirmatiua oratio. Idcirco quod si quis nescit quid sit affirmatio, idem sine dubio nesciturus est quid oratio sit affirmatiua. Sed idcirco hic indulgentius terminauit, quod in libro περὶ ἑρμηνείας utriusq; uerā plenāq; uim diffinitionis aptauit. Eadem quoq; in his ratio est quæ sunt sub affirmatione & negatione, quę in his quæ sub priuatione atque habitu ponebantur, nam sicut nō est idem habitus atq; priuatio, quod habere habitum atque priuari, ita non idem est affirmationem & negationē esse quod est sub affirmatione & negatione. Affirmatio est, uerbi gratia, sedet Socrates, negatio uero, non sedet Socrates. Sub affirmatione au-

tem hoc ipſum ſedere Socratẽ, id eſt hoc quod ſub affirmatione dicit facere. Sub negatione uero nõ ſedere Socratẽ, id eſt non facere id ꝙ negatio ſubmouet, hoc autem ita probatur, quod omnis affirmatio omnisq; negatio, orationes ſunt, ſicut eorum ſupradicta diffinitio determinatioq; mõſtrauit. Sedere autem & non ſedere, id eſt facere & non facere, orationes non ſunt, quod ſi affirmatio & negatio orationes ſunt, dicitur id quod ſub affirmatione & negatione eſt, ea ipſa affirmatione & negatione diſtare. Sed in hoc ſeruant illam quoq; ſimilitudinem, quod ea ipſa ſibi ſunt oppoſita, quæ ſecundũ affirmationem negationemq; dicuntur. Sicut enim ipſa affirmatio quæ dicit, ſedet Socrates, & quæ dicit, nõ ſedet Socrates, ita quoque idipſum quod eſt ſedere Socratẽ, & non ſedere, certa ratione ſimilitudinis opponũtur. Sed quoniã quatuor ſpecies oppoſitionis dictę ſunt, nunc Ariſtotelis ueſtigia perſequentes, earum differentias colligamus quæ ſunt numero ſex, nam ſi quæ res ſint quatuor, easq; differre à ſe ac diſtare uolumus. Sex ſolas differentias inuenimus. Cum enim primã differre à ſecunda ac tertia atq; quarta ponimus, tres ſunt differentiæ. Item ſecundã rem à prima re differre oſtendere atq; demonſtrare ſuperfluũ eſt. Cum enim primæ rei ad ſecundã diſtantiã colligeremus, quid ſecũda diſtaret à prima docuimus. Relicta igitur primę ad ſecundã rem differentia, ſecundę & tertię, item ſecũdæ quartęq; differentiæ monſtrabũtur, quæ ſunt duæ, quę tribus ſuperioribus iunctæ quinq; ſolas efficiũt. Reſtat tertię rei quartęq; diſtantia. Nam primæ ad ſecũdam atq; tertiam demonſtrata eſt diſcrepãtia, cũ primã à ſecunda diſtaret, atq; eodẽ modo à tertia monſtrabamus. Id his probatur exemplis. Nam cum oppoſitio ea quæ eſt ſecundũ ad aliquid, ab his oppoſitionibus quæ ſunt ſecundũ cõtrarietatẽ priuationem atq; habitũ, atque affirmationem & & negationem diſtare proponitur, tres ſunt differentiæ. Cum uero ea quæ ſecundũ priuationem atq; habitum oppoſitio eſt, à cõtrarijs, & ab affirmatione negationeq; diſcrepat, duæ ſunt differẽtiæ, quæ iunctæ ſuperioribus quinq; perficiũt. Idcirco enim quid diſtaret habitus atque priuatio, ea oppoſitione quæ relatiua eſt ꝓtermiſimus, quoniã prius mõſtrauimus quid relatiua oppoſitio ab habitu priuatione neq; differret, nõ eſt enim dubiũ, æquã eſſe in utriſq; differentiã, cũ una ab alia diſcrepauerit. Reſtat una ſola differentia quæ eſt contrariorũ ad affirmationem ſcilicet, & negationem. prętermiſſa namq; eſt contrariorũ differentia, de relatiua ſcilicet, & ſecundum habitum priuationemq; oppoſitione, quid hæc ſuperius à cõtrarietate diſtaret, monſtratum eſt. Quare quoniam quot ſunt horum differentiæ cognitum eſt, ad ſequentis operis ordinem ueniamus.

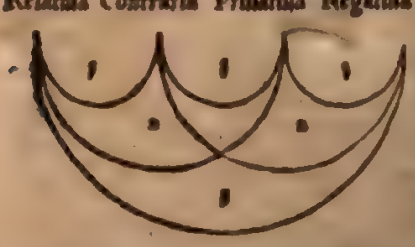

Quod autẽ priuatio & habitus non ſic opponũtur ut ad aliquid, manifeſtum eſt, neq; enim dicitur hoc ipſum quod eſt oppoſiti, uiſus enim non eſt cæcitatis uiſus, nec alio ullo modo ad ipſum dicitur. Similiter autẽ neque cæcitas, ſed priuatio quidẽ uiſus cæcitas dicitur, cæcitas uero uiſus non dicitur. Amplius ad aliquid omnia, reciprocè dicuntur, quare & cæcitas ſi eſſet eorum quæ ad aliquid ſunt, utique conuerteretur ad illud ad quod dicitur, ſed non conuertitur, neque enim uiſus dicitur cęcitatis uiſus.

Et cætera quidẽ quæ ſunt differẽtia perſpicuè ſuperius in contrariorũ differẽtia relatiua oppoſitione ante pręmiſſa ſunt. Vnã namq; differẽtiã contrariorũ relatiuorũq; dixit eſſe, ꝙ cõtraria nõ ita ut ea quæ ſunt ad aliquid cõuerterentur. Neq; enim quis pronũciat malitiã bonitatis eſſe malitiã, neq; bonitatẽ malitiæ eſſe bonitatẽ, uelut ſi

ſium

lium patris esse filiũ, rursusq; patrẽ filij patrem. Eadẽ quoq; & in his quæ secundum priuationẽ habitũq; reddũtur, dicitur differẽtia. Nam sicut ea quę sunt ad aliquid opposita, aduersum semetipsa redduntur, & omnia ad opposita prædicãtur, nõ eodem modo in habitu atq; priuatione est. Nullus enim dicit cæcitatis esse uisum, nec rursus uisus esse cæcitatem. Quocirca si ea quę sunt relatiua ad opposita prædicãtur, cõuersimq; dicũtur (cũ enim sit oppositus filio pater, pater filij dicitur, scilicet ad oppositum, rursusq; conuertitur ut patris filius appelletur) quoniã hoc in his quæ sunt secundum priuationẽ & habitũ non dicitur. Neq; enim cum sit uisus oppositus cęcitati, secundũ priuationẽ atq; habitũ dicit uisus cęcitatis, id est nunq; secundũ hanc oppositionẽ aliquid oppositi prædicat neq; cõuertitur, neq; enim dicitur cęcitas uisus, rectè priuatio atq; habitus nõ in eadẽ qua relatiua, sed in alia specie numerata sunt.

Quod autem neq; ut contraria opponuntur ea, quę secundum priuationem & habitũ dicuntur, ex his manifestũ est. Quorũ enim cõtrariorum nihil est medium, necesse est in quibus nata sunt fieri, aut de quibus prędicantur, alterum ipsorũ inesse semper, horum enim nihil erat medium, quorũ alterũ necessarium erat inesse susceptibili, ut languorẽ & sanitatem, & impar & par. Quorũ uero aliquod est mediũ, nunquã necessitas est omni susceptibili inesse alterũ, neq; enim necesse est omne susceptibile candidũ uel nigrum esse, neq; frigidũ, neq; calidũ, horũ enim medium aliquid nihil prohibet esse, horũ etiã erat aliquid mediũ, quorũ non erat necessariũ alterũ inesse susceptibili, præter illa quibus naturaliter unũ inest, ut igni calidũ esse, & niui candidũ. In his enim determinate necessariũ est alterũ inesse & nõ alterutrũ, non enim possibile est ignem frigidũ esse, neq; niuem nigrã. Quare omni quidẽ susceptibili non est necessarium alterum eorũ inesse, sed solum quibus naturaliter unũ inest, his determinate unũ, non alterutrum inesse contingit.

Prolixitatem textus idcirco contraxi quod & ea ipsa quæ dicuntur, suprà iam dicta sunt, nec longior ordo possit aliquod creare fastidiũ, quod nos hac textus diuisione seiunximus, & prius quidem proponit ante oculos, omnes inter se contrariorũ differentias, quas ipse quantũ potero breuissimè cõmemorabo, ait enim: Contrariorum quę medijs carẽt, semper alterũ inesse ei quod illas cõtrarietates suscipere potest, ut ægritudo & sanitas, quoniã semper in animalis corpore reperitur, & ea sine ullo est aduersus suum contrariũ medio. Idcirco omne corpus animalis semper aut ęgrotat, aut sanũ est, & semper alterũ aut sanitatis aut ægritudinis inest ei, quod has suscipit cõtrarietates. Eorũ uero cõtrariorum quæ habent aliquã medietatem, nõ necesse est semper alterũ inesse ei cui accidunt, ut albũ atq; nigrũ, cum sint utraq; cõtraria, quoniam habent aliquã medietatem, ut rubrũ, ueniunt autem semper in corpora, non necesse est omne corpus fieri, aut albũ aut nigrũ. Quoniã potest aliquãdo cõtingere, ut illa eorũ medietas corpori cuilibet eueniat, atq; hoc ita est in ijs quæ medio nõ carẽt, quæ ipsa mediata uocamus, exceptis his quibus una cõtrarietas est insita per naturã, ut nix alba est, ignis calidus. In his enim unã semper necesse est euenire nõ aliã, nec utrũlibet, sed diffinite unã, id enim nõ uenit in ignẽ, ut aliquando sit calidum, aliquando frigidũ, aliquãdo uero ꝙ horũ medietas est tepidũ, sed semp naturali calore succendit, nec nix aliquãdo fit nigra, nec rursus rubea, nec ullis alijs coloribus ꝓmutatur, sed solũ semp alba est. Cũ hæc ita sint ea quę secũdũ habitũ priuationẽq; oponũtur, si & ab his cõtrarijs distare mõstrata sint quę medijs carẽt, & ab his quæ intra se quandã medietatẽ qualitatis includũt, & ab his quoq; quę cũ mediata sint, tamen diffinite alicui insunt, perfectè monstratum est ea quæ secundum habitum & priua-

tionem ſunt à contrarijs diſcrepare, quare quid diſtent Ariſtotele teneamus autore.

In priuatione uero & habitu neutrum horum quę dicta ſunt, uerum eſt, neq; enim ſemper ſuſceptibili neceſſarium eſt alterum ineſſe eorum. Quod enim nondū naturā habet ad uidendum, neq; cæcum, neq; uiſum habens dicitur. Ideoq; nō erunt hæc talium cōtrariorum, quorum nihil eſt mediū, ſed neq; quorū eſt medium, neceſſariū enim eſt omni ſuſceptibili alterū iſtorū ineſſe. Quādo enim iam natum fuerit ad habēdum uiſum, tunc aut cæcum, aut habens uiſum dicetur, & horū nō determinate alterū, ſed alterutrū cōtingit, non enim neceſſariū eſt, uel cæcum, uel habēs uiſum eſſe, ſed quod cōtingit. In cōtrarijs autē quibus mediū eſt, nunquā neceſſarium fuit omni ſuſceptibili alterū ineſſe, ſed quibuſdā, & his determinate unum, ſed nō quod cōtingit, unde palàm eſt quod ſecundum neutrum modum tanquam cōtraria, oppoſita ſunt hæc, quę ſecundum priuationem & habitum opponuntur.

Dat primo differētias quibus ea qua ſunt ſecundū habitum & priuationē oppoſita, ab ijs quę ſunt immediata cōtrarijs diſtent. In his enim cōtrarijs quæ medium non habent, ſemper neceſſe eſt ipſorū alterum ineſſe eiq; his ipſis ſubiectū eſt. In habitu uero & priuatione nō ita eſt. Non enim ſemper quælibet res aut habitū habet aut priuationem, ſed eſt tēpus quādo utrumq; nō habeat, ut catuli quibus nondū per naturam oculi patent. Illos enim nec habere habitū dicimus, quoniā non uident, nec priuatos uiſu, quoniā paruuli adhuc uiſum per naturā habere nō poſſunt. Igitur horū quæ ſibi ſecundum priuationē habitumq; ſunt oppoſita, non ſemper alterū ſubiecto ineſt eorū. Sed eorū quæ ſunt cōtraria immediata, id eſt medio carētia, ſemper alterum ſuſceptibili ineſt. Diſtat igitur ea quæ ſecundū habitum & priuationē eſt oppoſito, ijs quæ ſecundum cōtraria putātur opponi. Sed quoniā ſunt quędā cōtraria quæ inſunt alicui per naturā, ut niui albū, igni calidū, coruo nigrum, etiā ab his diſcrepat oppoſitio priuationis & habitus. Ea enim quæ per naturam inſunt, diffinita ſunt, & nullo modo permutantē, ut eſt album niui. Nō enim nix aut alba aut nigra eſt, ſed tantū alba, & coruus nō aut albus aut niger, ſed ſolū niger. In priuatione uero & habitu una res eſſe nō poteſt diffinita, ſed ſemper aut priuatio cōtingit, aut habitus, & hoc eſt quod ait, & horū nō diffinite alterū, ſed aut hoc, aut illud. Neq; enim neceſſe eſt aut cæcū eſſe, aut habētē uiſum diffinite ſubaudiendū eſt, catulus enim qui p naturā nondū uidet, aut habitū habiturus eſt, id eſt uiſum, aut eo priuādus eſt, ut ſit cęcus, ſed nō diffinite unū, ſed aut hoc aut illud indiffinite cōtingit. Diſtat igitē hæc oppoſitio his contrarijs quæ aliquibus per naturā immutabiliter accidūt. Reſtat igitur ut his cōtrarijs quę mediata ſunt, hanc oppoſitionē differre doceamus. In illis enim non ſemper neceſſe erit cōtraria ineſſe ſubiecto. Idcirco q eorū medietates poſſint ſubiectis euenire ſubſtātijs, ut album uel nigrū quod nō eſt alicui per naturā, ſed tātum ſecundū accidens. Poſſunt enim utraq; nō eſſe in corporibus, quoniā his uel rubrū uel pallidū, quæ ſunt eorū medietates eueniunt. In priuatione uero id & habitu nō eſt. Quando enim poterit per naturā habere habitū, utriſq; quæ ea ſuſcipiūt, carere non poſſunt. Catulus enim cū per naturā uidere potuerit, aut habitū habere dicitur, & eſt uidens, aut priuationē, ſi fuerit cæcus. Ita ſemper ab eo tēpore quo illi per naturā utrumlibet habere cōceſſum eſt, alterutrū retinebit, id eſt aut priuationē retinebit, aut habitum. Quocirca ſi in his contrarijs quæ medio non carent, poteſt fieri ut utraq; cōtraria in ſubiecto non ſint, in priuatione uero & habitu ab eo tempore quo per naturā poteſt utrunq; retinere, fieri non poteſt niſi eorū habeat alterū, diſtant hæc quoq; mediata ab his quæ ſecundū uim priuationis atq; habitus opponuntur. Sed ante monſtratum eſt & his contrarijs quę per naturam eſſent, & ijs quæ medio carerent, hanc oppoſitionem

tionem esse dissimilem. Rectè igitur positum est priuationis atq; habitus oppositionem ab his quę opponuntur ut contraria, discrepare.

Amplius in cõtrarijs quidẽ existente susceptibili, possibile est in alterutrũ fieri mutationẽ, nisi alterũ alicui naturaliter insit, ut igni calidũ esse, namq; possibile est quod sanũ est, languere, & candidũ, nigrũ fieri, & ex studioso, prauũ, & ex prauo, studiosum possibile est fieri. Prauus enim ad meliores cõsuetudines deductus, & ad doctrinas, & si modicũ aliquid proficiat ut melior sit. Si uero semel uel modicũ crementũ sumpserit, palã est q; aut perfectè mutabitur, aut satis multũ incremẽtum sumet. Semper enim bene mobilior ad uirtutem fiet, uel quodcunq; crementũ sumpserit à principio. Quare uerisimile est amplius eum sumere cremẽtum, & hoc dum semper sit, perfectè in contrarium habitum restituetur, nisi fortè tempore suspensum sit. Verum in priuatione & habitu impossibile est mutationẽ in alterutrum fieri, sed ex habitu quidem in priuationem fit mutatio, à priuatione uero in habitum impossibile est, neque enim qui cæcus factus est, rursus uidit, neq; cum esset caluus, rursus comatus est factus, nec cum esset sine dentibus, dentes iterum orti sunt.

Aliam rursus contrariorũ & huius oppositionis quę secundũ habitũ priuationemq; dicit, discrepãtiam ponit. Ea enim quę contraria sunt, possunt in alterna uariatis uicibus permutari. Quod enim calidũ est, potest effici frigidum, rursusq; quod frigidum est, potest in caloris uerti qualitatem. His tamen (ut dictum est) solis exceptis, quibus una quęlibet res contrariorum naturaliter insita est, in his enim solis fieri non potest alterna mutatio: In his uero quæ accidenter & non per naturam subiectis eueniunt, fit semper in contraria permutatio, ut ex sano ægrum, ex ægro rursus sanum corpus efficitur animalis. Iam uero illud uerum est, ex bono procliuior semper semita uidetur ad malum, & facilima esse ex probitate ad malitiam permutatio, quod Terentiano docetur exemplo: A labore procliuem ad libidinem. Sed quanquam difficilis sit transitus ad uirtutes à turpitudine uitiorum, Aristoteles tamen fieri posse hunc transitum confirmat. Huius enim Philosophi sententia est, uirtutes non esse scientias, ut Socrates ait, neq; ut Stoici naturaliter eas esse, sed discibiles, & per quandam boni consuetudinem hominum mentibus inseri. Atque ideo si quis sit quibuslibet prioribus uitijs obnoxius, si eum melior sermo susceperit, & sapientium consuetudine confabulationeq; comatur, aliquid ex ante actis uitiorum illecebris emendabitur, & sese aliquantulum exuet, & paululum liberior ad meliora procedet. Ita ut sit primo quidem minus malus, post uero non malus, deinde iamiamq; aliquantulum bonus. Cui si huiusmodi intensio frequẽtissimè fiat, nec paruitate temporis pręueniatur, aut ei terminus mortis offecerit, nõ est dubium illum ex pessimo per probas consuetudines cõfabulationesq; sapientum, in perfectam uirtutis habitudinem permutari. Est igitur ex bono in malum, & ex malo in bonum rursus permutatio, atq; hoc quidem fit in contrarijs. In habitu uero & priuatione non fit, est namq; permutatio sed hæc una tantum, nulla ratione sese cõuertens. ait enim: Ab habitu ad priuationem permutatio, à priuatione uero ad habitũ impossibile est. Et hoc planissimè docet exẽplis. Quis enim unquam ex cęco factus est uidens? quis aliquando caluus, crinitus efficitur? cui amissis ætate dentibus rursus alij procreantur? Quare si in cõtrarijs fit alterna mutatio, in priuatione uero atque habitu non fit, distat hęc oppositio ab ea, scilicet, oppositione, quæ sit secundum contrarias qualitates.

Quæcunq; uero tanquã affirmatio & negatio opposita sunt, palã est, quod

nullo prędictorum modorũ oppoſita ſunt. In ſolis enim iſtis neceſſarium eſt ſemper aliud quidẽ eorum uerũ, aliud autem falſum eſſe, neque enim in contrarijs neceſſariũ eſt ſemper, alterũ uerum eſſe, alterũ falſum, neq; in ijs quæ ſunt ad aliquid, neque in habitu & priuatione, ut ſanitas & languor cõtraria ſunt, & neutrũ neq; uerum neq; falſum eſt. Similiter duplum & dimidiũ tanquã relatiua oppoſita ſunt, & nõ eſt eorum alterum, neq; uerum, neq; falſum, ſed neq; ea quę ſecundum priuationẽ & habitum dicuntur, ſicut uiſus & cęcitas. Omnino autẽ eorum quę ſecundũ cõplexionem ullam dicunt, nihil neq; uerũ, neq; falſum eſt, porrò autẽ quæ dicta ſunt, ſine complexione dicuntur.

Expoſitis his differentijs quibus uel cõtrarijs relatiua, uel priuatio & habitus relatiuis, uel rurſus priuatio & habitus cõtrarijs diſcreparent, nunc ſequit̃ quid his omnibus ſecũdum affirmationem negationemq; oppoſita diſtent, & dat ſignũ proprium affirmationis & negationis, ut eas ſemp quæramus agnoſcere, ut ſi qua ſint quæ hoc ſigno minimè teneantur, illa ab affirmationis negationisq; oppoſitione differre dicamus. In affirmatione enim & negatione fieri nõ poteſt, ut ſi affirmatio uera ſit, ſtatim falſa negatio non ſit, ſi negatio uera, affirmatio mendacij nota carere poſſit, ut ſi quis dicat Socrates ambulat. Socrates non ambulat. Si uerũ eſt Socratem ambulare, falſum eſt nõ ambulare, & rurſus ſi uerũ eſt nõ ambulare, falſum eſt ambulare. Hãc autẽ ueri falſiq; diuiſionem nullus unquam in alijs oppoſitionibus poterit inuenire. Nam in his quę ſunt ad aliquid nõ ſolum non eſt neceſſe oppoſitionẽ ipſam ſibi uerum falſumq; diuidere, ſed in his nulla omnino neq; ueritas, neq; falſitas inuenitur. Si quis enim dicat hoc tantũ, pater, uel rurſus, filius, neq; uerum aliquid neq; falſum pronũciat, & in cõtrarijs quoq; idem eſt, nam cum bono malum ſit cõtrarium, ſi quis nominet bonũ, & ſi quis rurſus ſimpliciter pronunciet malum, nulla in hac prędicatione neq; falſitas, neq; ueritas eſt. Eodẽ quoq; ſe modo habet etiã in his quæ ſecundum habitũ priuationemq; dicũtur. Similiter enim nihil neq; uerum, neq; falſum eſt, ſi quis uiſum nominet uel cæcitatem, hoc autem idcirco euenit, quia omnia quæcunque ſunt, in quibus aut falſitas, aut ueritas inuenitur, ſecundũ aliquam cõplexionem dicuntur. Ea uero quæ ſimpliciter proferuntur, ueri atq; falſi prolatione carẽt, ut ipſe ait, cum in principio omnia prędicamẽta numeraret. Dicẽs ſingula eorũ quę eſſent dicta, in nulla affirmatione dicit, quadã uero cõplexione inter ſe horum prędicamentorum ueritatem falſitatemq; gigni, de quibus Ariſtoteles edocuit, pręter cõplexionem aliquã in ſermonibus ueritatẽ falſitatemq; inueniri non poſſe. Siquidem exemplo quoq; hoc manifeſtũ eſt. Si enim dixero Socrates homo eſt, aut uerũ aut falſum eſt. Quod ſi hoc tantum dicã Socrates, aut rurſus, homo, nihil in eo neq; ueritatis neque falſitatis eſt. Quocirca quoniã omnis affirmatio cum cõplexione profertur, poteſt in ea, aut ueritas, aut falſitas inueniri. Ea uero quæ ſunt ad aliquid ſimpliciter & ſine ulla cõplexione dicũtur. Similiter autem & cõtraria, & ea quæ ſunt ſecundũ habitum priuationemq; ſibimet oppoſita, ut eſt pater filius, bonum malum, uiſus cæcitas, quæ quoniam ſine cõplexione dicuntur (ubi autem complexio non eſt, illic nec falſitas neq; ueritas eſt. In affirmationibus uero ſolis & negationibus quæ ſecũdum complexionem dicũtur, aut ueritas, aut falſitas reperitur) Secundum affirmationem & negationem oppoſitio à cunctis alijs ſuperioribus diſtat.

Sed maximè uidebitur hoc tale contingere in his quæ ſecundum complexionem contraria dicuntur. Sanum namq; eſſe Socratem, ad languere Socratem contrariũ eſt, ſed neq; in his neceſſariũ eſt alterũ ſemper uerũ, alterũ autẽ falſum eſſe, cũ enim Socrates ſit, erit illud quidẽ uerũ, illud uero falſum,

cum

cum uero non sit, ambo falsa sunt, neq; enim languere, neque sanum esse, uerum est, cum non sit ipse Socrates omnino. In priuatione uero & habitu cum non sit, neutrum uerũ est, cum uero sit, nõ semper erit alterũ uerum, alterum autem falsum. Habere namq; uisum Socratem, ad id quod est Socratem cæcum esse oppositum est, sicut priuatio & habitus. Et cum sit, necessarium non est alterum uerum uel falsum esse, cum enim nondum natus est habere, utraq; falsa sunt, & cum non sit omnino Socrates, sic quoque falsa sunt utraque, & uisum eum habere, & cæcum esse.

Quoniam uidentur quædã cõtraria secundum cõplexionem dici, in quibus aut falsitas reperitur aut ueritas, sed neq; ut affirmatio sit neq; ut negatio, de his quoq; dicit, quid distent his cõplexionibus, quę secundũ affirmationem negationemq; dicũtur. Nam sicut ægritudo est cõtraria sanitati, ita quoq; ægrotũ esse Socratem, ei quod est sanũ esse cõtrarium est. Oratio quoq; quæ dicit Socrates sanus est, cõtraria est ei quę pronũciat. Socrates ægrotat, in his ergo & ueritas inuenitur & falsitas. Quod igitur hæc distãt ea oppositione quę secundũ uim affirmationis aut negationis opponitur, hoc scilicet, quod subsistẽte re, de qua utraq; dicuntur, utrũlibet corũ uerum est, si tamen ea cõtraria prædicãtur, quę medijs carẽt, nam uiuẽte & subsistẽte Socrate, quoniam ægritudo & sanitas immediata cõtraria sunt, si quis de Socrate dicat. Socrates sanus est, rursusq; alius pronunciet. Socrates ægrotat, unam uerã, unam falsam esse necesse est. Socrates enim uiuens aut ægrotat aut sanus est, & si uerũ est eum ægrotare, sanũ esse falsum est, & si falsum est ægrotare, sanum esse uerũ est, si uero Socrates ipse non subsistat neq; omnino sit, utrũq; de eo falsum est dicere, quoniã ægrotat & sanus est. Qui enim omnino non est, neq; omnino poterit ægrotus esse nec sanus. Ergo in cõtrarijs subsistẽte re de qua prædicantur, semper una prædicatio uera est, alia falsa, in his, scilicet, cõtrarijs quæ secundum cõplexionem dicuntur & carẽt medio. Non subsistente autem re, cõtrarie rates utręq; sunt falsæ. Illa uero quæ secundũ priuationẽ habitumq; dicuntur, si cum cõplexione prędicentur, & subsistat res non necesse est aliam uerã esse, aliã falsam, & cum res omnino non sit, utręq; sunt falsæ. Socrates enim cum sit iam in suę matris aluo, & nondũ sit genitus in lucem quidem ædi tus nõ est, ipse tamen est atq; uiuit, sed tunc neq; uidens est neq; cæcus, & uidẽs quidem nõ est. Quoniã nondum in lucẽ est editus. Cæcus uero idcirco nõ dicitur, quoniam adhuc uidere nõ poterat. Ergo cũ sit atq; subsistat res de qua habitus & priuatio prędicãtur, potest fieri ut de ea falsa utraq; prędicentur, si uero res de qua dicitur nõ sit, omnino utraq; falsas esse necesse est, ut cũ Socrates omnino nõ est, falsum est eũ dicere uel uidentẽ esse uel cæcũ. Ille enim uidet atq; cæcus est qui uiuit atq; subsistit, cũ uero de quo dicit non sit omnino, utraq; de eo falso dicũtur. In catulis quoq; idẽ est, nam cũ iam sunt editi, subsistunt quidẽ, sed neq; cæci sunt neq; uidentes, quia nondũ p naturã uisum habere potuerũt. Sin uero omnino non sint, rursus falsum est de his utrũq; põdicari. In affirmatione uero & negatione nõ ita est, ut ipse pronũciat.

In affirmatione uero & negatione semper siue sit, siue non sit, aliud quidẽ uerum erit, aliud uero falsum, languere nãq; Socratẽ & nõ lãguere Socratẽ, cũ ipse sit palam est, quia alterũ eorum uerũ, alterũ uero falsum est, & cum non sit, simliter, languere enim cum non sit, falsum est, nõ languere autem uerũ. Quare in his solis propr um erit, semper alterum eorum uerum, alterum falsum esse, quæcunq; tanquam affirmatio & negatio opposita sunt.

In affirmatione inquit & negatione siue res subiecta subsistat, siue non sit omnino, semper

ſemper in una ueritas, in alia falſitas inueniuntur. Non eſſe enim idem dicere ægrotare aliquem quod non eſſe ſanũ, nec idem cæcũ eſſe quod non uidere perſpicaciſſimè docet. Nam qui ægrotat niſi ſubſiſtat non poteſt ægrotare. Non eſſe autẽ ſanũ, non ita eſt, nam etiam ſi nõ ſit omnino aliquis, poteſt de eo qui non eſt, hęc negatio prędicari. Quod enim omnino nõ eſt, ſanũ eſſe non poteſt, quod ſanum eſſe nõ poteſt, nõ eſt utiq; ſanum. Eodem quoq; modo eſt, & de cæcitate, & de uiſu, neq; enim idem eſt dicere cæcum eſſe aliquem, quod non uidere, qui enim cæcus eſt, ſubſiſtit uiuitq;, ut ſit cæcus, non uidere uero etiam de omnino non ſubſiſtente dici poteſt. Qui enim non ſubſiſtit omnino uidere non poteſt, & qui uidere non poteſt, non uidet. Quocirca in affirmatione & negatione ſiue ſit de quo dicitur, ſiue non ſit, una ſemper uera eſt, altera falſa. Nam cum ſit Socrates & uiuat, ſi de eo uerũ eſt dicere, quoniã uidet, falſum eſt dicere, quoniã non uidet, & ſi de eo uerũ eſt dicere, quoniam ſanus eſt; falſum eſt dicere de eo quoniã non eſt ſanus. Si negationes uerę ſunt, falſæ ſunt affirmationes. Si uero res ſubiecta non ſubſiſtat omnino, de eo quidem affirmatio falſa eſt, negatio ſemper uera. Noſtro enim tẽpore cum Socrates nõ eſt neq; ſubſiſtit, ſi quis dicat Socrates uidet, & alius dicat Socrates nõ uidet, falſum quidem eſt de eo dicere, quoniam uidet, uerũ autem quoniã nõ uidet. Qui enim omnino nõ eſt, uidere nõ poteſt, qui uidere non poteſt, non uidet. Ita firmum immutabileq; ſemper manet in affirmationibus & negationibus alteram ſemper ueram, alteram falſam in prædicatione cõſtitui. Quocirca quoniam in cõtrarijs & in ijs quæ ſecundũ priuationẽ habitumq; ſunt, ſi cum complexione utraq; dicantur de re non ſubſiſtente, falſa ſunt utraq; quę prędicãtur. Cum hoc idem in affirmationibus & negationibus non ſit, omnes cæteræ oppoſitiones ab affirmatione & negatione diſſentiũt. Monſtratæ ſunt igitur oppoſitiones quatuor & ſex differentiæ, una quidem contrariorũ, & eius quæ eſt ad aliquid. Secunda cõtrariorum & eorum quæ ſunt ſecundũ habitũ & priuationem. Tertia contrariorũ & eius oppoſitionis quę eſt ſecundum affirmationem & negationẽ. Quarta relatiuorũ & eius quæ eſt ſecũdum habitũ & priuationem. Quinta relatiuorũ & eius quæ eſt affirmationis & negationis. Sexta priuationis & habitus ad negationem & affirmationẽ. Sed poſt has oppoſitionũ differentias quędam de contrarijs ad multas proficientia quæſtiones ab Ariſtotele traduntur.

Contrariũ autẽ eſt bono quidẽ ex neceſſitate malum, hoc autẽ palam eſt per ſingulorũ inductionem, ut ſanitati languor, & iuſtitiæ iniuſtitia, & fortitudini timiditas, ſimiliter autem & in alijs. Malo autẽ aliquando bonum quidem eſt contrarium, aliquando autem malum, ægeſtati enim, cum ſit malum, ſuperabundantia cõtraria eſt, cum etiam ipſa ſit malum. Similiter autem & mediocritas cõtraria utriq; cum ſit, bonum eſt, ſed in paucis hoc tale quiſpiam inſpiciet, in pluribus uero ſemper malo bonum contrarium eſt.

Hoc loco monſtratur quod omne bonũ ſemper malo contrariũ eſt, non autem omni malo ſemper bonum, nam quodcũq; fuerit bonum, ſolum illi malum contrariũ eſt, malo autẽ & bonũ poteſt eſſe cõtrarium & malum. Sanitati enim quę bona eſt, ægritudo quæ eſt mala, contraria eſt. Rurſus felicitati quę eſt bona, infelicitas quæ ipſa quoq; eſt mala, cõtraria eſt. Eſt aũt inuenire malum quod duas habet cõtrarietates, boni, ſcilicet, & alterius mali. Nam cũ ea ſunt cõtraria quæ à ſe plurimũ diſtent, cum ſit timiditas habitus animi peſſimus, duas habet cõtrarietates, temeritatẽ, ſcilicet, & fortitudinẽ, nam qui omnia timet & eſt timidus, et qui nihil timet omnino in quo eſt temeritas, longè à ſeſe diſtãt & diſcrepant, quocirca ſibi cõtraria ſunt, cum utraque ſint mala. Rurſus quoniã bonũ malo contrariũ, & fortitudo bona eſt, timiditas mala erit, & erit fortitudini contraria oppoſitaq; timiditas. Duę igitur contrarietates opponuntur timiditati, temeritas & fortitudo, ſed temeritas contraria eſt ſecundum longiſſimam

longissimam distantiã quantitatemq; discrepantis habitus atq; contrarij. Timiditas uero fortitudini uidetur opposita, secũdum qualitatem bonitatis atq; malitiæ. Quare sufficienter est demonstratũ bona semper malis esse contraria, mala uero etiã malis. Inductio autem est singulorũ exemplorum collectio, & ad uniuersalem per ea cognitionem collectionemq; reductio, ut si quis dicat qui Musicam nouit Musicus est, & ab ea denominatur, & Medicus, qui medicinam, rursus qui Grãmaticam, Grãmaticus, & ex his singulis rebus colligat uniuersaliter, & quicunq; aliquam artem nouit eiusdem denominatione signatur, ut à Grãmatica Grammaticus, à Medicina Medicus, & cætera huiusmodi. Quocirca hoc quod suprà diximus de cõtrarijs. Aristoteles exemplorũ planissima inductione firmauit. Illud quoq; addidit mala posse malis esse cõtraria, in paucissimis inueniri, semper autem mala bonis esse cõtraria. Nam & in his ipsis in quibus mala malis contraria sunt, inest tamen ut etiã simul bonis cõtraria esse uideantur, ut timiditas, quoniam temeritati cõtraria est, simul est etiã fortitudini contraria. Sed non necesse est, ut quodcunque malum bono est cõtrarium, mox etiam mali esse contrarium, ut ægritudo sanitati quidem, quod est bonum contraria est, alij uero malo contraria non est. Rectè igitur dictum est, malum malo contrarium in paucioribus inueniri.

Amplius cõtrarium non necessarium est, si alterum sit, & reliquũ esse. Sanis nãq; omnibus, sanitas quidẽ erit, languor uero nõ erit. Similiter aũt si omnes albi sint, albedo quidem erit, nigredo uero non erit. Amplius si Socratẽ esse sanum, ad id quod est Socratem languere contrarium est, cum non sit possibile utrunque eidem inesse simul, non erit possibile, cum alterum cõtrarium sit, & reliquũ esse, cum enim hoc sit, Socratem sanum esse, nõ erit illud, languere Socratem.

Dictum est in relatione, quædam relatiua simul esse naturaliter, ut cum sit filius, pater est, cum uero sit pater, sine filio esse nõ posse. Quocirca simul semper sunt pater & filius, hoc uero in cõtrarijs non est. Ait enim nõ necesse est simul semper esse contraria. Si enim nullus ægrotet & sint omnes sani, cum sit sanitas, non erit ægritudo, & una cõtrarietate manẽte, alia omnino nõ erit, ut si quis hoc idem dicat de cygnis, etenim omnes cygni sunt albi, in cygnis nigredo non erit. Atq; hoc idem ad uniuersalia referendũ est. Nam si omnia quæ sunt, alba sunt, omnino nigredo non erit. Tractum autẽ hoc uidetur esse sigillatim à partibus. Nam quod duo contraria in eodem uno eodemq; tempore esse non possunt, ut Socrates cum sanus est, ægrotus nõ est, & cũ sanus est, manente sanitate non esse poterit ægritudo. Et non erit necessarium uno contrario posito, mox subsequi alterũ. Nam si necesse esset uno contrario constituto, mox aliud sequi, posset idem Socrates uno eodemq; tempore, & sanus esse & æger, quod fieri non potest. Non est igitur necesse cum sit una contrarietas mox aliam sequi. Quocirca fieri potest ut cum unum contrarium sit, aliud non sit. Idq; in singularibus etiã necesse est, ut in eo quod est Socratẽ esse sanum, non est Socratem ægrotare, quod Socratis sanitati est contrarium. Socrates enim quanquam cõtrariorum susceptibilis sit quoniam substantia est, tamen uno eodemq; tempore contraria utraque non suscipit.

Palam uero est q; & circa idẽ aut specie aut genere, natura habẽt fieri cõtraria, lãguor nãq; & sanitas in corpore animalis natura habẽt fieri, albedo aũt et nigredo simpliciter in corpore, iustitia uero in anima hominis et iniustitia.

Docet circa quæ semper possint esse contraria. Ait enim circa eas res quæ aut genere eadem sint, aut specie, ut est corpus quidem animalis unũ secundũ genus, omnium enim animalium unum genus est, & circa hoc ægritudo uel sanitas inuenitur. Simili-

ter

ter & circa corpus omne indiſcrete, uel animalis uel inanimati, albedo & nigredo eſt, quod, ſcilicet omne corpus & ipſum ſecũdum genus eſt unum, nanque his genus eſt ſubſtantia. Iuſtitia quoq; & iniuſtitia in anima eſt. Omnis autem anima quę iuſtitiam iniuſtitiãq; ſuſcipit, rationalis eſt, id eſt hominis, ſed omnes homines idem ſunt ſecũdum ſpeciem. Omnes igitur animæ eædem ſecundum ſpeciem ſunt. iuſtitia ergo & iniuſtitia circa eaſdem res ſecundũ ſpeciem reperiuntur. Quocirca rectè iam concluſum eſt, omnia contraria circa eaſdem res uel ſecundum genus, uel ſecundum ſpeciem inueniri.

Neceſſarium eſt autem omnia cõtraria uel in eodem genere eſſe, uel in contrarijs generibus eſſe, uel ipſa genera eſſe. Album enim & nigrum in eodem genere ſunt, color enim genus eorum eſt, iuſtitia uero & iniuſtitia in contrarijs generibus, illius enim uirtus, huius autem nequitia genus eſt. Bonum uero & malum non ſunt in genere, ſed ipſa ſunt genera aliquorum exiſtentia.

Monſtrat id quod reliquum eſt, ideſt ubi poſſunt ſemper contraria ueſtigari, omnia enim quæ ſunt contraria, aut ſub eodẽ genere ſunt, aut ſub contrarijs generibus, aut ipſa ſunt genera. Sub eodem genere ſunt cõtraria, ut album & nigrũ ſub uno genere, id eſt colore, color enim albedinis & nigredinis eſt genus. Hęc igit̃ ſub uno ſunt genere. Alia uero contraria in contrarijs generibus inueniuntur, ut iuſtitia & iniuſtitia. Iuſtitiæ enim genus eſt bonum, iniuſtitiæ uero malum, malum uero bono cõtrarium eſt, iuſtitia ergo & iniuſtitia ſub contrarijs generibus ſunt. Rurſus alia ipſa ſunt genera, ut bonum & malum, utraq; ſunt genera ſub ſe malorum bonorumq; poſitorum, & non hoc nunc dicitur quod bonitas & malitia nulli alij generi ſubduntur, ponuntur enim ſub qualitate. Sed particularium bonorum & malorum nõ eſſe alia genera. niſi ipſum bonum & malum generaliter. Rectè igitur bonũ & malum aliorum particulariũ bonorum, malorumq; genera ſunt numerata. Quare rectiſſimè dictum eſt omnia contraria, aut ſub eodem eſſe genere, ut album & nigrum ſub colore, aut in contrarijs generibus, ut iuſtitia atque iniuſtitia ſub bono & malo, aut ipſa eſſe genera, ut eſt ipſum bonũ & malum, quæ genera iuſtitiæ atq; iniuſtitiæ numerata ſunt.

DE MODIS PRIORIS.

PRius autem alterũ altero dicitur quadrupliciter, primo quidem & maximè propriè ſecũdum tempus, ſecundũ quod antiquius alterũ altero & ſenius dicitur, in eo enim quod tempus amplius eſt, & antiquius, & ſenius dicitur.

POſtquam uero de oppoſitis diſputationem quantum ad præſens tempus attinebat explicauit, nũc quæ priora dici poſſint, quæ poſteriora differit. Et ait, primo quidem & propriè, & quod in uſu prius dicimus, hoc eſt, quando aliquam rem alia res tẽpore præcedit, & ſuperat, & dum propriè loquimur ſecundũ temporis præceſſionem, aliud antiquius dicimus, aliud ſenius. Antiquius quidẽ in ijs quę inanimata ſunt, ut Porphyrio placet, ſenius uero in ijs quæ anima nõ carent, ut ſi quis dicat antiquius fuiſſe bellum Thebanorũ atq; Græcorũ Troiæ excidio, idcirco quod tẽpore præcedat, filij nanq; ducũ qui Thebano periere prælio, Troiæ prælijs interfuerunt, ut Diomedes Tydei filius, & Stenelus filius Capanei. Atq; hoc quidẽ ita, quoniãeſt & in rebus inanimatis ꝙ antiquius dicit̃, ut cũ dicimus antiquiorẽ eſſe dominationẽ Regum in ciuitate Romana, quàm cõſulum & magiſtratuũ. In rebus uero animatis ſenius uocamus. Seniorem̃q; nanq; dicimus Pythagorã Socrate, Socratẽ Ariſtotele, idcirco quod ſe temporibus antecedant. Ergo prius alterũ altero dicitur propriè ſecundũ tempus, prioris autẽ quatuor fuere diſtantię, ut ipſe Ariſtoteles dicit, cum ait: Prius alterum altero dicitur quadrupliciter. Easq; ſigillatim breuiter enumerat, ad

quas

quas ipſæ addidit quintã, quæ priſcis Philoſophis eſſet incognita. Et quoniã de primo prioris modo dictum eſt, de ſecundo dicamus.

Secundo autem quod non cõuertitur ſecundum ſubſiſtendi cõſequentiam, ut unum duobus prius eſt, duobus enim exiſtentibus, mox conſequens eſt unum eſſe, uno autem exiſtente, non eſt neceſſarium duo eſſe. Idcirco nõ conuertitur ab uno conſequentia, ut ſit reliquum, prius autem uidetur illud eſſe à quo non conuertitur eſſendi conſequentia.

Secunda inquit ſignificatio prioris eſt, quæ nõ tẽpore intelligitur, ſed natura, & hoc ait à quo non cõuertitur ſubſiſtendi cõſequentia. Nam ſi duæ res ita ſint oppoſitæ, ut ſi una ſit, neceſſe ſit eſſe aliã, & ſi alia ſit non neceſſe ſit eſſe aliã, illa prior eſt qua poſita ut ſit, nõ eſt aliã eſſe neceſſe, & hoc quidem uniuerſaliter dictũ eſt. Planius uero his fiet exemplis. Binarius enim numerus & unitas eam retinet naturã, ut ſi quis duo eſſe proponat, unũ quoq; eſſe monſtrauerit, unum enim in ipſis duobus cõcluditur, nec præter duas unitates poterit eſſe binarius. Quocirca ſi quis binariũ numerũ eſſe poſuerit, unum quoq; eſſe conſequitur, idcirco binarius ut ſit, indiget unitate. At uero ſi quis ponat eſſe unitatẽ, nondũ neceſſe eſt eſſe binarium. Ergo ab unitate ſubſiſtendi cõſequentia non cõuertitur. Poſita enim unitate neceſſe nõ fuit binarij numerí ſubſequi quantitatem, idcirco quod binario nõ indiget unitas, ſicut indigens erat unitate binarius. Quare prior eſt unitas binario, quod ſi ita eſt, et quicquid ita fuerit, ut ab eo ſubſiſtendi cõſequentia non conuertatur, prius Ariſtotele autore probabitur, ut in eo quod eſt homo & animal. Cum dico hominem, mox dixi animal, cũ animal dixero, nihil adhuc de homine dictum eſt. Omnis enim homo animal eſt, non omne animal, homo.

Tertio uero ſecũdum ordinem quendam prius dicitur, quẽadmodum & in diſciplinis & in orationibus, nam & in demonſtratiuis diſciplinis eſt prius et poſterius per ordinem, elementa enim in Geometria priora ſunt ijs, quę deſcribũtur per ordinem. Principia enim priora ſunt Theorematibus ordine, & in Grãmatica elemẽta priora ſunt ſyllabis, & in orationibus ſimiliter procœmium prius eſt narratione, ordine.

Ponit tertiã prioris ſignificationẽ, ut in Geometria priora ſunt inquit elemẽta deſcriptionibus. Elementa uero ait quos terminos appellamus, id eſt ubi quid punctũ ſit, quid linea, quid figura prædicit. His enim cognitis & fideliter animo apprehẽſis, poſtea omnes Geometriæ deſcriptiones fiũt, quę Problemata & Theoremata nuncupantẽ. Ergo quoniã prius diſcũtur elementa, poſt ad deſcriptiones eſt trãſitus, priora ſunt elementa deſcriptionibus, ordine ſcilicet, quoniã ut deſcriptio poſſit intelligi, prius elementa tradũtur, & in Grãmatica quoq; prius ſingulę tradũtur literę cũ quæ ex his ſyllabæ cõiunguntur, quocirca ipſo quoq; ordine priores ſunt ſyllabis. Rhetores uero non ſæpè à narratione, ſed ab exordio agere cauſas incipiunt, ideo quod exordia narrationibus priora ſunt ordine, quare tertius modus prioris iſte eſt, qui ſecundum nexum cuiuſdam ordinis in qualibet arte eſt conſtitutus.

Amplius præter ea quę dicta ſunt, quod melius eſt & honorabilius prius naturaliter eſſe uidetur, conſueuerunt enim & plurimi honorabiliores & magis à ſe dilectos, priores dicere apud ſe. Sed eſt penè alieniſſimus hic omniũ modus, modi itaq; qui dicti ſunt de priore fermè iſti ſunt.

Dicit prius uideri, quod neq; ſecundum tempus aliquoties, neq; ſecundũ ſubſiſtendi conſequentiã, nec ſecundum ordinem ſit, ſed quodcunq; præcioſius fuerit, prius eſſe uideatur, ut ſol, luna prior eſt, & anima corpore, & animus anima. Hoc uero tali argumento

gumento probat, quod hi qui aliquos uenerantur, & honorabiliores existimant, dicant eos apud se esse priores, & hi qui in rebus publicis plurimum possunt, priores dicuntur ab his qui eos maximè uenerantur. Sed ut ipse ait, alienissimus est a significatione prioris hic quartus qui nunc est dictus modus, etenim de his melius dici potest, ut dicantur uenerabiliores & honorabiles, ut uero priores dicantur, abusio potius quàm ulla proprietas est. Quintus modus quem ipse addidit huiusmodi est.

Videtur autē præter eos qui dicti sunt, alter esse prioris modus. Eorū enim quæ cōuertuntur secundum essentiæ consequentiam, id quod alterius quolibet modo causa est, digne prius natura dicitur. Quòd uero sunt quædam huiusmodi palàm est, esse nanq; hominem conuertitur secundū essentię consequentiam ad ueram orationem de se. Nam si est homo, uera est oratio qua dicitur, homo est, & si uera est oratio qua dicitur, homo est, cōsequitur esse hominem. Est aūt quidem uera oratio nequaquam causa ut sit res, uerumtamen uidetur quodāmodo res causa, ut sit oratio uera. Ex eo enim quod res est, uel non est, oratio uera aut falsa dicatur necesse est. Ideoq; secūdum quinque modos prius alterum altero dicitur.

Nouimus quasdam res in prædicatione posse conuerti. Quod si una earum quę conuertuntur alteri causa est, & ueluti naturalem subsistentiam subministrat, illa naturaliter prius esse perhibetur. Ipse autem aptissimo quod proposuit affirmauit exemplo. Nam si est aliqua res, uerum est de ea dicere, quoniam est. Rursus si de ea uerum est dicere quoniam est, illam ipsam rem esse necesse est, ut quoniam est homo, uerum est dicere quoniam est homo. Quod si uerum est dicere quoniam est homo, nulla est dubitatio quin homo sit. Ergo quoniam duo hæc sibimet cōuertuntur, respiciamus nunc quæ sit harum causa alteri, ut subsistere ualeat, atq; ut esse possit. Video autem rem dicto uero subsistentiæ dare principium, nam quia homo est, idcirco uerū est dicere de eo quoniam est, sed non idcirco homo est, quoniā de eo uerè dici potest, quoniam est. Res enim ut ueritas adsit, dicto principium est, sed non ut res subsistat, uero efficitur dicto. Quocirca prius est, esse hominem, posterius, uerum de eo esse dictū. Idcirco quoniam quamuis conuertantur, tamen una harum rerum alteri subsistendi causa est. Ait enim id esse prius inter ea quę conuertuntur secundum essentiæ consequentiam, quod alterius quomodolibet causa est. Vt in hoc ipso sermone de homine, cōuertuntur utraq; quidem, sed homo ut sit sermo uerus, causa est atq; principiū. Quod Aristoteles ita ait: Est autem uerus sermo nullo modo causa subsistendi rem. Res autem uidetur quodammodo causa esse ut sermo uerus sit. Neque enim idcirco res est, quoniā sermo est, sed idcirco uerus est sermo, quoniam res ipsa subsistit. Quo circa quinque hi prioris modi sunt, quorum superius quatuor dixit, secundum tempus, scilicet secundum id quod non cōuertitur ad subsistendi consequentiam, secundum ordinem, secundum reuerentiam, & secundū conuersionem, cum altera res alij subsistēdi causa est. Sed quoniā de priori dictū est. Nūc de his quæ simul sunt incipit.

DE MODIS SIMVL.

Simul autem dicuntur simpliciter & propriè quidem, quorū generatio est in eodem tempore, neutrum enim neque prius neque posterius est eorum. Simul itaque hæc dicuntur secundum tempus.

CVm de prioribus disputaret illa propria priora esse cōtenderat, quæ secūdum uim precedentis temporis dicerentur, quare cum de his quæ simul sunt disputat,

tat,idem reuocat,& rectè. Nam si maximũ modum prioris solum efficiet tempus, cur quoq; non simul editam naturam tempus efficiet? Ait ergo,& simpliciter & prò priè dici simul esse ea,quæ unius temporis ortu prolata sint,ut si illa sint antiquiora atque priora,quęcunq; non æquali,sed præcedenti tempore proferunt̃, quæ se temporibus non præcedunt, rectissimè simul esse ponuntur. Quę enim uno tempore edita atq; prolata sunt,illa secundũ tempus simul esse dicuntur,id est simul naturale principium substantiamq; sortita,atq; hæc quidem secundum tempus simul esse dicunt̃. Secundum naturam uero simul esse perhibentur,quæcunq; inuicẽ ad se conuertuntur,cum altera res alteri subsistendi,neq; causa sit,neq; principium,ut sunt huiusmodi,duplum & medium,nam cum sit duplum,medium est,cum rursus sit medium,duplum est. Seruus quoq; & dominus eodem modo sunt,filius quoq; & pater. Hæc enim quæcunq; illata quidẽ inferunt alia,sublata uero auferunt simul,sibimet semper inuicẽ conuertuntur,nam si dicã patrẽ,filiũ quoque intelligi necesse est, si dixero filium,pater mox sub intelligentiã cadit. Quod si alterũ sustulero,utraq; perimo, nam si tollã filiũ,pater non est,si patrẽ abstulero,filiũ quoq; perire necesse est. Atq; hæc ita sibimetipsa conuertuntur,ut tamen altera res alteri causa penitus non sit, nã quoniam pater filio in prædicatione conuertit̃ manifestũ est,sed neq; pater filio causa est ut sit,nec filius patri,hoc aũt huiusmodi est. Si Aeneas habuit Ascaniũ filiũ,non dicimus,quoniam non fuit Aeneas causa ut esset Ascanius, sed non fuit pater causa ut esset filius. Nam q̃d dico Ascanius,quædam propria substantia est,quod dico filius, esse nõ potest,nisi ad aliquid referatur,& cum Aeneã nomino, substantiã dixi,si patrem appello,nulla ratione constat,nisi ad filium referatur. Igitur causa fuit Aeneas ut esset Ascanius,sed non est causa pater ut esset filius. Pater namque tunc fit cum filius fuerit. Quòd si hęc tempore ipso priora non sunt,causa autem cuiuslibet rei prior est quàm illa cuius causa est,ut oriatur,nulla dubitatio est,quin pater atque filius, quæ utræque prędicationes æquales sunt tempore,neutra neutri causa sit,cum tamẽ substantiæ ipsæ sibi ut sint,causa sint prædicationis. Nec ullo modo simile debet uideri ei quod paulò ante dictum est de homine,esse uerum de eo sermonẽ, scilicet quoniam est. Illic enim cum res esset,tunc poterat esse uerus de ea sermo. Prius enim est ut sit aliquid,post uero ut de eo uerum aliquid esse dicatur. Nunc uero non ita est,ut prius aliquis sit pater, post uero filius. Mox enim ut pater est,filium esse necesse est, mox ut est filius,patris sine dubio prædicatio consequitur,quemadmodum ergo iste modus sit,qui scilicet simul secundum naturam est,Aristoteles ita pronunciat.

Naturaliter autem simul sunt,quæcunque conuertuntur quidem secundũ quod est esse consequẽtiam. Sed nequaquam causa est alterum alteri ut sit, ut in duplo & dimidio, conuertuntur etenim hæc, nam cum sit duplum, est dimidiũ,& cum sit dimidiũ,est duplũ,sed neutrum alteri causa est ut sit.

In his quæ ita priora esse dicebantur,ut conuerterentur,quamuis secundum essentiam eorum consequentia esset,tamen quia in his alia res alij causa atque principium est,hoc erat quòd una prior esse uideret̃,ea quidem cuius causa erat. Quod distat ab ijs quæ conuertuntur,& se inuicem auferũt,quæ cum neutra neutri causa sit,& tamẽ conuertuntur,dignè simul naturaliter esse perhibentur.

Dicuntur etiam simul naturaliter & quæ ex eodem genere ὲ diuerso diuiduntur ἀ se inuicem. E diuerso autem diuiduntur, quæ secundum eandem diuisionem sunt, ut gressibile, uolatile, & aquatile, hęc enim ὲ diuerso diuiduntur, quę sunt ex eodem genere secundũ diuisionem, animal namque diuiditur in hæc, in uolatile, gressibile, & aquatile, & nihil horum prius uel posterius est,sed simul per naturam hæc esse uidentur.

Tertium modum eorum quæ ſimul ſunt hũc addidit, illa quoq; ſimul eſſe, quæ æqua li diuiſione ſub genere ponantur, ut ſi ponat quis animal genus hominis & equi, ho minem uero & equum à genere, id eſt ab animali diuidat, homo uero & equus quo niam ſub eodem genere ſunt, ſimul eſſe natura dicuntur, & conueniens regula eſt in omnibus quibuſcunq; generibus, cum enim ſpecierum diuiſiones fiunt, illic ſpe cies natura ſimul ſunt, & ſi ſub his ipſis ſpeciebus quædam alia ponantur, inter ſe etiam ipſa ſimul eſſe natura dicuntur. Diuidatur enim genus, ideſt animal in uolatile atq; greſſibile, & quoniam ſunt ſub eodem genere, ſimul natura ſunt. Et ſi quid horũ in ſubiectas partes ſpeciesq; ſoluatur, ut uolatile quidem in his auibus quæ ſemini bus ueſcuntur, & in ijs quæ carnibus, & in his quæ herbis. Hæ tres ſpecies rurſus, quę ſub uolatili ſunt, ſimul eſſe naturaliter appellantur, quod Ariſtoteles ita dicit.

> Diuiditur autem & ſingulum horum in ſpecies rurſus, ut greſſibile animal, et uolatile, & aquatile. Erunt ergo & illa ſimul naturaliter quæcunque ex eo dem genere ſecundum eandem diuiſionem ſunt, genera uero ſemper ſpeci ebus priora ſunt, neque enim conuertuntur ſecundum eſſendi conſequenti am, ut cum ſit aliquid aquatile quidem, eſt animal, cum uero ſit animal, non eſt neceſſe ut ſit aquatile. Simul ergo per naturam dicuntur, quæcunque cõ uertuntur quidem ſecundum eſſendi conſequentiam, ſed nequaquam qui dem cauſa eſt alterum alteri ut ſit, & ea quæ ex eodem genere è diuerſo diui duntur ab inuicem, & ſimpliciter ſimul ſunt quorum generatio in eodem tempore eſt.

Atq; idcirco fieri non poteſt ut genus habeat unam ſpeciem. Nam ſi quæcunq; ſub genere ſunt, ſimul ſunt. Simul autem niſi plura eſſe non poſſunt, genus igitur ſub ſe unam ſpeciem habere non poteſt. Si enim una fuerit, fieri non poteſt ut ſimul eſſe di catur, quia illud eſt, quod ſub eodem genere, quædam res ſolent quæ ſimul ſint natu raliter inueniri. Sed hæc de ſpeciebus. Genera autem ſemper priora ſunt, non enim conuertuntur ſecundum ſubſiſtentiæ conſequentiam. Prioris unus modus eſt ſecun dum quem illa priora eſſe dicerentur, quæcunq; ad ſubſiſtẽdum nullo modo cõuerte rentur, quod hoc idem in generibus cadit. Genera enim non conuertuntur ad ſubſi ſtentiæ conſequentiam hoc modo. Sit enim animal genus, homo uero ſpecies. Cum uero dico hominem eſſe, animal quoq; eſſe conſequitur. Si animal dixero, ad homi nem ſubſiſtentiæ conſequentia non conuertitur. Poteſt enim eſſe animal, non tamẽ homo. Quocirca ab animali ad hominem non conuertitur ſubſiſtentiæ conſequen tia. Quod ſi poſito homine animal conſtat, animali uero nominato non eſt neceſſe hominem eſſe. Animal eſt prius homine. Illa quoq; priorum deſcriptio eſt, quod ea quæ ſunt priora ſublata quidem auferunt, illata non inferunt. Animal enim ſublatũ ſecum quoq; hominem tollet, illatum uero ut dicatur eſſe animal, non ſecum ſtatim hominem infert. Poſteriora uero è diuerſo ſunt. Illata enim ſimul inferũt, ſublata nõ auferunt. Dictis quidem homo, ſimul ſecum animal infert, omnis nanq; homo ani mal eſt. Quod ſi homo ſubſtantialiter auferatur, nõ eſt neceſſe animal quoq; aufer ri, quòd hoc nomen animalis in pluribus ſpeciebus ualet atptari. Quod ſi ita contin git ſublato homine permanebit animal. Quocirca concludit tres eſſe ſpecies eorum quæ ſimul ſunt ſecundũ tempus, ſecundum naturam cum utraq; ita cõuertuntur, ut neutra neutri cauſa ſit. Tertium genus eſt ſecundum eandem ſub eodem genere di uiſionem. Quoniam in faciendo atq; patiendo inerat quidam motus, facere autem & pati prædicamentis adiunxerat, idcirco nunc de motibus tractat, & ſex numero eſſe pronunciat.

DE

DE SPECIEBVS MOTVS.

MOtus autem ſpecies ſunt ſex, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, & ſecundum locum mutatio, alij itaque motus palàm eſt quia alij ab inuicem ſunt. Nõ eſt enim generatio corruptio, neque augmentum diminutio, neque ſecundum locum mutatio, ſimiliter autem & in alijs.

IN Phyſicis Ariſtoteles motus ſpecies alia ratione partitus eſt. Ait enim aliud eſſe permutationem, aliud motum, & permutationis quidem duas eſſe ſpecies ait generationem & corruptionem. Motus uero tres ſecundum quantitatem, ſecundum qualitatem, ſecundum locum, igitur quoniam hic liber ad introductionem quodam modo factus eſt, noluit nimis diuiſionis attenuare rationem, ne ingredientium animos ſubtiliori diuiſione confunderet, facit igitur diuiſionem motus hoc modo: Eſt enim una ſpecies motus ſecundum ſubſtantiam, alia ſecundum quantitatem, alia ſecundum qualitatem, alia ſecundum locum. Et ſecundum ſubſtantiam quidem eſt generatio & corruptio, hæc enim utraq; in ſubſtantia fiunt. Nam & ſecundum ſubſtantiam generatur aliquid, & ſecundum ſubſtantiam corrumpitur. Secundum quantitatem uero, ut crementum et diminutio. Etenim ſecundum quantitatẽ uel aucta creuiſſe, uel detracta diminuta eſſe dicuntur. Secundum qualitatem uero quæ dicitur cõmutatio, ſecundum aliquas ſcilicet paſſiones, quas qualitates eſſe manifeſtum eſt. Secundum locum uero, ut intus in longitudinem, uel in curuaturã flexus, & intus quidem in longitudinem, eſt ut à ſurſum in deorſum, à prioribus retrorſum, à dextra in ſiniſtram, & rurſus ſi hæc conuertas & in directum pergas idem motus erunt. Illud quoq; uerum eſt has eſſe omnes ſpecies motus, nullo nãq; ſibi participant, niſi ſolo generis nomine, quod motus dicuntur, nam neq; generatio idem eſt quod corruptio, namq; generatio eſt in ſubſtantia ingreſſus, corruptio uero ex ſubſtantia egreſſus. Nec diminutio idem quod crementum, nec ſecundum locum trãslatio alicui ſuperiorum conſimilis eſt. Commutatio autem habet forte aliquam dubitationem, ꝙd non uideatur à ſuperioribus diſcrepare, quam quæſitionem ita propoſuit:

In alteratione uero habet quandam quæſtionem, ne forte neceſſarium ſit id quod alteratur, per aliquam reliquarum motionum alterari, hoc autem non eſt uerum. Nam penè, ſecundum omnes paſſiones aut plures, alterari accidit, nulla aliarum motionum communicãte. Neq; enim augeri neceſſarium eſt, quod per paſſionem mouetur, neque minui. Similiter autẽ in alijs. Ideo q́ue erit alia præter illos motus, alteratio. Nam ſi eadem eſſet oporteret id quod alteratur mox uel augeri uel minui, uel aliquem aliorum motuum conſequi, ſed non eſt neceſſe. Similiter autem et quod augetur, aut alia aliqua motione mouetur, alterari oportebat.

In commutatione uero eſt aliqua dubitatio, ne forte neceſſe ſit quod cõmutatur ſecundum aliquem reliquorum motuum commutari. Nam ſi omne quod commutatẽ aut generatur, aut corrumpitur, aut minuitur, aut creſcit, aut id ſecundũ locum tranſferri neceſſe eſt, dubium non eſt nihil à ſuperioribus cæteris hanc differre ſpeciem, quę ſecundum commutationem dicitur, quod Ariſtoteles reſpuit dicens, hoc autem non eſt uerum. Sed quoniam quod commutatur non omnino neque generatur, neque corrumpitur ut qui in ſole diutius ſtetit, ſi ex candido niger eſt factus, commutatus quidem ſecundum colorem dicitur, non tamen generatus eſt aut corruptus, nec uero illi aliquod uel crementum factum eſt uel diminutio, ſed nec loci tranſla-

tio nulla est, potest enim aliquis uno eodemq; loco consistens, aliquibus extrinsecus uenientibus passionibus permutari, potest quoq; & crescere & decrescere, præter qualitatis commutationem, quod ipse Aristoteles ita pronunciat.

Sed sunt quædam crescentia, quæ non alterantur, ut quadratum circumposito Gnomone creuit quidem, alteratum uero nihil factū est, sic et in alijs huiusmodi, quare alij sunt motus à se inuicem.

Quod dicit tale est: Si quadrato inquit addatur Gnomo, crescit quidem quadratus, nō tamen commutatur. Ideoq; sublato Gnomone quadratus diminuitur, sed non commutatur. Sit enim quadratus a.b.c.d. & ducatur ei angularis b.c. & diuidantur quatuor latera, a.c. a.b. b.d. d.c. inæqualia. g.e.h.f. punctis, et ducantur g.h. f.e. lineæ. Diuisus igitur quadratus a.d. in quatuor quadratos qui sunt. e.g. f.g. e.h. h.f. quorumlibet tres qui circa eandem angularem sunt si demantur, figura ipsa Gnomo uocatur, ut si quis tollat hos tres. e.g. g.f. f.h. inuenitur. m.n. Gnomo. qui. m.n. Gnomo separatur à b.e.h. quadrato. Totus quidem. a.d. quadratus imminutus est, qui ex tam magno factus est paruus, non tamen formam Tetragoni commutauit. Quod si. e.h. Tetragonus solus sit, & ei circumponatur Gnomo, qui est. m.n. creuit quidem Tetragonus, & maior factus est, sed non cōmutatus est. Omnes enim Tetragoni sibi sunt propria qualitate consimiles. Quod si commutatio huiusmodi motus esset, ut non omnino à superioribus separaret̄, nulla esset dubitatio, quin semper oporteret quicquid commutatur secundum aliquem priorum motuum modum commutari. Ita ut aut nasceretur, aut corrumperetur, aut minueretur, aut crescceret, aut secundum locum fieret aliqua permutatio. Quod quoniam nō est, ab omnibus superioribus motibus hæc motus species distat. Sed monstratum superius est quinq; superiores motus species à se omni ratione substantiæ discrepare. Quocirca distant à se similiter hi sex motus, atque diuersi sunt.

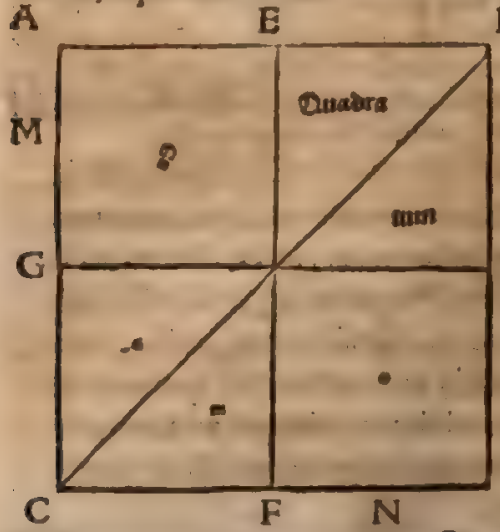

Est autem simpliciter quidem motui quies contrarium. Singulis uero singuli, generationi quidem corruptio, augmentationi autem diminutio, secundum locum uero mutationi, secundum locum quies, maximè autem uidetur oppositum esse in cōtrarium locum mutatio, ut quæ est inferius, ei quæ est superius, & ea quę est superius, ei quę est inferius. Nunc iam motuum contrarietates exequitur, & ipsi quidem generi idest motui dicit quietem esse cōtrariam, habet enim motus quietem contrariam. Singulis uero speciebus motuum motus ipsi contrarij sunt, ut generationi corruptio, & cum generatio sit motus atq; corruptio, utraque tamen sibimet contraria sunt, cremento quoq; diminutio contraria est. Quare diuerso modo hæ species motus contrarietatem habent, quam genus dudum habere monstrauimus, motus enim ipse habet quietem contrariam. Specierum uero motibus non quies tantum sed alij motus cōtrarij sunt, ut generationi corruptio & cremento diminutio, secundum uero locum translationis contrarietas similis est generi. Nam & ipsa habet contrariam secundum locum quietem, contrarium namq; est moueri de loco in locum, & non moueri, & est non moueri quidem secundum locū quies,

quies,moueri uero ſecundum locum translatio.Maximè autem,inquit,ſecũdum locum mutationi contraria eſt in contrarium locum permutatio.Vt ſi qua res ſurſum ſit atq; ibi maneat,& ſit quieta,poſtea ſit ei motus talis,ut deorſum moueatur,quam quam ipſi ſuperiori motui quies contraria ſit,multo magis quidem huiuſmodi motus,qui in contrarium fit locum illi ſuperiori motui contrarius eſt.Atq; hoc quidem & in alijs motibus accidit,ut ſiquis ſit ad dexteram,ſi ei in ſiniſtram motus ſit in cõtrarium locum factus dicitur motus,atq; hoc idem in alijs motibus licet uidere, ſed Ariſtoteles dubitat ſi reliquo motui,id eſt commutationi aliquid poſſit eſſe contrarium,quam quæſtionem ita proponit:

Reliquo uero aſſignatorum motuum non facile eſt aſſignare quid ſit contrarium,uidetur autem nihil ei contrarium eſſe,niſi quis & in hoc ſecundum qualitatem quietem opponat,aut in contrarium qualitatis mutationem,ſicut & in mutatione ſecundum locum, quietem ſecundum locum, aut in contrarium locum mutationem. Eſt enim alteratio ſecundum qualitatem mutatio.

Ex ſimſlitudine motuum contrarietates quoq; colligimus. Nam quoniam ſuperius motui ſecundum locum contrariam reperit ſecundum locum quietem,& quoniam omnis commutatio quæ ſecundum aliquam paſſionem fit,ſecundum qualitatem cõmutatur,motus eius contrarietatem poſuit ſecundum qualitatem quietem,ut ſi lapis cum frigidus eſt ſi ita permaneat, qualitas illa manſit,& quieuit,quod ſi tepeat, qualitas illa commutata eſt,& eſt ipſa commutatio contraria,& factus eſt quidem motus,& in tepore lapidis ſecundum qualitatem facta eſt permutatio, fuit autẽ in frigore quies ſecũdum eandem qualitatem.Quocirca licet uideatur hic motus quidem omnino contrarium non habere,tamen ſicut ſuperius dictum eſt ſecundum locum translationi contrariam eſſe ſecundum locum quietem,cur non quoque ſecundum qualitatem commutationi dicatur quies ſecundum qualitatem eſſe cõtraria? Definitio namque cõmutationis eſt translatio ſecundum qualitatem,cum enim qualitas cuiuslibet rei mouetur,fit translatio,ſcilicet ſecũdum qualitatem. Quod ſi maxime uideatur ſecundum locum translationi eſſe contraria,non ſolum ſecũdum locum quies,ſed etiam in contrarium locum translatio,ſecundum qualitatem quoq; mutationi non ſolum erit contraria ſecundum qualitatem quies, ſed maxime in cõtrariam qualitatem cõmutatio,ut ſi quid cum eſt album,ſi rubrum fiat, quieti quidẽ ei quæ in albo colore poterat permanere,cõtraria fuit qualitatis ipſa mutatio; ut ex albo in rubrum mutaretur,ſi quid enim ex albo uertatur in nigrũ, illud maxime permutatur,& illud ſuperiori mutationi contrarium eſt, quoniam permutatum eſt in contrariam qualitatem.Atque hoc eſt quod ait:

Quapropter oppoſita erit ſecundum qualitatem mutationi ſecundũ qualitatem quies,aut in contrarium mutatio qualitatis,ut albũ fieri,ad id quod eſt nigrum fieri,alteratur enim in contrariũ qualitatis mutatione facta.

Id quoq; apertiſſimo uulgatur exemplo.Quare quoniam de motibus expeditum eſt,habendi æquiuocationem quæ ſequitur explicemus.

DE MODIS HABERE.

HAbere aũt multis modis dicit,aut enim tanquã habitũ & affectum,aut aliam quamlibet qualitatem, dicimur enim diſciplinam aliquam habere atque uirtutem. Aut tanquam quantitatem,ut contingit ei qui habet magnitudinẽ,dicitur enim tricubitam

bitam magnitudinem habere uel quadricubitum. Aut tanquam ea quæ circa corpus sunt, ut uestimentum uel tunicam. Aut tanquam in parte, ut in manu annulum. Aut tanquam partem, ut manum uel pedem. Aut tanquã in uase, ut in modio grana tritici, uel in lagena uinum, uinum enim habere lagena dicitur, & modius grana tritici, hæc ergo omnia haberi dicuntur, ut in uase. Aut tanquam possessionem, habere enim domum aut agrũ dicimur. Dicitur etiam uir uxorem habere, & uxor uirum. Sed uidetur alienissimus qui nũc dictus est modus esse in eo quod est habere, nihil enim aliud per uxorem habere significamus, nisi quia cohabitant, fortè tamen & alij quidam apparebunt modi de eo quod est habere. Sed qui consueuerunt dici, penè omnes enumerati sunt.

Æquiuocum esse habendi modum manifestum est, habere enim ita multis dicitur modis, ut tamen æquiuocè prædicetur. Dicimur enim habere aliquam qualitatem, ut habitum uel dispositionem. Dicimur quoque habere scientiam uel uirtutẽ, quantitatem quoq; habere perhibemur, dicimur enim in mensura habere quinq; uel quatuor pedes. Nec non etiam in ipsis partibus corporis aliquid, & ipsas partes habere prædicamur, dicimur enim & habere digitos, & in digito annulos. Circa corpus & que aliquid habere dicimur, ut tunicam, uel quodlibet aliud uestimentum. Necnon etiam in uase haberi aliquid dicitur, ut triticum in modio, & uinum in dolio, hæc, scilicet, ita haberi dicuntur, ut in uase. Dicitur etiam quis habere uxorem, quæ, scilicet significatio nulli supradictæ communis est, sed (ut ipsi Aristoteli uidetur) longè diuersa est hæc significatio ab habendi prędicamento, non enim proprie habemus uxores, sed quod habere quis dicatur uxorem, hoc significat habitare cum eo uxorem, habere enim habitare dicimus, ut est Socratem habent, id est cum Socrate habitant atque eum colunt. Quare ipse quoque Aristoteles inquit esse aliquos fortasse præter eos qui dicantur, habendi modos, hortaturq; nos ad ulteriorem aliquam inquisitionem, ut nos quoque quæramus per quos, præter priores dictos modos, alios possit habere prædicari. Et de hac æquiuocatione quidem habendi sufficienter dictum est. Sed forte quis dubitet, cur cũ habere superius in genere nominauerit, nunc idipsum æquiuocum ponat, sed hæc quæstio ita soluitur. Non absurdum est idẽ prædicamentum nunc uniuocè, nunc æquiuocè prædicari, uniuocè quidem ut superius cum eiusdem specierum exempla proposuit, ut est calciatum esse uel armatum, horum enim talium genus est. Æquiuocè uero ut in his modis quos superius exposuimus. Quod si & habet aliquas proprias species habendi prædicatio, dicitur autem & ipsum nomen multipliciter, nihil est inconguũ in genere numerari, sufficit enim ad demonstrandum genus esse & habendi prædicationẽ, quod sub se aliquas partes speciesq; contineat.

ANITII

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI PATRITII ORDINARII
ET CONSVLARIS VIRI EDITIONIS PRIMAE SEV MINORVM COMMENTARIORVM, IN
Librum Aristotelis de interpretatione, Liber primus.

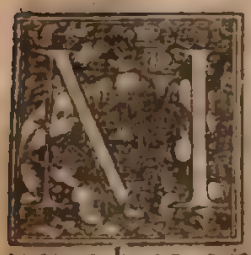

Magna quidem libri huius apud Peripateticam sectam probatur autoritas. Hic namq; Aristoteles simplicium propositionum naturam diligenter examinat, sed eius series scrupulosa impeditur semita, & sublimibus præssa sententijs, aditum intelligentiæ facilem non relinquit. Quocirca nos libri huius enodationem duplici commentatione suppleuimus, & quantum simplices quidem intellectus sententiarum oratio breuis obscuraq; complectitur, tantum hac operis huius tractatione digressimus. Quod uero altius acumen considerationis exposcit, secundæ series editionis expediet. Nunc à me tantum lector expectet, quantum pedetentim minutatimq; secundum orationis ordinem textumq; sermonis, id quod angustia breuitatis latet intelligat. Et prius quæ sit huius operis intentio breuiter demonstrãdum est. Inscribitur etenim Græcè liber hic περὶ ἑρμηνείας. Quod Latinè de interpretatione significat. Quid ergo sit interpretatio paucis absoluam. Interpretatio est uox significatiua per seipsam aliquid significãs. Siue enim nomen sit, quod per se significet, ut est homo. Siue uerbum, ut est curro. Siue q̃d Grãmatici participium uocant. Siue pronomen. Siue ex his iuncta oratio, ut est homo currit. Siue quolibet alio modo, uel nomen, uel uerbum uel ex his oratio iuncta, per se aliquid significet, interpretatio nominatur. Quare cum sint quædam in orationis partibus quæ per se nihil significant, alijs tamen iunctæ designant, ut sunt: Coniunctiones, uel præpositiones, hæc interpretationes esse non dicimus. Interpretatio enim siue simplex est, ut nomen & uerbum, siue composita, ut ex his iuncta copulataq; oratio, uel per seipsam significare debet, si simplex est, uel ex his quæ per se significant iuncta esse, si composita est. Quare interpretatio est uox aliquid per seipsam significans. Sed quoniam uerba nominaq; interpretationes sunt, oratio quoq; omnis quæ ex significantibus per se prædicamentis iungitur, interpretatio nuncupatur, & quoniam plurimæ sunt interpretationes, inter quas illa quoq; est oratio, in qua uerum falsumue inueniri potest, idest enunciatiua, de qua hoc in libro tractandũ est. Idcirco Aristoteles de communi nomine & continenti, libro titulum inscripsit. Interpretatio namq; est nomen et uerbum, et interpretatio etiam est huiusmodi: Omnis homo animal est. Sed in hac uerum falsumq; auditor intelligit. Hæc enim oratio quæ dicit omnis homo animal est, uera uel falsa est. Interpretatio quoq; est etiam huiusmodi oratio: Da mihi codicem. In qua uerũ falsumq; nullus inueniat. Etenim da mihi codicem, neq; uerum esse poterit neq; falsum. Quocirca quoniam de his solis orationibus in quibus uerum falsumq; reperitur, quas enunciationes & propositiones uocamus, quæ interpretationes sunt, disputaturus est, quoniamq; de nominibus illis uerbisq; dicendum est, quid sint, quamue uim in significatione retineant, recte librum de interpretatione signauit. Nec nos hoc turbet, quod sunt quædam interpretationes de quibus in hoc libro non tractet. Tanquam enim si quis de homine disputans, titulum operis de animali posuisset, quanquam non de omni animali, tamen quoniam de aliquo disputaturus esset, rectè de animali libro nomen imponeret. Ita nunc licet non de omni interpretatione pertractet, tamen quoniam de una quæ est enunciatio, & de nominibus & uerbis, quæ interpretationes simplices sunt, dicendum erat, de communi & generali uocabulum libro de interpretatio

ne imposuit. Est autem intentio libri huius de simplici enunciatiua oratione disserere. Simplex autem enunciatiua oratio est, in qua cum uerum falsumue sit, illud tamen est ut sine cõiunctione totus orationis ordo proponat, ut est: Homo est, homo animal est, homo currit, homo pauidus currit. Hæ enim propositiones sine coniunctione propositæ sunt, & hæ dicunt prædicatiuæ, quæ sunt cum nomine & uerbo. Illa uero quæ sunt huiusmodi: Si sol est super terrã dies est, duplices atq; hypotheticæ, nec nõ etiã cõditionales uocant. Ponit enim si hoc sit, hoc esse, ideſt, si sol est, esse diem. Quare hæ simplices non sunt, sol est enim, & dies est, duæ propositiones sunt, quas una cõiunctio si, copulat atq; cõponit. Sed de his nullus hoc libro tractatus habebit. Quare quoniam de simplicibus enũciatiuis orationibus tractaturus est, ideſt de simplici affirmatione & simplici negatione, quoniamq; affirmationes & negationes uerbis ac nominibus coniungũt, ut in ea quæ est: Homo currit, affirmatione, est homo nomen, currit uerbum. Et rursum: Homo non currit, negatio eodem nomine uerboq; cõiungit. Recte prius de simplici affirmatione & de simplici negatione, omninoq; de enũciatione simplici disputaturus est. Quoniam omnis enũciatio simplex, uerbis nominibusq; coniungit, primam disputationẽ de nominibus & uerbis instituit. His enim prius ad scientiam uenientibus, tota facilimè natura orationis aperitur. De quibus autem ei in toto dicendum est libro, inchoans ipse sic proponit:

DE SIGNIS.

PRimũ oportet constituere quid sit Nomen, & quid Verbum, postea quid est Negatio, & Affirmatio, & Enunciatio, & Oratio.

IN principio, inquit, huius sermonis de enunciatione instituitur, constituere, id est, definire oportet, quid Nomen sit, quid Verbum. Hæc enim (ut dictum est) omnem coniungere orationẽ ualẽt. Quæ oratio genus est aliarũ orationũ. Sunt enim principales quinq; orationũ differẽtiæ: Est aũt prima oratio deprecatiua, ut: Iuppiter omnipotẽs precibus si flecteris ullis. Secũda imperatiua, ut: Suggere tela mihi. Tertia interrogatiua, ut: Quo te Mœri pedes? Quarta uocatiua, ut: Huc ades ò Meliboe? Quinta enũciatiua, in qua uerũ ineſſe falsumq; perspicit. Huius autẽ duæ sunt species, una affirmatio, altera negatio. Affirmatio est, ut: Homo animal est. Negatio, ut: Homo animal non est. Ergo orationẽ uerba nominaq; constituũt. Enunciationis autẽ oratio genus est. Enũciatio uero affirmationis & negationis. Quare elemẽta quædam sunt quæ coniungunt orationẽ nomina & uerba, & de his disputat primum, deinde propositionis duas ultimas species sumit, & dicit se de affirmatione & negatione dicturũ. Post has harũ genus proponit ideſt enunciationẽ. Vltimũ uero, quod horũ maximũ est, orationẽ. Est uero quodãmodo conuersus ordo ab speciebus usq; ad earum genera prima perueniens. Proponẽdo enim ab affirmatione & negatione ad enunciationem, quod est genus, ascẽdum est. Ab enũciatione ad enũciationis genus quod est oratio, propositionẽ operis leuauit, diuerso tamen modo de cunctis disputat. Prius enim de oratione, post de enunciatione, deinde de affirmatione, postremo de diffinitione negationis edisserit, cõuerso scilicet ordine. Sed hoc posterius liquebit. Quod autem prius negationem, postea proposuit affirmationem, nihil interest, cũ omnes species æqueue sibimet sint, et uni generi æqualiter supponant. Quocirca si affirmatio & negatio enunciationis species sunt, rectum est quamlibet earũ prius indiscretè proponere. Quemadmodum autem affirmatio & negatio species enunciationis sint, & hæc earum genus. Secunda editione monstrandum est.

Sunt ergo ea, quæ sunt in uoce, earũ quæ sunt in anima passionũ, notæ, & ea quæ scribũtur, eorũ quæ sunt in uoce. Ac quemadmodũ nec literæ eædem omnibus, sic nec eædẽ uoces. Quorũ autẽ hæ primo notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorũ hę similitudines, res iam eædẽ. De his itaq; dictum est in his quæ dicta sunt de anima. Alterius est enim negocij.

Quoniam

Quoniam nomen & uerbum in definitionibus ſuis, ſignificat ſua paulo poſt propoſiturus eſt, primũ explicat quorum ſint ſignificatiua quæcũq; ſignificant, id eſt, quæ deſignent ipſum nomen & uerbũ. Tota autẽ ratio ſenſus huiuſmodi eſt: Tria ſunt ex quibus omnis collocutio diſputatioq; perficitur, res, intellectus, uoces. Res ſunt quas animi ratione percipimus, intellectuq; diſcernimus. Intellectus uero q̃bus res ipſas addiſcimus. Voces quibus id quod intellectu capimus, ſignificamus. Præterhæc autem tria eſt aliud quiddam, quod ſignificat uoces, hæ ſunt literæ, harũ enim ſcriptio uocum ſignificatio eſt. Cum igitur hæc ſint quatuor, res, intellectus, uox, litera. Rem concipit intellectus, intellectum uero uoces deſignant, ipſas uero uoces literę ſignificant. Intellectus uero animæ quædam paſſio eſt. Niſi enim quandam ſimilitudinem rei quam quis intelligit in animę ratiõe patiatur, nullus eſt intellectus. Cum enim uideo orbem uel quadratum, figuram eius mente concipio, & eius mihi ſimilitudo in animæ ratione formatur, patiturq; anima rei intellectę ſimilitudinem, unde fit ut intellectus, & ſimilitudo ſit rei, & animæ paſſio. Horum autẽ rurſus quatuor, duę ſunt naturales, duę ſecundum hominũ poſitionem. Voces namq; & literę ſecundum hominũ poſitionẽ ſunt. Intellectus autem & res naturaliter. Hoc illo approbatur, quod apud diuerſas gentes diuerſis uocibus utũtur & literis. Idcirco quoniam ipſi ſibi uoces, quibus uterent, & literas quibus ſcriberent, cõpoſuerunt. Intellectus autem & res nullus poſuit, ſed naturaliter ſunt. Neq; enim quod apud Romanos eſt equus, apud Barbaros ceruus eſt, ſed apud diuerſas gentes eadem rerũ natura eſt. Præterea neq; quod nos intelligimus eſſe equum, canem Barbari putant. Sed eadem apud diuerſiſſimas gentes ſubſtantiarum intellectuũq; ratio eſt conſtituta. Quarę duæ harum ſunt ſecundũ hominum poſitionẽ, id eſt, uoces & literæ, duæ ſecundum naturam, res & intellectus. Nunc ergo hoc dicit, quoniã uoces quidẽ ſignificant intellectum, ipſas etiam uoces literæ ſignificãt. Sunt autem intellectus animę paſſiones, & uoces quidem & literę naturales non ſunt. Quemadmodum enim uox non eadẽ apud omnes gentes, ita nec literę. Sed intellectus & res eaſdem apud omnes quamlibet diuerſiſſimas gentes inuenies. Atq; hoc eſt quod ait: Sunt ergo ea, quę ſunt in uoce, earum, quæ ſunt in anima paſſionũ notæ, Id eſt, ipſæ, inquit, uoces intellectus quí ſunt animæ paſſiones ſignificant, eorumq; ſunt ſignificatiuę, ergo ea quæ ſunt in uoce ſignificant illas, & earũ ſunt notæ, quæ ſunt animę paſſiones. Animę autẽ paſſiones intellectus ſunt. Igitur ea quæ ſunt in uoce, intellectuũ quí ſunt in anima paſſiones, notæ ſunt eoſq́ue ſignificant. Quoniã his, id eſt, uocibus omnis ſignificatur intelligentia mẽtisq; cõceptio. At uero quod addidit: & ea, quæ ſcribuntur, eorum, quæ ſunt in uoce, tantundẽ ualet quantũ ſi diceret: Notę ſunt literæ quæ ſcribuntur uerborũ & nominũ quæ ſunt in uoce. Mõſtrauit igitur uoces intellectuũ eſſe ſignificatiuas, & literas uocũ, nunc de eorũ natura pertractat, dicens: Et quemadmodum nec literæ omnibus eædem, ſic nec eædem uoces. Hoc ad monſtrandum ualet uoces & literas poſitione conſtitui, non natura. Etenim diuerſę apud diuerſos ſunt uoces & literæ, & quemadmodũ literæ eædẽ apud omnes homines nõ inueniũtur, ita quoq; nec uoces. Quarę hæ ſecundũ poſitionem ſunt, q̃d ipſe reticuit uelut planũ. Manifeſtũ enim eſt, q̃d per gentes ſingulas permutatur, hoc non natura cõſtitutum eſſe, ſed poſitione. Quod uero addidit: Quorum autẽ hæ primũ notæ ſunt, eędem omnibus paſſiones animæ ſunt, & quorũ hæ ſimilitudines, res etiam eædẽ. Ad hoc pertinet, ut naturales eſſe res intellectusq; declaret. Idem nãq; (ut dictum eſt) intellectus paſſiones animæ ſunt, rerum uero ſimilitudines. Ergo nũc quidem hoc dicit: quorum hæ, Id eſt, uoces, de quibus ſupra dixerat notę ſunt, eædem ſunt animæ paſſiões, & ut nec literæ ſunt eędẽ, ſic nec eædẽ uoces. Quorũ ergo hæ uoces ſignificatiuæ ſunt, id eſt, paſſionũ animæ, hæ ſunt apud omnes eædẽ, ſignificãt autẽ uoces, illa quæ ſunt intellectus, intellectus igit̃ animę paſſio eſt, apud omnes homines nõ diuerſa. Ergo naturalis apud omnes homines eſt animi cõceptio, atq; animæ paſſio.

Quorum sunt notæ ea quæ uersantur in uocibus. Docet autem & res, quarum sunt similitudines intellectus & animæ passiones, esse non positione sed naturaliter cõstitutas. Idcirco quod hæ res quarum similitudines sunt intellectus, qui intellectus animæ passiones sunt, apud omnes eædem sunt. Hoc est enim quod ait, & quorum hæ similitudines, scilicet animę passiones quæ sunt similitudines rerũ, res etiam eædem. Ac si diceret: Quorum intellectus sunt similitudines. Qui intellectus animæ passiones sunt, id est, res apud omnes eædem sunt. Quod autem ita posuit: Quorũ autem hę primum notę, hoc sensit: De uocibus enim dicit, quoniam quorum uoces primum notæ sunt, apud omnes eędem sunt animæ passiones. Vox enim etiam intellectum rei significat, & ipsam rem. Vt cum dico lapis, & intellectũ lapidis & ipsum lapidem, id est, ipsam substãtiam designat. Sed prius intellectum, secundo uero loco rem significat. Ergo nõ omnia quæ uox significat passiones animę sunt, sed illa sola quę prima, primo enim significatur intellectus, secundo uero loco, res. Sed intellectus passiones animæ sunt, quorum ergo primũ notæ sunt uoces, eædem sunt apud omnes homines animæ passiones. Est alia quoque scriptura hoc modo se habens: Quorum autem hę primũ notę, hæ omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res etiam hæ. Quod si ita scriptum est, hoc dicere uidetur: Ostendit enim quorum sint notæ uoces, & quorum sint rursus animę passiones, tanquam si diceret: Voces quod significant, & quorum notæ sunt illę sunt animę passiones, & rursus quorum similitudines sunt hæ quæ sunt animę passiones, hæ sunt res, tanquam rursus si diceret: quorum sunt similitudines ea quæ in intellectibus atque animæ passionibus sunt, illæ res sunt. Sed de his disputationes trahere lõgius nõ uult. Aut enim de his quidem dictum est, in his quę sunt dicta de anima. Alterius est enim negocij. Etenim aliud est principaliter de intellectibus animę disputare, aliud tantum sibi ad disputationem sumere, quantum ad logicę possit pertinere peritiam. Quare alterius negocij est, principaliter de animę passionibus disputare.

Est autem, quemadmodum in anima, aliquoties quidem intellectus sine uero uel falso, aliquoties autem cui iam necesse est horum alterum inesse, sic etiam in uoce. Circa cõpositionẽ enim & diuisionem est falsitas & ueritas.

De enunciatione dicturus in qua ueritas & falsitas inuenitur, rectè prius monstrare proponit, in qua prolatione uocum horum alterum, id est, aut ueritas aut falsitas inueniri queat. Sed omnis uox animi sensa significat, quare ex animi intellectibus qđ quid euenerit uocibus indicatur. Ergo nunc hoc dicit: Similitudo est, inquit, quædam inter se intellectum atq; uocum, quemadmodum enim sunt quædam simplicia quæ ratione animi cõcipiuntur, & cõstituuntur intelligentia mentis, in quibus neq; ueritas ulla, neq; falsitas inueniť, ita quoq; in uocibus est. Simplex enim intellectus, ut uerbi gratia, hominis uel equi, neq; falsitatem ullam retinet neq; ueritatem, cum enim intelligo simpliciter hominem & substãtiam ipsam nihil ueri uel falsi in cogitatione retineo. Quod si cursum rursus animi cogitatione perspexero, cogitatio ipsa quoniam simplicis rei tenet intuitum, ueritate & falsitate secluſa est. Sed quando cursum & hominem iunxero, & ex his aliquid intelligentia mea fecero, id quoque si uoce proferam, huiusmodi erit: Homo currit. Tunc ex hac substãtiæ & accidentis compositione & cõiũctione huiusmodi intellectus fit, in quo uel falsitas possit esse uel ueritas. Ergo quemadmodũ in intellectu sunt quædam aliquoties simplicia, uero falsoq; carentia, aliquoties autẽ cum iam necesse est aut ueritatẽ inesse intellectui aut falsitatem, sic est etiã in uoce. Nam si simplicẽ intellectũ uero falsoq; carẽtẽ uox pręferat, ipsa quoq; uox à ueritate & falsitate relinquitur. Quod si huiusmodi profert intellectum, qui in se uerum falsumue continet, ipsa quoque ueri falsiq́ue retinet significationem. Docuit autem per hoc quod ait: Circa compositionem enim & diuisionem est ueritas falsitasq́ue, in qua prolatione uocis enunciationes possumus

mus inuenire. Quoties enim ſubſtantiã cũ accidẽte coniũgimus atq; componimus, uel intellectũ intellectui copulamus, ut fieri propoſitio poſſit in cogitatione, tũc fiti dẽ in uoce. Et eſt nũc affirmatio, ut: Homo currit. Hominẽ quippe curſumq; cõpo ſuit atq; coniunxit, & inde affirmatio nata eſt, ueritatẽ continẽs uel mendaciũ. Nũc uero negatio, ſi huic aduerbium negatiuũ non iunxero, & ſubſtantiam ab accidente diuiſero atq; diſiunxero, ut eſt: Homo non currit. Id non q̃d eſt aduerbiũ negatiuũ, hominem à curſu diuiſit atq; diſiunxit, factaq; eſt inde negatio rurſus ueritatem falſi tatẽue ſignificãs. Rectè igitur dictum eſt circa compoſitionem quod eſt affirmatio, uel diuiſionem quod eſt negatio, ueritatis falſitatisq; conſtare naturam.

Nomina igitur ipſa & uerba conſimilia ſunt, ſine compoſitione uel diuiſione intellectui, ut homo, uel album, quando non additur aliquid, neque enim uerum aut falſum eſt.

Nunc quid ſit intellectus ſine uero uel falſo continuata ὁratione proſequitur. Ea enim, inquit, quæ ſimplicia dicuntur, ſimilia ſunt ſimplicibus intellectibus, qui ſine ulla compoſitione uel diuiſione, animi puro capiuntur intuitu. Cum enim homo uel album, ipſa quidẽ ſimplicia ſint, & ſignificent aliquid, nihil tamen neq; uerũ neq; falſum deſignant: Omne enim ſimplex nomen uel uerbum à ueritate & falſitate ſeclu ditur. Atq; ideo (quoniam ut dictum eſt) quæcunq; ſunt in uocibus, ſignificant animæ paſſiones, ſimplices uoces, & ſine compoſitione uel diuiſione, ſimiles ſunt his intellectibus quos ſine compoſitione & diuiſione ſimplex intelligentia concipit. In his enim atq; in huiuſmodi nulla neq; ueritas, neq; falſitas inuenit, niſi enim aliquid addatur, ut id quod ſimplex intelligis, uel per ſe cõſtituas eſſe, uel ei aliquid ſecundũ eſſe coniungas, in his ueritas & falſitas non erit. Cum enim ſimpliciter dico homo, ſi non aliquid addidero, ut uerbum, eſt, & fiat huiuſmodi compoſitio homo eſt, uel huiuſmodi aliquid, ut: Homo uiuit, quod idem ualet, tanquam ſi dicam, homo uiuẽs eſt. Ergo niſi aliquid huiuſmodi fuerit adiũctum, quod intellectam rem uel per ſe eſſe conſtituat, ut: Homo eſt, cum dico, per ſe hominem eſſe deſignaui, uel iuncto accidente tale aliquid apponatur, quod idem ei quod eſt eſſe ſignificet, ut eſt: Homo uiuit. Vita enim homini iuncta eſt, & uiuit idem ſignificat, quod uiuens eſt, nulla ueritas nec falſitas ualet intelligi. Hoc autem conuenientiſſimo monſtrat exemplo.

Signum autem huius eſt, etenim hircoceruus ſignificat quidem aliquid, ſed quod nondum uerum uel falſum, ſi non eſſe, uel non eſſe, addatur, uel ſimpliciter, uel ſecundum tempus.

Magnam uim habet exempli huius ſubtilitas. Non enim ſola illa nomina uel uerba falſitate ac mendacio ſeparata ſunt, quæcunq; ſimplicia ſunt, ſed etiam illa quæcũq; ſunt compoſita, ſi ſint dicta ſimpliciter. Hircoceruus enim compoſitum nomen eſt, ſignificans hircum & ceruum. Sed niſi ei aut eſſe aut nõ eſſe addatur, ut dicamus hircoceruus eſt, uel hircoceruus non eſt, nullus inde ueri falſiúe intellectus poterit prouenire. Ipſum enim quanquam ſit compoſitum, tamen ſimpliciter dictum, ueritati uel falſitati proximum non eſt. Si quis enim dicat tantum hircoceruus, nihil enunciat. Quod ſi nihil enunciat præter ueritatem falſitatemq;, quoddam compoſitum deſignans nomen auditor intelligit. Quod uero ait uel ſimpliciter uel ſecundum tempus, ad hoc ualet, ne putaremus tunc fieri ſolum de nomine enunciationem. Cum ei præſens tempus adijcitur, ut cum dicimus: Hircoceruus eſt, uel hircoceruus non eſt, in his iam ueritas eſt aut falſitas. Sed non ſolum ſi præſens tempus deſignet propoſitio, ſed etiã ſi præteritũ, ut ſi quis dicat: Hircoceruus fuit, uel futurum, ut ſi quis dicat: Hircoceruus erit, enunciationẽ facit, Ergo hoc eſt q̃d ait uel ſimpliciter uel ſecundũ tempus, huiuſmodi enim ſimpliciter facta enũciatio ſecundũ præſens eſt. Etenim q̃d præſens dicimus, tẽpus nõ eſt, ſed confiniũ temporũ. Tempus autem eſt aut futurũ

aut

aut præteritum, ergo non potest in eo quod est hircoceruus ueritas aut falsitas inue niri, nisi ei aut esse, aut non esse addatur, uel præsens significās, quod est simpliciter, uel tempus quod est præteritum aut futurū. Si quis enim sic dicat: Hircoceruus est, simpliciter dixit, id est, secundum præsens. Si quis autem Hircoceruus erit uel fuit, se cundum tempus, futurum, scilicet, & præteritum. Hæc igitur quę erant utilia præloquutus, ad definitionem nominis, disputationis cursu accedit.

DE NOMINE.

NOmen igitur est uox significatiua secundum placitum sine tem pore, cuius nulla pars est significatiua, seperata.

Omnis diffinitio genere & differentijs perficitur. Sumpsit ergo ad diffinitionē uocem esse nominis genus. Cætera uero quæ executus est, pro differentijs ag gregauit. Est autem huius termini talis expositio: Nomen est, inquit, uox. Sed uocū alię sunt quę significant, aliæ quæ nihil significant. Nomen autem significat id cu ius nomen est. Nomen igitur est uox significatiua. Vocum significatiuarū, aliæ sunt naturaliter, alię non naturaliter. Naturaliter est uox significatiua, ut ea quę dolores naturaliter mōstrat aut gaudia. Non naturaliter uero significatiuæ uoces sunt, quas secundum positionem esse dicimus. Secundum positionē uero sunt, quas sibijpsi ho mines posuerunt, ut cum dixit aliquis: Primus qui rebus nomina condidit, hęc sub stantia dicatur aurum, hic lapis, hæc aqua, & alia similia. Tales igitē uoces secūdum positionē sunt. Et ita secundū positionē, quemadmodū ipsis hominibus placuit, à quibus nomina illa formata sunt. Huiusmodi ergo uoces quę secundum positionē sunt, secundū ponentiū placitum sunt. Sed nomen non naturaliter significat. Apud diuersas enim gentes, diuersa sunt nomina: Quæ autē apud diuersos diuersa sunt, ea non sunt naturaliter, sed secūdum placitū eorum qui posuerūt, positionemq; ponē tium. Alioqui si naturaliter essent, quēadmodū ea quę dulcia sunt apud Romanos, non eadē sunt apud Scythas amara, nec acida, sed apud ipsos quoq; dulcia, & apud omnes gentes sunt eodē modo. Ita quoq; omnia nomina si naturaliter essent, eisdē omnes homines uterentur. Quare quoniam nomina naturaliter non sunt, nec na turaliter significant, secundum placitū sunt, scilicet ponentiū atq; autorum, & à qui bus nomina ipsa rebus impressa sunt. Est ergo nomen uox significatiua secundum placitum. Secundum placitum autem positionemq; significātium uocum, aliæ tem pus secum ad significationem trahunt, aliæ præter tempus prædicantur. Tempus se cum trahunt, ut est curro, & lego, uel cucurri, & legi, & quæcunq; sunt uerba. Om ne enim uerbum cum tempore est. Nomina uero sine tēpore sunt. Cum enim dico: Socrates uel Plato, uel albedo, uel aliquid huiusmodi, temporibus carent. Nomen ergo uox est significatiua secundum placitum sine tempore. Vocum significatiua rum secundum placitum sine tempore, aliæ sunt quarum partes aliquid extra signi ficant, alię quarum partes extra nihil designant. Hęc namq; uox, quę est Socrates cū Platone aliįsq́ue discipulis, quæ est oratio, & significatiua est, & secundum placitū. Partes nāq; ipsius quæ sunt nomina, secundum placitum sunt, & sine tempore. Nul la namq; in ea ne imaginatio quidē temporis inuenitur, sed habet hoc quod partes eius extra significant. Tota namq; oratio est, Socrates cum Platone aliįsq; discipu lis, sed eius pars Socrates si à tota oratione disiuncta sit, significat aliqd. Nominis au tem pars nihil extra significat, ipsius enim nominis quod est Socrates, quod disiun ctum à tota cōnexione significat, partes nihil extra designant. Neq; enim So, neq; cra, neque tes, aliquid præter totum nomen extra designant. Quare rectissimē diffi nitio constituta est. Nomen esse uocem secundum placitum designatiuam sine tē pore, cuius partes nihil extra significant. Hoc autem propositis docet exemplis.

In nomine enim quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemad modum in oratione quæ est, equus ferus.

Si enim

Si enim sit oratio quæ dicat equus ferus, duas res significat, equum & ferum. Vtrumque enim est, unum substantia, alterum quale. Qui uero dicit equiferus, unum nomen est, & ei unum quod significat subiectum est, quocirca unum quoq; permistio ista significat, quod si unum significat tota permistio, pars inde separata nihil extra designat. In toto enim nomine quod est equiferus, cõsignificat quidem ferus, per se uero nihil significat, quod si per se id quod dicimus ferus aliquid significare arbitremur, non iam erit pars nominis, sed ipsum erit integrum nomen, & habebit partes se, & rus. Quocirca quoniam nominibus unum subiectum est, & unum significat totum nomen, uel si sit æquiuocum, uel si non sit, canis enim cum sit æquiuocum, semel totum latrabilem, secundo totum cœlestem, & rursus totum marinum significat, quare quoniam quodlibet nomen unum aliquid significat totum, pars eius separata, & uelut à tota compositione seiuncta, in qua unum aliquid consignificabat, nihil extra significat. Dat aũt differentias simplicium nominũ & compositorum.

At uero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiã in compositis. In illis enim nullo modo pars significatiua est, in his autem uult quidẽ, sed nihil significat separata, ut in eo quod est, equiferus, ferus.

Simplicia, inquit, nominis partes quoniam non cõstant ex alijs partibus ne imaginatione quidem significationis aliquid prodũt, ut in eo nomine quod est homo, neque ho, neq; mo, quicquã significant, neque significare putantur, idcirco quoniam simplex nomẽ est. In his uero quæ composita sunt, quoniam ex duobus significatiuis in unam significantiã rediguntur, uult quidẽ significare aliquid pars, sed nihil separata designat. In eo enim quod est equiferus, dat quidem imaginationẽ aliquam significationis, & putatur significare ferus. Hoc est enim quod dicit: uult quidem, sed nihil extra separatũq́ue significat. Si enim hoc ipsum ferus ut pars nominis dicatur, dimidium nomen dicitur eius quod est equiferus, dimidium autẽ nomen nihil designat. Ergo id quod dicimus ferus, cum alia parte nominis quę est equi unum consignificat, id est, equiferus, separatum etiam nihil extra designat. Quod si rursus ipsum nomen extrinsecus, non in alterius nominis parte ponatur, per se sibi significat uelut nomen. Ergo nõ est similis in simplicibus nominibus cõpositisq́ue partium consignificatio. Sed simpliciũ quidẽ nominũ partes nec ipse significant, nec significare putantur. Compositorũ uero uolunt quidem partes aliquid significare, & dant significationis imaginationem, & significare aliquid putantur, sed nullius separatim retinent significationem.

Secundũ placitũ uero. Quoniã naturaliter nomẽ nullũ est, sed quando fit nota.

Tunc enim significat nomen secundũ placitum, quando fit nota alicuius rei, id est, quando significat aliquã rem, ut scindapsus. Quamdiu enim huic uoci nihil subiectum est, scindapsus nomen non est. Nam nominis est significare subiectum, scindapsus autem subiectum non significat. Non igitur nomen est. Ac rursus est huius constituere subiectum, nominis autem significare subiectum est. Non enim nomen aliquid diceretur, nisi à subiecti significatione hoc traheret, præcipuè cum nomen dicatur quasi notamen. Itaque cum scindapsus subiectum significat, nomẽ est. Constat igitur nomen esse secundum placitũ, sed tunc quando fit nota, id est quando aliquod subiectum significat.

Nam designant & illiterati soni, ut ferarum, quorum nullus est nomen.

Dixerat superius in diffinitione, nomen esse secundum placitũ nõ natura. Hoc aũt nunc diligentius monstrat dicens, nihil esse nominũ naturaliter. Atq; ideo non illi sufficit ad diffinitionem quod est significatiua uox, nisi illud quoque adderet quod secundum placitum uox significatiua est. Alioqui multi illiterati soni significant, ut sibilus aliquid interdum significat. Ferarum quoque mutorumq́ue animaliũ uoces interdum aliqua significatione præditas esse perspicimus. Quædam enim uox

canum

canum iram significat, hinnitus quoque equorum sæpè alterius equi consuetudinẽ quærit. Sed hæc naturaliter significant, atq; ideo nomina sunt, quod igitur naturaliter significat, nomen non est. Atque hæc hactenus. Nunc quemadmodum facta sit definitio uideamus. Quod dixit nomen esse uocem. Traxit à genere definitionem. Quod significatiuam esse consequenter apposuit. Nomen ab non significantibus uocibus separauit. Quod secundum placitum, à naturaliter significãtibus uocibus natura nominis diuisa est. Quod sine tempore, ad uerborum discrepãtiam respicit. Quod eius nullam partẽ extra significare propositum est, idcirco dictum est ut nomen ab orationibus distare uideretur. Hactenus quidem de tota nominis definitione tractatum est, & quibus differentijs ab alijs uocibus distare possit nomen explicitum est. Nunc autem quę uidentur in definitionem nominis incurrere, an nomina sint, diligentius quęrit.

Non homo uero non est nomen. At uero nec positum est nomen quo illud oporteat appellare. Nam neque oratio, neque negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & q̃ est, & quod non est.

Nunc differit qualia esse arbitrari oportet quæ cum sub definitione nominis quidem cadant, integra tamen nomina non esse uideãtur. Vnde fit, ut his diligãtissime distributis, integerrima nominis definitio concludat̃. Hoc enim quod dicimus non homo quid sit, ambigitur. Oratio enim non est. Omnis enim oratio uerbis nominibuśq; coniungitur. Hoc autem quod dicimus non homo, duabus quidem partibus constat, sed unum in se retinet nomen, uerbum uero non habet. Negatiua enim particula, quę est non, neque nomen est neq; uerbum. Rursus negatio nõ est. Omnis enim negatio uerum falsumue significat. Nõ homo uero quod dicimus, neq; uerum est neque falsum. Nisi enim (ut supra ait) aliquid quod sit proximum ad id quod est esse addatur, nulla ueritatis aut falsitatis ratio in qualibet orationis partium compositione perficit̃. At uero nõ homo nomẽ nõ est. Omne enim nomẽ unam rem significat definitam, ut cũ dicimus homo, substantiã significat nec quãlibet, sed rationalem atq; mortalem. Eodem modo & cętera nomina. Qui uero dicit nõ homo, hominem quidem tollit. Quid autem illa significatione uelit ostendere, nõ definit, potest enim quod homo non est, & equus esse, & canis, & lapis, & cætera quæcunq; homo nõ fuerint. Quare quoniam id quod definite significare potest, aufert in eo negatiua particula, quid uero significare debeat, definite non dicit, sed multa atq; infinita unusquisq; auditor intelligit. Dicatur inquit nomẽ infinitum. Hoc enim quod dicimus non homo, tam multa significat, quàm multa sunt, quæ à definitione hominis disiungũtur. Sed hoc Aristoteles uocabulum, cum infinitum nomẽ uocaret primus inuenit. Apud antiquiores enim ista quidem erat dubitatio, sed huic differẽtiæ qua differt nomẽ definitum ab huiusmodi nomine quod cum negatione proponit̃, impressum uocabulum nõ erat, quod ipse testatur dicens: At uero nec positum est nomẽ, quo illud oporteat appellari. Nullus enim posuit uocabulũ, quo oporteat appellari id quod dicimus, nõ homo, sed Aristoteles perspicaciter infinitum nomẽ huiusmodi prædicamentum censuit appellari.

Catonis autem uel Catoni, & quæcunque talia sunt non sunt nomina, sed casus nominis.

Omnis inquit casus alterius casus est. Itaq; fit, ut quicũque casus sit alterius inflexio uideatur. Ergo quod dicimus huius Catonis, uel huic Catoni, uel alia huiusmodi casus nominum sunt. Vnde fit ut hi casus inflexiones quoque dicantur, sed omnis inflexio alicuius inflexio est. Quod autem inflectitur, ab eo quod ipsa inflexio sit prius est, quare cum id quod dicimus Cato nomẽ sit, & sit primũ, distat ab inflexionibus suis. Inflexio autẽ nominatiui genitiuus est, & cęteri. Nullus enim dixerit rectẽ nominatiuũ casum esse. Si enim id q̃ dicimus Caro alicuius casus sit, cuius casus

esse

esse possit, oportet ostendi, sed ante id quod dicimus Cato, nullus prædicatur casus, igitur quoniam Cato nomen nullius inflexionis est, nec omnino casus est. Cęteri autem casus qui dicuntur, nominatiui inflexione formãtur, Catonis, & Catoni, & Catonem, quare si distant ea quæ ab inflexione nascuntur ab his quę inflectuntur, distãt quoq; hi qui omnes casus, qui sunt Catonis, Catoni, Catonem, ab eo q̃ est Cato, id est à nomine principali, sed hic Cato nomen est, casus igitur nomina non sunt. Aliud enim est ipse casus, aliud cuius est casus. Quocirca si nominis hæc omnia casus sunt, hæc nomina non sunt. Atq; ideo prudẽter ueteres omnes casus Genitiuũ, Datiuum, Accusatiuum, Vocatiuum, Ablatiuum, suis diuersisq; nominibus uocauerunt. Primum uero aliâs rectum, quasi à nullo inflexum, aliâs nominis ipsius uocabulo Nominatiuum dixerunt. Quare nunc hoc Aristoteles exequitur qui casus nominum uideantur non esse nomina, sed tantum nominum inflexiones, id est casus.

Ratio autem eius in alijs quidem eadem est, sed differt. Quoniam cũ est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neq; uerum neque falsum est, nomen uero semper, ut Catonis est, uel non est, nõdum enim aliquid uerũ dicit, aut falsum.

Ratio inquit, id est definitio nominis & casus nominis, eadem est, nam sicut nomẽ uox significatiua est secundum placitum sine tẽpore, ut eius pars nulla extra significet, sic etiam casus. Nam uox est & secundũ placitum designatiua, & cuius separatæ partes nihil extra designant. Ergo eadẽ diffinitio ratioq; nominis est & casus nominis, sed his una additur differentia, quod omne nomen cum eo quod dicit est, aut non est coniunctũ, aut affirmatiuã enunciationẽ facit, aut negatiuã, ut Socrates est, uel Socrates nõ est. Hic enim quoniã ueritas aut falsitas incidit enunciationẽ esse nẽ cesse est, in casibus uero quamuis addas est, aut non est, nulla inde affirmatio neq; nẽgatio fit. Neq; enim in hos ulla ueritas aut falsitas cadit. Si quis enim dicat Socratis est, Socratis non est, uel Catonis est, Catonis non est, quid sit uel non sit non apponens, cum simplici casu, est, aut non est, iungens, imperfectam faciet orationem à falsitate ac ueritate disiunctam. Quare nulla enunciatio est. Ergo differt nomen à casu, quod nomen quidem cum est, aut non est iunctum, uel uerũ uel falsum facit. Casus uero neque uerum dicit neq; mentitur. Etenim nullo alio addito trunca est atque imperfecta sententia, sed quorsam istuc, ut definitio scilicet nominis integerrima compleretur. Etenim iam nunc definitio nominis hoc modo est. Nomen est uox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, definitum aliquid significans, cum est aut non est iuncta faciens enunciationẽ. Sed de nomine hactenus. Nunc uerbum diligentissima definitione determinat.

DE VERBO.

Verbum autem est q̃ cõsignificat tempus, cuius pars nihil extra significat, & est semper eorum quæ de altero prædicantur, nota.

Verbum distat à nomine in hoc solo, quod nomen sine tẽpore est, ut supra iã dictum est, uerbum uim temporis in significationibus trahit, & esset quidem plena definitio uerbi, si alia in eo omnia, quæ in nomine posita sunt, ponerentur, hoc solo discrepante, quod uerbũ cõsignificat tempus, esset q̃ definitio ita. Verbũ est uox significatiua secundum placitum, cuius nulla pars extra significatiua est, sed quoniã sunt illa nomini uerboq; cõmunia, proprium autem uerbi est cõsignificare tempus, à proprietate definiti, scilicet uerbi qua à diffinitione nominis segregatur, uerbũ uoluit diffinire. Diligenter autem ait, cõsignificat. Nam significat nomina tempus, ut dies, ut annus, hæc enim temporũ nomina sunt. Verbum autem propriè consignificat tẽpus, principaliter enim aut passionẽ designat, ut actum, ut cum dico, accuso uel accusor. Sed cum ipsa actus passionisq; significatione, uim quoq; secum temporis trahit, ut ille actus aut passio prẽter præsens, aut futurũ, aut præteritũ, aut quod

inter

inter hæc est, esse non possit. Et est semper eorum quæ de altero prædicãtur nota. Sensus huiusmodi est: Omne inquit uerbum significat aliquod accidens, quod accidens semper de altero prædicatur. Nam si omne uerbum aut actionem aut passionẽ designat. Actio uero & passio in accidentibus numerantur, omne uerbum uim significat accidentis, sed accidens semper de eo prædicatur quod sibi subiectum est, ut album de corpore, & durum de ferro. Quare omnia uerba eiusmodi aliqua designant, quæ semper de altero prædicantur, quod per hoc scilicet dixit, quod ait uerbum notam esse, id est significationem eorum quę de altero prædicantur, quod idẽ ualet tam quam si diceret: Verbũ semper accidẽtia significat quorũ hæc natura est, ut semper de altero prædicentẽ, cuius enim quælibet res nota est, hanc ipsa quæ nota est, designat.

Dico uero quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem nomen est, currit autem Verbum, consignificat enim nunc esse.

Supra in Nominis diffinitione proposuit nomen esse sine tempore quod nunc quoque hoc monstrat exemplo, & diligentissimo quidem. Nam idem prædicamentum ad nomen relatum sine temporis consignificatione monstratur, ad uerbum uero, ut detur esse cum tẽpore. Cursus enim simpliciter dictus ut nomen & ut res propria, sine tempore est, si uero in actionem, quę uerbi semper est, inducatur, mox proprietatem uerbi ac temporis in se suscipit significationẽ. Currit enim uerbum est, & significat actionem, & cum eadẽ tempus ostendit, monstrat enim nunc esse, id est præsens tempus. Cõsignificat autem idcirco dictum est, quoniam quod dicimus currit, actũ quidem quendam significat, cum eo uero actu in ipsa significatione uerbi præsens tempus inducitur, atq; ideo diligenter ait consignificat. Et est hæc uerborum subtilitas in Aristotele mirabilis.

Et est semper eorum quæ de altero dicũtur nota, ut eorum quæ de subiecto, uel in subiecto sunt.

Semper inquit uerbum ea significat, quę de altero prædicentur. Quę sint autem hæc quanquam breuissima, ipse tamen ostendit. Est autẽ consuetudo Aristotelis ea quę accidentia sunt, in subiecto esse dicere. Nec non etiam eadem ipsa accidentia de subiecto prædicari, idcirco quod omnia quęcunq; accidẽtia sunt, uel denominatiue, uel quolibet alio modo & de subiecto prędicantur, & in subiecto sunt. Nunc ergo hoc dicit, tale quiddam significat uerbum, quod semper accidens sit, quod accidens uel in subiecto semper, uel de subiecto prędicat. Est alia quoq; expositio hoc modo, de subiecto dicitur genus semper ad species. Ergo eorum quæ sunt, accidentia alia sunt individua, alia generalia, & illa quidem quæ sunt individua, in subiecto tantum sunt, ut quodlibet particulari corpori accidens, alia uero sunt generalia accidẽtia, quæ de alijs accidentibus prædicantur, ut de subiectis, ut est color, nanq; prędicatur de albedine & nigredine & cæteris. Ergo nunc omne inquit uerbum quiddam quod de altero prædicatur, significat. Sed hoc huiusmodi erat, quod aut particulare sit, & in subiecto tantum, ut est currit. Cursus enim de nullo alio prędicatur subiecto, nisi tantum in subiecto est, aut generale erit illud accidens & uniuersale, ut de alio rursus accidente prædicetur, ut de subiecto, ut si dicam mouet. Hoc enim quod dicimus mouet, de subiecto cursu prędicatur, qui currit enim mouetur. Significat igit uerbum aut particulare accidens, id est tantũ in subiecto, aut uniuersale, quod de alio accidente uelut de subiecto prædicatur. Hactenus definitionem uerbi distribuit. Nunc uero sicut fecit in nomine, ea quę in uerbum incidere poterant, & uerba non esse, à uerbi ratione & proprietate disiungit.

Non currit uero, & non laborat, uerbum non dico. Consignificat etenim tempus, & semper de aliquo est. Differentiæ autem huic, nomen non est positum, sed sit infinitum uerbum.

Sicut

Sicut in nomine fecit, ita quoq; in uerbo ad integram definitionem uerbi proprietã temq; contendit. Ait enim: non currit, non esse uerbum. Et idcirco quòd uerbum omne finitum aliquid designat. Non currit autem quemadmodum infinitum sit, paulo post demonstrabitur, quod neq; oratio est. In hoc enim quod dicitur: non currit, neq; duo uerba sunt, neq; duo nomina, neq; nomen & uerbum, quæ sola possunt iũgere orationem. At uero negatio non est, etenim tota imperfecta sentẽtia est, sed neque huic, inquit, antiquiores posuere uocabulum. Hæc enim differentia quæ est non currit, & non laborat, quæ à uerbo puro & simplici distat, nullo apud antiquiores uocabulo nuncupata est. Differentiam autem uocauit id quod dicitur, non currit, & nõ laborat, ab eo quòd est currit & laborat. Sed quoniam his nullum est nomen ab antiquis impositum, Aristoteles nomen ipse constituit dicens: sit uerbum infinitum. Alioqui maximam dubitationem facit huius prædicamenti similitudo, q̃d ipsum quidem prædicamentum uox est designatiua secundum placitum, & de altero prædicatur, & consignificat tempus, idem, scilicet, quod uerbum quod est currit. Sed hoc solo differre perspicitur, quod illud finitum uerbum est, hoc infinitũ. Cur autem hoc infinitum est, continua ratione persequitur.

Quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

Infinitum, inquit, uerbum est, quoniam cum de altero semper prædicetur, (non currit enim de altero dicitur) tamen æque uel de subsistente re, uel de nõ subsistẽte prædicari potest, ut in eo quòd est homo non currit, homo res est subsistens. Ergo dicit̃ id, quod est non currit, de homine, id est, de re subsistẽte. Rursus dicimus chimera nõ currit, chimera uero non est, nec omnino subsistit. Et potest de ea uere dici, quod omnino non currit. Ergo id quod est, non currit, & de ea re quæ subsistit, atq; est in rebus dicitur, & de ea quæ neq; est, neq; esse poterit, prædicatur, quare infinitum dicit̃ uerbum. Nec solum hoc, sed illud etiam, quod cui dicit currit, rem quam quisq; faciat, definite significat. Cum uero dicit, non currit, ipsum quidem cursum uidetur auferre, sed utrum sedeat, an iaceat, an ambulet, an aliquid aliud faciat non relinquit. Quare quoniam & ea quæ sunt, & ea quæ non sunt, infinita sunt, & de his omnibus prædicatur, quoniamq; id quod tollit, finitum est, quod uero ponit, infinitum, propter hoc, uerbum uocabitur infinitum.

Similiter autem curret & currebat uerbum non est, sed casus uerbi. Differt autem à uerbo quòd hoc quidem consignificat præsens tempus, illa uero quæ circa sunt.

Vt in nomine fecit cum casus à nominibus distinxit, ita quoq; casus uerborum, nũc à uerborum ratione diuiungit. Curret enim quod futurum est, uel currebat quod præteriti retinet partem, uel cucurrit quod est integrum perfectumq; præteritum, non sunt uerba, sed uerborum casus, præsens enim aut futurum expectat, aut præteritum relinquit. Atq; ideo futurum tempus ad præsens tendit, præteritum à præsenti inchoat. Vnde fit ut principaliter contineat uerbum id quod est præsens, ut sit uerbum integrum quod præsens designat. Hæc autem quæ præter præsens in aliqua significatione sunt, nõ sunt uerba, sed uerborum casus. Hic quoq; sicut in nomine fecit, uerborum & casuum differentiam prodit. Ait enim: Omne uerbum præsens significat tempus. Casus uerborum illud tempus significat, quod circa ipsum præsens est, idq; complectitur. Complectuntur autem id quod est præsens, circa quod ipsum sunt, futurum & præteritum tempus, inter utraq; enim tempora præsens locatur. Quicquid ergo uel futurum tempus, uel præteritum significat, quæ tempora præsens complectuntur, & circa sunt, non uerba, sed uerborum casus dicuntur. Est ergo integra definitio uerbi. Verbum est uox significatiua secundum placitum cum tempore, cuius nulla pars extra significatiua est separata, definitum aliquid significans, præsentis significationem tenens. Quoniam uero pars uerbi nihil extra designet, ex eo manifestum

festum est, quod ne nominis quidem pars quicquam extra significat.

Ipsa itaq; secundum se dicta uerba, nomina sunt, & significant aliquid. Consistit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit.

Subtilissimum quidem ingreditur sensum, sed est huiusmodi: Omne, inquit, uerbum per se & sine alterius cõiunctione prolatum, nominis quodammodo speciem tenet, & uerè nomen est. Cum enim dico homo currit, tunc id quod dixi currit, ad hominem referens integrum feci uerbum, quoniam sine dubio semper de altero prædicatur. Sin uero per se dixero currit, suum quiddam quodammodo facio ipsum currit, cum nullo alio iungẽs, et sit mihi nomen. Vnde Græci quoq; his per se dictis uerbis, aliquoties addunt articularia præpositiua, ut est τὸ τρέχειν, τοῦ τρέχειν. Si quis enim dicat uelocius est id quod est currere, eo quod est ambulare. In illo nominatiuum iũxit articulum, dicens, id quod est currere: In illo uero ablatiuum, dicens, eo quod est ambulare. Velut si quis in nomine dicat, id quod est scamnum leuius est eo quod est ostium. Hoc ὃd diximus, id quod est scamnum, ad ipsum scamnũ articulare præpositiuũ iũximus, tanquam si diceremus: hoc scamnum. Et quod rursus diximus eo ὃd est ostium, tãquam si diceremus hoc ostio. Ita quoq; cum dicimus uelocius est id ὃd est currere, eo quod est ambulare, hoc quod dicimus id ὃd est currere, ita ponimus tãquam si dicamus, hoc currerè. Et rursus eo quod est ambulare, tãquam si diceremus ablatiuo modo, ambulare, quasi translatum ad nomen sit, dictumq; sit hac ambulatione. Quare per se dicta uerba nomina sunt. Et est huius rei probatio quã ipse Aristoteles ponit. Cum enim simplex dicimus nomen, auditoris inchoat intellectus cũ nostra prolatione, et dum proferimus, dicentis sequitur uocem, et tunc quiescit, cum illud nomen fuerit expletum. Cum enim dico Hippocentaurus, ingreditur à prima syllaba audientis intellectus, & usq; ad finem totius nominis non quiescit. Vbi uero extremam audierit syllabam, mox quid dictum sit auditor intelligit, & ad eius intelligentiam conquiescit. Sic ergo & in uerbo, cum dicimus currere, intellectus quidẽ audientis per eius syllabas quæ sunt, cur, & re, & rursus re, uadit, sed ubi extremam audierit syllabam, mox totius uerbi capiens significationem intellectus quiescit. Ergo uerbum per se dictum nomini simile est, & est quodammodo nomẽ. Sicut enim in nomine is qui dicit, intellectum audientis ultimæ syllabæ prolatione, & totius nominis perfectione constituit, & is qui audit quiescit, & ultra eius intelligentia nõ progreditur, ita quoq; & uerbum, si per se dicatur, audientis cõstituit intellectum, quod si cum alio coniungatur, nondum tota intelligentia constituitur audientis. Vt cũ dico: Socrates ambulat, in solo ambulat, quod est uerbum, non consistit perfecta sententia, nisi in toto, quod est Socrates ambulat. Rursus cum dico ambulare, moueri est, non in unoquoq; horum uerbo sententia constituta est, sed in tota oratione conquiescit auditor. Idcirco quoniam si uerbum de uerbo altero subiecto prædicetur, utriusq; uerbi significationem iungit auditor, & non per se uerbum ipsum cõsiderat quod dicitur, sed ad alterum refert, ut ambulare moueri est, ambulationem ad motũ, uel Socrates ambulat, ambulationem ad Socratẽ. Tunc ergo fit integrum uerbum, cum refertur ad alterum. At si simpliciter prædicetur, uerbum nomen est, idcirco ὃd sicut nomen dictum, ita quoq; uerbum audientis constituit intellectum.

Sed si est, uel nõ est, nondum significat, neq; enim signũ est rei, esse uel nõ esse.

Sed quanquam nomẽ sit, inquit, uerbũ, & aliquid definite significet per se dictũ, solũ tamen non faciet enunciationem, neq; uerum aliquid falsumue constituet, hoc est enim quod ait: Sed si est uel non est, nondum significat. Ad affirmationem referens quod dixit, sed si est, ad negationem, quod ait, uel non est. Nihil enim horum significat uerbi per se prædicta prolatio. Cum enim dico currit, hoc ipsum currit significat quidẽ aliquid, sed si est aut nõ est, nondum significat. Neq; enim esse, signum est rei,

aut

aut non esse. Quod tantum ualet, tanquam si dicam, id quod dico currit, non significat esse ipsum cursum, aut nō esse. Si enim significaret ita diceretur: Currere est, uel currere non est. Nunc autem currit non designat esse ipsam rem uel non esse, Dicit enim solum, & est intellectus quidam sed neq; affirmationem significat, neq; negationem. Idcirco quod neq; ponit rem esse, nec eam interimit. Quod per hoc monstrauit quod ait: Neq; enim esse signum est rei, uel non esse, ideſt neq; enim quodlibet uerbum ita prædicat, ut signū sit rei illius de qua prædicat, quoniā est, uel quoniā nō est.

Nec si hoc ipsum, est, purum dixeris, ipsum enim nihil est, cōsignificat autem quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere.

Est uerbum, iunctum cum alio uerbo uel nomine solet facere propositionem, ut: Homo est, uel currere est. Ipsum autem est purum si dictum, inquit, fuerit, neque uerū est, neq; falsum, à quo omnes penè enunciationes fiunt, quæ sunt simplices: Ergo nec si hoc ipsum est purum dixeris, esse aliquid, aut non esse significat, ideſt, aut affirmat aut negat, idcirco quod ipsum est simpliciter dictum nihil est. Non quod omnino nihil significet, sed quod nihil ueritatis habeat neq; falsitatis, ideſt nō nihil est ad significationem, sed ad ueritatis falsitatisq; significationem, de qua nunc tractabit: Cur autem nihil ueri falsiq; monstret, ostendit: Est enim duobus modis dicitur, ut uerum falsumq; designet, aut cum unam rem quamlibet propria compositione constituit, ut cum dico: Homo est, ipsum est cum homine iunctum, atq; compositum esse hominem constituit, & fit exinde enunciatio: Aut rursus cū duæ res per ipsius uerbi cōpositionem copulationemq; iungūtur, ut est: Homo animal est. Homo namq; & animal copulantur, atq; iunguntur per id quod dicitur, homo animal est. Ergo si omnis ueri falsiq; in enunciatione significatio, eius quod dicitur est, in compositione est, cū aut sua compositione aliquid esse constituit, aut duas res copulat atque componit, uis eius quæ in enunciationibus propositionibusq; monstratur, in ueri falsiq; scilicet, designatione, præter ipsas cōpositiones, in quibus hoc solet efficere, nulla est, atque hoc est quod ait: Consignificat autem quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere. Cum enim dico est, nihil significaui quid sit, aut non sit. Quod si faciam enunciationem, componam necesse est, ut: Homo est, aut homo animal est. Quare si omnis eius uis in ueri falsiq; enunciatione ad compositionem refertur, cum præter compositionem dicitur, quod in compositione designare potest, id præter compositionem nō designat, potest autem compositione facta uerum falsumq; in enunciatione mōstrare. Hæc igitur sine compositis in uerbo est, nullus ualet aduertere. Rectè igitur dictum est consignificare quandam cōpositionem, quæ sine compositis intelligi non ualeret.

DE ORATIONE.

Oratio autem est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum, ut dictio, non ut affirmatio, uel negatio.

Omne quod compositum est, eorum suscipit naturam, ex quibus totum compositi ipsius corpus efficitur. Quare quoniam oratio uerbis constat atq; nominibus, quæ significatiua sunt, rectè quoq; oratio significatiua esse definit. Sed distat oratio ab his ex quibus ipsa effecta est, ideſt, nominibus atq; uerbis, quod eorum partes nihil extra designant, orationis uero pars aliquid separata significat. Nam si nomen & uerbum partes orationis sunt, hæc autem per se significant, non est dubium separatas orationis partes significare. Quid autem designent, sequenti determinatione monstrabit. Significant igitur partes orationum, ut dictio semper, non ut affirmatio semper uel negatio. Nunc autem dictionem dicit simplicem uerbi aut nominis nuncupationem: Sunt enim quædam orationes, quarum partes ita significant quasi affirmatio, ut in ea oratione quæ est, si dies est, lux est, id quod dicimus lux est, totius orationis pars est, & ita est significatiua ut quædam affirmatio. Sed non omnis oratio affirma-

tionem habet in parte, hæc enim ipsa quæ dicit lux est, habet in partibus id q̃d dicimus lux, & rursus id quod dicimus est, sed neutra ipsarum affirmatio est, sed tantum simplex dictio. Omnis ergo oratio dictionem quidem habet in parte, non uero omnis oratio affirmationē. Rectè igitur dictum est partes orationis significare, ut dictionē, nō ut affirmationē. Quid autem sit dictio, ipse paulopost clarius demonstrabit.

Dico autem, ut homo, significat enim aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio uel negatio si aliquid addatur. Sed non una hominis syllaba.

Quod suprà posuit dicēs, orationis partes ut dictionem significare, non ut affirmationem, hoc conuenienti monstrauit exemplo, homo inquit dictio est, & est pars orationis, si in tota oratione ponatur, ut est, homo animal est. Ergo id quod dicimus homo, dictio quædam est, sed affirmatio non est. Cum ergo nomen hoc, ideſt homo pars orationis sit, & affirmatio non sit, docet uerum esse quod dicitur, orationis partes significare, ut dictionem, non ut affirmationem. Docet aūt illa res nomen hoc affirmationem nō esse, quod in affirmatione semper ueritas aut falsitas inuenitur, nomē uero simpliciter dictum, neq; uerum neq; falsum est. Quare nomen hoc, ideſt homo, ut affirmatio non significat, sed designat aliquid simplex, significat igitur aliq̃d ut dictio. Hæc autem dictio si ei addatur aliquid, ut uerbum est, aut quodlibet uerbū aliud quod enūciationem possit efficere, erit affirmatio. Si enim quis dicat homo est, uel homo uiuit, fit affirmatio, atq; hoc est quod ait, sed erit affirmatio, uel negatio si quid addatur. Si enim aliquid ita apponatur uel appositum ita negetur, ut enunciatio constitui possit affirmatio negatione perficitur. Siquis enim dicat homo uiuit, affirmatio est. Homo non uiuit, negatio. Docet autem dictionem esse uocem secundum positionem per se significantem per hoc quod ait, sed non una hominis syllaba. Vna enim hominis syllaba dictio non est, idcirco quod nihil per se separata significat, ut ho, & mo, & in cæteris, ut suprà ostēdimus. Omnis enim huiusmodi pars quæ per se nihil significat, non est dictio, sed tantum in toto nomine quiddam positum designat, & consignificat, ut in eo quod ipse ponit exemplo:

Neq; enim in eo q̃ est Sorex, rex significat, sed uox nūc est sola. In duplicibus uero significat quidē aliquid, sed nō secundū se, quemadmodum dictum est.

In eo inquit quod est Sorex, rex uidetur quidem aliquid significare, sed cum toto nomine consignificat potius, quàm quicquam per seipsum designet, quemadmodū suprà iam dictum est. Docuit enim suprà partes nominis nihil omnino significare separatas. Quod ergo dicit, sed non secundum se, ideſt in eo quod est Sorex, rex per se nihil significat, sed tantum quiddam consignificat, quod cum tota nominis compositione designat, cum & so syllaba & rex iuncta in unum, id quod est Sorex, in tota syllabarum coniunctione designet.

Est autem oratio omnis quidē significatiua, non sicut instrumentum, sed quēadmodum dictum est, secundum placitum.

Plato nomina naturalia esse constituit, & hoc hinc probare contendit quod quædā suppellex, & quodammodo instrumentum sit, inuicem sensa prodendi. Naturalium uero suppellectiles sunt naturales, ut oculi instrumenta quidem sunt uidendi, qui ipsus res naturalis est. Quare oculos quoq; naturales esse necesse est, ita etiā oratio rerum naturaliū suppellex est, atq; instrumentū, ideſt, sententiarum. Quare ipsa quoq; oratio est naturalis. Aristoteles autem dicit, nō secundum naturam esse orationem, sed secundum placitum. Quocirca nec orationem esse suppellectilem naturalem. Quod enim dicit, non sicut instrumentū, non dicit non per hoc instrumentum sensa proferri, sed tantum rem esse orationem secūdum positionem, per quas proprias

sententias

sententias demonstremus. Cuius enim rei partes ad placitum sunt, ipsa quoq; ad placitum est. Sed orationis partes nomen & uerbum sunt, hæc autem sunt ad placitum, non natura. Oratio igitur ipsa secundum placitum positionem q; est, sed non est naturaliter constituta. Est autem integra definitio orationis hæc. Oratio est uox significatiua secundum placitum, cuius partes aliquid extra significant.

Enũciatiua uero non omnis, sed illa in qua uerũ uel falsum est, nõ autem omnibus ineſt, ut deprecatio, oratio quidem est, sed neq; uera, neque falsa.

Orationis (ut supra iam diximus) multæ sunt species, est enim oratio prima, optatiua, ut utinam tibi istam mentem dij immortales dent. Secunda, uocatiua, ut heus tu. Tertia, imperatiua, ut cape, da hoc Portio. Quarta, deprecatiua, ut Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis. Quinta, enunciatiua, ut dies est, dies non est. Sed in hac sola specie orationis ueritas & falsitas ineſt, in illis uero cęteris minimè. Volens autem Aristoteles ostendere multas esse orationes, & non omnem orationem esse enunciatiuam, hoc addidit: Deprecatio oratio quidem est, sed neq; uera neq; falsa. Etenim deprecatio in orationis speciebus ponit, sed nulla in ea ueritatis natura, falsitatis q; cognoscitur.

Cæteræ igitur relinquantur. Rhetoricæ enim uel Poëticæ cõuenientior est consideratio. Enunciatiua uero, præsentis est speculationis.

Deprecatiuam inquit, & optatiuam, et uocatiuam, & imperatiuam, Poëtis atq; Oratoribus relinquamus. Illis enim uel ad immittendos uel ad mouendos affectus cętere orationis species assumuntur. Nos uero Philosophi quibus ueritatis falsitatis q; discretio est curę, de illa sola oratione tractamus, in qua utrumlibet horum possit agnosci. In enunciatione uero aut ueritas ineſt aut falsitas, quocirca nos quoq; de enunciatione tractemus.

Est autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, deinde negatio, aliæ uero omnes, coniunctione unæ.

Enunciatiuarum orationum aliæ sunt per se unæ, ut est, homo animal est, aliæ coniunctione unæ, ut est, si homo est, animal est. Homo est enim & animal est, duæ sunt, sed addita coniunctione quæ est, si, una redditur. Earum autem quæ unæ per se sunt. Prima est affirmatio, secunda negatio. Hoc enim tollit negatio quod affirmatio ante constituit, & hoc negatio diuidit, quod illa coniunxit. Enunciatiuarum igitur orationum earum quæ sunt per se unæ, prima est affirmatio, deinde negatio. Aliæ uero sunt non per se unæ, sed cum plures sint naturaliter, unæ fiunt coniunctione.

Necesse est autem omnem orationem enunciatiuam ex uerbo esse, uel casu uerbi. Etenim hominis ratio, si non est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enunciatiua.

Aristotelis in Græco textus non habet ita, ut nos supra posuimus, sed hoc modo. Etenim hominis si non aut est, aut erit, aut fuit, & cætera. Subintelligendum relinquente Philosopho, quod de ratione diceret, ideſt de diffinitione quam græci λόγῳ dicũt. Sed cum supra de oratione tractasset, quæ apud illos similiter λόγος uocatur, dum de hominis ratione, ideſt definitione uellet dicere, quoniam non significat uerũ uel falsum, nisi ei aut est, aut erit, aut fuit, addatur, communione uocabuli usus, ad λόγον de quo superius tractabat, retulit, ut non orationem intelligeremus, sed potius rationem. De qua re nunc illis satisfacimus qui Græcæ orationis periti nos fortè culpabũt, cur quod illic non fuit, nostræ translationi adjiceremus. Nos enim ad faciliorem intellectum latinæ orationi famulãtes hoc apposuimus, quia de oratione loquentibus intellectus ad rationem, nisi id esset adiectum, transferri non poterat. Totum uero quod dicit tale est, enunciatiuę orationes si sunt simplices, has uerba constituunt. Ex

duobus enim nominibus ſolis enunciatio non fit, ex nomine autem & uerbo fit, ut eſt homo uiuit. Fit quoq; ex ſolis uerbis ut eſt, ambulare moueri eſt. Fit etiam ex caſu uerbi, ut Socrates fuit, uel etiam dies erit. Erit enim & fuit, uerbi caſus ſunt. Quocirca enunciatiuam orationem ſimplicem ſola maximè uerba conſtituunt. Eorumq; ponit exemplum, in quo cum plura ſint nomina, niſi addito tamen uerbo in enunciationis proprietatem, & ſignificantiam non uenit, ut eſt definitio hominis. (Ratio enim hominis eſt ſpecici definitio.) Cui ſi non aut eſt, aut non eſt, aut aliquid huiuſmodi addatur, enunciatio eſſe non poterit. Nam ſi quis dicat animal rationale mortale, nulla in eo adhuc falſitas aut ueritas intelligit. Si uero addatur eſt, ut ſit animal rationale mortale eſt, enunciatio ſine ulla dubitatione perficitur. Solum igitur uerbum enunciatiuam ſimplicem continet orationem.

Quare autem unum quiddam eſt & non multa, animal greſſibile bipes, neq; enim eo quòd propinquè dicuntur, unum erit. Eſt autem alterius hoc tractare negocij.

Cum de ſimplicibus atq; unis orationibus loqueretur, definitionem hominis interpoſuit, de qua nunc hoc dicit. Ita quidem interpoſita eſt definitio hominis, tanquam ſi una eſſet oratio. Cur autem una ſit oratio nūc, inquit, dicere intermittemus. Neq; enim idcirco una eſſe putanda eſt, quia continue dicitur & ſibimet propinque, animal greſſibile bipes. Poſſet enim uideri horum cōtinua, & ſub una prolatione dicta, unam facere enunciationem, ſed hoc Ariſtoteles negat. Nam non idcirco una oratio eſt, quia propinque & continue dicitur. Cur autem una ſit, alterius eſt hoc tractare negocij, & de eo diſputat in his libris quos Metaphyſica inſcripſit, quod eſt primi opus Philoſophi. Nobis autem hoc in ſecunda editione monſtrandum eſt.

Eſt autem una oratio enunciatiua uel quæ unum ſignificat, uel coniunctione una. Plures autem, quæ plura, & non unum, uel inconiunctæ.

Duplicem modum unarum multarumq; orationum eſſe denunciat. Eſt nāq; una oratio uel cum unam rem ſignificat, uel cum coniunctione una eſt, ut eſt ea quæ dicit animal rationale mortale homo eſt, hanc enim huius orationis ſententiam nullus in multas ſignificationes diducere poterit, ſed unum quoddam ſignificat, & eſt præter coniunctionem. Alia uero oratio eſt una, quæ per coniunctionem una eſt, ut ſi dies eſt, lux eſt. Eſt ergo una oratio quę uel unam rem ſignificat, uel coniunctione iungit. Plures autem ſunt, quę plura ſignificant, ut eſt, canis mouet. Hanc enim poteſt et ad latrábilem & ad marinum & ad cœleſtem auditor aduertere, atq; ideo quoniam multa ſignificat, non eſt una oratio, ſed plures. Sunt quoq; orationes per ſe plures & numero & ſignificatione, quæ nulla coniunctione copulant, ut ſi quis dicat, ſol eſt, pax erit, nox eſt, cœlum uoluitur. Hęc enim cum plura ſignificent, nulla tamen coniunctione iunguntur, atq; ideo plures orationes uocantur. In ſumma igitur orationum unarū, aliæ ſunt ſignificatione unæ, aliæ cōiunctione, non unarum uero orationum aliæ ſunt ſignificatione plures, aliæ eo quoniam nulla cōiunctione copulantur.

Nomē ergo et uerbū dictio ſit ſola, quoniā nō eſt dicere, ſic aliquid ſignificatem uoce enuntiare, uel aliquo interrogante, uel non, ſed ipſo proferente.

Per hanc ſententiam ſimplex dictiò quid ſit exponit. Dicit enim uerbum nomenq; dictiones uideri ſolum, non etiam affirmationes, atq; huius ſententiæ cauſam ſubnectit. Idcirco enim uerba & nomina dictiones ſolum ſunt, quoniam cum dicta fuerint ſimplicia, ſiue aliquo proferēte, ideſt, ſponte dicente, ſiue ad alterius interrogationē aliquo reſpondente, neq; uerum ex his neq; falſum ualet intelligi. Si quis enim per ſe dicat: Socrates, uel rurſus per ſe ſolum ſimplexq;, ambulat, neq; uerū efficit, neque falſum. Si uero alio interrogante, Socrates ne ambulat? ille reſpondeat? ambulat, ſi huic ipſi uerbo per ſe quiſquam uelit aduertere, quod dixit ambulat, enunciatio

ciatio nulla est, quod si cum superiore interrogatione coniungat, tunc ex interrogationis & responsionis coniunctione nascitur enunciatio. Solum autem nomen uel uerbum neq; dicente aliquo, & sponte proferẽte, nec respondẽte, potest quisquam dicere, quoniã enũciatio facta est. Et sensus quidem huiusmodi est. Ordo autem uerborũ talis est. Nomẽ ergo & uerbum dictio sit sola, quoniam sic aliquid significantẽ uoce, ideſt, nomen aut uerbũ simpliciter proferentẽ, non est dicere enũciare. Non enim possumus dicere q̃d aliquid enũciet is, qui simplex nomẽ aut simplex protulit uerbũ siue alio interrogante, siue non interrogante, sed ipso sponte proferente.

Harum autem, hæc quidem simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo. Hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita.

Nunc quid oratio sit simplex cõpositaq; declarat. Est enim simplex oratio quæ duobus terminis constat. Termini autem sunt nomina & uerba, quæ in simplici propositione prædicamus, ut in eo quod est, Socrates disputat, Socrates & disputat termini sunt, & qui minor terminus in enunciatione proponitur, ut Socrates, subiectus dicitur, & ponitur prior, qui uero maior, prędicatur, et locaẽ posterior, ut disputat. Quęcunq; propositio ex uno subiecto et uno prædicato facta est, illa simplex enunciatio nuncupatur, atq; hoc est quod ait, Harum autem, ideſt, enunciatiuarum simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, ut unum prædicatum quod est aliquid de uno subiecto quod est de aliquo prædicetur. Hoc autem pertinet ad affirmationem, ut aliquid de aliquo prædices. Ad negationem uero, ut unum aliquid ab uno aliquo prædicando disiungas, ut in eo quod est, Socrates non disputat, disputare unum terminum, à non Socrate alio termino, prædicando disiunxi. Aliæ uero sunt orationes enunciatiuæ, quæ compositæ nominantur, quæ ex simplicibus orationibus componuntur, ut est, si dies est, lux est, Dies est & lux est, duæ sunt simplices enunciatiuę orationes, id circo quod binis terminis cõstant, ex duabus autẽ simplicibus orationibus tota hęc oratio est, quæ dicit, si dies est, lux est, hoc est enim quod ait. Hæc autem ex his coniuncta, ideſt ex simplicibus orationibus enunciatiuis, uelut oratio quædã iam composita, quippe cuius totũ corpus ex his iungit, quas simplices esse iam suprà docui.

Est autem simplex enunciatio, uox significatiua de eo quod est aliquid, uel nõ est, quemadmodum tempora diuisa sunt.

Postquam de compositis orationibus simplicibusq; tractauit, diffinitionem enunciationis per affirmationem & negationem ingreditur, ait enim, enunciatio est uox significans affirmationem uel negationem, uel in præteritum, uel in præsens uel in futurum tempus. Quod enim dixit, de eo quòd est, ad affirmationem retulit, quod addidit, uel non est, ad negationem, quod uero secutus est, quemadmodum tempora diuisa sunt, ad singulorum temporum retulit rationem, siue enim aliquis dicat: Socrates uiuit, Socrates non uiuit, siue Socrates uixit, Socrates non uixit, uel sic: Socrates uicturus est, Socrates uicturus non est, quoniam affirmatio est aut negatio, & quoniam quælibet ipsarum in aliquo temporum est, quæ diuiduntur in futurum, præsens, ac præteritum, plenam retinet simplicis enunciationis naturam.

Affirmatio uero, est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio uero, enunciatio alicuius ab aliquo.

Ad affirmationis & negationis determinationem enunciationis nomen sumpsit, ut generis, est autem affirmatio quoties aliquid de aliquo cum eo quod est esse prædicamus, ut cum dicimus homo animal est, animal de homine prædicamus, quoties autẽ aliquid ab aliquo prædicando disiungimus, negatio est, ut homo lapis non est, lapidẽ enim ab homine disiungimus, quare recta affirmationis & negationis facta est diffinitio.

De subiectis, & prædicatis enunciationum.

QVoniam autem est enunciare, & quod est, non esse: & quod nō est, esse: & quod est, esse: & quod nō est, nō esse. Et circa ea, quæ sunt extra præsens, tēpora, similiter omne contingit quod quis affirmauerit, negare, & quod quis negauerit affirmare. Quare manifestum est, quonim omni affirmationi est negatio opposita, & omni negationi, affirmatio. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositæ.

NVnc diuisit enūciationes, uel quæ de his possunt fieri rebus, quæ sunt, uel quæ de, ijs quæ non sunt, siue in affirmatione, siue in negatione. Dicit enim quoniā est enūciare q̄d est nō esse, ut si quis dicat; nullus homo animal est. Hoc enim q̄d est, non esse proposuit. Hęc est falsa negatio. Et quod non est esse, ut si quis dicat, omnis lapis animal est, quod enim non est esse cōstituit, & hæc est falsa affirmatio. Et quod est esse, ut siquis dicat, omnis homo animal est. Quod enim est, esse cōfirmat, & hęc est affirmatio uera. Et quod non est, non esse, ut si quis dicat, nullus lapis animal est. Quod enim non est, non esse proposuit, & hæc est uera negatio. Et non solum hoc in præsenti tempore, sed circa ea quoq; quæ præter præsens sunt tempora. Hoc autē tantum ualet, ac si diceret, hoc non modo in præsenti tempore ita enuntiari potest, ut sit uera falsaq; negatio, et rursus uera falsaq; affirmatio, sed etiam in præteritum et futurum, quæ extra præsens tempora sunt. Similiter etenim omne contigit quod affirmatur negare, & quod negatur ab alio, alium rursus affirmare. Quod si omni ueritati falsitas opponitur, omni etiam falsitati ueritas, est autem & affirmationis & negationis falsa proferre, constat quod omni negationi affirmatio, & omni affirmationi negatio opponitur. Hinc ergo quid sit quod dicitur contradictio, declaratur. Est enim cōtradictio affirmationis & negationis oppositio. Cum enim quis affirmat, q̄d alius negat, ipsa utrarumq; præpositionum pugna, contradictio nominatur. Atque hoc est quod ait. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositæ. Cum enim affirmatio negationi opponitur, cōtradictio est. Sed quæ sit affirmatio oppositæ negationi, aut quæ sit harum propositionum oppositio, in sequentibus prodit. Neque enim quælibet negatio cuilibet affirmationi oppositæ est, sed tantum hæ quas in sequentibus ipse determinat. Quocirca erit contradictio, affirmatio & negatio oppositæ, quæ sint autem oppositæ, sequens expositionis ordo contexit:

Dico autem opponi eiusdem de eodem. Non autē æquiuocè, & quæcunq; cętera talium determinauimus contra Sophisticas importunitates.

Fieri tunc oppositionem in affirmationibus negationibusq; demonstrat, cum idem subiectum idemq; prædicatum in negatione sit, quod quilibet in affirmatione proposuit, oportet enim semper si oppolita est affirmatio negationi, unam esse ueram, alteram falsam. Quod si utræq; falsæ sunt, aut utræq; uerę, non sunt oppositæ. Neq; enim se perimunt. Si autem una sit falsa, alia uera, tunc uera perimit falsam. Et si illa fuerit uera, alia mox à ueritate discedit. Quod si in qualibet affirmatione aut subiectum, aut prædicatum fuerit æquiuocum, non sunt oppositæ. Si quis enim dicat: Alexander Helenam rapuit, & hoc aliquis neget dicens: Alexander Helenam non rapuit, quoniam Alexander æquiuocum nomen est, potest utrunq; esse uerum, & negatio, si de Alexandro Magno loquatur, & affirmatio, si de Alexandro Troiano proponat. Quare non sunt hæ oppositæ. Illas autem esse dicit oppositas, quæcunque eiusdem prædicati habent oppositionem de eodem subiecto, ut ibi nulla æquiuocatio diuersitatis causa sit, hoc enim est quod ait: Dico autem opponi eiusdem de eodem. Non autem æquiuocè, ut eiusdem prædicati sit oppositio in negatione, qui fuit in affirmatione. Et de eo subiecto fiat negatio, de quo ante facta est affirmatio.

Sed

Sed diligẽtius hæc in libro quẽ περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων inscribit edisserit, illic enim Sophistarũ, quos fallaces argumẽtatores Latinè possumus dicere, qui per huiusmodi propositiones quæ uerum inter se falsumq; non diuidunt, mendaces colligunt syllogismos, argumenta distinxit, quibus capere respondentem atque innectere consueuerunt. Ergo nunc hoc dicit etiam illa esse obseruanda, quæ contra argumentorum importunitatem determinata sunt. Quæ uero sint illa, dicenda à me secũdq; editionis textus expectet.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum uniuersalia, illa uero singularia. Dico autem uniuersale, quod de pluribus natum est prædicari, singulare uero quod non, ut homo quidem uniuersale est, Plato uero eorum quæ singularia sunt.

Omnis propositio quemadmodum fiat ostendit. Secundum enim res quæ significantur, propositionis natura perficitur. Rerum autem alia sunt uniuersalia, alia particularia. Vniuersale est quod de pluribus prædicatur, ut homo de pluribus dicitur, & est uniuersalis. Singulare uero est, ut quælibet res indiuidua, cuius nulla prædicatio ad sibimet subiecta perueniat, ut Plato uel Socrates, horum autem naturam docet exemplis, ait enim: Vt homo quidem uniuersale, Plato uero eorum quæ sunt singularia. Nam si hoc est uniuersale quod de pluribus prædicat̃, homo uniuersale est, de pluribus enim indiuiduis dicitur. Quod si hoc rursus est singulare, quod de nullo alio prędicatur, Plato singulare est. Indiuidua namq; de nullis alijs prędicantur. Quoniam ergo sunt quædam rerum uniuersalia, alia uero singularia, manifestũ est, quoniam omnis affirmatio aut negatio per hæc constituitur.

Necesse est autem enuntiare quoniam ineſt aliquid, aut nõ. Aliquoties quidem eorum alicui quæ uniuersalia sunt, aliquoties autem alicui eorũ quæ sunt singularia.

Omnis namque propositio, aut singulare habet, aut uniuersale subiectum, siue affirmatione annuat, siue abnuat negatione. Si quis enim dicat, homo animal est, homo animal non est, uniuersalẽ rem, id est, hominẽ, animal aut esse aut non esse proposuit. Atque hoc est quod ait, necesse est autem enunciare quod ineſt aliquid, aut nõ, aliquoties quidem eorum alicui quæ sunt uniuersalia. Homo enim cum sit uniuersale, animal illi ineſſe affirmatio proposuit. Quæ dixit, homo animal est, & non ineſſe negatio, quæ ait, homo animal nõ est. Si uero aliquis sic dicat: Socrates disputat, Socrates non disputat, alicui eorum quæ sunt singularia esse & non esse cõiunxit. Et hoc est q̃d ait: Aliquoties autem eorũ quæ sunt singularia. Nam cum Socrates singulare quiddã sit, disputatio ei ab affirmatione iũcta est, sed à negatione seiũcta.

Si ergo uniuersaliter enuntiet de uniuersali, quoniam est, aut non, erũt hę contrariæ enunciationes. Dico autem de uniuersali enũtiationem uniuersalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est. Quando autem de uniuersalibus, non uniuersaliter, non sunt hæ contrariæ, quę autem significantur, est esse aliquando contraria.

Omnis affirmatio omnisq́ue negatio aut uniuersalis est, aut particularis, aut indefinita. Vniuersalis est affirmatio, ut siqs dicat, omnis homo animal est. Cum sit enim uniuersale subiectũ homo (de multis enim prædicari alijs potest) uniuersaliter prædicatũ est. Diximus enim omnis homo est animal. Nec solũ hominẽ, q̃d est uniuersale posuimus, sed etiã omne, & uniuersale, id est, omne adiecimus uniuersali, id est, homini, et hęc est affirmatio uniuersalis, sin uero dicat aliqs, nullus homo animal est, Rursus homini, uniuersali rei determinationẽ uniuersalẽ, id q̃ dicit̃ nullus, adiecit.

Siue ergo in affirmatione, siue in negatione, si eas uniuersaliter aliquis proferat, uniuersale uniuersali proponit. Non proponit autem uniuersale uniuersali quoties ita dicit: Homo animal est, homo animal non est. Cum enim homo sit res uniuersalis, nulla adiectio uniuersalitatis, quæ est nullus, aut omnis, affirmationem uel negationem facit. Quocirca repetendum est, affirmatio uniuersalis est, in qua uniuersale, uniuersaliter prædicatur affirmatiuè. Et negatio uniuersalis, in qua rursus uniuersale, uniuersaliter prædicatur negatiuè. Et hæ huiusmodi contrariæ sunt. Fieri enim non potest, ut ubi uera affirmatio uniuersalis, illic uniuersalis negatio, uera sit, & è contrario, fieri tamẽ potest, ut utræque falsæ inueniri possint, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est, hic enim utræque sunt falsæ, sed una quidem uera, altera falsa reperitur, ut in eo quod est, omnis homo animal est, nullus homo animal est. Hic una uera est, altera falsa, ut uero utræq; ueræ sint, fieri non potest, quo circa quoniam utræque falsæ inueniuntur, oppositæ non sunt, sed sunt contrariæ. Cur autem cõtrariæ dicantur, alio loco nobis erit dicendum. Particulares uero propositiones sunt huiusmodi, quidam homo animal est, quidam homo animal non est, hæ dicuntur subalternæ, affirmatio enim particularis, sub affirmatione uniuersali, subalterna est. Rursus eodem modo particularis negatio, sub uniuersali negatione, subalterna est. Sed hæ ut utræq; ueræ sint, aut una uera, alia falsa fieri potest, ut utræque falsæ sint, non potest inueniri, ut in eo quod est, quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est, utræq; sunt ueræ. Cum uero dicimus, quidam homo animal est, quidam homo animal nõ est, una uera est, altera falsa, & dicuntur affirmatio & negatio particulares, subcõtrariæ. Quare nec istæ etiam uocantur oppositæ, idcirco quia utræq; ueræ inueniuntur interdum, sit autem harum talis descriptio:

Affirmatio uniuersalis — Negatio uniuersalis

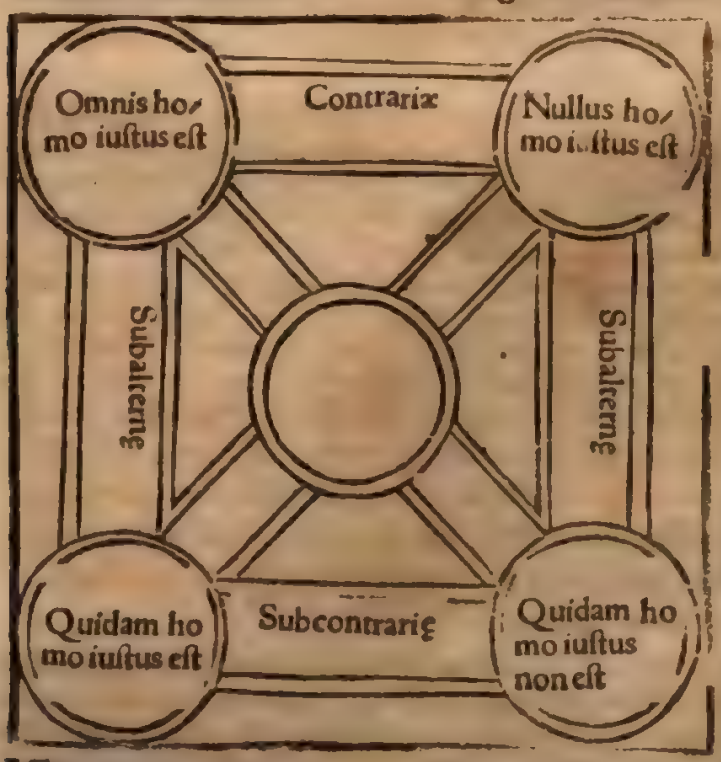

Affirmatio particularis — Negatio particularis.

Ergo neque superiores uniuersales, neq; inferiores particulares oppositæ sunt, idcirco ꝺd inferiores quidem utræque ueræ, superiores autem utræq; falsæ esse possunt. Sunt autem oppositæ cõtradictoriæ (ut ipse ait) si quis aspiciat angulares, ut affirmatione uniuersalem, particulari cõparet negationi, ut est, omnis homo iustus est, quidam homo iustus nõ est, hæ enim neque ueræ possunt inueniri, neque falsæ, sed in omnibus una uera est, altera falsa. Et rursus si uniuersalis negatio, particulari affirmationi cõparetur, reperiuntur oppositæ: ut est, Nullus homo iustus est, quidã homo iustus est. Semper enim una uera est, altera falsa. Et hoc in quibuslibet terminis si despexeris, oratio nostra non discrepabit. Sit autem plenissima hoc modo descriptio.

Affir-

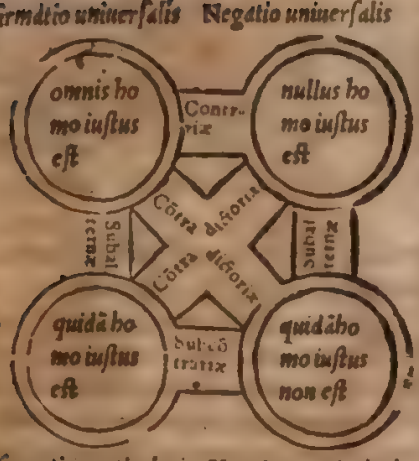

Sunt ergo determinationes, uniuersalium quidem omnis & nullus, particulariũ uero, quidã. Illæ autẽ propositiones quæ neq; uniuersale habent additum, neque particulare, indefinitę uocantur, & particularibus similes sunt, ut est: Homo iustus est, homo iustus nõ est. Possunt enim utręq; esse ueræ, ut in hoc ipso exemplo quod dicimus, & potest una esse uera, altera falsa, ut: Homo animal est, homo animal non est, utręq; uero ut falsæ sunt, nõ potest inueniri, & hæ (ut dictum est) uocantur indefinitæ. Præter has autem omnes singulares sunt, in quibus contradictio potest inueniri, ut in eo quod est. Socrates animal est. Socrates animal non est. Socrates iustus est. Socrates iustus non est. Nam si nulla eas æquiuocatio uel prædicati, uel subiecti, uel alterius temporis, uel aliquid eorum quæ singulas determinant, impediat, semper una uera est, altera falsa. Quare, quoniam de omnibus in commune speculati sumus, & quid quæque esset, quantum breuitas patiebatur, expressimus, ad textum nunc, quoniam tempus est, reuertamur. Si ergo, inquit, uniuersaliter enũtiet in uniuersali, quoniam est, aut non, erunt cõtrarię enuntiationes, uniuersaliter enim enuntiat aliquis in uniuersali, quoties uniuersalem affirmationem, aut uniuersalem fecerit negationẽ. Cum enim dicit: Omnis homo animal est, uniuersalem hominẽ uniuersaliter enunciauit, per id quod addidit, omnis, quod si rursus dicat, nullus homo animal est, eodem modo uniuersalem hominem, uniuersaliter enuntiat, per id quod ait, nullus, & sunt contrariæ. Quas autem dicat esse contrarias, subiecto declarat exemplo. Dico autem in uniuersali enuntiationem uniuersalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est, una siquidem est affirmatio uniuersalis, altera negatio uniuersalis, quas cõtrarias esse, supra in descriptione docuimus. Quãdo aũt in uniuersalibus nõ uniuersaliter, non sunt cõtrariæ. Quoties aũt inqt indefinitæ sunt ꝓpositiones, & uniuersaliter uniuersale non ꝓponitur, cõtrariæ nõ sunt, ea enim affirmatio quæ dicit, homo iustus est, & quæ dicit, homo iustus non est cõtraria nõ est. Possunt enim utræq; simul esse ueræ, & in eodẽ, id est, homine, ꝙ in, cõtrarijs fieri impossibile est. Quod uero addidit, quæ aũt significant eſt esse cõtraria, tale est. Ipsæ quidem ꝓpositiones cõtrariæ non sunt. Significant tamen aliquando contraria. Si quis enim dicat, homo albus est, & alius neget, homo albus non est, ipsæ quidẽ cõtrariæ nõ sunt. Quod aũt dicit, homo albus nõ est. Potest quiddam significare cõtrarium. Nam designat hoc ꝙd dicitur, homo albus nõ est, & rubri coloris esse & pallidi, & fusci, designat etiam nigri, quod est albo cõtrarium. Potest igitur id ꝙd non est album esse nigrum. Ergo quanquã ipsę cõtrariæ non sunt, tamen potest aliquando ꝙd dixit contrarium significare, priori affirmationi, ut in eo ꝙd diximus. Nam si id quod dicit, nõ est homo albus, nigrum esse designet, quoniã is qui niger est, albus non est. Contrariæ quidem propositiones non sunt, quoniam possunt esse utræque ueræ. Quæ autem significantur, interdum contraria reperiuntur, quæ autem sint huiusmodi propositiones, exemplorum subiectione monstrauit.

Dico autem non uniuersaliter enuntiare de his quæ sunt uniuersalia, ut est albus homo, non est albus homo.

Et ꝙd dicat esse uniuersale, nõ uniuersaliter ꝓdicare, planissime demõstrauit dicẽs: Cum enim uniuersale sit homo, non uniuersaliter utitur enũtiatione. Omnis namq; non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter.

Nam id

Nam id quod dicitur omnis, illud ad quod prædicatur colligit, atque in unum corpus adducit, ut cum dicitur, omnis homo iustus est, nullum excipit hominẽ. Sed totam colligit humanitatem, & fit de re uniuersali homine, prædicatio uniuersalis, cum dicimus, omnis homo. Nam cum sit uniuersale homo, huic uniuersali uniuersalitatẽ cõsignificat, id quod additur, omnis, & res uniuersalis, uniuersaliter prædicatur.

In eo uero quod uniuersale prædicatur, id quod est uniuersaliter prædicare, non est uerum.

Hac nos sententia quem ad locum, uniuersalitatis determinationẽ rectè ponamus, instituit. Docet enim semper istam uniuersalitatem, quam determinationem uniuersalem uocamus, ad subiectum poni debere terminum, nunquam ad prædicatũ. Si quis enim sic dicat, omnis homo animal est. Rectè dixerit, omnis ad subiectũ, id est ad hominem ponens. Quod si sic dicat, omnis homo omne animal, est, falsum dixerit. Ergo hoc non dicit, in eo uero quod uniuersale prædicat, ut animal de homine. Animal enim uniuersale est. De omni enim homine prædicatur, nõ est uerũ, hoc ipsum uniuersale, quod est animal, uniuersaliter prædicare, ut dicatur, omne animal esse hominem, nec solũ in his, sed in nulla rectè fieri affirmatione concedit, ait enim:

Nulla enim affirmatio uera erit, in qua uniuersale prædicatum uniuersaliter prædicetur, ut omnis homo est omne animal.

Hoc autem cur eueniat, paucis absoluam. Prædicatũ semper maius est subiecto, uel æquum, maius, ut cum dico, homo animal est. Animal prædicatur, homo subijcit. Sed maius est animal homine. De pluribus enim quàm ipse homo prędicatur. Rursus æquale est, cum sic dicimus, homo risibilis est, homo subiectum est, risibile prędicatum. Sed homo atq; risibile æqualia sunt, proprium nãque est hominis, quod est risibile, ut autem minus prędicatum inueniatur, quàm subiectum fieri nõ potest. Siue ergo maius sit prædicatum, falsum est uniuersale adijcere prædicato, ut in eo ꝙd ipse posuit exemplo. Omnis homo omne animal est, siue æquale sit, superfluũ est, ut si quis sic dicat: omnis homo, omne risibile est, quare uniuersale prædicatum prædicare uniuersaliter non oportet.

Opponi itaq; dico affirmationem negationi cõtradictorie, quæ uniuersaliter significat, ei quæ non uniuersaliter, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est, nullus homo albus est, quidam homo albus est.

Quid sit propriè contradictio cõsequenter exponit, ait enim opponi contradictorie propositiones, quoties uniuersalem affirmationem particularis abnuit negatio, & quoties uniuersalem negationem particularis affirmatio destruxerit. Cum enim dicitur omnis homo albus est, illa negatio quæ dicit, non omnis homo albus est, de eodem homine uniuersaliter tollit, quod uniuersaliter affirmatio constituerat. Illa enim omnem hominem esse albũ ponit. Ista dicit non omnem, tanq; si concedat aliquem, sed ei tantum auferat uniuersalitatem. Hoc est enim quod ait, quæ uniuersaliter significat eidem quoniam non uniuersaliter. Nam sicut uniuersale significat affirmatio dicens hominem, ita quoq; negatio uniuersale significat, habet enim & ipsa hominem. Sed idem ipsum uniuersale docet non esse uniuersaliter, id est non omne esse album, quod affirmatio uniuersaliter esse posuerat, omnem hominẽ esse album proponens. Eodem modo etiã in negatione, quas nos supra angulares posuimus, & contradictorias in descriptione. Hic nunc eadem oppositas contradictorie uocat. Quod autem uniuersali affirmationi, quę est omnis homo albus est, particularẽ negationem opposuit, quæ est, non omnis homo albus est, tantũdem est tanq; si diceret, quidam homo albus nõ est. Nam si non omnis homo albus est, & quidam homo albus non est.

Contrarie uero uniuersalem affirmationem & uniuersalem negationem, ut

omnis homo iustus est. Quocirca has quidem impossibile est simul esse ueras. His uero oppositas, contingit aliquando in eodem, ut non omnis homo albus est, & quidam homo albus est.

Plenissimè omnes exequitur dicitq; contrarias uniuersalem affirmationem, & uniuersalẽ negationẽ. Has enim nos quoq; suprà descripsimus. Hic uero nunc easdem cõtrarie demõstrat opponi. Illud quoq; addidit, q̃d eas impossibile sit in eodẽ ueras aliquãdo cognosci. Nam sicut cõtrariorũ natura in eodem nõ potest inueniri, neq; enim uno eodẽq; tẽpore aliqd nigrũ est atq; albũ, sic quoq; nec cõtrarie, ut utræq; simul sint ueræ fieri potest. Q d'aũt adiecit, His uero oppositas, cõtingit aliquãdo in eodẽ, particularẽ affirmationẽ, & particularẽ negationẽ designat. Particularis nãq; affirmatio uniuersali negatiõi opposita est cõtradictorie, particularis uero negatio uniuersali affirmatiõi. Cõtrariarũ igit̃ oppositę possunt in eodẽ ueræ aliquoties inueniri, id est particularis affirmatio & particularis negatio, ueræ ut sint aliquoties fieri potest, ut est, quidam homo albus est, quidam homo albus nõ est, utræq; sunt ueræ.

De regulis oppositorum.

QVæcunq; igitur contradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter, necesse est alteram esse uerã uel falsam. Et quæcunq; in singularibus sunt, ut Socrates albus est, non est Socrates albus.

DE cõtradictorie oppositis loquit̃, & de singularibus propositionibus, q̃d unã semper uerã, falsam semp alterã necesse est inueniri. Hoc enim dicit cõtradictiones eorũ, quę sunt uniuersalium uniuersaliter prædicatorũ, una semper uera est, altera falsa. Vniuersaliũ aũt uniuersaliter prædicatorũ sunt contradictiones uniuersalium particulariter prædicatorũ. Nam affirmatio uniuersalis uel negatio uniuersalis, uniuersaliter prædicant̃, harũ cõtradictoriæ particulares affirmationes uel negationes sunt, si sibi angulariter cõparentur. Harũ igitur cõtradictionũ, quæ sunt uniuersaliũ uniuersaliter prędicatorũ, una semper uera est, semper altera falsa reperit̃. In singularibus quoq; idem est. Nam si nulla ut dictũ est, uarietas æquiuocationis impediat, idemq; sit prędicatum, idemq; subiectum, ad unum idemq́ue tempus, ad unã eandemq́ue partem, ad unum idemq́ue relatũ, uno atque eodem modo, una semper uera est, altera falsa, & ueritatis inter se naturam, & mendaq; partiuntur.

Quęcunque autem uniuersalium non uniuersaliter, non semper hęc quidẽ uera est. illa uero falsa.

Quæ uero sunt, inqt, definitæ, ut neq; uniuersalẽ habeãt, neq; particularẽ determinationẽ, q̃ tacuit, nõ semp una uera est, altera falsa, sed utræq; interdũ inueniunt̃ ueræ. In uniuersalibus aũt nõ uniuersaliter prędicat̃ aliqd hoc modo: Homo albus est, homo albus nõ est, in quo uno eodemq; tẽpore utrasq; ueras esse cõ. ingit. Hic enim cũ uniuersale sit homo, nõ uniuersaliter prędicatum est nomen. At uero nec particulariter. Neque enim quidam, aut nullus, aut omnis adiectum est. Docet aũt huiusmodi propositiones nõ inter se diuidere ueritatem atque mendacium, hoc modo:

Simul enim uerum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus. Et quoniam est homo pulcher, & non est homo pulcher. Si enim fœdus, & non pulcher, & si sit aliquid, nondum est.

Documentum autem est huiusmodi dictum, indefinitam affirmationẽ negationem q́ue ueras utrasq; posse inueniri, uerum enim dicere est: Est homo albus, & non est homo albus, huius autem rei probatio est, nam si uerum est dicere, est homo niger, & est homo albus, uno eodemq; tempore. Qui autem niger est, albus non est, uerũ est dicere uno eodẽq; tẽpore, quoniã est homo albus, & nõ est homo albus. Rursus si uerum est dicere, quoniã est homo pulcher, & est homo fœdus uno eodẽq; tẽpore.

Qui

Qui autem fœdus est, pulcher non est, uerum est dicere hominem esse pulchrum & hominem esse fœdum, uno eodemq; tempore. Cum enim Achilles esset pulcher, claudus Thersites erat fœdus. Rursus si uerum est dicere, esse hominem album, & rursus uno eodemq; tempore fieri hominem album. Nec hoc ulla contrarietas uetat, ut sit homo albus, & rursus fiat homo albus, sed qui fit, albus, nõdum albus est, uerum est igitur dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus. Hoc est enim quod ait, & si fit aliquid, & non est, cum enim fit, non est, sed potest dici quoniam est homo albus, & fit homo albus, ut utrunq; uerè dicatur. Potest igitur uerè utrunq; dici. Et est homo albus, & non est homo albus.

Videbitur autem subito inconueniẽs esse. Idcirco quoniam uidetur significare, non est homo albus, simul etiam quoniam nemo homo albus. Hoc autem neque, idem significat, neque simul necessario.

Tacitæ hominum dubitationi respondet. Quod enim dicimus, est albus homo, & non est albus homo, utrunq; uerum esse uidetur, sed aliquoties inconueniens esse. Si enim uerum est dicere, est albus homo, quemadmodum fieri potest, ut uerum sit dicere, non est albus homo. Hoc autem uidetur quibusdã inconueniens, ideirco quoniam apparet quibusdam id quod dicimus non est homo albus, hoc significare, tanquam si dicamus, nullus homo albus est, sed hoc uerum non est. Neque enim idẽ est dicere, non est albus homo, & nullus homo albus est. Et quãquam cũ dicimus, nullus homo albus est, simul significamus, quoniam non est homo albus, non tamen ex necessitate idem utraque significat. Cum enim dicimus, nõ est homo albus, simul nos dicere, quoniam nullus homo albus est, non oportet intelligi, neq; enim semper simul est, non est homo albus, & nullus homo albus est. Nam aliquoties simul est, scilicet cum prius dicitur uniuersalis negatio. Cum uero indefinita dicitur prius, non est simul negatio uniuersalis coniuncta negationi indefinitæ. Nam si dicã, nullus homo albus est, simul dixi, quoniã homo albus nõ est. Quod si dicã, homo albus non est, non est simul dicta negatio uniuersalis, quæ est, nullus homo albus est, quoniam potest quidam esse non albus, de quo dicatur, homo albus non est, neque tamen omnes esse non albi. Non igitur simul necessario sunt, non est homo albus, & nullus homo albus est.

Manifestum est autem, quoniam una negatio unius affirmationis est, idem enim oportet negare negationẽ, q̃ affirmauit affirmatio, & de eodẽ, uel de aliquo singularium, uel de aliquo uniuersalium, uel uniuersaliter, uel nõ uniuersaliter.

Hoc quoque argumentum est negationem indefinitam & uniuersalem idem non significare, & eas à se esse diuersas. Nam si unius affirmationis una negatio est, contra eã quæ dicit, non est homo albus, illa est affirmatio, quæ dicit, est homo albus. Et cõtra eã quę dicit, nullus homo albus est, illa est affirmatio quæ dicit, quidã homo albus est, sed hæ affirmationes diuersæ sunt, id est, est homo albus, & quidam homo albus est, diuersæ igitur illæ quoq; sunt, quę his proportionaliter opponunt. Diuersa igit̃ est negatio quæ dicit, nullus homo albus est, & ea quæ dicit, non est homo albus. Docet aũt nos unius affirmationis, unã esse negationem, idq; hac ratione demonstrat. Oportet enim id prædicatũ negare negationem, q̃d prædicauerit affirmatio, & rursus de eodem subiecto auferre prædicatũ negationem oportet id, quod affirmatio ante coniunxerat. Quod si fit, dubiũ non est unius esse affirmationis, unã negationem, siue aũt in uniuersalibus hoc fiat uniuersaliter prædicatis, siue indefinite, & non uniuersaliter, siue in singularibus, una eademq; propositionũ natura est, ut unius affirmationis sit tantũ naturaliter una negatio. Hoc autẽ inductiõe ꝓbat.

Dico autem, ut est Socrates albus, non est Socrates albus.

In hac

In hac enim propositione idem subiectum est, idem prædicatū, & in medio exemplorum subiecit.

Si autem aliud aliquid de eodem uel de alio, idem, non oppositа erit, sed ab ea diuersa.

Sensus huiusmodi est, si aūt aliud aliquid prædicauerit negatio, quā affirmatio prædicauit, uel si de alio subiecto idem negatio prędicauerit, quod in affirmatione fuerit prædicatum, non sunt sibi oppositę, sed à se tantum diuersæ sunt. Si quis enim dicat: Socrates disputat, & alius respondeat, Socrates non ambulat, diuersum prædicatum est, & diuersæ sunt propositiones, & non oppositæ, & hoc est quod dixit. Si autem aliud aliquid. Aliud enim prædicauit negatio, quam affirmatio prædicauerat. Quod si quis sic dicat: Socrates disputat, alius q; respōdeat. Plato nō disputat, de alio subiecto idē prædicauit, & sunt à se diuersæ propositiones, & nō oppositę. Et erit id quod ait aliquis uel de alio idem. Quod si utraq; sint diuersa, multo magis propositiones diuersæ fiunt, quibus positis ad proposita rursus exempla cōtendit, & uni affirmationi unam enunciationem negationis opponit, angularibus angulares, affirmatiuis negatiuas, particularibus uniuersales, indefinitis indefinitas opponens, & comparans.

Huic autem quæ est, omnis homo albus est, contradicit illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi autem quæ est, aliquis homo albus est, illa quę est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, homo albus est, illa quę est, homo albus non est.

Et post hæc concludit sententiam dicens:

Quòd igit̄ una affirmatio uni negationi opponit̄ cōtradictorie, & quę sunt hæ, dictū est. Et quòd sunt aliæ contrariæ, & quæ sint hæ, dictum est, & quòd nō omnis uera uel falsa cōtradictio, & quare, & quādo uera, uel falsa.

Reuoluit quoq; breuiter, quoniam aliæ sunt contrariæ, alię cōtradictoriæ, dicitq; se quæ sint hæ diligentius in superiori disputatione monstrasse. Illud quoq; patet nō omnem esse ueram uel falsam affirmationis & negationis oppositionem, quā nūc cōmuniter & improprie cōtradictionem uocat. Et quando nō sint ueræ uel falsæ, uel cur, se exposuisse commemorat.

De affirmatione & negatione una.

VNa autem affirmatio & negatio est, quæ unum de uno significat, uel cum sit uniuersale uniuersaliter, uel non similiter.

QVid sit una affirmatio & suprà iam diximus, & nunc quoq; idem docere non piget. Cum idem Aristoteles reuoluerit, una enim affirmatio est, quæ unam rem de uno significat, id est quę huiusmodi habet prædicatum, & huiusmodi subiectum, ut utrunq; singula significet. Nam si unum aliquid significet prædicatū, simplex atque unum est. Quod si rursus unum aliquid significet subiectum, & nō plura, simplex rursus est atq; unum. Quocirca si unum prædicatum de uno erit subiecto, utraq; singula significabunt & non plura. Eoq; fit, ut non sit simplex propositionis significatio, & quæ unum significet, una sit. Idem autem oportet esse etiam in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, & in particularibus, quas uniuersalibus opponi necesse est, quorum etiam subdit exempla.

Vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est, est homo albus, nō est homo albus, nullus homo albus est, quidam homo albus est.

Dicit enim unam esse propositionem. Omnis homo albus est, & rursus ei oppositā unam esse, non est omnis homo albus.

Si album

Si album unum significat. Sin autem duobus unum nomen positum est, ex quibus non est unum, non est una affirmatio, neque una negatio.

Si album inquit unum significat, quod si plura designat non est una affirmatio, nec una negatio. Hoc autem & in subiecto conuenit custodire, scilicet ut subiecti quoque simplex significatio seruet. Docet autem non esse unam propositionem, si prædicatum uel quodlibet in propositione uerbum multa significet hoc modo.

Sin uero duobus unum nomen est positum ex quibus non est unum, non est una affirmatio, neque negatio.

Sunt quædam res quę plura quidem significent, ex quibus omnibus iunctis unum quiddam ualeat effici, hę minis quidem nomen significat animal, significat mortale, rationale, quoq; designat, sed hæc iuncta unum quiddam efficiunt, quod est animal rationale mortale. Hę namque omnia unum hominem complẽt. Sunt quoq; alia, quæ duas uel plures huiusmodi res designãt, ex quibus iunctis unum aliquid esse nõ possit, ut liber. Dicitur nãque & Dionysius liber, & ingenuus, sed ingenuus & Dionysius iuncti, nihil efficiunt. Quare si quid tale sit, inquit, aut subiectum aut prædicatum quod plura significet, ex quibus unum aliquid esse non possit, non est illa una affirmatio, neque una negatio. Et hoc ficticij exempli ratione confirmat.

Vt si quis ponat hoc nomen tunica, homini & equo, & dicat tunica est alba, hæc non est una affirmatio, nec una negatio. Nihil enim differt hoc quàm dicere, est homo equus albus. Hoc autem nihil differt quàm dicere, est homo albus, & est equus albus.

Dicatur enim inquit equus & homo tunica. Et habeant uerbi gratia hoc nomen, si quis enim dicat, & tunica alba quoniam tunica equum atque hominem designat, uidetur dicere quoniam est equus & homo albus, sed hoc tale est, tanquàm dicat, est equus albus, & est homo albus. Sed hæ duę propositiones sunt, & nõ una, duplex igitur illa quoque propositio est, est homo & equus albus, quare duplex illa quoque quę dicit, est tunica alba. Et enim subiecti huius, id est tunicę duplex significatio, propositiones fecit esse duplices. Quod si quis dicat unum quiddam significare, est tunica alba, quia significat, est homo & equus albus, impossibile est. Neque enim ex homine & equo quiddam unum fit, ut hæc propositio unum aliquid designet, quare aut hæc propositio multa significat, aut si non multa, nihil omnino designat. Nihil enim est homo equus, ut simul dicatur atque intelligatur, hoc est enim quod ait:

Si ergo hæ multa significant, & sunt plures, manifestum est, quoniam & prima multa, uel nihil significat, neque enim est aliquis homo equus.

Si ergo hæ multa significant & sunt plures, manifestum est, quod & prima, id est ea quę dicit, est tunica alba, multa uel nihil significat. Nihil autem idcirco, quoniam si non multa designet propositio cuius quilibet terminus æquiuocus est, cum illa quæ nomine æquiuoco significantur, iuncta fuerint, neque in unam substantiam conuenerint talis iunctura quę res sibimet incontextas copulant, nõ erit ullus intellectus, ut in ea, quæ est, tunica alba est, aliter esse una non potest, si tunica equum, hominem quę significet, nisi equus atq; homo iuncti unum aliquid efficiant, sed hi termini tales sunt, ut necesse sit hanc propositionem uel multiplicem esse, uel nihil significare, nam si iungantur, homo & equus, fit nihil. Nihil enim est homo equus, quod per hoc monstrauit, quod ait. Neque enim est aliquid homo equus, hoc autem cur nunc ab ipso propositum sit, lucidissimè demonstrauit, cum enim de his propositionibus loqueretur quæ uerum inter se falsumq; diuiderent, hoc addidit. Quod etiã hęquę habent uel prædicatum æquiuocum, uel subiectum, uerum falsumq; non diuidunt, utræquæ enim esse ueræ possunt, ut hæc cuę dicunt, est liber homo si ad ingenuitatem referas, & non est liber homo, si ad Dionysium. Rectè igitur dictum est.

Quare

Quare nec in his neceſſe eſt hanc quidem cõtradictionem ueram eſſe, illam uero falſam.

Cum enim multa ſignificat, multiplex ſignificatio in negatione, atq; affirmatione ſe inuicem non perimit, quod ſi una ſit affirmatio & una negatio, quoniã utræq; in eodem eſſe non poſſunt, unam ueram ſemper, falſam alteram eſſe neceſſe eſt.

DE FVTVRIS CONTINGENTIBVS.

IN his ergo quę ſunt, & facta ſunt, neceſſe eſt affirmationẽ uel negationem, uerã eſſe uel falſam. Ac in uniuerſalibus quidem uniuerſaliter ſemper hanc ueram, illam uero falſam eſſe, & in his quæ ſunt ſingularia, quemadmodum dictum eſt. In his uero quæ in uniuerſalibus non uniuerſaliter dicuntur, non eſt neceſſe, dictum eſt autem & de his.

IN præſentibus rebus & in præteritis factas cõtradictorias enũciationes dicit definite, unã ſemper uerã, alterã definite ſemper eſſe mendacẽ, ut ſi quis dicat: Omnes Fabij perierũt, qui ad pugnam cõtra uientes priuata conſpiratione progreſſi ſunt. Hoc ſi negetur ſic, nõ omnes Fabij perierunt, qui ad pugnam contra uientes priuata conſpiratione progreſſi ſunt. Neceſſe eſt quidem unam uerã, alteram eſſe falſam, ſed definite uera, affirmatio eſt, definite falſa, negatio. Cum enim id quod factũ eſt, dicitur factum, definite uerum eſt, quod ſi id factum eſſe denegetur, falſum eſt definite, ſiue ergo in uniuerſalibus uniuerſaliter prædicatis cõtradictio per oppoſitionem particularitatis fiat, ſiue in ſingularibus, ut in Socrate & in cæteris indiuiduis, in his quoq; quæ ſunt præterita, ſemper una uera eſt, altera falſa, ut in eo q̃ eſt, Socrates ueneno perẽptus eſt. Socrates ueneno perẽptus non eſt, uera eſt affirmatio definite, & ita rurſus falſa negatio eſt in p̃ſentibus quoq; idẽ eſſe neceſſe eſt. Si enim diſputãte Socrate, dicat aliquis: Socrates diſputat, & hoc alius neget, ſicut diſputare Socratẽ præſentis tẽporis ratione definitũ eſt, ita & definite affirmatio retinet & ueritatẽ, negatio definite mendaciũ. Et in uniuerſalibus quidẽ uel affirmatiuis uel negatiuis, in quibus uel affirmatio particularis, uel negatio particularis opponit idẽ eſt. Hoc eſt enim q̃ ait: In his quæ ſunt, & quæ facta ſunt, id eſt in p̃ſentibus atq; in præteritis, una ſemper definite uera eſt, ſemper altera falſa definite, ſiue uniuerſalis ſit una, altera particularis. Quod per hoc monſtratur, quod ait: In uniuerſalibus quidem uniuerſaliter, ſemper hanc eſſe uerã, illam uero falſam, ſiue in ſingularibus atq; indiuiduis prædicamentis. Quod per hoc deſignat quod addidit. Et in his quæ ſunt ſingularia, una uera eſt, altera falſa, ſed poſtquam dixit de cõtradictorijs, adiecit, in his autẽ quę indefinitæ ſunt, non neceſſe eſt ſemper hanc quidem ueram, illam uero eſſe mendacem. Hoc, ſcilicet, deſignans quod ait: In his uero quæ in uniuerſalibus non uniuerſaliter dicuntur, non eſt neceſſe in his unam ueram, alteram falſam proponi, poteſt enim fieri, ut utrq; ſint ueræ quæ fuerint indefinitæ.

In ſingularibus uero, & futuris non ſimiliter.

Propoſitionum aliæ ſunt tantum ineſſe ſignificãtes, ut ſi quis Socrate uiuo dixiſſet: Socrates caluus eſt, alius negaret, Socrates caluus nõ eſt. Illa enim ineſſe poſuit Socrati caluitiem, illa caluitiem, à Socrate diſiunxit, aliæ uero ſunt neceſſariæ, ut ſi quis dicat, neceſſe eſt Solem annis omnibus in arietem rurſus redire. Rem namq; neceſſariam & ex neceſſitate euenientem prædicans, totam fecit neceſſariã propoſitionem. Aliæ autẽ ſunt cõtingentes, quæ cum non ſint, eas tamen in futurũ euenire poſſibile eſt, ut ſi quis dicat: Hodie Alexãder pranſurus eſt, hodie Alexãder prãſurus nõ eſt. Etenim cum iſta dicãtur, quoniã illi adhuc prandere nõ ineſt, ineſſe tamen cõtingit, & poteſt fieri, ut hodie prandeat, idcirco dicimus eas contingentes, contingit enim

fieri,quoniã adhuc nõdum facta eſt. Sed hæ non inſunt quidem, ut dictum eſt. Sunt enim futuri tẽporis. Quæ autem non inſunt,ſed ineſſe poſſunt, neceſſariæ non ſunt, quoniã huiuſmodi retinent naturã,ut eas & eſſe,& nõ eſſe poſſibile ſit,poteſt enim fieri,ut hodie Alexãder prandeat,& rurſus fieri,ut hodie nõ prandeat. Et hanc euẽniendi uel non euẽniendi poſſibilitatẽ,utrũlibet uocamus. In huiuſmodi enim rebus utrumlibet cõtingit,aut affirmatio,aut negatio,& non eſt neceſſe aut affirmationem fieri,aut negationem. Nam cum nõ ſit affirmatio neceſſaria,non intercluſum eſt contingere negationẽ. Rurſus cum negatio neceſſaria non ſit,interdũ accidit,ut affirmatio cõtingat. Quare hæc huiuſmodi euẽniendi,& non euẽniendi potentia,utrũlibet uocaẽ. Quod in his utrũlibet,id eſt, uel affirmationes uel negationes euenire cõcedi tur. Nũc ergo Ariſtoteles hoc ualidiſſima argumẽtatione cõtendit aſtruere. Quod quemadmodũ in præteritis,& in his quę ſunt preſentia, nõ modo in affirmatione & negatione, unã uerã, alterã falſam eſſe neceſſe eſt, ſed definite una uera eſt, definite altera ſuſcipit falſitatẽ,non ita in his quę contingentes uocãtur. Neceſſe enim eſt ut aut affirmatio uera ſit,aut negatio,ſed non ut definite quelibet earum uera ſit,altera falſa definite. Nam quod dicimus Alexander lauandus eſt,id ſi alius neget, dicatq; Alexander lauãdus nõ eſt,totũ quidem hoc neceſſe eſt euenire,ut aut laueẽ, aut non lauetur. & neceſſe eſt unam eſſe ueram,alterã falſam,aut affirmationem,ſi lotus fuerit,aut ſi lotus nõ fuerit,negationẽ. Sed nõ eſt neceſſe ut definite affirmatio uera ſit, idcirco quod in huiuſmodi rebus poterit euenire negatio. Sed nec unq; definitũ eſt, ut negatio uera ſit,falſa affirmatio,idcirco quoniã poteſt nõ euenire negatio. Quare in tota cõtradictione, unam quidem uerã,falſam alterã eſſe neceſſe eſt. Vt autem definite una uera ſit,altera falſa definite,ſicut in his quæ ſunt præterita quæq; præſentia,nulla ratione rerum poſſibile eſt. Sed hoc prius Ariſtoteles in ſingularium prędicamẽtorum propoſitionibus probat. Poſt autẽ idem debere in uniuerſalibus docet intelligi. Idcirco enim ait,in ſingularibus uero & futuris nõ ſimiliter. Id eſt in ſingularibus propoſitionibus,& de quibus prius tractat,& in futuris,id eſt in cõtingentibus,non idẽ modus eſt uerarũ falſarumq; propoſitionũ,qui eſt in præteritis atq; præſentibus. Quoniã in præteritis atq; præſentibus. & totum contradictionis corpus in ueritatẽ falſitatemq; diuiditur,& uera eſt una definite, ut poſſit ex his certus aliquis ac ſciens dicere:quoniã affirmatio uera ſit,uel rurſus,quoniã negatio, uel ſi id nullus dixerit,certa iam præteriti tẽporis uel præſentis ſecundũ ſui naturam ratio, certusq; euentus eſt, in his uero in quibus contingẽs eſt,& futurũ,id eſt uariabile & inſtabile,totũ quidem corpus cõtradictionis ueritatẽ falſitatemq; partitur, ſed hæc ueritas atq; falſitas indiſcreta eſt,atq; uolubilis. Nullus enim poteſt dicere,quoniã affirmatio uera eſt. Non eſt enim neceſſe ueram eſſe affirmationem,idcirco quoniam negationem fieri poſſibile eſt. Nec rurſus negationẽ,quoniam non eſt impoſſibile affirmationem cõtingere,& poſtremo quoniam utrumlibet ipſorum contingit, idcirco una earum,uera eſſe definite,& certa,naturaliter non poteſt,quibus autem id argumentationibus exequatur,manifeſtum erit hoc modo:

> Nam ſi omnis affirmatio uel negatio, uera uel falſa eſt,& omne neceſſe eſt uel eſſe uel non eſſe,quare ſi hic quidem dicat futurũ aliquid,ille uero nõ dicat hoc idem ipſum,manifeſtum eſt,quoniam neceſſe eſt uerum dicere alterum ipſorũ,ſi omnis affirmatio,uel negatio uera,uel falſa eſt. Vtræq; enim non erunt ſimul in talibus.

Si quicquid in affirmationibus negationibusq; proponitur, uerũ uel falſum eſt definite ſequitur,ut quod illę negationes affirmationesq; ſignificant,aut euenire,aut nõ euenire neceſſe ſit,hoc eſt enim quod dicit:Nam ſi omnis affirmatio uel negatio uera uel falſa eſt definite, idcirco enim addit omnis. In his enim quæ ſunt futura uel contingentia,

tingẽtia, non esse affirmationes & negationes ueras uel falsas definite probare contẽdit. Nam si unus dicat aliquid futurũ, alius neget ut utraq; eueniãt, fieri nõ potest, quis enim dixerit, dicẽte aliquo Socrates cœnaturus est, alioq; negãte Socrates cœnaturus non est, utrasq; ueras in uno eodemq; cõtinere? hoc igitur fieri non potest, unus ergo eorum uerũ dicturus est, alius mentietur, ponatur enim una eorũ definite uera esse, uel falsa, si ergo omnis affirmatio & negatio uera uel falsa est definite, & uterq; negans affirmansq; ueri in cõtradictionibus esse non possunt, necesse est unũ uerum dicere, alterũ falsum, & unum definite uerum, alterum definite falsum, hoc si est in omnibus affirmationibus atq; negationibus, ut una definite falsa sit, altera uera definite, quicquid uera dicit euenturum, euenire necesse est, quicquid non euenturum, non euenire necesse est, hoc est enim quod ait: Manifestũ est quoniã necesse est, uerum dicere alterum ipsorum, neq; enim potest fieri, ut affirmatio negatioq; cõsentiant in talibus, id est, in contradictionis propositionibus. Necesse est autem euenire quæcũq; uera definite affirmatio loquitur, & non euenire quod profert definite uera negatio, quod sic probat.

> Nam si uerum est dicere, quoniam est album uel non album, necesse est esse album uel non album. Et si est album uel non album, uerum est affirmare uel negare, & si nõ est, mentitur, & si mentitur, non est. Quare necesse est aut affirmationem, aut negationem ueram esse uel falsam.

Quod de futuro possit esse iudicium, à præsentibus trahit exemplum, ait enim, hanc esse rerũ consequentiã, ut rem subsistentem propositionis ueritas cõsequatur, ueritatem propositionis rei, de qua loquitur propositio, essentia cõmittetur. Nam si hic lapis uel quodlibet aliud album est, uerum est de eo dicere quoniã albũ est, & hoc conuertitur. Nam si uerũ est dicere de eo quoniam album est, sine dubio album est, & album esse necesse est, itaq; fit, ut res ueritatem, & ueritas rem, de qua proponitur, subsequat. Rursus si hic lapis albus non est, uerũ est de eo dicere, quoniã non est albus, & si de eo uerum est dicere, quoniã non est albus, ut sit albus fieri non potest, cũ uere dicatur, quoniã non est albus. Idem quoq; etiã in mẽdacijs ualet. Nam si quid non est, cum hoc aliquis esse proposuit, mentiet. Et si quis de alio mentietur, illud de quo fit mendaciũ, non est, ut si quam rem cum alba non sit dicat, aliquis esse albam mentitus est, quocirca necesse est illud quoq; non esse, de quo mentitus est. Ita igitur ueritas quidẽ rei quæ est, & res quæ est ueritati, falsitas uero rei quæ nõ est, & res quę nõ est, falsitati cõuertitur, quod si hoc est in omnibus rebus, quicquid dicitur cũ ueritate uel falsitate, ad rem quę est uel non est cõuertitur, siue negatio sit, siue affirmatio. & unam ueram semper, alterã falsam esse necesse est, si una definite uera est, impossibile quiddã ex hac positione cõtinget. Eueniẽt namq; omnia, quæcũq; sunt uel fiunt ex necessitate fieri, & nihil à casu, nihilq; esse possibile q̃ sit, & nõ esse possibile. Nihil etiã in liberi arbitrij moderamine relinquetur, sed totũ erit ex necessitate quicqd euenerit. Nam si uerum est definite de qualibet re dicere quoniam erit, illam rem sine dubio futuram esse necesse est, & ut non fiat non potest euenire. Verum enim est dicere de ea quoniã futura est, nec uerũ de ea, quoniã futura est, poterat dici, nisi eam fore esset necesse, quare si in omni affirmatione & negatione, aut affirmatio, aut negatio in futurũ definite, uera uel falsa est, necesse est uel quod ab affirmatione uera definite, uel quod à negatione dicitur falsum euenire. In falsitate quoq; similis causa est. Nam quod nõ erit, falsum est dicere, quoniã erit. Et quod falsum est dicere, quoniam erit, ex necessitate non erit. Item quod erit, falsum est dicere, quoniam nõ erit, & quod falsum est dicere, quoniã non erit, necessario erit. Vt igitur ueras propositiones necessarius sequitur euentus ut fiat, quod dicitur, ita & falsas propositiones necessarius sequitur euẽtus, ut nõ fiat, quod dicit à falsa propositione. Quod si in futurum

turum omnis affirmatio uel negatio definite ſemper diuidunt ueritatem & falſitatem, erit rerum quæ prædicantur neceſſarius euentus, & omnia ex neceſſitate contingent, uel nō cōtingent. Itaq; & caſus, & poſſibilitas, & liberum perit arbitrium, ſyllogiſmus aūt huiuſmodi eſt: Si omnis affirmatio uera eſt aut falſa definite, & eodem modo negatio eueniet, ut omnia ineuitabili neceſſitatis ratione contingant, q; ſi hoc eſt, liberū perit arbitrium, ſed hoc impoſſibile eſt. Non igitur uerū eſt omnem affirmationem uel negationem ueram eſſe definite uel falſam. Omnia aūt ex neceſſitate contingere, ſi illæ definitę ueræ uel falſæ ſunt, talis ſyllogiſmus oſtendit, omnis in futurum definita ueritas uel falſitas, euentum rei uel futurum, uel non futurum ex neceſſitate cōſtituit, ſed omnes propoſitiones futuræ definite ueræ uel falſæ ſunt. In omnibus igitur eueniendi, uel non eueniendi neceſſitas erit, pro qua concluſionem illud Ariſtoteles intulit, quod ait:

> Nihil igitur neque eſt, neq; fit, nec à caſu, nec utrumlibet, nec erit, nec non erit, ſed ex neceſſitate omnia & nō utrumlibet, aut enim qui dicit, uerus eſt, aut qui negat.

Caſus namq;, & id quod eſt utrumlibet extinguitur, libera etiā uolūtas adimitur, ſi omnia quæcūq; fient, ex neceſſitate futura ſunt, & probat ſuperiorem concluſionē, quę dicit omnia ex neceſſitate contingere, per hoc quod ait, aut enim qui dicit uerus eſt, aut qui negat, ſi ergo ueritas rerum neceſſitati conuertitur, aut qui negat, uerus eſt, aut qui affirmat omnia fieri ex neceſſitate neceſſe eſt. Nam ſi non erūt ex neceſſitate, non erunt uerę definite, id quod ipſe ſubiunxit:

> Similiter enim, uel fieret, uel non fieret, utrumlibet enim nihil magis ſic uel non ſic ſe habet, aut habebit.

Exponit enim quæ ſit cōtingentis natura, cū quid ſit utrūlibet exponit, utrūlibet eſt id cuius indiſcretus euētus eſt, id eſt, q; æqualiter eſſe uel non eſſe contingit. Hoc eſt enim quod ait, ſimiliter enim fieret uel non fieret. Neq; enim directam uiam neceſſariam q; habet unā uel affirmationē uel negationē, ſed nihil ſe magis ſic habet, uel ſic non habet. Et eſt utrūlibet quod æqualem curſum & ad euenire retinet, & ad nō euenire. Nihil enim ſe magis uel ſic habet, uel ſic non habet, id eſt, æqualiter ſe habet ad eſſe, & ad non eſſe. Nihil enim magis ſeſe habet, ut fiat quàm ut non fiat.

> Amplius ſi eſt albū nunc, uerū erat dicere prius quoniā erit albū, quare ſemper uerum fuit dicere quodlibet eorū quæ facta ſunt, quoniam eſt uel erit.

Validam ſibiipſi uim argumentationis opponit, qua poſſit oſtendere affirmationes negationes q; ueras uel falſas eſſe definite, & ait prouidendum eſſe. ne forte neceſſe ſit ſuſpicari id, q; iam factū eſt uere dici potuiſſe antequā fieret, eſſe faciendū, ut ſi Socrates heſterna nocte cœnauit, uerum fuit heſterna matutina dicere, quoniam cœnaturus eſt, quocirca definite quoq; uerū fuiſſet, ſi de eo prędiceretur. Omnia igitur ea quæ fiunt, definite poterant uera prædicari. Hoc eſt enim quod dicit, ſi eſt albū nūc, uerum erat dicere prius, quoniam erit album. Nam ſi qua res nunc alba eſt, uerū erat ante dicere, quoniam erit alba. Quare definite quoq; fuit quodlibet eorum, quæ facta ſunt uere p̄dicere. Hoc enim rei ipſius exitus cōprobauit. Huic oppoſitioni per eadem rurſus occurrit. Non enim qui hæc dicit, licet ei laqueum ſuperioris argumentationis effugere, rurſus enim eadem illum cuncta circūueniunt, & eiſdem iterum urgetur incommodis.

> Quod ſi ſemper uerum fuit dicere, quoniā eſt uel erit, non poteſt hoc non eſſe, uel non futurum eſſe. Quod autem non poteſt non fieri, impoſſibile eſt non fieri, & quod impoſſibile eſt nō fieri, neceſſe eſt fieri Omnia ergo quę

futura

futurà ſunt, neceſſe eſt fieri, nihil igitur utrumlibet, neque caſu erit, nam ſi caſu, non ex neceſſitate.

Mira ratione ſuperiorem argumentationem dicẽtis, ad idem reduxit incommodum dicẽs: Si uerum eſt omnia quæcunq; facta ſunt, definite uerè potuiſſe prædici. Quoniam ueritatem propoſitionis rei neceſſitas ſequitur, quod uerè definite prędicatum erat, non euenire nonpoterat, ſed ſi non euenire non poterat, ut nõ eueniret erat impoſſibile. Quod autem nõ fieri impoſſibile eſt, fieri neceſſe eſt. Euẽtus igitur eius ex neceſſitate conſequitur. Nihil ergo utrumlibet, neque à caſu erit. Nam ſi à caſu eſſe poterit, nõ ex neceſſitate futurum eſt, quod ſi non eſt ex neceſſitate futurum, nõ eſt impoſſibile nõ fieri, ſi non eſt impoſſibile non fieri, poteſt non fieri, ſi poteſt non fieri, non poteſt definite uerè prædici. Quod enim uerè definite prędicitur, ex neceſſitate futurum eſt, quod autem à caſu eſt, ex neceſſitate non euenit.

At uero nec quoniam neutrũ uerũ eſt, cõtingit dicere, ut quoniam neque erit, neq; non erit, primum enim cum ſit affirmatio falſa, erit negatio non uera, & cum hæc ſit falſa, contingit affirmationem eſſe non ueram.

Quatuor differentijs cõtingentium futurorum diuerſitas conſtat. Aut enim id quod affirmatur & negatur in futurũ, utrũq; erit uerum, aut utrunq; falſum, aut unum uerum, falſum alterum definite, aut unum uerum, falſum alterum indefinite. Non enim eſſe quidem & affirmationem & negationẽ ueram in his propoſitionibus, quæ de rebus cõtingentibus in futurũ proponuntur, per hoc demõſtrauit ſuperius quod ait: Manifeſtũ eſt quoniam neceſſe eſt uerũ dicere, alterum ipſorum, ſi omnis affirmatio uera uel falſa eſt. Vtraq; enim non erunt ſimul in talibus. Neq; enim fieri poteſt, ut in cõtradictoria propoſitionũ oppoſitione, utraſq; ueras quiſquã ualeat inuenire. Nũc autem mõſtratur, quoniã ne hoc quidem fieri poteſt, ut utræq; ſint falſæ, ait enim: At uero, ne hoc quidem nobis cõtingit dicere, quoniam neutrũ uerum eſt, id eſt, nec affirmatio, nec negatio, cõtingeret autem utrãq; eſſe falſam affirmationem, ſcilicet, & negationẽ, ſi nec quod diceret affirmatio, futurũ eſſet, nec ꝙ nõ eſſe negatio diceret, non eſſet. Ita enim fieret, ut nec eſſet, quod affirmatio eſſe prædicauit, nec non eſſet, quod negatio nõ eſſe propoſuit. Si quis ergo hoc ita dicat, primum, inquit, illud inconueniens, atq; impoſſibile eſt, quod in contradictoria propoſitione, cum affirmatio falſa ſit, non eſt uera negatio, & rurſus cum negatio falſa ſit, falſa quoq; affirmatio ſit. Hoc enim in ſolis contrarijs contingebat, non etiam in contradictoria oppoſitione. In hac enim unam ſemper ueram eſſe neceſſe eſt, ſemper alteram falſam.

Ad hæc ſi uerũ eſt dicere, quoniam album eſt & magnũ, oportet eſſe utrũque. Si uero erit cras, oportet eſſe cras. Si autẽ neq; erit, neq; non erit cras, non erit utrumlibet, ut nauale bellum. Oportebit enim neq; fieri nauale bellum, neq; non fieri. Quæ ergo cõtingunt incõuenientia hæc ſunt, & huiuſmodi alia, ſi omnis affirmationis & negationis, uel in his quæ de uniuerſalibus dicuntur uniuerſaliter, uel in his quæ ſunt ſingularia, neceſſe eſt oppoſitarum hanc quidẽ uerã eſſe, illam uero falſam. Nihil autẽ utrũlibet eſſe in his quę fiunt, ſed omnia eſſe & fieri ex neceſſitate. Quare nõ oportebit neque conſulere, neq; negociari, ut ſi hoc facimus, erit hoc, ſi uero nõ hoc, nõ erit hoc. Nihil enim prohibet in milleſimũ annũ hunc quidem dicere hoc futurum eſſe, illum uero nõ dicere. Quare ex neceſſitate erit quodlibet eorum, quod tũc ab eo uerũ erat dicere. At uero neq; hoc differt, ſi aliquis dixerit

contradictionem,uel non dixerit.Manifestū est enim,quoniam sic se habēt res etiā si non hic quidē affirmauerit,ille uero negauerit. Nō enim propter negare,uel affirmare erit uel non erit,nec in millesimū annum magis quàm in quantolibet tempore.Quare si in omni tempore sic se habebat,ut unum diceretur uerè,necesse erat hoc fieri,& unumquodq; eorum quæ fiunt,sic semper se habebat,ut ex necessitate fieret.Quādo enim uerè dicit quis,quoniam erit,non potest non fieri,& quod factum est,uerum erat dicere semper,quoniam erit.

Addidit quoq; aliud,quo magis,id quod dicitur,uideatur incongruū. Omne enim id quod prædicitur in futurū,si uerè prędicit erit.Si quis enim dicat in præsenti tēpore, hoc animal quodlibet albū est, uel magni corporis, & hoc uerè pronuncier,albū & magnū illud animal esse necesse est. Ita etiā in futuro si quis uerè dicat,quoniam hoc animal cras albū fiet, & corporis uastioris,necesse est cras utraq; cōtingere,ut & album fiat,& corporis uastioris.Sin uero falso aliquid prędicatur,necesse est non esse quod dicitur,si sit affirmatio,ut si quis affirmet falsò futurū nauale bellū, necesse est nō fieri,q; à falsa affirmatione prędicitur.At si sit falsa negatio,necesse est fieri,quod falsa negatio futurū non esse prędixit,sin uero utraq; falsa sunt,nō erit ex necessitate quod dicitur,quia definite affirmatio falsa est,nec nō erit ex necessitate quod dicitur.quia definite est falsa negatio.Vnde fit ut utrūlibet quod est in rebus omnino pereimatur,utraq; enim necessario sunt & ex necessitate cōtingunt,& est necessitas illa impossibilis.Nam si quis dicat cras futurū nauale bellum,aliusq; neget,et pronūciet nō futurū,si utraq; sint falsa, necesse quidē erit nō esse cras nauale bellum, quoniam affirmatio, quæ illud dicit futurū, falsa est. Rursus necesse est esse cras nauale bellū, quoniā negatio quæ dicit cras non futurum,ipsa quoq; mentitur.Quare necesse erit & esse nauale bellum,& nō esse,quod est impossibile,& præter communem cogitationis naturā.Nō est igitur uerum utraq; & simul,id est,affirmationē negationemq; mentiri.Quæ ergo,inquit,cōtingunt inconuenientia,hæc sunt, & huiusmodi,si quis dicat uel in his quæ uniuersalia sunt & uniuersaliter prædicātur, uel in his quæ singularia in propositionibus enunciantur,unā necessario definite esse uerā, definite esse alterā falsam,talia illum,inquit,incōuenientia consequentur,& alia similia. Hoc scilicet dicens de superioribus argumentis, in quibus ostendebat omnia ex necessitate cōtingere, si quis unā uerā definite,alterā diceret definite mēdacem.Quænam uero asserat alia incōuenientia impossibiliaq; cōcurrere, his qui unam definite uerā proponūt,hæc sunt,si quis enim proponat unam esse uerā,alteram esse falsam,tollit (ut suprà dictum est)id quod est utrūlibet in rebus, & omnia esse uel fieri ex necessitate cōstituit,nihil à casu,nihilq; à propria uolūtate. Vnde fit,ut neq; negociari sit utile, nec inire actum,quæ omnia consiliū ratione tractantur,ipsum enim consilium supervacuū est.Cum omnia quęcunq; futura sint,necesse sit euenire,quid enim unusquisque dicat,si hoc faciam,illud mihi eueniet,atq; cōtinget, si uero hæc,illa res eueniet, etenim nihil prohibet, quemuis illum affirmare aliquid esse faciendū,alium uero negare cum omnia ui necessitatis eueniant. Nam si omnia quę fiunt nunc, ante aliquis uerè prædiceret, quis dubitat quin illa quæ facta sunt, immutabili uiolentia necessitatis euenerint? Hoc est enim quod ait: Quare ex necessitate erit quodlibet eorum quod tunc uerum erat dicere, sed ne illud uideatur incongruum quod rerum euentum nō ex ipsa rerum natura, sed ex propositionum ueritate & falsitate iudicamus, scrupulum ipse dissoluit dicens. At uero nec hoc differt,si aliqui dixerint contradictionem, uel non dixerint: Ad tollendumenim perimendumq; consilium, quod nihil omnino homines oporteat consiliari,pārū ualet aliquid ante prædici,siue enim

dicatur

dicatur aliquid, siue nō, quicquid uerè prędici potest, illud etiā si non prædicatur euenire necesse est, idcirco enim uerè prędicit̃, quia uerè prędici potest, idcirco uerè prędici potest, quia immutabiliter futurū est, quare futurū est, si prędicitur uerè, nec tantum si prędicitur, sed etiā si prædici uerè potest, siue enim prędicatur, siue non prædicat̃, quicquid uerè prædici potest, hoc ex necessitate futurū est. Manifestū est enim, inquit, quod si sic se habeat res, siue unus eam affirmet & alius neget, si euentura est, nihil illi negatio officit, si euentura non est, nihil affirmatio prodest. Non enim, inquit, propter negare & affirmare erit uel non erit, nec hanc uim naturæ tempus mutabit. Eodem modo enim euenient, ea quæ post millesimū annum euentura credūtur, his quæ post quantūlibet tēpus ex necessitate futura sunt, unde fit, ut si in omni tempore omnia sic se habeāt, ut unū definite uerum dici possit, definite alterum falsum, omnia quæcunq; facta sunt, uel fient, immutabili rerum ratione contingant. Hoc est enim quod ait, necesse esset fieri unumquodque eorum quæ fiunt, id est, si sic se haberet, ut ex necessitate fierent omnia, & hoc superiori argumētatione cōfirmat dicēs: Quando enim uerè dicit quis, quoniā erit, non potest non fieri, euētus enim necessitatem, necessitas sequitur ueritatē, & quod factum est, uerū erat dicere semper, quoniam erit, ueritas namq; propositionis ex rerum necessarijs uenit euentibus.

Quod si hæc nō sunt possibilia. Videmus enim esse principiū futurorum, & abeo quòd cōsultamus, atq; agimus aliquid, & quoniam est omnino in his, quæ nō semper actu sunt, possibile esse & non esse, similiter, in quibus utrūque cōtingit & esse & nō esse, quare fieri & non fieri. Ac multa nobis manifesta sunt sic se habentia, ut quoniam hanc uestem possibile est incidi, & non incidetur, sed prius exteretur. Similiter autē & non incidi possibile est. Non enim esset eam prius exteri, nisi possibile esset nō incidi. Quare & in alijs fieri dis, quæcunq; secundum potentiam huiusmodi dicūtur. Manifestū igitur est, quoniā nō omnia ex necessitate uel sunt, uel fiunt, sed alia quidē utrūlibet, & nō magis uel affirmatio, uel negatio uera est, alia uero magis quidē, & in pluribus alterum, sed contingit fieri & alterum, alterum uero minimè.

Longum hyperbaton est, quod nos prius exponimus, postea continuamus. Liquet enim aliquarū rerum nos esse principium, ut actuum nostrorū. Si quis enim aliquid consilio faciat, quicquid consiliatione peregerit, eius rei ipse principium est. A cōsiliante enim incipit, quicquid consilij solertia ministratur. Sunt enim quædā quæ actu non sunt, sed potestate, quæ potestas non fit ex necessitate, id est, ut possit quidē fieri, non tamen necesse sit, ut hanc uel quamlibet tunicā possibile est quidem ferro incidi, sed non est necesse. Fortasse enim utendo uetustabitur, & ipso quotidiano soluetur attritu. Ergo potest quidem incidi, sed fortè non incidetur, sed antequàm incidi possit exteritur. Rursus potest fieri ut nō diuidatur, neque enim exteri eam possibile esset, nisi prius esset possibile nō incidi, quare possunt quidem quædam fieri, sed ita contingit fortasse ut non fiant. Sunt igitur quædam possibilia non necessaria, & in alijs quoque quę fiūt eadem ratio est. Omne enim quod fit à quolibet cōsilio, ipse qui consiliatur, illius rei principiū est non necessitas, & quæcunque sunt possibilia, mutabiliter euenient. Quæ enim secūdum aliquam possibilitatem dicuntur, non eueniunt secundum necessitatem, unde fit ut manifestum sit, quoniam non omnia ex necessitate uel sunt, uel fiunt, sed quædam sunt, quæ æquali modo, uel fiunt, uel nō fiūt, & hoc est utrūlibet fieri, alia uero in pluribus quidem fiunt, in paucioribus uero non fiunt, & æqualiter quidē fiunt, ut egredientem domo amicum uidere, fit enim hoc & fit æqualiter, quædam uero frequentius fiunt, quàm non fiunt, ut sexagenariū canescere frequētius fit, quàm non fit. Et tamen ita hoc potest fieri, ut & nō fieri impossi

bile non sit. Hoc enim est quod ait: Alia uero magis quidem & in pluribus alterum, ut canescere in pluribus sexagenarij quàm non canescere. Sed contingit fieri alterũ, scilicet, ut non canescat, alterũ uero minimè, scilicet ut canescat. Est aũt hyperbaton hoc modo. Quod si hæc impossibilia uidemus, ꝙ sumus enim aliquibus ipsi principium, & quæcunq; possibilia sunt, fieri possunt, & non fieri. Si igitur possibile est & ut sint & non sint, manifestũ est, non omnia ex necessitate contingere, sed alia æqualiter, alia uero euenire quidem in pluribus, in paucioribus uero nõ euenire, sed ut nõ eueniant necesse non est.

Igitur esse quod est, quando est, & non esse, quod non est, quãdo non est, necesse est. Sed non omne quod est, necesse est esse, nec omne quod non est, necesse est non esse. Non enim idem est omne quod est, necessario esse, quãdo est, & simpliciter esse ex necessitate. Similiter autem & in eo quod nõ est. Et in contradictione eadem ratio est, esse quidem uel nõ esse omne, necesse est, & futurũ esse, uel non. Non tamen diuidentem dicere alterum necessarium. Dico autem ut necesse est quidem esse futurum bellum nauale cras, uel non futurum esse. Sed non necesse est futurum esse cras bellum nauale, uel non futurum esse. Futurum autem uel esse, uel non esse necesse est.

Nunc quid sit necessarium temporale describit. Ait enim omnis res quando est, eam sine dubio esse necesse est. Non enim fieri potest, ut cum est, non sit, & rursus res quę non est, quando nõ est, eam nõ esse necesse est, neq; enim fieri potest, ut quãdo non est, sit: sed si quando est, eam esse necesse est, id est, non simplex necessarium, sicut Solem oriri simpliciter, sed temporaliter necessarium, ut sedeo, non idcirco simpliciter, & sine temporis præsentis descriptione ex necessitate est. Quando enim sedeo, non potest fieri ut non sedeam, & necesse est mihi tunc sedere cũ sedeo, sed ipsum sedere mihi, non ex necessitate ineſt, possum enim surgere. Rursus cum nõ sedeo, tunc mihi necesse est nõ sedere, sed ipsum nõ sedere, mihi ex necessitate nõ ineſt, possum enim sedere, ergo quod est, quãdo est, ex necessitate est, & quod non est, tunc cum nõ est, fieri ut non sit non potest. Non tamen omnia quæcunque sunt aut non sunt, aut ex necessitate sunt, præter temporis præsentis nuncupationem, aut ex necessitate non sunt, nulla mentione præsentis temporis facta. Quare non est, inquit, idem temporaliter necessarium esse, ut est mihi cum sedeo, & simpliciter ex necessitate esse, ut homini mortalitas, nec idem est, cum non est necessario non esse, ut mihi cum non sedeo non ineſt sedere, & quod simpliciter ex necessitate non habeo, ut tres oculos uel immortalitatẽ, atq; hoc est ꝙ ait, similiter autem & in eo quod non est. Hoc autẽ cur dixerit sequit̃, & in contradictione eadem ratio est, esse quidem uel nõ esse omne necesse est, & futurũ esse uel nõ esse. Similis est, inquit ratio in contradictionibus contingẽtibus, & in his quæ cum sunt, secundum tempus necessaria sunt, simpliciter autem necessaria non sunt. Nam in futuris & in contingentibus contradictionibus, totam quidem contradictionem necesse est unam ueram habere partem, alterã falsam, ut si quis affirmet cras bellum nauale futurũ, id ergo non est necesse, & rursus si quis neget non futurum, est quidem aut esse, aut non esse necesse, sed non est necesse esse, nec rursus necesse est non esse. Sed tantum aut esse aut non esse, idcirco tota quidem cõtradictio, unam habebit partem ueram, alteram falsam, sed non erit ipsorum una definite uera, falsa altera definite. In p̃teritis enim sic dicimus: Romulus Romã condidit. Romulus Romam non cõdidit, una quidem uera est, altera falsa, sed in his definite uera est affirmatio, definite falsa negatio. Nam quia quod factum est, fieri ut factum nõ sit, nõ potest, ideo definite in præterito cõtradictio uera uel falsa est. In futuris uero propositionibus non idem est in his, scilicet, quæ contingentia significant,

ut si

ut si dicam Philoxenus cœnaturus est, Philoxenus cœnaturus non est. In tota quidem contradictione, una uera est, altera falsa, sed nullus potest diuidere, ut dicat aut affirmationem constitute & definite ueram esse, negationem. Ante enim quàm cœnet, indefinitum est & uariabile an cœnet. Postquã uero cœnauerit præteritũ definitur, igitur aut esse aut non esse aliquid in futuris contradictionibus necesse est. Vt autem unũ fiat, & unum non fiat, non est necesse, in quo igitur similitudo est contingentis contradictionis & temporalis, neq; simplicis necessitatis: in eo scilicet, quia sicut necesse est esse quod est, quando est, non tamẽ simpliciter necesse est esse, quod est præter temporis adiectionem, ita in contradictione contingenti, affirmationem quidem uel negationem ueram esse necesse est, non tamen uel affirmationem simpliciter ac definite ueram, uel negationem, sed utrãlibet & quàm certæ ueritatis constituerit euentus.

Quare quoniam similiter orationes ueræ sunt, quemadmodum & res, manifestum est, quoniam quæcunq; sic se habent, ut utrumlibet sint, & contraria ipsorũ cõtingant, necesse est similiter se habere & cõtradictionem, quod cõtingit in his quæ non semper sunt, & nõ semper non sunt. Horũ enim necesse est alterã partẽ cõtradictionis uerã esse uel falsam. Nõ tamẽ hoc uel illud, sed utrũlibet, et magis quidẽ alterã uerã, nõ tamẽ iam uerã uel falsam. Quare manifestũ est, quoniam nõ est necesse omnis affirmationis & negationis oppositarum hanc quidem ueram, illam uero falsam esse. Neque enim quemadmodum in his quæ sunt, sic se res habet etiã in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse, uel non esse. Sed quemadmodum dictum est.

Habent, inquit, quandam cognationem res, & illa quæ res ipsas propria significatione designant. Quare & oratio quæ designat atq; significat rem, sic se habebit, quemadmodum res ipsa est. Ergo si res non fuerit, falsa oratio est, si res fuerit, uera oratio est, & si uera uel falsa oratio est, erit id quod dicitur uel non erit, ut sibi res & oratio conuertantur. Ergo si res cõstituta non est, nec definita necessitate proueniens, nec illa oratio, quę rem ipsam designat, definitæ est ueritatis. Ergo in quibus rebus possibile est non modo esse, sed etiã non esse cõtingere, in his affirmatio & negatio utrũlibet sese habet, & quemadmodũ rem ipsam, & esse & non esse contingit, ita quoque cõtradictionem & uerã & falsam esse indefinite proueniet. Hoc autẽ in quibus fiat, ipse declarat, ait enim: In his quæ non semper sunt, & non semper nõ sunt, sola enim sunt quæ & esse & nõ esse cõtingunt, quę non semper sunt, & non semper nõ sunt, si enim semper essent, status eorũ mutari non posset, atq; ideo ex necessitate essent, si autẽ semper nõ essent, eas non esse, necesse esset. Etenim sicut ipsa natura rerũ euenientium est uaria, ita quoq; altera pars contradictionis habet uariabilem ueritatem, & semper quidem uera uel falsa est, non tamen una definite, ut hoc uerum sit determinate, aut illud, sed utrumlibet. Et sicut status ipse rerum mutabilis est, ita quoque ueritas aut falsitas propositionum dubitabilis sit, & eueniet quidem, ut in aliquibus frequentius una sit uera, non tamen semper, & ut una rarius uera, non tamen eam falsam esse necesse sit semper, quod per hoc demonstrauit, quod dixit & magis quidem ueram alteram, non tantum iam semper ueram uel falsam. Concludit totam de futuris contingentibus propositionibus quæstionem, & ait: Manifestum est, nõ necesse esse omnes affirmationes & negationes definite ueras esse, sed deest definite, atq; ideo subaudiendum est. Illarum enim quæ contingentes & futuræ sunt, nunq; definite una uera est, altera falsa. Neque enim, inquit, quemadmodum in his quæ sunt, sic se habet in his quę non sunt possibilibus tamen esse, aut nõ esse. Sed quemadmodum dictum est, illa etenim quæ sunt præsentis temporis, sicut ipsorum esse

definitū est, ita quoq; de his definita est propositionū ueritas falsitasq;. Illa uero quę non sunt quidē, possunt tamen esse, & nō esse, & ita futura sunt, ut nō ex necessitate proueniāt, sed possunt ita esse, ut etiā possint & nō esse, in his hoc modo se habebit contradictio quemadmodum dictum est. Dictum autem est, quoniam esse quidē uel non esse, omne necesse est, & futurum esse uel non necesse est. Non tamen iam diuise ac definite alterum eorum esse necesse est, erant autem quatuor diuersitates, ut aut utræq; ueræ essent, quod sustulit per hoc quod ait, utræq; enim non erunt simul in talibus, aut ut utræque falsæ essent, quod per hoc euertit quod ait: At uero nec quoniā neutrum uerū est contingit dicere, aut ut una uera definite, altera falsa definite esset, quod illa argumentatione destruxit, per quam omnia ex necessitate docuit euenire, si hoc admitteretur. Quod si res illæ minimè sunt, constat unam quidem ueram esse, aliā uero in contradictione mendacē, sed sicut res ipsæ mutabiliter & indefinite futuræ sunt, ita quoq; enūciationes uariabili nec definita ueritate & falsitate proferunt.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI EDITIONIS PRIMAE SEV COMMENTARIORVM MINORVM IN LIBRVM Aristotelis de interpretatatione, Liber secundus.

DE ENVNCIATIONIBVS INFINITIS.

QVoniam autē est affirmatio de aliquo significās aliquid. Hoc autem est uel nomen uel innominatum. Vnum autem oportet esse, & de uno, id quod est in affirmatione. Nomen autem dictum est, & innominatum prius. Non homo enim nomen quidē non dico, sed nomen infinitū. Vnum enim significat quodammodo infinitum nomen. Quemadmodum & non currit, non uerbum dico, sed infinitum uerbū. Erit omnis affirmatio & negatio, uel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine & uerbo. Præter uerbū autem nulla affirmatio uel negatio est. Est enim uel erit, uel fuit, uel fit, uel quæcunq; alia huiusmodi uerba, ex his sunt quæ sunt posita. Consignificant enim tempus.

POstquā de pręteriti ac præsentis, futuri etiam temporis ueritate & falsitate disseruit, nūc uim simplicis & predicatiuę propositionis informat dicēs, quoniā simplex affirmatio unā rem de una significat, id est, de uno subiecto unū predicat, subiectum aūt illud, aut nomen est, aut φ apud ueteres quidem fuit innominatū, ab Aristotele uero infinitū nomen uocatum est, prius enim dictū est, φ homo nomē esset, non homo uero innominatū quidem apud antiquos, sed nūc infinitū nomen. Quoniam igitur manifestum est unum de uno prædicare simplicem propositionem, omnis erit propositio simplex, aut ex nomine & uerbo, aut ex infinito nomine et uerbo. Quod autem dixit: Non homo enim, nomen quidem non dico, sed infinitum nomen huiusmodi est. Nomē, inquit, omnia definita significat, non homo uero quāuis unū quodlibet eorum designare possit, quę homines non sunt, tamen quid designet infinitum est & dubium. Nam cum multa sint, quæ homines non sunt, & unum quodlibet eorum significare possit, quid significet ignoratur, sicut enim non currit non est uerbum simpliciter, sed infinitum uerbum, ita nomina cum negatione nō sunt nomina, sed infinita nomina. Erunt igitur in propositionibus subiecta aut nomina, aut infinita nomina,

ta nomina, præter uerbū autē nulla eſt affirmatio uel negatio, planiſſimē docuit, quę pars orationis in ſimplici propoſitione obtineat principatū. Nam ſi præter uerbum fieri ſimplex propoſitio non poteſt, conſtat omnem uim ſimplicis propoſitionis uerba complecti. Omnis autem propoſitio aut eſſe aut fuiſſe, aut futurum eſſe, aut huiuſmodi aliquid habebit. Nam qui dicit currit, currens eſt dicit. Et qui dicit cucurrit, currens fuit proponit, & qui dicit curret, currens erit, ſi ergo omnis propoſitio, aut eſſe, aut fuiſſe, aut futurum eſſe, aut aliquid huiuſmodi ut ſit enunciatio, retinebit, manifeſtum eſt, quod præter uerbum eſſe non poſſit. Hæc enim, id eſt, fuit, uel eſt, aut futurum eſt, uerba ſunt, ut ex his cognoſci poſſit, quæ ſunt ſuperius poſita atq; cōfeſſa, cum diceremus, uerba eſſe quæ cōſignificarent tempus. Etenim eſt, & fuit, & cętera ſignificationem temporis ſecum trahunt.

Quare prima erit affirmatio & negatio, eſt homo, non eſt homo, deinde eſt non homo, non eſt non homo. Rurſus, eſt omnis homo, non eſt omnis homo, eſt omnis non homo, non eſt omnis non homo. Et in extrinſecus temporibus eadem eſt ratio.

Simplicium exempla propoſitionū appoſuit, ſimplices aūt ſuprà diximus eſſe propoſitiones, quę duobus terminis iungerentur. Quare quoniam omne definitū prius eſt infinito nomine, & nō homo non eſt nomen, ſed infinitū nomen, homo uero finitum. Rectè priores eas propoſitiones quæ ex definito ſunt nomine, in eorū pronunciauit exemplis, ait enim, quare prima eſt affirmatio & negatio, eſt homo, nō eſt homo. Deinde infiniti nominis affirmationes & negationes ſubiūxit dicens, eſt nō homo, nō eſt non homo. Et poſt hæc uniuerſalitatē iungens, eaſdē rurſus iterat propoſitiones. Et prius illas proponit, quæ ex finito nomine ſunt. Secundo uero loco eas, quæ ex infinito nomine pponūtur, unde fit, ut illud intelligere, neceſſe ſit, illas quātitates, quæ uniuerſales & particulares determinât in terminis nō haberi. Nam cum duorū terminorum propoſitio ſola ſimplex ſit, inter ſimplices, huiuſmodi numerat propoſitionē, quæ dicit, eſt omnis homo, cum tres ſint partes orationis, quare determinationes nō numerātur in terminis. Eodem modo dicit, eademq; ratione in extrinſecus tēporibus ſimplices fieri propoſitiones, ut eſt, fuit homo, non fuit homo, fuit non homo, nō fuit nō homo. Et in alijs quoq; temporibus idem modus eſt. Extrinſecus uero tempora uocat, quæ ſunt præter præſens, id eſt, præteritū & futurū, ſed hic de his ſolis propoſitionibus locutus eſt, quæ unum ſubiectum habent, alterum prædicatum. Nunc de his loquetur, quæ unum habent ſubiectum, duo prædicata. An uero hæ quoq; ſimplices ſint, in ſecundæ editionis expoſitione dicendum eſt. Nunc uero præter demonſtrationem, eſſe ſimplices intelligamus.

Quando autē eſt tertiū, adiacens prędicat, dupliciter tunc dicūtur oppoſitiones. Dico autē, ut eſt iuſtus homo eſt, tertium dico adiacere nomen uel uerbū in affirmatione. Quare quatuor erūt iſtæ quarum duæ quidē ad affirmationem & negationē ſe habebūt ſecundū conſequentiam, ut priuationes, duæ uero minimè. Dico autem quoniam eſt, aut iuſto adiacebit, aut nō iuſto, quare etiam negatio. Quatuor ergo erunt. Intelligimus uero quod dicitur ex his quæ ſubſcripta ſunt. Eſt iuſtus homo. Huius negatio. Nō eſt iuſtus homo. Eſt non iuſtus homo. Huius negatio, nō eſt nō iuſtus homo. Eſt enim hoc loco & non eſt, iuſto, & noniuſto, adiacet. Hęc igitur, quemadmodum in reſolutorijs dictum eſt, ſic ſunt diſpoſita. Similiter autem ſe habent, & ſi uniuerſalis nominis ſit affirmatio, ut omnis eſt homo iuſtus. Negatio, non omnis

eſt

est homo iustus. Omnis est homo non iustus. Nõ omnis est homo nõ iustus.
Sed non similiter angulares cõtingit ueras esse. Contingit autem aliquãdo.

Vnum subiectũ, & duo prædicata, quemadmodũ possint esse in propositione commemorat. Si enim hoc modo sit, ut dicamus est iustus homo, est & iustus prædicatũ, homo uero subiectũ est. Nũc enim nõ illud aspiciamus, quid prius, quid posterius dictum est. Sed quoniã uniuersalius est iustũ esse q̃ hominem, potest enim iustus esse & qui homo nõ est, ut Deus, & rursus potest esse simpliciter, & quod homo nõ est, idcirco est atq; iustus, quanq; primo dicantur in eo quod est, est iustus homo, tamen quoniã uniuersaliora sunt, non de his homo, sed hæc de homine prædicantur, & his homo subiectus est. Ex his igitur duplicẽ fieri oppositionẽ dicit, & quatuor propositiones, quarũ subter exempla subiecit addẽs: Dico autem, quoniã est aut iusto adiacebit, aut non iusto. Si quis enim dicat faciens duas affirmationes, est iustus homo, est nõ iustus homo. Hæc cũ duæ affirmationes sint, duas habebũt negationes. Nam si uerbũ est in hac propositione quæ dicit, est iustus homo, ad iustũ posuimus. Et in hac rursus propositione quæ dicit, est non iustus homo. Rursus ad non iustũ idẽ est uerbũ iunximus, quoniã negationis oppositionẽ effecit, cum est uerbo iuncta negatio, id est, nõ, manifestũ est, quoniã id quod dicitur nõ est, ad iustum rursus, & ad non iustum adiungendũ est, ut negationes fiant huiusmodi, non est iustus homo, non est non iustus homo. Rectè igitur dixit: Quare si est iusto & nõ iusto adiacebit, etiã negatio iusto & nõ iusto adiacebit. Sunt autẽ propositiones quas dicit, quatuor: hę, est iustus homo in hac affirmatione ad iustum, uerbũ est adiũximus, huius est negatio, non est iustus homo. In hac quoq; negatione quæ dicit non est, ad iustum rursus adiunximus. Iterũ, est non iustus homo. In hac, est ad non iustum iungitur, huius est negatio, non est non iustus homo, etiã in hac quoq; negatione quæ dicit nõ est, ad non iustũ ponitur, quod uero ait: Dico autẽ, ut est iustus homo, est tertiũ adiacere his nomen uel uerbũ in affirmatione huiusmodi est. Tertiũ, inquit, dico, id est, adiacere uerbum est. Homo enim & iustus duo sunt, quibus adijcitur uerbũ est. Idcirco autẽ dixit nomen uel uerbum, quia superius quoq; docuit ipsa uerba nomina esse, eo scilicet loco, ubi ait, ipsa quidem uerba secũdum se dicta nomina sunt. Quod autem sequitur, continet difficilimum sensum, quem ipse solita breuitate perstrinxit. In medio namque totius sensus addidit. Quare idcirco quatuor istę erunt, quarum duæ ad affirmationem & negationem sese habebũt ad consequentiam, ut priuationes, duæ uero minimè. Huius sententiæ multiplex expositio ab Alexandro & Porphyrio: Aspasio quoq; & Herminо proditur, in quibus quid excellentissimus expositorum Porphyrius dixerit, aliàs dicemus. Quoniam uero simplicior explanatio Alexandri esse uidetur, eam nunc pro breuitate subiecimus. Priuatorię propositiones sunt, quęcunq; prædicant priuationẽ. Priuatio autem est, ut si quis dicat iniustus, priuat enim hominem iustitia. Ergo affirmatio priuatoria est quę dicit, homo est iniustus. Negatio rursus priuatoria est, non est homo iniustus. Sed neque illa in significatione plena affirmatio est (aliquid enim tollit) sed priuatoria affirmatio, quoniam formam quidẽ affirmationis tenet, sed priuationem prædicat, & aliquid ab eo cui priuationem copulat, abiungit, ut in propositione, est iniustus homo, ab homine iustitiam. Nec his rursus pura negatio est. Fugans enim priuationem, ut in ea quę est, non est homo iniustus, habitum retinet, id est, iustitiam. Sed quoniã quod affirmatio prædicabat, hoc aufert negatio, licet habeat talis negatio, quasi reponendi habitus significationem, tamen quia ipsa priuationem subtrahit, priuatoria negatio nominat. Ergo nunc hoc dicit: Cũ sint inquit quatuor propositiones, quarũ duæ ex finitimis nominibus sunt, ut est iustus homo, nõ est iustus homo, duæ ex infinitis nominibus, ut est nõ iustus homo, non est nõ iustus homo. Duę, inquit, hæ, quarũ una affirmatio est, habẽs infinitũ nomen, ut est non iustus homo, & una negatio habens rursus infinitũ nomẽ, ut non est

non

non iuſtus homo,ſic ſe habent ad affirmationem & negationem,id eſt, eandem formam retinent affirmationis & negationis,& ſimiles ſunt ad affirmãdum aliquid uel negandũ,his quæ ſunt priuatorię.Nam quemadmodum priuatoria quæ dicit, eſt iniuſtus homo non ſolum affirmatio eſt,ſed priuatoria affirmatio,ita quoq; ea quæ dicit,eſt non iuſtus homo,non ſolum eſt affirmatio.ſed cum infinito nomine, & cũ alia qua priuatione affirmatio. Idem enim ualet ad intelligentiam quod dicitur iniuſtus, tanquã ſi dicatur non iuſtus. Et rurſus quemadmodũ non eſt iniuſtus homo,non eſt ſolum negatio,ſed priuatoria negatio, quoniam quanquam det habitum, tamen priuationem negat,ita quoq; & ea quæ eſt ex infinito nomine, nõ eſt nõ iuſtus homo, non ſolum eſt negatio,ſed ex infinito facta nomine infinitũ negans.Quia igitur infinitum negat,& ſubiectũ infinito negãdo priuat,priuatorię ſimilis eſt.Nam ſi idem ualet iniuſtum eſſe,quod non iuſtum, idem ualebit non eſſe iniuſtum, q̃ nõ eſſe non iuſtum.Igitur hæ duæ quę infinitum nomen habent,quantum ad ſpeciem formamq; affirmationis & negationis ſimiliter ſe habẽt his quæ ſunt priuatorię affirmationes. Duæ uero illæ quæ ſimplex definitumq; prædicant nomen, ab omni ſimilitudine priuationum ſeclusæ ſunt.Nihil enim ſimilis eſt illa quæ dicit,eſt iuſtus homo,ei quę dicit,eſt iniuſtus homo,cum utręq; ſint affirmationes,ſed illa eſt ſimplex,illa priuatoria.At uero ea quæ dicit,non eſt iuſtus homo, ad eam quæ dicit, non eſt iniuſtus homo,nulla rationis ſimilitudine conungitur,cum ſint utræque negationes,ſed illa eſt ſimplex,illa priuatoria,quare quæ ex infinito nomine ſunt,ſimiliter ſeſe habẽt,quẽadmodum priuationes, ſimilis namq; affirmatio eſt,ea quę dicit,eſt nõ iuſtus homo, ei quæ dicit, eſt iniuſtus homo. Et rurſus ea quę dicit,nõ eſt non iuſtus homo,ei quæ dicit,nõ eſt iniuſtus homo, priuationes uero ſimplicibus ꝓpoſitionibus, & his quæ ex finitis nominibus fiunt,non cõiunguntur. Neq; enim quiſquam dixerit eam quæ dicit,eſt iuſtus homo,eſſe cõparem ei quæ dicit,eſt iniuſtus homo,nec uero eam quę dicit,non eſt iuſtus homo,poſſe aliquid comparari cum ea quæ dicit, nõ eſt iniuſtus homo.Rectè ergo dictũ eſt,de his quatuor propoſitionibus,duas ad affirmationem & negationem ita ſe habere,ut ſunt priuationes.Duas uero eſſe ſimplices,et pręter aliquam priuationum ſimilitudinem.Quod autem ait ad cõſequentiam tãquàm ſi dixiſſet ad ſimilitudinẽ,ita debet intelligi.Quę enim ſibi ſunt ſimilia,à ſe quodãmodo non recedunt,& ſe inuicem conſequuntur. Deſcribuntur ergo duæ prius ſimplices propoſitiones,poſt has duæ priuatorię,poſtremo quæ infinitis nominibus cõſtant, ut affirmationes ſub affirmationibus,negationes,ſub negationibus conſtituantur.

Affirmatio.	Eſt iuſtus homo.	Non eſt iuſtus homo.	Negatio.
Affirmatio.	Eſt iniuſtus homo.	Non eſt iniuſtus homo.	Negatio.
Affirmatio.	Eſt nõ iuſtus homo.	Non eſt nõ iuſtus homo.	Negatio.

Sed hæ inquit ita ſunt diſpoſitæ eandemq; ad ſe ſimilitudinem gerunt, quemadmodũ in Analyticis, id eſt, reſolutorijs dictũ eſt. Scripſit autem duos reſolutorios libros, de ſyllogiſmo. In quorũ primo de propoſitionum ex finito nomine, & infinito conſequentia differuit. Eſt uero ſimilitudo, affirmatiuæ quidem ſimplicis ex finito nomine, & negatiuæ eius quæ habet infinitum nomen. Namq; ea quæ dicit,eſt iuſtus homo,affirmatio,ei quæ dicit,non eſt non iuſtus homo, negationi ſimilis eſt. Negatio quoque ſimplex finiti nominis,affirmationi infiniti nominis conuenit. Ea enim quæ dicit,non eſt iuſtus homo,ſimilis eſt ei quæ dicit,eſt non iuſtus homo. Sed quemadmodum iſtæ ſibi ſint ſimiles, & quomodo in cõſequentia proprium teneant ordinẽ, nunc quidem exequi diſtulimus, pauliſper tamen deſcribantur,ut earum quędã proprietas oſtendat. Sit enim affirmatio finiti nominis,& ſub ea negatio nominis infiniti. Sit item negatio finiti nominis,& ſub ea affirmatio nominis infiniti.

Affirmatio.

Affirmatio. Eſt iuſtus homo. Non eſt iuſtus homo. Negatio.

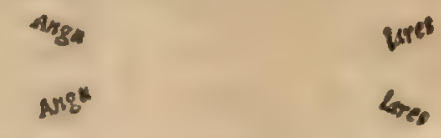

Negatio. Nõ eſt non iuſtus homo. Eſt nõ iuſtus homo. Affirmatio.

In hac igitur deſcriptione negatio ex infinito nomine ſub affirmatione finiti nomi/nis ponitur, & rurſus affirmatio infiniti nominis ſub negatione finiti, quarum angu lares, quoniam ſunt indefinitæ omnes ſimul in omnibus ueræ eſſe poſſunt, niſi in his tantum quæ aut naturaliter inſunt, aut naturaliter ineſſe nõ poſſunt, ut ſi quis dicat, eſt homo animal nunquam cum hac uera eſſe poteſt: illa quæ dicit, eſt homo nõ ani/mal, quæ eſt angularis, idcirco quoniã animal naturaliter in ſubſtantia hominis per/ſpicitur inhęrere. Rurſus ſi quis dicat, eſt homo lapis, eſt homo nõ lapis, ne hæ qui/dem ſimul ueræ eſſe poſſunt. Idcirco quod lapidẽ ineſſe homini naturaliter impoſſi le eſt. Quod ſi huiuſmodi ſunt quæ non inſint naturaliter, ſed ineſſe poſſint, ut in his quæ ſuprà poſuimus exemplis, angulares uerę ſunt ſemper. Poteſt enim uera eſſe & ea quæ dicit, eſt iuſtus homo, & ea quę dicit, eſt non iuſtus homo. Rurſus poteſt uera eſſe quæ dicit, nõ eſt iuſtus homo, ſi hoc de Scylla dicatur, & ea quę dicit, nõ eſt non iuſtus homo, ſi hoc de Catone prædicetur. In his igitur quæ ſunt indefinitæ, ſi ea quæ prædicantur naturaliter non inſunt, ſed ea ineſſe poſſibile eſt, ſemper angulares ſi/mul ueras eſſe cõtingit. Quod ſi huiuſmodi propoſitiones cũ definitione ponamus, ita dicendum eſt: Eſt omnis homo iuſtus, huius negatio, nõ eſt omnis homo iuſtus. Rurſus, eſt omnis homo non iuſtus, huius negatio, nõ eſt omnis homo non iuſtus, quæ diſponanẽ hoc modo, ut negatio ſub affirmatiõe ſit, & ſub negatiõe affirmatio.

Affirmatio. Eſt omnis homo iuſtus. Non eſt omnis homo iuſtus. Negatio.

Negatio. Nõ eſt omnis homo nõ iuſtus. Eſt omnis homo nõ iuſtus. Affir.

In his ergo quandã diſſimilitudinem monſtrat. Nam in indefinitis ſi ea quę prędican tur, naturaliter non ineſſent eſſe tamen in ſubiectis poſſent, ſemper angulares ſimul ueras eſſe ſine dubio cõtingebat. Nã & affirmationes affirmationib. & negationes negationibus cõueniebãt. In his autẽ quæ cũ diffinitione quãtitatis dicũtur, non idẽ modus eſt. Affirmationes enim affirmationibus nulla ratione iunguntur. Nam ſi uera ſit ea quę dicit, eſt omnis homo iuſtus, nunq; uera eſſe poteſt ea quę dicit, eſt omnis homo nõ iuſtus, quæ eſt angularis, & hoc diſcrepare in nullo reperietur exẽplo. Ne gationes aũt particulares, quæ ſunt ſibi angulares, ſimul ueras eſſe cõtingit. Poteſt enim uerum eſſe in his, quæ naturaliter non ſunt, & poſſibilia ſunt ineſſe, ut negatio particularis negationi particulari, ei quæ eſt angularis cõueniat, ut ea quæ eſt, nõ eſt omnis homo iuſtus, ei quę eſt angularis conueniat, non eſt omnis homo nõ iuſtus, ſed hoc diſſimiliter q̃ in indefinitis. Nã in illis & ea quę dicit, eſt iuſtus homo, ei quæ dicit, eſt non iuſtus homo, angulari ſcilicet, cõueniebat. Rurſus ea quæ dicit, non eſt non iuſtus homo, ei quæ eſt, non eſt iuſtus homo, angulariter poſitæ cõgruebat. In

his

his autem,id eſt ſecundum qantitatem definitis,affirmationes quidem duæ uniuerſales,quæ ſunt,eſt omnis homo iuſtus,& eſt omnis homo non iuſtus,nunquam ſimul ueræ eſſe poſſunt, angulares autem negationes quæ particulares ſunt, id eſt,non eſt omnis homo iuſtus,& non eſt omnis homo non iuſtus,in his quæ & eſſe & nõ eſſe poſſibilia ſunt,ſimul ueræ ſunt. Non ergo ſimiliter in his quæ ſunt definitę, angulares ſibimet congruunt,ut in his quæ definitæ ſunt. Quod per hoc demonſtrat,quod ait: Sed non ſimiliter angulares contingit ueras eſſe. In illis enim ſibimet utræq; conſentiunt angulares,in his autem angulares quidem affirmatiuas nunquam ſimul ueras eſſe contingit. Alias uero angulares quæ ſunt particulares negationes, contingit aliquando. Hoc enim ipſius declarant uerba dicentis: Sed non ſimiliter angulares,contingit ueras eſſe. Contingit autem aliquando. Non ſimiliter quidem contingit ueras eſſe,idcirco quod affirmationes uniuerſales,angulares ueræ nũquam ſunt, quod in his quæ indefinitæ ſunt,cõtingebat. Cõtingere autem aliquando dixit,cum angularitũ,quę ſunt particulares negationes facimus cõparationem, ſi ea quæ prædicantur non ſint naturalia ſubiectis,ſed tamen ineſſe poſſibilia.

Hæ igitur duæ oppoſitæ ſunt, aliæ autem ad id quod eſt,non homo,quaſi ſubiectum aliquod additum: ut,eſt iuſtus non homo,non eſt iuſtus non homo. Eſt non iuſtus nõ homo,non eſt non iuſtus non homo. Magis autem plures his non ſunt oppoſitiones,hęc autem extra illas ipſe ſecundum ſe erũt, ut nomine utentes eo quòd eſt non homo.

Alias nobis rurſus eſſe propoſitiones oſtendit, quarum alijs quidem non prædicatum, ſed ſubiectum infinitum ſit,alijs utrunq;. Si quis enim dicat, eſt iuſtus non homo,quoniã non homo ſubiectum eſt,& eſt infinitum nomen, uocatur propoſitio facta ex infinito ſubiecto,idẽ eſt & in negatione. quæ eſt,non eſt iuſtus non homo. At uero ſunt aliæ propoſitiones quæ & ex prædicato & ex ſubiecto infinitis eſſe uidentur,ut eſt cum dicimus,eſt non iuſtus,non homo,non eſt non iuſtus nõ homo. In his enim non iuſtus,prædicatum eſt,non homo,ſubiectum. Sed utraq; ſunt infinita, unde fit ut in his propoſitionibus in quibus eſt uerbum tertium prædicatum, magis plures propoſitiones,q; hæ quę dictæ ſunt,inueniri non poſſint. Aut enim ex utriſque,erit finitis, prædicato ſcilicet,& ſubiecto, ut eſt homo iuſtus, non eſt homo iuſtus,aut ſolum prædicatum habebit infinitum, ut eſt non iuſtus homo, non eſt non iuſtus homo, aut prædicatum quidem finitum erit, infinitum uero ſubiectum, ut eſt iuſtus non homo,non eſt iuſtus non homo, aut & prędicatum & ſubiectum infinita proponunt̃,ut eſt nõ iuſtus non homo,non eſt non iuſtus non homo,ultra aũt propoſitiones,in quibus eſt uerbum tertium prædicatũ ſit inueniri non poſſunt. Sed hæ quæ ſubiectũ infinitum habent,uel utrũq; infinitum,præter illas ſuperiores ſunt,quę aut prędicatum infinitum habent, aut utraq; finita, atq; ideo extra illas eſſe dicũtur, & nullam ad eas conſequentiam ſeruant,& eſt ita poſitum in ea propoſitione quę dicit,eſt iuſtus non homo. Nomen infinitum quod eſt non homo, tanquàm ſi finitum nomen aliquod poneretur. Atq; hoc eſt quod ait, ut nomine utentes non homo. Ita enim infinitum nomen poſitum eſt,tanquàm ſi finitum nomen eſſet poſitum,nomibis enim locum tenet,quanquam etiam cum ita poſitum ſit, nihilominus tamen nomen ſit, infinitum enim nomen licet ſimpliciter nomen non ſit, tamen cum infinito iunctum nomen eſt.

In his uero,in quibus, eſt non conuenit, ut eo quòd eſt currere,uel ambulare,idem facit ſic poſitũ,ac ſi eſt adderetur, ut Currit omnis homo,nõ currit omnis homo. Currit omnis nõ homo,non currit omnis nõ homo. Nõ enim dicẽdũ eſt nõ omnis homo,ſed nõ negationẽ ad id q; eſt homo addẽdũ eſt.

Omnis

Omnis enim nō uniuersale significat, sed quoniā uniuersaliter. Manifestum est autem ex eo quòd est. Currit homo, nō currit homo. Currit nō homo, non currit nō homo. Hæc enim ab illis differunt, eo quòd uniuersaliter non sunt. Quare omnis uel nullus, nihil cōsignificat aliud, nisi quod uniuersaliter de nomine uel affirmationem, uel negationem. Ergo & cætera eadē oportet opponi.

Sunt inquit quædā propositiones, quæ cum est prædicantur. Aliæ uero quas cum est uerbo prædicare nō possumus, ut in eo quòd dicimus homo ambulat, homo currit. Sed in his nihil differt, an ita quis dicat, ut dicitur, id est homo currit, & homo ambulat, an cū est uerbo eas prędicet, idē nāq; est dicere, homo currit & homo ambulat, tanquam si dicatur, homo currens est, homo ambulans est. Quocirca nihil differt in huiusmodi propositionibus, utrum cum est uerbo, an præter est adiuncto uerbi actu proponatur. Idem quoq; est etiam in uniuersalibus. Nam cum dicimus omnis homo currit, omnis homo non currit, & rursus omnis non homo currit, omnis non homo non currit. Idem est tanquā si dicamus, omnis homo currens est, & omnis homo currens non est, & rursus omnis non homo currens est, omnis non homo currens non est. Docet autem illud quoque multum differre, an ad positum terminū iungatur negatio, an certè ad determinationem, nam si ad subiectum terminum dicitur, fit nomē infinitum, ut est omnis nō homo currit, si ad determinationem fit negatio, ut est nō omnis homo currit, unde fit, ut si non ad determinationem uniuersalem, sed ad rem ac terminum negatio ponatur, sit infinitum nomen, ut est non homo. Quod si nō ad rem uniuersalem, sed ad determinationē uniuersalem, negatio est. Cum enim dicimus non omnis, omnis quidem uniuersale non est, sed consignificat quoniā illud de quo dicitur, uniuersaliter dicitur, ut cum dicimus, omnis homo, homo quidē ipsum uniuersale est, omnis uero non est quidem uniuersale, sed consignificat, quoniā res uniuersalis, id est homo, uniuersaliter dicta est. Ergo quoties ad determinationē quę rem quamlibet uniuersalem uniuersaliter dictam demōstrat, negatio ponitur, nō nomen infinitum, sed negationem constituit, atque hoc est quod ait: Nō enim dicēdum est, nō omnis homo, sed non negationem ad id quod est homo addendū est, omnis enim non uniuersale signat, sed quoniā uniuersaliter. Ipsum enim omnis non est uniuersalis terminus, nec omnino terminus, sed uniuersali prædicato additū, facit illud uniuersaliter enunciari, probat autem hos non esse uniuersales terminos, sed tātum determinationes uniuersaliter cōsignificātes hoc modo: Cū enim dicimus, currit homo, non currit homo, currit non homo, non currit non homo, uniuersalia quidem subiecta sunt in his propositionibus, sed non uniuersaliter prædicantur. Distant aūt hæ ab his propositionibus in quibus sic dicimus: Omnis homo currit, nullus homo currit, eo quòd istæ quidem uniuersale, uniuersaliter prædicant, illæ uero uniuersale nō uniuersaliter. Manifestum est ergo, quoniam omnis & nullus, non sunt uniuersalia, sed id quòd uniuersale prędicatur, faciūt ut uniuersaliter enuncietur. Quare eadem omnia ponenda sunt, currit omnis homo, si infinitum nomen uolumus facere, non dicamus, currit non omnis homo, sed negationem, id est nō, nomini addemus, eadem in propositione cuncta seruantes, si affirmationem uolumus ex infinito nomine facere. Quod si ad determinationem uniuersalis rei negationē aptemus, fit non affirmatio nominis infiniti, sed propositionis ex nomine finito negatio.

Quoniam uero contraria est negatio ei quæ est, omne est animal iustum, illa quæ significat, quoniam nullum est animal iustum, hæ quidem manifestiū est, quod nunquā erunt, neq; ueræ simul, neq; in eodem ipso. His uero oppositę erunt aliquando, ut nō omne animal iustum est, & est aliquod animal iustum.

Quoniam

Quoniam inquit hæ contrariæ sunt, simul ueræ esse non possunt, neq; in eodē, et possunt quidem uicissim & cum temporis diuersitate esse ueræ, simul autem esse nō possunt, ut si quis dicat aureo quidem seculo omnes homines fuisse iustos. Ferreo uero nullum hominem esse iustum, utræq; ueræ esse possunt, sed non eodem tēpore. Hoc est enim quod ait, neq; ueræ simul, quod autem secutus est, neq; in eodem in ipso scilicet subiecto, ut dicamus: Est omne uiuens iustum, si referamus ad cœlestes potestates, uera est. Nullum uiuens iustum est, si referamus ad equos, utrēq; sunt ueræ, sed nō in eodem ipso, illud enim in diuinis, istud in equis retinet ueritatem. His autem quæ sunt oppositæ, ideſt, particulares possunt simul esse ueræ, tunc cum superiores uniuersales sint simul falsæ. Quæ autem sunt hæ, ipse planissimo mōstrauit exemplo dicēs: Non omne animal iustum est, quod est particularis negatio, & est aliquod animal iustum, quod est particularis affirmatio.

Sequuntur uero hæ, eam quidem, quæ est, nullus est homo iustus, illa quæ est, omnis est homo non iustus. Illam uero quæ est, aliquis homo iustus est, oppositā, non omnis est homo nō iustus. Necesse est enim aliquem esse.

Ostendit superius affirmationem uniuersalem & uniuersalem negationem, quoniā sibi essent contrariæ, simul ueras esse non posse. Nunc autem monstrat uniuersali negationi nominis finiti, consentire uniuersalem affirmationē nominis infiniti, & particulari affirmationi, quæ est oppositā uniuersali negationi nominis finiti, consentire eam quæ est oppositā uniuersali affirmationi nominis infiniti, scilicet particularē negationem prædicatum retinentem infinitum. Et prius describantur hoc modo:

Negatio.	Consentaneæ.	Affirmatio.
Nullus homo iustus est,		Omnis homo non iustus est
Affirmatio.		Negatio.
Quidam homo iustus est.		Non omnis homo non iustus est.

Opponē — Opponē

Consentaneę.

Est autem uniuersalis negatio ea quæ dicit, nullus homo iustus est, huic oppositā est, contradictorię particularis affirmatio. Quidam homo iustus est. Rursus uniuersalis affirmatio est infinitum habens prædicatum, ea quæ dicit, omnis homo non iustus est, huic contradictoriæ particularis opponitur infinitum habens prædicatum, ea quæ dicit, non omnis homo non iustus est. Hæ igitur sese perimunt, sed uniuersalis affirmatio nominis infiniti, ideſt, omnis homo non iustus est, sequitē negationem eam quæ dicit, nullus homo iustus est. Nam si uerum est, nullum esse hominem iustum, uerum est, omnem hominem esse non iustum. Sed his oppositæ rursus sibiipsę consentiunt. Nam si uerum est dicere, quoniam quidam homo iustus est, uerum est dicere non omnis homo non iustus est. Si enim non omnis homo non iustus est, aliquem iustum esse necesse est.

Manifestum est quoniam etiam in singularibus, si est uerum interrogatū negare, quòd & affirmare uerum est, ut putas ne Socrates sapiens est? Non. Socrates igitur non sapiens est. In uniuersalibus uero nō est uera, quæ similiter dicitur. Vera est autē negatio, ut putas ne omnis homo sapiens est? Nō. Omnis igitur homo nō sapiens est. Hoc enim est falsum, sed non igitur omnis homo sapiens est, uera est. Hæc enim oppositā est, illa uero contraria.

Quoties aliquis inquit in singularibus rebus interrogat, & is qui interrogatē, negat, tunc is qui interrogat rectè negationem, cum singulari iungens, ex infinito nomine faciet affirmationem, ut si aliquis dicat: Putas ne Socrates sapiens est? contra alius respondeat, non, erit recta conclusio dicentis. Socrates igitur non sapiens est, ex negatione

sita ea quæ est,non est omnis non homo iustus. Illa uero quæ est, omnis non iustus nō homo est,illi quę est,nullus est iustus nō homo, idē significat. Illæ propositiones in quibus infinita nomina subiecta sunt,longè aliud inquit significant,& non idem his propositionibus quę uel secundum finita,uel secundum infinita prędicata dicuntur,ea enim quę dicit,est omnis non homo iustus,nihil idem significat illi quæ dicit,est omnis homo iustus,uel nullus homo iustus est,uel iterum, est omnis homo non iustus,uel nullus homo non iustus,nulli enim similis est earum, ea quæ dicit,est omnis non homo iustus,nec huic opposita negatio particularis, ea quæ dicit,non est omnis non homo iustus,ulli earum idem significat quæ superius descriptæ sunt,uel alicui earū quæ sunt in superius oppositę descriptis.Illę uero quæ ex duobus terminis infinitis cōstitutę sunt,illis sunt similes,quę uniuersales negationes sunt habentes subiectum infinitum,ut ea quæ dicit,est omnis nō iustus non homo,illi idem significat,cui consentit quæ dicit,est nullus iustus non homo,& prior quidem utrosq; terminos retinet infinitos.Hæc uero secūda prædicatum quidem finitum.Subiectum uero infinitum,& illa quidem est affirmatio ex duobus infinitis, hæc uero ex finito prædicato & subiecto infinito negatio uniuersalis.

Transposita uero nomina & uerba idem significant,ut est albus homo, est homo albus.Nam si hoc non est,eiusdem multæ erunt negationes. Sed ostēsum est,quòd una unius est.Eius enim quæ est,est albus homo, negatio est,non est albus homo,eius uero quæ est, est homo albus,si non eadem est ei quę est,est albus homo,erit negatio uel ea quę est.Non est nō homo albus,uel ea quæ est,non est homo albus. Sed altera quidē est negatio eius quę est,est non homo albus,altera uero eius quæ est, est albus homo.Quare erunt duæ,unius.Quoniam igitur trāsposito nomine & uerbo eadem fit affirmatio & negatio,manifestum est.

Quoties inqt nomina permutant & uerba,eædē ꝓpositionū significationes permanēt.Quoties aūt negatio permutaī,nō eędē,nam si qs dicat;est nō homo albus, & non est homo albus,non idem significat permutata,scilicet,&trāsposita negatione.Quoties aūt dicīt,est albus homo,& rursus est homo albus,idē transposita uerba nominaq; significant,& erunt eędem affirmationes,nam si quis hoc negat,contingit,ut unius affirmationis,duæ negationes sint.Hoc autem monstratum est superius fieri non posse, sed semper unius affirmationis unam esse negationē. Illius namq; affirmationis quę dicit,est albus homo,illa negatio est,quæ dicit,nō est albus homo,Illius aūt quæ proponit,est homo albus,si non est eadē illi affirmationi quæ enunciat,est albus homo,sed est ab ea diuersa,sit negatio uel ea quæ dicit, non est nō homo albus,uel ea quæ dicit,non est homo albus,sed illa quæ proponit,non est non homo albus,habet suam affirmationem ad quā referri debeat, eam scilicet,quę enūciat,est non homo albus.Illa uero quæ dicit,nō est homo albus,negatio est eius quæ proponit,est homo albus.Sed si affirmationes eorum diuersæ sunt,diuersæ erūt etiam negationes.Si qs ergo dicat affirmationē quę ꝓponit,est albus homo,diuersam esse ab ea,quæ enūciat,est homo albus illud quoq; cōcedat necesse est, ut negationes quoq; ipsarum diuersæ sint,est aūt negatio illius quæ dicit,est albus homo,illa scilicet quæ proponit,non est albus homo.Rursus illius quę enūciat,est homo albus,est negatio,non est homo albus.Quæ hæ duæ negationes, non est homo albus,& non est albus homo à se diuersæ sunt.Rursus cum dicimus, est albus homo, & negatur,non est albus homo,si de eodem homine utræq; dicantur,unam uerā,alteram falsam esse necesse est,ut si de Socrate dicatur,est albus homo, non est albus homo quæ cū ita sint,necesse est,ut eius quæ ait, est albus homo,negatio sit ea quę

dicit,non est albus homo,sed posita est quidem prius negatio quæ dicit,nō est albus homo,eius affirmationis esse quæ dicit,est albus homo. Nunc uero monstramus illā quoq;,quæ dicit,nō est albus homo,eius affirmatiōis negationē esse,quę dicit, est albus homo,utræq; enim ucrū interse falsūq; diuidūt. Neq; enim fieri potest, ut si de uno eodēq; homine dicat̄,est albus homo,& nō est homo albus ut utræq; sint uerę ꝙd si ita ut nūc sunt positæ aliquando in ueritate concordāt, hoc idcirco euenit quia indefinitæ sunt,nō qa uerbis siūt nominibusq; trāspositis,quare euenit ut unius affirmatiōis duplex sit negatio. Qd autē diximus inferiori descriptiōe magis liquebit.

Contradictio.

Est albus homo — Non est albus homo

Contra — dictio

Contra — dictio

Est homo albus — Non est homo albus

Contradictio.

De coniunctis & diuisis enunciationibus.

AT uero unū de pluribus,uel plura de uno affirmare,uel negare,si non est unū ex pluribus,nō est affirmatio una,neq; negatio. Dico aūt unū, nō si unum nomen positum sit,non sit autem unū ex illis,ut homo est fortasse & animal,& bipes,& mansuetum. Sed ex his etiam unum fit, ex albo autem & homine,& ambulare non fit unum. Quare nec si unum aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio una,sed uox quidem una,affirmationes uero multæ. Nec si de uno ista,sed similiter plures.

MVlta Peripateticis de discernendis 'propositionibus' quæ 'essent una', quæ multæ,consideratio fuit. Atq; ideo nunc hoc dicit,& si una res,inquit,de pluribus prædicetur in propositionibus uel affirmatiuis, uel negatiuis,uel rursus res plures de una iterum prædicentur,& si pluribus illis rebus unum nomen sit positū, uel una res de uno nomine plura significanti prædicet̄,si ex illis omnibus rebus unū aliqd nō fit,non est una affirmatio,nec una negatio,si quis enim dicat animal rationale bipes,homo est,unū hominē pluribus prædicando subiecit,sed hæc sigillatim quidē dicta plura sunt,unam uero quandam substantiam informant. Coēuntibus namq; animali,rationali,et bipede fit una substantia animal rationale bipes,quod est homo. Et quanquam hæc sigillatim dicta multa sint,si quis enim dicat animal, & rursus rationale,& intermisso tempore bipes,discretim multa significantia,tamen iuncta in unum unam faciunt naturam,& hoc est quod ait: Vt homo est fortasse & animal, & bipes,& mansuetum,sed ex his unum fit,tanquam si diceret: Homo enim plura significat,sed ita, si ea quæ significantur discerptim dicantur. Nam & animal, & bipes,& mansuetum designat. Dicimus enim hominem esse animal & bipedem,& mansuetum,sed hæc iuncta in unum corpus,efficiunt unum animal mansuetum bipes,quod est homo. Quare quanquam de uno plura prædicata sint,tamen quoniam ex omnibus unum aliquid fit,ex hoc una est affirmatio atq; negatio. Quod si duę res tales subiectæ sint,de quibus una res prædicetur,ut de his unū fieri aliquid nequeat,nō est una affirmatio,nec una negatio. Si quis enim cādido aliquo homine ambulante dicat,albū & ambulans homo est,album & ambulare in unam naturā non conueniunt,nec fit ex utrisq; aliquid unum,ita ut alicuius hæc duo iuncta substantiā forment. Quare siue affirmentur,siue negentur,siue subiecta sint siue prędicata,nō erit una affirmatio,nec una negatio,sed uox quidem una est. Tot autem in ea sunt affirmationes & negationes,

negationes, quod termini sunt positi, ex quibus unum non fit, siue autē de pluribus unum prædicetur, siue plura de uno prædicentur, idem modus est, ut si quis dicat, homo animal rationale bipes est, quoniam ex his unū quiddam fit, una est propositio. Sin uero quis dicat, homo albus ambulans est, quoniam ex his nihil unum fit, nō est una propositio. Amplius quoq; si de pluribus rebus unum nomē sit positum, ex quibus coniunctis nulla una natura sit, et de illo uno nomine unum quodlibet aliud prędicetur, non est una affirmatio, nec una negatio. Marinus nāq;, & hic latrabilis, uno uocabulo canes uocantur. Siquis igitur dicat, canis animal est, quoniam ex his quæ significat canis, in unum iunctis nihil unum efficitur (ex cane enim & latrabili et marino iunctis, nulla una substantia est) illa propositio multiplex est, & multa significans, & non una. Quare quemadmodum siquis huiusmodi propositiones interroget, debeat responderi, docet dicens:

Si ergo dialectica interrogatio responsionis est petitio, uel propositionis, uel alterius partis cōtradictionis, propositio uero unius cōtradictionis pars est, nō erit una responsio ad hęc. Neq; enim est una interrogatio, nec si sit uera. Dictum est autem de his in Topicis, simul autem manifestum est, quoniā nec hoc ipsum, quid est, dialectica interrogatio est. Oportet enim datum esse ut ex interrogatione eligat, utram uelit contradictionis partem enūciare. Sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc sit homo, an non hoc.

Sensus huiusmodi est, quicunq; interrogat si ab arte dialectica non declinet, idcirco interrogat ut ei respondeatur. Respondeatur autem aut tota propositio, aut contradictionis una particula. Si quis enim sic dicat interrogans, anima ne immortalis est? Tunc respondens, aut est respondebit, aut non. Hoc autem est totius contradictionis una particula. Cōtradictio enim est, anima immortalis est, anima immortalis nō est, ergo est, & non contradictionis sunt particulæ. Quod si quis interroget, anima ne immortalis est, an non? tunc ille ita respondeat si uelit totam propositionem dicens, uidetur mihi immortalis esse, uel rursus, uidetur mihi non esse immortalis. Ergo quisquis ita responsionem petit, ut illa responsionis petitio, uel propositionis petitio sit, uel unius partis cōtradictionis. Propositio autem unius cōtradictionis pars est, id est, omnis affirmatio una, unam habebit negationem, & in duabus propositionibus, una erit contradictio. Quare quisquis plura significantem propositionem dixerit, ille non facit propositionem, ad quam sit una negatio. Quocirca huiusmodi interrogationi quę plura significat, nec si uera sit, debet esse una responsio, siquis interroget substantia ne sit canis, quanq; uerum sit dicere substantia est, quoniā & latrabilis & marinus substantiæ sunt, tamen non est ad hanc una facienda responsio. Sed dicendum est de quo cane interroget, quod si ille dixerit de marino, uel rursus de latrabili, tūc cum per illius determinationem definitionemq; interrogationis facta fuerit una propositio, unūq; significans, adhibenda est una responsio. De his autem in Topicis dictum esse commemorat. Similiter autem manifestum est, quoniam nec hoc ipsum quid est, dialectica est interrogatio, qualis debet esse modus dialecticæ interrogationis exequitur. Ait enim, si quis interroget quid est animal, hæc non est dialectica interrogatio. Oportet enim per dialecticam interrogationem optionem respondēti dare, utrum affirmare uelit, an negare quod dicitur, ut si quis sic interroget, putasne bonum malo contrarium est? Tunc respondenti datur electio, utrum affirmare uelit an negare. Dicit enim ille, aut est, aut non est, qui autem ita interrogat, qd est animal? nullum illi locum aut affirmationis aut negationis relinquit, quid enim dicturus est interrogante aliquo, quid est animal? dicturus est, non, incōueniens erit responsio. Eodē modo quoq; si dicat est animal, ad causam, sola igitur illa est dialectica interrogatio, in qua datur respondenti ex interrogatione optio, utrum uelit partem

contradictionis eligere, eamque enunciare uel affirmando, scilicet, uel negando. Oportet enim interrogantem determinare, utrum, uerbi gratia animal homo sit, an non, ut ex illa interrogatione, quam uelit partem contradictionis possit, is qui respondet eligere.

Quoniam uero hæc quidem prædicantur composita, ut unum sit omne prædicamentum eorum, quæ separatim prędicantur, alia uero non, quę differẽtia est. De homine enim uerum est dicere & separatim animal, & separatim bipes, & hęc ut unum. Et hominem, & album, & hæc ut unum. Sed non si citharedus est & bonus. Est & citharedus bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, & utrumque dicetur, multa inconuenientia erunt. De homine enim uerum est & hominem, & album dicere. Quare & omne. Rursus si album, & omne, quare erit homo albus albus, & hoc in infinitum. Et rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius Socrates. Socrates est, & homo, & Socrates Socrates homo. Et si homo & bipes, & homo homo bipes. Quoniam ergo si quis simpliciter dicat complexiones fieri plurima inconuenientia, contingit dicere, manifestum est. Quemadmodum autem ponendum sit, nunc dicamus:

Postquam de unitate propositionis explicuit, & quid esset dialectica propositio terminauit. Nunc ad illa uenit, in quibus plura sæpe de uno sigillatim ueraciter prædicant, quę simul prędicata, aliàs uera sunt, aliàs falsa. Siquis enim sic dicat: Marius malus est, fortasse uerum est. Rursus: Marius dux est, & hoc uerum est. Quæ coniuncta in unum nulla ratione sunt uera, uelut si quis dicat: Marius malus dux est, est nãq; optimus dux omnium. Rursus homo animal est, uerum est, & homo bipes est, uerum est, & hæc iuncta uera rursus sunt. Si quis enim dicat: homo animal bipes est, uerum est. Horum ergo qui modus sit, uel quando ea quæ singula extra prędicantur, iuncta, uera uel falsa sint, regulam daturus aggreditur, & sensus quidem huiusmodi est. Ordo autem sermonum talis est. Quoniam uera inquit, quædam sunt, quæ ita coniuncta de aliquo prædicantur, ut eorum prædicamentum unum sit, & in unum congruat forma eorum quæ extra uerè poterant prædicari, ut in eo quòd est animal bipes de homine iuncta compositaq; dicuntur, & fit una quodammodo prædicatio. Cum animal & bipes extra sigillatim ualeant prædicari. Dicimus enim homo animal est, & rursus homo bipes est. Alia uero quæ non sunt, eo modo, quæ sigillatim quidem prædicari uerum est. Composita uero falsum, sed quæ horum differentia est, uel quando illud, quando hoc eueniat, dicendum est, et hoc docet exemplis. De homine enim inquit uerum est dicere extra animal, extra bipes, & ut unũ, ut de eo dicatur, animal bipes, rursum quemlibet hominem, ut Socratem possumus dicere, ille homo albus est, rursus ille homo, homo est, & hæc ut unũ iuncta dicentes: ille homo homo albus est. Sed aliquoties euenit, ut aliqs homo citharedus sit quidem & imperitus. Bonus autẽ homo, & si de ipso dicatur, quoniam est citharedus, uerum est, & quia bonus est, hoc quoq; uerũ est. Sed nõ & si citharedus est & bonus, idcirco iam bonus est etiã citharedus, fortasse enim est imperitissimus, homo autẽ bonus. Si enim quoniã alterutrũ dicit̃, & utrũq; dicet̃, multa incõueniẽtia erũt, siquis enim sit q̃ dicat omnia quęcũq; si

gillatim

gillatim uerè dicuntur, ea iuncta etiam uerè possunt dici, multa inconuenientia etiam possibilia contingunt. Hoc est enim quod ait, si enim quoniam alterutrum dicit, & utrũq; dicitur, si enim aliquis dicat quoniam alterutrum extra uerè dicitur, & utrũq; simul uerè semper posse dici, multa sunt impossibilia quæ contingunt, quæ autẽ sint impossibilia quæ contingũt, hæc sunt. De homine enim possumus dicere, quoniam homo est, & rursus possumus dicere, quoniam albus est, dicimus igitur & simul de homine, homo albus est. Rursus de homine albo possumus dicere quoniã homo est, possumus dicere quoniã albus est, igit̃ & hæc iuncta dicuntur, homo homo albus albus est. Nam si uerum est dicere de homine quoniam homo est, & de albo quoniam albus est, & omne hoc uerè dici potest, idest homo homo albus albus est. Et si de hoc iterũ homine albo, uerũ est dicere, quoniã albus est, & uerũ est de eo albũ prędicare, et rursus de homine prędicare albũ uerũ est, erit ergo homo albus albus, & rursus de hoc homine albũ prędicare uerũ est, erit igit̃ tertio homo albus albus albus, et hoc in infinitũ progredit, & rursus si uerũ est dicere de homine quoniã musicus est, & rursus quoniã albus est, & quoniã ambulãs est, & hæc rursus in unũ dicunt̃, quoniam homo musicus albus ambulãs est. Rursus qui musicus albus ambulãs est, & albus est & ambulans est, & musicus est. Dicunt̃ hæc igitur rursus simul homo albus albus musicus musicus, ambulans ambulans est, & hæc assidue complexa eadem faciunt superfluam locutionem. Nec non in singularibus quoq; idem euenit. Si enim Socrates & Socrates est & homo, erit Socrates Socrates homo, & si Socrates Socrates est & homo & bipes, erit Socrates Socrates homo bipes, & rursus si hic idem bipes est & homo, erit Socrates Socrates homo homo bipes bipes. Quę omnia quã sint inconuenientia nullus ignorat. Non igitur dicendum est, quoniam omnia quæcunq; sigillatim prædicantur, eadẽ iuncta semper poterunt prædicari, ergo quę iuncta uerè dici possunt, & quæ falso, eorum quæ sigillatim atq; extra ante uerè dicuntur, exponit. Hoc enim solum hactenus demonstratum est, quoniam si quis simpliciter & omni modo fieri complexiones dicat, multa inconuenientia euenire necesse est. Quemadmodũ autem fiant complexiones, ponendum atq; tractandum est.

Eorum igitur, quæ prædicantur, & de quibus prædicantur, quæcunq; secũdum accidens dicuntur uel de eodem, uel alterum de altero hæc non erunt unum, ut homo albus est & musicus. Sed non est idem album & musicum. Accidentia enim utraq; eidem, hęc si album musicum uerum est dicere, tamẽ erit album musicum unum aliquid. Secundum accidens enim album musicũ dicitur. Quare non erit album musicum unum aliquid. Quocirca nec citharedus bonus simpliciter, sed animal bipes. Non enim sunt secundũ accidẽs.

In his inquit quæ prædicantur, & de his de quibus illa ipsa prædicantur, duplex ratio est. Aut enim duo accidentia de uno subiecto dicuntur, ut Marius malus est, Marius dux est, aut unum accidens de uno subiecto prædicatur, aliud uero accidens de illo prædicato accidẽti prædicatur, ut si quis dicat: Cicero est caluus, caluus orator est. Hic enim caluus de subiecto Cicerone, orator de caluo prędicatur. Hoc est enim q̃d ait: Quæcunq; secundum accidens dicuntur, uel de eodem, uel alterum de altero, de eodem, ut si qua duo accidentia de uno prædicentur, alterum de altero, ut si unum accidens de altero accidenti dicatur, ut ipsum accidens de quo dicitur, de altero rursus subiecto prædicetur. Quod si ita fiat prædicatio, in unum iungi accidentia copulariq; nõ possunt, etenim si quis sic dicat, homo albus est, homo musicus est, hæc iuncta simul, unum non faciunt, ut est musicus albus, uel si rursus musicum prædicetur de albo, ut album de homine prædicetur & dicatur, ut illud album musicum est. Non idem est album musicum, nec in unam substantiam coeunt, quæcunq; uerè prędicari possunt sigillatim, idcirco enim hæc de se inuicem uidentur posse prædicari,

quia de uno eodemq; subiecto prædicantur. Non quod ex his unum aliquid fiat. Accidentia enim sunt utraq;. Quare nõ erit album musicum, sed quoniam homo albus idem musicus est, per id quod utraq; uni accidunt per accidẽs album de musico prædicatur. Nec rursus si citharedus est & bonus, idcirco tam bonus dici poterit citharedus, neq; enim bonus & citharedus talia sunt, ut ex his unum fieri possit. Sed quoniã utraq; eidem accidunt, idcirco de se secundum accidens prædicantur, sed magis fortasse possumus dicere: Homo animal est, homo bipes est, ut hæc iuncta dicamus, animal bipes, & his iunctis secundũ substantiã nõ secundũ accidẽs est facta prædicatio.

Amplius nec quæcunque insunt in altero. Quare neque album frequenter, neq; homo, homo animal est uel bipes, sunt enim in homine bipes & animal. Quæcunq; sigillatim secundum accidens prædicamus ea simul prædicari non posse monstrauit. Nunc autem illud etiam docet, quoniam illa quoq; quæ substantialiter prædicantur, non semper simul iuncta prædicentur, & hæc ratio & accidentibus cõuenit & substantialibus rebus. Quoties enim ineſt prędicato aliquid, & nos illud extra uolumus prædicare, & in unum rursus duo prædicata coniungere, tunc fit incõgrua prædicatio, & hæc aliquoties quidem in ipsa nominum prolatione perspicitur, aliquoties uero inuenitur in intellectu, atq; in termini continẽtia. Si quis enim sit homo albus, & de eo dicatur, uerbi gratia: Callias homo albus est, & rursus de eo dicatur Callias albus est, si quis id uelit adiungere, inconuenientissimè prædicabitur. Dicit enim: Callias homo albus albus est, idcirco quoniam albus in homine albo continebatur, quod ante de Callia prædicatum est. Atq; hoc est quod ait. Quare neque album frequenter. Alia uero sunt quæ hoc in prolatione non habent, sed in natura, si quis enim sic dicat: Socrates Socrates est, & rursus Socrates homo est, & hæc simul iungat, ut dicat Socrates Socrates homo est, non rectè fecerit prædicationem. Nam homo in Socrate inerat, & rursus homo de Socrate prædicatũ est. Talis est ergo qui hęc iuncta, id est Socratẽ & hominẽ, uoluerit prędicare de Socrate, tanq; si dicat Socrates homo homo est. Nam in Socrate ineſt hominis natura. Vel rursus si de aliquo homine uelit aliquis hominẽ prædicare, & rursus animal, & dicat, homo, homo est, & animal. Homo enim idẽ est quod animal, ergo qui hęc duo iuncta componit, nihil differt quàm si dicat, homo animal animal est. Homo namq; animal est. Eodem modo & si de aliquo homine hominem prædicet aliquis, & rursus bipedem, atque hæc iuncta uelit dicere, incongruam faciet prædicationem. Nihil enim aliud dicit, qui dixerit homo homo bipes est, quàm si dicat homo bipes bipes est, etenim homo bipes est. Quare neque ea quę in ipsa prolatione in altero insunt cum extra prædicantur, rectè iunguntur, nec ea quę in prolatione quidem non sunt, sed tantum in natura atque substantia. Quod si nec accidentia sint, nec alterum in altero, & ea sigillatim prædicentur, rectè iuncta prædicantur, si quis enim dicat de homine quoniam animal est, uerum dixerit, & rursus quoniam bipes, uerum hoc quoq; dixerit. Hæc si iungat, faciet, homo est animal bipes, hic rectè prædicatur. Nam neque accidentia dicuntur, nec alterum alterí ineſt. Non enim sumitur in definitione animalis bipes, ac per hoc non ineſt illi substantialiter. Illa autem sola aliquibus insunt substantialiter, quęcunque in eorum definitione sumũtur, ut in definitione hominis sumitur animal, & in definitione rursus hominis sumitur bipes, ineſt ergo & bipes in homine. Quare illa sola sigillatim prędicata rectè iuncta prædicantur, quæ neq; accidentia sunt, nec alterum in altero est, uel prolatione uel natura, idq́ue fiet manifestum, si eorum alterius definitio sumatur, uelut si quæratur, an de homine homo & bipes prędicari simul possint, diffiniendus est homo, & si in hominis definitione bipes incurrerit, dicendum est bipes ineſſe homini, & utrũque iunctum de homine non posse prædicari, quia cum dixeris homo homo bipes tale est, quasi dicas, homo bipes bipes, quod est incongruum.

Verum

Verum est autem dicere de aliquo & simpliciter, ut quendam hominem hominem, aut quendam album hominem, hominem album.

Dudum quæsiuit, utrum omnia quę sigillatim uerè prædicantur ea iuncta ueraciter dicerentur. Nunc autem considerat atq; perpendit utrum omnia quæcũq; simul uerè dicuntur, & simpliciter uerè prædicentur. Dicimus enim Socratem quendam hominem esse, & rursus simpliciter dicimus Socratem hominem esse. Rursus dicimus uerbi gratia: Calliam album hominẽ esse, & de eo album simpliciter prædicamus, dicimus enim Callias albus est. Quærit ergo utrum hoc in omnibus esse uideatur, ut quæcunq; uerum est iuncta prædicare, eadem quoque uerum sit simpliciter dicere, sed hoc non in omnibus eueniet. Nam si qua huiusmodi sit prædicatio, in qua alí quid oppositum addatur ipsi prædicationi, præter illud oppositum, simpliciter illa prędicatio non potest prædicari, ut si quis dicat de Socrate iam mortuo, quoniã hoc quod iacet, homo mortuus est, uerè dicit, simpliciter autem dicere non potest, hoc quod iacet homo est. Idcirco quoniam additum est prędicato, id est, homini, id quod homini oppositum est, id est inortuus. Dictum est enim hoc quod iacet, homo mortuus est. Mortuus autem & homo, opposita quodammodo sunt. Nam si eorum definitiones sumamus, facile hoc perspici potest. Homo namque est animatus, mortuus uero præter animam, atque ideo quoniam quædam est oppositio secundum priuationem atq; habitum, hominis & mortui & utraque simul uerè prædicantur, unum ipsorum quod est homo, simpliciter & præter mortuum de cadauere non potest prædicari, atque hoc est quod ait:

Non autem semper, sed quando in adiecto aliquid quidem oppositorũ inest quod consequitur contradictio, non uerum sed falsum est, ut hominem mortuum, hominem dicere. Quando autem non est, uerum est. Vel etiam quando ineſt, semper non uerum est, quando uero non ineſt, non semper uerum est, ut Homerus est aliquid, ut Poëta, ergo etiam est, an non, secundum accidens enim prædicatur esse de Homero, quoniam est Poëta, sed non secundum se prędicatur de Homero, quoniam est.

Quæ utraq;, id est, & prędicatum & quod additur prædicato, ex ipsa oppositione cõtradictio comitatur, ut quoniam homo & mortuus opposita sunt, ea quædã comitatur atque consequitur per oppositionem contradictio. Dicimus enim qui homo est uiuit, qui mortuus est, non uiuit, uiuit autem & non uiuit, quædam contradictio est. Ergo in huiusmodi prædicationibus non est uerum unum simpliciter prædicari. Quando autem huiusmodi oppositioni ei quod prædicatur, nõ iungitur, potest simpliciter uerè prędicari, sed nec hoc semper, magisq; illud uerius dicitur, quoniam cum ista oppositio est, nunq; uerum est eorum quæ iuncta uerè prædicantur, simpliciter uerè aliquid appellari. Cum autem ista oppositio nõ ineſt, nõ semper uerè simpliciter prædicari eorum aliquid, quæ de aliquo uerè iuncta dicũtur. Si quis enim sic dicat: Homerus Poëta est, uerum dixerit, quod si dicat Homerus est simpliciter præter Poëtam, falsum est. Atqui esse & Poëta, non sunt opposita. Ergo non semper quando oppositio non est in prædicatis, uerum est aliquid simpliciter prædicari. Cũ autem oppositio ineſt, semper falsum est unum prędicamentorum quæ iuncta dicũtur, simpliciter & præter aliud dicere. Nam cum de Homero dicimus quoniam est aliquid, id est, quoniam Homerus Poëta est, uerum est. Numquid etiam dicendũ est per se quoniam est, an potius esse non simpliciter, sed secundum accidens de Homero prædicatum est. Non enim quia est, sed quia Poëta est, & quoniam ei & Poëta esse accidit. Idcirco esse quoque Homerum aliquid, id est Poëtam non per se esse prædicamus, concludit igitur hoc modo:

Quare in quibuscunque prædicatis contrarietas non ineſt, si definitiones

pronominibus dicantur, & secundum se prædicantur, & non secundum accidens in his aliquid, & simpliciter uerum erit dicere. Quod autem nō est, quoniam opinabile est, non est uerum dicere esse aliquid. Opinatio enim eius est, non quoniam est, sed quoniam non est.

In quibusdā enim nominibus dictis nō apparet oppositio, quod si definiātur, mox sese illa oppositio patefacit, ut in eo quod est homo & mortuus, nomina quidem ipsa opposita non sunt, sed definita inueniuntur opposita. In huiusmodi igitur oppositionibus uel quoties non secundum accidens prædicatur aliquid, ut esse de Homero secundum Poëtam, scilicet, quod Homero accidens est, sed per se & secundū ipsum subiectum, manifestum est quoniam quicquid cōiuncte uere dici potest, idē uere dicitur & simpliciter prædicatum, ut si quis dicat de aliquo homine quoniam hic homo albus est, uerum fortasse dixerit, & rursus hic albus est. Hoc quoq; uerū est dicere, idcirco quoniam de eo non ideo album prædicauit, quia dixit illum esse hominem, sicut de Homero, idcirco esse prædicatur, quia Poëta esse dicitur, sed quod per se albus est, sed hoc non secundum accidens prædicatur, sed per se. Quare recte dictum est in quibus iunctis prædicationibus neque oppositio quędam inest, nec ipsa per accidens prædicatio est, illa simpliciter etiam posse prædicari. Quod autē non est, quoniam opinabile est, non est uerum dicere esse aliquid. Opinatio enim non est, quoniam est, sed quoniam non est. Quidam uolentes id quod nō est, aliquo modo esse monstrare, tali utebantur syllogismo, quod est, opinabile est. Concludebant quod non est igitur est, docētes ea quæ essent, scibilia potius, non opinabilia esse, quod autem non est, opinioni tantum subiacere, nulla etiam scientia claudi. Quod Aristoteles hoc modo discutit: Ait enim nō idcirco est opinabile, quoniam est, sed idcirco opinabile est, quoniam non est, sed hoc quod non est, est quidem aliquid, sed est non per se, sed opinabile. Et quemadmodum Homerus quidem est quiddam, id est, Poëta, non tamen est per se, ita id quod non est, est quidem aliquid, id est, opinabile uel ignorabile, uel nescibile, non tamen est aliquid per se in natura.

De enunciationibus modorum, possibilis, contingentis, impossibilis, & necessarij.

Iis uero determinatis perspiciendum est, quemadmodum sese habent affirmationes & negationes ad se inuicem. Hæ, scilicet, quæ sunt de possibili esse, & non possibili, de contingenti & non contingenti, de impossibili & necessario. Habent enim aliquas dubitationes.

PRopositionum aliæ sunt quæ simpliciter proferuntur, aliæ quibus aliquis modus in enunciatione miscetur. Si quis enim dicat: Socrates disputat, simplicem propositionem fecit, si uero aliquis dicat: Socrates bene disputat, modum propositioni quam enunciabat, adiunxit, quomodo enim disputaret apposuit, cum dixit bene. Nunc ergo hoc speculatur quemadmodum se habent affirmationes & negationes earum propositionum, quæ cum modo aliquo proferuntur, ut si quis dicat possibile est hoc fieri, & rursus non possibile est hoc fieri, quemadmodum sese in his affirmationis habeat negationisq; natura. Similiter autē & in eo quod est impossibile esse, & in eo quod est necesse esse, & in eo ꝙd dicitur cōtingere esse, & nō cōtingere esse. Quæq; horum sint affirmationes, quæue negationes, aut quam affirmationem cui negationi recte aliquis opponat. De his omnibus perspiciendum inquit est, quoniam ea quæ de coniunctis & simplicibus p̄dicationib. dicenda fuerāt, terminata sunt. Nam de earū propositionū quæ cū modo ꝓferuntur, oppositionibus, multa causatio est. Quæ aūt sint dubitationes, uel quēadmodū in his oppositiones inueniēdę sunt, cōtinua disputatione persequitur.

Nam

Nam si eorum, quæ complectuntur, illę sibi inuicem oppositæ sunt contradictiones, quæcunque secundum esse & non esse disponuntur, ut eius quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem, non, esse nō hominem. Et eius quę est, esse album hominem, negatio est ea quę est, non esse albū hominem, sed non, esse non album hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit uerum dicere esse non album hominem. Quod si hæc hoc modo, & quibuscunq; esse nō addit, idem faciet id quod pro esse dicitur, ut eius quæ est, ambulat homo, negatio est, non ea quæ est, ambulat non homo, sed ea quæ est, nō ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominē ambulare, uel hominem ambulantem esse. Quare si hoc modo in omnibus, & eius quę est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse, sed non ea quę est, non possibile est esse, uidetur autē idem posse esse & non esse, omne enim quod est possibile diuidi uel ambulare, & non ambulare, & non diuidi possibile est.

Omnis propositio uerborum & nominum complexione formatur, ergo propositionū quæ cōplectunt̄, & quarū natura in cōplexione est, illæ solæ sunt, inquit, cōtradictiones. Quęcunq; secundū esse & non esse ponunt̄, ut in ea propositione quæ dicit est homo, non est illa negatio huius affirmationis quæ apponit, est nō homo, sed illa potius quæ enūciat, nō est homo, ut sit affirmatio & negatio, est homo, nō est homo. Illa uero quæ dicit, est non homo, non est negatio eius quæ enunciat est homo, sed est affirmatio eius negationis, quę est, nō est nō homo. Rursus cū dicimus est albus homo, nō est negatio illa huius affirmationis, quæ dicit, est nō albus homo, sed illa potius quę dicit, nō est albus homo, hoc aūt probat̄ sic: Necesse eit enim in contradictionibus unā uerā esse semp, alterā semper falsam, ergo si eius affirmationis quæ dicit, est albus homo, negatio esset, est nō albus homo, unā uerā, alterā falsam esse cōstaret. Nūc aūt si qs de ligno dicat, est albus homo, falsum dixerit, si qs uero de ligno eodē neget dicens: est nō albus homo, hoc quoq; falsum est, hęc enim propositio quæ dicit, est nō albus homo, hoc sentit, hominem quidem esse nō tamen albū, q̄d de ligno falsum est prædicare. Ergo & ea quæ dicit, est albus homo, & illa quę apponit, est nō albus homo, utræque aliquando falsæ sunt, ut in ligno, quare nō sunt sibimet oppositæ. Igitur nec ea quæ dicit, est albus nō homo, negatio est eius quæ dicit est albus homo, quare illa huius negatio ponēda est, quæ dicit, nō est albus homo. In his namq; una semper uera est, semper altera falsa. Quod si ita est, secundum esse semper, & nō esse natura cōtradictionis efficitur. Nam cum dico, est homo, secundum id quod est esse fit negatio, nō est homo. Et rursus cū dico, est albus homo, secundum id quod est esse rursus negatio fit, non est albus homo. Et sensus quidem totus huiusmodi est. Ipsi autem in oratione sermones propter similitudinē uidentur quidem obscuri. Erit aūt planius pronūcianub. & subaudientib. sic. Nam si eorum quæ cōplectunt̄, id est, propositionum, quarū natura in cōplexione est, illę sibi inuicē oppositæ sunt cōtradictiones, quæcunq; secundū esse & non esse disponunt̄, ut hæ quas suprà digessimus, quarū q̄q; ipse exēpla proponit, ut eius quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominē. Hæc enim ipsius affirmationis secundū esse, et nō esse negatio est, & hic subaudiendū est, nō illa negatio est, per quā dicit esse non hominē, ut sit sensus affirmationis quæ est esse hominē, negatio est nō esse hominē. Non illa quæ dicit esse nō hominē. Et hoc qdem de simplicib. Rursus de his in quib. est tertium prædicat̄, eius quæ est, esse albū hominē, non hic subaudiendū est, illa est negatio quæ dicit, esse nō albū hominem. Sed hic quoq; subaudiendum est, illa quæ

dicit,

dicit,non esse album hominem,ut sit hic sensus.Huius affirmationis quæ est, esse al bum hominem,nō est illa negatio,quæ dicit,esse non album hominem.Sed illa po/ tius quæ proponit,non esse album hominem, & hoc approbat inductione.Si enim inqt de omnibus aut dictio est, id est, affirmatio aut negatio uera,cum lignū falsum sit dicere,esse album hominē,uerum debet esse de eo dicere,esse nō album hominē, si hæc negatio est superioris affirmationis,sed utrēq; falsę sunt.Hęc igit nō est illius affirmationis negatio.Ergo secundū esse & non esse cōtradictiones sibimet oppo nūtur.Quod si hoc modo & quantiscunq; esse non addit, idē faciet,quod pro esse dicit.Sunt quædā propositiōes in quibus esse nō additur,sed id q̄d in his enūciatur, idem ualet,tāquam si esse ponerēt,ut in ea quæ est,homo ambulat,q̄ dico ambulat, tale est tāquam si dicatur homo ambulans est.Ergo in his quoq; quæ non habent est uerbum iunctum,si negationem ad uerbum illud iunxero,quod pro esse positū est, talis mihi negatio redditur,qualis esset si negatio ad esse poneretur, ut in eo q̄d est, ambulat homo,ambulat pro esse positum est.Huius ergo affirmatiōis ambulat ho mo,non est negatio ea quæ dicit,ambulat nō homo,sed illa potius quæ dicit,nō am bulat homo.In hac enim ad id quod est ambulat negatio iuncta est,quod ambulat homini,pro eo quod est esse coniunctum est.Tale enim est dicere homo ambulat, tanquam si quis dicat,est ambulans homo.Quare si hoc modo in omnibus, & eius quæ est possibile est esse,negatio est,possibile est non esse,sed nō ea quæ est nō pos/ sibile est esse,si in omnibus inquit secundum esse contradictio fit,in his quoq; quæ possibilia dicuntur secundum esse & non esse cōtradictio facienda est,in eo enim quod dicimus possibile est esse,illa erit negatio quæ dicit possibile est nō esse,non illa quæ est,non possibile est esse.Nam si ei quę est,possibile est esse, illa oppona/ tur quę est,non possibile est esse,non secundum esse & non esse oppositio facta est.Quocirca quoniam suprà docuit secūdum esse & nō esse, fieri contradictionem, dicendum est eius quæ est,possibile est esse,illam esse oppositionem,quę dicit pos/ sibile est non esse.Sed aliud rursus occurrit,q̄d nos ab hac opinione dimoueat. In omnibus enim aut affirmatio uera est,aut negatio.In his enim utrāq; sunt uerę, nā quod possibile est esse,possibile est non esse,ut quia possibile est hominem ambu/ lare,possibile est hominē nō ambulare,& quod possibile est uideri,possibile est non uideri. Rursus quod possibile est secari & diuidi, & non secari & non diuidi possi bile est.Quare utrāq; in eodē uerę sunt,possibile est esse,& possibile est non esse. Nam quod dicimus possibile est nō esse,ita intelligendum est,ut si diceremus possi bile est hodie pluuiam nō esse,cum sit possibile,ut sit. Cur autem hoc ita eueniat, ipse demonstrat,dicens:

> Ratio autem est, quoniam omne quod sic possibile est,non semper in a- ctu est. Quare inerit ipsi etiā negatio,potest igitur & non ambulare quod est ambulabile,& non uideri quod est uisibile. At uero impossibile est de eodem oppositas esse ueras dictiones. Non igitur eius quæ est,possibile est esse, negatio est possibile est non esse.Contingit enim ex his aut idem ipsum affirmare & negare simul de eodem, aut non secundum esse & non esse quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes.Si ergo illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum.

Hoc huiusmodi est,quæcunque ita sunt possibilia ut sint actu & opere,illa nulla ra tione possunt nō esse, ut cœlo semper actu ineſt moueri. Semper enim mouetur,& dicimus possibile est cœlum moueri,idcirco quoniam cœli motus actu est,hoc est, id illi semper agit.Mouet enim semper,in hac ergo possibilitate talis propositio nō potest conuenire,ut dicamus possibile est cœlum non moueri,hoc enim impossibi le est. Ergo in his quæcūq; actu sunt,hę duæ,ppositiones possibile est esse,possibile est non

est non esse, nulla ratione conueniunt. In his autem quę nõ semper actu sunt, & sunt possibilia esse, cõuenire possunt propositiones, id est, possibile est esse & possibile est nõ esse. Non est enim semp actu pluuia, & possibile est esse aliquãdo, quare possibile est eã aliquãdo nõ esse. Hæc igit ratio est cur utræq; inueniunt ueræ, q̃ in his possibilitatibus, q̃ nõ semp sunt actu, & esse aliqd, & non esse cõtingit, quare si eius q̃ est possibile est esse, negatio est ea quæ dicit, possibile est nõ esse. In eodẽ simul & affirmatio & negatio erunt ueræ, & cui rei inest affirmatio, ut sit esse possibile, eidem rursus inerit negatio, ut sit possibile non esse, quare & q̃d ambulabile est, id est, q̃d ambulare potest, potest non ambulare, & quod uisibile est, id est, q̃d uideri potest, potest etiam non uideri, sed impossibile est, ut de eodem oppositę & contraiacentes dictiones, simul ueræ sint. In omnibus enim aut affirmatio uera est, aut negatio. Si ergo factis negationibus secundum esse, & non esse, in his quæ secundũ aliquẽ modum dicuntur, affirmatio & negatio utræq; sunt ueræ, quod fieri non potest, illud magis dicendum est, non faciendas secundum esse & nõ esse negationes, sed potius secundum modũ, quod si illud est impossibilius, ut affirmatio & negatio simul ueræ sint, illud magis est eligendum, ut non secundum esse & non esse fiat contradictio, sed potius secundum modum. Quod autem dixit, si ergo illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum. Non sic dictum est, quod utraq; impossibilia sint, & & affirmationem & negationem ueram esse, & non secundum esse, uel non esse fieri contradictionem. Illud enim, id est, contradictionem simul uerã esse impossibile est. Secundum esse autem & non esse affirmationem non fieri & negationem non esse impossibile est, sed ad hoc retulit impossibilius est, tanquam si diceret, minus possibile. Minus enim possibile est, ut oppositæ in eodem propositiones ueræ sint, quàm ut non secundum esse & non esse negationes ponantur. Quocirca eligendũ est hoc, quod est possibilius, ut secundum modum potius quã secundum esse & non esse negationes fiant. Quod ipse planius exequitur dicens:

> Est igitur negatio eius, quę est possibile esse, ea quæ est non possibile esse, & & non ea quę est, possibile non esse. Eadem quoq; ratio est in eo quod est, contingens esse, etenim negatio eius est, non contingens esse.

Hæc namq; simul ueræ inueniri non possunt, nam si quid est possibile esse, ut idem illud impossibile sit, fieri non potest, nec hoc in solis possibilibus speculãdum est, sed in omnibus quoque eadem ratio est. Nam in eo quod est contingere esse, non est illa negatio q̃ dicit cõtingere nõ esse. Hæc enim consentit ei, q̃ est, contingere esse, sed illa q̃, pponit non contingere esse. Has em̃ duas simul ueras inueniri, impossibile est.

> Et in alijs quoque simili modo, ut in necessario & impossibili. Fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse appositiones, subiecta uero res, hoc quidem album, illud uero homo.

Et in alijs, inquit, omnibus idem faciẽdum est, secundum modum enim negatio ponenda est, ut si contingens est, ad contingere, si possibilis, ad possibile, si impossibilis, ad impossibile, si necessarium ad necessarium negatio coniungatur. Quemadmodũ enim, inquit, in his quæ præter modum aliquẽ sunt, & aliquid esse proponũt, esse qdem & non esse appositiones quædã, id est prædicationes sunt, res uero subiectę, ut in eo q̃d est, homo est, & homo non est, homo q̃d est res, subiectũ est. Appositio autẽ quædam & prædicatio, est & non est, uel in eo quod dicitur album est, & album non est, album quidem res subiecta est, appositum autem & prædicatum, est & non est. Ita quoque in his quæ secundum aliquem modum dicuntur, esse quidem subiectũ est, uelut quædam res. Modus autem deesse prædicatur, nam cũ dicimus hodie pluuiã esse possibile est, esse subiecimus, possibile prædicamus, & sic totam uim in propositionibus prędicatio tenet, & simplicibus, & præter modum quoties aliquid

quid esse prædicamus, ut in eo quod dicimus, homo est, totã propositionis uim continet uerbum est, ita quoque in his quę secundum modum dicuntur, quoniam totã propositionem continet modus, aut possibilis, aut contingentis, aut impossibilis, aut necessarij, hęc prædicari, res uero alię subiectæ esse dicuntur. Hoc enim ꝗd ait.

> Sic hoc loco, esse quidem & non esse subiecta fiunt, posse uero & contingere appositiones determinantes quemadmodum in illis esse & non esse ueritatem & falsitatem, sic hic in eo quod est, esse possibile, & esse non possibile.

Nam quemadmodum in simplicibus si ad esse & non esse negationes fiant, una semper uera est, altera semper falsa, ita quoque in his quæ secundum modũ dicuntur, si ad ipsum modum enunciatio negationis aptetur, uelut ad quasdam appositiones prædicationesq; ueritas in appositionibus & falsitas terminata diuiditur. Atq; hoc est quod ait. Similiter hæ etiam in eo quòd est esse possibile, & esse non possibile. Similiter enim secundum possibile, et non possibile facta oppositio, ueritatem falsitatemq; determinat, sicut in simplicibus & præter modum positis secundum esse & non esse negatio. Hinc in omnibus secundum modum affirmationibus, oppositiones digerit conuenientium negationum, dicit enim.

> Eius uero quę est, possibile est non esse, negatio est, non ea quę est, nõ possibile est esse, sed ea quæ est, non possibile est non esse. Et eius quę est, possibile est esse, non ea quę est, possibile est non esse, sed ea quę est, non possibile est esse. Quare & sequi sese inuicem uidebuntur. hæ possibile est esse, possibile est non esse. Idem enim possibile est esse, & non esse. Non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi, possibile esse, & possibile non esse. Sed possibile est esse, & non possibile est esse, nũquam simul in eodem ueræ sunt, opponuntur enim. At uero, nec possibile est nõ esse, & non possibile est non esse, nunquam simul uerę sunt. Simliter autem & eius quæ est necesarium esse, non ea quę est, necesariũ non esse, negatio est, sed ea quæ est, non necesarium esse. Eius uero quæ est, Necesarium est non esse, ea quæ est, non necesarium est non esse. Et eius quę est impossibile esse, non ea quæ est, impossibile non esse, sed non impossibile esse, eius uero quæ est, impossibile non esse, ea quæ est, non impossibile est non esse.

Vt demonstret eam quæ dicit possibile est non esse, non modo non esse negationẽ eius quæ est, possibile est esse, sed omnino negationẽ non esse, huius aliã inuenit negationẽ. Nam eius quę est, possibile est non esse, quã affirmationis loco posuit, negatio reperit illa quæ dicit, non possibile est non esse, secũdũ modũ scilicet addita negatione, unde fit, inquit, ut ea quæ dicit, possibile est esse, & illa quæ proponit, possibile est non esse, sese inuicẽ consequant, idẽ nãq; possibile est esse, quod est possibile non esse. Cur autẽ se conseq possunt, hæc causa est, quoniam non sunt oppositæ. Nam si essent oppositę, perimerent se potius, quàm consequerentur, & dissentirent magis, quàm consentirẽt, ut est in his possibile est esse, & non possibile est esse. Hæ enim, ita à se disiunctæ sunt, ut simul esse non possint. Idcirco autẽ hoc euenit, quoniam sunt oppositę, semp igit̃ secundũ modũ ponẽda negatio est, si integra oppositionis natura facienda est, ꝗd planissimè exequit̃, singulis propositionũ modis negationes accõmodans, atq; integrãs naturaliter efficiẽs oppositiones. At uero, inquit,

ea quæ

ea quæ est posſibile est non esſe, cum ea quæ dicit, non posſibile est nõ esſe, similiꝫ esſe non poterit. Namq; oppoſitas esſe manifestũ est, ſiquidẽ harũ negatio ad modum est poſita, qui est posſibile esſe, eius autẽ quę est neceſſariũ esſe, non oportet dici illam esſe negationem, per quam dicitur, neceſſarium est non esſe, huius enim alia negatio inueniri poteſt, quoniam est affirmatio quædam, est autem eius negatio ea quæ dicit, non neceſſarium est nõ esſe. Sed potius ei quę dicit neceſſariũ est esſe, ea opponenda est quę dicit, non neceſſarium est esſe, ad illam nãq; quæ dicit neceſſariũ est nõ esſe opponit (ut dictũ est) nõ neceſſariũ est nõ esſe. Eius quoq; quę est, impoſſibile est esſe, nõ dicẽda est illa esſe negatio per quã dicimus, impoſſibile est nõ esſe, ſed ea potius quæ proponit, nõ impoſſibile est esſe. Nãq; affirmatio quædã est, impoſſibile est non esſe. Huius enim inuenit negatio q̃ est, non impoſſibie est nõ esſe.

Vniuerſaliter uero (quemadmodum dictum est) esſe quidem & non esſe oportet ponere tanquam ſubiecta, affirmationem uero & negationem hæc facientem ad esſe & non esſe apponere, & has putare oportet eſse oppoſitas dictiones, poſſibile, non poſſibile, contingens, non contingẽs, impoſſibile, nõ impoſſibile, neceſſariũ non neceſſarium, uerum, non uerum.

Regulam dat uniuerſalẽ dicens: Hoc uniuerſaliter in omnibus faciendum esſe, q̃d ſupra iam diximus, ut ſubiectum esſe & non esſe ponatur. Affirmationẽ autẽ & negationem ipſos modos faciamus. Hoc est enim quod ait, negationẽ uero & affirmationem hæc facientẽ, modos enim ipſos, id est, poſſibile & contingẽs & cæteros, p affirmationibus ordinantes & ad hos negatiuo aduerbio iuncto pro negationibus diſponentes, aut ad id quod dicimus est, & non est, apponamus, ut quemadmodum ad unam rem, quod est homo, est uerbum & non est negatio, prædicatũ est in his q̃d dam propoſitionibus quæ præter modum ſunt, ut in ea per quam dicimus homo est, ſic in his propoſitionibus, quæ cum modo ſunt, est quidẽ aut non est, ſubiecta ponamus, modos uero ipſos aut ſecundũ affirmationẽ, ſi ſimpliciter dicant, aut ſecundum negationem, ſi cum negatione ponantur, facientes ad ſubiectũ, q̃d ſecundum esſe & non esſe, diſpoſuimus prædicemus, ut has arbitremur esſe oppoſitas dictiones & negationes, quæ ſecundum modos factæ ſint, eorum autem omnium negationes & affirmationes in contrarium diſponantur.

Poſſibile est esſe	Oppoſitiones	Non poſſibile est esſe
Contingit esſe		Non contingit esſe
Impoſſibile est esſe		Non impoſſibile est esſe
Neceſſarium est esſe		Non neceſſarium est esſe
Poſſibile est non esſe	Oppoſitiones	Non poſſibile est non esſe
Contingit non esſe		Non contingit non esſe
Impoſſibile est non esſe		Non impoſſibile est non esſe
Neceſſarium est non esſe		Non neceſſarium est non esſe

Quod aũt addidit uerum, non uerum, ad demonſtrationẽ omniũ modorum ualet. Nam ſi quis dicat uerum est, non est ipſius negatio uerum non est, ſed potius nõ uerum est. Alioqui eius quę est uerũ non est, illa negatio est q̃ dicit, non uerũ non est.

Cõſequẽtię uero ſecũdũ ordinẽ fiunt ita ponẽtib. Illi enim quę est, poſſibile est esſe ſequit illa quæ est, cõtingẽs esſe, & hæc illi conuertit, & non impoſſibile esſe, & non neceſſariũ esſe. Illi uero quæ est, poſſibile non esſe, & contingẽs non esſe, ea quæ est, nõ neceſſariũ non esſe, & non impoſſibile non esſe. Illi uero quę est, nõ poſſibile esſe, & nõ contingẽs esſe, ea quę est, neceſſariũ nõ esſe, & impoſſibile esſe. Illi uero quæ est, nõ poſſibile nõ esſe & nõ cõtingẽs nõ esſe, illa quę est, neceſſe est esſe, & impoſſibile nõ esſe.

Expedi-

Expeditis omnibus quæ de modorum oppositionibus disputabantur, ad cõsequentias uenit. Hoc enim dicit, quæ propositiones supradictorum modorum, quas propositiones consequuntur quibusq; consentiũt. Nos autem ex his quatuor fecimus ordines, & consequentias propositionum sub una serie disposuimus, hæc aũt prius nota sint, ut quid ab Aristotele dicatur, facilius lector intelligat.

Consideretur autem ex subscriptione quod dicimus.

Possibile est esse.	Possibile est non esse.
Contingit esse.	Contingit non esse.
Non impossibile est esse.	Non impossibile est non esse.
Non necesse est esse	Non necesse est non esse.
Non possibile est esse	Non possibile est non esse.
Non contingit esse	Non contingit non esse.
Necesse est non esse.	Necesse est esse.
Impossibile est esse.	Impossibile est non esse.

Superius autem descriptas consequentias ipse disponit, nobis autem reddenda est breuiter ratio, cur hæ propositiones sese inuicem consequantur, quod possibile est esse, contingit aliquando ut sit, & hoc est contingit esse, quod autem contingit esse, non est impossibile esse, & quod non est impossibile esse, nõ idcirco iam necesse est esse. Non est enim impossibile hodie esse pluuiam, sed non idcirco iam esse necesse est. Q d'ergo nõ est impossibile esse, nõ necesse est esse. Et hic est unus ordo cõsequentiæ. Rursus secundus ordo propositionum talem habet consequentiam, q̃d possibile est non esse, potest fieri ut non sit, quare contingit aliquando ut non sit, & quod possibile est non esse, contingit non esse, quod autem contingit non esse, potest fieri ut non sit, sed quod potest fieri ut non sit, non est impossibile ut non sit, ergo quod contingit non esse, non est impossibile ut non sit, sed quod non est impossibile nõ esse, non idcirco illud iam non esse necesse est, hodie enim pluuiã non esse non est impossibile. Potest enim esse, sed non idcirco ex necessitate hodie non pluet, quare quod non est impossibile non esse, nõ est necessarium nõ esse, & secundus quidem ordo sese sic habet. Nunc autem ad tertium transeamus, quod nõ possibile est esse, hoc fieri non potest, quod autem fieri non potest, ut aliquando sit, non contingit, quod ergo non possibile est esse, idem non contingit esse, sed quod non contingit esse, necesse est ut non sit, quod nunquam contingit, nunquam esse potest, quod nunquam esse potest, necesse est non esse, quod non igitur contingit esse, idem necesse est non esse, sed quod necesse est non esse, hoc fieri non potest, quod autem fieri non potest, impossibile est ut fiat, quod igitur necesse est, non esse impossibile est esse. Quartus etiam ordo hoc modo est, quod non possibile est non esse, fieri non potest ut non sit, quod fieri non potest ut non sit, non contingit non esse. Vt quoniam non possibile est non esse motum cœlo, non contingit cœlum non moueri, quare quod non possibile est non esse, idem non contingit non esse, sed quod non contingit non esse, necesse est esse, sicut de cœlo. Necesse est enim cœlum moueri, quoniam non contingit cœlum non moueri, sed quod necesse est esse, ut non sit fieri non potest, quare q̃d necesse est esse impossibile est non esse. Et hæc quidem est ordinata ab Aristotele consequentia propositionũ, de qua paulò post latius disputabit.

Ergo impossibile, & non impossibile ad illud quod est contingens & possibile, & non contingens & non possibile sequuntur quidem contradictorie, sed conuersim. Illud enim quod est, possibile esse, negatio sequitur impossibilis. Negationem uero affirmatio. Ad illud enim quod est, non possibile

sibile esse, sequitur illud quod est, impossibile esse. Affirmatio enim est, impossile esse, non impossibile uero negatio.

Quædam de superiore consequentium ratione pertractat. In superioribus enim descriptionibus sese sequentium, affirmationem possibilis sequebatur impossibilis negatio. Rursus negationem possibilis sequebatur impossibilis affirmatio, & de contingenti eodem modo, affirmationem namq; impossibilis dicentem, impossibile esse, sequebatur negatio possibilis dicens, non possibile est esse. Rursus cum impossibile negaretur per id quod dicebatur, non impossibile esse, hanc affirmatio possibilis subsequebatur, ea, scilicet, quę dicit, possibile esse. Atque hoc idem de contingenti, affirmatio namq; impossibilis ea quę est, impossibile esse, sequebatur contingentis negationem, eam quæ est non contingit esse. Negatio uero impossibilis, ea quæ dicit nō impossibile est esse, affirmationē contingentis sequebatur eam quę dicit cōtingit esse, quare hæ propositiones sese inuicem sequuntur, sed conuersæ. Nāq; affirmatio impossibilis contingentis negationem & possibilis sequitur. Negatio uero impossibilis affirmationem possibilis & contingentis, ut subiecta descriptio docet.

Affirmatio	Impossibile est esse contradict.	Non impossibile est esse.	Negatio
Negatio	Non possibile est esse cōtradict.	Possibile est esse.	Affirmatio
Negatio	Non contingit esse contradict.	Contingit esse.	Affirmatio

Idcirco namq; ait, sequuntur quidem contradictorie, sed conuersim, quod omnes in contrarium locatę contradictiones sunt. Contradictio namq; est impossibile esse, et non impossibile esse, contingere esse, & non contingere esse, possibile esse, & non possibile esse. Conuersæ autem se sequuntur, quoniam affirmatio non sequitur affirmationem, & negatio negationem, sed affirmationem negationes, negationē uero affirmationes, quod ad supradictam descriptionem reuertentibus planius liquet, sensus ergo hic est. Ordo autem seriesq; sermonum sese sic habet, ergo, inquit, Aristoteles contradictionem quæ est impossibile & non impossibile, illud quod est contingens & possibile, quæ duæ affirmationes sunt, ac sese sequuntur, & non contingens & non possibile, quæ duæ sunt negationes, sequuntur quidem contradictorie, ut cōtradictiones sint in contrarium ductæ, sed conuersim, ut affirmatio negationem, negatio sequatur affirmationem. Huius talis ratio redditur, illud enim quod est possibile esse, scilicet quod affirmatio est, negationem impossibilis sequit̄, est autem negatio impossibilis non impossibile esse, quod est ergo possibile esse, sequitur nō impossibile esse, negatio uero possibilis, affirmationem impossibilis sequitur, illud namq; quod est non possibile esse, sequitur affirmationem quæ est impossibile esse, etenim affirmatio est impossibile esse, non impossibile esse negatio, & in contingentibus eodem modo, atq; hoc quidem de possibilium & impossibilium consequentia dictū est. Nunc de necessarij & possibilis consequentia tractat.

Necessarium uero quemadmodum sit, considerandum est. Manifestum est autem quoniam non eodem modo, sed contrariæ sequuntur, cōtradictoriæ autem sunt extra. Non enim est negatio eius quod est necesse non esse, non necesse est esse, contingit enim esse ueras utrasq; in eodem, quod enim est necessarium non esse, non est necessarium esse.

Quod dicit huiusmodi est, in his propositionibus quæ erant impossibilis & non impossibilis, conueniebat non possibile ei quod est impossibile, & possibile consentiebat ei quod est non impossibile, contradictionem scilicet impossibilis contradictio non possibilis sequebatur ordine conuerso, in his autem quæ necessarium prædicāt uel affirmatiuè uel negatiuè, & sequuntur possibilem propositionem eius quæ possibili consentit contradictio non sequitur contradictionem possibilis, sed potius contraria, necessarias uero nunc propositiones dico, quæ tametsi nō significent necessi-

tatem, tamen siue affirmatiuè, siue negatiuè necessarium prædicant, sensus ergo hic est si qua ex his quæ necessarium prædicant consentit possibili propositioni, eius quę necessarium prædicat, contradictio non sequitur possibilis contradictionem, sed eius quæ necessarium prædicat contradictionis contraria ea consentit posibilis propositionis contradictioni, prius autem disponamus quæ sunt contradictoriæ, quæue contrariæ, eius enim quæ dicit necesse est esse, contradictio est, non necesse est esse, contraria uero, necesse est non esse, rursus eius quæ est, necesse non esse, contradictio est, non necesse est non esse, contraria uero, necesse est esse. Quare describantur & circa unam eandemq; contraria, & contradictoria disponantur, ut quod à nobis dicendum est, clarius possit liquere.

Affirmatio. Necesse est esse	Contradictio	Non necesse est esse.	Negatio
	Contraria	Necesse est non esse.	Affirmatio
Affirmatio. Necesse est nõ esse	Contradictio	Nõ necesse est non esse.	Negatio
	Contraria	Necesse est esse.	Affirmatio

His igitur commodè breuiterq; descriptis, qui in eorum consequentia ad posibiles propositiones modus possit euenire monstrandum est, illam namq; quæ est possibile est esse, sequitur ea quæ est, non necesse est esse, nam quod possibile est esse, nõ necesse est esse, quod enim possibile est esse, possibile est & non esse, sed quod possibile est non esse, non necesse est esse. Quare id quod est, possibile est esse, rectè sequitur non necesse est esse, sed negationem eius quæ dicit possibile est esse, ideſt nõ possibile est esse, non sequitur affirmatio eius quæ dicit, non necesse est esse, quæ est scilicet necesse est esse, hæc enim est contradictio necessariæ affirmationis, neq; enim dici potest consentire propositiones quę dicunt, non possibile est esse, et necesse est esse, sed huius contraria sequitur, namq; eam quæ est, non possibile est esse, illa quæ dicit, necesse est non esse, comitatur, sed necesse est non esse, non est cõtradictoria eius quæ est, non necesse est esse, possunt enim utræq; in eodem simul ueræ inueniri, nam quoniam necesse est non esse ignem frigidum, non necesse est esse ignem frigidum. Quocirca hæ contradictoriæ non sunt, sed est contraria ea quę dicit, necesse est non esse, ei quæ dicit necesse est esse, quæ necesse est esse, contradictio est eius quæ ponit non necesse est esse, quare contradictionem eius quæ dicit, possibile est esse, eam scilicet quæ proponit non possibile est esse, non sequitur contradictio eius quæ est necesse est esse, sed ea que est necesse est non esse, quæ contraria scilicet est ei quę est, necesse est esse, quæ hæc ipsa contradictio est eius quæ proponit, non necesse esse. Hoc autem descriptione melius patebit.

Affirmatio Possibile est esse Contradict. Non possibile est esse. Negatio
Affir. Nõ necesse est esse. Cõtradict. Necesse est esse. cõtraria, necesse est nõ esse.

Ergo cum sit contradictio possibile esse, & non possibile esse sequat̃ autem possibile esse, non necesse esse, contradictio tamen eius quæ est, necesse esse, non sequet̃ cõtradictionem eius quæ est possibile esse, sed contraria contradictorię eius quę est nõ necesse esse. Nam si contradictio est non necesse esse eius quæ est necesse esse. Cõtraria uero eiusdẽ necesse esse est, ea quæ dicit, necesse est non esse, sequit̃ necesse est nõ esse, eã quę est nõ possibile esse, quę est cõtradictio eius quę est, possibile esse, q̃ sequit̃ nõ necesse esse. Rectè ergo dicit̃ cõtradictiones qdẽ extra esse, cõtrarias uero cõtradictorijs cõsentire, nã possibile esse & nõ possibile esse, quę sunt cõtradictorię, sequit̃ nõ necesse esse, & necesse nõ esse, quæ nõ sunt cõtradictorię, q̃d in eodẽ utræq; ueræ inueniri possunt. Q d̃ si contradictio sequit̃, sicut ea quæ est, non necesse esse, sequit̃ eam quæ est possibile esse, sic eam quæ est non possibile esse, sequeretur necesse esse

ſed hoc inconueniens eſt. Quare quoniam hæc illam non ſequitur, contraria ipſius ſequetur, cõtraria namq; eſt ei quæ proponit, neceſſe eſt eſſe, illa quę dicit neceſſe eſt non eſſe. Eodem quoq; modo & in eo quod eſt poſsibile non eſſe, cuius eſt contradictio non poſsibile non eſſe, quod Ariſtoteles reticuit. Sequitur namq; eam quę eſt poſsibile eſt non eſse, illa quæ dicit non neceſse eſt nõ eſse, ſed negationem eam, quę eſt non poſsibile eſt non eſse, eius affirmationis quæ eſt poſsibile eſt non eſse. Non ſequitur affirmatio eius quæ eſt, non neceſse eſt non eſse negationis, ea quæ eſt, neceſse eſt non eſse. Negatio enim eius quę dicit, neceſse eſt non eſse, illa eſt quę dicit, non neceſse eſt non eſse. Sed huius contraria, ideſt affirmationis quæ eſt, neceſse eſt non eſse, illa ſcilicet quæ eſt, neceſse eſt eſse, ſequitur negationem illam, quæ eſt non poſsibile eſt non eſse, huius quoq; ſit talis deſcriptio:

Affirmatio.	Negatio.
Poſsibile eſt non eſse	contradict. Non poſsibile eſt non eſse.

Negatio.	Affirmatio.
Non neceſse eſt non eſse	contradictio Neceſse eſt non eſse.

Contraria affirmatio, neceſse eſse.

Diſsimili igitur modo euenit quam dudum contingebat in his, quæ erant poſsibilia & quæ impoſsibilia. Illic enim contradictio contradictionem ſequebatur, ſed cõuerſim, ut negationem affirmatio, affirmationem negatio ſequeretur. Hic non idem modus eſt. Nam cum ſuperiores contradictoriæ ſint, & inferior negatio affirmationem ſequatur, negationem nõ ſequitur contradictoria affirmatio, ſed affirmationis illius contraria, quod ſiquis legat attentius, integrè deſcriptum eſse ratione perſpiciet, cur autem hoc eueniat, cauſam prodit.

> Cauſa autem, cur non ſequatur ſimiliter cæteris eſt, quoniam contrariæ impoſſibile neceſſario redditur idem ualens. Nam quod impoſſibile eſt eſſe, neceſſe eſt hoc nõ quidem eſſe, ſed potius non eſſe. Quod uero impoſſibile eſt non eſſe, hoc neceſſarium eſt eſſe. Quare ſi illa ſimiliter ſequuntur poſſibile & non poſſibile, hęc è contrario. Quoniam nõ ſignificant idem neceſſarium & impoſſibile, (ſed quemadmodum dictum eſt) conuerſim.

Ratio eſt cur non ſimili modo conſequentia ſecundum contradictionem propoſitionis eueniat, ſicut in his quæ ſunt impoſsibilia & non impoſsibilia huiuſmodi, omne neceſsarium contrario modo impoſsibile eſt. Nam quod eſt impoſsibile eſse, hoc eſt neceſsarium non eſse, nõ enim eſt neceſsarium eſse, quod eſt impoſsibile eſse, nullus enim dixerit neceſse eſt eſse, quod impoſsibile eſt eſse, non ergo neceſse eſt eſse, ſed potius neceſse eſt non eſse quod impoſsibile eſt eſse. Ergo conuerſę idem poteſt impoſsibile, quod neceſsarium. Quod enim impoſsibile iũctum cum eſse efficit, hoc efficit neceſsarium iũctum ad id quod eſt non eſse, igitur quod impoſsibile eſt eſse, hoc neceſse eſt non eſse. Rurſus quod impoſsibile eſt non eſse, hoc neceſse eſt non eſse. Rurſus quod impoſsibile eſt nõ eſse, hoc neceſse eſt eſse, ut igni impoſsibile eſt non ineſse calorem, neceſse eſt igitur ineſse. Quare huic quoq; idem conuertitur, ut quod impoſsibile ſecundum non eſse efficit, idem ualeat neceſsarium ſecundum eſſe poſitum, quare contrario modo neceſsarium et impoſsibile idem poteſt. Quod ſi contrario modo impoſsibile & neceſsarium idem ualet, manifeſtum eſt, cur non ſimiliter conſequitur neceſsarium poſsibile & non poſsibile propoſitiones, ſicut eaſdẽ ipſas, id eſt, poſsibile & nõ poſsibile propoſitiones impoſsibile, & non impoſsibile ſequebatur. Nam ſi conuerſo ordine neceſsariũ atq; impoſsibile idem ualet ſecundum contrarietatem, non ſimilis conſequentia eſt neceſsarij & impoſsibilis, ei quæ fuit poſsibilis & impoſsibilis. Nam quoniam non impoſsibile eſse, ſequitur poſsibile

le esse. Et hoc rursus, ideſt posſibile esse, nō neceſſe esse comitaꝫ. Rursus id ꝙd est, im posſibile esse, quoniā sequiꝫ nō posſibile esse. Neceſſariū aūt impoſſibili cōuerſo or dine idē ualet, ſequiꝫ id ꝙd est impoſſibile est esse, neceſſe est nō esse. Ac per hoc quia id ꝙd est nō posſibile esse sequiꝫ, id ꝙd est neceſſe est nō esse, Rursus quoniā ei quod est nō impoſſibile nō esse cōsentit, id quod est posſibile est nō esse, & huic cōuenit, nō neceſſe est nō esse. Quoniā id quod dicitur impoſſibile est nō esse, ſociū est ei ꝙd est nō posſibile est nō esse, ei autē quod est impoſſibile non esse, conuerſo modo red ditū neceſſariū, idē ualet. Sequiꝫ id quod est impoſſibile est non esse, id quod dicimus neceſſe est esse, & hanc quoꝙ, ſequitur id quod proponimus, non impoſſibile est nō esse, non neceſſe est non esse, id uero deſcriptione monſtratur.

Conſentientes	Conſentientes
Non impoſſibile est esse.	Impoſſibile est esse.
Posſibile est esse.	Non posſibile est esse.
Non neceſſe est esse.	Neceſſe est non esse.
Conſentientes	Conſentientes
Non impoſſibile est non esse.	Impoſſibile est non esse.
Posſibile est non esse.	Non posſibile est nō esse.
Non neceſſe est non esse.	Neceſſe est esse.

Cauſa igitur diuerſæ conſequentiæ est in contrarium propoſitionum impoſſibilis & neceſſarij facta conuerſio, ſed de his hoc modo ſpeculatus, ſeſe quodammodo ip ſe reprehendit, & ad aliam proprietatis conſequentiam diſputationem flectit.

> An certe impoſſibile est hic poni neceſſarij contradictiones. Nam quod est neceſſarium esse, posſibile est esse, nam ſi nō, negatio ſequetur. Neceſſe enim est aut affirmare aut negare. Quare ſi non posſibile est esse, impoſſibile est eſ ſe. Igitur impoſſibile est esse, quod neceſſe est esse, quod ſane est incōueniēs.

Forte, inquit, errauimus ita conſequentias collocantes. Tunc enim diſpoſuimus, ut id quod eſset posſibile ſequeretur illud quod est non neceſſarium, ut ſecundum præ ceſſionem posſibilis ſequentem negationem neceſſarij poneremus, nūc autem di cit hoc permutari oportere, & non a posſibili inchoandum, & huic ſubijciendū ne ceſſarij negationem, ſed potius primo ponendum esse neceſſarium, ſecundo loco posſibile, namꝙ illa propoſitio quæ neceſſarium continet, continere uidetur etiam posſibilitatem, nam quod neceſſariū est idē posſibile est. Quod enim neceſſe est eſ ſe, idem esse posſibile est, nam ſiquis hoc neget, & id quod est neceſſarium dicat, nō ſequi posſibilitatem, negatio posſibilitatis, id quod est neceſſarium comitabiꝫ. Nā ſi id quod neceſſarium est esse, falſum est dicere posſibile est esse, uerum est dicere quo niā nō posſibile est esse. In omnibus enim aut dictio est, ideſt, affirmatio, aut negatio, ut ſi illa uera est, illa ſit falſa, ſi illa non est, illa mox esse neceſſe ſit, ſed nō posſibile esse ſeq diximus, id ꝙd est impoſſibile esse, igiꝫ id ꝙd dicit neceſſe est esse, impoſſibile est eſſe, ſed hoc ꝙdē inconueniēs est, nō igiꝫ uerū est, quoniam ei ꝙ est neceſſarium esse, id ꝙd est non poſſibile esse cōuenit. Quare ſequitur id ꝙd est neceſſariū poſſibilitas.

> At uero illud quod est poſſibile esse, non impoſſibile esse ſequitur, hoc uero illud quod est non neceſſarium esse. Quare contingit quod est neceſſarium eſſe, non neceſſarium esse, quod ſanè est inconueniens.

Dicimus ei quod est neceſſarium esse conſentire illā propoſitionem quæ dicit poſ ſibile esse, ſed rursus hoc falſum uideꝫ cogitantibus perſpicientibusꝙ, quoniā ei ꝙd est posſibile esse, conſentit & conuenit illa propoſitio quæ dicit, non impoſſibile eſ ſe, hoc uero, illud quod dicitur non impoſſibile esse, ſequitur id quod proponimus non neceſſe est esse, ſed posſibile esse conſentire propoſuimus ei quæ dicit, neceſſe est esse, eamqùe conſequi, ſequiꝫ ergo eam quæ est non neceſſe esse, illā quæ dicit,

neceſſe

neceſſe eſt eſſe, eiq; cõſentit, quod eſt impoſsibile. Quid igitur in his dubitationibus eſt ſtatuendum? non poteſt conſentire quidem poſsibile eſſe, ei quod eſt, neceſſe eſſe. Alioqui propoſitionem neceſſe eſſe, id quod eſt impoſsibile eſſe conſequetẽ, ſi uero conuenerit ei quæ eſt neceſsarium eſſe, illa quæ eſt poſſibile eſſe. Rurſus fit, ut id quod eſt neceſſarium, non neceſſarium ſit, ſed hoc falſum eſt: Sed hoc quemadmodum ſeſe habeat, paulò poſt explicabitur. Nunc uero priorem ſequentiam permutãtes hoc dicimus, quoniam id quod eſt poſsibile eſſe, non poteſt conſequi id quod eſt neceſſe eſſe, nec hæ ſibi propoſitiones conſentiũt, poſsibile eſſe, & neceſſe eſſe, q̃d Ariſtoteles hoc modo proponit:

> At uero neq; neceſſarium eſſe ſequitur ad poſſibile eſſe, neq; neceſſarium nõ eſſe. Illi enim utraq; contingit accidere, horum autem utrumlibet uerum fuerit, nondum erunt illa uera, ſimul enim poſſibile eſt eſſe, & nõ eſſe. Si uero neceſſe eſt eſſe uel non eſſe, non erit poſſibile utrunq;. Relinquitur ergo non neceſſarium non eſſe ſequi ad poſsibile eſſe, hoc enim uerum eſt & de neceſſe eſſe, hæc enim fit contradictio eius quæ ſequitur ad non poſsibile eſse. Illud enim ſequitur hoc quod eſt, impoſsibile eſse, & neceſse non eſse, cuius negatio eſt, non neceſſe non eſse. Sequuntur igitur & hæ contradictiones ſecundum prędictum modum, & nihil impoſsibile contingit ſic poſitis.

Docet id quod eſt poſsibile nõ conſentire ei quod eſt neceſſarium eſſe, nec rurſus ei quæ eſt neceſſarium eſt non eſſe. Nam quod neceſſe eſt eſſe, non poteſt non eſſe, q̃d autẽ neceſſe eſſe non eſſe, non poteſt eſſe. Quod autem dicimus poſſibile eſſe, ita dimus, tanquam ſi & non eſſe poſsibile ſit. Vtramq; igitur naturam habet id quod dicimus poſsibile eſſe, ut & ſit eſſe poſsibile, & ſit poſſibile nõ eſſe. Qui uero dicit neceſſe eſſe aufert, non eſſe, & quæ dicit neceſſe eſt non eſſe, aufert eſſe, ita ſi hæ ueræ ſunt, ideſt neceſſe eſſe, & rurſus neceſſe non eſſe, utraq; illę falſæ ſunt. Quæ dicunt & poteſt eſſe, et poteſt nõ eſſe. Illa enim quæ proponit neceſſe eſſe, poſſe nõ eſſe ſubruit, illa uero quę dicit, neceſſe eſt nõ eſſe, poſſe eſſe ſubuertit, neutra igit̃ conſequetur eã ppoſitionẽ quę dicit poſsibile eſt eſſe, nec ea quę dicit ex neceſsitate eſſe, nec illa quę dicit ex neceſſitate non eſse. Et ſenſus quidẽ huiuſmodi eſt. Sermonum autem ratio talis eſt, at uero inquit, neq; id quod eſt neceſsarium eſse, ſequitur propoſitionem illam quæ proponit, poſsibile eſse, nec rurſus illa quæ dicit neceſsarium eſt non eſse. Illi enim ideſt poſsibili utraq; contingit accidere, ideſt poſſe eſſe, & poſſe non eſse. Nam quod poteſt eſse, idem poteſt non eſse. Harum autem, ideſt, uel quę dicit, neceſſarium eſt eſse, uel quæ dicit neceſsarium eſt non eſse, ſi utrumlibet uerum fuerit, nõ erunt illa uera, ideſt poſſe eſſe & poſſe non eſse, quod enim poſsibile eſt eſſe, idem poſsibile eſt non eſse, quod ſi neq; neceſse eſt eſse, nec neceſse non eſse propoſitio, eam quæ eſt poſsibile eſse conſequetur, relinquitur, ut illa ei conſentiat quæ dicit, nõ neceſsarium eſt non eſse. Hæc enim ſequitur eam quæ proponit, poſsibile eſt eſse. Quicquid enim poſsibile eſt eſſe, nõ neceſse eſt non eſse, ut quoniam hominem poſſibile eſt ambulare, non eſt neceſse nõ ambulare. Hoc enim uerum eſt, inquit, & de eo quod eſt neceſse eſt non eſse, id eſt hæc enim propoſitio quæ dicit non neceſse eſse non eſse, uerum eſt, ut contra eam opponatur contradictorie, quæ dicit neceſse eſt non eſse, unde etiam ſecutus eſt. Hæc enim fit contradictio eius quæ ſequitur, nõ poſsibile eſse, unde facienda eſt huiuſmodi deſcriptio:

Affirmatio	Impoſsibile eſt eſse	contradict.	Non impoſsibile eſt eſse.
Negatio	Nõ poſsibile eſt eſse	cõtradict.	Poſsibile eſt eſse.
Affirmatio	Neceſse eſt non eſse	contradict.	Non neceſse eſt non eſse.

Hæc enim quę dicit non neceſſe eſt non eſſe, contradictio eſt eius quę proponit, ne ceſſe eſt non eſſe quæ eſt ſequens, & conſentiens ei quæ eſt non poſſibile eſt eſſe, quę conſentit ei quæ dicit impoſsibile eſt eſſe, quæ rurſus ſequitur eam quæ eſt ultima, id eſt neceſſe eſt non eſſe, cuius contradictio eſt, non neceſse eſt non eſſe, affirmatio enim eſt neceſſe eſt non eſſe, negatio non neceſſe eſt non eſſe. Quocirca ſecundum contradictionẽ fit hæc quoq; conſequentia, nam impoſſibile eſſe, & non impoſſibile eſſe contradictio eſt, ſed affirmationem, ideſt impoſſibile eſſe, ſequitur negatio, nõ poſſibile eſſe. Negationem uero, ideſt non impoſſibile eſſe, ſequitur affirmatio poſſibile eſt eſſe, ſed non poſſibile eſt eſſe, & poſsibile eſt eſſe, contradictio eſt, ſed negationẽ poſſibilis, ideſt non poſſibile eſſe conſequẽt neceſſe eſt nõ eſſe affirmatio, ſed affirmationẽ poſſibilis, ideſt poſſibile eſſe ſequẽt non neceſſe eſt non eſſe, negatio. Quare ita poſitis nihil euenit impoſſibile, ſed omnia conueniũt, & conſentiũt, & ſecundum ſuperiorẽ poſſibilis & impoſsibilis modũ affirmationes & negationes cõuerſo ordine contradictorie ſe ſequunt. Et ſenſus quidem totius huiuſmodi eſt, ordo autem uerborum ſic. Quoniam, inquit, ei quod eſt poſſibile eſſe, nec illud, quod eſt neceſſe eſſe, nec illud quod eſt neceſſe non eſſe cõſentit. Relinquit ut id quod eſt non neceſſarium non eſſe ſequatur poſsibile eſſe. Hoc enim quod dicit non neceſſarium non eſſe uerum eſt dicere de neceſſe eſt nõ eſſe, & ſubaudimus, quoniã eſt eius contradictio. Hæc enim quæ dicit non neceſſe eſt non eſſe, contradictio fit ei quæ ſequitur negationẽ poſſibilis, ideſt non poſſibile eſſe. Hæc eſt autem ea quæ dicit neceſſe eſt non eſſe, illud enim quod eſt non poſsibile eſſe, utrunq; horũ ſequitur, et quod eſt impoſsibile eſſe, & quod eſt, neceſſe eſt non eſſe. Cuius affirmationis, ideſt neceſſe eſt non eſſe, negatio eſt nõ neceſſe eſt non eſſe. Sed hæc ſequit nõ impoſſibile eſſe & poſſibile eſſe, igit hæ cõtradictiones ſecundũ prædictũ modũ ſe ſequũt, ſcilicet cõtradictorie, ſed cõuerſim, et his poſitis atq; ita ordinatis nihil contingit impoſsibile.

Dubitabit autem aliquis, ſi ad illud quod neceſſariũ eſſe, poſſibile eſſe ſequatur. Nam ſi non ſequitur, contradictio ſequetur, non poſſibile eſſe, & ſiquis dicat non hanc eſſe contradictionem, neceſſe eſſe eſt ipſum dicere poſſibile non eſſe, ſed utræque falſę ſunt de neceſſe eſſe. At uero rurſus, idem uidetur eſſe poſſibile incidi, & non incididi, & eſſe, & non eſſe. Quare erit neceſſe eſſe, contingens non eſſe, hoc autem falſum eſt.

Ad ſuperiorem poſsibilis & neceſſarij conſequentiæ reuerſus eſt quæſtionem. Dicit enim dubitari poſſe, ſi id quod eſt poſsibile eſse cõſentiat ei propoſitioni, quæ eſt neceſſarium eſſe, ſiue enim conſentire dicatur, ſiue non conſentire, aliquid impoſsibile & inconueniens utroq; modo contingit, nam ſi quis dicat id quod dicitur poſsibile eſſe non conſentire ei quod eſt neceſſarium eſſe, conſentiet ei negatio poſsibilis, ea quæ eſt non poſsibile eſſe, ſed ſi iſta conſentiet, erit idem neceſsariũ eſſe quod eſt non poſſibile eſſe. Quod ſi hoc rurſus aliquis neget, & dicat non eſſe negationem eius propoſitionis quæ eſt poſſibile eſſe, eam quæ dicit non poſſibile eſſe, ſed illã potius quæ proponit poſſibile eſt non eſſe, quanquam falſum ſit, tamen ne hęc quidem ei quod eſt neceſſarium eſſe conuenire poteſt. Fit enim negatio eius quę eſt poſſibile eſſe, ea quæ dicit, poſſibile eſt non eſſe, ſi affirmatio poſsibile eſse non ſequitur affirmationem quæ dicit neceſse eſt eſse, ſequitur negatio ea quæ eſt poſsibile eſt non eſſe, ſed quod neceſse eſt eſſe, falſum eſt dicere quoniam poſsibile eſt non eſſe. Quod enim neceſſe eſt eſse, dici non poteſt fieri poſse ut non ſit, ſed potius non poſſe fieri ut non ſit, quod ſi quis dicat rurſus ſequi id quod dicitur neceſse eſse, & conſentire ei quæ dicit poſsibile eſse, ſic quoq; aliquid inconueniens reperiet. Quod enim poſſibile eſt eſse, idem poſsibile eſt nõ eſse, erit igit ꝺ neceſse eſt eſse, poſsibile nõ eſſe, & erit contingens quod neceſsarium eſt. Poſsibile autem & contingens in utrãq; partem facile uertitur, & ad eſse & ad nõ eſse. Quod autem neceſse eſt eſse, interclu

ſum

ſum habet euentum ad contrariam dictionem. Vt ſi neceſſe eſt eſſe, ut non ſit; ſi eri non poteſt, & ſi neceſſe eſt non eſſe, ut ſit, impoſsibile eſt. Quare qui dicit poſſibi le eſſe conſentire ei quod eſt neceſſe eſſe, quoniã id quod eſt poſſibile eſſe poteſt etiã non eſſe, & hoc eſt contingens, dicit id quod eſſe neceſſe eſt, poſſe non eſſe, & eſſe cõ tingens, quod eſt inconueniens. Hanc igitur dubitationem ſoluens, ita ſequitur.

Manifeſtum eſt autem, quoniam non omne poſſibile, uel eſſe, uel ambulare, & oppoſita ualet. Sed eſt in quibus non ſit uerum. At primum quidem in his quæ non ſecundum rationem poſſunt, ut ignis calefactibilis eſt, & habet uim irrationabilem, ergo ſecundum rationem poteſtates eædem plurimorũ etiã contrariorum ſunt, irrationabiles uero non omnes, ſed quemadmodũ dictũ eſt, ignem non eſt poſſibile calefacere, & non calefacere, neq; quæcunq; alia ſemper agunt. Alia uero poſſunt & ſecundum irrationabiles poteſtates ſimul oppoſita ſuſcipere, ſed hoc idcirco dictum eſt, quoniam non omnis poteſtas oppoſitorum eſt, neq; quæcunq; ſecundum eandem ſpeciem dicantur.

Multa, inquit, ſunt quę unũ eſſe poſſunt id quod ſunt, non etiam aliud aliquid quod non ſunt. Plura enim ſunt quæ ab eo quod ſunt nõ mutantur. Alia uero ſunt quæ mu tari poſſunt, ut cœlum unam rem ſolam poteſt, ideſt moueri, huic uero oppoſitũ, id eſt nõ moueri non poteſt, ergo non omne q̃d eſt poſſibile uel eſſe uel ambulare, ideſt non omne de quo quælibet poſſibilitas prædicatur, etiam oppoſita ualet, ut utrunq; poſſit fieri & facere quod facit, & huic oppoſitũ, ideſt non facere quod facit, ſed ſunt quædam in quibus ita poteſtates prædicentur, ut non ſit uerum de his dici, quoniam & oppoſita poſſunt, ut etiam in his quæ præter rationem aliquam poſſunt, ut ignis. Namq; ignis præter rationem aliquam calidus eſt, nõ eſt enim reddere rationem, cur ignis ſit calidus, natura enim eſt calidus, & cum poſsit eſſe calidus, nõ tamen poteſt id quod eſt oppoſitum, ideſt non poteſt non calere, quod eſt oppoſitũ ei, ſcilicet q̃d eſt calere, ergo ſecundum rationem poteſtates ipſæ eędem plurimorum etiam con trariorum ſunt. Poteſtates, inquit, quæ ſunt ſecũdum rationem, ideſt in quibus eſt ali qua ratio, non unius poſsibilitatis, ſed plurimorum ſunt atq; oppoſitorum, ut poſsi bilitas medicinæ eſt curare, quæ quoniam ſecundum rationem ſit, ut curet medicus, & eſt rationabilis poteſtas medico curãdi, non ſolũ poteſt curare, ſed etiã non cura re, & poteſt aliq̃d pluſq; unũ, & ipſum quod poteſt oppoſitũ eſt, ideſt, nõ curare. Op poſitũ nãq; eſt ei quod eſt curare id quod dicitur non curare, quæ oppoſita contraria uocantẽ. Affirmatio namq; & negatio contrarietatibus diſcernuntẽ. Irrationabilis ue ro non omnis, ſed quemadmodum dictum eſt, ignem non eſt poſsibile calefacere, et non omnis, inquit, ſecundũ rationẽ poteſtas oppoſita quoq; ualet. Irrationabiliũ ue ro non omnis huiuſmodi poteſtas eſt, ut oppoſita non ualeat, nã cum ferrũ calere ſi ne ratione poteſtas ſit (non enim ex ratione calet, quoniam rationẽ non habet) po teſt etiam non calere, igni aũt cum irrationabilis poteſtas ſit calefacere non poteſt et non calefacere. Quare rectè dictum eſt irrationabiles poteſtates non omnes non poſſe contraria, ſed quaſdam, ut ignem, qui cum ſit calefactibilis, non calefactibilis non eſt. Quę autem ſint irrationabilia, quæ unam tantũ habeant poteſtatẽ nõ etiam oppoſitam, ſic demonſtrat dicens, nec quęcunq; alia ſemper agunt. Ignis enim oppo ſita non poteſt, ſed nõ ſolum ignis, ſed illa quoq; omnia unũ poſſunt & nõ multa nec oppoſita, quæcunq; actu ſemper ſunt, ut ſol ſemper actu eſt lucidus, idcirco non po teſt non lucere, & nix ſemper actu frigida eſt. Et ideo nunc̃q; poteſt eſſe non frigida, ergo quæcunq; ſemper agunt, ideſt in eo quod ſunt, ſemper in actu ſunt. Manifeſtum eſt, quoniam ſicut ignis non capit frigus, ita nec illa quoq; oppoſita poſſunt. Idcirco enim ignis quoq; oppoſita non poteſt, quia ſemper in actu habet propriam poteſta

tem. Semper enim est calidus, sed non omnia irrationabilia (ut dictum est) unam tantum habent potestatē, ut opposita nō possint, sed sunt quædā irrationabiles potestates. Quæ utrūq; possunt, ut in eo q̄d est secari pellē uel non secari pellem. Potest nāq; secari pellis, potest etiam non secari, sed hæc sunt opposita, secundum igitur irrationabiles quoq; potestates possunt quędam opposita, sed idcirco superiora sunt dicta, inquit, quibus monstrauimus, quoniam ignis & quæcunq; semper sunt actu, nō possunt opposita, ut doceremus non omnem potestatem oppositorum esse potentiam, sed alias ueras esse huiusmodi potestates quæ actu essent, & unam rem solā possent, ab oppositorū uero potestate discederēt. Hoc aūt non solū in his quæ secundū rationē potestates dicunt̄, sed etiam secundū eam speciē quæ irrationabilis dicit̄. Sunt enim quædā eorū quæ irrationabiles potestates esse dicunt̄, quæ nō solū id quod sunt, uerum etiam opposita possint, alia uero unum tantum possunt. Pellis enim potest secari, & non secari, & idcirco opposita potest, ignis uero cum sit calidus, frigidus esse non potest. Et idcirco nulla oppositorum est illi potestas.

Quædam uero potestates, æquiuocè sunt. Possibile enim non similiter dicit̄, sed hoc quidem quoniam uerum est, ut in actu, ut possibile est ambulare, quoniam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam est iam actu, quod dicit̄ possibile. Illud uero quoniam forsitan aget, ut possibile est ambulare, quoniā forsitan ambulabit, & hæc quidem in solis mobilibus est potestas. Illa uero et immobilibus. In utrisq; uero uerum est dicere, non impossibile est ambulare uel esse, & quod ambulat iam & agit, & ambulabile est. Sic igitur possibile nō est uerum de necessario simpliciter dicere, alterum autem uerum est. Quare quoniam partem uniuersale sequitur, illud quod ex necessitate est, consequitur posse esse, sed non omnino.

Possibilitatis breuiter diuisio facienda est, possibile enim duobus dicitur modis. Est enim unum possibile quod cum non sit, esse possit, ut homo cum sedet, non quidem ambulat, sed ambulare potest. Aliud possibile est quod cum sit, esse possibile est, ut quoniā ignis calet, potest esse calidus, & quoniā homo sedet, potest sedere. Huiusaūt possibilis duę sunt species, una cū est quidem, potest tamē non esse, ut si quis sedeat, ita quidē potest sedere, ut possit etiā nō sedere. Alia uero ut cū sit, nō esse non possit, ut ignis calidus est, sed nō potest esse nō calidus. Atq; hoc est quod ait, quædam uero potestates æquiuocè sunt. Possibile enim non simpliciter dicit̄, sed hoc quidē quoniā uerū est, ut in actu, ideſt q̄d est & fit, quod dicit̄ esse possibile, ut in actu possibile est ambulare, quoniā iam ambulat, & est in actu & omnino possibile est esse q̄quid in actu est. Illud uero quod forsitā aget, ut possibile est ambulare quoniā ambulabit, ideſt quod non est quidē, sed esse poterit, ut possibile est ambulare, nō quoniam nūc quidem ambulat, sed quoniam ambulaturus est aliquis. Hęc aūt sunt quęcunq; non secundū actum dicūtur, sed secundū potestatem tantū, quæ nondum quidem in actu sit, esse tamen possit. Hæc quidē in solis mobilibus est possibilitas, illa uero & in immobilibus. Mobilia uocat quæcunq; sunt naturalia, & in generatiōe et in corruptione. Quæcūq; enim generata sunt & corrumpi possunt, ea semper in motu sunt, ipsa etenim generatio motus quidā est, atq; ipsa corruptio. Ergo in huiusmodi rebus quæcunq; generata sunt, atq; mortalia, in his uera est illa potestas, quę nō secundum actū dicitur, sed secundum id quod non est quidem, sed esse potest. Nusq; enim euenit huiusmodi potestas nisi in his quæ nascunt̄ & mortē oppetūt, illa uero quæ sunt immobilia, ideſt, quæ in sua natura fixa sunt & constituta, ut mutari moueriq; non possint, ideſt, diuina solam illam habent potentiam quæ secundum actum dicitur, ut sol immobilis quidem ad substantiam, quanquam sit mobilis secūdum locum. Quoniam ergo

est

eſt immobilis ſecundū ſubſtantiā & ab ea nō ꝓmutaī, neq; mouet, habet in ſe lumē, ꝙd ita habere poteſt, ut nō habere nō poſſit. Sed in utrisq; his uel mobilibus uel immobilibus illud uerū eſt, ꝙd de his dicit nō impoſſibile eſt eſſe. Nam & ꝙd actu quidem nō eſt, eſſe tamē poterit, ut homo cum nō ambulat, ambulandi tamē retinet poteſtatē. Non eſt enim hominē impoſſibile ambulare, & ſolē nō eſt impoſſibile habere lucem, quā actu retinet ſempiterno. In utriſq; igit & mobilibus & immobilibus, uerum illud eſt quod dicit, nō impoſſibile eſſe. Nam & de eo quod agit, & de eo ꝙd agere poteſt, de utriſq; idē uerè dicit, quoniā nō eſt impoſſibile eſſe. Nam & ꝙd ambulat, nō eſt impoſſibile ambulare, & ꝙd eſt ambulabile, id eſt, ꝙd ambulare poteſt, non illi eſt impoſſibile ambulare. Sed quoniā diximus eam quæ ſecūdū actū eſt poteſtatē duas habere ſpecies: Vnam quidē cum in actu quidē ſit & nunq; poſſit non eſſe, ut igni actu eſt calere & nunq; eſſe nō poteſt calidus. Aliā uero ſecundū id ꝙd dicimus eſſe ꝙ, quidē actu, poſſe tamen nō eſſe, ut aliquis cum ſedet, poteſt quidē ſedere, ſed poteſt etiā non ſedere. Huiuſmodi quidē ſecundū actum poſsibile de neceſſario nullo modo prædicaī, quod enim in actu eſt, & neceſsarium eſt eſſe, eſt ꝙdem, ſed ita eſt, ut non eſſe non poſsit. Hoc eſt enim ꝙd ait. Sic igit poſsibile, id eſt, quod cum actu ſit, poſsit tamen nō eſſe, non eſt uerum de neceſsario ſimplicit dicere. Alterū aūt uerū eſt, nam ꝙd ita eſt actu, ut non eſſe nō poſsit, & ſemp actu eſt, hoc iuſtè de neceſſario prædicaī. Quod enim neceſſe eſt eſſe, eſt quidē, ſed nō eſſe nō poteſt. Quare quoniam partē id quod eſt uniuerſale ſequit, illud quod ex neceſſitate eſt, cō ſequens eſt id quod eſt poſſe eſſe, ſed non omnino. Quoniā ſemper, inquit, ſpeciem ſequitur genus, & partem ſuam ſequitur uniuerſalitas. Si enim homo eſt, animal eſt, id eſt, ſi pars & ſpecies eſt, uniuerſalitatem & genus eſſe neceſse eſt. Quod ſi ita eſt ſequitur, ſcilicet, eam propoſitionē quæ dicit neceſse eſse, illa propoſitio quæ dicit poſsibile eſſe, cuiq; conſentit, ſed non omnis ſignificatio poſsibilitatis ſequit neceſſarium. Illa enim quæ ita poſſunt, ut non ſint quidem, eſſe tamen poſſint, nulla ratione de neceſsario prædicantur. Neceſſarium uero non modo neceſse eſt, ſed etiā eſt, hoc eſt enim quod ait, ſed non omnino. Etenim de neceſſario quod iam eſt, non poteſt illud poſsibile prædicari, quod non eſt adhuc quidem, ſed eſſe poterit.

Et eſt quidem fortaſſe principium quod neceſſariū eſt, & quod nō neceſſarium eſt, omnium, uel eſſe, uel non eſſe. Et alia ut horum conſequentia conſiderare oportet.

Principium inquit eſt fortaſse harū propoſitionū cōſequētias inueniendi. Si qs primo in loco neceſſariū ponat, & nō neceſſariū, ſecundo uero in loco poſsibile eſſe & cętera. Naturaliter enim id quod neceſſarium eſt, prius eſt, nam ſi neceſſaria ſunt ea quæ ſemper actu ſunt. Quę aūt ſemper actu ſunt, ſempiterna ſunt, Sempiterna uero rerum omniū principia ſunt. Rectè initium quoque ſpeculandi, quæ harum propoſitionū cōſequētia ſit, ex his ſumemus, quæ ſunt neceſſariæ, & propter has ex neceſſarij negationib. id eſt, ex nō neceſſario. Cōſtat igit à neceſsario & nō neceſsario harum conſequētias inueniēdi ſumēda eſse principia. Illę enim, id eſt, poſſibile eſſe & cōtingens eſse, & eſſe neceſſariū & nō neceſſariū uelut in natura ipſa p̄cedētes ſubſequunt. Atq; ideo ait: Et alia, id eſt, poſsibile eſſe, & cōtingēs eſſe, ut horū cōſequētia cōſiderare oportet. Hoc eſt ita hæ cōſiderari debēt, tanq; ſi ꝙd eſt neceſſariū, & non neceſſariū p̄cedant, conſequantur uero poſsibile & contingens & cætera.

Manifeſtum eſt autem ex his quæ dicta ſunt, quoniam quod ex neceſſitate eſt, ſecundum actum eſt. Quare ſi priora ſunt ſempiterna, & quæ actu ſunt, poteſtate priora ſunt, & hęc q̄ ſine poteſtate ſunt, actu ſunt, ut primę ſubſtātiæ Alia uero ſunt actu cū poſſibilitate, quę natura quidē priora ſunt, tempore uero poſteriora, alia uero nunquā ſunt actu ſed poteſtate tantū.

Patet,inqt,ac liquet omnia quęcunq; ſecundum neceſſitatem ſunt,ſemp eſſe ſecundum actū. Quoniā enim ignis ex neceſſitate calidus eſt,actu quo.q; ſemp calidus eſt. Quocirca ii quæ ſempiterna ſunt omnibus quæ nō ſunt ſempiterna,priora ſunt, etiā ea quæ ſemper actu ſunt,his quę ſunt poteſtate,priora ſunt. Horum aūt omniū diuiſionē facit,ſunt enim, inquit,alia qdem p̄ter poteſtatē,actu tātum,ut ſol nō poteſtate mouet, ſed actu,& illam mouēdi poteſtatē nō habet,quę nō eſt quidē, ſed eſſe poteſt,ſed actū habet ſolum,à poteſtate uero quæ præter actum ſolet eſſe, relinquitur. Primę etiam ſubſtantiæ actu quidē ſunt,nunq; uero poteſtate,primas autem ſubſtātias dicit,diuinas,ſcilicet,& ſempiternas. Non eas quas in prædicamētis primas eſſe monſtrauit,id eſt,indiuiduas. Tunc enim de his loquebatur primis, quæ nobis primæ ſunt. Nunc de his quæ natura ſunt primæ,quæ diuinæ ſunt,ſcilicet,& ſempiternæ. Alia uero ait ſunt,quę ſunt actu cum poteſtate,id eſt,quæ & actū habēt, & aliquādo habuerunt poteſtatē,ut fabricata iā domus, aliquādo potuit fabricari,& prius habuit poteſtatē ſecundū tēpus,poſtea uero actum,ſed natura actus prior eſt poteſtate. Ars uero ipſa actum cogitatiōe p̄cipit,formāq; domus prius ſibi ipſa deſignat & efficit,quare natura actus prior eſt poteſtate. Poteſtas actu prior eſt tēpore. Alia uero ſunt,inqt,quę actu quidē nunq; ſunt,ſemp autē ſunt poteſtate,ut numerus infinitus qdē eſt,q; cum ſemp in infinitū poſſis augere,ſed actu infinitus nō eſt. Quēcunq; enim numerū ſumpſeris,actu finitus eſt, quēlibet enim dicas numerū,finita illum numeroſitas neceſſe eſt complectatur,ut decem uel centum. Infinitus uero idcirco eſt poteſtate,quod eū poſſis facere in infinitū concreſcere, non tamen ut quilibet actu ſit numerus infinitus.

Quæ magis apte enunciationes contrariæ dicantur.

UTrum autem contraria eſt affirmatio negationi,an affirmatio affirmationi,& oratio, ut, quæ dicit omnis homo iuſtus eſt,ei quæ eſt, nullus homo iuſtus eſt,an omnis homo iuſtus eſt,ei quæ eſt,omnis homo iniuſtus eſt,ut Callias iuſtus eſt,Callias iuſtus non eſt. Callias iniuſtus eſt. Quænam harum contraria eſt. Nam ſi ea quę ſunt in uoce ſequūtur ea quæ ſunt in anima,illic autem contraria eſt opinio contrarij,ut omnis homo iuſtus eſt,ei quæ eſt,omnis homo iniuſtus eſt,etiam in his quæ ſunt in uoce affirmationibus,neceſſe eſt ſimiliter ſeſe habere. Quod ſi neque illic contrarij opīnatio cōtraria eſt,nec affirmatio affirmationi contraria erit, ſed ea quæ dicta eſt,negatio. Quare conſiderandum eſt,quę opinio falſa,opinioni ueræ contraria ſit,utrum negationis,an certe ea quæ contrarium eſſe opinatur. Dico autē hoc modo eſt quędam opinatio uera boni,quoniam bonum eſt. Alia uero falſa,quoniam bonum non eſt,alia quoniam malum eſt,quænam harum contraria eſt ueræ,& ſi eſt una,ſecundum quam contraria.

Propoſitio quidem quæſtionis talis eſt. Quærit enim quoniā huic propoſitioni quę dicit,omis homo iuſtus eſt,ea quæ proponit,nullus homo iuſtus eſt,& rurſus ea quę dicit omnis homo iniuſtus eſt,uidentur oppoſitæ,quæ harum magis ſuperiori affirmationi,quę dicit,omnis homo iuſtus eſt,contraria eſt,utrum ea per quam proponimus,omnis homo iniuſtus eſt,an certè negatio uniuerſalis,ea quæ eſt,nullus homo iuſtus eſt. Similiter etiam huic propoſitioni quæ eſt, Callias iuſtus eſt, propoſitio quæ proponit Callias iniuſtus eſt,an ea quæ dicit,Callias iuſtus non eſt,contraria eſt. De qua re hāc uiam diſputationis ingreditur,nam ſi ea,inquit,quę ſunt in uoce illis quæ ſunt in anima famulantur, hiſque in ſignificatione conſentiunt, neceſſe eſt,ut quod in opinionibus animæ reperitur,hoc idem euenire uideat in uoce,quod

ſi illic

ſi illic ei opinioni quę arbitratur omnem hominem iuſtum eſſe, illa opinio oppoſita eſt, & illa eſt maxime contraria quæ putat omnem hominē iniuſtum eſſe, & in uocibus quoq; affirmatio ea quæ eſt, omnis homo iuſtus eſt, ei affirmationi magis cōtraria eſt quę dixit, omnis homo iniuſtus eſt. Quod ſi in opinionibus non hæc magis opponit potius quā illa quæ dicit nullus homo iuſtus eſt, & in uocib. quoq; affirmatio uniuerſalis uideat eſſe cōtraria, utręq; ergo & affirmatio quæ dicit, omnis homo iniuſtus eſt, & negatio q̄ dicit, nullus homo iuſtus eſt, erūt cōtrarię ei q̄ dicit, omnis homo iuſtus eſt. Quod aūt dicit, q; ſi neq; illic cōtrarij opinatio cōtraria eſt. Tale eſt enim iuſtū eſſe & iniuſtū eſſe, quanq; ſit ſecundū habitū & priuationē, p̄dicatio tamē hęc nūc, id eſt, iniuſtū eſſe, p cōtrario ſumit. Ergo ſi in opinionibus cōtrarij, id eſt, iniuſti affirmatio cōtraria nō eſt, nō erit & in uocibus cōtraria affirmatio, ſed potius negatio quę eſt, nullus homo iuſtus eſt. Quare inqt cōſiderādū eſt cui opinioni falſæ opinio uera ſit cōtraria, nam ſi qua res bona ſit, uerum eſt de ea dicere, quoniā bonum eſt; cōtra quā ꝓpoſitionē falſum eſt dicere, quia malū eſt, falſum etiā qa nō bonum eſt. Sed uidendum eſt quæ harū ſit magis cōtraria uerę affirmationi, quæ dicit bonum eſſe q̄d bonū eſt, utrum falſa illa cōtraria eſt, quæ id quod bonū eſt dicit eſſe malum, an ea quę id q̄d bonum eſt dicit eſſe nō bonum. Atq; hoc eſt q̄d ait, dico autē hoc modo, eſt quædam opinatio uera boni, quoniā bonū eſt, alia uero falſa, quoniā non bonum eſt, alia uero, quoniā malum eſt. Quęnā ergo harum contraria eſt ueræ, id eſt, utrum ea quæ negat id q̄d eſt, an ea quæ ponit id quod nō eſt. Quæ magis harum ei quæ dicit eſſe, id q̄d eſt uideatur eſſe cōtraria, requirēdum eſt. Sed q̄d his adiecit & ſi eſt una, ſecundū quā cōtraria, tale eſt. Cōtrariorum alia ſunt habentia medium, alia uero ſunt nō habētia. Et illorum quæ habēt, ſi qs unum contrarium neget, nō neceſſe eſt per illā negationē illud aliud cōtrarium intelligere. Nā quoniā inter album & nigrum eſt aliquid, ſi qs dicat non eſt album, non idcirco nigrum eſſe mōſtrauit. Poteſt enim eſſe & rubrum. Et quicquid aliud in taliū cōtrariorum medietate locatum eſt. In illis uero cōtrarijs quæ medio carent, nihil differt negare rem propoſitam, an affirmare cōtrariam. Nihil enim differt dicere diē nō eſſe quam dicere noctem eſſe. Hoc eſt enim diem non eſſe, q̄d eſſe noctē. Nihil enim eſt inter noctem atq; diem. Ergo in his affirmatio contrarij idem ualet, quod rei propoſitę negatio, ergo nunc hoc dicit, etiam ſi in aliquibus, inquit, tales propoſitiones inueniunt̄, ut & negatio rei propoſitæ, & affirmatio cōtrarij idē ualeat, & ſint unæ ſignificatione. Quęrendum eſt ſecundum quā enunciationē propoſitio magis eſt cōtraria, an ſecundum eam quę dicit nō eſſe diē, an ſecundum eam quę proponit eſſe noctem. Inueſtigandum igitur eſt, quæ harum, quanquam unum utraque ſignificet, magis eſt contraria ei quæ dicit eſſe diem, hoc eſt enim quod ait. Et ſi eſt una ſecundum quam contraria, id eſt, & ſi unum ſignificabunt aliquando rei negatio & contrarij affirmatio, ſecundum quam harum magis eſt contraria propoſitio ſuperiori propoſitæ enunciationi.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri in eo quod cōtrariorū ſunt, falſum eſt. Boni enim quoniā bonum eſt, & mali quoniam malum eſt, eadem fortaſſe opinio eſt & uera, ſiue plures, ſiue una ſit. Sunt aūt iſta cōtraria, ſed non in eo quod cōtrariorū ſunt contraria, ſed magis in eo quod contrarie.

Contrariorum naturam prius rectę determinat, quī de contrarijs propoſitionibus tractat. Quidā enim putauerunt cōtrarias eſſe opiniones, quę ſint contrariarum rerum, quod Ariſtoteles negat, dicit enim falſam eſſe definitionem, quæ determinat eas eſſe contrarias opiniones, quæ ſunt contrariarum rerum. Nam cum ſit contrarium bonum malo, poſſumus habere opinionem de bono quoniam bonum eſt, & hæc uera eſt, poſſumus rurſus id quod malum eſt putare malum, & hæc rurſus uera eſt, & opiniones quidē boni, quoniā bonum eſt, & mali quoniā malū eſt, cōtrariarū

rerum

rerum sunt, tameri utræq; sunt ueræ. Sed contrarię utræq; uerę esse non possunt. Falso igitur definitum est eas esse contrarias opiniones, quę contrariarum sint rerum. Quod autem ait, boni enim quoniam bonum est, & mali quoniam malum est, eadē fortasse opinio est & uera. Aut id quod dixit eadem ad id retulit quod post secutus est, uera namq; uerę in eo q̄d uerę sunt eadē sunt, aut certè quod eiusdem esset opinionis, quod bonum esset, bonum putare, q̄d malū esset, malum. Siue autē eadē sint, siue plures, cōtraria esse non poterunt, idcirco quoniā simul uerę sunt. Sut aūt ista contraria, sed non eo q̄d contrariorum sint, cōtrarię sunt, sed magis eo quòd cōtrariæ. Sūt autem, inquit, ista, scilicet, quæ sunt in opinionibus cōtraria, non tamen contraria, quādo contrariorū sunt, sed potius, quando de uno eodemq; diuerso modo & cōtrariæ suspicantur, hoc est enim q̄d ait. Sunt aūt ista cōtraria, ea scilicet, quę in animæ opinionibus posita sunt, quorum propositiones sunt contrariæ, non eo q̄d sint contrariorum, sed potius eo quòd de uno eodemq; subiecto cōtrariæ suspicantur, ut si quis de bono suspicetur, quoniā bonū est, & rursus alius de eodem bono quoniam malum est, hæc sunt cōtraria quæ uerę simul esse nō possunt. Et de eodem subiecto, id est, bono, nunc bene, nunc uero male, id est cōtrariæ suspicantur.

> Si ergo boni, quoniam bonum est, opinatio est, alia uero, quoniam nō est bonum. Est uero & alia quoniam aliud aliquid est, quod non est, neque potest esse. Aliarum quidem nulla ponenda est, neque quęcunq; esse quod non est opinantur, neque quęcunque non esse quod est. (Infinitæ enim utreq; sunt, & quæ esse opinantur quod non est, & quæ nō esse quod est) sed in quibus fallacia est. Hæ autem sunt, ex quibus sunt generationes, ex oppositis uero sunt generationes. Quare etiam fallaciæ.

Huius argumenti principium est, quo pro confesso utitur & probato, q̄d unius rei plura atq; infinita non possint esse contraria, quare unius rei unū erit contrariū. Est ergo opinio boni quoniā bonū est, & hæc uera est, est rursus boni, quoniā bonū non est, & hæc falsa est. Potest etiā esse quæ putet esse bonum, id quod nō est, ut si quis dicat id quod est bonum, quoniā malum est, uel q̄niam quantitas est, uel q̄niam aliq̄d q̄d non est. Sed hæc quæ de bono dici possunt, quæ ipsum bonum non sint, infinita sunt. Rursus possumus de bono arbitrari multa non esse, quæ sunt. Bonum enimq; honestum est possumus dicere, quoniam honestum non est, possumus dicere, quoniam utile non est, possumus quoq; dicere, quoniā expetendum non est, & alia plura. Infinita ergo sunt & ea quæ possumus arbitrari de bono, quoniā est id quod bonum ipsum non est. Et ea quæ opinamur nō esse bonū q̄d est, ea quoque sunt infinita. Quare nec ea quæ putat opinio bonū esse quod nō est, nec ea quæ putat nō esse q̄d est, ei opinioni ponenda est esse cōtraria, quę putat bonum esse quod bonū est. Hoc enim est q̄d ait. Aliarum quidem nulla ponenda est, neq; quęcunq; esse q̄d non est opinat̄, ut dicamus de bono quoniā malū est, uel inutile, uel turpe, neq; quęcūq; non esse q̄d est, ut si de eodem bono dicamus, bonum expetendum non est, bonum honestū non est. Infinitæ enim utræq; sunt, & quæ esse opinantur, quod non est, & quæ nō esse q̄d est. Hæ igitur reiiciendę sunt, & ad nullā cōtrariī opinionē sumēdę, q̄niā infinitæ sunt, cum semper cōtrariorū oppositio sit finita. Quęcunq; aūt cōtrariæ ponendę sint opiniones, sequitur dicens: Sed in quibus est fallacia, hæ autē sunt ex his ex quibus sunt & generationes. Ex oppositis uero generationes, quare etiā fallacia opinioni, inquit, de bono quoniam bonum est, cōtraria illa sola ponēda est, in qua primum fallacia reperitur. In qua autem fallacia primum reperiatur, ostēdit per id quod dixit: Ex quibus sunt & generationes falacia facilim'e reperitur. Generatio enim semper ex oppositis est, quoties enim aliquid fit album, nō fit ex dulci, nec ex duro, nec ex liquido, sed ex non albo. Et quod dulce fit, non fit ex calido,

neque

neque frigido, nec nigro, nec ex ulla alia qualitate, nisi ex sibi oppositio, id est nō dulci. Eodemq; modo in alijs sese res habet. Omnis ergo generatio ex eo fit quod non fuit, ut dulce ex non dulci, album ex non albo, calidum ex non calido. Quare si generationes quidem ex oppositis sunt, in his autem est fallacia, in quibus sunt generationes, erit in oppositis prima fallacia. Prima namq; fallacia est, non putare aliqd esse quod est. Secunda putare esse quod non est, ut in eo quod est bonum prima fallacia est putare illud non esse bonum. Secunda malum esse arbitrari quod bonū est. Quocirca illic maximè ponenda est contrarietas, ubi est prima fallacia, in his autem est prima fallacia, ex quibus generationes oriunt. Generationes uero dico esse quę fiunt ex his quæ id quod fiunt, non fuerunt. Generationes autem fiūt ex oppositis, in oppositis est igitur prima fallacia, sed in quibus est prima fallacia, maximè contraria illa ponenda sunt, opposita igitur maximè contraria sunt, sed bonum esse, & bonum non esse opposita sunt. Bonum igit non esse ei quod est bonum esse contrarium est, non illud quod est malum esse, quod maiori argumentatione confirmat.

Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est, & hoc quidē secundum se, illud uero secundū accidens. Accidit enim ei malū nō esse, magis autem in uno quoq; uera est, quę secūdū se est, & falsa, siquidē & uera, ergo ea quę est, quoniā nō est bonum quod bonū est, secundum se falsa est. Illa uero quæ est, quoniā malū, est eius quę est secundum accidēs. Quare magis erit falsa de bono ea quæ est negationis opinio, quàm ea quæ est contrarij.

Per subtilis argumētatio tali ratione formata est, bonū inqt & bonum est, & nō malū, quorū unū secūdū se & proximè, & naturaliter est, hoc, scilicet, q̄d bonū est, alterum uero est accidētaliter, id est, quod malū non est. Accidit enim ei quod bonū est, ut malum non sit, ergo quod bonum est naturalius habet bonū esse quā nō esse malum. Illud enim secūdum se ineſt, illud (ut dictum est) secundū accidēs. Quod si hoc est, uerior est ea propositio quæ affirmat quod secundum se est, quàm illa quæ affirmat quod secundum accidens est. Est aūt secundum se bonū esse q̄d bonum est, secūdum accidens uero malum nō esse q̄d bonū est, uerius igit & propinquius est dicere de bono quoniam bonum est, quā dicere de bono quoniam malum nō est, quod si hoc est, etiā opinio quæ secundū se falsa est, mēdacior iuste uidebitur ea quę secundum accidēs mentit. Nam si illa uera est, propinquius, quæ secundum se est, illa erit falsa propinquius quæ secundū se est. Hoc est enim q̄d ait, magis autē in unoquoq; est uera, quæ secūdū se est etiā falsa, sicut & uera, si illa magis uera est quę secundū se est, recte illa magis falsa dicitur, quæ secundū se falsa est, id est, quæ id negat q̄d secundū se uerum est. Ergo ea quæ est quoniā non est bonū, quod bonum est, secundū se consistentis falsa est. Ad qd tēdit tota superior argumētatio cōtinua disputatione subnectit. Superius enim dictum est opinionē eā quę putat bonum esse. q̄d bonū est, secundum se esse, quare illa opinio quæ dicit nō esse bonum q̄d bonum est, falsa est, & de ea re falsa est, quæ secundum se uera est. Secundum se enim uera est opinio, q̄ putat bonum esse q̄ bonum est, quæ uero arbitrat non esse bonum, quod bonum est, eius quæ secundum se est, ueritatē opinionis intercipit. Nam bonum esse q̄d bonum est, quisquis opinat secundum ipsius boni naturā habet opinionē, atq; ideo secundum se opiniones huiusmodi nominant, quare erit hæc quoq; secundum se falsa, quoniā secundum se ueritatis uidet auferre propositionē, idem autē bonum secundum accidens est, nō malum. Et hoc de bono uerum est dicere, q̄niā nō est malum, sed accidentaliter. Bono enim accidit nō esse malum, illa uero quę putat malum esse q̄d bonum est, aufert nō malum ab eo quod bonum est, & interimit rem secundum accidēs ueram, uera nāq; est opinio, quæ dicit non esse malum q̄d bonum est, sed secundum accidens, quare secundum accidens falsa erit ea, quæ dicit malum esse, quod bonū est.

Illam

Illam enim propositionem tollit, quæ secundum accidens uera est. Quare quoniam propior est, ea quæ secundum se est, quã ea quæ secundũ accidens, falsitas eius quæ secundum se est, fallacior erit ea falsitate, quæ secundũ accidens est. Sed ea quæ putat non esse bonum, q̃d bonum est, secundum se ueritatis peremptoria est, ea uero quæ dicit malum esse quod bonum est, eius quod est non esse malum q̃d bonũ est, secundum accidens rei ueræ peremptoria est. Quare falsior est ea quę dicit non esse bonum quod bonum est, quã ea quę dicit esse malum id quod est bonum.

Falsus autem est maximè circa singula qui habet contrariam opinionem. Contraria enim sunt eorum quæ plurimum circa idem differunt. Quod si harum contraria quidẽ est altera, magis uero cõtraria est contradictio, manifestum est, quoniam hæc erit contraria.

Quærebatur utrũ affirmatio cõtrarij, an negatio propositæ rei, eidẽ propositæ rei affirmationi magis possit esse cõtraria. Sed nunc hoc dicit q̃d quæ falsa sunt magis, ea sunt magis contraria. Cõtraria enim sunt quæ cũq; circa eandẽ rem plurimũ differunt, ut circa colorẽ album & nigrum, ergo quæ maximè falsa sunt, & maximè uera, ea plurimũ à se distant. Maximè autem uera est secundum se consistentis rei enũciatio. Maximè aũt falsa secundũ se consistentis ueritatis peremptoria. Necesse est aũt inter affirmationẽ cõtrarij, & negationẽ propositæ rei unam magis esse cõtrariam. Falsior aũt & magis contraria est opinio illa, quæ cõtradictionem cogitat, ut ea quæ est non esse bonum quod bonum est, quã ea opinio quæ habet malum esse q̃d bonum est, q̃niam ea quæ sunt in uocibus opiniones sequuntur, simili modo negatio eius quæ est omne bonũ bonũ est, ea scilicet, quæ dicit nullum bonum bonũ est, magis est contraria, quã ea quæ proponit omne bonũ, malũ est. Quocirca & in alijs quoq;, ut in ea quę est omnis homo iustus est, magis est contraria illa quę dicit, nullus homo iustus est, quàm ea quæ dicit, omnis homo iniustus est.

Illa uero quæ est, quoniam malum est, quod bonum est, implicita est. Ecenim quoniam non bonum est, necesse est forè idem ipsum opinari.

Addit ad demonstrationem superiorem argumentum, q̃d demonstret magis esse cõtrariam eam, quę negat potius quã eam quę cõtrariã affirmat, implicita est, inquit, affirmatio contrarij. Quisquis enim putat id quod bonũ est malum esse, fieri aliter non potest, nisi illud quoq; putet, nõ esse bonum. Quare duplex quodãmodo propositio est ea, quę dicit malum esse quod bonum est. Nam etiam illud in se continet, quod bonum non est. Simplex autem est propositio, bonum esse quod bonum est, & simplici simplex potest magis esse cõtraria, simplex q̃ est negatio quod bonũ est, non esse bonum. Hæc igitur magis contraria est.

Amplius si etiã in alijs similiter oportet se habere, & hic uidetur benè esse dictũ, aut enim ubique ea quę est contradictio, aut nusquam, quibus uero non est contrariũ, de his quidem est falsa ea, quæ est ueræ opposita, ut qui hominẽ non putat hominem, falsus est, ergo si hę contrariæ sunt, & alia quę sunt contradictiones.

Aut in omnibus inquit, uerè dicitur cõtradictionem magis esse contrariã, quã contrarij affirmationẽ, aut nusq;. Aut enim & in alijs quoq; idẽ euenire oportet, aut ne hic quidẽ uerũ est, quod dicit, contrariã esse eam quæ contradictionis est, id est, negationis potius, quã cõtrarij affirmationẽ. Hoc autem speculemur, inquit, in his quę cõtrarium non habent, ut in homine. Si quis enim putet hominem hominem esse, uera esse, uerum est, si quis uero hominem putet non esse hominem, falsa. Si qs autem putet hominem equum esse, nullus dixerit hanc magis esse cõtrariam, quę putat hominem equum esse, quã quæ hominem nõ esse hominẽ arbitratur. Quare si in his quę

contra-

contraria non habent, illa contraria est, quæ contradictione formatur, in his quoq; quæ habent contraria, non contrarij affirmationis sed negationis propositio magis contraria est.

Amplius similiter se habẽt boni quoniã bonũ est, & nõ boni quoniã non bonũ est. Et ad has boni quoniam nõ bonũ est, & nõ boni quoniã bonũ est. Illi ergo quæ est nõ boni quoniã non bonũ est, ueræ opinationi quænam est cõtraria. Non enim ea quæ dicit quoniã malũ est. Simul enim aliquando erunt ueræ, nunquam autem uera uerę est contraria. Est enim quiddam non bonũ, malum. Quare contingit simul esse ueras. At uero nec illa quæ est, quoniam non malum, uera enim & hæc, simul enim & hæ erunt. Relinquitur ergo ei quę est non bonum quoniam non bonum est, contraria ea quę est non bonum quoniam bonum est. Falsa enim hæc, quare & ei quę est boni quoniam bonum est, ea quæ est boni quoniam non bonum est.

Ex similitudine & proportione contrarietatis uim propositionum uestigare conatur. Sed has propositiones prius disponamus, post autem quantum possumus breuiter uim Aristotelicę argumentationis exequamur.

Vera boni	quoniam bonum est
Falsa boni	quoniam bonum non est.
Vera non boni	quoniam non bonum est.
Falsa non boni	quoniam bonum est.

Harum quatuor opinionum duę ueræ sunt, duę falsæ. Illa quæ est boni quoniã bonum est, uera est, illa quæ est boni quoniam bonum non est, falsa est. Rursus illa quę est non boni, quoniam bonum non est, uera est, illa quę est non boni quoniam bonum est, falsa est. Ergo hæc est similitudo & proportio harum quatuor propositionum. Nam quemadmodum se habet opinio boni, quoniam bonum est, ad eam opinionem quæ est boni, quoniam bonum non est, eodem modo sese habet & opinio quæ est non boni quoniam non bonum est, ad eam quæ est non boni quoniam bonum est. Nam sicut illic, uera una est, altera falsa, ita quoque hic una uera est, altera falsa. Capit igitur exemplum prius ab ea quæ est non boni, quoniam non bonum est. Hæc enim inquit cum uera sit. Quam huic ponemus esse contrariam, eam ne quæ dicit malum est: sed non est contraria. Potest enim simul esse uera, & ea quę dicit non esse bonum, qd bonũ nõ est, & ea quæ dicit malũ esse, quod bonum nõ est. Sunt enim quædam nõ bona quæ mala sunt. Quocirca cõtrariæ non sunt, in quibus ponit quod nõ bonum est, bonũ nõ esse. Et quod nõ est bonũ, malũ esse. Contrariæ enim ueræ simul nequeunt inueniri, & uera uerę contraria nũquam est, sed nec illa poterit esse contraria huic, quæ dicit malum esse quod bonũ non est. Possunt enim quædã non quidem esse bona, nõ esse tamẽ mala, ut ex arbore nullius utilitatis causa ramum defringere, si arborem nihil lędat, neque malum neque bonũ est. Quare ueræ simul possunt esse, & hæ quoque quæ opinantur id quod est nõ bonum quoniam non bonum est, & id quod est non bonum, quoniam malum nõ est. Quare nec hæ contrarię sunt, restat igitur ut eius opinionis quæ est non boni quoniam non bonum est, ea sit contraria quæ est non boni quoniam bonum est. Quod si in his quatuor propositionibus, quas suprà descripsimus similitudo seruatur, & sicut est opinio nõ boni quoniam non bonum est, ad eam quæ est non boni, quoniã bonum est, sic opinio boni quoniam bonum est ad opinionem boni, quoniam bonum nõ est. Cõtraria autem est opinio non boni quoniã bonum non est, opinioni non boni quoniam bonum est, contraria igitur erit opinioni boni quoniam bonũ est, opinio boni quoniam bonum non est.

Mani-

Manifestum est autem, quoniam nihil interest, nec si uniuersaliter ponamus affirmationem. Huic enim uniuersalis negatio erit contraria, ut opinioni, quæ opinatur, quoniam omne quod est bonum, bonum est, ea quæ est, quoniam, nihil horum quę bona sunt, bonum est. Nam eius quę est boni quoniam bonum est, si uniuersaliter sit bonum, eadem est ei quæ opinatur, id quod bonum est quoniam bonum est. Hoc autem nihil differt ab eo quod est, quoniam omne quod est bonum, bonum est. Similiter autem & in non bono. Quare si in opinione sic se habet. Sunt autē hæ quæ sunt in uoce affirmationes & negationes notæ eorum quæ sunt in anima. Manifestum est, quoniam affirmationi contraria quidem negatio est circa idē uniuersalis, ut ei quę est quoniam omne bonum, bonum est, uel quoniam omnis homo bonus est, ea quæ est, quoniam nullum, uel nullus, contradictoriæ autem, quoniam non omne, aut non omnis.

Illud quoque rectè commemorat, quod nihil differt in opinionibus hæc esse contraria non uniuersaliter constitutis, & in ijs quæ sibi uniuersaliter opponuntur. Similiter enim in ea quoque opinione quæ arbitratur omne bonum bonum esse, illa contraria est quę putat nullum bonum, bonum esse. Nam quod dicimus bonum esse id ꝺd bonum est, id si in opinione uniuersaliter affirmetur, ita putandum est, quicquid bonum est, bonum esse. Hoc autem nihil differt tanquā si dicamus omne bonum, bonum est. Quæ opinio cum sit uera, illa ei contrariè opponitur, quæ dicit qcquid bonum est, bonum non est. Hoc autem nihil differt tanquam si opinemur nullum bonum bonum esse, & in non bono quoque eodē modo, ut si ita dicamus omne quod non bonum est, non est bonum, & rursus omne quod non bonum est, bonum est, eodem modo sibi sunt istæ contrariæ, ut una uera sit, altera falsa. Quod in contrarijs maximè reperitur, quare tota disputatio quęstioq; ita concluditur. Nam si ea quę sunt in anima principia, quædam sunt eorum quę significantur in uoce, uox autem nota quædam est animæ passionum, quicquid contingit in anima, idem quoque ad uocem redire necesse est. Quod si uniuersalis affirmatio & uniuersalis negatio sunt in opinione contrarię, eędem quoque in uocibus erunt, id est, non erit ea cōtraria quæ contrarium affirmat, sed ea quæ id quod ante propositum est per uniuersalitatis contrarietatem negat, ut est omne bonum bonum est, uel omnis homo bonus est, his contraria est nullum bonum bonum est, uel nullus homo bonus est. Hoc est enim quod ait, uel quoniam nullum, uel nullus, nullum ad illam referens propositionem, quæ dicit omne bonum bonum est. Nullus illi, scilicet, opponit quę dicit omnis homo bonus est, ut sint hoc modo, omne bonum bonum est, huic contraria est nullum bonum bonum est. Rursus omnis homo bonus est, huic contraria, nullus homo bonus est. Contradictorias autem dicit eas esse quas suprà posuit, dum de uniuersalibus ac particularibus loqueretur eas, scilicet, quæ sunt angulares. Vniuersalis enim affirmatio particulari negationi, & particularis affirmatio uniuersali negationi per contradictionem opponi monstrata est.

Manifestum est autem quoniam & ueram ueræ non contingit esse contrariam, nec opinionem, nec contradictionem. Contrariæ enim sunt, quæ circa opposita sunt, circa eadem autem contingit uerum dicere eundem. Simul autem non contingit eidem inesse contraria.

Ex his suprà sunt dicta illud quoque colligit, quod nec ea quæ sunt contraria uera simul

ſimul eſſe poſſint, nec ea quæ uera ſunt ſibi poſſint eſſe contraria, & hoc non ſolum in opinionibus eſſe, ut uera opinio ueræ opinioni cõtraria ſit, ſed in propoſitionibus quoq; neque enim fieri poteſt, ut duas contrarias ſimul ueras eſſe contingat. Et hoc per ſyllogiſmum colligit huiuſmodi. Omnia contraria ſunt oppoſita. Quæ autẽ oppoſita ſunt, ſimul eidem ineſſe non poſſunt, contraria igitur in uno eodemq; eſſe natura non patitur, quare ſi duo uera de eodem prædicari poſſunt, duo autem cõtraria eidẽ ineſſe non poſſunt. Quæ contraria ſunt, uera eſſe nulla naturæ ratione permittitur. Hoc eſt enim quod ait, cõtraria enim ſunt, quæ circa oppoſita ſunt, id eſt, omne contrarium oppoſitum eſt, nec fieri poteſt, ut quæ ſunt cõtraria in oppoſitis nõ contineantur, ſicut enim in prædicamentis edocuit, cõtrariorum genus quoddam eſt oppoſitio, circa eadem autem contingit uerum dicere eundem, id eſt, duo uera poſſunt ſimul eſſe, & de eodem ſimul uerè prædicari, ut cum dicimus aliquid bonum nõ eſſe, & malum eſſe, utraq; ſimul uerę dici poſſunt. Poſſunt enim quędam quæ cum bona non ſit, tamen mala eſſe ut turpitudo bona quidem non eſt, malum tamen eſt. Ergo ea quæ uera ſunt, ſimul ut prædicentur uerè fieri poteſt, & ut in eodem ſint, ſimul autem eidem non cõtingit ineſſe contraria. Quocirca ſi uera quidẽ poſſunt eidẽ ineſſe, contraria autem eidem ineſſe non poſſunt, ea quæ cõtraria ſunt, uera ſimul eſſe non poſſunt, quare conuertitur, nec quę uera ſimul ſunt cõtraria eſſe poſſunt. Nõ igitur fieri poteſt, ut uel in opinionibus uel in propoſitionibus ea quæ uera ſunt, poſſit aliquis rectè contraria ſuſpicari. Hæc autem quantum breuitas expoſitionis permittebat expreſſimus. Quid autem altior huius libri tractatus edoceat, ſecundæ editionis ſeries explicabit.

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI PATRICII ORDINARII
ET CONSVLARIS VIRI IN LIBRVM ARISTOtelis de interpretatione editionis ſecundæ, id eſt, maiorum commentariorum, Liber Primus.

LEXANDER in cõmentarijs ſuis hac ſe impulſum cauſa pronunciat ſumpſiſſe longiſſimũ expoſitionis laborẽ, q̃ in multis ille à priorum ſententijs ſcriptorum diſſideret. Mihi uero maior perſequendi operis cauſa eſt, quod nõ facile quiſquã uel transferẽdi, uel etiam commentandi continuã ſumpſerit ſeriem, niſi quod Vegetius prætextatus priores poſtremoſq; Analyticos non uertendo Ariſtotelem latino ſermoni tradidit, ſed transferendo Themiſtium, quod qui utroſq; legit facilè intelligit. Albinus quoq; de eiſdẽ rebus ſcripſiſſe perhibetur, cuius ego Geometricos quidẽ libros editos ſcio, de Dialectica uero diu multũq; quęſitos reperire non ualui. Siue igitur ille omnino tacuit, nos prætermiſſa dicemus, ſiue aliquid ſcripſit, nos quoq; docti uiri imitati ſtudiũ in eadem laude uerſabimur. Sed quanquã multa ſint Ariſtotelis quæ ſubtiliſſima Philoſophiæ arte celata ſunt. Hic tamen ante omnia liber nimis & acumine ſententiarum, & uerborũ breuitate conſtrictus eſt. Quocirca plus hic quàm in decem prędicamentis expoſitione ſudabitur. Prius ergo quid uox ſit diffiniendum eſt. Hoc enim perſpicuo & manifeſto omnis libri huius patefiet intentio. Vox eſt aëris per linguam percuſſio, quę per quaſdam gutturis partes, quę arteriæ uocãtur, ab animali profertur. Sunt enim quidam alij ſoni, qui eodem perficiũtur flatu, quos lingua nõ percutit, ut eſt tuſſis. Hæc enim flatu fit quodam per arterias egrediente, ſed nulla linguæ impreſſione formatur, atque ideo nec illis ſubiacet elementis, ſcribi enim nullo modo poteſt. Quocir-

ca uox hæc non dicitur, ſed tantum ſonus. Illa quoque poteſt eſſe diffinitio uocis, ut eam dicamus ſonum eſſe cum quadam imaginatione ſignificādi. Vox namque cum emittitur, ſignificationis alicuius cauſa profertur. Tuſſis uero cum ſonus ſit, nullius ſignificationis cauſa, ſurrepit potius quàm profertur. Quare quoniam flatus noſter ita ſeſe habet, ut ſi ita percutiatur atque formetur, ut eum lingua percutiat, uox ſit. Si eum lingua ita percutiat, ut terminato quodam et circūſcripto ſono uox exeat, locutio ſit, quæ græcè dicitur λέξις. Locutio enim eſt articulata uox, neq; enim hūc ſermonem, id eſt, λέξιν, dictionem dicemus, idcirco quod φάσιν dictionem interpretamur, λέξιν, locutionem. Cuius locutionis partes ſunt literæ, quæ cum coniunctæ fuerint, unam efficiunt uocem coniunctam compoſitamq;, quæ locutio prædicatur. Siue aūt aliquid quæcūque uox ſignificet, ut eſt hic ſermo, homo, ſiue omnino nihil, ſiue poſitum alicui nomen ſignificare poſſit, ut eſt blictiri, hæc enim uox cum per ſe nihil ſignificet, poſita tamē ut alicui nomen ſit, ſignificabit, ſiue per ſe quidem nihil ſignificet, cum aliis uero iuncta deſignet, ut ſunt coniunctiones, hęc omnia locutiones uocanē, ut ſit propria locutionis forma uox cōpoſita quæ literis deſcribaē. Vt igitur ſit locutio, uoce opus eſt, id eſt, eo ſono quē percutit lingua, & ut uox ipſa ſit per linguam determinata in eum ſonū, qui inſcribi literis poſſit, ſimiliter opus eſt eo ſono quē percutit lingua. Sed ut hæc locutio ſignificatiua ſit, illud quoq; addi oportet ut ſit aliqua ſignificandi imaginatio, per quā id quod in uoce, uel in locutione eſt proferatur. Aut certè ita dicēdum eſt, ſi in hoc flatu quem per arterias emittimus, ſit linguæ ſola percuſſio, uox eſt. Si uero talis percuſſio ſit, ut in literas redigat ſonum, locutio eſt. Quod ſi uis quoq; quædam imaginationis addatur, illa ſignificatiua uox redditur. Concurrentibus igitur his tribus, linguæ percuſſione, articulato uocis ſonitu, imaginatione aliqua proferendi, fit interptetatio. Interpretatio namq; eſt uox articulata per ſeipſam ſignificans. Quocirca non omnis uox interpretatio eſt, ſunt enim cæterorū animalium uoces, quæ interpretationis uocabulo non tenentur. Nec omnis locutio interpretatio eſt, idcirco quia (ut dictū eſt) ſunt locutiones quędā, quę ſignificatione carent, & cum per ſe quædam non ſignificent, iuncta tamen cum aliis ſignificant, ut cōiunctiones. Interpretatio autem in ſolis per ſe ſignificatiuis & articulatis uocibus permanet. Quare conuertitur, ut quicquid ſit interpretatio, illud ſignificet. Et quicquid ſignificat, interpretationis uocabulo nūcupetur. Vnde etiam ipſe quoq; Ariſtoteles in libris quos de Arte poētica ſcripſit, locutionis partes eſſe ſyllabas & coniunctiones etiam tradidit, quarum ſyllabæ in eo quòd ſunt ſyllabæ nihil omnino ſignificant. Coniunctiones uero conſignificare quidem poſſunt, per ſe uero nihil deſignār. Interpretationis uero partes hoc libro conſtituit nomen & uerbum, quæ ſcilicet per ſeipſa ſignificant. Nihilominus quoque orationem interpretationem eſſe conſtat, quæ & ipſa cum uox ſit & ſignificatiuis partibus iuncta, ſignificatione non caret. Quare quoniam nō de oratione ſola, ſed etiam de nomine & uerbo, nec uero de ſola locutione, ſed etiam de ſignificatiua locutione, quæ eſt interpretatio, in hoc libro ab Ariſtotele tractatur. Idcirco quoniam uerbis atq; nominibus, & ſignificatiuis locutionibus nomen interpretationis aptatur. A communi nomine eorum de quibus in hoc libro tractatur, id eſt, interpretatione, ipſe quoque de interpretatione liber inſcriptus eſt, cuius expoſitionem nos, ſcilicet, quàm maximè à Porphyrio, quanquā etiam à cæteris transferētes, latina oratione digeſſimus. Hic enim nobis expoſitor & intellectus acumine & ſententiarum diſpoſitione uidetur excellere. Erunt ergo interpretationis duæ primæ partes nomē & uerbum, his enim quicquid eſt in animi intellectibus deſignatur, his nāq; totus ordo orationis efficitur, & in quātum uox ipſa quidem intellectus ſignificat, in has duas (ut dictum eſt) ſecatur partes, nomen & uerbum. In quātum uero uox per intellectuum medietatem, ſubiectas intellectui res demonſtrat, ſignificantium uocum Ariſtoteles numerū in decem prædicamenta partitus eſt, atq; hoc diſtat libri huius intentio, à prędicamentorum in

denariam

denariam multitudinem numerositate collecta, ut hic quidem tantum de numero significantiũ uocum quæratur, quantũ ad ipsas attinet uoces, quibus significatiuis uocibus intellectus animi designẽtur, quę sunt, scilicet, simplicia quidẽ nomina & uerba, ex his uero cõpositæ orationes. Prædicamentorũ uero hæc intentio est, de significatiuis rerum uocibus tractare in tantũ, quantum eas animi medius significet intellectus. Vocis enim quædam qualitas est nomen & uerbum, quæ nimirum illa ipsa decem prædicamenta significant. Decẽ namq; prędicamenta nunquã sine aliqua uerbi qualitate uel nominis proferuntur. Quare erit libri huius intentio de significatiuis rerum uocibus in tantũ, quantũ conceptiones animi intellectus significent. De decem autem prædicamentis libri intentio in eius cõmentario dicta est, quoniã sit de significatiuis rerum uocibus, quot partibus distribui possit earũ significatio, in tantum quantũ per sensuum atq; intellectuũ medietatem res subiectas intellectibus uoces ipsę ualeant designare. In opere uero de Arte poëtica non eodẽ modo diuidit locutionẽ, sed omnes omnino locutionis partes apposuit, confirmans esse locutionis partes elementa, syllabas, cõiunctiones, articulos, nomina, casus, uerba, orationes. Locutio namq; nõ in solis significatiuis uocibus cõstat, sed supergrediens significationes uocũ, ad articulatos sonos usq; cõsistit. Quælibet enim syllaba, uel quælibet alia uox, quæ scribi literis potest, locutionis nomine cõtinetur, quę Græcè dicit λέξις. Sed non eodẽ modo interpretatio, huic namq; nõ est satis, ut sit huiusmodi uox quæ literis ualeat annotari, sed ad hoc, ut aliquid quoq; significet. Prædicamentorũ uero in hoc ratio constituta est, in quo hæ duæ partes interpretationis, res intellectibus subiectas designent. Nam quoniã decem res omnino in omni natura reperiũtur, decem quoq; intellectus erunt, quos intellectus, quoniam nomina & uerba significãt, decem omnino erunt prædicamenta, quę uerbis atq; nominibus designentur, duo uero quædam sunt, id est, nomẽ & uerbũ quæ ipsos significent intellectus. Sunt igitur elementa interpretationis uerba & nomina. propriè uero partes, quibus ipsa constat interpretatio, sunt orationes. Orationum uero aliæ sunt perfectæ, alię imperfectæ. Perfectæ sunt ex quibus plenè id quod dicitur ualet intelligi. Imperfectæ uero in quibus aliquid adhuc plenius animus expectat audire, ut est Socrates cũ Platone. Nullo enim addito, orationis intellectus adhuc pendet ac titubat, & auditor aliquid ultra expectat audire. Perfectarũ uero orationum partes quinq; sunt: Deprecatiua, ut: Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis, Da deinde auxilium pater, atq; hęc omina firma. Imperatiua, ut: Vade age nate, uoca zephyros & labere pennis. Interrogatiua, ut: Dic mihi Damœta cuiũ pecus, an Melibœi? Vocatiua, ut: O pater ô hominũ rerumq; æterna potestas. Enunciatiua in qua ueritas uel falsitas inuenitur. ut: Principio arboribus uaria est natura creãdis. Huius autem duæ partes sunt est namque & simplex oratio enunciatiua, & cõposita, simplex, ut: dies est, lux est. Composita, ut: si dies est, lux est. In hoc igit̃ libro Aristotelis de enũciatiua simplici oratione disputat, & de eius elementis, nomine, scilicet, atq; uerbo. Quæ quoniã significatiua sunt, & significatiua uox, & articulata interpretationis nomine continetur, de communi (ut dictũ est) uocabulo librum de interpretatione appellauit. Et Theophrastus quidem in eo libro quem de affirmatione & negatione cõposuit, de enunciatiua oratione tractauit. Et Stoici quoq; in his libris quos περὶ ἀξιωμάτων appellant, de eis dẽ nihilominus disputant, sed illi quidẽ & de simplici & de non simplici oratione enunciatiua speculantur. Aristoteles uero in hoc libro nihil nisi de sola simplici enũciatiua oratione considerat. Aspasius quoq; & Alexander sicut in aliis Aristot. libris, in hoc quoq; cõmentarios ediderũt, sed utercq; Aristotelem de oratione tractasse, pronũciat. Nam si proferre aliquid oratione (ut aiunt ipsi) interpretari est, de interpretatione nimirũ liber ueluti de oratione perscriptus est, quasi uero sola oratio, ac nõ uerba quoq; & nomina interpretationis uocabulo concludantur. Æquè namq; ac oratio, tam uerba & nomina, quę sunt interpretationis elemẽta, nomine interpretatio-

nis uocantur. Sed Alexander addidit imperfectè sese habere titulum, neq; enim designare de qua oratione præscripserit. Multæ namq; (ut dictum est) sunt orationes, sed adiciendum uel subintelligendum putat de oratione illum scribere Philosophica, uel Dialectica, id est, qua uerũ falsumq; ualeat expediri. Sed qui semel solam orationem interpretationis nomine uocari recipit, in intellectu quoq; ipsius inscriptionis errauit. Cur enim putaret imperfectum esse titulum, quoniam nihil de qua oratione disputaret, adiecerit, ut si quis interrogans quid est homo, alio respondente animal, culpet ac dicat, imperfectè illum dixisse, quid sit, quoniam nõ sit omnes differentias persecutus. Quod si huic, id est, homini sunt quædã alia cõmunia ad nomen animalis, nihil tamẽ impedit perfectè demonstrasse quid homo esset, eum qui animal dixerit, siue enim differentias addat quis, siue non, hominẽ animal necesse est esse. Eodem quoq; modo & de oratione, si quis hoc cõcedat primũ, nihil aliud interpretatione dici nisi orationem, cur qui de interpretatione inscripserit, & de qua interpretatione dicat nõ addiderit, culpetur? Satis est enim eum libri titulum etiam de aliqua continenti communione fecisse, ut nos eum & de nominibus & uerbis & de orationibus, cum hæc omnia uno interpretationis nomine continerentur, suprà fecisse docuimus, cum hic liber ab eo de interpretatione nominatus est. Sed quod addidit illã interpretationem solam dici, qua in oratione possit ueritas & falsitas inueniri, ut est enũciatiua oratio, fingentis est (ut ait Porphyrius) significationem nominis, potius quàm docentis, atque ille quidem & in intentione libri & in titulo falsus est, sed non eodem modo de iudicio quoque libri huius errat. Andronicus enim librũ hunc Aristotelis esse non putat, quem Alexander uerè fortiterq; redarguit. Quem cum exactum diligentemq; Aristotelis librorum & iudicem & repertorem iudicarit antiquitas, cur in huius libri iudicio sit falsus, prorsus est magna admiratione dignissimum. Non esse namq; proprium Aristotelis hinc conatur ostendere, quoniã quædam Aristoteles in principio libri huius de intellectibus animi tractat, quos intellectus animæ passiones uocauit, & de his se plenius in libris de anima disputasse cõmemorat. Et quoniam passiones animæ uocabat, uel tristitiam uel gaudiũ, uel cupiditatem, uel alias huiusmodi affectiones dicit Andronicus, exhoc probari hunc librum Aristotelis non esse, quod de huiusmodi affectionibus nihil in libris de anima tractauisset, non intelligens in hoc libro Aristotelem passiones animæ non pro affectionibus, sed pro intellectibus posuisse. His Alexander multa alia addit argumenta, cur hoc opus maximè Aristotelis esse uideatur. Ea namque dicuntur hic quæ sentẽtijs Aristotelis quæ sunt de enunciatiua oratione consentiant. Illud quoque quod stilus ipse propter breuitatem pressior ab Aristotelis obscuritate non discrepat. Et quod Theophrastus ut in alijs solet, cum de similibus rebus tractat, quæ, scilicet, ab Aristotele ante tractata sunt, in libro quoque de affirmatione & negatione, ijsdem aliquibus uerbis utit̃, quibus in hoc libro Aristoteles usus est. Idem quoq; Theophrastus dat signum hunc Aristotelis librum esse, in omnibus enim de quibus ipse disputat post magistrum, leuiter ea tangit quæ ab Aristotele dicta ante cognouit, alias uero diligentius res non ab Aristotele tractatas exequitur. Hic quoq; idem fecit, nam quæ Aristoteles hoc libro de enunciatione tractauit, leuiter ab illo transcursa sunt, quæ uero magister eius tacuit, ipse subtiliori modo cõsiderationis adiecit. Addit quoque hanc causam, quoniã Aristoteles quidem de syllogismis scribere animatus, nunquam id rectè facere potuisset, nisi quædã de propositionibus annotaret. Mihi quoque uidetur hoc subtiliter perpendentibus liquere, hunc librum ad Analyticos esse præparatum. Nam sicut hic de simplici propositione disputat, ita quoque in Analyticis de simplicibus tantum considerat syllogismis, ut ipsa syllogismorum propositionumq; simplicitas, non ad aliud nisi ad continens opus Aristotelis pertinere uideatur. Quare nõ est audiẽdus Andronicus, qui propter passionũ nomen, hũc librum ab Aristotelis operibus separat. Aristoteles enim idcirco passiones animæ,

intellectus

intellectus uocauit, quod intellectus quos ſermone dicere, & oratione proferre conſueuimus, ex aliqua cauſa atq; utilitate profecti ſunt, ut enim diſperſi homines colligerentur, & legibus uellent eſſe ſubiecti, ciuitatesq; cõdere, utilitas quædam fuit & cauſa, quocirca quæ ex aliqua utilitate eueniũt, ex paſſione quoq; uenire neceſſe eſt. Nam ut diuina ſine ulla ſunt paſſione, ita nulla illis extrinſecus utilitas ualet adiungi. Quæ uero ſunt paſſibilia, ſemper aliquã cauſam, atq; utilitatẽ quibus ſuſtententẽ inueniunt. Quocirca huiuſmodi intellectus qui ad alterum oratione proferẽdi ſunt, quoniã ex aliqua cauſa atq; utilitate uidentur eſſe collecti, rectè paſſiones animi nominati ſunt. Et de intẽtione quidẽ & de libri inſcriptione, & de eo quod hic maximè Ariſtotelis liber eſſe putandus eſt, hæc dicta ſufficiant. Quid uero utilitatis habeat, non ignorabit, qui ſciet qua in oratione ueritas conſtet & falſitas. In ſola enim hęc enũciatiua oratione conſiſtunt. Iam uero quę diuidant uerũ falſumq;. Quæue diſſinita, uel quę uariè & mutabiliter ueritatẽ falſitatemq; partiãtur. Quę iuncta dici poſſint, cum ſeparata ualeant prędicari. Quę ſeparata dicãtur, cũ iuncta nõ ſint predicata. Quę ſint negationes cum modo propoſitionũ. Quę earũ cõſequentiæ, aliaq; plura in ipſo opere cõſiderator poterit diligenter agnoſcere, quarum magnam experietur utilitatem, qui animũ cura alicuius inueſtigationis aduerterit. Sed nunc ad ipſius Ariſtotelis uerba ueniamus.

DE SIGNIS.

PRimum oportet cõſtituere, quid ſit nomen, & quid ſit uerbum, poſtea quid negatio, & affirmatio, & enunciatio, & oratio.

LIbrũ inchoãs de quibus in omni ſerie tractaturus ſit, ante propoſuit. Ait enim oportere prius de quibus diſputaturus eſt diffinire. Hic enim cõſtituere, diffinire intelligendũ eſt. Determinandũ namq; eſt quid hęc omnia ſint, id eſt, quid nomen ſit, quid uerbũ, & cętera, quæ elemẽta interpretationis eſſe pdiximus. Sed affirmatio atq; negatio ſub interpretatione ſunt. Quare nomẽ & uerbũ affirmationis & negationis elementa eſſe manifeſtũ eſt. His enim cõpoſitis affirmatio & negatio coniungũt. Exiſtit hic quędam quęſtio, cur duo tantũ nomẽ & uerbũ ſe determinare promittat, cum plures partes orationis eſſe uideantur. Quibus hoc dicendũ eſt, tantum Ariſtotelem hoc libro diffiniſſe, quãtum illi ad id quod inſtituerat tractare ſuffecit. Tractat namq; de ſimplici enũciatiua oratione, quę, ſcilicet, huiuſmodi eſt, ut iunctis tantũ uerbis & nominibus cõponatur. Si quis nomen iungat & uerbum, ut dicat: Socrates ambulat, ſimplicem fecit enunciatiuã orationem. Enunciatiua namq; oratio eſt (ut ſuprà memorauimus) quæ habet in ſe ueri falſiue deſignationẽ. Sed in hoc q dicimus, Socrates ambulat, aut ueritas neceſſe eſt contineat, aut falſitas. Hoc enim ſi ambulante Socrate dicitur, uerũ eſt, ſi non ambulante, falſum eſt. Perficit ergo enũciatiua oratio ſimplex ex ſolis nominibus atq; uerbis. Quare ſuperfluũ eſt quærere, cur alias quoq; quæ uidentur orationis partes nõ propoſuerit, qui nõ totius ſimpliciter orationis, ſed tantũ ſimplicis enũciationis inſtituit elemẽta partiri, quanquã hę duæ propriè partes orationis dicendę ſint, nomẽ, ſcilicet, atq; uerbum, hęc enim per ſeſe utraq; ſignificant. Cõiunctiones autem uel prępoſitiones nihil omnino niſi cũ aliis iunctæ deſignant. Participia uerbo cognata ſunt, uel quod à gerũdiuo modo ueniãt, uel quod tempus propria ſignificatione cõtineant. Interiectiones uero atq; pronomina, nec non aduerbia in nominis loco ponẽda ſunt, idcirco quod aliquid diffinitũ ſignificant, ubi nulla eſt uel paſſionis ſignificatio uel actionis. Quod ſi caſibus horum quędã flecti nõ poſſunt, nihil impedit. Sunt enim quædã nomina quæ monoptota uocantur. Quod ſi quis longius iſta & nõ proximè petita eſſe arbitretur, illud tamen concedat q ſuprà iam diximus, nõ eſſe æquũ calumniari ei, qui nõ de omni oratione, ſed tantum de ſimplici enunciatione proponat, quod tantum ſibi ad diffinitionem ſumpſerit, quantũ arbitratus ſit operi inſtituto ſufficere. Quare dicendum eſt

Aristotelem non omnis orationis partes hoc opere uelle diffinire, sed tantum solius simplicis orationis enunciatiuæ, quę sunt, scilicet, nomen & uerbum. Argumentum autem huius rei hoc est. Postquam enim proposuit dicens: Primum oportet constituere quid sit nomen, & quid uerbū, non statim, inquit, quid sit oratio, sed mox addidit quid negatio, & quid affirmatio, & quid enunciatio, postremo uero quid oratio. Quod si de omni oratione loqueretur, post nomen & uerbum non de affirmatione & negatione, & post hanc de enūciatione, sed mox de oratione dixisset. Nunc uero quoniam post nominis & uerbi propositionem, affirmationem, negationē, & enunciationem & post orationem proposuit, confitendum est id quod ante diximus, non orationis uniuersalis, sed simplicis enunciatiuæ orationis, quæ diuiditur in affirmationem atque negationem, diuisionem partium facere uoluisse, quæ sunt nomina & uerba. Hæc enim per seipsa intellectum simplicem seruant, quæ eædem dictiones uocantur, sed non solæ dicuntur. Sunt namq; dictiones & aliæ quoque ut orationes uel imperfectæ, uel perfectæ, cuius plures esse partes suprà iam docui, inter quas perfectæ orationis species est enūciatio. Et huius quoque alia simplex, alia composita est. De simplicis uero enunciationis speciebus inter Philosophos commentatoresque certatur. Aiunt enim quidam affirmationem atque negationem enunciationi ut species supponi oportere, in quibus & Porphyrius est. Quidam uero nulla ratione consentiunt, sed contendunt affirmationem & negationem æquiuocam esse, & uno quidem enunciationis uocabulo nuncupari. Prædicari autem enunciationem ad utraſq; ut nomen æquiuocū, non ut genus uniuocum, quorū princeps Alexander est. Quorum contentiones apponere non uidetur inutile. Ac prius quibus modis affirmationem atque negationem non esse species enunciationis Alexander putet, dicendum est. Post uero addam qua Porphyrius hæc argumentatione dissoluerit. Alexander namque idcirco dicit, non esse species enunciationis affirmationem & negationem, quoniā affirmatio prior sit, priorē uero affirmationē idcirco conatur ostēdere, quod omnis negatio affirmationem tollat ac destruat, quod si ita est, prior est affirmatio, quæ subruatur, quàm negatio quæ subruat. In quibus autē prius aliquid & posterius est, illa sub eodem genere poni non possunt, ut in eo titulo prędicamētorum dictum est, qui de his quę sunt simul inscribitur. Amplius: Negatio omnis, inquit, diuisio est, affirmatio, compositio atque coniunctio est. Cum enim dico Socrates uiuit, uitam cum Socrate coniunxi. Cum dico Socrates non uiuit, uitam à Socrate disiunxit. Diuisio igitur quædam negatio est, coniunctio, affirmatio, compositi autem est coniunctiq; diuisio. Prior est igitur confunctio, quod est affirmatio, posterior uero diuisio, quod est negatio. Illud quoque adiecit, quòd omnis per affirmationem facta enūciatio, simplicior sit, per negationem facta enunciatione. Ex negatione enim particula negatiua si sublata sit, affirmatio sola relinquitur. De eo enim quod est, Socrates nō uiuit, si non particula quæ est ad uerbum auferatur, remanet Socrates uiuit. Simplicior igitē est affirmatio quàm negatio. Prius uero sit necesse est, quod simplicius est. In quantitate etiam quod ad quantitatem minus est, prius est eo quòd ad quātitatem plus est. Omnis uero oratio quantitas est, sed cū dico Socrates ambulat minor oratio est, quàm cum dico Socrates non ambulat. Quare si secundum quantitatem affirmatio minor est, eam priorem quoq; esse necesse est. Illud quoque adiunxit, affirmationem quendam esse habitum, negationem uero priuationem, sed prior est habitus priuatione. Affirmatio igitur negatione prior est. Et ne singula persequi laborē, cū his alijsq; modis demonstret affirmationē negatione priorē esse, à cōmuni eas genere separauit. Nullas enim arbitratur species sub eodem genere esse posse, in quibus prius uel posterius aliquid considerēt. Sed Porphyrius ait sese docuisse species enunciationis esse affirmationem & negationem, in his commentarijs quos in Theophrastum edidit, hic uero Alexandri argumentationē tali ratione dissoluit. Ait enim non oportere arbitrari quæcunq; quolibet modo priora essent alijs, ea sub eodem genere

poni

poni nõ posse. Sed quæcunq; secundum esse suum atq; substantiam priora uel posteriora sunt, ea sola sub eodem genere non ponũtur. Et rectè dicitur: Si enim quicquid quolibet modo prius est, cum eo quod posterius est, sub uno genere esse non potest, nec primis substantijs & secundis commune genus poterit esse substantia, quod qui dicit, à recto ordine rationis exorbitat. Sed quemadmodum quãquam sint primæ & secundæ substantiæ, tamen utræq; æqualiter in subiecto non sunt, & idcirco esse ipsorum ex eo pendet, quod in subiecto non sunt, atque ideo sub uno substantiæ genere collocantur. Ita quoque quãquam affirmationes negationibus in orationis prolatione priores sint, tamen ad esse atque ad naturam propriam æqualiter enunciationis participant. Enunciatio uero est in qua ueritas & falsitas inueniri potest. Qua in re & affirmatio & negatio æquales sunt. Aequaliter enim affirmatio & negatio ueritate, & falsitate participant. Quocirca quoniam id quod sunt affirmatio & negatio, æqualiter ab enunciatione participant, à communi eas enunciationis genere diuidi non oportet. Mihi quoq; uidetur quod Porphyrij sit sequenda sententia, ut affirmatio & negatio communi enũciationis genere supponãtur. Longa namque illa & multiplicia Alexandri argumẽta soluta sunt, cum demonstrauit Porphyrius nõ modis omnibus ea quę priora sunt, sub communi genere poni non posse. Sed quæcunque ad esse proprium atque substantiam priora sunt, illa sola sub communi genere constitui atq; poni non posse. Syrianus uero cui Philoxenus cognomen est, hoc loco quærit, cur proponeris prius de negatione post de affirmatione pronunciauerit dicens: Primum oportet constituere quid sit nomen, & quid uerbum, postea quid negatio & affirmatio. Et primo quidem nihil proprium dixit, quoniam in quibus affirmatio, potest & negatio prouenire, prius esse negatio, postea affirmatio potest, ut de Socrate, si sanus est. Potest ei talis affirmatio aptari ut de eo dicatur: Socrates sanus est, & huiusmodi potest aptari negatio, ut de eo dicatur: Socrates sanus non est, quoniam ergo in eum affirmatio & negatio potest prouenire, prius euenit, ut sit negatio q̃ affirmatio. Ante enim quã natus esset, potuit de eo dici Socrates sanus non est, qui enim natus non erat, nec esse poterat sanus. Huic illud adiecit. seruare Aristotelis conuersam propositionis & executionis distributionẽ. Hic enim prius post nomen & uerbum, de negatione proposuit, post de affirmatione, & hinc de enunciatione, postremo de oratione, sed proposita diffinitione nominis & uerbi prius orationem, postea enũciationẽ, tertio affirmationem, ultimo loco negationem determinauit, quàm hic post propositionem uerbi, & nominis primam locauerat. Vt igitur ordo seruaretur conuersus, idcirco negationem prius ait esse propositã, qua in expositione ab Alexandri quoque sententia nõ discedit. Illud quoq; est additum quod non esset inutile, enunciationẽ genus affirmationis & negationis accipi oportere, quod quanquam (ut dictum est) ad prolationem prior est affirmatio, tamen ad ipsam enunciationẽ, id est, ueri falsiq; æqualiter sub enũciatione Aristoteles constituit. Id etiam Aristotelem probare dicit. Prẽmisit enim primã negationẽ, secundã posuit affirmationem, quæ res nihil habet uitij, si ad ipsam enunciationem affirmatio & negatio ponantur æquales, quę enim æquales sunt, nihil retinẽt contrarij indifferenter acceptæ. Est igitur ordo quo proposuit primum totius orationis elementum, scilicet, nomen & uerbum, post hęc negationem & affirmationem, quæ species enunciationis sunt. Quorum genus, id est, enunciationem tertium nominauit, quarum uero orationem posuit, quæ enũciationis genus est, & horum se diffinitiones omnium daturum esse promisit, quas interim relinquens, atque prẽteriens, & in posteriorem tractatũ differens, illud nunc addit quę sint uerba & nomina, aut quid ipsa significent. Quare antequam ad uerba Aristotelis ipsa ueniamus, pauca communiter de nominibus atque uerbis, & de his quæ significãtur à uerbis ac nominibus disputemus. Siue enim quælibet interrogatio sit atque responsio, siue perpetua cuiuslibet orationis continuatio, atque alterius auditus & intelligentia, siue hic quidem doceat, ille uero discat,

tribus his totus orandi ordo perficitur, rebus, intellectibus, atque uocibus. Res enim ab intellectu cõcipitur. Vox uero conceptiones animi intellectusque significat, ipsi uero intellectus & concipiunt subiectas res & significantur à uocibus. Cum igitur tria sint hæc, per quæ omnis oratio collocutioq; perficitur, res quæ subiectæ sunt, intellectus qui res concipiunt, & rursus à uocibus significantur. Voces uero quæ intellectus designant, quartum quoque quiddam est, quo uoces ipsæ ualeant designari, id autẽ sunt literæ. Scriptæ namque literæ ipsas significant uoces. Quare quatuor ista sunt, ut literæ quidem significent uoces, uoces uero intellectus, intellectus autem res concipiant, quæ, scilicet, habet quandã non cõfusam neq; fortuitã cõsequentiam, sed terminato naturæ suæ ordine cõstant. Res enim semper comitãtur eum, qui ab ipsis concipit intellectus, ipsum uero intellectum uox sequitur, sed uoces elementa. id est, literæ. Rebus enim ante propositis, & in propria substantia constitutis intellectus oriuntur. Rerum enim semper intellectus sunt, quibus iterum constitutis mox significatio uocis exoritur. Præter intellectum namque uox penitus nihil designat. Sed quoniã uoces sunt, idcirco literæ, quas uocamus elementa, repertæ sunt, quibus uocum qualitas designetur, ad cognitionem uero conuersim sese res habet. Namq; apud quod eædem sunt literæ, & qui eisdem elementis utuntur, eisdem quoq; nominibus eos ac uerbis, id est, uocibus uti necesse est, & qui uocibus eisdem utuntur, ijdem quoq; apud eos intellectus in animi cõceptione uersantur. Sed apud quos ijdem intellectus sunt, easdem res eorum intellectibus subiectas esse manifestum est, sed hoc nulla ratione conuertitur. Namque apud quos eædem res sunt, idemq; intellectus, non statim eædem uoces, eædemque sunt literæ. Nam cum Romanus Græcus ac Barbarus simul uideant equum, habẽt quoque de eo eundem intellectũ quod equus sit, & apud eos eadem res subiecta est, idemque à re ipsa concipitur intellectus, sed Græcus aliter equum uocat, alia quoque uox in equi significatione Romana est, & Barbarus ab utroque in equi designatione dissentit, quocirca diuersis quoque uoces proprias elementis inscribunt. Rectè igitur dictum est apud quos eædem res, ijdemque intellectus sunt, non statim apud eos uel easdem uoces, uel eadem elementa consistere. Præcedit autem res intellectum, intellectus uocem, uox literas, sed hoc conuerti nõ potest, neque enim si literæ sunt, mox aliquas ex his significatio uocis existit. Hominibus namq; qui literas ignorant, nullum nomen quælibet elementa significant, quippe qui nesciunt, neque si uoces sunt, mox intellectus necesse est. Plures enim uoces inuenies, quæ nihil omnino significẽt, nec intellectui quoq; subiecta res semper est. Sunt enim intellectus sine re ulla sibi subiecta, ut quos centauros uel chimeras Poëtæ finxerũt. Horum enim intellectus sunt, quibus subiecta est nulla substantia. Sed si quis ad naturam redeat eamq; consideret diligenter, agnoscet cum res est, eius quoq; intellectum esse. Quod si non apud homines, certè apud Deũ, qui propriè diuinitate substantiæ in propria natura ipsius rei nihil ignorat. Et si intellectus & uox est, quod si uox fuerit eius quoque sunt literæ, quæ si ignorãtur, nihil ad ipsam uocis naturam pertinet. Neque enim quasi causa quædam uocum est intellectus, aut uox causa literarum, ut cum eædem sint apud aliquos literæ, necesse sit eadem quoq; esse nomina. Ita quoque cum eædem sint uel res uel intellectus apud aliquos, mox non necesse est intellectuum ipsorum uel rerum eadem esse uocabula. Namque cum eadem sit & res & intellectus hominis, apud diuersos tamẽ homines huiusmodi substantia aliter & diuerso nomine nũcupatur. Quare uoces quoq; cum eædem sint, possunt literæ esse diuersæ, ut in hoc nomine quod est homo, cum unum sit nomẽ diuersis literis scribi potest, namq; Latinis literis scribi potest, potest etiam Græcis, potest alijs nunc primum inuentis figurarum figuris. Quare quoniam apud quos eadẽ res sunt, eosdem intellectus esse necesse est, apud quos ijdem intellectus sunt, uoces eædem non sunt, & apud quos eædem uoces sunt, non necesse est eadem elementa constitui, dicẽdum est res & intellectus, quoniam apud omnes ijdem sunt

esse

esse naturaliter constitutos, uoces uero neq; ad literas, quoniam diuersis hominũ positionibus permutantur, non esse naturaliter sed positione. Concludendum est igitur quoniam apud quos eadem sunt elementa, apud eos quoque eædem uoces sunt, & apud quos eædem uoces sunt, ijdem sunt intellectus, apud quos autem ijdem sunt intellectus, apud eos quoq; res eædem subiectæ sunt. Rursus apud quos eædem res sunt, ijdem quoque sunt intellectus, apud quos ijdem intellectus, non eædem uoces sunt, nec apud quos eædem uoces sunt, eisdem semper literis uerba ipsa uel nomina designantur. Sed nos in supradictis sententijs elemento atque litera promiscuè usi sumus, quæ autem sit horum distantia paucis absoluam. Litera est inscriptio atque figura partis minimæ uocis articulatæ. Elementum uero sonus ipsius inscriptionis, ut cum scribo literam quæ est, a, formula ipsa, quæ atramento uel graphio scribitur, littera nominatur. Ipse uero sonus, quo ipsam literã uoce proferimus, dicitur elementum, quocirca hoc cognito illud dicendum est, quod is qui docet, uel qui continua oratione loquitur, uel qui interrogat, contrariè se habet his qui uel discunt, uel audiunt, uel respondet in his tribus, uoce, scilicet, intellectu, & re, prætermittãtur enim literæ propter eos, qui earum sunt expertes. Nam qui docet, & qui dicit, & qui interrogat, à rebus ad intellectum profectus per nomina & uerba uim propriæ actionis exercet atque officium. Rebus enim subiectis ab his capiunt intellectus, & per nomina & uerba pronunciant. Qui uero discit, uel qui audit, uel etiam qui respondet, à nominibus ad intellectus progressus ad res usque peruenit. Accipiens enim is qui discit, uel qui audit, uel qui respondet, docentis, uel dicentis, uel interrogãtis sermonem quid unusquisque illorum dicat intelligit, & intelligens rerum quoque scientiã capit, & in ea consistit. Rectè igitur dictum est in uoce, intellectu, atque re contrariè sese habere eos qui docent, dicunt, & interrogant, atque eos qui discunt, audiunt, & respondent. Cum igitur hæc sint quatuor, literæ, uoces, intellectus, & res, proximè quidem & principaliter literæ uerba & nomina significant. Hæc uero principaliter quidem intellectus, secundo uero loco res quoque designãt. Intellectus uero ipsi nihil aliud nisi rerum significatiui sunt. Antiquiores uero quorum est Plato, Aristoteles, Speusippus, & Xenocrates, hi inter res & significationes intellectuum medios sensus ponunt, in sensibilibus rebus uel imaginationes quasdam, in quibus intellectus ipsius origo consistat. Et nunc quidem quid de hac re Stoici dicunt prætermittẽdum est. Hoc autem ex his omnibus solum cognosci oportet, quod ea quæ sunt in literis, eam significent orationem quæ in uoce consistit, & quod ea quę est uocis oratio, animi atque intellectus orationem designet, quę tacita cogitatione cõficitur, & quod hęc intellectus oratio subiectas principaliter sibi res concipiat ac designet. Ex quibus quatuor duas quidem Aristoteles esse naturaliter dicit, res & animi conceptiones, id est, eam quæ fit in intellectibus orationem, idcirco quod apud omnes eędem atque mutabiles sint, duas uero non naturaliter, sed positione cõstitui, quę sunt nomina & literæ, quas idcirco naturaliter fixas esse non dicit, quod (ut suprà demonstratum est) non eisdem uocibus omnes, aut eisdem utantur elementis, atque hoc est quod ait:

> Sunt ergo ea, quæ sunt in uoce, earũ quę sunt in anima, passionũ notę, & ea quę scribũtur, eorũ quę sunt in uoce. Ac quẽadmodũ nec literæ eędẽ omnibus, sic nec eædem uoces. Quorũ autẽ hę primo notæ sunt, eædẽ omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines sunt, res eædem. De his itaque dictum est in his, quæ dicta sunt de anima, alterius enim est negocij.

Cum igitur prius præposuisset nomẽ & uerbũ, & quæcũq; secutus est, postea se diffinire promisisset, hæc interim prętermittens, de passionibus animæ deq; earum notis, quæ sunt, scilicet, uoces pauca præmittit. Sed cur hoc ita interposuerit, plurimi com-

quocirca illud quoque dubitauit, utrum primi intellectus imaginationes quędam essent. Primos autem intellectus dicimus, qui simplicem rem cõcipiunt, ut si quis dicat Socrates solum, dubitatq; utrum huiusmodi intellectus, qui in se nihil neq; ueri continet neq; falsi, intellectus sit, an ipsius Socratis imaginatio. Sed de hoc quoq; aperte quidem uidetur ostẽdere, ait enim, an certè neq; hæc sunt imaginationes, sed non sine imaginationibus sunt. Id enim q̃ hic sermo significat, qui est Socrates, uel alius simplex non est quidem imaginatio sed intellectus, qui intellectus præter imaginationem fieri non potest. Sensus enim, atque imaginatio quædam primæ figuræ sunt, suprà quas uelut fundamento quodam superueniens intelligẽtia nititur. Nam sicut pictores solent designare lineatim corpus atque substernere in corpore ubi coloribus cuiuslibet exprimant uultum, sic sensus atque imaginatio naturaliter in animæ perceptione substernitur. Nam cum res aliquam sub sensum uel cogitationem cadit, prius eius necesse est, ut quædam imaginatio nascatur. Post uero plenior superueniat intellectus, cunctas eius explicans partes, quæ confuse fuerant imaginatione præsumptæ. Quocirca imperfectum quiddam est imaginatio. Nomina uero & uerba non curta quędam, sed perfecta significant, quare recta Aristotelis sententia est, quęcunque in uerbis nominibusq; uersantur, ea neque sensus, neque imaginationis, sed solam significare intellectuũ qualitatem. Vnde illud quoque ab Aristotele fluentes Peripatetici rectissimè posuere tres esse orationes, unã quæ scribi possit elementis, alteram quæ uoce proferri, tertiam quæ cogitatione connectitur, unamq; intellectibus, alteram uoce, tertiam literis contineri. Quocirca quoniam id quod significaretur à uocibus intellectus esse Aristoteles putabat, nomina uero & uerba significatiua esse in eorum erat diffinitionibus positurus, rectè quorum essent significatiua prædixit, erroremq́ue lectoris ex multiplici ueterum lite uenientem sententiæ suæ manifestatione compescuit, atque hoc modo nihil in eo deprehenditur esse superfluum, nihilq; ab ordinis continuatione seiunctum. Quærit uero Porphyrius, cur ita dixerit. Sunt ergo ea quæ sunt in uoce & non sic, sunt ergo uoces, & rursus cur ita, & ea quæ scribuntur, & non dixerit, & literæ, quod resoluit hoc modo. Dictum est tres esse apud Peripateticos orationes, unam quæ literis scribitur, aliam quæ profertur in uoce, tertiam quę coniungeretur in animo. Quod si tres orationes sunt, partes quoque orationis triplices esse nulla dubitatio est. Quare quoniã uerbum & nomen principaliter orationis partes sunt. Erũt alia uerba & nomina quæ scribantur, alia quæ dicantur, alia quæ tacita mente tractentur, ergo quoniam proposuit dicens: Primum oportet constituere quid sit nomẽ & quid sit uerbum. Triplex autem nominũ natura est atq; uerborum, de quibus potissimum proposuerit, & quæ diffinire uelit ostendit, & quoniam de his nominibus loquitur ac uerbis, quæ uoce proferuntur, idipsum planius explicans ait: Sunt ergo ea quę sunt in uoce earũ quæ sunt in anima passionum notæ, & ea quæ scribuntur eorum quę sunt in uoce, uelut si diceret: Ea uerba & ea nomina, quæ in uocali oratione proferuntur, animæ passiones denunciant. Illa autem rursus uerba & nomina quæ scribuntur, eorum uerborum nominumq́ue significationi præsunt quæ uoce proferuntur. Nam sicut uocalis orationis uerba & nomina, conceptiones animi intellectusq; significant, ita quoq; uerba & nomina illa quæ in solis literarum formulis iacent, illorum uerborum & nominum significatiua sunt quæ loquimur, id est, quę per uocem sonamus, nam quod ait. Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, subaudiendum est nomina & uerba. Et rursus cum dicit. Et ea quæ scribuntur, idem subnectendum rursus est, uerba scilicet, & nomina. Et quod rursus adiecit, eorum quæ sunt in uoce, addendum est, eorum nominum atq; uerborũ quæ profert atq; explicat uocalis oratio. Quod si nihil deesset omnino, ita foret totius plenitudo sententiæ. Sunt ergo ea nomina & uerba quæ in uoce sunt, earum quæ sunt in anima passionum notæ, & ea uerba & nomina quæ scribuntur eorum uerborum & nominum quæ sunt in uoce, quod communiter subintelligendum est, licet ea

quæ

quæ ſubiũximus deeſſe uideantur, quare non eſt diſiuncta ſententia, ſed primę propoſitioni cõtinua. Nam cum quid ſit uerbum, & quid nomen diffinire cõſtituit, cum nominis & uerbi natura ſit multiplex, de quo nomine & uerbo tractare uellet, clara ſignificatione diſtinxit. Incipiẽs igitur ab his nominibus & uerbis quæ in uoce ſunt, quorum eſſent ſignificatiua diſſeruit. Ait enim hęc, paſſiones animę deſignare. Illud quoque adiecit quibus ipſa nomina & uerba, quæ in uoce ſunt, deſignentur his, ſcilicet, quæ literarum formulis exprimuntur. Sed quoniã non omnis uox ſignificatiua eſt. Verba autẽ & nomina nunq; ſignificationibus carent, quoniãq; nõ omnis uox quę ſignificat quadã poſitione deſignat, ſed quædam naturaliter, ut lachrymæ, gemitus, atq; mœror, animaliũ quoq; cęterorum quędam uoces naturaliter aliquid oſtendunt, ut ex canũ latrãtibus iracundia, eorumq; alia quadã uoce blandimẽta mõſtrantur. Verba autem & nomina poſitione ſignificant, nec ſolũm ſunt uerba & nomina uoces, ſed uoces ſignificatiuę, nec ſolũ uoces ſignificatiuę, ſed etiã quæ poſitione deſignent aliquid, non natura, non dixit. Sũt igitur uoces earũ quæ ſunt in anima paſſionum notę. Namque neque omnis uox ſignificatiua eſt, & ſunt quædam ſignificatiuę, quæ naturaliter non poſitione ſignificent, quod ſi ita dixiſſet, nihil ad proprietatem uerborum & nominum pertineret. Quocirca non uoluit communiter dicere uoces, ſed dixit tãtum ea quæ ſunt in uoce. Vox enim uniuerſale quiddam eſt, nomina uero & uerba partes, pars autẽ omnis in toto eſt, uerba ergo & nomina quoniam ſunt intra uocem, rectè dictum eſt, ea quę ſunt in uoce, uelut ſi diceret, quoniam intra uocem continentur, intellectuum deſignatiua ſunt, ſed hoc ſimile eſt ac ſi ita dixiſſet, uox certo modo ſe habens ſignificat intellectus. Non enim (ut dictum eſt) nomen & uerbum uoces tantum ſunt. Sicut nummus quoq; non ſolum æs impreſſum quadã figura eſt, ut nummus uocetur, ſed etiam ut alterius ſit rei pręciũ, eodem quoque modo uerba & nomina non ſolum uoces ſunt, ſed poſitę ad quandam intellectuũ ſignificationem. Vox enim quę nihil deſignat, ut eſt gargulus, licet eam Grammatici figuram uocis intuentes, nomen eſſe contendant, tamen eam nomen Philoſophia non putauit, niſi ſit poſita ut deſignaret aliquam animi cõceptionem, eoq; modo ſignificare aliquid rerum poſſit, etenim nomen alicuius nomen eſſe neceſſe erit, ſed ſi uox aliqua nihil deſignat, nullius nomen eſt, quare ſi nullius nomẽ eſt, nec nomen quidem eſſe dicetur. Atque ideo huiuſmodi uox, id eſt, ſignificatiua, non uox tantum, ſed uerbum uocatur aut nomen, quemadmodum nummus non æs, ſed proprio nomine nummus, quo ab alio ære diſcrepet, nuncupatur. Ergo Ariſtotelis hęc ſententia qua ait, ea quæ ſunt in uoce nihil aliud deſignant niſi eam uocem, quę non ſolum uox ſit, ſed quę cum uox ſit, habeat tamen aliquam proprietatem, & aliquam quodammodo figuram poſitę ſignificationis impreſſam, horum uero, id eſt, uerborum & nominum quę ſunt in uoce, aliquo modo ſeſe habente, ea ſunt, ſcilicet, ſignificatiua quę ſcribuntur, ut hoc quod dictum eſt. Quę ſcribuntur, de uerbis ac nominibus dictum, quę ſunt in literis, intelligatur. Poteſt uero hęc quoque eſſe ratio cur dixerit, & ea quæ ſcribuntur, quoniã literas & ſcriptas figuras & uoces, quæ eiſdem ſignificantur formulis nuncupamus; ut a, & ipſe ſonus literæ nomen capit, & illa quę in ſubiecto cęræ uocem ſignificans forma deſcribitur. Deſignare ergo uolens quibus uerbis arq; nominibus ea quę in uoce ſunt, apparent, non dixit literas, quod ad ſonos etiam referri poterat literarum, ſed ait quę ſcribuntur, ut oſtenderet de his literis dicere, quę in ſcriptione conſtiterunt, id eſt, quarum figura & in cęra, ſtylo, & in membrana, calamo poſſet effingi. Alioqui illa etiam quę in ſonis ſunt, ad ea nomina referuntur, quę in uoce ſunt, quoniam ſonis illis nomina & uerba iunguntur. Sed Porphyrius de utraque expoſitione iudicauit dicens: Id quod ait, & quę ſcribuntur, non potius ad literas, ſed ad uerba & nomina quæ poſita ſunt in literarum inſcriptione, referendum. Reſtat igitur ut illud quoque addamus cur non ita dixerit. Sunt ergo ea quæ ſunt in uoce intellectuum notę. Sed ita, earum quę ſunt in anima paſſionum

num notæ. Nam cũ ea quę sunt in uoce res intellectusq; significent principaliter quidem intellectus, res uero quas, ipsa intelligentia cõprehendit, secũdaria significatione per intellectuũ medietatẽ, intellectus ipsi nõ sine quibusdã passionibus sunt, quæ in animã ex subiectis ueniunt rebus. Passus enim quilibet eius rei proprietatem, quã intellectu cõplectitur, ad eius enunciationem designationemq; cõtendit, cum enim quis aliquam rem intelligit, prius imaginatione formã necesse est intellectę rei proprietatemq; suscipiat, & fiat uel passio, uel cũ passione quædã intellectus perceptio, hac uero posita ac in mentis sedibus collocata, fit indicandæ ad alterũ passionis uoluntas, cui actus quidem continuandæ intelligentiæ protinus ex intimæ rationis potestate superuenit, quem explicat, scilicet, & effudit oratio, nitens ea quæ primitus in mẽte fundata est passione, siue quod est uerius progressa oratio, progredięte simul, & significatione et significãtis se orationis motibus adęquãte, fit uero hęc passio uelut figuræ alicuius impressio, sed ita ut in animo fieri consueuit. Aliter namque naturaliter est in re qualibet propria figura, aliter uero eius ad animum forma transfertur, uelut non eodem modo cæræ, uel marmori, uel chartis, literæ, id est uocum signa mandantur, & imaginationem Stoici à rebus in animam translatam loquuntur, sed cum adiectione semper, dicentes, ut in anima fieri consueuit. Quocirca cum omnis animæ passio rei quædam uideatur esse proprietas. Porrò autem cum designatiuæ uoces intellectuum principaliter, rerum dehinc à quibus intellectus profecti sunt significatione nitantur, quicquid est in uocibus significatiuũ, id animæ passiones designat, sed hæ passiones animorum ex rerum similitudine procreantur, uidens namq; aliquis sphęram, uel quadratũ, uel quamlibet rerum aliam figuram, eam in animi intelligentia quadam ui ac similitudine capit. Nam qui sphæram uiderit, eius similitudinem in animo perpendit & cogitat, atque eius in animo quandam passus imaginẽ, id cuius imaginem patitur agnoscit. Omnis uero imago rei, cuius imago est, similitudinem tenet, mens igitur cum intelligit, rerum similitudinem cõprehendit. Vnde fit, ut cum duorum corporum maius unum, minus alterum contuemur, à sensu posthea remotis corporibus illa ipsa corpora cogitantes, illud quoque memoria seruante, nouerimus, sciemusque quod minus, quod uero maius corpus fuisse conspeximus, quod nullatenus eueniret, nisi quas mens semel passa est, rerum similitudines obtineret. Quare quoniam passiones animæ quas intellectus uocant, rerum quædam similitudines sunt, idcirco Aristoteles cum paulò post de passionibus animæ loqueretur cõtinenti ordine ad similitudines transitum fecit, quoniam nihil differt, utrum passiones diceret an similitudines. Eadem namque res animæ quidem passio est, rei uero similitudo. Et Alexander hunc locum. Sunt ergo ea quæ sunt in uoce earum quæ sunt in anima passionum notę, & ea quæ scribuntur, eorũ quę sunt in uoce, & quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces. Hoc modo conatur exponere, proposuit, inquit, ea quæ sunt in uoce intellectus animi designare, & hoc probat exemplo. Eodem enim modo ea quæ sunt in uoce passiones animæ significant, quemadmodum ea quæ scribuntur uoces designant, ut id quod ait, & ea quæ scribuntur ita intelligamus, tanquàm si diceret, quemadmodum etiam ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in uoce, ea uero quæ scribuntur, inquit Alexander, notas esse uocum, id est, nominum ac uerborum, ex hoc monstrauit quod dixit, & quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces. Signum namque est uocum ipsarum significationem literis contineri, quod ubi uarię sunt literę & non eædem quę scribuntur, uarias quoque uoces esse necesse est, hæc Alexander. Porphyrius uero quoniã tres proposuit orationes, unam quæ literis contineretur, secũdam quę uerbis ac nominibus personaret, tertiam quam mentis euolueret intellectus, id Aristotelem significare pronunciat, cum dicit: Sunt ergo ea quæ sunt in uoce earum quæ sunt in anima passionum notæ, quod ostenderet, ac si ita dixisset, sunt ergo ea quæ sunt in uoce, & uerba, & nomina animæ passionum

notæ

notæ, & quoniam monstrauit quorũ uoces essent significatiuę, illud quoq; docuisse pronunciat, quibus signis uerba & nomina panderent, ideo addidisse, & ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in uoce tanquã si diceret ea quæ scribũtur nomina & uerba, eorum quæ sunt in uoce, nominum & uerborum notæ sunt, nec disiunctam esse sententiam, nec (ut Alexander putat) id quod ait. Et ea quæ scribuntur, ita intelligendũ, tanquã si diceret, sicut ea quę scribuntur, id est, literæ, illa quę sunt in uoce significãt, ita ea quæ sunt in uoce notas esse animæ passionũ. Primo quidẽ q̃ ad simplicem sensum nihil addi oportet, deinde q̃ tam breuis ordo, tanquã necessaria orationis nõ est intercidẽda partitio, tertio quoniã si similis est significatio literarũ uocumq;, quæ est uocũ & animæ passionũ, oporteret sicut uoces diuersis literis permutãtur, ita quoq; passiones animæ diuersis uocibus permutari, quod non fit, idem namq; intellectus uariatis potest uocibus significari. Sed Alexander id quod eum sensisse superius memoraui, hoc probare nititur argumẽto. Ait enim, etiam in hoc quoq; similem esse significationem literarum ac uocum, quoniã sicut literæ non naturaliter uoces, sed positione significant, ita quoq; uoces non naturaliter animi intellectus, sed aliqua positione designant. Sed qui prius recepit, ut id quod Aristoteles ait: Et ea quæ scribuntur, ita dictum esse tanquã si diceret, sicut ea quæ scribuntur, quicquid ad hãc sententiam uidetur adiungere, æqualiter non dubitatur errare. Quocirca nostro iudicio qui rectius tenere uolent, Porphyrij sententijs applicabunt. Aspasius quoq; secũdę sententię Alexandri, quam suprà posuimus, ualde consentit, qui à nobis in eodem quo Alexander errore culpabitur. Aristoteles uero duobus modis has notas esse putat, literarũ, uocum, passionumq; animę constitutas, uno quidem positione, alio uero naturaliter. Atq; hoc est, quod ait, & quemadmodũ nec literę omnibus eædem, sic nec eædem uoces. Nam si literę uoces, ipsæ uero uoces intellectus animi naturaliter designarent, omnes homines eisdem literis, eisdem etiam uocibus uterentur. Quod quoniam apud omnes nec eædem literæ, neq; eędem uoces sunt, constat eas non esse naturales. Sed hic duplex lectio est. Alexander enim hoc modo legi putat oportere. Quorũ autem hę primo notæ, eędem omnibus passiones animæ sunt, & quorũ eædẽ similitudines, res etiã eædẽ. Volens enim Aristoteles ea quæ positione significãt ab ijs quæ aliquid designant naturaliter segregare, hoc interposuit, ea quę aliquid designant naturaliter segregare, hoc interposuit, ea quę positione significant uaria esse. Ea uero quę naturaliter apud omnes eadẽ, & inchoans quidẽ à uocibus ad literas uenit, easq; primo nõ esse naturaliter significatiuas demõstrat dicẽs. Et quemadmodũ nec literę omnibus eædem, sic nec eædem uoces, nam si idcirco probantur literę non esse naturaliter significantes, quod apud alios alię sint ac diuersæ. Eodem quoq; modo probabile erit uoces quoq; non naturaliter significare, quoniam singulæ hominum gentes non eisdem inter se uocibus colloquuntur, uolens uero similitudinẽ intellectuum rerumq; subiectarum docere naturaliter cõstitutam, ait. Quorum autem hæ primo notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt, quorum, inquit uoces, quæ apud diuersas gentes ipsæ quoque diuersæ sunt, significationem retinent, quæ scilicet, sunt animæ passiones, illæ apud omnes eędem sunt. Neque enim fieri potest, ut quod apud Romanos homo intelligitur, lapis apud Barbaros intelligatur. Eodem quoque modo de cęteris rebus. Ergo huiusmodi sententia est quę dicit, ea quæ uoces significent apud omnes hominum gentes non mutari, ut ipsę quidem uoces, sicut suprà monstrauit cum dixit quemadmodũ nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces, cum apud plures diuersę sint. Illud uero quod uoces ipsæ significãt apud omnes homines idem sit, nec ulla ratione ualeat permutari, qui sunt, scilicet, intellectus rerum, qui quoniam naturaliter sunt permutari nõ possunt, atque hoc est quod ait. Quorum autem hæ primo notæ, id est, uoces eædem omnibus passiones animæ sunt, ut demonstraret uoces quidem esse diuersas, quorum autem ipsę uoces significatiuæ essent, quæ sunt, scilicet, animę passiones, easdem apud omnes esse, nec

ulla

ulla ratione, quoniam sunt constitutæ naturaliter, permutari. Nec uero in hoc cõstituit, ut de solis uocibus atque intellectibus loqueretur. Sed quoniam uoces atq; literas non esse naturaliter cõstitutas per id significauit, quod eas non apud omnes easdem esse proposuit. Rursus intellectus quos animæ passiones uocat, per hoc esse naturales ostẽdit, quod apud omnes idem sint, à quibus, id est, intellectibus ad res transitum fecit. Ait enim quorũ hæ similitudines, res etiam eædem. Hoc, scilicet, sentiens q; res quoq; naturaliter apud omnes essent eædem, sicut enim ipsę animæ passiones, quæ ex rebus sumũtur apud omnes homines eædem sunt, ita quoque etiam ipsę res, quarum similitudines sunt animæ passiones, eædem apud omnes sunt. Quocirca res quoque naturales sunt, sicut sunt etiam similitudines rerum, quæ sunt passiones animæ. Herminus uero huic est expositioni contrarius. Dicit enim non esse uerum eosdem apud omnes homines esse intellectus, quorum uoces significatiuæ sunt. Quid enim, inquit, in æquiuocatione dicetur? ubi unus idẽq; uocis modus plura significat, sed magis hanc lectionem ueram putat, ut ita sit. Quorum autem hæ primo notæ, hæ omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res etiam eædem ut demonstrasse uideatur, quorum uoces significatiuę sint, uel quorum passiones animæ similitudines. Et hoc simpliciter accipiendum est secundum Herminum, ut ita dicamus, quorum uoces significatiuę sunt, illæ sunt animæ passiones, tãquam diceret animæ passiones sunt, quas significãt uoces, & rursus quorũ similitudines sunt, ea quæ intellectibus continentur, illæ sunt res. Tanquã si dixisset, res sunt, quas intellectus significant. Sed Porphirius de utriq; acutè subtiliterq; iudicat, & Alexandri sententiã magis probat, quod dicat nõ debere dissimulari de multiplici æquiuocationis significatione. Nam & qui dicit ad unam quamlibet rem accommodat animũ, scilicet, quam intelligens uoce declarat, & unũ rursus intellectum quemlibet is qui audit expectat. Quod si cum uterq; ex uno nomine res diuersas intelligit, ille qui nomẽ ęqui uocum dixit, designet clarius, quid illo nomine significare uoluerit, accipit mox qui audit, & ad unum intellectum utrique conueniunt, qui rursus fit unus apud eosdẽ illos, apud quos primo diuersę fuerant animę passiones propter ęquiuocationem nominis. Neq; enim fieri potest, ut qui uoces positione significantes à natura eo distinxit, quod easdem omnes esse non diceret, eas res quas naturaliter esse proponebat, nõ eo tales esse mõstraret, q; apud omnes easdẽ esse cõtenderet. Quocirca Alexander, uel propria sentẽtia, uel Porphyrij autoritate probandus est. Sed quoniã ita dixit Aristoteles. Quorũ autẽ hæ primo notæ, eędem omnibus passiones animę sunt, quærit Alexander si rerum nomina sunt, quid causæ est, ut primo intellectuum notas, esse uoces dixerit Aristoteles. Rei enim ponitur nomen, ut cum dicimus homo, significamus quidem intellectum, rei tamen nomen est, id est, animalis, rationalis, mortalis. Cur ergo non primarum rerum magis notæ sunt uoces quibus ponuntur, potius quàm intellectuum? Sed fortasse quidem ob hoc dictum est, inquit, quod licet uoces rerum nomina sint, tamen non idcirco utimur uocibus, ut res significemus, sed ut eas quæ nobis ex rebus innatę sunt animæ passiones. Quocirca propter quorum significantiam, uoces ipsæ proferuntur, rectè eorum primo esse dixit notas. In hoc uero Aspasius permolestus est. At enim qui fieri potest, ut eędẽ apud omnes animę passiones sint, cum tam diuersa sentẽtia de iusto ac bono sit? Arbitratur enim Aspasius passiones animę nõ de rebus incorporalibus, sed de his tantũ quę sensibus capi possunt, Aristotelẽ passiones animę dixisse, q; perfalsum est. Neq; enim unquã intellexisse dicetur, qui fallitur, & fortasse quidẽ passionẽ animi habuisse dicet, qui cunq; id quod bonum est, non eodẽ modo quo est, sed aliter arbitratur, intellexisse uero nõ dicitur. Aristoteles autem cum de similitudine loquitur, de intellectu pronunciat. Neq; enim fieri potest, ut qui quod bonum est, malum esse arbitretur, similitudinem boni mente conceperit. Neque enim intellexit rem subiectã, sed quoniam quæ sunt iusta ac bona ad positionem omnia naturamue referuntur, & si de iusto ac

bono

bono ita loquitur, ut de eo quod ciuile ius, aut ciuilis iniuria dicitur, rectè non eędem sunt passiones animę, quoniã ciuile ius, ciuile bonũ positione est, non natura. Naturale uero bonũ atq; iustũ apud omnes gentes idem est. Et de Deo quoq; idem est, cuius quamuis cultura diuersa sit, idem tamen cuiusdam eminentissimę naturæ est intellectus. Quare repetendum breuiter à principio est, partibus enim ad orationem usq; peruenit, nam quod se prius quid esset nomen, quid uerbum constituere dixit, hæ minimè partes orationis sunt. Quod uero affirmationem & negationem, iam de cõposita ex uerbis & nominibus oratione loquitur, quæ eędem rursus partes sunt enunciationis. Et post enunciationis propositionem, de oratione loqui proposuit, cuius ipsa quoque enunciatio pars est. Et quoniam (ut dictum est) triplex est oratio, quę in literis, quæ in uoce, quæ in intellectibus est, qui uerbũ & nomẽ diffinitурus esset, eaq; significatiua positurus, dicit prius quorũ significatiua sint ipsa uerba & nomina, & inchoat quidem ab his nominibus & uerbis quæ sunt in uoce dicens: Sunt ergo ea, quæ sunt in uoce, & demonstrat quorum sint significatiua, adiiciens eorum quæ sunt in anima passionum notæ. Rursus nominum ipsorum uerborumq; quæ in uoce sunt, ea uerba & nomina quæ essent in literis cõstituta, significatiua esse declarat dicens, & ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in uoce, & quoniam quatuor ista quędam sunt literæ, uoces, intellectus, res, quorum literę et uoces positione sunt, natura uero res atq; intellectus, demonstrauit uoces non esse naturaliter, sed positione, per hoc quod ait, non easdem esse apud omnes, sed uarias, ut est, & quemadmodum nec literæ omnibus eædẽ, sic nec eædem uoces. Vt uero demonstraret intellectus, & res esse naturaliter, ait apud omnes eosdem esse intellectus, quorum essent uoces significatiuę, & rursus apud omnes easdem res, quarũ similitudines essent animæ passiones, ut est quorum autem hæ primo notæ, scilicet quæ sunt in uoce, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorũ hæ similitudines, res etiam eædem. Passiones autem animæ dixit, quoniam aliàs diligẽter ostensum est omnem uocem animalis aut ex passione animæ, aut propter passionem proferri. Similitudinem uero passionem animæ uocauit, quod secũdum Aristotelem nihil est aliud intelligere, nisi cuiuslibet subiectæ rei proprietatem atq; imaginationem in animæ ipsius reputatione suscipere, de quibus animę passionibus in libris se de anima cõmemorat diligentius disputasse. Sed quoniã demõstratum est quomodo uerba & nomina & oratio intellectuũ principaliter significatiua sunt, quicquid est in uoce significationis, ab intellectibus uenit. Quare prius paululum de intellectibus perspiciẽdum erat ei, qui aliquid rectè de uocibus disputaret. Ergo quod supra passiones animæ & similitudines uocauit, idem nunc apertius intellectum uocat dicens:

> Est autem quemadmodũ in anima aliquoties quidẽ intellectus sine uero uel falso. Aliquoties aũt cui iam necesse est horum alterum inesse, sic etiam in uoce. Circa cõpositionem enim & diuisionẽ est ueritas & falsitas. Nomina igitur ipsa & uerba consimilia sunt sine compositione & diuisione intellectui, ut homo uel album, quando non additur aliquid. Neq; enim adhuc uerũ uel falsum est, signum aũt huius est. Hircoceruus enim significat aliquid, sed nondum uerum uel falsum, si nõ, esse, uel non esse, addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus.

Quoniam nomẽ & uerbum atq; omnis oratio significatiua sunt animæ passionum, ex ipsis sine dubio quæ designant in eisdem uocibus proprietas significationis innascitur. Hic uero est totus atq; continuus Aristotelicæ ordo sententiæ. Quoniam, inquit, ea primum uocibus significantur, quę in animo & cogitatione uersantur, intellectuum uero alios quidem simplices & sine ueri uel falsi enunciatione perpẽdimus,

ut cum

ut cum nobis hominis proprietas tacita imaginatione ſuggeriť. Nulla namq; ex hac intelligentiæ ſimplicitate, uel ueritatis naſcitur uel falſitatis agnitio. Sunt uero intellectus quidam compoſiti atq; cõiuncti, in quibus ineſt iam quædam uel ueritatis uel falſitatis inſpectio, ut cum ad quamlibet ſimplicem perceptionem mentis ádiungiť aliud, quod uel eſſe aliquid, uel non eſſe conſtituat, ut ſi ad hominis intellectum eſſe uel nõ eſſe, uel album eſſe, uel album non eſſe copuletur. Fient enim cogitabiles orationes ueritatis uel falſitatis participes, hoc modo: Homo eſt, homo non eſt, homo albus eſt, homo albus non eſt. Quarum quidem homo eſt, uel homo albus eſt, cõpoſitio dicitur. Nam prior eſſe atq; hominem, poſterior hominem albo compoſita intellectus prædicatione connectit. Sin uero ad hominis intellectum adiiciam quiddam, ut ita ſit, homo eſt uel non eſt, uel albus eſt, aut aliquid tale, tunc in ipſa cogitatione ueritas aut falſitas innaſcitur. Ergo, inquit, quemadmodũ aliquoties quidam ſimplices intellectus ſunt, qui uero falſo q; careant, quidam uero in quibus alterum horum reperiatur, ſic etiam in uoce. Nam quæ uoces denunciant ſimplices intellectus, ipſæ quoq; à falſitate & ueritate ſeiunctæ ſunt. Quæ uero huiuſmodi ſignificãt intellectus, in quibus iam uel ueritas uel falſitas conſtituta eſt, in ipſis quoq; horum alterum inueniri neceſſe eſt. Nã ſi quis hoc ſolũ dicit homo uel album, uel etiã hircoceruus quanq; iſta quidam ſignificent, quoniam tamen ſignificant ſimplices intellectus, manifeſtum eſt omni ueritatis uel falſitatis proprietate carere. Et tota quidem ſententia hoc modo ſe habet. Diligentius tamen eſt attendendũ quid eſt q̃d ait. Circa compoſitionem enim et diuiſionem eſt ueritas falſitas q;, quid etiam quod dictum eſt, nomina igitur ipſa & uerba conſimilia ſunt ſine cõpoſitione uel diuiſione intellectui. Illud quoq; cur compoſito nomine, uel cur etiam uſus eſt rei non ſubſiſtentis exemplo, ut diceret, Hircoceruus enim ſignificat aliquid. Nec illud prætereundũ eſt, quid ſit quod dictum eſt, uel ſimpliciter uel ſecundum tempus, & primũ qdem de eo dicendum eſt quod ait. Circa compoſitionem enim et diuiſionẽ eſt ueritas falſitas q;. Quæritur namq; utrum ne omnis ueritas circa compoſitionem & diuiſionem ſit, an quædam eſt, quædam uero minimè. Illud quoq; an in omni compoſitione uel diuiſione ueritas falſitas q; conſtituta ſit, an hoc non generaliter, ſed in quadam compoſitionis uel diuiſionis parte ueritas falſitas q; uerſetur, in opinionibus namq; ueritas eſt, quoties ex ſubiecta re capiť imaginatio uel etiam quoties, ita ut ſeſe res habet, imaginationem accipit intellectus. Falſitas uero eſt quoties aut non ex ſubiecto, aut ita ut ſeſe res non habet imaginatio ſubiicitur intellectui, ſed adhuc in ueritate atq; falſitate nihil equidem aliud reperitur, niſi quędam opinionis habitudo ad ſubiectam rem. Qua enim habitudine & quomodo ſeſe habet imaginatio ad rem ſubiectam, hoc ſolum in hac ueritate uel falſitate perſpicitur, quam quidem habitudinem nullus dixerit compoſitionem. In hoc uero diuiſionis nullus ne fictus quidem modus intelligi poteſt. Illud quoq; conſiderandum eſt, num ne aliqua ſit in his cõpoſitio uel diuiſio, quæ ſecundum ſubſtantiam ſuam uera dicũtur aut falſa, ut eſt uera uoluptas bene uiuendi, ut eſt falſa uoluptas bellandi. Etiam illud quoq; reſpiciendũ eſt, q; in omnium maximo deo quicquid intelligiť, non in eo accidentaliter, ſed ſubſtãtialiter intelligiť, etenim quæ bona ſunt ſubſtãtialiter de eo non accidentaliter credimus. Quod ſi ſubſtãtialiter credimus Deum, Deũ uero nullus dixerit falſum, nihilq; in eo accidentaliter poterit cuenire, ipſa ueritas Deus dicendus eſt, ubi eſt igitur compoſitio uel diuiſio in iis quæ ſimplicia naturaliter ſunt, nec ulla cuiuslibet rei collatione iunguntur. Quare non omnis ueritas neq; falſitas circa compoſitionem diuiſionem q; conſtat, ſed ſola tantum quæ in intellectuum multitudine fit, & in prolatione dicendi. Nam in ipſa quidem habitudine imaginationis & rei nulla compoſitio eſt, in coniunctione uero intellectuum compoſitio fit. Nam cũ dico Socrates ambulat hoc ipſum quidem, quod cum ambulare concepi, nulla compoſitio eſt, quod uero intellectus progreſſione, ambulationem cum Socrate coniungo, quædam iam facta eſt cõpoſitio.

Quod si hoc oratione,protulero,rursus eadē cōpositio est, & circa eā uis ueritatis & falsitatis apparet.Quocirca in his solis compositionibus inuenitur ueritas atq; mēdaciū,de quibus tota nunc quęstio est,in nomine,scilicet,et in uerbo,in negatione et affirmatione,in enunciatione,& oratione. Quam, scilicet, compositione ueritatis & falsitatis naturā ab intellectibus accipiētes in uocis prolatione conseruāt. De diuisione aūt quæ ad negationē pertinet,deq; cōpositione,quę ad affirmationē,paulopost enucleatius dicam.Nūc illud uidendū est,utrū uerū sit circa omnē compositionē, circaq; omnē diuisionē, ueritatē uel mēdaciū prouenire,q̄d omnino falsum est. Quis enim dixerit huiusmodi nominū coniunctionē,& Socrates & Plato, uel si à se hæc nomina diuidant,nec Socrates nec Plato,ueri aliquā falsiue tenere significanti amę? Quare confitendū est, neq; circa omnē diuisionē,neq; circa omnem compositionem,eam,scilicet,quæ in oratione uersat,mendaciū ueritatemq; subsistere.Sed illud uerissimū est,q; omnis quæ est in oratione ueritas falsitasq;, in compositione & diuisione nascitur, nō tamē omnis orationis compositio uel diuisio uerū retinet aut falsum.Ergo si sic dixisset,circa omnē cōpositionē uel diuisionem ueritas falsitasq; est,mentiretur.Sed quoniam dixit simpliciter,ueritas falsitasq; circa compositionē diuisionemq; est,uerissimè subtilissimeq; dixisse putandū est,illa enim nomina quæ ita dicunt simplicia,ut ueritatem aut falsitatem quodammodo ualeant designare,huiusmodi sunt ut intra se,atq; intra significationem suam,quadam retineant compositionem,ut si quis dicat lego.Hoc est enim dicere lego,tanquam si dicat,ego lego.Hoc autem compositio est,uel quoties interrogante alio,respondet alius,uno tātum sermone,uidetur quoq; tunc simplex sermo ueritatem mendaciumq; perficere, quod per falsum est. Audientis namq; responsio ad totum ordinem superioris enunciationis adiungitur,ut si quis interrogāti mundus ne animal sit,est, respondeat,uidetur hæc una particula ueritatem uel mendacium continere,sed falso.Non enim una est, sed ad uim ipsius responsionis intuenti,tale est ac si diceret mūdus animal est.Quod uero ait nomina ipsa & uerba consimilia esse,sine compositione uel diuisione intellectui,illud designat,quod suprà iam dixit,ea quæ sunt in uoce,notas esse animæ passionum. Quod si notæ sunt,sicut literæ uocum in se similitudinem gerunt, ita uoces intellectuum.Et quoniam dictum est cur de similitudine uerborum & nominum atque animæ passionum dixerit,cur etiam circa compositionem et diuisionem falsum uerumq; esse proposuerit,dicendum est quid sit ipsa compositio uel diuisio, in qua aut ueritas,aut falsitas inuenitur. Nam quoniam de simplici enunciatiua oratione perpendit,ut posterius ipse in diuisione declarat,dicens.Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio,deinde negatio,illam nunc compositionem designare uult, quæ alicuius uel substantiam constituit,uel aliquid secundum esse coniungit. Nam cum dico Socrates est,hoc ipsum esse Socrati applico, & substantiam eius esse constituo.Sin uero dixero,Socrates Philosophus est,Philosophiam & Socratem secundum esse composui,uel si dicam,Socrates ambulat,huiusmodi est,tanquam si dicam Socrates ambulans est.Igitur quoties huiusmodi fuerit compositio, quæ secundum esse uerbum uel substantiam cōstituat,uel res coniungat,affirmatio dicitur, & in ea ueri falsiq; natura perspicitur,& quoniam omnis negatio ad prædicationem constituitur,huius enim affirmationis quæ est,Socrates est,negatio non ea quæ dicit, non Socrates est,sed ea quæ pronunciat,Socrates non est,& ad id quod esse Socrates dictus est,non,negatio apponitur,ut cum id dicamus non esse, quod ante dictum est esse.Ergo quoniam id quod in affirmatione secundum esse uel constitutum, uel coniunctū fuerit,ad id addita negatio separat uel ipsam substantiæ constitutionē,uel etiam factā per id q̄d dictum est,esse aliquid,coniunctionem,diuisio uocatur. Quando enim dico Socrates non est,esse à Socrate seiunxi,& cū dico Socrates Philosophus non est,Socratem ab eo quod est Philosophū esse, separaui,quam separationē, quæ ad negationē pertinet,diuisionē uocauit.Ergo manifestū est quod si simplex ín animæ

mæ passionibus, intellectus fuerit, cum ipse intellectus nullam adhuc ueri falsiq; retineat naturam, eorum quoq; prolationem ab utrisq; esse separatam. Sed cum compositio secundum esse facta uel etiam diuisio intellectibus, in quibus principaliter ueritas & falsitas procreatur, euenerit, quoniam ex intellectibus uoces capiunt significationem, eas quoq; secundum intellectuum qualitatem ueras & falsas esse necesse est. Maximam uero uim habet exempli nouitas & exquisita subtilitas. Ad demonstrandum enim quod unum solum nomen neq; uerum sit, neq; falsum, posuit huiusmodi nomen, quod compositum quidem esset, nulla tamen eius substantia reperietur. Si quod ergo unum nomen ueritatem posset falsitatemúe retinere, posuit huiusmodi nomen, quod est hircoceruus, quod quoniam omnino in rebus nulla illi substãtia est, falsum aliquid designare uidetur, sed non designat aliquam falsitatem. Nisi enim dicatur hircoceruus uel esse uel non esse, quanquam ipsum per se nón sit, solum tamen dictum nihil falsi in eo sermone ueriúe perpenditur. Ergo ad demonstrandã uim simplicis nominis, quod omni ueritate atq; mẽdacio careat, tale in exemplo posuit nomen, cui res nulla subiecta sit. Quod si quid uerum uel falsum unum nomen significare posset, nomen quod eam rem esse designat, quæ in rebus non sit, omnino falsum esset, sed non est, non igitur ulla ueritas falsitasq; in simplici unquam nomine reperietur. Nec illud paruæ curæ fuit, nomen non ponere, quod omnino nihil significaret, sed quod cum significaret quiddam, tamen uerum aut falsum esse nõ posset, ut nõ uideretur ueritatis falsitatisq; causa esse, eò quoniam nihil significaret. Sed quoniam esset simpliciter dictum, quanquam in eodem illud quoq; conficit, ut ostenderet non solum simplex nomen ueritate atq; mendacio esse alienissimum, sed etiam composita quoq; nomina, si non habeant aliquam secundum esse uel non esse (sicut superius dictum est) compositionem, uerum uel falsum significare non posse, tanquã si diceret, non solum simplex nomen præter aliquam compositionem, nihil uerũ falsumúe significat, sed etiam composita utroq; carent (sicut iam ipse dixit) nisi illi aut esse aut non esse addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus. Hoc uero idcirco addidit quod in quibusdam ita enunciationes fiunt, ut quod de ipsis dicitur, secundum substantiam proponatur, in quibusdam uero hoc ipsum esse, quod additur non substantiam, sed præsentiam quandam significet. Cum enim dicimus Deus est, nõ eũ dicimus nunc esse, sed tantum in substãtia esse, ut hoc ad immutabilitatem potius substantiæ, quàm ad tempus aliquod referatur. Si autem dicimus dies est, ad nullam diei substantiam pertinet, nisi tantum ad temporis constitutionem, hoc enim quod significat tale est, tanquam si dicamus nunc est, quare cum dicimus esse ut substantiam designemus, simpliciter est addimus. Cum uero ita ut aliquid præsens significetur, secũdum tempus. Hæc est una quam diximus expositio. Alia uero huiusmodi est, esse aliquid duobus modis dicitur, aut simpliciter, aut secundum tempus, simpliciter quidẽ secundum præsens tempus, ut si quis dicat hircoceruus est, præsens autẽ quod dicit, tempus non est, sed confinium tempus, temporum, finis namq; præteriti est futuriq; principium. Quocirca quisquis secundum præsens hoc sermone quod est esse utitur, simpliciter utitur, qui uero aut præteritum, iungit aut futurum, ille nõ simpliciter, sed iam in ipsum tempus incurrit. Tempora namq; (ut dictum est) duo ponuntur, præteritum atq; futurum. Quod si quis cum præsens nominat, simpliciter dicit, cum utrũlibet præteritum uel futurum dixerit, secundum tempus utitur enunciatione. Est quoque tertia huiusmodi expositio, quod aliquoties ita tempore utimur, ut indefinite dicamus, ut si quis dicat, est hircoceruus, fuit hircoceruus, erit hircoceruus, hoc indefinite & simpliciter dictum est. Sin uero aliquis addat, nunc est, uel heri fuit, uel cras erit, ad hoc ipsum esse quod simpliciter dicitur, addit tempus. Quare secundum unã trium harum expositionum intelligendum est, quod ait, si non esse uel non esse, addatur, uel simpliciter uel secũdum tempus. Sed ei ðd ante proposuit, quemadmodũ esset aliquoties quidem in anima intellectus sine uero uel falso, post quasi cõsequẽs

reddidit nomina ipsa per se uerbaq; esse simplicibus intellectibus consimilia, ut homo uel albū, ei uero q̄d ait, cui iam necesse sit alterū horū inesse, nihil interim reddidit, sed hoc eo suppleuisse putabit, quod ait, sed nondum uerū uel falsum est, si non esse uel non esse addatur, hæc est enim intellectuum quædā compositio, cui iam necesse est alterum horum inesse, qua in oratione uel esse uel non esse additur. Quo circa quoniam de nomine, uerboq; proposuit, & quàm breuiter potuit, uocum literarum, intellectuum, rerumq; consequentias altissima ratione monstrauit, ad id quod primum proposuit dicens: Primum oportet constituere, quid sit nomen & quid uerbū, ad hæc inquā quæ promiserat diffinire reuertit, nomē uero diffinies, ita subiecit.

DE NOMINE.

NOmē igit est uox significatiua, ad placitū, sine tempore, cuius nulla pars est significatiua, separata. In nomine enim quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodū in oratione quæ est, equus ferus.

OMnis diffinitio generis cōstitutiōe formā, differētiarū uero cōpositione perficit. Nā si ad propositū genus differentias colligamus, easq; ad unā q̄ diffinire uolumus speciē aptemus, usq; dū uni tantū speciei collectio illa cōueniat, nihil est q̄d ultra ad faciendā diffinitionē desideret, ut ipsum hominē si quis diffiniat generi eius q̄d est animal, duas necesse est differētias iungat, rationale, scilicet, atq; mortale, faciatq; huiusmodi ordinē, animal rationale mortale, quæ diffinitio si ad hominē referatur, plena est rationis substātiæq; descriptio. Volēs ergo Arist. diffinire q̄d esset nomē prius eius genus sumpsit, dicēs nomē uocē esse, idcirco, scilicet, ut hoc q̄d dicimus nomē, ab alijs quę nō uoces, sed tātū soni sunt separaret. Distat enim sonus à uoce, sonus enim est percussio aēris sēsibilis, uox uero flatus, per quasdā gutturis partes egredies, quę arterię uocāt q aliqua linguę impressiōe formāt. Et uox q̄dē nisi animantiū nō est, sonus uero aliquoties inanimatorū quoq; corporū cōflictatiōe perficit. Qua re qa nomē uocē esse mōstrauit, ab alijs quę uoces nō sunt, sed tantū soni, hāc orationis partē separauit atq; distribuit, et uocē q̄dē nominis uelut genus sumpsit. Habet nāq; aliud q̄ddā speciei loco differēs à nomine, q̄d est uerbū, habet quoq; quasdā locutiones quę nihil ulla ratiōe significēt, ut sunt articulatę uoces quarū ipsa significatio nō potest inueniri, ut scindaplus. Huic ergo generi alias differentias rursus apponit, quę nomē sicut uox à sonis alijs segregauit, ita quoq; hę differētię nomē ab alijs speciebus sub uoce positis diuidāt atq; discernāt, q̄d enim addidit, nomē uocē esse significatiuā, ab his inquā uocibus nomē disgregauit, quę nihil omnino significāt, ut sunt syllabę. Syllabę enim cū ex his totū nomē cōstet, adhuc ipsę omnino nihil significāt. Sūt quoq; quędā uoces literis syllabisq; cōpositę, quę nullā habēt significationē, ut est blitiri. Ergo quoniā uidebāt quędā uoces esse quę significatione carerēt. Nomē q̄d uox est et alicuius designationis semp causa, pfert, nō aliter diffiniēdū erat, nisi illud ante à nō significātibus uocibus segregaret, itaq; ait nomē esse uocē significatiuā ut uocē q̄dē ab alijs sonis, significatiōe uero addita, ab ijs quę sub uoce sunt nihil designātia, segregaret. Sed hoc nōdū ad totā diffinitionē ualet, neq; solū nomē uox significatiua est, sed sunt quędā uoces quę significāt q̄dē, sed nomina nō sunt, ut ea quæ à nobis in aliqbus affectibus, pferūt, ut cū quis gemitū edit, uel cū dolore cōcitus emittit clamorē. Illud enim doloris animi, illud corporis signū est, et cū sint uoces et significēt quandā uel animi uel corporis passionē, nullus tamē gemitū clamorēq; dixerit nomē. Mutorū quoq; animaliū sunt quędā uoces, quę significēt, ut canū latratus iras significat canū, alia uox aūt mollior quędā blandimenta designat, quare adiecta differētia separandū erat nomē ab his omnibus quę uoces quidē essent, & significarēt, sed nominis uocabulo nō tenerēt, igit adiecit nomē uocē esse significatiuam, nō simpliciter, sed secundum placitum. Secundum placitum uero est, quod secundum quandam positionem, placituq; ponentis aptatur, nullum enim nomen naturaliter

ter constitutum est,neq; unquam sicut subiecta res à natura est,ita quoq; a natura ueniente uocabulo nuncupatur. Sed hominum genus quod & ratione & oratione uigeret,nomina posuit,eaq; quibus libuit literis syllabisq; coniungens singulis subiectarum rerũ substantijs dedit. Hoc autem illo probatur,quod si natura essent nomina eadem, apud omnes gẽtes essent,ut sensus quoniam naturaliter sunt, ijdem apud omnes sunt. Omnes enim gentes non alijs nisi solis oculis intuentur,audiũt auribus, naribus odorantur,ore accipiunt gustatus,tactu calidum uel frigidum, lene uel aspe rum iudicant,atq; hæc huiusmodi sunt,ut apud omnes(ut dictum est) gentes eadem uideantur,ipsa quoq; quæ sentiuntur,quoniam constituta naturaliter sunt,non mutantur. Dulcedo enim & amaritudo,album & nigrũ,& quæq; alia sensibus quinque sentiuntur,eadem apud omnes sunt. Neq; enim quod Italis dulce est in sensu,idẽ Persis uidetur amarum,nec quod album apud nos oculis apparet,apud Indos nigrũ est, nisi forte aliqua sensus ægritudine permutetur,sed hoc nihil attinet ad naturam. Igitur quoniam ista sunt naturaliter,apud omnes gentes eadem manent. Sic ergo et nomina si naturalia esse uidentur,eædem essent apud omnes gentes, nec ullam susciperent mutationem. Nunc autem ipsum hominem alio uocabulo Latini,alio Græci,diuersis quoq; uocabulis Barbaræ gentes appellant, quæ in ponendis nominibus dissensio,signũ est non naturaliter sed ad ponentium placitum uoluntatemq; rebus nomina fuisse composita,idem quoq; monstrat quod sæpe singulorum hominum sunt permutata uocabula. Quem enim nunc uocamus Platonem, Aristoteles antea uocabatur,& qui Theophrastus nunc dicitur,ante Aristotelem à suis parentibus Tirtamus appellabatur,in eadem quoq; lingua quando plura uocabula uni addunt rei, monstrat rem illam non naturalibus,sed appositis nominibus nuncupari, si enim naturalibus nominibus res quoq; uocarẽtur,unam rẽ uno tantũ nomine signaremus. Quid enim attinet si naturalia sunt uocabula,unius rei plures esse nominum uoces, quę ad unam designationem demõstrationemq; concurrerent. Dicimus enim gladius,ensis,mucro,& hæc tria ad unam subiectam substantiam concurrunt. Ergo monstratum est nomina esse secundum placitum,id est,secundum ponentium placitum, ac si diceret,nomen esse uocem quidem & significatiuam, sed non naturaliter significatiuam,sed secundum placitum uoluntatemq; ponẽtis,hoc,scilicet, diuidens ab his uocibus quæ naturaliter designarent,ut sunt hæ uel quas nos in passionibus affectibusq; proloquimur,uel quas edere animalia muta conantur. Sed nondum suprà dicta differentia plenam nominis formam,diffinitionemq; cõstituit. Est namq; uerbo commune cum nomine,quod uox designatiua et secundum placitum est,sed addita differentia quæ est,sine tempore,nomen à uerbo distinxit, neq; enim nomen ullum consignificat tempus,uerbi namq; est,cum aut passio significatur, aut actio, aliquã quoq; secum trahere uim temporis,qua illud cum uel facere uel pati dicit proferatur. Cum enim dico Socrates,nullius est temporis,cum lego,uel legi,uel legam,tempore non carent. Addito ergo nomini quod sine tempore esse dicatur, nomen à uerbo disiungitur. Sanè nos nemo arbitretur opinari,quod nullum nomen significet tempus. Sunt enim nomina quæ tempus significatione demonstrent,uelut cum dico,hodie,uel cras,temporis nomina sunt,sed illud dicimus,quod cum eodẽ nomine tẽpus quoq; non consignificat. Aliud est enim significare tẽpus,aliud cõsignificare. Verbũ enim cũ aliquo proprio modo tẽpus quoq; significat, ut cũ agentis uel patientis modũ demõstrat. Nã sine tẽpore ipsa passio uel actio non profert, unde nõ dicimus quod nomen non significet tempus,sed q̃d nomen significatio temporis nõ sequat. Restat autem una sola differentia,quę si superioribus adiungatur,plenissima ferè nomen diffinitione formabitur,hæc autem est qua nomen ab oratione separatur. Inueniuntur enim quædam sine dubio orationes,quæ cum uoces sint & significatiuę & secundum placitum,quippe quę sunt nominibus colligatæ,tamen sunt sine tempore, ut cum dico Socrates & Plato,hæc namq; oratio,cum ex nominibus iuncta sit, no-

men quidem non eſt,uox uero eſt ſignificatiua ſecundum placitum & tempore uacat,ut igitur nomen ab huiuſmodi oratione diuideret, addidit hanc differentiã,quæ eſt,cuius nulla pars eſt ſignificatiua ſeparata. Oratio enim quoniam uerbis & nominibus & coniungitur, uerba uero uel nomina ſignificatiua eſſe palam eſt, partes quoque orationis ſignificare aliquid dubium non eſt. Nominis uero pars quoniam ſimplex eſt,nihil omnino ſignificat,ſed cum omnis oratio omnéq; nomen et uerbum ex ſubiectis intellectibus uim ſignificandi ſumat,eſt aliquoties ut unum nomen multos ſignificet intellectus. Quocirca erit quoq; ut non ſimplex nomen ſit,quod non unã tantum animi paſſionem intellectumq; deſignet. Nam cum dico ſuburbanum, urbanum imaginationem ſignificandi tenet,ſed ita ut à toto nomine ſeparatum,cum ad ipſum refertur nomen, ſignificet nihil,& ut in eo quod dicimus equiferus,ferus uult quidem aliquid ſignificare,ſed ſi à tota compoſitione ſeparatur, nihil omnino deſignat in eo,nomine,ſcilicet, in quo cum equi particula iunctum,equiferum conſignificabat. Omnis namq; hæc compoſitio unius intellectus deſignatiua eſt, quare in oratione quidem ferus ſignificat. Etenim equus ferus oratio duos retinet intellectus, in nomine uero nihil,quoniam hoc quod dicimus equiferus unius intellectus deſignatiuum eſt. Sed fortaſſe ferus cum ea parte qua iunctum eſt, ſimul quidem conſignificat,ſeparatum uero nihil,hoc eſt ergo quod ait:

> At uero non quemadmodũ in ſimplicibus nominibus, ſic ſe habet etiã in cõpoſitis. In illis enim nullo modo pars ſignificatiua eſt. In his aũt uult quidem, ſed nihil ſignificat ſeparata,ut in eo q; eſt,equiferus,ferus. Secũdũ placitũ uero,quoniã naturaliter nomen nullum eſt,ſed quando fit nota, nam deſignãt & illiterati ſoni,ut ferarum,quorum nullus eſt nomen.

Simplex enim nomen nec imaginationem aliquã partium ſignificationis habet. Cõpoſitum uero tales habet partes,ut quaſi conẽtur quidem aliquid ſignificare, ſed cõſignificent potius quàm quicquam extra ſignificent. Addito igitur nomini quod eius partes nihil ſeparatæ ſignificent,nomen ab oratione diſiunctum eſt. Poſtquam adiectionem quæ eſt,cuius nulla pars eſt ſignificatiua ſeparata,quid in nominis diffinitione ualeret,explicuit,hoc ſcilicet,quo nomen ab oratione ſeiungeret, illud quoque differt cur ſit additum,quod dictum eſt ſecundum placitum. Nam quoniam nulla nominum ſignificatio naturaliter eſt,ſed omne nomen poſitione deſignat, idcirco dictum eſt,ſecundum placitum. Quod enim placuit ei qui primus nomina indidit rebus,hoc illis uocabulis deſignatur. Age enim quis naturaliter nomina eſſe confirmet,quorum apud omnes gentes eſt tam diuerſa uarietas. Nec uero dicitur quod nulla uox naturaliter aliquid deſignet,ſed quod nomina non naturaliter, ſed poſitione ſignificent. Alioqui habent hoc ferarum, mutorumq; animalium ſoni, quorum uox quidem ſignificat aliquid,ut hinnitus equi,cõſueti equi inquiſitionem, latratus canum,latrantium iracundiam monſtrat,& alia huiuſmodi. Sed cum uoces mutorum animalium propria natura ſignificent,nullis tamen elementorum formulis conſcribuntur. Nomen uero quanquam ſubiacet elementis, prius tamẽ quàm ad aliquã ſubiectæ rei ſignificationem ponatur, per ſe nihil deſignat,ut cum dicimus ſcindapſus uel hereceddyn,hæc per ſe nihil quidem ſignificant,ſed ſi ad ſubiectæ rei alicuius ſignificationẽ ponantur,ut dicat uel homo ſcindapſus,uel lapis hereceddyn,tunc hęc quę p ſe nihil ſignificabant,poſitione & ſecundum ponentis q̃ddam placitum deſignant. Ergo cum nomen ſignificatiuum eſt,quando (ut ipſe ait) fit nota,tunc autẽ fit nota,cum ſecundum ponentis placitum,uocabulum quod naturaliter nihil deſignabat,ad ſubiectę rei ſignificationẽ datur,hoc eſt enim q̃d ait fit nota,ſi enim naturaliter nomina ſignificarẽt,nũq; de his Ariſt. diceret,ſit nota, tunc enim nõ fieret nota,ſed eſſet. Ergo quoniã nomina ſecũdũ placitũ ſignificatiua ſunt. Ferarũ uero illiterati ſoni

ñi ſecundum naturam,idcirco horum uoces eſſe nomina non dicuntur. Vniuerſaliter autem dicimus,omnium uocū aliæ ſunt quę inſcribi literis poſſunt,aliæ quæ non poſſunt. Et rurſus earum quæ inſcribuntur uel minimè,aliæ quidem ſignificant, aliæ uero nihil. Amplius quoque omnium uocum,alię ſecundum placitū deſignāt, aliæ uero naturaliter. Nomen ergo ſecundum placitum eſt, poſitione enim factum eſt ſubiectæ rei nota. Nihil enim nominum eſt, quod naturaliter ſignificet, nō enim nomen informat ſignificatio ſecundum naturam,ſed ſecundum placitum ſignificatio. Nam & illiterati ſoni ſignificant,ut ſunt ferarum,quos ideo ſonos uocauit,quoniam ſunt muta quædam animalia,quę uocem omnino non habent,ſed tantum ſonitu quodam concrepant. Quidam enim piſces non uoce,ſed brancḥs ſonant & (ut Porphyrius autumat) Cicada per pectus ſonitū mittit, quorū omnium nihil eſt nomen. Hoc autem dictum eſt non q̄d nullum nomē ſit harum uocum,quas animalia proferunt,ſed quod his nō uelut nominibus utātur. Nam quamuis illiterata ſit uox & natura ſignificet,ut latratus canum,dicit tamē latratus,& leonis fremitus, & tauri mugitus,hæc ſunt nomina ipſarum uocum,quæ à mutis animalibus proferūtur, ſed non hoc dicimus quoniā eorum nihil eſt nomen,ſed quoniam horum ſonorum nihil tale eſt,ut nomen eſſe poſſit,id eſt,ut ſecundum ea uelut nominibus utētes ferę ſibi inuicem colloquantur,habent enim ſignificationem,ſed (ut dictum eſt) naturalem. Nomen autem ſecundum placitum eſt.

Non homo uero non eſt nomen,at uero nec poſitum eſt nomen,quo illud oporteat appellare. Nam neq; oratio,neq; negatio eſt,ſed ſit nomē infinitum,quoniam ſimiliter in quolibet eſt,& quod eſt,& q̄ non eſt. Catonis aūt uel Catoni,& quęcunq; talia ſunt,non ſunt nomina, ſed caſus nominis. Ratio autem eius eſt in alijs quidem eadem, ſed differt. Quoniam cum eſt,uel fuit,uel erit,adiunctū,neq; uerū,neque falſum eſt,nomen uero ſemper,ut Catonis eſt,uel nō eſt, nōdū enim aliquid dicit uerū,aut falſum.

Superius omnia quæcunq; extra nomen eſſent, prædictis adiectionibus à nomine ſeparauit,nunc uero quoniam ſunt quædam quæ ſub diffinitione quidē nominis cadunt,uidentur tamen à nomine diſcrepare,de his differit, ut quid eſſe nomen integrè uideatur,expediat. Quod enim dicimus non homo,uel non equus,oratio quidē non eſt. Omnis enim oratio aut nominibus cōſtat & uerbis,aut ſolis duobus uel pluribus uerbis,uel ſolis nominibus. In eo autem quod eſt nō homo,unum tantum nomen eſt,quod dicitur homo,id autem quod eſt nō,neque nomē eſt, neque uerbum. Quare neque ex duobus uerbis cōſtat,aut ex uerbo & nomine. Verbum enim in eo nullum eſt,quare id quod dicimus nō homo,oratio non eſt. Iam uero nec uerbū eſſe monſtrare,ſuperfluum eſt,cum in uerbis tēpora ſemper reperiātur,in hoc uero nullum omnino quiſquam tempus inueniat. Sed nec negatio eſt. Omnis enim negatio, oratio eſt,nō homo uero cum oratio nō ſit,nec negatio eſſe poteſt. Illud quoq; q̄d omnis negatio aut uera aut falſa eſt,non homo uero neq; uerum neq; falſum eſt, ſenſus enim plenus nō eſt,quare negatio eſſe propter hoc quoque non dicitur. Nomen uero eſſe quis dicat,cum omne nomē ſiue proprium, ſiue appellatiuum ſit, definite ſignificet. Cum enim dico Cicero,unam perſonā, unamq; ſubſtantiam nominaui, & cum dico homo quod eſt nomen appellatiuum,definitam ſubſtantiam ſignifica ui. Cum uero dico non homo,ſignifico quidem quiddam, id quod homo non eſt, ſed hoc infinitū eſt. Poteſt enim & canis ſignificari,& equus,& lapis,& quodcūq; homo non fuerit,& æqualiter dicitur,& in eo quod eſt,& in eo quod non eſt. Si qs enim de ſylla qui nō eſt,dicat nō homo,ſignificat quiddam,q̄d in ſubſtātia atq; in rerum natura nō permanet. Si quis aūt uel de lapide uel de ligno,uel de alijs quæ ſunt rebus dicat non homo,idem tamen aliquid ſignificabit,& ſemper præter id q̄d no-

minat huiuſmodi uocabuli ſignificatio eſt. Sublato enim homine quicquid præter hominem eſt, hoc ſignificat non homo, quod à nomine plurimum differt, omne enim nomen (ut dictum eſt) definite id ſignificat quod nominatur, & non ſimiliter & de eo quod eſt, & de eo quod non eſt dicitur, ſed hæc huiuſmodi uox & deſignatiua eſt, & ad placitum, & ſine tempore, & (ut dictũ eſt) partes eius nihil extra deſignãt. Quare dubia apud antiquos ſententia fuit, utrũ nomen hoc non dicerent, an hoc aliqua adiectione nominis diffinitioni ſubiicerent. Et qui hoc à nomine ſeparabant, ita nomen diffinitione claudebant dicentes, nomen eſſe uocem deſignatiuam ſecundum placitum ſine tempore circunſcriptę ſignificationis, cuius partes nihil extra deſignarent, ut quoniam non homo rem circunſcriptam non deſignaret, à nomine ſeparetur. Alij uero non eodem modo, ſed dicebant quidem id eſſe nomen, ſed nõ ſimpliciter. Quadam namq; adiectione ſub nomine poni poſſe illud putabãt hoc modo, ut ſicut homo mortuus non dicitur ſimpliciter homo, ſed homo mortuus. Ita quoq; & nomen hoc quod nihil definitè ſignificaret, non diceretur nomẽ ſimpliciter, ſed nomen infinitum, cuius ſententiæ Ariſtoteles autor eſt, qui ſe hoc rei uocabulũ autumat inueniſſe. Ait enim, at uero nec nomen eſt poſitum, quo illud oporteat appellare, dicens id quod dicimus non homo quo uocabulo debeat adpellari non nouit antiquitas, & uſq; ad Ariſtotelem nullus nouerat quid eſſet id quod nõ homo diceret, ſed hic huic ſermoni uocabulum poſuit dicens, ſed ſit nomen infinitum non ſimpliciter nomen, quoniam nulla circunſcriptione ſignificat, ſed infinitum nomẽ, quoniã plura & in ea infinitè ſignificat. Sed hoc non ſolum huiuſmodi uocibus cõtingit, ut ſimpliciter ſub nomine poni non poſſint, ſed ſunt quædam aliæ quæ omnia qdẽ accidentia nominis habẽt, & definitè ſignificãt, ſed quadã alia diſcrepantia, nomina ſimpliciter dici nõ poſſũt, ut ſunt obliqui caſus, ut cũ dicimus Catonis, Catoni, Catonẽ, & cæteros. Horum enim diſcrepantia eſt à nomine, quòd nomen rectum iunctum cũ eſt, uel non eſt, enunciationẽ facit, ut ſi quis dicat Socrates eſt, hoc uerũ uel falſum eſt. Si enim uiuente Socrate diceretur, uerum eſſet, ſi uero mortuo, falſum eſſet, quare affirmatio eſt. Si quis aũt dicat Socrates nõ eſt, rurſus facit negationem, & in ea quoq; ueritas uel falſitas inuenitur. Ergo omne nomen rectum iunctum cum eſt uel nõ eſt, enunciationem conficit. Hi uero obliqui caſus iuncti cum eſt, uel cum nõ eſt enũciationem nulla ratione perficiunt. Enũciatio namq; eſt perfectus orationis intellectus in quem ueritas aut falſitas cadit. Si quis ergo dicat Catonis eſt, nondũ eſt plena ſententia, quid enim ſit Catonis non dicitur, atq; eodẽ modo Catoni eſt, uel Catonẽ eſt. In his ergo quoniam cum eſt uel non eſt inuncta, enunciationẽ nõ perficiũt, eſt quędã à nomine diſcrepantia, quanq; ſint nomini omni diffinitione coniuncti. Magna eſt enim diſcrepantia, quod rectum nomen cum eſt iunctum, perfectam orationem facit, obliqui caſus, imperfectam. Quod autem dictum eſt obliquos caſus cum eſt uerbo iunctos orationem perfectam non facere, non dicimus quoniã cũ nullo uerbo obliqui caſus iunguntur ita, ut nihil indigentem perficiant orationem. Cũ enim dico Socratẽ pœniter, enũciatio eſt, ſed non cũomni uerbo, ſed tantum cum eſt uel non eſt hi caſus iuncti, perfectam orationem nulla ratione conſtituunt. Atq; hoc eſt quod ait: Catonis autem uel Catoni & quæcunq; talia ſunt, non ſunt nomina ſed caſus nominis. Vnde etiam diſcrepare uidentur, hæc enim nomina non uocantur. Illa enim rectius dicuntur nomina quæ prima poſita ſunt, ideſt quæ aliquid monſtrant. Genitiuus enim caſus non aliquid, ſed alicuius, et datiuus alicui, et cęteri eodem modo. Rectus uero qui eſt primus rem monſtrat, ut ſi quis dicat Socrates, atq; ideo hic nominatiuus dicit, qd nominis quodãmodo ſolus teneat uim, nomenq; ſit, & ueriſimile eſt eum qui primus nomina rebus impoſuit, ita dixiſſe, uocet, hic homo, & rurſus uocetur hic lapis. Poſteriore uero uſu factum eſt, ut in alios caſus primitus poſitũ nomẽ deriuaretur. Illud quoq; maius eſt, quod omnis caſus nominis alicuius caſus eſt. Ergo niſi ſit nomen, cuius caſus ſit, caſus nominis dici rectè non poteſt. Caſus autem

omnis

omnis inflexio est. Sed genitiuus, & datiuus & cæteri, nominatiui inflexiones sunt, quare nominatiui casus erunt, sed omnis casus qui secundum nomen est, nominis casus est. Nomen igitur nominatiuus est. Aliud uero est casus alicuius quàm est idipsum cuius casus est, casus igitur nominis, nomen non est. Quòd uero adiecit, ratio uero eius est in alijs quidem eadem, hoc inquit. Ratio & diffinitio obliqui casus & nominis eadem in omnibus alijs est, nam & uoces sunt & significatiuæ, & secundum placitum, & sine tempore, & circunscriptæ designant. Sed (ut ipse ait) differt quoniã cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neq; uerum neq; falsum est. Quod à recto nomine sine ulla dubitatione perficit, ut cũ est uel fuit, uel erit adiunctũ uerũ falsumúe cõficiat, ꝗd designauit ꝓ hoc ꝙ ait. Nomen uero semp subaudiendũ est, scilicet, facit uerũ falsumúe, cũ est uel fuit uel erit adiunctũ, eorumq; ponit exẽpla. Catonis est, uel nõ est, in his enim (ut ipse ait) neq; uerũ aliqd dicit, neq; falsum, quare integra nominis diffinitio est huiusmodi. Nomẽ est uox designatiua, secũdũ placitũ, sine tẽpore, circũscriptæ significationis, cuius partes extra nihil designãt, & cũ est, uel erit, uel fuit adiũctũ, nullius indigẽtis orationis ꝓficiẽs intellectũ enunciationẽq; cõstituẽs, quoniã igitur de nomine expeditũ est, ad diffinitionem uerbi ueniamus.

DE VERBO.

VErbum autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil extra significat, & est semper eorũ quę de altero prędicant, nota. Dico aũt quomã cõsignificat tempus, ut cursus quidẽ nomẽ est, currit aũt uerbũ, cõsignificat enim nũc esse. Et est semp eorũ quę de altero dicunt, nota, ut eorũ quę de subiecto, uel in subiecto sũt.

VErbi quidẽ integra diffinitio est huiusmodi. Verbum est uox significatiua secundũ placitũ, quæ consignificat tempus, cuius nulla pars extra designatiua est. Sed quoniam cõmune est illi cũ nomine esse uocem & significatiuã, & secundũ placitum, idcirco illa reticuit. Ab his aũt quæ propria sunt uerbi inchoauit. Verbi autem proprium est, quo à diffinitione nominis segregat, quòd consignificat tempus. Omne enim uerbum cõsignificationem temporis retinet, nõ significationem. Nomen enim significat tẽpus. Verbũ aũt cum principaliter actus passionesq; significet, cum ipsis actib. & passionib. temporis quoq; uim trahit, ut in eo ꝗd dico lego, actionem quidem quandã principaliter monstrat. Hoc uerbũ, sed cum ea ipsa agendi significatione prędens quoq; tempus adducit, atque ideo non ait uerbum significare tempus, sed consignificare. Neque enim principaliter uerbum significat tempus (hoc enim nominis est) sed cum alijs quæ principaliter significat, uim quoque temporis inducit, & inserit. Ergo cum nomẽ & uerbum uoces significatiuæ sint, & secundum placitũ, additum uerbo ꝗd cõsignificat tempus, à nomine segregatur, ut enim sæpe dictum est, nomen significare tempus poterit, uerbum uero consignificare, & sicut in diffinitione nominis addidit, nihil omnino partes separatas à tota compositione nominis designare, ꝓpter orationes quæ nominibus essent compositæ, ut est Plato & Socrates, ita quoq; in uerbo addidit, nihil extra uerbi partes significare, ꝓpter eas orationes, quas uerba cõponunt, ut est ambulare & currere, hæc enim oratio ex uerbis est cõposita, & singula uerba & in ipsa oratione & præter eã per se ipsa significãt. In uerbo uero nullo modo, & sicut in nomine pars nominis nihil designat separata, ita in uerbo pars uerbi nihil separata designat. Dicit aũt esse uerbum semp eorũ, q̃ de altero p̃dicant notã, ꝙ huiusmodi est, ac si diceret, nihil aliud nisi accidentia, uerba significare. Omne em̃ uerbũ aliqd accidens designat, cũ enim dico cursus, ipsum qdem est accidẽs sed non ita dicit, ut id alicui inesse uel nõ inesse dicatur. Si aũt dixero currit, tunc ipsum accidens in alicuius actione proponẽs, alicui in esse significo, & quoniã ꝙ dicimus currit, p̃ter aliquod subiectum esse nõ potest (neque enim dici potest præter eũ qui currit) idcirco dictum est omne uerbũ eorũ esse

quæ de altero prędicantur ſignificatiuum,ut uerbum,q̃d eſt currit,tale ſignificat q̃d dam,q̃d de altero prædicetur,id eſt,de currẽte,his igitur expeditis quod ait uerbum cõſignificare tempus exemplis aperuit. Ait enim,dico aũt quoniam conſignificat tempus,ut curſus quidem eſt nomẽ,currit uero uerbum,conſignificat enim nũc eſſe.Expeditiſſimè q̃d uerbũ diſtaret à nomine,uerbi & nominis interpoſitione mõſtrauit,etenim quoniã curſus accidens eſt,& nominatũ eſt,ita ut ſit nomen,non cõſignificat tempus.Currit uero,id eſt,accidẽs in uerbo poſitũ præſens tempus deſignat,& hoc uerbum diſtare uidetur à nomine quod illud conſignificat tempus, illud uero præter omnem cõſignificationẽ temporis prędicat. Sed poſtq̃ uerbum conſignificare tempus oſtẽdit,id,q̃d ſuprà iam dixerat,uerbum ſemper de altero prædicari,nũc memoriter quẽadmodum prędicatur oſtẽdit,Ait enim: Et ſemper erit eorum quę de altero dicunt nota,ut eorum quæ de ſubiecto uel in ſubiecto.Hoc, ſcilicet, dicens,ita uerbum ſignificat aliquid,ut id quod ſignificat de altero prædicetur, ſed ita ut accidẽs,omne namq; accidẽs & in ſubiecto eſt,& de ſubiecta ſubſtantia ſibi prædicat. Nam cũ dico currit id de homine,ſi ita cõtingit prędico,ſcilicet,de ſubiecto, & ipſe curſus in homine eſt. Vnde uerbum currit intiexũ eſt,ergo q̃d dicit ſemper eorum eſſe notam uerbum quę de altero prædicentur,hoc mõſtrat: Verbum accidentia ſemper ſignificare,quoniã ait,eas res uerbi ſignificatione mõſtrari quę uel in ſubiecto eſſent,uel de ſubiecto dicerentur,uel certè ut ſit alius intellectus,quoniã ſolet indifferenter uti de ſubiecto aliquid prædicari,tanq̃ ſi dicat in ſubiecto eſſe, & ſæpe cum dicit de ſubiecto aliquid prædicari,in ſubiecto eſſe ſignificat,cum uellet oſtendere accidentiũ ſignificationẽ contineri uerbis,ait,ea ſemper deſignari uerbis quæ de ſubiecto eſſent. Sed quoniã hoc uidebaſ obſcurius,patefecit addito uel in ſubiecto,ut quid eſt et de quo ſuprà dixerat de ſubiecto, exponeret cum addidit uel in ſubiecto,tanquam enim ſi ita dixiſſet:Verbum quidem ſemper eorum nota eſt, quæ de altero prædicantur ut de ſubiecto,ſed ne hoc fortaſſe cuipiam uideatur obſcurius, hoc dico eſſe de ſubiecto,quod eſt eſſe in ſubiecto. Vel melior hæc expoſitio eſt, ſi ſimiliter dixiſſe cum arbitremur,tanquam ſi diceret,omne uerbum ſignificat quidẽ accidẽs,ſed ita ut id quod ſignificat aut particulare ſit,aut uniuerſale, ut id quod ait de ſubiecto,ad uniuerſalitatem referamus,quod in ſubiecto,ad ſolam particularitatem.Cũ enim dico mouet,uerbum quidẽ eſt & accidẽs,ſed uniuerſale. Motus enim plures ſpecies habet,ut curſus ſub motu ponitur.Ergo curſus ſi diffiniendus eſt,motum de curſu prædicamus. Quocirca motus genus quoddam eſt curſus, atq; ideo motus de curſu ut de ſubiecto prędicabitur,curſus uero ipſe,q̃niam ſpecies alias nõ habet,in ſubiecto tantum eſt,id eſt,in currente.Motus autem quanquam & ipſe ſit in ſubiecto,tamen de ſubiecto prædicaſ,Ideo dicit,eorum eſſe notam,uerbum quæ de altero prædicentur,atque addit,ut eorum quæ de ſubiecto,uel in ſubiecto. Hoc dicit accidentium quidem uim uerba ſignificant, ſed taliũ quę aut uniuerſalia ſint, aut particularia,ut cum dico moueor, uniuerſale quiddam eſt, & de ſubiecto dicit, ut de curſu.Cum uero dico curro, particulare eſt,& quoniam de ſubiecto non dicitur,in ſubiecto ſolum eſt.

Non currit autem, & non laborat, uerbum non dico,conſignificat enim tempus, & ſemper de aliquo eſt. Differentiæ autem huic non eſt poſitũ nomen,ſed ſit infinitum uerbum.Quoniã ſimiliter in quolibet eſt,& quod eſt, & quod non eſt. Similiter autem curret, & currebat non eſt uerbũ, ſed caſus uerbi, differunt autem à uerbo. Quoniam hoc quidem præſens tempus conſignificat,illa uero quæ circa ſunt.

Quemadmodum dixit in nomine,non homo nomen non eſt,idcirco quòd multis aliis conueniret,quæ homines non eſſent,quoniam que de homine id quod diceret auferret,

aũferret,nihilq; definitum in eadem prædicatione relinqueret,quod enim nõ homo eſt,poteſt eſſe & cẽtaurus,poteſt eſſe & equus, & alia quæ uel ſunt uel nõ ſunt, atq; ideo infinitum nomẽ uocatũ eſt,ita quoq; etiam in uerbo,quod eſt nõ currit,uel nõ laborat,infinitum quoq; ipſum eſt,quoniam nõ ſolũ de eo q̃d eſt,uerum eſt,ſed etiã de eo q̃d nõ eſt prædicari poteſt. Poſſum nãq; dicere homo nõ currit,& id quod aio nõ currit,uel nõ laborat,de ea re quæ eſt prædico,id eſt,de homine. Poſſum rurſus dicere ſcylla nõ currit,ſed ſcylla nõ eſt,ergo hoc quod dico nõ currit,& de ea re quę eſt ualet,& de ea quæ nihil eſt, p̃dicari. Sed forte aliqs hoc quoq; in uerbis eſſe finitis cõtẽdat. Poſſum nãq; dicere equus currit,hypocẽtaurus currit,& de ea re, ſcilicet, quę eſt,& de ea quæ nõ eſt. Et q; cõplectitur de futuro ac præterito dixit,quod futurum quidem ante præſens tempus eſt,præteritum uero retro relinquitur, & nouo admirabiliq; ſermone uſus eſt,quod ait cõplectitur,ſed nos id quantũ latinitas paſſa eſt, transferre diu multumq; laborãtes,hoc ſolo potuimus, Græca uero oratione lucullẽtius dictum eſt. Ita enim ſe habet τὰ μὲν κατὰ τοῦ πτώσεως. Quod qui Græcæ linguę peritus eſt,quantum melius græca oratione ſonet,agnoſcit.

> Ipſa itaq; ſecundum ſe dicta uerba,nomina ſunt,& ſignificant aliquid. Cõſtituit enim qui dicit,intellectum,& qui audit, quieſcit, ſed ſi eſt, uel non eſt,nondum ſignificat,neque enim ſignum eſt rei eſſe uel non eſſe,nec ſi ipſum eſt purum dixeris. Ipſum enim nihil eſt, conſignificat autem quãdam compoſitionem,quam ſine compoſitis non eſt intelligere.

Hoc in loco Porphyrius de Stoicorum dialectica,aliarumq; ſcholarum multa permiſcet,& in alijs quoq; huius libri partibus,id eſt, in expoſitionibus idem facit, q̃d interdum nobis eſt negligẽdum. Sæpe enim ſuperflua explanatione magis obſcuritas cõparatur. Nũc autem Ariſtotelis huiuſmodi ſententia eſt,uerba,inquit, ipſa ſecundum ſe dicta nomina ſunt,non ſecundum id quod omnis pars orationis cõmuniter nomen uocatur,ut dicimus nomina rerum,ſed quod omne uerbum per ſe dictum,neque addito de quo prædicatur tale eſt,ut nomini ſit affine. Nam ſi dicam Socrates ambulat,id quod dixi ambulat,totum pertinet ad Socratem. Nulla ipſius intelligentia propria eſt. At uero cum dico ſolum ambulat,ita quidem dixi,tãquam ſi alicui inſit,id eſt,tanq; ſi quilibet ambulet,ſed tamen per ſe eſt, propriamq; retinẽs ſententiã huius uerbi ſignificatio,unde fit,ut apud Græcos quoq; cũ articularibus præpoſitiuis ſola uerba dicta proferãtur,ut eſt,τὸ περιπατοῦντος,περιπατοῦν,τῷ περιπατοῦντι. Quod ſi uerba cum nominibus coniungantur in oratione Græca, articularia præpoſitiua addi nõ poſſunt,niſi ſola dicta ſint. Quoniam ſignificãt rem, & ita ut quamuis ea ſignificẽt quæ alicui inſint,tamẽ quòd ſecũdum ſe,& per ſuam eſſentiam dicantur,idcirco ſunt nomina,& quòd Ariſtoteles ait: Ipſa quidem ſecũdum ſe dicta uerba nomina ſunt,tale eſt ac ſi diceret,ipſa quidem ſola neq; cum alijs iuncta uerba,nomina ſunt. Cuius rei hoc argumentum reddit. Cõſtituit enim,inqt,qui dicit intellectum,& qui audit quieſcit,hoc autem tale eſt. Omne nomẽ auditũ quoniam per ſyllabas progrediens aliquantulũ temporis ſpatium decerpit, in ipſa progreſſione temporis,qua dicitur nomen,audientis quoq; animus progredit, ut cum dico imperterritus ſicut per ſyllabas im,& per,& ter,& ceteras progreditur nomẽ, ita quoq; animus audiẽtis per eaſdem ſyllabas uadit. Sed ubi quis expleuerit nomẽ, & dixerit imperterritus,ſicut nomẽ ſyllabarum progreſſione finitũ cõſiſtit,ita quoque audientis animus conquieſcit. Nam cum totum nomen audit, totam ſignificationem capit,& animus audientis,qui dicẽtis ſyllabas ſequebatur,uolẽs q̃d ille dicẽret intelligere, cum ſignificationem cœperit,cõſiſtit, & eius animus p̃fecto demũ nomine cõſtituit̃,hoc eſt enim quod ait: Cõſtituit enim qui dicit intellectũ,et q; audit quieſcit. Etenim is qui loquit̃ poſtquã totum ſermonem dixerit,audientis animum

mum cõſtituit. (Non eſt enim quo progrediat intelligentia) ipſoq́ue nomine termi-
nato, animus auditoris qui progrediebatur, explicatione nominis conſtituitur, &
quieſcit, & ultra ad intelligentiam, quippe expedita ſignificatione nominis, nõ pro
cedit, ſed hoc uerbo nominiq́ue cõmune eſt, ſed ſi uerbum ſolum dicatur. Namq; ſi
cum nomine coniungatur, nondum audientis conſtituit intellectus. Eſt enim quo
ultra progredi animus audiẽtis poſſit. Quod cum dico Socrates ambulat, hic ambu
lat non per ſe intelligitur, ſed ad Socratem refertur, & in tota oratione conſiſtit in-
tellectus, non in ſolo ſermone, at uero ſi ſolum dictum ſit, ita in ſignificatione cõſi-
ſtit, quemadmodum in nomine. Rectè igitur dictum eſt, ipſa ſecundum ſe dicta uer
ba, nomina eſſe, quoniã conſtituit is qui dicit intellectum, & qui audit quieſcit. Vel
certè erit melior expoſitio, ſi ita dicamus, uerba ipſa ſecũdum ſe dicta nomina eſſe,
idcirco quoniã cuiuſdam rei habeant ſignificationem, neque enim ſi talis rei ſigni-
ficationem retinet uerbũ, quę ſemper aut in altero ſit, aut de altero prædicetur, idcir
co iam nihil omnino ſignificat, nec ſi ſignificat aliqd quod præter ſubiectum eſſe
non poſſit, idcirco iam etiam illud ſignificat, quod ſubiectum eſt, ut cum dico ſa-
pit, non idcirco nihil ſignificat, quoniã hoc ipſum ſapit, ſine eo q ſapere poteſt, eſſe
non poſſit, nec rurſus cum dico ſapit, illum ipſum q ſapit in altero eſſe, ſed illud q̃d
dico ſapit, nomen eſt cuiuſdã rei, quæ ſemp ſit in altero & de altero prædicetur, un-
de fit, ut intellectus quoq; ſit. Nam qui audit ſapit, licet per ſe conſtantẽ rem non au
diat (in altero namq; ſemper eſt) & in quo ſit dictum non eſt, tamen intelligit quid-
dam & ipſius uerbi ſignificatione nititur, & in ea conſtituit intellectum & quieſcit, ut
ad intelligentiã nihil ultra quærat omnino ſicut fit in nomine. Quẽadmodum enim
nomẽ cuiuſdã rei ſignificatio ꝓpria eſt ꝙ ſe conſtãtis, ita quoq; uerbum ſignificatio
rei eſt non per ſe ſubſiſtẽtis, ſed alterius ſubiecto, & quodãmodo fundamẽto niten-
tis. Eſt hic quæſtio, non enim uerũ uideri poteſt, q̃d ait, conſtituit enim q dicit intel-
lectum, & q audit quieſcit. Nam neq; qui dicit cõſtituit intellectũ, neq; q audit quie
ſcit, deeſt enim quiddã ſermoni uel nomini, ut ſi quis dicat Socrates, mox audientis
animus requirit quid Socrates, facit ne aliquid an patitur? & nõdum audientis intel
lectus eſt quietus, cum horum aliquid requirit, & in uerbo idem eſt, cum dico legit,
quis legat animus audientis requirit. Nondum ergo qui dicit cõſtituit intellectum,
nec qui audit quieſcit. Sed ad hoc Ariſtotelem retuliſſe putandum eſt, quoniã quili-
bet audiens cum ſignificatiuam uocem cœperit animo, eius intelligentia nititur, ut
cum quis audit, homo, quid ſit hoc ipſum quod accipit mẽte cõprehendit, conſtitu-
itq; animo audiſſe animal rationale mortale. Si quis uero huiuſcemodi uocẽ cœpe-
rit, quæ nihil omnino deſignet, animus eius nulla ſignificatione, neq; intelligẽtia ro-
boratus errat, ac uertitur, nec ullis deſignationis finibus cõquieſcit, quare Ariſtote
lis recta ſentẽtia eſt, & uerba ſecundum ſe dicta eſſe nomina, & dicẽtem cõſtituere
intellectum, audiẽtemq́ue quieſcere, ſed huiuſmodi quæſtio ab Aſpaſio propoſita
eſt & ab eodem reſoluta. Poſtquam igitur Ariſtoteles ſecũdum ſe dicta uerba no-
mina eſſe cõſtituit, inquit, ſed ſi eſt uel nõ eſt nõdum ſignificãt, quod huiuſmodi eſt
ac ſi diceret: Significatur quidem quiddam à uerbis, uelut à nominibus, ſed nulla ta
men inde negatio affirmatioue perficitur. Cum enim dico ſapit, eſt quidem quæ-
dam ſignificatio, ſed nihil aut eſſe aut non eſſe demonſtrat, id eſt, neque affirmati-
uum aliquid, neque negatiuum eſt, nam ſi affirmatio & negatio in intellectuum com
poſitionibus inuenit, ut ſuprà iam docuit, neq; ſola nomina dicta neq; uerba aut af-
firmationem, aut ullam facient negationẽ. Pluribus enim modis docuit Ariſtoteles
aliàs nõ in rebus, ſed in intellectibus ueritatẽ falſitatemq; eſſe cõſtitutam, quoniam
ſi in rebus ueritas falſitasue eſſet, una res ſola aut affirmatio eſſet, aut quę ei contra
ria eſt, negatio. Nũc uero q̃niã intellectib. iũctis, ueritas & falſitas ponit, oratio q̃q;
opinionis atq; intellectus paſſionũq; animæ interpres eſt. Quare ſine cõpoſitione
intellectuũ, uerborũq; ueritas & falſitas non uidetur exiſtere, quocirca ꝑter ali-quã

compoſi

compoſitionem nulla affirmatio uel negatio eſt. Verba igitur per ſe dicta ſignificãt quidem quiddã,& ſunt rei nomina,ſed nondum ita ſignificãt,ut uel eſſe uel nõ eſſe aliqd cõſtituãt,id eſt,ut affirmationem faciant aut negationem. Nam ſicut in nominis partibus aut uerbi, partes ipſę nihil ſignificant,omnes uero deſignant ſimul, ita quoque in affirmationibus aut negationibus,partes quidẽ ſignificãt,totę uero coniunctæ uerum falſumúe deſignãt,ut cum dico Socrates Philoſophus eſt, Socrates Philoſophus non eſt,ſigillatim poſitæ partes propria ſignificatione nituntur, ſed nihil uerũ falſumúe ſignificant,omnes uero ſimul iunctę,ut eſt Socrates Philoſophus eſt,ueritatẽ faciunt,uel ꝙd eſt huic cõtrarium,falſitatem. Quare cum uerba ſecundũ ſe dicta nomina ſint,& ſignificẽt aliqd,& partes quædã eius cõpoſitionis ſunt, quæ uerum falſumúe faciãt,nõ tamen ipſa in propria ſignificatione uel eſſe, ꝙd eſt affirmationis,uel nõ eſſe,quod eſt negationis,deſignãt. Niſi enim cui inſit uerbum illud fuerit additum,non fit enunciatio,ut cum dico ſapit,niſi qui ſapiat,dicam, propoſitio non eſt. Quod aũt addidit,neq; enim ſignum eſt rei eſſe uel non eſſe,tale quiddam eſt eſſe,quod uerbum eſt,uel non eſſe,quod infinitum uerbum eſt, indicat, nõ eſt ſignum rei,id eſt,nihil per ſe ſignificat. Eſſe enim niſi in aliqua cõpoſitione non ponitur. Vel certẽ omne uerbum dictum per ſe ſignificat quidẽ aliquid,ſed ſi eſt uel non eſt, nondum ſignificat. Non enim cum aliquid dictum fuerit,idcirco aut eſſe aut nõ eſſe ſignificat. Atq; hoc eſt ꝙd ait:Neq; enim ſignum eſt rei eſſe uel nõ eſſe,etenim quam rem uerbum deſignat,eſſe eius uel non eſſe non eſt ſignum ipſum uerbum,ꝙ de illa re dicit̃,ac ſi ſic diceret:Neque enim ſignum eſt uerbum quod dicitur,rei eſſe uel non eſſe,hoc eſt de qua dicit̃ re,ut id ꝙd dico,rei eſſe uel non eſſe, tale ſit,tanq; ſi dicã,rem ipſam ſignificare eſſe uel non eſſe,atq; hic eſt melior intellectus, ut non ſit ſignum uerbum eius rei de qua dicitur eſſe uel nõ eſſe ſubſiſtendi,ſcilicet, uel non ſubſiſtendi,quod illud quidem affirmationis eſt, illud uero negationis,ut ſit talis ſenſus,neque enim quod dicitur uerbum ſignum eſt ſubſiſtendi rem uel nõ ſubſiſtendi. Sed ꝙd addidit nec ſi hoc ipſum eſt,purum dixeris,uel ſi ita dicamus. Nec ſi hoc ipſum ens,purum dixeris. Alexãder qdem dicit eſt uel ens æquiuocũ eſſe. Omnia enim prędicamenta,quæ nulli cõmuni generi ſubduntur, æquiuoca ſunt,& de omnibus eſſe prædicatur. Subſtãtia enim eſt,& qualitas eſt,& cętera. Ergo nũc hic dicere uidetur ipſum ens uel eſt,unde eſſe traductum eſt,per ſe nihil deſignat. Omne enim æquocum per ſe poſitum nihil deſignat,niſi enim ad res quaſq; pro uoluntate ſignificãtis aptẽ,ipſum per ſe ideo nullorum deſignatiuum eſt, ꝙd multa ſignificat. Porphyrius uero aliam protulit expoſitionem,quæ huiuſmodi eſt. Sermo hic, quem dicimus eſt,nullam per ſe ſubſtantiam monſtrat, ſed ſemper aliquam coniunctionẽ uel earum rerum quæ ſunt,ſi ſimpliciter apponat̃, uel alterius ſecundum participationem,nam cum dico Socrates eſt,hoc quod dico Socrates aliquid eorũ eſt q̃ ſunt,& in rebus ns quæ ſunt Socratem iungo,ſin uero dicã Socrates Philoſophus eſt,hic inq; Socrates Philoſophia participat. Rurſus hic quoq; Socratem Philoſophiamq; coniungo,ergo hoc,quod dico eſt,uim coniunctionis cuiuſdam obtinet, non rei,quod ſi propoſitionem aliquã copulationemq; promittit,ſolum dictum nihil omnino ſignificat,atq; hoc eſt ꝙ ait,nec ſi hoc ipſum eſt purũ dixeris,id eſt ſolũ, nõ modo neq; ueritatem neq; falſitatem deſignat,ſed omnino nihil eſt, & ꝙd ſecutus eſt planum fecit,ſignificat,inquit,quãdã cõpoſitionem quã ſine cõpoſitis nõ eſt intelligere. Nã ſi eſt uerbũ cõpoſitionis coniunctionisq; cuiuſdã uim & proprium obtinet locum,purum & ſine coniunctione p̃dicatum nihil ſignificat,ſed eã ipſam compoſitionem quã deſignat cum fuerit coniunctum ea quæ cõponunt̃, ſignificare poteſt,ſine cõpoſitis uero qd ſignificet,nõ eſt intelligere. Vel certẽ ita intelligendum eſt ꝙ ait,ipſum qdem nihil eſt, non ꝙniã nihil ſignificet,ſed quoniã nihil uerum falſumúe demõſtret,ſi purũ dictũ ſit,cũ eĩ coniungit̃,tũc fit enũciatio. Simpliciter eĩ dicto uerbo,nulla ueri uel falſi ſignificatio fit,& ſenſus qdẽ totus huiuſmodi eſt,

ipſa

ipsa uerba quidem per se dicta nomina sunt, nam & qui dicit intellectum constituit, & qui audit quiescit, sed quanquã significent aliquid uerba, nondum tamen affirmationem negationemue significant. Nam quamuis rem designent, nõdum tamẽ sub sistendi eius rei signum est, nec si hoc ipsum est uel ens dixerimus, aliquid ex eo uerum uel falsum poterit inuenire. Ipsum enim quanq; significet aliquid, nõdum tamẽ uerum uel falsum est, sed in cõpositiõe fit enunciatio, & in ea ueritas uel falsitas nascitur, quã ueritatem falsitatemq; sine his quæ cõponuntur, cõiunguntur q; intelligere impossibile est, & de uerbo quidem, & nomine sufficienter dictum est. Secũdo uero uolumine de oratione est cõsiderandum.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, EDITIONIS SECVNDAE,

LIBER PRIMVS.

IN quantum labor humanum genus excolit & beatissimis ingenij fructibus complent, si in tantum cura exercendæ mentis insisteret, non tam raris homines uirtutibus uterentur, sed ubi desidia demittit animos, continuo feralibus seminarijs, animi uber horrescit. Nec hoc cognitione laboris euenire concesserim, sed potius ignorantia, quis enim laborandi peritus unquam à labore discessit? Quare intendenda uis mentis est, uerumq; est amitti animum, si remittitur. Mihi autem si potentior diuinitatis annuerit fauor, hæc fixa sententia est, ut quanq; fuerint præclara ingenia, quorum labor ac studium multa de his quæ nunc quoq; tractamus, latinæ linguę contulerit, non tamen quendam quodammodo ordinem filumq; disponendo disciplinarum gradus ediderunt: Ego omne Aristotelis opus quodcũq; in manus uenerit, in Romanum stilum uertens, eorũ omnium cõmenta latina oratiõe perscribam, ut si quid ex Logicę artis subtilitate, & ex moralis grauitate peritiæ, & ex naturalis acumine ueritatis ab Aristotele cõscriptum est, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine commentationis illustrem, omnesq; Platonis dialogos uertendo, uel etiam cõmentando in latinam redigam formã. His peractis non equidem contẽpserim Aristotelis Platonisq; sententias, in unã quodãmodo reuocare cõcordiam, & in his eos nõ ut plerisq; dissentire in omnibus, sed in plerisq; quę sunt in Philosophia maxime cõsentire demõstrem, hæc si uita ociumq; supererit, cum multa operis huius utilitate, necnõ etiã laude contenderim, quã in re faueant oportet, quos nulla coquit inuidia. Sed nunc ad proposita reuertamur. Aristoteles namq; inchoans librum prius nomen diffinitẽ esse proposuit, post uerbum, hinc negationem, post hanc affirmationem, consequenter enunciationem, orationem uero postremam. Sed nunc cum de nomine & uerbo dixerit, conuerso ordine, quod ultimum proposuit, nũc exequitur primũ, de oratione nãque disputat, quã postremã in operis dispositione proposuit, ait enim:

DE ORATIONE.

ORatio autẽ est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuũ est separatũ, ut dictio, non ut affirmatio uel negatio. Dico aũt, ut homo significat aliquid, sed non quoniam est aut non est, sed erit affirmatio uel negatio, si aliquid addatur, sed non una hominis syllaba, nec enim in hoc quidem quod est sorex, rex significat, sed uox est nunc sola. In duplicibus uero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.

Videtur

VIdetur Aristoteles illas quoq; uoces orationes putare, quæcunq; uel ex nominibus uel ex uerbis cõstent, non tantũ quæ íntegrũ colligãt intellectũ, ut sunt Socrates & Plato, & ambulare & dicere, hæc enim quanq; pleni intellectus nõ sint, uerbis tamẽ & nominibus cõponunt. Ait enim orationẽ esse uocẽ significatiuam, cuius partes significarent aliquid seperatim, significarent, inqt, non consignificarẽt, ut in nomine & uerbo. Docet aũt illa quoq; res, etiã imperfectas, compositas tamẽ ex nominib. ac uerbis uoces, orationes dicere, quod ait cum de nomine loqueretur, in eo quod est equiferus nihil significare ferus, quẽadmodũ in oratione, quæ est equus ferus, namque equus ferus uox cõposita ex nominibus est, sed sententiam non habet plenam, & ille ait, quemadmodum in oratione quæ est equus ferus. Nam si secundum Aristotelem equus ferus est oratio, cur nõ aliæ quoq; quæ nominibus uerbisq́ue constent, quanquam sint imperfectæ sententiæ, tamen orationes esse uideantur, cum præsertim orationem ipse ita diffiniat. Oratio est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est seperatum. In his ergo uocibus quæ uerbis & nominibus componuntur, partes extra significant, & non consignificant. Nam si nomen & uerbum significatiuum est seperatum, in his uero uocibus quæ uerbis & nominibus componuntur, partes extra significant, non consignificant, etiam uoces imperfectæ nominibus & uerbis compositæ orationes sunt. Nam si nomen omne & uerbum significatiuũ est, hæ aũt uoces, id est, orationes nominibus cõponuntur & uerbis, dubiũ non est in his uocib. quę ex nominibus & uerbis coniũctæ sunt, partes per se significare, quod si hoc est, & uox cuius partium aliquid seperatũ, etiã per se significat, licet sit imperfectæ sententiæ, tamen orationẽ esse manifestum est. Sed q̃d addidit orationis partes significare, ut dictionem, non ut affirmationem uel negationẽ. Alexander ita dictum esse arbitrat. Sunt enim, inquit, aliæ quidẽ simplices orationes, quæ solis uerbis & nominibus coniunguntur, aliæ uero cõpositæ, quarum partes in unum corpus iunctæ iam faciunt orationes, & simplices quidem orationes, partes habent eas, ex quibus componunt, uerba & nomina, ut est Socrates ambulat. Compositę aũt aliquoties quidem tantum orationes, aliquoties uero etiã affirmationes, ut cum dicò Socrates ambulat, & Plato loquitur, utræq; sunt affirmationes, uel cum dico: Aio te Aeacida Romanos uincere posse, ex orationibus non ex affirmationibus componitur talis oratio. Prior autem simplicitas est, posterior uero compositio. In quibus est autem prius uel posterius aliquid, illud sine dubio diffiniendum est priori loco, quod natura quoque præcedit. Ita ergo quoniam prior simplex oratio est, posterior uero composita, prius simplicem orationem diffinitione constituit dicens, cuius partes significant ut dictio, nõ ut affirmatio, dictionẽ simplicis nominis aut uerbi nuncupationem ponens. In simplicibus enim orationibus huiusmodi partes sunt. In compositis uero aliquoties quidem orationes tantum, aliquoties uero affirmationes, ut suprà monstrauimus, addit quoq; illud. Omnem, inquit, diffinitionem uel contractiorem esse diffinita specie, uel excedere non oportet, quòd si Aristoteles ita constituisset diffinitionem, ut significare partes orationis diceret ut orationes, ac non ut dictiones, simplices orationes ab hac diffinitione secluderet. Orationum namq; simplicium partes, non ut orationes, sed ut simplicia uerba nominaq́ue significant. Nam si omnis oratio, orationes habebit in partibus, rursus ipsæ partes quæ sunt orationes, aliis orationibus coniũgerent, & rursus partium partes, quæ eædem quoque orationes sunt, alias orationes habebũt in partibus. Ac si qs hoc intelligentia sumpserit, ad infinitũ procedet, nec ulla erit prima oratio, quę simplices habeat partes. Neq; enim fieri potest, ut prima dicatur oratio, quæ alias orationes habet in partib. partes enim priores sunt propria cõpositione, q̃ si in infinitũ ducat intelligẽtia, nulla prima oratio reperit, & cum nulla sit oratio prima, nec ulla postrema est. Quocirca interempta prima atq; postrema, omnis &q; interimit, & nulla omnino erit oratio, quare nõ recta fuisset diffinitio, si ita dixisset

Oratio

Oratio est uox significatiua,cuius partes aliquid extra significant,ut orationes. At uero,inquit,Alexãder.Nec si quædam orationes in partibus continent,idcirco iam necesse est ipsarum orationum partes affirmationes esse,ut cum dico: Desine meq; tuis incendere teq; quærelis.Est ergo huius orationis pars una.Desine meq; tuis incendere,teque quærelis,alia. Neutra harum affirmatio est, quãquam uideatur esse oratio.Quocirca nec illa fuisset recta diffinitio,si ita dixisset.Oratio est uox significatiua,cuius partes extra aliquid significant,ut affirmatio.Huiusmodi enim orationes cum sint eius partes ex orationbus iunctæ,non tamẽ affirmationibus totum ipsius corpus orationis efficitur. Sed quoniam in omni oratione uerba sunt & nomina,quæ simplices sunt dictiones,non autem in omnibus orationibus,aut affirmationes aut orationes partes sunt,quod commune erat,id in diffinitione cõstituit, tanquam si ita diceret.Oratio est uox significatiua secundum placitũ,cuius partes aliquid extra significant,ex necessitate quidem ut dictio,non tamen semper,ut affirmatio,aut oratio.Neque enim potest fieri,ut inueniatur oratio,cuius partes non ita aliquid extra significẽt ex necessitate,ut nomen aut uerbum cum inueniri possit,ut ita extra significent orationis partes,ut tamen orationes aut affirmationes non sint. Quare si ita dixisset, oratio est uox significatiua,cuius partes aliquid extra significant,ut affirmatio,illas orationes hac diffinitione non circumscripsisset,quarũ partes quidem orationes sunt,sed non affirmationes, ut ille uersus est,quem suprà iã posui.Sin uero sic dixisset:Oratio est uox significatiua, cuius partes extra significant aliquid ut oratio,illas orationes in diffinitione reliquisset,quarum partes simplices sunt,ut est Socrates ambulat,Sed cũ dicit orationis partes ita significare ut dictiones,non omnino ut affirmationes,& simplices & compositas,hac diffinitione conclusit.Simplices quidem idcirco quòd quælibet simplex paruissimaq; oratio nomine & uerbo coniungitur,quæ sunt simplices dictiones.Compositas uero,quę cum habent orationes in partibus,partes ipsę habent simplices dictiones,quę ipsæ simplices dictiones totius corporis partes sunt,ut cũ dico,si dies est, lux est.Dies est,& lux est,partes sunt totius orationis.Sed rursus harũ partium partes sunt dies,& est, & rursus lux,& est,quæ rursus totius orationis,per quam dico,si dies est,lux est,partes sunt,sed dies,& est,& rursus lux,& est,sunt simplices dictiones. Quo circa etiã compositarum orationum partes indubitanter,ita semper significant,ut dictiones non ut affirmationes,aut quædam orationes.Quare hanc diffinitionem Aristoteles rectè constituit. Ad hanc ergo sententiã locum hunc Alexander expedit.Illud quoque addens sæpe Aristotelem de affirmationibus dicere dictiones,quod distinguere uolens,cum diceret ita significare partes orationis tanq; dictionẽ,ne fortè dictionem hanc aliquis in affirmationem susciperet,addidit, ut dictio non ut affirmatio, tanq; si diceret,duplex quidem est dictio,una simplex,alia uero affirmatio. Sed ita partes orationis aliquid extra significant,ut ea dictio,quę est simplex,nõ ut ea quæ est affirmatio,& huiusce modi quodammodo intellectum tota Alexandri sententia tenet.Porphyrius quoque in eadem sententia est,sed in uno discrepat, cuius expositio talis est.Dictio,inquit,est simplex nomẽ,& simplex etiã uerbum,& ex duobus compositum,ut cum dico Socrates,uel rursus ambulat,uel equiferus.Procedit etiã nomen dictionis ad orationes quidem,sed simplicibus uerbis & nominibus cõiunctas,& cum dico Socrates & Plato, & si sit ex cõposito nomine,ut est equiferus & homo.Hæ orationes quanquam cõiunctę sint atque imperfectæ, tamen dictionis nomine nuncupantur,necnõ etiam transit nomen hoc dictionis usque ad perfectas orationes,quas enũciationis nuncupari posterius est dicendum.Est autem enunciatio simplex,ut si quis dicat Socrates ambulat.Et hæc dicitur affirmatio, huius negatio est.Socrates non ambulat.Simplices ergo enunciationes sunt affirmationes uel negationes,quę singulis uerbis ac nominibus componuntur. Itaq; cum dico, si dies est,lux est,tota quidem huiusmodi oratio dictio esse non dicitur. Composita namq;

coniuncta

cõiuncta q̃ est ex orationibus, quę sunt dies est, et lux est. Hę autem sunt affirmationes, & dicuntur dictiones. Ipsæ uero affirmationes, quæ dictiones sunt, habent rursus alias dictiones simplices, ut est dies, & est, & rursus lux, & est. Ergo cum dico Socrates ambulat, hęc oratio partes habet dictiones, nomen, scilicet, & uerbum, quę dictiones quidem sunt, non tamen affirmationes. Sin uero dicam Socrates in lyceo cũ Platone, & cæteris discipulis disputauit. Hæc pars orationis quæ est. Socrates in lyceo, ipsa quoq; est dictio, sed non ut simplex nomen uel uerbum, quæ dictiones quidem sunt non tamen affirmationes, neq; ut affirmatio, sed tantum ut imperfecta oratio quæ uerbis tamen nominibusq; composita est, quod si sic dicam, si homo est, animal est. Hæc rursus oratio habet dictiones in partibus, sed neq; ut simplices dictiones, neq; ut imperfectas orationes, sed ut perfectas, simplicesq; affirmationes, et una est affirmatio animal est, alia uero homo est. Tota uero ipsa oratio dictio nõ est, q̃d si dicam si animal non est, homo non est, rursus hæc oratio ex duabus simplicibus dictionibus negatiuis uidetur esse composita, quæ nihilominus tota dictio non est. Ita ergo dictio inchoãs à simplicibus nominibus atq; uerbis usq; ad orationes quamuis ad imperfectas prouehitur, nec in his tantummodo consistit, sed ultra etiam ad simplices affirmationes negationesq; transit, & in eo progressionis terminum facit. Ergo quoniam non omnis oratio partes habet affirmationes & negationes, quæ sunt simplicium dictionum perfectæ enunciationes, quoniamq; nõ omnis oratio imperfectas orationes habet in partibus, omnis tamen oratio simplices dictiones retinet, quippe cum omnis oratio ex uerbis nominibusq; cõgatur hoc ait. Orationis partes significare semper quidem ut dictiones, non tamen semper ut affirmationes consentiente Alexãdro, cuius expositionem supra iam docui, atq; ita diligentior lector differentias eorum rectè perspiciat, & consentientes quidem communicet intellectus. Hoc loco Aspasius inconuenienter interstrepit, ait enim Aristotelem non in omnes orationes diffinitionem constituere uoluisse, sed tantum in simplices, quæ ex duobus constant uerbo, scilicet, & nomine, sed ille perfalsus est. Neq; enim si simplex oratio, simplicibus uerbis nominibusq; consistit, idcirco non composita quoq; oratio uerba & nomina similiter in partibus habet. Quod si hoc commune est simplicibus orationibus atq; cõpositis, ut habeant in partibus quidem dictiones simplices, non etiam affirmationes, cum etiam orationes quæ affirmationes habent, habeant in partibus simplices dictiones, cur hanc quæstionem in Aristotelem iaciat, ratione relinquitur. Syrianus uero qui Philoxenus cognominat̃, nõ putat orationes esse quarum intellectus sit imperfectus, atq; ideo nec eas aliquas habere partes. Nam cum dicit Plato in Academia disputans. Hæc quoniam perfecta non est, partes inquit, non habet, arbitrãs omne quod imperfectum est, nullis partibus contineri, atq; ideo cum dicit Aristoteles, oratio est uox significatiua, cuius partes aliquid extra significant, illam orationem constitui putat, quæ perfectum retinet sensum, ipsius enim partes esse uerba & nomina. Sed hoc ridiculũ est. Neq; enim aliquid compositum fieri potest, nisi proprijs partibus. Quod si quælibet res ut componatur habeat decem partes, eas tamen sigillatim apponi necesse sit, antequàm ad decimam ueniamus partẽ, nihilo tamen minus erunt partes quas sibimet ad componendã totius corporis summam sigillatim superponimus, etiam si ad illud quod componendũ fuit minimè peruentum est. Quocirca si antequàm perueniatur ad decimam partem prioris effectũ compositiq; partes sunt, nulla ratio est imperfectæ rei partes dici non posse. Neque enim dicitur totius compositi partes esse, quæ sint imperfecti, ut si sit integrum nomen, habeat partes quatuor, ideſt syllabas, ut Mezentius, si unam syllabam demam, dicamq; mezenti, uel si unam rursus duasq; ponam, ut sunt mezen. huius tamẽ utraque syllaba me, scilicet, & zen, partes sunt, & cum sit compositio ipsa sensu uacua, ac sit imperfecta, tamen partibus continetur. Syrianus igitur minimè audiendus est. Sed Porphyrius potius, qui ita Aristotelis mentem sententiamq; persequitur, ut eius

diffinitionem quæ uera est,labare,& in aliquibus alijs discrepare non faciat. De his quidem hactenus. Porphyrius autem ita dicit. Volens,inquit, Aristoteles ostendere non omnem orationem,aut simplices tantum habere partes,aut compositas, à simplicibus sumpsit exemplum, ut diceret significare partes orationis,ut dictionem nō ut affirmationem,ut cum est oratio. Plato disputat, dictiones quidem sunt, sed non ut affirmationes. Si uero sic esset oratio,si Plato disputat uerum dicit. Plato disputat & uerum dicit,cum sint dictiones,non sunt tantum ut simplices, sed etiam ut affirmationes. Neq; enim simplex dictio affirmatio est aut negatio,sed tunc fit cum additur aliquid,quod aut affirmationis uim teneat aut negationis, atq; hoc est quod ait: Dico autem ut homo significat autem aliquid,sed non quoniam est,aut non est, sed erit affirmatio uel negatio,si quid addatur. Huiusmodi hoc est, tanquam si diceret, nomen quidem simplex affirmationem,aut negationem non facit,nisi aut est uerbū addatur,quæ est affirmatio,aut non est quæ est negatio. Quod autem additur,sed nō una hominis syllaba,nec in eo quod est Sorex,rex significat,sed uox est nunc sola. In duplicibus uero significat quidem,sed nihil secundum se,quemadmodum dictum est. Huius loci duplex est expositio. Quod enim dixerat prius,sed erit affirmatio uel negatio si quid addatur ei dictioni,quam suprà simplicem esse proposuit, cum de significatiua orationis parte loqueretur, nunc id adimplet & explicat dicens: Non si quidlibet addatur simplici dictioni,statim fieri affirmationem uel negationem, nec uero orationem,neque enim si quid non per se significatiuum dictioni simplici copuletur,idcirco iam uel oratio,uel affirmatio uel etiam negatio procreabitur, neque enim si una syllaba hominis quæ significatiua per se non est,copuletur eidem ipsi dictioni,iam ulla inde procreatur oratio. Quod si oratio non fit,nec propositio est,hę enim orationes quædam sunt,ut si quis ex eo quod est homo tollat unam syllabam,eamq; toti dictioni simplici aptet,dicatq; homo, uel alio quolibet modo decidēs,partem toti corpori dictionis adiiciens non faciet orationem. Quod si hoc est, nec affirmationem nec negationem,quædam sunt orationes. Ita ergo accipiendum est,tanquam si hoc modo dixisset,dico autem ut homo significat aliquid,sed non quoniam est aut non est,sed erit affirmatio,uel negatio si quid addatur, sed non ut una hominis syllaba addatur,nec cuilibet alterius dictionis, si quid non per se significat, ut in eo quod est Sorex rex nō significat,sed uox est nūc sola. Atq; ideo si quis uelut partē tollat,id ꝙd est rex,apponatq; ei quod est Sorex, dicatq; Sorex rex, ut rex tanq; pars sit eius ꝙd est Sorex,oratio nulla est,atq; ideo neque affirmatio neque negatio. Hæ enim ex uocibus per se significatiuis constant. Rex uero in eo quod est Sorex, quoniam pars est nominis,nihil ipsa significat. Vel certè erit melior intellectus si hoc ꝙd ait,sed non una hominis syllaba,non aptemus ad orationis perfectionem, sed potius ad dictionis significationem,ut quoniam dixit superius, orationis partes significare ita,ut dictionem non ut affirmationem,quæ esset dictio manifestè monstret. Dictiones namque constituit uocem per se significantem, ergo cum dicit. Sed nō una hominis syllaba,tale est ac si diceret,significat quidem pars orationis ut dictio. Sed hæ ipsæ dictiones perfectæ nomina sunt & uerba,non partes nominum uerborumq;. In eo enim quod est equiferus currit,equiferus quidem dictio est totius orationis, significat enim ut pars orationis, sed ferus consignificat ut pars nominis, atque ideo ferus dictio non est. Quocirca si que aliæ syllabe in parte orationis sunt, ideſt in nomine uel uerbo,nihil per se significant, quanquam sint in parte nominis, quod nomen pars orationis est,nihil tamē ipsum significat in tota oratione, quare nec dictio erit. Audiendum ergo est ita,tanquam si sic diceret. Oratio autem est uox significatiua,cuius partium aliquid significatiuum est separatum,ut dictio,non ut affirmatio dico autem ut homo significat aliquid,& est quædam dictio simplex. Nam neq; oratio est,quoniā simplex est,nec affirmatio neq; negatio,quoniā nō significat aut esse aut nō esse. Sed erit tunc affirmatio,quando aliquid addit, ꝙd affirmationē negationem ú

tionemúe constituat. Sed quod ad dictionem esse id quod dicimus homo, Idcirco dictio est, quoniam per se significat. Syllaba uero eius nominis quod est homo, quoniam nihil designat, non est dictio. Hoc est enim, sed non una hominis syllaba, uel si uideatur quidem significare, pars tamen sit nominis, & consignificet in nomine, in tota oratione nihil significet. Neq; enim est pars orationis. Quod per hoc dixit quod ait, nec in eo quod est Sorex rex significat, sed uox est nunc sola nihil significans, uti de probatur huiusmodi particulas non esse dictiones. Vox enim sola non est dictio, sed uox per se significans. Si qua sunt, inquit, nomina, quæ sint composita ex alijs, ut est equiferus, emittunt quidem quandam imaginem significandi, sed per se nihil significant, consignificant autem. In simplicibus uero nominibus nec imaginatio ulla significandi est, ut in eo quod est Cicero, partes eius cum simplices sono, tum etiã intellectu præter cuiuslibet imaginationis similitudinem significationemúe sunt. In duplicibus uero uult quod est pars significare, sed nullius separatim significatio est. Idcirco quoniam solum consignificat id quod totum compositi nominis corpus designat, ipsum uero separatum (ut sæpius dictum est) nihil extra significat.

Est autem oratio omnis quidem significatiua non sicut instrumentum, sed (quemadmodum dictum est) secundum placitum.

Secundum placitum esse orationes illa res approbat, quod earum partes sunt ad placitum, ideſt nomen & uerbum. Quod si omne compositum ab his ex quibus est cõpositum, sumit naturam. Vox quæ positione constitutis uocibus iungitur, ipsa quó que secundum placitum positionemq; formatur. Quare manifestum est orationem secundum placitum esse. Plato uero in eo libro qui inscribitur cratylus, aliter esse constituit, eamq; dicit suppellectilem quandam atq; instrumentum esse significandi res eas quæ naturaliter intellectibus concipiuntur, earumq; intellectum uocabulis discernendi. Quod si omne instrumentum naturalium rerum secundum naturã est, ut uidendi oculus, nomina quoq; secundum naturam esse arbitratur. Sed hoc Aristoteles negat, & Alexander multis in eo nititur argumentis, monstrans orationem nõ esse instrumentum naturale. Aristoteles uero ita utitur dicens: Est autem oratio omnis quidem significatiua, non sicut instrumentum, tanquam si diceret. Est quidẽ omnis oratio significatiua, non tamen naturaliter, instrumentum enim hoc demõstrat, tanquam si diceret naturaliter significare. Quod qui instrumentum orationem esse negãt, non eã naturaliter significare dicunt, sed ad placitum. Naturalium enim rerũ naturalia sunt instrumenta. Idcirco autem instrumentũ pro natura posuit, quod (ut dictum est) Plato omnium artium instrumenta, secundum naturam ipsarum artium consistere proponebat. Et Alexander quidem non esse instrumentum orationem sic ingreditur approbare. Omnis, inquit, naturalium actuum suppellex, ipsa quoq; naturalis est, ut in sensu quoniam natura datur, eius quoq; suppellex est naturalis, ut oculus. Eodem quoq; modo auditus cum naturalis sit, aures nobis quæ sunt audiendi instrumenta, naturaliter esse datas cognoscimus. Quare quoniam oratio ad placitũ non naturaliter est, partes enim manifestum est orationis ad placitum positas, quæ sunt, scilicet, nomina & uerba, sicut monstrat apud omnes gentes diuersitas uocabulorum, quoniam ergo per hæc secundum placitum omnis oratio esse monstratur, q̃d autem secundum placitum est, non est secundum naturam, non est ergo oratio suppellex. Significandi enim ratio atq; potestas naturaliter non est. Quod si oratio naturaliter non est, non est suppellex. His alijsq; similibus rationibus monstrat non esse suppellectilem orationem. Quocirca dicendum nobis est, naturaliter quidẽ esse uoces potestatesq; naturaliter uocabula rebus imprimendi, non tamen naturaliter significatiuas sed positione. Sicut ergo naturaliter singularium artium sumus susceptibiles, sed eas non naturaliter habemus, sed doctrina concipimus, ita uox quidem naturaliter est, sed per uocem significatio nõ naturaliter. Neq; enim uox sola nomẽ

eſt,aut uerbum,ſed uox quædam addita ſignificatione, & ſicut naturaliter eſt mouẽ ri,ſaltare uero cuiuſdam iam artificij,& poſitionis, & quemadmodũ æs quidem naturaliter eſt,ſtatua uero poſitione uel arte.Ita quoq; poſſibilitas ipſa ſignificandi, & uox naturalis eſt.Significatio uero per uocem poſitionis eſt,non naturæ. Hactenus quidẽ de communi oratione locutus eſt,nunc autẽ tranſit ad ſpecies eius.Ait enim:

Enunciatiua uero non omnis, ſed illa in qua uerum uel falſum eſt, non autem in omnibus ineſt, ut deprecatiua,oratio quidem eſt, ſed neq; uera neq; falſa. Cæteræ igitur relinquantur,Rhetoricæ enim uel Poëticæ cõuenientior eſt conſideratio,enunciatiua uero præſentis eſt ſpeculationis.

Species quidem orationis multæ ſunt, ſed eas uariè partiuntur, at uero Peripatetici quinq; partibus omnes ſpecies orationis ac membra diſtribuunt.Orationis autẽ ſpecies dicimus perfectæ,non eius quæ eſt imperfecta.Perfectas autem uoco eas quæ cõplent expediuntq; ſententiam.Et ſit nobis hoc modo diuiſio.Sit genus oratio, orationis aliud eſt imperfectum,quod ſententiam nõ expedit,ut ſi dicam Plato in lyceo, aliud uero perfectum.Perfectæ autem oratioſſis alia eſt deprecatiua,ut: Adſit letitiq; Bacchus dator. Alia imperatiua,ut: Accipe,dacq; fidem. Alia interrogatiua,ut:Quo te Mœri pedes? an quo uia ducit in urbem? Alia uocatiua,ut, O qui rex hominũ Deumq; æternis regis imperijs. Alia enunciatiua, ut: Dies eſt,dies non eſt. In hac ſola quæ eſt enunciatiua,ueri falſiúe natura perſpicitur.In cæteris enim neq; ueritas, neque falſitas inuenitur,& multi quidem plures ſpecies eſſe dicunt perfectæ orationis, alij autem innumeras eorum differentias produnt, ſed nihil ad nos. Cunctę enim ſpecies orationis, aut Oratoribus accõmodatę ſunt,aut Poëtis,ſola enũciatiua Philoſophis.Ergo hoc dicit.Non omnis oratio enunciatiua eſt.Sunt enim plurimæ quę enunciatiuæ nõ ſunt,ut hæ quas ſuprà poſui.Hæc autem ſola eſt in qua uerum falſum úe inueniri queat.Quocirca quoniam iſtam in qua ueritas uel falſitas inuenitur,Dialectici Philoſophiq; eſt quærere.Cæteræ autem Oratoribus atq; Poëtis accommodatæ ſunt,iure de hac ſola tractabitur,ideſt de enunciatiua oratione. Hucuſq; ergo de partibus interpretationis,& de communi oratione locutus eſt. Nunc autem aſtringit modum diſputationis in ſpeciem,& de una ſpecie orationis tractat,deq; una interpretatione quæ eſt enunciatiua.Species namq; eſt enunciatio interpretationis, negatio uero & affirmatio enunciationis. Quare de enunciatiua oratione conſideranda,hinc cum ipſo Ariſtotele commodiſſimum ſumamus initium.

Eſt autem una prima oratio enunciatiua,affirmatio,deinde negatio,alię uero omnes coniunctione unę. Neceſſe eſt autem omnem orationem enunciatiuam ex uerbo eſſe,uel caſu uerbi,etenim hominis ratio,ſi non eſt, aut fuit,aut erit,aut aliquid huiuſmodi addatur,nondum eſt oratio enunciatiua. Quare autem unum quiddam eſt,& non multa animal greſſibile bipes. Neque enim eo quod propinque dicuntur unum erit. Eſt autem alterius hoc tractare negocij.

Vna oratio duplici modo tractatur,uel cum per ſe una eſt,uel cum per aliquam conſunctionem iungitur. Vel certè ita dicẽdum eſt. Aliæ orationes naturaliter unę ſunt, aliæ uero poſitione. Et naturaliter unæ quidem ſunt orationes quæ non diſſoluuntur in alias orationes,ut eſt,ſol oritur. Quæ autem poſitione ſunt unæ in alias orationes diſſoluuntur, ut eſt, ſi homo eſt animal eſt, hæc enim in orationes alias ſeparatur,& quemadmodum lignum uel lapis ſigillatim in propria natura conſiſtunt & ſunt una,ex his autem facta nauis uel domus quæ cum pluribus quidem conſtent, unæ tamen arte ſunt, non natura. Ita quoque in orationibus ſimplices eas & per ſe naturaliter unas orationes dicimus, quæ uerbo tantum & nomine coniungun-

tur,

tur. Compositas autem quæ in alias (ut dictum est) orationes diuiduntur. Multas enim orationes in huiusmodi orationibus cõiunctio iungit, ut si dicam Plato est et Socrates est, hæc coniunctio &, utrasq; coniunxit, atq; ideo una uidetur positione, quæ naturaliter & per se una nõ fuerat, naturaliter autem unius orationis duę partes sunt affirmatio & negatio, sed quoniam non ita dixit, est autem una oratio enunciatiua, affirmatio uel negatio, deinde est una coniunctione. Sed ait. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, huiusmodi oritur quæstio. Vtrum id quod ait prima ad affirmationem referatur, ut sit posterior negatio, an id quod ait prima ad simplicem retulerint orationem, ut secunda sit, quæ ex orationibus iungitẽ, quam dubietatem ipse dissoluit. Sic enim inquit: Est autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, & ut quam secundam diceret demonstraret, ait, deinde negatio, ut primam affirmationem poneret, secundam negationem. Quod si ita dixisset, est autem una prima enũciatiua oratio affirmatio uel negatio, deinde coniũctione una, ita oporteret intelligi, tanquam si diceret, illam esse primam orationem quæ simplex esset, cuius partes affirmatio essent atq; negatio. Secundam uero illam quæ coniunctione quadam una fieret, cum ex orationibus iungeretur. Sed quoniam id quod ait prima ad affirmationem iunxit dicens, est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, ad negationem uero, deinde subiunxit dicens, deinde negatio. Dicẽdum est primam eum orationem esse arbitrari affirmationem. Secundam uero negationem, cui deinde continenter apposuit. Sed rursus incurrimus Alexandri quæstionẽ. Per hoc enim negat affirmationem negationeḿq; sub uno genere poni oportere, ideſt sub enunciatione, quod in ijs quæ priora uel posteriora sunt, commune genus nõ potest inueniri. Sed hoc suprà iam dictum est, nam oportere omnia quæcunq; quolibet modo priora uel posteriora sunt à genere communi secernere. Alioqui sic primæ & secundæ substantiæ sub uno genere substantiæ nõ ponentur. Sic etiam simplices & cõpositæ orationes, quarum simplices propositiones primæ sunt, posteriores compositæ, uno genere non continebuntur. Sed illa sola putanda sunt sub eodem genere poni non posse, quæ ad substantiam priora uel posteriora esse cognoscimus. Quę uero ad suum esse æqualia sunt, nihil prohibet sub eodem genere utraq; constitui. Ergo quoniam affirmationi & negationi hoc est esse, quod in his ueritas & falsitas reperitur, hęc autem est enunciatio in qua, scilicet, ueritatis & falsitatis constituta sit ratio, quoniam ad id quod ueri falsiúe significatiuæ sunt, neq; affirmatio prior, neq; negatio posterior est. Nullus dubitat eo quod æqualiter participant affirmatio et negatio, eidem generi posse supponi, sed affirmatio & negatio æqualiter participant enunciatione, siquidem enunciatio ueri falsiq; utitur significatione, & affirmatio & negatio ueritatem atq; mendacium æqualiter monstrant, enunciatio igitur affirmationis & negationis genus esse ponenda est. Quod ergo ait. Est autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, deinde negatio, aliæ uero coniunctione unæ, ita intelligẽdum est, quod affirmationem primam, secundum uero negationem, cui addidit deinde, in prolatione posuerit. Prior enim est affirmatio, posterior negatio in prolatione duntaxat, non secundum ueri falsiq; designationem. Quocirca nihil prohibet & priorem putari affirmationem negatione, & tamen utrasq; sub uno genere, ideſt, enunciatione constitui. Sed quod secutus est. Necesse est autem omnem orationem enũciatiuã ex uerbo esse uel casu, huiusmodi est uolens Aristoteles distribuere dictionẽ affirmationem, negationem, enunciationem, contradictionem, sensum confusa breuitate permiscuit, & nebulis obscuritatis implicuit, oportuit namq; prius quid esset dictio, post autem quid affirmatio, & negatio, & rursus quid esset enunciatio, & cõtradictio constituere. Sed hoc interim prætermittit, nunc uero quemadmodum constituatur enunciatio docet dicens: Quod omnis enunciatio constet uerbo, quoniã simplex dictio est nomen aut uerbum. Omnis enunciatio simplex huiusmodi est, ut semper quidem uel uerbum uel aliud aliquid quod idem ualeat, tãquam si diceretur,

uerbum uel casum uerbi in prædicatione retineat, sed nõ semper subiectus terminus fit ex nomine, semper tamẽ prædicatus ex uerbo, sit enim huiusmodi, ppositio, quæ est, sol oriẽ, in hac ergo, ppositione q̃d dico, sol oriẽ, subiectũ est sol, q̃d uero dico, oriẽ tur, prædicatum. Et utrasq; has dictiones terminos uoco, sed quodcunq; prius dicit, in simplici enunciatione, illud subiectum est, ut in hac sol, quod uero posterius, illud prædicatum, ut in eadem, oriẽ. Ergo necesse est omnem enunciatiuam orationem si simplex sit, uerbum in prędicatione retinere, ut in eadem ipsa, cum dico, sol oriẽ, oriẽ uerbum est, uel quod idem ualeat, ut est Socrates non ambulat, non ambulat enim in finitum uerbum est, & uerbum quidem non est, sed eandem uim retinet q̃ uerbũ. Ca sus etiam uerbi ponit sæpe, ut Socrates fuit, subiectus uero terminus non semper cõ sistit in nomine, potest enim infinitum nomẽ habere, ut cũ dico, nõ homo ambulat, potest & uerbũ, ut cũ dico, ambulare moueri est, ergo (ut arbitror) plenè monstratũ est non semper subiectum nomen esse, sed semper prædicatum in solo uerbo consi stere. Approbans ergo uerba semper in prędicationibus poni, hoc addidit, nisi enim aut est, aut fuit, aut aliquid huiusmodi sit additum, aut quod idem ualeat apponat̃, e nũciatio nõ fit, cũ enim dico, homo est, est uerbũ in prædicatione proposui. Sin uero dixero, homo uiuit, idem ualet tanquam si dicam homo uiuus est. Ergo non posse si ne uerbo affirmationem negationemúe cõstitui, docuit p id q̃d ait, etenim hominis ratio si nõ aut est, aut erit, aut fuit, aut aliqd huiusmodi addat̃, nondũ est oratio enun ciatiua. Hoc enim dicere uidet̃. Diffinitio hominis, est uerbi gratia animal gressibile bipes, & hæc ratio est humanæ substantiæ, ergo hæc ratio nisi ei est, aut erit, aut fuit, aut quodlibet uerbum (sicut suprà dictũ est) apponat̃, enunciatio nõ fit, neq; enim ue rũ neq; falsum est. Si enim dicã tantũ animal gressibile bipes, nulla me ueritas menda ciumúe consequitur. Sin aũt dixero animal gressibile bipes est, uel nõ est, affirmatio mox negatioq; conficit̃, quas enũciationes esse qs dubitet̃. Sed cũ de simplicibus e nunciationibus loqueret̃, ait, hominis rationẽ, ideſt diffinitionẽ nõ esse enunciatio nẽ, nisi ei, aut est, aut erit, aut huiusmodi aliqd apponat̃, approbãs, scilicet, unã esse, & non multiplicẽ orationẽ diffinitionis humanæ, cui si est, aut erit, aut fuit adderet̃, enunciationẽ simplicẽ faceret. Cur uero una sit talis oratio, causa quærit̃, neq; enim ex solis duobus terminis constat, id q̃d dicimus animal gressibile bipes, & quæ no minat, plura sunt, quare ipse sibi instituit, & de sua propositione rationẽ quę siuit quã nunc dicere supersedit, ait enim. Quare autem unum quiddam est & non multa, ani mal gressibile bipes, neq; enim in eo quod dicuntur propinquè, unum erit. Est autem alterius hoc tractare negocij. Hoc scilicet, quærens tanquã si ita ipse ex persona sua diceret, de simplicibus enunciationibus omnibus, ipse loquebar, deq; his propo sui eas præter uerbum esse non posse, & ad hanc rem probandam exemplũ sumpsi diffi nitionem hominis, cui nisi est, aut erit, aut fuit apponetur, enunciationem non fieri dixi, quasi una & non multiplex esset oratio, ea per quã dicitur animal gressibile bi pes, de qua fieri possit simplex enũciatio. Cur autem esset una oratio, animal gressi bile bipes, alterius, inquit, est hoc tractare negocij, cum de rebus non de propositio nibus inspiciendum est. Nam nõ idcirco una oratio est, quia continuè dicitur, & cõ iunctè sibimet, animal gressibile bipes, hoc enim si ita esset, possemus & hanc oratio nem quæ tam multa significat, unam dicere, si continuè proferatur, ut est Socrates Philosophus simus, caluus, senex. Ergo quemadmodum huiusmodi oratio sit multi plex, & nõ una, posterius dicemus, ergo nunc manifestum sit hanc orationem quæ dicit Socrates Philosophus simus, caluus, senex, non esse unam, sed multiplicem. Si ergo propinquitas proferendi ipsa continuatione unam faceret orationem, posset hæc quoque una esse oratio, quæ manifestè non una esse docebitur. Quare non id circo erit una oratio ea quæ dicit animal gressibile bipes, quod cõtinuè & propinquè profertur. Quæ autem causa sit ut una sit, ipse dicere distulit, sed in libris eius ope

ris quod

tis quid μετὰ τὰ φυσικὰ inſcribitur, expediuit. Theophraſtus autem de affirmatiõe & negatione ſic docuit, diffinitionem unam ſemper eſſe orationẽ, eamq; oportere continuatim proferri, illa enim una oratio eſſe dicitur, quæ unius ſubſtantię delignatiua eſt. Diffinitio autem, ut uerbi gratia hominis, animal greſſibile bipes una eſt oratio per hoc, quoniam unum ſubiectum, id eſt, hominẽ mõſtrat. Si ergo cõtinuè proferatur, & non diuisè, una eſt oratio, & quia cõtinuè dicitur, & quia unius rei ſubſtantiam monſtrat. Sin uero quis diuidat, & orationem unam rem ſignificantem, proferendi intermiſſione diſtribuat, multiplex fit oratio, ut ſi dicat animal, greſſibile bipes, unam rem mihi tota monſtrat oratio, & continuè dicta eſt. Sin uero dicat animal & rurſus greſſibile, & ſub intermiſſione repetat bipes, multiplex erit diſtributa intermiſſione oratio. Eſt rurſus aduerſum id quæſtio, & quis hoc non iure culpet, poſſe eam, quæ una eſt orationẽ intermiſſione proferendi fieri multiplicem, cũ continuatio proferendi nõ faceret unam, quę eſſet multiplex per naturã. Sicut enim in illis quæ multiplices ſunt naturaliter, non poteſt cõtinuatio proferẽdi, unam facere orationem, ſic quoq; non debet quæ eſt una naturaliter oratio, idcirco quòd de uno ſubiecto dicat, fieri multiplex per intermiſſionẽ. Sed hoc ita ſoluit. Nam cũ animal dicimus, & ſub intermiſſione rurſus greſſibile, eodemq; modo iterum bipes, non hęc ita dicimus, tanq; ſi in unum cuncta cõiuncta ſint. Quocirca quoniã eſt quidem animal, rurſus greſſibile eſt, rurſus bipes, quoniã plura ſunt, & pluraliter dicta, id eſt diſtributa, nõ uidentur ad unum ſubiectũ diſtributa, poſſe prædicari, ſicut cum dico Socrates, Philoſophus, ſimus, caluus, ſenex, hæc omnia non eſt ſimplex oratio, nec ſi cõtinuè proferatur, quod ad unam ſubſtantiam non tendunt, accidẽtia enim ſunt, & extrinſecus ueniunt. Probatur autem neq; eas orationes, quæ per diuiſionem dicuntur, neq; eas quę nõ ad unam ſubſtantiã tẽdũt, unas eſſe, hoc modo: Si dicat quis animal, & rurſus greſſibile, & iterum bipes, non unum eſt animal, nec unum greſſibile, nec unũ bipes. Sin uero dixero, animal greſſibile bipes cõtinuè, & propinquè, unum eſt, quod tria iſta iuncta ſignificant, id eſt homo. Conuertamus nũc animum ad eas, quæ plura quidem ſignificant, ſed continuè proferuntur, ut cum dico Socrates Philoſophus caluus ſenex, uidetur quaſi quædam Socratis eſſe diffinitio, Philoſopus caluus ſenex, ſed non neceſſe eſt, ſi huiumodi ratio Socratis fuit, omnem qui cunq; Philoſophus eſt ſenex caluus, etiam Socratem eſſe. In multis ergo continuatio iſta ualet accidere. Quocirca non unum ſignificat, quãquã continuè proferatur. Ergo ſi ex omnibus unum quidem ſignificetur, & continuè proferatur, una eſt oratio, ut partes quædam rei definitę ſint ea quæ in diffinitione ponuntur, non accidentia. Et proficit quidem aliquid cõtinua prolatio ad perficiendam unam orationem, ſed ipſa ſola non ſufficit, niſi unum quodque ſubiectũ ſit, atq; ideo dixit Ariſtoteles, animal greſſibile bipes, non idcirco eſſe unam orationem, quod propinquè dicatur, nam neque ſufficit ad cõſtituendam unam orationem propinquitas proferendi, nihilq́ue prohiberet quę naturaliter eſſent multiplices, eas cõtinuè & propinquè prolatas unas uideri, ſed huiuſmodi rei rationem Ariſtoteles ponere diſtulit. Senſus ergo huiuſmodi eſt. Neceſſe eſt, inquit, omnem enũciatiuam orationem ex uerbo eſſe uel caſu. Etenim hominis ratio, quę & ipſa quoq; oratio eſt, ſi nõ eſt, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiuſmodi illi addatur, nõdum eſt enunciatio, hoc uero in ſolis ſimplicibus enunciationibus euenit. In his autem quæ cõiunctione unę ſunt (ut ſuprà iam ait) nõ omnino eſt. Cum enim dico dies eſt, uis tota in uerbo eſt. Si autem cum coniunctione proferam, ſi dies eſt, lux eſt, tota uis in cõiunctione conſiſtit. Veritatis enim aut falſitatis rationem ſola cõiũctio tenet, quę cõditionẽ proponit, cum dicit, ſi dies eſt lux eſt, ſi enim illud eſt, illud euenit. Igitur in cõiunctione omnis uis huiuſmodi propoſitionis eſt, omnis autem ſimplex propoſitio totam uim in uerbo habet poſitam. Et quemadmodum in his quæ hypotheticæ uel cõditionales dicuntur, cõiunctiones uim propoſitionis tenent, ſic in ſimplicibus propoſitionibus prædica-

tio uim obtinet, unde & Græcè quoq; tales propositiones κατηγορικαὶ ideſt prædicatiuæ dicuntur, ſcilicet, quæ ſunt ſimplices, quod in his totam propoſitionem obtineat prædicatio, atq; ideo Ariſtoteles ait, ex uerbo uel caſu fieri ſimplicem enunciationem. Nam præter id quod continet totam propoſitionem prædicatiuam, ſcilicet, præter prædicationem, enunciatio non ſit, unde eſt, ut negatio quoq; non ad ſubiectum ſed ad prædicatum ſemper aptetur. Nam cum dico ſol oritur, non eſt huius negatio, non ſol oritur, ſed illa quæ eſt, ſol non oritur, atq; ideo negatio ad ſubiectum poſita, non facit contrariam propoſitionem, ad prædicatum uero, reddit contrariam. Rectè igitur Ariſtoteles de ſubiecto nihil locutus eſt. Non enim prædicatiuam propoſitionem ſubiectus terminus tenet, ſed tantum prædicatus, qui totam enunciationem propria uirtute confirmat.

Eſt autem una oratio enunciatiua, uel quæ unum ſignificat, uel coniunctione una, plures uero, quę plura, & non unum, uel inconiunctę. Nomen ergo & uerbum dictio ſit ſola, quoniam non eſt dicere, ſic aliquid ſignificãtem uoce, enunciare, uel aliquo interrogante, uel non, ſed ipſo proferente:

Hic monſtratur quoniam tunc cum dixit. Eſt autem una prima oratio enũciatiua affirmatio, deinde negatio. Primam eum non de ea oratione dixiſſe putandum eſt, quę naturaliter una eſt, ſed de affirmatione, alioqui hic quoq; repetens ita dixiſſet. Eſt autem oratio una prima enunciatiua quæ unum ſignificat, ſed quoniam non ita dixit, manifeſtum eſt quod dudum ait primam, non ad orationem, quę præter coniunctionem una eſt, retuliſſe, ſed ad affirmationem, quam negatione priorem eſſe conſtaret, ſed hoc iam ſuperius dictum eſt. Quid autem ſibi uelit hęc enumeratio, paucis exponam. Multas enim cõfuſiones multosq; in orationibus errores, hic locus optimè intellectus ueraciterq; perceptus ſuſtulit, & hęc eſt expoſitio, quam nullus ante Porphyrium expoſitorum uidit. Non eſt idem namq; unam eſſe orationem & multiplicem, quod ſimplicem & cõpoſitam, & diſtat una à ſimplici, diſtat etiam multiplex à compoſita. Eſt ergo una oratio quæ unum ſignificat, multiplex autem quę non unũ, ſed plura. Fit autem hoc in huiuſmodi orationibus, ut cum dico: Cato Philoſophus eſt, hęc oratio non eſt una, non enim unum ſignificat, poteſt enim monſtrare & Catonem Vticenſem eſſe Philoſophum, poteſt etiam oſtendere, & Catonem Cenſorium oratorem eſſe Philoſophum, qua in re non una eſt oratio, atq; idcirco in Vticenſi quidem Catone eſt uera, in oratore uero falſa. Huiuſmodi ergo orationes multas uocamus. Sin uero unum ſignificat, ut cum dicimus in charta ſcribit, illam dicimus unã. Ergo una quę ſit uel multiplex oratio, ex his intelligitur quę ſignificantur, ſi enim unam ſignificat rem, una eſt, ſi multas, multiplex. Simplices autem & compoſitæ orationes non ad ſignificationem, ſed ad terminos ipſos dictioneſq́ue quæ in propoſitionibus ſumuntur, referendæ ſunt. Et eſt quidem ſimplex oratio enunciatiua, quæ ex ſolis duobus terminis conſtat, ut eſt homo uiuit. Siue autem his propoſitionibus omnis addat, ut eſt omnis homo uiuit, ſiue nullus, ut nullus lapis uiuit, ſiue aliquis, ut aliquis homo uiuit, uel aliquis homo nõ uiuit, quoniã termini ipſi duo ſunt, ſimplex uocatur propoſitio, compoſita uero ſi ultra terminos duos enũciat, ut eſt Plato Philoſophus in lyceo ambulat. Hic enim quatuor ſunt termini, uel ſi tres ſint, ut Plato Philoſophus ambulat, hæ quoque ſi eis omnis, aut nullus, aut aliquis addatur, eodẽ modo compoſitæ ſunt. Ergo una uel multiplex oratio intelligitur, ſi unum uel multa ſignificat, & de propria ſignificatione ſemper iudicantur. Simplex autem & compoſita non ex ſignificatione, ſed ex uerborum et nominum pluralitate cognoſcitur, ſi enim ultra duos terminos habet propoſitio, compoſita eſt, ſi duos tãtum, ſimplex. Si ergo ſemper oratio quæ ſimplex eſt, ideſt quæ duobus terminis conſtat, unam tantum ſignificationem retineret, indifferenter dici poſſet una oratio et ſimplex, eadem enim una eſſet, quæ etiam ſimplex, ſed quoniam non omnis ſimplex, unum ſignificat, non

cat,non omnis ſimplex,una eſt.Poteſt ergo fieri,ut ſimplex quidem ſit propoſitio, multæ tamen orationes,ſimplex quidem ad compoſitionem dictionum, multę uero ad ſignificationem ſententiarum.Quare erit in hoc gemina differentia, ut unam dicamus ſimplicem unamq; orationem,alteram ſimplicem & plures orationes.Rurſus ſi omnes compoſitæ orationes plures etiam res ſignificarent, indifferenter dicerem multiplicem & compoſitam,ſed quoniam fieri poteſt,ut propoſitio aliquoties quidem conſtet ex numeroſis pluribusq; terminis quàm ſint duo,unam tamen ſententiam monſtret.Poteſt quidem fieri ut compoſita ſit,una tamẽ oratio ſit ſignificatione compoſita dictione,ut eſt animal rationale,mortale, mentis & diſciplinę capax,hæc quidem plura ſunt,ſed his una ſubſtantia ſubiecta eſt,id eſt,homo. Quare una quoque ſententia eſt.Sin uero quis dicat,Socrates & ambulat & loquitur & cogitat,multa ſunt.Diuerſa ſunt enim,& quòd ambulat,& q; loquitur,& q; cogitat.Quare erit aliquando cõpoſita quidem oratio:una tamen,ſed ǫnian? cõpoſita oratio aliquoties quidem continuè ſine cõiunctione dicitur,aliquoties cõiunctione copulatur,fiunt hinc quatuor differẽtiæ.Eſt enim una oratio cõpoſita ex terminis cõtinuatim dictis,& ſine coniunctione unam ſententiam monſtrans,ut eſt animal rationale,mortale,mentis & diſciplinæ perceptibile.Hæc enim oratio cõpoſita quidem eſt ex multis terminis,ſed coniunctionem non habet, nam quod dictum eſt mentis, & diſciplinæ perceptibile,hæc coniunctio quæ eſt,& nullam in tota propoſitione uim obtinet,neque enim coniungit propoſitionem,ſed artem addit,cuius ſuſceptibilis homo eſſe uideatur,& habet unam ſubſtantiam ſubiectam,quæ eſt homo. Alia uero eſt compoſita ex terminis,nulla coniunctione copulatis,multiplex, & nõ unam ſignificans propoſitionem,ut eſt Plato Athenienſis Philoſophus diſputat. Aliud enim eſt eſſe Platonẽ,aliud eſſe Philoſophum,aliud eſſe Athenienſem,aliud diſputantem,& hæc coniuncta unum aliquid non faciunt,quaſi ſubſtantiam.Quare hęc multiplex eſt,ſed eam manifeſtum eſt nulla coniunctione copulari. Alia uero eſt cõpoſita ex ꝓpoſitionibus inconiunctis multiplex,ut eſt Iuppiter optimus maximus eſt. Iuno regina eſt. Minerua dea ſapientię eſt,quas ſi quis ſub unum continueq́ proferat,plures quidem propoſitiones ſunt, & oratio multiplex, ſed coniunctione carent. Alia uero eſt compoſita,uel ex terminis,uel ex propoſitionibus,coniũctione copulatis,multiplex & multa ſignificans,& ex terminis quidem compoſita,ut ſi quis dicat:Iuppiter & Apollo ſunt dij.Ex propoſitionibus autem coniuncta multa ſignificans eſt,ut ſi quis dicat,& Appollo uates eſt,& Iuppiter tonat. Eſt autem præter has alia compoſita oratio ex propoſitionibus cõiunctione cõiunctis, unam ſignificans rem,ut cum dico:Si dies eſt,lux eſt. Duæ enim propoſitiones quæ ſunt iſtæ,dies eſt,lux eſt,ſi coniunctione copulantur,ſed hæc oratio non ſignificat multa,neq; enim diem eſſe & lucem proponit eſſe,ſed ſi dies eſt, lucem eſſe. Quocirca ſignificat conſequentiam quandam,non exiſtentiam propoſitionis, nõ enim dicit utraſque eſſe,ſed ſi una eſt,aliam conſequi, quod utrũque in unam quodammodo intelligentiam congruit.Sed hanc Porphyrius propoſitionem extrinſecus ponit,idcirco quòd plura ſignificare uidebatur,ipſa enim propoſitionum pluralitas multitudinem ſimulat ſignificationum,ſed (ut dictum eſt) non plures ſignificat res, ſed unam conſequentiam.Compoſitarum igitur,& unam rem ſignificantium propoſitionum, duplex modus eſt. Aut enim ex terminis inconiunctis unam rem ſignificans compoſita oratio, ut animal rationale, mortale eſt. Aut ex propoſitionibus compoſita, & coniunctione copulata, imaginem quidem emittens plura ſignificandi, unam uero rem ſignificans oratio,ut ſi dicamus, ſi dies eſt, lux eſt. Cum ergo hæc ſit diſtributio compoſitarum, & ſimplicium orationum, duplici modo unæ orationes ſunt, & duplici multæ. Siue autem incompoſitæ, & ſiue compoſitę, & uno quidem modo una oratio dicitur cum ſine coniunctione non eſt. Alio uero cum unam rem ſignificat,rurſus uno dicitur modo multiplex oratio

cum aliqua cõiunctione nõ copulatur, alio uero cum plura significat, atque hoc est, quod ait. Est autem una oratio enunciatiua quæ unum significat, uel coniunctione una. Plures autem quæ plura & non unum, uel inconiunctæ, est enim (ut dictum est) dupliciter una oratio, uel quando cum coniunctione est, uel cum unam rem significat. Multiplex autem oratio est, uel quæ multa significat, uel quę sine coniunctione coniungitur, multas enim orationes uocauit eas, quæ sint multiplices, & uel significationis pluralitatem teneant, uel prẽter coniunctiones sint. Quod autem ait, uel incõiunctę, totum complexus est, multiplex est enim propositio uel si fuerint incompositæ, quemadmodum est. Cato Philosophus est. Multiplex etiam uel si fuerit composita ex terminis præter coniunctionem, quemadmodum dictum est, ut Plato Atheniensis in lyceo disputat, uel si composita sit ex propositionibus prẽter cõiunctionem, quemadmodum est, homo est, animal est, uel si cõposita sit ex terminis cõiunctione copulatis, ut Iuppiter & Apollo dij sunt, uel si cõposita sit ex ꝓpositionibus per cõiunctionẽ, quemadmodum est, & Apollo uates est, & Iuppiter tonat. Cur autẽ dixit plures autẽ qua plura, & nõ unũ, hoc est ꝙd sunt quædam quæ plura significẽt in sermonibus, unũ tamẽ in tota cõpositione demonstrẽt ut est animal rationale, mortale, hęc enim omnia multa significãt, aliud est enim animal, aliud rationale, aliud mortale, sed totũ simul unum est, ꝙd est homo. Cũ autem dico Socrates Atheniensis Philosophus, & singula plura sunt, & omnia simul plura nihilominus sunt. Hæc enim accidẽtia sunt, & nullam substantiam informãt, atq; hoc quidem dixit de orationibus, quę uel coniunctione una essent, uel significatione, & rursus de multis quæ uel præter cõiunctionem multæ essent, uel significatione multiplici. Quæ uero in simplicibus atq; cõpositis posterius dixit, cũ ad id loci expositio uenerit, explicabitur, nũc autem reuertamur ad ordinem. Igitur ꝙniam supra dixerat simplicem propositionem, quam κατηγορικὴν Græci dicunt, nos prędicatiuam interpretari possumus, semper uerbi predicatione cõstitui, non autem semper nomine subiecto, ꝙd aliquoties quidem uel infinitum nomen, uel casus nominis, uel uerba subiecta sunt. Cum ergo dictionibus simplicibus cõstitui diceret simplicem orationem, & affirmationem negationem ꝙ orationes esse cõstaret, manifestum fecit affirmationem & negationem dictione cõstitui & formari, ita quidẽ ut affirmationem, & negationem semper sola uerbi dictio prædicata, non autẽ semper dictio nominis subiecta perficeret. Cum igitur hæc ita proposuisset, nunc quid sit dictio, quæ predicatiuas, id est, simplices ꝓpositiones format, exponit dicẽs: Nomen ergo, & uerbũ dictio sit sola, ꝙd ideo ait, dictio sit sola, quod sunt quædã dictiones simul etiam affirmationes, uel imperfectę orationes, ꝙd iam supra dictũ est. Cur aũt nomen & uerbũ solæ sint dictiones monstrat. Quoniã nõ est dicere sic aliquid significantem uocẽ enũciare, uel aliquo interrogante uel non, sed ipso proferente. Sensus huiusmodi est: Enunciatiua ꝓpositio his maximè duobus formatur, per propriam naturam atq; substantiam, & per eius usum atque tractatum, & natura quidẽ ipsius est, ut in ea ueritas inueniatur aut falsitas, usus autẽ cum aliquid aut interrogando proponitur & respõdetur, ut utrũ anima immortalis est, aut certè cum aliqs per suam sententiam enũciat atque profert, ut si quis dicat hoc ipsum ex propria uoluntate anima immortalis est, unde definitio quoq; enunciationis unius quidem naturæ atque substantię talis redditur. Enunciatio est oratio, in qua uerũ falsumúe est. Ex usu uero eius atq; tractatu enũciatiua oratio est, quã interrogãtes proponimus, ut uerum uel falsum aliquid audiamus. Ex nostra uero prolatione, quam proponentes aliquid uerum falsumúe monstramus. Ergo cum omnis enunciatiua oratio aut in interrogatione posita sit, aut in spõtanea ꝓlatione, & in utriusq; enunciationis natura & substãtia illa uersetur, ut siue in interrogatione sit posita cũ respõsione cõiuncta, uerum habeat uel falsum, siue per se prolatã utrumlibet retineat, dictiones inqt, uel alio interrogãte, uel ꝙdlibet proferẽte, & spõte dicẽte, uerũ falsumúe nõ cõtinẽt.

Si enim

Si enim quis dicat interrogans. Socrates ne disputat? alius respondeat, disputat, hoc quod respondit, disputat si cum tota interrogatione iungatur, potest habere intellectum uerũ falsumue significãtis orationis. Sin uero per se intelligat, disputat, quanquam alio interrogãte respõdente, sine uero tamen falsoq; relinquitur. Similiter etiã si quis dicat Socrates, uel ambulat, nullo interrogante, sed ipse proferẽs, nec uerum aliquid nec falsum designat. Ergo uerba & nomina dictiones solum sunt, quoniã & simplices sunt. Erant enim aliq; quædã dictiones in orationibus nominibus uerbisq; compositis, sed nõdum perfectę sententiæ, quoniam neq; uerum, neq; falsum, uel alio interrogante, uel quolibet sponte proferente significant. Erunt enim aliæ quædã dictiones quę alio interrogante & quolibet sponte proferente uerum falsumue retinerẽt, in his, scilicet, quæ erant affirmationes aut negationes. Quocirca sensus huiusmodi est. Ordo autem uerborũ sic se habet. Nomen ergo & uerbũ dictio sit sola, quoniam nõ possumus dicere significantem aliquid sic uoce, id est, uerbo uel nomine enunciare. Non enim possumus dicere, quoniam quisquis uerbo uel nomine significat aliquid, ille enunciat, uel aliquo interrogãte, uel nõ, sed ipso proferẽte, tanquam si sic diceret, uerba ipsa, & nomina dictiones solæ sunt, quoniam uerbis & nominibus significãtem hominem aliquid nõ possumus dicere, quoniam enũciat quicquam siue cum aliquis interroget, siue ipse spõte proferat simplicem dictionem. Enunciare autem est orationem dicere quæ uerum falsumue designat.

Harum autem, hæc simplex quidem est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo. Hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita.

Quoniam superius de unis orationibus atque pluribus dixit, & unam quidem posuit, quæ aut cõiunctione una esset secundum prolationem, aut significatione secundum propriam naturam. Plures uero quæ aut cõiunctione carerent, aut multa significatione sua cõplecterẽtur, quoniamq; aliud erat una oratio, aliud simplex, aliud cõposita, aliud plures, post illa ad simplicem cõpositamq; reuertitur dicens, simplicem esse orationem enunciatiuam quę duobus terminis continetur, quorum unum subiectum est, alterum prædicatum. Quod uero ait harum, autem enunciatiuarum, scilicet, orationum, dixit quarũ hæc quidem simplex est enunciatio, & quæ simplex est, enunciatio ipse proposuit dicẽs, ut aliquid de aliquo, subaudiẽdum est, prędicemus, ut sit hic sensus. Harum autem enunciatiuarum orationum est, simplex enunciatio, si aliquid unum de uno aliquo prædicemus, ut si dicam Plato disputat, de aliquo Platone aliquid, id est, disputat, prædicaui. Et hæc simplex est enunciatio. Idcirco quoniam duobus terminis partibusq; cõiũgitur. Si qua uero plures habeat terminos, & eius partes duorum terminorum multitudinem egrediantur, illę compositæ orationes dicuntur, & est enũciatio composita huiusmodi: si dies est, lux est, dies enim est, & lux est. Duæ sunt simplices enunciationes, quę cõiunctæ unam compositam perficerunt, atque hoc est quod ait. Hęc autem, id est alia oratio ex his cõiuncta, id est, ex simplicibus enunciationibus, uelut oratio quædam iam cõposita est, hæc enim non simplex est oratio. Simplex enim oratio solas dictiones duas habet in partibus, cõpositæ uero etiã orationes, sicut hæc quã suprà posui. Est ergo hic ordo quẽ ipse confudit, prius enim de affirmatione & negatione, quę prima esset, quæ posterior, expediuit. De hinc de unis orationibus, & de pluribus dixit, postremo de simplicibus atq; compositis. Sed quoniam quædam in medio permiscuit, ea paululum differentes: directam sententiæ seriem cõtinuauimus, longum Aristotelis hyperbaton partium coniunctione recidentes, neque enim simile uidetur quod ait. Est autem una prima: oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, aliæ uero coniunctione unę, & rursus: cum dicit: Est una oratio enunciatiua quę unum significat, uel coniunctione una. Plures autem quæ plura, & non unum, uel inconiunctæ, uel cum rursus addit,

harum

harum aũt hæc ſimplex quidem eſt enũciatio,ut aliqd de aliquo,uel aliqd ab aliquo. Hæc autem ex his cõiuncta uelut oratio quædam iam compoſita,ſed illud quidẽ qd prius dixi,eſt aũt una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, ad hoc retulit ut priorem affirmationem eſſe monſtraret,poſteriorem uero, negationem, ait enim deinde negatio,unde quod ait prima ad affirmationẽ ponendũ eſt,qd uero ſecutus eſt paulò poſt. Eſt aũt una oratio enunciatiua quæ unum ſignificat,uel coniunctione una. Plures aũt,q̃ plura,& non unũ,uel incõiunctę,ad hoc retulit,ut docere quas unas eſſe orationes putari oporteret,expediẽs aut quæ unũ ſignificarẽt,aut quas cõiunctio unas faceret. Et quas plures,aut quæ multa in ſignificatiõe retinerẽt,aut quarũ corpus nulla eſſet cõiũctione cõpoſitũ. Quod uero poſtremo addidit, harum autem hæc quidẽ ſimplex eſt enunciatio,ut aliquid de aliquo,uel aliquid ab aliquo. Hęc autem ex his cõiuncta,uelut oratio quędã iam compoſita,ad ſimplices orationes retulit,atq; compoſitas. Simplices dicens duobus ſolis terminis iũctas. compoſitas,quæ ex ſimplicibus orationibus enuntiatiuis coniungerentur, ut ſit totus ordo hoc modo. Eſt autem una prima oratio enunciatiua affirmatio,deinde negatio,& rurſus intermiſſis quę ſequũtur, hoc ſubnũciatur. Eſt aũt una oratio enunciatiua,quæ unum ſignificat,uel coniunctione una. Plures autem,quæ plura,& non unum,uel inconiunctæ,& poſt hoc intermiſſis quoq; ſequentibus,hoc ſequatur, harum autem hæc quidẽ eſt ſimplex enunciatio,ut aliquid de aliquo uel aliquid ab aliquo,hęc autem ex his coniuncta,uelut oratio,quædam iam compoſita,tanq; ſi hic diceret. Prima quidem inter enunciationes oratio,affirmatiua eſt,ſecunda uero negatio,affirmationum autem & negationum,una oratio eſt, quæ unum ſignificat, uel quæ coniunctione una eſt. Multiplex autem uel cuius partes coniunctione copulãtur,quæ multa ſignificat,uel quæ coniunctione non iungitur. Harum quoque ſimplex eſt,quę duobus terminis conſtat,ut aliquid de aliquo,uel aliquid ab aliquo, alia uero cõpoſita,quę ex ſimplicibus affirmationibus iungitur. Quod autem dicit aliqd de aliquo,uel aliquid ab aliquo,tale eſt: Aliquid enim de aliquo affirmationẽ ſignificat,ut cum dico Socrates diſputat,de aliquo Socrate,aliquid,id eſt,diſputat prædicari,& fit affirmatio. Si autem dico Socrates nõ diſputat,à Socrate diſputationem ſeiunxi,& ab eo abſtuli,& hoc eſt negatio. Affirmatio enim de alia re,aliã rem prædicat,ei quæ coniungit. Negatio uero à qualibet re quamlibet rem prædicando tollit,ergo hoc quod ait,aliquid de quo,affirmationem ſimplicem ſignificauit, quod dicit aliquid ab aliquo,ſimplicem negationem.

Eſt autẽ ſimplex enunciatio uox ſignificatiua de eo quod eſt aliquid, uel non eſt,quemadmodum tempora diuiſa ſunt. Affirmatio uero,eſt enunciatio alicuius de aliquo. Negatio uero,eſt enunciatio alicuius ab aliquo.

Poſtquam de multis atque unis nec non ſimplicibus cõpoſitis q̃ enũciationibus expediuit,enunciationem ſimplicem tractat,& eam diffinitione concludit dicens,uocem eam eſſe ſignificantem aliquid eſſe uel non eſſe. Quod ergo ait uocem eam eſſe,ad genus retulit,quod ſignificatiuam ad ipſius differentiam uocis. Quod de eo quod eſſet aut non eſſet aliquid,ad ſignificatarum rerum rurſus differentiam retulit, habet enim ſecum ipſam uocem qua profertur,ut ſignificet quiddam. Quid autẽ ſignificet,aut circa quid deſignationem enunciatio teneat,ad differentiam ſignificatiuarum pertinet uocum,ita enim dictum eſt,tanq; ſi diceretur,non omnia enunciatio ſignificat,ſed eſſe aliquid aut non eſſe. Eſt ergo enunciatio ſimplex uox ſignificatiua de eo quod eſt eſſe aliquid,uel non eſſe,id eſt omnis enũciatio,aut affirmatio, aut negatio eſt,eſſe enim ponit affirmatio,non eſſe, negatio, ſed quanta diffinitionem breuitate cõſtrinxit,quidam non uidentes in errorem ſtolidum fallitatis abducti ſunt,contendunt igitur affirmationis & negationis non eſſe enunciationem genus. Nam ſi hæc,inquit,diffinitio eſt enũciationis,omnis aut generis diffinitio pro-

prijs ſpeciebus accõmodari poteſt, (omne enim genus uniuocẽ de ſpeciebus proprijs prædicatur) dubium non eſt, quin hæc quoq; diffinitio enunciationis, ſi enũciatio genus eſt, affirmationi negationiq; conueniat ſi tamen eius ſpecies hæc ſunt, ſed quis unq; dixerit affirmationi cõuenire hãc diffinitionem quæ eſt uox ſignificatiua de eo q̃ eſt, aliqd eſſe, uel nõ eſſe? Neq; enim fieri poteſt, ut affirmatio uox ſignificatiua ſit, de eo quod eſt eſſe, uel nõ eſſe, ſed tantum de eo quod eſt eſſe, negatio rurſus non de eo quod eſt eſſe, & de eo quod eſt non eſſe, ſed tantum de nõ eſſe, nunq; etiã de eſſe. Interimit enim ſemper negatio, iungit atq; conſtituit affirmatio. Quare ſi hæc diffinitio enunciationis ad affirmationem negationemq; non poteſt prædicari, affirmatio & negatio enunciationis ſpecies non ſunt, qui mihi nimium uidentur errare, quaſi uero quicq; uetet utraſq; affirmationem & negationẽ ſimul eadem diffinitione concludere. Poſſum enim dicere affirmatio & negatio eſt uox ſignificatiua de eo q̃ eſt eſſe aliqd, uel nõ eſſe, ut uox ſignificatiua utriſq; cõmunis ſit, de eo q̃ eſt eſſe aliqd, affirmationis ſolius, de eo q̃d eſt nõ eſſe, ſolius ſit negationis. Sed nihil potuit fieri breuius, niſi ut in eadem diffinitione & enũciationis naturam cõſtitueret, & ipſius faceret diuiſionem, tanq; enim ſi ita dixiſſet: Enunciatio eſt uox ſignificatiua, in qua uerũ falſumq; deſignat, huius aũt una ſpecies affirmatiua eſt, alia negatiua, ita ait. Enunciatio eſt uox ſignificatiua de eo quod eſt aliquid, uel nõ eſt. Nam q̃ dixit de eo q̃d eſt aliquid uel non eſt, tale eſt, ac ſi diceret quæ uerum falſumq; demonſtrat. Omne enim quod eſſe ponit aliquid, ut ſi dicam dies eſt, uel non eſſe, ut ſi dicam dies non eſt, uerum falſumue demonſtrat. Si ergo aliqd ponatur eſſe uel non eſſe, in eo ueritas, & falſitas inuenitur, eſt igitur in hoc quod ait uocem ſignificatiuã eſſe de eo quod eſt aliquid, uel non eſt, tanq; ſi diceret. Eſt enunciatio uox ſignificatiua uerum falſumq; ſignificans. Significatio namq; de eo quod eſt eſſe aliquid, uel non eſſe, ueri falſiq; demonſtratio eſt, ſed in eadẽ diffinitione ſpecies admirabili breuitate partitus eſt, tãquam enim ſi diceret, uox ſignificatiua eſt enunciatio, in qua uerum falſumq; demõſtratur. Sed una eius pars, affirmatiua eſt, alia negatiua, ita ait, de eo quod eſt aliquid uel non eſt. Significatio enim de eo quod eſt aliquid, affirmatio eſt de eo uero quod non eſt, negatio. Ita id quod ait deſignatiuã eſſe uocem enunciationem de eo quod eſt aliquid, aut non eſt, utrunq; una colligit intelligẽtia. Hoc enim quod dixit de eo quod eſt aliquid, aut non eſt, utrumq; ſignificat, & ueri falſiq; demonſtrationem; & affirmationis negationiſq; diuiſionem. Sed Alexander & propria ſentẽtia nõ deſiſtit, nec alio quam cæteri tenetur errore. Ait enim hic quoq; apparere nõ eſſe genus affirmationis & negationis enunciationem, quoniam ita in diffinitione enũciationis affirmatione & negatione, ut partibus uſus eſt. Omne aut compoſitum atque omne æquiuocum uel ſuis partibus, uel ſuis ſignificatis definiri poteſt, ut ſi quis ternariũ numerũ definire uolẽs dicat: Ternarius numerus eſt, qui ex uno duobuſq; cõiunctus eſt, uel ſi quis hominem definire uolẽs dicat: Homo eſt, aut animal rationale mortale, aut huiuſmodi coloribus, uel metallo facta ſimulatio, ita nomen æquiuocum ex his quæ ipſum nomẽ æquiuocum deſignabat, oſtẽſum eſt, hic ergo eodem modo. Enũciatio, inquit, eſt uox ſignificatiua de eo quod eſt aliqd, uel non eſt, tanquam ſi diceret: Enunciatio eſt uox, aut affirmatiua, aut negatiua, in eundem, ſcilicet, errorem labens, nec uidens quemadmodum una diffinitione, & diuiſionẽ fecerit, & naturam enunciationis oſtenderit, ſed hanc expoſitionem (quod adhuc ſcientiam) neque Porphyrius, neque ullus alius commentatorum uidit. Aſpaſius etiam conſentit Alexandro, dicit enim Alexander eodem modo hic diffiniſſe Ariſtotelem enunciationem, ſicut alibi quoque, id eſt, in reſolutorijs, illic enim ita propoſitionem, quæ eſt enunciatio, diffinitione concluſit dicens: Propoſitio ergo eſt oratio affirmatiua uel negatiua alicuius de aliquo, uel alicuius ab aliquo. Idem quoque Aſpaſius ſequitur. Porphyrius autem ſic dicit: Admirabilem eſſe ſubtilitatem diffinitionis, ex ſua enim ui affirmationis & negationis, enunciatio diffinita eſt. Ex terminis uero, ipſa affirmatio, atque ne-

gatio,

gatio,affirmatio namq; in duobus terminis constãs, aliquid alicui ineſſe ſignificat, Tota aũt uis ipſius eſt aliquid annuere,negatio quoque aliquid alicui nõ ineſſe ſignificat,ſed tota uis ipſius eſt,aliquid abnuere atq; diſiungere, uel rurſus affirmatio aliquid alicui ineſſe deſignat, ſed uis ipſius tota ponere aliquid eſt. Cũ enim aliquid alicui ineſſe demonſtrat,ponit aliquid rurſus negatio,quidem aliquid alicui non ineſſe declarat,ſed tota uis eius auferre eſt.Ergo nunc,inquit,enunciationem ex tota uí affirmationis negationiſq́ue diffinit dicens:Enũciatio eſt uox ſignificatiua de eo q̃ aliquid eſt uel non eſt.Hoc autem ad negationis pertinet affirmationiſq; uim,tanquã ſi diceret,enunciatio eſt uox ſignificatiua quæ ponit aliquid,aut tollit, quæ proprie uirtutes ſunt affirmationis & negationis.Si enim ita dixiſſet,enunciatio eſt de eo q̃ eſt aliqd alicui uel non eſt,tunc ex terminis affirmationis uel negationis enunciationem diffiniſſe uideretur,cum aũt dicit de eo quod eſt aliqd uel non eſt, de tota utrorumq; ui determinat.In hac enim affirmatione quę dicit dies eſt,aliqd alicui ſecundum terminos adeſſe monſtrauit, eſt enim diei applicuit, ſed tota huiuſmodi propoſitionis uis eſt,aliquid eſſe declarares,rurſus cum dico,dies non eſt,aliqd alicui non eſſe pronũtio,ſed tota uis huius eſt non eſſe dicere,quare manifeſtum eſt ſecundum Porphyrium ex tota uí affirmationis & negationis enunciationẽ eſſe deſcriptam,ex ſuis uero terminis ipſam affirmationem & negationem.Ait enim affirmatio uero eſt enunciatio alicuius de aliquo,in affirmationis diffinitione genus ſumens,enunciatio enim(ut dictum eſt) genus eſt affirmationis & negationis,q̃d ipſe Ariſtoteles clarius demonſtrat,qui in utrorumq; diffinitione enunciationis nomen aſcripſit dicẽs: Affirmatio uero eſt enunciatio. Hoc enim retulit ad genus,q̃d uero addidit alicuius de aliquo reduxit ad terminos,in ſimplici enim affirmatiõe aliquid de aliquo enunciando prædicatur,ut in eo quod eſt,dies eſt,eſſe diem. Negatio quoque ita diffinita eſt,negatio eſt enũciatio alicuius ab aliquo,quantũ ad enunciationem rurſus à genere,quantum alicuius ab aliquo,rurſus ad terminos. In hac enim negatione quæ eſt,dies non eſt,eſſe à die enunciando tollimus,ſed ut non ſolum præſentis temporis enunciationem diffiniſſe uideretur, addidit enunciationis diffinitionem de alijs quoq; temporibus intelligi;ait enim enunciatio eſt uox ſignificatiua de eo quod eſt aliquid uel non eſt,adiecitq́ue quemadmodum tempora diuiſa ſunt.Diuiſa enim ſunt tempora in tribus,omne enim tempus aut futurum eſt, aut præſens, aut præteritum, aut ex his miſtum. Enunciatio eſt ergo uox ſignificatiua, ſignificans aut eſſe aliquid, aut non eſſe. Sed quoniam hoc tempus præſens deſignat,nõ ſolum de præſenti,inquit,loquimur,ſed etiam de his temporibus quæ diuiduntur,ut hoc eſſe,& non eſſe,& in futurum ueniat & in præteritum,ut aliquoties ſic eſſe,& non eſſe ſignificet,id eſt,ſic ponat atq; ſic auferat enũciatio,ut & præſens tempus ponat,& auferat,ut eſt Socrates eſt,Socrates non eſt,& præteritũ ponat,& auferat,ut Socrates fuit,Socrates non fuit,eodem quoq; modo futurum, Socrates erit,Socrates non erit.Ergo in his omnibus temporibus ſecundum eſſe aliqd uel nõ eſſe aliquid,id eſt,ſecundum ponere,& auferre tota enunciationis uis eſt,hoc ergo eſt quod ait,de eo q̃d eſt aliquid,uel nõ eſt quemadmodũ tempora diuiſa ſunt, tanquam ſi diceret, de eo q̃d eſt aliquid, uel non eſt,uox enunciatiua ſignificat, uel in præſens,uel in præteritum,uel in futurum quemadmodum ipſa tempora diuidũtur.Cur autem talis ordo diffinitionis fuerit,paucis abſoluam.Prius enim de nomine,poſt de uerbo,hinc de oratione,rurſus de enũciatione,de hinc de affirmatiõe,poſtremo de negatione diſſeruit.Omne cõpoſitum ſuis partibus poſterius eſt, omne genus ſuis partibus prius,ergo in cõpoſitis partes toto priores ſunt,in generibus, & ſpeciebus,partes toto poſteriores.Rurſus in cõpoſitis totum partibus poſterius, in ſpeciebus,& generibus totum partibus prius eſt,ergo quoniam uerba & nomina,neq; affirmationis,neq; negationis,neq; enunciationis,neq; orationis ſpecies erant,ſed quædam horum omnium partes quibus hæc omnia iungerẽtur, oratio aũt

genus

genus enunciationis,enunciatio affirmationis & negationis,affirmatio prior negatione,ſcilicet,ſecũdum prolationem,ſicut ipſe teſtatus eſt.Ergo quoniã hęc omnia, & oratio,& enunciatio,& affirmatio,& negatio uerbis & nominibus cõiunguntur, his omnibus nomina,& uerba priora ſunt.Nomine autem res aut per ſe ſubſiſtens, aut tanq̃ per ſe ſubſiſtens ſignificatur,uerbo autẽ accidens deſignatur, & uelut alĩ accidens,quod ex ſuprà dictis planum eſt,quod autem per ſe cõſiſtit prius eſt.Ergo id quod nomen ſignificat,prius eſt,quam id quod uerbum.Quare uerbo prius eſt nomen,ergo quoniam nomen & uerbum oratione,enunciatione,affirmatione & negatione priora ſunt. Partes enim priores ſunt his quæ componuntur,iure hæc antè omnia definita ſunt.Quoniam uero nomen prius eſt uerbo,prius nomen,poſtea uerbo diffinitum eſt uerbũ. Sed quoniã omne genus ſpeciebus ſuis prius eſt,poſt hæc, id eſt,nomen & uerbum orationem diffinitione deſcripſit,quæ & proximum enunciationis genus eſſet,& ſuperius affirmationis & negationis, poſt orationem uero enunciationẽ,quę cũ ſit ſpecies orationis,affirmationis tamẽ & negationis eſſet genus.Poſt enunciationem uero affirmationẽ,quæ quanq̃ negationi æqueua ſpecies eſſet ſecundum genus proprium,id eſt enunciationem,in prolatione tamẽ prior eſt, ut ipſe ſuprà iam docuit dicens:Eſt autem una prima oratio enũciatiua affirmatio, deinde negatio.Sed quoniam à nobis ſuperius dictum eſt has eum quinque res diffinire uelle,quid ſit dictio,quid enunciatio,quid affirmatio,quid negatio,quid cõtradictio.Dictionẽ quid ſit oſtẽdit per id q̃d ait.Nomen ergo & uerbũ dictio ſit ſola. Enunciationẽ uero per id q̃d ait.Eſt aũt ſimplex enunciatio uox ſignificatiua de eo q̃d eſt aliquid uel nõ eſt,quemadmodũ tempora diuiſa ſunt. Affirmationẽ uero per id quod ait.Eſt autem affirmatio enunciatio alicuius de aliquo,negationem quoq̃ diffiniuit dicens:Negatio uero alicuius enunciatio ab aliquo. Reſtat ergo de cõtradictione differere.Quid ſit ergo contradictio ipſe proſequitur dicens:

> Quoniam autem eſt enunciare & quod eſt,non eſſe,& quod non eſt eſſe, & quod eſt eſſe,& quod non eſt,non eſſe.Et circa ea,quę ſunt extra præſens,tempora ſimliter, omne contingit quod quis affirmauerit, negare, & quod negauerit, affirmare.Quare manifeſtum eſt,quoniam omni affirmationi,negatio eſt oppoſita,& omni negationi affirmatio, & ſit hoc contradictio,affirmatio & negatio oppoſitæ.

Expeditis omnibus quæ ſeſe explicaturũ eſſe promiſerat, nũc ad reliquam,ſcilicet, cõtradictionem ordine uenit,eamq̃ ab affirmationibus negationibuſque reperit dicẽs: Omnibus affirmationibus poſſe proprias negationes opponi, & omnibus negationibus proprias quoque rurſus ex aduerſo affirmationes poſſe cõſtitui, hoc autem hinc ſumitur,quoniam nouimus alias res eſſe,alias nõ eſſe, & quoniam nos ipſi dicere poſſumus & ſentire alias res eſſe,alias non eſſe.Ex his quatuor enunciationibus fiunt geminę cõtradictiones,ſi quis enim id q̃d eſt,dicat nõ eſſe,ut ſi uiuente Socrate,dicat Socrates nõ uiuit,quod eſt negat,& erit negatio falſa,rurſus ſi quis id quod nõ eſt,eſſe confirmet,ut ſi nõ uiuente Socrate dicat,Socrates uiuit.Hæc rurſus affirmatio falſa eſt,ſi quis etiã id quod eſt,eſſe enunciatione cõſtituat,ut ſi uiuente Socrate dicat,uiuit Socrates,uera erit affirmatio.Sin uero q̃d nõ eſt, eſſe negauerit,eſt negatio uera,ut ſi quis non uiuente Socrate dicat,Socrates non uiuit. Ex his igitur,id eſt ex affirmatione uera,& negatione falſa,& rurſus ex negatione uera, & affirmatiõe falſa.Quatuor quidẽ ſunt enunciationes, ſed in duabus, affirmatio, in duabus negatio cõtinetur.Cõtradictiones uero duæ,hoc eſt enim q̃d ait.Quoniam autem eſt enunciare & quod eſt,nõ eſſe,falſam enunciationem negationis oſtẽdit, quodq̃ addidit,& q̃d nõ eſt,eſſe,falſam affirmationẽ in enunciatione ppoſuit.Illud quoque quod dixit,& quod eſt eſſe,enunciationem uerã deſignat,quia id quod eſt,

eſſe ue-

esse uera affirmatione profertur, amplius quod ait, & quod non est, non esse, uerae negationis speciem dedit. Quare & si quod est, uerè potest dici esse, & id quod est, falsò potest prædicari non esse, & id quod non est, uerè potest enũciari non esse, & id quod nõ est, falsò esse poterit affirmari. Manifestum est omnem affirmationem habere aliquam contradictionem negationis oppositam; & omnem rursus negationem affirmationis oppositione facere cõtradictionem. Etenim si omne quod quis affirmat, negari poterit, & quod quis negat, affirmari, quis dubitauerit nec affirmationem posse constitui, cui negatio non contradicat, nec negationem, cuius nulla affirmatio ualeat inueniri? Omnis igitur affirmatio negationẽ, & negatio habet oppositam affirmationem, est igitur contradictio affirmatio & negatio oppositæ. Quid autem sit oppositio posterius dicẽdum est, aut quid sit contradictio post diligentissima ratione monstrabo. Quod autem ait, & circa ea quæ sunt extra præsens tempora. Tale est tanquam si diceret: Sicut affirmatio & negatio in præsenti tẽpore fieri potest, ita etiã uel in præterito uel in futuro, nam sicut potest id quod est esse constitui, ita potest id quod fuit, fuisse proponi, & id quod futurum est, in speciẽ futuri temporis affirmari, ut cum dicimus Socrates fuit, iol ętate in cãcro futurus est. Eodem modo ergo & de futuro & de præterito affirmatio & negatio constituuntur, quemadmodum de prȩsenti, futurum autẽ & præteritum extrinsecus est, & prȩter prȩsens tempus. Illud enim ueniet, illud recessit. Rectè igit & circa ea quę sunt extra præsens tempora, huiusmodi posse affirmationes negationesqúe dixit euenire, circa enim præteritum & futurum, quod est extrinsecus à prȩsenti tempore, liberaliter omne contingit (ut ipse ait) quod quis affirmauerit, negare, & quod quis negauerit affirmare, unde fit ut in omnibus temporibus illud consistet, omni affirmationi posse opponi negationem, omniqúe negationi oppositam affirmationẽ posse constitui. Nunc autem qualis debeat sumi oppositio, in affirmatione & negatione demonstrat, hoc enim est contradictio, affirmatio & negatio oppositæ. Quod si hæ oppositæ constituunt contradictionẽ, qualis in his debeat esse oppositio quæ cõtradictionem constituit, rectè prosequitur.

Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem æquiuocè, & quæcunque cætera talium determinauimus cõtra Sophisticas importunitates.

Cum duobus terminis simplex propositio constet, & unus subiectus sit, & alius prȩdicetur, subiectus autem sit qui primus dicitur, prædicatus uero qui posterius, dicit illa oppositione affirmationem & negationem integram constituere contradictionem, quæ idem subiectum habeant, idem etiam prȩdicatum, ut neque subiectum neque prȩdicatum plura significet, alioqui non erit contradictio nec aliqua oppositio, ut cum dico Socrates albus est, & alius dicit Aethiops albus nõ est, hæc affirmatio atque negatio non sunt oppositę. Idcirco quia est aliud subiectum & idem prȩdicatum. In affirmatione enim Socrates subiectus fuit, in negatione Aethiops. Rursus cum dico, Socrates albus est, & alius dicit, Socrates Philosophus non est, nec hæc rursus negatio cõtra affirmationem retinet oppositionem, ideo quia aliud prædicatum in utrisque proponitur, in affirmatione enim album prædicatur ad Socratem, in negatione Philosophus. Quod si utraq; sunt diuersa, multo magis nulla fit oppositio, ut cum dico Socrates Philosophus est, si respondeat alius, Plato Romanus nõ est, hic neque idem subiectum est, neq; idem prȩdicatum, et plus iste diuersę sunt, et et nulla contra se oppositione compositæ, atq; ideo possunt utræque simul esse uerę, et si ita contingit utræq; simul esse falsæ, nec non etiam una uera, altera falsa. Quę enim se non perimunt, nihil eas impedit aut utrasq; falsas, aut utrasque ueras, aut unam ueram, fallam alteram reperiri, quare quorum uel aliud subiectum est, uel aliud prædicatum, illa opposita esse non dicimus, unde fit ut nec illa quoque quæ plura significant, si subiecta aut prædicata sint, contradictoriam negationem ualeant custodire.

ſtodire. Si quis enim nomen æquiuocum ſubijciat, & aliud prædicet, ut ſi quis contra huiuſmodi affirmationem, conſtituat negationem, non faciet oppoſitionem, ut cũ dico Cato ſe Vticę occidit. Nomen hoc quod dicitur Cato æquiuocum eſt. Poteſt enim & Orator intelligi, & hic qui exercitũ duxit in Africã. Si quis igitur dicat, Cato ſe Vticæ occidit, poteſt fortaſſe intelligi de Catone Marciæ. Si quis reſpondeat Cato ſe Vticæ non occidit, poteſt de Catone Cenſorio conſtituiſſe negationem. Sed quoniam diuerſus eſt Cato Cenſorius à Catone Marciæ, & nomen ipſum Catonis diuerſa ſignificat, diuerſæ à ſe affirmatio & negatio. Et id nõ omnino perimit negatio, quod conſtituit affirmatio. Affirmatio enim conſtituit Marciæ Catonem ſe Vticæ peremiſſe. Negatio uero dicit Catonem ſi ita contingit, Oratorem non ſe Vticæ peremiſſe. Quare nõ conſtituunt uerum inter ſe falſumq́, idcirco quod à ſe diuerſę ſunt. Nam utrumq; uerum eſt, & quod ſe Cato Vticæ occidit, ſcilicet, Marciæ, & quod ſe Cato Vticæ non occidit, ſcilicet, Orator, atq; hic æquiuocum ſubiectũ fecit, ut hæc affirmatio & negatio oppoſitionem nullo modo conſtituerent. Quod ſi prædicatũ fuerit æquiuocum, eodem modo contradictio non fit. Dicat enim quiſquam. Cato fortis eſt, & de Catone prædicet fortitudinem mentis, aliusq; reſpondeat. Cato fortis non eſt, ad imbecillitatem corporis ſpectans, ita igitur æquiuocatio fortitudinis ambiguitatem fecit, quæ oppoſitionem nulla ratione componeret, & ſi uterq; terminus ſubiectus & prædicatus æquiuoci fuerint, multo magis diuerſæ à ſe erunt propoſitiones & non oppoſitæ, nec inter ſe uerum falſumq́ diuidentes, ſed utraſq; ueras, interdum utraſq; falſas eſſe contingit. Quare unum oportet eſſe ſubiectum, unumq́ prædicatum, ut id quod affirmatio prædicauit & iunxit, idem negatio diuidat & abiungat, & id quod de ſubiecto affirmatio prædicauit, de eodem negatio neget. Nam ſi ſit uterq; æquiuocus terminus aut quilibet unus corũ, fieri poteſt ut aliud tollat negatio quàm affirmatio poſuit. Itaq; nulla fit oppoſitio. Quare non ita faciendũ eſt, ſed idem ſubiectum & prędicatum in affirmatione eſſe debet, idem in negatione atq; hoc eſt quod ait. Dico autem opponi eiuſdem de eodem, non autem æquiuocè. Quod enim ait eiuſdem, ad prædicatum retulit, quod de eodem ad ſubiectum, et ſubaudiendum eſt, dico autem opponi negationem eiuſdem prædicati de eodem ſubiecto, ſed non ſint æquiuoca, neq; ſubiectum, neq; prædicatum, & multo magis utraq;, ſed unum aliquid ſignificent. Quod per hoc dixit, quod ait, nõ autem æquiuocè, nec ſola ſi non ſit æquiuocatio, ratio firma eſt ad cõſtituendam oppoſitionem. Multa enim ſunt quę in Sophiſticis elenchis contra eos qui argumentis fallacibus ueræ rationis uiam conantur euertere, determinauit quemadmodum faciendæ eſſent propoſitiones, & quemadmodum inuenienda eſſet argumentorum fallacia, quod hic ait. Et quæcunq; cætera talium determinamus contra Sophiſticas importunitates, tanquã ſi diceret: Dico quidem opponi affirmationem negationi eiuſdem prædicati de eodem ſubiecto, hoc & quæcũq; alia ſunt, quæ in Sophiſticis elenchis determinata ſunt contra argumẽtorum importunitates. Et hic quidem quoniam aliud negocium erat, commodiſſimè breuiterq́ perſtrinxit. Nos autem quid in Sophiſticis elenchis determinauerit ad conſtituendam oppoſitionis contradictionem, quantum breuitas patitur, non grauamur apponere. Non enim ſolum ſi æquiuocatio in propoſitionibus collocetur, nulla fit contradictio, uerum etiam ſi uniuocatio in negatione ponitur, illa oppoſitio contradictionem penitus non habebit, eſt enim oppoſitio habens contradictionem, in qua affirmatio ſi uera eſt negatio falſa ſit, ſi negatio uera eſt, fallax affirmatio uideatur. Poſitis ergo ſecundum uniuocationem terminis, utraſque ſimul & affirmationem & negationem ueras eſſe contingit, ut ſi quis dicat: Homo ambulat, homo non ambulat, affirmatio de quodam homine uera eſt, negatio de ſpeciali uera eſt, ſed ſpecialis homo & particularis uniuoca ſunt. Quo circa ſumptis uniuocis contradictio non fit, at uero nec ſi ad aliam & aliam partem affirmatio negatioq́ ponatur, ſit in ipſis ulla ueri falſiq́ diuiſio, ſed utraſque ueras eſſe contingit, ut cum

dico oculus albus est, oculus albus non est. In alia enim parte albus est, in alia albus non est, atq; ita & negatio uera est, & affirmatio, nec si ad aliud atq; aliud referens dicat, nulla inde contradictio procreatur, ut cum dico decem dupli sunt, decem dupli non sunt. Nam si ad quinarium referam, uera est affirmatio, si ad senarium uera negatio, nec si diuersum tempus in affirmatione ac negatione sumatur, ut cū dico Socrates sedet, Socrates non sedet. Alio enim tempore sumptum, sedere ueram facit affirmationem, alio tempore non sedere ueram facit negationem. Amplius quoq; si diuerso modo quis dicat in negatione quod iam in affirmatione proposuit, uim cōtradictionis intercipit. Si quis enim dicat affirmationem potestate, negationem uero actu, possunt affirmatio & negatio uno tempore congruente ueritate constitui, ut si quis dicat catulus uidet, catulus non uidet, potestate enim uidet, actu uero nō uidet. Quocirca oportet fieri si facienda est contradictio eiusdem (ut ipse ait) prædicati de eodem subiecto, non æquiuocè, sed uniuocè, ad eandem partem, & ad idem relatum, ad idemq; tempus, & eodem modo constitui. Quæ omnia in Sophisticis elenchis diligentissimè prosecutus est. Nūc pauca commemorans distulit in illis libris integrā disputationem. Est autem enunciatio de eo quod est, aliquid esse, uel non esse. Affirmatio quidem de eo quod est esse, ut Plato Philosophus est. Negatio uero de eo ꝙd est non esse, ut Plato Philosophus non est. Hæc utraq; enunciatio Plato Philosophus est. Plato Philosophus non est, sese permentia & in contrarium quasi quodam locata litigio faciunt contradictionem. Contradictio uero est oppositio affirmationis & negationis, in qua neque ambas falsas, neque ambas ueras esse contingit, sed unam semper ueram, alteram uero falsam. Si qua autē sunt huiusmodi, in quibus uerum falsumq; affirmatio negatioq; non diuidat, in illis aliquid diuersum, & non ad oppositionem integrum reperitur. Dicit autem Porphyrius argumētum esse ad id, quod dicimus affirmationem negationi ita oportere opponi, ut una uera opposita in alteram mox falsitas ueniat, communem inter nos consuetudinem colloquendi. Quando enim quis aliquid esse dixerit & idem alius negauerit, Vnum ipsorum uerum dicere, mentiri alium suspicamur. Amplius quoque. Si aliquid aut est, aut nō est, mediumq; inter esse & non esse nihil poterit inueniri. Affirmatio autem ponit aliquid esse, idemq; aufert negatio, & est contradictio affirmatio & negatio oppositæ, talis oppositio integram facit contradictionem, in qua affirmatio & negatio utrq; ueræ simul esse non possunt. Affirmationis autem negationisq; natura ad qualitatem quandam refertur. Qualitas enim quædam est affirmatio atque negatio, præter hanc uero qualitatem est etiam quantitas propositionum, de qua posterius paulò dicendum est. Sed uolens Aristoteles quid esset cōtradictio nos docere, prius ubi esset ostendit. In oppositione enim contradictionem omnem necesse est esse. Quare quoniam contradictio in oppositione est. Qualis autem oppositio hanc contradictionem faciat, adhuc ignota est. Estq; hæc oppositio aut in qualitate oppositionum, aut in quantitate, aut in utroq;, & de qualitate propositionum quæ in affirmatione & negatione consistit, dictum est. Nūc de quantitate dicetur, ut ea quoque cognita perspiciatur, an in qualitate, an in quantitate, an in utroque propositionum contradictio sit.

De subiectis & prædicatis enunciationum.

QVoniam autem sunt hæc quidem rerum uniuersalia, illa uero singularia. Dico autem uniuersale quod de pluribus natū est prædicari, singulare uero, quod non, ut homo quidem uniuersale est. Plato uero eorum quæ singularia sunt. Necesse est autem enunciare, quoniā inest aliquid aut non, aliquoties quidem eorum alicui quæ uniuersalia sunt, aliquoties autem alicui eorum quę sunt singularia.

Omnis

OMnis ꝓpositio significationis suæ proprietatem ex subiectis intellectibus capit. Sed quoniam necesse est intellectus rerum esse similitudines, uis propositionum per intellectus ad res ꝙque cõtinuatur. Atq; ideo cũ aliqd uel affirmare cupimus uel negare, hoc ad intellectus & cõceptionis animi qualitatem refert. Quod enim imaginatiõe intellectuq; cõcipimus, id in affirmatione aut in negatione ponẽtes, affirmamus, scilicet, uel negamus, & principaliter quidem ab intelligẽtia ꝓpositiones uim capiũt, & proprietatem, secundo uero loco ex rebus sumunt, ex quibus ipsos intellectus constare necesse est. Vnde fit ut & quantitate propositio & qualitate participet. Qualitate quidem in ipsa affirmationis & negationis prolatione, quã ex proprio quis iudicio emittit ac profert, quantitate uero ex subiectis rebus quas capiũt intellectus. Videmus namque alias esse in rebus huiusmodi qualitates, quæ in aliam conuenire non possunt, nisi in unam quamcunq; particularem singularemq; substantiam, alia est enim qualitas singularis, ut Platonis uel Socratis, alia est quę cõmunicata cum pluribus totam se singulis & omnibus præbet, ut est ipsa humanitas. Est enim quædam huiusmodi qualitas, quę & in singulis tota sit, & in omnibus tota. Quotiescunq; enim aliquid tale animo speculamur, non in quamlibet unam personam per nomen hoc mentis cogitationem deducimur, sed in omnes eos quicunque humanitatis diffinitione participant. Vnde fit ut hæc quidẽ sit communis omnibus, illa uero prior, incõmunicabilis quidem cunctis, uni tamẽ propria. Nam si nomen fingere liceret, illam singularem quandam qualitatem, & incommunicabilem alicui alq; subsistentiæ suo ficto nomine nuncuparem, ut clarior fieret forma propositi. Age enim incommunicabilis Platonis illa proprietas, Platonitas appelletur, eo enim modo qualitatem hanc Platonitatem ficto uocabulo nuncupare possumus. Quomodo hominis qualitatẽ dicimus humanitatem? Hæc ergo Platonitas solius unius est hominis, & hoc nõ cuiuslibet sed solius Platonis. Humanitas uero & Platonis & cęterorum, quicunq; hoc uocabulo cõtinentur, unde fit ut quoniam Platonitas in unum cõuenit Platonem, audientis animus Platonis uocabulum, ad unam personam unamque particularem substantiam referat. Cum autem audit hominẽ, ad plures quoque referat intellectum quoscunque humanitatem cõtinere nouit, atque ideo quoniam humanitas & omnibus hominibus communis est, & in singulis hominibus tota est, æqualiter cuncti homines retinent humanitatem sicut unus homo. Si enim id ita non esset, nunquam specialis hominis diffinitio, particularis hominis substantiæ conueniret. Quoniam igitur hæc ita sunt, idcirco homo quidem dicitur uniuersale quiddam, ipsa uero Platonitas & Plato particulare. His igitur ita positis quoniam uniuersalis illa qualitas & in omnibus potest, & in singulis prædicari, cum dicimus homo ambiguũ est, & dubitari potest, utrum de speciali dictum sit, an de aliquo particulari, idcirco quòd nomen hominis, & de omnibus dici potest, & de singulis quibusque qui sub humanitatis specie continentur. Quare indefinitum est, utrum de omnibus dictum sit id quod diximus homo, an de unaquaque individua hominis & particulari substantia. Hanc igitur qualitatem humanitatis si ambiguitate intellectus separare nitamur, determinanda est, & aut in pluralitatem distẽdenda, aut in unitatem numeri colligenda. Nam cum dicimus homo indefinitũ est, utrum omnes dicamus, an unum. Sin uero additũ fuerit omnis, ut sit prædicatio, omnis homo uel quidam, tunc fit distributio & determinatio uniuersalitatis, & nomen quod uniuersale est, id est, homo, uniuersaliter proferimus dicentes, omnis homo. Aut particulariter, dicẽtes, quidam homo, omnis enim nomen uniuersalitatis significatiuum est. Quocirca si omnis quod uniuersale significat, ad hominẽ ꝺd idem ipsum uniuersale est adiungatur, res uniuersalis quę est homo, uniuersaliter prædicat, secundum id ꝙ diffinitio ei adꝺciẽ quãtitatis. Sin uero dictũ fuerit quidã homo, tunc uniuersale ꝙ est homo, addida particularitate per id ꝙ ei adiectum est quidã, particulariter profertur, & dicitur res uniuersalis prolata particulariter. Sed quoniã par-

ticularis est prędicatio, quidā homo. Particularis rursus prędicatio Platonis: De uno enim dicit quidā homo, & de uno dicit Plato. Non eodē modo utrąq; particulares esse dicūt. Plato enim unā ac definitā substantiā, pprietatēq; demōstrat, quę cōuenire in aliū nō potest. Quidā homo uero, ąd dicit, particulariter quidē ipsum nomē uniuersale determinat, sed si deesset quidam, id quod dicimus homo, uniuersale esset, ac per hoc ambiguū permaneret, quod uero dicimus Plato, nunq; esse poterit uniuersale. Nam etsi quando nomē hoc Plato, pluribus imponat, non tamē hoc nomen idcirco erit uniuersale. Namq; humanitas ex singulorū hominū collecta naturis, in unam quodammodo redigit intelligentiam atq; naturam. Nomē uero hoc, quod dicimus Plato multis secundum uocabulum fortasse commune esse uideret, nulli tamen illa proprietas Platonis conueniret. Quæ erat proprietatis aut naturæ eius Platonis, qui fuit Socratis auditor, licet eodem uocabulo nuncuparetur. Hoc uero ideo quoniam humanitas naturalis est. Nomen uero proprium, positionis. Nec uero hoc nunc dicitur, ąd nomen Platonis de pluribus non potest prędicari, sed proprietas Platonis. Illa enim proprietas naturaliter de pluribus non dicit, sicut hominis, & ideo incommunicabilis (ut dictū est) qualitas est ipsa Platonitas, communicabilis uero qualitas uniuersalis quæ & in pluribus & in singulis est. Vnde fit ut cū dico omnis homo, in numerū propositionē tendam, cū uero dico Socrates aut Plato, non in numerū emittam, sed qualitatem proprietatemq; unius in sua individua singularemq; substantia cōstringam ac prędicē. Quare in hoc quoq; maximè hæ duæ particularitates, quidam homo, & Plato distant, ąd cū dico Plato, quē hominē dixerim uocabulo designaui, proprietatemq; uniuscuiusq; quē nomino. Cum uero dico quidā homo, numerū tantum reieci, & ad unitatē propositionē redegi. De quo aūt dicā, hęc particularitas mihi nō subdidit, quidā enim homo, potest esse & Socrates & Plato & Cicero & unusquisq; singulorum quorum proprietates à se in singularitatis ratione, & natura diuersa sunt. Vnde commodissimè Theophrastus, huiusmodi particulares propositiones, quales sunt quidam homo iustus, particulares indefinitas uocauit. Partem nāq; tollit ex homine ąd est uniuersale uel uocabulo uel natura. Quæ tamen ipsa sit pars & qua proprietate descripta non determinat nec definit. Vnde uniuersale uocauit quod de pluribus naturaliter prædicatur. Vt homo, nō ąd positione, quēadmodum nomē Alexandri de Troiano & de Macedone Philippi filio de pluribus dicit. Hoc enim positione de pluribus dicit, illud natura. Et persubtiliter ait. Qd in pluribus natum est prædicari. Est enim hæc uniuersalitas naturalis, illam uero nominis reiq; proprietatē quę particularis est, singularē uocauit dicens. Plato uero eorū quæ sunt singularia, quod autē secutus est dicens. Necesse est aūt enūciare quoniā inest aliqd aut non, aliquoties quidē eorum alicui quæ sunt uniuersalia, aliquoties autem eorum quæ sunt singularia, huiusmodi est tanquam si diceret: Omnis quidem affirmatio & negatio inesse aut non inesse demonstrat. Et quicquid enunciatur, aut de eo quod est esse proponitur, ut Plato Philosophus est. Hæc enim ppositio Platoni Philosophiā inesse constituit. Aut de eo quod est, non inesse, ut Plato Philosophus non est, hæc enim à Platone Philosophiam diuidens, eidem Philosophiam non inesse proponit. Ergo quoniam necesse est, aut aliquid alicui inesse dicere, aut aliquid alicui non inesse, illud quoque necesse est, ut intelligamus cui inesse aliquid dicimus, aut uniuersale esse, ut cum dicimus homo albus est, albedinem uniuersali rei inesse monstramus, id est homini, aut certè particulare ac singulare, ut si quis dicat Socrates albus est, albedinem enim Socrati singulari substantiæ & proprietati incommunicabili inesse significauit, sed in singularibus siue affirmetur aliquid, siue negetur, unus oppositionis modus est, quum cōtradictionis obtineāt. Nam quoniā singulare atq; individuū nulla sectione diuiditur, secundum ipsum quoq; facta cōtradictio, simplex erit. In his autem quæ in uniuersalibus fiunt, non est unus modus contradictionis. Nam cum dico, Socrates homo est, Socrates homo non est, sola huiusmodi oppositio, si omnia illa

nia illa conueniant quę contra argumentorum importunitates suprà iam dicta sunt, ad faciendam contradictionem idonea reperitur. Sin uero tale aliquid subiectum sit, de quo aliquid prædicetur quod sit uniuersale, & in pluribus (ut ipse ait) natū sit prędicari, non est simplex oppositio contradictionis. Sunt enim earum propositionum quæ de uniuersalibus rebus fiunt tres differentiæ, una quæ omnes complectitur, ut cum dico omnis homo animal est. Alia quæ ex indefinita multitudine & innumera pluralitate ad unum, propositionis uim colligit atq; constringit. Hęc huiusmodi est, tanquam si quis dicat quidam homo animal est. Alia uero est quæ neque in pluralitatem propositionem tendit, neque in particularitatem redigit, ut ea quæ sine ulla determinatione proponitur, ut est, homo animal est, homo animal non est, huic enim nec quidam quod particularitatis, nec omnis quod est uniuersalitatis adiunximus. Vnde fit, ut singularitas simpliciter prædicetur, uniuersalitas uero aliquoties uniuersaliter, ut omnis homo animal est, homo res uniuersalis, uniuersaliter prædicata est. Nam cum sit homo uniuersalis, quod ei adiectum est omnis, uniuersalitatē uniuersaliter appellari fecit. Rursus est, ut uniuersalitas particulariter prædicetur, ut cum dico quidam homo animal est. Quidam particulare determinat, sed iunctum ad hominem uniuersalem substantiam particulariter prædicari fecit. Est quoque uniuersale non uniuersaliter prædicare, quoties sine adiectione uniuersalitatis uel particularitatis simpliciter nomen uniuersale ponitur, ut est homo animal est. Determinationes autem dicuntur, quæ rem uniuersalem uel in totum fundunt, ut omnis, uel in partem contrahunt, ut quidam. Omnis uero uel quidam quantitatem propositionis determinant, quæ quantitas iuncta cum qualitate propositionum, quatuor uariatur modis. Qualitas autem propositionum in affirmatione & negatione est, aut enim uniuersalem rem uniuersaliter prędicat affirmatiuè, ut omnis homo animal est, aut uniuersalē rem particulariter affirmatiuè, ut quidam homo animal est, aut uniuersalem rem uniuersaliter negatiuè, ut nullus homo lapis est, aut uniuersalem rem particulariter negatiuè, ut quidam homo lapis non est. Oportet autem in his quæ uniuersali determinatione proponuntur in ipsis determinationibus fieri negationem, ut quoniam determinatio uniuersalis rei est uniuersaliter, cum dicimus omnis homo iustus est, si uniuersaliter negabimus, dicamus nullus homo iustus est, & quod aio nullus, eam uniuersalitatē quæ est omnis intercipit non eam quæ est homo. Rursus si idem ipsum omnis homo iustus est, negare particulariter uelim, dicam non omnis homo iustus est, per particularem negationem uniuersalitatis uim interimens, in particularibus uero non ita est. Si enim eam quæ est particularis determinatio uniuersalis rei, ut est quidam homo iustus est, negare uelim particulariter, dicam quidam homo iustus nō est. Hoc aūt idcirco fit, quoniā habet quandā similitudinē atq; ambiguitatē, utrū uniuersaliter an sit particulariter dictum, si in uniuersalibus propositionibus negatiuæ particulæ ad prædicationes potius q̄ ad terminationes ponant̄. Si enim contra hanc affirmationē quæ est, omnis homo iustus est, ponā hāc quę dicit, omnis homo iustus nō est. Hęc duas res significare uidebit̄, & q̄ nullus homo iustus sit, omnē enim hominē iustū non esse ꝓposuit, et q̄ sint quidā homines non iusti, omnem enim hominē negauit iustū esse. Hoc aūt nihil impedit ut aliqs sit iniustus, aliqs iustus. Nam si aliquis est iustus, nō repugnat ne uera sit propositio quę dicit, omnis homo iustus est non enim est iustus omnis homo. Si alij iusti sint, alij uero iniusti. Quare quoniā duplicis significationis est, idcirco uniuersalis negationis diffinitio, quæ est nullus, uniuersalis affirmatiōis tollit determinationē, quę est omnis, atq; ideo in particularibus negationibus ad ipsam uniuersalitatē affirmationū negatio necesse est apponat̄, ut in eo quod est omnis homo iustus est, illa est ei opposita negatio quæ est, non omnis homo iustus est, nō illa quæ est, omnis homo iustus non est, ne sit ambiguū, utrū uniuersaliter an particulariter neget. Dictum est enim hanc negationem quę est omnis homo iustus non est, & uniuersalitatis interpretationē designare & particularitatis

propositionem. Quoties uero particulare aliquid tollitur, in his non iam ad determinationē, sed ad prædicatum particula negationis apponitur, ut in eo quod est, quidā homo iustus est, nullus dicit, non quidam homo iustus est. Neq; enim hic ad determinationem particularem, quod est, quidā, negatio ponitur, sed dicimus quidā homo iustus non est, scilicet ad prædicatum quod est iustus. Vnde etiam ad indeterminatas propositiones quæ sunt sine omnis aut nullus, aut alicuius determinatione ad prædicatum semper apponitur particula negatiua, ut est homo iustus est. Nemo enim dicit non homo iustus est, sed homo iustus non est. In singularibus quoq; non dico, nō Socrates iustus est, sed Socrates iustus non est, & nisi aliquoties ambiguitas impediret ad prædicatum semper negatio poneretur. Sed omnia quæcunq; in determinatione ponuntur, talia sunt, quę aut totum colligant in affirmatiuo, ut est omnis, aut totū perimant in negatiuo, ut est nullus, aut colligant in affirmatiuo partem, ut est quidā, aut interimant in negatiuo partem, ut quidam non, aut in negatiuo perimant totum particulariter, ut est non omnis, sed quidā non, & non omnis, particulares negationes sunt. Siue enim quis partem ex toto surripiat, particulare est, quod reliquit, quia à totius perfectione discessit. Siue quis totum esse neget siue partē relinquat, rursum particulare est, quod reliquum sit. Nam cum dico quidam homo iustus non est, abstuli partem, et rursus cum dico. Non omnis homo iustus est, cum negaui omnem aliquem qui iustus non esset ostendi. Hæc ergo, non omnis, & quidam, determinationes planissimæ sunt, & communi intelligentiæ subiectæ, has duæ particulares recipiunt negationes, ut ea quæ est quidam non determinationem particularem negat, ea uero quæ est non omnis, uniuersalem negat determinationem, sed utræq; negationē (ut dictum est) in particularitatem constringunt. Quod aūt dicimus, nullus, proprīū quodā uidetur esse uocabulum, nō omnis enim q̄d dicitur omnē per aduerbiū negatiuum quod est non, adimit. Rursus cum dicimus quidam nō in eo quod est quidam aduerbium quod est non additum, à subiecto termino particulare separat. Nullus uero in uocabulo ipso quid separet non monstrat, & uidetur quodammodo nō potius esse negatio quàm affirmatio, neque enim aduerbium est, nec coniunctio, aduerbium namq; atq; cōiunctio declinationibus carent. Nullus uero quod dicimus & generibus subiacet & inflectit casibus, quid igit̄ est? an erit nomen sed nulla negatio nomen esse monstratur. Quid sit ergo tali inuestigatione quærendū est? uidetur enim q̄d dicit̄ nullus tale esse tanq; si dicamus, nec unus, nā qui dicit nullus homo animal est, tantundem ualet quantum nec unus homo animal est. Quod uero dicimus ullus hoc ab eo diminutiuum est quod est unus. Diminutio namq; unius ullus est tanquam si diceremus nullus, ergo plus negat, quisquis etiam diminutionem neget, ut si quis dicat non modo non habet gemmā quod maius est, uerumetiā nec gemmulam quod est minus. Sic ergo qui negare uult etiam unum, plus negat si dicat nec ipsum unius diminutiuū illud esse quod dicitur, ut si quis uelit dicere nec unū esse hominē in theatro, ita dicat, non modo illic unus homo non est, uerum nec ullus. Cum ergo dicimus nullus, ita proponimus tanq; si dicamus nec ullus. Tenet igitur hæc in se determinatio, quæ est nullus, uicem negationis & nominis. Negationis quidem in eo quod est nec, nominis uero in eo quod est ullus, quod est diminutiuum unius. Ita igit̄ maxima fit negatio rei paruissimæ quod est unus, si ipsius diminutiuum quoq; subtrahat, quod est ullus. Quare & omnem, & quendam, statim tollit negatio, quæ unius quoq; ipsius diminutiuum prædicatione subducit, ut ea quæ est nullus homo iustus est. Hoc enim tantum est, tanquam si dicat, non ullus homo iustus est, hoc idem ualet tanquam si dicatur, non unus homo iustus est. Quare quoniam de his quoq; sufficienter dictum est, ad Aristotelis uerba consequenti ordine ueniamus.

Si ergo uniuersaliter enunciet de uniuersali, quoniam est aut non est, erūt hæ contrariæ enunciationes, dico autem in uniuersali enunciationem uniuersalem,

ſalem,ut:omnis homo albus eſt,nullus homo albus eſt.

Demonſtrare oppoſitionem contradictionis intendit,ſed quoniam uiam reperiendi ordinemq; permiſcuit,idcirco nos quoq; pauca quædam prius ordinata expoſitione prædicemus, ne lector confuſionis caligine atq; obſcuritate turbetur. Omnium propoſitionum quæ ſunt ſimplices, quas Categoricas Græci uocant,nos prædicatiuas dicere poſſumus,quatuor ſunt diuerſitates. Aut enim affirmatio eſt, & negatio uniuerſalis,ut eſt:omnis homo iuſtus eſt, nullus homo iuſtus eſt. Aut affirmatio & negatio particularis,ut eſt: quidam homo iuſtus eſt,quidam homo iuſtus non eſt. Aut affirmatio et negatio indefinita,ut:homo iuſtus eſt,homo iuſtus non eſt. Aut de ſingulari ſubiecto affirmatio & negatio,ut:Cato iuſtus eſt, Cato iuſtus non eſt. Harum uero inter ſe ueritas falſitasq; non ſe habet ſimiliter ſed diuerſe. Et prius de uniuerſalibus atq; particularibus,ideſt de his quæ determinatæ ſunt dicendum eſt, poſt de reliquis diſputabitur. Diſponatur ergo affirmatio uniuerſalis quæ eſt, omnis homo iuſtus eſt,& contra hanc negatio uniuerſalis,quę eſt,nullus homo iuſtus eſt. Sub his autem ſub affirmatione quidem uniuerſali particularis affirmatio quæ eſt, quidã homo iuſtus eſt,ſub uniuerſali negatione particularis negatio quæ eſt, quidam homo iuſtus non eſt. Hoc autem demonſtrat deſcriptio ſubiecta:

Vniuerſalis affirmatio.	Vniuerſalis negatio.
Omnis homo iuſtus eſt.	Nullus homo iuſtus eſt.
Quidam homo iuſtus eſt.	Quidam homo iuſtus nõ eſt.
Particularis affirmatio.	Particularis negatio.

Hæ igitur duæ uniuerſalis affirmatio,& particularis affirmatio dicuntur ſubalternę. Rurſus uniuerſalis negatio,et particularis negatio dicuntur ſubalternę. Idcirco quoniam particularitas ſemper ſub uniuerſalitate concludit. In quibus illud eſt conſiderandum,quod ubi eſt affirmatio uniuerſalis uera, affirmatio quoq; particularis uera eſt,& ubi negatio uniuerſalis uera eſt,particularis quoq; negatio uera eſt. Nam ſi uera eſt omnis homo animal eſt,uera eſt quidam homo animal eſt. Et ſi uera eſt quoniã nullus homo lapis eſt,uera eſt,quoniam quidam homo lapis nõ eſt. At ſi falſa ſit particularis affirmatio,ut ea quæ eſt quidam homo lapis eſt. Falſa eſt uniuerſalis affirmatio,omnis homo lapis eſt. Idem in negatione. Si enim negatio particularis falſa eſt, ut quidam homo animal non eſt,falſa eſt uniuerſalis,nullus homo animal eſt. Ita ut præcedunt uniuerſales in uero,eodem modo præcedunt particulares in falſo. Dicũtur uero affirmatio uniuerſalis & negatio uniuerſalis contrarię. Hoc autem idcirco, quoniam contrariorum huiuſmodi natura eſt, ut longiſſimè à ſe diſtent, & ſi aliquã inter ſe habeant medietatem,non ſemper alterum ipſorum ſubiecto inſit, ut albũ & nigrum,non poſſumus dicere, quoniam omne corpus aut album aut nigrum eſt,poteſt enim nec album nec nigrum eſſe,& utrunq; falſum eſſe quod dicitur, idcirco quoniam medius eſt color. Quod ſi non habent medietatem,alterum ipſorũ neceſſe eſt inhærere ſubiectis,ut cum dicimus omne corpus aut quietum eſt, aut mouetur, horum nihil eſt medium,& neceſſe eſt omne corpus uel conſiſtere uel moueri. Vt autẽ in eodem ſimul poſſint eſſe contraria,fieri non poteſt. Neq; enim poſſibile eſt ut idẽ album nigrumq; ſit,quod in affirmationibus & negationibus uniuerſalibus apparet. Negatiua enim & affirmatiua uniuerſales plurimum quidem diſtant à ſe. Nam

quòd illa ponit omnibus, illa tollit omnibus & totum negat. Nam quæ dicit omnis homo iustus est, omnem hominem ponit, quæ dicit nullus homo iustus est, nihil eorum quæ in humanitatis sunt diffinitione iustum esse concedit. Ita ergo à se longissimè discrepant. Adhuc si ea quæ significant habēt inter se aliquam medietatem, unā ueram, unam falsam esse non est necesse, ut in eo quod est omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quoniam potest quædam esse medietas, ut nec nullus homo iustus sit, cum sit quidam. Nec omnis homo iustus sit, cum non sit quidam. Et possunt utræq; falsæ & affirmatio & negatio reperiri. Neq; enim uerum est aut omnem hominem iustum esse, aut nullum hominem iustum esse. Quocirca potest fieri, ut in his in quibus aliqua medietas inuenitur, uniuersalis affirmatio & uniuersalis negatio ueritatem falsitatemq; non diuidant, sed utræq; sint falsæ ad exemplum, scilicet, contrariorum, quæ aliquam inter se continent medietatem. Potest enim in illis fieri ut utraque contraria possint non inesse subiecto. Sicut suprà docuimus. In his uero quę medietate carent, necesse est ut una uera sit semper, altera semper falsa. Vt in eo q̄d est omnis homo animal est, nullus homo animal est, hæ propositiones huiusmodi sunt, ut una uera sit & una falsa. Idcirco quoniam inter animal esse & non esse nihil interest, ad eorum, scilicet, contrariorum similitudinem quæ medietate carent. In illis enim necesse erat alterum inesse subiecto. Sic ergo uniuersalis affirmatio & uniuersalis negatio utræq; falsæ esse possunt. Vt uero una uera sit, altera falsa, id quoq; conceditur, ut utræq; sint ueræ, fieri non potest, sicut illud quoq; uerum est, contraria simul esse non posse. Rectissima igitur uniuersalis affirmatio, uniuersalisq; negatio contrariæ nominantur. Particularis autem affirmatio quæ est, quidam homo iustus est, & particularis negatio quæ est, quidam homo iustus non est, uniuersalibus contrarijs contrarias proprietates habent. Illæ enim simul ueræ esse nō poterāt, ut uero essent simul falsæ, sæpe aliqua ratione concedebatur. Particulares uero ut utræq; ueræ sint euenire potest, ut utræq; falsæ sint, fieri non potest, ut in eo quod est, quidam homo iustus est. Verum est. Quidam homo iustus non est, id quoq; uerum est, ut utræq; falsæ sint, inueniri non potest, & in hoc quidem sunt dissimiles contrarijs. Similes autē eis uidentur, quod sicut contrariæ aliquoties uerum falsumq; diuidunt, ut una uera sit, altera falsa, ita quoq; & particularis una uera potest esse altera falsa, ut quidam homo animal est, quidam homo animal non est. Seruant autem stabilem incommutabilemq; ordinem & similitudinis & contrarietatis. Contrariæ enim quoniam possunt esse utræq; falsæ, in quibuscunq; utræq; falsæ contrariæ reperiuntur, in his subcōtrariæ utræq; ueræ sunt. Sed quoniam utræq; contrariæ ueræ inueniri nō possunt, ideo utræq; subcontrariæ falsę nequeunt reperiri, ut in eo quod est omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quoniam hæ falsæ sunt, hæ quas sub se continēt, particulares ueræ sunt, ut est quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est, sed si uniuersales inter se uerum falsumq; diuidunt, & una uera est, & altera falsa, particulares quoque idem faciunt, ut in eo quod est, omnis homo animal est, nullus homo animal est: uniuersalis affirmatio uera est, falsa negatio. Sed cum dico quidam homo animal est, quidam homo animal non est, particularis affirmatio uera est, falsa negatio particularis. Hæ igitur dicūtur subcontrariæ, uel quod sub contrarijs positæ sunt, uel quod ipse superioribus sub quibus sunt (ut dictum est) contrarias proprietates habent. In hac igitur recta oppositione contrariarū, & subcontrariarū in superioribus utrisque falsitas esse potest. Nūquam ueritas, in inferioribus uero utrisque quidem ueritas inesse potest, nunquam falsitas. Sin uero quis respiciat angulares, & uniuersalem affirmationem particulari opponat negationi, uniuersalemq; negationem particulari cōparet affirmationi, una uera semper, falsa altera reperietur. Nec unquam fieri potest ut affirmatione uniuersali uera, particularis negatio non falsa sit, uel hac uera nō illam continuo falsitas subsequatur. Rursus si negatio uniuersalis uera est, falsa particularis affirmatio, si particularis affirmatio uera est, falsa uniuersalis negatio est, licet

autem

autem hoc,& in ſubiecta deſcriptione metiri,& in alijs quoque terminis quoſcunq; ſibi mens conſiderantis affinxerit,idem uidebit,nam in eo quod eſt omnis homo iuſtus eſt,quoniam hæc falſa eſt,uera eſt quidam homo iuſtus non eſt. Et rurſus in eo quod eſt,nullus homo iuſtus eſt,quoniam falſa negatio eſt,uera eſt affirmatio,quidam homo iuſtus eſt. Hæc autē uniuerſalis affirmatio & particularis negatio quæ ſunt angulares, & uniuerſalis negatio,& particularis affirmatio,quæ ipſe quoque ſunt angulares,contradictoriq; nominantur. Et hæc illa eſt quam quærit cōtradictio in qua una ſemper uera,altera ſemper falſa ſit. Superioris autem diſputationis integrum deſcriptionis ſubdidimus exemplar,quatenus quod animo cogitationeq́ue conceptum eſt,oculis expoſitum memoriæ tenacius infigatur.

Affirmatio uniuerſalis. Negatio uniuerſalis.

Affirmatio particularis. Negatio particularis.

His ergo ita ſeſe habentibus indefinitas propoſitiones ſingulareſq́ue uideamus; & primum de infinitis diſputandum eſt. Indefinitæ igitur per ſe ueritatē falſitatēq; nō diuidunt, etenim cum dico homo iuſtus eſt,homo iuſtus nō eſt,utraſq; ueras cōtingit eſſe indefinitas. Quocirca eas à cōtradictione ſeparamus, cōtradictio nāq; conſtituitur (ut ſæpe dictum eſt) eo quod nunq; utrīq; uerę,aut utræque falſæ, reperiri queant, ſed una ſemper ueritatis,altera falſitatis capax eſt. Sed quæ uniuerſalitatem proferūt indefinitam,illæ definitarum particulariū uim tenent. Tale enim eſt quod dico,homo iuſtus eſt,tanq; ſi dicam,quidā homo iuſtus eſt, & rurſus tale eſt quod dico,homo iuſtus non eſt,tanquā ſi dicam,quidā homo iuſtus non eſt. Hoc illa res, approbat,quod quemadmodum definitæ,& particulares in aliquibus ueræ eſſe poſſunt,in aliquibus uerum falſumq; diuidūt,nunq; uero utraſq; falſas eſſe contingit. Ita quoque in indefinitis uniuerſale ſignificantibus,utraſque ſimul ueras eſſe cōtingit,ut in eo q̄d dicimus,homo iuſtus eſt,homo iuſtus non eſt, utraſq; falſas proferre impoſſibile eſt,ſed unam ueram, alteram falſam in his facilimè reperimus in his,ſcilicet,terminis qui naturaliter,& neceſſario ſubiectis ſubſtātijs inhæreſcūt, uel in his q̄ ineſſe nō poſſunt,ut quoniā animal homini ex neceſſitate ineſt,ſi qs dicat, homo animal eſt,idq́ue negēt, homo animal nō eſt,uel homo lapis eſt,homo lapis nō eſt, una uera, ſtatim falſa altera reperiē,atq; ideo hæ cōtra uniuerſales,uniuerſaliter prædicatas faciūt cōtradictionē. Nam ſi cōtra illā quæ eſt,omnis homo iuſtus eſt,ea quę eſt,homo iuſtus nō eſt in oppoſitione cōſtituat,una ſemp uera eſt,altera falſa. Et ſi cōtra eā quę eſt,nullus homo iuſtus eſt,indefinita,ppoſitio quæ eſt,homo iuſtus eſt, opponat̄,uerū inter ſe propoſitiones falſumq; diſtribuūt,ſicut definitæ quoq; uniuerſalium propoſitiones,ſecundum particulares atque uniuerſales oppoſitę quantitates, contradictorias faciūt oppoſitiones. Quare cōſtat eas,q̄ uniuerſale,nō uniuer-

ſaliter proferunt,& ſunt indefinitę,neque particulare,neque uniuerſale proferẽtes. Ipſas quidem non ſemper inter ſe uerum falſumque diuidere, particularibus tamen definitis eſſe cõſimiles. Singulares uero quæ ſunt,unum oppoſitionis modum inter ſe tenent,has ſi ad idem ſubiectum,ad idem prædicatum,ad eãdem partem, ad idem tempus,ad eandem relationem,eodem modo propoſueris,inter ſe uerum falſumúe diſtribuunt,ut eſt Socrates iuſtus eſt.Socrates iuſtus non eſt.Sunt igitur duæ cõtra dictiones,una quę ſit in uniuerſalibus angulariter particularibus contra poſitis,altera quæ ſit in ſingularibus cum omnibus his quas in Sophiſticis elenchis expoſuit de terminationibus oppoſitis.Quare quoniam quemadmodum ſe habent propoſitiones,quóque modo faciant contradictorias oppoſitiones oſtẽdimus, ad ipſa Ariſtotelis uerba ueniamus, in quibus per hæc antè cognita facilis poterit euenire cognitio.Superioris deſcriptionis intelligentiam plenius notat.Ait enim quãdo res uniuerſalis uniuerſaliter deſignatur,& eam quis uniuerſaliter affirmat, ſi eandem alius uniuerſaliter neget,ita ſibimet cõparatas propoſitiones eſſe cõtrarias. Atq; in hoc ſuam ſententiam manifeſtius oſtẽdit. Ait enim,dico autem uniuerſalem enũciationem in uniuerſali,ut omnis homo albus eſt.Nam cũ uniuerſalis ſit homo in uniuerſali homine uniuerſalis eſt enũciatio,per quam dicitur omnis homo. Res ergo uniuerſalis,id eſt,homo,per omnis quæ eſt determinatio uniuerſaliter prædicata eſt,& hoc affirmatiuè.Negatiuè uero uniuerſaliter ita dicetur,nullus homo albus eſt,nullus enim uniuerſalitas uniuerſalitati quæ eſt homo adiecta eſt,hoc modo igitur uniuerſale uniuerſaliter enunciantes affirmatio & negatio contrariæ ſunt,ſicut & ipſe teſtatur,& nos ſuperiori expoſitione digeſſimus.

Quando aũt de uniuerſalibus non uniuerſaliter, non ſunt hæ contrariæ, quæ autem ſignificantur eſt eſſe aliquando contraria. Dico autẽ non uniuerſaliter enunciare de his quę ſunt uniuerſalia, ut eſt albus homo, non eſt albus homo, cum enim uniuerſale ſit homo, non uniuerſaliter utitur enunciatione.Omnis namque non uniuerſale ſignificat, ſed quoniam uniuerſaliter.

Volenti indefinitam propoſitionem qualis eſſet oſtẽdere,non modo auferẽda fuit ab uniuerſali termino uniuerſalis determinatio,uerũ etiam particularis, & oportuit dici hoc modo.Quando autem in uniuerſalibus non uniuerſaliter neq; particulariter,non ſunt contrariæ.Nunc aũt quoniam non addidit neque particulariter,uidetur non de indefinitis,in quibus neq; uniuerſalitas,neque particularitas adeſt,ſed tãtum de particularibus loqui,à quibus ſolum uniuerſale nõ etiam particulare ſubtraxit,ſed quid uelit oſtendere ipſe conuenientibus exemplis edocuit. Non enim poſuit exempla particularis propoſitionis,ſed indefinitæ.Ait enim,dico autem non uniuerſaliter enũciare in his quæ ſunt uniuerſalia, ut eſt albus homo, non eſt albus homo.Quod ſi particulare monſtrare uoluiſſet,ita diceret ut eſt quidã homo albus,nõ eſt quidã homo albus,ſed quoniã per exemplum quid uellet oſtendit.Nos quoq; ſuperiori propoſitioni quę eſt.Quando autem in uniuerſalibus non uniuerſaliter deeſſe putemus aut particulariter, ut & particularitatem & uniuerſalitatem,ex tota auferat dictione,ut poſt exempla docuerũt,nõ eum loqui de particularibus ſed de indefinita.Quare hoc dicit,ut ſi neq; uniuerſales ſint propoſitiones neq; particulares quod ſubaudiendũ eſt, illę non ſunt contrariæ,ſunt enim contrariæ quę uniuerſalẽ uniuerſalem terminũ proponũt,Indefinitæ uero ad uniuerſalem terminum,uniuerſalem determinationem non habent. Idcirco autem ab indefinitis uniuerſalitatem ſolã & non particularitatem quoq; ſeiũxit,quod indefinitas propoſitiones à contrariis ſolum,non etiã à particularibus ſegregabat. Quod aũt dico tale eſt,ſi uellet oſtẽdere indefinitas propoſitiones,,pprię diceret indefinitas neq; particulares eſſe,

neque

neque uniuersales, quæ autem in uniuersali, neque uniuersaliter, neq; particulariter proponuntur, id est, quæ neque uniuersales sunt, neque particulares indefinitæ sunt. Nam quæ, neque uniuersales sunt, neque particulares, hę neque contrarię sunt, neq; quæ subcontrariæ. Subcontrariæ quidem idcirco non sunt, quia non habent additã particularem determinationem, idcirco uero contrariæ non sunt, quia determinatio uniuersalis in his non est. Nunc aũt cum tantum uellet ostendere eas contrarias non esse, de subcontrarijs uero, in præsenti uellet omittere, has esse indefinitas dixit, quæ uniuersale determinatum uniuersaliter non habent, ut scilicet has non esse, cõtrarias intelligeremus. Idcirco uero non adiecit particularitatẽ eas non habere, quoniam à solis contrarijs separare indefinitas uolebat, non etiam à subcõtrarijs. Ergo si indefinitas à contrarijs & subcontrarijs separare uoluisset, ita diceret. Quãdo autem in uniuersalibus, non uniuersaliter, nec particulariter, non sunt contrariæ, neq; subcontrarię. Sed quoniam non eas uolebat nunc, non esse subcontrarias demonstrare, sed tantum non esse contrarias, idcirco ei dicto q; est, quãdo aũt in uniuersalibus, non uniuersaliter non addidit, uel particulariter, hoc enim si addidisset, ad subcõtrarias tenderet, de quib. nihil est additũ, quare hoc dicit, hæ quæ indefinitæ sunt, quoniã nõ habent uniuersalitatẽ, contrariæ non sunt. Sed cum per se qdẽ contrariæ non sunt, possunt tamẽ quædã significare contraria. Hoc qd sit multipliciter expositorũ sentẽtijs expedit. Herminus nãq; dicit idcirco indefinitas posse aliquãdo significare contraria, cum ipse careãt contrarietate, qppe quæ uniuersaliũ rerũ sunt, ad dictũ tamen uniuersale non habẽt, in solis his qbus, ea quæ affirmant, aut neganť subiecto naturaliter insunt, ut cũ dicimus homo rationalis est, homo rationalis non est, quoniã rationalitas huiusmodi est, quę in natura sit hominis. Et affirmatio, & negatio inter se uerũ falsumq; diuidũt, & quodãmodo ab his cõtraria designant. Sed nihil hoc attinet ad contraria significãda in his quæ sunt indefinita. Nam etiã particulares ipsæ q; in talibus uerũ falsumq; diuidũt, ut est quidã homo rationalis est, qdã homo rationalis non est, has igit secundũ Herminũ uidemus posse significare contraria. Cur ergo dixit in his quoq;, quoniã qdem contrariæ non sunt, quæ aũt significant est esse cõtraria. Alexander aũt hoc dicit, quoniã indefinitæ sunt hæ, nihil eas, inq. it, prohibet sicut ad particulares ita quoq; ad uniuersales reducere, quæ uident esse contrariæ, ut in eo qd est homo animal est, homo animal nõ est, quoniã hæ propositiones indefinitæ sunt, possunt accipi quasi contrariæ. Nam si dicimus homo animal est, potest ita accipi tanquam si dicatur omnis homo animal est, & rursus homo animal non est, ita audiri potest, tanquam si dicatur, nullus homo animal est. Cũ aurem dicitur homo ambulat, homo non ambulat, non ad contrarias, sed ad subcontrarias mens ducitur auditoris. Quocirca possunt indefinitę aliquando significare contraria, quoniam eo ipso, quæ sunt indefinitę, nihil eas prohibet ad contrariorũ significationem uniuersaliumq; reduci. Et hæc quidem sententia habet aliquid rationis, non tamen integrè id quod ab Aristotele dicitur ostendit, & meliorem sententiam sponte reiecit, quã Porphyrius approbauit. Sunt enim quędã negationes, quæ intra se affirmationis citius quam negant, retineant cõtrarietatem, ut in eo quod est, sanus est, & non est sanus, id qd dicitur nõ est sanus, significat eger est, quod est contrarium sano esse. Rursus cum dicimus homo albus est, si contra hanc negamus per eam quæ dicit, homo albus non est, significare poterit, quoniã homo niger est, nam qui niger est, albus nõ est, sed nigrũ esse & albũ non esse contrarium est. Quare significãt quædã negationes affirmationes q; contraria, sed hoc non semper, nam in eo quod est homo ambulat, homo non ambulat, nullum contrarium continetur. Ambulationi enim nihil est contrarium, atq; ideo dicit constat duas has quidẽ contrarias non esse, idcirco quod cum sunt uniuersales, non uniuersaliter enũcient. Posse aũt aliquoties contraria significare, cũ intra negationem contrariũ affirmationis includatur. Aspasius uero & Alexander hanc posteriorem nonprobant. Nos uero

dicimus

dicimus non quidem Alexandri sententiam abhorrere ratione, sed hanc Porphyrij esse meliorem. Nam quod ait, quando autem in uniuersalibus, non uniuersaliter, nō sunt cōtrarię, quæ aūt significantur est esse contraria, ab Alexandro nōn est expositum, sed tantum dictum quando possunt esse propositiones ipsę contrariæ. A Porphyrio uero diligenter est expositum, quando ea quæ significantur possint esse cōtraria. Quod ipse Aristotelis textus expressit, quanquam Alexander quoque eandem quam Porphyrius exposuit, uiderit expositionem. Eam tamen (ut dictum est) sponte reiecit, & sibi huiusmodi expositionis confirmauit sentētiam displicere. Mihi uero aut utræque recipiendę expositiones uidentur, aut melior iudicanda posterior, hoc enim ipse quoq; Aristoteles quodammodo subter ostendit cum dicit: Simul enim uerum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus, & est homo probus, & non est homo probus, si enim turpis est, non est probus, & si sit aliquid, etiam non est. Cuius quidem loci quę sit expositio, cū ad id uenerimus, demonstrabimus. Cognoscendum autem est, & memoria retinendum, quòd quæcūq; propositiones uniuersales uniuersaliter fuerint prædicatæ, si hæ affirmatiuæ, illæ uero sunt negatiuæ, semper utraq; esse contrarias, si nihil ęquiuocationis, aut temporis, aut aliquorum quæ supra determinata sunt, ad faciendam oppositionem contrarietatis impediat. Non tamen omnes quæcunq; cōtrariæ sunt, hæ aut in uniuersalibus, uniuersaliter ponunt enūciationem, aut una affirmatiua est, altera negatiua, ut in eo quod est, Socrates sanus est. Socrates ęger est. Hic enim neque in uniuersali uniuersalitas posita est, neque rursus una est affirmatio, altera negatio, sed sunt contrariæ propositiones. Contraria enim sunt quæ significant, quocirca rectissimè dictum est, quod quæcunq; in uniuersalibus uniuersaliter enunciarent, si una earum esset affirmatiua, altera negatiua, statim naturaliter essent contrariæ. Quæ autem cōtrarię essent, non necesse est eas, uel uniuersale uniuersaliter enunciare, uel unam esse affirmatiuam, alterā negatiuā, sed aliquoties quidē posse has esse cōtrarias, quæ uniuersale in uniuersalibus non significarent, sed hoc in his tātum quæ essent in subiecto, de quo sit affirmatio naturalis, ut in eo quod est animal, & homo. Cum dicimus homo animal est, homo animal non est, quoniam in natura hominis animal est, idcirco hæc affirmans illa negans uidentur esse contraria, quanq; illic nulla determinatio, neque particularitatis, neque uniuersalitatis addatur.

In eo uero quod uniuersale prędicatur, id quod est uniuersaliter prædicare, non est uerum, nulla enim affirmatio erit uera in qua uniuersale prędicatum uniuersaliter prędicetur, ut omnis homo est omne animal.

Quod dicit huiusmodi est, omnis propositio simplex duobus terminis constat, his sape addit aut uniuersalitatis aut particularitatis determinatio, sed ad quā partē hę determinationes addanť, exponit. Videť enim Aristoteli prędicato termino determinationē non oportere cōiungi, in hac enim propositione, quæ est homo animal est, quæritur subiectū ne debeat cū determinatione dici, ut sit omnis homo animal est, an prædicatum, ut sit homo omne animal est. An utrūq;, ut sit omnis homo omne animal est, sed neutrum eorum quæ posterius dicta sunt, fieri oportet, nāq; ad prædicatū nunq; determinatio iungitur, sed ad subiectum tantū, neq; enim uerū est dicere omne animal omnis homo est, idcirco quoniā omnis prædicatio, aut maior est subiecto, aut ęqualis, ut in eo q; dicimus, omnis homo animal est, plus est animal quàm homo. Et rursus in eo quod dicimus homo risibilis est, risibile æquat hominī, ut aūt sit minus prędicatū, atq; angustius subiecto, fieri non potest. Ergo in his prędicatis quę subiecto maiora sunt, ut in eo quod est animal perspicuè falsa est propositio, si determinatio uniuersalitatis ad prędicatum terminū ponit. Nam si dicamus homo est animal, animal ęd maius est homine per hanc determinationem ad subiectum hominem usq; contrahimus, cū nō solum ad hominem, sed ad alia quoq; nomen animalis

nimalis possit aptari. Rursus in ijs quę æqualia sunt, idem euenit. Nam si dicã omnis homo omne risibile est, primum si ad humanitatem ipsam referam superfluum est, adijcere determinationem. Quod si ad singulos quosq; hominum, falsa est propositio, nã cum dico omnis homo omne risibile est, hoc uideor significare, singuli homines omne risibile sunt, quod fieri non potest. Non igitur ad prædicatum, sed ad subiectum determinatio ponenda, uerba autem Aristotelis, hoc modo sunt, & ad hanc sententiam ducuntur in his prędicatis quæ sunt uniuersalia, his adijcere uniuersale aliquid, ut uniuersale prædicatum uniuersaliter prædicetur, nõ est uerũ, hoc enim est quod ait. In eo uero quod prædicatur uniuersale, id est, quod habet prędicatum uniuersale, ipsum uniuersale prędicatum uniuersaliter non est uerum. In prædicato enim uniuersali, id est quod uniuersale est, & prædicatur ipsum prædicatum, q̃d uniuersale est, uniuersaliter prędicare, id est adiecta determinatione uniuersalitatis non est uerum, neq; enim potest fieri ut ulla sit affirmatio uera in qua de uniuersaliter prædicato uniuersalis determinatio prędicetur, eiſq́ue rei notionẽ exemplo aperit dicens, ut omnis homo omne animal est, hoc autem quam sit inconueniẽs, suprà iam diximus.

De regulis oppositorum.

OPponi itaque dico affirmationẽ negationi contradictoriè, quę uniuersaliter significat, ei quæ nõ uniuersali, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est. Nullus homo albus est, quidam homo albus est, cõtrariæ uero uniuersalẽ affirmationẽ & uniuersalem negationẽ, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quocirca has quidẽ impossibile est, simul esse ueras, his uero oppositas, cõtingit aliquãdo in eodẽ, ut: nõ omnis homo albus est, & q̃dã homo albus est.

QVę sit integra contradictio, his uerbis ostendit, ait enim illam esse oppositionem cõtradictoriã quęcũq; dicit nõ esse uniuersaliter rem uniuersalẽ cõtra eã, quæ rem uniuersalẽ, uniuersaliter proponit, atq; hoc est, q̃ ait. Opponi aũt affirmationem negationi dico cõtradictoriè, quæ uniuersaliter significat eidẽ, quoniã non uniuersaliter, ut ei quæ est omnis homo iustus est, opponit ea quæ uniuersale significat nõ tamẽ uniuersaliter, ut ea quę est, quidã homo iustus nõ est, hominẽ enim uniuersalẽ significat nõ uniuersaliter, ut cũ dicit, nõ omnis homo iustus est, hęc est cõtradictoria oppositio, ut si sit uniuersalis affirmatio, sit particularis negatio, si sit uniuersalis negatio, sit particularis affirmatio. Angulares enim (ut dictũ est) solæ faciunt cõtradictionẽ, uerba igit̃ se obscure habẽt, sed sentẽtia manifesta est, dicit enim illa opponi cõtradictoriè affirmationẽ negationi, uel negationẽ affirmationi, quæ cũq; id q̃ res altera uniuersale uniuersaliter significaret, eidẽ significaret, nõ uniuersaliter q̃d esset uniuersale, ut in his quas suprà diximus, & ut hæc q̃ est, omnis homo iustus est, rem uniuersalẽ uniuersaliter significauit, illa quæ est nõ omnis homo iustus est, eidẽ affirmationi oppositæ de uniuersali homine, nõ uniuersaliter negauit, dicẽs nõ omnis homo iustus est, rursus ea q̃ dicit, nullus homo iustus est, rẽ uniuersalẽ uniuersaliter negauit dicẽs nullus. Ea uero quę dicit quidã homo iustus est, rem uniuersalẽ particulariter affirmauit, & nõ uniuersaliter, hominẽ enim quendã iustũ esse ꝓposuit, sed hominẽ nõ uniuersaliter enũciauit rem uniuersalẽ. Persequit̃ ergo omnes ꝓprietates propositionũ. Ait enim contrariæ uero uniuersalem affirmationẽ, & uniuersalem negationẽ, sicut enim suprà dixit eas, quæ uniuersaliter uniuersale significarẽt, uel in affirmatione, uel in negatione esse cõtrarias, ita nũc quoq; idẽ repetit cõtrarias esse dicẽs uniuersalẽ affirmationẽ uniuersalemq; negationẽ, earumq; ponit exempla, quę uniuersales utrasq; esse mõstrarent, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est, horũ aũt quæ proprietas esset proposuit dicẽs: Huiusmodi propositiões

impossi-

impossibile esse, utrasq; sibi in ueritate inuicem cõsentire, quę autem his essent oppositæ cõtingere utrasq; ueras esse. Sunt autem oppositæ his utræq; particulares; uniuersali enim affirmationi particularis negatio opponitur, & uniuersali negationi particularis affirmatio opposita est. Quocirca hæ duę particularis negatio, & affirmatio, quæ oppositæ sunt affirmatiõi & negationi uniuersalibus angulariter, hæ possunt aliquando esse ueræ & in eodem ut in eo quod est, quidam homo iustus est, quidã homo iustus nõ est, sed quidam homo iustus est, opposita est ei, quę est nullus homo iustus est, illa uero quæ est qdã homo iustus nõ est, opposita est ei quæ est, omnis homo iustus est. Sed utræq; inter se quidem, quidam homo iustus est, & quidam homo iustus nõ est, in ueritate cõsentiũt. Hoc est ergo q̃ ait. His uero oppositis cõtingit in eodem easq; designat exemplis, ut nõ omnis homo albus est, est quidã homo albus. Positis igitur duabus propositionibus, affirmatione uniuersali, & uniuersali negatione, ars danda est, quatenus earum inueniantur oppositæ. Oppositã autẽ dico contradictorie non contrarie, neq; ullo modo alio, sit enim hęc affirmatio, omnis homo iustus est, & hęc negatio, nullus homo iustus est: Cõtra affirmationẽ quæ est, omnis homo iustus est, uidentur esse negationes hæ, una nullus homo iustus est, altera quidam homo iustus nõ est, altera nõ omnis homo iustus est, & postrema indefinita homo iustus nõ est. Quę harum igitur cõtra eam quæ est omnis homo iustus est cõtradictione cõstituitur. Cõtradictoriam autem uoco oppositionẽ, in qua affirmatio & negatio, neque utræq; uerę sint, neq; falsæ utręque, sed una semper uera, altera falsa. Si ergo opponat cõtra eam, quę est omnis homo iustus est, ea quę est nullus homo iustus est, uniuersalis, scilicet negatio, nõ est oppositio cõtradictoria, utræq; enim falsę sunt. Si uero ponatur ea quæ est, homo iustus nõ est, indefinita, nec ipsa quoq; facit oppositionem, quoniã enim indefinita est, potest aliquoties pro uniuersali negatione, pro expectatione auditoris intelligi. Quocirca nec ipsa facit oppositionem, si enim hoc modo audita sit, cum ita accipitur ut cõtraria, simul eas falsas inueniri cõtingit. Restat ergo ut aut ea sit, quæ est nõ omnis homo iustus est, aut ea quæ est, quidam homo iustus nõ est. Sed hæ sibi consentiunt. Idem enim dicit qui ponit, quidam homo iustus nõ est, & idẽ qui dicit nõ omnis homo iustus est. Nam si quidam homo iustus non est, nõ omnis homo iustus est, & si non omnis homo iustus est, quidam homo iustus nõ est. Quare utræq; particulares negationes cõtradictorie opponuntur contra uniuersalem affirmationem. In his enim neq; uerę utræque sunt, neque utræque falsæ, sed una uera altera falsa. Rursus sit negatio uniuersalis ea quæ est, nullus homo iustus est. Cõtra hãc uidentẽ oppositæ affirmationes, hæ omnis homo iustus est, homo iustus est, quidam homo iustus est, sed cõtra hanc quæ est, nullus homo iustus est. Si opponatur ea quæ est omnis homo iustus est, possunt utręque esse falsę, quare nõ opponũtur cõtradictorie. At uero etiã ea quæ dicit, homo iustus est, q̃niam indefinita est, potest ita in aliquibus intelligi tanquam si dicat, omnis homo iustus est. Quod si sic est, poterit aliquando cum ea negatione quæ est, nullus homo iustus est, simul esse falsa, quare non est opposita. Relinquitur ergo, ut ea quæ est, quidam homo iustus est, contra eam quæ est, nullus homo iustus est, contradictorie uideatur oppositа. Angulariter igitur requirendę sunt, ut contra uniuersalem affirmationem illa opponatur, quæ sub uniuersali negatione est. Cõtra uniuersalem negationem illa contradictorie constituatur, quæ est sub uniuersali affirmatione, quod, scilicet, uolens Aristoteles ostendere, sic ait:

> Quæcunque igitur cõtradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter necesse est, alteram esse ueram, uel falsam. Et quæcunque in singularibus sunt, ut est Socrates albus est, non est Socrates albus.

In illis enim quæ cõtradictoriæ sunt, uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, in his uerum semper falsumq; diuiditur, cõtradictoriæ autem sunt uniuersalis affirmationis particula-

particularis negatio,& uniuersalis negationis particularis affirmatio. In his igitur una semper uera,altera semper falsa. Atq; hoc est quod ait. Quæcunq; igitur contradictiones sunt,uniuersalium uniuersaliter,& hic distinguendum est, ut intelligatur sic,quęcunq; igitur contradictiones sunt uniuersalium propositionum uniuersaliter propositarum,necesse est,alteram ueram esse,alteram falsam. Et in his primũ diuiditur ueritas falsitasq;,quæ sibi,& quantitate,& qualitate oppositæ sunt,qualitate quod illa negatio est,illa affirmatio,quantitate quod illa uniuersalis, illa particularis est, secundo autem modo in ijs quæ sunt singularia,si nullæ argumentorũ nebulæ sint,ueritas falsitasq; diuiditur,ut in eo quod est Socrates albus est. Socrates albus non est,una enim uera est, altera falsa est,si (ut dictum est) nulla ambiguitas æquiuocationis impediat.

Quæcunq; autem uniuersalium non uniuersaliter, non hęc quidẽ semper uera est,illa uero falsa. Simul enim uerum est dicere, quoniam est homo albus,& non est homo albus,& est homo probus, & non est homo probus. Si enim turpis est, non probus est,& si fit aliquid, etiamnum non est. Videbitur autem subito inconueniens esse,idcirco quoniam uidetur significare,non est homo albus,simul etiam quoniã, nemo homo est albus. Hoc autem neque idem significat, neque simul necessario.

Propositiones eas quæ in uniuersalibus nõ uniuersaliter proferunt̃,non semp ueras esse,uel falsas conat̃ ostendere,hoc aũt per cõtraria monstrat. Ea enim propositio quæ est homo albus est,& huius negatio quę est,homo albus nõ est,hoc modo ostẽduntur uerum & falsum inter se interdum non posse diuidere. Nam si uerũ est,ut hę duæ affirmationes est homo albus,& est homo niger, utræq; uno tẽpore ueræ sint, uerũ est quoq; affirmationẽ indefinitã,& indefinitã negationẽ utraſq; ueras aliquoties inueniri. Nam si uerum est,quoniã est homo albus, uerum itidem est quoniam est homo niger,nam cum gallus sit cãdidus,æthiops nigerrimus inuenitur simul. Ergo uerum est dicere,quoniam est homo albus & est homo niger,sed qui niger est,albus non est,simul ergo uerum est dicere,quoniam est homo albus,& non est homo albus. Idẽ quoq; de probo,& turpi,nam si uerũ est dicere q̃niã est homo probus, si quis hoc de Philosopho dicat,& rursus q̃niã est homo turpis uerum est, si qs hoc de Sylla diceret,uerũ esset utrũq;,& quoniã est homo probus,& est homo turpis,sed q̃ turpis est,probus nõ est. Simul igit̃ uerum est dicere,quoniã est homo probus,& nõ est homo probus. Sed uidebit̃ fortasse aliqd sibi dixisse cõtrariũ,& difficilior procedat ostẽsio,quæ per huiusmodi exempla proponat̃ quæ cõtraria esse uideant̃. Albus enim & niger,probus,& turpis contraria sunt,& fortasse dubitet quidã,utrum uno tẽpore ,contraria hæc in aliqbus ualeant reperiri. Sed adiecit exemplũ aliud,q̃ cũ cõtraria non sint tamẽ ex eo sicut in contrarijs q̃q; negatio procreat̃,ut si quis dicat, est homo probus,& alius dicat,fit homo probus,si qs uel alio docente,uel seipso corrigente aliqua disciplina rationis eniteat. Nihil ergo contrarium habet esse probum, & fieri probum,neque enim ita contrarium est,ut esse hominem probum,& esse hominem turpem. Quare si nihil contrarium habet,dubium non est quin simul esse possint,sed quod fit nondum est,adhuc cum fit,quare nondũ est probus qui fit probus,sed uerum est dicere cum eo quod est,est homo probus,quoniam fit homo probus,sed qui fit probus homo,nõ est probus homo. Verũ est igitur dicere simul,quoniam est homo probus,& non est homo probus,licet nõ inualida exempla sint posita de contrarijs. Nihil enim prohibet uno tempore contraria alijs,atque alijs inesse subiectis,quocirca constat indefinitas per id quod in exemplis suprà posuit,simul aliquoties ueras uideri,& non semper inter se uerũ falsumq́ue partiri. Quod uero ait,uidebitur autem subito inconueniens esse,idcirco quoniam uidetur significare

ficare non est albus homo,simul etiam quoniam nemo homo albus est, huiusmodi est. Dixit enim propositionem affirmationis eam, quę dicit,est homo albus,ueram posse esse,cum ea quæ dicit non est homo albus. Nunc hoc notat,uidetur,inquit,ali quoties inconueniens esse,& incongruum dicere eam,quę dicit est homo albus, & eam quę est non est homo albus,simul ueras esse posse,idcirco quod ea quę est,non est homo albus,emittit imaginationem quandam quod significet, quoniam nullus homo albus est. Videtur enim negatio huiusmodi quæ est non est homo albus,illud quoque significare simul,quoniam nullus homo albus est, ut si quis dixerit non est homo albus,hoc eum dixisse putãdum sit,quoniam nullus homo albus est. Hoc autem inquit,id est,non est homo albus,& rursus nullus homo albus est,neq; idem significant,neq; semper simul sunt. Nam qui dicit,nullus homo albus est,uniuersalitatem determinans negationem,de uniuersalitate proponit. Qui uero dicit nõ est homo albus,nõ omnino de tota uniuersalitate negat,sed ei tantum sufficit de particularitate negasse,atque ea,quæ est nullus homo albus est, si unus homo albus fuerit, falsa est. Ea uero quæ dicit nõ est homo albus,si unus homo albus nõ fuerit uera est, quare nõ significat idem. Dico autem quoniam,nec omnino quotiescunq; dictũ fuerit,quoniam non est homo albus,mox significat quoniam nullus est homo albus. Nam cum dico nullus homo albus est,hęc eadem significat,quoniam nõ est homo albus. Vniuersalis enim intra se cõtinet indefinitam. Cum autem dicimus nõ est homo albus,non omnino significat,quoniam nullus homo albus est, indefinita enim non intra se continet uniuersalem. Superius namq; monstrauimus,quod indefinitæ uim particularium obtinerent. Quare si cum est uniuersalis negatio, est indefinita negatio,cum uero est indefinita negatio,nõ omnino est uniuersalis negatio, nõ cõuertitur secundum subsistendi cõsequentiam,quare non sunt simul. Quæ enim non cõuertuntur,simul non sunt,ut nos prędicamentorum liber edocuit,quare neq; idẽ significant negationes,non est homo albus,& nullus homo albus est, neque simul sunt,quoniam nõ cõuertuntur ad consequentiam subsistendi. Syrianus tamen nititur indefinitam negationẽ uim definitæ obtinere,negationis ostendere,& hoc multis probare nititur argumentis Aristotele maximè reclamante, neque hoc tantum suis,sed Platonicis quoque Aristotelicisq́ue rationibus,probare contendit,eã quæ dicit non est homo iustus,huiusmodi esse,qualis est ea quæ dicit,nullus homo iustus est. Sed nos Aristotelicæ autoritati seruiẽtes,id quod ab illo ueraciter dicitur,approbamus. Nam quod Syrianus dicit indefinitam quidem affirmationem particularis obtinere uim,indefinitam uero negationem uniuersalis,quam mendaciter dicerẽtur,quanq; utręq; in particularibus rectissimè proponerentur,& suprà monstrauimus,& in his libris quos de Categoricis syllogismis cõposuimus,idq́ue in libro primo diligenter expressimus. Nunc nobis ipse quoque Aristoteles testis est,& Syrianus facilima ratione conuincitur,quòd in Analyticis quoque ex duabus indefinitis dicitur nõ posse colligi syllogismũ,cum ex affirmatiua particulari,& negatiua uniuersali,particularis negatiua possit esse collectio. Quod si indefinitæ affirmatio & negatio,negationis uniuersalis,& particularis affirmationis uim obtinerent,nunq; Aristoteles diceret has propositiones nõ colligere syllogismũ. Sed illud uerius est, quoniam ex duabus particularibus nihil in qualibet propositionũ cõplexione,colligitur,quod in his propositionibus,quæ indefinitę sunt,nihil colligi dixit,quia particularium uim propositiones indefinitas arbitratus est obtinere. Quare multis modis Syriani argumenta franguntur. Sed nos expositionis cursum ad sequentia conuertamus.

Manifestum est autem quoniam negatio una,unius affirmationis est, idem enim oportet negare negationem, quod affirmatio, affirmauit, & de eodem,uel de aliquo singularium,uel de aliquo uniuersalium,uel uniuersaliter,uel

ter,uel non uniuerſaliter. Dico autem,ut: eſt Socrates albus,non eſt Socrates albus. Si autē aliud aliquid de eodem,uel de alio idem, nō oppoſita erit, ſed ab ea diuerſa. Huic autem quæ eſt,omnis homo albus eſt,contradicit illa quæ eſt,non omnis homo albus eſt. Illi autē quæ eſt,aliquis homo albus eſt, illa quæ eſt,nullus homo albus eſt. Illi autē quæ eſt, homo albus eſt, illa quę eſt,non eſt homo albus.

Hinc quoq; apparet affirmationem indefinitam,& indefinitam negationē non ſemper unam in ueritate,aliam in falſitate conſiſtere. Atque hinc docetur indefinitā negationem non idem ualere, quod uniuerſalis negatio poteſt, & eſt alia uniuerſalis, alia indefinita negatio. Nam ſi unicuique affirmationi una negatio uidetur opponi. Cumq; diuerſæ ſint ea affirmatio quę dicit, eſt homo albus, & ea quæ dicit,eſt quidā homo albus, diuerſas quoque habebunt in negationibus enunciationes, & illa quidem,quę indefinita eſt affirmatio,habebit indefinitam negationē, ut ea quæ dicit,eſt homo albus,huic opponit,nō eſt homo albus. Eaa uero quę dicit,eſt quidam homo albus,negationē habebit oppoſitam eam quę dicit,nullus homo albus eſt. Quare ſi particularis affirmatio definita,& rurſus affirmatio indefinita à ſe ipſę diuerſæ ſunt, illud uerum eſt,oppoſitas quoq; cōtradictorię negationes habere diſſimiles. Quare ea quę eſt,nullus homo iuſtus eſt,diuerſa eſt ab ea quę dicit, homo iuſtus non eſt, atque hoc nunc Ariſtoteles exequitur. Ait enim unam ſemper negationem, contra unam affirmationem poſſe conſtitui,& eius cauſam conatur oſtendere,quod omnis negatio eoſdē terminos habet in enūciatione, ſed enunciādi modo diuerſa eſt. Nam quod ponit affirmatio,id aufert negatio,& quod illa prędicatū ſubiecto iungit,hoc illa diuidit atque diſiungit. Quare ſi idem ſubiectum, idem prędicatum in negatione ſit,quod affirmatio ante poſuerat,non eſt dubiū quin unius affirmationis,una negatio uideatur. Nam ſi duæ ſint,aut ſubiectum alterū mutatura eſt, aut prædicatū. Sed quæcunq; ſunt huiuſmodi,nō ſunt oppoſitę,hoc enim eſt quod ait. Si autē aliud aliquid,uel de alio idē non oppoſita,ſed erit ab ea diuerſa. Senſus enim huiuſmodi eſt. Si negatio aliud aliquid prædicando neget,q̄ in affirmatione fuit,ut ſi ſit affirmatio, eſt homo albus, negatio dicat, non eſt homo iuſtus, aliud prædicauit in negatione quàm in affirmatione fuerat cōſtitutum, uel ſi de alio ſubiecto quàm in affirmatione fuerat idem,quod in affirmatione fuerit dixerit prędicatum,ut ſi affirmatio ſit,eſt homo iuſtus,negatio reſpondeat non eſt leo iuſtus,idem prædicatum eſt,ſubiecta ſunt diuerſa. Si ergo uel aliud aliquid prędicet in enūciatione propoſitio,uel de alio ſubiecto prædicet idem quod affirmatio ante poſuerat, non erunt illa affirmatio, negatioq; oppoſitæ. ſed tantū à ſe diuerſæ,neq; enim ſe perimūt,& hanc rem demonſtrati uam addidit, & quæ eſſet argumentū unius affirmationis præter unā negationē eſſe non poſſe,ſiue in ſingularibus,ut in eo quòd ipſe dicit exemplo,eſt Socrates albus, nō eſt Socrates albus,ſiue in uniuerſalibus uniuerſaliter prędicatis,cum his particulares in oppoſitione contradictorię conſtituuntur,ut in uniuerſali uniuerſaliter affirmatiua,omnis homo albus eſt,in uniuerſali particulariter negatiua prędicetur,non omnis homo albus eſt. Illi uero quę eſt in uniuerſali particulariter affirmatiua, quidam homo albus eſt,opponatur uniuerſalis uniuerſaliter propoſitio negatiua,nullus homo albus eſt, illi uero quę in uniuerſali nō uniuerſaliter affirmatiua eſt. eſt homo albus illa quæ in uniuerſali non uniuerſaliter negatiua eſt. Non eſt homo albus, ut q̄ ait uel de aliquo ſingulariū,ad hęc ptinet exēpla,eſt Socrates albus,nō eſt Socrates albus. Quod autē ſecutus eſt,uel de aliquo uniuerſaliū uniuerſaliter, ad illa exēpla dictū eſſe uidebitur quæ ſunt, omnis homo albus eſt, nō omnis homo albus eſt. aliquis homo albus eſt,nullus homo albus eſt. Quod uero addidit uel nō uniuerſaliter,ſcilicet,in uniuerſalibus, ad illa exempla retulit quæ ſunt,homo albus eſt,homo albus non eſt.

Quod igitur una affirmatio uni negationi opponitur cõtradictoriæ,& quę sunt hę,dictũ est,& q sunt aliæ cõtrariæ.Et quæ sint hę,dictũ est,& quod non omnis uera uel falsa contradictio,& quare,& quando uera uel falsa.

Hinc igitur omnia rursus breuissimè repetit dicens,iam se dixisse quoniam uni negationi una affirmatio esset opposita,& hoc non quolibet modo sed cõtradictoriæ, in quibus,scilicet,uerum falsumue diuideretur. Dixisse etiam commemorat quę essent hæ,quas contradictorias nominaret, dixit autem esse angulares affirmatiuã uniuersalem,& negatiuã particularem,rursus affirmatiuã particularem, & negatiuam uniuersalem. Differui quoq;,inquit,& quoniã aliæ sunt contrariæ,aliæ contradictorię, non enim eædẽ sunt cõtrariæ quę sunt contradictorię. Cõtrariæ enim sunt uniuersalis affirmatio,uniuersalisq; negatio. Exposui illud quoq;,inquit,quoniã non omnis uera uel falsa est cõtradictio,nunc autem cõtradictionem non illam propriè,sed cõmuniter de his dixit quæ sunt oppositæ,siue contrario modo,siue subcontrario. Hæ namq; non semper uerũ inter se falsumq; diuidebant,ut una semper est uera,alia falsa,poterat enim fieri,ut cõtratiæ simul inuenirentur falsæ,subcontrariæ simul uerę. De his autem quę propriæ contradictorię sunt,dehinc sequitur & se iam exposuisse commemorat,& quare una uera altera falsa est,& quando. Idcirco enim uniuersalis affirmatio particulari negationi in cõtradictione opponitur, quod in omnibus à seipsis diuersæ sunt,& qualitate & quantitate. Illa enim est affirmatio,illa negatio, illa uniuersalis,illa particularis. Ideo ergo aut utræq; falsæ,aut utræq; uerę inueniri non possunt. Quando autem ita fuerit,cõstat unam ueram esse alterã falsam,atq; hoc est q ait,& quare & quãdo uera uel falsa dictũ est, scilicet memorans, quare oppositio & quãdo una semper sit uera, altera falsa,tunc utiq; quando angulariter cõstituuntur,idcirco quoniã & quantitate à se propositiones & qualitate diuersæ sunt. Nobis autem dicendũ est quando oppositiones cõtrarię uel subcontrariæ,aut utręq; illę simul falsæ sint,aut utręq; illę simul ueræ,aut una falsa,alia rursus inueniatur uera. In cõtrarijs enim si ea quę nõ sunt naturaliter,prędicentur,utręq; sunt falsę,ut albedo, quoniã naturaliter homini nõ ineſt,utręq; falsæ sunt,quæ albedinẽ prędicãt. Falsum est enim,omnis homo albus est,& falsum est,nullus homo albus est. Sed quãdo illę ambę falsæ sunt,uerę sunt subcõtrarię,ut est,quidã homo albus est, quidã homo albus non est. Quod si quid naturale prędicetur in contrarijs,affirmatio uera est, falsa negatio,ut quoniam naturale est homini esse animal,uera est ea quæ dicit, omnis homo animal est,falsa est quę dicit,nullus homo animal est. Eodẽ quoq; modo in subcontrarijs uera est affirmatio,falsa negatio. Sin uero aliquid impossibile prædicetur, falsa est affirmatio,uera negatio, ut quoniã impossibile est hominem lapidẽ esse. Si dicamus,omnis homo lapis est,falsum est,nullus homo lapis,uerũ est. Eandẽ quoque uim retinet subcontrarij natura,affirmatio enim hæc falsa est,uera negatio.

DE AFFIRMATIONE ET NEGATIONE VNA.

VNa autem affirmatio & negatio est,quæ unũ de uno significat, uel cũ sit uniuersale uniuersaliter,uel non similiter,ut omnis homo albus est,non omnis homo albus est,est homo albus,nõ est homo albus,nullus homo albus est,quidã homo albus est,si album unum significat.

EA quæ sunt à nobis diligẽter superius exposita, nunc ipse clarius monstrat, diximus namq; unam propositionem esse, quę unam quãlibet rem significaret & non plurimas, ita ut nec æquiuocũ subiectũ haberet , nec æquiuocũ prædicatũ, una enim propositio sic fit,nũc hoc dicit,una propositio est quæ unam rem significat, id est,quæ necq; æquiuocũ habet subiectum, necq; prædicatum,siue autem uniuersalis sit affirmatio,

affirmatio, siue uniuersalis negatio, siue particularis negatio, siue particularis affirmatio, siue indefinitè utrecq; siue contra se angulariter ponantur, una illa propositio est, quæ unã rem in affirmatione uel negatione significat. Sed hic quæstio est, quẽadmodum uniuersalis affirmatio unam rem significare possit, cum uniuersalitas ipsa non de uno, sed de pluribus prædicetur. Nam cũ dico, omnis homo albus est, singulos homines qui plures sunt significãs, multa in ipsa affirmationis prædicatione designo. Quocirca nulla erit affirmatio uel negatio uniuersalis, quæ unam rem significare possit, idcirco quod ipsa uniuersalitas de pluribus (ut dictum est) individuis prædicatur. Sed ad hoc respondemus cum uniuersale quiddã dicitur, ad unã quodãmodo collectionẽ totius propositionis ordo perducitur, & eius unitas nõ ad particularitatem, sed ad uniuersalitatem, quę est una qualitas applicat̃, ut cum dicimus, omnis homo iustus est, non tunc singulos intelligimus, sed ad unã humanitatẽ quicquid de homine dictũ est, dicitur. Quare siue sit uniuersalis affirmatio, siue uniuersalis negatio, uel in singularibus, potest fieri ut hæ unæ sint, si una significatione teneantur. Atque hoc est quod ait, eas propositiones quas suprà posuit quæ sunt, omnis homo albus est, nõ omnis homo albus est, homo albus est, homo albus non est, nullus homo albus est, est quidã homo albus, unas uideri si albũ, inquit, unũ significat. Si enim albũ quod prædicatur multa significet, uel si homo qui subiectus est, non unũ. non est una affirmatio, nec una negatio. Hoc autem in sequentibus clarius monstrat dicens:

> Sin autem duobus unum nomen positum est, ex quibus non est unum, non est una affirmatio, neque una negatio.

Sensus huiusmodi est, si unum nomen plura significet, ex quibus multis unum effici non possit, illa affirmatio in qua illud nomen uel prædicatur, uel subijcitur, multa significat, ut in eo quod est homo, quod dicimus, homo significat animal, significat rationale, significat mortale, sed ex his quę multa significat, unum potest effici, quod est animal rationale, mortale. Quare hoc nomẽ homo licet plura sint quę significet, tamen quoniã coniuncta in unum quodãmodo ueniunt corpus. Et unum quiddã ex se iuncta perficiunt, cum id dictum ita fuerit quasi ex his quæ significet, unũ aliquid fiat, unũ q̃ tota illa iuncta perficiũt, nomen illud significare manifestum est, atq; hoc est q̃ait: Sine uero duobus unũ nomen sit positũ, ex quibus non est unũ, non est una affirmatio nec una negatio. Si enim talia quilibet sermo plura significet, ex quibus iunctis unum effici nequeat corpus, nec possint ea quę significantur, uno illo nomine in unam speciem substantiæ cõuenire non est illa una affirmatio. Quale autem nomen sit quod positum unam affirmationem nõ faciat, idcirco quod plura significet, ex quibus unum fieri non possit, exempli solertissima uirtute monstrauit dicens:

> Vt si quis ponat hoc nomẽ tunica homini & equo, & dicat tunica est alba, hæc non est una affirmatio, nec una negatio. Nihil enim differt quàm hoc dicere, est homo equus albus. Hoc autem nihil differt quàm dicere, est homo albus, & est equus albus.

Si quis ponat homini & equo nomen tunica, inquit, & in propositione nomen hoc ponatur, illa propositio non una sed multiplex est, nam si uerbi gratia, tunica homo atq; equus dicatur, ut cum dicit aliquis, tunica aut hominem designet aut equũ, ut si quis dicat in propositione sic, tunica alba est, nõ est una affirmatio, quod enim dicit, tunica alba est, huiusmodi est, quasi dicã homo & equus albus est, tunica enim hominem atq; equũ significatione monstrauit. Quod uero dicit, homo & equus albus est, nihil differt tanq; si dicã equus albus est, & homo albus est. Sed hæ duę sunt propositiones & non similes, in his enim subiecta diuersa sunt. Quocirca si hæ duæ affirmationes sunt, duplex quoque illa est affirmatio quæ dicit, homo atq; equus albus est. Quod si hæc rursus est duplex, quoniam hominem atq; equũ tunicam significare positum

ſitum eſt, cum dicimus tunica alba eſt, non unum ſed plura ſignificat. Quocirca ſi ea affirmatio quæ multa deſignat non eſt una, hæc quoq; affirmatio una non erit, cuius aut prædicatio æquiuoca fuerit aut ſubiectum, atq; hoc eſt quod ait:

> Si ergo hæ multa ſignificant, & ſunt plures, manifeſtum eſt, quoniam & prima multa uel nihil ſignificat, neq; enim aliquis eſt homo equus, quare nec in his neceſſe eſt hanc quidem contradictionem uerā eſſe, illam uero falſam. In his ergo & quæ ſunt, & quæ facta ſunt, neceſſe eſt affirmationem uel negationem, ueram uel falſam eſſe. Ac in uniuerſalibus quidem uniuerſaliter, ſemper hanc quidem ueram, illam uero falſam eſſe, & in ijs quæ ſunt ſingularia, quemadmodū dictum eſt, in his uero quę in uniuerſalibus non uniuerſaliter dicuntur, non eſt neceſſe, dictum eſt autem & de his.

Quod ſi, inquit, eſt equus albus, & eſt homo albus multa ſignificant, illa quoq; prima propoſitio quę eſt, tunica alba eſt, unde hę fluxerunt, multa deſignat, aut ſi quis dicat nō eam multa ſignificare. Cōcedit profecto nihil omnino propoſitionis ipſius ſignificatione monſtrari. Tunc enim nomen unum multa ſignificans in unā ſignificationem poterat cōuenire, quoties ex his quæ ſignificabantur, una poſſet coniungi cōſtituiq; ſubſtātia, ut in eo quòd ſuprà poſui, cum homo animal rationale & mortale ſignificet, quę in unum poſſunt cōiuncta cōgruere. Nunc autē ſi tunica hominem equumq; ſignificet multa deſignat, ſed ea ipſa in unū corpus nō ueniūt. Neq; enim fieri poteſt, ut aliquis homo equus ſit. Quare aut multa ſignificat quod uerum eſt, aut ſi cōtendat non eam multa ſignificare, ſed quiddam ex his quę ſignificat iunctū, quoniam nihil eſt quod ex equo & homine coniungatur, nihil omnino ſignificat. Hoc enim eſt quod dixit, neq; enim eſt aliquis homo equus, & hoc quidē ſub uno accentu legendum eſt, nō diſcretè pronunciandū homo & rurſus equus, ſed homo equus, ut ex his iunctis appareat nihil omnino poſſe conſtitui. Cur aūt hoc dixerit, ſequēa monſtrat oratio. Si enim ita facienda propoſitio eſt, ut contra affirmationem huiuſmodi opponatur negatio, quę in oppoſitione uerū falſumq; diuidit, ut una uera, altera falſa ſit, unam oportet eſſe affirmationem & unam negationem, quod contingit, ſi neq; ſubiectum neq; prædicatū multa ſignificet. Quod ſi plura deſignet & ſit æquiuocū, non erit in huiuſmodi propoſitionibus una ſemp uera, altera falſa. Herminus uero ſic ſentit. Quod ait Ariſtoteles: Sin uero duobus nomē unū eſt poſitū, ex quibus non eſt unū, non eſt una affirmatio nec una negatio, ut in eo, inquit, quòd eſt homo greſſibilis eſt, quoniam quod dicimus greſſibile, poteſt & bipes eſſe, & quadrupes, & multipes animal demonſtrari. Ex his, inquit, omnibus unum fit, quod eſt pedes habens. Iſta, inquit, huiuſmodi affirmatio non multa ſignificat, ſed ſententia Ariſtotelis omnino non ſequitur, neq; enim ex his omnibus unum fit, nec quadrupes & bipes, & multipes, pedes habere faciūt. Hic enim numerus pedū eſt, non pedum cōſtitutio, quare Herminus prętermittendus eſt. Huic autē expoſitioni quā ſuprà diſſerui & Aſpaſius, & Porphyrius, & Alexāder in his quos in hunc librū edidere cōmētarijs cōſenſere, ſed ne diutius nobis Ariſtotelis exēplum caliginis obſcuritatem ferat, hoc in aliquo noto exemplo uocabuloq; uidendū eſt. Cū enim dicimus: Aiax ſe perimit & Telamonis Aiacem filium, & Oileum, demonſtrat, ex quibus duobus unū fieri aliquid non poteſt. Ex duobus enim indiuiduis nihil omnino coniungitur. Quare huiuſmodi propoſitio multa ſignificat. Sed hæc hactenus, nunc autem determinat hæc quę de propoſitionibus ſuprà iam dixerat, non de omni tempore, ſed de ſolis tantū prętérito & preſenti, quemadmodū ſe in ueritate & falſitate habent diſſeruiſſe. In futuris uero non idem eſt, quale de preſenti & præterito in propoſitione ijs dictū, idcirco quia iam uel cum cōtigit, uel cum eſt, definita ueritas & falſitas in propoſitionibus inuenitur, ut cum dico Brutus conſulatū primus inſtituit ſub rege Tarquinio

quinio, dicat alius Brutus consulatum nō primus instituit sub rege Tarquinio. Hic una uera est, una falsa, etiā affirmatio definitè uera est, definitè falsa negatio. Rursus in præsenti cum dicimus uernū tempus est, uernū tempus nō est, si hoc uerno tēpore dictū sit, affirmatio uera est & definitè uera, negatio falsa est & definitè falsa. Quod si hoc autumno dictum sit, definitè falsa affirmatio, & definitè est uera negatio, idcir co quod siue in præsenti, siue in præterito ueritas affirmationis negationisue iam cō tigit, in futuro uero non eodē modo sese habet, ut cum dicimus, Frāci Gothos supe rabunt, si quis neget Franci Gothos non superabunt, una quidem uera est, altera fal sa. Sed quæ uera quæ falsa sit, ante exitū nullus agnoscit, atq; hoc est quod ait: In his ergo quę sunt & quæ facta sunt, necesse est affirmationē uel negationem ueram esse esse falsam, in uniuersalibus quidē uniuersaliter semper hāc quidē ueram, illam uero falsam. Et in his quæ sunt singularia, quēadmodū dictū est, ut nō modo una semper uera sit, altera falsa in tota cōtradictione. Sed illud quoq; habeat, ut in una qualibet definitè ueritas aut falsitas reperiatur. Ita ut in his singularibus ueritas & falsitas in propositionibus diuidat, in uniuersalibus aūt si his particularitates opponant (quē admodum dictum est) unam necesse est uerā esse, alterā falsam. Sed nō definita pro positionum ueritate uel falsitate sicut suprà diſſerui. Quare in sequentibus quædam de futuris tractanda sunt, & quoniam maius opus est quàm hic breuiter dici posse ui derimus, & nos secundi uoluminis seriem lōgius extraximus, hoc loco fastidiosam longitudinem terminemus.

ANITII MANLII SE
VERINI BOETHI, EDITIONIS SECVNDAE,
SEV MAIORVM COMMENTARIORVM IN LIBRVM
Aristotelis de interpretatione, Liber Tertius.

A quæ huius libri series continebit exponere, altioris penè tracta tus est, quàm ut in logica disciplina cōueniat disputari, sed quo niam (ut sæpe dictum est) orationibus sensa proferuntur, quibus subiectas res esse manifestum est, non est dubiū quin quod in re bus sit idē, sæpe trāsferatur ad uoces. Quare mihi rectè consiliū fuit subtilissimas Aristotelis sententias gemino ordine cōmenta tionis aperire. Nā quod prior tenet editio, ingredientibus ad hęc altiora & subtiliora quādam quodammodo faciliorem semitam parat. Quod autem secunda editio, in patefaciendis subtilibus sententijs elaborat, hoc studio doctrinaq; prouectis legendum discendumq; proponitur. Quare prius quædam pauca dicenda sunt, quatenus ea de quibus postea tractaturi sumus, hęc ipsa legentibus nō uideant ignota. Categoricas propositiones Gręci uocāt, quę sine aliqua cōditione propositionis promuntur, ut est, dies est, sol est, homo est, homo iustus est, sol calet, & cętera quæ sine alicuius cōditionis nodo atq; ligamine proponunt. Sunt autē conditiona les propositiones huiusmodi, si dies est, lux est, quas Gręci hypotheticas uocāt. Cō ditionales autē dicūtur, quod talis quædam cōditio proponitur ut dicatur, si hoc est, illud est, & illas quidē quas Categoricas Gręci nominant, latinè prædicatiuas dicere possumus. Nam si κατηγορία prædicamentum est, cur non quoq; κατηγορικαὶ propo sitiones prædicatiuę dicantur? Harū autem quædā sunt, quæ cum sempiterna signi ficent, sicut hæ res quas significāt semper sunt, & nunquā à propria natura discedūt; ita quoque ipsę propositiones immutabili significatione sunt, ut si quis dicat, Deus est, Deus immortalis est. Hæ namq; propositiones, sicut de immortalibus dicuntur, ita quoq; sempiternam habēt & necessariā significationem, nec hoc in unius tempo

tis natura perſpicitur, ſed in omniũ. Nam cum dicimus, Deus immortalis eſt, uel immortalis fuit, uel immortalis erit, à propria ſignificationis neceſſitate nil diſcrepat. Neceſſarias autẽ propoſitiones uocamus in quibus id q̃ dicit̃, aut fuiſſe, aut eſſe, aut certè neceſſe eſt euenire, & hæc quidẽ quæ ſempiterna ſignificãt, ſempiternæ neceſſitatis ſunt. Nam etiã ſi in his non ſit manifeſta ueritatis natura, nihil tamẽ prohibet ſi tam eſſe neceſſitatis in natura cõſtantiã, ut ſi nobis ignotũ eſt, utrũ paria ſint aſtra, an imparia, non tamen idcirco poterit euenire, ut nec paria, nec imparia uideãtur, ſed ſine ulla dubitatione aut paria ſunt, aut imparia. Omnis enim multitudo, horũ alterũ retinet in natura. Quocirca & in his ſi quis dicat aſtra paria ſunt, aliuſq̃ reſponderat, aſtra paria nõ ſunt. Vel ſi quis dicat, aſtra imparia ſunt, aliuſq̃ reſpõdeat, aſtra imparia non ſunt, unus horũ uerum ex neceſſitate proponit, & quanquã id quod quilibet horũ uerũ dixerit, nobis ignotũ eſt, neceſſe eſt tamen immutabiliter eſſe quod dicitur, atq̃ hæ quidẽ ſunt immutabiliter neceſſariæ propoſitiones. Aliæ uero ſunt quæ nõ ſempiterna ſignificãtes, ſunt tamẽ & ipſæ neceſſariæ, quouſq̃ illa ſubiecta ſunt, de quibus propoſitio aliquid affirmat aut negat, ut cũ dico, homo mortalis eſt, quamdiu homo eſt, tamdiu hominẽ mortalem eſſe neceſſe eſt. Nam ſi quis dicat, ignis calidus eſt, quãdiu eſt ignis, tãdiu ex neceſſitate uera eſt propoſitio. Aliæ uero ſunt quæ à natura neceſſitatis recedunt, & quædã tantũ contingentia ſignificant. Sed hæc aut æqualiter ſe ad affirmationem negationemq̃ habentia ſunt, aut ad unũ uergentia frequẽtius. Aequaliter quidẽ ſe habẽt, ut ſi quis dicat, me hodie eſſe lauandũ, hodie me non eſſe lauandũ. Nihil enim uel negatio magis uel affirmatio fiet, utræq̃ enim æqualiter neceſſariæ nõ ſunt. Illæ uero quæ plus ad alterã partẽ uergunt huiuſmodi ſunt, ut ſi quis dicat hominem in ſenectute caneſcere, hominem in ſenectute non caneſcere, fit quidẽ frequentius ut caneſcat, non tamen intercluſum eſt, ut non caneſcat. Prædicatiuarũ autem propoſitionũ natura ex rerum ueritate & falſitate colligitur. Quemadmodũ res ſeſe habẽt, ita ſeſe propoſitiones habebũt quæ res ſignificãt. Nã ſi in ſe res ullam retinent neceſſitatẽ, propoſitiones quoq̃ neceſſariæ ſunt, ſin uero tantum ineſſe ſignificent, ut ſi quis dicat, homo ambulat, homini ambulationem ineſſe monſtrauit, præter aliquã neceſſitatem ſunt, tãtum ineſſe ſignificantes omni uacuę neceſſitate. Quod ſi res impoſſibiles ſunt, propoſitiones quæ illas res demonſtrant, impoſſibiles nominantur, ſin uero res contingenter ſunt uenientes atque abeuntes, quæ illas prodit, contingens propoſitio nuncupatur. Quoniã autem temporum alia ſunt futura, alia præſentia, alia uero præterita, res quoq̃ ſubiectę tẽporibus, his quoq̃ temporũ diuerſitatibus uariæ ſunt. Aliæ enim præſentis tẽporis ſunt, aliæ futuri, aliæ præteriti. Eodem quoq̃ modo propoſitiones alias præteriti tẽporis ſignificatio tenet, ut cum dico, Græci Troiam euertere, aliæ præſentis, ut cum dico, Francorum Gothorumq̃ pugna cõmittitur, aliæ futuri, ut per ſe & Græci bello morituri ſunt. Et de præteritis quidẽ & de præſentibus, ut res ipſę ſtabiles ſunt & definitæ, ſic & propoſitiones. Nam quod factum eſt, non eſt non factũ, & quod eſt non factum, nondũ factum eſt. Idcirco de eo quòd factum eſt, uerum eſt dicere definitè, quoniã factum eſt, & falſum eſt dicere, quoniã factũ non eſt. Rurſus de eo quòd factũ nõ eſt, uerum eſt dicere, quoniã factum non eſt, falſum eſt, quoniã factũ eſt. Et de præſenti quoq̃ quod fit, definitã habet naturã in eo quòd fit, definitã quoq̃ in propoſitionibus ueritatem falſitatemq̃ habere neceſſe eſt. Nam quod fit definitè uerum eſt dicere, quoniã fit, falſum quoniã nõ fit. Quod non fit, uerum eſt dicere non fieri, falſum autem fieri. De definitione ergo propoſitionum præteriti uel præſentis, ſuprà iam dictum eſt. Nunc uero ad illarũ propoſitionũ ueritatem falſitatemq̃ diſputationis ordinem cõuertit, quæ in futuro dicuntur, quęq̃ ſunt cõtingentia. Solet autẽ futura uocare, quę eadẽ contingentia dicere cõſueuit. Contingens autẽ ſecundũ Ariſtotelicã ſententiam eſt, quodcunq̃ aut caſus fert, aut ex libero cuiuslibet arbitrio & propria uoluntate uenit, aut facilitate naturæ in utrãq̃ partem redire poſſibile eſt, ut fiat, ſcili

cet,

tet,& non fiat. Hæc ergo in præterito quidem & præsenti definitũ & cõstitutum habent euentũ, quæ enim euenerunt nõ euenisse non possunt,& quæ nunc fiunt ut nũc non fiant, cum fiunt, fieri nõ potest. In his autem quæ in futuro sunt,& contingentia sunt,& fieri potest aliquid,& nõ fieri. Sed quoniã tres modos suprà posuimus cõtingentis, de quibus melius in Physicis tractauimus, singulorũ subdamus exẽpla. si hesterno die egressus domo inueni amicũ, quem in animo habebam quærere. Nõ tamẽ tunc quærebam, ut nõ inuenirem quẽ inueni antequã inuenirem fieri poterat. Cum aũt inueni, uel postq; inueni, ut non inuenissem, fieri nõ poterat. Rursus si ipse sponte, præterita nocte profectus sum in agrũ, anteq; hoc fieret, ut non proficiscerer fieri poterat. Postquã profectus sum, uel cum profectus sum, ut id nõ fieret quod fiebat, aut non factũ esset quod erat factum, fieri non ualebat. Amplius possibile est scindi hanc quã uestior tunicã, si hesterno die scissa est, cum scindebatur aut postquã scissa est, ut non scinderet, aut nõ esset scissa, fieri nequibat. Ante uero quàm scinderet fieri poterat ut non scinderetur. Perspicuum ergo est in præsentibus atq; præteritis earundem rerum, quæ sunt cõtingentes definitũ constitutumq; esse euentum. In futuris autẽ unumquodlibet duorũ fieri posse, unum uero definitum non esse, sed in utraq; parte uergere,& aut hoc quidem aut illud ex necessitate euenire. Vt aũt hoc quodlibet definitè, uel quodlibet aliud definitè fieri nõ posse, quæ enim cõtingentia sunt, in utraq; parte cõtingunt. Quod autem dico, tale est: Egrediente me hodie domo amicũ inuenire, aut non inuenire necesse est. In omnibus enim aut affirmatio est, aut negatio, sed inuenire sine dubio definitè, aut certè si hoc nõ est, rursus definitè nõ inuenire non est necesse, quemadmodũ hesterno die quo amicũ egrediens domo, inueni, definitum est: definitũ est autem, quod non est uerũ me non inuenisse. Non eodẽ modo in his quæ sunt cõtingentia & futura, sed tantũ aut hoc quidẽ, aut illud est,& hoc ex necessitate. Quod autem una res uel quilibet unus euentus definitus & quasi certus sit, fieri non potest. Et in hac re dissimiles sunt propositiones contingentiũ & futurorũ, his quæ sunt præteritorum uel præsentiũ. Nam cum similes sint in eo quòd in his aut affirmatio est, aut negatio, sicut etiã in his quę sunt præterita uel præsentia, in illo diuersæ sunt, q; in his quidẽ, id est, præteritis & præsentibus rerũ definitus euentus est. In futuris uero & contingentibus indefinitus est & incertus. Videntur tamen q; uerdam præsentia uel præterita incerta & indefinita, sed solum nobis ignorantibus non naturę, nam licet ignoremus nos utrũ astra paria sint an imparia. Vtrum tamẽ quodlibet definitè in natura stellarum esse manifestũ est, & hoc nobis quidem ignotũ est, naturę uero notissimum. Sed non ita, hodie me uisurũ esse amicũ, aut non uisurũ. Nobis quidẽ quid eueniat ignotum est, notum uero naturę, non enim hoc naturaliter, sed casu euenit. Quare huiusmodi propositiones non modo ad nostram, sed ad naturę ipsius notitiã secũdum incertum euentũ, & inconstantem ueritatẽ atq; mendacium deriuabuntur. Talis enim est cõtingentis natura, ut uel in utraque parte æqualiter sese habeat, ut hodie me esse lauandum, uel hodie me non esse lauandum, uel in una plus, minus in altera, ut hominem canescere senescẽtem, uel hominẽ non canescere insenescẽtem. Illud enim plus fit, illud minus. Sed nihil prohibet, id quod rarius fit, tamen fieri, de his ergo Aristotelica subtilitas disputatura primum à singularibus inchoans ad uniuersalia tractatui uiam pandit. Duobus enim modis contradictiones fiebãt, aut in singularibus, aut in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis & his oppositis. Ingreditur autem ex his tribus quæ suprà dicta sunt ex casu, ex libero arbitrio, ex possibilitate, quæ omnia uno nomine utrumlibet uocauit, fingẽs, scilicet, nomen ad hoc, quod non unius & certi euentus ista sint, sed utriuslibet, & quomodo contingit ea fieri, uel non fieri, hoc aũt monstratiuũ est naturæ instabilis, & ad utrãq; partẽ sine ullius rei obluctatione uergentis. Non autem oportet arbitrari illa esse utrũlibet & cõtingentium naturæ, quæcunq; nobis ignota sunt. Neq; enim si nobis ignotũ est à Persis ad Græcos missos legatos, idcirco missos esse incerti euentus

est. Nec si lętale signũ in ægrotãtis facie medicina deprehẽdit, ut aliud esse non possit, nisi ille moriatur, nobis autem ignotum sit, propter artis imperitiã, idcirco illum ægrum esse moriturũ utrumlibet, & cõtingentis naturæ esse iudicãdum est, sed illa sola talia sine dubio esse putanda sunt, quæcunq; idcirco nobis ignota sunt, quod per propriã naturam qualem habeãt euẽtum sciri non possunt, idcirco quoniã propria instabilitate naturæ ad utraq; uerguntur, id est, ad affirmationis & negationis euentum propria instabilitate atq; incõstantia permutãtur. Est aũt inter Philosophos disputatio, de rerum quæ fiunt causis, necessitate ne omnia fiant, an quædam casu, & in hoc Epicureis, & Stoicis, & Peripateticis nostris magna contentio est, quorũ paulisper sentẽtias explicemus. Peripatetici enim quorum Aristoteles princeps est, & ea sum, & liberi arbitriũ iudicij, & necessitatẽ in rebus quæ sunt, quæq; agunt̃ cum grauissima autoritate, tum apertissima ratione cõfirmãt. Et casum quidẽ esse in Phylicis probãt, quoties aliquid agitur, & nõ id euenit, propter q̃ illa res est cœpta, quę agebatur, id q̃ euenit, ex casu euenisse putãdum est, & casus quidẽ nõ sine aliqua actione fit. Quoties autem aliud quiddam euenit per actionem quę geritur & speratur, illud euenisse casu Peripatetica probat autoritas. Si quis enim terrã fodiẽs uel scrobẽ demittens agri cultus causa, thesaurũ reperiat, casu ille thesaurus inuẽtus est nõ sine aliqua quidẽ actione, terra enim fossa est, cum thesaurus est inuẽtus. Sed nõ illa erat agentis intentio, ut thesaurus inueniret. Ergo aliquid agẽti homini propter aliud tamen agẽti res diuersa successit. Hoc igitur ex casu euenire dicit̃, quodcũq; per aliquã actionẽ euenit, nõ propter eam rem cœptã, quę aliquid agẽti successerit. Et hoc quidem in ipsa rerum natura est, ut nõ hoc ex nostra cõstaret ignorantia, ut non idcirco quædã esse casu uiderent̃, q̃ nobis ignota essent, sed potius idcirco à nobis ignorentur, q̃ hæc in natura quæcunq; casu fiunt. nullã necessitatis constantiã aut prouidentię modum tenerẽt. Stoici dum omnia quidẽ ex necessitate & secundũ prouidẽtiam fieri putant, id q̃ ex casu fit, nõ secundũ ipsius fortunę naturã, sed secundum nostrã ignorantiã metiunt̃, id enim casu fieri putãt, q̃ cũ necessitate sit, tamẽ ab hominibus ignoret̃. Et de libero quoq; arbitrio eadem nobis penè illisq; cõtentio est. Nos enim liberum arbitriũ ponimus, nullo extrinsecus cogente in id q̃ nobis faciendũ, uel nõ faciendũ iudicãtibus ꝓpendentibusq; uideat̃, ad quã rem præsumpta prius cogitatione perficiendã & agendã uenimus, ut & id q̃ fit ex nobis & ex nostro iudicio principiũ sumat, nullo extrinsecus aut uiolẽter cogẽte, aut uiolenter impediẽte. Stoici aũt omnia necessitatibus dantes, cõuerso quodã ordine liberum uoluntatis arbitriũ custodire conantur. Dicũt enim naturaliter quidẽ animam habere quandã uoluntatẽ, ad quã propria natura ipsius uoluntatis impellitur. Et sicut in corporibus inanimatis quædã naturaliter grauia ferunt̃ ad terrã, leuia sursum meant. Et hęc natura fieri nullus dubitat, ita quoq; in hominibus & in cæteris animalibus uoluntatẽ quidẽ naturalem esse cunctis, & quicquid fit à nobis, secundum uoluntatem quę naturalis nobis est putant fieri, illud tamen addunt, q̃ ea uolumus quę prouidentię illius necessitas imperauit, ut sit quidem nobis uoluntas concessa naturaliter, & id quod facimus uolũtate faciamus, quæ, scilicet, in nobis est, ipsam tamen uoluntatẽ illius prouidentiæ necessitas cõstringit, ita fieri quidẽ omnia ex necessitate, quod uoluntas ipsa naturalis necessitatẽ sequatur, fieri etiã quæ facimus ex nobis, quod ipsa uolũtas ex nobis est & secundum animalis naturã. Nos autẽ liberũ uoluntatis arbitrium nõ id dicimus, quod quisq; uoluerit, sed q̃ quisq; iudicio & examinatione collegerit. Alioqui multa quoq; animalia habebunt liberum uoluntatis arbitriũ. Illa enim uidemus sponte quædã refugere, quibusdã sponte cõcurrere. Quod si uelle aliquid uel nolle hoc rectè liberi arbitrij uocabulo teneretur, nõ solum hoc esset hominũ, sed cæterorũ quoq; animalium, quibus hanc liberi arbitrij potestatẽ abesse quis nesciat? sed est liberum arbitriũ, quod ipsa quoq; uocabula produnt, liberũ nobis de uoluntate iudicium. Quotiescunq; enim imaginationes quædã concurrunt animo, & uoluntatem

irritant,

ritãt, eas ratio perpẽdit, & de his iudicat, & quod ei melius uidetur cũ arbitrio perpẽderit & iudicatione collegerit, facit, atq; ideo quædam dulcia & speciem utilitatis monstrãtia spernimus, quædã amara licet nolentes fortiter sustinemus. Ideo non in uoluntate, sed in iudicatione uoluntatis, liberum cõstat arbitriũ, & non in imaginatione, sed in ipsius imaginationis perpensione cõsistit, atq; ideo quarundã actionum nos ipsi principia nõ sequaces sumus. Hoc est enim uti ratione, uti iudicatione. Esse enim cõmune nobis est cũ cæteris animãtibus, sola ratione disiungimur. Quod si sola est iudicatione inter nos & cætera animalia distantia, cur dubitemus ratione uti, hoc esse quod uti iudicatione? Quam si quis ex rebus tollat, rationẽ hominis sustulit, hominis ratione sublata, nec ipsa quoque humanitas permanebit. Melius igitur Peripatetici nostri & casum in rebus ipsis fortuitum dantes, & præter ullam necessitatẽ, & liberũ quoq; arbitriũ, neq; in necessitate, neq; in eo q̃ ex necessitate quidem non est, nõ tamẽ in nobis est ut casus, sed in electione iudicationis & uoluntatis examinatione posuere. In eo autẽ quòd possibile esse dicit, est quædã inter Peripateticos & Stoicos dissensio, quã hoc modo paucis absoluimus. Illi enim distinguũt possibile esse q̃ possit fieri, & quod fieri prohibet, non sit, hoc ad nostrã possibilitatẽ, scilicet, referẽtes, ut q̃ nos possumus, id possibile dicerẽt. Quod uero nobis impossibile esset, id possibile negarent. Peripatetici autẽ nõ in nobis hoc, sed in ipsa natura posuerunt, ut quędã ita possibilia essent fieri, ut essent possibilia non fieri, ut hunc calamum frangi quidẽ possibile est, & etiã non frangi, & hoc nõ ad nostrã possibilitatẽ referãt, sed ad ipsius rei naturã. Cui sentẽtię contraria est illa quæ dicit: Omnia fato fieri, cuius Stoici autores sunt. Quod enim fato fit, ex principalibus causis euenit. Sed si ita est hoc q̃ nõ fiat, nõ potest permutari. Nos aũt ita dicimus quędã esse possibilia fieri, ut eadẽ sint etiã possibilia non fieri, hoc non ex necessitate, nec ex possibilitate nostra metientes. His igitur expeditis illud addere sufficiat, hoc Aristoteli fixum in sententia & disciplina retinẽti, facile fuisse cõtingentium propositionũ modum de futuris ostẽdere, id est, æqualiter se habere in affirmatione & negatione, & in utraq; parte facere. Atq; ideo determinatã euẽtus cõstantiam nõ habere, quod ni ita esset, omnia ex necessitate fieri crederentur, quod melius liquebit cũ ad ipsa Aristotelis uerba uenerimus. Non autem incõmodè neq; incongruè Aristoteles de rebus aliquoribus & fortasse nõ pertinentibus ad artẽ Logicam disputationẽ trãstulit, cum de propositionibus loqueretur. Neq; enim esset firmã rectitudinẽ & significantiã propositionũ cõstituere, nisi hanc ex rebus ita esse probauisset. Prędicatiuę enim ꝓpositiones (ut dictũ est) nõ in sermonibus neq; in cõplexione prædicationũ, sed in rerũ significatione cõsistunt. Quare omnibus quæ prædicẽda erãt explicitis, ad ipsius Aristotelis sentẽtias aperiẽdas enodũdasq; ueniamus. In his ergo quæ sunt, & facta sunt, necesse est affirmationem uel negationem uerã uel falsam esse, in uniuersalibus quidem semper hanc quidem uerã, illam uero falsam, & in his quę sunt singularia quemadmodum dictũ est, in his uero quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicũtur, non est necesse. Categoricas propositiones quæ prædicatiuæ latinè possunt nominari (ut suprà iam diximus) ex rebus quas ipsę propositiones significant, integra ratiocinãdi norma dijudicat. Illæ namq; quas Hypotheticas uel conditionales uocamus ex ipsa cõditione uim propriã trahũt, nõ ex his quę significant. Cũ enim dico, si homo est, animal est, & si lapis est, animal nõ est, illud est cõsequens, illud repugnãs, quare ex consequentia & repugnantia propositionũ tota in propositione uis uertitur, unde fit ut nõ significatio sed conditio propositã Hypotheticarũ enunciationum uim naturamq; cõstituat. Prædicatiuę uero propositiones (ut dictum est) ex rebus principaliter substantiam sumunt. Atq; ideo quoniam quædam res sunt præsentis temporis, quædam præteriti, sicut euentus ipsæ rerũ præsentis temporis uel præteriti certus est, ita quoq; prædicatiuarum propositionum de præteritis & præsentibus certa uerasq;, falsitasq; est. Erat autem contradictionis modus duplex, aut enim uniuersa-

les particularibus angulariter opponebantur, aut singularis significatio affirmatiua singularem negationẽ cõtradictoria oppositione perimebat. Et in his una uera semper, altera falsa reperiebatur. In his aũt quæ essent indefinitę, nõ necesse erat unã uerã esse, alterã falsam, sed in his in quibus ueritas & falsitas diuidebatur. In his non solũ una uera semper est, altera semp falsa, in præterito, scilicet, & in præsenti, sed etiã una certam & definitã ueritatẽ retinet, certã & definitã altera falsitatẽ. In his autem quæ sunt in futuro, si necessariæ quidem propositiones sunt, licet secũdum tempus futurum dicãtur, necesse est tamen non modo unam ueram esse, alterã falsam, sed etiam unam definitè uerã, alterã falsam definitè, ut cum dico, sol hoc anno uerno tempore in Arietẽ uẽturus est. Si hoc alius neget nõ solum una uera est, altera falsa, sed etiam in hoc uera est affirmatio definitè, falsa negatio. Sed Aristoteles nõ solet illa futura uocare quæ sunt necessaria, sed potius quæ sint contingentia. Cõtingentia autẽ sunt (ut suprà diximus) quæcunq; uel ad esse, uel nõ ad esse æqualiter sese habent, & sicut ipsa indefinitũ habent & esse & non esse, ita quoq; de his affirmationes & negationes indefinitã habent ueritatem uel falsitatẽ, cum una semper uera sit, semper altera falsa. sed quę uera sit, quę ue falsa, nondũ in cõtingentibus notũ est. Nã sicut quę sunt necessaria esse, in his esse definitũ est, quæ aũt sunt impossibilia esse, in his nõ esse definitũ est, ita quoq; quæ possunt esse, & possunt nõ esse, in his neq; esse, neq; nõ esse est definitũ, sed ueritas & falsitas ex eo q; est esse rei, & ex eo q; est nõ esse rei sumit. Nam si sit quod dicitur, uerum est, si non sit quod dicitur, falsum est. Igitur in cõtingentibus & futuris sicut ipsum esse & nõ esse instabile est. Esse tamẽ aut nõ esse necesse est. Ita quoq; in affirmationibus cõtingentia prodentibus, ueritas quidẽ & falsitas in incerto est. Quę enim uera sit, quę falsa secundũ ipsarũ propositionũ naturam ignoratur, necesse est tamen unã ueram esse, alteram falsam. Porphyrius tamẽ quædam de Stoica dialectica permisset, quæ cum Latinis auribus nota non sit, nec hoc ipsum quod in quæstione uenit agnoscitur, atq; ideo illa studio prætermittemus.

DE FVTVRIS CONTINGẼTIBVS.

IN singularibus uero & futuris nõ similiter. Nam si omnis affirmatio uel negatio, uera uel falsa est, & omne necesse est uel esse, uel non esse. Quare si hic quidẽ dicat futurum aliquid, ille uero non dicat hoc idem ipsum. Manifestũ est, quoniam necesse est uerum dicere alterũ ipsorũ, si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est, utræq; enim nõ erunt simul in talibus. Nam si uerũ est dicere, quoniã est album uel non album, necesse est album esse, uel non album. Et si est album uel non album, uerũ est uel affirmare uel negare, & si nõ est, mentitur: & si non mentitur, non est. Quare necesse est aut affirmationem, aut negationẽ uerã esse uel falsam. Nihil ergo neq; est, neq; fit, neq; casu, neq; utrũlibet, nec erit, nec non erit, sed ex necessitate omnia & non utrumlibet. Aut enim qui dicit uerus est, aut qui negat, similiter enim uel fieret, uel non fieret.

GEminas esse cõtradictiones in propositionibus suprà iam dictum est, & nunc quoq; cõmemorat, in quibus necesse est unã uerã esse, alterã falsam, sed ea quæ dicent de futuris & cõtingentibus melius intelligẽtur, si de his cõtingentibus loquamur, quę in singulari cõtradictione proueniũt. Est enim uniuersalium angularis contradictio in cõtingentibus huiusmodi. Cras omnes Athenienses bello nauali pugnaturi sunt. Cras nõ omnes Athenienses bello nauali pugnaturi sunt. In singularibus aũt talis est. Cras Socrates in palestra pugnaturus est. Cras Socrates in palestra pugnaturus

gnaturus non est. Non autẽ oportet ignorare nõ esse similiter cõtingentes has, quæ dicunt Socrates morietur, & Socrates non morietur, & illas quæ dicunt, Socrates morietur cras, Socrates non morietur cras. Illæ enim superiores omnino contingentes non sunt, sed sunt necessariæ. Morietur enim Socrates ex necessitate, hæ uero quę tempus diffiniũt, nec ipse in numero cõtingentium recipiuntur, idcirco quod nobis quidem cras moriturũ esse Socratem incertum est. Naturæ autem incertũ non est. Atq; ideo nec Deo quoq; incertũ est, qui ipsam naturã optime nouit. Sed illæ sunt proprię cõtingentes, quæ neq; in natura sunt, neq; in necessitate, sed aut in casu, aut in libero arbitrio, aut in possibilitate naturæ. Ex casu quidẽ ut cum egredior domo amicum uideam, nõ ob hoc egrediens. Ex libero arbitrio, ut quod possum & uelle & nõ uelle, an uelim hoc antequã fiat incertũ est. Ex possibilitate, quod cũ fieri possit, & nõ fieri possit, id antequã fiat quod utroq; modo potest fieri, incertum sit. Ideoq; cras Socrates disputaturus est, in palestra cõtingens est, quod hoc ex libero uenit arbitrio. Ergo in huiusmodi cõtingentibus si in futuro una semper uera est, altera semper falsa, & una definitè uera, altera falsa definitè, & res uerbis cõgruerent, omnia necesse est esse, uel nõ esse, & quicquid fit ex necessitate fit, & nihil neq; possibile est esse, quod possibile sit nõ esse, neq; liberum erit arbitriũ, neq; in rebus ullus casus erit, in omnibus necessitate dominãte. In his namq; id est, in singularibus cõtradictionibus uerũ dicere uterq; non potest. Cõtradictorię enim erant quæ simul esse non possunt, sed nec utræq;, id est, negationes atq; affirmationes falsæ esse in cõtradictorijs possunt. Illę enim erant cõtradictoriæ quę simul esse nõ poterant. Quare unus uerũ dicturus est, unus falsum. Quod si nihil datur in huiusmodi rebus, id est, cõtingentibus instabile, euẽtus ordine, & incerta ueritatis & falsitatis enũciatione prouenire, quicquid uerũ dicitur in affirmatione definitè, hoc definitè esse necesse est, quicquid falsum dicitur in negatione, hoc nõ esse necesse est. Omnia igit ex necessitate aut erũt, aut ex necessitate non erũt. Nihil ergo nec casus, nec liberũ arbitrium, nec possibilitas ulla in rebus est. Siquidẽ tenet cũcta necessitas. Aristoteles uero sumens istã Hypothetícam propositionẽ, si omne quod in futuro dicit, aut uerũ definitè, aut falsum est definitè, omnia ex necessitate fieri, & nihil casu, nihil iudicio, nihil possibilitate ea cõuenienti, ordine monstrat, & hoc posito, unam uerã, alterã definitè falsam esse, omnia ex necessitate cõtingere. Ex cõsensu rerũ propositionẽ demõstrat hoc modo. Proponit enim hãc conditionẽ, & hanc uerã esse, ex rerum ipsarũ necessitate cõfirmat. Est aũt cõditio, si omnis affirmatio, uel negatio in futurũ ducta uera, uel falsa est definitè, & omne quicquid fit ex necessitate fieri, & nihil, neq; casu, neq; ppria & libera uoluntate, atq; iudicio, nec uero aliqua possibilitate, quæ omnia utrũlibet uocabulo nũcupauit. Ponit enim hanc cõditionem dicẽs: Nam si omnis affirmatio uel negatio uera, uel falsa est, subaudiendũ est definitè, & omne necesse est esse uel nõ esse, si hic quidẽ dicat futurũ aliquid, ille uero non dicat hoc idem ipsum, manifestũ est, quoniã necesse est uerũ dicere, alterũ ipsorum, si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est, utræq; enim non erunt simul in talibus. Ergo sensus huiusmodi est: Si omnis, inquit, affirmatio uel negatio uera, uel falsa est definitè, & omne necesse est, aut esse, aut nõ esse, ꝙ uel affirmatio ponit, uel negatio perimit. Nã si quilibet dixerit esse aliquid, & alius dixerit, idẽ ipsum non esse unus quidẽ affirmat, alius uero negat, sed in affirmatione & negatione, quę in cõtradictione ponunt una semp uera est, altera falsa. Neq; enim fieri potest ut utręq; sint uerę, non enim nũc sermo est, aut de subcõtrarijs, aut de indefinitis. Nãq; subcõtrarię, id est, particularis negatio, & affirmatio particularis, & indefinitę utręq; uerę in eodẽ esse poterant. Cõtradictoriæ aũt minimè, neq; enim fieri potest, ut hę quę uel in singularib, cõtradictiones sunt, uel in uniuersalibus angulariter opponunt, simul unquã ueræ sint. Hoc enim est ꝙ ait, utręq; enim nõ erũt simul in talibus, id est, utræq; enunciationes nõ erunt ueræ in enũciationibus contradictorijs, posita ergo hac cõditione, si omnis affirmatio definitè uera uel falsa

sit,

sit, omnia ex necessitate euenire. Hanc ipsam rerum ipsarum, & propositionum consequentiam, & similitudinem monstrare contendit dicens: Nam si uerum est dicere, quoniam album, uel non album est, necesse est esse album, uel non album: & si est album, uel non album, uerum est, affirmare uel negare, & si non est, mẽtitur, & si mentitur, non est, quare necesse est affirmationem, uel negationem ueram esse uel falsam. Omnis, inquit, affirmatio omnisq; negatio cum rebus ipsis, uel uera, uel falsa est. Huius autem rei exempla, ex præsentibus sumit. Nam sicut se habent secundũ necessitatem in præsenti tempore enunciationes, ita se habẽt, & in futuro. Speculemur igitur in præsenti, quæ sit rerũ propositionumq; necessitas. Si qua enim propositio de qualibet re dicta uera est, illam rem quam dixit, esse necesse est. Si enim dixerit, quoniam nix alba est, & hoc uerũ est, ueritate propositionis sequit̃ necessitas rei. Necesse est enim niuem esse albã, si propositio quæ de eadẽ re prędicata est, uera est. Quod si dixerit quis non esse albam picem, & hæc uera est. Manifestum est rem quoq; propositionis cõsequi ueritatem. Amplius quoq; propositiones rerum necessitates sequuntur, si enim est aliqua res, uerum est, de ea dicere quoniam est. & si non est aliqua res, uerũ est de ea dicere, quoniã nõ est, ita secũdum ueritatem affirmationis, uel negationis necessitas rei substantiã sequitur, & rerum necessitas propositionum comitatur necessitatem, atq; hoc quidem in ueris, in falsis quoque idem est, è contrario. Nam si falsa est affirmatio, rem de qua loquitur non esse necesse est, ut si falsa est affirmatio, que dicit picem esse albam, non esse albam picem necesse est. Rursus si falsa est negatio quæ dicit, niuẽ non esse albã, niuem esse albã necesse est. Rursus si res non est, affirmatio quoq; de ea re necessario falsa est. Quod si rursus res nõ sit, id q̃ potest dicere, falsa negatio sine ulla dubitatione, illa negatio falsa est, & hoc esse necesse est, ut quoniã de niue potest dicere falsa negatio, quoniã alba nõ est, hoc ipsum q̃ falsa negatio dicit, id est, albã nõ esse, nõ est. Nix enim nõ alba nõ est. Quare rerũ necessitati falsitas utraq; cõuertitur, nam si est aliquid, uerè de eodẽ dicitur, quoniã est, & si uerè dicitur illam rem de qua uerè aliquid prædicatur esse necesse est, quod si nõ est id quod dicitur, falsa enũciatio est, & si enũciationes falsæ sunt, res nõ esse necesse est. Quod si hæc ita sunt, positũ est autẽ omnem affirmationem, & negationẽ uerã esse definitè, quoniam propositionum ueritatem uel falsitatem rerum, necessitas secundum esse uel non esse consequitur, esse quidem secundũ ueritatem, ut dictum est, non esse secũdum falsitatem. Nihil sit casu, neq; libera uoluntate, neq; aliqua possibilitate. Hæc enim quæ utrumlibet uocamus talia sunt, quæ cum nondum sunt facta & fieri possunt, & non fieri. Si enim facta sunt, non fieri potuerũt, ut hodie me librũ Virgilij legere, quod nondum feci, potest quidem non fieri, potest etiam fieri, quod si fecero, potui non facere. Hæc igitur huiusmodi sunt, quæcunque utrumlibet dicuntur. Vtrumlibet autem quid sit ipse planius demonstrat dicens:

Vtrumlibet enim nihil magis sic uel non sic se habet, aut habebit.

Est enim utrũlibet q̃, uel ad esse, uel ad non esse æqualiter se habet, id est, neq; illud esse necesse sit, neq; nõ esse necesse sit. Putauerũt autẽ quidam, quorũ Stoici quoque sunt Aristotelẽ dicere, in futuro cõtingẽtes nec ueras, nec falsas, quod enim dixit nihil se magis ad esse habere quàm ad nõ esse, hoc putauerũt tanq; nihil eas interesset falsas an ueras putari, neque ueras enim neq; falsas esse arbitrati sunt, sed falsum est, nõ enim Aristoteles hoc dicit, q̃ utræq; nec ueræ, nec falsæ sint, sed q̃ una quidẽ ipsarum quelibet, aut uera aut falsa est. Nõ tamẽ quemadmodũ in præteritis definitè, nec quemadmodum in præsentibus, sed enunciatiuarũ uocum duplicem, quodammodo esse naturam, quarum quædam essent in quibus non modo uerum & falsum inueniretur, sed in quibus, etiam unã esse definite ueram, alteram definitè falsam, in alijs uero una quidem uera, altera falsa, sed indefinitè, & commutabiliter, & hoc per suã naturã, non ad nostram ignorantiã, atq; noticiam. Quocirca rectè dictum est, si omnis

affirmatio

affirmatio uel negatio uera definitè esset, nihil fieri neq; esse, uel casu, uel à communi nomine utrūlibet, nec esse aut nō esse cōtingenter, sed aut esse, aut non esse definitè, sed magis ex necessitate omnia. Hoc enim cōsequitur eū qui dicit, aut eū qui affirmat uerū esse, aut eum qui negat, quod si hoc uerū esset, similiter cum ueritate, uel fieret, uel cum falsitate non fieret, & quod uerè falséue ab enunciationibus dicebat. Quod si hoc impossibile est, & sunt quædā res, quæ necessitate nō sunt. Videmus aut quasdam esse casu, quasdā ex uoluntate, quasdam ex propria possibilitate naturæ, frustra putatur sicut in præteritis, ita quoq; in futuris enunciationibus, unam esse uerā, alterā falsam definitè. Quare hic quidem una fuit eius argumentatio, aliā uero quasi ipse sibi opponens aliquam quæstionem, ingreditur ualidiore tractatu.

Amplius si est album nūc, uerum erat dicere prius, quoniam erit albū, quare semper fuit uerum dicere, quodlibet eorum quæ facta sunt, quoniā est, uel erit. Quod si semper fuit dicere, quoniam est uel erit, non potest hoc nō esse, uel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est nō fieri. Et quod impossibile est non fieri, necesse est fieri. Omnia ergo quæ futura sunt, necesse est fieri, nihil igitur utrumlibet, neque casu erit, nam si casu, non ex necessitate.

Ad astruendū nō esse omnes enūciationes ueras definitè in futuro uel falsas, ex eadem argumētationis uirtute, & ex eodē possibilitatis euentu, diuersam tamen ingredit argumētationis uiā. Dudū enim ex his quæ nondū erant facta, si uerè futura esse prædicerentur, in rebus necessitatē solam esse posse collegit. Nunc autē ex his rebus quæ factæ sunt, argumentationē capit, si uerè antequā fierent prędicerentur, necessitatis nexu euentus rerum omnium cōtineri, arbitrantur enim hi qui dicunt cōtingentium quoq; propositionū stabilem esse enunciationis modum secundum ueritatem, scilicet, atq; mendacium, quod omnia quæcunq; facta sunt, inquiunt, potuere prædici, quoniā fient. Hoc enim in natura quidem fuit ante, sed nobis hoc rei ipsius patefecit euentus. Quare si omnia quęcunq; euenerint sunt, & ea quæ sunt futura esse prædici potuerunt, necesse est omnia quę dicuntur, aut definitè uera esse, aut definitè falsa, quoniam definitus eorum euentus secundum præsens tempus est. Quare in omnibus in quibus aliquid euenit, uerum erat dicere, quoniam euēturum est. & si nondum adhuc factum est. Hoc autem illa res probat uerum fuisse tunc dici, quoniam euenit id quod prędici potuerat, quod si prędictum esset, res euentura definita ueritate prędicerē. Hoc Aristoteles sumēs ad idem impossibile ualidissima ratione perducit, & præsentis temporis naturā cum futuri enunciatione coniungit. Ait enim simile esse de præsentibus enunciare secundum ueritatis necessitatem & de futuris. Nam si uerum est dicere, quoniā est aliquid, esse necesse est, & si uerum est dicere, quoniā erit, futurū esse sine dubio necesse est. Omnia igit ex necessitate futura sunt, ad idē, scilicet, impossibile argumētationem trahēs. Sumit aūt huius impossibilitatis ordinē ex his propositionibus, quæ faciliores quidē ad intellectū sunt, idem tamen ualent hoc modo. Si semper, inquit, uerū est dicere, quoniā est, uel erit, quicquid enim tunc uerū fuit prædicere, illud nō potest nō esse, nec nō futurū esse, quēadmodū enim id quod in præsenti uerè dicit esse, hoc non potest non esse, & uera de ea propositio fuit, quæ dicebat esse, ita quoq; in futuro quę dicit, aliquid futurū esse, illa si uera est, nō potest non futurum esse quod prędicit. Quod si non potest non fieri quod à uera propositione prædicitur, impossibile est non fieri. Idem enim est dicere non potest non fieri, quod dicere, impossibile est non fieri. Quod autem impossibile est non fieri, necesse est fieri. Impossibile enim idem necessitati ualet cōtrariè prędicatū, ut ipse posit docuit. Nam q̄ impossibile est esse, necesse est nō esse. Quod necesse est ut sit, possibile nō est illud nō esse, q̄ enim ut sit possibile nō est, nō esse necesse est. Quod si hoc est,

& con-

& cõtrariá ſe eodem modo habebũt. Quod eſt impoſſibile nõ eſſe, hoc eſſe neceſſe eſt. Sed dictũ eſt ea quæ uerè prędicantur impoſſibile eſſe non eſſe, hoc autem eſt ex neceſſitate eſſe. Ea igitur quę prædicũtur ex neceſſitate futura ſunt. Nihil igitur utrũlibet, neq; caſu, neq; omnino ſecundũ liberum arbitriũ, quod utrũlibet ſignificatio totum clauſit. Nam quod dicit utrũlibet, poſſibilitatem, & caſum, & liberũ in ſignificatione arbitriũ tenet. Ergo nihil fit caſu. Nam ſi quędã fieri caſu dicat, ille rurſus in ea re perimit neceſſitatẽ, quod enim caſu eſt, non ex neceſſitate eſt, nihil autem fit caſu, quoniã omnia ex neceſſitate proueniũt, quæcunq; enunciatio uera prædixit. Euenit autem huiuſmodi impoſſibilitas ex eo q̃ conceſſum eſt prius, omnia quęcunq; facta ſunt definitè uerè prædici potuiſſe. Nam ſi ex neceſſitate cõtingit id quod euenit, uerum fuit dicere quoniã erit, quod ſi ex neceſſitate non cõtingit, ſed cõtingenter, non potius uerũ fuit dicere quoniam erit, ſed magis quoniam cõtingit eſſe, nam qui dicit erit, ille quandã neceſſitatẽ in ipſa prędicatione ponit. Hoc inde intelligitur, quod ſi uerè dicat futurũ eſſe id quod prędicitur, impoſſibile ſit nõ fieri. Hoc autẽ ex neceſſitate ſit fieri, ergo qui dicit, quoniã erit aliquid eorũ quę contingenter eueniunt, in eo quod futurũ eſſe dicit, id q̃ cõtingenter euenit, fortaſſe mentitur, uel ſi cõtigerit res illa, quã prædicit, ille tamen mẽtitus eſt, non enim euentus falſus eſt, ſed modus prędicationis. Namq; ita oportuit dicere, cras bellum nauale contingenter eueniet, hoc eſt dicere, ita eueniet ſi euenerit, ut potuerit non euenire. Hoc ergo qui dicit, uerũ dicit. Euẽtum enim cõtingenter prędixit. Qui aũt ita dicit, cras erit bellũ nauale, quaſi neceſſe ſit, ita pronunciat, q̃ ſi euenerit, non iam idcirco quia prædixit, uerũ dixerit, quoniã id quod contingenter euenturũ erat, neceſſariè futurum eſſe prędixit. Nõ ergo in euentu eſt falſitas, ſed in prędicationis modo. Quẽadmodũ enim ſi quis Socrate ambulante dicat. Socrates ex neceſſitate ambulat, ille mentitus eſt nõ in eo q̃ Socrates ambulat, ſed in eo quòd ille ex neceſſitate eum ambulare prędicauit, ita quoq; in hoc. Qui dicit, quoniam erit aliquid, etiã ſi hoc fiat, ille tamẽ falſus eſt, non in eo quod factũ eſt, ſed in eo q̃ nõ ita factũ eſt, ut illæ prędixit futurũ. Quod ſi uerũ eſſet definitè, ex neceſſitate eſſet futurũ. Igitur ex neceſſitate futurũ eſſe prędixit, quodcunq; ſine ullo alio modo euenturũ pronũciauit. Quare non in euentu rei, ſed in prędicationis enũciatione, falſitas inuenitur. Oportet enim in cõtingentibus ita aliquid prędicere, ſi uera erit enũciatio, ut dicat quidẽ futurũ eſſe aliquid, ſed ita, ut rurſus relinquat eſſe poſſibile, ut futurũ non ſit. Hęc autem eſt cõtingentis natura, cõtingenter in enũciatione prædicare. Quod ſi quis ſimpliciter id quòd fortaſſe cõtingenter eueniet, futurũ eſſe prędixerit, ille rem contingentẽ neceſſariè futurã prędixit. Atq; ideo etiam ſi euenerit id quod dicitur, tamen ille mẽtitus eſt, in eo quòd hoc quidem contingenter euenit, ille autem ex neceſſitate futurũ eſſe prędixerat. Cum ergo ſint quatuor enunciationum ueritatis & falſitatis modi, de his, ſcilicet, propoſitionibus quę in futuro prędicantẽ. Aut quoniã erit, & non erit id quod dicitur, id eſt, ut, & affirmatio & negatio uera ſit, aut quoniam nec erit, nec non erit, id eſt, ut affirmatio & negatio falſæ ſint, aut quoniam erit aut non erit, una tamen definitè uera, altera falſa, aut rurſus quoniã erit aut nõ erit, utriſq; ſecundũ ueritatem & falſitatem indefinitis, & æqualiter ad ueritatẽ mendaciumq; uergentibus docuit quidem ſuprà, & eſſe & non eſſe fieri non poſſe, cũ dixit. Vtræq; enim ſimul non erunt in talibus. Docuit etiam aliquantiſper aut eſſe aut non eſſe definitè, in cõtingentibus & futuris propoſitionibus eſſe nõ poſſe. Nunc illud addit: Quod neq; eſſe, neq; nõ eſſe, id eſt, quod nec illud dici uerè poſſit, poſſe utraſq; inueniri falſas, quæ dicũtur in futuro propoſitiones. Quod ſi neq; utręq; uerę ſunt, neq; utręq; falſæ, neq; una definitè uera, falſa altera definitè. Reſtat ut una quidẽ uera ſit, altera falſa, nõ tamen definitè ſed utrum libet & inſtabili modo, ut hoc quidem, aut hoc euenire neceſſe ſit, ut tamen una res quælibet quaſi neceſſariè & definitè proueniat aut non proueniat fieri non poſſit. Quemadmodum autẽ utraſq; falſas non eſſe demonſtraret, hiç inchoat.

At uero

At uero nec quoniam uerum eſt neutrum contingit dicere, ut quoniam neq; erit, neq; non erit. Primũ enim cum ſit affirmatio falſa, erit negatio non uera, & cum hæc ſit falſa, cõtingit affirmationem eſſe non uerã. Ad hæc ſi uerum eſt dicere, quoniam album eſt & magnum, oportet eſſe utrumq;, ſi uero erit cras, oportet eſſe cras, ſi autem neq; erit, neq; non erit cras, non erit utrumlibet, ut nauale bellum, oportet enim neq; fieri nauale bellum, neq; non fieri.

Senſus argumẽtationis huiuſmodi eſt, nec illud, inquit, dici poterit, quod cõtingentium propoſitionum neutra uera ſit in futuro. Hoc autem nihil differt dicere quàm ſi quis dicat, utraſque eſſe falſas, hoc enim impoſſibile eſt in contradictionibus. Nam utrę falſę inueniri non poſſunt, hoc enim proprium cõtradictoriarum eſt, ut prõprietatem contrariarũ fugiant, propoſitiones ergo contradictorię, ut proprietatem ſubcontrariarum fugiunt in eo quòd ſimul uerę eſſe non poſſunt, ita quoq; contrariarũ proprietatem uitant, in eo quod ſimul falſę non reperiuntur. Habent ergo propriam naturam, ut neq; falſæ ſimul ſint, neq; uerę, quare una ipſarũ ſemper uera, ſemper altera falſa. Impoſſibile eſt igitur cum ſit falſa negatio, nõ ueram eſſe affirmationem, & rurſus cum ſit falſa affirmatio, negationem eſſe nõ ueram. Igitur nec hoc eſt dicere, quod utrę nõ uerę ſint. Quod per hoc dixit quod ait, at uero nec quoniam neutrũ uerum eſt contingit dicere, id eſt, non nobis contingit dicere, hoc eſt impoſſibile eſt dicere, quoniam neutrum uerũ eſt dicere, ſcilicet, ꝙ in affirmationibus & negationibus, quæ proponuntur, contingentibus, ſcilicet, & futuris. Qui autem Ariſtotelem arbitrati ſunt, utraſque propoſitiones in futuro falſas arbitrari, ſi hæc quæ nunc dicit diligẽtiſſimè perlegiſſent, nunquam tantis laberentur erroribus. Neque enim idem eſt dicere neutra uera eſt, quod dicere neutra uera eſt definitè. Futurum enim eſſe cras nauale bellum, & non futurum, non dicitur, quoniam utræque omnino falſæ ſint, ſed quoniam neutra uera ſit definite, aut quælibet ipſarũ definitè ſit falſa, ſed hæc quidem uera, illa uero falſa, non tamen una ipſarum definitè, ſed quælibet illarum contingenter. His autem adiecit aliud quiddam dicens, ſi propoſitionum ueritas ex rerum ſubſtantia pendet, ut quicquid uerum eſt in propoſitionibus dicere, hoc eſſe neceſſe eſt, ſi uerum eſt dicere, quoniam erit album aliquid, ueritatem propoſitionis ſequitur rei neceſſarius euentus. Quod ſi quis dicat quamlibet illam rem cras albam futurã, ſi hoc uerè dixerit, cras ex neceſſitate alba futura eſt. Sic igitur ſi quis uerum dicit, neutram eſſe ueram propoſitionum earum quę in futuro dicũntur, neceſſe eſt id quod dicitur, & ſignificatur ab illis propoſitionibus, nec eſſe, nec non eſſe, falſa enim & affirmatione & negatione, nec quod affirmatio dicit fieri poteſt, nec quod negatio, ergo ex neceſſitate neutrũ fit, quod uel affirmatio dicit, uel negatio. Ergo ſi dicat affirmatio, cras bellum nauale futurum, quoniam falſa eſt, non erit cras bellum nauale. Rurſus ſi idem neget negatio dicens, non erit cras bellum nauale, quoniam hæc quoq; falſa eſt, erit cras nauale bellum. Quare neque erit bellum nauale, quia affirmatio falſa eſt, nec non erit bellum nauale, quia negatio falſa eſt. Sed hanc ineptiam, nec animus ſibi ipſe fingere poteſt. Quis enim unquàm dixerit, rem aliquam ex neceſſitate nec eſſe, nec non eſſe? quod ille, ſcilicet dicit, qui dicit utraſq; propoſitiones in futuro falſas exiſtere.

Quæ ergo cõtingũt inconueniẽtia, hęc ſunt & alia huiuſmodi, ſi omnis affirmationis, & negationis, uel in his quę de uniuerſalibus dicũtur uniuerſaliter, uel in his quę ſunt ſingularia, neceſſe eſt, oppoſitarum hãc quidem uerã eſſe, illam uero falſam. Nihil autem utrũlibet eſſe in his quæ fiunt, ſed omnia eſſe & fieri ex neceſſitate. Quare non oportebit neque conſultare, neque negociari,

ciari,ut ſi hoc facimus, erit hoc,ſi uero non hoc,non erit hoc. Nihil enim prohibet in milleſimum annum hūc quidem dicere hoc futurum eſſe,illum uero nō dicere. Quare ex neceſſitate erit,quodlibet eorū,quod tum ab eo uerum erat dicere.

Omnia in futuro uel uera uel falſa eſſe definitē in propoſitionibus arbitrantes,impoſſibilitas iſta cōſequitur. Nihil enim neq; ex libero uoluntatis arbitrio, neq; ex alia poſſibilitate,neq; ex caſu quicq; fieri poteſt,ſed omnia neceſſitati ſubiecta ſunt, quanquam quidam nō dubitauerunt dicere,omnia ex neceſſitate eſſe & quibuſdam artibus conati ſunt id quod in nobis eſt cum rerum neceſſitate coniungere. Dicunt enim quidam quorum ſunt Stoici, omnia quæcunq; fiunt, fati neceſſitate prouenire, omnia quæ fatalis agit ratio,ſine dubio ex neceſſitate cōtingere. Sed illa eſſe ſola in nobis,& ex uoluntate noſtra,quęcūq; per uoluntatem noſtram, & per noſipſos uis fati complet ac perficit, neq; enim,inquiunt,uoluntas noſtra in nobis eſt, ſed idē uolumus idemq; nolumus,quicquid fati neceſſitas imperauit,ut uoluntas noſtra quoq; ex fato pendere uideatur,ita quoniam per uoluntatem noſtram quædam ex nobis fiunt, & ea quæ fiunt in nobis fiūt,quoniamq; uoluntas ipſa ex neceſſitate fati eſt, & quæ nos noſtra facimus uolūtate, quia neceſſitas imperauit,ea ipſa impulſi facimus neceſſitate. Quare hoc modo ſignificationem liberi arbitrij permutantes, neceſſitatem & id quod in nobis eſt coniungere impoſſibiliter & copulare cōtendunt. Illud enim in nobis eſt liberum arbitrium,quod ſit omni neceſſitate uacuum,& ingenuū, & ſuæ poteſtatis,quorum nos domini quodammodo ſumus uel faciendi, uel non faciendi,quod ſi uoluntates quoq; noſtri fati nobis neceſſitas imperet,in nobis uoluntas ipſa non erit,ſed in fato,nec erit liberum arbitrium,ſed potius ſeruiens neceſſitati. Vnde fit,ut qui omnes actus euētuum neceſſitate conſtringunt,dicant poplitem quoque nos non flectere niſi fatalis neceſſitas iuſſerit. Caput quoque non ſcalpere, quare nec lauare,nec agere aliquid. His etiā adijciam uel aliquid feliciter,uel aliquid infeliciter facere, uel pati, unde fit ut neque caſum,neque liberum arbitriū, nec poſſibile in rebus ullum eſſe contendant, quamuis liberum deſtruere metuentes arbitrium,aliam ei fingāt ſignificationem,per quam nihilominus libera hominis uoluntas euertit. Ariſtotelica uero autoritas,ita hæc in rebus poſita,& conſtituta eſſe confirmat, ut non exponat nunc quid ſit caſus, quidue poſſibile, quidue in nobis, nec ea eſſe in rebus probat atque demonſtrat,ſed in tantum apud illum hæc in rebus eſſe manifeſtum eſt,ut opinionem quas quis arbitratur, enunciationes in futuro omnes ueras eſſe,per hoc impoſſibilem eſſe dicat quod caſum,& poſſibilitatem,liberumq; euertat arbitrium. Hæc enim in rebus ita conſtituta putat,ut non de his ulla opus ſit demonſtratione,ſed impoſſibilis ratio iudicetur, quęcunq; uel poſſibile, uel caſum, uel id quod in nobis eſt conatur euertere. Et caſum quidem quemadmodum definita in propoſitionibus futuris deſtruat,ueritas ſuprà monſtrauit. Nunc autē quemadmodum eadem ipſa ueritas definita futurarum & contingentium propoſitionū tollat liberi arbitrij facultatem,maxima ui argumētationis exequitur dicens: Huiuſmodi cuncta contingere impoſſibilia,ſi quis unam enūciationis partem definitē ueram uel falſam eſſe cōfingat. Sed nos ſecuti Porphyrium cum huius diſputationis expoſitionē cepimus,id quod prius dixit in ſingularibus & futuris ob hoc dixiſſe prędiximus,quod facilior ſit intellectus diſputationis,ſi hæc prius in ſingularibus perſpicerentur,de quibus ſingularibus diligentiſſimè prælocutus,nunc de uniuerſalibus uniuerſaliter prædicatis,& de his quæ in eis fiunt contradictiones loquitur. Ita enim dicit: Si omnis affirmationis & negationis uel in his quæ in uniuerſalibus dicunt uniuerſaliter,uel in his quę ſunt ſingularia,neceſſe eſt oppoſitarū hanc quidem eſſe ueram illam uero falſam. Alexander autem in ſingularibus & futuris dixiſſe eum arbi

tratur,

tra tur, tanquam si diceretur, in his futuris quæ in generatione & corruptione sunt. Sunt enim quædam futura quę in generatione & corruptione non sunt, ut quod de sole & luna & de cæteris cœlestibus pronunciat, hæc uero quæ sunt in rebus his quarum est, & nasci & corrumpi natura, unam semper non necesse est ueram esse, alterã falsam. Sed neutram ego improbo expositionem. Vtræque enim uerissima ratione firmantur. Omnis autem sensus talis est quod necessitatem solam in rebus imperare destruit Aristoteles, omne enim quod natura est, non frustra est. Cõsiliari autem homines naturaliter habent. Quod si necessitas in rebus sola dominabitur, sine causa est consiliatio. Sed consiliatio frustra non est. Natura enim est. Non igitur in rebus potest cuncta necessitas. Ordo autem se sic habet. Quæ ergo, inquit, contingunt in cõuenientia hæc sunt & huiusmodi alia, scilicet, quoniam qui est in rebus casus euertitur. Alia uero quoniam possibilitas & liberi arbitrij uoluntas amittitur. Et hęc quo modo contingunt, ipse secutus est dicens: Si omnis affirmationis & negationis uel in his quæ in uniuersalibus dicuntur uniuersaliter, uel in his quæ sunt singularia, necesse est oppositarum hãc quidem ueram esse illam uero falsam. Nihil autem utrum libet esse in his quæ fiunt. Sed omnia esse & fieri ex necessitate. Tunc enim inconuenientia illa contingunt, si omnis affirmatio & negatio definitè uera uel falsa est, aut in his contradictionibus, quæ in uniuersalibus angulariter siũt, siue in singularibus. Tunc enim nihil est utrumlibet, sed ex necessitate omnia, quoniam ueritatem & falsitatem propositionum, rerũ euentus ex necessitate consequitur. Quare (ut ipse ait) non oportebit neq; consiliari neq; negociari, quoniam si hoc facimus, erit hoc, si uero non, hoc non erit hoc. Euertitur enim consiliatio, si frustra est; frustra autem eam dicit esse, quisquis in rebus solam ponit fati necessitatem. Cur enim quis consilium habeat si nihil ex eo quod consiliatur efficiet, cũ administret cuncta necessitas? Quare non oportebit consiliari, uel si quis consiliatur, negociari non debet. Negociari autem est, actu aliquid & negocio agere, nõ lucrum, sed aliquam caulam uel actum. Nihil enim ipse per actum suum consiliumq; expediret, nisi fati necessitas iubeat. Docuit autem, quid esset cõsiliatio per id quod ait, quoniam si hoc facimus, erit hoc si uero non hoc, non erit hoc. Ita enim semper fit consiliatio, ut si sit Scipio, ita consiliabitur. Si in Africam exercitum ducam, cladem Hannibalis ab Italia remouebo: Si uero non ducam, non eripietur Italia. Hoc est enim dicere. Si hoc faciam, ut si in Africam exercitum ducam, erit hoc, ideſt eripietur Italia. Si uero nõ hoc, ideſt, si hic mãsero, non erit hoc, ideſt non eripietur Italia. Et in alijs omnibus rebus eodem modo. Simul autem monstrauit in consilijs non esse necessitatem. Si enim hoc, inquit, faciã hoc erit, & si non, hoc nõ erit, quod si necessitas esset in rebus, siue hoc quis faceret, siue non faceret, quod necesse esset, eueniret. Quare quod consilij ratione fit, non fit uiolentia necessitatis. Adiunxit autẽ ei quod est consiliari negociari, & est ordo hoc modo. Quare non oportebit, neq; consiliari quoniam si hoc facimus, erit hoc. Si uero non hoc, non erit hoc, nihil enim prohibet in milleſimum annum hunc quidẽ dicere, hoc futurum esse, hunc uero non dicere. Quare ex necessitate erit, quodlibet eorum uerum erat dicere tunc. Neq; negociari, ideſt actum incipere atq; negocium gerere, prior est enim consiliatio, posterius negocium, sed negocium post consiliationem posuit, & cuncta quæ ad consiliationis naturam addi oportebat, post negociationis subdidit interpositionem. Est autem ordo hoc modo. Si omnia, inquit, necessitas agit non oportet consiliari, quoniam si hoc facimus proueniet hoc nobis, si uero hoc non facimus, non proueniet. Nihil enim prohibet frustra unum dicere, alterũ negare dicentem. Si hoc facimus hoc erit aut non erit, quod enim uenturum est fiet, siue ille per consilium coniectet hoc posse fieri, etiam si quid aliud fecerit, siue ille per consilium neget hoc posse fieri, etiam si hoc quod dixit faciat. Ex necessitate enim futurum est, quicquid unus ipsorum uerum dixerit. Quod si consiliari omnino non oportet, nec negociari oportebit, ideſt nullum incipere negocium. Siue enim quis

incipiat,siue nō incipiat,quicquid ex necessitate est,sine ulla dubitatione proueniet. Quare nihil alter homo distabit ab altero homine. Eo enim meliores homines iudicamus,quod meliores sunt in consilio,sed ubi consiliatio frustra est cuncta necessitate faciente,homines quoq; inter se nihil differunt. Ipsa enim consiliatio nihil differt, utrum bona an mala sit,cum prouentus necessitas in fati administratione consistat. Quare si boni consilij homines laude digni sunt, mali consilij uituperatione. Non aliter hoc erit iustè,nisi uel malus actus malūq; consiliū & è contrario bonum in nostra sit potestate & nō in fato. Cū enim nulla ex necessitate constringat̄ euentus rei, tunc & liberū uoluntatis arbitriū est, ut non sit fatali seruiens necessitati. Ergo neq; qui in hoc mundo simplices rerū ordines posuere,recipiendi sunt,& hi qui impermista hac mundana mole,non permistas quoq; actorū causas accipiūt, repudiandi. Nā neq; qui casu omnia euenire dicunt,rectè arbitrant̄,neq; qui omnia necessitatis uiolēta fingūt,sana opinione tenent̄,neq; enimomnia ex libero esse arbitrio manifestum est,sed horū omniū,& causæ mistæ sunt,& euentus. Sunt enim quędā ex casu,sunt aliqua ex necessitate,quędā etiā uidemus libero teneri iudicio,& actuū quidē nostrorū uoluntas in nobis est. Nostra enim uoluntas domina quodāmodo est nostrorum actuū,& totius uitæ rationis,sed non eodē modo euētus quoq; in nostra est potestate. Pro alia namq; re aliquid ex libero arbitrio facientibus ex eisdem ueniens causis casus interstrepit,ut cū scrobē demittens quis,ut infodiat uitem,si thesaurum inueniat,scrobem quidē demittere ex libero uenit arbitrio,inuenire aūt thesaurū solus attulit casus,eam tamē causam habens casus,quam uolūtas attulit. Nisi enim foderet scrobem thesaurus non esset inuentus. Quidam autem euentus nostris uolūtatibus suppetit. Quosdam impedit quædam uiolenta necessitas. Prandere enim & legere,& alia huiusmodi sicut ex nostra uoluntate sunt,ita quoq; eorum, sæpe ex nostra uoluntate pendet euētus. Quod si nūc imperare Persis uelit Romanus, arbitriū quidē uoluntatis in ipso est,sed hūc euentū durior necessitas retinet,& ad perfectionem uetat adduci. Itaq; omniū rerū & casus,& uoluntas,& necessitas dominant̄. Nec una harū res in omnibus ponēda est,sed triū mista potētia,unde fit ut peccantium animus magis consideret̄ potius q̄ euentus,& puniat̄ animus non perfectio,idcirco q̄d uoluntas quidem nobis libera est,sed aliquoties perfectionis ordo retinet̄. Quod si omnia uel casu uel necessitate fierent,nec laus digna bene facientibus, nec ultio delinquentibus,nec leges ullæ essent iustæ,quæ aut bonis prędmia, aut malis restituerēt pœnas. Venio nunc ad illud q̄d multis quęrit̄ modis,an diuinatio maneat,si non omnia in rebus ex necessitate contingant. Nam q̄d in uera prædicatione est, idem est in scientia. Et sicut cum quis uerum prædicit,quod uerè predicit̄ esse necesse est. Ita q̄d quis futurum nouit,illud futurū esse necesse est. Sed diuinatio nō nouit sic omnia ut ex necessitate futura pronunciet. Atq; idcirco frequenter ita diuinat̄, q̄d facilimè in ueterum libris agnoscit̄. Hoc quidē euenturum est. Sed si hoc fit,non eueniet. Quasi interdici possit,& alio modo euenire. Q̄d si ita est,necessitate nō euenit. Vtrū autē si omnia futura sciat Deus,omnia esse necesse est,ita quæramus. Si qs dicat Dei scientiæ de futuris euentuū subsequi necessitatē,is,pfecto cōuersurus est,si omnia ex necessitate nō contingūt,omnia Deū scire non posse. Nā scientiā Dei sequit̄ euentuū necessitas,si necessitas euentuū nō sit,diuina scientia perimit̄. Et qs tā impia ratione animo torqueat̄,ut hoc de Deo dicere audeat? Sed fortasse quis dicat,quoniā euenire nō potest,ut Deus omnia futura nō nouerit,hinc euenire ut omnia ex necessitate sint,quoniā Deo notitiā rerū futurarū tollere nefas est. Sed si qs hoc dicat,illi uidendū est, q̄d Deū dū omnia scire conat̄ efficere omnia nescire cōtēdit. Binariū enim numerū esse imparē si qs se scire,pponat,nō ille nouerit,sed potius nescit. Ita quoq; nō est potētię nosse,sed id arbitrari nosse potius impotētiæ est. Qui ergo dicit Deū cūcta nosse. Et ob hoc cūcta ex necessitate esse futura,is Deū dicit, ex necessitate cūcta uentura credere, quæcunque ex necessitate non eueniunt. Nam si omnia ex necesitate uentura nouit

ra nouit Deus, in notione sua fallitur, nō enim omnia ex necessitate eueniunt, sed alia qua cōtingenter. Ergo si quæ cōtingenter euentura sunt, ex necessitate euentura no uerit, in propria prouidentia falsus est. Nouit enim futura Deus, non ut ex necessitate euenientia, sed ut cōtingenter, ita ut etiam aliud posse fieri nō ignoret, q̄d tamen fiat ex ipsorum hominum & actuū ratione perscisca. Quare si quis omnia ex necessitate fieri dicat, Deo quoq; beneuolentiam subripiat, necesse est, nihil enim illius benignitas parit, quandoquidem cuncta necessitas administrat, ut ipsum Dei benefacere ex necessitate quodammodo sit, & non ex ipsius uoluntate, nam si ex ipsius uoluntate quædam fiunt, ut ipse nulla necessitate claudatur, non omnia ex necessitate contingunt. Quis igitur tam impie sapiens Deum quoq; necessitate constringat, qui si omnia ex necessitate fieri dicat, ista quoq; uis impossibilitas eueniet. Quare ponendum in rebus est casu quædam posse, & uoluntate effici, & necessitate constringi. Et oratio quæ utrumuis horum subruit, impossibilis iudicanda est. Nō igitur immerito Aristoteles ad impossibilē rationē perducit dicēs, & possibilitatē, & casum, & liberum arbitrium deperire, quod fieri nequit, si omnium futurarū enunciationum una semper uera est definitè, falsa semper altera definitè. Harum enim ueritatē & falsitatē necessitas consequit, quæ & casum de rebus & liberum subducat arbitrium. Vnde nunc quoq; idem repetit dicens: Nihil impedire utrum aliquis ante mille annos aliquid futurum esse dicat, an alius neget, non est enim ut ꝓpter dicere uel negare cuncta faciēda sint uel non faciēda, sed si necesse est, dicentem uel negantē, res quoq; affirmatas uel negatas subsequi, etiā si illi nō dicāt quę illis dicētib. euenire necesse erat, etiā non dicentibus euenire necesse est, dicit autem hoc modo:

> At uero neque hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, uel non dixerit, manifestum est enim quoniam sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmauerit, ille uero negauerit. Non enim propter negare uel affirmare, erit uel non erit, nec in millesimum annum magis quàm in quanto libet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat, ut unum dicere tur uere, necesse erat hoc fieri, & unumquodque eorum quæ fiunt, sic semp se habebat, ut ex necessitate fieret. Quādo enim uerè dicit quis quoniam erit, non potest non fieri, & quod factum est, uerum erat dicere semper quoniā erit. Quòd si hęc non sunt possibilia, uidemus enim esse principiū futurorum, & ab eo quòd cōsultamus, atque agimus aliquid.

Euentum necessarium rerum Aristoteles non ex prędicentium ueritate, sed ex ipsarum rerum natura cōsiderans ait, ꝙ licet necesse sit quisquis de re aliqua uerè prædixerit, rem quā ante pronunciauerit euenire, nō tamen idcirco rerū necessitas ex prędictionis ueritate pendet, sed diuinandi ueritas ex rerum potius necessitate perpenditur. Non enim idcirco necesse est esse, quoniam uerum aliquid prædictum est, sed quoniā necessario erat futurum, idcirco de ea re potuit aliquid uerè prædici, quod si ita est, eueniendi rei uel non eueniendi nō est causa is qui prædicit rem futuram esse uel negat. Non enim propter affirmationem uel negationem esse necesse est, sed idcirco ea esse necesse est quæ futura sunt, quoniā in natura propria quandam habēt necessitatem, in qua si quis incurrerit, uerum est quod prædicit. Ergo si quæcunque nunc facta sunt, uerum de his fuisset dicere, quoniam erunt, siue ille dixisset, siue nō dixisset. Hæc quæcunq; facta nunc sunt, erant ex necessitate futura, non enim propter dicentem, uel negantem in rebus necessitas est, sed propter rerum necessitatem ueritas in pronūciatione uel falsitas inuenitur. Quare si etiā ea quę nūc facta sunt uerè potuissent prædici, quoniā erūt. Et his ita positis rem necesse esset euenire, siue illi prædicerent, siue non prędicerēt, necesse est omne ꝙ sit ex necessitate esse futurum,

& nihil omnino utrumlibet in rebus est, namq; si nihil necessitatem rerum adiuuat diuinatio, & nihil interest, utrum quis prædicat futurũ esse aliquid, an neget, an nullus omnino aliquid, nec in affirmatione nec in negatione prædicat, manifestum est quoniam, nec de eo ulla dissentia est, siue enim quis ante, quamlibet multum tempus ante uera euenturum uere esse prædixerit, siue ante quãlibet paucos dies uel horas, uel momenta, nihil enim interest. Siue enim quis ante mille annos prædiceret, quod ex necessitate esset futurum, siue ante annum uel mensem, uel diem, uel horam, uel momentum de necessitate rei euenturæ nihil moueret. Quid enim interesset, utrum prædicerẽ an non prædiceretur? nihil quoq; interest an iuxta prædicat̃ an longius. Quæ si hæc ita sunt, & omnia quæ cunq; euenerunt futura fuisse necesse est. Totum liberũ arbitriũ perit, totus casus absumit̃, rerũ possibilitas propter necessitatẽ omnis excludit̃. Simul autẽ Aristoteles prænunciationẽ euentumq; contingens, rerum necessitatem ex ipsa propositionum ueritate confirmat dicens: Si hæc ita sunt, ut in omni tẽpore se sic haberet unumquodq; quod factum est, ut hoc ipsum uerè prædiceret̃, necesse esset hoc fieri, idest necesse est et quod prædictum est uere euenire, unumquodque enim eorum quæ fiunt & uerè prædicũtur sic se habet, ut ex necessitate fiat. Hoc autem cur fiat hæc ratio est, quod enim uerè quis dicit, fieri necesse est. Illa enim ueritas ex necessitate rerum procreatur. Quod si etiam id quod factum est ueraciter prænũciaret̃ futurum, nulla esset dubitatio omnia ex necessitate prouenire. Quod si hoc inquit, impossibile est (uidemus enim quasdã res ex principio liberi arbitrij & ex nostrorũ actuum fonte descendere) quid dubitamus friuolam rationẽ omnium rerum necessitatis excludere? & delectum humanæ uitæ interpositione necessitatis non absumere? quæ enim erit ulla discretio inter homines, si liberi arbitrij iudiciũ perit? cur postremum leges conditæ? Cur reipublicæ iura? Cur responsa sunt? Cur institutæ? Cur mores publici & priuati actus cõstitutionibus principum & iudiciorũ nexibus continentur, si certum est, nihil humanis licere propositis, frustra enim cuncta sunt, si liberum arbitrium non est, leges enim & cætera ad continẽdos animos hominum conditas scimus. Quod si seipsi animi non regunt, & eos aliqua quædam uiolentia necessitatis impellit, dubiũ nõ est, quin uacuæ istæ leges sunt, quæ nihil spõte facientibus proponunt̃. Sed hæc quàm sint impossibilia ipse Aristoteles probat, cuius recta sentẽtia neque casum, neq; necessitatem, neq; possibilitatem in utraq; parte naturæ, neq; liberum tollit arbitrium, sed cuncta permiscens, rebus pluribus arbitratur mundum compositum non simplici uel casu, uel necessitate, uel liberæ uoluntatis iudicio contineri. Quod si hæc non sunt possibilia (uidemus enim esse principium futurorum & ab eo quod consiliamur atque agimus aliquid) Impossibilia, inquit, ista sunt ut omnia ex necessitate prouenient. Sumus enim quorundam nos ipsi quoque principia, & animus noster ratione formatus, actionesq; nostræ ea ratione directæ quarundam rerum principium tenent. Sic enim id quod in nobis est se habere dicitur, nullo q; extra impediente uel cogente ad quod nobis uidetur ratione iudicante profilimus. Nec omnia necessitatibus surripienda sunt. Omnium namque animalium genus in eo quod animalia sunt subiectum est aliud naturæ, aliud cœlestibus siderum cursibus, aliud rationi quoque mentis & animi cogitationi. Arbores namque & quædam animalia irrationabilia. Illa quidem tantum naturæ subiecta sunt. Pecudes uero quia liberum non habent arbitrium cœlestium etiam decretis. Homines autem & naturæ & sideribus & propriæ uoluntati subiecti sunt. Multa enim natura dominante uel facimus, uel patimur, ut mortem uel huiusmodi habitudinem corporis. Multa etiam secum rerum ipsarum necessitas trahit, ut ea quæ cum facere uolumus, non tamen facere ualeamus. Multa autem dat uoluntatis liberum arbitrium, quæ nobis uolentibus fiunt, quæ non fierẽt nisi uellemus, unde fit, ut natura quæ motus est principium & liberi arbitrij facultate, & animi quoq; ratione participet. Anima uero uelut alligata corporibus, quibus natura dominan-

tur, imagina-

tur, imaginationibus & cupiditatibus & iracundiæ ardoribus cæterisq, quæ afferũt corpora, ex ipsa cui illigata est natura participat. Cuncti autem diuinæ prouidentiæ subiecti, ex illa quoq; diuinorum uoluntate pendemus, itaq; nec cœlestium necessitas tota subruitur, nec casum disputatio hæc de rebus eliminat, & liberum firmat arbitrium, sed hęc maiora sunt, quàm ut nunc dignè pertractari queant. Sumusigitur nos quoque rerum principia, & ex nostris consilijs atq; actibus in rebus plura consistunt. Quòd si ea quæ per hanc rationem afferuntur, perspicua sunt, quod uero ponitur, id est affirmationem & negationem omnem in futuro ueram esse, non æquè perspicuũ est, cur dubitamus mendacem subterfugere rationis uiam? & tenere ea quæ cum uera, tum manifesta sunt, repudiatis his quæ nec ueritate ulla firma sunt, nec perspicuè clarescunt? Et quoniam iam suprà dixerat, quare non oportebit neq; consiliari, neq; negociari, nunc hoc reddidit ad id quod ait neq; consiliari, dicens nos esse principiũ futurorum, & ab eo quod consiliamur, ad id quod ait, neq; negociari reddidit id ꝙd subiecit, atq; agimus ut aliquid. Quare tanta breuitate oratio constricta est, ut in ea teneatur rationis ordinisq; necessitas.

Et quoniam est omnino in his quæ non semper actu sunt, possibile esse & non esse similiter, in quibus utrunq; contingit, & esse & nõ esse. Quare fieri & nõ fieri. Ac multa nobis manifesta sunt sic se habentia, ut quòd hanc uestẽ possibile est incidi & non incidetur, sed prius exteretur, similiter autem & nõ incidi possibile est. Nõ enim esset possibile eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi. Quare & in alijs fiendis quæ secundum potentiam huiusmodi dicuntur. Manifestum igitur est, quoniam nõ omnia ex necessitate uel sunt uel fiunt, sed alia quidem utrumlibet, & non magis uel affirmatio uel negatio uera est, alia uero magis quidem & in pluribus alterum, sed tamen contingit fieri & alterum, alterum uero minime.

Cõtinuus quidem sensus ex superioribus hoc modo. Suprà enim ait, quòd si hæc nõ sunt possibilia, id est ut omnia necessitas administret. Videmus enim à nobis quoddam esse principium futurorum & à nostris actibus, atq; consilijs, his illud addit, quoniam sunt aliqua quæ possibilia sunt esse cum non sint, & non esse cum sint, hæc iam simul auferentur si necessitas in omnibus dominetur, & sensus quidem cum superioribus ita coniunctus est. Quid autem habeat argumẽtationis tota sententia, hoc modo perspiciendum est. Possibile esse dicitur quod in utranq; partem facilè naturæ sug ratione uertatur, ut cum non sit, possibile sit esse, nec cum sit, ut non sit res ulla prohibeat, ita ergo & quod possibile dicimus à necessitate seiungimus. Aliter enim dicitur possibile me esse ambulare cum sedeam, aliter solem nunc esse in Sagittario & post paucos dies in Aquarium transgredi. Ita enim possibile est, ut etiam esse necesse sit. Possibile autem dicere solemus, quod & cum non sit, esse possit, & cum sit, non esse iterum possit. Si quis ergo omnia necessitati subiecerit, ille naturam possibilitatis intercipit. Tres ergo sunt sententiæ de possibilitate. Philo enim dicit possibile esse, quod natura propria enunciationis suscipiat ueritatem, ut cum dico, me hodie esse Theocriti Bucolica relecturum, hoc si nihil extrà prohibeat, quantum in se est potest ueraciter prædicari. Eodem autem modo idem ipse Philo necessarium esse definit, quod cum uerum sit, quantum in se est nunquam possit susceptiuum esse mendacij, non necessarium autem idem esse determinat, quod quantum in se est, possit suscipere falsitatem. Impossibile uero secundum propriam naturam, nunq; possit suscipere ueritatem. Idem tamen ipse & contingens & possibile unum esse confirmat. Diodorus possibile esse determinat, quod aut est aut erit, impossibile quod cum falsum sit, non erit uerum, necessarium quod cum uerum sit non erit falsum. Non necessarium

sarium, quod aut iam est aut erit falsum. Stoici uero possibile quidem posuerūt, quod susceptibile esset ueræ prædicationis, nihil his prohibentibus quæ cum extra sint, cū ipso tamen fieri contingunt. Impossibile autem, quod nullam unquam suscipiat ueritatem, alijs extra euentum ipsius prohibētibus. Necessarium quod cum uerum sit, falsam prędicationem nulla ratione suscipiat. Sed si omnia ex necessitate fiūt, in Diodori sententiam non rectam sine ulla dubitatione ueniēdum est. Ille enim arbitratus est, si quis in mari moreretur, eum in terra mortem non potuisse suscipere, quod neque Philo neq; Stoici dicunt. Sed quanquam ista non dicant, tamen si unam partem contradictionis euentu necessitatis metiuntur, idem cum Diodoro sentire coguntur. Nam si quis in mari mortuus est, illū necesse fuit in mari necari, impossibile enim eū fuit mortem in terra suscipere, quod per falsum est. Atq; hæc omnia impossibilia sub ire coguntur. Quicunq; enim definite alteram contradictionis partem in futuro ueram esse contendunt, solam necessitatem in rebus inducunt. Neq; enim si quis naufragio perijt in pelago, idcirco si nunquam nauigasset, immortalis in terra futurus fuisset. At uero non ex euentu rerum, sed ex natura euentus ipsos suscipientium propositionum contradictiones iudicandę sunt. Si enim mihi omnia suppetunt nunc ut Athenas eam, etiam si non uadam, posse me tamen ire manifestum est, & cū iero potuisse non ire. Id quoq; apud eos qui euentus ex rerum natura recta ratione dijudicāt indubitatum est. Non ergo id est possibile ut sit necessarium. Sed quanquam quod necessarium est, possibile sit, est tamen alia quædā extrinsecus possibilitatis natura, quę & ab impossibili & à necessitate seiuncta est. Aristoteles enim hanc habens opinionem de his, quæ semper necesse esse est, ea putat nullam habere ad contraria cognationem, ut nix quoniam semper est frigida, nunquam calori coniuncta est. Ignis quoque nunquam frigori cognatus est. Idcirco quoniam semper in frigoris contrarietate uersatur, ideſt, in calore. Ergo omnia quæcunq; sunt necessaria, nullam ad contrariam qualitatem, quam ipsa retinet, habent cognationem. Quod si quam cognationem haberet ignis ad frigus, frustra esset illa cognatio, nunquam igni se in frigoris qualitatem uertente, sed nouimus nihil proprium natum frustra naturam solere perficere. Ergo illa sunt posita necessaria quæcunq; ad contraria nullam habent cognationem, quæcunq; autem habent, illa non sunt necessaria. Sed quoniam ad utranq; partem contrarietatis naturali quadam cognatione uidentur esse coniuncta, idcirco ad utranq; partem eorum euentus possibilis est, ut lignum hoc potest quidem secari, sed nihilo tamen minus habet ad contraria cognationem. Potest enim non secari. Et aqua potest quidem calescere, sed nihil eam prohibet frigori quoq; esse coniunctam. Et uniuersaliter dicere est, quæcunq; neq; semper sunt, neq; semper non sunt, sed aliquoties sunt, aliquoties non sunt, ea per hoc ipsum quod sunt, & non sunt, habent aliquam ad contraria cognationem. Hæc autem impossibilium & necessariorum media sunt. Impossibile enim nunquam esse potest. Necessarium nunq; non esse, inter hęc propria quorundā natura est, quę horū utrorūq; sit media, quę & esse, sed licet, possit & nō esse. Ergo hoc nūc dicit. Videmus, inq;, in his, quę nō semper actu sunt. Illa uero nō semp sunt actu, quę ad utraq; cōtraria habēt cognationē, ignis semper actu calidus est, aqua uero nō semper. Quocirca uidemus in his, quæ nō semper actu sunt, esse quędā possibilia, & nō, ideſt, ut & sint & nō sint, ąd in his euenit in quibus utrunq; cōtingit, ideſt, & esse & nō esse, ut aquā & esse calidā & nō esse calidā, fieri quoq; calidā & nō fieri. Multaq; nobis perspicua sunt, ita sese habentia, ut in utranque partem euentus sine ullo alicuius rei impedimento uertatur, ut uestē quàm possibile est quidem secari, sed fortasse ita contingit, ut non ante ferro diuidatur, q̄ eam exterat uetustas, & hoc fieri potest, ut quælibet uestis non ferro potius minutatim pereat, q̄ usu ipso exteratur. Similiter autem non solum eam secari possibile est, sed eā prius exteri q̄ secari, non enim esset eam possibile non secari, nisi prius possibile esset exteri. Cum enim exteritur, non secat, hoc autem in quibus eueniat uniuersaliter

monstrat.

monſtrat. Euenit hoc enim, inquit, in facturis. Facturæ aũt ſunt, in quibuſcũq; generatio eſt atq; corruptio. Siue enim qd natura fiat ſiue arte, in his à faciẽdo facturam dixit. In his ergo facturis alia quidem poteſtate ſunt, alia actu, ut aqua calida quidẽ eſt poſſibilitate. Poteſt enim fieri calida, frigida uero actu eſt. Eſt enim frigida actu, hoc aũt actu & poteſtate fieri ex materia uenit. Nam cũ ſit materia cõtrarietatis ſuſceptrix, & ipſa in ſe utriuſq; contrarietatis habeat cognationem, ſi ipſa per ſe cogitetur, nihil eorum habet quæ in ſe ſuſcipit, & ipſa quidem nihil actu eſt, omnia tamen poteſtate. Suſcipiens aũt contraria, quanquam unam habeat contrarietatem, habet tamen & alteram ſimul, ſed non actu, ut in eadem aqua. Huius enim materia & caloris ſuſceptrix eſt & frigoris. Sed cum utrumlibet horum ſuſceperit uel calorem uel frigus, eſt quidem, ſi ita contingit, calida, eſt etiam ſimul frigida, ſed non eodẽ modo. Nã fortaſſe actu calida eſt, frigida poteſtate. Ergo q; poteſtate eſt in rebus, ex materia uenit. Alioq; diuinis corporibus nihil omnino eſt poteſtate, ſed omne actu, ut ſoli nunc̃q; eſt lumen poteſtate, ſed actu, nec poteſtate quidem ulla obſcuritas, uel toto cœlo nulla quies. Ita ergo ſeſe habẽt ex materia, ut omnia ipſa eſſent poteſtate, nihil autẽ actu introducta, ſed natura quæ in ipſa materia eſt, ſingulos pro ratione diſtribuit motus, & ſingulas qualitatum proprietates ſingulis materię partibus ponit, ut alias quidem natura ipſa neceſſarias ordinauerit, ita ut quamdiu res illa eſſet eius, in ipſa proprietas permaneret, ut igni calor. Nam quãdiu ignis eſt, tamdiu ignem calidum eſſe neceſſe eſt, alijs uero rebus tales qualitates appoſuit, quibus carere poſſint. Et illa quidem neceſſaria qualitas informat uniuſcuiuſque ſubſtantiam. Illa enim eius qualitas cum ipſa materia ex natura coniuncta eſt. Iſtę uero alię qualitates extra ſunt, quę & admitti poſſunt & non admitti, atque hinc eſt generatio & corruptio. Ex natura ergo & ex materia iſta in rebus poſſibilitas uenit, qua in re caſus quoq; aliquando ſubrepit, quæ eſt indeterminata cauſa & ſine ulla ratione cadens, neque enim caſus natura eſt, quæ fruſtra nihil efficit. Nec liberum eſt caſus arbitrium q̃d in iudicio & ratione cõſiſtit. Sed extra eſt caſus, qui propter aliam rem quibuſdam factis ipſe ſubitus & improuiſus exoritur. Et ex hac autem quę eſt utrumlibet poſſibilitate etiam illa liberi arbitrij ratio uenit. Si enim nõ eſſet fieri aliquid poſſibile, ſed omnia aut ex neceſſitate eſſent, aut ex neceſſitate non eſſent, liberum arbitrium non maneret. Rectè igitur nec omnia caſu, ut Epicurus, nec neceſſitate omnia, ut Stoicus, nec rurſus omnia libero arbitrio fieri propoſuit. Sed cũcta permiſcens, in permiſto mũdo permiſtas quoq; rerum cauſas eſſe propoſuit, ut aliæ quidem ex neceſſitate, aliæ uero caſu, uel libero arbitrio, uel poſtremo poſſibilitate cõtingerent. Quorum omnium unum nomen eſt, utrumlibet, uel in caſu, uel in uoluntate, uel in poſſibilitate. Sed horum diuiſionem facit. Nam eorum quę ſunt utrumlibet, alia ſunt quæ æqualiter ad affirmationem & negationem ſe habent, ut eſt lecturum me eſſe hodie Virgilium & non lecturum. Vtroq; enim modo utrũq; eſt, hoc eſt enim q̃d ait, & non magis uel affirmatio uel negatio eſt. Aequaliter enim & poſſum legere Virgilium nunc, & poſſum non legere. Alia uero ſunt quę non ſe æqualiter habent, ſed quanc̃q; in una re frequentius eueniat, non tamen prohibitum eſt in altera prouenire, ut in eo quod eſt hominẽ in ſenecta caneſcere. In pluribus quidem hoc contingit ſed contingit fieri & alterum, id eſt, ut non caneſcat. Alterũ uero minimè, id eſt, ut caneſcat. Ita ergo & poſſibilitate, & caſu, & libero arbitrio, contradictionem in una parte de futuro definitè nõ eſſe ueram uel falſam, per firmiſſimam & ualidiſſimam argumentationem conſtituit. His autem adijcit hoc:

Igitur eſſe quod eſt, quando eſt, & non eſſe quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt. Sed nõ omne quod eſt, neceſſe eſt eſſe, nec omne quod nõ eſt, neceſſe eſt non eſſe. Nõ enim idem eſt omne quod eſt, neceſſario eſſe quãdo eſt, & ſimpliciter eſſe ex neceſſitate. Simliter autẽ & in eo quod nõ eſt.

Duplex modus neceſſitatis oſtenditur, unus qui cum alicuius accidentis neceſſitate proponitur, alter qui ſimplici prædicatione profertur, ut cum dicimus ſolem moueri neceſſe eſt, non enim ſolem quia nunc mouetur, ſed quia nunq; non mouebitur, id circo in ſolis motu neceſſitas uenit. Alter uero qui cũ conditione dicit talis eſt, ut cũ dicimus: Socratẽ ſedere neceſſe eſt, cum ſedet, & non ſedere neceſſe eſt, cum non ſedet. Nam cum idem eodẽ tempore ſedere & non ſedere non poſſit. Quicunq; ſedet non poteſt non ſedere, tunc cũ ſedet, igitur ſedere neceſſe eſt, ergo tunc quando quis ſedet, cum ſedere neceſſe eſt, fieri enim non poteſt ut cum ſedet, non ſedeat. Rurſus quando quis non ſedet, tunc cum non ſedet, non ſedere eum neceſſe eſt. Non enim poteſt idem ſedere & non ſedere, & poteſt iſta eſſe cum conditione neceſſitas, ut cum ſedet aliquis, tunc cum ſedet, ex neceſſitate ſedeat, & cum non ſedet, tunc cũ non ſedet, ex neceſſitate non ſedeat. Sed iſta cum conditione quæ proponitur neceſſitas, non illam ſimplicem ſecum trahit. Non enim quicũq; ſedet, ſimpliciter eum ſedere neceſſe eſt, ſed cum adiectione, ea quæ eſt, tunc cum ſedet, ſicut ſolẽ dicimus neceſſe eſt moueri. Nec hoc addimus, ut ſolem moueri neceſſe ſit cum mouetur, ſed tantum ſimpliciter dicimus ſolẽ moueri neceſſe eſt, & hęc neceſſitas ſimplex de ſole dicta, ueritatem in oratione perficiet. At uero illa quæ cũ conditione dicit, ut cum dicimus Socratem ſedere neceſſe eſt, tunc cum ſedet, id quod dicimus, tunc cũ ſedet, & hanc conditionem temporis, ſi à propoſitione diuidamus, de tota propoſitione ueritas perit. Non enim poſſumus dicere quoniã ex neceſſitate Socrates ſedet. Poteſt enim & nõ ſedere. Habet enim quandã conuenientiã & cognationẽ poteſtas Socratis ſicut ad ſedendũ, ſic etiã ad nõ ſedendũ. Ergo id ꝙd dicimus ex neceſſitate Socratẽ ſedere, tunc cum ſedet, ad accidens reſpicientes proponimus. Nam quando accidit Socrati ſedere, eo tẽpore quo accidit, ei non accidiſſe non poteſt. Sic enim fiet ut eidem eadem res accidat & nõ accidat, uno eodẽq; tẽpore ꝙd impoſſibile eſt. Idcirco accidẽs eius inſpicientes dicimus, neceſſe eſt Socratẽ ſedere, ſed non ſimpliciter, ſed tunc cum ſedet. Et ſicut ſimpliciter Aethiopem dicere eſſe candidũ falſum eſt, uerum tamẽ eſt in aliquo eſſe candidũ, (In oculis enim & dentibus illi candor ineſt) ita quoq; falſum eſt Socratẽ ex neceſſitate ſedere ſimpliciter. Verum autem eſt hanc neceſſitatem in aliquo quodam ponere, & non ſimpliciter prædicari, ut dicamus tunc cum ſedet. Quemadmodũ enim in ſole dicimus, quoniã ſolẽ moueri neceſſe eſt ſimpliciter, ſi ita dicamus Socratẽ ſedere neceſſe eſt, falſum eſt. Sin uero marmoreum Socratem dicamus, quoniam marmoreum Socratẽ ſedere neceſſe eſt, ſi fortaſſe ſedens formatus ſit, uerũ eſt, & ſimpliciter de tali Socrate neceſſitas poterit prædicari. De ipſo autem Socrate ſimpliciter talis neceſſitas nõ dicit. Neq; enim fieri poteſt, ut Socrates ex neceſſitate ſedeat niſi fortaſſe cum ſedet, tunc enim cum ſedet, quoniam ſedet & non poteſt non ſedere, ex neceſſitate, ſedet alioquí ſimpliciter & nõ ex neceſſitate ſedet, ſed contingenter. Poteſt enim ſurgere. Quod autem ex neceſſitate ſimpliciter eſt, illam non poteſt permutare neceſſitatem, ut quoniam ſimpliciter ſolem moueri neceſſe eſt, ſolſtare nulla ratione poteſt. Hoc igitur Ariſtoteles dicit, omne quod eſt quando eſt, & omne quod non eſt, quando non eſt, eſſe cum conditione & non eſſe, neceſſe eſt, ſed non ſine conditione aut eſſe aut non eſſe ſimpliciter. Hæc enim ſolis illis neceſſitatibus attributa ſunt, quæcunq; nullius potentiæ aut cognationis ad oppoſita ſunt, ut ſol ad quietẽ, uel ignis ad frigus. Neq; enim idem eſt, inquit, Ariſtoteles, ex neceſſitate eſſe aliquid quando eſt in conditione, uel non eſſe quando non eſt, & ſimpliciter dicere omnia ex neceſſitate eſſe, uel non eſſe. Illud enim cõditio uerum fecit, in hoc ſimplicitatis natura efficit ueritatem. Similiter autẽ, inquit, & in eo quod non eſt, idem eſt. Non enim omne quod non eſt, non eſſe neceſſe eſt, ſed tunc cum non eſt, tunc non eſſe neceſſe eſt, & hoc in conditione rurſus, nõ ſimpliciter. Duabus igitur his neceſſitatibus demonſtratis, una, ſcilicet, conditionali, altera ſimplici. Rurſus ad contradictionem de futuro contingentiq; reuertitur.

Et

Et in contradictione eadem ratio est. Esse quidem uel non esse omnè, necesse est, & futurum esse uel non. Non tamen diuidentem dicere alterum necessarium. Dico autem ut necesse est quidem esse futurum libellum nauale cras, uel nòn futurũ esse, sed non necesse est futurum esse cras bellũ nauale, uel non futurum esse. Futurum aũt uel esse, uel non esse necesse est.

Planissimè quæ sententia haberetur de cõtingentibus propositionibus & futuris exposuit dicens: In his quidem totam contradictionem dictam unam quamlibet partem ueram habere, alteram falsam, sed non ut aliquis diuidat atq; respondeat. Hanc quidem ex necessitate esse ueram, illam uero ex necessitate alteram falsam, ut in eo quod dicimus, sol hodie occidet, sol hodie non occidet, facilimè in his aliquis diuidens dicit, quoniam solem hodie occidere, ex necessitate uerũ est, nõ occidere, ex necessitate falsum. Ita sese habet diuinorum corporũ ratio & natura, ut in his nulla cognatio sit ad opposita, atque ideo uel q̃d sunt, ex necessitate sunt, uel quod nõ sunt, ex necessitate nõ sunt. Ea uero quæ in generatione & corruptione sunt, nõ ita sunt, habent enim hoc ipso quòd & gignuntur & corrumpuntur ad opposita cognationem, atque ideo in his nõ est unam partem cõtradictionis assumere, & eam necessario esse prædicare, & rursus aliã necessario nõ esse proponere, quamuis totius cõtradictionis una quælibet pars uera sit, altera falsa, sed incognitæ & indefinitę, & nõ nobis. Verũ ga natura ipsarũ, rerũ quæ ꝓponunt dubitabilis est, ut in ea propositione q̃ est, Socrates hodie lecturus est, Socrates hodie lecturus non est, totius quidẽ cõtradictionis una uera est, altera falsa, aut eñ lecturus est, aut nõ lecturus, & hoc cõfusè & in tota oratione ꝓspectũ. Sed nullus potest diuidere & respondere, q̃niã uera est & lecturũ eum esse, uel certè quoniã uera est, nõ eum esse lecturũ. Hoc aũt non q̃d audientes de futuro nesciamus, sed quod eadem res & esse possit & nõ esse. Alioqui si ex nostra scientia hoc eueniret, & nõ ex ipsarum rerum uariabili & indefinito prouentu, illa rursus impossibilitas contingeret, ut omnia necessitas administraret. Non enim propter scientiam nostram quod ex necessitate est, eueniturum est, sed etiam si nos nesciamus, erit tamen eius rei euentus constitutus, & indubitanter illam rem futuram esse necesse est. Ergo quoniam hoc fieri nequit, & sunt quędam, quæ nõ ex necessitate proueniãt, sed contingenter, in his quanquã totius contradictionis in quælibet eius parte ueritas inueniatur aut falsitas, non tamen ut aliquis diuidat & dicat, hanc quidem ueram esse, illam uero falsam, quod huiusmodi monstrauit exemplo. Cras enim bellum nauale fieri, aut nõ fieri necesse est, non tamẽ ex necessitate fiet cras, aut necessitate cras nõ fiet. Vt possit aliquis diuidere & prædicare dicens, cras fiet, ut hoc uerè dicat, & ita ex definito cõtingat, uel rursus cras nõ fiet, & hoc eodem modo proueniat, hoc fieri nõ potest, sed tãtum indefinitè quæ cũq; una pars cõtradictionis uera est, altera falsa, sed quæ euenerit. Euẽtus autẽ ipsorum indiscretus est, & illud enim & illud poterit euenire. Hoc autem idcirco est, quoniam non est ex antiquioribus quibusdam causis pendẽs rerum euẽtus. Vt quædam quodammodo necessitatis catena sit, sed potius hæc ex nostro arbitrio & libera uoluntate sunt, in quibus est nulla necessitas. Quod si, inquit, similiter orationes ueræ sunt quẽ admodũ & res, hoc sumpsit à Platone, qui dixit similiter se habere orationes rebus, & cognatas quodammodo esse in ipsa significatione, ut si sint res impermutabiles, & ratione stabili permanẽtes, oratio quoque de his uera esset & necessaria. Sin uero esset res quæ uarietate naturæ nũquam perpetuò permaneret, in orationibus quoque fixa ueritas nõ esset, & nulla per huiusmodi orationes demonstratio proueniret. Hoc ergo sumens Aristoteles ut optimè dictum, sic ait:

Quare quoniam orationes similiter ueræ sunt, quemadmodum & res.

Manifestum est,quoniam quęcunque sic se habent, ut utrumlibet sint, & contraria ipsorum contingere possint,necesse est similiter se habere & cõtradictionem.Quod contingit in his, quæ non semper sunt, & non semper non sunt.

Quoniam, inquit, orationes similiter sese habent quemadmodũ & res manifestum est,quoniam quæcunq; res ita sunt ut utrumlibet sint & cõtraria ipsorum contingere possint,necesse est contradictionem ita se habere,quæ de illius naturæ instabilibus atq; indefinitis rebus est. Quod si res sint dubitabiles & indefinito uariabiliq; prouentu,cõtradictio quoq; quæ de his rebus fit,uariabili & indefinito prouẽtu sit. Quę autem essent huiusmodi res,quarum euentus uarius indefinitusq; cõstaret, plane nissimè demõstrauit dicens,quòd contingit in his quæ nõ semper sunt & nõ semper non sunt.Ea enim sunt in quibus cõtingit utrumlibet,quę neq; semper sunt(possunt enim corrumpi)neque semper non sunt,possunt enim generari & fieri. Hæc enim sunt quæ habent ad opposita cognationem,sicut in ipsa propria substantia rerũ ipsarum euentus docet.Nam esse & non esse oppositum est.Quod autẽ non fuit,& generatur,& fit,ex eo quod non fuit est.Habuit igitur in hoc ad esse & non esse, id est ad opposita cognationem.Sin uero idẽ ipsum quod est corrumpatur, ex eo quod fuit non erit.Habebit igit rursus ad opposita cognationẽ. Quare sicut harum quæ sunt in generatione & corruptione rerum prouentus indefinitus est,ita quoq; & cõtradictionum partes,quanquam in tota cõtradictione una uera sit,altera falsa.Indefinitum enim & indiscretum est,quæ una harum uera sit,quæ altera falsa.

Horum enim necesse est alteram partem contradictionis ueram esse uel falsam.Nam tamen hoc uel illud,sed utrumlibet,& magis quidem alterã ueram,non tamen iam ueram uel falsam.Quare manifestum est,quoniam non est necesse omnis affirmationis & negationis oppositarum hanc quidem ueram,illam uero falsam esse.

Docuit suprà nos in his quæ utrumlibet sunt rebus contradictionis unam partẽ nõ esse definitè ueram,falsam uero alterã definitè,nunc à frequentiori & à rariori argumentum trahit.Suprà namq; monstrauit esse quasdam res, quæ frequentius quidem contingant,non tamen intercluſum sit,ut & oppositа aliquando cõtingant.Cõtingit enim ut rarius infrequentiusq; cõtingant.Ergo si in his quæcũq; in pluribus eueniunt,non necesse est,unam ueram esse,alteram falsam.Idcirco quoniam quicunq; dixerit hominem in senecta canescere,& hoc ex necessitate esse protulerit,mentietur.Potest enim & canescere.Si in his ergo non est definitè una uera, altera falsa, in quibus una res frequentius euenit,rarius altera,multo minus in his in quibus oppositorum euentus æqualis est,& uerum est quidem dicere,quoniam hoc contingit frequentius,non tamen omnino,quoniam ita contingit,idcirco licet rarius non cõtingit oppositum.Quod si neq; in his quę in pluribus prædicãtur,una definite uera est, altera falsa,& multo minus in his quorum æqualiter indiscretus euentus est,manifestum est in futuris & contingentibus propositionibus nõ esse ueram unam,alteram falsam.Hoc enim in principio,ut mõstraret ualidissima argumentatione,cõtendit.

Neque enim quemadmodum in his quæ sunt, sic se res habet etiam in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse uel non esse, sed quemadmodum dictum est.

Ad diuisionem temporum in principio factam totã reuocat quæstionem. Ait enim eas prius propositiones quæ fierent,aut in præsenti, aut in futuro,aut in præterito prędicari,& eas quidẽ quæ de præterito uel præsenti dicerentur,definitam ueritatẽ uel falsi

uel falsitatem habere, siue in sempiternis & diuinis rebus dicerentur, siue in nascentibus & morientibus, in quibus utrūlibet contingeret, ut haberent ad oppositā cognationē, in futuris uero si de diuinis quidem rebus aliquis & immutabilibus loquerētur, eodem modo unam ueram definitè, alterā falsam esse definitè. Non enim habēt huiusmodi naturæ ad oppositā cognationem. In his autem quæ in generatione & corruptione essent de futuro prædicatis uel affirmatiuè uel negatiuè, non eundem esse modum ueritatis definitè, sed totius quidem contradictionis unam partem ueram esse, alteram falsam, definitè autem unam ueram, definitè alteram falsam, minime. Nunc autem non utraq; tempora posuit, præsens, scilicet, & præteritum. Sed tantum præsens, dixit enim. Neque enim quemadmodum in his quę sunt, id est, in his q̄ præsentia. Quod uero ait in his quæ nō sunt, possibilibus tamē esse, de futuris loquitur, quæ cum non sint tamen esse possunt. Non enim sic se habet in præsenti prædicta propositio, quemadmodum in futuro in his, scilicet, quæ utrumlibet sunt, & in generatione & corruptione consistunt. In illis enim, id est, præsentibus & præteritis definite una uera est, altera falsa. In his uero, id est, futuris & contingentibus, ueritas & falsitas propositionum nulla definitione cōstringitur. Sed quoniam de futuris propositionibus Aristotelicam sententiam quantum facultas fuit, diligenter expressimus, prolixitatem uoluminis terminemus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, EDITIONIS SECVNDAE, SEV MAIORVM COMMENTARIORVM, IN LIBRVM ARISTOTELIS DE INTERPRETATIONE, Liber quartus.

Est siquidem libri huius, qui de interpretatione apud Latinos, apud Græcos uero περὶ ἑρμηνείας inscribit, obscura oratione series, obscuris adiecta sententijs, atq; ideo non hanc magnis expedissem uoluminibus, nisi etiam nihil labori concedens, quā possem planissime quod in prima editione altitudinis & subtilitatis omiseram, secunda cōmentatione complerē. Sed danda est prolixitati uenia, & operis longitudo libri obscuritate pēsanda est. Sunt tamē gradus apud nos satisfacientes lectoris & diligētiæ & studio, cupiētis facilimè magna cognoscere. Huius enim libri post has geminas cōmentationes q̄dam breuiarium faciemus, ita ut in quibusdam & ferè in omnibus Aristotelis ipsius uerbis utamur, tātum quod ille breuitate dixit obscurè, nos aliquibus additis dulciorem seriem adiectione faciamus, ut quasi inter textus breuitatē, cōmentationisq́ue diffusionem, medius ingrediat̄ stilus, diffusè dicta colligēs, & angustissimè scripta diffundēs, atq; hæc posterius. Nūc uero quoniā ab Aristotele suprà mōstratū est, in futuro cōtingētiū propositionū ueritatē & falsitatē nō stabili neq; definita ratione esse diuisam, & q̄quid suprà latissima disputatione cōplexa est, nūc eius hæc intentio est, ut Categoricarū ꝓpositionū numerū tradat, quæcūq; cū diffinito uel infinito nomine simpliciter fiūt. Primo enim uolumine dictū est nomē esse, ut homo: infinitū nomē uero, ut nō homo. Prædicatiuę aūt & Categoricæ propositiones sunt, quę duobus tātū simplicibus terminis cōstant. Hæ, siue cum finito nomine sunt, ut est homo ambulat, siue cum nomine infinito, ut est non homo ambulat. Harum igitur propositionum Categoricarum atq; simplicium tradere numerum contendit,

quæcunq;

quęcunq; fiunt adiectione nominis infiniti. Sed quoniam propositiones omnes aut secundū qualitatem differunt, aut secundū quantitatē. Secūdū qualitatem quod hæc quidem affirmatiua est, illa uero negatiua. Secundum quantitatem uero, quod hæc quidem plura complectitur, illa uero pauca, secundū quā differentiam hę propositiones, quæ dicuntur homo ambulat, & rursus, non homo ambulat à se differūt, aut secundum quantitatem, aut secūdum qualitatem. Nam quod dico homo ambulat, qualitatem quandam substantiæ, id est hominē ambulare designat, & rem definitam atq; substantiam, quæ unam speciem ambulabilem esse pronunciat. Quod aūt dico, non homo ambulat, hominem quidem rem definitam tollo, innumerabilia uero significo, quare illa quidem quæ dicit, homo ambulat secundum qualitatem, quæ uero non homo ambulat uidebitur secundum quantitatem potius discrepare. An certè illud magis est uerius, ut q̄ dico homo ambulat, homo simplex nomen quasi affirmationi est proximum, quod uero dico non homo ambulat, non homo infinitum nomen negationi uidetur esse consimile. Sed affirmatio & negatio secundum qualitatem differūt. Hæc aūt affirmationi sunt negationiq; cōsimilia. Qualitate igit̄ potius quā ulla discrepant quantitate. An magis illud est uerius, q̄ quemadmodum se habet propositio quę dicit Socrates ambulat, ad eā quæ dicit, quidā homo ambulat. Ita sese habet homo ambulat, ad eam quæ dicit non homo ambulat. Propositio namq; quę est quidā homo ambulat, si plures ambulant, necesse est ut uera sit. Si aūt plures ambulent, ut Socrates ambulet nō est necesse. Possunt enim plures ambulare, & Socrates non ambulare. Sed cum plures ambulant, quidam homo ambulat, hoc autem ideo euenit. Quia quod dicimus, quidam homo ambulat, particularitatē iungimus uniuersalitati, id est homini, & si q̄ sub ipsa uniuersalitate sunt, id est, sub homine ambulantes sunt, eam quæ dicit quidam homo ambulat uerā esse necesse est. At uero cum dicitur Socrates ambulat, quoniā Socrates circa unius cuiusdā proprietatē est. Nisi ipse Socrates ambulauerit, quanq; omnes homines ambulent, non est uerū dicere Socrates ambulat. Sicut ergo quidam homo ambulat, definitè uerum est, si plures ambulant. Non autem Socrates ambulat, quāuis plures ambulēt, nisi ipse Socrates ambulet, sic etiam in eo q̄d est homo & nō homo, qui dicit homo ambulat, dicit quoniam quoddā animal ambulat, & hoc nomine & qualitate determinat, dicēs, homo ambulat. Qui uero dicit non homo ambulat, non quidem omnia subruit, sed hominem tātum. Cætera uero animalia ambulabilia esse pronunciat. Ergo siue equus, siue bos, siue leo ambulat, uerum est, non homo ambulat, sed non est uerū homo ambulat, si nō homo ipse ambulet. Quare quēadmodū se habet quidā homo ambulat, ad Socratem ambulat. Quod illic si plures homines ambularent, uerum erat, quidā homo ambulat. Nō etiā Socrates ambulat, nisi ipse Socrates ambularet, ita quoque in eo q̄d est, homo ambulat, & nō homo ambulat, dici potest. Nam si plura quę sunt non homines ambulent, uerum est dicere, quoniam non homo ambulat, nō autem uerum est dicere, quoniam homo ambulat, nisi ipse homo ambulet, secundū definitionem ergo potius & proprietatem uidentur discrepare, quàm secundum aliquam totam quantitatem, uel partem quantitatis, uel rursus secundum aliquā qualitatem. Nam sicut posterius demonstrabitur ea quę dicit, nō homo ambulat, affirmatio potius quàm negatio est, atq; hæc hactenus prædixisse sufficiat.

De enunciationibus infinitis.

QVoniam autem est affirmatio de aliquo significās aliquid, hoc autem est uel nomen uel innominatum. Vnum autē oportet esse, & de uno, id quod est in affirmatione. Nomen autem dictum est, & innominatum prius, non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum. Vnum enim significat quodāmodo

infinitum

infinitum nomen. Quemadmodum & non currit, non uerbum dico, ſed infinitum. Erit omnis affirmatio & negatio, uel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine & uerbo. Præter uerbum autem nulla affirmatio uel negatio eſt, eſt enim, uel erit, uel fuit, uel fit, uel quæcunq; alia huiuſmodi uerba, ex his ſunt, quæ ſunt poſita, conſignificant enim tẽpus. Quare prima erit affirmatio & negatio, eſt homo, nõ eſt homo, deinde, eſt nõ homo, nõ eſt nõ homo. Rurſus, eſt omnis homo, nõ eſt omnis homo, eſt omnis nõ homo, nõ eſt omnis non homo, & in extrinſecus temporibus eadẽ eſt ratio.

IN ſecundo (ut arbitror) libro prædiximus omnẽ enunciationẽ ſimplicẽ, id eſt, prędicatiuam ex ſubiecto & prędicato conſiſtere. Quorum ſemper prædicatio aut uerbum eſſet, aut quod idem poſſet, tanq; ſi uerbi dictio poneretur, ut cũ dicimus, homo ambulat, uerbũ ponit, cum uero dicimus, homo rationalis, ſubaudiat hic uerbum eſt, ut totus intellectus ſit homo rationabilis eſt. Quocirca neceſſe eſt, aut uerbum ſemper eſſe prædicatum, aut quod ſit uerbo cõſimile, idemq; in enunciationibus poſſit. Quod uero ſubiectum eſſet, aut omnino nomẽ eſſet, aut q; uice nominis fungeretur. Quocirca illud maximè colligẽdũ eſt, omne in Categorica propoſitione ſubiectum, eſſe nomen, omne uero prędicatum, uerbum. Sed quoniã cum de nomine loqueretur, aliud quoddam nomen introduxit, ut ſimpliciter quidem & per ſe nomen non eſſet, infinitum tamen nomẽ uocaretur, id quod cum negatiua particula profertur. Omnis aũt propoſitio ex nominis ſubiectione cõſiſtit. Eſt aũt Categorica propoſitio, quæ aliqd de aliq; prædicat uel negat, & de quo prędicat quidẽ nomen eſt. Quando q; in nomine infinitũ etiam nomen dicitur, neceſſe eſt ſemper Categoricam propoſitionem aut nomẽ habere ſubiectum, aut illud q̃d infinitũ dicitur. Infinitum uero nomen eſt quod ipſe nunc innominatum uocat. Omnis ergo propoſitio prædicatiua in duas diuiditur ſpecies, aut enim ex infinito nomine ſubiectum eſt, aut ex ſimplici & finito. Ex infinito quidem quemadmodum cum dico, nõ homo ambulat, ex finito autem & ſimplici, ut homo ambulat. Huius autẽ quæ ex finito & ſimplici eſt, ſpecies ſunt duę, quę aut uniuerſale nomen ſubiicit, ut homo ambulat, aut ſingulare, ut Socrates ambulat. Quare ita fit diuiſio. Omnium enunciationum ſimplicium, quæ duobus terminis conſtant, aliæ ſunt ex infinito nomine ſubiecto, aliæ uero ex finito & ſimplici. Earum quæ ſimplex habent ſubiectum. Aliæ ſunt quæ uniuerſale ſimplex ſubiiciunt. Aliæ quæ ſingulare. Suprà uero docuit quę ſint differentiæ propoſitionum, ſimplex nomen in ſubiecto ponentium. Quod alię ſunt uniuerſales, aliæ ſunt particulares, alię ſunt indefinitæ, & ſecundum quantitatem quidem hoc modo differunt. Secundum qualitatem uero, quòd aliæ affirmatiuæ ſunt, aliæ negatiuæ. Idem quoque in his propoſitionibus quæ ex infinito nomine ſubiecto enunciantur. Alię namq; earum indefinitę ſunt, aliæ definitę. Definitarum aliæ ſunt uniuerſales, aliæ particulares, hic quoq; ſecundum quantitatem, nec minus ſecundum qualitatem eædem infinitorum quoq; nominum, in propoſitionibus differentiæ ſunt. Dicimus enim alias eſſe affirmatiuas, alias negatiuas, ſubiecta uero deſcriptio docet, quæ ſint affirmatiuæ ſimplices, & q̃ ſunt negatiuæ, & rurſus quæ ſunt affirmatiuæ ex infinito nomine, & quæ negatiuę, eaſq; omnes in propriis determinationibus adiunximus, nec minus etiam indefinitas in utraq; ſpecie propoſitionũ poſuimus, ſingulare habẽtibus ſubiectũ ſimplicibus propoſitionib. reiectis. Sũt enim infinitæ propoſitiones ſimplices hæ, homo ambulat, homo nõ ambulat, cõtra eas uero diuiſę ſecundũ nomẽ infinitũ hæ. Nõ homo ambulat, non homo nõ ambulat, uniuerſales ex ſimplici ſubiecto nomine ſunt hę. Omnis homo ambulat, nullus homo ambulat. Contra has uero diuiſæ ex infinito nomine uniuerſales. Omnis non homo ambulat, nullus nõ homo ambulat. Rurſus particulares ex ſim-

plici

plici nomine ſubiecto ſunt hæ. Quidam homo ambulat, quidam homo non ambulat. Rurſus particulares contra has diuiſę ex infinito nomine ſubiecto ſunt hę. Quidam non homo amqulat, quidam non homo non ambulat. Hoc autem ſubiecta deſcriptione declaratur.

Indefinitæ ex ſimplici nomine ſubiecto.

Homo ambulat	Homo non ambulat

Indefinitæ ex infinito nomine ſubiecto.

Non homo ambulat	Non homo non ambulat

Vniuerſales ex ſimplici nomine ſubiecto.

Omnis homo ambulat	Nullus homo ambulat

Vniuerſales ex infinito nomine ſubiecto.

Omnis non homo ambulat	Nullus non homo ambulat

Particulares ex ſimplici nomine ſubiecto.

Quidam homo ambulat	Quidam homo non ambulat

Particulares ex infinito nomine ſubiecto.

Quidam non homo ambulat	Quidam non homo non ambulat.

Hæc ergo partiens, & de propoſitionibus ex duobus terminis conſtitutis faciēs propoſitionem, inquit, omnes ex ſubiecto fieri nomine propoſitiones, & eas tantū ad diuiſionem ſumit quæ ex infinito nomine, & finito nomine fiunt, faciens huiuſmodi diuiſionem principalem, ut ſit. Propoſitionum aliæ ſunt ex finito nomine, aliæ ex finito. Oportuerat quidem uolentem cūcta partiri ad differētias propoſitionū non ſolum infinita ſumere nomina, ſed etiam uerba. Sed quoniam nouerat nomen quidem infinitum cōſeruare propoſitionem quā inueniſſet, ut ſi in affirmatiua diceretur, affirmatiuam ſeruaret enunciationē, ut eſt non homo ambulat. Si negatiua, negatiuam ſeruaret enunciationem, negatiua autē eſt, ut eſt non homo ambulat. Verba uero quæ ſunt infinita iuncta in propoſitione non affirmationem, ſed perficere negationem, idcirco de his reticuit. Quod hæ magis quæ ex uerbo infinito ſunt ad unam qualitatem pertinent propoſitionis, id eſt ad negatiuam. Semper enim fit ex infinito uerbo negatio. Hæc igitur colligens ait. Quoniam autem eſt de aliquo ſubiecto affirmatio ſignificans aliquid, id eſt, prædicans, hoc eſt quoniam omnis propoſitio eſt ex ſubiecto & prædicato, quod autem ſubiectum eſt, uel nomen, uel innominatum. Innominatum autem eſt, quod propoſitum nomē ſubruit, ut eſt non homo. Nomen enim quod eſt homo differt nominis infiniti priuatione, quod eſt nō homo, atq; ideo & innominatū uocauit. Qualis autē debeat eſſe propoſitio de qua tractat, oſtendi dicens, unum autem oportet eſſe & de uno hoc ꝙd eſt in affirmatione, id eſt ex duobus terminis propoſitionem oportere cōſiſtere. Cōmemorat quoq; quid ſit innominatum ſe ſuprà dixiſſe, quoniam quod dicimus non homo, nomen quidē Ariſtoteles non diceret, ſed quod nomē ſimpliciter nō uocaret, hoc addito infinito nomen diceret infinitum, idcirco quoniam unum quidem ſignificat, ſed infinitum, nomen enim quod ipſam ſignificationem eius quod dicimus homo tollit, id eſt, nō homo, unum eſt, & unam per ſe ſignificationem ſubripiens. Multa ſunt quæ intelligentium ſenſibus relinquuntur, commemorat etiam quoniam, non currit uerbum ſuperius infinitum uocauit & non ſimpliciter uerbum. Quoniā ergo aliquid de aliquo affirmatio eſt, hoc autem quod ſubiectum eſt, aut nomen eſſe oportet, aut innominatum, ideſt infinitum nomen. Duplex propoſitionis ſpecies inuenitur, Omnis enim affirmatio uel ex finito nomine eſt & uerbo, uel ex infinito nomine & uerbo, eodem quoque modo & negatio. Neque enim reperietur unquam ulla affirmatio, cuius negatio inueniri non poſſit. Quod ſi duplex eſt ſpecies affirmationū, duplex ꝙq; eſt ſpecies negationū, illud quoq; cōmemorat ꝙ ſuprà iā dixit. Nam licet ex

nomine

nomine & uerbo,& rursus ex eo quod non est nomen,sed infinitum nomen;& uerbo fit affirmatio & negatio prædicatiua,id est Categorica,ut aũt sit præter uerbum ulla affirmatio atq; negatio,aut præter id quod idem significet uerbum uel in subaudi tione,uel aliq; alio modo,fieri nõ potest.Ponit quoq; uerba quæ penè in omnibus propositionibus,aut ipsa cadant,aut quæ idem ualeant.Est enim,inquit,uel erit,uel fuit,uel quæcunq; alia consignificant tempus,uerba sunt,ut doceri ex his possumus quæ ante posita sunt,atq; concessa,cum diffinitio uerborum daretur,uerba esse quæ consignificarent tempus. Quare si hæc consignificant tempus, non est dubium quin uerba sint,sed præter hęc aut præter idem ualentia,nulla propositio est. Rectè igitur dictum est præter uerba prædicatiuam propositionem non posse constitui. Iustè tamen aliquis quæstionem uideatur opponere.Cur iam dixerit præter uerbum enunciationes nulla ratione posse constitui, nunc idem repetit, quasi nihil de hoc antea prædixisset, sed superfluum uideri non debet. Quoniam enim finitum nomen cum negatiua particula, nomen est infinitum, idcirco putaretur fortasse negatio esse,quod dicimus non homo. Quod si hæc est negatio, homo est affirmatio. Ne in hunc ergo quisquam laberetur errorem,hoc dixit;& congruè repetiuit,quoniam præter uerbum enunciatio esse non potest,tãquã si diceret,nemo arbitretur infinitum nomen esse negationem,nec nomen affirmationem.Præter uerbũ enim affirmatio & negatio nulla potest unquam ratione cõstitui.In hoc illud quoq; notauerat,quòd uerbum infinitum & negationem significaret,& infinitum uerbũ. Id enim quod dicimus non ambulat & infinitum uerbũ est,& negatio,sed per se quidem si dicatur simplex sine aliquibus alijs adiectionibus infinitum uerbum est. Sin uero cum nomine aut cum infinito nomine proferatur,non iam uerbum infinitum, sed negatio accipitur,ut non,negatiua particula,iuncta cum ambulat infinitũ uerbum efficiat nõ ambulat,sed in propositione quæ est homo non ambulat,hominem non ambulare designat,atq; ideo ait subiecta quidem in propositionibus posse esse uel nomina,uel infinita nomina,prædicata uero præter uerba esse non posse. Nam siue in affirmationibus quis ponat,id uerbum sine dubio predicauit, siue in negationibus,est non infinitum uerbũ,sed tantũ uerbũ,cui addita non particula totam qualitatem propositionis ex affirmatiua in negatiuã cõmutat.Quare rectè nullã differẽtiam ppositionũ de infinitis uerbis fecit.Infinita enim uerba tũc sunt infinita, cũ sola sunt.Si uero cũ infinito nomine iũgantur,aut finito nomine, nõ infinita uerba iã sunt,sed finita.Cum negatione tamẽ in tota propositione intelligũtur.Si ergo quẽadmodũ Stoici uolũt ad nomina negationes ponẽtur,ut esset nõ homo ambulat negatio,ambiguum esse posset,cum dicimus nõ homo,an infinitũ nomẽ esset,an uero finitũ cum negatione cõiũctum.Sed quoniã Aristoteli placet uerbis negationes oportere cõiungi,infinita magis uerba ambigui intellectus sunt, an infinita uideãtur,an cum negatiõe finita.Atq; ideo ita discernitur sumptum cum nomine infinitum uerbũ negatio fit & negatiua propositio, ut est homo non ambulat.Per se uero dictum infinitum uerbum est,ut non ambulat.Atque ideo hic solam differẽtiam nominum & infinitorum nominum in propositionibus dedit, non etiam infinitorum uerborum, idcirco quòd de coniunctis loquebatur,scilicet, de nominibus uel infinitis nominibus atque uerbis. In qua cõiunctione id quòd per se infinitum uerbum dicitur, negatio est. Neque enim oportet sicut omnis propositio aut ex finito nomine aut ex infinito constat, id quoque aut ex finito uerbo,aut ex infinito constare.Infinitum enim uerbum in propositionibus non est,sed quoties aliquid (ut dictum est) tale per se ponitur, finitum quidem uerbum est,sed illi coniuncta negatio totam propositionem priuat ac destruit,& uerbum quidem infinitum iunctum nominibus negationem ut faciat necesse est,nomẽ uero infinitum iunctum uerbo nõ necesse est ut faciat negationẽ. Quod enim dicimus nõ homo ambulat,affirmatio non negatio est,Ergo quoniam affirmationẽ oportet aliquid de aliquo significare.

Nomen

Nomen autem infinitum est aliquid, quoties dicimus, non homo ambulat, ambulationē id est, aliquid de non homine, id est, de aliquo prædicamus. Sed si dicamus nō ambulat, non potius de aliquo prędicamus aliquid, sed ab aliquo tollimus. Qui enim dicit homo non ambulat, ambulationem ab homine tollit, nō de homine prędicat. Quare negatio potius quā affirmatio est. Si enim affirmatio esset, id est, si uerbum esset infinitum aliquid de aliquo prædicaret. Nūc autem aliquid ab aliquo tollit. Non est igitur uerbum infinitum, sed potius negatio, quoties in tota sumitur propositione. Numerum uero propositionum, quas nos suprà quoque descripsimus, ipse subiecit, & infinitas quidem prius, post uero cōtraiacentes, quòd si quis ad illa reuertitur uel hic intendit animum, in quo uel nostra uel Aristotelis dispositio discrepet, diligenter agnoscit. Nos enim & contrarias proposuimus & subcontrarias. Aristoteles uero solum contradictoriè sibimet contraiacentes oppositasq; proposuit, sed Aristoteles non solum in præsenti tempore eadem propositionum dicit esse differentias quas proposuit, sed etiam in alijs quoq; duobus temporibus quæ extrinsecus sunt, extrinsecus autem tempora uocat quæ præter præsens sunt, præteritum scilicet, & futurum.

Quando autem est tertium, adiacens prædicatur, dupliciter tunc dicuntur oppositiones. Dico autem, ut est iustus homo. Est tertium dico adiacere nomen uel uerbum in affirmatione. Quare quatuor erunt istæ, quarum duę quidem ad affirmationem & negationem sese habebunt secundum consequētiam, ut priuationes, duæ uero minimè. Dico autem, quomam est, aut iusto adiacebit, aut non iusto. Quare etiam negatio. Quatuor ergo erunt, intelligimus uero quod dicitur ex ijs quę subscripta sunt, est iustus homo. Huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo. Huius negatio, non est non iustus homo, est enim hoc loco & non est, iusto & non iusto adiacet. Hæc igitur quemadmodum in resolutorijs dictum est, sic sunt disposita.

Quod autem dicitur perobscurum est, & expositum à pluribus incuratè, quorum cum iudicio competenti enumerabo sententias. Post quam de his propositionibus expediuit, quæ duobus constiterant terminis, & subiectum habuerāt aut nomē, aut (ut ipse ait) innominatum, id est, infinitum nomē. Nunc ad eas transit, in quibus est, tertium adiacens prædicat uno subiecto duobus prædicatis, ut in eo quod dicimus, homo iustus est, homo subiectum est, & iustus, & est, utraq; prædicantur. Ergo in hoc duo sunt prędicata, unum uero subiectum, & fortasse aliquis inquirat cur ita dixerit. Quādo autem est tertium adiacens prædicatur, non enim tertium prędicatur, sed secundum. Duo enim sunt quæ prædicantur, unum uero subiectum est. Sed non ita dictum est quasi est in propositione quæ dicit, homo iustus est, tertium prædicaretur. Sed quoniam adiacet tertium & prędicatur, ergo quod dicitur tertium ad adiacere refertur, etenim in ea ipsa propositione quæ dicit, homo iustus est, est tertiū adiacet, prędicatum autem iam non tertium, sed secundum. Ergo tertium numeratum adiacet, secundum uero numeratum prędicatur, hoc est igitur quod ait. Quando est tertium adiacens prędicatur, nō quoniam tertium prædicatur, sed prædicat tertium adiacens, id est, tertio loco, facit igitur nunc in his propositionibus considerationē in quibus est tertium adiacens est, secūdum prædicatum, & sicut in his in quibus tantum prædicatur est, non etiam adiacens prædicabitur, ut homo est de subiecto considerationem fecit, quot modis subiectū sumptū differentias faceret propositionū. Aut enim nomen dicebat esse subiectum, aut infinitum nomen. Ita hic nūc de prædicato

dicato loquitur,& de prædicati differentijs tractat. In his enim propositionibus in quibus est tertium adiacens prædicatur,sumptum prædicatum aliàs nomen,aliàs infinitum nomen facit differentias propositionum. Prædicatum autem dico in ea propositione quæ proponit,homo iustus est,iustus,hoc enim prædicatũ de homine est, est autem non prædicatur. Sed tertium adiacens prædicatur,ideſt secundo loco,& adiacens iusto,tertium uero in tota propositione prædicatur, non quasi quædam pars totius propositionis. Sed potius demõstratio qualitatis,hoc enim quod dicimus est, non constituit propositionem totam sed qualis sit,ideſt,quoniam est affirmatiua demonstrat,atq; ideo non dixit tertium prædicatur tantum,sed tertium adiacens prædicatur. Non enim positum est tertium prędicatur solum. Sed adiacens tertium secũdo loco,& (quemadmodum dictum est) accidenter prædicatur. Potest autem & sic intelligi. Idcirco dixisse Aristotelem est in his tertium adiacens prædicari, quoniam possit aliquoties & per se prædicari,ut si quis dicat Socrates Philosophus est,ut propositio hæc hoc sentiat. Socrates Philosophus uiuit. Est enim pro uiuit positum est. Si quis ergo sic dicat, duo inueniũtur subiecta. Est uero solũ prædicatur,nõ etiam adiacens. Quod enim dicimus: Socrates Philosophus, utraq; subiecta sunt. Est enim prædicatur solum,si quis autem dicat sic: Socrates Philosophus est, ut nõ iam Socratem Philosophum esse atq; uiuere sed Socratem Philosophari & Philosophum esse enunciatione significet,tunc inuenitur unum subiectum & duo prędicata. Socrates enim subiectum est,Philosophus autem & est prædicata,quorum Philosophus quidem principaliter prædicatur. Est autem adiacens nomini,quod est Philosophus, & ipsum prædicatur,sed non simpliciter prædicatur,sed adiacens Sunt autem aliæ propositiones hoc modo: Socrates in Lyceo disputat. Et sunt hę ex tribus terminis. Sed de hac interim propositionũ natura nihil tractat,sed de his solũ in quibus est tertium adiacens prædicat, ut est homo iustus est,sed de his duas quidẽ oppositiones. Quocirca rectè duæ oppositiones quatuor propositionum sunt. Hoc autem huiusmodi est. Quando est tertium adiacens prædicatur, quod principaliter prædicatur aut nomen erit,aut infinitum nomen. Et hæc aut affirmatiuè prædicanda sunt, aut negatiuè. Quocirca simplicis nominis affirmatio & simplicis nominis negatio, una est oppositio, & duæ propositiones. Finitum autem & infinitum hic non subiectum,sed sumitur prædicatum,ut in eo quod est,homo iustus est,iustus prædicatur,hoc autem nomen erit,aut infinitum nomen. Fiunt ergo ex his duæ affirmationes & negationes,homo iustus est,homo est non iustus,non est nõ iustus homo. Non est iustus homo. Atq; hoc quidem in indefinitis. Posterius autem monstrabitur hoc etiam in his esse,quæ determinationem habent uniuersalitatis uel particularitatis. Nunc autem horum ordo subiectus numerum oppositionemq; declarat.

Affirmatio simplex.		Negatio simplex.
Homo iustus est	Oppositio una	Homo iustus non est
Affirmatio ex infinito		Negatio ex infinito
Homo non iustus est	Oppositio una	Homo nõ iustus nõ est.

Simplices in suprapositа descriptione propositiones uocaui, in quibus nomen prædicatur,ut homo iustus est,homo iustus non est. Ex infinitis autem in quibus nomẽ infinitum principaliter prædicatur,ut homo non iustus est,homo non iustus nõ est. Siue autem est primo prædicatur siue postea,idem est. Nec hoc turbet quod Arist. est,primum dixit,nos uero postremum,sed idem est,fiunt igitur oppositiones duæ, propositiones uero quatuor, & hæ quatuor propositiones ex senario propositionũ numero ad pauciora reductæ sunt. Si enim simplices & ex duobus terminis fuissent, hoc modo essent,homo est,homo non est,iustus est,iustus nõ est. Non iustus est,nõ iustus non est,& essent hæ sex propositiones. Posset quidem adijci hoc etiam, ut de infinito nomine subiecto fierent propositiones,ut est,non homo est, non homo nõ est. Sed de his posterius dicit. Nũc autem sex illæ simplices in quatuor reductæ sunt,

idcirco quod res simplices iunctæ naturaliter redeunt pauciores. Cõiunctio enim ipsa numerum minuit, ut si sint decem res, & singulæ singulis iungantur, ut binæ fiant, quinarius numerus coniunctionis redit. Ita enim hoc modo sex erant propositiones (ut suprà docui) quæ & simpliciter dicerentur, sed hæ astrictæ sunt & coniunctione diminutæ sunt. Nam quod proposuerunt istæ quatuor, homo est, homo non est, iustus est, iustus nõ est. Hę coniunctione in duas reductę sunt, iunctus enim homo cum iusto duas propositiones fecerunt, homo iustus est, homo iustus non est. Rursus ad eundem ipsum hominem infinitum cum prædicatur. Aliæ duæ propositiones ex infinito prædicato rationabiliter oriuntur, homo non iustus est, homo non iustus non est, quarũ duæ oppositiones sunt, propositiones uero quatuor. Ita igitur ex sex propositionibus, ideſt homo, non est homo, est iustus, non est iustus, est non iustus, non est non iustus. Quæ cum sint sex propositiones, tres tantum habent oppositiones, homo iusto & homo non iusto subiectus quatuor solas propositiones fecit, duplicem uero oppositionem. Qui uero dixerũt numerosiores fieri propositiones ex his, in quibus est adiacens prædicatur, quàm ex his quę duobus terminis constarent, illos non intellexisse rerum naturam manifestum est. Quæ ita fert, ut semper ex pluribus simplicibus rariores redeãt res paucioresq; coniunctæ. Ait igitur in his in quibus est tertium adiacens prædicatur, ut hoc quod ait tertiũ nõ ad prædicationem referatur potius quàm ad ordinem, ut ipse distinxit dicens: Dico autem ut est iustus homo, est tertium dico adiacere nomen uel uerbum in affirmatione, non, inquit, tertiũ prædicari. Sed adiacere tertium, sed ad ordinem, scilicet, non ad prædicationẽ refert ut tertium quidem adiaceret. Adiacens autem prędicaretur, ideſt, non simpliciter prędicaretur. Neq; enim superius est terminatũ, ut in propositione, est, sit terminus. Atque ideo si quis resoluere præpositiones uelit in suis terminis, ille non resoluit in est. Sed in eo quod est homo & iustus, & erunt duo termini subiectus quidẽ, homo, prędicatus uero, iustus. Est autem quod adiacens prędicatur & tertium adiacens non in terminis, sed in qualitate potius propositionis (ut dictum est) accipitur. Nomen aũt uel uerbum ait est propter hanc causam, tertium enim nomẽ adiacere dixit est, ut doceret prima duo esse homo, scilicet, & iustus, idcirco autem ait nomen uel uerbum, quoniam uerba quoq; nomina sunt. Hoc aũt prius dixit dicens, ipsa quidem secundũ se dicta uerba nomina sunt. Postquam igitur dixit, quid uellet ostendere per id quod ait est tertium adiacens prædicatur. Quoniam quantum ad ordinem non ad prædicationem refertur, subter exposuit quot fierent propositiones dicens: Quare quatuor istæ erunt? Dixit autem in his quatuor communem accidẽtiam, quam paulò post diligẽter exponam. Quod autem accidit hoc est. Cum sint quatuor propositiones, quas positurus est. Duæ ipsarum sese ad affirmationem & negationem ita habebũt secundum consequentiam, ut priuationes. Duæ uero minimè. Sed hanc in his propositionibus accidentiam paulò post demonstrabo. Nunc autem illud respiciamus, quẽ admodum ipsæ quatuor fieri propositiones dicat. Ait enim, dico autem quoniam est aut iusto adiacebit, aut non iusto. Fiet enim duplex propositio. Si aut iusto aut non iusto est adiacet hoc modo, est iustus homo, est non iustus homo. Quare, inquit, si est affirmatiuo modo positum, nunc quidem cum iusto, nunc autem cum non iusto geminas fecit propositiones, scilicet, affirmatiuas, idem quoq; est cum negatione coniunctum, ideſt non, geminas quoq; facit negationes. Eas, scilicet, quæ sunt, non est homo iustus, non est homo non iustus, hoc est autem quod ait. Dico autem quoniã est, aut iusto aut non iusto adiacebit. Si enim adiacet iusto, facit hanc affirmationẽ. Est iustus homo, si adiacet non iusto, facit hanc affirmationem, est non iustus homo. Quare etiam negatio iuncta cum est idem facit. Hæc igitur negatio cuæ est non, copulata iusto & non iusto duas faciet negationes contra eas, quas suprà diximus, propositiones. Si enim addatur iusto, talem facit negationem, non est iustus homo, si nõ iusto, non est non iustus homo. Hoc autem cur euenit, quoniam est & non est iusto,

& non

& non iusto adiacet, est cum iusto & non iusto duas faciens propositiones. Non est iterum negatio cum iusto & nõ iusto alias duas negationes. Ex quibus quatuor duæ oppositiones sunt, ut ait suprà. Quando est tertiũ adiacẽs prędicatur, dupliciter dicũtur oppositiones. Quare sensus sese totus hoc modo habet. Sed quoniam est quoq; alia descriptio loci quæ sic dicit. Dico autem quoniam est aut homini adiacebit, aut non homini, quare & negatio, quatuor ergo propositiones erunt. Intelligimus autẽ ꝙd diximus ex his quæ subscripta sunt. Est iustus homo, huius negatio, nõ est iustus homo. Est non iustus homo, huius negatio, non est non iustus homo, est enim hoc loco & non est, homini & non homini adiacet, turbabat expositores, & dubitabant quid hoc esset quod cum suprà dixisset. Dico autem quoniam est aut homini adiacebit, aut non homini, in eorum exemplo & dispositione est nõ apposuit homini, aut non homini, sed iusto non iusto dicens. Intelligimus uero quod dicitur ex ijs quę subscripta sunt, est iustus homo, huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo, huius negatio, non est non iustus homo, & post quam iusto & nõ iusto est & nõ est apposuit quod ante nõ dixit, sed ad hominem & non hominem est adiacere proposuit. Postea infert. Est autem hoc loco homini adiacet, & non homini, qui posuerat iusto & non iusto, est & non est adiacere. Vnde Alexander quoq; dicit scripturæ esse culpam, non Philosophi rectè dicentis, & emendandam esse scripturam, sed non eum oportuit confundi, si pro homine & non homine iustum & non iustum intulit. Hęc enim exempla sunt potius quàm propositionum necessitas, quod enim dixit est homini & non homini adiacere ita sumpsit, tanquàm si homo prædicaretur, ut in eo quod est Socrates homo est, uel rursus Socrates non homo est. Ergo uolens sumere quodcunque prædicatum, nunc quidem simplex, nunc autem infinitum, intulit iustum & non iustum indifferenter habens, an homo & non homo prædicaretur, an iustus & non iustus, solum in prædicato aliàs sumeretur nomen, aliàs infinitũ nomen. Non ergo oportuit Alexandrum conturbari. Aliosq; in hac scriptione in qua nos Philosophus exercere uoluit, sicut Porphyrium, & Herminum non turbabat, qui dicunt exempla hic esse finiti prædicati & infiniti, in quibus quod liber prędicatum sit, æque accipi oportere, uel sic cum dixisset homini & non homini adiacere, est & non est, album & non album, postea intulisset sufficeret. Hoc enim et illud prędicatum, aliàs finitum aliàs infinitum sumere in quibuscunque nominibus æquè oportet, & quod homini ait & non homini adiacere est, & postea intulit iusto & non iusto, & subiecit hominem, non ita putandum est tanquam de subiectis, ideſt homine, & non homine loqui uoluerit, & postea per errorem intulerit in prædicato iusto & non iusto, sed potius ipsum homini & non homini ita sumpsit, tanquàm in aliquo prædicaretur, ut sicut dictum est, Socrates homo est, Socrates nõ homo est, hic ergo homo & nõ homo prædicatur. Rursus si quis dicat homo iustus est, homo non iustus est, nihil differt. Eodem enim modo prædicatum in una propositione simplex sumptum est. In altera infinitum, uelut si dicam nix alba est, nix non alba est, eodem modo, non ergo culpanda est scriptura quæ cum prius proposuisset homini & non homini adiacere est iustum & non iustum intulit. Nihil enim interest siue iustum aut non iustum prædicetur, siue homo aut non homo, dummodo prædicationem aliàs infinitam, aliàs sumat finitam, tunc cum est tertium adiacens prædicatur. Exercere igitur intelligentiam nostram actionemq; Philosophus uoluit rerum omnium solertissimus non scriptura falsa confundere, quando autem ea quæ suprà dixit colligens ait. Est enim hoc loco, & non est, homini adiacet. Hoc sentit, quoniam in hac propositione, quæ dicit, homo iustus est, quam suprà proposuerat, iustus de homine prædicatur. Est autem adiacẽs iusto adiacebit & homini, & in ea, quæ dicit, homo iustus nõ est, quoniã iustus prædicatur de homine, non est autem adiacet. Nõ est ergo homini quoq; adiacebit. Hoc enim est, quòd ait, est enim hoc loco & nõ est homini adiacet. Nam si iustus prædicatur de homine, est autem & nõ est adiacet iusto, & homini quoque adia-

cebit,ut dictum est. Hanc quoq; scripturam emendandam esse, Alexander opinatur faciendumq; esse hoc modo, sicut prius quoq; exposuimus. Est enim hoc loco & nō est,iusto & non iusto adiacet. Sed ordo quidem totius sententiæ diligēter expositus est,siue illa scriptio sit,siue illa,neutra enim mutanda est. Et una quidem plus habet exercitij,altera uero facilitatis,sed ad unam intelligentiam utraque perueniunt. Restat igitur ut quod ait. Quare idcirco quatuor istæ erunt,quarum quidem duæ ad affirmationem sese habent secundum consequentiam,ut priuationes, duæ uero minime,diligētius exponamus. Locus enim magna breuitate constrictus est,et nimia subtilitate ac obscuritate difficilis,& hunc quidem in prima editione huius operis transcurrētes exposuimus,atq; in eo breuissimam,ut in alijs quoq; dedimus expositionē. Nunc autem quid in se sensus habeat ueri,quidue hac breuitate latiteat,quantum facultas suppetit,nos ipsi patefaciemus,& quantum ualet animum lector intendat. Cui si forte paulo obscuriora uidentur,rerū imputet difficultati,si uero planiora quā putauerit,suo gratiam debebit acumini. Sed prius quid de hoc loco. Herminus arbitretur,quàm possibiliter expediam. Ait Herminus tribus modis cum infinito nomine propositiones posse proferri,aut enim infinitum subiectum habent,ut non homo iustus est,aut infinitum prædicatum,ut homo non iustus est,aut infinitum subiectum & infinitum prædicatum,ut non homo non iustus est. Harū igitur,inquit, quæ cunq; ad prædicatum terminum habent nomen infinitum,similes sunt his quæ aliq; denunciant priuationem. Denunciant autem priuationem hæ quę dicunt,homo iniustus est,homo iniustus non est,ergo istiusmodi,quę proponūt,homo iniustus est, homo iustus non est. Illæ,inquit,consentiunt quæ sunt ex infinito prædicato, ut ea quæ est homo non iustus est,homo non iustus non est. Idem enim est,inquit, esse hominem iniustum,quod hominem non iustum. Illæ uero quæ habent aut subiectum infinitum,ut est,nō homo iustus est,aut utraq; infinita,ut est,non homo non iustus est,non consentiunt ad priuatoriam propositionem,quæ est homo iniustus est. Nulla enim similitudo est eius propositionis quæ est,non homo iustus est,& eius quæ dicit,homo iniustus est. Nec uero eius quæ proponit non homo non iustus est,& eius quæ enunciat,homo iniustus non est. Namq; illę quæ infinitum nomen habēt in prædicatione,hæ priuatorijs consentiunt. Illæ uero propositiones quæ aut subiectū habent infinitum,aut utraq; infinita,priuatorijs longè diuersæ sunt. Sed hic Herminus longè à toto intellectum & ratione sententiæ discrepans has interposuit,quę aut ex utrilibet infinitis,aut ex subiecto fierent infinito. Quod autem esset quod ait secundū consequentiam,uel quæ duæ haberent se secundum consequentiam ut priuationes, quę uero non,exponent nihil planum fecit,& sensus nihilo magis ante expositionē Hermini quàm post expositionem obscurum est. Nos autem Porphyrium sequentes,eiq; doctissimo uiro cōsentientes hoc dicimus,esse quatuor propositiones, quarum duæ quidem ex finitis nominibus sunt, duæ uero ex infinitis nominibus prædicatis. Sunt autem ex finitis nominibus hoc modo,affirmatio, est iustus homo, negatio,nō est iustus homo. Ex infinitis uero nominibus prædicatis,affirmatio est quæ dicit,est non iustus homo,negatio quæ proponit,non est non iustus homo. Sed has ex infinitis nominibus prædicatis propositiones in reliquo sermone infinitas uocabimus,ut affirmatio infinita sit in hac expositione,ea quæ dicit,est non iustus homo, negatio infinita,ea quæ dicit,non est non iustus homo,ut quod dicturi eramus propositionem ex infinito nomine prædicato,hanc infinitam nominemus, illas autem duas quæ nullum nomen habent infinitum,nec subiectum nec prædicatum, simplices uocemus. Sunt ergo simplices propositiones hæ,est homo iustus, non est homo iustus. Priuatorias autem propositiones uoco,quæcunq; habent priuationem. Priuatoriæ autem sunt hoc modo,est iniustus homo,hæc enim iustitia subiectū priuat, & rursus nō est iniustus homo,hæc rursus iniustitia subiectum priuat. Ergo cum sint duæ propositiones simplices,una affirmatiua altera negatiua, & sint aliæ duæ priua-

toriæ,

torię, earum quoq; una affirmatiua, altera negatiua, nec non etiã sint aliæ duę infinitæ, affirmatiua rursus & negatiua, dico quoniam quemadmodum se priuatoriæ propositiones affirmatio, scilicet, & negatio ad affirmationes & negationes simplices habuerint, sic se habebunt & quæ sunt infinitæ ad easdem ipsas simplices, ideſt secundum consequentiam, quod autem dico tale est, disponantur prius duæ simplices, id est affirmatio quæ dicit, est iustus homo, & rursus negatio quę dicit, non est iustus homo. Sub his autem disponantur priuatoriæ, sub affirmatione quidem simplici priuatoria negatiua, sub negatiua simplici affirmatiua priuatoria, ut sub ea quæ dicit, est homo iustus, ponatur quæ dicit non est homo iniustus, & sub ea quæ dicit nõ est homo iustus, ponatur ea quæ proponit est homo iniustus. Rursus sub priuatorijs disponantur infinitæ, sub affirmatione affirmatio, sub negatione negatio. Sub affirmatione quidem priuatoria, quæ dicit est iniustus homo, disponatur affirmatiua infinita, est non iustus homo, sub negatiua uero priuatoria quæ dicit non est iniustus homo, ponatur negatiua infinita, quæ dicit non est, non iustus homo. Hoc autem subiecta descriptio docet:

Affirm.	Est iustus homo	Simplices	Non est iustus homo	Negatio
Negatio	Non est iustus homo	Priuatoriæ	Est iustus homo	Affirmatio
Negatio	Nõ est nõ iustus homo	Infinitæ	Est non iustus homo	Affirmatio

His igitur ita dispositis dico, quoniam quemadmodum se habent priuatoriæ, ideſt, affirmatio & negatio, quæ dicunt est iniustus homo, non est iniustus homo ad simplices quæ proponunt est iustus homo, non est iustus homo, secundum consequentiam sic se habebunt etiam infinitæ propositiones affirmatio & negatio, hæ, scilicet, quæ sunt, est non iustus homo, non est non iustus homo, ad eadẽ simplices quę sunt est iustus homo, non est iustus homo. Videamus quæ sit simplicium & priuatoriarũ consequentia, ut utrum se sic habeant infinitæ ad simplices, quemadmodũ se habent priuatoriæ ad easdem simplices, cognoscamus. Dispositæ igitur sunt in primo quidẽ ordine simplices propositiones, affirmatio simplex quæ dicit est iustus homo, & negatio simplex quæ dicit non est iustus homo. Sub his, ideſt, sub affirmatione simplici, duæ negationes, una priuatoria quæ est, non est iniustus homo, & altera infinita quæ est non est iniustus homo. Sub negatione uero simplici quæ dicit, non est iustus homo, duæ affirmationes, una priuatoria, quæ dicit, est iniustus homo, altera infinita que dicit, est non iustus homo. Illud quoq; in descriptione uidendum est, quòd angulariter se affirmationes negationesq; respiciunt, nam affirmatio quæ est simplex, est iustus homo, angulariter se contra utraſq; respicit affirmationes infinitã, scilicet, & priuatoriã, quæ sunt, est non iustus homo, est iniustus homo. Rursus negatio simplex quę est, non est iustus homo, angulariter respicit duas negationes infinitam, scilicet, & priuatoriam, & in ueritate simplicem affirmationem priuatoriam negatio sequitur, nam si uerum est dicere quoniam est iustus homo, uerum est dicere quoniam non est iniustus homo, nam qui iustus est homo, non est iniustus homo. Sequitur ergo affirmationem simplicem priuatoria negatio, ut si uera fuerit affirmatio simplex uera quoq; sit negatio priuatoria, & affirmationis simplicis ueritatẽ negationis priuatoriæ ueritas consequatur. At uero non ẽconuerso est, neq; enim affirmatio simplex negationem sequitur priuatoriam. Nam si uerum est dicere, quoniam nõ est iniustus homo, non omnino uerum est dicere quoniam est iustus homo. Potest enim uerè de equo dici quoniam equus non est iniustus homo, neq; enim omnino homo est. Et ideo nec iniustus homo est, sed non potest dici de equo, quoniam equus est iustus homo, ita ergo ueritatem priuatoriæ negationis non sequitur ueritas simplicis affirmationis, atq; ideo nec continua propositio hinc & coniuncta proponi proferiq; potest. Non enim uera propositio est si quis dicat, si non est iniustus homo, est iustus homo, de equo enim uerum est (ut dictum est.) Quia non est iniustus homo, nõ tamen uerum est esse iustum hominem equum. Quare negationem priuatoriam simplex affirmatio

plex affirmatio non sequitur. Monstratum est igitur quoniam affirmationem simplicem negatio priuatoria sequeretur, negationem uero priuatoriam simplex affirmatio non sequeretur. Rursus uideamus & in opposita parte qualis sit consequentia, in diuersa enim parte affirmationem quidem priuatoriã sequitur negatio simplex, negationem uero simplicem affirmatio priuatoria nõ sequit̃. Nam si uerum est dicere, quoniam est iniustus homo, uerũ est dicere, quoniã non est iustus homo, qui enim iniustus est, iustus non est, & affirmatiuæ priuatoriæ eius, scilicet, quæ dicit est iniustus homo, ueritatem sequitur negatiua simplex quæ est non est iustus homo, hoc autem non conuertitur. Neq; enim simplicem negatiuam sequitur priuatoria affirmatiua. Nam si uerum est dicere, quoniam non est iustus homo, non est omnino uerum quoniam est iniustus homo, de equo enim uerum est dicere, quoniam equus nõ est iustus homo; nam qui omnino homo non est, nec iustus homo est. Sed nõ de eodem equo potest dici uerè, quoniã equus est iniustus homo, nã qui homo non est, nec iniustus homo esse potest. Quare ueritatẽ negatiuæ simplicis nõ sequitur ueritas priuatoriæ affirmationis, ueritatem autem affirmationis priuatoriæ sequitur ex necessitate ueritas simplicis negatiuæ. Quocirca monstratum est hoc in utrisq; quoniam affirmationem quidem simplicem sequeretur negatio priuatoria, negationem uero priuatoriam non sequitur affirmatio simplex. Rursus affirmationem priuatoriam sequitur negatio simplex, negationem simplicem non sequitur affirmatio priuatoria. His ergo ita positis de infinitis priuatorijsq; tractemus. Priuatorię nãq; & infinitę affirmationes affirmationibus, negationes consentiũt negationibus hoc modo. Affirmatio enim priuatoria quæ dicit, est iniustus homo, cõsentit infinitæ affirmationi, quæ dicit nõ est iustus homo, idẽ enim significãt utręq; priuatoria affirmatio et infinita affirmatio, & quanquam in aliqua sermonis prolatione discrepent, tamen significatione nil discrepant, nisi tantum quòd quem illa iniustum ponit, ideſt, priuatoria hęc ponit esse non iustum. & rursus negatio priuatoria quæ est, non est iniustus homo, consentit atq; concordat ei negationi quæ est infinita, non est non iustus homo. Hæ quoq;, ideſt, negationes quòd sibi in consequentia consentiunt manifestum est. Sequitur autem simplicem affirmationem ea quæ dicit, est iustus homo, priuatoria negatio quę dicit non est iniustus homo, sequitur ergo eadem ipsam simplicem affirmationem infinita negatio, ideſt, eam quæ dicit est iustus homo, ea quæ proponit non est nõ iustus homo. Nam sibi priuatoria negatio & infinita consentiunt, si eam sequitur priuatoria negatio, eandem quoq; infinita negatio consequitur, sed affirmationem simplicem quæ proponit est iustus homo, priuatoria negatio sequitur quæ dicit, non est iniustus homo. Quare sequitur etiam eandẽ simplicem affirmationem quæ enunciat est iustus homo, infinita negatio quæ dicit, non est non iustus homo. Rursus è diuersa parte idem euenit, quoniam affirmationem priuatoriam quæ dicit, est iniustus homo, sequebatur negatiua simplex quæ proponit non est iustus homo. Sequitur quoq; infinitam affirmationem quæ dicit, est non iustus homo, simplex negatio quę proponit, non est iustus homo, nã si priuatoria affirmatio & infinita consentiunt, quæ propositio sequitur priuatoriam, eadem sequitur infinitam. Sed priuatoriam affirmationem, quæ dicit, est iniustus homo, sequitur simplex negatio, quæ proponit, non est iustus homo, sed priuatoria affirmatio & infinita affirmatio idem significat, sibiq; consentiunt. Sequitur ergo simplex negatio quæ est, non est iustus homo, infinitam affirmationem quæ dicit, est non iustus homo, sed hoc è conuerso non euenit. Nunc enim demonstratum est quòd simplicem affirmationẽ sequeretur infinita negatio, & simplex negatio ueritatem infinitæ affirmationis sequeretur, sed non est cõuersio, ut rursus infinitã negationẽ sequat̃ finita affirmatio, & simplicẽ negationẽ infinita rursus affirmatio cõsequat̃. Nã si idem priuatoria negatio quæ est, nõ est, iniustus homo, & infinita negatio significãt, quę est nõ est nõ iustus homo, quoniã affirmatio simplex

quæ

quæ dicit est iustus homo, non sequitur priuatoriam negationem quæ est, non est iustus homo, ut suprà monstrauimus, eadem ipsa simplex affirmatio quæ proponit est iustus homo, non sequitur infinitam negationem quæ enunciat nō est non iustus homo. Rursus in parte altera si affirmatio priuatoria quę proponit est iniustus homo, idem significat cum infinita affirmatione, quæ dicit, est nō iustus homo: Priuatoria autem affirmatio quæ proponit est iniustus homo, non sequebatur simplicem negationem, quæ dicit non est iustus homo, nec eandem quoq; simplicem negationem quæ proponit non est iustus homo, sequitur indefinita affirmatio quæ dicit, est non iustus homo. Sed quanquàm hic ratio consequentiæ & necessitas monstret, nos tamen id quod demonstrauimus ratione, exemplis quoque doceamus. Dico enim affirmationem simplicem quæ dicit est iustus homo, sequi infinitam negationem, quę dicit, non est non iustus homo, sicut eandem quoque simplicem affirmationem sequebatur priuatoria negatio, quæ proponit nō est iniustus homo, nam si uerum est dicere, quoniam est iustus homo, uerum quoque de eodem est dicere, quoniam non est nō iustus homo. Nam qui iustus est, non est non iustus, sicut uerum erat dicere, quoniam idem qui iustus est, non est iniustus, quare simplicem affirmationem sequitur infinita negatio, sicut eandem quoq; simplicem, priuatoria negatio sequebatur. Sed hoc non cōuertitur, neque statim uerum est, quoniam non est non iustus homo eundem esse iustum, equus enim non est non iustus homo, neque enim omnino homo est. Quod autem omnino homo non est, non poterit esse homo non iustus, sed de equo, de quo uerum est dicere, q̃niam non est non iustus homo, non est de eo uerum dicere, quoniam est iustus homo. Sicut & de eodem equo uerū esset dicere priuatoriam negationem quę proponit, non est iniustus homo. Hæc enim poterat etiã de equo dici, nec erat uerum quoniã sequeret hanc, id est, priuatoriam negationem simplex affirmatio, quæ dicit, est iustus homo. Quare non sequitur infinitam negationem quę est, non est nō iustus homo, simplex affirmatio quæ proponit, est iustus homo, sicut nec illam quidē quæ consentit infinitæ negationi, id est, priuatoriã negationem quæ proponit, nō est iniustus homo, ea quę dicit, est iustus homo simplex affirmatio sequebatur. Concludenti igitur dicendū est, q̃niam affirmationem quidē simplicem sequitur infinita negatio, sicut eam priuatoria sequebatur. Infinitam uero negationem nō sequitur simplex affirmatio, sicut nec negationem priuatoriam sequebatur. Rursus in parte altera idem ecōuerso euenit. Affirmationem enim infinitam sequitur negatio simplex sicut priuatoriam quoq; affirmationem eadem simplex negatio sequebatur, nam qui est non iustus homo, ille ex necessitate non est iustus, sicut etiã qui est iniustus homo, ille ex necessitate non est iustus homo. At uero si uerum est dicere, quoniam non est iustus homo, non omnino necesse est illum esse nō iustū hominē. Equus enim non est iustus homo, nam qui omnino homo nō est, nec iustus homo esse potest, sed nullus de eodē dicere potest, q̃niã equus est non iustus homo, q̃ enim homo nō est, nec nō iustus homo esse potest, sicut etiã cū dicere mus nō est iustus homo, nō sequebat priuatoria affirmatio, quę dicit, est iniustus homo, equus namq; nō est iustus homo, sed de eodem equo nemo dicit, quoniã est iniustus homo. Iterum igitur cōcludenti dicendum est affirmationem infinitam seq; simplicem negationem, sicut affirmatio quoq; priuatoria sequebatur, sed non conuertitur. Neq; enim sequitur simplicem negationē infinita affirmatio, sicut eã nec priuatoria affirmatio sequebat. Sic ergo cum sint quatuor propositiones, duæ simplices, duæ infinitæ sunt, quarum quatuor duæ simplices sunt, est iustus homo, non est iustus homo, duæ uero infinitę, est nō iustus homo, non est nō iustus homo. Et harum quatuor duæ quidem, id est, negatio infinita & negatio simplex sequuntur duas, id est, negatio infinita simplicem affirmationem, ea quæ dicit, non est non iustus homo, eam quæ dicit, est iustus homo, affirmationem uero infinitam sequitur negatio simplex. Affirmationem enim infinitam quę dicit, est non iustus homo,

ſequitur ea quę proponit,nõ eſt iuſtus homo negatiua ſimplex,duæ uero aliæ, id eſt, affirmatio ſimplex & affirmatio infinita,nõ ſequunt negationem infinitam,& ſimplicem negationẽ. Hoc aũt etiam in priuatorijs euenit,ut affirmatio priuatoria non ſequatur ſimplicem negationem,cum illa ſimplex negatio ſequatur,& rurſus negatio priuatoria ſequatur affirmationem ſimplicem,cum ſimplex affirmatio nõ ſequatur priuatoriam negationem. Rectè igitur dictũ eſt,harũ quatuor,id eſt, duarũ ſimplicium propoſitionũ,& duarum infinitarũ,duas duabus eſſe cõſequentes, & habere quandam conſequentiam ad alias,ſicut infinita negatio & ſimplex negatio ſequũtur ſimplicem affirmationem & infinitam affirmationem, ſicut priuationes quoq;, nam & priuatoria negatio ſequebatur ſimplicẽ affirmationẽ,& ſimplex negatio ſequebatur priuatoriam affirmationem. Ergo duæ habent conſequentiam,id eſt,infinita negatio & ſimplex negatio ad ſimplicem & infinitam affirmationes,ſicut priuationes quoq;,namq; & priuationes ſimiliter ſunt,ut ſæpe ſuprà mõſtraui,duæ uero minimè habent conſequentiam. Neq; enim negatiuam infinitam ſimplex ſequitur affirmatiua,aut infinita affirmatiua ſimplicem negatiuam ſequitur, ſicut in priuationibus quoque fuit. In priuationibus namq; nec affirmatio ſimplex priuatoriã negationem ſequebatur,nec ſimplicem negationem priuatoria affirmatio cõſecuta eſt. Sẽſus ergo huiuſmodi eſt: Quatuor iſtæ erũt,id eſt,quatuor propoſitiones,ex quibus duplicem fieri oppoſitionem dixerat,quatuor autẽ iſtæ ſunt, duę ſimplices affirmatiua,eſt iuſtus homo,negatiua,non eſt iuſtus homo,& duæ infinitæ affirmatiua,eſt non iuſtus homo,negatiua non eſt non iuſtus homo. Quarũ,inquit,duæ negatiua,ſcilicet, infinita & negatiua ſimplex ſic ſe habebũt ad affirmationem & negationem ſecundũ conſequentiam,id eſt, ita alias duas affirmationes ſimplicem & infinitam ipſæ duæ negationes ſequuntur,ut eas priuationes ſequebanẽ. Duæ uero minimè,id eſt,ſimplex affirmatio & infinita affirmatio non ſeſe habebunt ſecundũ conſequentiam,ipſæ duæ affirmationes ad duas negationes infinitã, ſcilicet,& ſimplicem,quas non ſequebantur,ſicut nec dudum has negationes priuatorias ęq; affirmationes ſecutæ ſunt. Quòd uero ait ſecundum cõſequentiã ad affirmationem & negationem,nõ ita intelligendum eſt,quaſi una ſit affirmatio aut una negatio. Sed quoniam in quatuor propoſitionibus,in quibus duę quidem affirmationes erũt,duę uero negationes,affirmationes ſimplex quidẽ eſt iuſtus homo,infinita autẽ eſt non iuſtus homo,negationes autem ſimplex quidem,non eſt iuſtus homo, infinita autem,non eſt nõ iuſtus homo. Quoniam affirmationes duas ſimplicem quidem,eſt iuſtus homo,infinitam autem,eſt non iuſtus homo,duæ negationes ſequebantur,ſimplex negatio quæ eſt,non eſt iuſtus homo,infinitam affirmationem,quę dicit,eſt nõ iuſtus homo, & rurſus infinita negatio ſimplicem affirmationem ſequebatur. Quoniam ergo(ut dictum eſt) duas affirmationes & ſimplicem & infinitam,duæ negationes ſimplex & infinita ſequebantur, hoc autem & in priuationibus erat,idcirco dictum eſt ad affirmationem & negationem ſecundum conſequentiam ſic ſe habere harum quatuor propoſitionum duas,ſicut etiam ſe priuationes haberent. Ad affirmationem aũt & negationẽ dixit,quòd duas affirmationes duæ negationes conſequerentur,duę uero minimè, id eſt, duæ affirmationes negationes duas non ſequerentur,neque enim ſequebatur negationẽ infinitã ſimplex affirmatio,aut ſimplicem negationẽ finita affirmatio,ſicut nec in priuationib. erat,quod ſæpe ſuprà mõſtratũ eſt. Ne quis autẽ nos arbitretur de eodem genere propoſitionũ dicere,ſequi negationes affirmationes. Neq; enim dicimus negationẽ ſimplicẽ ſequi affirmationem ſimplicẽ. Hoc enim impoſſibile eſt,nunquã enim ſibi cõſentiunt ſimplex affirmatio,ſimplexq; negatio,nec rurſus infinita negatio, & infinita affirmatio, neque enim fieri poteſt,ut aut negatio quæ dicit,nõ eſt iuſtus homo,affirmationi quę proponit,eſt iuſtus homo,conſentiat,aut affirmatio quæ dicit,eſt non iuſtus homo,cõſentiat negationi quæ dicit,non eſt non iuſtus homo. Eam enim quæ dicit,eſt iuſtus

homo

homo ſimplicem affirmationem ſequitur priuatoria negatio, quæ dicit, non eſt iniuſtus homo, ſed negatiuam inquiunt infinitam, quæ eſt, non eſt non iuſtus homo, non ſequitur affirmatiua ſimplex quæ dicit, eſt iuſtus homo. Ergo quemadmodum negatiua priuatoria, quæ eſt, non eſt iniuſtus homo, ſequitur affirmatiuam ſimplicem quæ dicit, eſt iuſtus homo, non eodem modo eadem ſimplex affirmatio, quæ dicit, eſt iuſtus homo, ſequitur infinitam negationem, quę dicit, non eſt non iuſtus homo. Quibus dicendum eſt non eos hanc conſequentiam rectè intelligere, nec qc quã in hac huiuſmodi propoſitionũ cõſequentia diſcrepare. Cur enim hoc non notauerunt, quod non ſequitur negationem infinitam quæ eſt, non eſt non iuſtus homo, finita affirmatio quæ dicit, eſt iuſtus homo? Nam hoc nihil mirabile debet uideri. Idcirco enim ſimplex affirmatio quæ dicit, eſt iuſtus homo, nõ ſequitur infinitam negationem quæ dicit, non eſt non iuſtus homo, quoniam nec antea priuatoriam ſequebatur. Neque enim ſequebatur eadem ſimplex affirmatio quæ dicit, eſt iuſtus homo, priuatoriam negationem, quę dicit nõ eſt iniuſtus homo, & ea cauſa eſt, cur infinitam quoque non ſequitur. Infinita enim & priuatoria (ut ſuprà ſæpe iam dictum eſt) ſibi conſentiunt. Quare nulla eſt diſcrepantia, nam ſi ſimplex affirmatio negationem priuatoriam ſequeretur, eodem quoque modo infinitam negationem ſequeretur, nunc autem quoniam ſimplex affirmatio priuatoriam negatiuã non ſequitur, nec infinitam quoque ſequitur negatiuam. Illi autem qui ſumpſerunt quoniam ſequeretur priuatoria negatio ſimplicem affirmationem, & in eadẽ conſequentia diſcrepare dixerunt, quod ſimplex affirmatio non ſequeretur infinitã negationem, nõ ita oportuit diſcrepantiã ſumere, ſed magis ſi quemadmodũ priuatoria negatio ſequeretur affirmationem ſimplicem, ſic infinita negatio non ſequeretur ſimplicem affirmationem, tunc in conſequentia diſcreparet, nunc autem nulla eſt omnino diſcrepantia. Atque in hac quidem parte nihil omnino diſcrepant atque diſcordant, uideamus nunc in altera parte, quam illi eſſe diſcrepantiam dicunt infinitarum conſequentiæ & priuatoriarum ad ſimplices, ut in ea quoque ſi quid uerè diſcrepent, uideamus. Dicunt enim affirmationi quidem priuatorię, quę dicit, eſt iniuſtus homo, conſentientem eſſe & concordantem ſimplicem negatiuam quæ dicit, non eſt iuſtus homo, & ſicut negatio priuatoria ſequitur ſimplicem affirmationem, aiunt quoniam non ita ſequitur ſimplicem negationem quæ dicit, non eſt iuſtus homo, infinita affirmatio quæ dicit, eſt non iuſtus homo. Hæc enim illam non ſequitur. Quibus dicendum eſt rurſus, quoniam idcirco infinita affirmatio quæ dicit, eſt non iuſtus homo, non ſequitur ſimplicem negationem quę proponit, non eſt iuſtus homo, quoniam priuatoria affirmatio, quę dicit, eſt iniuſtus homo, non ſequitur ſimplicem negationem quæ proponit, non eſt iuſtus homo. Quòd ſi priuatoria affirmatio ſequeretur ſimplicẽ negationẽ, ſequeretur ſine dubio infinita quoque affirmatio eandem ſimplicẽ negationẽ. Nunc aũt quoniã priuatoria affirmatio ſimplicẽ negationẽ non ſequit̃, nec infinita affirmatio ſimplicẽ ſequitur negationẽ, affirmatio enim priuatoria, & affirmatio infinita ſibimet conſentiunt. Illi uero qui diſcrepantiam oſtendere uoluerunt infinitarum & priuatoriarum conſequentiæ ad ſimplicem, quod cum negatio ſimplex ſequeretur affirmationem priuatoriam, non eodem modo affirmatio infinita ſequeretur ſimplicẽ negationem, nõ ita oportuit colligi diſcrepantiam, ſed potius, ſi quemadmodum affirmatiua priuatoria quæ dicit, eſt iniuſtus homo, nõ ita infinita affirmatio quę enunciat, eſt nõ iuſtus homo, non ſequeretur ſimplicem negationem quę eſt, non eſt iuſtus homo, tunc oportuerat dicere aliquid diſcrepare conſequentiam priuatoriarum & infinitarum ad ſimplices. Nunc autem cum eodem modo priuatoria affirmatio non ſequatur ſimplicem negationem, quo infinita affirmatio non ſequitur eandem ſimplicem negationem, manifeſtum eſt nullam eſſe in his diſcrepantiam, imò in omnibus ſimilimã conſequentiam, & illos nihil per hanc rationem, quam uolunt addere rectè diſſe-

rere,imò potius maioribus obscuram sententiam obscuritatibus implicare,sed po-
tius ita intelligendum est,ut id quod ait.Quarum duæ quidem ad affirmationem &
negationem sese habebunt secundum conse-quentiam,ut priuationes,duæ uero mi
nimè,ita accipiamus tanq; si ita dixisset,quatuor propositionum duarũ simpliciũ,
duarum uero infinitarum,duas affirmationes,id est,simplicem & infinitam sequun
tur duæ negationes simplex & infinita,scilicet,sicut priuationes quoq;.In priuatio
nibus enim affirmatiuã simplicem sequebat priuatoria negatio,& simplex negatio
priuatoriã affirmationem,reliquæ uero duæ,id est, simplex affirmatio & infinita af-
firmatio nullã habent consequentiã ad negationes,id est,ad simplicẽ & infinitã,si-
cut nec priuationes quoq;,nam affirmatio priuatoria non sequebatur negationem
simplicem, nec simplex affirmatio priuatoriã negationem,ut dicamus hoc modo.
Quare quatuor istæ erunt duæ simplices,duæ infinitæ,quarũ,id est,duarũ simpliciũ
& duarum infinitarum,duæ quidem,id est,negationes simplex & infinita ad duas af
firmationes sequunt̃,id est,simplicem & infinitam.Hoc est enim quod ait, ad affir-
mationem & negationẽ sic se habebunt secundum consequentiã,id est,consequunt̃
negationes ad eas quæ sunt affirmationes,sicut in priuationibus quoque dicebatur,
duæ uero,id est,affirmationes simplex & infinita non habent se secundũ consequen
tiam ad duas negationes,id est,simplicẽ & infinitã,sicut priuationes quoq; se secun-
dum consequentiã non habebant,nam priuatoriam negationem non sequebatur
affirmatio simplex,nec simplicem negationem priuatoria affirmatio.Est alia quoq;
simplicior expositio,quã Alexander post multas alias expositiones,in quibus an-
maduertit,edidit hoc modo.Cum sint,inqt,quatuor propositiones,quarũ duę sunt
infinitæ,duæ uero simplices,duæ,inquit,infinitæ a qualiter se habent secundũ affir-
mationem & negationẽ ad priuatorias,duæ uero simplices ad easdem priuatorias
se similiter nõ habẽt hoc modo.Affirmatiua enim infinita cõsentit affirmatiuæ pri
uatoriæ.Ea enim quæ dicit infinita affirmatio,est nõ iustus homo,ei consentit affir
mationi priuatoriæ quæ dicit,est iniustus homo,ea uero infinita negatio quæ dicit,
non est non iustus homo,priuatoriæ negationi consentit quæ dicit,non est iniustus
homo,atq; hæ quidẽ duę,id est,infinita affirmatio & infinita negatio ita sese habẽt
ad affirmationem &negationem,ut priuationes,id est eadem affirmant uel negant,
quæ priuationes affirmant uel negant,duæ uero minimè,id est,duæ simplices,mini-
mè ita se habent ad affirmationẽ & negationem sicut priuationes,nam omnuno nõ
contingit simplex affirmatio priuatoriam affirmationem.Ea enim quę dicit, est iu-
stus homo,non cõsentit ei quæ dicit,est iniustus homo,nec rursus negatio simplex
priuatoriæ negationi consentit.Ea enim quæ dicit,non est iustus homo,quę est sim
plex negatio plurimum dissidet ab ea quæ dicit,non est iniustus homo,quæ est pri-
uatoria negatio,ergo cum sint quatuor affirmatio simplex & negatio simplex, affir
matio infinita & negatio infinita,harũ duæ,id est,affirmatio infinita & negatio in-
finita,ita aliquid affirmant uel negãt ut priuationes, Hoc est,enim q̃d ait,ita sese ha
bẽt ad affirmationem & negationem,ut priuationes,duæ uero minimè. Neq; enim
ita affirmant & negant duę simplices,sicut duæ priuatoriæ,affirmatio nãq; simplex
ab affirmatione priuatoria discrepat,& rursus negatio simplex à negatione priua-
toria longe dissidet atq; discordat,sed hæc (ut diximus) Alexãdri expositio est post
multas alias simplicior,non tamen repudianda,sed illa superior uenor esse uidetur,
quod Aristoteles ipse testatur,ait enim paulò post. Hæc igitur quẽadmodum in re-
solutorijs dictum est,sic sunt dispositа. Hanc enim consequentiam quam suprà in su
periori expositione memorauí priuatoriarum & infinitarum ad simplices in primi
libri priorum resolutoriorum,quæ ἀναλυτικὰ Græci uocant,fine disposuit, dicit autẽ
Porphyrius fuisse quosdam sui temporis,qui hunc exponerent locum,& quoniam
ab Hermino uel Aspasio uel Alexandro expositiones singulas proferẽtes multa cõ
traria,& in expositionibus male ab illis editis dissidẽtia reperierunt,arbitratos fuis-

se librum

se librum hunc Aristotelis ut dignum esset, exponi omnino non posse, multosq; illo tempore, uiros totam huius libri præterijsse doctrinam, quod inexplicabilem putarent esse caliginem. Nos autem breuissimè hunc locum in prima editione præteriuimus, sed quod illic pro intellectus simplicitate breuiter poluimus, hic omni latitudine totam sententiæ uim & prolixitatem digessimus, quare quoniam superiore dignè (ut mihi uidetur) expressimus, sequentis textus ordinem sententiamque uideamus.

Similiter autem se habent, & si uniuersalis nominis sit affirmatio, ut omnis est homo iustus. Negatio, non omnis est homo iustus. Omnis est homo non iustus, non omnis est homo non iustus. Sed non similiter angulares contingit ueras esse, contingit autem aliquando.

De infinitis quædã propositionibus prælocutus, nũc de ijs quæ determinatæ sunt secundum uniuersalitatis & particularitatis adiectionem dicit, qd etiam ipse similiter se habeant sicut illæ quoque quæ sine nulla determinatione dicebantur simplex, scilicet, propositio atq; infinita. Quod uero ait. Similiter autem se habent & si uniuersalis nominis affirmatio sit, alij ita intellexerunt, ut quod ait, similiter referat ad numerum propositionũ & oppositionũ. Nã sicut in his quæ infinitæ sunt & indeterminatæ duæ sunt oppositiones, una simplicis negationis, & simplicis affirmationis, altera infinitæ affirmationis & infinitæ negationis. Quatuor aũt ꝓpositiones, qd suprà iam dictum est, ita quoque in ijs quæ determinationem secundum uniuersalitatem particularitatemq; habẽt, quatuor fiũt propositiones & oppositio duplex. Oppositio enim una est uniuersalis affirmationis simplicis, & particularis negationis simplicis, ut est, omnis homo iustus est, non omnis homo iustus est, & hæc est quidẽ una oppositio. Alia uero infinitæ uniuersalis affirmationis, & infinitæ particularis negationis, ut est, omnis homo nõ iustus est, nõ omnis homo nõ iustus est. Quare hic quoque cum duæ sint oppositiones, erunt sine dubio propositiones quatuor, sicut in his de quibus suprà dixerat, quę, scilicet, determinatione carebãt. Alij uero qui Aristotelis animum penitus inspexerint, non aiunt similiter solum se habere determinatas propositiones, ad numerũ oppositionũ & propositionũ, sed etiã ad cõsequentiã, nam quæ est cõsequẽtia negationum ad affirmationes in his propositionibus simplicibus, & infinitis, quæ præter determinationẽ dicunt, eadem similitudo habetur, & in ijs quæ cum determinatione proferunt. Sed q̃niã nõ in omnibus omnia similia habẽt, idcirco addidit notãs, sed nõ similiter angulares cõtingit esse ueras, cõtingit autẽ aliquando. Sensus aũt hũiusmodi est: Similiter, inquit, se habẽt hę propositiones quæ secũdum determinationem dicunt infinitæ ad simplices, & simplices ad infinitas, quemadmodum illæ quoque se habebant, quę sine determinatione indefinitę dicebantur. Sed habent quandã dissimilitudinem, quod angulares propositiones in ijs quæ cum determinatione dicunt, nõ eodem modo ueræ sunt, q̃modo illę quę sine determinatiõe proferebant, uel infinitę uel simplices. Videamus ergo prius an eadem in ijs quę determinatæ sunt, sit cõsequentia quæ in ijs est quæ indefinitè proferuntur. Posit uideamus quę sit in angularibus dissimilitudo, disponantur ergo nõ solum hæ quæ simplices, uel infinitæ sunt, sed etiã quæ sunt priuatoriæ, & prius quidem disponantur hoc modo: Simplex affirmatio simplexq; negatio. Et hæ quidem indefinitè, id est, præter uniuersalitatis, aut particularitatis adiectionem, sub his, id est, sub affirmatione quidẽ simplici ponatur negatio priuatoria, sub negatione uero simplici affirmatio priuatoria. Hæ quoque rursus indefinitè ponatur autem sub affirmatione priuatoria, & sub simplici negatione affirmatio infinita. Sub priuatoria aũt negatiõe & simplici affirmatione ponat̃ negatiua infinita, & hæ q̃q; indefinitè & indeterminatè sine ulla particularitate uel uniuersalitate. Sub his aũt disponant̃ hæ quas determinatas, uel uniuersalitatis quantitate uel particularitatis

ritatis uocamus,& primo quidem affirmatio uniuerſalis ſimplex, contra hanc negatio particularis ſimplex. Sub affirmatione autem uniuerſali ſimplici ponatur negatio particularis priuatoria,ſub negatione autem particulari ſimplici, uniuerſalis affirmatio priuatoria. Rurſus ſub negatiõe particulari priuatoria,& ſub affirmatione uniuerſali ſimplici ponatur negatio particularis infinita. Sub affirmatione uero uniuerſali priuatoria,& ſub negatione ſimplici particulari ponatur uniuerſalis affirmatio infinita,erit autem huiuſmodi deſcriptio:

Affirmatio ſimplex	Homo iuſtus eſt
Negatio priuatoria	Homo iniuſtus non eſt
Negatio infinita	Homo non iuſtus non eſt
Indefinitæ	
Homo iuſtus non eſt	Negatio ſimplex
Homo iniuſtus eſt	Affirmatio priuatoria
Homo non iuſtus eſt	Affirmatio infinita
Affirmatio uniuerſalis ſimplex	Omnis homo iuſtus eſt
Negatio particularis priuatoria	Non omnis homo iniuſtus eſt
Negatio particularis infinita	Non omnis homo non iuſtus eſt
Definitæ	
Non omnis homo iuſtus eſt	Negatio particularis ſimplex
Omnis homo iniuſtus eſt	Affirmatio uniuerſalis priuatoria
Omnis homo non iuſtus eſt	Affirmatio uniuerſalis infinita.

In hoc ordine propoſitionũ quẽ ſuprà deſcripſimus, quæ ſint angulares manifeſtũ eſt. Sunt nãq; affirmationes quidẽ affirmationibus,negationes uero negationibus, & in his quidem quæ indefinitæ ſunt eodẽ modo angulares ſunt affirmationes. Simplex quidẽ affirmatio quæ dicit,eſt homo iuſtus,priuatoriæ affirmationi quæ dicit, eſt homo iniuſtus,& infinitæ affirmationi quæ proponit,eſt homo nõ iuſtus,angularis eſt. Negatio uero ſimplex quæ eſt,non eſt homo iuſtus,negationi priuatorię q̃ dicit,nõ eſt homo iniuſtus & negationi infinitę quę eſt,non eſt homo non iuſtus,angularis eſt. Item ſi quis ad definitas propoſitiones aſpiciat, idem ſine aliqua dubitatione reperiet. Affirmatio enim uniuerſalis ſimplex,quæ eſt,omnis homo iuſtus eſt, affirmationi uniuerſali priuatorię quę enũciat,omnis homo iniuſtus eſt, & affirmationi uniuerſali infinitæ quæ dicit,omnis eſt homo nõ iuſtus,angularis eſt, Itẽ negatio particularis ſimplex quæ eſt,non omnis eſt homo iuſtus , negationi particulari priuatoriæ quæ dicit,nõ omnis eſt homo iniuſtus, & negationi particulari infinitæ quæ ,pponit,nõ omnis eſt homo nõ iuſtus,angulares ſunt igitur affirmationes affirmationibus,& negationes negationibus,angulares ſunt & in ordine indefinitarum propoſitionũ & in ordine definitarũ,q̃circa de earũ cõſequentia ſpeculandũ eſt. Dictum eſt enim,prius q̃d affirmationẽ indefinitã ſimplicẽ ſequeret priuatoria & infinita negatio,eas uero ſimplex affirmatio non ſequeretur,rurſus infinitã affirmationẽ,priuatoriãq; affirmationẽ ſequit̃ ſimplex negatio,hæ uero negationẽ ſimplicem non ſequunt̃. Rurſus ſi qs ad ordinẽ definitarũ reſpiciat,idẽ inueniet,affirmationem namq; uniuerſalem ſimplicẽ ſequitur particularis priuatoria negatio & particularis infinita negatio. Nam ſi uera eſt uniuerſalis affirmatio ſimplex quę dicit,omnis eſt homo iuſtus, uera eſt etiam particularis priuatoria negatio quæ dicit, non omnis eſt homo iniuſtus,hoc autem idcirco euenit quod ea quę dicit,non omnis homo iniuſtus eſt,idem poteſt quod ſimplex,& ſimilis eſt ei quę proponit,quidam homo iuſtus eſt,particulari ſimplici affirmationi, nã ſi non omnis homo iniuſtus eſt, quidam homo iuſtus eſt,ſed particularis affirmatio ſimplex ſequitur uniuerſalem

affirmati-

affirmatiuam ſimplicem. Quãdo enim uera eſt uniuerſalis affirmatio quæ dicit, omnis homo eſt iuſtus, uera eſt & particularis affirmatiua quæ proponit, quidam homo iuſtus eſt, ſed ei quæ dicit, quidam homo iuſtus eſt, conſentit particularis negatio priuatoria quę proponit, nõ omnis homo eſt iniuſtus. Quocirca etiam particularis negatio priuatoria, uniuerſali ſimplici affirmationi conſentit. Sequitur igitẽ eã quæ dicit, omnis eſt homo iuſtus uniuerſalem, ſcilicet, ſimplicẽ affirmationẽ, ea quæ proponit, nõ omnis eſt homo iniuſtus, particularis negatio priuatoria, ſed huic particulari negationi priuatoriæ, quę dicit, non omnis eſt homo iniuſtus, conſentit particularis infinita negatio, quæ dicit, nõ omnis eſt homo nõ iuſtus, & uerum eſt ſi nõ omnis eſt homo iniuſtus, quoniam nõ omnis eſt homo non iuſtus, idẽ enim eſt eſſe iniuſtum q̃d nõ iuſtum, ſed particularis priuatoria negatio ſequit̃ ſimplicem uniuerſalem affirmatiouem. Infinita igitur negatio particularis ſequitur ſimplicẽ affirmationem uniuerſalẽ, eiq́ue conſentit, ſi prius affirmatio uniuerſalis uera ſit. Quocirca eam quę dicit, omnis eſt homo iuſtus, uniuerſalem ſimplicem affirmationẽ ſequunt̃ ſine dubio particularis negatio priuatoria, non omnis eſt homo iniuſtus, & particularis negatio infinita nõ omnis eſt homo nõ iuſtus. Quare hic quoq; affirmationem negationes ſequũtur, ſed hoc non cõuertitur, quoniam enim ut (dictum eſt) negatio particularis priuatoria quæ dicit, non omnis eſt homo iniuſtus, cõſentit particulari affirmationi ſimplici, ei ſcilicet, quę dicit, quidam homo iuſtus eſt. Hãc autẽ particularem affirmationem non ſequitur uniuerſalis affirmatio, neque enim ſi uerũ eſt quendam hominem eſſe iuſtum, idcirco iam & omnem eſſe hominẽ iuſtum neceſſe eſt. Quare nõ ſequit̃ affirmatio uniuerſalis ſimplex, omnis eſt homo iuſtus affirmationem particularem, quidam homo eſt iuſtus, poteſt enim hac uera, id eſt, particulari uniuerſalis eſſe falſa, ſed particularis affirmatio ſimplex particulari negationi priuatoriæ cõſentit, quare nec priuatoriam particularem negationem ſimplex affirmatio ſequit̃ uniuerſalis. Eam igit̃ quæ dicit, nõ omnis eſt homo iniuſtus non ſequit̃ affirmatio uniuerſalis ſimplex quæ proponit, omnis homo iuſtus eſt, ſed particularis priuatoria negatio conſentit particulari negationi infinitæ, uniuerſalis igitẽ affirmatio ſimplex nõ ſequitur particularem negationem infinitam. Ea igitur quæ dicit omnis eſt homo iuſtus, affirmatio uniuerſalis ſimplex nõ ſequitur eam quæ dicit, nõ omnis eſt homo non iuſtus particularem infinitã negationẽ. Duæ igit̃ negationes infinita & priuatoria particulares ſequũtur uniuerſalẽ affirmationẽ ſimplicẽ, ſicut in his q̃q; erat q̃ ſunt indefinitę. Duę enim negationes infinita & priuatoria indefinitę ſimplicẽ affirmatiuã ſequebãtur indefinitã, ſed nõ è cõuerſo, affirmatio enim uniuerſalis ſimplex nõ ſequit̃ negationes particularẽ infinitã & priuatoriã, ſicut nec indefinita quoq; affirmatio ſimplex, indefinitas ſequebatur negationes priuatoriã atq; infinitã. Quare in hoc uno ordine ſimiliter ſe habẽt definitæ his quæ ſunt indefinitæ. æqualiter enim affirmationibus ueris ueræ ſunt negationes, negationum ueritatem affirmationum ueritas nõ ſequit̃, nec in his cõſentit. Rurſus in alteram partem perſpiciamus quemadmodum affirmationes uniuerſales priuatoriam, ſcilicet, & infinitam, particularis negatio ſimplex ſequatur, namque uniuerſalem affirmationem priuatoriam, omnis eſt homo iniuſtus ſequitur particularis negatio ſimplex, non omnis eſt homo iuſtus, ea enim quæ dicit, omnis eſt homo iniuſtus, cõſentit ſimplici uniuerſali negationi quæ dicit, nullus homo iuſtus eſt, nam ſi omnis eſt homo iniuſtus, nullus eſt homo iuſtus. Sed hanc, id eſt, uniuerſalem ſimplicem negatiuam ſequitur particularis ſimplex negatio, nam ſi uera eſt, quoniam nullus homo iuſtus eſt, uera eſt, quoniã non omnis homo iuſtus eſt, ſed uniuerſalis negatio ſimplex uniuerſali priuatorię affirmationi cõſentit. Sequit̃ ergo particularis ſimplex negatio q̃ eſt, nõ omnis eſt homo iuſtus, uniuerſalem affirmationem priuatoriam quæ proponit, omnis eſt homo iniuſtus, ſed hæc uniuerſali affirmationi infinitæ conſentit, idem enim ſignificat omnis eſt homo iniuſtus, & omnis eſt homo nõ iuſtus. Quare ſequit̃

quoq;

quoq; particularis negatio ſimplex quæ eſt,non omnis eſt homo iuſtus, uniuerſalem affirmationē infinitam quæ dicit,omnis eſt homo non iuſtus,hic quoq; affirmationes uniuerſales priuatoriam atq; infinitam ſequitur particularis negatio ſimplex quę eſt,non omnis eſt homo iuſtus,ſed nō conuertitur. Etenim quoniam ſimplicem negationem particularem quæ dicit,non omnis eſt homo iuſtus, non ſequitur uniuerſalis negatio quæ proponit,nullus homo iuſtus eſt,neque enim ſi uera eſt,nō omnem hominem eſſe iuſtum,uera eſt,nullum hominem eſſe iuſtum. Hæc autem, id eſt,uniuerſalis ſimplex negatio conſentit,unūq; ſignificat cū affirmatione uniuerſali priuatoria,nō ſequitur igitᵉ uniuerſalis affirmatiua quæ dicit,omnis eſt homo iniuſtus. Simplicē particularē negationem quæ proponit,non omnis eſt homo iuſtus,ſicut nec eandē particularem negationem uniuerſalis negatio ſequebaᵗ, ſed priuatoria uniuerſalis affirmatio conſentit cum infinita affirmatione uniuerſali. Igitur particularem negationem quæ dicit,non omnis eſt homo iuſtus,uniuerſalis affirmatio infinita non ſequitur quæ proponit,omnis eſt homo non iuſtus. Quare hic quoque affirmationes duas uniuerſales,id eſt, priuatoriam atq; infinitam particularis ſimplex negatio ſequitur, ſicut affirmationes duas quoq; indefinitas priuatoriam atque infinitam negatiua indefinita ſequebatur, ſed duæ affirmationes uniuerſales priuatoria & indefinita non ſequūtur particularem ſimplicem negationē, ſicut duæ quoque indefinitæ affirmationes priuatoria & infinita ſimplicem negationē non ſequebantur. Similiter igitur ſe habent definitæ indefinitis ſecundum conſequentiam. Angulares non eodem modo ſe habent,nam indefinitarum propoſitionū angulares ſimul ueras eſſe cōtingit. Nam ſi uerū eſt,quoniā eſt homo iuſtus,quæ eſt indefinita affirmatio ſimplex,nihil prohibet ueram eſſe etiam quæ dicit, eſt homo iniuſtus,& rurſus ea quę dicit,eſt homo nō iuſtus,quę ſunt indefinitę affirmationes priuatoria & infinita. Rurſus negationes negationibus quæ ſunt angulares ueras eſſe contingit,ut ea quæ dicit,non eſt homo iuſtus,ſi uera eſt,nihil prohibet ueram eſſe etiam quæ dicit,non eſt homo iniuſtus,& eā quæ proponit nō eſt homo nō iuſtus. Angulares ergo ſibi indefinitas in ueritate cōſentire nihil prohibet, ſed in his tantum terminis,ut in ſecundo huius operis uolumine docuimus, quæ neq; naturalia ſunt ineſſe neque impoſſibilia. Si quis enim ſic dicat,eſt homo rationalis, huic angulares ueræ eſſe non poſſunt,hæ,ſcilicet,quæ dicunt,eſt homo irrationalis, & rurſus eſt homo non rationalis. Rationalitas enim homini per naturam ineſt, ſimiliter aūt & de impoſſibilibus dicēdum eſt,q; ſi ſint talia quę neq; impoſſibilia ſint ineſſe,nec naturalia ſint ineſſe,ut in ea ꝓpoſitione quæ dicit,eſt homo iuſtus,iuſtitiam neq; naturalem eſſe neceſſe eſt homini,nec impoſſibile ineſſe, manifeſtum eſt quoniam angulares ſibimet ſemper in ueritate conſentiunt,atq; hoc idem de negatiuis quoque angularibus rectē dicitur. In his igitᵉ terminis qui nec naturales ſunt,nec impoſſibiles,ſemper angulares & negationes negationibus,& affirmationes affirmationibus ſimul ueras eſſe contingit,& hoc quidem in his quæ indefinitæ ſunt. In his autē quæ definitæ ſunt,& uniuerſalitatis particularitatiſq; particeps,non eodem modo ſunt. In quibuſuis autem terminis ſiue poſſibilibus,ſiue naturalibus, ſiue impoſſibilibus affirmationes affirmationibus ſibimet angularibus in ueritate conſentire non poſſunt,negationes aūt negationibus,angulares angularibus in his tantū terminis qui neq; naturales,neq; impoſſibiles ſunt,in ueritate poterunt cōuenire. Et primū quemadmodum affirmationes affirmationibus,ſibimet angularibus in ueritate conſentire non poſſunt,in quibuslibet terminis demonſtrandum eſt. Ea enim quę dicit, omnis eſt homo iuſtus,& ea quæ dicit,omnis eſt homo iniuſtus, quæ eſt, ſcilicet, angularis ueræ ſimul eſſe nō poſſunt. Ea nāq; quæ dicit,omnis eſt homo iniuſtus,nihil differt ab ea quæ ꝓponit,nullus eſt homo iuſtus, ſed omnis eſt homo iuſtus,& nullus eſt homo iuſtus,q̄niā cōtrariæ ſūt,ſimul ueręe eſſe nō poſſunt,ſed ea q̄ dicit,nullus eſt homo iuſtus,cōuenit atq; conſentit ei quæ ꝓponit,omnis homo eſt iniuſtus,quare

omnis

omnis homo iustus est,& omnis homo est iniustus,simul uerę esse nō possunt, sed eadem quæ proponit,omnis est homo iniustus,consentit (ut sæpe dictum est)ei quę dicit,omnis est homo non iustus. Quare nec in his hæc in ueritate consentire poterit ei quę dicit,quoniā omnis est homo iustus, affirmatio igitur uniuersalis simplex omnis est homo iustus,affirmationibus uniuersalib. priuatoriæ & infinitę quę sunt, omnis est homo iniustus,& omnis est homo non iustus,sibimet angularibus,in ueritate simul nulla ratione cōsentit,sicut in his quæ indefinitę erant, & affirmationes affirmationibus & negationes negationibus in ueritate poterant consentire. In his autem quæ sunt definitæ affirmationes,angulares simul uerę esse non possunt. Recte igitur dictum est,quoniam in alijs omnibus similis est consequentia diffinitarū & indefinitarum. Affirmationibus enim consentiunt in ueritate negationes, negationibus autem affirmationes non omnino consentiunt,quæ similitudo cōsequentiæ in utrisq; est,id est,& in his quæ diffinitæ sunt,& in his quę indefinitæ,sed est distantia quod non similiter angulares contingit ueras esse,& affirmationes affirmationibus & negationes negationibus,indefinitis autem ueras esse contingit eas, scilicet quæ sunt angulares. In his autem quę sunt definitę,affirmationes affirmationibus angulares ueras esse aliquando nulla ratione cōtingit. Hoc autem manifestū erit,si quis & ea sibi proponat exēpla,in quibus sunt termini naturales atq; impossibiles,& ea in quibus sunt possibiles & non naturales neq; impossibiles, in omnibus enim inueniet affirmationes affirmationibus,definitis definitas,angulares simul ueras esse non posse. Quòd autem addidit,contingit autem aliquando,huiusmodi est: Quāquam enim affirmationes affirmationib. angulares definitæ simul uerę esse nō possunt,quibuscunq; positis terminis,potest tamē fieri ut negationes negationibus uerę inueniantur,& sit hęc similitudo ad infinitas angulares. Nā sicut illic negationes negationib. indefinitæ angulares uerę simul esse poterant in his,quę neq; naturalia sunt neq; impossibilia essent. Ita hic ꝙq;,id est,in ordine definitarū negationes definitas negationibus definitis,angulares angularibus simul ueras esse cōtingit in his, quæ neque sunt impossibiles,nec naturales. Negatio enim simplex particularis quæ dicit,non omnis est homo iustus,potest simul uera esse cum ea quæ dicit,non omnis est homo iniustus,potest enim fieri ut quidam sint iusti,quidam autem non sint iusti,& in eo utręque ueræ sunt. Et ea quæ dicit non omnis est homo iustus, quia sunt quidam iniusti,& ea quę dicit,non omnis est homo iniustus,quia poterant aliqui esse iusti,sed hæc cōsentit infinitę negationi particulari quę dicit,nō omnis est homo non iustus,idem est enim dicere non omnis est homo iniustus,ꝙd non omnis est homo non iustus. Quocirca & hę sibimet angulares simul uerę esse possunt, nam si quidam sunt iusti,quidam iniusti,uerum est dicere, quoniam non omnis est homo iustus,quia sunt quidam iniusti. Rursus uerum est dicere,non omnis est homo non iustus,quia sunt quidam iusti, negationibus igitur negationes angulares definitæ simul uerę esse possunt, & hoc est simile indefinitis in quibus sicut affirmationes affirmationibus, ita quoque in ueritate angulares negationes negationibus consentiunt. Sensus ergo totus huiusmodi est: Similiter autem,inquit,se habet,id est, si similis erit consequentia ꝓpositionum,quemadmodum fuit in indefinitis;etiā si uniuersalis nominis sit affirmatio,id est,etiā si definitæ affirmationes negationes;ꝙ ponantur, ut ꝓ subiecta exēpla mōstrauit dicens affirmationi simplici uniuersali, omnis est homo iustus,opponi,non omnis est homo iustus, particularem, scilicet, simplicem,& rursus uniuersalem affirmationem infinitam proponens eam,scilicet,quę est omnis est homo nō iustus,huic illam opposuit;quæ dicit,nō omnis est homo nō iustus. Hæ,inqt,similiter se habent ad consequētiā quemadmodū indefinitæ,quo modo autē se illæ haberēt ad consequentiam,suprà monstratum est;sed non, inquit, similiter angulares contingit ueras esse. In his enim quæ erant indefinitę,affirmationes affirmationib. angulares simul uerę esse poterāt. In his aūt quę definitæ sunt,

simul

ſimul ueræ eſſe non poſſunt. Contingit autem aliquando, ut ſimiliter angulares ueræ ſint in his quæ diſſinitæ ſunt, quemadmodum & indefinitis, negationes enim negationibus angulares definitæ, ſimul in ueritate conſentiũt, ut in his quoq; inuenie batur, quas indefinitas ſuprà deſcripſimus. Plenus eſt igitur huiuſmodi intellectus. Herminus autem hoc aliter ſic exponit, ſimiliter, inquit, duas faciẽt oppoſitiones quatuor propoſitiones ſi fuerint duæ ſimplices, duæ infinitæ determinatione tamen adiecta. Hoc autem ſi monſtrat, pponet prius ſimplicem affirmationẽ uniuerſalem quæ dicit, omnis eſt homo iuſtus. Contra hanc particularẽ ſimplicem negationem, non omnis eſt homo iuſtus, ſub affirmatione uniuerſali ſimplici, affirmationem uni uerſalem infinitam quæ dicit, omnis eſt homo non iuſtus. Contra hanc ſub negatio ne particulari ſimplici particularem negationem infinitam quæ proponit, nõ om nis eſt homo non iuſtus.

Omnis eſt iuſtus homo	Non omnis eſt iuſtus homo
Omnis eſt non iuſtus homo	Non omnis eſt non iuſtus homo

His ergo ita diſpoſitis duę, inquit, fiunt oppoſitiones. Contra enim eam quæ eſt, om nis eſt iuſtus homo, opponitur illa quæ proponit, non omnis eſt iuſtus homo. Hoc autem idcirco, quoniã ſibi contradictoriæ oppoſitę ſunt uniuerſalis affirmatio ſim plex, & particularis negatio ſimplex, & eſt hæc quidem una oppoſitio. Rurſus con tra eandem affirmationem ſimplicem quæ dicit, omnis eſt iuſtus homo, opponitur uniuerſalis affirmatio infinita quæ dicit, omnis eſt nõ iuſtus homo, & hoc cõtrario modo. Ea namq; quæ dicit, omnis eſt non iuſtus homo, idem ſignificat eiq; cõſentit quæ dicit, nullus homo iuſtus eſt, ſed hæc quæ proponit nullus homo iuſtus eſt, cõ trario modo oppoſita eſt ei quæ dicit omnis eſt iuſtus homo. Quocirca etiam ea q̃ dicit, omnis eſt non iuſtus homo, cõtrariæ erit oppoſita ei quæ proponit, omnis eſt iuſtus homo. Eſt igitur hæc quoque altera oppoſitio, duæ ergo ſunt oppoſitiones, quemadmodum etiam in his quę ſunt indefinitæ, licet alio modo eſſent oppoſitæ, tamen duæ erant oppoſitiones, ſecundum diametrum autem non cõtingit ſimili ter ueras eſſe, ut ipſe ait. Illæ enim quoniam indefinitæ erant, & ſecũdum diametrũ quæ erant, ſimul ueras eſſe contingebat & omnes omnibus. Qd̃ ſi quis ad indefinita rum deſcriptiones redeat, diligenter agnoſcet. Hic autem, inquit, hoc eſt in his quæ definitę ſunt, non idem eſt. Hoc ſic monſtrat. Ea enim propoſitio quæ dicit, omnis eſt iuſtus homo, non cõſentit cõtradictioni ſuæ q̃ dicit, non omnis eſt iuſtus homo. Rurſus ea quæ dicit, omnis eſt non iuſtus homo, nõ conſentit rurſus ei quæ dicit, nõ omnis eſt non iuſtus homo. Hæc enim contrariæ ipſius cõſentiebat. Quare cum ue ra eſt uniuerſalis affirmatio ſimplex quæ dicit, omnis eſt iuſtus homo, ſine dubio falſa eſt ea quæ dicit, omnis eſt non iuſtus homo. Sed hac falſa, cõtradictio eius ue ra erit, uera eſt igitur ea quæ negat dicens, non omnis eſt non iuſtus homo. Quocir ca hæ duæ propoſitiones angulares ueræ aliquoties inueniunt̃, omnis eſt iuſtus ho mo, non omnis eſt non iuſtus homo, cõtingit ergo aliquando ueras eſſe ſed nõ, in quit, omnino. Nam ſi à particulari negatione infinita cœperis, non idem eſt, id eſt, nõ eadem ueritas uenit, hoc autem tali probatur modo. Si enim uera eſt, quoniam non omnis eſt non iuſtus homo, falſa eſt ea quæ dicit, omnis eſt nõ iuſtus homo. Eſt enim ei contradictorię oppoſita, hac autem falſa quę dicit, omnis eſt non iuſtus ho mo, non omnino ueram neceſſe eſt eſſe eam quę proponit, omnis eſt iuſtus homo, idcirco quoniam hę duæ ſibi contrariorum loco oppoſitæ ſunt, cõtrarias autem pro poſitiones ſimul falſas eſſe poſſe ſuprà docuimus, ergo non neceſſe eſt ſi falſa eſt, omnis eſt non iuſtus homo, ueram eſſe eam quæ dicit, omnis eſt homo iuſtus, quòd ſi non neceſſe eſt, hoc poteſt fieri ut utræque ſint falſæ, quare euenit aliquando ut uera hac propoſitione quæ dicit, non omnis eſt non iuſtus homo, falſa ſit illa quæ

propo-

proponſt,omnis eſt iuſtus homo,quare non ſimiliter ſecundum diametrum in uerita re ſibi propoſitiones conſentiunt,atq; hoc quidem Herminus non recta expoſitione dicens,ordinem turbat.Si quis autem uel hoc quod Herminus ait,diligẽter agnoſcit, uel id quod ſuprà nos diximus, cognoſcit multam eſſe differentiam expoſitionis, & meliorem ſuperiorem iudicans ei ſi quis nobis credit,rectè conſentiet.

Hæ igitur duæ oppoſitæ ſunt,aliæ autem ad id quod eſt,nõ homo, quaſi ſubiectum aliquod additum,ut, eſt iuſtus non homo, non eſt iuſtus non homo. Eſt non iuſtus non homo, non eſt non iuſtus non homo, magis autem plures his non ſunt oppoſitiones. Hæ autem extra illas ipſæ ſecundum ſe erunt, ut nomine utentes eo,quod eſt non homo.

Suprà iam dixerat omne ſubiectum aut ex nomine ſimplici & finito. Aut ex nomine rurſus infinito conſiſtere,& eorum oppoſitiones oſtẽdit quòd eſſent duæ, & quatuor propoſitiones,duæ quidem ſimplex ſubiectum nomen habentes,duę uero infinitum,& poſt has quando eſt tertium adiacens prædicaretur. Illic quoq; dupliciter oppoſitiones fieri dixit,cum,ſcilicet,finitum nomen eſſet uel infinitum prędicatum, earumq; inter ſe eam conſequentiam demonſtrauit, qualem haberent priuatoriæ ad eaſdem ipſas ſimplices,quibus ex finito nomine propoſitiones compararentur. Et quoniam omnis harum uarietas propoſitionum ita fit cum eſt tertium prædicaretur, ut aut ſubiectum & prædicatum finita ſint,aut ſubiectum quidem finitum,prædicatum uero infinitum,de quibus ſuprà locutus eſt,cum earum conſequentiam demonſtrauit, aut infinitum habent ſubiectum,finitum uero prædicatum, aut infinitum & ſubiectum & prædicatum,& habẽt quidem propoſitiones utrumq; finitum. Vt eſt, homo iuſtus eſt, homo iuſtus non eſt,finitum uero ſubiectum,infinitum prædicatũ, ut eſt,homo non iuſtus eſt,homo non iuſtus non eſt,& harum quidem conſequentia ſuprà monſtrata eſt. Aliæ uero ſunt quæ infinitum habent ſubiectum,& quæ ut nonnunc utantur nomine infinito,ut non homo iuſtus eſt,non homo non iuſtus eſt,utũtur enim hæ propoſitiones ſubiecto,ideſt,non homo ut nomine, prædicato uero eo quod eſt iuſtus,hoc eſt enim quod ait,aliæ autem ad non homo, ut ad ſubiectum aliquod additum.Si quis enim ponat non homo quidem ſubiectum, & de hoc aut finitum nomen prædicet,ut eſt iuſtus,aut infinitum ut eſt non iuſtus, utroq; modo rurſus duplicem faciet oppoſitionem,quatuor autem ſunt propoſitiones hæ:

Eſt non homo iuſtus	Non eſt non homo iuſtus
Eſt homo non iuſtus	Non eſt non homo non iuſtus

In his igitur quatuor propoſitionibus, oppoſitionibus uero duplicibus non homo quidem ſubiectum eſt,ſed in ſuperiori oppoſitione finitum quidem prædicatur nomen quod eſt iuſtus,in inferiore uero infinitũ quod eſt non iniuſtus. Sed ille, inquit, quæ prædicatũ quidem infinitum habent,ſubiectum uero finitum,uel quibus & prædicatum finitum eſt & ſubiectum, habent aliquam ad ſe conſequentiã, hæ uero quas poſtea memoratimus,ideſt,quę infinitum habent ſubiectum aut prædicatum,uel finitum uel infinitum,nullam habent conſequentiam ad eas propoſitiones,quę ſiue finito prædicato ſiue infinito ex finito,tamen ſubiecto conſiſterent, hoc enim eſt ꝺd ait. Hę autem extra illas ipſę ſecundum ſe erunt, ideſt, nullam conſequentiam ad ſuperiores quæ ex finito ſubiecto conſtarent, habere ait eas quæ infinitum ſubiectum in propoſitionum ordine retinerent. Poſtquàm igitur enumerauit & eas quæ ex uteriſq; finitis conſiſterent,ideſt,& ſubiecto & prædicato,& illas quæ ex ſubiecto quidem finito,prædicato uero infinito eſſent, his etiam illas quæ ex ſubiecto infinito eſſent,& ex finito prædicato,nec non illas addidit,quæ ex utriſq; infinitis conſtare uiderentur. Poſtquàm igitur has enumerauit,ait.Magis autẽ plures his non erunt oppoſitiones,

positiones, omnis enim oppositio (quod supra dictum est) aut est ex utrisq; finitis, ut est, homo iustus, non est homo iustus, aut ex finito quidem subiecto & infinito prædicato, ut est, homo non iustus est, homo non iustus nō est. Aut ex infinito quidem subiecto, finito uero prædicato, ut est nō homo iustus, non est nō homo iustus. Aut ex infinitis utrisq;, ut est non homo non iustus est, non homo non iustus non est, ut autem quinta oppositio reperiri possit, nulla rerum ratione possibile est. De his ergo hæc dicta sunt, in quibus est tertium adiacens prædicatur.

In his uero in quibus, est, non conuenit, ut in eo quod est currere, uel ambulare, idem facit sic positum, ac si est adderetur, ut currit omnis homo, nō currit omnis homo. Currit omnis non homo, non currit omnis non homo. Nō enim dicendū est, nō omnis homo, sed nō negationē ad id q̄ est homo, addendū est, omnis emm nō uniuersale significat, sed quoniā uniuersaliter. Manifestū est aūt ex eo q̄ est, currit homo, nō currit homo, currit non homo, non currit non homo, hęc enim ab illis differunt eo q̄ uniuersaliter nō sunt. Quare omnis uel nullus nihil cōsignificat aliud, nisi q̄ uniuersaliter de nomine uel affirmationē, uel negationē, ergo & cætera eadē oportet apponi.

Sunt quædam propositiones in quibus est quidem tertium adiacens prędicatum est, & hoc sono ipso & prolatione dignoscitur, aliæ uero sunt in quibus tale uerbum prędicatur, quòd tertium quidem adiacens non prædicetur, habet tamen coniunctum atq; intra se uerbum est, quę propositio si soluatur in participiū at.q; uerbū est, quod ante solo uerbo dictum prædicatum, secundo prædicabitur, tertio loco prædicabitur est, & fit similis propositio tanquàm si prolatione quoq; haberet est uerbum. Si quis enim dicat omnis homo currit, in hac propositione unum subiectum est, alterū prędicatum, homo enim subiectum est, prædicatum autem currit. Neq; enim possumus arbitrari in hac propositione tres esse terminos, idcirco quòd omnis quidem terminus non est, sed subiecti termini determinatio. Significat enim quoniam res uniuersalis, idest homo uniuersali subijcitur cursui, cū dicitur omnis homo currit, nulla est enim hominis exceptio, ubi omnem currere determinatio est. Ergo non ponitur loco termini id q̄d dicimus omnis, sed potius subiecti termini determinatio est. Quo circa in hac, ppositione quæ dicit, omnis homo currit, duo sunt termini, homo & currit, ergo in hac eadem quanquam uerbum est non prædicetur, in prolatione tamen uerbi quod est currit significatione concluditur. Si quis enim hanc propositionem quę dicit, omnis homo currit, soluat in participium atq; uerbum, faciet omnis homo currens est, & idem significat participium uerbo coniūctum quod significat uerbū. Quod utraq; complectitur, nam cū dico omnis homo currit, omni homini actionē pręsto esse pronuncio, quòd si idem rursus dicā, omnis homo currens est, eandem actionem homini rursus adesse proposui. Idem igitur significat uerbum currit quod currens est, & in eadem propositione quæ dicit, omnis homo currit, licet in prolatione est non dicatur, tamen tertium potestate prædicat, quod hinc cognoscit, si tota ppositio soluatur in participium, scilicet, atq; uerbum. Quamobrē sicut ex nomine infinito subiecto fit affirmatio, non eodem modo ex infinito uerbo affirmatio fieri potest, sed mox in ca uis negationis agnoscitur, quoniam enim facimus affirmationem dicentes: Omnis non homo currit, nō homo, scilicet, subiectum infinitum ponē tes, non ita possumus dicere affirmationem fieri cū proponimus omnis homo non currit, hæc enim iam negatio est, quare ubicunq; fuerit non currit, uel nō laborat, uel nō ambulat, uel nō legit, in omnibus negatio fit, in quibus cūq; infinitum uerbo prædicatur. Dubitabit autem aliquis an sicut ex infinito uerbo fieri affirmatio non potest, sed semper negatio ex hoc prędicamēto fit, ita quoq; si eadē ppositio soluatur,

in participium

in participium atq; uerbum, an ex infinito possit affirmatio fieri participio, quæretur enim an sicut in hac propositione quæ dicit, omnis homo currit, qui ita proponit dicens, omnis homo non currit, facere affirmationem non potest, sed sine dubio negationem facit, ita quoq; si eadem soluatur in participium atq; uerbum, ut si quis dicat: Omnis homo currẽs est, si fiat infinitũ nõ currẽs, et dicat, omnis homo nõ currẽs est, an hæc affirmatio sit an certè negatio tãtundẽ ualẽs tanq; si aliqs dicat, omnis homo nõ est currẽs. Sed fuerũt qui hoc cũ ex multis alijs, tũ ex aliquo Platonis syllogismo colligerẽt, ut quid ex ea re definirẽt, doctissimorũ uirorũ autoritate cognoscerẽt, ex duabus enim negatiuis syllogismus fieri non potest. In quodam enim dialogo Plato huiusmodi interrogat syllogismum. Sensus, inquit, non contingit rationem substantiæ, quod non contingit rationem substantia ipsius ueritatis notionem cõtingit: Sensus igitur ueritatis notionem non contingit. Videtur enim ex omnibus negatiuis fecisse syllogismum, quod fieri non potest, atq; ideo aiunt infinitum uerbũ quod est non contingit pro principio infinito posuisse, ideſt, non contingens est, est enim in pluribus alijs inueniendi facultas frequenter uerbum infinitum positum pro nomine infinito, quare uerbum quidem dixere quidam, semper facere negationem, si infinitum apponatur. Participia autem uel nomina si sint infinita posse facere affirmationem, & ideo quotiescũq; à magnis uiris infinitum uerbum, & duæ negationes in syllogismo ponũtur, hac ratione defenditur, quo dicatur infinitum pro participio esse positum, quod participium nominis loco in propositione prædicatur, & id quidẽ Alexãder Aphrodiseus arbitrabatur cæteriq; complures. Idcirco enim aiunt nõ posse fieri ex infinito uerbo affirmationes, quoniam sicut ad uerbum est iuncta particula negatiua mox totam perficiet negationẽ, sic etiam uerba quæ sunt infinita, uel quæ in se complectuntur uerbum est, non facient infinitam affirmationem, sed potius negationem. Si quis enim sic dicat, homo currens non est, nullus hanc dixerit affirmationem. Si quis uero sic dicit, homo non currit, idcirco nec hęc propositio affirmatio est quoniam currit est, uerbum intra se continet, & sicut ad est uerbum particula negatiua, iuncta non facit affirmationem, sed potius negationem, ita quoque ad aliud uerbum iuncta negatio quod intra se continet est uerbum, plenam perficit negationem. Aristoteles autem non uidetur ista discernere, sed similiter arbitrari, siue cum participio ponatur est uerbum, siue sine participio uerbum illud, quod uerbum est intra se claudit atq; complectitur, dicit enim hoc modo: In his uero in quibus est non conuenit, ut in eo quod est currere uel ambulare, idem faciunt, sic posita ac si est adderetur, & huius subiecit exemplum, ut currit omnis homo. In hac enim propositione quæ dicit, currit omnis homo, non quidem conuenit poni est uerbum, eodem modo uel si quis dicat omnis homo ambulat, hic quoq; est uerbum non cõuenit poni, sed hæc talia sunt, tanquam si est adderetur. Quod exemplo docuit. Nam sicut est currens omnis homo, affirmatio est cursus præsentiam monstrans, ita quoque currit omnis homo, affirmatio est, idem ualens. Idemq; significans, & has ex simplicibus subiectis affirmationes in quibus est dici non conuenit, consequenter enumerat dicens, currit omnis homo, mediam ponẽs determinationem, quæ est omnis, inter currit quod est prædicatio, & subiectum quod est homo. Contra hanc opponit simplicẽ negationem dicens, non currit omnis homo, rursus facit affirmationem ex infinito nomine currit omnis non homo, huic opponit negationem infiniti nominis subiecti, non currit omnis non homo, & has idcirco proposuit, ut monstraret idem in his euenire, in quibus est non conuenit prædicari, quod in illis quoque in quibus est tertium adiacens prædicabatur, sed quoniam in negatione infiniti nominis substituit, non currit omnis non homo. Ait non enim dicendum est non omnis homo, sed nõ negatio ad id quod est homo, addenda est. Poterat enim quis dicere non rectè fecisse negationem eius affirmationis quæ est, currit omnis non homo. Hanc quæ dicit non currit omnis non homo, sed potius ita debuisse oppositionẽ constitui, currit omnis

non homo,non currit non omnis homo. Ex hoc autem demonstrat ita faciendam esse negationem, ut eam ipse disposuit,dicit enim,non enim dicendum est, nō omnis homo,sed nō negatio ad homo addēda est,q est sensus huiusmodi. Quoties facimus, inquit,negationem contra hanc affirmationem quæ dicit,currit omnis non homo, non est negatiua particula,non adiungenda ei quod est omnis, sed potius subiecto quod est homo. Cum enim ita dicimus,currit omnis non homo, facienda est negatio,non currit omnis non homo. Non enim dicendum est non currit non omnis homo. Idest,non negatiua particula non est adiicienda ad omnis, sed potius ad homo, huiusmodi hæc causa est quòd omnis determinatio in terminorum numero non ascribitur,sed potius ad uim suam,idest,ad determinationem,nō enim aliquid uniuersale significat ipsum omnis,sed significat quidem uniuersale, quod est homo uniuersaliter. Omnis autē determinatio est, quoniam id quod uniuersale est,idest,homo uniuersaliter prædicatur,non ergo aliquid uniuersale significat determinatio omnis, sed potius quod uniuersale nomē uniuersaliter prędicatur. Atq; ideo quoties in his negatio fit,ad subiectum potius nomen trahi oportet negationem non ad determinationem,sed ne forte quis dubitet,ut etiam in alijs quoque ita fieri oportere oppositiones dicat. In his enim quæ subiectum finitum habent,cum dicimus omnis homo currit,si contra hanc cōtradictoriæ opposita, negatio ponitur ad determinationem negatiua particula est constituenda,ut contra eam quæ dicit,omnis homo currit, ea sit quæ dicit,non omnis homo currit. In his autem quę ex infinito nomine subiecto fiunt,siue in affirmatione, siue in negatione à subiecto nomine non est separanda negatio. Hoc autem ita esse facilima ratione cognoscitur, si determinationes paulisper auferantur,& in his propositionibus ex infinito nomine subiecto quæ sunt indefinitæ speculatio fiat. Sit enim affirmatio indefinita non homo currit. Contra hāc erit negatio,non homo non currit. Si igitur hæ propositiones factæ sunt, in uniuersalibus terminis, uniuersalis enim terminus est, homo, sed non habent additam determinationem,quoniam uniuersaliter prædicantur,idest,omnis,& seruata est & in affirmatione & negatione ad subiectum negatiua particula. Semper enim fiebat nomē infinitum,etiam tunc quando additur aliquid quod determinet,non ad determinationem addenda est negatio, sed potius ad subiectum nomen, quod cum in affirmatione fuerit infinitum. Hoc idem infinitum, ut in negatione reuertatur prouidendum est, sicut enim finitum terminum & simplicem in his indefinitis propositionibus ad affirmationem & negationem custodiri oportet, ut dicamus currit homo, non currit homo. Ita quoque in ea propositione quæ est ex infinito nomine subiecto, idem seruandum est, ut quod in affirmatione subiectum est,idem seruetur etiam in negatione,quod si hoc in ijs quæ sunt indefinitæ uenit, cur non etiam in illis idem fieri oportere uideatur quæ definitæ sunt. Hoc solū enim definitę ab indefinitis differunt,q cū indefinitæ uniuersalia prędicāt, pręter uniuersalitatis determinationē determinatę,& definitę idē illud prædicant uniuersale cū adiectione & significatione,quoniā uniuersaliter prędicaī. Nihil igit aliud omnis uel nullus significat,nisi quoniā id ꝺd uniuersale dicit uniuersaliter prædicaī,ergo omnia eadē quę in affirmatione & negatione in indefinitis ponebant,eadē quoq; & in eisdem determinatis seruāda sunt. Omnis enim & nullus nō sunt termini,sed uniuersalis termini determinationes. His igit ab Aristotele discursis,nos quoq; à Syriano, cui Philoxeno cognomē esse suprà retulimus,propositionū omniū numerū,de quibus in hac libri disputatione perpendit,nimis ad rem pertinentem atq; utilem transferamus, & prius perspiciendum est in Categoricis propositionibus quot indefinitæ sint. Quantæ enim fuerint indefinitæ,tot erunt uniuersales,tot particulares, tot singularium atq; indiuiduorum propositiones,& prius quidē affirmationes perspiciamus hoc modo. Quatuor modi sunt propositionū,aut enim indefinitę sunt,aut uniuersales,aut particulares,aut singulariū atq; indiuiduorū. Si ergo perspiciāī quātę sint indefinitę, affirmationes,

tiones,& has si per quaternarium numerum multiplicauero,colligitur mihi numerus affirmationum,quem si duplico,colligitur etiam negationum hoc modo. Prædicatur enim est aut ipsum solum,aut certe tertium adiacens,cum alio, & si solum prædicatur,aut ad nomen simplex atq; finitum prædicatum est,aut ad infinitum. Ex his, duæ sunt affirmationes,est homo,est non homo. Quoties autem est tertium adiacēs prædicatur,quatuor erunt affirmationes,aut cum subiectum infinitum est solum, ut est,non homo iustus,aut cum prædicatum infinitum est solum,ut est, homo est non iustus,aut cum utraq; finita sunt,ut est,iustus homo,aut cum utraq; finita sunt, ut est non iustus non homo. Magis autem plures his non erunt oppositiones,ut ipse ait. Cum igitur sex sint affirmationes,duę quibus est prędicatur,quatuor uero adiacens, has si per quaternarium ducam uiginti quatuor fient, quas rursus si binario numero multiplicem,quadraginta octo mihi summa succresceret, tot igitur erunt affirmationes & negationes quæcunq; uel prædicato est uerbo, uel adiacenti, & prædicato fiunt. Quare quoniam tres sunt aliæ qualitates propositionum, quæ sunt necessariæ contingentes,& in esse tantum significantes,secundum quas qualitates istæ omnes ppositiones proferūt,has quadraginta octo propositiones si in ternariū numerū duxerimus,scilicet,secundū propositionū qualitates,cētū quadraginta quatuor omniū propositionū prędicatiuarū,de quib. hoc libro tractat,numerositas crescet. Sed nūc præter has tres qualitates eas quæ sunt,quadraginta octo propositiones cū negationib. suis,quas si per qualitates propositionis necessariā,scilicet, cōtingentē & inesse significantē multiplicauero centum quadraginta quatuor fient,subter ascripsimus.

Est homo	Non est homo
Est omnis homo	Non est omnis homo
Est quidam homo	Non est quidam homo
Est Socrates	Non est Socrates
Est iustus non homo	Non est iustus non homo
Est iustus omnis non homo	Non est iustus omnis non homo
Est iustus quidam non homo	Non est iustus quidam nō homo
Est iustus non Socrates	Non est iustus non Socrates
Est non homo	Non est non homo
Est omnis non homo	Non est omnis non homo
Est quidam non homo	Non est quidam non homo
Est non Socrates	Non est non Socrates
Est non iustus homo	Non est non iustus homo
Est non iustus omnis homo	Non est non iustus omnis homo
Est non iustus quidam homo	Non est nō iustus quidam homo
Est non iustus Socrates	Non est non iustus Socrates
Est iustus homo	Non est iustus homo
Est iustus omnis homo	Non est iustus omnis homo
Est iustus quidam homo	Non est iustus quidam homo
Est iustus Socrates	Non est iustus Socrates
Est non iustus non homo	Non est non iustus non homo
Est non iustus omnis non homo	Nō est nō iustus omnis nō homo
Est non iustus quidam non homo	Nō est nō iustus quidā nō homo
Est non iustus non Socrates	Non est nō iustus non Socrates.

Has igitur propositiones Syriano calculis colligente, nos quoq; nominatim dispo-
suimus, idcirco quoniam facilior fides habebitur numero, si per exemplaprodant.
Simul etiam quoniam malè doctus de his propositionibus peruersissimè contende
bat, & affirmationes quidem negationum loco ponēs, per negationes uero affirma-
tionum totum ordinem cōfundebat. Quare ne quem illius oratio à rectè rationis ue
ritate traduceret, idcirco hāc ad elationis memoriq; subsidiū fecimus dispositionem.

Quoniam uero contraria est negatio ei quæ est, omne animal est iustum, illa quæ significat, quoniam nullum animal est iustum, hæ quidem manifestū est quòd nunquàm erunt neq; ueræ simul, neq; in eodem ipso. His uero oppositæ, erunt aliquando, ut nonomne animal iustum est, & est aliquod animal iustum.

Hoc quoq; est diligentissimè superius demonstratum, quoniam contrariæ aliquoties uerum falsumq; diuiderent, si aut in rebus naturalibus, aut in impossibilibus proponerentur; aliquoties uerbo simul inueniri posse falsas, si res neq; naturales, neque impossibiles prædicarent. Cōtrarias autem esse dictum est, si quis uel affirmatiuè uel negatiuè uniuersalem faceret enunciationem, ergo nunc hoc dicit quæ sunt, inquit, contrariæ simul ueræ esse non possunt, & hoc non sine quadam rerum determinatione locutus est, ait enim, Quoniam uero contraria est negatio ei quæ est, omne est animal iustum, scilicet, affirmationi, illa quæ significat, quoniā nullum est animal iustū, scilicet, negatio, hæ quidem, inquit, quoniā sunt contrariæ, quę simul uerę esse nō possunt, manifestū est quoniam nunquam erunt, neq; ueræ simul, neq; in eodē, sed quod dixit neq; uerę simul, huiusmodi est. Nihil enim prohibet alio, & alio tempore & affirmationem uniuersalem, et negationem ueraciter posse proponi, ut si quis dicat, omnis homo iustus est, hoc si aureo sæculo diceretur, uerissimè proponeretur. Quod si quis rursus dicat: Nullus homo iustus est, hoc si ferreo sæculo enunciaret, erit uera propositio. Quare contingit affirmationem, & negationem uniuersalem ueras esse, quas manifestum est esse contrarias sed non simul. Illa enim in aureo sæculo, si ita cō tingit, illa in ferreo sæculo, sed hæc tempora diuersa sunt, & non sunt simul. Quare rectè hoc quoq; addidit ut diceret, manifestum est quoniam nunquàm erunt neq; ueræ simul, quòd autem addidit, neq; in eodem ad aliam eiusdem rei determinationem ualet, possunt enim rursus eodem tempore & simul uniuersalis affirmatio & uniuersalis negatio ueræ esse, sed si non de eodem prædicētur, ut si quis dicat omne animal rationale est, hoc si de hominibus prædicetur, uera est affirmatio. Quòd si quis dicat nullum animal rationale est, hoc si de equis enunciet, uera erit uno eodemq; tēpore contra uniuersalem affirmationem uniuersalis facta negatio, sed non de eodem, illa enim affirmatio de hominibus facta est, hic uero de equis negatio. Quamobrem dictum est nunquam esse posse simul contrarias ueras, neq; in eodem, ideſt, nec uno eodemq; tempore, nec de uno subiecto. Sed quoniam his oppositæ erunt uniuersali quidem affirmationi particularis negatio, uniuersali autem negationi particularis affirmatio, & has diximus idcirco subcontrarias dici, quòd diuersa quodāmodo contrarijs patiantur. Manifestum est quoniam sicut contrariæ ueræ simul esse non possunt, diuidunt tamen aliquoties inter se ueritatē & falsitatē, ita quoq; & subcontrariæ diuidunt quædam inter se uerum falsumq; aliquoties, quando contrariæ quoq; diuiserint, simul autem ueræ inueniri possunt, quando uniuersales & contrariæ simul ueræ non sunt, ut autem simul falsæ sint, nulla rerum ratione contingit. Ergo contrarias quidem simul ueras esse atq; in eodem nunquam quisquàm poterit inuenire. Subcōtrariæ autem quæ uniuersalibus & contrarijs oppositæ sunt, sibi inuicē comparatas ueras inueniri possibile est, ut in eo ipso exemplo quod ipse proposuit, non omne animal iustum est, uera est, rursus, est aliquod animal iustū, hæc quoq; uera est. Quare

contrariæ

cõtrariæ simul uerę esse nõ possũt. Subcõtrarias simul ueras nihil prohibet intueri.

Sequitur uero hanc quidem quæ est, nullus homo est iustus, illa quę est, omnis homo est non iustus. Illam uero quę est, aliquis homo iustus est, oppositæ, non omnis est homo non iustus, necesse est enim aliquem esse.

De consequentia propositionum simplicium atq; infinitarum sufficiẽter quidem superà disseruit. Sed nunc hæc est huic intentio non quæ particularis affirmatio, quam uniuersalem affirmationem uel negationẽ sequatur, quod suprà iam monstrauit. Sed quæ uniuersalis negatio uniuersalem sequatur affirmationẽ, uel quæ particularis negatio particulari, scilicet, affirmationi consentiat, proponitq; has quatuor dicens, negationem simplicem uniuersalem & affirmationẽ infinitam uniuersalẽ sese sequi, & sibimet consentire, nec minus his oppositas, ideſt, particularem affirmationẽ simplicem, & particularẽ infinitã negationẽ, & in ueritate & in falsitate se sequi, & à se nullo modo discrepare. Disponantur enim hæ quatuor, prior affirmatio infinita uniuersalis quæ dicit, omnis homo est non iustus, sub hac ei consentiens simplex uniuersalis negatio quæ proponit, nullus homo iustus est. Rursus in altera parte contra affirmationẽ infinitam, particularis simplex affirmatio quę dicit, est aliquis homo iustus, & sub hac particularis infinita negatio quæ proponit, nõ omnis est homo nõ iustus.

Omnis est homo non iustus	Est aliquis homo iustus
Nullus est homo iustus	Non omnis est homo non iustus.

His ergo ita dispositis si affirmatio uniuersalis infinita uera sit, ea quę dicit, omnis est homo non iustus, uera est etiam ea quæ proponit, nullus est homo iustus, quæ est uniuersalis simplex negatio, hoc autem melius in inferionbus cognoscitur exemplis. Dicatur enim omnis est homo non quadrupes, uera est, rursus nullus est homo quadrupes. hęc quoq; uera est, quod si una harum sit falsa, falsa quoq; erit & altera. Nam si falsa est, quoniam omnis est homo nõ iustus, sicut uerè quoq; falsa est, illa quoq; negatio simplex mendacissimè prædicauit quæ dicit, nullus est homo iustus. Quocirca affirmatio uniuersalis infinita, & negatio uniuersalis simplex sibimet consentiũt, ut una uera, alteram ueram esse necesse sit, alterius falsitatem reliquæ quoq; falsitas consequatur. Idem quoq; euenit in parte altera, nam si uera est, quoniam quidam homo iustus est, uera quoq; est, quoniam non omnis est homo non iustus, est enim aliquis. Nam si quod dicitur, non omnis, tantundem est, tanquàm si quis dicat, quidam non est, quod in alio quoq; exemplo manifestius apparebit. Si quis dicat, nõ omnis est homo iustus, hoc est dicere, quidam homo iustus nõ est, ergo non omnis, quidã nõ, significat. Si quis ergo ita proponat quidam homo non iustus non est, quem dicit non esse non iniustum, iustum esse confirmat. Quare ille de quo dicitur, quoniam nõ iustus non est, erit iustus. Vnde fit ut ea quæ dicit, non omnis est homo non iustus, consentiat ei quæ dicit, quidam homo iustus est. Sed hæc non consentit ei quæ dicit, quidam homo non iustus est, non igitur hæc consentit ei quæ proponit, non omnis homo est non iustus. Sed quoniam hoc fortasse aliquatenus uidetur obscurius, cõsequẽtiæ ipsarum hoc modo sumendæ sunt. Sitq; nobis hoc positum affirmationem uniuersalem infinitam, & negationem uniuersalem simplicem sibimet cõsentire, ut unius ueritatem & falsitatem, alterius ueritas aut falsitas cõsequatur. Si falsa est affirmatio infinita uniuersalis quæ dicit, omnis est homo non iustus, uera erit huic oppositа particularis infinita negatio quæ proponit, non omnis est homo non iustus, sed cum falsa est affirmatio uniuersalis infinita, falsa quoq; & uniuersalis simplex negatio quę dicit, nullus est homo iustus, sed hæc falsa particularem affirmationem quæ huic contradictoriæ oppositа est, ueram esse necesse est, quæ est, quidam homo iustus est. Quocirca quando affirmatio uniuersalis infinita falsa est, uera est particularis infinita ne-

gatio,& quãdo uniuersalis negatio simplex falsa est,uera est simplex affirmatio particularis.Sed affirmatio uniuersalis infinita,& negatio uniuersalis simplex simul falsæ sunt,& sibimet in falsitate consentiunt, simul igitur ueræ erunt simplex particularis affirmatio,& infinita negatio particularis. Rursus si uera est affirmatio uniuersalis infinita, falsa erit negatio particularis infinita,ei enim cõtradictoriæ opposita est. Si rursus uera est uniuersalis simplex negatio,falsa est particularis simplex affirmatio,sed uniuersalis affirmatio infinita,et uniuersalis negatio simplex simul ueræ sunt, simul igitur erunt falsæ particularis affirmatio simplex,& particularis infinita negatio. Quare hæ quoq;,ideſt particularis affirmatio simplex,& particularis infinita sibimet in ueritate & falsitate consentiunt,& ueritatem suam & mendacium inuicẽ consequũtur. Quare affirmatio quidẽ & negatio,utraq; uniuersalis,hæc simplex, illa infinita sequũtur sese,sibiq; consentiũt.Particulares aũt,ideſt,uniuersalibus oppositæ simplex affirmatiua & negatiua infinita,ipsæ quoq; sibimet consentiunt. Quare rectus ordo est,ut sicut affirmationi uniuersali infinitæ consentit simplex uniuersalis negatio,ita particulari affirmationi simplici,particularis negatio infinita consentiat.

Manifestũ est aũt,quoniã etiam in singularibus,si est uerum interrogatum negare quod & affirmare uerũ est,ut putas ne Socrates sapiens est? Non.Socrates igitur non sapiens est. In uniuersalibus uero nõ est uera quæ similiter dicitur,uera est autẽ negatio,ut putas ne omnis homo sapiens est? Non. Omnis igitur homo non sapiens est,hoc enim est,falsum,sed,nõ igitur omnis homo sapiens est,uera est,hæc enim opposita est,illa uero contraria.

De consequentia propositionum disputans,& sibi quemadmodum consentirent illum tractatum parumper egressus docere proposuit,quæ ueniant in responsionẽ de singularibus,si ad prædicationem ipsarum sit particula negationis apposita,quæ rursus in his quæ de uniuersalibus sunt propositionibus,si ad prędicationem addita particula negatiua concurrat,neq; enim oportet similiter facere enunciationes. Non enim simile est quod ex utraq; prædicatione contingit. Hoc autem ita manifestũ est, si quis de singulari aliquo interrogatus neget, ille qui interrogauerit, potest facere ex infinito nomine prædicato conclusionem,illam,scilicet, negationem iungens q̃s respondens ante negauerat,& hoc ueraciter prædicabit. De uniuersalibus autem apparebit non eandem ueritatem posse contingere,si ex his affirmatio componatur. Si quis enim interroget alium putas ne Socrates sapiens est? si ille respondet non, uere ille concludit dicens. Socrates igitur nõ sapiens est. Sit autem hoc quoq; in alio clariori exemplo manifestum. Si interrogaremus aliquem hoc modo. Socrates ne Romanus est? atq; ille respondeat,non. Nos uere concludere possumus. Socrates igitur non Romanus est. Facientes ex negatione quam ille respondebat,& ex nomine quod in propositione prædicauimus affirmationẽ ex infinito nomine quæ dicit,Socrates non sapiens est,uel Socrates non Romanus est. Has enim affirmationes esse ex infinito nomine suprà monstratum est. Si igitur eodem modo aliquis in uniuersalibus subiectis interroget dicens, omnis ne homo sapiens est? Nos utiq; respondebimus,non. Tum ille eadem similitudine concludit,dicit enim,omnis igitur homo nõ sapiens est. Quocirca nullus homo sapiens est,ea enim quæ dicit,omnis homo nõ sapiens est,consentire monstrata est ei quæ dicit,nullus homo sapiens est. Videbitur igitur quodammodo ex uera responsione falsa illata esse conclusio,cui nos dicimus negationem quidem nos respondisse,non ut ea negatio ad prædicatum iungeretur, sed ad determinationem,neq; enim nos uoluisse ab omni homine sapientiam tollere, cum interrogante aliquo, an omnis homo sapiens esset, nos negaremus, sed ab omni potius,ideſt,determinatione uoluisse nos abstrahere sapientiam,illud,scilicet,significantes,quòd alicui esset,& alicui nõ esset sapientia, ut quod diximus nõ,

tantum

tantum ualeret quãtũ si diceremus nõ omnis. Igit si illa negatio ad nomẽ, id est ad sapientiã iungat, uniuersalis fit affirmatio quæ dicit, omnis homo nõ sapiens est, consentiens uniuersali negationi, quę proponit, nullus homo sapiẽs est. Sed hęc contraria est interrogationi, fuit enim interrogatio, omnis ne homo sapiens est? Hæc habet uniuersalẽ affirmationẽ, cui contraria est uniuersalis negatio, cui rursus negationi cõsentit uniuersalis affirmatio infinita. Quo circa affirmationi q̃q; uniuersali simplici, quæ in interrogatione posita est, id est omnis ne homo sapiẽs est? Contraria est ea quę dicit conclusio, quoniã omnis homo nõ sapiẽs est. Quod si dicat, nõ omnis homo sapiẽs est, & uerũ est, & ei opposita est. Cõtra enim eã quæ dicit interrogationẽ, omnis ne homo sapiẽs est? Cũ respõsum fuerit nõ, & nũcta negatio fuerit ad omnis, particularis negatio fit dicẽs, nõ omnis homo sapiẽs est, quæ est opposita uniuersali affirmationi ei q̃ in interrogatione est posita uniuersali, hoc est enim q̃d ait: Hæc est enim opposita, illa uero contraria. Per uerba autẽ sensus iste sic cõstat. Manifestũ est autem, inquit, quoniam in singularibus, ut est Socrates & quicquid indiuiduum est, si uerum est interrogatum negare, id est, si quando aliquid quis interrogat uere ille negauerit, ut cum aliquis interrogat an Romanus sit Socrates, ille neget quoniam & affirmare uerum est, ut ille qui interrogat ex negatione & nomine prædicato infinitam faciat affirmationem, & huius est exemplum, putas ne Socrates sapiẽs est? Respõsio, non. Cõclusio, Socrates ergo non sapiẽs est, sed hoc non similiter in uniuersalibus se habet, quod per hoc monstrat quod ait, in uniuersalibus uero nõ est uera, quę similiter dicitur, id est nõ uera est, affirmatio infinita facta ex prędicato nomine & respõdentis negatione, sed potius uera est negatio, nõ affirmatio, huius exemplum tale est, nam interrogatio est, ut putas ne homo omnis sapiens est? Respõsio, non. Falsa conclusio. Omnis igitur homo nõ sapiens est, hoc autẽ falsum est, & nõ simile est ei quod suprà de singulari subiecto prædiximus, sed potius illa quæ dicit, non omnis igitur homo sapiens est, ut respõdentis negatio ad omnis iungat, & fiat negatio particularis, est enim hæc uera, hæc autem est etiã opposita. Nam cũ affirmatio uniuersalis interrogata esset ea quæ dicit, omnis ne homo sapiens est? ex negatiua particula factum est, nõ omnis homo sapiens est in conclusione, & sunt oppositæ, illa est enim affirmatio uniuersalis, hæc aũt particularis negatio, illa uero cõtraria. Nam si, non negatio ad prædicatum iungatur, fit uniuersalis affirmatio infinita, quæ consentit uniuersali negationi finitę, sed hęc contra uniuersalem affirmationẽ finitã quæ in interrogatione est posita, cõtraria est. Cõtraria igitur erit etiam illa quę uniuersalis est affirmatio infinita. Quæ autem causa est, cur in singularibus uel affirmatio ex infinito nomine, uel negatio sibimet finita cõsentiant, in uniuersalibus aũt uniuersalis affirmatio ex infinito nomine nõ cõsentiat particulari negationi finitę, quærendũ est. Etenim si q̃s dicat Socrates nõ sapiẽs est, & Socrates sapiens non est, idem est & hæ duę sibimet cõsentiunt. Si quis autem dicat, omnis homo non sapiens est, & rursus, non omnis homo sapiens est, hæ duę non sibimet cõsentiunt. Sed hæc ratio est, q̃d in singularibus subiectis nõ sunt duplices oppositiones, sed una tantũ, ideſt, quę negationem facit. In uniuersalibus aũt uniuersaliter prædicatis, duplex oppositio est, una contraria, una uero contradictoria. Si sit ergo huiusmodi affirmatio quæ dicit Socrates sapiens est, contra hãc una oppositio est quę proponit, Socrates sapiens non est. Si ergo dicat aliquis Socrates non sapiens est, hæc nullum alium habebit intellectum quàm ea quæ dicit Socrates sapiens non est, unam enim tantũ solam diximus in singularibus oppositionem. Quare quæcunq; aliæ fuerint, eadem significatione concurrerent, in uniuersalibus uero uniuersaliter prędicatis non eodẽ modo est. Nam si sit affirmatio uniuersalis quæ dicit, omnis homo sapiẽs est, cõtra hãc etiam illa est quę dicit, nullus homo sapiẽs est, etiã illa quæ dicit, nõ omnis homo sapiẽs est, & illa est cõtraria, hęc cõtradictoria. Simplex ergo hęc oppositio sibi non potest cõsentire, illa enim tollit, quæ est uniuersalis negatio, illa partem diffinitę, quę

est particularis negatio, Sed uniuersalis negatio uniuersali affirmationi ex infinito nomine consentit, diuersa igit erit hæc quoq; à particulari definita negatione, & quoniam duplex est oppositio in uniuersalibus, & simplex in singularibus, recte in eadem similitudine prædicationis non eadem ueritas falsitasq; contingit.

Illę uero quę sunt contraiacentes secundum infinita nomina uel uerba, ut in eo quod est, non homo, uel non iustus, quasi negationes sine nomine & uerbo esse uidebuntur, sed non sunt, semper enim uel uerā esse, uel falsam necesse est negationem. Qui uero dixit non homo, non plus dicente homo, sed etiam minus, uerus uel fallus fuit, si non aliquid addatur.

Nouimus propositiones ex infinitis fieri posse nominibus, has ergo dissoluēs Aristoteles sumit per se dictionem nominis infiniti, & de ea disputat si contra finitū nomen comparetur, an quędam enunciatiua oppositio uideat. Si quis enim sumat id quod dicitur non homo, & opponat contra id quod dicimus, homo, uidebitur fortasse aliquatenus facere oppositionem, quoniam enim omnis negatiua particula adiecta uerbo, ꝗd cōtinet propositionē, negationem facit, etiam si modus aliquis propositionis non prædicetur, quod posterius demōstrandū est, ita etiam nomini uidetur cum adiecta fuerit negatiua particula, quandam facere negationem, ut si nō particula, infingatur ei quod est homo, faciat nū homo, hoc est enim ꝗd ait, illæ uero quæ sunt secundū infinita nomina uel uerba oppositæ, ut in eo quod est non homo, uel nō iustus, quasi negationes sine nomine uel uerbo esse uidentur. Si quis enim dicat non currit, hæc fit sine nomine negatio, quod si quis dicat non homo, hæc quoq; est sine uerbo negatio. Quæ dictiones secundū infinitū nomen uerbum opponūtur finito nomini uel uerbo, ꝗd est homo, & currit, uidebunt ergo hæ negationes secundum infinitū nomē uel uerbū, quę prædicātur, sed nō sunt. Maximè enim ratio has negationes nū esse cōuincit, quòd omnis negatio uel uera uel falsa est, quòd aūt dicimus nū homo uel nō currit, licet simplicia quoq; & finita, homo, scilicet, atq; currit, nihil uerum falsumue significēt, tamē, hæc infinita multò minus aliquid uerum aut falsum demōstrant, nō quòd simplicia uerum aliquid falsumue significent, idcirco dicimus infinitas dictiones simplicibus minus uerū aut falsum mōstrare. Sed quod quanꝯ nihil uerum falsumue designet simplex nomē & uerbum, tamen definitum, quidā proponit, ut in eo quod est homo, finitū quiddam est & una species. Is uero qui dicit, non homo, prędictē quidem speciē interimit, infinitas aūt alias dat intelligere ipsas nihil ponēs. Quocirca quanꝯ finita uerba uel nomina, per se uera uel falsa esse, non possint nisi cum alijs iuncta sint, tamē longè minus ueritatis aut falsitatis capacia sunt nomina infinita uel uerba quæ nec hoc ipsum quidē quod significāt ponūt, sed illud quidem perimunt, nihil autem per se aliud in significatione constituūt. Postremo propinquius ad ueritatis uel fallitatis finita sunt intellectus. Minus igitur uera uel falsa est dictio nominis infiniti, quàm alicuius simplicis & finiti uocabuli.

Significat autem, est omnis non homo iustus, nulli illarum idem, nec huic opposita ea quę est, non est omnis non homo iustus. Illa uero quæ est, omnis non iustus non homo, illi quę est, nullus iustus non homo, idem significat.

Post quàm de propositionibus infinitum habentibus prædicatum, sufficienti disputatione locutus est, earumque oppositiones ostendit. Consequentiasque demōstrauit, atque in mēdio de infinitis nominibus, quòd non essent negationes breuiter pernotauit, nunc redit ad eas propositiones quę subiectum habent infinitū, prædicatū uero uel finitum uel infinitum, & primum quidem an eædem sint, idemque significent, habeantq; ordine aliꝯ consequētiā hæ propositiones, quæ ex infinito subiecto

sunt,

sunt,cũ his q̃ ex infinito prædicato sunt uel ex utrisq; finitis docet. Ait enim has duas propositiones quæ sunt,est omnis non homo iustus,non est omnis nõ homo iustus,nulli illarũ idẽ significare,quæ aut ex utrisq; finitis sunt,aut ex prædicato infinito,& disponant quidẽ illæ,quæ aut ex utrisq; finitis sunt,aut ex prædicato infinito, & primũ quidẽ ponatur simplex affirmatio uniuersalis, sub hac negatio uniuersalis ex prædicato infinito superiori simplici affirmationi consentiẽs. Cõtra uero ponatur uniuersalis simplex negatio,& sub hac uniuersalis ex infinito prædicato affirmatio,quas constat sibimet consentire precedente affirmatione uniuersali quæ est ex infinito,scilicet prædicato.

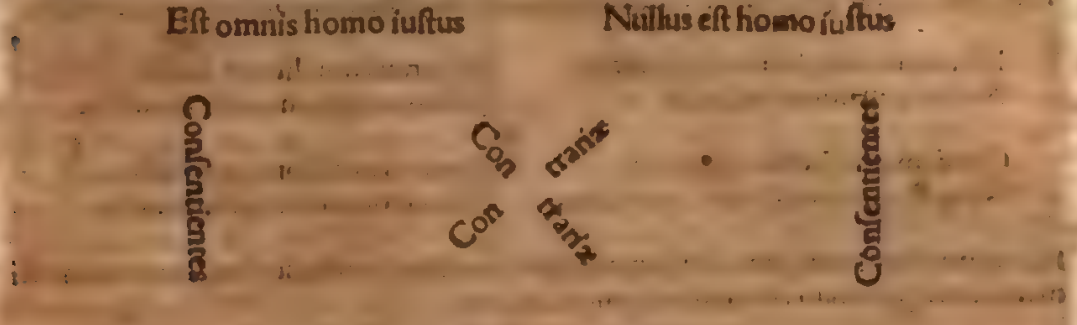

Cum igit ita sint affirmationes positæ & negationes q̃ simplex qdẽ subiectũ habẽt, infinitũ uero uel simplex prædicatũ,nũc Aristoteles dicit,quoniã hæ propositiones quæ subiectũ habẽt infinitũ,nulli illarũ superiorũ quas disposuimus idẽ significant, hæc em̃ quæ dicit,est omnis nõ homo iustus,non cõsentit ei quę dicit,est omnis homo iustus,nec rursus ei quæ dicit,est omnis homo nõ iustus,nec his rursus quæ sunt, nullus est homo iustus,uel nullus est homo nõ iustus,hæ enim omnes hominẽ subiectum habent,illę uero nõ hominẽ. Quocirca nec huius negatio,id est,uniuersalis affirmationis ex infinito subiecto particularis,scilicet,negatio cũ ulla earũ quæ finitũ habẽt subiectũ,poterit cõsentire. Ea enim q̃ dicit,nõ est omnis nõ homo iustus,neq; cũ ea quæ ꝓponit,est omnis homo iustus,neq; cũ ea quę dicit, est omnis homo nõ iustus,neq; cũ his quæ enũciãt,nullus est homo iustus, uel nullus est homo nõ iustus: Sed nõ hoc dicit,q̃niã ex infinito subiecto ꝓpositiones diuersę sunt,his q̃ sunt uel ex finito p̃dicato uel ex infinito,subiecto tamẽ finito. Possunt em̃ diuersæ qdẽ esse p̃dicationes,idem tamẽ aliquoties significare,ut ea q̃ dicit,omnis est homo iniustus,cũ diuersa sit ab ea quæ dicit,nullus est homo iustus,idẽ tamẽ aliquãdo significãt,si affirmatio priuatoria præcesserit. Dictũ est enim q̃ affirmationibus p̃cedẽtibus negationes sine dubio sequerẽtur,ergo non hoc dicit, quoniam diuersæ sunt propositiones ex infinito nomine subiecto ijs quæ sunt ex prædicato uel finito uel infinito,subiecto tamen finito, sed quòd omnino sibi nõ consentiãt,uel non idem significẽt, id est tota sint uirtute propositionis dissimiles. Atq; quidẽ hæc dixit de his quæ finitũ subiectũ haberẽt Infinitũ uero uel finitũ prædicatum,uenit autẽ nũc ad ipsarum cõsequentias quæ ex infinito nomine subiecto constãt,& ex utroq; infinito,& sicut suprã consequentiã earum quę ex utrisq; finitis erant,uel ex infinito prædicato docuit,ita quoq; nũc è conuerso quæ ex utrisq; infinitis nominibus constãt, uel ex infinito nomine subiecto qualẽ ad se habeãt consequẽtiam,monstrat,dicẽs: Illa uero quæ est,omnis non iustus nõ homo,illi quæ est,nullus iustus nõ homo,idẽ significat,has duas tãtum propositiones monstrat,affirmatiuã,scilicet,uniuersalẽ ex utrisq; infinitis,quę dicit,omnis nõ iustus nõ homo,ei consentire quę est uniuersalis negatio ex solo infinito subiecto,quę dicit,nullus iustus nõ homo. In his aũt subaudit particula, est,ut sit tota propositio,omnis nõ iustus nõ homo est,& rursus nullus iustus nõ homo est,

mo est, nam sicut in his quæ finitum habebant subiectum, infinitum uero uel finitū prædicatum, affirmationem ex finito subiecto uel infinito prædicato, eam, scilicet, quæ dicit, est omnis homo non iustus, sequebatur simplex uniuersalis negatio, quæ ex utrisq; finitis constat, nullus homo iustus est. Ita quoque in his permutatis tātum subiectis idem uenit. Nam sicut illic negatio ex utrilque finitis uniuersalis sequebatur affirmationem ex finito subiecto & infinito prædicato, ita quoque affirmationem ex utrisque infinitis uniuersalē sequitur negatio ex infinito subiecto, ipsa quoque uniuersalis, & has quidem duas propositiones ascripsit, solam in his consequentiam ostendens. Cæteras autē quia putabat intellectu esse faciles, persuqui neglexit. Nos autē eas ne quid relictū uideatur apponimus, est enim cōsequētia hoc modo.

Est omnis non homo non iustus Nullus non homo iustus est	Est omnis non homo iustus Nullus non homo non iustus est
Quidam non homo iustus est Non est omnis non homo nō iustus.	Quidam non homo non iustus est Non est omnis non homo iustus

Has igitur si quis diligenter inspexerit duas comparationes, duabus conuenientissimam consequentiam consensumq; monstrabunt.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, EDITIONIS SECVNDAE, SEV MAIORVM COMMENTARIORVM, IN LIBRVM ARISTOTELIS DE INTERPRETATIOne, Liber quintus.

MAximam operis huius emensi partem, ea quæ sequuntur licet magnis quæstionibus impedita, tamē audacius atque animosius exequemur, nec defatigari in singulis partibus oportet, totius dialecticæ prodere aggressos, atque expedire doctrinam, itaque rectam commmentationis seriem conteximus.

Transposita uero nomina & uerba idem significant, ut, est albus homo, est homo albus, nam si hoc non est, eiusdem multæ erunt negationes, sed ostensum est, quòd una unius est, eius enim quæ est, est albus homo, negatio est, non est albus homo, eius uero quæ est, est homo albus, si non eadem est ei quę est, est albus homo, erit negatio uel ea quę est, non est non homo albus, uel ea quę est, non est homo albus. Sed altera quidem est negatio eius quę est, est nō homo albus, altera uero eius quę est, est albus homo. Quare erunt duę, unius.

Docet nunc quoniam si nomina & uerba transferunt & ad aliud prius, aliud uero posterius prædicetur, unam sine dubio significantiam retinere. Siue enim quis dicat, est homo albus, siue est albus homo, siue homo albus est, siue albus homo est, siue quomodolibet aliter ordinem prædicationis permutet, eadē sine dubio significatio permanebit, & hoc quidē fortasse Oratoribus uel Poētis non eodē modo perspiciendum

cīēdum eſt, quo dialecticis. Etenim quantum ad compoſitionem orationis ſpectat, maximè differt quo uerba & nomina prædicationis ſuæ ordine proferantur. Multum enim intereſt in eo quod ait Cicero, ad hanc te amentiam natura peperit, uoluntas exercuit, fortuna ſeruauit, ita dixiſſe ut dictum eſt, an ita, ad hanc te amētiam peperit natura, exercuit uoluntas, ſeruauit fortuna. Sic enim minor eſt ſentētiæ magnitudo, minuſq; in ea lucet id quod ſi ſic cōponatur eminet, & ſeſe uel nolentibus hominū auribus, animiſq; patefacit. Rurſus cum dicit Virgilius: paciq; imponere morem. Potuiſſet ſeruare metrum, ſi ita dixiſſet, moremq; imponere paci, ſed eſſet debilior ſonus, nec in eo ictu uerſus tam prȩclarè ut nunc compoſitus diceretur. Ergo non idem ualet Oratoribus uel Poētis uerborum nominumq; ordo mutatus. Qui enim ad compoſitionem ſpectāt, multum in ordine ſermonū ornamenti reperiēt. Dialecticis uero quibus nulla eſt ad orationis leporem cura loquendi quibuſq; ſola ueritas perſcrutatur, nihil differt quolibet ordine uerba & nomina permutentur; cum tamen eandem uim quam prius in ſignificatione retineant. Sed nec apud ipſos modis omnibus permutato ordine dictionis eadem ſemper uis, ſignificatioq; ſeruatur. Hæc enim particula quę negatiua eſt, id eſt, nō multum ualet, multamq; differentiam perficit uarijs adiecta locis. Si quis enim dicat homo albus nō eſt, faciet indefinitam negationem. Si quis uero dicat, homo nō albus eſt, faciet indefinitam ex infinito prædicato affirmationem. Si quis autem prædicet, non homo albus eſt, idē quoque cōſtituit ex infinito ſubiecto indefinitā affirmationem. Rurſus ſi quis dicat, omnis homo nō iuſtus eſt, hæc cōſentit ei quę dicit, nullus homo iuſtus eſt. Quod ſi idem non ad uniuerſalem determinationem ponatur, ut dicatur, nō omnis homo iuſtus eſt, non iam uniuerſalis affirmatio infinitæ prædicationis conſentiens uniuerſali ſimplici negationi fit, ſed potius particularis negatio ſimplex. Vidēs ne igitur quàm multas faciat differentias negatiua particula diuerſę nominum prędicationi coniuncta? Sed quanquam hæc ita ſint, poteſt tamen alio modo eadem diuerſis in locis poſita, eandem uim ſignificationemq; ſeruare. Si enim ſit poſita non particula cum uniuerſalitate ſua, cum eadem ipſa ſæpius permutetur, idem ſine dubio in ſignificatione cōſiſtit. Si quis enim dicat, nō omnis homo albus eſt, particularis eſt ſimplex negatio. Si quis uero ſic dicat, homo non omnis albus eſt eadem ſignificatio eſt. Vel ſi hoc modo, homo albus non omnis eſt, nec hæc à ſuperiore ſignificatione diſcedit, uel ſiquis amplius quoque permutet dicens: Homo albus eſt non omnis, à priori ſignificatione nil diſcrepat. Eodem modo uel ſi quomodolibet aliter permutetur, cum propria tamen uniuerſalitatis determinatione diuerſo modo permutata, idem ſemper neceſſe eſt in ſignificatione ſeruetē. Eodem modo ſi eadem nō particula cū alio nomine uel uerbo iuncta ſæpius transferatur. Vt cū dicimus, homo iuſtus non eſt. Rurſus homo nō eſt iuſtus, rurſus nō eſt homo iuſtus, eadem ſignificatio retinetur. Quocirca ſi ſola particula negatiua permutata ſit, & non eodem ſemper ordine prædicetur, multas differentias faciet propoſitionum. Sin uero iuncta cum alio nomine ſæpius (ut dictū eſt) transferatur eadem in translationibus omnibus ſignificatio permanebit. His igitur ita diſpoſitis uidendum eſt quæ ſit Ariſtotelis demonſtratio, uerba & nomina tranſpoſita eandem ſemper uim ſignificationēq; ſubijcere. Aít enim trāſpoſita uero uerba & nomina idē ſignificant, ut eſt albus homo, eſt homo albus. Hæc enim trāſpoſita nominib. atq; uerbis eandē retinent ſignificationē. In illa enim prius albus eſt, poſterius homo, in hac aūt prior homo, poſterior albus, q̄d ſi hoc falſum eſt, & nō ſint eædē, ſed à ſe diuerſę ſunt, impoſſibile aliquid incōueniensq; contingit, erunt enim duæ negationes unius affirmationis q̄d eſt impoſſibile. Oſtēſum enim eſt quoniā una unius eſt affirmationis negatio. Nūc igit uideamus ſi hæ affirmationes quæ dicūt eſt albus homo, & eſt homo albus, nō ſunt eædē, ſed diuerſæ quēadmodum unius affirmationis duæ ſunt negationes, & primo quidem diſponantur hoc modo, eſt albus homo, eſt homo albus, huius ergo propoſitionis quę dicit, eſt albus homo, erit negatio ea, ſcilicet, q̄ ꝓponit, nō eſt albus homo, alia nāq;

quæ eſſe

quę esse possit rationabiliter non potest inueniri. Disponantur igitur rursus eædem & superior affirmatio cum propria negatione.

Est albus homo
Non est albus homo
Est homo albus

Cum igitur eius quæ dicit, est albus homo, negatio sit ea quæ proponit, non est albus homo, si ea quæ dicit, est homo albus diuersa erit ab ea propositione quę pronũciat, est albus homo, alia erit eius negatio, sit ergo aut ea quæ dicit, non est non homo albus, aut ea quæ dicit, non est homo albus. Rursus igitur disponantur duę quidem affirmationes primæ alternatim positæ, & ecõtrario confessa prioris negatio. Contra secundum uero utræq; hæ negationes quas diximus ascribantur.

Est albus homo — Non est albus homo

Est homo albus — Non est homo albus
Non est non homo albus.

His igitur ita discretis eius propositionis quæ dicit, est homo albus, non potest esse illa negatio quæ dicit, non est nõ homo albus. Illius est enim negatio quæ habet subiectum infinitum, quæ dicit, est nõ homo albus. Similiter autem & si quamlibet aliã quis posuerit negationem eius sine dubio alia reperitur affirmatio. Vnde fit ut relinquatur ea eius esse negatio quæ proponit, non est homo albus, est ergo negatio eius quæ dicit est homo albus; ea quæ dicit, nõ est homo albus, sed eius affirmationis quę proponit, est albus homo, negatio est & ista quę dicit, nõ est homo albus. Quod probat ea res quod inter se uerũ falsumq; diuidũt, nam si uerum est esse album hominẽ, falsum est non esse hominem album. Quod si in aliquibus uerum inuenitur, hoc secundum diffinitionẽ propositionis agnoscitur, non secundum negationis formam, ut magis secundum quantitatẽ non sint sibi oppositæ potius quã secundum qualitatem, quod illa res monstrat si quis sic dicat: Est albus omnis homo, si contra hanc ponatur non est omnis homo albus, perspicuum est, quoniã inter se & ueritatem diuidunt & falsitatem, unam enim ueram esse necesse est, unam falsam, quare etiam si determinationẽs auferantur, eadẽ oppositio redit licet sit indefinita. Nam sicut in ea quę dicit, omnis homo iustus est, non omnis homo iustus est, sublatis omnis & non omnis homo iustus est, & homo iustus non est, affirmatio & negatio oppositæ sunt. Ita quoq; in his sublato omnis & non omnis ea quæ dicit, est albus homo, ei quæ dicit, nõ est homo albus oppositа est. Additis enim determinationibus una semper uera est, altera falsa, sed diximus quoniã affirmationis eius quæ dicit, est albus homo, negatio est, non est albus homo. Duæ igitur negationes non est albus homo, & nõ est albus homo unius affirmationis sunt; eius, scilicet, quæ enũciat, est homo albus q; euenit si negationes hę quę dicũt, nõ est homo albus, & nõ est albus homo à se diuersę sunt, q; ex eo cõtingit quod prius positũ est eam quę dicit, est albus homo diuersam esse ab ea q̃ dicit, est homo albus. Quod si hoc impossibile est ut una affirmatio duas habeat negationes, & pspicuũ est cõtra eam affirmationẽ quę dicit, est homo albus, utrasq; has negationes quæ dicunt, non est albus homo & non est homo albus opponi, hæ à se diuersę non sunt, sibiq; consentiunt, & tantum permutatione nominis distant. Cæteris autem omnibus eędem sunt, quod si hę negationes eædem sunt, eędẽ quoq; sunt affirmationes. Recte igitur dictum est, quoniam transposita nomina & uerba eandem uim significationemq; seruant. Sensus ergo totus ita se habet. Hoc autem modo ordo uerborum. Transposita, inquit, nomina & uerba idem significant, & est ho-

est horum exemplū, ut est homo albus, est albus homo. In his enim nomina transpo sita sunt. Nam si hoc non est, id est, si non idem significant nomina & uerba transpo sita, quiddam impossibile & inconueniens cōtingit. Ait enim eiusdem multæ erūt negationes, id est, eiusdem affirmationis multæ negationes erunt. Sed hoc impossi bile est, ostensum est enim quoniam negatio una unius est affirmatiōnis. Duæ ergo negationes uni opponi affirmationi, si uerba & nomina transposita non idem signi ficant, sic demōstrat. Eius enim quæ est, est albus homo, scilicet, affirmationis, nega tio est, non est albus homo. Contra illam enim affirmationem, hæc negatio iustè op ponitur, eius uero quæ est, est homo albus, id est alterius affirmationis, si non eadem est ei quæ est, est albus homo, id est, si diuersa est à priori propositione quę dicit, est albus homo, & non est ei eadem, ac si diceret, si ei non consentit, erit negatio uel ea quæ est, non est albus homo, uel quęcunq; alia, quam si quis ponat esse negationem una ratione refellitur, quam hic quoq; posuit, refellitur autem hoc modo, ait enim. Sed altera quidem est negatio eius quæ est, est non homo albus, altera uero eius quę est, est albus homo. Inter duas enim negationes quas posuit illam, scilicet, quæ dicit, non est non homo albus, & eam quę proponit, non est homo albus, illa quę dicit, nō est non homo albus, negatio est affirmationis infinitum habentis subiectū, quæ dicit, est non homo albus, alia uero, scilicet, quæ proponit, non est homo albus, eius est negatio quæ dicit, est albus homo, cum ea enim uerū diuidit atque falsum. Qua re erunt duæ negationes unius affirmationis, sed hoc impossibile est.

Quoniam igitur transposito nomine & uerbo, eadem sit affirmatio & ne gatio manifestum est.

Superiorem argumentationem hac huius sententiæ conclusione confirmat, fecit au tem hunc syllogismum in secundo modo hypothetico, quem indemonstrabilē uo cat hoc modo, si primum est, secundum est, sed secundum non est. Primum igit non est, id est, si transpositis uerbis & nominibus non sunt eædem propositiones, unius affirmationis duæ sunt negationes, sed hoc impossibile est. Non igitur diuersæ sunt propositiones transpositis uerbis & nominibus.

De coniunctis & diuisis enunciationibus.

AT uero unū de pluribus, uel plura de uno affirmare uel nega re, si non est unū ex pluribus, non est affirmatio una neq; nega tio. Dico aūt unum nō si unū nomē positū sit, non sit aūt unū ex illis, ut homo est fortasse & animal & manſuetum & bipes, sed ex his etiā unū fit, ex albo aūt & homine & ambulare, non fit unū. Qua re nec si unum aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio una, sed uox quidē una. Affirmationes uero multę, nec si de uno ista, sed similiter plures.

Multos talis loci huius caligo confundit, ut dignè exequi & quod ab Aristotele di cebatur expedire non possent. Nos autem suprà iam diximus magnæ fuisse curæ a pud Peripateticæ sectæ principes dijudicare, quæ esset una affirmatio uel negatio, quæ plures. Neq; enim uocis sonitu cognoscunt, aut numéro terminorum, est enim ut una quidem res de una prædicetur, & non sit una enūciatio. Potest etiam fieri, ut uel plures de una re prædicentur, uel una de pluribus, una tamen ex his omnibus enunciatio fiat, quæ res magnæ apud eos cautelæ fuit, ut ubi incidisset perspecta re gula non lateret. Nam si quis dicat canis animal est, non una est enunciatio. Canis e nim multa significat. Si quis uero dicat, homo animal rationale, mortale est, uel ani mal rationale, mortale homo. Singulæ enunciationes sunt, ideirco quoniam unū ex omnibus quiddam fieri potest. Nam de animali, rationali atque mortali simul iun ctis, unus homo perficit. Item alia sunt quæ plura prædicantur, de qbus unū aliquid

effici

effici constituiq; non possit, neque si illa de altero prædicentur, neque si de illis aliud, una affirmatio uel negatio est, sed tot dicendæ sunt affirmationes esse, quot sint hæ res quæ uel de una prædicantur, uel de quibus una dicitur, ut cum dicimus, Socrates caluus Philosophus ambulat. Ex caluitie & Philosophia & ambulatione, nihil unum coniungitur, ut hæc quasi alicuius speciem forment. Quocirca siue hæc de uno prædicentur, siue unum de istis, non poterit una esse enunciatio, & communiter quidem totius propositi sensus huiusmodi est. Nunc autem ad ipsius Aristotelis uerba ueniamus. Dicit enim. At uero unum de pluribus uel plura de uno affirmare uel negare, si non est unum ex pluribus, non est una affirmatio, neq; negatio. Si, inquit, plura de uno prædices, ut cum dicis Philosophus simus, caluus Socrates est, uel rursus cum unum de pluribus prædicas, cum dicis: Socrates simus Philosophus caluus est, si ex his pluribus quæ uel prædicas uel subijcis, unum aliquid non fit, quemadmodum fieri unum potest de his quę prædicamus, substantia animata sensibilis, id quod est animal, non fit una affirmatio nec una negatio. Quãdoquidem plura uel prædicantur uel subijciuntur, ex quibus congregatis una species non exilit. Quòd si unum de uno aliquis prædicauerit, quorum unum nomen plura significet, ex quibus unum aliquid non fiat, rursus non est una affirmatio nec una negatio. Si quis enim dicat, canis animal est, nomen canis significat, & latrabilem, & cœlestem, & marinum, ex quibus iunctis nihil unum efficitur. Quare quoniam ex his pluribus unum aliquid effici non potest, ex illo quoq; canis nomine non fit una affirmatio & una negatio, quod prædicatur aut subijcitur cum significet multa ex quibus unũ fieri nõ possit. Quod per hoc ostendit quod ait, dico autem unum, non si unum nomẽ sit positum, nõ sit autem unum ex illis. Potest enim fieri ut unum nomẽ de uno prædicetur. Sed si unum ipsorum plura significat, ex quibus unum non fit, non est una negatio uel affirmatio. Neque enim uox una perficit enunciationem, sed eius quod significatur simplicitas, uel si plura sint in unum collecta, aliquid unum faciendi potentia. Huius autem rei subiecit exemplum, quod plurimos fefellit dicens, ut homo est fortasse & animal & bipes mansuetum. Sed ex his unum fit, ex albo aũt & homine & ambulare non unum. Putauerunt alij hunc ita dixisse, ut ostenderet exẽplĩ gratia se hanc quasi diffinitionem dedisse, ne forte aliquis arbitretur hanc quasi uerã hominis diffinitionem posuisse, quæ est animal bipes mansuetum. Idcirco enim inquiunt, dixit fortasse, & animal & bipes, & mãsuetũ. Neq; omnino putaret huiusmodi esse hominis diffinitionẽ Aristotelem arbitrari. Alij uero hoc nõ ita dictũ accepere, sed potius in hanc sententiã dictũ Aristotelis, scripturamq; interpretati sunt, ut homo est qui & animal, & bipes, & mansuetũ, sed ex his unũ fit, ut ita intelligeret. Homo quidẽ æqualiter se habet ad id quod est homo, & ad id ꝙd est animal bipes mãsuetum. Quocirca si idem est & ęquum dicere hominẽ, quod animal bipes, mãsuetũ, necesse est quoties de uno plura hæc prædicantur, id est, animal, bipes, mansuetũ de homine, quoniã æquale est homini, quod unũ est, unũ quiddã prædices quãuis tres uoces prædicare uidearis. Sed omnes hi nihil omnino intelligunt, sed est melior expositio quã Porphyrius dedit. Volẽs, inquit, Aristoteles demonstrare quæ una esset affirmatio, quæ non una, dixit primo: Quoniã plura de uno prædicare, uel plura uni subijcere non est unam enunciationẽ facere, nisi ex illis pluribus unum aliquid fieret. Vidẽs itẽ quod adhuc plures possent esse affirmationes etiam in his prædicatis, quæ cum plura sint, unum tamẽ ex his fieri possit, hoc dixit, ut homo est fortasse & animal, & bipes, & mãsuetum. Quod autem dico tale est, manifestum quidẽ sit, quoniam si plura de uno prædicentur, ex quibus unum fieri non possit, uel plura subijciantur uni, ex quibus unum non fit, non est una affirmatio nec una negatio. Nunc autem tractemus de his pluribus, ex quib. unũ aliquid fieri possit. Inueniemus enim & in his ipso modo enũciãdi plures aliq̃ties enũciationes, & nõ unã reperiri, quanq; ex pluríb. unũ fieri aliqd possit. Si qs eã sic dicat animal rationale, mortale homo est,

simul

ſimũl iungens animal rationale, mortale, quoniã cõtinuè dictum eſt, & ex his unum aliquid fit, una eſt affirmatio. Si uero ſit aliquid interualli, ut ita quis dicat, homo animal, & rurſus rationale, & aliquantulum requieſcens dicat, mortale eſt, non eſt una affirmatio, nec una negatio. Hęc enim intercapedo plurimas efficit enũciationes, rurſus ſi cum cõiunctione dicantur, homo animal & rationale, & mortale eſt, ſic quoq; multæ ſunt propoſitiones. Nec differt aliquid uel requieſcẽdo, uel interponẽdo coniunctiones dicere, q; ſi quis dicat, homo animal eſt, homo rationalis eſt, homo mortalis eſt, quæ perſpicuè propoſitiones multæ ſunt. Videns ergo hoc Ariſtoteles, ita dixit: Homo eſt fortaſſe & animal, & bipes, & manſuetum, ad hoc, inquit, fortaſſe tanquã ſi ita diceret, & de homine quidem, & bipede, & manſueto fit unũ, ſed eſt aliquoties forte, ut plures propoſitiones ſint, cum ea cõiunctio quædam ſeparat atq; diſcernit. Erit enim fortaſſe homo & animal, ut hæc una ſit propoſitio, & bipes ut altera, & manſuetum rurſus, ut altera. Sed ex his omnibus unũ aliquid fit, quæ cũ continuè prolata ſunt, quoniã ex his unũ aliquid efficitur, una eſt propoſitio, nõ autem idem euenit in omnibus, ex albo enim & homine & ambulare non unum fit. Si quis enim dicat: Socrates homo albus ambulat, nõ eſt una affirmatio, quoniã ex homine, & albedine, & ambulatione nulla omnino ſpecies fit. Quare cõcluſio eſt, quoniam nec ſi de his pluribus, ex quibus unũ non fit, unũ aliquid prædicetur, ut ex cane terreno latrabili, & cœleſti, & marino, quoniã unum nõ fit, & de his unũ aliquid prædicetur, q; dicimus canis, huiuſmodi nomẽ quod plura ſignificat, ex quibus unũ nõ fit; ſi de altero prædicetur, uel ſubijciatur alteri, non fit una affirmatio, nec una negatio, ſed erit quidẽ uox una, affirmationes uero plurimæ. Siue enim unũ de pluribus prędicetur, ex quibus nõ fit unum, uel plura huiuſmodi de uno, uel ſi unũ de uno prædicetur, quod prædicatum plura ſignificet, ex quibus unum nõ ſit, ſiue illud prędicatum alteri ſubijciatur, omnino non fit una affirmatio nec una negatio. Eſt autẽ regula huiuſmodi, una affirmatio eſt, ſi aut duo termini ſingulas res ſignificent, aut ſi plura ita de uno prædicentur, uel uni ſubijciãtur, ut ex his unum aliquid fieri poſſit, aut unum nomen quod uel prædicatur uel ſubijcitur, talia ſignificet plura, quæ omnia unã quodammodo ſpeciem ualeant congregare.

Si ergo Dialectica interrogatio reſponſionis eſt petitio, uel propoſitionis, uel alterius partis cõtradictionis, propoſitio uero unius cõtradictionis pars eſt, nõ erit una reſpõſio ad hæc. Neq; enim eſt una interrogatio, nec ſi ſit uera, dictũ eſt autem de his in Topicis. Simul autem manifeſtũ eſt, quoniam nec hoc ipſum quid eſt, Dialectica interrogatio eſt. Oportet enim eſſe datum, ut ex interrogatione eligat utrã uelit cõtradictionis partẽ enũciare. Sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc ſit homo, an non hoc. Quiſquis Dialectica utitur interrogatione, hic aut ſimpliciter interrogat, atq; unã propoſitionẽ in interrogatione ponit, ut cõtra eam ſit una reſponſio, aut utraſq; interrogans dicit, ad quas non fit ſimplex reſponſio, ſed una tota propoſitio reſpondetur. Si quis enim dicat interrogãs: Socrates animal eſt? Cõtra hãc talis eſt reſponſio, aut ita, aut non. Si quis uero hoc modo interroget, Socrates animal eſt an non? Cõtra hanc nõ eſt una reſpõſio. Si enim reſpondetur ita, de qua annueris ignoratur, de affirmatione an de negatione, rurſus ſi non reſponderis, neſcitur quã negari uolueris affirmationem an negationem. Quare cõtra huiuſmodi interrogationes tota propoſitio reſpondẽda eſt, id eſt, altera pars cõtradictionis, aut tota affirmatio, aut tota negatio, ut dicas, aut eſt animal Socrates, aut ſi hoc non uidẽ, reſpondeas, non eſt animal Socrates. In his igit̃ quæ multa ſunt, ex quibus unũ fieri nequit, ſi fiat una interrogatio, & ipſa reprehenſibilis eſt, & cõtra eam una reſponſio. Quiſquis enim ea plura interrogat, ex quibus unũ eſſe non poſſit, multas facit interrogationes, con-

tra quas si simpliciter respondeat, etiã si uera sit ipsa responsio, tamen iure reprehendi ditur. Cõtra enim multiplicẽ interrogationẽ multiplex debet esse responsio. Si quis enim dicat interrogãs, Socrates Philosophus est & legit, et ambulat? quia potest fieri, ut sit quidẽ Philosophus & legatno, n autẽ ambulet, uel ambulet, sed nõ legat, potest item fieri, ut & legat, & ambulet, contra huiusmodi propositionem non erit una responsio. Nam qui ita interrogauit, Socrates Philosophus est, & legit & ambulat, aut imperitè, aut captiosè interrogauit. Contra quam interrogationem si contigeris Socratem Philosophũ esse & legere, & ambulare, si respondeat, ita est, hæc quoq; responsio reprehenditur. Contra plures enim interrogationes una responsio non debet adhiberi, etiam si uerè per unã illam respondeatur, sicut in hac quoq;, si & Philosophus est, & legit & ambulat. Quocirca si interrogatio Dialectica repõsionis petitio est, per quam responsionem fiat propositio, ut cum quis dixerit interrogans, dies est? alius respondeat, non, fiet inde negatio, dies nõ est, uel certè altera pars oppositionis cũ ita interrogatur, dies est, an dies non est, ut cõgruè respondeatur diem esse, aut diem non esse, id est, tota propositio, hæ quæ ex his pluribus fiũt atq; interrogantur, cum unũ ex his fieri non possit, non sunt simplices interrogationes. Quocirca nec ad eas reddenda est simplex repõsio, de his autem se in Topicis dixisse cõmemorat. Rursus quia Dialectica interrogatio responsionis est petitio (ut suprà dictum est) uel propositionis uel alterius partis contradictionis, quod paulò post demonstrabitur. Imperitè illi interrogant, qui ita dicunt, quid est animal? uel quid est homo? oportet enim qui Dialectícè interrogat, dare ex interrogatione optionẽ, an sibi respondens affirmationẽ eligere uelit, an negationem. Qui uero sic interrogat, ut quid est aliqua res, uelit dicere respondẽtem, non est illa interrogatio Dialectica. Interrogant autem quidã hoc modo, putas ne anima ignis est? cum respondẽs negauerit, addũt, nonne tibi uidetur aliquid esse inter ignem atq; aërem mediũ corpus, ut sit anima? cum respondens hoc quoq; abnuerit, illi persequuntur, an fortassè magis tibi uidetur aquã esse animã uel terrã? Cum ille neq; terram, neq; aquam animã esse cõsenserit, tunc defessi interrogationibus ita interrogant: Quæ res est ergo anima? hæc autem non est interrogatio Dialectica, sed potius discipuli ad magistrũ aliquid discere cupientis. Qui enim aliquid addiscere cupit, interrogat eũ qui docere potest, quid sit id de quo ambigit. Dialecticus autẽ (ut dictũ est) ita interrogare debet, ut respondenti sit copia an affirmationem an negationem uelit eligere. Oportet enim scire quoniã omnis interrogatio responsionis est petitio. Dialectica uero nõ cuiusdam responsionis, sed eius quæ in utraq; parte habeat oppositionẽ, ergo hoc ipsum quid est, nõ est Dialectica interrogatio. Oportet enim ita interrogare, ut ex interrogatione respondens possit eligere alterã contradictionis partẽ. Debet enim determinare & diffinire is qui interrogat, an hoc sit quod dicitur, an non, ut homo animal est an non? ut ille aut affirmationem respondeat, aut negationẽ, quod autẽ dixit Dialecticam interrogationem petitionẽ esse responsionis uel propositionis, uel alterius partis cõtradictionis, huiusmodi est. Quisquis interrogat affirmationẽ, aut eandem expetit, ut auditor sibi respõdeat, aut cõtradictionẽ, ut si quis sic interroget, homo animal est? si ille annuerit, propositionem reddidit, eam, scilicet, quã proposuit interrogans, si uero interrogante aliquo, an homo animal sit, respondens dixerit, non est, contradictionẽ respondisse uidebit. Ille enim affirmationẽ interrogauit, ille negationẽ respondit, quod est cõtradictio. Rursus si negationẽ interroget, & ille respondeat negationẽ, eãdem propositionem reddidit, quã is qui interrogauit ante proposuit. Sin uero interrogante aliquo negationem, ille affirmationem responderit, contradictio responsa est. Hoc est igitur quod ait, interrogationẽ respõsionis esse petitionẽ, & cuius responsionis addidit, uel propositionis, si idem respondeat, quod ille interrogat, uel alterius partis cõtradictionis, si cum hic affirmationem interroget, ille respõderit negationem, uel si cum hic negationem in interrogatione posuerit, ille affirma-

affirmationem in reſponſione reddiderit. Interrogationis autem ſecundum Peripateticos duplex ſpecies eſt, aut cum Dialectica interrogatio eſt, aut cum non Dialectica. Non Dialecticæ autem interogationis duæ ſpecies ſunt, una quidem quando ſumentes accidens interrogamus, cui illud accidat, ut cum uidemus domũ Ciceronis, ſi interrogemus, quis illic maneat, uel quãdo ſubiectũ quidem ipſum & rem ſumimus, quid autem illi accidat interrogamus, ut ſi ipſum Ciceronem quis uideat, & interroget, quò diuertat, & hæc una ſpecies eſt eorũ quę ſecundũ accidens, nõ Dialectícè interrogemus. Altera uero quando proponentes nomen quid ſit quærimus, aut genus, aut differentiam, aut diffinitionem requirentes, ut ſi quis interroget quid ſit animal, uel quando diffinitionem aut aliquid ſuperius dictorum ſumimus, & quærimus cuius illa ſint, ut ſi quis quærat, animal rationale, mortale, cuius ſit diffinitio.

Quoniam uero hęc quidẽ prædicantur cõpoſita, ut unum ſit omne prędicamentũ eorum quæ extra prædicantur, alia uero non, quę differentia eſt, de homine enim uerũ eſt dicere, & extra animal, & extra bipes, & hæc ut unũ. Et hominem, & albũ, & hæc ut unũ. Sed non ſi citharœdus eſt, & bonus eſt & citharœdus bonus. Si enim quoniã alterutrũ dicit, & utrũq; dicetur, multa incõuenientia erunt. De homine enim uerũ eſt & hominẽ & albũ dicere, quare & omne. Rurſus ſi album, & omne. Quare erit homo albus, & hoc in infinitum. Et rurſus muſicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius ſi Socrates, Socrates eſt & homo, & Socrates Socrates homo. Et ſi homo & bipes, & homo homo bipes.

Multa ſunt quæ cum ſingulatim uerę prædicẽtur, ſi quis ea coniungat & prędicet, uera prædicationẽ tenent. Sunt autem alia, quæ ſi per ſe & diſiuncta prædicentur, uera ſunt, ſin uero cõiuncta dicãtur, ueritatem in prędicatione non re tenent, quæ ergo ſit horũ differentia, oportet agnoſci. Si quis enim dicat, Socrates animal eſt, uerũ dixerit, ſi quis rurſus prædicet, quoniam Socrates bipes eſt, hoc quoq; uerum eſt, quæ ſi coniuncta dicantur, ut eſt Socrates animal bipes eſt, à propria ueritate non diſcrepat, atq; hæc quidem in genere & differentia, ea quæ ſubſtantialis eſt Socrati. Quod ſi de accidente quoque dicatur, poteſt idem nihilominus euenire. Si quis enim ſic dicat, Socrates homo eſt, uerum eſt, & rurſus, Socrates caluus eſt, hoc quoque uerum eſt, quod ſi iungat dicens, Socrates homo caluus eſt, uera rurſus ex coniunctis faciet prędicationem. Atque in his quidem ea quę ſigillatim uerè dicebantur, iuncta uera faciter prædicata ſunt. Sunt autem alia in quibus ſigillatim quidem prædicata uera ſunt, iuncta uero qualitatem ueritatis amittunt, ut ſi quis dicat, quoniam Socrates bonus eſt, uerum eſt, rurſus, Socrates citharœdus eſt, ſic quoq; hoc uerum eſt. Hæc cõiungere non neceſſe eſt, ut ſit uerum, Socrates bonus citharœdus eſt. Poteſt enim bonus quidẽ eſſe homo, & cum ſit citharœdus, nõ tamen eſſe bonus, ſed in alia quidem re bonus, in alia tantum artis illius cognitor, non tamen in ipſa perfectus. Hoc autem facilius tali liquebit exemplo. Si quis enim dicat, quoniã Tyberius Gracchus malus eſt, uerũ eſt, rurſus Tyberius Gracchus Orator eſt, hoc quoq; uerũ eſt, ſi coniũgẽs dicat: Tyberius Gracchus malus Orator eſt, falſò dixerit, optimus enim Orator fuit, ſed ne quis nos ita dicẽtes ignorare putet Oratoris eſſe diffinitionem uirum bonum dicendi peritum, hæc dicta ſunt ad exemplũ potius quàm ad ueritatem. Atq; hęc quidẽ propoſita ab Ariſtotele ſunt, cuius in textu uerba ſic conſtant. Quoniam uero, inquit, hæc quidem prædicantur cõpoſita, ut ex his unum prædicamentum fiat, eorum quæ extra uerè prædicata ſunt, alia uero cum extra ſigillatim uerè prędicarentur, iuncta ueram non faciunt prędicationem. Inquirendum eſt quæ eorũ ſit differentia, exempla autem horum talia ſunt. Eorum quidem quæ extra prędicãtur uerè, nec

si coniuncta sunt naturā ueritatis amittunt, tale exemplū est, de homine enim uerum est dicere, quoniam & animal & bipes, rursus quoniam animal bipes, uerū est de eodem homine dicere, ut de Socrate, de eodē quoque Socrate & hominem extra & album si ita cōtingit, uerū est dicere, & de eodē prædicare animal bipes, à ueritate non discrepat, atq; hæc quidem quæ extra sigillatim prædicantur uerè & iuncta uera sunt. Quod si de aliquo prædicetur, quoniā citharœdus est, & uerū sit. Et rursus quoniam bonus est, & uerum sit, nō necesse est dicere, quoniam bonus citharœdus est. Potest enim esse quidē solum citharœdus, bonus autē homo, hucusq; quidē ista disposuit. Quoniā autem uidebantur quidā arbitrari, quod omnia quæ sigillatim uerè prædicarentur. eadem quoq; cōposita rectè dicerentur. Contra hos dicit, quoniā multa erūt inconuenientia, multaq; impossibilia sunt, si quis dicat, omne quod sigillatim prædicatur ueraciter, id iunctū uerè prædicari. De homine enim uerū est dicere, quoniā homo est, nam de Socrate qui homo est, uerè dicitur, quoniā homo est, rursus de eodem uerè dici potest, quoniā albus est. Quare et si hęc iungas, & ut unū prędices, uerū est dicere de aliquo homine, quoniā homo albus est, sed homo qui albus est, uerū est dicere de eo, quoniā albus est, quare etiā si hæc iungas, erit p̄dicatio, Socrates homo albus albus est, nam de Socrate uerū erat dicere, quoniā homo albus est, sed de homine albo, uerū est dicere, quoniā albus est, hęc coniuncta Socrates homo albus albus est faciūt, q; si de eodē homine albo, rursus albū prædicare uelis, uerū est, quocirca & si iungas, erit igit̄ prædicatio homo albus, albus, albus est, atq; hoc in infinitum. Rursus si quis de aliquo homine dicat, quoniā ille homo Musicus est, si uerum dicat adiiciatq;, quoniā idem homo ambulans est, uerum dicit, si iungat, quoniā ille homo ambulans Musicus est. Sed si uerū est de aliquo homine prędicare, q; sit ambulans Musicus, de ambulante autē Musico uerum est dicere, quoniā Musicus est, erit ille homo ambulans Musicus Musicus, sed de eodē uerū est dicere, quoniā ambulans est, uerū erit igitur de eo rursus dicere, quoniā homo ambulans ambulans, Musicus Musicus est. Amplius quoq; Socrates Socrates est, & rursus homo, erit igitur Socrates Socrates homo, sed & bipes. Erit igit̄ Socrates Socrates homo bipes, sed de Socrate uerū est dicere, quoniā Socrates homo bipes est, sed cū dixi hominē, de eo iam & bipedē dixi, omnis enim homo bipes est, uerum est ergo de eo dicere, quoniā bipes est, sed uerū erat dicere, quoniam Socrates, Socrates homo bipes est, uera igitur prædicatio erit, Socrates Socrates bipes bipes homo est. Sed rursus hominem dixi, atque in eo aliud bipes nominaui, omnis enim homo bipes est. Socrates igit̄ homo bipes bipes bipes est, & hoc in infinitum protracto superflua loquacitas inuenitur, nō igitur fieri potest ut modis omnibus. Quicquid extra dicitur, id iunctum uerè prędicetur.

Quoniā ergo si quis simpliciter dicat cōplexiones, fieri plurima incōuenientia cōtingit dicere, manifestum est. Quemadmodū aūt ponendū sit nūc dicimus. Eorū igitur quæ prædicantur, & de quibus prędicātur quæcunq; secundum accidens dicūtur, uel de eodē, uel alterū de altero, hæc non erunt unū, ut homo albus est, & Musicus, sed nō est idem Musicum & album, accidētia enim sunt utraq; eidem, nec si album Musicū uerum est dicere, tamen erit album Musicum unum aliquid, secundū accidens enim album Musicum dicitur Quare nō erit album Musicū unū aliquid, quo circa nec citharœdus bonus simpliciter, sed animal bipes, non enim sunt secundū accidens. Amplius nec quæcunq; insunt in alio. Quare neq; album frequēter, neq; homo, homo animal est uel bipes, sunt enim in homine animal & bipes.

Quæ superius comprehendit, ea nunc apertissima ratione determinat dicens, de his solis extra prædicatis ueraciter non posse unam prædicationem fieri ueram, si coniuncta

iuncta sint, quæcunq; aut accidentia sunt eidem, aut cum unum alij accidit, accidens aliud de illo accidenti prædicatur. Si quis enim de Socrate dicat, quoniam Socrates citharœdus est, rursus Socrates bonus est, si utraq; uerè prędicet, duo accidentia de uno subiecto prædicauit, id est, de Socrate. Quocirca non potest ex his fieri una prędicatio, ut dicatur, Socrates citharœdus bonus est, rursus si de Socrate prædicetur Musicus, sit enim Socrates Musicus, de Musico autem si prędicetur albus, & hoc fortasse sit uerũ, nõ tamen iam necesse est Musicũ album esse. Si enim sit Musicus Socrates, si de eodem Musico albus prædicetur, prædicatur quidẽ de Socrate subiecto Musicus, de Musico autem quod est accidens prædicatur album, rursus aliud accidens. Ergo nõ potest hic una fieri uera propositio, ut dicatur: Socrates albus Musicus est, neq; enim semper Musicus albus esse potest, sed hanc naturã habent accidẽtia, ut ueniant & recedant, ergo si eius qui Musicus albus est, in sole stantis cutem calor fuscauerit, nõ erit quidẽ albus cum sit Musicus. Quocirca neq; tunc cum uerè prædicabatur, quoniam Socrates Musicus albus est, neq; tunc fuit uera rectaq; prædicatio, non enim habet naturã permanendi accidens, ut semper uerè prædicetur. Ratio autẽ uerborum sic cõstat. Quoniã igitur si quis, inquit, dicat omnino quomodolibet cõplexiones fieri, id est, ut quod sigillatim prędicaueras, hoc cõplexum cõnexumq; proponas, plurima inconuenientia dicere cõtingit. Multa enim cõcurrunt impossibilia, sicut suprà ipse monstrauit tunc, quando ad nimiã loquacitatẽ perduxit eos, eadem frequenter nomina repetẽtes. Quemadmodum ponendum est nunc dicimus, id est, quemadmodũ autem debeãt, quæ sigillatim uerè dicuntur iuncta prædicari, nunc, inquit, dicimus. Omnia, inquit, quæ prędicãtur de aliquo, & rursus de quibus alia prędicantẽ duplici modo sunt, aut enim accidentia sunt, aut substãtialia, & aliæ quidem prędicationes sunt secundũ accidens, quoties aut accidẽtia duo de subſtantia, aut accidens de accidenti alicuius subſtantiæ prædicatur. alia uero non secundũ accidens, quoties aliquid de aliquo subſtãtialiter dicitur. Eorum igitur quæcunq; secundum accidens dicuntur, eorum uel si duo sunt accidentia, & de eodem prædicentur, uel si alterum accidens de altero accidenti dicatur. ex his non potest una fieri prædicatio, neq; erit unum si iuncta sint, ut homo & albus est, & Musicus, album enim Musicum, quoniã in unam formã non concurrũt, non faciunt unam propositionẽ. Non enim idem est album & Musicum, utraq; enim eidem sunt accidentia, non tamẽ idem sunt. Nec si album de Musico prædicemus, id est, accidens de accidẽti, & hoc uerum sit, non tamẽ necesse est id quod Musicũ est esse album, neq; enim est unum aliquid. Accidenter enim id quod Musicum est, album est, quoniam enim idipsum cui Musicum accidit album est, idcirco Musicũ album dicitur. Non est autem idem Musicum album. Quocirca eadem ratione tenetur, ut nõ possit idem esse citharœdus bonus, nec in unũ corpus cõiuncta, faciant unum aliquid, quanquam sigillatim uerè prædicentur. Quod si quis aliquid substãtialiter prædicet, duasq; res sigillatim dicat, possunt in unam propositionẽ redire, quæ substantialiter uerè se iunctæ separatimq; ponuntur, homo enim cũ & animal sit & bipes, est animal bipes, & fit ex his una prędicatio. Nam neq; animal secundũ accidens inest homini nec bipes, ꝙ per hoc ostẽdit quod ait: sed animal bipes, nõ sunt enim secundũ accidens. Addit quoq; illud, quoniam nec ea iuncta rectè ponũtur, quæcunq; uel latenter, uel in prolatione in aliquo terminorũ cõtinentur, qui in propositione positi sunt. Idcirco enim de homine albo non debet dici albus, ut ueniat prędicatio homo albus albus, quoniã iam in homine albo continetur albũ. Rursus de homine idcirco non debet prędicari bipes, quoniã licet nõ sit prolatum, tamẽ qui homo est, bipes est. Sed de homine si quis bipes prędicet, de re duos habente pedes, neq; hac differentia quod est bipes, prædicat bipes. Quocirca erit hic quoq; homo bipes bipes, homo enim bipes cõtinet intra se, & qui dicit hominẽ cum sua differentia dicit. Si quis ergo adhuc prędicet bipes, de re duos habente pedes, bipedẽ prędicauit. Erit ergo homo bipes bipes, sed ita prædicari non

debet. Cõtinetur enim in homine bipes, ad quod si rursus bipes prædices, molestissimam facies repetitionem. Hoc enim est quod ait: Amplius nec quæcunque insunt in alio, id est, continentur, aut prolatione, ut in eo quòd est homo albus, continetur in eo albus, quoniã prolatione iam dictum est. Aut potestate & ui, ut in eo quòd est homo continetur bipes, quanquàm dictum penitus non sit.

Verum autem est dicere de aliquo & simpliciter, ut quendam hominem hominem, aut quendam album hominem, hominem album. Non autem semper, sed quando in adiecto aliquid quidem oppositorum inest. Quod consequitur contradictio, non uerum, sed falsum est, ut hominem mortuum, hominem dicere, quando autem non inest, uerum est.

Hæc quæstio superiori contraria est, illic enim quærebatur si quę sigillatim prædicarentur, an semper uerè eadem cõiuncta cõpositaq; dicerentur. Hic autem cõuerso ordine id quærit, an ea quæ composita uerè prædicantur, sigillatim dicta uerè dicantur. Post obitũ enim Socratis possumus dicere, hoc cadauer, homo mortuus est, & hominem mortuumq; iungentes, unã inde ueram prædicationem facere. Solum autem hominem dicere cadauer, illud non est uerum. Rursus eundem Socratem uiuum, uerum est dicere, quoniã animal bipes est, & sigillatim uerum est dicere, quoniã animal est. Quare quæritur quæ sit huius quoq; differentia prædicationis, ut cum coniuncta dicantur, & uerè de subiectis prædicãtur, aliàs quidẽ & extra dici uerè possint, aliàs uero præter illam cõiunctionem, simplicia si dicantur falsa sunt. Hoc autem quasi dubitans dixit. Ita enim legendũ est, quasi si dubitans diceret sic: Verũ est autem dicere de aliquo cõpositum coniunctumq; aliquid, ut de aliquo homine hominem, aut de aliquo albo album, ita ut extra horum aliquid simpliciter prædicetur, an certè non semper. Et dat regulam qua pernoscamus an quæ composita dicuntur, eadem sigillatim dici possint, an minimè. Quoties enim talia sunt quæ prędicant cũ alio, ut in se non habeant contradictionem, prędicata possunt dici & separata ueraciter. Quod si habeant in se cõtradictionem aliquã, quæ prædicantur & composita dicũtur, separata uerè prædicari nõ possunt, ut ea quæ dicit cadauer, hominẽ mortuũ uerè dicit, solum autem dicere hominem uerè non potest. Idcirco quoniã prius cum cõiunctione prędicauit dicẽs, hominem mortuum, mortuusq; adiacet hominis prædicamẽto, cum homine enim prędicatum mortuum, cõtradictionem tenet contra hominem. Est enim homo animal, mortuus uero non animal, ergo mortuus & homo contradictionem quandã inter se habent. Illud enim est animal, illud uero non animal. Quocirca quoniam inter se habent hæc quandam contrarietatem, separatus homo de mortuo homine, solus non dicitur. Eodem quoq; modo est, si quis dicat manũ esse marmoream statuæ uerum dicit, solum autem manum dicere eam quæ statuę est, falsum est. Habet enim manus potestatẽ dãdi, accipiendiq;, sed illa marmorea nõ habet. Ergo est quædam contradictio inter manum & manũ marmoreã, quod illa dare atq; accipere potest, illa nõ potest. Hæc enim sibi opponũtur cõtradictionis modo. Ergo quotiescũque tale aliquid prędicatur, ut homo de cadauere, cui tale aliquid cõiunctum sit atq; adiacet, quod faciat contradictionem contra prædicatum, ut hic adiacet mortuus homini. Simulq; prędicatur de cadauere, ut faciat contra ipsum hominem cõtradictionem, eam quę in se contineat, non potest separari uera prędicatio, ut sigillatim dicatur. Si uero non sit ista contradictio potest, ut in eo quod est Socrates, animal bipes est, animal & bipes nulla contradictione opponuntur. Quocirca potest de eo & animal sigillatim atq; simpliciter & bipes dici, sensus quidẽ est huiusmodi. Ordo autem se sic habet, dubitans enim dixit. Verum est autem aliquid dicere de aliquo compositè & cõnexè, & rursus simpliciter, ut quendã hominem aut quẽdam album hominẽ, an certè non semper, sed tunc quando in adiecto, id est, in eo quod adiectum cum aliquo prędicatur, inest aliquid oppositorũ talium quæcunq; consequitur cõtradictio,

id est,

id est, quam oppositionem mox consequitur contradictio, ut oppositionē hominis, & mortui sequatur contradictio, animal, scilicet, & non animal. Si igitur sic sint, non est simpliciter uerum prædicari sed falsum, ut hominem mortuū, quem cōiunctè uerè dicere possis, eundem hominem solum non uerè prędicabis. Quando enim hæc oppositio in his quæ prędicantur non est, uerū est, quod coniunctè prędicaueris, & simpliciter prædicare. Adiectum est autem in quo uenit aliquoties oppositio huiusmodi, ut in eo quòd est homo mortuus, mortuus adiicitur homini. Aliter enim uerè homo de cadauere non potest prædicari.

Vel etiam, quando ineſt, semper non uerum est, quādo uero non ineſt, non semper uerū est, ut: Homerus est aliquid, ut Poëta, ergo etiam est, an non. Secundum accidēs enim prædicatur esse de Homero, quoniam est Poëta, sed non secundum se prædicatur de Homero, quoniam est.

Quoniam suprà dixerat quando esset in adiecto contradictio nō esse uerum simpliciter prædicare, quando uero non esset uerū esse, quòd coniunctè diceretur, simpliciter dicere. Hoc ipsum quoniam uidebatur in aliquibus non esse uerum, cōsequenter emendat. Ait enim uerum esse illud quòd suprà dictum est. Quādocunq; in adiecto esset aliqua contradictio non esse uerū simpliciter prędicare, quod coniunctè dicere tur. Quando autem non ineſt contradictio, non semper uerum est prædicare simpliciter, quod coniunctè uerè diceretur. Sed aliquoties quidem uerum, aliquoties autem falsum. Huius rei tale exēplum est: Cum dico Homerus Poëta est, est & Poëta coniunctè de Homero uerè prædicaui. Sin uero dixero Homerus est, falsum est, quanquam non sit aliqua cōtradictio inter est & Poëtam, neq; in adiecto est ulla talis oppositio quam cosequatur contradictio, cur autem hoc eueniat, talis ratio est. De Homero enim Poëtam quidem principaliter prædicamus, cum dicimus, Homerus Poëta est. Est autem uerbum de Poëta quidem prędicamus principaliter, de Homero autem secūdo loco. Nō enim idcirco prædicamus esse, quia Homerus est, sed quia Poëta est. Sublato igitur eo quòd principaliter prædicatur, id est, Poëta licet nullam contradictionem habeat est, quod adiacet Poëtę, contra Poëtam, non fit uera prædicatio, dicendo: Homerus est. Secundum accidens enim est prædicatur, non principaliter. Sublata autem principali prædicatione, quod secundum accidens prędicabatur, falsum continuo reperitur, quod autem addidit:

Quare in quibuscunq; prædicatis cōtrarietas non ineſt, si diffinitiones pronominibus dicantur, & secundū se prædicatur, & non secundum accidens, in his aliquid & simpliciter uerum erit dicere. Quod autem non est, quoniā opinabile est, non est uerū dicere esse aliquid, opinatio enim eius est, nō quoniam est, sed quoniam non est.

Ea quæ suprà dixit una ratione colligit dicens: Quæcunq; eo modo prędicantur, ut neq; in nominibus, neq; in diffinitionibus propriis aliquā tenent cōtrarietatem, hæc & extra simpliciterq; prædicata, uera sunt, ut in eo quòd est mortuus atq; homo, hęc quidem nominibus nullius contrarietatis contradictionisue sunt. Sed si horum pro nominibus diffinitiones sumantur, mox contrarietas oppositionis agnoscit. Si quis enim hominis diffinitionem dederit, dicit esse animal rationale. Si quis mortui, dicet esse corpus uita priuatum atq; inanimatū, atq; ex hoc totā uis cōtradictionis apparet. Quocirca si sumantur diffinitiones pro nominibus, & in his aliqua contrarietas ineſse uidebitur, uel si secundum accidens aliquid prędicetur, ut est, de Homero, cum de Poëta principaliter prædicetur, non prædicabuntur simpliciter uerè, quæcunque cōposita prædicabant. Quod si neq; contrarietas ulla sit, & per se prędicētur & non per accidēs, quicquid cōpositè uerè dicitur, hoc & simpliciter uerè prædicat. Quo-

niam autem fuerunt quidam qui hoc ipsum quod non est, esse dicerent, totum syllogismum his propositionibus cõiungentes. Quod non est, opinabile est, quod autem opinabile est, est, igitur est quod non est. Hoc ergo dicit, si uerũ est prędicare, inquit, de eo q̃ non est, quoniã opinabile est, est quidẽ uerbũ de opinabili prędicamus, de eo autẽ quod non est, secundũ accidens. Quoniã enim quod non est opinabile est, idcirco secũdo loco de eo quòd non est, uerbũ est prædicamus. Quare non possumus simpliciter dicere esse quod non est. Idcirco enim opinabile est, quia nõ est. Scibile enim esset, si per se esset, non opinabile, sicut Homerus idcirco esse dicitur, quia Poëta est, non quia per se est. Vel certe idcirco dicitur Homerus esse Poëta, quia Poësis ipsius extat & permanet, sicut aliquos in filijs sæpe uiuere dicimus. Quocirca id quod non est, idcirco esse dicitur opinabile, quoniam ipsius est opinatio. Non autem quoniam id quod nõ est, per se aliquid esse potest. His igitur ante perstrictis atq; ordine terminatis ad propositionum modos rem in Dialectica utilissimã de propositionibus tractatum disputationemq; conuertit. Restat nunc, de propositionũ modis oppositionumq; differere. Multis enim dubitatũ est rationibus, an idem modus esset propositionum sine modo propositarum, qui illarum quoq; quæ propriis modis & qualitatibus terminantur, inchoat autem de his rebus dubitationem sic.

DE ENVNCIATIONIBVS MODORVM POSSIbilis, contingentis, impossibilis, & necessarij.

Is uero determinatis perspiciendum est, quemadmodum sese habent affirmationes & negationes ad se inuicem, hæ scilicet quæ sunt de possibili esse, & non possibili, de contingenti, & non contingenti, de impossibili, & necessario, habent enim aliquas dubitationes.

OMnis propositio aut sine ullo modo simpliciter pronũciatur, ut Socrates ambulat, ut dies est, uel quicquid simpliciter & sine ulla qualitate prædicatur. Sũt autẽ aliæ, quæ cum propriis dicũtur modis, ut est, Socrates uelociter ambulat. Ambulationi enim Socratis modus est additus, cũ dicimus eũ uelociter ambulare, quomodo enim ambulat significat id quod de ambulatione eius uelociter prædicamus. Similiter autem si quis dicat, Socrates benè doctus est, quemadmodum sit doctus ostendit, nec solum doctus dixit, sed modum quoq; doctrinæ Socratis adiunxit. Sed quoniam sunt modi alij per quos aliquid fieri posse dicimus, aliquid nõ posse, aliquid necesse esse, aliquid contingere, quæritur in his quoq; quemadmodũ fieri contradictionis debeat oppositio, in his enim propositionibus quæ simpliciter & sine ullo modo prædicantur, facilè locus contradictionis agnoscitur. Huius enim affirmationis quæ est Socrates ambulat, negatio si ad uerbum ponatur, ut est Socrates non ambulat, rectissimè oppositione facta ambulare à Socrate disiunxit. Rursus huius propositionis quę est, Socrates philosophus est, si quis ad est uerbum negationem ponat, integrã faciet negationem dicens: Socrates philosophus non est, neq; enim fieri potest, ut ad aliud in simplicibus affirmationibus negatio ponat, nisi ad id uerbũ quod totius uim cõtinet propositionis. Si quis enim in hac propositione quę est homo albus est, non dicat fieri negationẽ eam quę est, homo albus non est. Sed potius homo non albus est, hoc modo falsum ostenditur propositum, per lapidem. Interrogetur enim de eo an lapis ille homo albus sit, ut si ille negauerit ponens negationem eius quæ est, homo albus est, eam quæ dicit, homo nõ albus est, dicatur ei, si nõ est de hoc lapide uera affirmatio, quæ dicit homo albus est, uera erit de eo negatio, scilicet, ea quæ dicit, homo nõ albus est, sed hęc quoq; falsa est. Omnino enim lapis homo non est, atq; ideo de eo nõ poterit prædicari, quoniã homo non albus est. Quod si neque affirmatio neque negatio de eo uera est, hoc autẽ impossibile est, ut contradictoriæ affirmationes & negationes de eodẽ prędicatæ utræq; falsæ sint. Cõstat eius affirma-

tionis

tionis quæ dicit, homo albus est, nõ esse illàm negationem quæ dicit, homo nõ albus est. Sed potius eam per quã proponitur, quoniã homo albus non est. Nusquã igitur alibi ponenda est negatio in his quæ simpliciter & sine modo aliquo ponũtur, nisi ad uerbũ quod totã continet propositionẽ, de his autem sufficienter suprà iam diximus. In his autem in quibus modus aliquis apponitur, dubitatio est, an ad modum illum ponatur negatiua particula, an locum suum seruet ad uerbum, sicut in his quoq; propositionibus fiebat, quæ simplices & sine ullo modo proponũtur. Nam si seruet locum suũ negatiua particula, ut ponat ad uerbũ proprietas cõtradictionis excidit, & uerũ inter se falsumq; nõ diuidit. Modus enim quidã est faciendi aliquid, quoties dicimus aliquid possibile esse, uel necesse esse, uel quicqd huiusmodi est. Ergo si quis me dicat nunc posse ambulare, idemq; neget negationem ponens ad uerbum q̃ est ambulare dicatq;, me posse nõ ambulare, affirmatio & negatio cõtradictoriæ de eodem dictæ, ueræ simul inuenientur. Me namq; & ambulare posse & nõ ambulare manifestũ est. Quod si in hoc modo possibilitatis nõ rectè uerbo| particula negatiua cõiungit, etiã in his quoq; quæ nullam habẽt differentiã, an ad modũ, an ad uerbũ negatio ponatur custodienda est talis oppositio, quæ huic speciei propositionũ conueniat, quæ cum modo proferuntur, ut in hac propositione quæ dicit, Socrates uelociter ambulat, siue quis ita neget, Socrates uelociter non ambulat, ad uerbũ ponens negationẽ, siue sic, Socrates nõ uelociter ambulat, modo negatiuã particulã iungẽs, propè simile esse uidebitur, diuidit enim cum affirmatione ueritatẽ falsitatemq; utroque modo aptata negatio. Sed quoniã sunt plures modi, in quibus si ad uerbum iungatur particula negatiua, non est negatio superius enunciatæ affirmationis. Idcirco seruanda est in omnibus secundum modum propositionibus ista proportio, ut uno eodemq; modo cunctarum fieri oppositiones dicantur, ut in illis quidem negatio quæ simplices sunt, rem neget. In his autem quæ cum modo sunt, modum neget, ut in eo quòd est, Socrates ambulat, rem ipsam, id est, ambulat, neget, adimatq; propositio dicens, Socrates non ambulat. In his autem quæ cum modo sunt, rem quidẽ esse consentiat, modum neget, ut in ea propositione quę dicit, Socrates uelociter ambulat, negatio dicat, Socrates non uelociter ambulat, ut siue ambulet, siue nõ ambulet, nulla sit differentia. Modum autem, id est, uelociter ambulandi perimat ex aduerso cõstituta negatio, quanquam hoc in quibusdam non fit, simul enim cum modo ipso & rem perimi necesse est, ut in eo quòd est, Socrates potest ambulare, Socrates non potest ambulare. & modum & rem modo ipsi coniuncta particula negationis intercepit, sed hoc in his ferè euenit in quibus non fieri quidem aliquid dicitur, & actus ipsius non additur modus, sed potius faciendi in futuro modus, ut si quis dicat Socratem ambulare posse, non quod iam ambulet, sed quod eum scit ambulare possibile, huic si possibili negatio cõiungatur, etiam rem ipsam tulisse uidebit, de qua illa possibilitas prædicabatur. Si quis autẽ dicat, quoniã Socrates uelociter ambulat, facere eum aliquid dicit, modumq; illi actui iungit, ut quemadmodũ illud faciat, quod facere dicit, quilibet agnoscat, in his res quidem permanet, modus autem subruitur, ut suprà dictum est. An certè illud magis uerius est dicendum, quod semper huiusmodi propositiones modum quidem auferunt, rem uero de qua modus ille prædicatur, non perimant & in quibus ponitur res, ut in eo q̃ est Socrates uelociter ambulat, & in quibus prædicatur actus ipse & præsens, quia fiat atq; agatur, manifestum est modum quidem subrui, rem uero quæ fieri dicitur, permanere, ut cum dicimus, Socrates non uelociter ambulat. Ambulare enim eum quidem non subtractum est, sed tantum hæc negatio uelocitatem ab ambulatione disiunxit. In his autem quæ possibilitatem aliquid in futuro faciendi per modũ ponunt, nullus omnino actus ponitur, sed tantum modus, ad quem modum iuncta negatio modum quidem perimit. Sed res illa de qua modus prædicabatur non permanet, idcirco quoniam nec tunc cum prædicabatur cum modo aliquid fieri agiue propositũ est, ut si quis dicat, Socratẽ possibile esse ambulare,

positus quidem modus est, res uero actu cõstituta non est. Non enim dictũ est, quoniam ambulat, sed quoniam eum possibile est ambulare. Hanc ergo possibilitatẽ tollit negatio in propositione quę dicit, Socratem nõ possibile est ambulare. Sed in eadem propositione res de qua dicebatur modus ille nõ permanet, hoc autem idcirco euenit, quia nec in affirmatione quidẽ posita est res de qua prædicatus est modus. At quę ideo nõ à negatione perẽpta est res, quippe quã negatio positã inuenit, sed tantum modũ, qui etiã ab affirmatione cõstitutus est. Magna autem distantia est an ad modum negatio ponatur, an ad uerbum. Nam si ad uerbum ponatur, prædicatum à subiecto disiungitur, ut est Socrates non ambulat. Nam ambulat, quod est prædicatum à subiecto quod est Socrates, diuisum est. Sin uero ad modum ponatur non prædicatum à subiecto diuiditur. Sed à prædicatione potius disiungitur modus, ut in eo quod est, Socrates non uelociter ambulat, non ambulationem à Socrate propositio ista disiungit, sed uelocitatem ab ambulatione, id est, modum à prędicato, & hoc in his facilius euidentius que apparet, quæcunq; ita prædicantur, ut & fieri & non fieri posse dicantur. Oportet autem quid sit possibile, quid necessarium, quid in esse diffinire, eorumq; significationes ostendere, quod nobis ad huius loci subtilitatẽ proderit, quẽ tractamus, & superiora quæcunq; de contingentibus dicta sunt, magis liquebunt, & Analyticorũ mentem nobis apertissima luce uulgabit. Quatuor modi sunt quos Aristoteles in hoc libro de interpretatione disponit. Aut enim aliquid esse dicitur, aut contingens esse, aut possibile esse, aut necesse esse. Quorũ contingens esse & possibile esse idem significat, nec quicq; discrepat dicere, posse cras esse Circenses. Et rursus contingere cras esse Circenses, nisi hoc tantũ, quod possibile quidem potest priuatione subduci, cõtingens uero minimè. Cõtra enim id quod dicitur possibile esse, & negatio possibilitatis infertur aliquoties, ut est non possibile est esse, & priuatio, ut est impossibile esse. Namq; ꝙ dicimus impossibile esse, priuatio possibilitatis est, in contingenti autem quanquã idem significet, sola tantum opponitur negatio, nulla uero priuatio reperitur, ut in eo quòd est contingens, si hoc perimere uolumus, dicimus non cõtingens, & hęc negatio est. Incontingens autẽ nullus dixerit ꝙ est priuatio. Cum ergo contingens esse & possibile esse idem significent, multa in his diuersitas est secundũ Porphyriũ quæ sunt necessaria & inesse tantũ significantia, & cõtingentia uel possibilia. Quod enim esse aliquid dicit, de præsenti tẽpore iudicatur. Si quid enim nunc alicui est, hoc esse prædicatur. Quod uero ita inest, ut semper sit & nunquã mutetur, illud necesse esse dicitur, ut solis motus, luneq; cũ terra obsistit, defectus. Quę autẽ cõtingere dicuntur uel possibilia esse, illorũ neq; secundum præsens, neq; secundũ aliquã immutabilitatem speculamur euentũ, sed tantum respicimus, quãtum contingentis propositio pollicetur. Quod enim posse esse uel cõtingere dicitur, nondũ quidem est, sed esse poterit, siue autem eueniat, siue non eueniat, quia tamen esse potest, cõtingens & possibilis, dicit propositio, non enim ex euentu diiudicantur propositiones, sed potius ex significatione, hoc modo: Si quis enim dicat posse esse cras Circenses, possibilis est contingensq; affirmatio. Quod si cras sint Circenses, nõ tamen est aliquid actu propositionis cõtingentis uel possibilis permutatũ, ut necesse fuisse uideatur, ꝙ illa possibiliter promittebat. Quod si rursus non sint Circenses, omnino nec sic aliquid permutatum est, ut necesse fuisse non esse Circẽses uideat. Non enim (ut dictũ est) secundũ euentũ ista iudicãtur, sed secũdum propositionis potius ipsius promissum. Quod enim dicit quisquis dixerit cras posse esse Circẽses, hoc (ut opinor) siue sint, siue nõ sint, nulla tamẽ intercluſum est necessitate ne nõ sint. Quare quatuor modorũ duo quidẽ idẽ sunt. id est cõtingens atq; possibile, hi duo autẽ cũ duobus reliquis, atq; ipsi reliqui à se differũt. Possibile enim & contingens distat ab ea propositione quæ dicit aliquid esse, hęc enim secundũ possibilitatẽ futuri tẽporis affirmationẽ proponit, illa uero secũdum præsentis actum. Vtrąque uero, & ea quæ esse, & ea quæ possibile esse uel cõtingere significata

ficata

ficata neceſſaria, ꝓpoſitione diſiunctę ſunt, neceſſitas enim nō modo ineſſe uult aliquid, ſed etiam immutabiliter ineſſe, ut illud quod eſse dicitur, nunquā eſse nō poſſit. Quocirca cōſequentiæ quoq; ordinis euidenter apparent. Quod enim eſt neceſſariū, ſine eo ꝙ eſt eſſe, uel contingere eſſe, uel poſsibile eſſe non dicitur. Quicquid enim neceſſarium eſt, & eſt, & eſse poteſt, uel ſi eſse non poſſet, non eſſet omnino. Quod ſi nō eſſet, nec neceſse eſse diceretur. Quare omne neceſſariū & eſſe dicitur, & poſſibile eſt, ſed nō æquè omne, ꝙ eſt, neceſsariū eſt, poſſunt enim quædam eſſe, quæ ut ſint, nō neceſse eſt, ut Socratem ambulare, uel cætera quæ de ſeparabilibus ſumuntur accidentibus, nec rurſus quod contingit eſſe uel eſſe poſsibile eſt, mox eſſe neceſse eſt. Quare neceſse eſse quidem ſequuntur eſse & poſsibilitas, ſed neq; eſse, neq; poſsibile eſse, neceſsitas ulla conſequitur. Rurſus omne eſse ſequitur poſſe eſse, Quod enim eſt & poteſt eſse. Nam ſi eſse nō poſſet, ſine ulla dubitatione non eſſet, poſsibilem aūt eſse nō cōſequitur eſse. Quod enim poſsibile eſt eſse, poteſt & non eſse, ut me poſsibile eſt nunc quidem procedere, ſed hoc mihi non eſt neceſſe. Non enim nunc procedo, quare gradatim omnis eſt cōſequentia, neceſſe eſt namq; & eſſe ſequitur & poſsibilitas. Rurſus eſse eadē ſequitur poſſibilitas, poſsibilitatē aūt nec eſse ſequitur, nec neceſſitas. Liquet ergo, quoniā duo modi ſunt poſsibiliū, unum ꝙ iam ſequitur neceſsitatē, alterū quod non ſequitur ipſa neceſsitas. Nam cū dico neceſse eſt ut nunc ſol moueat, hoc etiā poſsibile eſt, cū dico, poſsibile eſt nunc me ſumere codicem, nō neceſse eſt. Rectè igitur ab Ariſtotele paulò pòſt dubitabit, an ſit illud poſsibile, ꝙ neceſsitati cōueniat. Sed cū ad eadem loca uenerimus, quid ſibi iſta poſsibiliū ſimilitudo uelit, uel quemadmodū diſcerni poſſit agnoſcemus. Nunc aūt quoniā affirmatiuarū propoſitionum cōſequentias explicuimus, negatiuarū rurſus cōſequentias exploremus. Harū namq; quatuor propoſitionū quæ fiunt ex eſſe, ex neceſſe eſse, ex poſsibili eſse, & contingere eſſe, quatuor negationes ſunt, non eſſe, nō neceſse eſse, non poſsibile eſse, non cōtingens eſſe. Sed quemadmodum affirmationes cōtingere eſse & poſsibile eſse, eædem erant ſecundū ſignificationū ſimilitudinē, ita quoq; negationes eædē ſunt, neq; enim diſcrepat quicq; dicere nō poſſibile eſt, quàm ſi enunciet non cōtingit. Cōſequentiæ autē ſe in affirmatiuis habebāt hoc modo, ut neceſſarias propoſitiones ſequerentur eſſe aliquid ſignificantes atq; poſſibiles. Eas autem quæ eſſe aliquid dicerent, eędem poſsibiles ſequerētur, ſed neque poſsibilibus, eſſe aliquid ſignificantes, nec neceſsariæ cōſentiebant. In negatiuis uero cōtra eſt, negationē enim poſsibilitatis ſequit, & eius quæ eſt eſſe aliquid ſignificātis negatio & neceſsariæ. Negationē uero neceſſarij neq; eius ꝙ eſt eſſe, neq; eius ꝙ eſt poſsibile eſse, negatio ſequit. Diſponātur enim in ordinē omnes, hoc modo:

Poſsibile eſse	Non poſsibile eſſe
Contingens eſſe	Non contingens eſſe
Eſſe	Non eſſe
Neceſse eſse	Non neceſse eſſe

Repetendum igitur breuiter eſt affirmatiuarū cōſequentias, ut quemadmodū è conuerſo ſint in negatiuis euidētius pateſiat. Eſse ſequitur poſsibilitas & cōtingentia. Poſsibilitatē uero & cōtingentiā eſse nō ſequit. Neceſse uero eſse ſequitur & eſse, & poſsibilitas & cōtingentia, poſsibilitatē aūt & contingentiā nec eſse ſequit, nec neceſsitas. In negationibus uero è contrario eſt, non poſse eſse & non contingere eſse ſequitur non eſse, quicquid enim non poteſt eſse, non eſt, non eſse autem non poſse eſse nō ſequitur, ꝙ enim nō eſt, nō omnino interciſum eſt, ut eſse nō poſsit. Nunc enim ego Traiani forum non uideo, ſed non eſt neceſse ut non uideam, fieri enim poteſt ut propius accedēs, uideā. Rurſus nō poſse eſse, & nō cōtingens eſſe, nec nō eſse, ſequit nec nō neceſse eſse. Quod enim nō eſt, nō uidebit uerè dici, quoniā illud eſſe nō poteſt, ſed potius quoniā poteſt non eſſe uel eſſe, quod eſt, non neceſſe

ceſſe eſſe. Quod enim non eſſe poteſt, non uidebitur uerè dici, quoniã illud non ne ceſſe eſt eſſe, ſed potius, quoniã illud neceſſe eſt non eſſe, id eſt, nullam eſſentiam ha bere. Negationẽ autem neceſſitatis, id eſt, non neceſſe eſſe, neq; non eſſe ſequitur, neq; nõ poſsibile eſſe. Me enim dum ambulo nõ neceſſe eſt ambulare, neq; enim ex neceſsitate quiſquã ambulat, nec rurſus quod nõ eſt neceſſe, id nõ poteſt fieri, quiſquis enim ambulat nõ quidem ambulare illi neceſſe eſt, ſed tantum poteſt. Atq; ideo quod non eſt neceſſe eſſe, nõ omnino intercluſum eſt ut eſſe nõ poſsit. Et de nõ con tingenti eadem ratio eſt, diuerſo ergo modo quàm in affirmationibus negatiua con uertio eſt. Illic enim neceſsitatẽ & eſſentia & poſsibilitas ſequebaẽ, eſſentiam autem poſsibilitas, ſed neq; poſſibilitatẽ eſſentia uel neceſsitas, nec rurſus neceſsitas eſſen tiam ſequebatur. Hic autẽ non eſſe, non poſsibile eſſe, & neceſſe non eſſe conſequi tur. Sed neq; nõ neceſſe eſſe, non eſſe ſequiẽ, neq; utraſq; poſsibilitatis negatio, quę non poſſe eſse aliquid proponit. An magis illud dicendũ eſt, quod ſicut ſe in affirma tionibus habet, ita quoq; in negationibus, ut Theophraſtus acutiſsimè perſpexit? Fuit enim cõſequentia in affirmatiuis, ut neceſsitatẽ & eſſe cõſequeretur & poſsibi litas, poſsibilitatem uero nec eſſe ſequeretur nec neceſsitas. Idem quoq; penitus per ſpicientibus in negationibus apparebit, ueniens namque negatio in neceſſario fa ciensq; huiuſmodi negationẽ quæ dicit, non neceſſe eſt eſse, uim neceſsitatis infrin git & totã propoſitionẽ ad poſsibile ducit, quod enim nõ neceſſe eſt eſſe, fracto ri gore neceſsitatis ad poſsibilitatem per ductum eſt, ſed poſſibilitatem nec eſſe ſeque batur nec neceſsitas. Rectè ergo fractam neceſsitatem & ad poſsibile perductã cum negatio dicit non neceſſe eſſe, nec nõ eſſe, nec non cõtingere eſſe conſequitur. Rur ſus qui dicit poſsibile eſſe, ſi ei diſiũctio negationis addatur, tollit poſsibile, & ad ne ceſsitatis perpetuitatẽ negatiua forma totã propoſitionẽ reuocat, ut eſt nõ poſsibi le, quod enim eſt poſsibile, nõ eſt adhuc, quãdo dicitur ſed in futuro, ſic quidẽ nega tio illius in neceſsitatẽ uerſa de eo q eſt mutare nõ poterit, q enim non poſsibile eſt eſſe, fieri nõ poteſt ut ſit, quod aũt fieri non poteſt ut ſit, neceſſe eſt ut nõ ſit, ergo ne ceſſariã quandã uim habet hæc propoſitio in qua dicimus, nõ poſſe eſſe aliquid, ſed neceſsitatẽ ſequebatur & eſſentia & poſsibilitas. Nõ neceſſe autem eſſe ad poſsibili tatem reſpicit. Rectè ergo non neceſſe eſſe, quod eſt etiã poſsibilitatis, ſequitur pro poſitionem, quę dicit nõ poſſe eſse, quod eſt neceſsitatis. Alij ergo ordines propoſi tionũ ſunt, uis tamen eadem, ut neceſsitatem cũcta ſequãtur, poſsibilitatem uero ne ceſsitas nõ ſequatur. Hic oriẽ quæſtio ſubdifficilis, nam ſi neceſsitatẽ ſequitur poſſi bilitas, nõ neceſſe autẽ poſsibilitati cõfine eſt, cur neceſse eſse non ſequatur id quod dicimus non neceſse eſse, nam ſi poſsibilitas ſequitur neceſsitatem, nõ neceſſe au tem eſse ſequitur poſsibilitatẽ. Sequi debet neceſsitatem, ergo id q non neceſse eſt prædicamus. Quæ hoemodo diſſoluitur, nõ poſsibile eſſe quanquã uim habeat ne ceſsitatis, differt tamen à neceſsitate, quod illa affirmatiuã habet ſpeciem, illud uero negatiuã, ſic etiã poſsibile eſse & non neceſse eſse differunt, eò tantũ quod illud eſt affirmatiuũ, illud uero negatiuũ, cum uis eadem ſignificationis ſit. Sed neceſsitatem affirmatio poſsibilitatis & cõtingentis ſequebaẽ, quanquã enim poſsibilitatẽ imite tur, eiq; conſentiat id quod dicimus non neceſſe eſſe, tamen negatio quędam eſt. Re ctè igitur affirmationem quæ eſt neceſse eſſe, non ſequitur negatio per quam ali quid non nec eſse eſse proponimus. Et hanc quidem huius ſolutionem quæſtionis Theo phraſtus uir doctiſſimus reperit. Nos autem his determinatis ad ſequentia proceda mus. Sunt enim, ut ipſe Ariſtoteles ait, in his multæ dubitationes, ſed totius textus pleniſsimum ſenſum primo ponamus, qui & ſi longus eſt, tamen ne interçiſa uide atur eſſe ſententia, non grauabor apponere.

Nam ſi eorum quæ cõplectuntur ille ſibijnuicem oppoſitę ſunt cõtradictio nes, quæcunq; ſecũdum eſſe & non eſſe diſponuntur, ut eius quæ eſt, eſſe ho

minem

minem negatio est, non esse hominem, non esse non hominẽ. Et eius quę est, esse album hominem, negatio est ea quę est, non esse albũ hominem, sed non, esse non albũ hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignũ erit uerum dicere, esse non album hominem. Quod si hæc hoc modo, & quibuscunq; esse nõ additur, idem faciet id quod pro esse dicitur, ut eius quę est, ambulat homo, negatio est, non ea quę est, ambulat nõ homo, sed ea quę est, non ambulat homo, nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem esse.

Hæc Aristotele, subtiliter discutiente illud oportet agnoscere, q̃ multũ differt ipsius possibilitatis uim naturãq; diffinire, uel propriæ scientiæ qualitate cõcludere, & possibilem enunciationem qualis esse debeat iudicare. Namq; possibilis cognitione illud solum perspicitur, an id quod dicitur, fieri possit nullo extrinsecus impediente causam, quod etiã si accidat, nihil de statu prioris possibilitatis permutatur, uerũ ipsius possibilis enunciationis dijudicatio plurimũ differt, q̃mox poterit ex ipsa de possibilibus enunciationibus disputatione cognosci. Nam sicut non est idem hominis diffinitionem respondere quærentibus, & ipsam diffinitionem alio termino diffinitionis includere, ita nõ idem est de possibili enunciatione & quid ipsum possibile est tractare. Vnde fit ut cum possibile atq; contingens idem in significationibus, sit diuersum esse in enunciationibus uideatur. Suprà namq; docuimus possibilitatẽ & contingentiam eiusdẽ significationis esse, ut quod contingeret fieri, idẽ esset possibile, & quod possibile esset, idem quoq; contingeret. Sed possibilis enunciatio, nõ est eadem quæ cõtingens, neq; enim si quis possibilem affirmationem proponat, eiq; opponat contingentem negationem, rectam faciet contradictionem. Si quis enim dicat, quodlibet illud esse possibile, alius respondeat negãs rem illam contingere, licet quantum in significatione est priorem possibilitatẽ abstulerit, non tamen dicenda est cõtradictio, in qua alij termini in negatione, alij in affirmatiõe enũciati sunt. Possibilis enim affirmatio de possibilitate negationem, non de contingentia habere debebit. Idem quoq; in cõtingentibus. Neque enim si quis aliquid contingere dixit, opponẽda illi est possibilitatis negatio, licet idem sit possibile quod contingens. Constat ergo diuersissimam esse rationem modi per se dijudicandi & enunciationis, quæ cum modo & qualitate prædicatur. Vnde fit ut quanquam idem in significationibus possibilitas & contingentia sint, quasi diuersa ab Aristotele in modorum ordine proponantur. Illud autem ignorãdum non est, quod Stoicis uniuersalius uideatur esse possibile à necessario. Diuidunt enim enũciationes hoc modo. Enunciationũ, inquiũt, aliæ sunt possibiles, aliæ impossibiles. Possibiliũ aliæ sunt necessariæ, aliæ non necessariæ. Rursus nõ necessariarum aliæ possibiles. Stultè atq; improuidè idem possibile & genus nõ necessarij & speciẽ cõstituentes. Nouit aũt Aristot. id possibile q̃ nõ necessarium esse potest. Eodẽ namq; modo nõ dicit̃ possibile esse, q̃ uel ex falsitate in uerũ trãsit aliquãdo, uel rursus ex ueritate in falsitate, ut si quis dicat nũc, quoniã dies est, uerũ dixerit. idẽ si hoc nocte prędicet, falsum est, & hęc ueritas propositionis in falsum est permutata. Sic ergo quædã sunt possibilitates, ut eas esse et nõ esse cõtingat, quæ nõ eodẽ modo dicunt quẽadmodũ illę quæ mutabilẽ naturã nõ habẽt, ut hę, scilicet, quas necessarias diximus, ut si quis dicat solem moueri, uel solem possibile esse moueri, hæ nunquã ex ueritate in falsitatem mutabuntur. Sed nunc de Aristotelis & Stoicorũ dissentione tacendũ est. Illud tamen solum studiosius perquirendũ est, quo loco sit ponenda negatio in his propositionibus, in quibus modus aliquis prędicat, aut quæ dicent̃ esse possibiles enũciationes, contingentes, & necessariæ, & quęcũq; cũ modo sint propositiones. Illę ueraciter esse secundũ modũ sicut aliæ secundũ esse dicentur,

dicentur, in quarum significationibus rei de qua prędicantur subsistendi qualitas inuenitur, ut cum dico, Socrates benè loquitur, modus quidam est benè loquendi Socratis. Ergo sicut in his propositionibus, quæcunq; cuiuslibet illius rei subsistẽdam promittunt, ad ipsam subsistentiam negatio ponitur, ut cum dicimus, Socrates est, ad esse aptatur negatio, cum negamus, Socrates nõ est. Ita quoq; in his quæ modũ subsistentiæ dicũt, ad eum modum ponenda est negatio, qui ad illam subsistentiã uidetur adiectus, ut cum dicimus, Socrates benè loquitur, modus ipsius rei est id quod prędicamus benè. Ad hũc ergo modum & qualitatem ponenda est negatio. Plures autem propositiones uel contingentes eas esse dicimus, in quibus ipse modus monstratur, & non potius esse de modo dicitur, sed modus de eo quod est esse. Cũ enim dicimus, possibile est esse quidẽ, quiddã dicimus, quemadmodũ autẽ sit additũ est, id est, possibile, ut nõ necessariũ neq; alio aliquo modo, nisi tantũ secundũ potestatẽ dicatur, fit ergo esse subiectũ, prædicatum uero modus, uel cõtingens, uel possibile, uel necessariũ, uel quilibet alius. Atq; hæ quidem propositiones secundum modum dicuntur, in quibus de substantia nihil ambigitur. De modo autẽ & sola qualitate tractat. Sin uero subiiciat modus quidẽ, prædicetur uero esse, tunc de substantia rei queritur nõ de modo, ut si quis dicat, possibile est, ut ipsum possibile in rebus esse pronũciet, huic propositioni nullus modus adiectus est. Cũ enim dicimus, possibile est modum habere, hoc ita per se non dicimus, sed particulã propositionis ablatã, ita eam perspicimus quasi si cum propositione esset cõiuncta, quã si cũ propria propositione iunximus quali modo prædicet apparet. Cum enim dicimus, possibile est, ut modũ significet, particula propositionis est, quã si suo corpori aggregemus faciẽtes aliquã propositionem, quid modus ille profiteat, agnoscimus, age enim id q̃ dicimus possibile est, cõiungamus aliis prædicamentis, atq; inde una enunciatio cõficiatur, dicamusq; Socratẽ ambulare possibile est. Vides ne modũ in propositione possibile, ut etiã sit ue Socrates ambulet, siue nõ ambulet, posse eum tamen ambulare ex ipso propositionis modo quilibet agnoscat? Ita igitur de toto auferentes partẽ possibilem enunciationem quasi tota sit propositio speculamur, ut in his dictionibus fieri solet, quæ pluralitatẽ determinãt, ut si dubitamus cõtra omnis, an nullus ponat, an nõ omnis, ita eas speculamur, quasi integras propositiones, quas determinationes propositionũ esse manifestũ est. Cõcludenti ergo dicendũ est in his quæ modũ prędicãt, omnes aliæ res subiectæ sunt uel esse, uel ambulare, uel legere, uel dicere, uel quicquid aliud cum aliquo modo fieri dicẽtur, in his autem ubi modus ipse subiicitur, esse uero prędicatur, ut sit integra propositio, nõ est cum modo propositio. Sed ibi tantũ de substantia modi proponitur, ut si quis dicat possibile est, quiddã in rebus dicit esse possibile, & rursus contingens est, quiddam in rebus dicit esse quod contingat, & rursus necesse est esse, quiddam, dicit in rebus quod sit necesse, hic non de modo, sed de solo esse tractatur, quare quoties esse quidem subiicitur, modus autem prędicatur, ut cum dicimus, Socratẽ ambulare possibile est, ad modum iungẽda negatio est. Quoties uero modus subiicitur, esse autẽ prædicatur, ad esse ponẽda negatio est, ut cũ dicimus, possibile est, quia ita dicimus tanquã si diceremus possibilitas est, & cum dicimus contingens est, ita dicimus tanquàm si diceremus cõtingentia est, ad esse ponenda negatio est, dicendumq; est, possibile non est, quod idem ualet tãquàm si diceret, possibilitas non est. Eodem quoque modo & de contingentia. Non autem perfectè speculantibus idem semper uideri debet subiectum, quod primo loco reperiri dicitur. Id enim prædicatur semper, quod secundo loco prædicatur. In quibusdam enim uerum est. In aliis uero ex significatione potius propositionum colligimus, qui terminus subiectus sit, qui uero prædicatus. Nam cũ dico, homo animal est, prius mihi necesse est hominẽ dicere, post prædicare animal, atq; ideo subiectũ dicitur homo, animal uero prædicatur. In his autẽ in quibus modus additur, sicut est cum dicimus, Socrates benè loquitur, idem ualet tanquã si dicamus, Socrates benè loquens est; &

hoc

hoc quidem benè prius dictum est, postea uero loquēs est, & uidetur esse quidē subiectum id quod dictum est benè. Prædicatum autem id quod dictum est, loquens est. Sed hoc falsum est, & hinc facilimè potest inueniri, quod loquentē quidem eum esse nullus ignorat, quisquis audit Socratem benè loquentem esse, uim autē totius propositionis modus continet. In id enim intendendus est animus non si loquatur, hoc enim indubitatū est. Nam qui eum benè dicit loqui, loqui quoq; consentit. Quare ad modum intendendus est animus ad id quod dictum est benè. Socrates enim benè loquitur, quod dixit, loqui quidem non sufficit dicere, nisi etiam dicat benè. Cōtinet ergo totam propositionem modus, sed rursus totam propositionem continet prædicatio, modus igitur in his propositionibus potius prædicatur. Concludendū igitur uniuersaliter est, omnem modorum contradictionem non secundum esse uerbum fieri, nec secundum id rursus uerbum quod in se esse contineat, sed potius secundum modum. Cōtinere autem in se uerba id quod est esse dicuntur, ut cum dicimus loquitur, tantundē enim ualet tanquā si dicamus, loquēs est. Quare quæcunq; propositiones quemlibet illum in se retineant modum. Dubitandum non est, quin non ad id quod ponit esse, negatio iustè applicetur. Sed potius ad eum modum, quo aliquid esse fieriue pronunciet. Omnis namq; cum modo affirmatio talis est, ut non intendere debeat animum auditor ad id quod esse dicitur. Sed ad id potius quomodo illud esse dicatur, ut cum dicimus, Socrates benè loquitur, non perspiciendum est an loquatur, sed potius illuc animi dirigenda intentio est quemadmodum loquatur. Hoc enim uidetur continere totam propositionem. Ergo contra possibile esse, nō est ea negatio quæ dicit, possibile non esse, sed non possibile esse, eodem modo & contra eam quæ dicit, contingere esse, non ea quæ enunciat contingere non esse, sed potius ea negatio, est, quæ dicit, non cōtingere esse. Idem quoq; in necessarijs impossibilibusq; modis cæterisq;, quæ nunc Aristoteles pro solita breuitate transgressus est, faciendū uidetur. Sed quoniam commentationis uirtus est, non solum uniuersaliter uim sensus exprimere, uerum etiam textus ipsius sermonibus ordinicq; connectere ea, quæ superius confuse dicta sunt, nunc per sermonum ipsorū ab Aristotele dictorum ordinem diuidamus. His uero determinatis perspiciendum est, quemadmodum se habent negationes & affirmationes adinuicē hæ, scilicet, quæ sunt de possibili esse, & nō possibili esse, contingere & non cōtingere, de impossibili & necessario. Habēt enim aliquas dubitationes. Perspiciēdum, inquit, est de affirmationibus negationibusq;, qua ratione uideantur opponi. In his propositionibus quas quidam modus continet, ut in his quæ sunt possibiles, uel cōtingentes, uel necessariæ, uel impossibiles, uel ueræ, uel falsæ, uel benè, uel malè, uel quicquid aliqua qualitate prędicat. Habēt, enim, inquit, aliquas dubitationes, & quas dubitationes habeant cōtinuo eas subijcit, Nam si eorum quæ cōplectuntur illę sibi inuicem oppositæ sunt contradictiones, quæcūq; secundū esse uel non esse disponūtur. Sensus totus huiusmodi est, in omnibus cōplexionibus propositionū illa in his oppositio ualet, quæcunq; secundū esse uel nō esse fit, ut cum dicimus, homo est, huius negatio est, homo nō est. Sed nō ea quæ dicit, nō homo est, & rursus eius quę proponit, est albus homo, illa negatio est quę dicit, non est albus homo, nō ea quę proponit, est albus homo, hoc ipsum aūt quoniā eius quę dicit, est homo albus, negatio est, quę dicit, nō est albus homo, non ea quę proponit est nō albus homo, sic demōstrat. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit uerū dicere, esse non albū hominem. Breuiter dictum est, sed ita posse uidetur exponi, propositum, inquit, sit lignum, de quo duæ enunciationes dicantur, illud tamē nobis manifestum sit de omnibus, si affirmatio uera est, falsam esse negationem, eam, scilicet, quę contradictoriæ opponitur, & si uera negatio est, falsa affirmatio esse pronuncietur. Igitur de proposito ligno, quoniā lignū, hoc est, albus homo, hoc falsum est. Si igitur hæc affirmatio falsa est, uera debet esse eius negatio. Si ergo ea est negatio affirmationis quę dicit, est albus homo, quę negat dicens, est nō albus homo,

homo, hæc negatio uerè prædicatur de ligno dicẽte quolibet quod lignum, hoc eſt, non albus homo. Sed hoc fieri non poteſt. Perſpicuè enim falſum eſt lignum, nõ album hominem eſſe. Quod enim omnino non eſt homo, nec nõ albus homo eſſe poteſt, falſæ ergo ſunt utræq;, & affirmatio quæ dicit de ligno, quoniam lignũ eſt albus homo, & negatio de eo quę dicit, quoniam eſt non albus homo. Quod ſi ſunt falſæ utræque, hæc negatio illius affirmationis non eſt. Quærenda eſt ergo alia quæ cũ ea diuidat uerum atq; falſum. Qua in re nulla alia reperitur contra eam quę dicit, eſt albus homo, præter eam quę dicit, nõ eſt albus homo, nam ſi ea dicitur eſſe affirmationis huius quæ dicit, eſt albus homo, negatio, quæ enunciat eſt non albus homo, erit ut de ligno de quo affirmatio dicta falſa eſt, uera ſit enũciata negatio, eritq; de ligno uerũ dicere, quoniam lignũ hoc eſt non albus homo, ſed hoc impoſſibile eſt. Cõſtat ergo eam propoſitionem quę dicit, eſt non albus homo, illius affirmationis non eſſe negationem quę proponit, eſt albus homo. Sed eam quæ dicit, non eſt albus homo, negationem eſſe eiuſdem affirmationis quę dicit, eſt albus homo. Vides ne ergo ut propè in omnibus affirmationes & negationes ſecũdum eſſe uel non eſſe fiant? Illa enim album quidem eſſe dicit, illa negat album non eſſe dicẽs, rurſus illa dicit hominem eſſe, illa uero negat dicens, hominem non eſſe, & in cæteris eodem modo eſt. Quod ſi hoc modo & in quantiſcunque eſſe non addatur, idem faciet, quod pro eſſe dicitur, ut eius quæ eſt, ambulat homo, non ea quæ eſt, ambulat non homo, negatio eſt. Sed ea quæ eſt nõ ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem eſſe. Nec hoc ſolum, inquit, in his euenire poteſt propoſitionibus, quæ ſecũdum eſſe uel non eſſe diſponuntur. Sed etiam in his quæcunq; uerbis talibus cõtinentur, ut uerba illa uim eius, q̃ eſt eſſe concludant, ut eſt homo ambulat, in ſe cõtinet eſſe. Idem enim eſt, ambulat quod ambulans eſt. Ad hæc ergo uerba quæ in propoſitionibus eſſe cõtinent aptanda negatio eſt. Si enim omnis contradictio ſecundum eſſe uel non eſſe fit, hęc aũt uerba eſſe propria ſignificatione cõcludunt, quoniãq; uerba hæc ita ponuntur tanquã ſi hoc ipſum eſſe poneretur. Manifeſtum eſt ad ea uerba quæ eſſe continent negationem poni oportere ad earum ſimilitudinem propoſitionum, quæ ſecundum eſſe uel non eſſe ſuprà dicta ratione ſibimet opponũtur. His ergo ante prædictis, quid incõueniens ex his poſſit eſſe proſequit.

> Quare ſi hoc modo in omnibus, & eius quæ eſt, poſſibile eſt eſſe, negatio eſt, poſſibile eſt non eſſe, ſed non ea quæ eſt, non poſſibile eſt eſſe. Videtur autẽ idem poſſe & eſſe & nõ eſſe. Omne enim quod eſt poſſibile diuidi, uel ambulare, & non ambulare, & non diuidi, poſſibile eſt.

Superius demonſtratum eſt quemadmodum in ijs quę complectuntur enunciationibus ſecundũ eſſe potius, & non eſſe fierent oppoſitiones, nunc hoc dicit: Si hoc, inquit, in omnibus propoſitionibus faciendum eſt, ut earum contradictiones ſecũdum eſſe & non eſſe ponantur, in ijs quæ aliquid poſſibile eſſe pronunciant, nõ ea ponenda negatio eſt, ut dicat non poſſibile eſſe. Sed potius ſecundum non eſſe conſtituenda eſt, ut dicatur poſſibile nõ eſſe, negationem eius eſſe quæ dicit poſſibile eſſe. Sed ſi hoc, inquit, dicimus, affirmatio & negatio contradictoriæ uerum inter ſe falſumq; non diuidunt. Omne enim quod poteſt eſſe, idem etiam poteſt non eſſe. Quod enim poteſt diuidi, idem poteſt non diuidi, & quod poteſt ambulare, idem poteſt non ambulare. Quæ aũt ſit huiuſmodi poſſibilitas per quam cum dicitur aliquid fieri poſſe. Illud tamen relinquatur poſſe non fieri, conſequenter explanat dicens:

> Ratio autem eſt, quoniam omne quod ſic poſſibile eſt, nõ ſemper in actu eſt. Quare inerit ipſi etiam negatio, poteſt igitur & non ambulare, quod eſt ambulabile, & nõ uideri quod eſt uiſibile. At uero impoſſibile eſt de eodem op-

poſitas

poſitas eſſe ueras dictiones. Non igitur eius quæ eſt, poſſibile eſt eſſe, negatio eſt, poſſibile eſt non eſſe. Contingit enim ex his aut idem ipſum affirmare & negare ſimul de eodem, aut non ſecundum eſſe & non eſſe, quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes. Si ergo illud impoſſibile eſt, hoc erit magis eligendum. Eſt igitur negatio eius quæ eſt poſſibile eſſe, ea quę eſt, nõ poſſibile eſſe, & non ea quæ eſt, poſſibile nõ eſſe. Eadem quoq; ratio eſt in eo quod eſt, contingens eſſe, etenim negatio eius eſt, non contingens eſſe. Et in alijs quoq; ſimili modo, ut in neceſſario & impoſſibili.

Cauſa eſt igitur, inquit, cur id quod poſſe eſſe dicitur, idem poſſit non eſſe. Quod omne quod poſſibile dicimus, ita pronunciamus, ut non ſemper in actu ſit, ideſt, non ſit neceſſarium. Omne namq; quod ſemper in actu eſt, neceſſarium eſt, ut ſol ſemper mouetur. Itaq; illi ſemper agitur motus. Si quis autem me dicat ambulare poſſe quoniam mihi ambulationis motus non ſemper agitur, & ineſt mihi aliquoties non ambulare, ineſt quoque illud ut uerè de me dicatur poſſe me non ambulare, cũ uerè pronunciatur poſſe ambulare. Ergo quæcunq; non ſemper in actu ſunt, & poſſe eſſe & poſſe non eſſe recipiunt. Poteſt ergo quod eſt ambulabile, ideſt, quod ambulare poteſt, non ambulare, & quod eſt uiſibile non uideri. Quocirca docet non eſſe negationem eius quæ dicit, poſſe eſſe eam quæ proponit poſſe non eſſe. Idcirco quoniam utræq; ſunt ueræ, ut in ijs quæ (ut ipſe ait) non ſemper actu ſunt. Contingit enim unũ ex utriſq; quę Ariſtoteles dicit, aut idem ipſum dicere & negare ſimul de eodẽ, aut non ſecundum eſſe & non eſſe, quæ opponuntur, fieri affirmationes, & negationes, ideſt, ut aut idem ſint affirmatio & negatio ſibiq; conſentiant, ſi ſecundum eſſe & non eſſe in omnibus contradictio ſit, ut eſt in eo quod eſt poſſe eſſe & poſſe nõ eſſe. Idem enim utræq; ſunt ſibiq; conſentiunt, & ſi quis dicit eã eſſe contradictionẽ, dicit conſentire ſibi contradictionem, quod impoſſibile eſt. Aut certè non in omnibus affirmationibus & negationibus ſecundum eſſe & non eſſe ea quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes, ideſt, nõ in omnibus affirmationibus & negationibus ſecundum oppoſitionem eſſe uel non eſſe, uel eorum uerborum quę eſſe continent, fieri contradictionem. Si ergo, inquit, illud impoſſibilius eſt, hoc erit magis eligendum. Duo ſuprà poſuerat quæ ex ſupradictis rationibus euenirent, at unum & idem dicere & negare ſimul de eodem, ideſt, ut & dictio & negatio idem eſſent, ſimul de eodem prædicaræ ſibiq; conſentirent, aut non ſecundum eſſe uel non eſſe contradictionem fieri. Sed uidentur utraq; quaſi quodammodo inconuenientia eſſe, quippe cum illud unum etiã impoſſibile ſit, ut affirmatio negatioq; cõſentiant, illud alterum nõ ſecundũ eſſe uel non eſſe fieri oppoſitiones, inconſentiens ſit alijs propoſitionibus, in quibus hoc modo fieri contradictionem manifeſtum eſt. Nũc ergo hoc dicit, quoniam utrunq;, inquit, inconueniens eſt, unum ex his erit eligendum, ideſt, quod minus eſt impoſſibile, hoc ſumendum eſt. Minus autem eſt impoſſibile, ut ſecundũ eſſe & non eſſe non fiant oppoſitiones. Hoc enim nihil prohibet. Illud autem impoſſibilius eſt, ut affirmatio negatioq; ſibi conſentiant, hoc igitur erit eligẽdum potius, ideſt, has quæ cum modo ſunt propoſitiones non eas habere oppoſitiones, quæ ſecũdum eſſe uel non eſſe fiunt, ſed potius eas quæ ad modum ponuntur. Non autem dixit ita impoſſibilius eſt, tanquàm ſi alterum impoſſibile ſit. Sed ad hoc potius retulit quod utraq; quaſi inconuenientia uidentur, quorum unum etiam impoſſibile eſſe nõ dubium eſt, hinc quoq; diſpoſuit ordinem ſecundum modum aliquem pronunciatarum propoſitionum, quæ non ſecundum eſſe negationes ponunt, dicit enim. Eſt ergo negatio eius quæ eſt poſſibile eſſe, ea quæ eſt, non poſſibile eſſe, negationem, ſcilicet addens non ad eſſe uerbum, ſed ad modum quod eſt poſſibile, eandem quoque rationem dicit eſſe & in contingentibus. Eius enim quæ eſt contingere eſſe, negatio

est non contingere esse. Docet etiam de necessario & impossibili idem sibi uideri. Quæ autem natura sit huius oppositionis, licet breuiter ueracissimè tamen expressa est, de qua nos superius diutius locuti sumus, quòd si quis perspicacius intẽdit illius intelligentiam loci, cum hac gradatim proficiscente expositione communicet.

Fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse appositiones, subiecta uero res, hoc quidem album, illud uero homo. Sic hoc loco, esse quidem et non esse subiectum sit, contingere uero & posse, appositiones, determinãtes quẽ admodum in illis esse & non esse, ueritatem & falsitatẽ, sic hic in eo quod est esse possibile, & esse non possibile. Eius uero quæ est, possibile est non esse, negatio est non ea quæ est, non possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse. Et eius quę est possibile est esse, non ea quæ est, possibile est non esse, sed ea quæ est non possibile est esse. Quare & sequi sese inuicem uidebuntur hæ, possibile est esse, possibile est non esse. Idem enim possibile est esse, & nõ esse. Non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi, possibile esse, & possibile non esse, sed possibile est esse, & non possibile est esse, nunquam simul in eodem ueræ sunt. Opponuntur enim. At uero nec possibile est non esse, & non possibile est non esse, nunquam simul ueræ sunt. Similiter autem & eius quæ est necessarium esse, negatio non est ea quæ est, necessarium nõ esse, sed ea quæ est, non necessarium esse. Eius uero quę est necessarium est non esse, ea quæ est, non necessarium non esse. Et eius quæ est impossibile esse, non ea quæ est impossibile non esse, sed non impossibile esse, eius uero quæ est impossibile non esse, ea quæ est non impossibile est non esse.

Appositiones uocat prædicationes, dicit ergo in his propositionibus quę præter allquem modum dicuntur, prædicantur quidem semper esse & non esse, uel ea uerba quæ esse continent, subiiciuntur uero res de quibus illa prædicantur, ut album, cũ dicimus album est, uel homo cum dicimus homo est. Atqi ideo quoniam in his prædicatio totam continet propositionem ueritatem & falsitatem prædicatio illa determinat. Prædicatur autem esse uel aliquid quod esse continet. Iure secundum esse & non esse contradictiones ponuntur. In his autem, ideſt, in quibus modus aliquis prędicatur esse quidem subiectum est, uel ea uerba quæ esse continent. Modus autem solus quodam modo prędicatur, nam quod dicitur esse solum sine modo aliquo ipsius rei substantia pronunciatur, & quæritur in eo quodammodo an sit, idcirco esse ponente affirmatione dicit, negatio non esse. In his autem in quibus modus aliquis est, non dicit aliquid esse, sed cũ qualitate quadã esse, ut esse quidẽ nec affirmatio ambigat, nec negatio. De qualitate autem, ideſt, quomodo sit, tunc inter aliquos dubitatur, atque ideo ponente aliquo quoniam Socrates benè loquitur, non ponitur negatio, quoniã benè non loquitur. Sed quoniam non benè loquitur. Idcirco quoniã (ut dictum est) non ad esse uel ad ea uerba quę esse continent, & propositionem totam constituunt, sed potius admodum intenditur animus audientis, cum affirmatio aliquid esse pronunciat. Si igitur hoc continet totius propositionis uim, quod autem propositionis uim, continet prædicatur, & secundum id quod prædicatur semper oppositiones fiunt, rectè solis modis uis negationis apponitur. His autem rationabiliter constitutis illud rursus exequitur quod nõ modo contradictio non est posse esse & posse nõ esse, uerum etiam huiusmodi propositiones, quæ cum modo sunt positæ, negationẽ tamẽ habent ad esse iunctã, omninò negationes non sunt, sed affirmationes, possunt enim earum negationes aliæ reperiri. Ait enim eius uero quæ est possibile non esse negatio est,

tio eſt, non poſſibile non eſſe, in tantum, inquit, non eſt ulla contradictio eius quæ eſt poſſe eſſe & eius quæ eſt, poſſe non eſſe, ut ea quæ dicit poſſe non eſſe, non eſſe negatio, ſed potius affirmatio conuincatur. Affirmatio autem affirmationi nunquam opponitur contradictoriæ. Docetur autem eſſe affirmatio ea quæ dicit, poſſe non eſſe quod eius quædam alia negatio reperitur ea, ſcilicet quæ dicit, non poſſe non eſſe, ſi mulcq; illud adiungit; Cum ſint, inquit, huius propoſitionis quę dicit, aliquid poſſe eſſe, duæ quæ uideantur eſſe negationes ea, ſcilicet, quæ dicit, poſſe non eſſe, & ea quæ proponit non poſſe eſſe, hinc agnoſcitur quæ harum ſit contradictoria contra eam quæ dicit poſſe eſſe, affirmationem. Quæ enim uerum falſumcq; cum ea diuidit, ipſa potius poteſt negatio eſſe, quàm ea quæ illi conſentit. Et uero quæ eſt, poſſe eſſe, conſentit ea quæ dicit, poſſe nõ eſſe, ut ſuprà iam docui, ea aũt quæ dicit, non poſſe eſſe. Si falſa eſt, uera eſt quę dicit poſſe eſſe. Sed ſi hæc rurſus falſa eſt, uera eſt illa quæ enũciat nõ poſſe eſſe. Diuidũt ergo hæ ueritatẽ falſitatẽcq; ꝙ in ſingulis exẽplis facilè poterit inueniri. Age enim dicat qs me poſſe ambulare, ille uerũ dixerit. Si uero quis dicat, nõ poſſe me ambulare, mẽtitus eſt. Rurſus ſi quis dicat poſſe ſolẽ cõſiſtere, mẽtiẽ. Siquis uero dicat non poſſe ſolẽ cõſiſtere, de ipſius nullus ambigit ueritate. Diuidunt ergo ueritatẽ falſitatemcq; hæ, ſcilicet, quæ dicunt, poſſe eſſe & non poſſe eſſe, illæ uero ſeſe ſequuntur quæ dicunt poſſe eſſe & poſſe non eſſe. Quę ergo ſibi cõſentiunt, contradictiones non ſunt, quæ autem ueritatem falſitatemcq; diuidunt, ipſas eſſe contradictiones magis putandum eſt quod hoc ait. Quare & ſeſe ſequi inuicem uidebuntur. Quæ autem propoſitiones ſequantur ſeſe dicit, ideſt, poſſibile eſt eſſe & poſſibile non eſſe. Cur autem ſeſe ſequantur monſtrat adiciẽs, non enim cõtradictiones ſibi inuicem ſunt. Si enim contradictiones eſſent, nunq; ſeſe ſequerentur. Sed quæ ſint contradictiones declarat dicens: Sed poſſibile eſt eſſe & non poſſibile eſſe, nunquam ſimul ſunt. Cur autem nunquam ſimul ſunt, non tacuit, ait nãq;. Opponuntur enim. Nam idcirco nunquam ſimul ſunt, quia ueritatem falſitatemcq; diuidunt, quoniam oppoñũtur. Docet quoq; eius propoſitionis quę dicit poſſe nõ eſſe illam eſſe negationem, quæ proponit non poſſe non eſſe, & ex eadem ui ad hãc propoſitionem tranſit. Dicit enim. At uero poſſibile non eſſe & non poſſibile nõ eſſe nunquam ſimul ſunt, per quod oſtenditur illam eſſe affirmatiuam, illam uero negatiuam. Vniuerſaliter enim quæcunq; idem de eodem hæc ponit, hæc aufert, ſi illa ſit affirmatiua, illa negatiua, & nihil æquiuocationis, aut uniuerſalium determinationis impediat contradictoriæ ſibimet oppoñũtur. Cætera iam ita ait, per ſe expedita ſunt ut longa expoſitione non egeant. Sed quædam in eorum ordine permiſcenda ſunt, per quæ id quod per ſe eſt lucidum, clarius monſtretur. Proſequitur enim ſimiliter cæteros modos, dicens quæ propoſitiones quarum affirmationum nõ ſint negationes & quæ ſint, & eis quas negationes eſſe dicit, ut affirmationes eſſe demõſtret, aliàs negationes opponit. Similiter autem, inquit, & eius propoſitionis, quæ eſt neceſſariũ eſſe, non eſt ea negatio quæ dicit, neceſſarium non eſſe, hæc enim affirmatio eſt, ſicut mox negatione oppoſita comprobauit, ſed potius ea negatio eſt eius quæ eſt neceſſarium eſſe quæ dicit, non neceſſarium eſſe. Eodem quoq; modo cuncta proſequitur dicens, eius uero quæ eſt, neceſſarium non eſſe, quam ſuprà dixerit non eſſe oppoſitam ei quæ dicit, neceſſarium eſt eſſe, illa negatio eſt quę ꝓponit non neceſſariũ non eſſe. Quæcunq; enim negationem ad eſſe poſitam habent, illæ ſi cũ modo ſunt affirmationes eſſe putandę ſunt. Eius uero quæ eſt, impoſſibile eſſe, non eſt ea negatio quę dicit, impoſſibile non eſſe. Non enim admodum habet negatiuam particulã iunctam, ſed potius ea quę dicit, non impoſſibile eſſe, hæ namq; inter ſe uerum falſumcq; diuidunt, illius uero quæ ad eſſe habet particulam negatiuam, quam affirmationem eſſe manifeſtum eſt, ideſt eius quæ dicit, impoſſibile non eſſe ea negatio eſt quæ dicit, non impoſſibile non eſſe. Concludit etiam breuiter id, quod ſuprà demonſtrauit dicens.

Vniuersaliter uero (quemadmodum dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere, tanquam subiecta, negationem uero & affirmationem hæc facientem ad esse, & non esse apponere, & has putare oportet esse oppositas dictiones, possibile, non possibile, contingens, non contingens, impossibile, nō impossibile, necessarium, non necessarium, uerum, non uerum.

Vniuersaliter, inquit, dicimus sicut iam suprà dictum est, in his propositionibus quę modos additos habent, esse & non esse subiecta potius fieri, modos uero prædicari, atq; ideo ad unum quemlibet modum, ideſt, secundum unum fieri debere affirmationem & negationem semper, ut sicut prædicatus modus affirmationem continet, ita negatiua particula ad modum iuncta, totam hoc modo contineat negationem. Proponit autem eas quas putat esse oppositas dictiones hoc modo, possibile non possibile, contingens non contingens, impossibile non impossibile, necessarium non necessarium. Quod autem addit uerum non uerum, ad hoc pertinet, ut omnes modos includeret, uerè enim modus quidem est sicut & benè, sicut uelociter, sicut lætè, sicut grauiter, & quicunq; modi sunt, hoc modo facienda est contradictio, uerum est, non uerum est, non autem non est uerum, uelociter ambulare, nō uelociter ambulare, sed non illa quæ dicit, uelociter non ambulare. Concludenti ergo semper ad modū iungenda negatio est. Illæ enim semper sibimet opponuntur, ut suprà iam dictum est, quæ secundum prædicationes habent negatiuas particulas iunctas. Prædicantur autem in his modi, ut suprà iam demonstrauimus. Secundum modos ergo in his negatio posita integram uim contradictionis efficiet. Expeditis modorum oppositionibus de consequentia propositionum atq; consensu, habebitur subtilis utilisq; tractatus. Si ergo possibile esse simpliciter diceretur, simplex & facilis propositionū uideretur esse consensus, nec quicquam in earum consequentia posse errari. Nunc autē quoniam dupliciter dicitur secundum diuersos modos, non eædem propositionum sunt consequentię. Quod autem dico tale est. Possibilis duæ sunt partes, unū quod cum non sit, esse potest. Alterum quòd ideo sit possibile, quod iam est, prior quidem pars corruptibilibus & permutabilibus propria est, mortalis enim Socrates poterat esse cum non fuit, sicut ipsi mortales qui sunt id quod ante non fuerant, potest enim homo cum non loquitur, loqui, & cum non ambulat ambulare. Ergo hęc pars secundū id dicitur quod iam quidem non est, esse tamē potest, illa uero alia pars possibilis quæ secundum id dicitur, quod iam est aliquid actu non potestate, utrisq; naturis accomodatur & sempiternis, scilicet, et mortalibus. Nā quod in sempiternis est, esse possibile est. Rursus quod est in mortalibus, nec hoc à subsistendi possibilitate discedit, sed tantum differt, quia id quod in ęternis est nullo modo permutatur & semper esse necesse est, illud uero quod in rebus mortalibus inuenitur poterit & non esse, & ut sit nō est necesse. Ego namq; cum scribo ineſt mihi scribere. Quocirca & scribere mihi possibile est, sed quoniam ipse mortalis sum, non est hęc potestas scribendi necessaria, neq; enim ex necessitate scribo. At uero cum dicimus cœlo ineſse motū, nulla dubitatio est quin necesse sit cœlum moueri, in mortalibus ergo rebus cum est aliquid & esse potest, & ut sit non est necesse, in sempiternis autem, quod est necesse est esse, & quia est esse possibile est. Cū ergo possibilis principaliter duæ sint partes, una quę secundum id dicitur quod cum non sit, esse tamen potest. Altera quę secundū id prędicatur quod iam est aliquid actu nō solum potestate, huiusmodi possibile quod iam sit actu, duas ex se species profert, unam quę cum sit non est necessaria. Alteram quę cum sit illud quoque habet, ut eam esse necesse sit. Nec hoc solius Aristotelis subtilitas deprehendit, uerum Diodorus quoq; possibile ita diffinit dicens, quod est aut non est. Vnde Aristoteles id quod Diodorus ait, non est illud possibile putat, quod cum non sit fieri tamen potest. Quod autem dixit Diodorus, est id possibile Aristoteles interpretatur, quod idcirco dicitur esse possibile, quia iam est actu. Cuius possibilitatis

bilitatis modi duas partes esse docuimus, unam, scilicet, quam necessariam dicimus. Alteram quam non necessariam prædicamus. Huius autem non necessariæ duæ rursus partes sunt, una quæ à potestate peruenit ad actum, altera quæ semper actu fuit, aliquando res illa quæ susceptibilis illius est fuit, & illa quidem quæ à possibilitate ad actum uenit, utriuslibet partis contradictionis susceptibilis est, ut nunc ego scribo, & ex potestate ad actum ueni, & agẽs possum scribere. Ante enim quàm scriberem erat mihi scribendi potentia. Sed ex potestate scribendi ueni ad actum scribendi. Quare utraq; mihi conueniũt & scribere & non scribere, possum enim & non scribere, possum & scribere, quæ est quodammodo contradictio. Atque ideo quæcunque à potestate ad actum ueniunt, ea & facere possum & non facere, & esse & non esse, ut qui loquitur, quia ante potuit loqui quàm loqueretur, & nunc ideo potest loqui quia loquitur, & potest loqui & potest nõ loqui. Alia uero quæ nunquam antea potestate fuit, sed semper actu, aliquando res ipsa fuit quæ aliquid potestate esse diceretur, ad unam rem tantum apta est, ut ignis nunquam fuit ante potestate calidus, ut postea calidus actu sentiretur, nec nix antea frigida potestate, post actu. Sed aliquando fuit ignis actu calidus, fuit & aliquando nix frigida actu. Quocirca hæ potentiæ non sunt aptæ ad utraq;. Neq; enim ignis frigus incurrere, nec nix calidum unquam potest efficere. Quare facienda à principio huiusmodi diuisio est. Possibilis alia pars est quæ cum non sit tamen esse potest. Alia uero quæ actu est, & ideo possibile dicitur. Si enim esse non posset, nec esset omnino, huius autem possibilitatis quæ secundum illum dicitur modum, quod iam actu fit, duæ partes sunt, una secundum id quod ex necessitate esse dicimus. Altera uero secundum id quod cum sit, non tamen esse ex necessitate aliquid arbitramur, huius autem nõ necessariq; potestatis duæ sunt aliq; partes, una quæ quoniam ex potestate ad actum uenit, & esse & non esse recipiet facultatem. Altera quæ quia nunquam actum habere destitit, aliquando fuit id quod dicitur ei esse possibile, ad unam tantum partem apta est atq; possibilis ad eam, scilicet, quam actu semper exercuit, ut igni calor uel niui frigus, uel adamanti durities, uel aquæ liquor. Sed nullus arbitretur ex necessariæ possibilitatis specie esse id, quod dicimus nunquam potestate fuisse, actus quosdam in quibusdam rebus, ut igni calorem, ipse enim extingui ignis potest. In illis autem quæ necessariæ sunt, non modo qualitas à subiecta re discedere nunquam debet, quod uidetur etiam in igni, à quo sua qualitas caloris non recedit. Sed etiam illud quod subiecta illa substantia immortalis esse uideatur, quod igni non accidit. Solem enim & cætera huiusmodi corpora quæ superna sunt, & cœlestia, immortalia Peripatetica disciplina putat, atque ideo consentienter sibi docet solem necessario moueri, quod non modo à sole motus ille nunquam recedit, sed ne sol quidem ipse esse desinet. His ergo prædictis id ad quod hæc præmissa sunt, idest, consequentia propositionum diligentius exequenda est.

Cõsequentiæ uero secundum ordinem fiunt ita ponẽtibus. Illi enim quę est, possibile est esse, sequitur illa quæ est contingens esse, & hæc illi cõuertitur, & non impossibile esse, & non necessarium esse. Illi uero quę est, possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necessarium non esse, & non impossibile non esse. Illi uero quę est, non possibile esse, & non contingens esse, ea quæ est, necessarium non esse, & impossibile esse. Illi uero quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, illa quæ est, necesse est esse. Et impossibile non esse, consideretur autem ex subscriptione quod dicimus.

Hæc Aristoteles consentienter his quæ nos suprà præmisimus addidit de consequentia propositionum, quę etsi manifesta sunt acutè perspicientibus, tamen ne nos nihil

huic quoq; loco addidisse uideamur, breuissima expositione ea percurrimus. Primū uoluit demonstrare, quoniam quæcunq; de possibili dicerentur, ea etiam de contingenti ueracissimè dici possunt, atq; ideo ait illi quæ est, possibile esse consequentē esse illam quæ dicit, contingere esse. Et ne in his aliquid discrepans uideret adiecit dicens, & hæc illi conuertitur, ut intelligeremus quod esset possibile hoc contingere, & quod contingeret illud esse possibile, quare quæ sibi conuertūtur, ea æqualia sunt atq; eadem. Quicquid ergo impossibili dici potest, idem in contingenti prædicatur, hęc ergo, idest, contingens & possibile sequi dixit illam propositionem quę diceret, non impossibile esse, & eam quæ necessarium negat, idest, nō necesse esse. Ait enim. Illi enim quæ est possibile esse, illa quæ est contingere esse, & hæc illi conuertitur, & ea quæ est, non impossibile esse & non necessarium esse, tanq; si hoc diceret, & possibile esse sequitur contingentia. Et hæc utraq; sibi conuertuntur, sed has sequitur nō impossibile esse & non necessarium esse, hoc quàm rectè dictum sit neminem latet. Nam quod est possibile esse, id esse cōtingit, ut sit non impossibile esse. Nam si esset impossibile, non diceretur posse esse, quod ut non esset ratio impossibilitatis astringeret. Ergo id quod potest esse, non impossibile est esse. Similiter autē non est necesse esse, id quod posse esse dicitur. Hoc aūt idcirco euenit, quia id q; possibile prędicamus ad utranq; partem facilè uertit. Nam & ut sit fieri potest & ut non sit. At uero necessitas & impossibilitas in alterutra parte constringitur. Nam quod impossibile est esse, esse nunquam potest. Porro autem q; necesse est esse, non esse nunquam potest. Ergo id quod negamus impossibile esse, consentire facimus possibilitati. Id autē quod negamus necessarium, rursus eidem naturæ uim possibilitatis adiungimus, ut sit hoc modo dicendum, & ut uerius loquamur, ita dicendum est, quod possibile est & esse potest & non esse. Rursus quod impossibile est esse, non potest ese, quod necesse est, non potest non ese. Ergo si impossibilem enunciationem negationis adiectione frangamus, dicentes nō impossibile ese, illi partē possibilitatis adiungimus, in qua ese posse aliquid dicimus. Sin uero necessarię ꝓpositionis rigorē negatione minuamus dicentes, nō necesse ese, illud euenit ut ad eā partē necessariā ꝓpositionē applicemus, quæ in possibilitate est, ut possit non ese. Quare possibilitatē sequit nō ese impossibile, idcirco quia quod possibile est, fieri poterit eandem possibilitatem rursus sequitur propositio, quæ dicit, non necesse est ese, idcirco quia quod possibile est, poterit & non ese. Aliter idem dicimus, quod possibile est non est uerū dicere, quoniam impossibile est, quia fieri potest. Rursus quod possibile est, non est uerum dicere, quoniam necesse est. Potest enim quod possibile est ese, idem non ese. Quare si de possibilitate impossibilitas & necessitas rectè dici non potest, eorū negationes possibilitati consentient, quæ sunt non impossibile ese & non necessariū ese. Sed meminisse debemus eandē semp in omnibus de contingenti & de possibili rationem esse. De eo, scilicet, possibili quod cum adhuc non sit poterit tamen ese aut nō ese. Aliā rursus cōsequentiā dicit hoc modo. Illi uero quę est possibile non esse & contingere non ese, illa quæ est non necessarium non ese & non impossibile non ese propter eandem causam hanc quoq; consequentiam dicit. Illi enim quæ est possibile nō ese, & ei quæ est contingere non ese illa consentire ait quæ dicit, non necesse nō esse, et nō impossibile nō esse. Hoc aūt ideo, qa q; potest nō esse, potest etiā esse. Et rursus q; cōtingit nō esse, cōtingit esse. At uero q̄d necesse est nō esse, illud nō potest ese, q̄d aūt impossibile est nō ese, illud nō esse non poterit. Quare à possibili utręq; discrepāt. Nāq; possibili tali quę posse aliqd esse, pmittit, cōtrariū sentit ea quę dicit necesse esse nō ese. Rursus qa possibilitas habet in se uim, ut id q̄d potest esse, possit et nō esse, differt ab ea multūq; discrepat quę dicit impossibile esse nō esse. Qd si sit, ꝓpositio quę prędicat necesse esse nō esse, & rursus quę dicit impossibile esse nō esse, à possibilitate dissentiunt. Rectè nimirum harum negationes possibilitati consentire credūt. Possibiles autē propositiones uoco huiusmodi quę uel in affirma

tione

tione uel negatione possibilitatem aliquam monstrant, altera parte non intercluſa, ut quæ dicit possibile esse aliquid ab hac non intercluditur ea, per quam dici potest possibile esse non esse, uel si quis dicat possibile aliquid non esse, ab hac rursus intercluſum non est, ut esse possit. Atq; ideo affirmationem quæ dicit posse esse possibile uoco. Nec eam quę dicit aliquid posse non esse. Et in iſtis propoſitionibus quas Ariſtoteles ponit, in quibus dicit possibile nō esse, nō uideat̃ ita dicere tanq; ſi hoc modo pronunciet, ut uelint intendere aliquid impoſsibile esse cū dicit, possibile nō esse. Ita enim hanc propoſitionem dicit, non quod possibilitatem illam auferat, ſed quod dicat possibile esse aliquid ut non ſit. Subaudiendum enim est adiungendumque ad possibile uerbum quod est esse, ut cum ille dicit, possibile non esse, nos intelligamus possibile esse non esse, id est possibile esse ut non ſit. Tertiā conſequentiam ponit hanc in qua conſentire dicit, illi quæ est non possibile esse & non contingens esse, illam quę dicit, neceſsarium non esse & impoſsibile esse. Hoc ita planum est ut expoſitione non egeat. Quod enim non possibile est, hoc fieri non potest. Quod fieri non potest neceſse est ut non ſit, quod autem neceſse est, ut non ſit, impoſsibile est. Rectè ergo dicitur eam propoſitionem quæ dicit, aliquid non posse esse, & eam quæ dicit, non cōtingere esse, conſentiri illas & quę esse cū neceſſe esse negant, & quæ impoſsibilitatem affirmant. Quod autem dicit, tale est. Nō neceſse esse cōtingens est esse. Neceſse autem non esse non contingens esse, non est contingens, ſcilicet, esse, & neceſsarium non esse. Reliquam conſequentiā in qua eas propoſitiones quæ dicerent, non possibile esse aliquid non esse, & non contingere non esse illis quæ proponerent neceſse esse, & impoſsibile non esse conſentire dicit, neq; ullam habet hoc obſcuritatem. Nam quod non est possibile ut non ſit, hoc impoſsibile est ut non ſit. Id enim quod dicimus impoſsibile esse, idē ualet, tanquā ſi dicamus non possibile esse. Quod enim facit negatio in ea interpretatione qua dicimus nō possibile, idem facit priuatio in ea qua dicimus impoſsibile. Quod autem impoſsibile est non esse, latè patet, quia neceſse est esse. Ergo & quod nō est possibile ut non ſit, manifeſtum est, quoniam neceſse est esse, idem quoq; & de contingenti dicendū est. Deſcribit aūt eas hoc modo, ut non ſolum mēte & ratione capiantur, uerum etiam ſubiectis oculis facilior intellectus ſit. Nos autem ut ſit lucidior explanatio, de his duos facimus ordines, & in primo quidē eas poſuimus quę precedunt. In ſecundo uero eas quæ ſequunt̃, ut ſit multa facilitas per ſe earum rationes non intelligentibus, ad deſcriptionem tamen reſpicientibus, quę quam ſequatur agnoſcere.

Possibile esse	Non impoſsibile esse
Contingens esse	Non neceſse esse
Possibile non esse	Non neceſsarium non esse
Contingens non esse	Non possibile non esse
Non possibile esse	Neceſsarium non esse
Non contingens esse	Impoſsibile esse.
Non possibile non esse	Neceſse esse
Non contingens non esse	Impoſsibile non esse.

Hac ergo deſcriptione facta, quid Ariſtoteles communiter de propoſitionibus uniuerſaliterq; tractauerit, nulli ſolertius intuenti uidetur ambiguum. Cætera uero quæ ſingulatim de eorum conſequentijs diſputauit, quoniam defatigari nolumus lectores, ſextum hūc uolumen expediet.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, EDITIONIS SECVNDAE, SEV MAIORVM COMMENTARIORVM, IN LIBRVM ARISTOTELIS DE INTERPRETATIONE, Liber sextus.

Extus hic liber longæ commentationi terminum ponit, quæ quodam magno labore constiterit ac temporis mora. Nam & plurimorum sunt in unum coaceruatæ sententiæ, & duorũ fermè annorum spatium continuo commentandi sudore cõsumpsimus. Neq; ego arbitror quibusdam siniſtrè interpretantibus gloriosè factum uideri, ut quod dici breuiter posset, id nos ostentatione doctrinæ, non ad lectorem scientiam potius quàm prolixitate ad fastidium tenderemus. Quibus responsum uelim non hoc tam mendaciter esse sensuros. Si prioris cõmenti perlegerint breuitatem, nam neq; breuius explicari potuit angustissimorum obscuritas impedita sermonũ, & quàm multa ad plenã huius libri intelligentiam desint, agnoscent. Quid aũt utrũq; opus legentibus utilitatis exhibeat, hinc facilimè mihi uidet posse perpendi. Quòd cum hanc secundã editionem in manus quisq; primum sumpserit, ipsarum rerum spacioſa uarietate cõfunditur, ut qui in maioribus mentem intendere nequit, editionis primæ brꝛuitatẽ simpliciratemq; desideret. Quòd si quis ad prioris editionis duos libros lector accesserit, sumpsisse sibi ad scientiam quiddã fortasse uidebitur. Sed cum postremo hanc secundam cognouerit editionem, quã multa in prima ignoraret agnoscit, nec homines à legendo longum opus labore deterreat, cum nos nõ impedierit ad scribendũ. Sed neipsum quoq; prœmium tendi lõgius uideatur, ad Aristotelis seriem, & ad ea quæ de consequentia propositionum diligẽter exequitur, reuertamur. Ea quæ cõmuniter uniuersaliterq; de propositionibus, & de earum ad se inuicem cõsequentijs speculanda fuerãt, in superiori ipsarum propositionum descriptione dispoſuit. Nũc uero quæ sigillatim singulis accidũt diligẽtissimo tractatu persequit. Ait enim ita:

> Ergo impossibile & non impoſsibile, ad illud quod est, contingens & possibile, & non contingens & non possibile sequuntur quidem contradictoriæ, sed conuersim. Illud enim quod est possibile esse, negatio sequitur impossibilis, negationem uero affirmatio. Ad enim quod est, non possibile esse sequitur illud quod est, impoſsibile esse. Affirmatio enim est, impoſsibile esse, non impossibile uero, negatio.

Consequentia propositionum (ut superior descriptio docet) secundum possibile & necessarium facta est. Quã rem illa quoq; secuta est, ut ex cõtingentibus & impossibilibus propoſitionibus cõsequentijsq; diceret. Nã cũ contingens recto modo possibili consentiat, impoſsibile cõuerso ordine necessarium est, ut paulò post docebimus. Speculatur ergo de poſsibili & contingenti & impoſsibili, quemadmodũ ad se inuicem, uel quas habeant consequentias, idq; cõstituit hoc modo dicens, impoſsibile & nõ impoſsibile, sequunt̃ quidem poſsibile & non poſsibile cõtradictorieq; quidem, sed cõuersim. Hoc aũt huiusmodi est. Scimus affirmationem priuatoriam esse eam quæ dicit impoſsibile esse. Huius uero negationẽ nõ impoſsibile esse. Rursus affirmationẽ poſsibilẽ eam quæ dicit poſsibile esse, huius negationẽ quæ proponit nõ poſsibile esse. Sequit̃ ergo affirmationẽ poſsibilem negatio impoſsibilis. Nam quod

quod posſibile eſt,idē eſt non impoſsibile. Alioquin ſi ea quæ dicit,non impoſsibile eſſe nō ſequitur poſsibilitatē,ſequitur eius affirmatio,id eſt,impoſsibile eſſe. Erit ergo ꝺ̄d poſsibile eſt impoſsibile,ꝙ fieri poteſt. Quòd ſi impoſsibilitas poſsibilitatem non ſequit̄,non impoſsibile eſſe ſequitur poſsibilitatē. At uero negationē poſſibilitatis ſequit̄ affirmatio impoſsibilitatis. Nam ꝙ nō poſsibile eſt,impoſsibile eſt. Eandem enim uim obtinet negatio in propoſitionibus quā & priuatio. Et de cōtingenti hoc modo. Nam ꝺ̄d cōtingens eſt eſſe,illud eſt nō poſsibile. Nam ſi cōtingens & poſsibile ſequunt̄ ſe,poſsibile uero & non impoſsibile cōſentiūt, cōtingens etiā & non impoſsibile idem deſignāt. Rurſus nō cōtingens & impoſsibile idem uideri poterit perſpicienti,quòd non cōtingens quidē & non poſsibile idem ſentiūt. Sed nō poſsibile impoſsibili conſentit. Quocirca & non cōtingens quoq; impoſſibile aliquid eſſe denūtiat. Fit ergo ut affirmatio,impoſſibilitatis contradictionem poſſibilitatis ſequat̄. Sed non ut affirmatio affirmationem, nec ut negatio negationem, ſed conuerſim,id eſt ut affirmatio negationi,negatio uero affirmationi conſentiat. Affirmationē namq; quę eſt,poſsibile eſſe,ſequitur negatio impoſsibilitatis quæ dicit, non impoſsibile eſſe,negationē uero poſsibilitatis quæ eſt nō poſsibile eſſe, ſequitur impoſsibilitatis affirmatio,quæ proponit impoſsibile eſſe. Idem quoq; & de contingenti dicendum eſt. Affirmationē namq; cōtingentis,ſequit̄ negatio impoſſibilitatis. Negationem uero cōtingentis,ſequitur affirmatio impoſsibilitatis. Omnino enim quicquid de poſſibilitate proponit̄,idem de contingentibus iudicat̄. Diſponūtur ergo hoc modo,primum affirmatio impoſſibilis,contra eam negatio impoſsibilis. Et ſub affirmatione impoſsibili ponant̄ ex cōtingentibus & poſsibilibus, quæ ipſa ſequitur impoſsibilitas. Sub negatione uero impoſſibilitatis ille poſsibilis & cōtingentis propoſitiones,quib. ipſa impoſsibilitatis negatio cōſentit,hoc modo:

Impoſsibile eſſe	Non impoſsibile eſſe
Non poſſibile eſſe	Poſsibile eſſe
Non contingens eſſe	Contingens eſſe

Patet ergo ut contradictiones quidem alijs cōtradictionibus cōſentiant. Qua in re illud quoq; manifeſtū eſt,ꝺ̄d affirmationes negationibus,negationes uero affirmationibus cōſentiant. Senſus ergo totus talis. Sermonum uero ratio hęc eſt. Impoſſibile,inqt,& nō impoſsibile,ſcilicet, quæ eſt cōtradictio duas cōtradictiones, id eſt, illud ꝺ̄d eſt cōtingēs & poſſibile & nō cōtingēs & nō poſſibile, ſequit̄ quidē cōtradictoriè. Nā una cōtradictio impoſsibilis, & nō impoſſibilis,duas ſequit̄ contradictiones,id eſt, cōtingēs & nō cōtingens,poſsibile & nō poſſibile. Sed quanq; cōtradictiones ſequatur alia cōtradictio,cōuerſim tamen ſibi cōſentiunt. Nam quod eſt poſsibile eſſe, ſequitur negatio impoſſibilis,ut ſuperior deſcriptio docet. Negationem uero poſsibilis ſequit̄ affirmatio,impoſsibilis,nam quod eſt non poſsibile,conſentit ei quod impoſsibile. Eſt autem affirmatio impoſsibilis ea quę dicit,impoſsibile eſſe. Et quanq; inuoluta ſit ſermonum ratio,tamen ſi quis ſecundum ſuperiorē expoſitionem ad ipſius Ariſtotelis ſermones ſuperiores redeat,& quod illis deeſt ex noſtra expoſitione compenſet,ſenſus pleniſſimus à ratione non deuiat.

Neceſſarium uero quemadmodum ſit,conſiderandum eſt. Manifeſtum eſt aūt quoniam non eodem modo,ſed contrariæ ſequuntur. Cōtradictoriæ autem ſunt extra. Non enim eſt negatio eius quod eſt,neceſſe non eſſe, non neceſſe eſt eſſe. Contingit enim eſſe ueras utraſq; in eodem. Quod enim eſt,neceſſarium non eſſe,non eſt neceſſarium eſſe.

Poſſibilis atq; impoſsibilis dudū cōparatione didicimus, quod affirmationē poſſi-

bilem impossibilis negatio se, uereť, rursus negationi possibilis affirmatio impossibilis consentiret. Quærens ergo nunc quemadmodum possibilium & necessaria rum propositionũ fiant cõsequentiæ, dicit nõ eodem modo in his euenire quemadmodum in illis euenit, quæ ex possibilis comparationibus nascebantur. In illis enim contradictiones oppositę, cõtradictiones rursus oppositas sequebant, ut affirmationem negatio, negationem affirmatio sequeretur. In his autẽ hoc est impossibilibus & necessarijs non eodem modo est, sed contrariæ quidem cõsequuntur, contradictoriæ uero & oppositæ extra sunt & non sequunt. Et prius quidem quæ sint contrariæ, quæ cõtradictoriæ disponamus. Propositionis enim q̃ dicit necesse esse ea q̃ proponit, non necesse esse contradictoria est. Ea uero quæ dicit necesse non esse contraria, ut si quis dicat solẽ esse necesse moueri, huic est opposita contradictoriæ solem non necesse esse moueri. Contraria uero solem necesse esse nõ moueri. Possibilem ergo propositionem sequitur contradictio necessaria. Contradictionem uero possibilis non sequitur necessitas. Quod eueniret si in his esse oppositæ sequerẽtur. Sed potius ea quæ est cõtraria necessitati. Age enim oppositioni quæ dicit possibile esse, uideamus quæ ex necessarijs consentiant. Illa quidem quæ dicit necesse esse nõ ea potest contenere. Quod enim possibile est esse, potest & non esse. Quod autem necesse est esse, non potest non esse. Ergo si possibilitatem necessitas nõ sequitur, sequitur eam necessitatis contradictio, non sequitur ergo propositionem possibilẽ ea quæ proponit necesse esse. Sed contradictio necessitatis quæ proponit non necesse esse. Sed contradictioni possibilis necessitas non consentit. Neq; enim dicere possumus, quoniam eam propositionem quæ dicit, non possibile esse, sequitur ea quę proponit necesse esse, sed potius contraria necessarię illa quæ dicit necesse esse nõ esse. Nam cum nõ possibile est, necesse est non esse. Disponantur enim hæ, scilicet, quæ sequũtur & sub his necessarię & quæ sit contradictio, quę contrarietas asscribatur.

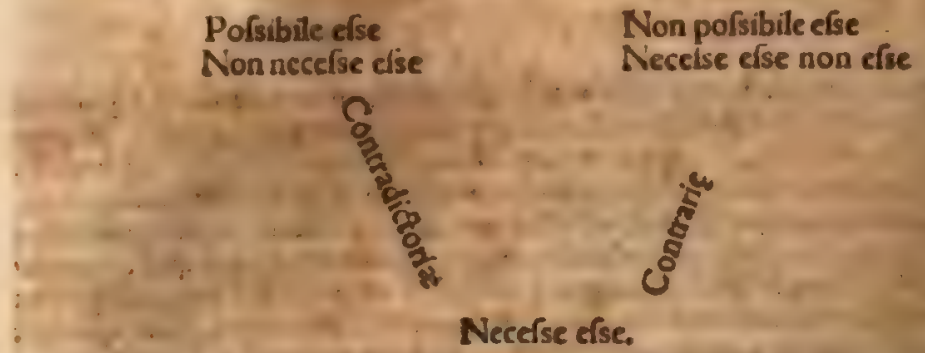

Nulli ergo dubium est, quin affirmationem possibilis sequat necessarij negatio, negationem uero possibilis nõ sequatur necessariũ, sed potius cõtrarietas necessarij. Nam cũ possibile esse sequat cõtradictio necessitatis, quæ est non necesse esse, cõtradictionem possibilis quę dicit, non possibile esse, non sequit necessitas ipsa. Sed potius cõtraria illa, scilicet, quæ proponit necesse esse nõ esse. Sẽsus ergo huiusmodi est. Talis uero est ordo sermonum, necessarium uero, inquit, quemadmodũ sit, id est, quas habeat cõsequentias considerandum est. Primo quidem definit dicens: Manifestum est quoniam non eodem modo. Quo loco subaudiendum est, quemadmodum in his quæ possibiles sunt & impossibiles, sed contrarię sequuntur, contradictoriæ uero extra sunt, & non sequuntur. Namq; contradictionem possibilis nõ necessarij contradictio, sed (ut supra docuimus) contrarietas sequebatur. Non enim contradictio contradictioni in hac necessarij cõsequẽtia cõsentiebat. Sequebatur

namq;

namq; posſibilitatem illud quod eſt non neceſſarium,non poſsibile autem ſequebatur ea propoſitio quæ dicit,neceſſe eſſe non eſſe,non autem neceſſe eſſe. Sed rurſus neceſſe eſſe non eſſe,& non neceſſe eſſe non ſunt contradictiones. Sed nō neceſſe eſſe quidē negatio neceſſariꝝ eſt, illa uero quæ dicit,neceſſe eſse nō eſse contraria neceſſariꝝ. Contra ſe aūt non ſunt contradictoriæ. Poſsunt namq; in uno eodemq; ſimul inueniri. Quod p hoc ait,q̄d dixit. Contingit enim ueras eſse in eodem utraq; que. Nam quod neceſsariū non eſse non eſt neceſsarium eſse,ut quoniā neceſse eſt hominem quadrupedē non eſse, non eſt neceſsarium hominē quadrupedē eſse. Nā ſi hoc falſum eſt,neceſse erit hominē eſse quadrupedē,cū neceſſe ſit non eſse. Quocirca manifeſtū eſt quoniā ſimul aliquando inueniri poſſunt nō neceſse eſse,& rurſus neceſse eſse non eſse propoſitiones quę cum contra ſe ſunt,contradictiones nō ſunt. Cauſam uero reddens cur cum ſecundū poſsibilis cōparationē ad cōtradictiones ſit reddita conſequētia,non eodē modo in neceſsariꝝs potuerit euenire ſic dicit:

> Cauſa autem cur non ſequantur ſimiliter cęteris eſt, quoniam contrariæ impoſsibile neceſsario redditur idem ualens. Nam quod impoſſibile eſt eſſe,neceſſe eſt hoc,non quidem eſſe, ſed potius non eſſe. Quod uero impoſſibile eſt non eſſe,hoc neceſſarium eſt eſſe. Quare ſi illa ſimiliter ſequunt poſsibile,& non poſſibile hęc è cōtrario. Quoniā non ſignificāt idē neceſſarium & impoſsibile,ſed (quemadmodum dictum eſt) conuerſim.

Cauſa eſt,inqt,cur conſequētia in neceſsariꝝs ita redditur,q̄d neceſsariū ſemper impoſsibili contraria ratione conſentit. Nam q̄d impoſsibile eſt eſse neceſsariū eſt non eſse. Et rurſus quod neceſse eſt eſse,hoc impoſsibile eſt non eſse. Fit igit̄ contrarietas quædā. Nā cum impoſsibilitas eſse habet,neceſsitas non eſse, & cū neceſsitas eſse,impoſsibilitas non eſse. Ergo idē ualet impoſsibilitas & neceſsitas,non eodē modo reddita. Sed ſi neceſsitas ſecundū eſse,impoſsibilitas ſecundū non eſſe redditur. Et ſi impoſsibilitas ſecundum eſse,ſecundum non eſse neceſſitas. Quare idcirco euenit iſta contrario modo conuerſio,nā ubi eſt impoſsibile eſse,ibi eſt neceſse non eſse,ſed impoſsibile eſse & non poſsibile eſse conſentiūt. Igit̄ non poſsibile eſſe,& neceſse non eſse cōſentiunt. Nulli ergo dubiū eſt,idcirco neceſse non eſse ſeq poſsibilis negationē,quoniā impoſsibilitas quæ ſequit̄,poſsibilis negationē conſentit ei quæ dicit,neceſse nō eſse. Hoc aūt ideo qa impoſsibilitas & neceſsitas idē ualent(ut dixi)ſi contrariꝝ proponant̄. Quare q̄ dicit̄ hoc modo eſt. Cauſa aūt eſt, inquit,cur non ſequant̄ ſimiliter cæteris,id eſt,quæ ſecundū poſsibile & impoſsibile factæ ſunt,quoniā contrariæ impoſsibile neceſsario reddit̄ idem ualens,id eſt,cōtrario modo reddita & pronūciata impoſsibilitas neceſsitati idē ualet. Nam ſi impoſſibile eſt eſse,neceſse eſt hoc nō eſse. Sed ſi eſt neceſse non eſse,hoc nō eſt poſsibile eſse. Nullus ergo dixerit quoniā neceſse eſt eſse,ſed potius,quoniā neceſse eſt non eſse,tanq̄ ſi ita dixiſſet. Nam ſi impoſsibile eſt eſse,neceſse eſt hoc nō eſse. Sed non putandū eſt,quoniam impoſsibile eſt eſse,hoc eſt q̄ neceſse eſt eſse. Quòd ſi rurſus impoſsibile eſt nō eſse,hoc neceſse eſt eſse. Cōuerſim igit̄ & cōtrariē impoſsibilitas neceſsitati redditur idē ualēs,id eſt contrario modo reddita & ꝓnunciata impoſsibilitas neceſsitati. Quòd ſi impoſsibilitas ad poſsibile ſimili contradictione, & contradictionum conuerſione conſequentiam reddit, idem autem ualet impoſsibilitas & neceſsitas contrariæ prædicata. Nulli dubium eſt quin rectè hic contraria & non oppoſita fuerit conſequentia,an certè ita exponendum eſt,quoniam in conſequentia impoſsibilis,& non impoſsibilis ad eas quæ proponebant poſsibile & nō poſsibile eā q̄ eſt non poſsibile ea quæ dicit,aliqd eſse impoſsibile ſequebatur,contrarie uero impoſsibile,idē ualet q̄d neceſsariū manifeſtū eſt,q̄niā ſimiliter ſe habet, ideſt,eo modo quo dictū eſt impoſsibile ad cōſequentiā poſsibilis & nō poſsibilis.

Impoſsi-

Impossibile uero ei quod est non possibile, consentaneū sit id quod è cōtrario idem ualet, id est, necessarium non esse, id sequi eam propositionem, quam etiam impossibilitas sequebatur. Est autem contrarię idem ualens impossibilitati ea quæ est necessarium non esse, sequiturq; impossibilitas eam propositionem, quæ est non possibile esse, necessarium non esse igitur sequitur eam quæ est non possibile esse, ut sit sensus hic, quoniam impossibile necessario idem potest è contrario. Similiter uero sese habet, id est, eodem modo quo dictū est impossibilis consequentia ad eas quas dixi possibile & non possibile.

An certè impossibile est sic poni necessarij contradictiones. Nam quod est necessarium esse, possibile est esse. Nam si nō, negatio sequetur. Necesse enim est aut affirmare aut negare. Quare si non possibile est esse, impossibile est esse Igitur impossibile est esse, quod necesse est esse. Quod est inconueniens. At uero illud quod est possibile esse, nō impossibile esse sequitur. Hoc uero illud quod est nō necessariū est esse. Quare cōtingit, quod est necessarium esse, nō necessarium esse, quod sanè est inconueniens. At uero neq; necessarium esse sequitur ad possibile esse, neq; necessariū non esse. Illi enim utraq; contingit accidere, horū autem utrumlibet uerum fuerit, nondum erunt illa uera. Simul enim possibile est esse, & non esse. Si uero necesse est esse, uel nō esse, non erit possibile utrumq;. Relinquit ergo nō necessarium non esse, sequi ad possibile esse. Hoc enim uerum est, & de necesse esse, hæc enim fit contradictio eius quæ sequit ad non possibile esse. Illud enim sequitur hoc quod est, impossibile esse, & necesse non esse. Cuius negatio est, non necesse non esse. Sequūtur igitur & hę contradictiones secundum prædictum modum. Et nihil impossibile contingit sic positis.

Superius quidem propositionum facta conuersio ita est, ut possibilem propositionem necessarij negatio sequeretur. Atq; his ita positis nō euenit, ut cōtradictio cōtradictionē sequeretur. nec ut cōuerso modo sequeretur, ꝗd in illis, scilicet, eueniebat in quibus possibiliū & impossibiliū cōsequētia cōsiderabat, quoniā cōtradictio necessarij ꝗd est, scilicet, nō necessariū esse, sequebat possibilē propositionē. Possibilis uero cōtradictionē non cōsecuta est necessitas, sed cōtrariū necessitatis. Hoc pmutare uolens intēdit ita cōstituere cōsequētias, ut simili modo cōtradictio quidē cōtradictioni consentiat, sed cōuersim. Hoc aūt hac ratione disponit. Dicit enim errauisse fortasse ꝗd necessarij & possibilis consequentiā ex possibili inchoaui, & nō ex necessario, ut hac eius cōsensione mentiretur. posuit enim p̄cedēs possibile esse, eiq; fuit cōsentiens non necessariū esse. Et hoc quidē superius. Nunc aūt cōuertit & dicit: An fortasse, inquit, errore lapsi ita has cōsequētias cōstituimus, ut primo poneremus possibile esse, huic aūt adiungeremus uelut cōsequēs necessarij negationē, q̄ diceret nō necesse esse? An potius illud uerū est, ut posito prius necessario necessitati possibilitas cōsentiens subsequatur? Videtur enim omnem necessariam propositionem possibilitas consequi. Quod si qs neget, illi confitendū est, quoniā negatio possibilis sequit necessitatē. In omnibus enim aut affirmatio aut negatio est. Ergo si necessariā propositionē nō sequit possibilitas, possibilitatis negatio cōsequit, ut ita dicat. Ergo recta consequētia ita dici, ꝗd necesse est esse non possibile est esse. Sed dudū dictū est, ꝗd ei propositioni quæ proponeret non possibile esse impossibilitas consentiret. Sed nō possibile esse consegtur necessitatē, & impossibilitas igit consequet necessitatem.

Erit

Erit ítaq; recta propoſitionũ cõſequentia ſi neceſſe eſt eſſe impoſſibile eſt eſſe. Sed hoc fieri non poteſt. Si igitur impoſsibilitas non ſequitur neceſſitatem, ſequitur autem propoſitio quæ aliquid non poſſe eſſe denũciat impoſſibilem propoſitionem, neceſſarię propoſitioni poſſibilitatis negatio quæ eſt non poſſibile eſſe non cõſentit, quòd ſi hæc neceſſariæ enunciationi non conſentit, cõſentiet affirmatio. Neceſſitatem igitur poſsibilitas conſequitur. Erit ergo recta propoſitionum conſequentia hoc modo: Si neceſſe eſt eſſe, poſſibile eſt eſſe. Sed rurſus alia nobis ex his impedimenta naſcuntur. Nam ſi quis neceſſitati dicat propoſitionem poſsibilem cõſentire, quoniam poſsibilitati ea propoſitio quæ dicit, non impoſsibile eſſe, & rurſus ea quæ enunciat non neceſſe eſſe conſentit, quod ſuperior ordo prædocuit, erit ut neceſſariæ propoſitioni conſentiat ea quæ dicit, nõ neceſſe eſſe, erit igitur recta conſequentia ſi neceſſe eſt eſſe, non neceſſe eſt eſſe. Sed hoc rurſus eſt impoſsibile, quod ſi ita eſt, aliquid impoſsibile cõſequentijs propoſitionum permutandum eſt, ut poſsit ipſa ſibi ratio conſentire. Aut igitur illud primo inconuenienter dictũ eſt, quòd neceſſariꝫ negatio affirmationem poſsibilem ſequereť, ut ea quæ eſt non neceſſe eſſe, ſequatur eam quæ dicit poſsibile eſſe, uel certè illud nõ recte ſenſimus poſsibilẽ propoſitionem ad neceſſariã cõſentire, ꝙ quia perabſurdũ eſt. Nullus enim dixerit neceſsitati poſsibilitatẽ eſſe cõtrariã, euenit enim ꝺd neceſſe eſt, hoc fieri nõ poſſe rectaq; eſt hæc conſequentia. Si neceſſe eſt eſſe, poſsibile eſt eſſe, ſic ut potius contradictio neceſſariꝫ propoſitionẽ poſsibilẽ non ſequaťur. Sed cum hæc dicũtur illud intelligi placet, quòd neceſsitatẽ poſsibilitas ſequaťur, ut id quod eſt neceſse, hoc poſsibile eſſe dicatur. Iſtud altius perſpicientibus propoſitũ eſt. Nam aliud eſt rem dicere eſſe neceſſe, aliud eſse poſsibile. Illud autẽ ꝺd per ſe poſsibile eſt, nõ modis omnibus fit neceſse. Nam ſi neceſse eſt, fieri non poteſt ut non ſit. Quod uero poſsibile eſt, & non eſse poteſt, igiť quod poſsibile eſt nõ erit neceſse. Dico aũt quia neq; ea propoſitio ſequiť poſsibilitatem quæ neceſsitati omnino contraria eſt. Eſt namq; neceſſariæ propoſitioni contraria ea quę dicit, neceſse eſt nõ eſse. Hanc poſsibilitati cõſentire nullus impellet. Nam quod neceſse eſt non eſse, illud nõ poteſt eſse. Quod autem poſsibile eſt, illud eſse & non eſse poteſt. Neceſsitas ergo propoſitionis quæ ſecundum eſse prędicatur, idcirco non ſequiť poſsibilitatẽ, quòd poſsibilitas quidẽ & non eſse poteſt. Neceſsitas uero, quæ ſecundũ eſse eſt, non poteſt non eſse. Rurſus neceſsitas quæ ſecundũ non eſse prędicať, à poſsibilitate differt, eãq; non ſequiť, quòd neceſsitas ea quæ ſecundũ non eſse diciť, non poteſt eſse. Poſsibile uero & eſſe & non eſse poteſt. Quod igiť ut neq; oppoſita negatio neceſsariꝫ poſsibilitatem ſequaťur, quæ nõ neceſse eſse proponit, nec ipſa neceſsitas affirmãdi quę dicit neceſse eſse, neq; huic cõtraria quæ dicit neceſse eſse nõ eſse. Sed in his quatuor uidebũtur, eſt enim neceſsaria affirmatio quę dicit, neceſse eſt eſse, huic oppoſita eſt ea quę prędicatur non neceſse eſse. Rurſus contraria neceſsitati affirmatio eſt quæ dicit neceſſe eſt non eſse, Huic opponitur ea quæ proponit non neceſse eſt non eſse, quod ſubiecta deſcriptio docet:

Neceſse eſt eſse	Non neceſse eſt eſse
Neceſse eſt non eſse	Non neceſse eſt non eſse.

Si igitur neq; ea quæ dicit neceſse eſt eſse, neq; huic oppoſita quæ proponit nõ neceſse eſt eſse, nec neceſsitati cõtraria, cuius ſententia eſt: Quoniã neceſſe eſt nõ eſse poſsibilitati cõſentit, reſtat ut ei cõſentiat, quarta quæ dicit, nõ neceſſe eſt eſse, quæ ſcilicet, quarta aliquatenus etiã ipſi neceſsitati cõſentit, neceſsitas uero ipſi poſsibilitati minimè. Omne enim ꝙ neceſse eſt eſse & poſsibile eſt eſse, & ut nõ ſit nõ eſt neceſse. Idcirco aũt hæc ꝓpoſitio quæ dicit, nõ neceſse eſt nõ eſse, neceſsitati cõſentit, ꝙa neceſsitati quidẽ cõtraria eſt ea quæ dicit, neceſse eſt nõ eſse, huic uero oppoſita eſt ea quæ proponit nõ neceſse eſt nõ eſse. Quare cõſentiet ei ꝓpoſitio quæ cõtradi-

ctoria

ctoria est sibimet oppositæ affirmationi. Quod siquis attentius inspicit, & ad suprà scriptum omnino reuertitur, facilè cognoscit. Si igitur possibile esse (ut dictum est) sequitur ea propositio quę dicit, non necesse est non esse, negationē possibilem sequitur huic opposita quę dicit, necesse est non esse. Erit itaq; huiusmodi consequentia, si possibile est esse, non necesse est non esse. Rursus si nō possibile est esse, necesse est non esse. Reuersa est igitur illa consequentia quę contradictoriæ quidem fiebat, sed conuersim sicut suprà de impossibilibus dictum est, hic namq; affirmationē possibilē negatio sequitur quæ necessariū quidem destruit, sed id quod ad non esse ponit ea, scilicet, quæ dicit, nō necesse est non esse, rursus negationem possibilē affirmatio sequit necessaria quæ secundum non esse ponitur. Est igitur hic quoq; eadem cōuersio, ut contradictio quidē cōtradictionē sequat sed cōuersim, ut affirmatio negationi, negatio uero affirmationi cōueniat. Melius uero hoc si sub oculis cadet liquere credimus, atq; ideo apertissimè sententiam rei subiectę dispositionis nos ordo commoneat.

Possibile est esse	Non possibile est esse.
Non necesse est non esse	Necesse est non esse.

Omnis quidem sententia talis est. Ordo autem sermonum huiusmodi est. Postquā dixit de posibilium & impossibiliū cōsequentia, quòd contradictiones quidē contradictionib. cōuenirēt, sed cōuersim, id est, quòd affirmatio negationi, negatio uero cōsentiret affirmationi. Hæc eadē, inquit, cōsequentia quemadmodū in necessarijs eueniat, uidendū est. Speculatus igitur & de necessarijs idem non reperit, nam cum dixisset necessarij negationem possibilitati consentire, affirmatio necessaria negationi possibilitatis non consentit. Eiusdem rei reddens causas illud arguit, quòd impossibilitas necessitati idem ualeret contrarię reddita. Quam rem emendare uolens ita dixit. An certè, inquit, impossibile est sic poni necessarij contradictiones, ut negationē, scilicet, necessarij possibilitati consentire diceremus. Addidit autem dubitationem quandam, quæ ita sese habet. Nam quod est, inquit, necessarium esse, illud sine dubio possibile est esse. Nam si non, id est, si quod necessarium est, possibile non est, negatio possibilitatis cōsequitur. Necesse enim in omnibus rebus aut dicere, ideſt affirmare, aut certè negare, in omnibus nāq; rebus, aut affirmatio uera est, aut negatio, quare si non possibile est esse, id est, si hoc est non possibile esse, q impossibile est, fiet id quod necessariū est esse. Sequit aūt propositionē quæ dicit, nō possibile est esse, illa quæ proponit impossibile est esse, & fit aliquid impossibile ut dicatur, igit impossibile est esse, id quod necesse est ese. Sed hoc incōueniens est, ergo id docuit quòd necessitatem posibilitas sequeretur. Nūc autem aliud addit, quoniam suprà dixit posibili propositioni necessarię affirmationis negationē cōsentire, nūc de eadē re dubitationem profert dicēs: At uero illud quod posibile est ese, non impossibile ese sequit. Nam quod posibile est, hoc non est impossibile, sed q nō est, impossibile ese, nō necesse est ese, ergo si nō impossibile est ese, sequit possibilitatem, non impossibilitatem aūt sequitur id quod dicit nō necessariū ese, sequituq; posibilem propositionē id quod dicimus non necessariū ese, nulli dubiū quin si necessitatē posibilitas sequit sequat, affirmationē necesariā negatio necessarij. Quare cōtingit ꝺd necesariū est ese, idipsum non necesariū ese, ꝺd est incōueniens. Cōstat ergo ꝙniam affirmationē posibilē non sequit oppositа negatio necesariæ affirmationi, idcirco ꝺd illud remouendū est, ut suprà diximus, ne sequatur posibilem affirmationem negatio necesarię, ut necessitatē posibilitas sequat. Quod quia fieri nullo modo potest, illud est, remouendum, ne posibilitatem necessitati oppositа negatio subsequatur. Igitur ea quæ dicit nō necese est ese, nō sequitur posibilitatem. Et ꝙa hęc omnia in medio tacuerat, suprà dictis addidit. At uero neque necesarium sequitur posibile ese, hoc scilicet, sententiæ includens posibilitati non consentire necesarium. Nec hoc solum sed neque illud quod dicimus ne

cesari-

cẽſſarium non eſſe,hoc ut tractatum ſit ipſe planius moſtrat. Illi enim,id eſt,poſsibili utraq; cõtingit accidere & eſſe ſcilicet,& non eſſe. Horum autem,id eſt neceſſarij ſe cũdum eſſe, & neceſſarij ſecundũ nõ eſſe,ſi utrumlibet uerũ fuerit,non erunt illa uera, & hoc ipſe exponit,de poſsibili enim utroq; ita dicit. Simul enim eſt poſsibile & eſſe & non eſſe, hoc eſt ergo quod ait. Illi enim utraq; contingit accidere. Sin uero, inquit, neceſse eſt eſſe & non eſſe, id eſt, ſi non poteſt non eſſe,& non poterit eſſe, non erit poſsibile urumq;,ut ſi eſſe neceſse eſt,non poterit non eſſe,uel ſi nõ eſſe neceſse ſit, non poterit eſſe, tres igitur propoſitiones non neceſse eſſe,neceſse eſſe, neceſſe eſse non eſſe. Poſſibilitatem non ſequuntur. Relinquitur ergo hoc,id eſt, ut quarta propoſitio quæ opponitur neceſsariæ ſecundum non eſſe affirmationi, poſsibilitatem ſequatur,id eſt,non neceſſarium nõ eſſe ſequi poſsibile eſſe,ſed quia poſsibile conſentit neceſsario,hæc quoq; conſentit neceſſario. Namq; hoc eſt quod dixit,hoc enim uerum eſt & de neceſsitate eſse. Nam q̃d neceſſe eſt eſſe,non neceſſe eſt ut non ſit,hæc igitur propoſitio quæ dicit,nõ neceſſe eſt non eſse,contradictio eius affirmationis eſt,quæ ſequit̃ negationẽ poſsibilitatis eam,ſcilicet, quæ dicit nõ poſsibile eſse. Nam cum affirmationem eam quæ eſt, ſcilicet poſsibile eſse ſequetur neceſsarij ſecundum non eſse negatio ea quæ proponit nõ neceſse eſt non eſse. Negationem poſsibilẽ,eam ſcilicet quæ proponit non poſsibile eſse,ſequitur affirmatio neceſsaria ſecundum non eſse,quæ dicit, neceſse eſt non eſse, quã eandem quæ proponit non poſsibile eſt eſse,quæ eſt, ſcilicet, negatio poſsibilitatis, impoſsibilis affirmatio ſequit̃ quæ proponit impoſsibile eſt eſse,hoc eſt ergo quod ait,hæc enim ſit contradictio eius quę ſequitur id q̃ eſt non poſsibile eſse. Nam cum poſsibilẽ affirmationem ſequat̃ neceſsariæ ſecundũ non eſse negatio quæ dicit, non necesse eſt non eſse,hæc neceſsaria ſecundum non eſse negatio contradictio eſt eius quę ſequitur negationem poſsibilitatis. Illud enim,id eſt,negationem poſsibilitatis ſequitur, id quod eſt impoſsibile. Nam cum negatio poſsibilitatis ſit quæ dicit, non poſsibile eſse,hanc ſequitur ea quæ dicit impoſsibile eſt eſse,cui conſentit ea quæ dicit neceſſe eſse non eſse. Sequitur igitur poſsibilis propoſitionis negationem ea quæ dicit neceſse eſse non eſse,cuius eſt contradictio ea quæ dicit non neceſse eſt non eſse. Fit ergo id quoq; ut contradictio contradictionem ſequatur,ſed conuerſim. Quod ait per hoc cum dixit,ſequuntur igitur & hæ contradictiones ſecundum prędictũ modum eum,ſcilicet,ut affirmatio negationem,negatio uero ſequat̃ affirmationẽ,& nihil quidem erit,uel inconueniens,uel impoſsibile ita poſitis conſequentijs, ut affirmationem quidem poſsibilem negatio neceſsarij ſecundum non eſse ſequatur, negationi uero poſsibilis affirmatio neceſsaria ſecundum non eſse conſentiat, quibus explicatis alias rurſus adijcit dubitationes.

> Dubitabit autem aliquis ſi ad illud quod eſt neceſſarium eſſe, poſſibile eſſe ſequatur. Nam ſi non ſequitur,contradictio ſequetur,non poſſibile eſſe, & ſi quis dicat nõ hanc eſſe cõtradictionẽ,neceſſe eſt ipſum dicere poſsibile nõ eſſe,ſed utræq; falſæ ſunt de neceſſe eſſe. At uero rurſus idem uidetur eſſe poſsibile incidi, & non incidi, & eſſe, & non eſſe. Quare erit neceſſe eſſe,contingens non eſſe,hoc autem falſum eſt.

Suprà conſequentias ita diſpoſuit,ut præcedens neceſſarium poſſibilitas ſequereꝫ, nunc de eodem ipſe ambigit. Siue enim diſponat conſentire neceſſario poſſibile,ſiue quis neget,utumq; uidetur incõgruum. Nam ſi quis neget poſſibilitatem neceſſitati congruere, id dicit quoniam poſſibilitatis negatio neceſſariæ propoſitioni cõueniet. Si qs enim abnuat propoſitioni quæ dicit aliqd neceſſe eſſe cõſentire eã quæ proponit poſſibile eſſe,is illud abnuere non poteſt quin negatio poſſibilitatis neceſſitati cõſentiat,eritq; integra cõſequẽtia,quæ dicit ſi neceſſe eſt eſſe nõ poſſibile eſt

eſſe,

esse,quãdoquidem illa falsa est cõsequentia quæ dicit,si necesse est esse,possibile est esse.Quod si hoc fieri non potest,ut possibilitatis negatio necessariæ cõsentiat affirmationi,illud uerum est affirmationem possibilem necessariæ conuenire. Sed in hoc quoq; maior inerit difficultas. Omne nãq; quod possibile est esse,possibile est & non esse. Sed si possibilitas necessitatem sequitur,erit id quod necesse est,ut possit esse & possit non esse secundum naturam,scilicet,possibilitatis,quę ipsi conuenit necessitati,sed hoc impossibile est.Non igitur possibilitas sequitur necessitatem, quòd si possibilitas necessitatem non sequitur,negatio possibilitatis sequitur ea,scilicet,quæ est non possibile esse,euenientq; ea rursus incõmoda,quæ dudum cũ eum locum tractaremus expressimus,quòd si quis possibilitatis non uelit esse negationem eam quæ dicit non possibile esse,sed potius eam quæ dicit possibile esse nõ esse.Quanq; ille non recto ordine affirmationi negationem accommodet, dictum suprà fit quoties cum modo propositiones dicuntur ad modos ipsos potius negationem poni oportere quàm ad uerba,dandæ tamen manus sunt, ut cum eo quoq; concesso quod ad defensionem utile aliquibus uideri possit,argumẽtationis falsam sententiam fregerimus,penitus atq; altius sit ueritas constituta.Sit ergo negatio possibilitatis quam ipsi uolunt, id est ea quæ dicit,possibile esse non esse,sed hæc quoque necessitati non conuenit.Si quis enim dicat quoniã possibile esse necessarium nõ sequitur,sequitur mox possibilis contradictio necessitatem,quod si quis cõtradictionem possibilis ponat eã quæ dicit possibile non esse,eamq; necessitati cõsentire putat,erit secundum eum recta consequentia,si necesse est esse, possibile est non esse, sed hoc fieri non potest.Quod enim necesse est esse,non potest non esse,si igit̃ possibilitas non sequitur necessitatem,erit enim quod necesse est contingens.Possibile namque & contingens idem ualent,negationes possibilitatis, siue ea quæ dicit,non possibile esse,siue ea cuius sententia est possibile est non esse,necessitati conueniẽt, sed utrumq; impossibile est.Quod si hęc non sequũtur,sequitur ea quę est earum affirmatio,id est,possibilitatis,sed hoc quoq; fieri non potest,ut sæpius suprà mõstrauimus.Hæc ergo huiusmodi quæstio in sequenti ordine ab ipso resoluitur.Nunc autem quoniam quæstionis suprà dictę talis sensus est,uerba ipsa sermonumq; ordo uideatur.Ait namq;. Dubitabit autem,inquit,aliquis si illud quod est necessariũ esse, possibile esse sequitur,id est,si necessitati possibilitas cõsentit.Nam si non sequitur, id est,si negat aliquis ut possibilitas necessitatem sequatur, contradictio consequit̃ possibilitatis.Nam quod possibilitas non sequitur,contradictio possibilitatis sequitur,ea,scilicet,quæ dicit,non possibile esse,& prætermisit quod ex his esset impossibile.Hoc autem est ut si necessitatem possibilitas non sequatur,& cõtradictio possibilitatis consentiat,sit recta consequentia si necessarium est esse, non possibile est esse,quod est inconueniens,& si quis non hanc dicat esse contradictionem,id est, si quis neget possibilitatis contradictionem esse quæ dicit non possibile esse, illud certe necesse est ei dicere quod possibilitatis contradictio ea sit quæ dicit possibile esse non esse,sed utrq; falsę sunt de necesse esse.Nam quod necesse est,fieri nõ potest ut non possibile sit.Et rursus quod necesse est,fieri non potest ut possibile sit nõ esse.Rursus uidetur idem esse possibile incidi & non incidi.Possibilitas, enim affirmationi negationiq; communis est, namque & esse & non esse potest quod possibile esse dicitur.Hoc autem falsum est de necessario prędicari. Necessarium namque si est,non esse non poterit,si non est,nulla ratione contingit,quod si quis dicat quoniam possibilitas necessitatem sequitur,eadem possibilitas consentit contingenti, & erit necesse esse contingens non esse,id est,erit contingens id quod necesse esse prædicatur.Nam si quod possibile est esse,potest non esse,quod autem potest non esse,contingit ut non sit,non dubium est quin si necessitatem possibilitas sequitur, eam sequatur quoque & contingentia,sed cõtingens possumus dicere in negatione,ut dicatur contingit non esse,est igitur quod necesse est esse,cõtingens nõ esse.

Hoc autem

Hoc autē falsum est, atq; hic quidem ordo sermonum est, ut in alijs ferē omnibus perplexus atq; constrictus, aliàs enim similitudo enunciationum, aliàs id quod deest implicitam reddit obscuramq; sententiam, quod si quis Aristoteles uerbis seriem nostræ expositionis annectat, & quod illic propter similitudinem confusum est, per expositionis nostræ distinctionem ac separationem disgreget, quod uero in Aristotelis sermonibus minus est, hinc compenset, sententiæ ratio totius elucebit. Nūc ergo quoniam proposuit quæstionem eam continenter exequitur his uerbis.

Manifestum est autem quoniam non omne possibile uel esse uel ambulare, & opposita ualet. Sed est in quibus non sit uerum. Ac primum quidē in his quæ non secundum rationem possunt, ut ignis calefactibilis est, & habet uim irrationabilem: Ergo secundum rationem potestates eędem plurimorum etiam contrariorum sunt. Irrationabiles uero non omnes, sed quemadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere & non calefacere, neq; quæcūq; alia semper agunt. Alia uero possunt & secundum irrationabiles potestates simul opposita suscipere, sed hoc idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, neq; quæcunq; secundum eandem speciem dicūtur.

Cum de possibilis & necessarij consequentia dubitasset, cumque si possibilitas necessitate consentiret, quod erat incommodum, uel si possibilitas rursus necessitatem sequeretur, necessitas ipsa cui possibilitas consentiret in se & esse & non esse susciperet. Nunc incongruentem ambiguitatem rationabili argumentatione dissoluit dicens: Non uerè illud metuit, ne possibilitas necessitatem consequens ipsam naturam necessitatis atq; rigorem frangeret, ut id quod necesse esset, in contingētiam permutetur. Neq; enim, inquit, omne quod possibile est esse, & possibile est non esse. Sunt enim plura quæ uniam tantum uim continent, & ad negationem nullo modo sunt apta, ut in his possibilitatibus quas irrationabilis actus efficit. Nam cum sit possibile ignem calefacere, non est possibile ut non calefaciat. Quare hæc potestas nō potest opposita. Si qua enim potestas opposita potest, illa & non esse potest & esse, & facere & non facere, quæ uero non potest opposita, unam rem tantum potest, quæ affirmationem tantum dat, negationem uero repudiat. Si quis enim ponat possibilitatē necessitati consentire, non idcirco iam necesse est ipsam necessitatem in contingentiam uerti, cui contingenti, scilicet, possibilitas consentit. Non enim, inquit, omne possibile utrumq; potest, idest, & posse esse & posse nō esse. Atq; ideo nō omne possibile contingentiæ consentit, docet autem hoc his modis. In his, inquit, quæ non secundum rationem possunt, possibilitas quæ esse dicitur, non ualet opposita, ut ignē calefacere irrationabile est. Nulla enim ratio est cur ignis calefaciat. Omnium namq; quæ naturaliter fiunt nulla ratio est. Ergo hæc quorum potestas irrationabilis est nō possunt opposita, ut ignis non potest calefacere & non calefacere. Si enim utrumq; possunt, opposita possunt. Calefacere enim & non calefacere opposita sunt. Cum ergo irrationabiles potestates oppositorum non habeant agendi facultatem, illa quæ secūdum rationem fiunt ad oppositorum actum poterunt retineri, ut quicquid ex uoluntate & ratione conceptum est, ad utrumq; ualeat. Medicinā namq; mihi exercere & possibile est, & possibile non est. Vel rursus ambulare & non ambulare. Quod enim quisq; animi ratione uel appetentia uult, hoc ex ratione uenire dicitur. Et in his omnibus illa potestas est quę ad utrumq; ualeat, idest, ad affirmationem & negationē, ut sit, scilicet, & non sit. In his autem quæ sunt irrationabilia, licet in solis uenire possit, ut ea potestas quę dicitur, non etiam possit opposita, tamen non omnis irrationabilis potestas opposita non potest, ut aqua est frigida & humida est. Ergo & frigescere potest facile & humectari, sed eadem permutata in calidam potest frigescēdi uim

non habere,cum non possit humectandi amittere potestatem,dum aqua sit.Quocir ca non omnis potestas ualet opposita,sed ualet quidem opposita potestas, ea quæ se cundum rationabiles motus ualuit.Illa uero potestas quæ opposita non ualet,in solis irrationabilibus inuenitur,licet non in omnibus. Sunt enim irrationabiles potestates quæ utrũq; possunt,ut id quod dictum est de aquæ frigore. Et tota quidem sententiæ uis talis est.Nunc quis sit sermonum ordo explicetur.Manifestum est,inquit, quoniam non omne possibile uel esse,uel ambulare,oppositа ualet.Quod ita dictum esse manifestum est,non ut putaremus quod omne quod ambulat potest,uel quod esse potest,non possit oppositа,ideſt,non possit non esse. Hoc enim uidetur textus ostendere,sed nemo ita intelligat,potiusq; sic dictũ uideatur. Manifestũ est quoniam non omne possibile frequenter solemus usurpare, cum dicimus possibile esse ambulare,oppositа ualet.Neq; enim omnis potestas affirmationi negationiq; conuenit. Sed sunt quædam quæ unum tantum possunt,ut suprà iam diximus, atq; hoc apertius intelligitur si ita dicamus.Manifestum est enim quoniam non omne possibile & oppositа ualet,quoniam,scilicet,possibile frequenter & de esse & de ambulare prædicamus,hoc ita cogitans facilius quis agnoscit, quid ipsius textus uerba denunciẽt, cum etiam adminiculari quis debeat obscuris sensibus patientia atq; consentiu,quod ad sententiã potius dicentis spectet,& si sermonum ratio ita non habeat. Hoc ergo ita constituto manifestum est,scilicet,non omnes potestates oppositа ualere,sed esse quasdam in quibus nõ sit uerum dicere quoniam oppositа ualent, & datur exemplũ in his quidem quæ irrationabiliter possunt,ideſt,non secundum aliquam rationem, quarum,scilicet,potestatum reddi ratio non potest,quod ipsarũ sit natura,ut quoniã ignis calefactibilis est,idcirco de eo ratio redddi non potest.Hoc namq; illi naturaliter adest,ut hæc quidẽ ignis potestas nõ ualeat oppositа,licet sit irrationabilis. Quæ uero rationabiles sunt, & secundum rationabilem potestatem eædem plurimorum etiã contrariorum sunt. Nam quibus ratio dominat,ad utraq; oppositа natura ipsorum apta est,ut eædem potestates sint plurimorum quæ sunt contraria,ut si est mihi possibile ambulare,quoniam hoc ex ratione & uoluntate fit,sit possibile non ambulare,& est hoc potestatis non unius,sed plurimorum,eorumq; contrariorum:Licet enim affirmatio & negatio sit quodammodo ambulare & non ambulare,tamen nũc ab Aristotele in contrariũ uice disponitur,& hoc quidem in omnibus rationabilibus potestatibus planum est,eas plurimorum esse contrariorũ & oppositа ualere. Quæ uero secundum rationem nõ sunt,licet sint quædam quæ oppositа ualeant,non tamẽ omnia.Nam cum aqua frigefaciendi habeat potestatem quod irrationabile est. Et ei rursus alia potestas calefaciendi,cum ipsa sit calefacta,sed non in omnibus potestatibus irrationabilibus hoc inueniri potest.Ignis enim (ut dictum est) unam calefaciendi tantum uidetur habere potestatẽ,hoc enim est quod ait. Irrationabiles uero nõ omnes,ideſt,oppositа ualent,sed quemadmodum dictum est,ignem non est possibile calefacere& non calefacere,daturq; in omnibus regula quę non sint possibilia cõtrariorum,ea,scilicet,quæ semper unam rem actu continẽt,ut ignis semper calet, sol semper mouetur,& cætera huiusmodi,quod per hoc ait,quod dixit. Neq; quæcunq; alia semper agunt,alia uero possunt quædam oppositа, etiam secundum irrationabiles potestates,ut dictum est de aqua.Sed hoc idcirco dictum esse testatur,ut cognosceremus nihil euenire cõtrariorum,si quis diceret possibilitatem necessario consentire.Cum enim non omnis possibilitas contraria ualeret,ea,scilicet,necessitati consentit,quæ contraria nõ ualet,sed unam rem semper agit,hoc est enim quod ait. Sed hoc quidem idcirco dictum est,quoniam non omnis potestas oppositorum est, nec quæcunq; secundum eandem speciem dicuntur quod ait.Nec quęcunq; secundũ eandem speciem dicuntur tale est.Non modo omne quod dicitur possibile contrariorũ esse non potest,sed etiam ea quę sub eadẽ specie sunt,quędã contraria nõ possunt,ut ea quę sunt irrationabilium.Nam cum omniũ irrationabilium in eo q irrationabilia

sunt

sunt,una sit species,tamen ne in his quidem inueniri potest ut in omnibus eadem sit contrariorum potestas,ut de igne quod suprà dictum est.Nã cum eius irrationabilis sit potestas,non tamen talis est ut ad contraria transferatur. Rectè igitur dictum est, quoniam neq; quę sub eadem specie sunt poterunt omnia contrariorum esse potẽtia.Nam cum ignis potestas cum alijs omnibus potestatibus irrationabilibus sub ea sit specie, quę irrationabilis est potestas,tamẽ non ualet oppositа.Atq; hoc quidem quod attentare possit totam quęstionem,non tamen ualidissimè dissoluere prædiximus. Quod uero maximè dirigat dubitationem ambiguitatemq; constituat, ipse continuata oratione addidit dicens:

> Quædam uero potestates æquiuocę sunt.Possibile enim non simpliciter dicitur,sed hoc quidem quoniam uerum est ut in actu, ut possibile est ambulare quoniam ambulat,& omnino possibile est esse quoniam iam est actu quod dicitur possibile.Illud uero quomã forsitan aget,ut possibile est ambulare quoniam forsan ambulabit,& hæc quidem in mobilibus solis est potestas,illa uero,& in immobilibus.In utrisq; autem uerum est dicere non impossibile esse ambulare,uel esse,& quod ambulat iã,& agit & ambulabile est. Sic ergo possibile non est uerum de necessario simpliciter dicere, alterum autem dicere uerum est.Quare quoniam partẽ uniuersale sequitur,illud quod ex necessitate est,sequitur posse esse,sed non omnino.

Quid hæc sententia contineret quã nũc Aristoteles proposuit, quinto quidem libro diligenter expressimus & nũc eam breuiter exequamur. Expositionis enim causa do ctrinæq; hunc secundũ nos expositionis sumimus laborem,nõ augendi prolixitate fastidij. Talis ergo est sententia tota.Possibile quod frequenter in rebus dicimus nõ simpliciter dicit. Atq; ideo quoniam possibile à potestate traductum est,ut ipsa quoquè potestas æquiuocum est.Hoc hinc manifestum est,quod quædam possibilitates ad hoc dicuntur non quoniã agunt,sed quoniã ut agantur nihil impedit, ut si de aliquo sano corpore omnibusq; alijs quæ impedire poterãt remotis sedente,dicat posse ambulare eum,non quoniam ambulat,sed quoniam ut ambulet nihil omnino prohibet.Quędam uero possibilitates ita dicunt quoniam iam actu sunt atque agunt,ut si quis de ambulante homine dicat,possibile esse eum ambulare, atq; ideo ea possibilitas quæ non secundũ actum aliquẽ dicit,sed secundum id ꝺd posset agere,dicitur eo ꝙ agere non prohibet à potestate possibilitas nominat. Hæc uero quæ iam agit atq; in actu est,actus ipse possibilitas appellat. Duæ uero sunt significationes possibilitatis, una quæ eam possibilitatem designat, quæ est potestate, quæ secundum actum non sit. Altera quæ eam possibilitatẽ significat quę actu sit. Hæc autem possibilitas quæ iam actu est,aut ex potestate ad actũ transit, aut semper in actu naturaliter fuit,ut cũ homo ex eo quod sedet nõ ambulat potest ambulare, atq; ideo ex potestate in actum uertit. Sol uero cum mouetur,nunq; ex potestate in actum uertitur.Neq; enim aliquando hunc motum non egit. Neq; ignis ut nunc non caleret, aliquando non caluit.Ergo ea rursus possibilitas quæ secundũ actum aliquẽ dicitur, duas intra se species continet,unam quæ talem actum possibilitatis designet, quẽq; non esse non liceat,& hæc dicitur necessaria,quæ nunq; ex potestate in actũ uertit, sed in actu naturaliter mansit. Alteram uero quam liceat & non esse, quæ, scilicet ex potestate in actum migrauit,& hoc nõ necessariũ cum sit actu,& hæc talis possibilitas quæ ex potestate in actum uertitur,in solis mobilibus est,hoc est quæ moueri possunt,hæc autem sunt corporalia,incorporalia uero nõ moueri, quibus rationibus astruatur paulò post dicemus.Illæ uero quæ semper in actu propriæ naturæ qualitate manserunt,& in mobilibus inueniuntur, ut igni calor qui semper actu & nunq; fue-

rit potestate,& in his quę sunt immobilia,hæc aũt sunt incorporalia & diuina. Quare possibilitas ea quę ex potestate in actũ migrauit,solorũ est corruptibiliũ & corporaliũ. Ea uero quę semper actu fuit,diuinis corporalibusq; communis est,ut igit̃ tota ratio breuiter attingat̃,ita dicendũ est possibilitas æquiuoca est & multa significãs. Est enim una possibilitas,quæ ipsa quidẽ cũ nõ sit in actu esse possit. Atq; ideo de ea possibilitas prædicat̃. Est aũt alia quę iam est actu,hęc aũt quæ iam actu est, nõ æquiuoca est,sed genus. Habet enim sub se species eã possibilitatatẽ quę actu quidem est, sed ex potestate migrauit. Alia uero quæ actu est, sed ex potestate nõ migrauit. Et illa quidẽ quę ex potestate nõ migrauit,ipsa dicit̃ necessaria quę nunq; relinquit subiectũ. Illa uero quæ ex potestate ad actũ tranlit, sine ulla dubitatione dicit̃ nõ necessaria. Idcirco q; potest relinquere aliquando subiectum,sed de his utrisq;,scilicet, quæ uel in potestate uel in actu possibilitates dicũt̃,cõmunis esse poterit prædicatio,si dicamus utrasq; esse nõ impossibiles. Nã & qui potest ambulare cũ non ambulet,& qui iam ambulat uerũ est de his dicere,quoniã nõ est impossibile eos id agere q; possunt agere uel agũt. Cũ uero sub significatiõe possibilitatis duo sint,una possibilitas quæ actu non est. Alia uero quę actu est. Illa possibilitas quę secũdum potestatem dicitur necessariq non accommodatur,neq; aliquando necessitati poterit consentire. Restat igitur ut sub ea pluralitate necessitas ponatur quę actu est, sed ea quoque habet unam speciem,per quam ex potestate in actum migrat,quę est nõ necessaria. Quare nec in hac quidẽ poni potest necessitas. Restat igit̃ ut,quoniã id q̃d necesse est esse,nullus negat esse possibile. Sub possibili aũt est & ea quę potestate esse dicit̃. Sed necessitas nõ ponit̃,neq; sub ea potestate quæ actu est & subiectũ poterit relinquere, sed ponat̃ sub eo actu qui subiectũ relinquere nõ potest,ut sit necessitas possibilitas quæ actũ & subiectũ nunq; relinquat,eo q̃d ad actũ ex potestate nõ uenerit. Species igit̃ quædã erit necessitas possibilitatis,si quidẽ illic ponit ubi est ea possibilitas quæ actu semper est,q̃d in specie sequit̃ genus,& ubi est species,genus deesse non potest,sequitur speciẽ suã,idest, necessitatẽ genus,& prũ,idest,possibilitas,sed nõ omne. Ea uero possibilitas necessitatẽ nõ sequit quæ potestate tantũ est nõ etiã actu,neq; ea quę cũ in actu relinquere subiectũ potest,sed ea tantũ quę cũ actu sit nũq; poterit à subiecto discedere. Sequit̃ ergo possibilitas necessitatẽ nihilq; euenit impossibile,sed ea ut dictũ est quę in actu sit,& nunq; in subiecto natura esse desistat. Totus quidem sensus huiusmodi est,ratio uero uerborũ ita cõstabit. Quædã uero,inquit,potestates æquiuocæ sunt,sed hoc idcireo dictũ est q̃niã nõ omnis potestas æquiuoca est. Est enim potestas quæ ut genus sit,ea,scilicet,quæ secundũ actũ prædicat̃. Quemadmodũ aũt quædã potestates æquiuocæ sint exequit̃ dicẽs,Possibile enim nõ simpliciter dicitur, & hoc partitur,sed hoc quidẽ q̃niã uerũ est ut in actu,ut possibile est ambulare, quoniã iã ambulat,& omnino possibile est esse,quoniam iam est actu q̃d dicit̃ possibile. Hoc planius nihil potuerit demonstrari,q; in illud possibile dicat̃,q̃d iam agit̃. Quod si cuius possibile esse neget,hoc ait & fieri atq; esse dicit,q̃d impossibile est, sed hoc omnẽ modũ rationabilitatis excedit. Aliã uero partẽ significatiõis possibilitatis hãc dicit. Illud uero quod forsitan aget,& dat huius exẽplum ut possibile est ambulare, quoniã ambulabit. Nõ ergo q̃d iã agit,sed q̃d forsitan aget, idest, q̃d ut agat fortasse nihil prohibet. Et hoc quidẽ,inquit,in mobilibus solis est potestas,hæc,scilicet, potestas quę potestate dicit̃ nõ secundum actum. Mobilia uero ut dictum est sola corpora dicit. Illa uero,idest,quę actu est,& in immobilibus, atq; ideo addidit hoc cum dicit,& in immobilibus,ut non suspicemur in solis esse diuinis actus possibilitatem, sed etiam in mortalibus atq; corporeis. In utrisq; uero uerum est dicere, non impossibile esse ambulare,uel esse quod ambulat iam & quod agit & ambulabile. In utrisq; inquit,significationibus una prædicatio poterit cõuenire, ut dicamus non esse impossibile uel ambulare quod iam ambulat,uel ambulare q̃d potest ambulare & non ambulat,quod per hoc ait quod diximus ambulabile. Ambulabile enim est quod nõ

quidem

quidem ambulat, posſit tamẽ ambulare, his addit. Sic igitur poſsibile non eſt uerum de neceſſario ſimpliciter dicere, ideſt, ſic poſſibile quemadmodum æquiuocè poſſibilitas prædicatur, non eſt uerum de neceſſario ſimpliciter & uniuerſaliter atq; omnino prædicare, hoc eſt non omne poſſibile neceſſario conſentit. Alterum autem, id eſt, poſſibile uerum eſt, hoc eſt de neceſſario prędicare. Illud, ſcilicet ꝺd ſecundũ actũ dicit̃ immutabile. Quare quoniã partem ſuã, ideſt, ſpeciẽ, ideſt, id quod eſt uniuerſale, ideſt, genus ſequit̃ illud ꝙ ex neceſſitate eſt, ꝺd, ſcilicet, ſpecies eſt poſſibilitatis, ſequit̃ poſſe eſſe, ideſt, poſſibilitas, ſed non, inquit, omne. Nam illa poſſibilitas quæ in actu prædicat̃ & relinquere ſubiectũ poteſt, non ſequit̃ neceſſitatẽ, ſed ea tantum quę cũ in actu ſit neq; ex poteſtate in actũ uertit̃, neq; poterit ſubiectum relinquere. Atq; hæc quidẽ quæ Ariſtoteles dixit huiuſmodi ſunt. Quę uero nos diſtulimus, ut doceremus immobilia eſſe diuina. Mobilia uero ſola corpora uocari breuiſſimè demonſtrandũ eſt. Sex motus ſpecies eſſe manifeſtũ eſt, ſicut in prędicamentorũ libro Ariſt. digeſſit, quanq; hoc in Phyſicis permutauerit, ſed nũc ita ponamus tanq; ſi omnino ſex ſint. Si ſecũdũ nullã motus ſpeciẽ moueri diuina atq; incorporalia ratio declarauerit, ordine cõuincit̃ nõ moueri diuina. Ergo quę neq; generant̃, neq; corrũpunt̃, neq; creſcũt, neq; minuũt̃, neq; de loco in locũ tranſeunt, quippe quę plenitudine naturæ ſuæ ubiq; tota ſunt, nec de Deo aliquid intelligi fas eſt, nec rurſus aliquibus paſſionibus permutantur. Quod ſi ſecundum nullũ horũ motuũ diuinarum rerũ permutabilis eſt natura, manifeſtũ eſt ea omnino non eſſe mobilia, atq; ſex motus hos ſolis corporibus euenire. Atq; hęc quidẽ de plurimis quę de ea re poſſunt dici rationibus atq; argumẽtis libaſſe ſufficiat. Nũc ꝺnã Ariſt. cõſentire neceſſario poſſibilitatẽ non omnẽ docuit, & quæ ei conueniret expreſſit. Rurſus de ipſorũ conſequentia & quid primo & quid poſterius poni debeat, memoriter ſubijcit dicens:

> Et eſt quidem fortaſſe principium quod neceſſarium eſt, et quod non neceſſarium eſt, omnium, uel eſſe uel non eſſe. Et alia ut horum conſequentia conſiderare oportet. Manifeſtum eſt autem ex his quæ dicta ſunt, quoniam quod ex neceſſitate eſt, ſecundum actũ eſt. Quare ſi priora ſunt ſempiterna, & quę actu ſunt, poteſtate priora ſunt, & hæc quæ ſine poteſtate ſunt, actu ſunt, ut primę ſubſtantię. Alia uero ſunt actu cum poſſibilitate, quę natura quidẽ priora ſunt, tempore uero poſteriora. Alia uero nunquam ſunt actu, ſed poteſtate ſolum.

Poſtq; de poſſibilis & neceſſarij conſequentia quid uideretur expoſuit, hæc ad emẽdationem quodammodo ſuperioris ordinis apponit. Et quoniam ſuperius à poſſibili inchoans, cæteras omnes propoſitiones ad poſſibile & cõtingens, & ad eorum cõſenſum reduxit. Nunc hoc rationabiliter mutat, ut non potius à poſſibilitate inchoãdum ſit, ſed à neceſſitate. Nam ſi quis aduertat diligentius ſuperiorem deſcriptionẽ, primo poſitũ eſt poſſibile & contingẽs, & ad eandem cunctorum ſenſus relatus eſt. Nunc hoc permutandũ uideꝫ. Dicit enim fortaſſe hoc eſſe rectius ut magis propoſitionũ conſequẽtia à neceſſarijs inchoet̃. Eſt autẽ totus ſenſus huiuſmodi. Quoniam inquit, neceſſaria ſempiterna ſunt, quæ autẽ ſempiterna ſunt, omnium aliorum quæ ſempiterna nõ ſunt, principiũ ſunt. Neceſſe eſt ut id ꝙ neceſſariũ eſt cęteris omnib. prius eſſe uideat̃, ergo cõſequẽtię eodẽ modo faciẽdæ ſũt, ut primũ quidẽ neceſſitas, poſt uero poſſibilitas & cætera proponantur, ſintq; conſequentiæ hoc modo:

Neceſſe eſſe	Non neceſſe eſſe
Non poſsibile non eſse	Poſsibile non eſse

Vides'ne igitur ut primo quidem necesse esse & non necesse esse propositum sit? Secundo uero loco ad necessitatis cætera consensum consequẽtiamq; relata sint. Hoc est ergo quod dixit fortasse principium quoddam esse omnium uel esse uel non esse, id quod esset necessarium, ut à necessario speculandarum propositionum principiũ sumeretur, quod esse aliarum propositionum uel non esse secundum consequentiã consensum constitueret, & quoniam prius positum est necesse esse, huic cõsentit ea quæ dicit. Non possibile non esse. Istius ergo propositionis quæ dicit, non esse possibile ut non sit, quę, scilicet, non esse denunciat. Tollit enim possibile quod nondum est, principium est necessitas, cui sine ulla dubitatione consentit, & rursus, quoniam ei quæ dicit, non necesse esse, consentit ea quæ dicit, possibile esse nõ esse, huius propositionis quæ aliquid esse constituit, idest, possibile, principiũ est ea propositio quæ dicit, non necesse esse. Ergo siue affirmatiuè necessitas proponatur siue negatiuè, uidetur quoddam principium esse cæterorum, & cætera uelut his, idest, necessarijs consentientia iudicari oportere. Et hoc est quod ait, & alia ut horum consequentia considerare oportet. Cur autem illud eueniat, consequenter ostendit dicens: Quoniam ea quæ necessaria sunt actu sunt, ut frequenter suprà monstratum est. Ea uero quæ necessaria sunt, sempiterna sunt, quę uero sempiterna sunt priora sunt his, quorum sunt huiusmodi potestates quæ in actu nondum sunt. Manifestum est quoniam & quæ actu sunt, & ex potestate ad actum non ueniunt, priora sunt, sed de eo actu loquimur qui ex potestate ad actum non uenit, sed semper actu propriæ naturæ constitutione permansit, ut cum ignis calet uel sol mouetur & cætera huiusmodi, ita sunt ut actũ nunquam reliquerint, neq; ab his actus abfuerit aliquando, neq; ex potestate ad hunc uenerint actum. Quoniam ergo huiusmodi fuerunt ut semper essent, quæ autẽ semper sunt, ea omnibus sunt priora, erunt etiam potestate secundum propriam naturã priora, sed quæ priora sunt, semper sempiterna sunt, & rursus eadem necessaria sunt actu, & necesse est ut ea quæ actu sunt his quæ sunt potestate priora sint. Post hæc fit rerum diuisio ab Aristotele hoc modo. Rerum aliæ sunt actu semper quæ ex potestate non uenerint, & istæ sunt quarum nullæ sunt potestates, sed semper in actu sunt. Aliæ uero quæ ex potestate in actum remigrarunt, quarum quidem substantia & actus secundum tempus posterior est potestate, natura uero prior. In omnibus enim illud quod est actu prius est & nobilius, quàm id quod potestate est. Illud enim quod potestate est adhuc ad actum festinat, & ideo perfectio quædam actus est, potestas uero adhuc quiddam est imperfectum, quod tunc perficitur cum ad actum aliquando peruenitur. Quod autem perfectum est eo quod est imperfectum, generosius & prius esse manifestum est. Nam si res quæ ad actum suum ex potestate uenerũt, prius fuerunt potestate, post uero actu, ergo actus earum rerum posterior est potestate si ad tempus referamus, prior uero eadem potestate si ad naturam, & hoc est quod ait: Alias res esse quæ cum possibilitate sunt & actu sunt, sed actũ potestate tempore quidem posteriorem habent, natura uero priorem. Quasdam autem res esse in quibus sola potestas sit, nunquam actus, ut numerus infinitus. Crescere enim numerus potest in infinita. Quicunque uero numerus dictus sit uel centum, uel mille, uel decem millia, & cæteri finitus esse necesse est, ergo actu numerus nunquã est infinitus. Quoniam uero potest in infinita concrescere, idcirco solum potestate est infinitus. Eodẽ quoque modo & tempus. Quantumcunque enim tempus dixeris finitum est, sed quoniam tempus potest in infinita concrescere, idcirco dicimus tempus esse infinitum quod potestate sit infinitum non actu. Nihil enim actu poterit esse infinitum. Quod autem suprà diximus quæ semper actu essent primas esse substantias, non ita putandum est. Primas eum substantias dicere quemadmodũ in Categorijs ubi primas substantias indiuiduas dicit, hic autem primas substantias quæ semper actu sunt, idcirco nominat quia, ut dictũ est, quę semper actu sunt principalia cęterarum rerũ sunt, atq; ideo primas substantias eas esse necesse est.

Quæ

Quæ magis apte enunciationes contrarie dicantur.

VTrum autem contraria ſit affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, ut quæ dicit, quoniam omnis homo iuſtus eſt, ei quę eſt, nullus homo iuſtus eſt, an omnis homo iuſtus eſt, ei quæ eſt, omnis homo iniuſtus eſt, ut Callias iuſtus eſt, Callias iuſtus non eſt. Callias iniuſtus eſt, quænam harum contraria eſt.

POſt propoſitionum conſequentias pertractatas & eas ſubtili inquiſitione diſpoſitas, illud exoritur inquirẽdum, quod magnam utilitatem ita præfert, ut quãtum in eo utilitatis ſit, prima quoq; fronte legentium mentibus ingeratur. Nam cum ſit manifeſtum quoniam affirmationem oppoſita negatio ſemper oppugnet, maximeq; perimat uniuerſalem affirmationem uniuerſalis negatio, quoniamq; non ignoratur, quòd affirmatio priuatoria quæ contrarium affirmat ipſi quoq; contrarij perimat propoſitionem. Quæritur quę magis perimat magisq; oppugnet affirmatiuam utrum'ne ea quæ uniuerſalis negatio eſt, an ea quę contrarij, uel priuationis affirmatio, ſit enim poſitum hãc eſſe affirmationem, quæ proponit. Omnis homo iuſtus eſt, hanc ergo duæ perimũt propoſitiones, & uniuerſalis, ſcilicet, negatio quæ dicit, quoniam nullus homo iuſtus eſt, & ea quæ priuationem iuſtitiæ prædicat affirmando ea, ſcilicet, quę dicit, omnis homo iniuſtus eſt. Affirmatio igitur quæ proponit, omnis homo iuſtus eſt, perimitur & à negatione propria uniuerſali quæ dicit, nullus homo iuſtus eſt, & ab affirmatione priuatoria quæ proponit, omnis homo iniuſtus eſt. Cũ igitur ab utriſq; perimatur, quę autem perimitur, ei quæ eam perimit uidetur eſſe cõtraria, quoniamq; ut dictum eſt à duabus perimitur, & duæ unius contrarię eſſe non poſſunt, quæ duarum propoſitionũ quas ſuprà memorauimus, ideſt, negationis uniuerſalis & priuatorię affirmatiuè contraria ſit uniuerſali affirmationi ſuperius comprehenſę quærendũ eſt. In qua re cũ ſit utilis quæſtio nullus ignorat, qui cogitat, quia niſi hoc ab Ariſtotele quæſitum enodatumq; eſſe, magna foret dubitatio an illud reciperet, ut duo unius poſſent eſſe contraria, quod manifeſtè fieri non poteſt. Nam cũ duo unam rem perimant, quis eſſet qui dubitaret aut unam rem duabus opponi, aut duabus unam rem perimentibus quæri oportere quę magis earum uideretur contrariæ? Contrarias autem dicimus, non ſecũdum eum modum quem Ariſtoteles in prędicamentis explicuit, ſed tantum ad id quod res rem uel propoſitio perimit propoſitionem, ut quaſi hoc modo quęrat. Affirmatio uniuerſalis ſecundum quam magis perimitur, utrumnè ſecundum eam quę uniuerſalis eſt negatio, aut ſecundũ eam quę uel priuationem prędicat uel quodlibet aliud, quod ex ipſa oppoſitione uim contrarij repręſentet, unde etiam illud latere non oportet uniuerſali eſſe dubium inter uniuerſalem affirmationem priuatoriam, & uniuerſalem negationem, quę eſſet oppoſita contrarię. Suprà enim iam dictum eſt affirmationi uniuerſali negationem uniuerſalem eſſe contrariam. Sed hic ut dictum eſt, nõ hoc dicitur, ſed illud potius, quę magis perimat rem. Nam quę magis perimit ea propemodum uidebitur eſſe magis contraria. Atq; ideo non ſolum de uniuerſalibus propoſuit, ſed ne ſuſpicaretur quis ꝙ illam contrarietatem diceret quam uel in prędicamẽtis locutus eſt, uel rurſus ſuprà cum de uniuerſali affirmatione & negatione loqueretur, de particularibus adiecit, quibus non erant contrarię affirmatio & negatio. Nam ſi rectè ſuperius comprehenſa meminimus affirmatio uniuerſalis & negatio uniuerſalis contrarię eſſe dicebant. Nec ſolum hoc ſed etiam ſecundum iuſtum & iniuſtum conſtituit quæſtionem, quod habitus & priuatio potius eſt quàm ulla contrarietas. Quare ut diximus intelligendum eſt eſſe nunc in quæſtione, quę propoſitio quam propoſitionem proximè efficaciusq; deſtruat ac perimat, huius inquirendę rei ratio exiſtet hoc modo.

Nam si ea quæ sunt in uoce, sequuntur ea quæ sunt in anima, illic autem contraria est opinio contrarij, ut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus, etiam in his quæ sunt in uoce affirmationibus, necesse est similiter se se habere. Quod si neq; illic contrarij opinatio cõtraria est, nec affirmatio affirmationi contraria erit, sed ea quę est dicta negatio. Quare considerandum est, quę opinatio uera, falsæ opinationi contraria sit, utrũ negationis, an certe ea quę contrariorum esse opinatur. Dico autem hoc modo. Est quædam opinatio uera boni, quoniam bonum est, alia uero falsa, quoniam bonum nõ est, alia quod malum est, quę nam ergo harum contraria est uerę. Et si est una, secundum quam contra.

Hæc est inuestigatio quæ magis sit uniuersali affirmationi contraria, utrum'ne priuatoria uniuersalis affirmatio, an uniuersalis negatio. Hinc sumitur, q̃ omnis ferè proprietas, quam in uocibus necesse euenire est, ex opinionibus uenit quas uoces ipsę significant. Quod igitur quærendum in uocibus est, hoc prius est in opinionibus perspiciẽdum. Neq; enim fieri potest ut cum uocum significationes ex opinionibus ueniant, quas, scilicet, uoces ipsę significant, non prius proprietates uocum in opinionibus reperiantur. Requirendum igitur est quemadmodum se ista in opinionibus posita habeantur, quod in his fuerit repertum, ad uoces rationabiliter transferat̃. Quæratur igitur prius in opinionibus hoc modo. Si opinio priuatoria uniuersalis affirmationis magis est contraria opinioni simplicis uniuersalis affirmationis, q̃ opinio uniuersalis negationis, manifestum est quoniã priuatoria uniuersalis affirmatio magis perimit uniuersalem simplicẽ affirmationẽ, q̃ uniuersalis negatio. Quod si illud magis non repererit, sed q̃d opinio uniuersalis negationis opinionem uniuersalis affirmationis magis perimat potius q̃ opinio priuatoriæ affirmationis, constat q̃d uniuersalis negatio magis contraria est uniuersali affirmationi potius q̃ priuatoria affirmatio. Hoc autẽ ut inueniatur, ita faciendum est, ponatur opinio quędã uera, contra eam duæ falsæ, quarũ una affirmatio sit priuatoria, altera uniuersalis negatio. De duabus igitur falsis quam mẽdaciorem ratio inuenit, eam dicimus uerè opinioni magis esse contrariam. Sint igitur tres opiniones una uera duæ falsæ, & sit quidem uera hæc quæ id q̃d bonum est, bonum esse arbitratur, ea, scilicet, quam dicit Arist. opinionem esse boni quoniam bonum est, falsa uero una quę quod bonum est, bonum nõ esse dicit, ea est quam dicit Arist. falsa boni, quoniam non bonum. Reliqua quę id q̃d bonum est, malum esse arbitratur, ea est quæ ab Aristotele dicta est opinio boni quoniam malum est. Ex his igitur tribus una uera duabus falsis quærendum est, quæ magis sit contraria ueræ, sed quia contingit sæpe & negationem & priuationem unum significare in his præsertim contrarijs in quibus nulla medietas inuenitur. Addit & si est una secundum quam contraria. Hoc autem huiusmodi est, in his contrarijs in quibus nulla medietas est, idem negatio ualet quod etiam priuatio. In his uero in quibus est quædam medietas, affirmatio priuatoria & negatio non eiusdem significationis sunt. Age enim sint huiusmodi contraria quæ sint immediata genitum esse & ingenitum esse. In contrarijs igitur immedietas idem priuatoria affirmatio quod negatio ualet. In his autem quæ medietatem habent, non idem. Neq; enim æquũ est dicere quemlibet illum esse malum, & rursus non esse bonum. Nam cum bonum negatur, potest aliquid mediũ audientis animus suspicari. Cum uero malum ponitur, tota audientis suspicatio in contrarium reiecta est. Atq; ideo non idem significant, sed quia (ut dictum est) priuatio uel contrarietas negationi consentit, quoties tales quædam propositiones reperiuntur, in quibus nihil negatione discrepet priuatoria affirmatio, quærendum est ut Aristoteli uidetur secundum quam potius prolationẽ

uel opinionem

uel opinionem ueræ affirmationi uel opinioni contraria propositio uel opinio fiat. Quanꝯ enim interdum idem significent alio tamẽ modo ipsis propositionibus utimur. Nam qui negationem ponit, id quod est dicit esse, qui uero priuationem id ꝙd non est dicit esse. Cum igitur diuersum initium & diuersa intentio quodammodo sit propositionum sub eadem significatione, & quæ earũ magis uere propositioni contraria sit, & secundum quem motum animi magis uera propositio perimatur, quærendum est. Hoc est enim quod ait, & si est una secundum quam cõtraria. Non enim dicit quod omnino negatio & priuatio unum sunt, sed in his in quibus idem sunt, hoc est in immediatis contrarijs, & quando idem significant, quoniam non secundum unum motum animi unam significationem dicunt, qui contrarium uel priuationem ponunt, & qui negationem secũdum quam contraria magis est propositio, utrum'ne secundum eam quæ priuationem ponit, an secundum eam quæ negationem. Post hæc quemadmodum sit contrarietatis natura designat.

> Nam arbitrari contrarias opiniones definiri in eo quod cõtrariorũ sunt, falsum est. Boni enim quoniam bonum est, & mali quoniam malum est, eadem est fortasse opinio & uera, siue plures, siue una sit. Sunt autem contraria ista, sed non in eo quod contrariorum sunt contraria, sed magis in eo quod contrariæ.

Sensus quidem breuiter expeditus, sed summa rationis ueritate contextus est. Cum enim de contrarijs disputat, quẽadmodũ cõtrarię opiniones esse possint prima fronte disponit. Arbitrabant enim quidã contrarias esse opiniones, quę de contrarijs aliquid arbitrarẽtur, sed hoc falsum esse conuincitur. Neqꝫ enim si bonũ & malum contrarium est, & aliqd de bono & malo opinetur, mox necesse est, ut contrarietas subsequatur. Age enim quilibet de bono opinet ꝙniã bonũ est, rursus de malo opinetur, quoniam malum est. Cum igitur idem de bono & malo opinetur, illud quoniam bonum est, hoc ꝙniam malum, tamẽ cõtrariæ opiniones non sunt. Neqꝫ enim contrariũ est opinari id quod bonum est, bonum esse, & id quod malũ est, malũ esse, utrꝫ enim ueræ sunt. Opinionũ aũt contrarietas ueritate & falsitate agnoscitur. Hoc aũt modo huiusmodi opiniones contrarię esse possunt, quæ de eadẽ quodãmodo affectione animi, pficiscuntur, id est, opiniones cognoscẽtes quicꝯ ꝙ uerum est. Non igitur si qs contrariorum aliquã opinionẽ habeat, & quicꝯ de contrarijs arbitretur, statim necesse est subseq in opinionibus contrarietatẽ, ergo non est contrarietas opinionum in ea arbitratione, quæ contrariorũ est, uel quæ de contrarijs habetur. Sed potius contrarietas in opinionibus tunc fit, quoties de una eademꝙ re contrarię quis opinatur, ut quælibet res sit proposita bona, de ea si qs contrario modo opinetur, ꝙniam bonum est, de eadem rursus quoniam malum est, opinio quæ id ꝙd est bonum bonum esse putat uera est. Altera uero quæ id quod est bonũ, malum esse arbitratur, falsa est. Vera autem & falsa contrarię sunt. Rectè igitur has opiniones, quas ueritas falsitasꝙ disiungit contrarias esse dicimus, & si non contrariorũ sunt, sed de una eademꝙ re per cõtrarietatem dictæ. Rectè igitur dictum est non oportere definire contrarias opiniones in eo quod contrariorum sint, sed potius in eo ꝙd de eadem re contrarię suspicentur, ordo uero sermonum talis est. Nam arbitrari, inquit, cõtrarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sint, id est, in eo ꝙd quædam de cõtrarijs opinentur falsum est. Quomodo autem falsum sit ipse declarat. Boni enim quoniam bonum est, & mali quoniam malum est, eadem fortasse est, id est non sibi sunt contrariæ opiniones, sed utrꝫ idem sunt. Quemadmodum autem idem sint, ipse subiungit dicẽs & uera. Idcirco enim idem sunt, qa ueræ sunt. Cõtrarietas autẽ in ueritate, ut dictum est, & falsitate est posita. Quare si consentiũt idẽ in ueritate & in falsitate esse uidebunt. Nec hic numerositas impediet. Siue enim

plures siue una sit, in eo quod ueræ sunt idem sunt. Sunt autem, inquit, ista contraria, id est, quæ in opinionibus uersantur, sed non in eo quod uel contrariorum sunt, uel de contrarijs arbitrantur, contrariæ opiniones inueniuntur, sed ipsorum contrarietas inde nascitur, quod de una re contrario modo opinantur, hoc est quod ait, sed magis in eo quod contrariè, hic autem contrariè aduerbij loco positum est tãquam si diceret, sed magis ea re contrariæ sunt quod contrariè opinantur, & subintelligimus de una, scilicet re. Si enim de una re contrariæ opinentur, sed de pluribus poterunt non esse contrariè. Quod facilè cauteq; perspiciens unusquisq; reperiet.

Si ergo est boni quoniam est bonum opinatio, alia uero quoniam non est bonum. Est uero & alia quoniam aliquid aliud est, quod non est, neq; potest esse. Aliarum quidem nulla ponenda est, neq; quæcunq; esse, quod nõ est, opinantur, neq; quęcunq; nõ esse quod est. (Infinitæ enim utręq; sunt, & quæ esse opinantur quod non est, & quę non esse, quod est) sed in quibus est fallacia. Hæ autem sunt, ex quibus sunt generationes, ex oppositis uero sunt generationes, quare etiam fallaciæ.

Validam quidem sententiam breuissimis sermonibus clausit, cuius ut breuiter dicendum sit hęc uis est. Qui de contrarietate propositionum nosse quærebat, debebat primo quæ propositionum esset infinitas constituere, atq; ad eam uim cõtrarietatis aptare. In omnibus enim contrarijs unum uni contrarium est. Si autem sit quædam in propositionibus infinitas, illa tota infinitas propositionem uni propositioni contraria esse non poterit. Hoc sumendo totum textum argumentationis ingreditur. Atq; non solum expectari oportet in propositionibus quòd falsa uera sit cõtraria, sed quòd inter omnes falsas illa falsa sit uera contraria, quæ una est & non infinita. Possunt autem esse infinitæ propositiones & falsæ, potest una finita eadẽ quoque falsa, quæ uera contraria esse rationabiliter ponenda est. Volens ergo cõstituere, quoniam negatio potius contraria sit affirmationi, quàm ea affirmatio quæ contrarium ponit, hoc dicit. Potest, inquit, esse opinatio quædam quæ id quod est de una quaq; re esse opinetur. Est etiam alia quæ id quod non est rem illam esse arbitretẽ. Est autem alia quæ id quod secum habet res illa proposita nõ eam habere putet. Est rursus alia quæ id quod est res ipsa, non eam id esse arbitretur. Vt autem hoc per uagatum luceat, exemplum sumpsit propositum de quo opinaretur aliquis, id quod est bonum. Si quis igitur hoc bonum bonum esse opinetur, uerè opinabitur. Rursus si quis hoc esse bonum quod non est bonum putet, falsè opinabitur, ut si quis arbitretur quoniam lędit, quoniam inutilè est, quoniam bonum iniustum est, is ea de bono opinabitur quæ nõ sunt, & hoc falsum est. Rursus qui id quod in se habet bonũ, non habere arbitratur, is opinabitur hoc modo, bonum non est utile, bonum non est iustum, bonum non est expetendum, & is quoque fallitur. Quod si quis sit qui hoc ipsum quod est bonum, non esse bonum arbitretur, ut non putet bonum neque malum esse id quod nõ est, neq; expetendum esse id quod in se habet, sed id quod est ipsum bonũ, id est, ipsam boni essentiã ita arbitretẽ bonũ nõ esse bonũ. Cæteræ igitẽ omnes opiniones infinitæ sunt. Possumus enim per multa colligere falsa q̃ cum non sint de unaquaq; re, ea tamẽ esse dicamus, ut in eo ipso bono possum dicere, q̃niam malũ est, possum quia turpè, quia iniustũ, quia uitabile, qa periculosum est, & cætera q̃cunq; in bono nullus inueniet, & hæc sunt infinita. Rursus possum dicere ea q̃ habe bonũ nõ esse in bono, ut si dicã bonũ nõ esse utilè, bonũ non esse expetendũ, bonum non esse q̃d auget, atq; hæc quidẽ rursus infinita sunt. Sed quãdo id quod est aliqua res autert opinio, hoc facere nisi semel nõ potest. Neq; enim aliqua per id effici possunt, si quod bonum est non esse bonum arbitratur, ergo cæterę quæcunq; aut id q̃d non est esse arbitrantur, aut id quod habet in se bonum non habere arbitrantur,

falsæ

falsæ sunt,sed in infinitum.Bonum autem nunc ita usurpat,tanquàm si dicat bonitas.Si quis autem ipsam bonitatem non esse bonum arbitretur, is & falsus est & definito modo falsus est.Sed in falsis quæ definita sunt & una numero,& magis & proximè ueris uidentur esse contraria,una enim res semper uni rei est contraria. Quocirca hæc rectè magis contraria est quæ negat id quod est potius, quàm ea quę negat,uel id quod in se habet,uel affirmat quod in se non habet.Hoc autem ut claudere non recto sermone usus est,sed ad quiddam aliud orationē detorsit,quæ res confusionem non minimam fecit.Nam cum dixisset non debere nos illas potius ponere contrarias,uerę opinioni quæ infinitæ sunt subiunxit, illud quod ait,sed in quibus est fallacia,hæ autem sunt ex his ex quibus sunt & generationes,hoc autem talem sententiam claudit,inquit,opiniones ueris opinionibus opponendum esse contrarias in quibus principium est fallaciæ. Fallaciæ autem ex his nascuntur,ex quibus etiam generationes, generationes autem in oppositis inueniuntur , hoc autem tale est.Omnis generatio ex permutatione eius quod fuit surgit, nisi enim id quod fuit,prius esse desierit,non potest esse generatio. Omne enim quod gignitur,in aliā quodammodo formam substantiæ permutatur.Ergo cum non fuerit id quod fuit tunc gignitur,& est quoddam aliud quàm fuerit,& qui fallitur id quod est quælibet res non esse arbitratur.Nam qui quod bonum est malum esse putat fallitur,sed fieri aliter non potest,ut sit malum nisi non sit bonum,& de cæteris eodem modo. Fallacia igitur est,& principium fallaciæ,cum quis id quod est aliqua res non eam esse arbitratur.Hæc autem fallacia ex his est,ex quibus sunt generationes. Omnis enim generatio,ut dixit,ex detrimēto surgit, ut quod sit dulce non fit ex albo,sed ex nō dulci.Et rursus quod fit album non fit ex duro,sed ex non albo,& cæterę generationes ex generationibus potius proficiscuntur,& est prima fallacia.Quod si ibi prima fallacia,ex quibus sunt generationes,ubi integerrima falsitas est,& proxima ueræ opinioni , non hæc autem nisi in oppositis reperiuntur , hoc est, in affirmationibus & negationibus , dubium non est , quin negationis opinatio magis contraria sit ei opinioni, quæ contrarium aliquid in arbitratione confirmat. Et sensus quidem huiusmodi est, uerba autem sese sic habent. Si ergo , inquit, est boni,quoniam bonum est opinatio quæ , scilicet, uera est. Est autem quoniam non bonum est,quæ falsa est ac definita. Est uero quoniam aliquid aliud est, quod non est, neque potest esse, id est, ea quæ id esse ascribit quod non est , aliarum quidem omniū nulla ponenda est , neque quęcunq; esse quod non est opinatur,id est, quæ id quod non est res proposita,eam esse putet,neque quæcunq; non esse quod est,id est,neque ea quæ id quod habet res proposita in opinionibus negat.Cur autem ista non opinantur contrariæ docet hoc modo.Infinitæ enim, inquit,utræq; sunt,& quæ opinantur, quod non est,& quæ non esse quod est,sed quæ magis ponenda est.In quibus est,inquit,fallacia,id est,in quibus principium fallaciæ est.Principium autem fallacię unde ducitur,ex his ducitur,ex quibus sunt & generationes,unde autem sunt generationes,ex oppositis. Omnis enim,ut dictum est, generatio ex eo quod nō est id ꝙd fuit,quod scilicet,ad negationem uergit.Quare,inquit,etiam fallacia & principium fallaciæ in oppositis inuenitur,ubi etiam generationes,ex quibus est ipsa fallacia.

Si ergo ꝙ bonū est,& bonū, & nō malū est,& hoc quidē secundum se,illud uero secundū accidēs.Accidit enim ei malū non esse,magis aūt est in uno quoq; uera quæ secūdū se est, & falsa,siquidē & uera. Ergo ea quę est quoniam nō est bonū ꝙ bonū est,eius quæ secūdū se & falsa est.Illa uero quę est,quoniā malū est,eius quæ est secundū accidens.Quare magis erit falsa

de bono

de bono ea quæ est negationis opinio, quàm ea quæ est contrarij.

Licet hæc omnia primæ editionis commentario diligentissimè explicuerimus, ne tamen curta expositio huius libri esse uideatur, hic quoq; eadem repetens explicabimus. Est namq; ingressus huius argumentationis huiusmodi. Si inquit uera posita propositione plures sunt, quę eam perimũt falsæ, illa inter eas uerę propositioni magis erit contraria, quæcunq; magis est falsa. Quærendum igitur est, quæ inter plures falsas propositiones magis falsa sit, ut ea uerę propositioni magis uideatur esse contraria, hoc autem per ueritatem dicendum est. Nam cum uerę & per se aliquid dici possit, & per accidens. Illud tamen maximè ueritatis naturam tenet, quod secũdum rem ipsam dicitur potius quàm quod secundum accidens uenit, ut si quis de bono opinetur, quoniam bonum est, hic secundum rem ipsam ueram opinionem habet. Sin quis uero arbitretur, quoniã totũ utile est, uerum quidẽ opinabit, sed ista ueritas de bono per accidens fit boni. Accidit enim bono ut utile quoq; sit. Quare illa quæ bonum bonum esse arbitratur per se uera est, id est, secundum ipsam rem uera est. Illa uero quæ id quod bonũ est, utile esse opinat̃ per accidẽs boni uera est. In quã rem propinquior naturæ bonitatis est, ea quæ id quod bonũ est, bonũ esse arbitrat̃, quàm ea quę id quod bonũ est, utile quod si ita est, uerior est illa quæ secundum ipsam rem uera est, potius quã ea quæ est secundũ accidẽs uera esse uidetur. His igitur ita cõstitutis & de falsitate idem dicendũ est. Falsa enim propositio quæ illi uerę contraria est, ea quæ secundũ se est magis falsa est quàm ea quæ eam ueram perimat quæ secũdum accidens est. Nam si uerior est ea quæ de ipsa natura rei uerum aliquid opinatur, illa erit magis falsa quæ perimit ueriorem, quod si illa quanq; sit uera minus tamen quia de rei accidente pronunciat, minus quoq; illa erit falsa, quæ minus uerio rem perimit. His igitur ita constitutis uideamus nunc quemadmodum se in his habent opinionibus uel propositionibus, de quibus nunc tractatur. Idẽ igitur sit exemplum ut suprà dictum est, id quod bonum est, & bonum est, & non malum, sed quod bonum est, secundum ipsam rem est. Quod uero malum non est, accidit ei, nam id quod bonum est per naturam bonum est, q uero malũ non est, secundo loco & quasi accidenter est. Ergo opinio de bono quoniam bonum est, uerior est propinquior quę naturę ea opnione quę est de bono, quoniam malum non est. Si igitur ita est, & ea quæ ueriorem opinionem perimit, magis falsa est, quàm ea quæ ueram quanq; uera sit, minus tamẽ est uera, manifestum est quoniam negatio magis falsior est quàm affirmatio, quæ contrarium ponit. Nam negatio dicit non est bonum quod bonum est, affirmatio uero malum esse quod bonum est, negatio quæ est non esse bonum quod bonum est. Illam secundum se opinionem ueram perimit quæ dicit bonum esse, quod bonum est. Illa uero affirmatio contrarij, quę est malum esse quod bonũ est, illam opinionem perimit ueram quæ de bono secundum accidẽs est, id est, non malum esse quod bonum est. Constat igitur magis falsam esse opinionem quæ dicit nõ esse bonum quod bonum est, potius quã ea quæ opinatur malum esse quod bonum est. Quod si est falsior magis cõtraria, magis igitur contraria est negationis opinio quã contrariæ affirmationis. Expedito igitur sensu uerba ipsa demonstranda sunt. Si ergo, ita, uit, quod bonum est, sit bonũ & nõ sit malum, & hoc quidẽ secundum se, id est, ut quod bonum sit, bonum esse dicatur. Illud uero secundum accidẽs, hoc est quod bonum est, ut malum non sit. Accidit enim ei malum non esse, magis autem in unoquoq; est uera, quę secundum se est. Nam q̃d secundũ unius cuiusq; naturam est, propinquius est ei rei cui est secundũ naturam. Quocirca & ueritas secundum rẽ, qa rei proxima est, uerior est, quàm ea quæ secundum accidens est, hoc est enim quod ait. Magis aũt in uno quoq; est uera quæ secundum se est, q̃d si hoc ita est etiam falsa, id est etiã illa falsitas est magis falsior q̃ illã perimit opinionẽ uel propositionẽ quę secundum se uera est. Siquidem illa secundũ se uera, uerior est quã quę secundũ accidens rei

dēhs rei uera est, hoc est enim q dicit. Siquidem & uera, hoc igitur exponens exemplo confirmat. Ergo ea quæ est, quoniã non est bonum quod bonũ est, eius quæ secundum se est falsa est, hoc est illa quæ opponitur illi opinioni quæ secundum se uera fuit, hoc enim hæc uerba demonstrant, cum dixit. Ergo ea quę est, quoniam nō est bonum quod bonum est, eius quę secundum se est, falsa est, id est, quæ ipsum bonum negat bonũ esse, per se uerę propositionis falsa est, id est, opposita, falsitas enim ueritati opponitur. Illa uero quæ est quoniam malum est, eius quæ est secundum accidens, hoc est illa opinio, quæ id quod bonum est, malum arbitratur esse, falsa est, & apta ei propositioni quæ est secundum accidens uera, id est, quæ opinabatur bonum non esse malum. Quare magis erit falsa de bono, ea quæ est negationis opinio, quã ea quæ est contrarij, id est magis contraria est negatio quàm affirmatio contrarij. Si quidem cum sint de bono utręq; prædicatæ, falsior tamen negatio reperitur. Sed q dixit bono accidere, ut malum non sit, non ita intelligendum est quemadmodũ solemus dicere, subiecto aliquid accidere. Neq; enim fieri potest, sed accidere hic intelligendum est secundo loco dici, principaliter enim quod est bonum dicitur bonum. Secũdo uero loco dicitur, non est malum, hoc autem tractum est à similitudine substantiæ & accidẽtis. Vnaquęq; enim substãtia principaliter qdẽ subiecta est se cũdo uero loco uel alba, uel bipeda, uel accidẽs, uel quicqd substãtijs accidere potest,

Falsus autem est maximè circa singula qui habet contrariam opinionem.

Contraria enim eorum sunt quæ plurimum circa idem differunt. Quod si harum contraria quidem est altera, magis uero contraria est contradictio, manifestum est, quoniam hæc erit contraria.

Vis omnis argumentationis, ut breuissimè expediatur, huiusmodi est. Omne uerũ aut secundum se uerum est, aut secundũ accidẽs, quia necesse est etiã falsum, aut secundum se falsum esse, aut per accidẽs. Verum autem illud esse uerius constat quod secundum se est potius quàm illud quod per accidens, qui uero cõtrariam de re alicuius habet opinionem quàm res ipsa est, necesse est ut plurimum falsus sit. Etenim cõtrarietas opinionum est, quoties de una eademq; re longissimè à se abstantes opiniones sunt. Quod igitur magis falsum est, hoc erit etiam contrarium. Illud enim q magis à ueritate abest, hoc magis falsum est. In opinionibus uero quæ à se plurimũ differunt, ea sunt contraria, illa igitur in opinionibus contraria est quæ plurimũ falsa est. Est autem ut dictum est plurimum falsa, quę secundum se falsa est, id est, quæ illam perimit propositionem quæ secundum se uera est, hæc autem negatio est, negatio igitur contraria est affirmationi potius quã ea affirmatio quæ cõtrarium ponit. Talis igitur sensus his uerbis includitur. Falsus est autem magis, inquit, circa singula qui habet contrariam opinionem. Quanquã enim possit esse quilibet falsus, etiã si de eadem re contrariam non habeant opinionem, ille tamen magis fallitur qui cõtrarium aliquid opinatur. Hoc autem cur eueniat dicit: Contraria enim eorum sunt quæ plurimum circa idem differunt. Idcirco enim maximè falsa contraria opponuntur, quia contrarietas non nisi in plurimum discrepantibus inuenitur. Quod si harũ contraria est altera, id est, quod si harum propositionum uel quæ per se falsa est, uel quæ per accidens, unam contrariam esse necesse est, magis uero contraria contradictionis, hoc est magis autem falsa negatio. Hoc enim quod ait, magis uero contraria hæc, hoc sensit tanquam si dixisset, magis uero falsa cõtradictionis est, id est, magis uero falsa negatio est, concludit, si illa ut dictum est superius ita sunt, manifestũ esse, quoniam hæc, id est, contradictionis erit contraria.

Illa uero quæ est, quoniam malum est, quod bonum est, implicita est. Etenim quoniam non bonum est, necesse est forte idem ipsum opinari.

Postquàm idcirco cõtrariũ potius negationẽ mõstrauit esse, ꝙd hæc magis esset falsa quàm

sa quàm ea quæ contrarium affirmaret,& distinctione falsitatis contrariam esse propositionem opinionemq;,quæ rem propositam negaret edocuit. Nunc ex simplicibus,implicitisq́ue propositionibus opinionibusq; idē nitit approbare. Dicit enim quòd ea affirmatio quæ contrarium ponit implicita & non sit simplex. Idcirco autē implicita est quòd quæ arbitrat id quod bonū est,malum esse,mox illum quoq; opinari necesse est id quod bonū est,bonum nō esse. Neq; enim aliter malū esse potest, nisi bonum non sit. Quare qui quod bonū est malum esse arbitratur,& rem bonam malum putat,& eadem ipsam nō esse bonū. Non igit simplex est hæc opinio de bono,q̄niam malū est,cōtinet enim intra se illā quoniā nō est bonū. Qui uero opinat non esse bonū q̄d bonum est,non illi quoq; necesse est opinari quoniā malū est. Potest enim & nō esse aliqd bonum & malū nō esse. Atq; hoc quidē in his inuenit rebus in qbus aliqua medietas poterit inueniri,hoc quoq; cautissimè addidit. His igit ita positis,quoniam contrarij opinio non est simplex, simplex uero est negationis, necesse est ut cōtra simplicem opinionem simplex potius uideatur esse cōtrarium. Est autem simplex opinio boni,quoniam bonum est,uera. Simplex uero boni, quoniam bonum non est,falsa. Simplici igitur opinioni de bono,quoniam bonum est, simplex erit contraria negationis,quæ est boni,quoniam non est bonum. Tota uero uis huius argumentationis hinc tracta est,quoties uera est quædā propositio,& duæ quæ eam perimere possint,si una earum nihil indigens alterius ueram propositionem perimat. Reliqua uero præter alteram eandem propositionē perimere non possit,illa magis dicenda cōtraria est,quæ sibi sufficiens nec reliqua indigens propositam propositionem perimere ualet,ueram autem propositionem de bono,quoniā bonum est,sola negatio perimere potest,& ad illius uerę interitum est sibi ipsa sufficiens quæ dicit,quoniā bonū non est. Illa uero quæ opinatur malum esse sibi sola non sufficiet,nisi illa quoq; ei auxilietur,quæ est id quod bonum est bonum non esse. Idcirco enim contraria illam aufert,quia secum negationes trahit, manifestū est hanc quæ ad ueræ propositionis interitum sibiipsa sufficit, rectè magis cōtrariam uideri quā quæ sibi ipsa non sufficit,nisi ei uis negatiuę propositionis addatur.

> Amplius si etiam similiter in alijs oportet se habere, & hic uidebitur benè esse dictum. Aut enim ubiq; ea quæ est contradictio,aut nusquā. Quibus uero non est contrarium,de his quidem est falsa ea quæ est uerę opposita,ut qui hominem non putat hominem,falsus est. Si ergo hę contrariæ sunt,etiam alię quę sunt contradictiones.

Quod de his,inquit,propositionibus dicimus si hoc in omnibus inuenitur,firmū debet esse quod dicimus. Neq; enim ueri simile est in alijs quidem propositionibus negationes esse contrarias. In alijs uero affirmationes,quæ contrarium ponunt. Sed si hoc in omnibus propositionibus inuenitur & contradictionibus, ut contradictio potius contraria sit,id est,negatio quàm quæ contrarium habet,nihil est dubiū quin hęc ratio consistat in omnibus. Sin uero in alijs ea quę contrarium ponit magis contraria est quàm negatio. Hic quoq; ita sese manifestum est non habere,ubi enim inueniri potest cōtrarietas,in his dubitatio est quænam sit cōtraria, utrum'ne ea quæ contrarium affirmat,an ea quæ id quod propositum est negat. Ergo in his in quibus dubiū non est quēadmodū sit hoc speculandū est. Dubiū aūt non est in his in quibus non est contrarietas, ut in substantijs. Hic enim solæ sunt contrariæ negationes. Si ergo huic contrariæ opinioni quę est de homine,quoniam homo est illa opponitur, quæ est de homine quoniam homo non est,manifestum est in alijs quoque in quibus contrarietas inuenitur,locum cōtrarietatis negationem potius obtinere. Nam si in his in quibus cōtrarietas est,ut in bono uel malo,manifestum est nō potius illā esse contrariam quæ bonum negaret,quàm illam quæ malum obtineret,ei quæ id quod

bonum

bonum eſt,bonum eſſe arbitretur,nec in his eam contrariam eſſe oporteret, in quibus contrarietas nulla eſt. Quid enim attinet cum de homine dicimus,quod cõtrarium non habet ibi eſſe negationem contrariam? Cum uero de bono quod contrarium habet ibi non eſſe. Sed potius eam quæ contrarium poneret. Quocũq; enim uertitur negatio,ſuam uim in omnib. ſeruare debet. Quod ergo dicitur ab Ariſtotele, ut breuiter explicem tale eſt,ſi in alijs negatio eſt contraria,hic quoq; negationem eſſe contrariam manifeſtum eſt. Quod ſi in alijs minimè,in his quoq; quę ſuprà poſuit,ſed in omnibus alijs in quibus contrarietas non inuenitur contradictio contrarietatis locum tenet,& his igitur in quibus eſt contrarietas eundem locum neq; alium tenebit,quod his uerbis explicuit. Amplius ſi etiam in alijs ſimiliter oportet ſe habere,& hic uidebitur benè eſſe dictum. Nam ſi in omnibus alijs ita ſe habere neceſſe eſt,& in his quæ ſuprà dicta ſunt ita ſeſe habet,& id quod dictum eſt optimè dictum eſſe uidebitur. Aut enim ubiq; ea quę eſt contradictionis,aut nuſq; alicubi quidem cõtrariam reperiet. Alicubi uero minimè, quibus uero non eſt contrarium,ut in ſubſtantijs in quibus nulla eſt contrarietas. Hoc enim nos ſi benè meminimus prædicamenta docuerunt,de his eſt quidem falſa ea quę eſt oppoſita ueræ,id eſt,in his inuenitur quidem oppoſita falſa opinio ueræ opinioni,ſed quæ ſit iſta manifeſtum eſt. Nam ubi nulla contrarietas eſt,liquet contradictionis eſſe contrarietatem,ut qui hominem non putat hominem,falſus eſt. Hoc enim ſola contrarietas ueræ propoſitionis inuenitur. Si ergo hæ contrariæ ſunt,& illæ aliæ quæ ſunt cõtradictionis,id eſt, ſi in his quę contrarietatẽ non habent,negationes ſunt contrariæ (neceſſe eſt enim aliquas eſſe contrarias) in alijs omnibus etiam in quibus eſt aliqua contrarietas, ut bono & malo negatio locum obtinet contrarietatis.

Amplius ſimiliter ſe habent boni quoniam bonum eſt,& non boni quoniam non bonum eſt. Et ad has boni quoniam non bonum eſt, & non boni quoniam bonum eſt. Illi ergo quæ non boni quoniam non bonum eſt,ueræ opinioni quęnam eſt contraria. Non enim ea quæ dicit,quoniam malum eſt,ſimul enim aliquando erunt ueræ. Nunquam autem uera ueræ cõtraria eſt. Eſt enim quiddam non bonum,malum,quare cõtingit ſimul eſſe ueras. At uero nec illa quę eſt quoniam non malum,uera enim & hęc, ſimul enim & hæ erunt. Relinquitur ergo ei quę eſt non bonũ,quoniã nõ bonũ eſt,cõtraria,ea quę eſt nõ boni quoniã bonũ eſt,falſa enim hęc. Quare & ea quę eſt boni quoniã nõ bonũ eſt,ei quæ eſt boni quoniã bonũ eſt.

Quæcũq; ſuperius dicta ſunt,ea rurſus ualidiore per ꝓportionẽ argumẽtatione cõfirmat. Proportio aũt eſt rerũ inter ſe inuicẽ ſimilitudo. Si igit̃ poſitæ ſint res quatuor,quarũ duæ ſint præcedentes, reliquæ ſequentes & ſic ſe habet prima ad ſecundã quẽadmodũ tertia ad quartã,neceſſe eſt ita ſe habere primã ad tertiã quẽadmodũ fuerit ſecũda ad quartam. Hoc enim ipſum breuiter facilimeq; numeris agnoſcimus. Sit eñ primus numerus 2. ſecundus 6. rurſus inchoãtibus,tertius 4. quartus 12. In his igitur præcedentes quidẽ ſunt duo & quatuor,ſequentes uero ſex & duodecim. Sicut autem ut duo ad ſex, ita quatuor ad duodecim. Nam ſicut duo ſenarij tertia pars eſt, ita quaternarius duodenarij tertia pars eſt. Quocirca ſicut quaternarius præcedẽs ad ſequentẽ, ita alius pręcedẽs ad alium ſequentẽ erit,& ut ꝑcedẽs ad prę cedentẽ, ita ſequens ad ſequẽtem,ſed ad quatuor qui ſunt præcedentes duo medietas eſt,& ſex igitur ad duodecim medietas eſt. Ergo in omni proportione hoc reſpicitur,dum eſt quòd ſi de quatuor propoſitis rebus ſicut prima eſt ad ſecũdam,ita tertia ad quartam,erit ut prima ad tertiam,ita ſecunda ad quartam. Iſta igitur numerorum proportio ad propoſitionum uim naturamq; transferatur,ſuntq; duæ propoſitiones

ſitiones primæ quarum una præcedens altera ſequens, & aliæ rurſus duæ quarũ una præcedens, altera ſimiliter ſequens, & in his ſit aliqua ſimilitudo. Si enim prima boni quoniam bonum eſt, hanc ſequatur boni, quoniam non bonũ eſt. Rurſus ſit præcedens tertia non boni quoniam non bonum eſt, hanc aũt ſequens quarta nõ boni, quoniam bonum eſt.

Præcedentes.	Sequentes.
1. Boni quoniam bonum eſt.	2. Boni quoniam bonum non eſt.
3. Non boni quoniam non bonum eſt.	4. Non boni quoniam bonum eſt.

Perſpiciatur igitur in his quæ ſit ſimilitudo proportionum. Eſt enim ut prima boni, quoniam bonum eſt ad ſecundam boni, quoniam bonum non eſt, ita tertia nõ boni quoniam bonum non eſt, ad quartam non boni quoniam bonum eſt. Nam ſicut boni quoniam bonum eſt uera propoſitio eſt, falſa autem boni quoniam non eſt bonum, ita quoq; non boni quoniã nõ eſt bonũ, uera propoſitio eſt, falſa aũt non boni quoniam eſt bonum. Quod ſi ita eſt & eodem modo ſeſe habet opinio boni, quoniam bonũ eſt ad opinionẽ quæ eſt boni, quoniã bonũ non eſt, quemadmodũ etiam opinio non boni quoniã non bonũ eſt, ad opinionẽ non boni quoniã bonum eſt, & quemadmodum ſe habet prima ad tertiã, ita ſeſe habebit ſecunda ad quartã. Quemadmodum ſeſe habet igitur boni quoniam bonum eſt, ad eam quæ eſt non boni quoniam non bonum eſt, cum utræq; ſint uerę, ita ſeſe habet opinio boni quoniam non eſt ad opinionem nõ boni q̃niam bonum eſt, quòd ipſę quoq; utræq; ſunt falſę, nam ſicut iſtę ſimul ueræ, ita illæ ſimul falſæ, quocirca ut eſt prima ad tertiam, ita ſecunda ad quartam. Oſtenſa igitur hac proportione immutato ordine eædem diſponantur, ſed ſit prior opinio ea quę eſt non boni quoniam bonum non eſt, eaq; ſequatur boni quoniam bonum eſt, & ſub his præcedens tertia non boni quoniam bonũ eſt, quarta ſequens boni quoniam bonum non eſt.

Præcedentes.	Veræ.	Sequentes.
1. Non boni quoniam bonum non eſt		2. Boni quoniam bonum eſt.
3. Non boni quoniam bonum eſt		4. Boni quoniam bonum non eſt.
	Falſæ.	

Vt igitur ſuperius demonſtratum eſt, ita ſeſe habet opinio non boni quoniam non bonum eſt, ad eam opinionem quę eſt boni quoniam bonum eſt, quemadmodũ nõ boni quoniam bonum eſt, ad eam quæ eſt boni quoniam non bonũ eſt. Vt enim illę ſimul ueræ, ita hæ ſimul falſæ eademq; proportio eſt. Quocirca erit ſicut prima quę eſt non boni quoniam non bonum eſt ad tertiam eam quæ eſt nõ boni quoniã bonum eſt, ita erit ſecunda boni quoniam bonum eſt, ad quartam boni q̃niam non eſt bonum. Requirendum igitur eſt quemadmodum ſit prima ad tertiam, ut ex eo ſpeculemur, quemadmodum ſit ſecunda ad quartam. Dico enim quoniã huic opinioni quæ arbitratur non eſſe bonum quod bonum eſt, quoniam cõtra illam eſt quæ arbitratur id quod bonum non eſt bonum eſſe. Age enim ſi potius eſt cõtra eam opinionem quæ id quod bonum nõ eſt, bonum putat, ſit ea quæ id quod bonum nõ eſt, malum putat, ſed hoc fieri non poteſt. Contrarię enim opiniones ſimul nunq̃ã uerę ſunt, poſſunt autem ſimul hæ eſſe uerę. Si quis enim parricidium quod nõ eſt bonum putet non eſſe bonum, idem quoque parricidium quod per naturam nõ eſt bonum malum putet, uerè utraq; opinione arbitratur. Igitur nõ eſt cõtraria opinio ea, quæ id quod bonum non eſt non bonum putet, ei quæ id quod bonum non eſt malum arbitratur. Rurſus ponatur eidem opinioni de non bono quoniam non eſt bonum, contraria ea quæ arbitratur id quod non eſt bonum non eſſe malum. Id quoq;

contra-

contrarium non est. Fieri enim potest ut id quod bonum non est, nec malum sit. Neque enim omnia quæcunq; bonum non sunt mala sunt statim, sed est ut bona quidem non sint, tamen nec mala sint. Si quis enim lapidem nequicquam iacentem quod per se bonum non est, non bonum esse putat, uere arbitretur, idem ipsum lapidem quod per se bonum non est, si nō malum putet, nihil eius opinioni falsitatis incurrit. Quare quoniam ea quæ est non boni quoniam non bonum est, & cum ea quæ est non boni quoniam malum est, & cum ea quæ non boni quoniam nō est malum, uera aliquoties inuenit, neutri contraria est. Restat igitur ut ei sit contraria opinio nō boni quoniam bonum est, quæ opinatur id quod non est bonum bonum esse, hæc autem est, non boni quoniam bonum est, quoniam opinatur id quod non est bonum bonum esse. Contraria igitur est non boni quoniam non bonum est, ei quæ est non boni quoniam bonum est. Sed hic ita sese habet opinio non boni quoniam bonum est, ad opinionem non boni quoniam non bonum est, quemadmodum opinio boni quoniam bonum est, ad eandem opinionem quæ est boni quoniam nō bonum est. Sed prima tertiæq; contrariæ. Secunda igitur quartæq; secundum similitudinem proportionis sunt sine ulla dubitatione contrariæ. Potest uero & simplicius intelligi hoc modo, si boni quoniam bonum est opinio, & non boni quoniam non bonum est opinio, simules secundum ueritatem sunt, boni autem quoniam non est bonum, & rursus nō boni quoniam bonum est, ipsæ quoq; similes secundum falsitatem sunt, si una falsarum unu uerarum opinionum inuenta fuerit, contraria erit reliqua falsa, reliquę uerę contraria quòd sola efficit similitudo. Ostenditur autem una falsa uni ueræ, quemadmodum suprà exposuimus contrariæ, hoc est ea quę dicit id quod non est bonum esse bonum ei quæ arbitratur id quod non est bonum non esse bonum. Relinquitur igit ea quæ arbitratur id quod bonum, est non esse bonum contraria esse ei quæ opinatur id quod bonum est esse bonum. Qua in re colligitur negationem potius q̄ contrarium ponentem affirmationem uerę affirmationi esse contrariam. Perplexa igitur sententia his modis quibus diximus expedita est, sed se sic habet ordo sermonū. Amplius inquit, similiter se habet boni quoniam bonum est, & non boni quoniam non bonū est, quæ utræq; uerę sunt, & super has boni quoniam non bonum est, & non boni quoniam bonum est, quæ sunt utræq; mendaces. Illi ergo quæ est non boni quoniam nō bonum est uerę opinioni quæ nam est contraria, hoc quasi interrogatiuo modo dictum est. Non ea quæ dicit quoniam malum est, quoniam simul aliquando esse poterunt uerę, hoc autem in contrarijs non potest inueniri, nunquam enim uerę uera cōtraria est, quemadmodum autem fieri potest ut simul sint uerę, quoniam est quidda̅ non bonum malū, quare contingit simul ueras esse. At uero nec illa quæ est non malum. Simul enim & hæ erunt, ideò, possunt aliquando simul esse uerę, in his pręsertim rebus quę inter bonum malumq; sunt. Relinquitur ergo ei quæ est non boni quoniā non bonum est, quæ uerę est contraria, ea quæ est non boni quoniam bonum est, quę falsa est & simul uera nō potest inueniri. Quare ad similitudinem superius positam reuertitur ut dicat, & eam quæ est boni quoniam non bonum est, contraria ei quę est boni quoniam bonum est, quòd si quis ea quæ superius dicta sunt, diligentius intuet, nec in totius sententiæ statu nec quicquam in ordine fallitur.

Manifestum est autem quoniam nihil interest. Nec si uniuersaliter ponamus affirmationem, huic enim uniuersalis negatio erit contraria ut opinioni quę opinatur, quoniam omne quod est bonum, bonum est, ea quæ est, quoniam nihil horum quæ bona sunt, bonum est.

In superiori argumentatione omnia de infinitis explicuit. Sed quoniam fortasse aliquis poterat suspicari non eandem rationem esse posse in his propositionibus quæ sunt definitæ, atq; in his aliquid interesse, utrum eadem demonstratio eis quæ definitę sunt, eueniret, hoc addit nihil interest, utrum eandem demōstrationem quam ipse

ſuperius in propoſitionibus indefinitis fecit, quiſq; faciat in uniuerſalibus quę iam ſine dubio definitæ ſunt. Si quis enim ſecundum indefinitarum propoſitionum ſuperiorem diſpoſitionem definitas diſponat, eaſq; ſecundum prædictum modum ſpeculetur, non aliam uniuerſalis affirmationis opinioni contrariam reperiret, quàm eam quæ uniuerſalis negationis opinio. Nihil enim intereſt inter indefinitas definitasq; propoſitiones, niſi quòd indefinitæ quidem ſine determinatione, definitæ uero cum argumento determinatiõis ſunt, uel uniuerſalitatis uel particularitatis, hoc eſt enim quod ait, nihil intereſt nec ſi uniuerſaliter ponatur affirmatio, uniuerſali namq; affirmationi uniuerſalis contraria erit negatio, ut opinioni quæ opinatur, quoniam omne quod eſt bonum, bonum eſt, quæ, ſcilicet, eſt, uniuerſalis affirmationis, ea ſit contraria quæ eſt, quoniam nihil eorum quæ bona ſunt bonum eſt, hoc eſt opinio uniuerſalis negationis, hoc autem cur fiat oſtendit.

> Nam eius quæ eſt boni quoniam bonum eſt, ſi uniuerſaliter ſit bonum, eadẽ eſt ei quæ opinatur id quod bonum eſt, quoniam bonum eſt. Hoc autem nihil differt ab eo quod eſt, quoniam omne quod eſt bonum, bonum eſt. Similiter autem & in non bono.

Gradatim indefinitam propoſitionem ad ſimilitudinẽ uniuerſalis adduxit, dicit aũt quæcunq; fuerit indefinita propoſitio, ei ſi quod in ſermone ſolemus dicere quicquid addat uniuerſalis ſit, ut nihil omnino diſtet ea quæ ad rem in affirmatione omne prædicat, ut ea opinio uel propoſitio quæ eſt de bono quoniam bonum eſt, huic ſi addatur quicquid, ut ita dicamus quicquid bonum eſt bonum eſt, nihil differt ab ea quæ opinatur omne bonum bonum eſt. Quare eadem uis eſt ſuperioris demonſtrationis in propoſitionibus indefinitis, quæ etiã in uniuerſalibus quæ paululum quiddam diſtant, ſed non ad qualitatem, nec ad uim propoſitionis, ſed ad quantitatem refertur. Vniuerſalitas enim quantitati opponitur. Et ſenſus quidem homini eſt, uerba uero ſic ſunt. Superius propoſuerat nihil intereſſe an indefinita eſſet propoſitio an uniuerſalis. Cur autem nihil interſit hoc modo dicit. Nam ea quæ eſt boni quoniam bonum eſt, ideſt, indefinita affirmatio ſi uniuerſaliter ſit bonum, ideſt, ſi bonũ uniuerſaliter proferatur, eadem eſt ei quæ opinatur quicquid bonum eſt, quoniam bonum eſt, ideſt, nihil diſcrepat ab ea opinione quæ opinatur quicquid bonum eſt bonum eſſe, huiuſmodi autẽ opinio nihil differt ab ea quæ aperte uniuerſaliter proponitur, quæ eſt omne quod eſt bonum bonum eſt. Similiter autem & in non bono, ideſt, nõ bonum eadem ratione dicimus. Ea namq; propoſitio uel opinio quæ opinatur non bonum eſſe, ſi ei addatur uniuerſalitas, nihil differt ab ea quę uniuerſaliter aperte proponĩ, quę eſt omne quod bonum non eſt, non eſt bonum.

> Quare ſi in opinione ſic ſe habet. Sunt autem hæ quæ ſunt in uoce affirmationes & negationes notæ eorum, quæ ſunt in anima. Manifeſtum eſt quoniam affirmationi contraria quidem negatio eſt circa idem uniuerſalis, utei quæ eſt quoniam omne bonum, bonum eſt, uel quoniã omnis homo bonus eſt, ea quę eſt quoniam nullum, uel nullus. Contradictoriæ autem quoniam non omne, aut non omnis.

Superius omnes argumentationes ad bonum tollit, redigitq; ad concluſionem omnem quæſtionis ſuæ. Suprà enim negationes & affirmationes earum contrarietates de opiniombus penſare oportere prædixerat. Nunc uero quoniam in opinionibus reperit illam contrariam eſſe quę eſſet uniuerſalis negatio, idem refert ad propoſitiones, quas manifeſtum eſt quoniam uoces ſunt & ſignificatiuę animi paſſiones deſignare. In principio enim libri ſignificatiuas uoces paſſiones animę monſtrare ueraciter docuit, nunc ea uelut probaturus quoniam in opinionibus illa cõtraria uniuerſali affirma-

sali affirmationi reperta esset, quæ esset uniuersalis negatio potius est quàm ea quæ contrariam uniuersali affirmationi affirmaret, idem quod arbitratur in uocibus pro uenire, hoc est, affirmationi uniuersali nõ affirmationem contrariam rem ponentẽ, sed uniuersalem negationem esse contrariam, contradictorias uero eas quæ cum affirmatio uniuersalis esset particularis negatio inueniretur. Atq; hoc quidem plenissimè dictum est, nec aliquis in uerbis error est, sed nos ut cætera nihil ambiguum relinquentes, ipsorum quoq; uerborum sensum eorumq; ordinem prosequimur. Ait enim. Quare si in opinione se sic habet, idest, quod opinio negationis contraria inuenitur opinioni affirmationis, potius quàm contrarium ponens affirmatio. Sunt autẽ hæ quæ sunt in uoce affirmationes & negationes notæ earũ quę sunt in anima. Nam sicut in uoce affirmatio & negatio est, ita quoq; etiam in opinione, cum ipse animus in cogitatione sua aliquid affirmat, aut aliquid negat, quod nos alio loco diligentius expediemus, ergo quoniam affirmationes & negationes quæ sunt uocę, notæ earum sunt affirmationum uel negationum quæ sunt in anima, manifestum est quoniam est affirmationi contraria quidem negatio circa idem uniuersalis, circa idẽ autem addidit ne disiunctim affirmationes & negationes contrarias diceremus, sed ait affirmatio & negatio esse de una eademq; re, & illam quidem uniuersaliter affirmare, illam uero uniuersaliter negare. Earum autem hæc sunt exempla, ut ei quæ est quoniam omne bonum bonum est, uel quoniam omnis homo bonus est, ea quæ est quoniã nullum, idest, nullum bonum bonum est, quæ contraria est, uel quòd nullus hoc, est nullus homo bonus est. Contradictoria autem aut non omnis, idest, non omnis homo bonus est, contra eam quæ dicit omnis homo bonus est, aut non omne, hoc est, non omne bonum bonum est, contra eam quæ dicit quoniam omne bonum bonum bonum est. Constat igitur in his propositionibus quas suprà posuit magis esse contrariam affirmationi, quæ dicit omnis homo iustus est, eam quę dicit nullus homo iustus est, potius quàm eam quæ dicit, omnis homo iniustus est.

Manifestum est autem quoniam & ueram ueræ non contingit esse contrariam, nec opinionem, nec cõtradictionem. Contrarię enim sunt quæ circa oppositа sunt. Circa eadem autem contingit uerum dicere eundem. Simul autem non contingit eidem inesse contraria.

Post hæc libri terminum expedit in ea speculatione & demonstratione, per quam licet uerum sit manifestumq; omnibus, duas propositiones ueras non esse contrarias, tamen idipsum monstrare conatur. Est autem huius argumentationis ingressus huiusmodi, ea quæ sunt contraria, opposita sunt. Opposita uero non possunt eidem simul inesse. Contraria igitur eidem simul inesse non possũt. De quibus autem simul aliquid uerum dici potest, illa simul eidem inesse possunt. Quæ uero simul eidem inesse non possunt, de his simul uerę propositiones, affirmatio & negatio esse non possunt. Sed contraria simul eidem inesse non possunt. Quę igitur simul uerum dicunt, contrarię non sunt. Idcirco quoniam de quibus affirmatio & negatio simul uerę esse possunt, illa simul eidem insunt. Quocirca quę simul uerę sunt contrariæ nõ sunt. Sensus quidem hic est, uerba autem sic constant. Manifestum est autem, inquit, quoniam & ueram uerę non contingit esse contrariam, idest, duas ueras propositiones non posse esse contrarias, nec opinionem, nec contradictionem. Si opinio non est uera uerę contraria, multo magis nec contradictio quę ex opinionibus uenit. Contradictionem autem hic pro contrarietate posuit. De ea enim non agebatur. Contrarię enim sunt, quę circa opposita sunt, idest, omne contrarium est oppositum. Circa autem eadem contingit uerum eũdem dicere, idcirco quod de his solis & negatio & affirmatio uerę simul esse possunt, quę eidem simul esse contingit, simul autem eidem non contingit inesse contraria, ut cõcludatur quoniam de quibus & affirmatio & negatio simul uerę sunt, ea eidem simul inesse possunt, cõtraria uero simul eidem inesse

non possunt, quæ ergo simul ueræ sunt, non possunt esse contraria. Noster quoq; labor iam tranquillo conitat portu. Nihil enim (ut arbitror) relictum est, quod ad plenam huius libri notitiam pertineret. Quare si rem propositam, studio, diligentiaq; perfecimus, erit perutile his qui harum rerum scientia complectendarum cupiditate tenebuntur. Sin uero minus id effecimus, quod nobis propositum fuit, ut obscurissimas huius libri sententias enodaremus, labori nostro nihil ut alij nocituro, & si non oportebit, obloquitur.

Ne quid in his Anitij Manlij Seuerini Boethij operibus possit amplius requiri, priorum & posteriorum Analyticorum Aristotelis libros latinitate ab hoc autore donatos, adiunximus, ubiq; studentes ne nostro officio defuisse uideamur.

PRIORVM ANALYTICORVM ARISTOTELIS ANITIO MANLIO SEVERINO BOETHIO INTERPRETE.

Liber I.

De propositione, termino & syllogismo. Cap. I.

PRIMVM dicendum circa quid, & de quo est inuentio, quoniam circa demonstrationem, & de disciplina demonstratiua est. Deinde determinandum quid Propositio, & quid Terminus, quid Syllogismus, quis perfectus, & quis imperfectus. Postea uero quid est in toto esse, uel non esse hoc in illo, & quid dicimus de omni, aut de nullo prædicari. Propositio ergo est oratio affirmatiua, uel negatiua alicuius de aliquo. Hæc autem aut uniuersalis, aut particularis, aut indefinita. Dico autem uniuersalem quidem, cum aliquid omni, aut nulli inesse, Particularem uero, cum alicui, aut non alicui, aut non omni inesse. Indefinitam autem, cum quid inesse, uel non inesse significat, sine uniuersali, uel particulari, ut contrariorum eandem esse disciplinam, aut uoluptatem non esse bonum. Differt autem demonstratiua propositio à dialectica, quoniam demonstratiua quidē sumptio alterius partis contradictionis est. Non enim interrogat, sed sumit, qui demonstrat. Dialectica uero interrogatio contradictionis est. Nihil autem refert ut fiat ex utraq; syllogismus, nam & qui demonstrat, & qui interrogat, syllogisat, sumēs aliquid de aliquo esse, uel non esse. Quare erit syllogistica quidem propositio, simpliciter affirmatio uel negatio alicuius de aliquo secundum dictum modum. Demōstratiua uero si uera sit, & per primas propositiones sumpta. Dialectica autem percontanti quidem interrogatio contradictionis est, syllogisanti uero sumptio apparentis, & probabilis, quemadmodum in Topicis dictum est. Quid est ergo propositio, & quid differt syllogistica à demonstratiua & dialectica, diligentius quidem in sequentibus dicetur. Ad præsentem uero utilitatem, sufficienter nobis determinata sint, quæ nunc dicta sunt. Terminum autem uoco, in quem resoluitur propositio, ut prædicatum, & de quo prædicatur, uel apposito, uel separato esse, uel non esse. Syllogismus est oratio, in qua quibusdā positis, aliud quiddā ab his, quæ posita sunt, ex necessitate accidit, eo ꝙd hæc sunt. Dico aūt eo ꝙd hæc sunt, propter hæc accidere.

Propter

Propter hæc uero accidere, eſt nullius extrinſecus termini indigere, ut fiat neceſſarium. Perfectum uero uoco ſyllogiſmũ, qui nullius alius indiget, prꝫter ea quꝫ ſumpta ſunt, ut appareat neceſſarium. Imperfectum uero, qui indiget aut unius, aut plurium, quæ ſunt quidẽ neceſſaria per ſubiectos terminos, non autem ſumpta ſunt per propoſitiones. In toto autem eſſe alterum in altero, & de omni prædicari alterũ de altero idem eſt. Dicimus autem de omni prꝫdicari, quando nihil eſt ſumere ſubiecti, de quo non dicatur alterum, & de nullo ſimiliter.

De converſione abſolutarum propoſitionum. Cap. II.

QVoniam autem omnis propoſitio eſt, aut de ineſſe, aut ex neceſſitate ineſſe, aut contingere ineſſe. Harum autem, hæ quidem affirmatiuæ, illꝫ autẽ negatiuæ ſecundum unamquamq; appellationem. Rurſus autem affirmatiuarum, & negatiuarum, aliæ ſunt uniuerſales, aliæ particulares, aliꝫ inde finitæ. Vniuerſalem quidem priuatiuam de eo quod eſt ineſſe, neceſſe eſt in terminis conuerti. Vt ſi nulla uoluptas eſt bonum neq; bonum nullum, erit uoluptas. Prædicatiuam autem conuerti quidem neceſſarium eſt, non tamen uniuerſaliter, ſed in parte, ut ſi omnis uoluptas eſt bonum, & bonum aliquod uoluptas. Particularem autẽ affirmatiuam quidem cõuerti neceſſe eſt particulariter. Nam ſi uoluptas aliqua, bonum, & bonum aliquod erit uoluptas. Priuatiuam uero non eſt neceſſarium. Non enim ſi homo non ineſt alicui animali, & animal non ineſt alicui homini. Primum ergo ſit priuatiua uniuerſalis a b propoſitio, ſi ergo nulli b ineſt a, neq; a nulli inerit b. Nam ſi alicui ineſt ut c, nõ uerum erit nullum b eſſe a. Nam c eorum quæ ſunt b aliquod eſt. Si uero omni b ineſt a, & b alicui a ineſt, nam ſi nulli, neq; a nulli b inerit, ſed poſitum erat omni ineſſe. Similiter autem & ſi particularis eſt propoſitio, nam ſi ineſt a alicui b, & b alicui eorum quꝫ ſunt a neceſſe eſt ineſſe, ſi enim nulli, nec a nulli inerit b. Si autem a alicui eorum quæ ſunt b, non ineſt, non neceſſe eſt & b alicui a non ineſſe, ut ſi b quidem ſit animal, a uero homo, homo enim non omni animali, animal uero omni homini ineſt.

De converſione propoſitionum de modo Cap. III.

EOdem autem modo ſe habebit in neceſſarijs propoſitionibus, nam uniuerſalis quidem priuatiua uniuerſaliter conuertitur. Affirmatiuarum autẽ utraq; particulariter. Nam ſi neceſſe eſt a, nulli b ineſſe, neceſſe eſt & b nulli a ineſſe, ſi enim alicui contingit, & a alicui b continget. Si autem ex neceſſitate a omni uel alicui b ineſt, & b alicui a neceſſe eſt ineſſe, nõ ſi non ex neceſſitate ineſt, neq; a alicui b ex neceſſitate inerit. Particularis uero priuatiua non conuertitur, propter eandem cauſam, propter quam & ſuprà diximus. In contingentibus uero quoniam multipliciter dicitur contingere, nam & neceſſarium, & non neceſſarium, & poſſibile contingere dicimus. In affirmatiuis quidem, ſimiliter ſe habebit ſecundum converſionem in omnibus. Nam ſi a omni, aut alicui b contingit, & b alicui a contingit, ſi enim nulli, nec a nulli b oſtenſum eſt enim hoc prius. In negatiuis uero non ſimiliter, ſed quæcunq; quidem contingere dicuntur, ex eo ꝺ̃ ex neceſſitate non inſunt, uel in eo quod non ex neceſſitate inſunt ſimiliter. Vt ſi quis dicat hominem contingere non eſſe equum, aut album nulli tunicæ ineſſe. Horũ enim hoc quidem ex neceſſitate ineſt, illud uero non ex neceſſitate ineſt, & ſimiliter conuertitur propoſitio. Nam ſi contingit nulli homini equum ineſſe, & hominem contingit nulli equo ineſſe, & ſi album contingit nulli tunicæ, & tunica cõtingit nulli albo, ſi enim alicui neceſſario, & album tunicæ alicui inerit ex neceſſitate, hoc enim oſtenſum eſt prius. Similiter autem & in particulari negatiua. Quæcunq; uero ut in pluribus, & in eo quod nata ſunt dicuntur contingere ſecundum quem modũ determinamus contingens, non ſimiliter ſe habebat in priuatiuis converſionibus. Sed & uniuerſalis quidem priuatiua propoſitio non conuertitur, particularis uero conuertitur. Hoc autem erit manifeſtum quando de contingenti dicemus. Nunc autem

nobis tantũ sit cum ijs quæ dicta sunt, manifestum, quoniam contingere nulli, aut alicui non inesse affirmatiuam habet figuram, nã & contingit ipsi est similiter ordinatur. Est autem, quibuscunq; adiacens prædicatur, affirmationem semper facit, & omnino, ut, est non bonum, uel est non album, uel simpliciter, est non hoc. Ostenditur autem & hoc per sequentia, secundum conuersiones autem, similiter se habebunt in alijs.

De modis syllogisticis, & syllogistis absolutis primæ figuræ. Cap. IIII.

His uero determinatis dicemus iam per quæ, & quando, & quomodo fit omnis syllogismus, postea uero dicendum de demonstratione. Prius enim de syllogismo dicendum, quàm de demõstratione, eo quòd uniuersalior est syllogismus, nam demonstratio quidem syllogismus quidam est, syllogismus uero non omnis, demonstratio. Quando igitur tres termini sic se habent adinuicẽ, ut & postremus sit in toto medio, & medius in toto primo uel sit, uel non sit, necesse est extremitatum perfectũ esse syllogismum. Voco autem medium quod & ipsum in alio, & aliud in ipso est, quod & positione medium est. Extrema uero quod & ipsum in alio, & in quo aliud est. Si enim a de omni b, & b de omni c, necesse est a de omni c prædicari. Prius enim dictum est quomodo de omni dicimus. Similiter autem & si a, de nullo b, b autem de omni c, quoniam a nulli c inerit. Si autẽ primum quidem omni medio consequens est, medium uero nulli postremo, non erit syllogismus extremitatum. Nihil enim necessarium accidit, eo quòd hæc sunt, nam & omni, & nulli cõtingit primum postremo inesse, quare neq; particulare, neq; uniuersale sit necessarium. Cum autem nihil est necessarium, per hæc non erit syllogismus. Termini uero eius quod est omni inesse, animal, homo, equus: eius uero q̀d est nulli, animal, homo, lapis. Quando uero nec primum medio, nec medium postremo ulli inest, nec sic erit syllogismus. Termini uero ut inesse, scientia, linea, medicina: ut nõ inesse, scientia, linea, unitas. Vniuersalibus igitur existẽtibus terminis, manifestũ est in hac figura quãdo erit, et quãdo nõ erit syllogismus, & quoniã cum est syllogismus, necessariũ est terminos sic se habere, ut diximus, & sic se habens manifestũ quoniã erit syllogismus. Si aũt hic quidem terminorum uniuersaliter, alius uero particulariter ad alium, quando uniuersale quidem ponitur ad maiorem extremitatem uel prædicatiuum, uel priuatiuum, particulare uero ad minorem prædicatiuum, necesse est syllogismum esse perfectum. Quando uero ad minorem uel quolibet modo aliter se habeant termini, impossibile est. Dico autem maiorem extremitatem quidẽ in qua medium est, minorem uero, quę sub medio est. Insit enim a quidem, omni b, b autem alicui c, ergo si est de omni prædicari, quod in principio dictum est, necesse est a alicui c inesse. Et si a quidem nulli b inest, b uero alicui c, necesse est a alicui c non inesse, determinatum est enim & de nullo, quomodo dicimus, quare erit syllogismus perfectus. Similiter autem & si indefinitum sit b c prædicatiuum, nam idem erit syllogismus indefinito, & particulari sumpto. Si autem ad minorem extremitatem uniuersale ponatur uel prædicatiuum, uel priuatiuum, non erit syllogismus neque cum affirmatiua, neq; negatiua, neq; indefinita, neq; particularis sit, ut si a quidem alicui b inest, uel non inest, b autem omni c inest. Termini ut inesse, bonũ, habitus, prudentia: ubi non inesse, bonũ, habitus, indisciplina. Rursum si b quidẽ nulli c, a uero alicui b inest, uel non inest, uel non omni inest, nec sic erit syllogismus. Termini ômni inesse, album, equus, cygnus: nulli inesse, album, equus, coruus. Idem autem & si a b indefinitum sit. Nec quando ad maiorem extremitatem quidem uniuersale ponatur uel prędicatiuum, uel priuatiuum, ad minorem uero particulare priuatiuum, non erit syllogismus uel indefinito, uel particulari sumpto. Velut si a quidem,

dem omni b ineſt,b autem alicui c non ineſt,uel nõ omni ineſt. Cui enim alicui nõ ineſt medium,hoc omne & nullum ſequatur primum. Ponantur enim termini, animal,homo,album,deinde & de quibus albis non prædicatur homo,ſumãt, cygnus, & nix,ergo animal de uno quidem omni prædicatur,de altero uero nullo, quare nõ erit ſyllogiſmus. Rurſum a quidem,nulli b inſit, b autem alicui c non inſit, & ſint termini,inanimatum,homo,album,deinde ſumantur alba, de quibus non prædicatur homo,cygnus & nix,nam inanimatum de hoc quidem omni prædicatur,de illo uero nullo. Amplius: Quoniam indefinitum eſt alicui eorum quæ ſunt c, non ineſſe b,uerum eſt autem & nulli ineſt,et ſi non omni,quoniam alicui non ineſt,ſumptis autem his terminis uelut nulli ineſſe,non fit ſyllogiſmus (hoc enim dictum eſt prius) manifeſtum ergo eſt,quoniam in eo quod ſic ſe habent termini nõ erit ſyllogiſmus, eſſet enim & in his. Similiter autem oſtendetur,& ſi uniuerſale ponatur priuatiuum. Neq; enim ſi ambo interualla particularia prædicatiuè,uel priuatiuè dicãtur, aut hoc quidem prædicatiuum,illud uero priuatiuum,uel hoc quidem indefinitum, illud uero definitum,uel ambo indefinita, non erit ſyllogiſmus nullo modo. Termini uero communes omnium, animal, album, equus, animal, album, lapis. Manifeſtum eſt igitur ex ijs quæ dicta ſunt, quoniam ſi ſit ſyllogiſmus in hac figura particularis, quoniam neceſſe eſt terminos ſic ſe habere,ut diximus. Aliter enim ſe habẽtibus,nullo fit. Palam autem quoniam omnes,qui in hac ſunt ſyllogiſmi,perfecti ſunt. Omnes enim perficiuntur per ea,quæ ex principio ſumuntur. Et quoniam omnia problemata oſtenduntur per hanc figuram. Etenim omni,& nulli,alicui,& non alicui ineſſe. Voco autem huiuſmodi figuram,primam.

De ſyllogiſmis abſolutis in ſecunda figura. Cap. V.

QVãdo uero idem huic omni quidem,illi uero nulli ineſt,uel utiq; omni, uel nulli,figuram quidem huiuſmodi uoco ſecundam. Medium autem in hac dico,quod de utraq; prędicatur. Extremitates uero de quibus dicitur hoc. Maiorem quidem extremitatem,quæ iuxta medium poſita eſt. Minorem uero,quæ longius ſita eſt à medio. Ponitur autem medium foras quidẽ extremitatum,primum uero poſitione. Perfectus igitur non erit ſyllogiſmus nullo modo in hac figura,poſſibile uero erit & uniuerſalibus,& non uniuerſalibus exiſtentibus terminis. Vniuerſalibus igitur terminis erit ſyllogiſmus, quando mediũ huic quidem omni,illi uero nulli inerit,etſi ad utrumuis ſit priuatiuũ,aliter uero nullo modo. Prædicetur enim m de n quidem nullo,de x uero omni,quoniam igitur conuertitur priuatiua,nulli m inerit n,at m omni x ſupponebatur, quare n nulli x inerit,hoc enim oſtenſum eſt prius. Rurſum ſi m n quidem omni ineſt,x uero nulli,neq; n x nulli inerit. Nam ſi m,nulli x,neq; x nulli n inerit,at uero m, omni n inerat,quare x nulli inerit. Facta eſt enim rurſum prima figura. Quoniam autem conuertitur priuatiuum,neq; n nulli x inerit,quare erit idem ſyllogiſmus, eſt autem oſtendere hæc & ad impoſſibile ducentes. Quoniam ergo fit ſyllogiſmus ſic ſe habẽtibus terminis manifeſtum,ſed non perfectus, non enim ſolum ex ijs, quæ abinitio ſumpta ſunt,ſed ex alijs perficitur neceſſarium. Si autem m, de omni n & x prædicetur,non erit ſyllogiſmus. Termini ineſſe,ſubſtantia,animal,ratio: non ineſſe, ſubſtantia,animal,lapis,medium,ſubſtantia. Nec quando de n, nec de x nullo, prædicatur m. Termini ineſſe,linea,animal,homo: non ineſſe,linea,animal,lapis. Manifeſtum ergo quoniam ſi ſit ſyllogiſmus ex uniuerſalibus terminis,neceſſe eſt terminos ſic ſe habere,ut in principio diximus. Aliter enim ſe habentibus terminis non fit cõcluſio neceſſaria. Si autem ad alterum ſit uniuerſaliter medium, quando ad maius quidem fuerit uniuerſaliter uel prædicatiuè,uel priuatiuè,ad minus autem & particu-

lariter,& oppositæ uniuersali (dico autem oppositæ,si uniuersale quidem priuatiuũ particulare prædicatiuum,uel si uniuersale prædicatiuum, particulare priuatiuum) necesse est syllogismum fieri priuatiuum particulariter. Nam si m nulli quidem n, x autem alicui inest,necesse est n, alicui x non inesse.Quoniam enim conuertitur priuatiuum,nulli m inerit,n m uero supponebatur,alicui x inesse,quare n alicui eorum quæ sunt x non inerit.Fit enim syllogismus per primam figuram. Rursus si n quidem omni,m x uero alicui non inest,necesse est n alicui x non inesse. Nam si x omni,inest n prædicatur autem & m de omni n necesse est m omni x inesse,supponebatur autem alicui non inesse. Et si m, n omni quidem inest,x autem non omni,erit syllogismus quoniam non omni x inest n. Demonstratio autem eadem. Si autem de x quidem omni, de n uero non omni prædicatur, m non erit syllogismus. Termini inesse, animal, substantia, coruus. Non inesse,animal,album, coruus. Nec quando de x quidem nullo, de n uero aliquo. Termini inesse, animal, substantia,lapis.Non inesse,animal,substantia,scientia. Quando igitur oppositum est uniuersale particulari,dictum est quando erit,& quando nõ erit syllogismus. Quando autem similis figuræ fuerint propositiones,ut ambę priuatiuæ,uel affirmatiuæ,nullo modo erit syllogismus. Sint enim primum priuatiuæ, & uniuersale ponatur ad maiorem extremitatem, ut m,n quidem nulli, x autem alicui non insit,contingit ergo & omni,& nulli x inesse n. Termini quidem nulli inesse,nigrum,nix,animal.Omni uero inesse,non est sumere,si m alicui quidem x inest,alicui autem nõ.Nam si omni x inest n,& m nulli, n etiam m nulli x inerit,sed positum erat alicui inesse,non igitur sic sumere contingit terminos. Ex indefinito autem ostendendum est.Quoniam enim uerum est m,non inesse alicui x & si nulli inest,nulli uero cum insit,nõ erit syllogismus,manifestum quoniam neq; nunc erit. Rursum si prædicatiuæ,& uniuersale ponatur similiter,ut m,omni quidem n, x aũt alicui insit,contingit ergo & omni,& nulli x inesse. Termini nulli inesse, album,cygnus,lapis.Omni uero non erit sumere terminos, propter eandem causam quam & prius,sed ex indefinito monstrandum est. Si autem uniuersale ad minorem extremitatem est,& m x quidem nulli,n uero alicui non inest,contingit n,& omni,& nulli x inesse. Termini inesse,album,animal,coruus,Non inesse,album,lapis,coruus.Similiter autem & si prædicatiuæ fuerint propositiones. Termini non inesse, album, animal,nix. Inesse,album,animal,cygnus.Manifestum est igitur quoniam si similis figuræ sint propositiones,& hæc quidem uniuersalis,illa uero particularis,quoniam nullo modo fit syllogismus. Sed nec si alicui,utriq; inest,uel non inest,uel huic quidem inest,illi uero non,uel neutri omni,uel indefinitæ. Termini autem communes omnium,album,animal,homo,album,animal,inanimatum. Manifestum est igitur ex prædictis quoniam si sic se habent termini adinuicem,ut dictum est,fit syllogismus ex necessitate,& si fit syllogismus, necesse est terminos sic se habere. Palam aũt & quoniam omnes imperfecti sunt,qui in hac figura sunt syllogismi, omnes enim perficiuntur assumptis quibusdam,quę uel insunt terminis ex necessitate,uel ponuntur uelut hypotheses,ut quando per impossibile ostendimus. Et quoniam non fit affirmatiuus syllogismus per hanc figuram,sed omnes priuatiui,& uniuersales,& particulares.

De syllogismis absolutis tertiæ figuræ. Cap VI.

SI autem eidem hoc quidem omni,illud uero nulli inest,uel ambo omni,uel nulli,figuram quidem huiusmodi uoco tertiam. Medium autem in hac dico, quo ambo prædicamus. Extremitates uero,quæ prædicantur.Maiorem autem extremitatem,quæ longius est medio,minorem uero, quæ propius. Ponitur autem medium foras quidem extremitatum,ultimum uero positione est. Perfectus igitũ nõ fit syllogismus,nec in hac figura,possibilis uero erit & uniuersaliter, & nõ uniuersaliter terminis existẽtibus ad mediũ. Vniuersaliter quidẽ quando et

per,

p & r, inerunt omni ſ, q̃niã alicui r inerit p ex neceſſitate, nam quoniã conuertitur p̃dicatiua, inerit ſ alicui r. Quare quoniã p ineſt omni ſ, & ſ alicui r, neceſſe eſt p alicui r ineſſe. Fit em̃ ſyllogiſmus per primã figurã. Eſt aũt & per impoſsibile, & expoſitione facere demonſtrationẽ, ſi enim ambo omni ſ inſunt, ſi ſumat̃ aliq̃d eorũ quæ ſunt ſ, ut n huic & p & r inerũt ex neceſſitate, quare alicui r inerit p. Et ſi r omni quidem ſ, p aũt nulli ſ, ineſt, erit ſyllogiſmus, quoniã p, alicui r nõ inerit ex neceſſitate. Nam idem modus erit demõſtrationis, cõuerſa r ꝛ propoſitione. Oſtenditur autem & per impoſsibile, quẽadmodũ in prioribus. Si aũt inſit r, ſ quidem nulli, p uero omni ſ, nõ erit ſyllogiſmus. Termini ineſſe, animal, equus, homo; non ineſſe, animal, inanimatum, homo, neq; quando ambo de nullo ſ dicunt̃, nõ erit ſyllogiſmus. Termini ineſſe, animal, equus, inanimatum, nõ ineſſe, homo, equus inanimatum, medium, inanimatum. Manifeſtum eſt igitur & in hac figura & quãdo erit, & quando non erit ſyllogiſmus ex uniuerſalibus terminis. Quando enim ambo termini ſunt prædicatiui, erit ſyllogiſmus, quoniam ineſt alicui extremitas extremitati, quando uero priuatiui, non erit ſyllogiſmus, quãdo aũt hic quidẽ priuatiuus, ille uero affirmatiuus, ſi maior quidã fuerit priuatiuus alter uero affirmatiuus, erit ſyllogiſmus, q̃niã alicui nõ ineſt extremitas extremitati. Si aũt ẽconuerſo, non erit. Si aũt hic quidẽ ſit uniuerſaliter ad mediũ, alter uero particulariter, ſi uterq; ſit prædicatiuus, neceſſe eſt fieri ſyllogiſmũ, & ſi alteruter ſit uniuerſalis terminorũ, nã ſi r omni ſ inſit, p uero alicui ſ, neceſſe eſt & p, alicui r ineſſe, nam quoniã cõuerti tur affirmatiua inerit ſ alicui p, quare quoniã r omni ſ ineſt, ſ autẽ alicui p & r, alicui p inerit, quare & p alicui r. Rurſum ſi r alicui ſ, p uero omni ſ inſit, neceſſe eſt & p alicui r ineſſe, nam idem modus demõſtrationis. Eſt aũt demonſtrare & p impoſſibile, & expoſitione, quẽadmodũ in prioribus. Si aũt unus quidẽ ſit prædicatiuus, alius uero priuatiuus, uniuerſaliter autem prædicatiuus, quando minor quidem fuerit prædicatiuus, erit ſyllogiſmus, nã ſi r omni ſ, p uero alicui ſ nõ ineſt, neceſſe eſt p, alicui r non ineſſe, ſi enim p omni r, & r omni ſ, & p omni ſ inerit, ſed non inerat. Monſtrat̃ aũt & ſine deductione, ſi ſumat̃ aliquid eorũ quæ ſunt ſ, cui p nõ ineſt. Quãdo uero maior fuerit p̃dicatiuus, nõ erit ſyllogiſmus, ut ſi p, inſit omni ſ, r autẽ alicui ſ nõ inſit. Termini uero omni ineſſe, animatũ, homo, animal. Nulli uero, non eſt ſumere terminos ſi r ineſt alicui quidẽ ſ, alicui aũt nõ. Si em̃ omni ſ ineſt p, r aũt alicui ſ, & p inerit alicui r, ſed poſitũ erat nulli r ineſſe. Sed quem admodũ in prioribus dicendũ eſt, nã cũ indefinitũ eſt alicui nõ ineſſe, & quòd nulli ineſt uerũ eſt dicere alicui nõ ineſſe, nulli uero cum ineſſet nõ erat ſyllogiſmus, manifeſtum ergo eſt, quoniã nõ erit ſyllogiſmus. Si aũt priuatiuus ſit uniuerſalis terminus, quãdo maior quidẽ priuatiuus fuerit, minor aũt p̃dicatiuus, erit ſyllogiſmus. Si enim p nulli ſ, r aũt alicui ineſt ſ, & p alicui r nõ inerit. Rurſum enim prima erit figura, r ſ propoſitione conuerſa. Quando aũt minor fuerit priuatiuus, nõ erit ſyllogiſmus. Termini ineſſe, animal, homo, ferum. Non ineſſe, animal, ſcientia, ferum, medium in utriſq; ferum. Nec quando ambo priuatiui ponuntur, eſt aũt unus quidẽ uniuerſalis, alter uero particularis. Termini ineſſe, quando minor eſt uniuerſalis ad medium, animal, homo, ferũ. Nõ ineſſe, animal, ſcientia, ferũ. Quando aũt maior, nõ ineſſe quidẽ, coruus, nix, albũ. Ineſſe uero nõ eſt ſumere ſi r, alicui qdẽ ineſt ſ, alicui aũt nõ ineſt. Si enim p omni r inſit, r aũt alicui ſ, & p inerit alicui ſ. Poſitũ eſt autẽ nulli, ſed ex indefinito mõſtrandũ eſt. Neq; ſi uterq; alicui medio ineſt, uel nõ ineſt, uel unus quidem ineſt, alter uero nõ ineſt, uel hic quidem alicui, ille uero non omni, uel indefinitè, nullo modo erit ſylogiſmus. Termini aũt cõmunes omniũ, animal, homo, albũ, animal, inanimatũ, albũ. Manifeſtũ eſt igit̃, & in hac figura, quando erit, & quando non erit ſyllogiſmus, & quoniam habentibus ſe terminis, ut dictũ eſt, fit ſyllogiſmus ex neceſſitate, & ſi ſit ſyllogiſmus, neceſſe eſt terminos ſic ſe habere. Manifeſtũ eſt etiã, quia omnes imꝑfecti ſunt in hac figura ſyllogiſmi, omnes em̃ ꝑficiuntur

ciuntur quibuſdam aſſumptis. Et quoniam ſyllogiſare uniuerſale per hanc figuram non erit, neque priuatiuum, neq; affirmatiuum.

De tribus figuris, & indirectis ſyllogiſmis adinuicem. Cap. VII.

PAlàm autem & quoniam in omnibus figuris, quando non fit ſyllogiſmus. Cum prædicatiui quidem, uel priuatiui ſunt utrique termini, & particulares, nihil omnino fit neceſſarium. Cum autem prædicatiuus, & priuatiuus, & uniuerſaliter ſumptus priuatiuus, ſemper fit ſyllogiſmus minoris extremitatis ad maiorem, ut ſi a quidem, omni b uel alicui, b autem nulli c, cõuerſis enim propoſitionibus, neceſſe eſt c alicui a non ineſſe. Similiter autem & in alijs figuris, ſemper enim fit per conuerſionem ſyllogiſmus. Palàm etiam quoniam indefinitum pro prædicatiuo particulari poſitum, eundem faciet ſyllogiſmum in omnibus figuris. Manifeſtum autem & quoniam omnes imperfecti ſyllogiſmi, perficiuntur per primam figuram. Aut enim oſtenſiuè, aut per impoſsibile claudduntur omnes. Vtrinque autem fit prima figura. Et oſtenſiuè quidẽ perfectis, quoniam per conuerſionem claudebantur omnes, conuerſio autem primam faciebat figuram, per impoſsibile uero demonſtratis, quoniam poſito falſo ſyllogiſmus fit per primam figuram. Vt in poſtrema figura, ſi a & b omni c inſunt, quoniam a alicui b ineſt, nam ſi nulli & b omni c, nulli c inerit a, ſed inerat omni. Similiter autem in alijs. Eſt etiam reducere omnes ſyllogiſmos ad uniuerſales ſyllogiſmos primæ figuræ. Nam qui ſunt in ſecunda figura, manifeſtum quoniam per illos perficiuntur, uerum non ſimiliter omnes, ſed uniuerſales quidem priuatiua conuerſa, particularium autem utraque per ad impoſsibile reductionem. Qui uero in prima ſunt particulares, perficiuntur quidem per ſe. Eſt autẽ & per ſecundam figuram oſtendere ad impoſsibile ducentes, ut ſi a omni b, & b alicui c, quoniam a alicui c inerit. Si enim nulli, b autem omni, nulli c inerit b. Hoc enim ſcimus per ſecundam figuram. Similiter autem & in priuatiuo erit demõſtratio, ſi enim a nulli b, & b alicui c ineſt, a alicui c nõ erit, nam ſi a omni c, b autem nulli ineſt, nulli c inerit b. Hæc autem fuit media figura, quare quoniam qui in media ſunt ſyllogiſmi, omnes reducuntur in primæ figuræ uniuerſales ſyllogiſmos, qui uero particulares ſunt in prima, ad eos qui ſunt in media, manifeſtum eſt quoniam & particulares reducentur ad eos, qui in prima figura ſunt uniuerſales ſyllogiſmos, qui uero ſunt in tertia, cum uniuerſales ſint quidem termini, ſtatim perficiuntur per illos ſyllogiſmos. Si autem particulares, ſumuntur per particulares ſyllogiſmos primæ figuræ, ſed hi reducti ſunt ad illos, quare & tertiæ figuræ particulares. Manifeſtum ergo quoniam omnes reducentur in primæ figuræ uniuerſales ſyllogiſmos. Igitur ſyllogiſmi ineſſe, uel non ineſſe oſtendentes, dictum eſt quomodo ſe habẽt & ad eos qui ex eadem ſunt figura, & adinuicem, & ad eos qui ex alijs ſunt figuris.

De ſyllogiſmis ex neceſſario in tribus figuris. Cap. VIII.

QVoniam autem diuerſum eſt ineſſe, & ex neceſſitate ineſſe, & contingere ineſſe (nam multa inſunt quidem, non tamẽ ex neceſſitate, alia uero neque ex neceſſitate, neq; inſunt omnino, cõtingit autem ineſſe) manifeſtũ, quoniam & ſyllogiſmus in unoquoq; horum diuerſus eſt, & nõ ſimiliter habẽtib. ſe terminis, ſed hic qdẽ ex neceſſarijs, ille uero ex ijs q̃ ſimpliciter inſunt, ille aũt ex cõtingẽtib. Ergo in neceſſarijs qdẽ ferè ſimiliter ſe habet, & in ijs q̃ inſunt.

Similiter

Similiter enim positis terminis, & in ijs quę insunt, & in ijs quæ ex necessitate insunt, uel non insunt, & erit, & non erit syllogismus. Verum dubitabit in eo quod adiacet terminis ex necessitate inesse, uel non inesse, nam & priuatiuum similiter conuertitur, & in toto esse, & de omni similiter assignabimus. Ergo in alijs quidem eodem modo ostendetur per cõuersionẽ, quoniã cõclusio necessaria, quomodo in eo quod est inesse. In media autem figura quãdo fuerit uniuersalis affirmatiua, particularis uero priuatiua, & rursum in tertia quando uniuersalis quidem prædicatiua, particularis uerò priuatiua, non similiter erit demonstratio, sed necesse est exponẽtes, cui alicui utrunq; non inest, de hoc facere syllogismũ. Erit enim necessarius in hoc. Si aũt de exposito est necessarius, erit & de illo aliquo. Nã hoc quod est expositũ, ipsum quidem illud aliquid est. Fit autem uterq; syllogismus in propria figura.

De mixtis ex una necessaria, & altera absoluta in prima figura. Cap. IX.

ACcidit autem quandoq; & altera propositione necessaria, necessarium fieri syllogismum, uerum nõ utralibet, sed quæ ad maiorem extremitatem est, ut si a quidem, b ex necessitate sumptum est inesse, uel non inesse, b autem c inesse tantum, sic enim sumptis propositionibus ex necessitate a inerit c, uel non erit. Nam quoniam omni b ex necessitate inest, uel non inest a, c autem aliquid eorum quæ sunt b, est manifestum quoniam & c ex necessitate erit alterum horum. Si autem a b quidem non necessaria, b c autem necessaria, non erit conclusio necessaria. Nam si est, accidit a, alicui b inesse ex necessitate, per primam, & tertiam figuram, hoc autem falsum, contingit enim tale esse b, cui possibile est a nulli inesse. Amplius autẽ & ex terminis manifestum, quoniã non erit conclusio necessaria, ut si a quidẽ sit motus, b autem sit animal, in quo autem c homo, namq; homo animal est ex necessitate, mouetur autem animal non ex necessitate, quare nec homo. Similiter autem & si priuatiua sit a b. Nam eadem demonstratio. In particularibus autem syllogismis, si uniuersalis quidem est necessaria, & conclusio erit necessaria, si autem particularis, non necessaria, siue priuatiua, siue prædicatiua fuerit uniuersalis propositio. Sit autem primo uniuersalis necessaria, & a quidem omni b insit ex necessitate, b aũt alicui c insit solũ, necesse est ergo a alicui c inesse ex necessitate, nam c sub b est, b autem omni a inerat ex necessitate. Similiter autem & si priuatiuus syllogismus sit, nam eadem erit demonstratio. Si autem particularis est necessaria, non erit conclusio necessaria, nihil enim impossibile euenit, quemadmodum nec in uniuersalibus syllogismis, similiter autem & in priuatiuis. Termini, motus, animal, album.

De mixtis ex una necessaria, & altera absoluta in secunda figura. Cap. X.

IN secunda autem figura si priuatiua quidem propositio uniuersalis sit, & necessaria, conclusio erit necessaria. Si autem prædicatiua, nõ necessaria. Sit enim primum priuatiua necessaria, & a b quidem nulli contingat, c autem insit tãtum, quoniam ergo conuertitur priuatiua, & b nulli a contingit, a autem omni c inest, quare nulli c contingit b, nam c sub a est. Similiter autem & si ad c ponatur priuatiuum, nam si a c nulli contingit, & c nulli a poterit inesse, a autem omni b inest. Quare nulli eorum quæ sunt b contingit c, fit enim prima figura. Rursum non ergo neq; b, ipsi c conuertitur enim similiter. Si aũt prędicatiua propositio est necessaria, non erit cõclusio necessaria, insit enim a omni b ex necessitate, c autem nulli insit tantũ, cõuersa ergo priuatiua, fit prima figura. Ostensum est aũt in prima, quoniã cum non est necessaria, quę ad maiorem est priuatiua, nec conclusio erit necessaria, quare nec in his erit ex necessitate. Amplius autem si conclusio est necessaria, accidit c alicui a non inesse ex necessitate, si enim b nulli c inest ex necessitate

ceſſitate, neq; c nulli b inerit ex neceſſitate, b autem alicui a neceſſe eſt ineſſe, ſiquidem & a omni b ex neceſſitate inerat, quare c neceſſe eſt alicui a non ineſſe, ſed nihil prohibet a huiuſmodi accipere, cui omni c contingat ineſſe. Amplius & ſi terminos ponentes ſit oſtendere, quoniam concluſio non eſt neceſſaria ſimpliciter. Et his exiſtentibus, neceſſarium, ut ſit a animal, b uero homo, c autem album, & ſimiliter propoſitiones ſumptæ ſint, contingit enim animal nulli albo ineſſe, nõ inerit ergo nec homo nulli albo, ſed non ex neceſsitate. Contingit enim hominem fieri album, non tamen donec animal nulli albo inſit, quare cum hæc ſint, neceſſaria erit concluſio, ſimpliciter autẽ nõ neceſſaria. Similiter autem ſe habebit & in particularibus ſyllogiſmis, quãdo priuatiua quidem propoſitio, & uniuerſalis fuerit, & neceſſaria, & cõcluſio erit neceſſaria. Quãdo autem prædicatiua uniuerſalis fuerit neceſſaria, priuatiua uero particularis non neceſſaria, non erit concluſio neceſſaria. Sit enim primum priuatiua, & uniuerſalis neceſſaria, & a b quidem nulli cõtingat ineſſe, c autem alicui inſit, quoniam ergo cõuertitur priuatiua, & b nulli a cõtinget ineſſe, a autem alicui c ineſt, quare ex neceſsitate alicui eorum quæ ſunt, c nõ inerit b. Rurſum ſit prædicatiua, & uniuerſalis, & neceſsaria, & ponatur ad b quidem prædicatiuum, ſi ergo a omni b ex neceſſitate ineſt, c autem alicui nõ ineſt, quoniam non inerit b, alicui c manifeſtum, ſed nõ ex neceſsitate. Nam ijdem termini erunt ad demonſtrationẽ, qui in uniuerſalibus ſyllogiſmis, ſed nec ſi priuatiua neceſsaria eſt particulariter ſũpta, erit cõcluſio neceſſaria. Nã p eoſdẽ terminos demõſtratio.

De ſyllogiſmis mixtis ex altera neceſſaria, & altera abſoluta in tertia figura. Cap. XI.

IN poſtremo autem figura terminis quidem uniuerſalibus ad medium, & prædicatiuis utriſq; propoſitionibus, ſi utralibet ſit neceſsaria, & cõcluſio erit neceſſaria. Si autem hæc quidem ſit priuatiua, illa uero prædicatiua, quãdo priuatiua quidem fuerit neceſsaria, & concluſio erit neceſsaria, quãdo autem prædicatiua, non erit neceſsaria. Sint enim primum utræq; prædicatiuæ propoſitiones, & a & b omni c inſint, neceſsaria autem ſit a c, quoniam ergo b omni c ineſt, & c alicui b inerit, eo quòd conuertitur uniuerſalis particulariter. Quare ſi a ineſt omni c ex neceſsitate, & c alicui b, & a alicui b neceſsarium ineſse, nam b ſub c eſt. Fit igitur prima figura. Similiter autem oſtendetur, & ſi b c eſt neceſsaria, conuertitur enim c alicui a, quare ſi omni c ineſt b ex neceſsitate, & a alicui b inerit ex neceſsitate. Rurſum ſit a c quidem priuatiua, b c uero affirmatiua, neceſsaria autem priuatiua, quoniam ergo conuertitur affirmatiua, erit c alicui b, a autem nulli c ex neceſsitate, neq; a alicui b inerit ex neceſsitate, nam b ſub c eſt. Si autem prædicatiua ſit neceſsaria, non erit concluſio neceſsaria. Sit enim b c prædicatiua, & neceſsaria, a c autem priuatiua, & non neceſsaria, quoniam ergo conuertitur affirmatiua, inerit & c alicui b ex neceſsitate. Quare ſi a quidem, nulli eorum quę ſunt c ineſt, c autem alicui eorum, quæ ſunt b & a alicui eorum quę ſunt b non inerit, ſed nõ ex neceſsitate. Oſtenſum eſt enim in prima figura quoniam priuatiua propoſitione neceſsaria, nec concluſio erit neceſsaria. Amplius autem & per terminos ſit manifeſtum, ſit enim a quidem bonum, in quo b animal, c autem equus, ergo bonũ quidem contingit nulli equo ineſse, animal uero neceſse eſt omni equo ineſse, ſed nõ neceſse eſt aliquod animal non eſse bonum, ſiquidem contingit omne eſse bonũ. Aut ſi non hoc poſsibile, ſed uigilare, uel dormire terminum ponendum. Omne enim animal ſuſceptibile eſt horum. Si igitur termini uniuerſaliter ad medium ſint, dictũ eſt, quando erit concluſio neceſsaria. Si autem hic quidem uniuerſalis, ille uero particularis, prædicatiuus uterq;, quando uniuerſalis fuerit neceſſarius, & concluſio erit neceſsaria. Demonſtratio autem eadem quæ prius, cõuertitur enim & particularis affirmatiua. Si ergo neceſse eſt b omni c ineſse, a autem ſub c eſt, neceſse eſt b alicui a ineſse. Si autem b alicui a, & a alicui b ineſse neceſsarium, conuer-

titur

titur enim. Similiter autem & ſi a c, ſit neceſſaria uniuerſalis, nam b ſub c eſt. Si autem particularis eſt neceſſaria, non erit concluſio neceſſaria. Sit enim b c particularis & neceſſaria, a autem inſit omni c, non tamen ex neceſsitate, conuerſa ergo b c prima ſit figura, & uniuerſalis quidem propoſitio non neceſſaria, particularis autem neceſſaria, quando autem ſic ſe habebant propoſitiones, non erat concluſio neceſſaria, quare nec in his. Amplius autē & ex terminis manifeſtum. Sit enim a quidem uigilatio, b autem bipes, in quo autem c animal, ergo b alicui c neceſſe eſt inesſe, a autem omni c cōtingit, & a non neceſſario b, non enim neceſſe eſt aliquem bipedem dormire, uel uigilare. Similiter autem per eoſdē terminos oſtēdetur etiam ſi a c, ſit particularis & neceſſaria. Si aūt hic quidē terminorū ſit prędicatiuus, ille priuatiuus & neceſsarius, quādo uniuerſalis fuerit priuatiuus & neceſſarius, & cōcluſio erit neceſſaria. Si enim a, nulli c ex neceſſitate cōtingit, b aūt alicui c ineſt, neceſſe eſt a, alicui b non ineſſe, quando autem affirmatiua neceſſaria ponetur uel uniuerſalis, uel particularis, uel priuatiua particularis, non erit concluſio neceſſaria. Nam alia quidem eadē quę & in prioribus, dicemus. Termini autē cum uniuerſalis quidem affirmatiua eſt neceſſaria, uigilatio, animal, homo, medium homo; cum autem particularis prædicatiua neceſſaria, uigilatio animal, albū. Animal enim neceſſe eſt alicui albo ineſſe, uigilatio autem contingit nulli, & non neceſſe eſt alicui animali non ineſſe uigilationem. Quando aūt priuatiua particularis eſt neceſſaria, bipes, motus, animal, medium animal. Manifeſtum igitur quoniam ineſſe quidem non eſt ſyllogiſmus, ſi utræq; propoſitiones non ſunt in eo quod eſt ineſſe, neceſſarij uerò eſt, & altera ſolum exiſtente neceſſaria. In utriſq; autem affirmatiuis, & priuatiuis exiſtentibus ſyllogiſmis, neceſſe eſt alteram propoſitionem ſimilem eſſe cōcluſioni. Dico autē ſimilem, ſi ineſſe quidem, inexiſtentē, ſi autem neceſsaria, neceſſariam. Quare & hoc palàm, quoniam non erit concluſio neq; neceſsaria, neq; ineſſe, non ſumpta uel neceſsaria, uel quæ ineſſe ſignificet propoſitione. Igitur de neceſsario quomodo ſit, & quā differentiā habeat ad ineſſe, ſufficienter pene dictū eſt.

De contingenti non neceſſario. Cap. XII.

DE cōtingente aūt poſt hæc dicemus, quando, & q̄modo, & per quæ erit ſyllogiſmus. Dico aūt cōtingere, & contingens, quo nō exiſtēte neceſsario, poſito aūt ineſſe, nihil erit propter hoc impoſsibile. Nam neceſsariū ꝯ quod uocè contingere dicitur. Quoniā aūt hoc eſt cōtingens, manifeſtū ex affirmationibus, & negationibus oppoſitis. Nam non contingit eſſe, non poſsibile eſſe, et impoſsibile eſſe, et neceſſe eſt non eſſe, uel eadē ſunt, uel ſequunt ſeinuicem, quare et oppoſita his cōtingit eſſe et nō impoſsibie eſſe, et nō neceſſe nō eſſe, eadē erūt, uel ſequentia ſeinuicem. De omni enim affirmatio, uel negatio uera. Erit ergo contingens neceſsarium, et non neceſsarium, contingens. Accidit autem omnes quæ ſecundū contingere ſunt propoſitiones, cōuerti ſibiꝫ nuicē, dico aūt nō affirmatiuas negatiuis, ſed quæcunq; affirmatiuā habēt figurā ſecundū oppoſitionē, ut ea quæ eſt contingit eſſe, ei quæ eſt cōtingit non eſſe, et ea quæ eſt contingit omni, ei quæ eſt cōtingit nulli, uel non omni, et quæ alicui, ei quæ non alicui, eodē autē modo et in alijs. Quoniā enim ꝙ eſt cōtingens non eſt neceſsarium, et ꝙ non eſt neceſsariū poſsibile eſt nō eſſe, manifeſtū q̄niā ſi cōtingit a ineſſe b, cōtingit et nō ineſſe, et ſi omni contingit ineſſe, et omni cōtingit nō ineſſe. Similiter aūt et in particularibus affirmationibus, nā eadē demōſtratio. Sūt aūt huiuſmodi ꝓpoſitiones p̄dicatiuæ nā cōtingere ei quod eſt eſſe, ſimiliter ponit, quēadmodū dictū eſt prius. Determinatis aūt his, rurſum dicimus q̄niā cōtingere duobus modis dicit. Vno quidem q̄d plerūq; fit, et deficit neceſsarium, ut caneſcere hominē, uel augeri, uel minui, uel omnino q̄d natū eſt eſſe. Hoc em̄ nō cōtinuū habet neceſsariū, eo q̄d nō ſemper eſt homo, cū tamē homo eſt, aut ex neceſsitate, aut ut in plurib. eſt. Alio aūt modo, infi-

nitum

nitum quod & ſic,& non ſic poſſibile,ut animal ambulare,uel ambulante fieri motum terræ,uel omnino ꝙ caſu fit,nihil enim magis ſic natũ eſt,uel ecõtrario. Conuertitur ergo & ſecundum oppoſitas propoſitiones utrumq; contingens,non tamẽ eodem modo,ſed quod narum quidem eſt eſſe ei quod non ex neceſſitate eſſe. Sic enim contingit non canelcere hominem. Infinitum autem ei, quod nihil magis ſic, uel illo modo. Diſciplina autem,& ſyllogiſmus demonſtratiuus,ex infinitis quidẽ non eſt,eo quòd inordinatũ eſt medium,ex ijs uero quę nata ſunt eſſe,penè orationes,& conſiderationes fiunt de ſic contingentibus,ex illis aũt poſsibile quidem eſt fieri ſyllogiſmum,non tamen ſolet quæri. Hæc ergo definientur magis in ſequentibus,nunc autem dicemus,quando & quomodo,& quis erit ſyllogiſmus ex contingentibus propoſitionibus. Quoniam autem contingere hoc huic ineſſe,dupliciter eſt accipere,aut enim cui ineſt hoc,aut cui contingit ipſum ineſſe,nam de quo b, a contingere,horum alterum ſignificat,aut de quo dicitur b, aut de quo contingit dici,de quo aũt b, a contingere,aut omni b poſsibile ineſſe a, nihil differt. Manifeſtum igitur quoniam dupliciter dicetur a omni b ineſſe contingere. Primũ ergo dicemus ſi de quo c, contingit b,& de quo b contingit a, quis erit,& qualis ſyllogiſmus,ſic enim utræq; propoſitiones ſumuntur ſecundum contingere,quando autem de quo b eſt,contingit a,hæc quidem ineſſe,illa uero contingens,quare à ſimilibus figuris incipiendum quemadmodum & in alijs.

De ſyllogiſmis ex ambabus contingentibus in prima figura. Cap. XIII.

QVando ergo a cõtingit omni b, & b omni c, ſyllogiſmus erit perfectus, quoniam a contingit omni c ineſſe. Hoc autem manifeſtum eſt ex definitione,nam contingere omni ineſſe ſic dicebamus. Similiter autem & ſi a quidem,contingit nulli b, b aũt omni c,quoniam a cõtingit nulli c. Nam de quo b contingit, a non contingere,hoc erat nullum dimittere ſub b cõtingẽtiũ. Quãdo aũt a cõtingit omni b, b autem nulli c, per ſumptas quidem propoſitiones nullus fit ſyllogiſmus,cõuerſa aũt b c ſecundũ cõtingere,fit idem quemadmodum & prius, quoniã enim cõtingit b nulli c ineſſe,contingit & omni ineſſe. Hoc autẽ dictũ prius. Quare ſi b quidem omni c, a autem omni b, rurſum idem fit ſyllogiſmus. Similiter aũt etſi ad utraſq; propoſitiones,negatio ponatur cum cõtingere (dico autẽ ut ſi a, contingit nulli b, & b nulli c) igit̃ per ſumptas quidẽ propoſitiones nullus fit ſyllogiſmus,cõuerſis aũt rurſus idem erit,qui & prius. Manifeſtum eſt igitur quoniã negatione poſita ad minorem extremitatẽ,uel ad utraſq; propoſitiones,aut non fit ſyllogiſmus, aut fit quidẽ ſed nõ perfectus, ex conuerſione enim fit neceſſariũ. Si aũt hæc quidem propoſitionũ uniuerſalis,illa uero particularis ſumaẽ,ad maiorẽ quidẽ extremitatẽ poſita uniuerſali,ſyllogiſmus erit perfectus. Nã ſi a omni b cõtingit,b aũt alicui c: a alicui c cõtingit,hoc aũt manifeſtũ ex definitione cõtingentis. Rurſum ſi a cõtingit nulli b, b aũt cõtingit alicui c ineſſe,neceſſe eſt a contingere alicui c non ineſſe. Demõſtratio aũt eadem quæ in his. Si autẽ priuatiua ſumaẽ particularis propoſitio,uniuerſalis aũt affirmatiua, poſitione autẽ ſimiliter ſe habeãt (ut a quidẽ omni b cõtingat,b aũt alicui c cõtingat non ineſſe) per ſumptas quidem propoſitiones non fit manifeſtus ſyllogiſmus, cõuerſa autem particulari,& poſito b, alicui c contingere ineſſe,eadem erit cõcluſio quæ & prius,quemadmodũ in ijs quæ ex principio. Si aũt quæ ad maiorem extremitatẽ particularis ſumatur,quæ ad minorem uniuerſalis, ſiue utræq; ſumãtur affirmatiuæ,ſiue priuatiuę,ſiue non ſimilis figuræ,ſiue utræq; indefinitæ,uel particulares,nullo modo erit ſyllogiſmus. Nihil eñ phibet b tranſcendere a,& non prædicari de æquis, in quo enim b trãſcẽdit a ſumaẽ c,huic neq; omni,neq; nulli,neq; alicui,neq; non alicui cõtingit a ineſſe,ſiqdem cõuertunt̃ ſecũdum cõtingere propoſitiones,& b pluribus cõtingit quã a ineſſe. Amplius aũt ex terminis manifeſtum eſt, nam ſic ſe habẽtibus propoſitionibus primũ poſtremo & nulli contingit,& omni ex neceſſitate

ineſſe

ſineſſe. Termini autẽ cõmunes omnium, ineſſe quidem ex neceſſitate, animal, albũ, homo, non contingere uero, animal, album, ueſtis. Manifeſtum igitur quoniam hoc modo habentibus ſe terminis, nullus fit ſyllogiſmus, nã omnis ſyllogiſmus uel eius quod eſt ineſſe eſt, uel ex neceſsitate uel contingere, nõ eſt autẽ eius q̃ eſt ineſſe, neq; neceſſarij, manifeſtũ quoniã nõ eſt, nam affirmatiuus interimitur priuatiuo, & priuatiuus affirmatiuo, relinquitur ergo eius quod cõtingere eſſe, hoc autem impoſsibile. Oſtenſum eſt enim quoniam ſic ſe habentibus terminis, & omni poſtremo primum neceſſe ineſſe, & nulli contingere ineſſe, quare non erit eius quod eſt cõtingere ſyllogiſmus, nam neceſſarium uno erat contingens. Manifeſtum autem & quoniã cum uniuerſales ſunt termini in cõtingentibus propoſitionibus, ſemper fit ſyllogiſmus in prima figura, ſiue ſunt prædicatiui, ſiue priuatiui. Verum ex p̃dicatiuis q̃dem perfectus, ex priuatiuis autem imperfectus. Oportet aũt cõtingere ſumere nõ in neceſſarijs, ſed ſecundũ dictã definitionem, aliquoties aũt latet huiuſmodi.

De ſyllogiſmis ex una abſoluta, & altera contingente in prima figura. Cap. XIIII.

Si autem hæc quidem ineſſe, illa uero contingere ſumat̃ propoſitionum, quando quæ ad maiorem quidem extremitatem cõtingere ſignificauerit, perfecti erunt omnes ſyllogiſmi, & cõtingentis ſecundũ dictã determinationẽ, quando aũt quę ad minorẽ, & impfecti omnes, & priuatiui ſyllogiſmi non cõtingẽtis ſecundũ dictã determinationẽ, ſed eius q̃d eſt nulli, aut non omni ex neceſsitate ineſſe. Si enim nulli, aut non omni ex neceſſitate contingere dicimus, & nulli, & nõ omni ineſſe. Contingat enim a omni b, b autẽ omni c ponat̃ ineſſe, quoniã igitur ſub b eſt c, a autem cõtingit omni b, manifeſtum quoniam & c omni contingit a, fit ergo perfectus ſyllogiſmus. Similiter aũt & cum priuatiua eſt a b propoſitio, b c autem affirmatiua, & hęc quidem contingere, illa uero ineſſe ſumetur, perfectus erit ſyllogiſmus, quonniam a contingit nulli c ineſſe. Quoniam ergo ineſſe poſito ad minorem extremitatem, perfecti ſyllogiſmi fiunt, manifeſtum. Quod aũt contrariæ ſe habente erunt ſyllogiſmi, pet impoſſibile monſtrãdum eſt, ſimul autẽ erit manifeſtum & quoniã imperfecti, nã oſtenſio nõ ex ſumptis propoſitionibus. Primum autem dicendũ quoniã ſi cũ eſt a, neceſſe eſt eſſe b, & cum poſſibile eſt eſſe a, poſſibile erit b ex neceſſitate. Sit enim ſic ſe habentibus rebus ut in quo q̃dem a poſſibile, in quo autem b, impoſſibile, ſi ergo aliud poſsibile quidẽ eſt, cũ poſſibile eſſe, ipſum fiet, hoc uero impoſsibile, quoniam impoſsile, non utique fiet, ſimul aũt ſi a poſsibile, & b impoſsibile, continget fieri præter b, ſi autem fieri & eſſe. Nam quod fit, quando factum eſt, eſt. Oportet autem accipere nõ ſolum in generatione poſſibile, & impoſſibile, ſed & in uerũ eſſe, & in q̃d actu eſt, & q̃cunq; modo ſimpliciter aliter dicit̃ poſſibile, in omnibus enim ſimiliter ſe habebit. Amplius cũ eſt a, b eſſe, nõ tanq; uno aliquo exiſtẽte a, erit b, oportet opinari, nihil enim eſt ex neceſſitate uno aliquo exiſtente, ſed duobus ad minus, ut quãdo propoſitiones ſic ſe habent ut dictum eſt ſecundũ ſyllogiſmum, nam ſic dicitur de d, d autẽ de e, & e de e ex neceſſitate, & ſi utrunq; poſſibile, & concluſio erit poſſibilis. Quemadmodum ergo ſi quis ponat a quidem propoſitiones, b aũt concluſionem, accidet non ſolum a exiſtente neceſſario, & b ſimul eſſe neceſsarium, ſed etiam poſsibili, poſſibile. Hoc autem oſtenſo manifeſtum eſt quoniam falſo poſito, & non impoſsibili, & quod accidit propter poſitionem falſum erit, & non impoſsibile, ut ſi a falſum quidem eſt, non tamen impoſsibile, cum autem ſit a & b, & b erit falſum quidem, non tamẽ impoſsibile. Nam oſtenſum eſt quoniã cum eſt a, eſt b, & cũ poſſibile eſt a, poſſibile eſt b. Poſitum autẽ eſt a, poſsibile eſse, & b erit poſsibile, ſi enim impoſsibile eſt b, ſimul idem erit poſsibile, & impoſsibile. Determinatis autem ijs, inſit a, omni b, b autem cõtingit omni c, neceſse eſt a igitur contingere omni c ineſſe. Non em̃ cõtingat, b autẽ omni c ponat̃ ineſse, hoc aũt falſum quidẽ, nõ tamẽ impoſsibile, ſi ergo a q̃dem nõ cõtingit omni c, b aũt omni c inſit, a nõ omni b cõtingit.

Fit enim

Fit enim syllogismus per tertiam figuram. Sed positū erat omni c contingere inesse, necesse est ergo a, omni c contingere. Falso enim posito, & non impossibili, quod accidit est impossibile. Possibile est autem & primam figuram facere impossibile ponentes b inesse c, nam si b omni c inest, a autē omni b contingit, & omni c continget a, sed positum erat non omni possibile inesse. Oportet autem accipere omni inesse non secundum tempus determinantes, ut nunc, aut in hoc tēpore, sed simpliciter (per huiusmodi enim propositiones & syllogismos facimus) quoniam secūdum nunc sumpta propositione, nō erit syllogismus. Nihil enim fortasse prohibet quandoq; & omni mouenti hominē inesse, ut si nihil aliud moueatur, mouens autem contingit omni equo, sed homo nulli equo contingit. Amplius: Sit primum quidem animal, medium uero mouens, postremum uero homo, ergo propositiones quidē similiter se habebunt, cōclusio uero erit necessaria, non cōtingens. Ex necessitate enim homo est animal, manifestū igitur quoniā uniuersale sumendū simpliciter, & nō tempore determinātes. Rursum: Sit priuatiua propositio uniuersalis a b, & sumat a quidē nulli b inesse, b autem contingat omni c inesse. His igit̄ positis necesse est a cōtingere nulli c inesse, non enim contingat, b autem ponatur inesse c sicut prius, necesse est igit̄ a, alicui b inesse, fit enim syllogismus per tertiā figurā. Hoc autem impossibile, quare contingit a, nulli c. Posito enim falso, & non impossibili, impossibile est quod accidit. Hic ergo syllogismus nō est cōtingentis secūndum definitionem, sed nulli inesse ex necessitate. Hæc est contradictio factæ hypothesis. Positum est enim ex necessitate a alicui c inesse, syllogismus autē per impossibile, oppositæ est contradictionis. Amplius autem & ex terminis manifestum, quoniam non erit conclusio contingens, sit enim a quidem coruus, in quo autem b intelligens, in quo aūt c homo, nulli ergo b inest a, nam nullum intelligēs, coruus, b autem cōtingit omni c, omni enim homini inest intelligere, sed a, ex necessitate nulli c, non igitur conclusio contingēs. Sed nec necessaria semp, sit enim a quidem mouens, b autem scientia, in quo aūt c homo, ergo a quidem nulli b inerit, b autem omni c contingit, & non erit conclusio necessaria, non enim necesse est nullum hominem moueri, sed necesse est aliquem. Manifestum igitur q̄niā est cōclusio eius, quod est nulli ex necessitate inesse. Sumendum autem melius terminos.

Si aūt priuatiuum ponatur ad maiorem extremitatem contingere significans, ex ipsis quidem sumptis propositionibus, nullus erit syllogismus, conuersa autem secundum contingens propositione, erit quemadmodum in prioribus. Insit enim a, omni b, b autem contingat nulli c, sic ergo habentibus se terminis, nihil erit necessarium. Si aūt conuertat̄ b c, & sumatur b cōtingere omni c, fiet syllogismus quē admodū prius, similiter enim habent se termini positione. Eodē aūt modo & cū priuatiua sunt utraq; interualla, si a b quidem non inesse, b c aūt nulli, cōtingere significat, nā per ea qdem quæ sumpta sunt, nullo modo fit necessariū, cōuersa autē secundum contingens propositione erit syllogismus, sumatur enim a quidem, nulli b inesse, b aūt contingere nulli c, p hęc quidē nihil necessariū. Si aūt sumat̄ b, omni c contingere, q̄ uerū est, a b autē propositio similiter se habeat, rursus erit idem syllogismus. Si autem nō inesse ponat̄ b, omni c, & non cōtingere non inesse, non erit syllogismus nullo modo, siue priuatiua sit, siue affirmatiua a b propositio. Termini autem communes ex necessitate quidem inesse, album, animal, nix. Non contingere autem, album, animal, pix. Manifestum est igitur quoniam cum uniuersales sunt termini, & hæc quidem propositionum inesse, illa uero sumitur contingens, quando quæ ad minorem est extremitatem contingere sumitur propositio, semper fit syllogismus, ueruntamen quandoquidem ex ipsis, quando autem propositione conuersa, quando uero utrumque horum, & ob quam causam, diximus. Si autem hoc quidem uniuersale, illud uero particulare sumitur interuallorū, quando ad maiorem quidem extremitatem uniuersale ponitur, & contingens siue negatiuum,

ſuum, ſiue affirmatiuum, particulare autem affirmatiuum & ineſſe, erit ſyllogiſmus perfectus, quemadmodum & cum uniuerſales ſunt termini, demonſtratio autem, eadem quæ & prius. Quando autem uniuerſale quidem fuerit, ad maiorem extremitatem ineſſe, & non cõtingens, alterum uero particulare, & contingens, ſiue affirmatiuè, ſiue negatiuè ponãtur utrãq;, ſiue hæc quidẽ negatiua, illa uero affirmatiua, omnino erit ſyllogiſmus imperfectus. Verum hi quidem per impoſſibile oſtenduntur, illi uero per cõuerſionem cõtingentis, quemadmodũ in prioribus. Erit autem ſyllogiſmus per cõuerſionem, & quando uniuerſalis quidem ad maiorẽ extremitatem poſita ſignificauerit ineſſe, uel non ineſſe, particularis uero cũ ſit priuatiua, ſumatur contingẽs, ut ſi a quidem omni b ineſt, uel non ineſt, b autem alicui contingit non ineſſe, conuerſa enim b c, ſecundum contingere ſit ſyllogiſmus. Quando autem non ineſſe ſumet particulariter poſita propoſitio, non erit ſyllogiſmus. Termini ineſſe, album, animal, nix, non ineſſe autem, album, animal, pix, per indefinitũ enim eſt ſumenda demonſtratio. Si autẽ uniuerſale quidẽ ponatur ad minorẽ extremitatẽ, particulare autem ad maiorem ſiue priuatiuũ, ſiue affirmatiuũ, ſiue contingens, ſiue ineſſe utrũuis, nullo modo erit ſyllogiſmus. Nec cum particulares, uel indefinitæ ponent propoſitiones, ſiue contingere ſumptæ, ſiue ineſſe, ſeu permutatim, nec ſic erit ſyllogiſmus, demonſtratio autem eadem, quæ in prioribus. Termini aũt cõmunes ineſſe quidem, ex neceſſitate, animal, album, homo: non contingere uero, animal, albũ, tunica. Manifeſtũ eſt igitur quoniam uniuerſali poſito ad maiorem extremitatẽ ſemper erit ſyllogiſmus, ad minorem autem nunquam.

Mixtio neceſſarij, & contingentis in prima figura. Cap. XV.

QVando autem hæc quidem propoſitionũ ex neceſſitate ineſſe, uel non ineſſe, illa uero contingere ſignificat, ſyllogiſmus quidem erit hoc modo habentibus ſe terminis. Et perfectus, quãdo ad minorem extremitatem ponetur neceſſaria. Concluſio autem, ſi prædicatiui ſunt quidem termini, cõtingentis, & non ineſſe erit, ſiue uniuerſaliter, ſiue non uniuerſaliter ponantur, ſi autem ſint hoc quidem affirmatiuum, illud uero priuatiuum, quãdo affirmatiuũ quidem fuerit neceſſariũ, & contingentis erit concluſio, & non eius quod eſt nõ ineſſe. Quando autem priuatiuum neceſſariũ, & contingentis non eſſe, & non ineſſe, ſiue uniuerſales, ſiue non uniuerſales ſint termini. Cõtingere autem in concluſione eodem modo accipiendũ eſt, quo in prioribus. Eius autem quod eſt ex neceſſitate non ineſſe, non erit ſyllogiſmus, aliud enim eſt non ex neceſſitate ineſſe, & ex neceſſitate non ineſſe. Quoniam igitur uniuerſalibus affirmatiuis exiſtentibus terminis non fit cõcluſio neceſſaria, manifeſtũ: inſit enim a omni b ex neceſsitate, b autem contingat omni c, erit igitur ſyllogiſmus imperfectus, quoniam a contingit omne c ineſſe. Quoniam autem imperfectus, ex demonſtratione palàm eodem enim modo oſtendetur, quo & in prioribus. Rurſum a quidem contingat omni b ineſſe, b autẽ omni c inſit ex neceſsitate, erit itaq; ſyllogiſmus, quoniam a contingat omni c ineſſe, ſed non quoniam ineſt, & perfectus quidem, ſed non imperfectus, ſtatim enim perficit per ex principio propoſitionis. Si autẽ nõ ſimilis figuræ ſint propoſitiones, ſit primũ priuatiua neceſſaria, & a quidem nulli contingat b ex neceſsitate, b autẽ cõtingat omni c, neceſſe eſt igitur a nulli c ineſſe. Ponatur enim a ineſſe aut omni, aut alicui, poſitum autẽ eſt a nulli cõtingere b, quoniam ergo conuertitur priuatiua, & b nulli a contingit, a autem poſitum eſt ineſſe c aut omni, aut alicui, quare nulli, aut nõ omni c cõtinget b ineſſe, ſed ſupponebatur omni ex principio. Manifeſtum autem quoniam & eius quod eſt contingere non ineſſe fit ſyllogiſmus, ſiquidem nõ ineſſe. Rurſum ſit affirmatiua quidem propoſitio neceſſaria, & a quidẽ contingat nulli b ineſse, b aũt inſit omni c ex neceſsitate. Ergo fit ſyllogiſmus quidẽ perfectus, ſed non eius quod eſt non ineſse, ſed eius quod eſt contingere nõ ineſſe.

tio enim & negatio, ſi autẽ hoc uerũ, ex neceſſitate alicui a ineſſe b, quare & a alicui b ineſſe, hoc autẽ impoſsibile. Non enim ſi a non contingit nulli b, neceſſe eſt a alicui b ineſſe. Nam non contingere nulli dicitur dupliciter, hoc quidem ſi ex neceſsitate alicui ineſt, illud uero ſi ex neceſsitate alicui non ineſt. Nam quod ex neceſsitate alicui eorum quæ ſunt a non ineſt, non eſt uerum dicere, quoniam omni cõtingit non ineſſe, quemadmodum nec alicui ineſt ex neceſsitate, quoniam omni cõtingit ineſſe. Si ergo aliquis putet, quoniam contingit c, omni d ineſse, ex neceſsitate alicui non ineſse ipſum, falſum ſumet, omni enim ineſt, ſi contingat, ſed quoniam quibuſdam ex neceſsitate ineſt, propter hoc dicimus non omni contingere.

Quare ei quod eſt contingere omni ineſſe, & ea quæ eſt ex neceſsitate alicui ineſſe, opponitur, & ea quæ eſt ex neceſsitate alicui non ineſſe, ſimiliter autem & ei quæ eſt contingere nulli. Palàm ergo quoniam ad ſic contingens, & non contingens, ut in principio definiuimus, non ſolum ex neceſsitate alicui ineſſe, ſed & ex neceſsitate alicui nõ ineſſe ſumendũ. Hoc autẽ ſumpto, nihil accidit impoſsibile, quare non ſit ſyllogiſmus. Manifeſtum ergo ex iis quæ dicta ſunt, quoniã non cõuertitur priuatiua. Hoc autem oſtenſo ponat̃ a, b quidẽ contingere nulli, c uero omni, per conuerſionẽ ergo nõ erit ſyllogiſmus. Dictũ eſt enim, quoniã nõ cõuertitur huiuſmodi propoſitio. Sed nec per impoſsibile, nam poſito b omni c cõtingere ineſſe, nihil accidit falſum, continget enim a, & omni & nulli c ineſſe. Omnino autẽ ſi eſt ſyllogiſmus, palàm quoniã cõtingens erit, eo ꝙ neutra propoſitionũ ſumpta eſt in eo, ꝙ eſt ineſſe, & hic uel affirmatiuus, uel priuatiuus: neutro aũt modo poſsibile eſt, affirmatiuo enim poſito, oſtendetur per terminos quoniã non cõtingit ineſſe: priuatiuo autẽ, quoniam concluſio non eſt contingens, ſed neceſsaria. Sit enim a quidem album, b aũt homo, in quo autem c, equus, ergo albũ a cõtingit huic quidem omni, illi uero nulli ineſſe, ſed b neq; ineſſe cõtingit c, neq; nõ ineſſe. Quoniã igitur ineſſe non poſsibile, eſt manifeſtũ, nullus enim equus homo, ſed neq; contingere non ineſſe, neceſſe eſt enim nullum equũ hominẽ eſse, neceſsariũ autem non erat contingens, nõ igitur ſit ſyllogiſmus. Similiter autẽ oſtendetur, & ſi è cõuerſo ponatur priuatiua, & ſi utræq; affirmatiuè ponant̃, uel priuatiuè, nam per eoſdẽ terminos erit demõſtratio. Et quãdo hæc quidẽ uniuerſalis, illa uero particularis, uel utræq; particulares, uel indefinitę, aut quolibet modo aliter cõtingit permutari propoſitiones, ſemper enim erit per eoſdem terminos demonſtratio. Manifeſtum ergo quoniam utriſq; propoſitionibus ſecundum contingere poſitis, nullus fit ſyllogiſmus.

Mixtio abſoluti, & contingentis in ſecunda figura. Cap. XVII.

SI autẽ altera quidem ineſſe, altera uerò cõtingere ſignificat, prædicatiua quidem ineſſe poſita, priuatiua uero contingere, nunq; erit ſyllogiſmus, ſiue uniuerſaliter, ſiue particulariter ſumãtur termini, demõſtratio autẽ eadem, & per eoſdẽ terminos. Quãdo autem affirmatiua quidem cõtingere, priuatiua ineſſe, erit ſyllogiſmus. Sumatur enim a, b quidem nulli ineſſe, c uero omnia cõtingere, cõuerſa ergo priuatiua, b ineſt nulli a, a aũt omni c cõtingebat, ſit ergo ſyllogiſmus, quoniã b contingit nulli c, per primã figurã. Similiter autem & ſi ad c ponatur priuatiua. Si autem utræq; ſint priuatiuæ, ſignificet autem hæc quidẽ non ineſſe, illa uero cõtingere non ineſſe, per ea quidẽ quę ſumpta ſunt nihil accidit neceſſariũ, cõuerſa autem ſecundũ contingere propoſitione fit ſyllogiſmus, quoniã b cõtingit nulli c ineſſe, quemadmodũ in prioribus, erit enim rurſum prima figura. Si aũt utræq; ponantur prædicatiuæ, non erit ſyllogiſmus. Termini quidem ineſſe ſanitas, equus, homo. Eodẽ aũt modo ſe habebit & in particularibus ſyllogiſmis. Quãdo autẽ erit affirmatiua ineſſe, ſiue uniuerſaliter, ſiue particulariter ſumpta nullus erit ſyllogiſmus: hoc aũt ſimiliter, & per eoſdẽ terminos demonſtrat̃. quibus & prius. Quando autem & priuatiua, erit per cõuerſionem, quemadmodũ in prioribus. Rurſum ſi ambo quidem interualla priuatiua ſumãtur, uniuerſaliter autẽ quod nõ ineſſe, ex iſtis quidẽ propoſitionibus non erit neceſſariũ, cõuerſa autẽ contingenti ſicut in prioribus,

bus, erit syllogismus. Si aũt inesse quidem sit priuatiua, particulariter quidem sumpta, non erit syllogismus, neq; prędicatiua, neq; priuatiua existẽte altera propositione. Nec quando utræq; ponuntur indefinitæ, uel affirmatiuæ, uel negatiuæ, aut particulares, demonstratio autem eadem, & per eosdem terminos.

Mixtio necessarij & contingentis in secunda figura. Cap. XVIII.

SI autem hæc quidem propositionũ ex necessitate, illa uero cõtingere significat, priuatiua quidem necessaria, erit syllogismus non solum quoniã contingit non inesse, sed & quoniam non inest, affirmatiua autem nõ erit. Ponat̃ autem a b quidem nulli inesse ex necessitate, c aũt omni contingere, conuersa ergo priuatiua, & b nulli a inerit, a autẽ omni e cõtingebat. Fit igitur rursum per primã figurã syllogismus, quoniã b contingit nulli c inesse. Simul autem manifestũ quoniã neq; inest b, nulli c, ponat̃ enim inesse, ergo si a nulli b cõtingit, b aũt inest alicui c, a alicui c non cõtingit, sed omni ponebat̃ cõtingere. Eodẽ aũt modo ostendetur, & si ad c ponatur priuatiuum. Rursum. Sit prædicatiua quidem necessaria, altera autem priuatiua, & cõtingens, & a b contingat nulli, c autem omni insit ex necessitate, sic ergo habentibus se terminis, nullus erit syllogismus, accidit enim b ex necessitate nõ inesse. Sit enim a quidem album, in quo autẽ b, homo, in quo uero c, cygnus, ergo album cygno quidem ex necessitate inest, homini autem contingit nulli, & homo nulli cygno ex necessitate. Quoniã igitur eius quod est contingere non est syllogismus, manifestũ est, nam ex necessitate nõ erat contingens. Sed tamen non necessarij, nam necessarium aut ex utrisq; necessarijs, aut ex priuatiua necessaria cõtingebat. Amplius & possibile est ijs positis b inesse c. Nihil enim prohibet c quidem sub b esse, a autem b quidem omni contingere, c uero ex necessitate inesse, ut sit quidem c uigilia, b autem animal, in quo autem a, motus. Nam uigilanti quidem ex necessitate inest motus, animali autem nulli cõtingit, & omne uigilans animal. Manifestum ergo quoniã non eius quod est non inesse, siquidem sic se habentibus terminis, necesse est inesse, neq; autem oppositarũ affirmationũ, quare nullus erit syllogismus. Similiter autem ostendetur, & è cõuerso posita affirmatiua. Si autem similis figurę sint propositiones, cum priuatiuæ sint, semper fit syllogismus, cõuersa secundũ contingere propositione, quemadmodum in prioribus. Si sumatur enim a, b quidem ex necessitate non inesse, c autem contingere non inesse, cõuersis autem propositionibus, b quidem nulli inesse a, a autem omni c cõtingit, fit igitur prima figura, & si ad c ponatur priuatiuũ similiter. Si autẽ prædicatiuæ ponantur, non erit syllogismus, nam eius quod est non inesse, aut eius quod est ex necessitate non inesse, manifestum quoniam nõ erit, eo quòd non sumpta sit priuatiua propositio, neq; in eo quòd est inesse, neq; in eo quòd est ex necessitate inesse, sed neque eius q; est cõtingere non inesse, ex necessitate enim sic se habentibus, b non inerit c, ut si a quidẽ ponatur albũ, in quo aũt b, cygnus, in quo autem c, homo, neq; oppositarũ affirmationum, quoniã ostensum est b ex necessitate non inesse c, non ergo fit syllogismus omnino. Similiter autẽ se habebit & in particularibus syllogismis. Quando autem fuerit priuatiua, & uniuersalis, & necessaria, semper erit syllogismus, & eius quod est cõtingere non inesse, & eius quod est nõ inesse, demonstratio autem per cõuersionem. Quando autem affirmatiua, nunquã, eodem autem modo ostendetur quo & in uniuersalibus, & per eosdẽ terminos. Nec quãdo utræq; sumũtur affirmatiuè, nam & huius eadem demonstratio, quæ & prius. Quando utræq; quidẽ priuatiuæ, uniuersalis autẽ, & necessaria, quæ non inesse significat, per ea quidem, quæ sumpta sunt, non erit necessariũ, cõuersa autem secundum cõtingere propositione, erit syllogismus, queamdmodũ in prioribus. Si autem utræq; indefinitæ, uel particulares sumãtur, nõ erit syllogismus, demonstratio autem eadẽ, & per eosdem terminos. Manifestũ igitur ex prædictis, quoniam priuatiua quidem uniuersalis posita necessaria, semper fit syllogismus, non solum eius, quod est cõtingere nõ inesse, sed & non inesse, affirmatiua autẽ nunquã. Et quoniã eodẽ modo se habẽtibus,

& in

& in neceſſarijs,& in ijs quæ inſunt,ſit & non ſit ſyllogiſmus. Palàm & quoniã im perfecti omnes ſunt ſyllogiſmi, & quoniã omnes perficiũtur per prædictas figuras.

De ſyllogiſmis ex ambabus contingentibus in tertia figura. Cap. XIX.

IN poſtrema autem figura,& utriſque cõtingentibus,& altera, erit ſyllogiſmus: Quando ergo cõtingere ſignificant propoſitiones,& concluſio erit cõtingens. Et quando hæc quidem contingere, illa uero ineſſe, ſimiliter erit ſyllogiſmus. Quando autem altera ponitur neceſſaria, ſi affirmatiua quidem non erit concluſio,neque neceſſaria,neq; ineſſe. Si autem priuatiua, eius quod eſt non ineſſe erit ſyllogiſmus,quemadmodum in prioribus. Sumẽdum autem & in his ſimiliter,quod eſt in concluſionibus contingens. Sint ergo primum contingentes,& a & b contingant omni c ineſſe,quoniam ergo conuertitur affirmatiua particulariter, b autem omni c contingit,& c alicui b contingit, quare ſi a quidem omni c contingit, c autem alicui b, & a alicui b cõtingit,fit enim prima figura. Et ſi a quidem contingit nulli c ineſſe, b aũt omni c contingat, neceſſe eſt a alicui b cõtingere non ineſſe, erit enim rurſum prima figura per conuerſionem. Si autem utrq; priuatiuæ ponantur,ex his quidem quæ ſumpta ſunt non erit neceſſarium,conuerſis autẽ propoſitionibus erit ſyllogiſmus,quemadmodum in prioribus. Si enim a & b contingunt c non ineſſe, ſi tranſmutatur contingere non ineſſe, rurſum erit prima figura per conuerſionem. Si autem hic quidẽ terminorum eſt uniuerſalis,ille uero particularis, eodẽmodo ſe habẽtibus terminis quo ineſſe, & erit, & non erit ſyllogiſmus. Cõtingat enim a quidẽ omni c, b autem alicui c ineſſe, erit ergo rurſum prima figura particulari propoſitione cõuerſa,nam ſi a omni c, c autẽ alicui b, & a alicui b contingit. Et ſi ad b c ponatur uniuerſale,ſimiliter. Similiter autẽ & ſi a c quidem priuatiua ſit, b c autem affirmatiua,erit unum rurſum prima figura per conuerſionem,ſi autem utrq; priuatiuæ ponantur,hæc quidem uniuerſaliter, illa uero particulariter,per ea quidem quæ ſumpta ſunt non erit ſyllogiſmus, cõuerſis autem propoſitionibus erit,quemadmodum in prioribus. Quando autem utrq; indefinitæ, uel particulares ſumũtur,non erit ſyllogiſmus,etenim neceſſe eſt a omni b, & nulli ineſse. Termini ineſſe,animal,homo,album: nõ ineſſe,equus,homo,mediũ,albũ.

Mixtio contingentis & ineſſe in tertia figura. Cap. XX.

SI autem hæc quidem propoſitionum ineſse,illa autem contingere ſignificet,concluſio quidem erit quoniam cõtingit, & non quoniam ineſt, ſyllogiſmus autem erit eodem modo ſe habentibus terminis,quo & in prioribus. Sint enim primũ prædicatiuæ,& a quidem omni c inſit, b autem omni c contingat,conuerſa ergo b c erit prima figura,& concluſio quoniam cõtingit a alicui b ineſse, cum enim altera propoſitionum in prima figura ſignificabit contingere, & concluſio erit contingens. Similiter autem & ſi b c,quidem ineſſe, a c autem contingit ineſſe. Et ſi a c quidem priuatiua, b c autem prædicatiua,inſit autem alterutra utrinq;,contingens erit concluſio,fit enim rurſum prima figura. Oſtenſum eſt autem quoniam ſi altera propoſitio ſignificet contingere in prima figura,& concluſio erit cõtingens. Si autem contingens priuatiua ponatur ad minorem extremitatem,uel ſi utraq; ponatur priuatiua,per ea quidem quæ poſita ſunt non erit ſyllogiſmus,conuerſis autem erit, quemadmodum & in prioribus. Si autem hæc quidem propoſitionũ ſit uniuerſalis, illa uero particularis,utriſq; quidem prædicatiuis,aut uniuerſali quidẽ priuatiua,particulari autem affirmatiua,idem modus erit ſyllogiſmorum, omnes enim clauduntur per primam figuram. Quare manifeſtum quoniam eius quod eſt contingere,& non eius quod eſt ineſſe,erit ſyllogiſmus. Si autem affirmatiua quidem uniuerſalis, priuatiua aũt particularis,per impoſſibile erit demõſtratio. Inſit enim b quidẽ omni c, a autem contingat alicui c non ineſſe, neceſſe eſt ergo a alicui b cõtingere non

ineſſe,nam ſi omni b ineſt a ex neceſsitate, b autem omni c poſitum eſt ineſſe, a omni c ex neceſsitate inerit.Hoc autem oſtenſum eſt prius,ſed poſitū eſt alicui contingere non ineſſe. Quando autē indefinitæ,uel particulares ſumuntur utræq;, non erit ſyllogiſmus,demonſtratio aūt eadē quæ & in uniuerſis,& per eoſdē terminos.

Mixtio neceſſarij,& contingentis in tertia figura. Cap. XXI.

SI autem eſt hæc quidem propoſitionū neceſſaria, illa uero cōtingens, ſi prædicatiui quidem ſunt termini, ſemper eius quod eſt contingere erit ſyllogiſmus. Quando autem fuerit hic quidem prædicatiuus,ille autem priuatiuus,ſi ſit affirmatiuus quidem neceſſarius,eius erit quod eſt contingere non ineſſe, ſi autem priuatiuus,& eius quod eſt contingere non ineſſe,& eius quod eſt non ineſſe:eius autem quod eſt ex neceſsitate non ineſse non erit ſyllogiſmus,quemadmodum & in alijs figuris.Sint ergo prædicatiui termini primum,& a, c quidē omni inſit ex neceſsitate, b autem omni c contingat ineſſe,quoniā ergo a omni c neceſſario ineſt, c autem alicui b contingit,& a alicui b contingens erit,& nō inerit,ſic enim accidit in prima figura.Similiter autem oſtendetur,& ſi b c quidē ponatur neceſsaria, a c aūt contingens.Rurſum ſit hoc quidem prædicatiuū, illud uero priuatiuum,neceſsarium autem prędicatiuum,& a quidem cōtingat nulli c ineſſe, b autem omni inſit ex neceſsitate c, erit ergo rurſum prima figura,& concluſio contingens,ſed non ineſſe.Nam priuatiua propoſitio contingere ſignificat . Manifeſtum eſt igitur quoniā cōcluſio erit contingens,cū enim ſic ſe habebant propoſitiones in prima figura,& cōcluſio erat cōtingens. Si aūt priuatiua ſit propoſitio neceſsaria, & cōcluſio erit,quoniā cōtingit alicui nō ineſſe,& quoniā nō ineſſe. Ponaē enim a nō ineſſe, c ex neceſſitate, b autē omni c cōtingere,conuerſa ergo b c affirmatiua,prima erit figura, & neceſsaria priuatiua propoſitio. Cū autē ſic ſe habebāt propoſitiones,accidebat a & contingere alicui c non ineſſe,& non ineſſe, quare & a neceſſe eſt alicui b non ineſſe. Quādo autem priuatiuum ponitur ad minorem extremitatem ſi cōtingens quidē,erit ſyllogiſmus tranſumpta propoſitione,quēadmodum & in prioribus. Si autem neceſsariū non erit. Etenim neceſſe eſt omni,& nulli contingat ineſſe. Termini omni ineſſe,ſomnus,equus,dormiens homo . Nulli ineſſe,ſomnus,equus,uigilans homo. Similiter autem ſe habebit,& ſi hic quidem terminorum ſit uniuerſalis,ille autem particularis ad medium, nam ſi utriq; ſint prædicatiui,eius quod eſt cōtingere,& non eius quod eſt ineſſe erit ſyllogiſmus. Et quando hoc quidem priuatiuum ſumetur,illud uero affirmatiuum, neceſsariū aūt affirmatiuum,huius quod eſt contingere. Quando autem priuatiuum neceſsarium,& concluſio erit quod eſt nō ineſſe,nam idem modus erit demonſtrationis,& cum uniuerſales & nō uniuerſales ſunt termini.Neceſſe eſt enim per primā figurā perfici ſyllogiſmos,quare ut in illis,& in his neceſsariū accidere. Quādo autem priuatiuū uniuerſaliter ſumptū ponitur ad minorem extremitatem, ſi cōtingens quidem, erit ſyllogiſmus per cūuerſionem,ſi autem neceſsarium ſit,non erit, oſtendetur autem eodem modo quo & in uniuerſalibus,& per eoſdem terminos.Manifeſtum ergo & in hac figura quando,& quomodo erit ſyllogiſmus,& quando eius quod eſt cōtingere, & quando eius quod eſt ineſſe. Palàm autem & quoniam omnes imperfecti,& quoniam perficiuntur per primam figuram.

De ſyllogiſmo oſtenſiuo. Cap. XXII.

QVoniam igitur qui in his figuris ſunt ſyllogiſmi, perficiūtur per eos qui in prima figura ſunt uniuerſales ſyllogiſmos , & in hos reducūtur, palàm ex dictis.Quoniam autem ſimpliciter omnis ſyllogiſmus ſic ſe habebit, nunc erit manifeſtum,cum oſtēſus fuerit omnis qui fit,per aliquam harum figurarum fieri. Neceſſe eſt ergo omnem demonſtrationē,& omnem ſyllogiſmum

gísmum aut ineſſe quid, aut non ineſſe monſtrare. Et hoc aut uniuerſaliter, aut particulariter. Amplius aut oſtenſiuè, aut ex hypotheſi. Eius aũt quod eſt ex hypotheſi, pars eſt per impoſſibile. Primum ergo dicemus de oſtenſiuis, his enim oſtenſis, manifeſtum erit & de ijs qui ad impoſſibile, & omnino de ijs qui ex hypotheſi. Si ergo oporteat a de b ſyllogizare, uel ineſſe, uel non ineſſe, neceſſe eſt ſumere aliquid de aliquo. Si ergo a ſumatur de b, quod ex principio, erit ſumptum, ſi autem a de c, c autem de nullo alio, nec aliud de illo c, neque de a, alterũ, neque de altero, a nullus erit ſyllogiſmus, nam in eo quod unum de uno ſumitur, nihil accidit ex neceſſitate, quare aſſumenda eſt altera propoſitio. Si igitur ſumatur a de alio, aut aliud de a, aut de c alterum, eſſe quidem ſyllogiſmum nihil prohibet, ad b autem nõ erit per ea quæ ſumpta ſunt, nec quando c ineſt alteri, & illud alij, & hoc alteri, non copulatur autẽ ad b, nec ſic erit ad b ſyllogiſmus ipſius a. Omnino enim dicimus, quoniam nullus nunquam erit ſyllogiſmus alius de alio, nõ ſumpto aliquo medio, quod ad utrũque ſe habet quoquo modo prædicationibus. Nam ſyllogiſmus quidem ſimpliciter ex propoſitionibus eſt, ad hoc autem ſyllogiſmus ex propoſitionibus, quę ad hoc, qui autem eſt huius ad hoc, per propoſitiones huius ad hoc, impoſſibile eſt autem ad b ſumere propoſitionem, nihil neque prædicantes de eo, neque negãtes, aut rurſum eius quod eſt a ad b, nihil commune ſumẽres, ſed utriuſq; propria quędam prædicantes, aut negantes, quare ſumendum, utriuſq; quod copulet prędicationes, ſi erit huius ad hoc ſyllogiſmus. Ergo ſi neceſſe eſt aliquod ſumere ad utrumq; commune, hoc autem cõtingit tripliciter, aut enim a de c, & de b prædicantes, aut c de utriſque aut utraq; de c, hæ autem ſunt tres dictæ figuræ. Manifeſtũ quoniam omnem ſyllogiſmum neceſſe eſt fieri per aliquam harum figurarum. Nam eadem ratio eſt & ſi per plura copuletur ad b, eadem enim erit figura & in pluribus. Quoniã igitur oſtenſiui terminantur per prędictas figuras, manifeſtum eſt.

De ſyllogiſmo ex hypotheſi. Cap. XXIII.

QVoniã autẽ & qui ad impoſſibile, palàm erit per hæc, omnes enim qui per impoſſibile concludunt, falſum quidem ſyllogizant. Quod autem ex principio erat, ex hypotheſi demonſtrãt, quãdo aliquid accidit impoſſibile poſita contradictione, ut quoniam diameter eſt aſymeter, eo quòd fiunt abundãtia æqualia perfectis, poſito ſymetro. Ergo æqualia quidẽ fieri abundantia perfectis ſyllogizant, aſymetrum autem eſſe diametrum, ex hypotheſi monſtrant, quoniam falſum accidit propter contradictionem. Hoc enim fuit per impoſſibile ſyllogizare, oſtendere aliquid impoſſibile propter priorem hypotheſin. Quare quoniam falſus fit ſyllogiſmus oſtẽſiuus in his quæ ad impoſſibile deducunt, quod autem eſt ex principio, ex hypotheſi monſtratur, oſtenſiuos autem diximus prius, quoniam per has terminantur figuras, manifeſtum quoniam & per impoſſibile ſyllogiſmi per has erunt figuras. Similiter autem & alij omnes qui ſunt ex hypotheſi, in omnibus his enim ſyllogiſmus quidem fit ad tranſſumptum, quod autem eſt ex principio, terminatur per confeſſionem, aut per aliquam aliam hypotheſin. Si autem hoc uerum, neceſſe eſt omnem demonſtrationem, & omnem ſyllogiſmum fieri per tres prædictas figuras. Hac autem oſtenſo, palàm quoniam omnis ſyllogiſmus perficitur per primam figuram, & reducitur in huius uniuerſales ſyllogiſmos.

De qualitate, & quantitate terminorum ſyllogiſmi. Cap. XXIIII.

AMplius autem in omnibus oportet aliquem terminorum prædicatiuũ eſſe & uniuerſalem, ſine uniuerſali enim nõ erit ſyllogiſmus, aut nõ ad hoc quod poſitum eſt, aut quod ex principio eſt petet. Ponatur enim Muſicam uoluptatem eſſe ſtudioſam, ſi ergo popoſcerit uoluptatem eſſe ſtudioſam, non ad-

De numero propositionum, & prosyllogismis. Cap. XXVI.

HOc autem manifesto, palàm quoniam & ex duabus propositionibus, & nõ pluribus, nam tres termini, duæ sunt propositiones, niti assumatur aliquid (quemadmodũ in prioribus dictum est) ad perfectionem syllogismorũ. Manifestum igitur quando ut in oratione syllogistica non pares sunt propositiones, per quas fit conclusio principalis (quasdam enim superiorum conclusionum necessarium est esse propositiones) hæc oratio aut non syllogistica est, aut plura necessarijs interrogauit ad positionẽ. Secundũ igitur principales propositiones sumptis syllogismis, omnis syllogismus erit ex propositionibus quidẽ perfectis, ex terminis autem abundantibus, uno enim plures termini propositionibus, erunt autem & conclusiones dimidietas propositionum. Quãdo autem per prosyllogismos concluditur, aut per plura media non continua, ut a b per c d, multitudo quidem terminorum similiter uno superabit propositiones, aut enim extrinsecus, aut medium ponetur intercidẽs terminus, utrinq; autem accidit uno minus esse interualla quàm terminos, propositiones autẽ æquales sunt interuallis. Non tamen hæ quidẽ semper perfectæ erũt, illi uero abũdantes, sed permutatim, quia cũ propositiones quidẽ sunt perfectæ, abũdantes erunt termini, cũ uero termini perfecti, abundãtes erũt propositiones, simul enim termino addito, una additur propositio, undecũq; addatur terminus. Quare quoniam hæ propositiones quidem perfectæ, illi uero abundantes erãt, necesse est transmutare eadem, additione facta. Cõclusiones autem non etiam eum habebunt ordinẽ neque ad terminos, neq; ad propositiones, uno enim termino addito, cõclusiones adiungentur uno, pauciores præexistentibus terminis, ad solũ enim ultimũ non facit conclusionem, ad alios autem omnes. Vt si eis quæ sunt a b c, adiacet d, statim & conclusiones duæ adiacent, quæ ad a, & ad b, similiter autem & in alijs. Si autem ad medium intercidat, eodem modo, ad unum enim solum non faciet syllogismum, quare multò plures conclusiones erunt & terminis, & propositionibus.

De problematis, hoc est, propositis in unaquaque figura facilè, & difficilè construendis, & destruendis Cap. XXVII.

QVoniam autem habemus ex quibus syllogismi, & quale in unaquaque figura, & quot modis monstratur, manifestum nobis est, & quæ propositio facilè, & quæ difficilè argumentabilis est. Nam quæ in pluribus figuris, & per plures casus cõcluditur, facilis: quæ autem in paucis, & per pauciores, difficilius argumentabilis. Ergo affirmatiua quidem uniuersalis per primam tantum figuram monstratur, & per hanc simpliciter. Priuatiua uero & per primam, & per mediã. Per primam quidem simpliciter, per mediam autem dupliciter. Particularis autem affirmatiua per primam, & per postremam, simpliciter quidẽ per primam, tripliciter autem per postremam. Priuatiua uero particularis in omnibus figuris mõstratur, uerum in prima quidem semel, in media autem, & postrema, in illa quidem dupliciter, in hac uero tripliciter. Manifestum ergo quoniam uniuersalem affirmatiuam cõstruere quidem difficilimum, destruere autem facilimũ, omnino autem est interimẽti quidem, uniuersalia quàm particularia facilius. Etenim si nulli, & si alicui non insit interemptum est, horum autem alicui quidem non, in omnibus figuris monstratur, nulli autem in duabus. Eodem autem modo & in priuatiuis, etenim si omni, & si alicui, interemptum est quod ex principio. Hoc autem fuit in duabus figuris. In particularibus autem simpliciter, aut omni, aut nulli ostendentem inesse. Cõstruenti autem, facilius est particularia, nam in pluribus figuris, & per plures modos. Omnino autem non oportet latere, quoniam destruere quidem per seinuicem est, & uniuersalia per particularia, & hæc per uniuersalia, constituere autem non est

per particularia,uniuerſalia,per illa uero,hęc eſt. Nam ſi omni,& alicui. Simul autẽ manifeſtum,quoniam deſtruere quàm cõſtruere facilius. Quomodo ergo fit omnis ſyllogiſmus,& per quot terminos,& propoſitiones, & quomodo habentes ſe adin uicem,amplius autem quæ propoſitio in unaquaq; figura,& quæ in pluribus,& quæ in paucioribus monſtratur,palàm ex his quæ dicta ſunt.

De abundantia propoſitionum. Cap. XXVIII.

QVomodo autem idonei erimus ſemper ſyllogizare ad propoſitum, & per quam uiam ſumemus circa unumquodq; principia, nunc dicendum. Non enim ſolum fortaſſe oportet generationem conſiderare ſyllogiſmorũ, ſed & poteſtatem habere faciendi. Omnium igitur quæ ſunt, hæc quidem ſunt talia, ut de nullo alio prædicentur uerè uniuerſaliter, ut Cleon, & Callias,& quod ſingulare,& ſenſibile,de his autem alia, nam & homo,& animal uterque horum eſt. Illa uero & ipſa quidem de alijs prædicantur,de illis autem alia prius non prædicãtur,alia autem & ipſa de alijs,& de his alia,ut homo de Callia,& de homine animal. Quoniam ergo quędam eorum quæ ſunt de nullo nata ſunt dici, palã: nam ſenſibilium penè unumquodq; eſt huiuſmodi,ut de nullo prædicetur,niſi,ut ſecundum accidens,dicimus enim quandoq; album illud Socratem eſſe, & hoc ueniẽs Calliam. Quoniam autem in ſurſum pergentibus ſtatur quandoq;, rurſum dicemus nunc autem ſit hoc poſitum,de ijs ergo prædicatum aliquod non eſt demõſtrare niſi ſecundum opinionem, ſed hæc de alijs ,neq; ſingularia de alijs,ſed alia de ipſis. Quæ autem in medio ſunt,manifeſtum quoniam utrumque contingit,nam & hæc de alijs, & alia de his dicuntur, & penè rationes , & conſiderationes ſunt maximè dehis. Oportet ergo propoſitiones circa unumquodque horum ſic ſumere ſupponentem, ipſum primum & definitiones, & quæcunque propria ſunt rei, deinde poſt hoc quæ cumq; ſequuntur rem. Et rurſum quæ res ſequitur, & quæcunq; non cõtingit ipſi ineſſe,quibus autem ipſa non contingit, non ſumendũ, eo quòd cõuertitur priuatiua. Diuidendum autem eſt,& eorum quæ ſequuntur ,quæcunque in eo quòd quid eſt,& quęcunq; ut propria,& quęcunq; ut accidentia prædicantur,& horum quæ ſecũdum opinionem,& quæ ſecundum ueritatem. Quanto enim plurium talium abundauerit quis,citius inueniet concluſionem, quanto autem ueriorum, magis demõſtrabit. Oportet autem eligere non quæ ſequuntur aliquam, ſed quæcũq; totam rem ſequuntur,ut non quod aliquem hominem,ſed quod omnem hominem ſequitur,per uniuerſales enim propoſitiones fit ſyllogiſmus. Cum autem eſt indefinitum, incertum ſi uniuerſalis eſt propoſitio, cum uero definitum,manifeſtum. Similiter autem eligendum & quæ ipſum ſequitur tota, propter dictam cauſam. Ipſum autem quod ſequitur, non eſt ſumendum totum ſequi, dico ut hominem omne animal, aut Muſicam; omnem diſciplinã,ſed ſimpliciter ſolum ſequi quẽmadmodum & prætendimus, etenim inutile alterum,& impoſſibile,ut omnem hominem eſſe omne animal,uel iuſtitiam,omne bonũ,ſed cui conſequens eſt,in illo omni eſſe dicitur. Quando autem ab aliquo continetur ſubiectum,cuius conſequentia oportet ſumere,quæ uniuerſale quidem ſequuntur,uel non ſequuntur, non eligendum in his, ſumpta enim ſunt in illis,quęcunq; animal,& hominem,ſequuntur,& quęcunque non animali inſunt,ſimiliter. Quæ autem in unoquoq; ſunt propria,ſumẽdum: ſunt enim quædam ſpeciei propria præter genus, neceſſe eſt enim diuerſis ſpeciebus propria quædam ineſſe. Neque autem uniuerſale eligendum ijs quæ ſequitur quod continetur, ut animal ijs quæ ſequitur homo, neceſſe eſt enim ſi hominem ſequitur animal, & hæc omnia ſequi,cõuenientiora autem hæc hominis electioni. Sumendum autem & quæ plerumque ſequuntur ea quæ conſequuntur,nam & problematibus quæ plerumque,& ſyllogiſmus ex propoſitionibus, quæ plerumque aut in omnibus,aut aliquibus,ſimilis

enim

enim eſt, uniuſcuiuſq; concluſio principijs. Amplius quæ omnibus ſequentia ſunt, non eligendum, non enim erit ſyllogiſmus ex ipſis, ob quam autem cauſam, in ſequentibus erit manifeſtum.

Medij ſyllogiſmorum inueniendi regulæ. Cap. XXIX.

CONſtruere ergo uolentibus aliquid de aliquo toto, eius quidem quod conſtruitur inſpiciendum ad ſubiecta, de quibus ipſum dicitur, de quo aũt oportet prædicari, quæcunq; hoc ſequuntur. Si enim aliquod horum ſit idem, alterum alteri neceſſe eſt ineſſe. Si autem non quoniam omni, ſed quoniam alicui, quę ſequitur utrũq;, ſi enim aliquod horum idem fuerit, neceſse eſt alicui ineſſe. Quando autẽ nulli oporteat ineſſe, cui quidem oportet non ineſſe, ad ſequentia ſubiecti, quod autem oportet non ineſse, inſpiciendũ ad ea quæ non contingunt illi adeſſe. Aut conuerſim cui quidem oportet non ineſſe, ad ea quæ non cõtingunt eidem adeſſe, quod uero non ineſſe, inſpiciendum ad ſequentia. Nam ſi hæc ſint eadẽ utrorũq;, nulli contingit alteri alterum ineſſe, fit enim quandoque quidem in prima figura ſyllogiſmus, quandoque autem in media. Si autem alicui non ineſſe, cui quidem oportet non ineſſe, quæ conſequitur: quod uero non ineſſe, quæ non poſsibile eſt illi ineſſe. Si enim aliquid horũ ſit idem, neceſse eſt alicui non ineſse. Magis autem fortaſse erit ſic, unumquodq; eorum quæ dicta ſunt manifeſtum. Sint enim ſequẽtia quidem a, in quibus b, quæ autem ipſum ſequitur, in quibus c, quæ autẽ nõ contingunt ei ineſſe, in quibus d, rurſum autem ipſi e quæ quidẽ inſunt, in quibus f quæ autem ipſum ſequitur, in quibus g, quæ autem non contingunt eidem ineſſe, in quibus h. Si ergo eidem aliquid eorum quæ ſunt c, alicui eorum quæ ſunt f, neceſse eſt a, omni e ineſſe, nam f quidem, omni e, c autem omni a, quare omni e ineſt. Si autem c & g idem, neceſse eſt alicui e ineſſe a, nam id quod eſt e a, id uero q̃ eſt g e, omne ei ſequit̃. Si autẽ f & d ſint idem, nulli e inerit ex proprio ſyllogiſmo, quoniam enim conuertitur priuatiua, & f ei quod eſt d idem, nulli f inerit a, f autẽ omni e. Rurſus ſi b & h idem, nulli e inerit a, nam b a quidem omni, ei autem in quo e, nulli inerit. Idem enim erat ei quod eſt h, b: h autem nulli e inerat. Si autem g & d idem, a alicui e non inerit, nam ei quod eſt g, non inerit a, quoniam neque d, g autem ſub e eſt, quare alicui e non inerit. Si autẽ g & b idem, conuerſus erit ſyllogiſmus, nam g inerit omni a, nam b ei quod eſt a, e autẽ ei quod eſt b, idem enim erat ei quod eſt g, a autem ei quod eſt e, omni quidem nõ neceſſarium eſt ineſſe, alicui autem neceſsarium, eo quod cõuertatur uniuerſale prædicatiuum in particulare. Manifeſtum ergo quoniam ad prędicta perſpiciendum utrinq; in unaquaque quæſtione, per hæc enim omnes ſyllogiſmi. Oportet autem & ſequentiũ, & quibus ſequitur ſingulum, ad prima & uniuerſalia maximè inſpicere, ut e quidem magis ad k f, quàm ad f ſolum, a autem ad k c magis, q̃ ad c ſolum. Si enim ei q̃ eſt k f ineſt a, & ei q̃ eſt f ineſt, & ipſi e, ſi uero hoc non ſequitur a, poſsibile eſt id q̃ eſt f ſequi. Similiter autem & in quibus idem ſequitur, cõſiderandum, nam ſi prmis, & ijs quæ ſub ipſis ſunt, ſequitur: ſi autem non his, & ijs quę ſub ipſis ſunt, poſſibile. Palàm autem quoniam per tres terminos, & duas propoſitiones conſideratio, & per prædictas figuras ſyllogiſmi omnes, monſtratur enim omni quidem e ineſſe a, quando eorum quæ ſunt c f idem, quiddam ſumitur, hoc autem erit medium, extremitates autem a & e, fit enim prima figura. Alicui autem quando c & g ſumit̃ idem, hoc autẽ poſtrema figura, mediũ enim fit g. Nulli uero quando d & f idẽ: ſic aũt et prima figura, et media, prima quidẽ, quoniã nulli f ineſt a, ſiquidẽ cõuertit̃ priuatiua, f autẽ omni e. Media aũt quoniã d a quidẽ nulli, e aũt omni ineſt. Alicui aũt nõ ineſſe, quãdo d & g idẽ fuerit, hęc aũt poſtrema figura, nã a quidẽ nulli g inerit, e uero omni g, manifeſtũ igit̃ eſt quoniã per p̃dictas figuras omnes ſyllogiſmi. Et quoniã nõ eligẽdũ quęcũq; omnibus ſequunt̃, eo q̃ nullus fiat ſyllogiſmus ex ipſis,

nam

nam construere quidem non omnino erat ex sequentibus, priuare autem non cõtingit per ea, quæ omnibus sequuntur, oportet huic quidem inesse, illi uero non inesse. Manifestum autem quoniam & aliæ considerationes quæ secundùm electiones, inutiles ad faciendum syllogismum. Vt si sequentia utrumq; eadem sint, aut quæ sequitur a, & quæ non contingit e inesse, aut rursum quæcunq; non possibile est utrique inesse, nõ enim fit syllogismus per hæc. Nam si sequentia sunt eadem, ut b & f, media fit figura prædicatiuas habẽs utrasq; propositiones. Si autem ea quæ sequitur a, & quæ non contingit e, ut c, & h, prima erit figura priuatiuam habens propositionem ad minorem extremitatem. Si autẽ quæcũq; non cõtingunt utricq;, ut d & h, priuatiuæ utræq; propositiones erunt uel in prima figura, uel in media, sic autẽ nullo modo erit syllogismus. Palàm autem & quæ eadem, sumendum secundum cõsiderationem, & non quæ diuersa, uel cõtraria, primum quidem quoniam medij gratia, inspectio, medium autem nõ diuersum, sed idem oportet sumere. Deinde & in quibus accidit fieri syllogismum quod sumantur contraria, aut non cõtingentia eidẽ inesse, in prædictos omnia reducuntur modos. Vt si b & f sint contraria, aut non contingant eidem inesse, erit enim his sumptis syllogismus, quoniã nulli e inest a, sed nõ ex ipsis, sed ex prædicto modo, nam b, a quidem omni, e autem nulli inerit, quare necesse est b, idem esse alicui eorum, quæ sunt h. Rursum si b & g non possint eidem adesse, erit quoniã alicui e non inerit a, nam & sic media erit figura, nam b a quidem omni, g uero nulli inerit, quare necesse est g idem esse alicui eorũ quę sunt d, nam non contingere g & b eidem inesse nihil differt, aut g alicui d idem esse, omnia enim sumpta sunt in d, quæ non contingunt a inesse. Manifestũ ergo quoniam ex istis quidem inspectionibus nullus fit syllogismus, & si b & f sint cõtraria idem esse b, alicui h, & syllogismũ semper fieri per hæc. Accidit ergo sic inspicientibus considerare uiam aliam necessariã, eo quòd quandoque latet identitas horum quæ sunt b & h.

De syllogismis assertorijs, ad impossibile, & reliquis, qui ex hypothesi. Cap. XXX.

EOdem autẽ modo se habent & qui ad impossibile deducũt syllogismi, ostensiuis, nam & ipsi fiunt per ea quæ sequuntur, & quibus sequitur utrũq;. Et eadem consideratio in utrisq;, nam quod monstratur ostensiuè, & per impossibile est syllogizare, & per eosdem terminos, & quod per impossibile, & ostensiuè. Vt quoniã a nulli e inest, ponatur enim alicui inesse, ergo quoniã b omni a, a autem alicui e, & b alicui e inerit, sed nulli inerat. Rursum quoniam alicui e inest a, si enim nulli e inest a, e autem omni g, nulli g inerit a, sed omni inerat. Similiter aũt est in alijs propositis, semper enim erit in omnibus per impossibile ostensio, ex sequẽtibus, & quibus sequitur utrumq;. Et in unoquoq; proposito, eadẽ consideratio & ostensiuè uolenti syllogizare, & ad impossibile ducere, nam ex eisdẽ terminis utræq; demonstrationes. Vt si ostensum est nulli e inesse a, quoniã accidit & b alicui e inesse, quod est impossibile. Si sumptũ sit e quidem nulli b, a autẽ omni b inesse, manifestum est enim quoniam nulli e inerit a. Rursum si ostensiuè syllogizatum sit a inesse, nulli e, suppositis inesse per impossibile monstrabitur nulli inesse, similiter autem & in alijs. In omnibus enim necesse est ijs qui per impossibile cõmunem aliquem sumere terminum alium à subiectis, ad quem erit mẽdacij syllogismus, quare conuersa ea propositione, altera autem similiter se habente, ostensiuus erit syllogismus per eosdem terminos. Differt autẽ ostensiuus ab eo, qui ad impossibile, quoniam in ostensiuo secundũ ueritatem ambæ propositiones ponuntur, in eo autẽ qui ad impossibile, falsa una. Hęc uero erũt magis manifesta per sequẽtia, quando de impossibili dicemus, nunc autem tantum nobis sit manifestus, quoniam ad hæc perspiciẽdum, & ostensiuè uolentibus syllogizare, & ad impossibile deducere.

In alijs

In alijs autē ſyllogiſmis quicunq; ſunt ex hypotheſi,ut quicūq; ſecundū tranſſumptionē,aut ſecundum qualitatem in ſubiectis,nō in prioribus, ſed in trāſumptis erit cōſideratio, modus aūt inſpectionis idem,conſiderare aūt oportet,& diuidere quot modis ſunt ex hypotheſi, monſtratur ergo unumquodq; propoſitorū ſic.Eſt autem & alio modo quædā ſyllogizare horum,ut uniuerſalia per particularem inſpectionem ex hypotheſi.Si enim c & g eadē ſint,ſolum g autē ſumatur e ineſſe,omni e inerit a,& rurſum ſi g & d eadē,ſolum autē de g prædicetur e, quoniā nulli e inerit a, manifeſtum ergo quoniā ſic inſpiciendum. Eodem autem modo & in neceſſarijs,& in cōtingentibus,nam eadem cōſideratio & per eoſdem terminos erit,eodēq; ordine & cōtingentis,& ineſſe ſyllogiſmus.Sumendum autem & in cōtingentibus & quæ non inſunt, poſſibilia autem ineſſe. Oſtenſum eſt enim quoniā & per hæc fit contingentis ſyllogiſmus,ſimiliter autem ſe habebit & in alijs prædicationibus.

Quod omnium ſcientiarum ſyllogiſmi ſuperioribus præceptis efficiantur. Cap. XXXI.

MAniſeſtū ergo ex prędictis,quoniā nō ſolum poſſibile eſt per hāc uiā fieri omnes ſyllogiſmos, ſed etiā quoniā per aliā impoſsibile. Omnis enim ſyllogiſmus oſtenſus eſt,quoniā per aliquā prędictarū figurarum fit,has autē non cōtingit, per alia conſtitui,q; per ſequētia & quę ſequit unumquodq;,ex his enim propoſitiones,& medij ſumptio,quare nec ſyllogiſmū poſsibile eſt fieri per alia.Ergo methodus quidē de omnibus eadē eſt,& circa Philoſophiā, & circa autem quamlibet & diſciplinā. Oportet enim quæ inſunt. & quibus inſunt circa unūquodq; colligere,& his quàm plurimis abundare, & hoc per tres terminos conſiderare,deſtruentem quidem ſic conſtruentem uero ſic, & ſecundum ueritatem quidem,ex ijs quæ ſecundum ueritatē ſcripta ſunt ineſſe,ad Dialecticos autem ſyllogiſmos,ex propoſitionibus quæ ſunt ſecundū opinionem.Principia autem ſyllogiſmorū uniuerſaliter quidem dicta ſunt, & quomodo ſe habeant, & quomodo oportet inquirere ea,quatenus non aſpiciamus ad omnia quæ dicuntur, neq; eadem conſtruentes,& deſtruentes, neque conſtruentes de omni aut de aliquo,deſtruentes ab omnibus,aut ab aliquibus,ſed ad pauciora,& determinata. Secundū ſingulum autē eorum quę ſunt eligere,ut de bono,aut diſciplina. Propria aūt in unaquaq; ſunt plurima,quare principia quidem quæ ſunt circa unumquodq;,experimento eſt creticere, dico autem ut Aſtrologicam quidem experientiam,Aſtrologicæ diſciplinæ,ſumptis enim ſufficienter apparentibus,ſic inuentæ ſunt Aſtrologicę demōſtrationes.Similiter autem & circa quamlibet aliam ſe habet & artem,& diſciplinā. Quare ſi ſumantur quæ inſunt circa unūquodq;, noſtrum erit iam demonſtrationes promptè declarare:ſi enim nihil ſecūdum hiſtoriam omittatur eorum quæ ſubtiliter, & uerè inſunt rebus,habebimus de omni(cuius quidem non eſt demōſtratio)hanc inuenire,& demonſtrare,cuius autem non nata eſt demonſtratio,hoc facere manifeſtum. Vniuerſaliter ergo quo oportet modo propoſitiones eligere, penè dictum eſt, per diligentiam autem pertranſiuimus in eo negocio,quod circa Dialecticam eſt.

De diuiſione,& eius ſyllogiſmo. Cap. XXXII.

QVoniam autem diuiſio per genera, parua quædam particula eſt dictæ Methodi,facilè uidere:eſt enim diuiſio uelut infirmus ſyllogiſmus,nam quod oporteat quidem oſtendere petitur,ſyllogizatur uero ſemper aliquid ſuperiorum. Primum autem idem hoc latuit omnes utētes ea,& ſuadere conati ſunt, quoniam eſſet poſſibile de ſubſtātia demonſtrationē fieri, & de eo q; eſt quid,quare neq; quoniā cōtingebat ſyllogizare eos qui diuidūt intellexerunt,neq; quoniā cōtingebat ſic, quemadmodū diximus. Ergo in demōſtrationibus quidē cū oporteat quid ſyllogizare, oportet mediū per q; fit ſyllogiſmus minus ſemper eſſe, & nō uniuerſaliter de prima extremitate. Diuiſio autē contrariū uult,nam

uniuerſaliūs

uniuersalius sumit mediũ. Sit enim animal quidem in quo a, mortale autem in quo b, & immortale in quo c, homo uero cuius terminũ oportet sumere in quo d, omne ergo animal accipit aut mortale, aut immortale: hoc autem est quicquid erat, omne est c aut b, aut c. Rursus hominem semper qui diuidit, ponit animal esse, quare de d sumit a esse, ergo syllogismus quidem est, quoniam d, aut b, aut c omne erit, quare hominẽ aut mortalem, aut immortalẽ oportet sumere, nam mortale quidẽ, aut immortale esse necessariũ est animale, mortale aũt non necessariũ est, sed petitur. Hoc autem erat quod oportebat syllogizare. Et rursus qui ponit a quidẽ animal mortale, in quo autẽ b pedes habẽs, in quo aũt c, non habens pedes, hominem uero d, similiter sumit a quidem, aut in b, aut in c esse. Omne enim animal mortale aut pedes habens, aut pedes nõ habens est, de d autẽ a, nã hominẽ animal mortale sumpsit esse, quare habẽs pedes, uel nõ habens pedes esse animal, necesse est hominẽ, pedes autẽ habẽs non necesse est, sed sumit, hoc aũt erat ꝙ oportebat rursum ostendere. Et ad hunc modũ semper diuidentibus, uniuersale quidẽ accidit eis medium sumere, de quo oporteat ostendere & differẽtias, & extremitates. In fine autẽ quoniã hoc est homo, aut quicquid erat ꝙ quæritur, nihil dicunt manifestũ, quare necessarium est esse, etenim aliã uiam faciunt omnem, non quidẽ cõtingentes idoneitates, opinãtes esse. Manifestũ est autẽ quoniã neq; destruere hac uia est, neq; de accidente aliquid, aut de proprio syllogizare, neq; de genere, neq; de quibus ignoret utrũ hoc modo, aut illo se habet, ut putas ne diameter est symeter, uel asymeter? si enim sumat, quoniã omnis lõgitudo est symetros, uel asymetros, diameter autem longitudo, syllogizatum est quoniã symeter, uel asymeter est diameter. Si aũt sumetur incõmensurabile, ꝙ oportebat syllogizare sumetur, nõ ergo est ostendere, nam uia quidem hęc, per hanc autẽ nõ est ostendere symetrum, uel asymetrum, in quo a, longitudo, b autem symeter, aut asymeter, diameter c. Manifestum est igitur quoniã neq; ad omnem considerationem congruit inquisitionis modus, neq; in quibus maxime uidetur conuenire, in his est utilis. Ex quibus ergo demonstrationes fiunt, & quomodo, & ad quæ perspiciendum secundum unumquodq; propositum manifestum ex dictis.

De resolutione syllogismorum in propositiones. *Cap.* XXXIII.

QVomodo aũt reducemus syllogismos in prædictas figuras, dicendum erit post hæc, restat enim consideratio hæc, si enim & generationẽ syllogismorum inspiciamus, & inueniendi habeamus potestatẽ, amplius aũt factos reducamus prædictas figuras, finem habebit quod ex principio propositum est, accidet etiã simul quę prædicta sunt cõfirmari, & manifestiora esse, quoniã sic se habẽt per ea quæ nũc dicenda sunt. Oportet enim omne quod uerũ est, ipsum sibi ipsi manifestũ esse omnino. Primũ ergo oportet tentare duas propositiones accipere syllogismi, facilius enim in maiora diuidere ꝙ in minora: maiora aũt cõpositióra sunt, ꝙ ea ex quibus cõponũtur. Deinde cõsiderare, utra in toto, & utra in parte. Et si nõ ambę sumptę sint, eũ q ponit alterã. Aliquoties enim uniuersalẽ protendẽtes, eam quę in hac est nõ sumũt, neq; scribẽtes, neq; interrogãtes, aut has quidem protendũt, per quas autem hę concludunt, omittũt, alia uero uane interrogant. Considerandũ autem si quid superfluum sumptũ sit, & si quid necessariorum omissum, & hoc quidẽ ponendum, illud uero auferendũ, donec ueniat quis ad duas propositiones, sine his enim, non est reducere sic interrogatas orationes. In aliquibus ergo facilè est uidere ꝙ minus est, aliqui uero latent, & uident quidẽ syllogizare, eo quòd necessariũ quid accidit ex ijs quæ posita sunt. Vt si sumatur, nõ substãtia interempta substantiã nõ interimi, ex quibus autẽ est, interemptis, & ꝙ ex eis est corrũpi. His enim positis, necessariũ est substãtiæ partẽ esse substantiã, nõ tamẽ syllogizatũ est ꝙ ea quę sumpta sunt, sed desunt, ꝓpositiones. Rursum si cũ est homo, necesse est esse animal, & cũ est animal, substantiã, & cũ est homo, necesse est esse substãtiã, sed nondũ syllogizatũ est, nõ em̃ se habẽt ꝓpositiones ut diximus. Fallimur aũt in talibus eo ꝙ necessariũ quiddã accidat ex his quę posita sunt, qm̃ et syllogismus, necessariũ

est,

eſt, in plus autem eſt neceſſarium, quàm ſyllogiſmus, nam omnis ſyllogiſmus, neceſſarium, neceſſarium autem nõ omne, ſyllogiſmus. Quare non (ſi quid accidat poſitis quibuſdã) ſtatim tentãdum eſt reducere, ſed primũ ſecundũ eſt duas propoſitiones.

De reſolutione in terminos. Cap. XXXIIII.

DEinde ſic diuidendũ in terminos. Mediũ aũt ponendũ terminorũ, qui utriſq; propoſitionibus dicit̃, neceſſe eſt enim mediũ in utriſq; eſſe in omnibus figuris. Si ergo ſubijciat̃, & prædicet̃ mediũ, aut ipſum quidẽ prædicet̃, aliud uero illo abnegetur, prima erit figura. Si aũt & prædicet̃, & negetur ab aliquo, media erit figura: ſi uero alia de illo prædicẽtur, aut hoc quidẽ prædicetur, illud uero ab illo negetur: poſtrema, ſic enim ſe habuit in poſtrema figura mediũ, ſimiliter autẽ etſi non uniuerſales ſint propoſitiones, nam eſt eadẽ determinatio medij. Manifeſtum igitur quoniã in qua oratione non dicitur idem frequẽter, nõ fit ſyllogiſmus, nõ enim ſumptũ eſt medium. Quoniã autem habemus quod propoſitorũ in unaquaque figura clauditur, & in qua uniuerſale, & in qua particulare, manifeſtum eſt, quoniam non ad omnes figuras perſpiciendum, ſed in unoquoq; propoſito ad propriã. Quæcũq; uero in pluribus concluduntur, medij poſitione cognoſcimus figuram.

De neceſſario & Theſi terminorum. Cap. XXXV.

FRequenter ergo falli accidit circa ſyllogiſmos propter neceſſariũ, quẽadmodum dictũ eſt priusaliquoties autem propter ſimilitudinem poſitionis terminorum, quod non oportet latere nos. Vt ſi a de b dicitur, & b de c, uidebitur enim ſic ſe habentibus terminis eſſe ſyllogiſmus, non ſit autem neq; neceſſariũ quicquã, neq; ſyllogiſmus. Sit enim in quo a, ſemper eſſe, in quo autem b, intelligibilis Ariſtomenes, in quo autẽ c Ariſtomenes, uerũ eſt autem a ineſſe b, ſemper enim eſt intelligibilis Ariſtomenes, ſed & b de c, nam Ariſtomenes eſt intelligibilis Ariſtomenes, a autẽ nõ ineſt c, corruptibilis eſt enim Ariſtomenes, nõ igitur fiebat ſyllogiſmus ſic ſe habentibus terminis, ſed oportebat uniuerſaliter a b ſumi propoſitionem: hoc uero falſum quod putabat, omnem intelligibilem Ariſtomenem ſemper eſſe, cum Ariſtomenes ſit corruptibilis. Rurſum ſit in quo quidẽ c, Micalus, in quo autẽ b, Muſicus Micalus, in quo autem a, corrũpi cras. Verũ eſt ergo b de c prædicari, nam Micalus, eſt Muſicus Micalus, ſed & a de b, corrũpetur enim cras Muſicus Micalus, a autẽ de c falſum, hoc autem idem eſt priori, nõ enim uerum eſt uniuerſaliter, Micalus Muſicus quoniam corrumpetur cras. Hoc aũt non ſumpto nõ erat ſyllogiſmus. Hęc ergo fallacia ſit in eo quod penè, ut enim nihil differens dicere hoc huic ineſſe, aut hoc huic omni ineſſe, concedimus.

De Eſtheſi terminorum. Cap. XXXVI.

FRequenter autẽ mentiri euenit, eo quòd nõ benè exponuntur, ſecũdum propoſitionem termini, ut ſi a quidem ſit ſanitas, b autem ægritudo, c uero homo, uerum eſt enim dicere quoniã a, nulli b cõtingit ineſſe, nulli enim ægritudini ſanitas ineſt: & rurſum quoniam b, ineſt omni c, omnis enim homo ſuſceptibilis eſt ægritudinis, uidebitur ergo accidere nulli homini cõtingere ſanitatẽ ineſſe. Huius autẽ cauſa eſt, q̃ non benè exponunt̃ termini ſecundũ locutionẽ, quoniam trãſumptis, quæ ijs ſunt ſecundũ habitudines, nõ erit ſyllogiſmus. Vt ſi pro ſanitate quidem ponat̃ ſanũ, pro ægritudine aũt ægrũ, non enim uerũ eſt dicere, quoniã non cõtingit ægrotãti ineſſe ſanũ eſſe, hoc aũt nõ ſumpto, nõ fit ſyllogiſmus, niſi cõtingentis. Hoc autẽ nõ impoſſibile, cõtingit enim nulli homini ineſſe ſanitatẽ. Rurſum in media figura ſimiliter erit falſum. Nã ſanitatẽ ægritudini quidẽ nulli, homini uero omni cõtingit ineſſe, quare nulli homini ægritudo. In tertia aũt figura ſecundũ cõtingere accidit falſum, etenim ſanitatẽ, & ægritudinẽ, & diſciplinã, & ignorantiã, & omnino cõtraria omni eidem contingit ineſſe, ſibi uero inuicem impoſſibile, hoc autem confeſſum in prædictis. Cum enim eidem plura contingere ineſſe, contingebant

bant & sibi inuicem. Manifestum igitur quoniam in omnibus his fallacia fit propter terminorum expositionem, transsumptis enim his, quæ sunt secundum habitudines, nihil fit falsum. Palàm ergo quoniã secundũ huiusmodi propositiones semper quod est secundum habitum, pro habitu sumendum, & ponendum terminum.

De Esthesi terminorum compositorum, & obliquorum syllogismi. Cap. XXXVII.

NOn oportet autem terminos semper quærere nomine exponi, sæpe enim erunt orationes, quibus nõ ponuntur nomina, quare & difficilè erit reducere huiusmodi syllogismos, aliquoties autem & falli accidet propter huiusmodi inquisitionẽ, ut quoniam immediatorũ erit syllogismus, sit enim a duo recti, b autem triangulus, c uero equicrurus, ergo ei quod est c, inest a propter b: ei uero quod est b, non iterum propter aliud, per se enim triangulus habet duos rectos, quare nõ erit medium eius quod est a b, cum sit demonstratiuum. Manifestum enim quoniam medium nõ sic semper est sumendum ut hoc aliquid, sed aliquãdo orationẽ, quod accidit & in prædicto. Inesse autem primum medio, & hoc postremo non oportet sumere, ut prædicentur semper ad se inuicem similiter, & primum de medio, & hoc de postremo, & in non inesse similiter, sed quoties dicitur esse & uerum dicere, hoc toties arbitrari oportet significare & inesse. Vt quoniã contrariorum una est disciplina, sit enim a, unam esse disciplinam, b autem contraria sibi inuicem, a ergo ineſt b, non quoniam cõtraria unam esse eorum disciplinam, sed quoniam uerum est dicere de ipsis unam esse eorum disciplinam. Accidit autem quandoque primum de medio dici, medium autem de tertio non dici, ut si Sophia est disciplina, boni autem est Sophia: conclusio, quoniam boni est disciplina, & non bonum quidem est disciplina, Sophia autem est disciplina. Quandoq; autem medium quidem de tertio dicitur, primum autem de medio non dicitur, ut si qualis omnis est disciplina, aut contrarij. Bonum autem est, & contrarium, & quale: conclusio quidem, quoniam boni est disciplina. Nõ est autem bonum disciplina, neque quale, neque contrarium, sed omnium disciplina. Non est autem bonum disciplina, neque conclusio secundum rectum, neque quale, neque contrarium, sed bonum hæc. Est autem quandoque neque primum de medio, neque hoc de tertio, primo de tertio quandoque quidem dicto, quandoque autem non dicto. Vt si cuius est disciplina, huius est genus, boni autem est disciplina: conclusio, quoniam boni est genus. Prędicatur autem nullum de nullo, si autem cuius est disciplina, genus est hoc, boni autem est disciplina, conclusio, quoniam bonũ est genus: ergo de extremo quidem prędicatur primum, de se autem inuicem non dicuntur. Eodem autem modo & non inesse sumẽdum, non enim semper significat non inesse hoc huic, non esse hoc, hoc: sed aliquando non esse hoc huius, aut hoc huic: ut quoniã non est motionis motus, aut generationis generatio, uoluptatis autem est, non ergo uoluptas generatio. Aut rursus quoniã risus est signum, signi aũt non est signum, quare non est signum risus, similiter autem & in alijs, in quibus interimitur propositum, eo quòd dicitur aliquo modo ad id genus. Rursus quoniam occasio non est tempus oportunum, Deo enim occasio quidem est, tempus autem oportunũ nõ est, eo quòd nihil sit Deo conferens. Terminos enim ponendum est occasionem, & tempus oportunum, & Deũ. Propositio autem sumenda secũdum nominis casum, simpliciter enim hoc dicimus de omnibus, quoniam terminos quidem semper ponẽdum secundum declinationes nominum, ut homo, aut bonum, aut contraria, aut hominis, aut boni, aut contrariorum. Propositiones autem sumendum secũdum cuiusq; casus, aut enim quoniã huic ut æquale, aut quoniam huius ut duplum, aut quoniã hoc ut feriens, uel uidens, aut quoniam hic ut homo, animal, aut si quolibet modo aliter cadit nomen secundũ propositionem, inesse autem hoc huic, & uerum esse hoc de hoc, toties sumendũ, quoties prdicamẽta diuisa sunt, & hæc aut aliquo modo, aut simpliciter, amplius aut sim-

plicia,

plicia, aut complexa. Similiter autem & non ineſſe. Conſiderãdum hæc autem, & determinandum optimum.

De Anadiploſi & Theſi ſyllogiſmorum, hoc eſt, de geminatione, & poſitione.
Cap. XXXVIII.

REduplicatum autem in propoſitionibus ad primam extremitatem ponendum, non ad medium, dico autem ut ſi fiat ſyllogiſmus, quoniam iuſtitiæ eſt diſciplina quoniam bonum, ad primam extremitatem ponendum. Sit enim a diſciplina quoniam bonum, in quo autem b bonum, in quo autem c iuſtitia, ergo uerum eſt a de b prædicari. Nam boni eſt diſciplina quoniã bonum. Sed & b de c: nam iuſtitia, quiddam bonum eſt, ſic ergo fit reſolutio. Si autem ad b ponatur, quoniam bonum, nõ erit, nam a quidẽ de b uerum erit, b autem de c nõ erit uerum, nam bonum quoniam bonum prædicari de iuſtitia falſum eſt, & non intelligibile. Similiter autem et ſi ſalubre oſtendatur, quoniam diſciplinatum eſt in eo quod bonum. aut hircoceruus, opinabilis in eo quod exiſtens, aut homo corruptibilis in eo quod ſenſibile, in omnibus enim prędicatis ad extremum reduplicationem ponendũ. Non eſt autem eadem poſitio terminorum, quando ſimpliciter quidem ſyllogiſatum fuerit, & quando hoc aliquid, aut quo, aut quomodo. Dico autem ut quando bonum diſciplinatum oſtenſum erit, & quando diſciplinatum quoniam bonum. Sed ſimpliciter quidem diſciplinatum oſtenſum eſt medium ponendum ens, ſi autem quoniã bonum, quid ens. Sit enim a diſciplina quoniam quid ens, in quo autem b, ens quid, in quo autem c, bonum, uerum eſt ergo a de b prædicari, erat enim diſciplina alicuius entis, quoniam quid ens, ſed & b de c, nam in quo c, ens quid, quare & a de c, erit ergo diſciplina boni quoniam bonum, erat enim quid ens, propriè ſubſtantiæ ſignum. Si autem ens medium poſitum ſit, & ad extremum ens ſimpliciter, & non quid ens dictum ſit, non erit ſyllogiſmus, quoniam eſt diſciplina boni quoniã bonum, ſed quoniam ens, ut ſi ſit in quo a diſciplina quoniam ens, in quo b, ens, in quo c, bonũ. Manifeſtum igitur quoniam in particularibus ſyllogiſmis, ſic ſumendum terminos.

Pro delita reſolutione præcepta. *Cap.* XXXIX.

OPortet autem accipere quæ idem poſſunt nomina pro nominibus, & orationes pro orationibus, & nomen, & orationem, & ſemper pro oratione nomen ſuſcipere, facilior eſt enim terminorum expoſitio, ut ſi nil differt dicere ſuſpicabile opinabilis non eſſe genus, aut non eſſe idem quiddam ſuſpicabile, quod opinabile, nam ſi idem eſt quod ſignificatur, pro oratione dicta, ſuſpicabile, & opinabile terminos ponendum. Quoniam uero non eſt idem uoluptatem eſſe bonum, & eſſe uoluptatem quod bonum, non ſimiliter ponendum terminos, ſed ſi eſt ſyllogiſmus quoniam uoluptas quod bonum, terminum ponẽdum quod bonum, ſi autem quoniam bonum, bonum, ſimiliter autem & in aliis. Non eſt autem idem neque eſſe, neq; dicere quoniã cui b ineſt, huic quoq; omni a, ineſt, & dicere, cui omni b ineſt, & a ineſt omni, nihil enim prohibet b ineſſe c, nõ autem omni. Vt ſit b pulchrum quid, c autem album, ſi igitur alicui albo ineſt pulchrum quid, uerum eſt dicere quoniam albo ineſt pulchrum, ſed non omni fortaſſe. Si ergo a ineſt b, non omni autem de quo b (neq; ſi omni c, ineſt b neq; ſi ſolum alicui) nõ neceſſe eſt ei quod eſt c, ineſſe a, non quia non omni, ſed nec ineſſe ei quod eſt c. Si autem de quocunque b dicatur uerè, huic omni ineſt a, accidet a de quo omni b dicitur, de eo omni dici. Si autem a dicitur de omni de quo b dicatur, nihil prohibet ei quod eſt c, ineſſe b, non omni autem a, aut non ineſſe omnino. In tribus igitur terminis manifeſtum eſt quoniam de quo b quidem omni, & a dicitur, hoc eſt, de quibuſcunq; b dicitur, de omnibus dicitur & a, & ſi b quidem de omni, & a ſimiliter, ſi autem non de omni, non neceſſe eſt a ineſſe omni. Non oportet autem arbitrari propter expoſitionem accidere

aliquod inconueniens, non enim laboramus in eo quod aliquid sit hoc, sed quem ad modum Geometer pedalem, & rectam hanc esse & sine latitudine dicit, quæ non est, sed non sic utitur, ut eis syllogizans. Omnino enim quod nō est ut totum ad partem, & aliud ad hoc ut pars ad totum, ex nullo talium ostendit demonstrator, neq; enim fit syllogismus, expositione autem sic utimur, ut & sentiat qui discit dicentes, non enim sic ut sine his non possibile sit demonstrare, quemadmodum ex quibus est syllogismus. Non lateat autem nos, quoniam in eodem syllogismo, non omnes conclusiones per unam eandem figuram sunt, sed hæc quidem per hanc, illa uero per aliam. Palàm ergo quoniam & resolutiones sic faciendum. Quoniam autem non omne propositum in omni figura, sed in unaquaq; disposita sunt, manifestum est ex conclusione in qua figura sit, quærendum. Et ad definitiones orationum quæcunq; ad unum quiddam sunt argumentatæ in eorum quæ insunt termino, ad quod argumentatum est ponendum terminum, & non totam orationem, minus enim contingit perturbari propter longitudinem, ut si quis aquam ostēdit, quoniam est humidus potus, potum & aquam terminos ponendum.

De resolutione syllogismorum ad impossibile, & ex hypothesi.
Cap. XL.

AMplius autem ex hypothesi syllogismos non est tentandum reducere, nam non est ex ijs quæ posita sunt reducere, non enim per syllogismum ostensi sunt, sed ad placitum concessi sunt omnes. Vt si quis ponat, si una quædam potestas non sit contrariorum, neque disciplinam esse unam. Deinde disputet quoniam non est una potestas contrariorum, ut sanatiui, & ægrotatiui, simul enim idem erit sanatiuum, & ægrotatiuum. Quoniam autem non est omnium contrariorum una potestas, ostensum est, sed quoniam disciplina non una, non est ostensum, quamuis confiteri sit necesse, at non ex syllogismo, uerum ex hypothesi, hoc igitur non est reducere, quoniam non una potestas est, hic enim fortasse erat syllogismus, illud autem hypothesis. Similiter autem in his, qui per impossibile concluduntur, nam neq; hoc est resoluere, sed ad impossibile quidem reductionem, est. syllogismo enim monstratur, alterum autem non est, nam ex hypothesi concluditur. Differunt autem à prædictis, quoniam in illis quidem oportet prius confiteri, si debet concedere, ut si ostendatur una potestas contrariorum, & disciplinam esse eandem, hic autem & non prius confessi concedunt, eo quòd manifestum sit falsum, ut posita diametro symetro, eo quòd imparia esse æqualia paribus. Plures autem & diuersi terminantur ex conditione, quos prospicere oportet, & notare aptè. Quæ ergo horum differentiæ, & quoties fiunt, qui sunt ex hypothesi, postea dicemus. Nunc autem tantum sit nobis manifestum, quoniam non est resoluere in figuras huiusmodi syllogismos, & ob quam causam, diximus.

De reciproca reductione syllogismorum unius figuræ in alias.
Cap. XLI.

QVęcunque autem in pluribus figuris monstrantur proposita, si in altera syllogisetur, est reducere syllogismum in alteram, ut eum qui in prima est priuatiuum, in secundā figuram, & eum qui in media est, in primam. Non omnes autem, sed quosdam, erit autem in sequentibus manifestum. Si enim a nulli b, b autem omni c, a nulli c, sic ergo prima figura, si autem conuertatur priuatiua, media erit. Nam b a quidem nulli, c autem omni inerit. Similiter autem & si non uniuersalis, sed particularis fit syllogismus, ut si a quidem nulli b, b autem alicui c, conuersa enim priuatiua, media erit figura. Eorum autem syllo-

rem ſyllogiſmorum, qui ſunt in ſecunda figura, uniuerſales quidē reducentur in primam figuram, particularium autem alter ſolum. Inſit enim a b quidem nulli, c uero omni, conuerſa priuatiua, prima erit figura, nam b quidem nulli a, a autē omni c inerit. Si autem prædicatiuum quidem ſit ad b, priuatiuum autem ad c, primus terminus ponendus eſt c, hoc enim nulli a, a autem omni b, quare nulli b inerit c, ergo & b nulli c, conuertitur enim priuatiua. Si aut particularis ſit ſyllogiſmus, quando priuatiuum quidem erit ad maiorem extremitatem, reſoluetur in primam figuram, ut ſi a nulli b, b autem alicui c, conuerſa enim priuatiua, prima erit figura, nam b quidem nulli a, a autem alicui c. Quando uero prædicatiuum, non reſoluetur, ut ſi a quidem omni b, c uero non omni, non enim ſuſcipit conuerſionem a b, neq; cum ſit, erit ſyllogiſmus. Rurſus qui in tertia quidē ſunt figura, non reſoluuntur omnes in primam, qui autem ſunt in prima, omnes in tertiam. Inſit enim a quidē omni b, b autem alicui c, ergo quia conuertitur particularis prædicatiua, inerit & c alicui b, a uero omni b inerat, quare ſit tertia figura. Et ſi priuatiuus ſit ſyllogiſmus, ſimiliter: conuertitur enim particularis affirmatiua, quare a quidem, nulli b, c autem alicui inerit. Eorum aūt ſyllogiſmorum, qui ſunt in poſtrema figura, unus tantum nō reſoluitur in primam, quando non uniuerſalis ponitur priuatiua, alij autem omnes reſoluuntur. Prædicentur enim de omni c, & a & b, ergo conuertetur c ad utrunq; particulariter, inerit ergo a, alicui b, quare erit prima figura. Siquidem a, omni c, c uero alicui b, & ſi a quidem omni c, b autem alicui c, eadem ratio, cōuertitur enim ad b c. Si autem b quidem omni c, a autem alicui c, primus ponendus b, nam b omni c, c autem alicui a, quare b alicui a, quoniam autem conuertitur particularis, & a alicui b inerit. Et ſi priuatiuus ſit ſyllogiſmus uniuerſalibus terminis, ſimiliter ſumendum. Inſit enim b omni c, a autem nulli c, ergo alicui b inerit c, a autem, nulli c, quare erit medium c. Similiter autem & ſi priuatiua quidē ſi uniuerſalis, prædicatiua autem particularis, nam a quidem nulli c, c autem alicui b inerit. Si autem particularis ſumatur priuatiua, non erit reſolutio, ut ſi b quidem omni c, a autē alicui c non ineſt, conuerſa enim b c utræq; propoſitiones erunt particulares. Manifeſtum autem quoniam ad reſoluendum ad ſeinuicem figuras, quæ ad minorem extremitatem eſt propoſitio, conuertenda in utriſq; figuris, hac conuerſa, tranſitio fit,

Eorum autem, qui in media ſunt figura, alter quidem reſoluitur, alter uero non reſoluitur in tertiam, nam cum ſit uniuerſalis priuatiua, reſoluitur. Si enim a nulli quidem b, alicui autem c, utraq; ſimiliter conuertitur ad a, quare b quidem nulli a, c uero alicui, medium ergo a. Quando autem a omni b, c autem alicui non inſit, non fit reſolutio, neutra enim propoſitionum ex conuerſione uniuerſalis. Qui autem ex tertia ſunt figura, reſoluentur in mediam, quando fuerit uniuerſalis priuatiua, ut ſi a nulli c, b autem alicui, aut omni c, nam c, a quidem nulli, b autem alicui inerit. Si autem particularis ſit priuatiua, non reſoluetur, non enim ſuſcipit conuerſionem particularis negatiua. Manifeſtum ergo quoniam ijdem ſyllogiſmi non reſoluuntur in his figuris, qui nec in primam reſoluebantur. Et quoniam in primam figuram reductis ſyllogiſmis, iſti ſoli ſyllogiſmi per impoſſibile clauduntur. Quomodo ergo oportet ſyllogiſmos reducere, & quoniam reſoluuntur figuræ in ſeinuicem, manifeſtum ex dictis.

De ſyllogiſmis infinitis, & regulis conſequentiarum.
Cap. XLII.

DIffert autem in cōſtruendo, uel deſtruendo opinari, aut idem, aut diuerſum ſignificare, non eſſe hoc, & eſſe non hoc, ut non eſſe album, ei quod eſt eſſe non album, non enim idem ſignificant, nec eſt negatio eius, quæ eſt eſſe album, ea quæ eſt, eſſe non album, ſed non eſſe album. Ratio autē huius hæc

eſt c, a, & non conuertitur, & id quod eſt b ſequetur d, & non conuertitur, & a quidem, & d contingunt eidem, b autem & c non contingunt. Primum ergo quoniam id quod eſt b, ſequitur d, hinc manifeſtum, quoniam eorum quæ ſunt c d alterum ex neceſſitate omni ineſt, cui autem b, non contingit c, eo quòd ſimul infert a, a autem, & b non contingunt eidem, manifeſtum quoniam d ſequetur b. Rurſum quoniam ei quod eſt a non conuertitur c, omni autem uel c, uel d, contingit a, & d eidem ineſſe. B autem, & c non contingit, eo quòd conſequitur a, id quod eſt c, accidit enim quiddam impoſſibile. Manifeſtum eſt ergo quoniam nec b ei quod eſt d conuertitur, eo quòd contingit ſimul a, d ineſſe. Accidit autem aliquoties in huiuſmodi terminorũ ordine falli, eo quòd oppoſita non ſumantur rectè, quorum neceſſe eſt omni alterum ineſſe. Vt ſi a & b non contingunt ſimul eidem, neceſſe eſt autem ineſſe cui non alterum, alterum, & rurſus c & d ſimiliter, cui autem c omni, ſequitur a, accidet enim cui d, b ineſſe ex neceſſitate, quod falſum eſt, ſi ſumatur enim negatio eorum, quæ ſunt a b, ea quæ eſt in quibus f, & rurſus eorum quæ ſunt c d, ea quæ eſt in quibus g. Neceſſe eſt igitur omni ineſſe uel a, uel f, aut enim affirmationem, aut negationem, & rurſum, aut c, aut g, affirmatio enim & negatio, & cui c, omni a ſubiacet, quare cui f, omni hoc quod eſt g. Rurſum quoniam eorum quæ ſunt f b, omni alterum, & eorum quæ ſunt g d, ſimiliter. Sequitur autem g id quod eſt f, & id quod eſt d ſequitur b, hoc enim ſcimus. Si ergo a id quod eſt c, & id quod eſt d ſequetur b, hoc autem falſum, è contrario enim erat in his (quæ ſic ſe habent) conſequentia. Non enim fortaſſe neceſſarium omni ineſſe, aut a, aut f, nec f aut b, non enim eſt negatio eius quod eſt a, hoc quod eſt f, nam boni non bonum negatio, non autem eſt idem hoc quod eſt non bonum, ei quod eſt neque bonum neque non bonum, ſimiliter autem & in c d, nam negationes quæ ſumptæ ſunt, duæ ſunt.

Primi libri Priorum Analyticorum Ariſtotelis finit.

SECVNDI PRIORVM ANALYTICORVM ARISTOTELIS LIB. CAPVT PRIMVM.

IN QVOT ergo figuris, & per quales, & quot propositiones, & quando, & quomodo fit syllogismus, amplius autem ad quæ perspiciendum cõstruenti, & destruenti, & quomodo oporteat quærere de proposito secundum unamquanq; artem, amplius autem per quàm uiam sumemus, quæ in singulis sunt principia iam pertransiuimus. Quoniam autem alij quidem syllogismorum sunt uniuersales, alij uero particulares: uniuersales quidẽ omnes semper plura syllogizant, particularium autem prædicatiui quidem plura, negatiui uero conclusionem solam. Nam aliæ quidem propositiones conuertuntur, priuatiua uero non conuertitur. Conclusio uero aliquid de aliquo est, quare alij quidem syllogismi plura syllogizant. Vt si a ostensum sit, omni aut alicui b inesse, & b alicui a necessarium est inesse, & si nulli b inesse a, & b nulli a, hoc autem aliud est a priore. Si autem a alicui b non insit, non necesse est & b alicui a non inesse, contingit enim omni a inesse. Hæc ergo communis omnium causa uniuersalium, & particularium. Est autem de uniuersalibus, & aliter dicere, quæcunque enim aut sub medio, aut sub conclusione sunt, omnium erit idem syllogismus, si illa quidem in medio, hæc uero in conclusione ponantur, ut si a b conclusio per c, quæcunq; sub b, aut sub c sunt, necesse est de omnibus dici a, nam d si in toto b, & b in a, & d erit in a. Rursum si e in toto c, & c in toto a, & e in toto a erit. Similiter autem, & si priuatiuus sit syllogismus. In secunda autem figura quod sub conclusione erit, solum erit syllogizare, ut si a insit nulli b, & omni c, conclusio quoniam nulli c inest b, si autem d sub c est, manifestum quoniam non inest ei b, ijs autem quæ sunt sub a, quoniam b non inest, non palàm est per syllogismum, & si non inest b, ei quod est e, si est e sub a, sed inesse quidem b nulli c, per syllogismum ostensum est, non inesse uero a hoc quod est b, indemonstratum sumptum est, quare nec per syllogismum accidit b non inesse c. In particularibus autem, eorum quidem quæ sub conclusione sunt, non erit necessarium. Non enim fit syllogismus, quando ea sumpta fuerit particularis, eorum autem quæ sunt sub medio, erit omnium, uerumtamen non per syllogismum, ut si a omni b, & b alicui c, nam eius quod sub c est positum, non erit syllogismus, eius uero quod sub b erit, sed nõ propter eum qui prius factus est syllogismum. Similiter autem & in alijs figuris, nam eius quidẽ quod sub conclusione est, non erit, alterius uero erit, uerum nõ per syllogismum, eo quòd & in uniuersalibus ex indemonstrata propositione, quæ sunt sub medio ostendebantur, quare neque hic erit, uel & in illis.

Quod ex falsis in prima figura uerum colligatur. Cap. II.

EST ergo sic se habere, ut ueræ sint propositiones, per quas fit syllogismus, est autem ut falsæ, est uero ut hæc quidem uera, illa autem falsa, conclusio autem aut uera, aut falsa ex necessitate. Ex ueris ergo non est falsum syllogizare, ex falsis autem uerum, tamen non propter quid, sed quia, nam eius qui est propter quid, non est ex falsis syllogismus, ob quam autem causam, in sequentibus dicetur. Primum ergo quoniam ex ueris non possibile falsum syllogizare, hinc manifestum. Si enim cum est a, necesse est esse b, si non est b, necesse est a non esse, si ergo

uerum est

uerum est a,necesse est & b uerum esse, aut accidet idem simul & esse, & non esse, hoc autem impossibile. Non autem quoniam ponitur a unus terminus,accipiatur contingere uno aliquo existente, ex necessitate aliquid accidere, non enim potest. Nam quod accidit ex necessitate,conclusio est, per quæ autem fit, ad minimum tres sunt termini duo autem interualla,& propositiones. Si ergo uerum est cui omni inest b & a,cui autem c & b,cui c,necesse est a inesse,& non potest hoc falsum esse, si mul enim erit idem, & non inerit,ergo a ut unum, positum est duas propositiones colligere. Similiter autem se habet & in priuatiuis, non enim est ex ueris ostendere falsum. Ex falsis autem est uerum syllogizare, utrisque propositionibus falsis. & una, hac autem non utralibet contingit, sed secunda, si quidem totam sumamus falsam,non tota autem sumpta,est utralibet. Insit enim a omni c,ei autem quod est b nulli,nec b insit c,contingit autem hoc,ut nulli lapidi animal, & lapis nulli homini,si igit sumat a,omni b,& b omni c,a omni c inerit,quare ex utrisq; falsis uera est conclusio, omnis enim homo animal. Similiter autem & priuatiuum, insit enim c nulli,nec a,nec b,a autem b omni, ut si eisdem terminis sumptis, medium ponatur homo, lapidi enim nec animal, nec homo nulli inest, homini autem omni animal,quare si cui quidem omni inest,sumamus nulli inesse,cui uero non inest,omni inesse,ex falsis utrisque uera erit conclusio. Similiter autem ostendetur & si in aliquo utraque falsa sumatur. Si autem altera ponatur falsa,prima quidem tota falsa existente ut a b,non erit conclusio uera, b c autem erit. Dico autem totam falsam quod contrariam uere,ut si quod nulli inest,omni sumptum est,aut si quod omni,nulli inesse. Insit enim a,b nulli,b autem omni c,si ergo b c quidem propositionem sumamus ueram,a b autem falsam totam,& omni b inesse a,impossibile est a c conclusionem ueram esse,nulli enim inerat a earum quæ sunt c, siquidem cui b nulli, b autem omni c. Similiter autem nec si a,omni b inest,& b omni c,sumpta sit autem b c quidem uera propositio, a b autem falsa tota, & nulli,cui b inest a,conclusio falsa erit,omni enim c inest a,siquidem cui b omni c,& a, b autem omni c. Manifestum ergo quoniam prima tota sumpta falsa,siue affirmatiua, siue priuatiua,altera autem uera,non fit uera conclusio. Non tota autem sumpta falsa,erit iam si a,c quidem omni inest,b autem alicui,b autem omni c,ut animal,cygno quidem omni,albo autem alicui,album autem omni cygno,si sumatur a omni b,& b omni c,a omni c inerit uere,omnis enim cygnus,animal. Similiter autem & si priuatiua sit a b,possibile est enim a b quidem alicui inesse,c uero nulli,b autem omni c,ut animal alicui albo,niui uero nulli,album uero omni niui,si ergo sumatur a quidem,nulli b,b autem omni c,a nulli c inerit. Si autem a b quidem propositio tota sumatur uera,b c autem tota falsa,erit syllogismus uerus,nihil enim prohibet a,& b & c omni inesse,b autem nulli c,ut quæcunque eiusdem generis sunt species non subalternæ,nam animal & homini,& equo inest,equus autem nulli homini inest,si ergo sumatur a omni b,& b omni c, conclusio uera erit, tota falsa b c propositione. Similiter autem cum uniuersalis priuatiua est a b propositio, contingit enim a neque b,neque c nulli inesse, & b nulli c, ut ex alio genere speciebus diuersum genus,nam animal nec musicæ, nec medicinæ inest, neque musica medicinæ. Sumpta ergo a quidem nulli b,b autem omni c,uera erit conclusio. Et si non tota falsa sit b c,sed in aliquo,etiam sic erit conclusio uera. Nihil enim prohibet a,& b & c toti inesse,b autem alicui c,ut genus speciei, & differentiæ, nam animal homini omni,& omni gressibili,homo autem alicui gressibili,& nō omni,si ergo a omni b, & b omni c sumatur,a omni c inerit,quod quidem erat uerum. Similiter autem cum priuatiua est a,b propositio,contingit enim a nec b,nec c nulli inesse,b uero alicui c, at genus ex alio genere speciei & differentiæ, nam animal nec sapientiæ nulli ineſt,nec contemplationi, sapientia uero alicui cōtemplationi, si ergo sumatur

a,nulli b,b autem omni c,nulli c inerit a,hoc autem erat uerum. In particularibus autem syllogismis cõtingit & prima propositione tota falsa existente, altera autem uera,ueram esse conclusionem, & a b in aliquo falsa existente,b c autem uera,& a b quidem uera,particulari autem falsa,& utrisq; existẽtibus falsis. Nihil enim prohibet a,b quidem nulli inesse,c autem alicui,& b alicui c inesse ut animal nulli nigro,albo autẽ alicui ineſt,& nix albo alicui. Si ergo ponatur medium nix,primum autem animal,& sumatur a quidem toti b inesse,b autem alicui c,a b tota falsa,b c autem uera,& conclusio uera. Similiter autem & cum priuatiua est a b propositio, possibile est enim a,b quidem toti inesse,c autem alicui non inesse,b uero alicui c inesse,ut animal homini quidem omni ineſt,album autem aliquod non sequitur,homo uero alicui albo ineſt, quare si medio posito homine,sumatur a nulli b inesse, & b alicui c,uera fit conclusio,cum sit tota falsa a b propositio. Et si in aliquo sit falsa a b propositio,b c uera existente,erit cõclusio uera. Nihil enim prohibet a, & b,& c,alicui inesse,b autem alicui c,ut animal alicui pulchro,& alicui magno, & pulchrum alicui magno ineſt, si ergo sumatur a omni b,& b alicui c,& a b quidem propositio in aliquo falsa erit,b c autem uera,& conclusio uera. Similiter autem & cum priuatiua est a b propositio,nam ijdem erunt termini,& similiter positi ad demonstrationem. Rursum si a b quidem uera,b c autem falsa,uera erit conclusio. Nihil enim prohibet a quidem toti ineſſe b,c autem alicui,& b nulli c ineſſe. Vt animal,cygno quidem omni,nigro autem alicui,cygnus uero nulli nigro, quare si sumatur a omni b,& b alicui c,uera erit conclusio,cum sit falsa b c. Similiter autem & priuatiua sumpta a b propositione,possibile enim a b quidem nulli,c autem alicui non inesse,& b nulli c,ut genus ex alio genere speciei & accidenti eius speciebus,nam animal quidem numero nulli ineſt,albo uero non alicui;numerus autem nulli albo, si ergo medium ponatur numerus, & sumatur a quidem nulli b,b autem alicui c,a alicui c non inerit,quod fuit uerum,cum a b quidem sit propositio uera, b c autem falsa. Et si in aliquo sit falsa a b, falsa autem & b c, erit conclusio uera. Nihil enim prohibet a, alicui b,& alicui c inesse utriq;, b autem nulli c,ut si b sit contrarium ipsi c, & ambo accidentia eidem generi, nam animal alicui albo, & alicui nigro ineſt, album autem nulli nigro ineſt, si ergo sumatur a omni b,& b alicui c,uera erit conclusio. Et priuatiua quidem sumpta a b, similiter. Nam ijdem termini,& similiter ponentur ad demonstrationem. Et ex utrisque falsis,erit conclusio uera. Possibile est enim a b quidem nulli,c autem alicui inesse, b uero nulli c. Vt genus ex alio genere speciei,& accidenti speciebus eius, animal enim numero quidem nulli,albo uero alicui ineſt,& numerus nulli albo. Si ergo sumatur a,omni b,& b alicui c, conclusio quidem uera, propositiones uero ambæ falsæ. Similiter autem & cum priuatiua est a b. Nihil enim prohibet a,b quidem toti ineſſe,c autem alicui non inesse,& neq; b,nulli c,ut animal cygno quidem omni, nigro autem alicui non ineſt,cygnus uero nulli nigro, quare si sumatur a nulli b, b autem alicui c,a alicui c non inerit,ergo conclusio quidem uera,propositiones autem falsæ.

Quod colligatur uerum ex falsis in secunda figura. Cap. III.

IN media autem figura omnino contingit per falsa uerum syllogizare, & utrisq; propositionibus totis falsis sumptis,& hæc quidem uera,illa tota falsa,utralibet falsa posita,& si utræque in aliquo falsæ, & si hæc quidem simpliciter uera,illa autem in aliquo falsa,& in uniuersalibus,& in particularibus syllogismis. Si enim a b quidem nulli ineſt,c autem omni,ut lapidi animal quidem nulli, homini autem omni,si contrariæ ponantur propositiones,& si sumatur a,b quidem omni,c uero nulli,

nulli, ex falsis totis propositionibus erit uera conclusio. Similiter autem & si a inest, b quidem omni, c uero nulli, nam idem erit syllogismus. Rursum si altera quidem tota falsa, altera autem tota uera. Nihil enim prohibet a, & b, & c omni inesse, b autem nulli c, ut genus non subalternis speciebus. Nam animal & quo omni, & homini inest, & nullus homo equus, si ergo sumatur animal huic quidem omni, illi uero nulli inesse, hæc quidem erit falsa, illa uero tota uera, & conclusio uera, ad quodlibet posito priuatiuo. Et si altera in aliquo falsa, altera autem tota uera, possibile est enim a, b quidem alicui inesse, c autem omni, & b, nulli c, ut animal albo quidem alicui, coruo autem omni, album uero nulli coruo. Si ergo sumatur a b quidem nulli, c autem toti inesse, a b quidem propositio in aliquo falsa est, a c autem tota uera, & conclusio uera, & transposita quidem priuatiua, similiter. Nam per eosdem terminos demonstratio. Et si affirmatiua quidem propositio in aliquo falsa, priuatiua autem tota uera, nihil enim prohibet a, b quidem alicui inesse, c autem toti non inesse, & b nulli c, ut animal albo quidem alicui, pici autem nulli, album uero nulli pici, quare si sumatur a toti b inesse, c autem nulli, a b quidem in aliquo falsa, a c autem tota uera, & conclusio uera. Et si utræque propositiones in aliquo falsæ, erit conclusio uera, possibile est enim a & b, & c alicui inesse, b autem nulli c, ut animal, & albo alicui, & nigro alicui, album uero nulli nigro. Si ergo sumatur a b quidem omni, c autem nulli, ambæ quidem propositiones in aliquo falsæ, conclusio autem uera, similiter autem transposita priuatiua per terminos. Manifestum autem & in particularibus syllogismis, nihil enim prohibet a, b quidem omni, c autem alicui inesse, & b alicui c non inesse, ut animal omni homini, albo autem alicui, homo uero alicui albo non inerit. Si ergo ponatur a, b quidem nulli inesse, c autem alicui inesse, uniuersalis quidem propositio tota falsa, particularis autem uera, & conclusio uera. Similiter autem & affirmatiua sumpta a b, possibile est enim a, b quidem nulli, c autem alicui non inesse, & b alicui c non inesse, ut animal nulli inanimato, albo autem alicui, & inanimatum non inerit alicui albo. Si ergo ponatur a, b quidem omni, c uero alicui non inesse, a b quidem propositio uniuersalis tota falsa, a c autem uera, & conclusio uera. Et uniuersali quidem uera posita, minori autem particulari falsa, nihil enim prohibet a, nec b, nec c nullum sequi, & b, alicui c non inesse, ut animal nulli numero, nec inanimato, & numerus aliquod inanimatum non sequitur. Si ergo ponatur a, b quidem nulli, c autem alicui, & conclusio uera, & uniuersalis propositio uera, particularis autem falsa. Affirmatiua autem uniuersali similiter posita, possibile est enim a & b, & c toti inesse, b autem aliquod c non sequi, ut genus speciem, & differentiam. Nam animal omnem hominem, & totum gressibile sequitur, homo uero non omne gressibile, quare si sumatur a, b quidem toti inesse, c autem alicui non inesse, uniuersalis quidem propositio uera, particularis falsa, conclusio autem uera. Manifestum autem quoniam & utrisque falsis erit conclusio uera, siquidem contingit a, & b & c, huic quidem omni, illi uero nulli inesse, b uero aliquod c non sequi, nam sumpto a b quidem nulli, c autem alicui inesse, propositiones quidem ambæ falsæ, conclusio autem uera. Similiter autem & cum prædicatiua fuerit uniuersalis propositio, particularis autem priuatiua, possibile est enim a, b quidem nullum, c autem omne sequi, & b alicui c non inesse, ut animal disciplinam quidem nullam, hominem autem omnem sequitur, disciplina uero non omnem hominem. Si ergo sumatur a, b quidem toti inesse, c autem aliquod non sequi, propositiones quidem falsæ, conclusio autem uera.

Quod ex falsis uerum identidem colligatur in tertia figura. Cap. IIII.

ERIT autem & in postrema figura per falsas totas, & in aliquo utraq;, & altera quidem uera, altera autem falsa, & hęc quidem in aliquo falsa, illa autem tota uera, & è conuerso, & quotquot modis aliter possibile est transumere propositiones. Nihil enim prohibet nec a, nec b, nulli c inesse, a autem alicui b inesse, ut nec homo, nec gressibile, nullum inanimatum sequitur, homo autem alicui gressibili inest, si ergo sumatur a & b, omni c inesse, propositiones quidem totæ falsæ, conclusio autem uera. Similiter autem & cum hæc quidem est priuatiua, illa uero affirmatiua. Possibile est enim b quidem nulli c inesse, a autem omni, & a alicui b non inesse, ut nigrum nulli cygno, animal autem omni, & animal non omni nigro, quare si sumatur b quidem, omni c, a uero nulli, a alicui b non inerit, & conclusio quidem uera, propositiones autem falsæ. Et si in aliquo fuerit utraq; falsa, erit conclusio uera, nihil enim prohibet & a, & b alicui c inesse, & a alicui b, ut albũ, & pulchrũ alicui animali inest, & albũ alicui pulchro, si ergo ponatur a, & b omni c inesse propositiones quidem in aliquo falsæ, conclusio autem uera. Et priuatiua a c posita similiter: nihil enim prohibet a quidem alicui c non inesse, b uero alicui inesse, & a non omni b inesse, ut album alicui animali non inesse. Pulchrum autem alicui inest, & album non omni pulchro, quare si sumatur a quidem nulli, c b autẽ omni, utraq; propositiones quidem in aliquo falsæ, cõclusio autem uera. Similiter autem & hæc quidẽ tota falsa, illa uero tota uera sumpta. Possibile est enim a & b omne c sequi, & a alicui b non inesse, ut animal & albũ, omne cygnum sequitur, & animal non omni inest albo, positis igitur his terminis, si sumatur b quidem toti c inesse, a uero toti non inesse, b c quidem tota erit uera, a c autem tota falsa, & conclusio uera. Similiter autem & si b c quidem falsa, a c autem uera, nam hi quidem termini ad demonstrationem, nigrum, inanimatum, cygnus. Sed & si utraq; assumantur affirmatiuè, nihil enim prohibet b quidem omne c sequi, a autem toti c non inesse, & a alicui b inesse, ut omni cygno animal, nigrum uero nulli cygno, & nigrũ inest alicui animali, quare si sumat̃ a & b omni c inesse, b c quidẽ tota uera, a c autem tota falsa, & conclusio uera. Similiter autem & a c sumpta uera, nam per eosdem terminos demonstratio. Rursum hac quidem tota uera existente, illa uero in aliquo falsa, possibile est enim b quidem omni c inesse, a autem alicui c, & alicui b, ut bipes quidem omni homini, pulchrum non omni, & pulchrum alicui bipedi inest. Si ergo sumatur a & b, toti c inesse, b c quidem, tota uera, a c autem in aliquo falsa, conclusio autem uera. Similiter autem & a c quidem uera, b c autem falsa in aliquo sumpta, transpositis enim eisdem terminis erit demonstratio. Et cum hæc quidem est priuatiua, illa uero affirmatiua, quoniam possibile est b quidem toti c inesse, a autem alicui c, & quando sic se habeant, non omni b inesse a. Si ergo affirmatur b quidem toti c inesse, a autem nulli, priuatiua quidem in aliquo falsa, altera autem tota uera, & conclusio erit uera. Rursum quoniam ostensum est, quod cum a quidem nulli c inest, & b alicui, euenit a alicui b non inesse: manifestum igitur quoniam & cum a c tota est uera, b c autem in aliquo falsa, contingit conclusionem esse ueram, si enim sumatur a quidem nulli c, b autem omni, a c quidem tota uera, b c aũt in aliquo falsa. Manifestum aũt & in particularibus syllogismis, quoniã omnino per falsa erit uerũ, nam ńdẽ termini sumendi, & quando uniuersales fuerint propositiones, in prædicatiuis quidẽ prædicatiui, in priuatiuis aũt priuatiui, nihil eñ differt cum nulli inerat, uniuersaliter sumere inesse, & si alicui inerat, uniuersaliter sumere ad terminorũ positionem similiter autẽ & in priuatiuis. Manifestũ igitur quando sit conclusio falsa. necesse est ea ex quibus est oratio, falsa esse aut omnia, aut aliqua, quando autem uera, non necesse est uerum esse nec aliquod quidem, nec omne.

Sed est cum nullum sit uerum eorum, quæ sunt in syllogismis, & conclusionem similiter

ſimſliter eſſe ueram, non tamen ex neceſſitate. Cauſa autem quoniam quum duo ſic ſe habent adinuicem, ut cum alterum ſit, ex neceſſitate eſſe alterum, hoc cum non ſit quidem, nec alterum erit, cum autem ſit, nō neceſſe eſt eſſe alterum, idem autem cum ſit, & non ſit, impoſſibile ex neceſſitate eſſe idem. Dico autem ut cum ſit a album, b eſſe magnum ex neceſſitate, & cum non ſit a album, b eſſe magnum ex neceſſitate, quando enim cum hoc ſit (ut a) album illud neceſſe eſt (ut b) eſſe magnum, cum autem ſit b magnum, c non eſſe album, neceſſe eſt ſi a ſit album, c non eſſe album. Et quando duobus exiſtentibus, cum alterum ſit neceſſe eſt alterum eſſe, hoc autem cum non ſit, neceſſe eſt a non eſſe, cum ergo b non ſit magnum, a non poteſt album eſſe, cum uero a non ſit album, neceſſe eſt b magnum eſſe, accidit ex neceſſitate cum b magnum non ſit, idem b eſſe magnum, hoc autem impoſſibile, nam ſi b non eſt magnum, a non erit album ex neceſſitate, ſi ergo cum non ſit a album, b erit magnum, accidit ſi b non eſt magnum, b eſſe magnum, ut per tria.

De circulari oſtenſione in prima figura. Cap. V.

CIrculo autem, & ex ſeinuicem oſtendere eſt per concluſionem, & è conuerſo prædicationem alteram ſumentem propoſitionem concludere reliquã, quam ſumpſerat in altero ſyllogiſmo, ut ſi oportuit oſtendere quoniam a ineſt omni c, oſtendat autem per c, rurſus ſi monſtret quoniam a ineſt b, ſumens a quidem ineſſe c, c autem b, & a inerit b, prius autem è conuerſo ſumpſit b ineſſe c, aut ſi quoniam b ineſt c, oporteat oſtendere, ſi ſumat a de c, quæ fuit concluſio, b autem de a eſſe, prius autem ſumptum eſt è conuerſo a de b. Aliter uero non eſt ex ſeinuicem oſtendere, ſiue enim aliud medium ſumetur, non circulo, nil enim ſumitur eorundem, ſiue horum quiddam, neceſſe eſt alterum ſolum, nam ſi ambo, eadē erit cōcluſio, at oportet diuerſam eſſe. In ijs igitur quæ non cōuertuntur, ex indemonſtrata altera propoſitione fit ſyllogiſmus, non enim eſt demonſtrare per hos terminos, quoniam medio ineſt tertium, aut primo medium. In ijs autem quæ conuertuntur, erit omnia monſtrare per ſeinuicem. Vt ſi a, & b, & c conuertuntur ſibijnuicem, oſtendatur enim a c per medium b, & rurſum a b per concluſionem, & per b c propoſitionem conuerſam. Similiter autem & b c, & per concluſionem, & per a b propoſitionem conuerſam. Oportet autem & c b, & b a propoſitionem demonſtrare, nam his demonſtratis uſi ſumus ſolis. Si ergo ſumatur b omni c ineſſe, & c omni a, ſyllogiſmus erit eius quod eſt b ad a. Rurſus ſi ſumatur c omni a ineſſe, & a omni b, neceſſe eſt c ineſſe omni b. In utriſq; ergo ſyllogiſmis c a propoſitio ſumpta eſt indemonſtrata, nam aliæ probatæ erant, quare ſi hanc oſtenderimus, omnes erunt approbatæ per ſeinuicem, ſi ergo ſumatur c omni b, & b omni a ineſſe, utræque propoſitiones demonſtratæ ſumuntur, & c neceſſe eſt ineſſe a. Manifeſtum eſt ergo quoniam in ſolis ijs quæ conuertuntur, circulo & per ſeinuicem contingit fieri demonſtrationes, in alijs uero quemadmodum prius diximus. Accidit autem & in ijs eodem quod monſtratur uti ad demonſtrationem, nam c de b, & b de a monſtratur ſumpto c de a dici, c autem de a per has oſtenditur propoſitiones, quare concluſione utimur ad demonſtrationē. In priuatiuis autem ſyllogiſmis hoc modo mōſtratur ex ſeinuicē, ſit b quidem, omni c ineſſe, a autē nulli b, cōcluſio autem quoniā a nulli c. Si ergo rurſum oporteat cōcludere, quoniam a nulli b, quod prius ſumptū erat, erit a quidem nulli c, c autem omni b, ſic enim è conuerſo propoſitio. Si aūt quoniā b ineſt c, oporteat cōcludere, non iam ſimiliter conuertendū a b, nam eadē, ppoſitio eſt b nulli a, & a nulli b ineſſe, ſed ſumendū, cui a nulli ineſt, huic b omni ineſſe. Sit enim a nulli c ineſſe, quod quidē fuit cōcluſio, cui aūt a nulli b, ſi ſumatur omni ineſſe, neceſſe eſt

ergo b,

ergo b omni c ineſſe, quare cum ſint tria, unumquodq; concluſio eſt facta, & circulo demonſtrare, hoc eſt concluſionem ſumentem & è conuerſo alteram propoſitionem, reliquam ſyllogizare. In particularibus autem ſyllogiſmis uniuerſalem quidem propoſitionem non eſt demonſtrare per alias, particularem autem eſt, quoniam autem non eſt demonſtrare uniuerſalem, manifeſtum, nam uniuerſale monſtratur per uniuerſalia, concluſio autem non eſt uniuerſalis, oportet autem oſtendere ex concluſione & altera propoſitione. Amplius omnino non fit ſyllogiſmus conuerſa propoſitione, nam particulares fiunt utræq; propoſitiones. Particulare autem eſt, oſtendatur enim a de aliquo c per b, ſi ergo ſumatur b, omni a, & concluſio maneat, b alicui c inerit, fit enim prima figura, & eſt a medium. Si autem ſit priuatiuus ſyllogiſmus, uniuerſalem quidem propoſitionē non eſt oſtēdere, propter hoc quod prius dictum eſt, particularem (ſi ſimpliciter conuertatur a b quemadmodum & in uniuerſalibus) non eſt, per aſſumptionem autem eſt, ut cui a, alicui non inſit, b alicui ineſſe, nam aliter ſe habentibus non fit ſyllogiſmus, eo quòd negatiua eſt particularis propoſitio.

De eadem cyclica circulari oſtenſione in ſecunda figura. Cap. VI.

IN ſecunda autem figura affirmatiuam quidem non eſt oſtendere per hunc modum, priuatiuam autem eſt, ergo prædicatiua quidē non oſtenditur, eo quòd non ſunt utræq; propoſitiones affirmatiuæ, nam concluſio priuatiua, prædicatiua autem ex utriſq; oſtendebatur affimatiuis. Priuatiua autem ſic oſtenditur, inſit & a omni b, c autem nulli, concluſio quoniam b nulli c, ſi ergo ſumatur b omni a ineſſe, & nulli c, neceſſe eſt a nulli c ineſſe, fit enim ſecunda figura, medium b. Si autem a b priuatiua ſumpta ſit, altera uero prædicatiua, prima erit figura, nam c quidem omni a, b autē nulli c, quare b nulli a, ergo nec a b, medium c, ergo per concluſionem quidem, & unam propoſitionem nō fit ſyllogiſmus, aſſumpta autem altera erit. Si autem non uniuerſalis ſit ſyllogiſmus, quæ in toto quidem eſt propoſitio, non oſtenditur, propter eandem cauſam quam quidem diximus & prius, quæ autem in parte, oſtenditur quando uniuerſalis ſit prædicatiua. Inſit enim a omni b, c autem non omni, concluſio b c, ſi ergo ſumatur b, omni a, c autem non omni, concluſio a, alicui c non inerit, medium b. Si autem eſt uniuerſalis priuatiua, nō oſtenditur a propoſitio, conuerſa a b, accidit enim utraſq;, aut alteram propoſitionē fieri negatiuam, quare non erit ſyllogiſmus, ſed ſimiliter oſtēdetur quemadmodum & in uniuerſalibus, ſi ſumatur cui b, alicui non ineſt, a alicui ineſſe.

De cyclica ratiocinatione in tertia figura. Cap. VII.

IN tertia autem figura quando utræq; propoſitiones uniuerſalitér ſumentur, non contingit oſtendere per ſeinuicem propoſitionem. Nam uniuerſalis quidem oſtenditur per uniuerſalia, in hac autem cōcluſio ſemper eſt particularis, quare manifeſtum quoniam omnino non contingit oſtendere per hanc figuram uniuerſalem propoſitionem. Si autem hæc quidem uniuerſalis ſit, illa uero particularis, quandoq; quidem erit, quandoq; uero non inerit, quando ergo utræq; prædicatiuæ ſumantur, & uniuerſalis ſit ad minorem extremitatem, erit, quando uero ad alterā, non erit. Inſit enim a omni c, b autem alicui c, cōcluſio a b. Si ergo ſumatur c omni a ineſſe conuerſa uniuerſali, & a ineſſe b, quod erat concluſio, c quidē oſtenſum eſt alicui b ineſſe, b autem alicui c, non eſt oſtenſum, quamuis neceſſe eſt ſi c alicui b, & b alicui c ineſſe, ſed nō idem eſt hoc illi, & illud huic ineſſe, ſed aſſumendū eſt, ſi hoc alicui illi, & alterū alicui huic, hoc aūt ſumpto iam non ſit ex cōcluſione, & altera propoſitione ſyllogiſmus. Si aūt b quidē omni c, a aūt alicui c, erit oſtendere

a c, quando

a c, quando ſumatur c quidem omni b ineſſe, a autem alicui, nam ſi c omni b ineſt, a autem alicui b, neceſſe eſt a alicui c ineſſe, medium b. Et cum fuerit hæc prædicatiua quidem, illa uero priuatiua, uniuerſalis autem prædicatiua, oſtendetur altera. Inſit enim b omni c, a autem alicui non inſit, cõcluſio quoniam a alicui b non ineſt. Si ergo aſſumatur c b omni ineſſe, inerat autem & a non omni b, neceſſe eſt a alicui c non ineſſe, medium b. Cum autem priuatiua uniuerſalis ſit, non oſtenditur altera niſi ſicut in prioribus, ſi ſumatur cui hoc alicui non ineſt, alterum alicui ineſſe, ut ſi a nulli c, b autem alicui, concluſio quoniam a alicui b non ineſt. Si ergo ſumatur cui a alicui non ineſt, eidem c alicui ineſſe, neceſſe eſt c alicui b ineſſe, aliter autem non eſt conuertentem uniuerſalem propoſitionem oſtendere alteram, nullo enim modo erit ſyllogiſmus. Manifeſtum igitur quoniam in prima quidem figura per ſe inuicem eſt oſtenſio, & per primam, & per tertiam figuram fit, nam cum prædicatiua quidem eſt concluſio, per primam. cum autem priuatiua, per poſtremam, ſumitur enim cui hoc nulli, alterum omni ineſſe. In media autem, cum uniuerſalis eſt quidem ſyllogiſmus & per ipſam, et per primã figuram, et per poſtremam, cum autem particularis, & per ipſam, & per poſtremam. In tertia uero per ipſam omnes. Manifeſtum etiam quoniam in media, & in tertia qui non per ipſas fiunt ſyllogiſmi, aut non ſunt ſecundum eam quæ circulo eſt oſtenſionem, aut imperfecti ſunt.

De ſyllogiſmo conuerſiuo. Cap. VIII.

COnuertere autem eſt tranſponentem concluſionem facere ſyllogiſmum, quoniam uel extremũ medio non inerit, uel hoc poſtremo, neceſſe eſt enim concluſione conuerſa, & altera remanẽte propoſitione, interimi reliquam, nam ſi erit, & concluſio erit, differt autem oppoſitè, aut contrariè conuertere concluſionem, non enim fit idem ſyllogiſmus utroliber cõuerſa, palàm autem hoc erit per ſequentia. Dico autem opponi quidem, omni ineſſe non omni, & alicui nulli, contrariè autem omni, nulli, & alicui, non alicui ineſſe. Sit enim oſtenſum a de c, per medium b, ſi igitur ſumatur a nulli c ineſſe, omni autem b, nulli c inerit b, & ſi a quidem nulli c, b autem omni c, a non omni b, & non omnino nulli, nõ enim oſtendebatur uniuerſale per tertiam figuram. Omnino autem eam, quæ eſt ad maiorem extremitatem propoſitionem, non eſt deſtruere uniuerſaliter per cõuerſionem, ſemper enim interimitur per tertiam figuram, neceſſe enim ad poſtremam extremitatem utraſque ſumere propoſitiones. Et ſi priuatiuus ſit ſyllogiſmus, ſimiliter: oſtendatur enim a nulli c ineſſe per b, ergo ſi ſumatur a omni c ineſſe, nulli autem b, nulli c inerit b. Et ſi a & b omni c, a alicui b, ſed nulli inerat. Si autem oppoſitè conuertatur concluſio, & alij ſyllogiſmi oppoſiti, & non uniuerſales erunt, fit enim altera propoſitio particularis, quare cõcluſio erit particularis. Sit enim prædicatiuus ſyllogiſmus, & conuertatur ſic, ergo ſi a non omni c, b autem omni b, non omni c. Et ſi a quidem non omni c, b autem omni a, non omni b. Similiter autem & ſi priuatiuus ſit ſyllogiſmus, nam ſi a alicui c ineſt, b autem nulli, b alicui c non inerit, & non ſimpliciter nulli, & ſi a quidem alicui c, b autem omni, quemadmodum in principio ſumptum eſt, a alicui b inerit. In particularibus autem ſyllogiſmis quando oppoſitè conuertitur concluſio, interimuntur utræque propoſitiones, quando uero contrariè, neutra, non enim iam accidit quemadmodum in uniuerſalibus interimere deficiente concluſione ſecundum conuerſionem, ſed nec omnino interimere. Oſtendatur enim a de aliquo c per b, ergo ſi ſumatur a nulli c ineſſe, b autem alicui c, a alicui b non inerit, & ſi a nulli c, b autem omni, nulli c inerit b, quare interimẽt utræq;. Si aũt contrariè cõuertantur, neutra. Nã ſi a alicui c non ineſt, b aũt omni, b alicui c non inerit, ſed nondum interimit q̃d ex principio,

contingit

contingit enim alicui ineſſe,& alicui non ineſſe: uniuerſali aũt ſublato a b, omnino non fit ſyllogiſmus. Si enim a quidem alicui c non ineſt, b autem alicui ineſt, neutra propoſitionum uniuerſalis eſt. Similiter autem & ſi priuatiuus ſit ſyllogiſmus, ſi enim ſumatur a, omni c ineſſe, interimuntur utrꝛq;, ſi autem alicui, neutra, demonſtratio autem eadem.

De ſyllogiſmo conuerſiuo in ſecunda figura. Cap. IX.

IN ſecunda autem figura eam quidem, quæ eſt ad maiorem extremitatem propoſitionem, non eſt interimere cõtrariè, quolibet modo conuerſione facta, ſemper erit concluſio in tertia figura, uniuerſalis autem non fuit in hac ſyllogiſmus, alteram autem in hac interimemus, ſimiliter conuerſione. Dico autẽ ſimiliter ſi contrariè quidem conuertitur, cõtrariè, ſi oppoſitè, oppoſitè. Inſit enim a omni b, c autem nulli, concluſio b c. Si ergo ſumatur b, omni c ineſſe, & a b maneat, a omni c inerit, fit enim prima figura. Si autem b omni c, a autem nulli c, a non omni b, figura poſtrema. Si autem oppoſitè conuertatur b c, a b quidem ſimiliter oſtenditur, a c autem oppoſitè, nam ſi b alicui c, a autem nulli c, a alicui b nõ inerit, rurſum ſi b alicui c, a autem omni b, a alicui c, quare oppoſitus fit ſyllogiſmus. Similiter autem oſtendetur, & ſi è conuerſo ſe habeant propoſitiones. Si autem particularis eſt ſyllogiſmus, contrariè quidem conuerſa concluſione neutra propoſitionum interimitur, quemadmodum nec in prima figura, oppoſitè autem, utrꝛq;. Ponatur enim a, b quidem nulli ineſſe, c autem alicui, concluſio b c. Si igitur ponatur b alicui c ineſſe, & a b maneat, concluſio erit quoniam a alicui c non ineſt, ſed non interimitur quod ex principio, contingit enim alicui ineſſe, & non ineſſe. Rurſum ſi b alicui c, & a alicui c, non erit ſyllogiſmus, neutrum enim uniuerſale eorum quæ ſumpta ſunt, quare non interimitur a b. Si autem oppoſitè conuertatur, interimuntur utrꝛq;, non ſi b omni c, a autem nulli b, nulli c, a erit autem alicui, Rurſum ſi b omni c, a autem alicui c, alicui b, a. Eadem autem demonſtratio, & ſi uniuerſalis ſit prædicatiua.

De ſyllogiſmo conuerſiuo in tertia figura. Cap. X.

IN tertia uero figura quando contrariè quidem conuertitur concluſio, neutra propoſitionum interimitur ſecundum nullum ſyllogiſmorum, quando autem oppoſitè, utrꝛq; in omnibus. Si enim oſtenſum a alicui b ineſſe, medium autem ſumptum c, & ſint uniuerſales propoſitiones, ſi ergo ſumatur a alicui b nõ ineſſe, b autem omni c, non fit ſyllogiſmus eius quod eſt a de c. Neq; ſi a, b alicui non ineſt, c autem omni, non erit eius quod eſt b c ſyllogiſmus. Similiter autem oſtenditur & ſi non uniuerſales ſint propoſitiones, aut enim utraſq; neceſſe eſt particulares eſſe per cõuerſionem, aut uniuerſalem ad minorem extremitatem fieri, ſic autem non fiet ſyllogiſmus, nec in prima figura, nec in media. Si autem oppoſitè conuertantur propoſitiones, interimuntur utrꝛq;, nam ſi a nulli b, b autem omni c, a nulli c. Rurſum ſi a, b quidem nulli, c autem omni, b nulli c. Et ſi altera non ſit uniuerſalis, ſimiliter, ſi enim a nulli b, b autem alicui c, a alicui c non inerit. Si autem a quidem nulli, c autẽ omni, nulli c, b. Similiter & ſi priuatiuus ſit ſyllogiſmus, oſtendatur enim a alicui b non ineſſe, ſi autem prædicatiua quidem b c, a c autem negatiua, ſic enim fiebat ſyllogiſmus. Quando igitur contrarium ſumitur concluſioni, non erit ſyllogiſmus, nam ſi a alicui b, b autem omni c, non fit ſyllogiſmus eius quod eſt a & c. Neq; ſi a alicui b, nulli autem c, non fuit eius quod eſt a b & c ſyllogiſmus, quare non interimuntur propoſitiones. Quando uero oppoſitum interimuntur, nam ſi a omni b, & b omni c, a omni c, ſed nulli inerat. Rurſum ſi a omni b, nulli aũt c, b nulli c, ſed omni inerat. Similiter aũt monſtratur, & ſi non

uniuerſa

uniuersales sint propositiones, sit enim a c uniuersalis, & priuatiua, altera autē particularis, & prædicatiua, ergo si a quidem omni b, b autem alicui c, a alicui c accidit, sed nulli inerat. Rursum si a omni b, nulli autem c, & b nulli c. Si autē a alicui b, & b alicui c, non fit syllogismus. Neq; si a alicui b, & nulli c, nec sic. Quare illo quidem modo interimuntur, sic autem non interimuntur propositiones. Manifestum est ergo ex ijs quæ dicta sunt, quomodo conuersa conclusione in unaquaq; figura fit syllogismus, & quando contrariè propositioni, & quando oppositè. Et quoniam in prima quidem figura per mediam, & postremam fiunt syllogismi, & quę quidem ad minorem extremitatem, semper per mediam interimitur, quæ uero ad maiorem, per postremam. In secunda autem, per primam, & postremam, quæ quidem ad minorem extremitatem, semper per primam figuram, quæ uero ad maiorem, per postremam. In tertia uero, per primam, & per mediam, & quæ quidem ad maiorem per primam semper, quæ uero ad minorem, per mediam semper. Quid ergo est conuertere, & quomodo in unaquaq; figura, & quis fit syllogismus, manifestum.

De syllogismo per impossibile. Cap. XL

PEr impossibile autem syllogismus ostenditur quidem, quando contradictio ponitur conclusionis, & assumitur altera propositio. Fit autem in omnibus figuris, simile enim est conuersioni. Veruntamen differt in tantum, quoniam conuertitur quidem facto syllogismo, & sumptis utriusq; propositionibus. Deducitur autem ad impossibile non confesso opposito prius, sed manifesto quoniam est uerum. Termini uero similiter se habent in utriusq;, & eadem sumptio utrorūque, ut si a ineſt omni b, medium autem c, si supponitur a non omni, uel nulli b inesse, c uero omni, quod fuit uerum, necesse est c b aut nulli, aut nō omni inesse, hoc autem impossibile, quare falsum est quod suppositum est. Verum ergo oppositum, similiter autem in alijs figuris, quæcunq; enim conuersionem suscipiunt, & per impossibile syllogismum. Ergo alia quidem proposita omnia ostenduntur per impossibile in omnibus figuris, uniuersale autem prædicatiuum in media, & in tertia monstratur, in prima autem non monstratur, supponatur enim a non omni b, aut nulli inesse. & assumatur alia propositio, utrolibet modo, siue a omni ineſt c, siue b omni d (sic enim erat prima figura) si ergo supponatur a nō omni b inesse, nō fiet syllogismus quomodo libet sumpta propositione. Si autem nulli b, d quidem assumatur, syllogismus quidem erit falsi, non ostenditur autem propositum, nam si a nulli b, b autem omni d, a nulli d, hoc autem sit impossibile: falsum igitur est nulli b inesse a, sed non si nulli falsum, omni uerum. Si autem c, a assumatur, nō fit syllogismus, nec quando supponitur non omni b, inesse a, quare manifestum quoniam omni inesse, non ostenditur in prima figura per impossibile. Alicui autem, & nulli, & non omni ostenditur. Supponatur enim a nulli b inesse, b autem sumptum sit, omni, aut alicui c. Ergo necesse est a nulli, aut non omni c inesse, hoc autem impossibile. Sit enim uerum, & manifestum, quoniam omni c ineſt a, quare si hoc falsum, necesse est a alicui b inesse. Si autem ad a sumatur altera propositio, non erit syllogismus, neque quando subcontrarium conclusioni supponitur ut alicui non inesse, manifestum ergo quoniam oppositum sumendum est. Rursum supponatur a alicui b inesse, sumptum autem sit c omni a, necesse est igitur c alicui b inesse, hoc autem sit impossibile, quare falsum quidem suppositum est, si autem sic, uerum est nulli inesse. Similiter autem & si priuatiua sumpta sit c a. Si autem ad b sumpta sit propositio, non erit syllogismus. Si autem contrarium supponatur, syllogismus erit & impossibile, non tamen ostenditur quod est propositum, supponatur enim a, omni b, & c sumptum sit omni a, ergo necesse est c omni b inesse, hoc autem impossibile, quare falsum est omni b inesse a, sed nondum erit necesarium, si non omni, nulli inesse.

Similiter

Similiter autem & si a d b sumatur altera propositio, nam syllogismus quidem erit & impossibile, non interimitur autem hypothesis, quare oppositum supponendum. Ad ostendendum autem non omni b inesse a, supponendum omni inesse, nam si a omni b, & c omni a, omni b inerit c, si ergo hoc impossibile, falsum quod suppositum est, similiter autem & si ad b, sumpta sit altera propositio. Et si priuatiua sit c a similiter, nam & sic fit syllogismus. Si autem ad b sumpta sit priuatiua, nihil ostenditur. Si autem non omni, sed alicui inesse supponatur, non ostenditur quoniam non omni, sed quoniam nulli: si enim a alicui b, c autem omni a, alicui b inerit c, si ergo hoc impossibile, falsum est alicui b inesse a, quare uerum nulli, hoc autem ostenso, interimitur uerum, nam a alicui quidem b inerat, alicui uero non inerat. Amplius autem non tam propter hypothesin accidit impossibile, falsa enim erit, siquidem ex ueris non est falsum syllogizare. nunc autem est uera, inest enim a alicui b, quare nō supponendum alicui inesse, sed omni. Similiter autem & si alicui b non inest a, ostenderemus, si enim idem est alicui non inesse, & non omni inesse, eadem in utrisq; demonstratio. Manifestum ergo quoniam non contrarium, sed oppositum supponendum in omnibus syllogismis, sic enim necessarium erit & axioma probabile, nam si de omni uel affirmatio, uel negatio, ostenso quoniam non negatio, necesse est affirmationem ueram esse, rursum si non ponant ueram esse affirmationem, constat ueram esse negationem contrariam uero, neutro modo contingit ratum facere, neq; enim necessarium si nulli falsum, omni uerum, neq; probabile ut sit alterum falsum, quoniam alterum uerum. Manifestum ergo quoniam in prima figura alia quidem proposita omnia ostenduntur per impossibile, uniuersale aōt affirmatiuū nō ostendit.

De syllogismo per impoßbile in secunda figura. Cap. XII.

IN media autem figura, & postrema & hoc ostenditur, ponatur enim a nō omni b inesse, sumptum sit autem omni c inesse a, ergo si b quidem non omni inest a, c autem omni, non omni b inest c, hoc autem impossibile. Sit enim manifestum quoniam omni b inest c, quare falsum quod suppositum est, uerum est ergo omni inesse c. Si autem contrarium supponatur, syllogismus quidem erit ad impossibile, non tamen ostenditur quod propositum est. Si enim a nulli b, omni autem c, nulli b, c, hoc autem impossibile, quare falsum est, nulli inesse, sed non si hoc falsum, uerum omni. Quando autem alicui b inest a, supponatur a nulli b inesse, c autem omni insit, necesse est ergo c nulli b inesse, quare si hoc impossibile, necesse est a alicui b inesse. Si autem supponatur alicui non esse, eadem erunt quæ in prima figura. Rursum supponatur a alicui b inesse, c autem nulli insit, necesse est igitur c alicui b non inesse, sed omni inerat, quare falsum quod suppositum est, nulli ergo b inerat a. Quando autem non omni b inest a, supponatur omni inesse, c autem nulli, necesse est ergo c, nulli b inesse, hoc autem impossibile, quare uerum est non omni inesse. Manifestū ergo, quoniam omnes syllogismi fiunt per mediam figurā.

De ostensione per impoßibile in tertia figura. Cap. XIII.

SImiliter autem & per ultimam. Ponatur enim a alicui b non inesse, c autem omni b, ergo a alicui c non inerit, si ergo hoc impossibile, falsum alicui non inesse, quare uerū est omni. Si uero supponatur nulli inesse, syllogismus quidem erit, & impossibile, non ostendit autem quod propositum est, si enim cōtrarium supponatur, eadem erunt quæ in prioribus. Sed ad ostendendum alicui inesse, eadem sumenda est hypothesis, nam si a nulli b, c autem alicui b, a non omni c, si ergo hoc falsum, uerum est a alicui b inesse. Quando autem nulli b inest a, supponatur alicui inesse, sumptum sit autem & c omni b inesse, ergo necesse est a alicui c inesse, sed nulli inerat, quare falsum est alicui b inesse a. Si autem supponatur omni b inesse a, non ostenditur propositum, sed ad ostendendum nō omni inesse,

esse, eadem sumenda hypothesis, nam si a omni b, & c alicui b, a inest alicui c, hoc autem non fuit, quare falsum est omni inesse, si autem sic, uerum non omni. Si autem supponatur alicui inesse, eadem erunt quæ & in ijs, quæ prius dicta sunt. Manifestum ergo quoniam in omnibus per impossibile syllogismis, oppositum supponendum. Palam autem & quoniam in media figura ostenditur quodammodo affirmatiuum, & in postrema uniuersale.

Quo iusta, & quæ ad impossibile ducit demonstratio, differant. Cap. XIIII.

DIffert autem quæ ad impossibile demonstratio, ab ea quæ est ostensiua, eo quòd ponat quod uult interimere, deducens ad confessum falsum, ostensiua aũt incipit à confessis positionibus ueris. Sumunt ergo utræq; duas propositiones confessas, sed hæc quidem ex quibus est syllogismus, illa uero unam quidem harum, alteram uero contradictionem conclusionis. Et hinc quidẽ non necesse est notam esse conclusionem, neq; prius opinari quoniam est, aut nõ est, illinc uero necesse est, quoniam non est. Differt autem nihil affirmatiuam, uel negatiuam esse conclusionem, sed similiter se habet in utrisq;. Omnis enim quę ostensiuè concluditur, & per impossibile monstrabitur, & quæ per impossibile, ostensiuè, & & per eosdem terminos, non autem in eisdem figuris. Nam quando per impossibile syllogismus fit in primæ figura, quod uerum est, in media erit, aut in postrema, priuatiuum quidem in media, prædicatiuum aũt in postrema. Quãdo autẽ syllogismus in media fit, quod uerum est, erit in prima figura in omnibus propositionibus, quando autem in postrema syllogismus, quod uerum est, erit in prima, & in media, affirmatiua quidem in prima, priuatiua autem in media. Sit enim ostẽsum a nulli, aut nõ omni b per primam figuram, ergo hypothesis quidem erat alicui b inesse a, c autẽ sumebatur a quidem omni inesse, b autem nulli, sic enim fiebat syllogismus ad impossibile. Hoc autem media figura, si c a quidem omni, b autem nulli inest, & manifestum ex his quoniam b nulli inest a. Similiter autem & si non omni ostensum sit inesse, nam hypothesis quidem est omni b a inesse, c autem sumebaẽ a quidem omni, b autem non omni, & si priuatiua sit sumpta c a, similiter etenim sic fit in media figura. Rursum sit ostensum alicui b inesse a, ergo hypothesis quidem est nulli inesse, b autem sumebatur omni c inesse, & a uel omni, uel alicui c, sic enim erit impossibile. Hoc autem postrema figura, si a & b omni c, & manifestum ex his quia necesse est a, alicui b inesse, similiter autem & si alicui c sumatur inesse b uel a. Rursum in media figura ostensum sit a omni b inesse, ergo hypothesis quidem fuit, non omni b inesse a, sumptum est autem a omni c, & c omni b, sic enim erit impossibile, hoc autem prima figura, si a omni c, & c omni b. Similiter autem & si ostẽsum sit alicui inesse, nam hypothesis quidem fuit, nulli b inesse a, sumptum est autem a omni c, & c alicui b. Si aũt priuatiuus fit syllogismus, hypothesis quidẽ a alicui b inesse, sumptum est autem a nulli c, & c omni b, quare fit prima figura. Et si non uniuersalis sit syllogismus, sed a alicui b ostensum sit non inesse, similiter, nam hypothesis quidem omni b inesse a, sumptum est autem a nulli c, & c alicui b, sic enim prima figura. Rursum in tertia figura ostensum sit a inesse omni b, ergo hypothesis quidem fuit non omni b inesse a, sumptum est autem c omni b, & a omni c, sic enim erit impossibile, hoc aũt prima figura. Similiter aũt & si in aliquo sit demõstratio, nõ hypothesis quidẽ erit nulli b inesse a, sumptũ est aũt c alicui b, & a omnni c. Si autẽ priuatiuus sit syllogismus, hypothesis quidẽ a alicui b inesse, sumptũ est autẽ c a quidẽ nulli, b aũt omni, hoc aũt media figura. Similiter aũt, & si nõ uniuersalis sit demõstratio, nã hypothesis quidẽ erit omni b inesse a, sumptũ est aũt c a quidẽ nulli, b aũt alicui, hoc aũt media figura. Manifestũ ergo quoniã per eosdẽ terminos, & ostẽsiuè est demõstrare unũq;dq; propositũ, & per impossibile. Similiter autẽ erit, & cũ sint ostensiui syllogismi, ad impossibile deducere in terminis sumptis, quando op-

posita propositio conclusioni sumpta fuerit, nam fiunt ijdem syllogismi ijs, qui sunt per conuersionem, quare statim habemus & figuras per quas unumquodq; erit. Palàm ergo, quoniam omne propositum ostenditur per utroscq; modos & per impossibile, & ostensiuè, & non contingit separari alterum ab altero.

De ratiocinatione ex oppositis. Cap. XV.

IN qua autem figura est ex oppositis propositionibus syllogizare, & in qua non est, sic erit manifestum. Dico autem oppositas esse propositiones secundum locutionem quidem quatuor, ut omni, nulli, & omni, & non omni, & alicui, & nulli, & alicui, & non alicui inesse. Secundum ueritatem autem tres. Nam alicui & non alicui secundum locutionem opponuntur solum. Harum autem contrarias quidem uniuersales, omni nulli inesse, ut omnem disciplinam esse studiosam, nullam esse studiosam, alias uero oppositas. In prima igitur figura non est ex oppositis propositionibus syllogismus, neq; affirmatiuus, neq; negatiuus. Affirmatiuus quidem, quoniam oportet utrasq; affirmatiuas esse propositiones, oppositæ autem affirmatio, & negatio. Priuatiuus autem, quoniam oppositæ quidem idem de eodem prædicant, & negant, in prima autem medium non dicitur de utrisq;, sed de illo quidem aliud negatur, idem autem de alio prædicatur, hæ uero non opponuntur.

De ratiocinatione ex oppositis in secunda figura. Cap. XVI.

IN media autem figura, & ex oppositis, & ex contrarijs cõtingit fieri syllogismũ Sit enim bonum quidem, in quo a, disciplina autem, in quo b & c, si ergo omnẽ disciplinã studiosam sumpsit, & nullam, a inest omni b, & nulli c quare b nulli c nulla ergo disciplina, disciplina est. Similiter autem & si omnem sumens studiosam disciplinam, medicinam uero non studiosam sumpsit, nam a b quidem omni, c autem nulli, quare aliqua disciplina non erit disciplina. Et si a c quidem omni, b autem nulli, est autem b quidem disciplina, c autẽ medicina, a uero opinio, nullã enim disciplinam opinionem sumens, sumpsit aliquam disciplinam esse opinionem. Differt autem à priore in terminis conuerti, nam prius quidem ad b, nunc autem ad c affirmatiuum. Etsi sit non uniuersalis altera propositio, similiter, semper enim mediũ est, quod ab altero quidem negatiuè dicitur, de altero uero affirmatiuè. Quare cõtingit oppositа quidem perfici, non autem semper, neq; omnino, sed sic se habeãt, quæ sunt sub medio, ut uel eadem sint, uel totum ad partem, aliter autem impossibile, non enim erunt propositiones ullo modo, neq; contrariæ, neq; oppositæ.

De syllogismo ex oppositis in tertia figura. Cap. XVII.

IN tertia uero figura affirmatiuus quidem syllogismus nunq; erit ex oppositis ꝓpositionibus, ꝓpter causam dictã, & in prima figura. Negatiuus autẽ erit syllogismus, & uniuersalibus, & non uniuersalibus terminis. Sit enim disciplina in quo b & c, medicina autẽ in quo a, si ergo sumat omnem medicinã disciplinã, & nullam medicinam disciplinam, b omni a sumpsit, & c nulli, a quare erit aliqua disciplina non disciplina. Similiter autẽ & si nõ uniuersaliter sumpta sit a b ꝓpositio, nã si est aliqua medicina disciplina, & rursum nulla medicina disciplina, accidit disciplinã aliquã nõ esse disciplinã. Sũt autẽ uniuersaliter quidẽ sumptis terminis, cõtrarię ꝓpositiones, si aũt particularis altera sit, oppositę. Oportet autẽ scire quoniã contingit oppositа sic sumere quẽadmodũ diximus, omnẽ disciplinã studiosam esse, & rursum nullam, aut aliquam non esse studiosam, quod non solet latere, erit autẽ per alias interrogationes syllogizare alteram, & quemadmodum in Topicis dictum est sumere. Quoniam autem affirmationum oppositiones sunt tres, sexies accidit opposita sumere, aut omni, & nulli, aut omni, & non omni, aut alicui, & nulli. Et hoc conuerti in terminis, ut a omni b & nulli c, aut omni c & nulli b, aut huic quidem omni, illi uero non omni & rursum hoc conuerti secundum terminos, similiter autem & in tertia figura. Quare manifestum est & quoties, & in quibus figuris contingit per oppositas propositiones fieri syllogismum. Manifestum est quoniam ex

falsis

falſis eſt uerum ſyllogizare, quemadmodum dictum eſt prius, ex oppoſitis autẽ non eſt, ſemper enim contrarius ſyllogiſmus ſit rei (ut ſi eſt bonum, non eſſe bonũ, aut ſi animal non animal) eo ꝙ ex contradictione eſt ſyllogiſmus, & ſubiecti termini aut ĩdem ſunt, aut hic quidem totum, ille autẽ pars. Palàm autem quoniam in paralogiſmis nihil prohibet fieri hypotheſeos contradictionem, ut ſi eſt impar, non eſſe impar, nam ex oppoſitis propoſitionibus, contrarius erit ſyllogiſmus, ſi ergo ſumpſerit hoc modo, hypotheſos erit contradictio. Oportet autem conſiderare, quoniam ſic quidem non eſt contraria concludere ex uno ſyllogiſmo (ut ſit concluſio quoniã non eſt bonum, bonum aut aliud quiddam tale) niſi ſtatim huiuſmodi propoſitio ſumatur, ut omne animal eſſe album, & non album, hominem autem animal, ſed uel aſſumere oportet contradictionem, ut quoniam omnis diſciplina opinio, & non opinio, deinde ſumere, quoniam medicina diſciplina quidẽ eſt. Nulla aũt opinio, quemadmodum redargutiones fiunt, uel ex duobus ſyllogiſmis. Quare eſſe quidem contraria ſecundum ueritatem quæ ſumpta ſunt, non eſt alio modo quàm hoc quemadmodum dictum eſt prius.

De petitione principij. Cap. XVIII.

IN principio autem petere, & accipere eſt quidem, ut in genere ſumere in eo ꝙd non eſt demonſtrare propoſitũ. Hoc autẽ accidit multipliciter, nã & ſi omnino non ſyllogizatur, & ſi per ignotiora, aut ſimiliter ignota, & ſi per poſteriora ꝙd prius eſt, demonſtratio enim ex prioribus, & notioribus eſt. Horum ergo nullum eſt petere quod ex principio eſt, ſed quia hæc quidẽ nata ſunt per ſe cognoſci, illa uero per alia (nam principia quidem per ſe, quæ autem ſub principijs, per alia) quãdo ꝙd non per ſe notum eſt, per ſe aliqs conatur oſtendere, tũc petit ꝙd ex principio eſt. Hoc autẽ eſt ſic facere quidẽ ut ſtatim poſtulet id ꝙd propoſitũ eſt, contingit aũt & tranſgredientes & ad alia, eorum quæ nata ſunt per illa oſtendi per hæc monſtrare ꝙd ex principio eſt, ut ſi a oſtendatur per b, & b per c, c autem natum ſit oſtendi per a, accidit enim idem a per ſe demonſtrare eos, qui ſic ſyllogizant, quod faciunt qui paralellas arbitrantur ſcribere, latent enim ipſi ſeipſos talia ſumentes quę nõ ualent demonſtrare, cum non ſint paralellæ. Quare accidit ſic ſyllogizantibus unũ quodq; eſſe dicere ſi eſt unumquodq;, ſic autem omne erit per ſe notum, ꝙd eſt impoſſibile. Si ergo aliquis dubitat aſſumpto dubio quoniam a ineſt c, ſimiliter & quoniam b, petat autem i ineſſe b. Nõdum manifeſtum ſi ꝙd in principio eſt, petat, ſed quoniam non demonſtrauit manifeſtum, non enim eſt principium demõſtrationis, ꝙ ſimiliter eſt incertum. Si autem b ad c ſic ſe habet ut idem ſit, aut manifeſtum ꝙd conuertuntur, aut ineſt alterum alteri, quod in principio eſt petit, nam & quoniam a ineſt b, per illa monſtrabit ſi conuertantur, nunc autẽ hoc ꝓhibet, ſed non modus. Si autẽ hoc faciat, ꝙd dictum eſt faciet, & conuertet per tria, ſimiliter autẽ & ſi b ſumat ineſſe c, ꝙd ſimiliter incertum ſit, ut et ſi a ineſt c, nondum ꝙd ex principio petit, ſed neq; demonſtrat. Si autẽ idẽ ſit a & b, aut eo ꝙd conuertunt̃, aut eo ꝙd a ſequitur ei quod eſt b, quod ex principio eſt petit propter eãdem cauſam, nam ex principio ꝙd ualet, prius dictum eſt à nobis, quoniam per ſe monſtrabitur quod non eſt per ſe manifeſtum. Si ergo eſt in principio petere per ſe monſtrare, quod non per ſe eſt manifeſtum, hoc autem eſt non oſtendere quando ſimiliter dubitantur quod monſtrat̃, & per quod monſtratur, uel eo quod eadem eidem, uel eo quod idem eiſdem ineſſe ſumitur, in media quidem figura, & tertia utrorumq; continget ſimiliter quod eſt in principio petere, in prædicatiuo quidem ſyllogiſmo & in tertia figura, & in prima, negatiuè autem quando eadem, ab eodem, & non ſimiliter utræq; propoſitiones, ſimiliter autem & in media eo quòd non conuertuntur termini ſecundum negatiuos ſyllogiſmos. Eſt autem in principo petere in demonſtrationibus quidem, quæ ſecundum ueritatem ſic ſe habent, in dialecticis autem, quæ ſecundum opinionem.

De non propter hoc accidere falsum. Cap. XIX.

NOn propter hoc autem accidere falsum (quod sæpè in disputationibus solemus dicere (primuum quidem est in ijs qui ad impossibile syllogismis, quando ad contradictionem est huius quod monstratum est, ea quę ad impossibile. Nam neq; qui non contradicit, dicit non propter hoc, sed quoniam falsum est aliquid positum priorum, neq; in ostensiua, nō enim ponit quod cōtradicit. Amplius autem quando interimitur aliquid ostensiuè per a b c, nō est dicere quoniam non propter quod positum est factus est syllogismus, nam non propter hoc fieri tunc dicimus, quando interempto hoc nihilominus perficitur syllogismus, quod non est in ostensiuis, interempta enim propositione, nec qui ad hāc est, erit syllogismus. Manifestum igitur quoniam in ijs qui ad impossibile sunt, dicitur non propter hoc, & quando sic se habet ad impossibile quę ex principio est hypothesis, ut cū sit, uel cum non sit hæc, nihilominus accidit impossibile. Ergo manifestissimus quidem modus est non propter suppositionem esse falsum, quando ab hypothesi in conclusum est à medijs syllogismus ad impossibile, quod dictum & in Topicis, quod enim non est causa, ut causam ponere hoc est. Vt si uolens ostendere quoniam asymeter est dyameter, conetur Zenonis ratione quoniam non est moueri, & ad hoc inducat impossibile, nullo enim modo continuum est falsum locutioni, quæ est ex principio. Alius autem modus, si continuum quidem sit impossibile hypothesi, non tamē propter illam accidat, hoc autē possibile est fieri, & in hoc quod superius, & in hoc quod inferius sumenti continuum, ut si a ponatur inesse b, b autem c, c uero d, hoc autem sit falsum b inesse d, nam (si ablato a, nihilominus b inest c, & c d) non erit falsum propter eam quæ ex principio est hypothesin. Aut rursum si quis in superiori sumat continuum, ut si a quidem b, e autem a, f uero e, falsum autem sit f inesse a, nam & sic nihilominus erit impossibile, interempta quæ est ex principio hypothesi. Sed oportet ad eos qui ex principio terminos, copulare impossibibile, sic enim erit propter hypothesin. Vt in inferiori quidem, sumenti continuum ad prædicatum terminum, nam si impossibile est a inesse d, interempto a, non amplius erit falsum. In superiori autem de quo prædicatur, nam si f non possibile est inesse b, interempto b nō amplius erit impossibile, similiter autē & cum priuatiui sint syllogismi. Manifestum ergo quoniam cum impossibile non ad priores terminos, non propter positionem accidit falsum. An nec sic semper propter hypothesin erit falsum? nam si nō ei quod est b, sed ei quod est k positum est inesse a, k autem c, & hoc d & sic manet impossibile, similiter autem & in sursum sumenti terminos, quare (quoniam cū est, & cum non est, hoc accidit impossibile) non erit propter positionem, aut cū nō est hoc, nihilominus fieri falsum. Nec sic sumendum ut alio posito accidat impossibile, sed quando ablato hoc, idem per reliquas propositiones concluditur impossibile, eo quòd idem falsum accidere per plures hypotheses nihil fortasse inconueniens est, ut paralellas, contingere, & si maior est qui interius est eo qui exterius, & si triangulus habet plures rectos duobus.

De falsa ratiocinatione, catasyllogismo, hoc est cotratiocinatione, & elencho. Cap. XX.

FAlsa autem oratio fit propter primum falsum, aut enim ex duabus propositionibus, aut ex pluribus omnis est syllogismus, ergo si ex duabus quidem, harum necesse est alteram, aut etiam utraq; esse falsas, nam ex ueris non erat falsus syllogismus, si uero ex pluribus (ut sic quidem per a b, hoc autem per d f g) horum erit aliquid superiorum falsum, & propter hoc oratio, nam a & b per illa concluduntur, quare propter illorum aliquid, accidit conclusio, & falsum. Vt autē non catasyllogizetur, obseruandum quando sine conclusionibus interrogat oratio nem, ut non detur bis idem in propositionibus, eo quòd scimus, quoniā sine medio syllogismus non fit, medium autem est, quod plerunq; dicitur. Quomodo autem oportet

portet ad unamquamq; conclusionem obseruare medium manifestum est, eo quòd scitur quale in unaquaq; figura ostenditur, hoc autem nos non latebit, eo quod uidemus quomodo submittimus orationem. Oportet autē quod custodire præcipimus respondentes, ipsos argumētantes tētare latere, hoc autē erit primū quidē si cōclusiones nō prius syllogizēt, sed sumptis necessarijs nō manifestę sint. Amplius autē si nō propinqua interrogāt, sed q̄ maximè lōgè media, ut si sit opportunū cōcludere a d e f, media b e d e, oportet ergo inquirere si a b, & rursum nō si b e, sed si d e, deinde si b c, & sic reliqua, & si per unū mediū sit syllogismus, à medio incipere, maximè enim sic latebit respondentē. Quoniā ergo habemus quādo & quomodo se habētibus terminis fit syllogismus, manifestū & quādo erit, & quādo nō erit elēchus, nā omnibus affirmatiuis, uel permutatim positis respōsionibus (ut hac quidē affirmatiua, illa uero negatiua) contingit fieri elenchū, erit enim syllogismus, & sic in illo modo se habētibus terminis, quare si id q̄d positū est, contrariū sit conclusioni, necesse est fieri elenchū, nam elenchus, syllogismus contradictionis est. Si uero nihil affirmetur, impossibile est fieri elenchū, non enim erat syllogismus, cum omnes termni erāt priuatiui, quare nec elenchus, nam si elenchus, necesse est syllogismū esse, cū autē est syllogismus, nō necesse est elenchū esse. Similiter autē si nihil positum sit secundum responsionem uniuersaliter, nam eadem erit definitio syllogismi, & elenchi.

De fallacia secundum opinionem. Cap. XXI.

ACcidit autē quandoq; (quemadmodū in positione terminorū fallebamur) & secundū opinionē fieri fallaciā, ut si cōtingat idē pluribus principaliter inesse, & hoc quidē latere aliquē, & putare nulli inesse, illud autē scire, ut insit a b & c per se, & hęc omni d similiter. Si igit̄ b quidē putet omni a inesse, & hoc d, c autē nulli a, & hoc omni d, eiusdē secundum idem habebit disciplinam, & ignorantiam. Rursum si quis fallat̄ circa ea quæ sunt ex eadē coniugatione, ut si a inest b, hoc autē c, & c d, opinetur autē a inesse omni b, & rursum nulli c. Simul enim sciet, & nō opinabit̄ inesse, ergo nihil aliud existimat ex ijs, q̄ scit, hoc nō opinari, scit enim aliquo modo quoniā a inest c per b, uelut in uniuersali hoc q̄d est particulare, quare quod aliquo modo scit, hoc omnino existimat non opinari, quod est impossibile. In eo autē quod prius dictum est, si non ex eadem coniugatione sit mediū, secundum utrunq; quidē mediorum ambas propositiones non possibile est opinari, ut a b quidē omni, c autē nulli, hęc autē utraq; omni d, accidit autē aut simpliciter, aut in aliquo contrariā sumere primā propositionē. Si enim cui b inest omni a opinatur inesse, b autem d nouit, & quoniam a d nouit, quare si rursum cui c nulli, putat a inesse, cui b alicui inest, huic non putat a inesse, quod autē omni putat cui b, rursum alicui non putare cui b, aut simpliciter, aut in aliquo cōtrarium est, sic ergo nō contingit opinari. Secundum utrunq; autē unam, aut secundum alterum utrasq;, nihil prohibet a omni b, & b d, & rursum a nulli c. Nam similis huiusmodi fallacia, ueluti fallimur circa particularia, ut si a omni b inest, b autem omni c, a omni c inerit, si ergo aliquis nouit quoniam a cui b inest omni, nouit & quoniam ei quod est c, sed nihil prohibet ignorare c quoniam est, ut si a quidem duo recti, in quo autem b triangulus, in quo uero c sensibilis triangulus, opinabit̄ enim aliquis non esse c, sciens quoniam omnis triangulus habet duos rectos, quare simul sciet, & ignorabit idem, nam scire omnē triangulum quoniā duobus rectis, nō simplex est, sed hoc quidē uniuersalē habet disciplinā, illud uero singularē. Sic ergo in uniuersali nouit c, quoniam duobus rectis, in singulari autē non nouit, quare non habebit contrarias. Similiter autē est quæ in Menone est oratio, quoniā disciplina est reminiscentia, nunquam enim accidit præscire quod singulare est, sed simul inductione sumere particularium disciplinam, uelut recognoscētes. Nā quædā scientes, statim scimus, ut quoniam duobus rectis, si scimus quoniā triangulus, similiter autē & in alijs. Ergo uniuersali quidem speculamur particularia, propria autem non scimus, quare contingit &

falli circa ea,uerũ nõ cõtrarie,ſed habere quidẽ uniuerſalẽ,decipi autẽ particulari.Si militer autẽ in prędictis,nõ enim cõtraria quę eſt ſecundũ mediũ, ei quę eſt ſecundũ ſyllogiſmũ diſciplinę,nec quę eſt ſecundũ utrumq; mediorũ opinatio,nihil enim,phi bet ſcientẽ,et q̃niã a toti b ineſt,et rurſum hoc toti c,putare non ineſſe,ut q̃niã omnis mula ſterilis,et hęc,mula,putare hanc habere in utero, nõ enim ſcit q̃niã a, c qui nõ conſpicit,q̃ eſt ſecundũ utrumq;.Quare manifeſtũ q̃niã et ſi hoc quidẽ nouit,illud uero nõ nouit,fallet,q̃ habẽt uniuerſales,ad particularesdiſciplinas,nullũ enim ſenſibiliũ cũ extra ſenſum ſit,ſcimus nec ſi ſentiẽtes fuerimus,ſcimus, niſi ut in uniuerſali,et in eo q̃d habet ,ppriã diſciplinã,ſed nõ in eo quod eſt in actu.Nã ſcire tripliciter dicit̃,aut ut uniuerſali, aut ut propria, aut ut in actu, quare et decipi totidẽ modis,nihil ergo prohibet et ſcire,& deceptũ eſſe circa idẽ,ueruntamẽ nõ cõtrarie. Qd̃ accidit & ei,qui ſecundũ utrãq; ſcit propoſitionũ,& nõ ptractauit prius,nã opinans in utero habere mulã, non habet ſecundũ actũ diſciplinã,neq; propter opinionẽ fallaciã contrariã diſciplinæ,ſyllogiſmus enim eſt contraria fallacia in uniuerſali. Qui autẽ opinat̃ q̃d bonum eſſe,eſt malum eſſe,idẽ opinabit̃ bonum eſſe,et malũ. Sit enim bonum eſſe in quo a,malum autẽ eſſe in quo b,rurſum bonũ eſſe in quo c, quoniã igit̃ idẽ opinat̃ & b & c,& eſſe c b opinabit̃,et rurſum b eſſe a ſimiliter, quare & c a,nã quemadmodũ ſi erat uerũ de quo c b,& de quo b a,& de quo c a uerũ erat,ſic & in opinatiõe.Similiter aũt & in eo q̃d eſt eſſe.Nam cum idẽ ſit c & b,& rurſum b & a,c a idẽ erit,quare & opinatione ſimiliter,ergo hoc quidẽ neceſſariũ ſi qs det primũ.Sed fortaſſe illud fallũ opinari aliquẽ q̃ malũ eſſe eſt bonũ eſſe,niſi ſecundũ accidẽs,multipliciter enim poſſibile eſt hoc opinari,perſpiciendũ aũt hoc melius.

De conuerſionibus terminorum. Cap. XXII.

QVando uero conuertunt̃ extremitates, neceſſe eſt & medium conuerti ad utramq;, ſi enim a de c,per b eſt,ſi conuertit̃ & ineſt cui a omni, c & b a conuertit̃,& ineſt cui a omni,b per mediũ c,& c b cõuertit̃ per medium a.Et in non eſſe itidem,ut ſi b ineſt c,a uero non ineſt b,neq; a inerit c.Si ergo b conuertat̃ ad a,& c ad a cõuertet̃,ſit enim b nulli a inexiſtẽs, ergo neq; c, omni enim c inerat b,& ſi b cõuertit̃ ad c, & a conuertet̃ ad c, nã de quocũq; omnino b,& c.Et ſi c ad a cõuertit̃,et b cõuertet̃ ad a,cui enim b ineſt,& c,cui aũt c, a nõ ineſt,& ſolũ hoc à cõcluſione incipit,alia autẽ nõ ſimiliter,ut in prædicatiuo ſyllogiſmo.Rurſum ſi a & b cõuertunt̃,& c & d ſimiliter,omni aũt neceſſe eſt a aut c ineſſe,& b & d ſic ſe habebunt,ut omni,alterũ inſit,quoniã enim cui a b,& cui c d,omni autẽ a aut c,& non ſimul, manifeſtum quoniã & b aut d omni, & non ſimul,ut ſi ingenitũ,incorruptibile,et incorruptibile ingenitũ,neceſſe eſt q̃d factũ eſt corruptibile,& corruptibile factum eſſe,duo enim ſyllogiſmi cõſtituti ſunt. Rurſum ſi omni quidẽ,a uel b,et c uel d,ſimul autẽ nõ inſũt,ſi cõuertit̃ a & c,& b et d cõuertet̃.Nã ſi alicui nõ ineſt b,cui d,palàm quoniã a ineſt,ſi autẽ a & c conuertunt̃ enim,quare ſimul c & d,hoc autẽ impoſſibile.Quãdo autẽ a toti b & c ineſt,& de nullo alio prędicat̃,ineſt autẽ et b omni c,neceſſe eſt a & b conuerti,q̃niã enim de ſolis b c dicit̃ a,prędicat̃ aũt b et idẽ de ſe et de c,manifeſtũ q̃niã de quib.a, et b dicet̃ omnibus, uerũ et de a.Rurſum quando a et b,toti c inſunt, cõuertit̃ autẽ c b,neceſſe eſt a,omni b ineſſe,q̃niã enim omni c a,c aũ b,eo q̃ cõuertũt̃,et a omni b inerit.Quãdo autẽ duo fuerint oppoſita,ut a magis eligẽdũ ſit q̃ b, cũ ſint oppoſita, et d q̃ c ſimiliter,ſi magis eligẽda ſunt a c q̃ b d,a magis eligẽdũ q̃ d. Similiter enim ſequendum a,& fugiendum b,oppoſita enim,& c ei quod eſt d, nam & hæc opponuntur,ſi ergo a ei quod eſt d ſimiliter eligendum,& b ei quod eſt c fugiendum,utrumq; enim utriq; ſimiliter fugiendum eligendo,quare & hæc ambo a c ijs quæ ſunt b d , quoniam autem magis,non poſſibile ſimiliter,nam & b d ſimiliter erunt.Si autem d magis eligendum quàm a,& b quàm c minus fugiendum, nam quod minus eſt,minori opponit̃,magis autẽ eligendũ eſt maius bonũ et minus malum,

malum,quàm minus bonũ,& maius malum. Vniuersum igit̃ b d magis eligendũ, quã a c,nunc autem non est,ergo magis a eligendũ,quã d,& c ergo minus fugiendum quã b. Si ergo eligat omnis amans secundũ amorẽ a sic se habere,ut cõcedere, & non cõcedere in quo c,aut cõcedere in quo d,& non tale esse ut cõcedere in quo b: manifestũ quoniã a huiusmodi esse,magis eligendum est quã cõcedere,ergo diligi quã cõuentio magis eligendum secundũ amorem,magis ergo amor est in amicitia,quã cõuenire.Si aũt maximè huius,& finis hæc,ergo cõuenire aut nõ est omnino,aut diligendi gratia,nam & aliæ cõcupiscentiæ & artes,sic fiũt.Quomodo ergo se habent termini secundũ cõuersiones,& in eo q magis fugiendum,uel magis eligendum sit,manifestũ est.

De epagoge,id est,inductione. Cap. XXIIII.

QVoniam aũt nõ solũ dialectici,& demõstratiui syllogismi per prædictas figuras,sed & Rhetorici,sed & simpliciter quæcunq; fides est,& secũdum unã quãq; artem,nunc erit dicendum. Omnia enim credimus per syllogismũ aut ex inductione,ergo si inductio quidẽ est,& ex inductione syllogismus per alteram extremitatem medio syllogizare. Vt si eorum quæ sunt a c,medium sit b, per c ostendere a inesse b, sic enim facimus inductiones. Vt sit a longæuum,in quo autem b choleram non habere,in quo uero c singulare lõgæuum,ut homo,equus,& mulus.Ergo tott b inest a, omne enim ẽd sibi cholera est, longæuum,sed & b non habere choleram,omni ineſt c,si ergo cõuertat c ei ẽd est b,& non transcendat medium,necesse est c inesse b.Ostensum enim est prius, quoniam si duo aliqua eidem insunt,& ad alteram eorum cõuertat extremum,quoniam conuerso & alterum inerit prædicatorum. Oportet aũt intelligere c ex singularibus omnibus cõpositum,nam inductio per omnia.Syllogismus aũt huiusmodi est primæ,& immediatæ propositionis,quarum enim est medium,per mediũ est syllogismus,quarum uero non est,per inductionem. Et quodam modo opponitur inductio syllogismo,nam hic quidem per medium,extremũ de tertio ostendit,illa aũt per tertium,extremum de medio. Ergo natura quidem prior,& notior per medium syllogismus,nobis autem manifestior,qui est per inductionem.

De paradigmate,hoc est,exemplo. Cap. XXIIII.

EXemplum autem est,quãdo medio extremum inesse ostenditur per id, quod est simile tertio. Oportet autem & mediũ tertio,& primũ simili notius esse, inesse. Vt sit a malum, b autem contra confines inferre bellum,in quo autem c Athenienses contra Thebanos, in quo autem d Thebanos contra Phocenses.Si ergo uolumus ostendere quoniã Thebanis pugnare malum est,sumendum quoniam contra confines pugnare est malum,huius autem fides ex similibus,ut quoniam Thebanis contra Phocenses. Quoniam ergo contra cõfines malum,contra Thebanos autem contra confines est, manifestũ quoniã cõtra Thebanos pugnare malũ.Quoniam ergo b c & d inest,manifestum,utrũq; enim est contra cõfines inferre bellũ,& quoniã a d, Thebanis enim non fuit utile cõtra Phocenses bellum.Quoniã aũt a inest b, per d ostendetur,eodem aũt modo & si p plura similia fides fiat,medŋ ad extremum.Manifestum ergo quoniam exemplũ est neque ut totũ ad partẽ,neq; ut pars ad totũ,sed ut pars ad partem,quando ambo quidẽ insunt sub eodẽ,notum aũt alterum. Et differt ab inductione,quoniã hæc quidẽ ex omnibus indiuiduis ostendebat inesse extremum medio.& ad extremum non cõpulabat syllogismũ,hoc autem & copulat,& non ex omnibus ostendit.

De apagoge,deductioneq;. Cap. XXV.

DEductio aũt quando medio quidem primum palàm est inesse,postremo autem medium dubiũ quidem,similiter autem credibile aut magis cõclusione.Amplius,si pauciora sunt media postremo & medio,omnino eũ ppin;

quius esse accidit scientiæ. Vt sit a docibile, in quo b disciplina, c iustitia, ergo disciplina quoniam docibilis, manifestum, iustitia autem si disciplina, dubium. Si igitur similiter aut magis credibile sit b c quàm a c, deductio est, propinquius enim scientiæ, per quod assumpserint a c, disciplinam prius non habentes. Aut rursum si pauciora media sint b c, nam & sic propinquius est scientiæ. Vt si d sit quadrangulare, in quo aũt e rectilineum, in quo f circulus, si ergo, eius quod est e f, unum solũ sit medium, per lunares figuras æqualem fieri rectilineo circulũ, propinquius erit scientiæ. Quando aũt neq; credibilius est b c quàm a c, neq; pauca media, non dico deductionem, neq; quando immediata est b c, disciplina enim quod eiusmodi est.

De instantia, quam enstasin dicunt. Cap. XXVI.

INstantia aũt est propositio propositioni contraria. Differt autem à propositione, quoniam contingit quidem instantiã esse in parte, propositionem uero aut omnino non cõtingit, aut non in uniuersalibus syllogismus. Fertur autẽ instantia duobus modis, & per duas figuras, duobus modis quidem, quoniam aut uniuersalis, aut particularis omnis instantia, per duas aũt figuras, quoniam oppositæ feruntur propositioni, opposita aũt in prima, & tertia figura perficiuntur solis. Nam quando postulatur omni inesse, instamus quoniam nulli, aut quoniam alicui non inest. Horum aũt nulli quidem ex prima figura, alicui aũt non ex postrema. Vt sit a unam esse disciplinam, in quo b contraria, proponit ergo unam esse contrariorũ disciplinam, aut quoniam omnino non est eadem oppositorum instant. Contraria autem opposita, quare fit prima figura. Aut quoniam noti, & ignoti non una, hæc autem tertia. Nam secundum tertiam notũ, & ignotum contraria quidem esse uerum, unam autem esse eorum disciplinam, falsum. Rursum in priuatiua propositione similiter, cum postulat enim non esse contrariorũ unam disciplinã, aut quoniã omnium oppositorum, aut quoniã cõtrariorum aliquorũ est eadem disciplina, dicimus, ut sani, & ægri, ergo omniũ quidem ex prima, aliquorũ uero ex tertia figura. Simpliciter autem in omnibus uniuersaliter quidem instantibus, necesse est ad id q̃ uniuersale est proposito contradictionem dicere, ut si non unã existimet contrariorũ omnium, dicere oppositorum unã, sic aũt necesse est primam esse figuram, medium enim fit uniuersale ad hoc quod ex principio, q̃d aũt ad hoc in parte est uniuersale, dicitur propositio, ut noti, & ignoti non eandẽ, nam contraria uniuersale ad hæc, & fit tertia figura, medium enim in parte sumptum, ut notum, & ignotũ. Nam ex quibus est syllogizare contrariũ, ex ijs & instãtias conamur dicere, quare & ex his solis figuris ferimus, nam in his solis oppositi syllogismi, per mediam enim figurã nõ fuit affirmare. Amplius aũt & si sit, oratione indiget plurima, quæ est per mediam figuram, ut si non concedant a inesse b, eo quod non sequitur hoc c, hoc enim per alias propositiones manifestum, non oportet autem, instantiam conuerti ad alia, sed statim manifestam habere alteram propositionẽ. Quapropter & signum ex sola hac figura non est. Perspiciendum autem & de alijs instantijs, ut de ijs quæ sunt ex cõtrario, & simili, & secundum opinionem, & si particularem ex prima, uel priuatiuã ex media possibile est sumere.

De eicote, hoc est, consentaneo signo, indicio, & enthymemate. Cap. XVII.

EIcos autem & signum non idem est, sed eicos quidem est propositio probabilis. Quod enim ut in pluribus sciunt sic factum, uel non factum, aut esse, uel non esse, hoc est, eicos, ut odire inuidentes, uel diligere amantes. Signũ autẽ uult esse propositio demonstratiua, uel necessaria, uel probabilis, nam quo existente est, uel quo facto prius, uel posterius res, signum est uel fuisse, uel esse. Enthymema ergo est syllogismus imperfectus ex eicotibus, & signis. Accipit aũt signum tripliciter, quoties & medium in figuris, aut enim ut in prima, aut ut in media, aut ut in tertia. Vt ostendere quidem parientẽ esse, eo quòd lac habeat, ex prima figura, medium enim lac habere, in quo a parere b, lac habere mulier in quo c. Quoniam

niam autem ſapientes, ſtudioſi, nam Pittacus eſt ſtudioſus, per poſtremam, in quo a ſtudioſum, in quo b ſapientes, in quo c Pittacus. Verum igitur a & b de c prædicari, ſed hoc quidem non dicunt quia notum ſit, illud uero ſumunt. Peperiſſe autem quoniam pallida, per mediã figurã uult eſſe, quoniã enim ſequit parientes pallor, ſequitur aũt & hanc, oſtenſum eſſe arbitrantur quoniam peperit. Pallor in quo a, parere in quo b, mulier in quo c. Ergo ſi una quidem dicatur propoſitio, ſignum ſit ſolum, ſi autem & altera ſumitur, ſyllogiſmus. Vt Pittacus liberalis, nam ambitioſi liberales, Pittacus autem ambitioſus. Aut rurſus, quoniam ſapientes boni, Pittacus autem bonus, ſed & ſapiens, ſic ergo fiunt ſyllogiſmi. Verum quidem per primam figuram inſolubilis, ſi uerus ſit, uniuerſalis enim eſt. Qui autem per poſtremam, eſt ſolubilis, et ſi uera ſit concluſio, eo ꝙd nõ uniuerſalis, eſt in tertia, nec ad rem ſyllogiſmus, non enim ſi Pittacus eſt ſtudioſus, propter hoc & alios neceſſe eſt eſſe ſapientes. Qui uero per mediam figuram eſt, ſemper & omnino ſolubilis, nunquam enim ſyllogiſmus fit, ſic ſe habẽtibus terminis. Non enim ſi quę peperit pallida, pallida autem & hæc, neceſſe eſt parere hanc, ergo uerũ eſt quidẽ in omnibus figuris, differentias autẽ habent iam dictas. An igitur ſic diuidendum ſignũ horũ aũt mediũ indicium ſumẽdum, nam indiciũ dicunt eſſe quod ſcire facit, tale aũt maxime medium, an uero quę quidem ab extremitatibus ſigna dicenda, quæ autẽ ex medio indicium? probabiliſſimum enim & maximè uerũ eſt, quod eſt per primã figuram.

De ſyllogiſmo phyſiognomico. Cap. XXVIII.

NAturas autem cognoſcere poſsibile eſt, ſi quis concedat ſimul tranſmutare corpus & animã, quæcunq; ſunt naturales paſſiones, diſcens enim aliquis fortaſſe muſicam, tranſmutauit ſecundum quid animã, ſed non earũ quę natura nobis inſunt, hæc eſt paſſio, ſed ut iræ, & concupiſcẽtiæ, & naturalium motionũ. Si igitur & hoc det, & unũ unius ſignũ eſſe, & poſſumus ſumere propriũ uniuſcuiuſq; generis paſſionem, & ſignum, poterimus naturas cognoſcere. Si enim eſt propriè alicui generi indiuiduo exiſtens paſſio, ut ſi leonibus fortitudo, neceſſe eſt & ſignũ eſſe aliquod, cõpati enim ſibijnuicẽ poſitũ eſt, & ſit hoc magnas ſummitates habere, quòd & alijs generibus non totis contingit. Nam ſignum ſic propriũ eſt, quoniã totius generis propria paſſio eſt, & non ſolius propriũ, ſicut ſolemus dicere. Erit ergo & in alio genere hoc, & erit fortis homo, & aliquod aliud animal, habebit ergo ſignum, unum enim unius erat. Si ergo hæc ſunt, poterimus talia ſigna colligere in ijs animalibus, quæ ſolum unã paſſionẽ habent aliquã propriam, unaquæq; aũt habet ſignũ, & quoniã unũ habere neceſſe eſt, poterimus naturas cognoſcere. Si uero duo habet propria totũ genus, ut leo, forte & cõmunicatiuũ, quo modo cognoſcemus utrũ utrius ſit ſignũ, eorum ſignorũ quæ propriè ſequuntur? An ſi & alij alicui non toti ambo, & in quibus non totis utrunq;, quando hoc quidem habet, illud autẽ non? nam ſi fortis quidem, liberalis autẽ non, habet autem duorũ hoc, palàm quoniã & in leone hoc ſignum fortitudinis. Eſt uero naturas cognoſcere in prima quidẽ figura, eo quòd mediũ priori extremitati cõuertitur, tertiam autem tranſcendit, & non conuertitur, ut ſit fortitudo a, ſummitates magnas habere in quo b, c autem leo, ergo cui c, b omni, ſed & alijs, cui autem b, a omni, & non pluribus, ſed conuertitur, ſi autem non, non erit unum unius ſignum:

POSTERIORVM
ANALYTICORVM ARISTOTELIS ANI
TIO MANLIO SEVERINO BOETHIO IN
TERPRETE, Liber I.

De præcognitis. Cap. I.

OMnis doctrina & omnis diſciplina intellectiua ex præexiſtente fit cognitione. Manifeſtum autẽ hoc ſpeculantibus in omnibus Mathematicę enim ſcientiæ per hunc modum fiunt, & aliarum una quæq; artium. Similiter autẽ & circa orationes, quę perſyllogiſmos, & quæ per inductionem, utræq; enim per prius notam faciunt doctrinam, hæ quidem accipientes tanq; à notis, illæ uero monſtrantes uniuerſale, per id (quod manifeſtum eſt) ſingulare. Similiter autem & rhetoricæ perſuadent, aut enim per exempla, quod eſt inductio, aut per enthymemata, quod quidem eſt ſyllogiſmus. Dupliciter autẽ eſt neceſſarium pręcognoſcere, alia namq; quia ſunt præopinari neceſſe eſt, alia uero quid eſt quod dicitur intelligere oportet, quędam autem utraq;. Vt quoniam quidem omne aut affirmare, aut negare uerum eſt, quia eſt, triangulum aũt, quoniam hoc ſignificat, ſed unitatem utraq;, & quid ſignificat quidem, & quia eſt, nõ enim ſimiliter horum unumquodq; manifeſtũ eſt nobis. Eſt autem cognoſcere alia quidem prius cognoſcentem, quorundã aũt ſimul accipere notitiam, ut quæcunq; cõtingunt eſſe ſub uniuerſalibus quorum habent cognitionẽ, quòd enim omnis triangulus habeat tres angulos duobus rectis ęquales, præſciuit, quòd uero hic qui eſt in ſemicirculo triangulus ſit, ſimul inducens cognouit. Quorũdam enim hoc modo diſciplina eſt, & non per medium, ultimũ cognoſcitur, ut quæcunq; iam ſingularium cõtingunt eſſe, & non de ſubiecto aliquo. Antè quã autẽ ſit inducere, aut accipere ſyllogiſmũ, quodam quidẽ modo fortaſſe dicendum eſt ſcire, modo aũt alio, non. Quod enim neſciunt ſi eſt ſimpliciter, hoc quodã modo ſciuit quod duos habet rectos ſimpliciter, ſed manifeſtũ eſt quòd ſic quidẽ ſcit quoniã uniuerſaliter ſciuit, ſimpliciter aũt non ſcit, ſi uero non, Menonis ambiguitas continget, aut enim nihil diſcet, aut quæ nouit. Non enim ſicut quidã conantur ſoluere, dicendũ eſt, nunquid ſciuiſti omnem dualitatem quoniã par eſt, aut non? dicente autem, attulerat quandã dualitatem, quã non opinatus eſt eſſe, quare neque parem. Soluunt enim dicentes non cognoſcere omnem dualitatem parem eſſe, ſed quã ſciunt q̃d dualitas ſit. Attamẽ ſciunt quidem cuius uerè demonſtrationẽ habẽt, & cuius acceperũt; acceperũt aũt nõ de omni cuius utiq; ſciunt, q̃d triãgulus aut quod numerus ſit, ſed ſimpliciter de omni numero, & triangulo, neq; enim una propoſitio accipitur huius quòd quem tu noſti numerum, aut quod tu noſti rectilineũ, ſed de omni. Sed nihil (ut opinor) prohibet q̃d diſcit quis, ſit ut ſcire, ſit etiã ut ignorare, inconueniens enim non eſt, ſi ſcit quodam modo quod diſcit, ſed ſi hoc modo, ut in quantum diſcit, & ſcit.

De modis ſciendi, & demonſtratione. Cap. II.

SCire autem opinamur unumquodq; ſimpliciter, ſed non Sophiſtico modo, qui eſt ſecundum accidẽs, cũ cauſam arbitramur cognoſcere, propter quam res eſt, quoniam illius cauſa eſt, & non eſt cõtingere hoc aliter ſe habere. Manifeſtum igitur eſt, quoniam huiuſmodi aliquid ſcire ſit, & namque non ſcientes, & ſcientes quidem opinantur ipſi ſic ſe habere, ſcientes autem etiam, habent ſcientiam. Quare cuius ſimpliciter eſt ſciẽtia, hoc eſt impoſsibile aliter ſe habere.

Si quidem

Si quidem igitur & alius eſt ſciẽdi modus, poſterius dicemus. Dicimus autem ſcire, & per demonſtrationem intelligere. Demonſtrationem autem dico, ſyllogiſmum epiſtemonicon, id eſt facientem ſcire, ſed epiſtemonicon dico, ſecundũ quem (in habendo ipſum) ſcimus. Si igitur eſt ſcire ut poſuimus, neceſſe eſt & demonſtratiuam ſcientiam ex ueris eſſe, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, cauſiſq; concluſionis. Sic enim principia erunt propria eius quod demonſtratur, nam ſyllogiſmus quidem erit, & ſine his, demonſtratio autem non erit, non enim faciet ſcientiam. Vera quidem igitur oportet eſſe, quoniam quod non eſt, non eſt ſcire, ut quod diameter ſit ſymeter. Ex primis autem, & indemõſtrabilibus eſt, quia non ſciet, non habens demonſtrationem ipſorum, ſcire enim quorum demonſtratio eſt non ſecundum accidens, eſt habere demonſtrationẽ. Cauſas quoq;, & notiora oportet eſſe, & priora. Cauſas quidem, quoniam tunc ſcimus, cũ cauſam cognoſcimus, & priora, ſiquidem cauſæ ſunt, & notiora, non ſolum altero modo intelligendo, ſed in ſciendo quoniã ſunt. Priora autem, & notiora dupliciter ſunt, non enim idem eſt natura prius, & ad nos prius, neque notius natura, & nobis notius.

Dico autem ad nos priora, & notiora, propinquiora ſenſui. Simpliciter autem priora, & notiora, quæ longius ſunt. Sunt autem longinquiſſima quidem, uniuerſalia maximè. Proxima autem, ſingularia, & opponuntur hæc ad ſeinuicem. Ex primis autem eſt, quod ex propriis principijs eſt, idem enim dico primum, & principium. Eſt autem principium demonſtrationis propoſitio immediata. Immediata autem eſt, qua non eſt alia prior. Propoſitio autem eſt enunciationis altera pars unum de uno. Dialectica quidem, eſt ſimiliter accipiens quamlibet. Demonſtratiua autem, determinatæ alterum quoniam uerum eſt. Enunciatio autem contradictionis quælibet pars. Contradictio autem, eſt oppoſitio, cuius non eſt medium ſecundũ ſe. Pars autem contradictionis, quę quidem aliquid de aliquo eſt, affirmatio eſt. Quæ uero eſt aliquid ab aliquo, negatio eſt. Immediati autem principij ſyllogiſtici, poſitionẽ quidem dico, quã non eſt monſtrare, nec neceſſe eſt habere docendũ aliquid. Quã uero neceſſe eſt habere quemlibet docendum, dignitatẽ. Sunt enim quædã huiuſmodi, hoc enim maximè in huiuſcemodi conſueuimus nomen dicere. Poſitionis autẽ, quæ quidẽ eſt quãlibet partiũ enunciationis accipiẽs, ut dico aliqd eſſe, aut nõ eſſe, ſuppoſitio eſt. Quæ uero ſine hoc, definitio eſt, definitio enim poſitio quædã eſt. Ponit enim Arithmeticus unitatẽ, indiuiſibile eſſe ſecundum quantitatẽ, ſuppoſitio autẽ non eſt, id enim quod quid eſt unitas, & eſſe unitatẽ, non idẽ eſt. Quoniã aũt oportet credere, & ſcire rem, in huiuſmodi habẽdo ſyllogiſmũ quẽ uocamus demonſtrationẽ. Eſt aũt hic eo quod ea ſunt, ex quibus eſt ſyllogiſmus, neceſſe eſt nõ ſolum præcognoſcere prima, aut omnia, aut quandã, ſed & magis. Semp enim, propter q unumquodq; eſt, illud magis eſt, ut propter ꝙd amamus, illud magis amicũ eſt, quare ſiquidẽ ſcimus, ppter prima, & credimus, & illa ſcimus, & credimus magis, quoniam propter illa, & poſteriora. Non poteſt aũt credere magis quæ ſcit, quæ non cõtingit neq; ſciens, neq; melius diſpoſitus quã ſi contigerit ſciens, accidet aũt hoc niſi aliquis præcognouerit propter demõſtrationẽ credentium, magis enim neceſſe eſt credere principijs, aut omnibus, aut quibuſdã, quã cõcluſioni. Debentẽ aũt habere ſcientiam per demonſtrationem, non ſolum oportet principia magis cognoſcere, & magis ipſis credere, quã ei quod demonſtratur, ſed neq; aliud ipſi credibilius eſſe, neq; notius oppoſitis principijs, ex quibus erit ſyllogiſmus contrariæ deceptionis, ſi quidem oportet ſimpliciter ſcientem, immutabilem eſſe.

Quod non omnium ſit demonſtratiua ſcientia. Cap. III.

QVibuſdam autem igitur propter id quod oportet prima ſcire, non uidetur ſcientia eſſe. Quibuſdam autem eſſe quidem, omnium tamen demonſtrationes eſſe, quorum neutrum neque uerum, neq; neceſſarium.

Ponentes

Ponentes autem non esse omnino scire, hi ad infinitum uolunt reduci, tanquam non sint utique scientes posteriora propter priora, quorum non sint prima, rectè dicentes, impossibile enim est infinita pertransire, & si stent & sint principia hæc, ignota esse, cum demonstratio non sit ipsorum, quod quidem dicunt esse scire solum, si uero non est prima scire, neque quæ ex eis sunt, est scire neque simpliciter, neq; propriè, sed ex conditione, si illa sint. Hi autem de eo quod quidem est scire, sic constituentur, per demonstrationem enim esse solum, sed omnium esse demonstrationem nihil prohibet, contingit enim circulo fieri demonstrationẽ, & ex ijs quæ sunt adinuicem. Nos autem dicemus neque omnẽ scientiã demonstratiuã esse, sed immediatorum esse indemonstrabilem, & quòd hoc necessarium sit, manifestũ est. Si enim necesse est quidem scire priora, ex quibus est demonstratio, stant autem aliquando immediata, hæc quidem indemonstrabilia necesse est esse, & hoc igitur sic dicimus, & non solum scientiam, sed & principium scientiæ esse quoddam dicimus, in quantum terminos cognoscimus. Circulo autem quod impossibile sit demonstrare simpliciter manifestum est, si quidem ex prioribus oportet demõstrationem esse, & notioribus, impossibile enim est eadem sibijnuicem simul priora, & posteriora esse, nisi altero modo, ut hæc quidem ad nos, illa uero simpliciter, quo certè modo inductio facit notum. Si autem sic est, non utique erit simpliciter scire bene definitum, sed dupliciter. An non simpliciter altera demõstratio fit ex nobis notioribus? Accidit uero dicentibus circulo demonstrationem esse, non solum quòd nunc dictum est, sed nihil aliud dicere, quàm quoniam hoc est, si hoc est, sic autem facile est demonstrare omnia. Manifestum aũt est quòd hoc accidit tribus terminis positis, per multos enim, aut per paucos reflectere dicere nihil differt, per paucos autem, aut per duos. Cum enim sit a, sit ex necessitate b, hoc autem cum sit, & c, cum igitur a sit, erit & c, si igitur cum sit a, necesse est b esse, hoc autem cum sit, a est. Hoc enim erit circulo, ponatur autem a in quo c, b igitur cum sit, a esse dicere, est & ipsum c dicere esse. Hoc autem dicere est, quoniam cum sit a, est c, c autem ipsi a idem est, quare accidit dicere, circulo dicentes esse demonstrationem nihil aliud nisi cum sit a est a, sic autem omnia demonstrare leue est. At uero neque hoc possibile, nisi in ijs quæ alternatim se consequuntur, sicut sunt propria. Vno quidem igitur posito ostensum est, quod nequaquam necesse aliquod esse alterum. Dico autem uno, quoniam nec termino uno, nec positione una posita, ex duabus autem positionibus primis, & minimis, siquidem contingit & syllogizare. Si igitur & a ipsi b, & c sequatur, & hæc adinuicem, & ipsi a, si quidem igitur contingit ex alternis monstrare omnia quæsita in prima figura, sicut ostensum est in ijs, qui de syllogismo sunt. Ostensum est autem, quòd in alijs figuris, aut non fit syllogismus, aut non de acceptis, quæ autem non mutuo prædicantur, nequaquam est demonstrare circulo, quare quoniam pauca quidem huiusmodi in demonstrationibus sunt, manifestum est quòd uanum quidem, & impossibile sit dicere ex ijs, quæ sunt adinuicem, esse demonstrationem, & propter hoc contingere omnium esse demonstrationem.

Quid de omni, quid per se, & quid uniuersale. Cap. IIII.

QVoniam autem impossibile est aliter se habere id, cuius est scientia simpliciter, necessarium utique erit id esse scibile, quod est secundum demonstratiuam scientiam. Demonstratiua autem est, quam habemus in habẽdo demonstrationem, ex necessarijs itaque syllogismis est demonstratio. Accipiendum igitur est ex quibus & qualibus demõstrationes sunt, primum quidem determinabimus quid dicimus de omni, & quid per se, et quid uniuersale. De omni quidem hoc dico, quod utiq; est non in quodã quidẽ, in quodã aũt non, neque q̃d aliquando quidẽ, aliquãdo uero nõ, ut si de omni homine animal, si uerũ est quidem

quidem dicere hominem, uerum est & dicere animal, & si nunc alterum, & alterum, & si in omni linea punctum, similiter est, signum autem est, namq; instantias sic ferimus, ut de omni etiam interrogati, aut si in quodam non, aut si aliquando non. Per se autem sunt, quæcũq; sunt in eo quòd quid est, ut triangulo inest linea, & pũctum lineæ, substantia enim ipsorũ ex his est, & in ratione dicenti quid est, insunt. Et quibuscunq; eorum quæ insunt ipsis, ipsa in ratione insunt quid est monstranti, ut recto inest lineæ, & circulare, & par, & impar numero, & primum, & compositum, & isopleurum, & altera parte longius, & quæ omnibus his insunt, in ratione quid est dicente, illinc quidẽ linea, hinc uero numerus, similiter & in aliis huiusmodi, unicuiq; per se esse dico. Quæcunq; uero neutraliter insunt, accidẽtia sunt, ut musicum, aut album animal. Amplius, quod non de subiecto, alio quodam dicitur, ut ambulãs, aut album, cum & alterum quiddã sit ambulans, & album. Substantia autem, & quęcunque hoc aliquid significant, non alterum aliquid sunt, quàm quod quidem sunt, quę quidem igitur non de subiecto alio sunt, per se dico, quæ uero de subiecto, accidentia. Item alio modo quod quidem propter ipsum inest unicuiq;, per se dico, quod uero nõ propter ipsum, accidens est, ut si ambulante coruscauit, accidẽs est, nõ enim propter id quod ambulauit, coruscauit, sed accidens dicimus hoc. Si uero propter ipsum, per se, ut si aliquid interfectum interijt, secũdum interfectionem, quoniã propter id quod interfectum est interijt, sed nõ quod accidat interfectum interire. Quæ ergo dicũtur in simpliciter scibilibus per se sic sunt, sicut esse prædicatis, aut inesse, propter ipsa'q; sunt & ex necessitate, non enim contingunt non inesse, aut simpliciter, aut opposita, ut lineæ aut rectum, aut obliquum, & numero aut par aut impar, est enim contrariorum, aut priuatio, aut contradictio in eodem genere, ut par aut impar in numeris secundum quod consequitur, quare si necesse est affirmare, aut negare, necesse est & quæ sunt per se, inesse. De omni quidem, & per se, sed determinatum sit hoc modo. Vniuersale autem dico, quod cum de omni sit, & per se est, & secundum quod ipsum est. Manifestum igit̃ est quod quęcunque sunt uniuersalia, ex necessitate insunt rebus. Per se autem & secundum quod ipsum est, ut per se lineę inest punctum, & rectitudo, & namq; secundum quod linea est, & triangulo secũdum quod triangulus est, insunt duo recti, etenim per se triangulus duobus rectis æqualis est. Vniuersale autem est tunc, cum in quolibet, & primo mõstret̃, ut duos rectos habere, neq; cuilibet figuræ inest uniuersaliter, & tamẽ est mõstrare de figura quod duos rectos habet, sed non de figura qualibet, nec utitur qualibet figura monstrãs, quadrangulus enim figura quidem est, non habet autem duobus rectis æquales, sed isosceles habet quidem quodlibet duobus rectis æquales, sed non primum, sed triangulus prius. Quodcunq; igitur primum mõstratur duos habere rectos, aut quodcũque aliud, huic primo inest uniuersale, & demonstratio per se huius uniuersalis est, aliorũ aũt quodãmodo, et non per se, neq; isosceles est uniuersaliter, sed in plus.

Quo pacto contingat hallucinatio circa uniuersale primum. Cap. V.

OPortet autem non latere quoniam multoties contingit peccare, et non esse quod demonstratur primum uniuersale, secundum quod uidetur demõstrari uniuersale primum, obertamus autẽ hac deceptione, cum aut aliud nihil sit accipere á superiori extra singulare, uel singularia, aut si sit quidẽ, sed innominatum sit quidem in differentibus specie rebus, aut contingat esse sicut in parte, totum in quo monstratur, ijs enim quæ sunt in parte, inest quidem demonstratio, et erit de omni, sed tamen non huius erit primi uniuersalis demonstratio, dico autem huius primi secundum quod huius demõstrationem, cũ sit primi uniuersalis. Si ergo aliqs mõstrabit quidem ꝗd recte nõ intercidãt, uidebit̃ utiq;

huius

huius esse demonstratio, propter id quod in omnibus est rectis. Non autem est, nisi quidem (quoniam sic æquales sint) fiat hoc, sed secundum quòd quomodolibet æquales. Et si triangulus non esset alius quàm isosceles, secũdum quod isosceles uideretur utiq; inesse. Et proportionale quod communicabiliter est, secundum quod numeri sunt, & secundum quod lineæ, & secundum quod solida, & secundũ quod tempora sunt, quemadmodum demonstratum est aliquando seorsum, cõtingẽs autem de omnibus una demonstratione monstrari, sed propter id quod non est nominatum aliquid secundum quod hæc omnia unum sunt, numeri, longitudines, tempora, solida, & specie differentia, seorsum abinuicem accepta sunt, nunc autem uniuersale monstratur. Non enim secundum quod lineæ sunt, aut secũdum quod numeri, inerat, sed secundum quod hoc est, quod uniuersale supponunt esse. Propter hoc nec si aliquis monstret unumquemq; triangulum demonstratione aut una, aut altera, quod duos rectos habet unusquisq;, isopleuron seorsum, & scalenon, & isosceles, nõdum cognouit triangulum quòd duos rectos habet, nisi Sophistico modo, neq; uniuersaliter triangulum, ne quidẽ si nullus est præter hæc triangulus alter, nõ enim secundum quod triangulus est, cognouit, neq; omnem triangulum, sed secundum numerum, secundum speciem autem non omnem, et si nullus est quem non nouit. Quando ergo non nouit uniuersaliter, & quãdo nouit simpliciter, manifestum est. quoniam si idem erit triangulo esse, & isopleuro, aut unicuiq;, aut omnibus, si uero non idem, sed alterum est, autem secũdum quod est triangulus, non nouit. Vtrum autem secundum quod est triangulus, aut secundum quod est isosceles insit, & quando de hoc est primum & uniuersale, cuius est demonstratio, manifestum est, quando remotis insit primum, ut isosceli æneo triangulo, insunt duo recti, sed æneum esse remoto, & isosceles, sed non figura aut termino, sed non primis. Quo igitur primo' si itaque triangulo, est, & secundum hoc ineſt, & alijs, & huius uniuersalis est demonstratio.

Demonstrationem ex necessarijs, & propositionibus per se esse. Cap. VI.

SI igitur est demonstratiua scientia, & ex necessarijs principijs, quod enim scit, non potest se aliter habere. Quæ aũt per se sunt, necessario insunt rebus, hæc enim insunt in eo quod quid est, quibusdam autẽ hæc insunt in eo quòd quid est, prædicãtibus de ipsis, quorum alterũ oppositorum necesse est ineſſe. Manifestum est igitur, quod ex huiusmodi quibusdam utiq; sit demõstratiuus syllogismus, omne enim aut sic ineſt, aut secundum accidens, accidentia autẽ necessaria nõ sunt. Aut igitur sic dicendum, aut principium ponentibus quod demonstratio necessaria sit, & si demonstretur non aliter habere posse, ex necessarijs igitur oportet esse syllogismũ. Ex ueris quidem est, & non demõstrantẽ syllogizare, ex necessarijs autem non est, sed aut demonstrãtem, hoc enim proprium iam demõstrationis est. Signũ autem est quòd demonstratio ex necessarijs sit, quoniam & instãtias sic ferimus ad opinãtes demõstrare. Quoniam nõ sit necesse si opinamur, aut omnino cõtingere aliter, aut orationis causa. Manifestũ aũt ex ijs est, & quoniã stulti qui opinati sunt accipere bene principia, si probabilis sit propositio, & uera, ut Sophistæ quoniã scire, scientiã est habere, non enim quod probabile est aut nõ, principiũ est, sed primum in genere circa quod demõstratur, & uerum nõ omne, propriũ. Quòd aũ ex necessarijs oportet esse syllogismũ, manifestũ ex his est. Si enim nõ est habens rationem ꝓpter quid existente demõstratione, non est sciẽs, sit aũt utiq; ut quod a, de c ex necessitate esse, b aũt mediũ per ꝙd demõstratũ est nõ ex necessitate, nõ scit propter ꝙd, nõ enim est hoc, ꝓpter mediũ, hoc ꝙdẽ contingit nõ ineſſe, cõclusio autem necessaria. Amplius si aliquis nescit, nũc habẽs rationẽ & saluatus est, & salua re, nec oblitus est, neq; prius sciuit, corrumpet aũt utiq; mediũ nisi sit necessariũ. Quare habebit quidẽ rationẽ saluus, salua re, nescit aũt, nec ergo prius sciuit, si uero

non cor-

non corruptũ eſt,cõtingit aũt corrumpi quod accidit,utiq; erit poſsibile,& cõtingens,ſed eſt impoſſibile,ſic ſe habentẽ ſcire. Cum igit cõcluſio quidem ex neceſſitate eſt,nihil prohibet medium nõ eſſe neceſſariũ,per quod mõſtrata eſt,eſt enim neceſſarium & ex nõ neceſſarijs ſyllogizare,ſit & uerum ex non ueris.Cum aũt medium ex neceſſitate eſt,& cõcluſio eſt ex neceſſitate,ſicut ex ueris uerũ eſt ſemper. Sit enim a de b ex neceſſitate,& hoc de c,neceſſe eſt ergo & a c ineſſe,ſed cum non ex neceſſitate ſit cõcluſio,neq; medium neceſſariũ eſſe poſsibile eſt,ſit enim a in c non ex neceſſitate ineſſe,in b autem a,& hoc in c ex neceſſitate erit,ſed non eſſe ſupponebatur. Quoniam igitur ſi ſcit demõſtratiue,oportet ex neceſſitate in eſſe,manifeſtum quoniam & per medium neceſſarium oportet habere demonſtrationem,aut non ſciet,neq; enim propter quid,neq; quia,quare neceſſe eſt illud eſſe,ſed aut opinabitur,neſciens,ſi opinabitur nõ neceſſarium tanq; neceſſarium,aut neque opinabit ſimiliter,ſiue quoniã ſciat per media,ſiue propter quid,& per immediata. Accidentiũ aũt non per ſe quo modo definitum eſt,per ſe quidẽ non eſt ſcientia demõſtratiua,nõ enim eſt ex neceſſitate mõſtrare concluſionẽ,accidens enim contingit non eſſe,de tali aũt dico accidente.Et tamen ambiget fortaſſe aliquis, cuius cauſa hæc oportet interrogare de his,ſi non neceſſe eſt cõcluſionem eſſe,nihil enim differt ſi aliquis interrogatus contingẽtia,poſtea dicat cõcluſionem, oportet autem interrogare non tanq; neceſſarium eſſe propter interrogata,ſed quòd dicere neceſſe eſt illa dicenti,& uere dicere ſi ueræ ſunt quæ inſunt.

Demonſtrationes ex ijs, quæ per ſe ſunt & ex perpetuis eſſe. Cap. VII.

QVoniam autem ex neceſſitate ſunt circa unũquodq; genus quæcunq; per ſe ſunt,& ſecundum quod unumquodq; eſt,manifeſtum eſt quoniã de ijs quæ ſunt per ſe,ſcientificæ demõſtrationes,& ex talibus ſunt. Accidẽtia enim non neceſſaria ſunt. Quare nõ neceſſarium cõcluſionem ſcire propter quid ſit,neq; ſi ſemper ſint,non per ſe autẽ,ut ſunt per ſigna ſyllogiſmi,hoc enim per ſe,non per ſe ſciet,neq; propter qd.Propter quid aũt ſcire, eſt per cauſam ſcire. Propter hoc ipſum ergo oportet & tertio medium, & primũ medio ineſſe. Non ergo eſt ex alio genere deſcẽdentẽ demõſtrare,ut Geometricum in Arithmeticam. Tria enim ſunt in demonſtrationibus,unum quidem quæ demonſtratur concluſio,hoc aũt eſt q; ineſt alicui generi per ſe.Vnum aũt dignitates. Dignitates aũt ſunt,ex quibus eſt demonſtratio. Tertium autem genus ſubiectum,cuius paſſiones,& per ſe accidentia oſtendit demonſtratio. Ex quibus igitur demonſtratio fit, cõtingit eadem eſſe.Quorum autẽ genus alterũ eſt,ſicut Arithmeticæ, & Geometrię,nõ eſt Arithmeticã demonſtrationẽ cõuenire in magnitudinibus accidentia,niſi magnitudines numeri ſint(hoc autem quo modo contingit in quibuſdã poſterius dicẽ)ſed Arithmetica demõſtratio ſemp habet genus circa quod ſit demõſtratio, & aliæ ſimiliter. Quare aut ſimpliciter neceſſe eſt idem eſſe genus,aut aliquo modo,ſi debet demonſtratio deſcendere,aliter autem quoniã impoſſibile, manifeſtum eſt,ex eodem enim genere neceſſe eſt ultima,& media eſſe,ſi namq; non ſunt per ſe,accidentia erunt. Propter hoc Geometriæ non eſt demõſtrare quod contrarium una ſit ſcientia,ſed neq; quod duo cubi ſit unus cubus,neque alterius ſcientiæ, quod alterius eſt,ſed aut quęcunque ſic ſe habent adinuicem,ut quòd alterum ſit ſub altero,ut perſpectiua ad Geometriam,& conſonantia ad Aritmethicam,neq; ſi aliquid ineſt lineis non ſecundũ quòd lineæ ſunt,& non in quantum ex propriis principijs,ut ſi pulcherrima linearum recta eſt, aut ſi contrario modo ſe habeat circulari,non enim ſecundum quòd proprium ipſarum genus eſt,ſed in quantum cõmune quoddã. Manifeſtũ autẽ eſt,& ſi ſint propoſitiones uniuerſales ex quibus eſt ſyllogiſmus,q̃d neceſſe eſt & concluſionẽ perpetuã eſſe huiuſmodi demõſtrationis,

& ſimpli-

& ſimpliciter(ut eſt dicere)demonſtrationis. Non eſt ergo demonſtratio corruptibilium,neq; ſcientia ſimpliciter,ſed ſic eſt ſicut ſecundum accidens,& nõ uniuerſalis ipſius eſt,ſed aliquando & ſic,cum autem ita ſit,neceſſe eſt alteram non uniuerſalem eſſe propoſitionem,& corruptibilem,corruptibilem quidem,quoniã & concluſio eſt,non uniuerſalem autem,quòd hoc quidem erit,hoc autem nõ erit ex quibus eſt,quare non eſt ſyllogizare uniuerſaliter,ſed quoniam nunc eſt. Similiter ſe habet de definitione,quoniam quidẽ eſt definitio aut principium demõſtrationis, aut demonſtratio poſitione differens,aut concluſio quædam demõſtrationis. Eorum autem quæ ſæpè fiunt,ſunt demonſtrationes,& ſcientiæ (ut lunæ defectus)manifeſtum eſt quoniam ſecundum quod huiuſmodi ſunt,ſemper ſunt,in quantũ autem non ſemper,ſecundum partem ſunt.Sicut autẽ defectus eſt,ſimiliter & in alijs.

Quoniam autẽ manifeſtũ eſt quòd demonſtrare unumquodq; non eſt,ſed aut ex unoquoque principiorum,ſi id quod demonſtratur ſit ſecundum quod eſt illud,nõ autem eſt ſcire hoc quidem,ſi ex ueris,& indemonſtrabilibus monitretur,& immediatis,eſt enim ſic monſtrare ſicut Bryſon tetragoniſmon,ſecũdum cõmune enim monſtrant rationes huiuſmodi quod & alteri ineſt,unde & in alijs cõueniunt hæ rationes non congeneis.Non itaq; ſecundum illud ſcit,ſed ſecundum accidens, nõ enim conuenit demonſtratio & in aliud genus. Vnumquodq; autẽ ſcimus nõ ſecundum accidens,cum ſecũdum illud cognoſcimus,ſecundũ quod eſt ex principijs illius inquantum illud eſt,ut duobus rectis æquales habere,cui ineſt per ſe ꝗd dictum eſt,ex principijs illius. Quare ſi per ſe & illud ineſt cui ineſt, neceſſe eſt medium in eadem proximitate eſſe,ſi uero non ſit,ſed ſicut harmonica per Arithmeticã, huiuſmodi autẽ demonſtrãtur quidem ſimiliter,ſed differunt.Nam ipſum quidem qa, alterius quidẽ ſcientiæ eſt,ſubiectũ enim genus alterũ eſt,ſed propter quid,eſt ſuperioris,cuius per ſe paſſiones ſunt.Quare ex his manifeſtum eſt quod non ſit demõſtrare unũquodq; ſimpliciter,aliter quàm ex propꝛijs uniuſcuiuſque principijs, ſed horum principia, habẽt cõmune.Si autẽ manifeſtum hoc,manifeſtum & quoniam non eſt uniuſcuiuſq; propria principia demõſtrare,erũt enim illa omniũ principia, & ſcientia eorum domina omnium,& namq; ſcit magis ex ſuperioribus cauſis ſciens,ex prioribus enim ſcit,cũ non ex cauſatis ſciat cauſis,quare ſi magis ſcit,& maximè,& ſcientia illa erit & magis,& maximè.Sed demonſtratio non conuenit in aliud genus aliter quã ut dictum eſt Geometricæ in machinatiuas,aut perſpectiuas, & Arithmeticæ in harmonicas.Difficilè autem eſt noſſe ſi ex uniuſcuiuſq; principijs ſcimus,aut nõ,quod quidem eſt ſcire,opinamur autẽ hoc,ſi habeamus ex ueris aliqbus ſyllogiſmũ & primis ſcire,ſed hoc nõ eſt,ſed cõgenea oportet eſſe primis.

De principijs tum uagis,communibuſq;, tum propꝛijs,ac addictis. Cap. VIII.

Dico autem principia in unoquoq; genere, illa quę quoniam ſint non contingit demonſtrare. Quid quidem igitur ſignificent et prima,et quæ ſunt ex primis,accipiendum,quòd autem principia quidem neceſſe eſt accipere,alia uero demõſtrare,ut quid unitas,aut quid rectum, et quid triangulus,eſſe autem unitatem accipere, et magnitudinem, altera uero monſtrare. Sunt autem quibus utuntur in demonſtratiuis ſcientijs,alia quidem propria uniuſcuiuſque ſcientiæ,alia uero cõmunia.Communia uero ſecundum analogiã,quoniam utile eſt quantumcunq; eſt in eo (quod eſt ſub ſcientia) genere.Propria principia quidem,ut lineam eſſe eiuſmodi,et rectum. Cõmunia autẽ,ut æqualia ab æqualibus ſi auferas,quod æqualia reliqua ſunt.Sufficientes autem unumquodq; horum, quantumcunq; in genere eſt.Idem enim faciet, et ſi non de omnibus accipiat,ſed in magnitudinibus ſolum,Arithmeticæ autem in numeris. Sunt autem propria quidem, et quæ accipiuntur eſſe,circa quæ ſcientia ſpeculatur quæ ſunt per ſe,ut Arithmeti-

ca unita-

ca unitates, geometria autem signa, & lineas, hæc enim recipiunt esse, et hoc esse, horum autem passiones per se. Quid quidem unaquæq; significet, accipiunt, ut arithmetica quidem quid par, aut impar, aut quadratus, aut cubus, geometria uero quid irrationale, aut inflecti, aut concurrere, quod autem sint, demonstrant per communia, et ex ijs quæ demonstrantur, & astrologia similiter. Omnis enim demonstratiua scientia circa tria est, quæcunq; esse ponuntur. Hæc autem sunt genus, cuius per se passionum speculatiua est, & quæ communes dicuntur dignitates, ex quibus primis demonstrant, & tertium passiones, quarum quid significet unaquæq;, accipit. Quasdam tamen scientias nihil prohibet quædam eorum despicere, ut genus non supponere esse, si sit manifestum quoniam est, non enim similiter manifestum est, quoniam numerus sit, & quod calidum, & frigidum, & passiones non est recipere quid significent, si sint manifestæ, sicut neq; communia non recipit quid significēt quòd est æqualia ab æqualibus demere, quoniam notum est, sed nihil minus natura tria hęc sint, circa quod demonstrat, & quæ demonstrat, & ex quibus. Non est suppositio, neq; petitio, quod necesse est propter seipsum esse, & uideri necesse est, non est enim ad exterius orationem demonstratio, sed ad eam quæ est in anima, quoniam neq; syllogismus, semper enim est instare ad exterius orationem, sed ad interius orationem non semper. Quæcunq; ergo quidem demonstrabilia esse accipit ipse non demonstrans, hæc si quidem quæ uidentur accipiat, discenti suppositio, & non est simpliciter suppositio, sed ad illum solum, si uero neq; unius opinionis, aut contraria est, accipiat, idem petit. Et in hoc differt suppositio, & petitio, est enim petitio in contrarium discentis opinioni, aut quodcunq; aliquis demonstrabile cum sit, accipiat, & utatur nō demonstrans. Termini igitur non sunt suppositiones, nihil enim esse aut non esse dicunt, sed in propositionibus sunt suppositiones. Terminos solum intelligere oportet, hoc autem non est suppositio, nisi & audire aliquis suppositionem esse dicat, sed quibuscunq; existentibus in eo quòd illa sunt, fit cōclusio. Neq; autem geometra falsa supponit, sicut quidam affirmāt dicentes, quod oportet nō falso ut geometram, mentiri autem dicentem lineam esse unius pedis, quę non est unius pedis, aut rectam lineam, non rectam existentem, sed geometra nihil secundum hanc lineam concludit, quam ipse posuit, sed quæ per hæc ostenduntur. Amplius: Petitio, & suppositio omnis, aut sicut totum est, aut in parte, terminī autem neutrum horum. Species quidem igitur esse, aut unum aliquid extra multa non necesse est esse, si demonstratio erit, esse tamen unum de multis uerum dicere, necesse est. Non enim erit uniuersale nisi hoc sit. Si uero uniuersale non sit, medium non erit, quare neq; demonstratio, oportet itaq; aliquid unum, & idem de pluribus esse non æquiuocum. Non contingere autem idem simul affirmare, & negare, neq; una recipit demonstratio, sed aut si indigeat monstrare conclusionem sic, ostenditur autem accipientibus primum de medio quod uerum, negare autem non uerum, medium autem nihil differt esse, & non esse accipere, similiter autem & tertium, si enim assignetur de aliquo hominem, uerū est dicere, & si non hominem, uerum. sed si solum hominem animal esse, omne, non animal autem non. Erit enim uerum dicere Calliam, siue non Calliam esse animal, nō animal autem, non. Causa autem est quod primum non solum de medio dicitur, sed de alio, propter id quod de pluribus, quare neq; si medium & idem est, & non idem, ad conclusionem nihil differt. Commune autem affirmare, aut negare, quæ est ad impossibile demonstratio, accipit, & hoc neq; semper uniuersaliter, sed quantū sufficiens est, sufficiens autem est in genere, dico autem in genere, ut circa quod genus demonstrationes fert, sicut dictum est prius. Communicant autem omnes scientiæ secundum communia. Communia autem dico, quibus utūtur tanquam ex eis demonstrantes, sed non ex quibus demonstrant, neq; quod demonstrant. Et dialectica quidem de omnibus, etsi aliqua uniuersaliter tentet monstrare cōmunia, ut quod est affirmare omne, aut negare, aut quod est æqualia ab æqualibus demere, aut taliū quæ

libet, ſed dialectica non eſt definitorum ſic quorundam, neq; generis alicuius uniꝰ, non enim interrogaret, demonſtrantem autem non eſt interrogare, propter id quod oppoſitorum eſſe non monſtrat idem. Oſtenſum autem eſt hoc in ijs, quæ de ſyllogiſmo.

Cuiuſq; diſciplinæ proprietas, accommodatusq; eſſe interrogationes. Cap. IX.

Si autem idem eſt interrogatio ſyllogiſtica, & propoſitio contradictionis, propoſitiones autem ſunt ſecundum unamquamq; ſcientiam, ex quibus eſt ſyllogiſmus, ſecundum unamquamq; erunt utiq; aliquę interrogationes ſcientiales, ex quibus qui eſt ſecūdum unamquamq;, proprius fit ſyllogiſmus. Manifeſtū itaq; quod non omnis interrogatio geometrica erit, neq; medicinalis, ſimiliter autē & in alijs, ſed ex quibus aut mōſtratur aliquid de quibus geometrica eſt, aut quod ex eiſdem monſtratur geometriæ, ut uiſibilia, ſimiliter autem & in alijs. Et de ijs quidem & rationem ponendam eſſe ex geometricis principijs, & concluſionibus, ſed principiorum rationem non ponendam eſſe geometræ ſecundum quod eſt geometra, ſimiliter autem & in alijs ſcientijs. Neq; omne eſt utiq; unumquemq; ſcientem interrogandum, neq; ſecundum omne interrogatum eſſe reſpondendum de unoquoque, ſed quæ ſunt ſecundum ſcientiam determinata. Si autem diſputet cum geometra, ſecundum quod eſt geometra, ſic manifeſtum eſt ꝺd & benè, ſi ex ijs aliquid demonſtret, ſi uero non, non benè, manifeſtum autem eſt quod non arguit geometrā, ſed aut ſecundum accidens. Quare non utiq; erit in non geometricis de geometria diſputandum, latebit enim praue diſputans, ſimiliter autem & in alijs ſe habet ſcientijs. Quoniam autem ſunt geometricæ interrogationes, non'ne ſunt & non geometricæ? Et quæ ſunt ſecundum unamquamq; ſcientiam, & quæ ſecundum ignorantiam qualis geometrica eſt? Et utrum qui ſecundum ignorantiam ſyllogiſmus, qui eſt ex oppoſitis ſyllogiſmus, an paralogiſmus? Secundum geometriam autem, aut ex alia arte ut muſica, eſt interrogatio non geometrica, de geometrica autem, ut adinuicem paralellas concurrere opinari, geometrica quodammodo eſt, & non geometrica alio modo, dupliciter enim hoc eſt ſicut arithmon, alterum quidem nō geometricum eſt in non habendo, alterum uero in praue habendo, & ignorātia hæc quæ eſt ex eius principijs, contraria eſt. In doctrinis autem non eſt ſimiliter paralogiſmus, quia medium ſemper eſt dupliciter, etenim de hoc omni, & hoc iterum de alio dicitur omni, quod autem prædicatur, non dicitur omne. Hæc autem ſunt ut eſt uidere in intellectu, ſed in orationibus latet, utrum omnis circulus figura ſit, ſi ſcribatur autem manifeſtum eſt. Quid autem, ſint'ne carmina circulus? manifeſtum quoniā non ſunt. Non oportet autē inſtantiam in ipſum ferre ſi ſit propoſitio inductiua, ſicut enim neq; propoſitio eſt, quæ non eſt in pluribus, non enim erit in omnibus, ex uniuerſalibus autē ſyllogiſmus manifeſtum eſt quod neq; inſtantia eſt, eędem enim ſunt propoſitiones, & inſtantiæ, quam enim fert inſtantiam, hæc fiet utiq; propoſitio demōſtratiua, aut dialectica. Contingit autem quoſdam non ſyllogiſticè dicere propter id quōd accipiunt utriſq; conſequentia, ut & Cæneus facit quod ignis in multiplicata analogia ſit, & nāq; ignis citò generatur, ſicut dicit, & hęc eſt analogia. Sic autem non eſt ſyllogiſmus, ſed ſi uelociſſima analogia ſequitur multiplicata, & ignem uelociſſima in mutatione analogia. Aliquando quidem igitur ſyllogizare non cōtingit ex acceptis, aliquando uero contingit, ſed non uidetur. Si autem eſſet impoſſibile ex falſis uerum monſtrare, facile utiq; eſſet reſoluere, conuerterentur enim ex neceſſitate. Sit enim a ens, hoc autem cum ſit, ea utiq; ſunt quæ noui quoniam ſunt ut b, ex his igitē monſtrabo quoniam illud eſt. Conuertuntur autem magis quæ ſunt in mathematicis, quoniam nullum recipiunt accidens (& in hoc differunt ab ijs, quæ ſunt in dialogis) ſed definitiones. Augentur autem non per media, ſed in aſſumendo, ut a de b, hoc autem de c. Item hoc de d, & hoc in infinitū, & in latus, ut a de e, & de e, ut eſt

numerus

numerus quantus, uel infinitus. Hoc autem in quo sit a, numerus impar quantus, in quo b, numerus impar in quo c, est & itaq; a de c, & est par quãtus numerus in quo sit d, par numerus in quo est e, est ergo a de e.

De demonstratione propter quid, & quod est. Cap. X.

SEd quia differt, & propter quid scire, primum in eadem scientia, & in hac dupliciter. Vno quidem modo si non per immediata fiat syllogismus, non enim accipitur prima causa, sed quæ propter quid scientia, est secundum primam causam. Alio modo si per immediata quidem, sed non per causam, sed per cõuertentia, & per notius, prohibet enim nihil æquè prædicantium, notius aliquando esse non causa, quare per hanc erit demonstratio. Vt quod propè sint planetæ, per illud quod non scintillare, sit in quo c planetæ, in quo b non scintillare, in quo a propè esse, uerum igitur est de c b dicere, planetæ enim non scintillant, sed & a de b, nõ scintillans enim propè est. Hoc autem accipitur per inductionẽ, aut per sensum, necesse ergo a ipsi c inesse, quare demonstratum est quod planetæ propè sunt. Hic ergo syllogismus non est propter quid, sed quia, non enim ex eo quod non scintillant propè sunt, sed propter illud quod propè sunt, non scintillant. Possibile est autem & per alterum, alterum monstrare, & erit propter quid demonstratio, ut sit c planetæ, in quo b propè esse, a non scintillare, est igitur b in c, quod est non scintillare, quare & in c, & erit propter quid syllogismus, accepta enim est prima causa. Iterum sic lunam demonstrant quod quidem circularis sit per incrementa, si enim quod augetẽ sic circulare quidem sit, augetur autem sic luna, manifestum quoniam circularis, sic igitur ipsius, quia factus est syllogismus, èconuerso autem posito medio ipsius propter quod syllogismus sit. Non enim propter augmẽta ipsius, circularis est, sed quia circularis est, accipit augmenta huiusmodi. Luna sit in quo c, in quo b sit augmentum, sit in quo a circulare. In quibus autẽ media nõ cõuertuntur, & est notius quod non est causa, quia monstratur, sed & propter quid, non amplius in quibus medium extra ponitur, etenim in his nõ propter quid, sed ipsius quia demonstratio, nõ enim dicitur causa. Vt propter quid non respirat paries, quia non est animal, si enim nõ respirandi causa est hoc, oportet esse animal causa respirandi. Vt si negatio causa est ipsius non esse, affirmatio causa est ipsius esse, sicut si sine mensura esse calida, & frigida, causa est non sanandi, & mensura huius causa erit sanandi. Similiter autem, & si affirmatio est causa ipsius esse, & negatio ipsius non esse. In his autem sic demonstratis non contingit quod dictum est, non enim omne animal respirat. Syllogismus autem huius causæ est in media figura, ut sit a animal, in quo b respirare, in quo c paries, in quo b quidem igitur omni, est a, omne enim respirans est animal, in c autem nullo, quare neq; b in c nullo est, non igitur respirat paries. Comparantur autẽ huiusmodi causæ secũdum excellentiam dictis, hoc autem est plurimum distans mediũ dicere, sicut enim illud est quod Anacharsidis, quod in Scythis non sunt sibilatores, neq; enim uites. Secundum igitur eandem scientiam, & secundum mediorum positionem, hæ differentiæ sunt ipsius, quia ad eum qui propter quid est syllogismum. Alio autem modo differt propter quid ab ipso quia, quod est per aliam scientiam utrumq; speculari. Huiusmodi autem sunt, quæcunq; sic se habent adinuicem, quod alterum sub altero est, ut perspectiua ad geometriam, & machinatiua ad stereometriã, & harmonica ad arithmeticam, & apparentia ad astrologiam. Ferè quidem uniuocæ sunt harum quædam scientiarum, ut astrologia mathematica, & quę naualis est, & harmonica mathematica, que est & secundum auditum. Hic enim ipsum, quia sensibilium est scire, sed propter quid, mathematicorum. Hi enim habent causarum demonstrationes, & frequenter nesciunt ipsum, quia sicut illi uniuersale considerãtes, sæpè quædam singularium nesciunt, propter id quod non intendunt. Sunt autẽ hæc quęcunq;

alterum quiddam ſunt ſecundum ſubſtantiam,& utuntur ſpeciebus. Mathematicæ enim circa ſpecies ſunt,non enim de ſubiecto aliquo, ſi enim de aliquo ſubiecto geometrica ſunt,ſed non ſunt ſecundum quod geometrica ſunt. Habet autem te ad perſpectiuam ſicut hæc ad geometriam,& alia ad illam,ut id quod eſt de iride ipſum quidem quia eſt ſcire phyſici,ſed propter quid perſpectiui,aut ſimpliciter, aut ſecũdum diſciplinam. Multæ autem,& non ſub ſe inuicem ſcientiarum,habent ſic, ut medicina ad geometriam,quod enim uulnera circularia tardius ſanantˉ,medici eſt ſcire quia, propter quid autem geometræ.

Primam figuram maxime ſcientiæ eſſe accommodatam.

Cap. XI.

FIgurarum autem faciens ſcire maximè,prima eſt,mathematicæ enim ſcientiarum per hanc demonſtrationes ferunt,ut arithmetica,et geometria,& perſpectiua,& ferè eſt dicere quæcunq; propter quid ſpeculari faciunt conſideratione,aut enim omnino,aut ſicut frequentius,& in plurimis. per hanc figurã (qui eſt propter quid) fit ſyllogiſmus,quare & propter hoc erit maximè faciens ſcire,propriſſimum enim ſcire,propter quid ſpeculari. Poſtea ipſius quod quid eſt ſcientiam,per hanc ſolam uenari poſſibile eſt In media enim figura non fit prædicatiuus ſyllogiſmus,ſed ipſius quod quid eſt ſcientia,affirmationis eſt, in ultima autem ſit quidem,ſed non uniuerſaliter,ſed quod quid eſt,uniuerſalium eſt,non enim quodammodo eſt animal bipes homo. Amplius hæc quidem illis nihil indiget, illæ autem per hanc denſantur,& augmentantur quouſq; utiq; ad immediata ueniant, manifeſtum igitur eſt quod maximè propria ſcientiæ eſt prima figura. Sicut autem a eſſe in b contingit indiuiſibiliter,ſic & non eſſe poſſibile eſt,dico autem indiuiſibiliter eſſe,uel non eſſe eo quòd non eſt aliquid eorum medium,ſic enim non erit ſecundum aliud eſſe. Cum igitur aut a aut b in toto aliquo ſit,aut etiam ambo, non contingit a in b primo non eſſe. Sit enim a in toto c,igitur ſi b non eſt in toto c (poteſt enim a quidem eſſe in quodam toto,ſed b non eſſe in hoc) ſyllogiſmus erit ꝺd non ſit a in b,ſi enim in a quidem omni eſt c,in b autem nullo eſt,in nullo b eſt a. Similiter autem & ſi b in aliquo toto eſt,ut in b,d enim in omni b eſt,in a autẽ nullo,d,quare a in nullo b erit per ſyllogiſmum. Eodem autem modo monſtrabitˉ etſi utraq; in toto aliquo ſit. Quòd autem contingit b non eſſe in quo toto eſt a,aut iterum a in quo eſt b,manifeſtum eſt ex coordinationibus, quæcunq; non commutãtur adinuicem,ſi enim nihil eorum quæ ſunt in a c d coordinatione,de nullo prædicatur eorum quæ ſunt in b e f,a autem in toto g,ſic coordinatione exiſtente, manifeſtum eſt quod b non erit in g,commutarentur enim coordinationes, ſimiliter aũt eſt & ſi b in toto aliquo eſt. Si uero neutrum ſit in toto aliquo nullo,non ſit autẽ a in b,neceſſe eſt indiuiſibiliter non eſſe, ſi enim erit aliquod medium, neceſſe eſt alterum horum in quodã toto eſſe,aut enim in prima figura,aut in media erit ſyllogiſmus, ſi quidem igitur in prima figura b,erit in toto aliquo, affirmatiuã enim ad hoc oportet fieri propoſitionem. Si uero in media,utrum contingit, ad utrũq; enim poſito priuatiuo,erit ſyllogiſmus, cum autem utraq; priuatiua ſit,non erit, manifeſtum igitur eſt quod cõtingit & aliud in alio non eſſe indiuiſibiliter, & quãdo cõtingit,& quo modo diximus.

De ignorantia,& ſyllogiſmo imperitiæ eorum,quæ primo, immediateq; inſunt. Cap. XII.

IGnorantia autem non ſecundum negationem,ſed ſecũdũ diſpoſitionẽ dicta,eſt quidẽ per ſyllogiſmum facta deceptio. Hæc autẽ in iis, quæ inſunt primo, aut nõ inſunt,cõtingit dupliciter,aut enim eſt cũ ſimpliciter accipiat eſſe,uel nõ eſſe,aut cũ per ſyllogiſmũ accipiat opinionẽ,ſimplicis,quidẽ ergo opinionis ſimplexde ceptio,ſed quæ eſt per ſyllogiſmum plures ſunt. Non ſit enim a in nullo b indiuiſibiliter,ergo ſi ſyllogizet a eſſe in b mediũ accipiens c,deceptus eſt per ſyllogiſmũ

contingit

contingit igitur utrasq; propositiones esse falsas, contingit autem alteram solum esse falsam, si enim neq; a in nullo c erit, neq; c in nullo b erit, accepta autem utraq; è cõtrario, utræq; enim erũt falsæ. Potest autẽ sic se habere c ad a, et ad b, quod neq; c sub a sit, neq; in b uniuersaliter, b quidẽ impossibile est esse in aliquo toto, primũ enim dictum est in ipso a, b non esse, a autẽ non necesse est omnibus inesse, quæ sunt c uniuersaliter, quare utræq; falsæ sunt. Sed alteram contingit ueram accipere, nõ tamen quamlibet contingit, sed quæ est a c, nam c b propositio semper falsa erit, propter id quod c, in nullo b est, sed quæ est a c potest, ut si a & in c, & in b indiuisibiliter est, cum enim primum prædicetur idem de pluribus, neutrũ in neutro erit. Differt autem nihil, neq; si nõ indiuisibiliter insit, ipsius quidem esse, igitur deceptio per ista, & sic fit solum, non enim erat in alia figura ipsius esse syllogismus, qui uero ipsius nõ esse, in prima figura, & in media est, primum igitur dicamus quot modis in prima fit, & quomodo se habentibus propositionibus. Cõtingit igitur utriscq; falsis, ut si a & in b, & in c indiuisibiliter sit, si enim accipiatur a in c nullo esse, c autem in omni b, falsæ sunt propositiones. Contingit autem & altera falsa, & hac quacunq; contingente, potest enim quæ est a c uera esse, quæ uero b c falsa, sed quę est a c uera, quoniam non in omnibus quæ sunt, ineſt a, sed quæ est c b falsa esse, quoniam impossibile est esse in b c, in quo nullo est a, non enim etiam uera erit, quæ est a c propositio, simul autem & si sint utræq; ueræ, & cõclusio uera erit, sed etiam quæ est c b. Contingit ueram esse cum altera sit falsa, ut si b in c sit, & in a, necesse est enim alterũ sub altero esse, quare si accipiatur a in nullo c esse, falsa erit propositio, palàm igitur quoniam & cum altera sit falsa, & in utriscq;, falsus syllogismus erit. Sed in media quidem figura totas propositiones esse utrasq; falsas non contingit, cum enim in omni b, a sit, nihil erit accipere quod in altero erit omni, in altero uero nullo erit, oportet autem sic in media figura accipere propositiones, & quod in hoc quidẽ sit, & quod in hoc non sit, si quidem erit syllogismus, si igitur accipiantur sic falsæ, palàm quod contrariæ è conuerso se habebunt, hoc autem impossibile est. In aliquo autem utramq; propositionem nihil prohibet falsam esse, ut si c in a, & in b aliquo est, si enim a in omni c accipiatur esse, b autem in nullo, falsæ quidem utræque propositiones, non tamen totæ, sed in aliquo, è conuerso autem posito priuatiuo similiter. Alteram autem falsam, & quamlibet contingit, quod enim est in a omni, & in b est, si igitur accipiatur in a quidem toto esse c, in b autem toto non esse, quæ quidem est c a erit uera, sed quæ est c b falsa. Iterum quod in b nullo est, neq; in a omni erit, si enim in a est, & in b, sed non inerat, si igitur accipiatur c in toto quidem a esse, in b autem nullo quidem, quæ est b c propositio uera est, altera uero falsa. Similiter autem fit transposito priuatiuo, quod enim in nullo est a, neq; in b nullo erit, si igitur accipiatur c in toto quidem a, non esse, in b autem esse toto, quæ quidem est a c propositio uera est, altera autem falsa. Et iterum quod in omni b est, in nullo accipere a esse, falsum est, necesse enim est si in omni b, & in quodam a esse, si igitur accipiatur in omni quidem b esse c, in a autẽ nullo, quæ quidem est c b, uera erit, quæ autem est a c, falsa. Manifestum igitur quod utriscq; falsis, & altera solum, erit syllogismus deceptiuus in indiuisionibus.

De syllogismo imperitiæ eorum quæ insunt mediate.
Cap. XIII.

IN ijs autem quæ non indiuisibiliter insunt, aut non insunt, cum quidem per proprium medium falsitatis fiat syllogismus, non possibile est falsas utrasq; esse propositiones, sed solum quę ante maius extremum. Dico autem proprium mediũ, per quod fit contradictionis syllogismus, sit enim a in b per medium c, quoniã igitur necesse est quæ est c b affirmatiuam accipi syllogismo facto, manifestũ quod

ſemper hęc eſt uera,non enim conuertitur,ſed quæ eſt a c falſa,hæc enim conuerſa, ecõtrario fiet ſyllogiſmus. Similiter autem eſt, & ſi ex alia coordinatione accipiatur medium,ut d,ſi & in toto a,& de b prædicatur omni,neceſſe eſt enim (quæ quidem eſt d b) propoſitionem manere,alteram autem cõuerti. Quare hæc quidem ſemper uera,illa uero ſemper falſa,& ferè huiuſmodi deceptio, eadem eſt ei quæ fit per proprium medium. Si uero non per proprium medium fiat ſyllogiſmus,cum quidem ſub a ſit medium,in b autem nullo eſt,neceſſe eſt utraſq; falſas eſſe, ſumendæ enim ecõtrario ſunt quàm ut ſe habeant propoſitiones,ſi debeat ſyllogiſmus eſſe, ſic autem acceptis,utræq; fiunt falſæ,ut ſi a quidem in toto d eſt,d autem in nullo b,conuerſis enim ijs,ſyllogiſmus erit,& propoſitiones utræq; falſæ. Cum uero non ſit ſub a medium ut d,quæ quidem eſt a d uera erit, quæ uero eſt d b falſa, quæ enim eſt a d uera eſt,quia non erit in a,d,quæ uero eſt d b falſa,quia ſi eſſet uera,& concluſio eſſet uera,ſed falſa erat. Sed per mediam figuram facta deceptione,utraſq; quidem non contingit falſas eſſe propoſitiones totas,cum enim ſit b quidem ſub a,nihil contingit in hoc quidem omni,in illo autem nullo eſſe,ſicut dictum eſt & prius. Altera uero poteſt eſſe falſa,& quæcunq; contingit. Si enim c & in b,& in a eſt, ſi accipiatur in a quidem eſſe,in b uero non eſſe,quæ quidem a c uera erit,altera autẽ falſa. Item ſi in b accipiatur c eſſe,in a autem nullo eſt, quæ quidem eſt c b uera erit,altera autem falſa, ſiquidem igitur priuatiuus ſit deceptionis ſyllogiſmus, dictũ eſt quando,& per quæ erit deceptio. Si uero ſit affirmatiuus,tunc cum per proprium medium,impoſſibile eſt utraſq; eſſe falſas,neceſſe eſt enim quæ eſt c b manere, ſiquidẽ erit ſyllogiſmus ſicut dictum eſt & prius,quare c a ſemper erit falſa,hæc enim eſt conuerſa. Similiter autem eſt & ſi ex alia ordinatione accipiatur medium,ſicut dictum eſt & in priuatiua deceptione,neceſſe enim eſt quæ quidem eſt d b manere,quę uero eſt a d conuerti,& hęc deceptio eadem eſt priori. Cum uero ſic non per proprium,ſi quidem ſit d ſub a,hęc quidem erit uera,altera uero falſa, poteſt enim a in pluribus eſſe,quę non ſunt ſub ſeinuicem. Si uero non ſit d ſub a,hęc quidem ſemper manifeſtum eſt quoniam eſt falſa,affirmatiua enim accipiatur. Quę uero eſt d b,contingit & ueram eſſe,& falſam,nihil enim prohibet a quidem in nullo d,eſſe d autem in omni b,ut animal in ſcientia,ſcientia autem ut in muſica,neq; utique a in nullo d,neq; d in nullo b eſſe. Manifeſtum igitur eſt quoniam cum non ſit medium proprium,& uerę poſſunt ſimul eſſe falſę,& quęcunq; contingit. Quot quidem igitur modis,& per quę poſſunt fieri ſecundum ſyllogiſmum deceptiones,& in alijs quę ſunt ſine medio,& in ijs quę ſunt per demonſtrationem,manifeſtum eſt.

Si ſenſus à natura deficit,& ſcientiam propriorum ſenſibilium illius deficere. Cap. XIIII.

MAnifeſtum eſt autem,& ſi aliquis ſenſus defecerit, neceſſe eſt aliquam ſcientiam deficere, quam impoſſibile eſt accipere, ſi quidem diſcimus,aut per inductionem, aut per demonſtrationem. Eſt autem demonſtratio ex uniuerſalibus, inductio autem ex ijs quę ſunt particularia. Impoſſibile autem eſt uniuerſalia ſpeculari,niſi per inductionem,quoniam & quę ex abſtractione dicuntur,eſt per inductionem nota facere, ſi quis uult nota facere,quia ſunt in unoquoq; genere quędam, & ſi non ſeparabilia ſint ſecundum quod huiuſmodi unumquodq; eſt. Inducere autem non habentes ſenſum, impoſſibile eſt, ſingularium enim ſenſus eſt, non enim contingit accipere ipſorum ſcientiam, neq; enim eſt ex uniuerſalibus ſine inductione,neq; per inductionem ſine ſenſu.

Ex quot,

Ex quot, & qualibus conſtat ſyllogiſmus, & an ſurſum, deorſumue fiat in infinitum abitio. Cap. XV.

EST autem omnis ſyllogiſmus per tres terminos, & quidem monſtrare poſſibilis eſt, quoniam a eſt in c, propter id quod eſt in b, & hoc in c. Sed priuatiuus eſt quidem alteram propoſitionem habens quoniam eſt aliquid aliud in alio, alteram autem quoniam non eſt. Manifeſtum igitur eſt quod principia, & ſuppoſitiones dicta hæc ſunt, accipientem enim hæc ſic, neceſſe eſt monſtrare, ut quod a ſit in c per b, iterum autem quod a ſit in b per aliud medium, & quod b ſit in c ſimiliter. Secundum igitur opinionem ſyllogizantibus, & ſolum dialecticè, manifeſtum eſt quod hoc ſolum intendendum, ſi ex quibus contingit maximè probabilibus fiat ſyllogiſmus. Quare & ſi eſt aliquid in ueritate eorum, quæ ſunt a b medium, uidetur autem non eſſe per hoc ſyllogizans, ſyllogizat dialecticè. Ad ueritatem autem, ex ijs quæ ſunt oportet intendere, habet autem ſe ſic. Quoniam autem eſt quòd ipſum quidem de alia prædicatur, non ſecundum accidens. Dico autẽ ſecundum accidens, ut album aliquando dicimus illud eſſe hominem, non ſimiliter dicentes & hominem album, cum enim non ſit alterum, aliquod album eſt, album autem eſt homo, quoniam accidit homini eſſe album, ſunt igitur quædam huiuſmodi, quęcumq; ſecundum ſe prædicantur. Si igitur c huiuſmodi quod ipſum quidem nõ in alio ſit, in hoc autem b ſit primo, & non per aliud medium, iterum e de d ſit, & ſimiliter & hoc in b, nunquid igitur hoc neceſſe eſt ſtare, an contingit in infinitũ ire? Et iterum ſi de a quidem nihil prædicatur per ſe, a autem in f eſt primo, medium autem in nullo priori, & f in a, & hoc in b, nunquid & hoc ſtare neceſſe eſt? an & hic contingit in infinitum abire? Differt autem hoc à priori in tantum, quoniã hoc quidem eſt nunquid contingit incepturum ad huiuſmodi quod in nullo eſt altero, ſed aliud in illo, in ſurſum in infinitum abire, alterum autem incepturum ab huiuſmodi quod ipſum quidem de alio, de illo autem nihil prędicatur, in deorſum intendentem, ſi contingit in infinitum ire. Amplius media nunquid contingit infinita eſſe determinatis terminis? dico autem ut ſi a in c ſit, medium ipſorum ſit b, ab ipſo autẽ b, & ab a altera, ſed horum alia, nunquid & hæc in infinitum contingit abire? an impoſſibile eſt? eſt autem hoc quidem intendere idem & ſi demonſtrationes in infinitum ueniunt, & ſi eſt demonſtratio omnis rei, an adinuicẽ concludantur. Similiter autem dico & in priuatiuis ſyllogiſmis, & propoſitionibus, ut ſi a non ineſt b nulli, aut primo, aut eſt aliquid medium, cui priori non ineſt a, ut ſi ſit g quod omni b ineſt, & iterum hoc non etiam alij priori, ut ſi h eſt quod ſit in omni b, & namq; in his aut infinita ſunt, in quibus non eſt in prioribus, aut ſtatur. Sed inconuertibilibus nõ ſimiliter ſe habet, non enim eſt in æquè prædicabilibus de quo primo prædicatur, aut ultimo, omnia enim ad omnia ſic ſimiliter ſe habent, ſiue ſunt infinita de ipſo prędicata, ſiue utraq; ſunt dubitata infinita, niſi ſimiliter conuerti cõtingat, ſed hoc quidem ſicut accidens, illud uero ſicut prædicatum.

Determinatis extremis, ſumme, imoq; ue, media non eſſe infinita. Cap. XVI.

QVoniam igitur media non contingit infinita eſſe, ſi in ſurſum, & deorſum ſtent prædicata, manifeſtum eſt. Dico autem ſurſum quidem, quod uniuerſale magis eſt, deorſum autem, quod particulare eſt. Si enim a prædicante de c, infinita ſunt media, in quibus eſt b, manifeſtum eſt quod continget utrique, ut ab a in deorſum alterum de altero contingit prædicari in infinitum, antequàm enim in c ueniat, infinita ſunt media, & ab c in ſurſum infinita, antequàm in a ueniat. Quare ſi hæc impoſſibilia ſunt, & ipſius a & c impoſſibile eſt infinita eſſe media. Neq; enim ſi aliquis dicat quod hæc quidem quæ a b c contingentia ſunt adinuicem, ut & non ſint media, illa uero non eſſe accipere, nihil differt.

Quodcunq; enim accipio eorum quæ ſunt b, erũt ab a, aut c infinita media. An nõ à quo iam prima ſint infinita ſiue ſtatim, ſiue non ſtatim, nihil differt: quæ enim ſunt poſt hæc, infinita ſunt.

Propoſitionis negatiuæ mediatæ media, quibus reuocetur ad immediatam, non eſſe infinita. Cap. XVI.

MAnifeſtum autem & in priuata demonſtratione quoniam ſtatur, ſi quidẽ in prædicatiua ſtatur in utriſq;. Sit enim non cõtingens neq; in ſurſum ab ultimo in infinitum ire (dico autẽ in quo ſtatur, quod ipſum quidẽ in alio nullo eſt, ſed in illo aliud ut c) neq; à primo in ultimum. Dico autem primum, quod ipſum quidem de alio, ſed de illo nullum aliud dicitur, ſi igitur hæc erunt, manifeſtum quod & in negatione ſtabitur. Tripliciter aũt monſtratur non eſſe, aut enim in quo quidem eſt c, b ineſt omni, ſed in quo eſt b nulli, ineſt a, ipſum igitur b c, & ſemper alterũ ſpaciũ neceſſe eſt ire in immediata, prædicatiuũ enim eſt hoc ſpaciũ. Sed alterũ manifeſtũ eſt, ꝺd ſi in alio nõ eſt priori, ut in d, hoc indigebit in omni b eſſe, & ſi iterũ a in alio priore ꝙ d nõ fuerit, illud indigebit in omni d eſſe, quare quoniã in deorſum ſtat uia, et quę in ſurſum ſtabit, et erit aliquid in quo primo nõ erit a. Item ſi b quidem in omni a, in c autẽ nullo, a in c nullo erit. Iterũ hoc ſi oportet monſtrare, manifeſtũ eſt, ꝺd aut per ſuperiorẽ modum ſurſum monſtrabitur, aut per hunc, aut tertium. Primus quidem igitur dictus eſt, ſecundus autem demonſtrabitur. Sic autem utiq; monſtrabitur, ut quod d in b omni eſt, in c autem nullo, ſi neceſſe eſt aliquid eſſe in b, & iterum ſi hoc in c non erit, aliud uero in d eſt quod in c non eſt, igitur quoniam eſſe ſemper ſuperiori ſtat, ſtabit & non eſſe. Tertius autẽ modus eſt, ſi a b omni inſit, c uero in nullo b ſit, non in omni c, in quo eſt a. Iterum autem hoc per ſuperius dicta aut ſimiliter demonſtrabitur. Illis igitur modis ſtatur. Si uero ſic eſt, iterum accipietur b in c eſſe, in quo c non in omni e, & hoc iterum ſimiliter. Quoniam autem ſuppoſitum eſt ſtare & in deorſum, manifeſtum eſt quod ſtabit & quod in c non eſt. Manifeſtum autem eſt quoniam & ſi non una uia monſtretur ſed omnibus, aliquando quidem ex prima figura, aliquando uero ex ſecunda, aut ex tertia, quoniam & ſic ſtabitur, finitæ enim ſunt uiæ. Finita autem finitè ſumpta pluries, neceſſe eſt finiri omnia. Quod quidem igitur in priuatione ſi quidem & ineſſe ſtatim, manifeſtum eſt.

Propoſitionis affirmatiuæ mediatæ, media non eſſe infinita. Cap. XVIII.

SEd quid in illis qui quidem logicè ſpeculantur, ſic manifeſtum fit. In ijs quidẽ igitur quæ quidem in eo quod quid eſt prædicãtur, manifeſtum eſt, ſi eſt enim definire, aut ſi notum eſt quod quid erat eſſe, infinita autem non eſt trãſire, neceſſe eſt finiri in eo quod quid eſt prædicata: Vniuerſaliter autem ſic dicimus, eſt enim uerè dicere album ambulare, & magnum illud lignum eſſe, & iterum lignum magnum eſſe, & hominem ambulare, ſed alterum eſt ſic dicere, aut illo modo, cum enim album quidem eſſe dico quod cui accidit album eſſe, lignum eſt, ſed non quod ſubiectum ſigno, album ſit, & namq; neq; quod album eſt, neq; quod quidem album aliquod eſt, factum lignum eſt, quare non eſt aliter ꝙ ſecundũ accidens. Cum aũt lignum album eſſe dico, non quod aliquod alterum ſit album, illi aũt accidit lignum eſſe, ut cum muſicum album eſſe dico, tunc enim quoniam homo eſt albus, cui accidit eſſe muſicum, dico, ſed lignum eſt ſubiectum, quod quidem et factũ eſt, non cum alterum aliquid ſit quàm quod quidem lignum eſt, aut lignum aliquod. Si igitur oportet nomina ponere, ſit ſic dicere prædicari, ſed illo modo, aut nullo modo prædicari, aut prædicari quidem non ſimpliciter, ſed ſecundum accidẽs prædicat, eſt autem tanquam album quidem quod prędicatur, ſed ſicut lignum eſt de quo prædicat. Supponatur ergo prædicatum prædicari ſemper de quo prædicatur, ſimpliciter, ſed nõ ſecũ

dum

dum accidens. Sic enim demonſtrationes demonſtrant. Quare in eo quod quid eſt, aut quoniam quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut ubi, aut quando, cum unum de uno prædicabitur. Amplius ſubſtantiam quidem ſignificantia, quod quidem illud eſt, aut aliquod illud quidem ſignificant de quo prædicantur. Quæcunque uero non ſubſtantiam ſignificant, ſed de aliquo ſubiecto dicuntur, q̃d non eſt, neque quod illud eſt, neque quod quidem illud aliquid eſt, accidẽtia ſunt, ut de homine album. Neque enim eſt homo, neque quod quidem album eſt, neque quod quidem album eſt aliquid, ſed animal forſan, quod quidem enim animal eſt, homo eſt. Quæcunque uero non ſubſtantiam ſignificant, oportet de aliquo ſubiecto prędicari, & non eſſe quid album, quod non cum alterum aliquod ſit, album eſt. Species enim ualeant, & genera, monſtra enim ſunt, & ſi ſint, nihil ad rationem ſunt, demonſtrationes enim de huiuſmodi ſunt. Amplius, ſi non eſt hoc huius qualitas, & illud huius, neque qualitatis qualitas, impoſſibile eſt æquè prædicari adinuicem ſic, ſed uerum quidem contingit dicere ſic, æquè autẽ uerè prædicari non contingit. An enim ſicut ſubſtantia prædicabitur, aut ut genus, aut ut differentia prędicaris hæc autem oſtẽſa ſunt, quoniam non erunt infinita, neq; in ſurſum, neq; in deorſum, ut homo bipes, hoc animal, hoc autem alterum eſt, neq; animal de homine, hoc autem de Callia, hoc autem de alio in eo quod quid eſt, ſubſtãtiã enim omnem eſt definire huiuſmodi, infinita autem non eſt tranſire intelligentem, quare neq; in ſurſum, neq; in deorſum infinita ſunt, illam enim non eſt definire, de qua infinita prædicãtur. Sic igitur genera adinuicem, nõ æqualiter prædicãtur, erit enim ipſum, quod quidem ipſum aliquid eſt, neq; tamen de qualitate, aut aliorum nullo, niſi ſecundum accidens prædicabitur, omnia enim hęc accidunt, & de ſubſtantijs prædicãtur, ſed quoniã neq; in ſurſum, infinita ſunt. De unoquoq; enim prædicatur quod ſignificat aut quantum aliquid, aut quale aliquid, aut huiuſmodi quæ ſunt in ſubſtantia, hæc autem finita ſunt, & genera prædicamentorũ finita, aut enim quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut facere, aut pati, aut ubi, aut quãdo. Suppoſitum aũt eſt unum de uno prædicari, ipſa autẽ de ipſis quæcũq; nõ ad aliquid ſunt, prædicari, non dicimus, accidentia enim ſunt omnia, ſed hæc quidem ſecundum ſeipſa, alia uero ſecundum alterum modum. Hæc autem omnia de ſubiecto quodam prædicari dicimus, accidens autem non eſſe ſubiectum aliquod, nihil enim talium ponimus eſſe, non quòd alterum aliquod eſſe dicitur, ſed ipſum de alijs, & alia quidem de alio, neque in ſurſum, ergo unum de uno, neq; in deorſum eſſe dicetur, de quibus enim dicuntur accidẽtia, quæcũq; in ſubſtãtia uniuſcuiuſq; ſunt, hæc autem non ſunt infinita, ſed ſurſum ipſa quoq; & accidentia utraq; nõ infinita ſunt. Neceſſe eſt ergo eſſe aliquid, de quo primũ prædicetẽ, & de hoc aliud, & hoc ſtare, & eſſe aliquid quod non amplius, neq; de alio priori, neq; de illo aliud prius prædicetur. Vnus quidẽ igitur modus demõſtrationis, dicitur hic. Adhuc autẽ alius, ſi de quibus priora quædam prædicantur, eſt horum demonſtratio, quorum autem eſt demonſtratio, neque potius habere poſſibile eſt ad ipſa, quã ſcire, neq; ſcire eſt ſine demõſtratione, ſi aũt hoc, per hæc ſit notum. Hęc aũt neſcimus, neq; melius habemus ad ipſa, quã ſcire, neque per hæc notum ſciemus Si igitur eſt aliquid ſcire per demonſtrationem ſimpliciter, & nõ ex aliquibus, neq; ex ſuppoſitione, neceſſarium eſt ſtare prædicationes mediorum, ſi enim non ſteterint, ſed eſt ſemper acceptio in ſuperius, omniũ erit demonſtratio, quare ſi infinita non poſſibile eſt pertranſire, quorum eſt demonſtratio, hæc non ſciemus per demonſtrationem. Si igitur neq; melius habemus ad ipſa quã ſcire, nõ erit ſcire per demõſtrationẽ ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione. Logicè quidẽ igitẽ ex his utiq; aliquis credat, de eo quod dictum eſt. Analyticè autẽ manifeſtum eſt per hæc uelocius, neque in ſurſum, neque in deorſum infinita prædicata contingit eſſe in demonſtratiui ſcientijs, de quibus intentio eſt, demonſtratio enim eſt ex his quæcũq; ipſa qdẽ inſunt ſecundum ſeipſa rebus, ſecũdum ſeipſa uero dupliciter,

quæcumq; enim in illis insunt in eo quod quid est,& in quibus ipsa in eo quod quid est insunt ipsis,ut in numero impar,quod ineſt quidem numero,est autẽ ipſe numerus in ratione ipsius,& iterum multitudo,aut diuisibile,in ratione numeri,horũ autem neutra contingit infinita esse,neq; ut impar numeri. Iterum enim si impar aliud insit,cui inerat existenti hoc,si est primum numerus,erit ijs quæ insunt ipsi. Si igitur non contingit infinita huiusmodi esse in uno,neq; in sursum erunt infinita,at uero necesse est omnia ineſſe primo,ut numero,& in illis numerum,quare conuertibilia erunt,sed non excedentia. Neq; tamen quęcumq; sunt in eo quod quid est,neq; hæc infinita sunt,neq; esset definire,quare si prædicata per se quidem omnia dicuntur,hæc autem non infinita sunt,stabunt utiq; in sursum,quare & in deorsum,si aũt sic est,& quæ sunt in medio duorum terminorum semper sunt finita. Si uero hoc est,manifestum iam est,& demonstratio non quod necesse est principia esse,& non omniũ esse demõstrationẽ,quod quidẽ diximus quosdam dicere iuxta principium,si enim principia sunt. Non omnia sunt demõstrabilia,neq; in infinitum possibile ire, esse enim horum quodlibet,nihil est aliud,quàm esse nullum spacium sine medio,& indiuisibile,sed omnia diuisibilia. Intus enim immittendo terminum,sed non assumendo demonstratur quod demonstratur,quare si hoc in infinitum contingit ire, contingit utique duorum terminorum infinita esse interius media,sed hoc impossibile est,si prædicationes steterint in superius,& in inferius,quod autẽ stent,monstratum est logicè prius,analyticè uero nunc.

Elementa monstrandarum mediatarum non infinita esse. Cap. XIX.

MOnstratis autem his,manifestũ est si aliquid idem insit duobus,ut a |& in c,& in d, non prædicãte altero de altero,aut nullo modo,aut non de omni,quod non semper secundum commune aliquid inerit,ut isosceli,& scaleno,æquales duobus rectis habere,secũdum commune aliquid ineſt,secundum enim quod figura quędam sunt,& non secundum alterum. Hoc autẽ non semper sic se habet. Sit enim b secundum quod a,in c & d, erit manifestum igitur ꝙd b in c d secundum aliud commune est,& illud secundum alterum,quare duorum terminorum medij infiniti utique inciderũt termini,sed hoc est impossibile,secundum igitur aliquid cõmune ineſſe,non necesse est semper idem pluribus,quoniam quidem erunt immediata spatia. In eodem tamen genere,& ex eisdem atomis necesse est terminos esse,si quidem ijs quæ per sunt,erit cõmune,non enim erat ex alio genere in aliud genus descendere quæ demonstrant. Manifestũ est aũt quoniã & cum a in b sit,si quidẽ est aliquid mediũ,est demonstrare ꝙd a in b sit,& elemẽta huius sunt hęc & tot,quot media sunt,immediatæ enim ꝓpositiones sunt elemẽta,aut omnes,aut uniuersales,si uero non est medium,nõ amplius erit demonstratio,sed in principia uia est hęc. Similiter aũt erit & si a in b non sit,si quidẽ enim aut mediũ est,aut prius cui nõ ineſt,erit demõstratio. Si uero nõ sit mediũ,nõ est demõstratio. sed principia,& elemẽta sunt tot,quot sunt termini,horũ enim ꝓpositiones,principia demõstrationis sunt,& sicut quędã principia sunt indemõstrabilia ꝙd sit hoc illud,& quòd sit hoc in illo,sic ꝙd non erit hoc illud,neq; ꝙd sit hoc in illo. Quare hæc quidem esse aliquid,alia non esse aliquid,erunt principia. Cum ergo indigeat monstrare aliquid,accipiẽdum quod de b primum prædicetur. Sit c, & de hoc similiter a, & sic semper eunti nunquàm extra,erit propositio,neq; si esse ipsius a accipiatur ut demonstretur,sed semper medium denſetur quousq; indiuisibilia fiant,& unum, est autem unum,cum immediatum fiat,& una propositio simplex est immediata,& quemadmodum in alijs est principium simplex. Hoc autem nõ idem ubiq; est,sed in graui quidem uncia,in melodia autem diesis,aliud autẽ in alio,sic est in syllogismo

unum,

unum,propositio immediata,in demonstratione autem,& scientia,intellectus. In ostensiuis igitur syllogismis eius quod est,nihil cadit extra. Sed in priuatiuis, ubi quidem quod oportet esse,nihil cadit extra hoc,ut si a in b per c non ineſt,si enim in b quidem omni c, est autē a in nullo c. Iterum si indigeat quòd in c, a nullo sit, medium accipiendū est ipsius a & c, & sic semper procedet. Si uero indigeat monstrare quòd d in e non sit,eo quòd est c in d quidem omni,in e aūt nullo,aut non in omni, e nunquam extra cadit,hoc autem est,cui non oportet ineſſe. In tertio autem modo,neq; à quo oportet,neq; quod oportet priuari,nequaquam extra ibit.

Quod demonstratio uniuersalis præstantior sit particulari. Cap. XX.

CVm autem sit omnis demonstratio,alia quidem uniuersalis, alia uero particularis,& hæc quidem cathegorica,illa uero priuatiua,dubitabitur qualis potior sit,similiter autem & de ea,quæ demonstrare dicitur, & deducenti ad impossibile demonstratione. Primum quidem igitur intēdamus de uniuersali,& particulari. Ostendentes autem hoc,& de ea quæ demonstrare dicitur,& quæ est ad impossibile,dicemus. Videbitur igitur fortassis utiq; quibusdam sic intendentibus,quòd particularis est potior,si enim secundum quam magis scimus demonstrationem, potior demonstratio est, hęc enim uirtus demonstrationis. Magis autem scimus unumquodq; cum ipsum cognoscimus secundum ipsum, quam secundum aliud,ut musicum Coriscum,quando cognoscemus quod Coriscus musicus est,quā quòd homo musicus sit. Similiter aūt & in alijs. Sed uniuersalis quoniam aliud,non quoniā ipsum fortasse demōstrat,ut quoniā isosceles habet tres angulos æquales duobus rectis,nō quoniam isosceles,sed quoniam triangulus, sed particularis quoniam ipsum est,si igitur potior est quæ est secundum ipsum,huiusmodi aūt est particularis,& uniuersali magis,& potior utiq; secundū partē demōstratio erit.

Amplius,si uniuersale quidem non est aliquid prętер singularia,demonstratio autem opinionem cōficit esse aliquid hoc de quo demonstrat,& quandam naturā esse hanc in ijs quæ sunt (ut trianguli præter quosdam,& figurę præter quasdam, & numeri præter quosdam numeros)potior autem est quę est de esse,quā de non esse, & propter quam non errabitur,quā propter quam errabitur,est autem uniuersalis huiusmodi (procedentes enim demonstrant uniuersale quemadmodū de eo quod est proportionale ut quod sit tale, erit proportionale quod neq; linea,neque numerus, neq; solidum,neq; planum est,sed præter hæc aliquid)si igitur uniuersalis magis hęc est,& de eo quidem quod est minus,uniuersalis quā particularis, & facit opinionē falsam,indignior utique erit uniuersalis particulari. Et primum quidem nihil magis in uniuersali quàm in particulari altera ratio est, si enim quod duobus rectis inest,non est secundum quod est isosceles,sed secundum quod triangulus est,cognoscens,quoniam isosceles habet tres in quantum ipsum est,minus cognouit,quā cognoscens,quoniam triangulus est,& omnino si nō quidem secundum q̄ sit triāgulus,& postea mōstrat,non erit utiq; demonstratio,si uero sit cognoscēs unumquodque secundum &d unumquodq; est,magis cognouit,si igitur triangulus in plus est, & eadem ratio,& non secundum æquiuocationē triangulus est,& ineſt omni triangulo q̄ est duobus rectis æquales habēs,nō utiq; est triangulus in quantū isosceles, sed isosceles secundū q̄ triangulus huiusmodi habet tres angulos. Quare uniuersaliter sciens magis cognouit secundum quod est,quàm particulariter,potior est ergo uniuersalis,quàm particularis. Amplius, siquidem sit quędam ratio una, & non æquiuocatio,uniuersale erit utiq; nil minus secūdum partem quibusdam, sed magis est quanto incorruptibiliora sunt illis,quę uero secundum partem sunt corruptibilia magis. Amplius nec una necessitas est opinari aliquid esse hoc prętер hæc,quoniam ostēdūt unū nihil magis quā in alijs quæ cūq; nō aliquid significāt, sed aut quale,

aut ad

aut ad aliquid, aut agere, si ergo, non demostratio causa est, sed audiens. Amplius, si demonstratio est syllogismus demonstratiuus qui sit causæ & propter quod, uniuersale magis causa, cui enim per se inest aliquid, hoc idem ipsi causa est, uniuersale autem primum, causa ergo uniuersale est, quare & demonstratio dignior est, magis enim causæ est uniuersale, & eius quod propter quid est. Amplius, usq; ad hoc quærimus propter quid, etenim tunc opinamur scire, cum non sit aliquid aliud quã hoc aut quod fiat, aut q̃d sit, finis enim & terminus ultimus iam sic est, ut cuius causa uenit, ut accipiat argentum. Hoc autem est quatenus reddat cui debuit. Hoc autem ut non iniustè agat, & sic procedentes cum nõ sit amplius propter quid, nec alterius causa, propter hoc sicut propter finem dicimus uenire, & esse, & fieri, & tunc est scire maximè propter quid uenit, si igitur se habet similiter, & in omnibus causis, & quæ sunt propter quid, in ijs autem quęcũq; sic sunt causæ, sicut quæ est cuius causa sic scimus maximè, & in alijs igitur tũc maximè scimus, cum non amplius sit hoc quoniam aliud est, cum igitur cognoscimus quidem, quòd quatuor qui extra sunt, æquales sunt, quoniam isosceles, adhuc deest propter quid isosceles, quia triangulus, & hoc, quia est figura rectis lineis contenta. Si autem hoc non amplius propter q̃d aliud, tunc maximè scimus, uniuersale est autem tunc, uniuersalis igitur potior. Amplius, quantocunque utique magis secundum partes est, in infinita cadit, uniuersale autem in simplex, & in finem, sunt autem secundum quod infinita nõ scibilia, sed secundum quod finita scibilia sunt, secundum utiq; quod uniuersalia, magis scibilia sunt, quàm quæ sunt secundum partem demonstrabilia, ergo magis uniuersalia. De magis demonstrabilibus autem, magis est demonstratio, simul enim magis ad aliqd sunt, dignior igitur uniuersalis est, quoniam quidem & magis demonstratio eit.

Amplius, si magis eligenda est secundum quam hoc & aliud, quam secũdum quã hoc solum cognouit, uniuersale autem habens, cognouit particulare, hoc aũt, uniuersale non sciuit, quare & sic utiq; magis eligenda erit uniuersalis. Amplius autem & sic. Vniuersale enim magis scire est eo quòd est per medium demonstrare, cum propius sit principio, proximè autem immediatum est, hoc autem est principium. Si igitur quæ ex principio est ea quæ non ex principio, quæ magis ex principio ea quæ minus est, certior est demonstratio, est autẽ huiusmodi uniuersalis magis, dignior utique erit uniuersalis, ut si oportet monstrare a de d, media autẽ sint in quibus est b c, magis autem sursum sit b quàm c, quare si per b magis est uniuersalis, sed eorum quę dicta sunt, quædam logica sunt. Maximè autem manifestũ est quòd uniuersalis magis præcipua sit, quoniam propositionum quidem hãc priorem habentes, scimus quodammodo, & posteriorem & habemus potentia, ut si alt quis cognouerit quòd omnis triangulus habeat tres duobus rectis æquales, sciuit quodã modo & quod isosceles duobus rectis potentia sit, & si non cognouit isosceles quod triangulus sit, hanc autem habens propositionem, nullo modo uniuersale cognouit, neq; potentia, neq; actu. Et uniuersalis quidem intelligibilis est, sed particularis in sensu perficitur. Quod igitur uniuersalis dignior sit particulari, tot nobis dicta sint.

Quod demonstratio affirmatiua præstantior cuadat negatiua. Cap. XXI.

QVod aũt monstratiua sit dignior priuatiua, hinc manifestum est, sit enim hæc demonstratio dignior (alijs eisdem existentibus) aut ex minoribus questionibus, aut suppositionibus, aut propositionibus. Si enim notæ sunt similiter uelocius cognoscere per hæc erit, hoc autem appetibilius est. Ratio aũt ꝓpositionis q̃d melior sit ex minoribus, uniuersaliter est sic, si eñ cõtingit similiter cognita esse mediç, priora aũt notiora sunt. Si aũt per media demõstratio eorũ, quę sunt b c d ꝙ a in e sit, altera aũt demõstratio q̃d a in d sit ꝙ b c simili-

similiter igitur se habet hoc quod a in d sit, & quod a in e sit, sed quod a in d sit prius est, & cognoscibilius, quàm quod a in e, per hoc enim illud demõstratur, credibilius autem est per quod. Et quæ per pauciora demonstratio, potior, aliis eisdem existentibus, utræq; quidem per terminos tres, & propositiones duas monstrant, sed hæc quidem esse aliquid accipit, illa uero & esse, & non esse aliquid, per plura itaque, quare dignior est. Amplius, quoniam ostensum est impossibile per utrãq; priuatiuarum propositionum fieri syllogismum, sed oportere quidem huiusmodi esse unam, aliã uero quoniã est. Amplius præter hoc oportet & hoc accipere, prędicatiuas einm augmentata demonstratione necesse est fieri plures, priuatiuas autẽ impossibile plures una in omni syllogismo esse. Sit enim in nullo esse a in quibus est b, in c autem omni sit b, si igitur opus est rursus augere utrasq; propositiones, medium inijciendum est, huius quidem a b sit d, sed b c sit e, e igitur manifestum est prædicatiuum esse, sed d de b quidem, prædicatiuum, a autem de d tanq; priuatiuum ponitur, de enim de omni b, sed a oportet in nullo d esse, fit ergo una priuatiua propositio. Idem autem modus est & in aliis syllogismis. Semper enim medium prædicatiuorum terminorum, prædicatiuum in utraq; est, sed priuatiui in altera priuatiuum necesse est esse, quare hæc una huiusmodi fit propositio, alię uero prædicatiuæ. Si igitur notius est per quod demonstratur, & credibilius, demõstratur autem priuatiua quidem per prędicatiuam, hæc autem per illam non demonstratur, prior ergo, & notior, & credibilior cum sit, melior itaq; erit. Amplius si principium syllogismi propositio uniuersalis sit immediata, est autem ut in mõstratiua prædicatiua, in priuatiua autem, negatiua propositio uniuersalis, affirmatiua autem negatiua prior, & notior (per affirmatiuam enim negatiua nota) & prior affirmatiua eit, sicut esse prius est non esse. Quare potius est principium monstratiuæ, quàm priuatiuæ, dignioribus autem principijs utitur dignior. Ad huc principalior est, sine enim monstratiua non est priuatiua. Quod quidem prædicatiua, priuatiua dignior sit, manifestum est.

Demonstrationem ostensiuam potiorem esse ea, quæ ducit ad incommodum. Cap. XXII.

ET ad impossibile ducente, oportet autem scire quæ differẽtia sit ipsarum. Si igitur a in nullo b, in c autem omni, b necesse est in nullo c esse a, sic igitur acceptis, ostensiua priuatiua erit demonstratio, quoniam a in c nõ erit. Quæ uero est ad impossibile sic se habet, si opus est demonstrare quod a in b non sit, accipiendum est a esse in b, & b in c, quare accidit a in c esse. Hoc autẽ si notum, & cõcessum quod ipsum est impossibile esse, non igitur possibile est a in b esse. Si ergo b in c concessum est inesse, a in b impossibile est esse, termini igit̃ similiter ordinantur. Differt autem quo, qualis sit notior priuatiua propositio, utrũ igitur quia a b non inest, an quia a c, cum igitur est conclusio notior quoniam nõ est, quod est impossibile, fit demonstratio, cum autem in syllogismo sit, demonstratiua est. Natura autem prior est, quæ est quod a in b nõ sit, quàm a in c non sit, priora enim conclusione sunt, ex quibus est conclusio, est autem quæ est a in c non esse, conclusio, a autem in b ex quibus est conclusio. Non enim si contingit remoueri aliquid, hoc conclusio est, illa autem ex quibus sunt, sed hoc quidem ex quo syllogismus est, utiq; sic se habet, ut aut sicut totum ad partem, aut ut pars ad totum se habet, sed quæ sunt a c, & a b propositiones, non sic se habent adinuicem. Si igitur ex dignioribus, & credibilioribus dignior est, sunt autem utręq; ex non esse aliqd, credibiles, sed hæc quidem ex priori, illa uero ex posteriori, potior utique simpliciter erit ea, quæ est ad impossibile, priuatiua demonstratio, quare & hac dignior prædicatiua. Manifestum est ergo quod & ea quę est ad impossibile, potior est,

Quæ scia

Quæ ſcientia certior, quæ una, quæ altera, & eiuſdem plures eſſe poſſe demonſtrationes. Cap. XXIII.

CErtior autẽ eſt ſcientia, ſcientia & prior, quæ ipſius quia, & propter quid eadem eſt quàm non, extra eam quæ eſt propter quid. Et quæ nõ eſt de ſubiecto, ea quæ eſt de ſubiecto, ut Arithmetica, Harmonica. Et quæ eſt ex minoribus, ea quæ ex appoſitione, ut Arithmetica, Geometria, dico autem ex additione, ut unitas ſubſtantia eſt ſine poſitione, punctum aũt ſubſtantia poſita, hoc autem ex appoſitione. Vna autem ſcientia eſt, quæ eſt unius generis, quæcunq; ex primis componitur, & partes ſunt aut paſſiones horum, quæ ſunt per ſe. Altera autem ſcientia eſt ab altera, quarumcunq; principia neq; ex eiſdem, neq; ex alteris ſunt. Huius autem eſt ſignum, cum in demonſtrabilia ueniant, oportet enim in eodem genere eſſe cum ijs quę demonſtrantur, ſignum autem eſt & huius, cum demõſtrabilia per ipſa in eodem genere ſunt, & proxima. Plures autem demonſtrationes eiuſdem poſſibile eſt eſſe, non ſolum ex eodem ordine accipiendi non continuum medium (ut eorum quæ ſunt a b, c & d & e) ſed & ex altero, ut ſit a tranſmutari, in quo autem d moueri, ſed lætari ſit in quo b, & iterum e quieſcere, uerũ igitur eſt & d de b, & de d prædicari, lætans enim mouetur, & quod mouetur tranſmutatur, iterum a de e, & e de b, uerum prædicari, omnis enim lętans quieſcit, & quieſcens tranſmutatur, quare per altera media, & non ex eodẽ ordine ſyllogiſmus eſt, non tamen eſt neutrum de neutro dici mediorum. Neceſſe eſt enim idem cuicui utraq; ineſſe, intendere autem eſt per alias figuras, quot modis contingit eiuſdem fieri ſyllogiſmum.

Non eſſe ſcientiam fortuitorum, neque in ſenſuum functione. Cap. XXIIII.

SEd eius quod eſt à fortuna non eſt ſcientia per demõſtrationem. Neque enim ſicut neceſſariũ, neq; ſicut frequenter quod eſt à fortuna, ſed extra hoc fit, ſed demonſtratio alterius horum. Omnis enim ſyllogiſmus aut per neceſſarias, aut per eas quæ ſunt tanquam frequenter propoſitiones, & ſiquidem propoſitiones neceſſariæ ſũt, & concluſio erit neceſſaria, ſi uero ſint ſicut frequenter, & cõcluſio huiuſmodi. Quare ſi id quod eſt à fortuna neque eſt ſicut frequenter, neque neceſſarium, neq; utiq; erit ipſius demonſtratio. Neq; per ſenſum eſt ſcire, ſi enim eſt ſenſus talis huius, & non huius alicuius, ſed ſentire hoc aliquid eſt neceſſe & ubi, & nunc. Vniuerſale autem quod eſt in omnibus, impoſſibile eſt ſentire, neque enim hoc aliquid eſt, neque nunc, neque ubi, neque enim utique eſſet uniuerſale, quod enim ſemper eſt, & ubique, uniuerſale dicimus eſſe, quoniam igitur demonſtrationes uniuerſales ſunt, hæc autem non eſt ſentire, manifeſtum eſt quòd neque ſcire per ſenſum eſt. Sed manifeſtum quoniam ſi eſſet ſentire triangulũ, quòd duobus rectis haberet æquales angulos, quæreremus utique demonſtrationem, & non ſicut quidam fatentur, ſciremus. Sentire enim neceſſe eſt ſingulariter, ſciẽtia autem eſt in cognoſcendo uniuerſale. Vnde & ſi ſuper lunam eſſemus, & uideremus obiectam terram, non utiq; ſciremus cauſam defectus, ſentiremus enim quoniam deficeret, ſed non propter quid omnino, non enim uniuerſalis, ſenſus. Sed ex cõſiderare hoc multoties accidere uniuerſale uenantes, demonſtrationem habemus, ex ſingularibus enim pluribus, uniuerſale manifeſtum eſt. Vniuerſale autem honorabile, quoniam oſtendit cauſam, quare de huiuſmodi uniuerſalis honorabilior eſt ſenſibus & cognitione quorumcunq; altera cauſa eſt, ſed de primis alia ratio eſt. Manifeſtum igitur eſt quòd impoſſibile ſit ſentiendo ſcire aliud demonſtratorum, niſi aliquis dicat ſentire, ſcientiam habere per demonſtrationem. Sunt tamen quædam reducta ad ſenſus defectum in propoſitis, quædam enim ſi uideremus, non utique quæreremus. Sed non tanquam ſcientes in uidendo, ſed tanquam habentes uniuerſale

uerſale ex eo quòd uidemus, ut ſi uitrum foratum uideremus, & lumen pertranſiēs, manifeſtum utiq; erit & propter quid illuminat, propter id quòd uideremus quidē ſeorſum in unoquoq;, intelligere autem ſimul eſt, quoniam in omnibus ſic eſt.

Non omnium ſyllogiſmorum eadem principia eſſe poſſe. Cap. XXV.

EAdem autem eſſe principia omnium ſyllogiſmorum impoſſibile eſt, primū quidem logicē ſpeculātibus, hi enim ueri ſunt ſyllogiſmi, alij autem falſi. Et ſi enim ſit uerum ex falſis ſyllogizare, ſed ſemel hoc fit, ut ſi a de c uerū ſit, medium autem b falſum, neque enim a in b, neq; b in c, ſed ſi harum mediа accipiantur propoſitionum, falſę erunt, ex eo quod omnis concluſio falſa ex falſis eſt, uera autem ex ueris, altera aūt ſunt uera & falſa. Poſtea neq; falſa ex eiſdem ſunt, eſt enim falſa adinuicem, & contraria, & impoſſibilia ſimul eſſe, ut iuſtitiā eſſe iniuſtitiam, aut timorem audaciam, aut hominē equū, aut bouem, aut æquale, maius & minus. Ex oppoſitis aūt ſic eſt, neq; enim uerorū eadē principia omnium ſunt altera enim multorum genere principia ſunt, & neq; conueniunt, ut unitates punctis non conueniunt, hę enim non habent poſitionem, illa aūt habent. Neceſſe autē eſt aut in media conuenire, aut in ſurſum, aut deorſum, aut hos interius habere, illos autem exterius terminorum. Sed neq; cōmuniū principiorū poſſunt eſſe aliqua ex quibus omnia demonſtrabunt̄, dico aūt cōmunia, ut omne affirmare aut negare, genera enim eorum quę ſunt, altera ſunt, & alia quidem in quātitatibus, alia uero in qualitatibus ſunt ſolum, cum quibus demonſtrantur per cōmunia. Amplius, principia non multo minora ſunt concluſionibus, principia enim propoſitiones ſunt, propoſitiones autē aſſumpti termini, aut immiſſi termini ſunt. Adhuc concluſiones ſunt infinitæ, termini autem finiti. Amplius, principia hæc quidem ex neceſſitate, illa cōtingentia. Sic igit̄ cōſiderantibus impoſſibile eſt eadem principia eſſe, aut finita, cū infinitę ſunt cōcluſiones. Si uero aliter quodāmodo dicat qs, quòd hæc quidē Geometrię, illa uero numerorum, illa autē medicinæ, quid utiq; erit aliud quod dicitur, niſi quòd ſunt principia ſcientiarū diuerſarū ſed eadem dicere deriſio eſt, quoniam eadem eiſdē eadē erūt, omnia namq; ſic fiunt eadē. At uero neq; quod eſt ex omnibus demonſtrare quodlibet, eſt quærere omnium eſſe eadem principia, multum enim inſipiēs eſt. Neq; enim in manifeſtis doctrinis hoc fit, neq; in reſolutione hoc eſt poſſibile, immediatæ enim propoſitiones ſunt principia, altera autem concluſio ſit accepta propoſitione immediata. Si autem dicat aliquis primas immediatas propoſitiones eadem eſſe principia, una in unoquoq; genere eſt. Si uero neq; ex omnibus ut opus eſt demonſtrari contingit quodlibet, neq; ſic ex altero tanq; erunt uniuſcuiuſq; ſcientiæ altera, relinquitur quòd proxima ſint principia omnium, & ex his quidem hęc, ex illis autem illa. Manifeſtum autem & hoc eſt, quoniam non contingit, monſtratum eſt enim quòd altera principia genere ſunt differentium genere. Principia enim duplicia ſunt, ex quibus, & circa quod, ex quibus quidem igitur, communia ſunt, quæ autem ſunt circa quod, propria ſunt, ut numerus, magnitudo.

Quod ſcientia, & ſcibile, ab opinatione, & opinabili diſcrepent. Cap. XXVI.

SCibile autem & ſcientia differunt ab opinabili, & opinione, quoniam ſcientia uniuerſalis, & per neceſſaria eſt, neceſſarium autem nō contingit aliter ſe habere. Sunt autem quędam uera, quæ contingit aliter ſe habere, manifeſtū eſt igitur quod circa hæc, ſcientia non eſt, eſſent enim utiq; impoſſibilia aliter ſe habere. At uero neq; intellectus, dico enim intellectum principiū eſſe ſcientię, neque ſcientia indemonſtrabilis, hæc autem eſt acceptio immediatę propoſitionis, uerus enim eſt intellectus, & ſcientia, & opinio, & quid per hæc dicitur.

Quare

Quare relinquitur opinionem esse circa uerum quidem, aut falsum, contingens aũt est & aliter se habere. Hoc autem est acceptio immediatæ propositionis, & non necessariæ. Certum autem est sic apparentibus, opinio ei incertum est, & natura huiusmodi est. Adhuc autem nullus arbitratur opinari, cum opinetur impossibile aliter se habere, sed scire, sed quando esse quidem sic, sed tamen aliter, nihil prohibet & tunc opinari, tanq; huiusmodi quidem opinionem esse, necessariam autem scientiam. Quomodo est igitur non idem opinari, & scire? & quare non erit opinio scientia, si quis posuerit omne quod scit contingere opinari? consequitur, enim hic quidem sciens, ille uero opinans per media, quousq; ad immediata ueniat, quare si ille quidem sciuit, & opinans sciuit, sicut enim & quia opinari, & propter quid, hoc autem medium est. An si quis sic arbitrabitur non contingentia aliter se habere, sicut se habent definitiones per quas sunt demonstrationes, non opinabitur sed sciet? si autem uera quidem esse, non tamen hæc ipsis inesse secundum substantiam, & secundum speciem opinabitur, & non sciet uere, & quia & propter quid, si quidem per immediata opinabitur, si uero non per immediata opinabitur, solum ipsum qa opinabitur. Eiusdem autem opinio, & scientia non penitus est, sed sicut uera, & falsa eiusdem quodam modo est, sic & scientia & opinio eiusdem, & opinionem ei ueram, & falsam (sicut dicunt quidam) eiusdem esse, inconuenientia accidunt appetere aliaq;, & non opinari quæ opinantur falsæ. Quoniam autẽ idem multipliciter dicitur, erit autem sicut cõtingit. est autem ut non, commensuratam enim diametrũ esse uere, opinari inconueniens est, sed quod diameter (circa quam sunt opiniones) idem sic eiusdem est, sed quod quid erat esse, unicuiq; secundum rationem non est idem. Similiter autem & scientia, & opinio eiusdem est, hæc enim si animalis est ǫd non est contingere non esse animal, sed illa quidẽ quæ est contingere, ut si hæc quidem quod hominis quidem est, illa uero hominis quidem, non autem quod quidem hominis est, idem enim est, quia homo, hoc autem sicut nõ idem. Manifestũ autem ex his est, quòd neq; opinari simul idem, & scire contingit, simul enim haberet utique opinionem aliter habendi, & non aliter idem, quod quidem non contingit, in alio enim unumquodq; esse contingit eiusdem, sicut dictum est, sed in eodem nihil sic potest esse, haberet enim opinionem simul. Vt quod homo esset secũdum quod est animal, hoc enim fuerit non contingere esse non animal, & nõ secundum quod animal, hoc enim sicut contingere. Reliqua autem quomodo oportet distribuere in rationem, & intellectum, & scientiam, & artem, & prudentiam, & sapientiã, hæc quidem physicę est, illa uero ethicæ speculationis magis.

De solertia. Cap. XXVII.

SOlertia autem est subtilitas quædam in non perspecto tempore medij. Vt si aliquis uidens quòd luna splendorem semper habet ad Solem, statim intellexerit propter quid hoc sit, quia propter id quod illustratur à sole, aut disputãtem cum diuite, cognouit quoniam cõmodatũ est, aut propter id quod amici sunt, quia inimici eiusdem sunt. Omnes enim causas medias uidens, cognouit & ultima. Splendidũ esse ad solem sit, in quo a lucere à sole, b luna, c, inest igitur lunę quidem ipsi c b, quod quidem est lucere à sole, ipsi autem b a, quod est ad hoc esse splendidum, à quo splendet, quare & ipsi c, inest a per b.

SECVNDI

SECVNDI POSTE RIORVM ARISTOTELIS.

Quot queri solent in disciplinis. Cap. I.

QVæstiones æquales sunt numero ijs quæcunq; uerè scimus. Quærimus autem quatuor, quia propter quid, si est, & quid est. Cum enim utrum hoc insit, aut hoc quærimus, in numerum ponentes, ut utrum sol deficiat aut non, ipsum quia quærimus. Signum autem huius, inuenientes enim quia deficit, pausamus, & si in principio sciremus quia deficeret, non quæreremus utrum. Cum autem scimus ipsum, quia ipsum propter quid quærimus, ut scientes quia deficit sol, & quia mouetur terra, & propter quid deficit, & propter quid terra mouet, quærimus hæc quidem sic. Quædam autem alio modo quærimus, ut si est, aut non est centaurus, aut Deus, hoc autem si est aut non, simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cognoscentes autem quoniam est, quid est quærimus, ut quid igit̃ est Deus, aut quid est homo. Quæ quidem igitur quærimus, & quæ inuenientes scimus, hæc & tot sunt.

Omnem quæstionem medij esse. Cap. II.

QVærimus autem, cum quærimus quia est, aut si est simpliciter, utrum sit medium ipsius, aut non, cum autem cognoscentes aut quia est, aut si est, aut in parte, aut simpliciter, iterũ propter quid quærimus, aut quid est, & tunc quærimus quid sit medium. Dico autem quia est, aut si est, aut in parte aut simpliciter, in parte quidem, ut utrum deficit luna, aut augetur, si enim est aliquid, aut non est aliquid, in huiusmodi quærimus, simpliciter autem, si est, aut non est luna, aut nox. Contingit itaq; in omnibus quæstionibus quærere, aut si est mediũ, aut quid est medium. Causa enim est medium, in omnibus autem hæc quæritur, ut utrum deficit luna, utrũ est aliqua causa, aut non, post hæc scientes quia est aliqua, quid igitur hæc sit, quærimus. Causa enim ipsius esse non hoc, aut hoc, sed simpliciter substantiam, aut non simpliciter, sed aliquid eorum quæ sunt per se, aut secundum accidens, medium est. Dico autem simpliciter quidem subiectum, ut lunam, aut terram, aut solem, aut triangulum, quid autem esse defectum, æqualitatem, aut inæqualitatẽ, si in medio sit, aut nõ. In omnibus enim his manifestum est quod idem sit quod quid est, & propter quid est. Vt quid est defectus? priuatio luminis à luna à terræ obiectu. Propter quid est defectus, aut propter quid deficit luna? propter defectũ luminis obiecta terra. Quid est consonantia? ratio numerorũ in acuto, et graui, et propter quid consonat acutum graui? propter id quod rationem habet numerorum & graue & acutum. Vtrum est consonare acutum & graue? Vtrum sit in numeris ratio eorum? Accipientes autem quia est, quid igitur est ratio quærimus. Quod autem sit medij quæstio, ostenditur quandocunq; medium est sensibile, quærimus enim non sentientes, ut de defectu si est. Si uero essemus super lunam, non utiq; quæreremus neq; si fit, neq; propter quid fit, sed simul manifestum utiq; esset utrunq;, ex eo enim quod sentimus, & uniuersale factum est nobis notum. Sensus enim quod nunc obijcitur, & manifestum est quod nunc deficit, ex his autem uniuersale utiq; factum est. Sicut igitur diximus, quod quid est scire idem est & propter quid est, hoc autem aut est simpliciter, & non eorum quæ insunt aliquid est, aut quę insunt, ut quoniam duo recti sunt, aut quoniam maius, aut minus est. Quod igitur omnia quæ quęruntur medij quęstio sint, manifestum est.

Discrepatio quod demonstratio, & definitio non eiusdem sint. Cap. III.

QVomodo autem quod quid est demonstratur, & quis modus introductionis, et quid est definitio, et quorum, dicemus, primum opponentes de ipsis. Principium autem sit futurorum, quod quidem sit maximè proprium habitis rationibus. Dubitabit autem aliquis, utrum sit idem, & secundum idem definitione scire, & demonstratione scire, aut sit impossibile. Definitio enim ipsius quod quid est esse uidetur, quod autem quid est, omne uniuersale, & prædicatiuum est, syllogismi autem sunt, alij quidem priuatiui, alij uero nō uniuersales, sicut in secunda figura priuatiui omnes sunt, in tertia uero nō uniuersales. Post ea neq; eorū quę in prima figura prędicatiuorū omniū est definitio, ut quoniā omnis triāgulus duobus rectis habet æquales. Huius aūt ratio est, quoniā scire demōstrabile, est demonstrationē habere, quare si in talibus est demonstratio, est manifestū q̄d nō utiq; erit eorum definitio. Sciet enim utiq; aliquis & secundum definitionem, nō habens demonstrationem, nihil enim prohibet non simul habere. Sufficit autem fides & ex inductione, nihil enim definientes aliquando cognoscemus, neq; eorū, quæ per se sunt, neq; quæ secundum accidens. Amplius. Si definitio, substantiæ quędam cognitio est, huiusmodi manifestum est quod non sint substantiæ, quoniam quidem igitur non est definitio omnis cuius est demonstratio, manifestum est. Quid autem cuius est definitio, nunquid omnis demonstratio est, aut non? una quidem iam ratio, & de hoc eadem est, unius enim in quantum unum, est una scientia, quare si utiq; scire demonstrabile, est demonstrationem habere, accidit quoddam impossibile, definitionem enim habens, sine demonstratione sciet. Amplius: Principia demonstrationum sunt definitiones, quorum non esse demonstrationes monstratum est prius, aut enim erunt principia demonstrabilia, & principiorum principia, et hoc in infinitum abibit, aut primæ definitiones erunt indemonstrabiles. Sed utrum si non omnia eiusdem, sed alicuius eiusdem sit definitio & demonstratio, an impossibile sit, non enim eiusdem demonstratio, cuius est definitio, definitio quidem ipsius quid est, et substantiæ est, sed demōstrationes omnes uidentur supponere, et accipientes quod quid est, ut Mathematicæ quid unitas, & quid impar, & similiter aliæ. Amplius: Omnis demonstratio aliquid de aliquo monstrat, ut quia est, aut non est, in definitione autē nihil alterū de altero prædicatur, ut neq; quod animal de bipede, neq; hoc de animali, neq; de plano figura, neq; enim est planum figura, neq; figura planū. Amplius: Alterum quod quid est, & quia monstrare, definitio enim quid est ostendit, sed demōstratio quia est hoc de hoc, aut non est. Alterius autem altera demonstratio est, nisi sit tanquam pars quædam totius (hoc autem dico quod ostensum est duobus rectis æquales habere de isoscele, si omnis ostensus est triangulus, pars enim hoc est, illud totum) hæc autem adinuicem non sese habent sic, & quia est, & quid est, non enim alterū est alterius pars. Manifestū itaq; quoniam neq; cuius definitio, omnis huius demōstratio, neq; cuius omnis sit demōstratio, et huius omnis sit definitio. Quare omnino eiusdem nullius contingit utraq; habere. Manifestum est itaq; quod neq; definitio, & demonstratio, neq; idem erunt, neq; alterum in altero, & namq; subiecta similiter se haberent. Hæc ergo usq; huc addubitata sunt.

Syllogismo duplante non demonstrari quid est de eo cuius est. Cap. IIII.

IPsius autem quid est utrum syllogismus sit, & demonstratio aut non, sicut nunc ratio suppositit. Syllogismus enim aliquid de aliquo mōstrat per mediū, sed quid est, propriū quidem est, & in eo quod quid est prędicat, hoc aūt necesse est cōuerti. Si enim ipsi c, proprium est a, manifestū q̄d & ipsi b, & hoc ipsi c, quare omnia

sunt

sunt adinuicem, at uero & si a in eo quod quid est omni b ineſt, & uniuersaliter b de omni c, in eo quod quid est dicitur, necesse est a in eo quod quid est de c dici, si uero non sic accipit aliquis duplicans, non necesse erit a in eo quod quid est prædicari de c, sed si a de b in eo quod quid est, non autem b de quocunq; in eo quod quid est, ipsum autem quid est utraq; habebunt, de hoc erit utiq; & b de c in eo quod quid est. Si igitur quod quid est & quid erat esse utraq; habēt, in medio termino erit prius quod quid erat esse, & omnino si est monstrare quid est homo, sit c homo, à uero q̄d quid est, siue animal bipes, siue aliquid aliud. Si ergo syllogizatur a de c, necesse est a de omni b prædicari, huius autem erit alia media ratio, quare & hoc erit quod quid est homo, accipit igitur quod oportet ostendere, etenim b est quod quid erat hominis. Oportet autem in duabus propositionibus, & primis, & immediatis cōsiderare, maxime enim manifestum quod dicitur, fit. Per conuersionem quidem igitur monstrātes quid est anima, aut quid est homo, aut aliud quodlibet eorū quæ sunt, quod est ex principio petunt, ut si quis putet animam esse eandem sibi ipsi causam uiuēdi, hoc autem numerum eundem seipsum mouentem, necesse est enim petere, animam hoc esse quod numerum esse seipsum mouentem sic sicut idem. Non enim si cōsequitur a, b, & hoc, c, erit in ipso c, a quod erat esse, sed uerum erit dicere c solum. Neq; si est à q̄d quid est, & de b prædicatur omni, & namq; animalis esse, prædicatur de hominis esse, uerum enim est de omni hominis esse, animalis esse, sicut & de omni homine, animal, sed non sic sicut unum esse. Si quidem igitur non sic accipiat, non syllogizatur quod à sit in c, quod quid erat esse, & substantia, si uero sic accipiat, prius erit accipiens in c, quoniam est quod quid erat esse b, quare non demonstratum est, quod enim erat in principio accepit.

Neque idem effici posse per diuisionem, syllogismo.

Cap. V.

AT uero neq; per diuisionem uia est syllogizare sicut in resolutione circa figuras dictum est. Nequaquam enim necesse sit rem illam esse, cum hæc sint, sed sicut neq; inducens demonstrat, non enim oportet conclusionem interrogare, neq; in concedendo esse, sed necesse est esse cum sint illa, & si non dicat respondens, utrum homo animal est, aut inanimatum: postea accipit animal, non syllogizat, iterum omne animal, aut gressibile, aut aquaticū, accepit gressibile, & hominem esse eorum animal gressibile, non necesse erit ex dictis, sed accipit & hoc. Differt autem nihil in multis, aut in paucis sic dicere, idem enim est. Nō syllogisticus quidem igitur & usus fit sic procedentibus, & de contingētibus syllogizari. Quid enim prohibet & hoc uerum quidem omne esse de homine, non tamen quid est, neq; quod quid erat esse ostendens. Amplius, quid prohibet aut apponere aliquid, aut auferre, aut excellere substantias, hæc quidem igitur dimittuntur. Contingit autem soluere in accipiendo in eo quod quid est omnia, & quod est consequenter diuisionem facere quæsitum prius, & nihil relinquere, hoc autem necessarium est, si omne in diuisione cadit, & nihil relinquit, indiuiduum enim specie oportet esse. Sed syllogismus tamen non ineſt, sed si quidem aliquo modo cognoscere facit, hoc quidem, non fuit incōueniens, neq; enim inducens fortè demonstrat, sed tamen ostendit aliquid. Syllogismum autem non dicit, ex diuisione eligens definitionem, sicut enim in conclusionibus quæ sine medijs sunt, si aliquis dicat quoniam his existentibus necesse est hoc esse, cōtingit interrogare propter quid sit, sic & in diuisis terminis: ut quid est homo? animal mortale, pedes habens, bipes, siue pennis. Propter quid scit unamquamq; appositionem, & dicet enim, & mōstrabit diuisione, sicut opinatur quod omne animal aut mortale, aut immortale sit, huiusmodi autem oratio omnis, non est definitio, quare quauis diuisione monstrauit, sed tamen definitio, non syllogismus fit.

Non monſtrari definitionem ſumendo definitionem definitionis, neque definitione contrarij. Cap. VI.

SEd utrum ſit demonſtrare quod quid eſt ſecundum ſubſtantiam ex cõditione accipientẽ quod quid erat eſſe, quod eſt ex ijs, quæ ſunt in eo quod quid eſt proprijs. Hæc autem in eo quod quid eſt ſola, & proprium eſt omne, hoc enim eſt eſſe illi. An iterum accepit quod quid erat eſſe & in hoc ſ neceſſe eſt enim per medium mõſtrare. Amplius, ſicut neq; in ſyllogiſmo accipitur quod quid eſt ſyllogizare, ſemper enim tota, aut pars eſt propoſitio, ex quibus eſt ſyllogiſmus, ſic neque ꝺd quid eſt eſſe, oportet eſſe in ſyllogiſmo, ſed ſeorſum hoc à poſitis eſſe. Et ad dubitantem an ſyllogizatum eſt, an non eſt hoc ſ obuiãdum, quoniam, hoc enim erat ſyllogiſmus, & adhuc quod nec quod quid erat ſyllogizatum eſt, quoniam utiq; hoc enim poſitũ eſt nobis quod quid erat eſſe, quare neceſſe & ſine eo quod quid eſt, ſit ſyllogiſmus, aut quod quid erat eſſe ſyllogizare aliquid. Et ſi ex conditione mõſtret, ut ſi malo ineſt diuiſibile eſſe, in contrario eſt contrarium eſſe, in quibuſcunque eſt aliquid contrarium, bonum autem malo cõtrarium eſt, & indiuiſibile diuiſibili, eſt itaq; boni & indiuiſibile eſſe. Etenim hic accipiens quod erat eſſe, monſtrat. Accipit autem ad monſtrandum quod quid erat eſſe, alterum tamen ſit. Etenim in demõſtrationibus eſt hoc quidem de hoc, ſed non ipſum, neq; cuius eſt eadem ratio, & conuertitur. Ad utroſq; autem, & ſecundum diuiſionem demonſtrantem, & ad ſic ſyllogiſmum, eſt eadem dubitatio propter quid eſt homo animal greſſibile bipes, ſed non animal & bipes, ex acceptis enim neq; una neceſſitas eſt unum. Fieri quod prædicatur, ſed utiq; ſicut idem homo erit & Muſicus & Grammaticus.

Contendit quid eſt non poſſe monſtrari. Cap. VII.

QValiter igitur definiens demonſtrabit ſubſtantiam, aut quod quid eſt ſ neq; enim ſicut demonſtrans ex certis, manifeſtũ eſſe faciet, quod neceſſe eſt cũ ſint illa, alterum aliquid eſſe. Demonſtratio enim hoc eſt, neque ſicut inducens per ſingularia, cum manifeſta ſint, quoniam omne ſic eſt, eo quòd nihil aliter eſt. Non enim quid eſt demonſtrat, ſed quoniam eſt, aut nõ eſt. Quis igitur eſt alius modus reliquus ſ non enim demonſtrabit ſenſu, aut digito. Amplius, quomodo monſtrabit quod quid eſt homo ſ neceſſe eſt enim ſcientem quid eſt homo, aut aliud quod cunq; ſcire quia eſt. Quod enim non eſt, nullus ſcit quod quid eſt, ſed quid ſignificat, oratio quidem, aut nomen cum dico tragelaphus, quid autem eſt tragelaphus, impoſſibile eſt ſcire. At uero ſi demonſtrabit quid eſt, & quia eſt, & qualiter eadem ratione demonſtrabit, definito enim unum aliquid, & demonſtratio, id autem quod eſt quid eſt homo, & eſſe hominem, aliud eſt. Poſtea per demõſtrationem dicimus neceſſarium eſſe demonſtrare omne quia eſt, niſi ſubſtantia ſit, eſſe autem non ſubſtantia ulla eſt, non enim eſt genus, quod eſt, demonſtratio itaque erit quia eſt, quod quidem & nunc faciunt ſcientiæ, quid enim ſignificat triangulus, accipit Geometra, quia autem eſt, demonſtrat. Quid igitur monſtrabit definiens, quid eſt triangulus ſ ſciens itaq; aliquis definitione quid eſt, ſi eſt nõ ſciet, ſed impoſſibile. Manifeſtum eſt & ſecundum nunc modos ter minorum, quod non monſtrant definientes quia eſt. Si enim & eſt ex medio aliquo d æquale, ſed propter quid eſt quod definitur, & propter quid eſt circulus quæritur, eſſet enim utique & montis ænei dicere ipſum, neq; enim quia poſſibile ſit eſſe quod dicitur aſſignant termini, neq; quod illud eſt cuius dicunt eſſe definitionem, ſed ſemper licet dicere & propter quid. Si ergo definiens monſtrabit aut quid eſt, aut quid ſignificat nomen, ſed nõ eſt ullo modo eius quod quid eſt, erit utique definitio ratio nominis, idem ſignificans, ſed non conueniens eſt. Primum quidem quia & non ſubſtantiarum eſſet definitio, & eorum quę non ſunt, ſignificare enim eſt & quæ non ſunt. Amplius. Omnes orationes definitiones erunt, eſſet enim utique nomen ponere cuilibet orationi, quare terminis utique diſputabimus

tabimus omnes, & Ilias definitio erit. Amplius, neq; una scientia demonstrat utique quia hoc nomen eius quod quid est esse ostendit, neq; igitur definitiones hoc assignant. Ex his igitur neque definitio & syllogismus idem uidetur esse, neq; eiusdem syllogismus & definitio. Adhuc aũt quod neq; definitio nihil demõstrat, neq; mõstrat neque quod quid est, neque definitione, neque demonstratione cognoscere est.

Quid est, monstrari per aliud quid est. Cap. VIII.

ITerum autem speculandum est quid eorũ dicitur benè, & quid nõ benè, & quid est definitio, & eius quod quid est, nunquid quodam modo est demonstratio, aut definitio, aut nullo modo. Quoniam (sicut diximus) idem est scire quod quid est, & scire causam ipsius si est, ratio autẽ huius est, quoniam est aliqua causa, & hæc, aut eadem, aut alia est, & si utique alia est, aut demonstrabilis est, aut indemonstrabilis. Si igitur est alia, & contingit demonstrari, necesse est mediam causam esse, & in figura prima monstrari, uniuersale enim, & prædicatiuum est quod demonstratẽ. Vnus quidem modus nunc exquisitus est per aliud quod quid est monstrare, horum enim quod quid est necesse est medium esse quid est, & propriorum proprium. Quare hoc quidem monstrabit, illud uero non eorum quod quid erat esse eiusdem rei. Hic quidem igitur modus quod non sit demonstratio dictum est prius, sed est syllogismus logicus ipsius quid est.

De quid est, & quod est. Cap. IX.

QVo autem modo contingat dicemus, iterum dicentes ex principio. Sicut enim propter quid quærimus, habentes quia est, aliquando autem & simul manifesta fiunt, sed neq; prius propter quid possibile est cognoscere, quàm quia, manifestum est quod similiter & quod quid erat esse non sine quia est, impossibile est enim scire quid est, ignorantes si est. Hoc autem si est aliquando quidem, sed secundum accidens habemus, aliquando uero habentes quid ipsius rei, ut tonitruum, quoniam sonus quidam est nebularum, & defectum, quoniã priuatio quædam luminis, & hominem, quoniam animal quoddam est, & animam, idem seipsum mouens. Sed quæcunq; quidem secundum accidens scimus quia sunt, necesse est illa nullo modo se habere ad quid est, neq; enim quia sunt scimus, quærere aut quid est, non habentes quia est, nihil quærere est, secundum quæcunq; autem habemus quid facilè est, quare quemadmodũ habemus quia est, sic habemus & ad quid est. Quorũ igitur habemus aliquid, quod quid est, primũ quidẽ sit defectus, in quo a, luna in quo c. Oppositio terræ in quo b, utrum quidem deficit, an non, b quærere est, nunquid est, aut non. Hoc autem nihil differt quærere, quàm si est ratio ipsius, & si sit hoc, & illud dicimus esse, aut utrius contradictionis est ratio, utrum habendi duo, rectos, aut non habendi? Cum autem inueniamus simul ipsum quia, & propter quid scimus, si per media sit, si uero non, quia scimus, propter quid autem non. Sit ergo luna e, defectus a, lunam plenam, umbram non posse facere, nullo nostrum in medio existente manifesto, in quo b, si ergo in c est b, quod est non posse facere umbram, cum nullus nostrum in medio sit, in hoc quidem a, quod est deficere, quia deficit manifestum est, sed propter quid, nondum, sed quia defectus quidem est scimus, quid autem est, nescimus. Cum autem manifestum est quia a in c fit, sed propter quid est? quærere b quidem est, utrum obiectio, aut conuersio lunæ, aut extinctio luminis, hoc autem ratio alterius termini, ut in his, ipsius a, est enim defectus, obiectio terræ. Quid autem est tonitruus? ignis extinctio in nube. Propter quid tonat? propter extingui ignem in nube. Sit nubes c, tonitruum a, extinctio ignis b, in c igitur nube est b, extinguitur enim in ipsa ignis, huic autem inest a, & est ratio b, ipsius a primi termini,

si autem iterũ huius aliud medium sit, ex reliquis erit rationibus. Vt igitur accipitur quid est, & fit notum, dictum est. Quare syllogismus quidem ipsius quod quid est non fit, neq; demonstratio, manifestum tamen est per syllogismum & demonstrationem, quare neq; sine demonstratione est cognoscere quid est, cuius est causa alia, neque est demonstratio ipsius, sicut & in dubitationibus diximus.

De definitione quid est, & propter quid. Cap. X.

EST autem quorundam quædam causa altera, quorundam autem non est quare manifestum quoniam eorũ quæ sunt quid est, alia quidem sine medio, ut principia sunt, quæ quia sunt, & quæ quid sunt, supponere oportet, aut alio modo facere manifesta, quod quidem Arithmeticus facit. Et namq; quid est, unitatẽ supponit, & quia est, sed habentium medium, & quorum est quędam altera causa substantiæ, & ipsius esse, est per demonstrationem (sicut diximus) ostendere, non demõstrare. Definitio autem quoniam quidem, ratio ipsius quod quid est, manifestũ est quoniam aliqua erit ratio ipsius quod quidem significat nomen, aut ratio altera, nomina ponens, ut quid significat quod quid est secundum quod triangulus est, ὃd quidem habentes quia est, quærimus propter quid est, difficile autem sic est accipere quæ nescimus quia sunt, causa autem dicta est prius difficultatis, quia neq; si est, neq; si non est scimus, sed aut hoc secundum accidens. Oratio autem una est dupliciter, hæc quidem coniunctione, ut Ilias, alia uero unum de uno ostendens non secundũ accidẽs, una quidem igitur terminus est termini, quæ dicta est. Alius uero terminus est oratio demonstrans propter quid est, quare prior significat quidem, demonstrat autem nõ. Quæ uero posterior est, manifestum est quoniam erit ut demõstratio eius quod quid est, positione differens à demonstratione. Differt enim dicere propter quid tonat, & quid est tonitruus, dicet enim sic quidem, propter id quod extinguitur ignis in nubibus. Quid est tonitruus? sonus extinctionis ignis in nube. Quare eadem oratio alio modo, & alio dicitur, & sic quidem demonstratio continua, sic autem definitio. Amplius est terminus tonitrui, sonus in nubibus, hæc autẽ est quæ est ipsius quid est, demonstrationis conclusio, quæ autẽ est immediatorum definitio, positio est ipsius quid est, & indemõstrabilis, est ergo definitio una quidem oratio eius quod quid est, indemonstrabilis, una uero syllogismus ipsius quid est, casu differens à demonstratione, tertia uero est quæ est ipsius quid est, demonstrationis conclusio. Manifestum igitur ex dictis est, & qualiter est ipsius quod quid est demonstratio, & quomodo nõ est & quorum est, & quorum non est. Amplius autem definitio quot modis dicitur, & qualiter quod quid est monstrat, & quomodo non, & quorum est, & quorum non, ad hæc autem & ad demonstrationem quomodo se habet, & quomodo contingit eiusdem esse, & qualiter non contingit.

Per quodlibet genus cause demonstrari posse. Cap. XI.

QVoniam autem scire opinamur cum sciamus causam, causæ autem quatuor sunt, una quidem quod quid erat esse, una uero cum hoc sit, necesse est hoc esse. Altera autem quæ aliquid primo mouit, quarta uero cuius gratia omnes hæ per medium monstrant. Et hoc enim quod cum sit hoc, necesse est esse, una quidem accepta propositione non est, duabus autem ad minus, hoc autem est, cum unum medium habeant, hoc ergo uno accepto, conclusionẽ necesse est esse. Manifestum est autẽ & sic, propter quid est rectus in semicirculo? aut quo existente rectus est? sit ergo rectus in quo a, media duorum rectorum in quo b, qui est in semicirculo, in quo c, ipsius a igitur rectũ esse in c, qui est in semicirculo, causa est b, hoc enim ipsi a æquale est, qui uero est c, ipsi b. Duorum enim rectorum dimidium est, existente igitur dimidio duorum rectorum, a in c est, hoc autem

tem erat in ſemicirculo rectum eſſe. Hoc autem idem eſt ei, quod quid erat eſſe, cum hoc ſignificaret oratione, at uero & ipſius quod quid erat eſſe, cauſa monſtrata eſt media. Hoc autem propter quid Medorum bellum factũ eſt Atheniẽſibus, quę cauſa eſt præliari Athenienſes, quoniã in Sardes cũ Erethriis cõmiſerunt, propter hoc enim motum eſt. Primũ ſit bellum in quo a, priores cõmittentes in alios b, Athenienſes c, eſt igitur b in c, prius enim eſt committere, Athenienſibus, a autem in b, debellauerunt enim prius iniuſtos, eſt itaq; in b a, debellari prius incipientes, b autẽ in c, ſiue in Atheniẽſibus, priores enim inceperunt, mediũ itaq; hic cauſa primũ mouens. Quorum cunq; uero cauſa eſt cuius gratia, ut propter quid ambulat? ut ſanus fiat. Propter quid domus eſt? ut ſaluent uaſa. Hoc quidẽ gratia huius quod eſt ſanari, illud uero gratia huius ꝙd eſt ſaluari, & propter quid oportet poſt cœnã ambulare, & cuius gratia oportet, nihil differt. Sit ambulare poſt cœnam, in quo c, nõ eminere cibos, in quo b, ſanari in quo a. Sit igitur in eo quod eſt poſt cœnã ambulat, eſſe facere nõ ſupereminere cibos iuxta os uentris, & hoc eſſe ſanũ, uidetur enim ineſſe ipſi ambulare ꝙd eſt c, b non eminere cibos. In b autem a, hoc quod eſt ſanatiuum, quæ igitur cauſa eſt, in c quod a ſit, quod eſt gratia cuius? b non eminere, hoc autẽ eſt ſicut illius ratio, a enim ſic reddetur, propter quid b ineſt c? quoniam hoc eſt ſanari, hoc ſic habere. Oportet aũt cõmutare rationes, & ſic ſingula magis apparebũt. Generationes autem ecõtrario hic & in cauſis ſecundũ motũ, ibi enim mediũ oportet primũ fieri, hic autẽ ipſum c extremũ, ultimum autem gratia cuius. Cõtingit autem idem & gratia cuius eſſe & ex neceſſitate, ut per lucernæ pellem lumen egredi, etenim ex neceſſitate diſgreditur, quòd in parua eſt partibilius, & per maiores poros, ſi quidem lumen ſit diſgrediendo, & gratia cuius, ut non offendamus. Nõne igitur ſi eſſe cõtingit, & fieri cõtingit? ſicut ſi tonat extincto igne, neceſſe eſt ſizire, & ſonare, & (quemadmodum Pythagorici dicũt) minarum cauſa ijs qui ſunt in tartaro, quatenus timeant. Plurima autẽ huiuſmodi ſunt, & maximè in ijs quę natura ſubſiſtunt, & in cõſtantibus hæc quidẽ propter hoc natura facit, illa uero ex neceſſitate. Neceſſitas aũt eſt duplex, hęc quidem ſecundum naturã, & aptitudinẽ, hęc uero uiolenta, & cõtra aptitudinẽ, ſicut lapis ex neceſſitate & ſurſum, & deorſum fertur, ſed non propter eandem neceſſitatẽ. Sed in ijs quæ ſunt ab intelligentia, alia quidem neq; quaquã ſunt ab eo quod per ſe fruſtra eſt, ut domus aut effigies, neque ex neceſſitate ſunt, ſed propter hoc. Alia uero à fortuna ſunt, ut ſanitas, & ſalus, maximè in qbuſcunq; contingit, & ſic & aliter, cum non à fortuna generatio ſit. Quare finis bonum alicuius gratia fit, aut natura, aut arte, à fortuna autem nihil propter aliquid fit. Eadem autẽ cauſa eſt & in ijs quæ fiunt, & in factis, & futuris, quæ uerè eſt ijs quæ ſunt, medium enim cauſa eſt, uerũtamen in ijs quæ ſunt, quæ eſt, in ijs autẽ quæ fiunt quæ fit, factis autem facta, & futuris futura. Vt propter quid factus eſt defectus, ꝓptèr id quod in medio facta eſt terra, ſit enim propter id quod fit, erit aũt & propter id ꝙd erit in medio, & eſt aũt propter id quod eſt. Vt quid eſt cryſtallus, accipiatur quoniã aqua cõgelata eſt. A qua in quo c, cõgelata in quo a, cauſa media in quo b, defectus caloris penitus, eſt igitur in c quidem b, in hoc autem congelatum eſſe, quod eſt in quo eſt a, fit autem cryſtallus, cum fiat b, factus eſt autem facto, erit autẽ futuro b. Sic quidem igitur cauſa, & cuius cauſa eſt, ſimul ſit cum fit & eſt, cum eſt, & in eo q factum eſt, & in futuro eodem modo.

De fieri, & facto eſſe. Cap. XII.

IN ijs autem quæ non ſimul ſunt, nunquid ſit in continuo tempore? ſicut uidetur nobis alia eorum cauſa eſſe, ut facti eſſe altera facta, & futuri futura, & eius ꝙd fit, ſi aliquid antea factũ eſt. Eſt igitur à poſterius facto, ſyllogiſmus, principium autem, & horum quæ facta ſunt, unde & in ijs quæ fiunt ſimiliter, à priori autem

non eſt,ut quoniam hoc factum eſt,quod hoc poſterius factum eſt,& in futuro ſimiliter eſt,neq; enim infinito aut finito erit tempore,quare quoniam hoc uerum eſt dicere factum eſſe,hoc uerum eſt dicere factum eſſe poſterius. In medio autem,falſum eſſet dicere hoc iam altero facto,eadem autem ratio eſt & in futuro. Neque quoniam hoc factum eſt,hoc erit,medium enim ſimul genitum oportet eſſe,factorum factum, futurorum futurum,cum ijs quæ fiunt,fieri,cum ijs quæ ſunt,eſſe,ſed futurum eſſe,& eſſe,non contingit ſimul eſſe genitum. Amplius: Neq; infinitum contingit eſſe tẽpus medium,neq; finitum,fallum enim erit dicere in medio. Speculandũ ergo quid eſt continens? ut poſt id quod factum eſt, ſit fieri in rebus? an manifeſtum eſt quod non continuum cum facto eſſe,quod fit? neq; factum cum poſt facto eſſe? termini enim,ſunt atomi,ſicut igitur neq; ſunt puncta adinuicẽ copulata, neq; quæ facta ſunt, utraq; enim indiuiſibilia ſunt. Neq; igitur quod fit cum eo quod factum eſt, propter idem,quod enim fit,diuiſibile eſt,quod autem factum eſt,indiuiſibile eſt. Sicut igitur linea ad punctum ſe habet,ſic quod fit,ad quod factum eſt,ſunt enim infinita facta in eo quod fit,manifeſtum autẽ magis eſt in uniuerſalibus. De motu oportet dicere de his. De eo igitur quomodo cum eo quod conſequenter fit generatione ſe habeat media cauſa,in tantum acceptum ſit,neceſſe enim & in his mediam,et primam immediata eſſe,ut à factum,quoniam c factum eſt,poſterius autem c factum,a autem prius. Principium igitur eſt c,propter id quod proximum eſt ipſi nunc,quod eſt principium temporis,ſed c factum eſt,ſi d factum eſt,cum igitur d factum eſt, neceſſe eſt & a factum eſſe,cauſa autem eſt c,d enim facto, neceſſe eſt c factum eſſe,c autem facto,neceſſe eſt à prius fuiſſe. Si autem accipiens aliquod medium,ſtabit alicui immediatum,an ſemper extra cadet propter infinitum? non enim continuum factum cum facto,quemadmodum dictum eſt,ſed incipere tamen eſt neceſſe à medio, & ab ipſo nunc primo. Similiter autem eſt & in eo quod erit,ſi enim uerum eſt dicere quoniam erit d,neceſſe eſt prius uerum dicere quoniam a erit,huius autem cauſa eſt c, ſi quidem enim d erit,prius c erit,ſi uero c erit,prius a erit. Similiter autem & infinita eſt deciſio & in his,non enim erunt quæ erunt continua adinuicem, principium autem & in his ſine medio accipiendum eſt. Habẽt autem ſic ſe in operibus. Si facta eſt domus,neceſſe eſt deciſos eſſe lapides,& factum eſſe hoc propter quid eſt, quoniam neceſſe eſt fundamentum factum eſſe,ſi quidem & domus facta eſt, ſi uero fundamẽtum eſt,prius lapides eſſe factos neceſſe eſt,iterum ſi erit domus, ſimiliter prius erũt parietes (demonſtratur autem per medium ſimiliter) erit enim fundamentum prius.

In ijs quæ circulo gignuntur, demonſtrationem eſſe circularem. Cap. XIII.

QVoniam autem uidemus in ijs quæ fiunt,circulo quandam generationẽ eſſe,& contingit hoc eſſe,ſi quidem conſequantur adinuicem medium & termini,in his enim conuerti eſt,oſtenſum autem eſt hoc in primis quod conuertuntur concluſiones, circulo autem hoc eſt. In operibus autem uidetur ſic,depluta terra,neceſſe eſt uaporem fieri,hoc autem facto,nubem,hac autem facta,aquam,hac uero facta,neceſſe eſt terram deplutam eſſe. Hoc autem erat ex principio,quare circulo circuiuit,cum enim unum horum quodlibet eſt, alterũ eſt & cum illud,alterum,& cum hoc,primum. Sunt autẽ quædam quæ fiunt uniuerſaliter,ſemper enim & in omni aut ſic ſe habent,aut fiunt,alia uero quidem ſemper non, ſed ſicut frequenter ſunt,ut nõ omnis homo maſculus habet barbam, ſed eſt ſicut frequenter. Talium igitur neceſſe eſt & mediũ ſicut frequenter eſſe. Si enim a de b prædicatur uniuerſaliter,& hoc de c uniuerſaliter neceſſe eſt,& a de c ſemper,& de omni prædicari, hoc enim eſt uniuerſaliter,& de omni,& ſemper, ſed ſuppoſitum eſt ſicut frequenter eſſe,neceſſe eſt ergo medium ſicut frequenter eſſe quod eſt in quo b. Erunt ergo & eorum principia frequenter ſine medio, quæcunque ut plurimum ſic ſunt,aut fiunt.

Quo

Quo pacto definitio uestiganda sit. Cap. XIIII.

QVomodo quidem sit quod quid est in terminos assignandum, & qualiter demonstratio, aut definitio sit ipsius, aut non, dictum est prius. Quomodo autem oportet uenari in eo quod quid est prædicãtia, nũc dicemus. Eorum igitur, quę insunt semper unicuicq; quædam se extendunt in plus, non tamen extra genus, dico autem in plus esse, quęcunque insunt quidem unicuique uniuersaliter, at uero & alij, ut est aliquid quod omni trinitati inest, sed & non trinitati, sicut quod est, inest trinitati, sed & non numero, sed impar inest omni trinitati, & in plus est, & namque ipsi quinario inest, sed non extra genus, quinarius quidem numerus est, nullũ autẽ extra numerũ, impar est. Huiusmodi igit accipienda sunt usq; ad hoc, quousq; tot accipiant primũ quorũ unumquodq; in plus sit, omnia aũt non in plus, hanc enim necesse est substantiã rei esse. Vt trinitati inest omni, numerus impar primus utrobiq;, & sicut quod est nõ mensurari numero, & sicut nõ cõponi ex numeris. Hoc itaq; iam trinitas est, numerus impar primus, & sic primus. Horum enim unũquodq; illa quidẽ imparibus omnibus insunt, ultimum aũt & dualitati, omnia aũt nulli. Quoniam aũt ostensum à nobis in superioribus, quòd necessaria quidem sunt in eo quod quid est prædicantia, uniuersalia aũt necessaria sunt, trinitati aũt, & cuilibet alij sic accipiuntur in eo ǒd quid est accepta, sic ex necessitate quidem erit trinitas hæc. Quod autem substantia sit, ex his manifestum est, necesse est enim nisi hoc sit trinitatis esse, ut genus aliquod esse, hoc autem nominatum est, aut non nominatum, erit igitur in plus quàm trinitati inexistens. Concessum enim huiusmodi sit esse genus, ut quod insit quidem secundum potentiam in plus, si igitur nulli inest alij quàm atomis trinitatibus, hoc utiq; erit trinitatis esse, supponatur enim hoc substantia uniuscuiusq; esse, quę in atomis ultimum prædicatum, quare similiter & alij cuilibet, sic demonstratorum quidem, illi esse erit. Congruũ autem est cum totum aliquod negocietur aliquis departiri genus in atoma specie prima, ut numerum in trinitatẽ, & dualitatem, postea sic illorum definitiones accipere tentare, ut rectæ lineæ, & circuli, & recti anguli. Post hæc autem accipiẽtem quod genus sit, ut utrum quantitatum, aut qualitatum, proprias passiones speculari per cõmunia prima, compositis enim ex atomis cõuenientia, ex definitionibus erunt manifesta, propterea ǒd principium est omniũ definitio, & quod simplex est, & simplicibus p se ineesse conuenientia solis, alijs autem secundum illa. Sed diuisiones quæ sunt secundum differentias, utiles sunt ad hoc sic adeundũ, ut tamen mõstrant, dictum est prius. Vtiles autem erunt sic utiq; solum ad colligendum quod quid est, & uidebitur utiq; nihil monstrare, sed mox decipere omnia, tanq; si ex principio acceperit aliquis sine diuisione. Differt aũt aliquid primum & posterius prædicamentorum prædicari, ut est dicere animal mansuetum bipes, uel bipes animal mansuetum, si enim omne ex duobus est, & unum quid sit animal mansuetum, iterum ex hoc & differentia homo aut quodlibet unum sit, necesse est diuidentem petere. Amplius nihil relinquendum in eo quod quid est, sic solummodo cõtingit, cum enim primum accipiatur genus, si quidem alicuius inferiorum aliquam diuisionum accipiat, non incidet omne in hoc, ut nõ omne animal, aut totũ pennatũ est, aut diuisum pennis, sed pennatum, animal omne. Huius enim differentia hæc est. Prima autem differentia est animalis, in quam omne animal incidit. Similiter autem & in unoquoque aliorum, & in ijs quę extra genera, & quæ sub ipsis sunt, ut in aue, in qua est omnis auis, & in pisce, in quo omnis est piscis. Sic igitur uadenti promptum est scire quoniam nihil relictum est, aliter autem, relinquere necesse est, & non scire. Nihil autem oportet definientem & diuidentem omnia scire quę sunt, & tamen impossibile dicũt esse quidam, differentias cognoscere, quę sunt ad unumquodque nõ cognoscentem unumquodq;, sine autem differentijs non esse unumquodq; scire, à quo enim nõ differt, idẽ esse huic, à quo autem differt, alterum ab hoc. Primum quidem hoc falsum

est,non enim secundum omnem differentiã,alterum est,multæ enim sunt differentiæ in eisdem specie,sed non secundũ substantiã,neq; per se.Postea cum accipiãtur opposita,& differentia,& quod omne incidit hinc aut inde,& accipiat in altero q̃d quæritur esse,& hoc cognoscat,nihil differt scire,aut nõ scire de quibuscunq; prædicantur alijs differentiæ.Manifestũ enim est,quòd si sic uadens ueniat in hęc quorum non est amplius differentia,habebit rationem substantię,omne autẽ incidere in diuisionem,si sint opposita quibus nihil interest,nõ est petitio,necesse est enim omne in altero ipsorum esse,si quidem illius differentia est. Ad probandum autem terminum per diuisiones,tria oportet coniecturare,ut accipiantur prædicata in eo quòd quid est,& hæc ordinatè quid primum est,aut secundũ,& quoniã hæc omnia sint.Est autem unum horum & primũ per id quod possumus sicut ad accidens syllogizare, quoniã est & per genus probare.Ordinare aũt sicut oportet,erit,si primum accipiat,hoc autem erit si accipiatur q̃d omnibus sequit̃,illi aũt non omnia, necesse est enim aliquod esse huiusmodi,accepto autem hoc,iam idẽ inferioribus modus,secũdum enim,aliorum primũ erit,& tertium continuorum,remoto enim quod est sursum,continuum aliorũ primũ erit,similiter autẽ & in alijs. Quod autem omnia hæc sint,manifestum ex hoc quod recipimus,primũ quidẽ secundum diuisionẽ, quoniã omne aut hoc,aut illud est,est aũt hoc,& iterum huius totius differentiam, extremi autem nõ amplius esse differentiã,uel etiam statim cum ultima differentia à toto nõ differre specie.Hoc manifestũ enim est,quoniã neq; plus hoc opponit̃.Omnia enim in eo quod quid est accipiunt̃ horũ,neq; deficit nihil,aut enim genus,aut differentia utiq; erit,genus quidẽ igit̃ est primum, & cum differentijs hoc acceptum est,differẽtię autem omnes habentur,non enim amplius est posterior.Specie enim utiq; differret,& ultimum,hoc autem dictum est non differre. Quærere autem oportet intendentem in similia,& indifferẽtia,primum quid omnia idem habeant,postea iterum in altera,quæ in eodem quidem genere sunt cum illis,sunt autem ipsis quidem idem specie,ab illis autem altera,cum autem in his accipiatur quid omnino idẽ,& in alijs similiter,in acceptis iterum intendendũ est si idẽ sit,quousq; in unã cõueniant rationem.Hæc enim erit definitio.Si uero non uadit in unam,sed in duas,aut plures,manifestum est quòd utiq; non est unum aliquod quod prædicatur,sed plura.Vt dico,si quid est magnanimitas quærimus,intendendũ est in quosdam magnanimos, quos scimus quid habeant unũ omnes in quantum sunt huiusmodi.Vt si Alcibiades magnanimus,aut Achilles,& Aiax,quid unum omnes habent non tolerare iniuriati. Hic enim dimicauit,ille insaniuit,hic autem interfecit seipsum.Iterum idem est in alteris,ut Lysandro,& Socrate,si iam indifferentes esse,& fortunati,& infortunati, hæc duo accipiens intendas quid idẽ habent,aut impassibilitas quæ est circa fortunas,aut non tollerantia cum iniuriantur,si uero nullũ sit cõmune,duæ species erũt utiq; magnanimitatis.Sẽper enim est omnis definitio uniuersalis, non enim in quodam oculo dicit sanabile medicus,sed aut in omni,aut in specie determinans.

Species facilius,quàm genera finiri. Cap. XV.

FAcile aũt est magis singulare definire,quã uniuersale, unde oportet à singularibus in uniuersalia ascẽdere.Et namq; æquiuocationes magis latent in uniuersalibus,quã in indifferentibus.Sicut autem in demõstrationibus oportet syllogizari inesse, sic & in terminis clarum,hoc autem erit, si per ea quæ secundum unumquodque dicuntur,sit in unoquoque genere definiri separatim,ut simile non omne,sed in coloribus & figuris,& acutum,quod est in uoce,& sic in cõmune erit ire,timentem ne æquiuocatio contingat.Si autem non oportet disputare in Metaphoris,manifestum est neq; definire Metaphoris,neq; quęcunq; dicunt̃ in Metaphoris,disputare enim erit necesse in Metaphoris.

Auctoris

Anatomen, & analogiam terminandis problematis momentum habere. Cap. XVI.

VT habeamus propoſita, eligere oportet deciſiones, & diuiſiones, ſic autẽ eligere ſecundum ſubiectum genus cõmune omnium. Vt ſi animalia ſint quæ conſiderantur, qualia omni animali inſunt, acceptis autẽ his, reliquorum primo qualia omni ſequantur, ut ſi hoc eſt auis, qualia omni ſequantur aui, & ſic ſemper illi proxima. Manifeſtum enim eſt quoniam habebimus iam dicere propter quid inſunt ſequentia iis quæ ſunt ſub communi, ut propter quid homini, aut equo inſunt. Sit autem animal in quo a, b autem ſequentia omni animali, in quibus autem ſunt c d e, ſicut quædam animalia, manifeſtum igitur eſt propter qd eſt b in d, propter a enim, ſimiliter autem & in aliis, & ſemper in aliis eadem eſt ratio. Nunc quidem ſecundum ea quæ aſſignantur communia nomina dicimus. Oportet autem non ſolum in his conſiderare, ſed & ſi aliud aliquid uidetur cõmune exiſtens accipiẽtem, poſtea quibus hoc inhæreat, & qualia huic ſequantur, ut cornua habentibus habere uentres, & non utrobiq; dentes eſſe, item habere cornua quibus ſequitur, manifeſtũ enim propter quid in illis eſt quod dicitur, propter id enim quod cornua habent, ineſt. Amplius: Alius modus eſt ſecundum analogum eligere, unũ enim accipere non eſt idem, quod oportet uocare ſeipſum, & ſpinam, & os, ſunt aũt quæ ſequunt̃ & his, tanquam natura una huiuſmodi exiſtente. Eadem autem propoſita ſunt, quæ quidem idem medium habent, ut quoniam omnia contrarij ſtatus, horum autem quædam genere eadem ſunt, quęcunq; habent differentias, ex quo aliorum aut aliter ſunt, ut propter quid reſonat, aut propter quid apparet, & propter qd iris, omnia enim hæc quidem unum propoſitum ſunt genere, omnia enim repercuſſio ſunt, ſed ſpecie altera. Alia autem ex eo quòd medium quidem ſubalternum medium eſt, differunt propoſitorum, ut propter quid Nilus finiente mẽſe magis fluit; propter id quod hybernior eſt finiens menſis. Propter quid autem hybernior eſt finiens menſis; propter id quod luna deficit. Hæc enim ſic ſe habent adinuicem.

De cauſis, & effectis, & an unius plures ſint cauſæ. Cap. XVII.

DE cauſa autem, & cuius cauſa eſt dubitabit aliquis, nunquid cum cauſatum eſt, & cauſa eſt, ut ſi folia fluunt, aut deficit luna, & cauſa deficiẽdi, uel folia cadendi erit, ut ſi huius eſt, lata habere folia, deficiendi autem, terram in medio eſſe. Si enim non, aliqua alia erit cauſa ipſorum, ſi uero cauſa ſit, & cauſatum ſimul, ut ſi in medio eſt terra, deficit, aut ſi latum eſt folium, folia fluũt, ſi autem ſic eſt, ſimul utiq; erunt, & demonſtrabuntur per inuicem. Sit enim folium fluere in quo a, latum aũt folium in quo b, uitis uero in quo c, ſi igitur in b eſt a, omne enim latum folium habens folio fluit, c autem ineſt b, omnis enim uitis habet lata folia, & a in c eſt, omnis uitis folio fluit, cauſa eſt b medium. Sed & quoniam latis foliis uitis ſit, eſt propter id quod folio fluit, demonſtrare. Sit enim d latum quidẽ foliũ, e autẽ folio fluere, uitis uero in quo f. In f igitur eſt e, etenim folio fluit omnis uitis, in e autem d eſt, omne enim fluens folio, latũ eſt foliũ habens, omnis itaq; uitis latũ eſt foliũ habens, cauſa aũt eſt folio fluere. Si aũt nõ cõtingit caſus eſſe adinuicem, cauſa enim prius eſt eo cuius eſt cauſa, & deficiẽdi quidẽ eſt cauſa, terram eſſe in medio; eius autem quod eſt in medio terrã eſſe, nõ eſt cauſa deficere. Si igitur per cauſam demonſtratio eſt, propter quid eſt, ſi uero non per cauſam ipſius, quia, quoniam quidem terra in medio eſt cognouit, propter quid aũt non. Quod autẽ non, deficere cauſa ſit in medio eſſe, ſed hoc, deficiendi manifeſtũ eſt, in ratione enim deficiendi, ineſt quod eſt in medio, quare manifeſtũ eſt quod per hoc, illud cognoſcet, ſed nõ hoc, per illud. An contingit unius plures eſſe cauſas; & namq; ſi eſt idem de pluribus primis prędicari primo, ſit a in b primo exiſtens, & in c alio primo,

& hoc

& hoc ſit in d, hoc uero ſit in e, erit itaq; a in d & in e, cauſa autem quod a ſit in d quidem, b in c autem c, quare cum cauſa ſit, neceſſe eſt rem omnem eſſe, ſed res cũ ſit, non neceſſe eſt eſſe omne quodcũq; ſit cauſa, ſed cauſam quidem neceſſe eſt eſſe, non tamen omnem. An ſi ſemper uniuerſale propoſitum, & cauſa totum quid dam eſt, & cuius eſt cauſa uniuerſale: ut folio fluere in toto quodã determinatũ eſt, & ſi ſpecies ipſius ſint. Vniuerſaliter igitur aut plantis, aut huiuſmodi plantis, quare & medium æquale oportet eſſe in his & cuius eſt cauſa, & conuerti, ut propter quid arbores folio fluunt, ſi ergo propter denſitatem humidi, ſiue folio fluit arbor, oportet eſſe denſitatem, ſiue denſitas eſt nõ in qualibet, ſed in arbore, eſt folio fluere. Vtrum autem contingat non eãdem eſſe cauſam eiuſdem in omnibus ſed alteram, an non; an ſiquidem per ſe demonſtretur, aut non ſecundum ſignum aut accidens; nõ poteſt eſſe. Ratio enim extremi, medium; ſi uero non ſic contingit, eſt autem & cuius cauſa & cui, conſiderare ſecundum accidens, non tamen uidentur propoſita eſſe. Si autem non, ſimiliter ſe habebit medium, ſiquidem ſunt æquiuoca, æquiuocum medium eſt, ſi uero ſicut in genere, ſimiliter ſe habebit, ut propter quid cõmutabiliter, analogum, alia enim eſt cauſa in numeris, & in lineis, & eadem quidem in quantum lineæ, alia, in quantum aũt habẽs augmentũ huiuſmodi, eadem, ſic in omnibus. Similem autem eſſe colorem colori, & figurã figuræ, aliam eſſe cauſam alij, æquiuocum enim eſt ſimile; in his, hic quidẽ eſt fortaſſis ſecũdũ analogiam habere latera & æquales angulos, in coloribus aũt unũ ſenſum eſſe, aut aliquid aliud huiuſmodi, quæ aũt ſecundum analogiam ſunt eadem, & mediũ habent ſecundum analogiam. Habet autem ſic conſequi cauſa adinuicem, & cuius eſt cauſa, & cui eſt cauſa, unũquodque quidem accipienti, & cuius eſt cauſa in plus eſt, ut quatuor æquales qui ſunt extra, in plus ſunt quã triangulus, aut quadrãgulus, in omnibus aũt ut in æqualibus eſt, quæcunq; enim, quatuor æquales qui ſunt extra, & medium ſimiliter eſt. Eſt autem medium ratio primi extremi, ex quo omnes ſcientię per definitionem fiunt, ut folio fluere ſimiliter ſequitur uiti, & excellit, & ficui, & excellit, ſed non omnia, ſed æqualia ſunt, ſi uero accipias primum medium, ratio fluendi folijs eſt, erit enim primũ quidem in altera medium, quoniam huiuſmodi ſunt omnia, deinde huius medium, quoniam ſuccus denſatur, aut quiddam aliud huiuſmodi. Quid autẽ eſt folio fluere: denſari in contactu ſeminis ſuccum. In figuris autem ſic aſſignabit quærentibus cõſecutionem cauſæ, & cuius eſt cauſa, ſit a quidem in b omni, b autem in uno quoq; eorum, quæ ſunt d, in plus autem, b igitur uniuerſale utiq; ipſis inerit d, hoc autem dico uniuerſale, quod non conuertitur, primũ autem uniuerſale, cui unumquodq; quidem non conuertitur, omnia autem conuertuntur, & non excedunt, ipſis d igitur cauſa ipſius a eſt b. Oportet itaq; a in plus quàm b extendi, ſi uero nõ, quid magis cauſa erit hoc illius? Si igitur in omnibus e eſt a, erunt aliquid illa unum omnia aliud quã b. Si enim non, quomodo erit dicere quoniã in quo eſt e, ſit a, omni; in quo autem a non omni ſit e; propter quid enim non erit cauſa aliqua ut a ſit in omnibus d; ſed nunquid & quæ ſunt e, erunt aliquod unum; cõſiderare oportet hoc, & ſit e, cõtingit igitur eiuſdem plures cauſas eſſe, ſed non eiſdem ſpecie. Vt lõgæ uitę quadrupedia, non habere choleram cauſa eſt, uolatilia autem, ſicca eſſe aut altera aliqua, ſi autem in atomum non ſtatim ueniunt, & non ſolum unũ medium, ſed plura, & cauſę plures ſunt. Vtrum autem cauſa mediorum, quod ad uniuerſale primum eſt. Aut quod ad ſingulare ſingularibus? Manifeſtum igitur eſt ea eſſe, quæ proxima unicuique cui cauſa eſt, primum enim ſub uniuerſali eſſe, hæc eſt cauſa, ut in d, ſit quod eſt a, cauſa eſt c, in d quidem igitur eſſe a, cauſa eſt c, in c autem b, in hoc autem, eadem eſt. De ſyllogiſmo igitur, & de demonſtratione, quidq; unũquodque eſt, & quomodo fit, manifeſtum eſt, ſimul autem & de ſcientia demonſtratiua, idem enim eſt.

Quomodo

Quomodo principia cognoscantur, & quis principiorum sit habitus. Cap. XVIII.

DE principijs aũt qualiter fiunt cognita, & qs est cognoscens habitus, hinc est manifestum, dubitantibus primum. Quòd quidẽ igit̃ non contingit scire per demonstrationem, non cognoscentem prima principia immediata, dictum est prius, immediatorum aũt cognitionẽ utrum eadem est, an non eadem, dubitabit utiq; aliquis. Et utrum scientia in utroq; est, an non, an huius quidem scientia, illius autem alterum aliquod genus sit. Et utrum cum non insint habitus, fiant, an cum insint, lateant. Siquidem igitur habemus ipsos, inconueniẽs est, cõtingit enim certiores habere cognitiones demõstratione, & latere, si aũt accipiamus non habentes prius, qualiter utiq; cognoscamus, & addiscamus ex nõ p̃existenti cognitione? impossibile enim est, sicut in demonstratione diximus. Manifestũ igitur est, quoniã neq; habere possibile est (neq; ignorãtibus) & neq; non habentibus habitum fieri. Necesse est itaq; habere quandã quidẽ potentiã, non huiusmodi aũt habere, quæ est his honorabilior secundum certitudinẽ. Videt̃ autem hæc omnibus inesse animalibus, habent enim connaturalem potentiam iudicatiuã, quam uocant sensum. Cum insit aũt sensus, in ijs quidem animalium fit mãsio sensibilis, in alijs aũt non fit, in quibuscũq; igit̃ non fit, aut omnino, aut circa quę nõ fit, nec est in his cognitio extra quod sentiunt, in quibus aũt inest sentientibus, habere unum quiddam in anima, multis quidem factis huiusmodi iam differentia quędam fit, ut in his quandam sit fieri rationem ex talium memoria, in alijs uero non. Ex sensu igit̃ fit memoria, sicut dicimus. Ex memoria autem multoties eiusdem facta, experimentum. Multæ enim memoriæ numero, experimentum est unum, ex experimento aut ex omni quiescente uniuersali in anima, uno præter multa (quod cum in omnibus unum sit illud idem) artis principium, & scientiæ, si quidem igitur circa generationẽ, artis est, si uero circa ens, scientiæ. Neq; igit̃ insunt determinati habitus, neque ab alijs habitibus fiunt notioribus, sed à sensu. Vt in pugna euersione facta, uno stãte, alter stetit, postea alter, quousq; in principiũ ueniãt, anima aũt huiusmodi, cum sit qualis possit pati hoc. Quod aũt dictum est, ante, sed nõ clarè dictũ est, iterũ dicamus, stante enim uno indifferẽtiũ, primum quidẽ in anima uniuersale est, & namq; sentire quidem singularè, sensus autem uniuersalis est, ut hominis, non Calliæ hominis. Iterũ in his statur, quousq; uti impartibilia stent & uniuersalia, ut huiusmodi animal, quousque animal, & in hoc similiter. Manifestum igitur est, quoniam nobis prima inductione cognoscere necessarium est, & namq; & sensus sic uniuersale facit. Quoniam autem circa intelligentiam habituum quibus uerum dicimus, alij quidem semper ueri sunt, alij recipiunt falsitatem, ut opinio, & ratio, uera autem semper sunt scientia, & intellectus, & nihil est scientia certius aliud genus, quàm intellectus, principia autem demonstrationibus notiora sunt, scientia autem omnis cum ratione est, principiorum scientia quidem non utique erit. Quoniam autem nihil uerius contingit esse scientia quã intellectum, intellectus utiq; erit principiorum. Ex his cõsiderãtibus & quoniam demonstrationis principium non demonstratio, quare neq; scientiæ scientia, si igitur nullum aliud præter scientiam habemus genus uerum, intellectus utique erit scientię principium, & principium quidem principij erit utique, omne autem similiter se habet ad rem omnem.

ANALYTICORVM ARISTOTELIS BOETHIO INTERPRETE, FINIS.

ANITII

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI INTRODVCTIO AD CATEGORICOS SYLLOGISMOS.

Vlta ueteres Philosophiæ duces posteriorum studijs contulerunt, in quibus priusquàm ad res profunda mersas caligine peruenirent, quadam quasi intelligentiæ luctatione præluderẽt, hinc institutionũ breuior cõpendij facilitate doctrina, hinc per ea quę illi προλαμβάνεσθαι uocant, ad intelligentiam promptior uia munitur. Huius igitur æmulus prouidentię statui obscurarum aditus doctrinarum præmissę institutionis luce reserare, & præsentem operam syllogismis quorum connexionibus omnis ratio continetur, addicere. Modumq; eũ custodire dicendi, ut facilitati atq; intelligentiæ seruientes, astringamus à ueteribus dicta latius, enunciata breuius porrigamus, obscurata impropriꝫ nouitate sermonis consueti uocabuli proprietate pandamus. Sed qui ad hoc opus lector accedit, ab eo primitus petitũ uelimus, ne in his quæ nunc̃q; alias attigerit, statim audeat iudicare, neue siquid in ludo puerilium disciplinarum rudis adhuc & nondũ firmus acceperit, id amplexandum atq; etiã colendũ putet, alia enim teneris atq; imbuendis adhuc auribus accõmodata, alia firmis ac robustioribus doctrina mẽtibus, reseruatur. Quare si quid est quod discrepet, ne statim obstrepat, sed ratione cõsulta, quid ipse sentiat quid nos afferamus, ueriore mentis acumine & subtiliore cõsideratione dijudicet. Idem namq; eueniet, ut quę in primo statim studendi aditu didicerunt, perspecta penitus ac potius deprehensa contemnãt. At si iam quisq; suæ scientiæ defensor esse cupidus malit. (Habent hoc quoq; uitij homines quos cõprehendit discendi uetus ac longa segnities, ut ab arreptis semel opinionibus non recedãt, ne in senectute discendo, nihil usq; in senectutem didicisse uideantur.) Si inquam malunt uindicare quàm uertere quæ uulgatis semel studijs imbiberũt, nemo expetit ut priora condemnent, sed ut maiora quædã construant atq; altiora coniungant. Non enim una atq; eadem diuersarũ ratio disciplinarũ, cum sit diuersissimis disciplinis una atq; eadem substantia materies. Aliter enim de qualibet orationis parte Grãmatico, aliter Dialectico differendum est, nec eodem modo lineam uel superficiem Mathematicus ac Physicus tractant. Quo fit ut altera alteram non impediat disciplina, sed multorum consideratione coniuncta fiat uera naturæ atq; ex omnibus explicata cognitio, sed de his hactenus, nunc de propositis ordinamur. Quoniam igitur nobis hoc opus est in Categoricos syllogismos, syllogismorum uero compago propositionibus texitur, propositionum uero partes sunt nomen & uerbum, pars autem ab eo cuius pars est, prior est, de nomine & uerbo, quę prima sunt, disputatio prima ponatur, de hinc de propositione, ad ultimum de syllogismorum connexione tractabitur. Nomen est uox significatiua secundum placitum sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, quæ diffinitio paulò enodatius explicanda est, nomen enim uocem esse dicimus, quoniam uox nominũ genus est, omne autẽ genus de sua specie prædicatur, omnisq; diffinitio à genere sumit̃, ut si diffinias hominem prius animal dicas, quod est genus. Post uero differentias iungas quę sunt rationale & mortale. Ita igitur nos quoq; in nominis diffinitione uocẽ quidem ut genus sumimus, cætera aut ẽ uoci quasi differentias aggregamus, uelut q̃d nomẽ, designatiua uox dicitur. Sunt enim uoces quæ nihil designant, ut syllabæ, nomẽ uero designatiua uox est, quoniam nomen designat id semper cuius nomẽ est. Secundũ placitum uero adiunctũ est, quoniã nullũ nomẽ natura significat, sed secundũ placitum ponẽtis cõstituentisq; uoluntatẽ. Illud enim unaquęq; res dicitur, q̃ ei placuit qui primus rei nomẽ impressit. Aliæ enim sunt uoces naturaliter significantes, ut canum latra-

num latratus,iras canum ſignificat,& alia eius quædam uox blandimenta, gemitus etiam deſignant dolorẽ,ſed nõ ſunt nomina,quia non deſignãt ſecundũ placitũ,ſed ſecundũ naturã.Sine tẽpore uero,quod & uerba uoces ſunt ſignificatiuæ & ſecũdũ placitũ, ſed diſtant à nominibus, quia nomina quidẽ ſine tempore ſunt,uerba uero cum tempore.Cuius nulla pars ſignificatiua eſt ſeparata,nomina ab oratione diſiungit. Oratio namq; uox eſt ſignificatiua ſecundũ placitũ & aliquoties ſine tẽpore,ut hic uerſus:Nerine Galathea athymo mihi dulcior hyblę.Sed orationis partes ſeparatæ à tota oratione,deſignant:nominum uero nihil extra deſignat,atq; in illis quidem nominibus quæ figuræ ſunt ſimplicis nihil pars omnino ſignificare manifeſtũ eſt,ut in eo q̃ eſt Cicero,nulla pars ſeparata deſignat,neq; ci. neq; ce neq; ro. At ſi nomẽ cõpoſitum fiat,ſignificare aliquid ſeparatæ partes uidentur, ſed in eodẽ nomine quod ex utriſq; cõpoſitũ eſt,ſeparatæ nihil deſignãt, ut ſi dicam magiſter,partes eius nominis ſunt magis atq; ter,quæ ſumpta extrinſecus & à nominis parte ſeparatę ſignificatione non carent,utraq; enim aduerbialiter ſignificat quãtitatẽ, ſed cum magiſter quod eſt cõpoſitũ nomẽ alicuius artis peritũ doctoremq; ſignificet,magis neq; partẽ doctoris,neq; totũ doctorem poterit deſignare.Eodẽ quoq; modo ter, neq; in toto ſignificat,neq; in parte doctorẽ,id eſt,rem illã,quæ magiſtri uocabulo ſubiecta eſt nulla ratione deſignat.Cõpoſitorũ ergo nominum partes nihil eius rei quã in unum conuenientes uocabulum deſignabãt,diſiunctæ diſtractæq; ſignificãt, alia uero ſignificare poſſunt,ſed tũc nõ partes nominis,ſed ipſa ſunt nomina.Quod enim cõiuncta ſignificant,id diuiſa atq; ſepoſita nõ deſignant.Iuncta autem magis & ter doctoris ſignificationẽ tenebant,ſeparata igitur omnem ſignificationem doctoris amittunt,ſed ne quis ſuperius poſito calũnietur exemplo,nec magiſter cõpoſitum nomen eſſe cõcedat,uir fortis eſſe cõpoſitũ nomẽ,ſi uno proferatur accẽtu nullus negabit:cuius partes uir atq; fortis q̃ in eo quod eſt uir fortis ſignificare dicãtur, non iam nominis partes,ſed ipſa ſunt nomina,nec uir fortis unius erit nomẽ,ſed potius oratio;quæ duorum nominum collata ſignificatione conuincit,quod uir fortis cum unius accentus iutentione prolatum non eſt oratio,ſed nomen, cuius partes nomina eſſe nõ poterũt,ac ſi nomina nõ ſunt,cũ neq; naturales affectus neq; actus, ut uerba ſignificẽt,omnino nihil deſignãt,quare cõcludendũ eſt,cũ quælibet uoces propriã ſignificationẽ tenẽt,nõ partes nominũ,ſed ipſa eſſe nomina,cũ uero unius formã nominis copulauerint,eo cõſiderant ut partes uim proprię ſignificationis amittere, ſed de his in cõmentario libri περὶ ἑρμηνείας Ariſtotelis ſatis dictum eſt,& maior eius rei tractatus eſt quã ut nũc totus ualeat expediri, ſed quoniã ſunt quædã uoces,q̃ & deſignatiuę ſunt & ſecũdũ placitũ,& ſine tẽpore,quarũq; partes nihil extra ſignificãt,neq; tamẽ proprietates nominis naturãq; obſeruẽt,diſcernendæ prius ſunt,additiſq; differẽtijs à nomine ſegregãdæ,ut q̃ ſit uis nominis euidẽter appareat.Adiecta eñ ſemp negatio nomini,uocẽ dubiã facit,q̃ neq; uerbo neq; orationi, & ſi interius cõſideratũ ſit,neq; nomini poſſit annecti,ut ſiqs dicat,non homo,uox eſt ſignificatiua.Deſignat eñ quicqd homo nõ fuerit,ſecũdũ placitũ. Eas eñ omnino partes habet,quas ad ſignificationẽ uel negationis uel hominis placitũ uocabula ponẽtis aſſumpſit.Sine tẽpore, q̃ res eã uocẽ quæ dicit nõ homo ſeparat, ac ſeiungit à uerbo,cuius partes nihil extra ſignificãt,ne oratio eſſe uideaẽ.Nõ homo enim uox ſeiũcta eſt ex negatiua particula & homine q̃ in eodẽ nomine ſeparata nihil deſignãt,ſignificat eñ nõ homo, uel equũ,uel canẽ,uel quicqd(ut dictũ eſt) nõ homo nõ fuerit.Sed q̃ eſt negatiua neq; hominis,neq; equi,neq; ullius ſubſtantiæ ſignificationem tenet.Item homo neq; canem,neque quicquid homo non fuerit,ſignificare poteſt,quocirca in ea uoce quæ eſt nõ homo partes nihil ſeparatæ ſignificant eius rei,quam tota uocis compoſitio deſignabat. Atq; ideo nec in oratione quidem poni poteſt.Si quis enim eam uocẽ quæ eſt nõ homo orationẽ cõcedat,nihil aliud eam eſſe fatebitur quã negationẽ.Negatio aũt omnis uera uel falſa eſt.Qui aũt dicit non homo,neq; ueritatem nunciat,neq; mendacium.Præterea ab omni negatione ſiqs negatiuum ſeiungat aduerbium,affirmatio relinquetur,ab ea autem uoce quæ eſt non ho-

non homo,si quis aufert id quod est negatiuum aduerbiũ,homo relinquetur, quod nondum est affirmatio. Quocirca si non homo hæc uox,negatio esse non potest,nihil autem aliud esse uideretur,si esset oratio,concludendum est negationem iunctã cum nomine orationem esse non posse. Nomen enim omne certum aliquid definitumq; significat,ut homo,equus,canis,& cætera,non homo autem uox aufert quidem quod significatur à nomine, nec præscribit quid ipse significet. Quocirca quoniam significat quidem aliquid,sed non finitum negatio iuncta cum homine,infinitum nomen uocetur. Addenda est ergo diffinitioni nominis differentia,scilicet, ut nomen sit quod cum cæteris quæ dicta sunt,sit definitæ significationis. Iam uero casus nominum non altius intuentibus nomina uideantur. Quid enim Catonis,& Catoni,atq; huiusmodi uoces quæ rectis nominibus inflectuntur,nomina esse non existimet? Sed hæ quoq; uoces à nomine quadam differentia discrepabũt. Omne enim nomen iunctum cum est uerbo,enunciationem reddit ac suscipit mendacij ueritatisq; naturam,ut Cato est,uel dies est,at si est uerbum casibus adiungatur,neq; enunciatio sit,neq; plena sententia orationis absoluitur,ut Catonis est,nec sententiã habet absolutam,nec ueri aliquid potest notare nec falsi,atq; idcirco non nomina, sed casus nominum nuncupantur. Nam cum id à quo quicq; flectitur, primum sit,illud uero quod ab inflexione primi nascitur ,sit secundum,neq; idem primum ac secundum esse possit,manifestum est casus nominum non idem esse quod nomina,idcirco cæteros quidem genitiuum,datiuum,accusatiuum,casus appellant Grammatici, primum uero rectum ac nominatiuum quod hic locum principem in significatione possederit. Facienda est igitur nominis plena neq; ullo diminuta diffinitio sic. Nomen est uox significatiua secundum placitum sine tempore,cuius nulla pars significatiua est separata,aliquid finitum designans,cum est uerbo coniuncta faciẽs enunciationem. Separat igitur nomen uox quidem ab articulis atque inanimatis sonis. Designatiua uero à uocibus quæ nihil significant. Secundum placitum à uocibus aliquid natura significantibus. Sine tempore à uerbo,quod à temporis significatione non recedit. Cuius nulla pars separata significat,ab oratione cuius quemadmodum partes extra significent,paulò posterius differã. Aliquid definitum designãs, ab his uocibus quæ nomen negationemq; coniungunt & nomina faciunt infinita. Cum est uerbo faciens enunciationem,à casibus qui cum est copulati non possunt plenam perficere atq; explicare sententiam. In uerbo quoq; eadem fere cuncta cõueniunt,nisi quod in significatione temporis à nomine separatur. Omne enim uerbum actionem passionemúe designat,quæ fieri sine tẽporis notatione non potest. Est itaq; uerbi diffinitio hæc, Verbũ est uox significatiua secundũ placitum cũ tempore,cuius nulla pars significatiua est separata,ut currit,uincit,sed si uerbis negatiua copulentur aduerbia,fiunt infinita uerba,sicut fieri nomina diximus infinita, ut cum currit,aut uincit,certum aliquid finitumúe designet,addita negatione, id quidem quod à uerbo designatur,intercipit. Quid uero aliud fieri dicat tali significatione non terminat,præterea negatio iuncta cum uerbo siue in eo quòd est, siue in eo quod non est,rectè dici potest,ut homo non currit. Non esse autem orationem aut enunciationem negatiuam illa prorsus argumenta monstrabunt,quæ infinitum nomen ab oratione aut negatione diuidebant. Sed quoniã principaliter præsentia quæque sentimus. His autem rebus quas præsenti sensu concipimus,indita esse à mortalibus uocabula manifestum est,rectè dicis uerbum semper significationem temporis habere præsentis,ut currit aut uincit. Curret autẽ aut uincet, & cucurrerit aut uicerit,nõ sunt uerba,sed uerborum casus,scilicet,quia à præsentis temporis significatione flectuntur,est ergo uerbi plena diffinitio sic. Verbum est uox significatiua secundum placitum cum significatione temporis,cuius nulla pars significatiua est separata,aliquid finitum designans,& præsens. Restat igitur ut de oratione dicamus, sed prius uidetur esse monstrãdum, utrum'ne nomen & uerbum sola in partibus orationis po-

tionis ponantur, an ut Grammatici uolunt & reliquæ orationis partibus debeant aggregari. Grãmatici enim cõsiderantes uocũ figuras, octo orationis partes annumerãt. Philosophi uero, quorum omnis de nomine uerboq; tractatus in significatione est cõstituta, duas tantum orationis partes esse docuerũt, quicquid plenam significationem tenet, siquidem sine tempore significat, nomẽ uocantes. Verbũ uero si cum tempore, atq; ideo aduerbia quidem atq; pronomina nominibus iungunt, sine tempore enim quiddam constitutum definitumq; significant, nec interest quod flecti casibus nequeunt, non est hoc nominum proprium ut casibus inflectantur. Sunt enim nomina quæ à Grammaticis monoptota nominantur, participium uero quia temporis significationem trahit, etsi casibus effertur, uerbo tamẽ rectè coniungitur. Interiectiones autem siquidem naturaliter significent nec uerbo, nec nomini copulandæ sunt, uerbi enim ac nominis diffinitiones nõ habẽt esse naturalia, sed ad ponẽtis placitum constituta, atq; ideo nec in orationis partibus numerabuntur. Oratio enim positione significat, nam si naturaliter significaret oratio, non diuersa gentes oratione loquerentur. Si quæ uero interiectionẽ positione significant, quoniã finitã sine tempore affectionem designãt, rectè nominibus annumerantur. Quæ uero ipsæ quidem nulla propria significatione nituntur, cũ aliis uero iunctæ designãt, ut cõiunctiones atq; prepositiones, illæ ne partes quidem orationis esse dicendæ sunt, oratio enim ex significatiuis partibus iuncta est. Quocirca rectè nomẽ ac uerbũ solæ orationis partes esse dicuntur. Oratio est uox significatiua secundum placitum, cuius partes aliquid extra significant, ut dictio, non ut affirmatio. Oratio igitur habet simul cũ uerbo & nomine commune, quod uox est, quod significatiua est, quod secundum placitum est. Separatim uero cum nomine illi commune, est quod aliquãdo sine tempore est, ut Virgilianus quẽ supra diximus uersus: Nerine Galathea thymo mihi dulcior hyblæ, & qui sequitur: Candidior cygnis hedera formosior alba. Cum uerbo autem quod interdum cum temporis significatione profertur, ut: Si qua tui Coridonis habet te cura, uenito. Differt autem ab utroque quod partes orationis à tota separatæ oratione significant. Sunt enim partes orationis nomen & uerbum quæ significatiua esse dum ea diffiniremus ostendimus. Significant igitur partes orationis ut dictio, non ut affirmatio, quanquam aliquoties quidem ut affirmatio, sed non semper tamen, semper autem ut dictio. Est enim dictio simplex uerbi ac nominis nuncupatio. Nam cum dicimus si dies est, lux est, hanc totam orationem si diuidere in partes uelimus, scilicet, dies est, lux est, utraque pars ut affirmatio significabit, dies est, lux est, affirmationes esse manifestum est. At si minutatim tota orationis mẽbra carpamus, usq; in nomina ac uerba postrema fiet resolutio. Dicemus enim partes esse superius positę orationis, dies & lux & est, quę per se prolata nõ sunt affirmationes, sed tantũ dictiones. Omnis uero oratio, quoniã ex uerbis nominibusq; consistit, in nomina & uerba solui potest. Non enim omnem orationem in affirmationem cedi possibile est, ueluti si quis dicat lux est, huius partes sunt, lux atque est, quas non esse affirmationes, sed simplices dictiones nullus ignorat. Cum igitur oratio quidem nõ semper in affirmationẽ solui queat, semper autem in simplices dictiones, iure dictum est orationis partes extra aliquid designare nõ ut affirmationes, sed potius ut dictiones. Orationis autem species (ut arctissimè diuidamus) sunt quinque, interrogatiua, ut: Quo te Meri pedes? an quo uia ducit, in urbem? Imperatiua, ut suggere tela mihi. Inuocatiua, ut: Dij maris & terræ, tempestatumq; potentes. Deprecatiua: Ferte uiam uenti facilem, & spirate secundi. Enuciatiua: Est mihi dispatribus septem compacta cicutis. Fistula, Quarum quidem præter enũciationem nulla uel esse aliquid, uel nõ esse designat. Cæteræ namq; uel interrogant, uel inuocãt, uel imperant, uel precantur. Enunciatio uero semper esse aliquid aut nõ esse significat. Atq; ideo sola enũciatio est, in qua ueritas uel falsitas inueniri queãt. Vnde etiã enunciationis nascitur diffinitio, est enim enunciatio quæ uerum falsumue denũciat.

Hanc etiam proloquium uel propoſitionem Tullius uocat, quæ quidem partim ſimplex, partim compoſita. Simplex eſt quæ conditione ſepoſita eſſe aliquid uel nõ eſſe proponit, ut Plato Philoſophus eſt. Compoſita uero quæ ex duabus ſimplicibus copulante conditione conſiſtit, ut Plato ſi doctus eſt, Philoſophus eſt. Simpliciũ uero enunciationũ, alias in qualitate ſitas, alias in quãtitate differẽtias inuenimus. In qualitate quidẽ quod alia affirmatiua, alia negatiua eſt. Enunciatio affirmatiua eſt enunciatio aliquid de aliquo ſignificans, ut Plato Philoſophus eſt, Philoſophum de Platone prædicamus. Negatiua uero eſt enũciatio aliquid ab aliquo prædicatione ſeiungens, ut Plato Philoſophus nõ eſt, Philoſophum enim à Platone tali prædicatione ſeiunximus. Secundum quantitatem uero differentiæ enunciationum ſunt, quod aliæ quidem uniuerſales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ ſingulares. Vniuerſales ſunt quæ ſiue affirment, ſiue negent, uniuerſaliter tamen enunciant uniuerſale ſubiectum, ut: omnis homo ſapiens eſt, nullus homo ſapiens eſt, homo uniuerſale quiddam eſt. Multos enim ſub ſe indiuiduos coërcet & cõtinet, qui uniuerſaliter enũciantur, dum ei omnis uel nullus adiungitur. Particulares uero quæ uel affirmãdo, uel negando ambitũ ſubiecti uniuerſalis in partem redigunt, ut: quidam homo ſapiẽs eſt, quidã homo ſapiens nõ eſt, hic enim uniuerſalitas hominis, adiecta particulari determinatione minuta eſt, atq; in partem redacta. Indefinitæ uero ſunt quæ abſq; uniuerſalitatis & particularitatis determinatione dicuntur, ut eſt homo ſapiens, non eſt homo ſapiens. Singulares uero ſunt quæ de ſingulari aliquid & de indiuiduo affirmando negandoue proponũt, ut: Socrates ſapiens eſt, Socrates ſapiẽs non eſt. Differt autem particularis propoſitio à ſingulari, quod particularis quidẽ unũ aliquem ſubiicit, nec quis ſit iſte deſignat, ut: quidã homo ſapiens eſt, quis iſte homo ſit, propoſitio nõ declarat. Singularis uero unum aliquem ſumit, & quis iſte ſit ſignificat. ut: Socrates ſapiẽs eſt, unum enim & hunc Socratem ſapientem eſſe propoſuit. Amplius particularis omnis uniuerſalem quidem terminũ ponit, ſed ei detrahit uniuerſalitatem, dum qualitatẽ particularitatis adiungit, ut in propoſitione, quidã homo ſapiens eſt. Homo uniuerſalis eſt terminus, multos enim propria prędicatione concludit. Sed quia dicitur quidã, ad unũ homo redigitur, qui uniuerſale perſiſteret, niſi particularitas fuiſſet adiũcta, in ſingularibus uero propoſitionibus prędicato termino ſemper indiuiduũ ſupponitur, ut: Socrates ſapiẽs eſt. Socrates enim ſingularis eſt atque indiuiduus, idcirco igitur illa particularis propoſitio quæ partem ex uniuerſalitate detrahit, hęc ſingularis quæ in ſingularis atque indiuidui prædicatione cõſiſtit. Simpliciũ uero enunciationũ partes ſunt ſubiectũ atq; prædicatũ. Subiectũ eſt quod prędicari ſuſcipit dictionem, ut in ea propoſitione quæ eſt, Plato Philoſophus eſt, Plato ſubiectũ eſt, de ipſo enim Philoſophus prædicatur, & in eo Philoſophi ſuſcipit dictionẽ. Prædicatũ uero eſt quod dicitur de ſubiecto, ut in eadem propoſitione, Philoſophus dicitur de Platone ſubiecto, ſemper enim quod ſubiectũ eſt uel minus eſt, uel ęquale prędicato, minus quidẽ ut in ea propoſitione de qua paulò ante tractauimus. Plato enim Philoſophi nomen nõ poteſt ęquare, nec; ſolus Plato Philoſophus eſt. Aequalis uero eſt ſubiectus terminus prędicato, ut ſi quis dicat, homo riſibilis eſt, homo enim qui ſubiectus eſt terminus, prędicato riſibili coęquat, unde fit ut poſſit reddi reciproca prędicatio, ſcilicet, ut uices ſubiectũ prędicatumq; permutent, ſubiectumq; fiat quod erat antea prædicatum, uerſoq; ordine prędicetur quod fuerat ante ſubiectũ, ut ſi dicat quod riſibile eſt, homo eſt, omnia enim quę ſunt ęqualia de ſe inuicem prędicantur. Vt uero id quod ſubiectũ eſt, maius poſſit eſſe prędicato, nulla prorſus enũciatione cõtingit, ipſa enim prędicata natura minora eſſe non patitur. Sed quod æquale uel maius eſt, id ſemper de æquali uel minore prędicatur. Has uero enunciationũ partes, id eſt, prędicatũ atq; ſubiectũ terminos appellamus. Termini uero dicũtur quod in eos poſtrema ſit reſolutio, itaque in ſingularibus uel indefinitis propoſitionibus duos terminos ſemper inuenimus, & uerbũ quod propoſitionis

positionis determinet qualitatem, ut in propositione qua dicimus, Socrates sapiens est, Socrates quidem ac sapiens terminos esse manifestū est. Est uero uerbum nō est terminus, sed designatio qualitatis, & qualis propositio sit negatiua an affirmatiua significat, & nunc quidem solo est uerbo propositioni accommodato facta est affirmatio. At si non, quod est aduerbium negatiuum, esset, adiunctum, ita diceretur: Socrates sapiens non est, atq; hoc modo mutata qualitate fieret de affirmatione negatio. Est igitur & non est, nō sunt termini, sed ut dictum est significatio qualitatis, eadem omnia etiam in indefinita propositione cōueniunt, quod si sint tales orationes, Socrates est, dies est, est ui gemina fungitur, scilicet, prædicati, est enim uerbū de Socrate & die prædicatū, & signi qualitatis, idem namq; est, solum positum affirmationem efficit, cum negatiuo aduerbio, negationem. At si sint propositiones quæ differentias secum habeāt quantitatū, ut sunt uniuersales ac particulares, eadem uis permanet terminorum, omnis enim ac nullus, & quidā, terminis non annumerantur, sed enunciationum significāt qualitatem. Atq; ideo rectè quod subijcitur ac prędicatur termini nuncupati sunt, quoniam in eos tantum resoluitur propositio. Cætera enim quæ simplicibus enunciationibus adiunguntur, aut qualitatem propositionum retinent, aut quantitatem significant. Propositionum uero simplicium aliæ sunt, quæ in nulla parte conueniunt, ut Plato Philosophus est, & uirtus bona est, utraque enim aliud quiddam de alio prędicatur, nec habent aliquid in proponēdi ratione commune. Illa enim Platonem Philosophū dicit, illa uirtutem bonam esse pronunciat. Aliæ uero sunt quæ aliqua terminorū participatione iunguntur. Id autē duobus fieri modis potest, aut enim ordine eodem, aut per ordinis cōmutationem. Eodem uero ordine duplici modo, si uel simplices terminos in utrisq; cōstituas, uel si per oppositionē fiat participatio terminorum, quod tribus neq; amplius continget modis, nam uel prædicato, uel subiecto, uel utrisque terminis negatio copulatur. Ordinis etiam cōmutatione conueniunt duobus modis, aut enim per simplicem terminorum prædicationem, aut per eorundem terminorum oppositionem. Hæc quoque oppositio terminorū triplicem recipit modū, cum negatio uel prędicato, uel subiecto, uel utrisq; cōiungitur, illæ uero quæ altero termino participant & tribus modis, uel cum in una propositione quod prędicatur in altera subiectum est, uel cum idem in utrisq; prædicatur, uel cum idem in utrisque subiectus est. Et quoniam omniū sibimet conuenientium propositionū ordinatissimam fecimus diuisionem, nunc de singulis quibusq; tractemus, ac primum de ea propositionum conuenientia, quæ cum utrisque participet terminis, participandi tamen ordinem seruent, ea est huiusmodi, omnis homo sapiēs est, nullus homo sapiēs est. Vtraque enim propositio hominem subijcit, & prędicat sapientem, & cum utroque termino congruant, sunt tamen diuersæ, quoniam hæc affirmatio est, illa negatio. Et hoc quidem exempli gratia dictum sit, plenius uero fiet de tali participatione tractatus hoc modo. Cūctarum simplicium propositionum differentias, uel in qualitate, uel in quantitate sitas esse ostendimus, in quantitate cū uniuersaliter pronunciat uel particulariter, uel indefinitè, uel singulariter proferuntur, in qualitate uero cum hæ quidem affirmatiuæ sunt, illæ uero negatiuæ. Si igitur duas affirmatiuas aggregamus fiunt mistæ cum utrisque octo differentiæ, quę simul qualitatem quantitatemq; contineant. Sunt autem mistæ hæ, affirmatio uniuersalis, negatio uniuersalis, affirmatio particularis, negatio particularis, affirmatio indefinita, negatio indefinita, affirmatio singularis, negatio singularis. Quarum quidem indefinitas singularesq; segregemus, & de uniuersalibus ac particularibus differamus. Describatur ergo uniuersalis primū affirmatio, omnis homo iustus est, cuius aduersum tenet locum negatiua propositio uniuersalis, nullus homo iustus est, item sub uniuersali affirmatione ponatur particularis affirmatio, quidam homo iustus est, hanc aduersa fronte respiciat, sitq; uniuersali negatiuæ suppositа particularis negatio, quidam homo iustus non est.

Vniuerſalis affirmatio	Vniuerſalis negatio
Omnis homo iuſtus eſt	Nullus homo iuſtus eſt
Quidam homo iuſtus eſt	Quidam homo iuſtus non eſt
Particularis affirmatio	Particularis negatio.

Harum igitur affirmatio atque negatio uniuerſalis qualitate quidem diſcrepant, ſed quantitate concordant, nam quod hæc quidem affirmatio eſt, illa uero negatiua eſt, ſunt in qualitate diuerſæ, quia uero utraq; uniuerſalis eſt, quantitate conueniunt. Harum igitur uel utraſq; falſas, uel unam ueram, alteram falſam recipere poſſibile eſt, utræq; autē ſimul ueræ nequeunt inueniri, nam in poſita deſcriptione affirmatio quæ eſt, omnis homo iuſtus eſt, & negatio quæ eſt, nullus homo iuſtus eſt, cū utræq; ſint uniuerſales, neutra tamē eſt uera. At ſi ſit affirmatio, oīs homo animal eſt, atq; uniuerſaliter denegeē ita, nullus homo animal eſt uel ita, omnis homo lapis eſt, nullus homo lapis eſt, unam ueram, alteram falſam eſſe neceſſe eſt. Atq; ideo quoties ea prædicantur quæ & conuenire ſubiecto & ab eo ualeant ſegregari, & uniuerſaliter illa confirmat, hæc denegat, utraſq; falſas contingit, & ſuperius poſitis declaraē exemplis. Iuſtitia enim cum eſſe in hominibus poſſit, nō tamen ita hominibus inhęſit, ut ab eis ſeparari nullo modo queat, atq; ideo neque omnis homo iuſtus eſt, neque omnis homo iuſtus nō eſt, cōtingit utraſq; mentiri, at ſi tale ſit quod à ſubiecto abſtrahi ſeparariq; non poſſit, uel quod nunquā poſſit euenire ſubiecto. Et quæ uniuerſaliter affirmatiua eſt, uniuerſaliter abnuatur, euenit uni ueritatē, alteri ſemper adeſſe mendaciū, ſed ita ut ſi à ſubiecto quod prædicaē non poteſt ſegregari, uera ſit ſemper affirmatio falſa negatio, at ſi quod euenire nō poteſt prædicaē, affirmatio quidē falſa ſit, ſed uera ſit negatio. Nam quoniam animal nō ab homine poteſt ſegregari, quæ hominē animal eſſe confirmat, uera eſt, falſa uero illa quæ denegat, item ſi quod non poteſt fieri prædicetur, fiatq; affirmatio, omnem hominē eſſe lapidem, idq; aduerſa propoſitio neget, nullumq; hominem lapidem eſſe concedat, negatio quidem ueritati, affirmatio autem iuncta eſt mēdacio, ſimul autem ueras eſſe affirmationem uniuerſalem, uniuerſalemq; negationem nulla poterunt exempla monſtrare. Atq; ideo uniuerſalis quidem affirmatio, uniuerſalisq; negatio cōtraria dicuntur, nam ut in contrarijs aliquid medium continentibus poteſt neutrū ineſſe ſubiecto, ut corpus neque nigrum ſit neque album, quoniam eſt quod præter ea eſſe poſſit, ut rubrum, itemq; in contrarijs medietate carentibus neceſſe eſt alterum ſemper ineſſe ſubiecto, ut: omne animal aut dormit, aut uigilat, quoniam inter dormire ac uigilare nihil medium eſt, ut autem ſimul atq; in eodem utraque cōtraria reperiantur fieri nequit. Ita etiam in uniuerſalibus affirmatione ac negatione, ut utræque falſæ, ſint exemplo contrariorum aliquid medium claudunt, uel altera uera, falſa uero altera, ſicut in cōtrarijs quæ medio carent fieri poſſe manifeſtum eſt, ſed impoſſibile eſt, ut utruſque ſententia in ueritate conueniat, ſicut nulla contraria ſimul eſſe patiuntur. Atq; ideo uniuerſalis affirmationi, uerſalisq; negatio cōtrarię nominantur. Hę igitur nō eam uim ipſa ſemper aduerſitate conſeruant, ut eis ſit perpetua atque inconciliata diſcordia, nec ſe ſemper inuicem perimunt, quæ cum ſententia diſſideant, communi tamen falſitate concordant. Si igitur earum una ſummota ſit, non neceſſe eſt, ut eſſe altera conſequantur, fieri enim poteſt ut neutra ſit, uelut ſi omnem iuſtum eſſe hominē deſtruat, nō eſt conſequens, ut: nullus homo ſit iuſtus. Quæ autem ſub his propoſitionibus collocātur, id eſt, particularis affirmatiua atq; negatio, ſubcōtrariæ nomen habent, idcirco quod uniuerſalitati particulare cōmune ſubiectum eſt, cum igitur uniuerſales intelliguntur eſſe contrariæ, ſubcōtrarias eſſe neceſſe eſt quæ ſub uniuerſalibus cōtrarijs collocantur. Horū quoq; quantitas eſt eadē, quoniam utræq; ſunt particulares, diuerſa qualitas intelligitur, quoniam affirmatio hæc eſt, illa uero negatio, ſed quanquā contrarijs uideantur eſſe ſubiectæ. conuerſo tamen modo particulares

in ueri-

in ueritate ſibimet, non in falſitate conſentiunt, nam ut hæc uerum, falſum illa pronunciet, atq; utræq; ſint ueræ, facilè propoſitis declaratur exemplis, ut uero utræque falſæ ſint, nõ poteſt inueniri. Nam ſi quod neq; ſeparari, neq; poſſit adeſſe ſubiecto, alterutra enũciet propoſitio, una eſt ueritati, altera cognata mendacio. Et ſiquidem quod à ſubiecto ſeparari nõ poteſt prædicetur, affirmatio ſola ueritatis calculum tenet, at ſi quod ſubiecto impoſſibile adeſſe dicatur, ſola obtinet negatio ueritatẽ, ut ſi quis enunciet, quidam homo animal eſt, & alius neget, quidam homo animal non eſt, uel ita, quidam homo lapis eſt, quidam homo lapis nõ eſt, utraq; affirmationum negationumq; oppoſitio uerum inter falſumq; partitur. Sed in prioribus quidẽ affirmatio, in poſterioribus autem uera negatio eſt. At ſi quod euenire quidẽ poſſit, ſed à ſubiecto tamẽ aliquãdo ualeat ſegregari, affirmatio particularis, negatioq; pronuncietur, utraſq; ueras eſſe neceſſe eſt, ut: quidã homo iuſtus eſt, quidã homo iuſtus nõ eſt, ut uero utræque falſæ ſint, nulla poterunt exempla congruere. Quocirca ne iſta quidem quas ſubcõtrarias appellamus, ſemper ſeſe inuicem perimunt, quandoquidem aliquoties in ueritate cõcordant. At ſi omnibus differẽtijs diſſidentes, ac ſeinuicem deſtruentes inuenire conemur, reſpiciendæ ſunt angulares, hæ uero ſunt uniuerſalis affirmatio & negatio particularis, uel uniuerſalis negatio & affirmatio particularis, his enim tanta inter ſe diſcordia manifeſta eſt, ut neq; in falſitate unquã. neq; in ueritate cõueniant, ſemperq; neceſſe eſt cum affirmatio ſit uera, negationẽ eſſe mendacem, cum negationi adſit ueritas, affirmationi eſſe propriã falſitatem. At primum cum geminas eſſe propoſitionũ differentias dixerimus in qualitate, ſcilicet, & quãtitate, harum & qualitas diuiſa eſſe probatur & quantitas, nam quod hæc affirmatio eſt, illa negatio, in qualitate diſſentiunt, quod uero hæc uniuerſalis, illa particularis quantitate diſcordant. Item neq; in falſitate, neq; in ueritate unquam poterunt cõuenire. Siue enim de his quæ à ſubiecto abeſſe non poſſunt, unã ſemper ueram eſſe neceſſe eſt, alteram falſam, nam ſi talis terminus prædicatur, ut cum uel adeſſe ſubiecto uel nõ adeſſe cõtingat, uniuerſales ſemper falſæ ſunt, particulares ueræ ſunt, ſi quis enim ita proponat, omnis homo iuſtus eſt, atq; alius neget, quidam homo iuſtus nõ eſt, uniuerſalis affirmatio falſa eſt, particularis eſt uera negatio. Similiter autẽ ſi quis ita pronunciet, nullus homo iuſtus eſt, uniuerſalis negationis falſa, particularis affirmationis uera, ſentẽtia eſt, ita in his quæ uel adeſſe ſubiecto, uel abeſſe contingãt, uniuerſales falſitati coniunctæ ſunt, particulares obtinent ueritatem. At ſi tales termini ſint, qui ſeparari atq; à ſubiecto diuidi nequeãt, ſiue illa ſit uniuerſalis, ſiue particularis, hærebit ſemper affirmationi ueritas, negationi mendaciũ, ut ſi quis uniuerſaliter enunciet, omnem hominem eſſe animal, aliusq; particulariter neget, quẽdam hominem nõ eſſe animal, affirmatio uniuerſalis uerum loquitur, particularis negatiue falſa ſententia eſt. Item ſi quis uniuerſaliter negãdo proponat nullum hominem eſſe animal, particularem affirmationem ueritas ſequitur, hæret uniuerſalis negatio falſitati, quod ſi ſint quæ prædicantur, ut nunquã poſſint adeſſe ſubiecto, ſeu illę uniuerſaliter ſeu particulariter proponãtur, negationes ornat ueritas, affirmationes falſitas decolorat. Si quis enim cõfirmat dicẽs: omnem hominem lapidem eſſe, aliusq; quendam hominem non eſſe lapidem reſpondeat, uniuerſalem affirmationẽ falſitas, particularẽ negationem ueritas tenet, quod ſi ita quis uniuerſaliter neget, nullus homo lapis eſt, & particulariter affirmet quidam homo lapis eſt, uniuerſali conſtat negatione ueritas, particularis affirmatio non caret falſitate. Quoquo igitur modo prędicata uel ſubiecta mutaueris, ſi tamen uniuerſalem affirmatiuam particulari negatiuæ, uel uniuerſalem negatiuam particulari affirmatiuæ conſertam à ſingulari conſideratione committas, ſi hæc falſa, illam ueram eſſe contingit, & ſi hęc uera eſt, illam falſam neceſſe eſt inueniri, atq; idcirco has inter ſe oppoſitas & cõtradictorias nuncupamus. Et hactenus quidem affirmationes & negationes auerſis intentionibus conferentes, quid in eis diſcordiæ ac diuerſitatis eſſet, oſtendimus, nunc uniuer

ſalem affirmationem particulari affirmatiuæ, & uniuerſalem negationem particulari negatiuæ ad ueritatis falſitatiſq; cõuenientiam comparemus. Harum namque inter ſe nulla diſcordia eſt, atque ideo non de earum diſſenſu, ſed de conſenſu potius uidetur eſſe quærendum. Primum igitur uniuerſalis affirmatio & particularis affirmatio ſubalternæ dicuntur, quoniam altera ſubiacet alteri, id eſt, particularis affirmatio uniuerſali affirmationi ſuppoſita eſt atque ſubiecta, ueluti pars intra totius ſemper ambitum latet, idemq; de uniuerſali & particulari negatiua dicẽdum eſt, ſubalternæ enim uocantur, quod ſuperior atq; amplior uniuerſalis negatio intra ſe particularem negationẽ claudit & continet. Hæc igitur tali ratione conſentiunt, ſi enim uniuerſales in ueritate præcedãt, particulares ueras eſſe neceſſe eſt, ut ſi quis uniuerſaliter affirmando proponat, omnem hominẽ animal, ea cum ſit uera, particularis ſibi affirmationis ueritatem comitem trahit, ea uero eſt, quidã homo animal eſt. Nam ſi uerum eſt omnem hominem eſſe animal, uerum eſt eſſe aliquem, item ſi quis uniuerſaliter enunciet, nullum hominem eſſe lapidem, & uerum dixerit, ſubiecta ei particularis negatio idem retinet, nec mentitur qui dixerit, quendam hominem lapidem non eſſe, ita igitur uniuerſalibus affirmatione ac negatione uera dicentibus, particularis affirmatio & negatio uerã uniuerſalium ſententiã conſequuntur. At ſi uniuerſales falſæ ſint, non neceſſe eſt particulares uniuerſalium conſenſu præbere mendacium, ueluti in his uniuerſalibus quæ proponunt, omnem hominem eſſe iuſtũ, uel nullum hominem eſſe iuſtum, quæ cum una ſit affirmatio, altera negatio, utræq; ſunt falſæ, ſed eas particulariũ falſitas non ex neceſſitate conſequitur, nam & quendam hominem eſſe iuſtũ, quę particularis eſt affirmatio, uere quis dixerit, atq; ideo falſis uniuerſalibus, particulares ueras eſſe non neceſſe eſt. Quod enim uniuerſalis affirmatio falſa dicatur, omnẽ hominẽ eſſe lapidem, errat particularis affirmatio, quæ proponit quendam hominem eſſe lapidem. At ſi uniuerſalis negatio falſa proponatur, nullum hominem eſſe animal, nõ idcirco particularis erit uera negatio, ſi pronunciet quẽdam hominem nõ eſſe animal, atque ideo uniuerſalibus quidem in ueritate manentibus, particularis neceſſe eſt uniuerſalium conſentire ueritati, at ſi uniuerſalibus falſitas inhærebit, particulares tum ueras, tum etiam falſitas eſſe poſſibile eſt, ueras quidem ſi quid tale prædicetur quod adeſſe ſubiecto poſſit, & à ſubiecto ualeat ſeparari, falſas eſſe utraſq; affirmationem quidem particularem. Si in eo ſit uniuerſalis falſa affirmatio, quod ſubiecto non poteſt conuenire, negationem particularem, ſi in eo uniuerſalis negatio mentiatur quod à ſubiecto non poteſt ſegregari, ut poſita ſuperius exempla declarant. Quod ſi ad ueritatis & falſitatis conſequentiã particulares propoſitiones locum principem ſortiantur, contraria eis uniuerſalis propoſitionis ratione conueniunt. Nam ſi ſint falſæ, particulares falſas eſſe neceſſe eſt, ſin uero particulares ueræ ſint, tum uniuerſales ueræ ſunt, tum etiã falſæ, nam ſi particularis affirmatio eſt falſa, quæ dicit: aliquem hominem eſſe lapidem, uniuerſalis quoq; affirmatio falſa eſt, quæ proponit omnem hominem eſſe lapidem. Item, ſi particularis eſt falſa negatio quæ decernit quendam hominem nõ eſſe animal, falſa erit uniuerſalis negatio quę nullum hominẽ animal eſſe contendit. At ſi particularis affirmatio uel negatio uerę ſunt, idq; prędicantur quod à ſubiecto diuidi ac ſegregari queat, affirmationem negationemq; uniuerſales non eſt dubium poſſe mentiri, ut quoniã uerę ſint particulares quæ proponũt, quendam hominem eſſe iuſtum, & quendã hominẽ non eſſe iuſtũ, his ſuppoſitas uniuerſales falſas eſſe manifeſtũ eſt, ut ea quæ dicit: omnis homo iuſtus eſt, & nullus homo iuſtus eſt. At ſi quid tale affirmatio particularis pronunciet, quo ſubiectũ carere non poſſit, uera erit ſuperpoſita affirmatio uniuerſalis, ut cũ aliquis enunciat, quendã hominẽ eſſe animal, huic uniuerſalis affirmatio in ueritate cõſentit, quę eſt, omnis homo animal eſt. At ſi quid particularis negatio tale proponat, quod ſubiecto nequeat inhærere ueritatem particularis negationis uniuerſalis negatiuæ ueritas neceſſe eſt conſequatur, ut cum aliquis dicit, quendam hominem

minem lapidem non esse, consonat uniuersalis ueritas propositionis, quem nullum hominem lapidem esse pronunciat, quo fit ut precedentibus quidem uniuersalibus ueris, particulares ueras esse necesse sit. Precedentibus uero in falsitate particularibus, uniuersalium ueritas non subsequat̃. Manentibus uero uniuersalibus falsis, particulares mendaciũ dicere non sit necesse, sicut ne uera quidem particularibus proponentibus, ueram uniuersalium necesse est esse sententiam, & hoc quidem exempla docuerunt, ut autem firma demonstratione claresçat, utilis ad euidentiam rerum descriptio proponatur.

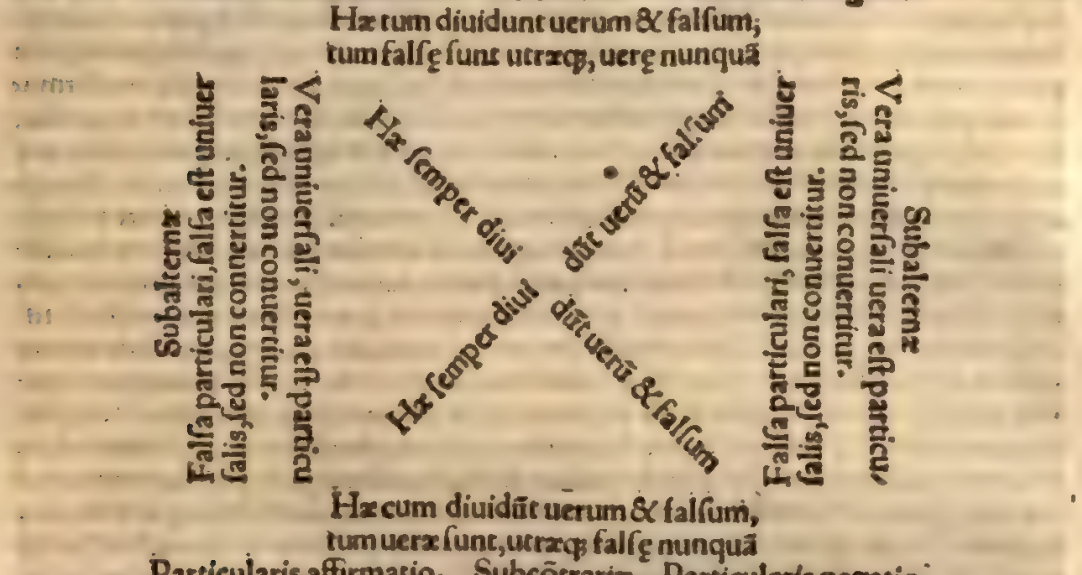

Ex his ergo quæ superius dicta sunt intelligi potest cõtrarias quidem uel uerũ inter se falsumq; diuidere, uel simul posse mentiri, ueras simul esse non posse, subcontrarias uero uel utrasq; ueras esse, uel alterã ueram, alteram falsam, nunquam tamen simul proferre mendaciũ. Angulares autem neq; in ueritate unquam, neq; in mendacio consonare, sed uni semper ueram, alteri semper falsam esse sententiam, nunc demonstrandum est uniuersalibus ueris particulares non posse mentiri, falsis autẽ uniuersalibus posse particulares nõ falsa proferre. Dico enim si uniuersalis affirmatio sit uera, particularẽ quoq; affirmationem ueram futurã, nam si falsa est, erit uera quæ particulari affirmationi opponitur uniuersalis negatio, sed posita est uera affirmatio uniuersalis. Hoc igitur modo utrasq; simul ueras esse contingit, affirmationẽ, scilicet uniuersalem, uniuersalemq; negationem, quod euenire non posse monstratum est, non igitur fieri potest, ut affirmatiua uniuersali uera proposita, particularis affirmatio mentiatur. Rursus si uera est uniuersalis negatio, particularem quoque negationem ueram esse concedo, nam si falsam quis dixerit, uniuersalem affirmationem, quę est ei oppositа, uerã necessario esse fatebitur. At si uniuersalis negatio uera esse proposita est, simul igitur uniuersales negationem & affirmationem ueras esse contingit, quod fieri non posse superius posita exempla docuerunt. At si falsa est uniuersalis affirmatio, particularis uel falsum poterit enũciare uel uerum, quo posito nihil impossibile comitat̃, siue enim falsa sit, erit uera negatio uniuersalis, seu uera illa sit, uniuersalem negationem falsitas obtinebit. Quod fit ut falsa uniuersali affirmatione, uniuersalis negatio, tum ei falsitate consonet, tum ab ea ueritate discordet, quod non esse impossibile superioribus docetur exẽplis. Eodẽ quoq; modo & si uniuersalis negatio falsa sit, particularem negationẽ, uel uerã, uel falsam esse possibile est, neq; idcirco aliquid sequitur incõgruum. Particulari namq; negatione uera, uniuer-

ſalis affirmatio mẽtietur, eadem falſa, uerum uniuerſalis affirmatio pronunciat, quo fit ut falſa uniuerſali negatione propoſita, affirmationẽ uniuerſalem tum uerã, tum falſam rationis demonſtret euentus, quod impoſſibile nõ eſt, rurſus ſi particulares falſæ ſunt, uniuerſalis quoq; falſitas ſequit̃. Nam ſi particularis affirmatiua pronunciet mendaciũ, uniuerſali quoq; affirmationi falſitas inhęrebit, nam ſi hęc uera eſt, falſa erit ei oppoſita negatio particularis, ſed affirmationem particularem cõſtituimus eſſe mendacẽ, ſimul igitur particularis affirmatio & negatio falſa ſunt, quod eſſe inconueniens præcedens tractatus declarauit. Item, ſi particularis negatio falſa dicat̃, uniuerſalis quoq; negationis falſitas cõſonabit, nam ſi negatio uniuerſalis uera eſt, falſa eſt oppoſita, quæ eſt affirmatio particularis, quomodo utraſq; particulares affirmationem, ſcilicet, ac negationem ſimul falſas eſſe contingit, quod fieri nõ poſſe prædiximus. At ſi uera ſit affirmatio particularis, falſa uel uera uniuerſalis affirmatio eſſe poteſt, ſed ſi falſa ſit particularis, negationẽ ueram eſſe neceſſe eſt, ſi uera ſit, habebit particularis negatiua mendaciũ. Sed cum uerã ſit affirmatio particularis, negationem particularẽ uel falſam eſſe, uel ueram nihil eſt impoſſibile. Rurſus ſi negatio particularis teneat ueritatem, uniuerſalis negatio uel ueritatem tenere poteſt, uel proferre mendacium. Nam ſi uera eſt, oppoſitã affirmationem particularem falſam eſſe manifeſtum eſt, ſi falſa eſt, ueritatem particularis affirmatiua cuſtodiet, quo fit ut ſi particularis negatio teneat ueritatẽ affirmatio, particularis uera uel falſa ſit, quorum neutrum impoſſibile non eſſe præmiſſa docuerunt, atq; hæc quidẽ de uniuerſalibus dicta ſufficiant. Nunc de indefinitis ac ſingularibus diſſeramus, quarũ quidem indefinitæ ſunt, quibus nulla ſignificatio determinationis adiungitur, ſed præter uniuerſalis & particularis intelligentiam quãtitatis proferuntur, ut: homo iuſtus eſt, homo iuſtus non eſt, quibus tametſi (ut dictũ eſt) nulla ſignificatio determinationis adiungitur, uim tamen obtinent particularium propoſitionũ. Namq; ut illæ quas ſubcontrarias in priore deſcriptione ſignauimus, aliàs quidem inter ſe uerũ falſumq; diſtribuũt, aliàs quidẽ inuicẽ ueritate conſpirant, nunquã tamen ſimul uidẽtur poſſe mentiri, ita etiam indefinitæ ſiquidem tale eſt quod enunciat, quod ſubiecto ſemper ineſſe neceſſe ſit, affirmatio eſt uera, falſa negatio, ut in his propoſitionibus, homo animal eſt, homo animal non eſt. At ſi id in indefinitis propoſitionibus efferatur, q̃ ſubiecti natura non ſuſcipit, negatio quidem uera eſt, ſed affirmatio iuncta eſt falſitati, ut ſi quis dicat: homo lapis eſt, homo lapis non eſt, ut uero utræq; in pronũcianda falſitate conſentiant, non poteſt inueniri. Eadem tamen ab uniuerſalibus affirmatiuis atq; negatiuis, ita diſſentiũt, ut quoquo modo ſubiecta permutes, una ſemper ueritatis, altera ſit ſemper plena mendacij. Exemplum uero huiuſmodi prædicati, quod ſubiecto ſemper inhæreat, hoc eſt, omnis homo animal eſt, homo animal nõ eſt, nullus homo animal eſt, homo animal eſt. Hic indefinitæ ui eadẽ funguntur qua & particularis, huius uero quod nunquã inhæret, hoc eſt, omnis homo lapis eſt, homo lapis non eſt. Nullus homo lapis eſt, homo lapis eſt, in his quoq; indefinitæ uniuerſalibus oppoſitæ per unamquãque oppoſitionem unam ueram, falſam alteram reddiderunt, item quod ſuſcipere ſubiecti naturã ualeat & poſſit ammittere. Omnis homo iuſtus eſt, homo iuſtus non eſt. Nullus homo iuſtus eſt, homo iuſtus eſt, in his etiam indefinitæ particularibus immutatæ ſunt, quæ uniuerſalibus obiecta per unamquãq; propoſitionum aduerſitatem, uni ſemper uerum, alteri diuiſere mendacium. Præterea quoquo modo terminorum exempla ponãtur, ſi affirmationes affirmationibus, negationes negationibus cõparemus, uniuerſalibus ueris indefinitarũ ueritas prouenit, ut cum ueræ ſunt, omnem hominem eſſe animal, & nullum hominem eſſe lapidem, conſtat ueritas indefinitis quæ proponunt, & hominem animal eſſe, & hominem lapidem nõ eſſe. At ſi uniuerſalium falſitas antecedat indefinitarum uel ueritas, uel mendaciũ uariabit, hoc modo. Falſa enim eſt uniuerſalis enunciatio quæ proponit omnem hominẽ eſſe iuſtum, ſed ea quæ dicit, hominem eſſe iuſtũ, tenet in humanæ

naturæ

hæ naturæ parte ueritatẽ. Nam ſi nõ habet omnis homo iuſtitiam cum tamen aliquis habeat, uerè dici poteſt, hominem eſſe iuſtũ. Item, cũ proponitur uniuerſaliter. Nullus homo iuſtus eſt, falſum eſt. At ſi id indefinitę denegetur, à ueritate nõ diſcrepat. Nam cum ſit aliquis homo non iuſtus, non mentietur qui pronunciauerit hominem eſſe non iuſtum. Item cum ſit falſa quæ uniuerſaliter affirmat dicens: omnem hominem eſſe lapidem, falſa eſt quæ idem indefinita enunciatione confirmat dicẽs: hominem eſſe lapidem. Rurſus cum ſit falſa negatio per quã proponit, nullum hominem eſſe animal, falſa eſt indefinita negatio quæ pronunciat, hominem non eſſe animal. Hic quoq; particularium ſimilitudo ſeruata eſt. Nam in ſubalternis uera uniuerſalitas, ueritatẽ particularitatis trahebat. Falſa uero uniuerſalitas nec ueritatis, nec mendacij neceſſitatem particularibus afferebat. Eadem omnia uniuerſalium atque indefinitarum collatione proueniunt. Rurſus indefinitas primum falſas conſtet, uniuerſales quoque neceſſe eſt eſſe mendaces, ut ſi falſum ſit eſſe hominem iuſtum, falſum erit omnem hominem eſſe iuſtum, quandoquidem non capit ueritatem, ſi iuſtus uel unus homo nõ fuerit. Item, ſi indefinita negatio mentiatur, uerum uniuerſalis negatio non habebit, ueluti ſi falſa ſit ea quæ dicit, hominem non eſſe iuſtum, quandoquidem non poteſt uniuerſaliter ab homine denegari, ſi uel uni hominum probabitur adeſſe iuſtitia. At ſi indefinitę ſententiam ueritatis obtineant, uniuerſales tum ueras, tum euenient eſſe mendaces, uelut cum dicimus hominem eſſe iuſtum, uerum eſt. Eſt enim homo qui iuſtitia non careat, huius uniuerſalis negatio mentietur, cũ quis dixerit nullum hominẽ eſſe iuſtum. At ſi id affirmabitur indefinitæ quod à ſubiecto diuelli ſecerniq; nõ poſſit, uera nihilominus erit affirmatiua quę proponit omnem hominem eſſe animal. At ſi id quod ſubiecti naturam non recipit proponit indefinita negatio, ueluti ſi dicat hominem lapidem non eſſe, nihil ab eius ueritate uniuerſalis negatiua diſſentiet, ut ea quæ nullũ animal eſſe proponit. Nihil igitur dubium eſt indefinitas particularibus eſſe cõſimiles, eandemq; uim ueritatis ac falſitatis ſignificationibus obtinere, de quibus ſufficienter dictum eſt. Nunc de ſingularibus explicemus, quæ nihil ſuperioribus ſimiles extant. Illæ namque quoniã cõſtituebant uniuerſale ſubiectum, de quo prædicatum terminum dicerent, idcirco ſuſcipiebãt etiam differentias quantitatis. Nam q; uniuerſale eſt & uniuerſaliter & particulariter & indefinitè poterit pronunciari. At hæ quæ unum aliquid ponũt, ſingulariter atque indiuiduè differentias quantitatis habere non poſſunt, atq; ideo ſola in eis relinquitur diſcrepãtia qualitatis, quod hæc quidem affirmatio, illa uero negatio. Semper igitur inter ſe affirmatio & negatio ſingularis uerum falſumq; diſtribuent. Si non cætera impediant quæ ſenſum in alias atq; in alias ſignificationes ſolent deflectere ac detorquere. Cum uero unũ atq; idem prædicatũ atque ſubiectũ in affirmatione & negatione conſtiterit, uno eodemq; ſumptũ tẽpore, uno eodemq; prolatũ modo, ad unũ atq; idem relatũ, de una atq; eadem parte propoſitũ, neceſſe eſt ex his unam ſemper eſſe ueram, alterã ſemper eſſe falſam. Nam ſiue æquiuocos terminos ſumant, ſiue nõ ad idẽ tẽpus procedãt, ſiue alius utriſq; inſit modus, ſiue ad alias partes, uel ad aliquid aliud referant ueras utraſq; eſſe cõtingit. Age enim æquiuocũ terminũ ſumat affirmatio, dicatq; Cato Vticæ ſe emit, negetq; negatio, Cato ſe Vticę non peremit. Hic igitur, utræq; ſunt ueræ, quoniã Cato æquiuocum eſt. Namq; Cato prętorius Vticæ ſibi manus intulit. Cato uero cenſorius minimè. Item proponatur affirmatiua hoc modo. Nocte lucet, negatio reſpõdeat, nocte non lucet. Hic igitur lucere æquiuocũ eſt. Atq; ideo nihil impedit quo minus utræq; in ueritatè permaneant. Affirmatio namq; cum dicit lucere nocte, lunę loquitur lucem. Illa uero cum negat, de ſolis luce ſignificat. Hic igitur æquiuocum prædicatum utraſque uerum conſeruare permiſit. Item ſi quis de Socrate proponat dicẽs: Socrates ſedet. Atque alius neget, Socrates non ſedet, utręque uerę eſſe queunt, ſi ad diuerſa tempora referantur. Poteſt enim nũc quidem Socrates ſedere, alio uero tempore non ſedere. Rurſus ſi quis humani oculi co-

lorem nigrum esse confirmet, aliusq; nigrum non esse cõtendat, utriq; uerũ loquentur, si ad singulas oculi partes affirmatio negatioq; referantur. Nam quod circa orbem est qui medius pupulam tenet, album est. Ipse uero orbis niger uisitur. Rursus si de Socrate inter duos locato quis dixerit: Socrates dexter est, aliusq; respondeat, Socrates dexter non est, utrisq; constare ueritas potest. Ad eum qui cum sinistra Socratis est, dexter est. Ad eum uero cuius leuo lateris pars Socratis dextra coniungitur, dexter nõ est. Item, si quis ouum animal esse cõstituat, aliusq; ouum animal esse neget, utræq; à ueritate non dissonant. Namque ouum potestate animal est, actu animal non est, ita igitur inter se singularium subiectorum propositiones uerũ falsumq; distribuent, ut unam ueritatem necesse sit habere, alteram mendacium. Si neq; quod subiectum est, neque quod prædicatum, aliqua sit æquiuocatione confusum ad idem, tempus, ad easdem partes, ad eundem modum, eandemq; rem ad quam affirmatio retulit, ea quæ proponuntur in negatione afferatur, ut si quis de Socrate pronunciet, Socrates caluus est, Socrates caluus non est. Si igitur de Socrate eodẽ affirmatio negatioq; proponant, si eandem caluitij significationem affirmatio sumpserit & negatio, si eandem utræq; capitis partem loquantur, si uel actum utræq; potestatemue significent, si nulla diuersitate temporis erretur. Si non ad alium affirmatio, ad alium negatio referatur, una semper ueritati cõiuncta est, retinet semper altera falsitatem. Quoniam de ea cõuenientia propositionum, quæ utrisque simplicibus terminis eodemq; ordine captareẽ explicui, nunc de ea participatione dicendũ est, quæ & utrosque terminos & eundem ordinem seruat, hoc autem (ut dictum est) tribus contingere modis potest, aut enim prædicatus tãtum, aut subiectus terminus, aut uterq; cũ negatione proponiẽ. Ac tum enunciatio uel ab infinito subiecto, uel ab infinito prædicato, uel ab infinitis utrisque cõsistit. Quoties enim nomini negatio subiungitur, nomen redditur infinitũ. Atq; ideo per oppositionẽ participatio fieri dicitur. Nomini enim simplici semper infinitum nomen opponitur, ut: homo, non homo, animal, nõ animal, & cætera quæ cum ita sint, disponantur, simplices atque ex earum natura cæteras colligamus. Primo igitur propositionẽ series describat, ea, scilicet, quæ utrisq; iungitur finitis, propositisq; simplicibus ita ex infinitis omnibus copulatarum propositionum ordo iungatur, ut affirmationes affirmationibus, negationes negationibus, aduersis frontibus collocentur.

Omnis homo rationalis est	Omnis non homo non rationalis est
Nullus homo rationalis est	Nullus non homo non rationalis est
Quidam homo rationalis est	Quidam non homo non rationalis est
Quidam homo rationalis non est	Quidã non homo nõ rationalis non est.
Omnis homo Grammaticus est	Omnis non homo non Grammaticus est
Nullus homo Grammaticus est	Nullus non homo nõ Grammaticus est
Quidam homo Grammaticus est	Quidam non homo non Grãmaticus est
Quidã homo Grammaticus nõ est	Quidã nõ homo nõ Grãmaticus non est.
Omnis homo lapis est	Omnis non homo non lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus non homo non lapis est
Quidam homo lapis est	Quidam non homo non lapis est
Quidam homo lapis non est	Quidam non homo non lapis non est.
Omnis homo iustus est	Omnis non homo non iustus est
Nullus homo iustus est	Nullus non homo non iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam non homo non iustus est
Quidam homo iustus non est	Quidam non homo non iustus non est.

Omnis

Omnis homo risibilis est	Omnis non homo non risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus non homo non risibilis est
Quidam homo risibilis est	Quidam non homo non risibilis est
Quidam homo risibilis non est	Quidā non homo non risibilis non est.

Harum igitur talis est consociāda falsitate uel ueritate proprietas, ut affirmationes quidē inter se uniuersales particularesq; negationes uel in ueritate, uel in mēdacio consentire queant, uel uerum inter se falsumq; diuidere. Si quid enim de subiecto tale prædicetur, quod uel de subiecto nequeat segregari, ut ab homine rationabilitas, uel à subiecto quidē recedere queat, sed subiecti naturam nō possit æquare, ut hominis Grammaticus, unam ueram, alteram falsam esse proueniet. Nam qui dicit: omnis homo rationalis est, uerum loquitur, & qui dixerit: omnis non homo non rationalis est, mentietur. Diuinæ namq; substantię, rationis quidem cōpotes sunt, sed homines nō sunt. Item si quis pronūciet, omnis homo Grāmaticus est, falsum dixerit. At qui proponit, omnis nō homo non Grammaticus est, uerum dixerit. Nam qui homo non est, Grammaticus esse non potest. At si id de subiecto prædicetur, quod uel nunquam subiecto ualeat conuenire, ut lapis homini, uel conueniens ab eo possit abscedere, eū sit maius atq; uniuersalius subiecto, ut iustitia homini, simul utriscq; falsitas prouenit. Nam si quis dicit: omnis homo lapis est, falsam fecerit propositionē. Eodem quoq; modo qui dixerit: omnis nō homo non lapis est, cū silex homo nō sit, sed lapis. Item propositio, omnis homo iustus est, falsa est, cuius sequitur falsitatem, omnis non homo non iustus est. Nam diuinis substantijs adest semper iustitia, cum non sit humanitas. At si quid tale de subiecto prædicetur, quod & semper ei copuletur, neque tamen subiectum possit excedere, ut risibile homini, utrinque sentētia in significandi ueritate cōcurrit, omnis homo risibilis est, uera est, omnis nō homo nō risibilis est, hæc retinet ueritatem. Nam quia risibile hominis proprium est, rectè dicitur nō esse risibile quicquid homo non fuerit. Eadem omnia in particulari negatione reddūtur. Nam siue quę sunt maiora subiecto atque ab eo discedere nequeunt, ut rationabilitas ab homine, uel quæ discedūt quidē, sed sunt maiora subiecto, ut Grāmaticus homine, de subiecto prædicentur, unam ueram, alteram falsam faciunt. Nam qui dicit: quidam homo rationalis non est, falsum proposuit, qui uero respōdet, quidam non homo non rationalis non est, uerum loquitur. Diuina quippe substantia non est quidam homo, sed carere non potest humanæ rationę naturæ. Item, quidam homo Gramaticus non est, uera est, sed falsa est si dicam: quidā nō homo nō Grammaticus non est. Cum illud sit uerius, quoniam qui homo non fuerit, non potest esse Grammaticus. At si quę uel nunquam de subiecto possunt uerę prædicari, ut lapis de homine, uel prędicātur quidem & sunt maiora subiecto, sed ab eo discedere separariq́ue patiuntur, ut iustitia ab homine, ueras protinus utrasque conseruant. Nam qui dicit: quidam homo lapis non est, uerum dixerit. At si quis respondeat, quidam non homo non lapis non est, is quoque uerum dixerit, si quidem de silice uel de huiusmodi cæteris uelit intelligi, quæ cum non sint homines, non lapides non sunt. Item, quidam homo iustus non est, propositio ueritatem tenet. Sed ne illa quidam falsa est quæ proponit, quendam non hominem non iustum non esse, hoc enim ut dictum est, diuinis substantijs inuenitur, ut iustitiam teneant, quamuis ab hominis diffinitione seiunctæ sunt. Itē, si id quod abesse non potest, & sit æquale subiecto, de eodem subiecto prædicetur, ut risibile homini, incurrit utrisque mēdacium. Nam quidam homo risibilis non est, falsa est, cuius falsitati sese æmulam præstat quæ proponit, quidam non homo non risibile non est, quasi qui homo non sit, possit esse risibilis. Ita igitur quidem in affirmationibus uniuersalibus & particularibus negatiuis, ueritas falsitasq; & simul aliquoties inuenitur, & inter utrasque diuiditur. Negationes uero uniuersales & particulares affirmationes nō simili respondēt modo.

Sed

Sed negationes quidem uniuerſales, unam uerũ dicere, alteram falſam, ſimul utraſque falſas eſſe poſſibile eſt. Simul autem ueras nunq̃ eſſe contingit. Nam ſi id quod adeſſe ſubiecto non poteſt, prædicetur, ut lapis homini, unam uerã faciunt, alteram falſam, ut eſt: Nullus homo lapis eſt, uera eſt, falſa eſt quæ proponit, nullus non homo non lapis eſt. Omnia quippe animalia præter hominem ita nõ ſunt lapides, ſicut ab hominum natura ſeiuncta ſunt, quicquid uero aliud de ſubiecto prædicetur, neutri cõſtare ueritas poteſt, ut ſi quis proponat: Nullus homo rationalis eſt, falſum dixerit. Aliusq̃ reſpõdeat, nullus nõ homo non rationalis eſt, hanc quoq̃ conuincit ratio mentiri, equus quippe nõ homo eſt, nec eũ quis dixerit rationis eſſe participẽ, ut autem ſimul ueræ ſint, nullus poterit terminus approbare. Particulares autẽ affirmatiuę in differentiam ueritatis falſitatisq̃ diſcedũt, quoties aliquid tale de ſubiecto dicitur, quod nunquam poſſit adeſſe ſubiecto, ut lapis, nam ſi quis enunciet, quidam homo lapis eſt, falſa propoſitio eſt. At ſi quis reſpondeat, quidã non homo nõ lapis eſt, tenet cõtrariã ueritatẽ, equus quippe nõ homo eſt, nec lapis eſſe dicẽ, quicquid uero aliud de ſubiecto prædicabitur, eſt eas in ueritatis ſignificationem conuenire, ut: quidã homo rationalis eſt, uera eſt, quidam nõ homo nõ rationalis eſt, huic quoque ueritas conſtat, equus quippe non homo eſt, nec ratione ſubſiſtit, ut uero ſimul falſæ ſint, nullis reperietur exemplis. Ad hunc igitur modum & de cæteris quæ uel ſubiectum uel prædicatum retinẽt infinitum, ad ueritatis falſitatisq̃ cõſenſum enunciationum proprietas conſideranda eſt, de quibus modo breuiter quid eueniat tetigiſſe ſufficiat, ſingula uero lectoris exploranda diligentiæ, & per conuenientes terminos rimanda permittimus, diſponantur igitur propoſitiones quæ ex utriſq̃ ſimplicibus terminis conſtant, easq̃ quarũ ſubiectum tantum abnuatur, ex aduerſa parte reſpiciant.

Simplices.	Ex ſubiectis finitis.
Omnis homo rationalis eſt	Omnis non homo rationalis eſt
Nullus homo rationalis eſt	Nullus non homo rationalis eſt
Quidam homo rationalis eſt	Quidam non homo rationalis eſt
Quidam homo rationalis non eſt	Quidam non homo rationalis non eſt.
Omnis homo riſibilis eſt	Omnis non homo riſibilis eſt
Nullus homo riſibilis eſt	Nullus non homo riſibilis eſt
Quidam homo riſibilis eſt	Quidam non homo riſibilis eſt
Quidam homo riſibilis non eſt	Quidam non homo riſibilis non eſt.
Omnis homo iuſtus eſt	Omnis non homo iuſtus eſt
Nullus homo iuſtus eſt	Nullus non homo iuſtus eſt
Quidam homo iuſtus eſt	Quidam non homo iuſtus eſt
Quidam homo iuſtus non eſt	Quidam non homo iuſtus non eſt.
Omnis homo Grammaticus eſt	Omnis non homo Grammaticus eſt
Nullus homo Grammaticus eſt	Nullus non homo Gammaticus eſt
Quidam homo Grammaticus eſt	Quidam non homo Grammaticus eſt
Quidã homo Grammaticus nõ eſt	Quidam non homo Grãmaticus non eſt.
Omnis homo lapis eſt	Omnis non homo lapis eſt
Nullus homo lapis eſt	Nullus non homo lapis eſt
Quidam homo lapis eſt	Quidam non homo lapis eſt
Quidam homo lapis non eſt	Quidam non homo lapis non eſt.

In harum

In harum igitur affirmationibus quidem uniuersalibus ueritas & falsitas distribuit, si quid tale de subiecto prædicetur quod abesse nō possit, siue illud maius sit, ut: animal homine, siue æquale, ut: risibile homini. In his enim unam ueram, alteram falsam esse necesse est, quicquid uero præter ea fuerit prædicatum unam semper ueritas, alteram semper falsitas non sequetur, ut autem simul uerę sint nequit ostendi. Particularium uero in affirmationibus quidem siquidem ea prædicentur, quę ualeāt transire subiectum, siue ab eo separari nequeūt, ut: animal ab homine seu possint, ut: iustitia ab homine, loquitur utraq; uera sententia, quicquid uero præter ea fuerit prædicatū, unam ueritas, alteram falsitas tenet, falsæ uero simul nequeunt inueniri. Negationes uero particulares siquidem id prædicent quod à subiecto non possit abscedere, siue illud maius sit, ut: rationale homine, seu æquale, ut: risibile homini uni cōstabit ueritas, altera mentiet. Si quid uero præter ea fuerit prædicatū, ueras semper utrasq; constat, ut in eas cōmunis falsitas nunq; possit incidere. Itē disponātur in ordinē primū quidē simplices, has è regione respiciāt quę subiecto simplici denegātur prędicato.

Simplices.	Ex infinito prædicato.
Omnis homo lapis est,	Omnis homo non lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus homo non lapis est
Quidam homo lapis est	Quidam homo non lapis est
Quidam homo lapis non est	Quidam homo non lapis non est.
Omnis homo animal est	Omnis homo non animal est
Nullus homo animal est	Nullus homo non animal est
Quidam homo animal est	Quidam homo non animal est
Quidam homo animal non est	Quidam homo non animal non est.
Omnis homo risibilis est	Omnis homo non risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus homo non risibilis est
Quidam homo risibilis est	Quidam homo non risibilis est
Quidam homo risibilis non est	Quidam homo non risibilis non est.
Omnis homo iustus est	Omnis homo non iustus est
Nullus homo iustus est	Nullus homo non iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam homo non iustus est
Quidam homo iustus non est	Quidam homo non iustus non est.
Omnis homo Grammaticus est	Omnis homo non Grammaticus est
Nullus homo Grammaticus est	Nullus homo non Grammaticus est
Quidam homo Grammaticus est	Quidam homo non Grammaticus est
Quidā homo Grammaticus nō est	Quidam homo non Grāmaticus nō est.

Harum igitur affirmationes uniuersales, siquidem prædicent quod subiecto nequeat conuenire, ut: lapis homini, uel à subiecto, cum sit æquale uel sit maius, nō possit abscedere, ut: animal uel risibile ab homine, unā semper necesse est ueritatem, alteram proferre mēdacium, quicquid uero præter ea fuerit prædicatum, utrisq; falsitas inuenitur, ut ad ueritatem cōuenire non possint. Negationes uero uniuersales siquidem id de subiecto prædicent, quod subiecto adesse possit & abesse, ita ut excedat, ut utrus hominē, uel id q̄ adesse quidē queat, sed non possit adæquare subiectū, ut Grammaticus hominem, utręq; in falsitate communicant. Quicquid uero aliud fuerit prędicatum, unam ueritas, alteram falsitas consequetur, ut autem simul uerę sint, nequit ostēdi. Particularium uero affirmationes quidem simul uerę sunt, si id quod uel

adesse

adeſſe poſſit uel abeſſe prędicetur, ſiue illud maius ſit, ut iuſtitia homine, ſeu minus, ut Grāmaticus ab homine. Si quid uero aliud fuerit prædicatum, ueritas in eas ac falſitas diſtribuitur, ita ut nunquā cōmunem conſonent falſitatem. Particulares quoq; negatiuæ in ſimilibus terminis ueritate cōcordant. Nam ſi quod adeſſe uel abeſſe poteſt, ſiue illud maius ſit, ut iuſtus ab homine, ſiue minus, ut Grāmaticus ab homine, de ſubiecto prædicetur, ueritas utriſq; cōſtabit. In alijs uero cunctis prędicationibus uni ueritas, alteri falſitas cedit. Nunquam tamen utræq; in prodenda falſitate cōſentient. Præter hanc autem inter ſe conuenientiam propoſitionum, habent aliquid hæ proprium quæ prædicatum adiecta negatione pronuntiant, quod cæteris ineſſe non poſſit. Affirmationes namq; negationibus, negationesq; affirmationibus, quarum uniuerſalis eſt propoſitio. Itemq; particulares affirmationes negationibus, negationes affirmationibus ita conueniunt, ut nunquam neq; in falſitate, neq; in ueritate diſcordent. Conuenientiū autē ordinem ſeriemq; deſcribimus, quas ſi quis in ſuperius poſita reſpexerit, uidebit angulariter conuerſas.

Omnis homo rationalis eſt	Conueniunt	Nullus homo non rationalis eſt
Omnis homo nō rationalis eſt	Conueniunt	Nullus homo rationalis eſt
Quidā homo nō rationalis eſt	Conueniunt	Quidam homo rationalis non eſt
Quidam homo rationalis eſt	Conueniunt	Quidam homo nō rationalis nō eſt.

Quod idcirco in his tantum uidetur euenire, quòd de eodem ſubiecto uterq; intelligitur ordo oppoſitionis. Nam quæ dicit, omnis homo rationalis eſt, de homine rationale prædicauit. Item quæ proponit, omnis homo non rationalis eſt, de eodē homine rationale ſeiunxit, ut meritò ſimplices affirmationes negationi cōſentiant. At non in alijs intelligitur idem eſſe ſubiectum. Nam & illa quæ proponit, omnem non hominē eſſe rationalem, & illa quæ enūciat, omnem non hominem eſſe non riſibilem, de homine non loquuntur, ſed quolibet alio quod hominis negatione relinquitur. Atque ideo uelut extraneæ atq; à ſemet alienę, nec in ueritate poſſident aliquam nec in falſitate concordiam. Indefinitas autem propoſitiones, quoniam particularibus ſimiles eſſe monſtrauimus, adiungendas ſuperioribus non putaui. Id enim indefinitis neceſſe eſt eſt euenire, quod particularibus ſolet incurrere. Expeditis igitur his propoſitionibus quæ ex utriſq; communicant terminis atque eodem ordine collocatis, nunc eam propoſitionum cōuenientiam uel participationem loquamur, quæ in utriſq; quidem terminis conuenientia, ſed ordinis commutatione conſiſtunt, cuius diſceptationis hic finis eſt, de propoſitionū conuerſione docuiſſe, quidē enim eſt aliud propoſitiones mutato ordine cōuenire utriſq; terminis niſi propoſitiones conuerti? Conuerti autē uel ſibi, uel alijs propoſitiones dicūtur, quoties mutato ordine teminorum, id eſt, quod ſubiectū fuerat prædicato, & quod prædicabatur ante ſubiecto, ueritatem ſimul obtinent uel falſitatē. De quibus pleniſſimè hic diſputandi ſumemus exordium. Quatuor propoſitiones eſſe prædiximus, quæ habeant differentias quantitatū & utriſq; terminis abſq; ordinis permutatione participant. Hę uero ſunt affirmatio uniuerſalis, negatio uniuerſalis, affirmatio particularis, negatio particularis. Harū igitur particularis affirmatio, particulariter quidē ſibiipſa cōuertitur, uniuerſali autē affirmationi per accidens, & rurſus uniuerſalis negatio, loco principe ſui recipit cōuerſionem, ad particularē uero negationē per accidens cōuerti poteſt. Affirmationis uero uniuerſalis ad ſe ipſam perpetua non poteſt eſſe conuerſio, ad particularē uero affirmationē per accidens poteſt. Nec uero negationis particularis ad ſeipſam principaliter ſtabilis ac firma cōuerſio eſt. Sed negationi uniuerſali ſecūdo loco atq; accidentaliter. Quæ omnia facilius declarātur exemplis. Affirmatio enim particularis, ut ea quæ proponit. Quidā homo albus eſt, facilè ſibiipſa conuertitur, ſi dicamus: Quoddam album homo eſt, atq; in utriſque ſimul ueritas conſtat.

At ſi quis proponat quendã hominem eſſe lapidem, eamq; cõuertat dicens: Quendam lapidem eſſe hominem, manſit in utriſq; mendacium. Hoc igitur modo affirmatio particularis ſui recipit conuerſionem. Item negatio uniuerſalis conuerti poteſt, ut ſi quis enunciet, nullum hominem eſſe lapidem, eandemq; conuerſis terminis dicat, nullum lapidem eſſe hominem, ſimul ueritatem tuentur. At ſi quis dicat, nullum hominem eſſe animal, atq; eandem ſub terminorum conuerſione proponat dicens: nullum animal eſſe hominem, neutra ſuam perdidit falſitatem. Hoc igitur modo uniuerſalis quoq; negatio ſibiipſa cõuertitur, uniuerſalis uero affirmatio non tenet perpetuam cõuerſionem, quamuis enim quoties de ſpeciebus propria prædicantur, conuerti uniuerſales affirmationes queãt, ut ſi quis dicat: Omnis homo riſibilis eſt, poterit terminorum ordinem permutare. Omne riſibile eſſe hominem, tamen non eſt hæc æqualis atq; in omnibus terminis fida conuerſio, quid enim cum quis ita proponit? Omnis homo animal eſt, nũquid cõuertere uerè poteſt, ut omne animal hominẽ eſſe pronunciet? Quare cum aliquoties uniuerſalis affirmatio conuerſa propriam non teneat ueritatem, dicitur conuerſionis naturam non poſſe ſuſcipere. Negatio quoq; particularis interdum uidetur poſſe conuerti, ueluti ſi quis enunciet. Quendam hominem lapidem non eſſe, uerum loquatur, cum dixerit: Quendã lapidem hominem non eſſe, ſed eſt inſtabilis & incerta conuerſio, nam cum quidam homo Grammaticus non ſit, falſum eſt dicere quendam Grammaticum hominem non eſſe. Ita igitur hæc quoque conuerſio protinus à ſua ueritate deficit. Superius igitur propoſitarum quatuor enunciationum, duæ quidem oppoſitæ, id eſt, particularis affirmatio & uniuerſalis negatio conuerſionem ſui firmam perpetuamq; ſuſcipiunt. Duæ uero oppoſitę, id eſt, affirmatio uniuerſalis & negatio particularis conuerſionis non tenent firmitatẽ, ſed quia uniuerſalis affirmatio quæ in ſui conuerſione uidetur inſtabilis, ſi uera eſt, particularem quoq; affirmationem uerã eſſe neceſſe eſt. Si autem particularis affirmatio conuerſa non ammittit propriam ueritatem, uniuerſalis quoque affirmatio conuerſa particulari affirmationi eandem ueritatem ſonabit, uelut his exemplis probabitur. Si quis enim proponat, omnem hominem eſſe animal, uerũ dixerit, huius ſubalterna particularis affirmatio, quendam hominem eſſe animal, ea quoq; uera eſt, quoniã uniuerſalis affirmationis ueritas anteceſſit. Sed eandem conuerti ſibi ueriſſimè poteſt, dicitur enim quoddam animal eſſe hominẽ. Quocirca affirmatio uniuerſalis quæ proponit, omnem hominem eſſe animal, & conuerſa particularis affirmatio quæ pronunciat, quoddam animal eſſe hominem, utræque ſimul à ueritatis ſignificatione non deficiũt. Ita igitur uniuerſalis affirmatio quæ ſui conuerſionẽ perpetuam ferre non poterat, per accidens particulari affirmationi conuerſa eſt. Per accidens autẽ ideo quoniã particularis affirmatio principe ſibiipſa loco couertitur, cõuerſæ autem particulari affirmationi uniuerſalis affirmatio eandẽ retinet in ueritate ſententiam. Eadem ideo eſt etiã uniuerſalis negationis, quæ quoniã ipſa principaliter conuerti poteſt, conuerſæq; negationi uniuerſali illa quæ ſubalterna eſt, eandẽ ueritatis refert ſententiam. Particularis negatio conuerſa ad ueritatis ſignificationẽ poterit conuenire, ut ſi quis nullum hominẽ eſſe lapidem confirmet, & huius cõuerſio eſt, nullum lapidem eſſe hominem, quę cum uera præcedat, ſubalternæ particularis negatiuæ perficit ueritatem, ea uero eſt, quidam lapis homo non eſt, quę cõparata uniuerſali negationi quæ dicit, nullum hominem eſſe lapidem, quamuis terminis diſcrepans, tamen ſimilis ueritate proponitur. Igitur particularis negatio quę ſibiipſi conuerti non poterit, uniuerſali negationi per accidens conuerti poteſt. Per accidens autem idcirco quoniã uniuerſalis negatio in ſeipſam priore loco conuerti poteſt. Per cõuerſionem autem ſui cum particulari negationi, ſimilem ueritatis uidetur obtinere ſententiam. Itaq; concludendũ eſt particularẽ quoq; affirmationem uniuerſalemq; negationem cõuerſionem ſui firmam ac ſtabilem cuſtodire. Affirmationem autem uniuerſalem particularemq; negationẽ in conuertendo firmas eſſe non poſſe,

posse, sed hanc affirmationi particulari, illam uniuersali negationi per accidẽs, posse conuerti. Restat nunc de ea propositionum conuenientia uel participatione disserere, in qua utrinq; terminorum ordine permutato, uni uel utriq; eorum negatiuũ copulatur aduerbium. Atq; in his enũciationibus conuerti termini per oppositionẽ dicuntur, unusquisq; enim terminorũ negatione præposita terminis simpliciter pronũciatis uidetur oppositus. Huius uero participationis est triplex modus, aut enim prædicato tãtum termino negatio iungitur, aut subiecto, aut utriq; termini denegantur, primum igitur suppositæ descriptione pandantur exempla. Post autem quemadmodum se habent ad ueritatis falsitatisue consensum consequentis ordine disputeẽ. Ac primum quidem de hac differemus, cuius subiectum prædicatumq; negatur. Post uero cuius subiectum solum, postremo cuius qui prædicatur terminus cum negatione profertur. Atq; earum quidem naturam atq; ordinem ex simplicibus informabimus. Simplices autem in quantitatum differentijs constitutas, quatuor esse monstrauimus. Sit igitur prima quidẽ affirmatio uniuersalis quæ proponat, omnẽ hominem esse animal, aduersum hanc collocetur affirmatio uniuersalis, quæ non solum cõuersis terminis enuncietur, uerum in unoquoq; termino negatiuum aduerbium habeat adiunctum hoc modo: Omne non animal nõ homo est. Rursus proponatur uniuersalis negatio, ea quæ est, nullus homo animal est, huic aduersum teneat locũ uniuersalis negatio terminis cũ negatione conuersis, id est, nullum non animal non homo est. Itẽ sit particularis affirmatio simplex. Quidã homo animal est, huic terminus atque ex aduerso referatur particularis affirmatio, quæ commutatis in ordinem terminis negationes utrisq; gestet oppositas, ut est: Quoddam non animal nõ homo est. Item sit particularis simplex negatio quæ proponat. Quendã hominem animal non esse hanc ex aduerso respiciat particularis negatio, quæ permutatis ad ordinẽ terminis aduerbium negationis adiecerit, ut est: Quoddam nõ animal, non homo nõ est.

Simplices.	Conuersę utrisq; infinitis.
Omnis homo animal est	Omne non animal non homo est
Nullus homo animal est	Nullum non animal non homo est
Quidam homo animal est	Quoddam non animal non homo est
Quidam homo animal non est	Quoddam animal non homo non est.

Sed quanquam huiusmodi participationis plures esse differentias nouerimus, ad instructionem tamen Categoricorum syllogismorũ de hac tantum proposuisse sufficiat, quarum quidem propositionũ pars ex simplicibus nominibus constat, pars uero ex infinitis. Nã propositio uniuersalis, quæ est, omnis homo animal est, ex utrisque nominibus finitis constat. Namq; & homo & animal finita nomina esse manifestum est. Ea uero affirmatio quæ proponit, omne non animal non hominem esse infinitorum terminorum positione coniuncta est. Non animal enim & nõ homo nomina esse infinita, in nominis diffinitione prædiximus, quæ quidem sese ad ueritatis falsitatisue rationẽ sic habent, ut enim negationibus adiunctis infinita nomina simplicibus opponũtur, ita etiam cõuersio propositionum è cõtrario contingit q; pauloante in simplicibus habebatur. In illis enim affirmatio uniuersalis particularisq; negatio cõuersionem stabilem non tenebant. Affirmatio autem particularis atq; uniuersalis negatio conuersæ certissimè tuebantur uel in ueritate, uel in falsitate cõsensum. Hic omne diuersum est. Vniuersalis namque affirmatio, & particularis negatio per oppositionem sibijpsa cõuertitur, uniuersalis autem negationis & particularis affirmationis non est ad ueritatis falsitatisue consensum fida conuersio. Ac primũ de uniuersali affirmatione tractemus, quæ cum in simplicibus uera sit, ueritatem quoq; per oppositionem conuersa custodit, ut ea quæ dicit, omnem hominem esse animal, uera est,

eſt,atque illi per oppoſitionem conuertitur, ideſt,omne non animal non homo eſt, eam quoq; ueram eſſe neceſſe eſt. Propoſitionis autem huius iſta ſententia eſt, quoniam non eſt homo,quicquid animal non eſt,quod uerum eſſe nullus ignorat. Item ſi ſit falſa uniuerſalis affirmatio in ſimplicibus terminis conſtituta, falſa quoq; eius per oppoſitionem probabitur eſſe cõuerſio,nam cum dicimus: Omnis lapis animal eſt, falſa eſt,atq; illi per oppoſitionẽ conuertitur,ideſt,omne non animal non lapis eſt,cã quoq; falſam eſſe neceſſe eſt. Id enim ex tali enũtiatione ſentitur, quoniam quicquid animal non fuerit,id lapis non eſt,quod apertiſſimè falſum eſt, cum lapis ipſe animal non ſit,quod ſi uniuerſalis affirmatio terminorum oppoſitionem conuerſa ſibimet in ueritate conuenit & in falſitate,non eſt dubium quin uniuerſalis ſimplex affirmatio ſtabili per oppoſitionem cõuerſione monſtretur. Idem de ſimplici etiam particulari negatione dicemus. Nam cum hæc falſa eſt,ut ea quæ dicit. Quidã homo animal non eſt,illa quoq; falſitatem tenebit,quæ huic terminorum oppoſitione cõuertitur, ut ea quæ proponit. Quoddam non animal non homo non eſt. Id enim ex hac enuntiatione colligitur,quod res quæ non ſit animal,ſit homo. Etenim hoc eſt eſſe hominem,quod non eſſe non hominem. At ſi uera ſit negatio particularis ex ſimplicibus terminis iuncta,ut eſt quidam lapis animal non eſt, non deerit ueritas cum terminorũ oppoſitione conuerſæ quæ proponit. Quoddam non animal non lapidem non eſſe. Id enim conuerſio ita ſignificat,quod res quædã quæ animal non ſit,lapis ſit, hoc eſt enim eſſe lapidem,quod non eſſe non lapidem,quod ſi particularis ſimplex negatio per oppoſitiones propriæ conuerſioni & in ueritatis & in falſitatis ſignificatione cõcordat,non eſt dubium particularem ſimplicem negationem certo ſibi ac ſtabili modo per oppoſitionem terminorum poſſe conuerti. In negatione uero uniuerſali non eſt perpetua neq; fida conuerſio. Quod quidem fallere poterit,ſi quis ad ſolam reſpiciat conuenientiam falſitatis. Nam cum ſit falſa ſimplex uniuerſalis negatio quæ proponit,nullum hominem eſſe animal,falſa eſt quæ ei per oppoſitionem conuertitur, ut eſt,nullum non animal non homo eſt. Id enim ex hac propoſitione mõſtratur,quoniam omne quod animal non eſt,id homo eſt,hominem eſſe ſignificat, quicquid animal non ſit, quæ proponit,nullum eſſe non hominem,qui animal nõ ſit. Sed hic in falſitate conſenſus ad ueritatem uſq; non peruenit. Age enim ſit uera ſimplex uniuerſalis negatio,nullus homo lapis eſt,non uera poteſt eſſe,nullus non lapis nõ homo eſt. Id namq; deſignat iſta conuerſio,quoniam quicquid lapis non fuerit, id homo eſt, hominẽ namq; eſſe deſignat quod lapis non ſit,qui pronuntiat nullũ eſſe non hominẽ, quod lapis non eſt,quod apertiſſimè falſum eſt, quamuis enim multa proferam quæ cum lapides non ſint, tamen ab hominum natura ſeiuncta ſunt,ut equus, arbor, atq; alia plurima. Si igitur negatio uniuerſalis per oppoſitionem propriæ conuerſioni in falſitate quidem conuenit,nec tamen in ueritate conſentit, rectè pronuntiatur conuerſionem perpetuam,atq; æquabilem non habere. Eadem quoq; ratio eſt in affirmatione ſimplici particulari. Nam in hoc quoq; ſæpe error deprehenditur,ut certæ propoſitionum conuerſiones putentur,ſi quis non ad falſitatis quoque,ſed ad ſolam cõueniẽtiam ueritatis aſpiciat. Nam cum affirmatio ſimplex particularis uera ſit, ut eſt quidam homo animal eſt,ſi huius termini cum oppoſitione conuertantur, fiatq; propoſitio. Quoddam non animal non homo eſt, à ueritate non diſcrepat. Quid enim aliud enuntiatio iſta deſignat quàm eſſe rem aliquam,quæ cum animal non ſit,ne homo quidem ſit,ut lapis ſimul & animalis & hominis natura deficiat. Sed hic in ueritate conſenſus ad falſitatem uſq; non tendit. Quid enim ſi ſit falſa ſimplex affirmatio particularis: ut eſt,quidam homo lapis eſt,non erit eius per oppoſitionem falſa conuerſio: quidam non lapis non homo eſt. Atqui hæc firma ueritate cõſiſtit, id enim ex hac propoſitione datur intelligi,quod ſit quidam quod cum lapis non ſit, ne homo quidem ſit,ut equus atque arbor,quæ neq; hominis,neq; lapidis diffinitione claudũtur,quòd ſi particularis affirmatio dum per oppoſitionem cõuertitur, in ueritate qui-

dem tenet ſecum ipſam concordiam. In falſitate autem ſibimet ipſa diſſenſit, re-ctum eſt pronuntiare quod terminis negatione cõiuncta conuerſionem firmam, ſta-bilemque non teneant. Quare cum in ſimplicibus, ac prꝛter oppoſitionem cõuer-tionibus, uniuerſalis quidem negatio particulariſque affirmatio perpetua, fidaque terminorum permutatione uertantur. Affirmatio uero uniuerſalis, particulariſ-que negatio minimè dum per terminorum oppoſitionem, ſimplex propoſitio ſibi ipſa conuertitur, omnia ut (dictum eſt) aduerſa ratione cõungunt, uniuerſalis nam-que affirmatio & particularis negatio, firmam negatarum partium retinent cõuer-ſionem. Vniuerſalis autem negatio in falſitate quidẽ recte ſibi ipſa conuertitur. In ueritate autẽ ſibi ipſa diſcordat. Particularis autem affirmatio in ueritate quidem ſi-bi conuenit, ſed in falſitate diſſentit. Similis autem contemplatio eſt in his quæ conuerſo ordine terminorum prædicato tantum uel ſubiecto, ſibi copulant nega-tionem, in quibus, ut in ſuperioribus quoque fecimus, propoſitionum tantum ordi-nem deſcribemus, & quid eueniat ſub breuitate monſtrabimus. Perquirenda, atq; examinanda ſingula, lectoris diligentiæ derelinquentes. Deſcriptis ergo ſimplici-bus, ex aduerſa parte, quæ conuerſo ordine, prædicatum cum negatione pronun-ciant, conferantur.

Simplices.	Conuerſæ de prædicato infinito.
Omnis homo animal eſt	Omne animal non homo eſt
Nullus homo animal eſt	Nullum animal non homo eſt
Quidam homo animal eſt	Quoddam animal non homo eſt
Quidam homo animal non eſt	Quoddam animal non homo non eſt
Omnis homo iuſtus eſt	Omnis iuſtus non homo eſt
Nullus homo iuſtus eſt	Nullus iuſtus non homo eſt
Quidam homo iuſtus eſt	Quidam iuſtus non homo eſt
Quidam homo iuſtus non eſt	Quidam iuſtus non homo non eſt
Omnis homo grammaticus eſt	Omnis grammaticus non homo eſt
Nullus homo grammaticus eſt	Nullus grammaticus non homo eſt
Quidam homo grammaticus eſt	Quidam grammaticus non homo eſt
Quidam homo grãmaticus nõ eſt	Quidam grãmaticus non homo non eſt
Omnis homo lapis eſt	Omnis lapis non homo eſt
Nullus homo lapis eſt	Nullus lapis non homo eſt
Quidam homo lapis eſt	Quidam lapis non homo eſt
Quidam homo lapis non eſt	Quidam lapis non homo non eſt
Omnis homo riſibilis eſt	Omne riſibile non homo eſt
Nullus homo riſibilis eſt	Nullum riſibile non homo eſt
Quidam homo riſibilis eſt	Quoddam riſibile non homo eſt
Quidam homo riſibilis non eſt	Quoddam riſibile non homo non eſt

Harum igitur in affirmationibus quidem uniuerſalibus ſi ea de ſubiecto prædicen-tur, quæ & adeſſe & abeſſe contingant, ſiue illud ſubiecto maius ſit, ut iuſtitia ho-mine, ſiue minus ut grammaticus homine, uel ſi ea quæ omnino adeſſe nõ poſſunt, ut lapis homini ſimul ſemper falſas eſſe neceſſe eſt. Si quid uero præter hæc fuerit prædicatum, unam ueram, falſam alteram eſſe proueniet, nunquam uero utri-que ueritas conſonabit. In negationibus uero uniuerſalibus ſiquidẽ ea de ſubiecto

prædi-

prædicentur quę à ſubiecto ualeant ſegregari, ſiue illa maiora ſint, ut iuſtitia homine, ſiue minora ut eodem homine grammaticus, utriſq; aderit falſa ſententia. Quicquid uero reliquorum fuerit prædicatum uni uerum, alteri faciet adeſſe mendacium. Nunquam uero in his concors ueritas inuenitur. In particularibus uero affirmationibus ſiquidem ea prædicentur, quæ cum ſeparari poſſint, tum uel maiora ſunt, ut iuſtus homine uel minora, ut grammaticus homine, communis affirmationes ueritas obtinebit. Alia uero quælibet prędicatio unam ueram, alteram ſemper faciet eſſe mendacē, ſed nunquam communiter mentientur. In negationibus uero particularibus hic modus eſt, ut ſiue ea quæ adeſſe non poſſunt, ut lapis homini, ſiue quę poſſunt ac poterūt ſegregari, cum tamen eorum aliud maius ſit, ut iuſtitia homine, aliud minus, ut grammaticus homine, prædicentur, ueritas utriſq; conſtabit. Quicquid uero abſq; his prædicabitur, ueritatem uni, alteri diuidet falſitatem, ſimul tamen falſas eſſe non euenit. Item deſcriptio ſupponatur quæ priore parte ſimplicibus collocatis, eas quæ conuerſo ordine ſubiectum cum negatione proponunt, contraria fronte conſtituat.

Simplices.	Conuerſæ de ſubiecto infinito.
Omnis homo animal eſt	Omne non animal homo eſt
Nullus homo animal eſt	Nullum non animal homo eſt
Quidam homo animal eſt	Quoddam non animal homo eſt
Quidam homo animal non eſt	Quoddam non animal homo non eſt
Omnis homo riſibilis eſt	Omne non riſibile homo eſt
Nullus homo riſibilis eſt	Nullum non riſibile homo eſt
Quidam homo riſibilis eſt	Quoddam non riſibile homo eſt
Quidam homo riſibilis non eſt	Quoddam non riſibile homo non eſt
Omnis homo lapis eſt	Omnis non lapis homo eſt
Nullus homo lapis eſt	Nullus non lapis homo eſt
Quidam homo lapis eſt	Quidam non lapis homo eſt
Quidam homo lapis non eſt	Quidam non lapis homo non eſt
Omnis homo iuſtus eſt	Omnis non iuſtus homo eſt
Nullus homo iuſtus eſt	Nullus non iuſtus homo eſt
Quidam homo iuſtus eſt	Quidam non iuſtus homo eſt
Quidam homo iuſtus non eſt	Quidam non iuſtus homo non eſt
Omnis homo grammaticus eſt	Omnis non grammaticus homo eſt
Nullus homo grammaticus eſt	Nullus non grammaticus homo eſt
Quidam homo grammaticus eſt	Quidam non grammaticus homo eſt
Quidā homo grammaticus non eſt	Quidam non grammaticus homo nō eſt

Superius igitur deſcriptarum enunciationum affirmatione quidem uniuerſales, ſi ea de ſubiecto prædicentur quæ ab eo nunquam ualeant amoueri, ſiue illud maius ſit, ut animal homine, ſeu ęquale ut riſibile homini, ſeu tale quod ſubiecto nullo modo poſſit obtingere, ut lapis homini, uni ueritatem diſpartient, alteri falſitatem. At ſi quod abſq; his prædicabitur utraſq; falſitas obtinebit. Communi autem propoſitionū ueritati locus eſſe non poterit. At in negationibus quidem uniuerſalia & maiora prædicentur. Seu ea quæ relinquere ſubiectum nequeant, ut animal hominem, ſeu quæ poſſint ut iuſtitia hominem, utriſque falſitas inhærebit. Alia quælibet prædicamenta umā ueram faciunt, alteram falſam, ita ut communis utræque ueritatis nō poſſint eſſe par-

ticipes, at in particularibus affirmationibus quidem. Siquidē maiora de ſubiecto prædicentur, quæ uel nunquam ſubiecti coniunctione diſcedant, ut animal homine, uel etiam ſegregentur ut iuſtitia ab homine, reſpondebit utraq; ueritatem, cæteræ uero prædicationes ueritatem, propoſitionibus falſitatemúe diſtribuunt in commune participantibus falſitatem. Particulares uero negationes, ſiquidem ea prædicent quæ poſſint à ſubiecto ſeparari, ſiue illud maius ſit, ut iuſtitia homine, ſeu minus, ut grammaticus homine, ueras utraſq; eſſe neceſſe eſt. Si quid uero extra prædicabitur uni oportet uerum, alteri adeſſe mendacium, ut ſimul falſæ nequeant inueniri. Atque hæc quidem de his propoſitionibus, quæ cum determinatione proferunt dicta ſunt. Quę uero indefinitæ ſunt, quoniam particularium proprietatibus adæquantur, eadem omnia comparatæ uniuerſalibus obtinebūt, quę in ſuperiore deſcriptione particularium propoſitionum ordo ſeruauit. Reſtarent ſubiectorum ſingularium propoſitiones, dequibus quoniam et longum eſt dicere & nihil ad operis propoſiti affert utilitatem, & ſibiipſe exemplo earum quas ſuperius propoſuimus, eaſdem lector inueniet, prætereundum uidetur.

ANITII MANLII SE
VERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI DE SYLLOGISMO CA/tegorico, Liber I.

MVlta græci ueteres poſteris ſuis in conſultiſſimis reliquere tractatibus, in quibus prius quàm ad res denſa caligantes obſcuritate uenirent, quaſi quadam intelligentiæ luctatione præludunt, hinc per introductionem eſt facilior diſcibiliorq; doctrina, hinc per ea quę illi προλεγόμενα uocant, nos prædicta uel prædicenda poſſumus dicere, ad intelligentiam promptior uia munitur. Hanc igitur prouidentiam non exoſus ſtatui, ego quoque in res obſcuriſſimas aliquem quodammodo pontem ponere mediocriter quicque delibans, ita ut ſi quid breuius dictum ſit, id nos dilatione ad intelligentiam porrigamus, ſi quid ſuo more Ariſtoteles nominum, uerborum'que mutatione turbauit, nos intelligentiæ ſeruientes ad conſuetum uocabulum reducamus, ſi quid uero ut ad doctos ſcribens ſumma tantum tangens deſignatione monſtrauit, nos id introductionis modo aliqua in eas res tractatione diſpoſita perquiramus, ſed ſi qui ad hoc opus legendum acceſſerint ab his petitum ſit, ne in his quæ nunquam attigerint, ſtatim audeant iudicare, neúe ſi quid in puerilibus diſciplinis acceperint, id ſacroſanctum iudicent. Quandoquidem res teneris auribus accommodatas ſæpe Philoſophiæ ſeuerior tractatus eliminat, ſi quid uero in his non uidebitur ne ſtatim obſtrepant, ſed ratione conſulta, quid ipſi opinentur, quidúe nos ponimus, ueriore mentis acumine, & ſubtiliore pertractata ratione diiudicent. Et hi quidem ſic. Nos (enim ut arbitror) ſufficimus eos commentarios, de quibus hæc nos protulimus, deguſtent blando fortaſſe ſapore ſubtilitatis eliciti, quamuis infrenis & indomiti creatores ſint, tamen ueterum uirorum inexpugnabilibus auctoritatibus acquieſcent, ſi quis uero græcæ orationis expers eſt in his, uel ſi qua aliorum ſunt ſimilia deſudabit. Itaq; hęc huius prohœmij lex erit, ut

forum

forum noſtrum nemo non intellecturus,& ob id culpaturus inſpiciat,ſed ne prohoc mijs nihil afferentibus tempus teratur,inchoandum nobis eſt illo prius depulſo periculo,ne à quoquam ſterilis culpetur oratio. Non enim eloquentiæ compoſitiones,ſed planitiem cõſectamur,qua in re ſi hoc efficimus quamlibet incompte loquẽtes,intentio quoque noſtra nobis perfecta eſt.Sed quoniam ſyllogiſmorum ſtructura nobis eſt hoc opere explicanda,ſyllogiſmis autem prior eſt propoſitio,de propoſitionibus hoc libello tractatus habebitur. Et quoniam propoſitionis partes ſunt nomen & uerbum,pars autem ab eo cuius pars eſt,prior eſt,de nomine & uerbo, quæ prima ſunt,diſputatio prima ponatur. Nomen eſt uox deſignatiua ad placitũ ſine tempore,cuius nulla pars extra deſignatiua eſt,uox autem dictum eſt,quia uox nominum genus eſt.Omnis autem diffinitio à genere trahitur,ut ſi diffinias hominem,animal dicis,id eſt,genus. Poſt uero rationale,id eſt,differentia.Deſignatiua uero dicta eſt,quia ſunt uoces quædam,quæ nihil ſignificant,ut ſunt ſyllabę. Nomen uero deſignat,id cuius eſt nomen. Ad placitum uero quia nullum nomen aliquid per ſe ſignificat,ſed ad ponentis placitum.Illud enim unaquęque res dicitur, quod ei placuit,qui primus rei nomen illud impreſſit. Sunt enim uoces naturaliter ſignificantes,ut canum latratus,iras canum ſignificat, & alia eius quædam uox,blãdimenta,ſed non ſunt nomina,quia non ſunt ad placitum ſignificantes,ſed natura. Sine tempore uero,quod uerba quidem uoces ſunt deſignatiuæ & ſecundum placitum,ſed diſtant,quod nomina ſine tempore ſunt,uerba cum tempore. Cuius nulla pars extra deſignatiua eſt,nomen ab oratione diſiungit,quòd oratio & ipſa uox eſt, & deſignatiua,& ſecundum placitum,& aliquoties ſine tempore eſt,ſed orationis partes ſignificant,nominum uero minimè. In Ciceronis enim nomine nulla extra pars deſignatiua eſt,neque ci,neque ce,neque ro.Neque ſi ex duobus integris nomina ſint.Quod enim in uno conſignificat,id extra non ſignificat. In nomine enim magiſter,magis & ter conſignificant,quia eſt magiſter.Sublatum uero ter & magis non erit alicuius ſignificatio,niſi tibi hoc alij nomen dare placuerit.Omnia enim nomina non naturaliter ſunt,ſed ad placitum ponuntur. Sed de hoc in commentario libri περιερμήνας Ariſtotelis dictum eſt,& maior eius rei tractatus eſt,quàm ut nunc queat expediri.Reuertamur igitur ad nomen,ſed quoniam ſunt quędam uoces,quę & deſignatiuæ ſunt,& ſecundum placitum & ſine tempore,quarum dubia ſit natura,id eſt,non homo.Hoc enim ſignificat quiddam & ſecundum placitum.Impoſitũ eſt enim,ſed dubium eſt,cui ſubdi poſſit.Nomini enim non poteſt. Omne enim nomen ſignificat aliquid definitum.Non homo autem quod definitum eſt perimit.Oratio uero dici non poteſt.Omnis enim oratio ex nominibus & uerbis conſtat.Non homo autem,neq; ex nominibus conſtat,neq; ex uerbis,ſed multo magis eſſe non poteſt uerbum.Omne enim uerbum cum tempore eſt,non homo uero ſine tempore eſt.Quid ſit ergo ita uidendum eſt.Et quoniam non homo uox ſignificat quiddã quid autem ſignificet in homine ipſo non continetur.Poteſt enim nõ homo & equus eſſe & lapis & domus,& quicquid homo non fuerit,quoniam ea quæ ſignificare poteſt infinita ſunt,infinitum nomen uocatur.Et quoniam ſunt quædam uoces et deſignatiuæ & ad placitum,& definitæ,& quarum partes extra nihil ſignificãt,ut ſunt caſus nominum,ut Ciceronis & Cicerone & cætera,hæc nomina non erunt.Omne enim nomen iunctum cum eſt uerbo,aut uerum,aut falſum demonſtrat.Vt ſi dicas, dies eſt,hoc uero aut uerum,aut falſum eſt.Si uero caſum iungas,neq; uerum,neque falſum efficis.Si enim dicas,diei eſt,nihil quod ſit,aut nõ ſit,demonſtraſti. Itaq; nihil ex hoc neque uerum neq; falſum efficies.Et merito dictum uidetur. Quod enim primo uocabulum,nomina rebus imponentes dixerunt,id ſolum nomẽ uocabitur merito.Qui enim primus circo circum nomẽ impoſuit,ita dixiſſe uidetur,dicatur,hoc circus.Atq; ideo primus hic caſus nominatiuus uocatur,quod nomen ſit. Alijs uero nominibus non nominis,cæteros caſus appellauere. Ergo à capite reuoluendum

est,uocem dictam quod uox nominũ genus sit. Designatiuam uero quod sunt quæ dam uoces,quæ nihil designant;ut ab his uocibus separetur,quæ nihil significãt. Ad placitum,ut ab his uocibus separetur,quæ naturaliter significant,ut sunt pecudum. Sine tempore uero dictum est ad diuisionem uerbi,quod cum tẽpore est. Cuius nulla pars extra significat,ut diuideretur ab oratione,cuius partes nomina sunt & uerba,quæ significant. Finita uero,ut ab infinitis separetur. Recta,ut à casibus distingueretur. Et in uerbo eadem omnia ferè conueniunt. Est enim uerbum uox significatiua ad placitum cum tempore,cuius nulla pars extra significatiua est, & quia est quædam uox significatiua & ad placitum cum tempore,cuius pars nihil significat ut nõ albet. Albet enim,quod cum non iunctum consignificat, solum non significat, & quia nihil definitum monstrat. Quod enim non albet, potest & rubere, potest & nigrescere, potest & pallere, & quicquid non albet,ideo infinitum uerbum uocatũ est. Faciebat autem & tacturus,ut superius in nomine nõ uerba,sed casus uerborũ sunt. Repetendum est igitur abinitio,uerbum esse uocem dictum à genere, significatiuã, ut a non significatiuis uocibus diuidatur. Ad placitum,ut ab illis quæ natura sunt significatiuę uocibus separet. Cum tempore,ut à nomine diuideretur. Præsens aliqd significare,ut à uerbi casibus disiungeretur,finita,ut ab infinitis disterminaretur. Restat ergo nunc quid sit oratio dicere. Hæc enim ex nomine & uerbo componi uidetur,sed prius utrum nomen & uerbũ solæ partes orationis sint consideremus, an etiam aliæ sex,ut grammaticorum opinio fert,an aliquæ ex his in uerbi & nominis iura uertant, ꝗd nisi prius cõstitutũ sit,tota ꝓpositionis,ac deinceps ea ipsa quę ex propositionibus componit syllogismorũ ratio titubabit. Nam si ex quo sint genere terminni nesciat,totũ ignorabit. Nomẽ & uerbũ duę solæ partes sunt putãdæ, cæteræ enim non partes sed orationis supplemẽta sunt,ut enim quadrigarũ frena uel lora nõ partes,sed quædam quodammodo ligaturę sunt,& ut dictum est supplementa non etiam partes,sic coniunctiones & præpositiones & alia huiusmodi non partes orationes sunt,sed quædam colligamenta. Participium uero quod uocatur, uerbi loco ponet,quoniã tẽporis demonstratiuũ est. Aduerbiũ uero nomẽ est, cuiusdam enim definitæ significationis est sine tempore, ꝗd si per casus non flectitur nihil impedit. Non enim est proprium nominis flecti per casus. Sunt enim quędam nomina quę flecti non possunt,quæ à grammaticis monoptota nominãtur,sed hoc grammaticę magis quam huius considerationis est. Oratio est uox designatiua ad placitũ, cuius partes aliquid extra significant,ut dictio,nõ ut affirmatio. Et est orationi cõmune cum nomine & uerbo quod uox est,et designatiua,& ad placitum. Cuius enim partes ad placitũ sunt,ea quoq; ipsa ad placitũ est. Orationis aũt partes sunt nomen & uerbũ. Sed hæc ad placitũ,oratio igit ad placitũ est. Termini uero orationis à Dialecticis nominant nomina & uerba. Termini uero dicti sunt, ꝗd usq; ad uerbum & nomen resolutio partium orationis fiat,ne quis orationem usq; ad syllabas nominum uel uerborum tentet resoluere,quæ iam designatiuæ non sunt. Distat autem à nomine uel uerbo oratio quod illius partes extra significant uerbi & nominis partes nihil extra designant. Est autem dictio unius simplex uocabuli nuncupatio, uel simplex affirmatio. Atque ideo dictum est orationis partes significare, ut dictionem, ideſt ut simplicis uocabuli nuncupationem. In oratione enim Socrates ambulat, utraque extra significat tantum quantum simplex uocabuli nuncupatio designare queat. Quomodo autem ut affirmatio simplex non significet,in commentario Perihermenias explicui. Quid autem sit affirmatio & negatio paulopost explicabimus. Sunt uero species orationis in angustissima diuisione quinque Interrogatiua, ut:putas'ne anima immortalis est? Imperatiua, ut:accipe codicem. Optatiua uel deprecatiua, ut:faciat Deus. Vocatiua, ut: adesto Deus. Enunciatiua, ut: Socrates ambulat,sed in illis quatuor nulla neq; ueritas est,neq; falsitas. Enunciatiua uero sola,aut uerum aut falsum continet. Atque hinc propositiones oriuntur.

Enunciatio

Enunciatio autem in duas partes ſecabitur, in affirmationem & negationem. Affirmatio eſt enunciatio alicuius ad aliquid. Negatio eſt enunciatio alicuius ab aliquo. Et eſt affirmatio, ut puta Plato Philoſophus eſt. Negatio, Plato Philoſophus nõ eſt. Affirmatio enim ad Platonem Philoſophiam enunciat aliquam, ideſt Platonem eſſe Philoſophum. Negatio uero ab aliquo Platone aliquam Philoſophiam enuntiando tollit, ideſt enuntiat Platonem non eſſe Philoſophum. Enuntiatiuarum igit̃ orationum, aliæ ſunt ſimplices, aliæ nõ ſimplices. Simplices ſunt, ut ſi dicas, dies eſt, lux eſt. Non ſimplices, ut ſi dies eſt lux eſt. Affirmationes uero ſimplices & negationes, aliæ ſunt uniuerſales, aliæ ſunt particulares, aliæ indefinitæ. Vniuerſales ſunt quæ aut omne affirmant, ut omnis homo animal eſt, aut omne negãt, ut nullus homo animal eſt, particulares uero quæ aliquem affirmant uel aliquem negant, ut aliquis homo animal eſt, aliquis homo animal non eſt, indefinitæ uero quæ neq; uniuerſaliter affirmant, aut negant, neq; particulariter, ut homo animal eſt, homo animal non eſt. Diuiditur autem ſimplex propoſitio in duas partes, in ſubiectum & prædicatũ, ut homo animal eſt, homo ſubiectum eſt, animal uero de homine prædicatur, hæ autẽ partes termini nominantur. Quos diffinimus ſic: Termini ſunt partes ſimplicis propoſitionis in quibus diuiditur principaliter propoſitio. Eſt enim ſimplicis propoſitionis uniuerſalis ſecũda diuiſio, ut ſit in propoſitione, omnis homo animal eſt, omnis homo unus terminus, alius uero, animal eſt. Sed hoc ſecundo loco, illud uero principaliter. Nam primi termini ſunt ſubiectum & prædicatũ. Eſt enim et non eſt, non magis termini ſunt quàm affirmationis uel negationis deſignatiua ſunt, & omnis uel nullus uel aliquis non magis ſunt termini quàm diffinitionum, utrum particulariter an uniuerſaliter dictum ſit, deſignatiua ſunt. Diuiditur ergo ut dictum eſt propoſitio in id quod ſubiectum eſt, & in id quod prædicatur. Dico autem ſubiectum, ut in omnis homo animal eſt propoſitione hominem, id uero quod prædicatur dico animal, & ſemper quod prædicatur, aut abundat & ſupereſt ſubiecto, aut æquatur. Minus autem prædicatum à ſubiecto nunquam reperietur. Sed id quod diximus diuerſis demonſtremus exemplis, ſubiecto prædicatum abundat quoties genus aliquod de aliquo prædicatur, ut ſi dicas, omnis homo animal eſt. Non enim potes conuertere, ut dicas, omne animal homo eſt, qa animal ab homine plus eſt & abũdat. Aequatur autem prædicatum ſubiecto quoties proprium quodam cuipiam prædicatur, ut omnis homo riſibile eſt, potes cõuertere, omne riſibile homo eſt, ut autem minus ſit id quod prædicatur, fieri nequit. Dicitur etiam præcedere prædicatum, ſequi quod ſubiectum eſt. Idonior eſt enim prædicatio conſtituere propoſitionem, quam id q̃d ſubiectum eſt. Simplicium autem propoſitionum aliæ ſunt in nullo ſibi participantes ut ſunt, omnis homo animal eſt. Et uirtus bona eſt, & aliæ huiuſmodi propoſitiones, aliæ uero quæ participant. Participantium aliæ ſunt, quæ in utroq; termino participant, aliæ quæ in altero, & quæ altero termino participant tribus modis, utroque uero duobus, oſtendamus ergo exemplis, quomodo altero tribus modis participãt. Communis enim terminus eſt, cum in una ſubiectus ſit, in altera prędicatus, ut eſt omnis homo animal eſt, & omne animal animatum. In priore enim propoſitione animal prædicatur ad hominem, in poſteriore prædicatur ad animal animatum & fit animal ſubiectum. Et eſt hic primus modus de eis quæ altero termino participant. Secundus uero modus eſt in quo in utriſq; communis terminus prædicatur, ut ſi quis dicat: Omnis nix candida, & omnis margarita candida. Etenim in prima & ſecunda propoſitione candida prædicatur, in prima ad niuem, in ſecunda ad margaritam. Et eſt hic ſecundus modus altero termino participantiũ. Tertius uero modus eſt, quoties in utriſq; propoſitionibus communis terminus ſubiectus eſt, ut ſi dicas. Virtus bonum eſt. Virtus iuſtum eſt. In utriſq; enim ad iuſtum & ad bonum uirtus ſubiectũ eſt. Sunt igitur participantes alterum terminum his tribus modis, aut cum in una cõmunis terminus prædicatur, in illa ſubiectus eſt, aut cum in utriſq; prędicatur, aut eſt

ſn utriſque ſubiectus eſt. Earum uero quæ ad utroſque participant terminos duo ſunt modi. Aliæ enim ad eundem ordinem, aliæ ad ordinis commutationem. Ad eundem ſunt, quæ de eodem idem demonſtrãt, uel affirmatiuè uel negatiuè, uel aliter, uel particulariter. Omnis uoluptas bonum eſt. Nulla uoluptas bonum eſt, & rurſus particulariter, quædam uoluptas bonum eſt, quædã uoluptas bonũ nõ eſt. Ad ordinis uero cõmutationem ſunt quoties qui in altera ſubiectus eſt terminus, in alia prædicatur, ut omne bonum iuſtum eſt, & omne iuſtum bonum. Nam in priore bonum ſubiectum eſt, iuſtũ prædicatũ, in ſecunda iuſtũ ſubiectũ eſt, bonum prædicatum. Nunc ergo quoniam aliæ ad eundem ordinem, aliæ ad ordinis cõmutationem ſunt, prius dicemus de his, quę ad eundem ordinem utroq; termino participãt, & quoniam ſunt propoſitiones, aliæ affirmatiuæ, alię negatiuæ, aliæ uniuerſales, alię particulares, aliæ indelinitæ, duæ ſunt, ex his, quæ qualitate differunt, tres quæ quantitate. Et ſunt quæ qualitate differunt affirmatiua & negatiua, ad quantitatẽ quæ uero differunt, ſunt uniuerſalis, particularis, & indefinita. In affirmatiuis enim & negatiuis quale quid ſit aut non ſit oſtenditᷣ. In uniuerſali particulari & indefinita de omnium uel nullorum uel nonnullorũ quantitate mõſtratur. Ex his ergo quinq; differentijs, id eſt, uniuerſali, particulari, indefinita, affirmatiua, negatiua, ſex coniũctiones fiunt, ita ut tribus quæ ad quantitatẽ dicuntur, duæ quæ ad qualitatem dicuntur aptentur, & ſit uniuerſalis affirmatiua, & uniuerſalis negatiua. Vt omnis homo iuſtus eſt, nullus homo iuſtus eſt, & particularis affirmatiua, & particularis negatiua, ut quidam homo iuſtus eſt, quidam homo iuſtus nõ eſt, & indefinita affirmatiua, & negatiua, ut homo iuſtus eſt, homo iuſtus non eſt, fiunt ergo ex duabus quæ ſunt ad qualitatem, tribus quę ſunt ad quantitatem iunctis ſex coniũctiones, de quibus indefinitas affirmatiuas & negatiuas ſeparemus, & de ſolis uniuerſalibus, & particularibus tractatus habeatur. Subſcribantur etiam earum participantium quæ ad eundem ordinem utroq; termino participant, duæ uniuerſales propoſitiones, una affirmatiua, & altera negatiua, & ſit affirmatiua uniuerſalis, omnis homo iuſtus eſt, & cõtra ipſam uniuerſalis negatiua, nullus homo iuſtus eſt. Item ſub his ponantur particularis affirmatio, & particularis negatio, ita ut ſub uniuerſali affirmatiua ponatur particularis affirmatiua, & ſub uniuerſali negatiua ponatur particularis negatiua, & ſit particularis affirmatiua, quidam homo iuſtus eſt, & contra ipſam particularis negatiua quidam homo iuſtus non eſt, quod demonſtrat ſubiecta deſcriptio.

In ſuperiori igitur deſcriptione uniuerſalis affirmatiua & uniuerſalis negatiua contrariæ ſunt, ſubcontrariæ uero particularis affirmatiua & particularis negatiua, ſubalternæ uero dicuntur uniuerſalis affirmatiua & particularis affirmatiua, & item uniuerſalis negatiua, & particularis negatiua, contraiacentes ſunt angulares, id eſt, uniuerſalis affirmatiua & particularis negatiua. Et itẽ uniuerſalis negatiua & particularis affirmatiua, ut: Omnis homo iuſtus eſt, qdã homo iuſtus nõ eſt. Nullus homo iuſtus eſt. Quidã homo iuſtus eſt, & ſũt ut hoc modo diffiniri poſſint. Cõtrariæ ſunt, q̃ uniuerſaliť, eidẽ, idẽ hæc affirmat, hæc negat. Subcõtrariæ ſunt q̃ particulariť eidẽ idẽ hæc affirmat, hęc negat. Subalternę ſunt quæ eidem idẽ affirmãt uel negãt, hæc particulariter, illa uniuerſaliter. Contraiacẽtes ſunt quãdo eidẽ eandẽ rem hæc affirmat, hæc negat, uel hæc negat, hæc affirmat, illa generaliť hæc particulariter, & uocantur contrarię, quia ꝺd affirmatio uniuerſaliter ponit, negatio uniuerſaliter tollit. Subalternæ uero, quoniam quod illa uniuerſaliter ponit, etiam hæc particulariter

ponit

ponit. Subcontrariæ uero dictæ sunt,uel quod naturaliter sub ipsis contrarijs posi-
tæ sunt,ut descriptio docet,uel quod à cõtrarijs diuersę sunt,& ipsis contrarijs quo
dammodo contrariæ.Nam contrariæ ut utræque simul sint fieri non potest,ut utrę-
que omnino non sint fieri potest,contrariam uim obtinebunt subcontrariæ. Nam
ut utræq; omnino non sint fieri non potest,ut utręque simul sint fieri potest, quod in
sequentibus melius explicabitur.Contraiacentes dicuntur,quoniam uniuersalis af-
firmatio uel negatio,particularem affirmationem uel negationem angulariter respi
ciunt.Cum autem singulę propositiones habeant duas differentias,unam ad quali-
tatem,alteram ad quantitatem,ut quę uniuersalis affirmatiua est, habeat differentiã
ad quantitatem quod uniuersalis est,& aliam ad qualitatẽ quod affirmatiua est.Eo-
dem modo cæteræ propositiones binas habeant differentias,unam secundum qua
litatem,alteram secundum quantitatem.Subalternæ quæ sunt. Vna tantum differen
tia distant quantitatis, quod hæc particularis,illa uniuersalis est.Nam qualitatis dif-
ferentiam nullam retinent. Vtræque enim affirmatiuæ sunt.Illæ uero aliæ,id est, cõ
trariæ & subcontrariæ ad qualitatem, quod illa affirmatiua,illa negatiua est,nam ad
quantitatem nihil differunt. Vtræq; enim contrariæ uniuersales, utræq; subcontra-
riæ particulares sunt, illę autem quæ contraiacentes dicũtur utriusq; differentijs diffe
runt.Nam & illa uniuersalis affirmatio est,hæc particularis negatio, & illa uniuersa
lis negatio est,hæc particularis affirmatio.Nunc quoniam quæ secundum qualita-
tem uel secundum quantitatem & quomodo differant dictum est,earum proprieta-
tes,quæ secundum eorum,falsumq; sunt explicemus,igitur earum quæ subalternæ
sunt,si fuerit uera uniuersalis affirmatio,uera erit particularis affirmatio. Si enim
omnis homo iustus est,uera est,uera erit etiam quę dicit,aliquis homo iustus est.Nã
si omnis homo iustus est,& quidam.Eodem modo negatiuæ subalternæ,nam si uni
uersalis negatiua uera fuerit,erit etiam uera negatiua particularis,ut si nullus homo
iustus est uera fuerit,etiam erit uera,quidam homo iustus non est.Nam si nullus ho
mo iustus est,nec quidã.Conuerti autem non potest,nam si particularis uera fuerit,
non necesse erit ueram esse etiam uniuersalem. Vt si quidam homo iustus est,uera
fuerit,non necesse erit ueram esse,omnis homo iustus est.Possunt enim esse nõ om-
nes.Et eodem modo de negatiua.Nam si particularis negatiua uera fuerit,ut est,qui
dam homo non est iustus,non necesse erit uniuersalem,nullus homo iustus est,uerã
esse.Potest enim fieri ut quidam iusti sint.Ergo dicamus in subalternis propositio-
nibus si uniuersales ueræ sint,ueras esse necesse est particulares, sed non conuerti-
tur. Nam si particulares ueræ fuerint,non necesse est ueras etiam uniuersales esse.
Particulares uero ad uniuersales contrariam conuersionem habent.Nam (ut supe
rius) si uniuersales ueræ essent,etiam particulares ueræ essent,& si particulares ueræ
essent,non omnino ueræ essent etiã uniuersales in particularibus,si particulares fal-
sæ fuerint falsæ erunt etiam uniuersales. Nam si particularis quidã homo iustus est,
falsa fuerit,uniuersalis etiam omnis homo iustus est,falsa erit. Nam si quidam ho-
mo iustus est,falsa est,uera est,nullus homo iustus est.Si uera est nullus homo iustus
est,falsa est,omnis homo iustus est.Falsa igitur particulari,falsa erit uniuersalis. Itẽ si
negatiua particularis falsa fuerit,quę est,quidã homo iustus nõ est, falsa erit etiã,nul
lus homo iustus est.Nã si falsum est,quia quidam homo iustus nõ est,uera est,qa om-
nis homo iustus est.Si uera est,hæc falsa est,nullus homo iustus est,falsa igitur particu
lari,falsa erit etiã uniuersalis.Sed non conuertitur,ut si uniuersales falsæ sint,falsas ne
cesse sit esse particulares,nam si uniuersalis,omnis homo iustus est,falsa fuerit,non
necesse est particularẽ quidã homo iustus est falsam esse.Potest em̃ fieri,ut si omnis
homo iustus nõ fuerit,sit quidã iustus,& item si uniuersalis negatiua, nullus homo
iustus est,falsa fuerit,nõ necesse erit quidã homo nõ est iustus,falsam esse.Nã si falsa
est,nullus homo iustus est,uerũ est,esse aliquos iustos, uera erit etiã quæ dicit,quidã
homo iustus nõ est,q̃d sint quidam etiam non iusti. Repetens igitur à capite dicat,

quod in ſubalternis. Si uniuerſales ueræ fuerint, uerę erunt etiã particulares. Sed nõ cõuertitur. Item ſi particulares falſæ fuerint, falſæ erunt etiam uniuerſales, ſed nõ cõuertitur, cõtrariæ uero ſimul eſſe uerę nunq; poſſunt. Poteſt aũt fieri, ut aliàs utrę falſæ ſint, aliàs una uera, altera falſa, utræ falſæ ſunt, ut ſi quis dicat: Omnis homo grãmaticus eſt, falſa eſt, nã nõ omnis & nullus homo grãmaticus eſt, falſa eſt. Nã nõ nullus, eſt aũt una uera altera falſa, ut ſi qs dicat, omnis homo bipes eſt, hæc affirmati uauera eſt, nullus homo bipes eſt, hęc negatiua falſa eſt. Et itẽ omnis homo quadrupes eſt, hæc affirmatiua falſa eſt. Nullus homo quadrupes eſt, hæc negatiua uera eſt. Sũt ergo cõtrariæ aliq̃ties utræ falſæ, aliq̃ties int̃ ſe uerũ falſũq; diuidẽtes, ut utræ aũt uerę ſint fieri nunq; poteſt, ſubcõtrariæ uero cõtraria patiunt̃. Nam falſæ nunq; reperiri queũt. Sed aliàs uerę utræ ſunt, ut eſt quidã homo grãmaticus eſt, uera eſt, & quidã homo grãmaticus nõ eſt, etiam hæc uera eſt. Poteſt enim alius eſſe grãmaticus & alius nõ eſſe. Aliàs una uera eſt, altera falſa. Vera eſt enim affirmatio. Quidã homo bipes eſt, falſa eſt aũt negatio, quidã homo bipes non eſt. Item falſa eſt affirmatio, quidã homo quadrupes eſt, uera eſt negatio, quidã homo quadrupes nõ eſt, ut uero utræ falſæ ſint fieri nunq; poteſt. Reſtat igit̃ ut de cõtrariacẽtibus dicamus, quæ neq; falſæ ſimul aliquãdo eſſe poſſunt, neq; uerę, ſed ſemper una uera eſt, altera falſa, q; facilius liquet, ſiqs ſibi quæcunq; fingat exempla. Res admonet ut quædam de indefinitis propoſitionibus cõſideremus. Indefinitæ etenim propoſitiones æquã uim retinent, particularibus propoſitionibus. Dictum eſt enim quod ſi uniuerſales uel affirmatiuæ uel negatiuæ in ſubalternis propoſitionibus eſſent uerę, eſſent quo que uerę particulares. Nunc uero dicimus, quod ſi uniuerſales propoſitiones uerę fuerint, uerę erunt etiã indefinitæ. Nam ſi uera eſt. Omnis homo bipes eſt, uera eſt etiam quidam homo bipes eſt, uera erit etiam indefinita quę dicit, homo bipes eſt. Item dictum eſt, quod ſi particulares falſæ eſſent, falſæ eſſent etiã uniuerſales, nunc uero dicendum eſt, ꝙd ſi indefinita falſa fuerit, falſa erit etiã uniuerſalis. Nam ſi falſa eſt quæ dicit. Homo quadrupes eſt, falſa erit etiã q̃ dicit, quidã homo quadrupes eſt & omnis homo quadrupes eſt. Atq; idẽ hoc etiã in negatiuis cõuenire uideť. Vnde cõſtat ꝙd omnes indefinitæ particularibus ꝓpoſitionibus æquã uim cõtinẽt. Rurſus dictũ eſt ꝙd ſubcontrariæ quæ particulares affirmatiuæ & negatiuę ſunt ſimul uerę eſſe poſſunt, diuidere etiã uerum falſumq; ualent, ſimul uero falſæ eſſe non poſſe. Hoc idem in indefinitis propoſitionibus expectandũ eſt. Nam diuidunt inter ſe uerum falſumq;, ut ſiquis dicat homo bipes eſt, uera eſt, homo bipes nõ eſt, falſa eſt, & item homo quadrupes eſt, falſa eſt, homo quadrupes non eſt, uera eſt, uerę autem ſimul inueniri poſſunt, ut ſi quis dicat homo grãmaticus eſt, ſi quis hoc dicat de Donato, uerum eſt. Item homo grammaticus non eſt, ſiquis hoc dicat de Catone, uerũ eſt, ut ſimul falſæ ſint nunquam reperiemus. Hinc quoq; oſtenditur indefinitas cum particularibus æquali eſſe potentia. Amplius quod dictum eſt, cõtrariacentes, id eſt, uniuerſalem affirmatiuam & particularẽ negatiuam, & item uniuerſalem negatiuã & particularem affirmatiuam neq; ueras ſimul eſſe neq; falſas. Sed inter ſe diuidere uerum falſumq; hoc idem euenit in indefinitis. Nam uniuerſalis affirmatiua & indefinita negatiua, uel uniuerſalis negatiua & indefinita affirmatiua, neq; uerę ſimul eſſe poſſunt, neq; ſimul falſę. Diuidũtur aũt inter ſe uerum falſumq;, nã ſi dixeris, omnis homo bipes eſt, uera eſt, & ſi dicas homo bipes nõ eſt, falſa eſt. Item ſi dixeris homo quadrupes eſt, falſa eſt, ſi dixeris, nullus homo quadrupes eſt, uera eſt, unde hinc quoq; colligere licet omnes indefinitas poteſtate & ui æquales eſſe particularibus. Sunt etiam quædã propoſitiones, quæ diuidunt quidem & ipſæ uerum & falſum, ut deus fulminat, deus non fulminat. Sed iſte tunc diuidũt inter ſe uerũ & falſum, cum idem tempus, idem ſubiectum, idem prædicatum ſit. Quod aũt dico tale eſt, ſi ęquiuocum ſubiectũ fuerit, non diuidunt uerũ & falſum. Si quis enim dicat Cato ſe Vticæ occidit, & reſpondeatur Cato ſe Vticæ non occidit, utręq; uerę ſunt. Nam & Ca-

tō minor ſe peremit, & Cato cēſorius ſe Vticæ nō occidit. Sed hoc ideirco euenit, q̄ Catonis nomen æquiuocè dicitur. Dicitur enim & maior Cato cēſorius, & minor Vticēſis. Item ſi æquiuoca fuerit in propoſitione prædicatio, Verum inter ſe affirmatio negatioq; non diuidunt. Si quis enim ſic dicat, in nocte lucet, & reſpondeatur in nocte non lucet, fieri poteſt ut utrq; uera ſint. Nā in nocte lucerna lucere poteſt, & ſol lucere nō poteſt, hoc ideo euenit quia lucere æquiuocè & ad lucernæ lumē, & ad ſolis dicitur. Amplius ſi aliud & aliud in ſubiectis & prædicatis tempus fuerit, uerū falſumq; inter ſe affirmatio negatioq; non diuidunt, nam ſi quis dicat Socrates ambulat, & reſpōdeatur Socrates nō ambulat, poſſunt utrq; uera eſſe, poteſt enim fieri ut Socrates alio tempore ambulet, alio tempore non ambulet, ſed aut ſtet aut ſedeat, aut quodlibet aliud, in talibus ergo propoſitionibus quales ſunt, Socrates ambulat, Socrates non ambulat, illæ inter ſe uerum falſumq; diuidūt quæ ad idem ſubiectum, ad idem prædicatum, ad idem tempus, dicuntur. Sunt etiam aliæ, quæ contradictoriæ uocantur quæ ſunt huiuſmodi, quoties affirmationē uniuerſalem tollit negatio particularis, omnis homo iuſtus eſt, non omnis homo iuſtus eſt, & rurſus nullus homo iuſtus eſt, & quidam homo iuſtus eſt, in his enim uniuerſalis determinatio tollitur, ſed de his aliàs. Et quoniam dictum eſt de his quę eodem ordine participant, dicamus nunc de his quæ ordinis commutatione participant. Harum quoq; propoſitionum, quæ ad commutationem ordinis participant duplex modus eſt. Eſt enim per contrapoſitionem conuerſio, ut ſi dicas omnis homo animal eſt, omne nō animal non homo eſt, ſimplex conuerſio eſt, ut ſi dicas, omnis homo riſibile, & conuertas, omne riſibile homo, ſed in illis terminorum tantum commutatio conuerſionem facit, in quibus neq; prædicatum ſubiecto, neq; ſubiectū prędicato abundat. In hac enim propoſitione quæ dicit, omnis homo riſibile. Homo ſubiectū riſibile prædicatum æquam uim habent, & ideo conuerti poteſt, ut ſit riſibile ſubiectum & homo prædicatum, & dicat omne riſibile homo. In quibus uero unus terminus alio abundauerit, conuerti propoſitio non poteſt. Nam ſi dicas omnis homo animal eſt, uera eſt, non tamen poteſt fieri, ut conuerſa hęc propoſitio terminis commutatis uera ſit, falſum eſt enim dicere, omne animal homo eſt. Sed hoc cur euenit? qa homine animal abundat. Illa uero cōuerſio, quæ per cōtrapoſitionē fit: hoc modo fit, q̄ties in affirmatiua ſubiectum fuerit, idem muratum & factum prædicatū ad negatiuam particulam ponitur, ut eſt omnis homo animal eſt. Hic homo ſubiectū eſt & ad hoc animal prædicatur. Si uero quis per contrapoſitionem cōuertat, & faciat animal ſubiectum, hominem prædicatum, & ad hominem particulam negatiuam ponat, hoc modo faciet. Omne non animal non homo eſt, & erit iſta conuerſio, omnis homo animal eſt, omne non animal non homo eſt, ſed de his poſterius tractabimus, nunc ad ſimplices reuertamur. Cum ſint igitur quatuor propoſitiones quarum duæ uniuerſales ſunt, id eſt, affirmatiua & negatiua, duæ uero particulares, id eſt affirmatiua & negatiua, particularis affirmatiua, & uniuerſalis negatiua commutatis terminis ſibiipſis conuertitur. Conuertuntur autem illę (ut dictum eſt) quoties commutatis terminis, uel ſimul uerę ſunt, uel ſimul falſę. Nam ſi quis dicat quidē homo animal eſt, uera eſt. Conuerſio uero eius quoddā animal homo eſt, uera eſt. Item quidam homo lapis eſt, falſa eſt, quemadmodum & eius cōuerſio, quidam lapis homo eſt, nam & iſta falſa eſt. Eſt igitur particularis affirmatiua quę commutatis terminis ſibiipſis conuertitur. Idem uero patitur uniuerſalis negatio. Si quis enim dicat, nullus homo lapis eſt, uera eſt, & poteſt cōuerti nullus lapis homo eſt, nā & iſta uera eſt. Itē nullus homo rhetor eſt, falſa eſt, & eius cōuerſio, nullus rhetor homo eſt, falſa eſt. In quatuor igitur his propoſitionibus duæ tantū contraiacentes ſibiipſis conuertunt, id eſt, particularis affirmatio, & uniuerſalis negatio. Alię uero duę ſibiipſis non cōuertuntur. Nam neq; uniuerſalis affirmatio, neq; particularis negatio ſibiipſis conuertit. Si q̄s enim dicat. Omnis homo animal eſt, uera eſt. Si q̄s uero cōuertat, omne animal homo

homo eſt,falſum eſt.Non igitur ſibiipſi conuerti poteſt,quoniam conuerſa prioris ueritatẽ nõ recipit. Neq; uero particularis negatio ſibiipſi conuertitur. Nam ſiquis dicat quidã homo grammaticus non eſt,uera eſt,ſi uero cõuertat,quidam gramma ticus homo non eſt,falſa eſt. Omnis enim grammaticus homo eſt, repetendum eſt igitur à capite,quòd cum quatuor propoſitiones ſint,affirmatio uniuerſalis, nega tio uniuerſalis,affirmatio particularis,negatio particularis,particularis affirmatio, & uniuerſalis negatio quę contraiacentes ſunt,ſibiipſis conuerti poſſunt. Vniuerſa lis uero affirmatio & particularis negatio,quæ ipſæ cõtraiacentes ſunt, nunquã poſ ſunt ſibiipſis cõuerti. Nec hoc nos turbet quòd quædam affirmationes uniuerſales, & quędam particulares negationes cõuerti poſſunt. Poteſt enim dici omnis homo riſibilis eſt,omne riſibile homo eſt,& utræq; ueræ ſunt. Et item omnis homo hinni bilis eſt,falſa eſt, & omne hinnibile homo eſt,& hæc quoq; falſa eſt. Item in particu lari negatione, quidam homo non eſt lapis,uera eſt,& quidam lapis non eſt homo, uera eſt. Item quidam homo nõ eſt riſibile,falſa eſt,quoddam riſibile homo non eſt, & hæc quoq; falſa eſt. Ergo uidẽtur poſſe uniuerſales affirmationes,& particulares negationes cõuerti,& cõuertuntur quidẽ,ſed non uniuerſaliter. Generaliter aũt di co propoſitiones poſſe cõuerti,quoties uniuerſaliter,id eſt, in omnibus cõuertun tur. Iſtę autem in duabus ſolis materiebus cõuerti poſſunt. Si quis enim proprium, cuiuslibet ſpeciei ad ipſam ſpeciem cuius eſt proprium uelut ad ſubiectũ prædicet, poteſt conuertere. Nã quia riſibile propriũ eſt homini,ſi prædices riſibile,& ſubiici as hominem,ut eſt omnis homo riſibile eſt,potes iterum ſubiicere riſibile & homi nem prædicare,ut ſi dicas omne riſibile eſt homo. In illis uero ſimul falſę ſunt gene ralium affirmationum cõuerſiones,in quibus id quod prædicatur ad ſubiectum nul lo tempore uerè dici poteſt,ut ſi quis dicat omnis homo lapis eſt,falſa eſt. Et iterum omnis lapis homo eſt,falſa eſt,hęc,ꝙniam nullo tempore neq; homo lapis eſt,neque lapis homo uerè prædicabitur. In particularibus negatiuis contrarium eſt, nam aut falſæ ſunt,cum proprium ſubiectum eſt aut prędicatum,ut ſi quis dicat. Quidam ho mo riſibile non eſt,falſum eſt. Item quoddam riſibile homo non eſt,& hæc quoq; fal ſa eſt. In illis ueræ ſunt,quando id quod affirmando nullo tempore uerè prædicari poteſt ad ſubiectum prædicant,ut ſi dicas,quidam homo lapis non eſt,uera eſt. Ite rum quidam lapis homo non eſt,uera eſt. Ergo uniuerſales affirmationes tum ſibi cõuertuntur,ut ueræ ſint,cũ propriũ prædicant,tum ſibi conuertunt̃,ut falſæ ſint, cum id ꝙ nullo tẽpore ad ſubiectũ uerè dici poterit prędicat̃. Itẽ in particularibus ne gatiuis,tum falſæ ſunt,cum propriũ prædicant,tum ueræ,cũ id ꝙd nullo tẽpore uerè dici poterit prędicant. In his ergo ſolæ cõuerti poſſunt. In alijs uero cõuerti nõ poſ ſunt. Atq; ideo uniuerſaliter nõ conuertunt̃,remãet ergo ut in alijs rebus omnibus, ut ſuperius dictũ eſt,non conuertant̃. Hoc uero perſpiciendũ eſt,ꝙd particularis af firmatio quæ ſibiipſi conuertitur,uniuerſali affirmationi quæ ſibi non conuertitur, per accidens cõuerti poteſt. Et item contraiacens uniuerſali affirmationi particula ris negatio,quę ſibiipſi non cõuertitur,conuerti poteſt per accidens negationi uni uerſali,quæ ſibiipſi conuertitur. Sed quomodo particularis affirmatio & uniuerſa lis negatio ſibiipſis conuertantur oſtendimus. Nunc uero quomodo particularis affirmatio uniuerſali affirmationi per accidens, uel quomodo particularis negatio uniuerſali negationi per accidens conuertantur,demonſtrandum eſt. Dictum eſt ſu perius,quòd ſi uera eſt uniuerſalis affirmatio,uera eſt etiam particularis,& ſequere tur particularis uniuerſalem. Nam ſi uera eſt,omnis homo animal eſt,uera eſt etiam quidam homo animal eſt. Si enim omnis,& quidam,ſed particularis affirmatio ſibi ipſi conuertitur,conuertitur etiam uniuerſali affirmationi. Nam ſi omnis homo ani mal eſt,& quidam homo animal eſt. Sed iſta ſibi conuertitur,hoc modo,ſi dicas,qui dam homo animal eſt. Poteſt igitur conuerti ad omnis homo animal eſt,uniuerſalẽ affirmationem particularis affirmatio,quæ eſt quidam homo animal eſt,& conuer

tit̃ur,ut

titur,ut ſi dicas quoddam animal homo eſt,utræq; enim ueræ ſunt,& quæ dicit, omnis homo animal eſt,& quæ dicit quoddã animal homo eſt,per accidens aũt cõuerti dicit̃ particularis affirmatio uniuerſali affirmationi,qa particularis affirmatio ſibi ipſi principaliter conuertitur.Secũdo uero loco uniuerſali affirmationi conuertit̃. Reſtat igit̃,ut hoc mõſtremus.Quomodo particularis negatio quæ ſibi nõ cõuertitur,uniuerſali negationi quę ſibi conuertit̃,per accidens conuertat̃,& hic eadẽ ratio eſt.Nam quoniã uniuerſalis negatio ſi uera eſt,uera eſt etiã particularis, uniuerſalis uero negatio ſibiipſa cõuertitur,poteſt uniuerſali negationi conuerſę particularis conuerti negatio.Age enim uniuerſalem negationem,id eſt,nullus homo hinnibilis eſt,cõuertamus,ut ſit nullum hinnibile homo eſt. Sed iſtam propoſitionẽ,id eſt,uniuerſalem negatiuã,quę eſt nullus homo hinnibilis eſt,ſequit̃ particularis negatio,quæ eſt,quidã homo non eſt hinnibilis.Conuerte igitur uniuerſalẽ quæ eſt,nullus homo hinnibilis eſt,& fac nullũ hinnibile homo eſt,cõuerte huic particularẽ negationẽ quæ eſt,quidã homo nõ eſt hinnibilis,& fac q̃ddam hinnibile nõ eſt homo, utrq; ueræ ſunt. Nam & nullum hinnibile homo eſt,quæ eſt uniuerſalis conuerſio negationis,uera eſt,& quoddã hinnibile nõ eſt homo,quæ cõuerſio particularis negationis eſt.Cur autem per accidẽs cõuerti dicatur,ſuperius dictũ eſt. Liquet ergo talis per accidẽs cõuerſio quod igitur habet uniuerſalis affirmatio,hoc habet etiam cõtraiacens particularis negatio,utrq; enim ſibi conuerti nõ poſſunt,quod autem habet uniuerſalis negatio,hoc habet, & ei cõtraiacens affirmatio particularis,utrq; enim ſibi conuerti poſſunt.Iunctæ ergo quę ſibi conuerti poſſunt,& quę ſibi cõuerti non poſſunt,ut quæ ſibi conuerti poteſt,iungat̃ ei quæ ſibi cõuerti non poteſt, & quæ ſibi conuerti nõ poteſt,iungat̃ ei quæ ſibi conuerti poteſt,faciũt per accidẽs conuerſiones quæ ſuperius demõſtratæ ſunt.Reſtat ut de his conuerſionibus dicamus quæ per cõtrapoſitionem fiunt,& primũ earũ ſit diſpoſitio in deſcriptione ſubiecta,generalis enim affirmationis,quæ dicit,omnis homo animal eſt,conuerſio per contrapoſitionem eſt quæ dicit,omne non animal non homo eſt.Item generalis negationis quæ dicit,nullus homo animal eſt.Cõuerſio per contrapoſitionem eſt, nullum non animal non homo eſt.Item particularis affirmationis quę dicit,quidam homo animal eſt.Conuerſio per contrapoſitionem eſt,quæ dicit,quoddã non animal non homo eſt.Item particularis negationis quę dicit,quidam homo animal non eſt. Conuerſio per contrapoſitionem eſt,quæ dicit,quoddam non animal nõ homo eſt, quod demonſtrat ſubiecta deſcriptio.

Omnis homo animal eſt	Omne non animal non homo eſt
Nullus homo animal eſt	Nullum non animal non homo eſt
Quidam homo animal eſt	Quoddam non animal non homo eſt
Quidam homo animal non eſt	Quoddam non animal non homo non eſt

His ergo ita poſitis quomodo dictum eſt ſuperius in ſimplici terminorum conuerſione,quòd particularis affirmatio,& generalis negatio ſibiipſis conuertentur. Generalis uero affirmatio,& particularis negatio ſibiipſis non conuerterentur, hic in per contrapoſitionẽ conuerſionibus contra eſt.Nam generalis affirmatio per cõtrapoſitionem,ſibiipſa conuertit̃,& particularis negatio ſibiipſi conuertit̃. Generalis uero negatio & particularis affirmatio per cõtrapoſitionem ſibi non conuertunt̃. Quod ita eſſe his exẽplis probabimus.Si enim uera ſit affirmatio generalis quæ dicit:Omnis homo animal eſt, uera erit eius per contrapoſitionẽ cõuerſio quę dicit: Omne nõ animal non homo eſt.Quod em̃ animal non fuerit,id homo nõ erit. Et ſi falſa fuerit generalis affirmatio q̃ dicit,omne animal homo eſt, falſa erit etiã eius p̃ contrapoſitionem conuerſio quæ dicit,omnis non homo non animal eſt,poteſt em̃ fieri ut q̃d homo nõ eſt,animal ſit. Illa em̃ negat eſſe animal quod homo non fuerit.

Quod

per cõtrapositionem conuersio uera est. Repetendum est igitur à superioribus & & confirmandum quòd in simplicibus terminorũ conuersionibus particularis affirmatio, & generalis negatio sibi conuerti possunt. Generales uero affirmatio & particularis negatio sibi conuerti non possunt. In his uero conuersionibus quæ per contrapositionem fiunt, cõtra est. Nam generalis affirmatio & particularis negatio per contrapositionem sibiipsis conuerti possunt. Generalis uero negatio, & particularis affirmatio per contrapositionem sibiipsis conuerti non possunt. Et generalis negatio & particularis affirmatio quæ sunt contraiacentes in ueri falsiq; distantia (ut demonstratum est) sibiipsis inuicem contraria patiuntur. Hęc de Categoricorum syllogismorum Categoricis propositionibus dicta sufficiant. Siqua uero in his prætermissa sunt in Perihermenias Aristotelis cõmentario diligentius subtiliusq; tractata sunt.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRITII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI DE SYLLOGISMO CAtegorico, Liber II.

SVperioris series uoluminis quod ad Categoricorum syllogismorum propositiones attinebat explicuit. Nunc autem quantũ introductionis patitur temperamẽtum de ipsa Categoricorũ syllogismorum ratione tractabitur. Et quoniam omniũ cõpositorum firmitudo uel uitiũ, aut in his maximè reperit ex quibus est cõpositum, aut penes bonam malamue cõpositionem eius laus uituperatioq; tenetur. Nãq; domus si sit fortibus lapidibus debilibus ue cõstructa, ipsa quoq; est fortis aut debilis. Porrò aũt si artificis cõpositionẽ equabilem solertemq; fuerit nacta, ipsa quoq; cõstructio merito stabilitatis erit, laudabile fundamentũ. Si uero insolertior cõpositio fiat, tota quoq; quãuis ex bonis ordinata lapidibus, nulla sese gerens fabrica stabilitate nutabit. Nos quoq; hanc eandem imaginem secuti, prius de his quibus ipse syllogismus cõstat, id est, propositionibus explicuimus. Nunc uero de ipsa inter se syllogismorũ coniunctione, cõpositioneq; tractabimus. Illud uero meminisse debebis, introducendis hic me præstitisse docendis nõ introductis. Et prius quid sit esse in omni uel non esse, paucis ostendã. Si qua enim res alterius generis fuerit, omnẽ intra se speciẽ cõtinebit, & in toto species genere illa esse dicet. Sit enim genus animal, homo uero species. Homo ergo quoniã minus est quã animal, in toto animali esse dicet. Omnis enim homo animal est. Si qs ergo sic dicat aliquã rem de omni alia re prædicari, conuersa uice nihil interest. Nã sicut in toto animali homo est, sic etiã animal de omni homine prædicatur. In toto uero nõ esse est, quoties alia res ab alia re omni disiuncta est, ut si dicas animal in nullo lapide est, nullũ enim animal lapis est, & si dicas animal de nullo lapide prædicat, de nullo enim lapide animal dicit. Diffinimus ergo in toto esse, uel in toto non esse sic, in toto esse, uel de omni prædicari dicit, q̃ties nõ potest inueniri aliqd subiecti, ad q̃d illud quod prædicat dici nõ possit. Nãq; nihil hominis inuenitur, ad quod animal dici non possit. In toto uero non esse, uel de nullo prædicari dicit, quoties nihil subiecti poterit inueniri ad quod illud quod prædicatur dici possit. Nihil enim lapidis inueniri potest, de quo possit animal prædicari. Illud sanè notandum est quòd

esse in

ijcias f risibile in omni g inuenitur. Omnis enim homo risibilis est. Si uero prędices g hominem ad f risibile, g homo in omni f risibile reperiť. Omne enim risibile homo est. Quid autem termini sint, uel quid prædicatio, aut subiectio, priori de propositionibus libro satis dictum est. Sed ne ne forte erremus quod uidetur uniuersalis affirmatio conuersa. Nam de hoc quoq; superius dictum est. Modo uero hoc solũ mõstrare uolumus, quòd quæ sunt in toto paria sola conuertantur. Hoc tamen prodest ad ostensionem syllogismorũ quę fit in circulo, quam in Analyticis diximus. Ac de prima syllogismorum Categoricorũ figura expeditum est. Secũda uero figura est quoties a terminus de utrisq; b, & c terminis prædicatur hoc modo. Si enim dicas a bonum de omni b iusto, ut sit hoc modo propositio. Omne iustum bonum est. Et in de a bonum de omni c uirtute, ut dicas. Omnis uirtus bonum est, solum a de utrisque b & c terminis prædicabi, & erit hæc secunda figura. Medius autem terminus in hac figura erit, qui de utrisq; prædicatur, ideſt a. Extremitates uero ea quæ subiecta sunt, ideſt b & c. Maior uero extremitas est de qua primo a terminus appellatur, id est b iustum, uel si ad c primo prædicabitur c terminus maior extremitas inueniť. Idcirco quod ea extremitas, de qua medius terminus primo prædicatur, in conclusione ipsa quoq; prædicabitur, ut posterius demonstrãdum est. Minor uero extremitas erit, ad quod medius terminus posterius prædicabitur. Tertia uero figura est, quoties a & b termini de uno c prædicantur. Si quis enim prædicet a, ideſt bonum de c id est uirtute, ut sit huiusmodi propositio. Omnis uirtus bonum est. Item b prædicetur de c, ut sit omnis uirtus iustum est, tertiam figuram facit. In hac uero figura medius terminus erit qui utrisq; subiectus est, ideſt c. Namq; de c termino a & b termini prædicantur. Maior uero extremitas est quæ primo prædicatur, ideſt a. Minor uero quæ postea, ideſt, b uel si quem libuerit b prius, a posterius prædicare secundum priorem posterioremq; prædicationẽ, maior minorue extremitas inuenietur, & hic quoq; maior extremitas in conclusionibus sicut in superioribus alijs figuris de minore prædicatur. Expeditis igitur tribus syllogismorum figuris, dicendũ est quia perfectus syllogismus est, cui ad integram probatamq; conclusionem ex superius sumptis & propositis nihil deest. Sed modo atq; ordine facta conclusio nihil de habens per ea, quæ antea proposuit terminatur. Imperfectus uero syllogismus est, cui nihil æquè ad perfectionem deest, ueruntamen in his quæ in propositionibus sumpta sunt aliqua desunt, cur ita esse uidetur. Sed & hæ diffinitiones omnes posterius liquebunt. Nunc autem unde hæ figuræ nascantur, breuiter explicandum est. Quoniam unde nascuntur, in eadem iterum resoluuntur. Sed secunda & tertia figura, de prima figura nasci & procreari uidentur. Sit enim a terminus in omni b termino, & de omni eo prædicetur, b uero terminus de omni c termino prędicatur. Hęc ut dictum est prima syllogismorum figura est. Si quis igitur maiorem extremitatem propositionẽq; conuertat, & quod fuerat antea prędicatum faciat esse subiectum, secundam faciet figuram. Nam quemadmodum a terminus prædicatur de b termino, ita b de c. Si ergo conuertatur, & fiat ut b terminus de a termino prędicetur, inuenitur b terminus qui antea medius fuerat, & a termino subiectus, de c uero termino prędicatur ad utrosq; terminos prędicatiuus. Age enim quoniam a bonum de b iusto prędicabatur, b uero iustum de c uirtute prędicabatur, erat propositio, omne iustum bonũ est, omnis uirtus iusta est manente propositioneque est, omnis uirtus iusta est, prima propositio, ideſt omne iustum bonum est, contrauertatur, & fiat omne bonum iustũ est. Inueniuntur igitur propositiones sic, omne bonum iustum est, omnis uirtus iusta est, & iustum, ideſt b de a & c terminis prędicabitur. Conuersa igitur maiore prioris figurę extremitate secunda syllogismorum figura procreatur. Tertia uero figura nascitur, minori propositione conuersa. Nam si a bonum prędicatur de b iusto, ut dicatur, omne iustum bonum est, b uero iustum prędicatur de c uirtute, ut dicatur, omnis uirtus iusta est, si priore propositione manente, id est, omne iustum bonũ est,

ſecũda quę eſt,omnis uirtus iuſta eſt.Cõuertaẽ & fiat,omne iuſtũ uirtus eſt.Intenſe tur omnes,ppoſitiones ſic.Omne iuſtũ bonũ eſt. Omne iuſtum uirtus eſt,& de b iuſto a & c termini prędicanẽ & ſit tertiæ figurę cõnexio.Cõuerſis igiẽ primis poſteriſq; extremitatibus primę figurę,tertia uel ſecũda figura naſcũẽ . A uero unaquæq; harũ triũ figurarũ habet ſub ſe plures ſyllogiſmorum modos,ut modi ſub figuris ita ſint,ut ſunt ſpecies ſub ſuis generibus.Habet enim prima figura ſub ſe Ariſt.autore modos quatuor,ſed Theophraſtus,uel Eudemus ſuper hos quatuor, quinque alios modos addũt Ariſt.dante principiũ in ſecũdo priorũ Analyticorũ uolumine,q̃ melius poſtmodũ explicabiẽ.Secunda uero figura habet ſub ſe quatuor modos. Tertia uero autore Ariſt.ſex,addũt etiã alį unũ ſicut ipſe Porphyrius ſuperiores,ſcilicet,ſequens . Et quoniã(ut ſuperiore libro dictũ eſt) alię propoſitiones affirmatiuæ ſunt, aliæ negatiuę,& earũ alię uniuerſales,alię uero particulares,ſecundum eas ipſas,ppoſitiones ſyllogiſmorum concluſiones;q̃ iunguntẽ.Nãq; primę figurę primus modus eſt,qui fit ex duabus uniuerſalibus affirmatiuis,uniuerſalẽ colligẽs affirmatiuam. Si enim a terminus fuerit in omni b termino,& ſi b terminus de omni c termino fuerit prędicatus,a terminus de omni c termino prædicabiẽ. Nãq; a bonũ ſi prædiceẽ de omni b iuſto,ut ſit omne iuſtũ bonũ eſt, b uero iuſtũ , ſi de c prędicetur uirtute, ut ſit omnis uirtus iuſtũ eſt,neceſſario cõcludiẽ extremitatibus ad ſeinuicẽ prędicatis,ideſt a & c ut ſit omnis uirtus bonũ eſt.Sunt igiẽ huiuſmodi,ppoſitiones,atque cõcluſio.Si a in omni b fuerit,& b in omni c fuerit,a terminus de omni c prędicabiẽ,ideſt. Omne iuſtũ bonũ eſt.Omnis uirtus iuſta eſt,& cõcluſio.Omnis igiẽ uirtus bonũ eſt,& hic primę figurę primus modus eſt.Secũdus uero modus primæ figuræ eſt,quoties ex prima uniuerſali negatiua & ſecunda uniuerſali affirmatiua,concluſio uniuerſali negatione colligiẽ.Si enim ſit a malũ,b bonũ,c iuſtũ,a terminus de nullo b termino prędicabiẽ.Nullũ enim bonũ malũ eſt,b uero terminus de omni c termino prędicabiẽ.Omne enim iuſtum bonũ eſt.Quare colligiẽ nullum iuſtum malũ eſt,ut eſt hoc modo.Si a terminus de nullo b termino prędicaẽ,b uero terminus de omni c fuerit prædicatus,a terminus de nullo c prædicabitur,ut eſt. Nullum bonũ malum eſt.Omne iuſtum bonum eſt.Nullum igitur iuſtum malum eſt.Tertius uero modus primæ figurę eſt,quoties ex uniuerſali affirmatiua,& particulari affirmatiua, particularis affirmatiua colligitur.Nam ſi a uirtus de omni b,ideſt bono prædiceẽ, & b bonum de quodam c, ideſt iuſto fuerit prædicatum particulariter, erit quoq; concluſio particularis,hoc modo,ut a uirtus de quodam c iuſto particulariter prędicetur.Si igitur fuerit a terminus in omni b,& b terminus in aliquo c particulariter,erit a terminus in aliquo c particulariter,ut ſit:

Omne bonum uirtus eſt.
Quoddam iuſtum bonum eſt.
Quoddam igitur iuſtum uirtus eſt.

Quartus modus primæ figuræ eſt talis,quoties ex uniuerſali negatione , & particulari affirmatione particularis negatiua colligitur.Nam ſi a terminus, de nullo b termino prædicetur,b uero terminus de quodam c termino prædicetur,a terminus de quodam c termino non prædicabitur, quod monſtrat ſubiecta deſcriptio . Nam ſunt huiuſmodi propoſitiones:

Nullum bonum malum eſt.
Quoddam iuſtum bonum eſt.
Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.

Hos ergo quatuor in prima figura modos in Analyticis ſuis Ariſtoteles poſuit.Cæteros uero quinq; modos Theophraſtus & Eudemus addiderunt,qbus Porphyrius grauiſſimę uir autoritatis uiſus eſt conſenſiſſe qui ſunt huiuſmodi. Nam quoniã particularis affirmatiua ſibijpſi conuertitur,quiſquis oſtenderit in concluſione a terminum de quodam c termino particulariter prędicari. In eadem ipſa cõcluſione monſtrauit

ſtrauit,quod c terminus de a termino rurſus particulariter prædicetur. Nã ſi ſibi particularis propoſitio in concluſione conuertitur.Si a terminus in quodam c termino fuerit,c terminus de quodam a termino prędicabitur.Item quiſquis uniuerſalem negatiuam in concluſione probauerit,neceſſe eſt eum ipſius quoq; cõuerſionem in eadem concluſione probaſſe.Vniuerſalis enim negatio ſemper ſibi conuertitur. Nam ſi quis probauit quod a terminus de nullo c termino prædicetur,non eſt dubiũ quin in hac concluſione illud quoq; probatũ ſit,quod c terminus de nullo a termino prędicetur.Semper enim(ut dictum eſt)uniuerſalis negatiua ſibiipſi conuertitur, uniuerſalis quoq; affirmatiua duplici concluſione continetur.Nam quiſquis oſtendit a terminum de omni c termino prædicari. Illud quoq; oſtendit quod c terminus de quodam a termino particulariter prædicetur. Si quis enim probauerit animal de omni homine prædicari ;ita dicens: Omnis homo animal eſt, illud quoque neceſſario monſtrauit particulariter, quoniam quoddam animal homo eſt. Ita ſemper uniuerſalis negatio, & uniuerſalis affirmatio, uel particularis affirmatiua dupliciter concluduntur. Aliæ enim ſibiipſis conuertuntur, quæ particularis eſt, particulariter,quæ uniuerſalis,uniuerſaliter. Alia uero cum ipſa uniuerſalis affirmatiua ſit, particulariter ſibiipſi conuertitur. Particularis autem negatio nunquam ſibiipſi conuertitur. Atque ideo ſimplicem in ſe retinet concluſionem. Hoc autem quod nuper diximus in ſecundo priorum Analyticorum libro ab Ariſtotele monſtratur, quod ſcilicet, Theophraſtus & Eudemus principium capientes ad alios in prima figura ſyllogiſmos adhęciẽdos animũ adiecere,qui ſunt huiuſmodi qui κατὰ ἀνάκλασιν uocantur,ideſt per refractionem quandam conuerſionemq; propoſitionis.Et eſt quintus modus ex duabus uniuerſalibus affirmationibus,particularẽ colligens affirmatiuam hoc modo.Si a fuerit in omni b,& b fuerit in omni c, poſſet equidem concludi quod a terminus eſſet in omni c termino.Sed quoniã iſta uniuerſalis propoſitio (ut dictum eſt) particulariter conuertitur, prętermiſſo eo quod a terminus de omni c termino prædicatur,cõcluſio eſſe dicitur quod c terminus,de quodam a termino prædicatur,quod hoc exemplo monſtrandum eſt. Si enim ſint propoſitiones ſic omne iuſtum bonum eſt,omnis uirtus iuſta eſt, poſſet concludi equidem quoniam omnis uirtus bonum eſt. Sed quoniam ita propoſitio ſibi conuertitur,ut ſit quoddam bonum uirtus eſt particulariter,particularis ſyllogiſmus concluſioq; colligitur ex duabus uniuerſalibus affirmatiuis. Eius uero forma talis eſt,a terminus in omni b,b terminus in omni c,igitur c terminus in quodam a, ut eſt:

Omne iuſtum bonum eſt.
Omnis uirtus iuſta eſt.
Quoddam bonum iuſtus eſt.

Per conuerſionem refractionemq; dicitur, quoniam quod uniuerſaliter colligebatur conuerſum,particulariter collectum eſt.Sextus modus eſt primę figurę qui fit ex uniuerſali negatiua,& uniuerſali affirmatiua uniuerſalem concluſionem per conuerſionem colligens.Nam ſi a terminus in nullo b fuerit, b uero terminus in omni c termino fuerit,poſſet equidem colligi,quoniam a terminus in nullo c termino eſt. Sed quoniam uniuerſalis negatiua conuertitur,dicimus quoniam c terminus in nullo a termino eſt, ut ſit hoc modo:

Nullum bonum malum eſt.
Omne iuſtum bonum eſt,poſſet colligi.
Nullum iuſtum malum eſt,ſed ex his per conuerſionem colligimus.
Nullum malum iuſtum eſt.

Septimus modus primæ figuræ eſt,qui ex uniuerſali affirmatiua & particulari affirmatiua per conuerſionem particularem colligit affirmatiuam. Si enim fuerit a terminus in omni b,& b terminus de quodam c termino prædicetur,poteſt a terminus de quodam c termino prædicari.Sed quoniã particularis affirmatio ſibiipſi cõ-

uertitur, per conuersionem fit conclusio, & dicitur c terminus de quodam a termino prædicari, ut sit sic. Omne bonum uirtus est, quoddam iustum bonum est. Posset equidem concludi quoniam quoddam iustum uirtus est. Sed quia particularis affirmatio conuertitur, dicimus quoniam quædam uirtus iusta est. Octauus modus primæ figuræ est, quoties ex uniuersali affirmatione & uniuersali negatione particulariter colligitur. Si enim a terminus de omni b termino prædicatus fuerit, b uero terminus de nullo c termino prædicetur, non posset colligi, quoniã a terminus de nullo c termino prædicatur. Cur autem non possit in resolutorijs dictum est. Sed quoniam uniuersalis negatiua sibijpsa conuertitur. Potest dici & conuerti, quoniã c terminus de nullo b termino prædicatur, b uero terminus de quodam a termino dicit, quoniam uniuersalis affirmatiua particulariter sibijpsa conuertit, quare c terminus de quodam a termino non prædicabitur, ut sit sic: Omne bonum iustum est, nullum malũ bonũ est, nõ posset colligi, quoniã nullum malum iustum est. Sed cõuertit sic:

Nullum bonum malum est.
Quoddam iustum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.

Nonus modus primę figurę est, qui ex particulari affirmatiua & uniuersali negatiua particularẽ colligit negatiuã per conuersionẽ. Si enim a terminus de quodã b termino, b uero terminus de nullo c termino prędicet, non potest quidẽ dici, quoniã a terminus de quodam c termino non prædicabitur. Cur autem non possit hoc quoq; in resolutorijs diximus, sed quoniam uniuersalis negatio conuerti potest, dicet quoniam c terminus de nullo b termino prædicatur, & b terminus de quodam a prædicatur, c igitur terminus de quodam a non prædicabitur, ut sit sic:

Quoddam bonum iustum est.
Nullum malum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.

Expeditis igitur nouẽ primę figurę modis ad secũdæ figuræ quatuor modos ueniamus. Illud tantũ cõstet, q̃d quemadmodũ in prima figura per nouẽ supradictos modos & affirmatio uniuersalis, & negatio uniuersalis, & affirmatio particularis, & negatio particularis, in conclusione colligitur. In secunda figura affirmatiuam neq; generalem, neq; particularem posse colligi, sed tantum uel particulariter, uel uniuersaliter solas colligi negatiuas. Est autem secundæ figuræ primus modus hic, quoties ex uniuersali negatione, & uniuersali affirmatione, uniuersalis negatiua colligitur. Si enim a terminus de nullo b termino & de omni c termino prædicetur, b terminus de nullo c termino prædicabitur. Sit enim a bonum, sit b malum, c iustum. Si quis igitur sic dicat:

Nullum malum bonum est.
Omne iustum bonum est, concludit.
Nullum iustum malum est.

Liquet igitur maiorem extremitatem de minore in conclusione prædicari. Sed omnes secundæ figuræ syllogismi quamuis ueri sint, uerũ tamen ex seipsis non probãt, sed ex primæ figuræ modis implentur. Namq; si a terminus de nullo b termino prędicetur, & in omni c termino sit, nondum probatum est, quoniam omnino b terminus de nullo c termino prædicetur. Sed si quis ex isto secũdæ figuræ primo modo primæ figuræ secundum modum faciat per conuersionẽ totus syllogismus conclusioq; probata est. Si quis enim in hoc syllogismo qui est a terminus, in nullo b & idem a terminus de omni c prædicet, & a b propositionẽ conuertat, ut faciat esse b a. Nã omnis uniuersalis negatiua conuertitur. Si quis igitur dicat quoniam a terminus de nullo b termino prædicatur, & b igitur de nullo a termino prædicabitur. Sed a terminus de omni c termino prædicabitur. Fit igitur primæ figuræ secũdus modus ex uniuersali negatiua, & uniuersali affirmatiua, uniuersalẽ colligens negatiuã, ut sit cõ

clusio

cluſio. De nullo igitur c termino b prędicabiť. His igiť cõuerſionibus, omnis ſecũ dę & tertię figurę ſyllogiſmus concluſio q̃ colligitur & probatur. Atq; ideo quoniã ex ſeipſis non ſunt probati niſi ex ſuperioribus comprobentur, ideſt, primæ figuræ modis, quicunq; in ſecunda uel tertia figura inuentus fuerit imperfectus uocatur ſyllogiſmus. Secundus uero modus ſecundæ figuræ eſt quoties ex uniuerſali affirmatiua & uniuerſali negatiua commutatis ordinibus uniuerſalibus rurſus negatiua concluditur. Si enim a terminus in omni b termino fuerit, & de nullo c termino prędicetur, b terminus de nullo c termino prædicabitur. Sit enim a bonum, b iuſtum, c malum. Si quis igitur ſic dicat:

Omne iuſtum bonum eſt.
Nullum malum bonum eſt, concludit.
Nullum igitur malum iuſtum eſt.

Sed hæc complexio coniunctio q̃ propoſitionũ duplicẽ cõuerſionẽ habet. Oſtẽdiť enim de ſecũdo primę figurę modo ſic. Nã ſi a terminus in omni b termino eſt, et de nullo c termino prędicať, hic uniuerſalis negatiua cõuertiť. Erit igiť ut c terminus de nullo a termino prędiceť. Quod ſi ita eſt, erit huiuſmodi ſyllogiſmus, c terminus de nullo a termino prędicať, a terminus in omni b termino eſt, c igitur terminus de nullo b termino prędicabiť. Ecce una cõuerſio facta eſt propoſitiõis negatiuę. Sed quoniã diximus cõcludi nõ c in nullo b ſed b in nullo, c termino, hic uniuerſalis cõcluſio negatiua cõuertiť: Et ſicut cõcluſum eſt, c terminũ de nullo b termino prædicari, ita cõcludiť de nullo c termino b terminũ prędicari. Tertius modus ſecundę figurę eſt, quoties ex uniuerſali negatiua & particulari affirmatiua particularis negatiua colligiť. Si enim a terminus de nullo b termino prędiceť, et in quodã c termino fuerit, b terminus de quodam c termino non prædicabitur. Sit enim a bonum, b malum, c iuſtum. Si quis igitur ſic dicat:

Nullum malum bonum eſt.
Quoddam iuſtum bonum eſt, concludat neceſſe eſt.
Quoddam iuſtum malum non eſt.

Hic quoq; ſyllogiſmus per conuerſionem hoc modo probatur. Nam ſi a terminus de nullo b termino prædicatur, & b terminus de nullo a termino prædicabiť. Sed a terminus de quodã c termino prædicatur. Redit igitur primæ figurę modus quartus qui eſt ex uniuerſali negatione & particulari affirmatione, particularem, ſcilicet, colligens negatiuam, ut in hoc quoq; ſyllogiſmo. Nam hic quoq; particularem negatiuam colligit, ideſt, b terminum de quodam c termino non prædicari. Quartus modus ſecundæ figurę eſt, qui ex uniuerſali affirmatione & particulari negatione particularem colligit negatiuam. Nam ſi a terminus in omni b termino ſit, & de quodã c termino nõ prædicetur, b terminus de quodam c termino non prædicabitur. Sit enim a bonum, b iuſtum c malum. Si quis igitur dicat:

Omne iuſtum bonum eſt.
Quoddam malum bonum non eſt, concludit.
Quoddam igitur malum iuſtum non eſt.

Hæc uero complexio atq; ordo propoſitionum per conuerſionẽ non poteſt approbari. Generalis enim affirmatiua ſibiipſi conuerti non poteſt. Monſtratur igitur iſte ſyllogiſmus ex prima figura non per conuerſionem, ſed per impoſſibilitatem, quoniam ſi particularis concluſio negatiua in hoc ſyllogiſmo non cõcluditur, aliquod inconueniens impoſſibileq; contingit. Sed hæc impoſſibilitas per primam figuram demonſtrabitur. Dico enim quoniam ſi a terminus de omni b termino prædicetur, & in aliquo c termino non ſit, talem colligi concluſionem, ut b terminus de aliquo c termino non prædicetur. Nam ſi hoc falſum eſt, huic contraiacens propoſitio uera erit. Particularibus autem negatiuis uniuerſales affirmatiuæ contraiacentes ſunt, ut in ſuperiore libro docuimus, ſi igitur hic particularis negatio non eſt concluſio, erit

generalis affirmatio. Sit enim affirmatio generalis, & b terminus de omni c termino prędicet, sed a terminus de omni b termino prędicat, b uero terminus de omni c termino prędicari dicit. A igit terminus de omni c termino prędicat, qd fieri nō potest. Ita enim a c ꝓpositionē posuimus prius, ut diceremus a terminū de quodā c termino nō prędicari. Hoc igit ostēsum est per primū modū primæ figuræ. Quare in secūda figura omnis syllogismus imperfectus est, & eius ꝓbatio aut per cōuersionē in primā figurā reducit, aut ex Hypothetica dispositiōe per impossibilitatē, et primā figurā aliter fieri nō posse mōstrat, et alij quidē omnes per impossibile probātur ꝙ paulò post demōstrabit. Restat ut tertię figurę modos atq; ordines explicemus. Sed antea q̄ id faciamus, illud prius uidēdū est, ꝙ in tertię figurę modis nūq̄ cōclusio colligit uniuersalis. Sed si uel negatiuę uel affirmatiuę fuerint collectiones, particulares semp erūt nūq̄ etiā generales. Est aūt tertię figurę primus modus hic, qui ex duabus uniuersalibus affirmationibus particularē colligit affirmationē. Nā si a et b termini de omni c termino prędicētur, a terminus de quodā b termino prędicabitur per cōuersionē. Nā si b terminus de omni c termino prędicat, et uniuersalis affirmatio particulariter sibi conuertit, c terminus de quodā b termino prędicat. Qd si ita est, fit tertius primę figurę modus, q est ex uniuersali et particulari affirmatiua, et colligit a terminum de quodam b termino prædicari. Sit enim a iustum, b uirtus, c bonum. Si quis enim sic dicat:

Omne bonum iustum est,
Omne bonum uirtus est, fit conclusio.
Quædam uirtus iusta est.

Mutant alij terminos, & uolunt facere secundum modum, ut sit a uirtus, b iustum, c bonum, ut sit talis syllogismus:

Omne bonum uirtus est.
Omne bonum iustum est & concludatur.
Quoddam iustum uirtus est.

Sed hūc Arist. à superiore nō diuidit, & hos duos unū modū putat, et idcirco nos septē tertiæ figuræ esse diximus modos dubitantes, sed magis Arist. sequendus est, atq; ideo aliū modū dicamus esse qui possit integre uideri secundus. Secundus uero modus tertiæ figuræ est, quoties ex uniuersali negatione, & uniuersali affirmatione negatio colligitur particularis. Si enim a terminus de nullo c termino b terminus uero de omni c termino prædicetur, a terminus de quodam b termino nō prædicabitur. Nam si a terminus de nullo c termino prædicatur, b uero de omni c, & c terminus de quodam b termino prædicabitur. Particulariter enim sibi uniuersalis affirmatiua conuertitur. Concluditur igitur in quarto primæ figuræ modo, a terminum de quodam b termino non prędicari. Sit enim a malū, b iustū, c bonū. Si qs sic dicat:

Nullum bonum malum est.
Omne bonum iustum est, concludat necesse est,
Quoddam igitur iustum malum non est.

Ex quo cōsiderandū est maiorē extremitatē in cōclusione prędicari. Tertius modus tertię figurę est, quoties ex particulari et uniuersali affirmatiua particularis affirmatio cōcludit. Si enim a terminus de quodā c, et b terminus de omni c termino prædicet, cōcludit a terminū de quodā b termino prędicari per duplicē cōuersionem. Quoniā enim b terminus de omni c termino prędicat, et a terminus de q̄dā c termino prædicat, et particularis affirmatiua semp sibiipsi cōuertit, c terminus de q̄dā a termino prædicabit. Sūt igit propositiōes sic, b terminus de omni c termino, c uero terminus de quodā a termino prædicat, ꝙ si ita est, colligit in primæ figuræ modo tertio b terminū de quodā a termino prædicari. Atq; ita particularis affirmatiua cōuertit, et a terminus de q̄dā b termino prædicabit, erūtq; duplices cōuersiones, una ꝓpositiōis, alia cōclusiōis. Sit enim a iustū, b uirtus, c bonū. Si quis igit sic dicat:

Quoddam

Quoddam bonum iuſtum eſt.
Omne bonum uirtus eſt,concludat,neceſſe eſt.
Quædam uirtus iuſta eſt.

Quartus modus tertiæ figuræ eſt,quoties ex uniuerſali affirmatione & particulari affirmatione,affirmatio particularis colligitur.Nam ſi a terminus de omni c termino prædicetur,b uero terminus in quodam c termino ſit,concluditur,a terminum de quodam b termino prædicari per conuerſionem.Si enim b terminus de quodam c termino prædicetur,& c terminus de quodam b termino prędicatur,quoniã particularis affirmatiua ſibiipſi cõuertitur,& fit ſyllogiſmus in primæ figuræ tertio modo,qui fit ex uniuerſali affirmatiua & particulari affirmatiua,particularem colligens affirmatiuam,ut ſit ſyllogiſmus hoc modo: a terminus in omni c,& c terminus in quodam b.Igitur b terminus in quodam b ſit a uirtus,b iuſtum,c bonum. Si quis igitur ſic dicat:

Omne bonum uirtus eſt.
Quoddam bonum iuſtum eſt,concludet quoniam.
Quoddam iuſtum uirtus eſt.

Quintus modus tertiæ figurę eſt,quoties ex particulari negatione,& uniuerſali affirmatione,particularis colligitur negatiua.Sed hic modus per conuerſionem probari non poteſt,ſed per impoſſibilitatem ſicut quartus ſecundæ figuræ probatus eſt modus.Si enim a terminus de quodam c termino non prędicetur,b uero terminus de omni c termino prædicetur,a terminus de quodam b termino non prædicabit, nam ſi non ita eſt,erit illud uerum,a terminum de omni b termino prædicari,ſed b terminus de omni c termino prædicatur,a igitur terminus de omni c termino prædicabitur,quod fieri non poteſt.Prius enim ita poſitus eſt a terminus,ut de quodam ç termino non prædicaretur.Quod ſi generalis affirmatio in concluſione ſyllogiſmi non eſt,ut ſit a terminus in omni b termino,erit huic contraiacens particularis negatio,ut a terminus de quodam b termino non prædicetur.Sit enim a malum,b iuſtum,c bonum.Si quis igitur ſic dicat:

Quoddam bonum malum non eſt.
Omne bonum iuſtum eſt,concludat neceſſe eſt.
Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.

Sextus modus tertiæ figuræ eſt quoties ex uniuerſali negatiua & particulari affirmatiua,particularis negatio colligitur per conuerſionem. Nam ſi a terminus in nullo c termino ſit,b uero terminus de quodam c termino prædicetur, fit concluſio a terminum de quodam b termino non prædicari. Nam ſi a terminus de nullo c termino prædicatur,b uero terminus de quodam c termino prædicatur,& c terminus de quodam b termino prędicabitur,quoniam particularis affirmatiua poteſt conuerti.Fit igitur talis ſyllogiſmus,ut a terminus de nullo c termino prædicetur,c terminus de quodam b termino prædicetur,& a terminus de quodam b termino non prædicetur.Sit a malum,b iuſtum,c bonum.Si quis igitur dicat:

Nullum bonum malum eſt.
Quoddam bonum iuſtum eſt,concludit.
Quoddam iuſtum malum non eſt.

His igitur expeditis quid ipſe ſyllogiſmus ſit,diffiniendum eſt.Diffinitur autem ſic, ſyllogiſmus eſt oratio in qua poſitis quibuſdam atq; conceſſis, aliud quiddam quã ſint ea quę poſita & conceſſa ſunt,neceſſario contingit per ipſa quę cõceſſa ſunt.Orationẽ diximus eſſe ſyllogiſmum idcirco,quoniam omnis diffinitio à generali trahitur.Genus autem ſyllogiſmi eſt oratio,quod autem dictum in qua poſitis quibuſdam & conceſſis,ita intelligendum eſt,quaſi ſic dictum eſſet,ſecundam quam poſitis & conceſſis,ut enim ſyllogiſmus fiat,ante aliquid à proponente dicitur, quòd audiens concedat,quod ſi ille conceſſerit,concludit et perficit ſyllogiſmũ,idcirco quia

dubiæ res per quædam conceſſa & probata monſtrantur, conceditur autem æqualiter & affirmatio & negatio uera. Cætera uero in ſyllogiſmi diffinitione talia ſunt q̃ non integre diſpoſitos ſyllogiſmos à ſyllogiſmorũ diffinitione uerorũ diſcernant. Nam q̃ dictũ eſt in qua poſitis qbuſdã ſumptorũ, ſcilicet, & propoſitionũ multitudo monſtratur. Sunt enim qui putantur eſſe huiuſmodi ſyllogiſmi, in quibus tãtum una ꝓpoſitio eſt & una cõcluſio. Qualis eſt hic, uides, uiuis igit̃, homo es, animal igit̃ es. Et alia huiuſmodi q̃s, ſcilicet, ueteres in ſyllogiſmis nõ acceperũt, ſyllogiſmus em̃ eſt aliquorũ collectio. At uero collectio nõ niſi plurimorũ eſt, & quicunq; unã poſuit propoſitionẽ, ille nõ colligit. Nullũ igit̃ faciet ſyllogiſmũ. Debet em̃ ſyllogiſmus ut anguſtiſſimus ſit, duabus propoſitionibus cõprobari. Quod aũt dictũ eſt, aliud quiddã neceſſario euenire, quã ſint ipſa q̃ cõceſſa ſunt, quoniã frequent̃ tales ab aliqbus fiunt ſyllogiſmi, ut ea q̃ propoſuerũt, ipſa etiam in concluſione cõcludãt, ut eſt hic: Si homo es, homo es, homo aũt es, homo igit̃ es. Idẽ enim concluſit q̃ antè propoſuit. Atq; ideo ad iſtorũ diſcretionẽ, aliud quiddam cõtingere debere dictum eſt, quã ſint ea q̃ cõceſſa ſunt, ut in ſuperioribus omnibus ſyllogiſmis q̃s in trium figurarũ modis & demõſtratione poſuimus. Tales uero ſyllogiſmi quales nũc dicti ſunt perridiculi ſunt, q̃d id q̃ antè cõceſſum eſt quaſi dubiũ quiddã in cõcluſione colligit. Nam q̃d poſitũ eſt neceſſario cõtingere, ad hoc pertinet quoniã frequẽter ad inductionẽ ueræ quædã propoſitiones ſunt, quarũ cõcluſio nullo modo uera eſt, ut ſi q̃s ſic dicat: Qui Muſicã nouit Muſicus eſt, & cõcedat̃. Et qui Arithmeticã, Arithmeticus eſt, & qui Medicinã, Medicus eſt, & qui bonũ, bonus eſt. Cũ igit̃ hæc omnia cõceſſa ſunt dicat, & qui malũ, malus eſt. Quod quaſi ſuperioribus ſimile uidetur, ſed omni modo falſum eſt. Boni enim homines nõ aliter cauent, niſi mala norint. Atq; ideo propt̃ eas cõcluſiones quę ſunt per eas propoſitiones q̃ per inductionem dicunt̃, additũ eſt concluſiones in ſyllogiſmis neceſſarias cõtingere, id eſt, ex neceſſitate cõtingere. Eſt etiã alia expoſitio, ſed in Analyticis noſtris iã dicta eſt. Illud uero q̃d dictũ eſt ꝑ ipſa quę poſita ſunt, hoc propter eos dictũ eſt qui tales faciunt ſyllogiſmos, in quibus aut minus aliq̃d aut plus, aut aliud propoſitũ eſt quàm proponi debuerat. Fiunt enim huiuſmodi ſyllogiſmi. Si quis em̃ ita dicat. Socrates homo eſt, omnis homo animal eſt & cõcludat. Socrates igit̃ animatus eſt, minus propoſuit, q̃d non dixit. Omne enimal eſſe animatũ. Nunc ſi ſic propoſuiſſet, rectè Socrates animatũ eſſe cõcluderet ita dicẽdo: Socrates homo eſt. Omnis homo animal eſt, & omne animal animatũ eſt, Socrates igit̃ animatus eſt. Plus aũt proponere hoc eſt, ut ſi quis ſic dicat: Omnis homo animal eſt. Omne animal animatũ eſt. Sed & ſol in ariete eſt, omnis igit̃ homo animatus eſt, hic uero ſuperfluũ eſt quod ſolem in ariete eſſe interpoſuit, aliud autẽ quã neceſſe eſt quidam proponũt hoc modo, ut ſi quis ſic dicat, omne homo animal eſt, uirtus autem bonũ eſt, omnis igitur homo animatum eſt, nulla igitur harũ propoſitionũ ad rem pertinet, quod concludere cupiebat. Expedita igitur ſyllogiſmi diffinitione ad priorũ modorum naturam reſolutionẽq; ueniamus, & prius omnes in ordinem diſponantur.

Primæ figuræ modi.

Primus	Omne iuſtum bonum eſt. Omnis uirtus iuſta eſt.
	Omis igitur uirtus bona eſt.
Secundus	Nullum bonum malum eſt. Omne iuſtum bonum eſt.
	Nullum igitur iuſtum malum eſt.
Tertius	Omne bonum uirtus eſt. Quoddam iuſtum bonum eſt
	Quoddam igitur iuſtum uirtus eſt.
Quartus	Nullum bonum malum eſt. Quoddam iuſtum bonum eſt
	Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.
Quintus	Omne iuſtum bonum eſt. Omnis uirtus iuſta eſt.
	Quoddam igitur bonum uirtus eſt.
Sextus	Nullum bonum malum eſt. Omne iuſtum bonum eſt.

Nullum

Nullum igitur malum iuſtum eſt.

Septimus Omne bonum uirtus eſt. Quoddam iuſtum bonum eſt.
Quædam igitur uirtus iuſta eſt.

Octauus Omne bonum iuſtum eſt. Nullum malum bonum eſt.
Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.

Nonus Quoddam bonum iuſtum eſt. Nullum malum bonum eſt.
Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.

Secundæ figuræ modi.

Primus Nullum malum bonum eſt. Omne iuſtum bonum eſt.
Nullum igitur iuſtum malum eſt.

Secundus Omne iuſtum bonum eſt. Nullum malum bonum eſt.
Nullum igitur malum iuſtum eſt.

Tertius Nullum malum bonum eſt. Quoddam iuſtum bonum eſt.
Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.

Quartus Omne iuſtum bonum eſt. Quoddam malum bonum non eſt.
Quoddam igitur malum iuſtum non eſt.

Tertiæ figuræ modi.

Primus Omne bonum iuſtum eſt. Omne bonum uirtus eſt.
Quædam igitur uirtus iuſta eſt.

Secundus Omne bonum uirtus eſt. Omne bonum iuſtum eſt.
Quoddam igitur iuſtum uirtus eſt.

Tertius Nullum bonum malum eſt. Omne bonum iuſtum eſt.
Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.

Quartus Quoddam bonum iuſtum eſt. Omne bonum uirtus eſt.
Quædam igitur uirtus iuſta eſt.

Quintus Omne bonum uirtus eſt. Quoddam bonum iuſtum eſt.
Quoddam igitur iuſtum uirtus eſt.

Sextus Quoddam bonum malum non eſt. Omne bonum iuſtum eſt.
Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.

Septimus Nullum bonum malum eſt. Quoddam bonum iuſtum eſt.
Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.

Hi ſunt igit̃ omnes triũ figurarũ modi q̃rũ primę figurę quatuor primę indemõſtrabiles nominant̃ et directi, ideſt ſine aliqua cõuerſione mõſtrati, indemõſtrabiles aũt q̃niã nõ per alios demõſtrant̃, & perfecti dicũt̃, quoniã per ſeipſos cõprobãt̃. Et primi quoniã poſitiõe, et natura primi ſunt, et in eos omnes cęteri reſoluunt̃. Illi quoque quinq; primæ figuræ modi imperfecti & per conuerſionẽ ſunt. Secũdę uero figurę, uel tertię, omnes imperfecti ſunt, quoniã per primos primæ figuræ modos quatuor comprobantur. Namq; in ipſos reſoluunt̃, ut eos per conuerſionem reſoluamus, & per impoſſibilitatẽ, ut duo illi ſuperius demõſtrati ſunt, cõſideremus igit̃ eorũ principia, q̃niã unde naſcũt̃ in idipſum reſoluũt̃. Quintus igit̃ primę figurę modus de primę primo figurę modo procreat̃. Binis enim ppoſitionibus prioribus, manentibus concluſio primi modi particulariter cõuerſa, quintum efficit ſyllogiſmum, quod in ſubiecta declaratur deſcriptione:

Omne iuſtum bonum eſt, eadem Omne iuſtum bonum eſt.
Omnis uirtus iuſta eſt eadem Omnis uirtus iuſta eſt.
Omnis uirtus bona eſt uerſa Quoddam bonum uirtus eſt.

Sextus uero primę figurę modus de ſecũdo primę figurę modo capit principiũ. Manẽtibus enim duabus prioribus ppoſitionib. ſecũdi modi uniuerſali concluſione uniuerſaliter cõuerſa. Sextus naſcitur ſyllogiſmus, ut ſubiecta docet deſcriptio:

Nullum bonum malum eſt eadem Nullum bonum malum eſt
Omne iuſtum bonum eſt eadem Omne iuſtum bonum eſt
Nullum iuſtum malum eſt uerſa Nullum malum iuſtum eſt

Septimus modus primę figuræ de tertio primæ figuræ naſcitur modo. Manentibus enim binis propoſitionibus prioribus particulari affirmatiua in cõcluſione conuerſa, ſeptimi modi collocatio procreatur.

Omne bonum uirtus eſt	eadem	Omne bonum uirtus eſt
Quoddam iuſtum bonum eſt	eadem	Quoddam iuſtum bonum eſt
Quoddam iuſtum uirtus eſt	uertitur	Quædam uirtus iuſta eſt

Octauus uero & nonus primæ figuræ modus in quartũ primæ figuræ modum reſoluuntur, non etiã initiũ ſumunt, octauus reſoluitur in quartum hoc modo: prima enim quarti in ſecundam octaui uniuerſaliter conuerſa, & prima propoſitione octaui modi particulariter in ſecundam quarti modi conuerſa, eadem concluſio colligitur, id eſt, negatio particularis.

Nullum bonum malum eſt, negatio uniuerſalis.
Quoddam iuſtum bonum eſt, particularis affirmatio.
Vniuerſaliter conuerſa, Omne bonum iuſtum eſt.
Vniuerſaliter conuerſa, Nullum malum bonum eſt.
Quoddam iuſtum malum non eſt. Eadem concluſio.
Quoddam iuſtum malum non eſt.

Nonus uero modus in quartum modum reſoluitur ſic, prima quarti in ſecundam noui propoſitionem uniuerſaliter conuertatur, & ſecunda quarti particulariter in primam noni, & eadem concluſio maneat negatio particularis.

Nullum bonum malum eſt, uniuerſalis negatiua.
Quoddam iuſtum bonum eſt, particularis affirmatiua.
Particulariter conuerſa. Quoddam bonum iuſtum eſt.
Vniuerſaliter conuerſa. Nullum malum bonum eſt.
Quoddam iuſtum malum non eſt, eadem concluſio.
Quoddam iuſtum malum non eſt.

Reſolutis igitur quinque primę figuræ modis in quatuor ſuperioribus, ſecundæ figuræ quatuor modos in prioris figuræ modos quatuor reſoluamus, quorum tres per conuerſionem probantur. Quartus uero per ſolam impoſſibilitatem. At uero primus, & ſecundæ figuræ ſecundus modus in ſecundum prioris figuræ modum reſoluuntur & reſoluitur primus ſic. Cõuerſa enim prima uniuerſali negatione uniuerſaliter, & manẽte ſecunda uniuerſali affirmatione eadem concluſio utrorũq; naſcitur.

Primus ſecundæ.

Nullum bonum malum eſt	conuerſa	Nullum malum bonum eſt
Omne iuſtum bonum eſt	eadem	Omne iuſtum bonum eſt
Nullum iuſtum malum eſt	eadem	Nullum iuſtum malum eſt

Secundæ figuræ ſecundus modus in primæ figurę ſecũdum modum reſoluitur ſic. Conuerſa ſecunda propoſitione, & ſecunda prima manente, uniuerſaliter fit cõuerſa concluſio.

Nullum bonum malum eſt	X	net. Omne iuſtum bonum eſt
Omne iuſtum bonũ eſt. ma-		conuerſa. Nullum malum bonum eſt.
Nullum iuſtum malum eſt		conuerſa. Nullum malum iuſtum eſt.

Tertius uero ſecundæ figurę modus, de quarto primæ figuræ procreatur. Vt enim uniuerſalis negatio in primam propoſitionẽ uniuerſaliter conuertatur, & ſecũdæ propoſitiones maneãt, idẽ ſyllogiſmi terminus propoſitioq; colligitur hoc modo:

Nullum bonum malum eſt	conuerſa	Nullum malum bonum eſt
Quoddam iuſtum bonum eſt	ſimilis	Quoddam iuſtum bonum eſt
Quoddam iuſtum malũ nõ eſt	eadem	Quoddam iuſtum malũ non eſt.

Quartus modus ſecundæ figuræ quoniam iam primo cum factus eſt per conuerſionem in ſuperioris primæ figuræ modũ retorqueri non poterat, ſed per impoſſibile demonſtratũ eſt, hic quoq; per impoſſibile ad ſuperiores reducitur modos, & quoniam

niam omnes ſecundę figuræ modi per impoſſibile monſtrantur, idcirco nos quoq; inchoantes à quarto omnes per impoſſibile reſoluamus. Nam quartus ſecundę figuræ modus, in primum primæ figuræ reſoluitur per impoſſibilitatem. Tertius in ſecundum, ſecundus in tertiũ, primus in quartũ, quod hoc modo liquebit, ſi quis ergo duas iſtas conceſſerit propoſitiones, id eſt, omne bonum uirtus eſt, & quoddam iuſtum uirtus non eſt, neceſſe eſt quoq; concluſionem concedat, quæ eſt: Quoddã igitur iuſtum bonum non eſt. Nam ſi hæc falſa eſt, erit ei cõtraiacens uera quæ eſt: Omne iuſtum bonum eſt, ſed illam conceſſit quæ eſt prima quarti modi, id eſt, omne bonum uirtus eſt. Ex his igitur concludat, omne igitur iuſtum uirtus eſt. Sed prius cõceſſit quarti modi ſecundam propoſitionem quæ eſt: Quoddã iuſtum uirtus non eſt. Nunc uero concedit, Omne iuſtum uirtus eſt, duas ſibi contraiacentes ſimul cõcluſurus eſt, quod fieri non poteſt. Hoc autem idcirco euenit, quia concluſio quarti modi in primi modi ſecundam propoſitionem conuerſa eſt, quòd ſi ſecunda propoſitio primi modi in quarti concluſione non colligitur, quarti cõcluſio, id eſt, particularis negatio permanebit. Sed ne fortè nos cõturbet quod alios terminos in reſoluendo modo poſuimus, quã ſuperius in diſponẽdo. Non enim modo in terminis laboramus, ſed in figuris & modis & cõplexionibus cõſtruẽdis atq; reſoluendis operã conſumimus. Eodẽ modo & cæteri ſecũdæ figuræ in primos quatuor reſoluuntur.

Omne bonum uirtus eſt. eadem Omne bonum uirtus eſt
Quoddam iuſtum uirtus non eſt. Omne iuſtum bonum eſt.
Quoddam igitur iuſtum bonum non eſt Omne igitur iuſtum uirtus eſt.

Tertius ſecundæ figuræ modus ſecundo primæ figuræ modo ſic reſoluitur. Si quis duas primas tertij modi cõceſſerit, particularem quoque negationem cõcludet quæ eſt, quoddam igitur iuſtum bonum nõ eſt. Nam ſi hæc falſa eſt, uera erit cõtraiacẽs, quæ eſt, omne iuſtum bonum eſt. Sed etiam illa conceſſa eſt, quæ eſt, nullum bonũ malum eſt. Ex his ergo colligitur. Nullum igitur iuſtum malũ eſt. Sed prius conceſſa erat. Quoddam iuſtum malum eſt. Nunc uero nullum iuſtum malum eſt, duas ſibi contraiacentes, uno tempore concedit, quod fieri non poteſt. Sublata igitur uniuerſali concluſione quæ eſt. Omne iuſtum bonum eſt, remanebit particularis negatio, quæ eſt. Quoddam iuſtum bonum non eſt.

Nullum bonum malum eſt. Conceſſæ. Nullum bonum malum eſt.
Quiddam iuſtum malum eſt. contraiacen. Omne iuſtum bonum eſt.
Quoddã igit iuſtũ bonũ non eſt. permut. cõtra. Nullũ ergo iuſtum malũ eſt.

Secundus ſecundæ figuræ in tertio primæ figuræ modo ſic reſoluitur, ſi quis duas ſecundæ figuræ propoſitiones conceſſerit. Concluſionem quoque concedit, quę eſt igitur, iuſtum bonũ eſt. Nam ſi hæc falſa eſt, erit uera contraiacens ei particularis affirmatio. Quoddã iuſtum bonum eſt. Sed idem conceſſit illam quæ eſt: Omne bonũ uirtus eſt, concludat neceſſe eſt. Quoddam iuſtum uirtus eſt. Qui iam ante cõceſſerat ſecundam ſecundi modi quę eſt. Nullum iuſtum uirtus eſt, duas contraiacentes uno tempore concedit, quod fieri non poteſt.

Omne bonum uirtus eſt, Conceſſæ Omne bonum uirtus eſt.
Nullum iuſtum uirtus eſt, contra- X cõtraiacẽ. quoddã iuſtũ bonũ eſt.
Nullum iuſtum bonũ eſt, permu. iacen. quoddam iuſtum uirtus eſt.

Primus item ſecundæ figurę in quartum primæ figuræ ſic reſoluitur, qui concedit duas primi modi propoſitiones, concedat neceſſe eſt & concluſionem. Nam ſi illa falſa eſt, erit uera contraiacens ei particularis affirmatiua quæ eſt. Quiddam iuſtum bonum eſt. Sed idem conceſſit illam quę eſt. Nullum bonum malum eſt, concludat neceſſe eſt. Quoddã igitur iuſtum malum non eſt, qui ante cõceſſerat illam quæ eſt. Omne iuſtum malum eſt, uno tempore duas contraiacentes concedit, quod fieri nõ poteſt. Sublata igitur particulari affirmatione quæ eſt: Quoddam iuſtum bonũ eſt, remanet illa quę eſt: Nullum iuſtum bonum eſt.

Nullum

Nullum bonum malum eſt. Similes. Nullum bonum malum eſt.
Omne iuſtum malum eſt, contra/ X contraiacẽ. Quoddã iuſtũ bonũ eſt.
Nullum iuſtum bonum eſt, permut. iacen. Quoddã igit̃ iuſt. malũ nõ eſt.

Sequitur ut tertiæ figuræ modos ad primos quatuor reducamus, quorũ quinq; p cõuerſionẽ & p impoſſibilitatẽ ad primos quatuor reſoluunt̃, unus uero ſolus, id eſt, quintus per ſolam impoſſibilitatem in priora reſoluitur, primus tertiæ modus figuræ in tertiũ primæ figuræ hoc modo reſoluitur, ſi enim prima propoſitio tertij modi primæ figuræ maneat, & ſecunda propoſitio particularis tertij modi primæ figuræ uniuerſaliter conuertatur, & ſit ſecunda propoſitio primi modi tertiæ figuræ, eadem concluſio colligitur, id eſt affirmatio particularis.

Omne bonum iuſtum eſt. Manet. Omne bonum iuſtum eſt
Quædam uirtus bona eſt. Conuerſa. Omne bonum uirtus eſt
Qædam uirtus iuſta eſt. Manet. Quædam uirtus iuſta eſt.

Vel certè ſic, quia ſuperius talem ſyllogiſmum diximus terminis commutatis, quẽ Ariſtoteles diſſimilem non putat.

Omne bonum uirtus eſt Similes Omne bonum uirtus eſt
Quoddam iuſtum bonum eſt Conuerſa Omne bonum iuſtum eſt
Quoddam iuſtum uirtus eſt Manet. Quoddam iuſtum uirtus eſt.

Secundus modus tertiæ figuræ in quartũ modũ primæ figuræ hoc modo reſoluitur. Si enim primæ propoſitiones ſecũdi tertiæ figuræ modi, & quarti modi primæ figuræ maneãt, quarti uero modi primæ figuræ ſecũda propoſitio uniuerſaliter cõuertatur, & ſecunda ſit propoſitio ſecũdi modi tertiæ figuræ, eadem concluſio procreatur.

Nullum bonum malum eſt, Manet. Nullum bonum malum eſt
Quoddam iuſtum bonum eſt, Verſa uniuerſaliter. Omne bonum iuſtũ eſt
Quoddam iuſtum malũ nõ eſt, Manet. Quiddam iuſtum malũ non eſt.

Tertius modus tertiæ figuræ in tertium modum primæ figuræ reſoluitur. Si enim propoſitio prima tertij primæ figuræ modi, & ſecunda propoſitio tertij modi tertiæ figuræ maneat, & ſecũda, ppoſitio tertij modi primæ figuræ particularis particulariť couertatũ, & ſit prima tertij modi tertiæ figuræ, cõuerſa particulariť cõcluſio naſciť.

Omne bonum uirtus eſt, X Quoddam bonum iuſtum eſt,
Quoddam iuſtum bonum eſt Omne bonum uirtus eſt,
Quoddam iuſtum uirtus eſt. Verſa parti. Quædam uirtus iuſta eſt.

Quartus modus tertiæ figuræ in tertium modum primæ figuræ reſoluitur, ſi enim utrorumq; primæ maneant propoſitiones, & ſecundæ particulares particulariter cõuertantur, eædem concluſiones naſcuntur.

Omne bonum uirtus eſt. Manet. Omne bonum uirtus eſt
Quoddam iuſtum bonum eſt Vertitur. Quoddam bonum iuſtum eſt.
Quoddam iuſtum uirtus eſt Manet. Quoddam iuſtum uirtus eſt.

Reliquus ſextus ſyllogiſmus tertiæ figuræ de primæ figuræ quarto modo procreatur, manentibus enim primis eorum propoſitionis atq; ſecundis particulariter immutatis particulis, in utroq; manebit concluſio.

Nullum bonum malum eſt eadem Nullum bonum malum eſt
Quoddam iuſtum bonum eſt, Mutata Quoddam bonum iuſtum eſt
Quoddã iuſtum malum non eſt Manet Quoddam iuſtum malũ nõ eſt.

Quintus aũt qui reſtat, ſicut ante per impoſſibile, probatur, ita etiã nunc per impoſſibilitatem reſoluitur. Sed quemadmodum unus fuerit reſolutus, eodem ordine omnes reſoluendi ſunt. Reſoluiť aũt ſextus tertiæ figuræ modus in tertiũ primæ figuræ modum. Quintus autẽ tertiæ figuræ modus reſoluitur in primũ primæ figuræ. Quartus tertiæ figuræ modus reſoluitur in quartum primæ figuræ modum. Tertius tertiæ figuræ modus reſoluitur in ſecundum primæ figuræ modum, ſecundus tertiæ figuræ modus reſoluitur in primum primæ figuræ modum. Primi tertiæ figuræ modi reſoluuntur in ſecundos primæ figuræ modos. Reſoluitur autem per impoſſibilitatem

tatem ſextus tertiæ figuræ modus in primę figuræ modum tertium hoc modo: Si qs igitur duas propoſitiones ſexti modi tertiæ figuræ conceſſerit. Concedat etiã neceſſe eſt concluſionem quæ eſt: Quoddam iuſtum malum non eſt. Nam ſi hæc falſa eſt, erit uera contraiacens ei primę figurę tertij modi prima propoſitio quę eſt: Omne iuſtum malum eſt. Sed etiam conceſſit propoſitionem ſecundam, quæ eſt. Quoddam bonum iuſtum eſt. Ex his igitur concedat neceſſe eſt. Quoddam bonum malũ eſt, quia ante conceſſerat primam propoſitionem ſexti modi tertiæ figuræ quæ eſt: Nullum bonum malum eſt. Vno tempore duas ſibi contraiacentes concedit, quod fieri non poſſe deſcriptio declarat:

Nullum bonum malum eſt contra/
Quoddã bonum iuſtum eſt, conceſſæ X
Quoddã iuſtum malũ non eſt, permu.
contraia. Omne iuſtum malum eſt
Quoddam bonum iuſtum eſt
iacen. Quoddam bonum malũ eſt

Hoc modo omnes cæteri modi tertiæ figuræ in primos modos primæ figuræ referuntur, quod ſubiecta deſcriptio declarat, in qua prior quintus, qui per conuerſionem reſolui non potuit, per impoſſibilitatem reſolutus eſt.

Quoddam bonũ malũ non eſt, cõtra/
Omne bonum iuſtum eſt, conceſſæ X
Quoddã iuſtum malũ non eſt permu.
Omne bonum uirtus eſt, contra/
Quoddam bonum iuſtũ eſt, cõceſſæ X
Quoddam iuſtum uirtus eſt, permuta.
Quoddã bonũ iuſtum eſt, contra/
Omne bonum uirtus eſt, conceſſæ X
Quædam uirtus iuſt. eſt, permuta.
contraia. Omne iuſtum malum eſt.
in utriſq;. Omne bonum iuſtum eſt.
iacen. Omne bonum malum eſt.
contraia. Nullum iuſtum uirtus eſt
in utriſq;. Quoddã bonum iuſtũ eſt
iacen. Nullum bonum uirtus eſt
contraia. Nulla uirtus iuſta eſt
in utriſq;. Omne bonum uirtus eſt
iacen. Nullum bonum iuſtum eſt.

In reſolutione modi ſecundi tertiæ figuræ in primum modũ primæ figuræ, hæc impoſſibilitas euenit, quòd duas contrarias uno tempore concedit, quod fieri nequit. Nunquam enim duę contrarię uno tempore ſimul uerę inuenientur.

Nullum bonum malum eſt, contra/
Omne bonum iuſtum eſt, conceſſæ X
Quoddã iuſtũ malũ non eſt, permu.
contraiacẽ. Omne iuſtum malũ eſt
in utriſq;. Omne bonum iuſtum eſt
riæ. Nullum bonum iuſtum eſt.

Et in ſequenti quoq; ſyllogiſmo duas concedit, quòd impoſſibile eſt.

Omne bonum iuſtum eſt, contra/
Omne bonum uirtus eſt, conceſſæ X
Quædam uirtus iuſta eſt, permu.
cõtraiacen. Nulla uirtus iuſtus eſt
in utriſq;. Omne bonum uirtus eſt
riæ. Nullum bonum iuſtum eſt.

Nec nos illud turbet, quod in quibuſdam contraria propoſitio & concluſio inuenitur, in quibuſdam uero contraiacens. Namq; æqualiter peccauit tam qui utraſq; cõtrarias conceſſerit, quàm ſi utraſq; contraiacentes. Nam quo modo contraiacentes uno tempore uerę eſſe non poſſunt unq;, ſic etiam contrariæ.

Omne bonum uirtus eſt, contra/
Omne bonum iuſtum eſt, conceſſæ X
Quoddã iuſtum uirtus eſt, permu.
contraiacen. Nullum iuſtũ uirtus eſt
in utriſq;. Omne bonum iuſtum eſt
riæ. Nullum bonum uirtus eſt.

Hæc de Categoricorum ſyllogiſmorum introductione Ariſtotelem plurimum ſequens, & aliqua de Theophraſto & Porphyrio mutuatus, quantum parcitas introducendi permiſit, expreſſi. Siqua uero deſint in Analyticis noſtris calcatius exprimemus. Nunc uero quantum ad ſolam Categoricorum ſyllogiſmorum formam expectabat perfectum hic nobis eſt, & ad cumulum introductionis elaboratum. Nec hoc nos perturbet, ſi quæ hic propoſitiones & concluſiones falſæ ſunt, quandoquidem non ueritates rerũ, ſed connexiones ſyllogiſmorum figuras & modos ſuſcepimus diſſerendos. Nam his cognitis ſi quos ad perfectum ſtudium logicæ diſciplinæ diſputationis ſubtilitas traxerit, prius de ambiguis diſputationibus diſcant, poſt ab his ueritas in rebus, mendaciumq; meditabitur.

ANITII

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRITII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI DE SYLLOGISMO HYpothetico, ad Symachum.

Vm in omibus Philoſophiæ diſciplinis ediſcendis, atque tractandis ſummum uitæ poſitum, ſolamen exiſtimem, tum iocundius,& ueluti cum quodam fructu etiam laboris arripio, quæ tecum communicanda compono. Nam & ſi ipſa ſpeculatio ueritatis ſua quadam ſpecie ſectanda eſt, fit tamen amabilior cum in cõmune deducitur. Nullum enim bonum eſt, quod non pulchrius eluceſcat, ſi plurimorum notitia comprobetur. Nam quod alias taciturnitate compreſſum, iam iamque ſilentio periturum, latius efflureſcit,& obliuionis interitu ſcientium participatione defenditur, fit quoq; iocũdior diſciplina. Cum inter eiuſdem ſapientiæ conſcios iubet eſſe ſapientem, quod ſi accedat (ut tecum mihi nunc res eſt) ea quæ ſponte iocunda ſunt, in amicitię participationem deduci, neceſſe eſt ſtudij ſuauitatem, quodam ueluti dulciſſimo charitatis ſapore condiri. Nam cum id in ſe obtineat amicitia proprium munus, ut nolit habere ſolitarias cogitationes, tunc quod honeſtè quiſque cogitat, nulli promptius, niſi quem diligit, confitetur. Quo factum eſt, ut etiam ſi immenſus labor cœpto operi uiam negabat, animus tamen ad efficiendum quod aggreſſus fuerat tui cõtemplatione ſuffi ceret. Quid enim magnum ſtudioſus tui amor efficeret, ſi intra facilitatis terminos conſtitiſſet. Quod igitur apud ſcriptores quidem Græcos perquàm rariſſimos ſtrictim atque cõfuſe, apud Latinos uero nullos reperi, id tuæ ſciẽtię dedicatum, noſter & ſi diuturnus, cœpti tamen efficax labor excoluit. Nam cum Categoricorum ſyllogiſmorum ampliſſimè notitiam percœpiſſes, de Hypotheticis ſyllogiſmis ſæpè quęrebas in quibus ab Ariſtotele nihil eſt conſcriptum. Theophraſtus uero uir omnis doctrinæ capax rerum, tantum ſummas exequitur. Eudemus latiorem docendi graditur uiam, ſed ita ut ueluti quædam ſeminaria ſparſiſſe, nullum tamen frugis uideatur extuliſſe prouentum. Vos igitur quantum ingenij uiribus & amicitiæ tuę ſtudio ſuffecimus, quæ ab illis uel dicta breuiter, uel funditus omiſſa ſunt, elucidanda diligenter & ſubtiliter perſequenda ſuſcepimus, in qua re ſuperatæ difficultatis præmium fero, ſi tibi munus impleſſe uidear amicitiæ, & ſi non uidear ſatisfeciſſe doctrinæ. Omnis ſyllogiſmus certis & cõuenienter poſitis propoſitionibus continetur. Propoſitio uero omnis aut Categorica eſt quę prædicatiua dicitur, aut Hypothetica quę cõditionalis uocatur, prędicatiua eſt in qua aliud prędicatur de alio, hoc modo: homo animal eſt. Hic enim animal de homine prædicatum eſt. Hypothetica eſt quæ cum quadam cõditione denuntiat eſſe aliquid ſi fuerit aliud, ueluti cum ita dicimus: Si dies eſt, lux eſt. Hypotheticæ autem propoſitiones ex Categoricis conſtant, ut paulopoſterius apparebit, quo fit, ut ſyllogiſmus, qui ex Categoricis propoſitionibus iunctus eſt, Categoricus appelletur, id eſt, prædicatiuus quidẽ, qui uero ex Hypotheticis propoſitionibus cõſtat, dicatur Hypotheticus, id eſt, cõditionalis, ut ergo horum ſyllogiſmorum differentia peruideatur, ſpectãda prius eſt eorum in propoſitionum natura diſcretio, uidetur enim in aliquibus propoſitionibus nihil differre prædicatiua propoſitio à cõditionali, niſi tantum quodam orationis modo. Velut ſi quis ita proponat: Homo animal eſt. Id ita ſi rurſus enũciet, ſi homo eſt, animal eſt Id ita ſi rurſus enuntiet, ſi homo eſt, animal eſt. Hæ propoſitiones orationis quodammodo diuerſę ſunt. Rem uero non uidentur ſignificaſſe diuerſam. Primum igitur dicendum, eſt quòd prædicatiua propoſitio uim ſuam non incõditione, ſed

ne, ſed in ſola prædicatione conſtituit. In conditionali uero conſequentiæ ratio ex conditione ſuſcipitur. Rurſus prædicatiua ſimplex eſt propoſitio. Conditionalis uero eſſe non poterit, niſi ex prædicatiuis propoſitionibus coniungatur, ut cum dicimus, ſi dies eſt, lux eſt, dies eſt, atq; lux eſt, duę ſunt ꝓpoſitiones prædicatiuæ, id eſt, ſimplices ad hoc illud eſt, quo maximè declaratur utrorumq; proprietas quòd prędicatiua quidem propoſitio habet unum ſubiectum terminũ, alterum prędicatum. Et id quod in prædicatiua propoſitione ſubiicitur, illius ſuſcipere uidetur nomẽ quod in eadem propoſitione prædicatur hoc modo, ut cũ dicimus, homo animal eſt, homo ſubiectum eſt, animal prædicatum, & homo animalis ſuſcipit nomen, cum ipſe homo animal eſſet proponitur. At in his propoſitionibus quæ conditionales dicuntur, non idem prædicationis eſt modus. Neq; enim omnino alterum de altero prædicatur, ſed id tantum dicitur eſſe alterum, ſi alterum fuerit, ueluti, cum dicimus, ſi peperit, cum uiro concubuit, non enim tũc dicitur ipſum peperiſſe id eſſe, quod eſt cũ uiro concũbere, ſed id tantũ proponit ꝗd partus nunc̃ eſſe potuiſſet, niſi fuiſſet cũ uiro concubitus, quod ſi quando in una eademq; propoſitionum proprietas incurrerit, tunc ſecundum modum enunciatę propoſitionis intelligendi ratio uariabit̃ hoc modo. Nam cum dicimus homo animal eſt, propoſitionem facimus prędicatiuam, ac ſi ita proponamus, ſi homo eſt, animal eſt. In conditionalem uertitur enunciationem. In prædicatiua igitur id ſpectabimus quòd ipſe homo animal ſit, id eſt, nomen animalis in ſe ſuſcipiat. In conditionali uero illud intelligimus, quòd ſi fuerit aliqua res quæ homo eſſe dicatur, neceſſe ſit aliquam rem eſſe quæ animal nuncupet̃. Itaq; propoſitio prædicatiua rem quã ſubiicit prędicatæ rei ſuſcipere nomẽ declarat. Conditionalis uero propoſitionis hæc ſententia eſt, ut ita demum ſit aliquid, ſi fuerit alterum, etiam ſi neutrum alterius nomen ſuſcipiat. Ita igitur propoſitionibus diſgregatis ex enunciationum proprietate ſyllogiſmi quoq; uocabulum perceperunt, ut alij dicantur prædicatiui, alij cõditionales. Nam in quibus propoſitiones prædicatiuæ ſunt, eos prędicatiuos ſyllogiſmos uocamus. In quibus uero Hypothetica propoſitio prima eſt. (Poteſt nãq; & aſſumptio & concluſio eſſe prædicatiua) hi tantum per unius Hypotheticæ propoſitionis naturam hypothetici & cõditionales dicũtur. Ac de ſimplicibus quidem, id eſt, de prædicatiuis ſyllogiſmis duobus libellis explicuimus quos de eorũ conſtitutione cõfecimus. Poſt uero ſimplicium ſyllogiſmorũ diſputationẽ ordo eſt, ut de nõ ſimplicibus diſſeramus. Non ſimplices uero ſyllogiſmi ſunt, qui Hypothetici dicunt̃ quos Latino nomine conditionales uocamus. Non ſimplices aũt dicunt̃, quoniã ex ſimplicibus cõſtant, atq; in eoſdem ultimos reſoluunt̃. Cum pręſertim primę eorũ ꝓpoſitiones uim propriæ conſequentiæ ex Categoricis, id eſt ex ſimplicibus capiant ſyllogiſmis, nãq; prima propoſitio Hypothetici ſyllogiſmi ſi dubitet̃ an uera ſit, prædicatiua cõcluſione demonſtrabit̃. Aſſumptio uero in pluribus modis taliũ ſyllogiſmorũ p̃dicatiua eſſe perſpicit̃. Itẽq; cõcluſio ueluti cũ dicimus, ſi dies eſt, lucet. At qui dies eſt, hęc aſſumptio prædicatiua eſt, ſi quæratur, prædicatiuo probabitur ſyllogiſmo, lucet, igit̃, cõſecuta eſt rurſus p̃dicatiua cõcluſio, ſuper hæc omnis cõditionalis propoſitio ex prædicatiuis (ut dictum eſt) iungit̃, q̃d ſi ex his & fidẽ capiũt, & ordinẽ partiũ ſortiunt̃, neceſſe eſt Categoricos ſyllogiſmos Hypotheticis uim cõcluſionis miniſtrare, ſed quoniã de Hypothicis loquimur qd ſignificet Hypotheſis p̃dicendũ eſt, Hypotheſis nãq;, unde Hypothetici ſyllogiſmi accepere uocabulũ duobus (ut Eudemo placet) modis dicit̃. Aut enim tale acquirit̃ aliqd per quandã inter ſe conſentiendũ conditionẽ q̃d fieri nullo modo poſſit, ut ad ſuũ terminũ ratio perducat̃, aut in conditione poſita cõſequentia ui cõiunctionis uel diſiũctionis oſtenditur. Ac prioris quidẽ propoſitionis exemplũ eſt, ueluti cũ res omnes corporales materiæ formęq; cõcurſu ſubſiſtere demõſtrare mus. Tunc enim quod per rerum naturam fieri non poteſt, ponimus id omnem formæ naturam à ſubiecta materia, ſi non re ſaltem cogitatione ſeparamus, & quoniã

nihil

nihil ex rebus corporeis reliquum fit, demonstratum atq; ostẽsum putamus eisdem conuenientibus corporalium rerum substantiã confici, quibus à se disiunctis accidentibus interimatur. In hoc igitur exemplo posita consentiendi conditione, ut id paulisper fieri intelligatur quod fieri non potest, ut formæ à materia separentur, quid consequatur intendimus, perire, scilicet, corpora, ut eadem ex isdem consistere comprobemus. Nam quoniam interitus corporalium rerum sequitur, iure dicimus res omnes corporeas forma materiaq; cõsistere. Sed huiusmodi propositiones quæ ex consentientium cõditione proueniunt, nihil his differunt quas simplices Categoricæ institutionis primi libri tractatus ostẽdit, quę uero à simplicibus differunt illę sunt, quando aliquid dicit esse, uel non esse. Si quid fuerit uel non fuerit. Hę sem per cum coniunctionibus proponuntur, ut cum dicimus, si homo est, animal est. Si ternarius est, impar est, uel cætera huiusmodi, hæc enim ita proponuntur, ut si quod libet illud fuerit, aliud consequatur, uel cum dicimus si homo est, equus non est. Rursus hic eodem modo proponit in negatione, quo superius in affirmatione propone bat, hic em dicit. Si hoc est, illud nõ est. Et ad hunc modũ cęteræ, possunt aũt aliquã do etiã hoc enunciari modo, cum hoc sit illud est, ueluti cum dicimus, cũ homo est, animal est uel cũ homo est equus non est, quę enũciatio propositionis eiusdẽ potestatis est, cuius ea quæ hoc modo proponit. Si homo est, animal est. Si homo est, equus non est. Fiunt uero propositiones hypotheticæ etiam per disiũctionem ita, aut hoc est, aut illud est. Nec eadem uideri debet hæc propositio quæ superius sic enunciatur. Si hoc est, illud non est. Hæc enim nõ est per disiunctionem, sed per negationẽ. Negatio uero omnis indefinita est, atq; ideo & in contrarijs, & in contrariorum me dietatibus, & in disperatis fieri potest. Disperata autẽ ea uoco, quę tantũ à se diuersa sunt, nulla cõtrarietate pugnãtia, ueluti terra, uestis, ignis, & cætera. Nã si albũ est, nigrum non est, si albũ est, rubrũ nõ est. Si disciplina est, homo nõ est. At in ea q̃ per disiunctionẽ fit, alterã semper poni necesse est hoc modo, aut dies, aut nox, quod si ea cuncta quæ per negationem dici conuenit ad disiunctionem transferamus, ratio nõ procedit. Quid enim si quis dicat, aut album est, aut nigrũ, aut album est, aut rubrũ, aut disciplina est, aut homo, fieri enim potest ut nihil sit horum. Igitur quoniam per disiunctionem propositio in certis tantum rebus in quibus alterum eorum euenire necesse est ponitur, hoc autem per negationẽ separatio in omnibus etiã his quæ suam etiam inuicem naturam non perimunt poni potest, aperta ratione discreta est. Omnis igitur hypothetica propositio uel per connexionem fit (per connexionem uero illum quoq; modum, qui per negationem fit esse pronuntio) uel per disiunctionem, uterq; enim modus ex simplicibus propositionibus comparatur. Simplices autem propositiones sunt, quas prædicatiuas primo institutionis Categoricæ libro diximus. Hę uero sunt, cum aliquid de aliquo prædicatur, uel affirmando, uel negãdo, ut dies est, lux est. At si his media cõditio interueniat fiet. Si dies est, lux est, fitq; una Hypothetica propositio ex duabus Cathegoricis iuncta. Sed quoniam omnis simplex propositio uel affirmatiua, uel negatiua est, quatuor modis per cõnexionem fieri Hypotheticę propositiones possunt, aut enim ex duabus affirmatiuis, aut ex duabus negatiuis, aut ex affirmatiua & negatiua, aut ex negatiua & affirmatiua. Harũ omnium exempal subdenda sunt, quod id quod dicimus clarius innotescat. Ex duabus affirmatiuis, si dies est, lux est. Ex duabus negatiuis, si non est animal, nõ est homo. Ex affirmatiua & negatiua, si dies est, nox nõ est. Ex negatiua & affirmatiua, si dies non est, nox est. Sed quoniam dictum est idem significari si coniunctione & cum, quando in Hypotheticis propositionibus ponitur, duobus modis cõditionales fieri possunt. Vno secundum accidens, altero ut habeant aliquam naturæ consequentiam. Secundum accidens hoc modo, ut cum dicimus, cum ignis calidus sit, cœlum rotundum est. Nõ enim quia ignis calidus est, cœlum rotundũ est, sed id hæc propositio designat, quia quo tempore ignis calidus est, eodem tempore cœlũ

quoq;

quoq; rotundum est. Sunt autem aliæ quæ habent ad se consequentiam naturæ, harum quoque duplex modus est, unus cum necesse est consequi, ea tamen ipsa consequentia non per terminorum positionem fit, alius uero cum fit cõsequentia per terminorum positionem. Ac prioris quidẽ modi exemplum est, ut ita dicamus, cum homo sit, animal est, hæc enim cõsequentia incõcussa ueritate est subnixa. Sed nõ idcirco animal est, quia homo est, non enim idcirco genus est quia species est, sed fortasse à genere principium ducitur, magisq; essentiæ causa ex uniuersalibus trahi potest, ut idcirco sit homo, quia animal est. Causa enim speciei genus est, at qui dicit, cum homo sit, animal est, rectam ac necessariam consequentiam facit, per terminorum uero positionem talis consequentia non procedit. Sunt autem aliæ Hypotheticæ propositiones, in quibus & consequentia necessaria reperietur, & ipsius consequentię causam terminorum positio facit hoc modo: Si terræ fuerit obiectus, defectio lunæ consequitur, hæc enim consequentia rara est, & idcirco defectio lunæ consequitur, quia terrę interuenit obiectus. Istæ igitur sunt propositiones certæ atque utiles ad demonstrationem. Partimur autem propositiones Hypotheticas in suas ac simplices propositiones, & primam quidem cui coniunctio proponitur præcedẽtem dicimus, secundã uero cõsequentem ut in hac, si dies est, lux est, præcedentem dicimus eam quæ dicit, si dies est, consequentem uero partem, lux est, in disiunctiuis uero propositionibus ordo enũciandi præcedẽtem uel consequentẽ facit, ut aut dies est, aut nox est. Nam quæ prima proponit præcedẽs, quę posterior cõsequens appellat. Acde partibus quidẽ Hypotheticarũ propositionũ ista sufficiunt. Illud nũc expediendũ uidet, quod etiã ab Aristotele dicitur. Idem cũ sit & non sit, nõ necesse est idem esse, ueluti cũ sit a, si idcirco necesse est esse b, idẽ a si nõ sit, nõ necesse est esse b. Idcirco quoniã nõ est a. Ad huiusmodi uero rei demõstrationẽ impossibilitatis diffinitio præmittenda est, quæ est huiusmodi. Impossibile est quo posito aliquid falsum atq; impossibile, cõmittatur eo nomine ꝙ impossibile primitus propositũ fuit. Sit igit̃ positũ cũ sit a esse b, id est, hanc inter a & b esse consequentiam, ut si concessum fuerit esse a, necesse sit concedere esse b. Itaque proponatur si a est, b est, dico quia si a non fuerit, non necesse est esse b. Ac primum quæ sit propositionum consequentia consideremus. Si enim fuerit tale coniunctum, ut si sit a, etiam b esse necesse sit. Si b non fuerit, etiam a non esse necesse est, quod ex tali demonstratione cognoscitur, si sit a, necesse sit esse b, dico quia si b non sit, a non erit. Ponitur enim non esse b, & sit si fieri potest a. Sed dictũ est si sit a, necessario concedi esse b. Cum sit igitur b, non erit b. Nam quia ponimus non esse b, non erit b, quia uero ponimus esse a, erit b, erit igitur b, ac non erit, ꝙ fieri nõ potest. Impossibile est igitur non esse b & esse a. Et demõstratione quidem firma sic utimur. Exemplo uero id clarius innotescet. Nam si est homo, est animal. Si non est animal, non est homo. Non uero si homo nõ fuerit, animal nõ est. Multa enim sunt animalia quę homines nõ sunt. Itaq; in consequentia propositionis cõiunctæ, si est primum secundum esse necesse est. Si secundum non fuerit, non erit primum. At uero si primum non fuerit, non necesse est ut non sit secundum, nec uero necesse est ut sit. Id enim demonstrãdum esse dudum nobis propositum fuit. Sit enim a, idq; cum fit, necesse sit esse b, dico quia si non fuerit a, non necesse est esse b, nec id dico quoniam si non fuerit a, necesse est non esse b, sed tantum non necesse est esse b. Nam quia paulò ante demõstratum est, si b non fuerit, necessario non esse a, si eundem b terminum non esse contigerit, non erit a. Sed si cum non sit a, necesse est esse b, idem b ex necessitate erit, ac nõ erit. Nam quia b terminũ nõ esse cõtingit, nõ erit. Quia uero si a non fuerit, b esse necesse erit, idem igitur b terminus erit ac non erit, quod est impossibile. Ex his igitur demonstratum esse arbitror in consequentia Hypothetica propositione si sit primum consequi, ut sit secundum, si non sit secundum consequi, ut non sit primũ. Si uero non sit primum, non cõsequi ut sit, uel non sit secundum. Nam & illud apparet si

sit secundum, non cõsequi ut sit uel non sit primum, ut in ea propositione quæ est, Si homo est, animal est, si animal sit, non cõsequitur ut sit homo uel non sit, quod si primum non sit, non cõsequitur ut necessario sit uel nõ sit secundũ, uelut in eadem propositione, si homo non fuerit, non necesse est ut aut sit animal, aut non sit. Ex omnibus igitur solę duę consequentiæ stabiles sunt, & immutabiliter cõstant si sit primũ, ut cõsequatur ut sit secundũ. Si secundũ non fuerit, necessario consequi ut non sit primum. His itaq; determinatis illud adiungam, quoniã cum omnis Hypothetica propositio simplex nõ sit, atq; ex alijs propositionibus coniungatur, sunt tamen Hypotheticę quædam quæ si reliquis conditionalibus cõparentur simplices existimentur. Omnis enim conditionalis propositio aut connexa est, aut disiuncta, hæ uero quoniam ex prædicatiuis copulantur, in connexis propositionibus quatuor fieri necesse est huius copulationis modos. Namq; Hypothetica propositio aut ex duabus simplicibus coniuncta est, & uocatur simplex Hypothetica, ut hæc: Si a est, b est, uelut cum dicimus, si homo est, animal est, homo enim est, & animal est, duæ sunt simplices propositiones, aut ex duabus Hypotheticis copulatur, & dicitur composita, ueluti cum dicimus: Si cum a est, b est, cum sit c, est d, ueluti cum tali propositione enunciamus, si cum homo est, animal est, cum sit corpus, erit substantia. Etenim si cũ homo est, animal est, una est Hypothetica. Alia uero cum sit corpus substãtia est ex quibus coniungitur una propositio quæ cõposita nuncupatur. Aut ex una simplici, & ex una Hypothetica copulatur, uelut hæc: Si a est cum sit b, est c, ueluti cum dicimus, si homo est cum sit animal, est substantia. Namq; homo est simplex propositio, cũ sit animal esse substantiã Hypothetica ex ipsa cõsequentia cõditionis ostenditur. Aut expriore Hypothetica & simplici posteriore cõmittitur, ut cum dicimus: si cum sit a, est b, erit & c, ueluti hoc modo, si cũ sit homo, animal est & corpus, Hypothetica namq; est ea quæ proponit, si cum sit homo, animal est. Simplex posterior quæ hanc Hypotheticã propositionem sequitur, id est, corpus esse, hæ quoq; quoniã non ex simplicibus copulatæ sunt, cõpositæ dicũtur. Sed priores quidem quę ex simplicibus propositionibus constant & simplices Hypotheticę nuncupantur, in duobus terminis cõstitutæ sunt. Terminos autẽ nũc partes propositionis simplices quibus iungũtur appello. Quæ uero compositæ Hypotheticæ sunt, illæ quidem quæ ex duabus Hypotheticis cõstant quatuor terminis copulatæ sunt. Illæ uero quæ ex Hypothetica & simplici, uel ex simplici atq; Hypothetica coniunctæ sunt, hæ tribus terminis cõiunctæ sunt. Harum igitur quę sunt Hypotheticæ simplices uel compositæ, differẽtiæ similitudinesq; dicẽdæ sunt. Nam quæ ex simplicibus copulantur, si ad eas quæ ex Hypotheticis duabus iunctę sunt cõparentur, cõsequentia quidẽ eadem est & proportio manet, tantũ termini duplicantur. Nam quem locũ in his propositionibus Hypotheticis quæ ex simplicibus constant, ipsæ simplices propositiones tenẽt eundem in his propositionibus quę sunt Hypotheticę ex Hypotheticis constantes, illæ conditiones tenent, quibus illæ propositiones inter se iunctæ & copulatæ esse dicuntur. Nam in hac propositione quæ dicit, si est a, est b, & in ea quæ dicit, si cũ sit a, est b, cum sit c, est d, quem locum in ea propositione quę ex duabus simplicibus continetur, tenet ea quæ prior est, si est a, eundem locum tenet. In ea propositione quæ ex duabus Hypotheticis propositionibus copulatur, ea quæ prior est, si cum est a, est b. Hic namq; duarum inter se propositionum coniunctionis conditione facta est consequẽtia. Itemq; quã uim obtinet ex utriusq; propositionibus copulatę Hypotheticæ sequens portio quæ infertur, id est, esse b, eandẽ uim obtinet in propositione ex Hypotheticis iuncta ea quæ sequitur, id est, cum sit c, esse d, atq; id tantum differt, quia cum in prima propositione ex simplicibus iũcta propositio propositionem sequatur. In secunda propositione ex Hypotheticis iuncta conditio consequentiæ conditionis cõsequentiam comitatur. Nihil enim est aliud dicere, si a est, b est, & ei propositioni per quã dicimus esse a, illam esse comitem per quam b esse prædicamus,

at in eà propoſitione quę ex Hypotheticis inducta eſt cũ dicimus: Si cum ſit a, eſt b, cum ſit c eſſe d, illud dicitur ei cõſequentiæ quæ inter a & b eſt, eam eſſe cõſequentiam comitem quæ eſt inter c & d, ita ut ſi ſequetur poſito a eſſe b, conſequatur ſine dubio c poſito eſſe d. At in his propoſitionibus quę ex ſimplici & Hypothetica cõſiſtunt, illa ratio eſt ut uel propoſitionẽ conditio cõſequentiæ ſequa tuel cõditionem cõſequentiæ propoſito comitetur. Nam cum dicimus, ſi eſt a, cum ſit b, eſſe c id intelligi uolumus, ei propoſitioni per quam dicimus: ſi eſt a, conſequi eam conditionem per quam dicimus, cũ ſit b eſſe c, id eſt, ut ſi eſt a, neceſſe ſit b termino comitem eſſe c terminum, cum uero dicimus: ſi cum eſt a, b eſt, c eſſe nihil aliud intelligi uolumus, niſi duarum inter ſe conſequentiam propoſitionũ alterius propoſitionis cõſequi ueritatem, ut ſi habeãt inter ſe cõſequentiam a atq; b, neceſſe ſit hãc conditionem conſequentiæ propoſitionis eius, per quam dicimus eſſe c, conſequi ueritatem, id eſt, ſi neceſſe eſt, a poſito eſſe b, neceſſe ſit etiam c eſſe. Similes igitur ſyllogiſmi fient earum propoſitionum, quæ ex ſimplicibus & earum quæ nõ ex ſimplicibus utriſq; iunguntur. Earum uero quæ ex una ſimplici & ex altera Hypothetica copulantur, diuerſi quidem à ſuperioribus, ipſi tamẽ inter ſe ſimiles fiunt, nec interest utrum prima Hypothetica, ſecunda ſit ſimplex, an è conuerſo prima ſimplex, ſecũda Hypothetica ad ſyllogiſmorum modos, niſi forſitan ad ipſius tãtum ordinis cõmutationem, cum igitur demonſtrata fuerit earum propoſitionum quæ ex ſimplicibus conſtat ratio ſyllogiſmorum demonſtrata uidetur eſſe, earum quoq; propoſitionum quæ Hypotheticis cõmittuntur, & cum quarumlibet earũ propoſitionum, quæ ex ſimplici & Hypothetica conſtant ſyllogiſmorũ natura perſpecta, ſit etiã cõuerſi ordinis propoſitionũ natura quales faciat ſyllogiſmos oſtenditur. Eſt etiã alia ſpecies propoſitionum in cõnexione poſitarum, quæ media quodãmodo ſit earum ꝓpoſitionũ quæ ex Hypotheticis ſimplicibuſq; iunguntẽ, & earũ quę ex duabus Hypotheticis copulantẽ. Nam ſi ad numerũ reſpiciat terminorũ quaſi ex tribus terminis cõſtant, & ſi ad conditionales animũ referas quaſi ex duabus cõditionalibus uidentur eſſe cõpoſitæ quæ medietas euenit, idcirco quoniam unus in his terminis cõmunis utriſq; cõditionalibus inuenitur. Proponũtur uero hæ uel per primam figuram, uel per ſecundam uel per tertiam. Per primam hoc modo: Si eſt a, eſt b, & ſi eſt b, eſt c, igitur b in utriſq; numeratur, & ſunt quidẽ tres termini hi, a eſt, b eſt, c eſt, duæ uero cõditionales hoc modo: ſi eſt a, eſt b, ſi eſt b, eſt c. Namq; b utriſq; communis eſt, atque ideo inter eas propoſitiones quæ ex tribus terminis, & eas quæ ex quatuor cõponuntur mediæ ſunt huiuſmodi propoſitiones. Per ſecũdam uero figuram proponitur hoc modo: Si eſt a, eſt b, ſi non eſt a, eſt c. Per tertiam uero figuram ſic: ſi eſt b, eſt a, ſi eſt c, non eſt a. Ac de connexis quidem iſta ſufficiãt. Diſiunctiuæ uero propoſitiones ſemper ex contrarijs conſtant, ut hoc: aut eſt a, aut b eſt, altero enim poſito alterũ tollitur, & interempto altero ponitur alterũ. Nam ſi eſt a, nõ eſt b. Si non eſt a, eſt b. Eodẽ modo etiã ſi ſit b, nõ erit a, ſi non eſt b, erit a. His igitur expeditis ad cõnexas reuertamur, in illis enim uel propoſitio propoſitionem, uel cõditio conditionem, uel propoſitio conditionem, uel conditio propoſitionem ſequitur, dicendũ eſt igitur quæ propoſitiones quarũ propoſitionũ conſequentes eſſe uideantur, quæ cõtrarietatis modo quàm longiſſimè à ſe differant. Quæ uero oppoſitionis contradictione diſſentiant. Simpliciũ namq;, id eſt, prædicatiuarum propoſitionum aliæ præter modum proponuntur, alię cum modo, præter modũ ſunt quæcunque purum eſſe ſignificant hoc modo: dies eſt. Socrates Philoſophus eſt, & quæ ſimiliter proponuntur, quæ uero cum modo ſunt, ita proponuntur: Socrates uerè Philoſophus eſt. Hic enim uerè modus eſt propoſitionis, ſed maximas ſyllogiſmorum faciunt differentias, hę propoſitiones cum modo enũciatę, quibus neceſſitatis aut poſſibilitatis nomẽ adiungitur, neceſſitatis hoc modo, cum dicimus ignem neceſſe eſt calere, poſſibilitatis ut cum ita proponimus, poſſibile eſt à Grę cis ſuperari

Troianos. Quo fit ut omnis ppositio aut ineſſe ſignificet, aut ineſſe neceſſario, aut cū non ſit aliquid, tamen enunciet poſſe contingere, quarū quidem ea, quæ ineſſe ſignificat ſimplex eſt, neq; in ullas partes alias deduci poteſt. Ea uero quę ex neceſſitate aliquid ineſſe deſignat, tribus dicitur modis, uno quidē quo ei ſimilis eſt propoſitioni quæ ineſſe ſignificat, ut cum dicimus, neceſſe eſt Socratem ſedere, dum ſedet. Hęc enim eandē uim obtinet ei qui dicit, Socrates ſedet. Alia uero neceſſitatis ſignificatio eſt, cum hoc modo proponimus, hominem neceſſe eſt cor habere dum eſt atque uiuit, hoc enim ſignificare uidetur hæc dictio, nō quoniam tamdiu neceſſe ſit habere quamdiu habet, ſed quoniam eum neceſſe eſt tamdiu habere quamdiu fuerit ille qui habet. Alia uero neceſſitatis ſignificatio eſt uniuerſalis, & propria quo abſolute prædicat neceſſitatem, ut cum dicimus, neceſſe eſt Deum eſſe immortalem, nulla cōditione determinationis oppoſita, poſſibile autem idem tribus dicitur modis. Aut enim quod eſt poſſibile eſſe dicitur, ut: poſſibile eſt Socratem ſedere dum ſedet, aut quod omni tempore contingere poteſt, dum ea res permanet cui aliquid contingere poſſe proponitur, ut poſſibile eſt Socratem legere. Quādiu enim Socrates eſt, poteſt legere. Item poſſibile eſt quod abſolute omni tempore contingere poteſt, ut auem uolare. Ex his igitur apparet alias propoſitiones eſſe ineſſe ſignificātes, alias neceſſarias, alias contingentes atque poſſibiles, quarum neceſſariarum contingentium q; cum ſit trina partitio ſingulæ ex iſdem partitionibus ad eas quæ ineſſe ſignificant referuntur. Reſtant igitur duę neceſſariæ & duæ contingentes, quę cum ea quę ineſſe ſignificat enumeratę, quinq; omnes propoſitionū faciunt differentias. Omniū uero harum propoſitionum aliæ ſunt affirmatiuæ, aliæ negatiuę. Affirmatiua ineſſe ſignificans eſt quæ dicit, Socrates eſt. Negatiua quæ proponit, Socrates non eſt. Neceſſariarum uero propoſitionum affirmatiuarum duæ uidentur eſſe negationes, una contraria, altera uero oppoſita. Eius namq; quæ dicit neceſſe eſſe a, quolibet modo ex utriſq; qui dicit ſunt, aut ea eſt negatio quę dicit, neceſſe eſt non eſſe a, aut ea quę dicit, non neceſſe eſt eſſe a. Quarum quidem ea quæ dicit, neceſſe eſt nō eſſe a, cōtraria eſt ei quæ dicit, neceſſe eſt eſſe a. Vtræq; enim falſæ poterunt inueniri, ueluti cum dicimus, neceſſe eſt Socratem legere, neceſſe eſt Socratem non legere, utraque mentitur. Nam & cum legit non ex neceſſitate legit, & cum nō legit, nulla ne legat neceſſitate conſtringitur. Sed eſt utrumq; poſſibile. At uero ea quæ dicit, non neceſſe eſſe a, oppoſita eſt ei quæ proponit, neceſſe eſt eſſe a, una enim ſemper uera eſt, ſemper falſa altera reperitur. In contingentibus uero atq; poſſibilibus eadem ratio eſt, huic enim quæ dicit, contingit eſſe a, tum ea uidetur obiecta quæ dicit, contingit non eſſe a, tum ea quæ proponit, nō cōtingit eſſe a. Atq; ea quidē quæ dicit, contingit non eſſe a, contingens negatio nuncupatur, ueraq́ue eſſe poteſt cum ea affirmatione quæ dicit, contingit eſſe a, ueluti cum dicimus, contingit ſedere Socratem, cōtingit non ſedere Socratem. Et hæ quidem non dicūtur eſſe contrariæ, quoniam ſimul ueræ eſſe poſſunt. At uero oppoſitæ ſunt quoties ipſum contingens negatur, ut ſi aduerſus eam quę dicit, contingit eſſe a, ea opponatur quæ dicit, nō contingit eſſe a. Id enim iſta ſignificat omnino non poſſe contingere, quæ cum ita ſint, cumq; ineſſe ſignificantes propoſitiones præter ullum dicuntur modum, his ad eſſe iuncto aduerbio negatiuo, negatio plena perficitur. Quæ uero cū modo proponuntur ſi neceſſariæ ſint & adeſſe negatio iungatur, ut ea quæ dicit, neceſſe eſt non eſſe, fit neceſſaria negatio. Si uero ipſi neceſſario negatio pręponatur, fit neceſſarij negatio affirmationi uehemēter oppoſita, ut ea quæ dicit non neceſſe eſſe. Item in contingentibus ſi ad eſſe negatio præponat, fit contingens negatio, ut ea quæ dicit, contingit non eſſe a. Si uero ipſi contingenti negatio iungatur, fit contingentis negatio contingenti affirmationi uehementer oppoſita, ut ea quę dicit, non cōtingit eſſe. Sed quoniam omnis propoſitio, aut uniuerſalis, aut particularis, aut indefinita, aut ſingularis, proponitur uniuerſalis hoc modo: Omnis homo legit, particularis ſic:

Quidam

Quídam homo legit, ſingularis ſic, Socrates legit, indefinita ſic, homo legit, neceſſe eſt, ut ſicut in Categoricorum ſyllogiſmorum inſtitutione monſtratum eſt, illæ ſibi maximè uideantur oppoſitæ quæcunq; uel uniuerſale affirmant, ſi particulariter denegat, uel uniuerſale denegant ſi particulariter affirmetur, & quæ ſingulares ſunt, ſi illa quidem in affirmatione poſita, illa uero in negatione, quæ cũ ita ſint, ſi hæc eadem ratio ad contingentes & neceſſarias referatur, idem in neceſſarijs & contingentibus inuenitur, ut ſi quis dicat, omnem a terminum eſſe neceſſe eſt, aliuſq; negat dicens, non neceſse eſt omnem a terminum eſſe fecit oppoſitam negationem. Et ſi dicat aliquis, contingit omnẽ a terminum eſſe, idq; aliquis neget, nõ cõtingit omnem a terminum eſſe, fecit oppoſitam negationem. In utriſq; enim negatio & modum remouet, & ſignificationem uniuerſalitatis extinguit. Atque hoc quidem in ſimplicibus & Categoricis propoſitionibus euenire neceſſe eſt, de quarum natura diligentius perſecuti ſumus in his uoluminibus, quæ in ſecũdæ editionis expoſitione περιερμηνείας inſcripſimus. Si quis igitur propoſitionum omnium cõditionalium numerũ, quæ erat ex Categoricis poterit inuenire. Ac primũ in connexis ex duabus ſimplicibus inquirendus eſt hoc modo. Nam quoniam propoſitio ſimplex Hypothetica ex Categoricis duabus iungitur, una earum uel ineſſe ſignificabit, uel contingere eſſe ſimpliciter, uel neceſſe eſſe dupliciter, quod ſi ſunt affirmatiuę, quinquies affirmatiua enunciatione proponentur. Sed quoniã omnis affirmatio habet oppoſitam negationẽ, rurſus quinquies negatiua enunciatio poterit pronunciari. Erunt igitur in prima propoſitione quæ una pars eſt Hypotheticæ propoſitionis in negatione & affirmatione conſtitutę modorum propoſitiones decem. Secunda etiam propoſitio quæ pars eſt Hypotheticæ totidẽ affirmationibus & negationibus proponi poteſt. Erũt igitur eius quoq; enunciationes decem. Sed cum prima propoſitio ſecundæ propoſitioni quadam conſequentia copuletur, ut una Hypothetica fia, omnes decẽ affirmatiuæ, ac negatiuæ propoſitiones omnibus decẽ affirmatiuis negatiuiſq; propoſitionibus applicabuntur. Itaq; complexę centum omnes efficiũt propoſitiones, hæ quæ connexę ex ſimplicibus coniunguntur. Secũdum hunc uero modum poteſt propoſitionum numerus inueniri etiam in his propoſitionibus, quæ ex Categorica & Hypothetica copulantur, uel quæ ex duabus conditionalibus fiunt. Nam quæ ex conditionali & Categorica cõſtant, uel quæ è diuerſo ex tribus Categoricis iũctæ ſunt, q ſi duarum inter ſe prædicatiuarum affirmatione uel negatione cõplexio uel eſſe, uel neceſſario, uel contingenter eſſe, quinq; modos centum efficit complexiones, quoniam tertia propoſitio affirmatiua erit uel negatiua, & ſi affirmatiua quinq; modis, uel ineſſe ſignificãs, uel neceſſario ineſſe dupliciter, uel contingenter ineſſe dupliciter. Itemque totidem negabitur modis ſimul non amplius quàm decies proponetur. Quod fit ut tertia propoſitio cum duabus ſuperioribus, centum inter ſe modis copulatis atq; complexis, iuncta atq; commiſſa mille omnes faciat complexiones. Centũ namq; duarum propoſitionum modi cum decem modis tertiæ propoſitionis cõplicati mille perficiunt. Decies enim cẽtum mille ſunt. Rurſus quoniam ex duabus Hypotheticis iuncta conditionalis quatuor Categoricis copulatur, & duæ inter ſe primę Categoricę centum cõplexionibus iungebantur, neceſſe eſt ut poſteriores quoque duę centũ complexionibus connectantur, quod ſi cẽtum ſuperiorũ propoſitionum Categoricarum modi, cẽtum poſteriorum Cathegoricarum modis complicentur, fient decem millia complexiones. In illis autem propoſitionibus quæ tribus uariantur figuris, ſiquidẽ medius terminus ſimiliter & in prima & in ſecũda Hypothetica proponatur, mille erunt complexiones ad earũ ſimilitudinẽ, quę ex tribus Categoricis connectuntur. Tunc enim unus atq; idem terminus in utriſq; tres neq; amplius faciet enunciationes. Similiter uero in utriſq; proponitur hoc modo, ſi eſt a, eſt b, ſi eſt b, eſt c, hic enim b terminus, & ad a terminum, & ad c poſitus eſt, ineſſe ſignificat. Eadem in neceſſarijs & contingentibus intelligendum. At ſi ita proponatur,

ponatur, si est a, est b, & si necesse est esse b, est uel non est c, duæ propositiones cõditionales, id est, quatuor prædicatiuæ fiunt. Quo fit, ut secundũ eas quæ ex prædicatiuis quatuor cõnectunt, decẽ millia faciãt cõplexiones, atq; hi numeri tam in prima q̃ in secũda uel tertia figura sunt inspiciendi. Et nos quidẽ quantus esse propositionũ numerus posset ascripsimus, nunq; tamen dissimiliter terminus medius enũciatur. Namq; ut fiat extremorũ cõclusio medius terminus intercedit, cuius cõmunitas extrema cõiungit. Quod si medius diuersis modis in utraq; propositione dicat, nec cõnectuntur extrema, atque ideo ne syllogismus quidẽ fieri ullus potest, cũ præsertim ne una quidẽ ꝓpositio dici possit in qua medius terminus dissimiliter enũciatur. Longè autem multiplex numerus propositionum existeret, si ineſſe significantes & necessarias & contingentes affirmatiuas negatiuasq; propositiones per uniuersales & particulares, uel oppositas, uel subalternas uariaremus, sed id non conuenit, quia cõditionalium termini propositionum infinito maximè enunciantur modo. Atque ideo superuacuum iudicaui determinatarum secũdum quantitatem propositionum quærere multitudinem, cum determinatè conditionales proponi nõ soleant, ferè autem Hypotheticæ propositiones nec per necessitatem quidem uel per contingens enunciantur, sed illæ maximè in usum collocutionis ducuntur, quæ ineſse significãt. Omnes uero necessariam consequentiam tenere uolunt, & quæ ineſse significãt, & quibus necessitas additur, & quibus prædicatio possibilitatis aptatur. Etenim terminus applicatur. Necessitas uero Hypotheticæ propositionis & ratio earum propositionũ, ex quibus iunguntẽ inter se cõnexiones, consequentiã quærit, ut cum dico. Si Socrates sedet & uiuit, neq; sedere eum, neq; uiuere necesse est. Sed si sedet, necesse est uiuere. Item cum dicimus sol mouetur, necessario uenit ad occasum, tantundẽ significat quãtum si sol mouetur uenit ad occasum. Necessitas enim propositionis in cõsequentiæ immutabilitate consistit. Item cum dicimus, si possibile est legi librum, possibile est ad tertium uersum peruenire. Rursus necessitas consequentiæ seruata est. Nam si possibile est legi librum, necesse est id possibile esse, ut ad tertium uersum perueniatur. Opponũtur autem Hypotheticis propositionibus illę solę, quæ earum substantiam perimunt. Substantia uero propositionum Hypotheticarum in eo est, ut earum consequentię necessitas ualeat permanere. Si quis ergo rectè conditionali propositioni repugnabit, id efficiet ut earum destruat cõsequentiam, ueluti cum ita dicimus, si est a, est b, non in ea repugnabit si monstret, aut non esse a, aut non esse b, sed posito quidem a, ostendit non statim consequi esse b, sed posse esse a, etiam si b terminus nõ sit, sed si negatio sit, conditionalis eodem destruetur modo, ut cum dicimus, si est a, b non est. Non ostendendum est, aut non esse a, aut b esse, sed cum sit a, posse esse b terminum. Sunt autem Hypotheticæ propositiones, aliq; quidem affirmatiuę, aliq; negatiuę, sed de his nunc loquor quę in consequentia positæ in cõnexione esse dicuntur. Affirmatiua quidem, ut cum dicimus, si est a, est b, si a non est, non est b. Negatiua, si est a, non est b. Si non est a, non est b. Ad consequentem enim propositionem respiciendum est, ut an affirmatiua an negatiua sit propositio iudicetur. Idem de compositis propositionibus conditionalibus intelligi oportebit. De his autem propositionibus quæ in disiunctione sunt positæ, cum de earum syllogismis tractauero commodius atque uberius dicam: Hypotheticos syllogismos quos latinè conditionales uocamus, alij quinque, alij quatuor, alij tribus cõstare partibus arbitrãtur, quorum mox controuersiam diudicabo, si prius quibus nominibus talium partes syllogismorum appellentur ostendero. Quoniam enim omnis syllogismus ex propositionibus texitur, prima uel propositio, uel sumptum uocatur. Secunda uero dicitur assumptio, ex his quæ infertur, conclusio nũcupatur. Cum enim ita dicimus, si homo est, animal est. Homo autem est, animal igitur est, ea quidem enũciatio per quã dicimus, si homo est, animal est, propositio uel sumptum uocatur, ea uero quã huic adiunximus, est autem homo, assumptio dicitur, ter-

tia

tia concluſio nominatur, per quã oſtendimus eſſe animal qui fuerit homo. Sed quoniam ſæpe euenit, ut propoſitionis enunciatæ conſequentia non ſit ueriſimilis, propoſitioni ſæpe adiungitur approbatio per quam id quod eſt propoſitum uerum eſſe monſtretur. Aſſumptio quoq; ſæpe ad fidem per ſe non uidetur idonea, huic quoque iuuamen probationis adiungitur, ut uera eſſe uideatur. Quo fit ut ſæpe quinque partes, ſæpe quatuor, interdum tres Hypotheticos ſyllogiſmos habere contingat. Nam quinque conſtabit partibus ſi & propoſitio & aſſumptio probationibus indigebunt, quod ſiue, propoſitio ſiue aſſumptio probatione indigebit quadripartitus eſt ſyllogiſmus. Quod ſi neutra eſt approbanda, tripartitus eſſe relinquitur. In hac uero ſententia etiã M. Tullius eſſe deprehenditur, In Rhetoricis enim ſyllogiſmos quoſdam quinque partitos eſſe, quadripartitos alios confirmat. Quibus uero taliũ ſyllogiſmorum non placet partes ultra ternarium numerum propagari, hi propoſitionum probationes, atque aſſumptionũ non putant in ſyllogiſmi partibus eſſe ponendas. Neque enim propoſitionem eſſe, de qua ſyllogiſmus poteſt exiſtere, cui nõ ſentit auditor. Quod ſi per ſe dubia eſt, ea probatio quę propoſitioni dubiæ adiungitur, faciẽs fidem eidem cui adiungitur propoſitioni, facit ut ſit idonea ſyllogiſmo; ac per hoc tunc incipit eſſe ſyllogiſmi propoſitio cum talis per probationem reddiatur, ut ex ea aliquid colligi poſſit, tunc uero aliquid ex ea colligi poteſt, cum probationis auxilio poterit ab auditore concedi. Quo circa membrum quoddam, & quaſi fulcimentum dubiæ propoſitionis, uel aſſumptionis probatio eſſe uidetur, non pars etiam ſyllogiſmi. Sed noſtra ſententia his potius accedit qui tribus partibus eũ conſtare pronũciat. Etenim quælibet probatio quæ uel probationi uel aſſumptioni copulatur, propoſitionis eſſe, uel aſſumptionis probatio dicitur. Cum igitur non ad ſyllogiſmum ſed ad propoſitionem uel aſſumptionem referatur, cuius eſt probatio, nõ oportet eam ſyllogiſmi proprie partem uideri. Nam illud quod obiici poteſt, nullus ignorat quin partium partes etiam totius eſſe partes dicantur. Sed plurimum refert utrum ipſæ ſint primitus partes totius. An in ſecundarum partium poſtremitate ponãtur. Amplius ſi ſit per ſe nota probabilis propoſitio, totus ſyllogiſmus probatione nõ indiget. Quod ſi per ſe propoſitionis nulla fides eſt, neceſſe eſt ut ea propoſitio quodã uelut teſtimonio probationis indigeat. Non igitur ſyllogiſmus probatione in eo quòd ſyllogiſmus eſt indigebit, ſed propoſitio ſi fide propria fuerit deſtituta. Idem etiã de aſſumptione dici poteſt. Quare manifeſtũ eſt eorũ eſſe ſententiã præponendam, quæ aſſerit ſyllogiſmũ tribus partibus tantum iungi. Præterea ſi quę propoſitio probationis indigeat, ut eam uera fides ſequatur, aliquo demõſtrabitur ſyllogiſmo. Quocirca qui fieri poteſt, ut rectè ſyllogiſmus pars ſyllogiſmi ſimplicis eſſe dicatur. Ipſam enim probationem propoſitionis ſyllogiſmũ uel ex ſyllogiſmo eſſe neceſſe eſt. His ita determinatis de his protinus ſyllogiſmis, quorũ propoſitiones in cõnexione poſitæ duobus terminis cõſtant, explicandum uidetur. Horum autem duplex forma eſt, quatuor enim ſunt per præcedentis propoſitionis affirmationem, qui ſunt primi Hypothetici atque perfecti, quatuor uero per ſequentis negationem, qui cum demonſtrationem indigeant, non uidentur eſſe perfecti. Prioris uero negatione & ſequentis poſitione nullus omnino ſyllogiſmus efficit. Omniũ igitur talium propoſitionum primũ numerus explicetur, ut qui fiant ex his ſyllogiſmi, facilis acquiratur agnitio. Sunt autem quatuor, ſi eſt a, eſt b.

Si eſt a, non eſt b. Si non eſt a, eſt b.

Si non eſt a, non eſt b.

Ac de prioribus quidem ſyllogiſmis atq; perfectis primo loco dicẽdum eſt. Horum enim primus modus eſt hic à prima ueniens propoſitione, ſi eſt a, eſt b. Atqui eſt a, eſt igitur b, cum enim prima propoſitio tantũ conditionem proponat, ut ſi ſit a, neceſſe ſit conſequi eſſentiam b terminum, id aſsumptio quod præcedit aſsumit ac ponit, dicitq;. Atqui eſt a, conſequitur igitur ut ſit b, id enim ex conſequentia pri-

mę propositionis effectũ est. At si id quod sequitur assumendo ponamus, nullus effi citur syllogismus. Age enim sit huiusmodi consequentia, ut si sit a, sit b, assumatur q; sequit hoc modo. At est b, non consequitur ut sit uel non sit a. Id uero clarius fiet exẽplo, sit enim propositio, si homo est, animal est, assumat q; esse animal, scilicet, quod sequitur, nõ necesse erit hominẽ uel esse, uel non esse, potest enim cum sit aliàs hoc uel esse, uel nõ esse. Secũdus uero modus est eorũ in quibus prior propositionis pars in assumptione reperit, qui uenit ex secũda propositione superius digesta, hoc modo, si est a, nõ est b. Atqui est a, non est igitur b, id enim propositũ fuerat, si esset a, nõ esse b. Sumpto igitur precedente, cõsequentis est facta conclusio, q; si consequens sumas nullus uidetur fieri syllogismus, quia nec cõsequitur ulla necessitas hoc modo, si est a, nõ est b. Atqui nõ est b, non necesse est esse a, uel nõ esse. Age enim ita sit propositio, si est nigrũ nõ est albũ, & id quod sequit assumatur, atqui non est album, non necesse erit esse nigrũ uel nõ esse, quia cum non sit albũ poterit aliquod esse mediũ. Tertius uero modus est taliũ syllogismorũ qui uenit ex tertia propositione, quorũ in assumptione ponitur id q; præcedit hoc modo, si nõ est a, est b. Atqui nõ est a, est igitur b, igitur hæc cõclusio rursus ex cõditione propositionis euenit, id enim fuerat propositũ, ut si non esset a, esset b, quod si cõuertas & sumas esse b, id est, quod cõsequitur, nõ necesse erit esse, uel non esse id quod præcedit. Sed huius exẽplum non potest inueniri eo q; si ita proponat, ut cum nõ sit a, sit b, nihil esse mediũ uideatur a atq; b. Sed in his si alterũ nõ fuerit, statim necesse est esse alterũ, et si alterũ fuerit, statim necesse est alterũ nõ esse, uidet ergo quodãmodo ex cõsequenti posito in his fieri syllogismos. Sed quantũ ad rei naturã ita est. Quantum uero ad propositionis ipsius pertinet cõditionem, minimè consequitur. Quod quidem ex his patet quæ superius dicta sunt. In utrisq; enim superioribus modis, consequenti posito nihil ex necessitate collectũ est, hic uero tertius modus quantum ad cõplexionem propositionũ pertinet, in quo si id ponendo q; sequebatur assumitur, nullum efficit syllogismũ. Quantũ uero ad rerũ naturam, in quibus solis hæ propositiones enũciari possunt, uidet esse necessaria cõsequetia hoc modo, ut si dies nõ est, nox sit, si nox sit, dies nõ sit ex necessitate consequitur, similesq; sunt hi syllogismi his qui in disiunctione sunt cõstituti, de quibus paulò posterius cõmemorabo, quorumq; ad illos & differentias & similitudines dabo. Quartus modus est ex quarta propositione, cũ ita proponit, si a nõ est, b non est, atqui nõ est a, nõ est igitur b. Rursus enim id quoq; cõsequi ex propositione monstrat, quæ proposuit nõ fore b, si a prior terminus nõ fuisset. At si id q; sequitur assumamus, nulla uidet fieri posse necessitas, ueluti si ita dicamus, nõ est aũt b, nõ necesse erit esse, uel non esse a. Age enim proponat, si animal non est, nõ esse hominẽ, assumatur q;, at nõ est homo, non necesse est ut uel sit, uel nõ sit animal. Demonstratũ igitur est in huiusmodi syllogismis si id q; præcedit ponẽdo assumitur, perfectos atq; ex ipsis propositionibus probabiles, & necessarios fieri syllogismos. Si uero id quod sequit ponẽdo assumatur, nullam fieri necessitatẽ præter in tertio modo, qui cum sit similis his syllogismis, qui per disiunctionẽ propositis enũciationibus fiunt, uidetur in rebus de quibus propo ni potest, seruare necessitatẽ, cũ in cõplexione non seruet, q; ex cæteris tribus modis arguit primo, secũdo atq; quarto, in quibus sumpta sequẽte ponẽdæ propositionis parte, nihil ex necessitate cõficitur. Ac de his quidem syllogismis, qui dũobus terminis iungũtur, quorũ prima pars propositionis ponẽdo assumitur, quantũ ad institutionis pertinet modũ sufficienter expressimus. Nũc uero dicendũ est de his quorum cõsequens propositionis ita sumit, ut perimatur. Ex his quoq; quatuor fiunt modi, cum prior propositionis pars in assumptione non possit interimi, ut ulla syllogismi necessitas cõsequatur. Est igitur primus modus taliũ syllogismorũ à prima propositione ueniens hic. Si est a, est b, at nõ est b, non est igitur a, hic igitur b terminus qui in prima propositione consequens fuerat, in assumptione est interẽptus, ut a ter

minus

minus qui propositionis prima pars fuerat interimetur, eaq; necessitas tali ratione probabit, propositũ namq; est, si a sit, b esse. Et assumptio facta est ut cõsequens pars propositionis interimeret, id est, nõ esse b. Dico quia consequitur non esse a. Nam si potest esse a, cũ non sit b, frustra erit prima propositio quæ ait, si a sit b esse. Atqui ea propositio ualet, cũ igitur sit a, est b. Quod si cũ nõ sit b, sit a, q, scilicet, ex assumptione proponit, idẽ b erit, & nõ erit. Non erit quia b non esse proponit assumptio, erit autẽ, quia si est a, erit b, q fieri nõ potest. Non igit si b nõ fuerit, erit a, hic est ergo primus modus taliũ syllogismorũ, qui ex interẽpta parte cõsequenti propositionis fiunt, qui nõ sunt perfecti neq; ex se cogniti, sed indigent uel eius quã superius proposui, uel alterius cuiuslibet probationis, ut ueri esse monstrent. Quod si prima propositionis interimat, nõ erit syllogismus, age enim ita dicamus, si est a, est b. Atqui nõ est a nõ sequit, ut sit uel nõ sit b, ut etiã demonstret exẽplo. Sit enim propositio, si homo est, animal est. Sed homo nõ est, nõ necesse erit uel esse animal, uel nõ esse. Secũdus modus per contradictionẽ assumptionis, qui à secũda ꝓpositione descẽdit, ille est cũ ita proponimus, si est a, non est b. Atqui b est, igit a non est. Hic enim rursus secũda pars propositionis interẽpta, nam cum secũda pars propositionis b nõ esse diceret, si a fuisset assumptio, b esse pronũciat. Affirmatio aũt perimit negationẽ, quam assumptionem consequitur, ut a non sit hoc modo. Sit enim propositio, si a est, b non est, & sit b. Dico, quia nõ erit a, nam si erit a, cum sit b, idem b erit, & nõ erit. Non erit quidẽ ex prima propositione quæ dicit, si est a non est b, erit aũt per assumptionẽ, qua dicimus esse b. At si præcedẽs pars propositionis auferat, nõ fiet ulla necessitas. Age enim in huiusmodi propositione. Si a est, b non est, ita dicamus. Atqui non est a, non cõsequitur ut sit uel non sit b. Id uero tali arguitur exẽplo. Dicemus enim si nigrũ est, album nõ est. Assumamus; q; non esse nigrũ, nõ statim cõsequitur, ut uel albũ sit, uel non sit. Potest enim esse aliquod medium. Tertius modus ille est ex tertia propositione deductus, cũ ita proponimus. Si a nõ est, b est, b autẽ non est, a igitur est. Hic quoq; consequẽs pars propositionis assumpta est, & cũ in propositione affirmaret, in assumptione negata est, & est rata cõsequentia, & perficiens syllogismum hoc modo. Nam si uerum est, cum non sit a, esse b, dico, quia si b non sit, est a, nam si poterit cum b non sit, non esse a, frustra est prima propositio, quæ dicit, cum nõ sit a, esse b, eritq; b ac non erit. Nõ erit quidem ex ea assumptione, quæ proponit non esse b, erit autem quia si a terminus esse negabitur posito non esse b termino cum non sit a, erit b, quod est impossibile. Non igitur potest fieri, ut cum nõ sit b, non sit a. Cõsequitur igitur, ut cũ nõ sit b, sit a, quod si prior pars propositionis quæ præcedẽs est auferatur, nullus est syllogismus hoc modo, cum enim dicemus, si a non est, esse b, si assumamus. Atqui est a, nihil euenit necessarium, ut uel sit b, uel non sit secundum ipsius complexionis naturam, nam hic quoque ut in his in quibus in assumptione secundus terminus ponebatur, dicendum est secundum ipsius quidem complexiois naturam nullum fieri syllogismum. Secundum terminos uero in quibus solis dici potest, necesse est si a fuerit, b nõ esse, in cõtrarijs enim tantũ & in his immediatis, id est, mediũ non habẽtibus hæc sola propositio uerè poterit prædicari, uelut cum dicimus, si dies non est, nox est, siue non fuerit dies, nox erit, siue nõ fuerit nox, dies erit, siue dies fuerit, nox non erit, siue nox fuerit, dies no erit. Quartus modus est horum syllogismorum ex quarta propositione descendens, cuius hæc prima propositio est, si nõ est a, non est b, est autem b, erit igitur a, hic quoque secunda pars propositionis assumpta est, & quoniam eadem negatione fuerat posita, affirmatione est interempta. Affirmatio enim uim negationis interimit, hic quoq; eodem modo syllogismi necessitas continetur, nam si posito cum non sit a, non esse b, sumatur esse b, dico, quia cõsequens est etiam a esse. Nam si potest cum sit b, non esse a, frustra est prima propositio, quæ cum a non sit, b non esse pronunciat, fiet igitur rursus ut

idem b ſit ac non ſit. Ex aſsumptione namque erit b, ita enim dicitur, atqui b̄ eſt. Si uero hoc poſito poſſit nō eſse a, rurſus b nō erit, quia prima propoſitio ait, ſi nō ſit a, non eſt b, quod eſt impoſsibile, q̄ ſi ea portio propoſitionis, quæ præcedens eſt auferatur, nihil euenit neceſsarium. Age enim ita dicamus, ſi nō eſt a, non eſt b. Aſsumamus q̄, atqui eſt a, non cōſequitur, ut b uel eſſe uel non eſse neceſſario cōcludatur, ut in hoc ſyllogiſmo, ſi non eſt animal, nō eſt homo, atq; eſt animal nō neceſse eſt uel eſse hominē uel non eſse. Hi igit̄ quatuor ſyllogiſmi imperfecti dicuntur, idcirco quoniā per ſe non habēt apertā atq; perſpicuā conſequentiæ neceſsitatē, eaq; illis ex probatione cōficitur. Vt igitur breuiter cōcludendū ſit in Hypotheticis ſimplicibus ſyllogiſmis cōnexas habentibus propoſitiones, quoquo modo factis, ſiquidem prima pars propoſitionis aſsumit̄, ſi ea ponatur, fient quatuor ſyllogiſmi per ſe noti atq; perfecti. Si uero id q̄ cōſequitur aſsumat̄, nulli eſt ſyllogiſmi neceſſitas, niſi in tertio tantum modo, qui non propter cōplexionis naturā, ſed propter terminorū contrarietatē, in quibus ſolis dici poteſt, uidetur cōcluſionis neceſsitatē tenere, itaq; ſi quid in aſsumptione ex his quę in propoſitione ſunt pronūciata ponantur, quatuor uel quinque fieri neceſse eſt ſyllogiſmos perfectos quatuor, ubi prima pars propoſitionis, quinq; uero ubi ſecūda pars propoſitionis ponendo aſsumit̄, ſi non ad cōplexionis naturā, ſed ad terminos aſpiciamus, ſi quid uero ex his in aſsumptione quæ prima propoſitio enūciat, auferat̄, ſi quæ eſt cōſequens pars propoſitionis auferat̄, fient impfecti & probatione indigētes quatuor ſyllogiſmi. Si uero prior propoſitionis pars auferatur, nulla erit neceſsitas ſyllogiſmi, in tertio tantum modo ubi non facit neceſsitatem cōplexio, ſed terminorum natura. Quocirca hic quoq; quatuor uel quinq; ſunt ſyllogiſmi, quatuor quidem, ſi ſecunda pars propoſitionis fuerit interempta. Quintus uero ſi eum non complexionis natura, ſed terminorum proprietas metiatur. Quocirca ſi ex duobus terminis propoſitio prima cōſtat, octo ſunt uel decem, nec amplius ſyllogiſmi. Ac de his quidem cōditionalibus ſyllogiſmis, quorum propoſitiones cōnexæ ſunt, & ex duabus prædicatiuis ſimplicibus conſtant, ſufficienter expeditum eſt. Nunc de his ſyllogiſmis dicendum eſt, qui ex prædicatiua & Hypothetica, uel ex Hypothetica prædicatiuaq; connectuntur. Horum autem facilè complexiones omnium ſyllogiſmorum apparebunt, ſi prius earum numerus exponatur. Sunt igitur priores quidem, quæ ex prædicatiua atque Hypothetica connectuntur hæc:

Si ſit a, cum ſit b, eſt c.
Si ſit a, cum ſit b, non eſt c.
Si ſit a, cum non ſit b, eſt c.
Si ſit a, cum non ſit b, non eſt c.
Si non ſit a, cum ſit b, eſt c.
Si non ſit a, cum ſit b, non eſt c.
Si non ſit a, cum non ſit b, eſt c.
Si non ſit a, cum non ſit b, non eſt c.

Ac primum quæ ſit earum natura, uidetur eſſe tractandum. Neque enim quoquo modo conditio ponatur, conditionalis propoſitio fiet, ſed ſi illa conſequentia propter poſitam euenit conditionem, nam ſi quis ita dicat, ſi homo eſt, cum ſit animal, animatum eſt, nō uidetur facere appoſita conditio conſequentiæ neceſſitatem. Nam etiam ſi non ſit homo, nihilominus tamen cum ſit animal, animatum eſt, at ſi ita ponatur, ſi ſit homo, cum ſit animatum, eſt animal, uidetur conſequentiæ ratio in conditione conſiſtere. Neq; enim neceſſe eſt cum animatū ſit, animal eſſe, niſi homo uel aliquid tale fuerit, quod animatum eſse proponitur. Tunc enim quod animatum eſt, animal eſse neceſse eſt, homo nāq; uel quodlibet aliud tale animatū eſt. Per ſingulas igitur propoſitiones eundum eſt, & ſpectāda eſt earū ſingularū natura hoc modo: Prima propoſitio per quā enūciat̄. Si ſit a cū ſit b, eſt c, talis eſſe debet, ut b quidē poſsit

eſſe.

esse etiam præter a, si tamen a fuerit, b non esse non possit. Rursus idē b terminus possit esse etiā cum non est c, nec sit necesse, ut b posito sit etiam c, sed tunc tātum necesse sit esse c, quando b terminus a terminum sequitur, ut si sit a homo, b animatum, c animal, animatū enim & præter hominem, & præter animal esse potest. Si uero sit homo, animatum esse necesse est, & cum animatum hominis essentiā consequatur, consequitur ut ipsum animatum sit animal. Item secūdam propositionem, quæ ait, si est a cum sit b, nō est c, huiusmodi esse oportebit, ut b quidem præter a esse possit, sed cum fuerit a, necesse sit esse etiam b, at uero c tale sit ut simul quidem cum a esse non possit, cum b uero esse possit, & non esse, sed tunc tantum cum b esse non possit, quando b terminus a terminum sequitur, ut sit a homo, b animatum, c insensibile. Namq; animatum præter hominem esse potest, at si homo sit, ut sit animatū necesse est, insensibile uero potest esse animatum & non esse. Sed tunc insensibile & animatum non cōueniunt, cum idcirco est animatum, quia homo esse prædictus est. Tertia uero propositio a quidē terminū debet habere, qui nunq; simul esse possit cū b termino, c uero terminū talē esse oportebit, ut possit esse quidē & nō esse, si nō fuerit b, sed tunc tātum necesse sit esse c terminū, si b terminus nō sit, si idcirco nō est b, quoniā a terminus esse prædictus est, ut si sit a homo, b inanimatū, c sensibile. Nam si est homo, nō est inanimatū sensibile uero esse potest simul & non esse, cū inanimatū non sit. Possunt enim esse quædā quæ nec inanimata sunt, nec sensibilia, ut arbores. Idem tamen sensibile necesse est esse, cū non sit inanimatū, si idcirco inanimatum nō est, quia homo esse prædictus est. Rursus quarta propositio huius esse debet proprietatis, ut b quidē terminus nullo modo esse possit, si fuerit a, at uero c possit esse & non esse si non fuerit b. Sed tunc tantum c cum non fuerit b, non esse necesse sit, si b terminus non sit, quia a terminus prius esse propositus est, ut si sit a homo, b inanimatum, c insensibile, inanimatum enim nō erit si fuerit homo, insensibile uero potest esse & non esse, si non sit inanimatum. Tunc tantum insensibile nō esse necesse est, cum inanimatū non sit, cum idcirco inanimatū non est, quia homo esse prædictus est. Quinta quoque propositio tales habere terminos debet, ut a quidē si non sit, necesse sit esse b, si b terminus sit, possit & esse & non esse c. Tunc tantū c esse necesse sit, cū fuerit b, cū idcirco est b, quia a terminus esse negatus est, ut si sit a quidem animatū, b uero insensibile, c inuitale, igitur si nō sit animatū, statim consequitur, ut sit insensibile, inuitale autē potest esse, si sit insensibile, ut lapis, potest uero nō esse inuitale, si sit insensibile, ut sunt arbores. Sed tunc tantum posito insensibili consequitur, ut inuitale esse necesse sit, cum idcirco est insensibile, quia nō est animatum. Sexta uero propositio tales habere terminos desiderat, ut b quidem esse necesse sit, si non fuerit a, at uero c terminus si sit b, uel esse uel non esse possit. Tunc tamen c non esse necesse sit, cum sit b, quando idcirco est b, quia a terminus nō esse propositus est, ueluti si sit a animatū, b insensibile, c uitale. Nam necesse est esse insensibile, si non fuerit animatum, cum uero sit insensibile, fieri quidē potest ut nō uiuat, ueluti lapis, fieri aūt potest ut uiuat, ueluti arbor. Tunc tamen necesse est non uiuere, cum sit insensibile, quando idcirco est insensibile, quia animatum non esse propositum est. Septimus modus talibus terminis debet esse contextus, ut b quidem sine a esse non possit, c autem si non sit, b esse & non esse possit. Tunc tamen necesse sit c terminum esse, si non sit b, cum idcirco b non esse positum sit, quoniam a fuerat denegatum. Sit enim a quidem animatum, b uero sensibile, c inuitale. Sensibile igitur esse non potest nisi fuerit animatum. Si igitur non sit animatum, non erit sensibile, si uero non sit sensibile, potest esse inuitale, uelut in lapidibus, idem potest non esse uelut in arboribus. Tunc tamen sensibili denegato inuitale necesse est esse, cum idcirco non sit sensibile, quia animatum nō esse positum est. Octaua propositio his terminis cōnectenda est, ut b terminus esse nō possit, si nō fuerit a, cum uero non sit b, terminus c,

& non

& non esse & esse possit. Sed tunc necesse sit c, terminum nō esse cum nō fuerit b. Cum idcirco non sit b, quia a terminus prius esse negatus est, ut si sit a quidē animatum, b uero sensibile, c uitale, sensibile igitur esse non potest nisi fuerit animatum. Idem tamen sensibile si non sit, & esse & non esse uitale potest, non esse, ut lapides, esse uitale, ut arbores. Tunc tantum necesse est uitale non esse, si non sit sensibile, cum idcirco sensibile non est, quia prius animatum esse negatum est. Ex his igitur constat c terminum, quoquo modo fuerit b, in conditionalibus propositionibus, quæ in tota enunciatione post prædicatiuas locantur posse tam loco affirmationis quàm negationis assumi. Ex quibus assumptionibus fiunt complexiones uariæ syllogismorum. His igitur ita expeditis de omnibus in commune præcipiendum uidetur, nam cum sint octo propositiones, quæ ex prædicatiua Hypotheticaq; nectuntur, quæ superius ascriptæ sunt, earum quatuor ita faciunt consequentiam, si a terminus sit. Quatuor uero ita conditionem proponunt, ut a terminus non sit. Fiunt uero ex his syllogismi hoc modo. Ex prima propositione, si est a, cum sit b, est c. At qui est a, cum igitur sit b, est c, uel sic: Atqui cum sit b, non est c, non est igitur a. Posse autem huiusmodi esse assumptionem ex superius descripta propositionū natura cognoscitur. Ex secunda propositione, si est a cum sit b, non est c. Atqui est a cū igitur sit b, nō est c uel ita, Atqui cum sit b, est c, nō est igitur a. Ex tertia, si est a, cū non sit b, est c. Atqui est a, cū igitur nō sit b, nō est c, uel ita. Atqui cum non sit b, non est c, non est igitur a. Ex quarta, si est a, cum non sit b, non est c. Atqui est a, cum igitur non sit b, est c, uel ita. Atqui cum non sit b, est c, non est igitur a. In his igitur quatuor propositionibus in quibus a terminus esse proponitur, si assumptum fuerit eundem a terminum esse, c terminus, uel esse, uel non esse monstratur, idem uero si c terminus assumatur, siquidem cum est nō esse, uel cum non est esse assumatur a terminus non esse monstrabitur. Ex quinta etiam propositione ita syllogismi fiunt, si non est a cum sit b, est c. Atqui non est a, cum igitur sit b, est c, uel ita. Atqui est a, cum igitur sit b, non est c, uel ita. Atqui cum sit b, non est c, est igitur a, uel sic. Atqui cum sit b, est c, non est igitur a. Quod idcirco euenit ut huiusmodi propositio quatuor colligat syllogismos, quia in his tantum si non sit aliquid, esse aliud proponi potest, in quibus contraria medietatibus carent, in his enim uel interempto altero alterum ponitur, uel posito altero alterum necesse est perimatur. Ex sexta si non sit a, cū sit b, non est c. atqui non est a, cum igitur sit b, non est c, uel ita. Atqui cum sit b, est c, igitur est a. Ex septima, si non est a, cum non sit b, est c. Atqui non est a, cum igitur non sit b, est c, uel ita. Atqui est a, cum igitur non sit b, non est c, uel ita. Atqui cum non sit b, non est c, est igitur a, uel ita. Atqui cum non sit b, est c, non est igitur a, in hac quoque complexione propter eandem causam quatuor collectiones fiunt. Ex octaua, si non est a, cum non sit b, non est c. Atqui nō est a, cum igitur non sit b, non est c, uel ita. Atqui cum non sit b, est c, est igitur a. In his quatuor quoque propositionibus, siquidem a non est esse, assumatur c terminus uel esse uel nō esse cōcluditur, si uero c cum est non esse, uel cum nō est esse assumatur, a terminus semper esse concluditur, nisi in quinto & septimo tantū modis, ubi cum c esse assumatur, a nō esse monstratur. Omnium uero communis est ratio præter quintū ac septimum modum, ut si a terminus ita assumatur, quomodo in prima enunciatione propositus est, conditio quæ sequit̄, in cōclusione firmetur. Si uero conditio quæ sequitur contrario modo atque in enunciatione proposita est assumatur, Categorica propositio quæ prima est interimatur. In septimo uero uel quinto modo quaque ratione assumptum alterum, in utrisque partibus faciet conclusionem. Itaque fiunt sedecim uel uiginti potius syllogismi. Octo quidem si a terminus ut est propositus assumatur, octo uero, si c terminus conuerso modo, atque in propositione est positus, assumatur. Quatuor uero ex septimo & quinto modis

to modis ūtrobique facientibus conclusionem. Reliquis uero complexionibus nulla est consequentia necessitatis, ut autem planior intellectus fieret, ipsas propositiones cum suis terminis positas annotaui, ut secundum prædictos assumptionum modos non ratione solum demonstratio fieret, uerum etiam per exemplum currētibus doctrina clarior eluceſceret.

Si est a homo, cum sit b animatum, est c animal.
Si est a homo, cum sit b animatum, non est c insensibile.
Si est a homo, cum non sit b animatum, est c sensibile.
Si est a homo, cum non sit b animatum, non est c insensibile.
Si non est a animatum, cum sit b insensibile, est c inuitale.
Si non est a animatum, cum sit b insensibile, non est c uiuens.
Si non est a animatum, cum non sit b sensibile, est c inuitale.
Si non est a animatum, cum non sit b sensibile, non est c uitale.

Expeditis igit̄ his syllogismis, qui ex talibus propositionibus fiunt, quæ prima prædicatiua, secunda Hypothetica copulantur, nunc ad eos transitum faciamus, qui ex prima cōditionali, secunda uero prædicatiua nectuntur, quarū omnium numerus ponendus est, ut de quibus loquamur, lector agnoscat.

Si cum sit a, est b, est c.
Si cum sit a, est b, non est c.
Si cum sit a, non est b, est c.
Si cum sit a, non est b, non est c.
Si cum non sit a, est b, est c.
Si cum non sit a, est b, non est c.
Si cum non sit a, non est b, est c.
Si cum non sit a, non est b, non est c.

Prima igitur propositio tales habere terminos debet, ut a quidem possit esse præter b & c. Sed tunc si a fuerit, c esse necesse sit, cum a terminum, b terminus subsequatur, ut si sit a quidem animatum, b homo, c animal, animatum namq; & præter hominē & præter animal esse potest. Tunc uero id quod animatum est, esse animal necesse est, si id quod est animatum, homo est. Secunda propositio talibus terminis contexēda est, ut a quidem præter b atq; c, & cum eisdem esse possit. Tūc tamen necesse sit non esse c cum est a, si a posito b subsequatur, ut si a sit animatum, b homo, c equus. Animatum quippe, ut & homo, uel equus sit fieri potest. Tunc uero necesse est id quod animatum est, non esse equum, si idipsum quod animatum est, homo fuerit. Tertia propositio his terminis copulatur, ut a quidem cum b & c, uel esse, uel non esse possit, tūc tamē necesse sit simul esse, cum c si posito a termino, b terminus abnuatur, ut si sit a animatum, b animal, c insensibile. Nam quod animatum est, uel animal, uel non animal, uel insensibile, uel non insensibile esse potest, sed tunc necesse est id quod animatum est esse insensibile, si animato posito animal abnuatur. Quartæ propositionis hi termini sunt, ut a quidem cum b & cum c esse, & non esse possit. Tunc uero ab eo c modis omnibus separetur, si posito a termino, b terminus abnuatur, ut si a quidē animatum, b animal, c homo. Nam quod animatum est, & animal esse, & non esse, itemq; homo esse & non esse potest, tunc tamen necesse est, ut cum sit animatum, non sit homo. Cum posito animato esse animal denegetur. Quinta uero propositio his terminis connectitur, ut si non sit a, possit & esse & non esse b atq; c. Tunc tamen cū non sit a, terminum c esse necesse sit, si posito non esse a, esse b terminum consequatur, ut si sit a quidē inuitale, b homo, c animal. Nam si non sit inuitale, tunc possunt homo atque animal esse uel non esse, at tunc necesse esse est animal negato inuitali, si cum inuitale denegabitur esse hominem subsequatur. Sextam uero propositionem talia

debent

debent mẽbra cõiungere,ut ſi nõ ſit a terminus, b atque c uel eſſe,uel nõ eſſe poſſint. Tũc uero denegato a termino, c nõ eſſe,neceſſe ſit,cum negationẽ a termini, b termini affirmatio comitabit̃,ut ſi ſit a inuitale, b homo, c equus. Nam quod nõ eſt inuitale,poteſt uel homo,uel equus eſſe uel non eſſe,ſed neceſſe eſt nõ eſſe equũ inuitali denegato, ſi negationem inuitalis hominis poſitio ſubſequatur. Septimæ propoſitionis hos eſſe terminos oportebit,ut ſi non ſit a, termini b atque c, & eſſe & nõn eſſe poſſint. Sed tunc neceſſe ſit eſſe c terminum,ſi negationem a termini, b termini negatio ſubſequatur, ut ſi ſit a animal, b animatum, c inuitale,animal quidem ſi non ſit, animatum & inuitale eſſe & non eſſe poſſit. Tunc uero neceſſe eſt,ſi animal non ſit,inuitale eſſe,quando ſi animal non ſit,non erit animatũ. Octaua propoſitio eſt cum negato a termino, poſſunt & eſſe & non eſſe b atque c termini. Sed tunc neceſſe eſt ſi a terminus abnuatur, non eſſe c terminum,cum negationem a termini, negatio b termini ſubſequetur,ut ſit a inuitale, b animal, c homo. Si igitur nõ ſit inuitale,poteſt & eſſe & non eſſe animal & homo. His igitur ita expeditis illud in commune dicendum eſt, quod ſuperiores quatuor propoſitiones ita faciunt conditionẽ,ſi fuerit a. Poſteriores uero ſi nõ fuerit,ex quibus omnibus ſyllogiſmi tali ratione naſcuntur. Ex prima propoſitione: Si cum ſit a eſt b, eſt c. Atqui cum ſit a, eſt b, eſt igitur c,uel ita, atqui non eſt c, cum igitur ſit a, non eſt b. Poſſe uero fieri tales cõcluſiones, ex ſuperius deſcriptarum propoſitionum natura cognoſcimus,poterat enim a terminus eſſe,& nõ eſſe cũ b. Itẽ ex ſecũd a, ſi cum ſit a eſt b, nõ eſt c. Atqui cum ſit a, eſt b, non eſt igitur c, uel ita, atqui eſt c, cum igitur ſit a, non eſt b. Ex tertia uero utrobiq; aſſumptis terminis collectiones fiunt,ut ſi cũ eſt a, non eſt b, eſt c. Atqui cum ſit a, non eſt b, eſt igitur c, uel ita. Atqui cum ſit a, eſt b, non eſt igitur c, uel ita. Atqui non eſt c, cum igitur ſit a, eſt b, uel ſic,atqui eſt c, cum igitur ſit a, non eſt b, quæ idcirco facta eſt utrobiq; collectio, quoniam in his terminis hæ propoſitiones poterant poni, in quibus immediata contraria reperiebantur. In illis enim alterius poſitio alterutrum perimebat,& alterius interemptio ponebat alterum. Ex quarta ſi cum ſit a, non eſt b, non eſt c. Atqui cum ſit a, non eſt b, non eſt igitur c, uel ita,atqui eſt c, cum igitur ſit a, eſt b. Ex quinta, ſi cum non ſit a, eſt b, eſt c. Atqui cum non ſit a, eſt b, eſt igitur c, uel ſic,atqui non eſt c, cum igitur non ſit a, non eſt b. Ex ſexta,ſi cum non ſit a, eſt b, non eſt c. Atqui cum non ſit a, eſt b, non eſt igitur c, uel ſic. Atqui eſt c, cum igitur non ſit a, non eſt b. Ex ſeptima utrobique colligitur hoc modo,ſi cũ non ſit a, nõ eſt b, eſt c. Atqui cum non ſit a, non eſt b, eſt igitur c, uel ita: Atqui cum non ſit a, eſt b, non eſt igitur c,uel ita. Atqui non eſt c, cũ igitur non ſit a,eſt b, uel ſic: Atqui c eſt,cum igitur non ſit a, nõ eſt b. Hic quoq; propter eãdem cauſam in alterutra aſſumptione ſyllogiſmus fiet. Nam eſſe aliquid cum aliud non ſit in immediatis tantum contrarijs dicebatur. Ex octaua ſi cum non ſit a, non eſt b, non eſt c, atqui cum non ſit a, non eſt b, non eſt igitur c uel ita, atqui eſt c, cũ igitur non ſit a, eſt b. In omnibus igitur ſuperius deſcriptis ſyllogiſmis, hæc ratio eſt,ut ſi b terminus aſſumatur, ita ut in propoſitione eſt poſitus,ita c terminum cõcludat,ut in eadem propoſitione fuerat collocatus. At ſi c terminus contrario modo aſſumatur quàm in propoſitione fuerit poſitus. Contrario modo b terminus in concluſione monſtrabitur, præter tertium, & ſeptimum modum,in quibus etiam ſi b terminus contrario modo,atq; in propoſitione eſt poſitus,aſſumat c terminum contrario modo atque poſitus eſt colligit,uel ſi c terminus,ita ut in propoſitione eſt poſitus aſſumatur, ſimili modo b terminum concludit, ut in eadem propoſitione fuerat collocatus. Quare ſedecim quidem uel uiginti fiunt ſyllogiſmi. Aſſumptis namq; primis Hypotheticis propoſitionibus fiunt octo, octo uero ſi ſecũdę prędicatiuæ aſſumant̃, quatuor aũt his adiungunt̃ ex tertio atq; ſeptimo modo utrobiq; colligẽtibus, ut omnes etiam in his propoſitionũ cõplexionibus fiant, ſe-

decim

decim uel uiginti ſyllogiſmi. Quoquo autem alio modo aſſumptiones uerteris, nihil euenit neceſſarium, ut autem omnis propoſitionũ & ſyllogiſmorũ ratio colluceſcat, exempla ſubiecimus, quibus facilius id quod ſuperius docuimus colliqueſcat, ſi cum ſit a, animatum eſt, b homo eſt, c animal, ſi cum eſt a, animatũ eſt, b homo, nõ eſt c, equus, ſi cum ſit a, animatum non eſt, b animal, eſt c inſenſibile, ſi cum ſit a, animatum nõ eſt, b animal non eſt, c homo, ſi cum non ſit a inuitale, eſt b homo. eſt c animal, ſi cum nõ ſit a, inuitale eſt, b homo, non eſt c equus, ſi cum non ſit a, animal non eſt, b animatum, eſt c inuitale, ſi cum nõ ſit a inuitale, non eſt b, animal non eſt, c homo, ac de his quidẽ ſyllogiſmis, qui talibus propoſitionibus connectuntur, quæ ex Hypothetica prædicatiuaq; conſiſtunt, ſufficienter dictum eſt. Nunc de his dicendum eſt ſyllogiſmis quorũ propoſitiones ita tribus terminis cõtinentur, ut mediæ ſint earum, quæ ex Hypothetica prędicatiuaq; texuntur, & earum quę ex duabus Hypotheticis cõnectuntur, quas idcirco hoc loco proponimus, quia ut ſuperiores, ita hæ quoq; tribus terminis continentur, & à ſimilibus ad ſimilia facilior tractatus fiet, harum uero ſunt multiplices ſyllogiſmi, quorum nullus poterit eſſe perfectus, cum nec per ſe perſpicui ſint, & ut his fides debeat accommodari, adiumento extrinſecus poſitæ probationis indigeant, eſt autem probatio talium ſyllogiſmorum alio coſtitutus ordine ſyllogiſmus, fiunt autem, ut dictum eſt, tum per primam, tum per ſecundam, tum uero per tertiam figuram. Sunt autem primæ figurę pprooſitiones hæ:

Si eſt a, eſt b, & ſi eſt b, eſt c.
Si eſt a, eſt b, & ſi eſt b, non eſt c.
Si eſt a, non eſt b, & ſi non eſt b, eſt c.
Si eſt a, non eſt b, & ſi non eſt b, non eſt c.
Si non eſt a, eſt b, & ſi eſt b, eſt c.
Si non eſt a, eſt b. & ſi eſt b non eſt c.
Si non eſt a, non eſt b, & ſi non eſt b, eſt c.
Si non eſt a, non eſt b, & ſi non eſt b, non eſt c.

Ergo ſi ratio colligentiæ talis ſit, ut conſtituat & confirmet aſſumptio, quod enunciatio prima pronũciat ſexdecim, neceſſe eſt fieri complexiones, ex quibus octo tantum ſeruant conſequentiæ neceſſitatem. Reliquæ uero octo nihil idoneum uidẽtur habere ad fidem. Rurſus ſi id quod prima propoſitio conſtituit, euertat aſſumptio, ſic quoq; ſexdecim neceſſe eſt fieri complexiones, quarum octo firma neceſſitas tenet. Octo uero reliquas infida ſæpius uarietas tenet. Fiũt uero ſyllogiſmi, tum in prima figura, tum in ſecunda, tum uero in tertia. Omnes igitur trium figurarum modos à prima ordientes, ut nihil ſubterfugiat explicemus. Eſt enim primæ figuræ primus modus à prima ueniens propoſitione, cum ita proponimus. Si eſt a, eſt b, & ſi eſt b, neceſſe eſt eſſe c. Tunc enim ſi eſt a, etiam c eſſe neceſſe eſt, cuius hæc demonſtratio eſt. Nam ſi eſt a, cõſequitur ut ſit b, idem enim quod proponit prima propoſitio, ſi ſit a, eſſe b, at ſi b fuerit, eſt c, id eſt, enim quod ſecũda pars propoſitionis pronunciat, ſi ſit b, conſequi neceſſario ut c. Quibus ita conceſſis euenit, ut cũ ſit a, etiam c eſſe neceſſe ſit, imperfectum uero hunc dicimus ſyllogiſmum, quia teſtimonio probationis indiguit. Probatio uero ea fuit per ſyllogiſmũ demonſtratio, ita namque firmamus talis conſequentiæ neceſsitatem. Cum enim ita proponeretur: Si eſt a, eſt b, & ſi eſt b, neceſse eſt ut ſit c, ponereturq; aſſumptio id quod affirmatio conſtituerat eſſe a, eamque ſequi aſſumptionem talis concluſio diceretur, quod neceſſario eſſet c, neque id eſſet ex ipſius ſyllogiſmi natura & proprietatẽ perſpicuum, addita eſt probatio per ſyllogiſmum hoc modo: Si eſt a, eſt b. At ſi eſt b, eſt c. Si igitur eſt a, neceſſe eſt ut ſit c. Et in reliquis quidẽ eandẽ rationẽ expectari oportet manifeſtũ eſt. Et hæc quidẽ cõplexio ea eſt, quæ id ꝙ primo in propoſitione poſitum fuerat, aſſumit atq; cõſtituit, quod ſi id ponendo quis quod ſequebatur

aſſumat,

assumat, nulla est necessitas syllogismi, ueluti cum dicimus. Si est a, est b, & si est b, necesse est esse c, atqui est c, non necesse est esse b uel non esse. Sed cum nō sit, necesse b esse uel non esse, non erit necesse a esse uel non esse, idem quoq; tale firmabit exemplum. Si est homo, animal est, & si est animal, erit corpus animatum, atqui est corpus animatum. Non necesse erit animal esse, quocirca ne hominem quidē. Secūdus quoq; modus est hic primæ figuræ, cū ita proponimus, si est a, est b, & si est b, necesse est nō esse c, at uero est a. Nō est igitur c, huius demonstratio talis est, nam si est a, est b. Id enim prima conditio mōstrabat, quæ est, si sit a esse b. Cum uero sit b, necesse est nō esse c. Id enim consequentia præferebat in qua pronūciabatur, si esset b, consequi ex necessitate ut non esset etiam c, si igitur sit a, non erit c, quod si id quod propositio ultimum constituit ponat assumptio, id est, non esse c, nullus est syllogismus. Nam si de aliqua re ita proponatur, si homo sit, est animal, & si est animal, non est lapis, at non est lapis, non necesse erit aut esse, aut non esse animal. Eodem modo nec hominem, potest enim si lapis non sit esse lignum, uel cætera, quæ nec animalia sunt, nec inter homines numerātur. Tertius uero modus est primæ figuræ, cum id assumptio constituit, quod propositio prima ponebat, cuius ex tertia propositione principiū est cum ita proponimus, si est a, nō est b, & si non est b, necesse est esse c. Hic enim rursus, si a terminus assumatur, ita ut in prima est enūciatione positus, ita dicetur, atqui est igitur a, est igitur c. Probatio uero similis est superioribus. Nam quia est a, non est b, & quia non est b, est c, quia igitur est a, est c, quod si c terminus assumatur, nihil necessarium fiet. Vt si ita proponamus, si homo est non est insensibile, si non est insensibile, animal est, est autem animal, non est necesse esse hominem. Quartus modus est qui ex quarta propositione principiū capit, qui ex tali propositione formaī, si est a, non est b, & si non est b, non est etiā c. Hic enim si a est, necesse est non esse c. Demōstratio uero eadē est, quæ in prioribus modis. Quod si non esse c assumatur, nulla erit necessitas complexionis hoc modo. Age enim proponatur, si est homo, non est irrationale, & si irrationale non est, non est inanimatum. At qui non est inanimatum, non necesse est esse hominem. Quintus modus est ex quinta enunciatione descendēs. Cuius prima talis est propositio, si non est a, est b, si est b, etiam c necesse est esse, atqui non est a, c igitur necesse est esse. Hic quoq; prius dicta conditio facit consequentiam necessitatis, at si id quod est c, assumatur, nulla necessitas eueniet. Sit enim propositio, si non est irrationale, rationale est, et si rationale est, animal est, & si assumamus, sed est animal, nō necesse erit uel esse, uel nō esse irrationale. Sextus modus est ita propositio quē sexta propositio facit, si nō est a, est b, & si est b, nō est c, atqui nō est a, nō est igitur c. Similis uero superioribus est demonstratio, at si c assumatur, eodē modo nullus est syllogismus. Nam si sit propositio, si animatum non est, inanimatum est, & si inanimatum est, sensibile non est, si assumamus, atqui non est sensibile, non necesse erit uel esse, uel nō esse animatum. Septimus modus est, qui ex septima propositione est, si a non est, b non est, & si b non est, nececesse est esse c, atqui non est a, necesse est igitur esse c, quod si c assumaī, nihil fit necessarium, nam si proponamus, si non est animatum, nō est animal, & si animal nō est, insensibile est, assumamusq;, atqui est insensibile, nō necesse est uel esse, uel non esse animatū. Octauus modus est, qui ita proponitur, si non est a, non est b, & si non est b, necesse est nō esse c, atqui nō est a, nō est igitur c, quod si c assumatur, nulla erit necessitas. Age enim ita proponamus, si non est animatum, non est animal, & si nō est animal, necesse est non esse sensibile, at non est sensibile, non necesse erit nō esse animatū, ut arbores, herbas, & quicquid uitali tantū anima, nō etiam sensibili uegetatur. In prima igitur figura ex tribus terminis fiāt Hypotheticæ sexdecim complexiones, ita ut id quod positum est in propositione, id in assumptione quoque ponatur. Octo si a terminus in assumptione ponatur. Octo uero si c. Quod si a terminus ponendo assumatur,

tur,erunt octo necessarij syllogismi,si uero c terminus ponendo assumatur, nullus efficitur syllogismus.Eodem quoque modo syllogismorum complexionumq; ordo constabit,si id in assumptione quod in propositione positum fuerat,auferatur.Fient quippe sexdecim complexiones,quarum octo quidē ubi id quod sequitur auferetur,integra necessitate perdurant,octo uero in quibus id quod præcedit auferetur,necessitatem in eadem ratione conseruant,horum uero omnium subdantur exempla. Primus igitur modus hic est:Si est a,est b,& si est b,etiam c esse necesse est, at non est c,igitur a non est,quod si assumamus,at non est a,nihil eueniet necessarium. Sit enim propositio hæc,si homo est,animal est,& si animal est, animatum esse necesse est,atqui non est homo,non igitur necesse erit,ut sit uel non sit animatum. Secūdus modus est:si est a,est b, & si est b,non esse c necesse est,atqui est c,igitur a non erit, quod si assumamus ita,atqui non est a,non necesse erit c esse uel non esse,nam si sit propositio talis,si homo est,animal est,& si animal est,lapis non est, si assumamus, atqui non est homo,non necesse erit lapidem esse uel non esse. Tertius modus est: si est a,non est b,& si non est b,necesse est esse c,atqui non est c,necesse est igitur non esse a,quod si a terminum tollat assumptio,nihil euenit necessarium. Age enim sit propositio,si homo est,non est inanimatus,& si inanimatus non est,animatum esse necesse est,atqui non est homo,non necesse est esse uel non esse animatum. Quartus modus:si est a,non est b, & si non est b,necesse est non esse c. At est c,igitur a non erit,quod si assumamus non esse a,nulla complexionis necessitas inuenitur, nam si sit propositio,si homo est,non est irrationale,si irrationale non est,inanimatum eum non esse necesse est. Atqui non est homo,non necesse est eum esse uel non esse inanimatum.Quintus,si a non est,b est,& si b est,etiam c esse necesse est, atqui non est c,igitur a esse necesse est,quod si a terminus assumatur,nullus fiet syllogismus, sit enim propositio,si irrationale non est,rationale est,& si rationale est,animal est, atqui irrationale est,non necesse erit esse,uel non esse animal.Sextus,si non est a,est b, & si est b,necesse est c non esse. Atqui est c,igitur a esse necesse est,quod si a terminum sumam nulla necessitas inuenitur,sit enim propositio talis,si animatum non sit,inanimatum est,& si inanimatum est,sensibile non est, atqui animatum est, non erit necesse uel esse uel non esse sensibile.Septimus, si non est a,non est b, & si non est b,necesse est esse c,atqui c non est,igitur a esse necesse est, quod si a terminum sumpserimus,complexio nullam faciet necessitatem,sit enim propositio talis, si animal non sit,non est rationale,si rationale non est,irrationale est,et assumamus,atqui animal est,non necesse est uel esse irrationale,uel non esse. Octauus modus est, qui hac propositione formatur,si non est a,non est b,& si b non est, c non esse necesse est,atqui est c,igitur a esse necesse est.Quod si a terminum sumpseris,non fiet ulla necessitas,sit enim propositio, si non est animal, non est homo, et si non est homo,necesse est non esse risibile.Atqui est animal, non necesse erit esse uel non esse risibile, ac de prima quidem figura satis dictum est, sequenti uero uolumine de secunda tractabitur.

ANITII MANLII SE VERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI DE SYLLOGISMO HYpothetico, Liber II.

Onditionalium propoſitionum, quæ tribus terminis cõſtant, ſecunda figura eſt quoties cum aliquid dicitur, uel eſſe uel non eſſe conſequitur, ut duo quædam uel eſſe uel non eſſe dicantur, uariãtur autem in ipſis propoſitionibus, uel etiam in concluſionibus ſecundum aſſumptionis ordinem multis modis, quod ut facilius innoteſcat, primum cunctæ propoſitiones in ordine digerãtur, in quibus illud eſt prædicendum, quod ſæpè æquimodę propoſitiones ponuntur, ſæpè uero non, ac de æquimodis quidem nullus eſt ſyllogiſmus. Æquimoda enim propoſitio eſt, ſi ita dicamus, ſi a eſt, b eſt, & ſi eſt a, non eſt c, ac ſi ſint inæquimodæ faciunt ſyllogiſmum, in æquimoda uero ſecundæ figuræ propoſitio eſt in his ſyllogiſmis Hypotheticis quorum enunciationes tribus terminis cõponuntur, ueluti cum ita proponimus. Si eſt a, eſt b, ſi aũt non eſt a, eſt c, huius propoſitionis tale intelligatur exemplum, ſi animal eſt, animatum eſt, ſi animal non eſt, inſenſibile eſt, hic igitur animal quod eſt, a non eſt, uno modo propoſitũ in utriſq;, ſed ad b quidem affirmatiuè, ad c uero negatiuè cõiungitur, & id uocatur nõ æquimodè prædicari. Quòd ſi in utriſq; a eſſe uel non eſſe poneretur, æquimoda prædicatio diceretur. Diſponantur igitur (ut dictum eſt) omnes nõ æquimodę propoſitiones hoc modo. Si eſt a, eſt b, ſi non eſt a, eſt c, ſi eſt a, eſt b, ſi non eſt a, non eſt c, ſi eſt a, non eſt b, ſi non eſt a, eſt c, ſi eſt a, non eſt b, ſi non eſt a, non eſt c. Nunc igitur a quidem eſſe poſitum eſt cum b, non eſſe uero cum c. Rurſus a non eſſe ponamus cum b, eſſe uero cum c, ſi non eſt a, eſt b, ſi eſt a, eſt c, ſi nõ eſt a, eſt b, ſi eſt a, non eſt c, ſi non eſt a, non eſt b, b ſi eſt a, eſt c, ſi nõ eſt a, nõ eſt b, ſi eſt a, nõ eſt c. Si igitur non ſit æquimoda propoſitio, aſſumpto quidẽ b fiunt ſexdecim cõplexiones, quarum tantum octo ſunt ſyllogiſmi. Rurſus ſi aſſumatur c, ſic quoq; ſexdecim complexiones fiunt, ſed in octo tantum ſyllogiſmorum deprehẽditur firma neceſſitas, ſit igiẽ primus modus ſecũdæ figurę hic ex prima ueniẽs propoſitione, ſi eſt a, eſt b, ſi autem non eſt a, eſt c. Dico quoniam ſi non eſt b, eſt c, quoniã enim ſi eſt a, eſt b, ſecundum ordinem cõſequentiæ ſi nõ eſt b, nõ erit a, at qui ſi nõ eſſet a, eſſet c, ſi igitur nõ ſit b, erit c, quod ſi idem b eſſe ponatur, nihil euenit neceſſariũ. Age enim ſit b, non neceſſe eſt eſſe uel non eſſe a. Nihil igitur ſequitur neceſſariũ, ut ſit uel nõ ſit c, ut ſi ſit a animal, b animatũ, c inſenſibile, nam ſi eſt animal, eſt animatum. Si uero non eſt animal, inſenſibile eſt. Atqui ſi ſit animatum, nõ neceſſe eſt eſſe animal, uel nõ eſſe, non eſt igitur neceſſe eſſe inſenſibile uel nõ eſſe, quod ſi c terminus aſſumatur, ſiquidẽ non eſſe ponatur, erit neceſſario b. Si uero eſſe, nullus erit ſyllogiſmus, nam ſi non eſt c, eſt a, at ſi eſt a, eſt b, ſi igitur non eſt c, eſt b, quòd ſi eſt c, non neceſſe eſt eſſe a, aut fortaſſe neceſſe ſit non eſſe. Hæc enim propoſitio idem ſi non eſt a, eſt c, in talibus tantum euenit, in quibus alterum eorum eſſe neceſſe ſit, quod ſi eſt c, non erit a, ſi non eſt a, nihil ad b, ueluti ſi eſt inſenſibile, non erit animal, at ſi nõ ſit animal. nihil animatum, uel eſſe uel non eſſe neceſſe erit. Ex ſecunda rurſus propoſitione ſit ſyllogiſmus cũ ita proponimus, ſi eſt a, eſt b, ſi nõ eſt a, non eſt c. Dico qa ſi nõ eſt b, nõ eſt c, propoſitũ quippe eſt, ſi eſt a, eſt b. Ordo uero cõſequentię eſt ſi nõ eſt b, non eſt a, quod ſi nõ eſt a, nõ eſt c, ſi igitur non eſt b, non eſt c, q̃d ſi fuerit b, nõ neceſſe eſt eſſe c, ſit enim a animal, b animatũ, c rationale & proponatur, ſi animal eſt, animatũ eſt, ſi animal non eſt, rationale nõ eſt. Atqui eſt animatum, non neceſſe eſt eſſe eſt

ceſſe eſt eſſe animal,quo fit ut ne rationale quidem,quod ſi c terminũ dicat aſſumptio,ſi quidem c terminus affirmatus fuerit,erit b,quod ſi idem c terminus abnuat, nullus eſt ſyllogiſmus,nam quoniam ſi eſt a,erit b,ſi non eſt a,erit c,ſi eſt c,erit a. At cum eſt a,eſt b,ſi eſt igitur c,erit b,quod ſi non ſit c,nihil ſit neceſſariũ, nam in hac propoſitione, quæ dicit,ſi animal eſt animatum eſt,ſi animal nõ eſt,rationale nõ eſt,aſſumamus. Atqui non eſt rationale,non neceſſe erit uel eſſe,uel non eſſe animal, quocirca ne animatum quidem. Item ex tertia propoſitione talis eſt ſyllogiſmus, ſi eſt a,non eſt b,& ſi non eſt a,eſt c. Dico quia ſi b eſt,eſt c,nam quoniam ita propoſitum eſt ſi eſt a,non eſt b. Neceſſe eſt conſequi,ut ſi ſit b,non ſit a. At ſi non ſit a, erit c,ſi igit̃ b ſit,erit c. Qd̃ ſi nõ ſit b,nihil eſt neceſſariũ,ſit enim a animal,b inanimatum,c inſenſibile,in hac ꝓpoſitione quæ dicit,ſi eſt animal, non eſt inanimatum, ſi non eſt animal,eſt inſenſibile,ſi aſſumamus,non eſt inanimatum, non neceſſe erit animal eſſe,uel non eſſe,quare ne inſenſibile quidẽ. Si uera a c termino fiat aſſumptio,ſiquidem non ſit c,non erit b. Si uero c ſit,nulla neceſſitas erit cõcluſionis. Nã quoniam ita propoſitum eſt,ut ſi ſit a,non ſit b,ſi uero non ſit a,ſit c,ea rerũ eſt cõſequentia,ut ſi non ſit c,ſit a. In his enim tantum terminis dici poteſt,qui medietate priuati ſunt. At ſi ſit a,non eſt b. Si igitur non ſit c,non ent b, q̃d ſi ſit c, nullus eſt ſyllogiſmus. Nam in hac propoſitione quæ dicit,ſi eſt animal, non eſt inanimatum, ſi uero non eſt animal,inſenſibile eſt. Aſſumat aliquis eſſe inſenſibile,ſequitur quidẽ ut non ſit animal,ſed non ſequitur ut uel ſit uel non ſit animatum. Ex quarta propoſitione eſt ſyllogiſmus ita. Si eſt a,non eſt b,ſi non eſt a,nõ eſt c. Dico quoniam ſi eſt b,non eſt c,nam quoniam ita propoſitum eſt,ſi eſt a,non eſt b,ea rerum conſequentia eſt,ut ſi ſit b,non ſit a. At qui cum non ſit a,poſitum fuerat non eſſe c. Si igitur ſit b,nõ eſt c,quod ſi b non eſſe aſſumatur,nullus erit ſyllogiſmus. Age enim ſit a quidem animal, b inanimatum,c rationale,& ſit hæc propoſitio. Si eſt animal nõ eſt inanimatum,ſi non eſt animal non eſt rationale,aſſumamus igitur non eſſe inanimatum,non neceſſe erit eſſe animal,quocirca nec rationale. Rurſus ſi c,terminus aſſumatur ſiquidem eſſe ponatur,neceſſe erit non eſſe b. At ſi non eſt c,nullus eſt ſyllogiſmus,nam quoniam propoſitum eſt,ſi a ſit,non eſſe b,ſi a non ſit,non eſſe c, neceſſe eſt,ut cum ſit c,ſit etiam a,at ſi ſit a,non ſit b,ſi igitur ſit c,non erit b,quod ſi c non eſſe ponatur,nullus eſt ſyllogiſmus,ueluti in hac propoſitione,ſi eſt animal, nõ eſt inanimatum,ſi non eſt animal,non eſt rationale. Si quis igitur aſſumat nõ eſſe rationale,non neceſſe erit eſſe,uel non eſſe animal quocirca ne inanimatum quidem eſſe uel non eſſe. Atq; in his quidem quatuor propoſitionibus, ita a terminus poſitus eſt,ut ad b quidem eſſe diceretur,ad c uero non eſſe, quòd ſi ordo mutetur, rurſus quatuor erunt alij ſyllogiſmi,ſi b terminus aſſumatur. Quatuor etiam alij,ſi c ex utraq; autem parte quaternæ complexiones erunt, quæ nullos faciũt ſyllogiſmos. Sit enim quinta propoſitio,ſi non eſt a,eſt b,ſi eſt a,eſt c. Dico quia ſi non eſt b, erit c. Aſſumantur enim,atqui non eſt b,erit igitur a,hic enim conſequentiæ ratus eſſe cõſtabat. Sed cum eſt a,eſt c,ſi igitur non eſt b,erit c, quòd ſi b eſſe ponatur, nihil ſit neceſſarium,ſi enim eſt b,non erit a,quòd ſi a,non eſt nihil ad c,quocirca nullus eſt ſyllogiſmus. Non eſſe autem a,ſi b ſit,ea propoſitio demonſtrat, per quã dicimus ſi non eſt a,eſt b. Hoc enim in immediatis tantum contrarijs euenit. Age enim ſit a quidem animal,b uero inſenſibile,c uero animatum & proponatur. Si animal non eſt,inſenſibile eſt. Si animal eſt,animatum eſt & ponatur eſſe inſenſibile, neceſſe eſt non eſſe animal. Sed non animatum quidem uel eſſe uel non eſſe neceſſe eſt, quod ſi c terminus aſsumatur ſiquidem negatiuè,faciet ſyllogiſmum,affirmatiuè uero nullo modo,nam ſi non eſt c,non eſt a. Quod ſi non eſt a,eſt b,ſi igitur c,non eſt b, q̃d ſi ſit c,non ſi neceſſe eſt eſſe uel non eſſe a,quo fit,ut ne b quidẽ eſſe uel non eſſe neceſſe ſit, nã ſi eſt animatũ,nõ neceſſe eſt eſse uel non eſſe animal,cũ uero animal non ſit,non neceſse eſt inſenſibile uel eſſe,uel non eſſe. Propoſitio uero eadem eſt quę ſu-

ſuperioribus. Rurſus ex ſexta propoſitione fit ſyllogiſmus hoc modo: ſi non eſt a, eſt b, & ſi eſt a non eſt c. Dico quia ſi non eſt b, non erit c, ſi enim non eſt b, eſt a, at ſi eſt a, non eſt c, ſi igitur non eſt b, non erit c, quod ſi b terminum ponat aſſumptio nulla eſt neceſſitas concluſionis, ſi enim eſt b non eſt a, id enim ex ſuperioribus manifeſtum eſt, at ſi non eſt a nihil ad c. Tunc enim c nõ erat, ſi eſſet a, exemplum uero hoc eſt, ut ſi ſit a animal, b inſenſibile, c inanimatum. Si igitur ſit propoſitio talis, ſi non eſt animal, eſt inſenſibile, ſi eſt animal, non eſt inanimatum. Atqui eſt inſenſibile, non eſt igitur animal, ſed non conſequitur ut ſit, uel non ſit inanimatum, quod ſi c terminum ſumpſerimus, ſiquidem affirmes facies ſyllogiſmum, nam ſi eſt c nõ erit a, quod ſi a non ſit, erit b. Si igitur c fuerit, erit b. At ſi negaueris c nihil eſt neceſſariũ. Si enim aſſumamus, atqui non eſt c non neceſſe erit eſſe, uel non eſſe a, quocirca ne b quidem. Nam ſi inanimatum negaueris, non neceſſe eſt eſſe uel non eſſe animal, quocirca ne inſenſibile quidem eſſe uel nõ eſſe. Ex ſeptimã propoſitione cõcluſio eſt cum ita proponimus, ſi non eſt a non eſt b, ſi eſt a eſt c. Dico quia ſi eſt b, erit c, nam quoniam ita propoſitum eſt, ſi non eſset a non eſſe b, erit a ſi ſit b. Atqui ſi ſit a erit c. Si igitur ſit b erit c, quod ſi b terminum neget aſsumptio, nulla erit in concluſione neceſsitas, nam ſi non ſit b nihil erit neceſsarium eſſe uel non eſſe a, quocirca ne c quidem uelut in his terminis, ſi enim ſit a animatum, b animal, c uiuere, ſi ſic enunciemus, ſi non eſt animatum, non eſt animal, ſi eſt animatum uiuit, ſi igitur aſsumamus, atqui non eſt animal, non neceſse eſt eſse, uel nõ eſse animatũ, quocirca nec uiuere, quod ſi aſsumamus c terminum, ſiquidem negemus, erit ſyllogiſmi perfecta neceſsitas, ſi uero affirmemus, nulla eſt concluſio, nam ſi non eſt c erit a, ſi non eſt a non erit b, ſi igitur non ſit c non erit b, quod ſi affirmetur c nihil eſt neceſsarium, ſiue enim neceſse eſt eſse, ſiue non neceſse eſt eſse a nihil ad b, ut in ſuperioribus terminis poterit oſtendi, ſi enim uiuit, & ſi neceſse eſt eſse animatum, non neceſse eſt tantum eſse animal, uel non eſse, quod ſi non eſt neceſse eſse animatum, non neceſse eſt eſse uel non eſse animal, ut uero neceſse ſit non eſse animatum fieri non poteſt. Ex octaua propoſitione cõcluſio talis eſt, cum ita proponitur, ſi nõ eſt a, non eſt b, & ſi eſt a non eſt c. Dico quoniam ſi eſt b non eſt c, nam ſi eſt b eſt a, quod ſi eſt a non eſt c, ſi igitur eſt b non erit c, quod ſi b terminũ neget aſsumptio nihil eſt neceſsarium, ſi enim non ſit b non neceſse erit a eſse uel nõ eſse, quo fit ut ne c quidem uelut in his terminis, ſi ſit a animatum, b animal, c inanimatum, ſi igitur proponamus ſi non eſt animatum non eſt animal, ſi eſt animatum non eſt inanimatum, & aſſumamus, ſed non eſt animal non neceſſe eſt eſse, uel non eſse animatum, quocirca ne inanimatum quidem, at ſi c terminus aſsumatur, ſiquidem cum affirmatione ponatur, erit neceſsitas ſyllogiſmi, nam ſi eſt c non eſt a, quod ſi non eſt a non eſt b ſi igitur eſt c non eſt b, at ſi c terminum neget aſsumptio, nihil eſt neceſsarium, nam ſi non eſt c non neceſse erit eſse uel non eſse a. Quo fit ut ne b quidẽ, nã ſi non eſt inanimatũ, fortaſse quidẽ ſit neceſſe eſse animatum, ſed non neceſſe eſt animal eſse. Inuenientur autem termini in quibus non neceſse ſit eſse a, ueluti ſi ponamus c nigrum, a album, negatio nigro non conſequitur ut affirmetur album. Ex ſecũdę quidẽ figurę in ęquimodas cõplexiones omnes (ut arbitror) explicuimus, ſi uero æquimodę ſint, nullus omnino fit ſyllogiſmus, æquimodę uero fiũt hoc modo, quotieſcũq; enim a terminus ad b & ad c ſimul eſſe uel nõ eſſe ponit, quoquo modo b atq; c termini uariẽt. Harũ igitur quæ ęquimodę eſſe dicuntur complexiones, nulla eſt complectibilis. Sunt autem omnes æquimodę complexiones hæ.

Si eſt a, eſt b, ſi eſt a, eſt c, ſi eſt a, eſt b, ſi eſt a, non eſt c.
Si eſt a, non eſt b, ſi eſt a, eſt c, ſi eſt a, non eſt b, ſi eſt a, non eſt c.
Si non eſt a, eſt b, ſi non eſt a, eſt c, ſi non eſt a, eſt b.
Si non eſt a, non eſt c, ſi non eſt a, non eſt b, ſi non eſt a, eſt c.
Si non eſt a, non eſt b, ſi non eſt a, non eſt c.

Quarum

Quarum imbecillam conclusionem, atq; omni carentem necessitate, ex assumptionibus quoquo modo factis inueniamus, nec non secundum superius descriptos modos etiam terminos facilimè reperire poterimus, per quos demonstretur nullam in talibus complexionibus inueniri posse constantiam. Ac de secunda quidem figura, quanti sint & quot modis fiant syllogismi diligenter ostendimus. Fiunt autem si inæquimodę quidem complexiones fuerint, b termino assumpto syllogismi octo, totidemq; c si terminus assumatur, sunt igitur secundæ figuræ sedecim syllogismi, totidem uero b atq; c termino, non ita ut oportet assumptis complexiones fiunt, quibus nihil admodum colligatur. Nunc igitur de tertia figura dicendum est. In qua quidem totidem complexiones fiunt & totidem syllogismi, sed ita ut non æquimodę propositiones ponantur, quod si æquimodę fuerint, nullus omnino (ut in secunda figura dictum est) fiet syllogismus. Exponamus igitur omnes figurę tertię in æquimodas propositiones, si est b, est a, si est c, non est a, si est b, est a, si non est c, non est a, si non est b, est a, si est c, non est a, si non est b, est a, si non est c, non est a. Et nūc quidem a cum b esse, cum c uero non esse propositum est. Rursus uero a quidem cum b non esse, cum c uero esse proponatur. Si est b non est a, si est c, est a, si est b, non est a, si non est c, est a, si non est b, non est a, si est c, est a, si non est b, non est a, si non est c, non est a. Tertiæ igitur figuræ primus modus est huiusmodi, si est b, est a, si est c, nō est a, qui quidem diuersus est à secundæ figuræ primo modo. Illic enim si a esset uel non esset, b & c esse dicebantur. Nunc uero si b, uel c fuerint, a uel esse uel nō esse proponitur. Aequimodę autem propositiones nō sunt, quæ in alia parte a esse in alia non esse constituunt, uelut in superius comprehensa propositione. Nam si est b, est a, si est c, non est a. Quibus ita positis dico, quoniam si est b, non esse c, necesse est. Si enim est b, est a, quod si est a, non est c, si igitur est b, non est c, quod si b terminus abnuatur, nullus est syllogismus, est enim si b non sit, nō necesse erit esse uel non esse a. Nec c igitur necesse erit esse uel non esse, uelut in hoc exemplo, si sit b animal, a animatum, c mortuum, & proponatur, si animal est, animatum est, si mortuum est, animatum non est. Atqui non est animal, non necesse est esse, uel nō esse animatum. Quæ enim non sunt animalia, possunt esse animata, ut arbores, possunt esse non animata, ut lapides. Quocirca si animal non fuerit, ne mortuum quidem esse, uel non esse necesse est. Plura enim non sunt animalia, quæ mortua non sunt, ut lapides, illa enim mortua dicuntur, quæ aliquando uixerunt. Ab assumptione uero c, termini affirmatio faciet syllogismum. Nam si c est, b non erit, si enim c est, non est a. At si non sit a, non erit b, si igitur c est, b non erit. Negatio uero c, nihil explicat necessitatis. Nam si non est c, non necesse est esse uel non esse a. Quo fit ut ne b quidē, nam si non sit mortuum, non est necesse esse animatum uel non esse. Quędam enim quæ non sunt mortua, animata sunt, ut arbores. Quædam uero cum mortua nō sint, non sunt animata, ut lapides, quo fit ut ne animal quidem esse uel nō esse necesse sit, si mortuum destruatur. Ex secunda propositione hic modus est colligēdi, si est b, est a, si non est c, nō est a. Dico quidem si est b, erit c. Nam si est b, est a, quod si est a, est c. Ita enim conuertitur talis propositio, quæ ait si non est c, non est a, si igitur est b, est c. Quod si b terminus negetur, nulla fit necessitas syllogismi. Nam si nō est b, nō necesse est esse uel non esse a. Quocirca ne ad c quidem ulla necessitas perueniet, ut in his terminis patet, nam si sit b animal, a animatum, c corporeum, & proponatur si est animal, est animatum, si non est corporeum, non est animatū, & assumatur. Atqui non est animal, non necesse est esse, uel non esse corporeum, c uero terminus si negetur, erit necessitas syllogismi. Nam si non est c, non est a. Quòd si non est a, nō est b. Ita enim conuerti potest. Si igitur non est c, nō erit b. Si affirmetur, c nulla est necessitas, nam si est corporeum, non necesse est animatum esse uel non esse. Quocirca nec animal quidem esse uel non esse necesse est. Tertia propositio talem recipit conclusionem. Si non est b, est a, si est c, non est a, dico quia si non est b, non erit c,

si enim nõ sit, est b, est a. Quod si sit a, nõ erit c, ita enim poterat cõuerti ea pars propositionis, quæ si esset c terminus, a terminum non esse dicebat. Fit igitur ut si non sit b, non sit c, quod si affirment esse b terminũ, nulla est necessitas conclusionis. Nã si sit b, necesse est quidem non esse a, sed nõ necesse est esse c, ut in his terminis si sit b animatum, a inanimatum, c animal. Si quis igitur sic proponat, si non est animatum, inanimatum est, si est animal, non est inanimatũ. Si igitur ponamus esse animatum, sequitur quidem ut non sit inanimatum, sed nõ necesse est ut sit animal. Si c uero terminus affirmetur, fiet necessaria conclusio hoc modo. Nam si est c, non est a, si non est a, est b. Id enim sequebatur eam propositionẽ, quæ si non esset b terminus, a terminum esse dicebat. Si igitur sit c, est b, quod si idem c terminus abnuatur, nullus est syllogismus. Nam si non sit c, non necesse est esse uel non esse a. Quo fit ut ne b quidem. Nam si non est animal, non necesse est esse, uel non esse inanimatũ. Quocirca ne animatum quidem. Ex quarta propositione talis est syllogismus, si nõ est b, est a, si non est c, non est a. Dico quia si non est b, est c. Nam si non est b, est a, si uero a fuerit, necesse est esse c. Id enim consequitur eam propositionis partem quę ait, si non est c, non est a. Si igitur non sit b, est c. At si b terminus affirmetur, nullus est syllogismus. Sequitur enim ut non sit a, sed non sequitur, ut sit uel non sit c, uelut in his terminis. Nam si sit b quidem insensibile, a animal, c animatum, & proponatur si non est insensibile, est animal, si non est animatum, non est animal, si sit insensibile, non est animal sed non necesse est esse, uel non esse animatum, c uero terminus si negetur, fiet protinus syllogismus. Nam si nõ est c, non est a, si non est a, erit b. Id enim consequitur eam propositionis partem, quæ dicit, si non est b, est a. Si igitur nõ sit c, erit b, quod si sit c, non necesse est esse uel nõ esse a. Quo fit ut ne b quidẽ. Nã si est animatum, non necesse est esse animal uel non esse. Quo fit ut ne insensibile quidem esse uel nõ esse necesse sit. Et hactenus quidem quatuor modos ita disposuimus, ut ad b terminum quoquo se modo habet, a terminus esse poneretur, ad c uero non esse. Nunc ita statuamus, ut a terminus ad b terminum non esse dicatur, ad c uero esse, ordine, scilicet, commutato. Omnes uero esse non æquimodas propositiones illud ostendit, quod a quidem affirmatiuè ad b est, ad c negatiuè proponitur, aut si negatiuè ad b, affirmatiuam ad c retinet enunciationem. Quinta igitur propositio talem facit syllogismum, cum talis est propositio. Si est b, non est a, si est c, est a. Dico quia si est b, non est c, nam si est b, non est a. Si uero non sit a, non est c. Id enim talẽ propositionem consequebatur, quæ si esset c, terminus a quoq; esse dicebat, si est igitur b, non est c. At si negetur b, nullus est syllogismus, si enim non sit b, nõ necesse est esse a. Quo fit ut nec ad c quidem necessitas ulla perueniat, et in terminis idem patet, nam si sit b quidem mortuum, a animatum, c animal, & sit ita propositio, si est mortuum non est animatum, si animal est, animatum est, & assumamus nõ esse mortuum, non necesse est esse uel non esse animatum, nam & quę adhuc animata sunt, & qua nunquam fuerunt, non sunt mortua, quocirca non sequitur, ut sit uel non sit animal. Quod enim mortuum non est, potest esse animal, ut canis uiuens, et non esse ut lapis. At si c, terminus affirmetur, erit perfecta conclusio nõ esse b, nam si sit c, est a, si uero sit a, nõ erit b. Id enim consequitur superius positum propositionis modum, si igitur sit c, non erit b, at si negetur c, neq; ad a, neq; ad b necessitas ulla perducit, uelut in his terminis, nam si non est animal, neq; animatum, neq; mortuũ uel esse, uel non esse necesse est. Sextæ propositionis hæc conclusio est, si est b, non est a, si non est c, est a. Dico quia si est b, erit c, nam si est b, non est a, si non sit a, erit c. Talis enim in hac parte propositionis est consequentia Si igitur sit b, erit c, quod si b terminus abnuatur, nihil necessarium fiet, nam si non sit b, nec a, nec c terminos uel adesse uel non adesse sequitur ulla necessitas, ut in terminis patet, nam si sit b mortuum, a animatum, c inanimatum, & proponatur, si mortuum est, non est animatum, si inanimatum non est, est animatum, si non sit mortuũ non necesse est esse, uel non esse

animatum.

animatum. Quocirca ne inanimatum quidem, at si c terminus assumatur, siquidem in negatione sit positus, fiet rata conclusio non esse b terminum, nam quoniam nō est c, est a, at si sit a, non est b, si igitur non sit c non erit b. Quòd si affirmetur c terminus, nihil est necessarium, neq; enim si sit c, quāuis a non esse necesse sit, ad b terminum necessitas nulla perueniet, ut etiam in terminis patet, nam si sit inanimatum, necesse est non esse animatum, sed non necesse est esse mortuum. Septimæ propositionis talis est syllogismus. Enuntietur enim si non est b, non est a, si est c, est a. Dico quia si non est b, non est c, si enim non sit b, non erit a, quod si a non fuerit, non erit c. Idem enim sequebatur eam propositionem qua dicebat̄ si esset c terminus, a quoque consequi ut esset, si igitur non fit b, non erit c, quod si affirmetur b, nihil est necessarium, neq; enim si sit b, uel a, uel c, esse aut non esse necesse est, ut in terminis patet, nam si sit b animatum, a animal, c sensibile & sit propositio. Si animatum nō est non est animal, si sensibile est, animal est, si assumatur esse animatum, neq; animal necesse est esse, neq; sensibile. At si per c terminum fiat assumptio, si quidem affirmabitur erit firma conclusio, si negetur, nullus est syllogismus, nam si est c, est a, si sit a, erit b. Id enim consequebatur eam propositionem quæ ait, si non sit b, non esse a, si igitur sit c, erit b. At si idem c terminus abnuatur, nihil est necessarium, nam si non sit c neq; ad a, neq; ad b terminum, necessitas ulla constringit, uelut si non sit sensibile, non sit forsitan animal, sed non necesse est esse animatum. Reperiētur uero termini in quibus ne a quidem nō esse necesse est. Octauus modus est in quo ita proponitur, si non est b, non est a, & si non est c, est a. Dico quia si non est b, non est c, si enim non sit b, non erit a. Quòd si non sit a, erit c, id enim consequebatur eam partē propositionis, quæ dicebat, si non est c, est a. Si igitur non sit b, erit c, quod si b terminus affirmetur, nihil est necessarium, nam si sit b neq; esse neq; nō esse necesse est a terminum, quo fit ut ne c quidem. Id uero tali liquet exemplo, si sit b animatum, a animal, c insensibile & proponatur, si non sit animatum, non est animal, si non sit insensibile, est animal. Si igitur affirmemus in assumptione b terminum, & dicamus, atqui est animatum, non necesse est esse, uel non esse animal uel insensibile. Quocirca nullus est syllogismus, at si c terminus abnuatur, fiet protinus syllogismus, nam si non est c, est a, si uero est a, erit b, si igitur non sit c, erit b, quod si c terminus affirmetur nihil est necessarium, nam & si a terminum non esse necesse est, quantum ad b terminum nihil necessarium cadit, id uero tali demonstratur exemplo, si sit insensibile, non est animal, quod si non est animal, non necesse est esse uel non esse animatum, in non æquimodis igitur propositionibus siue b siue c terminus assumatur, octo necesse est ex utraq; parte fieri syllogismos. Reliquæ uero ex utraq; parte octonæ complexiones necessitate priuatæ sunt. At si sint æquimodæ, nullus omnino est syllogismus. Aequimodæ uero dicuntur quoties a terminus, ad utrosque uel esse uel non esse proponitur. Omnes autem æquimodæ propositiones sunt huiusmodi:

Si est b, est a, si est c, est a.
Si est b, est a, si non est c, est a.
Si non est b, est a, si est c, est a.
Si non est b, est a, si non est c, est a.
Si est b, non est a, si est c, non est a.
Si est b, non est a, si non est c, non est a.
Si non est b, non est a, si est c, non est a.
Si non est b, non est a, si non est c, non est a.

In quibus & per consequentiam propositionum superius designatam, & per exempla currentes possumus lucidè & constanter agnoscere, nullam omnino in syllogismis fieri necessitatem. Quocirca cū tribus terminis texitur propositio, & ex prima quidem figura fiunt syllogismi sedecim, ex secunda syllogismi sedecim, ex tertia etiā totidem colliguntur, omnes ex tribus terminis syllogismi quadragintaocto sunt. Re-

ſtat uero ut de his ſyllogiſmis nunc dicamus qui duabus Hypotheticis connectũtur, quorum quidem conſequentiæ ſimilis modus eſt, ut in his propoſitionibus quæ ex duabus Categoricis, ac ſimplicibus efficiebantur. In omnibus enim ſiquidẽ uelimus aſtruere primam totius propoſitionis aſſumemus partem, ſi uero in concluſione aliquid eſt deſtruendum, ſecunda negabitur. Siue autem prima denegetur, ſiue poſteriorem affirmet, nulla ſit omnino neceſſitas, niſi in quinta, ſeptima, tertiadecima, & quintadecima propoſitione. In quibus non complexionis natura, ſed terminorum proprietas cõſequentiam facit, ſicut in his ſyllogiſmis fieri docuimus, qui in his propoſitionibus conſtant, quæ duabus ſimplicibus continentur, horum autem omnium qui ex duabus Hypotheticis conſtant, propoſitiones appoſui, quarum differentias cum lector agnouerit, ad earum exempla neceſſe eſt reuertatur, quæ ex ſimplicibus & Categoricis iunctæ ſunt. Sunt autem omnes propoſitionum differentiæ, quæ ex duabus Hypotheticis copulantur huiuſmodi:

Si cum eſt a, eſt b, cum ſit c, eſt d.
Si cum eſt a, eſt b, cum ſit c, non eſt d.
Si cum eſt a, eſt b, cum non ſit c, eſt d.
Si cum eſt a, eſt b, cum non ſit c, non eſt d.
Si cum ſit a, non eſt b, cum ſit c, eſt d.
Si cum ſit a, non eſt b, cum ſit c, non eſt d.
Si cum ſit a, non eſt b, cum non ſit c, eſt d.
Si cum ſit a, non eſt b, cum non ſit c, non eſt d.
Si cum non ſit a, eſt b, cum ſit c, eſt d.
Si cum non ſit a, eſt b, cum ſit c, non eſt d.
Si cum non ſit a, eſt b, cum non ſit c, eſt d.
Si cum non ſit a, eſt b, cum non ſit c, non eſt d.
Si cum non ſit a, non eſt b, cum ſit c, eſt d.
Si cum non ſit a, non eſt b, cum ſit c, non eſt d.
Si cum non ſit a, non eſt b, cum non ſit c, eſt d.
Si cum non ſit a, non eſt b, cum non ſit c, non eſt d.

In his quoq; propoſitionibus illud inſpiciendum eſt quod cũ ſedecim ſint, octo quidem ita uariantur, ut tamen in omnibus a terminus eſſe ponatur, octo uero ita, ut idem a terminus non eſſe dicatur. Non uero quoquo modo poſitæ fuerint habebũt uim conditionalium propoſitionum ex duabus Hypotheticis conſtantium. Nam ſi quis ſic dicat, ſi cum homo eſt, animal eſt, cum ſit animatum, corpus eſt, non fecit eã propoſitionem quæ ex duabus conditionalibus conſtat. Neq; enim idcirco quod animatum eſt, animal eſt, quia quĩ homo eſt, animal eſt, nec conditio ſequitur cõditionem, ſed ſi eas ſeparet, perſeq; pronũcies, utraq; habet in terminorum conſequentia neceſſitatem. Nam & qui homo eſt animal eſt, & quod animatũ eſt corpus eſt, & per ſe iſtæ propoſitiones ueræ ſunt, nec conditione iunguntur, ut igĩt ſingulariũ natura clareſcat de unaquaq; eſt differendũ. Prima igĩt propoſitio talis eſſe debet, ut ſi ſit a poſitũ, b terminus non continuo ſubſequatũr. Itemq; ſi c ponatur, non neceſſe ſit d terminum conſequi, ſed poſito quidẽ a termino, terminum c poſito uero, b terminum d eſſe neceſſe ſit. Tunc enim eueniet, ut ſi poſito a, fuerit b, neceſſe ſit c poſito ſubſequi d, ut ſi ſint termini a homo, b medicus, c animatum, d artifex. Poſito enim homine non neceſſe eſt ut Medicus ſit, & cum ſit animatum non neceſſe eſt ut artifex ſit. At ſi homo ſit, neceſſe eſt ut ſit animatum, & ſi Medicus eſt, neceſſe eſt ut artifex ſit. Hoc itaq; poſito eueniet, ut ſi cũ homo ſit, Medicus eſt, cũ ſit animatũ, ſit, artifex. Secũda, ppoſitio ita eſſe debet, ut a atq; b, itẽ c atq; d præter ſe eſſe poſſint, ſed a præter c eſſe nõ poſſit, b aũt atq; d ſimul eſſe nõ poſſint. Tũc enim eueniet ut ſi poſito a termino, b fuerit cõſecutũ, poſito c nõ eſſe d neceſſe ſit, ut ſi ſit a homo, b niger, c animatũ, d album, homo nãq; præter nigrum, et animatum præter album

& eſſe

& esse & non esse potest, homo uero præter animatũ nigrum aut cum albo esse nõ possit, euenitq; ut si cum sit homo, niger est, cum sit animatũ non sit albus. Item tertiæ propositionis tales terminos esse oportebit, ut a præter b esse possit, c uero uel cum a uel cũ d esse non possit, quocirca euenit, ut si posito a termino fuerit b, negato c termino d esse necesse sit, ut si sit a quidẽ animatum, b medicus, c inanimatũ, d artifex, animatũ enim præter medicũ esse potest, inanimatũ uero neque cũ animato, neq; cũ artifici iungi potest, itaq; si cum animatũ est, medicus est, cũ inanimatũ nõ sit, artifex est. Quarta propositio his terminis cõtexenda est, ut a quidem cũ b termino, c aũt cum d, uel esse uel non esse possit. Neq; uero a cum c, neq; b cum d, ullo modo esse possibile sit. Tunc enim euenit, ut si a posito, b subsequatur, c negato, negeẽ etiam d, ut si sit a homo, b niger, c inanimatum, d albũ, homo quidẽ præter nigrũ, inanimatũ uero præter albũ & esse & non esse potest, neq; tamẽ homo cum inanimato, neq; nigrũ cum albo esse possibile est, si tamen cum homo sit, niger est, sequitur ut cum non sit inanimatũ, non sit albũ. Quinq; propositionis hæc membra sunt, ut a præter b, & c præter d esse & nõ esse possint, sed a præter c esse nõ possit, b atq; d nunq; simul esse possint, ita ut si alterũ non sit, alterũ esse necesse sit, tunc enim euenit, ut si a posito b negeẽ, c posito d subsequaẽ, ut si sit a quidẽ homo, b æger, c animatũ, d sanus, homo quidẽ præter ægritudinẽ, animatũ uero præter sanitatẽ & esse & nõ esse potest, sed si homo sit, animatũ esse necesse est, & si nõ sit æger sanũ esse necesse est, itaq; fiet, ut si cum homo est sit, nõ sit æger, cum sit animatũ, sit sanus. Sexta propositio hos terminos habere desiderat, ut a præter b, & c præter d, & esse & non esse possit. Idem uero a præter c, & d præter b, esse non possit. Tũc enim euenit ut si a posito non est b, posito c non sit d, ut si sit a homo, b artifex, c animatũ, d medicus, homo quidẽ præter artificiũ, & animatũ uero præter medicinã esse & nõ esse potest, neq; uero homo præter animatũ, neq; medicus præter artificiũ esse potest. Quo fit ut si cũ homo est, artifex nõ est, cũ sit animatũ, non sit medicus. Septimæ propositionis hi termini sunt, ut a quidẽ præter b esse possit, c uero neq; cũ d, neq; cum a esse possit, b etiam cum c simul esse non possit, ita nãq; euenit, ut si posito, a esse, b denegeẽ, negato c termino, d sequaẽ, ut si a quidẽ sit animatum, b sanum, c inanimatũ, d egrũ. Animatũ quidẽ præter sanitatẽ & esse & non esse potest. Inanimatũ uero neq; cũ animato, neq; cum ægro conuenire potest. Quo fit ut si cũ animatũ est, sanum nõ est, cum nõ sit inanimatum, ægrũ sit. Itẽ octaua propositio his terminis copulanda est, ut a quidẽ præter b, terminũ & esse & nõ esse possit, c uero neq; cum a, neq; cũ d esse possit, sed d præter b esse non possit. Hoc enim pacto euenit, ut si a posito, b denegeẽ, denegato c termino, d terminus non sit, ut si sit a animatum, b artifex, c inanimatum, d medicus. Animatũ enim præter artificiũ & esse & non esse potest. Inanimatum uero neq; cum animato, neq; cum medico conuenit. Medicus uero præter artificium esse non potest, unde euenit, ut si cum animatum est, non sit artifex, cum non sit inanimatũ, nõ sit medicus. Nona ꝓpositio fiet, si a quidẽ atq; b simul esse nõ possint, cuero possit esse ꝑter d, cũ a uero esse nõ possit. Tũc eñ euenit, ut a si denegato, b esse cõsequitur, c posito, d sequaẽ, ut si sit a quidẽ inanimatũ, b medicus, c animatũ, d artifex. Inanimatũ quippe medicus esse nõ potest, animatũ uero potest nõ esse artifex, inanimatũ uero atq; animatũ simul esse nõ potest. Quo fit ut si cũ nõ est inanimatũ, medicus sit, cũ sit animatũ sit artifex. Decimã ꝓpositionẽ tales termini copulabũt, ut a quidẽ præter b, at uero c ꝑter d esse possit, sed a cũ c, & b cũ d esse nõ possit, ita eñ proueniet, ut si negato a esse, b consequaẽ, posito, c termino, d non esse necesse sit, ut si sit a inanimatũ, b nigrũ, c animatũ, d albũ. Inanimatũ quippe ꝑter nigrũ, & animatum, ꝑter albũ & esse & nõ esse possunt. Sed inanimatũ cum animato, & nigrum cum albo simul esse non possunt. Sed si negatum fuerit inanimatum & con-

ſecutum ſit nigrũ, poſito animato album eſſe negabitur. Item undecima propoſitio ea ſit, ut neq; a cum b, neq; c cũ d, ſimul eſſe poſſit, a uero ſine c, & b, ſine d eſſe non poſſit, ita enim ſi cum a, ſit negatũ b. Sequaẽ cum a negabiẽ, d eſſe neceſſe eſt, ut ſi ſit a inanimatum, b medicus, c inuitale, d artifex, inanimatũ quidẽ medicus eſſe nõ poteſt. Quocirca ne inuitale quidẽ artifex, ſed q̃ inanimatũ eſt, nõ poteſt nõ eſſe inuitale, itẽq; qui medicus eſt nõ poteſt nõ eſſe artifex. Si igiẽ inanimatũ negeẽ & medicum eſſe conſequaẽ, cum negabiẽ eſſe inuitale, artifex eſſe conſequiẽ. Duodecima propoſitio eſt quam talibus terminis cõſtare oportebit, ut a quidem præter b, at uero c præter d, uel eſſe uel non eſſe poſſit. A uero ſine c & b, cũ d eſſe nõ poſſint, ita enim cadet, ut ſi a negato, b ſequatur, c negato, d etiã negeẽ, ut ſi fuerit a inanimatũ, b albũ, c inuitale, d nigrũ, inanimatum quidẽ præter albũ, inuitale autẽ præter nigrũ uel eſſe uel non eſſe poteſt. Si tamẽ inanimatum homo ſit, & ſit albũ, cum inuitale non ſit nõ erit nigrũ. Tertiadecima propoſitio his terminis cõnectenda eſt, ut a quidẽ præter b, at uero c præter d eſſe poſſit, a uero atq; c & b, atq; d, ita ſimul eſſe non poſſint, ut ſi alterũ eorum non fuerit alterum eſſe neceſſe ſit, ita namq; fiet, ut ſi cũ a negatũ ſit, b negeẽ, cũ c affirmatum fuerit, d affirmetur, ut ſi ſit a irrationabile, b ægrũ, c rationabile, d ſanum. Irrationabile nãq; præter ægrum, & rationabile præter ſanitatẽ eſſe poteſt, irrationabile uero atq; rationabile, & ægrum atq; ſanũ ſimul eſſe nõ poſſunt, ſi tamen alterum eorum non fuerit, alterum eſſe neceſſe eſt, itaq; ſit ut ſi irrationabili denegato ęgrum deneget, rationali poſito ſanũ ponatur. Quartadecima propoſitio his texenda membris eſt, ut a quidem præter b, & c præter d eſſe poſſint. Sed a atq; c ſimul eſſe nõ poſſint, ita ut cũ alterũ nõ fuerit, alterũ eſſe neceſſe ſit, d uero p̃ter b eſſe nõ poſſit. Fit igiẽ ut ſi cum ſit a denegatũ, b deneget, cũ ſit c, non ſit d, ut ſi ſit a inanimatũ, b artifex, c animatũ, d medicus. Inanimatũ quidẽ p̃ter artificẽ, animatũ uero præter medicũ eſſe poteſt, inanimatũ uero cũ animato nõ cõuenit, & medicus ab artifice nullo modo ſeparaẽ. Fit igiẽ ut ſi cũ non eſt inanimatum, non ſit artifex, cum ſit animatũ nõ ſit medicus. Quintadecima propoſitio hos terminos habere debet, ut a quidẽ ſi non ſit c, non eſſe neceſſe ſit, b uero atq; d, talia ſint ut altero eorũ negato, alterũ eorũ eſſe neceſſe ſit. Ita nãq; fiet, ut ſi cum ſit a denegatũ b negeẽ, cum negabiẽ c, affirmeẽ d, ut ſi ſit a quidem irrationale, b ſanum, c inanimatũ, d ægrũ, irrationale quidem ſi non ſit, nõ eſt inanimatũ, ſanũ etiã atq; ægrũ ſimul eſſe nõ poſſunt, & qui ſanũ negauerit ægrũ neceſſe eſt affirmet. Itẽq; ẽdiuerſo, eſt igitur ut ſi negato irrationabili negetur ſanũ, negato inanimato ægrũ ponaẽ. Sextadecima propoſitio eſt, quę his terminis conſtat, ut a quidẽ præter c. At uero d præter b eſſe nõ poſſit, a uero cũ b, & c cũ d, eſſe nullo modo queãt. Euenit igiẽ ut ſi a quidem negato, negabiẽ b, denegato c terminus d abnuaẽ, ut ſi ſit a inanimatũ, b artifex, c inuitale, d medicus, inanimatum igiẽ præter inuitale & medicus præter artificẽ eſſe non poteſt, inanimatũ uero cum artifice & inuitale cum medico eſſe non poterit. Si igiẽ negato inanimato, negeẽ artifex, negato inuitali negeẽ medicus. Atq; hæc quidẽ ratio ꝓpoſitionũ quarũ ſuperius exempla deſcripſimus, idcirco intelligaẽ aſſumpta, ut earum natura clareſceret, non quo aliter meſſe termini eſſe non poſſint. Nam ut ſuperius dictũ eſt, non ſufficit quolibet modo iungere terminos, ut fiãt Hypotheticæ propoſitiones ex duabus conditionalibus coniugatæ. Non enim ſi quis dicat, ſi cũ homo eſt, animal eſt, cum dies eſt lucet, talem fecerit propoſitionem quæ duabus conditionibus conſtet, idcirco quia prior cõditio non eſt ſecundæ cauſa conditionis, hoc igitur ſuperius poſitarum propoſitionum ratio demonſtrat, quemadmodum fit, ut conditionẽ conditio conſequatur. Quæ cum ita ſint de earum dicendum eſt ſyllogiſmis. Fit igiẽ ex prima propoſitione ſyllogiſmus hoc modo: Si cum eſt a, eſt b, cum ſi c, eſt d.

Atqui

Atqui cum sit a, est b, cum igitur sit c, erit d. Vel ita atqui cum sit c, nõ est d, cũ igitur sit a, nõ est b. Posse uero hanc esse assumptionẽ superius descripta propositionum natura demonstrat. Item ex secunda propositione si cum est a, est b, cũ sit c, nõ est d. Atqui cũ sit a, est b. Cum igit̃ sit c, nõ est d, uel ita, atqui cũ sit c, est d. Cũ igit̃ sit a, nõ est b. Ex tertia, Si cũ sit a, est b, cũ nõ sit c, est d. Atqui cũ sit a, est b, cũ igit̃ nõ sit c, est d, uel ita. Atqui cum nõ sit c, nõ est d, cum igit̃ sit a, non est b. Itẽ ex quarta, si cũ sit a, est b, cũ nõ sit c, nõ est d. Sed cũ sit a, est b. Cũ igit̃ nõ sit c, non est d, uel ita. Atqui cũ non sit c, est d. Cũ igitur sit a, nõ est b. Ex quinta propositione fiũt quatuor collectiones, ita nãq; termini proponũtur, ut utrobiq; fiat rata cõclusio hoc modo. Si cũ est a, nõ est b, cũ sit c, est d. Atqui cũ sit a, nõ est b, cũ igit̃ sit c, est d, uel ita. Atqui cũ sit a, est b, cum igitur sit c, nõ est d, uel ita, atqui cum sit c, non est d, cũ igitur sit a, est b, uel ita, atqui cũ sit c, est d, cũ igit̃ sit a, nõ est b. Ex sexta si cũ est a, nõ est b, cũ sit c, nõ est d. Atqui cum sit a, nõ est b. Cũ igitur sit c, non est d, uel ita. Atqui cũ sit c, non est d. Cũ igit̃ sit a, est b. Ex septima item fiunt quatuor syllogismi hoc modo, si cum est a, non est b, cũ nõ sit c, est d. Atqui cũ est a, nõ est b. Cum igit̃ nõ sit c, est d, uel ita. Atqui cum sit a, est b, cũ igitur nõ sit c, nõ est d, uel ita. Atq; cũ non sit c, nõ est d, cum igitur sit a, est b, uel ita. Atqui cũ nõ sit c, est d. Cũ igit̃ a sit, non est b. Ex octaua propositione, si cũ est a, nõ est b, cũ nõ sit c, non est d, atq; cum sit a, non est b, cũ igit̃ nõ sit c, est d, uel ita, atqui cũ nõ sit c, est d, cũ igitur sit a, est b. Hactenus quidẽ ex huiusmodi propositionibus, quæ a esse proponebãt atque ita cæteros terminos affirmando negandoq; uariabãt ostendimus qui fierẽt syllogismi. Nunc ex his propositionibus qui nam syllogismi fiant dicẽdũ est, quæ ita cæteros terminos uariant, ut a quidem nõ esse proponant. Ex nona enim propositione fit syllogismus ita, si cũ non est a, est b, cum sit c, est d, atq; cum non sit a, est b, cum igit̃ sit c, est d, uel ita, atqui cum sit c, non est d, cũ igitur non sit a, non est b. Item ex decima, si cum non est a, est b, cum sit c, non est d, atqui cum non est a, est b, cum igitur sit c, non est d, uel ita, atqui cum sit c, est d, cum igit̃ non sit a, nõ est b. Ex undecima si cũ nõ est a, est b, cum non sit c, est d. Atqui cũ non sit a, est b, cum igitur non sit c, est d, uel ita. At cum non sit c, non est d, cum igitur non sit a, nõ est b. Ex duodecima, si cũ nõ sit a, est b, cũ non sit c, nõ est d, atqui cum non sit a, est b, cũ igit̃ nõ sit c, non est d, uel ita atqui cũ non sit c, est d, cum igit̃ non sit a, non est b. Ex tertia decima quæ quatuor colligit syllogismos hoc modo. Si cũ nõ est a, nõ est b, cũ sit c, est d, atqui cũ nõ sit a, nõ est b. Cũ sit c, est d, uel ita, atqui cũ nõ sit a, est b, cũ igit̃ sit c. nõ est d, uel ita, atqui cũ sit c, est d, cũ igit̃ nõ sit a, nõ est b, uel ita, atqui cum sit c, non est d, cum igitur non sit a, est b. Itẽ ex quarradecima, si cũ nõ est a, nõ est b, cum sit c, non est d. Atqui cum nõ est a, nõ est b. Cum igitur sit c, non est d, uel ita. Atqui cum sit c, est d, cum igitur non sit a, est b. Quintadecima rursus quatuor colligit syllogismos, hoc modo. Si cũ nõ est a, nõ est b, cũ nõ sit c, est d, atqui cum non sit a, non est b, cum igitur nõ sit c, est d, uel ita. Atqui cum non sit a, est b, cũ igitur nõ sit c, est d, uel ita. Atq; cũ nõ sit c, nõ est d. cũ igitur nõ sit a, est b, uel ita, atqui cũ non sit c, est d, cum igitur non sit a, non est b. Ex sextadecima propositione. Si cũ non sit a, nõ est b, cũ non sit c, non est d, atqui cum nõ sit a, non est b, cũ igitur non sit c, non est d, uel ita. Atqui cum non sit c, est d. Cum igitur non sit a, est b. Ex quibus omnibus quadraginta cõclusiones fiunt. Sedecim quidẽ assumpta prima conditione, ita ut in prima propositione est posita. Sedecim uero assumpta secunda cõditione cõtrario modo atq; in ppositione est collocata. Octo uero ex quinta, septima, tertiadecima & quintadecima ppositionibus fiũt assumptis primis quidem cõditionibus cõtrario modo, atq; in propositione proferebant, secũdis uero cõditionibus eode modo assumptis, ut in propositione fuerãt collocatæ, ut igit̃ omniũ

propositi-

esse necesse sit, similisque est ei propositioni cõnexæ per quam ita proponitur, si est a, non est b. Quæ enim sic enũciat, aut non est a, aut non est b, id nimirum sentit, quòd si a sit b, esse non possit, id ita probabitur. Cum enim proponitur hoc modo, aut non est a, aut non est b, cum si assumatur esse a, non erit b. Quocirca ei propositioni cõnexæ similis est, quæ ita enũciat, si sit a, non esse b. In hac uero propositione, duæ tantum complexiones syllogismos procreabant. Nam si esset a, non erat b, & si esset b, nõ erat a. Si cum nõ esset a, nõ necesse erat esse, uel nõ esse b. Siue aũt nõ esset b, nõ necesse erat esse uel nõ esse a. Quocirca & in disiunctiua propositione totidem syllogismos esse necesse est, totidem uero in collectibiles complexiones, nam cum ita proponitur, aut non est a, aut non est b, ita dicitur, si sit a, non erit b, & si sit b, non erit a. Siue autem nõ sit a, non necesse erit esse, uel non esse b. Siue non sit b, nõ necesse erit esse, uel non esse a, uelut in his apparet exemplis, si enim quis dicat, aut nõ est album, aut non est nigrum, sed assumat. Atqui est album, non erit nigrum, uel rursus, atqui est nigrum, non erit album. Siue album non esse assumpserit, non necesse erit esse, uel non esse nigrum, siue nigrum non esse assumpserit, ut sit uel non sit album, nullam faciet necessitatem. Item ea propositio per quam ita proponitur, aut est a, aut non est b, dicitur quidem de sibimet adhærentibus, proponiturq; in his propositionibus, quæ de maioribus ad minora tendunt, similisque est ei propositioni cõnexæ, quæ enunciat. Si non est a, non est b. Nam si quis dicit, aut est a, aut nõ b, si assumat, atqui non est a, modis omnibus, nõ erit b. Si igitur nõ sit a, nõ erit b. Id enim hęc disiũctio præmittebat, in hac uero siquidem a negaretur, uel affirmaretur b, fiebat aliquis syllogismus. Siue autem a affirmaretur, siue b negaretur, nulla erat in conclusione necessitas, idem prouenit in disiunctiua. Nam cũ ponit, aut est a, aut non est b, siquidem nõ sit a nõ erit b. Si uero sit b, erit a, q̃d si sit a, uel non sit b, nihil est necessarium. Id uero in his terminis approbabimur, si quis ita proponat, aut animal est, aut non homo, si igitur animal nõ sit, non erit homo, si homo sit animal est, siue autem animal sit, non necesse est esse hominem, siue homo non sit, non necesse est animal interire. Ea uero propositio quæ dicit, aut non est, a aut est b, in his quæ sibi adhærent proponi potest, & à minoribus ad maiora contendi, & est similis ei propositioni connexæ quæ dicit: Si est a, est b. Nam cum ita quis enunciet, siquidem assumatur esse a, statim consequitur ut sit b. Sed in hac propositione siquidem affirmaretur esse a, sequebatur ut esset b. Quod si negaretur b, sequebatur ut non esset a. Siue autem negaretur a, siue affirmaretur b, nihil necessarium uidebitur accidere. Et in ea igitur propositione disiuncta, quæ dicit, aut non est a, aut est b, siquidem fuerit a, erit b, si non fuerit b, non erit a. Siue autem non sit a, siue sit b. Nulla est necessitas syllogismi, ut in hoc declaratur exemplo, aut nõ est homo, aut animal est. Si igitur assumamus, atqui est homo, erit animal. Si negemus esse animal, non erit homo, si autem hominem negemus uel animal affirmemus, nihil necessarium cadet. Quocirca ex his quæ superius dicta sunt declaratur, quot disiunctarum propositionum syllogismi sint, uel quibus ab his quæ connexæ sunt differentijs segregentur. Quæ enim connexæ sunt, quandam in eo quod est esse uel non esse consequentiam monstrant, quæ uero per disiunctionem proponuntur, ita sunt ut sibimet consentire non possint. Inuenias quoque per connexionem propositiones, quæ id intelligi uolũt, ut à se nequeant separari, ut cum ita proponimus. Si est a, est b. Id nimirum hæc propositio intelligit, quod si esse potuerit a, statim consequitur ut sit etiam b. Nulla uero earũ quę in disiunctione sunt ita proponitur, ut simul esse uideanť. Cum enim dicimus, aut est a, aut b est, aut easdem propositiones quolibet alio modo uariamus, id aut cõiunctio quæ disiunctiua ponit, sentit simul eas esse nõ posse.

Et cum

Et cum late earum pateat differentia, idcirco nunc de eisdem pauca subiunximus, quoniam totidem syllogismos fieri dicebamus, in his propositionibus, quæ per disiunctionem fierent, quot etiam fuerunt in connexis. Et quoniam de omnibus qui quoquo modo possint fieri Hypotheticis syllogismis sufficienter dictum est. Hic operis longitudinem terminemus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRITII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI DE DIVISIONE.

QVam magnos studiosis afferat fructus scientia diuidendi, quamque apud Peripateticam disciplinam, semper hæc fuerit in honore notitia, docet & Andronici, diligentissimi senis, de diuisione liber editus, & hic idem à Plotino grauissimo Philosopho comprobatus, & in libri Platonis, qui Sophistes inscribitur, commentarijs à Porphyrio repetitus, & ab eodem per hãc, introductionis laudata in Categorias utilitas. Dicit enim fore necessariam generis, speciei, differentiæ proprij, accidentisq; peritiam, cum propter alia multa, tum propter utilitatem, quę est maxima partiendi. Quare quoniam maximus usus est, facilimaque doctrina, ego quoque id, sicut pleraque omnia, Romanis auribus tradens, introductionis modo, habitaque in eandem rem, & cõpetenti, subtiliq́ue tractatione, & moderata breuitate, perscripsi, ut nec anxietas decisę orationis, & non perfectæ sententiæ, legentium mentibus ingeratur, nec putet superuacuam loquacitatem harum rerum inexperiens, rudis, insolensq; noui, audientium mentes habere. Nec ullus liuor, id quod & arduum est natura, & ignotum nostris. Nobis autem magno & labore, & legentium utilitate digestum, obliquis morsibus obtrectationis obfuscet. Dentque potius uiam studijs, nunc ignoscendo, nunc etiam comprobando, quàm frena bonis artibus stringant, dum quicquid nouum est impudenti obstinatione repudiant. Quis enim non uideat plurimum ad bonarum artium ualere defectum, si apud mentes hominum nunquam sit desperatio displicendi? Sed hæc hactenus. Nunc diuisionis ipsius nomen diuidendum est, & secundum unumquodque uocabulum uniuscuiusque propositi proprietates partesq́ue tradendæ sunt. Diuisio namq; multis modis dicitur. Est enim diuisio generis in species. Est rursus diuisio cum totum in proprias diuiditur partes. Est alia, cum uox multa significans, in significationes proprias recipit sectionem. Præter has tres, est alia diuisio quæ secundum accidens fieri dicitur. Huius autem est triplex modus, unus cum subiectum in accidentia separamus. Alius cum accidẽs in subiecta diuidimus. Tertius cum accidens in accidentia secamus, hoc ita fit, si utraque eidem subiecto inesse uideantur. Sed harum omnium exempla subdenda sunt, quatenus totius huius diuisionis ratio eluceſcat. Genus diuidimus in species cum dicimus, animalium alia rationalia, alia irrationalia. Rationalium alia mortalia, alia immortalia. Vel cum dicimus colorum, alia alba, alia nigra, alia media. Oportet autem omnem diuisionem generis in species, aut in duas fieri partes, aut in plures. Sed neque infinitæ species esse generis possunt, nec minus duabus. Hoc autem cur eueniat, posterius demonstrandum est. Totum in partes diuiditur, quoties in

ties in ea, ex quibus est compositum, unumquodque resoluimus, ut cum dico domus aliud esse tectum, aliud paries, aliud fundamentum, & hominem coniungi anima & corpore. Cumque hominis dicimus partes esse, Catonem, Virgilium, Ciceronẽ & singulos qui cum particulares sint, uim tamen totius hominis iungunt, atque componunt. Neque enim homo genus, nec singuli homines species, sed partes quibus totus homo coniungitur. Vocis autem in significationes proprias diuisio fit, quoties una uox multa significans aperitur, & eius pluralitas significationis ostenditur, ut cum dico canis quod est nomen, & hunc quadrupedem latrabilemque designat, & cœlestem qui ad Orionis pedem morbidũ micat. Est quoque alius marinus canis, qui in immoderatam corporis magnitudinem crescens, Ceruleus appellatur. Sed huius diuisionis duplex modus est. Aut enim unum nomen multa significat, aut oratio tam nominibus, uerbisque composita, & nomen quidem multa significat, ut id qd suprà proposui. Oratio uero multa designat, ut aio te Aeacida Romanos uincere posse. Et nominis quidem per significationes proprias diuisio, equiuocationis partitio nuncupatur, orationis uero in significationes proprias distributio, ambiguitatis discretio est quam Græci ἀμφιβολίαν uocant, ita ut nomen multa significans æquiuocum. Oratio uero multa designans, amphibola atque ambiguæ prædicetur. Eorum autem quæ secundum accidens diuiduntur, subiecti in accidentia diuisio est, ut cum dicimus omnium hominum alij sunt nigri, alij cãdidi, alij medij coloris. Hæc enim accidentia sunt hominibus non hominum species, & homo his subiectum, non horum genus est. Accidentis uero in subiecta sectio euenit, ut est omnium quæ expetuntur, alia in anima, alia in corporibus sita sunt. Animæ namque atque corpori id quod expetitur, accidens non genus est, & boni quod in anima, & in corpore est situm, non sunt hæc species sed subiecta. Accidentis uero in accidentia diuisio est, ut omnium candidorum, alia sunt dura, ut margarita, alia liquentia, ut lac. Liquor namque & albedo atque durities hic sunt accidentia. Sed album in dura atque liquida separatum est. Cum ergo sic dicimus, accidens, in alia accidentia separamus, sed huiusmodi diuisio uicissim semper in alterutra permutatur. Possumus enim dicere eorum quæ dura sunt, alia sunt nigra, alia alba, & rursus eorum quæ liquida, alia sunt alba, alia nigra. Sed hæc rursus conuersa diuidimus eorum quæ sunt nigra, alia sunt liquentia, alia dura, & eorũ quæ sunt alba, alia liquentia, alia uero dura. Differt autem huiusmodi diuisio ab omnibus quę supra dictæ sunt. Nam neque significationem partiri possumus in uoces, cum uox in proprias significationes discernatur. Nec partes in totum diuiduntur, quamuis totum separetur in partes, nec species secantur in genera, licet genus in species diuidatur. Quod uero superius dictum est hanc diuisionem ita fieri, si utraque cõtingerent eidem inesse subiecto, si attentius perspicitur liquet. Nam cum dicimus eorum quę dura sunt, alia esse alba, alia nigra, ut lapis atq; ebenus, manifestum est ebeno utraq; inesse & duritiem & nigredinem. In cæteris quoque id diligens lector inueniet. Quibus autem summa operatio ueritatis inquiritur, his prius intelligendum est, quæ sit horum omnium simul proprietas, quibusque inter se sigillatim differentijs segregentur. Omnis enim uocis & generis & totius diuisio, secundum se diuisio nuncupatur. Reliquæ uero tres in accidentis distributione ponuntur. Secundum se autem diuisionis huiusmodi differentia est. Differt enim diuisio generis à uocis diuisione, quòd uox quidem in proprias significationes separatur. Genus uero non in significationes, sed in quasdam à se quodammodo procreationes disiungitur, & genus semper speciei propriæ totũ est, ut uniuersalius in natura. Aequiuocatio uero uniuersalior significata re dicitur totum in uoce, non etiam totum in natura. Illo quoque modo à uocis distributione diuiditur, quòd nihil habent commune præter solum nomen quę sub ea uoce sunt. Quæ uero sub genere collocantur, & nomen generis, & diffinitionem suscipiunt. Amplius quoque non eadem apud omnes uo-

nes uocis est distributio. Quod enim apud nos dicitur canis, cum eius multæ significationes in lingua Romana sint, simpliciter fortasse prædicatur in barbara, cum ea quæ apud nos uno nomine nuncupantur, illi pluribus fortasse significent nominibus. Generis apud omnes eadem diuisio distributioq; permanet. Vnde fit ut uocis quidem diuisio ad positionem consuetudinemq; pertineat, generis uero ad naturam. Nam quod apud omnes idem est, naturæ est. Cōsuetudinis uero est, quod apud aliquos permutatur. Et hæ quidem sunt differentiæ generis distributionis & uocis. Generis quoque sectio à totius distributione seiungitur, quòd totius diuisio secundum quantitatem fit. Partes enim totam substantiam coniungentes actu, aut ratione animi & cogitatione separantur. Generis uero distributio qualitate perficitur. Nam cum hominem sub animali locauero, tunc qualitate diuisio facta erit. Quale namque animal est homo, idcirco quoniam qualitate formatur. Vnde quale sit animal homo respondens, aut rationale respōdebit, aut certè mortale. Amplius genus omne naturaliter prius est propriis speciebus, totum autem propriis partibus posterius est. Partes quæ totum iungunt, compositi sui perfectionem aliàs natura tātum, aliàs ratione quoque temporis antecedunt. Vnde fit ut genus in posteriora, totū uero in priora soluamus. Hinc quoq; illud uerè dicitur, si genus interimatur, statim species deperire, si species interempta sit, non peremptum genus in natura consistere. Contra euenit in toto. Nam si pars totius perit, totum non erit, cuius pars una sit interempta. Sed si totum pereat, partes remanent distributæ, ut si de integra domo quis abstulerit tectum, totum quod antè fuit interrupit. Sed peremptо toto, parietes & fundamenta constabunt. Amplius quoq; genus speciebus materia est. Nam sicut æs accepta forma transit in statuā, ita genus accepta differentia transit in speciē. Totius uero partium multitudo materia est, forma uero earundem partium cōpositio. Nam sicut species ex genere constat & differentia, ita totū constat ex partibus, unde fit ut totum ab unaquaque parte sua partium ipsa compositione differat, species uero à genere, differentiæ coniunctione. Amplius quoq; species idem semper quod genus est, ut homo idem est quod animal, & uirtus idem est quod habitus. Pars uero non semper idem est quod totum. Neque enim idem est manus quod homo, nec idem paries quod domus. Et in his quidem quę dissimiles partes habēt, hoc clarum est. Sed non codē modo in his quæ similes, ut in æris uirgula, cuius partes quia sunt continuæ, & eiusdem sunt æris, uidentur idem esse partes quod totum est, sed falsò, fortasse enim idem sunt partes huiusmodi substantia, non etiam quantitate. Restat autem uocis & totius distributionis differentias dare. Differunt autem quod totum quidem constat partibus. Vox uero non constat ex his quæ significat, & fit totius diuisio quidem in partes, uocis autem nō fit in partes, sed in eas res, quas ipsa uox significat, unde fit ut sublata parte una totū pereat, sublata una re quam uox significat multa designans, uox illa permaneat. Nunc ergo quoniam secundum se diuisionis differentia dictæ sunt, generis distributio pertractetur. Primum quid genus sit diffiniendum est. Genus est quod prædicatur de pluribus specie differentibus in eo quod est, species uero est quam sub genere collocamus. Differentia, quia aliud ab alio distare proponimus. Et est quidem genus quod interroganti quid quęq; res sit, conuenit responderi. Differentia, quæ ad qualis percunctationem rectissimè respōdetur. Nam cum quis interrogat, quid est homo? rectè animal. Qualis est homo, cōuenienter rationalis respondet. Diuiditur autem genus aliàs in species, aliàs in differentias, si species quibus oportet genus diuidi nominibus carēt, ut cum dico animalium, alia rationalia sunt, alia irrationalia. Rationale & irrationale differentiæ sunt. Sed quoniam speciei huius quæ est animal rationale, nomen unum non est, idcirco pro specie differentiam ponimus, eamq; superiori generi copulamus, omnis enim differentia in proprium genus ueniens speciem facit. Vnde fit ut quædam materia genus sit, forma differentia. Cum autem propriis nominibus species adpellatur non in

non in differẽtias, ſed in ſpecies fit recta generis diuiſio, unde eſt ut ex pluribus terminis diffinitio colligatur. Si enim omnes ſpecies ſuis nominibus appellarẽtur, ex duobus ſolis terminis omnis fieret diffinitio, ut cum dico, quid eſt homo? quid mihi neceſſe eſſet dicere animal rationale mortale, ſi animal rationale eſſet proprio nomine nuncupatũ, cum reliqua quoq; differẽtia, id eſt, mortali iunctũ diffinitionẽ hominis ueriſſima ratione & integra concluſione perficeret. Nunc autem ad diffinitiones integras ſpecierum diuiſio neceſſaria eſt, & fortè in eodem diuiſionis diffinitionisq; ratio uerſatur. Nam diuiſionibus iunctis una componitur diffinitio. Sed quoniã alia ſunt æquiuoca, alia uniuoca, & quæ ſunt uniuoca, ipſa in generum ſuſcipimus ſectiones. Quæ uero ſunt æquiuoca, in his diuiſio ſola ſignificationis eſt, uidendum prius eſt quid ſit æquiuocũ, quid uniuocũ, ne cum iſta fefellerint, æquiuocum nomen quaſi in ſpecies, ita in ſignificatiuas reſoluamus, unde fit ut rurſus ad diuiſionem neceſſaria ſit diffinitio. Quid enim ſit æquiuocum, quid uniuocum diffinitione colligimus. Sunt autem differentiæ aliæ per ſe, aliæ uero per accidens & harum aliæ ſunt conſequẽtes ſtatim, aliæ relinquẽtes ſtatim. Relinquẽtes huiuſmodi ſunt, ut dormire, ſedere, ſtare, uigilare, cõſequentes uero, ut capilli criſpi, ſi non admiſſi ſunt calamiſtro, & & glauci oculi, ſi non ſint quadam extrinſecus debilitate turbati. Sed hæc ad generis diuiſionẽ ſumenda non ſunt. Neque ad diffinitiones ſunt commoda, omne enim quod ad diuiſionem generis aptũ eſt, idem ad diffinitiones rectiſſimè congregamus. Illa uero quæ per ſe ſunt ſola ad diuiſionem generis apta ſunt. Hæc enim informant & perficiunt uniuſcuiuſq; ſubſtantiam, ut hominis rationabilitas & mortalitas. Sed has quẽadmodum probare poſſimus, utrum ex eo ſint genere ſtatim relinquẽtium, an conſequentium, an in ſubſtantia permanentium, hoc modo eſt uidendum. Neque enim ſufficit ſcire quas in diuiſione ſumamus, niſi illud quoque cognitum ſit, quemadmodum eaſdem ipſas quæ ſumendæ ſunt, & quæ reiciendæ rectiſſimè cognoſcamus. Videndum ergo primum eſt, utrum propoſita differentia omni poſſit, & ſemper ineſſe ſubiecto, quod ſi ipſa uel actu, uel ratione ſeiungitur, hæc à diuiſione generis ſeparãda eſt. Si enim ſæpe & actu & ratione ſeiunguntur, ex eo ſunt genere, quæ ſtatim relinquunt, ut ſedere quod frequentius quidem ſeparatur, & actu ipſo à ſubiecto diuiditur. Quæ uero ratione ſola à ſubiecto diuiduntur, ea ſunt conſequentium differentiarum, ut glaucis oculis eſſe, à ſubiecto ratione ſeiungimus, ut cum dico eſt animal luminibus glaucis, ut quilibet homo, quod ſi hic nõ eſſet huiuſmodi, nõ eum res aliqua eſſe hominẽ prohiberet. Aliud rurſus eſt quod ratione ſeparari nõ poſſit, quod ſi ſeparatum ſit, ſpecies interimatur, ut cum dicimus ineſſe homini, ut ſolus numerare poſſit, uel Geometriam diſcere, quod ſi hæc poſſibilitas ab homine ſeiungitur, homo ipſe non permanet. Sed hæ non ſtatim earum differentiarum ſunt, quæ in ſubſtantia inſunt. Nam nõ idcirco homo eſt, quoniam hæc facere poteſt, ſed quoniam rationalis eſt, atque mortalis. Hæ igitur differentiæ per quas ſpecies conſiſtit, ipſæ & in diffinitione ſpeciei, ut hominis, & in generis eius diuiſione, quod continet ſpeciem, ut ipſum hominem collocantur, & uniuerſaliter dicendum eſt, quæcunque differentiæ huiuſmodi ſunt, ut non modo præter has ſpecies eſſe non poſſit, ſed per eas ſolas ſit, hæ uel in diuiſione generis, uel in ſpeciei diffinitione ſumẽdæ ſunt. Quoniam uero quædam ſunt, quæ differunt, quę contra ſe in diuiſionibus poni non debent, ut in animali rationale & bipes. Nullus enim dicit animalium alia ſunt rationalia, alia duos pedes habentia, idcirco quod rationale & bipes licet differant, nulla tamen à ſe oppoſitione ſeiunguntur. Conſtat quæcunq; à ſe aliqua oppoſitione differunt, eas ſolas differentias ſub genere poſitas, genus ipſum poſſe diſiungere. Sũt autem oppoſitiones quatuor, aut ut contraria, ut bonum malo, aut ut habitus & priuatio, ut uiſus & cœcitas. Quanquam ſint & quædam res, in quibus diſcernere difficultas ſit, utrum in contrarijs, an in priuatione & habitu eas oporteat collocari, ut ſunt motus, quies, ſanitas, ægritudo, uigilatio, ſomnus, lux, tenebrę. Sed hęc aliàs, nũc de

in his æquale, & finitum in diuisione ponenda sunt prima, priuationes uero secundæ. Ac de oppositione quidem priuationis & habitus, hæc dicta sufficiant. Contrariorum uero oppositio dubitatur fortasse, an secundum priuationem & habitū esse uideatur, ut album & nigrum, an album quidem priuatio nigri sit, nigrum uero albi. Sed hæc aliàs. Nūc autem ita tractandum est tanquàm si sit aliud oppositionis genus, sicut est in prædicamentis ab ipso quoq; Aristotele dispositum. In contrarijs autem generū multa diuisio est. Ferè enim cunctas differentias in contraria deducimus. Sed quoniam contrariorum alia sunt medio carentia, alia mediata, ita quoque diuisio facienda est, ut colorum, alia sunt nigra, alia sunt alba, alia neutra. Fieret autem omnis diffinitio, omnisq; diuisio duabus terminis, nisi (ut suprà dictum est) indigētia quę sæpe existit in nomine prohiberet. Quo autem modo utręque duobus terminis fierēt, erit manifestum hoc modo: Cum enim dicimus animalium, alia rationalia sunt, alia irrationalia, animal rationale ad hominis diffinitionem tendit. Sed quoniam animalis rationalis unum nomen non est, ponamus ei nomen a literam. Rursus a literæ quod est animal rationale, alia mortalia sunt, alia immortalia. Volētes igitur diffinitionē hominis reddere dicemus, homo est a litera mortalis. Nam si hominis diffinitio est animal rationale, mortale, animal uero rationale per a literam significatur. Idem sentit a mortale tanquàm si diceretur animal rationale, mortale, a enim (ut dictum est) animal rationale significat. Sic ergo a litera & mortali duobus terminis facta est hominis diffinitio. Quod si reperirētur in omnibus quoque nomina duobus terminis semper tota fieret diffinitio. Diuisio quoque nominibus positis, quoniam semper in duos terminos secat, manifestum est, si quis generi & differētiæ cum deest nomen imponat, ut cum dicimus: Figurarum quædam sunt trilaterę, aliæ sunt æquilaterę, aliæ duo latera habentes æqualia, aliæ totæ inæquales sunt. Trina igitur diuisio ista si proferretur, fieret duplex. Figurarū quæ sunt trilaterę, aliæ sunt æquales, aliæ inæquales. Inæqualium aliæ sunt duo latera tantum æqua habentes, aliæ tria inæqualia, id est, omnia, & cum dicimus rerum omnium, alia sunt bona, alia sunt mala, alia indifferentia, quæ, scilicet, neque bona, neque mala sunt, & si ita diceretur gemina diuisio proueniret. Rerum omniū alia sunt differentia, alia indifferentia. Differentiū alia sunt bona, alia mala. Ita ergo diuisio omnis in gemina secaretur, si speciebus & differentijs uocabula nō deessent. Quartam uero oppositionem diximus, quæ est secundum ad aliquid, ut pater, filius, dominus, seruus, duplex, medium, sensibile, sensus. Hæc igitur nullam habent substantialem differentiā, qua à se discrepēt, imò potius habent huiusmodi cognationem, qua ad se inuicem referuntur, ac sine se esse non possint. Non est ergo generis in relatiuas partes facienda diuisio, sed tota huiusmodi sectio à genere separanda est. Neque enim hominis est species seruus aut dominus, nec numeri medium aut duplum. Cum igitur quatuor sunt differentiæ oppositionum affirmationis & negationis, si non necesse est, semper tamen relationis reijcienda est diuisio, priuationis & habitus, & contrariorum sumēdæ. Maximè autem contrarietas in differentijs ponenda est, nec non etiam priuatio, idcirco quoniam quiddam cōtra habitum contrarium uidetur opponi, ut est finitum & infinitū. Quanquam enim priuatio sit infinitū, tamen contrarij imaginatione formatur. Est quædam namque (ut dictum est) forma. Dignum uero inquisitu est utrum in species, an in differentias rectè genera diuidantur. Diffinitio namque diuisionis est generis in species proximas distributio. Oportet igitur secundum naturam diuisionis & secundum diffinitionem in proprias species semper fieri generis disgregationem. Sed hoc interdū fieri nequit propter eam, quā suprà reddimus causam. Multis enim speciebus non sunt nomina. Atq; ideo quoniā quædam sunt prima genera, quædam ultima, quædam media, primum quidem ut substātia, ultimum ut animal, medium ut corpus, corpus nanque animalis genus est, substantia corporis. Sed quemadmodum neq; super substātiam quicq; inueniri potest, quod generis loco ualeat collocari, sic

neq; ſub animali, homo namq; ſpecies non genus eſt. Quare antiquior uidebit ſpeciei diuiſio, ſi indigentia nominum non ſit, quod ſi his omnibus non abūdamus, prima genera uſque ad ultima conuenit in differentias ſeparare. Hoc autem fit hoc modo, ut primū genus in ſuas differentias diſgregemus non in poſterioris, & rurſus poſterius in ſuas, ſed non in poſterioris. Neque enim eædem ſunt differentiæ corporis quę animalis. Si quis enim dicat: ſubſtātiæ aliud eſt corporale, aliud incorporale, recte diuiſionem fecerit, hæ namque differentiæ propriæ ſubſtantiæ ſunt. Si quis uero ſic dicat, ſubſtantiarū alia ſunt animata, alia inanimata, hic non rectè ſubſtātias differentias ſegregauit. Corporis namque differentiæ hæ ſunt, non ſubſtātię, id eſt, ſecundi generis non primi. Quare manifeſtū eſt ſecundum proprias differentias, non ſecundum poſterioris generis priorum generum diuiſionem eſſe faciendam. Quoties autem genus aut in differentias, aut in ſpecies ſoluitur, poſt diuiſionem factam mox diffinitiones, aut exempla ſubdenda ſunt. Sed ſi quis diffinitionibus non abundat, ſatis eſt exempla ſubijcere, ut cum dicimus, corporum alia ſunt animata, ſubijcimus, ut homines uel ferę, alia inanimata, ut lapides, oportet autem diuiſionem quoque ſicut terminum, neque diminutam eſſe, neque ſuperfluam. Nam neq; plures ſpecies, quàm quæ ſub genere ſunt oportet apponi, neque pauciores, ut in ſeipſam diuiſio, ſicut terminus conuertatur, conuertitur enim terminus ſic, uirtus eſt mentis habitus optimus. Rurſus mentis habitus optimus uirtus eſt, ſic etiam diuiſio, omne genus aliquid eorum erit, quæ ſunt ſpecies proprium genus eſt. Rurſus quælibet ſpecies proprium genus eſt. Fit autem generis eiuſdem diuiſio multipliciter ut omnium corporum, & quæcunq; ſunt alicuius magnitudinis. Sicut enim circulum in ſemicirculos, & in eos quos Græci uocant τμημάτια, nos diuiſiones poſſumus dicere, diſtribuimus, & tetragonum aliàs ducta per angulum, diametro in triangula, aliàs in parallelogrammata, aliàs in tetragona ſeparamus. Ita quoq; genus, ut cum dicimus numerorum alij ſunt pares, alij impares, & rurſus alij primi, alij non primi, & triangulorum alia ſunt æquilatera, alia duo ſola latera æqualia habentia, alia totis inæqualia lateribus, & rurſus triangulorum alia ſunt recti angula, alia acutos habētia tres angulos, alia obtuſi unius. Sic igitur generis unius ſit diuiſio multiplex. Illud autem ſcire perutile eſt, quoniam genus una quodammodo multarum ſpecierum ſimilitudo eſt, quę carum omnium conuenientiam ſubſtantialem monſtret, atq; ideo collectiuum pluriū ſpecierū genus eſt. Diſiunctiuæ uero unius generis ſpecies ſunt, quæ quoniam differentijs informant (ut dictū eſt) idcirco ſub uno genere minus duabus ſpeciebus eſſe nō poſſunt, omnis enim differentia in differentiū pluralitate cōſiſtit. Sed de diuiſione generis & ſpeciei perplura dicta ſunt. Hāc igitur inſiſtentibus uiā promptior per diuiſionem generis ad ſpeciei diffinitionem facultas aperitur. Oportet autē non ſolum quas ad diffinitionem ſumamus differentias addiſcere, ſed ipſius diffinitionis artem diligentiſſima cognitione complecti. Et illud quidem, an ulla poſſit diffinitio demōſtrari, & quemadmodum per demonſtrationem ualeat inueniri, & quæcunque de ea ſubtilius in poſtremis Analyticis ab Ariſtotele tractata ſunt prætermittā. Solam tantum exequar diffiniendi regulam. Rerum enim aliæ ſunt ſuperiores, aliæ inferiores, alię medię. Superiores quidē diffinitio nulla cōplectitur, idcirco quod earum ſuperiora genera inueniri non poſſunt. Porrò autem inferiores ut ſunt indiuidua, ipſa quoque ſpecificis differentijs carent. Quocirca ipſa quoq; à diffinitione ſeclusa ſunt. Mediæ igitur quæ & habent genera, & de alijs, uel generibus, uel de ſpeciebus, uel de indiuiduis prædicantur ſub diffinitionem cadere poſſunt. Data igitur huiuſmodi ſpecie quæ & genus habeat, & de poſterioribus prædicetē, primo eius ſumo genus, & illius generis differentias diuido, & adiungo differentiam generi, & uideo num illa differentia iuncta cum genere, æqualis poſſit eſſe cum ea ſpecie, quā circunſcribendam diffinitione ſuſcepi, quod ſi minor fuerit ſpecies, illam rurſus differentiam quam dudum cum genere poſueramus quaſi genus ponimus, eamq; in alias

ſuas

ſuas differentias ſeparamus, & rurſus has duas differentias ſuperiori generi coniungimus, & ſi æquauit ſpeciem, diffinitio ſpeciei eſſe dicetur, ſin minus fuerit, ſecũdam differentiam rurſus in alia ſeparamus. Quas omnes cõiungimus cũ genere, & rurſus ſpeculamur, ſi omnes differẽtiæ cũ genere illi æquales ſint ſpeciei, quæ diffinit, & poſtremo toties differentias differẽtijs diſtribuimus uſq; dum omnes iunctæ generi ſpeciem æquali diffinitione deſcribant. Huius autem rei clariorem facient exempla notitiam hoc modo: Si eſt nobis propoſitũ diffinire nomen, uocabulum nominis de pluribus nominibus prædicatur, & quodam modo ſpecies continens ſub ſe indiuidua. Diffinio ergo nomen ſic, ſumo eius genus quod eſt uox, & diuido, uocum aliæ ſunt ſignificatiuæ, aliæ uero minimè, uox non ſignificatiua nihil ad nomẽ, etenim nomen ſignificat. Sumo ergo differentiam quæ eſt ſignificatiua, & iungo cum genere, id eſt, cum uoce, & dico uox ſignificatiua, & tunc reſpicio utrum genus hoc & differentia nomini ſint æqualia. Sed nondum ſunt æqualia, poteſt enim uox ſignificatiua eſſe & non eſſe nomen. Sunt enim quædam uoces, quæ dolorem deſignant, aliq; quæ animi paſſiones naturaliter, quę nomina non ſunt ut interiectiones. Rurſus ipſam uocem ſignificatiuam in alias differentias diuido, uocum ſignificatiuarum aliæ ſunt ſecundum poſitionem hominũ, aliæ naturaliter, & uox quidem ſignificans naturaliter nihil ad nomen, uox uero ſignificans ſecundum poſitionem hominum nomini congruit. Quocirca has duas differentias ſignificatiuam & ſecũdum poſitionem iungo cum uoce, id eſt, cum genere, & dico nomen eſt uox ſignificatiua ſecũdum placitum. Sed rurſus mihi non æquatur ad nomen. Sunt namq; & uerba uoces ſignificatiuæ & ſecundum poſitionem. Non igitur ſolius nominis diffinitio eſt. Diſtribuo iterũ differentiam quę eſt ſecundum poſitionem & dico. Secundum poſitionem uocũ ſignificatiuarum aliq; cum tempore, aliæ ſine tempore & differentia quidem cum tempore nomini non coniungitur, idcirco quod uerborum eſt conſignificare tempora, nominum uero minimè. Reſtat ergo ut congruat illa differentia quæ eſt ſine tempore. Iungo igitur has tres differentias generi, & dico nomen eſt uox ſignificatiua ad placitum ſine tempore. Sed rurſus mihi non plena concluſio diffinitionis occurrit, poteſt enim uox & ſignificatiua, & ſecundum poſitionem & ſine tempore eſſe, & nomen nõ eſſe unum, ſed nomina iuncta quæ eſt oratio, ut Socrates cum Platone & diſcipulis, ſed quanquam imperfecta quidẽ ſit hæc oratio, tamen eſt oratio. Quocirca ultima differentia quæ eſt ſine tẽpore, alijs item differentijs diuidenda eſt, et dicemus, uocum ſignificatiuarum ſecundum poſitionem ſine tempore, aliæ ſunt quarum pars extra aliquid ſignificat, hoc pertinet ad orationem, aliæ quarũ pars extra nihil ſignificat, hoc pertinet ad nomen. Nominis enim pars nihil extra deſignat. Fit ergo diffinito ſic: Nomen eſt uox ſignificatiua ſecundum placitum ſine tempore, cuius nulla pars extra ſignificat ſeparata. Vides ne igitur quàm recta diffinitio conſtituta ſit? Nam quod dixi uocem, à cæteris ſonis nomen diſiunxi, quod ſignificatiuã appoſui, nomen ab nõ ſignificatiuis uocibus ſeparaui, quod ſecundũ placitũ & ſine tempore, ab naturaliter ſignificatiuis uocibus, & à uerbis proprietas nominis diſiuncta eſt, ꝙ eius partes extra nihil ſignificare propoſui, ab oratione diſiũxi, cuius partes aliquid ſeparatæ extra ſignificant, unde fit, ut quodcunq; nomen fuerit, illa diffinitione claudatur, & ubicunq; hæc oratio diffinitionis aptabitur, illud eſſe nomen non dubites. Illud quoque dicendum eſt, quod genus in diuiſione totum eſt in diffinitione pars, & ſic eſt diffinitio quaſi partes totum quoddam coniungant, & ſic eſt diuiſio quaſi totum ſoluatur in partes, & eſt ſimilis diuiſio generis totius diuiſioni, diffinitio totius compoſitioni. Namq; in diuiſione generis animal totum eſt hominis. Intra ſe enim complectitur hominem. In diffinitione uero pars eſt, ſpecie namque genus cum alijs differentijs iunctum componit, ut cum dico animalium alia ſunt rationalia, alia irrationalia, & rurſus rationalium alia ſunt mortalia, alia immortalia, animal rationalis totũ eſt, & rurſus rationale mortale, & hæc tria ſunt hominis. Si uero in diffinitione

dicam, homo est animal rationale, mortale, tria hæc unũ hominem cõiungunt. Quo circa pars ipsius hominis & genus, & differentia reperitur. Sic ergo in diuisione genus est totum, species pars. Eodem quoque modo differentiæ totum sunt, species in quas illę diuiduntur partes sunt. In diffinitione uero & genus, & differentiæ partes sunt. Diffinita uero species totum, sed hæc hactenus. Nunc de ea diuisione dicamus, quę est totius in partes. Hæc enim erat secũda diuisio post generis diuisionẽ. Quod enim dicimus totum, multipliciter significamus. Totum namq; est quod continuum est, ut corpus uel linea, uel aliquid huiusmodi. Dicimus quoque totum quod continuum non est, ut totum gregem, uel totum populum, uel totum exercitum. Dicimus quoq; totum quod uniuersale est, ut hominem uel equum. Hi enim sunt toti suarum partiũ, id est, hominum uel equorum, unde & particularem unumquemq; hominem dicimus. Dicitur quoq; totum quod ex quibusdam uirtutibus constat, ut animæ alia est potentia sapiendi, alia sentiendi, alia uegetandi partes sunt, sed non species. Tot igitur modis cum totum dicatur, facienda est totius diuisio, primo quidem si continuum fuerit in eas partes, ex quibus ipsum totum constare perspicitur. Aliter enim diuisio nõ fit. Hominis enim corpus ita in partes suas diuides, in caput, manus, thoracem & pedes, & si quo alio modo secundum proprias partes fit recta diuisio. Quorum autem multiplex est compositio, multiplex etiam est diuisio, ut animal separatur quidem in partes eas, quæ sibi similes habẽt partes, in carnes, & ossa, rursus in eas quæ similes sibi non habent partes, in manus & pedes. Eodem quoq; modo & nauis & domus. Librũ quoque in uersus, atque hos in sermones, hos autem in syllabas, syllabas in literas soluimus. Ita fit ut syllabæ & literæ, & nomina, & uersus partes quædam totius libri esse uideantur, alio tamen modo acceptæ non partes totius, sed partes partiũ sunt. Oportet autem nõ omnia speculari quasi actu diuidant, sed quasi animo & ratione, ut uinum aqua mistum diuidimus in uina aquæ mista, hæc actu, diuidimus etiam in uinũ & aquam, ex quibus mistum est, hæc ratione, hæc enim iam mista actu, separari non possunt. Fit autem totius diuisio in materiam atque formam. Aliter enim constat statua ex partibus suis, aliter ex materia & forma, id est, ex ære & specie. Similiter autem etiam illa tota diuidenda sunt, quę continua non sunt, eodem quoq; modo & ea quæ sunt uniuersalia, ut hominum alij sunt in Europa, alij in Africa, alij in Asia. Eius quoque totius quod ex uirtutibus constat, hoc modo facienda est diuisio. Animæ alia pars est in uirgultis, alia in animalibus, & rursus eius quæ est in animalibus, alia est rationalis, alia sensibilis est. Et rursus hæc alijs sub diuisionibus dissipantur. Sed non est anima horum genus, sed totum, partes enim hę animæ sunt, sed non ut in quãtitate, sed ut in aliqua potestate & uirtute. Ex his enim potentijs substantia animæ iungitur, unde fit, ut quiddam simile habeat huiusmodi diuisio, & generis, & totius diuisionis. Nam quod quælibet pars cuius fuerit eius animæ prædicatio eam sequitur, ad generis diuisionem refertur, cuius ubicunq; species fuerit, ipsum mox consequitur genus, quod autem non omnis anima omnibus partibus iungitur, sed alijs alia, hoc ad totius naturã referri necesse est. Restat igitur ut de uocis in significationes diuisione tractemus. Fit autem uocis diuisio tribus modis. Diuiditur enim in significationes plures, ut æquiuoca uel ambigua. Plures enim res unũ nomẽ significat, ut canis. Plures rursus una oratio, ut cũ dico, Græcos uicisse Troianos. Alio autem modo secundum modum, hæc enim plura non significant, sed multis modis, ut cum dicimus infinitum unam rem quidem significat, cuius terminus inueniri non possit. Sed hoc dicimus aut secundum mensuram, aut secundum multitudinem, aut secundum speciem, secundum mensuram, ut est infinitum esse, mundum, magnitudine enim dicimus infinitum, secũdum multitudinem ut est infinitã esse corporum diuisionem, infinitam namque diuisionum multitudinem significamus. Rursus secundum speciem, ut infinitas dicimus figuras. Infinitæ enim sunt species figurarum. Dicimus etiã infinitũ aliquid secundum tempus, ut infinitum dicimus, mundũ,

cuius

cuius terminus ſecundū tempus inueniri non poſſit. Eodē quoq; modo infinitū dici mus Deum, cuius ſupernæ uitæ terminus inueniri ſecundū tempus nō poſſit. Sic igitur hæc uox nō plura ſignificat ſecundum ſe, ſed multimodè de ſingulis prædicatur, unum tamen ipſa ſignificans, alius uero modus ſecundū determinationem. Quoties enim ſine determinatione dicitur uox ulla, facit in intellectu dubitationem, ut eſt homo, hæc enim uox multa ſignificat. Nulla enim diffinitione concluſa audientis intelligentia multis raptatur fluctibus, erroribusq; traducitur. Quod enim quiſque auditor intelligat, ubi id quod dicens loquitur, nulla determinatione cōcludit. Niſi enim quis ita diffiniat dicens: Omnis homo ambulat, aut certè quidam homo ambulat, & hoc nomine ſi ita cōtingit deſignet, intellectus audientis q; rationabiliter intelligat non habet. Sunt etiam aliæ determinationes, ut ſi quis dicat, det mihi, quod dare debet, nullus intelligit niſi intellectus & certa ratio determinationis addat, uel ſi quis dicat ad me ueni, quo ueniat, uel quando ueniat niſi determinatione non cognoſcitur. Eſt autem omne quidem ambiguum dubitabile, non omne tamen dubitabile eſt ambiguum. Hæc enim quæ dicta ſunt dubitabilia quidem ſunt, non tamen ambigua. In ambiguis enim utraque auditor rationabiliter ſeipſum intellexiſſe arbitratur, ut cum quis dicit, audio Græcos uiciſſe Troianos, unus putat quod Græci Troianos uicerint, alius quod Troiani Græcos, & hæc uterque dicentis ipſius ſermonibus rationabiliter intelligit: Cum autem dico, da mihi, quod dare debeas, nullus ex ipſis ſermonibus rationabiliter auditor intelligit. Quod enim ego non dixi, ille potius ſuſpicabitur quàm aliqua ratione id quod antè prolatum non eſt, perſpicaciter uideat. Tot igitur modis cum uocis diuiſio fiat, aut per ſignificantias, aut per modum ſignificationum, aut per determinationes. In his quæ ſecundum ſignificantiam diuiduntur, non ſolum diuidendæ ſunt ſignificationes, ſed etiam diuerſas res eſſe quæ ſignificantur, diffinitione demonſtrandum eſt. Ariſtoteles enim hæc in Topicis diligenter præcepit, ut in his quæ dicuntur bona, alia ſunt bona, ut ea quæ boni retinent qualitatem, alia quæ ipſa quidem nulla qualitate dicuntur, ſed quod bonam rem faciunt, idcirco bona dicuntur. Oportet autem maximè exercere hanc artem, ut ipſe Ariſtoteles ait, contra Sophiſticas importunitates. Si enim nulla ſubiecta ſit res quam ſignificat uox, deſignatiua eſſe non dicitur, ſin uero una res ſit quam ſignificat uox dicitur ſimplex, quòd ſi plures multiplex, id eſt, multa ſignificans. Diuidēda igitur hæc rectè ſunt, ne in aliquo ſyllogiſmo capiamur. Sin uero amphibola oratio eſt, id eſt, ambigua euenit, ut aliquoties utroq; modo poſſibilia ſint quæ ſignificantur, ut id q ſuperius dixi, potuit enim fieri ut Græci uincerēt Troianos, & Troiani Græcos ſuperarent. Sunt uero alia quæ impoſſibilia ſunt, ut cum dico, hominem comedere panē, ſignificat quidē quod homo comedat panē, rurſus quod panis hominem, ſed hoc impoſſibile eſt, ergo quoties ad contentionē uenitur diuidēda poſſibilia & impoſſibilia ſunt. Quoties ad ueritatem, ſola poſſibilia dicenda, impoſſibilia relinquenda ſunt. Quoniam plures ſunt ſpecies plura ſignificantium uocum, ergo dicēdum eſt, quod aliæ in particula multiplicitatis ſignificationem habēt, aliæ in tota oratione. Et earum quæ in particula habent, pars ipſa æquiuoca dicitur. Tota uero ipſa oratio ſecundum æquiuocationem multiplex eſt. Illa uero quæ in oratione tota ſignificationis multiplicitatē retinet (ut ſupra dictum eſt) ambigua nuncupatur. Diuiduntur autem ſignificationes æquiuocorum uel ſecundum æquiuocationē orationum aut diffinitione, ut cum dico homo uiuit, intelligitur, & uerus & pictus. Diuiditur autem hoc modo, animal rationale, mortale uiuit, quod uerum eſt animalis, rationalis, mortalis, ſimulatio uiuit, quod falſum eſt. Diuiditur etiam qualibet adiectione quæ determinet, uel generis, uel caſus, uel alicuius articuli, ut cum dico: Canna Romanorum ſanguine ſorduit, & calamum demōſtrat & fluuium, ſed diuidimus ſic, articulo quidem ut dicamus, hic Canna Romanorum ſanguine ſorduit, uel genere, ut Cāna Romanorum plenus ſanguine fuit, uel caſu, uel numero. In illo enim ſin-

gularis tantum, est in illo pluralis, & de alijs quidem eodem modo: Sunt autem alia secundum accentum, alia secundum Orthographiam. Secundum accentum quidem ut pone, ponè. Secũdum Orthographiam, ut queror, & quæror ab inquisitione, & querela. Et rursus hæc secundum Orthographiam ipsam diuiduntur, uel secundum actionem & passionem quod quæror ab inquisitione passiuũ est, queror autẽ à querela agentis est. Ambiguarũ uero orationum facienda est diuisio, aut per adiectionem, ut audio Troianos uinci, Græcos uicisse, aut per diminutionem, ut audio Græcos uicisse, aut per diuisionem, ut Græci uicerunt, Troiani uicti sunt, aut per aliquam transmutationem, ut cum dicitur, audio Troianos uicisse Græcos, ita dicamus, Audio quod Græci uicerint Troianos. Hæc enim ambiguitas quolibet eorũ modo soluitur. Nõ tamen ita diuidenda est omnis uocum significatio tanquàm generis. In genere enim omnes species enumerantur. In ambiguitate uero tãtæ sufficiũt, quantæ ad eum sermonem possunt esse utiles quẽ alterutra nectit oratio. Ac de uocis quidẽ diuisione sufficienter dictum est. Est autem & de generis, totiusq; diuisione propositum atque expeditum. Quare de omnibus secundum se partitionibus diligentissimè pertractatum est. Nunc de his diuisionibus dicemus, quæ per accidẽs fiunt. Harum autem commune præceptum est, quicquid ipsorum diuiditur in opposita disgregari, ut cum subiectum in accidẽtia diuidimus, non dicimus corporum alia sunt alba, alia dulcia quæ opposita nõ sunt, sed corporum alia sunt alba, alia nigra, alia neutra. Eodem quoq; modo in alijs secundum accidens diuisionibus diuidendum est, atq; illud maximè perspiciendũ est, ne quid ultra dicatur, aut minus, sicut fit in generis diuisione. Non enim oportet relinqui aliquod accidens ex eadem oppositione, quod subiecto illi ineſt quod non in diuisione dicatur. Neq; uero addi aliquid quod subiecto ineſſe non possit. Posterior quidem Peripateticæ secta prudentiæ differẽtias diuisionum diligentissima ratione perspexit, & per se diuisionem, ab ea quę est secundũ accidens, ipsasq; inter se disiunxit ac distribuit. Antiquiores autẽ indifferenter, & accidente pro genere, & accidẽtibus pro speciebus aut differẽtijs utebãtur. Vnde nobis per opportuna utilitas uisa est, & cõmuniones harum diuisionũ prodere, & eas pro prijs differentijs disgregare. Ac de diuisione quidem omni quantum introductionis breuitas patiebatur, diligenter expressimus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, PATRITII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI, DE DIFFINITIONE, LIB.

DICENDI ac disputandi prima semper oratio est, & iam Dialectici autoribus & ipso M. Tullio sæpius admonẽte quæ dicitur diffinitio. Quippe cũ in certamen cõtentionemq; nihil possit (quod tamen in dictione consistat) aliquando deduci, nisi de quo futura pugna est, prius fuerit in diffinitione ita defixum, ut possit inter utrumq; qui inituri sunt eam litem, esse manifestũ quid sit illud de quo in futura quæstione tractabitur, unde non solum cõmoditatis genere perspicienda est uirtus definiendi, quia per hanc orationẽ res semper euoluitur. Et quod illa sit quæ illud de quo quæritur explicat, uerũ etiam quod principalis semper adhibita, maximum lumen & manifestum parit rei, quæ in cõtrarium deducta habet quæstionem. Etenim si uerba aut nota omnibus extitissent, aut unam significantiam sui semper tenerent, & non ambiguo uel obscuro dicto audientes fallerent, & loquentes sub diuersa interpretatione deciperẽt, omnino definitio necessaria minimè crederetur. At cum nomina rebus imposita uocesq; singulæ per existimationem eius qui ita res appellandas esse censuit, ita sint institutæ, & ita arte composita,

poſſitæ, ut nota quadam in rerum ſignificatione, non aperta declaratione ducerẽt au
dientes, neceſſarium admodum arbitror noſce quid ſit definitio, quibuſq; ſpeciebus
ac partibus compleatur, ut facilimè & eam rem quam declarat poſſit oſtendere, &
tollat cognitis modis in dicẽdo ſua uarietate faſtidium. Ac prius eiuſdem ipſius, ut
ordinem per præcepta ſeruare uideamur, definitionis adhibenda eſt definitio. Defi
nitio eſt (ut M. Tullius in Topicis ait) oratio quę id quod definit, explicat quid ſit,
hoc ita patet, & ita intelligi neceſſe eſt, ut & in quo genere ſit definitio declarãdum
eſſe uideatur, & quid comprehendat, & quemadmodum perfectæ eadẽ definitio de
finita eſt. Nomina uel uoces interdum res ſignificãt, interdum facta, interdum ſingu
la dicta, interdum orationes, & quanquam his omnibus factis ac dictis & oratioñi
bus genus uideatur eſſe quod dicimus, res tamen proprio nomine & certa ſignifica
tione aliud eſſe uidetur quàm factum eſt, aliud quàm dictum, ſingulare atq; unicum
aliud quàm oratio. Ergo definitio non facti uox eſt, non rei alicuius aut corporalis,
aut incorporalis, ſed eſt oratio. Etenim talis dictio quæ exprimit quid ſit id de quo
quęritur, ſine dubio appellatur oratio, ut oratio eſt exordiũ, & narratio, & cætera quę
partes orationis eſſe dicimus. Ita ergo & definitio oratio eſt. Sed quoniam hoc gene
rale nomẽ eſt, quod uti diximus conuenit etiam expoſitioni, narrationi, inuocationi,
precationi, cęteriſq; ſingulis quæ utiq; orationes eſſe dicũtur, ut id quod generaliter
appoſitum eſt, poſſit ad id deduci de quo quęritur, adiecta eſt ſpecies. Quærebamus
enim quid eſſet definitio ad quã rem declarandã M. Tullius adiecit, quę id quod defi
nit, explicat q; ſit, talis oratio nõ niſi definitio eſt. Nam narratio oratio quidem eſt,
quę nõ explicat q; definit, ſed quod geſtũ eſt, & item aliæ ſingulæ orationes in ſuis
officijs actionibuſq; conſtitutæ aliud ſunt, quàm iſta oratio quæ id quod definit, ex
plicat quid ſit, ita adiecta eſt ſpecies, ut cum genus ſuprà ſit oratio, ſpecies ſit quę id
quod definit. Poſtremo tamen adiunctum ſit quo certius id & quo magis proprium
declaret quod dictũ eſt, explicat quid ſit. Sunt enim aliæ orationes quæ explicant ma
gis quale quid ſit, aut quantum ſit. At uero hęc nihil horum, ſed tantum quid ſit ex
plicat, diuerſa eſt enim in iſta partitione cognitio, quippe cũ aliud eſt ſcire, quale ſit,
& quid ſit explicare, hoc enim in percipienda rei ſubſtantia continetur, illud in qua
litate noſcenda, & hæc quidem Ciceronis ſit adhibita definitio. Nos tamen apertius
idipſum quid ſit definitio, noſtra explanatione faciamus. Omne quod demõſtratur
oratione, aut an ſit, aut quid ſit, aut quale ſit oſtenditur, quod cum adhibetur, oratio
ad declarationẽ rei alicuius an ſit non eſt definitio. Itẽ cũ quale ſit aliquid, oratione
monſtratur, pari modo definitio non erit, cum uero quid ſit oſtenditur, quod mediũ
eſt inter an ſit, & quale ſit. Ita, ſcilicet mediũ ut an ſit nulla iam ſit dubitatio. Itẽ quale
ſit, non eius qui requirit, ſed qui definit ſit in ſcientia collocatũ. Mediũ inquam, hoc
genus quod oſtendit idipſum de quo quæritur quid ſit, definitio nuncupatur. Omnis
definitio in quæſtione rem habet incertã. Omnis res, ſi certa eſt, definitione nõ eget,
ſi incerta eſt, neq; res eſt, & quærit definitione mõſtrari. Omnis enim res, ſi modo iam
res eſt, quemadmodum diximus, certa eſt. Cum uero iam certa eſt, & qualitates ſu
as habeat quibus cum facilè comprehenditur, facile quid ſit agnoſcitur. Nunquam
enim quid ſit intelligi poteſt, niſi quale ſit fuerit cõprehenſum. Omnis diffinitio aut
probandæ rei cauſa, aut ſi res in quæſtione uerſatur, augendæ, aut ſi uel apud aduer
ſarium uel apud auditorem quælibet iam nota res eſt, cõfirmandæ aſſumitur. Nihilo
minus tamen diffinitio, ut res eadem quę nota eſt, & certa & fixa teneatur, adhibe
tur. Omnis diffinitio, aut Rhetorica eſt oratio, aut Dialectica, ſi eſt Rhetorica, origi
nem ex cõtentione ſuſcipiens per rei de qua quæritur partes in ſuas ſe diuidet, nec in
unius tractatu à ſuis rebus tota conſiſtet, ut cum uniuſcuiuſq; rei plena & certa perfe
ctio nota ſit, cunctas per partes ſibi eandem diſtribuant dicta certantium. Sepultu
ræ uiolationem rem etiam certam plenamq; & perfectã retinemus cum in eruto ſe
pulchro eſt etiam animus & factum uiolantis, ut ſtudio eruendi & profanãdi manes

hoc quispiam uideatur aggressus. Ergo uti diximus uiolatio sepulturæ cõstat & animo & facto. Plenaq; ipsa res est uiolati sepulchri, ex his duobus aperuit sepulchrũ quidam ut auferret ornamẽta. Idem sepulchri uiolati reus in iudicium deuocatur, sine dubio diffinitiuam orationem & cõtentionem exprimentem quid sit uiolatio sepulturæ necessario causa desiderat, sed singulis partibus totius facti ac pleni, utuntur Oratores, ut sepulturæ uiolationem ponat unus, quod apertum sit sepulchrum, contra alius sepulturæ uiolationẽ dicat in animo contineri, ita existit diffinitiuæ orationis istæ tractatus, ut cũ totũ quod agnoscitur in sepultura uiolatione, per partes suas fuerit distributum, easq; partes Oratores singuli tenuerint, cõtendendi genere diffinitione uti uidentur. Sed non rectè dicitur huiusmodi diffinitio, cum non sit certa, non plena, non integra, nisi cum totũ quicquid ipsius rei est de qua quæritur exprimens quid sit, oratio declararit, uerũ hęc captiosa & falsa est, nõ certa Rhetorũ diffinitio. Est alia etiã quæ Rhetoribus accõmodata cognoscitur, quæ lõgè à uirtute diffiniendi pleniſſimè separatur, quæ per collationẽ non quid sit ostendit, sed hæc esse à simili cum aliud sit, oratione cõcludit, ut cum quęritur quid sit accipere, utiq; re propria, uera, certa, nihil aliud est nisi propria manu aliquid ab aliquo oblatum sumere. Per collationẽ M. Tullius definit pecunias accepisse Verrem, cũ comites, socij, ministriq; pecunias acceperint. Comites illi, inquit tui, manus erant tuę. Itẽ in alio exemplo cum quæritur quid sit inimicus? dicimus inimicũ esse eum qui aliquid mali molitus sit, ac Cicero collatione utens dicit: Inimicus esse qui facit contra omniũ rem, uoluntatem, honorẽ, dignitatem. Ex quibus colligimus huiusmodi diffinitiones cõtentioni Oratorum maximè conuenire, longè tamen à uirtute diffinitionis esse discretas, sed hæ diffinitiones quę Oratorib. aptę sunt et Poëtis, sui explicatione in oratione certũ ordinẽ continent. De qua re præcepta in Rhetoricis sunt à M. Tullio constituta, ita ut omnis diffinitio, hoc est, oratio, quę explicat, de quo quęritur quid sit, his mẽbris partibusq; tenetur, primũ uti breuiter id de quo quæritur quid sit, oratio nostra cõtineat, et hęc appellatur diffinitio, deinde eius diffinitionis supponatur approbatio, qua illud ostendimus ut idipsum q breuiter in diffinitione poluimus id ita esse argumẽtorum rationibus approbemus. Deinde tertio loco inducimus deductionẽ eiusdem diffinitionis in eam speciem de qua quęstio est, & de qua iudicium est constitutum, ut, cum generaliter rem diffinierimus, & ita esse de quo quæritur dixerimus, & postea per approbationem constituerimus uerum esse quod diffinimus, tertio loco ostẽderimus hoc esse q gestũ est, uel id esse de quo quęritur, quę orationis pars appellatur deductio generis ad speciem. Quarto loco in oratione nostra ponemus destructionem diffinitionis aduersæ partis, hoc est, uti quemadmodum aduersarij diffinierint idipsum, de quo suprà diffinitionẽ constituimus proponamus eamq; aduersariorum diffinitionem, uitiosam esse doceamus, quę quemadmodũ uitiosa sit, postea declarabimus. Habet enim partes suas certas, integras de quibus nunc dicere supersedemus. Est diffinitio inimicitiarum apud M. Tullium breuis, ita collocata. An tu maiores inimicitias putas esse quàm contrarias hominum uoluntates, & dissimilia studia? hęc ut diximus diffinitio Rhetorica est, & breuiter oratio concluſa quid sint inimicitiæ. Postquã diffinitionem adhibetur approbatio. Fidem ac religionem sanctissimam in uita qui putat, potest ne ei nõ inimicus esse qui fana spoliauerit omnia? Deinceps reliqua quæ sequũtur, in quo quidem animaduertere illud licet posse coniungi & approbationem diffinitionis, & deductionem diffinitionis in speciẽ. Namque hic Marcus Tullius inimicitias esse contraria studia & dissimiles uoluntates approbat ita, ut speciem ipsam de qua quærebatur factam uerbis includat, potuit enim approbatio fieri, illas esse inimicitias quæ contrarias continent uoluntates, & in rationibus supponẽdis talis dictio componi, cum fidem alius seruet, infidelis sit alius. Nulla dubitatio est quin tali animo prout inter se affecti, inimici esse credantur. Itẽ religioso uiro irreligiosus inimicus est. Alia ergo si ex diuersis studijs & uoluntatibus

ſuppoſita dicerẽtur, ſola eſſet approbatio, nõ etiam deductio generis in ſpeciem, at cum nunc ita nectitur dictio, fidem ſanctiſſimam in uita qui putat, religionem colendam eſſe exiſtimatis, ſine dubio inimicus eſt ei qui fana ſpoliauit, omnia templa uiolauit, delubra polluit. Hic etiam Verris idem factum de quo quæritur, ita ſpecialiter continetur, & includitur, ut ſimul cum approbatione & deductione generis in ſpeciem, clauſum teneatur, poſt adiungitur, ut diximus, deſtructio diffinitionis aduerſæ partis, ſed per conceſſionem, id eſt, ſimilium, an ſi contra rem meam feciſſet iniuriam aliquis, iure ei me inimicum eſſe profiterer? Ponamus igitur aduerſæ partis diffinitionem talem. Inimicitiæ ſunt, cum contra rem meã aut fecit aliquis, aut dixit iniuriã. Hanc diffinitionem ſic deſtruit M. Tullius, ut conceſſo eo quod ita eſt diffinitum, nihilominus & alio modo ſint inimicitiæ, cum aliquis faciat cõtra omnium rem, honorem, & dignitatem. Talis igitur ſemper circa Rhetoricã diffinitionem, per membra quatuor teſtetur oratio, ut ſit diffinitio, approbatio diffinitionis, deductio definitionis ad ſpeciem, deinde poſtrema deſtructio diffinitionis partis aduerſæ, ſed hæc apta Rhetoricis, non etiam Philoſophis eſſe uidetur. Illa autem quæ Philoſophorũ propria eſt, etiam Oratoribus cõuenit eamq; ſibi, & ad materiã ſuam, & ad proprias ornamentũ dictionis, adiungit Orator. Omnia enim rectæ Orator exprimit, quæ ſunt in dicendo Philoſophorũ. Nam & uero utitur argumento, q̃ eſt Philoſophorũ proprium, utitur etiam neceſſario. At contra Philoſophus in diſputationibus proprijs Rhetorum cuncta condemnat, neque enim adiungit aliquando ſignum, neq; quod credibile dicit, & omne probabile penitus à uirtute ſui ſermonis excludit. Ergo diffinitio quæ eſt Philoſophorũ propria, in rebus exprimẽdis quę explicat quid ſit, quale ſit, quemadmodum membris ſuis conſtare debeat, exponemus. Diffinitiones eſſe principia diſputandi & ſuprà diximus, & M. Tullius probat, tum in dialogis omnibus, tum etiam in eo libro qui Topica inſcribitur, in quo docet primum argumentorum locum eſſe diffinitionẽ, hoc eſt, à toto, cui loco qui appellatur à toto neceſſario adhibẽda eſt diffinitio, ut ita argumẽti locus à toto, ſit diffinitio. Porrò ut ſuprà dixi mus, explicãdi argumẽti q̃ à toto eſt, dicit diffinitio. Ergo præceptis & Dialecticorũ Philoſophorũq; omniũ illud tenere debemus nõ eſſe diffinitionẽ, niſi ſolã quæ in ea re quã definire uolumus, prius q̃ eius rei eſſe intelligimus declaret atq; oſtẽdat ſubſtãtiam, hoc ut aperius fiat, docebimus nullam eſſe diffinitionem certam, integram, approbãdam, niſi eam quam dicunt Philoſophi ſubſtantialẽ Græcè οὐσιῶδες, appellatur. Quid autem ſubſtantiale ſit, alibi explicandum. Ad cognitionẽ interim illud accedat, quoties de aliquo quæritur quid ſit, tunc poſſe eſſe certam ac ſubſtantialem diffinitionem, quoties eius rei de qua quæritur (ut diximus) genus ponimus, & inde cætera per differẽtias in oratione ſubiungimus. Non alienum uidetur exemplum ponere, & ſic ad reliqua quæ ſunt obſcura tranſire. Quæritur homo quid ſit, huic utiq; genus eſt animal. Cum igitur in diffinitione quæ explicabo quid ſit homo, animal dixero, ac deinde reliqua connectam, erit ſubſtantialis diffinitio. Subſtantiam enim hominis declarauí cum dixi animal. Item cum quæro quid ſit album aut nigrum, ſi dixero album eſt color, quia color genus eſt ad hoc de quo quæro, album uel nigrũ, iam ſubſtantialis erit diffinitio quæ incipit à genere, & ſic cætera cõnectit. Hæc ſubſtantialis eſſe dicetur, & hæc propria, & hæc integra. Hæc à Philoſophis probata, ita ut alio modo facta, diffinitio nunquam eſſe dicatur, uerum à quibuſdam hoc nomen etiã ad alia quæ alio modo diffiniuntur, ſæpe transfertur. Ergo hæc ſubſtantialis diffinitio à M. Tullio ſic explicat. Oportere nos poſito genere eius rei de qua quæritur, ſubiungere ſpecies, ut alia quæ uicina eſſe poſſint, diſcretis communionibus ſeparemus, & tamdiu interponamus differentias, quamdiu ad proprium eius de quo quæritur ſignata eius expreſſione ueniamus. Ipſe in Topicis exẽpla ſubiecit. Nos uero ne fiat in exemplis lectori ex iure confuſio, hoc proponamus exemplum, homo eſt animal rationale, mortale, terrenũ, bipes, riſus capax. Animal cum dictũ eſt,

ſubſtantia

ſubſtantia hominis declarata eſt. Eſt enim ut ſuprà diximus, ad hominem genus animal. Omne autem genus ſpeciei ſuæ ſubſtantialis eſt declaratio, ſed hic animal quia latè patebat, adiecta ſpecies eſt terrenum, iam excluſum eſt, quod aut aëreum eſt aut humidum. Bipes uero propter alia animalia poſitum eſt, quę plurimis pedibus innituntur. Item rationale propter illa quę ratione egent. Mortale autē propter id quod Deus eſt. Quibus omnibus animalibus, quæ cōuenire poterant, ad ſuperiora in oratione poſita diſcretis atq; ſeclusis, adiectum eſt propriū in parte poſtrema. Eſt enim ſolum hominis quod ridet, ſic perfecta omni ex parte diffinitio eſt ad hominē declarandū, cum poſito genere, excluſis omnibus per differentias quę poterāt cōuenire, ad proprietatē eius de quo quærebat, peruenit oratio. Atq; hoc præceptū Tullianū eſt, eouſq; eum qui diffiniat oratione interponere, & adiicere differentias oportere, quouſq; ad proprietatē, quę iam cōmunis eſſe nō poſſit, ſermo perueniat. Verū Ariſtoteles diffinitionē perfectā & plenā ait cōſiſtere ex genere & differētijs. Ex genere etiā & differētijs hoc idem nos ſuprà docuimus, cum interpoſita ſpecies differētia ſua, alia quæ poſſunt eſſe cōſimilia ſepararet. Quidam tamen cautiores plenioresq; in docendo, diffinitionis ipſius quaſi quędā membra cōſtituunt, dicuntq; eam perfectam diffinitionem iſtam quā appello ſubſtantialem ex quinq; partibus, id eſt, genere, ſpecie, differentia, accidenti, proprio debere conſiſtere. Sed accidens in diffinitione, minimum, proprium, plurimum ualet. Et rectè quidem ac uerè iſta commemorāt, nec aliena, aut à principe harum artium Ariſtotele, aut à M. Tullio qui de iſtis præcepta tradiderunt iudicanda ſunt. Conſtat enim his quinq; partibus ueluti mēbris ſuis integra diffinitio, uerū & Ariſtoteles in libris quos Topica appellauit, docuit quid genus ſit, quid ſpecies, quid differentia, quid proprium, & quid accidens. Et plurimi præterea Philoſophi libris ſuis complexi harū uim rerum & potentiam declararūt. Nos quia iam uno libro & de his quinque rebus pleniſſimè diſputauimus, ne res rei interpoſita obſcuritatem pariat, aut dicta repetamus, lectorem ad librum qui iam ſcriptus eſt, ſi adeſt ei indigentia, ire uolumus, nunc ſibi non eſſe impedimento quod hic prętermiſſum eſt, animaduertat. Id enim etiā illis omnibus cognitis ex præcepto rum neceſſitate retinebit. In oratione iſta ſubſtantiali tamdiu interponere debemus ſpecies & differentias, quādiu ſeclusis omnibus quæ hoc idē eſſe poſſunt, eò perueniatur, ut proprietas iam certa teneatur M. Tullius in Topicis ius ciuile uoluit diffinire, & ut oportuit cœpit à genere, dixit enim in principio, ius ciuile eſt æquitas, hoc iuris genus eſt. Sed quoniam eadem æquitas nunc cōſtituta eſt, nūc naturalis, ius aūt ciuile æquitas eſt ab hominibus inſtituta, ideo adiecit, ius ciuile eſt æquitas cōſtituta. Poſito genere, adiecta ſpecie, ſpeciem aliam ſeparauit, ſcilicet, naturalē. Sed quoniā etiā ius gentiū æquitas cōſtituta eſt, & nō eſt tamen ciuile, adiectum id quod ſeparare potuiſſet ius gentium, his inquit M. Tullius qui eiuſdem ciuitatis ſunt. Qua ſpecie interpoſita, ius ciuile deſcripſit. Eſt etiamnum quod cum altero poſſit eſſe commune, hoc ipſum quod ſuprà dictū eſt uniuerſum. Etenim religionū iuri & ſacrorum omnium cōuenit. Namq; ius religionū æquitas eſt, & cōſtituta æquitas, & his omnibus qui eiuſdem ſunt ciuitatis. Sed illud ius nō appellamus eſſe ciuile, quod eſt pontificum, hoc igitur ut poſſet excludere, et ius ciuile uſque ad propriū diſtinire, adiecit ad res ſuas obtinēdas. Demus aliud exemplum in orationibus poſitum, quo facilius res & manifeſtius explicetē. Diffinit M. Tullius quid ſit gloria, his ut opinor uerbis, gloria, inquit, eſt illuſtris & peruagata rectè factorū & præmagnorum, uel in ſuos ciues, uel in rempub. uel in omne genus hominum, fama meritorū. Gloria igitur ſubſtantialiter diffinita eſt, cum dictum eſt fama. Eſt enim gloriæ genus fama, quæ quia nunc rerū malarū eſt, nunc bonarū. Idcirco genus eſt, cui ſpecies addita eſt, illuſtris, quod laus eſt, fama enim quæ bonarum rerum eſt, laus eſt, & illuſtris. Hac igitur re excluſa eſt fama deterior, & quoniam hæc fama laudatrix poteſt nunc pro merito, nunc ultra meritum eſſe, frequenter enim aliter quàm res geſta eſt, opinio de aliquo

emanauit.

emanauit. Idcirco, inquit, fama meritorum, ea sunt enim merita, quæ cum præstamus mereri nos gloriam faciũt. Ergo Cicero qui uolebat tunc gloriam Cæsari dare cum reipublicæ pfuisset, idcirco ista facta uel merita generaliter posita diuisit in species, & adiunxit, cũ in suos ciues, tum in rempublicam uel in omne genus hominũ, quę; scilicet, factorum rectè species subiectæ usq; ad proprietatem gloriæ conuenire. Habet enim nunc certã & ueram proprietatẽ in partibus gloria. Nam omne quod præstamus, aut quasi debitum damus, aut quasi non debitum, cum rectè faciamus, si sola facta sunt quæ quasi debita sunt, dicitur illustris fama factorum. Cum autem ultra quod debitũ est, facimus, præstandi beneuolentia & benignitate tribuẽdi, hæc merita nuncupãtur. Concluſit igitur utrumq; genus præstandi cum dixit, illustris & peruagata fama factorum & præmagnorum, cum in rempublicam, tum in omnes ciues fama meritorum. Ex his omnibus arbitror apertam esse eam diffinitionẽ, quæ substantialis esse debet, sic esse dicendam, ut proposito eius rei de qua quęritur genere, & adiunctis speciebus cum differentia usque ad eius proprium, diſcluſa omnino cõmunione ueniamus. Ac si uelimus iudiciũ ueri Philosophis autoribus sequi, nulla dicetur alia diffinitio. Etenim reliquæ intellectum potius rei tribuunt, non plenissimè quid sit ea res adhibita oratione declarant, ueruntamen quoniam translata nomine etiam cæteræ orationes hoc idem imaginaria dictione retinentes, pari nomine nũcupantur, ut diffinitiones dicantur, ponendas arbitror reliquas species, quo facilius & quod cæteri dicant, nosse possimus, & diffinitionis cognito multiplici modo facilè uti suprà dictũ est, diffiniendi ueritas referetur. M. Tullius in Topicis de tribus locis primis tractans à toto, à partib. à nota, cũ à toto argumentũ est, ut suprà docuimus, diffinitionem esse adhibẽdam dicit, illic enim ponitur genus, quo quid res ipsa sit de qua quęritur explicet. At à partibus cũ argumẽtum est, etiã ipsa quidẽ dicit diffinitio, uerũ trãslato nomine cũ è numeratis omnibus totus partibus, sic q totũ est, recognoscitur, hac penè re nihil interest, utrum diffinitione quæ esse à toto cunctas partes totius ex diffinitione noscamus, an collectis omnibus partibus quod totum est, ex partium enumeratione capiamus. Cicero talem diffinitionem partium enumerationẽ appellat, sed eam diffinitioni tribuẽs, quoniam & enumeratio partium idipsum de quo quęritur quid sit, ostẽdit, & hoc idem agit suprà posita diffinitio, cũ oratio quæ quid sit ostendit, dicitur diffinitio, unde nulli dubium est, quin etiam ista diffinitio esse dicatur: posuit igitur M. Tullius explicans quid sit liber, uel in contrario quid sit nõ liber, quoniam libertas cẽsu datur, datur uindicta, datur testamento, & hæ partes dandæ libertatis sunt, si neque, inquit, censu, neq; uindicta, neq; testamento liber est, nõ est igitur liber, sic positis partibus quibus liber efficitur, sequitur negatio libertatis, si nulla harũ partium in danda libertate præcesſit. Nec uos moueat quod quid nõ sit liber in diffinitione est cõstitutum, non quid sit. Par enim ratio est & eadem diffinientibus, & cum quid non sit ostenditur, & cum quid sit adhibita diffinitione nudatur. Quanquam M. Tullius aliter in eodem libro Topicorum ait esse duo genera diffinitionum. Primũ enim cum id quod est diffinitur. Secundum cum id quod sui substantiam nõ habet, diffinitur. hoc est quod non est, & hoc partitionis genus in his quę suprà dixi, clausit & extenuauit. Sed alia esse uoluit, quæ esse dicebat, alia quæ nõ esse. Esse enim dicit ea quorũ subiacet corpus, ut cũ diffinimus quid sit aqua, quid ignis. Nõ autẽ esse illa intelligi uoluit, quibus nulla corporalis uidetur esse substantia, ut sunt pietas, uirtus, libertas. Sed nos omnia ista uel quæ sunt cum corpore, uel quæ sunt, scilicet, in corpore, si in eo accipiuntur, ut aut per se esse, aut in aliquo esse uideantur, in uno genere numeranda ducimus, ut ista omnia esse intelligantur quibus omnibus sua potest esse substantia. siue illę corporales, siue ut certissimum est, & recto nomine appellari possunt, qualitates. Verum præter hæc diffinitio est, cum aliquid quod non sit, ostenditur. Diffinitione enim opus est, ut possimus docere quid non sit. Ergo si partitione enumeratis partibus, quid libertas sit dicimus, quid

non

non sit libertas, eadem partitione mõstrabimus. Fiet igitur etiã à partibus diffinitio ut si dicam, si nec masculus est, nec fœmina, homo non est. Item si nec seruus est, nec liber, homo non est. Sanè hic admonendũ puto partes sæpe ab ipso de quo quæritur toto, accipi ad eius diffinitionem, sæpe non ab eodem ipso, sed ab eo quod ei accidit, ut accidẽtis enumeratio partium, possit diffinire quod totum est. Namq; cum totum sit homo de quo quæritur quid sit, non eius partes sunt seruus ac liber, sed accidentia homini. Quorum enumeratio cum fuerit constituta, homo quid sit, ostenditur. Sanè etiam illud admonendum hic arbitror, cum à partibus fit diffinitio, posse cõtingere, ut modo totum ab omnibus partibus colligatur, ut suprà ostendimus, modo ita partes enumerentur in definitione, ut in singulis totũ sit, sicut illud in controuersijs est, auxilium ferre, est decernere, mittendo proficisci, uenire etiam si non pugnaueris, hostes ne dimicẽt, terrere. Sic M. Tullius multis in locis, & ipse pro Cornelio ubi quæritur, quid sit maiestatẽ minuere, tractat, quod malam legem tulit, quod legendo codicem intercessionem sustulit, quod seditionẽ fecit. In quibus omnibus diffinitur læsa maiestas. Sed ita singula sunt, ut in ipsis singulis totum, id est, læsa maiestas possit ostẽdi, hoc etiã pro M. Cœlio tenet, ubi per enumerationem malorũ per quos fit dolus malus definitio ita fit, ut singulis speciebus dolus malus possit agnosci, hoc cum apertè positum intelligamus, tum illud quoq; manifestum est. notionem quandam in ista diffinitione, non rem plenissimam contineri, & longè illam præstare diffinitionem quã suprà posuimus, cum genere collocato ad declarationem rei quæ diffinitur substantiam eius indicans affertur oratio. Sanè adijciendum arbitror non esse quandam necessitatem in ista partium enumeratione, ubi est quodammodo diffinitio, si infinitæ partes fuerint, uel plurimæ species, quarum partitione facienda enumeratio est, non inquam arbitror in ista enumeratione uniuersa quæ infinita sunt, non debere concludere. Sufficit enim uel plurimorum effici enumerationem, cum in infinitis non sit aliquid prætermittere uitiosum, hoc Cicero in Topicis collocauit, posse nos ius ciuile enumeratione diffinire. Quod in legibus more æquitate cõsistit, non autem totum ius enumeratum est. Quippe cum sit, & in senatusconsultis, & plebiscitis, sit in edictis, & principum iussis sit, fortasse adhuc & in alijs. Sed cum enumeratis ex infinitis aliquibus partibus notio data fuerit iuris, quid ius ciuile sit in similibus existimabimus. Ergo diuisione uel partitione, efficitur ista de qua loquimur diffinitio, sic enim etiam ipsa diffinitione eademq; partitione, enumeratis uel omnibus, si paucæ sunt, uel multis, si infinitæ, aut speciebus, aut partibus, ad cognitionem rei de qua quæritur, notionemq; deducimur. Sciamus autem definitionẽ à genere esse, cum species enumerãtur, partitionem cum partes. Quapropter animal diffiniamus, huic cum sint species numero infinitæ, ut homo, bos, equus, leo, pisces, item cætera, paucis enumeratis speciebus, possumus quid sit animal, declarare. At si illas species tetigero, quæ differentiæ magis sunt, quę ipsæ tres esse possunt, humidum, terrenum, cœleste, enumeratione harum rerum omnium animal diffinitũ sit, hoc idem & in partium enumeratione seruabis, ut si dicamus, mundus est, mare, terra, cœlum, enumeratione partium, sed nõ tamen omnium, quid mundus sit, explicatum est. Ac si hoc idem per partes alias infinitæ uoluerimus adhibita enumeratione quid mũdus sit definire quoniam ut M. Tullius ait, enumeratio partium sæpe est infinitior. Præceptum nobis illud est, ne aliquod uitium in enumeratione credamus, cũ aliquid prętermus, ea duntaxat in re, ubi partes sunt infinitæ. Ergo poterimus dicere: Mundus est sol, luna, astra, aër, & cuncta quæ in eo sunt, id est, terra, & cætera, quæ etsi non enumeratis partibus enunciata proferimus, ex dictis partium similitudine comprehensa omnibus quid sit mundus ostendimus. Hoc igitur modo, diffinitio etiam partium enumeratione tractabitur, partes pro speciebus poni rationalis licentia est, ut totũ pro genere, nunquam tamen genus pro toto, aut pro parte species nominatur. Omne cuiusque genus suas ad species, est quasi totum, unde totum pro genere iure dicimus.

cimus. Eodemq; modo, partes pro specie nominabimus. Nam si ad id genus & uocabulum quod dicitur totum iure sociatur, par ratio est pro speciebus partes quasi sub toti appellatione enumerare. Illud tamen probè admonitum uolo, cum duo genera rerum sint, corporalia & incorporalia, in utroq; & genus & totum accipi. Ac parimodo partes & species nominari, sed separata rationis propriq; sectione, ut cum genus qualitatis modo fuerit nominatum, ei species suppositas intelligere debeamus. Cum uero totum non quo qualitas eius animaduertatur, quæ significatur semper in genere, sed quasi quoddam substantiale corpus, ut id sectum in partes suas atque distributum, quasi cuiusdam quantitatis receperit sectionem. Siue illud corpus sit, siue (ut diximus) incorporale, animaduersione utriusq; cognationis, quæ aut in qualitate, aut in quantitate est. Si qualitate rem appellatam uelimus, genus esse dicamus, & huic species esse suppositas. Si quātitatem quandamm in eo quod totum est comprehendimus, merito ac iure partes in sectione esse dicimus. Cōcesso illo ad usum & licenter accepto, ut species partium nomine nuncupemus. Genusq; ipsum quod circa qualitatem diximus totius appellationc sine uitio proferamus, nunquā tamen quod qualitatis est, ubi totum dicendum est, genus proferamus, nec sub toto aliquādo species, sed semper partes nominabimus. Tertia diffinitio est quæ à nota dicitur, cum uis uerbi uel nominis, quæ in compositione sita est, rem suam facta quadam separatione designat. Fides est, inquit, M. Tullius, cum fit quod dicitur, hic itaq; prospici licet, ueluti simplex nomen sit fictum atque compositum, ut in res suas obscura licet compositione resonet, penè enim ex ijsdem syllabis rem suam dicentibus uerbum cōpositum ad id quod significat ex discretione cognoscimus, sed sæpe uerbum simplex & purum, nulla compositione connexum in diffinitione à nota ducetur, ubi est uis eius quam Græci appellant ἐτυμολογίαν. At Cicero ueriloquium, sed nō potest ex discretione, quæ nulla est compositionis ostendi, sed adhibita declaratione, ac denominatione quodāmodo quid sit id de quo quæritur, explicari, ut à bonitate bonus, & à malitia malus, & à sapientia sapiens. Etenim cum in alio nomine res cognita est, facilè hoc quod ab eo est deriuatum, & quodammodo denominatum, ad cognitionem deducit, ut quid sit ostendat, ut in Pisonem Cicero, consulem à consulendo ait dictum, maximeq; inquit, quod uis eius nominis ipsa præscribit reipublicæ cōsulendo, & hoc diffinitionis genus esse dicendū est. Quanquam M. Tullius in Topicis argumenti locū fecerit quem nominauit coniugatum, qui est finitimus loco qui à nota est, nos tamen non aliter neq; contra, sed cum pari præceptione diffinitionē iure dicemus, seruātes præceptū uti cum compositum nomen diuisione in res suas quas sonat accepta, id quod significat intelligamus, fit diffinitio à nota. Cum autē simplex uerbum unde sit denominatum accipere cœpimus, argumentū à coniugato accepimus, ut M. Tullius posuit, diffinitionem tamen esse dicamus, quia quid sit ostendit, quod propriū est diffinitionis. Hæ sunt tres nunc à me positæ principales diffinitiones substātiales, quæ à toto est, à partium enumeratione, & nota, ita ut illa quæ prior est, sola uerè diffinitio nūcupetur. Istæ autē duæ nominis honore, & honestate, quia id de quo quæritur, quid sit, ostendit, non uerè sed tamen diffinitiones esse dicentur. Nunc ad illā quæ à toto est diffinitionem reuertamur, quia ipsa in se recipere formas potest plurimas. Sed ex his eas quas colligere potuimus, partiemur. (Sunt enim & aliæ fortasse) deinde rationes ac differentias & exempla dicemus. Est igitur prima quæ græcè οὐσιῶδης, latinè substantialis appellari potest. Secunda est ἐννοηματικὴ, quæ solā notionē subijcit. Tertia ποιότης, quæ à qualitate nomen accipit. Quarta ὑπογραφικὴ, quę à M. Tullio descriptio nominatur. Quinta κατὰ ἀντίλεξιν latinè ad uerbum possumus dicere. Sexta κατὰ διαφοράν, Latini de eodem & de altero nominant, quæ differentia dici potest. Septima est κατὰ μεταφοράν, id est, per translationem. Octaua est κατὰ ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est, per priuantiam contrarij eius. Nona κατὰ ὑποστάτωσιν, id est, per quandam imaginationem.

Decima

Decima est ἀπὸ τύπου, latinè ueluti. Vndecima est κατὰ ἐνδειαν πλήθους ἐκ τοῦ γένους id est, per indigentiam pleni ex eodem genere. Duodecima est κατὰ ἔπαινον, id est, per laudem. Tertiadecima est κατὰ ἀναλογίαν, id, iuxta rationē quæ proportio dicitur. Quarta decima est κατὰ τὸ πρός τι, hoc est, per id quod ad aliquid est. Quintadecima est αἰτιώδης causam tribuens. De prima diffinitione plenus in superioribus sermo confectus est, cum substantialis quæ sit diffinitio, quibusq; partibus compleatur ostendimus. Secunda dicitur ἐννοηματικὴ quam notionem non proprio nomine, sed cōmuni possumus dicere. In omnibus enim reliquis diffinitionibus notio rei profertur, non substantialis explicatio declaratur, uerum hæc quæ secunda est, hoc modo semper efficitur, cum proposito eo quòd diffiniendum est, neq; dicto eius genere, uerbis in rei sensum ducentibus, audientem quid illud sit de quo quæritur explicatur. Estq; huic penè familiare res propositas per superiecta nomina diffinire, ut si dicam, homo est, quod rationali conceptione & exercitio præest animalibus cunctis, hic non quidem ipsum quod sit dixi, sed dicendo quid agat, quasi quodā signo in notitiam deuocaui. Alia sunt apud M. Tullium in Rhetoricis multa, ut honestum causę genus est, cui statim sine oratione nostra fauet auditoris animus, & item admirabile, à quo alienatus est animus eorum qui audituri sunt. Sic reliquas cum in secundo libro adhibet diffinitiones in uirtutibus declarandis. Primū cum dicit quid sit ipsa uirtus, ponitq; eius diffinitionem habitus naturæ modo, atq; rationi consentaneus, hic quoniam genus posuit ut habitum diceret, substantialia diffinitio est. At cum dicit, memoria est per quam animus repetit illa quæ fuerant: Et item intelligentia est per quam illa respicit quæ sunt, ac pari modo, prouidentia est, per quam futurum aliquid uidetur, satis clarum est non substantialem istam diffinitionem, sed quemadmodū diximus, ea quæ ἐννοηματικὴ græcè dicitur, cum rei notio non substantiali ratione percepta, sed actures cognita proferatur. Tertia diffinitionis species est, quę ποιότης dicitur, hæc dicēdo quod quale sit, ostendit, & ut suprà nostrū proponemus exemplum, ut facilè appareat de eodem uno plures diffinitiones cōfici posse, hominem primum substantialiter diffiniuimus. Deinde secundæ diffinitionis modo, notionem eius expressimus. Nunc per tertiam diffinitionem, quid homo sit explicabimus. Homo est ubi pietas, ubi iustitia, ubi æquitas, ubi continentia, ubi rursus malitia, uersutia, cæteraq; uitia uersantur, qui ingenio ualet, artibus pollet, & cognitionem rerū aut quod agere debeat, diligit, aut animaduersione quod inutile sit, contemnit, repudiat, reijcit. His qualitatibus expressus est homo, non enim ullum aliud animal his moribus mentis, qualitatē designantibus exigit uitam, sed solum hoc animal, quod est homo, qualitatibus in mente positis & cōstitutis, quasi quidam uel naturalis artifex, uel uitę gubernator impletur. Hæc quidem tertia & secunda illa possunt uideri quibusdam esse communes, nam sæpe sufficit in qualibet harum ad diffinitionem eius rei de qua quæritur, solum eius proprium nominari, ut si dicā homo est quod ridet, hoc enim proprium hominis neque ullius animalis est, quo dicto tacitisq́ue alijs omnibus, quibus homo possit ostendi, solo tamen sui proprio declaratus est. Et hoc Cicero de proprietate dixit genus esse diffinitionis quod notioni applicari potest, ut quibusdam uidetur, potest etiam huic diffinitioni quę qualitatis sortita est nomen. Vnde quidam has duas inter se nullo fine discretas, unam esse potius censent, cum satis appareat illam nullis positis qualitatibus notionem, ut suprà docuimus, posse compleri, hanc positis qualitatibus quę res sit, tacito etiam eius proprio posse, ostendere. Quartam nos diffinitionem ὑπογραφικὴν diximus nō numerum quasi proprium collocantes, sed instituto ordine ad faciliorē cognitionē uocabulum exhibitę nunc rationi sociantes, non enim quarta quæ est ὑπογραφὴ quæ à nobis descriptio dicta est, quarta dicenda est. Sed quia ordo propositionis exegerat, ideo nomen numeri collocauimus hoc loco. Namque qui quartus est, Cicero de eodem & altero diffinitionem posuit, & sic ὑπογραφικὴν quintam constituit, sed nos omissa numerositate

quid

quid ὑπογραφὴ sit, quæ à M. Tullio descriptio nominatur, proposita ratione docebimus, & per exemplum, quæ oratio non quid sit, potius dicit, sed adhibita circuitione dictorum, factorumq; id quæq; res sit, descriptione declarat. Descriptiua ista dicitur esse diffinitio, ut cũ quæritur, quid auarus sit? quid crudelis? quid luxuriosus? & uniuersa auari, luxurioſi, crudelis natura describitur. Quæ diffinitionis species dicitur exhortationis genere descriptio, ut luxuriosus est uictus non necessarij, sed sumptuosi & onerosi appetens, in delitias affluens, in libidinem pronus. Hæc & alia diffiniunt luxuriosum, & descriptione diffiniunt, hæc diffinitio apta semper est Oratori. Huic enim laus dicendi per circuitum tribuitur propter honestatem, non ille aptior, & determinatus sermo qui ueluti familiaris est diffinitioni, quàm supra substãtialem esse præcepimus. Idcirco multis in locis M. Tullius cum diffiniendum aliquid dicit, non substantialiter præcepit esse diffiniendum, sed potius describendũ, & hoc nomine utitur, ut cum quæritur, inquit, quid sit fur, & quid sit sacrilegus, sua descriptione monstrãdum est. Quinta species diffinitionis est quam κατ' ἀντιλέξιν diximus, latinè ad uerbum possumus dicere. Hæc uocem illam de cuius re quæritur, alio sermone designat uno ac singulari, & quodammodo quid illud sit uno uerbo positum uno uerbo alio declarat, ut conticescere, tacere est, item latus haurit apertũ, id est percutit, item cum terminum dicimus finem, aut populatas interpretamur esse uastatas, & omnino cum unius uerbi rem uerbo manifestiore alio declaramus, hęc erit quinta de qua loquimur, diffinitio. M. Tullius hac usus est in Topicis, cum locum argumenti diffiniens dixit esse sedem, ita locum nomine uno, cuius rem quærebat alia appellatione ad uerbum posita per diffinitionem quid esset, ostendit, sedem dicendo, hanc græci κατ' ἀντιλέξιν appellant, ut ἀνὴρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος. Sexta κατὰ διαφοράν, species diffinitionis est, hanc nos per differentiam dicimus. Scriptores uero artium de eodem & altero nominant, ut cum quæritur, quid inter regem sit, & tyrannum, adiecta differentia, quid utercq; sit, diffinitur, & omnis quidẽ diffinitio sicuti docuimus supra, non nisi appositis differentijs cõprehensoq; suo proprio, quid sit de quo quæritur exprimit, non tamen hoc idem uidebitur esse modus iste de quo nũc loquimur, siquidem sola differentia cũ posita fuerit inter duos, de quibus quæritẽ quid sit, utrũq; cognoscitur, etenim in superioribus sola quæq; definiuntur hic duo quasi cognita, sed quadam inter se communione confusa, adiecta differentia secernuntur, per quã quid sit utrũq; cognoscitur, ut rex est modestus & temperatus. Tyrannus uero crudelis. Ex hoc illud est Terentij, pudore ac liberalitate liberos retinere satius esse puto quã metu, hoc pater ac dominus interest. Itẽ M. Tullius pro Sexto Roscio. Atq; inter hanc uitam perpolitam humanitate & illam immanem, nihil interest quam ius atq; uis. Septima est κατὰ μεταφοράν, idest per translationẽ, ut Cicero in Topicis, littus est quod fluctus eluit. Item adolescẽtia est flos ætatis, senectus occasus ætatis, hęc uariè tractari potest, Modo enim ut moneat, modo ut designet, modo ut uituperet, aut laudet, ut moneat, nobilitas est uirtus maiorũ apud posteros sarcina, ut designet, caput est arx corporis, ut uituperet, diuitiæ sunt breuis uitæ longum uiaticũ, ut laudet, adolescentia est flos ætatis. His itaq; & alijs modis proferri potest ista diffinitio, in quo genere tamen illud cauẽdum est, ne aut longe sit petita translatio, aut turpis, longe petita translatio est, ut turba reipublicæ, chaos est legum. Quod Tullius pro Sexto Roscio temperauit, quasi sempiterna nox esset, inquit, in quo etiam si sit quasi ut per similitudinem sit, diffinitio accipi potest, temperamentum accipiens ex particula similitudinis. Turpis translatio fit duobus modis, cum honesta turpibus diffinimus, aut turpia honestis, ut siquis patrationem diffiniens, lachrimas dicat, ueneris fatigatæ quem sudorem melius nominaret. Aut contra aliquis dicat lachrimæ sunt doloris patratio, huic uitio nec superior particula temperamentum tribuit. Ergo magnopere istud uitare debemus. Octaua species diffinitionis κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, idest per priuantiam contrarij eius quod diffinitur, ut bonum est, quod malum

non est,hoc genere diffinitionis uti debemus cum contrarium notum est. Nam hæc duo cum ita intelligentur ut alterum sine altero esse nõ possit,alterius cognitio quo modo fiet, nisi fuerit utrunq; comprehẽsum? Cum igitur alterum quæritur quid sit, utiq; hac diffinitione comprehendi non potest,cum utrunq; nescitur, quod se ita naturaliter ligat, ut necessariam cognitionem sibi unius comprehensione connectat. Periclitatur ergo talis diffinitio,unde an contrarium eius notum sit,scire debemus, ut hoc sublato fiat eius cognitio quod diffinitur. Quare melius sæpe fit si quærentes aliquid quod diffiniendum sit,contrarium eius diffiniamus, quo sublato illud quod quęritur declarabimus,ut si bonum est quod prodest cum honestate,id quod tale nõ est,malum est. Cicero in Rhetoricis necessariè demonstrantur, ea quæ aliter ac debentur nec fieri,nec probari possunt. Ponamus enim necessarium & non necessarium contraria,ut omnia contraria hic nos ponere intelligas, quorum sublatione, id quod quæritur,diffiniatur. Ergo quod non est necessarium ita diffiniri potest, quòd aliter ac dicitur & fieri & probari potest,hoc cum tollo necessarij diffinitionem cõstituo. Ergo recte fieri potest huiusmodi diffinitio,sed hoc modo quemadmodũ docui. Et hoc est quod M. Tullius in partitionibus præcepit,sepe ex contrarijs esse diffiniendum. Sub hanc diffinitionem cadunt etiam notiones,cum accidentia tollunt, & alia omnia quæ diuersa sunt,& cum contrarium accidentis uel consequentis accidentis tollitur,ut si quis esse substantiam dicat,quod neq; qualitas, neque quantitas, neq; reliqua accidentia sit,cum alia quæ diuersa sunt,tolluntur, talis est diffinitio, ut siquis hominem diffiniẽs tollat omnia animalia,uel generaliter,uel specialiter. Quo genere diffinitionis Deus diffiniri potest. Etenim cũ quid sit Deus nullo modo scire possimus,sublatione omnium existentium quę græci ὄντα appellãt cognitionẽ Dei, nobis circunscripta,& ablata notarum rerum cognitione supponit. Deus est, neq; corpus,neq; ullum elementum,neq; anima,neq; mens,neq; sensus, neq; intellectus, neq; aliquid quod ex his capi potest. His talibus sublatis quid sit Deus poterit diffiniri,magis si addas quod etiam diffiniri non potest, id Deum esse. Contrarium accidentis uel consequentis cum tollitur talis est diffinitio. Vigilare est uti sensibus, dormire est non uti sensibus,naturaliter possunt uideri huiusmodi diffinitiones conuenire illi diffinitioni quam suprà ἐννοηματικὴν diximus. Verum illa ex accidentibus eius rei quam diffiniuimus constat,uel consequentibus,hæc ex contrarijs, itaq; ex illa quæ ἐννοηματικὴ est ex accidentibus fit,ut docet M. Tullius Pisonem non fuisse consulem ita. An uero reliquo tempore consulem te quisquam duxit? quisquam tibi ueniẽti in curiam assurrexit, quisquam consulenti respondendum putauit? Atque huius loci superior oratio,et consequens in hac diffinitione consistit. Qua uarijs modis explicat eum non fuisse consulem,docẽs etiam per ea quæ repugnant consuli à dictis, factis,cogitatis, à consequentibus sic diffinit Consulem, animo esse oportet consilio,fide,grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere consulatus, hucusque à consequentibus. Omnia enim consequentia sunt ex hoc quod dixi munere consulatus,unde ἐννοηματικὴ,hæc erit diffinitio, hoc apertius ut fiat, dabo aliud exemplum. M. Tullius in eadem. Quid est aliud furere quàm non cognoscere homines? non cognoscere leges? nõ senatũ? nõ ciuitatẽ? cruẽtare corpus suũ? Ergo cõsequentia accidẽtia colligere diffinitionis est ἐννοηματικὴς, eius uero q̃d diffinies contrarium tollere, hęc est illa q̃ octauã suprà diximus diffinitio. Nona species diffinitionis est κατὰ ὑποτύπωσιν, idest per quandã imaginationẽ,ut Aeneas est filius Veneris et Anchisę, hęc semp in indiuiduis uersat̃,quę græci ἄτομα uocãt. Desiderat̃ autẽ ista diffinitio circa nomina quę omonyma sũt,indiuidua duntaxat,ut Aiax et Oileus,et Thelamonius. Itẽ subuenit in eo genere dictionis,ubi aliquẽ pudor,aut metus est nominare, me uidelicet,inquit, M. Tullius si carij illi describebant,de domo sua sic. At pro fundanio ita,descripsisti ne eius necessarium nostrum competitorem istum ipsum, eius nunc studio, & gratia, tota accusatio ista munita est, in metu fuerat nominare. Ideo

ergo

ergo descriptus est. Item pro Cornelio, maiestatis ipsa sunt, legite ut legebatis, hinc intelligetis nulla tenuissima suspitione describi aut significari Cornelium, hæc tantum de proprijs nominibus, alia illa sit quã ὑπογραφικὴ diximus superior diffinitio. Ergo à genere, patria, corpore, factis, dictis, siue casibus, atque ab animo unum illum quem nolumus, diffinitionis genere declaramus. Decima species est ὡς τύπῳ hanc ueluti diximus, ut si quæratur, quid sit animal? respondeatur, ut homo, sic Aristoteles dicit οὐσιαὶ εἰσὶ νάς ἄνθρωπος rem enim quæsitam subiunctum declarat exemplum, & hoc est proprium diffinitionis, quid sit illud quod quæritur, declarare. Vndecima species diffinitionis est κατ' ἔνδειαν τοῦ πλήρους ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, id est, per indigentiam pleni ex eodem genere, ut si quæratur quid sit quadrans, respondeat cui dodrans deest, ut sit assis. Duodecima species diffinitionis est κατ' ἔπαινον, idest, per laudem, ut M. Tullius pro Cluentio, lex est mens, & animus, & consilium, & scientia ciuitatis, & nos quidem ut diffinitionem ostenderemus, ita posuimus exemplum. Nam hoc idem M. Tullius dicens non adhibita oratione diffinitionis, simpliciter collocauit, mens inquit & animus ciuitatis & consiliũ & scientia posita est in legibus, & ut nos suprà docuimus, diffinitionem nihil aliud uoluit quàm orationem esse. Ergo diuerso modo M. Tullius protulit quod à nobis conuersim oratione sua, forma diffinitionis accepit, & hoc longe ab illo modo distat, qui fit per metaphoram, non enim trãslatio est, cum lex, mens dicitur ciuitatis, nec tamen genus est, ut substantialis habeat οὐσιώδης, consequens enim est, ut & per uituperationem, sed sine translatione ponatur, sic uideri potest à M. Tullio diffinitum. Seruitus est postremũ malorum nõ modo bello, sed morte etiam repellendum. Quamquam enim ita sit exorsus, pax est trãquilla libertas. Sed inter pacem & seruitutem plurimum interest, ut per differentiam diffinitio esse uideatur, tamen quia non articulum illum breuiter quo distaret, ostendit, sed unamquamq; rem suo genere diffiniuit, collatione magis quo distarent ostẽdit, non genere diffinitionis per differentiam. Erit igitur prior pacis diffinitio ἐννοηματικὴ à consequentibus eius rei quam diffiniebat. Pax est tranquilla libertas, hæc secunda magis per uituperationem, non enim aut consequens eius est, aut aliquid horum quæ ἐννοηματικὴ diffinitioni dedimus, sed sola uituperatio est quæ seruitutẽ malorum omniũ dicit esse postremum. Nec accipitur rursus malum quasi genus ad seruitutem, nam malum qualitas est, seruitus ad aliquid, unde cum diuersæ sint res, malum genus esse non potest ad seruitutem. Iure igitur per uituperationem facta, dicitur seruitutis suprapositа diffinitio. Tertiadecima species diffinitionis est κατὰ ἀναλογίαν, idest iusta rationem, quæ proportio dicitur. Cũ aliquid quod disputari licet, cum altero id esse dicitur, quod illud est alterum propter rationem similitudinis, sed hoc contingit cum maioris rei nomine diffinitur inferior, & quod hoc additur quid sit inferior, græci sic diffiniunt ἄνθρωπος ἐστὶ μικρόκοσμος, id est homo est minor mundus. Cicero hoc usus est sic, qui plurimum tribuunt edicto, præter edictum, legẽ animam dicunt esse. Quartadecima species est diffinitionis κατὰ πρός τι, idest ad aliquid, ut pater est, cui est filius. Cicero in Rhetoricis. Sic genus est quod plures partes amplectitur. Item pars est quæ subest generi. Quintadecima species est κίτιωδὲς, latini secundum rei rationem uocant, ut dies est, sol super terras. Nox sol sub terris, ut enim aut dies, aut nox sit, causa est, aut suprà terras sol, aut sub terris. Sunt & aliæ fortasse species diffinitionis, uerum si quis inuenerit, adiiciat ad numerum, modo illud diligenter attendat, ne forte harum alicui specierum illud quod inuenerit possit adiũgi. Nec nos rursus frustra aliquis existimet tot species separasse, quod possunt sibi aliquæ conuenire. Consideratione enim plenius commodata, omnes inter se magno cernet discrimine separatas, teneat modo quod suprà sæpe præcepi, solam uero illam appellari diffinitionem, quæ à genere exordium sumens ad proprium rei, quæ diffinitur separando per differentias, quæ communia poterant esse descendit. Nunc iam de uitijs diffinitionis, ut promissum est, explicemus. Diffinitio substantialis quàm

set In urbe & in toga, leges multas respondere se, & præclaras tulisse. Sequitur reprehensio diffinitionis aduersę partis, eaque fit bipartito, aut enim ex illis omnibus uitijs aliquid in ea reprehensione cõcluditur, aut concessio eo quòd aduersarij dicunt per comparationem magis hoc esse quod nos dicimus approbamus. Hic utrumque M. Tullius facit. Nam & de uitijs illa ponit ut falsam diffinitionem doceat, & turpem, & inutilem. Ac deinde concedens magis suam cõfirmet diffinitionem, dicatque potiorem. Falsam diffinitionem sic Cicero probat excutiẽdo quod consequẽs sit, his enim probatur falsa diffinitio si suũ proprium non habeat, si magis contrariũ habeat, si consequens suum non teneat, si aliter dicta sit, atq; in uulgi est opinione. Hic ergo quoniam quęritur quid sit actum togati ciuis in rempublicã cum potestate legentis, Dictumq; est nihil aliud esse quam leges. Aduertendũ quod Antonius dixerat Chirographa esse, consequentia diligenter aduertẽs falsam docet diffinitionem sic, is qui est in potestate, est in republica cum egerit aliquid, actum mutare nõ potest, hoc cõpetit legi, ut cum lata sit nunq; à latore mutet. At uero Chirographa, quia domesticus actus est, hanc consequentiã habent, & ut mutentur, & sępe nõ proferantur. Ergo M. Tullius ita reprehendit Chirographa actũ non esse, quia consequenter non habent actus, dicens: Chirographa uero aut mutaret, aut nõ daret, aut si dedisset, non istas res in actis suis diceret, sed quia per concessionem reprehensi, sed ea ipsa concedo, ac quibusdam etiam in rebus conniueo, in maximis uero rebus, id est in legibus, acta Cæsaris dissolui ferendum non puto. Adiungit post hęc reprehensionem similiter duplicem, unam ex uitijs ut & turpẽ diffinitionem dicat, & inutilem. Deinde concedat concluſurus ex comparatione, suam potiorem dicens esse turpem & inutilẽ in huiusmodi dicto quod est, nisi forte, siquid memoriæ causa retulit in libellum, id numerabitur in actis. Et quamuis iniquum & inutile sit, defenditur, æquitas uirtus est. Virtus autem ipsa honestum, ergo iniquitas turpis est. Quia turpitudo cõtraria est honestati. Sic igitur turpem & inutilem ipsis uerbis reprehendit diffinitionẽ. Deinde adiecit postremum illud per concessionem hoc modo, quod ad populum centuriatis comitijs tulit, id in actis Cæsaris non habebitur, hæc acuto quoque satis esse duxi.

TOPICO-

TOPICORVM ARISTOTELIS LIBRI OCTO CVM DVOBVS ELENCHORVM ANITIO MANLIO SEVERINO Boëthio interprete.

Primi Topicorum libri Aristotelis, quid intendit, & quæ ratiocinandi species. Cap. I.

PRopositum quidem negocij est Methodũ inuenire, per quam poterimus syllogizare de omni proposito problemate ex probabilibus, & ipsi disputationem sustinentes, nihil dicemus repugnãs. Primum igitur dicendum quid est syllogismus, & quæ eius differentiæ, quomodo sumatur dialecticus syllogismus, hũc enim quærimus secundum propositum negocium. Est itaq; syllogismus, oratio in qua positis quibusdam aliquid aliud à positis ex necessitate accidit per ea, quæ posita sunt. Demonstratio uero est quando ex ueris, & primis syllogismus erit, aut ex talibus quæ per aliqua prima, & uera eius, quæ circa ipsa est cognitionis principium sumpserunt. Dialecticus autem syllogismus est, qui ex probabilibus est collectus. Sunt autem uera & prima, quæ non per alia, sed per seipsa fidem habent. Nõ enim oportet in disciplinaribus principijs inquirere, propter quod, sed secundum unumquodq; principiorum ipsam per se esse fidem. Probabilia autem sunt quæ uidentur omnibus, aut plurimis, aut sapientibus, & his uel omnibus, uel plurimis, uel maximè familiaribus, & probatis. Litigiosus autem est syllogismus, ex ijs quæ uidentur probabilia, non sunt autem. Et qui ex probabilibus quidem, aut ex ijs quę uidentur probabilia, est apparens. Non enim omnè quod uidetur probabile, etiam est probabile, nihil enim eorum quæ dicuntur probabilia, in superficie, habet omnino phantasiam, uelut circa litigiosarum disputationũ principia, accidit se habere, statim enim, sæpius etiam eis qui parua uidere possunt, manifesta est in his, falsitatis natura. Ergo prior quidem eorum (qui dicti sunt litigiosi syllogismi) etiam syllogismus dicatur, reliquus uero litigiosus quidem syllogismus, syllogismus autem non, eo quòd uidetur quidem ratiocinari, ratiocinatur autẽ minimè. Amplius autem præter omnes (qui dicti sunt) syllogismos, ex ijs quæ sunt circa aliquas disciplinas peculiaria, fiunt paralogismi, quemadmodum in Geometria, & huic cognatis, accidit se habere. Videtur autem hic modus differre à dictis syllogismis, nam neq; ex ueris, & primis colligit pseudographus, neq; ex probabilibus, nam sub definitione non cadit, neq; enim quæ omnibus uidentur sumit, neq; quæ pluribus, neque sapientibus, & his, neq; omnibus, neq; plurimis, neq; probatissimis, sed ex peculiaribus quidem disciplinæ sumptis, non ueris autẽ, syllogismum facit, nam eo quòd aut semicirculos describit, non ut oportet, aut lineas aliquas ducit, non ut ducẽdæ sunt, paralogismum facit. Species igitur syllogismorum, ut figuraliter sit complecti, dictæ sint. Summatim autem dicendo de omnibus prædictis, & de his quæ postea sunt dicenda, in tantum nobis determinatum sit, eo quòd de nullo eorum exactam rationem assignare deligimus, sed aliquantulum figuraliter de his uolumus pertransire, omnino sufficiens arbitrantes esse secundum propositam Methodum posse cognoscere, quoquomodo unumquodque illorum.

Ad quot utilis Dialectica, differendiq; disciplina. Cap. II.

COnsequens autem erit ex ijs quæ dicta sunt dicere ad quot, & quæ, utile sit hoc negocium. Est autem ad tria, ad exercitationes, ad colloquia, ad eas) quæ secundum

dum Philoſophiam ſunt) diſciplinas. Quod igitur ad exercitationem ſit utile, ex his perſpicuum eſt, methodum enim habentes, facilè de propoſito argumentari poterimus. Ad colloquia uero eo quòd multorum annumerantes opiniones, non ex extraneis, ſed ex proprijs doctrinis ſermocinabimur ad eos tranſmutantes quicquid non benè, uidentur modis dicere. Ad ſecundum Philoſophiam autem diſciplinas, quod potentes ad utraq; dubitare, facilè in ſingulis intuebimur uerum, & falſum, præterea autem ad prima eorum quæ in unaquaq; diſciplina ſunt principia. Nam ex propriis ſecundum propoſitam diſciplinã principijs, impoſſibile eſt dicere aliquid de ipſis, eo quòd prima principia ſunt omnium, per ea uero (quæ ſunt circa ſingula) probabilia, neceſſe eſt de illis tranſigere. Id autem proprium, maximéue peculiare Dialecticæ eſt, nam cum ſit inquiſitiua, ad omnium methodorum principia uiam habet. Habebimus autem perfectè methodum, quãdo perinde habebimus ac in Rhetorica, & Medicina, & huiuſmodi facultatibus, hoc autem ex ijs quæ contingunt facere quæ eligimus. Nam neq; Rhetor omni ex modo perſuadebit, neq; Medicus ſanabit, ſed ſi ex ijs quæ contingunt nihil omiſerit, ſufficienter eum diſciplinã habere dixerimus.

Ex quibus & quot, diſceptatio Dialectica conſtet. Cap. III.

PRimum igitur conſiderandum, ex quibus eſt methodus, ſiquidem ſumpſerimus ad quot, & quæ, ex quibus orationes, & de quibus ſyllogiſmi, & quomodo his abundemus, habebimus ſufficienter propoſitum. Sunt autem numero æqualia, & eadem ea ex quibus orationes, & de quibus ſyllogiſmi, fiunt enim orationes ex propoſitionibus, de quibus aũt ſyllogiſmi fiunt, problemata ſunt. Omnis autem propoſitio, & omne problema, aut proprium, aut genus, aut accidẽs indicat, etenim differentia cum eſt generalis, cum genere ordinanda eſt. Quoniam autem proprium hoc quidem quid eſt eſſe ſignificat, illud autem non ſignificat, diuiſ datur proprium in utraſq; prædictas partes, & uocetur illud quod quid erat eſſe ſignificat, terminus, reliquum uero ſecundum communem de ipſis aſſignatam nominationem, nuncupetur proprium. Manifeſtum igitur ex ijs quæ dicta ſunt, quod ſecundum præſentem diuiſionem quatuor omnia accidit fieri, aut proprium, aut terminũ, aut genus, aut accidens. Nemo autem nos opinetur dicere quod unumquodq; horum ſecũdum ſe dictum, propoſitio, uel problema eſt, ſed quod ab his & problemata, & propoſitiones fiunt. Differunt autem problema, & propoſitio, modo, nã cũ ſic dicitur, putas ne animal greſſibile bipes definitio eſt hominis? et putas ne animal genus eſt hominis? propoſitio fit. Si autem utrum animal greſſibile bipes definitio eſt hominis, an non? problema fit. Similiter autem & in alijs. Quare merito æqualia numero problemata, et propoſitiones ſunt, nam ab omni propoſitione problema efficies, mutans modum.

De termino, proprio, genere, & accidente. Cap. IIII.

DIcendum autem, quid terminus, quid proprium, quid genus, quid accidẽs. Eſt autem terminus quidem oratio, quid erat eſſe ſignificans. Aſſignatur autem aut oratio pro nomine, aut oratio pro oratione, poſſibile eſt enim & eorum, quæ ſub ratione ſignificantur, quædam definiri. Quicunq; autẽ quolibet modo nomine aſſignationem faciunt, manifeſtum quoniam non aſſignãt ijrei definitionem, eo quòd omnis definitio, oratio quædam eſt, accommodatum tamen termino, & huiuſmodi ponendum eſt, ut quod honeſtum eſt, decens. Similiter autem & utrum idem ſenſus, & diſciplina, uel diuerſum, etenim circa diffinitiones, utrum idem, uel diuerſum plurima fit immoratio. Simpliciter autem accommodato termino omnia dicantur, quæ ſub eadem diſciplina cum definitionibus continẽtur. Quod autem omnia quæ nunc dicta ſunt huiuſmodi ſunt, manifeſtum ex his. Poten

tes enim quod idem,& quod diuersum disputare,eodem modo & ad definitiones argumentari facilè poterimus,nam ostendentes quod non idē est, interimētes erimus definitionem,non tamen conuertitur,quod nunc dictum est,non enim sufficiēs est ad astruendum definitionem ostendere idem esse,attamen ad destruendum sufficiēs est ostendere quod non idem est. Proprium autem est,quod nō indicat quid est esse,soli autem inest,& conuersim prędicatur de re,ut proprium est hominis Grammatices esse susceptiuū.Nam si homo est,& Grammatices susceptibilis est, & si Grammatices susceptiuum est,& homo est. Nemo enim proprium dicit,quod contingit alij inesse,ut homini dormire,ne quidem si forsitan per aliquod tempus inest soli.Si autem fortè dicatur aliquid talium proprium,non simpliciter,aliquando,uel ad aliquid dicetur,nam ex dextris quidem esse,aliquando proprium est. Bipes autē ad aliquid proprium est dictum,ut homini ad equum,& canem . Quod autem eorum quæ contingunt alij inesse,nullum conuersim prædicatur,manifestum est,non enim necessarium est si quid dormit,hominem esse. Genus autem est,quod de pluribus, & differentibus specie in eo quod quid est prædicatur.In eo quod quid est prædicari ea dicuntur,quæcunque conuenit eum,qui interrogatus est, reddere quid est, quod propositum est,quemadmodum de homine,conuenit eū,qui interrogatus est, quid id est,quod propositum est,dicere quod animal. Generi autem accommodatum est utrum in eodem genere aliud alij,an in altero sit.Nam & huiusmodi sub eadem Methodo cadit cum genere,disputantes enim quod animal genus hominis , similiter & bonus,disputantes erimus quoniam hæc in eodem sunt genere,si autem alterius quidem ostendamus quod genus est,alterius autē quod non est,disputantes erimus quoniam non in eodem genere hæc sunt.Accidens autem est,quod nihil horum est,neque definitio,neque proprium,neque genus,inest autem rei. Et quod contingit in esse cuiuis uni,& eidem,& non inesse,ut sedere contingit inesse alicui eidem, & non inesse.Similiter autem & album,nam & idem nihil prohibet quandoque albū, quandoque non album esse. Est autem accidentis definitionum secunda melior , nam cum dicitur prima,necessarium est si debet quis intelligere, præscire quid est terminus,& genus,& proprium,secunda autem perfecta est ad cognoscendum (quid est quod dicitur) per se. Annectantur autem accidenti,& quæ ad seinuicem sunt comparationes quolibet modo ab accidente dictæ,ut utrum honestum,an quod cōfert, expetibilius , & utrum quæ est secundum uirtutem,an quæ secundum uoluptatē suauior uita,& si quid aliud similiter his est dictum,in omnibus enim talibus utri magis prædicatum accidit,quæstio fit. Manifestum est autem ex his , quoniam accidens nihil prohibet,& quando,& ad aliquid proprium fieri,ut sedere cū sit accidens, quādo quis solus sedet,tunc aliquando proprium erit,solo uero sedente,ad non sedentes proprium , quare & ad aliquid, et aliquando nihil prohibet accidens,proprium fieri simpliciter autem proprium non erit.

Quod ceterа prædicata aliquid claudant eorum,quæ definitio continet.

Cap. V.

NOn lateat autem nos quoniam quę ad proprium,& genus,& accidens omnia dicuntur,et ad definitiones conueniet dici.Ostendentes enim quoniā non ei soli inest,quod est sub definitione(quemadmodum & in proprio) aut quoniam non genus quod assignatum est in definitione,aut quoniam non inest,aliquid eorum quæ in definitione dicta sunt (quod quidem & in accidente dici potest) interimentes erimus definitionem. Quare secundum prius assignatam rationem,omnia erunt quodāmodo definitioni accōmodanda,quæ numerata sunt. Sed non propter hoc unam in omnibus uniuersalem Methodum quærendum, neqꝫ enim facilè inuenire hanc est,& si inueniatur,omnino obscura,& insuauis planè fuerit ad propositum negocium.Propria uero in unoquoqꝫ determinatorum generum

assignata

assignata methodo, facilè ex ijs quæ circa unumquodq; propria sunt, decursus propositi fieri possit. Quare uniuersaliter figura quidem (quemadmodum dictum est prius) diuidendum est, reliquorum autem ea quę maximè sunt singulis peculiaria, annectendum, definitioni & generi accommodata ea nuncupantes, pene autem adiuncta sunt, quæ dicta sunt ad singula.

De eodem. Cap. VI.

PRimum autem omnium de eodem determinandum, quoties dicitur. Videbitur autem idem ut figuraliter sit sumere, tripliciter diuidi. Numero enim, aut specie, aut genere, idem solemus appellare. Numero quidem, quorum nomina plura, res autem una, ut indumentum, & uestis. Specie autem quæ cum sint plura, indifferentia sunt secundum speciem, ut homo homini, equus equo, nam huiusmodi specie dicuntur, quæcunq; sub eadem specie sunt. Similiter autem & genere eadem, quæcunque sub eodem genere sunt, ut equus homini. Videbitur autem ab eodem fonte aqua, quę eadem dicitur, habere aliquam differẽtiam præter dictos modos. Non tamen, sed & huiusmodi in eodem ordinetur ijs quæ secundum unam speciem quoquomodo dicta sunt, omnia enim talia cognata, & affinia sibi inuicem uidentur esse, nam omnis aqua omni aquæ eadem specie dicitur, eo quòd habeat quandam similitudinem, ab eodem autem fonte aqua quæ eadem dicitur, nullo alio differt, quàm eo quòd uehementior sit similitudo, quare nõ separamus idem ab ijs quæ secundum unam speciem quoquomodo dicuntur. Maximè autem indubitãter quod unum est numero, idem ab omnibus uidetur dici. Solet autem & hoc assignari multipliciter, proprijssimè autem, & primo, quando nomine uel termino idem assignatum fuerit, ut uestis indumento, & animal gressibile bipes homini. Secundum autem, quando proprio, ut disciplinæ susceptibilis homini, & quod natura sursum fertur, igni. Tertium uero, quando ab accidente, ut sedens, uel Musicũ Socrati, omnia enim hæc unum numero uolunt significare. Quod autem uerum sit ꝺd nunc dictum est, ex transsumentibus nuncupationes maximè quis discat, sæpe enim præcipientes nomine uocare aliquem sedentium, transsumimus, quãdo forte is nõ intelligit cui præceptum facimus, tanquam ab accidente ipso magis intelligente, & iubemus sedentem, uel disputantem uocare ad nos, manifestum quod ut eundem opinantes, & secundum nomen, & secundum accidens significare. Ergo idem quemadmodum dictum est, tripliciter diuidatur.

Omnem disputationem Dialecticam esse ex termino, proprio, genere, aut accidente, & ubi illa reperiantur. Cap. VII.

QVoniam autẽ ex prius dictis sunt orationes, & per hæc, & ad hęc una quidem fides est per inductionem. Si enim quis consideret unamquamq; propositionum, & problematũ, apparebit aut à termino, aut à proprio, aut à genere, aut ab accidente facta. Alia autem fides per syllogismum, ne esse est enim omne quod de aliquo prædicatur, aut conuersim de re prædicari, aut non. & si conuersim prædicatur, terminus erit, uel propriũ. Nam si significat quid est esse, est terminus, si autem non significet, proprium, hoc enim erat proprium, quod conuersim prædicatur, non significans quid est esse. Si autem nõ conuersim prædicatur de re, aut ex ijs, quæ in definitionis subiecti dicuntur, est, aut non, & si est ex ijs, quę in definitione dicuntur, genus, aut differentia erit, eo ꝺd definitio ex genere, & differẽtijs est, si uero ex ijs non est, quæ in definitione dicuntur, palàm est quoniã accidens erit, nam accidẽs dicebaꝫ, quod neq; terminus, neq; genus, neq; proprium, ineſt aũt rei. Post hæc aũt oportet determinare genera prædicamentorũ in ꝙbus sunt dictę quatuor differẽtię, sunt hęc autẽ numero decẽ, ꝙd est, quantũ, quale, ad aliquid,

ad aliquid, ubi, quando, ſitum eſſe, habere, facere, pati. Semper enim accidens, & genus, & proprium, & definitio in uno prædicamentorum horum erit, nam omnes ab his propoſitiones, aut quid eſt, aut quale eſt, aut quantũ, aut aliorum aliquod prædicamentorum ſignificant. Manifeſtum eſt autem ex eiſdem, quoniam quod quid eſt ſignificans quandoque quidem ſubſtantiam ſignificat, quandoque autem quale, quandoque uero aliquod aliorum prædicamentorum, nam quando poſito homine dixerit quòd poſitum eſt hominem eſſe, uel animal, & quid eſt dicit, & ſignificat ſubſtantiam, quãdo colore albo poſito dixerit quod poſitum eſt albũ eſſe, uel colorem, quid eſt dicit, & quale ſignificat. Similiter autem & ſi cubitali magnitudine poſita, dixerit quod poſitum eſt cubitalem eſſe magnitudinem, & quid eſt dicit, & quantum ſignificat. Similiter autem & in alijs. Vnumquodq; enim talium ſiue idem de eodem dicatur, ſiue genus de hoc, quid eſt ſignificat, quando autem de alio, non quid eſt ſignificat, ſed quãtum, aut quale, aut aliquod aliorũ prædicamentorũ. Quare de quibus ſunt diſputationes, & ex quibus, hæc & tanta ſunt. Quomodo autem ſumemus, & per quæ copioſi erimus, poſt hæc dicendum.

De propoſitione Dialectica. Cap. VIII.

PRimũ igitur determinẽt quid eſt propoſitio Dialectica, & quid problema Dialecticum. Non enim omnem propoſitionem, nec omne problema dialecticum ponendum, nullus enim offeret, qui mentem habeat, quod nulli uidetur, nec proponet quod omnibus eſt manifeſtum, uel plurimis, nam hæc quidem non habent dubitationem, illa autem nemo ponet. Eſt autem propoſitio dialectica, interrogatio probabilis aut omnibus, aut plurimis, aut ſapientibus, & his uel omnibus, uel plurimis, uel maximè familiaribus nõ inopinabilis. Ponet enim aliquis ꝗd uidetur ſapientibus, niſi id contrarium ſit multorum opinionibus. Sũt autem propoſitiones dialecticæ, & ea quæ probabilibus ſunt ſimilia, & contraria ijs quæ uidentur eſſe probabilia ſecundum contradictionẽ protenſa, & quæcunq; opiniones ſunt ſecundum artes inuentas. Si enim probabile eſt eandem eſſe contrariorum diſciplinam, & tenſum eundem eſſe contrariorum probabile apparebit, & ſi unam numero Grammaticen eſſe, & tibicinariam unam, ſi autem plures Grãmaticas, & plures tibicinarias, omnia enim ſimilia & cognata hæc uidentur eſſe. Similiter autem & ea quæ probabilibus ſunt contraria ſecundum contradictionem protenſa, probabilia uidentur, ſi enim probabile eſt quod oportet amicis benefacere, & quod non oportet amicis malefacere, probabile eſt, eſt autem contrariũ quidem quod oportet malefacere amicis, ſecundum contradictionem autem quod non oportet amicis malefacere. Similiter autem & ſi oportet amicis benefacere, inimicis non oportet, eſt autem & hoc ſecundum contradictionem cõtrariorum, nam contrarium eſt quod oportet inimicis benefacere. Similiter autem & in alijs. Probabile autem & in ſimilitudine apparet, etiam contrarium de contrario, ut ſi oportet amicis benefacere, & inimicis oportet male, apparebit & contrarium hoc quod eſt amicis benefacere, ei quod inimicis male. Vtrum autem ſecundum ueritatem ſe habeat, uel nõ, in ijs quæ de contrario dicentur, oſtendetur. Palam autem quoniam & quæcunq; opiniones ſecũdum artes ſunt, dialecticæ propoſitiones ſunt. Ponet enim aliquis ea, quæ uidentur ijs, qui in eis probati ſunt, ut de his quidẽ quę in Geometria, ut Geometer, de illis autem quæ in Medicina, ut Medicus.

De Problemate dialectico, & poſitione dialectica. Cap. IX.

PRoblema aũt dialecticum, eſt ſpeculatio intendens uel ad electionem, & fugã, uel ad ueritatem, & ſcientiam, aut per ſe, aut ut adminiculans ad aliqd aliud taliũ,

de quo

de quo aut neutro modo opinantur, aut contrarie pleriq; sapientibus, aut sapientes pleriscq; aut utriscq; idem eisdem. Quędā enim problematū utile est scire tantū ad eligendū, uel fugiendū, ut utrū uoluptas sit eligenda, an nō: Quædā aūt ad sciendū tantū, ut utrū mundus æternus sit, an nō: Quædā uero ipsa per se quidē ad neutrū horū, amminiculantia autem sunt ad aliqua talium. Pleraq; enim ipsa quidē per se non uolumus cognoscere, sed aliorum gratia, ut per illa aliud quippiam cognoscamus. Sūt autem problemata, & de quibus contrarij sunt syllogismi, dubitationem enim habent utrum sic se habent an non sic, eo quod de utriscq; sunt rationes suasibiles. Et de quibus rationem non habemus, cum sint magna, difficile arbitrantes esse propter qd assignare, ut utrum mundus sit æternus, an non, nam huiusmodi quæret aliquis. Problemata ergo & propositiones (ut dictum est determinata sint. Positio est opinio admirabilis alicuius familiarium secundum Philosophiam, ut quod non est contradicere, quemadmodum dixit Antisthenes, & quod omnia mouentur, secundū Heraclitum, aut quod unum est ens, quemadmodum Melissus dixit (nam de quouis cō traria opinionibus proferente, curam habere stultum est) aut de quibus orationem habemus contrariam opinionibus, ut quoniam non omne quod est, uel factum est, uel æternum, quemadmodum Sophistæ dicūt. Nam Musicum, Grammaticum esse, neq; factum, neq; esse æternum. Hoc em̄ & si alicui non uideatur, uidebitur utiq; eo quòd rationem habeat suasibilem. Est igitur & positio quidem problema, non autem omne problema positio, eo quòd quædam problematum talia sunt, de quibus neutro modo opinamur. Quod autem est & positio problema manifestum est, necesse est enim ex ijs quæ dicta sunt, aut plures sapientibus circa positionem dubitare, aut utroslibet sibimet, eo quòd opinio quædam admiranda positio est. Penè aūt nunc omnia Dialectica problemata, positiones uocantur. Differat autem nihil quo modo libet dictum, non enim nomen effingere uolentes diuisimus sic ea, sed ut nō lateant nos, cum quędam eorum sunt differentiæ. Non oportet autem omne problema, nec omnem positionē considerare, sed quam dubitabit aliquis eorum, qui ratione egent, & non pœna, uel sensu. Nam qui dubitant utrum oporteat deos honorare, & parentes diligere, an non: pœna indigent, qui uero utrum nix alba an non: sensu. Neque uero quorum propinqua est demonstratio, neq; quorum ualde longe, nam illa quidem non habent dubitationem, hęc autem magis quàm secundū facultatem exercitatiuam.

De speciebus differendi, Dialecticeq; disputationis. Cap. X.

DEterminatis autem his oportet diuidere, quot Dialecticarum disputationum sunt species. Est autem inductio quidem hæc, illa autē syllogismus. Et syllogismus quidem quid est, dictum est prius. Inductio uero est à singularibus ad uniuersalia accessio, ut si est gubernator eruditus, optimus, & auriga, & omnis qui est eruditus in unoquoq;, optimus. Est autem inductio uerisimilior, & clarior, & secundum sensum notior, & pluribus communis: syllogismus autem ualentior, & ad contradicentes efficacior. Ergo genera de quibus disputationes, & ex quibus, quemadmodum ante dictum est determinata sint.

De instrumentis, quibus syllogismorum copiam nobis ad differendum suppeditamus. Cap. XI.

INstrumenta autem per quæ abundemus syllogismis, sunt quatuor. Vnum quidem, propositiones sumere. Secundum autem, quotupliciter unumquodque dicitur posse distinguere. Tertium, differentias inuenire. Quartū autem, similitudinis consideratio. Sunt autē & modo quodam etiam tria horū propositiones. Est enim unūquodq; eorū propositionem facere, ut quod eligendū est honestum, uel delectabile, uel utile, & q̄d differt sensus à disciplina, eo q̄d amittenti eam, possibile

possibile est rursum sumere, illum autem impossibile. Et quoniam similiter se habet salubre ad sanitatem, & habile ad bonam habitudinẽ. Est autem prima propositio, ab ijs quæ multipliciter dicuntur, secunda à differentijs, tertia uero à similibus.

De sumptione propositionum. Cap. XII.

ERgo propositiones quidem eligendum quotquot modis determinatum est in propositione, aut omnium opiniones proponenti, aut plurium, aut sapientum, & horum uel omnium, uel plurimorum, uel notissimorum. Aut etiam contrarias apparentibus, & quæcunque opiniones secundum artem sunt, at oportet protendere contrarias apparentibus probabilibus, secundum contradictionem, quemadmodum dictum est prius. Vtile autem & facere eas in eligendo non solum quæ sunt probabiles, sed & similes eis, ut quòd contrariorum idẽ est sensus, nam & scientia contrariorum est eadem. Et quod uidemus suscipientes aliquid, non emittẽtes, nam & in alijs sensibus sic est, nam & audimus suscipientes aliquid, non emittẽtes, & olfacimus eodem modo, similiter autem & in alijs. Amplius. Quæcunque in omnibus uel plurimis uidentur, sumendum ut principium & apparentem positionem, nam ponunt qui non conspicuunt, in aliquo non sic. Eligere autem oportet & ex scriptis disceptationibus. Descriptiones autem facere in unoquoq; genere supponentes seorsum (ut de bono, aut de animali, & de bono omni) incipientem à quid est. Annotare autem & singulorum opiniones, ut quòd Empedocles quatuor dixit elementa corporum esse, ponet enim aliquis quòd ab aliquo probato dictum est. Sunt autem (ut figuraliter sit complecti) propositionum, & problematum partes tres, nam aliæ sunt morales propositiones, aliæ naturales, aliæ rationales. Morales quidem huiusmodi, ut utrum oporteat parẽtibus magis, an legibus obedire, si dissentiant Rationales uero, ut utrum contrariorum eadem disciplina, an non. Naturales autem, ut utrum mũdus sit æternus, nec ne. Similiter autem & problemata. At uero quales sint singulæ earum quæ dictæ sunt, definitione quidem non facilè assignare est de ipsis. Est autem ea (quæ per inductionem est) assuetudine tentandum cognoscere unam quanq; earum, secundum prædicta exempla consideranti. Ad Philosophiam igitur, secundum ueritatem de his negociandum, dialectico autem modo, ad opinionem. Sumendę autem quàm maximè uniuersales propositiones omnes, & una facienda multæ, ut q̃d oppositorum eadem disciplina, deinde quòd ad aliquid. Eodem modo & ipsæ rursum diuidendæ, quousque contingere poterit diuidi, ut quòd boni, & mali, & albi, & nigri, & frigidi, & calidi, similiter autem & in alijs. De propositionibus igitur sufficiant prædicta.

De multiplicis distinctione. Cap. XIII.

IPsum autem quotupliciter negociandum est, non solum quæcunque dicuntur secundum alium modum, sed & rationes eorum tentandum assignare, utnõ solum quòd bonum alio quidem modo dicitur iustitia & fortitudo, habile autem & salubre, sed quòd & illa quidem eo quòd ipsa qualia quædam sunt, hæc autem eo quòd effectiua alicuius, & non eo quòd qualia quædam sunt, similiter autem & in alijs. Vtrum autem multipliciter, aut uno modo specie dicitur, per hæc considerandum. Primum quidem in contrario perspiciendum, si multipliciter dicitur, siue specie, siue nomine dissonet. Quędam enim statim & nominibus alia sunt, ut acuto in uoce contrarium est, graue, in magnitudine autem, obtusum, patet igitur quòd contrarium acuto multipliciter dicitur, si autem hoc, & acutum. Nam secundum utrumque horum aliud erat contrariũ, non enim idẽ acutum erit obtuso, & gra-

& graui cõtrarium, utrique autem acutum cõtrarium. Rursum graui in uoce quidem contrarium acutum, magnitudine autem leue, quare multipliciter graue dicitur, eo quòd & contrarium. Similiter autem & pulchro, ei quidem quod in animali turpe, ei uero quod est in domo, pernicioſum, quare æquiuocum pulchrum. In quibuſdam autem nominibus quidem nullo modo diſſonat, ſpecie autẽ manifeſta in eis ſtatim differentia eſt, ut in claro, & obſcuro, uox enim clara, & obſcura dicitur. Similiter autem & color. Ergo nominibus quidem nihil diſſonant, ſpecie autem manifeſta in eis ſtatim differentia eſt, non enim ſimiliter & color clarus dicitur, & uox clara, manifeſtum autem, id eſt, & per ſenſum, nam eorum quæ eadem ſunt ſpecie, idẽ ſenſus, at clarum quod eſt in uoce, & in colore, non eodẽ ſenſu iudicamus, ſed hoc quidem uiſu, illud autem auditu. Similiter autem & acutum, & obtuſum in humoribus, & in magnitudinibus, ſed hoc quidem tactu, illud autem guſtu. Nam neque hæc diſſonant nominibus, neque in ſeipſis, neque in contrarijs, obtuſum enim eſt contrarium utrique. Amplius ſi huic quidem eſt aliquid contrarium, illi autẽ ſimpliciter nihil, ut ei quę eſt à potu delectationi, ea quæ eſt à ſiti triſtitia, contrarium, ei autem quæ eſt ab eo quod eſt conſiderare quòd diameter eſt coſtæ incommenſurabilis, nihil, quare multipliciter delectatio dicitur. Et ei quidem quæ eſt ſecundum mentem amare, odire contrarium eſt, ei autem quæ eſt ſecundum corporalem actũ nihil, manifeſtum ergo quoniam amare æquiuocum. Præterea in medijs. Si huic quidem eſt aliquid medium, illi autem nihil. Aut ſi utriſque quidem eſt, non idem autem, ut clari, & obſcuri in coloribus quidem aliquid eſt medium, fuſcum, in uoce autem nihil. Aut ſi fortè raucum, quemadmodum quidam dicunt raucam uocem, medium eſſe, quare æquiuocum clarum, ſimiliter & obſcurum. Inſuper ſi horum quidem plura media. Illorum autem unum, ut in claro & obſcuro. Nam in coloribus plura media, in uoce autem unum, raucum. Rursum in eo quod ſecundum contradictionem opponitur conſiderandum, ſi multipliciter dicitur. Nam ſi hoc multipliciter dicitur, & quod huic opponitur multipliciter dicetur. Vt non uidere multipliciter dicitur, unum quidem non habere uiſum, alterum autem non operari uiſu. Si autem hoc multipliciter dicitur, neceſſarium eſt & uidere multipliciter dici, utrique enim non uidere opponitur, ut ei quidem quod eſt non habere uiſum, habere, illi autem quod non eſt operari uiſu, operari. Amplius in his quæ ſecundum priuationem, & habitum dicuntur, perſpiciendum. Si enim alterum multipliciter dicitur, & reliquum, ut ſi ſenſibile multipliciter dicitur, & ſecundum animam & corpus, & inſenſibile multipliciter dicetur & ſecundum animam & corpus. Quod autem ſecundum priuationem, & habitum opponuntur, quæ dicta ſunt, manifeſtum, eo quòd nata ſint utrumque ſenſum habere animalia, & ſecundum animum, & ſecundum corpus. Amplius autem in caſibus conſiderandum. Nam ſi iuſtè multipliciter dicitur, & iuſtum multipliciter dicetur, ſecundum utrumque enim iuſtorum eſt iuſtum, ut ſi iuſtè dicitur & ſecundum ſui cognitionem iudicare, & ut oportet, ſimiliter & iuſtum. Eodem autem modo & ſi ſalubre multipliciter dicitur, & ſalubriter multipliciter dicetur, ut ſi ſalubre dicitur hoc quidem ſanitatis effectiuum, illud autem conſeruatiuum, quoddam uero ſignificatiuũ, & ſalubriter uel effectiuè, uel conſeruatiuè, uel ſignificatiuè dicetur. Similiter autem & in alijs quando ipſum multipliciter dictum fuerit, & caſus ab eo multipliciter dicetur, & ſi caſus, & ipſum. Conſideranda autem & genera ſecundum nomen prædicationum, ſi eædem ſint nominibus. Nam ſi non eædem, manifeſtum eſt quoniam æquiuocum eſt quod dicitur, ut bonum in cibis quidem effectiuum eſt uoluptatis, in medicina autem effectiuum ſanitatis, in anima uero qualem eſſe, ut caſtam, uel fortem, uel iuſtam, ſimiliter autem & in homine, aliquoties autem & quando ut in tempore bonum (bonum enim, dicitur in tempore) plerunque autem quantum in mediocri (dicitur enim & mediocre bonum)

quare

quare æquiuocum bonum. Similiter autem & candidum, in corpore quidem color, in uoce autem benè audibile. Similiter autem & acutum, non enim similiter idem in omnibus dicitur, nam uox acuta quidem uelox (sicut dicunt, qui secundum numeros Harmonici sunt) angulus autem acutus, qui minor est recto, gladius uero qui est anguli acuti. Considerandum etiam & genera eorum, quæ sunt sub eodem nomine, si diuersa, & non subalterna sunt, ut equus, hoc autem animal, & hoc uas, diuersa enim, quæ secundum nomen est horum ratio, nam hoc quidem animal, quid significat, illud uero uas, quale quid. Si autem subalterna sint genera, non necessarium diuersas esse rationes, ut corui animal, & auis genus est, quando autē coruum dicimus autem esse & animal, quid dicimus eundem esse, quare utraq; genera de eodem prædicantur. Similiter autem & quando animal uolatile bipes coruum dicimus, auem dicimus eundem esse, & sic ergo utraq; genera de coruo prædicantur, & ratio eorum. In non subalternis generibus non accidit hoc, neq; enim quando uas dicimus, animal dicimus, neq; quando animal uas. Considerandum autem non solum si in proposito diuersa sunt genera, & non subalterna, sed & in contrario. Si eñ contrarium multipliciter dicitur, manifestum quoniam & propositum. Vtile autē ad definitionem inspicere, quæ de composito fit, ut candidi corporis, & candidę uocis, nam sublato proprio, eandem rationem oportet relinqui. Hoc autem non accidit in æquiuocis, ut in ijs quæ nunc dicta sunt, nam hoc quidem erit corpus habēs talem colorem, illud autem uox bene audibilis, sublato igitur corpore, & uoce, nō idē in utraq; relinquitur, at oportet si uniuocum esset candidum, quod in utraq; dicitur esse idem. Sepè autem & in ipsis definitionibus latet assequens æquiuocum, quapropter & in definitione considerandum. Vt si quis significatiuum, uel effectiuum sanitatis, quod moderate se habet ad sanitatem, dicat esse, non refutandum, sed inspiciēdum quid moderate quidem secundum utrumq; dixit, ut si hoc quidem tale significat ut facere sanitatem, illud autem tale ut significare qualis quidem sit habitus. Ad huc si non comparabilia sunt secundum magis, & minus, uel similiter, ut clara uox, clara uestis, & acutus humor, & acuta uox, hæc enim neq; similiter dicūtur clara, uel acuta, neq; magis alterum, quare æquiuocum clarum, & acutum, nam uniuocū omne, comparabile, aut enim similiter dicetur, aut magis alterum. Quoniam autem diuersorum generum, & non subalternatim positorū diuersæ species sunt, & differentiæ, ut animalis, & scientiæ (diuersæ enim horum differentiæ) cōsiderandū, si quæ sub eodem sunt nomine diuersorum generum, & non subalternorum diuersæ differentiæ sint, ut acutum uocis, & magnitudinis, differt enim uox à uoce eo quòd acuta sit, similiter & magnitudo à magnitudine, quare æquiuocum acutum, diuersorū enim generum, & non subalternorum diuersa differentię sunt. Rursum si eorūdem, quæ sunt sub eodem nomine, diuersæ differentiæ sunt, ut coloris qui est in corporibus, & in melodijs. Nam eius, qui est in corporibus, congregatiuum, & disgregatiuum uisus, eius uero qui in melodijs, non eædem differentiæ, quare æquiuocum color, nam eorundem eędem differentiæ. Amplius quoniam species nullius est differentia inspicere oportet, si eorum quæ sub eodem sunt nomine, hoc quidem species est, illud autem differentia, ut clarum, quod in corpore quidem, species coloris, quod autem in uoce, differentia. Differt enim uox à uoce, eo quòd clara sit. De eo igitur quod multipliciter dicitur, per hæc, & huiusmodi perspiciendum.

De differentiarum inuentione, similium consideratione, & utilitatibus instrumentorum. Cap. XIIII.

DIfferentias autem in ipsis generibus ad se inuicem perspiciendum, ut quo differt iustitia à fortitudine, & prudentia à temperantia, hæc enim omnia ex eodem genere sunt ex uirtute. Et ex alio ad aliud, ut in ijs quæ non nimium differunt, ut in quo differt sensus à scientia, nam in ijs quæ multū differunt, manifestæ sunt omnino differentiæ. Similitudinem autem considerandū, in ijs quæ sunt

quę ſunt in diuerſis generibus, ut ſicut alterum ad alterum quidem, ſic aliud ad aliud, ut ſicut ſcientia ad ſcibile, ſic ſenſus ad ſenſibile, & ut alterum in altero aliquo, ſic aliud in alio, ut quemadmodum uiſus in oculo, mens in anima, & ut tranquillitas in mari, ſerenitas in aëre, utrumq; enim quies. Maximè aũt in ijs, quæ multũ diſtant exerceri oportet, facilè enim in reliquis poterimus ſimilia inſpicere. Conſiderandũ autem & ea, quæ ſub eodem ſunt genere, ſi quid ineſt omnibus idẽ, ut homini, & equo & cani, nam ſi ineſt aliquid eis idem, in eo ſunt ſimilia. Vtile autem ipſum quidem, quod quotupliciter dicitur, conſideraſſe, ad diluciditatem maximè autem quis ſciet quid ponatur, manifeſto facto quotupliciter dicitur. Et ad fieri ſecundum rem eandem, & non ad nomen ſyllogiſmos, ſi enim in manifeſtum ſit quotupliciter dicitur, contingit non ad idem etiam qui reſpondet, & qui interrogat, ferre intellectũ, manifeſtato autem quotupliciter dicitur, & ad quid ferens ponat, ridiculus uidebitur interrogans eſſe, ſi non ad hoc ſermonem faciat. Vtile etiam, & ut non falſa ratione decipiamur, ſed decipiamus potius, nam ſcientes quotupliciter dicitur, nõ hallucinabimur, ſed ſciemus ſi non ad idem ſermonem faciat is, qui interrogat, & ipſi interrogantes poterimus apparenti ratiocinatione fallere, niſi is qui reſpondet, agnoſcat quotupliciter dicitur. Hoc non in omnibus ſemper poſſibile, ſed quãdo fuerint eorum, quę multipliciter dicũtur, alia quidem uera, alia autem falſa. Eſt autem propriè non conueniens modus hic dialecticę, quare omnino uitanda dialecticis huiuſmodi ad nomen diſputatio, niſi quis aliter non poſſit de propoſito differere. Differentias autem inuenire utile, & ad ſyllogiſmos de eodem, & diuerſo, & ad cognoſcẽdum quid eſt unumquodq;. Quod autem ad ſyllogiſmos de eodem, & diuerſo utile, manifeſtum, nuenientes enim differentiam propoſitorum quamlibet, oſtendentes erimus, quoniam non idem. Ad cognoſcendum autem quid eſt unumquodq;, eo ꝙd propriam ſubſtantiæ cuiuſq; rationem, ijs quę (circa unumquodq; ſunt) accommodatis differentijs ſeparare ſolemus. Similitudinis autem conſideratio utilis eſt ad inductiuas rationes, & ad ſyllogiſmos ex ſuppoſitione, & ad aſſignationẽ definitionum. Ad inductiuas quidem rationes, eo quòd circa ſingula in ſimilibus inductiõe, uniuerſale exiſtimamus inducere, non enim facilè eſt inducere ignorantes ſimilia. Ad ſyllogiſmos ex ſuppoſitione, eo quòd probabile eſt quemadmodũ in uno ſimilium ſe habet, ſic & in reliquis. Quare ad quodcunq; eorum facultatem habebimus diſputãdi, profitebimur quemadmodum in his ſe habet, ſic & in propoſito habere. Id enim oſtendentes, & propoſitum ex ſuppoſitione oſtendẽtes erimus, ſupponentes enim quomodo in his ſe habet, ſic & in propoſito ſe habere demonſtrationem faciemus. Ad definitionum autem aſſignationem, eo quòd potentes cõſpicere quid in unoquoq; idem, non dubitabimus ad quid oporteat genus (cum definimus propoſitum) collocare, nam communium quod maximè in eo quod quid prædicatur, genus erit. Similiter autem & in multum diſtantibus utilis ad definitiones ſimilitudinis cõſideratio, ut quod idẽ trãquillitas in mari, & ſerenitas in aëre, utrũq; enim quies, & quoniam punctum in linea, & unitas in numero, utrumq; enim principium, quare commune in omnibus genus aſſignãtes, arbitrabimur non extraneè definire. Penè autem & definientes ſic ſolent aſſignare, nam & unitatem eſt, principium numeri dicũt eſſe, & punctum, principium lineæ. Manifeſtum igitur quoniam ad cõmune utrorũmq; genus collocant. Inſtrumenta itaq; per quæ ſunt ſyllogiſmi, hæc ſunt, loci autem, ad quos utilia ſunt prædicta, ij ſunt qui dicendi ſunt.

SECVN-

Primi libri Topicorum finis.

SECVNDI TOPICORVM LIBER ARISTOTELIS DE PROBLEMATIS VNIVERSALIBVS, ET IN quibus prædicatis ineſſe & eſſe conuertuntur, Cap. I.

Vnt autem problematum hæc quidem uniuerſalia, illa uero particularia, uniuerſalia quidem, ut omnis uoluptas bonũ eſt, & nulla uoluptas bonum, particularia uerò, ut aliqua uoluptas bonũ, & aliqua uoluptas nõ bonum. Sunt autẽ ad utraq; genera problematũ communia uniuerſalia, & conſtructiua, & deſtructiua. Oſtendentes enim quod omni ineſt, & quod alicui ineſt oſtẽdentes erimus, ſimiliter autem & ſi quod nulli ineſt oſtenderimus, & quod non omni ineſt oſtendentes erimus. Primum ergo de uniuerſalibus deſtructiuis dicendum, eo quòd communia ſint huiuſmodi ad uniuerſalia, & particularia, & quia magis poſitiones afferant in eo quod ineſt, quàm non, diſputãtes autem deſtruant. Eſt autem difficilimum conuerti ab accidẽte propriam nominationem. Nam aliquo modo & non uniuerſaliter in ſolis cõtingit accidentibus, à definitione enim, & proprio, & genere neceſſarium eſt conuerti, ut ſi ineſt alicui, animal greſſibile bipes eſſe, conuertentem uerum erit dicere, quoniam illud animal greſſibile bipes eſt. Similiter autem à genere, nam ſi animal ineſt alicui, animal eſt. Eodem autem modo & in proprio eſt, ſi enim alicui ineſt Grammatices ſuſceptiuum eſſe, Grãmatices ſuſceptiuum erit. Nam nihil horum contingit ſecundum quid ineſſe, uel nõ eſſe, ſed ſimpliciter uel ineſſe, uel non ineſſe. In accidentibus autem nihil prohibet ſecũdum quid ineſſe, ut albedinem, uel iuſtitiam. Quare non ſufficit oſtendere quoniam ineſt albedo, uel iuſtitia, ad oſtendendum quod albus, uel iuſtus eſt, nam habet dubitationem, quoniã ſecundum quid albus, uel iuſtus eſt, qua propter non neceſſarium eſt in accidentibus conuerti. Determinare autẽ oportet & peccata, quæ ſunt in problematibus, nam ſunt duo, uel in eo quod falſum dicunt, uel in eo quod tranſgrediuntur poſitam locutionem. Falſum etenim dicentes, & qui quod nõ ineſt, ineſſe alicui dicunt, peccant, & qui extraneis nominibus res appellant (ut Platanum hominem) tranſgrediuntur poſitam nominationem.

Loci problematum quod quicquam inſit uel non inſit. Cap. II.

VNus autem locus eſt inſpicere, ſi quid ſecundum aliquem alium modũ ineſt, ut accidens aſsignauit. Peccatur autem maximè id circa genera, ut ſi quis albo dicat accidere colorem eſſe, non enim albo colorem eſſe accidit, ſed genus eius color eſt. Contingit aũt & ſecundum nominationẽ determinare eum qui ponit, ut quod accidit iuſtitiæ uirtutem eſse. Sæpè autem & cum non determinet, manifeſtum quod genus ut accidens aſsignauit, ut ſi quis albedinem colorari dixerit, uel ambulationem moueri. A nullo enim genere denominatiuè prædicatio de ſpecie dicitur, ſed omnia uniuocè genera de ſpeciebus prædicãtur, nam & nomen, & rationem generum ſuſcipiunt ſpecies, qui igitur coloratum dixit album, neq; genus aſsignauit, quoniam denominatiuè dixit, neq; ut proprium, uel ut definitionem, nam definitio, & proprium nulli alij ineſt, ſunt autem colorata & pleraque aliorum, ut lignum, lapis, homo, equus. Manifeſtum igitur quoniam ut accidens aſsignauit. Alius locus eſt inſpicere ea, quibus ineſse aut omnibus, aut nulli dictũ eſt, & conſiderare ſecundum ſpecies, & non in infinitis. Nam tranſitu magis, & in paucioribus

cioribus consideratio, oportet autem considerare, & incipere à primis, deinde consequẽter usq; ad indiuidua, ut si oppositorum eandem disciplinam quis dixerit esse, perspiciendum si eorum quæ sunt ad aliquid, & contrariorum, & quę secundum priuationem & habitum, & quæ secundum contradictionem dicuntur eadem sit disciplina, & si in his nondum manifestum est, rursum ea diuidendum usq; ad indiuidua, ut si iusti, uel iniusti, uel dupli, uel dimidij, uel cœcitatis, uel uisus, uel esse uel nõ esse. Nam si in aliquo ostendatur quod non eadem, interimentes erimus problema, similiter autem & si nulli inest. Iste autem locus conuertitur ad construendum & destruendum. Si enim in omnibus uideatur cum diuisionem proferimus, nihil in pluribus, postulandum est autem uniuersaliter ponere, aut instantiam ferre in aliquo nõ sic esse, nam si neutrum horum faciat, absurdus apparebit, qui non ponet. Alius est, definitiones facere accidentis, & eius cui accidit, aut utriusq; de utroq;, aut alterius, deinde considerare si quid non uerum in definitionibus perinde ac uerum sumptum sit. Vt si est Deum iniustitiam facere, quid iniustitiam facere. Si enim nocere sponte, manifestum, quoniam nõ est Deum iniustitiam facere, non enim contingit nocere Deũ, & si inuidus sit studiosus, quis inuidus, & quæ inuidia. Nam si inuidia est tristitia in apparenti prosperitate alicuius proborum, manifestum est quod studiosus nõ est inuidus, prauus enim esset, & si indignans inuidus, quis uterq; eorum, sic enim manifestum erit utrum uerum, an falsum sit, quod dictum est, ut si inuidus quidem sit, qui tristatur in bonorum prosperitatibus, indignans autem, qui in malorum prosperitatibus tristatur, manifestum quod non erit inuidus indignans. Sumere autem & propijs (quæ in definitionibus sunt) nominibus definitiones, & non desistere donec ad notum deuentum sit, nam sæpe cum tota quidem definitio assignata sit, non manifestũ est quod quæritur, pro aliquo autem eorum (quæ in definitione sunt) nominum, desinitione dicta, manifestum fit. Amplius, problema propositionem sibi facientem, instare. Nam instantia erit argumentum ad positionem. Est autem locus hic pene idem ei, quo considerare quibus inesse, uel omnibus, uel nulli dictum est, differt autẽ modo. Amplius, determinare quæ oportet dicere ut plures, & quæ non. Vtile enim et ad construendum, & ad destruendum, ut quod nominationibus, quidem res nũcupandum ut plures, quę autem sunt, talia ne, an non talia, non amplius attendendũ ad plures, ut salubre quidem dicendum effectiuum sanitatis, ceu plures dicunt. Vtrũ autem propositum effectiuum sit sanitatis, an non, non amplius ut plures dicẽdum, sed ut medicus. Amplius, si multipliciter dicatur, positum autem sit quoniã inest, aut quoniam non inest, alterum monstrare eorum quæ multipliciter dicuntur, si non utraq; contingat. Vtendum autem in ijs quæ latent, nam si non lateat multipliciter dictum instabit quoniam nõ monstratum est id quod ipse dubitabat, sed alterum. Hic autem locus conuertitur & ad construendum, & ad destruendum, nam construere uolentes ostendemus quoniam alterum inest si, non ambo poterimus, destruentes autem quoniam non inest alterum ostendemus, si ambo non poterimus, ueruntamẽ destruenti quidem nihil oportet ex concessione disputare, neq; si omni, neq; si nulli dictum sit inesse, nam si ostenderimus quoniam non inest quodcunq; id sit, interimẽtes erimus omni inesse, similiter autem & si uni ostẽderimus inesse, interimemus nulli inesse. Construentibus autem præcõfitendum, quod cuiuis inest, omni inest, si ueri simile sit postulatum. Nõ sufficit enim ad ostendendum quod omni inest, in uno disputasse, ut si hominis anima immortalis est, propter hoc, anima omnis immortalis, quare præconfitendum, quod si quęcunq; anima immortalis, omnis immortalis, hoc autem non semper faciendum, sed quando non facilè possumus communem in omnibus unam rationem dicere, quẽadmodum Geometer, quod triangulus duobus rectis æquos habet tres angulos. Si aũt non lateat quod multipliciter dicitur, diuisum quotupliciter dicitur & interimendum, & cõstruendum. Vt si decens est utile, aut honestum, tentandũ ambo construere, uel interimere de proposito, ut quod honestũ,

& quod utile,uel quod neq; honeſtum,neq; utile. Si autem non contingat utraq;, alterum oſtendendum,annotato quod hoc quidem eſt,illud autem non,eadem autem ratio,etiam ſi plura ſint,in quæ diuiditur. Rurſum quæcunq; non ſecundum æquiuocationem dicũtur multipliciter,ſed alio modo. Vt diſciplina una plurium, aut ut finis,aut ut eius quod ad finem,ut medicina eius quod ſanitatem facit,ut quod cibat, aut ut amborum finium uelut contrariorum eadem diſciplina (nihil enim magis finis alterum altero) aut ut eius quod per ſe eſt,& eius quod per accidẽs. Vt per ſe quidem quod triangulus duobus rectis æquales habet tres angulos,per accidens autem quod æquilaterus,quoniam enim accidit triangulo,æquilaterum triangulũ eſſe, per hoc cognoſcimus quod duobus rectis æquales habet. Si ergo nullo modo contingit eadem eſſe plurium diſciplinam,manifeſtum quoniam omnino non contingit eſſe, aut ſi aliquo modo contingit,manifeſtum quod contingit. Diuidere autẽ quotupliciter,utile,ut ſi uoluerimus conſtruere,talia præſtatuenda ſunt quæcunq; cõtingunt, & diuidendum in ea tantum,quæcunq; utilia ſunt ad conſtruẽdum. Si autem deſtruere,quæcunq; non contingunt,reliqua uero omittenda. Id autem faciendum in ijs cũ latuerit quotupliciter dicuntur,& eſſe hoc quidem huius aut non eſſe, ex eiſdem locis aſtruendum,ut diſciplinam,huius quidem aut ut finis,aut ut eorum quæ ſunt ad finem,aut ut eorum quæ ſunt ſecundum accidens, uel rurſum non eſſe aliquid ſecundum aliquem dictorum modorum,eadem autem ratio, & in deſiderio, & quæcunq; alia dicuntur plurium. Eſt enim deſiderium huius aut ut finis,ut ſanitatis,aut ut eorũ quæ ſunt ad finem,ut medicinæ conficiendę,aut ut eorum quæ ſunt ſecundum accidens,ut in uino amicum dulce,nõ quia uinum,ſed quia dulce eſt,nam per ſe dulce deſiderat,uinum autem per accidens,ſi enim auſterum fit, non amplius deſiderat, per accidens ergo deſiderabat. Vtilis autem locus hic & in ijs,quæ ſunt ad aliquid, penè enim talia ea,quæ ad aliquid ſunt. Amplius,transferre ad euidentius nomen. Vt pro exacto in opinione clarum,& pro curioſitate cupiditas ſuperfluarum rerum,euidentiori enim facto quod dictum eſt,benè argumentabilis eſt poſitio. Eſt autem hic locus ad utrunq; communis,ad conſtruendum,& ad deſtruendum. Ad oſtendendum autem contraria circa idem ineſſe,conſiderandum in genere. Vt ſi uolumus oſtendere quod eſt circa ſenſum rectitudo,& peccatum,ſentire quidem iudicare eſt, iudicare autem eſt rectè,& non rectè,& circa ſenſum erit rectitudo,& peccatũ,nunc ergo ex genere circa ſpeciem demõſtratio fit,nam iudicare eſt genus ſentire,qui namque ſentit,aliquo modo iudicat. Rurſum ex ſpecie generi,quæcunque enim ſpeciei inſunt,& generi. Vt ſi diſciplina praua eſt,& ſtudioſa,& diſpoſitio praua, & ſtudioſa, nam diſpoſitio,diſciplinæ genus. Primus autem locus falſus eſt ad conſtruendum,ſecundus autem uerus,non enim neceſſarium quæcunque generi inſunt,et ſpeciei ineſſe,nam animal eſt uolatile,& quadrupes,homo autem non. Quæcunque uero ſpeciei inſunt,neceſſario & generi,ſi enim homo ſtudioſus, & animal ſtudioſum eſt. Ad deſtruendum autem & primus quidem uerus, ſecundus autem falſus, quæcunque enim generi non inſunt, neque ſpeciei, quæcunque uero ſpeciei nõ inſunt, non neceſſe eſt generi non ineſſe. Quoniam autem neceſſarium de quibus genus prædicatur,& ſpecierum aliquam prædicari,& quæcunq; habent genus,uel denominatiuè dicuntur à genere,& ſpecierum aliquam habere neceſſe eſt, uel denominatiuè ab aliqua ſpecierum dici. Vt ſi de aliquo diſciplina prædicatur, & Grammatica, uel Muſica,uel aliqua diſciplinarum aliarum prædicabitur, & ſi aliquis habet diſciplinam,uel denominatiuè à diſciplina dicitur,& Grammaticam habebit, aut Muſicam,aut aliquam aliarum diſciplinarum,uel denominatiuè ab aliqua earum dicetur, ut Grammaticus,uel Muſicus,ſi igitur aliquid dictum à genere quoquo modo ut animam moueri,conſiderandum eſt ſecundum aliquam ſpecierum motus,cõtingit animam moueri,ut augeri,uel minui,uel corrumpi,uel generari, aut quæcunque aliæ motus ſpecies ſunt, nam ſi ſecundum nullam, manifeſtum eſt quod non mouetur.

Hic

Hic autem locus communis ad utrunq;,& ad conſtruendum,& ad deſtruendum, ſi enim ſecundum aliquam ſpeciem mouetur,perſpicuum eſt quoniam mouetur,& ſi ſecundum nullam ſpecierum mouetur,manifeſtum quod non mouetur. Cum autem facultas non aſſit argumentationis ad poſitionem,intendendum ex definitionibus aut quæ ſunt propoſitæ rei,uel quę uideantur,& ſi non ab una,etiam à pluribus. Facile enim definientibus argumentari erit,nam ad definitiones,facilis argumentatio. Conſiderandum autem in propoſito, quoniam exiſtente neceſſe eſt poſitum eſſe,aut quid eſt ex neceſſitate,ſi propoſitum eſt.Conſtruere quidem uolēti,quo exiſtente propoſitum erit ex neceſſitate,nam ſi illud oſtendatur eſſe,& propoſitum oſtenſum erit,deſtruere autem uolenti,quid eſt ſi propoſitum eſt, nam ſi oſtēderimus conſequens propoſitum nō eſſe, interimentes erimus propoſitum. Amplius, ad tempus inſpiciendum ſi alicubi diſſonat. Vt ſi quod nutritur,dixerit quis ex neceſſitate augeri,nutriuntur enim ſemper animalia,augentur autem non ſemper. Similiter autem & ſi ſcire dixerit quis reminiſci,hoc enim præteriti temporis eſt, illud aūt præſentis,& futuri,ſcire enim dicimur præſentia, & futura,ut quoniam erit ſolis defectus,reminiſci autem non contingit aliud quàm præteritum. Amplius, Sophiſticus modus ducere ad id,ad quod plurimum habemus argumentorum facultatem, Hoc autem erit quandoq; quidem neceſſarium,quandoq; autem apparens neceſſarium,quandoq; autem neq; apparens,neq; neceſſarium,neceſſarium quidem,quādo negante eo qui reſpondet aliquid utilium ad poſitionem,ad illud rationes facit,contingit autem id talium eſſe ad quæ copioſam argumentorum facultatem habemus. Similiter autem & quando inductionem ad aliquid per poſitum faciens, interimere conatur,hoc enim interempto,& propoſitum interimitur. Apparens autem neceſſarium eſt,quando uidetur quidem utile,& accommodum poſitioni,non eſt autem ad id ad quod fiunt diſputationes,ſiue negāte eo qui diſputationem ſuſtinet, ſiue ab inductione probabili,per poſitionem ad idem factam,interimere conetur idipſum, reliquum uero quando nec neceſſarium eſt,nec apparens ad id ad quod fiunt diſputationes,& ſine cauſa accidit redarguere reſpondentem. Oportet autem deuitare poſtremum dictorum modum,omnino enim ſemotus,& extraneus uidetur eſſe à Dialectica. Quare oportet & reſpondentem non grauiter ferre,ſed ponendo quæ non utilia ſunt ad poſitionem ſignificare quæcunq; non uidentur,ponit tamen, nam magis perplexos eſſe ut plurimum contingit eos,qui interrogant,quando omnia huiuſmodi ab eis poſita fuerint,ſi non concludunt. Amplius,omnis qui dixit unūquodq; uis,quodam modo multa dixit,eo quòd plura unicuiq; ex neceſſitate conſequentia ſunt(ut qui hominem dixit eſſe,& quod animal eſt dixit,& quod animatum,et quod bipes,& quod mentis,& diſciplinæ ſuſceptiuum) quare quouis uno conſequentium interempto,interimitur,& quod in principio eſt,cauere autem oportet in huiuſmodi,difficilioris aſſumptionem facere. Nam quandoque facilè eſt conſequens interimere,quandoque id ipſum propoſitum. Quibuſcunque autem neceſſe eſt alterū tantum ineſſe,uel non ineſſe,ut homini ægritudinem,uel ſanitatem,ſi ad alterum facilè poterimus diſputare quod ineſt,uel non ineſt, & ad reliquum facilè poterimus. Hoc autem conuertitur ad utrunq;. Oſtendentes enim quod ineſt alterum, quod nō ineſt reliquum oſtendentes erimus,ſi autem quod non ineſt oſtendamus, reliquum ineſſe oſtendentes erimus,manifeſtum igitur quod ad utrunque utilis hic locus eſt. Amplius argumentari transferendo nomen in orationē,cum longè magis conſentaneum uiſum fuerit tranſſumere quàm ut ponitur nomen. Vt magnanimum non fortem (ut ponitur) ſed magnum animum habentem,quemadmodum fidentem,bona ſperantem. Similiter autem & ingenioſum,cuius fuerit genius ſtudioſus. Quemadmodum Xenocrates inquit,ingenioſum eum eſſe,qui animam ſortitus eſt ſtudioſam, ipſam enim unicuique eſſe genium. Quoniam autem rerum aliæ quidem ſunt ex neceſſitate,aliæ autem ut in pluribus,aliæ uero utrumlibet,ſi quod ex neceſ

ſitate eſt, ut in pluribus ponatur, aut quod ut in pluribus, ex neceſſitate, aut ipſum aut contrarium ei quod eſt ut in pluribus, ſemper dat locum argumentationis. Nam ſi quod ex neceſſitate eſt, ut in pluribus ponatur, manifeſtum quoniam non omni dicit ineſſe, cum inſit omni, quare peccauit, ſiue, quod ut in pluribus dicitur, ex neceſſitate dixit, omni dixit ineſſe, cum non inſit omni, ſimiliter autem & ſi contrarium ei quod in pluribus eſt, ex neceſſitate dixit, ſemper enim in paucioribus dicitur contrarium ei, quod eſt ut in pluribus, ut ſi, ut in pluribus praui homines, boni in paucioribus, quare multo magis peccauit, ſi bonos ex neceſſitate dixit eſſe, ſimiliter autem & ſi quod utrumlibet eſt, ex neceſſitate dixit, uel ut in pluribus, neque enim ex neceſſitate utrumlibet, neque ut in pluribus, contingit autem & ſi non determinans dixerit utrum ut in pluribus, an ex neceſſitate dixit, ſit autem res ut in pluribus, diſputare ut ex neceſſitate is dixerit. Vt ſi prauos exhæreditandos dixit eſſe, non determinans, tanquam ex neceſſitate is dixerit, diſputare. Amplius, & ſi idem ſibi accidens poſuerit ut alterum, eo quòd alterum ſit nomen. Quemadmodum Prodicus diuidebat uoluptates, in gaudium & iucunditatem, & lætitiam, hæc enim omnia eiuſdem (id eſt uoluptatis) nomina ſunt, ſi ergo aliquis gaudere, ei quod eſt lætari ponat accidere, idem utique ipſi dicet accidere.

De eiſdem terminandis problematis loci alij. Cap. III.

QVoniam autem contraria connectuntur quidem ſibi inuicem, ſexmodis, contrarietatem autem faciunt quadrupliciter complexa, oportet accipere contraria quocunq; modo utile fuerit & deſtruenti & conſtruenti. Quod autem ſex modis complectuntur, manifeſtum, nam aut utrunque contrariorum utrique contrariorum connectitur, hoc autem dupliciter, ut amicis benefacere, & inimicis malè, uel ecõuerſo, amicis malè, & inimicis benè, aut quãdo utraque de uno, dupliciter autem & hoc ut amicis benefacere, & amicis male, uel inimicis benefacere, & inimicis male, aut unum de utriſque, & hoc quoque dupliciter, ut amicis benè, & inimicis benè, uel amicis malè, & inimicis malè. Primæ autem duæ dictæ complexiones non faciunt contrarietatem, nam id quod eſt amicis benefacere, ei quod eſt inimicis malefacere, non eſt contrarium, utraque enim eligenda ſunt & eiuſdem moris, neque id quod eſt amicis malè, ei quod eſt inimicis benè, nam & hæc utraque fugienda, & eiuſdem moris. Non uidetur autem fugiendum fugiendo contrarium eſſe, niſi hoc quidem ſecundum ſuperabundantiam. Illud autem ſecundum defectum dictum ſit. Nam ſuperabundantia fugiendorũ uidetur eſſe, ſimiliter autem & defectus. Reliqua uero quatuor omnia faciunt contrarietatem, nam id quod eſt amicis benefacere, ei quod eſt amicis malè, contrarium, nã à contrario more ſunt, & illud quidem eligendum, hoc autem ſpernẽdum, ſimiliter autem & in alijs. Nam in unaquaq; coniugatione unum eligendum, & alterum fugiendum, illud quidem boni moris, hoc autem praui. Manifeſtum igitur ex ijs quæ dicta ſunt, quod eidem plura contraria accidunt fieri, nam ei quod eſt amicis benefacere, id quod eſt inimicis benefacere, & id quod eſt amicis male, contrarium eſt.

Similiter autem & aliorum ſingulis quibuſque eodem modo conſiderantibus, duo contraria apparebunt, accipere igitur contrariorum quodcunque, erit ad poſitionem utile. Amplius ſi eſt aliquid contrarium accidenti, conſiderandum eſt ſi ineſt ei, cui dictum eſt accidens ineſſe. Nam ſi hoc ineſt, illud non erit, impoſſibile enim ſimul contraria eidem ineſſe. Aut ſi quid tale dictum eſt de aliquo, quod cum ſit, neceſſe eſt contraria ineſſe, ut ſi ideas in nobis quis dixerit eſſe. Nam & moueri, & quieſcere eaſdem accidet & etiam ſenſibiles, & inſenſibiles eſſe. Nam uidentur ideæ quieſcere, immobiles, & intelligibiles

Intelligibiles esse ijs, qui ponunt ideas esse. Attamen cum sint in nobis, impossibile est immobiles esse. Nam motus uobis, necessarium est, & quæ in nobis sunt omnia, si mul moueri. Manifestum autem quoniam & sensibiles, si in nobis sunt, nam per sensum qui circa uisum est, eam quæ in unoquoque est formam cognoscimus. Rursum si positum est accidens, cui est aliquid contrarium, considerandum si & contrarij susceptiuum, quod & accidentis est. Nam idem contrariorum susceptiuum, ut si odiū hærere iræ quis dixerit, erit odium in furoris specie, illic enim ira, inspiciendum igitur si & contrarium in furoris specie, an in concupiscentia, nam si non, sed in concupiscibili est, non cohæret odium iræ. Similiter autem & si concupiscibile, ignorare dixerit, nam erit & disciplinæ susceptiuum, siquidem & ignorantiæ, quod quidem non uidetur, concupiscibile susceptiuum esse disciplinæ. Destruenti ergo quemadmodum dictum est utendum, astruenti uero quod inest quidem accidens non utilis locus, q̄d autem contingit inesse utilis. Ostendentes enim quod non susceptiuum est contrarij, ostendentes erimus quod neque inest accidens, neque contingit inesse, si autem ostenderimus quod inest contrarium, aut quod susceptiuum est contrarij, nondum ostendentes erimus quod & accidens inest, sed quod contingit inesse in tantum solū ostensum erit. Quoniam autem oppositiones sunt quatuor, considerandum ex cō tradictionibus, ἐconuerso ex consequentia, & interimenti, & construenti. Sumere autem est ex inductione, ut si homo, animal, non animal, non homo, similiter autem & in alijs. Hic enim ἐconuerso consequentia, nam hominem, animal sequitur, nō hominem autem, non animal nequaquam, sed ἐconuerso, non animal, non homo. In omnibus igitur tale est existimandum, ut si bonum, suaue, & non suaue, non bonum, si autem non hoc, nec illud, similiter autem & si non suaue, nō bonum, bonum, suaue. Manifestum igitur quod utrumq; conuertitur, quæ secundum contradictionem est consequentia ἐconuerso facta. In contrarijs autem considerandum, si contrarium, contrarium sequatur, an contra seipsa consequentia, an ἐconuerso, & interimenti, & construenti. Sumere autem & talia est ex inductione quantum utile est, contra ipsum consequentia est, ut in fortitudine, & timiditate, nam illam quidem sequit̄ uirtus, hanc autem uitium, & illam quidem sequitur eligendum, hanc autem fugiendū, igitur contra seipsa et horum consequentia, contrarium enim eligendum fugiendo, similiter autem & in alij. Econuerso autem consequentia, ut bonam quidem habitudinem sanitas sequitur, malam autem habitudinem ægritudo nequaquam, sed ægritudinem mala habitudo, manifestum igitur quoniam ἐconuerso in his consequentia fit. Raro autem ἐconuerso accidit in contrarijs, sed in pluribus in seipsa consequentia, si ergo neque contra seipsa contrarium sequitur contrarium, neque ἐconuerso, manifestum quoniam neque eorum quæ dicta sunt alterum sequitur alterum, si autē in contrarijs, & in ijs quæ dicta sunt necesse alterum sequi alterum. Similiter autem contrarijs, & in priuationibus, & habitibus respiciendum. Veruntamen non est in priuationibus ἐconuerso, sed contra seipsa consequentiam necessarium est semper fieri, ueluti uisum sequi sensum, cœcitatem autem insensibilitatem, opponitur enim sensus insensibilitati, ut habitus & priuatio, nam illud horum quidem habitus, hoc autem priuatio est. Similiter autem habitui & priuationi, & in ijs quæ sunt ad aliquid, utendum, contra seipsa enim, & horum cōsequentia, ut si triplum, multiplum, & subtriplum submultiplum dicitur, dicitur enim triplum quidem ad subtriplū, multiplum autem ad submultiplum. Rursus, si scientia opinio, & scibile opinabile, & si uisus sensus, & uisibile sensibile. Instantia, quod non necesse est in ijs, quæ sunt ad aliquid consequentiam fieri quemadmodum dictum est, nam sensibile scibile est, sensus autem non est scientia. Non tamen uera instantia uidetur esse, multi enim non dicunt sensibilium esse scientiam. Insuper autem ad contrarium nō minus utile quod dictum est, ut quod sensibile non est scibile, neque enim sensus scientia. Rursus in cō iugatis, & in casibus, & interimenti, & construenti. Dicuntur autem coniugata hu-

iuſmodi,ut iuſta,& iuſtus iuſtitiæ,& fortia,& fortis fortitudini. Similiter autem ef fectiua,& conſeruatiua,coniugata illi cuius ſunt effectiua,& conſeruatiua, ut ſana tiua ſanitatis,habituatiua habitudinis,eodem autem modo & in alijs, coniugata igi tur talia ſolent dici.Caſus autem,ut iuſtè,& fortiter,& ſanatiuè,habitatiuè,& quæcũ que eodem modo dicuntur.Videntur autem & quę ſunt ſecundum caſus,coniugata eſſe,ut iuſte iuſtitiæ,& fortiter fortitudini.Coniugata autem dicuntur ſecundum eã dem coniugationem omnia,ut iuſtitia,iuſtus,iuſtum,iuſtè,manifeſtum igitur quoni am uno quouis oſtenſo eorum,quæ ſecundum eandem coniugationem dicuntur,ut bono,uel laudabili,& reliqua omnia oſtenſa ſunt,ut ſi iuſtitia eſt laudabilium,& iu ſtè,iuſtus,iuſtum laudabilium,dicetur autem iuſtè & laudabiliter ſecundum eundem caſum (nam à laudabili) quemadmodum iuſtè à iuſtitia.Conſiderandum autem non ſolum in eo quod dictum eſt,ſed & in contrario contrarium. Vt quod bonum non ex neceſſitate ſuaue,neque enim malum triſte,ut ſi hoc,& illud,& ſi iuſtitia ſcientia, & iniuſtitia ignorantia,& ſi quod iuſtè eſt,ſcienter & experienter eſt, quod iniuſtè eſt,ignoranter & experienter eſt,ſi autem hæc non,nec illa, uelut in hoc quod nunc dictum,nam magis utique apparebit quod iniuſtè experienter,quam inexperienter. Hic autem locus dictus eſt prius in contrariorum conſequentijs, nihil enim aliud nunc oſtendimus,quàm contrarium ſequi contrarium. Amplius in generationi bus,& corruptionibus,& effectiuis,& corruptiuis,& interimenti et aſtruenti.Quo rum enim generationes bonæ ſunt,& ipſa bona ſunt,& ſi ipſa bona ſunt, & genera tiones bonæ,ſi autem generationes malæ,& ipſa mala. In corruptionibus autem è contrario,nam ſi corruptiones bonæ,ipſa mala,ſi autẽ corruptiones malæ,ipſa ſunt bona.Eadem ratio & in effectiuis, & corruptiuis,quorum enim effectiua bona, & ipſa bona,quorum uero corruptiua bona,ipſa mala.

Ex ſimilibus,appoſitione, magis, minus,ſimpliciter, & ſecundum quid loci. Cap. IIII.

RVrſum in ſimilibus ſi ſimiliter ſe habent. Vt ſi diſciplina una plurium, & opinio, & ſi uiſum habere eſt uidere, & auditum habere eſt audire, ſi militer autem & in alijs,& in his quæ ſunt, & in ijs quæ uidentur. Vtilis autem hic locus ad utrunque, nam ſi in aliquo ſimilium ſic ſe habet,& in alijs ſimilibus,ſi autem in aliquo non, nec in alijs ſimilibus. Conſiderandum au tem & in uno, & in pluribus ſi ſimiliter ſe habet. Aliquoties enim diſſonat, ut ſi ſcire eſt cogitare,& multa ſcire eſt multa cogitare,hoc autem non uerum. Contin git enim plura ſcire, cogitare autem non, ſi autem non hoc, nec illud quod in uno quod ſcire eſt cogitare. Amplius, ex magis & minus. Sunt autem eius quod eſt magis loci quatuor. Vnus quidem ſi magis ſequitur magis, ut ſi uoluptas bo num, & magis uoluptas, magis bonum, & ſi iniuriam facere malum, & magis iniu riam facere, magis malum. Vtilis autem ad utrunque hic locus,nam ſi ſequatur ad ſubiecti incrementum,accidentis incrementum, quemadmodum dictum eſt,mani feſtum quod accidit,ſi autem non ſequatur,non accidit,hoc autem inductione ſumẽ dum. Alius,uno de duobus dicto,ſi cui magis uidetur ineſſe non ineſt,nec cui mi nus,& ſi cui minus uidetur ineſſe ineſt,& cui magis. Rurſum,duobus de uno dictis, ſi quod magis uidetur alij ineſſe non ineſt,neque quod minus,aut ſi quod minus ui detur ineſſe ineſt,& quod magis.Amplius,duobus de duobs dictis,ſi quod alteri ma gis uidetur ineſſe non ineſt,nec reliquum reliquo,aut ſi quod minus uidetur alteri in eſſe ineſt,et reliquũ reliquo.Amplius,ex eo quod ſimiliter ineſt, uel uidẽ ineſſe, tri pliciter,quemadmodũ in eo ꝙd magis,ut in poſterioribus tribus dictis locis dicebaẽ. Siue enim unum quoddam duobus ſimiliter ineſt,aut uidẽ ineſſe,ſi alteri non inſit, nec alteri,

nec alteri, si aũt alteri ineſt,& reliquo. Siue duo eidem ſimiliter,ſi alterũ nõ inſit,nec reliquum,ſi autem alterum,& reliquum.Eodem autem modo & ſi duobus duo ſimiliter inſunt;nam ſi alterum alteri non ineſt,nec reliquum reliquo,ſi autem ineſt alterum alteri, & reliquum reliquo,ex eo igitur quod eſt magis,& minus,& quod eſt ſimiliter,tot modis contingit argumentari. Amplius autem ex appoſitione,ſi alterum ad alterum appoſitum faciat bonum,uel album,cum non fuerit prius album, uel bonum,quod appoſitum eſt erit album,uel bonum,quale reuera & totum facit. Amplius autem ſi id ad quod eſt appoſitum aliquid facit magis tale,quale erat,& ipſum erit eiuſmodi, ſimiliter autem & in alijs. Vtilis autem non in omnibus hic locus,ſed in quibus ipſius magis crementum accidit fieri. Iſte uero locus non conuertitur ad deſtruendum, nam ſi non facit quod appoſitum eſt, bonum, nondum manifeſtum,ſi ipſum non bonum.Nam bonum malo appoſitum,non ex neceſſitate bonum totum facit,nec album nigro,nec dulce amaro. Rurſum,ſi quid magis & minus dicitur,& ſimpliciter ineſt. Quod enim bonum uel album non eſt, neque magis & minus bonum uel album dicetur,nam malum de nullo magis, uel minus bonum,ſed magis malum uel minus dicetur.Non conuertitur autem hic locus ad deſtruendum,multa enim eorum quæ non dicuntur magis,ſimpliciter inſunt,nam homo non dicitur magis & minus,ſed non propter hoc non eſt homo.Eodem autem modo conſiderandum & in ijs quæ ſecundum quid, & quando,& ubi. Nam ſi ſecũdum quid contingit, & ſimpliciter contingit,ſimiliter autem & quãdo, & ubi,nam quod ſimpliciter, eſt impoſſibile, neque ſecundum quid,neque ſecundum ubi, neq; ſecundum quando contingit. Inſtantia, quoniam ſecundum quid quidem ſunt natura ſtudioſi (ut liberales, uel caſti) ſimpliciter autem non ſunt natura ſtudioſi,nam nullius natura prudens. Similiter autem & quando contingit corruptibilium aliqd non corrumpi, ſimpliciter autem non contingit non corrumpi. Eodem autem modo & ubi expedit quidem tali obſeruantia uictus uti,ut in morboſis locis, ſimpliciter autem non expedit adhuc autem,alicubi quidem unum tãtum poſſibile eſt eſſe, ſimpliciter autem non poſſibile unum tantum eſſe. Eodem autem modo & alicubi bonum eſt quidem patrem ſignificare,ut in Tribalis,ſimpliciter autem nõ bonum. An in hoc quidem non ubi ſignificat,ſed quibuſdam: nihil enim refert ubicũq; ſint, ubique enim erit eis bonum in Tribalis.Rurſus quidem expedit medicari,ut quando ægrotat,ſimpliciter autem non. An neq; hoc quando ſignificat,ſed in eo quòd afficitur aliquo modo: nihil enim refert quandocunque, dummodo ſic affectus ſit. Simpliciter autem eſt quod nullo addito dicis quòd bonum eſt, aut contrarium, ut patrem ſacrificare non dicis bonum eſſe, ſed quibuſdam bonum eſſe, non ergo ſimpliciter bonum,ſed Deos honorare bonum dicis nihil addens, ſimpliciter enim bonum eſt,quare quod nullo addito uidetur eſſe honeſtum, uel turpe, uel aliquid talium,ſimpliciter dicetur.

Secundi libri Topicorum Ariſtotelis finis.

TERTII TOPICORVM

LIBRI ARISTOTELIS, DE MELIORVM ELIGIBILIORVMQVE PROBLEMATVM Locis, Cap. I.

Vtrum autem eligibilius, aut melius duorũ, pluriumúe, ex his perſpiciendum. Primum autem determinetur quod conſiderationem facimus non de plurimum diſtantibus, & magnam adinuicem differentiam habentibus (nullus enim dubitat utrum felicitas, an diuitiæ expetibiliores) ſed de ijs quæ propinqua ſunt, & de quibus dubitamus utro oporteat apponere magis eo quòd nullam uidemus alterius ad alterum præeminentiam? Manifeſtũ igitur in his quod oſtenſa una præeminentia, uel pluribus, conſtituetur intelligentia, quod id eligibilius eſt, quod eorum eſt præeminens. Primum igitur quod diuturnius ſtabiliuſue, eligibilius eo quòd minus huiuſmodi. Et quod magis eligit prudens, uel bonus uir, uel lex recta, uel ſtudioſi circa ſingula delecti quatenus tales ſunt, uel in unoquoque genere periti, uel quæcunque plures, uel omnes (ut in medicina uel ædificatoria, quę plures medicorum uel omnes) uel quęcunque omnino plures, uel omnes, uel omnia, ut bonum. Omnia enim bonum appetunt. Oportet autem ducere ad id quod fuerit utile, quod dicendum eſt. Eſt autem ſimpliciter quidem melius, ac eligibilius, quod ſecundum meliorem diſciplinam, alicui autem quod ſecundum propriam. Deinde quod idipſum quod eſt (eo quòd non) in genere eſt, ut iuſtitia iuſto. Nam illa quidem in genere bono, hoc autem non, & illa idipſum quod eſt bonum eſt, hoc autem non. Nam nihil dicitur idipſum quod genus eſt, quod non eſt in genere. Vt albus homo nõ eſt id quod color. Similiter autem & in alijs. Et quod propter ſe eligẽdum, eo eligendo quod propter aliud eligibilius. Vt ſanum eſſe quàm exercitari, illud enim propter ſe eligendum, hoc autem propter aliud. Et quod per ſe eo quòd per accidens. Vt amicos iuſtos eſſe, eo quòd inimicos, illud enim per ſe eligendum, hoc autem per accidens eligimus. Nam inimicos iuſtos eſſe ſecundum accidens eligimus, ut nihil nobis noceant. Eſt autem hoc idem ei quod ante hoc, differt autem modo, nam amicos quidẽ iuſtos eſſe propter ſe eligimus, & ſi nihil nobis debeat fore, quamuis apud Indos ſint, inimicos autem propter alterum, ut nihil nobis noceãt. Et quod cauſa boni per ſe, eo quòd per accidens cauſa. Quemadmodum uirtus, fortuna, nam illa quidem per ſe, hæc autem per accidens eſt cauſa bonorum, & ſi quid aliud huiuſmodi. Similiter autem & in contrario. Nam quod per ſe eſt cauſa mali, fugibilius eſt eo quòd per accidẽs, ut uitium quàm fortuna, nam illud quidem per ſe malum, fortuna autem per accidens. Et quod ſimpliciter bonum, eo quòd alicui eligibilius. Vt ſanum fieri, quàm incidi. Nam hoc quidem ſimpliciter bonum, illud autem alicui indigentium inciſione. Et quod natura eſt, eo quòd non natura. Vt iuſtitia, iuſto, illud enim natura, hoc autem acquiſitiuum. Et quod meliori, & honorabiliori ineſt, eligibilius, ut Deo, quàm homini, animæ, quàm corpori. Et quod melioris proprium, melius quàm quod peioris. Vt quod Dei, quàm quod hominis, nam ſecundum communia utriſque, nihil differunt ab inuicem, proprijs autem alterum alteri differentijs ſupereminet. Et quod in melioribus, uel prioribus, uel honorabilioribus, eſt melius. Vt ſanitas robore, et pulchritudine, nam illa quidem in humidis, et ſiccis, & (ut ſimpliciter dicaẽ), ex quibus prius cõſtitutũ eſt animal. Hęc uero in poſterioribus, nã robur in neruis, & oſſibus, pulchritudo autẽ membrorũ quædã cõmenſuratio uidetur eſſe. Et finis ijs quæ ſunt ad finẽ eligibilior uideẽ eſſe. Et duorũ, quod propinquius eſt fini. Et omnino quod ad uitæ finẽ expetibilius, quàm quod ad aliud aliquid,

quid,ut quod ad felicitatem contendit,quã quod ad prudentiam,nam quod ad felicitatem contendit,eligibilius. Et possibile impossibili. Amplius,cum duo sint effectiua cuius finis melior, & ipsum melius. Cum autem sit effectiuum,& finis, ex proportione,quando pluri superat finis finem,quã ille proprium effectiuum. Vt felicitas pluri superat sanitatem, quã sanitas salubre, quare effectium felicitatis, melius sanitate,nam quantum felicitas superat sanitatem,tantum & effectiuum felicitatis,salubre superat,sanitas autem salubre minus superabat,quare plus superat effectiuum felicitatis,salubre, quã sanitas salubre,quapropter effectiuum felicitatis,melius sanitate,manifestum igitur,ꝙ eligibilius effectiuum felicitatis, quã sanitas,nam idem plus superat. Amplius,melius est quod propter se,& honorabilius, & laudabilius. Vt amicitia diuitijs,& iustitia sanitate,& robore,nam illa quidem propter se honorabilium, hæc uero non propter se,sed propter aliud, nullus enim honorat diuitias propter se, sed propter aliud,amicitiam uero propter se,& si nihil nobis debeat aliud ab ea esse.

Alij pro eisdem problematis loci. Cap. II.

AMplius,quãdo duo aliqua fuerint ualde sibimetipsis similia,& non poterimus præeminentiã aliquam conspicere alterius ad alterũ,uidendũ ex ijs quę sequuntẽ. Nam cũ cõsequẽs est maius bonũ,hoc eligibilius. Si aũt sint cõsequentia mala,cui cõsequẽs minus malũ,hoc eligibilius. Nam cũ utraq; sint eligenda,nihil prohibet molestũ aliquid sequi,dupliciter autẽ ab eo quod sequitur consideratio,nam & prius,& posterius sequitur,ut addiscentem ignorare prius scire autem posterius,melius autem ut plurimum,quod posterius, sumẽdum igitur eorum quæ sequuntur quodcunque fuerit utile. Amplius. plura bona paucioribus, uel simpliciter,uel quando altera alteris insunt,ut pauciora in pluribus. Instantia, si alicubi alterum alterius gratia,nihil enim eligibiliora utraque quam unum, ut sanum fieri, & sanitas,quam sanitas,eo quòd sanum fieri propter sanitatem eligimus. Et non bona,bonis nihil prohibet eligibiliora esse,ut felicitatem,& aliud aliquid ꝺd non est bonum, iustitia & fortitudine. Et eadem cum uoluptate magis,quã sine uoluptate,& eadem cum indolentia,quã cum tristitia. Et unumquodque in quo tempore magis ualet, in hoc etiam eligibilius. Vt carentia tristitiæ in senectute magis, quã in iuuentute, magis enim in senectute ualet. Secundum hæc autem, & prudentia in senectute eligibilior, nemo enim iuuenes eligit duces, eo quòd non constat eos prudentes esse. Fortitudo autem ẽcontrario,in iuuentute enim magis necessaria secundum fortitudinem operatio, similiter autem & in temperantia,magis enim iuuenes quã senes concupiscentijs molestantur. Et quod in omni tempore, uel in pluribus utilius. Vt iustitia,& temperantia, fortitudine,nam illæ semper,hæc autem aliquando utilis. Et quod cum omnes haberemus, nihil altero indigeremus,quã quod cum haberemus, indigeremus reliquo. Vt in iustitia, & fortitudine, nam si omnes essent iusti, nihil utilis fortitudo, si uero omnes essent fortes, utilis iustitia. Amplius ex corruptionibus,& adiectionibus, & generationibus,& sumptionibus,& contrarijs. Quorum enim corruptiones malæ,ipsa eligibiliora, similiter aũt & in abiectionibus,& in contrarijs, nam si abiectio,uel contrarium fugibilius est,ipsum eligibilius,in generationibus autẽ,& sumptionibus,ẽcõtrario. Quorũ enim sumptiones,& generationes & eligibiliores,& ipsa quoq; eligibiliora. Alius aũt locus est. Quod propinquius bono, melius, atq; eligibilius. Et ꝺd similius est bono,ut iustitia,iusto. Et ꝙ meliori eorũ est similius, quẽadmodum Aiacẽ Vlysse dicũt aliqui meliorẽ esse,eo ꝺd similior est Achilli. Instãtia huius est, ꝺd non uerũ sit,nihil enim prohibet non qua ratione optimus est Achilles, eadem similiorem esse Aiacẽ,cum erit alter quidem bonus non similiter aũt. Cõsiderandũ

autem ſi & in ridiculoſioribus ſit ſimile, ut ſimia homini quàm equo, cum non ſit ſimilis non enim eſt ſimia melior, ſimilior tamen eſt homini. Rurſum in duobus, ſi hoc quidem meliori, illud autem peiori eſt ſimilius, erit melius quod meliori eſt ſimilius. Habet autem & hoc inſtantiam, nihil enim prohibet hoc quidem meliori parum ſimile eſſe, illud autem peiori ualdè, ut ſi Aiax quidem Achilli parum, Vlyſſes autem Neſtori ualdè, ut ſi hoc quidem meliori in peioribus, illud autem peiori in melioribus, ut equus aſino, & ſimia homini. Et quod maximè inſigne, eo quòd minus tale. Et quod difficilius, magis enim amamus cum habemus, quod non eſt facile adipiſci. Et quod magis proprium, eo quòd cõmunius. Et quod magis incommunius, nam magis eligenda ꝺd nulla moleſtia ſequitur, quàm quod ſequitur. Amplius, ſi hoc illo melius, & omnino optimum eorum quæ in hoc, melius eo quòd in altero optimum. Vt ſi melior eſt homo quã equus, & optimus homo, optimo equo melior. Et ſi optimum optimo melius, & ſimpliciter hoc illo melius, ut ſi optimus homo, optimo equo melior, & ſimpliciter homo, ſimpliciter equo melior. Amplius, ea quæ uolumus amicos participare, eligibiliora, quã quæ non. Et quæ ad amicum agere malumus, quã quæ ad quemlibet, illa eligibiliora. Vt iuſtè agere, & benefacere, magis quàm uideri, nam amicis benefacere uolumus magis quã uideri, quibuslibet autem è conuerſo. Et quæ ſunt ex circũſtantia neceſſarijs meliora, aliquando autem & eligibiliora. Melius enim quàm uiuere, benè uiuere, benè autem uiuere eſt ex circunſtantia, ipſum autem uiuere neceſſarium. Aliquando autem meliora non etiam eligibiliora, non enim ſi meliora, neceſſario quòd eligibiliora: Philoſophari ſiquidem melius quàm lucrari, ſed non magis eligẽdum indigenti neceſſarijs. Ex circunſtantia autem eſt, quando exiſtentibus neceſſarijs, alia quædam adijciuntur bonorum. Ferè autem fortaſſe eligibilius quod neceſſarium eſt, melius autem quod ex circunſtantia. Et quod non eſt ab alio exquirere, quã quod eſt & aꝺ alio. Quale ſuſtinet iuſtitia ad fortitudinem. Et ſi hoc quidem ſine illo eligendum, illud autem ſine hoc non: Vt poteſtas ſine prudentia nõ eligenda, prudentia uerò ſine poteſtate eligenda. Et duorum, ſi alterum negamus, ut reliquum uideatur nobis ineſſe, illud eligibilius ꝺd uolumus nobis uideri ineſſe. Vt laborem diligere nos negamus, ut ingenioſi eſſe uideamur Amplius, pro cuius abſentia minus increpandi ſunt moleſtè ferentes, hoc magis eligendum. Et pro cuius abſentia non moleſtè ferentem magis increpandum, id eligibilius.

Alij meliorum, eligibiliorumq; loci. Cap. III.

AMplius, eorum quę ſunt ſub eadem ſpecie, quod habet propriam uirtutẽ, eo quod non habet, utriſq; autem habentibus, ꝺd magis habet, eligibilius. Amplius, ſi hoc quidem facit bonum illud cui adeſt, illud autem non facit, quod facit, eligibilius. Quemadmodum & calidius quod calefacit, eo quòd non. Si autem utrunq; facit, quod magis facit, aut quod melius, & principalius facit bonum, ut ſi hoc quidem animam, illud autem corpus. Amplius autem à caſibus, & uſibus, & actionibus, & operibus, & hæc ab illis. Sequuntur enim ſeſeinuicem, ut ſi quod iuſtè eſt eligibilius, quàm quod fortiter, & iuſtitia fortitudine eligibilior, & ſi iuſtitia quã fortitudo eligibilior, & quod iuſtè, quã quod fortiter, ſimiliter autem & in alijs. Amplius, ſi aliquo eodem hoc quidem maius bonum eſt, illud autem minus, magis eligendum maius, aut ſi maiore maius fuerit alterum. Sed & ſi duo quædam uno aliquo ſint eligibiliora, quod longè eligibilius eo quòd minus eſt eligendum, eligibilius. Amplius cuius eſt ſuperabũdantia eligibilior, & ipſum eligibilius. Vt amicitia, pecunijs, nam eligibilior ſuperabundantia amicitiæ, quã pecuniarum. Et id cuius magis eliget quis ut ipſe ſibi cauſa ſit, quã cuius alter. Vt amicos pecunijs. Amplius, ex appoſitione ſi eidem appoſitum aliquid, quod totum eligibilius

facit

facit. Cauere autem oportet extendere ad ea, in quibus altero quidem appositorũ utitur commune, uel alio quolibet modo cooperatiuum est, reliquo autem non utitur, neque cooperatiuum est, ut ferra, & falce cum arte fabrili, nam eligibilior ferra consociata, simpliciter autem non eligibilior. Rursum si minori appositum aliquid, quod totum maius facit. Similiter autem & exablatione, quo enim ablato ab eodem, quod restat est minus, illud maius erit, quod ablatũ, reliquum minus facit. Et si hoc quidem propter se, illud autem propter gloriam eligendũ. Vt sanitas, pulchritudine, terminus autem eius quod est ad gloriam, quod nullo conscio, non studeret inesse. Et si hoc quidem propter se, & propter gloriam eligendum, illud autem propter alterum tantum. Et utrumuis magis propter se honorandum, hoc & melius, & eligibilius. Honorabilius utique fuerit secundum se, quod nihil aliud debeat esse, propter se eligimus magis. Amplius, diuidendum quoties quod eligendum est dicitur, & quorum gratia, ut utilis, uel honesti, uel delectabilis. Nam quod ad omnia, uel ad plura est utile, eligibilius fuerit eo quòd non sic. Si autem eadem utrisque insunt, utri magis insint considerãdum. Vt utrum delectabile an honestum, an utile magis. Rursum quod propter melius, eligibilius. Vt quod propter uirtutem, quàm quod propter delectationem. Similiter autem & in fugiendis. Nam magis est fugiendum, quod magis impedit uirtutes, ut ægritudo turpitudine, nam & uoluptatis, & eius quod est studiosum esse, prohibentior est ęgritudo. Amplius, ex similitudine monstrari potest fugiendum, & eligendum quod propositum est. Nam minus eligẽdum huiusmodi, quod æquè & eligeret aliquis & fugeret, altero quod eligendum est tantũ, ad seinuicem igitur cõparationes (quemadmodum dictum est) faciendum.

De eligendis, & fugiendis, documenta, loci communes. *Cap.* IIII.

IDem autem loci utiles, & ad demonstrandum quoduis eligẽdum, & fugiendũ. Nam auferre solum eam oportet (quæ ad alterum est) præeminẽtiam, si enim ęd honorabilius, eligibilius, & honorabile eligendum, & si quod utilius, eligibilius, & utile eligendum, similiter autem & in alijs quæcunq; huiusmodi habent comparationem. In aliquibus autem statim secundum eam, quæ ad alterum est cõparationẽ, & quod eligendum utrumq;, uel alterum dicimus. Vt quãdo hoc quidẽ natura bonum, illud aũt non natura bonũ dicimus, nam quod natura bonum, manifestum quoniam eligendũ est. Sumendũ autẽ quam maximè uniuersales locos de eo, quod est magis & minus, nam sic sumpti, ad plura utiles erunt. Fieri aũt potest ut eorum qui dicti sunt, quosdam uniuersales magis qs faciat, parũ transmutans secundum appellationẽ. Vt quod natura tale, eo quòd non natura tale, magis tale. Et si hoc quidẽ facit, illud aũt nõ facit ęd habet tale cuicũq; insit, magis tale ęd interdum facit tale quã quod nõ facit. Si aũt utrũq; facit, quod magis facit tale. Amplius, si eodem aliquo, hoc quidẽ magis, illud aũt minus tale. Et si hoc tali magis tale, illud uero non tali tale, manifestũ, quoniã primũ magis tale. Amplius ex additione, si eidem additũ, aliquod totũ magis tale facit. Aut si ei quod minus est tale additum, totum magis tale facit. Similiter aũt & exablatione, nam quo ablato reliquis, reliquum, minus tale, ipsum magis tale. Et quæ cõtrarijs sunt impermixtiora, magis talia. Vt albius quidẽ nigro impermixtius. Amplius, prçter ea quæ dicta sunt prius, quod magis suscipit propriã ꝓpositi rationẽ. Vt si albi est ratio color disgregatiuus uisus, albioris est, color magis disgregatiuus uisus. Si autem particulariter, & non uniuersaliter problema ponatur, primum quidem dicti uniuersaliter constructiui, uel destructiui loci omnes utiles. Vniuersaliter enim interimentes, uel construentes, & particulariter monstramus, nam si omni inest, & alicui, & si nulli inest, nec alicui. Maximè autem opportuni, & communes loci, qui sunt ex oppositis, & coniugatis

fugatis,& casibus. Nam similiter probabile est existimare, si omnis uoluptas bonū, & tristitiam omnem malum esse, & si aliqua uoluptas bonum, & tristitiam aliquam esse malum. Item si aliquis sensus non est potestas, & insensibilitas quædam nō est impotentia, & si quoddam opinatum disciplinatum, opinio quædam disciplina, rursum si aliquod iniustorum bonum, & iustorum aliquod malum, & aliquod eorum quæ iniustè malum, & aliquod eorum quæ iniustè bonum, & si quoddam delectabile fugiendum, & delectatio quędam fugienda, secundum hæc autem & si aliquod delectabile utile, delectatio quæ dā utilis. Et in corruptiuis autem, & generationibus, & corruptionibus similiter. Nam si aliquod corruptiuum delectationis uel disciplinę bonum est, erit quædam delectatio, uel disciplina malorum, similiter autem & si corruptio quædam disciplinæ bonorum, uel generatio malorum, erit quædam disciplina malorum. Vt si obliuiscí quæ quis turpia egit bonorum est, uel reminiscí malorum, erit scire quę quis turpia egit, malorum. Similiter autem & in alijs, in omnibus enim similiter probabile. Amplius ex eo quod est magis & minus, & similiter, si enim magis quidem eorum quæ sunt ex alio genere aliquid tale, illorum autem nihil est, neque quod dictum est erit tale. Vt si magis quidem disciplina quędam bonū, quā uoluptas, nulla autē disciplina bonum, nec uoluptas bonum erit, & ex eo quod est similiter quidem & minus eodem modo. Nam erit & interimere, & constituere, ueruntamen ex eo quod est similiter, utraque, ex minus autem constituere solum, destruere autem non, si enim similiter potestas quædam bonum, & disciplina, est autē quædam potestas bonum, & disciplina, si autem nulla potestas bonum, nec disciplina, si autem minus quædam potestas bonum quàm disciplina, est autem quædā potestas bonum, & disciplina, at uero si nulla potestas bonum, non necesse est & disciplinam nullam esse bonum, manifestum igitur quoniam constituere solum ex eo ꝙd minus est. Non solum autem ex alio genere est destruere, uerum & ex eodem, dum sumit quis quod maximè tale est. Vt si positum est disciplina quædam bonū, ostendatur autem quoniam prudētia non bonum, nec alia ulla erit, quia nec quæ maximè uidetur. Amplius, ex suppositione similiter postulantem si uni, & omni inesse, uel non inesse. Vt si hominis anima immortalis, & alias, si autem hæc non, nec alias. Si igitur inesse alicui positum est, ostendendum quoniam alicui non inest, nam consequetur per Hypothesin nulli inesse, si autem alicui non inesse positum est, ostendendum quoniam inest alicui, nam & sic consequetur omnibus inesse. Manifestum igitur est quòd qui Hypothesi utitur, facit problema uniuersale, particulariter positū, nam particulariter confitentē uniuersaliter postulabit confiteri, eo quòd uni, & omni similiter postulauerit inesse. Cum autē indefinitum est problema, uno modo destruere contingit. Vt si dixerit uoluptatem bonum esse, uel non bonum, & nihil aliud quicquam determinauerit, nam si aliquā uoluptatem dixerit bonum esse, ostendendum uniuersaliter quod nulla, si debeat interimi propositum, similiter autem & si aliquam dixerit uoluptatem non esse bonum, ostendendum uniuersaliter quod omnis, aliter uero non contingit interimere, nam si ostenderimus quoniā est quædam uoluptas bonum, uel non bonū, nondum interimitur propositum. Manifestum igitur quoniam interimere quidem uno modo dicitur. Constituere autē dupliciter, siue enim uniuersaliter ostenderimus, quòd omnis uoluptas bonum, siue ꝙd est quædam uoluptas bonum, ostensum erit quod propositum est. Similiter autem & si oporteat differere ꝙd est quædam uoluptas non bonū, si ostenderimus quod nulla bonum, uel quod quædam non bonum, ostendentes erimus utrumque & uniuersaliter, & particulariter, ꝙd est quædam uoluptas non bonum. Cum autem determinata fuerit positio, dupliciter interimere erit. Vt si ponatur alicui quidem inesse uoluptati bonum esse, alicui autem non inesse, nam siue omnis ostenditur uoluptas bonum, siue nulla, interemptum erit propositum. Si autem unam solam uoluptatem posuerit bonū esse, tripliciter contingit interimere. Nam ostēdentes quod

tes quòd omnis, uel nulla, uel quòd plures quàm una bonum, interimentes erimus quod propositum est. In pluribus uero positione determinata (ut quòd prudentia sola est uirtutum scientia) quadrupliciter est interimere. Nam ostenso quod omnis uirtus scientia, uel quod nulla, uel quod & alia aliqua ut iustitia, uel quòd eadem prudentia, non scientia, interemptum erit propositum. Vtile autē & inspicere in singularibus in quibus inesse aliquid uel non dictum est, quemadmodum in uniuersalibus problematibus. Amplius autem & in generibus inspiciendum, diuidenti secundum species usque ad indiuidua, sicut prius dictum est. Nam si omni appareat inesse, siue nulli multa proferenti, postulandum uniuersaliter confiteri, aut ferre instantiam in aliquo non sic. Amplius, in quibus possibile est aut specie, aut numero determinare accidens, inspiciendum si nullum horum ineſt. Vt quòd tempus non mouetur, nec est motus, annumeranti quot sunt species motus, nam si nulla earum ineſt tempori, manifestum quoniā non mouet̄, nec est motus, similiter autē & quod anima non est numerus, diuidenti quoniam omnis numerus aut impar, aut par, nam si anima neq; impar, neque par, manifestum quod non est numerus, ad accidens igitur per talia, & hoc modo argumentandum.

Tertij libri Topicorum Aristotelis finis.

QVARTI LIBRI TOPICORVM ARISTOTELIS, DE QVO DISCVTIENDVM, ET PROBLEMATVM generis, loci decem. Cap. I.

POst hæc aūt de ijs, quę ad genus & proprium, inspiciendum, sunt aūt hęc elementa eorū, quæ sunt ad terminos, & his ipsis raro considerationes fiunt disputantibus. Si ergo ponatur genus alicuius existentiū, primū quidem inspiciendū ad omnia, quæ cognata sunt ei, q̄ dicit̄, si de alio nō prædicat̄, quemadmodū est in accidente. Vt si uoluptatis, bonū ponat̄ genus, si aliqua uoluptas nō bonū. Nam si hoc manifestū est quoniā nō genus bonū uoluptatis, nam genus de omnibus quæ sunt sub ipso speciebus prædicat̄. Deinde si non in eo quod qd est prædicat̄, sed ut accidens. Quēadmodū albū, de niue, de anima, à seipso agitatum. Neq; enim nix idipsum q̄ est, album, qua propter non est genus album niuis; neque anima idipsum quod est, agitatū, nam accidit ei moueri, quemadmodū & animali frequenter & ambulare, & ambulās esse. Amplius, agitatum nō quid est, sed quid faciens, uel patiens significare uidet̄, similiter autem & albū, nō enim qd est nix, sed quale qd est indicat, quare neutrū horū in eo quod qd est prædicat̄. Maximè aūt in accidētis definitione inspiciēdū, si aptat̄ ad dictū genus. Vt ad quæ nūc dicta sunt, contingit enim quippiā mouere seipsum, & nō, similiter autem & album esse, & non, quare neutrum horum genus, sed accidens, eo quòd accidens dicimus, quod contingit idem inesse alicui, & non. Amplius, si non in eadem diuisione est genus, & species, sed hæc quidem substātia, illud aūt quale, aut hoc quidē ad aliquid, illud autem quale. Vt nix quidē, & cygnus substantia, albū aūt nō substantia, sed quale, quare nō est genus albū niuis, neq; cygni, rursum disciplina quidem ad aliquid, bonum autem, & pulchrum quale, quare non est genus pulchrū, uel bonum disciplinæ, nam genera eorū quæ sunt ad aliquid, & ipsa ad aliquid, oportet esse, ut in duplici, etenim multi-

multiplex est genus duplicis,& ipsum eorum quę sunt ad aliquid est. Vt uniuersaliter autem dicatur,in eadem diuisione oportet genus esse speciei,nam si species substantia,& genus,& si quale quippiam species est,& genus quale quippiam, ut si album quale quippiam& color.Similiter autem & in alijs. Rursum si necesse fuerit, uel si cõtigerit genus participare, ꝗd positũ est in genere.Terminus aũt eius ꝗd est participare,est suscipere participati rationem,manifestũ igitur quoniã species quidem participant genera,genera autẽ species non, nam species suscipit generis rationem,genus autem speciei non, considerandum igitur si participat, uel contingit assignatum genus participare speciem,ut si quis entis,uel unius,genus quippiam assignauerit,accidet enim genus,participare speciẽ,nam de omnibus quæ sunt ens, & unum prædicantur,quare & ratio eorum. Amplius, si de aliquo assignata species uera est,genus autem nõ. Vt si ens,aut scibile,opinabilis genus ponatur,nam de non ente opinabile prædicabitur, multa enim nõ entia,opinabilia sunt,at quòd ens,uel scibile non prædicat̃ de non ente,manifestum,quare non est genus ens, neque scibile,opinabilis,nam de quibus species prędicatur,& genus oportet prædicari. Rursum si nullam specierum contingit participare quod positum est in genere. Nam impossibile est participare genus,quod nullam specierum participat, nisi aliqua secũdum primã diuisionem specierũ sit,illæ aũt genus solum participant, si igit̃ motus genus uoluptatis ponatur,considerandum si neque corruptio,neq; alteratio uolupras,neq; ullus reliquorum (qui assignari solent) motuum,manifestum enim quoniam nullam specierum participabit,quare neque genus,eo ꝗd necessarium est quod genus participat,& specierũ aliquam participare,quare nõ erit species motus uoluptas,neq; indiuiduorum,neq; eorum quicquã quæ sub specie motus sunt, nam & indiuidua participant speciem,& genus,ut quidam homo,& hominem participat,& animal. Amplius,si de pluribus dicitur quàm genus,quod in genere positum est. Vt opinabile,quàm ens,nam & ens,& nõ ens, opinabile, quare non erit opinabile species entis,de pluribus enim semper genus,quàm species prędicatur.Rursus, si de æqualibus genus & species dicuntur. Vt si eorum quæ omnia consequuntur,hoc quidem species,illud autem genus ponatur, quemadmodum ens, & unum, omne enim,ens,& unum,quare neutrum neutrius genus,eo ꝗd de æqualibus dicuntur.Similiter autem & si primum,& principium ad seinuicẽ ponantur,nam & principium,primum,& primum principium,quare aut utraque quę dicta sunt idẽ sunt, aut neutrum neutrius genus,Elementum autem est ad omnia huiusmodi, ꝗd de pluribus genus quàm species,& differentia dicitur, de paucioribus enim,etiam differẽtia dicitur quã genus. Videndum autem & si alicuius in differentium specie nõ sit genus quod dictum est genus,uel non uideatur. Construenti autem si est alicuius, idem enim omnium indifferentium specie genus,si igitur unius monstretur, manifestum quoniam omnium,& si unius non,manifestum quoniam nullius,ut si quis insecabiles,ponens lineas,indiuisibile genus earum dicat esse,nam linearum habentiũ diuisionem non est quod dictum est genus,cum sint indifferentes secundũ speciem, indifferentem enim sibinuicem secundum speciem,rectæ lineæ omnes.

De genere, loci alij. Cap. II.

COnsiderandum autem,& si quod aliud genus est assignatæ speciei, quod neque continet assignatum genus,neque sub illo est. Vt si quis iustitiæ scientiam ponat genus,est enim uirtus genus, & neutrum generum, reliquum continet,quare non erat scientia genus iustitiæ.Videt̃ enim, quãdo species una sub duobus generibus est,alterum ab altero cõtineri. Habet aũt dubitationẽ in quibusdã quod huiusmodi est,nam uidetur quibusdam prudentia,& uirtus,& scientia esse,& neutrum genus à neutro contineri,non tamen ab omnibus

conce-

conceditur prudentiam scientiam esse. Si igitur quis admittat quod dictū est uerū esse, attamen subalterna, uel sub eodem ambo fieri quæ eiusdem sunt genera, necessarium uidebitur esse, quemadmodum & in uirtute & in scientia accidit, utraq; enim sub eodem genere sunt, nam utrunq; eorum habitus, & dispositio est. Considerandum igitur si neutrum est in assignato genere. Si enim neque subalterna sunt genera, neq; sub eodem ambo, non erit quod assignatum est genus. Considerādum autem & genus assignati generis, & sic semper superius genus, si omnia prædicant de specie, & si in eo quod quid est prædicantur. Nam omne superius genus prædicari oportet de specie in eo quod quid est, si ergo alicubi dissonet, manifestum quoniam non est genus, quod assignatum est. Rursum, si genus participat speciē, uel ipsum, uel aliquod superiorum generum. Nam nullum superiorum participat quod inferius est. Destruenti igitur quēadmodum dictum est utendum, astruenti aūt si cō ficeatur quidē inesse speciei quod dictum est genus, at ut genus ineſt dubitetur, sufficit ostendere aliquid superiorū generum in eo quod quid est de specie prædicari. Vno enim in eo quod quid est prędicato, omnia & superiora illius, & inferiora si prædicantur de specie, in eo quod quid est prædicabuntur, quare & assignatum genus in eo quod quid est prædicabitur, q̄d autem uno in eo quod quid est prædicato, omnia etiā reliqua (si prædicātur) in eo quod quid est prædicabuntur, per inductionem sumendum. Si autem simpliciter inesse dubitetur assignatum genus, nō sufficit ostendere aliq̄d superiorum generum in eo quod quid est de specie prędicari, ut si ambulationis genus quispiam assignauit lationem, non sufficit ostendere quòd motus est ambulatio, ad ostendendū quòd latio est eo q̄d & alij motus sunt, sed ostendendū q̄d nullum participat ambulatio eorum quæ sunt secundū eandem diuisionē, nisi lationem, nam necesse est quod genus participat, & specierum aliquam participare secūdum primam diuisionem, si enim ambulatio neq; augmentationem, neque diminutionem, neque alios motus participet, manifestum quoniam lationem participabit, quare erit genus latio ambulationis. Rursum, de quibus species quę posita est ut genus prædicatur, considerandum si & assignatum genus in eo quod quid est de ipsis eisdem prædicatur de quibus & species, similiter autē & si omnia quæ suprà genus sunt. Nam si alicubi dissonat, manifestum quoniam non est genus quod assignatum est, si enim esset genus, omnia & superiora illius, & ipsum, in eo quod quid est prædicarentur de ijs, de quibus & species in eo quod quid est prędicatur, destruenti igitur utile si non prædicetur genus in eo quod quid est de quibus & species prædicatur, astruenti autem si prædicetur in eo quod quid est, utile, accidet enim genus & speciem, de eodem in eo quod quid est prædicari, quare & idem sub duobus generibus fit, necesse est igitur subalterna genera esse. Si igitur ostendatur quod uolumus genus astruere non esse sub specie, manifestum quoniam species sub hoc erit, quare ostensum erit quoniam genus hoc. Considerandæ autem & rationes generum, si aptantur ad assignatam speciem, & ad participantia speciem. Necesse est enim generum rationes prædicari de specie, & de ijs quæ participant speciem, si igitur in aliquo dissonet, dilucidum quoniā non est genus quod assignatū est. Rursus, si differentiam ut genus assignauit. Vt si immortale, genus Dei, nam differētia est animalis immortale, eo quòd animalium alia mortalia, alia immortalia, manifestum igitur quoniam peccant, nullius enim differentia, est genus. Quod autem hoc uerum, manifestum, nulla enim differentia significat quid est, sed magis quale quid, ut gressibile, & bipes. Et si differentiam in genere posuit tanquam speciem. Vt imparem quidem numerum, differentia enim numeri impar, & non species est, neque uidetur participare differentia genus, nam omne quod participat genus, uel species, uel indiuiduum est, differentia autem neq; indiuiduum, neque species, manifestum igitur quoniam non participat genus differentia, quare neq; impar species erit, sed differentia, quoniā non participat genus. Amplius, si genus in specie posuit.

Vt con-

Vt contiguitatem idipsum quod est continuitatem, aut mixturam id idipsum quod est temperamentum aut (ut Plato definiuit) lationem, secundum locum, mutationem, non enim necessarium contiguitatem continuitatem esse, sed è conuerso, continuitatem contiguitatem, non enim omne contiguum continuatur, sed quod continuatur, contiguum est, similiter autem & in alijs, nam neque mixtura omnis temperamentum, nam siccorum mixtura, non est temperamentum, neq; secundum locum mutatio omnis, latio, nam ambulatio nō uidetur latio esse, pene enim in ijs quæ inuoluntariè locum ex loco permutant, dicitur latio, quemadmodū inanimatis accidit, manifestum autem quoniã & de pluribus species dicitur quàm genus in assignatis, cum oporteat è contrario fieri. Rursum, si differentiam in specie posuit. Vt immortale idipsum quod est, deum, nam accidit de æqualibus, aut pluribus quã speciem dici, differentia enim semper de æqualibus, aut de pluribus quã species dicitur. Amplius, si in differentia genus posuit. Vt colorem idipsum quod est congregatiuum, aut numerum quod impar. Et si genus ut differentiam dixit. Possibile est enim aliquem talem suscipere positionem, ut temperantiæ, mixturam differentiam aut lationis, secundum locum mutationem, inspiciẽdum autem omnia quæ sunt huiusmodi, per eadem, cõmunicant enim loci, de pluribus enim genus quã differẽtiam oportet dici, & non participare differentiam. Sic autem assignato, neutrum eorum quæ dicta sunt, possibile est accidere, nam & de paucioribus dicetur, & participabit genus differentiam. Rursum, si nulla differentia generis prædicat de assignata specie, nec genus prædicabitur. Vt de anima, neque impar, neque par prædicatur, quare nec numerus. Amplius, si prius est natura species, & simul interimit genus. Videtur enim contrarium. Amplius, si contingit relinquere dictum genus, uel differentiam (ut animam moueri, opinionem, uerum, & falsum) neutrum erit dictorum genus uel differentia. Videt enim genus & differentia sequi quandiu fuerit species.

De genere, loci alij. Cap. III.

INspiciendum autem & si quod in genere positum est, participat aliquid cõtrarium generi, aut si contingit participare. Nam idẽ contraria simul participabit, eo quod ipsum genus quidem nunquam relinquit, participat autem & contrarium, aut contingit participare. Amplius, si quippiam communicat species, ꝺd impossibile est omnino inesse ijs, quæ sunt sub genere. Vt si anima communicat, numerorũ autem nullum possibile est uiuere, non erit species numen anima. Considerandum autem & si æquiuocata sit species generi elementis utenti, ijs quę dicta sunt ad æquiuocum. Vniuocum enim genus, & species Quoniam inspiciendum autem omnis generis plures species, inspiciendum si non contingit alteram speciem esse dicti generis. Nam si non est, manifestum quoniam non erit genus omnino, quod dictum est. Considerandum etiam est si quod translatitiè dictũ est, ut genus assignauit. Vt temperantiam consonantiam, nam omne genus propriè de speciebus prædicatur, consonantia uero de temperantia non propriè, sed translatitiè, omnis enim cõsonantia in sonis. Amplius, si sit contrarium speciei aliquid, considerandum. Est autem multipliciter consideratio. Primum quidem si in eodem genere contrarium speciei, cum non sit contrarium generi, oportet enim contraria in eodem genere esse, si nihil sit contrarium generi. Cum autem est contrarium generi, considerandum si contrarium in contrario. Necesse est enim contrarium in contrario esse si sit contrarium quidem generi. Manifestum autem est unumquodq; eorum, per inductionem. Rursum si omnino in nullo genere quod speciei est cõtrarium, sed ipsum genus. Vt bonum, nam ipsi hoc non in genere, nec cõtrarium huius in genere erit, sed ipsum genus, quemadmodum in bono & malo accidit, neutrum enim horum in genere, sed utrumq; eorum genus. Deinde considerandum si contrarium est alicui

& genus

& genus & ſpecies & horum quidem eſt aliquid medium, illorum autem non. Nam ſi generum eſt aliquid medium, & ſpecierum, & ſi ſpecierum, & generum, ut in uirtute, & uitio, & iuſtitia & iniuſtitia, utrorumque enim eſt aliquid medium. Inſtantia huius, quoniam ſanitatis & ægritudinis nihil eſt medium, mali autem & boni aliquod medium. Amplius, ſi eſt quidem aliquid utriſque medium & ſpeciebus, et generibus, non ſimiliter autem, ſed horum quidem ſecundum negationem, illorum uero ut ſubiectum. Probabile enim ſimiliter & in utriſque. Vt in uirtute & in uitio, iuſtitia, & iniuſtitia, utriſque enim ſecundum negationem medium. Amplius, quando non eſt contrarium generi, conſiderandum non ſolum ſi contrarium in eodem genere, ſed & medium. In quo enim extrema, & medium, ut in albo & nigro, nam color genus, & horum & mediorum colorum omnium. Inſtantia quoniam defectus quidem & ſuperabundantia in eodem genere (in malo enim ambo) mediocre autem cum ſit medium horum, non in malo, ſed in bono eſt. Conſiderandum etiam, ſi genus quidem contrarium eſt alicui, ſpecies autem nulli. Nam ſi genus eſt contrarium alicui, & ſpecies, quemadmodum uirtus & uitium, & iuſtitia & iniuſtitia, ſimiliter autem & in aliis conſideranti, manifeſtum uidetur eſſe. Inſtantia in ſanitate & ægritudine, ſimpliciter enim ſanitas ægritudini contraria, aliqua autem ægritudo, cum ſit ſpecies ægritudinis, nulli contrarium, ut febris & ophthalmia, & unumquodque aliorum. Interimenti igitur tot modis inſpiciendum, ſi enim non inſint quæ dicta ſunt, manifeſtum autem non eſſe genus quod aſſignatum eſt. Conſtruenti uero tripliciter, primum quidem ſi contrariũ ſpeciei ſit in dicto genere, cũ non ſit contrarium generi. Nam ſi contrarium in hoc, manifeſtum quoniam et quod propoſitum eſt. Amplius, ſi medium in dicto genere. Nam in quo medium, & extrema. Rurſum ſi ſit & contrarium quidem generi, conſiderandum eſt et ſi contrarium in contrario. Nam ſi ſit, manifeſtum quod et propoſitum in propoſito.

De genere loci alij. Cap. IIII.

RVrſum in caſibus, et coniugatis, ſi ſimiliter ſequuntur, et interimenti, et cõſtruenti. Simul enim uni, et omnibus inſunt, uel non inſunt, ut ſi iuſtitia ſcientia quædam, et iuſtè ſcienter, et iuſtus ſciens, ſi autem horum aliquid non ineſt, nec reliquorum ullum. Rurſum in iis quæ ſimiliter ſe habent ad inuicem. Vt delectabile ſimiliter ſe ad uoluptatem, et utile ad bonum, utrumque enim utriuſque effectiuum, ſi igitur uoluptas quiddam bonum, et delectabile quiddam utile erit, manifeſtum enim quoniam boni erit effectiuũ, eo quòd uoluptas bonum. Similiter autem et in generationibus, et corruptionibus. Vt ſi ædificare eſt operari, ædificaſſe, operatum eſſe, et ſi diſcere eſt reminiſci, et didiciſſe, recordatum eſſe, et ſi diſſolui eſt corrumpi, et diſſolutum eſſe, corruptum eſſe, et diſſolutio, corruptio quædam. Et in generatiuis uero, et in corruptiuis, ſimiliter et in potentiis, et uſibus et omnino ſecundum quamlibet ſimilitudinem et interimenti, et cõſtruenti inſpiciendum, quemadmodum in generatione, et corruptione diximus. Nam ſi corruptiuum diſſolutiuum, et corrumpi diſſolui, et ſi generatiuum eſt effectiuum, et generari fieri, et generatio factio, ſimiliter et in potentiis, et uſibus, et omnino ſi potentia diſpoſitio, et poſſe, diſponi, et ſi alicuius uſus eſt actus, et uti agere, et uſum eſſe, egiſſe. Si autem ſit priuatio id quod opponitur ſpeciei, duobus modis eſt interimere. Primum quidem ſi aſſignato genere eſt oppoſitum. Aut enim ſimpliciter in nullo genere eodem priuatio, aut non in ultimo, ut ſi uiſus in ultimo genere eſt, ſenſus, cœcitas non erit ſenſus. Secundo autem, ſi et generi et ſpeciei opponitur priuatio, non eſt autem oppoſitum in oppoſito, nec quod aſſignatum eſt, in aſſignato erit. Interimenti igitur, quemadmodum dictum eſt, utendum. Conſtruenti autem uno modo, nam ſi oppoſitum in oppoſito, et propoſitum in propoſito erit. Vt ſi cœcitas in-

ſenſibilitas quædam,& uiſus ſenſus. Rurſum in negationibus conſiderandum è conuerſo,quemadmodum in accidente dicebatur. Vt ſi delectabile quod bonum, quod non bonum non delectabile,nam ſi non ita ſe habet, erit contrà, non bonum delectabile,at impoſſibile eſt,ſi bonum genus eſt delectabilis,eſſe quicquam non bonum delectabile,nam de quibus genus non prædicatur, nec ſpecierum ulla, & conſtruenti etiam ſimiliter inſpiciendum,nam ſi non bonum,non delectabile, delectabile bonum,quare genus bonum,delectabilis. Si autem ſit ad aliquid ſpecies,conſiderandum ſi & genus ad aliquid.Nam ſi ſpecies ad aliquid,& genus, ut in duplici, & multiplici, utrumque enim ad aliquid. Si autem genus ad aliquid, non neceſſario & ſpecies.Nam diſciplina ad aliquid,Grammatica autem non. An nec quod prius dictum eſt uerum uidebitur? nam uirtus ipſum quod bonũ,& ipſum quod honeſtum,& uirtus quidem ad aliquid,bonum uero & honeſtũ non ad aliquid, ſed qualia. Rurſum,ſi non ad idem dicitur ſpecies, & ſecundum ſe, & ſecundum genus. Vt ſi duplum dimidij dicitur duplum, & multiplum dimidij oportet dici,ſi autem non,non erit multiplum genus dupli. Amplius,ſi non ad idem & ſecundum genus dicitur,& ſecundum omnia genera.Nam ſi duplum dimidij multiplum eſt,& abundans dimidij dicetur,& ſimpliciter ſecundum omnia ſuperiora genera ad dimidium dicetur.Inſtantia,quod non neceſſe eſt ſecundum ſe,& ſecundum genus ad idem dici,nam ſcientia ſcibilis dicitur, habitus autem & diſpoſitio non ſcibilis, ſed animæ. Rurſum ſi ſimiliter dicitur genus,& ſpecies ſecundum caſus. Vt ſi alicui,aut alicuius,aut quolibet modo aliter dicitur,nam ut ſpecies,& genus,uelut in duplo, & in ſuperioribus,alicuius enim & duplum,& multiplum,ſimiliter autem & in ſcientia,alicuius enim & hæc,& genera,ut diſpoſitio,& habitus. Inſtantia autem quod aliquoties non ſic,nam differens,& contrarium alicui, diuerſum autem cum ſit genus horum,non alicui,ſed ab aliquo,diuerſum enim dicitur ab aliquo. Rurſum ſi ſimiliter ad aliquid ſecundum caſus dicta,non ſimiliter conuertuntur. Quemadmodum in duplo,& multiplo,utrumque enim horum alicuius,& idem etiam ſecundum conuerſionem dicitur,alicuius enim et dimidium, et ſubmultiplum. Similiter autem et in diſciplina,et opinione,nam et hę alicuius,et conuertitur,ſimiliter et diſciplinatum et opinabile alicuius,ſi igitur in aliquo non ſimiliter conuertitur,manifeſtum eſt nõ eſſe genus alterum alterius.Rurſum,ſi non ad æqualia ſpecies,et genus dicitur. Similiter enim,et æqualiter utrũque uidetur dici,quemadmodum in dono et datione, nam et donum alicuius alicui dicitur,et datio alicuius et alicui dicitur, eſt autem datio genus doni,nam donum,datio eſt irreddibilis. In aliquibus autem non accidit ad æqualia dici,nam duplum alicuius duplum,abundans autem et maius alicuius et aliquo,omne enim abundans,et maius aliquo abundat,et alicuius abundat,quare nõ ſunt genera quæ dicta ſunt dupli,eo quòd non ad æqualia dicuntur ſpeciei, aut non uniuerſaliter uerum,ad æqualia ſpeciem et genus dici. Videndum autem et ſi oppoſiti,eſt oppoſitum genus. Vt ſi dupli multiplum,et dimidij ſubmultiplum,oportet enim oppoſitum oppoſiti genus eſſe,ſi igitur ponat aliquis ſcientiam idipſum ꝗd eſt,ſenſum,oportebit et ſcibile id quod eſt ſenſibile eſſe,ſed non eſt,non enim omnę ſcibile,ſenſibile,nam intelligibilium,quædam ſcibilia. Quare non eſt genus ſenſibile,ſcibilis,ſi autem hoc non,neque ſenſus ſcientiæ. Quoniam autem eorum quæ ad aliquid dicuntur,alia quidem ex neceſſitate in eis,aut circa ea ſunt ad quæ dicuntur (ut diſpoſitio,et habitus,et commenſuratio.In alio enim nullo poſſibile eſt eſſe quæ dicta ſunt,quàm in eis ad quæ dicuntur)alia autem non neceſſe eſt quidem in eis eſſe ad quæ dicuntur,contingit autem (quemadmodum ſcibile eſt in anima, nihil enim prohibet ſui ſcientiam habere animam,non neceſſarium autem,poſſibile eſt enim et in alio eſſe hanc eandem) alia uero ſimpliciter non cõtingit in eis eſſe ad quæ dicuntur(ut contrarium in contrario,neq; ſcientiam ſcibili niſi ſit ſcibile anima,uel homo) conſiderare igitur oportet ſi quis in genere ponat quod tale eſt,in non tali.

Vt ſi

Vt ſi memoriam immanſionem ſcientiæ dicat, nam omnis immanſio in mente, & circa illud, quare & ſcientiæ immanſio, in ſcientia, memoria igitur in ſcientia, eo ꝙd immanſio, ſcientię eſt, hoc autem non contingit, memoria enim omnis in anima. Eſt autem qui dictus eſt locus & accidens communis, nihil enim refert, memorię genus immanſionem dicere, aut accidere dicere illi hoc, nam ſi quouis modo eſt memoria, immanſio ſcientiæ, eadem aptabitur de ipſa ratio.

De re eadem, loci alij. Cap. V.

RVrſum ſi habitum in actu poſuit, aut actum in habitu, non eſt genus quod tale eſt. Vt ſi ſenſum, motum per corpus, nam ſenſus habitus, motus autem actus. Similiter autem & ſi memoriam habitum continentiuum opinionis dixerit, nam nulla memoria habitus, ſed magis actus. Peccant autem & qui habitum in conſequentem potentiam ordinant. Vt manſuetudinem, continentiam iræ, & fortitudinem, & iuſtitiam, timorum, & lucrorum continentiam, nã fortis, & manſuetus, perturbatione uacans dicitur, continens autem qui perturbatur, ſed non ducitur. fortaſſe igitur tãlis potentia ſequitur utrumque, ut ſi perturbeť, non ducatur, uerum continere non hoc eſt, hunc quidem fortem, illum autem manſuetum eſſe, ſed omnino perturbari ab huiuſmodi nihil. Aliquoties autem & quod ſequitur, quouis modo ut genus ponunt. Vt triſtitiam, iræ, & opinionem, fidei, utraque enim prædicta ſequuntur quidem quodammodo aſſignatas ſpecies. Neutrum autem eorum genus eſt, nam qui iraſcitur, contriſtatur, priore in eo triſtitia facta, nõ enim ira triſtitiæ, ſed triſtitia iræ cauſa eſt, quare ſimpliciter ira non eſt triſtitia. Secundum autem hæc, neque fides opinio, contingit enim eandem opinionem etiam non credentem habere, non contingere autem hoc, ſi fides eſſet ſpecies opinionis, non enim contingit idem amplius permanere, ſi ex ſpecie omnino permutatum ſit, quẽadmodum nec idem animal quandoque hominem eſſe, & quandoq; non. Si quis autem dicat ex neceſſitate opinantem etiam fidem habere, de æqualibus opinio & fides dicetur, quare neq; ſic erit genus, de pluribus enim, oportet dici genus. Videndum autem & ſi in aliquo eorum nata ſint utraq; fieri. In quo enim ſpecies, & genus, ut in quo albũ, & color, & in quo Grãmatica & diſciplina, ſi igiť uerecundiã timorẽ dixit, aut iram triſtitiã, non accidit in eodẽ ſpeciem & genus eſſe, nã uerecundia quidẽ in rationali, timor in iraſcibili, at triſtitia in cõcupiſcibili, nam in hoc & uoluptas, ira autẽ in iraſcibili, quare non ſunt genera, quæ aſſignata ſunt, eo ꝙd non in eodem cum ſpeciebus nata ſunt fieri, ſimiliter autem & ſi amicitia in concupiſcibili, nõ erit uoluntas quædã, omnis enim uoluntas in rationali. Vtilis autẽ hic locus & ad accidens, & id cui accidit, in eodẽ enim accidens, & cui accidit, quare niſi in eodẽ uideatur, manifeſtum quoniã non accidit. Rurſum ſi ſecundum quid ſpecies dictum genus participat, non enim uideť ſecundũ quid participari genus. Nam non eſt homo, ſecundum quid animal, neq; Grãmatica, ſecundum quid diſciplina, ſimiliter autem & in alijs, conſiderandum igitur ſi in aliquibus ſecundum quid participatur genus, ut ſi animal quod ſenſibile uel uiſibile dicitur, nam ſecundum quid ſenſibile, uel uiſibile animal, ſecundum corpus enim ſenſibile, & uiſibile, ſecundum animam autem non, quare non erit genus, corpus uiſibile, & ſenſibile, animalis. Latent autẽ quandoque & totum in partem ponentes. Vt animal, corpus animatũ, nullo enim modo pars de toto prædicatur, quare non erit genus corpus animalis, eo quòd pars eſt.

Videndum autem ſi quid uituperandorum, aut fugiendorum in poteſtate, aut potente poſuit. Vt Sophiſtã, uel calumniatorem, uel furem eum qui poſſit aliena latenter ſurripere, nemo enim prædictorũ in eo quod poſſit, aliquid horũ talis dicitur, poteſt enim & Deus, & ſtudioſus, praua agere, nõ ſunt autem huiuſmodi, nam omnes praui ſecundum electionem dicuntur. Amplius, omnes poteſtates eorum ſunt quæ

ſunt eligenda, nam prauorum poteſtates eligendæ, eo quòd Deum & ſtudioſum habere dicimus eas. Potentes enim dicimus eos eſſe, praua agere, quare nullius uituperabilis erit genus poteſtas. Si autem non, accidet uituperandorum quiddam eligendum eſſe, nam erit quædam poteſtas uituperabilis. Et ſi quid propter ſe honorabilium uel eligibilium, in poteſtate uel potente, uel effectiuo poſuit. Nam omnis poteſtas, & omne potens aut effectiuum, propter aliud eligendum. Aut ſi quid eorum quæ ſunt in duobus generibus uel pluribus in altero poſuit. Quædam enim nō eſt in uno genere ponere, ut fraudulentum, aut calumniatorem, neque enim qui eligit, impotens autem, neque qui poteſt, at non eligens, calumniator, aut fraudulētus, ſed qui utraque hæc habet, quare non ponenda ſunt in uno genere, ſed in utroq; eorum quæ dicta ſunt. Amplius, aliquoties ēconuerſo, genus quidem ut differētiam, differentiam autem ut genus aſſignant. Vt ſtuporem, ſuperabundantiam admirationis, & fidem uehementiam opinionis, nam neq; ſuperabundantia, neq; uehementia, genus, ſed differentia, uidetur enim ſtupor, admiratio eſſe ſuperabundans, & fides, opinio uehemens, quare genus admiratio, & opinio eſt, ſuperabundantia autem, & uehementia differentia. Amplius, ſi quis ſuperabundantiam, & uehementiam ut genera aſſignet, inanimata fidem facient, et ſtupefacient, nam cuiuſq; uehementia, et ſuperabundantia illi adeſt, cuius eſt ſuperabundantia, & uehementia, ſi ergo ſtupor ſuperabundantia eſt admirationis, aderit admirationi, quare admiratio ſtupefaciet, ſimiliter autem & fides aderit opinioni, ſi uehementia quidem opinionis eſt, quare opinio fidem faciet. Amplius, accidet ſic aſſignanti uehementiam uehementem dicere, & ſuperabundantiam ſuperabundantem, eſt enim quædam fides uehemens, ſi ergo fides uehementia eſt, uehementia erit uehemens, ſimiliter autem & ſtupor quidem & ſuperabundans, ſi ergo ſtupor eſt ſuperabundantia, ſuperabundantia erit ſuperabundans, uidetur autem neutrum horum, quemadmodum nec diſciplina diſciplinatum, nec motus motum. Quandoque autem peccant, & paſſionem in genere eius quod paſſum eſt ponentes. Vt immortalitatem uitam ſempiternam dicentes eſſe, paſſio enim uitæ & accidens, immortalitas uidetur eſſe, quod autem uerū ſit quod dicitur, manifeſtum fiet, ſi quis admittat aliquem ex mortali fieri immortalē, nullus enim dicit aliam uitam eum ſumere, ſed accidens aliquod, uel paſſionem huic eidem aduenire, quare non genus uita, immortalitatis. Rurſum ſi paſſionem cuius eſt paſſio, illius genus dicit. Vt ſpiritum, aērem motum, magis enim motus aēris, ſpiritus, nam aēr idem permanet, & quando mouetur, & quando ſtat, quare non eſt omnino aēr ſpiritus, eſſet enim & non moto aēre ſpiritus, ſiquidem idem aēr permanet, qui quidem erat ſpiritus, ſimiliter autem & in aliis huiuſmodi. Si igitur & in hoc oportet admittere quod aēr motus, eſt ſpiritus, non tamen de omnibus huiuſmodi eſt aſſignandum, de quibus non uerificatur genus, ſed de quibuſcunque uerè prædicatur aſſignatum genus, nam in quibuſdam non uidetur uerificari, ut in luto, & niue, nam niuem dicūt eſſe aquam coagulatam, lutum autem terram humido temperatam, eſt autem neque nix aqua, neque lutum terra, quare neutrum aſſignatorum generum erit genus. Oportet enim genus uerificari ſemper de omnibus ſpeciebus, ſimiliter autem neque uinum eſt aqua putrefacta (ſicut Empedocles dicit, in ligno putruit unda) nam ſimpliciter non eſt aqua.

De genere, loci alij. Cap. VI.

AMplius, ſi omnino quod aſſignatum eſt, nullius eſt genus. Manifeſtum enim, quoniam neque eius, quod dictum eſt. Conſiderandum autem ex eo quod nihil eorum differt ſpecie, quæ participant aſſignatum genus. Vt nihil alba differunt ſpecie, ipſa à ſeinuicem, omnis autem generis, ſunt ſpecies differentes, quare nullius erit album genus. Rurſum ſi quod omnia ſequitur genus, uel

differentiam

differentiam dixit. Plura enim ſunt quæ omnia ſequuntur,ut ens,& unum, eorum ſunt quæ omnia ſequuntur,ſi igitur ens genus aſſignauerimus, manifeſtum quoniã omniũ erit genus,eo quòd prædicatur de eis. De nullo enim genus quàm de ſpecie bus prædicatur,quare & unum ſpecies erit entis,accidit ergo de omnibus de quibus genus prædicatur,& ſpeciem prædicari,eo quòd ens,& unum de omnibus ſimplici ter prædicantur,oportet autem de paucioribus ſpeciem prædicari. Si autem quod omnia ſequitur,differentiam dixit,perſpicuum quoniam de æqualibus,uel de pluri bus differentia quàm genus dicetur. Nam ſi & genus omnia ſequitur, de æqualibus, ſin uero non omnia ſequatur genus,de pluribus differentia dicetur quàm ipſum ge nus. Amplius,ſi in ſubiecta ſpecie eſt,quod aſſignatum genus dicitur. Vt album, in niue,quare manifeſtum quoniam non erit genus,de ſubiecta enim ſpecie ſolũ ge nus dicitur. Conſiderandum autem etiam eſt,ſi non uniuocum ſit genus ſpeciei. Nã de omnibus ſpeciebus uniuoce genus prædicatur. Amplius, quando exiſtente & ſpeciei,& generi contrario,ſi quod melius contrariorum eſt,in peiori genere ponit. Nam accidet reliquum in reliquo eſſe, eo quòd contraria in contrarijs generibus, quare quod deterius eſt,in meliori erit,at uidetur melioris,& genus melius eſſe. Et ſi eodem ſimiliter ad utraque ſe habente,in peiore, & non in meliore genere ponit.

Vt animam ipſum quod eſt agitationem, aut agitatum,nam pari modo eadem ſta tiua,& agitatiua eſſe uidetur, quare ſi melius ſtatio, in hoc oportet genere ponere. Amplius,ex magis & minus. Deſtruenti quidem ſi genus ſuſcipit magis, ſpecies autem non ſuſcipit,neq; ipſa,neq; quod ab ipſa dicitur,ut ſi uirtus ſuſcipit magis,& iuſtitia,& iuſtus,dicitur enim iuſtus magis alter altero,ſi igitur aſſignatum quidem genus magis ſuſcipit,ſpecies autem nõ ſuſcipit,neq; ipſa, neq; quod ab ipſa dicitur, non erit quidem aſſignatum genus. Rurſum quod magis uidetur,uel ſimiliter,non eſt genus,manifeſtum quoniam nec quod aſſignatum eſt. Vtilis autem hic locus in talibus maximè,in quibus plura uidentur de ſpecie in eo quod quid eſt prædicata,cũ non determinatum eſt,neq; promptum nobis eſt dicere,quodnam eorum genus,ut de ira,triſtitia,& opinio paruipendentiæ,in eo quod quid eſt prædicari uidetur,con triſtatur enim iratus,& opinatur paruipendi. Eadem autem conſideratio & in ſpe cie ad aliud aliquid comparanti. Nam ſi quod magis,aut ſimiliter uidetur eſſe in aſſi gnato genere,non eſt in genere,manifeſtum quod neque aſſignata omnino ſpecies erit in genere,interimenti igitur quemadmodum dictum eſt,utendum. Aſtruenti ue ro ſi quidem ſuſcipit magis quod aſſignatum eſt genus,& ſpecies, non utilis locus, nihil enim prohibet utrorunq; ſuſcipientium,non eſſe alterum alterius genus, nam bonum & album ſuſcipit magis,& neutrum neutrius genus. Generum autem,& ſpecierum ad ſeinuicem comparatio,utilis,ut ſi ſimiliter hoc,& hoc genus, ſi alterũ genus,& alterum,ſimiliter autem & ſi quod minus,& quod magis,ut ſi continentię, magis poteſtas,quàm uirtus genus,uirtus autem genus,et poteſtas. Eadem autem & de ſpecie conuenit dici,nam ſi ſimiliter hoc,& hoc propoſiti ſpecies,ſi alterũ ſpe cies,& reliquum,& quod minus uidetur,ſpecies eſt,& quod magis. Amplius, ad tõſtruendum,perſpiciendum ſi de quibus aſſignatum eſt genus,in eo quod quid eſt prædicatur,cum non ſit una aſſignata ſpecies,ſed plures, & differentes. Nam ma nifeſtum quoniam erit genus. Si autem in aſſignato ſpecies eſt, conſiderandum & ſi de alijs ſpeciebus genus in eo quod quid eſt prædicatur. Nam rurſus accidet de pluribus & differentibus idem prædicari. Quoniam autem uidetur in quibuſdam & differentia in eo quod quid eſt de ſpeciebus prædicari, ſeparandum eſt genus & differentia,utenti ijs quæ dicentur elementis. Primum quidem quoniam genus de pluribus dicitur quàm differentia. Deinde quoniam ſecundum eius(quod quid eſt) aſſignationem,magis conuenit genus,quàm differentiam dicere. Nam qui animal dicit hominem,magis indicat quid eſt homo,quàm qui greſſibile. Et quoniam dif ferentia quidem qualitatem generis ſemper ſignificat,genus autem,differentiæ nõ.

Nam qui dicit gressibile, quiddam animal dicit, qui uero animal dicit, non dicit quale quiddam gressibile, differentia igitur à genere sic separanda. Quoniã autem uidetur Musicum, quâ Musicum est, sciens esse, & Musica sciẽtia quædam est, & si ambulans eo quòd ambulat mouetur, ambulatio motus quidam est, considerãdum in quo genere uult quippiam construere secundum dictum modum. Vt si scientiam ipsum quod est fidem, si sciens quatenus scit, fidit, manifestũ enim quoniam scientia, fides quędam erit, eodem autem modo & in alijs huiusmodi. Amplius, quoniam quod sequitur aliquid semper & non conuertitur, difficile est separare, quod non sit genus, si hoc quidem illud sequitur omne, illud uero hoc non omne. Vt tranquillitatem quies, & numerum diuisibile, econuerso autem non, nam diuisibile non omne, numerus, neque quies omnis, tranquillitas, ipso quidem est utendum ut genere quod est semper consequens, cum non conuertatur alterum, cum autem alterum se extendit non in omnibus, obsequendum. Instantia autem huius, quoniam non ens sequitur omne quod fit (nam quod fit non est) & nõ conuertitur (non enim omne quod non est, fit) attamen non est genus non ens eius quod fit, simpliciter enim non sunt non entis species. De genere igitur quemadmodum dictum est, transeundum.

Quarti libri Aristotelis Topicorum finis.

QVINTI LIBRI TOPICORVM ARISTOTELIS, DE MODIS PROPRII. Cap. I.

VTrum autem proprium, an non proprium est quod dictum est, per hæc considerandum. Assignatur autem proprium aut per se, & semper, aut ad aliud, aut aliquãdo. Per se quidem, ut hominis, animal mansuetum natura, ad aliud autem, ut animæ ad corpus, quoniam illa quidẽ imperare nata, hoc autem parere, semper autem, ut Dei, animal immortale, aliquando uero, ut alicuius hominis ambulare in gymnasio. Sunt autem proprij, quod ad alterũ assignatum est, aut duo problemata, aut quatuor. Nam si de hoc quidem assignatũ quippiam fuerit, de illo uero negatum idipsum, duo duntaxat problemata fiunt quẽadmodum hominis ad equum proprium est quod bipes est, nam & ǫd homo nõ bipes est argumentabitur quispiam, & quod equus bipes, utrinque autem remouetur proprium. Si autem de utroque utrumq; assignatum fuerit, & de utroq; negatum, quatuor problemata erunt, ut hominis proprium ad equum, quòd ille quidem bipes, hic autem quadrupes est, nam & quod homo non bipes est, & quòd esse quadrupes natus est, argumentari est, & quòd equus bipes, & quod non quadrupes, possibile est argumentari, quolibet igitur modo ostenso, interimitur quod propositũ est. Est autem per se quidem proprium, quod ad omnia assignatur, & ab omni separat) quẽadmodum hominis animal mortale disciplinæ susceptiuum) ad aliud autem, quod non ab omni, sed ab aliquo statuto determinat (ut uirtutis ad disciplinam, quoniam illa quidem in pluribus, hæc in rationali solo, & in habẽtibus rationem nata est fieri) semper autem, quod secundum omne tempus uerificatur, & nunquam relinquitur (quemadmodum animalis ex anima & corpore cõpositum esse) aliquan-

aliquando uero, quod ſecundum aliquod tempus uerificatur, & non ex neceſſitate ſemper conſequitur, ut alicuius hominis, ambulare in foro. Eſt autem ad alterum proprium aſſignare, differentiam dicere, aut in omnibus, & ſemper, aut ut multum, & in plurimis. Et in omnibus quidem & ſemper quemadmodum hominis propriũ ad equum quoniam bipes, nam homo quidem & omnis, & ſemper eſt bipes, equus autem nullus eſt bipes, & nunquam, ut multũ autem & in plurimis, quemadmodum rationalis propriũ principare ad concupiſcibile, & iraſcibile, eo quòd illud quidem imperat, hęc aũt parent, nam neq; rationale ſemper imperat, ſed quandoque illi imperatur, neq; concupiſcibili, & iraſcibili ſemper imperatur, ſed imperant quãdoq; cum fuerit hominis anima flagitioſa. Propriorum autem ea maximè logica ſunt, quæ per ſe, & ſemper, & quæ ad aliud. Nam eius quod ad aliud eſt propriũ, plura problemata ſunt, quemadmodum diximus & prius, nam aut duo, aut quatuor, ex neceſſitate fiunt problemata, plures autem orationes fiunt ad hæc, quod autem per ſe eſt, & ſemper, ad multa eſt argumentari, & ad plura tempora obſeruare, quod per ſe quidem ad multa, nam ad unumquodq; eorum quæ ſunt, utpote cui oportet ineſſe proprium, quare ſi non ab omni ſeparat, non erit bene aſſignatum proprium, quod autem ſemper, ad plura tempora eſt obſeruare, & ſiue non ineſt, ſiue nõ infuerit, ſiue non ineunt, non erit proprium. Quòd uero aliquãdo, ad illud (quod nũc dicitur) tempus, conſideramus, non igit̃ ſunt rationes ad ipſum plures. Logicum autem eſt problema, ad quod rationes fiunt, & crebræ quidẽ, & bonæ. Ad aliud igitur propriũ dictum, ex ijs quæ ſunt de accidente locis inſpiciendũ, ſi huic quidem accidit, illi uero non. De ijs autem quæ ſemper, & quæ per ſe, per hæc conſiderandum.

De locis proprij. Cap. IL

PRimum quidẽ an non bene aſſignatũ eſt propriũ, an bene. Eius aũt quod eſt non bene, aut bene, eſt unum quidẽ, ſi nõ per notiora, aut per notiora poſitũ eſt proprium, deſtruenti quidẽ, ſi nõ per notiora, at cõſtruenti, ſi per notiora. Eius aũt quod non per notiora eſt, hoc quidem ſi omnino ignotius poſitum eſt propriũ quod aſſignauit, illo cuius propriũ dixit. Non enim erit bene poſitum proprium, nam propter notitiã propriũ facimus, diſcendi enim cauſa, & proprium, & definitiones facimus, per notiora igitur accipiendum, ſic enim magis erit ſufficienter cognoſcere, utputa qui ponit ignis proprium eſſe ſimilimum animæ, ignotiore quàm ignis utitur, anima, magis enim ſcimus quid eſt ignis, quã quid anima, non igitur erit bene poſitum propriũ ignis, ſimilimũ animæ. Aliud aũt, ſi nõ notius eſt hoc huic ineſſe. Oportet enim non ſolũ notius eſſe re, ſed huic ineſſe, notius eſſe, nã qui non ſcit huic ineſt, neq; ſi illi ſoli notius ineſt cognoſcit, quare cum quoduis horum acciderit, obſcurũ ſit proprium, ut quia qui ponit ignis propriũ, in quo primo anima nata eſt eſſe, ignotiore utitur quàm ſit ignis, eo q̃d ignotius eſt, ſi in hoc eſt anima, & ſi in hoc primo eſt, non erit itaq; bene poſitũ proprium ignis, in quo primo anima nata eſt eſſe. Cõſtruenti autẽ, ſi per notiora poſitum eſt propriũ, & ſi per notiora ſecundũ utrũq; modũ. Erit enim bene ſecundum hoc poſitũ proprium, nam conſtructiuorũ locorũ eius quod bene, alij quidẽ ſecundũ hoc ſolũ, alij autẽ ſimpliciter mõſtrabunt quod bene, ut quia qui dixit animalis propriũ, ſenſum habere, p̃ notiora, & notius aſſignauit propriũ ſecundũ utrũq; modũ, quare erit bene aſſignatum ſecundum hoc, animalis propriũ, ſenſum habere. Deinde deſtruenti quidem, ſi quod nominum quæ in proprio ſunt aſſignata multipliciter dicitur, uel etiã tota oratio plura ſignificat. Non enim erit bene poſium proprium, ut quoniã ſentire multa ſignificat, unum quidem ſenſum habere, alterum autem ſenſum uti, non erit animalis proprium bene poſitum quod natum eſt ſentire, quapropter non uten-

dum eſt,neque nomine,quod multipliciter dicitur,neque oratione,quæ plura ſignificet,quia quod multipliciter dicitur,obſcurum facit quod dictum eſt, dubitante eo qui debet argumentari,quodnam dicit eorum quæ multipliciter dicuntur,nam proprium diſcendi gratia aſſignatur. Amplius autem ad hoc neceſſarium eſt redarguti onem aliquam fieri cum ſic aſſignant proprium,quando in diſſidente quiſpiam conficiet ſyllogiſmum,de eo quòd multipliciter dicitur. Conſtruenti autem,ſi non plura ſignificat neque nominum quippiam, neque tota oratio. Erit enim ſecundum hoc benè poſitum proprium,ut quia neque corpus plura ſignificat,neque mobiliſſimum in ſuperiorem locum,neque totum quod ex his compoſitum eſt, erit benè poſitum ſecundum hoc ignis proprium corpus mobiliſſimum in ſuperiorem locum. Deinde deſtruenti quidem ſi multipliciter dicitur illud, cuius proprium aſſignatur, non determinatur autem cuius eorum ponatur proprium. Non enim benè erit aſſignatum proprium,ob quas autem cauſas non immanifeſtum eſt ex ijs quæ prius dicta ſunt,nam eadem accidere neceſſarium eſt,ut quia ſcire hoc, plura ſignificat, unum enim ſcientiam habere hoc,alterum autem ſcientia uti hoc,aliud uero ſcientiam eſſe huius,aliud autem ſcientia uti huius,non erit eius quod eſt ſcire hoc, benè aſſignatum proprium ullum, non determinato, cuius horum ponitur proprium. Conſtruenti uero,ſi non dicitur multipliciter hoc cuius proprium ponitur, ſed eſt unum et ſimplex. Erit enim benè poſitum ſecundum hoc proprium, ut quia homo ſimpliciter dicitur,erit benè poſitum ſecundum hoc hominis proprium,animal māſuetum natura. Deinde deſtruenti quidem,ſi frequenter dictum eſt idem in proprio (ſæpe enim latent hoc facientes & in proprijs, quemadmodum & in terminis) non erit benè poſitum quod hoc ſuſtinet,proprium. Conturbat enim audientē,quod frequenter dicitur,obſcurum igitur neceſſarium eſt fieri,& præter id nugari uidentur. Eueniet autem frequenter idem dicere duobus modis,uno quidem quando nominauerit frequenter idem,ut ſi quis proprium aſſignet ignis, corpus tenuiſſimum corporum,hic enim frequenter dixit corpus. Secundo autem,ſi quis aſſumat orationes pro nominibus,ut ſi quis reddat terræ proprium ſubſtantiam quæ maximè corporū ſecundum naturam fertur in inferiorem locum,deinde aſſumat pro corporibus,huiuſmodi ſubſtantias,unum enim & idem eſt corpus,& huiuſmodi ſubſtantia, erit ergo hoc modo ſubſtantia frequenter dicta,quare neutrum erit benè poſitum proprium. Conſtruenti uero ſi nullo utitur frequenter nomine eodem. Erit enim ſecundum hoc benè aſſignatum proprium,ut quia qui dixit hominis propriū, animal diſciplinæ ſuſceptiuum,non uſus eſt frequenter eodem nomine, erit utique ſecundum hoc benè aſſignatum hominis proprium. Deinde deſtruenti quidem,ſi tale aliquid aſſignauit in proprio nomen,quod omnibus inſit. Inutile enim erit,quod non ſeparat ab aliquo,quod autem in proprijs dicitur, ſeparare oportet, quemadmodum & quæ in terminis,non igitur erit benè poſitum proprium, ut quia qui poſuit ſcientiæ proprium opinionē indiſſuaſibilem à ratione, unum exiſtens, tali aliquo uſus eſt proprio(uno inquam)quod omnibus ineſt,nō erit utiq; benè poſitum ſcientiæ proprium. Aſtruenti autem,ſi nullo uſus eſt communi,ſed quod ab aliquo ſeparat, erit bene poſitum ſecundum hoc proprium. Vt quia qui dixit animalis proprium animam habere,nullo uſus eſt communi,erit ſecundum hoc bene poſitum proprium animalis,animam habere. Deinde deſtruenti quidem ſi plura propria aſſignat eiuſdem,non determinans quod plura ponit. Non enim erit bene poſitum proprium, nā quemadmodum nec in terminis oportet præter eam (quæ indicat ſubſtantiam) orationem,adiungere quippiam pluſculum,ſic nec in proprijs præter eam (quæ facit proprium quod dictum eſt) orationem,quicquam coaſſignandum. Inutile enim fit eiuſmodi,ut quia qui dixit proprium ignis,tenuiſſimum, & leuiſſimum, plura aſſignauit propria (utrumque enim de ſolo igne uerum eſt dicere) non erit bene poſitum proprium ignis, corpus ſubtiliſſimum, & leuiſſimum. Aſtruenti uero ſi

non

non plura eiuſdem propria aſſignauit, ſed unum. Erit enim ſecundum hoc bene poſitum propriũ, ut quia qui dixit humidi proprium, corpus quod in omnem figuram ducitur, unum aſſignauit proprium, & non plura, erit ſecundum hoc benè poſitum humidi proprium. Deinde deſtruenti quidem, ſi eodem uſus eſt cuius proprium aſſignauit, aut eorum quæ ſunt illius aliquo. Non enim erit bene poſitum propriũ, nam diſcendi gratia aſſignat propriũ, idem aũt eidẽ ſimiliter ignotum eſt, id autẽ ǒd aliquid eorum eſt quæ ſunt eius, poſterius, non igitur eſt notius, quare non fit ut per hoc quiſquam magis quippiam diſcat, ut quia qui dixit animalis proprium, ſubſtantiam cuius ſpecies eſt homo, aliquo uſus eſt eorum quæ ſunt animalis, non erit bene poſitum proprium. Conſtruenti autem ſi neq; eodem, neq; eorum quę ſunt ipſius aliquo utitur. Erit enim bene ſecundum hoc poſitum proprium, ut quia qui poſuit animalis proprium ex anima & corpore compoſitum eſſe, neq; eorum quæ ſunt ipſius aliquo uſus eſt, erit utiq; bene secũdum hoc aſſignatum animalis proprium. Eodem autem modo & in aliꝭ conſiderandum eſt, quænam non faciũt, aut faciunt notius. Deſtruẽti quidem ſi aliquo uſus eſt, aut oppoſito, aut omnino ſimul natura, aut poſteriore aliquo. Non enim erit bene poſitum proprium, nam oppoſitum ſimul natura, quod autem ſimul natura, & poſterius, non efficit notius, ut quia qui dixit boni proprium, quod malo maximè opponitur, oppoſito eſt uſus boni, non erit profectò bene aſſignatum boni proprium. Conſtruẽti autem, ſi nullo uſus eſt neque oppoſito, neq; omnino ſimul natura, neque poſteriore. Erit enim ſecundũ hoc bene aſſignatum proprium, ut quia qui poſuit diſciplinæ proprium, opinionẽ maximè facientem fidem, nullo uſus eſt neque oppoſito, neq; omnino ſimul natura, neque poſteriore, erit ſecundum hoc bene poſitum diſciplinæ proprium. Deinde deſtruenti quidem, ſi non quod ſemper ſequitur proprium aſſignauit, ſed id quod fit quandoque non proprium. Non enim erit bene pronũciatum proprium, nam neq; in quo deprehendimus ineſſe ipſum, de hoc & nomen ex neceſſitate uerificatur, neq; in quo deprehenditur non ineſſe, de hoc ex neceſſitate non dicetur nomen, quare non erit bene poſitum proprium. Amplius autem ad hæc, neq; quando quiſquam aſſignauerit proprium, erit manifeſtum ſi ineſt, ſiquidem tale eſt, ut quod ipſum relinquere poſſit, non igitur erit clarum eſſe proprium, ut quia qui poſuit animalis propriũ moueri quandoque, uel ſtare tale, aſſignauerit proprium quod fit quandoque non proprium, neq; unquam erit bene poſitum proprium. Aſtruenti uero, ſi quod ex neceſſitate ſemper eſt, proprium aſſignauerit. Erit enim bene poſitum ſecundum hoc proprium, ut quia qui poſuit uirtutis proprium quod habentem facit ſtudioſum, quod ſemper ſequitur. Proprium aſſignauit, erit utiq; ſecundum hoc bene aſſignatum uirtutis proprium. Deinde deſtruenti quidem ſi quod nunc proprium eſt aſſignans, non determinauerit quod non proprium aſſignat. Non enim erit bene poſitum proprium, primum quidem quia quod præter conſuetudinem fit omne, ſemper determinatione indiget, ſolent autem ut plurimum omnes, quod ſemper ſequitur proprium aſſignare. Secundo autẽ, quia immanifeſtus eſt quia non determinauerit, ſi quod nunc eſt proprium uoluerit ponere, non igitur danda eſt obiurgationis occaſio, ut quia qui poſuit alicuius hominis proprium ſedere cum aliquo homine, quod nunc proprium eſt poſuit, non bene proprium aſſignabit, ſi non determinans dixerit quod nunc. Conſtruenti autem, ſi nunc proprium aſſignans determinando poſuit, quod nunc proprium poſuerit. Erit enim bene poſitum ſecundum hoc proprium, ut quia qui dixit cuiuſdam hominis proprium ambulare nunc alicubi diſtinguens, poſuit hoc bene erit poſitum proprium. Deinde deſtruenti quidem ſi tale aſſignauit proprium, quod manifeſtum non eſt aliter ineſſe quàm ſenſu. Non enim erit bene poſitum propriũ, nam omne ſenſibile extra ſenſum factum, immanifeſtum eſt, latens enim eſt ſi adhuc ineſt, eo quòd ſenſu ſolũ cognoſciẽ. Erit aũt uerum hoc in ijs quæ non ex neceſſitate ſemper conſequuntur, ut quia qui poſuit ſo

lis proprium, astrum quod fertur super terrā lucidissimum tali usus est in proprio (super terram inquā ferri) quod sensu cognoscit, non utiq; erit bene solis assignatū proprium, immanifestū enim erit cum occidet sol, si adhuc feratur super terram, eo q̄d nos tunc deseruimus sensum. Construenti uero si tale assignauit proprium, quod non sensu est manifestum, aut cum sit sensibile, ex necessitate inesse manifestum est. Erit enm secundū hoc bene positū propriū. Vt quia qui posuit superficiei propriū, quod primum coloratū est, sensibili quidē aliquo usus est (coloratum esse inquā) tali quidē quod manifestū est inesse semper, erit secundū hoc bene assignatum superficiei proprium. Deinde destruenti quidē, si terminum ut proprium assignauit. Nō enim erit bene positum proprium, nam non oportet indicare quod quid est esse, proprium, ut quia qui dixit hominis propriū animal gressibile bipes, quod quid est esse significans assignauit hominis proprium, non utiq; erit hoc hominis propriū bene assignatum. Construenti autem, si quod conuersim quidem prædicatur assignauit proprium, non autem quod quid est esse indicans. Erit enim secundum hoc bene assignatum propriū, ut quia qui posuit hominis propriū animal mansuetū natura, quod conuersim quidem prædicatur assignauit propriū, non quod quid est quidem indicans, erit secundum hoc bene assignatum proprium hominis. Deinde destruenti quidem, si non quippiam in quid est ponens, assignauit proprium. Oportet enim in propriis quēadmodum in terminis, primū assignari genus, deinde sic iā addere reliqua, & separare, quare quod non hoc modo positū est propriū, non erit bene assignatum, ut quia qui dixit animalis proprium animā habere, non posuit quicquā in quo ut in quid, est animal, non erit bene positum animalis proprium. Construenti uero si quis quippiam quod in quid est ponens eius cuius proprium assignauit, reliqua adiungit. Erit enim secundum hoc bene assignatum proprium, ut quia qui posuit hominis proprium animal disciplinæ susceptibile, quippiā quod in quid est ponens, assignauit proprium, erit secundū hoc bene positum proprium hominis. Vtrum igitur bene, an non bene assignetur proprium, per hæc inspiciendum.

De proprio, loci alij. Cap. III.

VTrum uero proprium est omnino quod dictum est, an non propriū ex his considerandum. Nam simpliciter construentes proprium quod bene positum est, loci ndē erunt ijs qui proprium omnino tacuunt, in illis igitur dicentur. Primū ergo destruenti quidē inspiciendum ad unumquodq; eorum cuius proprium assignauit. Vt si nulli inest, aut si nō de hoc quidē uerificatur, aut si non est proprium cuiusq; eorū secundū illud cuius propriū assignauit. Non enim erit proprium, quod positum est esse proprium, ut quia de Geometra nō uerificatur indeceptibilē esse ab oratione (nam decipitur Geometer cum pseudographiam facit) non erit hoc scientis proprium, non decipi ab oratione. Construenti autē si de omni uerificatur, & qua de hoc uerificatur. Erit enim proprium, q̄d positum est esse proprium, ut quia animal disciplinæ susceptiuū de omni homine uerificatur & qua homo, erit hominis propriū animal disciplinæ susceptiuū. Est autē locus hic destruenti quidem, si nō de quo nomen & oratio uerificatur, & si non de quo oratio & nomen uerificatur. Construenti autē, si de quo nomen & oratio, & si de quo oratio & nomen prædicatur. Deinde destruenti quidem, si non de quo oratio, & nomen uerificatur, & si non de quo nomen, & oratio uerificatur. Non enim erit propriū, q̄d positum est esse proprium, ut quia animal quidem disciplinæ susceptiuum uerificat de Deo, homo aūt non prædicat, nō erit hominis proprium, animal disciplinę susceptiuū. Construenti aūt si de quo oratio & nomen prædicatur, & si de quo nomen & oratio prædicat. Erit enim propriū quod positum est esse proprium, ut quia de quo animam habere uerificatur animal, & de quo animal animam habere, erit animam

habere

habere animalis proprium. Deinde deſtruenti quidē ſi ſubiectū, propriū aſſignauit eius, quod in ſubiecto eſſe dicitur. Non enim erit propriū quod poſitum eſt eſſe proprium, ut quia qui poſuit proprium ſubtiliſſimi corporis, ignem, ſubiectum aſſignauit prædicati proprium, non erit ignis corporis ſubtiliſſimi proprium, propter hoc autem non erit ſubiectum, eius quod in ſubiecto eſſe dicitur proprium, eo quòd idē eſſet plurimum, & differentium ſpecie, proprium, nam eidē plura quædā diſcrepantia ſpecie inſunt, de ſolo dicta, quorū erit omnium propriū quod ſubiectū eſt, ſi quis hunc in modum ponat proprium. Conſtruenti uero, ſi quod in ſubiecto eſt, aſſignauit proprium ſubiecti. Erit enim proprium quod poſitum eſt non eſſe propriū, ſiquidem de ſolo prædicatur (ut dictum eſt) proprium, ut quia qui dixit terræ proprium corpus grauiſſimum ſpecie, ſubiecti aſſignauit proprium, quod de ſola dicitur re, & ut propriū prædicat, erit terræ proprium recti poſitum. Deinde deſtruenti quidem, ſi ſecundum participationem aſſignauit propriū. Non enim erit proprium, quod poſitū eſt eſſe propriū, nam quod ſecundū participationē ineſt, ad quod quid eſt eſſe conducit, erit autem huiuſmodi differentia quædam de aliqua ſpecie dicta, ut quia qui dixit hominis proprium greſſibile bipes, ſecūdum participationem aſſignauit proprium, non erit utique propriū hominis greſſibile bipes. Conſtruenti autem, ſi non ſecundum participationē aſſignauit proprium, nec quod quid eſt eſſe indicans, conuerſim prædicata re. Erit enim proprium quod poſitum eſt eſſe proprium, ut quia qui poſuit animalis proprium quod natum eſt ſentire, neque ſecundum participationem aſſignauit proprium, neque quod quid eſſe indicās, conuerſim re prædicata, erit utique quod ſentire natum eſt, animalis proprium. Deinde deſtruenti quidē, ſi non contingit ſimul ineſſe proprium, ſed uel poſterius, uel prius quàm idipſum nomen. Non enim erit propriū quod poſitū eſt eſſe proprium, aut nunquā, aut non ſemper, ut quoniā contingit alicui prius fore, & poſterius ambulare per forū quā quòd homo, non erit ambulare per forum hominis proprium, aut nunquā aut non ſemper. Conſtruenti autē, ſi ſimul ex neceſſitate ſemper ineſt, cū neque terminus, neque differentia ſit. Erit enim propriū, quod poſitum eſt forſitan non eſſe proprium, ut quia animal diſciplinæ ſuſceptiuum, ſimul ex neceſſitate ſemper eſt, & id quod eſt homo, cū neque differentia ſit, nec terminus erit animal diſciplinæ ſuſceptiuū hominis propriū. Deinde deſtruenti quidem, ſi eorundem qua eadem ſunt, non eſt idem propriū. Non enim erit proprium, quod poſitum eſt eſſe proprium, ut quia non eſt propriū proſequendi, apparere quibuſdā bonum, neque eligendi fuerit utiq; proprium apparere quibuſdam bonū, idem enim eſt proſequendum & eligendum. Conſtruenti, ſi eiuſdem quatenus idem proprium. Erit enim proprium quod poſitum eſt nō eſſe proprium. Vt quoniā hominis, qua homo dicit propriū tripartitā animā habere, & terrigenæ quatenus terrigena eſt erit propriū tripartitā animā habere. Vtilis autē locus hic & in accidente, nam ꝝſdē in eo quòd eadē ſunt eadē oportet ineſſe, uel non ineſſe. Deinde deſtruenti quidē, ſi eorū quæ ſunt eadē ſpecie, non idē ſemper ſpecie propriū eſt. Neque enim eius quod dictum erit proprium, quod poſitū eſt eſſe proprium, ut quia idem eſt ſpecie homo & equus, non ſemper autē equi eſt proprium ſtare à ſe, nec hominis erit proprium moueri à ſe. Idem enim eſt ſpecie moueri, & ſtare à ſe, quatenus utrique eorū ut animal eſt, accidit. Conſtruenti uero, ſi eorū quæ ſunt eadē ſpecie, idem ſemper ſpecie ſit proprium. Erit enim proprium quod poſitum eſt non eſſe proprium, ut quia hominis eſt proprium eſſe greſſibile bipes, & auis erit proprium eſſe uolatile bipes, utrumque enim horum eſt idem quatenus illa quidem ſub eodem ſunt genere ſpecies, cum ſint ſub animali, hæc autem ut generis differentiæ animalis. Hic autem locus falſus eſt, quando alterum quidem eorum quæ dicuntur uni alicui ſoli ineſt ſpeciei, alterum uero ineſt pluribus, quemadmodum greſſibile quadrupes.

Quoniam autem idem & diuerſum multipliciter dicitur, labor eſt Sophiſticē

ſtice aſſumẽti unius aſſignare,& ſolius alicuius proprium,nam quod ineſt alicui cui accidit aliquid,& accidenti inerit ſumpto cum eo cui accidit, ut quod ineſt homini, & albo homini inerit,ſi fuerit albus homo,& quod albo homini ineſt,inerit & homini. Calumniabitur autem aliquis multa propriorum,quòd ſubiectũ id aliud eſt quod ſecundum ſe facit,aliud autem cum accidente,ut aliud quidem hominem eſſe dicet,aliud uero album hominẽ. Amplius aũt diuerſum faciens habitum,& ꝙ ſecũdum habitum dicit̃,nam quod habitui ineſt,& ei quod ſecũdum habitũ dicit̃ inerit, & ꝙd ei quod ſecundum habitũ dicitur) ineſt,& habitui inerit,ut quoniam ſciens ſecundum ſcientiam dicitur affici, non inerit ſcientiæ proprium, indiſſuaſibile à ratione,nam & ſciens indiſſuaſibilis erit à ratione. Conſtruenti autem dicendũ quoniam non eſt diuerſum ſimpliciter id cui accidit,& accidens cum eo cui accidit ſumptum,ſed aliud dicitur,eo quòd diuerſum ſit ipſis,eſſe,nõ enim idẽ eſt homini eſſe, quod ſit homo,& albo homini eſſe,quòd ſit albus homo. Præterea autem conſiderandum eſt ad caſus dicenti,quod neq; ſciens eſt indiſſuaſibile à ratione,ſed indiſſuaſibilis à ratione, neq; ſciẽtia indiſſuaſibile,ſed indiſſuaſibilis à ratione,nã ei qui omnino inſtat,omnino eſt aduerſandum. Deinde deſtruenti quidẽ,ſi quod natura ineſt uolens aſſignare,hoc modo ponit ſecundum locutionẽ,ut ꝙ ſemper ineſt ſignificet. Videbitur enim moueri poſſe quod poſitum eſt proprium eſſe, ut quia qui dixit hominis proprium bipes,uult quidẽ ꝙd natura ineſt, aſſignare, ſignificat autẽ locutionẽ quod ſemper ineſt,nõ erit hominis propriũ bipes,non enim omnis homo eſt duos pedes habens. Cõſtruenti aũt,ſi uult quod natura ineſt propriũ aſſignare, & locutione hoc modo ſignificat. Non enim mouebit̃ ſecũdũ hoc propriũ,ut quia qui hominis proprium aſſignauit,animal diſciplinæ ſuſceptiuum & uult, & dictione ſignificat quòd natura ineſt proprium,non mouebitur,ſecundum hoc quod nõ ſit proprium hominis,animal diſciplinæ ſuſceptiuum. Amplius,quęcunq; dicunt ut ſecundum aliud aliquod primum, aut ut primũ ipſum,labor eſt aſſignare talium proprium. Nam ſi eius quod eſt ſecundum aliud aliquid proprium aſſignauit, & de primo uerificabit̃,ſi autẽ primi poſuerit,& de eo quod eſt ſecundum aliud prædicabit̃; ut ſi quis aſſignet ſuperficiei proprium coloratum eſſe, & de corpore uerificat̃ coloratum eſſe,ſi aũt corporis,& de ſuperficie prædicabitur,quare non de quo oratio,& nomen uerificabit̃. Accidit autẽ in quibuſdam proprijs plerũq; fieri aliquod peccatũ,propter hoc quod non determinet̃ quomodo,& quorũ ponit quis propriũ, omnes enim conãtur aſſignare proprium,aut quod natura ineſt, ut hominis bipes, aut quod nunc ineſt,ut hominis alicuius quatuor digitos habere, aut ſpecie,ut ignis ſubtiliſſimũ, aut ſimpliciter,ut animalis uiuere,aut ſecundũ aliud,ut animæ prudẽs, aut ut primum,quemadmodum rationalis prudens, aut in eo quod habet, ut ſcientis indiſſuaſibile à ratione (nihil enim aliud quàm habendo aliquid erit indiſſuaſibile à ratione) aut in eo quòd habeatur, ut ſcientiæ indiſſuaſibile à ratione, aut in eo quod participatur, ut animalis ſentire (ſentit enim & aliud quid ut homo,ſed participans iam hoc, ſentit) aut in eo quod participat, ut alicuius animalis uiuere. Qui non addit igitur, natura peccat, eo quòd contingit quod naturæ ineſt, nõ ineſſe illi cui natura ineſt, ut homini duos pedes habere, qui uero non determinat, quoniam quod ineſt aſſignat quod non erit tale quale nunc ineſt id,ceu quatuor digitos habere hominem,non indicans quoq; quod ut primum,aut ut ſecundum aliud ponit, quòd non de quo oratio & nomen uerificabitur,ut coloratum eſſe ſiue ſuperficiei,ſiue corporis aſſignauerit proprium,nõ prædicẽs etiam quod aut in eo ꝙd eſt habere,aut in eo ꝙ haberi propriũ aſſignauit. Ideo nõ erit propriũ quod aſſignatũ eſt, nam inerit (ſi in eo quod habetur aſſignauit proprium) etiam habenti, ſi autem habenti, & ei quod habetur, ut indiſſuaſibile à ratione,ſcientiæ uel ſcientis poſitum proprium, non præſignificans etiam in eo quod participat, uel participatur, eo quòd & in alijs quibuſdam inerit proprium. Si enim in eo quidem quod participa-

tur aſſi-

tur,assignauit,participantibus inerit,si uero in eo quod participat,ijs quæ participā-tur,ut si alicuius animalis posuerit uiuere proprium,nō diuidens etiam specie quod uni soli inerit eorum,quæ sub eo sunt,cuius proprium ponit,nam quod est secundū superabundantiam,uni soli inest,ut ignis leuissimum. Aliquoties autem & specie addens peccat. Nam oportebit unam speciem esse eorum quæ dicuntur,quādo specie addiderit,hoc autem in quibusdam non accidit,ut nec in igne,non enim est una species ignis,nam diuersum est carbo & flamma,& lux specie, cum unumquodque horum sit ignis, propter hoc autem non oportet quando specie addit, diuersam esse speciem eius quod dicitur,quoniā his quidem magis,illis autē minus inerit quod dictum est proprium,ut in igne subtilissimū,subtilior enim est lux carbone,& flamma. Hoc autem non oportet fieri quando non,& nomen magis prædicat,de quo oratio magis uerificatur. Si autem non,non erit de quo oratio magis,& nomen magis. Amplius autem ad hæc idem esse accidit propriū eius quod simpliciter,& eius quod maximè in simpliciter tali,ut in igne se habet subtilissimum,nam & simpliciter & ignis,& lucis erit hoc ipsum proprium, subtilissima enim est lux, cum igitur alius sic assignat proprium, argumentandum, sibi autem non danda hæc instantia, sed statim cum ponit proprium,determinandum est quomodo ponit proprium

De proprio, loci alij. *Cap.* IIII.

DEinde destruēti quidem,si idem eiusdem proprium posuit. Non enim erit proprium,quod positū est esse proprium,nam idem eidem omne,quid est esse indicat,quod autē esse indicat,non proprium sed terminus est,ut quia qui dixit honesti proprium decens esse, idem eiusdem propriū assignauit (idem enim est honestum & decens) non utiq; erit decens honesti proprium. Construenti autem, si non eiusdem proprium assignauit,cum conuersim prædicatū posuit. Nam erit proprium quod positum est nō esse propriū,ut quia qui posuit animalis propriū id q̄ substantia animata,non idem quidē eiusdē propriū posuit,& cōuersim prędicatū assignauit,erit animalis proprium substantia animata. Deinde etiā in ijs quæ similium partium sunt considerandum est,destruenti quidem, si quod totius est proprium,non uerificatur de parte, aut quod partis,non dicitur de toto. Nō enim erit proprium,quod positum est esse proprium,accidit autem in aliquibus hoc fieri. Assignabit enim aliquis in ijs quæ similium partium sunt proprium,aliquoties quidem in toto respiciens, aliquoties autem in eo quod secundum partem dicitur ipse seipsum intelligens, at erit neutrum rectè assignatum,ut in toto quidem, quia qui dixit maris proprium,plurima aqua salsa,alicuius similium partium posuit proprium,& tale assignauit quod non uerificatur de parte (non enim erit quiddam maris plurima aqua salsa)non utiq; erit maris proprium,plurima aqua salsa. In parte autem,ut quia qui posuerit aëris proprium,respirabile,similium quidem partium alicuius dixit proprium,tale autem assignauit quod de quo aëre uerum est, de toto autem non dicitur (non enim erit uniuersus aër respirabilis) non erit utiq; aëris proprium respirabile. Astruenti autem,si uerificatur de unaquaq; similium partium quod est proprium earum secundum totum. Erit enim proprium,quod positum est non esse proprium, ut quia uerificatur de omni terra deorsum ferri secundum naturam,est autem & hoc proprium alicuius terræ secundum totum (nam secundum terram, & id quod est terram esse) erit terræ proprium deorsum ferri secundum naturam. Deinde ex oppositis considerandum est, primum quidem ex contrarijs, de struenti quidem, si contrarij non est contrarium. Neque enim contrarij erit contrarium proprium, ut quia contrarium est iustitiæ quidē iniustitia,optimo aūt pessimum,non est autem iustitię proprium optimū,non erit in iustitię proprium pessimum. Construenti aūt si contrarij contrarium proprium est, & contrarij contrarium pro-

rium pro-

rium proprium erit. Vt quia contrarium est bono quidem malum, eligendo autem fugiendum, est autem boni proprium eligendum, erit mali proprium fugiendum. Secundum autē, ex ijs quæ ad aliquid sunt, destruēti quidem, si hoc quod ad aliquid est, eius quod est ad aliquid nō est proprium. Neq; enim hoc quod ad aliquid est, eius quod ad aliquid est, erit proprium, ut quia dicitur duplum quidem ad dimidium, superans autem ad superatum, non est autē dupli proprium superans, non erit dimidij proprium superatum. Constituenti autem, si eius quod est ad aliquid, hoc q̄d ad aliquid est propriū, & eius q̄d est aliquid, id quod est ad aliquid erit proprium. Vt quia dicitur duplum quidem ad dimidium id esse quod duo ad unum, est autē dupli proprium ut duo ad unum, erit dimidij proprium, ut unum ad duo. Tertium autē, destruenti quidem, si habitus, id quod secundum habitum dicitur nō est proprium, neque profecto priuationis, id quod secundū priuationē dicitur, erit propriū, & si priuationis, id quod secundum priuationē dicitur non est proprium, neq; habitus, id q̄d secundum habitum dicitur erit proprium. Vt quia non dicitur surditatis proprium insensibilitatem esse, neq; auditus erit proprium sensum esse. Cōstruenti uero, si quod secundum habitum dicitur, est habitus proprium, & priuationis, id q̄d secundum priuationē dicitur erit proprium, & si priuationis, id quod secundū priuationem dicitur, est proprium, & habitus quod secundum habitum dicitur erit proprium. Vt quia uisus est proprium uidere, secundum quod habemus uisum, erit cœcitatis proprium non uidere, secundum quod non habemus uisum, nati habere. Deinde ex affirmationibus, & negationibus, primum quidem ex ipsis quæ prędicantur. Est autem locus hic utilis destruenti tantum, ut si affirmatio, uel quod secundū affirmationem dicitur, eius est proprium, non erit profecto eius negatio, neq; quod secundum negationem dicitur, proprium, si autem sit negatio, aut quod secundum negationem dicitur proprium, eiusdem non erit affirmatio, neq; quod secundum affirmationem dicitur proprium, ut quia proprium animalis est animatū, non erit animalis proprium, nō animatum. Secundū autē ex prædicatis, uel etiam nō prædicatis, & de quibus prædicat̄, uel non prędicat̄, destruenti quidem, si affirmationis affirmatio non est proprium. Neq; enim negatio negationis erit propriū, & si negatio negationis nō est proprium, neq; affirmationis affirmatio erit proprium, ut quia nō est proprium hominis animal, neq; nō hominis nō animal, si autē nō hominis nō uidetur proprium nō animal, neq; hominis erit propriū animal. Constituenti autē, si affirmationis affirmatio est propriū. Nam & negatio negationis erit propriū, si aūt negationis negatio est propriū, & affirmatio affirmationis erit propriū, ut quia nō animalis est proprium non uiuere, erit animalis proprium uiuere, & si animalis proprium uidetur uiuere, & nō animalis proprium uidebitur non uiuere. Tertium autem ex ipsis subiectis, destruenti quidem, si quod assignatum est proprium, affirmationis est proprium. Non erit enim idem & negationis proprium, si autem negationis est proprium q̄d assignatū est, nō erit affirmationis proprium, ut quia animalis proprium est animatum, non animalis non erit propriū animatū. Cōstruenti uero, si assignatum proprium non est affirmationis proprium, erit negationis. At hic locus deficit, nam affirmatio negationis, & negatio affirmationis non est proprium quandoquidem affirmatio negationi omnino non ineſt, negatio autem affirmationi ineſt quidē, at nō ut proprium ineſt. Deinde ex ijs quæ ex opposito diuidunt̄, destruenti quidē, si eorum quæ ex opposito diuidunt̄, nullum ullius reliquorum ex opposito diuisorum est proprium. Neque enim q̄d positum est, erit proprium eius cuius positum est proprium, ut quia animal sensibile nullius aliorum mortalium animalium est proprium, non erit animal intelligibile dei proprium. Cōstruenti aūt, si cęterorum quæ ex opposito diuiduntur quoduis est proprium talium quorumcunq; eorum quæ ex opposito diuiduntur. Nam reliquum erit eius proprium cuius positum est non esse proprium, ut quia prudentiæ est proprium, per se natum esse ra-

esse rationalis uirtutem esse,& aliarum uirtutum sic uniuscuiusque sumptæ,erit temperantiæ proprium per se natum esse concupiscibilis uirtutem esse. Deinde ex casibus,destruenti quidem,si casus non est casus proprium.Neque enim casus erit proprium casus,ut quia non est eius quod est iuste proprium id quod bene, neque iusti proprium erit bonum. Construenti autem,si casus est proprium casus. Nam & casus erit casus proprium,ut quia hominis est proprium gressibile bipes,et homini erit proprium gressibili bipedi dici. Non solum autem in eo quod dictum est secundum casus est considerandum,sed & in oppositis,quemadmodũ & in prioribus locis dictum est,destruenti quidem,si oppositi casus,non est proprium oppositi casus. Neque enim oppositi casus erit proprium oppositi casus,ut quia non est eius quod est iuste proprium quod bene,neque iniuste erit proprium quod male. Constructi uero,si oppositi casus est proprium oppositi casus.Nam & oppositi casus,erit proprium oppositi casus,ut quia honesti est proprium optimum,& inhonesti erit propriũ pessimum. Deinde ex iis quæ similiter se habent,destruenti quidem, si quod similiter se habet,eius quod similiter se habet,non est proprium. Neq; enim quod similiter se habet,eius quod similiter se habet erit proprium, ut quia similiter se habet ad extruendum ædificium ædificator,& medicus ad efficiendum sanitatem, non est autẽ proprium medici efficere sanitatem,neq; ædificatoris erit proprium extruere ædificium. Constructi autem,si quod similiter se habet erit propriũ eius quod similiter se habet. Nam & quod similiter se habet, eius quod similiter se habet erit propriũ, ut quoniam similiter se habet medicus ad id quod est esse effectiuum sanitatis,et ludi magister ad id ꝙd est esse effectiuũ bonæ habitudinis,est aũt,ꝓpriũ magistri ludi esse effectiuum bonæ habitudinis,erit propriũ & medici effectiuũ esse sanitatis. Deinde ex iis quę sic se habẽt, destruenti quidem, si quod sic se habet,eius quod sic se habet non est proprium, Neq; enim quod sic se habet,eius quod sic se habet, erit proprium. Si aũt eius quod sic se habet, id quod sic se habet est propriũ, eius non erit propriũ cuius positum est esse propriũ. Vt quia sic se habet prudentia ad honestum & turpe,eo quod disciplina utriusque eorum est,non est aũt prudẽtiæ propriũ disciplinam esse honesti,non utiq; erit proprium prudentiæ disciplinam esse turpis, si uero est proprium prudentiæ disciplinam esse honesti, non erit proprium eiusdem disciplinam esse turpis,impossibile est enim eiusdem plura esse propria. Constructi uero nihil locus iste utilis, nam quod sic se habet,unum ad plura comparatur.Deinde destruenti quidem,si quod secundum esse dicit,non est eius quod secundũ esse dicitur propriũ. Nam neq; corrumpi eius ꝙd est secundũ corrũpi,neq; generari eius quod secundum generari dicitur,erit proprium. Vt quia est hominis proprium esse animal,neq; eius quod est hominem generari,erit proprium generari animal, neq; eius quod est hominem corrumpi erit proprium corrumpi animal. Eodem autem modo accipiendum est & ex generari ad esse & corrumpi,& ex corrumpi ad esse & generari,quemadmodum dictum est nunc ex esse ad generari,& corrumpi. Constructi autem,si eius quod est secundum esse ordinatum est. Est autẽ per se, ordinatum proprium,nam & eius ꝙd secundum generari dicitur,erit hoc quod secundũ generari dicitur proprium,& eius quod secundum corrumpi, hoc quod secundum corrumpi est assignatum, ut quia hominis est propriũ esse mortalem, & eius ꝙd est generari hominem,erit proprium generari mortalem,& eius quod est corrumpi hominem,corrumpi mortalem.Eodem autem modo accipiendum est ex generari,& corrumpi,& ad esse,& ad ipsa ex ipsis fieri, quemadmodum & in destruenti dictum est.Deinde inspiciendum ad idem suppositi,destruenti quidem,si ideæ non ineſt,aut si non qua id dicitur,cuius est proprium assignatum.Non enim erit proprium quod positum est esse proprium,ut quoniam ipsi homini nõ ineſt quiescere qua homo est, sed qua idea,non erit hominis proprium quiescere. Constructi autem,si ideæ ineſt, & secundum hoc ineſt qua dicitur de illo ipso,cuius positum est non esse proprium.

Erit enim

Erit enim proprium quod positum est nō inesse proprium, ut quoniam inest ipsi animali ex anima & corpore cōpositum esse, & qua animal est ipsi inest id, erit proprium animalis ex corpore & anima compositum esse.

De proprio loci alij. *Cap.* V.

DEinde ex magis & minus. Primum quidem destruenti, si quod magis est, eius quod magis non est proprium. Neq; enim quod minus est, eius quod minus erit proprium, neq; quod minimè eius quod minimè, neq; quod maximè eius quod maximè, neq; q̄d simpliciter eius quod simpliciter, ut quia non est magis colorari magis corporis proprium, neq; minus colorari minus corporis proprium erit, neq; colorari corporis omnino. Construenti autem, si quod magis est eius quod magis est, est proprium. Nam quod minus est, eius quod minus est erit proprium, & quod minimè, eius quod minimè, & quod maximè, eius quod maximè, & quod simpliciter, eius quod simpliciter, ut quia magis uiuentis magis sentire est proprium, & minus uiuentis minus sentire, erit propriū, & eius quod maximè id quod maximè, & eius quod minimè id quod minimè, & eius q̄d simpliciter, id quoque quod simpliciter. Et ex eo autem quod simpliciter, ad eadem considerandum, destruenti quidem, si quod simpliciter non est proprium. Neq; enim quod magis est eius quod magis, neq; quod minus eius quod minus, neq; quod maxime eius quod maxime, neq; quod minime eius quod minime erit proprium, ut quia non est hominis proprium studiosum, neq; magis hominis, magis studiosum erit propriū. Construenti autem, si quod simpliciter est, eius quod simpliciter est proprium. Nam & hoc quod magis eius quod magis, & quod minus eius quod minus, & quod minime eius quod minimè, & quod maximè eius quod maximè erit proprium, ut quia est ignis proprium sursum ferri secūdum naturam, & magis ignis erit magis proprium, sursum ferri secundum naturam, eodem autem modo considerandum est & ex aliis huiusmodi. Secundum autem, destruenti quidem, si quod magis est, nō est eius quod magis est proprium. Neq; enim quod minus est eius quod minus erit proprium, ut quoniam magis est proprium animalis sentire quàm hominis scire, nō est autem animalis proprium sentire, quare non erit hominis proprium scire. Constructenti autem, si quod minus, eius quod minus est proprium. Nam & quod magis eius quod magis erit proprium, ut quia minus est proprium hominis mansuetum natura quàm animalis uiuere, est autem hominis proprium mansuetum natura, erit proprium animalis uiuere. Tertium uero, destruenti quidem, si cuius magis est, proprium non est. Neq; enim cuius est minus proprium, erit eius proprium, si autem illius est proprium, non erit huius proprium, ut quia colorari magis superficiei quā corporis est proprium, non est autem superficiei proprium, non erit corporis propriū colorari, si uero est superficiei proprium, non erit corporis proprium. Constructenti autem hic locus non est utilis, nam impossibile est idem plurium proprium esse.

Quartum, destruenti quidem, si quod magis est eius proprium, non est proprium, neq; profecto quod minus est eius propriū, erit propriū. Vt quia magis est propriū animalis sensibile quàm partibile, non est autem animalis sensibile proprium, quare non erit animalis partibile proprium. Constructenti autem, si quod minus est eius proprium, est proprium. Nam & quod magis est eius proprium, erit propriū, ut quoniam minus est proprium animalis sentire quā uiuere, est autem animalis proprium sentire, erit animalis proprium uiuere. Deinde ex his quæ similiter insunt, primū quidem destruenti, si quod similiter est proprium, non est propriū eius cuius similiter est proprium. Neq; enim quod similiter est propriū, erit propriū eius cuius similiter est proprium, ut quia similiter est proprium concupiscibilis concupiscere, & rationalis ratiocinari, non est autem proprium concupiscibilis concupiscere, non erit rationalis proprium ratiocinari. Constructenti uero, si quod similiter est proprium,

eius est

eius eſt proprium cuius eſt ſimiliter proprium. Nam & quod ſimiliter eſt proprium, erit eius proprium cuius ſimiliter eſt proprium, ut quia ſimiliter eſt rationalis proprium primum prudens, & concupiſcibilis proprium primum temperans, eſt autem rationalis primum prudens, erit igitur concupiſcibilis proprium primum temperans.

Secundum autem, deſtruenti quidem, ſi quod ſimiliter eſt proprium non eſt proprium eius. Nam neq; quod ſimiliter eſt proprium, erit proprium eius, ut quia ſimiliter eſt proprium hominis uidere, & audire, non eſt hominis propriũ uidere, non utique hominis proprium audire. Conſtruenti uero ſi quod ſimiliter eſt eius proprium, eſt proprium. Nam quod ſimiliter eſt eius proprium, proprium erit, ut quia ſimiliter eſt proprium animæ, aliquid partium eius primo eſſe concupiſcibile, & rationale primo, eſt autem proprium animæ, quid partium eius eſſe concupiſcibile primo, erit utique proprium animæ, quippiam partium eius eſſe rationale primo. Tertium uero deſtruenti quidem, ſi cuius ſimiliter eſt proprium non eſt proprium. Neque enim cuius ſimiliter proprium, erit proprium, ſi autem illius eſt proprium, non erit alterius proprium, ut quia urere ſimiliter eſt proprium flammæ, & carbonis, non eſt autẽ flammæ proprium urere, non erit carbonis proprium urere, ſi autem eſt flammæ proprium, non erit carbonis proprium urere. Conſtruenti autem hic locus non eſt utilis, differt autem quod eſt ex ſimiliter ſe habentibus, ab eo quod ex iis eſt quæ ſimiliter inſunt, quoniam illud quidem ſecundum proportionem ſumitur nõ in eo q̃d ineſt aliquid comparatum, hoc autem ex eo quod ineſt, alicui comparatur. Deinde deſtruenti quidem, ſi potentia proprium aſſignans, & non ad ens aſſignauit proprium potentia, cum non contingat ei potentia ineſſe cum ens non eſt. Non enim erit proprium quod poſitum eſt eſſe proprium, ut quia qui dixit aëris proprium reſpirabile, potentia quidem aſſignauit proprium (nam tale proprium ut reſpirari poſſit, reſpirabile eſt) aſſignauit autem & ad non eſſe proprium, nam & cum non eſt animal quod ſpirare natum ex aëre, contingit aërem eſſe, non tamen cũ non eſt animal, poſſibile eſt ſpirare, quare neq; aëris erit proprũ huiuſmodi poſſibile reſpirari tunc, quia animal non erit quod tale eſt ut reſpirare poſſit, non ergo erit aëris proprium reſpirabile. Conſtruenti autem, ſi potentia aſſignans proprium, tam ad ens aſſignauit proprium, quàm ad non ens, cum contingat potentia non enti ineſſe. Erit enim proprium quod poſitum eſt non eſſe proprium, ut quia qui aſſignauit proprium, entis poſſibile pati, aut facere potentia aſſignans proprium, ad ens aſſignauit proprium (nam cum ens eſt, & poſſibile pati quid, aut facere erit) quare proprium erit entis poſſibile pati quid, aut facere. Deinde deſtruenti quidem, ſi per ſuperabundantiam poſuit proprium. Non erit enim proprium quod poſitum eſt eſſe proprium, accidit enim ſic aſſignantibus proprium, non de quo orationem, & nomen uerificari, nam corrupta re, nihil minus erit oratio, nam eorum quæ ſunt, alicui maximè ineſt, ut ſi quis aſſignet ignis proprium, corpus leuiſſimum, corrupto enim igne, erit aliquod corporum quod leuiſſimum erit, quare non erit ignis proprium, corpus leuiſſimum. Conſtruenti autem, ſi non per ſuperabundantiam poſuit proprium. Erit enim ſecũdum hoc bene poſitum proprium, ut quia qui poſuit hominis proprium animal manſuetum natura, non ſuperabundantia aſſignauit proprium, erit utique ſecundum hoc bene poſitum proprium.

Quinti libri Topicorum Ariſtotelis finis.

SEXTI TOPICORVM LIBRI ARISTOTELIS, DE LOCIS

DEFINITIONIS. Cap. I.

Ius autem quod est circa terminos negocij, partes sunt quinque. Nam aut quod omnino non uerum est dicere de quo nomen & orationem (oportet enim hominis definitionem de omni homine uerificari) aut quòd cum sit genus non posuit in genere, uel non in accommodato genere posuit (oportet enim eum qui definit in genere ponentem differentias adiungere, nam maximè eorum quę sunt in definitione, genus uidetur definiti substãtiam significare) aut quod non propria est definitio (oportet enim definitionem propriam esse, quemadmodum prius dictum est) aut si omnia quæ dicta sunt is qui fecit, non definiuit, neq; dixit quid est esse rei definitè, reliquum autem præter ea quæ dicta sunt, si definiuit quidem, at non bene definiuit. Si igitur non uerificatur de quo nomen & oratio, ex ijs quæ dicta sunt in accidente locis, considerandum. Nam & illic utrum uerum uel non uerum, omnis consideratio fit, quando enim quod ineſt accidens disputamus, quod uerum est dicimus, quando autem quod non ineſt, quod nõ uerum. Sin uero non in accommodato genere posuit, aut si non propria est assignata oratio, ex ijs qui sunt ad genus & proprium dictis locis, prospiciendum. Reliquum uero si non definiuit, aut si non bene definiuit, aliquo modo aggrediendũ dicere. Primum igitur inspiciendum si non bene definiuit. Nam facilius est, quodlibet feciſſe, quàm bene feciſſe, manifestum igitur quoniam peccatum circa hoc pluſculum, eo quòd laborioſius. Quare argumentatio facilior quæ circa hoc, quàm quæ circa illud fit. Sunt autem eius quod non est bene, partes duæ. Vna quidem, obscura interpretatione uti. Oportet enim definiẽtem (ut contingit) quàm clariſſima interpretatione uti, eo quòd cognoscendi gratia assignatur definitio. Secunda autem si amplius dixit in definitione, quàm par sit, nam omne quod superadiectum est in definitione, superfluum est.

De definitione loci alij. Cap. II.

RVrsus autem utrunque quod dictum est, in plures partes diuiditur, unus autem locus eius quod obscurè est, si sit æquiuocum alicui, quod dictũ est. Vt quòd generatio est ductio ad substantiam, et quod sanitas commensuratio calidorum & frigidorum, nam æquiuoca est ductio, & commensuratio, immanifestum igitur utrum uult dicere eorum quæ significantur ab eo, quod multipliciter dicitur, similiter autem & si cum definitum multipliciter dicitur, diuidens non dixit, nam immanifestum utrius definitionem assignauit, contingitq; calumniari uelut non conueniente oratione ad omnia quorum definitionem assignauit. Maximè autem contingit tale quippam facere, cum latet æquiuocatio. Contingit etiam & eũ qui diuidit, quoties dicitur id quod in definitione assignatum est, syllogismũ facere, nam si secundum nullum modorum sufficienter dictum est, manifestum quod non definierit illo modo. Alius si secundum metaphoram dixit. Vt scientiam indeciduam, terram autem nutricem, aut temperantiam consonantiam, nam omne obscurum, quod secundum metaphoram dicitur, contingit & etiam metaphora loquentẽ calumniari, tanquam non propriè dicentem, non enim congruet dicta definitio, ut in temperantia, nam omnis consonantia in sonis. Amplius, si est genus cõsonantia, temperantiæ, in duobus generibus erit idem, non continentibus seinuicem, nam neque consonantia uirtutem, neq; uirtus continet consonantiam. Amplius, si non positis

ſtis nominibus utitur. Vt Plato ciliumbre oculum, aut araneum putrimordax, aut medullam offigenium dixit, nam omne obſcurum, quod inſuetum eſt. Quædam autem neque ſecundum æquiuocationem, neque ſecundum metaphoram, neq; propriè dicuntur. Vt lex, menſura, uel imago eorum quæ natura iuſta ſunt, ſunt autẽ huiuſmodi deteriora metaphora, nam metaphora facit quodammodo notum quod deſignatum eſt per ſimilitudinem (omnes enim metaphora utentes, ſecundum aliquam ſimilitudinem ea utuntur) at quod tale eſt, non facit notum, nam neque ſimilitudo eſt ſecundum quam menſura, uel imago lex eſt, neq; dici ſolet proprie, quapropter ſi proprie menſuram, uel imaginem legem dicit eſſe, ueritatis eſt expers, nam imago ideſt, cuius generatio per imitationem eſt, hoc autem non ineſt legi, ſi autem non proprie, manifeſtum quod obſcurè dixit, atq; deterius quolibet eorum quæ ſecũdum metaphoram dicuntur. Amplius, ſi non manifeſta eſt contrarij oratio ex hoc quod dicitur. Nam quæ bene aſſignantur, contrarias commanifeſtant. Aut ſi per ſe dicta, non ſit manifeſtum cuius eſt definitio, ſed quemadmodũ ea quæ ſunt antiquorum ſcriptorum, niſi quis ſuperſcripſiſſet non cognoſcebatur quid unumquodque, ſi igitur non clarè, ex huiuſmodi eſt inſpiciendum. Si igitur ſuperfluum in termino dixit, primum quidem conſiderandum, ſi aliquo uſus eſt, quod omnibus inſit, uel ſimpliciter ijs quæ ſunt, uel ijs quæ ſub eodem genere ſunt definitorum. Nam ſuperfluum dici neceſſarium id eſt, oportet enim genus ab alijs ſeparare, differentiam autem ab aliquo eorum quæ ſunt in eodem genere, atqui quod omnibus quidem ineſt ſimpliciter, à nullo ſeparat, quod autem omnibus quæ ſub eodem ſunt genere ineſt, non ſeparat ab ijs quæ ſunt in eodem genere, quare ſuperuacaneũ huiuſmodi oppoſitum. Aut ſi eſt quidem proprium quod appoſitum eſt, ablato autem illo, & reliqua definitio propria eſt, & indicat ſubſtantiam. Vt in hominis oratione ſcientiæ ſuſceptiuum appoſitum, ſuperfluum, nam & eo ablato, reliqua oratio propria eſt, & indicat ſubſtantiam, ſimpliciter autem dicendo, omne ſuperfluum, quo ablato, reliquum manifeſtum facit id quod definitur. Talis autem eſt & animæ terminus, ſi eſt numerus ipſe ſeipſum mouens, nam quod ſeipſum mouet eſt anima, ceu Plato definiuit, an proprium quidem quod dicitur, non indicat autem ſubſtantiam interempto numero? utrouis igitur modo ſe habeat, difficilè eſt ut explicet. Vtendum ergo in omnibus talibus ad id quod expedit, ut eſt phlegmatis terminus, humidum primũ à cibo, indigeſtum, unum enim primum non multa, quare ſuperfluum indigeſtũ appoſitum, nam hoc ablato, reliqua erit propria definitio, nõ enim contingit à cibo & aliud quiddam primum eſſe. An non ſimpliciter à cibo phlegma, ſed indigeſtorum primum? quare addendum eſt indigeſtum, nam illo quidem modo dicta non uera erit definitio, ſiquidem non omnium primum eſt. Amplius, ſi quippiam eorum quæ ſunt in oratione non omnibus ineſt, quæ ſunt ſub eadem ſpecie. Nam talis peius definiuit, quam qui uſi ſunt eo quod ineſt omnibus quæ ſunt, nã illic, ſi reliqua propria definitio, & tota propria erit, ſimpliciter enim ad proprium quolibet addito uero, tota oratio propria fit, at uero ſi aliquid eorum quæ ſunt in oratione, non omnibus inſit quæ ſunt ſub eadem ſpecie, impoſſibile eſt totam orationem propriam eſſe, nõ enim conuerſim prædicabitur de re, ut animal greſſibile bipes quadricubitale, nam huiuſmodi oratio non conuerſim prædicabit̃ de re, eo quòd non omnibus ineſt (quæ ſub eadem ſpecie ſunt) quadricubitale. Rurſum ſi idem frequenter dixit. Vt qui cõcupiſcentiam appetitum delectationis dixit, nam omnis concupiſcentia, delectationis eſt, quare & idem concupiſcentiæ delectationis erit, fit igitur terminus concupiſcentiæ appetitus delectationis (nihil enim differt concupiſcentiam dicere, aut appetitum delectationis) quare utrumque eorum delectationis erit. An hoc quidem nihil abſurdum? nam & homo bipes eſt. Quare & idem homini, bipes erit, eſt autem idem homini, animal greſſibile bipes, quare animal greſſibile bipes, bipes eſt, ſed nõ propter hoc, abſurdum aliquid accipit, non enim de animali, ſolum greſſibile bis bi-

pes prædicatur, sic enim de eodem bis bipes prædicatur, si de animali bipede, gressibile bipes dicitur, quare semel tantum bipes prædicatur. Similiter autem & in concupiscentia, non enim de appetitu id quod est delectationis esse prædicatur, sed de toto, quare semel & hic prædicatio fit. Non est autem bis dicere idem nomen, aliquid absurdum, sed frequenter de aliquo idem prædicari, sicut Xenocrates prudentiam definitiuam, & contemplatiuam eorum quæ sunt, dicit esse, nam definitiua, contemplatiua quædam est, quare bis idem dicit, addens rursum & contemplatiuam. Similiter autem & quicũq; refrigerationem, priuationem eius quidem caloris, qui secundum naturam est, dicunt esse, nam omnis priuatio eius est, quòd secundum naturã est, quare superfluum est addere secundum naturam, sed sufficit fortasse dicere priuationem caloris, eo quòd ipsa priuatio, notum facit quod eius sit quod secundum naturam dicitur. Rursum si uniuersali dicto addidit & particulare. Vt si clementiam imminutionem, expedientiam & iustorum, nam iustum expediens quippiam est, quare continetur in expediente, superfluum igitur iustum, nam qui dixit uniuersale, addidit & particulare, & si medicinam disciplinam sanatiuorũ animali & homini, aut legem imaginem eorum quæ natura sunt bona & iusta, nam iustum bonum quippiam, quare frequenter idem dicit, utrum igitur bene an non bene definiuit, per hæc & huiusmodi perspiciendum.

De definitione loci alij. Cap. III.

VTrum uero definiuit, et dixit quid est esse an non ex his. Primum ergo si nõ per priora & notiora confecit definitionem. Nam terminus assignatur eius cognoscendi gratia quod dicitur, cognoscimus autem non ex quibuslibet, sed ex prioribus, notioribusq; quemadmodum in demõstrationibus, sic enim omnis doctrina, & omnis disciplina se habet, manifestũ igit̃ quod qui non per huiusmodi definiuit, non definiuit, si enim definiuit, plures erũt eiusdem definitiones. Nam manifestum quod & qui per priora, ac notiora, iterum melius definiuit, quare utræq; erunt definitiones eiusdem, tale aũt nõ uidet̃, nam unicuiq; eorum quę sunt, unum est esse idipsum quod est, quare si plures erunt eiusdem definitiones, idẽ erit definitio, esse quod quidem secundum utramque definitionem significatur, hæc autem non eadem sunt, eo quòd definitiones diuersæ, manifestum igitur quoniam non definiuit, qui non per priora, atq; notiora definiuit. Igitur per non notiora quidem terminum dici, dupliciter est accipere. Aut enim si simpliciter ex ignotioribus, aut si nobis ignotioribus, contingit enim utroq; modo, simpliciter igitur notius q̃d prius est, posteriore, ut punctum linea, & linea superficie, & superficies solido, quem admodum & unitas numero, prius enim & principium omnis numeri, similiter autem & elementum syllaba. Nobis autem ẽconuerso quandoq; accidit, nam maximè solidum magis sub sensu cadit, quàm superficies. Superficies autem magis quàm linea, linea autem signo magis, quare multitudo magis huiusmodi cognoscit, nam illa quidem quomodolibet, hæc autem subtili, & fœcundo intellectu comprehendere oportet, simpliciter igitur melius per priora, posteriora tentare cognoscere, nam magis scientificum tale est. Verum ad eos qui impotentes sunt cognoscere per talia, ne cessarium forte per ea quæ illis cognita sunt facere orationẽ, sunt aũt taliũ definitiones quę et pũcti, et lineę, et superficiei, omnes enim per posteriora, priora indicãt, nã illud quidem linex, istam autem superficiei, hanc uero solidi fines dicunt esse. Non oportet autem latere quoniam sic definientes non contingit quod quid est esse definitio, indicare, nisi contingat idem nobis notius esse, & simpliciter notius, siquidem oportet per genus & differentias definire eum, qui bene definit, hæc autem simpliciter notiora, & priora sunt specie, interimit enim genus & differentia speciem, quare priora hæc specie. Sunt autem notiora, nam specie quidem nota necesse est genus & differentias cognosci, qui hominem enim cognoscit, & animal gressibile cognoscit, at genere & differentia notis, nõ necesse est & specie cognosci, quare

igno tior

ignotior ſpecies. Amplius, illis (qui ſecundum ueritatem huiuſmodi definitiones dicunt eſſe quæ ſunt ex ijs quæ unicuique ſunt nota) plures, eiuſdem accidit dicere definitiones eſſe; nam alia alijs, & non omnibus eadem contingit notiora eſſe, quare ad unumquenque erit definitio aſſignanda, ſi quidem ex ijs quæ ſingulis quibuſque ſunt notiora, definitionem oportet facere. Amplius eiſdem alia interdum, alia magis nota, nam à principio quidem ſenſibilia, inſtructioribus autem factis, contrà, quare neque ad ad eundem ſemper ad eadem definitio aſſignanda, ijs qui per ea quæ ſingulis quibuſque ſunt notiora definitionem fatentur aſſignandam eſſe, manifeſtum igitur quod nõ definiendum per ea quæ huiuſmodi ſunt, ſed per ſimpliciter notiora, nam ſolo modo ſic una & eadem definitio ſemper fiet. Fortaſſe autem & quod ſimpliciter notum, nõ eſt id quod omnibus notum, ſed quod bene diſpoſitis intellectu, quemadmodum & ſimpliciter ſalubre ijs qui bene affectum habent corpus, oportet ergo unumquodque talium diligenter perueſtigare, uti autem diſputantes ad id quod expedit. Maximè autem ſine diſſenſione interimere contingit definitionem, ſi neque ex ſimpliciter notioribus, neque ex ijs quæ nobis, contingit definitionem fieri. Vnus igitur locus eſt eius quod non per notiora, quod per poſteriora, priora indicat, quemadmodum prius diximus. Alius autem, ſi eius quod eſt in quiete, & definitione, per indefinitum, & quod in motu eſt aſſignata eſt oratio nobis. Prius enim eſt & notius quod manẽs eſt, & definitum, eo quòd indefinitum & in motu eſt. Eius autem autem quod eſt non ex prioribus, tres ſunt loci. Primus quidẽ, ſi per oppoſitum, oppoſitum definiuit: Vt ſi per malum, bonum. Simul enim natura oppoſita, & nonnullis etiam eadem diſciplina utrorumque uidetur eſſe; quare non notius alterum altero. Oportet autem non latere quædam fortaſſe aliter definiri non poſſe, ut duplum ſine dimidio, & quæcunque per ſe ad aliquid dicũtur, nam omnibus huiuſmodi, eſt idem eſſe ei quod eſt ad aliquid quodam modo ſe habere, quare non eſt poſſibile ſine altero alterum cognoſcere, eo quòd neceſſarium eſt in alterius oratione coaſſumi & alterum. Ergo cognoſcere quidem oportet huiuſmodi omnia, uti autem eis in his ut uidebitur expedire. Alius, ſi eodem uſus eſt ei quod definitur. Latet autem, cum non eodem definiti nomine utitur, ut ſi ſolem ſtellam in die apparentem definiuit, nam qui die utitur, ſole utitur, & par eſt ad deprehendenda talia ſumere pro nomine orationem, ut quod dies eſt, ſolis latio ſuper terram, nam tunc manifeſtum quod qui ſolis lationem ſuper terram dixit, ſolem dixit, quare utitur ſole, qui die utitur. Rurſum ſi eo quod ἐdiuerſo diuiditur, id quod ἐdiuerſo diuiditur definiuit. Vt impar eſt, qui unitate maior eſt pare, ſimul enim natura, quæ ex eodem genere ἐdiuerſo diuiduntur, impar autem & par ἐdiuerſo diuidũtur, nam ambo, numeri differentiæ. Similiter autem & ſi per inferiora, ſuperiora definiuit. Vt parem numerum, qui bipartitè ſecatur, aut bonum, habitum uirtutis, nam & bipartitè ſumptum eſt à duobus, quæ paria ſunt, & uirtus, bonũ quoddam eſt, quare inferiora hæc quàm illa ſunt, eſt autem neceſſe eum qui inferioribus utitur, et illis uti, nam et qui uirtute utitur, bono utitur, eo quòd bonum quoddam uirtus, ſimiliter autem & qui bipartitè utitur, & pare utitur, eo quòd in duo ſecari ſignificat bipartitè ſecari, duo autem paria ſunt. Vniuerſaliter igitur dicendo, unus eſt locus non per priora & notiora feciſſe orationem, partes autem eius, eaq; dicta ſunt. Secundus autem, ſi res cum ſit non ponitur in genere. Nam in omnibus huiuſmodi peccatum eſt, in quibus non prius ponitur in oratione, quid eſt, ut corporis definitio, quod habet tres dimenſiones, aut ſi quis hominem definiuit, quod eſt ſciens numerare, nõ enim dictũ eſt quid eſt, habere tres dimenſiones, uel quid eſt, ſcit numerare, genus autem uult quid eſt ſignificare, & primum apponitur eorum quæ in definitione dicuntur. Amplius, ſi ad plura cum dicatur id quod definitur, non ad omnia aſſignauit. Vt ſi Grammaticen, ſcientiam ſcribendi quod profertur, nam indiget, & quod legẽdi, nihilo enim magis ſcribendi quàm legendi aſſignat qui definit, quare non alius, ſed qui utraque hæc dicit, eo

cit,eo quòd plures non contingit eiusdem definitiones esse. In quibusdam profecto secundum ueritatem se habet,ut dictum est,in quibusdam autem non, ut in quibuscunque non per se dicitur ad utrumque,ut medicinam,scientiam sanitatem & ægritudinem efficiendi,nam de illa quidem per se dicitur, de hac autem per accidens, simpliciter enim alienum à medicina,ægritudinem efficere. Quare nihil magis definiuit,qui ad utrumque assignauit,quàm qui ad alterum,uerum fortasse & deterius, eo quòd & reliquorum quilibet potest ægritudinẽ efficere. Amplius,si non ad melius sed ad peius assignauit,cum sint plura ad quæ dicitur quod definitur. Nam omnis disciplina & potestas,optimi uidetur esse. Rursum si non positum est in proprio genere quod dictum est,considerandum ex ijs (quæ ad genera sunt) elementis,quẽadmodum est dictum prius. Rursum si transiliens dicit genera. Vt qui iustitiam, æqualitatis habitum effectiuum,uel distributiuum æqui,nam trãsilit (qui sic definit) uirtutem,relinquens igitur iustitiæ genus,non dicit quid est esse (nam substantia unicuique est in genere) est autem hoc idem ei quod est nõ in proximo genere ponere. Nam qui in proximo posuit,omnia superiora dixit,eo quòd omnia superiora genera de inferioribus prędicantur. Quare aut in proximo genere ponendum, aut omnes differentias superiori generi addẽdum per quas definitur proximũ genus, sic enim erit nihil prætermissum,sed pro nomine,in oratione dictũ erit inferius genus, qui uero ipsum superius genus dicit,non dicit & inferius genus,nam qui plantam dicit,non dicit arborem. Rursum in differentijs similiter considerandum, si & differentias dixit generis. Nam si rei non specialibus definiuit differentijs, aut si etiam omnino aliquid huiusmodi dixit,quod nullius contingit differentiam esse (ut animal,aut substantiam) manifestum quoniam non definiuit,nullius enim differentiæ, quæ dicta sunt. Videndum autem & si est aliquid quod ἐdiuerso diuiditur dictę differentiæ. Nam si non est,perspicuum quoniam non erit quæ dicta est generis differẽtia,nam omne genus ijs (quæ ἐdiuerso diuidunt) differẽtijs diuiditur,ut animal gressibili,& uolatili,& aquatili,& bipedi. Aut si est quidem ἐdiuerso diuisa differentia, non uerificatur autem de genere. Nam si non,manifestum quoniam neutra erit generis differentia,omnes enim quæ ἐdiuerso diuiduntur differentiæ, uerificantur de proprio genere. Similiter autem & si uerificatur quidem,at non facit apposita generi,speciem. Nam manifestum,quod non erit hæc specifica differẽtia generis,nam omnis specifica differentia cum genere,speciem facit,si autem hæc non est differentia,nec quæ dicta est,quia hæc ἐdiuerso diuiditur. Amplius, si negatione diuidat genus. Vt qui lineam definiunt longitudinem sine latitudine esse, nam nihil aliud significat,sine latitudine,quàm quod non habet latitudinem, accidet igitur genus participare speciem. Nam omnis longitudo sine latitudine, aut latitudinem habens est,quia de omni affirmatio uel negatio uera fit, quare genus lineæ cum longitudo sit,sine latitudine,aut latitudinem habens erit,at lõgitudo sine latitudine speciei est ratio,similiter autem & longitudo latitudinem habens,nam sine latitudine,& latitudinem habens,differentiæ sunt,ex differẽtia autem & genere,est speciei oratio, quare genus suscipiet speciei orationem,similiter autem & differentiæ, eo quòd altera dictarum differentiarum ex necessitate prædicatur de genere. Est autem dictus locus utilis ad eos,qui ponunt ideas esse,nam si non est ipsa longitudo,quodam modo prædicabitur de genere quod latitudinem habet, aut sine latitudine est, oportet enim de omni longitudine alterum eorum uerificari,siquidem de genere uerificari debeat. Hoc autem non accidit,sunt autem & sine latitudine,& latitudinem habentes longitudines,quare ad illos solos utilis hic locus,quicumq; genus unum numero dicunt esse,hoc autem faciunt qui ideas ponunt. Nam ipsam longitudinem, & ipsum animal,genus dicunt esse. Fortasse autem in quibusdam etiam necessarium est negatione uti definientem,ut in priuationibus,nam cœcum est quod non habet uisum,quando natum est habere. Differt autem nihil negatione diuidere genus, aut

huiusmodi

huiusmodi affirmatione, qua negationem necesse est èdiuerso diuidi, ut si longitudinem, habens latitudinem definiut, nam habente latitudinem èdiuerso diuiditur, nõ habens latitudinem, neq; aliud quicquam, quare negatione rursum diuiditur genus. Rursum si speciem ut differentiam assignauit. Vt qui conuicium, iniuriam cum irrisione definiuit, nam irrisio iniuria quædam est, quare non differentia, sed species est irrisio. Amplius, si genus ut differentiam dixit. Vt uirtutem, habitum bonum, uel studiosum, nam bonum est genus uirtutis. An non genus est bonum, sed differentia? siquidem uerum est quod non contingat idem in duobus generibus esse nõ continentibus seinuicem (nam neq; bonum continet habitum, neq; habitus bonum, nõ enim omnis habitus bonum, neq; omne bonum habitus) non erunt profectò genera ambo. Si igitur habitus genus est uirtutis, perspicuum bonum non genus, sed magis differentiam esse. Amplius, habitus quidem quid est uirtus significat, bonũ autem non quid est, sed quale quid est, uidetur autem differentia quale quid significare. Videndum autem & si non quale quid, sed ipsum quid significat assignata differentia. Nam uidetur quale quid omnis differentia significare. Considerandum autem & si secundum accidens inest definito differentia. Nam nulla differentia est eorum, quæ secundum accidens insunt, sicut neq; genus, non enim contingit differentiam inesse alicui, & non inesse. Amplius, si prædicatur de genere differentia, uel species, aut inferiorum aliquid speciei, non erit definiens. Nam nullum eorum quæ dicta sunt, contingit de genere prædicari, eo quòd genus de quàm plurimis omnium dicitur. Rursum si prædicatur genus de differentia. Nam non de differẽtia, sed de quibus differentia, genus uidetur prædicari, ut animal de homine, & boue, & de alijs gressibilibus animalibus, non autem de ea differentia, quæ de specie dicitur, nam si de una quaq; differentiarum animal prædicabitur, multa animalia de specie prædicabuntur, nam differentiæ de specie prædicantur. Amplius, differentię omnes, aut species, aut indiuidua erunt, siquidem sunt animalia, nam unumquodq; animalium aut species, aut indiuiduum est. Similiter autem inspiciendum & si species, aut inferiorum speciei aliquod, de differentia prædicatur. Impossibile enim, eo quòd de pluribus differentia, quàm species dicitur. Item accidet differentiam speciem esse, siquidem prędicabitur de ea aliqua specierum, nam si de differentia prædicatur homo, manifestum quoniam differentia est homo. Rursum si non prior est differentia specie. Nam genere quidem posterior est, specie autem priorem differentiam esse oportet. Considerandum autem & si alterius generis est dicta differentia, neq; contenti, neque continentis. Nam non uidetur eadem differentia duorum generum esse non continentiũ seinuicem, si autem non accidet & speciem eandem in duobus generibus esse non continentibus seinuicem, infert enim unaquæque differentiarum proprium genus, ut gressibile & bipes animal coinferunt, quare si de quo differentia & generũ utrumque, manifestum utique quoniam species in duobus erat generibus non continentibus seinuicem. An non impossibile eandem differentiam duorum generum esse non continentium se inuicem, sed addendum neque utroq; sub eodem existente? nã gressibile animal, & uolatile animal, genera sunt non cõtinentia se inuicẽ, et utriusq; eorum est bipes differentia, quare addendum est, neq; sub eodem, utroq; existente, nam hæc ambo sub animali sunt, manifestum etiam quoniam non necesse est differentiam omnem, proprium genus inferre, eo quòd contingit eandem duorum generum esse non continentium seinuicem, sed alterum tantum necesse est inferre, & superiora omnia, ut bipes, gressibile, uel uolatile infert animal. Videndum autem et si locum differentiam assignauit substantiæ. Nam uidetur differre substantia à substantia in eo quòd alicubi est, quare & eos qui gressibili, & aquatili diuidunt animal increpant, tanquam gressibile & aquatile alicubi significet. An in ijs quidem non recte increpant? non enim in aliquo, neque alicubi significat aquatile, & terrestre, sed quale quid, nam & si in sicco sit, similiter aquatile, similiter autẽ & terrestre,

& si in humido sit, similiter terrestre, sed non aquatile erit, attamen si quandoque significat in aliquo differentia, manifestum quoniam peccabit. Rursum si affectum, differentiam assignauit. Nam omnis affectus cum magis fit, detrahit à substantia, differentia autem, non huiusmodi est, nam magis uidetur saluare differentia, id cuius est differentia, & simpliciter impossibile est singulum quodque esse sine propria differentia, nam cum non est gressibile, non erit homo, & (ut simpliciter dicamus) secundum quæcunque alteratur habens, nihil eorum differentia illius est. Nam omnia huiusmodi cum magis fiunt, detrahunt à substantia, quare si aliquam huiusmodi differentiam quispiam assignauit, peccauit, simpliciter enim non alteramur secundum differentias. Et si alicuius eorum quæ sunt ad aliquid, non aliud quid, differentiam assignauit. Nam eorum quæ sunt ad aliquid, & differentiæ ad aliquid, ut & in disciplina, contemplatiua enim, & actiua, & effectiua dicitur, unumquodque autem horum, ad aliquid significat, contemplatiua enim alicuius, & actiua alicuius, & effectiua alicuius. Considerandum autem & si ad quod natum est unumquodque eorum quæ sunt ad aliquid, assignauit definiens. Nam in quibusdam quidem ad quod, natū est singulum quodque eorum quæ sunt ad aliquid, solum est uti, ad aliud autem nihil, ut uisu ad uidendum solum, quibusdam autem & ad aliquid aliud, ut dolio sanè hauriat aliquis, attamen si quis definiuit dolium, instrumentum ad hauriendum, peccauit, non enim ad hoc natum est, terminus autem est, ad quod natum est, ad quod sanè utitur prudens quà prudens, & quæ circa singulum quodque propria est disciplina. Amplius, si non primi assignauit, quando contingit ad plura dictum esse. Vt prudẽtiam uirtutem hominis, aut animæ, & non rationalis, primũ enim rationalis uirtus, prudentia, nam secundum hoc & anima & homo dicitur prudens. Amplius, si non susceptiuũ est eius cuius dicitur affectus, uel dispositio, uel quoduis aliud, peccauit. Nã omnis dispositio, uel affectus in illo natus est fieri, cuius est dispositio, uel affectus, ut & scientia in anima, dispositio existens animæ. Aliquando autem peccãt in talibus, ut quicunque dicunt quod somnus est impotentia sensus, & dubitatio æqualitas contrariarum ratiocinationum, et dolor separatio naturalium partium cum uiolentia, nam neq; somnus ineſt sensui, oporteret autem inesse si impotẽtia sensus est. Similiter autem neq; dubitatio contrarijs ratiocinationibus ineſt, neq; dolor, naturalibus partibus, dolebunt enim inanimata, si dolor eis ineſt. Talis autem & sanitatis definitio, siquidem commensuratio calidorum, et frigidorum est, necesse est enim sana esse, calida & frigida, nam cuiusq; commensuratio, illis ineſt, quorum est commẽsuratio, quare sanitas inerit utique ipsis. Item id quod fit, in effectiuum, aut econuerso, accidit ponere, sic definientibus, non enim est dolor, separatio naturalium partiũ, sed effectiuum doloris, nec somnus, impotentia sensus, sed effectiuum alterum alterius, aut enim propter impotentiam dormimus, aut propter somnum impotentes sumus. Similiter autem & dubitationis uidebitur effectiuum esse, contrariarum æqualitas ratiocinationum, quandocunque enim ad utraque ratiocinantibus nobis similiter uidentur omnia secundum utrunque fieri, dubitabimus utrũ agamus. Amplius, secundum tempora omnia, considerandum sicubi dissonet, ut si immortale definiuit, animal nunc incorruptibile esse. Nam nunc incorruptibile animal, nunc immortale erit. An in hoc quidem non accidit? nam anceps secundum amphiboliam est nunc incorruptibile esse, aut enim quoniam non corrumpitur nũc, significat, aut quoniam non possibile corrumpi nunc, aut quoniam huiusmodi est nunc, ut nũquam possit corrumpi. Quãdo igitur dicimus quod incorruptibile nunc est animal, non hoc dicimus, quod nunc tale est animal, sed ut nunquam possit corrumpi, hoc autem immortali idem erat, quare non accidit, nunc idem immortale esse. Sed tamen si cubi accidit quod secundum definitionem quidem assignatum est ineſſe, nunc uel prius, quod uero secundum nomen non ineſt, non erit idem, utendũ ergo hoc loco quẽ admodum dictum est. Inspiciendum autem & si secundum aliud quippiam magis

dicitur

dicitur quod definitur, quã ſecundum aſſignatã orationẽ. Vt ſi iuſtitia poteſtas, æqui diſtributiua eſt, iuſtus enim magis eſt, qui eligit æquũ diſtribuere, eo qui poteſt, quare non erit iuſtitia poteſtas æqui diſtributiua, nam & iuſtus eſſet maxime, qui poſſet æquum diſtribuere. Amplius, ſi res quidem ſuſcipit magis, quod autem ſecũdum orationem aſſignatur non ſuſcipit, aut contrà, quod ſecundũ orationem ei aſſignatur ſuſcipit, res autem non. Oportet enim aut utraque ſuſcipere, aut neutrum, ſi quidem eſt rei quod ſecundum orationem aſſignatur. Amplius, ſi ſuſcipiunt utraq; quidem magis, non ſimul autẽ utraq; augmentũ ſumũt. Vt ſi amor concupiſcentia conuentionis eſt. Nam magis amãs nõ magis cõcupiſcit conuentionẽ, quare non ſi ſimul utraq; ſuſcipiãt magis, at oporteret, ſi idẽ eſſent. Amplius, ſi duobus quibuſdã propoſitis, de quo res magis dicit̃, id quod eſt ſecundũ orationem minus dicit̃. Vt ſi ignis eſt corpus ſubtiliſſimũ, ignis enim magis flãma quã lux, corpus autẽ ſubtiliſſimum minus flamma quã lux, oportet aũt utraq; magis ineſſe eidem, ſiquidem eadẽ ſint. Rurſum, ſi hoc quidẽ ſimiliter ſutriſq; ineſt propoſitis, aliud aũt non ſimiliter utriſq;, ſed alteri magis. Amplius, ſi ad duo definitionẽ aſſignauerit ſecundũ utrũque. Vt bonum quod per uiſum, aut per auditum delectabile, & ens quod poſſibile eſt pati, aut facere, ſimul enim idem & bonũ, & non bonũ eſt, ſimiliter autem & ens, & non ens, nam per auditũ delectabile, idem bono erit, quare quod non delectabile eſt per auditũ, non bono idẽ, nam eiſdẽ & oppoſita eadẽ erunt, opponitur autẽ bono quidem non bonum, per auditũ autem delectabili, per auditũ non delectabile, manifeſtũ igitur quoniã idẽ non delectabile per auditũ, non bono, ſi igitur aliquid eſt per uiſum quidem delectabile, per auditum autẽ non, & bonum, & non bonum erit, ſimiliter autem oſtendemus quoniam idem ens, & non ens eſt. Amplius, & generibus, & differẽtijs, & alijs omnibus quæ in definitionibus ſunt aſſignatis, eis qui orationes pro nominibus faciunt conſiderandum, ſi quicquam diſſonet.

De definitione loci alij. Cap. IIII.

SI autem ſit ad aliquid quod definitur, aut per ſe, aut ſecundum genus, conſiderandum ſi non dictũ eſt in definitione ad quod dicit̃, aut ſecũdũ ipſum, aut ſecundum genus. Vt ſi ſcientiã definiuit opinionem indiſſuaſibilẽ, aut etiã uoluntatem, appetitũ ſine triſtitia, omnis enim eius q̃d eſt ad aliq̃d, ſubſtantia ad alterũ, eo q̃d idẽ ſit unicuiq; eorum quæ ſunt ad aliquid eſſe, idipſum q̃ eſt ad aliquid quodam modo ſe habere, oportebat igitur ſcientiam dicere opinionem ſcibilis, & uoluntatatem appetitum boni. Similiter autem & ſi Grammaticen definiuit ſcientiam literarũ, oportebat enim aut ad quod ipſum dicitur, aut ad quod fortè genus dicitur, in definitione aſſignari. Aut ſi cum quippiam ad aliquid dicit̃, non aſſignauit ad finem. Finis autem in unoquoque eſt quod optimum eſt, aut cuius gratia alia ſunt, dicendum igitur aut optimum, aut ultimum, ut concupiſcentiam non delectabilis, ſed delectationis, nam propter hanc, & delectabile eligimus. Conſiderandũ & ſi generatio eſt ad quod aſſignauit, uel actus. Nihil enim talium finis, nam magis quod eſt egiſſe, & generaſſe finis, quàm fieri & agere. An non in omnibus uerum huiuſmodi? pene enim plurimi delectari magis uolunt, quàm deſtitiſſe delectari, quare agere magis finem quis ſtatuat, quã egiſſe. Rurſum in quibuſdam ſi non determinauit quanti, uel qualis, uel ubi, uel ſecundum alias differentias. Vt ambitioſus, & qualis, & quanti appetens eſt honoris, nam omnes appetũt honorẽ, quare nõ ſufficit ambitioſum dicere, qui appetit honorẽ, ſed addere oportet dictas differẽtias, ſimiliter aũt & auarus, quantas appetit pecunias, aut intemperans, circa quales uoluptates, nõ enim qui à qualibet uoluptate tenet̃, intemperans dicit̃, ſed qui ab aliqua. Aut rurſum qui definiuit noctẽ, umbrã terræ, aut ſuccuſsionẽ, motũ terræ, aut nubẽ, denſitatem aëris, aut uentum, motum aëris, addẽdum enim quanti, & qualis, ubi, &

à quo. Similiter autem & in cæteris huiuſmodi, nam omittens differentiam quamlibet, non dicit quid eſt eſſe, oportet aũt ſemper ad id quo indiget, argumentari, non enim quolibet modo terra mota, neque quantacunque ſuccuſſio erit, ſimiliter autem neq; aere quolibet modo, neq; quantocũq; moto, uentus erit. Amplius in appetitibus, ſi nõ apponitur quod apparet, & in quibuslibet alijs congruit. Vt quoniam uoluntas appetitus boni, concupiſcentia autem appetitus delectationis, ſed non apparentis boni, uel delectationis, plerumque enim latet appetẽtes, quoniam bonum aut delectabile eſt, quare nõ neceſſariũ bonum, uel delectabile eſſe, ſed apparens ſolum, oportebat ergo ſic & aſſignationem facere. Si autem & aſſignauit quod dictum eſt, in ipſas ſpecies ducendum eum qui ponit ideas eſſe. Non enim eſt idea ullius apparentis, ipſa autem ſpecies ad ipſam ſpeciem uidetur dici, ut ipſa concupiſcentia, ipſius delectationis, & ipſa uoluntas, ipſius boni. Apparentis igitur boni non erit ipſa uoluntas, neque apparentis delectationis ipſa concupiſcentia, abſurdũ enim eſt eſſe, ipſum apparens bonum, uel delectabile. Amplius, ſi ſit quidem habitus definitio, conſiderandum in habente, ſi quidem habentis, in habitu, ſimiliter autem & in cæteris talibus. Vt ſi delectatio eſt iuuantia, & delectabile iuuabile.

Vniuerſaliter autem dicendo in huiuſmodi definitionibus, quodãmodo, uno plura accidit eum qui definit definire. Nam qui ſcientiam definiuit, quodammodo & ignorãtiam definiuit, ſimiliter autem & ſcium, & inſcium, & ſcire, & ignorare, nam primo dilucido facto, & reliqua quoddammodo dilucida fiunt. Inſpiciendum igitur in omnibus talibus, ne quicquam diſſonet, utendo elementis ex contrarijs, & cõiugatis. Amplius in his, quæ ad aliquid ſunt, cõſiderandũ ſi ad quod genus aſſignatur, & ſpecies ad illud quoddam aſſignetur. Vt ſi opinio ad opinatum, & quædam opinio ad quoddam opinatum, & ſi multiplex ad ſubmultiplex, & quoddam multiplex ad quoddam ſubmultiplex, ſi autem non ſic aſſignatur, manifeſtum quoniam peccatur. Videndum autem & ſi oppoſiti oppoſita definitio. Vt ſi dimidij ea ſit, quæ oppoſita eſt ei, quæ eſt duplicis, nã ſi duplex eſt quod in æquali ſuperat dimidiũ, & dimidiũ ẽſt quod in æquali ſuperatur. In cõtrarijs autem ſimiliter. Nam contrariæ contrarij oratio erit, ſecundum unã quandam complexionem contrariorum, ut ſi adiutiuum quidem effectiuum boni eſt, nociuum effectiuum mali, aut corruptiuum boni, alterum enim horum neceſſarium eſt contrarium eſſe ei, quod ex principio dictum eſt, ſi igitur neutrum contrarium eſt ei quod ex principio dictum eſt, manifeſtum quoniam neutra erit earum (quæ poſterius aſſignatæ) contrarij oratio, quare neque quæ ex principio aſſignata eſt definitio, rectè aſsignata eſt. Quoniam autem quædam contrariorum priuatione alterius dicuntur, ut inæqualitas priuatio æqualitatis uidetur eſſe, inæqualia enim, quæ non æqualia ſunt, dicuntur, perſpicuum quoniam quod ſecundum priuationem quidem dicitur cõtrarium, neceſſarium eſt definire per alterum, reliquum uero non iam oportet, per id quòd ſecundum priuationem dicitur. Non enim accidit alterutrum per alterutrum cognoſci. Conſiderandum igitur in cõtrarijs huiuſmodi peccatum. Vt ſi quis definiuit æqualitatem, contrarium inæqualitati, nam per hoc quod ſecundum priuationem dicitur, definiuit. Amplius, ſic definientem neceſſe eſt eo quòd definitur uti. Patet aũt hoc, ſi accipiatur pronomine oratio, nam quia nil refert dicere inæqualitatẽ priuationẽ æqualitatis, erit æqualitas contrarium priuationi æqualitatis, quare eodẽ erit uſus. Si autem neutrum contrariorum ſecundum priuationem dicatur, aſſignetur autẽ oratio ſimiliter. Vt bonũ contrarium malo, manifeſtum quoniã malũ contrariũ bono erit, nam ſic contrariorum ſimiliter oratio aſſignanda, quare rurſum eo quòd definitur accidit uti, ineſt enim in mali oratione bonum, quocirca quoniã bonum eſt malo cõtrarium, malum autẽ nihil differt, uel quod eſt bono contrariũ, erit bonum cõtrariũ, boni contrario, perſpicuũ igitur quoniam eodem uſus eſt. Amplius, ſi quod ſecundum priuationẽ dicitur aſſignans, non aſſignauit cuius eſt priuatio. Vt habitus, aut

contrarij,

contrarij,aut cuiuſcũq; eſt priuatio.Et ſi non in quo natum eſt fieri addidit,uel ſimpliciter,uel in quo primo natum eſt fieri. Vt ſi ignorantiam dicẽs priuationem,non ſcientiæ priuationem dixit,aut ſi non addidit in quo natum eſt fieri,aut addens non in quo primo aſſignauit,ut quod non in rationali,ſed in homine,uel in anima,nam ſi quodlibet horum omittat,peccauit.Similiter autem & ſi cœcitatem non uiſus priuationem in oculo dixit,oportet autem bene aſſignantem,quid eſt,& cuius eſt priuatio aſſignare,& quidnam eſt quod priuatum eſt. Videndum autem & ſi non ſecundum priuationem dictum,priuatione definiuit. Vt & in ignorantia uidebitur eſſe huiuſmodi peccatum, ijs qui non ſecundum negationem ignorantiam dicunt, nam quod nõ habet ſcientiam nõ uidetur ignorare,ſed magis quod deceptũ eſt,propter quod neq; inanimata,neq; pueros dicimus ignorare, quare non ſecũdum priuationem ſcientiæ ignorantia dicitur. Amplius,ſi ſimilibus nominis caſibus,ſimiles orationis caſus aptantur.Vt ſi adiutiuum eſt effectiuum ſanitatis, adiutiuè eſt ſanitatis effectiuè,& adiuuans efficiens ſanitatem. Cõſiderandum & in idea,ſi aptabitur dictus terminus.Nam in quibuſdam non accidit, ut quemadmodum Plato definiuit,mortale addẽs in animalium definitionibus,idea enim nõ erit mortalis,ut ipſe homo, quare nõ aptabitur ad ideam definitio.Simpliciter autem in quibus apponitur effectiuum,aut paſſiuum,neceſſe eſt diſſonare in idea terminum,nam impaſſibiles,& immobiles uidentur eſſe ideę ijs,qui dicunt ideas eſſe,aduerſum hos autem,& tales orationes utiles ſunt.

De definitione loci alij. Cap. VI.

AMplius,ſi eorum quæ ſecundum æquiuocationem dicũtur, unam definitionem omniũ cõmunem aſſignauit. Vniuoca enim,quorum una eſt,ſecũdum nomen oratio,quare nullius eorum quæ ſub nomine ſunt,aſſignatus eſt terminus eo quod ſimiliter ad omne,æquiuocum adaptatur.Paſſus autem hoc eſt,& Dionyſij uitæ terminus, ſiquidem ea motus eſt generi nutriẽdi naturaliter inſeruiens,nihil enim hoc magis animalibus,quàm plantis ineſt,uita autem non ſecũdum unam ſpecien uidetur dici,ſed altera quidem animalibus,altera plãtis ineſt,cõtingit igitur & ſecundum electionem ſic aſſignare terminum,ac ſi uniuoca,& ſecũdum unam ſpeciem omnis uita diceretur.Nihil autem prohibet & eum qui conſpicit æquiuocationem,& alterius uult definitionẽ aſsignare,latere non propriam,ſed cõmunem utriſq; orationem aſſignare, ſed nihil minus ſi utrouis modo fecerit,peccauit. Poſtquam autẽ quædã latent æquiuocorum,interroganti quidem ut uniuocis utendũ.Nam nõ adaptabitur alterius terminus ad alterũ,quare uidebitur nõ diſtinguẽdum hoc pacto,oportet enim in omne uniuocum adaptari,eidem autem reſpondenti, diſtinguendum eſt. Quoniam autem quidam reſpondentium uniuocum quidẽ dicunt eſſe æquiuocũ,quando non accõmodatur ad omne aſſignata oratio,æquiuocũ autem uniuocũ,etiam ſi ad utrũq; accõmodetur,præconfeſſione utendum pro talibus,aut præcolligendũ quòd æquiuocum, uel uniuocũ,aut utrũque fuerit. Magis enim concedunt non prævidentes, quod futurum eſt ut accidat. Si autem non facta confeſſione dixerit aliquis uniuocum æquiuocum eſſe, eo quòd non accommodatur & in hoc aſſignata oratio, conſiderandum ſi huius oratio accõmodatur & ad reliqua; Nam manifeſtum, quoniam uniuocum erit reliquis,ſi autem non,plures erunt definitiones reliquis, nam duæ ſecundum nomen orationes accommodabuntur ad eandem,quæ prior aſſignata eſt,& quę poſterior. Rurſum ſi quis definiens aliquid eorum quæ multipliciter dicuntur,& oratio non accommodatur ad omnia,& quia æquiuocũ eſſe non concedat,nomen etiam dicat nõ ad omnia accõmodari,quoniã nec oratio,dicendum ad eiuſmodi,quòd nominatione quidem oportet uti quæ tradita eſt, & quæ ſequitur, & non dimouere quæ talia

ſunt,

ſunt, tametſi nonnulla dicenda non ſint ſimiliter multitudini. Si autem alicuius complexorum aſſignetur terminus, conſiderandum eſt auferendo alteri⁹ eorū quę complectuntur orationem, ſi eſt & reliqua reliqui. Nam ſi non, manifeſtum quoniam neque tota totius, ut ſi quiſpiam definiuit lineam finalem rectam, ſ nem plani habentis fines, cuius medium ſuperadditur finibus, ſi finalis lineę oratio eſt, finis plani habentis fines, rectè oportet eſſe reliquum, cuius medium ſuperaddit̄ finibus, ſed infinita neque medium, neque fines habet, recta autem eſt, quare non eſt reliqua reliqui oratio. Amplius, ſi cum ſit compoſitum quod definitur, æquimembris oratio aſſignetur definitio. Aequimembris autem dicitur oratio eſſe quando quot fuerint compoſita, tot & in oratione nomina, & uerba fuerint, neceſſe eſt enim in talibus ipſorum nominum commutationem fieri aut omnium, aut aliquorum, eo q̄d nihil plura nunc, quàm prius nomina, dicta ſunt, uerum oportet eum qui definit, orationem pro nominibus aſſignare, maximè quidem omnibus, quod ſi non, at ſaltem in plurimis, ſic enim & in ſimplicibus qui nomē cōmutat, nō definiturus eſt. Vt pro tunica, ueſtē. Amplius aūt maius peccatū, ſi & per ignotiora nomina cōmutationem fecerit. Vt pro homine albo, terrigenā candentē, neq; enim definiuit, cum minus ſit clarū q̄d ſic dicitur. Conſiderandum aūt & ſi per cōmutationē nominum, nō idem iam ſignificat. Vt qui contemplatiuā ſcientiā, opinionē cōtēplatiuam dixit, nam opinio, ſcientiæ non idem (at oportet, ſi debet, & totum idem eſſe) nam contemplatiuum quidem commune in utriſq; orationibus eſt, reliquum uero differens. Amplius, ſi alterius nominum commutationem faciens, non differentiæ, ſed generis commutationem fecit. Vt in eo quod nuper dictum eſt, ignotius enim cōtemplatiua quàm ſcientia, nam hoc quidem genus, illud autem differentia, omnibus autem notius genus, nam communis, quare non generis, ſed differentiæ oportebat cōmutationem fieri, eo quòd ignotior eſt. An hæc quidem ridicula reprehenſio: nihil enim prohibet differentiam quidem notiſsimo nomine dici, genus autem non, hic autem rebus ſe habentibus manifeſtum quoniam generis, & non differentiæ ſecundum nomen cōmutatio facienda, ſi autem non nomen pro nomine, ſed orationem pro nomine commutat, manifeſtum quoniam differentiæ magis quā generis definitio aſſignanda eſt, eo quòd cognoſcendi gratia definitio aſſignatur, nam minus differentia quàm genus nota. Si autem differentiæ terminum aſſignauit, conſiderandum ſi & alicuius alius communis eſt aſſignatus terminus. Vt cum imparem numerum, numerū medium habentem dixerit, determinandum eſt quo pacto medium habentem, nam numerus quidem cōmunis in utriſq; orationibus eſt. Imparis autem coaſſumpta eſt oratio, habent autem, & linea, & corpus mediū, cū non ſint imparia, quare non utique erit definitio hæc imparis, ſi autem multipliciter dicitur medium habens, determinandum quomodo medium habens, alioqui reprehenſio erit, aut ſyllogiſmus, q̄d non definiuit. Rurſum ſi id cuius quidem orationem aſſignauit eſt eorum quę ſunt, quod autem ſub oratione, non eorum quæ ſunt. Vt ſi album, quiſpiam definiuit colorem igni permixtū. Impoſsibile enim incorporeum corpori permiſceri, quare non erit color igni permixtus, attamen album eſt. Amplius, quicunq; non diuidūt in ijs quæ ſunt ad aliquid ad quod dicitur, ſed in pluribus comprehendentes dicunt, aut omnino, aut in aliquo falſum dicunt. Vt ſi qs medicinam diſciplinam entis dixit, nam ſi nullius entiā medicina eſt diſciplina, manifeſtum quoniam tota oratio mendax eſt, ſi autem alicuius quidem, alicuius autem non, in aliquo mendax, nam oportet de omni, ſiquidem per ſe, & non ſecundum accidens entis eſſe dicitur, quemadmodū in alijs ſe habent ea quæ ad aliquid ſunt nam omne diſciplinatum ad diſciplinam dicitur. Similiter autem & in alijs, eo quòd cōuertuntur omnia ad aliquid. Omne enim diſciplinatum, ad aliquid. Cæterū ſi is (qui non per ſe, ſed ſecundū accidens aſſignationē fecit) rectè aſſignauit, non ad unum,

ſed ad

sed ad plura unumquodq; eorum quæ ad aliquid dicũtur, assignauit, nihil enim prohibet idem,& ens,& albũ,& bonũ esse,quare qui ad quodlibet horum assignauit, recte assignauit,siquidem is qui secundum accidẽs assignauit,rectè assignauit. Præterea autem impossibile est huiusmodi orationem propriam assignati esse, nam non solum Medicina,sed plures aliarum disciplinarum ad ens dicuntur, quare una quoq; entis disciplina erit, manifestum igitur quoniã talis nullius est disciplinæ definitio, propriam enim & non communem oportet definitionem esse. Quandoq; autem definiunt non rem,sed rem bene se habentẽ aut perfectã. Talis autẽ & Rhetoris & furis terminus,si sit Rhetor quidem,qui potest quod in unoquoq; est uerisimile considerare,& nihil prætermittere, fur autem qui clam sumit, perspicuũ enim quoniam cum talis uterq;,hic quidẽ bonus Rhetor, ille aũt bonus fur erit, non enim qui clam sumit,sed qui uult clam sumere fur est. Rursum si quod propter se eligendum est,ut actiuum uel effectiuũ,uel quolibet modo propter aliud eligendũ assignauit. Vt qui iustitiam,legum conseruatiuam dixit, aut sapientiam,effectiuam felicitatis, nam cõseruatiuũ & effectiuum eorum sunt quæ propter aliud eliguntur. An nihil quidem prohibet quod propter se eligendum est,& propter aliud esse eligendum, attamen nihilminus peccauit, qui sic definiuit quod propter se est eligendum, nam unicuiq; optimũ,in substantia maximè,melius autem,quod propter se eligendum,quã quod propter aliud,quare id & definitionem oportebit magis significare.

De definitione loci alij. Cap. VI.

COnsiderandum autem est & si is qui alicuius definitionem assignauit, aut hæc,aut quod est ex his,aut hoc cum illo definiuit. Nam si hæc quidẽ,accidet utriq; & neutri inesse,ut si iustitiam, temperãtiam,& fortitudinem definiuerit,nem si sint duo, uterq; autem alterum habeat,utriq; iusti erunt,& neuter,eo quòd utriq; quidem habent iustitiam,uterq; autem non habet. Si autẽ nõ dum quod dictũ est admodũ absurdũ uidetur,eo quòd & in alijs accidat huiusmodi (nihil enim prohibet utrosque habere, unam,cũ neuter habeat) attamen contraria inesse eidem,omnino absurdum uidebitur esse,accidet autem hoc,si hic quidem ipsorum temperantiam & timiditatem habet,ille autem fortitudinem,& prodigalitatẽ,nam utriq; & iustitiã,& iniustitiã habent,nam si iustitia,tẽperantia & fortitudo est,& iniustitia timiditas & prodigalitas erit,& omnino quæ cunq; ad argumentandum idonea quòd non idẽ sunt & partes & totũ,omnia utilia ad id quod dictum est; uidetur autẽ qui sic definit partes,toti easdẽ dicere esse. Maximè autẽ accõmodatæ fiunt orationes,in quibuscunq; manifesta partiũ est cõpositio,quemadmodũ in domo,& in cæteris talibus,manifestũ enim quoniã cum sint partes,nihil prohibet totum non esse,quare nõ idẽ partes toti. Si autẽ non hæc,sed quod ex his est, dixit id esse quod definitur,primũ quidẽ considerandũ,si non natũ est quippiam unũ fieri,ex ijs quę dicta sunt. Quædã enim sic se habent adinuicẽ,ut nihil ex eis unũ quippiã fiat,ut linea & numerus. Amplius,si definitũ quidẽ in uno aliquo natum est primo fieri,ex quibus autem dixit ipsum esse,non in uno primo nata sunt fieri,sed utrũque in utroq;. Nam manifestum quoniam non erit ex ijs illud,in quibus enim partes, & totum necesse est inesse, quare non in uno totum primo esse, sed in pluribus.

Si autem & partes,& totum in uno aliquo primo,considerandum si non in eodẽ, sed in altero totum,& in altero partes. Nam in quo totum,in illo & partes esse uidentur. Rursum,si cum toto corrumpuntur partes. Econuerso enim oportet accidere, partibus corruptis totum corrũpi,toto uero corrupto,nõ necesse est & partes corrũpi. Aut si totum quidem bonum uel malum,partes autẽ neutræ,aut econuerso,partes quidem bonæ,uel malæ,totũ autem neutrũ. Nam neq; ex neutris possibile bonũ

quippiam

quippiam, uel malum fieri, neque ex bonis uel malis neutrum. Aut si magis quidē alterum bonū quàm alterū malum, quòd autem ex his, non magis bonum quàm malum. Vt si imprudentia ex fortitudine & falsa opinione, magis enim bonum fortitudo, quā malum falsa opinio, oportet ergo & quod ex his est, sequi illud, quod magis est, & esse uel simpliciter bonum, uel magis bonum quàm malum. An hoc quidem non necessarium, nisi utrumq; sit per se bonum uel malum: multa enim effectiuorum per se quidem non sunt bona, mixta autem quibusdam, fiunt bona, aut econuerso utrūque quidē bonum, mixta autē malū uel neutrum, maximè autē manifestū quod nunc dictum est in salubribus & morbificis, nam quædam medicamentorum sic se habent, ut utrunq; quidem sit bonū, si autē utraq; dentur mixta, malū. Rursum, si quod ex meliore & peiore est, non est totum peiore quidem melius, meliore autē peius. An neque hoc necessarium, nisi per se sint ex quibus cōponitur, bona: nam in ijs quę non per se sunt bona, nihil prohibet totū non seri bonū, ut in ijs quæ modo dicta sunt. Amplius, si cognomine est totum alteri. Non oportet enim, ut neque in syllabis, nulli enim elementorum ex quibus cōponitur, syllaba cognominis est. Amplius, si non dixit modum compositionis. Non enim sufficiens est ad cognoscendum quòd dicat, ex his, nā non quod ex his, sed quod sic ex his, est cuiusq; compositorū substantia, ut in domo non enim si quolibet modo cōponantur hæc, domus est. Si autē hoc cū illo assignauit, primum quidē dicendum ꝙd cū hoc illo aut hoc & illud dicitur, aut quod ex illis. Nam qui dicit mel cū aqua, uel mel & aquā dicit, uel quod ex melle & aqua, quare si cuilibet eorū quæ dicta sunt idem confitebitur esse hoc cū illo, eadē conueniet dicere quæ quidem ad utrūq; horū prius dicta sunt. Amplius, diuidenti quoties dicitur alterū cum altero, considerandū si nullo modo hoc cū illo. Vt si dicitur alterū cū altero, aut ut in aliquo eodē susceptiuo, ut iustitia & fortitudo in anima, aut in loco eodē, aut in tempore eodē, nullo autē modo uerum sit quod dictū est in his, manifestū est quoniā nullius erit assignata definitio, eo quòd nullo modo, hoc cum illo est. Si autē diuiso quoties dicitur alterū cū altero, uerū erit in eodē tēpore utrūque esse, considerandū si contingit non ad eundem utrūq; dici finē. Vt si fortitudinem definiuit audaciā cum recta intelligentia, contingit enim audaciam quidem habere spoliandi, rectam autē intelligentiā circa salubria, sed nondū fortis qui in eodē tempore, cum illo hoc habet. Amplius, si & ad idem ambo dicūtur, ut ad medicatiua. Nihil enim prohibet & audaciam quandā, & rectam intelligentiā habere ad medicatiua, attamen nec sic fortis qui hoc cū illo habet, neque enim ad alterū, eorū utrūq; oportet dici, neque ad idē quodcūque sit, sed ad fortitudinis finem, ut ad prę̄liorū pericula, aut si quid magis est illius finis. Quædam autem sic assignatorum, nullo modo sub dictam cadunt diuisionem, ut si ira tristitia est cum opinione paruipendendi, nam quod propter huiusmodi opinionem tristitia fit, hoc uult indicare, propter hoc autem fieri aliquid, non est idem ei quod est hoc quidem cum illo esse secundum ullum dictorum modorum. Rursum, si horum compositionē, dixit totum. Vt animæ & corporis compositionem animal. Primū quidē considerandum si non dixit qualis compositio, ut si carnem definiens, aut os, ignis, & aēris, & terræ dixit cōpositionem, non enim sufficit cōpositionem dicere, sed quæ & qualis determinandū, nō enim quolibet modo cōpositis his caro fit, sed sic quidem cōpositis, caro, sic uero, os. Videtur autē neque esse omnino cōpositioni idem neutrū eorū quæ dicta sunt, nam cōpositioni omni dissolutio cōtraria, dictorum autē neutri, nihil. Amplius, si similiter est uerisimile omne compositum compositionem esse, uel nullum, animalium autem unumquodq; cū sit cōpositū, non est compositio, neq; profecto aliorū compositorum ullum compositio erit. Rursum, si similiter in aliquo nata sunt esse contraria, definiuit autem per alterum, manifestum quoniam non definiuit. Si autem non ita est, plures accidet eiusdem definitiones esse, quid enim magis qui per hoc, quàm qui per alterum definiens dixit

eo quòd

eo quòd similiter utraq; nata sunt fieri in eodem. Talis autem animæ est definitio, si quidem est substantia disciplinæ susceptiua, nam similiter & ignorantiæ est susceptiua. Oportet aũt si non ad totã habeat aliquis argumentari definitionẽ, eo quòd non nota sit tota, ad aliquam partiũ argumentari si sit nota, & non bene assignata appareat, nam parte ierempta, & tota definitio interimitur. Quæcunq; aũt obscuræ sunt definitionum emendati, & conformanti ad manifestandum aliquid & habendũ argumentum, sic considerandũ. Necesse est enim respondentem aut suscipere ꝗd sumptum est ab interrogante, aut eundem declarare, quid temere est ostensum à definitione. Amplius, quemadmodum in congregationibus solent legem inducere, & si sit melior quæ inducitur, interimit anteriorem, sic & in definitionibus faciẽdum, & definitio alia ferenda. Nam si apparet melior, & magis manifestum quod definitur, perspicuum quoniam interempta erit quæ posita est, eo quòd non sunt eiusdem, plures definitiones. Ad omnes autem definitiones non minimum elementum ad seipsum, solerter definire propositum, aut apte dictum terminum assumere. Necesse est enim ueluti ad exemplar considerantem, & quod minus est ijs quæ oportet habere definitionem, & quod appositum est superfluè, inspicere, ut magis argumentis abundemus, quæ igitur circa definitiones sunt, in tantum dicta sint.

Sexti libri Topicorum Aristotelis finis.

SEPTIMVS TOPICORVM ARISTOTELIS LIB. DE EODEM ET DIVERSO LOCI. Cap. I.

VTrum autem idem an diuersum secundum proprijssimum eorum (qui dicti sunt de eodem) modorum, dicendum, dicebatur autem proprijssimè idem, quod numero unum, considerandum autem ex casibus, & coniugatis, & oppositis. Nam si iustitia idem est fortitudini, & iustus forti, & iustè fortiter. Similiter aũt & in oppositis. Nam si hæc eadem, & oppositа his, eadem secundum quamlibet dictarum oppositionum. Nihil enim differt hoc uel hoc modo oppositum sumere, eo quòd idem est. Rursum ex effectiuis, & corruptiuis, & generationibus, & corruptionibus, & omnino ex ijs quę similiter se habent alterum ad alterum. Nam quæcunq; simpliciter eadem, etiam generationes eorum & corruptiones eædem, & effectiua, & corruptiua. Considerandum autem & quorum alterum, maximè dicitur quoduis esse, si & alterum ipsorum secundũ idẽ maximè dicitur. Sicut Xenocrates beatã uitam, & studiosam assignauit eandem, eo quòd omnium uitarũ, maxime eligenda studiosa, & beata, unũ enim maximè eligendum, & maximam. Similiter & in alijs huiusmodi. Oportet autẽ utrunq; unum numero esse, quod dicitur maximũ, & maximè eligendum, si aũt non, nõ erit ostensum quod idem. Non necessarium enim si fortissimi Græcorum sunt Peloponnesij, & Lacedęmonij; eosdem esse Peloponnesios Lacedęmonijs, eo quòd non unus numero Peloponnesius, & Lacedæmonius, sed contineri quidem alterum ab altero necessarium, ut Lacedęmonij à Peloponnesijs, si aũt nõ, accidet seipsis inuicẽ esse meliores, si nõ cõtinent alteri ab alteris, necesse est eñ Pelopõnesios meliores esse quàm La-

quam Lacedęmonios, si non continentur alteri ab alteris, nam omnibus reliqs sunt meliores. Similiter autem & Lacedæmonios necesse est meliores esse Peloponnesijs, nam & isti omnibus cæteris sunt meliores, quare seinuicem meliores fiunt. Manifestum ergo quoniam unum numero esse oportet, quod optimum & maximum dicitur, si debeat quod idem sint ostendi, propter quod Xenocrates non idem assignauit, non enim uno numero beata, & studiosa uita, quapropter non necessarium eandem esse, eo quòd ambę maximè eligendæ, sed altera sub altera. Rursum cōsiderandum, si cui alterum idem, & alterum. Nam si non sunt ambo eidem eadē, manifestum quoniam nec sibijnuicem. Amplius autem ex ijs quæ his accidunt, & quibus hęc accidūt, considerandum. Nam quæcunq; alteri accidunt, & alteri oportet accidere, & quibus alterum eorum accidit, & alterum eorum oportet accidere, si autē aliquid eorum dissonet, dilucidum quoniam non eadem. Videndum autem, & si non in uno genere prædicamenti utraque, sed hoc quidem quale, illud autem quantum, uel ad aliquid indicet. Rursum, si genus utrisq; non idem, sed hoc quidē bonum, illud autem malum, aut hoc quidem uirtus, illud autem scientia. Aut si genus quidem idem, differentię autem non eædem de utroq; prædicantur, sed de hoc quidem quoniam contemplatiua scientia, de illo autem quoniam actiua, similiter autem & in alijs. Amplius autem ex magis, si hoc quidem suscipit magis, illud autem non, aut si ambo suscipiunt quidem, non simul autem. Vt qui magis amat, non magis concupiscit uenerem, quare non idem amor, & concupiscentia ueneris. Amplius ex appositione, si eidem utrumq; appositum, non facit idem totum. Aut si eodem ab utroq; sublato, quod relinquitur est alterum. Vt si duplum dimidij, & multiplum dimidij idē dixerit esse, sublato enim ab utroq; dimidio, reliqua idem oportet indicare, non indicant autem, nam duplum & multiplum non eadem significāt.

Considerandum autem non solum si iam aliquid accidit impossibile per positionem, sed & si possibile sit ex suppositione existere. Quemadmodum ijs qui uacuū & plenum aëre, idem dicunt esse, nam manifestum quoniam si exeat aër, uacuū quidem non minus, sed magis erit, plenum autem aëre non amplius erit, quare suppositio aliquo siue uero, siue falso (nihil enim refert) si alterum interimitur, alterum autē non, profecto non idem sunt. Vniuersaliter autem dicendo ex ijs quæ quouis modo de utroque prędicantur, & de quibus hæc prædicantur, considerandum si alicubi dissonent. Nam quæcunq; de altero prædicantur, & de altero prædicari oportet, & de quibus alterum prædicatur, & alterum prædicari oportet. Amplius quia multipliciter idem dicitur, considerandum si secundum alium aliquē modum eadē sunt. Nam specie, uel genere eadem, non necesse est numero eadem esse, consideramus autem utrum sic eadem, an non sic. Amplius, si potest alterum sine altero esse. Non erit enim idem ad idem, igitur loci tot dicuntur.

De eadem definitione loci alij. Cap. II.

PAlàm autem ex ijs quæ dicta sunt, quoniam omnes qui ad idem sunt destructiui loci, & ad terminum utiles sunt, quemadmodū prius dictū est. Nam si non idem indicet & nomen, & oratio, manifestū quoniā non erit definitio, assignata oratio. Constructiuorum autē locorum nullus utilis ad terminum. Non enim sufficit ostendere idem quod sub oratione, & nomine est ad construendū quoniā definitio, sed & alia oportet omnia habere (quæ præcepta sunt) definitionem, interimere igitur definitionem sic, & per hęc semper tentandum. Si autem construere uolumus, primum quidem scire oportet quoniam nullus, uel pauci disputantium, terminum syllogismo colligunt, sed omnes principium quod tale est accipiūt. Vt qui circa Geometriā, & numeros, & alias huiusmodi disciplinas. Deinde quoniā exactè quidem alterius est negocij assignare, & quid est terminus, & quo

modo

modo definire oportet, nunc autem quantũ ſufficit ad præſentem utilitatem, tantum ſolum dicendum, quoniam poſſibile fieri definitionis, & eius quod quid eſt, eſſe ſyllogiſmum. Nam ſi terminus eſt oratio quæ quid eſt eſſe rei indicat, et oportet ea quę in termino ponuntur, in eo quòd quid eſt de re ſola prædicari, prædicantur autem ſola in eo quod quid eſt, genera & differẽtię. Manifeſtũ quoniam ſi quis ſumat ea quæ ſolum de re in eo quòd quid eſt prædicari oportet, quod hęc habẽs oratio, terminus ex neceſſitate erit, non enim cõtingit aliud eſſe terminum, eo quòd nihil aliud in eo quòd quid eſt de re prædicatur, quod igitur poſſibile eſt ex termino ſyllogiſmum fieri, manifeſtum. Ex quibus autem oportet conſtruere, determinatum eſt quidem in alijs diligentius, ad propoſitam autem methodum ijdem loci utiles. Inſpiciendum enim in contrarijs, & in alijs oppoſitis, & totas orationes, & ſecundum partem conſideranti. Nam ſi oppoſita oppoſitę, & eam (quæ dicta eſt) propoſiti neceſſe eſt eſſe. Quoniam autem contrariorum plures cõplexiones, ſumenda eſt ex contrarijs quali ſcunq; maximè apparebit contraria definitio, totas igitur definitiones quemadmodum dictum eſt, conſiderandum. Secundum partem autem hoc pacto, primum quidem quoniam aſſignatum genus rectè aſſignatum eſt. Nam ſi contrarium in cõtrario, propoſitum autem non eſt in eodem, manifeſtum quoniam in contrario erit, eo quòd neceſſe eſt contraria in eodẽ genere, uel in cõtrarijs generibus eſſe. Et differẽtias quidẽ contrarias de contrarijs arbitramur prædicari. Vt de albo & nigro, nam illud quidẽ diſgregatiuum, hoc autẽ congregatiuũ uiſus, quare ſi de contrario cõtrariæ prædicantur, de propoſito quę aſſignatę ſunt prædicabũtur, quapropter quia & genus, & differentiæ rectè aſſignatę ſunt, manifeſtũ quoniam definitio erit, quę aſſignata eſt. An non neceſſarium eſt de contrarijs differentias prædicari, niſi in eodẽ genere ſint contraria? quorum autem genera ſunt contraria, nihil prohibet eãdem differẽtiam de utriſq; dici, ut de iuſtitia & iniuſtitia, nam illa quidem uirtus, hæc autẽ uitium animæ, quare id quod eſt anima, differentia de utriſq; dicitur, eo quòd & corporis eſt uirtus & uitium, ſed hoc uerum quòd contrariorum, aut contrariæ, aut eædem differentiæ ſunt, ſi ergo de contrario contraria prædicatur, de hoc autem non, manifeſtum quoniam quę dicta eſt de hoc prædicabitur. Vniuerſaliter autem dicendo, ſi definitio eſt ex genere & differẽtijs, ſi ſit cõtrarij definitio manifeſta, et quę propoſiti definitio manifeſta erit. Nam quoniam cõtrarium in eodem genere, uel in contrario, ſimiliter autem & differentiæ aut contrariæ de contrarijs, aut eædem prædicantur, dilucidũ quoniam de propoſito, aut idem genus prædicabitur quod de cõtrario, differẽtiæ autem contrariæ, uel omnes, uel aliquæ, reliquę autem eædem aut contra, differentiæ quidem eædem, genera uero contraria, aut ambo contraria, & genera, & differentia, nam eadem eſſe ambo non contingit, ſi autem ſecus, definitio eadem contrariorum erit. Amplius, ex caſibus, & coniugatis. Neceſſe eſt enim conſequi genera generibus, & terminos terminis, ut ſi obliuio, eſt ſcientiæ amiſſio, & obliuiſci, amittere ſciẽtiam erit, & oblitum eſſe, amiſiſſe ſcientiam uno igitur quolibet eorum quę dicta ſunt confeſſo, neceſſe eſt & reliqua confiteri. Similiter autem & ſi corruptio, diſſolutio ſubſtãtiæ, & corrumpere, diſſoluere ſubſtantiam, & corruptiuè, diſſolutiuè, ſi corruptiuum, diſſolutiuum ſubſtantiæ, & corruptio, ſubſtãtię diſſolutio. Similiter autem & in alijs. Quare uno quouis ſumpto, & reliqua omnia confiteãtur oportet. Et ex ſimiliter ſe habentibus adinuicem. Nam ſi ſalubre eſt effectiuũ ſanitatis, & habile effectiuum bonę habitudinis erit, & adiutiuum effectiuũ boni, nam ſimiliter unumquodq; eorum quę dicta ſunt, ad ſuum finem ſe habet, quare ſi unius eorum definitio eſt effectiuũ eſſe finis, & reliquorum cuiuſq;, ſic erit definitio. Amplius, ex eo quòd eſt magis & ſimiliter, quod eſt ſimiliter, quoties contingit cõſtruere duas ad duo comparãtem. Vt ſi magis hæc huius quàm iſta iſtius definitio, iſta autem quæ minus, definitio eſt, & hęc quæ magis, & ſi ſimiliter hęc huius, & iſta iſtius, ſi altera alterius, & reliqua reliquæ. Vna autem definitio ad duo cõparatà, aut duabus

bus definitionibus ad unum, neutiquã utilis ea, quæ ex magis est consideratio. Nam neq; unam duorum, neq; duas eiusdem definitiones possibile est esse. Sunt autem oportunissimi locorũ, & qui nunc dicti sunt, & qui ex casibus, & qui ex coniugatis, quocirca & oportet maximè detinere & prõptos habere hos. Vtilissimi enim ad plurima. Aliorum autem hi qui maximè sunt cõmunes. Nam illi maximè reliquorum efficacissimi, ut inspicere in singularibus, & in speciebus cõsiderare, si conueniat definitio, eo quòd uniuoca species est, est aũt utilis hic locus ad eos qui ponũt ideas esse, quemadmodũ prius dictum est. Amplius, si per metaphorã dixit nomen, uel idem de eodẽ p̃dicauit ut diuersum, & si quis alius cõmunis & efficax locorũ, illo utendũ.

De constructione, & destructione prædicatorum loci. Cap. III.

QVoniam autem difficilius est cõstruere, quàm destruere terminũ, ex ijs quę postea dicẽtur, manifestũ. Nam nosse ipsum, & sumere ab interrogãtibus huiusmodi propositiones nõ facilè, ut quod eorũ quæ sunt in assignata oratione hoc quidẽ genus, illud autẽ differentia, & quòd in eo quid est, genus & differentiæ prædicantur. Sine his uero impossibile est definitionis syllogismum fieri, nam si quædam & alia in eo quod quid est de re prædicant, incertum utrum'ne, quæ dicta est, an alia eius definitio est, eo quod definitio, est oratio quod est indicans. Manifestũ autem & etiam ex his, nam facilius unum concludere, quàm multa, interimenti quidẽ sufficit ad unum differere. Vnũ enim quodcunq; sit, destruentes, interempturi sumus terminũ, at cõstruenti, omnia necesse est cõstruere quod insint, quæ in termino sunt. Amplius, cõstruenti quidem uniuersaliter statuendum syllogismũ (nam oportet de omni, de quo nomẽ, prædicari, & terminum, & etiã adhuc conuerti de quo orationem & nomẽ, si debeat proprius esse assignatus terminus) destruẽti uero nõ necesse ostendere uniuersaliter, sufficit enim ostẽdere quod de quopiam eorũ, quæ sub nomine sunt oratio nõ uerificatur, & tãetsi uniuersale oporteat destruere, non tamen cõuerti necessariũ & in destruendo, nam sufficit destruenti uniuersale, ostendere quod de aliquo eorũ de quibus nomen prædicaẽ, oratio non prædicatur, at è conuerso non necessariũ ut ostendatur, quod de quibus oratio non prædicaẽ, neq; nomen prædicetur. Amplius etiam, si omni ei inest, quod sub nomine est, at non soli, interempta est definitio: Similiter autem & circa propriũ, & genus sẽ habet. In utrisq; enim destruere quàm construere facilius est, de proprio quidẽ manifestum, ex ijs quę dicta sunt, nam ut plurimũ in complexione proprium assignatur, quare destruere quidem est, unũ interimenti, construenti autẽ, omnia ratiocinatione colligere necesse est. penè autẽ & reliqua omnia quæcunq; ad definitionẽ & ad proprium cõueniet dici, nam & omni oportet quod sub nomine est, cõstruenti monstrare, quoniã inest, destruenti autẽ sufficit ostendere uni nõ inesse, si uero & omni inest, at non soli, etiam si destructum fit. perinde ac & in definitione dicebatur. De genere autẽ, quoniã construere quidem necesse est uno modo, qui omni ostendit inesse, destruenti autem dupliciter, nam siue nulli, siue alicui ostensum sit non inesse, interemptum est quod in principio. Item construenti quidem non sufficit quoniã inest ostendere, sed & quoniam ut genus inest ostendendum, destruenti autem sufficit ostendere non inesse. uel alicui, uel nulli, uidetur autem, quemadmodum in alijs, corrumpere quàm facere facilius, sic & in his, destruere quàm construere. In accidente uero uniuersale quidem facilius destruere, quàm construere. Nam construenti quidem ostendendum quoniã omni, destruenti autem sufficit ostendere uni non inesse. Particulare uero è conuerso, nam facilius construere quàm destruere. Construenti enim satis est ostendere alicui inesse, destruenti autem ostendendũ quoniam nulli inest. Manifestum autem qua de causa omniũ facilimũ est terminũ destruere. Plurima enim sunt ipso data multorũ dictorum, ex pluribus autem citius fit syllogismus, nam uerisimile, in multis magis quàm in paucis peccatũ fieri. Amplius, ad terminũ quidem cõtingit, &

git,& per alia argumentari, siue enim nõ propria sit definitio, siue non genus quod assignatur, siue nõ ineſt aliquod eorũ quæ ſunt in definitione, interẽpta ſit definitio, ad alia autẽ neq; ea quę ex terminis, neq; alia cõtingit omnia argumentari, ſola enim ea quæ ad accidẽs, cõmunia ſunt omnibus prædictis, ineſſe enim oportet unũquodq; eorũ quæ dicta ſunt, ſi aũt nõ ut propriũ ineſt genus, nondũ interemptũ eſt genus, ſimiliter autem & propriũ nõ neceſſarium ut genus ineſſe, neq; accidens ut genus, aut propriũ, ſed ineſſe tantũ, quare non poſſibile ex alijs ad alia argumentari, niſi in definitione ſolũ, manifeſtũ igitur quoniã facilimũ omniũ eſt, terminũ interimere, conſtruere aũt difficilimum, nam & illa oportet omnia ratiocinatione colligere, & q̃ inſunt quæ dicta ſunt, & quod genus quod aſſignatũ eſt, quodq; propria definitio, & adhuc præter hęc q̃ indicat quid eſt eſſe oratio, & hæc probè oportet feciſſe. Aliorum autẽ proprium maximè huiuſmodi. Nam interimere quidem facilius, eo quòd ex pluribus plerũq; ſit. Cõſtruere autem difficilimũ, quoniam multa oportet aſtruere, & adhuc quoniã ſoli ineſt, & quoniã cõuerſim prædicatur de re. Facilimũ autem omnium cõſtruere accidens. Nam in alijs quidem non ſolum ineſſe, ſed & quoniã ſic ineſt oſtendendũ, in accidente uero quoniã ineſt duntaxat, ſufficit oſtendere. Deſtruere autem difficilimum eſt accidens. Quia quàm pauciſſima in eo data ſunt, non enim conſignificat in accidente quomodo ineſt. Quare in alijs quidem dupliciter interimere cõtingit, uel oſtendendo quod non ineſt, uel quod nõ ſic ineſt, in accidente uero non cõtingit interimere niſi oſtendendo q̃ non ineſt. Loci per quos copioſi erimus ad ſingula quæq; problematũ argumẽtari, ferè ſufficienter annumerati ſunt.

Septimi libri Topicorum Ariſtotelis finis.

OCTAVI LIBRI TOPICORVM ARISTOTELIS, LOCI AD INSTRVENDVM INTERROGANTEM. CAP. I.

POST hæc autem de ordine, & quonam pacto oportet interrogare, dicendum. Oportet autem primũ quidem, eum qui interrogare debet locum inuenire, unde ſit argumentandum, ſecundum autem interrogare, & ordinare ſingula apud ſeipſum, reliquũ uero, & tertium, dicere iam eadem ad alterum. Quod autem inueniat locum, ſimiliter Philoſophi, & Dialectici conſideratio, ſubinde uero illa ordinare, & interrogare, proprium Dialectici, ad alterum enim omne quod tale eſt, Philoſopho autem, & quærenti per ſeipſum, nihil curæ eſt ſi uera quidem ſint, & nota per quę ſyllogiſmus, & non ponat ea quæ reſpõdet, eo quòd propinqua ſint illis quæ ſunt ex principio, & præuideat quod ſubſecutũ eſt, ſed fortaſſe & ſtudioſè aget, quoniam maximè notæ, & propinquæ ſunt dignitates, ex illis enim ſcientifici ſyllogiſmi, loci igiẽ unde oporteat ſumere, dicti ſunt prius. De ordine autem, & interrogatione dicendũ, diuidendo propoſitiones quæcunq; ſumendæ ſunt ad neceſſarias, neceſſarię autẽ dicũtur per quas ſyllogiſmus fit. Quæ aũt ab his ſumuntur, quatuor ſunt. Aut enim gratia inductionis, ut detur uniuerſale, aut ad magnitudinem orationis, aut ad occultationẽ cõcluſionis, aut dilucidior ſit oratio, præter has autem nulla eſt aſſumenda propoſitio, ſed per has augere, & interrogare tentandũ. Sunt autẽ quę ad occultationẽ, certaminis gratia, ſed quia omne (quod huiuſmodi eſt) negotiũ ad alterũ eſt, neceſſe eſt & illis uti. Neceſſarias igitur, per quas fit ſyllogiſmus, nõ ſtatim præordinãdum, ſed abeundum ad ſuprema. Vt nõ poſtulet quis cõtrariorum eandẽ diſciplinã, ſi hoc uoluerit ſumere, ſed oppoſitorum, poſito enim hoc, & quoniã cõtrariorum eadem diſciplina ſyllogiſmo colliget, eo quòd ex oppoſitis, ſunt cõtraria. Si uero illam non ponat per inductionẽ, ſumendũ propo-

nenti in particularibus contrarijs. Nam aut per syllogismũ, aut per inductionem necessarias sumendum, aut has quidem inductione, illas autẽ syllogismo. Quęcunq; autem ualdè manifestæ sunt, illas quoque oportet pręponere, nam immanifestius est semper in abscessu, & inductione quod secuturũ est, & simul ipsas necessarias proponere, & qui non potest illo modo, sumere esse paratum, quæ uero ad has sumptæ sunt, accipiẽdæ quidem illarũ gratia. Vnaquæq; autem earũ hoc modo utendum inducentem quidem à singularibus ad uniuersalia, & à notis ad ignota, nota autem magis quæ secundũ sensum, uel simpliciter, uel multipliciter, uel multitudini. Occultantem uero ratiocinatione præcolligere oportet ea, per quæ syllogismus eius quod ex principio est debet fieri, & hæc ut plurimũ. Erit autem hoc, si quis nõ solum necessarias, sed & earum (quæ ad illas sunt utilis) aliquã syllogizauerit. Amplius, conclusiones nõ dicere, sed postea ratiocinatione colligere subitarias. Sic enim longissimè abscedet ab ea (quæ ex principio) positione, uniuersaliter autem dicendo sic oportet eum interrogare qui occultè interrogat, ut interrogata omni oratione, & eo dicente conclusionem, quæratur propter quid, id autem erit maximè per antedictũ modũ, nam sola ultima dicta cõclusione, immanifestum quomodo accidit, eo q̃ non præuidit respondens, ex quibus accidit, nõ per membra digestis prioribus syllogismis, minimè autẽ per membra digerit syllogismus cõclusione, cum nõ eius sumptiones ponũtur, sed cum illa sumunt, à quibus syllogismus fit. Vtile autem & non cõtinua postulata sumere, ex quibus syllogismi, sed uicissim ad aliã & ad aliã cõclusionem. Nam positis conuenientibus iuxta seinuicem magis quod accidit ex ipsis manifestũ. Oportet autem & definitione sumere (in quibus possibile est) uniuersalem propositionẽ, non in ipsis, sed in cõiugatis. Nam decipiunt falsa ratiocinatione seipsos (quãdo in cõiugato sumitur definitio) si nõ uniuersale cõcedunt, ut si oportet sumere quod qui irascitur appetit pœnã, sumatur autẽ ira appetitus esse pœnæ propter apparentẽ partis pensionem, manifestũ autem quoniã hoc sumpto habebimus uniuersale quod prælegimus, at eis qui in ipsis proponunt, sæpè accidit ut abnuat respõdens, eo q̃ magis se habeat in ea re instantia, ut quod nõ omnis qui irascit appetit pœnã, nam parentibus irascimur quidem, nõ autem pœnã appetimus. Fortasse autem non uera instãtia est, nam à quibusdã sufficiens pœna est, tristari solum, & facere pœnitere, uerũtamen habet aliquid uerisimile, ut non uideatur irrationabiliter negare propositum, in iræ autẽ definitione, nõ similiter facilè instantiã inuenire. Præterea proponere par est, nõ ut propter ipsum, sed alterius gratia eum qui proponit. Nam deuitant ea quæ ad positionẽ sunt utilia. Simpliciter autem dicendo, cũq; maximè facere dubium, utrum q̃ proponitur, an oppositum sumere uult. Nam dubio existẽte quidnã ad positionem est utile, magis q̃ sibi uidetur ponunt. Amplius per similitudinem interrogare. Nam & uerisimile, & latet magis uniuersale, ut quod quemadmodũ scientia & ignorãtia cõtrariorum eadem, sic & sensus contrariorum idem, aut è conuerso, postq; sensus idem cõtrariorum, & scientia, hoc autem est simile inductioni, nõ tamen idem, nam illic quidẽ à singularibus uniuersale sumit, in similibus autem non est quod sumitur uniuersale, sub quo omnia similia sunt. Oportet autem & ipsum sibimet quandoque instantiã ferre. Nam insuspectè se habent respõdentes ad eos, qui uidẽtur iustè argumentari. Vtile autem dicere quod consuetum, & quod dicitur tale. Nam pigrescũt quod solitũ est dimouere, instantiã nõ habentes, simul autẽ & quia utunt & ipsi talibus, cauẽt ea dimouere. Amplius, nõ sedulè agere, & si omnino utile sit. Nam aduersus sedulè agentes, magis renituntur. Et ut in similitudine proponere, q̃ propter aliud aliquid proponit, & nõ propter seipsum, utile ponẽt magis. Amplius nõ id proponere q̃ oportet sumere, sed cui cõsequens, id est, ex necessitate. Nam & magis concedunt, eo quòd nõ similiter ex hoc manifestũ sit, q̃ consecuturum est, & sumpto hoc, sumptũ est & illud. Et id ultimo interrogare, quod maximè uult sumere. Nam maxime prima renuunt, eo quòd plurimi interrogantiũ prima interrogãt, circa quæ uel

maximè

māximè ſtudēt. Ad quoſdā autē prima quæ utilia ſunt proponere. Nā proterui mā ximè prima admittunt, niſi omnino manifeſtū ſit quod ſecuturū eſt, in fine autē proteruiunt, ſimiliter autem & quicunq; arbitrātur acuti eſſe in reſpondendo, ponentes enim prima, in fine recantant, tanq; nihil acciderit ex ijs quæ poſita ſunt, ponunt autem prompte, confidentes habitui. & arbitrantes nihil ſe eſſe paſſuros. Amplius, prolongare, & interponere quę nihil ſunt uſui ad orationem, quemadmodum pſeudographia utentes. Nam cum ſint plura, immanifeſtū in quo falſum ſit, quare & occultant quandoq; interrogantes, in abſconſo proponentes ea quæ per ſe propoſita, non ponerentur, ad occultationem igitur, dictis eſt utendum.

Pro inſtructione reſpondentis loci alij. Cap. 11.

AD ornatum uero inductione, & concluſione eorū quæ affinia ſunt. Inductio igitur quale quid eſt manifeſtū, diuidere autem huiuſmodi, ut ſcientiā ſcientia eſſe meliorem, aut eo quòd exactior eſt, aut quod meliorū, & quod ſcientiarum aliæ quidem ſunt cōtemplatiuæ, aliæ autem actiuæ, aliæ porrò effectiuæ, nam unūquodq; talium coornat quidē orationē, at nō neceſſariū eſt ut dicatur ad cōcluſionem. Ad diluciditatē autem exempla. & ſimilitudines afferendū. Exempla autem accōmodata, & ex quibus ſcimus, qualia Homerus, non qualia Cherilus, ſic enim clarius erit quod proponitur. Vtendū autem in diſſerēdo, ſyllogiſmo quidem ad Dialecticos magis, cq; ad multitudinem, inductione uero cōtrà, ad multitudinē magis. Dictū eſt aūt & de his & prius. Eſt autem in aliquibus quidem inducenti poſſibile interrogare uniuerſale, in aliquibus uero nō facilè, eo quòd non poſitū ſit ſimilitudinibus nomē, omnibus commune, ſed quando oportet uniuerſale ſumere, ſic in omnibus talibus eſſe dicunt. Id autē determinare difficilimum eſt, qualia ſunt ea quæ proferuntur huiuſmodi, & qualia nō, & propter hoc ſæpenumero diſſident in diſputationibus, alij quidē dicentes, ſimilia eſſe, quæ non ſunt ſimilia, alij uero dubitantes quæ ſunt ſimilia, nō eſſe ſimilia. Quare tentandū in omnibus talibus, ipſum nomina effingere, ut neq; reſpondēti liceat dubitare quod nō ſimiliter cq; infertur, dicitur, neq; interrogāti calumniari, ut ſimiliter dicto, eo cq; plura eorum quæ non ſimiliter dicuntur, ſimiliter uidentur dici. Quādo autem inducenti in pluribus non dederit uniuerſale, tunc iuſtū eſt efflagitare inſtātiam, non dicente autem ipſo in aliquibus ſic, non iuſtum eſt efflagitare, in aliquibus nō ſic. Oportet enim inducētem prius ſic inſtantiā efflagitare. Efflagitandū autem inſtantias non in eo quòd proponit ferre, niſi unū tantum ſit huiuſmodi, ut dualitas pariū numerorū ſolus primus. Nam oportet & eum qui inſtat in altero inſtantiā ferre, aut dicere quod hoc ſolum tale eſt. Ad eos autē qui inſtāt uniuerſali, nō in eodē autē inſtantiā ferunt, ſed in æquiuoco (ut cp habeat aliquis non ſuum colorē, uel pedē, uel manū, habebit enim pictor non ſuum colorē, & cocus pedē nō ſuum) diuidendo reuera in talibus interrogandū eſt. Nam latēte æquiuocatione, benè uiderent inſtare propoſitioni. Si aūt nō in æquiuoco, ſed in eodē inſtans præpediat interrogationē, oportet auferentē id in quo inſtantia eſt, proponere reliquū, uniuerſale faciēdo, donec ſumat cp utile eſt. Vt in obliuione, & in oblitum eſſe, non enim cōcedunt eum qui amiſit diſciplinā, oblitū eſſe, eo cp trāſeunte re amiſit quidem diſciplinā, oblitus autem non eſt, dicendū autem auferenti id in quo inſtātia eſt, reliquum, ut ſi permanente re amiſit diſciplinā, idcirco oblitum eſſe. Similiter autem & contra inſtantes, quoniā maiori bono, maius opponitur malum, proferunt enim quoniam ſanitati minori bono quàm bona habitudo, maius malum opponitur, nam ægritudinem maius eſſe malum mala habitudine, auferēdum igitur & in hoc in quo inſtantia eſt, nam ablato, magis ponet, ut quoniā maiori bono maius malum opponitur, niſi conferat alterum ad alterum, quēadmodum bona habitudo ad ſanitatem. Non ſolum autem eo inſtante hoc faciendum, ſed & ſi ſine inſtantia negat, eo quòd præuideat aliquid talium. Nam ablato eo, in quo inſtantia eſt,

cõpelletur ponere, eo quòd nõ præuideat in reliquo, in aliquo nõ sic esse. Si aũt non ponat, efflagitatus instantiã, nõ habebit assignare. Sunt autẽ huiusmodi propositionum quę in aliquo falsæ sunt, in aliquo autẽ uerę, in his enim par est auferre, reliquũ aũt uerũ relinquere. Si autem in multis proponenti nõ ferat instantiã, postulandũ est ponere. Nam Dialectica est propositio ad quã sic in pluribus se habentẽ, non est instantia. Quando autẽ cõtingit idem & sine impossibili, & per impossibile syllogizare, demonstranti quidem & non differenti, nihil refert uel sic, uel illo modo syllogismo colligere, differenti autem non est utendũ per impossibile syllogismo, nam si sine impossibili quidem syllogismo colligat, minimè fiet ut dubitent, at quãdo per impossibile syllogizant, nisi ualdè manifestũ sit falsum esse, nõ impossibile dicunt esse, quare non fit interrogantibus quod uolunt. Oportet autem proponere quæcunq; in pluribus quidem sic se habent. Instantia autem aut omnino non est, aut nõ in superficie est cõspicere, nam qui non possunt cõspicere in quibus non sic, tanquàm uerum quidem sit, ponũt. Non oportet autem cõclusionem, interrogationem facere. Alioquin autem, eo renuente nõ uidetur fieri syllogismus, nam & sæpe cum non interrogat, sed ut sequẽs infert, negant, & hoc facientes non uidentur redargui ijs qui non cõspiciunt quod accidit ex ijs quæ posita sunt, quãdo igitur non dicens quidem accidere, interrogabit, ille autem negabit, omnino non uidetur fieri syllogismus. Non autem omne uniuersale Dialectica propositio esse, ut quid est homo? aut quot modis dicitur bonũ? est enim Dialectica propositio, ad quam est respondere, sic uel nõ, ad dictas autem non est, quare non sunt Dialecticæ huiusmodi interrogationes, nisi ipse determinans, uel diuidens dicat, ut putas ne bonũ sic uel non sic dicitur? nam ad talia facilis respõsio, uel affirmãdo, uel negãdo, quapropter tentandũ sic proponere huiusmodi propositionum. Simul autem & iustũ fortasse ab illo interrogare, quot modis dicitur bonum, quando hoc diuidente & proponẽte, nullo modo cõcelleret. Quisquis autem unam orationẽ multo tempore interrogat, malè interrogat. Nam si respondeat quidem ei interrogato quod interrogatur, manifestũ quod multas interrogationes interrogat, aut frequenter easdem. quare aut nugatur, aut non habet syllogismum, nam ex paucis omnis syllogismus, si uero non respondeat, quid aut non increpat, aut discedit? Est autem argumentari difficilè, & sustinere facilè ipsas suppositiones. Sunt autẽ talia, & quæ natura sunt prima & quæ postrema. Nam prima quidem termino egent, postrema uero per multa terminantur uolenti continuum sumere à primis, aut Sophisticæ uidentur argumentationes, impossibile enim demonstrare quippiam est eum qui non incipit à propriis principijs, & cõnectit usq; ad ultima, definire autem nihili ducunt respondentes, neq; si interrogans definierit. aduertunt, atqui nõ facto manifesto quidnam est quod propositum est. non facilè est argumentari, maximè autẽ quod tale est, circa principia accidit, nam alia quidem per hęc monstrantur, ipsa uero non cõtingit per alia, sed necesse est definitione talium, unũquod que cognoscere. Sunt autem difficilè argumẽtabilia, & quæ ualdè propinqua sunt principio. Nõ enim cõtingit plures ad hæc rationes inuenire, cum sint pauca media, horumq; & principiorum, per quæ necesse est monstrare ea quæ post illa sunt. Terminorum autem difficilè argumentabiles ij omniũ maximè sunt, quicunq; utuntur talibus nominibus, quæ primum quidem immanifesta sunt, simpliciter ne dicantur, an multiplicirer, adhuc autem quæ neq; nota utrũ propriè, an secundum metaphorã de definito dicantur. Nam quia obscura sunt, non habet argumenta, quia uero ignorantur si absq; metaphora dicitur quod tale est, non habet quod increper. Omnino autẽ omne problema quãdo difficile argumentabile, uel termino indigere arbitrandum est, uel est eorum quæ multipliciter, uel eorũ quæ secundum metaphorã de definito esse dicantur, uel non longè à principijs, uel quia non manifestum est primũ nobis hoc idem, secundum quem dictorum modorum est quod dubitationem præstat. Nam cum est manifestus modus, manifestũ quomã aut definire oportebit, aut diuidere,

dere, aut medias propositiones inuenire. Nam per hæc monstrantur ultima. In multis autem positionibus (nō benè assignata definitione) non facilè disputare, ac argumentari. Vt utrū uni cōtrarium, an plura, definitis autē contrarijs aliquo modo, facilè est ostendere utrū contingit plura eidem esse contraria, an non, eodē autem modo & in alijs definitione indigētibus, uidentur autē & in disciplinis quædā ob definitionis defectū, non facilè describi, ut & quoniā quæ ad latus secat planū linea, similiter diuidit & lineā, & locū, definitione aūt dicta, statim manifestū est quòd dicitur. Nam eandem ablationem habent loca, & lineæ, est autē definitio eius orationis hæc. Simpliciter autē prima elementorū, positis quidem definitionibus (ut quid linea, uel quid circulus) facilimū ostendere, uerū non multis ad unumquodq; eoū est argumētari, eo quòd non sunt multa media, si autē non ponātur principiorū definitiones, difficilè, fortasse autem omnino impossibile. Similiter autem his, & in ijs quæ sunt circa orationes se habet, nō igitur latere oportet, quādo difficile argumētabilis est positio, q̄ passa est aliquid eorum quæ dicta sunt, quādo autem erit ad dignitatem, & propositionem, maior labor disputare q̄ ad positionem. Dubitare autem possit quispiam utrum ponēda sint talia, an non nam si nō ponat, sed poscat & ad illa disputare, magis præcipiet quàm quod in principio positū est, si uero ponat, credet ex minus credibilibus, si igitur oportet non difficilius problema facere, ponendum, si autem per notiora syllogizare non ponendum. An discenti quidem nō ponēdum, nisi notius sit, exercitato uero ponendum, si uerum solum uideatur? quare manifestū quoniam non similiter & interrogāti & docenti existimandum esse ponendum. Quo pacto igitur interrogare & ordinare oportet, penè sufficiunt quæ dicta sunt.

Loci pro respondente. *Cap.* III.

DE responsione autem primum quidem determinādū, quod nam est opus benè respondentis, quemadmodum benè interrogantis. Est autem interrogantis quidem sic deducere orationem, ut faciat respōdentem dicere inopinabiliora quàm ea, quę propter positionem sunt necessaria, respōdentis uero nō propter se apparere, accidere impossibile, aut quod præter opinionem est, sed propter positionem, nam alterum fortasse peccatū, ponere primum quod non oportet, & positū non seruare aliquo modo. Quia autem sunt indeterminata ijs qui propter exercitationem & experientiā orationes faciunt (nam nō eædem considerationes & discentibus, & docentibus, & cōcertantibus, neq; his, & ijs qui exercēt scientiæ inspectionis gratia, nam discenti quidem pondēa sunt semper ea quæ uidētur, neq; enim conatur falsum ullus docere, concertantiū uero interrogantem quidem uideri aliquid facere oportet omnino, respondentem autē nihil uideri pati) & in Dialecticis cōgressionibus quæ non cōcertationis gratia, sed experimenti & inspectionis orationes faciunt, nondū enucleatū est quo pacto oporteat cōiectare respōdentem, & qualia dare, & qualia non, ad benè aut nō, seruandā positionem, quoniā (inquam) nihil habemus traditum ab alijs, ipsi aliquid dicere tentemus. Necesse est autem respondentē sustinere orationē, ponendo aut probabilem, aut improbabilē positionē, aut neutrā, & aut simpliciter probabilem, aut improbabilem, aut indeterminatè, ut huic alicui, uel alij. Nihil autē refert quomodocūq; dum ea probabilis, aut improbabilis sit, nam idē modus erit benè respondendi, uel dandi, uel non dandi quod interrogatū est, nam cum improbabilis est positio, necesse est & cōclusionum probabilem fieri, cum uero probabilis, improbabilem, nam oppositum semper positionis interrogans cōcludet, si autē neq; probabile, neq; improbabile quod positum est. & cōclusio erit talis. Quoniā autē benè syllogizans, ex probabilioribus & notioribus, propositum demonstrat, manifestū est quod quando simpliciter est improbabile quod proponitur, non dandum est respondenti, nec quod nō uidetur simpliciter, nec quod uidetur quidem, minus autem cōclusione uidetur. Nam cum improbabilis

eſt poſitio, probabilis eſt concluſio, quare oportet quæ ſumuntur, probabilia eſſe omnia, & magis probabilia quàm quod proponit, ſi debet per notiora quod minus notum eſt cõcludi, quare ſi neq; tale eſt quippiã eorum quæ interrogãtur, nõ ponendum eſt reſpondenti. Simpliciter autem ſi eſt probabilis poſitio, dilucidũ eſt, quoniam concluſio ſimpliciter improbabilis, ponendũ igitur & quæ uidentur omnia, & eorũ quæ nõ uidentur, quæ cunq; minus ſunt improbabilia cõcluſione. Nam ſufficienter ſic uidebitur diſceptatũ eſſe. Similiter aũt erit, & ſi neq; improbabilis, neq; probabilis eſt poſitio. Nam ſic & quæ uidẽtur omnia dandũ, & eorũ quę non uidẽtur, quę cũq; minus ſunt improbabilia concluſione, ſic enim probabiliores accidit orationes fieri. Si igitur ſimpliciter quidẽ probabile, uel improbabile q̃ ponit, ad ea quæ uidentur ſimpliciter, cõparatio facienda. Si autẽ nõ ſimpliciter probabile uel improbabile ſit, q̃ ponitur, ſed reſpõdenti, ad ſeipſum, quod uidet, & quod nõ uidetur iudicãdo, ponendũ, uel nõ ponendũ. Si uero alterius opinionẽ tutetur reſpõdens, manifeſtum quoniã ad illius intelligẽtiam aſpiciendo, ponere ſingula debet, & negare, quare & qui curãt extraneas opiniones (ut bonũ & malum eſſe idem, quemadmodũ Heraclitus inquit) non dant non adeſſe ſimul cõtraria eidem, non uidentur eis hæc, ſed quia ſecundũ Heraclitũ ſic dicendũ. Faciunt hoc autem & qui ſuſcipiunt abinuicem poſitiones, cõiectant enim ac ſi is dicat qui ponit, manifeſtũ igitur quę coniectandum reſpondenti ſiue ſimpliciter probabile, ſiue alicui poſitũ eſt. Quoniã autẽ eſt neceſſe omne quod interrogatur aut probabile, aut improbabile eſſe, aut neutrũ, & ad orationem, aut non ad orationẽ, attinere q̃ interrogatur, ſi ſit quidem quod uidetur, & non ad orationẽ, dandũ eſt dicendo quod uidetur. Non enim interimit (poſito eo) q̃ in principio. Si uero non uidetur, & non ad orationẽ, dandum quidem, & conſigni ficandũ quod non uidetur, ad deuitationem abſurditatis. Si uero ſit ad orationem, & uideatur, dicendũ quoniam uidetur quidem, ſed ualdè propinquum ei quod in principio eſt, & interimitur (eo poſito) quod propoſitũ eſt. Si autem ad orationẽ quidem, ualdè autem probabile poſtulatum, dicendũ quod accidit hoc poſito, at ualdè abſurdum eſſe quod proponitur. Si uero neq; probabile, neq; improbabile, ſi nihil quidẽ ad orationem, dandum nihil determinando. Si autẽ ad orationẽ, conſignificandũ quod interimitur (poſito eo) quod in principio eſt. Nam ſic & qui reſpondet nihil uidebitur propter hoc pati, ſi quidẽ prævidens ſingula, poſuerit, & qui interrogat aſſequitur ſyllogiſmũ poſitis ab eo omnibus probabilioribus cõcluſione. Quicũq; uero non ex probabilioribus cõcluſione conãtur ſyllogizare, perſpicuum quoniam non benè ſyllogizant, quare cum ſic interrogant, non ponendum. Similiter autem & in ijs quæ obſcurè, & multipliciter dicuntur, occurrendum eſt. Nam quia datum eſt reſpondenti non diſcenti, dicere non diſco, & multipliciter dictum, non ex neceſſitate cõfiteri, uel negare, manifeſtum quoniam primum quidem niſi planum ſit quod dicitur, nõ cunctandũ ut dicat haud intelligo, nam ſæpe ex eo quòd nõ clarè interrogantibus dant, occurrit aliquid difficilè. Si autem notum quidem ſit, multipliciter autem dictũ, ſi in omnibus quidẽ uerũ uel falſum ſit q̃ dicitur, dandũ ſimpliciter q̃ dicitur, uel negandũ, ſi uero in aliquo quidem ſit uerum, in aliquo autem falſum, ſignificandum eſt quod multipliciter dicitur, & quia hoc quidem falſum, illud autem uerum. Nam cum poſterius diſtinguitur, immanifeſtũ ſi & in principio ambiguũ animaduerterit. Si autem non prævviderit dubium, ſed in alterum aſpiciens poſuerit, dicendũ ad eum qui in alterum ducit, quoniam nõ ad id aſpiciens dedi, ſed ad alterum eorum. Nam pluribus exiſtentibus quæ ſub eodem nomine, uel eadem oratione ſunt, facilis eſt ambiguitas. Si uero & dilucidum ſit, & ſimplex quod interrogatur, aut ſic, aut non, reſpondendum. Quoniam autem omnis propoſitio ſyllogiſtica, aut earũ alterum eſt ex quibus ſyllogiſmus, aut propter aliquam illarũ, manifeſtũ quod quãdoq; alterius gratia ſumetur ex eo, quod plura ſimilia interrogant. Nam aut per inductionem, aut per ſimilitudinem, plerumq; uniuerſale ſumũt, ſingularia igitur omnia ponendum

nendum, si sint uera & probabilia. Ad uniuersale autem tentandum instãtiam ferre. Nam sine instantia uel quæ sit, uel quæ uideatur, prohibere orationẽ proteruire est, si igitur multis apparentibus, nõ dederit uniuersale qui non habet instantiã, manifestum est quoniam proteruit. Amplius, si neq; contrà argumentari habeat quod non uerum, multo magis uidebitur proteruire, quamuis nec hoc sufficiat, nam cõplures orationes opinionibus cõtrarias habemus, quas difficilè est soluere, uelut Zenonis, q̃ non cõtingit moueri, neq; stadiũ pertransire, sed non propter id, quæ sunt opposita his, non ponendum, si igitur qui neq; contrà argumentari habet, neq; instare, non ponit, dilucidum quoniam proteruit, est enim in disputationibus proteruia, respõsio præter dictos modos, syllogismi destructio. Sustinere autem & positionem, & definitionem, ipsum sibi ipsi oportet præargumentando. Nam ex quibus interimũt interrogantes quod proponitur, manifestum quoniã ijs aduersandum. Inopinabilem uero suppositionem cauendum sustinere. Erit autẽ inopinabilis multipliciter, nam & ea ex qua absona cõtingit dicere, ut si omnia dicat aliquis moueri, aut nihil, & quæ cumq; peioris moris esse eligenda, & quæ contraria consilijs, ut quod uoluptas bonum, & iniuriam facere melius quàm iniuriam pati, nam non ut orationis gratia sustinentem, sed ut ea quæ uideantur dicentẽ oderunt. Quæcũq; uero orationum falsum syllogizant, soluendum interimendo id propter quod fit falsum. Nam nõ is qui quoduis interimit soluit, ne quidem si falsum est quod interimitur, habere enim potest plura falsa, oratio, ut si quis sumat sedentem scribere, Socratem uero sedere, accidit enim ex his, Socratẽ scribere, interẽpto igitur Socratẽ sedere, nihil magis soluta est oratio, quãuis falsum sit postulatum, sed non propter id oratio falsa, nam si quis sit sedens, non scribens autem, non amplius in tali, aptè accommodabitur eadem solutio, quare non id interimendum, sed sedentem scribere, non enim omnis qui sedet, scribit. Soluit igitur omnino, qui interimit id, propter quod fit falsum, nouit autẽ solutionem, qui scit quod propter id falsa oratio, quemadmodũ in ijs quæ falsò describuntur, non enim sufficit instare, ne quidem si falsum sit quod interimitur, sed & id propter quod falsum, assignandũ, sic enim erit manifestum utrum præuidẽs aliquid, an non, facit instantiam.

Loci communes pro interrogante, & respondente. Cap. IIII.

EST autem orationẽ prohibere concludi, quadrupliciter. Nam aut interimendo id propter quod fit falsum, aut ad interrogantem instantiã dicendo, sæpe enim non soluit quidem, qui tamen interrogat, non potest longius producere: Tertiũ autem ad interrogata, accidit enim ex interrogatis quidẽ non fieri quod uolumus, eo q̃ nõ benè interrogata sint, addito aũt aliquo, fieri cõclusionem. Si igitur nõ amplius potest producere interrogãs, ad interrogantẽ erit instãtia, si autem potest, ad interrogata. Quartũ autẽ, pessima est instantiarũ quæ est ad tempus, nam quidã talibus instãt ad quæ disputare pluris est tẽporis, cẽ præsentis exercitationis, instãtiq; igitur, ut dictũ est prius, quatuor modis fiunt. Solutio aũt est earum quæ dictę sunt, prima tantum, reliquę autem prohibitiones quædam & impedimẽta conclusionum. Inculpatio uero orationis, & secundum ipsam orationem, & quando interrogatur non eadem. Plerumque enim quod non benè disputatur oratio, is qui interrogatur, est causa eo quòd non concedat ex quibus probè erat disputare ad positionem, nam non est in altero solo, benè absoluere commune opus. Necessarium igitur quandoq; ad dicentem, & non ad positionem argumentari, quando is qui respondet, contraria interroganti obseruat corroborans, proteruientes igitur, altercatorias, & non Dialecticas faciunt exercitationes. Amplius autem quia exercitationis & experimenti gratia, & non doctrinæ huiusmodi sunt orationes, perspicuum quoniam non solum uera syllogizandum, uerum etiam falsum, neq; perueras semper, sed quandoq; & per falsa, sæpe enim uero posito, interimere necesse est

autem nõn uideatur, ſi ſimiliter quidẽ, ſimiliter utiq; erit, & non, ſi autem magis alterum, ſequet quod eſt magis. Eſt autem quoddã & idem ad ſyllogiſmos peccatum, quãdo oſtenditur per longiora quod cõtingit per breuiora, & quæ orationi aſſunt. Vt quod eſt opinio magis altera, q̃ altera, ſi quis petat ipſum quodq; maximè eſſe, eſſe autẽ opinabile, ipſum quod uere eſt, quare quorundã magis eſſe ipſum, ad quod autem magis, magis dicitur eſſe, eſſe autẽ & ipſam opinionem ueram, an erit accuratius, quàm par ſit exigens quędã? petitum eſt autem & ipſam opinionem uerã eſſe, & ipſum quodq; maximè eſſe, aeſi ipſa opinio uera, certior ſit, ſed quæ nequitia maior, quàm quæ facit circa id cuius eſt oratio, latere cauſam? oratio autem eſt manifeſta uno quidem modo, & publiciſſimo, ſi ſit concludens ſic, ut nihil oporteat interrogare, uno autem & qui maximè dicitur, cum ſumpta quidem ſint ex quibus neceſſarium eſt concluſionẽ eſſe, quæ quidem ſint per concluſiones concluſa, etiam ſi id mſtitur quod ualdè probabile eſt.

Pro opponente & reſpondente loci communes. Cap. V.

FAlſa autem oratio uocatur quadrupliciter. Vno quidem modo quando appa ret concludere quæ non cõcludit, uocatur autem apparẽs, litigioſus ſyllogiſmus. Alio modo, quãdo concludit quidem, non tamen ad propoſitum, quod accidit maximè in ijs quæ ad impoſſibile ducunt. Aut ad propoſitũ quidẽ concludit, non tamen ſecundum propriã diſciplinam, hoc autem eſt, ſi ea quæ nõ eſt medicinalis, uideatur eſſe mediciualis, aut Geometrica quæ nõ eſt Geometrica, aut Dialectica quæ nõ eſt Dialectica, ſiue uerum, ſiue falſum ſit quod accidit. Alio autẽ modo, ſi per falſa nõ cõcludit, huius autẽ erit quandoq; quidem cõcluſio falſa, quãdoq; autẽ uera, nam falſum quidẽ ſemper per falſa cõcludit, uerũ autẽ poſſibile eſt & non per uera, ut dictum eſt prius. Quod autem falſa ſit oratio, dicẽtis peccatũ potius eſt, q̃ orationis, at ne quid dicẽtis ſemper, ſed cum lateat ipſum quod falſam orationem dixit aliquã, eo q̃ ab ipſo ſuſcipimus cũ pluribus ueris quippiã amplius, ſi ex ijs quæ maximè uidentur interimit aliquid uerorũ (talis enim exiſtens, uerorũ demonſtratio eſt) oportet ſanè poſitorum aliquid non eſſe omnino, quare erit huius demõſtratio. Si autem uerũ concludat per falſa, & ualdè abſurda, cõpluribus deterior erit quę falſum ſyllogizant, erit autem talis, & quæ falſum cõcludit. Quare manifeſtũ quod prima quidem cõſideratio orationis ſecundum ſeipſam eſt, ſi cõcludit, ſecunda autem, utrum uerum an falſum, tertia uero ex qualibus quibuſdam. Nam ſi ex falſis quidẽ, opinabilibus autem rationabilis, ſi autem exiſtentibus quidem, ſed inopinabilibus, praua, ſi uero & falſa & ualde inopinabilia ſint, dilucidum quod praua, aut ſimpliciter, aut ad rem. Id autem quod in principio & contraria quonam pacto q̃ peteret interrogans, ſecundum ueritatem quidem in Analyticis dictũ eſt, ſecundũ opinionem uerò nunc dicendũ eſt. Petere autem uidentur id quod eſt in principio quinque modis. Manifeſtiſſimo quidẽ & primo, ſi quis idipſum quod monſtrari oporteat, petat, hoc autem in eo ipſo quidem non facile latere poteſt, in ſynonymis autem, & in quibuſcũq; nomen & oratio idem ſignificat, magis. Secundo autem, quando quod particulariter oporteat demonſtrare uniuerſaliter quis petat, ut qui argumẽtatur quod contrariorum una diſciplina, omniũ oppoſitorũ poſtulauerit unã eſſe, nam uidetur id quod oportebat ſecundũ ſe oſtendere, cũ alijs petere pluribus. Tertio, ſi quis q̃ uniuerſaliter eſt oſtendere propoſitũ, particulariter petat, ut ſi de omnibus cõtrarijs propoſitũ eſt, de aliquibus poſtulet, uidetur enim hic quod cum pluribus oportebat oſtẽdere ſecundũ ſe, extra petere. Rurſus, ſi quis diuidẽs, petat problema, ut ſi oportet oſtendere medicinam ſani & ægri, extra, utrumq; poſtulet, aut ſi quis eorũ quæ ſequuntur ſeinuicem ex neceſſitate, alterum petat, ut latus incommenſurabile eſſe diametro, ſi oporteat oſtendere quod diameter lateri. Aequaliter autẽ & cõtraria petũt ei quod ex principio eſt. Nam primo quidẽ ſi quis oppoſita petat ſecundum affirmationem

& nega-

& negationem. Secundo autem cõtraria ſecũdum oppoſitionem, ut bonũ & malum idem. Tertio uero ſi quis uniuerſaliter poſtulans, particulariter petierit cõtradictionem. Vt ſi quis ſumẽs contrariorũ unã diſciplinã, ſani & ægri alterã eſſe petat, aut ſi hoc petẽs, in uniuerſali oppoſitionẽ rẽtet ſumere. Rurſum ſi quis petat contrariũ ei quod ex neceſſitate accidit per ea quæ poſita ſunt, & ſi quis ea quidem nõ ſumat quæ oppoſita, at alia petat duo, ex quibus erit oppoſita contradictio. Differt autem contraria ſumere tantillum ab eo quod eſt in principio, quoniã huius quidem eſt peccatum ad concluſionem (nam ad illam aſpicientes, quod in principio eſt dicimus petere) cõtraria autem ſunt in propoſitionibus eo quòd ipſæ aliquo modo ſe habent ad inuicem. Ad gymnaſiã autem & exercitationem talium orationum primum quidem conuertere aſſueſcere oportet orationes. Sic enim & ad id quod dicit copioſius nos habebimus, & in paucis, plures ſciemus orationes, nam cõuertere eſt tranſſumẽtem concluſionem eum reliquis interrogationibus interimere unum quippiã eorum quę dicta ſunt, neceſſe eſt enim ſi cõcluſio non eſt, unam aliquã interimere propoſitionũ, ſiquidem omnibus poſitis neceſſe erat cõcluſionem eſſe. Ad omnem autem poſitionem & quod ſic, & quod non ſic argumentum conſiderandum, & cum inueneris, ſolutionem ſtatim quærẽdum. Sic enim ſimul accidet & ad interrogandũ, & ad reſpondum exerceri, & ſi ad nullum alium habemus, apud noſipſos ſenſim cõparanda ſunt quæ attinent ad ipſam poſitionem argumenta, nam id ad cogẽdum multam copiam præbet, & ad redarguendũ magnum habet adiumentũ, quãdo quiſpiã promptus eſt argumentari, & quod ſic & quod non ſic, nam ad cõtraria accidit facere obſeruationem, & ad cognitionẽ, & ea (quæ ſecundũ Philoſophiã eſt) peritiã poſſe conſpicere, & conſpexiſſe quæ ab utraq; accidunt ſuppoſitione, non paruum inſtrumentũ, reliquum enim horũ, rectè eligere alterum, oportet autem ad id quod tale eſt, eſſe bono ingenio, & hoc eſt ſecundum ueritatem bonũ ingeniũ, poſſe benè eligere uerum, & diſſugere falſum, quod qui nati ſunt benè poſſunt probè facere, nam qui amãt, & qui odiunt, quod proferẽ facilè diſcernũt optimũ. Et ad ea quæ ſæpiſſimè incidunt problemata, ſcire oportet orationes, & id maximè de primis poſitionibus. Nam in his faſtidiunt ſæpe qui reſpondent. Amplius, terminorũ copioſos eſſe oportet, & probabilium, & primorũ ſe habere promptos. Nam per hæc fiunt ſyllogiſmi. Tentandum autẽ & ea (in quæ ſæpiſſimè incidunt diſputationes) tenere. Nam quẽadmodum in Geometria ante opus eſt circa elementa exercitatum eſſe, & in numeris circa capti tales promptè ſe habere, & multũ refert ad hoc & alium numerum cognoſcere multiplicatum, ſimiliter quoq; & in orationibus promptum eſſe ad principia, & propoſitiones memoria ſcire oportet, nam perinde ac in memoriæ ſenſorio ſolum, loci poſiti ſtatim faciunt ipſas res memorare, & hæc faciũt ad ratiocinãdum promptiorem, eoq; ad determinatas illas inſpiciat ſecundũ numerũ. Propoſitionemq; cõmunem magis q; poſitionem in memoria ponendum. Nam principiorũ & ſuppoſitionũ copioſum eſſe mediocriter, difficilè. Amplius, orationem unã plures facere aſſueſcendum, uelut ij qui occultiſſimè abſcondunt. Tale autẽ erit ſi quis q; plurimũ abſcedat ab affinitate eorũ, de quibus eſt oratio, erunt autẽ potiores orationũ uniuerſales maximè, quæ id pati poſſint, ut quoniã non eſt una plurium diſciplina, ſic enim & in ijs quæ ſunt ad aliquid, & in cõtrarijs, & cõiugatis eſt. Oportet autẽ & reminiſci uniuerſales facere orationes, tametſi fuerit diſputans particulariter. Sic enim & plures licebit unam facere, ſimiliter autem & apud Rhetores in Enthymematibus. Eundẽ autem q; maximè fugere, cõtra uniuerſale ferre ſyllogiſmos. Et ſemper oportet conſiderare orationes, ſi in pluribus communibus diſputantur. Nam omnes particulares in uniuerſali diſputatæ ſunt, & ineſt in particularibus eius quod eſt uniuerſale demonſtratio, eo quòd non eſt ſyllogizare, quicquam ſine uniuerſali. Exercitatio autem facienda, inductiuarum quidem ad rudem, ſyllogiſticarum autem ad expertũ. Et tentandum accipere ab ijs quidẽ qui in ſyllogiſmis triti ſunt propoſitiones, ab ijs

uero

uero qui in inductionibus, similitudines, in hoc enim utrique exercitati sunt. Omnino autē exercitationis gratia disceptātibus tentādum afferre aut syllogismum de aliquo, aut propositionem, aut solutionem, aut instantiā, siue rectè quis dicat, siue perperā, uel ipse, uel alter, & ad quippiā utercp. Ex his enim facultas, exercitatio autē facultatis gratia. Et maximè circa propositiones & instantias, est enim (ut simpliciter dicā) Dialecticus, propositiuus & instantiuus, est autem proponere quidē, unum facere quæ sunt plura. Oportet enim unum omnino sumere ad quod est oratio, instare autem quod unū est, facere plura, nam aut diuidit, aut interimit, hoc quidem dans, illud aūt nō dans, eorum quæ proposita sunt. Nō est autem cum omni disputandū, neq; contra quemlibet exercitandū. Nam necesse ad aliquos prauas fieri orationes, ab eo enim qui omnino tentat apparere, diffugiendum, iustū autem omnino tentare syllogismo concludere, ueruntamen non pulchrum, eo quòd non oportet aduersus quoslibet facilè cōsistere, quādoquidem necesse est paruiloquiū inde emergere, nam qui exercitati sunt, nō possunt abstinere à disputatione, sine altercatione. Oportet autem & factas habere orationes ad huiusmodi problemata, in quibus cū pauciſſimorū copia eas ad quàm plurima utiles habeamus, illæ uero sunt uniuersales, & ad quas in promptu quippiam adinuenire difficile est.

Octaui libri Topicorum Aristotelis finis.

PRIMI ELENCHORVM SOPHISTICORVM ARISTOTELIS LIB.

Quid intendit, & aliquem syllogismum, Sophisticum esse. Cap. I.

DE Sophisticis autem redargutionibus, & de ijs quę uidētur redargutiones (sunt autē captiosę ratiocinationes, at non redargutiones) dicamus oportet, incipientes secundū naturā à primis. Quod igitur hi quidem syllogismi, illi autem cum nō sint, uidentur, manifestū est. Nam quemadmodū & in alijs id fit per quandā similitudinem, sic & in orationibus se habet, etenim hi quidem habitū probè habent, illi uero uidentur, ex tribu tumentes, & cōponentes seipsos, & pulchri, hi quidem ob pulchritudinē, illi autem uidētur, seipsos fucantes. Et in inanimatis quoq; similiter, nam & illorū hęc quidem argentū, ista uero aurum reuera sunt, illa nō sunt quidem, apparent autē secundū sensum, ut lithargyrina & stannea, argentea, & felle tincta, aurea, eodem autem modo & syllogysmus, & redargutio, hæc quidē est, illa uero nō est, apparet autem prōpter imperitiā, nam imperiti uelut distātes, à longè speculantē. Nam syllogismus quidē ex quibusdā est positis, ut colligamus aliquid aliud ex necessitate ab ijs quæ posita sunt per ea quæ posita sunt, redargutio aūt syllogismus est, cum cōtradictione cōclusionis, illi uero id quidem nō faciunt. Videntur autem ob multas causas, quarū unus locus aptissimus, & publicissimus per nomina. Nam quia fieri nō potest ut res ipsas ferētes disputemus, sed nominibus pro rebus, utimur signis, & quod accidit in nominibus, in rebus quoque arbitramur accidere, quemadmodū ijs qui calculis supputāt, id autē non est simile, nam nomina quidem finita sunt, & orationū multitudo, res uero numero infinitę sunt, necesse est igit̄ plura eandē orationē, & nomē unū significare, quemadmodum igitur & illic qui non sunt prompti calculos sustinere, à scientibus decipiūtur, eodem quoq; modo & in orationibus, qui nominum uirtutis sunt ignari, perfacilè captionibus hallucinantur, & ipsi disputantes, & alios audientes, ob hanc igitur causam, & eas quæ dicendæ sunt, est syllogismus, & redargutio apparens, atq; non existens.

De

De generibus disputationum. *Cap.* II.

QVoniam autem quibusdã magis operæ preciũ est uideri esse sapiẽtes, quàm esse & non uideri (est enim sophistice, apparens sapientia, non existens autem, & Sophista pecuniarum aucupator ab apparente sapientia, & nõ existente) manifestum profectò est, quoniam necessarium est illis & sapientis opus uideri facere magis quàm facere, & nõ uideri. Est autem (ut unum ad unum dicamus) in unoquoq; opus sapientis, non mentiri quidem ipsum de quibus nouit, mentiẽtem autem manifestare posse. Hæc autem sunt, hoc quidem in eo quod potest dare orationem, illud autẽ in eo quod sumere. Necesse est igitur illos qui uolunt Sophistice agere, dictarũ orationum genus quærere. Operæ enim preciũ est eis, nam huiusmodi potestas faciet uideri sapientes, cuius sunt desideriũ habẽtes. Quod autem tale orationum genus est, & quod talem appetunt potestatem, illi quos uocamus Sophistas, manifestum est. Quod autem sunt species Sophisticarũ orationũ, & ex quot numero potestas ea constat, & quot partes contingit esse negocij, & de alijs quæ suffragantur ad hanc artem, nunc dicamus. Sunt igitur ad disputandũ, orationũ genera quatuor, doctrinales, Dialecticæ, tentatiuę, cõtentioſę. Et doctrinales quidẽ sunt quæ ex proprijs principijs cuiusq; disciplinæ, & non ex his quæ uidẽtur respondenti colligunt, nam oportet credere eum qui dicit. Dialecticæ autem, quæ ex probabilibus collectiuæ sunt contradictionũ. Tentatiuæ uero, quæ ex ijs colligunt quę uidentur respondenti, & quæ necessarium est eum scire qui simulat se habere sciẽtiam, quomodo determinandũ est in alijs, porrò contentioſæ, quæ sunt ex ijs quę apparẽt probabilia, apparẽtes syllogisticè. De demõstratiuis aũt in Analyticis dictũ est. de Dialecticis uero, & tẽtatiuis, in alijs, de altercatorijs aũt & cõtentioſis nũc dicendũ.

Fines Sophistæ, & loci Sophistici in dictione. *Cap.* III.

PRimum igitur sumendũ est quot coniectant, qui in orationibus decertant, & coaltercantur, sunt autem hæc quinq; numero, redargutio, falsum, inopinabile, soloeciſmus, & quintum, quod est facere nugari eum, qui condisputat, hoc autem est frequenter cogere idem dicere, aut quod non est, sed quod apparet quodq; esse horum. Nam maximè uolunt apparere redarguere, secundum autem falsum aliquid monstrare, tertiũ uero ad hoc quod est inopinabile ducere, quartum, soloeciſmo uti facere, hoc autẽ est facere secundum locutionem barbarizare ex oratione respondentem. Vltimum autem, idem frequenter dicere. Modi autem redarguendi sunt duo, nam alij quidem sunt propter dictionem. Sunt autem ea quidem quæ propter dictionem faciunt phantasiam ex numero, hæc quidem sunt, æquiuocatio, amphibolia, compositio, diuisio, accentus, & figura dictionis. Huius autem fides, & ea quæ est per inductionem, & syllogismus, & siqua sumatur alia, & quod totidem modis, si eisdem nominibus, & eisdem orationibus, non idem significamus. Sunt autem propter æquiuocationem huiusmodi orationes, ut quod discunt sciẽtes, nam ea quæ memoriæ prodita sunt, discunt Grãmatici. Discere enim æquiuocũ est, ad intelligere eum qui utitur disciplina, & ad accipere disciplinã. Ea rursus quod mala bona sunt, nam quæ expediũt, bona sunt, mala autem expediunt, duplex enim expediens est, & necessariũ, quod accidit plerũq; in malis (est enim quoddã malum, necessariũ) & bona quoq; expedientia dicimus esse. Amplius autẽ eundẽ sedere, & stare, & ægrotare, & sanũ esse, nam qui surgebat stat, & qui sanabat, sanus est, surgebat autẽ sedens, & sanabatur ægrotãs, ægrotantẽ enim quidlibet facere, aut pati nõ unũ significat, sed quãdoq; quidẽ qui nũc ægrotat, aut sedet, quandoq; aũt qui ægrotabat prius, uerũtamen sanabatur quidẽ ægrotans, cum ægrotans, sanus est aũt nõ cũ ęgrotans, sed ægrotans non nunc, sed prius. Propter autem amphiboliam sunt orationes tales, uelle capere me pugnãtes. Et putas ne quod quis cognoscit, id cognoscere nam & cognoscentẽ & cognitũ contingit, ut cognoscentẽ significare hac oratione.

Et putas

Et putas quod quis uidet,id uidet? uidet autem columnã,quare columna uidet. Et putas q̃ tu dicis esse,id tu dicis esse? dicis aũt lapidẽ esse, quare tu lapis,dicis esse. Et putas est silentia dicere? duplex enim est & id,silẽtia dicere,hoc quidẽ eos qui dicũt silere,illud autẽ,ea quæ dicũtur. Sunt autẽ tres modi secundum æquiuocationem,& amphiboliam,unus quidem quãdo nomen, uel oratio plura significat principaliter, ut aquila, uel canis. Alius autem quando soliti sumus sic dicere. Tertius uero quando cõpositum plura significat, separatũ uero simpliciter, ut scire literas, nam utrũq; fortasse unũ quidem significat, & scire,& literæ, ambo autem plura,aut literas ipsas scientiam habere,aut literarum alium. Amphibolia igitur,& æquiuocatio propter hos modos sunt. Propter compositionẽ uero huiusmodi sunt,ut possibile est,sedentẽ ambulare,& non scribentẽ,scribere,non enim idem significat si diuidens quis dicat,& componẽs, quod possibile est sedentem ambulare,& non scribẽtem scribere, & hocidentidem si quis componat nõ scribentem scribere, significabit profecto quod habet potestatem,ut non scribens scribat, si quis autem non componat, quoniam habet potestatem quando non scribit,ut scribat. Et discit nunc literas, si quis didicit quas scit. Amplius,quod unum solum potest ferre,plura potest ferre. Propter uero diuisionem quod quinque sunt duo,& tria. paria & imparia. Et quod maius æquale,tantũdem enim est maius & adhuc amplius,nam eadem oratio diuisa, & composita non idem semper uidebitur significare. Vt ego posui te seruum, existentem liberum. Et hoc, quinquaginta uirum,centum heros liquit Achilles. Propter accẽtum autem,in ijs quæ sunt sine scriptura,non facilè Dialecticis facere orationẽ, in scripturis autem & poëmatibus magis. Vt & Poëtã defendũt nonnulli aduersus redarguentes quasi hic absurdè locutum. Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo. quod pentemimeri usus sit, & turture fœminino, soluunt enim id accentu, dicẽtes q̃ aëria accẽtum finalem longum habet,& nõ ad turtur, sed ad ulmo, ut Epithetũ,debet referri,& id de Niso,& Eurialo cum

Rutulos uino,somnoq; sepultos intellexissent.
Cætera per terras,omneis animalia somno
Laxabant curas,& corda oblita laborum.

Talia igitur propter accentum sunt. Quę autem propter figuram dictionis sunt, accidunt quando non idem ut idem interpretatur,ut masculinum,fœmininũ,uel fœmininum,masculinum.uel quod inter hæc est,alterũ horum,uel rursus quale, quantum,uel quãtum,quale,uel faciens,patiẽs,uel dispositum, facere,& alia,ceu diuisum prius.Nam est aliquid quod non est eorum quę sunt facere, ut eorum quæ sunt facere,aliquid dictione significare,ut ualere.Similiter figura dictionis dicitur ei quod est secare,uel ædificare,quamuis illud quidem quale,quid, & affectũ quodam modo significet,hæc uero facere aliquid,eodem autem modo & in cæteris,propter igitur dictionem redargutiones ex his existunt.

De locis redargutionum Sophisticarum extra dictionem. Cap. IIII.

EArũ uero quę extra dictionẽ sunt captionũ species sunt septẽ. Vna quidem propter accidens, secũda aũt,ppter id q̃ simpliciter,uel nõ simpliciter,sed aliquo modo, aut ubi, aut quãdo, aut ad aliqd dicit̃,tertia autẽ propter redargutionis ignorantiã,quarta uero propter consequens,quinta autẽ propter id q̃ est in principio sumere, sexta propter id q̃ nõ est causa,ut causam ponere, septima uero propter plures interrogationes unã facere. Propter igitur accidẽs captiones sunt,quando similiter quodcũq; existimabit̃ rei & accidẽti inesse,nã quia multa eidẽ accidũt,nõ est necesse omnibus prædicatis & ei de quo prædicant̃, illa omnia inesse, nam omnia,sic erũt eadẽ,quemadmodũ Sophistæ dicũt,ut si Coriscus est alter ab homine, ipse est alter à se, est enim homo, aut si à Socrate alter, Socrates autem homo

ab

ab homine alterum dicunt esse confessum, eo quòd accidit (à quo dixit alterum esse) hunc esse hominem. Propter id autē quod hoc quidē simpliciter, illud autem aliquo modo, & nō præcipuè, quando ꝙ in parte dicitur, ut simpliciter dictum sumitur, ut si non ens est opinabile, quod non ens est, nō enim est idem esse quiduis, & esse simpliciter. Aut rursum quoniā quod est nō est, si eorū quæ sunt quippiam non est, ut si non est homo, nam non idem est nō esse quiduis, & nō esse simpliciter, apparet autem, eo quòd perquàm propinquū est dictione, & parum differat esse quiduis, ab eo quòd est esse, & nō esse quiduis ab eo ꝙ est non esse. Similiter autem propter id quod est aliquo modo, & simpliciter, ut si Indus cum sit totus niger, albus est dētibus, albus igitur & nō albus est. Aut si ambo aliquo modo, quod simul contraria inerunt, tale autem in quibusdā quidem, cuilibet facile est considerare. Vt si sumens Aethiopem nigrum esse, dentibus dicat quod albus, si ergo ibi albus, quod niger, & non niger, putabit disputasse syllogistice, cum perfecerit interrogationem. In quibusdam uerò latet frequēter, in quibuscunq; cum aliquo modo dicatur, simpliciter uidetur sequi, & in quibuscunq; non facilè est considerare utrum eorum præcipuè sit assignandū. Fit autem tale, in quibuscūq; similiter sunt oppositā, nam uidentur aut ambo, aut neutrū dandum esse simpliciter prædicari, ut si dimidium quidem album, dimidium uero nigrum, utrum album, an nigrum? Quæ autem sunt propter id quod non determinatur quid est syllogismus, aut quid redargutio, fiūt propter omissionē orationis, nam redargutio est contradictio unius & eiusdem, non nominis, sed rei, & nominis non synonimi, sed eiusdē, ex ijs quę data sunt ex necessitate, non connumerato eo ꝙ erat in principio, secūdum idem, & ad idem, & similiter, & in eodem tempore. Hoc autem modo fieri potest, ut quis falsum dicat de aliquo, quidem aūt omittentes aliquid eorum quæ dicta sunt, apparent redarguere, ut quod idem duplum & nō duplum, nam duo unius quidem dupla, tria autem non dupla. Aut si eiusdem idem duplum, & non duplum, sed non secundum idem, nam secundum longitudinem duplum, secundum latitudinem non duplum. Aut si eiusdem, & secundū idem, & similiter, sed nō simul, quare est apparēs redargutio. Trahat autem aliquis hanc & in eas quæ sunt propter dictionem. Quæ autem propter id quod in principio erat sumuntur, fiunt quidem sic & tot modis, quot modis contingit quod in principio est petere, uidentur autem redarguere, eo quòd non possit quis inspicere idem, & diuersum. Quæ uero propter consequens est redargutio, ideo est quod putent conuerti consequentiam, nam si cū hoc est ex necessitate, illud sit, & cū illud est, putant & alterum esse ex necessitate, unde & (quæ ob opinionē ex sensu sunt) deceptiones fiunt, nam sæpe esse mel, fel suspicati sunt, eo quod sequitur flauus color mel. Et quia accidit terram, pluuia madidam fieri, etiam si sit madida, opinantur pluisse, id autem non necessarium est. In Rhetoricis quidem quæ secundum signum fiunt demonstrationes, ex consequentibus sunt, nam uolentes ostēdere quod adulter, quod cōsequens est accipiunt, quod comptus, aut quod uidetur noctu errabūdus, pluribus autem hæc quidem insunt, prædicatum tamen non ineſt. Similiter autem & in ratiocinatiuis, ut est Melissi oratio, quod infinitum est uniuersum, sumens autem uniuersum ingenitum (nam ex nihilo nihil fieri) ꝙ autem factum est ex principio fieri, si igitur non factum est, principiū non habet uniuersum, quare infinitum, non necesse est autem hoc accidere, nō enim si omne quod factū est, principium habet, etiā quicquid principiū habet, factum est, quemadmodū nec; si febriens calidus, etiā calidum necesse est febrire. Quæ uerò propter non causam, ut causam, cū assumitur ꝙ non causa est, tanq; propter illud fiat redargutio, accidit autē tale, ad impossibile syllogismis, necessariū enim est in his aliquid interimere ex ijs, quæ posita sint, si ergo enumeret in necessarijs interrogationibus ad id ad ꝙ accidit impossibile, uidebit propter id sæpe fieri redargutio, ut quod nō est anima, & uita idē, nam si generatio corruptioni est cōtrarium, & alicui corruptioni erit quædā generatio cōtrarium, mors autē corruptio quædam, & cōtrarium uitæ, quare uita generatio,

neratio,& uiuere generari,hoc autem impossibile,nō ergo idem anima & uita. Ne quaquam collectum est, nam accidit (tametsi quispiam non idem dicat uitam & animam)impossibile,sed solum,contrarium uitam quidē morti,cum sit corruptio,corruptioni autem generationem. Incollectiles igitur simpliciter non sunt huiusmodi orationes,sed ad propositum incollectiles,& latet plerunq; non minus ipsos interrogantes quod tale est. Propter igitur consequens,& propter nō causam orationes huiusmodi sunt. Quæ autem propter id quod est duas interrogationes unam facere,quando latet plures esse,& perinde ac una sit,assignatur responsio una. In aliquibus autem facilè est uidere quod plures,& quòd non danda una responsio,ut utrum terra mare est an cœlum? in aliquibus uero minus,& quasi una sit,aut cōfitetur (eo quòd nequeunt respondere ad interrogatum) aut redargui uidentur,ut putas hic & hic est homo? quare cum aliquis percullerit hunc & hunc,percutiet hominem & nō homines. Aut rursum quorum hæc sunt quidem bona,illa autem non bona,omnia hæc bona,an non bona? nam utrumuis dixerit,est quidem ut aut redargutionē,aut falsum apparens uideatur facere,nam dicere eorum quæ non sunt bona aliquid esse bonū,aut eorū quę bona sunt non bonum,falsum. Quandoq; autem assumptis quibusdam,redargutio etiam fiet uera,ut si quis concedat similiter & unum & plura dici alba,& nuda,& cœca,nam si cœcum est quod nō habet uisum,natum tamen habere,& cœca erunt quæ non habent uisum,nata autem habere,quando igitur hoc quidem habet uisum,illud autem non habet, ambo erunt uel uidentia, uel cœca quod est impossibile.

Omnes Sophisticas redargutiones in ignorantiam redargutionis reuocatum iri. Cap. V.

AVt igitur sic diuidendum apparētes syllogismos, & redargutiones,aut omnes reducendum ad redargutionis ignorantiam, ijs qui hanc principium tacitū,fieri enim potest,ut omnes resoluamus dictos modos ad redargutionis definitionem. Primum quidem si incollectiles fuerint,oportet ēm ex ijs quę posita sunt,accidere cōclusionem,& (ut ita dicam) ex necessitate,atque non apparere. Deinde & secundum partes definitionis,nam earum quæ sunt in dictione,hæ quidem sunt propter duplex,ut æquiuocatio & oratio, & similis figura, consuetum enim id,omnia,ut & illud quippiam significare. Compositio autem,& diuisio,& accentus,eo quòd non eadem est oratio,aut nomen quod differēs, oportebat autem & id esse quemadmodū & rem eandē,si debebat redargutio,uel syllogismus esse,ut si tunica,nō uestis syllogizet,sed tunica,nā uerū est & illud,sed nō syllogizatum est, sed adhuc interrogatione indiget,q̄d idē significat ad cū qui quærit propter qd. Quæ uero secundū accidens definito syllogismo manifesta fiunt, nam eādem definitionem oportet syllogismi & redargutionis fieri, attamen & adiūgere cōtradictionē,nā redargutio syllogismus est cōtradictionis,si igit nō est syllogismus accidentis,nō fit redargutio,nō enim si cū hæc sint,necesse est illud esse,id autē est album esse propter syllogismū,neq; si triangulus duobus rectis tres angulos habet æquales,& accidit ei figurā esse,uel primū,uel principiū,q̄d figura,uel primū,uel principiū tale est,nam non quatenus figura,uel primū,uel principiū,sed quatenus triangulus demonstratio,similiter & in alijs. Quare si redargutio syllogismus quidam, non erit quæ secundum accidens redargutio. Verum propter hoc & artifices & omnino sciētes ab insciis redarguunt,nam secundum accidens syllogismos faciunt cōtra sapientes,qui uero non possunt diuidere,aut interrogati concedunt,aut cum nō dant,arbitrant dedisse. Quæ uero propter id quod aliquo modo,& simpliciter,quoniam non de eodem affirmatio & negatio est, nam aliquo modo albi, aliquo modo non album, & simpliciter albi,simpliciter non album,negatio est, si igitur cum datur aliquo modo esse album,quis ut simpliciter dictum accipit,non facit redargu-

tionem, apparet autem propter ignorantiam ipsius, quid est redargutio. Manifestissimè autem omnium, quæ prius dictæ sunt propter redargutionis definitionem, quare & sic nuncupatæ sunt, nam propter orationis omissionem phantasia fit, & diuisis hoc pacto, commune in omnibus his ponendum est orationis omissio. Quæ uero propter id quod sumitur, quod erat in principio, & non causa ut causa ponitur, manifestæ sunt per definitionem, nam oportet cõclusionem accidere eo quòd hęc sunt, quod non erat in nõ causis, & rursum non connumerato eo quòd erat in principio, quod non habent eæ quæ sunt propter petitionem eius quod in principio. Quæ uero propter consequens particula sunt accidentis, nam consequens accidit, differt autem ab accidente, quoniam accidens quidem est in uno solo sumere, ut idem esse flauum, & mel, & album, & cygnum, quod autem propter consequens, semper in pluribus, nam quæ uni & eidem sunt eadem, & sibi inuicem postulantur esse eadem, propter quod fit ea quæ propter consequens redargutio, est autem non omnino uerum, ut si sit album secundum accidens, nam & nix & cygnus albo idem, aut rursum in Melissi oratione idem esse accipit factum esse, & principium habere, aut æqualia fieri, & eandem magnitudinem accipere. Quoniam enim principium habet quod factum est, & quod habet principium, factum esse postulat, tanquam ambo eadẽ sint, eo quòd principium habent factum esse & finitum. Similiter autẽ & in ijs quę æqualia facta sunt, si eandem magnitudinem, & unam sumentia ęqualia fiunt, & quę ęqualia facta sunt, eandem et unam magnitudinem sumunt, quare cõsequens sumit, quod igitur propter accidens redargutio, in ignorantia redargutionis est, manifestum, et quod ea quæ est, est propter consequens, inspiciendum autem est id & alias. Quæ uero propter id quod est plures interrogationes ut unam facere, in eo sunt quod nõ enucleamus, siue nõ diuidimus propositionis orationem, nam propositio unum de uno est, nã idẽ terminus unius solius rei, & simpliciter rei, ut hominis, & unius solius hominis, similiter autem & in alijs. Si igitur una propositio est, quæ unum de uno postulat, & simpliciter erit propositio talis, interrogatio. At qui quoniam syllogismus ex propositionibus est, redargutio autem syllogismus, & redargutio erit ex propositionibus, si igitur propositio unum de uno, manifestum quoniam & hæc in redargutionis ignorantia, nam apparet esse propositio, quæ non est propositio. Si itaq; dedit responsionem ut ad unam interrogationem, erit redargutio, si autem non dederit, sed apparet, apparens redargutio. Quare omnes loci cadunt in redargutionis ignorantiam, qui quidem dicti sunt propter dictionem, quia est apparens contradictio, quod erat proprium redargutionis, alij autem propter syllogismi terminum.

Cause deceptionum, captionum Sophisticarum. Cap. VI.

DEceptio autem fit in ijs quidem, quæ propter æquiuocationem, & orationem, eo quòd non potest quis diuidere id quod multipliciter dicitur, nam quædam non est promptum diuidere, ut unum, & ens, & idem. In ijs aũt quæ sunt propter compositionem, & diuisionem, eo quòd nihil putatur differre composita & diuisa oratio, ceu euenit in plurimis. Similiter autem & in ijs quæ sunt propter accentum, non enim aliud uidetur significare intensa, & remissa oratio in aliquo, aut non in pluribus. Earum uero quæ sunt propter figuram, ob similitudinem dictionis, difficile est enim diuidere, quæ similiter, & quæ aliter dicunt, nam ferme qui hoc potest facere in procinctu est, ut uideat uerum, maximè aũt sciet innuere, &d omne quod de aliquo prædicat, arbitramur idipsum aliquid esse, & ut unum intelligimus, nam unum, & substantiam maximè uidetur sequi id, quod est aliquid, et ens. Quare in ijs quę sunt ꝓpter dictionẽ hic locus ponẽdus, primũ quidẽ magis deceptio aggignit in ijs, qui cũ alijs cõsiderãt, quàm qui per seipsos, nã ea quæ cũ alio est consideratio, per orationẽ est, quæ aũt per seipsos, nõ minus per ipsam rem.

Deinde

Deinde & per ſeipſos decipi accidit,quãdo in oratione facit conſiderationem, præterea deceptio quidem ex ſimilitudine,ſimilitudo autem ex dictione. In ijs autem quæ ſunt propter accidens,eo quòd non poteſt dijudicare idem & diuerſum, & unũ & multa,neque quibus prædicatorum omnia hæc & rei accidunt. Similiter autem & in ijs quæ propter conſequens ſunt,pars enim quædam accidentis, eſt conſequẽs. Amplius,& in multis apparet,& poſtulatur hoc pacto,ſi hoc ab illo non ſeparatur, nec ab altero ſeparatur alterum. In ijs uero quæ ſunt propter omiſſionem orationis,& in ijs quæ ſunt propter id quod aliquo modo & ſimpliciter, eo quòd propter parum, deceptio eſt. Nam quaſi nihil conſignificet quid aut aliquo modo, aut ſimpliciter,aut alicubi,aut nunc,uniuerſaliter concedimus. Similiter autem & in ijs quæ quod in principio eſt ſumunt,& in non cauſis,& quæcunque plures interrogationes ut unam faciunt, in omnibus enim his eſt deceptio, ob id quod propter parum, nam non exactè diſcernimus, neque propoſitionis,neque ſyllogiſmi terminum,propter prædictam cauſam.

Ex quibus locis captiones falſi. Cap. VII.

QVoniam autem habemus propter quæcunque fiunt apparentes ſyllogiſmi,habemus & propter quęcunque fiunt Sophiſtici ſyllogiſmi,et redargutiones,dico autem Sophiſticam redargutionem, & ſyllogiſmum, non ſolum apparentem ſyllogiſmum,aut redargutionem non exiſtentem quidẽ, ſed & exiſtentem quidem, at apparenter accommodatam rei. Sunt autem illæ,quæ non ſecundum rem redarguunt, & quæ monſtrant ignorantes, quod quidem erat proprium tentatiuæ. Eſt autem tentatiua,pars dialecticæ, illa autem poteſt ſyllogizare falſum,propter ignorantiam eius qui dat orationem. Sophiſticæ autem redargutiones tametſi colligant contradictionem,non faciunt manifeſtum,ſi ignorat,nam & ſcientem impediũt hiſce orationibus. Quod autem illas habeamus, hac uia manifeſtum eſt,nam propter quæcunque apparet audientibus ut interrogata ſyllogizare,propter hæc & reſpondenti utique uideatur, quare erunt ſyllogiſmi falſi per hæc aut omnia,aut aliqua,nam quod non interrogatus arbitratur dediſſe,et interrogatus quoque ponet. Verum in quibuſdam ſimul accidit & interrogare quod deeſt,& apparere falſum,ut in ijs quæ ſunt ſecundum dictionem,& ſolœciſmum. Si ergo ſyllogiſmi contradictionis propter apparentem redargutionem ſunt, manifeſtum eſt quod propter tot erunt & falſorum ſyllogiſmi,propter quot & apparens redargutio,apparens autem propter particulas ueri, nam cum quodcunq; defuerit, apparebit redargutio,ut quod propter non accidens,propter orationem, quæ ad impoſſibile,& quę duas interrogationes ut unam facit,propter propoſitionem,et pro eo quòd per ſe,quod propter accidens,& huius particula, quod propter conſequẽs. Amplius,non in re,ſed in oratione accidere, deinde pro uniuerſali contradictione, & ſecundum idem,& ad idem,& ſimiliter,propter id quod in aliquo, uel propter unumquodque horum peccat. Amplius, propter id quod eſt non connumerato eo quòd in principio, quod in principio ſumere. Quare habemus ſecundum quot fiunt captioſæ ratiocinationes,nam ſecundũ plura non erunt,ſecundum autẽ ea quæ dicta ſunt erunt omnes. Eſt autem Sophiſtica redargutio non ſimpliciter redargutio, ſed ad aliquem, & ſyllogiſmus ſimiliter. Nam ſi non ſumat id quidem quod eſt propter æquiuocum unum ſignificare,& quod propter ſimilitudinis figuram ſolum hoc quidem,& in alijs ſimiliter,neque ſyllogiſmi, neque redargutiones erunt,neque ſimpliciter,neque ad eum qui interrogatur,ſi autem ſumant,ad eum qui interrogatur erunt,ſimpliciter autem non erunt,non enim unum ſignificatum ſumpſerunt,ſed apparens,& apud illum quidem.

De ueris, & falsis redargutionibus. Cap. VIII.

PRopter quæcunque autem redarguunt qui redargutionibus utuntur, non oportet tentare sumere sine omnium quæ sunt scientia, id autem non unius artis, nam infinitæ fortasse sunt scientiæ, quare manifestum, quoniam & demõstrationes, redargutiones quidem sunt, & ueræ, nam quæcunque est demonstrare, est & redarguere eum, qui ponet contradictionem ueri, ut si commensurabilem diametrum posuerit, redarguet quis demonstratione, quod incommensurabilis, quare omnium oportebit esse scium, nam aliæ quidem sequuntur propter ea quæ in Geometria sunt principia, & eorum conclusiones, aliæ autẽ propter ea quæ sunt in Medicina, aliæ denique propter illa quæ sunt aliarum disciplinarum. Sed & falsæ redargutiones similiter infinitæ erunt. Nam secundum unamquamq; artem est falsus syllogismus, ut secundum Geometriam, geometricus, & secũdum Medicinã, medicinalis, dico autem secundum artem, secundum illius principia. Manifestum est igitur quod non omnium redargutionum, sed earum quæ sunt secundum Dialecticam, sumendi sunt loci. Nam i) communes sunt ad omnem artem et potentiam & eam quidem quæ est secundum unamquamque disciplinam redargutionem, scientis est considerare siue cum non est, apparet, siue cum est, & quare est, eam autem quę ex communibus est, & sub nulla arte cadens, Dialecticorum, nam si habemus ex quibus probabiles syllogismi in quolibet, habebimus ex quibus redargutiones, redargutio namq; est syllogismus contradictionis, quare aut unus, aut duo syllogismi contradictionis, redargutio est. Habemus igitur propter quæcunque omnes huius modi sunt, si autem hæc habemus, & solutiones habemus, nam illarum instantiæ, solutiones sunt. Habemus autem propter quæcunque & apparentes fiunt, apparentes autem non cuilibet, sed talibus, infinita enim sunt, si quis consideret illa, secundum quęcunq; apparent quibus libet. Quare manifestum est, quoniam Dialectici est posse sumere propter quæcunq; fit per communia, uel quæ est redargutio, uel quæ apparet redargutio, uel dialectica, uel apparens dialectica, uel tentatiua.

Orationes ad nomen, & ad intellectum non bene diduci. Cap. IX.

NOn est autem differẽtia orationum quam quidam dicunt esse, has quidem ad nomen, illas uero ad intellectum. Inconueniens enim est opinari alias quidem esse ad nomen orationes, diuersas uero ad intellectum & non eadem. Quid enim est non ad intellectum, nisi quando non utitur nomine (qui putat interrogare) eo & ad quod is qui interrogatus dedit: idem autem id est et ad nomen. Et ad intellectum autem, quando ad quod dedit intelligens. Si autem aliquis (plura significante nomini) unum putet significare, & interrogans, & interrogatus (ut forte ens & unum plura significat, sed & respondens & interrogãs Zeno unum putans esse interrogauit, & est oratio quod unum, omnia) hæc ad nomen est, aut ad intellectũ interrogantis disputata. Si uero aliquis multa putet significare, manifestum quod oratio illa non est ad intellectum. Primum igitur circa huiusmodi orationes, est ad nomen, & ad intellectum, quæcunq; plura significant, deinde circa quamlibet est, non in oratione est ad intellectum esse, sed in eo quòd respõdens se habet aliquo modo ad ea quæ dantur, deinde ad nomen contingit omnes eas esse, nam esse ad nomen, hoc in loco, est esse non ad intellectum suum, si non omnes, erunt quędam aliæ quæ neque ad nomen, neq; ad intellectum, illi uero dicunt omnes, & diuidunt uel ad nomen, uel ad intellectum esse omnes, alias autem non. Attamẽ quicũq; sunt syllogismi propter id quod multipliciter, horum aliqui sunt secundum nomẽ, nam absurdè dicatur secundum nomen esse omnes, qui sunt propter dictionem, sed sunt quędam captiones non in eo quòd respõdens ad eas se habeat aliquo modo, sed

quia

quſa talem interrogationem oratio ipſa habeat, quæ plura ſignificet. Et omnino inconueniens eſt de redargutione diſſerere, & non prius de ſyllogiſmo, nam redargutio ſyllogiſmus eſt, quare oportet & de ſyllogiſmo prius, quàm de falſa redargutione, nam talis redargutio, apparens ſyllogiſmus contradictionis. Quare aut in ſyllogiſmo erit cauſa, aut in contradictione (nam adiungere oportet contradictionem) quandoq; autem in utroq; erit apparens redargutio, eſt autem de eo quòd eſt ſilentia dicere, in contradictione, non ſyllogiſmo. De eo autem quod eſt quod non habet aliquis, dare, in utriſq;, de eo uero quod eſt quod Homeri poëma eſt figura, per circulũ in ſyllogiſmo, quæ autem in neutro eſt, uerus eſt ſyllogiſmus. Verum unde ſermo prouenit reuertamur, utrum quæ in diſciplinis ſunt orationes ad intellectum ſint, an non? & ſi cui uidetur plura ſignificare triangulus, & dedit non ut eam figurã de qua concludebat quoniam duo recti, utrum ad intellectum illius diſputauit hic, an non? amplius ſi plura quidem ſignificat nomen, ille autem non intelligit, neque putat quo modo is non ad intellectum diſputat? aut quomodo oportet interrogare eum, qui non dat diuiſionem? ſiue interroget aliquis ſi eſt ſilentia dicere an non? an eſt quidẽ ut non, an eſt ut ſic? ſi autem dat aliquis nullo modo, ille autem diſputat, utrum non ad intellectum diſputat, quamuis oratio uideatur earum eſſe quæ ad nomen ſunt? Non igitur eſt genus aliquod orationum ad intellectum, ſed illæ quidem ad nomen ſunt, & huiuſmodi, non omnes, non quod redargutiones, ſed neque apparentes redargutiones, nam ſunt & non propter dictionem apparentes redargutiones, ut quæ propter accidens, & reliquæ. Si autem poſtulet diuidendum, quod dico quidem ſilentia dicere, hæc autem ſic, illa uero non ſic, id profecto primum, abſurdum poſtulare, nam quandoque non uidetur interrogatum multipliciter ſe habere, atqui impoſſibile eſt diuidere, qui non putat. Deinde docere, quid aliud erit? manifeſtũ enim faciet quonam pacto ſe habet, ei, qui neq; conſiderat, neque ſcit, neque opinatur quod aliter dicitur, quia & in nõ duplicibus quid prohibet hoc facere, ut putas æquales ſunt unitates binarijs, in quaternarijs? ſunt autem hi binarij quidem inexiſtentes, illi autem non ſic, & putas contrariorum una eſt diſciplina an non? ſunt autem contraria hæc quidem nota, illa autem ignota, quare uidetur ignorare qui hoc poſtulat, quod aliud eſt docere quàm diſputare, & quod oportet quidem docentem non interrogare, ſed eum manifeſta facere, illum autem interrogare.

De interrogatione tentatiua, & quid inter contentioſum, ſophiſticumq; interſit. Cap. X.

AMplius affirmare, uel negare qui poſtulat, id non monſtrantis eſt, ſed experimentum ſumentis, nam tentatiua, Dialectica quædam eſt, quapropter de omnibus inſpicit, & explorat non ſcientem, ſed ignorantem, atque ſimulantem. Qui igitur ſecundum rem conſiderat communia, Dialecticus eſt, qui autem id apparenter facit, Sophiſticus. Et ſyllogiſmus contentioſus, & Sophiſticus, unus quidem eſt apparens ſyllogiſmus, circa ea de quibus Dialectica tẽtatiua eſt, quamuis uera ſit concluſio, nam eius quod eſt propter quid, hallucinatorius eſt, & quæcunque (cum non ſint) ſecundum cuiuſque diſciplinam captioſæ ratiocinationes, uidentur eſſe ſecundum artem. Nam pſeudographiæ non contentioſæ (ſecundũ enim ea quæ ſub arte ſunt, captioſæ ſunt ratiocinationes) neque ſi aliqua eſt pſeudographia circa uerum, ut Hippocratis quadratura quæ per lunulas, ſed ut Bryſſo quadrauit circulum, & tametſi quadraretur circulus, quia tamen non ſecundum rem, ideo Sophiſticus, quare & qui de his quidem apparens ſyllogiſmus, contentioſa eſt oratio, nam apparens eſt ſecundum rem, quare fallax & iniuſta. Quemadmodum enim ea (quæ in certamine eſt) iniuria, quãdam ſpeciem habet, & eſt quædam iniuſta pugna, ſic in contradictione, iniuſta pugna contentioſa eſt, nam & illic qui omnino

uincere uolunt, omnia tentant, & hic qui contentioſi ſunt. Qui igitur uictoriæ ipſius gratia, tales ſunt, contentioſi homines, & litium amatores uidentur eſſe, qui autem gloriæ gratia qua in diuitijs eſt, ſophiſtici ſunt, nam ſophiſtice eſt (ut diximus) pecuniarum quædam aucupatiua ab apparente ſapientia, quapropter demonſtrationem apparentem appetunt. Et in eiſdem orationibus quidem ſunt litium amatores & ſophiſtæ, ſed non propter eadem, & oratio quidem eadem erit ſophiſtica et cõtentioſa, ſed non propter idem, ſed quatenus quidem eſt ob uictoriam apparentem, contentioſa, quatenus uero eſt ob ſapientiam, ſophiſtica, nam ſophiſtice eſt quędam apparens ſapientia, non autem exiſtens. Contentioſa uero eſt quodam modo ſic ſe habens ad Dialecticam, ut Pſeudographa ad Geometricam, nam ex eiſdẽ contẽtioſa, diſſerẽdi modo, captioſè decipit, ut et pſeudographa geometricè ſed hæc quidẽ non contẽtioſa, quia ex principijs & cõcluſionibus, quæ ſunt ſub arte pſeudographiã facit, quæ aũt ex ijs eſt, quę ſunt ſub Dialectica, circa alia quidẽ contẽtioſam eſſe, manifeſtũ eſt, utquadratura quidẽ quę per lunulas, nõ cõtentioſa: Bryſſonis aũt cõtentioſa, et illã quidẽ nõ eſt transferre niſi ad Geometriã ſolũ eo quòd ex propriis ſit principijs, hanc autem ad plures quicunque neſciunt quid eſt poſſibile in unoquoq; & quid impoſſibile, nam accommodabitur, aut ut Antiphon quadrauit, uel ſi quis non dicat melius eſſe poſt cœnam deambulare per Zenonis rationem, non medicinalis, communis enim eſt. Si ergo omnino ſimiliter ſe habeat contentioſa ad Dialecticam, ut Pſeudographa ad Geometriam, non ex illis utiq; erit contentioſa.

Orationes dialecticorum, tentatiuorumq;, non eſſe ad determinatum genus. Cap. XI.

NVnc autem non eſt dialecticus circa genus aliquid determinatum, neque demonſtratiuus ullius, neque talis qualis uniuerſalis, nam neque omnia ſunt in uno aliquo genere, neque ſi ſint, poſſibile eſt ſub eiſdem principijs eſſe, ea quæ ſunt. Quare & nulla ars earum quæ aliquam naturam monſtrant, interrogatiua eſt, nam non poſſibile eſt utramuis partium dare. Syllogiſmus enim non fit ex utriſque, dialectica autem interrogatiua eſt (ſi aũtẽ monſtraret, quid illud, niſi & omnia?) ueruntamen prima, peculiariaq; principia non interrogat, nam ſi non daret, non iam haberet, ex quibus amplius diſputaret ad inſtantiam. Talis autem eſt tentatiua, nam tentatiua non talis eſt, qualis eſt Geometria, ſed qualem utiq; haberet, non ſciens aliquis, fieri enim poteſt ut periculum ſumat, et is qui neſcit rem, de eo qui neſcit, ſiquidem & dat non ex quibus ſcit, neque ex propriis, ſed ex conſequentibus, quæ omnia talia ſunt quæ ſcientem quidem, nihil prohibet neſcire artem, neſcientem autem neceſſe eſt ignorare, quare manifeſtum quoniam nullius determinati tentatiua diſciplina eſt, eo quòd de omnibus eſt, nam omnes artes utuntur quibuſdam communibus. Ideoq; omnes illiterati quodam modo utuntur dialectica, & tentatiua. Nam omnes uſque ad aliquid conantur dijudicare eos qui pronunciant, hæc autem ſunt communia, nam illa nihil minus ſciunt ipſi, quamuis uideantur longè extra dicere. Redarguunt igitur omnes, nam ſine arte quidem eo participant, cuius artificialiter eſt dialectica, & arte ſyllogiſtica, tentatiuus, dialecticus. Quoniam autem ſunt multa quidem hæc & de omnibus, nõ talia autem ut natura quædam ſint, & genus, ſed ut negationes, alia autem non talia, ſed propria ſunt, ex illis de omnibus experimentum poſſibile eſt ſumere, & artem eſſe quandam, & non talem eſſe quales quæ demõſtrant, eo quòd contentioſus non eſt omnino ſic ſe habens, ut pſeudographus, nam non erit captioſus ex determinati cuiuſpiam generis principijs, ſed circa omne genus erit is qui contentioſus. Loci igitur ſophiſticarum redargutionũ

hi ſunt.

hi sunt,& quod Dialectici est considerare de his,& res eas posse facere, non difficile uidere,nam quæ circa propositiones est disciplina,omnem habet hanc speculationem,& de redargutionibus quidem apparentibus, dictum est.

Loci sophistici interrogantium ad falsum,aut inopinabile. Cap. XII.

DE aliquo est falsum quippiam ostendere,& oratione ad inopinabile ducere.Hoc autem fuit secundum propositum sophisticę intentionis,primum quidem ex eo quòd interrogat quodam modo,& per interrogationem accidit maximè,nam id,ad nullum determinatum interrogare propositum, uenatiuum est illorum,temere namque dicentes,peccant magis, temere autem dicunt,quando nihil habent propositum. Et id interrogare multa (quamuis id determinatum sit ad quod disputant) & id ea quæ uidentur,dicere se postulare,facit quandam idoneitatem, ut ad inopinabile ducat,aut falsum. Et si interrogatus affirmet, aut neget illorum aliquid,ducere ad ea ad quæ promptus est argumentari,potest tamen nunc minus nocere per hæc quàm prius, nam repetūt aliquid ad id quod in principio. Elementum autem deueniendi ad falsum aliquod,aut inopinabile,nullam statim interrogare positionem,sed affirmare ob id se interrogare, quod discere uelit,nā locum argumentationis,consideratio facit. Ad falsum autem ostendendum proprius locus sophisticus est,ducere ad talia,ad quæ abundat orationibus,est autem bene,& non bene id facere,quemadmodum dictum est prius. Rursum ut ad inopinabilia ducat,considerare ex quo genere est qui disputat,deinde interrogare quod pluribus illi dicunt inopinabile,est enim singulis quibusque aliquid tale. Elementum autem horum sumere singulorumq; quorumque positiones in propositionibus.Solutio uero & horum competens fertur,ostendere quod non propter orationem accidit inopinabile,semper autem id quoq; uult qui contendit. Amplius autem ex uolūtatibus & manifestis opinionibus,nam non eadem uolunt,& dicunt, sed dicunt quidem decoratissimas orationes,uolunt autem ea quæ uidentur prodesse,ut bene mori magis quàm uoluptuosè uiuere dicunt oportere,& agere iustè magis quàm diutijs affluere praue,uolunt autem contraria.Eum igitur qui dicit secundum uoluntates,ad has manifestas opiniones ducendum,eum uero qui dici secundum has,ad absconsas,utrouis enim modo necessarium est inopinabilia dicere,nam aut ad manifestas,aut immanifestas opiniones dicunt contraria. Plurimus autem est locus faciendi inopinabilia dicere,quemadmodum Callicles in Gorgia scriptus est,dicens,& ueteres autem omnes arbitrati sunt accidere propter id quod secundum naturam & secundum legem contraria,contraria enim esse naturam & legem dicunt, & iustitiā secundum legem quidem esse bonum,secundum autem naturā nō bonum, oportet igitur ad eum quidem qui dicit secundum naturam,secundum legem obuiare, ad eū uero qui secundum legem,ad naturam ducere,nam utroq; modo dicere contingit inopinabilia,erit autem quod secundum naturam quidem ipsis uerum,secundum autem legem quod multitudini uidetur,quare manifestum quod & illi, quemadmodū & qui nunc,aut redarguere,aut inopinabilia dicere respondentem,conabantur efficere. Quædam autem interrogationum,habent utriq; inopinabilem responsionem,ut utrum sapientibus,an patri oporteat obedire,& expedientia facere,an iusta, & an iniuriam pati eligibilius quàm nocere. Oportet autem ducere ad ea quæ multitudinī,& sapiētibus sunt cōtraria,nā si dicat aliqs ut ij qui circa orationes,ad ea quę multitudini,si aūt ut multi ad ea quę ijs q in oratione. Dicūt enim hi quidē ex necessitate beatū iustū esse,multitudini aūt inopinabile est regē infelicē esse. Est autē ad ea quę sic sunt,inopinabilia dicere,idē ei q̄d est ad eā quę est secundū naturā, & secundum legē contrarietatē,ducere,nam lex opinio multitudinis,sapientes aūt secundū naturam,& ueritatem dicunt,& inopinabilia quidem, ex his oportet quærere locis.

De captionibus nugationis & soloecismi. Cap. XIII.

DE eo quidem quod est facere nugari, quidnam dicimus nugari, iam mõstrauimus, omnes autem tales orationes id uolunt efficere, si nihil referat nomen & orationem dicere, duplum autem, & duplum dimidij idem est, si igitur duplum est, dimidij duplum, erit dimidij, dimidij duplum, & rursum si pro duplo, duplum dimidij ponatur, ter erit dictum dimidij dimidij dimidij duplũ. Et putas est concupiscentia delectationis? hæc autem est appetitus delectationis, est igitur concupiscentia appetitus delectationis delectationis. Sunt autem omnes huiusmodi orationum in ijs quæ sunt ad aliquid, quæcunque non solum genera, sed & ipsa ad aliquid dicuntur, & ad idem & unum assignatur, ut appetitus, alicuius appetitus, & concupiscentia, alicuius concupiscentia, & duplum alicuius duplum, & duplum, dimidij, & in quibuscunque quæ (cum substantia non sint) ad aliquid omnino eorum sunt, quorum sunt habitus, aut affectus, aut aliquid huiusmodi, in oratione ipsorum de illis prædicatorum declaratur, ut impar est numerus medium habens, est autem numerus, impar, est igitur numerus, numerus medium habens. Et si simũ, cauitas naris est, est autem naris sima, erit ergo naris, naris caua. Apparent autem facere non facientes quandoque, eo quòd nõ interrogant si significet aliquid per se dictum duplum, an nihil, & si aliquid significat, utrum idem an diuersum, sed conclusionem dicunt statim, & apparet propter nomen idem, esse idem, & significare. Soloecismus autem quale quid est, dictum est prius, est autem & hoc facere, & non facientem uideri, & facientem non uideri, quemadmodum Leuinus dixit, si Venus masculinum est, nam qui dicit almam, soloecismum quidem facit secundum illum, non apparet autem alijs, qui autem almum, apparet autem, sed non facit soloecismũ. Manifestum igitur quoniam & ars quædam hoc potest facere, eo quòd multę orationes non colligentes, soloecismum uidentur colligere, ut & in redargutionibus. Sunt autem omnes penè apparentes soloecismi propter hoc, & quando casus neq; masculinum, neq; fœmininum significat, sed neutrum, nam hic quidem masculinum significat, h[illegible] autem fœmininum, hoc uero neutrum uult significare, sæpe autem significat & [illegible]da utraq;, ut quid est hoc? Calliope, lignum, Coriscus. Masculini igitur & fœminini differunt casus omnes, neutri hi quidem, illi autem non, cum datur igitur hoc sæpè colligunt quasi dictum sit hunc, similiter autem & alium casum pro alio ponũt. Captiosa autem ratiocinatio fit eo quòd hoc commune sit plurium casuũ, nam hoc significat quandoque hic, quandoque autem hunc, oportet autem uicissim significare, cum est quidem, hic, cum esse autem, hunc, ut est Coriscus, esse Coriscum, & in fœmininis nominibus similiter, nam in omnibus similiter est, & esse, facient differẽtiã. Et quodammodo in his similis est soloecismus ijs redargutionibus, quę propter id q̃d non similia, aut propter figuram, similiter dicũtur, nam quemadmodũ illic in rebus, sic hic in nominibus accidit soloecismum facere, nam homo, & albũ, & res, & nomẽ est, manifestũ igitẽ quoniam soloecismum tentandũ est ex dictis casibus colligere. Species igitẽ sunt hæ contentiosarũ orationũ, & partes specierum, & modi qui dicti sunt.

De occultatione sophistica, & contra molestè respondentes. Cap. XIIII.

DIffert autem non parum si ordinentur quodam modo ea quæ ad interrogationem sunt, ut lateat quemadmodum in dialecticis, deinceps igitur ex ijs quæ dicta sunt, hæc primũ dicenda. Est autẽ ad redarguendũ, unũ quidem plixitas, nã difficile simul multa conspicere. Ad plixitatẽ uero quę adducũtur elemẽtis, utendũ. Vnũ quidẽ festinatio, nã tardiores minus prẽuidẽt, amplius aũt ira et cõtẽtio, nã cõturbati minus possunt obseruare omnes. Elemẽta aũt, ira. Manifestum

festum quoq; eũ facere qui uult iustè agere, & circa omnia impudentẽ esse. Amplius, permutatim interrogationes ponere, siue ad idẽ plures habeat aliquis orationes, siue & quòd sic, & quòd non sic, simul enim accidit aut ad plura, aut ad contraria facere obseruationẽ. Omnino aũt omnia, quæ ad occultãdũ dicta sunt prius, utilia etiã ad contentiosas orationes, nam occultatio latendi gratia est, latere autem deceptionis. Ad eos autem qui renuunt quæcunq; opinantur esse ad orationem, ex negatione interrogandum ceu cõtrarium uelit, aut etiam ex æquo interrogationem facere, nam cum dubium est, quod uult sumere, minus insolescunt. Et quando in partibus dederit quispiam singula inducenti, uniuersale sæpè non interrogãdum est, sed ut dato utendum, nam quandoq; putant & ipsi dedisse, & audiẽtibus quoq; apparet propter inductionis memoriã, ueluti perinde atq; non interrogauerit uanè. Et in quibus non nomine significatur uniuersale, similitudine tamen utendum est ad id quod expedit, nam latet similitudo plerũq;. Et ad sumendum propositionem, contrariũ, oportet comparando interrogare, ut si debeat sumere quoniam oportet per omnia patri obedire, utrum per omnia oporteat obedire parentibus, an per omnia nõ obedire? & iæpè id, utrum multa concedendum, an pauca? magis enim si necesse, uidebuntur esse multa? appositis enim iuxta se contrarijs, minora & maiora apparent, & peiora & meliora hominibus. Valde autem & sæpe facit uideri redargui, maxime sophistica calumnia interrogantium, cum nihil colligentes non interrogationẽ faciunt id quod est ultimum, sed concludenter dicunt ueluti colligentes, non igitur hoc & hoc. Sophisticum autem est & cum ponitur inopinabile, quod apparet postulare respõdere, proposito eo quod uidetur ex principio, & interrogationem talium sic facere utrum tibi uidetur? nam necesse est si sit interrogatio ex quibus syllogismus, aut redargutionem, aut inopinabile fieri, cum dat quidem, redargutionem, cũ autem non dat, neq; dare uidetur, fatetur inopinabile, cum uero non dat, uideri autẽ fatetur, redargutionis simile. Amplius, quemadmodum in Rhetoricis, & in redargutionibus similiter contrarietates considerãdum, aut ad eas quæ ab eodem sunt dictæ, aut ad eos quos confitetur bene dicere, aut agere. Amplius, ad eos qui uidentẽ tales, aut ad similes, aut ad plurimos, aut ad omnes. Quemadmodum autem respondentes sæpe cum redarguuntur faciunt duplex, si debeat accidere redargutio, & interrogationibus utendum quandoq; illo, contra instantes, si sic quidẽ accidat, sic autem non, quoniam si sumpserit, ut facit Cleophon in Mandrobulo, oportet etiã absistentes ab oratione reliqua argumentorum diuidere, & respondenti (si præsenserit) prius instare, & prædicere. Argumentandum autem quandoq; & ad aliud ab eo quod dictum est, illud sumentibus, si non ad id quod propositum est habeat aliquis argumentari, quod Lycophron fecit dum propositum esset, ex arte lyrã cõmendare. Ad eos autem qui exigunt ad aliquid argumentari, postquã uidetur oportere assignare causam. Dictis autem quibusdam obseruabilibus quod uniuersaliter accidit in redargutionibus, ut dicat contradictionem, ut quod affirmauit negare, aut quod negauit affirmare, sed non quod contrariorum est eadem disciplina, uel non eadem, non oportet autem conclusionem ut propositionem interrogare, quædam autem neq; interrogandum est, sed ut concessis utendum. Ex quibus igit̃ interrogationes, & quomodo interrogandum in concertatorijs exercitationibus, dictum est.

Primi libri Elenchorum Sophisticorum Aristotelis Finis.

SECVNDI ELENCHORVM SOPHISTICORVM ARISTOTELIS

LIBRI, DE VTILITATE COGNOSCENDI SOphisticas orationes, & apparatu ad eas diluendas. Cap. I.

DE responsione autem, & quomodo oportet soluere, & quid, & ad quam utilitatem orationes huiusmodi prosunt, post hęc dicendum. Vtiles ergo sunt ad Philosophiā propter duo. Primum quidē quia ea quæ ut plurimum propter dictionem fiunt, melius se habere faciunt ad id, quotupliciter quodq; dicitur, & ea quę similiter, & quæ aliter in rebus accidunt, & in nominibus. Secundum aūtē ad eas quæ per seipsum inquisitiones fiunt, nam qui ab alio facilè captiosè fallitur, & id non sentit, & ipse quoq; à se id patitur persępe. Tertium uero, & reliquum adhuc, ad gloriam, eo quòd circa omnia exercitatus esse uidebitur, & in nullo se inexpertè habere, nam si is qui in orationibus est consocius, orationes uituperat, cum nihil habeat q̄d determinet de uitiositate earum, dat suspitionem quòd uideri uelit insolescere, non quia uerum sit, sed propter imperitiam. Respondentibus autem, quomodo obsistendum sit aduersum huiusmodi orationes, manifestum, si quidem rectè dicimus prius ex quibus sunt captiosæ ratiocinationes, & si (quæ inquirēdæ sunt) superabundantias sufficienter diuisimus. Non est autem idem sumentem orationem uidere, & soluere uitiositatem, & interroganti posse occurrere celeriter. Nam quod scimus, sæpè transpositum ignoramus. Amplius autem quemadmodum in aliis, id q̄d citius & tardius, ex exercitatione sit magis, sic & in orationibus se habet, quare si manifestum quidem sit nobis, immediati autē simus, priuamur oportunitatibus frequenter. Accidit autem quandoq; sicut in linearum descriptionibus, nam & illic soluentes quandoq; componere uerum non possumus, sic & in redargutionibus, nam scientes propter quid orationem accidit connectere, soluere tamen orationem impotes sumus.

De apparenti solutione respondentis. Cap. II.

PRimum igitur quemadmodum syllogizare dicimus, opinabiliter quandoque magis quàm uerè, eligere oportere, sic & soluendum quandoque magis opinabiliter quàm ad ueritatem, nam omnino aduersus contentiosos est reluctandum, non ut ad eos qui redarguunt, sed qui redarguere apparent, nō enim dicimus eos syllogizare, quare ut non uideantur, emēdandi sunt, nam si redargutio est contradictio, non æquiuoca, ex quibusdam, nihil opus est diuidere ad amphibola, & æquiuocationem, non enim facit syllogismum, sed nullius alterius gratia diuidendum est, nisi quia conclusio uidetur redargutioni similis. Nō ergo redargui, sed uideri redargui cauendū est, eo q̄d interrogat amphibola, & quæ propter æquiuocationē sunt, & quæcunq; aliæ huiusmodi cauillationes quæ & uerā redargutionē adumbrant, & redarguentē atq; non redarguentē incertū reddunt, nam (quia licet in fine cum conclusum fuerit dicere se, non idipsum quod affirmauit negare, sed æquiuocè aut amphibolice, quamuis quā maximè cōtingit in idem ferat) incertū, si redargutus est, incertū enim, si uera nūc dicit, si uero diuidēs interrogasset æquiuocū, aut amphibolū, non incerta esset redargutio, quoniā requirunt (nunc quidē minus, prius aūt magis) contentiosi, sic uel non respōdere eum qui interrogatur, si fieri potest. Nunc autē quia non benè interrogant inquirentes, necesse est ut respondeat aliquid is qui

is qui interrogatus est, emendãs uitium interrogationis, quia diuiso sufficienter, uel sic, uel non, necesse est dicere respondentem. Si aũt aliquis putet secundũm æquiuocationem redargutionem esse, quodammodo non erit respondentem effugere, quin redarguatur, nam in ijs quæ oculis subiecta sunt, necessarium quod affirmauit negare nomen, & quod negauit affirmare. Enimuero ut diluunt quidam, nihil prodest, nam non Coriscum aiunt esse musicum, & non musicum, sed hunc Coriscum musicum, & hunc Coriscum non musicum. Eadem namque erit oratio Coriscum, ei quæ est hunc Coriscum musicum esse, uel non musicum, quod simul affirmant, & negant. Sed fortasse nõ idem significant, nam nec illic nomen, quare in aliquo differt. Si autem hoc quidem simpliciter dicendo Coriscum assignet, illi autem addat aliquem, aut hunc, absurdũ est. Nihil enim magis quàm alterũ, utrolibet enim nihil differt. Non sic igitur, sed quia incertus quidem est qui non determinauit ambiguitatem, utrum redargutus est uel non redargutus, datum autem est in orationibus diuidere, manifestũ quòd non determinando dare interrogationem, & quidem simpliciter, peccatũ est, quoniã & si nõ ipse, tamẽ oratio redargutę similis est. Accidit autem sæpè uidentes amphiboliã torpescere diuidere, eo quòd crebra talia proponantur, ne ad omne uideãtur molesti esse, deinde non putantibus propter id fieri orationem, sæpé profecto occurrit inopinabile, quapropter quia datum est, diuidere haud cunctandum, quemadmodum dictum est prius. Si autẽ duas interrogationes non unam facit quisquam interrogationem, non propter æquiuocationem, uel amphiboliã fiet captiosa collectio, nonné redargutio an non? quid enim differt interrogare, si Callias & Themistocles musici sint, quã si ambobus unum nomen esset existentibus diuersis? nam si plura significat quã unũ, plura interrogauit, si igit̃ non rectum est ad duas interrogationes unã responsionẽ censere sumere simpliciter, manifestũ quoniã nulli eorũ quæ æquiuoca sunt, cõuenit respondere simpliciter, nec il de omnibus quidẽ uerũ sit, ueluti censent quidam, nihil enim differt hoc, quàm si interrogasset, Coriscus & Callias utrũ domi sint, an non sint domi? siue adsint ambo, siue nõ adsint, utrinq; enim plures propositiones. Non enim si uerũ est dicere, interrogatio propter id una, possibile est eã ad decies millenas interrogatas quæstiones, omnes sic uel non, uerum est dicere, attamen non est respondendũ una responsione, interimitur enim disputatio, id autem simile ac si idem nomen imponatur diuersis. sis. Si igitur nõ oportet ad duas interrogationes unã responsionẽ dare, manifestum quoniã nec in æquiuocis sic uel non, dicendũ, neq; enim qui dixit respondet, tametsi dixit, sed id amittũt quodam modo in disputationibus, eo quòd lateat quod accidit. Quemadmodum igitur diximus quòd redargutiones quædam uidentur esse cũ non sunt, eodem quoq; modo & solutiones quædam uidentur esse, quæ non sunt, quas dicimus quandoq; operepreciũ magis afferre, quã ueras in cõtentiosis orationibus, & in ea (quæ ad duplex est) occursione. Respõdendum autem in ijs quæ uidẽtur, esto, dicendo, nam & sic minimè fiet redargutio. Si uero aliquid quod inopinabile sit cogatur dicere, hic maximè addendum uideri, sic enim neq; redargutio, neq; inopinabile uidebitur fieri. Quia autem quo pacto petit̃ quod est in principio, manifestũ putãt omnino (si sint propinquæ) interimendũ, & non cõcedẽda esse ulla, perinde ac si quod in principio est petat. Et quando aliquid tale postulauerit quispiã quod necessarium quidẽ est accidere ex positione, sit autẽ falsum uel inopinabile, idem dicẽdum, nam quę ex necessitate accidunt, eiusdem uidentur esse positionis. Amplius, quando uniuersale non nomine sumitur, sed similitudine, dicendum quod nõ sic datum est, neq; ut proposuit, sumit, nam propter id fit sæpè redargutio, cum autem prohibetur his, ad id quod non bene ostensum est redeundum, obsistendũ aũt secundum dictam determinationem. In ijs igitur quæ propriè dicunt̃ nominibus, necesse est respondere, uel simpliciter, uel diuidendo. Quæ autem subintelligentes proponimus, ut quęcunq; non plane, sed truncatim interrogãtur, propter id accidit redargutio,

gutio,ut puta ſne quicqd eſt Athenienſiũ, poſſeſſio eſt Athenienſium: ſic. Similiter aũt & in alijs: atqui homo eſt animaliũ,ſic.Poſſeſſio igit animaliũ,homo.Nam hominem animalium eſſe dicimus,quia animal eſt,& Lyſandrum Lacedęmoniorum, quia Lacedæmonius eſt.Manifeſtũ igitur quoniam in quibus obſcurũ eſt quod proponit,nõ ſimpliciter concedendum. Quando uero duobus exiſtentibus cum hoc quidem eſt,ex neceſſitate alterum eſſe uidetur,cum uero alterum eſt,hoc non ex neceſſitate,interrogato utroq;,oportet quod minus eſt dare. Nam difficilius eſt colligere de pluribus. Si autem argumentetur quòd huic quidem eſt cõtrarium,illi autem non eſt,ſi oratio uera ſit,contrarium eſſe eſt dicendum, at nomen alterius poſitum non eſſe. Quoniam autem quædam quidem eorum quæ dicuntur plures eum qui non concedit falſum dicere aiunt,quædam autem non, ut quæcunq; ambigunt (utrum enim corruptibilis uel immortalis ſit anima animalium,non exploratum eſt multis) in quibus igitur incertum eſt utro modo ſoleat dici quod proponitur, utrũ in ijs quæ ſunt ut ſententiæ, uocant enim ſententias, & ueras opiniones, & totas negationes, ut diameter in cõmenſurabilis eſt. Amplius, de quo uerum dubitat, trãſferens quiſpiam nomina maximè latebit in illis, nam quia incertũ eſt utro modo ſe habet uerum,non uidebitur Sophiſticè agere,propter id autem quod dubium,non uidebitur falſum dicere,nam metaphora faciet orationem ſine redargutione uideri. Amplius,quaſcunq; interrogationum preſenſerit aliquis, præintitandum eſt, & prædicendum,nam ſic maxime interrogantem prohibebit.

De recta ſolutione loci. Cap. III.

QVoniam autem recta ſolutio eſt manifeſtatio falſi ſyllogiſmi,ob quãcunq; interrogationem accidat falſum (falſus aũt ſyllogiſmus dicitur dupliciter, nam aut ſi collectum eſt falſum,aut ſi cum non ſit ſyllogiſmus, uidetur eſſe ſyllogiſmus) erit & quæ nunc dicta eſt ſolutio, & apparẽtis ſyllogiſmi,ob quam uidetur eſſe, interrogationum correctio, quare cõtingit orationes ſyllogizantes quidem interimere,apparentes autem diuidentem ſoluere. Rurſum autem quoniam ſyllogizantiũ orationum, hæ quidem ueram, illæ aũt falſam habent cõcluſionem,eas quidem quæ ſecundum concluſionem ſunt falſæ,duobus modis contingit ſoluere,nam & eo quòd interimitur aliquid eorũ quæ interrogata ſunt,& eo q; oſtenditur cõcluſio,non ſic ſe habere. Eas uero quæ ſecundum propoſitiones,eo q̃d interimitur quiddam ſolum, nam concluſio uera eſt. Quare uolentibus ſoluere orationem,primum quidem inſpiciendum ſi ſyllogizat,an non ſyllogizat,deinde utrum uera ſit concluſio,an non uera,quatenus uel diuidentes,uel interimentes ſoluamus,& iterum interimentes hoc modo, uel illo, quemadmodum dictũ eſt prius. Differt autem plurimum,& interrogantem,& non,ſoluere orationem: nam prævidere quidem difficile eſt,per ocium autem temporis,uidere facilè,earum igitur quæ propter æquiuocationem, & amphiboliam redargutionem, aliæ quidem habent aliquam interrogationem plura ſignificantem, aliæ autem concluſionem multipliciter dictam,ut in ea quidem quæ eſt ſilentia dicere,concluſio eſt duplex, in ea uero quæ eſt non conſcire ſciẽtem,una interrogationum amphibolia eſt.Et duplex quidem quandoq; eſt ens,quandoq; non eſt ens,& quandoq; ſignificat duplex, hoc quidem ens, illud uero non ens. Quibuſcunque igitur in ſine eſt multiplex, niſi prius ſumpſerit contradictionem,non fit redargutio, ut in eo quod eſt cœcum uidere,nam ſine contradictione non fit redargutio. Quibuſcunq; uero in interrogationibus,non neceſſe eſt prænegare quod duplex eſt, nam non ad hoc,ſed propter hoc fit oratio. In principio igitur ad duplex & nomen & orationem ſic reſpondendum,quod eſt ut ſic,eſt autem ut non, ut de eo quod eſt ſilentia dicere, quod eſt ut ſic, eſt autem ut non,& quæ expediunt,agendum,ſunt autem quæ ſic,ſunt autem

quæ

quæ non, nam expedientia dicuntur multipliciter. Si autem lateat, in fine addendo interrogationi corrigendum, est ne silentia dicere? non tamen eos qui silent. Et in ijs autem quæ se habent quidē multipliciter in propositionibus, similiter non putas consciunt, quòd sciunt? sic. Sed non sic scientes, non enim est idem, q̄d non est cō scire, atq; sic quidem non esse scientes. Et omnino obluctandum est, tametsi simpliciter cōligatur, quod non rem quam dixit negauit, sed nomen, quare id non est redargutio. Manifestum autem & eas quæ sunt propter compositionem, & diuisionem, quomodo soluendum, nam si diuisa & composita oratio aliud significat cū cōcluditur, contrarium dicendum. Sunt autem huiusmodi omnes orationes secundū compositionem, & diuisionem. Putásne quo uidisti tu hūc percussum, illo percussus est hic? & quo percussus est, illo tu uidisti? Habet quidem aliquid etiam dubiarum quæstionum, quamuis sit propter cōpositionem, nam nō est duplex, ob id quod est secundum diuisionem, non enim eadem oratio fit diuisa, & cōposita, siquidē ora, & hora secundum accentum prolata significant aliud, sed in scriptis quidem idem nomen, cum ex eisdem elementis scriptū sit, & similiter, & illic autem iam signa faciūt, prolata non eadem, quare non duplex quod propter diuisionem est, manifestum autet quoniam non omnes redargutiones propter duplex, sicut quidam dicunt. Diuidendum igitur & qui respondet, nō idem est enim dicere uidere oculis percussum, & dicere oculis percussum, uidere. Et Euthydemi oratio: Putásne uidisti tu nunc existentes in Pyræo naues, cum in Sicilia sis? Et rursum, putásne malum sutorem bonū esse? sit autem quis bonus sutor, malus, quare sutor malus. Putásne quorum scientiæ bonæ, bonas esse disciplinas, mali autem bona disciplina, igitur bona disciplina malum, attamen & malum, & disciplina malum, quare mala disciplina, malum. Putásne uerum dicere nunc quoniam tu factus es? factus ergo nunc. An aliud significat diuisum? uerum enim dicere nunc, quòd tu factus es. Sed non, nunc tu factus es. Putásne ut potes, & quæ potes, sic & ipsa facies? non citharizans autem habes potestatem citharizandi, citharizabis igitur non citharizans. An non huius habet potestatem, ut non citharizans citharizet? sed cum non facit hoc, ut faciat. Soluunt autē quidam id & aliter, nam si dedit ut potest facere, non dicunt accidere non citharizātem citharizare, non enim omnino ut potest facere datum est facere, non idem autem esse ut potest, & omnino ut potest facere. Sed manifestum quoniam non benè soluunt, nam orationum omnium quæ propter idem, eadem solutio, eadem autem non accōmodabitur ad omnes, nec omnino ad interrogatas, sed est ad interrogantem, & non ad orationē. Propter accentum autem orationes non sunt, neq; in ijs quæ scribuntur, neq; in ijs quæ dicuntur, præterquā si quæ paucę fiunt, ut hic: putásne est quod habitas, domus? sic. Nūquid, ne est quod habitas, negatio eius est quod habitas? sic, dicebas autem, ne esse quod habitas domum. Negas igitur te habitare domum. Quomodo autem soluendum est, palàm, nō enim idem significat grauiter, & acutè prolatum. Manifestum autem & in ijs quę fiunt propter id quod ut eadem dicuntur ea quæ non sunt eadem, quo pacto obsistendum, eo quòd habemus genera prædicamentorum, nam hic quidem dedit interrogatus non esse aliquid eorū quę quid est significant, ille uero, ostendit quidem esse aliquid eorū quæ sunt ad aliquid uel quantitatis. Videntur autem quid est significare propter dictionem, ut in hac oratione. Putásne contingit idem simul facere, & fieri? non, at uero uidere, simul & uideri idem & secundum idem contingit. Putásne est aliquid eorum quæ sunt pati facere? non. Nonné igitur secatur, uritur, operatur similiter dicuntur, & omnia quidem pati significant? rursum autem currere, uidere similiter sibijnuicem dicuntur, ueruntamen uidere, operari aliquid est, quare & pati aliquid, simul etiam & facere. Si autem aliquis illic dans contingere simul idem facere, & pati, uidere, & uideri, dicat possibile, nondum redargutus est, si non dicat uidere facere aliquid, & uideri pati, indiget enim hac interrogatione, sed ab audiente opinatur

datum

datum esse, cum & secare facere aliquid, & secari fieri aliquid dedit, & quæcũq; alia similiter dicuntur, nam reliquũ ipse addit qui audit, ueluti similiter dictum, illud autẽ dicitur quidem non similiter, uidetur autem propter dictionem. Idem aũt accidit hic quòd in æquiuocationibus, putat enim in æquiuocis inscius orationũ, quam dixit negare rem, nõ nomen, ideoq; adhuc indiget interrogatione, si ad unam aspiciens dicat æquiuocum, sic enim dante, erit redargutio. Similes aũt & hæ orationes illis, si q̃d quis habens, postea non habet, amisit, nam unum solum amittens calculum, non habebit decẽ calculos. An q̃d nõ habet quidẽ, prius habẽs, amisit? quantũ aũt habet aliquot, nõ necesse est tot amittere. Interrogans igit̃ quod habet, colligit in eo quot, nam decem aliquot, si igit̃ dixisset à principio, si quot quis non habet prius habens, putásne amisit tot? nullus utiq; dedisset, sed aut tot, aut horum aliquid. Et quoniam dabit aliquis quod non habet, non enim habet unum solum calculum. An non dedit quod nõ habuit, sed ut nõ habuit? nam solũ, non quod significat, neq; quale, neq; quantũ, sed ut sẽ habet ad aliquid, ut q̃ nõ cum alio. Quemadmodũ si dicat, putásne quod non aliquis habet dabit? non annuẽte aũt, interroget si dabit quis aliquid cito, qui non habet cito? astruentẽ aũt colligat quòd dabit quis quod non habet, & manifestum quoniam non syllogizauit, nam cito non est quod dare, sed hoc modo dare, quo aũt modo non habet, dabit aliquis, ut quod delectabiliter habet, mœstẽ dabit. Similes autem & huiusmodi orationes. Putásne quam nõ habet, manu percutiet quis? aut quem non habet, oculo uidebit? non enim habet unum solum oculum. Soluũt autem quidem dicentes, & quod habet unum solum oculum, & aliud quidlibet qui plura habet, quidam aũt & ut quòd habet accepit, dedit enim unum solum hic calculum, & hic habet (dicunt) unum solum ab hoc calculum, accepit enim ab hoc, ergo unum solum habet hic calculum, alij autem statim interrogationem interimentes, quia contingit quòd non aceepit habere, ut uinum accipiẽtem suaue, si q̃rum patur in acceptione, habere acre. Sed quod dictum est prius, hi omnes non ad orationem, sed ad hominem soluunt, nam si esset hæc solutio, dantem oppositum non possibile esset soluere, quemadmodum & in alijs, ut si est quidem quod est, est etiam quod non est solutio. Si simpliciter det dici, concludit, si autem non cõcludit, nõ erit solutio, in prędictis autem (omnibus datis) non dicimus fieri syllogismum. Amplius autem & hæ sunt ex huiusmodi orationibus. Putásne quod scriptum est, scripsit quis? scriptum est autem nunc quod tu sedes, falsa oratio, erat autem uera cum scribebatur, igitur simul scribebatur falsa, & uera. Nam falsum, uel ueram orationẽ, uel opinionem esse, non quòd, sed tale significat, nam eadẽ ratio, & in opinione. Et putas q̃d discit discẽs, hoc est quod discit? discit autem aliquis quod est tardè, celeriter. Non igitur quod discit, sed ut discit dixit. Et putas quod ambulat aliquis, pessundat? ambulat autẽ totã diem. An non quod ambulat, sed quãdo ambulat dixit. Nec cum scyphũ quis bibat, q̃ bibit, sed ex quo? Et putas quod quis sciuit inueniẽs, uel discẽs sciuit? quorum autem hoc quidem inuenit, illud autem didicit, ambo hæc neutrũ. An hæc quidem omne, quod autem non omne? Et quoniam est quis tertius homo à se, & ab unoquoque. Nam homo & omne cõmune, non hoc aliquid, sed quale quid, uel ad aliquid, uel aliquo modo, uel huiusmodi aliquid significat. Similiter autem & in hoc, Coriscus & Coriscus musicus, utrum idem an alterum? Nam hoc quidem hoc aliqd, illud aũt quale quid significat, quare non est idẽ exponere. Exponere aũt non facit tertium hominẽ, sed idipsum q̃d est concedere, nõ enim erit hoc aliquid esse id quod Callias, & id quod homo est, neq; si quis expositum non id quidem quod hoc aliquid esse dicat, sed idem quod quale, nihil referet, nam erit à multis unum quiddam, ut homo, manifestum ergo quoniam non dãdum hoc aliqd esse q̃d quod communiter prædicatur de omnibus, sed aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut aliquid talium significare. Omnino autem in quę propter dictionem sunt orationibus, semper per oppositum erit solutio quàm propter quod est ora-

tio, ut

tio, ut ſi propter compoſitionem oratio, ſolutio diuidendo, ſi autē propter diuiſionem, componendo. Rurſum ſi propter accentum acutum, grauis, erit ſolutio, ſi uero propter grauem, acutus. Si autem propter æquiuocationem eſt, oportet oppoſitum nomen dicendo, ſoluere, ut ſi animatum accidit dicere, negando non eſſe, manifeſtū ꝙ eſt inanimatū, ſi uero inanimatū dixit, hic autem animatum colligat, dicendū ꝙd eſt inanimatum. Similiter autem & in amphibolia. Si autem ſecūdum ſimilitudinē dictionis, oppoſitum erit ſolutio, putáſne quod non habet, dabit aliquis? An non ꝙ non habet, ſed ut non habet? ut unum ſolum calculum, putáſne quod ſcit diſcēs, uel inueniens ſcit? attamen non quæ ſcit, & ſi quod ambulat peſſundat, non tamē quando. Similiter autem & in alijs.

De diluendis argutijs accidentis. Cap. IIII.

ADillas uero, quę propter accidens, una quidem ſolutio eſt ad omnes, nam quia indeterminatum eſt quando dicendum de re, cum quippiam accidenti ineſt, & in quibuſdam quidem uidetur, & dicunt, in aliquibus autem nō dicunt neceſſarium eſſe, dicendum igitᵉ conformantes ſimiliter ad omnes ꝙd non eſt neceſſarium, habere autem oportet quo refellat dicendo id perinde eſt ut. Sunt autē omnes huiuſmodi orationes propter accidens, putáſne id ſcis, quod debeo te interrogare? Age cognoſcísne uenientem, aut coopertum? Statuáne tuum opus eſt? An tuus canis pater? Suntné paucies pauca, pauca? manifeſtum enim eſt in omnibus his quoniam non neceſſe eſt quod de accidente dicit̄, & de re uerū eſſe, ſolis enim ijs quæ ſecundū ſubſtantiā ſunt indifferentia, & quę unū ſunt, omnia uidētur eadem inedē, bono autem non idē eſt bonū eſſe, & uēturum eſſe interrogare, neque ueniēti, aut cooperto, & uenientē eſſe & Coriſcū. Quare non ſi cognoſco Coriſcum, ignoro autem uenientē, eundem cognoſco & ignoro, neq; ſi hoc eſt meum, eſt autem opus, meum eſt opus, ſed poſſeſſio, uel res, uel aliud quippiam, eodem autem modo & in alijs. Soluunt autem quidem interimentes interrogationem, dicunt enim contingere eandem rem cognoſcere, & ignorare, ſed nō ſecundū idem, uenientem igitur nō noſcentes, Coriſcum autem noſcentes, eundem quidē cognoſcere, & ignorare dicūt, ſed non ſecundum idem. Attamen primum quidem (quemadmodum iam diximus) oportet earum quæ propter idem ſunt orationū eandem eſſe ſolutionem, id autem non erit ſi quis non in cognoſcere, ſed in quod eſt eſſe, aut aliquo modo ſe habere ipſum ꝙd approbant, ſumat (ut ſi hic eſt pater, eſt aūt tuus) nam tametſi in quibuſdam id uerum eſt, & contingit idem cognoſcere & ignorare, tamen hic nihil commune habet quod dictū eſt. Nihil autem prohibet eandē orationem plures uitioſitates habere, ſed non omnis peccati manifeſtatio, ſolutio eſt.

Nam poſſibile eſt oſtendere quempiam, quòd falſum quidem ſyllogizauit, propter quod autem non oſtendere (ut Zenonis orationem quod non eſt moueri) quare & ſi quis conetur colligere ut ad impoſſibile, peccat, & ſi millies ſyllogizet, non enim eſt hæc ſolutio, nam erat ſolutio, manifeſtatio ſyllogiſmi falſi propter quod falſus, ſi igitur non ſyllogizauit, quamuis aut uerum, aut falſum conetur colligere, illius manifeſtatio, ſolutio eſt. Fortaſſe autem & id in quibuſdam nihil prohibet accidere, uerum in his nec hoc uidebitur, nam & Coriſcum quod Coriſcus, cognoſcit, & uenientem, quòd ueniens. Contingere autem idem cognoſcere & non, ut ꝙd album quidem cognoſcere, quòd autem muſicum, non cognoſcere, ſic enim idem cognoſcit & non cognoſcit, ſed nō ſecundū idem, uenientem aūt & Coriſcū, & ꝙd ueniens, & ꝙd Coriſcus, cognoſcit. Similiter aūt peccant & qui ſoluūt quoniā omnis numerus paucus, ut ij quos diximus, utpote qui cum non cōcluſum eſt, id omittētes, uerum concluſum eſſe dicunt, omnia enim eſſe & multum & paucum dicentes, peccant. Quidam autem & duplici ſoluunt ſyllogiſmos, ut quoniam tuus

eſt pater,

eſt pater,aut filius,aut ſeruus. Attamen manifeſtum quoniam ſi eo quod multipli citer dicitur,apparet redargutio,oportet nomen uel orationem proprie eſſe pluriũ, hunc autem eſſe huius filium,nemo dicit propriè,ſi dominus eſt filij,ſed propter accidens compoſitio eſt (putaſné eſt hoc tuum? ſic. Eſt autem hoc filius, tuus igitur filius) quia accidit eſſe & tuum,& filiũ,ſed non tuum filium. Et eſſe aliquid malorum bonum,nam prudentia eſt diſciplina malorum. Hoc autem horum eſſe nõ dicitur multipliciter,ſed poſſeſſio,ſiquidem fortaſſe multipliciter,nam & hominem animalium dicimus eſſe,ſed non poſſeſſionem,& ſi quid ad mala dicitur ut aliquorũ propter id malorum eſt,ſed non malorum,propter id igitur quod aliquo modo, etiã ſimpliciter apparet,quanquam contingit fortaſſe bonum eſſe aliquid malorum dupliciter,non tamen in oratione hac,ſed magis,ſi quod mancipium,ſit bonũ mali, fortaſſe autem neq; ſic,non enim ſi bonum eſt & huius,bonum huius ſimul, uerum, neq; hominem dicere animalium eſſe,dicitur multipliciter,non enim ſi aliquid ſignificamus auferentes,id dicitur multipliciter, nam & dimidium dicentes uerſus da mihi, Iliada ſignificamus,Iram pande dea.

De ſolutione ſex ultimorum locorum extra dictionem. Cap. V.

EAs uero quæ ſunt propter id quod præcipuè,illud autem,uel qua,uel ubi,uel aliquo modo, uel ad aliquid dicitur,& non ſimpliciter ſoluendum eſt conſiderando concluſionem ad contradictionem,ſi contingit horũ aliquid paſſas eſſe. Nam contraria,& oppoſita,& affirmationem,& negationẽ, ſimpliciter quidem impoſſibile ineſſe eidem,qua autem utrumq;,uel ad aliquid, uel aliquo modo,uel hoc quidem qua,illud autem ſimpliciter nihil prohibet,quare ſi hoc quidem ſimpliciter,illud autem qua,nondum eſt redargutio. Hoc autem in concluſione conſiderandum,ad contradictionem. Sunt autem huiuſmodi orationes omnes id habentes,putáſne contingit quod non eſt eſſe? attamen non eſt aliquid id quod non eſt. Similiter autem & quod eſt non erit,nam non erit aliquid cum ſunt. Nunquid contingit eundem ſimul bene iurare,& peierare? Nunquid poſſibile eſt ſimul eidem,ſuadere & diſſuadere? An neque eſſe quid,& eſſe,idem? quod autem non eſt,non ſi eſt quid,etiam eſt ſimpliciter. Neque ſi bene iurat id quidem,& qua, neceſſe eſt & benè iurare,nam qui iurat ſe peieraturum,benè iurat peierans hoc ſolum,at non benè iurat. Neque qui diſſuadet,ſuadet,ſed ſecundũ quid ſuadet. Similis autẽ ratio eſt & de eo quod eſt mentiri eundem ſimul & uerum dicere,ſed propter id quod non eſt facilè inſpicere utrum quis aſſignet ſimpliciter ueracem eſſe,uel mendacem difficilè apparet. Prohibet autem eundem nihil ſimpliciter quidem eſſe mẽdacem, qua autem ueracem,uel alicuius eſſe ueracem aliquem,ueracem autem non, ſimiliter autem & in ad aliquid,& ubi,& quando,omnes enim huiuſmodi orationes propter id accidunt. Putáſne ſanitas,uel diuitiæ bonum? attamen inſipienti, & nõ recte utenti non bonum,ergo bonum,& non bonum. Eſt'ne ſanum eſſe,uel poteſtatẽ habere in ciuitate bonum? ueruntamen eſt quandoque non bonum,idem igitur eidem bonum,& non bonum. An nihil prohibet quod ſimpliciter eſt bonũ, huic non eſſe bonum? aut huic quidem bonum,at non nunc,uel non hoc in loco bonum. Putáſne quod non uult ſapiens,malum,amittere autem non uult bonum, malum igit bonum. Non enim idem eſt dicere malum eſt bonum,& amittere bonum. Similiter autem & quæ de fure eſt oratio,non enim ſi malum eſt fur,etiam capere eſt malũ, ergo uult malum,ſed potius bonum,nam capere bonum eſt. Et ægritudo malũ eſt, ſed non amittere ægritudinem malum. Putáſne iuſtum iniuſto,& quod iuſtè eo q̃d iniuſtè magis eligendum eſt? ſed mori iniuſtè magis eſt eligendum. Putáſne iuſtum eſt ſua habere quenq;? quæ autem aliquis adiudicabit ſecundum opinionem ſuam & ſi ſit falſa,ſua ſunt ex lege,idem igitur iuſtum & iniuſtum: Et utrum oportet iudicare eum

te eum qui iusta dicit, an qui iniusta? at uero eum qui iniuriam passus est, iustum est abunde dicere quæ passus est, ea autem erant iniusta. Non enim etsi pati aliquid in iuste eligendum, id quod est iniuste eligibilius quàm quod iuste, sed simpliciter quidē quod iuste, hoc autem nihil prohibet si iniuste, an iuste? & habere sua quenque iustū, aliena autem non iustum. Iudicium uero hoc iustum esse nihil prohibet, ut quod sit secundum opinionem iudicantis, non enim si iustum est hoc modo uel huic, & simpliciter iustum est. Similiter autem & quæ iniusta sunt, nihil prohibet dicere ea iustū esse, non enim si dicere iustum est, necesse est iusta esse, sicut nec si est utile dicere, utilia, similiter autem & in iniustis. Quare non si quæ dicuntur iniusta, qui dicit iniusta conuincitur, dicit enim quæ dicere est iusta, simpliciter autem & quæ pati iniusta. Iis autem quæ propter definitionem fiunt redargutiones, quemadmodum dictū est prius, obsistendum considerantibus conclusionem ad contradictionem, ut sit idem, & secundum idem, & ad idem, & similiter, & in eodem tempore. Si uero in principio interroget, non confitendum (quoniam impossibile est idem esse & duplum et non duplum) sed dicendum, non sic ut forte sit redarguere confitentem. Sunt autem omnes hæ orationes propter hoc. Putas qui nouit quidque, quod quamque cognouit rem, & qui ignorat similiter? cognoscens autem quis Coriscum quod Coriscus ignorabit quod musicus, quare idem cognoscit & ignorat. Putas ne quadricubitum tricubito maius? fieri enim potest ex tricubito quadricubitum secundum lōgitudinem, maius autem minore maius, idem igitur eodem secundum idem maius, & minus. Illa uero quæ fiunt propter id quod petunt, atque sumunt quod in principio, si interroganti quidem manifestum sit, non dandum, neque si probabile sit dicentem esse ueracem, si autem lateant, ignorantiam ob uitiositatem talium orationum ad interrogantem retorquendum, tanquam non redarguentem, nam redargutio sine eo est, quod est in principio, deinde datum est, non ut eo uteretur, sed ut ad illud colligeret contrarium, ut in non semotis redargutionibus. Et eas quæ propter cōsequens sunt coniectantes, in ipsa oratione monstrandum, est autem duplex sequētium consequentia, aut enim ut particulare sequitur uniuersale, ut hominem animal (postulant enim si hoc cum illo, & illud esse cum hoc) aut secundum oppositiones, nam si huic est illud consequens, & oppositio oppositum, propter quod & Melissi oratio, nam si genitum est, habet principium, ingenitum postulat non habere principium, quare si ingenitum est cœlum, & infinitum, id autem non est, è conuerso enim consequentia. Quæcunque autem propter id quod additur aliquid colligunt, considerandum si (eo sublato) accidit nihil minus impossibile, deinde id manifestandū, & dicendum quod dedit non tanquam uideretur, sed ut ad orationem, quo uero usus est, nihil ad orationem. Ad eas autem quæ plures interrogationes unam faciunt, statim in principio determinandum est. Nam interrogatio una est, ad quam una responsio est, quare neque plura de uno, neque unum de pluribus, sed unum de uno affirmandum uel negandum. Sicut autem in æquiuocis quandoq; quidem ambobus, quandoq; neutri inest, quare cum non simplex est interrogatio, simpliciter respondentibus nihil accidit pati, similiter & in his, quando igitur plura uni, uel unum pluribus inest, uel non inest, simpliciter danti, & hoc peccato peccanti, nihil contrarium accidit. Quandoque autem huic quidem inest, illi autem nō, aut plura de pluribus, & est ut insint ambobus, est autem ut nō insint rursum, quare id cauendum. Vt in his orationibus, si hoc quidem est bonum, illud autem malū, quod uerū est dicere quoniam hæc bonum, & malum, & rursum, neq; bonum neq; malum, non enim inest utrunq; utriq;, quare idem bonum & malum, & neq; bonum neq; malum. Et si unum quodque ipsum sibi idem est & alijs diuersum, quoniam non alijs eadem sed sibi, et diuersa eisdem, ipsa sibimet diuersa & eadem. Amplius, si bonum quidem malum sit, malum autem bonum, duo utique fient. Et duorum & inæqualium utrunque ipsum sibi esse æquale, quare æqualia & inæqualia ipsa sibi. Incidunt autem hæ orationes

& in alias ſolutiones, nam ambo & omnia, plura ſignificant, non igitur idem præter nomen accidit affirmare & negare, id autem non erat redargutio, ſed manifeſtum, quoniam ſi non una interrogatio plures fiant, ſed unum de uno affirmet aut neget, id non erit impoſſibile.

Dilutiones negationis, & ſolœciſmi. Cap. VI.

IN illis autem quæ deducunt ad idem frequenter dicere, manifeſtum quòd non dandum eorum quæ ad aliquid dicuntur ſignificare, aliqd ſeparatas per ſe prædicationes, ut duplum, ſine eo quod eſt dimidij quid ineſſe apparet, nam & decem in deficientibus uno ad decem, & facere in non facere, & omnino in negatione affirmatio, nõ tamen ſi quis dicat hoc non eſſe album, dicit idem album eſſe, duplũ autem neq; ſignificat aliquid fortaſſe, quemadmodum neq; quod in dimidio, quod ſi fortè ſignificat, attamen non idem & coniunctum, neq; ſciẽtia in ſpecie, ut ſi eſt medicina ſcientia, ipſum quod commune, illud autem erat ſcientia ſcibilis. In ijs autem quę per ſe oſtenduntur prædicatis, id dicendum, quòd non idem eſt ſeorſum & in oratione quod oſtenditur, nam cauum cõmuniter quidem idem ſignificat in ſimo & curuo, additum autem, nihil prohibet hoc quidem naſo, illud autem cruri ſignificare, & nihil differt dicere, naſus ſimus, & naſus cauus. Amplius, non danda eſt dictio ſecundum rectum, falſum enim eſt, nam non eſt ſimũ naſus cauus, ſed naſi hoc ut paſſio, quare nihil eſt abſonum, ſi naſus ſimus eſt naſus habens cauitatem naſi. De ſolœciſmis autem propter quid apparent accidere, diximus prius, quomodo autẽ ſoluendum, in ipſis orationibus erit manifeſtum. Omnes enim huiuſmodi uolunt conſtruere. Putas quod dicis quippiam uerè eſſe, etiam eſt illud uerè? dicis autem quippiam lapidem eſſe, eſt igitur quippiam lapidem. An dicere lapidem non eſt dicere quod, ſed quem, non hoc, ſed hunc? ſi igitur dicat aliquis, putas quẽ uerè dicis eſt iſtũc? non uidetur Romanè loqui. Quemadmodum neq; ſi dicat, putas quam dicis eſſe, eſt iſtec? lignum autem dicere iſte, uel quæcunq; neq; maſculinum, neq; fœmininũ ſignificant, nihil refert, quare etiam non ſit ſolœciſmus, ſi quod dicis eſſe, eſt iſtud, lignum autem dicis eſſe, eſt igitur lignum iſtud, lapis autem & iſte, maſculini habent declinationem. Quod ſi quis dicat, putáſne iſte, illa eſt? deinde rurſum, quid autem nõnẽ iſte eſt Coriſcus? ita dicat. Eſt igitẽ illa, nõ collegit ſolœciſmum, ſi Coriſcus etiã non ſignificet idem quod illa, non dat autem qui reſpondet, ſed oportet hoc præinterrogare, ſi autem neq; eſt, neq; dat non collegit, neq; in eo quod eſt eſſe aliquid, neq; ad eum qui interrogatus eſt. Similiter igitur oportet, & illic lapidem ſignificare iſte, ſi autem neq; eſt, neq; datur, non dicenda concluſio, apparet autem eo quòd diſſimilis caſus nominis, ſimilis appareat. Putáſne uerum eſt dicere quoniam iſta eſt id quod eſſe ais eam, eſſe autem ais aſpidem, eſt igitur iſta aſpidem. An non neceſſe eſt, ſi nõ iſta, aſpidem ſignificat ſed aſpis, aſpidem autem iſtam, neq; ſi quem dicis eſſe iſtũ eſt iſte, dicis autem iſtum, eſſe Cleonem, eſt igitur iſte Cleonem, non enim eſt iſte Cleonem, dictum eſt enim quoniam quem dico iſtum eſſe, eſt iſte non iſtum, neque enim Romanè dicetur quo pacto interrogatio dicta. Putas, iſtud ſcis? iſtud autem eſt lapis. ſcis igitur lapis. An non idẽ ſignificat iſtud in eo q̃d eſt putas iſtud ſcis, & in hoc, iſtud autem lapis, ſed in primo quidem hunc, in poſteriore autem hic. Putáſne cuius ſcientiã habes, ſcis illud? ſcientiam autem habes lapidis, ſcis igitur lapidis. An huius quidem lapidis, dicis, hunc autem lapidem? datum eſt autem cuius ſcientia habes illud ſcis, non illius, ſed illud, quare nõ lapidis, ſed lapidẽ. Quod igitẽ huiuſmodi orationes non colligunt ſolœciſmum, ſed apparent, & propter quid apparẽt, & quomodo eſt obſiſtendum illis, eſt manifeſtum ex ijs quæ dicta ſunt.

Deinde

De oratione facili, difficili & acuta. Cap. VII.

OPortet autem intelligere, quoniam omnium orationum aliæ quidem sunt faciles conspici, aliæ autem difficiliores, propter id quod & in aliquo subdolè decipiunt audientem, cum frequenter eædem illis existant, nam eandē orationem oportet uocare, quę propter idem fit, eadem autem oratio alijs quidem propter dictionem, alijs autem propter accidens, alijs uero propter aliud uidebitur esse, quia unumquodque translatitium non similiter est manifestum. Quemadmodum igitur in ijs quæ sunt propter æquiuocationem (qui modus uidetur esse ineptissimus) captiosarum ratiocinationum, hæc quidem & quibuslibet sunt manifesta (nam & orationes penè ridiculosæ sunt omnes propter dictionem: Vt uir ferebatur curru in scalas, ubi uenit seruus, apud Ceream? Et Boreas purus ne? non certè, perdit enim pauperem, & ementem. Et utra boum antè pariet? neutra, sed retro ambæ. Putas ne est Euarchus? non certè, sed Apollonides, eodem autem modo & aliarum ferè quàm plurimæ) illa autem & peritissimos uidentur latere, signum autē horum quoniam contendunt sæpe de nominibus, ut utrum idem significent de omnibus ens et unum, an aliud, alijs enim uidetur significare ens & unum, alij autem Zenonis orationem, & Parmenidis soluunt, eo quòd multipliciter dicant unum dici, et ens. Similiter autem & propter accidens & aliorum singulum quodq; , aliæ quidem orationes erunt faciles uideri, aliæ uero difficiliores. Et sumere in quo genere, et utrū redargutio, an non redargutio, non facilè similiter in omnibus est. Est autem acuta oratio, quæ dubitare facit maximè, mordet enim hæc maximè, dubitatio autē est duplex, hęc quidem in syllogizantibus, quam eligat quis interrogationum, illa autē in contentiosè sustinentibus, quomodo dicat quis propositū. Quapropter in ijs quæ syllogizant, acutiores orationes inquirere magis faciunt, est autē ea quæ syllogizat quidem, oratio acutissima, si ex quàm maximè apparentibus quàm maximè probabile interimit, nam cum una oratio sit (transposita contradictione) omnes similiter habebit syllogismos, semper enim ex probabilibus similiter probabile interimet, aut construet, quapropter dubitare necessarium est. Maximè igitur talis acuta, quæ ex æquo conclusionem facit interrogationibus, secunda autem quæ ex omnibus similibus, hæc enim similiter faciet dubitare, quæ interrogationum interimenda est, id autem difficile est? nam interimendum quidem, quid autem interimendum, dubium. Contentiosarum autem acutissima, quæ primum statim dubia est utrum syllogizat, an non, uel utrum propter falsum, an diuisionem solutio, secūda autem aliarum, quæ manifesta quidem quod propter diuisionem, uel interemptionem est, non tamen est explorata per cuius interrogationum interemptionem, uel diuisionem, soluenda est, scilicet, utrum propter conclusionem, an propter aliquam interrogationū ideſt. Quandoq; igitur non syllogizans oratio facilis est, si sint ualde inopinabilia, uel falsa quæ sumuntur, quandoque autem non digna despici, nam quando deest aliqua talium interrogationum, de qua oratio & propter quam est, & qui non sumit illam, & colligit, inepta est ratiocinatio, quando autem eorum quæ extrinsecus non despicie da ullo modo, sed oratio quidem iusta, interrogans autem non probè interrogauit. Et est sanè soluendum quandoq; quidem ad orationem, quandoq; autē ad interrogātem, & interrogationē, quandoq; uero ad neutrum horū, similiter et interrogandū et syllogizandum est & ad positionem, & ad respondentem, & ad tempus, quādo fuerit pluris tēporis egēs solutio, q̄ præsentis temporis (quo disputant) ad solutionem.

Epilogus octo præcedentium, & duorum præsentium librorum. Cap. VIII.

EX quot igitur, & ex quibus fiunt ijs qui disputant captiosæ ratiocinationes, & quo modo ostendemus, falsum et inopinabilia dicere faciemus, amplius autem ex quibus accidit syllogismus, & quomodo interrogandum, & quis ordo interroga

tionum,insuper autem ad quid sunt utiles huiusmodi omnes orationes,et de responsione simpliciter omni,& quo modo soluendum est orationes,& syllogismos, dicta sint de omnibus à nobis hæc,reliquum autem est de eo quòd à principio erat propositum ad memoriam reuocantes,quippiam de ea re sub breuitate dicere,& finem imponere dictis. Præmisimus igitur, inueniendi facultatem quandam ratiocinatiuam de proposito ex ijs quæ sunt quàm probabilissima,id enim opus est Dialectices secũdum se,& tentatiuæ. Quia autem præinstruitur quis ab ea propter Sophistices uicinitatem,ut non solum experimentum possit sumere Dialectico more, sed etiam quasi scientifico,propter id non solum dictum negotij officium posuimus orationem posse sumere,sed etiam ut orationem sustinentes,tutemur positionem per quam probabilissima simili modo, causam autẽ diximus huius,quia & propter id Socrates interrogabat, sed non respondebat, confitebatur enim se non scire. Manifestum autẽ est in prioribus ex quot, & ad quot id erit,& unde idonei erimus horum,adhuc autẽ quomodo interroganda,uel ordinanda quæstio omnis,& de respõsionibus quæ sunt ad syllogismos,patefactũ est autem & de alijs quæcunq; huiusce disciplinæ sunt orationes, prẽter hęc autem et decaptiosis ratiocinationibus pertractauimus quemadmodum diximus iã prius,quod igitur nacta sunt finem sufficienter ea quę proposuimus, manifestum.

Per oratio. Cap. IX.

OPeræpræcium autem est nos non latere quidnam accidit circa hoc negotium,nam eorum quæ inueniuntur omnium,quæ quidẽ ab alijs sumpta sunt prius,elaborata paulatim incrementum sumunt ab illis,qui postmodum accipiunt,quæ autem ab initio comperiuntur,paruum in primis sumere solent incrementum,attamen utilius multò,eo (quòd postea ab alijs fit) accremento, maximum enim fortasse principium omnium,ut dicitur,quare & difficilimum, quãto enim potestate ualidissimum,tanto mole minimum,difficilimum est uideri,eo autem cõperto, facile est adijcere,coaptareq; reliquum. Quod & circa Rhetoricas orationes accidit,penè autem & circa alias artes omnes, nam qui principia inuenere, omnino ad exiguum quid perduxerunt,qui autem nunc celebriores habentur, uendicantes à multis,uelut ex successione particulatim colligentes,sic auxerunt. Tisias quidem post priores, Thrasymachus uero post Tisiam. Theodorus autẽ post hunc, & multi multas coadunauere partes. Quapropter nihil mirum, si in amplum quidẽ creuerit ars. Huius autem negocij non hoc quidem erat exploratum,illud autem nõ erat,uerum nihil ipsius prorsus erat,nam eorum qui circa litigiosas orationes erant mercenarij,similis quidem doctrina,Gorgiæ negocio,orationes enim hi quidẽ Rhetoricas,illi autem interrogatiuas docebant ediscere,in quas sæpius incidere solebant alternatim utrorumq; adinuicem orationes,quapropter uelox quidem, ut potè quæ sine arte,erat doctrina discentibus ab illis,non enim artem, sed quæ ab arte sunt dantes,arbitrati sunt loqui eruditè,perinde ac si quis disciplinam dicat se tradere ut non doleant pedes,deinde sutoriam quidem non doceat,neq; unde possint comparari talia,det autem quàm plurima genera omnimodorum calceorum,hic profectò profuit ad usum,artem autem non tradidit. Et de Rhetoricis quidem erant multa & antiqua dicta,de syllogismis autẽ omnino nihil habuimus prius aliud quicquam quod diceremus,quàm mora perquirẽtes,multo tempore insudauerimus. Si autem uidetur ex considerationibus nostris(ut ex ijs quæ sunt ex principio)hæc habere,disciplina sufficienter suprà alia negocia quę ex traditione inducta sunt,reliquum erit omnium uestrum,uel eorum qui audierint hoc opus,omissa quidem artis, uenia dignari, inuenta autem,multa prosequi gratia.

Elenchorum finis.

ANITII

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI PATRICII ORDINARII
ET CONSVLARIS VIRI, COMMENTARIO-
rum in Topica Ciceronis, Lib. I.

X hortatione tua Patrici Rhetorum peritissime, quæ honestati præsentis propositi, & futuræ ætatis utilitati coniuncta est, nihil antiquius existimaui. Cui muneri libentius acquieui, non quod ad instruendum te commentarios, in M. Tullij Topica laborare me credidi (Ridiculus quippe forem si Mineruã, ut aiunt, literas docere uellem.) Sed ut ex disciplinarum liberalium sumptum penu, nostræq; apud te semper pignus amicitiæ permaneret. Quod enim munus ex animo diligentibus, iocundius inueniri potest, quã quod ipsius animi partes format & instruit? Nam cętera ferè caduca, imbecilla, labantia, & si ad fortunæ uicem species, penè semper aliena sunt. At uero opulentiam literarũ, nec præsens imminuit ętas, earumq; autoritatem ipsa etiam cuncta conficiens, auget potius & confirmat uetustas. Accipe igitur opus, non efficientiæ securitate, sed amicitiæ præsumptione susceptum, apud quam nescio quonam pacto garrire non dedecet, simul quia prælato à nobis munere cum tuorum aliquid operum postulauero, iniurius fueris, si negabis. Sed cũ in M. Tullij Topica Marcus Victorinus Rhetor plurimæ in differendi arte notitiæ commenta conscripserit, non me oportuisset melioribus forsitan attemptata contingere, nisi esset aliquid quo se noster quoq; labor exercere, atq; parere potuisset. Quatuor enim uoluminibus Victorinus in Topica conscriptis, eorum primo declarandis tãtum libri principijs occupatur. Addit etiam & siqua in eodẽ uolumine prędicenda fuisse perpendit, ut ab exordio uoluminis Topicorum, quod est. Maiores nos res scribere ingressos. C. Trebati, usq; ad eum locum qui est, sed iam tempus est ad id quod instituimus accedere, primi uoluminis Victorini expositio terminetur. Secũdo uolumine de iudicãdi, atq; inueniẽdi Dialecticę partibus, & de loco, atq; argumẽti diffinitione pertractat, ut ab eo loco Topicorũ, qui est. Cũ omnis ratio diligẽs disserẽdi duas habeat partes. Vnã inueniẽdi, alteram iudicandi, usq; ad eum locũ, qui est. Itaq; licet diffinire locũ esse argumenti sedẽ. Argumentũ aũt rationẽ, quæ rei dubię faciat fidem, secũdi libri explanatio subsistat. Tertius uero atq; quartus discretionẽ locorũ inter se, eorumq; exẽpla multiformiter persequuntur. Ita ut tertius quidẽ Tulliana sibi de iure proponat exempla. Quartus uero eosdẽ locos per alias rursus similitudines monstret ex Virgilio, & Terentio Poẽtis, Oratoribus, Cicerone, & Catone, ut quod præceptis ostenditur, exemplis multipliciter colluceſcat, neq; ab eo loco, qui est in Topicis, sed ex his locis in quibus argumenta inclusa sunt, expositio progressa eum transcendit locũ qui est, ualeat æquiras, quę paribus in causis paria iura desiderat. Quanta uero pars reliqua si Topicorũ ipsius uoluminis magnitudo demõstrat, quam Victorinus, neq; attigit, neq; attingere potuisset, ita est rebus minimis immoratus, nisi opus multa librorum pluralitate distenderet. Nos uero & hanc ipsam particulam, quam Victorinus attigit diligẽter (ut possumus) aggrediamur, & longius expositione progressi, cum Topicorum debemus fine consistere. Quare hinc de tota operis propositione conueniẽs sumamus exordium. Sed anteq; de Topicę facultatis ratione pertractem Procœmiũ, quo ad Thebatium M. Tullius utitur paucis absoluam. Ait enim:

Maiores nos res scribere ingressos. C. Trebati, & ijs libris quos breui tẽpore satis multos edidimus, digniores, è cursu ipso reuocauit uolũtas tua.

Cum enim mecum in Tuſculano eſſes, & in bibliotheca ſeparatim uterque noſtrum ad ſuum ſtudium libellos, quos uellet, euolueret, incidiſti in Ariſtotelis Topica quædam, quæ ſunt ab illo pluribus libris explicata. Qua inſcriptione commotus, continua à me eorum librorum ſententiam requiſiſti. Quam tibi cum expoſuiſſem diſciplinam inueniendorum argumentorum, ut ſine ullo errore ad eam rationem uia peruenirem us ab Ariſtotele inuenta, illis libris contineri, uerecundæ tu quidem ut omnia, ſed tamen ut facilè cernerem te ardere ſtudio, mecum ut tibi illa traderem, egiſti. Cum autem ego te non tam uitandi laboris mei cauſa, quàm quod tua id intereſſe arbitrarer, uelut eos per te ipſe legeres, uel ut totam rationem à doctiſſimo quodam Rhetore acciperes, hortatus eſſem. Vtrumq; ut ex te audiebam es expertus, ſed à libris te obſcuritas reiecit. Rhetor autem ille magnus hęc ut opinor Ariſtotelica ſe ignorare reſpondit. Quod quidem minimè ſum admiratus eum Philoſophum Rhetori non eſſe cognitum, qui ab ipſis Philoſophis præter admodum paucos ignoretur. Quibus eo minus ignoſcendum eſt, quod non modo rebus his, quæ ab illo dictę & inuentæ ſunt, allici debuerunt. Sed dicendi quoque incredibili quadam cum copia, tum etiam ſuauitate. Non potui igitur tibi ſæpius hoc roganti, et tamen uerenti ne mihi grauis eſſes. (Facilè enim id cernebam) debere diutius, ne ipſi iuris interpreti fieri uideretur iniuria. Etenim cum tu mihi meiſq́ue multa ſæpe cauiſſes, ueritus ſum, ne ſi ego grauarer, aut ingratum id, aut ſuperbum uideretur. Sed dum ſuimus unà, tu optimus es teſtis quàm fuerim occupatus. Vt autem à te diſceſſi in Græciam proficiſcens, cum opera mea nec reſpublica, nec amici uterentur, nec honeſtè inter arma uerſari poſſem, ne ſi tuto id quidem mihi liceret, ut ueni Veliam tãquam & tuos uidi, admonitus huius æris alieni, nolui deeſſe ne tacitę quidem flagitationi tuæ. Itaq; hæc cum mecum libros non haberem, memoria repetita in ipſa nauigatione conſcripſi, tibiq́ue ex itinere miſi, ut mea diligentia mandatorum tuorum, te quoque, & ſi admonitore noneges, ad memoriam noſtrarum rerum excitarem. Sed iam tempus eſt ad id, quod inſtituimus accedere.

Omne proœmium, quod ad componendum intendit auditorem, ut in Rhetoricis diſcitur, aut beneuolentiam captat, aut attentionem præparat, aut efficit docilitatẽ, his tribus partibus ſibi Cicero Trebatium format. Nam quod ſe à magnarum rerum inchoatione reuocatum ad amici contulit uoluntatem, fauorem Trebatij uelut iudicis, beneuolentiæ partibus meretur. Maiores autem res ſunt, à quarum ſcriptione ad amici ſtudium uerſus eſt, moralis Philoſophiæ tractatus. Maior eſt enim morum ratio, quàm peritia differendi. Id autem tempus fuiſſe conijcimus, quo propter turbulẽta reipub. tempora in ocium ſe contulit, atque ad Philoſophiæ diſciplinas. Sed quia nobis audientium mentes ueritatis quoque opinio pręſumpta conciliat, in eo etiam præparandæ beneuolentię partibus utitur. Quod in commemorandis ueraciter ijs, quæ Trebatius nouerat, facit illis fidem quæ poſterius euenire & Trebatio potuerunt eſſe ignota. Hæc autem ſunt, quod in Tuſculano ad ſuum ſtudium uterque libros

bros euoluerit. Quodque Trebatius casu in Aristotelis Topica incederit, & quod titulum operis admiratus, à M. Tullio inscriptionis sententiam perquisierit. Illud etiam quod ei Cicero se exposuisse commemorat, inueniendorum argumentorum illis libris scientiam contineri, ut sine ullo errore ad argumentorum inuentionem uia quadam & recto filo atque artificio ueniretur, quæ res breuiter enunciata, uelut intentionem operis monstrat, & docilem perficit auditorem. In hoc namque uidetur esse comprehẽsum quæ sit intentio Topicorũ quoniam Cicero ait disciplinam esse inueniendorum argumentorum, non ut inueniantur, (id enim natura suppeditat. Sed ut sine ullo labore, ac sine ulla confusione non casu ad ea mens, sed quadam uia & ratione perueniat, post hanc beneuolentię captationem. Trebatij laudem subiungit, cum eius uerecundiam in his commemorat expetendis, quæ si postulanti amico Cicero præstitisset & gloriæ præmium ferret & gratiæ, sed quod petenti Trebatio, ut ei Topica traderet minimè concessit. Id non proprij laboris fuga, sed Trebatij potius causa factum esse contendit, ut in eo quoque Trebatij ueluti tunc repulsi subiratus forsitan animus, nunc non sit alienus. Intererat uero Trebatio ut uel per se ipse illa legens exercitatior fieret, uel ei perfectius si qua dubitaret Rhetor doctior expediret. Vtrumque uero à Trebatio se narrat audisse. Nam & expertum eum, ut per seipse legeret, sed obscuritate reiectum, & illum Rhetorem à quo Topicorum explanationem petijsset, illa sese Aristotelica ignorare confessum. Quæ res propter operis difficultatem, necesse est auditorem reddat attentum. Ea quippe non negligentes inspicimus, quæ non facilis esse intelligentiæ suspicamur, in quo etiam Cicero minimè se miratum esse commemorat, quod is Philosophus à Rhetore nescire tur, qui multis etiam Philosophis uideretur incognitus, quorum etiam iure culpat ignauiam, quod ad Aristotelicæ Philosophię disciplinam non inuentorum utilitas, non orationis nitor illexerit. In quo etiam maioris perspicaciæ crescit attentio, quia facilè ad studium mentes, aliorum segnities culpata conuerterit, quocunque uero attentio fuerit, non poterit abesse docilitas. In his etiam laus quædam Trebatij latẽter inducitur. Magnum est enim Philosophis in suo quasi munere cessantibus hunc ne proprio quidem studio præpeditum, alienę scientiæ secreta rimari, iam uero sequentia multo etiam clarius beneuolentiam petunt, uelut hoc, quod elegantissimè dictũ est, uiritum se esse ne si modestè postulantis uerecundiæ pernegasset, ipsi quodammodo iuris interpreti fieri uideretur iniuria, & quod præcedens Trebatij meritum percepti beneficij memor exequitur, id uero est quod uel ipsi, uel ijs quos ipse defenderit, plura cauisset. Fuit igitur, ut ait, uerendum, ne si restituere gratiam noluisset, aut ingratum id, aut superbum esse uideretur. Ingratum quidem, si magna Trebatij merita quibus ipse usus fuerat, paruo æstimare uideretur, cum nullam ei gratiam restituendam putaret, superbum uero, si sperneret. Ad idem cætera reuertuntur, ideſt ad beneuolentiam. Quod eiusdem testimonio nititur dum fuerit in urbe, se ne debitam redderet gratiam occupationum necessitate constrictum. Quod ut uenerit Veliam, amicorum Trebatij conuentione commonitus, ne tacitæ quidẽ eius flagitationi deesse uoluisset, & quod licet librorum copia nulla suppeteret, de memoriæ tamen repetitæ promptuarijs in ipsa nauigatione conscripserit, eique ex itinere miserit, ut beneficij cumulo parendi etiam celeritas adderetur. Quæ cum omnia benignum captare Trebatij uideantur assensum, quædam tamen breuitas Topicorum memoria repetita, attentionis necesse est animaduersione fungatur, ipsa namque memoriæ repetitio breue monstrat esse quod colligit. Quodque diligentiæ sibi fuerint mandata Trebatij, & quod ad excitandam sui memoriam quasi pignus amico aliquod atque monimentum uoluisset extare. Cui adijcit illud, & si admonitione non eges, ne offendat animum amici sedulitate si quem commonendum credit, obliuionis uideatur arguere. Hæc omnia, ut dixi beneuolentiæ partibus plena sunt. Sed de procœmio satis dictum est. Nunc ad sequentia transeamus, nec si quis hæc

apud Victorinum latius tractata repererit, nos neglecti integritatis stringat inuidia. Nam nec in singulis (ut ille facit) uerbis hærere uolumus, & ad ampliora huius operis festinamus.

Cum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, unam inueniendi, alteram iudicandi, utriusque princeps ut mihi quidem uidetur Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaborauerunt. Iudicandi enim uiam diligenter persecuti sunt, eam scientiam, quam Dialecticen appellant. Inueniendi uero artem quæ Topicæ dicitur, quæ ad usum potior erat, & ordine naturæ certè prior, totam reliquerunt. Nos autem, quoniam in utraque summa utilitas est, & utramque, si erit otium, persequi cogitamus, ab ea quæ prior est ordiemur.

Cum Philosophia maximis in rebus operam suam studiumq; consumat, cumq; et in naturalibus inspectionem, speculationemq; adhibeat, & in moralibus actionem, & sic formare gestiat mores ut uera uitæ ratio persuaserit, euenire necesse est, ut secundum id quod ratio tenendum, omittendumue, faciendum quid, aut non faciendū esse decreuerit, uel iudicium constituatur, ascensus uel exercendæ uitæ dirigatur intentio. Erit igitur necessarium, uel in naturali speculatione, uel in moralium actionum cogitatione, ut certa ratio, uel quod in rebus speculandum est, inueniat, uel quod in actum uiuendi duci oporteat, ante perpendat. Hæc autem ratio nisi uia quadam processerit, sæpe in multos necesse est labatur errores. Quod ne passim fieret, atq; ut certis regulis tractatus insisteret, uisum est antiquæ Philosophiæ ducibus, ut ipsarum ratiocinationum, quibus aliquid inquirendum esset, naturam penitus ante discuterēt, ut his purgatis atq; compositis, uel in speculatione ueritatis, uel inexercendis uirtutibus uteremur. Hæc est igitur disciplina, quasi differendi quædā magistra, quam Logicen Peripatetici ueteres appellauerunt, hanc Cicero definiens, differendi diligentem rationem uocauit. Hæc uario modo à pleriſq; tractata est, uarioq; etiam uocabulo nuncupata. Vt enim dictum est, à Peripateticis hæc ratio diligens differendi. Logicè uocatur, continens in se inueniendi, iudicandiq; peritiam. Stoici uero hanc eandem rationem differendi paulò angustius tractauere, nihil enim de inuentione laborantes, in sola tantum iudicatione consistunt, deq; ea, præcepta multipliciter dantes, Dialecticam nuncupauerunt. Plato etiam Dialecticam uocat, facultatem, quæ id, q; unum est, possit in plura partiri, ueluti solet genus per proprias differentias usque ad ultimas species separari, atque ea quæ multa sunt, in unum generum ratione colligere, hāc igitur Plato Dialecticam dicit. Aristoteles uero, Logicam uocat, quam (ut dictum est) Cicero definiuit, diligentem differendi rationem. Et huius uno quidem modo, trina partitio est, omnis namq; uis Logicæ disciplinæ, aut definit aliquid, aut partitur, aut colligit. Colligēdi autem facultas triplici diuersitate tractatur, aut enim ueris ac necessarijs argumentationibus disputatio decurrit, & disciplina, uel demonstratio nuncupatur, aut tantum probabilibus, & Dialectica dicitur, aut apertissimè falsis, & Sophistica, ideſt, cauillatoria perhibetur. Logica igitur quę est peritia differēdi, uel de diffinitione, uel de partitione, uel de collectione, id est, uel de ueris ac necessarijs, uel de probabilibus, ideſt, uerisimilibus, uel de Sophisticis, ideſt, cauillatorijs argumentationibus tractat, has enim collectionis partes esse prædiximus. Atque hæc est una Logicæ partitio, in qua Dialecticam Aristoteles uocat facultatem per probabilia colligendi. Rursus eiusdem Logicæ altera diuisio est, per quam diducitur tota diligens ratio differendi in duas partes, unam inueniendi, & alteram iudicandi, id autem uidetur etiam ipsa Logices definitio monstrare, nam quia Logica, ratio differendi est, non potest à inuentione esse separata. Cum enim nemo præter inuentionem

nem differere possit, differendi ratio, inuentionis est ratio. Rursus quoniam Logice, diligens est ratio differendi, ab ea iudicium, non potest abesse, ipsa enim diligentia rationis in differendo posita iudicium est. Neq; enim potest quisquam diligēter differere, nisi quale sit iudicauerit id quod in disputationem sumitur, quod si ad differendi ordinem diligentia rationis adhibetur, non est dubium quin hoc iudicium ad inuentionum uarietatem sit accommodatum. His igitur ita expeditis, uidendum est, hæ diuisiones, quanam se cognatione contingant. Inuentio quippe cæteris omnibus, ueluti materiæ loco, supponitur, hoc modo. Nisi enim inuentio fuerit, non potest esse uel definitio, uel partitio, quoniam unumquodque generum uel differētiarum inuentione, uel specierum collectione, aut diuidimus, aut etiam definimus. Jam uero si absit inuentio, nequit esse collectio. Non erit igitur necessaria, nec uerisimilis, nec Sophistica argumentatio, hæc enim tria inuentioni superueniunt, ut uel necessarium, uel probabile, uel cauillatoriū sit argumentū. Necessitas enim uero, & probabilitas, & cauillatio formæ, quædam sunt, quæ dum inuentionibus assistunt, necessaria uel probabilia, uel cauillatoria faciunt argumenta. Eadem quoque ratio partitiones, definitionesq; complectitur. Indiscreta namq; inuentionis potestas, cum diffinitiua, tum diuisibilis appellari potest, cum definiendis, partiendisue rebus adhibetur. Quę hoc modo ex inuentionis materia, & differentiarum supra positarum forma composita, rursus iudicationi materię fiunt, nam prior illa partio Logicę tribus partibus segregata, ita partes explicat, ut habeat inuētionem materiam singularum, ipsa uero iudicationi materiam præstat. Etenim cum definit aliquis, uel rei ꝓpositæ diuisionem facit, inuenit quidē diuisioni definitioniq́ue differentias accomodatas, sed an rectè uel diffiniat, uel diuidat, iudicatione perpendit. Ita priores Logicæ partes, secundæ diuisionis membra coniungunt, ut materiam quidem sui habeant inuentionem, iudicationi uero fiant ipsæ materia. Quod in reliqua etiam colligendi parte contingit, nam & ea quæ de probabilibus tractat, habet, & inueniendi suppositam materiam, quæ uerisimilia reperit argumēta, & de huiusmodi argumento iudicatio perpendit, est enim iudiciū hoc ipsum internoscendi, quod non necessaria inuentio est, sed uerisimilitudinē tenet. Illa quoq; pars, quæ de necessarijs argumentationibus aptatur, habet subiectam materiam necessariæ inuentionis, eiusq; est iudicium, ut cum necessaria sunt quę inuenit, necessaria quoque esse perpendat. Nec non cauillandi pars, utraq; in se continet, quandoquidem & inueniri falsa possunt, & falsa esse, iudicatione discerni. Quo fit ut prior Logices diuisio secundam etiam continere uideatur, nam definitio, partitio, atque collectio, inuentionem continent, & iudicium, quia neq; existere præter inuentionem, neque agnosci præter iudicium possunt. Sed cum omnis inuentio iudicationi subiecta sit, cumq; prioris diuisionis partes sine utroq; esse non possint, euenit, ut prima partitio inuentionem iudiciumq; coniungat. Secūda uero hæc diuisio, qua Cicero etiam partitur Logicam, segregat huiusmodi facultates, & inueniendi materiam à iudicationis parte secernit. Iudiciū uero, in colligendi ratione proprias partes habet, nam omnis argumētatio, omnisq́ue syllogismus propositionibus struitur, omneq; compositum duo in se quędam retinet, quę speculanda esse uideantur. Et quidem continet unum quæ illa sint, ex quibus id, quod compositum est, intelligatur esse cōexum, aliud uero quanam sit suarum partium cōiūctione compositum, ut in pariete, siquidem lapides ipsos, quibus paries structus est, inspicias, quasi materiam spectes, si uero ordinem compositionemq; iuncturæ consideres, tanquàm de formæ ratione perpendas. Ita in argumentationibus quas propositionibus compaginari, atque coniungi supra retulimus, gemina erit speculationis, & iudicandi uia. Vna quæ propositionum ipsarū naturā discernit, ac iudicat, utrum uerę ac necessariæ sint, an uerisimiles, an Sophisticis applicentur, & hæc quasi materiæ speculatio est, altera uero iudicij pars est, quæ inter se propositionum iuncturas cōpositionesq́ue perpendit,

hæc quasi formam iudicat argumentorum. Quæ cum ita sint, hoc modo fit in continuum ducta partitio, ut ratio diligens differendi, unam habeat inueniẽdi partem, alteram uero iudicandi. Tum de ipsa inuentione, tum de inuentionis collocatione, quæ forma est argumentationis. Atq; ea quidem pars, quæ de inuentione docet, quędam inuentionibus instrumenta suppeditat, & uocatur Topicè, cur autem hoc nomine nuncupata sit, posterius dicam. Illa uero pars, quæ in iudicando posita est, quasdam discernẽdi regulas subministrat, & uocatur Analyticè, & si de propositionum iunctura consideret, Analyticè prior, sin uero de ipsis inuentionibus tractet, ea quidem pars ubi de discernendis necessarijs argumentis dicit, Analyticè posterior nuncupatur, ea uero, quæ de falsis atq; cauillatorijs, id est, de Sophisticis, Elenchi. De ueri similium uero argumentationum iudicio, nihil uidetur esse tractatum, idcirco quoniam plana est atq; expedita ratio iudicandi de medietate, cum quis extrema cognouerit, si enim quis dijudicare necessaria sciat, idemq; falsorum argumentorum possit habere iudicium, uerisimilia, quæ in medio collocata sunt, discernere non laborat. Expeditum igitur est, ut arbitror, quid sit quod ait Cicero, rationem diligẽtem differendi, duas habere partes, inueniendi unam, alteram iudicandi. Illud etiam diligentius expositum est, quæ sit ratio quam Stoici Dialecticen uocãt, ea est enim quæ iudicandi peritiam tenet, & quã eodem nomine Plato partiendi per differentias, atq; ad genus reuocandi facultatem uocat. Quamq; eodem nomine Aristoteles, non tam differendi artem, ut Stoici, sed eam tantũ nuncupet, quæ de proposita quæstione uerisimilibus colligat argumentis, atq; ideo perfectius Aristoteles de Logica tractauit, quoniam de duobus, ultra quæ nihil est, tertium differuit, de inueniendo, scilicet, & iudicando, cum Stoici, inuentione neglecta, iudicationis tantum instrumẽta tradiderint, atq; ideo iure eos increpat Tullius, quoniam id maximè reliquere quod & natura prius, & usu potius erat, natura quidem, quia fieri non potest, ut de inuentione iudicetur, nisi ipsa inuentio prius extiterit. Ad usum uero, quia longè utilius est nuda, & prçter artem prolata naturali inuentione susceptum sæpe negotium tueri, quàm inueniente alio mutum ipsum inermeq; & tacitum uersare iudiciũ. Dat uero Tullius de utroq; sententiam, & ait summam pariter utilitatem in utroq; consistere, & se de utraq;, si otium fuerit, uelle differere. Ab ea autem quæ prior est, id est, inuentione, quam Topicen appellari diximus, ordiendum putat.

> Vt igitur earum rerum quæ absconditæ sunt, demonstrato & notato loco facilis inuentio est, sic cum perueſtigare argumẽtum aliquod uolumus, locos nosse debemus. Sic enim appellatæ sunt ab Aristotele hę quasi sedes, è quibus argumenta promũtur. Itaq; licet definire locum esse argumenti sedem, argumentum autem rationem, quę rei dubię faciat fidem.

Post diuisionem Logicæ disciplinæ, quam diligentem differendi rationem esse definiuit, de Topicè, quæ inueniendi ars esse prædicta est, expedire contendit. Ac primũ quid sint loci, termino definitionis includit, eiusq; artis, quæ Topicè dicitur, exempli quadam claritate designat intentionem. Est enim Topices intentio, argumentorum facilis inuentio. Non igitur inuenire docet Topicè, quod est naturalis ingenij, sed facilius inuenire, omnis quippe ars imitatur naturam, atq; ab hac materia susceptа, rationes ipsa uiamq; conformat, ut cum facilius id quod ars quæq; promittit, tum elegantius fiat, uelut parietem struere, naturalis ingenij est, sed arte fit melius. Argumentum autem ratio est, quæ rei dubie faciat fidem. Multa enim sunt quæ faciunt fidem, sed quia rationes non sunt, ne argumenta quidem esse possunt, ut usus facit fidem his quæ uidentur, sed quia ratio nõ est usus, ne argumentũ quidem esse potest. Differentiã uero unam sumpsit, eam quæ faciat fidẽ, omne enim argumentum facit fidem. Si igitur iunxerimus genus ac differentiam, & id esse argumentum dicamus, quod ra-

quod rationem quæ faciat fidem, num tota argumenti natura monstrata sit? Minimè. Quid si eius rei, de qua nemo dubitat, aliqua ratione facere quis fidem uelit, num idcirco illa, quòd fidem faciat, uocabitur argumentum? Nullo modo, argumẽtum namq; est quod rem arguit, id est probat, nihil uero probari, nisi dubium, potest. Ni si ergo sit res ambigua, & ad eam ratio fidem faciens afferatur, argumentum esse nõ poterit. Addita igitur alia differentia, quę est, rei dubię, facta est integra definitio argumenti, ex genere & duabus differentijs constans, genere quidem, ratione, una uero differẽtia, quod faciat fidem, altera uero, quod rei dubiæ est, ut sit tota definitio, id est argumentum quod sit ratio, rei dubię faciẽs fidem. Quæ cum ita sint, necesse est ut ubi dubitatur aliquid, ibi sit quęstio. Quod si argumẽtum pręter rem dubiam esse non poterit, nullo modo esse pręter quæstionem potest. Quęstio uero est dubitabilis propositio. Propositio uero est ratio uerum falsumue designans. Omnis igit̃ propositio siue constanter atq; pronũciatiue proferat̃, ut si quis dicat: Omnis homo animal est, siue ad interrogationem dirigatur, ut si quis interroget. Putas ne omnis homo animal est? retinet proprium nomen, & propositio nuncupatur. At si eadẽ, uelut dubitabilis proferat̃, fit quęstio, ut si quis quęrat, an omnis homo animal sit. Quod autem modis quæstio diuidatur, nunc explicandi locus non uidetur accommodus, sed in ijs libris dicemus, quos de Topicis differentijs formare molimur. Ad quæstionem igitur, id est, ad dubitabilem propositionẽ omnis intentio dirigitur argumenti, non uero ut totam comprobet quęstionem, sed ut partem eius ratione cõfirmet, neq; enim tota quęstio defenditur, sed una eius quælibet pars argumentatione firmatur, nemo enim defendit cœlum rotundum esse, & non esse, si enim ita quis defenderet, totam quæstionem uideretur probare. Sed cum ita cõsideratur. Vtrum rotundum sit cœlum, an non sit, in una tantum cõsistit quæstionis parte defensio, siue quę affirmat siue quæ negat. Omnis enim quæstio contradictionibus constat. Nã si qua res ab altero affirmetur, negetur ab altero, totum hoc contradictio nuncupat̃, ut si quis dicat. Cœlum rotundum est, alter neget dicens: Cœlum rotundum non est. Cœlum rotundum esse, & non esse, contradictio prohibetur. Dubitabilis uero propositio, quam quæstionem esse prædiximus, & affirmationem in se continet & negationem, hoc enim ipso quo dubitabilis est, contradictionem uidetur includere, cum enim dubitat quis utrum ne cœlum rotundum sit, siue adiungat, an non sit, siue reticeat, ipsa dubitatio partem secum alteram trahit, si enim unam partem propositio tueatur, dubitabilis non est, atque idcirco nec quæstio. Cum igitur omnis quęstio duas habeat partes, affirmationis unam, alteram negationis, necesse est ut sit semper ex alterutra parte defensio, ut unus quidẽ affirmationis partem, negationis alter defendat, & hic quidem, ad astruendam affirmationem, ille uero ad destruendam, quæ potuerit argumenta perquirat. Nihil uero interest utrum quis affirmationẽ ponat, an destruat negationem, aut negationem defendat, an oppugnet affirmationẽ. Age enim, sit quæstio. Vtrũ cœlum rotundũ sit, Siquis eam sibi quæstionis partẽ assumpserit, quam esse defendit, ad eam constituendam cuncta necesse est sibi comparet argumenta, atque in hoc affirmationem quidem ponit, sed destruit negationem, si quis uero neget id, ac dicat non esse cœlum rotundum, suscipit sibi partem alteram quęstionis quæ fuerat reliqua, id est, negationem, in eaq; consistit, & ad hanc approbandã, perquisitis nitit̃ argumẽtis, itaq; qui negationẽ ponit, labefactat affirmationem. Quæ cũ ita sint, demonstratũ arbitror, non totã quæstionẽ, sed eius aliquã partem ad defensionẽ uenire. Sed quod quisq; defendet, ad hoc quoq; argumenta perquirit. Ad partem igitur quæstionis astruendam, destruendamue argumẽta sumuntur, atq; hæc quidem siquis minus intelligit, ne à nobis obscure dicta esse causet̃, si enim quæ in Dialectica, uel à nobis dicta Latina oratione, uel à Græcis scripta sunt, ignorabit, mirũ est si quã partẽ eorũ quæ dicimus, aduertere ualeat, ne dum stupeamus quod non omnia cõprehendat. Sed quoniã dubitabilem propositionem, quæ-

stionem

etiam si rationem rerum quas non intelligit, minimè comprehendit, ita tamen ut dictum est esse, cõfidat, seq; in Aristotelis Analyticis uberius inuenturum esse, si legerit, arbitretẽ. Natura igitur rerũ fert ut ubi quid maius ac minus est, ibi maximũ quoque aliquid ineſſe neceſſe ſit. Quo fit ut ſint quædam maximę propoſitiones, quoniam minores maioresq; eſſe monſtrauimus, quarũ natura ex ſimpliciũ propoſitionũ partitione ſumenda eſt. Omnis enim ſimplex propoſitio uel affirmatiua eſt, uel negatiua, earumq; aliæ ſunt uniuerſales, ut omnis homo iuſtus eſt, nullus homo iuſtus eſt. Aliæ particulares, ut quidã homo iuſtus eſt. Aliæ indefinitæ, ut homo iuſtus eſt, homo iuſtus non eſt. Aliæ ſingulares aliquid atq; indiuiduũ continentes, ut Cato iuſtus eſt, Cato iuſtus non eſt. Harumq; omniũ aliæ ſunt dubitabiles, aliæ indubitatæ, ſupremas igitur ac maximas propoſitiones uocamus, quæ & uniuerſales ſunt, & ita notæ atq; manifeſtæ, ut probatione non egeant, eaq; potius quę in dubitatione ſunt probent. Nam quæ indubitata ſunt, ambiguorum demonſtrationi ſolent eſſe principia, qualis eſt omnem numerum uel parem eſſe uel imparem, & æqualia relinqui, ſi æqualibus æqualia detrahuntur, cæteraq; de quarum nota ueritate non quæritur. Maximas igitur, id eſt uniuerſales ac notiſſimas propoſitiones, ex quibus ſyllogiſmorum concluſio deſcendit in Topicis ab Ariſtotele conſcriptis, locos appellatos eſſe perſpeximus, qd enim maximę ſunt, id eſt, uniuerſales propoſitiones, reliquas in ſe uelut loci corpora cõplectũtur, quòd uero notiſſimę atq; manifeſtę ſunt, fidem quæſtionibus præſtant, eoq; modo ambiguarum rerum cõtinent probationes. Has autem aliquoties quidem in ipſis ſyllogiſmis atq; argumentationibus inhærere conſpicimus, aliæ uero in ipſis quidem argumentationibus minimè cõtinentur, uim tamen argumentationibus ſubminiſtrant, ut ſi uelimus oſtendere regnum melius eſſe quã conſulatũ, dicemus: Regnum cum ſit bonum, diuturnius eſt quã conſulatus. Omne uero quod eſt diuturnius bonum, melius eſt eo quod parui eſt tẽporis, regnũ igitur melius eſt conſulatu. Hic igitur maxima propoſitio atq; uniuerſalis & per ſe cognita, neq; indigens probatione, argumentationi inſerta eſt. Ea uero eſt, omnia quæ diuturniora ſunt bona, meliora eſſe his quæ ſunt temporis breuitate cõſtricta. At ſi uelimus oſtendere nõ eſſe inuidũ qui ſapiens ſit, dicamus: Inuidus eſt qui mœret aliena felicitate, non aũt ſapiens eſt quem felicitas aliena contriſtat. Non eſt igit̃ inuidus ſapiens, hic maxima propoſitio argumentationi nõ uidetur incluſa, ſed extrinſecus poſita, ſyllogiſmo tamen uires miniſtrat. Hæc uero eſt, quorum diuerſæ ſunt definitiones, diuerſas eſſe ſubſtãtias neceſſe eſt. Quiſquis igitur uel Ariſtotelis Græca uel noſtra ab Ariſtotele translata proſpexerit, has illic propoſitiones locos inueniet nuncupari, quæ ſunt maximę atq; uniuerſales & uel p ſe neceſſariæ, uel per ſe probabiles ac notæ. Sed quoniam has propoſitiones plures, ac penè innumerabiles eſſe neceſſe eſt, reſtat adhuc quo amplius ratio ſpeculationis aſcẽdat. Poſſumus eñ deligenti tractatu cõſiderationis adhibito, omniũ maximarũ atq; uniuerſaliũ propoſitionũ differẽtias perpẽdere, atq; innumerabilẽ maximarũ propoſitionũ, ac p ſe notarũ multitudinẽ, in paucas atq; uniuerſales colligere differẽtias, ut & alias dicamus in definitione cõſiſtere, alias in genere, atq; alias alio modo q̃d paulò poſt apertius demõſtrabo. Omnes igit̃ maximæ ꝓpoſitiones, quæcũq; ſub definitionis uerbi gratia rationẽ cadũt, uno definitionis nomine continebunt̃. Et ſicut illæ reliquarũ ꝓpoſitionũ loci eſſe dicebant̃, q eas intra ſuũ ambitũ cõtinerẽt, ita ipſarũ maximarum atq; uniuerſaliũ propoſitionũ, quas minorũ propoſitionũ locos eſſe prædiximus, illæ differentiæ, & ſi non uerè tamen quadã ueluti imagine loci eſſe uidebũtur, in quas fuerint cõuenienti ratione reductæ. Sed iſtæ locorum, id eſt, propoſitionum maximarum differentiæ, quas etiã ipſos locos nominamus, poſſunt ſubiectarũ propoſitionũ etiã genera nuncupari. Nam differentię cõtinentes etiã genera cõmuniter poſſunt uideri, ut irrationale cum à rationali uelut diuiſibili differentia diſſideat, tamen equi uel canis, differentia ſpecifica eſt, & ad eos locũ generis tenet. Namq;

animal

animal irrationabile equi genus est. Ita etiã in maximis ꝓpositionibus. Nam quòd aliæ sunt ex toto, aliæ ex partibus, hæ inter se comparatæ differẽtiæ diuisibiles sunt, ad ipsas uero maximas propositiones differentiarum continentiæ uelut generis loco sunt. Nam propositionis ex toto uenientis genus est idipsum quod uocatur ex toto. Item propositiones à partibus ductæ, quamuis notæ sint atq; manifestæ genus est, quòd à partibus & cæteræ differentiæ earum propositionum quæ cum sint maximæ, tamen eisdem uidentur includi, uelut quædam genera sint. Quę uero sint hæ differentiæ paulò posterius differam. De his igitur nunc locis tractare Tullius instituit, q maximas propositiones quas superius diximus, id est, per se notas atq; uniuersales continent, atq; includunt. Hæ uero sunt maximarum differentiæ propositionum. De uniuersalium igitur enunciationum, per seq; notarum differentijs disserit, ut sit integer locus argumenti sedes. Nam si argumentum omne per propositiones ad conclusionem usq; perducitur. Omnes uero reliquæ propositiones in prima maximaq; propositione cõtinentur, ipsaq; prima ac maxima propositio, tum pars est argumentationis, id est, syllogismi, tum extrapositæ argumentationi uires ministrat, ut utroq; modo quoniam perficit argumentum, pars argumẽtationis quædam esse uideatur, non est dubium quin hæ differentiæ, quæ propositiones maximas cõtinent, eædem omnes etiam contineant argumentationes, ut maximarũ propositionum differentię iure loci argumentorum & quasi quædam ultimę sedes esse uideantur. Nam ex his quatuor significationibus appellationum duarum argumẽtationis, scilicet, atq; argumenti unam quamlibet esse necesse est. Aut enim elocutio & contextio ipsa propositionum cum maximis propositionibus, uel extra syllogismũ positis, uel in eodem inclusis, argumentatio uocatur. Argumentum uero mens & sententia syllogismi, aut elocutio ratiocinationis cum maximis propositionibus & sententia syllogismi argumentum esse dicetur, ut idem sit argumentum quod argumẽtatio. Aut argumentatio quidem uocabitur tota contextio syllogismi cum sententia, sed argumẽtum maxima propositio, aut integer ratiocinationis ordo præter maximas propositiones argumentatio, sententia uero argumentationis argumentũ. Reliqua uerò maxima propositio, locus. Sed cum hæc ita sint, siue quis ipsarũ propositionum contextionem, & usq; ad conclusionem continuum ductum cum maxima propositione, uel extra posita, uel propositionibus ratiocinationis inclusa, argumentationem uocare uelit, argumentum uero sententiam, mentemq; ratiocinationis nihilominus locos intelligimus maximarum propositionũ differentias, siue quis ratiocinationis totius uim atque sententiã totã cũ maxima ꝓpositione, uel intra, uel extra posita, argumentum uocet, non est dubium quin totius ratiocinationis locus ille sit, qui est maximę propositionis differentia, continet enim maximam propositionem, in qua propositiones cæteræ continentur. Siue argumentationem, quidem totam ratiocinationis contextionem uocari placeat. Argumentum uero maximã propositionem, rectè rursus locus putabitur maximę propositionis differẽtia, quæ argumentum claudit & continet, quòd si argumentum quidem sensus ipse totius ratiocinationis intelligatur, argumẽtatio uero integra ratiocinationis prolatio, extra uero & ab utrisq; diuersum ualens, uelut locus quidam maxima propositio consideretur, sic quoq; maximarum differentiæ propositionum loci esse uidebuntur, nam cum differentia ipsa maximam propositionem cõtineat, eiusq; sit locus, maxima uero propositio argumentationi uel argumento uires ministret, non est dubium quin ea toti argumento locus esse uideatur, quod totum intra maximæ propositionis ambitum claudit. Demonstratũ igitur est quę sint argumentorũ sedes, id est, ubi argumenta clauduntur, hæ sunt autem maximarum propositionum differentiæ, quæ uocantur loci, quid etiam argumentum, quoniam est rei dubiæ faciẽs fidem, quæ sit uero res dubia, ideſt, pars altera quæstionis, quid sit quæstio, id est, dubitabilis propositio, quid sit simplex propositio, ideſt enũciatio, quæ prædicato ac subiecto termino

continea-

contineat, uerum falsumue designās, quæ omnia meminisse oportet. Maximarū enim propositionū differentiæ quas locos esse prædiximus, ab his dicunt terminis, qui prius in propositione sunt, posterius in quæstione considerant, prædicato, scilicet, atq; subiecto. Ex his etiā quę superius dicta sunt, quid distet Topica Ciceronis atq; Aristotelis apparuit. Aristoteles nāq; de maximis propositionibus differit, has enim locos argumentorū esse posuit, utinos quoq; suprà retulimus. Tullius uero locos non maximas ꝓpositiones, sed earū cōtinētes differētias uocat, ac de his docere cōtēdit.

Sed ex his locis in quibus argumenta inclusa sunt, alij in eo ipso de quo agitur hærent, alij sumuntur extrinsecus, in ipso, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quę quodammodo affectæ sunt ad id de quo quæritur. Extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt longeq; disiuncta sunt.

Post diffinitionem loci atq; argumenti facit plenissimam diuisionem locorū, ac primum quoniam omnis diuisio cūcta debet amplecti, neq; superfluum quicq; interponere, nec omittere, quid sit necessarium id M. Tullius propositа diuisione patefacit dicens: Ex his locis in quibus argumēta inclusa sunt. Alios in eo ipso, de quo agitur hærere alios extrinsecus assumi, nihil enim huic diuisioni posse uidetur addi uel minui, quandoquidem breuiter cuncta complectitur. Argumentorum enim loci quicū que sumuntur, aut in ipso de quo agitur hærent, aut minimè. Id autem minime extrinsecus positos esse designat, quod si inter id quod dicimus in ipso de quo agit hærere argumentorum locos, & non hærere nihil est medium. Inter affirmationē enim atq; negationem nulla est medietas. Cumq; in ipso de quo agitur non inhærere locum argumenti, id sit extrinsecus assumi, dubium non est quin nihil interfit mediū, inter ea argumenta, quorum in hoc ipso hærent loci de quo agitur, & ea quorum extrinsecus assumuntur, extrinsecus autem ea dicuntur quæ absunt longeq; disiuncta sunt, sed quid ipsum sit de quo agitur facilior explanatio est, si eorū quæ prius dicta sunt, meminerimus. Nam cum de quæstione loqueremur, eandem diximus esse quæstionem, quæ esset dubitabilis propositio. Sed quoniam propositio subiecto prædicatoque constaret, quęstionem quoque diximus subiecto prædicatoque coniungi. Prædicatum igitur uel subiectum est hoc ipsum de quo agitur. Nam cum de alterutra quæstionis parte dubitetur, in hac ambiguitate quæritur utrum prædicatus terminus ineſſe subiecto uideatur, an minimè. Nam cū omnis quæstio in affirmationem negationemq; diuidatur, si prædicatus subiecto ineſt, fit ex eo uera affirmatio, si non ineſt, fit uera negatio. Sed in quæstionibus disceptandis, alter affirmationem, alter negationem tuetur, id est, alter prædicatum ineſſe subiecto, alter non ineſſe defendit. Quod uero ex alterutra parte defenditur, hoc est, ipsum de quo agit. Ipsum igitur est prædicatus terminus uel subiectus, de quibus agitur, atq; ut id exemplo clarius fiat. Sit quæstio, an Verres furtum fecerit, hic Verres subiectum est, furtū facere prædicatū, ꝗd si furtum Verri coniungit, idq; argumētationibus cōprobatur, quæstionis affirmatio demonstrata est. Si furtum à Verre seiungitur, quæstionis rursus negatio cōprobat. Ipsum itaq; de quo agitur nihil est, nisi uterlibet eorum terminus qui in quæstione proponitur, siue prædicatus, siue etiā subiectus. Qui quidem termini per se argumenta esse non possunt, neq; uero per se argumenta præstare. Si enim ipsi simplices ut sunt argumēta esse possent, uel argumentorum præstare materiam, nullam in quæstione relinquerent dubitationē, sed quoniam de ipsis adhuc in quæstione dubitat, an eorum possit esse rata cōiunctio, ipsi quidem neq; per se argumēta esse, neq; per se argumēta præstare poterūt, ea uero quæ in ipsis insunt, uel extrinsecus posita sunt, argumentorum copiam subministrant. Nam quod Victorinus quęrit, & explicat latius, ne cōmemoratione quidem mihi dignū uidetur,

Quærit

Quærit enim quæstio ipsa de quo agitur, an habeat locum, quod minimè oportuit, ut dictum est, locus de quo nunc agimus, non cuiuslibet rei locus est, sed argumenti, argumentum uero rei dubiæ faciens fidem, res uero dubia pars quæstionis, quod si argumentum quæstio uel pars quæstionis esse non potest, locus uero de quo agimus, argumenti est locus, non est dubiũ quin locus quæstionis esse non possit. Amplius. Omnis quæstio dubitabilis est, argumentũ uero omne quæstionis purgatam biguum. Non est igitur idem argumentum quod quæstio, sed loci, argumentorum sunt loci, non sunt igitur quęstionis. Hoc igit̃ prætermisso intelligamus ipsum de quo agitur quemlibet terminum in quæstione propositum, siue prædicatũ, siue subiectũ, qui cum per se res sint, ipsi quidem argumentum esse non possunt, habere autem in se quædam possunt, in quibus argumenta sint collocata, & quæ sedes argumentorũ esse intelligantur. Quæ quidem cum terminis his de quibus agitur, inhærere uideantur, nondum tamen sunt argumenta, sed quasi iam argumenta cõplectentes loci, & uelut naturali sede condentes. Idem de his locis qui extrinsecus assumuntur, dicendum est, ipsi namq; positi sunt exterius, & quodammodo à propositionum terminis ablegati, & res quædam sunt, sed intra se argumentorum copiam claudũt, atq; ut breui sententia colligã, ipsum de quo agitur nihil est aliud, nisi quilibet in quæstione terminus collocatus. Hi argumenta esse non possunt, neq; ab his trahi aliquod argumentum. Quo fit ut termini ipsi qui in quæstione sunt positi, nec argumenta, nec loci sint, sed tantum res. Rursus ea quæ in his hærent, de quibus agitur, ipsa quidem res esse manifestum est, sed claudunt in se argumentorum copiam, ut cum ex his sumi aliquod oporteat argumentũ, locorum uice fungantur. Itaq; si quis per se ea speculetur, res sunt, siquis ab his aliquod argumentum quærat educere, loci fiũt. Et hæc cõmuniter quidem de principalibus ac maximis locis dicta sint. Hi uero sunt qui in ipsis de quibus agitur hærent, uel qui assumuntur extrinsecus. Vt igitur faciat plenam locorum diuisionẽ, quos simpliciter ac maximos posuit locos, eosdẽ uelut in quasdam species resecat, dicens: In ipso tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id de quo quærimus. Et locorum qui in ipso sunt de quo agitur constituti, quatuor partium facta diuisio est. Hi quippe qui in ipso de quo agitur, hærent, uel ex toto eo de quo agit̃ termino, uel ex partium eius enumeratione, uel ex nota, uel ex affectis intelliguntur existere. Id ita esse breui ratione firmabitur. Necesse est enim quemlibet eorum terminorum qui in quęstione sunt collocati, & definitiones habere proprias, & partes, & nomina, & ad res alias quadam relatione coniungi ac referri, ergo locus qui dicitur ex toto, is est, quoties argumentum ex alicuius diffinitione termini qui est in quæstione tractatur, siue subiecti, siue prædicati. Ex partium enumeratione quoties ab eius termini partibus, qui in quæstione positus est, ducitur argumentum. A nota quoties ab eiusdem termini uocabulo nascitur argumentũ. Ab affectis uero, quoties ab his quę ab his quæ ad propositum terminum relatione aliqua reducuntur, argumẽtatio proficiscitur. Quorum similitudines omnium posterius explicabo, quãdo ea quæ super his rebus declarandis Cicero posuit, exempla tractauero. Nunc illud est considerandum, ait enim Tullius ex his locis in quibus argumenta inclusa sunt, alios in eo ipso de quo agitur, hærere, alios extrinsecus assumi, quod ita dictum uidetur, tanquam diuersi sint loci, qui in his de quibus agitur, hærent, & ipsum illud de quo agitur. Nihil enim in seipso hærere potest, ac per hoc quod in aliquo hæret, ab eo in quo hæret diuersum est, quòd si loci sunt aliqui qui in his hæreant, de quibus agitur, non est dubium quin hi loci ab his de quibus agitur, sint diuersi. Rursus cũ dicit in ipso, tum ex toto, tũ ex partibus eius, tanquàm non de diuersis loquatur, ita ait, in ipso locos esse tum ex toto, tum ex partibus, tum ex nota. Quasi uero aliud sit ipsum quàm totum, aut aliud ipsum quàm omnes undique eius partes. Vnaqueque enim res idem est q̃d totum. Idem namque est Roma quod tota ciuitas. Rursus idem est unaquęq; res,

quod

quod eius ſingulæ partes in unũ reductæ, uelut idem eſt homo, quod caput, thorax, uenter, ac pedes, cæteræq; in unum partes cõiunctæ atq; copulatæ. Quomodo igitur tanq; de diuerſis, primũ locutus eſt, cũ locos hærere in his terminis de quibus agitur, dixit? Poſt autẽ uelut de eiſdẽ loquitur, cum in ipſo locos, tum ex toto, tum ex partibus eſſe proponat. Nihil enim differt dicere in ipſo, tum ex toto, tum ex partibus q; ſi ita diximus, in ipſo, tum ex ipſo. Nam ſi idem eſt ipſum, quod totũ ac partes, idem eſt dicere in ipſo hærere locum, ex toto, aut ex partibus, quod in ipſo hærere locum, qui eſt ex ipſo, quod ne intelligi quidem poteſt, quemadmodum in ipſo hærere poſſit, quod ipſum eſt, cum nihil ſibi hæreat, ut ſuperius expediui. Sed quemadmodum pauloantè expoſui, unaquæq; res cum & diffinitionem habeat & partes, ſi pernoſcamus quæ ſit diffinitionis uis, & quæ partium, cũctus ambiguitatis nodus abſoluitur. Eſt enim diffinitio coactæ in ſe atq; cõplicatæ rei explicatio, uelut cum dicimus hominem eſſe animal rationale, mortale. Nam id quod breuiter nomen, atq; anguſtè deſignabat, id explicauit ac protulit, & per ſubſtantiales quodammodo partes definitio patefecit. Alium igitur neceſſe eſt eſſe intellectum rei, quæ cõplicata eſt, in eo quod ſibimet coacta atq; in unum redacta eſt, aliũ eiuſdem rei explicatæ atque diſſertæ, in eo quòd expedita atq; diffuſa eſt, nam etſi idem rei diffinitio quod nomen ſignificat. Illud tamen ipſum quod nomen anguſtè, cõfuſeq; deſignat, apertius diffinitio diſſerit ac patefacit. Rectè igitur aliud quiddã eſt ipſum, aliud eius diffinitio, etiam ſi unũ idemq; eſt utriſq; ſubiectũ. Vt enim dictum eſt, ipſum ſingulum eſt, diffinitio ipſius ſinguli per partes diſtributio, atque enumeratio. Partes autem nunc ſubſtantiales dico, non quæ magnitudinem iungunt, ſed quæ proprietatem rationemq; ſubſtantiæ. Sed quod in definitione dictum eſt ſecundum eas partes, quæ ſubſtantiam iungunt, id in partibus intelligendũ eſt, quæ magnitudinem copulant, uelut domus quæ fundamento, parietibus, tectoq; coniungitur. Nam cum ea nihil ſit aliud, niſi quod partibus copulatur, ipſa tamen una quædã eſt, atq; cõiuncta, partitio uero eius per quædam membra diſtributio eſt, atq; ideo licet unum ſit, quod ipſum eſt totum, & quot ſunt partes undiq; cõfluentes, non tamen eundem neceſſe eſt habere intellectũ, cum ipſum integrum conſideratur, & cum in partes ipſas quibus iunctum eſt, diſtribuit. Ex nota uero locus apertiſſimè ab eo termino diuerſus eſt, qui in quæſtione cõſtitutus eſt. Quis enim dicat, id eſſe cuiuslibet rei uocabulum quod ipſa res eſt, quam deſignat? Ea uero quæ ad id de quo agitur affecta ſunt, & ſi extra poſita uidẽtur, terminum tamen in quæſtione propoſitum uelut è regione reſpiciunt, quæ in multas ſecari neceſſe eſt partes. Omnis enim res, id quod eſt, unũ eſt, multa uero ſibimet retinet ndiuncta, quę hoc ab his quę omnino extrinſecus ſunt, differre intelligunt, ꝙ ea quę affecta ſunt, in relatione ſunt poſita, ut poſt & ipſarum propoſitio, & exemplorum ratio monſtrabit. Ea uero quę ſunt extrinſecus, in nulla relatione ſunt cõſtituta, atq; ideo hæc extrinſecus ſolũ. Illa uero affecta ſunt nuncupata, habet enim aliquã quodãmodo cognationẽ ad id, ad quod reducit, id quod refertur ad aliquid. Sed omnes ferè hos locos quos nunc ſimplices, atq; indiuiſos ponit, poſteriore tractatu diuidit, ut nũc quoq; eos locos qui in ipſo ſunt, diſtribuit, cum alios ex toto fieri proponit, alios ex partibus, alios ex nota, alios ex affectis, affectaq; ipſa ſuis partibus ſecat, extrinſecus uero locum in teſtimonio poſitum eſſe cõfirmat, teſtimonij uero uim in auctoritate conſtituit, autoritatẽ uero diducit in proprias partes, ſed hoc poſteriore tractatu liquebit. Nunc uero eos ſimplices, atq; indiuiſos locos proponit, & ueluti ſimplicibus ſubdit exempla. Reſtat autem nunc unum quod uidetur eſſe quærẽdum, an hi loci qui in locos alios diuidũtur, eorum quos intra ſe continent, locorum loci eſſe poſſint, ut eorũ qui ſunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis, is unus quidã qualis locus ſit, qui eſt in ipſo. Nihil quidem prorſus officeret locorum locos putare, fieri enim poteſt, ut locus amplior intra ſemet anguſtiores contineat locos, uelut in prouincia ciuitates, ſed nunc hæc ſimilitudo nõ cõuenit. Locus enim eſt ex quo ducitur

id in quo argumentum est positum, quod si loci locus esse posset, & is qui est in ipso de quo agitur, eos qui sunt ex toto, uel ex partibus, uel ex nota, uel ex affectis, uelut quidam locus includeret, nō essent, ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis loci, sed argumenta quoniā in eo hærerēt loco, qui in eoipso de quo agitur termino esse prædictus est, non igitur locus esse poterit loci, sed uelut genera in species, ita nunc sit diuisio locorū, nec hoc superius dictis uideatur esse contrarium, cum & maximas propositiones, & earū differentias continentes communi nomine appellauimus locos, nam maximæ propositiones licet eo ipso quo maximę sint, includant cæteras, & uocentur loci, tamen quia sunt notissimæ possunt rebus dubijs esse argumenta. Iure igitur earum differentię loci nominantur, quod in locorum speciebus, aliter sese habet, quæ prorsus argumēta esse non possunt, nam in ipso locus uelut in species quasdam diuidit in eos qui sunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis, unusquisq; enim horum locorū primi loci integrū uidetur ferre uocabulum, nam ut hominem animal dicimus, itemq; equum atque bouem, animalia nūcupamus, sic is locus qui ex toto est, in ipso esse dicit, itemq; qui ex partib. ac nota, atq; ex affectis in ipso sunt, sed ex his locis argumenta quidem duci possibile est, ipsa uero argumenta ut sint, fieri nequit.

Sed ad id totū de quo differitur, cum definitio adhibetur, quasi inuolutum euoluit id de quo quæritur. Eius argumenti talis est formula. Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt ad res suas obtinēdas. Eius autem æquitatis utilis cognitio est. Vtilis ergo est iuris ciuilis scientia.

Post locorum bifariam diuisionem, in ipso, scilicet, de quo agitur, & extrinsecus positorum, partitus est eum locum qui est in ipso in quatuor mēbra, id est, à toto, à partium enumeratione, à nota, ab affectis. Nunc igitur antea q̄ diuidat eum locū quem ab affectis esse proposuit, superiorum trium quos in primo interim tractatu minimè diuisurus est, sed indiuiduos relicturus, exempla supponit. Hi uero sunt à toto, à partibus, à nota, ac de eo quidem loco qui est à toto ita disseruit, ac disputauit. Tum, inquit, dicimus à toto locum argumenti quando totum illud quod in quæstione positū est, diffinitione complectimur, quę diffinitio rei dubię de qua agitur, facit fidem. Sed diffinitio omnis ut superius quoq; dictum est, id quod nomine inuolutè designatur, euoluit & explicat, atq; ideo nō terminus qui in diffinitione ponitur, sed quæ in ipso sunt, possunt argumentis præstare materiam. Sunt autem in unoquoq; propriæ diffinitiones. Diffinitio enim est oratio substantiam uniuscuiusq; significans, quod si ab unaquaq; re propria substātia non recedit, ne diffinitio quidem recedit, est ergo definitio in ipso termino, de quo agitur, quę definitio totum terminum necesse est comprehendat, neq; enim partem substantiæ, sed totius termini substantiā monstrat. Sed quoniam ex ea diffinitione fides fit rei dubiæ, trahitur ex diffinitione argumentum, quæ diffinitio in ipso termino est de quo agitur, & eius termini totum est. Itaque argumētum quod à diffinitione ducitur, ab eo ducit̄ loco, qui in ipso termino est, qui in quęstione est collocatus. Sed quoniā multi loci sunt in ipso, hic locus à toto est. Diffinitio enim totum terminum cōprehendit, atq; id quod inuolutè nomine significabatur, euoluit atq; aperit, eius argumenti talis est formula. Ius ciuile est æquitas constituta his qui eiusdem ciuitatis sunt ad res suas obtinendas, eius autem æquitatis utilis est cognitio, utilis est ergo iuris ciuilis scientia. Est enim quæstio, an iuris ciuilis scientia sit utilis, hic igitur ius ciuile supponitur, utilis scientia prædicatur. Quęritur ergo an id quod prędicatur, uerè possit adhærere subiecto. Ipsum igitur ius ciuile nō potero ad argumentū uocare, de eo enim quæstio constituta est, respicio igitur quid ei sit insitum, uideo quoniam omnis diffinitio ab eo nō seiungitur, cuius est diffinitio, ne à iure ciuili quidem propriam diffinitionem posse abiungi. Diffinio igitur ius ciuile, ac dico, ius ciuile est æquitas cōstituta his qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas,

obtinẽdas, poſt hoc cõſidero num hæc definitio reliquo termino, utili ſcientiæ poſſit eſſe cõiuncta, id eſt, an æquitas cõſtituta his qui eiuſdem ciuitatis ſunt, ad res ſuas obtinendas, utilis ſcientia ſit, uideo eſſe utilem ſcientiam dictæ ſuperius æquitatis. Concludo itaq; iuris igitur ciuilis ſcientia utilis eſt, hoc igitur argumẽtum eſt ex eo loco qui eſt in ipſo, hoc eſt, in iure ciuili, qui terminus in quæſtione eſt cõſtitutus, hic uocatur à diffinitione, quæ diffinitio quæſtionum totum eſt, argumentum eſt à toto. Omnis autem locus à toto in ipſo eſt. Nec nos ulla dubitatio perturbet, quod ius ciuile & rurſus ſcientia utilis, quædã ſunt orationes, quas inter terminos collocamus. Non enim omnis terminus ſimplici orationis parte profertur, ſed aliquoties orationes integræ in terminis conſtituuntur. In hac igitur argumentatione maxima ac per ſe nota propoſitio eſt ea, per quam intelligimus omnia quæ diffinitioni alicuius coniunguntur, ipſa quoq; illis quorũ definitio eſt, ex neceſſitate copulari. Sequit enim cum diffinitio iuris ciuilis utili ſcientiæ poſſit adiungi, iuri quoq; ciuili utilem ſcientiã poſſe copulari, eſt igitur hoc argumentum tractum ab ab eo loco, qui eſt in ipſo. Omnis enim diffinitio in eo termino eſt quem diffinit, eodem autem loco qui in ipſo eſt, & a toto. Omnis enim diffinitio totum monſtrat atq; aperit. Maxima propoſitio hæc. Quibus aliquorũ diffinitio iũgitur, eiſdem neceſſario ea quæ diffiniunt, aptant.

Tum partium enumeratio, quæ tractatur hoc modo: Si neque cenſu, neque uindicta, neq; teſtamento, liber factus eſt, nõ eſt liber, nec ulla eſt earum rerum, non eſt igitur liber.

Sit quæſtio utrum aliquis quem ſeruum eſſe conſtiterit, ſit liber. Quoniã faciendi liberi tres ſunt partes, una quidem ut cenſu liber fiat, cenſebantur enim antiquitus ſolli ciues Romani. Si quis ergo conſentiente uel iubente domino, nomẽ detuliſſet in cenſum, ciuis Romanus fiebat & ſeruitutis uinculo ſoluebat, atq; hoc erat cẽſu fieri liberum, per conſenſum domini nomen in cenſum deferre, & effici ciuem Romanum. Erat etiam pars altera adipiſcendæ libertatis, quę uindicta uocabatur, uindicta uero eſt uirgula quædam, quam lictor manumittendi ſerui capiti imponens, eundem ſeruum in libertatem uindicabat, dicẽs quædam uerba ſolennia, atque ideo illa uirgula uindicta uocabatur. Illa etiã pars faciendi liberi eſt, ſi quis ſuprema uolũtate in teſtamenti ſerie ſeruum ſuum liberum ſcripſerit. Quæ quoniam partes ſunt liberi faciendi, ſi quis aliquem quem ſeruum fuiſſe conſtiterit, monſtrare uelit, non eſſe liberum factum, dicet, ſi neq; cenſu, neq; uindicta, neq; teſtamẽto, liber factus eſt, nõ eſt liber. At nulla earum parte liber factus eſt. Nõ eſt igitur liber. Si enim omnes partes à qualibet illa re abiunxeris, totum neceſſario ſeparaſti. Nam cum totum in ſuis partibus conſtet, ſi quid nulla cuiuslibet parte cõiungatur, à toto etiam ſegregatur, partes autem duobus dicimus modis, uel ſpecies, uel membra. Species eſt quæ nomen totius integrum capit, uelut homo atque equus animalis, utraq; enim per ſe integro nomine animalia nũcupantur. Eſt enim homo animal, & rurſus equus animal. Item membra ſunt, quæ cum totum efficiant, coniuncta totius capiunt nomen, ſingula uero nullo modo, ut cum fundamentum, parietes, & tecta, domus membra ſint, ſimul omnia domus dicũtur, fundamẽta uero ſola domus uocabulo minimè nũcupantur, neq; parietes, neq; tecta. In his igitur quæ ſpecies ſunt, quoniam nomẽ totius integrum capiunt, niſi ſigillatim omnes partes ab eo de quo dubitatur abiunxeris, nõ poſſis totum abeſſe mõſtrare. Dictum eſt enim unamquamq; partem totius uocabulum integrũ capere. Vt quoniam faciendi liberi tres ſunt ſpecies, cenſus, uindicta, teſtamentum, ſi quaslibet duas remoueris, una tamen permanſerit, liberum neceſſario confitebere. Siue enim cenſu tantum, ſiue uindicta, ſiue teſtamento ſit liber factus, liberum eſſe conſtat, ergo in his niſi omnes ſpecies ſemoueris, non potes deſtruere q̃ in quæſtione propoſitum eſt. At ſi affirmare uelis, atq; aſtruere, ſufficit tantũ unam

quamlibet ſpeciem demonſtrare, ut ſi uelis oſtendere liberum, ſat eſt, ut mõſtres, aut uindicta, aut cenſu, teſtamentoue liberum factum, quod ſi deſtruere uelis, non ſufficit oſtendere, aut cenſu, aut uindicta, aut teſtamento liberum non eſſe factũ. Sed nullo eorum modo ad libertatem ueniſſe. Itaq; his partibus quæ ſpecies ſunt, ſi deſtruere uelis, cunctis utendũ eſt, ſi aſtruere, una ſufficiet. At uero hæ partes quæ ſunt membra, cõtrario modo ſunt, ſi deſtruere uelis, ſat erit unam ſeiungas, ſi aſtruere, cuncta adeſſe neceſſario cõprobabis, nam ſi uelis oſtendere non eſſe domum, ſufficit ut aut fundamenta non eſſe dicas, aut parietes, aut tecta, nam ſi quid horũ defuerit, domus non poteſt appellari. At ſi uelis oſtendere domum eſſe, niſi cuncta in unũ coniunxeris, id q̃ proponis, aſtruere non ualebis. Omnes uero hi loci à partiũ enumeratione ducũtur, quia in his partibus quæ ſpecies ſunt, cũctæ partes enumerant̃, ut deſtruas, in his uero quæ mẽbra ſunt cunctæ partes enumerãtur, ut aſtruas. Quæſtio eſt igitur in propoſito Ciceronis, exẽplo argumẽti à partiũ enumeratione deducti. An is quẽ ſeruũ fuiſſe cõſtitit, liber ſit, is quẽ ſeruũ fuiſſe cõſtat, ſubiectus eſt terminus, liber uero prædicatus, neutrũ igitur corũ terminũ ad argumẽtum ducere poterimus, de quibus enim dubitat̃, ipſi fidẽ dubitationi facere non poſſunt, uideo igitur quid in altero eorum ſit, quoniam uero partes omnes in eo ſunt cuius partes ſunt, quoniamq; libertas data, habet proprias partes, ſumo eas atque dinumero, & requiro, an ulla earum partium uideatur ineſſe ſubiecto, ſed nulla ineſt. Concludam igitur non eſſe liberum. Vnde manifeſtius demonſtratur, non ſolum ab eo termino qui ſubiectus eſt, argumenta ſumi poſſe, uerumetiam ab eo qui eſt prædicatus. Nam prius exemplum quo demonſtrabat. Iuris ciuilis ſcientiam eſſe utilem, ius ciuile quod ſubiectum erat diffiniuit, ductumq; inde argumentum rei dubiæ fecit fidem. Hic uero libertatis partes enumerantur, qui eſt terminus prædicatus. Eſt igitur ut dictum eſt quæſtio. An quem ſeruum eſſe conſtiterit, liber ſit. Terminus is quidem quem ſeruum eſſe conſtiterit, ſubiectus eſt, prædicatus uero liber, in ipſo, id eſt, in prædicato partes ſunt, quæ enumerantur, à qua enumeratione dum trahitur argumentum, fit argumentũ in ipſo, ex partium enumeratione. Maxima propoſitio, cuius partiũ nihil rei propoſitæ copulatum eſt, ei ne totum quidem eſſe poteſt conjunctum. Hic uidetur eſſe dubitandum, num locus à toto, atque à partibus idem ſit, cum omnes partes totum faciãt, ſi coniungantur. Sed reſpondebitur, cum ſit argumentum ab enumeratione partium, totum diuiditur, non cõiungitur, diuidendo enim argumẽtatio procedit. Nam quiſquis partem cuiuslibet ſumpſerit, eo ipſo, quo partẽ ſumpſerit, rem uidetur eſſe partitus. Qui uero rem diuidit, diſſipat potius quàm conficit totũ, ſed reſtare adhuc ambiguitas poteſt, nam diffinitio quoq; inuolutam nominis ſignificationem explicat, per quandam ſubſtantialium partium enumerationem. Enumeratio uero partium quædam ipſarũ à ſe partium diſſipatio eſt. Sed aliud eſt eiuſdẽ rei partes enumerare, aliud diffinitionis. Nã rei partes, ea re cuius partes ſunt, ſemper minores ſunt, ut caput, uel thorax, uel cætera mẽbra toto homine, partes uero definitionis tota re quæ diffinitur, ſi ſubſtantiales ſunt, probantur eſſe maiores, ut animal homine maius eſt. Itemq; rationale, mortale eundem hominem, uelut maiora continent, & ſunt ſingulæ partes diffinitionis eiuſdem quæ eſt animal, rationale, mortale. Partitio igitur ſumit partes rei quam partitur minores ſemper. Quæ uero ſumit definitio, uniuerſalia ſunt per ſe totaq; & continentia diffiniri, quamuis poſita in diffinitione partes fiant, ut in his quæ ſuperius exempla propoſui, facilè intelligi poteſt. Vnde manifeſtũ eſt locum à toto, qui diffinitionis eſt, & locum à partium enumeratione, eſſe diuerſos.

Tum notatio, tum ex ui uerbi argumentũ aliquod elicitur hoc modo, cum lex Aeliaſanctia aſſiduo uindicem aſſiduum eſſe iubeat. Locupletem iubet locupleti, is eſt aſſiduus, ut ait Aelius, appellatus ab ære dando.

Tertius corũ qui in ipſo ſunt locus à notatione eſt cõſtitutus. Notatio uero eſt quædam

dam nominis interpretatio. Nomen uero semper in ipso est. Vt enim diffinitio id q̃ in nomine inuolutum est, declarat, expedit atque diffundit, ita etiam nomen id quod à diffinitione dicit̃ euolutè, inuolutè confuseq; designat, quod si definitio in ipso est, nomen quoque in ipso esse de quo agitur, non potest dubitari. Ex notatione autem locus uocatus est, quia nomen omnem rem notat atque significat. Vindex est igitur qui alterius causam suscipit uindicandam, ueluti quos nunc procuratores uocamus. Lex igitur Aeliasanctia assiduo, uindicem assiduum esse iubet. Quæritur utrum cum lex Aeliasanctia uindicem uelit esse assiduo assiduũ, locupletem uelit locupleti. Hic igitur subiectus quidem terminus est, lex Aeliasanctia uindicem uolens assiduo assiduum, prædicatus uero locupletem locupleti, ipsos igitur terminos non potero ad fidem quæstionis adducere. De ipsis enim de quibus ambigitur, nulla effici fides potest. Quæro igitur quid in ipsorum altero sit, ac uideo unum eorum terminum esse, legem Aeliamsanctiam, quæ assiduum assiduo uindicem esse decernat, id est, subiectũ, huius orationis interpretor partem, quę est assiduus. Quid enim est assiduus aliud, nisi assem dans? assem uero dare nisi locuples non potest, assiduus igitur locuples est. Cum igitur lex Aeliasanctia assiduo uindicem assiduũ esse cõstituat, locupletem iubet locupleti, assiduus quippe est locuples, à dando ære nominatus. Argumentũ igit̃ hoc tractũ est ex eo loco, qui est in ipso, id est, à nominis interpretatione, nomẽ enim in ipso illo est, cuius nomen est, cuius interpretatio notatio nũcupatur. Sed ab huius interpretatione factum est argumentum. Igitur hoc argumentum ex eo loco est, qui est in ipso, id est, à nomine, & eorum qui in ipso sunt, à notatione, id est, à nominis interpretatione. Maxima propositio est, interpretationem nomina idem ualere quod nomen. Sed paulò cõsusius à Cicerone dicta argumentatio maximũ præstat errorem. Ita enim dici oportuit, assiduus est qui assem dat, qui uero assem dat, locuples est, assiduus igitur locuples est. Lex autem Aeliasanctia assiduum assiduo esse uindicem iubet, locupletem igitur locupleti uindicem esse præscripsit. Quod si ita dictũ esset, apertior argumentatio fuisset. Nunc uero ita dixit: Cum lex Aeliasanctia assiduo uindicem assiduum esse iubeat, locupletẽ iubet locupleti & cætera. Subiunxit, ut ostenderetur locuples esse assiduus, hoc autem tantundem ualet, quod ait, legem Aeliamsanctiã assiduo assiduum uindicem cum iuberet esse, locupletem locupleti esse præcepisse, tãquàm si diceret, qui assiduus est, locuples est. Nisi enim is qui assiduus est, locuples sit, non cõsequitur, ut cum lex Aeliasanctia, assiduum assiduo uindicem esse iusserit, locupletem iusserit locupleti, & argumẽti conclusionẽ priorem posuit, subiecit uero probationẽ. Conclusio namque est, cum lex Aeliasanctia, assiduum assiduo uindicem uelit esse, locupletem iubet locupleti, atque hanc præmittit, probatio uero est rationis assiduũ esse locupletem ab ære dando nominatum, & hanc intulit conclusionem. Restat is locus eorum qui in ipso sunt, qui ducitur ab affectis. Cuius expositionem, quoniam uaria est multiplexq; diuisio, differamus, ac primi uoluminis terminum, hucusq; sistamus.

ANITII MANLII SE
VERINI BOETHI, COMMENTARIORVM IN
TOPICA CICERONIS, LIB. II.

N tam difficilimi operis curſu non ſum neſcius mi Patrici, quin la bor hic noſter quem te adhortante ſuſcepimus, dum iudicio multitudinis imperitæ aut eleuatur, aut præmitur, facilè uarijs reprehenſionibus mordeatur. Nam & illi quibus hoc totum diſſerendi diſplicet genus, uelut ſuperuacaneũ ſtudium familiari prauis mentibus cauillatione, deſpiciunt, & qui maximũ huius ſcientiæ fructũ putãt, ſua cæteros ſegnitie mentientes, tanto nos operam pares eſſe non exiſtimant, quorum quidem priores ſi non inuidia laboris alieni æſtimationem premunt, ſed reprehenſioni iudicioq; conſentiunt, nullo modo ferendos eſſe puto. Multo quoque in me libentius detorſerim prauæ opinionis inuidiã, ac noſtris eos diffidere uiribus facilimè patiar, potius quàm tantæ diſciplinæ calcare rationem. Sed proh diuinam atque humanam fidem, quæ eſt hæc hominum prauitas, quę tantę eſt imprudentia cœcitatis, ut penè ſua ſeſe ipſi confeſſione condemnent? Nullus eſt enim qui ſeſe uideri nolit peritiſſimum diſſerendi, quinetiam obiectare ipſi aliquid, & reſoluere obiecta conantur, & ſi facilè id factu eſſet, cuncti ad ſcientiam logicæ diſciplinę uelut ad cõmunia quędam ſapientię lucra concurrerent. Iam uero quid abſurdius fingi poteſt, quàm quod probabilibus ut ipſi exiſtimãt argumentis, inutile ſtudium Dialecticæ nituntur aſtruere? Quid enim conuenit diſſerendi artem diſſerendo peruertere, ut cuius opinionem affectes, eiuſdem deſpicias ueritatẽ? Sed ut cantor, ille diſcipulum ſibi ac Muſis canere iubebat, ita & ego quoque mihi ac tibi, non Muſæ, ſed tãquàm Muſarum præſidi cecinerim, atque id quod multo labore ſtudioq; collegi, non Rhetorica tantũ facultate, uerum etiam Dialectica ſubtilitate deponam. Quę uero ſequuntur huiuſmodi ſunt:

> Ducuntur etiam argumenta ex his rebus, quæ quodammodo affectæ ſunt ad id de quo quęritur. Sed hoc genus in plures partes diſtributũ eſt. Nam alia coniugata appellamus, alia ex genere, alia ex forma, alia ex ſimilitudine, alia ex differentia, alia ex cõtrario, alia ex cõiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex conſequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex cauſis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum.

Poſtquã locos eos ex quibus argumenta ducunt, gemina partitione diſtribuit, alios in ipſo de quo agitur hærere dicendo, alios extrinſecus aſſumi, cumq; locum qui in ipſo de quo agitur hæret, in quatuor ſpecies ſecuit, id eſt, à toto, à partibus, à nota, ab affectis. Superioribus quidem tribus exempla ſubiecit, quæ nos primo uolumine quãtum diligenter fieri potuit explicauimus. Reſtat is locus quem poſuit quartum, id eſt, ab affectis, huius cum multæ ſint ſpecies, integri atque indiuiſi proponere non potuit exemplum. Nam quorũ facienda partitio eſt, melius per ſingula membra diſpoſitis aperiuntur exẽplis. Hunc igitur locum diuidit hoc modo: Locus qui ex affectis eſt, partim ex coniugatis, partim ex genere, partim ex forma deſcendit, ex ſimilitudine etiam, uel ex differentia, uel ex contrario, necnon etiam ex cõiunctis, ex antecedentibus, & conſequentibus, & repugnãtibus, ex cauſis etiam atque ex effectis cauſarum, & comparatione maiorum, aut parium, uel minorum, quæ omnia Tullius paulò poſt conuenientibus rerum ſimilitudinibus illuſtrat. Nunc illud nobis dicendum eſt, quę ſit affectorũ natura, & quid habeant proprietatis, ſunt enim affecta quæ

quodammodo

quodāmodo aliquid referri poſſunt, ad id ad quod referuntur, omnia uero quæ ſe ali qua relatione reſpiciunt, aut amica inter ſe, aut diſſidentia conferuntur. Si amica, uel ſubſtantialiter, ut genus, forma, antecedentia, conſequentia, cauſa, effectus. Vel in qualitate, ut coniugatum, ſimile, coniunctum, uel in quantitate, ut paria. Quę uero ſibi diſſidentia conferuntur, partim à ſe differentia ſunt tantum, partim aduerſa, ſed aduerſa, partim in qualitate, ut contraria, uel repugnantia, partim in quātitate, ut ma ius ac minus. Quę cum ita ſint, manifeſtū eſt, & amica ſibi cognationis relatione con iungi, & diſſidentia hoc ipſo quo ſibi aduerſa ſint, ad ſe inuicem cōparari. Nam quæ amica ſunt, amicis amica ſunt, & diſſidentia à diſſidentibus diſſident. Ita igitur & ge nus formæ genus eſt, & forma generis forma, & antecedentia cōſequentium, & con ſequentia antecedētium, & cauſa effectuum cauſa, & effectus cauſarum effectus, & coniugata coniugatis coniugata ſunt, & ſimile ſimili ſimile, & coniunctum coniun cto coniunctum, & paria paribus paria, & differentia differentibus differentia, & ma iora minoribus maiora, & minora maioribus minora ſunt, & contraria contrarijs contraria, & repugnantia repugnantibus repugnantia ſunt. Affecta igitur ſunt quæ cum à ſe inuicem diuerſa ſint, ad ſe inuicē tamen referuntur. Sed quo ordine Tullius ſuperius deſcripſit locos, nos diffinitiones omnibus apponemus. Eorum igitur quæ ad ſe inuicem affecta dicuntur, in M. Tullij diſputatione prima ſunt coniugata uo co, quæcumque ab uno nomine uaria prolatione flectuntur, ut à iuſtitia iuſtus, iuſtū, iuſtè. Hæc inter ſe cum ipſa iuſtitia unde eorum uocabulum fluxit, coniugata dicun tur. Genus uero quod de multis ſpecie differentibus in eo quòd quid eſt prædicatur, uelut animal dicitur de homine atque equo, quæ ſpecie differunt, & in eo quòd quid ſit prædicatur. Interrogantibus enim nobis quid ſit homo uel equus. Reſpondetur animal. Quod genus licet neceſſe ſit ab eo eſſe diuerſum cuius genus eſt, cognatū tā men eſt ei, quia ad id ſubſtantiæ relatione coniungitur. Species etiam eſt, de qua ge nus ſuperius prędicatur, quam Cicero formam uocauit, uelut homo animalis. Simi litudo eſt unitas qualitatis. Nam duo quæ ſibi ſimilia ſunt, eandem neceſſe eſt habe re qualitatem, & quoniā ipſum ſibi ſimile eſſe non poteſt, aliud neceſſe eſt ſimile con ſideretur. Sed aliud eſſe non poterit, niſi fuerit in aliqua parte diuerſum. Ergo ſimi lia, à ſe in alia quidem re diuerſa ſunt, in alia uero congruunt. In ea uero re quæ ſecun dum qualitatem congruunt, in ea eſſe ſimilia intelliguntur, quæ ad ſe ſimilitudinis il lius copulatione referuntur. Differentia eſt qua unumquodq; differt ab alio, ut ho mo ab equo rationabilitatis differentia diſcrepat. Hæc igitur prædicatione quidem proprię naturę ad ea refertur, quorum eſt differentia ut rationabilitas ad hominem, Diſſimilitudinis uero ratione ad ea à quibus diſcrepat id cuius eſt differētia, ut ratio nabilitas ad bouem. Contraria uero ſunt, quę in eodem poſita genere longiſſimè à ſe diſcrepant, ut album atque nigrum, quæ licet in uno qualitatis genere ponantur, à ſe tamen quàm longiſſimè recedunt, ea quoque ad ſe referri nullus ignorat. Aliud eſt enim quod ſunt, aliud quod contraria ſunt. Quod enim nigrum eſt, quale eſt. Quod uero contrarium eſt, ab albo plurimum diſcrepans eſt. Coniuncta uero ſunt, quæ unicuiq; rei finitimam naturam tenent, uelut timori pallor adiunctus eſt. Hęc ta lia ſunt ut ſæpius quidem adiunctis ſibi cohęreſcant, neq; tamen ex neceſſitate his quibus uicina ſunt, adeſſe cogantur. Nam ſæpe timori pallor aſſiſtit, nō tamen ſem per ueluti cum diſſimulatione pręmitur metus, atq; ideo ueriſimilia ex adiunctis ar gumenta naſcuntur. Nam quęcunq; coniuncta ſunt ex his quibus adhęrent, indicio eſſe ſolent. Sed de his in poſteriore diſputatione diligentius differam. Antecedētia uero ſunt quibus poſitis aliud neceſſe eſt conſequatur, ut quia bellum eſt, eſſe inimi citias neceſſe eſt. Hæc ordinis neceſſitatē tenent. Conſequentia enim ab anteceden tibus ſeparari nequeunt, cōſequens uero eſt quicquid, id quod antecedit inſequitur, ut inimicitiæ bellū cōſequuntur. Nam ſi bellū eſt, inimicitias eſſe neceſſe eſt, habetq; locus hic illud notabile & ſpectandū, quod ſæpe quæ naturaliter priora ſunt, tamen

ipſa ſunt conſequentia. Sæpe quæ naturaliter antecedunt, & in propoſitione priora ſunt. Namq; inimicitiæ prius exiſtere quàm bella ſolent. Sed nõ poſſumus proponere inimicitias, ut bellũ ſequatur. Nõ enim poſſumus uerè dicere, ſi inimicitiæ ſunt, bellum eſt, ſed præponimus bellum, & inimicitiæ quæ natura priores ſunt, ſubſequũtur, ita, ſi bellum eſt, inimicitiæ ſunt. Nunc igitur inimicitiæ quæ naturaliter bellũ præcedunt, hæ eadem bella in propoſitione comitantur, at ſi dicã, ſi ſuperbus eſt, odioſus eſt. Superbia & naturaliter, & in propoſitione odium præcedit, prius enim ſuperbia cõſueuit exiſtere, poſt uero atq; ex eadem ſuperbia ueniens odiũ ſequi. Nec intereſt utrũ naturaliter quælibet antecedat res aliquãdo, an uero cõſequetur, dum id in propoſitione annotemus eã eſſe rem antecedentẽ, quæ ſiue naturaliter prior ſit, ſiue poſterior, alterã tamen rem ſecũ neceſſariò trahat. Repugnãtia uero intelligũtur quoties id q̃ alicui contrariorũ naturaliter iunctũ eſt, reliquo cõtrario cõparatur, ut quoniã amicitiæ atq; inimicitiæ contraria ſunt. Inimicitias uero cõſequitur nocẽdi uoluntas, amicitia & nocendi uoluntas, repugnãtia ſunt, hęc quoq; ad ſe cõtrarietatis ſimilitudine referuntur. Cauſa eſt, qua præcedente aliquid efficitur, ut cauſa diei eſt ſolis ortus. Effectum eſt quod præcedẽs cauſa perficit, ut dies quẽ ſolis ortus emittit. Maiorum uero cõparatio eſt, quoties ei quod minus eſt, id q̃ maius eſt comparatur, ut ſi nemo innocens, pelli in exiliũ debet, multo magis ne Tullius quidẽ, qui nõ innocẽs ſolum, uerũ etiam patriæ fuit liberator, plus eſt enim patriæ eſſe liberatorem, q̃ innocentem. Parium uero quoties inter ſe paria cõparantur, ut ſi hic ciuis innocens pelli in exilium nõ debet, quia innocens eſt, nec ille quidem qui eſt innocẽs carere patria iuſtè poteſt. Minorũ uero quoties minora maioribus cõferuntur, ut: ſi Ciceronem liberatorẽ patriæ præmio nemo dignũ putauit, nemo eũ putet præmio dignũ qui cum tantũ innocens fuerit, nulla in rempublicã contulit merita. Hęc itaq; omnia cognata ſibi eſſe, & ad ſe referri inuicẽ, & ſe uelut è regione cõſpicere nullus ignorat. Nam ut de cõiugatis primum loquamur, & iuſtitia ad id quod iuſtum eſt, uel id quod iuſtè fieri poteſt, ſpectat, & eum qui iuſtus eſt perficit. Cætera quoq; habent ad ſe non modo uocabuli cognationem, uerum etiam cuiuſdã naturę congruentiam, ita tamen ut à ſe diuerſa ſint. Neq; idem eſt iuſtitia, quod iuſtus. Omne enim quicquid ab aliquo inflectitur ab eo à quo inflectitur eſt diuerſum, eidemq; cognatum, à quo etiam probatur inflexum. Genus etiam cognatũ eſſe rei cuius genus eſt, ideſt, ſpeciei, quam Cicero formam uocauit, dubiũ non eſt. Genus enim ſpeciei genus eſt, & ſpecies generis ſpecies, itaq; ad ſe inuicem referuntur, licet idem genus ac ſpecies non ſint. Illud ſanè uidendum eſt, quoniã quas nos ſpecies nuncupamus, eas Cicero formas uocat. Cui quidem, dum quod dicit intelligam, cõcedam libenter quibus uoluerit uti nominibus, mihi uero non idem cõcedi poteſt. Nam qui explanationis lucẽ profeſſus eſt, in his uerbis debet quæ ſunt in uſu poſita uerſari. Id autẽ quod ſupponitur generi ut ſpecies, quam forma potius nuncupetur, uſus obtinuit. Iam uero ſimile niſi ſimili ſimile eſſe non poteſt, & quod differt niſi à diſſimili differre non poteſt. Cõtraria etiã contrarijs intelliguntur eſſe contraria, coniuncta etiam coniunctis adhæreſcunt. Et quæ ſunt antecedentia, aliquid quod poteſt conſequi antecedunt. Id etiam quod eſt conſequens illud quod anteceſſit, inſequitur. Omne etiã repugnans repugnanti ſibi met intelligitur inimicũ. Cauſa etiam effectus ſui cauſa eſt. Quod enim quæuis cauſa efficit, eius rei quã efficit cauſa eſt, effectus quoq; cauſæ alicuius effectus eſt. Comparatio uero maiorum minora reſpicit, minorũ uero maiora, parium paria, atq; in omnibus ea natura eſſe deprehenditur, ut cum per ſe res quædã ſint diuerſę ab his ad quæ referuntur, affecta tamen eſſe dum cõparantur, appareãt, diuerſa uero eſſe ab his ad quę referãtur, illa res approbat, quoniã nihil ad ſeipſum referri poteſt. Quę cum ita ſint, iure affecta ſunt nũcupata. Quę omnia eius loci qui ex affectis ducitur, ſpecies, uel formæ ſunt, ipſo etiam teſtante Cicerone, qui ait: Sed hoc genus in plures partes diſtributum eſt. Cum enim genus dixit, quas ſcindit à genere ſpecies eſſe ſignauit.

Præterea

Præterea omnia hæc & nomen generis ſuſcipiunt & diffinitionẽ. Affecta enim ſunt ad aliquid, quæ ad id ad q̃ affecta ſunt, referri queunt, cõiugata uero & genus, & forma, & cætera, ad ea ſemper ad quæ ſunt affecta, referunt. Sed ut in ſuperioribus locis dictũ eſt, qui in ipſo de quo agitur hærebãt, id eſt, extoto, ex partibus, ex nota, ut ex toto eo intelligatur termino, qui fuiſſet in quæſtione propoſitus. Itẽq; ex eius partibus atq; ex eius nota. Eodem modo etiã in ijs quæ affecta ſunt dicemus ad eum terminum affecta cõſiderari, qui ſubiecti uel prædicati loco poſitus cõtinet quæſtionẽ. Supereſt nunc illud dicere, cur quæ affecta ſunt in ipſo de quo agitur eſſe dicantur. Etenim in ipſo de quo agitur termino, quatuor locos eſſe ſignificauit. Cicero, id eſt, ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis. Quorum tria quidem ſuperiora manifeſtũ eſt in eo hærere, de quo agitur termino. Diffinitio enim cuiuslibet rei quod totum eſt, in illo ipſo eſt, quod diffinit. Partes etiam in ipſo illo ſunt, quod collectione coniungũt. Nota etiam in illo eſt, quod appellatione ſignificat, affecta uero extrinſecus poſita uidentur, quippe quæ referuntur ad id ad quod affecta ſunt, ad id de quo agitur quæ non referuntur, niſi extrinſecus poſita intelligerentur. Cur igitur ea etiam quę affecta ſunt, ad id de quo agitur, inter nos numerauit locos, qui ipſi de quo quęritur termino, cohęrent, dicendum eſt. Quoniã id quod adhærere dicitur, non idem eſt ei, cui adhærere prædicatur. Quæ cũ diuerſa ſint cognatione tamen quadam intelliguntur eſſe coniuncta, ueluti non idem eſt diffinitio, quod ipſa res, quæ diffinitione deſcribitur. Si enim diffinitio clarius efficit id quod diffinit, nihil uero ipſum è ſeſe clarius quàm eſt efficere poteſt, manifeſtum eſt id quod diffinitur à diffinitione eſſe diuerſum. Sed idcirco hærere diffinitionem in eo quod diffinitur dicimus, quia eſt ei cognata atque coniuncta. Quippe quæ dum eius proprietatem ſignificet, ab eius ſubſtantia non recedit. Partes etiam ac notæ diuerſa ſunt ab eo, quod uel copulant, uel deſignant. Sed quia illæ propoſitum terminum iungunt, illæ ſignificãt, habentes alĩquam cum propoſito termino cognationem, in ipſo de quo agitur hærere perhibentur. Ita etiam in affectis licet extrinſecus ſint, neque enim idem ſunt quod ea ſunt ad quæ intelliguntur affecta. Neceſſario tamen quia aliquam cognationem cum his habere conſiderantur, in ipſis hærere dicuntur, ad quæ ad affecta ſunt. Qui uero eorum naturalis ordo ſit, uel quæ differentia, uel quę ſit alia locorum partitio, licet in Topicis differẽtijs opportunius expediendum ſit, tamen cum exempla Ciceronis quæ in his explicandis attulit, expoſuero, ſubiungam.

> Coniugata dicuntur, quæ ſunt ex uerbis generis eiuſdem. Eiuſdem autẽ generis uerba ſunt, quæ orta ab uno uarie commutantur, ut ſapiens, ſapienter, ſapientia, hæc uerborum coniugatio συζυγία dicitur, ex qua huiuſmodi eſt argumentum. Si compaſcuus ager eſt. Ius eſt compaſcere.

Diffinitio coniugatorũ à Cicerone prolata talis eſt. Cõiugata dicuntur, quæ ſunt ex uerbis generis eiuſdẽ, id eſt, quæ ab uno uerbo uarijs inflectuntur modis. Ex eodem quippe genere uerba ſunt. Iuſtitia, iuſtus, iuſtè, iuſtũ, & quęcũq; alia in diuerſas poſſunt, uocabulorũ ſpecies inflecti. Quęcũq; enim ab uno quolibet orta uarie commutantur, hęc à Græcis quidem συζυγία dicuntur, apud Latinos uero coniugata. Nam q̃ Græci συζυγία dicũt, nos coniugationẽ appellamus. Hęc aũt ſunt, ut ſapiens, ſapienter, ſapiẽtia, & quęcũq; in uarias partes orationis, uariasq; inflexiones, ab uno quodam ducta cernũtur. Ex cõiugatis igit̃ argumẽti naſcẽtis hoc exemplũ eſt. Sit enim dubitabile, an in aliquo agro mihi atque uicino ſimul paſcere liceat pecus. Id eſt, an ius ſit cõpaſcere, ſubiectũ igitur eſt ager, cõpaſcere uero prędicatũ, faciemus itaq; argumentum hoc modo, hic de quo quæritur ager compaſcuus eſt, in cõpaſcuo autem licet compaſcere, in hoc igitur agro licet compaſcere. Hic igitur compaſcendi iuris argumentum ex compaſcuo ſumptum eſt, ex coniugato uidelicet. Cõpaſcere enim & compaſcuum cõiugata ſunt. Sumptum uero eſt argumentum, ius eſſe cõpaſcere,

quoniam ſit ager cõpaſcuus, ſed cõiugatum eſt compaſcuũ ei quod compaſcere. A coniugatis igitur ſumptum eſt argumentũ, quod coniugatum in ipſo eſt de quo agitur, id eſt, in cõpaſcendo, omnia enim ex eodẽ fluunt, & ſui ſunt cõtinentia, atq; ſe re ſpicientia. Factũ eſt igitur argumentũ ex eo q̃ eſt in ipſo, ab affectis, id eſt, à coniugatis. Maxima uero propoſitio eſt, coniugatorũ in eo q̃ coniugata ſunt, unã atq; eandem eſſe naturã, uel ſic, cui cõuenit aliquid, huic etiam coniugatũ eius poſſe ſociari.

A genere ſic ducitur. Quoniam argentum omne mulieri legatum eſt, non poteſt ea pecunia, quæ numerata domi relicta eſt, non eſſe legata. Forma enim à genere quo ad ſuum nomen retinet, nunquam ſeiungitur, numerata autem pecunia nomen argenti retinet. Legata igitur uidetur.

Genus eſt quod de qualibet ſpecie in eo quòd quid eſt prędicat. In eo quòd quid eſt prędicari dicitur, quod de qualibet ſpecie interrogantibus quid ſit, reſponderi cõuenit, & eius de qua reſpõdetur ſpeciei ſubſtantiam mõſtrat. Semper uero genus propria ſpecie maius eſt, eamq; intra ambitũ ſuæ prędicationis includit. Quo fit, ut quãuis in alia quoq; diſpartiri genus poſſit, ſpeciẽ tamẽ ſuã nullo modo derelinquat, uelut animal quidẽ prędicatur de homine, & hominis ſubſtantiã monſtrat, interrogantibus enim nobis quid eſt homo, animal reſpõdetur. Idẽ tamen deduci in alia poteſt, uelut in equũ, atq; bouem, quæ animalia nũcupantur. Sed ita deducitur in diuerſa, ut unãquamq; earum ſpecierũ quas cõtinet, non relinquat. Vbicũq; enim fuerit homo, neceſſe eſt ut ſit animal, homo enim animal eſt. Idemq; de boue, ac de cæteris. Ergò li quido demonſtratũ eſt nomen generis à ſpecie nullo modo ſeparari, quod ſi aliquando generis uocabulũ uniuerſaliter enũcietur, neceſſe eſt omnes ſpecies deſignari, ut ſi quis dicat omne animal & hominẽ deſignabis & bouẽ, & cæteras omnes ſpecies ſub animalis nomine collocatas. Quę cum ita ſint, quidam teſtamẽto mulieri argentum omne legauerat. Quæritur an ei etiã numerata pecunia ſit legata, numerata igitur pecunia in hac quęſtione ſubiectũ eſt, legata uero prędicatũ. Conſidero igitur in alterutro eorum quid nam inſit, ut ex eo quod in ipſo eſt aliquod argumentum requiram, uideo ſubiectũ terminũ, qui eſt numerata pecunia, habere argentũ genus, quod affectum eſt, ſcilicet, ad ſpeciem ſuam, ad quam refertur. Quæ enim ad ſe inuicem referuntur, affecta ſunt, ergo quoniã argentum omne legatũ eſt, & genus ſpeciẽ propriam non relinquit, neceſſe eſt ut numerata quoq; pecunia ſit legata. Nam cũ omne nomẽ generis legatum ſit, nihil de ſpeciebus uidetur exceptum, uelut ſi quis dicat, omne animal uiuere, non ut arbitror tantũ hominẽ uel bouem, uel equũ, uel ſigillatim cętera, uel unum, uel plura uiuere dici, ut tamẽ aliqua cum ſint animalia, uitæ munere carere cõtendat, ſed omne prorſus quicquid fuerit animal, uiuere proponit. Cũ igitur omne genus, id eſt, omne argentum legatũ ſit, nulla ſpecies excipitur. At numerata pecunia argentum eſt, fit igitur ut numerata quoque pecunia legati uocabulo poſſit includi. Eſt igitur quęſtio quidem, ut dictũ eſt. An numerata pecunia legata ſit, argumentum ab eo quod in ipſo eſt, id eſt, à genere, quod ineſt proprię ſpeciei, id eſt, ab affectis quod eſt ita ut ad id referatur, hoc aũt eſt argentũ, ab affectis, id eſt, à genere, prędicatur enim ut genus argentũ de numerata pecunia. Interrogantibus enim nobis quid ſit numerata pecunia iure reſpondemus, argentũ. Maxima propoſitio eſt, cui cõuenit omne genus, eidem unãquamq; ſpeciem cõuenire. Quam Marcus quoq; Tullius diuerſis quidem uerbis, ſed eadẽ ſignificatione propoſuit dicens: Forma enim à genere quoad ſuum nomen retinet, nũquam ſeiungitur, numerata autem pecunia nomen argenti retinet, legata igitur uidetur.

A forma generis, quam interdum quo planius accipiatur, partem licet nominare, hoc modo: Si ita Fabiæ pecunia legata eſt à uiro, ſi ei uiro materfamilias eſſet. Si ea in manum nõ cõuenerat, nihil debetur, Genus enim eſt uxor,

eius

eius duæ formæ, una matrũfamilias, hæ ſunt quæ in manum conuenere. Altera earum quæ tantummodo uxores habentur, qua in parte cum fuerit Fabia, Legatum ei non uidetur.

Species eſt, quæ proprijs differẽtijs informata ſub prædicatione generis collocatur. Differentiæ uero propriæ à cæteris eam ſpeciebus ſeparãt atq; ſeiungũt, uelut homo cũ ſit animalis ſpecies, differẽtijs informat rationabilitatis atq; mortalitatis, & ſeiungitur ab his animalibus, quæ æterna ſunt, uelut ſol à Platonicis creditur, & ab ijs animalibus, quæ ſunt rationis expertia. Cum igitur omnes ſpecies inter ſe proprijs differentijs diſtẽt, neceſſe eſt q̃ de altera ſpecie dicit, id in aliam non poſſe trãsferri, uelut quod de homine dicit ſpecialiter, idem de equo, atq; boue nõ poſſit intelligi. Ducit aũt à ſpecie, quoties genus ipſum ueluti in quandã contrahit portionẽ. Velut ſi quis dicat. Illud animal ſibi adduci debere, q̃ ſit rationale & mortale. Non utiq; de equo, uel boue, aut de cæteris, niſi tantũ de homine dictũ eſſe intelligitur, ut igitur generaliter dictũ genus omnes ſpecies claudit, cũ quis dicit omne animal, ſic quodlibet animal deſignatũ ſpeciẽ facit, quæ cum ita ſint, à forma generis, id eſt, à ſpecie generis tale fit argumẽtum, quam formã generis Cicero partẽ ſæpe nominat quo id q̃ dicitur planius fiat. Notius enim nomen partis eſt q̃ formæ, quo autem diſtet forma à partibus, & nos ſtrictim ſuperius diximus, et paulò poſt à Cicerone ipſo latius explicabitur. Nunc de propoſito uideamus exẽplo. Vxoris ſpecies ſunt duæ, una matrũfamilias, altera uſu, ſed cõmuni generis nomine uxores uocantur, fit uero id ſæpe, ut ſpecies ijſdẽ nominibus nũcupentur, quibus & genera, mater uero familias eſſe nõ poterat, niſi quæ cõueniſſet in manũ, hæc aũt certa erat ſpecies nuptiarũ. Tribus enim modis uxor habebat, uſu, farreatione, coẽmptione, ſed confarreatio ſolis Põtificibus cõueniebat. Quę autẽ in manũ per coẽmptionẽ conuenerãt, hę matres familias uocabantur. Quę uero uſu uel farreatione, minimè. Coẽmptio uero certis ſolẽnitatibus peragebatur, & ſeſe in coẽmendo inuicẽ interrogabãt, uir ita, an mulier ſibi materfamilias eſſe uellet. Illa reſpondebat, uelle. Itẽ mulier interrogabat, an uir ſibi paterfamilias eſſe uellet, ille reſpõdebat uelle. Itaq; mulier, uiri cõueniebat in manũ, & uocabãtur hæ nuptię, per coẽmptionẽ, & erat mulier materfamilias uiro, loco filię. Quã ſolennitatẽ in ſuis inſtitutis Vlpianus exponit. Quidã igitur extremo iudicio omne Fabiæ uxori legauit argentũ, ſi quidẽ Fabia ei non tantũ uxor, uerũetiã certa ſpecies uxoris, id eſt, materfamilias eſſet, quęrit an uxori Fabię legatũ ſit argentũ. Vxor Fabia, ſubiectũ eſt, legatũ argentum, prædicatũ. Quæro igitur quodnã ex his argumentum ſumere poſſim, quę in quęſtione ſunt poſita, ac uideo uxori duas ineſſe formas, quarũ una tantũ uxor eſt, altera materfamilias, quę in manũ cõuentione perficitur. Quod ſi Fabia in manũ non cõuenit, nec materfamilias fuit, id eſt, nõ fuit ea ſpecies uxoris, cui argentũ omne legatũ eſt. Quocirca quoniã id quod de alia ſpecie dicit, in aliã dici non cõuenit, cũq; Fabia præter eam ſpeciẽ ſit, quæ in manũ cõuenerit, id eſt, quæ materfamilias ſit, & uir matrifamilias legauerit argentũ, nõ uidet Fabiæ eſſe legatum. Quæſtio igitur, ut dictũ eſt, an uxori Fabiæ omne argentũ legatum ſit, ſubiectum, uxor Fabia, prædicatũ uero, legatũ argentum. Argumentũ ab eo q̃ eſt in ipſo, de quo quæritur, id eſt, ab eo quòd eſt in uxore, de qua quęritur. Eſt autem in uxore, de qua quæritur, ſpecies uxoris, ea, ſcilicet, quæ in manum non conuenit, quę ad eam affecta eſt. Omnis enim ſpecies ad ſuum genus refertur, id eſt, forma, factum eſt igitur argumentum ab eo quod eſt in ipſo, ab affectis, à forma generis. Maxima propoſitio eſt. Quod de una ſpecie dicitur, id in alteram non conuenire.

A ſimilitudine, hoc modo: Si ædes exeſæ corruerũt, uitiumue fecerũt, quarum uſusfructus legatus eſt, hæres reſtituere non debet, nec reficere, nõ magis quàm ſeruum reſtituere, ſi is cuius uſusfructus legatus eſt, deperiſſet.

Simili

Similia dicũtur, quæ eiuſdem ſunt qualitatis, ex quibus hoc modo ſumitur argumentum. Quidã teſtamento ædium uſumfructũ legauit, id eſt, conceſſit ædes, ut his alius dum uiueret, uteretur, hæ cœperunt uel uitium facere, id eſt, ruinam minari, uel etiam corruerũt. Petit igitur ab hærede is cui ædiũ uſusfructus legatus eſt, ut earũ ſibi ædiũ quæ à teſtatore legata ſunt, damna cõpenſet, & ædes quæ uitium fecerunt, uel corruerunt reſtituat. Quæritur an earum ædium quarum uſusfructus legatus ſit, uitium uel ruinam, uel hæres reſtituere cogatur. Hic igitur ſubiecta quidẽ oratio eſt, ueluti quidam terminus, ædium quarũ uſusfructus legatus ſit, ruinã uel uitiũ. Prędicata uero, oratio loco termini cõſtituta, ab hærede reſtitutio. Sumo igitur à ſimili argumẽtum, hoc modo: Quoniã ſi quis ſerui uſumfructũ legauerit, iſq; ſeruus aliquo modo deperierit, non cogitur reſtituere hæres ſeruum, ne nunc quidem cogetur hæres reſtituere ædes, quæ in uſumfructum legatæ, ruinam, uitiumue fecerunt. Similes eſt enim ſerui uſusfructus legatio, ædium uſusfructus legationi. Simile eſt etiam ſeruum in uſumfructum legatum ſi deperierit, ab hærede nõ reſtitui, & ædium in uſumfructum legatarum uitium ruinamue ab hærede non refici. Eſt igitur quæſtio quidẽ. An ædium in uſumfructum legatarum uitium, uel ruinam hæres reſtituere cogatur. Terminus uero ſubiectus quidem, ædium in uſumfructum legaturum uitium uel ruinam, prędicatus autem ab hęrede reſtitutio. Argumẽtum uero ab eo quòd in ipſo eſt, id eſt, ab eo quòd ineſt, uel ruinę, uel uitio ædium in uſumfructũ legatarum. Id autem eſt affectũ, id eſt, ſimilitudo. Omnis enim ſimilitudo ei ineſſe perpẽditur, quod eſt ſimile, ſimilitudo uero eſt ſerui uſusfructus legati pereuntis, quem reſtituere hęres non cogitur. Maxima uero propoſitio: Similibus rebus eadem conuenire.

A differentia. Non ſi uxori uir legauit argentum omne quod ſuum eſſet, id circo quæ in nominibus fuerũt, legata ſunt. Multum enim differt in arca ne poſitum ſit argentum, an in tabulis debeatur.

In rebus plurimũ differentibus quod de altera earum dicitur, non uidetur in alteram conuenire. Id cum ita ſit, quidam argentum ſuum omne legauit uxori. Illa pecuniam quoque quæ in nominibus debebatur, ſuam eſſe dicebat, quod omnis pecunia nomine uocaretur argenti. Quæritur an id quoque argentum quod in nominibus debebatur, legatum ſit. Hic igitur ſubiectus eſt terminus, argentum quod in nominibus debebatur, legatum uero prædicatur. A differentia igitur faciemus argumentationem, hoc modo. Idem de plurimum differentibus rebus intelligi non poteſt. Plurimum uero differt argentum in arca ne ſit poſitum, an in nominibus debeatur. Nam quę poſita in arca pecunia eſt, iuris eſt noſtri, in nominibus uero debita, nõ eſt noſtra, nam q̃ mutuum datur, ex meo ſit accipiẽtis, atque ideo non cogitur eandẽ ipſam pecuniam debitor reſtituere creditori, ſed aliam tantam. In arca uero poſita pecunia, & in nominibus debita, non ſunt argenti uel pecuniæ ſpecies, ſed differentiæ, nam argenti ſpecies, ſignatum ac non ſignatum eſſe dictæ ſunt. Qualitas uero pecuniæ in poſſeſſione poſitæ uel non poſitæ, ſed non modis omnibus alienæ, in his differentijs conſtat, ut alia ſit in arca poſita, reliqua in nominibus debeatur, atque hoc idcirco dictum eſt, nequis nõ à differentijs, ſed à ſpecie argumentationẽ ductam putaret. Qualitas enim ſubſtãtialis non ſpeciebus, ſed differentijs adnumeratur. Cum igitur ſuũ omne quod fuerit argentum, uir uxori legauerit, cum̃q; manifeſtum ſit, id ad eam pertinere, quod fuerit ſuum legãtis, id eſt, quod in arca fuerit conditum, non poteſt idem intelligi de eo quòd in nominibus debebatur. Quoniam ſicut dictum eſt, id quod in nominibus debetur, ab eo quòd in arca poſitum eſt, plurimum differet. Facta eſt igitur argumentatio ab eo quòd inerat, de quo quærebatur. Quærebatur uero de argento in nominibus debito. In hoc uero inerat propria differentia, qua ab alio differebat argento, eo, ſcilicet, quod in arca poſitum fuerit. Id uero eſt affectũ, id eſt, differẽtia. Maxima uero propoſitio. De rebus plurimum differentibus, idem intelligi non poſſe.

Ex

Ex contrario autem sic, Non debet ea mulier cui uir bonorum suorum usu fructus legauit, cellis uinarijs, & olearijs plenis relictis, putare id ad se pertinere. Vsus enim non abusus legatus est, ea sunt inter se contraria.

Quod de aliqua re dicitur, id in eius cõtrarium non potest conuenire. Idem enim de duobus cõtrarijs intelligi nullo modo potest. Quidã igitur suprem æ uoluntatis arbitrio uxori bonorũ suorũ usufructũ legauit, mulier cellas uinarias olearias q́ plenas ad usumfructum propriũ deuocabat. Quæritur an penus quoq́ ususfructus legatus sit, penus igitur ususfructus est, legatus, prædicatum. A contrario igitur sumitur argumentum, hoc modo. Vtimur his quæ nobis utentibus permanent, his uero abutimur, quæ nobis utentibus pereunt. ergo cum permanere ac perire cõtraria sint, usus quoque & abusus contraria necesse est iudicentur, quod si cætera quidẽ utendo permanent, cellæ autem uinariæ atque olearię utendo cõsumuntur, aliarum quidem rerum ususfructus esse potest, penus uero nõ potest usus esse, sed potius abusus. Ergo cum uir uxori usumfructum bonorũ suorũ legauerit, non potuit legare contrarium, quod est abusus, est uero abusus uini atque olei, uinum igitur atq́ oleũ ad usumfructum mulieris non potest pertinere. Argumentum ab eo quod in ipso est, de quo agitur, id est, ab ususfructus legatione atq́ ab affecto, id est, contrario, cõtraria uero in contrarijs non ita sunt, tanquàm definitio in eo quod definitur, sed tanquàm relatio. Omnis enim relatio in relatiuis, omniaq́ cõtraria non id quod sunt, id est, qualitates, sed hoc ipsum quod cõtraria sunt, in contrarijs esse dicuntur, quia non secundũ qualitatem propriam, sed secundum distantiam plurimam sibi inuicem conferuntur. Maxima propositio est. Quod alicui conuenit, id eius contrario non conuenire.

Ab adiunctis. Si ea mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit, nõ uidetur ex edicto Prætoris secundum eas tabulas possessio dari, adiungitur enim ut secundum seruorum, secundum exulum, secundum puerulorum tabulas possessio uideatur ex edicto dari.

Adiuncta sunt, quæ proximum ac finitimum locum tenent, ut si unum eorum quolibet extiterit modo, alterum quoq́ uel extitisse, uel extare, uel extaturum esse uideatur, hæc enim sibi quasi uicina sunt. Quę uero in existendo sibi sunt proxima, hęc uel antecedere rem uolunt, ut amor sæpe concubitũ, uel simul esse, ut pallor & timor, uel euenire posterius, ut post iracundiam cædes. Eaq́ est adiunctorum natura, ut separari quidem possint, tamen sese inuicem mõstrent. Nam neq́ qui amauit, necessario potitus est, & sæpe qui potitus est, non amauit. Nec qui pallet, necessario timet, & sæpe non timẽs pallet. Nec ex necessitate iratus occidet, & occidit sæpe aliquis nõ iratus. Sed tamen si de singulis inquiratur, eum concubuisse qui amauit, & pallere qui timet, & occidisse qui fuerit iratus, uerisimile est, non quod ita necesse sit, sed quia ex uicinis uicina colligimus. Nam quod ad exemplũ attinet huius argumenti, hæc similitudo est. Capitis diminutio, est prioris status permutatio. Id multis fieri modis solet, uel maxima, uel media, uel minima. Maxima est, cũ & libertas & ciuitas amittitur, ut deportatio. Media uero, in qua ciuitas amittitur, retinetur libertas, ut in latinas colonias trãsmigratio. Minima cũ nec ciuitas, nec libertas amittit, sed status prioris qualitatis imminuit, uelut adoptatio, aut quibuslibet alijs modis prior status retẽta ciuitate, potuerit immutari. Mulieres uero antiquo iure tutelæ perpetuæ cõtinebat. Recedebant uero à tutoris potestate quæ in manũ uiri cõuenissent, itaq́ fiebat eis prioris status permutatio, & erat capite diminuta, quæ uiri conuenisset in manũ. Quædã igitur quæ se nunq́ capite diminuisset, id est, quæ in manũ uiri minimè cõuenisset, sine tutoris autoritate testamentũ fecit. Quæritur an secundum eius tabulas ex edicto prætoris debeat dari possessio. Hic subiectus quidem terminus, mulieris nunquam capite diminutæ tabulæ, prædicatus uero possessionis concessio. Sumitur ergo ab adiũctis argumentum,

argumentum, hoc modo. Nam si secundum mulieris tabulas nunquam capite dimi-
nutæ possessio detur, nihil causæ est, cur non secundum puerulorum quoq; & seruo
rum tabulas & ex edicto prętoris possessio permittatur. Quid enim officere potest.
ne secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas possessio deferatur? Id, sci
licet, quod ea quæ testamẽtum confecerat, sui non fuit iuris, quod idem & de pueris,
& de seruis dici potest. Illorũ enim ætas, illorum cõditio, in alterius sita est potesta-
te. Adiungitur ergo: Si secundum mulieris, quæ in suo iure nõ esset, tabulas, posses-
sio detur, secundum puerulorum quoq; & seruorum tabulas possessionem dari, qui
sui iuris minime sint, quoniamquidem illi sub tutoris, illi sunt sub domini potestate.
Proxima namq; est rei de qua quæritur, quod eius est consequens, & postea existẽs,
ut si secũdum seruorum puerorumq; tabulas bonorũ possessio detur, si illud quod est
in quæstione concedit. Quęritur enim an secundum mulieris tabulas nunquam capi
te diminutæ possessio detur. Quam rem consequitur, ut si id fiat, secundũ seruorum
quoq; puerorumq; tabulas deferatur, quod quia fieri non oportet, ne rei quidẽ præ-
cedentis existere debebit exemplum. Nec tamen necessaria est consequutio, sed uici
na. Nam fieri potest ut id recipiatur solum secundum mulieris tabulas possessionem
dari, non uero id, ut secundũ tabulas seruorum, uel puerorum possessio concedatur.
Sed proximum est, ut qui nunc hoc recepit, posterius illud admittat. Est igitur argu
mentum ab adiunctis, id est, ab eo quòd in ipso hæret, de quo quæritur, est autẽ quę-
stio de mulieris nunqnã diminutæ tabulis, ab affectis, scilicet, ab adiunctis. Maxima
propositio, ex adiunctis adiuncta perpendi.

Ab antecedentibus autem, & consequentibus, & repugnãtibus, hoc modo:
Ab antecedentibus: Si uiri culpa factum est diuortium, et si mulier nuncium
remisit, tamen pro liberis manere nihil oportet.

Antecedentia sunt, quibus positis, aliud necessario consequatur, licet illud quod an
tecedit, minus sit atq; posterius. Minus quidẽ, ut: si homo est, animal est, homo enim
minus est animali, & tamen posito homine cõsequitur, ut animal sit. Posterius uero,
ut: si peperit, cũ uiro cõcubuit, posterius enim est peperisse quã cũ uiro cõcubuisse.
Aliquoties uero & quod æquale, & quod simul, & quod prius est, ponitur ut antece
dens. Aequale quidẽ, ut: si homo est, risibilis est. Simul uero, ut: si terra obiecta est,
luna deficit. Et hæc sibi conuertunt, ut cõsequentia fiant antecedentia, ut: si risibilis
est, homo est. & si luna defecerit, terræ adsit obiectio. Antecedens uero prius est, ut:
si arrogans est, odiosus est. Prius enim est arrogans, posterius odiosus. Illud tamẽ in
omnibus manet, positis antecedentib. necessario cõsequẽtia trahi. Exẽpli uero talis
est explanatio Ciuitatis Romanæ iure, liberi retinentur in patrũ arbitrio, usq; dũ ter-
tia emãcipatione soluant. Ergo si quando diuortiũ interceßisset culpa mulieris, par
te quidam dotis pro liberorum numero mulctabatur. De qua re Paulus institutionũ
libri secundi, titulo, de dotibus ita disseruit: Si diuortium est matrimonij, & hoc sine
culpa mulieris factum est, dos integra repetetur, quod si culpa mulieris factum est di
uortium, in singulos liberos sexta pars dotis à marito retinetur, usq; ad mediam par
tem duntaxat dotis. Quare quoniã quod ex dote cõquiritur, liberorũ est, qui liberi
in patris potestate sunt, id apud uirum necesse est permanere. Facto igitur diuortio
contenditur. An dotis pars pro liberis, apud uirũ debeat permanere. Hic subiectum
quidem est, factũ diuortiũ à muliere nũciatum, prædicatũ uero, apud uirum sextæ par
tis dotis post diuortiũ permansio. Quæstio, an post diuortiũ factũ, muliere nuncium
remittente, sextã dotis partẽ apud uirũ manere oporteat. Quæro igitur, si ab antece
dentibus argumentum faciendum est, quid antecedat, quid cõsequatur. At si uiri cul
pa factum est diuortium, uideo, mulierem dotis parte nõ posse mulctari, etiam si pri-
ma repudij nuncium misit. Quod enim antecessit, ut uiri culpa fieret diuortium, id
non permittit, ut dotis pars mulieri pereat, quamuis prima repudij nuncium mittat.

Non

Non enim quia prius libellum repudij nunciauit, dotis parte mulctãda eſt, ſed abſoluenda potius damno, quod nõ ſua factũ eſt, ſed uiri culpa diuortiũ. Igitur antecedẽs eſt, uiri culpa factum diuortiũ, cõſequens uero, dotis partem nõ retineri. Nam ſi hoc eſt, illud eſt. Argumentationem uero faciam hoc modo: Si uiri culpa factũ eſt diuortium, etiam ſi mulier repudij nũcium miſit, nullo modo tamen dotis parte, mulctabitur. Sed uiri culpa diuortiũ factum eſt. Non igitur iure mulier dotis parte mulctabit̃, quod ſi non mulctabitur dotis parte, nihil in uiri domo liberorũ cauſa, dotis nomine relinquetur, ſed non mulctabitur dotis parte, nihil igitur apud uirum dotis relinquetur pro liberis, utriuſq; uero concluſio ſyllogiſmi hęc eſt, Si igitur uiri culpa factum eſt diuortium, pro liberis manere nihil oportet. Argumentum, ab eo quòd in ipſo eſt de quo agitur, uerſatur quippe intentio de dotis parte, eiuſq; apud uirum poſt diuortium quod prima nunciauerit, retentione, hoc uero antecellit, uiri culpa, quod quia præcedens eſt, affectũ eſt, omne enim quod præcedit, ad id quod ſequitur, neceſſe eſt ut referatur. Maxima propoſitio eſt. Vbi eſt antecedens, ibi erit & conſequens, at in hac quęſtione eſt antecedens, id eſt, uiri culpa factum diuortiũ, ibi igitur conſequẽs erit, ſextas non retineri. Cur autem ita ſuperius argumentum cõcluſionibus intexuerim, cum de his M. Tullio latius exequente tractauero, euidentius apparebit.

A cõſequentibus. Si mulier cum fuiſſet nupta cum eo, cui connubij ius non eſſet, nuncium remiſit, quoniam qui nati ſunt, patrem non ſequuntur, pro liberis manere nihil oportet.

Cõſequentia ſunt, quæ cũ fuerint antecedẽtia poſita, cõſequuntur, ueluti ſi dicamus: Si homo eſt, animal eſt, animal eſt cõſequens. Sed in propoſito exẽplo nõ ſatis appareret à conſequentibus argumentũ, ſed ab antecedentibus potius, quod paulò pòſt liquebit. Filij non iure ſuſcepti, in patrum nõ erant poteſtate, ſed matres potius ſequebantur. Non autem omnibus erat connubium cum Romanis, nec erant nuptiæ iure contractæ, quæ aut non inter ciuem Romanum, ciuemq; Romanam inibãtur, aut cui princeps populuſue ciuitatem, uel cõnubium non permiſiſſet, eo, ſcilicet, modo, ut in poteſtatem parentum liberi redigerentur. Illud quoq; uidendum, quod ex impari matrimonio ſuſcepti, non patrem, ſed matrem ſequũtur. Ergo quædam Romana uel cum latino, uel cum peregrino, uel cũ ſeruo, cum quo connubij ius non erat, nuptias fecit, dotem contulit, factoq; inter eos diuortio, contenditur, an nuptæ mulieris cum eo cum quo cõnubij ius non erat, apud uirum dotis pars poſt diuortium debeat permanere. Hic ſubiectum quidem eſt, nupta mulier cum quo cõnubium non erat, prædicatum uero dotis partis apud uirum poſt diuortium retentionis iure permãſio. Sumitur ergo à conſequentibus argumentũ hoc modo. Nam quia nuptias fecit, cum eo cum quo connubij ius nullum eſt, id conſequitur, ut liberi patrem non ſequantur. Si autem liberi patrem non ſequuntur, ne in patris quidem ſunt poteſtate, at ſi in patris poteſtate non ſunt, matriq; applicantur, apud uirũ dotis pars nõ poterit permanere. Hic igitur antecedens eſt, cum quo connubij ius non erat, nuptiæ, conſequens uero, nihil pro liberis dotis nomine manere oportere. Concludatur argumentatio. Quoniam non permiſſo connubio, liberi qui procreantur, patrem non ſequuntur. Ne dotis quidem pars apud patrem pro liberis manere debet, quandoquidẽ non patrem ſi lij ſed matrẽ ſequũtur. Probatum eſt igitur pro liberis manere nihil oportere ex hoc, quod cũ eo mulier nuptias fecit, cum quo cõnubij ius non erat, hoc uero erat antecedens. Nõ ergo à cõſequenti, ſed ab antecedenti potius factũ deprehẽditur argumentum. Quod ſi per quod nihil dotis nomine manere oporteret, probaret̃ eam nuptias cum eo feciſſe qui cum cõnubij ius non eſſet, rectè à cõſequentibus argumentum factum eſſe diceretur. Fieret uero à cõſequentibus argumentũ, ſi ita poneretur: Si quid ex dote pro liberis manere oporteret probatur, quia patrem liberi ſequuntur, cum eo nupta eſſe mulier, cum quo connubij ius erat. Aſſumo quod eſt conſequens.

Sed

Sed mulier cum eo nupta non eſt, cum quo connubij ius erat. Cõcludo antecedens. Nihil igitur dotis pro liberis manere oportebit, quia patrem liberi non ſequũtur. Argumentũ, ab eo quòd in ipſo eſt, de quo quæritur. Quęritur enim de his nuptijs, quarum nullum fuerit iure connubiũ. Ex affectis. Omne enim cõſequens ad id quod præcedit refertur. Maxima propoſitio eſt, ubi conſequens non eſt, ibi ne antecedẽs quidem eſſe poteſt. Ac de his erit alius uberius differendi locus.

A repugnantibus. Si paterfamilias uxori ancillarum uſumfructum legauit à filio, neq; à ſecũdo hęrede legauit, mortuo filio, mulier uſumfructũ non amittet. Quod enim ſemel teſtamento alicui datum eſt, id ab eo inuito cui datum eſt, auferri non poteſt, repugnat enim rectè accipere, & inuitum reddere.

Secundus hæres dicitur, qui hæredi inſtituto ſubſtituitur. Veluti ſi quis filiũ inſtituat hæredem, ſcribatq; Si is filius intra pubertatem deceſſerit, nepotẽ uel quẽlibet alium hæredem eſſe oportere. Nepos igitur uel quilibet alius, ſecundus hæres dicitur. Repugnantia ſunt, quæ (ut dictum eſt) contraria ſequuntur, ſi ipſis contrarijs comparentur. Quidam igitur hæredem teſtamento ſcripſit filium, eiq; ſecũdum ſubſtituit hæredem, uxoriq; ſuæ ancillarum uſumfructum legauit à filio, dixitq; ut uxori filius eius uſumfructum ancillarum permitteret, neq; illud adiecit, ut etiam ſecũdus hæres eundem uſumfructum mulieri concederet. Succeſſit filius, ac mulieri ancillarum cõtulit uſumfructum. Illo mortuo intra pubertatem, agit ſecundus hęres, & uſumfructum ancillarum mulieri extorquere conatur, dicens uſumfructũ ei à filio legatum, à ſe uero minimè. Quæritur utrũ ea mulier legatũ, quod teſtamento acceperat, inuita poſſit amittere. Hic igitur ſubiectum, eſt legatum quod teſtamenti iure rectè accepit. Prædicatũ uero, inuitam poſſe amittere. Sumo igitur argumentum à repugnantibus. Repugnãs uero eſt, ſi id quod contrario conſequens eſt, alteri contrario comparetur, uelut in hoc ipſo quod tractamus exemplo, rectè accipere, & nõ rectè accipere, contraria ſunt, ſed non rectè accipere, comitatur inuitum reddere. Iure enim inuitus reddit, quod nõ rectè accepit. Repugnat igitur inuitum reddere ei quod eſt rectè accipere. Faciemus igitur argumẽtum ſic. Qui teſtamento accepit, rectè accepit. Quod autem rectè accipitur, inuito eo qui ſemel rectè accepit, auferri nõ poteſt. At mulier teſtamento uſumfructum ancillarũ accepit. Id igitur ei inuitæ non poterit auferri. Argumentum, ab eo quod in ipſo eſt de quo agitur, id eſt, de eo quod rectè acceptũ eſt. In ipſo uero eſt uelut affectum cõtrarietatis modo, ut ſuperius dictum eſt. Eſt autem argumentum à repugnanti. Maxima propoſitio. Repugnantia cõuenire non poſſe.

Ab efficientibus cauſis, hoc modo. Omnibus eſt ius parietem directum, ad parietem cõmunem adiungere, uel ſolidum, uel fornicatum. At ſi quis in pariete communi demoliendo damni infecti promiſerit, non debebit præſtare quod fornix uitij fecerit. Non enim eius uitio qui demolitus eſt, damnum factum eſt, ſed eius operis uitio quod ita ædificatum eſt, ut ſuſpendi nõ poſſit.

Cauſarum quidem multa ſunt genera, quæ Cicero paulò poſterius diuidit. Sed nunc de efficientium cauſarum differit argumento. Efficiens uero cauſa eſt, qua præcedente aliquod effectum eſt, non tempore, ſed proprietate naturæ, uelut in hoc quod nũc declaramus exemplo. Damni infecti promiſſio eſt, quoties quis promittit. Si quod damnum eius opera contigerit, ſua reſtitutione eſſe penſandum. Ius autem eſt parieti cõmuni, parietem alium uel fornicatum, id eſt, arcum habentem, uel directum continuumq; cõiungere. Quidam igitur ad parietem communem, alium extrinſecus parietem iunxit, dedit q; ſatis damni infecti. Communis autem paries fornicatus fuit, id eſt, arcũ habens uel ſigninam fabricam ſuſtinens, adiungente igitur eo qui ſatis dederat, & ut adiungeret demoliente partem parietis, quo iunctura cohereſceret, uitiũ

communis

communis paries fecit, quæriť an damni infecti promiſſio cogat eũ qui promiſerit dãnũ reſtituere. Subiectus terminus dãni infecti promiſſio, ꝑdicatus uero uitiꝫ, reſtitutio. Sumimus igitur argumẽtũ à cauſis hoc modo. Si enim ijs qui damni promiſit infecti reſtitutionẽ eius uitiꝫ cauſa fuit, reſtituere debet uitiũ ꝙ eius accidit culpa, ꝙd ſi ea natura parietis fuit ut ſuſpẽdi, ſuſtineriq; non poſſet (fornicati enim parietis nõ ea natura eſt, ut ſuſpẽdi queat) parietis potius forma, quã demoliẽtis culpa uitiũ feciſſe uidebiť, atq; ita nõ cogiť reſtaurare uitiũ qui ſe damni infecti promiſſione obſtrinxerit. Fiet igiť argumẽtatio hoc modo. Si penes parietis formã cõſtitit, ut eo adiungente parietem qui damni infecti promiſerat, uitium fieret, id uitium, qui promiſit, præſtare non cogitur. Fuit autem cauſa paries ut uitium fieret, qui ea fuit natura ut ſuſpendi ſuſtineriq; non poſſet. Non igitur quod fornix uitium fecerit, præſtare debet qui damni promiſit infecti. Argumentum ab eo quod in ipſo eſt de quo agitur, id eſt, in uitiꝫ reſtitutione, ex effecto, id eſt ex cauſa. Cauſa enim uitiꝫ, forma eſt parietis, non culpa coniungentis parietem. Itaq; factum eſt ut fornix uitium faceret, quæ cauſa uitiꝫ, cum abſit ab eo qui parietem iunxit, abeſt etiam eiuſdem uitiꝫ reſtitutio. Maxima propoſitio. Vnamquamq; rem ex cauſis ſpectari oportere.

Ab effectis rebus, hoc modo. Cum mulier uiro in manum conuenit, omnia quæ mulieris fuerunt, uiri fiunt dotis nomine.

Effecta ſunt, quæ aliquibus efficiuntur cauſis, non tempore præcedentibus, ſed natura, uelut ſi quærať. Vxore defuncta quæ in manum uiri conuenit, an eius bona ad uirum pertineant. In qua quæſtione, bona uxoris defunctæ quæ in manum uiri conuenerit, ſubiectum eſt, ad uirum autem pertinere, prædicatum. Quæro igitur argumentum ab effecto, diſpicioq; quid perfecerit ipſa in manum conuentio, atq; ex eo argumentum traho, id autem eſt. Omnia uiri dotis nomine fieri, quæcunq; mulieris fuere. Ipſa igitur in manus uiri conuentio, omnia quæ mulieris fuere, uiri fecit dotis nomine, non præcedens tempore, ſed ſtatim propria ui naturæ. Nam ut in manum quæcunq; conuenerit, mox eius bona dotis nomine uirum ſequuntur. Facio igiť argumentum ſic. Si mulier quę defuncta eſt, in manum conuenit. In manũ uero cõuenient is mulieris bona uiri fiunt dotis nomine, hæc quoq; bona de quibus agitur, uiri ſunt. Argumentum ex eo quod in ipſo eſt, de quo agitur, cõtineť: Agitur enim de bonis eius quę in manum conuenerit, ſcilicet, ab effectis, id eſt, à cauſæ effectis. Effectum namq; eſt, in manum conuentione omnia quæ mulieris ſunt, uiri fieri dotis nomine. Quanquam hic quoq; non ab effectis, ſed á cauſa factum argumentum eſſe mõſtretur. Oſtenſum eſt enim fieri uiri dotis nomine, quicquid mulieris fuerit, ex eo quod mulier in manum conuenerit. Sed hæc cauſa eſt ut quæ mulieris erant, uiri fiant dotis nomine. Sed dicat quis ex eo quòd ea quæ mulieris fuerant, uiri fiunt dotis nomine, id eſt, approbare ꝙd defunctę bona ad uirum debeãt pertinere. Sed quæ mulieris ſunt, ea uiri fieri dotis nomine, & bona ad uirum pertinere, uel idem eſt, uel neutrũ alteri cauſa eſt, uel ſi quis dicat eam eſſe cauſam, ut bona mulieris uiro debeant cedere, quòd per in manus conuentionem, uiri facta ſunt dotis nomine, à cauſa rurſus, ac non ab effectis factum eſſe argumentum putabit, id eſt, à dote, ab effectis uero non oportet aliud niſi cauſam probari. Eſſet uero ex effectis argumentum, ut ex eo cauſa probaretur hoc modo. Si quæſtio eſſet, an mulier in manum uiri conueniſſet, & indubitatum haberetur, omnia quæ fuiſſent mulieris, uiri facta dotis nomine, diceretur ita. Si omnia quæ fuere mulieris, uiri facta ſunt dotis nomine, mulier in manum uiri cõuenit, ſed omnia quę fuere mulieris, uiri facta ſunt dotis nomine, mulier igitur in manum uiri conuenit. Maxima propoſitio, cauſas ab effectis ſuis non ſeparari.

Ex comparatione aũt omnia ualent, quæ ſunt huiuſmodi. Quod in re maio

iore ualet, ualeat in minore, ut si in urbe fines nō reguntur, nec aqua in urbe arceatur. Item contra. Quod in re minori ualet, ualeat in maiore, licet idem exemplum conuertere, item. Quod in re pari ualet, ualeat in hac, quæ par est, ut quoniam usus autoritas fundi biennium est, sit etiam ædium. At in lege ædes non appellantur, & sunt cæterarum omnium quarum annuus est usus, ualeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat.

A comparatione locus qui dicitur, tripartito scinditur, aut enim à comparatione maiorum, aut à comparatione minorum, aut à comparatione parium nascitur. A comparatione igitur maiorum est, quoties maiora minoribus comparantur, hoc modo, ut quod in re maiore ualet, ualeat in minore. Sit enim quæstio, an in Vrbe aquam liceat arceri. In hac igitur subiectus est terminus, in urbe aqua, prædicatus uero ius arcendi. Regi fines dicuntur quoties unusquisque ager proprijs finibus termi natur. Arcet uero aquam, qui eam per sua spatia meare non patitur. Faciamus igitur argumentum sic. Quoniam plus est regi fines, minus uero arceri aquam, si in ciuitate fines non reguntur, quod maius est, ne id quidem quod minus est, fiet, ut aqua in ciuitate arceatur. Hic igitur sumptum est argumentum ab eo quòd in ipso hæret, de quo quæritur. Quæritur uero de arcendę aquę iure, ab affecto, scilicet, id est, a maiori, quod refertur ad id quod minus est. Notandum uero quod Tullius maximam propositionem argumentationi inclusit, hoc modo. Quod in re maiori ualet, ualeat in minori, & deinceps ea nixus, argumentationem expediuit, ut manifestius appareat id quod in primo uolumine commemoratum est, has maximas propositiones aliquoties quidem argumentationibus includi, ut in præsenti monstratur exemplo, alias uero uires argumentationibus dare, ut in superioribus exemplis locorum, quod si idem cōuertamus exemplum, dicemus. Quod in re minori ualet, ualeat etiam in maiori. At in urbe aqua arcetur, regantur igitur fines. Hic tamen quęstio permutatur, hoc modo. Quæritur enim an in urbe fines oporreat regi. Sed à minore sumitur argumentum, ideſt, ab arcenda aqua, ut sit hic quoque argumentum ab eo quòd in ipso est, ideſt, ab eo quod est in regendis finibus, ab affecto, scilicet, ideſt, à minori. Id enim quod minus est, affectum est, illud namque respicit ad id quod comparatur. Hic quoque maxima propositio à Tullio posita est, eaque est. Quod enim in re minori ualet, ualet etiam in maiori. A paribus uero fit similiter comparatio. Necesse est enim ut ualeat æquitas, quæ paribus in rebus paria iura desiderat. Plurimarum igitur rerum usucapio annua est, ut si quis eis anno continuo fuerit usus, eas firma iuris autoritate possideat, uelut rem mobilem. Fundi uero usucapio, biennij temporis spatio continetur, de ædibus in lege nihil ascriptum est. Quæritur ergo, usus ædium uno ne anno, an biennio capiatur. Faciemus à paribus argumentationem, & quoniam immobilium æqua possessio est, ædes uero immobiles sunt, ut biennio fundus usucapiatur, ita etiam oportet ædes usucapere biennio possidentem. Aequitas enim paribus in rebus paria iura desiderat. Quæ etiam maxima propositio à Tullio clarissimè posita est, sed exemplum restrictius positum est, nec promptissimè ad intelligendum. Ita namque ait, ut quoniam usus autoritas fundi per biennium est, sit etiam ædium. Hic igitur ædium usus autoritatem biennio fieri sentit, sed adiungit. At in lege ædes non appellantur, & sunt cæterarum omnium quarum annuus est usus. Hic rursus ædes in his uidetur ponere, quæ annuo usu capiuntur, & concludit nihil definiens, nisi ualeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat. Sed uidetur ita dictum, quoniam immobiles sunt ædes ut fundus, biennio uero fundus usucapitur, ædes quoque biennio usucapiantur, & sibijpse rursus opponit, sed in lege duodecim tabularum,

larum, de ædibus nihil ascriptum est, & inter eas relelictę sunt res taciturnitate legis, quarum est usus annuus. Nam cum de fundo præscriberet lex biennij usucapionem, tacuit ędes, & ijs potius hac taciturnitate eas iunxit, quarum annuus est usus. Sed solúit obiectionem, ita, sed æquitas paribus in rebus, paria iura desiderat. Itaque quoniam æque fundus, atque ædes immobiles sunt, æque biennio usucapientur. Factum est igitur hic quoque argumentum ab eo quòd in ipso est, de quo quæritur, ideſt ab affecto, ideſt pari. Nam cum agatur de ædium possessione, argumentum sumptum est ab usucapione fundorum. Expeditis igitur his locis qui in ipso de quo agitur, inhærebant. Nunc iam loci eius quem dixit esse extrinsecus, ponit exemplum. Hic uero est qui sumitur ab autoritate iudicij locus ualdè probabilis, etiam si non maximę necessitatis. Quæ enim necessaria sunt, hæc ex propria considerantur natura. Quæ uero probabilia sunt, plurimorum iudicium expectant. Ea namque sunt probabilia, quæ uidentur uel omnibus, uel pluribus uel maximè famosis, atque præcipuis, uel secundum unam quamque artem, scientiamque eruditis, ut quod Medico in medicina, Geometræ in geometria, cæterisq; in propria studiorum facultate ueritatis. De quo extrinsecus loco sic loquitur:

Quæ autem assumuntur extrinsecus, ea maximè ex autoritate dicuntur. Itaque Græci tales argumentationes ἄτεχνους uocant, ideſt, artis expertes.

Alia quippe argumenta sunt, quæ ipse elicit Orator, atque ipse quodammodo ex designatis locis sibi comparat, & propria facultate conquirit. Alia quę extrinsecus posita non ipse inuenit, sed præsentibus utitur & paratis, ueluti testimonia, tabulæ, fama, cęteraque, de quibus M. Tullius latius tractaturus est. Non enim sibi ipse testimonia parat Orator, sed paratis utitur, nec ipse iudicium facit, sed iam posito ac sponaneo rumore ueniente utitur ad causam, atque idcirco hos locos Græci ἄτεχνους uocant, ideſt, inartificiales, atque ut Tullius dixit, artis expertes, quæ enim nõ proprio Oratoris artificio comparantur, sed se extrinsecus uenientia subministrant, hæc iure artis expertia sunt appellata. Huius exemplum est.

Vt si ita respondeas. Quoniam P. Scęuola id solum esse ambitus ædium dixerit, quantum parietis communis tegendi causa tectum proijceretur, ex quo in tectum eius ædes qui protexisset, aqua defluеret, id tibi ius uideri.

Solum ambitus ædium est, quantum soli ædium ambitus claudit. Scęuola igitur dixit id esse ambitus ædium solum, quod tecti diffusione tegeretur. Manifestum est enim tecta latius fundi, nec parietibus adæquari, ut stillicidium longius cadat. Quæ cum ita sint, quidam parietem communem tegere nitebatur, quæritur an sit aliquod ius tegendi. Respondeas tu, inquit, Trebati, id ius esset angendi parietis communis, ut in eius qui tegit non aliud quodlibet tectum stillicidij aqua fundatur, alias non est se iuris, ut tegat quis parietem, stillicidio in uicini tecta defluente. Hæc enim stillicidij seruitus noua, nisi consentiente uicino, nihil iuris habet. Sed si huic responso opponatur, ne sic quidem ut tegat esse iuris, quandoquidem ædium solum tantum est, quantum cuiusque parietes claudunt. Qui uero tegit, tectum longius mittit. Tu inquit responsum tuum Scęuolæ autoritate firmabis, dicens Scęuolam respondisse: Hoc esse solum ambitus ædium quantum tectum proijceretur, non quantum parietes ambirent. Ius est igitur proijcere tectum, qui intra ambitum adhuc suarum ædiũ tegit, sed ita ut in suum tectũ aqua defluat, nec uicino noua noceat seruitute. In qua quæstione neque à subiecto, neque à prædicato termino ductum est argumentum, quod in his locis considerari moris est, qui in ipsis hærent, de quibus agitur terminis, ut in omnibus exemplis est diligentissimè declaratum. Sed quia sumitur argumentũ extrinsecus, dubitationi iudicium cuiuslibet opponitur, ut nunc Scęuolæ, cuius au-

toritate responsum est, atque ideò ex loco qui uocatur extrinsecus, sumptum dicitur argumentum.

His igitur locis qui sunt expositi, ad omne argumentum reperiendum tanquàm elementis quibusdam significatio & demonstratio datur. Vtrum igitur hactenus satis est, tibi quidem tam acuto & tam occupato? puto, sed quoniam auidum hominem ad has discendi epulas recepi, sic accipiam, ut reliquiarum sit potius aliquid, quàm te hinc patiar non satiatum discedere.

Omne elementum principium est eius rei, cuius elementum esse perpenditur. Nam eius quod ex elementis fit, ipsa elementa necesse est loco esse principij. Ergo quoniam hi loci superius designati, argumentorum quasi quædam principia sunt. Ipsi enim sunt qui continent argumenta, omne autem quod continet, eius quod continetur, principium est. Idcirco ait Cicero ueluti quædam elementa argumentorum uideri locos hos, quos superius posuit. Cautissimeque adiecit, quasi quædam elementa. Non enim integrè elementa, sed quasi in similitudine elementorum sunt hi loci, qui in argumentis efficiendis sumuntur. Idcirco quoniam argumentorum quædam uidentur esse principia, alioqui elementum omne, minima pars eius est cuius elementum est, & id quod ex elementis efficitur, partes inuicem coniungit, ut literæ orationem. At uero locus, non pars argumenti, sed totum est. Est enim significatio quędã, & demonstratio ad reperiendum argumentum data, ut si locum respexeris, noueris ubi conditur, unde duci debeat argumentum. Sed reliqua ad Trebatium expeditiss? mè dicta sunt, blanditurq; ei etiam breuia posse sufficere acuminis prærogatiua, præsertim cum sit iuris occupatione districtus, & tempus legendi plura non habeat. Sed quoniam, ut inquit, auidissimum studij ad has doctrinarum epulas recepit, non uult degustatum, sed satiatum relinquere, ut nõ desit aliquid, sed de pleno etiam relinquatur, factaque est à conuiuando translatio iucundissima. Declaratis igitur locis omnibus eorumq; exemplis diligenter expositis, pauca quædam de locorum ui, atque ordine disputabo, quibus plenissima disputatione expeditis, ad ea quæ restant explananda transgrediar, sed id tertio iam uolumine faciendum est, quoniam secundus liber habet proprium modum.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, COMMENTARIORVM IN TOPICA CICERONIS, LIB. III.

INtequàm latiorem M. Tullij diuisionem de enumeratis superius locis aggrediar, pauca ut sum pollicitus de ui, atque ordine locorum mihi uidentur esse tractanda, ut eorum natura diligentius cognita facilior se argumentorum copia subministret. Primum igitur quoniam loci omnes diuisi sunt in eos, qui in ipso hærent de quo quæritur, & in eos qui extrinsecus assumerentur, uidendũ est quinam sint hi loci, qui in ipso hærent de quo quæritur, & quid ab ipsis rebus differunt in quibus hærere dicuntur, atque illud quidem planissimè expeditum est, ipsos dici terminos illos, qui in quæstione uersantur, horum esse alterum prædicatum, alterum uero subiectum superior expeditio patefecit.

Ab eo

Ab eo igitur termino de quo agitur, quid differt locus à toto? quandoquidem idem est ipsum esse quod totum, neque enim est aliud esse quemlibet terminum in quæstione propositum, quàm totum esse terminum eundem qui in quæstione est constitutus, de partibus quoque idem dicimus. Nam si omnes partes efficiunt id, cuius partes sunt, terminumque in quæstione propositum suæ partes efficiunt, non est dubium quin partes quoque omnes conuenientes idem esse quod ipsum est, in quæstione propositum rectissimè intelligantur. Notatio uero, eodem modo illud ipsum est, quod in quæstione proponitur. Rem enim unamquamque omne uocabulum designat in quæstione ac denotat. Fit igitur ut totũ, partes, ac nota, idem quod est ipsum de quo quæritur, esse uideantur. In tanta igitur similitudine rerum danda est differentia. Neque enim, ut dictum est, si locus hæret in eo ipso de quo quæritur, atque ab ipso de quo quæritur capi non potest, argumentum fieri potest, ut locus idẽ esse possit quod ipsum est de quo quæritur. Sed hæc differentia est, ipsum est, quod confuse ac singulariter intelligitur, ut homo, in eo inest totum suum, quod est definitio ipsius, igitur totum, ab eo quòd ipsum est, intelligentia separatur, quod illud quidem singulariter intelligitur, hoc uero sub generis ac differentiarum enumeratione monstratur. Diuidit enim definitio atque dispertit, totumque patefacit, quod in re ipsa singulariter intelligebatur, de partibus quoque eadem ratio est. Si enim ad membrorum multitudinem, uel specierum omnium enumerationem, singularis termini referas intellectum, statim ipsius ac partium differentias comprehendas. Nota etiam, ab eo cuius nota est, facilè distat, quia illud uox & significatio est, illud res significationi supposita, eorum uero quæ affecta sunt, non sunt dubiæ differentiæ ab his, quorum affecta esse mõstrantur. Quis enim idem dicat esse coniugatum, quod est id cui coniugatũ est? Quis idem dicat esse iustè, quod iustitiæ? Quis genus idem quod forma? quis contraria? quis similia? quandoquidem neque contrarium, sibi ipsi contrarium esse potest, nec simile, sibi ipsi simile, nec genus, sibimetipsi genus, & de cæteris eadem ratio est. Nũc illud dicendum est, propter quod ista præmisimus, quandocunque enim ab illis tribus locis qui primi propositi sunt, argumenta sumuntur, ideſt à toto, à partibus, à nota, fit ut ipse quidem terminus ad cuius fidem quæritur argumentum, intra quamlibet earum rerum contineatur, quæ cum ad argumentum ductæ fuerint, loci esse mõstrantur, uelut cum fit argumentum à toto, ipse quidem terminus cui fides affertur, intra totum comprehenditur, totum uero ipsum quod est, definitio, res est, siquidem orationem, rem uocari placet. At si ex ea sumitur argumentum, fit locus. Itaque ipsum quidem de quo agitur, intra totum clauditur, à quo toto cum fit argumentum, fit ipsum totum, locus, quod totum, quoniam claudit terminum qui in quæstione uersatur, eidem termino uidetur inhærere, quo fit, ut locus quoque qui à toto est, eidem inhæreat termino, de quo in quæstione dubitatur. Partium quoque enumeratio eundem terminum claudit, quem partium collectione coniungit. Ipsaque partium enumeratio res quædam est, si oratio rebus annumeranda est. Sed si ab ea ducitur argumentum, fit locus. Sed quoniam partium multitudo in eodem termino est, quem cõuentus partium iungit, necesse est cum quoque locum qui est à coniunctione partiũ, ipsi illi termino de quo quæritur inhærere. Nota etiam rem designat, & significatione aliquo modo comprehendit, à qua si ducitur argumentum, fit locus, & quoniam nomen omne ei uidetur adesse, cuius intelligentiam signat, locus quoq; qui est à notatione, in ipso hæret, de quo uersatur intentio. At in affectis quæ in tredecim partes diuisa sunt, nõ idem est. Nam quoniam respicientia, quodammodo terminum sunt, & quasi extrinsecus constituta, non uidentur eodem modo coniuncta esse cum termino, quo coniuncti sunt hi loci, qui à toto, à partium enumeratione, à nota esse prædicti sunt, sed tamen id quod affectum est, ad aliquid dicitur. Id uero aliquid, iunctum est illi semper quod ad eius ducitur relationem, ac sine eo esse nunquam potest, quia cum ipso nascitur, & quodammodo altero dicto intelligitur alterum. Nam si id de

quo quæritur, eiusque affecta perpendas, ea quæ perhibentur affecta, extra id de quo ambigitur, posita esse considereres, nihil enim eorum quæ sunt ad aliquid, ex seipso esse potest; sed est semper ex altero, ut enim in prædicamentis ostenditur, omnia quæ ad aliquid dicuntur, opposita sunt, non tamen ita diiuncta sunt, ut omnino sint distributa, sed quoniam relatiua prædicatione iunguntur, necesse est aliquo modo in ipso sint, ad quod uidentur affecta. Omne quippe affectum, ex eo ad quod affectū est, suscipit formam, & sine eo esse non potest, & dicto altero, alterius se statim subijcit intellectus, ut cum dixero dimidium, duplum intelligitur, & cum patrem nominauero, filius ad intelligentiam uenit. Et omnia quæcumq; ad aliquid sunt, ex sese pendēt, nec à seinuicem deseruntur. Igitur omne affectum, et ad ipsum respicit ad quod refertur, & in ipso est. Ad ipsum quidem respicit, quoniam ad affectum suum uelut ad aliquid relatiuæ more prædicationis refertur, in ipso uero est, quod ea est affectorum natura ut alterum existat ab altero, seq; ipsa possideant. Quandoquidem & id quod affectum uocatur, eius est termini ad quem consideratur affectum, & terminus in quæstione propositus affecto suo intelligitur esse connexus. Quæ cum ita sint, cum argumentum sumitur à coniugatis, quoniam id quod coniugatum est, affectum est ad id quod ei ex altera parte est coniugatum, id quidem de quo quæritur, in altrinsecus posito coniugato hæret. Is uero locus unde argumentum trahitur, ab altero ducitur coniugato, ueluti si compascuus ager est, ius est compascere. Igitur compascere atq; compascuum, coniugata sunt, sed quærebatur an ius esset compascere. Tractum uero est argumentum à compascuo. Itaq; terminus quidem de quo fuit quæstio, in altero coniugato positus deprehenditur, ideſt, in compascendo. Locus uero unde argumentum tractum est, in altero est, ideſt in compascuo. Item quoties à genere ducitur argumentum, id de quo quæritur in forma, hærere necesse est, ut cum ostenditur legata esse numerata pecunia, quoniam fuerit argentum omne legatum. Quæritur enim de numerata pecunia, quæ est species argenti, & argumentum tractum est ab argento, ideſt, à genere. Itaq; ipsum de quo quærebatur, in forma fuit, ideſt, in specie. Argumentum uero tractum est ab affecto, ideſt, à genere. Quod si à forma generis argumentum fiat, conuerso modo est, id quidem quod quæritur in genere esse monstratur, ipsum uero unde sumptum est argumentum, in forma esse perpenditur. Nam cū quæratur an legatum sit uxori argentum, ostenditur non esse legatum, quia non fuerit uxori tantum legatum, sed matrifamilias uxori. Vxor uero, genus est matrifamilias uxoris. Quæritur igitur de uxore, ideſt, de genere. Argumentum factum est à matrefamilias, ideſt, à forma. Quoties uero à similitudine trahitur argumentū, quoniam id quod simile est, non sibi, sed alteri simile esse perpenditur, res liquidē de quo quæritur, in uno eorū quę sunt similia, posita est, at uero locus, in altero est, uelut cum quæritur an hæres restituere uitium ruinamue cogatur ædium in usum fructum relictarum. In hoc igitur quæstio est, locus uero à similitudine, quia non oportet hæredem ædes restituere, sicut nec mancipium, si id aliqua ratione depereat. Cum igitur similis sit ædium usus fructus atq; mancipij, quod quæritur, in ædium usufructu positum est. Locus uero, in usufructu mancipij. In differentia quoq; idem est. Eorū namque quæ differunt in altero positum est id quod quæritur, in altero uero illud à quo id quod est ambiguum, comprobatur. Vt cum quæritur, an id quoq; argentum quod in nominibus debeatur legatū sit. Hic igit illud est quod dubitatur. In eo uero quod ab hoc differt, locus est à quo ostenditur minimè legatum esse argentum quod in nominibus debeatur, quia multum differt in arca ne sit positum, an in nominibus scriptum. A contrario quoq; idem est, ut in eo quòd quæritur, an usus fructus penus legatus sit. In usufructu igitur quæstio est, sed probatur minimè esse legatus, quia non potest esse usus earum rerum, quæ utendo pereunt, sed potius abusus, in abusu igitur locus est, scilicet, in altero contrariorum, cum fuerit in usu quæstio. Ab adiunctis etiā locus in eodem modo ab eo quòd quæritur segregatus est, ut in uno adiūcto quæstio,

in altero

in altero uero sit locus. Nam cum quæratur an secundum mulieris tabulas nunquam capite diminutæ possessio detur, in hoc quæstio est, an detur, at in eius adiũcto, locus. Ostenditur enim minimè dari debere possessionem, quia sit proximum ut secundum puerorum quoq; atq; seruorum tabulas bonorum possessio concedatur. Ab antecedentibus uero ita est locus, ut quæstio sit in consequentibus. Nam cum quæritur an aliquid dotis nomine pro liberis manere oporteat, sumitur argumentum nullo modo manere oportere ex antecedentibus, quod uiri culpa factum est diuortium, locus itaq; in antecedenti, quæstio uero, in consequenti. Cõsecutum est uiri culpa factum esse diuortium, nihil apud patrem pro liberis permanere, cum uiri culpa præcesserit. A consequentibus uero si sit argumentum, res quę dubia est, in antecedentibus esse deprehenditur, uelut cum quæritur an diuortio facto cum eo nupta esset mulier qui cum connubij ius non esset, dotis nomine aliquid pro liberis manere oporteat. Fit argumentũ sic: Si quid ex dote pro liberis manere oporteret, quia patrẽ liberi sequerentur, cum eo nupta esset mulier, qui cum connubij ius esset, hic antecedens est. Si quid de dote pro liberis manere oporteret, & in eo quæstio, an aliquid manere oporteat. Consequens uero cum eo mulier nupta, qui cum connubij ius esset, à quo sumitur argumentum, idest à consequenti. Nam cum manifestum sit, non cum eo nupta esse eũ quo connubij ius erat, ostenditur quod minimè patrem liberi sequantur, atque idcirco nihil pro liberis manere oportere. Hic igitur res quidem quæ dubitatur, in antecedenti est, in eo, scilicet, an ex dote pro liberis manere aliquid oporteat argumentum uero in eo loco, qui est in consequentibus, idest, in muliere quæ nupta est cum eo cũ quo nulla erant iura connubij. A repugnantibus etiam quoties argumenta sumunt, res quidem dubia in altero repugnanti, in aduerso uero locus est argumenti, ut cum quæritur, an possit inuita mulier reddere legatum, quod rectè testamento semel accepit. Locus à repugnanti, minimè posse inuitam reddere quod rectè accepit. Quæstio igitur est in eo, quòd intelligitur inuitam reddere, argumentum uero, in altero repugnanti, idest, in eo quòd intelligitur rectè accipere. Pugnat enim inuitam reddere, & rectè accipere, sed quæstio in uno eorum est, locus in altero. Quoties uero à causis efficientibus ducitur argumentum, quæstionem in effectis esse necesse est, ut exemplo quo quæritur, an qui satis dederit damni infecti, uitium parietis præstare cogatur. In hoc igitur, idest, uitio parietis, quæstio est, sed de causa trahitur argumentum. Dicitur enim non oportere præstare, quoniam natura parietis causa fuerit uitij, non is qui de præstando uitio satisdedisset. Effectum ergo causę, uitium parietis fuit. Itaq; quæstio quidem, in effecto, locus uero esse consideratur ex causa. At si ab effectis aliquid approbetur, locus in effecto, quæstio in causa est constitura, ueluti cum quæritur, an mulier quædam cuius bona uiri facta sint, dotis nomine in uiri manum cõuenerit. Quoniam ergo in manum ex conuentione perficitur, ut bona mulieris post eius mortem uir adipiscatur, argumentum ducitur ab effectis. Efficitur enim per in manum conuentionem, ut quæcumq; sunt mulieris, uiri fiant dotis nomine, ergo cũ ea quæ mulieris fuere, uir nomine dotis adipiscatur, mulierem in manum uiri necesse est conuenire. Quæstio itaq; est de muliere, an in manum uiri conuenerit. Argumentum uero ab effectu causæ, idest, in manum conuentionis. Hoc uero est, quod ea quæ fuere mulieris, uir nomine dotis acquirit, quo fit, ut quod quærit, in causa, locus uero sit in effectis. A comparatione uero maiorum si fuerit argumentũ, quæstio erit in minoribus, ut si queratur, an in urbe aqua debeat arceri. Defẽdaturq; minimè debere, neq; enim fines regũtur, ita in aqua arcenda, quod minus est, quæstio est, locus uero, in finibus regendis, quod maius est. Contrariæ uero, si à minore argumentum ducatur, erit id quod dubitatur, in re maiori, ut si dubitetur. An fines in ciuitate regantur. Respondeamus minimè, quoniam ne aquæ quidem arcetur. Ita id quod dubitatur, in re maiore consistit, illud uero unde argumentum sumitur, in minori. Et in comparatione parium similis ratio est, in uno enim eorum quæ sunt paria, quæstio consistit, in altero

locus intelligitur argumenti,ueluti cum quæritur an ædium usus biennio capiatur,id approbamus,quoniam fundorum quoque.Cum ergo paria sint fundus atque ædes, quæstio quidem de ædibus est,argumentum uero ducitur à fundo.Ac de ui quidem locorum,quoque à se non quæstiones et loci argumentorũ separẽt, hæc dicta sint. Nunc eorum ordinem breuissimè commemorabo.Ex hoc itaque oritur omne iudicium.Qui locus prior,qui sit posterior, existimandus,si eos terminos cõsideremus, qui proposita quæstione uertantur.Quæcunque enim his terminis,ppinquiora sunt, hæc rectissimè priora numerantur.Posteriora uero quantum à propositis longissimè quæque recesserint,id autem tali ratione claresçet.Primum namque, locorum est diuisa pluralitas in eos qui in ipso sunt de quo agitur, & in eos qui assumuntur extrinsecus,in quo præpositos esse intelligimus eos locos qui in ipso sunt,his locis qui trahuntur extrinsecus.Hic uero locus qui in ipso est,in primas quatuor distribuitur partes,quarum prima est definitio,qui locus à toto est nuncupatus.Idcirco aũt primus à toto locus ponitur, quoniam nihil est alicui tam proximum, quàm propria definitio.Consequitur enumeratio partium,quia post definitionem proximum locũ partes tenere debent,quæ totum id cuius partes dicuntur esse,coniungunt.His apponitur nota,quæ quasi conuerso modo definitio est. Nam sicut definitio explicat quod implicite nota designat,ita nota inuoluit & confusè indicat,quod patefacit atque expedit definitio.Nota uero tertia ideo est, quia definitio substantiam tenet, partium enumeratio ea dinumerat,quæ totum compositum iungunt,nota uero nihil efficit, sed tantũ designat.Post hæc quæ in ipsis terminis principaliter hærent, illa quæ sunt affecta numerantur,quæ iam non ipsis insunt terminis,sed eosdem uelut exterius posita consequuntur,atque idcirco solum in ipsis esse dicuntur, quoniam sine his esse non possunt quorum prima sunt coniugata. Nihil enim inter affecta sic proximum est, quàm id quod & re & nomine participat, nisi quod parua nominis inflexione seiungitur. Nam id quod iustum est,& iustitia participat,& inflexo iustitiæ nomine nuncupatur,& in cæteris quidem coniugatis idem est.Post hęc annumeratum est genus.Genus uero est quod cuiuslibet uniuersaliter substantiam monstrat, & quod multorum specie diuersorum,substantialis est similitudo.Quod à propositis terminis longius quàm coniugata seiungitur,quia tametsi substantiam monstrat, tamen ne inflexo quidem uocabulo cum termini nomine copulatur,sed longè lateq; diuerso.Huic adũicta est species,quam formam Tullius appellauit,quia nihil est tam proximum generi,quàm species.Species uero est substantialis individuorum similitudo,& quod sub genere ponitur.Post hanc,similitudo est constituta. Etenim post illud idem quod in substantijs intelligitur,illud idem rectè ponitur quod in qualitate esse perpenditur.Paulatim uero res incipit à similitudine recedere,nec statim ad cõtrarium uenit,sed prius à differentia locum statuit . Nam remota similitudine nihil aliud occurrit prius,nisi differentia,post hanc,à contrario locum ducit, idest à maxima differentia.Rursus ad amica sibi affecta cõuertitur.Sed non eo modo amica,quo sunt similia,adiuncta enim proponit, quæ non sunt integræ similitudinis, sed inter se iudicij,& ueluti cuiusdam rerum sibi cohærentium propinquitatis. Post adiuncta uero antecedentia Tullius posuit. Post id enim quod aliquo modo iunctum est, aliquid necesse est aut antecedens , aut consequens intelligatur. Prius itaque antecedens , post consequens collocatum est. Post hæc repugnantia dixit, ut quodammodo duplex ordo cõtrarietatum ac similitudinum nasceretur. Prius enim proposuit à simili , à differentia ,à contrario , atque hic uniuersus ordo , est similium & contrariorum. Rursus ab adiunctis , ab antecedentibus, à consequentibus , à repugnantibus . Hic rursus secundus ordo similium & contrariorum esse deprehenditur. Sed primus ualdè euidentior , quàm secundus , plus est enim simile esse quàm adiunctum , plus est differre , quàm antecedere , uel consequi, plus etiam est contrarium,quàm repugnans.Et in suo quæque ordine plenam retinent for-

mam,

mam,uelut quia similudo propinquitatem quandam tenere debet, propinquius est enim id quod est simile ei cui simile esse consideratur,quàm id quod adiūctum est ei cui naturali uicinitate coniungitur. Rursus quoniam differentia similitudinis autor est,dissimilius est id,quod ab aliquo differt,quàm id quod cōsequitur,uel antecedit. Rursus quoniam contrarium longissimè ab eo cui contrarium est,oportet abscedere,longius abscedit contrarium quā repugnans. Post hæc quid aliud restare poterat, quàm effectorum causas quærere,aut potè effectorum causas quid aliud quàm ipsarum causarum perquirere effectus? Præterea à comparatione loci,postremum ordinem tenent,quia siue similitudinem,siue dissimilitudinem in sola obtinent quantitate. Ac de locorum ordine satis dictum est. Illud præterea considerandum puto. Num hi quoq; argumentorum loci qui in ipso hærent de quo quæritur, inter affecta iure numerentur. Quandoquidem quę affecta sunt,idcirco esse dicuntur affecta, quia sunt ad aliquid,& propositi termini relatione nectuntur. Nam & definitio alicuius est definitio & totum, partium totum est, & nota, significati nota est. Sed inspicienda natura est singulorum, & uidendum num similiter hæc ad aliquid referantur ut cætera. Nam definitio rem quam definit,quodammodo explicat, atque conformat. Item partes,rem cuius partes sunt, propria coniunctione perficiunt. Nota uero, eius intellectum communiter tenet, & cum hæc cætera quæ uocantur affecta, non faciant,iure hæc non inter affecta ponuntur,sed in eo ipso quod uelut conficiunt atque conformant,inesse dicuntur. Sed quoniam de ui atq; ordine locorum sufficienter dictum est,nunc ad sequentia transeamus. Præter omnia enim quæ superius dicta sunt,illud animaduertendū maximè est, quia non siquid in argumentis fuerit sumptum,illud eorum argumentorum locus dicendus est, nisi non solum insit argumentis,uerumetiam ab eo argumenta nascantur,id quod dico,planiore liquebit exemplo. Si quod enim fuerit argumentum in quo sumatur genus uel species,non statim illud argumentum ex genere uel specie tractum esse dicitur, nisi ei argumento uires generis uel speciei qualitas subministret. Age enim,sit quæstio, an idem sit animali esse quod uiuere,& fiat argumentatio sic,non idem est animali esse quod uiuere,quia ne inanimato quidē idem est esse,quod mori,plurima quippe sunt inanimata,neq; moriuntur. Nam quæ nunquā uixere,ne mori quidem posse manifestum est. Hoc igitᵉ inanimatū genus est lapidū,ac fusiliū metallorū,& sumptū est in argumentū,sed nō ex genere factū est argumentū,licet in eodem genus uideaᵗ inclusum,sed potius à contrario. Nam contrarium est, uitæ quidem mors,animalium inanimatum,sed mori non sequitur inanimatum. Igitur ne animal quidem uiuere. Non ergo ex genere locus iste ducendus est,sed potius ex contrario,quāuis genus huiusmodi contineat argumentum,tunc enim locus esset à genere,si ab animalis uel à uiuendi genere argumenti ratio traheretur,uelut si ita fieret argumentum,animali esse,substantiæ est esse ipsum uero uiuere,substantia non est,sed in substantiam uenit: Non est igitur idem uiuere quod animali esse. A substantia igitur tractum est argumentum,à genere uidelicet animalis. Hoc igitur argumentum, & genus continet, & ex genere ductum est. In priore uero,etsi genus continet, à contrario tamen ductum esse perpenditur. Illud enim semper speculandum est, non quid in argumento sit, sed ex quo ducitur argumentum, & in cæteris quidem eadem ratio tenenda est, neque est enim in singulis immorandum. Si quis enim diligentiam decursæ superius expositionis exercuit, facilè in reliquis colliget,quod uno declaraᵗ exemplo.

Quando ergo unusquisque eorum locorum quos exposui, sua quædam membra habet, ea quàm subtilissimè persequamur, & primum de ipsa definitione dicatur. Definitio est oratio, quæ id quod definitur explicat quid sit.

Propoſitis igitur breuiter argumentorum locis, eoſdem ſubtilius atq; enodatius ſtatuit per ſuas partes & conuenientia membra partiri. Ita enim locorum omnium diligentius natura conſiderabitur, ſi non confusè ſolum, uerumetiam diſtributim, & in ſuarum partium proprietate noſcant. Dat uero hoc multam inueniendorũ copiã argumẽtorũ, ut enim de definitione dicamus: Si cũcta aliquis definitionũ partes agnouerit, ex omnibus ſibi poterit argumẽta cõquirere, eritq; in inueniẽdis copioſior argumẽtis eo, q quot ſint definitionis ſpecies ignorat. Ex tot em definitionũ partibus argumẽta ꝓducet, quãtas quis definitionũ partes eſſe cognouerit. Is uero habebit plurimã taliũ locorũ facultatẽ, quẽ definitionũ diuerſitas non latebit. Ob hoc igt M. Tullius, quos confusè atq; indigeſtè poſuit locos, nunc eoſdem diligentiore ratione partitur. Ac primum illud propenſiore cõſideratione tractandum eſt, quòd ut dictum eſt, etiam loci ipſi res quædam ſunt, ſed tunc eſſe intelliguntur loci, cũ ab his trahitur argumentum. Ergo nunc Cicero nõ principaliter locos, ſed res ipſas diuidit, quæ ad argumentũ ductę, ſpeciẽ ſumunt locorũ. Definitio namq;, & pars, & nota, res quædam ſunt, ſed cum ab his argumentum ducitur, loci fiunt. Cum igitur M. Tullius res ipſas ita ut ſunt, naturaliter partiatur, ſimul cum rebus diuidit locos. Si enim res una eſt à qua duci poterit argumentum, unus eſt etiam locus, at ſi illa diuiditur, quot partes eius rei fuerint, tot erunt etiam loci generis eiuſdem de quo argumenta naſcuntur. Quę cum ita ſint, cumq; primus omnium locus à toto ſit, id eſt, à definitione, prius quid ſit definitio definitione declarat, ut patefacta rei natura, ſpecies eius uel membra conuenienti ordine partiatur. Definitio, inquit, eſt oratio, quæ id quod definitur explicat quid ſit, ſicut definitio eſt hominis, animal rationale, mortale. Dictum uero cautiſſimè eſt, explicat. Nam quod nomen confusè denunciat, id definitio per quędam ſubſtantialia membra diffundit. Quod enim confusè nomine hominis declaratur, id aperit atq; explicat definitio, dicens, hominem eſſe animal rationale & mortale. Nã niſi ita dixiſſet, potuerat eſſe comunis definitio generi quo que, uelut hoc modo. Definitio eſt, quæ deſignat quid eſt id quod definit. Sed genus quoq; deſignat quid eſt id de quo prædicatur, ſed non explicat quid ſit. Sola enim definitio explicat quid ſit quod oratione perficitur. Genus uero, & cætera quæ ſingulis plerunq; nominibus proferuntur, minimè. Explicat autem definitio id quod definitur, non quoquo modo, id eſt, non in eo quod quale, uel quantum eſt, non in quolibet aliorum prædicamẽtorum, ſed quid ſit, id eſt, eius quod definit, ſubſtantiã monſtrat. Ea uero definitio, ſubſtantiam digerit, quæ ex genere differentijsq; conſiſtit, hæc namq; uniuſcuiuslibet ſubſtantiam ſignificant, ſicut in his dictum eſt, ubi de genere, ſpecie, differentia, proprio, accidentiq; tractatum eſt. Ergo omnis definitio explicat qd ſit id quod definitur. Ariſtoteles uero eodm penè modo definitionem determinat, dicens: Definitio, eſt oratio quid eſt, eſſe ſignificãs. Hanc M. Tullius partitur hoc modo.

> Definitionum autem duo ſunt genera prima, unum earum rerum quę ſunt, alterum earum quę intelliguntur. Eſſe ea dico, quæ cerni tangíue poſſunt, ut fundum, ędem, parietem, ſtillicidium, mancipium, pecudem, ſuppellectilem, lectilem, penus, & cætera. Quo ex genere quędam interdum nobis definienda ſunt. Non eſſe rurſus ea dico, quæ tangi demõſtratiuè non poſſunt, cerni tamen animo, atq; intelligi poſſunt, ut ſi uſucapionem, ſi tutelam, ſi gentem, ſi agnationem definias, quarum rerum nullum ſubeſt quaſi corpus, eſt tamen quædã conformatio inſignita, & impreſſa intelligentia, quã notionem uoco, ea ſępe in argumentando definitione explicanda eſt.

Omnem

Omnem definitionem manifestum est ad aliquid dici, alicuius est enim semper definitio. Quę uero ad aliquid dicuntur, quandam proprietatē ex his sumant necesse est, ad quę referuntur. Quo fit ut ex his rebus quas determinat definitio, in ipsas definitiones quędā proprietas transferatur, sed quia q̄d ad aliquid refert̄, id non potest esse idem ei ad quod dicit̄, propriā quoq; ipsum q̄d refertur ad aliud formam necesse est possidere. Eoq; fit, ut in definitionibus, & sua insit forma, & ea quam ab his accipiunt, quæ definiunt, consideretur. Quod M. Tullius uidens, primum diuidit definitiones secūdum ea quæ definiūtur, quarum genera duo esse proponit, unum earū rerum quæ sunt, alterum earum quę intelliguntur. Has igitur definitionum differētias ex his uidetur sumpsisse, quæ in definitione monstrantur. Omnia enim quę definiuntur, aut corporalia sunt, aut incorporalia. Res enim omnes in hæc primitus diuiduntur. Ea uero quæ corporalia sunt, esse dicit, ea quę sunt incorporalia, nō esse. Non quod omnino ea quæ incorporalia sunt, non sint, alioqui nec definitionē sutci perent. Nam si definitio est qua explicatur id quod definitur quid sit, eius rei, quę omnino nō est, nec quid sit, explicatio ulla esse potest. Sed quia humanum genus sensibus degit, id maximè esse arbitratur, quod sensuum comprehensioni subiicit̄. Quis enim sibi non magis lapidē scire uideatur, aut hominem, quā iustitiam, uel hęreditatem, uel quicquid aliud non sensibus, sed intelligentia comprehendit? Vnde fit, ut propter euidentiam cognitionis ea magis esse uideātur quæ subiecta sunt sensibus, ea minimè, quæ intelligentiæ ratione capiuntur. Sed id sciendum est, M. Tullium ad hominum protulisse opinionem, non ad ueritatem. Nam ut inter optimè philosophantes constitit, illa maximè sunt, quæ lōge à sensibus segregata sunt, illa minus, quæ opiniones sensibus subministrāt. Vnde etiam idem Cicero in Timeo Platonis ait. Quid est quod semper sit, nec ullum habeat ortum, & quod gignat̄, nec unquā sit? Quorum alterum, intelligentiæ ratione comprehenditur, alterum affert opinionem sensui rationis expers. Hic igitur id quod semper sit, rationi adiecit, id uero q̄d nunq̄ sit, sensibus coniunxit. Sed ut dictū est, corporea esse, & incorporea nō esse non ad ueritatē, sed ad cōmunē quorumlibet hominum opinionem locutus est. Ponit igitur exempla earū quidem rerū, quæ sunt, formas quasdam corporalium rerū, ut fundū, ædes, parietes, stillicidiū, atq; id genus, quæ corporalia esse hac ratione ostēdit, quoniā cerni tangiq; possunt. Earū uero rerū quæ nō sunt, exempla posuit, usucapionē, tutelam, gentem, cæteraq; quæ sunt incorporea, quæ ex hoc incorporea esse monstrauit, quòd ait, ea tangi demonstrarique non posse, sed intelligētia atq; animo cōprehendi. Cur uero ea non esse dixerit, suppositi rationē dicēs: Nullū quasi corpus earū rerū esse, nec molē aliquā quæ feriat sensum. Quod em̄ corpus, esse potest usucapionis? Nam ipsa quæ usucapiuntur, corporea sunt, ipsa uero usucapio corporea non est. Ipsa enim per utēdi cōsuetudinē possidēdi firmitudo, quodnā corpus habere potest? Itē, quod quis tutela regit, corporale est, homo nāq; est. Ipsa uero cura tutelæ, atq; ipsum ius aliū tuēdi, nihil omnino corporis habere potest. Homines q̄q; qui in eadē gentilitate sunt, corporei sunt. Ipsa uero gentilitas, id est, cōmunis nominis liberorū societas, ut Scipionū, Valeriorū, & Brutorum, certè incorporea est, sed quædā earū rerū incorporalis animi cōceptio est, atq; intelligentia quā notionē uocauit. Ipsa enim imaginatio usucapionis uel tutelæ atq; intellectus incorporalis rei notio dicit̄, quā Græci ἔννοιαν uocant. Diuisit igitur definitionē in has duas partes, scilicet, secundū subiecti differētias, ut alias quidē esse diceret definitiones earū rerū quę sunt, id est, corporaliū, alias uero, earū quæ non sunt, id est, incorporalium. Hinc quæri potest, quod etiam superius breuiter cōmemorauī. Quonam modo definitio non inter affecta numeretur, cū omnis definitio ad aliquid esse uideat̄? Idcirco enim affecta esse dicta sunt similitudo, contrariū, & cætera quoniā semper ad aliquid referuntur. Quod si etiā definitio refertur ad aliquid, nec est absolutæ ac propriæ con-

sideratio-

ſiderationis,ea quoq; inter affecta ponenda eſt. Sed occurritur,quoniam ea quæ affecta ſunt tanquàm umbræ quædam corpus, ita extra poſita non poſſunt id relinquere ad quod probantur affecta,& aut omnino ſubſtãtiam eorum ad quæ affecta ſunt, non ſignificant,ut contrariũ,ſimile,& cætera. Aut ſi quando deſignant, una quædã pars intelligitur eſſe,ſubſtantiæ,uelut genus,ſpecies,differentia. Non enim genus tota ſubſtantia eſt ſpeciei,quandoquidem non ſolum genus ſpeciẽ format, ſed differentiæ quoq;,nec differẽtiæ totam ſubſtãtiæ cõtinẽt formam,quãdoquidem non ſola differentia ſpeciem perficit,ſed etiam genus. Ipſa uero ſpecies, quædam generis pars eſt,at uero definitio,etſi ad aliquid eſt,tamen totam ſubſtantiam monſtrat,atq; exequatur ei rei quam definit,& ſubſtantiam perficit,ut neq; extrapoſita ſit,ſicut ſimilitudo,& contraria,neq; pars eius ſubſtantiæ ſit, quam definitione determinat, ſed potius ipſa ſubſtantia. Ac de hac quidem re ſatis dictum eſt. Idem uero de partibus dici poteſt. Nam coniunctæ partes,totum id efficiunt cuius partes ſunt. Nota quoq; totum ſignificat id quod deſignat,atq; omnia coæquantur,& definitum definitioni & partes toti,& nota rei quam ſignificatione declarat, ſi non ſit æquiuoca, uel ſi res quę deſignatur,non ſit multiuoca. Sane illud dubitari rectè poteſt,cur cum dixiſſet duo genera eſſe definitionũ,non ipſas definitiones partitus eſt,ſed quæ definiuntur,id eſt corporale atq; incorporale. Quod idcirco dictum uidetur, quia definitio cum ſit ad aliquid, ut dictum eſt,quandam capit ex his, quorum ſubſtantiam determinat, qualitatem.

Atq; etiam definitiones, alię ſunt partitionum, aliæ diuiſionum. Partitionum,cum res ea quæ propoſita eſt,quaſi in mẽbra diſcerpitur. Vt ſi quis ius ciuile dicat id eſſe quod in legibus, ſenatuſconſultis,rebus iudicatis, iuriſperitorum autoritate,edictis magiſtratuum,more, æquitate cõſiſtat. Diuiſionum autem definitio formas omnes complectitur,quę ſub eo genere ſunt quod definitur, hoc modo. Abalienatio eſt eius rei quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſſio, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt.

Quoniam definitio ita ex ſubiecta re quam definit,proprietatem capit,ut tamẽ formam propriam non relinquat, idcirco poſt eas differentias definitionum, quæ ab his rebus tractæ ſunt quæ definiebantur,nunc à propria forma definitionum differentias tradit. Propria uero forma uniuſcuiuſq; compoſiti in ſuis partibus conſtat, itaq; ex partibus definitionum tales differentias docet,quòd alię definitiones per diuiſionem,aliæ per partitionem fiunt. Definitur enim res quælibet dum aut eius ſpecies omnes enumerantur,aut partes. Partes uero à ſpecie quo differãt, paulò poſterius dicam. Nunc exponẽda arbitror Ciceronis exempla,dat enim partitionis exemplum hoc: Sit enim propoſitum definire quid ſit ius ciuile,dicemus ita. Ius ciuile eſt, quod in legibus,ſenatuſcõſultis,rebus iudicatis,iuriſperitorũ autoritate, edictis magiſtratuũ,more,equitate cõſiſtit. Lex igit eſt,quã populus centuriatis comitijs ſciuerit. Senatuſcõſulta ſunt,quę fuerint ſenatusautoritate decreta. Res iudicatæ ſunt, quæ inter eos qui ſuper aliqua re ambigunt,ſentẽtia iudicum fuerint cõſtitutæ, quatum exemplo cęterę quoq; iudicant. Iuriſperitorum autoritas eſt eorũ, qui ex duodecim tabulis,uel ex edictis magiſtratuum,ius ciuile interpretati ſunt,probatæ ciuium iudicijs,creditęq; ſentẽtię. Edicta magiſtratuum ſunt,quæ Prætores urbani uel peregrini,uel Aediles curules iura dixere. Mos,eſt quod in ciuitatem ſolitũ eſt fieri. Aequitas,eſt quod naturalis ratio perſuaſit. Hæc igit omnia unã formã iuris efficiunt,tanquã partes,uelut hominem,caput,brachia,thorax,uenter, crura,atque pedes. Partitio eſt enim ut ipſe ait,quę unamquamq; rem propoſitã,quaſi in membra diſcerpit. Alteram uero partem definitionis, quę per diuiſionem fit ſpecierum,tali

monſtrat

monſtrat exemplo. Definit enim quid ſit abalienatio eius rei, quæ mãcipi eſt, dicẽs: Abalienatio eſt eius rei, quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut ceſſio in iure, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. Nam iure ciuili fieri aliquid non inter alios, niſi inter ciues Romanos fieri poteſt, quorum eſt etiam ius ciuile, quod duodecim tabulis continetur. Omnes uero res quæ abalienari poſſunt, id eſt, quę à noſtro, ad alterius tranſire dominium poſſunt, aut mancipi ſunt, aut non mancipi. Mãcipi res ueteres appellabant, quæ ita abalienabantur, ut ea abalienatio per quandam nexus fieret ſolennitatem. Nexus uero eſt quędam iuris ſolennitas, quæ fiebat eo modo quo in inſtitutionibus Caius exponit. Eiuſdem autem Caij libro primo inſtitutionũ de nexu faciendo, hæc uerba ſunt: Eſt autem mancipatio, ut ſuprà quoq; indicauimus, imaginaria quædam uenditio, quod ipſum ius proprium Romanorum eſt ciuium, eaq; res ita agitur, adhibitis non minus quã quinq; teſtibus Romanis ciuibus puberibus, & præterea alio eiuſdem cõditionis qui libram æneam, teneat, qui appellatur libripens, is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit: Hunc ego hominem ex iure Quiritium meũ eſſe aio, iſq; mihi emptus eſt hoc ære, æneaq; libra. Deinde ære percutit libram, indeq; æs dat ei à quo mancipium accipit, quaſi prætij loco. Quæcunq; igitur res lege duodecim Tabularũ aliter, niſi per hanc ſolennitatem, abalienari nõ poterat. Sui iuris autem cæteræ res nec mancipi uocabantur. Eędem uero etiam in iure cedebantur. Ceſſio uero tali fiebat modo ut ſecũdo commentario idem Caius expoſuit. In iure autem ceſſio fit hoc modo. Apud magiſtratum populi Romani, uel apud Prætorem, uel apud præſidem prouinciæ, is cui res in iure ceditur rem tenens ita uindicat. Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum eſſe aio. Deinde poſtquam hic uindicauerit. Prętor interrogat eum qui cedit, an cõtra uindicet, quo negante, aut tacente, tunc ei qui uindicauerit, eam rem addicit, idq; legis actio uocabatur. Res igitur quæ mancipi ſunt, aut nexu, ut dictum eſt, abalienabantur, aut in iure ceſſione. Has autem ſolẽnitates quaſdam eſſe iuris, ex ſuperioribus Caij uerbis oſtenditur. At ſi res ea quę mancipi eſt, nulla ſolẽnitate interpoſita tradatur, abalienari non poterit, niſi ab eo cui traditur, uſucapiatur. Quæ cum ita ſint, rectè definita eſt ſecundum diuiſionem abalienatio rei mancipi, ſcilicet, quæ aut nexus traditione, aut in iure ceſſione perficitur. Nam pura traditione, abalienatio rei mancipi non explicatur. Species uero has eſſe, non partes, hinc intelligitur, quia ſi quis nexu abalienet rem mancipi, id quod ſuum fuit, in alterius poteſtatem pleno iure tranſtulit. Quod ſi etiam in iure cedat, plenum abalienationis ius erit. Vbi autem plenũ nomen eius, quod diuidunt, partes ſuſcipiunt, illud genus, & has ſpecies eſſe paululum quoq; Dialectica cognitione imbutus intelligit. Quæ cum ita ſint, diuiſit Cicero definitionem in duas partes, unam quæ partium enumeratione fieret, alteram quę per partium diuiſionem. Vtraq; uero definitio, partes enumerat. Sed hoc intereſt, quia hæc quidem ſpecies, illa uero mẽbra partitur. Hic ſuboritur quæſtio ualdè difficilis. Nam ſi definitio eſt etiam partitio, mirum uideri poteſt, quemadmodum aliter ſit à definitione locus, alter à partium enumeratione. Quæ res maximam confuſionem præſtat. Nam cum ſuperius in locorum enumeratione alter à definitiõe locus, alter ſit à partiũ enumeratione propoſitus, cũq; nunc enumerationẽ partiũ, uel diuiſionẽ, definitionis ſpecies eſſe confirmet, nõ eſt dubium, quin cũ idem ſit partium enumerario quod definitio (Idẽ nãq; eſt ſpecies ꝙd genus) idem ſit locus à definitione, qui eſt à partiũ enumeratione. Cuius quæſtionis ualdè difficilis, facilior abſolutio eſt, ſi definitionũ ipſarũ formas ac diſtãtias colligamus. Multis nãq; modis fieri definitio poteſt. Int' ꝙs unus eſt uerus atq; integer definitionis modus, q etiã ſubſtãtialis dicit', reliq; p abuſionem definitiones uocant'. De qbus omnib. paulopoſterius integram faciã diuiſionẽ. Nũc in cõmune ſic diſſerã. Nã qa omnis definitio explicat qd ſit id q definit'. Explicatio aũt fit duobus modis, uno quidã cũ pro re minimè cognita, planius aliquid affertur, alio uero, cũ fit quædã partiũ enumeratio. Ac de priore quidẽ

modo,

modo, posterius. Nunc uero de enumeratione partium ita dicendum est, quòd omnis definitio, quæ per partium enumerationem fit, quasi quędã partitio rectè intelligitur. Dictũ est, id quod in nomine cõfuse significaret, in definitione quæ fit enumeratione, partium, aperiri, atq; explicari. Quod fieri nõ potest, nisi per quarundã partium nuncupationem, nihil enim dum explicatur oratione, totum simul dici potest. Quæ cum ita sint, cumq; omnis huiusmodi definitio, quædam sit partium distributio, quatuor his modis fieri potest. Aut enim substantiales partes explicant, aut proprietatis partes dicuntur, aut quasi totius membra enumerantur, aut tanq; species diuiduntur. Substantiales partes explicantur, cum ex genere ac differentijs definitio constituitur. Genus enim quod singulariter prædicatur, speciei totum est. Id genus sumptum in definitione pars quædam fit. Non enim solum speciẽ cõplet, nisi adijciantur etiam differentiæ, in quibus eadem ratio quæ in genere est. Nam cum ipsæ singulariter dictæ totam speciem claudant, in definitione sumptæ, partes speciei fiũt, quia non solum speciem quidem esse designant, sed etiam genus. Huius exemplum est. Homo est animal rationale, mortale. Cũ ergo tota definitio homini coęquetur, totiusq; definitionis partes sint, tum animal, tum rationale, tum mortale, ipsius hominis partes esse uidẽtur singula, quæ eiusdem definitionis partes sunt. Hæc igitur proprio nomine, definitio nuncupatur. Item est illa definitio, quando in unum accidentia colliguntur, atq; unum aliquid ex his efficitur, & est ueluti quædam partium enumeratio, non in substantia, sed in quadam accidentium collectione posita, huius exemplum est. Animal est, quod moueri propria uoluntate possit. Animali nãq; & motus est accidens, & uoluntas, & possibilitas, sed hæc iuncta perficiunt animal, non substantialiter constituentia, sed per quędam accidentia designantia quod animalis quasi quædam partes sunt, & hæc descriptio nuncupatur. At si non accidentia rei, sed quasi membra quædam dicamus, ex quibus componitur atq; cõiungitur, atq; inde definitionẽ facere tentemus, hoc modo dicimus: Domus est quæ fundamẽto, parietibus, tectoq; consistit. Hic membra quędam sumpta sunt ad definitionem, quibus res tota coniungitur, & hæc uocatur per enumerationem partium diffinitio. At si quis ita definiat, ut non in definitione ponat membra, sed species, à diuisione specierum definitio nuncupatur. Velut si quis hoc modo pronunciet. Animal est substantia, quæ uel sensu tantum, uel sensu & ratione nitatur. Hæc igitur quatuor à se differre manifestum est. In ea namq; definitione quæ per substantiales partes efficitur, singulæ partes maiores esse uidentur, & substantialiter uniuersaliores ab ea re, quam definiunt, ut animal, maius est ab homine. Mortale etiam atq; rationale, singula hominis transgrediuntur naturam quę in unum conuenientia, eidem quo singillatim maiora sunt, coæquantur. Accidentia uero quæ in definitione ponuntur, omnino à substantię ratione disiuncta sunt. In ea uero definitione quæ ex partium enumeratione perficitur, talia sunt quæ enumeranẽ, ut singula totius definiti nomẽ capere non possint, atq; idcirco eodem minora sunt, ut fundamenta non possunt domus uocabulo nũcupari, fundamẽta enim domo minora sunt, itemq; cæterę partes. At uero in ea definitione quæ per diuisionem fit, singulæ quidem partes tota ea re quæ definitur, minores sunt, totum tamen definitæ rei nomen suscipiunt. Vt rationale nomen capit animalis, eodem modo irrationale. Quibus ita discretis, quoties cunq; ab ea definitione quæ per substantiales partes efficit, uel ab ea quæ per accidẽtium enumerationem colligit. argumentatio fit, à definitione, id est à toto tractũ dicit argumentum. Quoties uero ab ea diffinitione quæ uel per membrorum enumerationem, uel per specierum diuisionem perficit, argumentatio fit, ab enumeratione partium argumentum ductum esse perhibet. Sed M. Tullius quia iam partitionem definitionis ingressus est, etiam hanc interposuit, quæ non ad definitionẽ sed ad enumerationis partium locũ pertinebat. Huius uero rei argumentũ est, quia cum post, de eisdẽ locis latius tractãs, de enumeratione partiũ loqueret, nullã aliam

enumera-

enumerationem partium posuit, nisi eam quam nūc definitionis speciem dixit. Nec tamen est arbitrandum, omnem partitionem definitionis locum posse obtinere, ut si quis sic dicat, fundamenta, parietes, & tectum domus est, id nō est necesse, potest namq; esse porticus publicis usibus destinata, potest item aliud quodlibet, ut theatrum quod propter ampliores sonitus exhibendos tegi solet. Sed id nunc intelligere nos oportet, posse per partitionem aliquid sæpe definiri, cum partium illa collectio unam rem tantum possit efficere, ut si nihil esset aliud, quod fundamenta, parietes atq; tectum posset habere, nisi domus, iure definitio facta esse uideretur. Domū esse quam fundamenta, parietes, tectumq; perficiunt.

Sunt etiam alia genera definitionum, sed ad huius libri institutum illa non pertinent, tantum est dicendum qui sit definitionis modus.

Hunc locum Victorinus unius uoluminis serie aggressus exponere, & omnes definitionum differētias enumerare, multas interserit, quæ definitiones esse penè ab omnibus reclamantur. Inter definitiones enim ponit & nomina q̄d specialiter Aristoteles in omni doctrinarum genere peritissimo nō uidet, pernegatq; in Topicis nomine fieri definitionem, ueluti si quis dicat, quid est conticescere, & respondeat, tacere, hæ nullo modo definitiones habēdæ sunt. Quod etiā ex ipsius M. Tullij definitione approbari potest, per quam definitio quid esset, ostendit, dixit enim esse definitionem orationem quæ id q̄d definitur, explicat quid sit. Sed cum nomen non sit oratio, manifestū est nomine definitionē non posse constitui, cum præsertim ne omnia quidem quæ oratione promunt, atq; aliquid ostendunt, proprio definitionis nomine designentur, ueluti descriptiones, omnisq; alia oratio quæ non ex substantialibus partibus, sed ex quolibet alio modo coniunctis efficitur, quod ne ipse quidem Victorinus ignorat. Sed uidetur id definitionis loco ipse sibi Victorinus ad differēdi sumpsisse propositū, quod quoquo modo rem subiectā posset ostendere. Idcirco enim, nomē quoq; in definitionū numerū recepit, quoniā sæpe notiore uocabulo fit clarius, quod ignotiore antea prolatū latebat. Idcirco etiā nos superius diximus explicationem fieri duobus modis. Vno quidē cum pro re minimè cognita, planius aliquid afferatur, alio uero, cum fit per quādā partiū enumerationē, ut ea quidē explicatio, in qua notius aliquid affertur, nominis sit, ea uero quæ fit per partium enumerationem orationis, quanquam etiam in ipsis orationibus semper planius aliquid afferatur, quo notius fiat illud de quo differitur. Vt igitur nihil expositio nostra prætermittat, & definitionis proprietas appareat, itaq; omnia in notitiam deducantur, ut nec uera definitio nesciatur, & quæ non sit propriè uerāq; definitio sub scientiā cadat, talis definitionum differentia facienda est. Definitionū enim aliæ propriè definitiones sunt, aliæ abusiuo nuncupantur modo. Ac propriæ quidem definitiones sunt, quæ ex genere differentijsq; consistunt, uelut hæc. Homo est animal rationale, mortale, hic enim animal, genus est, rationale uero, & mortale, differentiæ. Earū uero definitionū quæ non propriè, sed abutendo definitiones uocantur, aliæ sunt quæ singulis nominibus denotātur, aliæ uero quas explicat ac depromit oratio. Atq; illarum quidē definitionū quę tantū nomine designant, alię sunt quæ κατὰ ἀντιλῆψιν, id est ad uerbū fiunt, cum pro nomine redditur nomen, uelut si dicat aliquis. Quid est cōticere? & respondeatur, tacere, quid est haurire? percutit. Aliæ uero, quæ exēpli gratia pronuntur, ut cum uolumus designare quid est substantia, exempli gratia dicimus, ut homo, hęc uocatur Græcè τύπος, quæ idcirco, ut dictum est, inter definitiones ponitur, quoniam id quodlibet modo aliquid designat, eius quod designatur, & si non propriè, tamen aliquo modo uidetur esse definitio. Earum uero definitionū quę in oratione consistunt, neq; tamen sunt propriæ, multæ sunt diuersitates. Quarū est omnium nomē cōmunis descriptio. Harū aliæ fiūt partitione, aliæ diuisione, de quibus superius ut dictū est. Alię uero substantiales quidē differentias sumunt, sed genus

non ad

non adijciunt, atq; hæc quidem à Victorino ἐννοηματικὴ dicitur, quasi quãdam communem continens notionem, ueluti si quis dicat: Homo est, quod rationali conceptione uiget, mortalitatiq; subiectum est. Hic igitur genus positum non est, sed differentiæ substantiales. Aliæ uero sunt, quæ pluribus quidem qualitatibus designãtur, accidentibus tamen, ita ut singulæ qualitates etiam si non coniungantur, possint tamen quod demonstratur efficere. Vt homo est, ubi pietas est, ubi æquitas, & rursus ubi malitia & uersutia esse possunt, nam & si cætera nullus adiũgat, sufficit ad ostendendum hominẽ dicere, ubi pietas inesse potest, uel ubi iustitia, uel cætera. Hæc uocatur ποιωδέστ. Aliæ uero sunt, quæ pluribus in unum accidentibus coniunctis efficiuntur, ut si quis luxuriosum definire uelit, dicens: Luxuriosus est, qui pluribus & non necessarijs sumptibus in delitias affluit, & in libidinem fertur effusior, omnia enim coniuncta, luxuriosum uidentur efficere, singula uero, minimè, hæc uocatur ὑπογραφικὴ. Aliq quoq; fiunt eo modo, ut ad signandam differentiam proponantur in his rebus, quæ in discreto fine coniunctæ sunt, ut si dubitet quis, Nero imperatorne an tyrannus fuerit, dicit eum tyrannum fuisse, quoniam crudelis fuerit atq; intemperans. Hęc enim adiuncta differentia, tyrannum ab imperatore seiũgit. Aut etiam si de eodem tyranno, atq; Rege dubitetur quid uterq; sit? iuncta differentia utrosq; designat, ut si temperantia quidem Regi, uel pietas, tyranno uero & intemperantia & crudelitas conuenire dicatur, hæc uocatur κατὰ διαφοράν. Alia quæ per translationem dicitur, ut: Adolescentia est flos ætatis. Illa quoq; definitio esse dicitur, quę fit ex priuatione contrarij, ut bonum est, quod malum non est. Illa quoq; Victorinus definitionem ponit, quæ tantum propris nominibus aptari potest, quæ etiam ὑπαντώσεις, appellatur, ut: Aeneas est Veneris & Anchisę filius. Præter has etiam illa est, quæ fit per indigentiam pleni, ut quadrans est, cui dodrans deest, ut sit as. Ponit etiam Victorinus inter differentias definitionum illam quoque quę per quandã laudem fieri potest, ut, Lex, est mens & animus, & consilium, & sententia ciuitatis. Quod maximè ratione caret. Non enim laudis modus illi faciet differentiam. Illa enim considerandæ sunt, quæ in definitione ponũtur, non quo animo cõstituta sunt. Quod si recipienda fuit laudandi uoluntas inter differentias definitionum, cur non uituperandi quoque uoluntas aliam differentiam definitionis efficiat? Sed hoc apertissimè inconueniens, & ueritati uidetur esse contrarium. Fiunt etiam definitiones per proportionem, ut si quis dicat, homo est minor mundus, sicut etiam mundus ratione regitur, ita quoq;, quoniam homo multis partibus iunctus, habet tamẽ in omnibus rationem ducem, minor mundus dici potest. Fiunt etiam definitiones à relationibus, cum dicitur: Quid est pater? respondeẽ, cui est filius. Causa quoq; solet efficere definitionem, ut cum dicimus: Quid est dies? respondetur, sol super terrã, causam enim, id est, solem pro re ipsa cuius causa est, interposuimus, atq; ita diem definitionem monstrauimus. Hæ sunt definitionum differentiæ, quas in eo libro, quem de definitionibus Victorinus edidit, annumerauit, quas M. Tullius prętermittit eo nomine, quòd eas minimè necessarias existimauerit. Nos uero nequid perfectio deesset operi, etiam quę sunt à Cicerone prætermissa subiecimus.

Sic igitur ueteres præcipiunt, cum sumpseris ea quæ sunt ei rei quam definire uelis, cum alijs communia, usque eo persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit. Vt hoc: Hereditas est pecunia, cõmune adhuc, multa enim genera sunt pecuniæ. Adde quod sequitur. Quæ morte alicuius ad quempiam peruenit, nondum est definitio, multis enim modis sine hereditate teneri mortuorum pecuniæ possunt. Vnũ adde uerbum, Iure, iam à cõmunitate res diiuncta uidebit, ut sit explicata

defini-

definitio, sic. Hereditas est pecunia. Quę morte alicuius ad quempiam peruenit iure. Nondum est satis, adde. Nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta. Confectum est. Itemq; ut illud. Gentiles sunt, qui inter se eodē nomine sunt, non est satis. Qui ab ingenuis oriundi sunt. Ne id quidem satis est. Quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit. Abest etiam nunc. Qui capite non sunt diminuti. Hoc fortasse satis est. Nihil enim uideo Sceuolam pōtificem ad hanc definitionem addidisse. Atque hęc ratio ualet in utroque genere definitionum, siue id quod est, siue id quod intelligitur, definiendū est.

Definitionis ratione proposita, diuisaq; per singulas partes tum materiæ, tum etiam formæ. Materiæ quidem, cum definitionum esse dixit, uel earum rerum quæ corporeæ essent, uel earum quæ incorporeæ. Formæ uero cum aut partitionibus, aut diuisionibus definitiones fieri docuit. Prętermissisq; cęteris quęcunque ad propositum opus minimè pertinerent, nunc quod utilissimum est, maximeq; totam definitionē intelligentiam significare potest, exequitur. Id autem est. Qui fit in omnibus, quæcunq; quomodolibet fiunt, definitionis modus. Est autem una atque omnibus communis definiendi ratio, ut ex cōmunitatibus inter semet iunctis, atque compositis, in unam proprietatem rei definitio colligatur. Omnia enim quæ cōmunia atq; uniuersalia sunt, siquid eis fuerit adiectum, determinatione minuuntur, & ad particularitatem redeunt, atq; eo ambitu quo concludebant cuncta, cohibentur, ueluti cum generi adiicitur differentia, & fit species. Nam cum genus per se proprio ambitu multas species contineat, ei si propriam adiicias differentiam, minuitur, & in quandam quodammodo particularitatem redit, ueluti cum dicimus animal, hoc nomen multa concludit. At si ei rationale adiicias, faciasq; animal rationale, minus erit à simpliciter animali. Ita additio differentiæ q maius fuit, in particularitatem quandā redegit, atq; cohibuit. Quoties igitur aliqua res definienda est, sumitur id quod ei cum pluribus alijs cōmune est, huic adiicitur differentiæ, statimq; necesse est minuatur id, quod pluribus fuerat ante cōmune, & si hac differentiæ additione in tantum modum decreuerit, ut rei quæ definitur, fiat æqualis, alias differentias colligere atq; aptare non necesse erit, sed id ipsum quod ita decreuit, ut æquale sit ei quod definitur, definitionem esse necesse est. At si adhuc amplius sit ab ea re quæ definitur. Quæramus necesse est aliam differentiam, qua adiuncta numerus quidem crescat, uis autem cōmunitatum, differentiarum additione decrescat, atq; id hactenus faciendum, quatenus, ut dictum est, ea quæ ad definitionē sumuntur, ei quod definiendum est, adæquentur. Vt igitur id non ratione solum uerum conuenienti quoq; clarius fiat exēplo, sumatur res notissima ad definitionem, id sit homo. Huius igitur ita quærimus definitionem, sumimus quod ei cū pluribus alijs commune est, idest, animal. Dicimus igitur hominem esse animal, nōdum est definitio. Primum, quia, ut dictum est solo nomine definitio reddi non potest, dehinc, quia animal maius est homine. Vt igitur minuatur animal, & homini coæquetur, addimus differentiam, qua adiuncta, rerum quidem numerus crescit, uis autem rei atq; amplitudo minuitur. Addo igit̄ rationale, efficioq; animal rationale. Minus est igit̄, animal rationale, quàm propriè animal. Dico autem hominem esse animal rationale. Sed id nondum coæquatur ad hominem, possunt enim esse animalia rationabilia, sicut Platoni quoq; de astris placet, quæ homines non sunt, addo igitur rursus aliam differentiam, si quoquo modo iterum definitio contrahatur, ut fiat homini quod definitur, æquale, adiungo igitur mortale, ac dico hominem esse animal rationale, mortale, id æquatur ad hominem. Nam & qui homo est, animal rationale, mortale est. Dico igitur hominis hanc esse definitionem, quæ ex pluribus communibus iunctis, unum tamen quiddam homini proprium atq; æquale conficit. Atq; in cæteris defini-

tionibus eadem ratio est,ut definitiones fiant collectis communitatibus,in unumq; copulatis,cum necesse sit illa copulatione,quæ communia sunt,contrahi,atq; in minorem cohiberi modum,eiq; quod definitur ex cõmunitatibus iunctis aliquid proprium atque æquale componitur.Hoc est igitur quod ait Cicero, hunc esse definitionis modum.Cum sumpseris ea quæ sint ei rei,quam definire uelis,cum alijs communia,usq; eo persequi,ut proprium efficiatur,quod in nullam aliam rem transferri possit,ut his uerbis & hac sentẽtia breuiter significare uideatur hanc esse definitionem, quæ ex substantialibus communitatibus iuncta, atq; in minorem modum redacta, sit ei rei quæ definitur æqualis.Exempla uero quæ ponit,huiusmodi sunt, unum definiendæ hæreditatis,alterum Gentilitatis.Hæreditatis quidem hoc modo :Hæreditas est pecunia.Commune hoc,& multis alijs conueniens,quę hęreditates nõ sunt, ut donationibus,ut furtis,uel quibuslibet alijs pecuniarijs rebus,quæ minimè sunt hæreditates.Huic igitur pecuniæ addendum aliquid fuit,id est.Quę morte alicuius ad quempiam peruenit.Hęreditas enim pecunia est,ad quempiam alicuius morte perueniens.Sed ne id quidem plenum hæreditatis explicat intellectum. Commune namq; est Et pecuniæ mortuorum pluribus teneri modis possunt, uelut si bello quis uictus est,ac spoliatus.Addendum igitur est aliquid.Iure,ut sit,Hæreditas est pecunia,quæ morte alicuius ad quempiã iure peruenit.Hæreditates enim iure capiuntur. Videatur forsitã hoc loco definitionem posse consistere,sed minimè, quid enim? si legata pecunia est,hæreditas quidem dici non potest,capta tamen morte alicuius iure pecunia est.Nam si testamenta iure fiunt.pecunia etiam iure legatur, adijciendũ est aliquid,id scilicet,quo ab hęreditatibus,legata separentur,ut dicamus,hęreditatẽ esse pecuniã morte alicuius ad quempiã peruenientẽ iure,quę legata nõ sit.Nũ satis est definitioni?Minimè.Quid enim si meũ quidẽ dominum sit fundi,uel alicuius pecuniarię rei,alterius uero ususfructus.Nã morte eius cui usus fructus cõpetit,ad me res illa reuertit,quę in meo dominio,pprietatis possessione iure tenebat? neq; tamẽ hęreditas esse potest,adijciendũ igitur est,minimè possessione esse retentã, idest, ut pprietatis possessione id q̃ ex morte alicuius iure nõ legatũ peruenit,nõ retineat.Hoc aũt modo possessione retineri potest,si sit nostra pprietas,et eius qui decesserit ususfructus. Cõiuncta igit omnia in unũ,faciẽt hęreditatis definitionẽ hoc modo: Hereditas est pecunia quæ morte alicuius ad quempiã puenit iure,nõ legata,neq; possessione retẽta.Hęc definitio est ęqualis hęreditati.Nã ut hęreditas pecunia est morte alicuius ad quempiã peruenięs iure,neq; legata,neq; possessiõe retẽta,Ita quęcũq; pecunia alicuius morte ad aliquẽ iure peruenerit,neq; legata sit,neq; tẽta,hanc hęreditatẽ esse necesse est.Sed cũ M.Tullius ad eũ usq; locũ definiẽdo uenisset,ut diceret hęreditatẽ esse pecuniã,quę morte alicuius ad quẽpiã pueniret iure ait.Iam à cõmunitate res disiũcta uidebit,ut sit explicata definitio,sic:Hęreditas est pecunia,quę morte alicuius ad quẽpiã iure peruenit.Idq; ita dictũ est,quasi iã plena facta sit definitio.Quid enim est aliud explicatã esse definitionẽ,et à cõmunitate disiũcta, nisi perfectã, et cui desit nihil?Sed rursus quasi non sit explicata definitio,nec à cõmunitate disiunctã adijcit. Nõdũ est satis,adde,nec ea aut legata testamẽto,aut possessione retenta. Cuius adiectionis hęc ratio est,fecit enim definitionẽ alijs adiunctis,alijs separatis.Itaq; id quod definiebat,uel his quę adiũxit,uel his quę separauit,à cęterorũ omniũ cõmunitate segregauit.Hęreditatẽ enim dixit esse pecuniã,huic addidit, morte alicuius ad aliquẽ puenientẽ.Separauitq; eã ab ijs pecunijs,quę nõ morte alicuius ad aliquẽ, sed contractu uiuentiũ peruenirẽt,addidit iure,ut ab his pecunijs separaret,quę per uim morte alterius ad quempiã peruenirẽt.His igit duobus,morte atq; iure,ea pecunia effecta est,quæ à cæteris ita separetur,ut tamen per legitimum acquirendi modũ,non interutroq; uiuos,sed inter unum uiuum atq; alterum mortuum fieret. Hæc igitur una separatio à cæteris facta est,atq; ideo ait explicatam esse definitionem,& à communitate disiunctam. Sed quoniam in ea ipsa pecunia,quę morte & iure ad aliquem peruenit,

uenit,inerant quædam quæ hæreditates non essent,harum separatione,plena effecta est hæreditatis definitio.Nam cum diceret,hæreditatem pecuniam esse,itemq; quæ morte alicuius ad aliquem peruenisset,itemq; & quæ iure,hæc omnia efficientia substantiam hæreditatis apposita sunt.Sed quoniam erant in hac collectione quædam ad quæ huius collectionis intellectus transferri posset,nec tamen essent hereditates, ueluti legatum,aut possessionis retentio,his subtractis reliqua fuit hereditas,de qua intelligi possit,pecunia alicuius morte ad quempiam iure perueniens.Non igitur legatum,aut possessionis retentio substantiam hæreditatis efficiunt,quippe quæ impedirent ad eius substantiam demonstrandam,nisi remouerentur.At uero nec negatio quidem,cuiusquam substantiam perficit,sed tantum quid non sit,ostẽdit. Quod si legatum & possessionis retentio hæreditatis substantiam non modo nõ complẽt, uerumetiam impediunt atque corrumpunt,nisi fuerint disiuncta atque sepositа. Cũque harum negatio nihil ex hæreditatis substantia monstret,sed tantum quid nõ sit, ostendat,relinquitur pars superior,idest,pecunia morte alicuius ad quempiam iure perueniens,quæ substantiam hæreditatis ostendat,ea quæ sit explicata definitio à cęteriśq; disiuncta.Sed quoniam rursus,ut dictum est,quędam sunt ad quę deriuari huius definitionis intelligentia possit,idcirco ad discretionem integram designandam reliqua pars additur. Itaque quoniam ista demonstrant hæreditatem,efficiuntqüe substantiam,iure dictum est,iam à communitate res disiuncta uidetur,ut sit explicata definitio.Hæreditas est pecunia,quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure. Sed quoniam rursus hic intellectus ad plura intra se posita poterat conuenire, non immerito additum est.Non est satis & cætera,quæ legatum & possessionis retentionem ab hæreditatis definitione seiungunt, ac de priore quidem hæreditatis exemplo hęc dicta sint.Ad huius uero similitudinem etiam secundum tractat exemplum, quod de definitione gentilitatis est positum.Gentiles enim sunt, qui eodem nomine inter se sunt,ut Scipiones,Bruti,& cæteri.Quid si serui sunt? num ulla gentilitas seruorum esse potest? Minimè.Adiiciendum igitur Qui ab ingenuis oriundi sunt. Quid si libertinorum nepotes ciuium Romanum eodem nomine nuncupentur? num gentilitas ulla est? Ne id quidem.Quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas ducitur,addatur igitur.Quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit.Quid si per adoptionem in alterius familiam transeat? tunc etiam si eius gentis ad quam migrauit,nomine nuncupetur,licet ab ingenuis,& ab ijs ortus parentibus sit, qui nunquã seruitutem seruierint,tamen quoniam in familia gentis suæ non manet, ne in gentilitate quidem manere potest,addendum igitur est. Neque capite sunt diminuti. Hoc fortasse,inquit,satis est secundum Sceuolæ Pontificis definitionem,nihil enim ulterius adiecit,ut sit definitio gentilium hæc.Gentiles sunt,qui inter se eodem sunt nomine,ab ingenuis oriundi,quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit,& ubi gentilitatem nulla capitis diminutio destruxit.Hæc quoque definitio facta est ex pluribus communitatibus in unum confluentibus atque unam proprietatem eius rei quæ definiebatur,idest,gentilitatis facientibus.Hic igitur definitionis modus in utroq; genere rerum ualet,siue quæ sunt,siue quæ non sunt,idest,siue corporalium, siue incorporalium,nam,ut superius ostensum est, id esse Cicero dicit, quod corporale sit, id non esse,quod est incorporale.Ac postremo omnium definitionum modus hic est, ut ex pluribus communitatibus aliqua proprietas fiat.Sed distant à se definitiones, quod hæ quæ propriè definitiones uocantur, ex his communitatibus coniunguntur quæ substantiales sunt. Illæ uero quæ non uerę sed abutendo definitiones dicuntur, ex accidentibus communitatibus congregantur.

Partitionum autem,et diuisionum genus quale esset,ostendimus,sed quid inter se differant,planius dicẽdum est.In partitione quasi membra sunt,ut corporis,caput,humeri,manus,latera,crura,pedes,& cætera.In diuisione for-

mæ ſunt quas Græci ἰδέας uocant, noſtri liqui hæc fortè tractant, ſpecies appellant, non peſſimè id quidem, ſed inutiliter ad mutandos caſus in dicendo. Nolim enim ne ſi Latinè quidem dici poſſit, ſpecierum, & ſpeciebus dicere, & ſæpe his caſibus utendum eſt, at formis & formarum uelim. Cum autē utroque uerbo idem ſignificetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Genus & formam definiunt hoc modo: Genus eſt notio ad plures differentias pertinens. Forma eſt notio, cuius differentia ad caput generis, quaſi fontē referri poteſt. Notionē appello, quod Græci tum ἔννοιαν, tum προλήψιν dicunt. Ea eſt inſita & ante percepta cuiuſque formę cognitio enodationis indigens. Formæ igitur ſunt hæ, in quas genus ſine ullius prætermiſſione diuiditur, ut ſi quis ius in legem, morem, æquitatem diuidat. Formas qui putat idem eſſe quod partes, confundit artem, & ſimilitudine quadā conturbatus non ſatis acutè quę ſunt ſecernenda, diſtinguit. Sæpe etiam definiunt & Oratores, & Poētæ per translationem uerbi ex ſimilitudine cum aliqua ſuauitate. Sed ego à ueſtris exemplis, niſi neceſſario nō recedam. Solebat igitur Aquilius collega & familiaris meus cū de littoribus ageretur, quę omnia publica eſſe uultis, quærentibus ijs ad quos id pertinebat, quid eſſet littus, ita definire, qua fluctus eluderet. Hoc eſt quaſi qui adoleſcentiam florē ętatis, ſenectutē occaſum uitę uelit definire. Translatione enim utēs, diſcedebat à uerbis proprijs rerum, ac ſuis. Quod ad definitiones attinet, hactenus, reliqua uideamus.

Quoniam definitionum formas in partitionem, diuiſionemq; diſtribuit nequaquā rerum auditor ſimilitudine turbaretur, diuiſionis ac partitionis differentias prodit, ac primum aliud partes, aliud ſpecies eſſe demonſtrat. Species enim ſæpe partes, partes uero nunquam ſpecies appellantur. Differunt uero hæc à ſe, quoniam partes totius membra coniungunt. Species uero genus diuidit, atq; diſpertit. Nam ut ſuperius quoq; dictum eſt, partes eius quod copulant, non ſuſcipiunt nomen totius. Neq; enim fundamenta, uel tectū domus eſſe dici poſſunt, nam niſi omnia quæ quid efficiunt, iuncta ſint totius uocabulum ſingula non habebunt, at uero ſpecies etiam ſingulæ generis ſuſcipiunt nomen. Vt homo animalis, quo fit, ut in his illa quoque differentia poſſit agnoſci, quod partes quidem, totius partes, ſpecies uero non totius ſcilicet, uniuerſalis rei, id eſt generis ſpecies eſſe dicuntur. Differt uero totum à genere, quod genus quidem uniuerſale eſt, totum uero minimè, quod probatur hoc modo. Si enim id quod totum dicitur, ut domus, uniuerſale eſſet, partes quoq; eius, totius ſuſciperent nomen, at non ſuſcipiunt, ut ſæpe monſtratum eſt, quod igitur totum eſt, uniuerſale non eſt. Genus uero uniuerſale eſſe manifeſtum eſt, quoniam eius nomen deductæ ab eo formę ſuſcipiunt. Itē alia differētia. Genus ſemper ſpeciebus ſuis prius eſt, totum uero ſuis partibus poſterius inuenit̄. Niſi enim partes fuerint, totum non poteſt cōiungi. Quo fit ut ſi genus pereat, ſpecies quoq; perimant̄, ſi ſpecies intereat, maneat genus, quod in partibus totoq; contrarium eſt. Nam ſi pars quælibet una pereat, totū neceſſe eſt interire, ſi uero totum, q; partes iunxerāt, diſſipet̄, partes maneant diſtributæ, ueluti ſi domus, tecta, & parietes, & fundamenta à ſemetipſis extrinſecus poſita intelligant̄, domus quidē nō erit, quia cōiunctio deſtructa eſt, partes tamē manebunt. Proprijs igitur nominibus M. Tullius partes quidem ueluti totius membra appellat, ſpecies uero formas. Idcirco, quoniam non ſatis ei apta uidetur

inflexio

inflexio casuum ab eo nomine quod est species. Et licet plures, inquit, usurpauerint hoc nomen, tamen quoniam dura est huius nominis per casus inflexio, cum dicitur speciei, specierum, speciebus. Idcirco commoditatem in dicendo, ut ipse ait, non arbitratus est negligendum, ut formas uocaret, in cuius nominis casibus nulla sentitur asperitas. Et quoniam forma præter genus esse non potest (nihil enim præter suum potest esse principium) utrorumq; apposuit definitiones, dicens: genus esse notionem ad plures differentias pertinentem. Notio uero, intellectus est quidam, & simplex mentis conceptio, quæ ad res plures pertineat à se inuicem differentes. Id uero genus esse manifestũ est, quod apertissimo liquet exemplo. Animalis quippe intellectus ad plures differẽtias pertinet ad rationale, scilicet, atq; irrationale, ad mortale etiam, atque immortale, ad ambulabile, reptibile, uolatile, natabile, & est eorum omnium, quæ sub his differentijs sita sunt, genus. Idem uero significat hęc definitio, quod etiam uetus, hęc est huiusmodi. Genus est, quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid est, prædicatur, uelut animal, genus ad plures res specie differentes, id est, ad hominem atque equum, in eo quod quid est, prædicatur. Nam interrogantibus quid est homo uel equus, animal dicitur. Item formæ definitionem talẽ dicit. Forma est notio, cuius differentia ad caput generis, quasi fontem, referri potest, & recte. Nam si formæ à genere deducuntur, species necesse est referãtur ad genus. Si igitur principium quoddam & fons formæ genus est, necesse est ut intellectus formæ ad primordium suum, id est, notionem generis reuertatur. Intellectus enim hominis refertur ad animal, itemque equi, & cæterorum. Notionẽ uero appellat, quod Græci ἔννοιαν dicunt, huius hæc est definitio. Notio est insita, & antè percepta cuiusque formæ cognitio, enodationis indigens. Hęc uero definitio, hinc tracta est, quòd Plato ideas quasdam esse ponebat, id est, species incorporeas, subsantiasq; constãtes, & per se ab alijs naturę ratione separatas, ut hoc ipsum homo, quibus participantes cęteræ res, homines, uel animalia fierent. At uero Aristoteles nullas putat extra esse substantias, sed intellectam similitudinem plurimorum inter se differẽtium substantialem, genus putat esse, uel speciem. Nam cum homo atq; equus differant rationabilitate atque irrationabilitate, horũ intellecta similitudo efficit genus. Nam similitudo equi & hominis substantialis in eo est, quòd uterque substantia est, uterq; animatus, uterq; sensibilis, quę iuncta efficiunt animal, est animal nãq; substãtia animata sensibilis. Igit̃ hominis atq; equi similitudo, est animal, quod est genus. Rursus cum Plato atq; Cicero numero accidentibusq; distarent, horum similitudo, quæ est humanitas intellecta atq; animo formata, species est. Ergo communitas quędam, & plurimorum inter se differẽtiũ similitudo notio est, cuius notionis aliud genus est, aliud forma. Sed quoniam similium intelligẽtia est omnis notio, in rebus uero similibus necessaria est differentiarum discretio, idcirco indiget adhuc notio quadam enodatione ac diuisione, uelut ipse intellectus animalis sibi ipse nõ sufficit. Nã mox animus ad aliquod animal, id est, uel hominem, uel equum deducitur inquirendum, & hominis notio uel ad Tullium, uel ad Platonem, uel ad quemlibet singularium personarum refertur. Quæ cum ita sint, quoties genus diuiditur in formas, nullam prætermitti oportebit. Est enim uitium uel maximum, si qua diuidentem forma prætereat, ueluti si quis ius diuidere uelit, in legem, morem, atque æquitatem necesse est partiatur. Nam & lex, & mos, & æquitas, & singula, & in cõmune, iuris uocabulo subiecta sunt. Culpat uero illorum insciti ã, qui idem species uel formas putãt esse, quod partes cõturbariq; eos insciti a dicit, q̃d res à se plurimũ differentes imperitè atq; improuidè distinguere, ac segregare non curant. Sed quoniam de definitione loquebatur, addit aliam speciem definitionis, quam nos superius enumerauimus, quæ per translationem non proprietatis, ueritatisq;, sed splendoris atq; ornatus ratione perficitur, quod Poëtarum atque Oratorum esse autumat, quibus luculenta oratio curæ est. Huius definitionis exemplum à iure ciuili Tullius petit, aitq; se

non aliter ab exemplis notioribus Trebatio receſſurum quàm ſi neceſſitas cogat. Per translationem uero definitio eſt,ueluti cum Aquilius litus definire uolens, dicebat littus eſſe quo fluctus eluderet,hoc eludere ab ijs translatum eſt, qui agitatione aliqua,cauſa luſus mouentur. Itemq; adoleſcentia eſt flos ætatis, id ab arboribus ductum eſt,quarum fructus,flores præcedunt. Et ſenectus, uitæ occaſus, id à die ductum eſt,qui deſinit eſſe cum ſol occiderit,quæ translationes à proprietate diſcedũt, & quadam ſimilitudine ſubiecta ſignant. Eſt enim translatio, quoties habentis rei nomen,propter alterius rei ſimilitudinem,à re ſimli nomen imponitur, ut motus habet proprium nomen,item luſus ſuo uocabulo nuncupatur. Sed qui dicit, qua fluctus eluderet,à ſimilitudine agitationis,ad fluctuum motum,uocabulum transfert. Ac de definitionibus quidem diſputationẽ terminans,ad partitiones tranſitum facit. Sed nunc tertio uoluminiſatis eſt, reliqua in poſterum differamus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, COMMENTARIORVM IN TOPICA CICERONIS, LIB. IIII.

EXplicare non poſſum mi Patrici,quantas ſæpe in difficilimi operis curſu uires afferat amicitiæ cõtemplatio, cum & ijs ſtudioſius componamus,quos repoſito penitus amore diligimus,& placere cupientibus multa ſeſe rerum copia ſubminiſtret. Huc accedit, quod ut quæque in mentem uenerint,iniudicata,atque etiam inca ſtigata promuntur,quandoquidem apud cari pectoris ſecretum nihil eſt periculi proferre quod ſentias. Eſt igitur mihi, cum tuam beneuolẽtiam ſpecto,pronum omne,atq; ut ita dicam, uoluptarium quod in tuæ præſcriptum iucunditatis impenditur. Sed cum memet ipſe perpendo,uereor ne imparato muneri par eſſe non poſſim,& deficientis culpa in adhortantis cædat iniuriam. Quo fit,ut tibi etiam atq; etiam prouidendum ſit, ne tuis ipſe moribus emendatus,noſtri alicuius erroris ſarcinam feras. Noſti oblatrantis morſus inuidiæ, noſti q; facilimè in difficilimis cauſis liuor iudicium ferat. Quæſo igitur extremam noſtro operi manum,cõmunis negotij ſtudioſus imponas,abundantia reſeces,hiantia ſupplcas,errata reprehendas,ſis poſtremo noſtri laboris,tuæq; adhortationis aſſertor, cum præſertim me ſecurum peractum reddat officium,te amici pudor dignus poſſit conuenire,ſi diſplicet. Sed hæc aliàs, nunc operis ſuſcepti tramitem perſequamur. Quoniam locorum in ipſis de quibus quæritur terminis inhærentium, alij ſunt à toto,alij à partibus,alij à nota,alij ex affectis. De eo quidem loco,qui à toto eſt,& in definitione eſt conſtitutus,ſufficienter diſſeruit ſuperiore tractatu. Nunc uero de partium enumeratione dicere inſtituit,rectam ordinis uiam,ſcilicet,inſiſtens,ut nõ ſolũ exemplo qualis eſſet partium enumeratio perdoceret, uerum ratione quoq; oſtenderet, quomodo partium enumeratione in argumentationibus eſſet utendum.

Partitione autem ſic utẽdum eſt, nullam ut partem relinquas, ut ſi partiri uelis tutelam,inſcienter facias,ſi ullam prætermittas. At ſi ſtipulationum, aut iudiciorum formulam partiare, non eſt uitium in re infinita prętermittere aliquid. Quod idem in diuiſione uitioſum eſt. Formarum enim certus eſt numerus, quæ cuique generi ſubijciantur. Partium diſtributio ſæpe eſt infinitior,

infinitior, tanquàm riuorum à fonte deductio. Itaque in oratorijs artibus quę ſtionis genere propoſito, quot eius formæ ſint, ſubiungitur abſolutè, at cum de ornamentis uerborum, ſententiarumq; præcipitur, quę uocãtur σχήματα non ſit idem. Res enim eſt infinitior, ut ex hoc quoque intelligatur, quod uelimus inter partitionem & diuiſionem intereſſe. Quanquam enim uocabula prope idem ualere uideantur, tamen quia res differebant, nomina etiam diſtare uoluerunt.

Senſus huiuſmodi eſt. Rerum quę partibus coniunguntur, alię quidem paucas, ſed facilè intelligibiles, comprehenſibilesq; partes habent, aliæ uero plures intellectuque difficiles. In his igitur partibus quæ ſunt paucæ, ac facilè ſub intelligentiam cadunt, uel maximum uitium eſt, ſi partiendo aliquid relinquatur. In his uero quarum, ut ipſe ait, infinitior numerus eſt, & confuſior perſpectio, minus uitioſum eſt, ſi qua diuidentem pars in enumeratione prætereat. Fit autem hoc non ſolum per eas res, quæ aliquibus partibus conſtant, uerum etiam ſæpe per partes ipſas quas in diſtributione partimur, ut ſi hominis corpus uelimus intellectu ac ratione per propria mẽbra diſiungere, faciemus ita, caput, humeros, manus, thoracem, uentrem, ſuras, atq; pedes. Et quoniam maiores partes ſumpſimus ad diuidendum, idcirco nihil prætermiſſum eſſe uidetur, at ſi minutiſſimas particulas perſequamur, tum oculi quoq;, & labia, & nares, atq; aures, earumq; partes perſequendæ ſunt, idq; in toto corpore faciẽdum eſt, eodemq; modo difficilior erit partitio, cum ſit partium numerus infinitior. Sæpe etiam, ut dictum eſt, res ipſæ his partibus iunctæ ſunt, quarum non ſit facilis inſpectio, ut ſi quis ſtipulationem & iudiciorum formulas partiatur, uel etiam ſi figuras loquendi, quæ σχήματα Græci uocant, diuidi neceſſe ſit. Hic igitur ſi quid prætermiſſum ſit, non erit uitium partientis, quia partium natura multiplex ſæpius obtendit errorem. At ſi quis genus diuidat, pernitioſum eſt, aliquam prætereire formam, quoniam formarum finita quantitas eſt. Nam quia ſemper in contrarium diuidunt, aut duę ſunt ſemper ſpecies generis, aut tres, & tunc tres, cum ea tertia, quę ſumitur, ex contrariorum permiſtione perficitur, ut ſi colorem diuidamus, dicendum eſt ita. Coloris aliud eſt album, aliud nigrum, aliud mediũ. Idq; medium, ex albi coloris ac nigri commiſtione cõiunctum eſt, quamuis in quamlibet aliam coloris ſpeciẽ tranſferatur, ſeu purpurei, ſeu rubri, ſeu uiridis. Itaque ſi tale eſt quod diuidis, talesq; ſunt partes quas ad diuiſionem ſumis, quas non difficulter intelligentia comprehendas, uitium erit, ſi quid omiſeris, uelut ſi tutelas partiaris. Tutela quippe quatuor ferè modis eſt, aut enim per cõſanguinitatis gradum eſt, aut patronatus iure defertur, aut teſtamento patris tutor eligitur, aut urbani Prætoris iuriſdictione formatur, & ſunt forſitan plures, ſed nunc iſtæ ſufficiunt. Hic igitur & paucæ partes, & facilè comprehenſibiles. At ſi ſtipulationum formulas & iudiciorum comprehendere uelis, quoniam multæ in his partes ſunt, non erit uitioſum, ſi quid omiſeris, in promptu uero eſt exemplum partium, quod de tutelis eſt dictum, magis enim ut genus in formas, quàm ut totum in partes, tutela diuiſa eſt. Nam ſiue per conſanguinitatem ſit tutor, ſiue patronatus iure, ſiue cæteris modis, integrum tutelæ ius habet, quod in ſingulis partibus non ſolet euenire, ut totius integrum capiant nomen. Sed ut conueniens uideatur exemplum, requirendæ ſunt tales tutelarum partes, quæ iunctæ tutelas efficere poſſint, non quæ ſingulæ tutelæ nomine deſignentur, quod neſcio an quiſquam iuriſperitiæ profeſſor, tales tutelæ partes ediderit. Merobaudes uero Rhetor ita intelligendum putauit, ut id quod ait. Partitione ſic utendum eſt, ut nullam partem prætermittas, de diuiſione dixerit, ideſt, de una parte propoſitæ partitionis. Nam & diuiſio, & per membra diſtributio, partitio nũcupatur, in diuiſione enim uitioſum eſt aliquid prætermittere, in partitione membrorum, minimè. Ita exemplum de tutelis ei

partitioni accommodatum dedit, quę est diuisionis. At si diuisionem facias, ideſt, formarum à genere partitionem, summum est uitium aliquid prætermittere, quoniã cũ sit finitus formarũ numerus, si quid omissum sit, intelligitur prętereri, ut si oratorias quæstiones in formas diuidere uelimus, dicemus omnẽ Rhetoricã quęstionem, aut de facto esse, aut de qualitate facti, aut de nomine. At si locutionum figuras, sententiarũ q̃ distribuam, non erit, ut dictum est, uitiũ, transire aliquid, quando quidẽ sententiarum inter se atq; locutionũ figurę & multiplices, & uaria ratione diuersę. Hic quoq; figurarũ partes non ita uidẽtur accipi posse, quemadmodũ totius, sed ut species generis, una quęque enim figurarum quę infinitę sunt, uelut figurę generalis species est, quod possumus intelligere ex his uerbis Rhetorũ, ubi de elocutione tractat. Nullę namq; sunt figurarũ partes, quę figuras iungant, ita, ut singulæ figuræ nomẽ uniuersalis figuræ non possint admittere. Sed obijci nobis potest. Et quomodo infinitę sunt figurę, si species sunt? Sed respondebo leuiter. Elocutione mutata figuram quoq; mutari, atq; idcirco in potestate esse dicentis, figuras facere, quas is qui tractat, difficile, antequàm fiant, potest agnoscere, hę uero nõ substantialibus quibusdam differentijs constituunt, sed potius accidentibus explicantur. Vnde fit ut tum communis nominis in significationes partitio fieri uideatur, cũ figura diuidit, potius quàm generis in species: Omnia uero significata cuiusq; nominis diuisiõe includere, difficile est; quia noua plerũq; finguntur, sed ne id quidem rerum ratio permittit. Nam unaquæq; figura generalis figuræ nomine & definitione comprehendit. Quocumq; enim modo figura definitur, eadem erit definitio etiam uniuscuiusq; figuræ. Quę res, unamquãq; figuram, uniuersalis figuræ speciem esse declarat. Vniuoca enim sunt species & genus. Sed est illud uerius, partitionem figurarum ad elocutionem ipsam Tullium retulisse, cuius pars quædam est figura, non species. Variijs enim multiplicibusq; figuris elocutio luculenta contexitur. Si quis igitur elocutionem partiri uelit in figuras, non genus in species, sed totum secabit in partes. Quæ cum ita sint ex hoc quoq; apparet, quid intersit inter diuisionem partitionemq;, cum partitio interdum talis sit, ut si quid in ea prætermissum sit, nihil afferat uitij. Diuisio uero formarum talis est, ut in ea non queat aliquid sine culpa prætereri. Quo factum est, ut quia res differebant, diuersa etiam uocabula rebus inter se distantibus uiderentur.

Multa etiam ex notatione sumuntur, ea est autem cum ex ui nominis argumentum elicitur, quàm Græci ἐτυμολογίαν appellant, ideſt, uerbum ex uerbo ueriloquium. Nos autem nouitatem uerbi non satis apti fugientes, genus hoc notationem appellamus, quia sunt uerba rerum notæ. Itaque hoc idem Aristoteles σύμβολον appellat, quod Latinè est nota. Sed cũ intelligitur quid significet, minus laborandum est de nomine. Multa igitur in disputando notatione eliciuntur ex uerbo, ut cum quæritur postliminium quid sit, nõ dico quæ sint postliminij. Nam id caderet in diuisionem, quæ talis est. Postliminio redeunt hæc, homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa quæ frenare, recipere solet. Sed cum ipsius postliminij uis quæritur, & uerbum ipsum notatur, in quo Seruius noster (ut opinor) nihil putat esse notandum nisi post, et liminium illud productionẽ esse uerbi, uult ut in finitimo, legitimo, editimo non plus inesse timum, quàm in meditullio, tullium. Sceuola autem P. filius iunctum putat esse uerbum, ut sit in eo & post, & limen, ut quæ à nobis aliena facta sunt, cum ad hostem peruenerint, & ex suo tanquam limine exierint, hinc ea cum redierint post ad idem limen, postliminio uideantur redijsse. Quo in

genere

genere etiam Mancini causa defendi potest, postliminio redijsse, deditum non esse, quoniam non sit receptus. Nam neque deditionem, neque donationem sine exceptione intelligi posse.

Post enumerationem partium, recto ordine de notatione perpēdit. Notatio igitur est, quoties ex nota aliqua rei, quę dubia est, capitur argumētum. Nota uero est, quæ rem quamcp designat. Quo fit, ut omne nomen nota sit, idcirco, quod notam facit rem de qua prædicatur, id Aristoteles σύμβολον nominauit. Ex notatione autem sumitur argumētum, quoties aliquid ex notatione, id est, nominis interpretatione colligitur. Interpretatio uero nominis, ἐτυμολογία Græcè, Latinè ueriloquium nūcupatur, ἔτυμον enim uerum significat, λογός orationem. Sed quia id uersloquium, minus in usu latini sermonis habebatur, interpretatione nominis notationem Tullius appellat. Ea est huiusmodi, ut si quæras quid est postliminium. In qua quæstione non illud uidetur inquiri, quæ res postliminio reuertantur, hoc enim in diuisionem caderet, id est, earum omnium rerum enumerationem, quæ postliminio redeunt, postularet. Velut si ita dicamus: Postliminio redeunt, homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa quæ frenos recipere solet, id est, domita. Nunc enumeratæ sunt res, quæ postliminio reuertantur. At cum quod sit ipsum postliminij ius quęritur, potest ex ipsius nominis interpretatione cognosci. Postliminio enim redit, quisquis captus ab hostibus ad patriam remeauerit. Namque dum captiuitatem hostium patitur, ius ciuis amittit. Omnia uero iura recipit, si postliminio reuertatur. Ergo ex notatione nominis ita ius postliminij clarescere potest, ut quia semper post id significatur quod retro relinquitur, postliminij uocabulo quædam reuersio significatur, ut Seruius probat, qui ex aduerbio post, uim nominis interpretatur, reliquā uocabuli partem protractionem esse confirmans, nam in eo quod est postliminium, ex eo quod post dictum est, interpretationem nominis sumit, liminium uero, supervacuo putat esse productū. Ad horum nominū formā, meditulliū, prima enim pars, medium significat, tullium uero, nihil, & legitimū, & æditimū. In utrisq enim, lex ibi, ędes ibi, aliquid, timū uero nihil omnino designat. Id uero nomen quod est postliminium, Sceuola P. filius, ex aduerbio post & limine putat esse cōpositum, nam quia ad idem limē quod prius reliquit, reuertitur is qui postlimino redit, idcirco ex utrisq significationibus arbitratur nomen esse compositū. Quæcunq enim à nobis abalienata ad hostem perueniunt, cum à nostro limine exierint, si post ad idem limē reuertantur, postliminio redeunt. Quomodo etiam Mancini causa defendi potest, quem cum populus Romanus ob fœdus male ictum, dedisset, hostes eum suscipere noluere, qui cū reuersus esset, postliminio redijsse uidebatur, idcirco quia si cum hostes recepissent deditum à ciuibus, etiam si quo modo ab hostibus effugisset, non uideretur postliminio regressus, qui iudicio ciuiū omni libertatis iure fuisset exutus, sed quoniam nec deditio, nec datio, nec donatio, præter acceptionem uidetur posse consistere, idcirco qui non sit susceptus, ne deditus quidem intelligi possit. Recte ergo Mancinus qui non deditus, in hostium, si ea uti uellent, peruenerat potestatem, is cum in patriam remeauit, iure postliminio redijsse, defensus est.

Sequitur is locus qui constat ex his rebus, quę quodammodo affectę sunt ad id de quo ambigitur, quem modo dixi in plures partes distributum. Cuius primus est locus ex coniugatione, quam Græci συζυγίαν uocant, finitimus notationi, de qua modo dictum est, ut si aquam pluuiam eam modo intelligeremus, quam imbri collectā uideremus, ueniret Mutius, qui quia comugata uerba essent pluuia, & pluendo, diceret omnem aquam oportere arceri quę pluendo creuisset.

Cum locum qui ipſis de quibus quæritur, inhęreret, in quatuor differentias ſuprà diſtribuit, a toto, ab enumeratione partium, à nota, ab affectis, quoniam diligenter de ſuperioribus tribus paulò antè tractauit, nũc quartum locum, id eſt, affecta perſequitur. Et quoniam locus ab affectis in plurimas differentias ſoluebatur, quarum prima à coniugatis propoſita eſt, primum loquitur de coniugatis, quæ multũ a notatione non differunt. Nam quia notatio ex ui nominis trahitur, itemq; coniugatio ſimilitudine uocabuli continetur, aliquod inter ſe ueluti cõfinium tenent. Sed hoc intereſt, quia notatio, expoſitione nominis, coniugatio, ſimilitudine uocabuli ac deriuatione perficitur. Et quoniam facilis & intellectu & tractatu locus eſt, tantũ ponere ſufficit exemplum, quod eſt huiuſmodi. Aqua pluuia eſt, quæ pluendo colligitur & creſcit. Pluendo uero atq; pluuia cõiugata ſunt. In uno enim eodemq; uocabulo diuerſus nominum terminus differentiam facit. Item. Ius eſt aquam pluuiam arceri, id eſt, ut ſi in alicuius agro pluuia aqua colligat, & in alterius agrũ defluat, eaq; uicini frugibus nocitura cõcreſcat, arceat eam ſuis finibus ille qui id ſua putat intereſſe ne defluat. Si fluuius igitur pluuia creuerit, quæritur, an debeat arceri. Reſpondet, inquit, Mutius, quoniam aqua pluuia à pluendo dicta ſit, fluuiũ quoq;, qui pluendo creuerit, aquam eſſe pluuiam, atq; arceri deberi.

Cum autem à genere ducetur argumentum, non erit neceſſe id uſq; à capite arceſſere, læpè etiam citra licet, dũmodo ſupra ſi quod ſumitur quã id ad quod ſumitur, ut aqua pluuia ultimo genere ea eſt, quę de cœlo ueniens creſcit imbri, ſed propiore loco in quo quaſi ius arcendi cõtinetur. Genus eſt, aqua pluuia nocens, eius generis formę, loci uitio, & manu nocens, quorum altera iubetur ab arbitro coërceri, altera non iubetur.

Talis generum ſpecierumq; intelligitur eſſe natura, ut cum colliguntur uel etiã diuiduntur, ab indiuiduis per ſpecies & genera, uſque ad maxima genera poſſit aſcendi, itemq; à maximis generibus per infra poſita genera, uſq; ad indiuidua ualeat eſſe deſcenſus. Id uero uno clarũ fiet exemplo. Cicero quippe, indiuiduum eſt, huius ſpecies, homo, huius genus, animal, huius ſuperius genus, eſt corpus animatũ, & ſi longius aſcendas, corpus, alterius genus inuenies, ſi prolixius egrediare, ſubſtantia ultimi loco generis occurrit. Cum igit̃ multa ſint genera ſi cuiuslibet ſpeciei genus aſſignandum ſit, non neceſſe erit, inquit, maxima & principalia genera ſemper exquirere, uerum eorum quoq; aliquid quę in medio locata ſunt, oportebit adhibere, illa tamen ratione ſeruata, ut ſemper genus ſuperius ſit eo ad ꝗd prædicat̃ ut genus. Extrema quippe inſcitia eſt, ſi dum genus ſemper natura ſpeciebus propriis ſuperponatur, loco generis, id quod eſt inferius, collocetur. Quocirca uitioſum eſt, ſiquis corporis genus dicat eſſe corpus animatum. Quo fit ut ſi ad ſpeciem aptãdum eſt genus, eorum quæ ſuperiora ſunt, aliquid aptemus, & non erit neceſſe ultimũ ſemper genus adhibere, ut ſi homini genus propriũ pręponere uelimus, non neceſſe eſt ut ſubſtãtiam pręponamus, ſed uel corpus, uel corpus animatum, uel quod maximè fieri oportet animal. Illa enim ſemper genera ſumenda ſunt, quæ cunq; proxima formis adhęrẽt, eaq; in definitione maximè requiruntur, ſed in argumentationibus nihil differt, utrum proximum eligas, an ſuperius genus. Nam quoniam ex continenti fit argumentatio, plus continet id quod eſt ſuperius genus. Quocirca ſi de homine aliquid ambigitur, & à genere argumentandi ſumitur locus, quicquid de animali dicetur, id etiam de homine prædicabitur. Quo fit, ut ſi quid etiam de animato corpore prædicetur, idem etiam de homine dici poſſit. Vt igitur argumentationes ex proximis generibus fiunt, ita etiam ex alterius cõſtitutis. Sed in his omnibus illud eſt, quod maximè conſiderandũ uidetur, ne id quod eſt inferius, ſuperiori prępona-

tur ut genus. Et ſententia quidem talis eſt. Quod uero ad exemplum attinet, declarabitur

tabitur hoc modo: Sit aqua pluuia, ea quæ deiecta de cœlo imbri colligit, huius ſpecies duplex eſt, alia enim aqua pluuia nocens eſt, alia non nocens. Nocentis quoque duplex ſpecies eſt, alia manu, alia uitio. Sed aqua pluuia manu nocens eſt, quę ita loco aliquo excipitur, ut inde profluens uicino noceat, ſi locus is non ſit naturaliter talis, ſed manu hominis excipiendę aquæ fuerit apparatus, uitio uero, quoties naturaliter ita ſeſe locus habet, ut excipere aquā poſſit & nocere uicino. Si igitur eius aquę, quā quis arceri uelit, ne ſibi noceat, à uicino genus uelit exquirere, non neceſſe eſt ab ultimo uſque genere deducere, ut dicat aquæ eius quam quis uelit arceri, genus eſſe aquam pluuiā, ſed poteſt id quod inquirit genus paulò inferius inuenire, ut huius aquæ quam arceri deſiderat, id genus eſſe dicat, quod eſt, aqua pluuia nocens. Quod ſi genus proximum quærat, illud poterit adhibere, quod eſt, aqua pluuia manu nocens, hoc enim arceri quis cogitur, quod manu ſit noxiū. Quod uero loci forma uel uitio incommoditatis aliquid apportat, arcere nō cogitur. Quod autem diximus, eius aquæ quā arceri oporteat, genus eſſe aquam pluuiam manu nocentem, ita intelligendum eſt, ſi aqua, quæ arceri debet, plurima ſub ſe habet indiuidua, & ſimilia, tunc enim demum eius aquæ quę arceri debet, aqua pluuia manu nocens genus eſſe poterit, quod ſi aqua quæ arceri debet in nulla indiuidua diducatur, ipſa eſt indiuidua, nec eſt eius genus aqua pluuia nocēs manu, ſed ſpecies. Quod ſi cui paululum uidetur obſcurius, hic ſi eos commentarios, quos de genere, ſpecie, differentia, proprio, atq; accidenti, compoſuimus, libris quinque digeſtos inſpexerit, nihil horum poterit incurrere, quo caliget.

Commode etiam tractatur hęc argumentatio quę ex genere ſumitur, cū ex toto perſequare partes, hoc modo: Si dolus malus eſt, cum aliud agitur, aliud ſimulatur, enumerare licet quibus id modis fiat, deinde in eorum aliquem id quod arguas dolo malo factum includere, quod genus argumenti in primis firmum uideri ſolet.

Dictum eſt quemadmodum genus ad ſpeciem debeat aptari, atq; in eo præſcriptum eſt, ut niſi id quod eſt ſuperius adhiberi non debeat. Nunc illud adiungitur, quemadmodum eius loci, qui à genere ducitur, in argumentatione cōmodior uſus eſſe poſſit, quotieſcunq; enim de re aliqua dubitatur, ſi facta generis alicuius diuiſione, ſub aliqua eius generis parte id de quo ambigitur, potuerimus includere, tunc à genere tractum eſſe argumentum uidetur, hoc modo: Sit dolus malus, quando aliud agitur, aliud ſimulatur. Huius ergo ſi ſpecies diuidantur, & id quod factum eſſe arguimus, alicui earum ſpecierum quæ à dolo malo deductæ ſunt, potuerimus adiungere, quic quid de dolo malo exiſtimabitur, idem etiam de ea re, quam arguimus, neceſſe eſt iudicari, & factum eſt argumentum à genere. Nam de quo quæritur, ſpecies eſt, & id à à quo ſumitur argumentū, genus eſt, ſcilicet, ut ſi ita contigit dolus malus, locus uero hic ab eo qui eſt à partium enumeratione diuerſus eſt. Nec ſi enumeramus partes, id eſt, formas aut ſpecies, idcirco non à genere, ſed ab enumeratione partiū ducitur argumentū. Quoties enim ipſa partium enumeratione utimur ad argumentationem, tunc ab eadem partitione argumentum tractū eſſe dicimus, ut hoc modo: Si fundamenta, & parietes, & tectum habet, & habitationi eſt deſtinatus locus, domus eſt. Ipſa igitur partitione utentes, domū eſſe probauimus. Quoties uero ſub genere aliquid collocandum eſt, diuiſiſq; partibus alicui eorum quæ à genere deducuntur, id de quo quæritur aggregamus, ut hoc modo: Si Ciceronē animal eſſe mōſtremus, dicemus ita: Omne animal aut rationale eſt, aut irrationale, ſed Cicero rationalis eſt, animal igitē eſt, nō partitione utimur principaliter ad argumentū cōſtituendū, ſed id circo genus diuiſimus, ut in una qualibet diuiſione, id q̄ nitebamur oſtēdere, poſſet includi, id eſt, ut id de quo dubitat̄ in aſſumpti continentia generis redigeret̄, itaq;

de eo per

de eo per generis naturam fides fieret. Sic ergo à genere facta argumentatio iure dicetur. Amplius ita partium enumeratio totius efficere substantiã solet, siue illud uniuersale sit, ut genus, siue partium coniunctione completur, ut totum, at uero hęc diuisio generis in cuius parte quęlibet illa res de qua contenditur, includenda est, non id efficit, ut totius substantia constituatur, sed ut illud quod approbare quærimus, intra genus collocetur. Quem argumentationis modum in primis M. Tullius ualidum esse cõfirmat. Illa enim regula satis uera est atq; necessaria. Quæ de genere prædicantur, eadẽ de specie modis omnibus prædicari. Illud uero quæri perutile est Cũ aliquid de particularibus rebus probatur ex superposita proxima specie, ut si Socratem rationalem esse approbemus, quoniam sit homo, cum sit homo rationalis, utrũ ex genere, an ex forma argumẽtum ductum esse arbitremur. Nam si dicamus ex genere, ultima species genus esse non potest, si ex specie, superpositum genus semper species probare desiderat. Socrates uero cui fidem præstat homo, quoniã rationalis est, genus hominis non est, sed dicendum est, quoniam uelut à genere tractum uidebitur argumentum. Nam ex genere quasi ex continenti atq; ampliori, & de substantia fides prædicati ducitur, quã fortẽ ad sua indiuidua speciẽ nemo dubitat obtinere. Nam & continet ea, & de eorum substantia prædicatur.

Similitudo sequitur, quæ latè patet, sed Oratoribus & Philosophis magis quàm uobis. Etsi enim omnes loci sint omnium disputationum ad argumenta suppeditanda, tamen alijs disputationibus abundantius occurrunt, alijs angustius. Itaq; genera tibi nota sint, ubi autem his utare, quæstiones ipsæ te admonebunt. Sunt enim similitudines quæ ex pluribus collationibus perueniunt quo uolunt, hoc modo: Si tutor fidem præstare debet, si socius, si cui mandaris, si qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. Hæc ex pluribus perueniens quo uult appellatur inductio, quæ Græcè ἐπαγωγὴ nominatur, qua plurimum est usus in sermonibus suis Socrates. Alterum similitudinis genus collatione sumitur, cum una res uni, par pari comparatur, hoc modo: Quemadmodum si in urbe de finibus controuersia est, quia fines magis agrorum uidentur esse quã urbis, finibus regendis adijcere arbitrum non possis, sic si aqua pluuia in urbe nocet, quoniam res tota magis agrorũ est aquæ pluuiæ arcendæ adijcere non possis arbitrum. Ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur, ut Crassus in curiana causa exemplis plurimis usus est, agens de eo qui testamẽto sic hæredem instituisset, ut si filius natus esset in decẽ mensibus, isq; mortuus prius, quã in suam tutelam uenisset, secundus hęres hæreditatem obtinuisset, quæ commemoratio exemplorum ualuit, eaq; uos in respõdendo uti multum soletis. Ficta etiam exempla similitudinis habent uim, sed ea oratoria magis sunt, quã uestra, quanquam uti etiam uos soletis, sed hoc modo: Finge mancipio aliquem dedisse id quod mancipio dari nõ potest, num idcirco id eius factum est qui accepit. Aut num is qui mancipio dedit, ob eam rem se obligauit. In hoc genere Oratoribus & Philosophis concessum est, ut muta etiam loquantur, ut mortui ab inferis excitentur, ut aliquid quod fieri nul-

fieri nullo modo possit, augendæ rei gratia dicatur, ut minuendæ, quę Hyperbole dicitur, & multa mirabilia alia. Sed latior est campus illorum, eisdem tamen ex locis (ut ante dixi) & in maximis & in minimis quęstionibus argumenta ducunt.

De similitudinis loco planè atq; expeditè disseruit, omnemqûe aperuit intellectũ, similitudinum diuidens formas, præscripsitq; apertissimè, quibus magis ex similitudine argumenta contingerent, id est, Philosophis, atq; Oratoribus, etenim similitudo persuasionibus uidetur aptissima. Nam quod in unam uel plures extra eam de qua quæritur, causam cadere solet, facilè credi potest in eam quoque de qua ambigitur, conuenire. Idcirco ex similitudine tractæ argumentationes, magnum Oratoribus usum præstant, Philosophis quoque, quoniam nõ in omnibus quæstionibus, demonstratione utuntur, sed aliquoties uerisimilia colligunt, quo id facilius persuadeant quod nituntur ostendere, similitudo rerum sæpe est inquirenda, atq; idcirco locus a similitudine Oratoribus maximè Philosophisq; conducit, non tamen solis. Omnes enim loci communes sunt cuiusque materiæ, sed in alijs uberius incidunt, in alijs angustius inueniuntur. Quocirca cognitis atq; antè perceptis locis quæstiones ipsæ quæ tractabuntur, quibus locis uti debeat, solertẽ animum poterunt admonere. Omnis uero similitudo duplex est, aut enim ex pluribus similitudo colligitur, & inductio nuncupatur, quod Græci ἐπαγωγὴν nominant, aut singulæ res per similitudinem comparantur. Ac prior quidẽ huiusmodi est. Si tutor fidẽ præstare debet, si socius, si cui mandaueris, si qui fiduciam acceperit, debet etiã procurator. Nam cum in pluribus rebus fides præstari debeat, unaq; similitudo sit in fide pręstanda tam in tutore quã socio, atq; eo cui mandatum sit, eoq; qui fiduciã acceperit, debet eadẽ similitudo procuratori etiam conuenire. Fiduciam uero accepit cuicunq; res aliqua mancipat, ut eam mãcipanti remancipet, uelut siquis tempus dubium timẽs, amico potentiori fundum mancipet, ut ei cũ tempus quod suspectum est, præterierit, reddat, hæc mancipatio fiduciaria nominatur, idcirco q; restituendi fides interponitur. Hac similitudinis collectione plurimum Socrates esse usus dicit, ut in Platonis, aliorumq; eius sectatorum uoluminibus inuenitur. Quoties uero una res uni rei per similitudinẽ comparatur, hoc modo colligit argumentũ. Regendorũ finiũ arbitri esse dicũtur, qui finalia litigia discernũt, ut si fuerit de finibus orta contentio, eorũ dirimatur arbitrio. Sed fines, in agrorum tantum limitibus esse dicuntur, arbitri autẽ finium regendorum in ciuitate esse non possunt. Item arceri aquam, in agris tantũ dici solet, ubi si ex aliquo loco aqua pluuia colligatur, & defluens in campos, uicini pascua, frugesúe corrumpat, arbitri arcendę aquę à magistratibus statuebantur. Quęritur ergo, an in urbe arcendæ aquæ arbitrum possimus adigere. Et argumentum capitur ex similitudine, Si regendorum finium, quia solius agri sunt, in urbe arbitrum adigere non possis, ne aquæ quidem arcendæ, quia solorũ esse uidetur agrorum, in urbe arbitrum possis adigere. Hic igitur, una res uni rei similitudine coniuncta est. Ex eodem etiam similitudinis loco illa sumi Cicero proponit, quæ uocantur exẽpla, ueluti Crassus in causa Curiana, quæ fuit huiusmodi. Quidam prægnantẽ uxorem relinquens, scripsit hęredem posthumum, eiq; alium substituit secundũ, qui Curius uocabatur, ea cõditione, ut si posthumus, qui intra mẽses decẽ proximos nasceretur, ante moreretur, quã in suã tutelam peruenisset, idẽ ante obiret diem, quã testamentum iure facere posset, secũdus hæres succederet, q̃d si ad id tẽpus peruenisset, quo iam firmo iudicio in suã tutelam receptus, iure ciuili instituto posset hęrede defungi, secũdus hæres, id est, Curius, nõ succederet, quæ uocat substitutio pupillaris, quæsitũ est an ualeret ita instituta ratio. Crassus igit multa protulit exẽpla, qbus ita institutus hæres obtinuisse hęreditatẽ, quæ exemplorũ cõmemoratio iudices mouit, dicit etiã ipsos q̃q; iurisc̃onsultos uti sæpius exemplis, ueluti cum fingitur, id est,

imaginatur

imaginatur propoſitio,ut caſus de quo agitur per ſimilitudinem intelligatur,hoc modo,ſi quis enim iuriſperitus adijciat id,quod non iure contractum eſt,nullius eſſe momenti,adhibeatq; exemplum tale,uelut ſiquis rem non mancipi mancipauerit,num idcirco aut rem alienauit,aut ſe reo facto potuit obligaſſe? minimè. Quod enim non iure contractum eſt,nil retinet firmitatis,& alia huiuſmodi apud iuriſperitos inueniuntur,in quibus Oratores maximè ualent,quibus etiam in tãtum fingere licet,ut eorũ oratione etiam mortui ſæpe ab inferis excitentur,q̃d Tullius in ea facit oratione qua Cœliũ defendit,ſed latior,inquit,eſt illorũ cãpus,id eſt,Oratorum,quibus ſpatiari ac deuagari licet,nec idcirco minus cæteris quoq; facultatibus ſimilitudines proſunt,quoniã eadẽ argumenta maximis minimisq; cauſis cõuenũt,quo fit ut loci q̃q; argumentorum diuerſarum artium quæſtionibus accommodentur.

Sequitur ſimilitudinem differentia,res maximè contraria ſuperiori,ſed eſt eiuſdẽ facultatis diſſimile & ſimile inuenire,eius generis hęc ſunt,nõ quemadmodum quod mulier debeas,rectè ipſi mulieri ſine tutore autore ſoluas, ita quod pupillo aut pupillę debeas,rectè poſſis eodem modo ſoluere.

Eiuſdem facultatis eſt ſimilitudines differentiasq; cognoſcere,qui enim ſcit,quid ſit idem,noſſe poterit quid ſit, diuerſum. Omnis uero ſimilitudo idem aliquid eſſe conſtituit,quod enim idem eſt ſecundũ qualitatẽ,id ſimile eſſe neceſſe eſt. Omnis quippe res,aut ſubſtantia eadem ſunt,aut qualitate,aut cæteris prædicamẽtis,quod ſi ita eſt,& animus intelligere hoc idem in pluribus prædicamẽtis poteſt,ſed cum hoc ipſum idem in prædicamentis notat,eodem modo in eiſdem prædicamentis, quod diuerſum eſt intuetur, ſed ſimile idem eſt,differentia uero diuerſum. Idem igitur animus eademq; intelligentia ſimilitudinem differentiamq; cognoſcit. Differetiarum uero multæ ſunt ſpecies,aliæ quippe ſunt ſubſtantiales,ut homini rationale,aliæ non ſubſtantiales, ſed inſeparabiles,ut nigrum æthiopi,atq; coruo,aliæ uero mobiles neq; conſtantes,ut ſedere,ſtare,& huiuſcemodi cæteræ quibus & ab alijs hominibus, & à nobiſipſis ſæpè diſtamus. Item differentiæ aliæ aliquo modo ſunt generum diuiſibiles,aliæ aliquo modo ſpecierum conſtitutiuę,ſed ſi à conſtitutiuis argumentũ ducatur,uelut à genere ducitur,nam ſicut genus continet ſpeciem,ita differentiæ continẽt ſpecies,ſanè ſi differentiæ conſtitutiuę ut genera intelligentur, fides ab his ad ea aptabitur quæ conſtituunt,hęc enim talium differentiarum ueluti formæ quædã ſunt,ſin uero ſint diuiſibiles ſiquidem ad ea probanda, id eſt, genera quæ diuidunt, earum ducitur fides à forma argumentum fieri uidetur,nam tales differẽtiæ eorum quæ diuiduntur formæ quædam ſunt,quòd ſi ad ea probanda referuntur,quę in contrariam partem genus diuidũt, tunc propriè à differentia fieri argumẽtum uidetur, quia contrariæ ueluti differentię comparantur. Quod uero ad exemplũ attinet Tullij huiuſmodi eſt. Mulieres antiquitus perpetua tutela tenebantur, pupilli item ſub tutoribus agunt,ſed mulieribus ſi quid debitum fuiſſet ſine tutoris autoritate poterat ſolui,pupillis uero minimè,ergo ſi quæratur,an id quod debeatur pupillo cuilibet,renuente tutore poſſit exolui, à differentia ſumitur argumentum ſic. Non ſicut mulieri ſine tutoris autoritate debitum poſſis exoluere, eodem modo niſi autoritas tutoris acceſſerit,pupillo ſoluere,quod debeas poſſis,illæ enim perpetua tutela,etiã prouecta iam ętate continẽtur,illorum tutelæ certus annorum numerus terminum facit,atq; idcirco ſolui pupillo ſine autoritate non poterit. Differt enim pſona mulierum à perſona pupillorum,uel in eo quod pupilli non perpetua reguntur tutela,mulieres uero perpetua,uel quòd pupillus nullum ſuę rei adminiſtrandę utilitatis iudicium habere poteſt,cum ſit aliquis mulieribus,& ſi non firmus in explicanda familiaris rei utilitate delectus.

Deinceps locus eſt qui à cõtrario dicitur. Contrariorum aũt genera ſunt plura,

plura,unũ eorum quæ in eodem genere plurimũ differunt,ut ſapiẽtia,ſtultitia,eodẽ autẽ genere dicunt,quibus propoſitis occurrũt,tanquã è regione quadã cõtraria,ut celeritati tarditas,nõ debilitas,ex quibus cõtrarijs argumenta talia exiſtunt. Si ſtultitiã fugimus,ſapientiam ſequamur, & bonitatem,ſi malitiã,hæc quæ ex eodẽ genere contraria ſunt,appellãtur aduerſa, ſunt alia contraria,quæ priuantia licet appellemus latinè,Græcè appellant στερητικὰ Propoſitio enim in,priuat uerbum ea ui quã haberet,ſi in, propoſitio non fuiſſet,ut dignitas,indignitas,humanitas,inhumanitas, & cætera generis eiuſdẽ,quorũ tractatio eſt eadẽ,quę ſuperiorũ, quę aduerſa dixi. Nã alia quoq; ſunt contrariorũ genera,uelut ea quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum,ſimplum,multa,pauca,longum,breue,maius,minus. Sunt etiam alia ualdè contraria,quæ appellant negãtia ea ἀποφατικὰ Græci contraria aientibus,ut ſi hoc eſt,illud non eſt. Quid enim opus exemplo eſt,tantũ intelligatur in argumento quærẽdo cõtrarijs omnibus cõtraria nõ cõuenire.

Diuiſio differentiæ loco,nunc de contrarijs tractat quare uti rerũ ordo clarius colligi queſcat,pauca mihi ex Ariſtotele ſumenda ſunt,quæ ille uir omnium longè doctiſſimus de hac diuiſione tractauit,quanquam M. Tullius re quidem Ariſtoteli ferè cõſentit,ſed ab eo nominum interpretatione diuerſus eſt. Nam quæ Ariſtoteles oppoſita,id eſt,ἀντικείμενα uocat,ea Tullius contraria nominat, ſed hæc paulò poſterius, nunc Ariſtotelis diuiſi conſideretur. Oppoſitorum igitur ſecundum Ariſtotelem alia ſunt contraria,alia priuatio & habitus,alia relatiua, alia contradictoria. Cõtraria quidem,ut album atq; nigrũ,habitus uero & priuatio,ut uiſus & cœcitas,dignitas & indignitas. Relatiua uero,ut pater, filius,dominus, ſeruus. Contradictoria ut eſt dies,non eſt dies,horum omnium tales inter ſe differentiæ conſiderantur. Nam quæ contraria ſunt,partim mediata ſunt,partim uero medio carent,mediata ſunt,ut album,nigrum,eſt enim horũ medius quilibet alius color, ut rubeus uel pallidus, & horum contrariorum non neceſſè eſt alterum ſemper ineſſe corporibus. Neq; enim omne corpus,aut album,aut nigrum eſt,ſed aliquoties in horum medietate eſt cõſtitutum, ut ſit rubrum uel pallidum. Immediata uero cõtraria ſunt quorũ nihil mediũ poterit inueniri,ut grauitas & leuitas,horũ enim nihil eſt medium. Nam quæ leuia ſunt,ſurſum feruntur,quæ grauia,deorſum. Quod autem ſit corpus,quod neq; ſurſum,neq; deorſum feratur, nihil poterit inueniri. Sed immediata cõtraria talia ſunt, ut alterum eorum cui poteſt accidere,ſemper inhæreat, ut in propoſito ſuperius exemplo. Neceſſe eſt enim omne corpus uel leue eſſe uel graue,quia leuitas & grauitas medium non habent,quòd præterea ineſſe corporibus poſſit. At ea quę in priuatione & habitu ſunt,ut cœcitas & uiſus,diſtãt quidẽ ab his contrarijs, quæ claudunt aliquam medietatem, quòd ipſa medietatem non habẽt,ab his uero cõtrarijs differunt, quæ ſunt immediata, quoniã horũ contrariorũ alterũ ſemper ſubiecto ineſſe neceſſe eſt,ut corpori grauitatem uel leuitatẽ,priuationẽ uero & habitum non ſemper,ut cum ſit habitus quidẽ uiſus,priuatio aũt cœcitas, non omne quod uideri poteſt,aut uidet,aut cœcum eſt,infans quippe nondũ æditus,neq; uidet,quia nondum proceſſit in lucẽ,neq; cœcus eſt,quia nõdum habuit uiſum,quẽ potuiſſet amittere, idẽ de catulis dici poteſt,qui ſtatim nati nequeunt intueri, nam tunc eos nec cœcos dicere poſſumus,nec uidẽtes. Et poſtremo contraria ſemper in ſuis qualitatibus cõſiderantur,priuationes aũt,non quòd ipſæ ſint aliquid,ſed ex habitus abſentia colliguntur,neq; enim cœcitas eſt aliquid,ſed à uiſus intelligitur abſceſſu,tã uero priuatio quã contrarietas differt à relationis oppoſitione, eo quòd neque contraria, neq;

priuatoria

priuatoria ſimul eſſe poſſunt,idem enim in uno eodemq; tempore,uno eodemq; in loco album & nigrum,uidens & cœcum eſſe nō poterit,ſed relatiua à ſe nequeunt ſe parari,neq; enim poteſt eſſe filius ſine patre,nec ſeruus,ſi dominus non ſit, amplius contraria ad ſe & priuatoria non referuntur.Nemo enim dicit album nigri, uel nigrum albi,uel cœcitatem uiſus,uel uiſum cœcitatis.Quæ uero in relatione ſunt poſita in ipſa relationis prædicatione conſiſtunt,ut duplum dimidij, dominus ſerui, & cętera ad hunc modum,tam uero contraria quā etiam relationes differunt à contradictionibus,quoniam contradictiones quidem ſemper in oratione conſiſtunt, & in altera earum parte ueritas,in altera falſitas inuenitur,contraria uero & priuatoria & relationes in ſimplicibus partibus orationis inuenitur,& in his neq; ueritas neq; falſitas ineſt,nam cum dico album,nigrum,cœcitas, uiſus,dominus, ſeruus, ſimplices orationis partes ſunt,neq; uerum,neq; mēdacium continentes,in ſimplicibus enim partibus orationis ueritas uel falſitas nulla eſt,cum autem dico dies eſt,dies non eſt, utræq; propoſitiones,una in affirmatione,altera in negatione poſita,oratiōes ſunt, ſed M. Tullius non tam proprijs nominibus quā notioribus utitur,ait enim contrariorum alia eſſe quæ aduerſa uocentur,alia quæ priuantia,alia quę in comparatione ſint,alia quæ aientia & negantia nuncupantur,ſed quæ contraria nominat, oppoſita uerius dicerētur,quæ aduerſa dicit,contrariorum melius ſuſciperēt nomē, quæ in collatione nominat,ea relatiua uel ad aliquid certius uocarentur,ſed utatur nominibus ut uolet,dum res ipſę certa proprietatis ſuę ratione ſignentur,nos uero in cæteris quos edidimus libris eo nūcupauimus modo,quo ſuperius in Ariſtotelis dictum eſt diuiſione,ſecundum M. Tullium igitur contrariorum alia ſunt aduerſa, ut ſapiētia,ſtultitia,alia priuantia,ut dignitas & indignitas,alia quæ cum aliquo cōferuntur, ut duplum,ſimplum,alia quæ appellantur negantia, ècontrario aientibus conſtituta,ut ſi hoc eſt,illud nō eſt.Aduerſa igitur ſunt,quæ ſub uno genere poſita,plurimū differunt,ut album,nigrum quæ à ſe plurimū diſtāt ſub uno genere poſita,id eſt,ſub colore.Item celeritati tarditas aduerſa eſt,poſitis utriſq; ſub motu,neq; enim celeritati debilitas opponēda eſt,quia debilitati firma ualetudo cōtraria eſt,quod in diuiſione omiſit Cicero,ſed docuit exemplo,illa quoq; dicuntur aduerſa,quę in diuerſis generibus ſita,plurimum à ſe diſcrepare intelligūtur, ut ſapientię ſtultitia. Illa enim ſub genere boni eſt,hæc uero ſub mali,quanq; huiuſmodi exemplum priuationem potius ſpectare uideatur,nam ſtultitia priuatio eſt ſapientiæ, nec quicquam eſt aliud ſtultitia niſi ſapientiæ & rationis abſentia,ſed quæ ſint,quæ priuantia Cicero appellat,poſterius demonſtrabo.Ex his aduerſis hoc modo ſumitur argumentum. Si ſtultitiam fugimus,ſapientiam ſequamur,ſi bonitatem appetimus, malitiam fugiamus, quāq; malitia quoq; ſecundū eundem modum qui ſuperius dictus eſt, priuationibus poſſit adiungi.Priuantia uero ſecundum Ciceronem ſunt,quæ Grękè στερητικὰ appellantur,quæ habent eam partem orationis prępoſitam, quæ cum fuerit adiecta, ſemper ferè aliquid demit ut ea in propoſitio,hæc enim ſyllaba cui fuerit appoſita, demit ferè aliquid ex ea ui,quā eſſet res quælibet habitura,ſi in ſyllabam prępoſitam non haberet, ut humanitati inhumanitas, in namq; prępoſita id de quo dicitur, humanitate priuauit,ut dignitas,indignitas,& Tullius quidem ea tantum priuantia eſſe confirmat,in quibuſcunq; ſyllaba iſta pręponitur,priuantium quippe natura ſecundum Tullium huius ſyllabæ commemoratione finitur,à Peripateticis uero accepimus priuationes cum ſimplicibus nominibus,tum cum priuatorijs ſyllabis effer ri,ſimplicibus nominibus,ut cœcitas. Cum priuantibus uero ſyllabis,ut indignitas, inhumanitas, quo circa ſecundum M. Tullium cœcitas non erit priuatio uiſus,ſed ei aduerſum atq; idcirco forſitan ſtultitiam inter aduerſa numerauit, quoniam nō habet in ſyllabā ex qua priuationes arbitrātur exiſtere. Ex quibus eodem modo ut in ſuperius poſitis aduerſis argumenta ducuntur. Inhumanitatem auerſemur ſi humanitas conſectanda eſt,illa uero contraria ut ait Tullius,quæ cum aliquo conferunt,

talia

talia sunt,ut duplum simpli. Id tantūdem est tanquàm si diceret duplum dimidij,simplum enim dupli dimidium est,& pater filij,eaq; sunt semper reciprocantia, aliquoties quidem septimo casu,aliquoties uero genitiuo,nam filius patris est filius & pater filij,hæc secundum genitiuum conuersio est,& duplum simplo duplum est, hæc secundum septimum casum,sunt etiam quæ accusatiuo, ut pauca ad multa, & magnum ad paruum. Item negantia sunt quæ in affirmationibus & negationibus posita sunt,ut si hoc est,illud non est,ueluti si dies est,nox non est, atque hanc oppositionē Cicero ualdè dicit esse contrariam. Ex quibus omnibus secundum superius dictum modum argumentorū facultas est,nam ex relatiuis contrarijs ita sumimus argumentum,si pater est,fieri non potest quin ei filius sit. Ex negātibus autem quæ ἀποφατικὰ (ut ait) Græci uocāt,ita, si sol suprà terrā fuit,nox esse non potuit,hæc enim affirmatio illam perimit negationem,cur uero hæc negantia esse constituerit mirandū est. Nam quæ negantia sunt,aientibus opponuntur,& simul esse non possunt, ut diem esse ac diem non esse,hoc uero consequens est cum ita dicatur,si hoc est, illud nō est, ut si dies est,nox non est,atq; affirmationem negationem q; Tullius ualdè dicit esse contrariam,sed in hac consequentia nequeunt esse contraria. Nam quod est consequens,contrarium non est.

Ab adiunctis autem polui equidem exemplum paulˈbante,multa adiūgi,quę susciepienda essent,si statuissemus ex edicto secundum eas tabulas possessionem dari quas is instituisset,cui testamenti factio nulla esset. Sed locus is magis ad coniecturales causas,quæ uersantur in iudicijs ualet. Cum quæritur quid aut sit,aut euenerit,aut futurum sit aut quid omnino fieri possit. Ac loci quidem ipsius formula talis est. Admonet autē hic locus,ut quæratur, quid ante rem,quid cum re,quid post rem euenerit,nihil hoc ad ius. Ad Ciceronem inquibat Gallus noster,si quis ad eū quid tale retulerat,ut de facto quæreretur,tu tamen patiare nullum à me artis institutæ locum præteriri, ne si nihil nisi quod ad te pertineat scribendum putaris,nimium te amare uidear. Est igitur magna ex parte locus hic oratorius,non modo non iurisconsultorum,sed ne Philosophorum quidem. Ante rem enim quæruntur,quæ talia sunt,apparatus,colloquia,locus,constitutum conuiuium, cum re autem pedum crepitus,strepitus hominum,corporum umbrę,& siquid eiusmodi est. At post rem,pallor,rubor,titubatio,& si qua alia signa conturbationis & cōscientiæ. Præterea restinctus ignis,gladius cruentus, cæteraq; quę suspitionem facti possunt mouere.

Qui sit ab adiunctis locus, breui superius monstrauit exemplo,eo,scilicet, quo dixit,si secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas possessio bonorum daretur,consequens esse ut secūdum quoque puerorum,& seruorum tabulas possessio permitteretur,sed nunc formam ipsam & quasi subiectum loci monstrare proponit, quæ est huiusmodi ab adiunctis enim locus est,cum ex eo quòd proponitur aliquid aliud uel esse,uel fuisse,uel futurum esse argumentatione colligitur, ut in eo ipso ǫd dudum posuit exemplo,approbatur enim non debere secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas,bonorum possessionem dari,quia si id fuerit positum, id futurum est,ut secundum puerorum quoq; ac seruorum tabulas, bonorum possessio permittatur. Talia uero sunt quæ dicuntur adiuncta, ut circa rem ferè quæ quæritur, inueniantur,neq; tamen necesse sit ei semper adhærere, & forma quidem huius loci talis est,ut hanc quoq; diffinitionem possit admittere,ab adiunctis locus est cum ex

aliquibus,quæ ſunt proxima eis,de quibus quæritur rebus,id quod quęritur uel fuiſſe,uel eſſe,uel futurum eſſe monſtratur,qui locus eſt coniecturalibus cauſis maximè neceſſarius. Cum enim de facto quęritur,tum ſi id factum eſt quod dubitatur,qui uel fuerit,uel ſit,uel futurum ſit,conſiderari ſolet,multa enim ſunt quæ unicuicq; adiũcta rei uariorum euentu temporum colliguntur,idcirco enim quid ante rem, quid cum re,quid poſt rem euenerit,in cõiecturalibus cauſis inquiritur, quę ab Oratoribus tractãtur ſolis, neq; luriſconſultis in huiuſmodi negotijs cum Rhetorica facultate ulla communio eſt,iuris enim peritus de facti qualitate,non etiam de ipſius facti ueritate reſpondet,idcirco quoties ad Gallum peritum iuris facti quæſtio deferebatur, nihil ad nos inquibat,& ad Ciceronem potius conſulentes,ideſt, ad Rhetorem remittebat. In quo Tullius facere ad Trebatium locum miſcuit dicens, quamquam locus hic ab adiunctis coniecturalibus cauſis maximè utilis nihil conſultorum iuris prudẽtiam iuuet,patiere me tamen,inquit,nullam ſuſcepti operis partem prętereire,ne ſi in hoc libro nihil præter tuæ artis exempla conſcripſero,tuæ tantum gratiæ uideaẽ addictus,ab adiunctis uero locus qui non modo luriſconſultis,ſed ne Philoſophis quidem præter Oratores non patet, trium ſæpe temporum ratione tractandus eſt. Nam de facto ſi quæritur,quid uel ante id uel cum eo,uel poſt id fuerit neceſſe eſt ueſtigari,ante rem quidem hoc modo,apparatus,ueriſimile eſt enim effeciſſe aliquem quod ante efficiendum parauit,colloquia,fieri enim potuit ut amauerit,qui ſępe fuerit collocutus. Locus,uelut cum ad aliquid faciendum opportunus locus eligitur. Conſtitutum conuiuium,uelut ſiquis conſtituto ante conuiuio in eo feciſſe aliquid arguaẽ, capiaturq; cõiectura facti, ex eo ipſo,quod ſit conuiuium conſtitutum,atq; horum omnium ante rem de qua quæritur exẽpla ſunt. Cum re uero hoc modo: Pedum crepitus,uelut ſi iſſe in quempiam locum aliquis accuſetur,pedum crepitu deprehenſus eſſe probabitur,uel ſi fuiſſe adulter in cubiculo ex umbra corporis deſignet, hęc cum ipſis de quibus quæritur inſpecta,eiſdem tamen intelliguntur adiuncta. Poſt rem uero ſi quas conſcientię maculas pallor,rubor,titubatioq; prodiderit,reſtinctus ignis, uelut ſi clam factum aliquid extincto igni uelimus oſtendere,ut tutius notitiam ſubmouentibus tenebris committerentur. Item gladius cruentus peractum facinus mõſtrat. Hæc omnia poſt rem facto intelliguntur adiuncta,& ſemper ante rem,cum re, & poſt rem,ſecundum rationem temporum intelligendum eſt, neq; ita ut in antecedentibus & conſequentibus. Illic enim naturę ratio conſideratur. Omnia quippe ſimul ſunt,nam quod antecedit,ſi poſitum ſit,ſtatim eſt id quod conſequitur, ut ſi ponas hominem ſtatim animal eſſe neceſſe eſt,nec ante ſecundũ tempus homo dici poteſt, poſt uero ſubſequi animal,ut ante aliquis apparatus eſt ſecundũ, tempus, poſterior effectus. Itaq; illic antecedentia & conſequentia nominantur,hic ante rem, cum re, & poſt rem. Idcirco quod illud quidem,non ſecundum tempus, ſed ſecundum principalitatẽ naturæ ſecũ ſimul aliqd trahentis antecedẽs dicit,conſequẽs, id ꝺd antecedens comitatur. Ea uero quę ſecundum temporis priorẽ poſterioremue rationẽ conſiderantur,adiuncta,idcirco ante rem,cum re,& poſt rem cœpere uocabulum.

Deinceps eſt locus Dialecticorum proprius ex conſequentibus & antecedentibus & repugnantibus,nam coniuncta de quibus paulò ante dictum eſt, non ſemper euenunt. Conſequentia autem ſemper. Ea enim dico conſequentia quæ rem neceſſariò conſequuntur. Itemq; & antecedentia & repugnantia. Quicquid enim antecedit quamq; rem,id cohæret cum re neceſſario, & quicquid repugnat, id eiuſmodi eſt,ut cohærere nunquam poſſit.

Expedito adiunctorum loco,nunc de antecedentibus & conſequentibus & repugnantibus differit. Qui locus ſit unus in tria uelut membra diuiſus eſt. M. Quidẽ Tullius loci huius uocabulum tacuit,mihi autẽ totus cõditionalis appellandus uidetur.

Cuius

Cuius cum promptissimè natura claruerit nomen quoq; ei, quod nos posuimus, rectè inditum manifestius apparebit, primum igitur singularum partium diffinitio prodenda est; itaque antecedens est, quo posito aliud necesse est consequatur, itemq; consequens alicuius est, quod esse necesse est, si illud cuius est consequens præcessisse constiterit. Repugnans est quod simul cum eo cui repugnare dicitur, esse nō possit, antecedentium igitur, atq; consequentium, & repugnantium, unum esse locū prædiximus, qui quomodo sit unus, paucis ostendam. Primum igitur dum quæreretur quonam modo unus esset locus à consequentibus antecedentibus & repugnantibus, dicebatur quoniam eiusdem mentis esset atq; intelligentiæ, tam consentanea sibimet quàm dissidentia prœuidere, idcirco hunc quoq; locum unum uideri. Consentaneorum namq; duæ sunt partes, antecedens una, altera consequens. Nam cum altero præcedente comitatur alterum, illa sibi in ipsa naturæ consequentia cōsentire necesse est. Repugnantium uero tametsi duæ partes sint, unum tamen est utriusq; uocabulum, utraq; enim repugnantia nominantur, duæ uero esse, quæ sibimet repugnēt, atq; à se dissentiant nullus ignorat, sed eo distant quod antecedentium & consequentium duo sunt nomina, licet unus sit utriusque consensus, repugnantibus uero unum nomen est, cum sit unus in utrisque dissensus, ergo eadem mens, eademque intelligētiæ ratio, id quod præcedit, & id quod comitatur, intelligit, neq; enim fieri potest ut antecedens aliquid intelligatur, nisi in eodem quid sit consequens consideretur. Eodem quoque modo nec consequens, nisi appareat quid præcedat, item repugnans aliquod intelligere nemo potest, nisi intelligat cui repugnet, sed quoniā eadem ratio potest similia dissimiliaq; perspicere, antecedentium uero et consequentium consensus quidam, & per naturæ similitudinem concordia est. Dissensus uero in repugnantibus dissimilitudo, necesse est ut una atque eadem ratio antecedentium consequentiumq; naturam & repugnantium spectet, quo fit ut unus quoq; locus sit eorum quę una intelligentia comprehendit, sed huic opponebatur. Cur igitur alium ex similitudine, alium ex contrario locum Marcus Tullius superius enumerauit? Nam secundū propositam rationem, quoniam similitudinem & contrarietatem intelligentia una perpendit, unus locus similium contrariorumq; esse debuisset, sed respondebatur, quoniam non eodem modo sibi antecedentia & consequentia consentire dicuntur, sicut ea quæ similia nuncupantur. In his namq; una tantum qualitas inuenitur, & secundum eandem qualitatem similia esse dicuntur, at in antecedentibus & consequētibus non qualitatis similitudo, sed quidam naturæ consensus est, & quę similia sunt, sine se esse possunt, antecedentia uero et consequentia sine se esse non possunt, atque idcirco non uidetur esse consequentium & antecedentium cum similitudine ulla cōmunio naturæ. Quæ ratio non ualdè uidetur idonea, nec explicat, quod demonstrare conabatur, illud certè firmissimum esse constat, quod huius loci tractatus conditionalibus semper propositionibus accommodaretur. Conditionalis uero propositio est, quæ cum conditione pronuntiat esse aliquid, si aliud fuerit, ueluti cum dicimus, si dies est, lucet. Hæc igitur rerum consequentia facilè in repugnantiam uertitur. Nā si rebus consequentibus negatio interponatur, ex consequentibus repugnantia reddūtur, hoc modo: Si dies est, lux est. Repugnantia sunt ita: Si dies est, lux non est, repugnant enim diem esse & lucem non esse. Quæ repugnantia in conditione consistit. Dicimus enim si dies est, lux non est, nam diei contrarium est nox. Consequens uero noctis, lucem non esse, quare esse diem & non esse lucem repugnat. Argumentum uero est, hanc repugnantiam in conditione consistere, quia si conditio deficiat, nulla est repugnantia, hoc modo: dies est, lux non est, utraq; enim disiunctæ propositiones suas sententias gerunt, nec quicquam intelliguntur habere commune, atq; ideo diuersis acceptæ temporibus ueræ sunt, nec repugnant, nam sicut in his propositionibus dies est, lux est, nulla est consequentia, quoniam conditio deest, quæ propositionem facit connexam, sed utraq; à se disiunctæ suam sententiam claudunt, ita

in his quibus proponitur,dies eſt,lux non eſt,nulla eſt repugnantia,quoniam ſeruat ſuam utraque ſeparata ſententiam,at ſi his conditio interueniat ſuperiorum quidem ita ſententia copulatur,ut conſequentes fiant, poſteriorum uero ita ut repugnantes; hoc modo:ſi dies eſt lux eſt.Hæc conſequens propoſitio, ex duabus per conditionẽ mediam,effecta eſt una.At ſi ſit ita:Si dies eſt,lux non eſt,repugnat. Negatum enim quod ſequitur,repugnare neceſſe eſt.Amplius argumentum quod ex antecedentibus & conſequentibus ſit,ex unius propoſitionis connexæ partibus naſcitur, nam conditionalis, propoſitionis connexæ una pars eſt antecedens,alia conſequens. Quod ſi à repugnantibus argumentum fiat,rurſus ab unius propoſitionis membris tale argumentum naſci oportebit,igitur ex his propoſitionibus dies eſt, lux eſt, una eſſe non poteſt niſi à conditione copulentur,ut unum ſit antecedens, aliud conſequens, & ideo in his ex antecedenti & conſequenti argumentum eſſe non poteſt, quoniam duæ ſunt ex illis quoq; propoſitionibus quę ſunt,dies eſt,lux non eſt,una eſſe non poterit,niſi conditionis adiunctione in unius quodammodo propoſitionis ſententiam reducantur,cuius propoſitionis partes ſunt repugnantes, nam ut in connexa propoſitione una pars antecedens,alia eſt conſequens,ita in repugnanti utraq; pars propoſitionis à ſemet inuicem repugnat,ac diſſidet. Amplius repugnans propoſitio cõnexæ partem contrariam tenet,nam ut in illa,quod antecedit ſecũ id quod ſequit tra hit,ita in hac propoſitione partes ſimul eſſe non poſſunt. Contrariæ uero differentiæ ſub eodem genere poni ſolent.Si igitur connexa propoſitio in conditione eſt cõſtituta,repugnans quoq; in conditione ſubſiſtit,quod ſi & conſequentiam propoſitionum & repugnantiam conditio facit,non eſt dubium quin locus hic iure conditionalis uocetur,ac ſit unus poſitus in conditione diuiſis partibus,ideſt,in antecedentem conſequentemq; & repugnantem. Connexæq; namq; propoſitionis una pars antecedens eſt,alia conſequens. Repugnantis uero propoſitionis utraq; repugnat ac diſſidet.Itaq; connexæ propoſitionis partes antecedens & conſequens ſunt,repugnantis uero repugnantes.Nec illud intelligentiam turbet quod dies eſt & lux eſt, quadam ſibi ratione conſentiunt.Item dies eſt & lux non eſt, quaſi à ſe diſſentiunt atq; diſcordant,nam connexa eſt propoſitio ſi cum aliud antecefſerit,aliud conſequatur.Item repugnans,ſi uno poſito,aliud inferatur,quod eſſe nõ poteſt niſi id iuſ conditionis efficiat.Quo circa aperte demonſtratum eſſe arbitror, conditionalem hunc locum uocari & rectè unum eſſe à M.Tullio conſtitutũ,quomodo uero fiat ab antecedentibus & conſequentibus & repugnantibus argumẽtum poſterius dicam, ſed quoniam nullius facultatis alterius eſt,quid uel quamq; rem cõſequitur, uel quid cuiq; repugnet inſpicere,niſi Dialecticæ tantum,quæ huius quàm maximè rei periti am profitetur,idcirco ait hunc eſſe locum totum Dialecticorum,qui etiam ab adiunctis longè lateq; diuerſus eſt.Primum quod adiuncta prodere ſeſe,atq; oſtendere inuicem poſſunt,nõ uero perficere atq; adimplere naturam, ueluti ambulationem pedum ſtrepitus ſignificare quidem ac denuntiare poteſt,efficere uero non poteſt.Neque enim ambulationem efficit pedum ſtrepitus,nec uero ex neceſſitate ambulatio ut ſit pedum ſtrepitus autor eſt,ſed ſæpe ita ambulatur,ut nullus pedum ſtrepitus exaudiatur,ſæpe nõ motato loco moueri pedes ac ſtrepere præter ambulationem quæ unt,idcirco non ſemper inueniuntur adiuncta propoſitoq; termino, quem probare contendimus,ſæpe ex adiunctis argumenta deficiunt,quia ipſa quoq; aliquoties deficere uidentur adiuncta.Præcedentia uero & conſequentia,& repugnantia nunquã deſunt,omne enim quicquid in rebus eſt,habet quod ſe aut ſequatur naturaliter, aut præcedat.Eſt etiam à quo per naturæ diuerſitatẽ diſſideat,uelut animal ſequitur quidem hominem,præcedit uero ſubſtantiam,dicimus enim ſi homo eſt,animal eſt,ſubſtantiam uero præcedit,cum proponimus,ſi animal eſt,ſubſtantia eſt. Repugnat uero mortuo,cum enunciamus.Si animal eſt,mortuum non eſt,præterea quæ ſunt adiuncta temporibus,diſtributa ſunt,ut ante rem,cum re,poſt rem,quæ uero ſunt ante-

cedentia

cedentia,conſequentia,& repugnantia,quomodolibet modo in tẽporibus ſint, nihil refert. Nam priora ſæpe temporibus comitantur,& temporibus poſteriora præcedunt,& quæ ſimul tẽporibus ſunt,alias præcedunt,alias uero cõſequunt̃,ut ſuperius quoq; ſæpe diximus,amplius quæ antecedentia ſunt & cõſequẽtia relinquere ſeſe non poſſunt nec ſibi repugnantia cohærere,& ſunt repugnantia neceſſario ſibimet incõnexa,quæ uero ſunt adiuncta nihil obtinent neceſſitatis,quia & iungi ſibimet,& à ſe ſeparari quẽunt. Quę cum ita ſint,quæſtio difficilis uehementer oborit̃, uidetur enim minus intuentibus,nihil hic locus differre his locis,qui dicti ſunt uel à genere,uel à ſpecie,uel à contrarijs,nam genus ſemper ſpeciem ſequitur, ſpeciẽ genus præcedit,contraria ſimul eſſe non poſſunt. Quæ ſoluenda eſt hoc modo: Primũ quia non omne conſequens genus eſt,nec omnis ſpecies antecedens. Repugnantia uero nõ ipſa cõtraria,ſed contrariorũ ſunt conſequentia,ut in locorũ,qui à M. Tullio propoſiti ſunt expoſitione mõſtrauimus,de hinc quia cum à genere ſit argumẽtum,ipſum genus aſſumitur,eodem quoq; modo & ſpecies,cum ab ea aliquid uolumus approbare,cum uero ab antecedentibus aliquid mõſtrare contendimus eo q̃d in conditionali propoſitione præceſſit,utimur in aſſumptione etiam ſi nõ fuerit genus. Item ſi à conſequẽti argumentũ fiat,etiam ſi ſpecies non ſit,à cõſequenti parte cõditionalis propoſitionis ducitur argumentũ,ueluti cum ita dicimus. Si ignis eſt,leuis eſt. Ignis antecedit,leuitas ſequit̃,ſed neutrũ neutri eſt genus aut ſpecies,aſſumitur itaq;,atqui ignis eſt. Nũc igit̃ id quod antecedebat aſſumpſi,ex quo mõſtratur cõcluſio,leuis igitur eſt. At ſi ita aſſumamus,ſed non eſt leuis, id quod cõſequebatur aſſumpſi. Cõcluditur ergo atq; mõſtratur,non eſt igitur ignis,uides igitur ut de his præcedentibus & cõſequentibus nunc loquamur,quæ in conditionali propoſitione poſita,uel præcedere uel cõſequi intelliguntur. Cum uero ſit ex genere argumentũ, ſpecies quidem eſt,de qua aliquid probare contendimus,genus uero aſſumimus nõ quaſi præcedens,ſed quaſi continens,ut quicquid eſſe conſideratur in genere,id etiã formę quoq; debeat aptari. Genus enim quoad permanet,à ſua ſpecie nõ recedit,cũ uero de ſpecie ſumimus argumentũ,genus quidẽ eſt,de quo aliquid quæritur, ſed id laboramus,ut quod de genere conamur oſtendere,id ex ſpecie poſſit facilius agnoſci. Vt cum uxori Fabię relictum fuiſſet legatũ,ſi materfamilias eſset, quoniã nõ cõuenit in manum,ſcilicet,ab in manus conuentione,quę eſt ſpecies uxoris,uxorẽ q̃d eſt matrisfamiliæ genus a legati iure ſeiungimus,& legatum ad ſpeciem,id eſt,matrẽ familias derigamus,ſed illud interius diſpiciendum uideť. Num locus ab antecedentibus & cõſequentibus totus ſuperuacaneus eſſe uideatur,cum quolibet modo fuerint ex eo argumenta cõpoſita,à cæteris locis,quos ſuperius deſcripſimus,non recedant. Nam quodcunq; ab antecedentibus & conſequentibus ducitur argumẽtũ, id uel à toto,uel à partibus,uel à coniugatis,uel ab aliquo reliquorum tractũ eſſe perpenditur hoc modo, ſi utilis eſt æquitas conſtituta ad res ſuas obtinendas, utile eſt ius ciuile,ad id q̃ præcedit,quod ſequitur igitur. Hoc eſt, à diffinitione argumentũ, ſcilicet,ab aſſumptione præcedentis. At ſi ita dicam, ſed non eſt utile ius ciuile,non eſt igit̃ utilis æquitas conſtituta ad res ſuas obtinẽdas,hic per cõſequẽtis aſſumptionem à diſtinitionis loco ſumptum eſt argumentũ. Item à partium enumeratione, ſi neq; cenſu,neq; cæteris,non eſt liber,at cenſu uel cæteris,eſt igitur liber,at non eſt liber,neq; cenſu igitur,neq; cęteris manumiſsus eſt,ſed notandũ eſt,quæ ſit uis uniuſcuiuſq; argumenti,& quo nam modo proferat̃. Sunt enim argumenta,quæ prædicatiuis apta ſint ſyllogiſmis,ut à diffinitione fiat ſic,Ius ciuile eſt æquitas conſtituta his qui eiuſdem ſunt ciuitatis ad res ſuas obtinendas. Id uero utile eſt,utile eſt igitur ius ciuile. Item à partibus,qui neq; cẽſu,neq; uindicta,neq; teſtamẽto eſt manumiſsus, hic ex ſeruitute liber factus non eſt. Stichus uero neq; teſtamẽto, neq; cẽſu, neq; uindicta manumiſsus eſt. Stichus igitur liber nõ eſt,& in cæteris eodem modo. Omnia uero quæcunq; per Cathegoricũ ſyllogiſmũ proferri poſſunt,eadẽ per cõditionalẽ

syllogismum dici queunt. Omnis namq; prædicatiua propositio in conditionalem uerti potest,hoc modo:Omnis homo animal est,prædicatiua est, hæc facilè uertitur in conditionalem ita,si homo est,animal est Non uero omnis conditionalis in prædicatiuam uerti potest,uelut hæc,si peperit,cum uiro concubuit, Nemo enim dicere potest ipsum peperisse,id esse quod cum uiro concumbere, quo modo dicimus hominem id esse quod animal sit,alia enim ratio est in his propositionibus quæ ita dicũtur,quæ peperit cum uiro concubuit,hæc enim similis est ei quæ dicit,si peperit cum uiro concubuit,sed prædicatiua propositio id esse subiectum dicit,quod fuerit prædicatum.Conditionalis uero id ponit,ut si id quod antecedens fuerit necessario comitetur quod subsequitur.Cum uero prædicatiua est propositio,si ea uertatur in conditionalem,alia nimirum redditur propositio.Nam cum dicitur omnis homo animal est,ipse homo animal esse proponitur,cum uero si homo est,animal est,non id sentitur,ut ille qui homo est,animal sit, sed proposito esse hominem consequi ut sit animal,ergo conditionalis syllogismus in antecessione & consecutione positus, licet per diffinitionem & per partium enumerationem,& per cõiugationem & quolibet alio hac modo,tamen in propria forma se continent,et est cõditionalis, idest, utens propria potestate,ut quodammodo cætera argumenta suæ ueluti naturæ uideatur habere subiecta,ut cum sit à diffinitione argumentum, siquidem per prædicatiuam formam factus fuerit syllogismus,à diffinitione ductũ esse dicatur.Sin uero per Hypothesin facta fuerit argumentatio, conditionalis fit syllogismus, quem discernat assumptio,utrum ab antecedentis,an à consequẽtis parte promatur. Quo fit ut etiã si per cæteros locos conditionale argumentum proferatur,tamen suam quãdam habeat formam,quandoquidem in antecessione et consecutione est constitutus, Tunc enim diffinitio,partes,coniugatio,& cætera ueluti res ipsę fiunt ac non locus, cum uenerint in conditionem,at si conditio cesset,ex ipsis profectum uidebitur argumẽtum,quod si propositionem conditio copulauerit,ipsa quidem ea sunt, quę in propositionibus continentur ueluti quędam argumenti partes,locus uero in conditione est constitutus. Atq; hęc ita dicta sunt,quasi aliter conditionalis hic locus tractari non ualeat,nisi eorum aliquem,quos prędiximus includat,nam potest præter eos etiam sæpe reperiri,ut cum dicimus:Si homo est,risibilis est.Si coruus est,niger est,hic enim nec diffinitionem,nec partes,nec ullum alium locum superius enumeratũ continet argumentum. Amplius,facile est in singulis eorum differentias prænidere, locus quippe à toto à substantia trahitur,à partibus uero à rei compositione, nã in simplicibus terminis tale argumentum non potest inueniri,à nota, ab interpretatione,à coniugatis,ab eo quòd ex eodem utrumq; deducitur,à genere,à continenti,à forma, ab eo quòd continetur,à differentia,ab eo quòd discrepat,à similibus, ab eadem qualitate,à contrarijs,ab eo quòd à se longè diuersa sunt, à causis,ab his qui efficiẽdi uim habent,ab effectis,ab his quę uim alterius efficientię susceperunt,ab adiunctis, à uicinitate naturę,à comparatione maiorum,parium uel minorum,à relatione,ad æqualem uel inæqualem quantitatem,ab antecedentibus uero longè alius modus est.Cõstat enim in eo quòd si propositũ quid fuerit,aliud quiddam modis omnibus existet, quod consequens appellatur,huius uero intelligentia consistit in eo quòd præcedente quolibet,aliud subsecutum,repugnantium uero intelligentia consistit,non modo quod neq; sequi,neq; antecedere possunt,uerumetiam quod simul esse non possunt, quę in conditione consistere dubium non est. His igitur ita expeditis, quoniam M. Tullius proprietatẽ loci succinctè ut in transcursu potuit, euidenter expressit, nunc quibus modis eodem loco uti conueniat,adiungit.Quę Topicorum pars,quoniam diligentius explanãda est, finem quarto uoluminí faciam.Quinto cætera redditurus.

ANITII

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI, COMMENTARIORVM
IN TOPICA CICERONIS, LIB. V.

E omnibus quidem Hypotheticis ſyllogiſmis Patrici Rhetorũ peritiſſimè plenè abundanterq; digeſſimus his libris, quos de eorum principaliter inſtitutione cõſcripſimus, à quibus integram perfectamq; doctrinam, cui reſoluendi illa uacuum tempus eſt, lector accipiet. Sed quia nunc Ciceronis Topica ſumpſimus exponenda, atque in his aliquorum M. Tullius modorum meminit, dicendum mihi breuiter exiſtimo de his ſeptem conditionalibus ſyllogiſmis, quæ eorum natura ſit, propoſitionumque contextio, ut cum hæc ad ſcientiam rite prælibata peruenerint, Tulliana facilius noſcãtur exempla. Omne igit̃ quod in quæſtione dubitat̃, aut ueriſimilibus, aut neceſſarijs, pbabit̃ argumẽtis, argumentũ uero omne aut in ſyllogiſmi ordinẽ cadit, aut ex ſyllogiſmo uires accipit. Syllogiſmus uero omnis propoſitionibus cõſtat. Propoſitiones aũt uel ſimplices ſunt, uel cõpoſitæ. Simplices ſunt quæ ſimplicibus orationis partibus coniunguntur. Copulant aũt incompoſitã propoſitionẽ ſimplices orationis partes nomẽ & uerbum ueluti cum dicimus dies eſt, uel dies uernus eſt, uel dies ſerenus eſt, hic enim omnem uim propoſitionis nomen cõnectit & uerbum. Omnis autem ſimplex propoſitio ex ſubiecto prædicatoq; conſtat. Subiectum eſt, de quo dicitur id q̃d prædicatur. Prædicatum eſt, quod de eo dicitur quod ſubiectum eſt, uerbum autẽ aliquoties prædicato nomini adiungitur, aliquoties ipſum prędicatur, prædicato nomini adiungitur, ut in hac propoſitione quæ dicit, dies ſerenus eſt, dies enim ſubiectus eſt, ſerenus prædicatus, eſt uero uerbum ſereno adiunctũ eſt, quod diximus eſſe prędicatum. At ſi talis ſit propoſitio, quæ ſolo nomine conſtet & uerbo, ueluti cum dicimus, dies eſt, tunc dies ſubiicitur, eſt uerbum ſine dubio prædicatur, ſine uerbo autem nulla eſt propoſitio. Omnis enim propoſitio uel uera uel falſa eſt, niſi autem uerbum ſit quodlibet adiũctum, quo eſſe aliquid, aut non eſſe dicatur, nulla ueritas aut falſitas in propoſitionibus deprehenditur, ſæpè autem propoſitiones etiam ex totis orationibus conſtant, ut ſi dicamus, tranſire in Africam utile eſt Romanis, hic enim ſubiectum quidem eſt tranſire in Africam, utile autem Romanis prædicatum eſt uero prædicato coniungitur. Huiuſmodi igitur omnes propoſitiones prædicatiuæ dicuntur, prędicatiuæ uero appellantur, quia aliud de alio prædicant. Omnesq; qui ex his propoſitionibus fiunt ſyllogiſmi, ſecundum enunciationum ſuarum formas prædicatiui appellantur. Ex his autem prædicatiuis propoſitionibus exiſtunt compoſitæ propoſitiones, quarum alię quidem copulatiua coniunctione nectũtur, ut & dies eſt, & lux eſt, aliæ uero per conditionem fiunt, quæ etiam conditionales enunciationes uocantur. Hę uero ſunt quæ coniunctione quadam partibus interpoſita ad conſequentiam conditionem q; ducuntur. Age enim ſint duę propoſitiones prædicatiuæ, una quidẽ, quę dicit: animal eſt, alia uero quæ proponit, homo eſt. His ſi coniunctio interueniat, faciet, ſi homo eſt, animal eſt. Vides igitur ut duas prædicatiuas propoſitiones in unam cõditionem cõiunctio copulauerit. Quæ cum ita ſint, omnes hæ propoſitiones Hypotheticę, id eſt, conditionales uocantur, atque ex his ſyllogiſmi tales exiſtunt, quibus Hypotheticis uel conditionalibus nomen eſt. Omnis autem Hypothetica propoſitio, uel per connexionem fit, uel per diſiunctionem. Per connexionem hoc modo: Si dies eſt, lux eſt. Per diſiunctionem ita, aut dies eſt, aut nox eſt. Earum uero quæ per cõnexionem fiunt, aliæ ex duabus affir-

matiuis copulatæ sunt, ut si dies est, lux est, namque dies est, & lux est, utræq; aliquid affirmant, aliæ ex duabus negatiuis, ut si lux non est, dies non est, nam lucem non esse, & diem non esse, utraque negatio est, aliæ uero ex affirmatiua negatiuaqúe coniunctæ sunt, ut si dies est, nox non est. Aliæ uero ex negatiua, affirmatiuaqúe copulantur, ut si dies non est, nox est, omnes tamen in connexione positæ sunt. Aut enim affirmatio affirmationem sequitur, aut negatio negationem, eiqúe connexa est, aut affirmationem negatio, aut negationem affirmatio, sed ex connexis repugnantes manifestum est nasci, namque ubi affirmatio sequitur affirmationem, his si media negatio interposita sit, repugnantiam facit hoc modo: si dies est, lux est. Hic affirmatio sequitur affirmationem, at cum dico, si dies est, lux non est, repugnant inter se partes propositionis connexæ interposita negatione, item quoties negatio sequitur negationem, si posteriori propositionis parti negatiuum dematur aduerbium, repugnantes fiunt hoc modo, si animal non est, homo non est, hæc cõnexio est ex duabus prò posita negatiuis. At si posteriori parti, ideſt, homo non est, negatiuum detrahatur aduerbium, fiet, si animal non est, homo est, quod repugnat, at si affirmatio negationem sequatur, siue posteriori parti negatio iungatur, siue priori auferatur, repugnantes fiunt, hoc modo: si dies non est, nox est. Hic igitur affirmatio sequitur negationẽ siue igitur posteriori parti, ideſt, nox est, negatio copuletur, ut sit ita, si dies non est, nox non est, siue priori auferatur, ut sit ita, si dies est, nox non est, repugnantem fieri propositionem necesse est, quod si negatio affirmationẽ sequatur, & posteriori parti negatiuum aduerbium subtrahatur, propositionis connexæ partes in repugnantiã cadunt, hoc modo, si uigilat, non stertit. Hic affirmationem sequitur negatio, sed si posteriori parti, ideſt, non stertit, negatio dematur fiet, si uigilat stertit, & erit repugnans, sed in connexis atque disiunctis propositionibus illud intelligendum est, quod in earum partibus & uis quæstionis includitur & argumenti. Age enim dubitetur, an lux sit, idqúe approbandum sit, ex eo quòd dies est. Si igitur ita fiat propositio, si dies est, lux est, ea quidem pars totius propositionis, quæ sequitur, ideſt, lux est, quæstionis est. De ea namque quæritur, an lux sit. Ea uero quę prior est, ideſt, dies est, uim continet argumenti. Ex eo enim quod dies est, lux esse probabitur, & in cæteris quidem uel connexis, uel disiunctis eadem ratio est. In omnibus uero his quoniam syllogismus atque argumentatio ad demonstrandam partem alteram quæstionis accõmodatur, quæstio uero omnis dubitabilis est. Oportet syllogismos, qui accommodantur ambiguæ quæstioni, indubitabiles esse atque perspicuos, qui ut tales sint, ex claris atque apertis & in ueritate patentibus propositionibus necesse est constent, propositiones uero partim per se notæ sunt, partim aliquibus probationibus indigebunt. Omnis uero syllogismus enũciatione proposita habet alicuius partis assumptionem, ut quod est in quæstione concludat, hoc modo: Si dies est, lux est, ut igitur lucem esse demonstrem, assumam unam partem propositionis superius constitutę, di eamqúe, sed dies est, ac tunc demum id quod est in quæstione concludam, lux est igitur. Ergo cum ad syllogismi conclusionem, & tota enunciatione in proponendo, & in assumendo parte enunciationis utamur, necesse est, ut ea quibus utimur nil habeant dubitabile. Siquidem ex his ea quæ sunt ambigua capient fidem, quod si propositio aliquoties quidem per se nota est, atque perspicua, aliquoties uero probationis indigens inuenitur, assumptio quoque aliquoties per se uera esse notabitur, aliquoties approbationis indiget adiumentis. Quo fit, ut si & propositio & assumptio demonstrandæ sint, quinque partitus (ut Cicero etiam in Rhetoricis autor est) syllogismus fiat, constans ex propositione eiusqúe probatione, assumptione, eiusdemq; probatione, & conclusione, quod si neutra sit approbanda tripartitus sit. Ex propositione, scilicet, assumptione & conclusione, quod si altera earum demõstranda sit, fit quadripartitus, ex propositione, scilicet, & assumptione, atq; unius earum approbatione & conclusione. Conclusionis uero ipsius probatio præcedente propositione atq;

assumptione

assumptione perficitur, quę cum ita sint, cumque omnis propositio Hypothetica in connexionem, disiunctionemq; diuidatur, in connexis propositionibus aliud dicimus præcedens, aliud consequens. Idem autem cõsequens & connexum uocamus, uelut in hac propositione, si dies est, lux est. Dies est præcedit, annectitur, lux est. In disiunctis aũt non est eadem ratio, quia cum ea quæ proponunt̃ simul esse non possint, nullo modo dicuntur esse connexa. Præcedens autem & subsequens inde iudicatur, quia quod primum ponitur, iure antecedens uocatur, quod posterius, iure subsequens dicitur. Ex his igitur propositionibus, quæ connexę sunt, fit primus & secũdus Hypotheticorum syllogismorum modus. Addita uero negatione propositioni cõnexę & ex duabus affirmationibus copulatæ, atq; insuper denegata tertius accedit modus. Ex disiũctis autem propositionibus diuerso modo assumptionibus factis, quartus & quintus. Vtriscq; uero per negationẽ compositis, sextus & septimus, atque hæ septem sunt Hypotheticæ conclusiones, quarum M. Tullius in Topicis meminit, quarum omnium deinceps ordo atq; exempla subdenda sunt. Primus igitur modus est, cum in connexa propositione assumpto ea quod præcedit, uolumus monstrare quod sequitur, itaque esse oportere, ut est in connexione prolatũ. In quo si id quod connexum est, ac sequitur, assumpserimus, nullus omnino fit syllogismus. Huius exemplum tale est, si dies est, lucet, si igitur lucere monstremus, assumamus, necesse est diem esse, hoc modo: Atqui dies est, consequitur ergo ex necessitate, lucere, quòd si lucere assumamus, itaq; dicamus, atqui lucet non necesse est diem esse, atque ideo nulla necessitas euenit conclusionis, ubi uero nulla necessitas est, ne syllogismus quidem intelligi potest. Est igitur primus modus in hãc formã. Si dies est lucet, dies autem est, lucet igitur, inueniuntur tamen in quibus æquo modo ualet assumptio, siue præcedens, siue subsequens assumatur, ut in homine, atq; risibili. Si enim homo est, risibile est, atqui homo est, risibile igitur est. Atqui risibile est, homo igitur est, sed in his hęc causa est, quia homo atque risibile æqui sunt termini, atque idcirco uno posito alterum comitari necesse est, sed quia hoc in omnibus non est, idcirco dicimus non esse uniuersale, ut assumpto posteriore, quod præcedebat probetur. Secundus uero modus est, quoties assumpto posteriore, atque consequenti quod antecesserat, aufertur, hoc modo: Si dies est lucet, hic si assumamus non lucere, contrario modo atque in propositione prolatum est, assumamus dicentes, atqui non lucet, in eo igitur sequitur non esse diem, quòd si diem negemus, id est, quod antecedit in assumptione contrario modo, atque positum est in propositione proferamus, non tollitur, quod est connexum, ut si dicamus, atqui non est dies, non mox sequitur non lucere. Potest enim non esse dies, & tamen lucere. Est igitur secundi modi forma huiusmodi: Si dies est lucet, atqui non lucet, non est igitur dies. Primus igitur modus assumit, quod præcessit, ut approbet quod connexum est, non potest uero assumere quod connexũ est, ut approbet quod præcessit. Secundus autem assumit ècõtrario quod sequitur, ut quod præcessit euertat, non potest autem ècontrario assumere quod præcessit, ut id quod connexũ est, auferatur. Tertius modus est, cum inter partes connexæ, atq; ex duabus affirmationibus copulatę propositionis negatio interponit̃, eaq́ue ipsa negatio denegatur quæ propositio ὑπεραποφατικὴ Græco sermone appellatur, ut in hac ipsa quam superius proposuimus, si dies est, lux est, si inter huius propositionis partes, negatio interueniat, fiet hoc modo: Si dies est, lux non est, hanc si ulterius denegemus, erit ita, non si dies est, lux non est, cuius propositionis ista sententia est, quia si dies est, fieri non potest, ut lux non sit. Quæ propositio superabnegatiua appellatur, talesq́ue sunt omnes, in quibus negatio proponitur negationi, ut non est dies, & rursus, nec non Ausoniį Troia gens missa coloni. In hac igitur si priorem partem, id est, diem esse, in assumptione ponamus, consequitur etiam lucem esse, hoc modo, non si dies est, lux non est, atqui dies est, lux igitur est. Qui modus à su-

perioribus plurimum distat, quòd in eo modo qui sit ab antecedentibus, ponit̃ antecedens, ut id quod sequitur astruatur. In modo uero qui sit à consequentibus, perimitur consequens, ut id quod præcesserat auferatur. In hoc uero neutrum est, nam neq; antecedens ponitur, ut quod sequitur cõfirmetur, nec interimitur subsequens, ut id quod præcesserat, euertat̃, sed ponitur antecedens, ut id quod sequitur, interimatur. Hic autem propositionis modus partes inter se suas cõtinet repugnãtes, aduersum quippe est, ac repugnat, si dies est, non esse lucem, sed idcirco rata positio est, quia cõsequentiũ repugnantia facta per mediã negationem alia negatione destruitur, & ad uim affirmationis omnino reuocatur. Nam quia cõsequẽs esse intelligit̃, ac uerum, si dies est, esse lucem, repugnat ac falsum est, si dies est, non esse lucem, quæ denegata rursus uera est ita. Nõ si dies est, lux nõ est, & sit cõsimilis affirmationi, si dies est, lux est, quia facit affirmationẽ geminata negatio. Similiter uero fiũt ex repugnantibus propositionis partibus argumenta, uel si duabus negationibus, uel si negatione & affirmatione, uel si affirmatione & negatione iungatur. Quomodo uero fiãt ex talibus connexis repugnantes, superius dictum est, fit uero ex ea propositione, q̃ duabus iungitur negatiuis ex repugnantibus argumentum hoc modo: Sit propositio. Si non est lux, dies non est, fiat repugnans ita, si non est lux, est dies, huic iungamus negationem, ut fiat uera ita, non si lux non est, dies est, atqui lux nõ est, dies igitur non est. Itẽ fit ex negatione atq; affirmatione propositio hæc: Si dies nõ est, nox est, huic additur ex posteriore parte negatio, & fit ita: Si dies non est, nox nõ est, fit repugnans, hæc nihilominus abnuatur ut fit uera, non si dies non est, nox nõ est, assumimusq;, atqui dies nõ est. Cõcludimus, nox igit̃ est. Item ex eadẽ propositione, quę ex negatiua affirmatiuaq; coniungit̃ & dicit: si dies non est, nox est, si à priori parte negatio subtrahatur, fiet repugnans, hoc modo: Si dies est, nox est, huic apponatur negatio, ut uera esse possit, hoc modo: non si dies est, nox est, assumamq;, atqui dies est, concluditur, nox igitur non est. At si sit ex affirmatione & negatione propositio cõiuncta, uelut hæc, si uigilat nõ stertit, demit̃ posteriori parti negatio, ut fiat ita: Si uigilat stertit. Sed hæc repugnat. Tota rursus propositio denegetur, ut fiat uera hoc modo: Non si uigilat stertit, assumimus atqui uigilat. Concludamus necesse est, non stertit igitur. Sed hæ quatuor ex repugnantibus conclusiones in tertio modo consistere intelliguntur, quarum quidem Tullius tres cõmemorauit, unamq; præcepto docuit, eam quã propositio talis efficit, quæ duabus iungitur affirmatiuis. Duas uero exemplo, scilicet, eam quæ ex tali propositione nascitur, quã duæ copulant negationes, & eam quæ ex propositione tali connexa procreatur quę ex affirmatione negationeq; consistit. Reliquam uero præterijt, quod illarum similitudine etiam hęc in tertium conclusionis modum uidebatur incidere. Quartus modus in disiunctione consistit, hoc modo: Aut dies est, aut nox est, sed dies est, nox igit̃ non est, huius hęc ratio est, quia disiunctiua enunciatione proposita prior pars eius assumitur affirmando, ut subsequens auferatur, ex ea enim propositione, quę dicit: aut dies est, aut nox est, assumimus, atqui dies est, scilicet, affirmantes esse diẽ, quã assumptionis affirmationem consequitur non esse noctem. Quintus modus est, cũ in eadem disiunctiua propositione, id quod primum est, negãdo assumitur, ut id quod est posterius inferatur, hoc modo: aut dies est, aut nox est, atqui dies nõ est per negationem, scilicet, facta est assumptio, cõsequitur esse noctem. Sextus uero modus, ac septimus ex quarti & quinti modi disiunctiua propositione deducũtur, una negatione, uidelicet adiuncta, & disiunctiua propositione detracta, additaq; cõiunctiua his propositionibus, quæ superius in disiunctione sunt positæ hoc modo: Non & dies est, & nox est. Dudum igitur in disiunctiua ita fuit, ut aut dies est, aut nox est. Ex hac igitur, p positione sublata, aut coniunctione, quæ erat disiunctiua adiecimus, & quæ copulatiua est, præposuimusq; negationem. Itaque fecimus ex partibus disiunctiuæ propositionis copulatis addita negatione propositionem sexti, atque septimi modi

mi modi qui est. Non & dies est & nox est. In qua si assumatur esse diem, noctem non esse consequi ita, atqui dies est, non est igitur nox. Septimus uero modus est, cum prima pars propositionis negando assumitur, ut posterior subsequat, hoc modo: Non & dies est & nox est, atqui dies non est. Nox igitur est. Atq; hic modus propositionum in solis his inueniri potest quorum alterum esse necesse est, ut diem uel noctem, ægritudinem uel salutem, & quicquid medium non habet. Quo autem modo omnium syllogismorum conditionalium ueritas sese habeat, his diligentissimè explicuimus libris, quos de Hypotheticis conscripsimus syllogismis, nunc uero, non q̃d de his perfectior cõsyderatio inueniri potest apposuimus, sed id quod ad explanandum M. Tullij sententiam poterat accommodari, ut igitur cũcta, quæ diximus breuiter colligantur. Primus modus est, quoties in connexa propositione primum ut in propositione locatur, assumitur, ut consequatur secundum, hoc modo: Si dies est, lux est, atqui dies est, lux igitur est. Secundus modus est, quoties in connexa propositione secundum ecõtrario assumitur, quàm in propositione collocatum est, ut id quod primũ est auferatur, hoc modo: Si dies est, lux est, atqui non est lux, non est igitur dies. Tertius modus est, cum connexæ propositionis partes ex affirmationibus iunctę, negatione diuiduntur, totiq́ propositioni negatio rursus adiungitur, assumiturq́ue, quod prius est sic, ut in propositione est enunciatum, ut ecõtrario concludatur secundum quod in propositione prolatum est, hoc modo: Nõ si dies est, lux non est, atqui dies est, lux igitur est, hic ergo posito quod præcedebat, id est esse diem, euersum est quod sequebatur, id est, non esse lucem, negationẽ quippe affirmatio omnis euertit, uel cum cõnexę propositionis ex negationibus iũctæ, secundę parti negatio detrahitur, totaq́ propositio denegatur, positaq́ priore propositionis parte, interimitur quod subsequebatur, hoc modo: Non si lux non est, dies est, atqui lux non est, dies igitur non est, uel si connexę propositionis ex negatione atque affirmatione compositę secundæ parti negatio iungatur, eaq́ insuper denegetur, ponaturq́ue quod prius est, ut id quod sequitur auferatur, hoc modo: Non si dies non est, nox non est, atqui dies non est, nox igitur est, uel si in eadem propositione, quę ex negatione atq́ affirmatione copulata est, priori parti negatio subtrahat, eaq́ue denegetur, ponaturq́ quod primũ est, ut id quod sequitur auferatur hoc modo: Non si dies est, nox est, atqui dies est, nox igitur non est, uel si connexæ propositionis ex affirmatione & negatione copulatę posteriori parti denegatio dematur, totaq́ insuper denegetur, positoq́ priore, id quod sequitur interimatur, hoc modo: Non si uigilat stertit, atqui uigilat, non stertit igitur. Atquæ hæc omnia in tertio modo esse intelliguntur, atq́ ex repugnantibus fiunt, & semper id, quod antecedit ponitur, ut id quod sequitur, auferatur. Nam non sicut in propositione conditionali quæ negata repugnantia partium fit uera, prior pars ponitur, siue affirmatiuè, siue negatiuè, ita eam reddit assumptio. Sed ut prior pars fuerit assumpta, reliqua contraria enunciatione concluditur, nam si assumptio fuerit affirmatiua, erit negatiua conclusio. Si assumptio negatiua, erit conclusio affirmatiua. Quartus modus est, cum in disiunctiua propositione primum ponitur, ut auferatur secundum, hoc modo, aut dies est, aut nox est, atqui dies est, nox igitur non est. Quintus modus est, quoties in disiunctiua propositione auferatur quod prius est, ut ponatur secũdum, hoc modo, aut dies est, aut nox est, non est autem dies, nox igitur est. Sextus modus cum his rebus, quæ in disiunctionem uenire possunt, id est, contrarijs uel repugnantibus medietate carentibus negatio præponitur, & copulatiuæ coniunctiones adiunguntur, ponaturq́ quod primum est, ut id quod est subsequens auferatur, hoc modo: Non & dies est & nox est, dies autem est, nox igitur non est. Septimus modus est, cum in eadem propositione aufertur id quod præcedit, ut ponatur id quod consequitur hoc modo: Non & dies est, & nox est, atqui dies non est, nox igitur est. His igitur ita prædictis ad Ciceronis uerba ueniamus:

Cum tri-

Cum tripartito igitur distribuatur locus hic in cõsecutionem, antecessionem, repugnantiam, reperiendi argumenti locus est simplex, tractandi triplex, nam quid interest, cum hoc sumpseris. Pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit argentum omne legatum. Vtrum hoc modo concludas argumentum. Si pecunia signata argentum est, legata est mulieri. Est autem pecunia signata argentum, legata igitur. An illo modo. Si numerata pecunia non est legata, non est numerata pecunia argẽtum, est autem numerata pecunia argentum, legata igitur est. An illo modo, non & legatum argentum est, & non legata est numerata pecunia. Legatum autẽ argentum est, legata igitur numerata pecunia est.

Eum locum qui ex antecedentibus, consequentibus, & repugnantibus esset, unum rectè uideri, eumq; in conditione esse positum, sed trina partitione distribui, superius explicatum est, idque M. Tullius euidentius notat dicens, intellectum quidem eius, considerationemq; in conditione positam unam esse, sed per argumentationis tractationem tripartito diuidi. Cuius rei per primum ac secundum & tertium Hypotheticorum syllogismorum modum, sicut paulò superius diximus, exempla subiecit. Quæ quoniam implicatiora uidentur, quàm ut primo statim auditu cõprehendantur, tuisum paulisper est, apertioribus exemplis animum lectoris imbuere, ut in facilioribus primum exercitata intelligentia, sine magno negocio, quæ sunt difficiliora perpendat. Ab antecedentibus igitur argumentatio fit, quoties enũciata propositionis conditione sumitur id quod antecedit, ut id quod sequitur inferatur hoc modo. Sit enim dubium, an Tullius animal sit, concedaturq; eundem Ciceronem esse hominem, & sit rata propositio hæc: Tullius si homo est, animal est. Homo antecedit, animal sequitur. Si igitur ex antecedenti uelim facere argumentationem, assumam id quod præcedit hoc modo, sed homo est Cicero, consequitur animal esse Ciceronem, & est hic primus quem suprà diximus modus. Rursus à consequenti argumentatio fit, quoties in conditione proposita id quod consequitur tollit assumptio, ut id quod præcesserat interimat, hoc modo: Si homo est Cicero, animal est, antecedit homo, sequit animal, si igit ex cõsequenti facere argumẽtum uelim, dicam atqui non est animal, sequit ne esse hominẽ quidem, sed id perspicuè falsum est. Esse enim hominem cõstat, falsum est igitur animal non esse. Tullius igitur animal est & hic dictorum superius secundus est modus, quòd si à repugnantibus fiat in tertio, scilicet, modo digestarum superius conclusionũ faciemus ita. Nõ si homo est Tullius, animal nõ est, repugnat enim esse hominẽ & animal nõ esse, hic si assumamus esse hominem, animal quoq; esse, recta ratione cõcludimus hoc modo, atqui homo est, animal igitur est, atque hic quidem modus ex ea propositione cõnexa cõuersus est, quæ ex duabus cõiuncta est affirmatiuis, his igitur tribus modis Tullius qui homo esset, animal quoq; monstratus est esse, nũc quidẽ dũ id quod antecedit assumimus, idest, esse hominem. Nũc uero dum id quod cõsequit, in assumptione denegamus, id est, non esse animal. Nunc autem repugnantiam denegantes eorum, quæ sibi sunt consequẽtia, posito quod præcedebat, id quod sequebatur intulimus, quibus ita præcognitis, nunc M. Tullij tractemus exempla. Cum enim dixisset loci in consecutione, antecessione & repugnãtia positi, reperiendi quidem argumenti simplicem esse intellectum, tractandi autem triplicem, adiecit. Nam quid interest, cum tibi sumpseris ad demonstrandum pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit argentum omne legatum, utrum id ab antecedentibus, an à consequentibus, an à repugnantibus probes? Namque eadem sententia in conclusione colligitur, & argumentationum diuersitas nõ in re, sed in antecedentium & consequentiũ & repugnantiũ tractatu est constituta.

ſtituta. Primum igitur ponatur, quod teſtamento aliquis omne ſuum argentum mulieri legauerit, quæraturq; an numerata quoq; pecunia mulieri legata ſit. Concedaturq; numeratam etiã pecuniam argẽtũ appellari. Argumẽtum igit in primo modo ex antecedentibus tali ratione contexitur. Proponimus enim ſic, ſi pecunia ſignata, numerataq; argentũ eſt, eadem pecunia ſignata numerataq; legata mulieri eſt, hic igitur præcedit numeratam atq; ſignatam pecuniam argentum eſſe, ſequitur legatam eſſe mulieri. Id igitur quod præceſſit aſſumimus dicentes: at eſt ſignata ac numerata pecunia argentum, concludimus numeratam ſignatamq; pecuniam mulieri eſſe legatam, eritq; totius argumentationis hic textus. Si pecunia ſignata, numerataq; argentum eſt, legata mulieri eſt. At eſt pecunia ſignata numerataq; argentum, igitur legata eſt mulieri. In quo ſi ad ſæpius præmiſſa, plurimiſq; exemplis ſuperius enodata lectoris animus reuertatur, hanc argumentationem in primo modo ab antecedentibus eſſe compoſitam non ignorabit. A conſequentibus uero hoc modo: Si numerata pecunia non eſt legata mulieri cui ſit argentum omne legatum, numerata pecunia non eſt argentum. Hic igitur præcedit numeratam pecuniam non eſſe legatam, cum ſit argentũ omne legatum, ſequitur numeratam pecuniam argentum non eſſe. Si igitur id quod eſt poſterius auferamus, id eſt, numeratam pecuniã non eſſe argentum, dicemus: Atqui eſt numerata pecunia argentũ, affirmatio namque tollit negationem. Sequitur igitur ut pars præcedens auferatur, ea quæ erat non eſſe legatam mulieri pecuniam numeratam, cum argentum ei fuiſſet omne legatũ. Sed cum ſit omnis negatio, affirmatione conſumitur, dicimuſq; in concluſione, Eſt igitur numerata pecunia mulieri legata, cum ei ſit argentum omne legatum, eritq; huiuſmodi argumentatio. Si non eſt mulieri legata pecunia numerata, cum ei ſit argentum omne legatum, non eſt argentum numerata pecunia. Atqui eſt argentum numerata pecunia, legata eſt igitur mulieri numerata pecunia, cum ei fuerit argentum omne legatum. Sed quod Tullius breuitatis cauſa præterijt, id eſt, illam partem propoſitionis, quæ ait: Cum ſit mulieri argentum omne legatum. Nos apertioris intelligentiæ cauſa ſubiunximus, nec perturbare lectorem debet, quòd cum in ſuperioribus exemplis in ſecundo modo per negationem facta fuerit ſemper aſſumptio, & per negationem rurſus illata concluſio, nunc per affirmationem & aſſumptio & concluſio facta eſt. Cuius rei euidentiſſima ratio eſt. Nam cum in ſuperioribus exemplis prima propoſitio ex affirmationibus fuerit conſtituta, atq; in ſecũdo modo aſſumptio id q; ſequebatur auferret, atq; interimeret id quod p̃cedebat, neceſſariũ erat duplicẽ affirmationẽ geminata negatione cõſumi, hoc modo: Si dies eſt, lux eſt, utræq; ex affirmatione ſunt cõſtitutæ. Vt igit̃ poſterior pars, id eſt, lux eſt, q̃ affirmatio eſt, interimat̃, denegãda eſt. Dicã igit̃. Atq; nõ eſt lux, quo fit ut p̃cedentẽ ꝺq; partẽ, id eſt, dies eſt, quã affirmationẽ eſſe manifeſtũ eſt, negatione tollamus cõcludẽtes. Dies igitur nõ eſt. At in hoc Ciceronis exemplo utraque para primæ atq; Hypotheticæ propoſitionis negationibus enunciata eſt, quæ in aſſumptione uel concluſione non ab alijs niſi ab affirmationibus auferũtur hoc modo, eſt enim tale Ciceronis exemplum. Si legata non eſt mulieri numerata pecunia, non eſt numerata pecunia argentum, uides ut ſit utraq; negatio? Nam & non eſſe legatam mulieri pecuniam numeratam, & non eſſe numeratam pecuniam argentum, utræq; in negatione ſunt poſitæ, quod ſi auferenda eſt per aſſumptionem propoſitionis cõſequens pars, quoniam negatio eſt, non eſſe numeratam pecuniam argentum, dicendum eſt argentum eſſe pecuniam numeratam, quod ſi in concluſione auferenda eſt pars præcedens, ea quæ negatio eſt, ideſt, non eſſe legatam mulieri pecuniam numeratam, dicendum eſt. Legata igitur mulieri numerata pecunia eſt. Et ſecundus quidẽ modus rite à conſequentibus factus huiuſmodi eſt. Illud tamen eſt diligentius annotãdũ, quod ſuperius M. Tullius, cum locorũ omniũ breuiter exempla diſponeret, loci huius, qui à conſequẽtibus ducit̃, inconueniẽs ſecũdo cõditionaliũ ſyllogiſmorũ

modo

modo ſubiecit exemplum, potiuſq; primo conuenit modo, quia non à conſequentibus concluſionẽ, ſed ab antecedentibus facit. Ita quippe poſuit à conſequentibus, ſi mulier cum fuiſſet nupta cum eo qui cum connubiũ ius conceſſum non eſſet, nuntium remiſſit, quoniam qui nati ſunt, patrem non ſequuntur pro liberis manere nihil oportet. Hic igitur cum quæratur. An dotis pars apud uirum debeat permanere, id ꝙd præcedit aſſumitur, ut fiat rata concluſio hoc modo: Sed mulier cum eo nupta eſt qui cum connubij ius non fuit, concluditur. Quoniam cum igitur qui nati ſunt, patrem non ſequuntur, pro liberis manere nihil oportet, & ita non eſt à conſequentibus argumentum, quia non id quod conſequebatur aſſumptum eſt, ſed id quod præcedebat. Erat quippe antecedens, nupta mulier præter cõnubij ius, ſequebatur, cum filij patrem non ſequebantur, pro eis nihil ex dote retineri. Sic igitur Tullius pro eo quod eſt à cõſequentibus argumentum, ab antecedentibus potius dedit exemplum. Poteſt uero ita fieri à cõſequentibus argumentum, ſi id de quo quæritur prius ponatur, & id quod aſſumendum eſt poſterius, hoc modo: Si quid ex dote pro liberis manere oportebit, quia patrem liberi ſequuntur, cum eo nupta eſt mulier, qui cũ cõnubij ius eſſet. Sumo igitur id quod conſequit̃ per negationem ita, ſed non eſt nupta mulier cum eo qui cum cõnubij ius erat, atq; ideo qui nati ſunt, patrem nõ ſequũtur. Perimitur ergo in concluſione, id quod in propoſitione præceſſerat. Ita pro liberis igitur manere nihil oportet. Sed de ſecundo modo iſta ſufficiant, nihil namq; ut arbitror prætermiſſum eſt. Tertius modus à repugnantibus lõgè perſpicuus hoc modo eſt. Non & legatum omne argentum eſt, & non eſt legata mulieri pecunia enumerata. Hic namque conſequens erat. Si argentum eſſet omne legatum, pecuniam quoque numeratam fuiſſe legatam, ut igitur fieret repugnans, huic conſequentiæ interpoſita negatio eſt, dictumq; eſt. Si argentum omne legatum eſſet, numeratam pecuniam non eſſe legatam, quod quia pugnat & falſum eſt, ad ueritatem alia negatione ſic reducitur. Non ſi legatum argentum eſt, nõ eſt legata numerata pecunia, ut, ſcilicet, ei affirmationi conueniat, quæ dicit: Si legatum argentum eſt, legatam eſſe pecuniam numeratam. Aſſumimus igitur huic propoſitioni argentum omne eſſe legatum, & conſequitur omnem numeratam pecuniam mulieri eſſe legatam, ut ſit forma argumentationis huiuſmodi. Non ſi legatum argentũ eſt, non eſt legata numerata pecunia. Atqui legatum argentum eſt. Legata eſt igitur numerata pecunia. M. uero Tullius propoſitionem ita formauit. Non & legatum argentum eſt, & nõ eſt legata numerata pecunia, ſed nos idcirco caſualem cõiunctionem appoſuimus eam, quæ eſt ſi, ut ex quo eſſet genere talis propoſitio monſtraremus. Namq; id ex conſequenti connexo negatione addita fit repugnans. Connexum uero nulla æque ut ſit cõiunctio poſſet oſtendere, quanquam idem efficiat, & copulatiua coniunctio. Nam quæ cõnexa ſunt, etiã cõiuncta eſſe intelliguntur, ex hoc ꝙd paulò ante diximus. Quod argumẽtum ex ea propoſitione profectum eſt, quæ duabus affirmationibus copulabatur, & iuncta negatione inſuper denegata eſt. In omnibus igitur illud eſt approbatum, pecuniam numeratam mulieri deberi, cum ſit argentum omne legatum. Sed nũc quidem ex ſuprà dictis propoſitionibus, id ꝙd antecedebat, aſſumpſimus. Nunc uero, id quod conſequebatur. Nunc autẽ id quod repugnabat. Ac de explanandis Ciceronis exemplis ut arbitror ſatis eſt. Illud autem dubitationem mouere poteſt. Nam ſiquis minus callidus ad Ciceronis exempla reſpiciat, eundẽ locũ arbitrabitur eſſe à genere, quẽ ab antecedentibus, & cõſequentibus, & repugnãtibus eſſe diximus. Illo falſus errore, quòd in utriſq; locis eodem Cicero utitur exemplo. Argenti uidelicet & numeratæ pecuniæ, ſed diligẽtius intuenti, in eiſdẽ rebus diuerſus argumentationum uidebit̃ eſſe tractatus. Aliud quippe eſt dicere, cum argenti ſpecies ſit numerata pecunia. Si genus legatũ ſit, & ſpeciem eſſe lagatam, quoniã nunquam ſpecies à genere ſeparatur. Aliud eſt in conditione enumerationem proponere, & eiſdẽ partibus aſſumptis argumentationẽ uaria ratiocinatione

ratione formare,ut superius demonstratum est.Cum præsertim huiusmodi ex consequentibus,antecedentibus,& repugnantibus,argumentationes etiam præter genera ac species fieri possint,uelut nos superius indicauimus in die atq; luce.Nam neque dies lucis,neq; lux diei species,aut genus est.Sed id tantum in his considerari debet,quia posito altero,alterum necessaria ratione subsequitur. Differunt igitur loci à genere uel à specie ab eo loco,qui in conditione est constitutus,quoniã illi ex uniuersalitatis speciei ac partis ratione ducuntur.Hic autem in consequentiæ ac repugnantiæ ordine tractatur. Post hæc igitur Tullius Hypotheticorum syllogismorum modos,conclusioneſq́ue dinumerat hoc modo:

Appellant autem Dialectici eam conclusionẽ argumenti,in qua cum primum assumpseris,consequitur id quod annexum est,primum conclusionis modum.Cum id quod annexum est negaris,ut id quoq;,cui fuerit annexũ, negandum sit,secundus appellatur concludendi modus.Cum aũt aliqua cõiuncta negaris,& his alia negatio rursus adiungitur & ex his primum sumpseris,ut quod relinquitur,tollendum sit, is tertius appellatur conclusionis modus.Ex hoc illa Rhetorum ex contrarijs concluſa, quæ ipsi enthymemata appellant,non quòd omnis sententia proprio nomine enthymema non dicatur,sed ut Homerus propter excellentiã, cõmune Poëtarum nomen efficit apud Græcos suum,sic cum omnis sententia enthymema dicatur,quia uidetur ea quæ ex contrarijs cõficiatur,acutissima, sola propriè nomen cõmune possedit.Eius generis hæc sunt,hunc metuere, alterum in metu non ponere,eam quam nihil accusas,damnas.Benè quã meritam esse dicis,existimas malè mereri.Id quod scis prodest, nihil id quod nescis,obest.Hoc differendi genus attingit omnino uestras quoq; in respondendo disputationes.Sed Philosophorum magis,quibus cum Oratoribus illa ex repugnantibus sententijs communis conclusio, quæ à Dialecticis tertius modus,à Rhetoribus enthymema dicitur. Reliqui Dialecticorũ modi plures sunt,qui ex disiunctionibus constant,ut aut hoc,aut illud, hoc autem non,igitur illud. Itemq; aut hoc,aut illud,non autem hoc,illud igitur.Quæ conclusiones idcirco ratæ sunt,quòd in disiunctione plus uno uerum esse non potest,atq; ex his cõclusionibus quas suprà scripsi,prior quartus,posterior quintus,à Dialecticis modus appellatur. Deinde addunt cõiunctionem negatiuam,sic, non & hoc est & illud.Hoc autem est,non igitur illud,hic modus est sextus.Septimus autem,non & hoc & illud, nõ autem hoc,illud igitur.Ex his modis conclusiones innumerabiles nascũtur, in quibus est tota ferè Dialectica. Sed ne hæ quidẽ quas expositi sunt ad hanc institutionem necessariæ.

Et si multipliciter superius cũcta digessimus,nec expositionis indiget repetita totiens disputatio,erit tamen operepretium, si quã breuissimè potero M. Tullij uerbis mediocris lucem cõmentationis interferam. Septem igitur modos Hypotheticos enumerans ait: Cum in connexis propositionibus id quod est primum assumitur, ut ostendatur secundum. Primum à Dialecticis modum uocari,hoc modo.Si hoc est, illud est quod dicit hoc, primum est, quod uero ait,illud secundum. Assumitur

ergo

ergo quod primum eſt,atqui hoc eſt,concluditur igitur id quod ſecundum eſt, illud igitur eſt,uelut in his rurſus exemplis.Si homo eſt, animal eſt, aſſumitur, atqui homo eſt,concluditur,animal igitur eſt.Secundum uero modum ait eſſe Tullius cõnexis propoſitionibus textum,in quo ſi ſecundum negatur,ſequitur, ut id etiam quod primum eſt,abnuatur hoc modo,ſi hoc eſt,illud eſt. Illud autem nõ eſt,igitur ne hoc quidem eſt.In exemplis ita.Si homo eſt,animal eſt,animal autem nõ eſt,homo igitur non eſt,ſed Tullius ita dixit.Cum id quod annexum eſt negaris, ut id quoq; cui fuerit annexum negandum ſit,ſecundum eſſe modum,quaſi connexa propoſitione affirmatiuis partibus iuncta,uniuerſaliter autem rectius diceretur,cum id quod annexum eſt,id eſt, ſecundum perimitur, perimi illud quoque cui annexum eſt, id eſt, primum,ut ſi affirmatiuum eſt id quod annexum eſt,negatione perimatur,ſin uero negatiuum,affirmatione,& de eo quoq; cui annexum eſt,id eſt,primum idem eſt,ut ſi in connexa propoſitione affirmetur,in concluſione denegetur ſecũdum nũc propoſitum Ciceronis exemplum.Si uero negatiua ſit propoſitionis prior pars,in concluſione contraria affirmatione tollatur. Tertium uero modum ait eſſe Cicero, cum ea quæ coniuncta ſunt,denegantur,& his alia negatio rurſus adiũgitur, ut quia animal homini coniunctum eſt,ita dicamus.Non & homo & non animal eſt, atque ex his unum ponitur,ut quod relinquitur auferatur,hoc modo : Ponimus hominẽ elic dicẽtes: Atqui homo eſt. Quod ergo relinquit̃,non eſt animal,aufertur,atq; concluditur,animal igitur eſt.Fit argumentatio hoc modo:Non & homo eſt, & non animal,atqui homo eſt, animal igitur eſt.Ex his naſci dicit enthymemata ex cõtrarijs concluſa,quibus plurimum Rhetores uti ſolent,atq; hæc enthymemata nuncupantur,non quòd eodem nomine omnis inuentio nuncupari non poſſit.Enthymema nãq; eſt mentis conceptio,quod poteſt omnibus inuentionibus conuenire. Sed quia hęc inuenta,quę breuiter ex contrarijs colligũtur maximè acuta ſunt,propter excellentiam ſpeciemq; inuentionis commune Enthymematis nomen proprium factum eſt,ut hæc à Rhetoribus quaſi proprio nomine enthymemata uocentur.Sicut apud Græcos quoq; Poëta Homerus tantum dicitur,& quiſquis ex Homero aliqd profert,ita dicere cõſuetuit.Hunc uerſum Poëta locutus eſt,& tunc nõ alius intelligitur pręter Homerum,non quod cæteri non ſint Poëtæ, ſed quòd excellentia huius commune nomen uertit in proprium.Fiunt uero hæc enthymemata hoc modo ex contrarijs uidelicet texta,hunc metuere,alterum in metu non ponere,uelut ſi de Lentulo & Cetego,cæteriſq; diceret̃ Paucos ciues interficere metuis,ne reſpublica intereat nihil laboras. Connexum quippe eſt ut quicunq; noluit interire paucos ciues,rempub. multo magis nolit extingui. Quibus cum interponitur negatio,ſit ex repugnantibus argumentum,ſed hoc breuiter Tullius enũciauit,nos uero argumẽtum in ſyllogiſmum redigamus,à repugnantibus,ſcilicet,ex quo enthymemata naſci ſolent,hoc modo:Sit connexum,ſi quis metuit ciues paucos interfici,is metuit interire rempub. hic interponitur negatio ſic. Si quis metuit ciues paucos interfici,is non metuit interire rempublicam,iungitur alia negatio. Non ſi quis metuit paucos ciues interfici,non metuit interire rempublicam. Quæ duæ negationes uni affirmationi partes ſunt,quæ dicit : Siquis metuit hoc,metuit & illud, cuius quidem aſſumptio eſt,at metuit hoc, concluſio ſequitur,metuit igitur & illud,quæ tantundem ualet,ſi negando interrogetur ita,hoc metuis,illud non metuis. Sed quia nõ totus (ut ſuprà poſuimus) in his argumentationibus ponitur ſyllogiſmus,ſed propoſitio,cuius aſſumptio & concluſio notę ſunt,idcirco enthymema dicitur,quaſi breuis animi conceptio.Et in cæteris exemplis idem modus eſt. Sed hæc quidem Ciceronis ſimilitudo non tam ex repugnantibus quã ex contrarijs argumentum intelligit̃ continere.Metuere,quippe & non metuere contraria ſunt,niſi hoc ipſa uerborum prolatio a contrarijs argumentum ad repugnantiam retrahat.Nam quod dicit hunc metuere,alterum in metu non ponere,tale eſt ut repugnantia uideantur. Etenim me-

tuere è &

tuere & non metuere cõtraria sunt. In metu autem non ponere, & metuere, prolatione ipsa tam cõtraria quàm repugnantia intelliguntur, licet eadem probetur esse sententia. His adiecit alia rursus exempla, eam quã nihil accusas, damnas. Huius enthymematis talis est integer syllogismus, non si nihil accusas damnas, sed nihil accusas, non damnas igitur. Venit ergo hoc argumentum ex ea propositione connexa, quæ ex duabus cõponitur negatiuis, ita: Si nihil accusas, nõ damnas, posteriori uero parti detracta negatio est, & insuper tota est propositio denegata hoc modo, non si nihil accusas, damnas, & ex ea factum est argumẽtum, quod positum in interrogatione efficit enthymema, hoc modo, quam nihil accusas, damnas, benè quã meritã esse autumas, malè mereri, huius quoque enthymematis talis est collectio, non & benè meritam esse autumas, & malè mereri, atqui benè meritam esse autumas, nõ malè igitur mereri, quod enthymema ex ea propositione connexa perficitur, quæ cõstat ex affirmatione, & negatione, ita: Si benè meritam esse autumas, non malè mereri. Cuius ex posteriore parte dempta negatione, totaq; propositione denegata, fiet propositio. Non si benè meritam esse autumas, malè mereri, quod in interrogationẽ deductum facit enthymema, benè quàm meritam esse autumas, malè mereri. Item id quod scis pròdest, nihil id quod nescis, obest, hoc quoque enthymema tali nectitur syllogismo. Non id quod scis prodest, & id quod nescis nõ obest, at id quod scis prodest, obest igitur id quod nescis, hoc argumentum ex ea propositione cõpositum est, quę duabus affirmationibus iũcta acceperit mediã negationem & insuper denegata est. Quod interrogatũ sit enthymema hoc modo, id quod scis prodest, nihil id quod nescis obest. Omnium uero superius exemplorum ista sententia est. Nam quam quisq; nihil accusat, eam damnare rectè non potest. Et eam quam benè meritam esse autumat, malè mereri de ea turpe est, & si id quod scit quisque in causa proderit, oberit, si est contrariũ id quod nescit. Hunc uero locum cõmunem esse Oratoribus, ac Philosophis dicit. Sed apud illos tertiũ modum, apud Rhetores uero enthymema nuncupari. Reliqui, inquit, modi plures sunt, nam cũ tres superius enumerasset modos, adiungẽs quatuor, plures dixit. Hi sunt in disiunctionibus cõstituti hoc modo, aut hoc, aut illud, hoc autem, non igitur illud, qui est quartus modus à nobis quoque suprà positus ita, aut dies est, aut nox est. Dies autem est, non igitur nox est, & semper quod ait Cicero, hoc ad præcedens spectat, quod uero ait illud, ad consequens, siue in connexis propositionibus siue disiunctis, item aut hoc, aut illud, non autem hoc, illud igitur. Hic quoq; quintus modus est uelut in his exemplis, aut dies est, aut nox est, non autem dies, nox igitur est. Quarum conclusionum necessitatem ex eo dicit euenire, quia quæ in disiunctione posita, mediũ non uidentur admittere, ut esse aliud præter eorum alterum possit, atque ideo uno sublato alterum esse, unoq; posito alterum non esse cõcluditur, quod si sit medium, quod præter alterutrum esse possit, nec uera propositio, nec rata est conclusio, uelut in his, aut album est, aut nigrum, id, falsum est. Esse enim præter ea rubrum potest. Sed si ponamus esse albũ uel auferamus, non necesse erit nõ esse uel esse nigrum, quia quod rubrum est, medium esse potest. Deinde, inquit Tullius, addunt coniunctionum negantiam in disiunctiuis, scilicet, propositionibus hoc modo: Non & hoc & illud, hoc autẽ, non igitur illud, idem est, non & nox & dies est, nox autem est, nõ igitur dies est, hic igitur sextus modus esse prædictus est. Septimus autem est ex eadem ueniens propositione hoc modo: Non & hoc & illud, non autẽ hoc, illud igitur, uelut si ita dicamus, non & nox & dies est, nox non autem est, dies igitur est. Quæ propositiones nisi in disiunctis, medioq; carentibus rebus ratam conclusionẽ habere non poterunt, age enim ita dicamus. Non & album, & nigrum, ponamusq; non esse album, non consequitur ut sit nigrum, potest enim esse quod medium est. Huiusmodi igitur per negationem coniunctionum (ut Tullius ait) propositio si ratas factura est conclusiones in disiunctis rebus, medioq; carentibus accõmodetur, aliàs non erit rata conclusio. Distat uero propositio

tertij modi à propositione sexti & septimi, quod tertij modi propositio ex cõiunctis nascit̃. Hæc uero sexti & septimi ex disiunctis terminis existit, ut in superioribus patet exemplis. Ex his igitur, inquit, modis conclusiones innumerabiles nascunt̃, unus enim quilibet eorũ modus infinitis cõclusionibus aptari potest, ueluti primus ac secundus in omnibus quæ sibi connexa sunt, quorum nullus est numerus, si quis perse qui uelit, itemq; repugnantium infinita est multitudo, in quibus tertius modus est utilis, item plura disiuncta sunt in quibus quartus, & quintus, & sextus, & septimus plurimũ ualent. Atq; in his, inquit, omnis ferè est Dialectica, sed ad Topicos locos tres primi modi sunt necessarij, qui antecessionem, consecutionem, & repugnantiam tenent. Reliqui uero complendæ disputationis magis gratia quàm quod ad hanc institutionem necessarij fuerint uidentur adiecti.

Proximus est locus rerum efficientium, quæ causæ appellantur. Deinde rerum effectarum ab efficientibus causis, harum exempla ut reliquorum locorum paulò ante posui, & quidem ex iure ciuili, sed hæc patent latius. Causarum enim genera duo sunt, unum quod ui sua id quod sub ea subiectum est, certè efficit, ut ignis accendit. Alterum quod naturam efficiendi non habet, sed sine quo effici nõ possit, ut si quis ęs causam statuę uelit dicere, quod sine eo non possit effici, huius generis causarũ sine quo non efficitur. Alia sunt quieta nihil agentia, stolida quodammodo, ut locus, tẽpus, materia, ferramenta, & cætera generis eiusdem. Alia autem præcursionẽ quãdam adhibent ad efficiendum, & quædam afferunt per se adiumenta, & si nõ necessaria, ut amori cõgressio causam attulerat, amor flagitio. Ex hoc genere causarum ex æternitate pendentium fatum à Stoicis nectitur, atq; ut earum causarum sine quibus effici non potest, genera diuisi, sic etiam efficientium diuidi possunt. Sunt enim aliæ causæ quæ planè efficiant nulla re adiuuãte, alię quæ adiuuari uelint, ut sapientia efficit sapientes, sola per se beatos efficiat, nec ne sola per se, quæstio est.

Post eum locum qui in conditione est constitutus, consequens erat is qui considerabatur ex causis, post hunc is enumeratus locus est qui in effectis causarũ positus, argumenta præstabat. Quorum quidem superius M. Tullius exempla proposuit nũcrationẽ latius tractat. Cũ igitur Aristoteles quatuor posuerit causas, quibus unumquodq; conficitur. Primam quæ mouendi principium est, secũdam ex qua fit aliquid, quam materiam uocat. Tertiam rationem ac speciem quã unumquodq; formatur. Quartam finem propter quem quodlibet efficitur. At uero M. Tullius principalem causarũ diuisionẽ facit in ea, quæ efficiant aliquid & in ea sine quibus effici nequeãt, ut id quod efficit, ad eam causam referatur, in qua motus principium cõstitutum est, id uero sine quo non fit aliquid, tum ad intellectum materiæ transferatur, uel eorum quæ coniuncta materiæ efficientis adiuuant facultatem, tum ad reliquas causas ducatur, ut paulò posterius apparebit. Eius igitur causæ, quę ui sua id quod subiectũ est, efficit, tale proponit exemplum, ut ignis accẽdit, nam accensionis ipsius causa ignis est, & id efficere potest, atq; illud, quod accenditur, mouet atq; permutat. Eam uero causam, sine qua id quod faciendum est fieri nequit, ab una eius parte designat, ueluti cum dicit æs causam esse statuæ, quod sine eo statua non possit existere, hoc enim ut per faciendam diuisionem clarescet, non ea ipsa est causa sine qua nõ efficitur, sed pars eius esse monstrabitur. Eam uero causam sine qua, id quod faciendum est, effici non potest, diuidit hoc modo: Alia enim sunt quieta, nihil agentia sed stolida quodammodo

dammodo,ac per se nisi agendi extra motus accesserit,immobilia, horum exempla, ut locus,tempus,materia,instrumentum,omne enim quod fit, locum necesse est habere subiectum,in quo nisi aliquid fiat,locus ipse immobilis est,ad aliquid explicandum. Itemq; materia & instrumenta,nisi manu moueantur artificis, ipsa naturaliter nihil egerint, tempus quoque operationi subiectum est,quæ si desit,nihil ipsum propriæ naturæ ratione perfecerit. Atq; hæc quidem sunt,quæ nihil agentia,tamen causæ sunt,si his efficiẽs operatio superueniet. Alia uero quæ in motu posita præcursionem quãdam ad efficientiam ac præparationem uidentur afferre, uelut amoris causa est congressio,quæ præcessit,& amor flagitij. Ex his,inquit,causis Stoica disputatio fatum connectit. Fatum enim dicunt esse præcedentium causarum subsequentiumq; perplexionem quandam,& catenę more cõtinentiam hoc modo, ideò profectus est peregrè,quoniam parentum iracundiam ferre non poterat,idcirco parentum iracundiam successione non ferebat,quia amicæ amore detinebatur, idcirco amabat, quod sæpe fuerat antè congressus,ideo congressus est,quia aliquid ut congrederetur præcessit,itaq; ordine præcedentium cõsequentiumq; rerum. Fatum(ut dicit)à Stoicis nectitur. Item diuidit eam causam,quę ui sua effecit aliquid in eam quę ad efficiendũ sibi sufficiat, eamq; quæ extrinsecus adminiculationis indigeat. Sufficit igitur sibi ad efficiendum causa, ut sapientia efficere sapientes per se nullo penitus adiuta solet. Sed hæc an sola beatos efficere possit,quæritur an ei sint extrinsecus addenda quæ iuuẽt, uel fortunæ bona,uel corporis,itaq; ea causa quæ ui sua efficit aliquid,aut talis est ut ei nulla sint extrinsecus adiumenta quærenda,ueluti artifici instrumenta quædã, quibus id quod efficiendum est, explicet atque conformet. Earum uero omnium,quæ Tullius statuit in alterutra diuisione causarum , illa quidem, quæ ui sua explicant ea quorum causæ sunt,omnia tam per se ad efficiendum ualentia, quàm quæsiti extrinsecus iuuaminisindigẽtia, in ea Aristotelicæ diuisionis causa locabũtur,quæ est principium motus. Quãquam de sapientia tali causæ non conuenit exemplum, sed potius ad rationem formamq; contendit. Namq; sapientia ratione quadam atq; forma efficit sapientes. Eius uero causæ quam Tullius refert,sine qua non fit aliquid, materia quidem,tempus,& locus,id est, ex quo fit,uel in quo fit, quæ sunt efficienti substantia naturæ, ut uno intellectu cõprehendantur,uel materia sunt uel materię uice supposita,instrumenta uero ei causæ sunt,quæ ad finem spectant,sed nõ ipsa finis, quia non finis instrumenta respicit,sed hęc finem. Instrumẽta namq; propter aliquem finem parantur. Sed mirum uideri potest cur cõgressionem amoris causam non inter ea enumerauit, quę habent efficiendi uim, sed inter eas posuerit causas, sine quibus effici non potest, cum tamen agat aliquid atq; moueat, nam ipsa cõgressio aliquid ui detur efficere,similisq; est ei causæ,quæ ipsa quidem habet efficiendi uim,sed sine adminiculo nõ potest , ueluti cum quęritur de sapientia an sola beatum possit efficere. Sed Merobaudes Rhetor ita disseruit, earum causarũ,quæ efficiendi uim haberent, eam esse facultatem, ut etiam si adiumentis extrinsecus indigeãt, effectus tamen earum ad id spectet,quod efficiendum est,at in his causis quæ sunt præcursoriæ,etiam si eis antecedentibus aliquid existit, non tamen id quod existere intelligitur præcursio principaliter operatur. Sed ista quidem ueluti sub quadã occasione præcurrit,illa uero res, quæ existere dicitur alijs operãtibus nascitur,uelut in congressione solum est fieri . Fortassè enim non propter amorem quisq; congreditur. Sed præcedente congressione amor existit,quem non cõgressio principaliter appetebat. Itaq; quoniam præter congressionem amor existere non potuit,rectè inter eas causas congressio locata uidetur sine quibus non efficitur,quoniã uero non efficit ui sua,quandoquidem nec principaliter ut efficiat, spectat, sed tantum ea ante te aliquid existit, rectè inter præcursorias,ac non inter efficientes causas est collocata.

Quare cum in disputationem inciderit causa efficiens,aliquid necessario sine

dubitatione licebit quod efficitur ab ea causa concludere. Cum autem talis causa erit, ut in ea non sit efficiendi necessitas, necessaria conclusio nō sequitur. Atq; illud quidem genus causarū, quod habet uim, efficiendi necessariam, errore mafferre non ferè solet. Hoc autem sine quo non efficitur, sæpe conturbat. Nō enim si sine parentibus filij esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria. Hoc igitur sine quo non fit, ab eo in quo certè fit, diligenter est separandum. Illud enim est tanquàm: Vtinam ne in nemore Pelio cecidissent abiegnæ ad terram trabes, nisi enim ce cidissent abiegnæ ad terram trabes, argo illa facta non esset, nec tamen fuit in his trabibus efficiendi uis necessaria. At cum in Aiacis nauem Crispisulcans igneum fulmen iniectum est, inflammatur nauis necessario.

Prima quidem causarum diuisio secundum Tullium fuit in ea, quæ efficerent aliquid, & ea sine quibus effici non posset, atq; illud quidem quod efficeret, in geminia item partitus est, scilicet, in id q̄ ad efficiendum aliquid necessariā uim posideret, neque ullius indigeret extrinsecus adiumenti, & in id quod nisi alijs adiuuantibus operari atque efficere non posset. Ac primum de ea loquitur causa quæ efficiendi uim tenet. Eius enim ea pars cui efficiendi necessitas adest, statim secum cōclusionem comitem trahit, dicta enim causa, quæ necessario aliquid efficit, effectus etiam necesse est consequatur, ueluti si solem affuisse quis dixerit, lucem quoq; affuisse monstrabit, aut cū alicui adesse sapiētiam dixerimus, sapientē necesse est fateamur. At in his causis efficientibus quæ extra positis indigent adiumentis, non eadem ratio est, neq; enim ut quæcq; huiusmodi causa dicitur, ita necesse est effectum sequi. Non enim huiusmodi causa necessario efficit quod uult, nisi extra positis auxilijs adiuuetur, idem est etiam in ea causa, quæ ipsa quidē efficiendi uim non habet, sed sine ea nō prouenit effectus. Nam ut Tullius quoq; commemorat, nullam in efficiendis rebus adhibet necessitatem, atque ideo dicta causa non statim sequitur effectus. Neq; enim si cōgressus est, mox amauit, nec si fuit æs, statuam quoq; fuisse necesse est, ex quo aliarū causarū partitio nascitur. Aliæ namq; causæ sunt necessariæ, alię minimè. Nō necessariarum alię sunt efficientis, aliæ sine quibus non efficitur. Necessariarum uero causarum conclusio non solet conturbare, ut enim hæc causa fuerit dicta, statim in cōclusione sequuntur effectus. Non necessariarum uero, quæ sunt partim efficientes, quod nunc tacuit sed paulò ante prædixit, non habent subsequentem effectæ rei conclusionem. Neq; enim si liberi sine parentibus non sunt, idcirco in parentibus efficiendi causa necessaria fuit, cum uideamus in hominum esse potestate ne gignāt. Ea uero causa quę ipsa quidem non efficit, sed sine ipsa effici nō potest, huiusmodi est quemadmodū Ennio uersu declaratur. Nisi enim cecidissent abiegnæ trabes ad terram, argo illa facta non esset. Ex trabibus namque argo facta est, sed nulla inerat trabibus necessitas, ut ex eis fieret nauis, at uero ea causa, quæ est efficiens, & quæ in se suā continet necessitatem talis est. Quale cum in Aiacis nauem igneū Crispisulcanis fulmen iniectum est, statim enim accēdi necesse est nauim, quia ignis accendendi necessaria causa est, & sensus quidem est huiusmodi. Ordo autem paulò confusior est, ait enim hoc modo: Atq; illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non ferè solet, hoc autē sine quo non efficitur, sæpe cōturbat, quod cum dixisset, cumq; uel utriusque uel alterius exemplum ponere debuisset, neutro conueniens exemplum similitudine dedit. Namq; cum uel necessariam causam efficiētem, uel eam sine qua nō efficitur, proposuisset, eius causæ posuit exemplum, quæ efficiat quidē aliquid, sed non sine extra positis adiumentis, hoc modo: Non enim si sine parentibus filij esse nō possunt, propterea causa fuit in parētibus gignendi necessaria.

Parentes

Parentes enim & maximè masculini sexus efficiẽs causa est, sed non sine fœmina, id est non sine materia quadã, & ea causa sine qua fieri non possit, cum ipsa uim efficiendi non habeat. Itaq; nec causæ necessariæ & efficientis posuit exemplum, nec eius sine qua fieri nihil possit, sed efficientis quidem, non tamen necessariæ, sed uidetur tacuisse in propositione id, cuius posuit exẽplum, ita enim apertius dici potuisset. Atque illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorẽ afferre non ferè solet, hoc autem quod non habet efficiendi uim necessariam, uel hoc sine quo non efficitur, sæpe cõturbat, itaq; sic intelligendum est, quasi ita sit dictum, nam de necessaria causa nullum posuit exemplum. Quod uero subiecit, utriusq; causis conuenit posterius enumeratis, tam efficienti non necessariæ, quàm eius sine qua nihil efficitur. Parentes namque tam masculini sexus quàm fœminini esse dicuntur, quorum quidem masculini sexus ea causa est, quæ efficiat, sed non necessaria. Fœminini uero ea, quæ nõ efficiat, sed sine qua effici non possit, quæ cum ita sint discernendæ sunt causæ & peruidenda necessitas, nec omnis causa præmittẽda ut subsequatur effectus, sed ea tantum in qua est efficiendi necessitas, etiam si extrinsecus adiumenta defuerint.

Atq; etiam est causarũ dissimilitudo, quod aliæ sunt ut sine ulla appetitione animi, sine uoluntate, sine opinione, suum quasi opus efficiãt, uelut omne intereat quod ortum est. Aliæ autem aut uoluntate efficiunt, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut casu. Voluntate, ut tu cum hũc libellum legis. Perturbatione, ut si quis euentum horum temporum timeat. Habitu, ut qui facilè & cito irascatur. Natura, ut uitium in dies crescat. Arte, ut benè pingat. Casu, ut prosperè nauiget. Nihil horum sine causa. Nec quicquam omnino, sed huiusmodi causæ non necessariæ.

Facit aliam rursus causarum diuisionem ita: Causarum enim aliæ sunt quæ sua quadam ui, sine appetitione, sine uoluntate, sine opinione, unum atq; eundem in efficiendis rebus ordinem tenent, ut est interire omnia, quæ orta sunt. Nam quia ortum est, idcirco etiam necesse interire, nec tamen ipse ortus ut cætera intereant, uel appetitu aliquo, uel uoluntate, uel opinione efficit, sed ita est ab æterno rerũ statu, ut quicquid ortum est, quia accepit esse, aliquando etiã esse desistat. Item aliæ sunt causæ, quæ aut in uoluntate, aut in perturbatione animi, aut in habitu, aut in natura, aut in arte, casúue consistunt. Voluntate, ut si quærat aliquis cur Trebatius librum legat, respondebitur, quia legendi uoluntas est. Perturbatione animi, ut si quis timore pallescat, aut urbem fugiat, bellis ciuilibus conturbatus. Habitu, ut si idcirco Trebatius facilè de iuris ratione responderit, quoniam multo usu cõstantem ciuilis scientiæ habitum tenet, uel si quis idcirco irascatur facilè, quia eius animus per iracundiæ habitum effectus est. Natura, ut si quis idcirco dicatur irasci, quia naturaliter iracũdus est, idq; ei in dies uitium crescat. Arte, ut si idcirco benè quisque pingat, quia eius artis peritus esse proponatur. Casu, ut quæ in nostra potestate nullo modo sunt, fiunt tamen, uelut in certo præsertim tempore, prosperitas nauigandi. Atq; horum omnium nihil à causa uacuũ est, nec quicq; est in rebus, quod nõ aliqua causa perficiat. Omnia enim quæ fiunt, habent aliquam rationem, cur facta sint, quam si quis reddere possit, causam quoq; reddiderit. Id est enim causa propter quam unumquodq; fit. Omnes uero causæ, quæ uel ex uoluntate, uel perturbatione animi intelliguntur, ad eam causam pertinẽt, quæ est mouendi principiũ, ut in Aristotelica diximus diuisione. Hæc enim ut aliquid efficiatur, mouendi principiũ sunt, at in arte, uel habitu, uel natura, illa causa est, quæ in ratione consistit. Species enim ac ratio uniuscuiusq; efficiendæ rei in arte & habitu et natura posita est. Casus uero exterior causa, nec inter principales annumeratur.

numeratur secũdum Aristotelem. Secundum uero M. Tullium casus est latens effectæ rei causa, quod quale sit, paulò posterius designabitur.

Omnium autem causarum in alijs inest constantia, in alijs non inest, in natura, & arte constantia est. In cæteris nulla. Sed tamen earum causarum, quæ non sunt cõstantes, aliæ sunt perspicuę, alię latent. Perspicuæ sunt, quę appetitionem animi iudiciumq; tangũt. Latent, quę subiectę sunt fortunę. Cum enim nihil sine causa fiat, hoc ipsum fortunæ euentus obscura causa & latenter efficitur. Atque etiam ea, quæ fiunt partim sunt ignorata, partim uoluntaria. Ignorata quæ necessitate fiunt, uoluntaria quæ consilio. Quæ autem fortuna, uel ignorata, uel uoluntaria. Nam iacere telum uoluntatis est. Ferire quem uolueris, fortunę. Ex quo aries ille subijcitur in uestris actionibus, si telum manu fugit, magis quàm iecit. Cadunt etiam in ignorationem atque imprudentiam perturbationes animi, quanquã sunt uoluntariæ, obiurgatione enim & admonitione deijciuntur, tamen habent tantos motus, ut ea quæ uoluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certè ignorata uideantur.

Rursus causarum diuisionem aliam claram ac perspicuam prodit. Causarum namque aliæ sunt constantes, alię uero inconstantes. Constantes sunt, quarum non ferè uariatur effectus. Inconstantes uero, quæ huc atque illuc facilioribus mutationibus transferuntur. Omnia igitur, quæ ex natura atque arte descendunt, constantia sunt. Natura quippe atq; ars suum semper opus efficiunt, nisi subiectæ materiæ, obstet incertum. Nam quod unus idemq; artifex ex eadem sæpe materia, non admodũ similes statuas format, non est hæc in arte uarietas. Sed tum in artificis manu, quę integritatẽ artis assequi nõ potest, tum in ipsa materia, quæ efficientię atque formę non æqualiter cædit. Idem est in natura, seruat namq; constantiam suam cum hominem format ex homine. Itaq; similia in cęteris ex similibus gignit, at cum mõstrosum aliquid effertur, non naturæ uitio, sed materiæ potius applicatur, ex qua id quod efficere contendebat, non ita potuit natura explicare, sed inter constantes causas habitus quoq; debuit adiũgi, nam q̃ ex habitu cuiusq; fit, id cõstans, nec mutabile esse solet. Quandoquidẽ idcirco habitus dicitur, quia diuturnitate habẽdi in naturæ similitudinẽ uertitur. Sed forsitan Tullius uidit, q̃ natura atq; ars, non tam in effectibus constantes, q̃ in propria ratione esse intelliguntur, in tantũ ut q̃ ars ac natura delinquit, materię sæpius imputetur, habitus uero ipse consuetudine quadam collectus est, qui non ratione aliquid & propria constantia, sed usu facit, atque idcirco forsitan habitum, qui inter cætera præter artem & naturam uidebatur esse constantior, à causis constantibus segregauit. Ea uero quæ non sunt cõstantia, in ea diuidit quę sunt perspicua, & in ea quæ latent. Perspicua sunt, quæ ab animi quolibet motu uel appetitione, uel iudicij ratione profecta sunt. Latent uero quæ fortunæ subiacent. Nam quia non ignorat animus, in quam partem declinet, qui tametsi boni aliquando habet iudiciũ, nunquam tamen eius rei quam efficit, notionem relinquit, præter eos qui funditus mente capiũtur, & in quibus iam nulla uoluntas est, necesse est nota esse, quæ ex uoluntate uel animi iudicio fiunt. Fortuna uero atq; casus semper ignotus est. Cuius quidẽ natura æquè incerta est, atq; ea quæ casibus ipsis fiunt. Sed M. Tullius diffinit esse casum, euentũ causis latẽtibus effectũ, quę nõ uidet integra diffinitio. Quid enim si ad huc lateret quibus causis solis defectus lunæue cõtingeret, num idcirco casu ac fortuna fierent, quę cõstantibus cœli motibus administrarẽ? An casus quidẽ putaretur ab his qui defectus rationẽ reperire non possent, per se autẽ cõsideratus, nullo quidem

modo

modo esset casus. Sed M. Tullius non quod uideretur esse casus, his qui eius naturã minimè perspexissent, sed quid omnino fortunæ euentus esset diffinitionis rationem monstrabat. Euentum uero latentibus causis Cicero casum esse ita concludit. Cum omnia certis de causis fiant, quorum ratio cognoscitur, eorum euẽtus casu fieri non posse monstrantur, sed putantur aliqua fieri casu eorum, quorum causa nulla ratione cognoscit. Ex quo euenit ut fortunę sit euentus, qui latentibus causis efficit. Hic igitur in rebus quidem ipsis constantiam ponit, casum uero non re, sed opinione meritur. Quo fit ut si aliter effectę rei nouerit causam, id q accidit fortunæ non sit euentus. Idem tamen sit alteri fortunę euentus, si rationẽ alter ignoret. Quod uero omniũ rerũ causas esse dicit, non determinat quales, atq ideo nec de fortuna ipsa, quorum euentum causa sit, monstrat. Nec me fœuæ hominũ mentes arrogantiæ notent, quod uelut affectata autoritate Tullianis sententijs pugnem, cum aduersus eas si quid uidebitur non nostra, sed ab antiquissimis tractata compensem. Quod si nostra quoque diceremus. oporteret tamen eos non personarum uetustatem, sed eorum quę opponũtur cõsiderarè rationẽ, nec odisse potius quę aduersus magni nominis uiros dicuntur, quàm contraria si possent, argumentatione reuincere. Nam si eis M. Tullius in diffinitione rerum nimium placet, quęnam est inuidia nos quoq; Aristotelicam rationem probare? quod si intemperanter molestissimi esse pergunt, audiant M. Tullium secundo Tusculanarum disputationum libro adhortantem potius, atq; ad certamen uocantem hoc modo: Sed tamen tantum abest, ut scribi contra nos nolimus, ut id etiã maximè optemus. Ipsa enim Græcię Philosophia nunquam in honore tantum fuisset, nisi doctissimorum contentionibus, dissensionibusq; creuisset, quam obrem hortor omnes, qui facere id possunt, ut eius quoq; generis laudem iam languenti Græciæ eripiant, & transferant in hanc urbem, sicut reliquas omnes, quæ quidem erãt expetendę studio atque industria sua maiores nostri transtulere. Et rursus, nos qui sequimur probabilia, nec ultra quàm quod uerisimile occurrit, progredi possumus & refelli sine pertinacia & refellere sine iracundia parati sumus. Quocirca quæ malum ratio est ipsius M. Tullij uoluntatem iudiciumq; conuellere, cum eiusdem cõtra nos sententijs atque autoritate nitantur? sed si cui commentarios nostros inspicere uacuum fuerit, sciat hec nos ex Aristotelis secundo Physicorum uolumine aduertisse, quę tãetsi altioris Philosophię disputationes tangũt, nõ est tamẽ studijs inuidendũ, si Rhetoricis quoq; ac Dialecticis disputationibus admisceamus, quæ sunt profundiora naturę, neque pigrescere ac dilabi animos dignum est, quos intẽtiores ac uegetos ipsa rerum ambiguitas & uariarum cognitio speculationum deberet efficere, cum præsertim ea librorum natura sit, ut ad legendum studiosos teneat, nullum cogat ignauum. Dicamus igitur quid euẽtus sit fortunę, uel quarum rerum sors causa esse dicatur. Omnia igitur fiunt uel immutabiliter ac semper, ut quod sol oriẽ, uel sępius, ut quod equus quadrupes nascitur, uel raro, ut si equus cum quinque uel tribus pedibus procreetur, uel ęquè ut in quibus faciendarũ rerum nihil interest, quod potius uoluntatem uergamus, atq; illud quidem quod semper fit, nihil habet oppositum, quod ullo modo aliter fiat. Id uero quod sępe cõtingit habet aduersum, id q rarius euenit, neq; enim sępius fieret, ac non semper, nisi diuersum raro quidem, sed alli quando contingeret. Quod igitur ex fortuna fit, in sempiternis non est. Quis enim casu solem dicat oriri? ne in his quidem quæ frequentius fiunt? Nullus enim casu equũ dixerit esse quadrupedem. Nec uero in his, quę fieri æqualiter solẽt. Nam quæ uoluntaria sunt, non uidentur esse fortuita. Restat igitur ut in his fortunę euẽtus sit; quę rarius fiunt. Eorum uero quę fiunt, partim finem aliquem spectãt, partim minimè. Quis enim finis esse potest, si manum extẽdam, si genua complicem, atq; aliquid facens humi tollam, quod nullis usibus applicem? At uero ea, quæ aliquẽ finem spectant partim uoluntatis sunt, partim naturæ. Volũtatis, ut si quis idcirco domo egrè diatur, ut uideat amicum. Naturę, ut quod est in animalibus. Omnia quæ ab ea fiunt

certam animalis reſpiciunt utilitatẽ, atq; ad eius ſalutem cõſeruationemq; omnium membrorum momenta ſunt cõſtituta. Caſum igitur ac fortuitos euentus in his eſſe ponimus, quæ cum rarius fiant, in his tamen per accidens eueniunt, quæ propter aliquid fiunt. Veluti ſi quis egreſſus domo ut amicum uideret prætereiens cadente deſu per lapide, ictus eſt, id igitur quod euenit, in rariore cauſa ponendum eſt, acceſſit uero ei uoluntati, quæ certum reſpiciebat finem. Ea uero fuit domo egrediendi cauſa, ut amicum uideret. Rurſus, quoniam lapis naturaliter grauis eſt, grauitas uero terram petit. Caſus quidem lapidis propter aliquid naturaliter factus eſt. Ad id enim lapidis natura tendebat, ut in ſuum locum pondus ueniens cõquieſceret. Sed huic naturali intentioni accidit id quod rarius euenit, ſcilicet, ut percuteret caput, quo fit ut ſit ſecũdum Ariſtotelem fortuna uel caſus, cauſa per accidens rarius euenientium in his rebus quæ propter aliquid fiunt quæ cum ita ſint, cumq; diffinitio Ariſtotelica à Tulliana plurimum diſcrepet, illud tamen in utriſq; conſtat, id quod fortunæ ſubiectum eſt, incertis caſibus ſemper eſſe ſuppoſitum. Nam licet in his rebus ſæpe fortuna ſuos experiatur actus, quę uoluntate ſunt, & ad aliquem finem referuntur, extra tamẽ accidit quod fortunæ eſt, nec ab eo fine uenit, quem ſibi animus ante perſpexerat. Sed cum Cicero diuiſiſſet cauſas in eas quæ perſpicuæ ſunt, & in eas quæ laterẽt. Cumq; eas quę perſpicuæ ſint diceret eſſe, quę appetitionem animi, iudiciumq; tangerent, manifeſtum eſt eum uel artem, uel uoluntatem, uel perturbationem, uel habitum in his cauſis ponere quæ perſpicuæ ſunt. Voluntas quippe atq; animi perturbatio in appetitione ponitur. Sæpe enim ex perturbatione aliquid appetimus, artem uero uel habitum in iudicio, arte namq; iudicamus, habitus uero ad utrumq; pertinet. Nam & uoluntates conſuetudo miniſtrat, & multo uſu peritiaq; fit quædam conſtantia iudicandi. Caſum in non perſpicuis poſuit. De natura incertum eſt, utrum inter perſpicuas, an inter latentes cauſas ipſam collocet. Nam ſi inter latẽtes, ipſam naturam caſum uideretur putare. Cuius opinionis nulla ratio eſt. Quod ſi inter perſpicuas, quænam appetitio animi, uel iudicium in natura eſt. Neq; enim appetẽdo aliquid uel iudicãdo facit natura, niſi forte quoniam ex ipſa ſæpe habilitas quędã mentis & corporis exiſtit. Quæ habilitas ad unamquamque rem adiuuat uoluntatem, id enim maxime uolumus ad quod habiles ſumus. Sed natura inter perſpicuas cauſas ponitur, quæ iudicio quoq; coniuncta eſt, ut ſi naturaliter ſano quiſque iudicio compoſitus eſt, appetitioni etiam ut ſi naturaliter aliquid animus petat, his adiũgit aliam cauſarum diuiſionem. Ait enim alias cauſas eſſe uoluntarias, alias ignoratas, uoluntarias eas, quæcumq; ex iudicio ueniunt animi. Ignoratas in quibus neceſſitas dominа eſt, id eſt, in quibus, aut omnino non uolumus, aut ne ſi uelimus quidem aliter facere poſſumus, ut in natura atq; caſu. Neceſſitate enim quadam naturę grauia deorſum feruntur, neceſſitate item factum dicimus, ut aliquis ignorans iacto trans parietem lapide prætereuntem hominem peremerit. Eaq; neceſſitas talis eſt, nõ quod aliter fieri nõ potuiſſet, niſi ut lapide iacto percuteret, ſed quia uoluntas defuit, & non idcirco, quia uoluit, fecit. Prior uero neceſſitas iam talis eſt, in qua nulla uolũtas eſt, uel ea quæ eſt ne id quod cupit efficiat, ualidiore neceſſitate conſtringitur. Nam cum lapis deorſum propria grauitate deponitur, nulla uoluntas eſt, ſed tantũ naturæ neceſſitas, at ſi homo deorſum cadat, eſt quidẽ nõ cadendi uoluntas, ſed ferri quo non uult, ualidior naturæ cauſa cõpellit. Voluntatem uero à fortuitis euentibus uno eodemq; aptiſſimo ſecreuit exemplo, ueluti ſi telum manu iaciat, nolensq; feriat prętereũtem. Nam iecíſſe ex uoluntatis principio naſcitur. Idcirco enim iecit, quia uoluit. Ignorauit uero quod percuteret, neq; enim iecíſſet, ſi ſe percuſſurum prævidere potuiſſet. Neq; iecit, quia uoluit percutere. Si autem non ignoraſſet, non percutere potuiſſet. Vnde etiam machinamentum quoddam atq; defenſio in luriſperitorũ reſponſionibus inuenitur, hoc modo: Si telum manu fugit magis quam iecit. Nam ſi quis cędis accuſetur, optima ſolet eſſe defenſio, ſi alia nõ ſuppetit, fugiſſe manu telum, magis

gis quàm uoluerit iecisse, ut non uoluntati, quæ condemnatur in culpis, sed ignorantiæ factum tribuatur. De perturbationibus autem animorum paulò confusius iudicium est. Dubitari enim potest utrum ex uolũtate, an necessitate, an ex ignoratione uenerit, quod perturbatione peccatur, uidentur enim uolũtaria esse peccata, quoniã qui perturbatus est appetit aliquid, aut fugit, sed in hoc perturbatio eius apparet ꝙ non fugienda uitat. & nõ appetenda nimis exoptat. Porrò autem quoniam in perturbationibus sunt cõfusa iudicia, neque enim aliter id quod fugiendum est sæpe appetunt perturbari nisi obcœcato, obscuratoq; iudicio, quod uero fit animi confusione, sæpe talis est, ut nollet admisisse qui fecit, & euenit, ut non inter uoluntarias, sed inter ignoratas uel necessarias causas animorum perturbatio sit, in tantum uero qui perturbatus est, à uera discretione discedit, ut in eam possit recta benè cõsulentium admonitione reduci. Quo fit ut animorum perturbatio iurè à causis uoluntarijs segregetur, & aut in ignoratione, aut in necessitate ponatur. Nam quod ait tamen habent tantos motus, ut ea quæ uoluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certè ignorata uideantur, ita intelligendum est. Quoniam omnis animi passio iudicium cõturbat, confundit uero rectam discretionem si acrior fuerit, quàm ut rationis retinaculis temperetur, & fit quædam ex perturbationibus ueluti uiolenta necessitas, ut dubium sit utrum is qui aliquid perturbatus animo facit, ignorans faciat, ueluti cum casu ignorans delinquit, cum futurum non prouidet casum, an sciens faciat, uel necessitate ducat. Quod igitur dixit, aut necessaria esse, aut ignorata, & diuisit à necessarijs ignorata, non pugnat cõtra id quod superius dixit, ea quæ ignorata sunt esse necessaria. Nam id quod est ignoratũ ita quodammodo diuidit. Ignoratorũ alia quadam necessitate fiunt, dum aut nulla uoluntas est, aut ea quæ est, necessitati nequit obsistere. Alia casu cũ in his faciendis, quæ ignorãtur, nulla uoluntas est, quod igitur dixit perturbationes animi, aut in necessarijs causis poni, aut in ignoratis, id sine dubio sensisse intelligitur, perturbationes animi, aut in his esse ignoratis, in quibus ea necessitas est, ut uoluntas obsistere non possit, aut in his in quibus nulla uoluntas est, sed sit delictũ cœcitate iudicij, uelut in his qui immoderatius amoris cupiditati deseruiunt, aut enim confuso iudicio ab honestate discedunt, & dum quasi bonũ appetũt, in malum decidunt ignorantes, atq; ita in casu quodam atq; errore ponitur amor immodicus, aut nouit quidem quod appetit esse uitandum, sed maioris actu cupiditatis impellitur, atq; ita inter ea necessaria ponitur, quæ aut non habent uoluntatem, aut eam ita infirmam ac debilem, ut nullo modo ualidioribus passionibus obnitatur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, COMMENTARIORVM IN TOPICA CICERONIS, LIB. VI.

IORE quosdam Patricî Rhetorũ peritissimè non dubitauerim, qui hunc in Topicis altiorem ex Philosophia tractatum uaria obtrectatione reprehendant, quia inter Logicam disputationem Physicam interposuit. Hi uero sunt, uel quibus hoc totũ Philosophari displiceat, uel qui in argumentorum locis naturales admiscerî causas oportuisse nõ existiment, sed cõtra priores quidẽ, & à M. Tullio & ab ipsa quodãmodo humana ratione, quæ in motu posita aliqd semp inquirit, atq; amore sciẽtię neq; decipi patiẽ, neq; ullo modo à ueritatis ratiõe traduci, sæpe multũq; respõsum est. His uero ꝙ sequestrãdas ab oratoria facultate Philosophię disciplinas putãt, respõdendũ breuiter existimo, ratione quidẽ reperiri qd potest, sed id melius atq; facilius artifex faciet, si in opere cõstruẽdo artis fa culatẽ atq; elegãtiam cõparet. In argumentis quoq; idẽ esse manifestũ est, ui namq;

naturalis ingenij argumenta promuntur. Sed ars facultatem imitata naturæ uiam quandam rationemq; reperit, qua id effici facilius ac melius possit. In qua re illorum necesse est reprehendatur error, qui Rhetoricā facultatem naturalem esse dixerunt, quoniam quilibet totius artis alienus & intendere in alterum crimen, & sese purgare solet, & argumento aliquid probare contendit. Reprehēdendi etiam sunt qui eandem facultatem in sola arte positam esse dixerunt: Oportuit enim eos animaduertere, omnem quidem artem sui materiam effectus ex natura suscipere, sed in ea tamē ratione propriam facultatem elegantiamq; experiri. Hæc itaque quę artium ratio perficit, ab imperitis etiam fieri, utcumque contigerit possunt. Bene autem ac facile nemo efficit, nisi artis ratione fuerit instructus. Cum igitur totius operis hęc sit intentio, ut argumēta quę cōfusa & ueluti clausa natura suppeditat, artificialiter uestigentur, quid sit per quod efficere id quod promittit ars ualeat, sub exempli notatione demonstrat, ut enim facilius argumēta reperiantur, illa res efficiet, si demonstrētur loci in quibus argumēta sunt collocata. Etenim ut si quis aliquid quærat, facilius id inuestigare possit atque inuenire, si locus ei monstretur ubi sit positum id quod inquirit, ita etiam cum quis argumentum inuenire conatur, si ei locus ubi argumentum sit positum, declaretur, facilius argumētum quod quęrit ualebit inuenire, ita enim Aristoteles & ita Tullius appellat eas sedes in quibus argumenta sunt collocata, id est, locos, qui ab Aristotele Topica uocati sunt. Sed quoniam de sedibus argumentorū loquimur, hi cuiusmodi sint paulò altius expediamus. Locus enim non uno modo intelligitur. Ac relinquamus quidem eos locos, quos Victorinus frustra, atque incon ueniēter interserit uelut eos, qui corpora concludunt. Ac simplicirer intelligamus eos locos argumentorum esse, qui intra se continent argumēta, in quibus exponendis posterius quid sit quod dicimus clarius apparebit. Nunc communiter de tota locorum ratione, deq; argumentatione, ac de quæstionibus & propositionibus earūq; terminis uidetur esset tractādum. Ac primum quoniam locus qui tractatur in Topicis, non cuiuslibet rei, sed tantum locus est argumenti. Exposito prius argumenti intellectu, deinceps de loci ratione tractabimus. Diffinit igitur Tullius argumētum hoc modo: Argumentū est ratio, quæ rei dubię faciat fidem. Sumpsit igitur rationem ut genus. Omnes enim iniurioſi sunt, qui orationis uirtutē à sapientię ratione seiungunt, aliamq; esse dicendi artem uelint, aliam intelligēdi. Nam si nihil oratione aliud agimus, nisi interius cogitata uulgamus, quę malum ratio est, orationis elegantiam à sententiarum grauitate seponere, quæ porrò sententiarum grauitas esse potest, sine earum rerum de quibus dicendum est comprehensione? Quę uero alia disciplina naturam, proprietatemq; rerum omnium docet, uel quæ omnino eorum quę intelligi possunt, scientiam profitetur? Nisi hæc tantum ex qua nos pauca præsumpsimus Philosophia? quæ longè aliter de his ipsis in proprio sapientium tractatu disputare solet. Neq; ita cursim ut nos, quę si ut in illorū libris solet, prolixius differenda sum psissem, quis ferret insolentium hominum temeritatem prouectus suos culpare uolentiū quibus prouectibus proficerent, si studioſi potius quàm queruli esse mallent? Sed his cōtentionibus neq; antiqua caruit ætas, nec nos ita delicati sumus, ut quibus patientia doctissimorum hominum sæpius obstitit, ferre nolimus, dum & pluribus prodesse possimus, & sapientium iudicia consequamur. Ad quem finem hic noster labor & totius operis summa contendit. Sed hęc hactenus, nunc susceptę expositionis ordinem persequamur.

Toto igitur loco causarum explicato, ex earum differentia in magnis quidem causis uel Oratorum uel Philosophorum magna argumētorum suppetit copia, in uestris autem si nō uberior, at fortasse subtilior, priuata enim iudicia maximarum quidem rerum in Iurisconsultorum mihi uidentur esse

prudentia.

prudentia. Nam & adsunt multum,& adhibentur in cõsilia,& patronis diligentibus ad eorum prudentiam confugiẽtibus hastas ministrant. In omnibus igitur iudicijs in quibus ex fide bona est additum primus causarum usus est,ut inter bonos benè agi oportet. In primisq; in arbitrio rei uxoriæ, in quo est quid melius,æquius parati esse debent. Illi dolum malum,illi fidem bonam,illi æquum bonum,illi quid socium socio. Quid eum qui negocia aliena curasset,ei cuius ea negocia fuissent.Quid eum qui mãdasset, eum'ue cui mandatũ esset,alterũ alteri præstare oporteret. Quid uirum uxori,quid uxorẽ uiro tradiderunt. Licebit igitur diligenter cognitis argumentorum locis,non modo Oratoribus & Philosophis,sed Iuris etiam peritis copiosè de cõsultationibus suis disputare.

Diuiso causarum loco atque ordine suis partibus distributo, de loci eiusdem facultate,quibusq; uberius, quibusq; angustius accommodetur, uti sæpe Ciceroni mos est, differit. Primum enim,inquit,Oratoribus ac Philosophis,quorum in disputationibus larga materia est,multa ex causarum loco argumentorum suppetit copia.Communis quippe Oratoribus ac Philosophis hic locus esse prospicitur qui est à causis. His naturas rerum quod est Philosophiæ propriũ,illis quod Oratorię facultatis est, facta probantibus. Nam & cum res quælibet quæritur,eius causæ à Philosophis uestigari solent. Quibus præmissis,ut superius dictum est,comitatur statim quod concludendum est,& Oratores ad suspitionem mouendam detergendamue factorũ causas requirunt.Hoc quippe stabile in hominum mentibus manet, quod neq; factum, neq; res ulla præter illam omniũ principem naturã,sine proprijs causis potsit existere, quo fit ut uberrimus causarum usus sit in Rhetorũ orationibus, Philosophorũq; tractatu,sed ut hũc libellum M. Tullius scribẽs,pieraq; omnia Trebatio dedisse uideatur . Hunc locum Iuris quoque consultis attributum esse demonstrat dicens:etsi non tam uberes opportunitates habeat hic locus in Iurisperitorum resp̃sionibus, subtilius certè atq; acutius pro ipsius artis natura tractari potest, scilicet, ubertatem quæ deerat,subtilitatem quæ poterat inesse compensans.Habent enim etiã ipsi proprium campũ in quo eorum uirtus possit enitere. Est enim Iurisconsultorum prudentię priuatarum quæstio causarum,maximeq; in illis negotijs,hic causarum locus examinabitur, in quibus bonæ fidei iudicia nectuntur. In his enim qui fuerit animus contrahentium quæri solet, qui deprehendi uix poterit, nisi præcedẽtibus causis intelligatur. In his igitur iudicijs in quibus additur,ut ex bona fide iudicent,id est, ubi ita iudices dantur,ut non strictas inter litigantes stipulationes,sed bonã fidem quærant.Plurimus causarum usus est,additur ut inter bonos benè agi oportet,considerantur mores,inquirũtur consilia. Statuitur quibus,quidq; de causis administratum sit. In primisq; in iudicio uxorię rei uberrimus causarũ tractatus est. Est autem iudicium uxoriæ rei, quoties post diuortiũ de dote cõtentio est. Dos enim licet matrimonio cõstante in bonis uiri sit,est tamen in uxoris iure,& post diuortiũ uelut res uxoria peti potest. Quæ quidem dos interdum his conditionibus dari solebat, ut si inter uirũ uxoremq; diuortiũ contigisset, quod melius æquius esset,apud uirũ remaneret, reliquum dotis restitueretur uxori, id est, ut quod ex dote iudicatum fuisset melius, æquius esse,ut apud uirum maneret, id uir sibi retineret,quod uero non esset, melius æquius apud uirum manere,id uxor post diuortium reciperet. In quo iudicio nõ tantum boni natura spectari solet, uerum etiam comparatio bonorum sit, ut non tam quod æquum, sed melius æquiusq; est id sequendum sit. Quæ omnia ex præcedentibus causis inuestigari solent. Nam si uiri culpa diuortium factum est, æquius melius

est nihil

eſt nihil apud uirum manere. Si mulieris eſt culpa, æquius melius eſt ſextans retineri. In hisq; omnibus peritiſſimi iuriſconſulti eſſe debent, quo fit ut Trebatium quoque hortetur ad ſtudium. Multa enim eſſe dicit, quę eorum operam expectant, illi enim, inquit, dolum malum, illi bonam fidem, illi æquum & bonum, illi etiam quid ſocius ſocio præſtare debeat, quid is qui alienum in ſe gerendum ſponte negocium ſuſcepiſſet, ei cuius id negocium fuerat, quid is qui mandauerit ei cui mãdauerit ſuorũ negociorum actiones, quid uir uxori, quid uxor uiro tradiderit, quę omnia ad poſteriora cauſę ſunt, atq; exinde iudicia ſumũtur, idcirco enim uerbi gratia, quodlibet illud iudex pronunciare debet in uxoris ac uiri cauſa, quia uirũ hoc præſtare oportet uxori, idcirco etiam mandato rei cui mandauerit, obligatus eſſe iudicandus eſt, quia inter mandatorem ſuſceptoremq; negocij illud eſt obſeruandũ, omnia quoq; quę quiſque alteri præſtare debet ea in tractandis iudicandisq; negocijs cauſæ ſunt, quocirca rectè concluſit diligenter cognitis argumentorum locis, & Oratoribus, & Philoſophis, & iuriſconſultis argumentorum copiam non defuturam.

Cõiunctus huic cauſarum loco ille locus eſt, qui efficitur ex cauſis, ut enim cauſa quid ſit effectũ indicat, ſic quod effectum eſt, quæ fuerit cauſa demonſtrat. Hic locus ſuppeditare ſolet Oratoribus & Poëtis, ſæpe etiam Philoſophis, ſed his qui ornatè & copioſè loqui poſſunt, mirabilem copiam dicendi, cum denunciant quid ex quaq; re ſit futurũ. Cauſarum enim cognitio cognitionem euentorum facit.

Omnia quę ad ſe referuntur rectè dicuntur eſſe coniuncta, ipſa enim relatio rerũ efficit coniunctionem, quod ſi cauſa alicuius cauſa eſt, non alterius, niſi ſui effectus eſt cauſa, itemq; ſi eſt aliquis effectus, ex cauſarum principijs uenit, iurè igitur ab effectis locus, cauſarum loco debet eſſe coniunctus, quoniam uero ſemper quę ad ſe referuntur æquantur, neceſſe eſt, quę ubertas ſit cauſarũ, eadem quoq; ſit effectorum. Quoniam enim cauſa præter effectum eſſe non poteſt, cum ſit cauſa ſuper effectũ, neceſſe eſt ut ex euẽtibus quoq; atq; effectibus, plurima ſuppetãt argumenta, ſiquidẽ ex cauſis etiam plurimam contrahuntur, nam ſicut cuiuslibet effectus poteſt cauſa tractari, ſi ex qualibet cauſa poteſt, qui ſit euentus oſtendi, rectéq; ait cauſarũ cognitio euentuum cognitionem facit, ut enim in prædicamentis oſtenditur, ſciri relatiuũ aliquod non poteſt præter reliqui ſcientiam relatiui.

Reliquus eſt comparationis locus, cuius genus & exemplum ſuprà poſitum eſt, ut cæterorum, nunc explicanda tractatio eſt. Comparantur igitur ea omnia, quæ aut maiora, aut minora, aut paria dicuntur, in quibus ſpectãtur hæc, numerus, ſpecies, uis, quædã etiam ad res aliquas affectio. Numero ſic comparabuntur ut plura bona paucioribus bonis anteponantur, pauciora mala, malis pluribus. Diuturniora bona breuioribus, longè & latè peruagata, anguſtis, ex quibus plura bona propagentur, quæq; plures imitentur & faciant. Specie autem comparanntur, ut anteponantur, quæ propter ſe expetenda ſunt, his quæ propter aliud, & ut innata atque inſita aſſumptis & aduentitijs, integra contaminatis. Iocũda minus iocundis, honeſta ipſis etiam utilibus, Procliuia laborioſis, neceſſaria non neceſſarijs. Sua alienis, rara uulgaribus. Deſiderabilia his quibus facilè carere poſſis. Perfecta inchoatis, tota partibus, ratione uigẽtia rationis expertibus, uoluntaria neceſſarijs,

neceſſarijs,animata inanimatis,naturalia non naturalibus,artifici oſa nō artificioſis. Vis autem in comparatione ſic cernitur. Efficiens cauſa grauior quàm non efficiens. Quæ ſeipſis contenta ſunt, meliora,quàm quæ egent alijs. Quæ in noſtra quàm quę in aliorum poteſtate ſunt. Stabilia incertis. Quæ eripi non poſſunt his quæ poſſunt. Affectio autem ad res aliquas eſt huiuſmodi. Principum commoda maiora,quàm reliquorum. Itemq; quę iocundiora,quæ pluribus probata,quæ ab optimo quoq; laudata. Atque ut hæc in comparatione meliora ſunt,ſic deteriora quæ his ſunt contraria. Parum autem comparatio nec elationem habet,nec ſubmiſſionē,eſt enim æqualis. Multa autem ſunt,quæ æqualitate ipſa comparētur. Quæ ita ferè concluduntur. Si conſilio iuuare ciues & auxilio æqua in laude ponendum eſt,pari gloria debent eſſe hi,qui conſulunt & hi qui defendūt,at quod primum eſt,qud ſequitur igitur.

Omnis comparatio duplex eſt, aut enim æqualia ſibimet comparantur, aut inæqualia,ſed in his quæ ſunt æqualia ſemper eadē eſſe notatur æqualitas. Inæqualia autem in gemina ueluti membra diuiduntur,minoris,ſcilicet,atque maioris. Nam quod minus eſt, non per ſe minus eſt,ſed comparatione maioris. Itemq; quod maius eſt,minoris comparatione dicitur maius. Quæ cum ita ſint diuidit, atque ante oculos ponit omnium comparationum modos,& quod raro in ſuperioribus locis fecit,ipſas maximas propoſitiones ponit in comparationibus cōſtitutas, ut ſi quando loco ſit nobis comparationis utendum, habeamus quoddam, uelut inuentionis exemplar, ad quod quærentem animum poſſimus aduertere. Omnis igitur comparatio,aut in numero conſtat,aut in ſpecie,aut in ui,aut in aliqua locata extrinſecus affectione. Nam quodcumque conferre contendimus, aut numero comparamus, & ſecundū id aliud maius,aliud minus eſſe decernimus, aut ſpeciem ipſam intuentes,eamq; alij comparantes de excellentia iudicium damus, aut aliud conſideramus, quid res quæq; poſſit efficere,& in quantum eius progredi poſſit natura, aut ex aliorum quodammodo continentia, & ex circumſtantium affectione rem quam alij conferimus inuenimur. Numero igitur quæ comparantur, ſi ex eodem ſint genere, plura pauciori-bus anteponūtur,uelut ſi bona omnia ſint æqualia, iure quiſquam plura bona paucioribus anteponit. Et eſt hæc maxima propoſitio. Plura bona paucioribus anteponuntur, & in cæteris quoque eadem ratio perſpicitur maximarū propoſitionum, at ſi omnia in contrario ſint genere, pluralitati paucitas præferenda eſt, ut pauca mala pluribus malis, mala uero ipſa bonis nullo modo cōferuntur. Quę enim ullo modo compenſantur,in eodem eſſe genere debent, non in contrario. Nam cum aduerſum ſe contraria è regione locata ſunt, conferri compariq́ue non poſſunt, quod ſibi intelliguntur eſſe inimica. Eſt etiam ſecundum numerum comparatio in temporis quoque ratione. Nam cum tempus certis quibuſdam ſpatijs diuidatur,uelut horę,diei, menſis, atque anni. Ex æqualibus bonis ea magis eligenda ſunt, quæ diuturnius perſeuerant, quod in numero poſitum eſſe nullus ignorat. Ipſa enim diuturnitas plurimos eſſe uel dies, uel menſes, uel annos fatetur, quibus duret id quod eligitur. Longè etiam peruagata bona, anguſtis & in unum minimum locum coarctatis numeri comparatione præcedunt. Nam quæ longè lateq; peruagata ſunt, ea in plurimas gentes regiones q; diffuſa ſunt, pluralitas uero cuiuslibet rei numerum ſpectat. Iam uero ex quo plura propagantur bona quis non iudicet eſſe meliora his quorum eſt inops bonorum contractior q; fecunditas? Quis etiam bonum quod plures imitentur ut faciant,cæteris quæ ita nō ſint,excellere nō arbitretur, quæ in numero

conſtare

constare quis nesciat, quando in numero pluralitas constat. Specie uero comparatu tur, quæ per seipsa cõsiderata suę quodammodo pulchritudinis merito cæteris anteferuntur. Meliora enim sunt quæ propter se, quàm quę propter aliud expetuntur, ueluti salus quę propter se expetitur medicina propter salutẽ. Quocirca melior est salus quàm medicina, atq; hæc non ad aliquem numerum, nec postremo ad aliquam quantitatem, sed ad ipsam speciem salutis ac medicinæ cõsiderationem referentes iudicium promimus. Illa quoq; quæ innata atq; insita sunt, assumptis & aduentitijs meliora iudicantur, unde innata moribus grauitas, longè amplius excellit eam quæ per imitationem affectatur. Integra etiã potius quàm contaminata melioris rei iudicium ferunt. Nam quæ integra sunt, suam speciem seruant, quę contaminata sunt, atq; ex aliqua parte uitiata, siqua etiam inerat speciei pulchritudinem perdiderunt. Iocunda minus iucundis meliora, cõmunis omniũ animalium natura dijudicat. Honesta utilibus sapientes anteponũt, procliuia laboriosis anteferri illa res monstrat, q̃ nemo ad eundẽ finem per laboriosam atque asperam uiam tendere cupiat, ad quẽ possit procliui, facilíq; itinere peruenire. Labor quippe omnis iniocundus est, iocunda est facilitas. Necessaria etiam non necessarijs partim præferri, partim etiã postponi debent. Quod M. Tullius tacuit. Necessaria quippe præferuntur his nõ necessarijs, quæ non boni ratione, sed uoluptatis appetitione sunt cõstituta, ueluti luxu regio parata conuiuia, nullus sapiẽs iudicet esse meliora his, quę naturę expleant indigentiam, quędam uero sunt quæ ipsa specie boni, cum non necessaria sint, meliora sunt necessarijs. Nam uiuere necessarium est, & sine eo subsistere animal nequit. Philosophari uero non est necessarium, melius tamen longe q̃ excellentius est Philosophum uiuere, quàm tantum uiuere. Illud enim raro paucisq; etiam utentibus ratione cõcessum. Illud pecudibus commune nobiscum, sua quoque alienis iure meliora esse dicuntur, ueluti hominibus ratio potius quàm uoluptatis appetitio, illud enim proprium est hominis, illud alienum, rara quoque uulgaribus meliora sunt, atque hic locus approbat id quod superius dictum est Philosophãtem uitam ipsa uita esse meliorem. Nam quæ rara sunt, facilè id quod uulgare est antecedunt. Desiderabilia etiam his quibus facilè carere possis, illa res approbat esse meliora, quod maximè desiderantur, & sine his anxia uita est, ueluti si quis capillis uisum conferat. Aegrius enim toleramus carere uisu quàm capillis, ita ex hoc meliorem esse uisum capillis iudicamus. Quod his facilè, illo, æquo animo carere non possumus. Perfecta etiam imperfectis naturaliter excellunt, illa enim suam formam adepta sunt, illa minimè. Tota etiam partibus eodem modo excellentiora esse arbitramur. Nam quod totum est, habet naturæ propriam formam. Quod uero pars est & ad totius nititur perfectionem, nondum suæ pulchritudinis speciem cœpit, nisi ad totius integritatem referatur, iam uero ratione utentia rationis expertibus nullus dubitat esse meliora. Volũtaria quoque necessarijs iure anteponuntur. Namque uoluntaria libera sunt, quæ necessaria, quodam nos ueluti dominio necessitatis astringunt, atque ideo meliora esse uoluntaria necessarijs existimamus, quamquam in hoc etiam illud intelligi possit, quod à nobis superius dictum est. Non necessaria sæpe necessarijs anteponi, quandoquidem ea quæ uoluntaria sunt non fuerint necessaria, uoluntaria uero meliora sunt necessarijs. Non necessaria igitur sæpe necessarijs excellunt, animata quoque inanimatis ipsius animæ uegetatione considerata anteponenda esse ratio persuadet. Naturalia etiam nõ naturalibus, & artificiosa inartificiosis. Optimusq; hic gradus est, ut naturam arti, artem præferas inertiæ, ars quippe imitatur naturam, quo fit ut id quod in se retinet pulchri ex natura ueniat, cuius imitari speciem cupit, longè uero postrema sunt, quę cum artificio carent, non à specie solum naturæ, uerũ etiam ab imitatione discedũt, atq; hæc quidem de specie in comparationibus cõsiderantur. Vis aũt in eo cõsistit in quo considerat̃ quid unaquæq; res possit efficere, nam q̃ quęq; res potest, ea uis eius rectissimè dicit. Efficiẽs igit̃ causa grauiorẽ uim habet q̃ ea quę nihil

efficit,

efficit, uelut artifex melior quàm materia, illa quippe stolida est atque immota. Nec aliquid efficiens, nisi formam ab artifice, id est, ab efficiente causa susceperit. Itē quæ seipsis cōtenta sunt, meliora esse his uidētur quę egent alijs, ueluti omniū Deus optimus est, quia nullo indiget, & ipso cūcta sunt indiga. Item quę in nostra sunt potestate magis eligenda sunt q̄ quę in aliena manu posita facilè labuntur, quo fit ut sit uirtus melior q̄ diuitiæ. Nā uirtus est in nostra potestate, diuitiarū fortuna domina est, iam uero stabilia incertis, quę eripi nō possunt his quę possunt, si tamen bona sunt, quis non intelligat esse meliora? quorum tamen locorū, pars contraria cōtrarium tenet, inspectis quippe his quæ meliora sunt, si horū aduersa uideamus deteriora sunt. Restat in affectione posita cōparatio quę ita tractatur, ut nō per semetipsam res quæ alij cōfertur, sed ex alterius cuiuslibet consideratione pensetur, uelut in tribus quibusdam rebus si duæ ad se inuicem cōparentur, eo quòd ad tertiā plus minus ue iungantur. Sint enim duo quædam humanis rebus accommodata, quarum una principibus atq; etiam ipsi reipublicę accommodatior. Hic igitur iudicabimus eam rem esse meliorem quæ melioribus prodest, id est, ut reipublicę uel principibus non considerantes ut sese res habeat, sed quantū reipublicę uel principibus adiuncta sit. Hęc igitur res ex affectione est comparata, melius q̄ iudicatur id quod principibus commodum est, quàm id quod aliquibus priuatis, quoniam principes reliquorum etiam continent statum. Eodem modo sunt quæ sequuntur, ut quæ iucundiora sunt pluribus, quę clariora inter multos, quę pluribus cōprobata sunt, meliora ducātur. Nam etiam si minus ipsa huius naturæ sint, affectione tamen, ut dictum est, eorum quibus uel iucundiora, uel inter quos clariora sunt, aut à quibus probant̄, meliora existimanda sunt. Sed quanq̄ id quod à pluribus bonum ducitur, superius in ea cōparationis parte posuerit in qua fiebat secundum numerū comparatio, nihil tamen impedit eundem locum secundum aliam atq; aliam cōsiderationem diuersis generibus subdi, uelut ala auis cum substantia sit, eadem tamen ad aliquid esse intelligitur, si ad alatum consideretur. Illa quoq; ex affectione uidentur esse meliora, quæ ab eo laudata sunt, contra quem Dialectica oratione uel Rhetorica facultate differitur. Nam ut reuincere aduersarium possis, sat est si eum tibi consensisse monstraueris, atque id aliquando uelut optimum prædicasse, quod tu melius re proposita monstrare contendas. Dictis igitur omnibus meliorum locis, his oppositi quę deteriora sunt cōtinebunt. Parium uero nulla discretio est. Neque enim quod par est, aut intentionem sumere, aut remissionem potest. Quibus autem modis inter se maiora minora q̄ue pendantur, ijsdem inter se paria conferuntur. Nam quæ uel numero, uel specie, uel ui, uel affectione fuerint, æquè paria esse dicuntur. Commune autem cunctorum exemplum est, quod Cicero in qualitate constituit, quæ qualitas in cunctis paribus æqua est, sed uel numero, uel specie, uel ui, uel affectione paria sunt. Nam in eorum comparatione quę maiora uel minora sunt, una quædam qualitas est, sed horum accessione uariantur. Nam quibus in eadē qualitate maior numerus, pulchrior species, efficacior uis, ad pretiosiora coniunctior affectio, ea meliora esse existimabuntur. Quę si æqua fuerint, in eadem qualitate paria sunt. Exemplum uero quod proposuit, ad blandiendum Trebatij animum ualet, cum propriam, id est, Oratoriam facultatem, cum Iurisperitorum laude cōiungit, hoc modo: Si consilio iuuare ciues, quod Iurisperitorum est, & auxilio, quod Oratorum est, æqua in laude ponendum est, pari gloria debent esse qui consulunt, id est, periti Iuris, & hi qui defendunt, id est, Oratores. Atqui primum est, id est, consilio iuuare ciues, & auxilio, æqua in laude ponendum est. Quod sequitur igitur, id est, infertur. Ea uero conclusio est per quam dicimus. Hi igitur qui cōsulunt, & hi qui defendunt, pari gloria esse debent. Hoc autē breuiter Dialecticorum more protulit, qui sic enunciant: Si dies est, lucet. At quod primum est, id autem tantundem est, ac si dicatur: Atqui dies est. In propositione enim quæ est. Si dies est, lux est, prior est propositio, dies est. Concludunt q̄ sequitur, igitur, id est,

esse

esse lucem. Id enim in prima parte propositionis, quæ erat. Si dies est, sequebatur. Igitur hic quoq; Cicero sic protulit: Atqui primũ est, id est, cõsilio & auxilio iuuare ciues æqua in laude esse ponendum, id enim erat primum in ea propositione quæ dicebat: Si consilio & auxilio ciues iuuare, æqua in laude poneretur, pari gloria esse Oratores luriscq; consultos. Quod sequitur igitur, id est, pari gloria debent esse qui consulunt ac defendunt, id enim erat cõsequens in ea propositione quæ statuebat. Si cõsilio & auxilio ciues iuuare par esset, pares esse qui consulunt ac defendunt.

Perfecta est omnis argumentorum inueniendorum præceptio, ut cũ profectus sis à definitione, à partitione, à notatione, à cõiugatis, a genere, à forma, à similitudine, à differentia, a contrarijs, ab adiunctis, à consequentibus, ab antecedẽtibus, à repugnantibus, à causis, ab affectis, à cõparatione maiorũ, minorum, parium, nulla præterea sedes argumenti quærenda sit.

Tametsi ex his quæ dicta sunt, intelligatur nullum argumenti locum esse prætertiũ, breuiter tamen Ciceronis conclusionem, qua se nihil omisisse commemorat, ad amplioremdoctrinæ fidem approbandã reor, in his enim nihil omnino prætermittitur quę certa ratione tractãtur. Nulla uero certior ratio diuisione, quod enim quisq; partitur à communibus in particularia deducens, cum rectum iter insistat, labi atq; in errorẽ duci nõ potest. Locorum igitur omniũ prima diuisio fuit in ea quæ in ipsis hærerent, & ea quæ assumerentur extrinsecus. Cuius diuisionis nihil medium reperiri potest, aut enim in ipso est aliquid de quo quæritur, aut extrinsecus necesse est assumatur. Videamus igitur nunc quemadmodũ disputatio per nihil omittentẽ diuisionem feratur. Eorũ igitur locorũ, qui in ipsis sunt de quibus agit, nũc ex toto, nunc ex partibus, nunc ex uocabulo, nũc ex affectis sumitur argumentũ. In his igitur quoniã nihil relictum sit, perspicuè apparet. In eo enim q̃ cõiunctum est, duplex discretio est, una ex eo ipso q̃ formatũ est, atq; cõpositum, quod totũ est, in quo etiã definitiones adhibentur, alia in eius partibus inspiciendis, ex quibus compositi forma coniuncta est. Sed quoniam natura hominum id quod intelligit, uoce sæpius prodit, necesse est ut nomen quoq; quod ad intellectus declarationem adhibetur, ostẽdat aliquam rei, quam significat proprietatẽ, intellectus quippe, qualitatẽ rei, quam intelligit significat. Quocirca nomen quoq; intellectus qualitatem designat. Iure igitur dictum est, proprietatem quandam rei uocabulo significari, atq; ita ex eo trahi argumẽtum potest, quod uocatur à nota. Horum uero locorum alias partitiones dedit, quas paulò post breuius colligemus. Affecta uero, quæ, ut superius dictum est, in relatione consistunt, ipsa etiam ritè diuisa sunt. Nam quæ referuntur ad aliquid, aut substantialia sunt, aut accidentia. Substantialia, ut coniugata, nam iusto, in eo quòd iustus est, iustitia substantiam facit. Nec id dico, quod homini esse ex iustitia constituatur, sed iusto, qui iustitia discedẽte corrumpitur. Similis & de eo quòd est iustè aduerbio, ratio est. Est etiã substantiale, genus, species, differentia, causa, effectus. Accidẽtia, ut contrarium, simile, adiunctum, paria, maiora, minora. Cõsequentia uero, atq; repugnantia, quoniam ut superius dictum est in conditione posita sunt, nunc substantialia reperiuntur, nunc uero in accidentibus cõsiderantur. Substantialia, ut cum genus antecedit speciem, accidentia, ut cum nigredo præcedentem sequitur coruum, quãquam etiam in causis aliquæ accidentes esse possint. De quarũ omniũ proprietatibus Tullius suprà differuit. Atq; ut breuissima descriptione tota locorũ diuisio colligatur, erit hoc modo: Omne argumentum aut ex his locis ducitur, qui in ipso de quo quæritur inhærent, aut ex his, quæ extrinsecus assumunt. Is uero locus qui in ipsis de quibus ambigitur, positus est, diuiditur in eum locũ qui est ex toto, & in eum qui est ex partibus, & in eum qui est ex nota, & in eum qui est ab affectis. Is autem qui à toto est, à definitione locus uocatur. Definitionum uero aliæ sunt propriæ, aliæ non propriæ.

prīæ. Non propriarum uero, aliæ ſunt quæ ſingulis nominibus denotantur, aliæ quæ oratione panduntur. Earum uero quæ ſingulis nominibus fiunt, aliæ ſunt in quibus pro nomine redditur nomen, quæ dicuntur κατ' ἀντίλῆψιν, aliq̃ quę exempli gratia nomen ſubijciunt, quæ dicuntur ωσπερ. Earum uero quæ oratione declarantur, aliæ fiunt à partitione, aliæ à diuiſione, aliæ à differentijs prçter genus, quæ ἐννοηματικὴ dicitur, aliq̃ quæ ex pluribus qualitatibus fiunt, etiam ſingulis totum id ſignificātibus, quod omnis qualitatum collectio declarat, quæ uocantur ποιότης, aliæ quæ ex accidentibus, non ſingulis, ſed cunctis unum aliquid efficientibus conſtant, aliæ quę ad differentiam dantur, aliæ per translationem, aliq̃ quæ ex priuatione cōtrarij, aliq̃ quæ propriis nominibus aptantur, quæ etiam ὑποτυπωσεις dicuntur, aliæ per indigentiā pleni, aliq̃ per ꝓportionē, aliæ per relationem, aliæ per cauſam. Item alia definitionis diuiſio ſecundum Tullium principalis, quod aliæ corporalium rerum ſint, aliæ incorporalium, & definitionis quidem locus ita diuiſus eſt. A partibus autem locus diuiditur in partitionem & diuiſionem. A nota uero locus ſimplex eſt. Ab affectis autem, alij ſunt à coniugatis, alij à genere, alij à forma, alij à ſimili, alij à differentia, alij à contrarijs, alij ab adiunctis, alij à conſequentibus, antecedentibus & repugnantibus, alij à cauſa, alij ab effectis, alij à comparatione parium, maiorum, uel minorum. Genus uero diuiditur in ſuprema genera, & in ea quæ etiā ſpecies eſſe poſſunt. Species quoque diuiditur in ultimas ſpecies, & in ea quæ etiam genera eſſe poſſunt. Similiū quoque alia in ſingulis conſiderantur & uocantur exempla, alia in pluribus, & appellatē inductio, alia in coniunctis, & uocatur proportio. Item differentiarum, aliæ ſunt ſubſtantiales, aliæ etſi non ſubſtantiales, inſeparabiles tamen, aliæ neq̃ ſubſtantiales, neque inſeparabiles. Contrariorum alia dicuntur aduerſa, alia priuantia, alia negantia, alia relatiua. Adiunctorum uero alia ſunt quæ ante rem exiſtunt, alia quæ cum re, alia uero poſt rem. Locus uero conditionalis diuiditur in antecedens, conſequens, & repugnans. Cauſarum quoq; multiplex locus eſt, aliæ namq; ſunt quæ ui ſua efficiūt, aliæ ſine quibus effici non poteſt. Earum uero quæ ui ſua efficiunt, aliæ ſunt neceſſariæ nihilo indigentes ut efficiant, aliq̃ uero indigentes ut efficiant, aliæ uero indigentes & non neceſſariæ. Earum uero ſine quibus nō efficitur, aliæ ſunt mobiles aliæ immobiles. Item cauſarum, aliæ ſunt non ſpontaneæ, aliq̃ ex uoluntate, aliæ ex perturbatione, aliæ ex habitu, aliæ ex natura, aliq̃ ex arte, aliæ ex caſu. Rurſus cauſarum aliq̃ ſunt conſtantes, aliæ inconſtantes. Amplius, cauſarum aliæ ſunt uoluntariæ, aliæ ignoratæ. Ignoratarum pars in caſu, pars in neceſſitate eſt conſtituta. Neceſſariū pars in ui, pars in ſcientia poſita eſt. Effecta uero in tantum diuidi poſſunt, in quantum ad ſuperius dictas cauſas referuntur. Locus uero à comparatione minorum, parium, atque maiorum, diuiditur in numerum, ſpeciem, uim, ad res alias affectionem. Quę cū ita ſint, cumq; nihil ſit in diuiſione prætermiſſum, rectè M. Tullius partitionem concluſit, dicens, nullam argumenti ſedem eſſe prçteritā. Reſtat igitur locus qui extrinſecus ſumitur, quem, quoniam nihil Iuriſconſultis eſt utilis, non Trebatij cauſa, ſed ne quid perfecto operi deeſſe uideatur, adiungit.

Sed quoniam ita à principio diuiſimus, ut alios locos diceremus in eo ipſo de quo ambigitur, hærere, de quibus ſatis eſt dictum, alios aſſumi extrinſecus, de ijs pauca dicamus, etſi ea nihil omnino ad ueſtras diſputationes pertinēt, ſed tamen totam rem perficiamus, quandoquidem cœpimus. Neq; enim tuis es, quem nihil niſi ius ciuile delectet, & quoniam ad te hæc ita ſcribuntur, ut etiam in aliorum manus ſint uentura, detur opera, ut quàmplurimum ijs quos recta ſtudia delectant, prodeſſe poſſimus.

Ne locus nihil Iuriſperito profuturus negligentiam ſui faceret, Trebatiū ut in proœmio magnus Orator reddit attentum, ait enim ita ſeſe diuiſiſſe in principio, ut

alios locos in ipsis hærere diceret, de quibus ageretur, alios extrinsecus assumi. Et cũ de superioribus locis idonee disputatum sit, intractatam reliquam partem non oportere præteriri. Neque enim hunc esse Trebatium, qui sua arte contentus, cæterorum studia negligat, uerum diligentia atq; ingenio plurimum ualens, cuncta ad se pertinere ducat, quæ liberalibus studijs annumerentur, simul dandam esse operam dicit, quoniam beneuolo animo Ciceronis opus Trebatius esset editurus, ut cum in multorum manus uenisset, prodesse ijs integrum posset, qui rectis studijs tenerẽtur, hoc quoq; Trebatio beneficij nomine concedens, quod ad eum scripta, & per eum edita plurimis profutura conscriberet.

Hæc ergo argumentatio quæ dicitur artis expers, in testimonio posita est.

Testimonium autem nunc dicimus omne quod ab aliqua re externa sumitur, ad faciendam fidem.

Extrinsecus positum argumenti locum, quem M. Tullius uocat artis expertem, in testimonio positum esse pronuntiat. Dubitari autem potest quid hic locus à superioribus differat, quos in affectis locauit. Nam uti affecta semper in relatione sunt constituta, ita etiam testimonia, ad ea quorum sunt testimonia, referuntur. Omne enim testimonium, testatæ rei testimonium est. Quocirca, cur aut ea quæ affecta, dudũ uocata sunt, non extrinsecus collocentur, aut ea quæ nunc uocantur extrinsecus, non inter affecta ponantur, quæri potest, cum præsertim ea quæ adiuncta esse negotio superius diximus, ueluti quoddam testimonium sæpe rebus afferant, cum ex eorũ quæ præcesserunt, uel consecuta sunt signis, quod gestum sit considerari solet. Quorum omnium communis illa solutio est, quod ex affectis argumenta quæ fiunt, ab Oratore inueniuntur, eiusq; operæ atq; industria nascuntur. Ea uero quæ extrinsecus posita sunt, rei tantum testimonium præbent, non enim inueniuntur ab Oratore, sed his Orator utitur positis atq; ante constitutis. Nam quæ à genere, uel à specie, uel à cæteris affectis argumẽta sunt, ab ipso quodam modo Oratore reperiuntur. Testimonia uero sibi ipse non efficit, sed ad causam utitur ante præparatis, quo fit ut argumenta ex affectis in causa statim atq; ex tempore nascantur, ea uero quæ in testimonijs posita sunt, ante rem præcurrentia confirmando usum negotio posterius præstent, & in adiũctis ab Oratore coniectura colligitur, et auditorum mentibus intimatur. Testimonia uero non in coniecturis, aut in suspicionibus, sed in rei gestæ narratione constituunt. Ostendit autem uehementius quid esset testimonium, cum dicit, id à se testimonium uocari quod ab aliqua externa re sumitur. Omnia quippe affecta, ab eis ad quæ affecta sunt, non uidentur externa. Testis uero cum re testificata nulla cognatione coniungitur, nisi sola notitia, quæ nihil ad rem quæ gesta est attinet, cum si gestũ negotium nullus agnosceret, nihilominus tamen gesta res esset, sed id poterit etiam ad similitudinem duci. Quid enim minus esset aliquid, si ei simile nihil reperiretur? sed quod simile est, ei cui simile est, eadem qualitate coniungitur, quæ qualitas utrunque conformat. Scientia uero quamuis efficiat testem, nulla tamen qualitate coniungitur cum re, cuius illa notitia est. Neq; enim scientis notitia, rei gestæ qualitas dici potest, cum si notitia, qualitas rei posset intelligi, pereuntibus his qui rem norũt, res uel interiret, uel mutaretur, quod neutrum euenire necesse est, quandoquidẽ absumptis scientibus, res ignorata poterit permanere.

Persona autem non qualiscunq; testimonij pondus habet, ad faciendam enim fidem autoritas quæritur. Sed autoritatem aut natura, aut tempus affert. Naturæ autoritas in uirtute inest maximè. In tempore autem multa sunt quę afferant autoritatem, ingenium, opes, ætas, fortuna, ars, usus, necessitas, cõcursio etiam nõnunquam rerum fortuitarum. Nam & ingeniosos, & opulẽtos,

& ætatis

& ætatis ſpatio probatos, dignos quibus credatur putant, non rectè ſortaſſe, ſed uulgi opinio mutari uix poteſt, ad eamq; omnia dirigũt, & qui iudicãt, & qui exiſtimant. Qui enim his rebus quas dixi, excellunt, ipſa uirtute uiden tur excellere. Sed reliquis quoq; rebus quas modo enumerari, quãquam in ijs nulla ſpecies uirtutis eſt, tamen interdum confirmatur fides, ſi aut ars quę dam adhibetur, magna enim eſt uis ad perſuadendum ſcientiæ, aut uſus. Ple rumq; enim creditur ijs qui experti ſunt. Facit etiam neceſſitas fidem, quę tũ à corporibus, tum ab animis naſcitur. Nam & uerberibus torti, et igni fatiga ti quæ dicunt, ea uidetur ueritas ipſa dicere, & quæ à perturbationibus ani mi ſunt, dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia neceſſitatis uim habent, af ferunt autoritatem, & fidem. Cuius generis etiam illa ſunt, ex quibus nonnũ quam uerũ inuenitur, pueritia, ſomnus, imprudentia, uinolentia, inſania. Nã & pueri ſæpe indicauerunt aliquid, ad quod pertineret ignari, & per ſom num, uinum, inſaniam, multa ſæpe pateſacta ſunt. Multi etiam in res odioſas imprudentes inciderunt, ut Staterio nuper accidit, qui ea locutus eſt bonis uiris ſubauſcultantibus pariete interpoſito, quibus pateſactis, in iudiciũq; pro latis, rei capitalis iure damnatus eſt. Huic ſimile quiddam de Lacędemonio Pauſania accepimus. Concurſio autem fortuitorum talis eſt, ut ſi interuentũ eſt caſu, cum aut ageretur aliquid quod proferendum non eſſet, aut dicere tur. In hoc genere etiam illa eſt in Palamedem iecta ſuſpitionum proditi onis multitudo, quod genus refutare interdum ueritas uix poteſt.

Quoniam locum artis expertem in teſtimonio poſitum eſſe dixit, in teſtimonijs ue ro perſonarum fidem ſuam interponentium autoritas quęritur, neceſſarium fuit, qui bus rebus fieri ſoleat autoritas, expedire. Ac cætera quidem clariſſimè atq; apertiſſi mè dicta ſunt. Sed quoniam autoritatem in naturam tempusq; diuiſit, cumq; in tem pore, ingenium, opes, ætatem, fortunam, artem, uſum, neceſſitatem, cõcurſionem e tiam nonnunquam rerum fortuitarum locauit, quæri poteſt. Quid enim attinet ad tempus ingenium? quid ars? quid uſus? Nam ætas atq; opes, fortuna, & fortuitarũ rerum concurſio, ſubiecta ſunt tempori, quoniam unum quodq; eorum uarijs tẽpo rum uicibus permutatur. Ingenium uero naturę potius oportuit attribui, artem atq; uſum tertium quiddam, quoniam neq; tempori neq; naturę ſubijciuntur. Quamquã uirtus quoq; ipſa, quàm M. Tullius in naturæ ratione conſtituit, quibuſdam non na turalis, ſed tum doctrina, tum recta exercitatione uiuendi uideatur aſcita. Sed hoc i ta intelligenda diuiſio eſt, quod omnis autoritas aut ex magnis atq; excellentibus re bus & per naturam optimis uenit, aut ab his quæ inferiore loco ſunt conſtituta, fidẽ non ex naturæ qualitate, ſed ex uulgò inſitis opinionibus capit. Et maximas quidem excellentesq; res in natura conſtituit, quæ ſemper, ut ipſe Tullius multis in locis de fendit, boni eſt appetens. At uero quæ poſteriora ſunt, in tempore poſuit, idcirco, q omnia tempori ſubiecta, principalis boni non retinent ſtatum. Virtus quidem in ae terius flecti non poteſt. Ingenium uero atq; opes, fortuna, & ars, atq; uſus ſæpe non recta exercitatione deprauantur. Nam quicquid horum fuerit à uirtute ſeiunctum, dignitatem uerę laudis amittit. Et de uirtute quidem diſtulit dicere. Poſteriorem ue ro partem, ideſt, in tempore poſitę autoritatis diuiſit, & euidentiſſimis patefecit exẽ plis. Nam & ingenijs fides adeſt, atq; ex ea præſto eſt autoritas plurima. Eos quippe ſapientius loqui homines credunt, quorum ingenium ad expedienda quę propoſue

rint,ſufficit,opibus quoq; præpollentes,dignos fide iudicant,fortuna quoq; & dignitate præclaris,maieſtatem autoritatis impertiunt,non rectè fortaſſe,ſed & iudiciũ in negotijs,& exiſtimatio uitæ, opinione hominum maximè continetur, quæ quia mutari uix poteſt,ad eam cuncta diriget, ea que ſibi tractanda regendaq; proponet Orator. Ars etiam,atq; uſus plurimum ualẽt. In utriſq; enim fidem notitia facit. Neceſſitas quoq; quaſi id quod latebat,extorquens,autoritate ſubnixa eſt. Quę tum ab animo,tum à corporibus uenit,à corporibus, cum igni,ferro, ac uerberibus uerum quod latet,aperitur,ab animo,cum mens quadam perturbationis uel ignorantiæ neceſſitate confunditur. Tunc enim quid dici,quid taceri debeat,minime diſtinguens, uerum quod occultum erat,prodit atq; effundit in lucem. Nam iracũdia ſæpe,& quælibet animi perturbatio,quod occultandum foret,haud continet,quę idcirco habet autoritatem ad fidem,quia ſimpliciter prodita ſunt,nec ulla calliditatis arte prolata. Quinetiam ignorantia puerorum,uiolentia,ſomnus quædam ſæpe produxit in medium,in quibus ſi iudicium fuiſſet ullum,prolata non eſſent. Sæpe etiã homines præter ullam animi perturbationem imprudentes propria confeſſione obligati ſunt,dũ cuncta ſimpliciter effundunt,quæ ſibi nocitura non exiſtimant, ut Staterio euenisſe propoſuit,qui interpoſito pariete teſtibus audientibus ea confeſſus eſt,ignorans ſe ab inſidiantibus audiri,quibus uulgatis,in iudicium q; prolatis,capitali ſententia cõdemnatus eſt. Atq; hæc quidem ignorantia,in neceſſitate conſtituta eſt. Nã qui neſcit,id,quod ignorat,neſi uelit quidem poterit euitare. Quæ autem neceſſitas extorquet,ipſa quodammodo uidetur ueritas dicere,atq; ideo eis uelutſi autoritate ſubnixis fides adhibetur. Concurſio etiam rerum fortuitarum facit fidem,quæ cũ aliquoties falſa deſignet,tamẽ ita eſt uehemẽs,ut ſe ab ea ueritas explicare uix poſſit. Qualeſt quod de Palamede narratur. Phryx extinctus,qui quaſi à Priamo miſſus uidere tur,repertæ Priami literæ Phrygia manus imitata,quæ concurrentia,fidem facerent proditionis. Hinc dicit Cicero,talis etiam fortuitarum rerum concurſio eſt.

Finis huius ſexti deſideratur & totus ſeptimus,quo ſequens Ciceronis textus expenebatur.

Huius etiam generis eſt fama uulgi,quoddam multitudinis teſtimoniũ. Quę autem uirtute fidem faciunt,ea bipartita ſunt. Ex quibus alterũ natura ualet, alterum induſtria. Deorum enim uirtus natura excellit,hominum autem induſtria. Diuina hęc ferè ſunt teſtimonia. Primum orationis,oracula enim ex eo ipſo appellata ſunt,quod ineſt his Deorum oratio. Deinde rerũ, quibus inſunt quaſi diuina quædam opera. Primum ipſe mundus,eiusq; omnis ordo & ornatus,deinceps aërei uolatus auium,atq; cantus,deinde eiuſdem aëris ſonitus,& ardores,multarumq; rerum in terra portenta,atq; etiam per exta inuenta præſentio. A dormientibus quoq; multa ſignificata uiſis, quibus ex locis ſumi interdum ſolent ad fidem faciendam teſtimonia Deorum. In homine uirtutis opinio ualet plurimum. Opinio autem eſt,non modo eos uirtutem habere qui habeant, ſed eos etiam qui habere uideantur. Itaque quos ingenio,quos ſtudio,quos doctrina præditos uident, quorumque uitam conſtantem,& probatam, ut Catonis, Lelij, Scipionis, aliorumque plurium, uidentur eis eſſe quales ſe ipſi uelint. Nec ſolum eos cenſent tales eſſe qui in honoribus populi, req; uepublica uerſantur, ſed & Oratores,

tores, & Philosophos, & Poëtas, & Historicos, ex quorũ & dictis, & scriptis sæpe autoritas petitur ad faciendam fidem. Expositis omnibus argumentandi locis, illud primum intelligendum est, nec ullam esse disputationem, in qua non aliquis locus incurrat, nec ferè omnes locos incidere in omnẽ quæstionem, & quibusdam quæstionibus alios, quibusdam esse alios aptiores locos. Quæstionum duo sunt genera, alterum infinitum, definitum alterum. Definitum est quod ὑπόθεσιν Græci, nos causam. Infinitum, quod θέσιν illi appellãt, nos propositum possumus nominare. Causa certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotijs cernitur, aut in omnibus aut in plerisq; eorum. Propositum autem in aliquo eorum, aut in pluribus, nec tamen in maximis. Itaq; propositum pars causæ est. Sed omnis quæstio earum aliqua de re est, quibus causæ continentur, aut una, aut pluribus, aut nonnunquam omnibus. Quæstionum autem quacunq; de re sint, duo sunt genera, unum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis sunt hæ, quarum finis est scientia. Vt si quæratur, à natura ius profectum sit, an ab aliqua quasi conditione hominum & pactione. Actionis autem huiusmodi exempla sunt. Sit ne sapientis ad remp. accedere. Cognitionis quæstiones tripartitæ sunt, cum an sit, aut quid sit, aut quale sit, quæritur. Harum primum coniectura, secundum definitione, tertium iuris, & iniuriæ distinctione explicatur. Coniecturæ ratio in quatuor partes distributa est. Quarum una est, cum quæritur, sit ne aliquid. Altera, unde ortum sit. Tertia, quæ id causa effecerit. Quarta, in qua de mutatione rei quæritur. Sit nec, ne sic. Ecquidnam honestum sit, ecquid æquum reuera, an hęc tantum opinione sint. Vnde autem sit ortum, ut cum quæritur natura an doctrina possit effici uirtus. Causa efficiens sic, ut cum quęritur quibus rebus eloquentia efficiatur. De commutatione sic, possit ne eloquẽtia commutatione aliqua conuerti in infantiam. Cum autem quid sit quæritur, notio explicanda est, & proprietas, & diuisio, & partitio. Hęc enim sunt definitioni attributa, additur etiã descriptio, quàm Græci ὑπογραφὴν uocãt. Notio sic quęritur, sit ne id ęquum, quod ei qui plus potest, utile est. Proprietas sic, in hominem ne solum cadat, an etiam in beluas ægritudo. Diuisio eo eodem pacto partitio, sic, Tria ne genera bonorum sint? Descriptio, qualis sit auarus, qualis assentator, cęteraq; eiusdem generis, in quibus & natura & uita describitur. Cum autem quæritur quale quid sit, aut simpliciter quæritur, aut comparatè. Simpliciter, expetenda ne sit gloria. Comparatè, pręponenda ne sit diuitijs gloria. Simplicium tria genera sunt, expetendo, fugiendoq;, de ęquo & iniquo, de honesto & turpi. Comparationum autem duo, unum de eodem & alio, alterum de maiore & minore. De expetendo, & fugiendo huiusmodi. Si expetendę diuitię, si fugienda paupertas. De ęquo & iniquo, ęquum ne sit ulcisci à quocunq; iniuriam acceperis. De

honesto & turpi, honestum ne sit pro patria mori. Ex altero autem genere quod erat bipartitum, unum est de eodem & alio, ut si quæratur quid intersit inter amicum & assentatorem, regem & tyrannum. Alterum de maiore & minore. Vt si quæratur, eloquentia ne pluris sit, an iuris ciuilis scientia. De cognitionis quæstionibus hactenus. Actionis reliquæ sunt, quarum duo sunt genera, unum ad officium, alterum ad motum animi uel gignendum uel sedandum, planeue tollendum. Ad officium sic, cum quæritur suscipiendi ne sint liberi. At mouendos animos, cum sunt cohortationes ad defendendam rempublicam ad gloriam, & ad laudem. Quo ex genere sunt querelæ incitationes, miserationesq; flebiles. Rursusq; oratio, tum iracundiam restinguēs, tum metum eripiens, tum exultantem letitiam comprimens, tum ægritudinem abstergens. Hæc cum in propositi quæstionibus genera sint, eadem in causas transferuntur. Loci autem qui ad quasq; quæstiones accommodati sunt, deinceps est uidendum. Omnes illi quidem, ad pleraſq;, sed alij ad alias, ut diximus aptiores. Ad cōiecturam igitur maximè apta, quæ ex causis, quę ex effectis, quę ex coniunctis sumi possunt. Ad diffinitionem autem pertinet ratio & scientia definiendi. Atq; huic generi finitimum est illud, quod appellari de eodem et altero diximus, quod genus forma quędam definitionis est. Si enim quæratur idem ne sit pertinacia & perseuerantia, definitionibus iudicandum est. Loci autem conuenient in eius generis quæstionem, consequentes, antecedentes, repugnantes, adiunctis etiam duobus ijs qui sumuntur ex causis & effectis. Nam si hanc rem illa sequitur, hanc non sequitur, aut si huic rei illa antecedit, huic non antecedit, aut si huic rei repugnat, illi non repugnat, aut si huic rei hæc, illius alia causa est, aut si ex alio hoc, ex alio illud effectum est, ex quouis horum id de quo quæritur idem ne an aliud sit, inueniri potest. Ad tertium genus quæstionis in quo quale sit quæritur, in comparationem ea cadunt, quæ paulo ante in comparationis loco enumerata sunt. In id autem genus in quo de expetendo fugiendoque quæritur, adhibentur ea quæ sunt aut animi, aut corporis, aut externa, uel commoda, uel incommoda. Itemque cum de honesto turpique quæritur, ad animi bona uel mala omnis dirigenda oratio est. Cum autem de æquo & iniquo disseritur, æquitatis loci colliguntur. Hi cernuntur bipartito, & natura, & instituto. Natura partes habet duas, tuitionem sui & ulciscendi ius. Institutio autem æquitatis tripartita est. Vna pars legitima est, altera conueniens, tertia moris uetustate confirmata. Atque etiam rursus æquitas tripartita dicitur esse. Vna ad superos Deos, altera ad manes, tertia ad homines pertinere. Prima pietas, secunda sanctitas, tertia iustitia, atque æquitas nominantur. De proposito satis multa, deinceps de causa pauciora dicenda sunt. Pleraque

traq; enim sunt ei cum proposito communia. Tria sunt genera causarum, Iudicij, Deliberationis, Laudationis. Quarum fines ipsi declarant, quibus, utendum locis sit. Nam iudicij finis ius est, ex quo etiam nomen. Iuris autem partes tum expositæ, cum æquitatis. Deliberandi finis utilitas, cuius hæ partes, quę modo expositæ rerum expetendarum. Laudationis finis honestas, de qua item est antè dictum. Sed definitę quæstiones à suis quæque locis quasi proprijs instituuntur, in accusationem, defensionemq; partitę. In quibus existunt hæc genera, ut accusator personam arguat facti, defensor aliquid opponat de tribus, aut non esse factum, aut si sit factum, aliud eius facti nomen esse, aut iure esse factum. Itaq; aut inficialis, aut cõiecturalis prima appelletur, definitiua altera, tertia quamuis molestum nomen hoc sit, iuridicialis uocetur. Harum causarum propria argumenta ex his sumpta locis, quos expositimus in præceptis Oratorijs explicata sunt. Refutatio autem accusationis in qua est depulsio criminis, quoniam Græcè στάσις dicitur, Latinè appelletur status, in quo primũ insistit quasi ad repugnandum congressa defensio. Atque etiam in deliberationibus & laudationibus ijdem existunt status. Nam & negantur sępe ea futura quæ ab aliquo in sententia dicta sunt fore, si aut omnino fieri nõ possunt, aut sine summa difficultate non possunt. In qua argumentatione status cõiecturalis existit. At cum aliquid de utilitate, honestate, æquitate disseritur, déq; his rebus quę his sunt contrariæ, incurrunt status aut iuris, aut nominis, quod idem contingit in laudationibus. Nam aut negari potest id factum esse quod laudatur, aut non eo nomine afficiendum, quo laudator affecerit, aut omninò non esse laudabile, quod non rectè, non iure factum sit. Quibus omnibus generibus usus est nimis impudenter Cęsar contra Catonẽ meum. Sed quæ ex statu contentio efficitur, eam Græci κρινόμενον uocant, mihi placet id, quoniam quidem ad te scribo, qua de re agitur, uocari. Quibus autem hoc qua de re agitur, continetur, hęc continentia uocentur quasi firmamẽta defensionis, quibus sublatis defensio nulla sit. Sed quoniam lege firmius in controuersijs disceptandis esse nihil debet, danda est opera, ut legem adiutricem, & testem adhibeamus. In qua re alij quasi status existunt noui, qui appellantur legitimæ disceptationes. Tum enim defenditur non id lege dici, quod aduersarius uelit, sed aliud. Id autem contingit cum scriptum ambiguum est, & duę differentes sententiæ accipi possunt. Tum opponitur scripto uoluntas scriptoris, ut quęratur, uerba ne plus an sententia ualere debeat. Tum legi lex cõtraria affertur. Ita sunt tria genera quę cõtrouersiã in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti & uoluntatis, scriptura contraria. In hoc perspicuum est, non magis in legibus quàm in testamẽtis, in stipulationibus,

in reliquis quę ex scripto aguntur, posse controuersias eadem existere. Horum tractationes in alijs libris explicantur. Nec solum perpetuæ actiones, sed etiam partes orationis ijsdem locis adiuuantur, partim proprijs, partim communibus, ut in principijs, quibus ut beneuoli, ut dociles, ut attenti sint qui audiant, efficiendum est proprijs locis. Itemq; narrationes ut ad suos fines spectent, ut plane sint, ut breues, ut euidentes, ut credibiles, ut moderate, ut cum dignitate. Quę quanquam in tota oratione esse debent, magis tamen sunt propria narrandi. Quæ autem sequitur narrationem fides, ea persuadendo quoniam efficitur, qui ad persuadendum loci maximè ualeant, dictum est in his, in quibus de omni ratione dicendi diximus. Peroratio autem & alia quædam habet, & maximè amplificationem, cuius effectus hic debet esse, ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur, & si ita iam affecti antè sint, aut augeat eorum motus, aut sedet oratio. Huic generi in quo & misericordia, & iracundia, & odium & inuidia, & cæterę animi affectiones perturbantur, præcepta suppeditantur alijs libris, quos poteris mecum legere, cum uoles. Ad id autem quod te uelle senserā, cumulate satisfactū esse debet uoluntati tuæ. Nam ne præterirem aliquid quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertineret, plura quàm à te desiderata erant, sum complexus, seciq́ue quod sępè liberales uenditores solent. Vt cum ædes, fundumue uendiderint, rutis cesis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi causa aptè & loco positum esse uideatur. Sic tibi nos ad id quod quasi mancipi dare debuimus, ornamēta quędam uoluimus non debita accedere.

ANITII

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI, PATRICII ORDINA-
RII ET CONSVLARIS, VIRI DE DIFFE-
rentijs Topicis, Lib. I.

OMnis ratio differendi quã Logicẽ Peripatetici ueteres appellauere, in duas destribuitur partes, unam inueniendi, alterã iudicãdi. Et ea quidẽ pars quæ iudiciũ purgat atq; instruit, ab illis Analytice uocata, à nobis potest resolutoria nuncupari. Ea uero quæ inueniẽdi facultatem subministrat, à Græcis Topicè, à nobis Localis dicitur. Ac de illa quidẽ parte quæ iudicandi magistra est, alias disputabit. Nunc uero consiliũ est aperire qui sint loci, quæ eorũ differentię, qui etiã quibus apti sint syllogismis. Nec id simpliciter atq; uniformiter uidetur esse faciendum, uerum duplex est tradenda partitio, una quidẽ ex Græcis uoluminibus eruta. Altera uero ex M. Tullij Topicis sumpta. Atq; in his illud ad perfectionem speculationis est astruẽdum, ut quibus utraq; modis diuisio differat, quibusq; conueniat explicetur, quoq; modo altera alteram uicissim possit includere, & nunc quidem non in singulis immorabimur, sed de tota diuisione communiter disseremus. Locorũ tantũ ex quibus argumenta nascuntur diffinitiones, exempla, differentiasq; colligẽtes. Singula uero pro qualitate operis diligẽtius, uel his octo uoluminibus expedita sunt, quibus Arist. Topica in Latinã uertimus orationẽ, uel his septẽ quibus M. Tullij Topicis lucem plenè expositionis insudimus. Illic igitur cuncta sunt propriis atq; enodatis partibus expedita. Hic uero quę alias per membra patefacta sunt, cõmuni speculatione tractant. Nec Dialecticos solum locos sed etiã Rhetoricos, quoúe hi inter se atq; Dialecticis differant, cura est exequendi, ut omnibus undiq; locis plena consideratione propositis, eorũq; differentijs inter se & cõmunitatibus pernotatis & argumentorũ copia cõparet, & locorũ clara possit esse distinctio. Vt igit cũcta perspicuis rationibus constent, paulò altius ordiendũ est. Propositio est oratio uerũ falsumúe significãs, ut siquis dicat cœlũ esse uolubile, hęc & enũciatio & proloquiũ nuncupat. Quæstio est in dubitationẽ ambiguitatẽq; adducta propositio, ut si quis quærat, an cœlũ sit uolubile. Conclusio est argumẽtis approbata propositio, ut siquis cœlum ab alijs rebus probet esse uolubile. Enunciatio quippe siue sui tantũ causa dicatur, siue ad aliud afferatur approbãdũ propositio est, si de ipsa quæritur, quęstio, si ipsa est approbata, cõclusio. Idem est igitur propositio quæstio & conclusio, sed differunt modo suprà dicto. Argumentum est ratio rei dubię faciens fidem. Non uero idem est argumentũ & argumẽtatio. Nam uis sentẽtiæ ratioq; ea quæ claudit orationẽ cũ aliquid probat ambiguũ, argumentũ uocat. Ipsa uero argumenti elocutio, argumentatio dicitur. Quo fit ut argumentum quidem uirtus, & mens argumentationis sit atque sententia. Argumentatio uero argumenti per orationem explicatio. Locus autem sedes est argumenti uel id, unde ad propositam quæstionem conueniens trahitur argumentum. Quæ cum ita sint, singulorum natura diligentius tractanda est, eorumqúe per species ac membra ut diximus figuraq́ue diuisio facienda est. Ac prius de propositione differendum est. Hãc esse diximus orationem, ueritatem uel mendacium continentem. Huius duæ sunt species affirmatio una, altera uero negatio. Affirmatio siquis sic efferat, cœlum uolubile est. Negatio, siquis ita pronunciet, cœlum uolubile non est. Harum uero aliæ sunt uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ singulares, uniuersales quidem ut siquis ita proponat, omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Particulares uero, siquis hoc modo dicat; Quidam homo iustus est. Quidam homo

iuſtus non eſt. Indefinitæ hoc modo: homo iuſtus eſt, homo iuſtus non eſt. Singulares uero ſunt quę indiuiduum, aut quid ſingulare proponũt, ut Cato iuſtus eſt, Cato iuſtus non eſt. Etenim Cato indiuiduus eſt ac ſingularis. Harum uero alias prędicatiuas, alias conditionales uocamus. Prædicatiuæ ſunt quæ ſimpliciter proponuntur, id eſt, quibus nulla uis conditionis adiungitur, ut ſiquis cœlum eſſe uolubile ſimpliciter dicat. At ſi conditio huic copuletur, fit ex duabus propoſitionibus una cõditionalis, hoc modo: Cœlum ſi rotundum eſt, uolubile eſt. Hic enim conditio id efficit, ut ita demum cœlum uolubile eſſe intelligatur, ſi ſit rotundum. Quoniam igitur aliæ propoſitiones prædicatiuæ ſunt, alię conditionales, prædicatiuarum partes terminos appellamus, hi ſunt prædicatus & ſubiectus. Terminos autem uerba uoco, & nomina quibus propoſitio nectitur, ut in ea propoſitione qua dicimus, homo iuſtus eſt, hæc duo nomina, id eſt, iuſtus & homo propoſitionis partes uocamus, eoſdem etiam terminos dicimus. Quorũ alter ſubiectus eſt, alter prædicatus, ſubiectus eſt terminus qui minor eſt, prædicatus uero qui maior, ut in ea propoſitione qua dicitur homo iuſtus eſt, homo quidem minus eſt quàm iuſtus. Non enim in ſolo homine eſſe poteſt iuſtitia, uerumetiam in corporeis diuiniſq; ſubſtantijs. Atq; ideo maior eſt terminus iuſtus, homo uero minor, quo fit ut homo quidem ſubiectus terminus ſit, iuſtus uero prædicatus. Quoniam uero huiuſmodi ſimplices propoſitiones alterum habent prædicatum terminum, alterum ſubiectum terminum à maioris priuilegio propoſitio prædicatiua uocata eſt. Sępè autem euenit, ut hi termini ſibi inuicem inueniantur æquales hoc modo: homo riſibile eſt, homo namq; & riſibile uterque ſibi ſubiectus ęquus eſt terminus. Nam neq; riſibile ultra hominẽ, nec ultra riſibile homo porrigit. Sed in his neceſſe eſt hoc uenire, ut ſi, quidẽ inęquales termini ſint, maior ſemper de ſubiecto prædicetur. Si uero æquales, uterq; conuerſa prædicatione de ſe dicatur, ut uero minor de maiori prædicetur, in nulla propoſitone cõtingit. Fieri autem poteſt ut propoſitionum partes quas terminos dicimus, non ſolum in nominibus, uerum in orationibus inueniantur. Nam ſępè oratio de oratione prędicatur, hoc modo: Socrates cum Platone & diſcipulis de Philoſophiæ ratione pertractat, hoc quippe oratio quæ eſt Socrates cum Platone & diſcipulis, ſubiecta eſt. Illa uero de Philoſophiæ ratione pertractat, prædicatur. Rurſus aliquando nomen ſubiectum eſt, oratio prædicatũ, hoc modo: Socrates de Philoſophiæ ratione pertractat, hic eñ Socrates ſubiectus ſolus eſt, oratio qua dicimus de Philoſophiæ ratione pertractat prædicat. Euenit etiã ut ſupponat oratio, & ſimplex uocabulũ prædicet, hoc modo: Socratis ſimilitudo cum ſupernis diuiniſq; ſubſtãtijs iuſtitia eſt, hic eñ oratio per quã proferẽ Socratis ſimilitudo, cum ſupernis diuiniſq; ſubſtantijs, ſubijcit, iuſtitia uero prędicat. Sed de huiuſmodi propoſitionibus in his cõmẽtarijs, qs in περὶ ἑρμηνείας Ariſtot. libro conſcripſimus, diligentius diſſeruimus. Conditionalium uero propoſitionũ quas Græci Hypotheticas uocãt partes, ſunt ſimplices propoſitiones, cuius quidẽ ea pars quæ prius dicit antecedẽs, quæ poſterius conſequẽs appellat, ut in hac propoſitione quæ dicit: Si rotundũ eſt, uolubile eſt. Rotundũ eſſe antecedit, uolubile eſſe conſequit. Harũ quoq; alię ſunt ſimplices cõditionales, aliæ cõiunctæ; ſimplices ſunt quæ prædicatiuas habent propoſitiones in partibus, ut in ea quã ſuperius diximus. Si rotundum eſt, uolubile eſt. Rotũdum eſt enim & uolubile eſt, utrę; diuiſæ ac ſigillatim acceptæ prædicatiuæ ſunt. Coniunctarũ uero multiplex differentia, de quibus in his uoluminibus diligentiſſimè perſtrinximus, quæ de Hypotheticis compoſuimus ſyllogiſmis. Simplicium uero Hypotheticarũ propoſitionum quatuor ſunt differentię, aut enim ex duabus affirmatiuis Cathegoricis conſtant, ut ſi rotundum eſt, uolubile eſt, utraq; enim affirmatiua eſt, aut negatiuis duabus, ut ſi cœlum rotundum non eſt, uolubile non eſt. Nam rotundũ non eſſe, & uolubile nõ eſſe, utrę; negationes ſunt, aut ex affirmatiua & negatiua, ut ſi quadratum eſt, uolubile nõ eſt. Quadratũ eñ eſſe affirmatio eſt, uolubile non eſſe, negatio eſt. Aus

eſt. Aut ex negatiua & affirmatiua. ut ſi rotundum non eſt, ſtabile eſt. Rotundū non eſſe negatio eſt, ſtabile uero eſſe affirmatio. Propoſitionum quoque, aliæ ſunt per ſe notæ, & quarum probatio nequeat inueniri, aliæ quas tametſi animus audientis probet eis q̄ conſentiat, tamen poſſunt aliis ſuperioribus approbari. Et illæ quidē quarum nulla probatio eſt, maximè ac principales uocantur, quòd his illas neceſſe eſt approbari, quæ ut demonſtrari ualeant, non recuſant. Eſt autem maxima propoſitio ut hæc, ſi de æqualibus æqualia demas, quæ derelinquūtur æqualia ſunt. Ita enim hoc per ſe notum eſt, ut aliud notius quo approbari ualeat, eſſe non poſſit. Quæ propoſitiones cum fidem ſui natura propriam gerant, non ſolum alieno ad fidem non egent argumento, uerum cæteris quoque probationis ſolent eſſe principium. Igitur per ſe notæ propoſitiones, quibus nihil eſt notius, indemonſtrabiles, ac maximè & principales uocantur. Quę uero quāuis auditoris iudicio cōprobentur, habent tamē aliquid notius naturaliter ex quo ſi de his fiat quæſtio, uelut ex alieno fidem capiāt, hæ demonſtrabiles ac minores poſterioresq̄ dicuntur. Et de propoſitionibus quidē iſta ſufficiant. Quæſtio uero dubitabilis eſt propoſitio, in qua neceſſe eſt ferè eadem conſiderari, quę dudum in propoſitione dicta ſunt. Aliæ namq̄ ſimplices, aliæ cōpoſitæ ſunt. Simplices ſunt ut hæ quę ex ſimplici propoſitione deſcendūt hoc modo: ut ſi quæratur, an cœlum ſit uolubile. Hæc enim ab ea uenit propoſitione quę dicit cœlum eſſe uolubile. Atq̄ ſi à conditionali cōpoſita propoſitione ſuſcipit initium, quæ eſt an ſi cœlum eſt rotundū uolubile eſt, erit cōditionalis atq̄ cōpoſita hoc modo, hæc em̄ à cōditionali propoſitione principium ſumit quæ eſt. Si cœlū rotundum eſt, uolubile eſt, quæſtio ergo aliàs quidem p̄dicatiua eſt, aliàs cōditionalis. Quo fit ut eędem partes quæſtionis ſint q̄ dudum eſſe dictæ ſunt propoſitiones. Prędicatiuæ igitur quæſtiones habent prædicatum atq̄ ſubiectum, ut in ea qua dubitatur, an cœlum ſit uolubile. Nam uolubile p̄dicatum, cœlū uero ſubiectum eſt. Maior enim terminus eſt, uolubile quā cœlū. Neq̄ enim cœlū ſolū uolubile dici poteſt. Quæ uero coniuncta eſt quæſtio, habebit partes quod p̄dicatur & quod ſubijcitur, q̄d antecedit, & q̄ cōſequit̄, ut in ea q̄ dicit, an ſi cœlū rotundū eſt uolubile eſt. Antecedit rotūdum eſſe, ſequit̄ uolubile eſſe. Quę cū ita ſint, in p̄dicatiua quæſtione dubitatur, an ſubiecto termino prędicatus inhęreat. In Hypotheticis uero quæſtionibus illud tantum quæritur, an illam rem quæ præcedit, comitetur id quod ſequens eſſe proponitur. Omnia uero quæ de p̄dicatiuis propoſitionibus dicta ſunt, id eſt, quod aliæ uniuerſales, aliæ particulares, aliæ indefinitę, aliæ ſingulares, eadem poſſunt dici ferè in prædicatiua quæſtione. Hoc etenim tantum quæſtio à propoſitione diuerſa eſt, quod propoſitio quidem uel enunciata ſimpliciter, uel aliud probans, oratio eſt, uerum falſumue ſignificans. Quæſtio uero cum ſit ipſa quidem oratio, dubitabilis tamen eſt propoſitio. Addita igit̄ dubitatione q̄ in propoſitione conſiderantur, eadē etiam cōuenit in q̄ſtione tractari. Quæſtionis autē duæ ſunt ſpecies, una q̄ dicitur à Dialecticis theſis, hic huiuſmodi eſt q̄ de re cæteris circūſtātiis nuda q̄rit ac diſſerit. Quales à Dialecticis maximè ad diſputationē ſumunt̄, ut uoluptas ne ſummū bonū ſit. Ducēda ne uxor: hic à nobis ꝓpoſitio uel propoſitū dicit̄. Altera uero q̄ à Græcis uocat̄ Hypotheſis, à nobis dicit̄ cauſa, hæc quæſtio eſt pſonis, tēporib. factis, cæteriſq̄ circūſtātiis implicita, ea eſt huiuſmodi. Iure né Cicero in exiliū dubio reipublicę tēpore detrudatur, qa iniuſſu populi ciues Romanos necauerit. Huius aūt duplicis quæſtionis ſubdiuiſiones alias eſſe neceſſe eſt, & theſis quidē Philoſophis, hypotheſis uero Oratorib. attributa eſt. Sed eius qdē q̄ſtionis q̄ eſt hypotheſis poſterius, diuiſiones dabo. Nūc de theſeos diuiſione ꝓtractabo q̄ in quatuor diuidit̄ ſpecies. In omni em̄ Dialectica quæſtione p̄dicatiua dubitat̄, an ei q̄ ſubiectū eſt, id q̄ p̄dicat̄ inhęreat. Cū uero aliqd alicui ineſſe, ꝓponit̄, id aut maius erit eo de quo p̄dicat̄ eiq̄ ſubſtātialiter ineſſe cōtendit̄. Aut maius quidē eo erit, ſed nō de ſubſtātia ipſius p̄dicabitur, aut ei erit ęquale & in ſubſtātia prædicabitur, aut ei erit æquale, ſed minimè eius

nimẽ eius ſubſtantiã continebit. Nam ut id quod minus eſt de eo quod maius eſt prẽ dicemus, in nulla propoſitione euenit. Sed ſi tale eſt ꝗd in queſtione proponitur ut ſubiecto ſit maius. & de ſubiecti ſubſtantia prędicetur erit genus, omne enim genus eſt maius eo de quo prędicatur, & de ſubſtantia eius dicitur, ut animal hominis. At ſi maius quidẽ fuerit, ſed de ſubſtantia eius nõ p̃dicetur, erit accidens, ut albũ homini, ꝗd ſi ꝙuale qdẽ ſit, ſed ſubſtãtiale, ſubiecti erit diffinitio, ut animal rationale, mortale homini, hoc nãq; conuertitur, & ſubiecti ratione, id eſt, hominis ſubſtantiã mõſtrat, ꝙ ſi ꝙuale quidẽ ſit, ſed à ratione ſubſtantię ſeiunctũ erit propriũ, ut riſibile homini. Itaq; Dialecticę ſimplices queſtiones, aut de genere, aut de accidẽti, aut de diffinitione, aut de proprio fiunt. Poſſunt uero fieri etiam de differẽtia queſtiones cum quęritur cœleſtia corpora rationalia ſint nec ne, uel cum dubitatur ea ne ſit tyranni ac principis differẽtia, ꝗd hic legibus ſumpſit imperiũ. Illi uiolẽta dominatione populum præmit. Sed tãtundem eſt de differentia quærere, quantũ ſi de genere dubitetur. Aut enim cõſtitutiua erit differentia, aut diuiſiua. Sed ſi cõſtitutiua fuerit, quaſi generis obtinet locum ut rationabilitas homini, uel ſi ratione degũt cœleſtia corpora, cœleſtibus quoq; corporibus. At ſi diuiſiua fuerit uelut ſpecies conſideratur, omnis enim ſpecies cum diuiſibili differentia eſt, quòd ſi differentia nunc quidẽ, loco generis, nunc uero ſpeciei loco utimur, ambigi non poteſt, cũ de ea quęritur de genere dubitari, fieri uero poteſt ut aliquid in certamen cõparatione ducatur, uelut cũ ambigitur, an melior ſit fortitudo iuſtitia. Sed hæc quæſtio in accidentis neceſſe eſt dubitatione ponatur. Namq; ad comparationem nihil niſi accidens uenit, hoc enim ſolum recipit magis & minus. Rurſus de eo quod eſt idem poteſt fieri certamen, ut an idem ſit utile quod honeſtum. Sed hic quæſtio diffinitioni aggreganda eſt. Quarum enim rerum eadẽ eſt diffinitio. Ipſe quoq; ſunt eædem. Quarum uero diuerſa ſubſtantiæ ratio eſt, ipſæ quoq; ſunt diuerſę. Igitur ſimplicis Dialecticæ queſtiones rectè quatuor ſpecies eſſe dicuntur, de quibus ſufficiẽter dictũ eſt. Nunc igitur de cõditionalibus queſtionib. tractandũ eſt, quarũ quidẽ alia cõſtat ex affirmatiuis duab. alia ex duab. negatiuis, alia ex affirmatione & negatione, aliaex negatione & affirmatione. Si igit ex duabus affirmationibus cõditionalis cõſtat propoſitio, id quæritur an affirmatio affirmationẽ ſequat, ꝗd ſi ex duabus negationibus propoſitio iuncta ſit, id in decertatione eſt, an negatio negationẽ comitet, quòd ſi ex affirmatione & negatione, uel negatione & affirmatione copuletur id ambigitur, an affirmationem negatio, an affirmatio negationẽ comitetur. Ac prius quidem eius queſtionis facienda eſt diuiſio in qua diſceptatur, an affirmationem affirmatio cõſequatur, quæ prædicatiuarum quęſtionum non effugit diuiſionem. Nam ut præcedat aliquid & aliud conſequatur, in his ferè rebus euenire ſolet quas paulò ſuperius commemorauí. Speciem quippe ſequitur genus, uel differentia, uel diffinitio, uel proprium, uel inſeparabile accidens. Item proprium ac diffinitionem ſequitur ſpecies, proprium uero ſequitur differentia & diffinitio, & diffinitionem ſequitur proprium uel differentia, hoc modo: Nam ſi homo eſt, animal eſt, & ſi homo eſt rationale eſt, & ſi homo eſt, animal rationale, mortale eſt, & ſi homo eſt, riſibile eſt Si ethiops eſt, niger eſt. Si riſibile eſt, homo eſt, ſi animal rationale, mortale eſt, homo eſt. Si riſibile, rationale eſt. Si riſibile eſt animal rationale, mortale eſt. Si animal rationale mortale eſt, riſibile uel bipes eſt. Præter hęc autem alias quidem effectus cauſam, alias quidem effectum cauſa ſequitur, effectus cauſam ita. Si ſol præſto eſt lucet, effectum cauſa hoc modo. Si quid exuſtum eſt ignis affuit, uel ſic: Si ſol uidetur lucet. Item totum partes ſequũtur, ut ſi integra domus eſt, & tectum & parietes & fundamenta conſiſtunt. Modus etiam ſequitur nomen principale, ut ſi iuſtitia bona eſt, & quod iuſtę eſt bonũ eſt. Nomen etiam principale ſequitur modum, ut ſi quod iuſtæ eſt bonum eſt, & iuſtitia bona eſt. Accidentia quoq; comitatur id quod ſubiectum eſt, ut ſi album eſt corpus eſt. Quæ cum ita ſint, conditionalis quoq; ſimplices ex duabus affirmationibus copulata.

pulata illa ferè diuiſio facienda eſt quæſtionis quod in ea uel de genere, uel de differentia, uel de ſpecie, uel de proprio, uel de diffinitione, uel de accidenti, uel de cauſa atq; effectu, uel toto ac partibus, uel de modo ac principali nomine dubitetur. Atq; hæc de ea quæſtione intelligenda ſunt, quę cum ſit hypothetica ſimplex, ex duabus tamen iungitur affirmatiuis. In hiſdem etiam differentijs illas quoq; cõſiſtere neceſſe eſt quæſtiones, quæ ab his ueniunt propoſitionibus quæ ex utraq; conſtant negatione. Nam ſi genus non eſt ſpecies non eſt. Item ſi differentia uel diffinitio, uel proprium non ſit, ſpecies non erit. Et de cæteris quidem quæ ſuperius dicta ſunt, eodem modo conſiderandum eſt. Quicquid enim antecedit ut aliud cõſequatur, ſi id quod ſequitur non fuerit, nec illud eſt quod antecedit. Earum uero quęſtionum quæ ex affirmatione & negatione conſiſtunt, illa ferè diuiſio eſt, quòd uel in diuerſis generibus, uel in diuerſis ſpeciebus, uel in contrarijs, uel in priuatione atq; habitu cõtinetur, ut enim affirmationem negatio conſequatur, aut diuerſum ponitur genus, ut q̃ ab eo diuerſum eſt abnuatur hoc modo: Si homo eſt, albedo non eſt, uel ſi ſubſtantia eſt, qualitas non eſt, uel ſi ſub eodem genere diuerſæ ſpecies proponant̃ hoc modo: Si homo eſt, equus non eſt, uel ſi contraria, ut ſi album eſt, nigrum non eſt, uel ſi priuationes, ut ſi cœcus eſt non uidet, & poſtremo in omnibus, quæcunq; eadem nõ ſunt euenit, ut: Si unũ eſt, alterum non ſit. Ita ut propoſitam affirmationem negatio comitetur, aut diuerſa erunt genera, aut diuerſę ſpecies, aut contraria, aut priuantia, aut quolibet alio modo ſibi inuicem inconuenientia. Vt autem negationem affirmatio conſequatur, quæ erat quarta conditionalis propoſitionis differentia fieri nõ poteſt, niſi in his contrarijs quæ medio carent, & quorum alterum ſemper ineſſe neceſſe eſt, hoc modo: Si dies non eſt, nox eſt. Si tenebræ non ſunt lux eſt. Facta igitur prędicatiuarum quæſtionum ac conditionalium diuiſione illud inſuper uidetur addendum, quod omnis quæſtio, uel ex ratione differendi, uel naturali, uel ex morali trahitur ſpeculatione. Ex differendi ratione hoc modo: an affirmatio & negatio ſpecies ſint enunciationis. Ex naturali ita, an cœlum rotundum ſit. Ex morali ſic, an uirtus ad beatitudinem ſola ſufficiat. Præterea quęſtio omnis uel eſt ſimplex uel cõpoſita, Simplex quotiẽs affirmatione & negatione diuidit̃ ita, ut totũ alteri affirmare, alteri negare neceſſe ſit hoc modo, an cœlũ rotundũ ſit nec ne, hęc enim una pars quæſtionis affirmationẽ tenet, alia negationẽ. Nam cum alter eſſe defendit, affirmat, alter uero negat, cum non eſſe contendit. Compoſita quęſtio eſt quę in plures diſtrahitur affirmationes hoc modo, utrum cœlum rotundum ſit, an quadratum, an longum, aut cuiuslibet alterius formæ, hic enim plures affirmationes probare neceſſe eſt, quæ diuerſa defendunt. Et de quæſtione quidem quãtum ad præſens negocium pertinebat, ſufficienter dictum eſt. Concluſio uero eſt argumẽtis approbata propoſitio, de qua eadẽ ferè dici poſſunt quę de propoſitione. Quę quoniã diligenter ſuperius explicata ſunt, de argumento deinceps tractandum uidetur. Argumentum eſt ratio rei dubię faciens fidem. Hanc ſemper notiorem quęſtione eſſe neceſſe eſt. Nam ſi ignota notis probantur, argumenrum uero rem dubiam probat, neceſſe eſt quod ad fidem quæſtionis affertur, ipſa ſit notius quęſtione. Argumentorum uero omnium alia ſunt probabilia & neceſſaria, alia probabilia & non neceſſaria, alia ſunt neceſſaria ſed non probabilia, alia nec probabilia nec neceſſaria Probabile uero eſt quod uidetur uel omnibus, uel pluribus, uel ſapientibus, & his uel omnibus, uel pluribus, uel maximè notis atq; p̃cipuis, uel quod unicuique artifici ſecundum propriam facultatem, ut de medicina medico, gubernatori de nauibus gubernandis, id p̃terea quod uidetur ei cũ quo ſermo cõſeritur, uel ipſi qui iudicat. In quo nihil attinet uerum falſumúe ſit argumentum, ſi tantum ueriſimilitudinem teneat. Neceſſariũ uero eſt quod ut dicit̃, ita eſt, atq; aliter eſſe nõ poteſt, probabile quidem ac neceſſarium eſt, ut hoc ſi quid cuilibet rei ſit additum, totum maius efficitur. Neque enim quiſq; ab hac propoſitione diſſentiet, & ita ſeſe habere neceſſe eſt. Proba

bilia

bilia uero ac non neceſſaria ſunt, quibus facilè mens auditoris acquieſcit, ſed ueritàtis non tenent firmitatem, ut hoc. Si mater eſt diligit filium, neceſſaria uero ac non probabilia ſunt, quę ita ut dicuntur ſeſe habere neceſſe eſt, ſed his facilè nō cōtentit, auditor, ut eſt hoc, obiectu lunaris corporis ſolis euenire defectum. Neq; neceſſaria uero neq; ꝓbabilia ſunt, quæ neq; in opinione hominum neq; in ueritate cōſtitūt, ut hoc, habere Diogenem cornua. Quoniā unuſquiſq; habeat quod nunq; perdiderit. Quæ quidē nec argumenta dici poſſunt. Argumenta enim dubię rei faciunt fidē. Ex his aūt nulla fides eſt quę in opinione hominū, neq; in ueritate ſunt conſtituta. Dici tamen poteſt nec illa quidem eſſe argumenta quæ cum ſint neceſſaria, minimè tamē audientibus approbantur. Nam ſi rei dubiæ ſit fides, cogendus eſt animus auditoris per ea quibus ipſe acquieſcit, ut cōcluſioni quoq; quā nōdum probat, poſſit accedere. Quod ſi quę tantū neceſſaria ſunt ac nō probabilia, nō probat ille qui iudicat, neceſſe eſt, ut ne illud quidē probet, quod ex huiuſmodi ratione conficit. Itaq; euenit ex huiuſmodi ratione quæ tantū neceſſaria ſunt ac non probabilia, non eſſe argumenta. Sed non eſt ita, atq; hæc interpretatio nō rectè probabilitatis intelligētiā tenet. Ea ſunt enim ꝓbabilia, quibus ſpōte atq; ultro cōſenſus adiūgit, ſcilicet, ut mox ac audita ſunt approbent. Quę uero neceſſaria ſunt ac nō probabilia, alijs probabilibus ac neceſſarijs argmētis antea demonſtrant. Cognitaq; & credita ad alterius rei de qua dubitat, fidē trahūtur, ut ſunt ſpeculationes, id eſt, theoremata quæ in Geometria cōſiderant. Nā quę illic proponūtur talia nō ſunt, ut his ſpōte animus diſcentis accedat. Sed quoniā demonſtrant alijs argumentis, illa quoq; ſcita & cognita, ad aliarum ſpeculationum fidē ducūtur. Itaq; quæ probabilia per ſe nō ſunt, ſed neceſſaria, his quidē auditoribus, quibus nondū demonſtrata ſunt, ad aliud aliquid approbandū argumenta eſſe non poſſunt. His aūt qui prioribus rationibus eorum, quibus non acquieſcebant fidē ceperunt, poſſunt ea ſi quid ambigunt ad argumentum uocari. Sed quia quatuor facultatibus differendi omne artificium cōtinetur, dicēdum eſt, quæ quibus uti nouerit argumētis, ut cui potiſſimū diſciplinæ locorum paretur ubertas euidenter appareat. Quatuor igitur facultatibus earumq; uelut opificibus differēdi omnis ratio ſubiecta eſt, id eſt, Dialectico, Oratori, Philoſopho, Sophiſtę. Quorū quidē Dialecticus atq; Orator in cōmuni argumētorū natura uerſat. Vterq; em̄ ſiue neceſſaria, ſiue minime, probabilia tamē argumēta ſequitur. His igitur ille duæ ſpecies argumenti famulantur quæ ſunt probabilè ac neceſſariū, probabilè ac non neceſſariū. Philoſophus uero ac demonſtrator de ſola tantū ueritate ꝓtractat, atq; ſint probabilia ſiue non ſint, nihil refert dūmodo ſint neceſſaria. Hic quoq; his duabus ſpeciebus utitur argumenti quæ ſunt probabilè ac neceſſariū, neceſſariū ac non probabilè. Patet igit̄ in quo Philoſophus ab Oratore ac Dialectico in propria cōſideratione diſſideat, in eo, ſcilicet, q̄ illis ꝓbabilitatē huic ueritatē cōſtat eſſe propoſitā. Quarta uero ſpecies argumēti, quā neq; argumentū quidē rectè dici ſupra docuimus, Sophiſticis ſolet eſſe attributa. Topicorū intētio eſt ueriſimiliū argumētorum copiā demōſtrare. Deſignatis em̄ locis ex q̄bus probabilia argumenta ducuntur, abundans & copioſa neceſſe eſt fiat materia differendi. Sed quoniam (ut ſupra dictum eſt) probabilium argumentorum alia ſunt neceſſaria, alia non neceſſaria; cum loci probabilium argumentorum ducuntur, euenit ut neceſſariorū quoq; doceant. Quo fit ut Oratoribus quidē ac Dialecticis hæc principaliter facultas paret. Secundo uero loco Philoſophis. Nā in quo probabilia quidē omnia cōquiruntur, Dialectici atq; Oratores iuuantur. In quibus uero probabilia ac neceſſaria docentur, Philoſophiæ demonſtrationi miniſtratur ubertas. Non modo igitur Dialecticus atq; Orator, uerumetiam demonſtrator, ac uerę argumentationis effector, habet quod ex poſitis locis poſſit aſſumere, cum intra argumentorum probabilium locos, neceſſariorum quoq; principia, traditio iſta contineat. Illa uero argumenta, quæ neceſſaria quidem ſunt ſed non probabilia, atq; illud ultimū genus, ſcilicet, nec probabilè, nec neceſſarium,

ceſſarium,à propoſiti operis cõſideratione ſeiunctum eſt, niſi quod interdum quidam Sophiſtici loci exercendi gratia lectoris, adhibentur. Quocirca Topicorum pariter utilitas intentioq; patefacta eſt. His enim & dicendi facultas & inueſtigatio ueritatis augetur. Nam quòd Dialecticos atq; Oratores locorum iuuat agnitio, orationi per inuentionem copiam præſtat, quòd uero neceſſariorum doctrinam locorum Philoſophis tradit, uiam quodammodo ueritatis illuſtrat. Quo magis perueſtiganda eſt, rimandaq; ulterius diſciplina, eaq; cum agnitione percepta ſit, uſu atq; exercitatione firmanda. Magnum enim aliquid locorum conſideratio pollicet, ſcilicet, inueniendi uias. Quod quidem hi qui ſunt huius rationis expertes ſoli prorſus deputãt ingenio, neq; intelligunt quantum hac cõſideratione quæratur quæ in artem redigit uim & poteſtatem naturæ. Sed de his hactenus. Nunc de reliquis explicemus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, DE DIFFERENTIIS TOPICIS, LIBER II.

OMnia quidem quæ ſuperioris ſerie uoluminis expedita ſunt, minus quibuſdam forſitan eruditis ſuperuacanea quodammodo & quaſi dependentia uidebuntur. Nam cum de differentijs Topicis librorũ titulũ legerint, omiſſis doctrinę gradibus ſtatim finem operis attendunt. Mihi aũt neceſſarium uidetur, quod niſi ſit prę cognitum, ad ulteriora diſcentis animus peruenire nõ poſſit, hi quoque qui nunc omnem primi uoluminis diſputationem ſuperfluam putãt, ſi cũcta perlegant cõtextionẽq; operis mente ac ratione colluſtrent, deſinent profecto iudicare ſuperfluũ, q̃d neceſſario uiderint in parte operis collocatũ. Atq; hæc hactenus, ſed quoniã de his quę antea poſuimus, id eſt, de ꝓpoſitione, quęſtione, cõcluſione, argumẽto ſufficiẽter dictũ eſt, nũc de argumẽtatione tractemus. Argumẽtatio eſt per orationẽ argumẽti explicatio. Huius aũt ſpecies duæ ſunt, una quæ ſyllogiſmus, altera quæ uocat inductio. Syllogiſmus eſt oratio in qua quibuſdã poſitis & cõceſſis, aliud quiddã per ea ipſa quæ cõceſſa ſunt, euenire neceſſe eſt quã ſint ipſa quæ cõceſſa ſunt. Huius diffinitionis rationẽ ſecũdus quidẽ liber eorũ, quibus inſtitutionẽ in Cathegoricos ſcripſimus ſyllogiſmos plenè continet. Sed propt̃ intellectus facilitatem idẽ breuiter aperiemus exẽplo. Sit enim ſyllogiſmus hic, omnis homo animal eſt, omne animal ſubſtantia eſt, omnis igit̃ homo ſubſtãtia eſt. Totum igitur hoc oratio eſt, in qua poſitis quibuſdã & cõceſſis, id eſt, duabus propoſitionibus quæ ſunt, omnis homo animal eſt, & omne animal ſubſtãtia eſt, per ea ipſa quæ cõceſſa ſunt, efficit̃ aliud aliqd, id, ſcilicet, q̃d eſt cõcluſio, omnis igit̃ homo ſubſtãtia eſt, per propoſitiones enim quæ cõceſſæ ſunt, ſequẽtia neceſſariò cõcluſionis infert̃. Sunt aũt propoſitiones hæ: omnis homo animal eſt, & omne animal ſubſtantia eſt, atq; ex his efficit̃ aliud quiddã, quã ſunt ipſa quę cõceſſa ſunt. Cõcludit̃ enim, igit̃ omnis homo ſubſtãtia eſt. Quod lõgè diuerſum eſt, & ab ea propoſitione quæ dicit: omnis homo animal eſt, & ab ea quæ proponit, omne animal eſſe ſubſtantiã. Syllogiſmorum uero alij prędicatiui ſunt, qui Cathegorici uocantur, alij conditionales, quos Hypotheticos dicimus. Et prædicatiui quidẽ ſunt, qui ex omnibus prædicatiuis propoſitionibus connectuntur, ut is quem exempli gratia ſuperius annotaui, om-

tauí,omnibus enim prædicatiuis propositionibus texitur. Hypothetici uero sunt, quorum propositiones conditione nectuntur,ut hic; Si dies est,lux est.Est autẽ dies,lux igitur est,propositio enim prima cõditionem tenet hanc,quoniam ita demũ lux est,si dies est. Atq; ideo syllogismus hic Hypotheticus,id est,conditionalis uocatur.Inductio uero est oratio per quã fit à particularibus ad uniuersalia progressio hoc modo ; Si in regendis nauibus nõ sorte sed arte eligitur gubernator,si in regendis equis auriga non sortis euentu,sed artis commendatione assumitur,si in administranda republica non fors principem facit,sed peritia moderandi, similiaq; in pluribus conquirũtur,quibus infertur,& in omni quoq; re quã quisq; regi atq; administrari grauiter uolet,non sorte accommodat sed arte rectorem, uides igit quo modo per singulas res currat oratio,ut ad uniuersale perueniat.Nam cum non sorte regi sed arte nauim,currum,& rempublicam collegisset,quasi in cæteris quoque ita sese res habeat,quod uniuersale erat concludit,hoc modo; In omnibus quoq; rebus non sorte ductum sed arte principem debere præponi.Sæpe autem multorum collecta particularitas,aliud quiddam particulare demonstrat,ut siquis sic dicat : Si neque nauibus,neq; curribus,neq; agris sorte præponũtur rectores, ne rebus quidem publicis rectores sorte ducendi sunt. Quod argumentationis genus maximè solet esse probabile,etsi non æquam syllogismo habeat firmitatem. Syllogismus namq; ab uniuersalibus in particularia decurrit,estq; in eo si ueris propositionibus cõtexatur,firma atq; incommutabilis ueritas. At inductio quid habet maximam probabilitatem,sed interdum ueritate deficit ut in hac.Qui scit canere cantor est,& qui luctari luctator est,quicq; ædificare ædificator est. Quibus multis simili ratione collectis inferri potest, qui scit igitur malum malus est quod non procedit. Mali quippe notitia deesse bono non potest,uirtus enim sese diligit & aspernatur contraria,nec uitare uitium nisi cognitum queat. His igitur duobus uelut principijs & generibus argumentandi duo quidem alij deprehenduntur argumentationis modi,unus quidem syllogismo alteruero inductioni suppositus. In quibus quidem promptum sit considerare,quòd ille quidem à syllogismo,ille uero ab inductione ducat exordiũ, non tamen aut hic syllogismum,aut ille impleat inductionẽ. Hi autem sunt enthymema,atq; exemplum. Enthymema quippe est imperfectus syllogismus,id est, oratio in qua non omnibus antea propositionibus constitutis infertur festinata cõclusio,ut si quis ita dicat;homo animal est,substantia igitur est,prætermisit enim alteram propositionem qua proponitur,omne animal est substantia.Ergo quoniam enthymema ab uniuersalibus ad particularia probanda contendit, quasi simile syllogismo est,quod uero non omnibus quæ conueniunt syllogismo utitur propositionibus,à syllogismi ratione discedit,atque ideo imperfectus uocatus est syllogismus. Exemplum quoq; inductioni simili ratione copulatur & ab ea dissidet.Est enim exẽplum quod per particulare propositum,particulare quoddam contendit ostendere hoc modo: Oportet à Tullio consule necari Catilinam,cum à Scipione Gracchus fuerit interemptus. Approbatũ est enim Catilinam à Cicerone debere perimi,qd à Scipione Gracchus fuerit occisus. Quę utraq; particularia esse ac non uniuersalia singularium designat interpositio personarũ. Quoniam igitur ex parte pars approbatur,quasi inductionis similitudinem tenet id quod exemplum uocamus,quod uero non plures quibus id efficiat,colligit partes. Ab inductione discedit. Ita igit duæ sunt argumentandi species principales,una quę dicitur syllogismus,altera quę uocatur inductio. Sub his autem uelut ex his manantia enthymema atq; exemplũ. Quæ cuiq; omnia ex syllogismo ducuntur,& ex syllogismo uires accipiunt, siue enim sit enthymema,siue inouctio,siue exemplũ ex syllogismo uires quàm maximè fidem capit. Quod in prioribus resolutorijs quæ ab Aristotele transtulimus,demõstratum est. Quocirca satis est de syllogismo differere quasi principali & cæteras argumentationis species continente. Restat nũc quid sit locus aperire, Locus nãq; est

(ut M.

(ut M. Tullio placet) ſedes argumenti. Cuius diffinitionis quæ ſit uis, paucis abſoluam. Argumenti enim ſedes partim propoſitio maxima intelligi poteſt, partim maximæ propoſitionis differentia. Nam cum ſint aliæ propoſitiones quæ cum per ſe notæ ſint, tum nihil ulterius habeant quo demonſtrentur, atq; hæ maximæ & principales uocentur, ſintq; aliæ quarum fidem primæ ac maximæ ſuppleãt propoſitiones neceſſe eſt, ut omnium quæ dubitantur, illæ antiquiſſimam teneant probationẽ, quę ita aliis facere fidem poſſunt, ut ipſis nihil notius queat inueniri. Nam ſi argumentũ eſt quod rei dubiæ facit fidem, idq; notius ac probabilius eſſe oportet quàm illud eſt quod probatur neceſſe eſt, ut argumentis omnibus illa maximam fidem tribuant, quæ ita per ſe nota ſunt, ut aliena probatione non egeant. Sed huiuſmodi propoſitio aliquoties quidem intra ambitum argumenti continetur, aliquoties uero extra poſita argumenti uires ſupplet ac perficit. Exemplum quidem eſt eius argumenti, quod maximam propoſitionem tenet huiuſmodi. Sit enim quæſtio an melius ſit regnum conſulatu. Ita igitur dicemus: Regnum diuturnius eſt quàm conſulatus, cum utrunq; ſit bonum. At uero quod diuturnius eſt bonum eo quòd eſt paruí tẽporis melius eſt. Regnum igitur melius eſt quàm cõſulatus. Huic igitur argumentationi maxima propoſitio, ideſt, locus inſertus eſt, illa, ſcilicet, diuturniora bona, ſunt melioris meriti q̃ ea quæ parui ſunt temporis, hoc enim ita notum eſt, ut extrinſecus probatione non egeat, & ipſum aliis poſſit eſſe probatio. Atq; ideo hæc propoſitio totam continet probationem, & cum inde naſcitur argumentum, recte locus, ideſt, argumenti ſedes uocatur. Vt uero extra poſita propoſitio maxima uires afferat argumento, tale ſit exemplum. Sit propoſitum demonſtrare, quoniam inuidus ſapiens nõ eſt, inuidus eſt qui alienis affligitur bonis. Sapiens autem bonis nõ affligitur alienis. Inuidus igitur ſapiens non eſt. In hac igitur argumentatione propoſitio quidem maxima non uidetur incluſa, ſed argumentationi uires ipſa maxima ſubminiſtrat. Eſt enim huic ſyllogiſmo fides ex ea propoſitione per quàm cognoſcimus. Quorum diuerſa eſt diffinitio, ipſa quoq; diuerſa eſſe. Eſt autem in diffinitione inuidi, alienis bonis tabeſcere. Quod quoniam non uenit in ſapientem, idcirco ſapiẽs ab inuido ſeiungitur. Eſt igit̃ uno quidem modo locus (ut dictum eſt) maxima & uniuerſalis & principalis & indemonſtrabilis, atque per ſe nota propoſitio, quæ in argumentationibus uel inter ipſas propoſitiones uel extrinſecus poſita, uim tamen argumẽtis & propoſitionibus ſubminiſtrat. Ideo & uniuerſales & maximæ propoſitiones loci ſunt dictæ, quoniã ipſæ ſunt quæ continent cæteras propoſitiones, & per eas fit conſequens & rata cõcluſio. Ac ſicut locus in ſe corporis continet quantitatem, ita hæ propoſitiones quæ ſunt maximæ, intra ſe omnem uim poſteriorum atq; ipſius concluſionis conſequentiam tenent, et uno quidem modo locus, ideſt, argumenti ſedes dicitur maxima, principalisq; propoſitio fidem cæteris ſubminiſtrans. Alio uero modo loci uocãtur maximarum differẽtiæ propoſitionum, quæ, ſcilicet, ab his ducũtur terminis qui in quęſtione ſunt conſtituti. De quibus deinceps differendum eſt. Cum enim ſint plurimæ propoſitiones quæ maxime uocantur, hæq; ſint inter ſe diſſimiles, quibuſcunq; differentijs inter ſe diſcrepant, eas omnes locos uocamus. Nam ſi ipſæ propoſitiones maximæ argumentorum loci ſunt, & differentias earum argumentorum locos eſſe neceſſe eſt. Nam uniuſcuiuſq; ſubſtantia ex proprijs differentijs conſtat, ut hominis ex rationalitate quæ eius eſt differentia. Et hi loci qui ſunt differẽtię propoſitionum, ipſis propoſitionibus uniuerſaliores exiſtunt, uelut uniuerſalior eſt rationalitas homine. Atq; ideo pauciores eſſe deprehenduntur hi loci qui in differentijs poſiti ſunt, quàm propoſitiones ipſæ quarũ ſunt differentię. Omnia enim quę uniuerſaliora ſunt, pauciora ſemper eſſe contingit. Et ideo facilè ſub ſcientiam cadere poſſunt quorum tam multus numerus non eſt, ut cito à memoria diſcentis elabantur. Quæ uero ſunt hæ differentiæ melius diuiſione producuntur. In prædicatiuis autem quæſtionibus unus quidẽ ſubiectus terminus dicitur, alius prædicatus. Nil quippe in prædicatiuis

quæſtionibus aliud quæritur niſi an ſubiecto prædicatus inhæreat. Quod ſi ineſſe cõ ſtiterit, quæritur ita ne inſit, ut genus, aut accidens, aut ut proprium, aut ut diffinitio. Nam ſi oſtenditur non ineſſe, de quęſtione nihil relinquitur. Nã quod non ineſt, omnino nec ut accidens, nec ut diffinitio, nec ut genus, nec ut proprium ineſſe poteſt, quod ſi ineſſe conſtiterit reſtat quæſtio, quiſnam modus ſit de quatuor inhęrendi. Solum uero ineſſe ad accidens maximè pertinet, nam cum neq; ut genus, neq; ut diffinitio, neq; ut proprium ineſt, ſed ineſt tamen, ut accidens ineſſe neceſſe eſt. Quæ cũ ita ſint eorum locorum quos in maximarum propoſitionum differentia conſtituimus facienda diuiſio eſt. Per ſingula uero quæq; currentibus manifeſtius apparebit exemplo, quod maximę propoſitiones à ſuis differentijs diſtẽt. Etenim quæſtiones, argumẽta, propoſitiones maximas ac principales, locos, earumq; differentias, per unumquodq; dabimus exemplum. Omnes igitur loci, ideſt, maximarum differentiæ propoſitionum aut ab his ducantur neceſſe eſt terminis, qui in quæſtione ſunt poſiti, prędicato, ſcilicet, atq; ſubiecto, aut extrinſecus aſſumãtur, aut horum medij, qui inter utroſq; uerſantur. Eorum uero locorum qui ab his ducũtur terminis, de quibus in quæſtione dubitatur, duplex eſt modus, unus quidem ab eorum ſubſtantia. Alter uero ab his quæ ſubſtantiam eorum conſequuntur. Hi uero qui à ſubſtantia ſunt in ſola diffinitione conſiſtunt. Diffinitio enim ſubſtantiam monſtrat, & ſubſtantiæ integra demonſtratio diffinitio eſt. Sed id quod dicimus patefaciamus exemplis, ut omnis quæſtionum, uel argumentationum, uel locorum ratio colliqueſcat. Age enim quæratur, an arbores animalia ſint, fiatq; huiuſmodi ſyllogiſmus, animal eſt ſubſtantia animata ſenſibilis, arbor uero ſubſtantia animata ſenſibilis non eſt, arbor igitur animal non eſt. Hæc de genere quæſtio eſt, utrum enim arbores ſub animalium genere ponendæ ſint quæritur. Locus qui in uniuerſali propoſitione conſiſtit, hic eſt cui generis diffinitio non conuenit, id eius cuius ea diffinitio eſt, ſpecies non eſt. Loci ſuperior differentia, qui locus nihilominus nuncupatur à diffinitione. Vides igitur ut tota dubitatio quæſtionis ſyllogiſmi, argumentatione tractata ſit per conuenientes & congruas propoſitiones, quæ uim ſuam ex prima & maxima propoſitione cuſtodiunt, ex ea, ſcilicet, quæ negat eſſe ſpeciem, cui non conuenit generis diffinitio, atq; ipſa uniuerſalis propoſitio à ſubſtantia tracta eſt unius eorum terminj qui in quęſtione locati ſunt, ut animalis, ideſt, ab eius diffinitione, quæ eſt ſubſtantia animata ſenſibilis. Ita igitur in cæteris quæſtionibus ſtrictim ac breuiter locorum differentijs commemoratis, oportet uniuſcuiuſq; proprietatem uigilantis animi alacritate percipere. Huius autem loci qui à ſubſtantia ducuntur, duplex eſt modus, partim namque à diffinitione, partim à deſcriptione argumenta ducuntur. Differt autem diffinitio à deſcriptione, quod diffinitio genus ac differentias ſumit. Deſcriptio ſubiecti intelligentiam claudit, quibuſdam uel accidentibus efficientibus unam proprietatem, uel ſubſtantialibus differentijs præter cõueniens genus aggregatis. Sed hæ diffinitiones quæ ab accidẽtibus fiunt, tametſi uidentur nullo modo ſubſtantiam demõſtrare, tamẽ quoniam ſæpe ueræ diffinitionis uice ponuntur quæ ſubſtantiam demonſtrãt, illę etiam probationes quæ à deſcriptione ſumuntur, à ſubſtantiæ loco uidentur aſſumi, huius uero tale ſit exemplum, quæratur enim an albedo ſubſtantia ſit, hic quæritur an albedo ſubſtantię uelut generi ſupponatur. Dicimus igitur ſubſtantia eſt, quę omnibus accidentibus poſſit eſſe ſubiectum. Albedo autem nullis accidentibus ſubiacet. Albedo igitur ſubſtantia non eſt. Locus, ideſt, maxima propoſitio eadem quę ſuperius. Cuius enim diffinitio uel deſcriptio ei quod dicitur ſpecies eſſe non conuenit, id eius quod ſpecies eſſe perhibetur, genus non eſt. Deſcriptio uero ſubſtantię albedini non conuenit, albedo igitur ſubſtantia non eſt. Loci differentia ſuperior à deſcriptione, quam dudum locauimus in ratione ſubſtantię. Sunt etiam diffinitiones quę non à rei ſubſtantia, ſed à nominis ſignificatione ducũtur, atq; ita rei de qua quęritur applicantur, ut ſi quęratur utrum Philoſophiæ ſtudendum ſit, erit argumentatio talis, Philoſo-

his, Philosophia amor sapientiæ est, huic studendum nemo dubitat, studendum igit̃ est Philosophiæ, hic enim non diffinitio rei, sed nominis interpretatio argumentum dedit, quo Tullius etiam in Hortensio in eiusdem Philosophiæ usus est defensione, & uocatur Græcè quidem ὀνοματικὸς ὅρος, Latinè autem nominis interpretatio. Ac de his quidem argumentis quæ ex substantia terminorum in quæstione positorum assumuntur, claris (ut arbitror) patefecimus exemplis. Nunc de his dicẽdum est, qui terminorum substantiam consequuntur. Horum multifaria est diuisio, plura sunt enim quæ substantijs singulis adhęrescunt. Ab his igitur quæ cuiuslibet substantiam comitantur argumenta duci solent, aut ex toto, aut ex partibus, aut ex causis uel efficientibus, uel materia, uel naturali forma, uel fine, & est efficiens quædam causa quæ mouet atq; operatur, ut aliquid explicetur. Materia uero ex qua fit aliquid, uel in qua fit. Finis propter quod fit. Sunt etiam inter eos locos qui ex his sumũtur quæ substãtiam consequuntur, aut ab effectibus, aut à corruptionibus, aut ab usibus, aut præter hos omnes à communiter accidentibus. Quę cum ita sint, eum prius locum qui à toto fit inspiciamus. Totum duobus modis dici solet, aut ut genus, aut ut id quod integrum ex pluribus partibus cõstat. Et illud quidem quod ut genus totum est, hoc modo sæpe quæstionibus argumenta suppeditat, ut si sit quæstio, an iustitia utilis sit, fit syllogismus, omnis uirtus utilis est, iustitia uirtus est. Iustitia igitur utilis est, hic est quæstio de accidenti, ideſt, an accidat iustitiæ utilitas, locus est is qui in maxima propositione consistit, quæ generi adsunt speciei adsunt, huius superior locus est, à toto ideſt, à genere, uirtute, scilicet, quæ iustitiæ genus est. Rursus sit quæstio, an humanæ res prouidentia regantur, dicemus si mundus prouidentia regitur, hominis aũt partes mundi sunt, humanæ igitur res prouidentia reguntur. Quæstio de accidenti, locus quod toti conuenit id congruit & parti. Supremus locus à toto, ideſt, ab integro quod partibus constat. Id uero mundus est, qui hominibus totum est. A partibus etiam duobus modis argumenta nascuntur, aut enim à generis partibus quæ sunt species, aut ab integri, ideſt, totius quæ partes tantum proprio uocabulo nuncupantur, & de his quidem partibus quæ species sunt, hoc modo sit quæstio, an uirtus mentis benè constitutæ sit habitus. Quæstio est de diffinitione, ideſt, an habitus mẽtis benè cõstitutæ sit uirtutis diffinitio. Faciemus itaq; à speciebus argumentationem sic. Si iustitia, fortitudo, moderatio, atq; prudentia habitus mentis benè constitutæ sunt, hæc autem quatuor uirtuti ueluti generi subijciuntur, uirtus ergo benè constitutæ mentis est habitus, maxima propositio. Quod enim singulis partibus ineſt, id toti ineſſe necesse est. Argumentum uero à partibus, ideſt, à generis partibus, quę species nuncupantur. Iustitia enim, fortitudo, modestia, et prudẽtia uirtutis species sunt. Item ab his partibus quæ integri partes esse dicuntur, sit quæstio, an sit utilis medicina, hæc in accidentis dubitatione constituta est, dicemus si depelli morbos salutemq; seruari mederiq; uulneribus utile est, utilis medicina est. At depelli morbos, seruari salutẽ, mederiq; uulneribus utile est, utilis igitur medicina est. Sæpe autem & una quælibet pars ualet, ut argumentationis firmitas constet, hoc modo, ut si de aliquo dubitetur, an sit liber factus. Si eum uel censu, uel testamẽto, uel uindicta manumissum esse mõstremus, liber factus ostensus est, atq; hæ partes erant dandæ libertatis, ut rursus si dubitetur an sit domus, quod eminus prospicitur. Dicemus quoniam non est. Nam uel tectum uel parietes, uel fundamenta ei desunt, ab una rursus parte factũ est argumentum. Licet autem non solum in substantijs, uerumetiam in modo, in temporibus, in quantitatibus, in loco, totum partesq; respicere. Id enim quod dicimus semper in tẽpore totum est. Id quod dicimus aliquãdo in tempore pars est. Rursus si simpliciter aliquid proponamus, in modo totum est. Si cum adiectione aliqua pars sit in modo. Item si omnia dicamus in quantitate totum dicimus. Si aliquid à quantitate excerpsimus, quantitatis ponimus partem. Eodem modo & in loco quod ubiq; est, notum est, quod alicubi, pars. Horum autem omnium hæc communiter debentur exẽpla, à

toto ad partem ſecundum tempus. Si deus ſemper eſt, & nunc eſt, à parte ad totum ſecundum modum. Si anima aliquo modo mouetur, & ſimpliciter mouetur. Mouet autem cum iraſcitur, uniuerſaliter igitur & ſimpliciter mouet. Rurſum à toto ad partes in quantitate. Si uerus eſt Apollo in omnibus uates, uerum erit Pyrrhum Romæ nos ſuperare. Rurſus in loco, ſi deus ubiq; eſt, & hic igitur eſt. Sequitur locus qui nũcupatur à cauſis, ſunt uero plures cauſæ, quæ uel principium motus præſtant atq; efficiunt, uel ſpecierum formas ſubiectæ ſuſcipiunt, uel propter eas aliquid fit, uel quæ cuiuslibet forma eſt. Argumentum igitur ab efficiente cauſa, ut ſiquis iuſtitiam naturalem uelit oſtendere, dicat. Congregatio hominum naturalis eſt, iuſtitiã uero cõgregatio hominum fecit, iuſtitia igitur naturalis eſt. Quęſtio de accidente. Maxima ꝓpoſitio. Quorũ efficientes cauſæ ſunt naturales, ipſa quoq; ſunt naturalia, locus ab efficientibus cauſis. Q d' enim uniuſcuiuſq; cauſa eſt, id eam rem efficit, cuius eſt cauſa. Rurſus ſi quis Mauros arma non habere contendat, dicet idcirco eos armis minime uti, quod his ferrum deſit, maxima propoſitio, ubi materia deeſt, & quod ex materia efficit, deſit locus à materia. Vtrũq; uero, ideſt, ab efficiẽtibus, atq; materia uno nomine à cauſa nuncupatur, ęquè enim id q̃ efficit, atq; id q̃d operantis actũ ſuſcipit, eius rei quæ efficit cauſę ſunt. Rurſus à fine, ſit propoſitũ ſic, an iuſtitia bona ſit, fiat argumentatio talis, ſi beatum eſſe bonũ eſt, & iuſtitia bona eſt, hic enim eſt iuſtitiæ finis, ut ſiquis ſecundum iuſtitiam uiuat, ad beatitudinẽ perducatur. Maxima propoſitio. Cuius finis bonus eſt, ipſum quoq; bonum eſt, locus à fine. Ab eo quoq; q̃d cuiuslibet forma eſt, ita nõ potuiſſe uolare Dedalum, quoniam nullas naturali formæ pennas habuiſſet, maxima propoſitio, tantum quæq; poſſe quantum forma naturalis ſua permiſit. Locus à forma. Ab effectibus uero & corruptionibus & uſibus hoc modo: Nam ſi bona eſt domus, & conſtructio domus bona eſt, & ẽcontrario ſi bona eſt conſtructio domus, bona eſt domus. Rurſus ſi deſtructio domus mala eſt, bona eſt domus, & ſi bona eſt domus, mala eſt deſtructio domus. Et ſi bonum equitare eſt, bonus eſt equus, & ſi bonus eſt equus, bonum eſt equitare. Eſt autem primum quidẽ exemplum à generationibus, quod idem ab effectibus uocari poteſt. Secundũ à corruptionibus. Tertium ab uſibus, omnium autem maxima propoſitio, cuius effectio bona eſt, ipſum quoq; bonũ eſt, & ẽconuerſo. Cuius corruptio mala eſt, ipſum quoq; bonum eſt & ẽconuerſo. Et cuius uſus bonus eſt, ipſum quoq; bonũ eſt, & ẽconuerſo. A communiter accidentibus argumenta fiunt quoties ea ſumunt accidentia, quæ relinquere ſubiectum uel non poſſunt uel non ſolent, ut ſi quis hoc modo dicat: Sapientem non pœnitebit, pœnitẽtia enim malũ factum comitatur. Quod quia in ſapiẽte non conuenit, ne pœnitentia quidem. Quæſtio de accidẽte. Maxima propoſitio. Cui nõ ineſt aliquid ei, nec illud quod eius eſt conſequens ineſſe poteſt. Locus à cõmuniter accidẽtibus. Expeditis igitur locis his qui ab ipſis terminis in quæſtione poſitis aſſumuntur, nunc de his dicendum eſt, qui licet extrinſecus poſiti, argumenta tamen quæſtionibus ſubminiſtrant. Hi uero ſunt uel ex rei iudicio, uel ex ſimilibus, uel à maiore, uel à minore, uel à proportione, uel ex oppoſitis, uel ex tranſumptione. Et ille quidem locus qui rei iudicium tenet, eſt huiuſmodi, ut ſi dicamus id eſſe quod uel omnes iudicant uel plures. Et hi uel ſapientes, uel ſecundum unamquamq; artẽ penitus eruditi. Huius exemplum eſt, cœlum eſſe uolubile, quod ita ſapientes atque Aſtrologi doctiſſimi iudicauerũt. Quæſtio de accidẽte. Maxima propoſitio. Quod omnibus uel pluribus uel ſapientibus hominibus uidetur, ei contradici non oportere. Locus à rei iudicio. A ſimilibus uero hoc modo: Si dubitetur an hominis propriũ ſit bipedem eſſe, dicemus: Similiter ineſt equo quadrupes, ut homini bipes. Non eſt autem equo quadrupes propriũ. Non eſt igitur homini bipes proprium. Quæſtio de proprio. Maxima propoſitio. Si quod ſimiliter ineſt, nõ eſt proprium, nec id de quo quæritur, eſſe propriũ poteſt. Locus à ſimilibus, hic uero in gemina diuidit, hęc enim ſimilitudo aut in qualitate conſiſtit, aut in quantitate, ſed in quantitate paritas, ideſt,

æqualitas

æqualitas nuncupatur. In qualitate ſimilitudo. Rurſus ab eo quod eſt magis. Si quæratur an ſit animalis diffinitio, quod ex ſe moueri poſſit, dicemus ſic: Magis oportet animalis diffinitionem eſſe quod naturaliter uiuat quàm quod ex ſe moueri poſſit. Non eſt autem hæc diffinitio animalis quod naturaliter uiuat. Nec ea quidem igitur quæ minus uidetur eſſe, ſ̃d ex ſe moueri poſſit, animalis diffinitio putanda eſt. Quæſtio de diffinitione. Maxima propoſitio, ſi id quod magis uidetur ineſſe nõ ineſt, nec id quod minus uidebitur ineſſe inerit. Locus ab eo quod magis eſt. A minoribus uero conuerſo modo. Nam ſi eſt hominis diffinitio, animal greſſibile bipes, cum id minus uideatur eſſe diffinitio hominis, quàm animal rationale, mortale, ſitq; diffinitio hominis ea quo dicit aliàs greſſibile bipes, erit diffinitio hominis animal rationale, mortale. Quæſtio de diffinitione. Maxima propoſitio, ſi id quod minus uidetur ineſſe ineſt, id quod magis uidebitur ineſſe, inerit. Multæ autem ſunt diuerſitates locorũ ab eo quod eſt magis & minus argumenta miniſtrantium, quos in expoſitione Topicorum Ariſtotelis diligentius perſecuti ſumus. Item à proportione, ut ſi quęratur, an ſorte ſint eligẽdi in ciuitatibus magiſtratus, dicamus minimè, quia ne in nauibus quidem gubernator ſorte præficitur, eſt enim proportio. Nam ut ſeſe gubernator habet ad nauim, ita magiſtratus ad ciuitatem. Hic autem locus diſtat ab eo qui à ſimilibus ducitur. Ibi enim una res unicuilibet alij comparatur. In proportione uero nõ eſt ſimilitudo rerum, ſed quædam habitudinis comparatio. Quæſtio de accidente. Maxima propoſitio, quod in unaquaque re euenit, id in eius proportionali euenire neceſſe eſt. Locus à proportione. Ex oppoſitis uero multiplex eſt locus. Quatuor enim ſibimet opponuntur modis, aut enim ut contraria aduerſo ſeſe loco conſtituta reſpiciunt, aut ut priuatio & habitus, aut ut relatio, aut ut affirmatio & negatio. Quorum diſcretiones in eo libro qui de decem prædicamentis ſcriptus eſt, commemoratæ ſunt, ab his hoc modo argumenta naſcuntur. A contrarijs, ſi quæratur an ſit uirtutis proprium laudari, dicam minimè quia nec uitij quidem uituperari. Quæſtio de proprio. Maxima propoſitio, contraria contrarijs conueniunt. Locus ab oppoſitis, ideſt, ex contrario. Rurſus in quæſtione ſit poſitum, an proprium ſit oculos habẽtium uidere. Dicam non, eos namque qui uident, alios etiam cœcos eſſe contingit. Nam in quibus eſt habitus, in eiſdem etiam poterit eſſe priuatio, & quod eſt proprium non poteſt à ſubiecto diſcedere. Et quoniam ueniente cœcitate uiſus abſcedit, non eſſe proprium habentium oculos uidere conuincitur. Quæſtio de proprio. Maxima propoſitio ubi priuatio abeſſe poteſt, habitus proprium non eſt. Locus ab oppoſitis ſecundum habitum & priuationem. Rurſus ſit in quæſtione propoſitum, an patris ſit proprium procreatorem eſſe. Dicam rectè uideri, quia filij eſt proprium procreatum eſſe, ut enim ſeſe habet pater ad filium, ita procreator ad procreatum. Quæſtio de proprio. Maxima propoſitio, oppoſitorum ad ſe relatorum propria, & ipſa ad ſe referuntur. Locus à relatiuis oppoſitis. Item ſit in quæſtione propoſitum, an ſit animalis proprium moueri. Negetur, quia nec inanimati quidem eſt proprium, non moueri. Quæſtio de proprio. Maxima propoſitio, oppoſitorum oppoſita propria eſſe oportere. Locus ab oppoſitis ſecundum affirmationem & negationem. Moueri enim & non moueri ſecundum affirmationem & negationem, ſibimet opponuntur. Ex tranſumptione hoc modo fit, cum ex his terminis in quibus quæſtio conſtituta eſt, ad aliud quiddam notius dubitatio transfertur, & ex eius probatione ea quæ in quæſtione poſita ſunt confirmantur, ut Socrates cum quid poſſet in uno quoque iuſtitia quæreret, omnem tractatum ad reipublicæ tranſtulit magnitudinem, atq; ex eo quod illic efficeret, in ſingulis etiam ualere confirmauit. Qui locus à toto forſitã eſſe uidebitur. Sed quoniam non inhæret his de quibus proponitur terminis ſed extra poſita res hoc tantum quia notior uidetur, aſſumitur. Idcirco ex tranſumptione locus hic cõuenienti uocabulo nũcupatus eſt. Fit uero hæc tranſumptio & in nomine, quoties ab obſcuro uocabulo ad notius, argumentatio transferẽ hoc modo: ut ſi

quæratur an Philosophus inuideat, sitq; incognitum, quid Philosophi significet nomen. Dicemus ad uocabulum transferentes notius non inuidere, quia sapiēs sit, Notius uero est sapientis uocabulum quàm Philosophi. Ac de his quidem locis qui extrinsecus assumuntur, liquidè dictum est. Nunc de medijs disputabitur. Medij autem loci sumuntur uel ex casu, uel ex coniugatis, uel ex diuisione nascentes. Casus est alicuius nominis principalis inflexio in aduerbium, ut à iustitia inflectitur iustè. Casus igitur est à iustitia id quod dicimus iustè. Coniugata uero dicuntur quæ ab eodem diuerso modo deducta fluxerunt, ut à iustitia, iustum, iustus, hæc igitur inter se & cum ipsa iustitia coniugata dicuntur, ex quibus omnibus in promptu sunt argumēta. Nā si id quod iustè est bonum est, & quod iustum est bonū est, & si qui iustus est bonus est, & iustitia bona est. Hęc igitur secundum proprij nominis similitudinem consequuntur. Medij uero loci appellantur, quoniam si de iustitia quæritur, & à casu uel à coniugatis argumenta ducuntur, neq; ab ipsa substantia propriè neq; coniunctè, neque ab ijs quæ sunt extrinsecus posita uidentur trahi, sed ex ipsorū casibus, ideſt, quadam ex ipsis leui mutatione deductis. Iure igitur hi loci medij inter eos qui ab ipsis, & eos qui sunt extrinsecus collocantur. Restat locus à diuisione qui tractat hoc modo: Omnis diuisio uel negatione fit, uel partitione. Negatione fit ut si quis ita pronūciet. Omne animal aut habet pedes aut non habet. Partitione uero uelut si quis diuidat, omnis homo aut est sanus, aut æger. Fit autem uniuersa diuisio uel generis in species, uel totius in partes, uel uocis in proprias significationes, uel accidentis in subiecta, uel subiecti in accidentia, uel accidentis in accidentia. Quorum omniū rationes in eo libro diligentius explicui quem de diuisione cōposui. Atq; idcirco inde ad horum omnium cognitionem congrua petantur exempla. Fiunt autem argumentationes per diuisionem, tum ea segregatione quæ per negationem fit, tum ea quæ per partitionem. Sed qui his diuisionibus utuntur, aut directa ratiocinatione cōtendūt, aut in aliquod impossibile atq; inconueniens ducunt, atq; ita id quod reliquerāt, rursus assumūt. Quæ facilius quisq; cognoscet, si prioribus Analyticis operam dederit. Horum tamen talia in prēsens præstabunt exempla notitiam, sit in quæstione propositum, an ulla sit origo temporis. Quod qui negare uolet, id nimirum ratiocinatione firmabit nullo modo esse ortum, idq; directa ratiocinatione monstrabit hoc modo: tempus aut originem habet aut non. Sed quoniam mundus æternus est (id enim paulisper argumenti gratia concedatur) mundus uero sine tempore esse non potuit, tēpus quoq; æternum est, sed quod æternum est caret origine, tempus igitur originem non habet. At si per impossibilitatem idem desideret ostendi dicet hoc modo, tempus aut originē habet, aut nō, sed si tēpus habet originē, non fuit semp. Tēpus autē habet originē, fuit igit quando non fuit tēpus, sed fuisse tēporis est significatio, fuit igit tēpus quando non fuit tēpus, quod fieri non potest. Non est igitur ullum principium temporis, posito namq; ut ab ullo principium cœperit, inconueniens quoddā atq; impossibile contingit, fuisse tēpus quando non fuerit tempus. Redit itaq; ad alterā partē quod origine careat. Sed hæc, quæ ex negatione diuisio est, cū per ea quælibet argumēta sumunt, fieri nequit ut utrunq; sit, q affirmatione & negatione diuiditur. Itaq; sublato uno alterum manet, posito altero reliquū tollitur, uocaturq; hic à diuisione locus medius inter eos qui ab ipso duci solent, atq; eos qui extrinsecus assumuntur. Cum enim quæratur, an ulla sit origo temporis, sumitur quidem esse originem, & ex ea per propriā consequentiam de re ipsa quæ quæritur fit impossibilitatis & mēdacij syllogismus. Quo cōcluso redit ad prius q̄d uerū esse necesse est. Siquidem id quod ei oppositum est, ad impossibile aliquod inconueniensq; producitur. Itaq; quoniam ex ipsa re, de qua quæritur fieri syllogismus solet, quasi ab ipsis locus est deductus, quoniā uero nō in eo permanet, sed ad oppositū redit, quasi extrinsecus sumit. Idcirco hic à diuisione locus inter utrūq; medius collocat. At uero qui ex partitione sumuntur duplici sunt modo: Aliquoties enim quę diuidūtur simul esse posſunt.

sunt,ut si uocem in significationes diuidamus,omnes simul esse possunt, ueluti cum dicimus amplector aut actionem significat,aut passionem,utrumq; simul significare potest. Aliquoties ueluti negationis modo quæ diuidunt simul esse non possunt, ut aut sanus est aut æger. Fit autem ratiocinatio in priore quidem modo diuisionis, tum quia omnibus adest quod quæritur uel non adest,tum uero idcirco alicui adesse uel non adesse quod alijs adsit aut minime. Nec in his explicandis diutius laborabimus,si priores resolutorij uel Topica Aristotelis diligentis animum lectoris instruxerint. Nam si quæratur,utrum canis substantia sit, atque hanc diuisionem faciat collocutor,canis uel latrabilis animalis uel marinæ belluæ, uel cœlestis syderis nomen est,demonstretq; per singula & canem latrabilem substantiam esse, marinam quoq; belluam & sydus substantiæ posse supponi,monstrauit canem esse substantiam. Atque hic quidem ex ipsis in quæstione propositis,uidebitur argumenta traxisse. At in talibus syllogismis aut sanus est,aut æger,sed sanus est,non igitur est æger, sed sanus non est,æger igitur est,uel ita,sed æger est,sanus igitur non est,uel ita,sed æger non est,sanus igitur est. Ab his quæ sunt extrinsecus sumptus est syllogismus,idest,ab oppositis. Idcirco totus hic à diuisione locus inter utroslibet medius esse perhibetur,qui si in negatione sit constitutus,aliquo modo quidem ex ipsis sumitur, aliquo modo uero ab exterioribus uenit. Si uero à partitione ducantur argumenta, nunc quidem ab ipsis,nunc uero ab exterioribus copiam præstant. Et Græci quidem Themistij diligentissimi scriptoris ac lucidi,& omnia ad facilitatem intelligentiæ reuocantis talis locorum uidetur esse partitio. Quę cum ita sint,breuiter mihi locorum diuisio commemoranda est,ut nihil præter eam monstretur esse relictum, quod non intra eam probetur inclusum. De quo enim in qualibet quæstione dubitatur, id ita firmabitur argumentis. Vt ea uel ex ipsis sumantur quæ in quæstione sunt constituta, uel extrinsecus ducantur,uel quasi in confinio horum posita uestigentur. Ac præter hanc quidem diffinitionem nihil extra inueniri potest. Sed si ab ipsis sumitur argumentum, aut ab ipsorum necesse est substantia sumatur,aut ab his quę eam consequuntur,aut ab ijs quæ inseparabiliter accidunt,uel his adhærent,& ab eorum substantia separari seiungiq; uel non possunt,uel non solent. Quæcunque uero ab eorum substantia ducuntur,ea aut in descriptione,aut in diffinitione sunt,& præter hæc à nominis interpretatione. Quæ uero ea uelut substantiam continentia consequuntur, talia sunt,ut uel generis,uel differentiæ,uel integri,uel specierum,uel partium loco circa ea quæ inquiruntur assistant. Item uel causæ,uel efficientes,uel materiæ,uel formę,uel finis, uel effectus,uel corruptiones,uel usus,uel quantitates,uel tempus,uel modi. Quod uero proprie inseparabile uel adhærens accidens nuncupatur, id in communiter accidentibus numerabitur. Et præter hæc quidem aliud quod cuiq; inesse possit inueniri non potest. Quibus ita positis inspiciamus nunc eos locos,quos dudum extrinsecus pronunciabamus assumi. Ea enim quæ extrinsecus assumuntur,non sunt ita separata atq; disiuncta,ut non aliquo modo quasi è regione quadam ea quæ quæruntur aspiciant. Nam & similitudines & oppositа ad ea sine dubio referuntur, quibus similia uel opposita sunt,licet iure atq; ordine uideantur extrinsecus collocata. Sunt autem hęc,similitudo,oppositio,maius,minus,rei iudicium. In similitudine enim tũ rei similitudo,tum proportionis ratio continetur. Omnia enim similitudinẽ tenẽt. Opposita uero in contrarijs,in priuationibus,in relationibus,in negationibus constant. Comparatio uero maioris ad minus,quædam similium dissimilitudo est. Rerũ enim per se similium discretio maius ac minus facit. Quod enim omni qualitate, omniq; ratione disiunctum est,id nullo modo poterit comparari. Ex rei uero iudicio quę sunt argumenta quasi testimonium præbent & sunt inartificiales loci,atq; omnino disiuncti,nec rem potius quàm iudicium,opinionemq; sectantes. Transumptionis uero locus nunc quidem in æqualitate,nunc uero in maioris minorisue comparatione consistit. Aut enim ad id quod est simile,aut ad id quod est maius, aut minus

fit argumentorum rationumqúe transumptio. Hi uero loci quos mistos esse prædíximus, aut ex casibus, aut ex coniugatis, aut ex diuisione nascuntur. Id quibus omnibus consequentia & repugnantia custoditur. Sed ea quidem quæ ex diffinitione, uel genere, uel differentia, uel causis argumenta ducuntur, demonstratiuis maximè syllogismis uires atq; ordinem submínistrant, reliqua uerisimilibus ac Dialecticis. Atque hi loci qui maximè in eorum substãtia sunt, de quibus in quæstione dubitatur ad prædicatiuos ac simplices, reliqui uero ad Hypotheticos & conditionales respiciunt syllogismos. Expeditis igitur locis & diligenter tam diffinitione quàm exemplorum luce patefactis dicendum uidetur quomodo hi loci maximarum sint differentiæ propositionum idq; breui, neque enim longa disputatione res eget. Omnes enim maximæ propositiones uel diffinitionem cõtinent, uel descriptionem, uel nominis interpretationem, uel totum, uel partes, uel genus, uel species, uel cætera quibus differunt inter se maximæ propositiones. Nam in eo quod sunt maximæ non differunt, sed in eo quod hæc à diffinitione quidem. Illa uero à genere, aliæ ueniunt ab alijs locis, & his iure differre, hiq; earum differentiæ dicuntur, sed quoniam diuisio Themistij patefacta est, nunc ad M. Tullij diuisionem transeamus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, DE DIFFERENTIIS TOPICIS, LIBER III.

QVod locorum differentias multipliciter uariéq; tractamus, nihil mirum diligentibus ingenijs uideri debet, cum manifestum sit, unamquamque rem multis sæpe differentijs, atq; in uarias diuisionis figuras posse partiri. Nam quia singulas res non una, sed plures sæpe differentiæ comprehendunt, necesse est, ut secũdum differentiarum uarietatem fiat diuersitas etiam diuisionum, ut & numeri nunc eas colligimus differentias, quod alij pares, alij impares, nunc uero quod alij primi atq; incompositi, alij secũdi atq; compositi. Triangulorum etiam multis modis fieri partitionem Geometricæ disciplinæ tenor ostendit, id tamen in omnibus peruidendum est, ut nihil extra in qualibet diuisionis forma relinquatur, nihil ultra superfluum ac præterquàm necesse est, aggregetur, quare quid mirum uideri debet, si cum antea secundum Themistium locorum differentias dederimus, nunc diuersas secundum M. Tullium depromamus? Cuius proposita breuiter partitione, atq; exemplis conuenientibus expedita, tũ demum quo differat, uel quo congruat superius digestæ diuisioni, quo etiam altera claudat alteram commemorabo. Nam cum M. Tullius omnem Logicam facultatem, quàm rationem diligentem differendi dixit, duas habere partes proposuerit, unam inueniendi, alteram iudicandi, cumq; locos diffinierit esse argumenti sedes à quibus, scilicet, argumenta promuntur, argumentum etiam rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem, diuisionem locorum omniũ hoc modo fecit. Ex his, inquit, locis, in quibus argumẽta inclusa sunt, alij in ipso hærent, de quo agitur, alij assumuntur extrinsecus. Duas igitur locorum species fecit, alios enim in ipsis quæstionum terminis hærere proposuit, alios extrinsecus assumi, atq; eos quidem qui in ipsis hærerent de quibus quæritur, tali diuisione partitur, in ipso, inquit, tũ ex toto, tũ ex partibus eius, tũ ex nota, tũ ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id de quo quæritur. Extrinsecus aũt ea dicũt, quę absunt, longeq; disiũcta sunt, post hęc eũ locũ qui ab effectis ducitur, in conueniẽtia membra partitus est, hoc modo. Alia enim, inquit, sunt coniugata, alia ex genere, alia ex forma, alia

ma,alia ex similitudine,alia ex differẽtia,alia ex cõtrario, alia ex cõiunctis,alia ex antecedentibus,alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis,alia ex comparatione maiorum aut minorum aut parium. Quorum quidem omnium & natura breuiter attingenda est, & exempla ponenda. Eorum igitur locorum qui in ipso de quo agitur hærẽt,primũ esse dixit a toto. Totum autẽ uniuscuiusque rei in diffinitione cõstat. Omnis enim diffinitio rei,quã diffinit adæquat, quod si unaquæq; res tota est (nihil enim integrũ esse nisi totũ potest) diffinitione quoq; totũ esse necesse est,id est,quæ totã rei,quã diffinit substantiã claudat. Diffinitio uero est oratio,quæ uniuscuiusq; rei quidẽ esse designat. Ab hac ita ducit argumẽtũ ut sit quæstio,an arbores quoq; sint animalia,dicam: Animal est substantia animata sensibilis. Arbor non est substãtia animata sensibilis,cõcludã. Non sunt igit arbores animalia. Quæstio de genere,maxima propositio,unde diffinitio abest,inde illud quoq; abesse,quod diffinitur,locus à diffinitione. Partes uero sunt,quarũ cõuentu efficit totũ. Partes etiã uocant quę diuidũt totũ,hæ aũt species, uel formæ nuncupari solent. A quibus hoc modo sumitur argumentũ. Ab his quidem partibus, quarũ coniunctione componitur totũ hoc modo: ut si sit dubitatio,an sit anima corporea, partiemur animam uel ut his tribus partibus,quod uel uegetabilem,uel sensibilem, uel intelligibilem præstet,at ipsum neq; uegetare,neq; sentire,neq; intelligere corporale est. Cũque nulla sit pars animæ corporalis,omnino anima corporalis nõ esse monstrata est. Quæstio de genere,id est, an anima corpori subiiciat ut generi,argumẽtum à partibus. Maxima propositio,à qbus partes absunt,totũ quoq; abesse, locus à partibus totũ cõiungentib. Item ab his partibus quę totũ diuidũt hoc modo,sit in quæstione an anima secundũ locũ moueatur. Dicã motus secundũ locum tres species sunt,crementũ,diminutio,permutatio,anima uero neq; crescit,neq; minuit,neq; ab alio loco ad aliũ transit,nõ igitur mouet. Quęstio de accidẽte. Maxima propositio,eadẽ q̃ superius,locus à partibus totũ diuidẽtibus. A nota argumentũ est,quoties ab interpretatione nominis,rei dubię fides quæritur,hoc modo,ut si dubitetur,an Philosophia sit bonum. Dicemus; Philosophia est amor sapientię,at id bonum est, Philosophia igitur bonũ est. Hic igitur rem non diffiniuimus,sed nomen diffinitione prodidimus. Quæstio de genere. Maxima propositio,nominis interpretatione rem declarari,locus à notatione. Couiugata sunt,quę ab eodem nomine flectuntur, ut à iustitia, iustum, iuste. Ab his ita capitur argumẽtum,ut si quæratur, an ridere gaudere sit. Dicemus,si risus gaudium est,& ridere gaudere est. Quæstio de accidente. Maxima propositio,coniugatorum eandem esse naturam,locus à coniugatis. Genus est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid prædicatur. Ab hoc ita ducitur argumentum,ut si quæratur,utrum anima numerus sit seipsum mouens,ut Xenocrati placuit. Dicemus,anima substantia est. Numerus uero substantia non est. Igitur anima numerus non est. Quęstio de diffinitione,locus à genere. Maxima propositio. Quorũ diuersa sunt genera,ipsa quoq; esse diuersa. Forma est quod de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prędicatur. Ab hac sit argumentum hoc modo,ut si quæratur,an color in subiecto sit,id approbabimus eo,quoniam album uel nigrum in subiecto sunt. A specie,scilicet,ad genus deducentes. Quęstio de genere. Nam in subiecto esse uel non esse,accidens uel substantiã significat,quę sunt prima rerũ genera. Maxima propositio. In formis spectari generũ proprietates, locus à forma. Similitudo est eadẽ rerũ differentiũ qualitas. Ab hac ita fieri argumentum iudicatur,ut si quęratur sorte an electione rectores ciuitatibus dandi sunt,negetur quoniã ne in naui quidẽ sorte,sed electione peritus rector eligitur. Similis est nauis quidẽ ciuitati,gubernator autẽ magistratui. Quæstio de accidente,locus à simili. Maxima propositio,de similibus idem est iudicium. Item à differentia, ut si quęratur,an idem sit rex quod tyrannus. Dicemus minimẽ,nã in rege,pietas,iustitia,mã suetudo: in tyranno,cuncta diuersa sunt. Quęstio de diffinitione, locus à differẽtia.

Maxima propoſitio, differẽtium rerum non idem eſſe iudicium. Cõtraria uero quæ Cicero appellat, quatuor modis diuidũtur, aut enim aduerſa ſunt, ut albũ, nigrũ, aut priuantia, ut iuſtitia, iniuſtitia, aut relatiua, ut dominus, ſeruus, aut negatiua, ut uiuere, non uiuere. Ab his omnibus ita argumenta ducuntur, ab aduerſis ſi bona eſt ſanitas, mala eſt ęgritudo, à priuantibus, ſi iniuſtitiam fugimus, iuſtitiam ſequamur, à relatiuis quiſquis pater eſſe uult, habeat filium, à negantibus. Non me accuſas feciſſe quod me non feciſſe defendis. Quæſtiones de accidentibus. Maxima propoſitio, in aduerſis priuantibus, & negantibus contraria ſibi conuenire non poſſe. In relatiuis autem abſq; ſe relatiua eſſe non poſſe. Locus à contrarijs, quę melius oppoſita uocarentur. Adiuncta ſunt, quæ finitimum tenent locum, ita ut tẽporibus quoq;, tum antecedant, ut amorem congreſſio, tum rei, cui adiuncta ſunt hęreant, ut ambulationi pedum ſtrepitus, tum conſequantur, ut atrox facinus mentis trepidatio. Neq; hæc neceſſaria ſunt, ſed frequenter eueniunt. Nam neq; qui congreſſus eſt, modis omnibus amauit, & qui congreſſus non eſt, uno ſemel aſpectu in amorem incidit, & ambulante aliquo poteſt non eſſe ſtrepitus pedum, & non ambulante pedes ſtrepere, ſi uno eodemq; loco conſiſtens pedes moueat, & trepidare quis, cum nihil atrox fecerit, & non trepidare qui fecerit, ab his ducetur argumentum, uel cum amare aliquem ſuſcipiamur, quia fuerit ante congreſſus, uel ambulaſſe aliquem in locum, cum pedum ſtrepitus fuerit auditus, uel atrox facinus cõmiſiſſe, quẽ trepidare uideamus, atq; in his quæſtiones de accidentibus. Locus ab adiunctis, maxima propoſitio, ex adiunctis adiuncta perpendi. Antecedentia uero ſunt, quibus poſitis ſtatim neceſſe eſt aliud conſequatur, uelut cum dicimus, ſi homo eſt, animal eſt. Neq; in his temporibus ratio, nec rerum neceſſitas uaria eſt, ſed ſtatim ut dictum fuerit id quod antecedit, id comitatur quod ſubſequens eſt. Hic uero locus totus in conditione eſt conſtitutus poſita enim conditione ſi ſit antecedens, eſſe neceſſe eſt quod conſequitur, hoc modo: Si peperit cum uiro concubuit, antecedens eſt peperiſſe, cũ uiro cõcubuiſſe conſequens, nam neq; illud quæritur quid prius tẽpore ſit, quid poſterius, & ſępè iſta ita uariantur, ut id quod poſterius eſt tẽpore, antecedens eſſe uideat̃ in propoſitione, ut peperiſſe poſterius eſt, quã cõcubuiſſe. Tamen ſi peperit modis omnibus cũ uiro cõcubuit, & hoc præcedente & prius poſito, neceſſe eſt illud intelligatur, aliquoties uero ſimul ſunt, ut ſi ſol ortus eſt, dies eſt, aliquoties prius eſt quod præcedit, poſterius quod conſequit̃, ut ſi arrogans eſt, odioſus eſt, ex arrogantia enim quiſq; fit odioſus, ex antecedenti igit̃ ſumitur argumentum, ſi peperit cum uiro concubuit, ſumo quod antecedit, at peperit, concludo quod ſequitur, cum uiro igitur concubuit, à cõſequentibus ita ſumo, quod ſequitur, at non concubuit cum uiro, cõcludo, quod antecedit, non igitur peperit. Quæſtio eſt de accidente, locus ab antecedẽtibus, & conſequentibus, maximę propoſitiones, poſito antecedenti comitari quod ſubſequit̃, perempto conſequenti perimi quod antecedit. Repugnantia uero ſunt contrariorũ conſequentia, ut uigilare, dormire contraria ſunt, ſtertere dormientibus adiunctum eſt. Stertere igitur ac uigilare repugnantia ſunt, ab his ita fit argumentum. Tu ne eũ dicas uigilare, qui ſtertat? quæſtio de accidente, argumentum à repugnantibus, maxima propoſitio, repugnantia ſibi cõuenire non poſſe. Cauſa eſt efficiens, quę quam libet rem præcedens efficit, nõ ſemper tempore, ſed proprietate naturæ, ut ſol diem, ab hac ita ſumitur argumentum. Cur eſſe dubites diem, cum ſolem in cœlo eſſe conſpicias? Quęſtio de accidente, nam diem eſſe accidit aẽri, id eſt, eſſe propter ſolẽ lucidum, argumentum ab efficientibus cauſis, maxima propoſitio, ubi cauſa eſt, inde effectum abeſſe non poſſe. Effectum eſt quod efficit cauſa, ab hoc ita ſumitur argumẽtum, an tu dubites amatſe, quã rapuit? Quęſtio de accidente, argumentũ ab effectis, maxima propoſitio, ubi effectus eſt, cauſam abeſſe nõ poſſe, ueluti nõ abfuit amor, q̃ fuit cauſa, cur rapuerit, q̃d eſt effectus. Cõparatio uero maioris eſt, quoties, id q̃ minus eſt, maiori cõparat̃, ab hoc loco ita ſumit̃ argumentũ, ſi is qui patriã bello perſe-

cutus

cuius est, tandem ueniam meruit à ciuibus, cur non is quoque mereatur qui ob seditionem motam, actus est in exilium? Quæstio de accidente, argumentum à comparatione maioris, maxima propositio, quod in re maiore ualet, ualeat in minore. Minoris est comparatio, quoties maior res confertur minori, atq; ex ea capitur argumentum hoc modo: Si Caium Gracchum mediocriter labefactantem statum rei publicæ Scipio priuatus interfecit, cur non Catilinam orbem terræ cæde atq; incendio uastare cupientem consules persequantur? Quæstio de accidente, argumentum à comparatione minoris, maxima propositio, quod in re minore ualet, ualeat in maiore. Paria sunt, quæ eiusdem quantitatis sunt, & semper paritas similitudo est quantitatis. Ab hac ita fit argumẽtum. Si Demosthenem quis laudare desiderat, cur uituperet Tullium? Quæstio de accidente, argumentum à comparatione parium, maxima propositio. Pariũ idem esse iudiciũ. Restat is locus quẽ extrinsecus dixit assumi, hic iudicio nititur, & autoritate & totus probabilis est, nihil continens necessarium. Probabile aũt est, quod uidẽ uel omnibus, uel pluribus, uel doctis, & sapientibus, & inter hos claris atq; præstantibus, uel his, qui secundũ unãquãq; artem permultã cõsecuti sunt, ut Medico in medicina, Geometræ in Geometria, ab hoc loco tale est argumentum, ueluti si dicam. Difficile est cum Carthaginensibus bellũ gerere, quoniam id P. Scipio Cornelius Africanus dixit, qui sæpe fuerat expertus. Hic uero locus extrinsecus dicit cõstitutus, quoniã non de his, qui prædicati uel subiecti sunt termini sumitur, sed ab extrinsecus posito iudicio uenit, hic etiã inartificialis, & artis expers uocatur, quoniã non sibi hinc ipse conficit argumentũ Orator, sed peractis positisq; utitur testimoniis. Expeditis igit̃ M. Tullij differentijs quibus ipse, à se maximas ꝓpositiones, quas locos esse diximus, separauit, pertractanda breuiter mihi uidẽ superius digesta partitio, ut ea quæ similia uidentur, à semetipsis ratione congrua segregent̃. Similis enim uidẽ locus à toto ei, qui est à nota, utercq; enim in diffinitione est constitutus. Nam interpretatio nominis quædam ipsius nominis diffinitio est. Sed illa eorum maxima est differentia, quia locus à toto rem diffinit, à nota uero rem non diffinit, sed nomẽ interpretat̃. Diuersa uero sunt res ac nomẽ. Hoc enim significat, illa significat̃. Item locus à partium enumeratione consimilis uidẽ esse ei, qui est à forma. Nam & forma pars est, & qui genus diuidit, enumerat partes, neq; aliter fieri ex forma argumentũ potest nisi diuidat̃ à genere; sumi enim omnino forma non potest, nisi per diuisionẽ. Sed hic quoq; multa est differentia, nam partiũ enumeratio totas necesse est ut diuidat partes, easq; uniuersas ad fidem argumentationis assumat, siue illæ partes, siue illę sint species, ut genus quidem speciebus. Totum uero partibus approbẽt. In forma uero sufficit ad demonstrandũ quod de genere dicitur una quælibet. Item locus à contrario & repugnantibus uidetur esse consimilis, sed habet differentiam, quia cõtraria primis sibimet frontibus opponuntur. Repugnantia uero per coniunctionem contrariorũ sibi probantur aduersa, ut dormire ac uigilare statim sibi contraria sunt. Stertere uero repugnat uigilationi idcirco, quia somno coniungit̃. Adiũcta uero & antecedẽtia & cõsequentia quasi finitima sunt. Sed distant, q̃d in adiunctis nulla est necessitas, in antecedẽtibus uero & cõsequentibus maxima, in adiũctis uero tẽpora nimiũ ualent. Nam q̃d adiunctũ est, id uel præcedere rem solet, uel cum ea uno eodemq; tẽpore esse, uel subsequi posterius. At in antecedentibus nihil horũ est, sed nõ habita tẽporis ratione mox ut fuerit antecedens, cõsequens esse necesse est, & si cõsequens nõ fuerit, antecedens necesse est interire. Ac de M. Tullij locis sufficiẽter dictũ est, nũc ad Themistij diuisionẽ redeamus, ut quomodo sibi superius digestæ partitiones cõsentire possint breuiter explicemus, ac primũ quidẽ totius partitionis cõmuniter differẽtias colligamus. Superior diuisio docuit alios Themistij esse locos, qui in ipsis terminis, de quibus quæritur, insint, alios qui extrinsecus assumuntur, alios qui inter utroscq; uersant̃, ut hic trina intelligat̃ diuisio. At M. Tullij diuisio locos bifariã ostendit. Alios enim in eo ipso

de quo

de quo agitur hærere proponit, alios extrinsecus assumi. Hic igitur omnes eos locos, quos medios Themistius proposuit, his applicuit atq; coniunxit, qui sunt in ipsis de quibus agitur, terminis constituti; & communiter quidem talis diuisionũ est differentia, quæ clarius apparebit, si singula persequamur. Eos igitur locos, qui positi sunt in terminis, de quibus in quæstione dubitatur, priore partitione Themistius, tum in substantia posuit, tum in substantiæ consequentia. In substantia sunt definitio, descriptio, nominis interpretatio. Substantiæ uero consequentia sunt, genus, totum, species, pars, causa efficiens, materia, forma, effectus, corruptio, finis, usus, communiter accidentia. Eos uero qui extrinsecus assumuntur, tum in iudicio, tum in similitudine, tum in quantitatis comparatione, tum in oppositione, tum in proportione, tum in transumptione separauit. Quos uero inter utrosque posuit, hos in casibus & coniugatis, & diuisione constituit. Sed M. Tullius eos, qui in ipso sunt, de quo quæritur, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus, quæ quodammodo affectę sunt ad id, de quo quærit posuit. Ipsa uero quæ affecta sunt multifariã diuisione partitus est, solum uero iudicium extrinsecus segregauit, pluresq; partes eorum, quę in diuisione Themistij posita sunt substantię consequentiã. Itemq; locos medios inter affecta numerauit. In tam uero uaria diuisione necesse est ut utraq; sibi non eadem parte conueniant. Id uero in cũctis multipliciter diuisis fieri potest, uelut si quis diuidat triangulorum formas sic: Triangulorum, aliæ sunt equilaterę formæ, aliæ duo tantum latera habẽtes æqualia, aliæ uero totis inæqualibus lateribus iunctæ. Rursus sit ista diuisio, ut aliàs dicat aliquis rectum habentes angulum, quę orthogoniæ nuncupantur, aliàs dicat tribus acutis angulis contineri, quæ sunt oxigoniæ, aliàs in obtusum angulum tendi, quæ sunt ambligoniæ. Necesse est igitur, ut utraq; sibi diuersa partium ratione conueniãt. Nam quod est orthogonium, id semper uel duobus lateribus æqualibus continetur, uel tribus inæqualibus. Sed quod est ambligonium, id uel duobus lateribus continetur, æqualibus, uel tribus inæqualibus. Sed quod est oxigonium, id uel tribus lateribus æqualibus, uel duobus inæqualibus continetur. Rursus id quod est æquilaterum semper est oxigonium, id uero quod duobus æqualibus lateribus continetur, uel orthogonium, uel ambligonium, uel oxigonium esse potest. Quod uero tribus inæqualibus continetur lateribus, uel orthogonium, uel ambligonium esse necesse est. Secundum igitur hunc modum cunctam M. Tullij atq; Themistij diuisionem à principio pariter ordientes, inuicem sibimet clausam esse monstremus, in quibus omnibus & exemplorum, & intelligẽtiæ superius expeditæ præsens debet esse memoria. Disponamus igitur omnem Themistij diuisionem, & post hanc subijciatur Tulliana partitio, ut ea quæ dicenda sunt, apertius oculis subiecta claresçant.

Themistij diuisio.

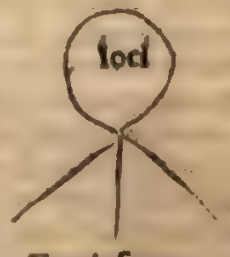

In ipso	Extrinsecus	Medij
A substantia	A rei iudicio	A casibus
A definitione	A similibus	A coniugatis
A descriptione	A maiore	A diuisione
		A nominis

A nominis interpretatione.
A conſequentibus
A toto uel genere
A partibus uel ſpecie
Ab efficientibus
A materia
A forma
A fine
Ab effectibus
A corruptionibus
Ab uſibus
A communiter accidentibus.

A minore
Ex oppoſitis uel cõtrarijs, uel relatiuis, uel ſecundum priuationẽ & habitum, uel per affirmationẽ & negationem.

A proportione
A tranſumptione

M. Tullij diuiſio.

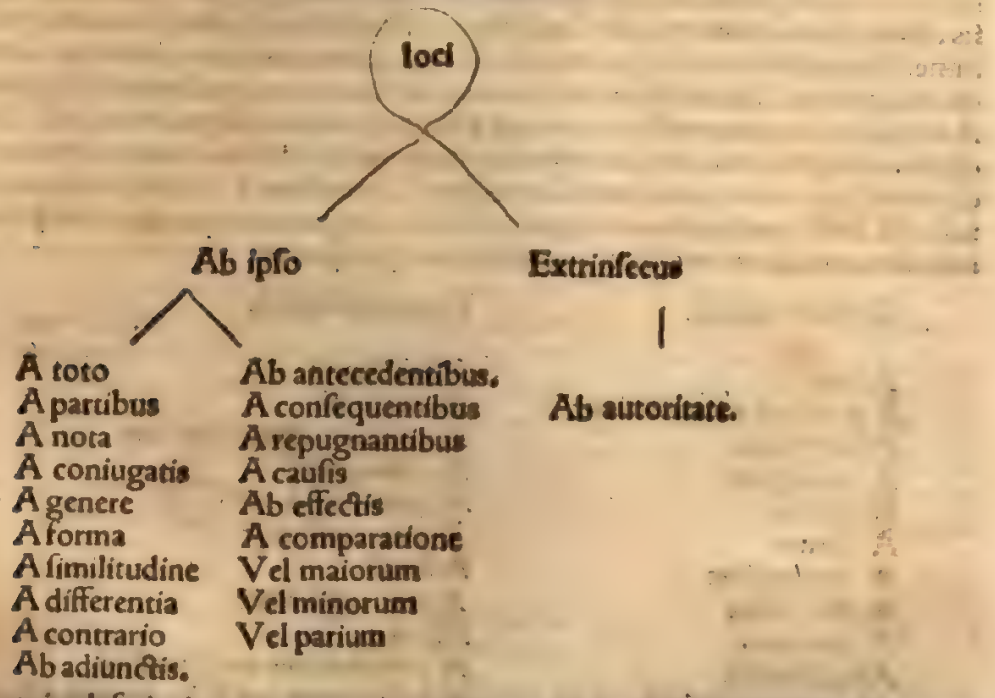

Quibus ita deſcriptis, nunc quemadmodũ M. Tullij diuiſio Themiſtij partitioni cõueniat explicemus, cum igit̃ locũ quem Cicero dixit à toto, à ſubſtantia Themiſtius eſſe propoſuit. Vterq; enim in diffinitione conſiſtit, ſiue illa ſubſtantialis ſit, ſiue deſcriptio. A partium enumeratione locus ex Ciceronis Topicis poſitus idem eſt, qui in Themiſtij diuiſione inter medios à diuiſione nominatus eſt. Quoties em̃ aliquid eſſe, uel non eſſe monſtrare contẽdimus, ſi fidem à partiũ enumeratione capiamus, id ex diuiſione neceſſario faciendum eſt. Diuiſio uero aut formarum præceſſit, aut partiũ, quanq; locus qui ex diuiſione à Themiſtio inter medios collocatus eſt, à Cicerone in generis tractatione ponitur, ait em̃ Tullius cũ de genere loqueret̃ hoc modo: Cõmodè etiã tractatur hæc argumentatio, quæ ex genere ſumitur, cum ex toto partes perſequare, hoc modo: ſi dolus malus eſt, cum aliud agitur, aliud ſimulatur, enumerare licet quibus modis id fiat, deinde in eorum aliquem id quod arguas dolo malo factum, includere. Quod genus argumenti in primis firmũ uideri ſolet. A notatione Tullij locus is eſt, qui Themiſtij a nominis interpretatione. A cõiugatis cõmunis eſt locus, cum Themiſtius inter medios collocauit. A genere M. Tullius poſuit, à toto Themiſtius. A forma Ciceronis, à parte, id eſt, ſpecie Themiſtij. A ſimili

tudine

titionis ordinem referatur, facili compendio quemadmodum ad se inuicem partitiones reducantur ostenditur. Nam continuæ M. Tullij diuisioni ex Themistij locis in superiore descriptione cõuenerãt hi, Ciceronis, quidẽ à toto, Themistij à substãtia. A partiũ enumeratione Ciceronis à diuisione Themistij. A notatione Ciceronis, à nominis interpretatione Themistij. A coniugatis utrorũq; cõmunis. A genere Ciceronis, à toto Themistij. A forma Ciceronis, à parte, id est, specie Themistij. A similitudine cõmunis, à differẽtia Ciceronis, à toto uel à parte Themistij. A cõtrario Ciceronis, idẽ apud Themistiũ ab oppositis. Ab adiũctis Ciceronis eũdẽ à cõmuniter accidẽtibus Themistius posuit. Ab antecedẽtibus & cõsequẽtibus, mixti cũ pluribus. A repugnantibus Ciceronis idem à Themistio ab oppositis dicit. Ab efficiẽtibus Ciceronis, à causis Themistij. Ab effectis Tullij, à fine Themistij. A comparatione maioris ac minoris M. Tullij, idem sunt à maiore ac minore Themistij. A cõparatione partium Ciceronis, à similibus Themistij. Cum igitur M. Tullij plena diuisio aliquibus membris Themistianæ diuisionis aptetur, fieri non potest, ut non membra Themistianæ diuisionis statim ad Tullianæ conuenientia reducãtur. Quo circa siquid reliquum est in Themistij diuisione, quod superiori formulę non uideatur ascriptum, plenę M. Tullij diuisioni poterimus aptare. Inuicem enim diuisiones altera reciprocatione coniunctæ sunt. Restant autem ex Themistij locis hi, ab usibus, ab effectibus, & corruptionibus & proportione, & transumptione. Quorũ quidem ab usibus, si usus alicuius rei semper effector est, ei loco Ciceronis aptãdus est, qui ab efficientibus nuncupatur. Quod si ipse usus efficitur, ei loco Ciceronis adhibendus est qui ab effectis uocatur. Ab effectibus uero, siquidem efficit aliquid effectus, ab efficientibus causis est, si uero ipse effectus plenum aliquid confectũq; demonstrat. Is locus est quem ab effectis Tullius dixit. A corruptionibus uero ab efficientibus dici potest. Nam cum omnis generatio efficiat aliquid, id est, substãtiam formet, corruptio rursus ipsa quoq; efficit quiddam, id est, substantiali forma spoliat ac priuat, uelut mors facit corporis dissolutionẽ. A proportione uero idem est, quem Tullius à similibus dixit, nam multorum in multis similitudo proportio est. Transumptio uero siquidem ad maiora fit, locus à maiorum comparatione est. Sin uero ad minora, locus est à minorum comparatione, quod si ad paria, locus est à parium cõparatione, atq; in his omnibus reducẽdis, tale satis est descriptionis exẽplũ.

Themistij.		Ciceronis
Ab usibus	Si ipse usus aliquid efficit	Ab efficientibus
	Si ipse usus efficitur	Ab effectis
Ab effectibus	Si effectus aliquid efficit	Ab efficientibus
	Si effectus efficitur.	Ab effectis
A corruptionibus		Ab efficientibus
A proportione		A similibus
	Si sit ad maius	A cõparatiõe maiorũ
A transumptione	Si sit ad minus	Minorum
	Si sit ad par	Parium

Ac de Dialecticis quidem locis, quantum propositi operis ratio postulat explicuimus. Nunc uero de Rhetoricis dicendum uidetur quid sint, uel quid à Dialecticis discrepare uideantur, ad cuius plenam disputationem, integrum quarti uoluminis spatium reseruemus.

ANITII

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI, DE DIFFERENTIIS TOPICIS, LIBER IIII.

I quis operis titulum diligens examinatur inspiciat, cum de Topicis differentijs conscribamus, non id à nobis tantum expectare debebit, ut locorum inter se Dialecticorum, uel etiam Rhetoricorum differentias demus, uerum id multo magis ut Dialecticos locos à Rhetoricis segregemus, quod nos efficacius aggredi posse arbitramur, si ab ipsa facultatum natura, disputandi sumamus exordiũ. Ostensa enim Dialecticæ, ac Rhetoricæ similitudine, ac dissimilitudine, ab ipsarũ facultatũ necesse est formis, etiã locorũ qui eisdem facultatibus deseruiũt cõmunitates, discrepãtia sq́ue ducamus. Dialectica facultas igitur thesim tantum considerat. Thesis uero est sine circũstantijs quæstio. Rhetorica uero de hypothesibus, id est, de quæstionibus circunstantiarum multitudine inclusis tractat, & differit. Circunstantię uero sunt; Quis, quid, ubi, quando, cur, quo modo, quibus adminiculis. Rursus Dialectica quidem si quando circũstãtias, uelut personam, factumue aliquod ad disputationem sumit, non principaliter, sed omnẽ eius uim ad thesim, de qua differit, transfert. Rhetorica uero si thesim assumpserit, ad hypothesim trahit, & utracq; suam quidem materiam tractat, sed alterius assumit, ut proniore in sua materia facultate nitatur. Rursus Dialectica interrogatione, ac responsione constricta est. Rhetorica uero rem propositam perpetua oratione decurrit. Item Dialectica perfectis utitur syllogismis. Rhetorica enthymematum breuitate contenta est, illud etiam differentiam facit, quod Rhetor habet alium præter aduersarium iudicem, qui inter utrosq; discepter. Dialectico uero ille fert sententiam, qui aduersarius est. Ab aduersario enim responsio ueluti quædam sententia subtilitate interrogationis elicitur. Quę cum ita sint, omnis earum differentia, uel in materia, uel in usu, uel in fine est constituta. In materia quia thesis atq; hypothesis materia quidem utrisq; subiecta est, in usibus quod hæc interrogatione, illa perpetua oratione disceptat, uel quod hæc integris syllogismis, illa uero Enthymematibus gaudet. In fine uero quod hęc persuadere iudici, illa quod uult ab aduersario extorquere conatur. Quibus ita præcognitis paulò posterius & quęstiones Rhetoricas quę in cõstitutionibus positæ sunt, & proprij generis enumerabimus locos. Nũc paulisper mihi uidẽ de tota admodũ breuiter facultate tractandũ magnum opus atq; difficile. Quanta enim sibimet ars Rhetorica cognatione iungatur, non facilè cõsiderari potest, uixq; est etiam ut auditu animaduerti queat, nedum sit facilè repertu. De cuius quidem rei traditione nihil ab antiquis præceptoribus accepimus. De unoquoque enim præcipiunt, nihil de communi laborantes. Quam partem doctrinę uacuam, ut possumus aggrediamur. Dicemus itaq; de generis artis, & speciebus, & materia, & partibus, & instrumento, instrumentiq; partibus, opere etiam officioq; actoris & fine, post hęc de quæstionibus ac de locis. Quocirca quod in communi speculandum est, hinc differendi sumamus exordium. Rhetoricę igitur genus est facultas. Species uero tres iudiciale, demonstratiuum, deliberatiuum, & genus quidem id esse, quod diximus patet. Species autem idcirco sunt, quas superius commemorauimus, quoniã in his est tota facultas Rhetoricę, in iudiciali genere causarum integra est. Item in demonstratiuo, uel deliberatiuo. Sed hæc genera sunt causarũ. Omnes enim causæ uel speciales, uel indiuiduę sub horum trium generum uno cadunt, ut sub iudiciali quidem speciales ut maiestatis, uel repetundarum. Sub deliberatiuo uero quæcunq; causę consultationẽ habẽt, ut si specialiter accipias de bello uel de pace, si uero indiuiduæ

uidue de bello Pyrrhi uel pace. Eodem modo etiam in demonstratiuis quęcumque ueniunt in laudem, aut in uituperationem specialiter quidem, ut laus uiri fortis. Indiuidue uero, ut laus Scipionis, sub demonstratione ponuntur. Materia uero huius facultatis est, omnis quidem res proposita ad dictionē. Ferè autem est ciuilis quæstio, in hanc speciem à Rhetorica ueniētes, quasi quędā formæ capiūt sibi materiā, & tripli ci informatam tenēt figurā, quod posterius liquebit, ut ciuilis quæstio, quæ adhuc informis secundum species erat, fiat accepto fine unicuiq; specierum Rhetoricę subiecta, ut informis adhuc ciuilis quæstio cum acceperit ex iudiciali finem iusti, fiat ipsa ciuilis quæstio in iudiciali genere constituta. Cū uero ex deliberatiuo sumpserit utile uel honestum, tunc fiet ipsa ciuilis quæstio in deliberatiuo causarum genere cōstituta. Si uero ex demonstratione sumpserit bonum, tum fit demonstratiua ciuilis quæstio, ueniunt autem ut in materiam species ex Rhetorica, idcirco quod aliter in materia sua quęlibet facultas non potest operari, quàm si suas adhibeat partes. Absentibus enim cunctis partibus suis Rhetorica quoq; ipsa est absens. sed quoniam de speciebus dictum est Rhetoricæ, quoniam sunt genera causarum. ita sunt, ut omnium negociorum, quæ in ciuili quæstione constituta sunt, accepto fine iusti, iudiciale sit genus, omnium uero quę constituta sunt in ciuili quæstione, honestum uel utilem finem cœperunt. Deliberatiuum sit genus, omnium quoq; quæ in ciuili quęstione posita finem honesti tantū bonisue sumpserūt, sit demonstratiuum genus, sed de his hactenus. Nunc de partibus Rhetoricæ prouidendum est. Partes enim Rhetoricæ sunt quinq;, inuentio, dispositio, elocutio, memoratio, pronunciatio. Partes autem uocantur idcirco, quia si aliquid harum defuerit Oratori imperfecta facultas est, atque ideo quæ uniuersam formant Oratoriā facultatem, ea partes facultatis eius dicere ius est. Sed hæ partes quoniam Rhetoricę facultatis sunt, totamq; Rhetoricam facultatem componunt, necesse est ut ubi fuerit Rhetorica integra, ipsę quoq; partes cōsequantur in proprijs speciebus, omnes igitur Rhetoricę partes inerunt Rhetoricæ speciebus. Quocirca & his ciuilibus negotijs tractādis adhibentur, quæ à prædictis speciebus Rhetoricę informatur, æquè igitur in iudiciali negocio, & in deliberatiuo, & demonstratiuo, inuentio, dispositio, elocutio, memoria, pronunciatioq; conueniunt. Quoniā uero omnis ferè facultas instrumēto utitur ad faciendū q; potest, erit etiam Rhetoricę facultatis aliquod instrumentum, hoc uero est oratio, quæ partim in ciuili genere uersatur, partim minimè. De ea autem oratione nunc loquimur, quæ aliquā habet quæstionem, uel quæ ad finem expediendę quęstionis accommodatur, ea uero oratio, quæ in ciuili genere uersatur, continuè decurrit. Ea uero quæ non est in ciuilibus causis interrogatione & responsione explicatur, sed prior Rhetorica, secunda Dialectica nuncupatur, quæ hoc superiore differt, primū quod illa ciuilem hypothesim, hæc thesim considerat, dehinc q; illa cōtinua, hæc intercisa oratione peragit, & quod Rhetorica oratio habet præter aduersariū iudicem. Dialectica uero eodē iudice, quo aduersario utitur. Hęc igitur Rhetorica oratio habet partes sex. procœmiū, quod exordium est, narrationem, partitionem, cōfirmationem, reprehensionē. peroratione, quæ sunt partes instrumenti Rhetoricæ facultatis, & quoniam Rhetorica in omnibus suis speciebus inest, eisdem inerunt. Nec potius inerunt quàm eisdem ea quæ peragunt, administrabunt. Itaq; & in iudiciali genere causarū necessarius est ordo procœmij, narrationis atq; exterorū, & in demonstratiuo deliberatiuoq; necessaria sunt. Opus autem Rhetoricę facultatis est docere mouereq;, quod nihilominus isdem ferè sex instrumenti, id est, orationis partibus administratur. Partes aūt Rhetoricę, quoniā partes sunt facultatis, ipsæ quoq; sunt facultates. Quocirca ipsę quoque orationis partibus, quasi instrumentis utentur in partem, atq; ut his operentur, eisdem inerit. Nam in exordijs nisi quinque sint prædictę Rhetoricæ partes, ut inueniat, disponat, eloquatur, meminerit, pronūciet, nihil agit Orator, eodem quoq; modo & reliquę ferè partes instrumenti nisi habeant omnes Rhetoricæ partes, frustra

sunt. Huius autem facultatis effector, Orator est, cuius est officium dicere appositè ad persuasionem. Finis autem tum in ipso, tum in altero. In ipso quidem benedixisse, id est, dixisse appositè ad persuasionem. In altero uero persuasisse, neq; enim si qua impediunt Oratorem quo minus persuadeat, officio facto finis non est consecutus, sed is quidem, qui officio fuit cõtiguus, & cognatus, consequitur, facto officio, is uero qui extra continetur, sæpe non consequitur, neq; tamen Rhetoricam suo fine contentam honore uacuauit, hęc quidem ita sunt mista, ut Rhetorica insit speciebus, species uero insint causis. Causarum uero partes status esse dicuntur, quos etiã aliis nominibus, tum constitutiones, tum quęstiones nominare licet, qui quidẽ diuidunt ita, ut rerum quoq; natura diuisa est. Sed à principio, quæstionũ differentias ordinamur, quoniam Rhætoricæ quæstiones circũstantijs inuolutæ sunt omnes, aut inscripti alicuius controuersia uersantur, aut præter scriptum ex re ipsa sumunt cõtentionis exordium, & illæ quidem quæ in scripto sunt, quinque modis fieri possunt, uno quidem cum hic scriptoris uerba defendat, ille sententiam. Atq; hoc appellatur scriptũ & uoluntas. Alia modo, si inter se leges quadã contrarietate dissentiant, quas cum ex aduersa parte defendunt, faciunt controuersiam. Atq; hic uocatur status legis cõtrarię. Tertio cum scriptum, de quo cõtenditur, sententiam claudit ambiguam, hæc suo nomine ambiguitas nũcupatur. Quarto uero cum ex eo, quòd est scriptũ aliud non scriptum intelligitur, quod quia per ratiocinationem, & quandam syllogismi consequentiam inuestigatur ratiocinatio, uel syllogismus dicitur. Quinto cum sermo est scriptus, cuius non facilè uis, & natura claresçat, nisi diffinitione detecta sit, hic uocatur finis uel inscriptio. Quos omnes à se differre non est nostri operis, uerum Rhetorici demonstrare, hęc enim speculanda doctis non rudibus discẽda proponimus, quamuis de eorum differentia in Topicorum commentis per transitum diximus. Earum autem constitutionũ, quę præter scriptum in ipsarum rerum cõtentione sunt positæ, ita differentiæ segregantur, ut rerũ quoq; ipsarum natura diuersa est. In omni enim Rhetorica quęstione dubitatur, an sit, quid sit, quale sit, & præter hæc, an iure, uel more possit exerceri iudicium. Sed si factum uel res, quę intenditur ab aduersario negetur, quæstio est, utrum sit, ea cõiecturalis cõstitutio nominatur. Quod si factum quidem esse constiterit, quid uero sit id quod factum est ignoretur, quoniam uis eius diffinitione monstranda est, diffinitiua dicitur constitutio. At si & esse constiterit, & de rei diffinitione conueniat, sed quale sit inquiratur, tunc quia cui generi subjici debeat, ambigitur, generalis qualitas nũcupatur. In hac uero quęstione et qualitatis & quantitatis & cõparationis ratio uersatur. Sed quoniam de genere quęstio est, secundum generis formã in plura necesse est hanc constitutionẽ membra distribui. Omnis enim quęstio generalis, id est, cum de genere & qualitate & quãtitate quæritur facti, in duas distribuitur partes. Nam aut in præteritũ quęritur de qualitate propositi, aut in præsens, aut in futurum, si in præteritum, iuridicialis constitutio nuncupatur. Si præsentis uel futuri temporis teneat quęstionem, negocialis dicitur. Iuridicialis uero cuius inquisitio præteritum respicit, duabus partibus segregatur, aut enim in ipso facto uis defensionis inest. & absoluta qualitas nũcupatur, aut extrinsecus assumitur, & assumptiua dicitur cõstitutio. Sed hæc in partes quatuor deriuatur: Aut enim conceditur crimen, aut remouetur, aut refertur, aut quod est ultimum comparatur. Cõceditur crimẽ, cum nulla introducitur facti defensio, sed uenia postulatur. Id fieri duobus modis potest, si deprecaris, aut purges. Deprecaris cum nihil excusationis attuleris, purgas cum facti culpa his ascribitur, quibus obsisti obuiariq; non possit, neq; tamen personæ sint, id enim in aliam cõstitutionem cadet. Sunt uero hæc imprudentia, casus, atq; necessitas. Remouetur uero crimen, cum ab eo qui incessitur, transfertur in alium. Sed remotio criminis duobus fieri modis potest, si aut causa remoueat, aut factum. Causa remouetur, cum aliena potestate aliquid factũ esse cõtenditur. Factum uero cum alius, aut potuisse, aut debuisse facere demonstratur, atq; hæc in his

maxime

maximè ualent, ſi eius nominis in nos intendatur actio, quod nõ fecerimus id quod oportuit fieri. Refertur crimen cum iuſtè in aliquem facinus commiſſum eſſe contenditur, quoniam is in quem commiſſum ſit, iniurius ſæpe fuerit, atq; id quod intẽditur meruit pati. Cõparatio eſt, cum propter meliorem, utilioremúe factum quod aduerſarius arguit commiſſum eſſe defenditur. Horũ uero omnium ſunt propriæ differentiæ, atq; ideo minutiſſimè diuiſiones quas Rhetorum in his docendis explicandiſq; conſcripti libri diligentius continent. Sed nos hæc à M. Tullio ſumpſiſſe ſufficiat. Ad aliud enim tota operis feſtinat intentio. De quibus omnibus hoc inſpiciendum eſt modo. M. enim Tullius cauſarum partes conſtitutiones eſſe demonſtrat eo loco, quo cõtra Hermagorã nititur dicens, q; ſi generis cauſæ partes non poſſunt rectè putari, multò minus rectę partis cauſę partes putabuntur. Pars autem cauſæ cõſtitutio omnis eſt, partes cauſæ cõſtitutiones eſſe deſignans. Quare de re multa quæſtio eſt, quo modo enim partes eſſe putabãtur cauſę. Si enim ita partes, ut ſpecies quomodo fieri poteſt, ut in una cauſa plures conſtitutiones ſint. Nam ſpecies ſibi inuicem impermiſtę ſunt. At ueniunt in cauſam plurimæ conſtitutiones, non ſunt igitur partes cauſarum, uelut ſpecies ſtatus. Illud quoq; quod nulla ſpecies aliam ſibi oppoſitam ſpeciem ad ſubſtantiam iuuat. Conſtitutio uero conſtitutionem confirmat ad fidem. Nec uero fieri poteſt, ut ita ſint cauſarũ, quaſi totius partes, nullum enim compoſitũ ex una parte totum atq; integrum eſſe poteſt. Ac in cauſa cõſtitutio una idonea eſt conſtituere cauſam. Quid igitur eſt dicendum? patet uia rationi. Neque enim cauſæ eius pars dicitur eſſe conſtitutio, quę in controuerſiam uenit, & quam ſtatus conſtituit, cum præſertim qui additur ad cauſam ſtatus, una iam conſtitutione firmata, non ſit principalis, ſed accidens atq; in uno negocio tot eueniant controuerſię quot ſunt cõſtitutiones, ſed quot controuerſiæ tot cauſę, & licet eas unum contineat negociũ, cauſæ tamen impermiſtę ſibimet uariantur, ut qui iuuenem de lupanari exeuntẽ uidit, paulò poſt de eodem loco uxorem ſuam uidit egreſſam, accuſat iuuenem adulterij, hic unum negocium hoc quod uertitur eſt, cauſæ autem duę, una coniecturalis, ſi neget ſe feciſſe. Altera diffinitiua, ſi in lupanari concubitum dicat non poſſe adulterium putari. Sed neq; neganti pars eſt eiuſdem controuerſię coniecturalis ſtatus, neque diffinienti diffinito, totam enim continet cauſam. Cauſam autem uoco non generaliter, ſed controuerſiam aliqua conſtitutione formatam, ſunt autem conſtitutionis partes cauſę generalis hoc modo: Si enim omnis cauſa coniecturalis eſſet, nec alius ſtatus inueniretur, non eſſet ſtatus cõiecturalis cauſę pars, ſed ipſa cauſa eſſet ſine dubio coniectura, ſed quoniam partim coniectura, partim ſine, partim qualitate, partim translatione cauſę omnes tenẽtur, pars eſt cõſtitutio cauſę non eius, quã tenendo informat, ſed eius quam diuidit generalis, cuius, ſcilicet, quaſi membrũ aliquod abſcindens ſuum facit unaquęq; conſtitutio. Sunt igitur partes ut ſpecies conſtitutiones cauſæ generalis nõ eius, quam unaquęq; tenens informauerit. Quare genus eſt Rhetoricę facultas. Rhethoricę uero ſpecies tres, iudiciale, demõſtratiuum, deliberatiuum. Materia autem ciuilis quæſtio, quę dicitur cauſa, partes huius materiæ conſtitutiones. Rhetoricæ partes, inuentio, diſpoſitio, elocutio, memoria, pronunciatio, inſtrumentum, oratio, inſtrumenti partes, exordiũ, narratio, partitio, confirmatio, reprehẽſio, peroratio opus eſt docere & mouere, actor eſt Orator, officiũ benedicere. Finis tum benedixiſſe, tum perſuadere, eſt uero tota Rhetorica in ſpeciebus. Species uero ita totam materiam informant, ut tamen uiciſſim totam ſibi uendicet, quod ex hoc intelligi poteſt, quoniã omnes materię partes ſingulę ſpecies tenent. Nam in iudiciali quatuor conſtitutiones inuenies, & in deliberatiuo, demonſtratiuoq; eaſdẽ quatuor inuenire queas. Vnde oſtenditur, ſi omnes partes cauſę generalis, quę eſt ciuilis quæſtio, ſingulę ſpecies habẽt. Omnes uero partes cauſa ipſa eſt, cauſam, id eſt, ciuilem quæſtionẽ à ſpeciebus uiciſſim uẽdicari totã eo modo, quo uox uno tempore ad plurimorũ aures peruenit cum ſuis integra partibus, id eſt. ele-

mentis, nam eodem tempore tota causa ad diuersas species cum suis partibus tractari sit. Sed cum species in materiam uenerint, id est, in ciuilem quæstionẽ, & eam cũ suis obtinuerint partibus, inferunt secũ etiam ipsam Rhetoricæ facultatem. Quare etiam Rhetoricæ partes in singulis cõstitutionibus inerũt. Sed illata materia infert secum instrumentum suum, infert igitur secum orationem, & hæc proprias partes, eritq; in constitutionibus tractandis exordium, narratio, & cætera. Sed cum instrumentum uenerit in ciuilem quæstionẽ, operam quoq; suam simul infert, docebit igitur, ac persuadebit in omni constitutione, sed hæc per se uenire non poterunt, nisi sit, qui hæc moueat uelut artifex atq; architectus. Hic autem est Orator, qui cum ad causam accesserit, faciet officium suum, bene igitur dicet in omni genere causarum, & in omni constitutione, faciet etiam finem, tum ut benedixerit in omni constitutione, tum ut persuaserit. De singulis igitur nũc quidem in commune tractauimus. De unoquoque uero separatim post si erit commodum differemus. Atq; hæc hactenus, nunc de inuentione tractãdum est, etenim prius quidem Dialecticos dedimus, nunc Rhetoricos promimus locos, quos ex attributis personæ ac negocio uenire necesse est, persona est, quæ in iudicium uocatur, cuius dictum aliquod, factumue reprehenditur. Negocium factum dictumue personæ, propter quod in iudiciũ uocatur. Itaq; in his duobus omnis locorum partitio constituta est, quæ enim habent reprehensionis occasionem, eadem nisi omnino ad inexcusabilem partem uergũt, defensionis copiam subministrant, ex eisdem enim locis, omnis accusatio, defensioq; consistit. Si igitur persona in iudicium uocatur, neq; factum dictumue ullum reprehenditur, causa esse non poterit. Nec uero factum dictumue aliquod in iudicium proferri potest, si persona non extet, itaq; in his duobus omnis iudiciorum ratio uersatur, in persona, scilicet, atq; negocio. Sed (ut dictum est) persona est, quę in iudicium uocatur, negocium factum dictumue personæ, propter quod reus statuitur, persona igitur & negocium suggerere argumenta non possunt. De ipsis enim quæstio est. De quibus autẽ dubitatur, ea dubitationi facere fidem nequeunt. Argumentum uero erat ratio rei dubiæ faciens fidem, faciũt autem negocio fidem, ea quæ sunt personis, ac negocijs attributa. Ac si quando persona negocio faciat fidem, ueluti si credatur contra rempublicã sensisse Catilinam, quoniam persona est uitiorum turpitudine denotata, tunc non in eo quòd persona est, & in iudiciũ uocatur, fidem negocio facit, sed in eo quòd ex attributis personæ quandam suscipit qualitatem. Sed ut rerum ordo clarius colligescat, de circũstantijs arbitror esse dicẽdum. Circũstantiæ sunt quæ conuenientes substantiã quæstionis efficiunt. Nisi enim sit qui fecerit, & quid fecerit, causaq; cur fecerit, locus, tẽpusq;, quo fecerit, modus etiã facultatesq; si desunt, causa nõ stabit. Has igitur circũstantias in gemina Cicero partit, ut eam quæ est quis circũstantiã in attributis personæ ponat. Reliquas uero circumstantias in attributis negocio cõstituat, & primam quidem ex circumstãtijs eam, quę est quis, quoniam personę attribuit, secat in undecim partes, nomẽ ut Verres, naturam ut barbarus, uictum ut amicus nobilium, fortunam ut diues, studiũ ut Geometer, casum ut exul, affectionem ut amans, habitum ut sapiens, consilium, facta, & orationes, ea quæ extra illud factũ, dictumq; sunt, quod nunc in iudicium deuocatur. Reliquas uero circumstãtias, quę sunt, quid, cur, quomodo, ubi, quãdo, quibus auxilijs, in attributis negocio ponit. Quid & cur dicens cõtinentia cum ipso negocio. Cur in causa cõstituens, ea enim causa est, unius cuiusq; facti, propter quam factum est. Quid uero secat in quatuor partes in summam facti, ut parentis occisio, ex hac maximè locus sumitur amplificationis. Ante factum, ut concitus gladium rapuit, dum fit uehementer percussit, post factum in abdito sepeliuit. Quæ cum omnia sint facta, tamen quoniam ad gestum negocium, de quo quæritur pertinent, non sunt ea facta, quæ in attributis personæ numerata sunt, illa enim extra negocium, de quo agitur posita personam informantia fidem ei negocio præstant, de quo uersatur intentio. Hæc uero facta, quæ continentia

sunt

sunt cum ipso negocio, ad ipsum negocium, de quo quæritur pertinens. Postremas uero quatuor circumstantias Cicero ponit in gestione negocij, quæ est secunda pars attributorū negocijs, & eam quidem circumstantiam, quæ est quando, diuidit in tempus, ut nocte fecit, & in occasionem, ut cunctis dormientibus, eam uero circumstantiam, quæ est ubi, locum dicit, ut in cubiculo fecit, quomodo uero ex circumstantijs modum, ut clàm fecit. Quibus auxilijs circumstantiam, facultatem appellat, ut cum multo exercitu. Quorum quidem locorum, & si ex circumstantiarum natura discretio clara est, nos tamē beneuolentius faciemus, si uberius eorū à se differentias ostendamus. Nam cum ex circumstantijs, alias M. Tullius posuerit esse continentia cum ipso negocio, alias in gestione negocij. Atque in continentibus cum ipso negocio illum adnumerauit locū, quē appellauit dum fit, ex ipsa prolationis significatione idē uidetur esse locus hic, dum fit ei qui est in gestione negocij. Sed non est ita, quia dum fit illud est, quod eo tempore admissum est, dum facinus perpetratur, ut percussit. In gestione uero negocij ea sunt, quæ ante factum, & dum fit, & post factū quod gestū est, continent. In omnibus enim tempus, locus, occasio, modus, facultas inquiritur. Rursus dum fit factum est, quod administratum est negocium, quæ igitur sunt in gestione negocij, non sunt facta, sed facto adhærētia. Nullus enim tempus, occasionē, locum, modum, facultatem facta esse consenserit, sed (ut dictum est) æquè cuilibet facto adhęrētia sunt, atq; id nullo modo derelinquāt, quia quadam relatione subiecta sunt ipsi quod gestum est, negocio. Item ea quę sunt in gestione negocij, sine his quæ sunt continentia cum ipso negocio esse possunt. Potest enim & locus, & tempus, & occasio, & modus, & facultas facti cuiuslibet intelligi, etiā si nemo faciat, quod illo in loco, uel tempore, uel occasio..., uel modo, uel facultate fieri posset, itaque ea, quę sunt in gestione negocij sine his, quæ continentia cum ipso negocio esse possunt, illa uero sine his esse nō possunt, factum enim præter locum, tempus, occasionem, modum, facultatemq; esse non poterit, atque hæc quæ in attributis personæ, ac negocio constant, ueluti in Dialecticis locis ea, quæ in ipsis hęrent, de quibus quæritur. Reliqua uero quæ uel sunt adiuncta negocio, uel gestum negocium consequuntur talia sunt, qualia in Dialecticis locis ea, quæ secundum Themistium partim rei substantiam consequunt̄, partim sunt extrinsecus, partim uersantur in medijs, secundum Ciceronem uero inter affecta numerata sunt, uel extrinsecus posita. Sunt enim adiūcta negocio ipsi etiā æquè fidem faciūt quæstioni affecta quodāmodo ad id de quo quæritur, & respicientia negocium, de quo agitur. Nam circūstantiæ septem in attributis personæ, uel negocio numeratæ sunt hæ cum cœperint comparari, & quasi in relationem uenire, siquidem ad se continens referatur, uel ad id quod continetur, fit aut species, aut genus. At si ad id referatur, quod ab eo longissimè distet, contrarium, ac si ad finem suum atque exitum referatur, euentus est, eodem quoque modo ad maiora, minora, & paria comparantur. Atque omnino tales loci in his quæ sunt ad aliquid, considerantur, nam maius, & minus, aut simile, aut æquè magnum, aut disperatum accidit circumstantijs, quæ in attributis negocio atque personæ numeratæ sunt, ut dum ipsæ circumstantiæ alijs comparantur, fiat ex his argumentum dicti factiue quod in iudicium trahitur. Distant autem à superioribus, quod superiores loci, uel facta continebant, uel factis ita adhærebant, ut separari non possint, ut locus, tempus, & cætera quæ gestum negocium non relinquunt, hæc uero quæ sunt adiuncta negocio, non adhærent ipsi negocio, sed accidunt circumstantijs, & tunc demum argumentum præstant, cum ad comparationem ueniunt. Sumuntur uero argumenta non ex contrarietate, sed ex contrario, & non ex similitudine, sed ex simili, ut appareat non ex relatione sumi argumentum, sed ex adiunctis negocio, & ea esse adiuncta negocio, quę sunt ad ipsum de quo agitur negocium affecta. Consecutio uero quæ pars quarta est eorum quæ negocijs attributa sunt, neq; in ipsis inest rebus, quæ rerum substantiam non relinquit, neq; ex compa-

ratione reperitur, ſed rem geſtam uel antecedit, uel etiam conſequitur. Atque hic totus locus extrinſecus eſt, primum enim in eo quæritur id quod factum eſt, quo nomine appellari cõueniat in quo non de re, ſed de uocabulo laboratur, qui deinde ſint autores eius facti, & intẽtionis cõprobatores, atq; emuli. Id totum ex iudicio, & quodammodo teſtimonio extrinſecus poſito ad ſubſidium confluit argumẽti, deinde & quę eius rei ſit lex, conſuetudo, pactio, iudicium, ſententia, artificium. Deinde quæritur, ſi natura eius euenire uulgo ſoleat, an inſolenter & raro, utrum homines id ſua autoritate comprobare, ac defendere in his cõſueuerint, & cætera, quę factũ aliquid ſimiliter conſeſtim, aut interuallo ſolent conſequi, quæ neceſſe eſt extrinſecus poſita ad opinionem magis tendere, quàm ad ipſam rerum naturam. Itaq; in his quatuor licet negocijs attributa diuidere, ut ſint partim continentia cum ipſo negocio, quę facta eſſe ſuperius dictũ eſt, partim in geſtione negocij, quę nõ eſſe facta, ſed factis adhęrẽtia dudum mõſtrauimus, partim adiuncta negocio. Hæc (ut dictum eſt) partim in relatione ponuntur, partim geſtum negocium conſequuntur, horum fides extrinſecus ſumitur. Ac de Rhetoricis quidem locis ſatis dictũ eſt, nunc illud eſt explicandum quæ ſit his ſimilitudo cum Dialecticis, quæue diuerſitas, quod cum idonee cõuenienterq; monſtrauero, propoſiti operis explebitur intentio, primo adeò ut in Dialecticis locis (ſicut Themiſtio placet) alij ſunt qui in ipſis hærẽt, de quibus quæritur, alij aſſumuntur extrinſecus, alij uero medij inter utroſq; locati ſunt, ſic in Rhetoricis quoque locis, alij in perſonis atq; negocio cõſiſtunt, de quibus ex aduerſa parte certat, alij uero extrinſecus, ut hi qui geſtum negocium cõſequuntur, alij uero medij. Quorum proximi quidẽ negocio ſunt hi, qui ex circũſtantijs reliqui in geſtione negocij cõſiderantur. Illi uero qui in adiunctis negocio collocantur, ipſi quoq; inter medios locos poſiti ſunt, quoniam negocium, de quo agitur, quadam affectione reſpiciunt, uel ſi quis ea quidem quæ perſonis attributa ſunt, uel quę continentia ſunt cum ipſo negocio, uel quæ in geſtione negocij conſiderant, his ſimilia locis dicat, qui ab ipſis in Dialectica trahuntur, de quibus in quæſtione dubitatur. Cõſequentia uero negocium ponat extrinſecus, adiuncta uero inter utrumque conſtituat. Ciceronis uero diuiſioni hoc modo fit ſimilis. Nam ea quæ continentia ſunt cum ipſo negocio, uel ea quæ in geſtione negocij cõſiderantur, in ipſis hærẽt de quibus quæritur, ea uero quæ adiuncta ſunt, inter affecta ponuntur, ſed ea quæ geſtum negocium conſequuntur, extrinſecus collocata ſunt, uel ſi quis ea quidem quæ cõtinentia ſunt cum ipſo negocio, in ipſis hęrere arbitretur, affecta uero eſſe ea quę ſunt in geſtione negocij uel adiuncta negocio, extrinſecus autem ea quæ geſtum negocium conſequuntur, iam illę perſpicuæ ſunt communitates, quod quidem ipſi penè in utriſq; facultatibus uerſantur loci, ut genus, ut pars, ut ſimilitudo, ut contrarium, ut maius, ac minus. De cõmunitatibus ſatis dictum eſt. Differentiæ illę ſunt, quod Dialectici theſibus etiam apti ſunt. Rhetorici tantum ad hypotheſes, id eſt, ad quæſtiones informatas circũſtantijs aſſumũtur, nam ſicut ipſæ facultates à ſemetipſis uniuerſalitate & particularitate diſtinctæ ſunt, ita etiam eorum loci ambitu & contractione diſcreti ſunt. Nam Dialecticorum maior eſt ambitus, & quoniam præter circũſtantias ſunt, quę ſingulares faciunt cauſas, nõ modo ad theſes utiles ſunt, uerumetiam ad argumenta quæ in hypotheſibus poſita ſunt, eorumq; locos, qui ex circũſtantijs conſtant claudunt, atq; ambiunt, itaq; fit, ut ſemper exeat Rhetor Dialecticis locis. Dialecticus ſuis poſſit eſſe contentus. Rhetor enim quoniam cauſas ex circũſtantijs tractat, ex eiſdem circumſtantijs argumenta perſumet, quæ nec eſſe eſt ab uniuerſalibus & ſimplicibus confirmari, qui ſunt Dialectici. Dialecticus uero qui prior eſt, poſteriore non eget, niſi aliquando inciderit quæſtio perſonæ, ut cum ſit incidens Dialectico ad probandã ſuam theſim cauſa circũſtantijs incluſa, tum demum Rhetoricis utatur locis. Itaq; in Dialecticis locis, ſi ita cõtingat à genere argumẽta ſumuntur, id eſt, ipſa generis natura. Sed in Rhetoricis ab eo genere, quod illic genus eſt, de quo agitur, nec à natura, ge-

neris,

neris, ſed à re generis, ſcilicet, ipſa, quæ genus eſt. Sed ut progrediat, ratio ex ea pendet, quod natura generis ante præcognita eſt, ut ſi dubitetur, an fuerit aliquis ebrius, dicetur ſi refellere uelimus nō fuiſſe, quoniam nulla in eo luxuries anteceſſerit, idcir co nimirum, quia cum luxuries ebrietatis quaſi quoddā genus ſit, cum luxuries nulla fuerit, nec ebrietas quidem fuit. Sed hoc pēdet ex altero. Cum enim luxuries non fuit, ebrietas eſſe non potuit. Ex natura generis demonſtratur, quod Dialectica ratio ſubminiſtrat. Vnde enim genus abeſt. Inde etiam ſpecies abeſſe neceſſe eſt, quoniā genus ſpecies nō relinquit, & de ſimilibus quidē, & de contrarijs eodē modo, in quibus maxima eſt diſſimilitudo inter Rhetoricos ac Dialecticos locos. Dialectica enim ex ipſis qualitatibus. Rhetorica ex qualitate ſuſcipientibus rebus argumenta ueſtigat, ut Dialecticus ex genere, id eſt, ex ipſa generis natura. Rhetor ex ea re quæ genus eſt. Dialecticus ex ſimilitudine. Rhetor ex ſimili, id eſt, ex ea re, quæ ſimilitudinem cepit. Eodem modo ille ex cōtrarietate, hic contrario. Omnibus igitur quę ſuperius propoſuimus expeditis, illud arbitror apponendum, quod M. Tullius Topica quæ ad C. Trebatium peritum iuris edidit, non eo modo, quo de ipſis diſputari poſſit differuit, ſed quemadmodū Rhetoricæ facultatis argumēta ducerentur, quod in his commentarijs diligentius expediuimus, qui à nobis in eiuſdē Ciceronis Topica conſcripti ſunt. Quo autem modo de his Dialecticis rationibus diſputetur, in his Commentarijs, quos in Ariſtotelis Topica à nobis translata conſcripſimus, expeditum eſt.

Finis Lib. IIII. de Differentijs Topicis.

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI, DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE, LIB. V.

DE DVABVS naturis & una persona Christi, aduersus Entychen & Nestorium, Lib. I.

QVOMODO Trinitas est unus Deus, & non tres Dij, ad Symachum, Lib. I.

VTRVM Pater & filius ac Spiritus sanctus de Diuinitate substantialiter prædicentur, Lib. I.

AN OMNE, quod est, bonum sit, Lib. I.

DE VNITATE & uno, Lib. I.

DE DISCIPLINA scholarium, Lib. II.

ANITII MANLII TORQVATI SEVERINI BOETHII, EXCONSVLIS, PATRICII, ORDINARII, VIRI ILLVstriſs. de Conſolatione Philoſophiæ, Liber I.

Metrum primum, LIB. I.

Carmina qui quondam ſtudio florente peregi,
Flebilis heu mœſtos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant ſcribenda camœnæ,
Et ueris elegi fletibus ora rigant.
Has ſaltem nullus potuit peruincere terror,
Ne noſtrum comites proſequerentur iter.
Gloria felicis olim uiridiſq; iuuentæ
Solantur mœſti nunc mea fata ſenis.
Venit enim properata malis inopina ſenectus,
Et dolor ætatem iuſſit ineſſe ſuam.
Intempeſtiui funduntur uertice cani,
Et tremit effœto corpore laxa cutis.
Mors hominum felix, quæ ſe nec dulcibus annis
Inſerit, & mœſtis ſæpe uocata uenit.
Heu heu quàm ſurda miſeros auertitur aure,
Et flentes oculos claudere ſæua negat.
Dum leuibus malefida bonis fortuna faueret,
Pene caput triſtis merſerat hora meum.
Nunc quia fallacem mutauit nubila uultum,
Protrahit ingratas impia uita moras.
Quid me felicem toties iactaſtis amici?
Qui cecidit, ſtabili non erat ille gradu.

Proſa prima, Libri I.

HAec dum mecum tacitus ipſe reputarem, querimoniamq; lachrymabilem ſtyli officio deſignarem, aſtitiſſe mihi ſuprà uerticē uiſa eſt mulier reuerendi admodum uultus, oculis ardentibus, & ultra communem hominum ualentiam perſpicacibus, colore uiuido, atq; inexhauſti uigoris, quāuis ita æui plena foret, ut nullo modo noſtræ crederetur ætatis, ſtatura diſcretionis ambiguę. Nam nunc quidem ad communem ſeſe hominum menſuram cohibebat, nunc uero pulſare cœlum ſummi uerticis cacumine uidebatur. Quæ cum caput altius extuliſſet, ipſum etiam cœlum penetrabat, reſpiciētiumq; ſeſe hominum fruſtrabatur intuitus. Veſtes erant tenuiſſimis filis, ſubtili artificio, indiſſolubiliq; materia perfectæ, quas (utí poſt eadem prodente cognoui) ſuis manibus ipſa texuerat. Quarū ſpeciem, ueluti fumoſas imagines ſolet, caligo quædam neglectæ uetuſtatis obduxerat. Harum in extremo margine π, in ſupremo uero θ, legebaē intextū. Atq; inter utraſq; literas, in ſcalarū modū, gradus quidā inſigniti uidebāē, quibus ab inferiore ad ſupius elemētū eſſet aſcēſus. Eandē tamē ueſtē uiolentorū quorūdā ſciderant manus & particulas quas qſq; potuit, abſtulerāt. Et dextra qdē eius libellos, ſceptrū uero ſiniſtra gerebat. Quæ ubi Poëticas muſas uidit, noſtro aſſiſtentes toro, fletibusq; meis uerba dictantes, cōmota pauliſper, ac toruis inflāmata luminibus. Quis, inquit, has ſcenicas meretriculas ad hunc ægrū permiſit accedere, quæ dolores eius nō modo nullis foueret remediis, uerū dulcibus inſuper alerēt uenenis? Hæ ſunt enim, quæ infructuoſis affectuum ſpi-

ctuum ſpinis, uberem fructibus rationis ſegetem necant, hominũq; mentes aſſuefaciunt morbo, non liberant. At ſi quem profanũ (uti uulgo ſolitũ) nobis blanditiæ ueſtræ detraherent, minus moleſtè ferendum putarem. Nihil quippe in eo noſtræ operæ læderentur. Hunc uero Eleaticis atq; Academicis ſtudijs enutritũ, ſed abite potius Sirenes uſq; in exitium dulces, meisq; eum muſis curandum ſanandumq; relinquite. His ille chorus increpitus, deiecit humi mœſtior uultũ, confeſſusq; rubore uerecũdiam, limen triſtis exceſſit. At ego, cuius acies lachrymis merſa caligarat, ne dignoſcere poſſem, quænam eſſet hæc mulier tam imperioſæ autoritatis, obſtupui, uiſuq; in terram defixo, quidnam deinceps eſſet actura, expectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedẽs, in extrema lectuli mei parte conſedit, meumq; intuens uultum luctu grauem, atq; in humum mœrore deiectum, his uerſibus de noſtræ mentis perturbatione conqueſta eſt.

Metrum ſecundum, Libri I.

HEu quàm præcipiti merſa profundo
Mens hebet, & propria luce relicta,
Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus acta,
Creſcit in immenſum noxia cura.
Hic quondam cœlo liber aperto,
Suetus in æthereos ire meatus,
Cernebat roſei lumina ſolis,
Viſebat gelidæ ſidera lunæ,
Et quæcunq; uagos ſtella recurſus
Exercet, uarios flexa per orbes,
Comprenſam numeris uictor habebat.
Quinetiam cauſas, unde ſonora
Flamina ſolicitent æquora pontí,
Quis uoluat ſtabilem ſpiritus orbem,
Vel cur Heſperias ſidus in undas
Caſurum, rutilo ſurgat ab ortu,
Quis ueris placidas temperet horas,
Vt terram roſeis floribus ornet,
Quis dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus, grauidis influat uuis,
Rimari ſolitus, atq; latentis
Naturæ uarias reddere cauſas.
Nunc iacet effœto lumine mentis,
Et preſſus grauibus colla catenis,
Decliuemq; gerens pondere uultum,
Cogitur heu ſtolidam cernere terram.

Proſa ſecunda, Libri I.

SEd Medicinæ (inquit) potius tempus eſt, quàm querelæ. Tum uero totis in me intenta luminibus. Tu né es ille, ait, qui noſtro quõdam lacte nutritus, noſtris educatus alimentis, in uirilis animi robur euaſeras? At qui talia cõtuleramus arma, quæ niſi prior abieciſſes, inuicta te firmitate tuerẽtur. Agnoſcis ne me? Quid taces? Pudore an ſtupore ſiluiſti? mallem pudore, ſed te (ut uideo) ſtupor oppreſſit. Cumq; me non modo tacitum, ſed elinguem prorſus mutumq; uidiſſet, admouit pectori meo leniter manum. Et nihil (inquit) periculi eſt, lethargum patitur, communem illuſarum mentium morbum, ſui pauliſper oblitus eſt. Recordabitur facilé, ſi

cile, si quidem nos ante cognouerit. Quod ut possit paulisper, lumina eius mortalium rerum nube caligantia tergamus. Hæc dixit, oculosq; fletibus undantes contracta in rugam uestę siccauit.

Metrum tertium, Libri I.

TVnc me discussa liquerunt nocte tenebræ,
Luminibusq; prior rediit uigor,
Vt cum præcipiti glomerantur sidera coro,
Nimbosisq; polus stetit imbribus,
Sol latet, ac nondum cœlo uenientibus astris,
Desuper in terram nox funditur.
Hanc si Thraicio Boreas emissus ab antro
Verberet, & clausum referet diem,
Emicat, & subito uibratus lumine Phœbus,
Mirantes oculos radijs ferit.

Prosa tertia, Libri I.

HAud aliter tristitiæ nebulis dissolutis, hausi cœlum, & ad cognoscendum me dicantis faciem mentem recepi. Itaq; ubi in eam deduxi oculos, intuitumq; defixi, respicio nutricem meam, in cuius ab adolescentia laribus obuersatus fueram, Philosophiam. Et quid (inquam) tu in has exilij nostri solitudines, o omnium magistra uirtutum, superno cardine delapsa uenisti? An ut tu quoq; mecum rea falsis criminationibus agiteris? An (illa inquit) te o alumne desererem, nec sarcinam (quam mei nominis inuidia sustulisti) communicato tecũ labore partirer? Atqui Philosophiæ fas non erat, incomitatum relinquere iter innocentis, meam scilicet, criminationem uererer? & quasi nouum aliquid acciderit, perhorrescerẽ? Nũc enim primum censes apud improbos mores lacessitam periculis esse sapientiã? Nõné apud ueteres quoq; ante nostri Platonis ætatem, magnum sæpe certamen cũ stultitiæ temeritate certauimus? Eodemq; superstite, præceptor eius Socrates intuste ui ctoriam mortis me astante promeruit. Cuius hæreditatem cum deinceps Epicureũ uulgus ac Stoicum, cæteriq; pro sua quisq; parte raptum ire molirentur, meq; reclamantem, renitentemq; uelut in partem prædæ traherent, uestẽq; meis texueram manibus, disciderunt, abreptisq; ab ea panniculis, totam me sibi cessisse credentes, abierre. In quibus quoniam quædam nostri habitus uestigia uidebãtur, meos esse familiares imprudentia rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore peruertit. Qd' si nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis uenenum, nec Zenonis tormẽta (quoniam sunt peregrina) nouisti, at Canios, at Senecas, at Soranos (quorum nec peruetusta, nec incelebris memoria est) scire potuisti. Quos nihil aliud in cladem detraxit, nisi quod nostris moribus instituti, studijs improborum dissimilimi uidebantur. Itaq; nihil est quod admireris, si in hoc uitæ salo circunflantibus agitemur procellis, quibus hoc maximè propositum est, pessimis displicere. Quorum quidem tametsi numerosus exercitus, spernendus tamen est, quoniam nullo duce regitur, sed errore tantum temere ac passim lymphante raptatur. Qui si quando contra nos aciem struens ualẽtior incubuerit, nostra quidem dux copias suas in arcem contrahit, illi uero circa diripiendas inutiles sarcinulas occupaẽ. Ac nos desuper irridemus, uilissima rerũ quæque rapientes, securi totius furiosi tumultus, eoq; uallo muniti, quo grassanti stultitiæ aspirare fas non sit.

Metrum quartum, Libri I.

QVisquis composito serenus æuo,
Fatum sub pedibus dedit superbum,
Fortunamq; tuens utranq; rectus,
Inuictum potuit tenere uultum,
Non illum rabies, minæq; ponti

Versum funditus excitantis æstum,
Nec ruptis quoties uagus caminis
Torquet fumificos Veseuus ignes,
Aut celsas soliti ferire turres
Ardentis uia fulminis mouebit,
Quid tantum miseri feros tyrannos
Mirantur sine uiribus furentes?
Nec speres aliquid, nec extimescas,
Exarmaueris impotentis iram.
At quisquis trepidus pauet uel optat,
Quod non sit stabilis suique iuris,
Abiecit clypeum, locoq; motus
Nectit, qua ualeat trahi, catenam.

Prosa quarta, Libri 1.

SEntis né (inquit) hæc atq; animo illabuntur tuo? Es ne ὄνος πρὸς λύραν? Quid fles? quid lachrymis manas? ἐξαύδα, μὴ κεύθε νόῳ. Si operam medicantis expectas, oportet ut uulnus detegas tuum. Tum ego collecto in uires animo. An ne adhuc eget admonitione, nec per se satis eminet fortunæ in nos sæuientis aperitas? Nihil ne te ipsa facies loci mouet? Hæccine est Bibliotheca, quam certissimam tibi sedem in nostris laribus ipse delegeras, in qua mecum sæpe residens, de humanarum diuinarumq; rerum scientia disserebas? Talis habitus talisq; uultus erat, cum tecum naturæ secreta rimarer, cum mihi siderum uias radio describeres, cũ mores nostros totiusq; uitæ rationem ad cœlestis ordinis exemplar formares? Hæccine prȩmia referimus tibi obsequentes? Atqui tu hanc sententiam Platonis ore lanxisti. Beatas fore respublicas, si eas uel studiosi sapientiæ regerent, uel earum rectores studere sapientiæ contigisset. Tu eiusdem uiri ore hanc sapientibus capessundæ reipublicę necessariã causam esse monuisti, ne improbis flagitiosisq; ciuibus urbiũ relicta gubernacula, pestẽ bonis ac perniciẽ inferrẽt. Hanc igitur autoritatẽ secutus, ꝙd à te inter secreta ocia didicerã, trãsferre in actũ publicę administrationis optaui. Tu mihi, & qui te sapientiũ mẽtibus inseruit Deus, estis conscij, nullũ me ad magistratũ nisi cõmune bonorũ omniũ studiũ detulisse. Inde cum improbis graues inexorabilesq; discordiæ fuere, & (quod conscientiæ libertas habet) pro tuẽdo iure spreta potentiorum semper offensio. Quoties ego Conigastum in imbecillis cuiusq; fortunas impetum facientem, obuius excepi? Quoties Triguillam regię prȩpositum domus, ab incepta & perpetrata iam prorsus iniuria deieci? Quoties miseros quos infinitis calumnijs impunita Barbarorum semper auaritia uexabat, obiecta periculis autoritate protexi? Nunquam me à iure ad iniuriam quisquam detraxit. Prouincialiũ fortunas tum priuatis rapinis, tum publicis uectigalibus pessundari, non aliter quàm qui patiebantur, indolui. Cum acerbæ famis tempore, grauis atq; inexplicabilis indicta coẽmptio, pfligatura inopia Campaniã prouinciã uideret, certamẽ aduersus prȩfectũ prætorij, cõmunis cõmodi ratione susceptum, rege cognoscẽte cõtendi. Et ne coẽmptio exigeretur, euici. Paulinũ consularẽ uirũ, cuius opes Palatini canes iam spe atq; ambitione deuorassent, ab ipsis hiantũ faucibus retraxi. Ne Albinũ cõsularem uirũ prætiudicatæ accusationis pœna corriperet, odijs me Cypriani delatoris opposui. Satis né in me magnas uideor exacerbasse discordias? Sed esse apud cęteros tuti or debui, qui mihi amore iustitiæ nihil apud Aulicos, quo magis essem tutior, reseruaui. Quibus aũt deferẽtibus perculsi sumus? Quorũ Basilius olim regio ministerio depulsus, in delationẽ nostri nominis, alieni æris necessitate cõpulsus est. Opilionẽ uero atq; Gaudentium cũ ob innumeras atq; multiplices fraudes ire in exiliũ regia censura decreuisset, cumq; illi parere nolentes, sacrarũ sese ędiũ defensione tuerẽtur, cõpertũq; id regi foret, edixit ut nisi intra prȩscriptũ diẽ à Rauena urbe discederẽt,

notas

notas insigniti frontibus pellerentur. Quid huic seueritati posse astrui uidet? Atqui eodem die deferentibus eisdem, nominis nostri delatio suscepta est. Quid igitur? Nostrę ne artes ita meruerũt? an illos accusatores iustos fecit præmissa dãnatio? Ita né nihil fortunam puduit, si minus accusatę innocentię, at accusantium utilitatis? At cuius criminis arguimur? summã quæris? Senatũ dicimur saluum esse uoluisse. Modum desideras? Delatorẽ, ne documenta deferret, quibus senatũ læsa maiestatis reũ faceret, impedisse criminamur. Quid igitur ô magistra censes? Inficiabimur crimen, ne tibi pudori simus? At uolui, nec unq̃ uelle desistã. Fatebimur? sed impedien di delatoris opera cessabit. An optasse illius ordinis salutem nefas uocabo? Ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. Sed sibi semper mẽtiens imprudentia, rerum merita nõ potest immutare. Nec mihi Socratico decreto fas esse arbitror, uel occuluisse ueritatem, uel cõcessisse mendaciũ. Verũ hoc quoquo modo sit, tuo sapientumq̃ iudicio ęstimandũ relinquo. Cuius rei seriem atq̃ ueritatẽ, ne latere posteros queat, stylo etiã memoriæq̃ mandaui, nam de cõpositis falsis literis, quibus libertatẽ arguor speraſſe Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperte patuisset, si nobis ipsorum confessione delatorum (quod in omnibus negocijs maximas uires habet) uti licuisset. Nam quæ sperari reliqua libertas potest? atq̃ utinã posset ulla. Respondissem Canij uerbo, qui cum à Caio Cæsare Germanici filio, cõscius contra se cõiurationis factæ fuisse diceret: Si ego, inquit, sciissem, tu nescisses. Qua in re non ita sensus nostros mœror hebetauit, ut impios scelerata cõtra uirtutem querar molitos, sed quæ separauerint effecisse, uehementer admiror. Nam deteriora uelle, nostri fuerit fortasse defectus. Perficere autem posse contra innocentiã, quæ quisq̃ sceleratus conceperit, inspectante deo, monstri simile est. Vnde haud iniuria tuorum quidam familiarium quesiuit. Siquidem Deus (inquit) est, unde mala? bona uero unde, si non est? Sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omniũ totiusq̃ senatus sanguinem petunt, nos etiam (quos propugnare bonis senatuiq̃ uiderant) perditũ ire uoluisse. Sed num idem de partibus quoq̃ merebamur? Meministi (ut opinor) quod me dicturũ, quid facturumue præsens semper ipsa dirigebas. Meministi (inq̃) Veronę, cum rex auidus exitij cõmunis, maiestatis crimen in Albinum delatum, ad cunctum senatus ordinem transferre moliretur, uniuersi innocentiam senatus quanta mei periculi securitate defenderim. Scis me hęc & uera proferre, & in nulla unq̃ mei laude iactasse. Minuit enim quodammodo se probantis conscientię secretum, quoties ostentando quis factum, recipit famæ precium. Sed innocentiam nostram quis exceperit euentus, uides. Pro ueræ uirtutis premijs, falsi sceleris pœnas subimus. Et cuius unq̃ facinoris manifesta confessio ita iudices habuit in seueritate concordes, ut non aliquos uel ipse ingenij error humani, uel fortune cõditio cunctis mortalibus incerta, submitteret? Si inflammare sacras ædes uoluisse, si sacerdotes impio iugulari gladio, si bonis omnibus necem struxisse diceremur, præsentem tamen sententia confessum, conuictumue punisset. Nunc uero quingentis ferè passuum millibus procul moti, atq̃ indefensi, ob studium propensius in senatũ, morti proscriptioniq̃ dãnamur? O meritos, de simile crimine neminẽ posse cõuinci. Cuius dignitatẽ reatus, ipsi etiã qui detulere, uiderũt. Quã uti alicuius sceleris admistione fulcarẽt, ob ambitũ dignitatis sacrilegio me cõscientiã meã polluisse mentiti sunt. Atqui & tu insita nobis, omnẽ rerũ mortaliũ cupiditatẽ de nostri animi sede pellebas. Et sub tuis oculis sacrilegio fas locũ esse non erat. Instillabas enim auribus cogitationibusq̃ meis quotidie Pythagoricum illud ὑπὲρ θεῶν. Nec cõueniebat uilissimorũ me spirituũ p̃sidia captare, quẽ tu in hanc excellentiã cõponebas, ut consimilẽ Deo faceres. Præterea penetrali innocẽs domus, honestissimorũq̃ cœtus amicorum, socer etiã sanctus, & æquo actu ipse reuerendus, ab omni nos criminis huius suspicione defendunt. Sed ô nefas. Illi uero de te tanti criminis capiũt fidẽ. Atq̃ hoc ipso uidemur affines fuisse maleficio, quod tuis instituti moribus, tuis imbuti disci-

plinis sumus. Itaq; non est satis nihil mihi profuisse tuam reuerentiam, nisi ultro tu mea potius offentione lacereris. At uero hic etiam nostris malis cumulus accedit, q̃ existimatio plurimorum non rerum merita, sed fortunæ spectat euentum, eaq; tantum iudicat esse prouisa, quæ felicitas commendauerit. Quo fit, ut existimatio bona prima omniũ deterat infelices. Qui nũc populi rumores, quã dissonæ multiplicesq; sententiæ, piget reminisci. Hoc tantum dixerim, ultimam esse aduersæ fortunæ sarcinam, q̃ dum miseris aliquod crimen affigitur, quæ perferunt, meruisse creduntur. Et ego quidem bonis omnibus pulsus, dignitatibus exutus, existimatione fœdatus, ob beneficium supplicium tuli. Videre aut uideor nefarias sceleratorum officinas gaudio lætitiaq; fluitantes, perditissimum quemq; nouis delationum fraudibus imminẽtem, iacere bonos, nostri discriminis terrore prostratos, flagitiosum quemq; ad audẽdum quidem facinus impunitate, ad efficiendum uero præmijs incitari, insontes autem nõ modo securitate, uerũ ipsa etiam defensione priuatos. Itaq; libet exclamare.

Metrum quintum, Libri I.

O Stelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus solio,
Rapido cœlũ turbine uersas,
Legemq; pati sidera cogis,
Vt nunc pleno lucida cornu
Totus fratris & obuia flammis,
Condat stellas luna minores,
Nunc obscuro pallida cornu,
Phœbo propior, lumina perdat,
Et qui primæ tempore noctis,
Agit algentes Hesperus ortus,
Solitas iterum mutet habenas,
Phœbi pallens lucifer ortu.
Tu frondiferæ frigore brumæ
Stringis lucem breuiore mora.
Tu, cum feruida uenerit æstas,
Agiles noctis diuidis horas.
Tua uis uarium temperat annum,
Vt quas Boreę spiritus aufert,
Reuehat mitis Zephyrus frondes,
Quæq; Arcturus semina uidit,
Sirius altas urat segetes.
Nihil antiqua lege solutum,
Linquit propriæ stationis opus.
Omnia certo fine gubernans,
Hominum solos reipuis actus,
Meritò rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica uersat
Fortuna uices? premit insontes
Debita sceleri noxia pœna.
At peruersi residẽt celso
Mores solio, sanctaq; calcant
Iniusta uice colla nocentes.
Latet obscuris condita uirtus
Clara tenebris, iustusq; tulit
Crimen iniqui.

Nil periũ

Nil periuria, nil nocet ipsis
Fraus, mendaci compta colore.
Sed cum libuit uiribus uti,
Quos innumeri metuunt populi
Summos gaudet subdere reges.
O iam miseras respice terras,
Quisquis rerum fœdera nectis.
Operis tanti pars non uilis
Homines, quatimur fortunæ salo.
Rapidos rector comprime fluctus,
Et quo cœlum regis immensum,
Firma stabiles fœdere terras.

Prosa quinta, Libri I.

HAec ubi cõtinuato dolore delatraui, illa uultu placido, nihilq; meis quæstib. mota: Cum te, inquit, mœstum lachrymantemq; uidissem, ilicò miserũ exulem q; cognoui. Sed quã id longinquũ esset exilium, nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. Sed tu quã procul à patria non quidem pulsus es, sed aberrasti. At si te pulsum existimari mauis, te potius ipse pepulisti. Nam id quidẽ de te nũq; cuiquã fas fuisset. Si enim cuius oriundus sis patriæ reminiscaris, non (uti Athenien siũ quondã) multitudinis imperio regi, ἀλλὰ τὸν βασιλεύειν ἐπιεικῆ, τὸν κοίρανον, qui frequẽtia ciuiũ, nõ depulsione lętatur. Cuius agi frenis atq; obtẽperare iustitię, summa libertas est. An ignoras illã tuę ciuitatis antiquissimam legẽ, qua sancitũ est, ei ius exulare nõ esse, quisq; in ea sedem fundare maluerit? Nam qui uallo eius ac munimine cõtinet, nullus metus est, ne exul esse mereat. At quisquis inhabitare eam uelle desierit, pariter desinit etiã mereri. Itaq; nõ tam me loci huius, quã tua facies mouet. Nec Bibliothecæ potius comptos ebore ac uitro parietes, quàm tuæ mentis sedem requiro. In qua non libros, sed id quod libris precium facit, librorum quondam meorum sententias collocaui. Et tu quidẽ de tuis in cõmune bonũ meritis uera quidẽ, sed pro multitudine gestorũ tibi, pauca dixisti. De obiectorũ qdẽ tibi uel honestate uel falsitate, cũctis nota memorasti. De sceleribus fraudibusq; delatorũ rectè tu qdẽ strictim attingendũ putasti, q; ea melius uberiusq; recognoscẽtis omnia uulgi ore celebrent. Increpuisti etiã uehemẽter iniusti factũ senatus. De nostra etiã criminatiõe doluisti, lęsæq; opinionis damna fleuisti. Postremo aduersus fortunam dolor incãduit, cõque fluscq; nõ a qua meritis p̃mia pẽlari, in extremo musæ seuientis, ut q̃ cœlũ, terras q; q; pax regeret, uota posuisti. Sed q̃niã plurimus tibi affectuũ tumultus incubuit, diuersumq; te dolor, ira, mœror distrahũt, uti nũc mẽtis es, nondũ te ualidiora remedia cõtingũt. Itaq; lenioribus paulisper utemur, ut quæ in tumorẽ perturbationibus influẽtibus induruerũt, ad acrioris uim medicaminis recipiendã, tactu blãdiore mollescãt.

Metrum sextum, Lib. I.

CVm Phœbi radijs graue
Cancri sidus inæstuat,
Tum qui larga negantibus
Sulcis semina credidit,
Eusus Cereris fide,
Quernas pergat ad arbores.
Nunquam purpureum nemus
Lecturus uiolas petas,
Cum sæuis Aquilonibus
Stridens campus inhorruit.
Nec quęras auida manu
Vernos stringere palmites,

Vuis si libeat frui.
Autumno potius sua
Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officijs Deus.
Nec quas ipse coércuit,
Misceri patitur uices.
Sic quod præcipiti uia
Certum deserit ordinem,
Lætos non habet exitus.

Prosa sexta, Libri I.

PRimum igitur paterisne me pauculis rogationibus statum tuę mentis attingere, atq; tentare, ut qui modus sit tuæ curationis, intelligam? Tu uero arbitratu (inquam) tuo quæ uoles, ut respondurum rogato. Tum illa: Hunccine inquit, mundum temerarijs agi, fortuitisq; casibus putas? An nullum credis ei inesse regimen rationis? Atqui, inquam, nullo existimauerim modo, ut fortuita tam certa mouerentur. Verum operi suo cõditorem præsidere Deum scio, nec unquam fuerit dies, qui me ab hac sententiæ ueritate depellat. Ita est, inquit. Nam id etiam paulò ante cecinisti, hominesq; tantum Diuinæ exortes curę esse deploraſti. Nam de cæteris quin ratione regerentur, nihil mouebare. Papæ autem uehementer admiror, cur in tam salubri sententia locatus ægrotes. Verum altius perscrutemur, nescio quid abesse conjecto. Sed dic mihi quoniam à Deo mundum regi non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur, aduertis. Vix, inquã, rogationis tuæ sententiam nosco, nedum ad inquisita respõdere queam. Num me, inquit, fefellit abesse aliquid, per quod uelut hiante ualli robore, in animum tuum perturbationum morbus irreperit? Sed dic mihi, Meministi ne, quis sit rerum finis, quoué totius naturę tendat intentio? Audieram, inquam, sed memoriam mœror hebetauit. At qui scis, unde cuncta processerint? Noui, inquã, Deumq; esse respõdi. Et qui fieri potest, ut principio cognito, quis sit rerum finis, ignores? Verũ hi perturbationũ mores, eaq; ualentia est, ut mouere quidem loco hominem possint, euellere autẽ, sibiq; totum extirpare non possint. Sed hoc quoq; respondeas uelim, hominem ne te esse meminisse? Quid ni, inquã, meminerim. Quid igitur homo sit, poterisne proferre? Hoccine interrogas, an esse me sciam rationale animal atq; mortale? Scio, & id me esse confiteor. Et illa: Nihil ne te aliud esse nouisti? Nihil. Iam scio, inquit, morbi tui aliam uel maximam causam, quid ipse sis, nosse desisti. Quare plenissimè uel ægritudinis tuę rationem, uel aditum reconciliandæ sospitatis inueni. Nam quoniã tui obliuione confunderis, & exulem te, & expoliatum proprijs bonis esse doluisti. Quoniam uero quis sit præcipuus & uerus rerum finis, ignoras, nequã homines atq; nefarios, potentes felicesq; arbitraris. Quoniam uero quibus gubernaculis mundus regatur oblitus es, has fortunarum uices existimas sine rectore fluitare. Magnę non ad morbum modo, uerum ad interitum quoque causæ. Sed sospitatis autori grates, quod te nondum totum natura destituit. Habemus maximam tuæ fomitem salutis, ueram de mundi gubernatione sententiam, quod eam nõ casuum temeritati, sed Diuinę rationi subditam credis. Nihil igitur pertimescas, iam tibi ex hac minima scintillula uitalis color illuxerit. Sed quoniam firmioribus remedijs nõdum tempus est uti, & eam mentium constat esse naturam, ut quoties abiecerint ueras, falsis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo uerum illum confundit intuitum, hanc pauliſper lenibus mediocribusq; fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, splendorem uerę lucis possis agnoscere.

Metrum

Metrum septimum, Libri I.

NVbibus atris
Condita nullum
Fundere possunt
Sidera lumen.
Si mare uoluens
Turbidus Auster
Miſceat æſtum,
Vitrea dudum,
Parq; ſerenis
Vnda diebus,
Mox reſoluto
Sordida cœno,
Viſibus obſtat,
Quiq; uagatur,
Montibus altis
Defluus amnis,
Sæpe reſiſtit
Rupe ſoluti
Obice ſaxi.
Tu quoq; ſi uis
Lumine claro
Cernere uerum,
Tramite recto
Carpere callem,
Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemq; fugato,
Ne dolor aſſit,
Nubila mens eſt,
Vinctaq; frenis,
Hæc ubi regnant.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE, LIB. II.

Proſa prima, Libri II.

POſt hęc pauliſper obticuit, atq; ubi attentionē meam modeſta taciturnitate collegit, ſic exorſa eſt. Si penitus ægritudinis tuæ cauſas, habitumq; cognoui, fortunæ prioris affectu deſiderioq; tabeſcis, ea tantū animi tui ſtatum (ſicuti fingis) mutata peruertit. Intelligo multiformes illius prodigij fucos, & eouſq; cum his quos eludere nititur, blandiſſimam familiaritatem exercet, dum intolerabili dolore confundat, quos inſeparata reliquerit. Cuius ſi naturam, mores, ac meritum reminiſcare, nec habuiſſe te in ea pulchrum aliquid, nec amiſiſſe cognoſces. Sed (ut arbitror) haud multum tibi hæc in memoriā reuocare laborauerim. Solebas enim præſentem quoque blandientemqúe uirilibus inceſſere uerbis, eamqúe de noſtro adyta prolatis inſectabare ſentētijs. Verum omnis ſubita mutatio rerum, non ſine quodam quaſi conflictu contingit animorum. Sic factum eſt, ut tu quoq; pauliſper à tua tranquillitate diſceſſeris. Sed tēpus eſt, haurire te aliquid

tē aliquid, ac degustare molle atq; iucundū, quod ad interiora transmissum, ualidio ribus hausti bus uiam fecerit. Adsit igitur Rhetoricæ suadela dulcedinis, quæ tunc tantum calle recto procedit, cum nostra instituta non deserit. Cumq; hac Musica la ris nostri uernula, nunc leuiores, nunc grauiores modos succinat. Quid est igitur ô homo, quod te in mœstitiam luctumq; deiecit? Nouum credo aliquid, inusita tumq; uidisti. Tu si fortunam putas erga te esse mutatam, erras. Hi semper eius mo res sunt, hęc natura. Seruauit circa te propriam potius in ipsa sui mutabilitate constā tiam. Talis erat, cum blandiebatur, cum tibi fallę illecebris felicitatis alluderet, de prehēdisti cœci numinis ambiguos uultus. Quæ sese adhuc uelat alijs, tota tibi pror sus innotuit. Si probas utere moribus, ne quæraris. Si perfidiam perhorrescis, sperne atq; abijce pernicioſe alludentem. Nam quæ nūc mœroris tibi causa tanti est, hæc ea dem tranquillitatis esse debuisset. Reliquit enim te, quam non relicturam se nemo unq; poterit esse securus. An uero tu precioſam æstimas abiturā felicitatem? Et cha ra tibi est fortuna præsens, nec manendi fida, & cum discesserit, allatura mœrorem. Quod si nec arbitrio retineri potest, & calamitoſos fugiens facit, quid est aliud fu gax, quā futuræ quoddam calamitatis indicium? Neq; enim quod ante oculos situm est, fuit ecerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur. Eademq; in alterutro muta bilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit esse blanditias. Po stremo ęquo animo toleres oportet, quicquid intra fortunæ aream geritur, cū semel iugo eius colla submiseris. Quod si manendi, abeundiq; scribere legem uelis ei, quā tu tibi dominam sponte elegisti, nonne iniurioſus fueris, & impatientia tua sortē ex acerbabis, quam permutare non possis? Si uentis uela cōmitteres, nō quo uoluntas peteret, sed quo flatus impelleret, promouereris. Si aruis semina crederes, feraces in ter se annos, sterilesq; pensares. Fortunæ te regendū dedisti, dominæ moribus opor tet obtemperes. Tu uero uoluentis rotæ impetum retinere conaris. At omniū mor talium stolidissime, si manere incipit, fors esse desinit.

Metrum 1. libri secundi.

HAec cum superba uerterit uices dextra,
Exęstuantis more fertur Euripi.
Dudum tremendos sæua proterit reges,
Humilemq; uicti subleuat fallax uultum.
Non illa miseros audit, aut curat fletus,
Vltroq; ue gemitus dura, quos fecit, ridet.
Sic illa ludit, sic suas probat uires,
Magnumq; suis monstrat ostentum,
Si quis uisatur una stratus ac felix hora.

Prosa secunda, Libri II.

VEllem autem pauca tecum fortunæ ipsius uerbis agitare. Tu igitur an ius postulet, animaduerte. Quid tu ô homo ream me quotidianis agis quere lis? Quā tibi fecimus iniuriam? Quę tibi tua detraximus bona? Quouis iu dice de opum dignitatumq; mecū possessione cōtende. Et si cuiusq; morta lium proprium quid horum esse monstraueris, ego iam tua fuisse, quæ repetis, spon tē concedam. Cum te de matris utero natura produxit, nudū rebus omnibus, inopē quę suscepi, meis opibus foui, & quod te nunc impatientem nostri facit, fauore pro na indulgentius educaui, omniumq; quæ mei sunt iuris, affluentia & splendore cir cūdedi. Nūc mihi retrahere manū libet, habe gratias uelut usus alienis. Nō habes ius q̄relæ tanq; tua p̄dideris prorsus. Quid ergo ingemiscis? nulla tibi à nobis illata est uiolētia. Opes, honores, cæteraq; taliū mei sunt iuris. Dominā famulæ cognoscunt, mecū uenūt, me abeunte discedūt. Audacter affirmem, si tua forent, quæ amissa cō quereris, nullo modo p̄didisses. An ego sola meū ius exercere prohibebor? licet cœ lo proferre lucidos dies, eosdēq; tenebrosis noctibus cōdere. Licet anno terræ uultū

nunc

nunc floribus frugibusq; redimere, nunc nimbis frigoribusq; cõfundere. Ius est mari nunc strato æquore blandiri, nunc procellis ac fluctibus inhorrescere. Nos ad constantiam nostris moribus alienam inexpleta hominum cupiditas alligabit? Hæc nostra uis est, hunc continuum ludum ludimus. Rotam uolubili orbe uertamus, infima summis, summa infimis mutare gaudemus. Ascende, si placet, sed ea lege, ne uti cũ iudicii mei ratio poscet, descendere iniuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Nesciebas Crœsum regem Lydorum Cyro paulò antè formidabilem, mox deinde miserandum, rogi flammis traditũ, misso cœlitus imbre defensum? Num te præterit Paulum Persi regis à se capti calamitatibus pias impendisse lachrymas? Quid tragœdiarum clamor aliud deflet, nisi indiscreto ictu fortunam felicia regna uertentẽ? οὐ μιχάνιον ἀς ἐστι, δύο πίθος τὸν μὲν ἕνα κακῶν τὸν δ' ἑτερον ἀγαθῶν, in Iouis limine iacere didicisti? Quid si uberius de bonorum parte sumpsisti? Quid si à te non tota discessit? Quid si hæc ipsa mei mutabilitas, iusta tibi causa est separandi meliora? Tamẽ ne animo contabescas, & intra commune omnibus regnum locatus, proprio iure ui uere desideres.

Metrum secundum, Libri II.

SI quantas rapidis flatibus incitus
Pontus uersat harenas,
Aut quod stelliferis edita noctibus
Cœlo sidera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Plena copia cornu,
Humanum miseras haud ideo genus
Cessat flere querelas.
Quamuis uota libens excipiat Deus
Multi prodigus auri
Et claris auidos ornet honoribus,
Nil iam parta uidentur.
Sed quæsita uorans sæua rapacitas
Altos pandit hiatus.
Quæ iam præcipitem frena cupidinem
Certo fine retentent,
Largis cum potius muneribus fluens
Sitis ardescit habendi?
Nunquam diues agit, qui trepidus gemens
Sese credit egentem.

Prosa tertia, Libri II.

HIs igit̃ si pro se tecũ uerbis fortuna loqueret̃, qd profecto cõtra hisceres nõ haberes. At si quid est, quo querelã tuã iure tuearis, pferas oportet, dabimus dicendi locũ. Tũ ego: Speciosa quidẽ iusta sunt, inq; oblitaq; Rhetoricę ac Musicæ melle dulcedinis, tũ tãtũ cũ audiunt̃, oblectant. Sed miseris malorũ altior sensus est. Itaq; cũ hæc auribus insonare desierint, insitus animũ mœror p̃grauat. Et illa: Ita est, inquit. Hæc enim nondũ morbi tui remedia, sed adhuc cõtumacis aduersum curationẽ doloris fomẽta quædã sunt. Nã quæ in profundũ sese penetrẽt, cũ tempestiuũ fuerit, admouebo. Veruntamen ne te miserũ existimari uelis, an numerũ modũq; tuę felicitatis oblitus es? Taceo q; desolatũ parente, summorũ te uirorum cura suscepit, dilectusq; in affinitatẽ principũ (quod preciosissimũ propinquitatis genus est) prius charus quã p̃ximus esse cœpisti. Quis nõ te felicissimũ cũ tãto splẽdore socerũ, cũ cõiugis pudore cum masculæ q; prolis opportunitate, prædicabit? Prætereo (libet em̃ p̃terire cõmunia) assumptas in adolescentia negatas senibus dignitates, ad singularẽ felicitatis tuæ cumulũ uenire delectat. Si quis rerum mortalium fru-

um fructus ullum beatitudinis pondus habet, poterit ne illius memoria lucis quantas libet ingruentium malorum mole deleri, cum duos pariter consules liberos tuos domo prouehi sub frequētia patrum, sub plebis alacritate uidisti, cum eisdem in curia curules insidentibus, tu regiæ laudis Orator, ingenij gloriam, facundiæq; meruisti? cum in circo duorum medius consulum circunfusæ multitudinis expectationem triumphali largitione satiasti, dedisti (ut opinor) uerba fortunæ, dum te illa demulceat, dum te ut suas delicias fouet. Munus quod nulli unquā priuato commodauerat, abstuliſti. Vis ne ergo cum fortuna calculum ponere? Nunc te primū liuenti oculo perstrinxit. Si numerum modumq; lętorum tristiumue consideres, adhuc te felicem negare non possis. Quod si idcirco te fortunatum esse non existimas, quoniā quę tunc læta uidebantur, abierunt, non est, quod te miserum putes, quoniam quæ nunc mœsta creduntur, prętereunt. An tu in hanc uitæ scenam nūc primū subitus, hospesq; uenisti? ullam ne humanis rebus inesse constantiam reris, cum ipsum sæpe hominē uelox hora dissoluat? Nam etsi rara est fortuitis manendi fides, ultimus tamen uitæ dies mors quædam fortunæ est etiam manētis. Quid ergo referre putas, tunc illam moriendo deseras, an te illa fugiendo?

Metrum tertium, Lib. II.

CVm polo phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit,
Pallet albentes hebe tata uultus
Flammis stella prementibus.
Cum nemus flatu Zephyri tepentis
Vernis irrubuit rosis,
Spiret inanum nebulosus Auster.
Iam spinis abeat decus.
Sępe tranquillo radiat sereno
Immotis mare fluctibus.
Sępe feruentes Aquilo procellas
Verso concitat æquore.
Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas uariat uices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Constat æterna positumq; lege est,
Vt constet genitum nihil.

Prosa quarta, Libri II.

TVm ego: Vera, inquam, commemoras ô uirtutum omnium nutrix, nec inficiari possum proiperitatis meæ uelocissimum cursum. Sed hoc est quod recolentem uehementius coquit. Nam in omni aduersitate fortunę, infelicissimū genus est infortunij, fuisse felicem. Sed quod tu, inquit, falsę opinionis supplicium luis, id rebus iure imputare non possis. Nam si te hoc inane nomen fortuitę felicitatis mouet, quā plurimis maximisq; abundes, mecum reputes licet. Igitur si quod in omni fortunę tuæ censu precioſissimum possidebas, id tibi diuinitus illæsum adhuc, inuiolatumq; seruatur. Poteris ne meliora quæque retinens, de infortunio iure causari? Atqui uiget incolumis (illud precioſissimū humani generis decus.) Symmachus socer, & quod uitę precio non segnis emeres, uir totus ex sapientia uirtutibusq; factus, suarum securus, tuis ingemiscit iniurijs. Viuit uxor ingenio modesta, pudicitię pudore prędcellens, & ut omnes eius dotes breuiter cōcludam, pa-

dam,patri similis. Viuit,inquam,tibiq; tantum uitæ huius exosa spiritũ seruat. Quo uno felicitatem minui tuam,uel ipsa concesserim, tui desiderio lachrymis ac dolore tabescit. Quid dicam liberos consulares,quorum iam ut in id ætatis pueris, uel pater ni uel auiti specimen elucet ingenij? Cum igitur præcipua sit mortalibus uitæ cura retinendæ,ô te si tua bona cognoscas felicem,cui suppetunt etiam nunc,quæ uita ne mo dubitat esse charíora. Quare sicca iam lachrymas. Nondum est ad unum omnes exosa fortuna. Nec tibi nimium ualida tempestas incubuit,quoniam tenaces hærent ancoræ,quæ nec præsentis solamen,nec futuri spem temporis abeſſe patiãtur. Et hæ reant,inquam,precor:illis namq; manentibus, utcunq; se res habeant,enatabimus. Sed quantum decus ornamentis nostris decesserit,uides. Et illa: Promouimus (inqt) aliquantulum,si te nondum totius tuæ sortis piget. Sed delicias tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuæ beatitudini tam luctuosus atq; anxius conquereris. Quis est enim tam compositæ felicitatis,ut non aliqua ex parte cum statu sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum,& quæ uel nunquam tota proueniat,uel nunquam perpetua subsistat. Huic census exuberat, sed eit pudori degener sanguis. Hunc nobilitas notum facit,sed angustia rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. Ille uero utraq; circunfluus,uitam cœlibem deflet. Ille nuptijs felix,orbus liberis,alieno censum nutrit hæredi. Alius prole lætatus, filij,filiæue delictis mœstus illachrymat. Idcirco nemo facilè cum fortunæ suæ conditione concordat. Inest enim singulis,quod inexpertus ignoret,et expertus exhorreat. Adde q̃d felicissimi cuiusq; delicatissimus sensus est,& nisi ad nutum cuncta supperãt, omnis ad uersitatis insolens,minimis quibusq; prosternitur,adeo perexigua sunt,quæ fortunæ tissimis beatitudinis summam detrahunt. Quàm multos esse coniectas, qui sese cœlo proximos arbitrentur,si de fortunæ tuæ reliquijs pars eis minima contingat? Hic ipse locus,quem tu exilium uocas,incolẽtibus patria est. Adeo nihil est miserum, ni si cum putes. Contraq;,beata sors omnis est æquanimitate tolerantis. Quis est ille tã felix,qui cum dederit impatientiæ manus,statum suũ mutare non optet. Quàm multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est,quæ si etiam fruenti iucũda esse uideatur,tamen quo minus (cum uelit) abeat,retineri non possit. Liquet igitur,quàm sit mortalium rerum misera beatitudo,quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat,nec anxios tota delectat. Quid igitur ô mortales extra petitis intra uos positam felicitatem? error uos insciticq; confundit. Ostendã breuiter tibi summæ cardinem felicitatis. Est ne aliquid tibi teipso preciosius? nihil,inquies. Igitur si tui compos fueris,possidebis quod nec tu amittere unquam uelis,nec fortuna possit auferre. Atq; ut agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem constare non posse,sic colligе. Si beatitudo est summum bonum naturę ratione degentis,nec illud est summum bonum,quod eripi ullo modo potest,quoniam præcellit id quod nequit auferri, manifestum est,quod ad beatitudinem percipiendam fortunę instabilitas aspirare non possit. Ad hæc, quem caduca ista felicitas uehit,uel scit eam,uel nescit esse mutabilẽ, si nescit,quænam beata sors esse potest ignorantiæ cœcitate? Si scit, metuat necesse est,ne amittat,quod amitti posse non dubitat,quare continuus timor non sinit esse felicem. An uel si amiserit,negligendum putat. Sic quoq; perexile bonum est,quod æquo animo feratur amissum. Et quoniam tu idem es,cui persuasum esse atq; inditũ permultis demonstrationibus scio,mentes hominũ nullo modo esse mortales, cũq; clarum sit fortuitam felicitatem corporis morte finiri,dubitari nequit, si hæc auferre beatitudinem potest,quin omne mortalium genus in miseriam mortis fine labatur.

Quod si multos scimus non morte solum,uerumetiam doloribus supplicijsq; beatitudinis fructum quæsisse,quonam modo præsens uita facere beatos potest, quæ miseros transacta non efficit?

Metrum

Metrum quartum, Libri II.

QVisquis uolet perennem
Cautus ponere ſedem,
Stabilisq; nec ſonori
Sterni flatibus Euri,
Et fluctibus minantem
Curat pernere pontum,
Montis cacumen alti
Bibulas uitet arenas.
Illud protertius Auſter
Totis uiribus urget,
Hæ pendulum ſolutæ
Pondus ferre recuſant.
Fugiens periculoſam
Sortem ſedis amœnæ,
Humili domum memento
Certus figere ſaxo.
Quamuis tonet ruinis
Miſcens æquora uentus
Tu conditus quieti
Felix robore ualli,
Duces ſerenus æuum,
Ridens ætheris iras.

Proſa quinta, Libri II.

SEd quoniam rationum iam in te mearum fomenta deſcendunt, paulò ualidioribus utendum puto. Age enim, ſi iam caduca & momentanea fortunæ dona non eſſent, quid in eis eſt, quod aut ueſtrum unquam fieri queat, aut nõ perſpectum conſideratumúe uileſcat? Diuitiæ ne uel ueſtra, uel ſui natura precioſæ ſunt? Quid earum potius, aurúmne, an uis congeſtæ pecuniæ? Atqui hæ effundẽdo magis, quàm coaceruando melius nitent. Siquidem auaritia ſemper odioſos, claros largitas efficit. Quod ſi manere apud quenquam non poteſt, quod transfertur in alterum, tunc eſt precioſa pecunia, quum translata in alios, uſu largiẽdi deſinit poſſideri. At eadem ſi apud unum, quanta eſt ubiq; gentium, congeratur, cæteros ſui in opes facit. Et uox quidem tota pariter multorum replet auditum. Veſtræ uero diuitiæ niſi comminutæ, in plures tranſire non poſſunt. Quod cum factum eſt, pauperes neceſſe eſt faciant, quos relinquunt. O igitur anguſtas, inopesq; diuitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet ſine cæterorũ paupertate non ueniunt. An gemmarum fulgor oculos trahit? Sed ſi quid eſt in hoc ſplendore præcipui, gemmarum eſt lux illa, non hominum. Quas quidem mirari homines uehementer admiror. Quid eſt enim carens animæ motu, atq; membrorũ compage, quod animatæ rationabilíq; naturæ pulchrum eſſe iure uideatur. Quæ tametſi cõditoris opera, ſuíq; diſtinctione poſtremæ aliquid pulchritudinis trahunt, infra ueſtram tamen excellentiam collocatæ, admirationem ueſtram nullo modo merebantur. An uos agrorũ pulchritudo delectat? B. Quid ni? Eſt enim pulcherrimi operis puchra portio. Sic quadam ſereni maris facie gaudemus, ſic cœlũ, ſidera, ſolem, lunamq; miramur. P. Num te horum aliquid attingit? Num audes alicuius talium ſplendore gloriari? An uernis floribus ipſe diſtingueris, aut tua in æſtiuos fructus intumeſcit ubertas? Quid inanibus gaudijs raperis? Quid externa bona pro tuis amplexaris? Nunquam tua faciet eſſe fortuna, quę à te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidẽ fructus, animantium proculdubio debentur alimentis. Sed ſi (quod naturæ ſatis eſt) replere indigentiam uelis, nihil eſt, quod fortunæ affluentiam petas. Paucis enim minimiſq; natura contenta eſt.

tenta est. Cuius facietatem si superfluis urgere uelis, aut iniucundum quod infuderis fiet, aut noxium. Iam uero pulchrum uarijs fulgere uestibus putas, quarũ si grata intuitu species est, aut materiæ naturam, aut ingeniũ mirabor artificis. An uero te longus ordo famulorũ facit esse felicem? Qui si uitiosi moribus sunt, pernicioſa domus sarcina, & ipsi domino uehementer inimica. Sin uero probi sint, quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum, quæ in tuis computas bonis, tuum esse bonum liquidò monstratur. Quibus si nihil inest appetẽdę pulchritudinis, quid est, quod uel amissis doleas, uel læteris retentis? Quod si natura pulchra sunt, quid id tua refert? Nam hęc per se à tuis quoq; opibus sequestrata placuissent. Neq; enim idcirco sunt precioſa, quod in tuas uenere diuitias, sed quoniam precioſa uidebantur, tuis ea diuitijs annumerare maluisti. Quid autem tanto fortunæ strepitu desideratis? fugare credo indigẽtiam copia quæritis. Atqui hoc uobis in contrarium cedit. Pluribus quippe adminiculis opus est ad tuendam precioſæ supellectilis uarietatem. Verumq; illud est, permultis indigere eos, qui permulta possident. Cõtraq; minimo indigere, qui abundantiam suam naturę necessitate, non ambitus sui superfluitate metiãtur. Ita ne autem nullum est proprium uobis atq; insitum bonum, ut in externis ac sepositis rebus bona uestra quæratis? Sic rerum uersa conditio est, ut diuinũ merito rationis animal non aliter sibi splẽdere, nisi inanimatę supellectilis possessione uideatur? Et alia quidem suis contenta sunt, uos autẽ Deo mente consimiles, arebus infimis excellentis naturæ ornamenta captatis. Nec intelligitis, quantam conditori uestro faciatis iniuriam. Ille genus humanum terrenis omnibus præstare uoluit, uos dignitatem uestrã infra infima quæq; detruditis. Nam si omne cuiusq; bonum eo cuius est, constat esse precioſius, cum uilissima rerum uestra bona esse iudicatis, eisdem uosmetipsos uestra existimatione submittitis, q̃ quidem haud immeritò cadit. Humanæ quippe naturæ ista conditio est, ut tum tantum cæteris rebus (cũ se cognoscit) excellat, eadẽ tamen infra bestias redigatur, si se nosse desierit. Nam cæteris animãtibus seſe ignorare, natura est, hominibus uero, uitio uenit. Quàm uero latè patet uester hic error, qui ornari posse aliquid ornamẽtis existimatis alienis? At id fieri nequit. Nam si quid ex appositis luceat, ipsa quidẽ quæ sunt apposita, laudantur, illud uero his tectum atq; uelatum, in sua nihilominus fœditate perdurat. Ego uero nego illud esse bonum, quod noceat habenti. Num id mentior? Minimè, inquies. Atqui diuitiæ possidentibus persæpe nocuerũt, cum pessimus quisque æris alieni magis auidus, quicquid usquã auri gemmarumq; est, se solum qui habeat, digniſſimum putat. Tu igitur qui nunc contum gladiumq; solicitus pertimescis, si uitæ huius callem uacuus uiator intrasses, coram latrone securus cantares. O præclara opum mortalium beatitudo, quam cum adeptus fueris, securus esse desisti.

Metrum quintum, Libri II.

FElix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus aruis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ sera solebat
Ieiunia soluere glandes
Nec Bacchica munera norat
Liquidò confundere melle,
Nec lucida uellera Serum
Tyrio miscere ueneno.
Somnos dabat herba salubres,
Potum quoq; lubricus amnis,
Vmbras altissima pinus.
Nondum maris alta secabat,
Nec mercibus undiq; lectis,

Noua littora uiderat hospes.
Tunc classica sæua tacebant,
Odijs neq; fusus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hostibus ulla
Vellet prior arma mouere,
Cum uulnera sęua uideret,
Nec præmia sanguinis ulla?
Vtinam modo nostra redirent
In mores tempora priscos.
Sed sæuior ignibus Aetnę
Feruens amor ardet habendi.
Heu primus quis fuit ille,
Auri qui pondera recti
Gemmasq; latere uolentes,
Precioſa pericula fodit?

Prosa sexta, Libri II.

QVid autem de dignitatibus, potentiaq; differam, quas uos dignitatis ac potestatis inscij, cœlo exæquatis? quæ si in improbissimum quęq; recidérint, quæ incendia flammis Aetnę eructantibus, quod diluuium tantas strages dederit? Certè (uti meminisse te arbitror) consulare imperium (quod libertatis principium fuerat) ob superbiam cõsulum uestri ueteres abolere cupierunt, qui ob eandem superbiam prius regium de ciuitate nomen abstulerãt. At si quãdo (quod perrarum est) probis honores deferantur, quid in eis aliud, quàm probitas utentium placet? Ita fit, ut non uirtutibus ex dignitate, sed ex uirtute dignitatibus honor accedat. Quę uero est ista uestra expetibilis ac præclara potẽtia? Non ne o terrena animalia consideratis, quibus præsidere uideamini? Nam si inter mures uideres unum aliquem ius sibi ac potestatem præ cæteris uendicantem, quanto moueremini cachinno? Quid uero si corpus spectes, imbecillius homine reperire quèas, quos sæpe muscularum quoq; uel morsus, uel in secreta quęq; reptantium necat introitus? Quo uero quisquã ius aliquod in quempiã, nisi in solũ corpus, & q̃ est infra corpus (fortunam loquor) possit exercere? Num libero unquam imperabis animo? Num mentem firma sibi ratione cohærentem, de statu propriæ quietis amouebis? Cũ liberum quendam uirum supplicijs se quidam tyrannus adacturum putaret, ut aduersum se factæ coniurationis conscios proderet, linguam ille momordit, atq; abscidit, & in os sæuientis tyranni abiecit. Ita cruciatus, quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, uir sapiens fecit esse uirtutis. Quid autẽ est, quod in alium quisquã possit facere, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem accepimus necare hospites solitum, ab Hercule hospite fuisse mactatũ. Regulus plures Pœnorum bello captos, in uincula coniecerat, sed mox ipse uitiorum catenis manus præbuit. Vlamne igitur eius hominis potentiã putas, qui q̃ ipse in alium potest, ne id in se alter ualeat, efficere non possit? Ad hęc, si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprij boni, nunquam pessimis prouenirent. Neq; enim sibi solent aduersa sociari. Natura respuit, ut contraria quęq; iungantur. Ita cum pessimos plerunque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, natura sui bona non esse, quæ se pessimis hærere patiantur. Quod quidem de cunctis fortunæ muneribus dignius existimari potest, quæ ad improbissimum quemq; uberiora prouenium. De quibus etiam illud considerandum puto, quod nemo dubitat esse fortem, cui fortitudinem inesse conspexerit. Et cuicumque uelocitas adest, manifestũ est esse uelocem. Sic Musica quidem Musicos, Medicina, Medicos, Rhetorica Rhetores facit. Agit enim cuiusq;

ſuſq; rei natura, quod proprium eſt, nec contrariarum rerum miſcetur effectibus, ſed ultro quę ſunt aduerſa, depellit. Atqui nec opes inexpletam extinguere auaritiam queũt. Nec poteſtas ſui cõpotem facit, quẽ uitioſę libidines inſolubilibus aſtrictũ retinent catenis. Et collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, ſed prodit potius, & oſtentat indignos. Cur ita prouenit? Gaudetis enim ſeſe res aliter habentes falſis compellare nominibus, quæ facilè rerum ipſarum redarguũtur effectu. Itaq; nec illæ diuitiæ, nec illa potentia, nec hæc dignitas iure appellari poteſt. Poſtremo idem de tota fortuna concludere licet, in qua nihil expetendum, nihil natiuæ bonitatis ineſſe manifeſtum eſt, quę nec ſe bonis ſemper adiungit, & bonos quibus fuerit adiuncta, non efficit.

Metrum ſextum, Libri II.

NOuimus quantas dederit ruinas,
Vrbe flammata, patribusq; cęſis,
Fratre qui quondam ferus interempto,
Matris effuſo maduit cruore,
Corpus & uiſu gelidum pererrans,
Ora non tinxit lachrymis, ſed eſſe
Cenſor extincti potuit decoris
Hic tamen ſceptro populos regebat,
Quos uidet condens radios ſub undas
Phœbus, extremo ueniens ab ortu,
Quos premunt ſeptem gelidi triones,
Quos notus ſicco uiolentus æſtu
Torret, ardentes recoquens arenas.
Celſa num tandem ualuit poteſtas
Vertere praui rabiem Neronis?
Heu grauem ſortem, quoties iniquus
Additur ſæuo gladius ueneno.

Proſa ſeptima, Libri II.

TVm ego: Scitis, inquam, ipſa minimum nobis ambitionem mortaliũ rerum fuiſſe dominatam, ſed materiam gerendis rebus optauimus, quo ne uirtus tacita conſeneſceret. At illa: Atqui hoc unum eſt, quod præſtantes quidem natura mẽtes, ſed nondum ad extremam manũ uirtutum perfectione perductas allicere poſſit, gloriæ, ſcilicet, cupidò, & optimorum in rempublicã fama meritorum. Quæ quàm ſit exilis & totius ponderis uacua, ſic conſidera: Omnem terræ ambitum (ſicuti Aſtrologicis demonſtrationibus accepiſti) ad cœli ſpatium puncti cõſtat obſtinere rationem, id eſt, ut ſi ad cœleſtis globi magnitudinem conferatur, nihil ſpatij prorſus habere iudicetur. Huius igitur tam exiguæ in mũdo regionis quarta ferè portio eſt (ſicut Ptolemęo probante didiciſti) quę à nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quartæ, ſi quantum maria paludesq; premunt, quantumq; ſiti uaſta regio diſtenditur, cogitatione ſubtraxeris, uix anguſtiſſima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc minimo igitur puncti quodam puncto circumſepti atque concluſi, de peruulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum magnificumq; gloria tam anguſtis exiguisq; limitibus arctata? Adde quod hoc ipſum breuis habitaculi ſeptũ plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius uitæ ratione diſtantes, ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diuerſitate, tum commercij inſolentia, non modo fama hominum ſingulorum, ſed ne urbium quidem peruenire queat. Aetate denicq; Marci Tullij (ſicut ipſe quodã loco ſignificat) nondum Cauſum montem Romanę reipublicæ fama trãſcenderat, & erat

tunc adusta, Parthis etiam, cæterisq; id locorum gẽtibus formidolosa. Vides'ne igitur quàm sit angusta, quàm cõpressa gloria, quam dilatare ac propagare laboratis? An ubi Romani nominis transire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid quod diuersarũ gentium mores inter se, atq; instituta discordant, ut quod apud alios laude, apud alios supplicio dignum iudicetur? Quo fit, ut si quem famæ prædicatio delectet, huic in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. Erit igitur peruagata inter suos gloria quisque contentus, & intra unius gentis terminos præclara illa famæ immortalitas coartabitur. Sed quàm multos clarissimos suis temporibus uiros, scriptorum inops deleuit obliuio? Quãquam quid ipsa scripta proficiunt, quæ cum suis autoribus premit longior atque obscura uetustas? Vos uero immortalitatem uobis propagare uidemini, cum futuri famã temporis cogitatis. Quod si ad æternitatis infinita spatia pertractes, quid habes quod de nominis tui diuturnitate læteris? Vnius etenim mora momenti, si decem millibus conferatur annis, quoniam utrumq; spatium definitum est, minimam licet, habet tamen alí quam proportionem. At hic ipse numerus annorum, eiusq; quãtumlibet multiplex ad interminabilem diuturnitatem, ne comparari quidem potest. Etenim finitis ad se inuicem fuerit quædam, infiniti uero atque finiti nulla unquam poterit esse collatio. Ita fit, ut quanticumq; prolixi temporis fama, si cum inexhausta æternitate cogitetur, non parua, sed planè nulla esse uideatur. Vos autẽ nisi ad populares auras, inanesq; rumores rectè facere nescitis, & relicta conscientiæ uirtutisq; præstantia, de alienis præmia sermunculis postulatis. Accipe in huiusmodi arrogantiæ leuitate, q̃ festiuè aliquis illuserit. Nam cum quidã adorsus esset hominem cõtumelijs, qui non ad ueræ uirtutis usum, sed ad superbam gloriam, falsum sibi Philosophi nomẽ induerat, adiecisset q; iam se sciturum, an ille Philosophus esset, si quidem illatas iniurias leniter patienterq; toleraisset, ille patientiã paulisper assumpsit, acceptaq; cõtumelia uelut insultans, iam tandem, inquit: Intelligis ne me esse Philosophum? Tum ille nimium mordaciter, intellexeram, inquit, si tacuisses. Quid aũt est, quod ad præcipuos uiros (de his enim sermo est) qui uirtute gloriam petunt? Quid, inquam, est, quod ad hos de fama post resolutum morte suprema corpus attineat? Nam si (quod nostræ rationes credi uetant) toti moriuntur homines, nulla est omnino gloria, cum is, cuius ea esse dicitur, non extet omnino. Sin uero benè sibi mens conscia, terreno carcere resoluta, cœlum libera petit, nonne omne terrenum negocium spernet, quæ se cœlo fruens, terrenis gaudet exemptam?

Metrum septimum, Libri II.

QVicumq; solam mente præcipiti petit,
Summumq; credit gloriam,
Late patentes ætheris cernat plagas,
Arctumq; terrarum situm,
Breuem replere nõ ualentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ò superbi colla mortali iugo
Frustra leuare gestiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffusa linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam,
Inuoluit humile pariter & celsum caput,
Aequatq; summis infima.
Vbi nunc fidelis ossa Fabricij manent?
Quid Brutus, aut rigidus Cato?

Signat ſuperſtes fama tenuis pauculis
Inane nomen literis.
Sed quid decora nouimus uocabula?
Num ſcire conſumptos datur?
Iacetis ergo prorſus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod ſi putatis longius uitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cum ſera uobis rapiet hoc etiam dies,
Iam uos ſecunda mors manet.

Proſa octaua, Libri II.

SEd ne me inexorabile cõtra fortunã bellum gerere putes. Eſt aliquando, cum de hominibus illa fallax nõnihil bene mercatur, tum, ſcilicet, cũ ſe aperit, cum frontem detegit, moreſq; profitetur. Nondũ fortè quid loquar intelligis? Mirum eſt, quod dicere geſtio, eoq; ſentẽtiam uerbis explicare uix queo. Etenim plus reor hominibus aduerſam quàm proſperam prodeſſe fortunam. Illa enim ſemper ſpecie felicitatis cum uidetur blanda, mentitur, hæc ſemper uera eſt, cum ſe inſtabilem mutatione demonſtrat, illa fallit, hæc inſtruit, illa mendacium ſpecie bonorum mentes fruentium ligat, hæc cognitione fragilis felicitatis abſoluit. Itaque illam uideas uentoſam, fluentem, ſuiq; ſemper ignaram, hanc ſobriã, ſuccinctamq;, & ipſius aduerſitatis exercitatione prudẽtem. Poſtremo felix à uero bono deuios blanditijs trahit, aduerſa plerumq; ad uera bona reducens, uelut uno retrahit. An hoc inter minima æſtimandum putas, quod amicorum tibi fidelium mentes hæc aſpera, hæc horribilis fortuna detexit? Hæc tibi certos ſodaliũ uultus ambiguosq; ſecreuit, diſcedẽs, ſuos abſtulit, tuos reliquit. Quãti hoc integer & (ut uidebaris tibi) fortunatus emiſſes? Deſine nunc amiſſas opes quærere, quod precioſiſſimum diuitiarum genus eſt; amicos inueniſti.

Metrum octauum, Libri II.

QVod mundus ſtabili fide
Concors uariat uices,
Quod pugnantia ſemina
Fœdus perpetuum tenent,
Quod Phœbus roſeũ diẽ
Currũ prouehit aureo,
Vt quas duxerit Heſperus,
Phœbe noctibus imperet.
Vt fluctus auidum mare
Certo fine coërceat,
Ne terris liceat uagis
Latos tendere terminos,
Hanc rerum ſeriem ligat,
Terras ac pelagus regens,
Et cœlo imperitans amor.
Hic ſi frena remiſerit,
Quicquid nunc amat inuicem,
Bellum continuo geret,
Et quam nunc ſocia fide
Pulchris motibus incitant,
Certent ſoluere machinam.

Hic ſancto populos quoq;
Iunctos fœdere continet,
Hic & coniugij ſacrum
Caſtis necti amoribus,
Hic fidis etiam ſua
Dictat iura ſodalibus.
O felix hominum genus,
Si ueſtros animos amor,
Quo cœlum regitur regat.

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI, DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE, LIBER TERTIVS.

Proſa prima, Libri III.

AM cantum illa finierat, cum me audiendi auidum ſtupẽtemq; at rectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paulò poſt, ô inquam ſummum laſſorum ſolamen animorum, quantum me uel ſententiarum pondere, uel canendi etiam iucũditate refo-uiſti, adeò ut me iam poſthac imparem fortunæ ictibus non arbi-trer. Itaq; remedia, quæ paulò ante acriora eſſe dicebas, non mo-do non perhorreſco, ſed audiendi auidus uehementer efflagito. Tum illa: Senſi, inquit, cum uerba noſtra tacitus attentuſq; rapiebas, eumq; tuæ men tis habitum uel expectaui, uel (quod eſt uerius) ipſa perfeci. Talia ſunt quippe, quę reſtant, ut deguſtata quidem mordeant, interius autem recepta, dulceſcãt. Sed quod tu te audiendi cupidũ dicis, quanto ardore flagrares, ſi quonam te ducere aggredia-mur, agnoſceres? B. Quonam inquam? P. Ad ueram inquit, felicitatem, quã tuus quoque ſomniat animus, ſed occupato ad imagines uiſu ipſam illam non poteſt in-tueri. B. Tum ego: Fac obſecro, & quæ ſit illa uera, ſine cunctatione demonſtra. P. Faciam, inquit illa, tui cauſa libenter, ſed quę tibi cauſa notior eſt, eam prius deſigna re uerbis atque informare conabor, ut ea perſpecta, cum in contrariam partem flexe ris oculos, ueræ ſpecimen beatitudinis poſſis agnoſcere.

Metrum primum, Libri III.

QVi ſerere ingenuum uolet agrum,
Liberat arua prius fruticibus,
Falce rubos filicemq; reſecat,
Vt noua fruge grauis Ceres eat.
Dulcior eſt apium mage labor,
Si malus ora prius ſapor edat.
Grauius aſtra nitent, ubi notus
Deſinit imbriferos dare ſonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulchra dies roſeos agit equos.
Tu quoq; falſa tuens bona prius,
Incipe colla iugo retrahere.
Vera dehinc animum ſubierint.

Prosa secunda, Libri III.

TVm defixo paululum uisu. & uelut in angustam suę mentis sedem recepta, sic cœpit: Omnis mortalium cura quam multiplicũ studiorum labor exercet, diuerso quidem calle procedit, sed ad unum tamen beatitudinis finẽ nititur peruenire. Id autem est bonum, quo adepto, nihil ulterius desiderari queat. Quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaq; intra se cõtinens bona. Cui si quid abforet, summum esse non posset, quoniam relinqueretur extrinsecus quod posset optari. Liquet igitur, esse beatitudinem statum bonorum omnium aggregatione perfectum. Hunc, uti diximus, diuerso tramite mortales omnes conantur adipisci. Est enim mentibus hominum ueri boni naturaliter inserta cupiditas, sed ad falsa deuius error abducit. Quorum quidem alij summum esse bonum nihilo indigere credẽtes, ut diuitijs affluant, elaborant. Alij uero bonũ quod sit dignissimum ueneratione, iudicantes, adeptis honoribus, reuerendi ciuibus suis esse nitũtur. Sunt qui summum bonum in summa potentia esse constituant, hi uel regnare ipsi uolunt, uel regnantibus adhærere conantur. At quibus optimum quiddam claritas uidetur, hi uel belli, uel pacis artibus gloriosum nomen propagare festinãt. Plurimi uero boni fructum gaudio lætitiaque metiuntur, hi felicissimum putant uoluptate diffluere. Sunt etiam qui horum fines causasq; alterutro permutent, ut qui diuitias ob potentiam uoluptatesq; desiderant, uel qui potentiam seu pecuniæ causa, seu proferendi nominis petunt. In his igitur cæterisq; talibus humanorum actuum uotorumq; uersatur intentio, ueluti nobilitas fauorq; popularis, quæ uidentur quandam claritudinem comparare, uxor ac liberi, qui iucunditatis gratia petuntur. Amicorum uero quod sanctissimum quidem genus est, non in fortuna, sed in uirtute numeratur. Reliquum uero uel potentiæ causa, uel delectationis assumitur. Iam uero corporis bona promptum est, ut ad superiora referantur. Robur enim magnitudoq; uidentur præstare ualentiam, pulchritudo atque uelocitas celebritatem, salubritas uoluptatem. Quibus omnibus solam beatitudinem desiderari liquet. Nam quod quisque præ cęteris petit, id summum iudicat esse bonum, quod esse beatitudinem definimus. Quare beatum esse iudicat statum, quem præ cæteris quisque desiderat. Habes igitur ante oculos propositam ferè formam felicitatis humanæ, opes, honores, potentiã gloriam, uoluptates. Quæ quidem sola considerans Epicurus, consequenter sibi summum bonum uoluptatem esse constituit, eo quòd cætera omnia iucũditatem animo uideantur afferre. Sed ad hominũ studia reuertor, quorum animus etsi caligante memoria, tamen bonum summum repetit, sed uelut ebrius domum quo tramite reuertatur, ignorat. Num enim uidentur errare hi, qui nihilo indigere nituntur? Atqui non est aliud quod æquè perficere beatitudinem possit, quàm copiosus bonorũ omnium status, nec alieni egens, sed sibi ipsi sufficiens. Num uero labunt hi, qui quod sit optimum, id etiam reuerentiæ cultu dignissimum putant? Minimè. Neq; enim uile quiddam contemnendumq; est, quod adipisci omnium ferè mortalium laborat intentio. An in bonis non est numeranda potentia? Quid igitur? Num imbecillium ac sine uiribus æstimandum est, quod omnibus constat esse præstantius? An claritudo nihili pendẽda est? Sed sequestrari nequit, quin omne quod excellẽtissimum sit, id etiam uideatur esse clarissimum. Nam non esse anxiam tristemq; beatitudinem, nec doloribus molestijsq; subiectam, quid attinet dicere, quãdo in minimis quoque rebus id appetitur, quod habere fruiq; delectet? Atqui hæc sunt quæ adipisci homines uolunt, eaq; de causa diuitias, dignitates, regna, gloriam, uoluptatesq; desiderant, quod per hæc sibi sufficientiam reuerẽtiam, potentiam, celebritatem, lætitiam credunt esse uenturam. Bonum est igitur, quod tam diuersis studijs homines petunt. In quo quanta sit naturæ uis, facilè monstratur, cũ licet uariq; dissidentesq; sententiæ, tamen in deligendo boni fine consentiunt

Metrum secundum, Libri III.

QVantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immensum
Legibus orbem prouida seruet,
Stringatq; ligans irresoluto
Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamuis Pœni pulchra leones
Vincula gestent, manibusq; datas
Captent escas, metuantq; trucem
Soliti uerbera ferre magistrum,
Si cruor horrida tinxerit ora,
Resides olim redeunt animi,
Fremituq; graui meminere sui,
Laxant nodis colla solutis,
Primumq; lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.
Quæ canit altis garrula ramis
Ales, cauea clauditur antro,
Huic licet illita pocula melle
Largasq; dapes dulci studio
Ludens hominum cura ministret,
Si tamen arcto saliens tecto,
Nemorum gratas uiderit umbras,
Sparsas pedibus proterit escas,
Syluas tantum mœsta requirit,
Syluis dulci uoce susurrat.
Validis quondam uiribus acta,
Pronum flectit uirga cacumen.
Hanc si curuans dextra remiserit,
Recto spectat uertice cœlum.
Cadit Hesperias Phœbus in undas,
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos uertit ad ortus,
Repetunt proprios quæq; recursus,
Redituq; suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quod fini iunxerit ortum,
Stabilemq; sui fecerit orbem.

Prosa tertia, Libri III.

VOs quoq; terrena animalia, tenui licet imagine, uestrum tamen principium somniatis, uerumq; illum beatitudinis finem, licet minimè perspicaci, quali cumq; tamen cogitatione perspicitis, eoq; uos & ad uerum bonum naturalis ducit intentio, & ab eodem multiplex error abducit. Considera namq; an per ea quibus se homines adepturos beatitudinem putãt, ad destinatum finem ualeant peruenire. Si enim uel pecunia uel honores, exteraq; tale quid afferãt, cui nihil bonorum abesse uideatur, nos quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione felices. Quod si neq; id ualent efficere quod promittũt, bonisq; pluribus carent, nonne liquido falsa in eis beatitudinis species deprehenditur? Primum igitur teipsum qui paulò ante diuitijs affluebas, interrogo: Inter illas abundantissimas opes nunquam ne animum

ne animum tuum concepta ex qualibet iniuria confudit anxietas? Atqui, inquam, tam libero me fuisse animo, quin aliquid semper augeret, reminiscinequeo. P. Nonne quia uel aberat quod abesse non uelles, uel aderat & abesse non uelles, uel aderat quod adesse noluisses? B. Ita est, inquam. P. Illius igitur præsentiam, huius absentiam desiderabas. B. Cõfiteor, inquam. P. Eget uero (inquit) eo, quòd quisq; desiderat? B. Eget, inquam. P. Qui uero eget aliquo, num est usquaquae sibi ipsi sufficiens? B. Minimè inquam. P. Tu itaq; hanc insufficientiã plenus (inquit) opibus sustinebas? B. Quid ni inquam? P. Opes igitur nihilo indigentẽ, sufficientemq; sibi facere nequeunt. Et hoc erat, quod promittere uidebãtur. Atqui hoc quoq; maximè cõsiderandum puto, quod nihil habeat suapte natura pecunia, ut his, à quibus possidetur, inuitis nequeat auferri. B. Fateor inquã. P. Quid ni fateare, cum eam quotidie ualentior aliquis eripiat inuito? Vnde enim Forenses querimoniæ, nisi quod uel ui, uel fraude nolentibus pecuniæ repetuntur ereptæ? B. Ita est, inquam. P. Egebit igitur (inquit) extrinsecus petito præsidio, quo suam pecuniã quisque tueatur. B. Quis id (inquam) neget? P. Atqui non egeret eo, nisi possideret pecuniam, quam posset amittere. B. Dubitari (inquam) nequit. P. In contrariũ igitur relapsa res est. Nam quæ sufficientes sibi facere putabantur opes, alieno potius præsidio faciunt indigentes. Quis autem modus est, quo pellatur diuitijs indigentia? Num enim diuites esurire nequeunt? Num sitire non possunt? Num frigus hybernum pecuniosorum membra non sentiunt? Sed adest (tu inquies) opulentis, quo famem satient, quo sitim frigusq; depellant. Sed hoc modo consolari quidem diuitijs indigentia potest, auferri penitus nõ potest. Nam si hęc hians semper, atq; aliquid poscens, opibus explẽ, maneat necesse est quæ possit expleri. Taceo, quòd naturæ minimũ, quod auaritiæ nihil satis est. Quare si opes nec summouere indigentiam possunt, & ipsę suam faciunt, quid est, quod eas sufficientiam præstare credatis?

Metrum tertium, Libri III.

Quamuis fluente diues auri gurgite
Non expleturas cogat auarus opes
Oneretq; baccis colla rubri littoris,
Rurisq; centeno scindat opima boue,
Nec cura mordax deserit superstitem,
Defunctumq; leues non comitantur opes.

Prosa quarta, Libri III.

Sed dignitates honorabilẽ reuerendumq; cui prouenerint, reddunt? Num uis ea est magistratibus, ut utentium mentibus uirtutes inserant, uitia depellant? Atqui non fugare, sed illustrare potius nequitiam solent. Quo fit, ut indigne mur eas sæpe nequissimis hominibus cõtigisse. Vnde Catullus licet in curuli Nonij sedentem, strumam tamen appellat. Vides ne quantũ malis dedecus adijciãt dignitates? Atqui minus eorũ patebit indignitas, si nullis honoribus inclarescant. Tu quoq; num tandem tot periculis adduci potuisti, ut cum Decorato gerere magistratum putares, cum in eo mentem nequissimi scurræ delatorisq; respiceres? Non enim possumus ob honores reuerentia dignos iudicare, quos ipsis honoribus iudicamus indignos. At si quem sapientia præditum uideres, num posses eum uel reuerentia, uel ea qua prędit us est sapientia, non dignum putare? B. Minimè. P. Inest enim dignitas propria uirtuti, quã protinus in eos, quibus fuerit adiuncta, transfundit. Quod quia populares facere nequeunt honores, liquet eos propriam dignitatis pulchritudinem non habere. In quo illud est animaduertendum magis. Nam si eo abiectior est, quo magis à pluribus quisque contemnitur, cum reuerendos facere nequeat, quos pluribus ostenderat, despectiores potius improbos dignitas facit. Verum non impunè. Reddunt namq; improbi parem dignitatibus uicem, quas sua

contagione commaculant. Atq; ut cognoſcas ueram illam reuerentiam per has umbratiles dignitates non poſſe contingere, ſic collige: Si quis multiplici cõſulatu functus in Barbaras nationes fortè deuenerit, uenerandũne Barbaris honor faciet? At qui ſi hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio ſuo quoquo gentium nullo modo ceſſarent. Sicut ignis ubicumque terrarum, nunquam tamen calere deſiſtit. Sed quoniam id eis non propria uis, ſed hominum fallax annectit opinio, uaneſcunt ilicò cum ad eos uenerint, qui dignitates eas eſſe non exiſtimant. Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos uero apud quos ortæ ſunt, num perpetuò perdurant? Atqui præfectura magna olim poteſtas, nunc inane nomẽ eſt, & ſenatorij cẽſus grauis ſarcina. Si quis quondam populi curaſſet annonam, magnus habebatur, nunc ea præfectura quid abiectius? Vt enim paulò ante diximus, quod nihil habet proprij decoris, opinione utentium nunc ſplendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reuerendos facere nequeunt dignitates, ſi ultro improborũ contagione ſordeſcunt, ſi mutatione temporum ſplendere deſinunt, ſi gentium æſtimatione uileſcunt, quid eſt, quod in ſe expetendæ pulchritudinis habeant, nedum alijs præſtent?

Metrum quartum, Libri III.

Quamuis ſe tyrio ſuperbus oſtro
Comeret, & niueis lapillis,
Inuiſus tamen omnibus uigebat
Luxuriæ Nero ſæuientis.
Sed quondã dabat improbus uerẽdis
Patribus indecores curules.
Quis illos igitur putet beatos,
Quos miſeri tribuunt honores?

Proſa quinta, Libri III.

An uero regna regumq; familiaritas efficere potentẽ ualentem ualent? Quid ni, quando eorũ felicitas perpetuo perdurat? Atqui plena eſt exemplorum uetuſtas, plena etiam præſens ætas, qui reges felicitatem calamitate mutauerint. O præclara potentia, quæ nec ad conſeruationem quidem ſui ſatis efficax inuenitur. Quod ſi hæc regnorum poteſtas beatitudinis autor eſt, nõne ſi qua parte defuerit, felicitatẽ minuat, miſeriam importet? Sed quamuis latè humana tendantur imperia, plures neceſſe eſt gentes relinqui, quibus regum quiſque non imperet. Qua uero parte beatos faciens deſinit poteſtas, hac impotẽtia ſubintrat, quæ miſeros facit. Hoc igitur modo maiorem regibus ineſſe neceſſe eſt miſeriæ portionem. Expertus ſortis ſuæ periculorum tyrannus, regni metus pendẽtis ſupra uerticẽ gladij terrore ſimulauit. Quę eſt igitur hęc poteſtas, quę ſolicitudinũ morſus expellere, quæ formidinis aculeos uitare nequit? Atqui uellent ipſi uixiſſe ſecuri, ſed nequeũt. De hinc de poteſtate gloriantur. An tu potentem cenſes, quem uideas uelle, quod non poſſit efficere? Potentem cenſes, qui ſatellite latus ambit, quos terret, ipſe plus metuit? Qui ut potens eſſe uideatur, in ſeruientium manu ſitum eſt. Nam quid ego de regũ familiaribus diſſerã, cum regna ipſa tãtæ imbecillitatis plena demonſtrem? Quos quidem regia poteſtas ſæpe incolumis, ſæpe autem lapſa proſternit. Nero Senecam familiarem, præceptoremq; ſuum ad eligendæ mortis coëgit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladijs Antonius obiecit. Atqui uterq; potentiæ ſuę renunciare noluerũt, quorum Seneca opes etiam ſuas tradere Neroni, ſeq; in ocium conferre conatus eſt, ſed dum ruituros moles ipſa trahit, neuter quod uoluit effecit. Quę eſt igitur iſta potentia, quam pertimeſcũt habentes, quã nec cum habere uelis, tutus ſis, & cum deponere cupias, uitare non poſſis? An præſidio ſunt amici, quos non uirtus, ſed fortuna cõciliat? Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ uero peſtis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus?

Metrum

Metrum quintum, Libri III.

QVi se uolet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec uicta libidine colla
Fœdis submittat habenis
Etenim licet Indica longè
Tellus tua iura tremiscat,
Et seruiat ultima Thule,
Tamen atras pellere curas,
Miserasq; fugare querelas
Non posse, potentia non est.

Prosa sexta, Libri III.

GLoria uero quàm fallax sæpe, quàm turpis est? Vnde non iniuria tragicus exclamat:

ὦ δόξα δόξα μυρίοισι δὴ βροτῶν
ὑπ' ἐν γενοῖσι βίοτον ὤφελας μέγαν.

Plures enim magnũ sæpe nomen falsis uulgi opinionibus abstulerũt, quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falso prædicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Quæ si etiam meritis conquisitæ sint, quid tamen sapientis adiecerint conscientiæ, qui bonũ suũ non populari rumore, sed conscientiæ ueritate metitur? Quod si hoc ipsum propagasse nomẽ, pulchrum uidetur, consequens est, ut fœdũ non extendisse iudicetur. Sed cum (ut paulò ante disserui) plures gentes necesse sit esse, ad quas unius fama hominis nequeat peruenire, fit, ut quẽ tu existimas esse glorioſum, proxima parte terrarũ uideatur inglorius. Inter hæc uero popularem gratiã ne cõmemoratione quidem dignam puto, quæ nec iudicio uero prouenit, nec unquam firma perdurat. Iam uero quàm sit inane, quàm inutile nobilitatis nomen, quis non uideat? si ad claritudinem referatur, aliena est. Videtur namq; esse nobilitas quædã, demeritis ueniens laus parentũ. Quod si claritudinem prædicatio facit, illi sint clari necesse est, qui prædicãtur. Quare splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo nõ efficit. Quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo uideatur, ne à maiorum uirtute degenerent.

Metrum sextum, Libri III.

OMnẽ hominum genus in terris
Simili surgit ab ortu.
Vnus enim rerum pater est,
Vnus cuncta ministrat.
Ille dedit Phœbo radios,
Dedit & cornua lunæ,
Ille homines etiam terris
Dedit, & sidera cœlo,
Hic clausit membris animos
Celsa sede petitos.
Mortales igitur cunctos
Edit nobile germen
Quid genus & proauos strepitis?
Si primordia uestra,
Autoremq; Deum spectes,
Nullus degener extat,
Ni uitijs peiora fouens,
Proprium deserat ortum.

Prosa

Prosa septima, Libri III.

QVid autem de corporis uoluptatibus loquar? quarum appetentia quidem plena est anxietatis, satietas uero pœnitentiæ? Quãtos ille morbos, quàm intolerabiles dolores, quasi quendam fructum nequitiæ, fruentium solent referre corporibus, quarum motus quid habeat iucunditatis, ignoro. Tristes uero esse uoluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum uolet, intelliget. Quę si beatos explicare possunt, nihil causæ est, quin pecudes quoque beatę esse dicantur, quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. Honestissima quidem coniugis liberorumq; foret iucũditas, sed nimis è natura dictum est, nescio quem filios inuenisse tortores, quorũ quàm sit mordax quęcumque conditio, neque alias expertum te, neque nunc anxium necesse est admonere. In quo Euripidis mei sententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit esse felicem.

Metrum septimum, Libri tertij.

HAbet hoc uoluptas omnis,
Stimulis agit fruentes.
Apiumq; par uolantum,
Vbi grata mella fudit,
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

Prosa octaua, Libri tertij.

NIhil igitur dubiũ est, quin hæ ad ad beatitudinem uiæ deuia quædã sint, nec perducere eo quẽquam ualeant, ad quod se perducturas esse promittunt. Quantis uero implicitæ malis sint, breuissimè monstrabo. Quid enim? pecuniam ne congregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere uelis? donanti supplicabis. Et qui præire cęteros honore cupis, poscendi humilitate uilesces. Potentiã ne desideras? subiectorum insidijs obnoxius, periculis subiacebis. Gloriam petis? sed per aspera quæq; distractus, securus esse desistis. Voluptuariam uitam degas, sed quis non spernat atq; abijciat uilissimę, fragilissimæq; rei corporis seruitium? Iam uero qui bona præ se corporis ferunt, quàm exigua, quàm fragili possessione nituntur? Num enim elephãtes mole, tauros robore superare poteritis? Num tigres uelocitate præibitis? Respicite cœli spatiũ, firmitudinem, celeritatem, & aliquando definite uilia mirari. Quod quidem cœlum non his potius est, quàm sua qua regitur, ratione mirandum. Formæ uero nitor ut rapidus est, ut uelox, & uernalium florũ mutabilitate fugacior? Quod si (ut Aristoteles ait) lynceis oculis homines uterentur, ut eorum uisus obstãtia quęq; penetrare, nonne introspectis uisceribus illud Alcibiadis superficie pulcherrimum corpus, turpissimũ uideretur? Igitur te pulchrum uideri, non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas. Sed æstimate, quàm uultis nimio corporis bona, dum sciatis hoc quodcunq; miramini, triduanæ febris igniculo posse dissolui. Ex quibus omnibus illud in summã redigere licet, quod hæc, quæ nec præstare quę pollicentur bona possunt, nec omniũ bonorum cõgregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem (quasi quidam calles) ferunt, nec beatos ipsa perficiunt.

Metrum octauum, Libri tertij.

HEu heu, quæ miseros tramite deuio
Abducit ignorantia
Non aurum in uiridi quęritis arbore,
Nec uite gemmas carpitis,
Non altis laqueos montibus abditis,
Vt pisce ditetis dapes.

Nec

Nec uobis capreas ſi libeat ſequi,
Tyrrheno captatis uada.
Ipſos quinetiam fluctibus abditos
Norunt receſſus æquoris,
Quæ gemmis niueis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ.
Nec non quę tenero piſce uel aſperis
Præſtent echinis littora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
Neſcire cœci ſuſtinent.
Et quod ſtelliferum trans abijt polum,
Tellure demerſi petunt.
Quid dignum ſtolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant,
Et cum falſa graui mole parauerint,
Tum uera cognoſcant bona.

Proſa nona, Libri III.

HActenus mendacis formam felicitatis oſtendiſſe ſuffecerit, quam ſi perſpicaciter intuearis, ordo eſt deinceps, quæ ſit uera mõſtrare. B. Atqui uideo (inquam) nec opibus ſufficientiam, nec regnis potentiam, nec reuerentiam dignitatibus, nec celebritatem gloria, nec lætitiam uoluptatibus poſſe contingere. P. An etiam cauſas, cur ita ſit, deprehendiſti? B. Tenui quidem ueluti rimula mihi uideor intueri, ſed ex te cognoſcere apertius malim P. Atqui promptiſſima ratio eſt. Quod enim ſimplex indiuiſumque natura, id error humanus ſeparat, & à uero atque perfecto ad falſum imperfectumq; traducit. An tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? B. Minimè inquam. P. Rectè tu quidem. Nam ſi quid eſt, quod in ulla re imbecillioris ualẽtiæ ſit, in hac præſidio neceſſe eſt egeat alieno. B. Ita eſt inquam. P. Igitur ſufficientiæ, potentiæq; una eademque eſt natura. B. Sic uidetur. P. Quod uero huiuſmodi ſit, ſpernendum ne eſſe cenſes, an contra rerum omnium ueneratione digniſſimum? B. At hoc (inquam) ne dubitari quidem poteſt. P. Addamus igitur ſufficientiæ potentiæque reuerentiam, ut hæc tria unum eſſe iudicemus. B. Addamus, ſiquidem uera uolumus cõfiteri. P. Quid igitur? inquit, obſcurum ne hoc atque ignobile cenſes eſſe, an omni celebritate clariſſimum? Cõſidera uero, ne quid nihilo indigere, quod potentiſſimum, atque honore digniſſimum eſſe conceſſum eſt, egere claritudine, quam ſibi præſtare non poſſit, atque ob id aliqua ex parte uideatur abiectius? P. Non poſſum inquam, quin hoc uti eſt, ita etiam celeberrimum eſſe confitear. P. Conſequens igitur eſt, ut claritudinem ſuperioribus tribus nihil differre fateamur? B. Conſequitur, inquam. P. Quod igitur nullus egeat alieni, quod ſuis cuncta uiribus poſſit, quod ſit clarum atq; reuerendũ, nonne hoc etiam conſtat eſſe lętiſſimum? B. Sed unde huic (inquam) tali mœror ullus obrepat, ne cogitare quidem poſſum. P. Quare plenum eſſe lętitię (ſi quidem ſuperiora manebunt) neceſſe eſt confiteri. Atqui illud quoque per eadem neceſſarium eſt, ſufficientię, potentię, claritudinis, reuerentię, iucunditatis nomina quidẽ eſſe diuerſa, nullo uero modo diſcrepare ſubſtantiam. B. Neceſſe eſt inquam. P. Hocigitur quod eſt unum ſimplexq; natura, prauitas hominum diſpartit. Et dum rei, quę partibus caret, partem conatur adipiſci, nec portionem, quæ nulla eſt, nec ipſam (quã minimè affectat) aſſequit. B. Quonã inquã modo? P. Qui diuitias (inquit) petit penuriæ fuga, de potẽtia nihil laborat, uilis obſcurusq; eſſe mauult, multas etiã ſibi naturales quoq; ſubtrahit uoluptates, ne pecuniã quam parauit, amittat. Sed hoc modo ne ſufficiẽtia quidem cõtingit ei, quem ualentia deſerit, quem moleſtia pungit, quem uilitas abijcit, quẽ recõdit obſcuriras. Qui uero ſolũ poſſe deſiderat, profligat opes,

deſpicit

despicit uoluptates, honoremq; potentia carẽtem, gloriam quoq; nihili pendit. Sed huic quoq; quàm multa deficiant uides. Fit enim ut aliquando necessarijs egeat, ut anxietatibus mordeatur. Cumq; hęc depellere nequeat, id etiam quod maximè petebat, potens esse desistit. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria, uoluptatibus licet. Nam cum unumquodq; horum idem quod cętera sit, quisquis horum aliquid sine cæteris petit, ne illud quidem quod desiderat, apprehẽdit. B. Quid igitur inquã? P. Si quis cuncta simul cupiat adipisci, summam quidem beatitudinis ille uelit, sed num in his eam reperiet, quę demonstrauimus id, quod pollicentur, non posse conferre? B. Minimè inquam. P. In his igitur, quæ singula quæq; expetendorum præstare creduntur, beatitudo nullo modo intelligenda est. B. Fateor, inquam, & hoc nihil uerius dici potest. P. Habes igitur (inquit) & formam falsę felicitatis & causas. Deflecte nunc in aduersum mentis intuitum, ibi enim ueram (quam promisimus) statim uidebis. B. Atqui hęc (inquã) uel cœco perspicua est, eamq; tu paulò ante monstrasti, dum falsæ causas aperire conabaris. Nam (nisi fallor) ea uera est & perfecta felicitas, quę sufficientem, potentem, reuerendum, celebrem, lætumq; perficiat. Atq; ut me interius animaduertisse cognoscas, quę unum horũ (quoniam idem cuncta sunt) ueraciter præstare potest, hanc esse plenam beatitudinem sine ambiguitate cognosco. P. O te alumne hac opinione felicem sentio; siquidem hoc (inquit) adieceris. B. Quidnam inquam. P. Esse ne aliquid in his mortalibus caducisq; rebus putas, quod huiusmodi statum possit afferre? B. Minimè inquam puto, idq; à te, nihil ut amplius desideretur, ostensum est. P. Hæc igitur uel imagines ueri boni, uel imperfecta quædam dare bona mortalibus uidentur, uerum autem atque perfectum bonum conferre non possunt. B. Assentior inquam. P. Quoniam igitur agnouisti, quæ uera illa sit, quæ autem beatitudinem mentiantur, nunc superest, ut unde ueram hanc petere possis, agnoscas. B. Id quidem (inquam) iamdudum uehementer expecto. P. Sed cum uti in Timæo Platoni (inquit) nostro placet, in minimis quoq; rebus diuinum præsidium debeat implorari, quid nunc faciẽdum censes, ut illius summi boni sedem reperire mereamur? Inuocandum (inquam) rerum omnium patrem, quo prætermisso, nullum ritè fundatur exordium. P. Rectè, inquit, ac simul ita modulata est.

Metrum nonum, Libri III.

O Qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum, cœlique sator, qui tempus ab æuo
Ire iubes, stabilisq; manens das cuncta moueri,
Quem non externæ pepulerunt fingere cause
Materiæ fluitantis opus, uerum insita summi
Forma boni, liuore carens, tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundũ mente gerens, similiq; in imagine formans,
Perfectasq; iubens perfectum absoluere partes.
Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis
Arida conueniant liquidis, ne purior ignis
Euolet, aut mersas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturæ cuncta mouentem
Connectens animã, per cõsona membra resoluis.
Quæ cum secta duos motum glomerauit in orbes,
In semet reditura meat, mentemq; profundam
Circuit, & simili conuertit imagine cœlum.
Tu causis animas partibus, uitasq; minores
Prouehis, & leuibus sublimes curribus aptans
In cœlum terramq; seris, quas lege benigna

Adte

Ad te conuersas reduci facis igne reuerti.
Da pater augustam menti conscendere sedem,
Da fontem lustrare boni, da luce reperta
In te conspicuos animi defigere uisus.
Dissice terrenæ nebulas & pondera molis,
Atq; tuo splendore mica, tu namq; serenum,
Tu requies tranquilla pijs, te cernere, finis.
Principium, uector, dux, semita, terminus idem.

Prosa decima, Libri III.

QVoniam igitur quæ sit imperfecti, quæ etiam perfecti boni forma, uidisti, nunc demonstrandum reor, quo nam hæc felicitatis perfectio cõstituta sit. In quo illud primum arbitror inquirendum, an aliquod huiusmodi bonum (quale paulò ante definisti) in rerũ natura possit existere, ne nos præter rei subiectę ueritatem cassa cogitationis imago decipiat. Sed quin existat, sitq; hoc ueluti quidam omnium fons bonorũ, negari nequit. Omne enim quod imperfectũ esse dicitur, id diminutione perfectum esse perhibetur. Quo fit, ut si in quolibet genere imperfectum quid esse uideatur, in eo perfectum quoq; aliquid esse, necesse sit. Etenim perfectione sublata, unde illud quod imperfectum perhibetur, exterit, ne fingi quidẽ potest. Neq; enim ab diminutis inconsummatisq; natura rerum cœpit exordium, sed ab integris absolutisq; procedens, in hęc extrema atque effœta dilabitur. Quod (sicuti paulò ante monstrauimus) est quædam boni frágilis imperfecta felicitas; esse aliquã solidam perfectamq; non potest dubitari. B. Firmissimè, inquam, uerissimeq; concluſum est. P. Quò uero (inquit) habitet, ita considera. Deum rerum omnium principem bonum esse, communis humanorũ concepto probat animorũ. Nam cum Deo nihil melius excogitari queat, id quo melius nihil est, bonum esse quis dubitat? Ita uero bonum esse Deum ratio demonstrat, ut perfectum quoq; in eo bonum esse conuincat. Nam ni tale sit, rerum omnium princeps esse non poterit. Erit enim eo præstantius aliquid perfectum possidens bonum, quod hoc prius atque antiquius esse uideatur. Omnia namque perfecta, minus integris priora esse clàruerũt. Quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum est, summum Deum summi perfectiq; boni esse plenissimũ. Sed perfectũ bonũ ueram esse beatitudinem constituimus. Veram igitur beatitudinem in summo Deo sitam esse, necesse est. B. Accipio inquam, nec est quod contradici ullo modo queat. P. Sed quęso (inquit) te, ut de quàm id sanctè atque inuiolabiliter probes, quod boni summi summũ Deum diximus esse plenissimum. B. Quonam inquam modo? P. Ne hunc rerum omnium patrem illud summum bonum (quo plenus esse perhibetur) uel extrinsecus accepisse, uel ita naturaliter habere præsumas, quasi habentis Dei, habitæq; beatitudinis diuersam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus acceptum putes, præstantius id quod dederit, eo quòd acceperit, existimare possis. Sed hunc esse rerum omnium præcellentissimum dignissimè confitemur. Quod si natura quidem ineſt, sed ratione diuersum, cum de rerum principe loquamur Deo, fingat qui potest, quis hæc diuersa cõiunxerit. Postremo quod à qualibet re diuersum est, id non est illud, à quo intelligitur esse diuersum. Quare quod à summo bono diuersum est sui natura, id summum nõ est, quod nefas est de eo cogitare, quo nihil constat esse præstantius. Omnino enim nullius rei natura suo principio melior poterit existere. Quare quod omnium principium sit, id etiam sui substantia summum esse bonũ, uerissima ratione conclusérim. B. Rectissimè inquam. P. Sed summum bonum beatitudinem esse cõcessum est. B. Ita est, inquã. P. igitur (inquit) Deũ esse ipsam beatitudinẽ necesse est cõfiteri. B. Nec, ppositis, inquã, prioribus refragari queo, et ab illis hoc illatũ cõsequẽs esse perspicio. P. Respice (inquit) an hinc quoq; idẽ firmius approbeť, q duo summa bona, quæ à se diuersa sint, esse non possunt. Etenim quę discrepãt bona, nõ esse alterũ

quod

quod sit alterum, liquet, quare neutrum poterit esse perfectum, cum alterutri alterum deest. Sed quod perfectum non sit, id summum non esse manifestum est. Nullo modo igitur quæ summa sunt bona, ea possunt esse diuersa. Atqui & beatitudinem & Deum summum bonum esse collegimus. Quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem, quæ sit summa diuinitas. B. Nihil (inquam) nec re ipsa uerius, nec ratiocinatione firmus, nec Deo dignius concludi potest. P. Super hæc (inquit) igitur ueluti Geometræ solēt, demōstratis propositis, aliquid inferre, quæ porisma ta ipsi uocāt. Ita ego quoque tibi ueluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt, homines beati, beatitudo uera est ipsa diuinitas, diuinitatis adeptione fieri beatos, manifestum est. Sed uti iusti tiæ adeptione iusti, sapientiæ sapientes fiunt, ita diuinitatem adeptos Deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus Deus, sed natura quidem unus, participatione uero nihil prohibet esse quàm plurimos. B. Et pulchrum (inquam) hoc atq; pretiosum, siue porisma, siue corollariū uocari mauis. P. Atqui hoc quoq; pulchrius nihil est, q̄ his annectendum esse ratio persuadet. B. Quid inquā? P. Cū multa, inquit, beatitudo cōtinere uideatur, utrū ne hæc omnia unum ueluti corpus beatitudinis quadam partium uarietate cōiungant, an sit eorum aliquid, quod beatitudinis substantiam compleat, ad hoc uero cætera referantur. B. Vellem id (inquam) ipsarū rerum commemoratione patefaceres. P. Nonne (inquit) beatitudinem bonū esse censuimus? B. Ac summum quidem inquam. P. Addas (inquit) hoc omnibus licet. Nam eadem sufficientia summa, & eadem summa potentia, reuerentia quoq;, claritas, & uoluptas beatitudo esse iudicatur. B. Quid igitur? B. Hæccine omnia bona, sufficientia, potentia, cætera q; ueluti quędam beatitudinis membra sunt, an ad bonum ueluti ad uerticem cūcta referuntur? B. Intelligo, inquam, quid inuestigandum proponas, sed quid constituas audire desidero. P. Huius rei discretionem sic accipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, à se quoq; inuicem discreparent. Hæc est enim partium natura, ut unum corpus diuersa componant. B. Atqui hęc omnia idem esse mōstrata sunt. P. Minimè igitur membra sunt. Alioquin ex uno mēbro beatitudo uidebitur esse coniuncta, quod fieri nequit. B. Id quidem, inquam dubium non est, sed id quod restat expecto. P. Ad bonum uero cætera referri palàm est. Idcirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse iudicatur. Idcirco potentia, quoniam id quoq; esse creditur bonum. Idem de reuerentia, claritudine, iucūditate coniectare licet. Omnium igitur expetendorum summa atq; causa bonum est. Quod enim neq; re, neq; similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest. Contra q; etiam, quæ natura bona non sunt, tamen si esse uideātur, quasi uera bona sint, appetuntur. Quo fit, uti summa, cardo, atq; causa expetendorum omnium, bonitas esse credatur. Cuius uero causa quid expetitur, id maximè uidetur optari. Veluti si salutis causa quispiā uelit equitare, nō tam equitandi motum desiderat quàm salutis effectum. Cum igitur omnia boni gratia petantur, non illa potius, quàm bonum ipsum desiderantur ab omnibus. Sed propter quod cætera optantur, beatitudinem esse cōcessimus, quare sic quoq; sola quęritur beatitudo. Ex quo liquido apparet ipsius boni & beatitudinis unam atq; eandem esse substantiam. B. Nihil uideo, cui dissentire quispiam possit. P. Sed Deum ueram q; beatitudinem unum atq; idem esse monstrauimus. B. Ita est inquam. P. Securè igitur concludere licet, Dei quoq; in ipso bono, nec usquam alio sitam esse substantiam.

Metrum X. Libri tertij.

HVc omnes pariter uenite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenas hebetans libido mentes.
Hic erit uobis requies laborum,
Hic portus placida manens quiete,
Hoc patens unum miseris asylum;

Non

Non quicquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripa,
Aut Indus calido propinquus orbi
Candidis miscens uirides lapillos,
Illustrant aciem, magisq; cœcos
In suas condunt animos tenebras.
Hoc quicquid placet, excitatq; mentes,
Infimis tellus aluit cauernis.
Splendor quo regitur, uigetq; cœlum,
Vitat obscuras animæ ruinas.
Hanc quisquis poterit notare lucem,
Candidos Phœbi radios negabit.

Prosa undecima, Libri III.

ASsentior inquam. Cuncta enim firmissimis nexa rationibus constant. P. Tũ illa: Quanti (inquit) æstimabis, si bonum ipsum quid sit, agnoueris? B. Infiniti inquam. Siquidem mihi pariter Deũ quoq; qui bonũ est, cõtinget agnoscere. P. Atqui hoc uerissima (inquit) ratione patefaciam. Maneãt modo, quę paulò ante concluſa sunt. B. Manebunt inquam. P. Nonne, inquit, mõstrauimus ea, quæ appetuntur à pluribus, idcirco uera perfectaq; bona non esse, quoniam à semetipsis discreparent, cumq; alteri abesset alterum, plenum absolutumq; bonum afferre non posse? Tum autem uerum bonum fieri, cum in unam ueluti formam atque efficientiam colliguntur, ut quæ sit sufficientia est, eadem sit potentia, reuerentia, claritas atque iucunditas. Nisi uero unum atq; idem omnia sint, nihil habere quo inter ea petenda numerentur. B. Demonstratum est inquã, nec dubitari ullo modo potest. P. Quæ igitur cum discrepant, minimè bona sunt, cum uero unum esse cœperint, bona fiunt, nonne hæc ut bona sint, unitatis fieri adeptione contingit? B. Ita (inquam) uidetur. P. Sed omne quod bonum est, boni participatione bonum esse concedis, an minimè? B. Ita est. P. Oportet igitur idem esse unum, atq; bonum simili ratione concedas. Eadem namq; substantia eorum est, quorum naturaliter non est diuersus effectus. B. Negare (inquam) nequeo. P. Nosti né igitur, inquit, omne quod est, tam diu manere atq; subsistere, quandiu sit unum, sed interire, atq; dissolui pariter, cum unum esse desitierit? B. Quonam (inquam) modo? P. Vt in animalibus, inquit, cum in unũ coëunt, ac permanent anima corpusq;, id animal uocatur. Cum uero hæc unitas utriusq; separatione dissoluitur, interire, nec iã esse animal liquet. Ipsum quoq; corpus cum in una forma, membrorum cõiunctione permanet, humana uisitur species. At si distributæ segregatæq; partes corporis distraxerint unitatem, desinit esse quod fuerat. Eoq; modo percurrenti cætera proculdio patebit subsistere unumquodque, dum unum est, cum uero unum esse desinit, interire. B. Considerantí mihi (inquam) plura, minimè aliud uidetur. P. Est né igitur, inquit, quod inquantum naturaliter agat, relicta subsistendi appetentia, uenire ad interitum corruptionemq; desideret. B. Si animalia (inquam) considerem, quæ habent aliquem uolendi, nolendiq; naturam, nihil inuenio quod nullis extra cogentibus, abiiciant manendi intentionem, & ad interitum sponte festinent. Omne namq; animal tueri salutem laborat, mortem uero pernicieq; deuitat. Sed quid de herbis arboribus? P. quid de inanimatis omnino consentiam rebus, prorsus dubito. P. Atqui non est, quod de hoc possis ambigere, cum herbas atque arbores intuearis, primum sibi conuenientibus innasci locis, ubi quantum earum queat natura, cito exarescere atque interire non possint. Nam aliæ quidẽ campis, aliæ montibus oriuntur, aliæ ferunt paludes, aliæ saxis hærent, aliarum fœcundæ sunt steriles arenæ, quas si in alia quispiam loca transferre conetur, arescant. Sed dat cuiq; natura quod conuenit, & ne (dum manere possunt) intereãt, elaborat. Quid dicam, quod omnes ueluti in terras ore demerso, trahunt, alimenta radicibus,

ac per medullas robur corticemq; diffundunt? Quid quod molliſſimum quodq; (ſicuti medulla eſt) in interiore ſemper ſede reconditur, extra uero quadam ligni firmitate tuetur, ultimus autem cortex aduerſum cœli intemperiem, quaſi mali patiens defenſor opponitur? Iam uero quanta eſt naturæ diligentia, ut cuncta multiplicato ſemine propagentur, quæ omnia non modo ad tempus manendi, uerũ generatim quoque quaſi in perpetuum permanendi, ueluti quaſdam machinas eſſe quis neſciat? Ea etiam quæ inanimata eſſe creduntur, nonne quod ſuum eſt, quæq; ſimili ratione deſiderant? Cur enim flammas quidem ſurſum leuitas uehit, terras uero deorſum pondus deprimit, niſi quod hæc ſingulis loca motionesq; conueniunt? Porrò autẽ quod cuiq; conſentaneum eſt, id unumquodq; conſeruat, ſicuti ea quæ ſunt inimica, corrũpunt. Iam uero quæ dura ſunt, ut lapides, adhærent tenaciſſimè partibus ſuis, & ne facile diſſoluantur, reſiſtunt. Quæ uero liquentia, ut aër atq; aqua, facilè quidem diuidentibus cedunt, ſed cito in ea rurſus, à quibus ſunt abciſſa, relabuntur. Ignis uero omnem refugit ſectionem. Neq; nũc nos de uoluntarijs animæ cognoſcentis motibus, ſed de naturali intentione tractamus. Sicuti eſt quod acceptas eicas ſine cogitatione tranſigimus, quod in ſomno ſpiritum ducimus neſcientes. Nã ne in animalibus quidem manendi amor ex animę uoluntatibus, uerum ex naturę principijs uenit. Nam ſæpe mortem cogentibus cauſis, quam natura reformidat, uoluntas amplectitur. Cõtraq; illud (quo ſolo mortalium rerum durat diuturnitas) gignendi opus quod natura ſemper appetit, interdum coërcet uoluntas. Adeò hæc ſui charitas non ex animali motione, ſed ex naturali intentione procedit. Dedit enim prouidentia creatis à ſe rebus hanc uel maximam manendi cauſam, ut quoad poſſunt, naturaliter manere deſiderent. Quare nihil eſt, quod ullo modo queas dubitare, cuncta quæ ſunt, appetere naturaliter conſtantiam permanendi, deuitare perniciem. B. Confiteor, inquam, nũc me indubitato cernere, quæ dudum incerta uidebantur. P. Quod autem, inquit, ſubſiſtere ac permanere appetit, id unum eſſe deſiderat. Hoc enim ſublato, ne eſſe quidẽ cuiquam permanebit. B. Verum eſt inquam. P. Omnia igitur, inquit, unũ deſiderãt. B. Conſenti. P. Sed unum idipſum monſtrauimus eſſe, quod bonum eſt. B. Ita quidẽ. P. Cuncta igitur bonum petunt, quod quidem ita deſcribas licet, ipſum bonum eſſe, quod deſideretur ab omnibus. B. Nihil, inquam, uerius excogitari poteſt. Nã uel ad nihilũ cuncta referuntur, & uno ueluti uertice deſtituta, ſine rectore fluitabunt. Aut ſi quid eſt, ad quod uniuerſa feſtinent, id erit omniũ ſummum bonorum. P. Et illa nimium (inquit) o alumne lætor. Ipſam enim medix ueritatis notam mente fixiſti. Sed in hoc patuit tibi, quod ignorare paulò ante dicebas. B. Quid inquam? P. Quis eſſet (inquit) rerum omnium finis. Is eſt enim profectò, quod deſideratur ab omnibus, quod quia bonum eſſe collegimus, oportet rerum omnium finẽ bonũ eſſe fateamur.

Metrum undecimum, Libri III.

QViſquis profunda mente veſtigat uerum,
Cupitq; nullis inde deuijs falli,
In ſe reuoluat intimi lucem uiſus,
Longosq; in orbem cogat inflectens motus,
Animumq; doceat, quicquid extra molitur,
Suis retruſum poſſidere theſauris.
Dudum quod atra rexit erroris nubes,
Lucebit ipſo perſpicacius Phœbo.
Non omne namq; mente depulit lumen,
Obliuioſam corpus inuehens molem.
Hæret profecto ſemen introrſum ueri,
Quod excitatur uentilante doctrina.
Nam cur rogati ſponte recta cenſetis,

Ni merſus

Ni mersus alto uiueret fomes corde:
Quod si Platonis musa personat uerum,
Quod quisq; discit, immemor recordatur.

Prosa duodecima, Libri III.

TVm ego, Platoni, inquam, uehementer assentior, nam me horum iam secū do commemoras. Primum, quod memoriā corporea contagione, dehinc, cum mœroris mole pressus amisi. P. Tum illa: si priora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis quod te dudum nescire confessus es. B. Quid inquam? P. Quibus (ait illa) gubernaculis mundus regatur. B. Memini (inquam) me insciciam meam fuisse confessum. Sed quid afferas, licet iam perspictam, planius tamen ex te audire desidero. P. Mundum hunc, inquit, à Deo regi paulò ante minimè dubitandum putabas. B. Ne nunc quidem arbitror inquam, nec unquam dubitandum putabo, quibusq; in hoc rationibus accedam, breuiter exponam. Mundus hic ex tam diuersis contrariisq; partibus in unam formam minimè conueniisset, nisi unus esset, qui tam diuersa coniungeret, coniuncta uero naturarū ipsa diuersitas inuicem discors, dissociaret atq; diuelleret, nisi esset unus qui quod nexuit, contineret. Non tam uero certus naturæ ordo procederet, nec tam dispositos motus, locis, temporibus, efficiētia, spatiis, qualitatibus explicaret, nisi unus esset, qui has mutationum uarietates manens ipse disponeret. Hoc quicquid est, quo condita manent atq; agitantur, usitato cunctis uocabulo Deum nomino. P. Tum illa: Cum hæc, inquit, ita sentias, paruam mihi restare operam puto, ut felicitatis compos, patriam solpes reuisas, sed quæ proposuimus intueamur. Nonne in beatitudine sufficientiam numerauimus, Deumq; beatitudinem ipsam esse consensimus? B. Ita quidem. P. Et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinsecus adminiculis indigebit: alioquin si quo egeat, plenam sufficientiam non habebit. B. Id (inquam) ita est necessarium. P. Per se igitur solum cuncta disponit. B. Negari, inquam, non potest. P. Atqui Deus ipsum bonum esse monstratus est. B. Memini, inquam. P. Per bonum igitur cuncta disponit, si quidem per se regit omnia, quem bonum esse concessimus, & hic est ueluti quidam clauus atque gubernaculum, quo mundana machina stabilis atq; incorrupta seruatur. B. Vehementer assentior, inquam, & id te paulò ante dicturā (tenui licet suspicione) prospexi. P. Credo, inquit, iam enim (ut arbitror) uigilantius ad cernenda uera oculos deducis, sed quod dicam non minus ad contuēdum patet. B. Quid inquam? P. Cum Deus, inquit, omnia bonitatis clauo gubernare iure credatur, eademq; omnia (sicuti docui) ad bonum naturali intentione festinent, num dubitari potest, quin uoluntariè regantur, seq; ad disponentis nutum ueluti conuenientia contemperataq; rectori sponte conuertant? B. Ita, inquam, necesse est, nec beatum regimen esse uideretur, siquidem detrectantium iugum foret, non obtemperantium salus. Nihil est igitur, quod naturam seruans, Deo contraire conetur. B. Nihil, inquam. P. Quid si conetur? ait, num tandem proficiet quicquam aduersus eum, quem iure potentissimum beatitudinis esse concessimus? B. Prorsus, inquā, nihil ualeret. P. Nō est igitur aliquid, quod summo huic bono uel uelit, uel possit obsistere? B. Non (inquam) arbitror. P. Est igitur summum, inquit, bonum, quod regit cuncta fortiter, suauiterq; disponit. B. Tum ego quàm, inquam, me nō modo ea quæ concluſa est, summa rationum, uerum multo magis hæc ipsa quibus uteris uerba delectant, ut tandem aliquando stultitiam magna latrantem sui pudeat. P. Accepisti, inquit, in fabulis lacessentes cœlum Gigantes, sed illos quoq; (uti condignum fuit) benigna fortitudo deposuit. Sed uis ne rationes ipsas inuicem collidamus? forsitan ex huiusmodi conflictatione pulchra quædam ueritatis scintilla dissiliet. B. Tuo, inquā, arbitratu. P. Deum, inquit, esse omnipotentem nemo dubitauerit. B. Qui quidem, inquam, mente consistat, nullus prorsus ambigat. P. Qui uero est, inquit, omnipotēs, nihil est quod ille nō possit. B. Nihil, inquam. P. Num igitur Deus facere malum potest? B.

test? B. Minimè inquam. P. Malum igitur, inquit, nihil est, cum id facere ille non possit, qui nihil non potest. B. Ludis ne, inquam, me, inextricabilem mihi labyrinthum rationibus texens? Quo nunc quidem, qua egrediaris, introeas, nunc uero qua introieris, egrediare. An mirabilem quendam diuinæ simplicitatis orbem complicas? Etenim paulò ante à beatitudine incipiens, eam summum bonum esse dicebas, quæ in summo Deo sitam loquebare. Ipsum quoq; Deum summum esse bonum, plenúq; beatitudine differebas, ex quo neminẽ beatum fore, nisi qui pariter Deus esset, quasi munusculũ dabas. Rursus ipsam boni formã, Dei beatitudinisq; loquebaris esse substantiã. Ipsumq; unũ idipsum esse bonũ dicebas, q ab omni rerũ natura peteretur. Deum quoq; bonitatis gubernaculis uniuersitatẽ regere disputabas, uolẽtiaq; cuncta parere illi, nec ullã mali esse naturã, atq; hæc nullis extrinsecus sumptis, sed altero ex altero fidẽ trahente, infinitis domesticisq; probationibus explicabas. P. Tũ illa: Minimè, inquit, ludimus, remq; omniũ maximã Dei munere (quem dudũ deprecabamur) exegimus. Ea est enim Diuinæ forma substãtiæ, ut neq; in externa dilabatur, nec in se externum aliquod ipsa suscipiat. Sed sicut de ea Parmenides ait: πάντοθεν εὐκύκλου σφαίρης ἐναλίγκιον ὄγκῳ. Quod si rationes quoq; non extra petitas, sed intra rei quam tractabamus, ambitum collocatas agitauimus, nihil est quod admirere, cum Platone sanciente didiceris, cognatos de quibus loquimur rebus oportere esse sermones.

Metrum duodecimum, Libri III.

FElix, qui potuit boni
Fontem uisere lucidum,
Felix, qui potuit grauis
Terræ soluere uincula.
Quondam funera coniugis
Vates Thraicius gemens,
Postquam flebilibus modis
Syluas currere mobiles,
Amnes stare coëgerat,
Iunxitq; intrepidum latus
Sæuis cerua leonibus,
Nec uultum timuit lepus
Iam cantu placidum canem,
Cum flagrantior intima
Feruor pectoris ureret,
Nec qui cuncta subegerant,
Mulcerent dominum modi,
Immites superos querens,
Infernas adijt domos.
Illic blanda sonantibus
Chordis carmina temperans,
Quicquid præcipuis deæ
Matris fontibus hauserat,
Quod luctus dabat impotens,
Quod luctum geminans amor,
Deflet Tænara commouens,
Et dulci ueniam prece
Vmbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus nouo
Captus carmine ianitor.
Quæ fontes agitant metu

Vltrices

Vltrices scelerum deæ,
Iam mœstæ lachrymis madent.
Non Ixionium caput
Velox præcipitat rota,
Et longa sitę perditus
Spernit flumina Tantalus.
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Titij iecur.
Tandem, uincimur, arbiter
Vmbrarum miserans ait,
Donemus comitem uiro
Emptam carmine coniugem.
Sed lex dona coĕrceat,
Ne dum tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Maior lex amor est sibi.
Heu noctis propè terminos
Orpheus Eurydicen suam
Vidit, perdidit, occidit.
Vos hæc fabula respicit,
Quicumq; in superum diem
Mentem ducere quæritis.
Nam qui tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quicquid præcipuum trahit,
Perdit, dum uidet inferos.

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI, DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE, LIB. IIII.

Prosa prima, Libri IIII.

HAec cum Philosophia dignitate uultus, & oris grauitate seruata, leniter suauiterq; cecinisset, tum ego nõdum penitus insiti mœroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrupi. Et ô, inq;, ueri prævia luminis, quæ usq; adhuc tua fudit oratio, tũ sui speculatione diuina, tũ tuis rationibus inuicta patuerunt, eaq; mihi & si ob iniuriæ dolorem nuper oblita, non tamen ante hac prorsus ignorata dixisti. Sed ea ipsa est uel maxima nostri causa mœroris, quod cum rerũ bonus rector existat, uel esse omnino mala possint, uel impunita prætereant. Quod solum quanta dignum sit admiratione, profecto considera. At huic aliud maius adiungitur. Nam imperante florenteq; nequitia, uirtus non solum præmijs caret, uerum etiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur, & in locũ facinorũ supplicia luit. Quę fieri in regno scientis omnia, potẽtis omnia, sed bona tã tummodo uolentis Dei, nemo satis potest nec admirari nec conqueri. P. Tũ illa, & esset, inquit, infiniti stuporis, omnibusq; horribilius monstris, si uti tu existimas, in

tanti uelut patrisfamilias dispositissima domo, uilia uasa colerentur, preciosa sorde scerent, sed non ita est. Nam si ea quæ paulò ante conclusa sunt, inconuulsa seruant, ipso (de cuius nunc regno loquimur) autore cognosces, semper quidem potẽtes bonos esse, malos uero abiectos semper, atq; imbecilles, nec sine pœna unquam esse uitia, nec sine præmio uirtutes, bonis felicia, malis semper infortunata cõtingere. Multaq; id genus, quę sopitis querelis firma te soliditate corroborẽt. Et quoniã ueræ formam beatitudinis me ducum monstrante uidisti, quo etiam sita sit agnouisti, decursis omnibus quæ prætermittere necessarium puto, uiam tibi quæ te domum reuehat, ostendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsa, sospes in patriam, meo ductu, mea semita, meis etiam uehiculis reuertaris.

Metrum primum, Libri IIII.

SVnt etenim pennæ uolucres mihi,
Quæ celsa conscendant poli.
Quas sibi cum uelox mens induit,
Terras perosa despicit,
Aeris immensi superat globum,
Nubesq; post tergum uidet.
Quiq; agili motu calet ætheris,
Trancendit ignis uerticem,
Dones in astriferas surgat domos,
Phœboq; coniungat uias,
Aut comitetur iter gelidi senis
Miles coruisci sideris,
Vel quocunq; micans nox pingitur,
Recurrat astri circulum
Atq; ubi iam exhausti fuerit satis,
Polum relinquat extimum,
Dorsaq; uelocis premat ætheris
Compos uerendi luminis,
Hic regum sceptrum dominus tenet,
Orbisq; habenas temperat,
Et uolucrem currum stabilis regit,
Rerum coruscus arbiter.
Hunc te si reducem referat uia,
Quam nunc requiris immemor,
Hæc dices (memini) patria est mihi,
Hinc ortus, hic sistam gradus.
Quod si terrarum placeat tibi
Noctem relictam uisere,
Quos miseri toruos populi timent,
Cernes tyrannos exules.

Prosa secunda, Libri IIII.

TVm ego: Papæ (inquam) ut magna promittis, nec dubito quin possis efficere, tu modo quem excitaueris, ne moreris. P. Primum igitur, inquit, bonis semper adesse potentiam, malos cũctis uiribus esse desertos, agnoscas licebit, quorum quidem alterum demonstratur ex altero. Nam cum bonum malumq; contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali, at si fragilitas claresc at mali, boni firmitas nota est. Sed uti nostræ sententiæ fides abundantior sit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde proposita cõfirmãs,

Duo

Duo sunt,quibus omnis humanorum actuum constat effectus,uoluntas,scilicet,ac potestas,quorum si alterutrum desit,nihil est quod explicari queat. Deficiente etenim uoluntate,ne aggreditur quidem quisq; quod non uult, at si potestas absit uolũtas frustra fit. Quo fit,ut si quẽ uideas uelle adipisci, quod minimè adipiscatur, huic obtinendi quod uoluerit,defuisse ualentiam dubitare non possis. B. Perspicuum est inquam,nec ullo modo negari potest. P. Quem uero effecisse quod uoluerit uideas, num etiã potuisse dubitabis? B. Minimè. P. Quod uero quisq; potest,in eo ualidus, quod uero non potest,in hoc imbecillis esse cẽtendus est? B. Fateor inquam. P. Meministi igitur (inquit) superioribus rationibus esse collectum, intentionem omnem uoluntatis humanæ,quæ diuersis studijs agitur,ad beatitudinem festinare? B. Memini (inquam) id quoq; esse demonstratum. P. Num recordaris beatitudinẽ ipsum esse bonum,eoq; modo cum beatitudo petitur,ab omnibus desiderari bonum? B. Minimè (inquam) recordor, quoniam id memoriæ fixum teneo. P. Omnes igitur homines boni pariter ac mali,indiscreta intentione ad bonum peruenire nituntur? B. Ita, inquam,cõsequens est. P. Sed certum est adeptione boni,bonos fieri? B. Certum. P. Adipiscuntur igitur boni,quod appetunt? B. Sic uidetur. P. Mali uero si adipiscerentur quod appetunt bonum,mali esse non possent. B. Ita est. P. Cum igitur utriq; bonum petant,sed hi quidem adipiscantur,illi uero minimè,non dubium est,bonos quidem potentes esse,qui uero mali sunt,imbecilles. B. Quisquis (inquam) dubitat, nec rerum naturam,nec consequentiam potest considerare rationum. P. Rursus,inquit, si duo sint,quibus idem secundum naturam propositum sit, eorumq; unus naturali officio idipsum agat,atq; perficiat,alter uero naturale illud officium minimè administrare queat,alio uero modo quàm naturæ conuenit,non quidem impleat propositũ suum,sed imitetur implentem,quem nam horum ualentiorem esse decernis? B. Etsi coniecto,inquam,quod uelis,planius tamen audire desidero. P. Ambulandi (inquit) motum secundum naturam esse hominibus num negabis? B. Minimè, inquam. P. Eiusq; rei pedum officium esse,naturale num dubitas? B. Ne hoc quidem inquam. P. Si quis igitur pedibus incedere ualens ambulet,aliusq; cui hoc naturale pedum desit officium,manibus nitens ambulare conetur,quis iure horum ualentior existimari potest? B. Contexe (inquam) cætera. Nam quin naturalis officij potens,eo qui idẽ nequeat,ualentior sit,nullus ambigit. P. Sed summum bonum æque malis bonisq; propositum,boni,quidem naturali officio uirtutum petunt,mali uero uariã per cupiditatem (quod adipiscendi boni naturale officium non est) idipsum conantur adipisci. An tu aliter existimas? B. Minimè inquam,nam etiam quod est consequens,patet. Ex his enim quæ concesserim,bonos quidem potentes, malos uero esse necesse est imbecilles. P. Rectè (inquit) præcurris,idq; (uti medici sperare solent) indiciũ est, erectæ iam resistentisq; naturæ. Sed quoniam te ad intelligendum promptissimum esse conspicio,crebras coaceruabo rationes. Vide enim quanta uitiosorum hominũ pateat infirmitas,qui ne ad hoc quidem peruenire queunt,ad quod eos naturalis ducit ac penè compellit intentio. Et quid, si hoc tam magno ac penè inuicto præeuntis naturæ deseruntur auxilio. Considera uero quanta sceleratos homines habeat impotentia. Neque enim leuia aut ludicra præmia petunt,quæ consequi atque obtinere non possunt,sed circa ipsam rerum summam uerticemq; deficiunt, nec in eo miseris contingit effectus,quod solum dies noctesq; moliuntur. In qua re bonorum uires eminent. Sicut enim eum qui pedibus incedens,ad eum locum usq; peruenire potuisset,quo nihil ulterius peruium iaceret incessui,ambulandi potentissimum esse censeres,ita eum,qui expetendo finem (quo nihil ultra est) apprehendit, potentissimum necesse est iudices. Ex quo fit (quod huic obiacet) ut idem sceleſti uiribus omnibus uideantur esse deserti. Cur enim relicta uirtute uitia sectantur? inscitíane bonorum? sed quid eneruatius ignorantiæ cœcitate? An sectanda nouerunt? sed transuersos eos libido præcipitat. Sic quoque intemperantia fragiles sunt,qui obluctari uitiò ne-

queunt. An ſcientes uolentesq; bonum deſerunt, ad uitia deflectuntur? Sed hoc mo
do non ſolum potentes eſſe, ſed omnino eſſe deſinunt. Nam qui communem omni
um quæ ſunt, finem relinquunt, pariter quoq; eſſe deſiſtunt. Quod quidem cuipiam
mirum fortè uideatur, ut malos qui plures hominum ſunt, eoſdem nõ eſſe dicamus,
ſed ita ſeſe res habet. Nam qui mali ſunt, eos malos eſſe non abnuo, ſed eoſdem eſſe
pure atq; ſimpliciter nego. Nam uti cadauer hominem mortuũ dixeris, ſimpliciter
uero hominem appellare non poſſis, ita uitioſos, malos quidem eſſe conceſſerim, ſed
eſſe abſolutè nequeam confiteri. Eſt enim quod ordinem retinet, ſeruatq; naturam.
Quod uero ab hac deficit, eſſe etiã quod in ſui natura ſitum eſt, derelinquit. Sed poſ
ſunt (inquies) mali, ne ego quidem negauerim, ſed hæc quidem eorum potentia non
à uiribus, ſed ab imbecillitate deſcendit. Poſſunt enim mala, quæ minimè ualerent, ſi
in bonorum efficiẽtia manere potuiſſent. Quæ poſſibilitas eos euidentius nihil poſ
ſe demonſtrat. Nam ſi (uti paulò ante collegimus) malum nihil eſt, cum mala tan
tummodo poſſint, nihil poſſe improbos liquet. B. Perſpicuum eſt. P. Atq; ut intelli
gas, quænam ſit huius potentiæ uis, ſummo bono nihil potentius eſſe, paulò ante de
finiuimus. B. Ita eſt inquam. P. Sed idem, inquit, facere malum nequit. B. Minimè. P.
Eſt igitur, inquit, aliqs, qui omnia poſſe homines putet? B. Niſi quis inſaniat, nemo.
P. Atqui ĩdem poſſunt mala. B. Vtinam quidem, inquam, non poſſent. P. Cum igit̃
bonorum tantummodo potens poſſit omnia, non uero queant omnia potẽtes etiã
malorum, eoſdem qui mala poſſunt, minus poſſe manifeſtum eſt. Huc accedit, quod
omnem potentiam inter expetenda numerandã, omniaq; expetenda referre ad bo
num uelut ad quoddam naturæ ſuæ cacumen oſtendimus. Sed patrandi ſceleris poſ
ſibilitas referri ad bonum non poteſt. Expetenda igitur non eſt. Atqui omnis poten
tia expetenda eſt. Liquet igitur malorum poſſibilitatem non eſſe potentiam. Ex qui
bus omnibus bonorum quidem potentia, malorum uero minimè dubitabilis appa
ret infirmitas. Veramq; illam Platonis eſſe ſententiam, liquet, ſolos eos quod delide
rent, facere poſſe ſapientes, improbos uero exercere quidem quod libeat, quod ue
ro deſiderent, explere non poſſe. Faciunt enim quæ libet, dum per ea quibus delectã
tur, id bonum quod deſiderant ſe adepturos putant, ſed minimè adipiſcuntur, quo
niam ad beatitudinem probra non ueniunt.

Metrum ſecundum, Libri IIII.

QVos uides ſedere celſo
Solij culmine reges,
Purpura claros nitente,
Septos triſtibus armis,
Ore toruo comminantes,
Rabie cordis anhelos,
Detrahat ſi quis ſuperbis
Vani tegmina cultus,
Iam uidebit intus arctas
Dominos ferre catenas.
Hinc enim libido uerſat
Auidis corda uenenis,
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens,
Mœror aut captos fatigat,
Aut ſpes lubrica torquet.
Ergo cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit, quod optat ipſe
Dominis preſſus iniquis,

Prosa tertia, Libri IIII.

VIdes'ne igitur quanto in cœno probra uoluantur, qua probitas luce respl̃ deat? In quo perspicuum est, nunc̃ bonis præmia, nunc̃ sua sceleribus deesse supplicia. Rerum enim quæ gerũtur, illud propter quod una quæq; res geritur, eiusdem rei prẽmium esse non iniuria uideri potest, uti currenti in stadio, propter quam curritur, iacet præmium corona. Sed beatitudinẽ esse idipsum bonum, propter quod omnia geruntur, ostendimus. Est igit̃ humanis actibus ipsum bonum, ueluti præmium cõmune propositũ. Atqui hoc a bonis non potest separari. Neq; enim bonus ultra iure uocabitur, qui careat bono, quare probos mores sua prẽmia non relinquũt. Quantumlibet igit̃ sæuiant mali, sapienti tamen corona non decidet, non arescet. Neq; enim probis animis proprium decus aliena decerpit improbitas. Quod si extrinsecus accepto lætaretur, poterat hoc uel alius quispiam, uel ipse etiam, qui contulisset, auferre. Sed quoniam id sua cuiq; probitas confert, tũ suo præmio carebit, cum probus esse desierit. Postremo cum omne prẽmium idcirco appetatur, quoniam bonum esse creditur, quis boni compotem, præmij iudicet expertẽ? At cuius prẽmij omniũ pulcherrimi maximiq;. Memẽto enim illius corollarij, quod paulò ante prẽcipuum dedi, ac sic collige: Cum ipsum bonum beatitudo sit, bonos omnes eo ipso quod boni sunt, fieri beatos liquet. Sed qui beati sunt, deos esse conuenit. Est igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat potestas, nullius fuscet improbitas, deos fieri. Quẽ cum ita sint, de malorum quoq; inseparabili pœna dubitare sapiens nequeat. Nam cum bonum malumq;, item pœna atq; præmium aduersa fronte diffideant, quæ in boni præmio uidemus accidere, eadẽ necesse est in mali pœna cõtraria parte respondeant. Sicut igitur probis probitas ipsa fit præmium, ita improbis nequitia ipsa supplicium est. Iam uero quis quis afficit pœna, malo se affectũ esse non dubitat. Si igitur sese ipsi æstimare uelint, possunt ne sibi supplicij expertes uideri, quos omnium malorum extrema nequitia nõ afficit modo, uerumetiã uehementer inficit? Vide autem ex diuersa parte bonorum, quẽ improbos pœna comitetur. Omne namq; quodsit, unum esse, ipsumq; unum, bonũ esse paulò ante didicisti. Cui consequens est, ut omne quod sit, id etiã bonum esse uideatur. Hoc igitur modo quicquid à bono deficit, esse desistit, quo fit, ut mali desistant esse quod fuerant. Sed fuisse homines adhuc ipsa humani corporis relicta species ostentat. Quare uersi in malitiam, humanam quoq; amisere naturã. Sed cum ultra homines quenq; prouehere sola probitas possit, necesse est, ut quos ab humana conditione deiecit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Euenit igitur, ut quem transformatum uitijs uideas, hominem æstimare non possis. Auaritia feruet alienarum opum uiolentus ereptor? similem lupo dixeris. Ferox atq; inquietus linguam in tigijs exercet? cani comparabis. Insidiator occultus surripuisse fraudibus gaudet? uulpeculis exequetur. Iræ intemperans fremit? leonis animum gestare credatur. Pauidus ac fugax non metuenda formidat? cerui similis habeatur. Segnis aut stupidus torpet? asinum uiuit. Leuis ac inconstans studia permutat? nil ab auibus differt. Fœdis immundisq; libidinibus immergitur? sordidæ suis uoluptate detinetur. Ita fit, ut qui probitate deserta homo esse desierit, cum in Diuinam conditionem tranire non possit, uertatur in beluam.

Metrum tertium, Libri IIII.

VEla Neritij ducis
Et uagas pelago rates
Eurus appulit insulæ,
Pulchra qua residens dea,
Solis edita semine,
Miscet hospitibus nouis

Tacta carmine pocula.
Quos ut in uarios modos
Vertit herbipotens manus,
Hunc apri facies tegit,
Ille marmaricus leo
Dente crescit & unguibus,
Hic lupis superadditus
Flere cum parat, ululat.
Ille (ugris ut Indica)
Tecta mitis obambulat.
Sed licet uarijs malis
Numen arcadis alitis
Obtitum miserans ducem
Peste soluerit hospitis,
Iam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant,
Iam sues cerealia
Glande pabula uerterant.
Et nihil manet integrum
Voce, corpore, perditis.
Sola mens stabilis supersest,
Monstra quę patitur, gemit.
Oleuem nimium manum,
Nec potentia gramina,
Membra qua ualeant licet,
Corda uertere non ualent,
Intus est hominum uigor
Arce condi.us abdita.
Hæc uenena potentius
Retrahunt hominem sibi
Dira, quæ penitus meant
Nec nocentia corpori
Mentis uulnere sa uiunt.

Prosa quarta, Libri IIII.

TVm ego: Fateor inquam, nec iniuria dici uideo uitiosos, tametsi humani corporis speciem seruent, in beluas tamē animorum qualitate mutari. Sed quorum atrox sceleratáq; mens bonorum pernicie saxit, idipsum eis licere noluisse. P. Nec licet, inquit, uti conuenienti monstrabitur loco, sed tamē hi idipsum quod eis licere creditur, auferatur, magna ex parte sceleratorum hominum pœna relcuetur. Etenim quod incredibile cuiquam fortè uideatur, infeliciores esse necesse est malos cum cupita perfecerint, quā si ea quę cupiūt, implere non possint. Nam si miserum est uoluisse praua, potuisse miserius est, sine quo uoluntatis miserę languoret effectus. Itaq; cum sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est urgeantur, quos uideas scelus uelle & posse & perficere. B. Accedo inquam, sed ut hoc infortunio cito careant, patrandi sceleris potestate deserti, uehementer exopto. P. Carebunt, inquit, ocyus, quàm uel tu forsitan uelis, uel illi sese existimēt esse carituros. Neq; enim est aliquid in tam breuibus uitæ metis ita serum, quod expectare longum immortalis prętertim animus putet. Quorum magna spes & excelsa facinorum machina, repētino atq; insperato sæpè fine destituitur. Quod quidem illis miseriæ modum statuit. Nam si nequitia miseros facit, miseriores sit necesse est diuturnior nequam. Quos infelicissimos esse iudicarem, si non eorum malitiam saltem mors

tem mors extrema finiret. Etenim si de prauitatis infortunio uera conclusimus, infinitam liquet esse miseriam, quam esse constat æternam. B. Tum ego, mira quidem (inquã) & concessu difficilis illatio, sed his eam, quæ prius concessa sunt, nimium conuenire cognosco. P. Recte, inquit, existimas, sed qui conclusioni accidere durum putat, æquum est uel falsum aliquid præcessisse demonstret, uel collationem propositionum non esse efficacem necessariæ conclusionis ostendat. Alioquin concessis præcedẽtibus, nihil prorsus est, quod de illatione causetur. Nam hoc quoque quod dicam, non minus mirum uideatur, sed ex his quæ sumpta sunt, æque est necessarium. B. Quidnam inquam? P. Feliciores esse, inquit, improbos supplicia luentes, quã si eos nulla iustitiæ pœna coërceat. Neq; id nunc molior, quod cuiuis ueniat in mentẽ, corrigi ultione prauos mores, & ad rectũ supplicij terrore deduci, cæteris quoq; exemplum esse culpanda fugiendi. Sed alio quodam modo infeliciores esse improbos arbitror impunitos, tametsi nulla ratio correctiõis, nullus respectus habeatur exempli. B. Et quis erit (inq;) præter hos alius modus? P. Et illa, bonos, inquit, esse felices, malos uero miseros nonne cõcessimus? B. Ita est, inquam. P. Si igit, inquit, miseriæ cuiuspiam bonum aliquod addat, nónne felicior est eo, cuius pura ac solitaria sine cuiuspiam boni admixtione miseria est? B. Sic uidet, inquam. P. Quid si eidem misero, qui cunctis careat bonis, præter ea quibus miser est, malum aliud fuerit annexum, nónne multo infelicior eo censendus est, cuius infortunium boni participatione releuatur? B. Quid ni, inquam? P. Habent igitur improbi, cum puniuntur, quidem boni aliquid annexum, pœnã ipsam, scilicet, quę ratione iustitię bona est, idemq; cum supplicio carent, inest eis aliquid alterius mali ipsa impunitas, quam iniquitatis merito malum esse confessus es. B. Negare non possum. P. Multo igitur infeliciores improbi sunt, iniusta impunitate donati, quã iusta ultione puniti. Sed puniri improbos iustum, impunitos uero elabi, iniquum esse manifestum est. B. Quis id neget? P. Sed ne illud quidem, ait, quisquam negabit, bonum esse omne, quod iustum est, contraq; quod iustum est, malũ liquet esse. B. Tum ego: Ista quidem consequentia sunt. Sed quæso (inquam) te, nulla ne animarum supplicia post defunctum morte corpus relinquis? P. Et magna quidẽ, inquit, quorũ alia pœnali acerbitate, alia uero purgatoria clementia exerceri puto. Sed nũc de his differere consilium non est. Id uero hactenus egimus, ut quæ indignissima tibi uidebatur malorum potestas, eam nullam esse cognosceres, quosq; impunitos querebare, uideres nunq; improbitatis suæ carere supplicijs. Licentiam, quã cito finiri precaberis, nec longam esse disceres, infeliciorem q; fore, si diuturnior, felicissimam uero, si esset æterna. Post hęc miseriores esse improbos iniusta impunitate dimissos, quàm iusta ultione punitos. Cui sententię consequens est, ut tum demum grauioribus supplicijs urgeantur, cum impuniti esse creduntur. B. Tum ego, cum tuas (inquã) rationes considero, nihil dici uerius puto. At si ad hominum reuertar iudicia, quis ille est, cui hęc non credenda modo, sed saltem audienda uideantur? P. Ita est, inquit, illa. Nequeunt enim oculos tenebris affluetos ad lucem perspicuæ ueritatis attollere, similesq; auibus sunt, quarũ intuitũ nox illuminat, dies cœcat. Dum enim nõ rerum ordinem, sed suos intuentur affectus, uel licentiam, uel impunitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem, quid æterna lex sanciat. Melioribus animum si cõfirmaueris, nihil opus est iudice præmium deferente, tu te ipse excellentioribus addidisti. Si studiũ ad peiora deflexeris, extrá ne quæsieris ultorem, tu te ipse in deteriora detrusisti, uelut si uicibus sordidam humum, cœlumq; respicias, cunctis extra cessantibus, ipsa cernendi ratione nunc cœno, nunc sideribus interesse uidearis. At uulgus ista non respicit. Quid igitur? his ne accedamus, quos beluis similes esse monstrauimus? Quid si quis amisso penitus usu, ipsum etiam se habuisse obliuisceretur intuitum, nihilq; sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur, num uidentes eadem cœcos putaremus? Nónne illud quidem acquiescent, quod æque ua-

lidis

lidis rationũ nititur firmamentis, infeliciores esse eos qui faciunt, quàm qui patiantur iniuriam? B. Vellem (inquam) has ipsas audire rationes. P. Omnem (inquit) improbum num supplicio dignum negas? B. Minimè inquam. P. Infelices uero esse qui sunt improbi, multipliciter liquet. B. Ita est inquam. P. Qui igitur supplicio digni sunt, miseros esse num dubitas? B. Conuenit inq̃. P. Si igitur cognitor (ait) resideres, cui supplicium inferendũ putares, ei ne qui fecisset, an qui pertulisset iniuriam? B. Nec ambigo (inq̃) quin perpesso satisfacerem dolore facientis. P. Misereor igitur tibi iniuriæ illator, quam acceptor esse uideret. B. Consequitur inquam. P. Hac igitur, aliisq; de causis ea radice nitentibus (quod turpitudo suapte natura miseros facit) apparet, illatam cuilibet iniuriam, non accipientis, sed inferentis esse miseriam. Atqui nunc (ait) contra faciunt Oratores. Pro his enim qui graue quid, acerbumq; perpessi sunt, miserationem iudicium excitare conãtur, cum magis admittentibus iustior miseratio debeatur, quos non ab iratis sed à propicijs potius, miseranti busq; accusatoribus ad iudicium, ueluti ęgros ad medicum duci oporteat, ut culpæ morbos supplicio resecarent, quo pacto defensorum opera uel tota frigeret, uel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum uerteretur. Ipsi quoq; improbi si eis aliqua rimula uirtutem relictam fas esset aspicere, uitiorumq; sordes pœnarum cruciatus se deposituros uiderent, compensatione adipiscendæ probitatis, nec hos cruciatus esse dicerent, defensorumq; operam repudiarent, ac se totos accusatoribus iudicibusq; permitterent. Quo fit, ut apud sapientes nullus prosus odio locus relinquat̃. Nam bonos quis nisi stultissimus oderit? malos uero odisse, ratione caret. Nam sicuti corporum languor, ita uitiositas quidam est quasi morbus animorũ. Cũ ægros corpore minimè dignos odio, sed potius miseratiõe iudicemus, multo magis nõ insequẽdi, sed miserãdi sunt, q̃rũ mẽtes omni lãguore atrocior urget improbitas.

Metrum quartum, Libri IIII.

Quid tantos iuuat excitare motus,
Et propria fatum sollicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipsa
Sponte sua, uolucres nec remoratur equos.
Quos serpens, leo, tigris, ursus, aper
Dente petunt, nõ iem se tamen ense petunt.
An, distant quia dissidentq; mores,
Iniustas acies, & fera bella mouent,
Alternisq; uolunt perire telis?
Non est iusta satis sęuitię ratio.
Vis aptam meritis uicem referre?
Dilige iure bonos, & misereſce malis.

Prosa quinta, Libri IIII.

Hinc ego: Video (inquam) quę sit uel felicitas, uel miseria in ipsis proborũ atq; improborum meritis constituta. Sed in hac ipsa fortuna populari, non nihil boni maliũe inesse perpẽdo. Neq; enim sapientiũ quispiã exul, inops, ignominiosusq; esse malit potius quã pollens opibus, honore uerẽdus, potentia ualidus, in sua permanens urbe florere. Sic enim clarius testatiusq; sapientiæ tractatur officium, cum in cõtingentes populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur, cum præsertim carcer, lex, cæteraq; legalium tormenta pœnarum perniciosis potius ciuibus (propter quos etiam constituta sunt) debeantur. Cur hæc igitur uersa uice mutent̃, scelerumq; supplicia bonos premant, præmia uirtutum mali rapiant, uehemẽter admiror, quęq; tam iniustæ cõfusionis ratio uideat̃, ex te scire desidero. Minus etenim mirarer, si misceri omnia fortuitis casibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector exaggerat, qui cum sæpè bonis iucunda, malis aspera, cõtraq; bonis dura tribuat, malis optata concedat, nisi causa deprehendat̃, quid est

quod a

quōd à fortuitis casibus differre uideat? P. Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignorata ratione temerarium confusumq; credatur. Sed tu quamuis causam tantę dispositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, rectè fieri cūcta ne dubites.

Metrum quintum, Libri IIII.

SI quis Arctura sidera nescit
Propinqua summo cardine labi,
Cur legat tardus plaustra Bootes,
Mergatq; seras æquore flammas,
Cum nimis celeres explicet ortus,
Legem stupebit ętheris alti,
Palleant plenæ cornua lunę,
Infecta metis noctis opacæ,
Quęq; fulgenti texerat ore
Confusa Phœbe, detegat astra
Commouet gentes publicus error,
Lassantq; crebris pulsibus æra.
Nemo miratur flamina cori
Littus furenti tundere fluctu,
Nec niuis duram frigore molem
Feruente Phœbi soluier ęstu.
Hic enim causas cernere promptum est,
Illic latentes pectora turbant.
Cuncta quæ rara prouehit ætas,
Stupetq; subitis mobile uulgus.
Cedat insciti nubilus error,
Cessent profecto mira uideri.

Prosa sexta, Libri IIII.

ITa est inquam. Sed cum tui muneris sit latentium rerum causas euoluere, uelatasq; caligine explicare rationes, quæso uti hinc decernas, & quoniam hoc me miraculum maximè perturbat, edisseras. P. Tum illa paulisper arridens, ad rem me omnium, inquit, quæsitu maximam uocas, cui uix exhausti quicquā satis est. Talis namq; materia est, ut una dubitatione succisa, innumerabiles aliæ (uelut hydrę capita) succrescāt, nec ullus fuerit modus, nisi quis eas uiuacissimo mentis igne coërceat. In hac enim de prouidentiæ simplicitate, de fati serie, de repētinis casibus, de cognitione ac prędestinatiōe Diuina, de arbitrij libertate quæri solet. Quæ quanti oneris sint, ipse perpendis. Sed quoniam hęc quoq; te nosse, quædam medicinę tuæ portio est, quanquam angusto limite temporis septi, tamen aliquid delibare conabimur. Quod si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc paulisper oportet differas uoluptatem, dum nexas sibi ordine contexo rationes. B. Vt libet inquam. P. Tum uelut ab alio orsa principio, ita differuit: Omniū generatio rerū, cūctusq; mutabiliū naturarum progressus, & quicquid aliquo mouetur modo, causas, ordinem, formas, ex Diuinæ mentis stabilitate sortitur. Hęc in suę simplicitatis arce posita, multiplicem rebus gerendis modum statuit, qui modus cum in ipsa Diuinæ intelligentię puritate conspicitur, prouidentia nominatur, cum uero ad ea, quę mouet atque disponit refertur, fatum à ueteribus appellatum est. Quæ diuersa esse facilè liquebit, si quis utriusque uim mente cōspexerit. Nam prouidentia est ipsa illa Diuina ratio in summo omnium principe cōstituta, quæ cūcta disponit. Fatum uero inhærens rebus mobilibus dispositio, per quā prouidētia suis quæq; nectit ordinibus. Prouidentia nāq; cūcta parit, quāuis diuersa, quis infinita, cōplectit. Fatum

uero

uero singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa, ut hęc tẽporalis ordinis explicatio, in Diuinę mẽtis adunata prospectu, prouidentia sit, eadem uero adunatio digesta atq; explicata temporibus, fatum uocetur. Quæ licet diuersa sint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namq; fatalis ex prouidentiæ simplicitate procedit. Sicut enim artifex faciendę rei formam mente percipiens, mouet operis effectum, & quod simpliciter præsentariæq; prospexerat, per tẽporales ordines ducit, ita Deus prouidentia quidem singulariter stabiliterq; facienda disponit, fato uero hæc ipsa, quæ disponit, multipliciter ac temporaliter administrat. Siue igit̃ famulãtibus quibusdam prouidentiæ Diuinis spiritibus fatum exercetur, seu tota seruiente natura, seu cœlestibus siderum motibus, seu angelica uirtute, seu dæmonum uaria solertia, seu aliquibus horum, seu omnibus fatalis series texitur, illud certè manifestum est immobilem simplicemq; gerendarum formam rerum esse prouidẽtiam, fatum uero eorum (quæ Diuina simplicitas gerenda esse disposuit) mobilem nexum atq; ordinem temporalem. Quo fit, ut omnia quę fato subsunt, prouidentiæ quoq; subiecta sint, cui ipsum etiam subiacet fatum. Quædam uero quę sub prouidẽtia locata sunt fati seriem superant. Ea uero sunt, quæ primæ propinquа Diuinitati stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circa eundem cardinem sese uertentium qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, cęterorumq; extra locatorum ueluti cardo quidam, circa quem uersentur, existit, extimus uero maiorem ambitu rotatus, quanto à puncti media indiuiduitate discedit, tanto amplioribus spatijs explicatur, si quid uero illi se medio connectat & societ, in simplicitatem cogitur, diffunditq; ac diffluere cessat. Simili ratione, quod longius à prima mente discedit, maioribus fati nexibus implicatur. Ac tanto aliquid fato liberum est, quanto illum rerum cardinem uicinius petit. Quod si supernæ mentis hæserit firmitati motu carens, fati quoque supergreditur necessitatem. Igitur uti est ad intellectum ratiocinatio, ad id quod est, id quod gignitur, ad æternitatem tempus, ad punctum medium circulus, ita est fati series mobilis ad prouidentię stabilem simplicitatem. Ea series cœlum ac sidera mouet, elementa in seinuicem temperat, & alterna commutatione transformat. Eadem nascentia, occidentiaq; omnia per similes fœtum seminumq; renouat progressus. Hæc actus etiam, fortunasq; hominum indissolubili causarum cõnexione constringit, quæ cum ab immobilis prouidentię proficiscantur exordijs, ipsas quoque immutabiles necesse est esse. Ita enim res optimè geruntur, si manens in Diuina mente simplicitas, indeclinabilem causarum ordinem promat, hic uero ordo res mutabiles, & alioquin temere fluituras propria incommutabilitate coërceat. Quo fit, ut tametsi uobis hunc ordinem minimè considerare ualentibus, confusa omnia perturbataq; uideantur, nihilominus tamen suus modus ad bonum dirigens cuncta disponat. Nihil est enim quod mali casu ne ab ipsis quidem improbis fiat, quos (ut uberrimè demonstratum est) bonum quærentes prauus error auertit, ne dum ordo de summi boni cardine proficiscens, à suo quenquam deflectat exordio. Quæ uero (inquies) potest ulla iniquior esse confusio, quàm ut bonis tum aduersa, tum prospera, malis etiam tum optata, tum odiosa contingãt? Num igitur ea mentis integritate homines degunt, ut quos probos improbosue censuerint, eos quoque (uti existimant) esse necesse sit? Atqui in hoc hominum iudicia depugnant, & quos alij pręmio, alij supplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus, ut aliquis possit bonos malosue discernere. Num igitur poterit intueri illam intimam temperiem (uelut in corporibus dici solet) animorũ? Non enim dissimile est miraculum nescienti, cur sanis corporibus, his quidem dulcia, illis uero amara cõueniant, cur ægri etiã quidã lenibus, quidam uero acribus adiuuant̃. At hoc medicus, qui sanitatis ipsius atq; ægritudinis modũ tẽperamentũq; dignoscit, minimè miratur. Quid uero animorũ aliud salus uideẽ esse, quã probitas? Quid ægritudo, quã uitia? Quis em̃ alius uel seruator bonorũ uel malorũ depulsor,

quàm

quàm rector ac medicator mentium Deus? Qui cũ ex alta prouidentiæ ſpecula reſpexerit, quid unicuiq; cõueniat agnoſcit, & quod conuenire nouit, accommodat. Hinc tam ſit illud fatalis ordinis inſigne miraculum, cum à ſciente geritur, quod ſtupeant ignorantes. Nam ut pauca (quæ ualet ratio humana) de Diuina profunditate perſtringam, de hoc quem tu iuſtiſſimum, & æquiſſimum putas, omnia ſciẽti prouidẽtiq; diuerſum uidetur. Et uictricem quidem cauſam dijs, uictã uero Catoni placuiſſe familiaris noſter Lucanus admonuit. Hic igitur quicquid citra ſpem uideas geri, rebus quidem rectus ordo eſt, opinioni uero tuæ peruerſa confuſio. Sed ſit aliquis ita benè moratus, ut de eo Diuinum iudicium pariter humanumq; conſentiat, ſed eſt animi uiribus infirmus, cui ſi quid eueniat aduerſi, deſinet colere forſitã innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaq; ſapiens diſpẽſatio ei, quem deteriorem facere poſſit aduerſitas, ne cui non cõuenit laborare, patiatur. Eſt alius cunctis uirtutibus abſolutus, ſanctuſq; ac Deo proximus, hũc cõtingi quibuslibet aduerſis nefas prouidentia iudicat, adeo ut ne corporeis quidẽ morbis agitari ſinat. Nam ut quidam me quoq; excellentior ait: ἀνδρὸς ἰσχυροῦ σῶμα δυνάμεις ἐκαλέσαμεν. Fit aũt ſæpè uti bonis ſumma rerũ regenda deferatur, ut exuberans retundatur improbitas. Alijs mixta quędã pro animorũ qualitate diſtribuit: Quoſdã remordet, ne lõga felicitate luxurient, alios duris agitari ſinit, ut uirtutes animi patiẽtiq; uſu atque exercitatione confirment. Alij plus æquo deſpiciunt, ęd ferre non poſſunt. Hos in experimentũ ſui triſtibus ducit. Nonnulli uenerandum ſeculi nomen, glorioſæ precio mortis emerunt, quidam ſupplicijs inexpugnabiles exemplum cæteris prætulerunt, inuictam malis eſſe uirtutem. Quæ quàm rectè atq; diſpoſitè, & ex eorum bono (quibus accidere uidentur) fiant, nulla dubitatio eſt. Nam illud quoq; quod improbis nunc triſtia, nunc optata proueniunt, ex eiſdem ducitur cauſis, ac de triſtibus quidem nemo miratur, quod eos malè meritos omnes exiſtimant, quorũ quidẽ ſupplicia cum cæteros ab ſceleribus deterrent, tum ipſos quibus inuehuntur, emẽdant. Læta uero magnum bonis argumentũ loquunt, quid de huiuſmodi felicitate debeãt iudicare, quam famulari ſæpe improbis cernant. In qua re illud etiam diſpenſari credo, quo forſitan alicuius tam præceps atq; importuna natura eſt, ut eũ in ſcelera potius exacerbare poſſit rei familiaris inopia, huius morbo, puidentia collatæ pecuniæ remedio medetur. Hic fœdatam probris conſcientiam ſpectans, & ſecum fortunã ſuam comparans, forſitan pertimeſcit, ne rei cuius iucundus uſus eſt, ſit triſtis amiſſio. Mutabit igitur mores, ac dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelinquit. Alios in cladem meritam præcipitauit indigne acta felicitas. Quibuſdam permiſſum puniendi ius, ut exercitij bonis, & malis eſſet cauſa ſupplicij. Nam ut probis atque improbis nullum fœdus eſt, ita ipſi inter ſe improbi nequeunt conuenire. Quid ni, cum à ſemetipſis diſcerpentibus conſcientiam uitijs quique diſſentiãt, faciantq; ſæpè, quæ cum geſſerint, non fuiſſe gerenda diſcernant? Ex quo ſæpè ſumma illa prouidentia protulit inſigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua ſibi à peſſimis quidam perpeti uidentur, noxiorum odio flagrantes, ad uirtutis frugem redire, dum ſe eis diſſimiles ſtudent eſſe, quos oderant. Sola eſt enim Diuina uis, cui mala quoq; bona ſunt, cum eis cõpetenter utẽdo, alicuius boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta cõplectit, ut quod ab aſſignata ordinis ratione diſceſſerit, hoc idẽ, licet in alium tamẽ ordinẽ relabat, ne quid in regno prouidentiæ liceat temeritati, ἄργαλέον δ' ἐμὶ ταῦτα θεὸν ὡς πάντ' ἀγορεύειν. Neq; enim fas eſt homini cunctas Diuini operis machinas, uel ingenio cõprehendere, uel explicare ſermone. Hoc tãtum proſpexiſſe ſufficiat, quod naturarum omnium proditor Deus idem ad bonum dirigens cuncta diſponat, dumq; ea quæ protulit, in ſui ſimilitudine retinere feſtinat, malum omne de reipublicæ ſuæ terminis per fatalis ſeriẽ neceſſitatis eliminat. Quo fit, ut quæ in terris abundare creduntur, ſi diſponentẽ, puiden-

tiam ſpe-

tiam ſpectes, nihil uſquam mali eſſe perpendas. Sed uideo iam dudum te & ponderе quæſtionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum, aliquam carminis expectare dulcedinem. Accipe igitur haustū, quo refectus, firmior in ulteriora contēdas.

Metrum ſextum, Libri IIII.

Si uis celſi iura tonantis
Pura ſolers cernere mente,
Alpice ſummi culmina cœli.
Illic iuſto fœdere rerum
Veterem ſeruant ſidera pacem.
Non ſol rutilo concitus igne,
Gelidum Phœbes impedit axem.
Nec qua ſummo uertice mundi
Flectit rapidos urſa meatus,
Numq; occiduo lota profundo,
Cætera cernens ſidera mergi,
Cupit Oceano tingere flammas.
Semper uicibus temporis æquis
Veſper ſeras nunciat umbras,
Reuehitq; diem lucifer almum
Sic alter nos reficit curſus
Alternus amor, ſic aſtrigeris,
Bellum diſcors exulat oris.
Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida ſiccis,
Iungantq; fidem frigora flammis,
Pendulus ignis ſurgat in altum,
Terraq; graues pondere ſidant.
Huidem cauſis uere tepenti
Spirat flonter annus odores,
Æſtas Cererem feruida ſiccat,
Remeat pomis grauis Autumnus,
Hyemem defluus irrigat imber.
Hæc temperies alit ac profert
Quicquid uitam ſpirat in orbe.
Eadem rapiens condit, & aufert,
Obitu mergens orta ſupremo.
Sedet interea conditor altus
Rerumq; regens flectit habenas,
Rex & dominus, fons & origo,
Lex & ſapiens arbiter æqui
Et quæ motu concitat ire,
Iuſſit retrahens, ac uaga firmat.
Nam niſi rectos reuocans itus,
Flexos iterum cogat in orbes,
Quę nunc ſtabilis continet ordo,
Diſcepta ſuo fonte fatiſcant.
Hic eſt cunctis communis amor.
Repetuntq; boni fine teneri.
Quia non aliter durare queant,

Niſi con-

Nisi conuerso rursus amore
Refluant causæ, quæ dedit esse.

Prosa septima, Libri IIII.

IAm'ne igitur uides, quid hæc omnia quę diximus consequatur? B. Quid nam inquam? P. Omnem (inquit) bonam prorsus esse fortunam. B. Et qui, inquam, fieri potest? P. Attende, inquit, cum omnis fortuna uel iucunda uel aspera, tum remunerandi exercendiue bonos, tum puniendi corrigendiue improbos causa deferatur, patet quod omnis bona est, quam uel iustam cõstat esse, uel utilem. B. Nimis quidem, inquam, uera ratio. Et si quam paulò ante docuisti prouidentiã, fatumue cõsiderem, firmis uiribus est nixa sententia. Sed eandem (si placet) inter eas, quas inopinabiles paulò ante posuisti, numeremus. P. Et qui, inquit? B. Quia id hominum sermo communis usurpat, & quidem crebro, quortundam malam esse fortunam. P. Vis nè igitur, inquit, paulisper uulgi sermonibus accedamus, ne nimium uelut ab humanitatis usu recessisse uideamur? B. Vt placet inquam. P. Nónne igitur bonum censes esse, quod prodest? B. Ita est inquam. P. Quę uero aut exercet, aut corrigit, prodest? B. Fateor inquam. P. Bona igitur? B. Quid ni? P. Sed hæc eorum est, qui uel in uirtute positi, contra aspera bellum gerunt, uel à uitijs declinantes, uirtutis iter arripiunt. B. Negare, inquam, nequeo. P. Quid uero iucunda, quæ in prẽmium tribuitur bonis, num uulgus malam esse decernit. B. Nequaquam. Verum uti est, ita quoq; esse optimam censet. P. Quid reliqua, quæ cum sit aspera, & iusto supplicio malos coẽrceat, num bonam populus putat? B. Imò omnium, inquam, quæ excogitari possunt, iudicat esse miserrimam. P. Vide igitur, ne opinionem populi sequentes, quiddam ualde inopinabile confecerimus. B. Quid inquam. P. Ex his enim, ait, quæ cõcessa sunt, euenit eorum quidem, qui sunt uel in possessione, uel in adeptione uirtutis, omnem (quæcunq; sit) bonam, in improbitate uero manentibus, omnem pessimam esse fortunam. B. Hoc, inquam, uerum est, tametsi nemo audeat confiteri. P. Quare, inquit, ita uir sapiens molestè ferre non debet, quoties in fortunæ certamẽ adducitur, & uirtutem fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Vtriq; enim, huic quidem gloriæ propagandæ, illi uero confirmandæ sapiẽtię difficultas ipsa materia est. Ex quo etiam uirtus uocatur, quod suis uiribus nitens, non superetur aduersis. Neq; enim uos in prouectu positi uirtutis, diffluere delicijs & emarcescere uoluptate uenistis, sed prælium cum omni fortuna nimis acre conseritis, ne uos aut tristis opprimat, aut iucunda corrumpat, fortis medium uiribus occupate. Quicquid autẽ infra subsistit, aut ultra progreditur, habet contemptum felicitatis, nõ habet prẽmiũ laboris. In uestra est enim situm manu, qualem uobis fortunã formare malitis. Omnis enim quæ uidetur aspera, aut exercet, aut corrigit, aut punit.

Metrum septimum, Libri IIII.

BElla quis quinis operatus annis
Vltor Atrides, Phrygiæ ruinis
Fratris amissos thalamos piauit.
Ille dum Graiæ dare uela classi
Optat, & uentos redimit cruore,
Exuit patrem, miserumq; tristis
Fœderat natæ iugulum sacerdos.
Fleuit amissos Ithacus sodales,
Quos ferus uasto recubans in antro,
Mersit immani Polyphemus aluo.
Sed tamen cœco furibundus ore,
Gaudium mœstis lachrymis rependit.

Herculem duri celebrant labores,
Ille centauros domuit superbos,
Abstulit sæuo spolium leoni,
Fixit & certis uolucres sagittis,
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læua grauior metallo,
Cerberum traxit triplici catena,
Victor immitem posuisse fertur
Pabulum sæuis dominum quadrigis.
Hydra combusto perijt ueneno.
Fronte turbatus Achelous amnis,
Ora demersit pudibunda ripis.
Strauit Antæum Libycis arenis,
Cacus Euandri satiauit iras.
Quosq; pressurus foret altus orbis,
Se tiger spumis humeros notauit.
Vltimus cœlum labor irreflexo
Sustulit collo, preciumq; rursus
Vltimi cœlum meruit laboris.
Ite nunc fortes, ubi celsa magni
Ducit exempli uia, cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sidera donat.

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI, DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE, LIB. V.

Prosa prima, Libri V.

DIxerat, orationisq; cursum ad alia quædam tractanda & expedienda uertebat. B. Tum ego: Recta quidem (inquam) exhortatio, tuaq; prorsus autoritate dignissima. Sed quod tu dudum de prouidentia quæstionem pluribus alijs implicitam esse dixisti, re experior. Quæro enim an esse aliquid omnino, & quid nam esse censum arbitrere. P. Tum illa: Festino (inquit) debitum promissionis absoluere, uiamq; tibi, quo in patriam reueharis, aperire. Hæc autem etsi per utilia cognitu, tamẽ à propositi nostri tramite paulisper auersa sunt. Verendumq; est, ne de uitijs fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere nõ possis. B. Ne id (inq;) prorsus uereare. Nã quietis mihi loco fuerit, ea quibus maximè delector, agnoscere. Simul cũ omne disputationis tuæ latus indubitata fide constiterit, nihil de sequẽtibus ambigam. P. Tũ illa: Morẽ (inquit) gerã tibi, simulq; sic exorsa est. Siquidẽ, inquit, aliquis euentũ temerario motu, nullaq; causarũ cõnexione productũ, casum esse definiat, nihil omnino casum esse cõfirmo, et præter subiectæ rei significationẽ, inanẽ prorsus esse uocẽ decerno. Quis enim coërcente in ordinẽ cuncta Deo, locus esse ullus temeritati reliquus potest? Nã nihil ex nihilo existere uera sententia est, cui nemo unq; ueterũ refragatus est, quanq; id illi nõ de operãte principio, sed de materiali subiecto, hoc est, de natura omniũ rationũ, quasi q̃ddã iecerint fundamẽtũ

At si,

At si nullis ex causis oriatur aliquid, id de nihilo ortum esse uidebitur. Quod si hoc fieri nequit, nec casum quidem huiuscemodi esse possibile est, qualem paulò ante definiuimus. B. Quid igitur inquam? Nihil ne est, quod uel casus, uel fortuitum iure appellari queat? An est aliquid (tametsi uulgus lateat) cui uocabula ista conueniãt? P. Aristoteles meus, id (inquit) in Physicis & breui, & ueri propinqua ratione definiuit. B. Quo nam (inquam) modo? P. Quoties aliquid, ait, cuiuspiam rei gratiâ geritur, aliudq; quibusdam de causis, quàm quod intendebatur, obtingit, casus uocatur, ut si quis colendi agri causa fodiens humum, defossi auri põdus inueniat; Hoc igitur fortuito quidem creditur accidisse, uerum nõ de nihilo est. Nam proprias causas habet, quarum improuisus, inopinatusq; concursus casum uidetur operatus. Nam nisi cultor agri humum foderet, nisi eo loco pecuniam suam depositor obruisset, aurum nõ esset inuentum. Hæ sunt igitur fortuiti causæ compendij, quod ex obuijs sibi & confluentibus causis, non ex gerẽtis intentione prouenit. Neq; enim uel qui aurum obruit, uel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiretur, intendit, sed (uti dixi) quod ille obruit, hunc fodisse conuenit, atq; concurrit. Licet igitur definire, casum esse inopinatum ex confluentibus causis in his, quæ ob aliquid geruntur, euentum. Concurrere uero atq; confluere causas, facit ordo ille inuitabili connexione procedens, qui de prouidentiæ fonte descendens, cuncta suis locis temporibusq; disponit.

Metrum primum, Libri V.

RVpis Achemeniæ scopulis, ubi uersa sequentum
Pectoribus figit spicula pugna fugax,
Tigris & Euphrates uno se fonte resoluunt,
Et mox abiunctis dissociantur aquis.
Si coëant, cursumq; iterum reuocentur in unum;
Confluat alterni quod trahit unda uadi,
Conuenian: puppes & uulsi flumine trunci;
Mixtaq; fortuitos implicet unda modos,
Quos tamen ipsa uagos terræ decliuia casus;
Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.
Sic quę permissis fluitare uidetur habenis,
Fors patitur frenos, ipsaq; lege meat.

Prosa secunda, Libri V.

ANimaduerto inquam, idq; uti tu dicis, ita esse consentio. Sed in hac hærentiũ sibi serie causarum, est ne ulla nostri arbitrij libertas, an ipsos quoq; humanorum motus animorum fatalis catena constringit? P. Est, inquit. Neq; enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas assit arbitrij. Nam quod rationi uti naturalis potest, id habet iudicium, quo quodq; discernat per se, igitur fugienda optandaue dinoscit. Quod uero quis optandum esse iudicat, petit, refugit uero, q; existimat esse fugiendũ. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest uolendi nolendi q; libertas. Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis diuinæ quę substantijs & perspicax iudicium, & incorrupta uoluntas, et efficax optatorum præsto est potestas. Humanas uero animas liberiores quidem esse necesse est, cum se in mentis diuinæ speculatione conseruant, minus uero, cum dilabuntur ad corpora, minusq; etiam, cum terrenis artubus colligantur. Extrema uero est seruitus, cum uitijs dediti, à rationis propriæ possessione ceciderint. Nam ubi oculos à summæ lucẽ ueritatis ad inferiora & tenebrosa deiecerint, mox insciti æ nube caligant, perturbationibus turbantur affectibus. Quibus accedendo cõsentiendoq;, quàm inuexere sibi aduuant seruitutem, & sunt quodammodo propria libertate captiuæ. Quę tamẽ ille ab æterno cuncta prospiciens, prouidentię cernit intuitus, & suis quæq; meritis prædestinata disponit.

Metrum secundum, Libri V.

PVro clarum lumine Phœbum
Melliflui canit oris Homerus.
Qui tamen intima uiscera terræ
Non ualet aut pelagi, radiorum
Infirma perrumpere luce.
Haud sic magni conditor orbis,
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt,
Non nox atris nubibus obstat,
Vno mentis cernit in ictu
Quæ sint, quæ fuerint, ueniantq;
Quem (quia respicit omnia solus)
Verum possis dicere solem.

Prosatertia, Libri V.

TVm ego: En, inquam, difficiliori rursus ambiguitate confundor. P. Quænam, inquit, ista est? iam enim quibus perturbare, coniecto. B. Nimium, inquam, aduersari ac repugnare uidetur, prænoscere uniuersa Deum, & esse ullum libertatis arbitriũ. Nam si cuncta prospicit Deus, neq; falli ullo modo potest, euenire necesse est, quod prouidentia futurum esse præuiderit. Quare si ab æterno non facta hominum modo, sed etiam consilia, uoluntatesq; prænoscit, nulla erit arbitrij libertas. Neq; enim uel factum aliud ullum, uel quælibet existere poterit uoluntas, nisi quam nescia falli prouidentia diuina præsenserit. Nam si res aliorsum q; prouisæ sunt, detorqueri ualent, non iam erit futuri firma præscientia, sed opinio potius incerta, quod de Deo credere nefas iudico. Neq; enim illam probo rationem, qua se quidam credunt hunc quæstionis nodum posse dissoluere. Aiunt enim non ideo quid esse euenturum, quoniam id prouidentia futurum esse prospexerit, sed è cõtrario potius, quoniam quod futurum est, diuinam prouidentiam latere non possit, eoq; modo necessarium est, hoc in contrariam relabi partem. Neq; enim necesse est contingere, quæ prouidentur, sed necesse esse quæ futura sunt, prouideri. Quasi uero, quæ cuiusq; rei causa sit, præscientia ne futurorum necessitatis, an futurorum necessitas prouidentiæ, laboretur. At nos illud demonstrare nitamur, quo modo se habeat ordo causarum, necessarium esse euentum præscitarum rerum, etiam si præscientia futuris rebus eueniendi necessitatem non uideatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem quæ eum sedere coniectat, ueram esse necesse est. At econuerso rursus si de quopiam uera sit opinio, quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroq; igitur necessitas inest, in hoc quidem sedendi, at uero in altero ueritatis. Sed non idcirco quisq; sedet, quoniam uera est opinio, sed hæc potius uera est, quoniam quempiam sedere præcessit. Ita cum causa ueritatis ex altera parte procedat, inest tamen cõmunis in utraq; necessitas. Similia de prouidentia futurisq; rebus ratiocinari oportet. Nam etiam si idcirco, quoniam futura sunt, prouidentur, non uero ideo, quoniã prouidentur, eueniunt, nihilominus tamen à Deo uel uentura prouideri, uel prouisa euenire necesse est, quod ad perimendam arbitrij libertatem solum satis est. Iam uero quàm præposterum est, ut æternæ præscientiæ temporalium rerum euentus causa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari, ideo Deum futura (quoniam sunt euentura) prouidere, quàm putare quæ olim acciderunt, causam summæ illius esse prouidentiæ? Ad hæc, sicuti cum quid esse scio, idipsum esse necesse est, ita cum quid futurum noui, idipsum futurum esse necesse est. Sic fit igitur, ut euentus præscitæ rei nequeat euitari. Postremo si quid aliquis aliorsum quàm sese res habet existimet, id nõ modo scientia non est, sed est opinio fallax, à scientiæ ueritate longè diuersa. Quare si quid ita futurum est, ut eius certus ac necessarius non sit euentus, id euenturũ esse

præscirí

præſciri qui poterit? Sicut enim ſcientia ipſa impermiſta eſt falſitati, ita id quod ab ea concipitur, eſſe aliter quàm concipitur, nequit. Ea namq; cauſa eſt, cur mendacio ſcientia careat, quod ſe ita rem quamq; habere neceſſe eſt, uti eam ſeſe habere ſcientia comprehendit. Quid igitur? Quonã modo Deus hæc incerta futura prænoſcit? Nam ſi ineuitabiliter euentura cenſet, quæ etiam non euenire poſſibile eſt, fallitur, q; ſentire non modo nefas eſt, ſed etiam uoce proferre. At ſi uti ſunt, ita ea futura eſſe decernit, ut æque fieri ea uel non fieri poſſe cognoſcat, quæ eſt hæc præſcientia, quæ nihil certum, nihil ſtabile comprehendit? Aut quid hoc refert uaticinio illo ridiculo Tireſiæ.

Quicquid dicam, aut erit, aut non?

Quid etiam diuina prouidentia humana opinione præſtiterit, ſi (uti homines) incerta iudicat, quorum eſt incertus euentus? Quod ſi apud illum rerum omnium certiſſimum fontem, nihil incerti eſſe poteſt, certus eorum eſt euentus, quæ futura firmiter ille præcierit. Quare nulla eſt humanis conſilijs actionibusq; libertas, quas diuina mens ſine falſitatis errore cuncta proſpiciens, ad unum alligat & conſtringit euẽtum. Quo ſemel recepto, quantus occaſus humanarum rerum conſequatur, liquet. Fruſtra enim bonis maliſq; præmia, pœnæue proponuntur, quæ nullus meruit liber ac uoluntarius motus animorum, Idq; omnium uidebitur iniquiſſimum, quod nunc æquiſſimum iudicatur, uel puniri improbos, uel remunerari probos, quos ad alterutrum non propria mittit uoluntas, ſed futuri cogit certa neceſſitas. Nec uitia igitur, nec uirtutes quicquam fuerint, ſed omnium meritorum potius miſta atq; indiſcreta confuſio. Quoq; nihil ſceleratius excogitari poteſt, cum ex prouidentia rerum omnis ordo ducatur, nihilq; liceat conſilijs humanis, fit ut uitia quæq; noſtra ad bonorũ omnium referantur autorem. Igitur nec ſperandi aliquid, nec deprecandi ulla ratio eſt. Quid enim uel ſperet quiſquam, uel etiam deprecetur, quando optanda omnia in deflexa ſeries connectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines Deumq; cõmercium, ſperandi, ſcilicet, & deprecandi. Si quidem iuſtæ humilitatis precio inæſtimabilem uicem diuinæ gratiæ promeremur, qui ſolus modus eſt, quo cum Deo colloqui homines poſſe uideantur, illiq; inacceſſæ luci prius quoq;, quàm impetrent, ipſa ſupplicandi ratione coniungi, quæ ſi recepta futurorum neceſſitate nihil uirium habere credantur, quid erit, quo ſummo illi rerum principi connecti atque adhærere poſſimus? Quare neceſſe erit humanum genus (uti paulò ante cantabas) diſſeptum atq; diſiunctum ſuo fonte fatiſcere.

Metrum tertium. Libri V.

QVænam diſcors fœdera rerum
Cauſa reſoluit? quis tanta Deus
Veris ſtatuit bella duobus,
Vt quæ carptim ſingula conſtent,
Eadem nolint miſta iugaris?
An nulla eſt diſcordia ueris,
Semperq; ſibi certa cohærent?
Sed mens cœcis obruta membris,
Nequit oppreſſo luminis igne
Rerum tenues noſcere nexus.
Sed cur tanto flagrat amore
Veri tectas reperire notas?
Scit ne, quod appetit anxia noſſe?
Sed quid nota ſcire laborat?
Et ſi neſcit, quid cœca petit?
Quis enim quicquam neſcius optet?
Aut quis ualeat neſcia ſequi?

Quo ue inueniat, quisue repertam
Queat ignarus noscere formam?
An cum mentem cerneret altam,
Pariter summam & singula norat?
Nunc membrorum condita nube,
Non in totum est oblita sui,
Summamq; tenet singula perdens.
Igitur quisquis uera requirit,
Neutro est habitu. Nam neq; nouit,
Nec penitus tamen omnia nescit.
Sed quam retinens meminit, summam
Consulit, alte uisa tractans,
Vt seruatis queat oblitas
Addere partes.

Prosa quarta, Libri V.

TVm illa: Vetus, inquit, hæc est de prouide. ...arcoq; Tullio (cui diuinationē distribuit) uehementer agitata, tibiq; ipsi res diu prorsus multumq; quæsita, sed haud quaquam ab ullo uestrum hactenus satis diligenter ac firmiter expedita. Cuius caliginis causa est, quod humanæ ratiocinationis motus ad diuinæ præscientiæ simplicitatem non potest admoueri. Quæ si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui. Quod ita demum patefacere atq; expedire tentabo, si prius ea quibus moueris expediero. Quæro enim, cur illam soluentium rationem minus efficacem putes? quæ quia præscientiam nō esse futuris rebus causam necessitatis existimat, nihil impediri præscientia arbitrij libertatem putat. Num enim tu aliunde argumentum futurorum necessitatis trahis, nisi q; ea, quæ præciuntur non euenire non possunt? Si igitur prænotio nullam futuris rebus adijcit necessitatem (quod tu etiam paulò ante fatebare) quid est, quod uoluntarij exitus rerum ad certum cogantur euentum? Etenim positionis gratia, ut quid cōsequatur, aduertas, statuamus nullam esse præsciētiam. Num igitur (quantū ad hoc attinet) quæ ex arbitrio eueniunt, ad necessitatē coguntur? B. Minimè. P. Statuamus iterum esse, sed nihil rebus necessitatis iniungere, manebit (ut opinor) eadem uoluntatis integra atq; absoluta libertas. Sed præscientia, inquies, tamesi futuris euentibus necessitas non est, signum tamen est, necessario ea esse uentura. Hoc igitur modo etiam si præcognitio non fuisset, necessarios futurorum exitus esse constaret. Omne etenim signum, tantum quid sit ostendit, non uero efficit, quod designat. Quare demonstrandum prius est, nihil non ex necessitate contingere, ut prænotionem signū esse huius necessitatis appareat. Alioquin si hæc nulla est, ne illa quidem eius rei signum poterit esse, quæ non est. Iam uero probationem firma ratione subnixam constat, non ex signis, neq; petitis extrinsecus argumentis, sed ex conuenientibus necessarijsq; causis esse ducendam. B. Sed qui fieri potest, ut ea non proueniant, quæ futura esse prouidentur. P. Quasi uero nos ea quæ prouidentia futura esse prænoscit, nō euentura credamus, ac non illud potius arbitremur, licet eueniant, nihil tamen ut euenirent, sui natura necessitatis habuisse. Quod hinc facilè perpendas licebit. Plura etenim dum fiunt, subiecta oculis intuemur, ut ea quæ in quadrigis moderandis atq; flectendis facere spectantur aurigæ, atq; ad hunc modum cætera. Num igitur quicquam illorum ita fieri, necessitas ulla compellit? B. Minimè. P. Frustra enim esset artis effectus, si omnia coacta mouerentur. Quæ igitur cum fiunt, carent existendi necessitate, eadem priusquàm fiant, sine necessitate futura sunt. Quare sunt quædam euentura, quorum exitus ab omni necessitate absolutus sit. Nam illud quidem nullū arbitror esse dicturum, quod quæ nunc fiunt, priusquàm fierent, euentura non fuerint. Hæc igitur etiam præcognita liberos habent euentus. Nam sicut scientia præsentium

sentium nihil his quæ fiunt, ita præscientia futurorum nihil his, quæ uentura sunt, ne cessitatis importat. Sed hoc (inquis) ipsum dubitatur, an earum rerum quę necessarios exitus non habent, ulla esse possit prænotio. Dissonare etenim uidentur, puras quę si prouideantur, consequi necessitatem, si necessitas desit, minimè præsciri; nihilque scientia comprehendi posse, nisi certum. Quod si quæ incerti sunt exitus, ea quasi certa prouidentur, opinionis esse caliginem, non scientiæ ueritatem. Aliter enim ac sese res habeat arbitrari, ab integritate scientiæ credis esse diuersum. Cuius erroris causa est, quod omnia quæ quisq; nouit, ex ipsorum tantum ui atq; natura cognosci existimat quæ sciuntur, quod totum cōtra est. Omne enim quod cognoscitur, non secundum sui uim, sed secundum cognoscentium potius comprehenditur facultatem. Nam ut hoc breui liqueat exemplo, unam eandemq; corporis rotunditatem aliter uisus, aliter tactus agnoscit. Ille eminus manens, totum simul iactis radijs intuetur, hic uero cohærens orbi atq; coniunctus, circa ipsum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehēdit. Ipsum quoq; hominem aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia intuetur. Sensus enim figuram in subiecta materia cōstitutam, imaginatio uero solam sine materia iudicat figuram. Ratio uero hanc quoque transcendit, speciemq; ipsam quæ singularibus inest, uniuersali consideratione perpendit. Intelligentiæ uero celsior oculus extitit. Supergressa namq; uniuersitatis ambitum, ipsam uiam simplicem formam pura mentis acie cōtuetur. In quo illud maximè considerandum est. Nam superior uis comprehendendi, amplectitur inferiorem, interior uero ad superiorem nullo modo consurgit. Neq; enim sensus extra materiam ualet, uel uniuersales species imaginatio contuetur, uel ratio capit simplicem formam, sed intelligentia quasi desuper spectans concepta forma, quæ subsint cuncta dijudicat, sed eo modo quo formam ipsam, quæ nulli alij nota esse poterit, comprehendit. Nam & rationis uniuersum, & imaginationis figuram, & materiale sensibile cognoscit. Nec ratione utens, nec imaginatione, nec sensibus, sed illo uno ictu mentis formaliter (ut ita dicam) cuncta prospiciens. Ratio quoque cum quid uniuersale respicit, nec imaginatione, nec sensibus utens, imaginabilia uel sensibilia comprehendit. Hæc est enim, quæ conceptionis suæ uniuersale ita definit. Homo est animal bipes rationale, quæ cum uniuersalis notio sit, tamen imaginabilē sensibilemq; esse rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, uel sensu, sed rationali conceptione colligerat. Imaginatio quoq; tametsi ex sensibus uisendi formādiq; figuras sumpsit exordium, tenuj tamen absente sensibilia quæq; collustrat, non sensibili, sed imaginaria ratione iudicandi. Vides'ne igitur, ut in cognoscendo cuncta, sua potius facultate quàm eorum quæ cognoscuntur, utantur? Neque id iniuria. Nam cum omne iudicium iudicantis actus existat, necesse est ut suam quisq; operam nō ex aliena, sed ex propria potestate perficiat.

Metrum quartum, Libri V.

QVondam porticus attulit
Obscuros nimium senes,
Quin sensus & imagines
E corporibus extimis
Credant mentibus imprimi,
Vt quondam celeri stilo
Mos est æquore paginæ,
Quæ nullas habeat notas,
Pressas figere literas.
Sed mens si propriis uigens
Nihil motibus explicat,
Sed tantum patiens iacet,

Notis ſubdita corporum,
Caſſaſq; in ſpeculi uicem,
Rerum reddit imagines,
Vnde hæc ſic animis uiget,
Cernens omnia notioꝰ
Quæ uis ſingula proſpicitꝰ
Aut quæ cognita diuiditꝰ
Quæ diuiſa recolligitꝰ
Alternumq; legens iter,
Nunc ſummis caput inſerit,
Nunc deſidit in infima,
Tum ſeſe referens ſibi
Veris falſa redarguitꝰ
Hæc eſt efficiens magis
Longè cauſa potentior,
Quàm quæ materiæ modo
Impreſſas patitur notas.
Præcedit tamen excitans,
Acuires animi mouens,
Viuo in corpore paſſio.
Cum uel lux oculos ferit,
Vel uox auribus inſtrepit,
Tum mentis uigor excitus
Quas intus ſpecies tenet,
Ad motus ſimiles uocans,
Notis applicat exteris,
Introrſumq; reconditis
Formis miſcet imagines.

Proſa quinta. Libri V.

QVod ſi in corporibus ſentiendis, quamuis afficiant inſtrumenta ſenſuum forinſecus obiectæ qualitates, animi quoq; agentis uigorem paſſio corporis antecedat, quæ in ſe actum mentis prouocet, excitetq; interim quieſcentes intrinſecus formas, ſi in ſentiendis inquam corporibus, animus nõ paſſione inſignitur, ſed ex ſua ui ſubiectam corpori iudicat paſſionẽ, quãſto magis ea, quæ cunctis corporum affectionibus abſoluta ſunt, in diſcernendo non obiecta extrinſecus ſequuntur, ſed actum ſuæ mentis expediunt? Hac itaq; ratione multiplices cognitiones diuerſis ac differentibus ceſſere ſubſtantijs. Senſus enim ſolus cunctis alijs cognitionibus deſtitutus, immobilibus animantibus ceſſit, quales ſunt conchæ maris, quæq; alia ſaxis hærentia nutriuntur. Imaginatio uero mobilibus beluis, quibus iam ineſſe fugiendi appetẽdiue aliquis uidetur affectus. Ratio uero humani tantum generis eſt, ſicuti intelligẽtia ſola diuini. Quo fit, ut ea notitia cæteris præſtet, quæ ſuapte natura non modo proprium, ſed cæterarum quoq; notitiarum ſubiecta cognoſcit. Quid igitur, ſi ratiocinationi ſenſus imaginatioq; refragentur, nihil eſſe illud uniuerſale dicentes, quod ſeſe intueri ratio putat? Quod enim ſenſibile uel imaginabile eſt, id uniuerſum eſſe non poſſe. Aut igitur rationis uerum eſſe iudicium, nec quicquam eſſe ſenſibile, aut quoniam ſibi notum ſit plura ſenſibus & imaginationi eſſe ſubiecta, inanẽ conceptionẽ eſſe rationis, quæ quod ſenſibile ſit ac ſingulare quaſi ꝗdam uniuerſale conſideret. Ad hæc, ſi ratio cõtra reſpondeat, ſe quidẽ & q̃ ſenſibile, & quod imaginabile ſit, in uniuerſitatis ratione conſpicere, illa uero ad uniuerſitatis cognitionẽ aſpirare nõ poſſe qm̃ eorũ notio corporales figuras nõ poſſit excedere. De rerum uero cognitione, firmiori potius perfectioriq; iudicio eſſe

esse credendũ. In huiusmodi igitẽ lite nos, quibus tã ratiocinãdi quã imaginãdi etiã, sentiendiq; uis inest, nõne rationis potius causam probaremus? Simile est, ꝺ humana ratio Diuinam intelligentiam futura nisi (ut ipsa cognoscit) non putat intueri. Nam ita diseris, si qua certos ac necessarios habere non uideantur euẽtus, ea certo euentura præsciri nequeunt. Harum igitur rerum nulla est prȩscientia, quam si etiam in his esse credamus, nihil erit quod non ex necessitate proueniat. Si igitẽ uti rationis participes sumus, ita diuinȩ iudicium mentis habere possemus, sicut imaginationem sensumq; rationi cedere oportere iudicauimus, sic Diuinæ sese menti humanam summittere rationem iustissimum cẽseremus. Quare in illius summæ intelligentiæ cacumen (si possumus) erigamur. Illic enim ratio uidebit, quod in se nõ poterit intueri. Id autem est, quo nam modo etiam, quæ certos exitus non habent, certa tamen uideat ac definita prænotio, neq; id sit opinio, sed summȩ potius scientiȩ nullis terminis inclusa simplicitas.

Metrum quintum, Libri V.

QVàm uarijs terras animalia permeant figuris
Nanq; alia extento sunt corpore, pulueremq; uerrunt,
Continuumq; trahunt ui pectoris incitata sulcum.
Sunt quibus alarum leuitas uaga, uerberetq; uentos,
Et liquido longi spatia ætheris enatet uolatu.
Hęc pressisse solo uestigia gressibus gaudent,
Vel uirides campos transmittere, uel subire syluas.
Quę uarijs uideas licet omnia discrepare formis,
Prona tamen facies hebetes ualet ingrauare sensus.
Vnica agens hominum cellum leuat altius cacumen
Atq; leuis recto stat corpore, despicitq; terras.
Hæc (nisi terrenus male desipis) admonet figura,
Qui recto cœlum uultu petis, exerisq; frontem
In sublime feras animum quoq;, ne grauata pessum
Inferior sidat mens corpore celsus leuato.

Prosa sexta, Libri V.

QVoniam igitur (uti paulò ante monstratum est) omne quod scitur, nõ ex sua, sed ex comprehendentium natura cognoscit, intueamur nunc, quantum fas est, quis sit Diuinæ substantiæ status, ut quæ nam etiam sciẽtia eius sit, possimus agnoscere. Deum igitur ȩternũ esse, cunctorũ ratione degentium communc iudicium est. Quid sit igitur æternitas consideremus. Hęc enim nobis naturam pariter Diuinam, sciẽtiamq; patefecerit. Aeternitas igitur est interminabilis uitę tota simul & perfecta possessio. Quod ex collatione temporaliũ clarius liquet. Nam quicquid uiuit in tẽpore, id prȩsens à præteritis in futura procedit. Nihilq; est in tempore constitutum, quod totum uitæ suæ spatium pariter possit amplecti. Sed crastinũ quidẽ nondũ apprehendit, hesternũ uero iam perdidit. In hodierna ꝺq; uita nõ amplius uiuitis, quã in illo mobili trãsitorioq; momento. Quod igitẽ temporis patit conditionẽ, licet illud (sicut de mundo censuit Aristoteles) nec cœperit unq; esse nec desinat, uitaq; eius cum temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale est ut æternum esse, iure credatur. Non enim totum simul infinitæ licet uitæ spatium cõprehendit, atq; cõplectit, sed futura nondum transacta iam nõ habet. Quod igitur interminabilis uitæ plenitudinem totam pariter comprehendit ac possidet, cui neq; futuri quicquid ablit, nec præteriti fluxerit, id æternum esse iure perhibetur. Idq; necesse est, & sui compos præsens sibi semper assistere, & infinitatem mobilis temporis habere præsentem. Vnde quidam non recte, qui cum audiunt uisum Platoni, mundum hunc nec habuisse initium, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri cõæternum putant.

Aliud est enim, per interminabilem duci uitam, quod mundo Plato tribuit, aliud interminabilis uitæ totam pariter complexam esse præsentiam, quod Diuinæ mentis proprium esse manifestum est. Neq; Deus cōditis rebus antiquior uideri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturæ. Hunc enim uitæ immobilis præsentariū statū, infinitus ille temporaliū rerū motus imitatur. Cumq; eū effingere atq; æquare non possit, ex immobilitate deficit in motum, & ex simplicitate p̄sentiæ decrescit in infinitam futuri ac præteriti quantitatem. Et cum totam pariter uitæ suæ plenitudinem nequeat possidere, hoc ipso quod aliquo modo nunquam esse desinit, illud quod implere atq; exprimere non potest, aliquatenus uidetur æmulari, alligans se ad qualemcunq; præsentiam huius exigui uolucrisq; momenti. Quæ quoniam manentis illius p̄sentiæ quandam gestat imaginem, quibuscunq; contigerit, id præstat ut esse uideantur. Quoniam uero manere nō potuit, infinitum temporis iter arripuit, eoq; modo factum est, ut cōtinuaret uitam eundo, cuius plenitudinē complecti non ualuit permanendo. Itaq; si digna rebus nomina uelimus imponere Platonem sequentes, Deum quidem æternum, mundum uerò dicamus esse perpetuum. Quoniam igitur omne iudicium secundum sui naturam, quæ sibi subiecta sunt, cōprehendit. Est autem Deo semper æternus ac præsentarius status. Scientia quoq; eius, omnem temporis supergressa motionem, in suæ manet simplicitate præscientiæ, infinitaq; præteriti ac futuri spatia complectens, omnia quasi iam gerantur in sua simplici cognitione considerat. Itaq; si præscientiā pensare uelis, quæ cuncta dignoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam nunquam deficientis instantiæ rectius existimabis. Vnde non p̄uidentia, sed prouidentia potius dicit̄, quod porro ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. Quid igitur postulas, ut necessaria fiant, quæ Diuino lumine lustrent̄, cum ne homines quidem necessaria faciant esse, quę uideant? Num enim quæ p̄sentia cernis, aliq; eis necessitatē tuus addidit intuitus? B. Minimè. P. Atqui si est diuini humaniq; præsentis digna collatio, uti uos uestro hoc temporario præsenti quædā uidetis, ita ille omnia suo cernit æterno. Quare hæc Diuina prænotio naturam rerum proprietatemq; non mutat. Taliaq; apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura prouenient, nec rerum iudicia confundit, unoq; suæ mentis intuitu tam necessario quam non necessario uentura dignoscit. Sicuti uos cum pariter ambulare in terra hominem, & oriri in cœlo solem uidetis, quanquam simul utrumq; conspectum, tamen discernitis, & hoc uoluntarium, illud esse necessarium iudicatis. Ita igitur cuncta despiciens Diuinus intuitus, qualitatem rerum minimè perturbat, apud se quidē præsentium, ad conditionem uero temporis futurarum. Quo fit ut hæc non sit opinio, sed ueritate potius nixa cognitio, cum exiturum quid esse cognoscit, quod idem existendi necessitate carere non nesciat. Hic si dicas, quod euenturum Deus uidet, id non euenire non posse, quod autem non potest non euenire, id ex necessitate contingere, meq; ad hoc nomen necessitatis astringas. Fatebor rem quidem solidissimq; ueritatis, sed cui uix aliquis nisi Diuini speculator accesserit. Respondebo namque idem futurum, cum ad Diuinam notionem refertur, necessarium, cum uero in sui natura perpenditur, liberum prorsus atque absolutum uideri. Duę sunt enim necessitates, simplex una, ueluti quod necesse est, omnes homines esse mortales. Altera conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque nouit, id esse aliter ac notum est, nequit. Sed hæc cōditio minimè secum illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adiectio. Nulla enim necessitas cogit incedere uoluntariè gradientem, quamuis eum tamen cum graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modo si quid prouidentia præsens uidet, id esse necesse est, tametsi nullam habeat naturæ necessitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrij libertate proueniunt, præsentia cōtuetur. Hæc igitur ad intuitum relata Diuinum, necessaria fiunt per condi-

tionem

tionem Diuinę notionis, per se uero cõsiderata, ab absoluta naturę suæ libertate nõ deficiunt. Fiunt igitur procul dubio cuncta, quæ futura Deus esse prænoscit, sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio, quæ quamuis eueniant existendo, tamen propriam naturam non amittunt, quia prius quã fierent, etiam non euenire potuissent. Quid igitur refert non esse necessaria, cum propter Diuinæ scientiæ conditionem modis omnibus necessitatis instar eueniant? Hoc, scilicet, quod ea quę paulò ante proposui, sol oriens & gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri nõ possunt, eorum tamen unum prius quoq; quàm fieret, necesse erat existere, alterum uero minimè. Ita etiam quæ præsentia Deus habet, procul dubio existunt, sed eorum hoc quidem de rerum necessitate descendit, illud uero de potestate facientium. Haud igitur iniuria diximus, hæc si ad Diuinam notitiam referantur, necessaria si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absoluta. Sicuti omne quod sensibus patet, si ad rationem referas, uelle est, si ad seipsum respicias, singulare. Sed si in mea (inquies) potestate situm est mutare propositum, euacuabo prouidẽtiam, cum quę illa prænoscit, fortè mutauero. Respondebo: Propositum te quidẽ tuum posse deflectere, sed quoniam & te id posse, & an facias, quoue conuertas, præsens prouidentiæ ueritas intuetur, Diuinam te præscientiã non posse uitare, sicut præsentis oculi effugere nõ possis intuitum, quamuis te in uarias actiones libera uoluntate conuertas. Quid igitur inquies? Ex mea'ne dispositione scientia Diuina mutabitur, ut cum ego nunc hoc, nunc illud uelim, illa quoq; noscẽdi uices alternare uidentur? Minimè. Omne namq; futurum Diuinus præcurrit intuitus, & ad præsentiã propriæ cognitionis retorquet ac reuocat. Nec alternat (ut tu existimas) nunc hoc, nũc illud prænoscendi uices, sed uno ictu mutationes tuas manens præuenit atq; complectitur. Quam comprehendendi omnia, uisendiq; præsentiam, non ex futurarum prouentu rerum, sed ex propria Deus simplicitate sortitus est. Ex quo illud quoq; soluitur, quod paulò ante posuisti indignum esse, si scientiæ Dei causam futura nostra præstare dicantur. Hæc enim scientiæ uis præsentaria notione cuncta complectens, rebus modum omnibus ipsa constituit, nihil uero posterioribus debet. Quæ cum ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrij libertas. Nec iniquæ leges solutis omni necessitate uoluntatibus præmia, pœnasq; proponunt. Manet etiam spectator desuper cunctorum præscius Deus, uisionisq; eius præsens semper æternitas cum nostrorum actuum futura qualitate concurrit, bonis præmia, malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in Deo positæ spes, precesq;, quæ cum rectæ sint, inefficaces esse non possunt. Auersamini igitur uitia, colite uirtutes, ad rectas spes animum subleuate, humiles preces in excelsa porrigite. Magna uobis est (si dissimulare non uultis) necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis.

Finis Lib. V. de Consolatione Philosophiæ.

ANITII

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, DE DVABVS NATVRIS ET VNA PERSONA CHRISTI, AD uersus Eutychen & Nestorium.

Nxiè te quidem diuq; sustinui, ut de ea quæ in cõuentu mota est, quæstione loqueremur. Sed quoniã & tu quo minus uenires, occupatione distractus es. Et ego in crastinum cõstitutus ne gociis implicabor, mandaui literis quæ coram loquendo seruauerã. Me miniſti enim cum in concilio legeretur epistola, recitatum. Eutychianos ex duabus naturis Christum consistere confiteri, in duabus negare, Catholicos uero & ex duabus eum naturis consistere, & in duabus æqualiter credi. Cuius dicti nouitate perculsus, harum coniunctionum, quę ex duabus naturis, uel in duabus cõsisterent, differentias inquirebã, multũ, scilicet, referre ratus, nec inerti negligẽtia prętereũdum. Quod episcopus scriptor epistolæ tanq; ualde necessariũ ptterire noluisset. Hic omnes, apertam esse differentiam, nec quicq; in eo esse caliginis cõfusumq; strepere. Nec ullus in tanto tumultu, qui leuiter attingeret quæstionẽ, nedũ qui expediret, inuẽtus est. Abscederã ego ab eo quem maximè intueri cupiebã lõgius, atq; ab eo, si sitũ sedentiũ recorderis, auersus, pluribusq; oppositis, nec siquidẽ cuperem, uultũ nutumq; eius aspicere poterã. Ex quo mihi aliqua eius darentur signa iudicij. Atq; ego quidem nihil cæteris amplius afferebam, imò uero aliquid etiam minus. Nam de re proposita æquè nihil exteris sentiebam. Minus uero quàm cæteri ipse afferebam, falsæ, scilicet, scientiæ præsumptionem. Tuli ægerrimè fateor, compressusq; in doctorum grege conticui, metuens ne iure uiderer insanus, si sanus inter furiosos haberi contenderem. Meditabar igitur de hinc omnes animo quæstiones. Nec deglutiebam quod acceperã, sed frequentis consilij iteratione ruminabam. Tandem igitur patuere pulsanti animo fores, & ueritas inuenta quærenti, omnes nebulas Eutychiani recluſit erroris. Vnde mihi maximè subijt admirari, quænam hæc indoctorum hominum esset audacia, qui insciẽtiæ uitium præsumptionis atque impudentiæ nube conentur obducere. Cum non modo sæpe id quod proponatur inhorrent, uerum in huiusmodi contentionibus, ne id quidem quod ipsi loquantur intelligant, quasi non deterior fiat insciẽtiæ causa, dum tegitur, sed ab illis ad te transeo, cui hoc quantulũcunq; est, examinandum prius perpendendumq; transmitto. Quod si recte se habere pronunciaueris, peto ut mei nominis hoc quoq; inseras chartis, sin uero uel minuendum aliquid, uel addẽdum, uel aliqua mutatione uariãdũ est, id quoq; postulo, remitti meis exemplaribus, ita ut ad te reuertatur transcribendum. Quæ ubi ad calcem ducta constiterint, tum demum eius cuius soleo iudicio censenda transmittam. Sed quoniam semel res à collocutione transfertur ad stilum, prius extremi sibiq; contrarij Nestorij atque Eutychis summoueantur errores. Post uero adiuuante Deo Christianę mediocritatem fidei temperabo. Quoniam uero in tota quęstione contrarium sibimet hę reseon de personis dubitatur, atque naturis, hæc primitus differentijs segreganda. Natura igitur aut de solis corporibus, aut de solis prædicatur substantijs, id est, corporeis & incorporeis, aut de omnibus rebus quæ quocunque modo dicuntur. Cum igitur tribus modis natura dici possit, tribus modis fine dubio definienda est. Nam si de omnibus rebus naturam dici placet, talis definitio dabitur, quæ res omnes quæ sunt possit includere, erit ergo huiusmodi. Natura est earum rerum quæ cum sint, quoquo modo intellecto capi possunt. In hac igitur definitione & accidentia & substantię definiuntur. Hæc enim omnia intellectu capi possunt.

sunt. Additum uero quoquo modo, quoniam Deus & natura integro perfectoq; intellectu intelligi nõ possunt, sed aliquo tantũ modo cæterarũ rerũ priuatione capiũtur. Idcirco uero adiunximus quæ cũ sint, quoniã etiã ipsum nihil significat aliquid, sed non naturã. Neq; enim quod sit aliquid, sed potius non esse significat. Omnis uero natura est. Et si de omnibus quidem rebus nam dici placet, hæc sit naturę definitio, quã superius proposuimus. Sin uero de solis substantijs natura dicit, quoniã substantiæ omnes, aut corporeæ sunt, aut incorporeę. Dabimus definitionẽ naturæ substantias significanti huiusmodi. Natura est quod facere uel quod pati possit. Pati quidem ac facere, ut omnia corporea atq; corporeorũ anima. Hæc enim in corpore & à corpore & facit & patit. Facere uero tantũ ut Deus, cęteraq; Diuina. Habes igit de finitionẽ eius quoq; significationis naturæ, quæ tantum substantijs applicabit. Qua in re substantiæ quoq; est reddita definitio. Nam si omnem natura substãtiã mõstrat, cum naturam descripsimus, substantię quoq; reddita est descriptio. Quod si naturæ nomen relictis incorporeis substantijs, ad corporales usq; contrahitur, ut corporeæ tantũ substãtiæ naturã habere uideant, sicut Aristoteles cæteriq; & eiusmodi & multimodæ Philosophiæ sectatores putant. Definiemus eam ut ij etiam, qui naturã non nisi in corporibus esse posuerũt. Est autem eius definitio hoc modo: Natura est per se motus principium, motus principium dixi, hoc est. Quoniã corpus omne habet proprium motum, ut ignis sursum, terra deorsum. Item quod per se principium motus naturã esse proposui & non per accidens, tale est, quoniam lectum quoq; ligneũ deorsum ferri necesse est, sed deorsum per accidens fert. Idcirco enim, quia lignũ est, quod est terra, põdere & grauitate deducitur. Non enim quia lectus est, deorsum cadit, sed quia terra est, id est, quia terræ cõtigit ut lectus esset. Vnde fit, ut lignum naturaliter esse dicamus, lectum uero artificialiter. Est etiam alia significatio naturæ per quam dicimus diuersam esse naturam auri atq; argenti, in hoc proprietatem rerum monstrare cupientes. Quæ significatio naturæ definietur hoc modo: Natura est unamquamque rem informans specifica differentia. Cum igitur tot modis uel dicatur, uel definiatur natura. Tam Catholici quã Nestorius secundum ultimam definitionem duas in Christo naturas esse constituũt. Neq; enim easdem in Deum atq; hominem differentias conuenire. Sed de persona maximè dubitari potest, quænam definitio possit aptari. Si enim omnis habet natura personã, indissolubilis nodus est. Quęnam inter naturam personamq; possit esse discretio. Aut si non æquatur persona naturę, sed infrà terminũ spatiumq; naturæ persona subsistit, difficilè dictu est, ad quas usq; naturas persona perueniat, id est, quas naturas conueniat habere personam, quas à personę uocabulo segregari. Nam illud quidem manifestum est personam subiectam esse naturę, nec præter naturam personam posse prędicari. Vestiganda sunt igitur hæc inquirentibus hoc modo: Quoniam præter naturam non potest esse persona. Quoniamqûe naturę aliæ sunt substantiæ, alię accidentes, & uidemus personam in accidentibus non posse constitui. Quis enim dicat ullam albedinis, uel nigredinis, uel magnitudinis esse personam? Relinquitur ergo ut personam in substantijs dici conueniat, sed substantiarum aliæ sunt corporeę, aliæ incorporeę. Corporearum uero, aliæ sunt uiuentes, alię minimè. Viuentium aliæ sunt sensibiles, alię minimè. Sensibilium alię rationales, aliæ irrationales. Rationalium uero alia est immutabilis atque impassibilis per naturam, ut Deus, alia per creationem mutabilis atque passibilis, nisi passibilis gratia substantiæ ad impassibilitatis firmitudinem mutetur, ut angelorum atque animæ. Ex quibus omnibus neque in non uiuentibus corporibus personam posse dici manifestum est. Nullus enim lapidis ullam dicit esse personam. Neque rursus eorum uiuentium quæ sensu carent. Neq; enim ulla persona est arboris, neq; uero eius quæ intellectu ac ratione deserit. Nulla enim est persona equi uel bouis, cæterorũq; animalium, quæ muta ac sine ratione

tione uitam solis sensibus degũt. At hominis dicimus esse personam, dicimus Dei, dicimus Angeli. Rursus substantiarũ aliæ sunt uniuersales, aliæ particulares. Vniuersales sunt quæ de singulis prædicantur, ut homo, animal, lapis lignum, cæteraque huiusmodi, quæ uel genera uel species sunt. Nam & homo de singulis hominibus, & animal de singulis animalibus, lapisque ac lignum de singulis lapidibus ac lignis dicũtur. Particularia uero sunt, quæ de aliis minimè prædicant, ut Cicero, Plato, hoc æs unde hæc Achillis statua facta est. Lignum hoc unde hæc mẽsa cõposita est. Sed in his omnibus nusquã in uniuersalibus persona dici potest, sed in singularibus tantũ atque indiuiduis. Animalis enim uel generalis hominis nulla persona est, sed uel Ciceronis, uel Platonis, uel singulorũ indiuiduorũ personæ singulæ nuncupant. Quocirca si persona in solis substantijs est, atque in his rationalibus, substantiaque omnis natura est, nec in uniuersalibus, sed indiuiduis constat, reperta est personæ diffinitio, naturæ rationabilis indiuidua substantia, sed nos hac definitione eam quã Græci ὑπόστασιν dicunt terminauimus, nomen enim personæ uidet aliunde traductũ. Ex his, scilicet, personis qui in Comœdijs Tragœdijsque eos quorũ interest hominis repræsentabãt. Persona uero dicta est à personando circunflexa penultima. Quod si acuatur antepenultima apertissime à sono dicta uidebit. Idcirco autem à sono, quia concauitate ipsa maior necesse est uoluat sonus, Græci quoque has personas πρόσωπα uocant ab eo quod personantur in facie, atque ante oculos obtegant uultum παρὰ τοῦ πρὸς τὰς ὄψεσι θύεσθαι, sed quoniam personis inductis histriones indiuiduos homines, quorũ intererat in Tragœdia uel Comœdia (ut dictũ est) repræsentabãt, id est, Hecubam, uel Medeam, uel Simonem, uel Chremetem. Idcirco cæteros quoque homines, quorum certa pro sui forma esset agnitio, & Latini personas & Græci πρόσωπα nuncupauerunt. Longè uero illi signatius naturæ rationabilis indiuiduam substantiam ὑπόστασιν nomine uocauere, nos uero per inopiam significantium uocũ translatitiam retinuimus nuncupationẽ, eam quam illi ὑπόστασιν dicunt, personam uocantes, sed peritior Græcia sermonum οὐσίωσιν uocat indiuiduam subsistentiam, atque uti Græca utar oratione in rebus quæ à Græcis agitatæ Latina interpretatione translatæ sunt αἱ οὐσίαι ἐν μὲν τοῖς καθολικοῖς εἶναι δύνανται, ἐνδὲ τοῖς κατὰ μέρος μόνοις ὑφίστανται, id est essentiæ in uniuersalibus quidem esse possunt, in solis uero indiuiduis & particularibus substãt. Intellectus enim uniuersalium rerum ex particularibus sumptus est. Quocirca cum ipsæ substantiæ in uniuersalibus quidem sint, in particularibus uero capiant substantiam, iure substantias particulariter subsistentes οὐσιώσεις appellauerunt. Neque enim pensius subtiliusque intuenti idem uidebitur esse subsistentia quod substantia, nam quod Græci οὐσιοῦσθαι uel οὐσιοῦσθαι dicunt, id nos subsistẽtiam uel subsistere appellamus. Quod uero illi ὑφίστασθαι uel ὑφίστασθαι id nos substãtiam uel substare interpretamur. Subsistit enim quod ipsum accidentibus ut possit esse non indiget. Substat autem id quod alijs accidentibus subiectum quoddam, ut esse ualeant, subministrat. Sub illis enim stat, dum subiectum est accidentibus, itaque genera uel species subsistunt tantũ, neque enim accidentia generibus speciebusue cõtingunt. Indiuidua uero non modo subsistunt. Nam neque ipsa indigent accidẽtibus ut sint. Informata enim sunt iam propriis & specificis differentijs, & accidentibus ut esse possint ministrant, dum sunt, scilicet, substantia. Quocirca οὐσία atque οὐσιοῦσθαι uero substare intelligitur, neque enim uerborum inops Græcia, ut M. Tullius alludit, sed essentiam, subsistentiam, personam, totidem nominibus reddit. Essentiam quidem οὐσίαν. Subsistentiam uero οὐσίωσιν. Substantiam ὑπόστασιν. Personã πρόσωπον appellans, ideo autem ὑπόστασεις Græci indiuiduas substantias uocauerunt, quoniã cæteris subsunt. Et quibusdam quasi accidentibus sua positæ subiectæque sunt. Atque idcirco nos quoque eas substantias nuncupamus, quasi suppositas, quas ὑπόστασεις. Cumque etiam πρόσωπα nuncupant easdem substantias, possumus nos, quoque

nuncu-

nuncupare personas. Idem est igitur οὐσίαν esse, quod essentiam. Idem οὐσίωσιν, & quod subsistentiam. Idem ὑπόστασιν, quod substantiam. Idem πρόσωπον, quod personam. Quare autem de irrationalibus animalibus Græcus ὑπόστασιν nō dicat, sicut nos de eisdem nomen substantię prędicamus, hæc ratio est; quoniam nomen hoc melioti applicatum est, ut aliqua id quod est excellentius, tametsi non descriptione naturę secundum id quod ὑφίστασθαι, atque subsistere est, at certe ὑποστάσεως uel substantiæ uocabulis discerneretur. Est igitur & hominis quidem essentia, id est, οὐσία & subsistentia, id est, οὐσίωσις. Et ὑπόστασις, id est substantia. Et πρόσωπον, id est, persona, οὐσία quidem atque essentia, quoniam est, οὐσίωσις uero atque subsistētia, quoniam in nullo subiecto est, ὑπόστασις uero atqꝫ substantia, quoniam subest cęteris quæ subsistentię non sunt, id est, οὐσιώδεις πρόσωπον atqꝫ persona, quoniā est rationabile individuū. Deus quoqꝫ & οὐσία est & essentia. Est enim, & maximè ipse est, à quo omnium esse proficiscitur. Est ὑπόστασις, id est, subsistentia. Subsistit enim nullo indigens. Vnde etiam dicimus unam esse οὐσίαν uel οὐσίωσιν, id est, essentiam uel subsistentiam deitatis. Sed tres οὐσιώσεις, id est tres substantias. Et quidem secundū hunc modum dixere unam Trinitatis essentiam, tres substātias, tresqꝫ personas, nisi enim tres in Deo substantias Ecclesiasticus loquēdi usus excluderet, uideretur idcirco de Deo dici substātia. Non quod ipse cæteris rebus quasi subiectum supponeretur, sed quod idem omnibus uti præsideret, ita etiam quasi principium subesset rebus, dū eis omnibus οὐσιοῦσθαι uel subsistere subministrat. Sed hæc omnia idcirco sint dicta, ut differentia naturę atqꝫ personæ, id est, οὐσίας atqꝫ ὑποστάσεως monstraremus. Quo uero nomine unūquodqꝫ oporteat appellari Ecclęsiasticæ sit locutionis arbitriū. Hoc interim constet quod inter naturam personamqꝫ differre prædiximus. Quoniam natura est cuiuslibet substantiæ specificata proprietas, persona uero rationabilis naturæ individua subsistentia. Hanc in Christo Nestorius duplicem esse constituit, eò scilicet, traductus errore, ꝙd putauerit in omnibus naturis dici posse personam. Hoc enim præsumpto, quoniam in Christo duplicem naturam esse censebat, duplicem quoqꝫ personā esse cōfessus est. Qua in re eum falsum esse, cum definitio superius dicta conuincat, tum hæc argumentatio euidenter eius declarauit errorem, si enim nō est Christi una persona, duasqꝫ naturas esse manifestū est, hominis, scilicet, atqꝫ Dei: (Nec tam erit insipiens quisquā ut qui utram earū à ratione seiungat) sequit̄ ut duæ uideant̄ esse personæ. Est enim persona (ut dictū est) naturæ rationabilis individua subsistentia, quę est igit̄ facta hominis Deiqꝫ coniunctio? Num ita quasi cū duo corpora sibimet apponunt̄, ut tantū locis iūcta sint, & nihil in alterū ex alterius qualitate perueniat. Quē cōiunctionis Græci modū κατὰ παράθεσιν uocant, sed si ita Diuinitas humanitati cōiuncta est, nihil horum ex utriusqꝫ confectum est, ac per hoc nihil est Christus. Nomen quippe ipsum unū quiddam significat singularitate uocabuli. At si duabus personis manentibus, ea coniūctio qualem superius diximus, facta est naturarū, unū ex duobus effici nihil potuit. Omnino enim ex duabus personis nihil unquam fieri potest. Nihil igitur unum secundū Nestorium Christus est, ac per hoc omnino nihil. Quod enim non est unū, nec esse omnino potest. Esse enim atqꝫ unū conuertitur. Et quodcunqꝫ unum est, est etiam ea quæ ex pluribus coniunguntur, ut aceruus, chorus. unum tamē sunt, sed esse Christū manifestè ac ueraciter cōfitemur. Vnum igitur esse dicimus Christū, quod si ita est, unā quoqꝫ Christi sine dubitatione personam esse necesse est. Nam si duę personę essent, unus esse non posset. Duos uero esse Christos nihil est aliud nisi præcipitatę mentis insania. Cur enim omninò duos audeat Christos uocare unū hominē, aliū Deum? Vel cur eum qui Deus est, Christum uocat, si eum quoqꝫ qui homo est, christū est appellaturus. Cum qui simile nihil habeant ex copulatione coniunctum, cur simili nomine diuersissimis abutatur naturis: cum si Christum definire cogit̄ utrisque (ut ipse dicit) Christis, non possit unam definitionis adhibere substantiam. Si enim Dei atqꝫ hominis diuersa subiecta

iecta est, unumq; in utrisque Christi nomen, nec diuersarum coniunctio substantiarum unam creditur fecisse personam æquiuocum nomen est Christi, & nulla potest definitione concludi? Quibus autem unquam scripturis nomen Christi geminatur. Quid uero noui per aduentum saluatoris effectum est? nam Catholicis & fidei ueritas, & raritas miraculi constat. Quam enim magnum est, quamq; nouũ quod semel, nec ullo alio sæculo possit euenire, ut eius qui solus est Deus natura, cum humana quæ ab eo erat diuersissima, conueniret, atq; ita ex distantibus naturis una fieret copulatione personæ, Secundum Nestorij uero sententiam quid cõtingit noui? seruat, inquit, proprias humanitas Diuinitasq; personas. Quando enim non fuit Diuinitatis propria, humanitatisq; personæ? Quando uero non erit? uel quid amplius in Iesu generatione contingit. Quam in cuiuslibet alterius. Si discretis utrisque personis discretæ etiam fuere naturę. Ita enim personis manẽtibus illic nulla naturarum potuit esse coniunctio, ut in quolibet homine, cuius cum propria persona subsistat, nulla est ei excellentissimæ substantiæ coniuncta Diuinitas, sed fortasse Iesum, id est, personam hominis, idcirco Christum uocet, quoniam per eam mira quędam sit operata Diuinitas. Esto uero Deum ipsum Christi appellatione cur uocet. Cur uero non elementa quoq; ipsa simili audeat appellare uocabulo, per quæ Deus mira quædam quotidianis motibus operatur? An quia irrationabiles substãtiæ nõ possunt habere personam, quæ Christi uocabulum excipere possint. Nonne in sanctis hominibus ac pietate conspicuis apertus Diuinitatis actus agnoscitur? Nihil enim intererit, cur non sanctos quoque uiros eadem appellatione dignetur, si in assumptione humanitatis, non est una ex coniunctione persona. Sed dicat fortitan, illos quoque Christos uocari, fateor, sed ad imaginem ueri Christi. Quod si nulla ex homine atq; Deo una persona coniuncta est. Omnes ita ueros Christos arbitrabimur, ut hunc qui ex uirgine genitus creditur. Nulla quippe in hoc adunata persona est ex Dei atq; hominis copulatione. Sicut nec in eis qui Dei spiritu de uẽturo Christo prędicabant. Propter quod etiam ipsi quoque appellati sunt Christi. Iam uero sequitur, ut personis manentibus nullo modo à Diuinitate humanitas credat̃ assumpta. Omnino enim disiuncta sunt quæ ęque personis naturisq; ẽ separantur, prorsus inquam disiuncta sunt. Nec magis inter se homines bouesq; disiuncti quàm Diuinitas in Christo humanitasq; discreta est, si mãsere personę. Homines quippe ac boues una animalis communitate iunguntur. Est enim illis secundum genus communis substantia, eademq; in uniuersalitatis collectione natura. Deo uero atque homini quid non erit diuersa ratione disiunctum, si sub diuersitate naturæ personarum quoque credatur mansisse discretio? Non est igitur saluatum genus humanum, nulla in nos salus Christi generatione processit. Tot Prophetarum scripturę populum illusere credentem. Omnis ueteris testamenti spernatur auctoritas, per quã salus mũdo Christi generatione promittitur. Non autẽ prouenisse manifestum est, si eadem in persona est, quę in natura diuersitas. Eundem quippe saluum fecit, quem creditur assumpsisse. Nulla uero intelligi assumptio potest, si manet æque naturę personæq; discretio. Igitur qui alium manente persona non potuit, iure nõ uidebitur per Christi generationem potuisse saluari. Nõ est igitur per generationem Christi hominũ saluata natura, quod credi nefas est. Sed quanq; permulta sint, quæ hunc sensum impugnare ualeant atq; perfringere. De argumentorum copia tamen hoc interim liballe sufficiat. Transeundum quippe est ad Eutychem qui cum à ueterum orbitis esset euagatus, in contrarium cucurrit errorem. Asserens tantum abesse, ut in Christo gemina persona credatur, ut ne naturam quidem in eo duplicem oporteat cõfiteri. Ita quippe esse assumptum hominẽ, ut ea sit adunatio facta cum Deo, ut natura humana non mãserit. Huius error ex eodem quo Nestorij fonte prolabitur, nam sicut Nestorius arbitratus, non posse esse naturam duplicem quin persona fieret duplex, atq; ideo cũ in Christo natura duplicem confiteretur, duplicem credidit esse personam. Ita

nam. Ita

ham. Ita quoq; Eutyches non putauit naturam duplicem esse, sine duplicatione personæ. Et cum non confiteretur duplicem esse personam, arbitratus est cōsequens, ut una uideretur esse natura. Itaq; Nestorius rectè tenēs duplicem in Christo esse naturam, sacrilegè confitetur duas esse personas. Eutyches uero rectè tenens unam esse personā, impiè credit unam quoq; esse naturam. Qui conuictus euidentia rerū, quam doquidem manifestum est aliam naturam esse hominis, aliam Dei. Ait duas se confiteri in Christo naturas ante adunationem, unam uero post adunationem. Quæ sententia non apertè quod uult eloquitur, ut tamen eius dementiam perscrutemur. Adunatio hæc aut tempore generationis facta est, aut tempore resurrectionis. Sed si tempore generationis facta est, uidetur putare & ante generationem fuisse humanā carnem non à Maria sumptam, sed aliquo modo alio præparatā. Mariam uero uirginem appositam, ex qua caro nasceretur, quæ ab ea sumpta nō esset. Illam uero carnē quæ ante fuerit esse & diuisam atq; à diuinitatis substātia separatam. Cum ex uirgine natus est, adunatam esse Deo, ut una uideretur esse facta natura, uel si hæc eius sentētia non est, illa esse poterit, dicentis: Duas ante adunationē, unam post adunationē, si adunatio generatione perfecta est, ut corpus quidē à Maria sumpserit, sed anteq; sumeret diuersam deitatis diuinitatisq; fuisse naturā. Sumpta uero unā factā atq; in diuinitatis essentiā subsistentiā. Quod si hanc adunationē non putat generatione, sed resurrectione factā. Rursus id duobus fieri arbitrabitur modis. Aut enim genito Christo & nō assumente de Maria corpus, aut assumente ab eadem carnē, usq; dum resurgeret quidem duas esse naturas, post resurrectionē unā factā. De quibus illud diuinum nascitur, q interrogabimus hoc modo: natus ex Maria Christus, aut ab ea carnē humanam traxit, aut minimè, si non confitetur ex ea traxisse, dicat quo homine indutus aduenerit. Vtrum ne eo qui deciderat præuaricatione peccati, an alio. Si eo de cuius semine ductus est homo, quem uestita diuinitas est, nam si ex semine Abrahæ atque Dauid, & postremo Mariæ non fuit caro illa qua natus est. Ostēdat ex cuius hominis sit carne deriuatus. Quoniam post primum hominem caro omnis humana, ex humana carne deducitur. Sed si quē dixerit hominem, à quo generatio sumpta sit saluatoris præter Mariam uirginem, & ipse error cōfundetur, & ascribere mendacij notam summæ diuinitati illusus ipse uidebit: Quandoquidē Abrahæ atq; Dauid promittitur in sanctis diuinationibus, ut ex eorum semine toti mundo salus. Cum præsertim si humana caro sumpta est. nō ab alio sumi potuerit, nisi unde etiam procreabatur. Si igitur à Maria non est sumptum corpus humanum, sed à quolibet alio, per Mariam tamē est procreatum quod fuerat præuaricatione corruptum, superius dicto repellitur argumento. Quod si non eo homine Christus indutus est, qui pro peccati pœna sustinuerat mortem. Illud eueniet, ex nullius hominis semine talem potuisse nasci, qui fuerit sine originalis pœna peccati. Ex nullo igitur talis sumpta est caro, unde fit ut nouiter uideatur esse formata. Sed hæc aut ita hominum uisa est oculis, ut humanum putaretur corpus, quod reuera non esset humanū, quippe quod nulli originali subiaceret pœnæ. Aut noua quædam uera nec pœnæ peccati subiacens originalis ad tempus hominis natura formata est, si uero hominis corpus non fuit, apertè arguitur mentita diuinitas, quæ ostenderet hominibus corpus. Quod cum uerū non esset, tum fallerentur hi qui uerum esse arbitrarētur. At si noua ueraq; nō ex homine sumpta caro formata est. Quo tanta tragœdia generationis? ubi ambitus passionis? Ego quippe ne in homine quidem non stultè fieri puto, quod inutiliter factū est. Ad quam uero utilitatem facta probabitur tanta humilitas diuinitatis? Si homo qui perijt generatione, à passione Christi saluatus nō est, quoniā negatur assumptus. Rursus igitur sicut ab eodē Nestorij fonte Eutychis error principiū sumpsit, ita ad eundē finem relabitur. Vt secūdum Eutychem quoq; non sit saluatū genus humanū. Quoniam nō is qui æger esset & saluatione curaq; egeret, assumptus est. Traxisse autem hanc sententiā uidetur, si tamē huius erroris fuit, ut crederet nō fuisse corpus Christi

uerè ex homine, ſed extra atq; à Deo in cœlo formatum, quoniam cum eo in cœlum creditur aſcendiſſe. Quod exẽplum continet tale, non aſcendit in cœlum niſi qui de cœlo deſcẽdit. Sed ſatis de ea parte dictum uidetur, ſi corpus quod Chriſtus excepit ex Maria non credatur aſſumptum, ſi uero aſſumptũ eſt ex Maria, neq; permãſit perfecta humana diuinaq; natura, id tribus effici potuit modis. Aut enim diuinitas in humanitatem translata eſt, aut humanitas in diuinitatẽ, aut utraq; in ſe ita temperatę ſunt atq; cõmiſtæ, ut neutra ſubſtantia propriã formam teneret Sed ſi diuinitas in humanitatem trãslata eſt, factũ eſt, ꝙ credi nefas eſt, ut in humanitate immutabili ſubſtantia permanẽte, diuinitas uerteretur. Et quod paſſibile atq; mutabile naturaliter exiſteret, id immutabile permaneret. Quod uero immutabile atq; impaſſibile naturaliter creditꝰ, id in rem mutabilem uerteretur. Hoc igitur fieri nulla ratione cõtingit, ſed humana forſitan natura in deitatem uideatur eſſe conuerſa, hoc uero qui fieri poteſt, diuinas in generatione Chriſti, & humanam animam ſuſcepit, & corpus? Non enim omnis res in rem omnem uerti ac tranſmutari poteſt. Nam cũ ſubſtantiarũ alię ſint corporeę, aliæ incorporeæ, neq; corporea in incorporeã. Neq; incorpoream in eam quæ corpus eſt, mutari poteſt. Nec uero incorporea in ſeinuicem formas proprias mutant. Sola enim mutari transformariq; in ſe poſſunt, qui habent unius materiæ cõmune ſubiectum. Nec hæc omnia, ſed ea quæ in ſe facere & pati poſſunt. Id uero probatur hoc modo. Neq; enim poteſt æs in lapidẽ permutari, nec uero idem es in herbam. Nec quodlibet aliud corpus in quodlibet aliud transfigurari poteſt. Niſi & eadẽ ſit materia rerũ in ſe tranſeuntiũ, & à ſe & facere & pati poſſint, ut cum uinum atq; aqua miſcentꝰ, utraq; ſunt alia, quę actũ ſibi paſſionẽq; cõmunicent. Poteſt enim aquæ qualitas à uini qualitate aliquid pati. Poteſt itẽ uini ab aquę qualitate aliquid pati. Atq; idcirco ſi multũ quidem fuerit aquę, uini uero paululum, nõ dicũtur immiſta, ſed alterũ alterius qualitate corrũpitur. Si quis enim uinũ fundat in mare non miſtum eſt mari uinũ, ſed in mare corruptũ. Idcirco quoniã qualitas aquæ multitudine ſui corporis nihil paſſa eſt à qualitate uini, ſed potius in ſeipſam uini qualitatẽ propria multitudine commutauit. Si uero ſint mediocres. ſibiq; æquales, uel paulò inæquales naturę, quæ à ſe facere & pati poſſunt, illæ miſcentur, & mediocribus inter ſe qualitatibus tẽperantur. Atq; hæc quidẽ in corporibus, neq; his omnibus, ſed tãtum quæ à ſe (ut dictũ eſt) & facere & pati poſſunt, cõmuni atq; eadem materia ſubiecta. Omne enim corpus quod in generatione & corruptione ſubſiſtit, cõmunem uidetur habere materiã, ſed nõ omne ab omni uel in omni, uel facere aliquid uel pati poteſt. Corporea uero in incorporea nulla ratione poterũt permutari. Quoniã nulla cõmuni materia ſubiecta pærticipant. Quæ ſuſceptis qualitatibus in alterutrã permutetur. Omnis enim natura incorporeæ ſubſtãtiæ nullo materię nititur fundamẽto. Nullum uero corpus eſt, cui nõ ſit materia ſubiecta. Quod cum ita ſit, cumq; ne ea quidẽ quæ cõmunem materiã naturaliter habent, in ſe tranſeant, niſi illis adſit poteſtas in ſe & à ſe faciẽdi ac patiendi. Multo magis in ſe non permutabũtur, quibus nõ modo communis materia nõ eſt, ſed cũ alia res materię fundamẽto nititur ut corpus, alia omnino materię ſubiecto nõ egeat, ut incorporeũ. Non igitur fieri poteſt, ut corpus in incorporalem ſpeciẽ permutetꝰ. Nec uero fieri poteſt, ut incorporalia in ſeſe cõmiſtione aliqua permutentꝰ. Quorũ enim cõmunis nulla materia eſt, nec in ſe uerti, permutari queũt. Nulla aũt eſt incorporalibus materia rebus, nõ poterunt in ſe igitur inuicem permutari. Sed anima & Deus incorporeę ſubſtãtię rectè credanꝰ. Nõ eſt igitur humana anima in diuinitatẽ, à qua aſſumpta eſt pmutata. Quod ſi neq; corpus neq; anima in diuinitatẽ potuit uerti, nullo modo fieri potuit, ut humanitas cõuerteretur in Deũ. Multo minus uero credi poteſt ut utraq; in ſeſe cõfunderentur, quoniã neq; incorporalitas tranſire ad corpus poteſt, neq; rurſus è cõuerſo, corpus ad incorporalitatem, quãdoquidem nulla his materia ſubiecta cõmunis eſt, quæ alterutr s ſubſtantiarũ qualitatibus permutetur. At ita aiunt: Ex duabus quidẽ naturis Chriſtum conſiſtere,

consistere, in duabus uero minimè. Hoc, scilicet intendẽtes, quoniã quod ex duabus consistit, ita unum fieri potest, ut illa ex quibus dicitur constare non maneant, ueluti cum mel aquæ cõfunditur, neutrũ manet, sed alterũ alterius copulatione corruptum quiddam tertiũ fecit, ita illud quidem quod ex melle atq; aqua tertiũ fit, constare ex utrisq; dicitur, in utrisq; uero negatur. Non enim poterit in utrisq; constare, quando utrorũq; natura non permanet. Ex utrisq; constare potest, licet ea ex quibus coniungitur, alterutra qualitate corrupta sint, in utrisq; uero huiusmodi constare non potest, quoniã ea quæ in se transfusa sunt non manent, ac non sunt utraq;, in quibus constare uideatur, cum ex utrisq; constent in se inuicem, qualitatũ mutatione transfusis. Catholici uero utrũq; rationabiliter cõfitentur. Nã & ex utrisq; cõsistere, sed id qua ratione dicatur paulò posterius explicabo. Nunc illud manifestum est conuictã esse Eutychis sententiã, eo nomine, quod cum tribus modis fieri possit, ut ex duabus naturis una subsistat, ut aut diuinitas in humanitatẽ translata sit, aut humanitas in diuinitatem, aut utraq; permista sint. Nullum horũ modũ fieri potuisse superius dicta argumẽtatione declaratur. Restat ut quemadmodũ catholica fides dicat, & in utrisq; naturis Christũ, & ex utrisq; cõsistere doceamus, ex utrisq; naturis aliquid consistere duo significat, unum quidẽ cum ita dicimus aliquid ex duabus naturis iungi, sicut ex melle atq; aqua. Id autem est ut ex quolibet modo confusis, uel si una uertatur in alteram, uel si utræq; in se misceantur inuicem, nullo modo tamẽ utræq; permaneãt, secundum hunc modum Eutyches ait ex utrisq; naturis Christum consistere. Alter uero modus utrisq; cõsistendi, quod ita ex duabus iunctum est, ut illa tamen ex quibus iunctum esse dicitur, maneãt. Nec in alterutra uertãtur, ut cum dicimus coronã ex auro gemmisq; cõpositam. Hic neq; aurum in gemmas translatum est, neq; in aurum gemma cõuersa, sed utraq; permanent, nec formam propriam derelinquant. Talia ergo ex aliquibus constantia & in his cõstare dicimus, in quibus consistere prædicãtur. Tunc enim possumus dicere coronã gẽmis auroq; consistere. Sunt enim gẽmæ atq; aurum in quibus corona cõsistat. Nam in priore modo, non est mel atq; aqua, in quibus illud quod ex utrisq; iungitur constet. Cum igitur utrasq; manere naturas in Christo fides catholica confiteatur, perfectasq; easdem persistere, nec alteram in alteram transmutari iure dicit. Et in utrisque naturis Christum, & ex utrisque consistere. In utrisque quidem, quia manent utræque. Ex utrisque uero quia utrarumq; adunatione manentium una persona fit Christi. Non autem secundum eam significationem ex utrisq; naturis Christũ iunctum esse, fides catholica tenet, secundũ quam Eutyches pronunciat. Nam ille talem significationem cõiunctionis ex utraque natura sumit. Vt non cõfiteatur in utrisq; consistere, neq; enim utrasq; manere. Catholicus uero eam significationem ex utrisque cõsistendi sumit, quæ illi sit proxima, eamq; cõseruet, quæ in utrisque cõsistere confitetur, æquiuocum igitur ex utrisque consistere, ac potius amphibolum, & gemina significatione diuersa designans, una quidem significatione non manere substãtias, ex quibus illud quod copulatũ est, dicatur esse coniunctum. Alio modo significans ita utrisq; coniunctum, ut utraque permaneat. Hoc igitur expedito æquiuocationis atque ambiguitatis modo nihil est ultra quod possit opponi, quin id sit quod firma utraque fides catholica continet eundem Christum hominem esse perfectum, eundem Deum, eundemq; qui homo sit perfectus atque Deus. Vnum esse Deum ac Dei filium, nec quaternitatem trinitatis astrui, dum homo additur supra perfectum Deum, sed unam eandemq; personam numerum trinitatis explere. Vt cũ humanitas passa sit, Deus tamen passus esse dicatur. Non quo ipsa deitas humanitas facta sit, sed quod à deitate fuerit assumpta. Item qui homo est Dei filius appellatur, non substantia diuinitatis sed humanitatis, quæ tamen diuinitati naturali unitate coniuncta est. Et cũ hæc ita intelligẽtia discernãtur, permiscean turq;, tamen unus idemq; & homo perfectus sit, & Deus. Deus quidem quod ipse sit ex patris substãtia genitus, homo uero quod ex Maria sit uirgine procreatus. Itemq;

qui homo, Deus, eo quòd à Deo fuerit assumptus, & qui Deus homo, quoniã uestitus homine sit, cumq; in eadem persona aliud sit diuinitas, quæ susceptit, aliud quã susceptit humanitas, idem tamẽ Deus atq; homo est. Nam si hominem intelligas, idem homo est, atq; Deus. Quoniam homo ex natura, Deus assumptione, si uero Deum intelligas, idem Deus est atque homo, quoniam Deus est natura, homo assumptione, fitq; in eo gemina natura, geminaq; substantia, quoniam homo Deus, unaq; persona, quoniã idem homo atq; Deus, mediaq; est hæc inter duas hæreses uia. Sicut uirtutes quoq; medium tenent. Omnis enim uirtus in medio rerum decore locata constitit. Siquidẽ uel ultrà uel infrà quàm oportuerit fiat, à uirtute discediturmedietatem igitur uirtus tenet. Quocirca si quatuor hæc neque ultrà esse possunt, ut in Christo, aut duæ naturæ sint, duæq; personę, ut Nestorius ait, una persona unaq; natura, ut Eutyches ait, aut duæ naturę, sed una persona, ut catholica fides credit, aut una natura, duęq; personę. Cumq; duas quidẽ naturas duasq; personas in ea, quæ contra Nestorium dicta est, responsione, cõuicerimus. Vnam uero personam unamq; naturam esse non posse, Eutyche præponente monstrauimus. Neq; tamen tam amens quisq; hucusq; extitit, ut unam in eo naturam crederet, sed geminas esse personas. Restat ut ea sit uera, quã fides catholica pronũciat, geminã substantiã sed unã esse personam. Quia uero paulò ante diximus Eutychen cõfiteri duas quidẽ in Christo ante aduna tionẽ naturas. Vnam uero post adunationem. Cumq; hũc errorem duplicem interpretamur celare sententiã, ut hæc adunatio aut generatione fieret. cum ex Maria corpus hominis minimè sumeretur, aut sumptũ quidẽ ex Maria per resurrectionẽ fieret adunatio. De utrisq; quidem partibus idoneè (ut arbitror) disputatũ est. Nunc quærendum est quomodo fieri potuerit, ut duæ naturæ in unam substantiã miscerentur. Veruntamen est etiã nunc & alia quæstio, quæ ab his inferri potest, qui corpus humanum ex Maria sumptum esse non credunt. Sed alias fuisse sequestratũ præparatumq; quod in adunatione ex Marię utero gigni ac proferri uideretur. Aiunt enim si ex homine sumptum est corpus, homo uero omnis ex prima præuaricatione, non solum peccato & morte tenebatur, uerum etiam affectibus peccatorũ erat implicitus. Eaq; illi fuit pœna peccati, ut cum morte teneretur obstrictus, tamen esset reus etiam uoluntate peccandi, cur in Christo neque peccatum fuit? neq; peccandi ulla uoluntas? Et omnino habet animaduertẽdam dubitationem, talis quæstio. Si enim ex carne humana Christi corpus assumptum est, dubitari potest, quænam caro hæc quę assumpta sit, esse uideatur. Eum quippe saluauit quem etiam assumpsit, sin uero talem hominem assumpsit, qualis Adam fuit ante peccatum, integram uidetur humanã assumpsisse naturam, sed tamen quæ medicina penitus non egebat. Quomodo autem fieri potest ut talem assumpserit hominem qualis Adam fuit, cum in Adam potuerit esse peccandi uoluntas atque affectio? unde factum est, ut etiam prætergressis diuinis præceptis, inobedientiæ delictis teneretur astrictus. In Christo uero ne uoluntas quidem ulla creditur fuisse peccandi. Cum præsertim, si tale corpus hominis assumpsit, quale Adæ ante peccatum fuit non debuerit esse mortalis, quoniã Adam si non peccasset, mortem nulla ratione sensisset. Cum igitur Christus non peccauerit, quærendum est, cur senserit mortem, si Adę corpus antequã peccaret assumpsit? Quod si talem statum suscepit hominis qualis Adæ post peccatũ fuit. Videtur etiam Christo non defuisse necessitas, ut & delictis subiiceretur, & passionibus confunderetur. Obductisq; iudicij regulis, bonũ à malo nõ sincera integritate discerneret, quoniam has omnes pœnas Adam delicti præuaricatione suscepit, cõtra quos respondendũ est res intelligi hominum posse status. Vnum quidem Adæ ante delictũ, in quo tametsi ab eo mors aberat, nec adhuc ullo se delicto polluerat, poterat tamẽ in eo uoluntas esse peccandi. Alter in quo mutari potuisset, si firmiter in Dei præceptis manere uoluisset. Tunc enim id addendũ foret, ut non modo non peccaret, aut peccare uellet, sed ne posset quidẽ aut peccare, aut uelle delinquere. Tertius status est post delictum

ctum, in quo mors illum necessario subsecuta est, & peccatū ipsum uoluntas q; peccati, quorum summitatū atq; cōtrariorum hęc loca sunt, is status qui primū esset, & in pręceptis Dei Adam manere uoluisset, & is qui pœnę fuit, quoniam manere noluit, in illo enim nec mors esse, nec peccatū nec uoluntas ulla peccati. In hoc uero & mors & peccatum, & delinquendi omnis affectio. Omniaq; in pernitiem prona, nec quicq; in se opis habētia, ut post lapsum posset assurgere. Ille uero medius status in quo præsentia quidem mortis uel peccati aberat. Potestas uero utriusq; constabat, inter utrumq; statū est collocatus. Ex his igitur tribus statibus, Christus corpore naturę suæ singulas quodāmodo indidit. Nam quod mortale corpus assumpsit, ut mortem à genere humano fugaret, in eo statu ponendum est, quod post Adæ prævaricationem pœnaliter inflictum est. Quod uero nō fuit in eo uolūtas ulla peccati, ex eo sumptum est statu, qui esse potuisset nisi uoluntate insidiātis fraudibus applicasset. Restat igitur tertius status, id est medius. Ille, scilicet, qui eo tēpore fuit, cū nec mors aderat, & adesse poterat delinquēdi uoluntas. In hoc igitur Adam talis fuit, ut manducaret ac biberet, ut accepta digereret, ut laberetur in somnū, & alia quæ ei non defuerunt. Humana quidem, sed cōcessa, & quæ nullam pœnam mortis inferrent, quæ omnia habuisse Christum dubium non est. Nam & manducauit, & bibit, & humani corporis officio functus est. Neq; enim tāta indigētia in Adam fuisse credēda est, ut nisi māducasset uiuere nō potuisset. Sed si ex omni quidē ligno escam sumeret, semper uiuere potuisset, hisq; non mori. Idcirco paradisi fructibus indigentiā explebat. Quam indigentiam fuisse in Christo nullus ignorat, sed potestate, nō necessitate & ipsa indigentia, ante resurrectionem in eo fuit. Post resurrectionē uero talis extitit, ut ita illud corpus immutaretur humanum, sicut Adæ præter prævaricationis uinculum mutari potuisset, quodq; nos ipse Iesus Christus uotis docuit optare, ut fiat uoluntas eius, sicut in cœlo & in terra, & ut adueniat eius regnum, & nos liberet à malo. Hæc enim nomina, illa beatissima humani generis fideliter credentium immutatio deprecat. Hęc sunt quę ad te de fidei meæ credulitate scripsi, qua in re siquid perperam dictum est, nō ita sum amator mei, ut ea quæ semel effuderim, meliori sententiæ anteferre cōtendam. Si enim nihil est ex nobis boni, nihil est quod in nostris sententijs amare debeamus. Quod si ex illo cuncta sunt bona, qui solus est bonus, illud potius bonum esse credendum est, quod illa incommutabilis bonitas, atq; omnium bonorum causa, perscribit.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI AD SYMMACHVM, QVOMODO TRINITAS EST VNVS DEVS, ET NON TRES DII.

INVESTIGATAM diutissimè quæstionē quantū nostrę mentis igniculum illustrare lux diuina dignata est, formatā rationibus literisq; mandatam, offerendam uobis communicandamq; curaui, tam uestri cupidus iudicij, quàm nostri studiosus inuenti. Qua in re quid mihi sit animi quoties ītilo excogitata commēdo, cum ex ipsa materiæ difficultate, tum ex eo quòd charis, id est, uobis tātum loquor, intelligi potest. Neq; enim famæ iactatione & inanibus uulgi clamoribus excitamur. Sed si quis est fructus exterior, hic non aliam potest, nisi materiæ similem, sperare sententiā. Quocūq; igitur à uobis deieci oculos, partim ignaua segnities, partim callidus liuor occurrit, ut cōtumeliam uidear diuinis tractatibus irrrogare, qui talibus hominum monstris non agnoscenda hic potius, quàm proculcāda proiecerim. Idcirco stilum breuitate cōtraho, & ex intimis sumpta Philosophiæ disciplinis, nouorū uerbo

rum ſignificationibus,uelo,ut hæc mihi tantum uobisq́ue,ſi quando ad ea conuerti-
tis oculos,colloquantur. Cæteros uero ita ſubmouimus, ut qui capere intellectu no
quiuerint, ad ea etiam legenda uideantur indigni. Sanè tantū à nobis quæri oportet,
quantū humanæ rationis intuitus ad diuinitatis ualet celſa cōſcendere. Nam cæteris
quoq; artibus idem, quaſi quidā finis, eſt conſtitutus, quouſq; poteſt uia rationis ac-
cedere. Neq; enim medicina ſemper ægris affert ſalutē. Sed nulla erit culpa medētis,
ſi nihil eorū quæ fieri oportebat, omiſerit. Idem quoq; fit in cæteris. At quātum hæc
difficilior quæſtio eſt, tam facilior debet eſſe ad ueniam. Vobis tamen etiam illud in-
ſpiciendum eſt, an ex beati Auguſtini ſcriptis ſemina rationū, aliquos in nos uenien
tia fructus intulerint, ac de propoſita quæſtione, hinc ſumamus initium. Chriſtianæ
religionis reuerentiam plures uſurpant, ſed ea fides pollet maximè ac ſolitariè, quæ
tum propter uniuerſalium præcepta regularum, quibus eiuſdem religionis intelligi-
tur autoritas, tum propterea quod eius cultus per omnes penè mundi terminos ema
nauit, catholica uel uniuerſalis uocatus. Cuius hæc eſt de trinitatis unitate ſententia
pater, inquiunt, Deus, filius Deus, ſpiritusſanctus Deus. Igitur pater, filius, ſpiritus
ſanctus, unus Deus, nō tres dij. Cuius cōiunctionis ratio eſt indifferentia, eos enim
differentia comitatur, qui uel augent, uel minuunt, ut Arriani. Qui gradibus merito
rum trinitatem uariantes diſtrahunt atq; in pluralitatem deducunt. Principium enim
pluralitatis, alteritas eſt, præter alteritatem enim nec pluralitas quid ſit intelligi po-
teſt. Trium namq; rerum in quolibet tum genere, tum ſpecie, tum numero, diuerſitas
conſtat. Quoties idem dicitur, toties diuerſum etiā prædicatur. Idem uero dicitur tri-
bus modis. Aut genere, ut idem homo quod equus, quia idem genus ut animal, aut
ſpecie, ut idem Cato quod Cicero, quia eadem ſpecies, ut homo, uel numero ut, Tul
lius & Cicero, quia unum eſt numero. Quare diuerſum etiam uel genere, uel ſpecie,
uel numero dicitur, ſed numero differentiā, accidentium uarietas facit, nam tres ho-
mines neq; genere, neq; ſpecie, ſed ſuis acidentibus diſtant. Nam uel ſi animo cuncta
ab his accidētia ſeparemus, tamē locus cunctis diuerſus eſt, quem unū fingere nullo
modo poſſumus. Duo enim corpora unū locū non obtinebūt, qui eſt accidens, atq;
ideo ſunt numero plures, quoniā accidētibus plures fiunt. Age igitur ingrediamur,
& unumquodq; ut intelligi atq; capi poteſt, diſcutiamus. Nam ſicut optime dictū ui-
detur, eruditi eſt hominis, unumquodq; ut ipſum eſt, ita de eo fidem capere atq; tem-
ptare. Nam cum tres ſint ſpeculatiuæ partes, naturalis in motu, in abſtracta. Cōſide-
rat enim corporum formas cum materia, quę à corporibus actu ſeparari nō poſſunt.
Quæ corpora in motu ſunt, ut cum terra deorſum, ignis ſurſum fertur, habetq; motū
forma materiæ coniuncta. Mathematica ſine motu, in abſtracta. Hæc enim formas
corporum ſpeculatur ſine materia, ac per hoc ſine motu. Quę formæ cum in materia
ſint, ab his ſeparari non poſſunt. Theologia ſine motu, abſtracta atque ſeparabilis.
Nam Dei ſubſtātia & materia & motu caret. In naturalibus igit̄ rationaliter, in Ma
thematicis diſciplinaliter, in diuinis intellectualiter uerſari oportebit. Neq; deduci
ad imagines, ſed potius ipſam inſpicere formā, quæ uerè forma, neque imago eſt, &
quæ, eſſe ipſum, eſt, & ex qua eſſe eſt. Omne namq; eſſe, ex forma eſt. Statua enim nō
ſecundum æs, quod eſt materia, ſed ſecūdum formam quæ in eo inſignita eſt, effigies
animalis dicitur, ipſumq; æs non ſecundum terram quæ eſt eius materia, ſed dicitur
ſecundū æris figurā. Terra quoq; ipſa, non ſecundū materiam dicitur, ſed ſecundum
ſiccitatē grauitatemq; quę ſunt formæ. Nihil igitur ſecundū materiā eſſe dicitur, ſed
ſecundū propriā formā. Sed diuina ſubſtantia ſine materia forma eſt, atq; ideo unū,
& eſt id q̄ eſt, reliqua enim nō ſunt id quod ſunt. Vnūquodq; enim habet eſſe ſuū ex
his ex quibus eſt, id eſt, ex partibus ſuis, & eſt hoc atq; hoc, id eſt, partes ſuæ coniun-
ctæ, ſed non hoc uel hoc ſingulariter, ut cum homo terrenus cōſtet ex anima & cor-
pore, corpus & anima eſt, non, uel corpus, uel anima. Igitur in parte nō eſt id q̄ eſt,
q̄ uero non eſt ex hoc atq; hoc, ſed tantū eſt hoc. Illud uero eſt id q̄ eſt, pulcherrimū

fortiſſimumq;

fortissimumq́, quia nullo nititur. Quocirca hoc uere unū, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud, præterq́ id quod est, neq́ enim subiectū fieri potest, forma enim est, formæ uero subiectæ esse non possunt. Nam quod cæteræ formæ, subiectæ accidentibus sint, ut humanitas, non ita accidentia suscipit eo quo ipsa est, sed eo quòd materiæi subiecta est, dum enim materia subiecta humanitatē suscipit quodlibet accidens, ipsa hoc suscipere uidet̄ humanitas, forma uero quæ est sine materia, non poterit esse subiectum, nec inesse materiæ. Neq́ enim esset forma, sed imago. Ex his enim formis quę præter materiā sunt, istę formæ uenerūt, quę sunt in materia & corpus efficiunt. Nam cæteris quę in corporibus sunt, abutimur formas uocantes, dum imagines sint. Assimulantur enim formis his, quæ nō sunt in materia cōstitutæ. Nulla igitur in eo diuersitas, nulla ex diuersitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo, atq́ idcirco nec numerus, Deus uero à Deo nullo differt, nec uel accidentibus, uel substantialibus differentijs in subiecto positis distat, ubi uero nulla est differētia nulla est omnino pluralitas. Quare nec numerus igitur unitas tantū. Nam cum tertio repetit̄ Deus, cum pater & filius & spiritus sanctus nūcupatur, tres unitates non faciūt pluralitatē numeri in eo q́ ipsæ sunt. Si aduertamus ad res numerabiles, at nō ad ipsum numerū. Illic enim unitatum repetitio numerū facit. Tres enim unitates ternarium faciunt, quia ipse numerus ex unitatibus collectus est. In eo autē numero qui in rebus naturalibus cōstat, repetitio unitatū atq́ pluralitas, minimé facit numerabilium rerum numerosam diuersitatem. Numerus enim duplex est: Vnus quidem quo numeramus, alter uero qui in rebus numerabilibus cōstat. Etenim unum res est unitas quæ unū dicimus. Duo rursus in rebus sunt, ut homines uel lapides dualia mihi, sed tum dualitas, qua duo homines uel lapides fiunt duo, & in cęteris eodem modo, ergo in numero quo numeramus repetitio unitatū facit pluralitatē, in rerū uero numero non facit pluralitatē unitatū repetitio, uelut si de eodem dicam. Gladius unus. Mucro unus. Ensis unus, potest enim unus tot uocabulis gladius agnosci. Hęc enim unitatū repetitio, iteratio potius est q́ numeratio, uelut si ita dicamus, ensis, mucro, gladius, repetitio quędā est eiusdē, non numeratio diuersorū. Velut si dicam sol, sol, sol, non tres soles effecerim, sed uno toties prædicauerim. Nō igitur si de patre, filio & spiritusancto, tertio prædicatur Deus, idcirco trina numeratio numerū facit, hoc enim illis, ut dictū est imminet, qui inter eos distantiā faciūt meritorū. Catholicis uero nihil in differētia cōstituentibus, ipsamq́ formā ut est, esse ponentibus, neq́ aliud esse, q́ est ipsum quod est, opinantibus. Repetitio rectè de eodem, q́ enumeratio diuersa uidet̄, cum dicit̄ Deus pater, Deus, filius Deus spiritus sanctus. Atq́ hæc trinitas est unus Deus, uelut ensis atque mucro unus gladius, uelut sol, sol, sol, unus sol. Sed hic interim ad eam dictum sit significationem monstrationemq́, qua ostenditur non omnem unitatū repetitionem, numerum pluralitatemq́ perficere. Non uero ita dicitur, pater, & filius, & spiritussanctus, quasi multiuocum quiddā. Nam mucro & ensis & ipse est, & idem. Pater uero ac filius & spiritussanctus idem quidem est, non uero ipse, in qua re paulisper considerandū est, requirentibus enim ipse est pater qui filius, minimè inquiunt. Rursus idem alter qui alter negatur, non est igitur inter eos in re omni indifferentia. Qua subintrat quem numerus ex subiectorū diuersitate confici superius explanatum est. De qua re breuiter considerabimus, si prius illud quemadmodum de Deo unumquodq́ prędicattur, præmiserimus. Decem omnino prædicamenta traduntur, quæ de rebus omnibus uniuersaliter prædicatur, id est, substantia, qualitas, quātitas, ad aliquid, ubi quando, habere, situm, facere, pati. Hæc igitur talia sunt, qualia subiecta permiserint. Nam pars eorum in reliquarum rerum prædicatione substantia est, pars in accidentium numero est. Ad hęc cum quis in diuinam uerterit prędicationem, cuncta mutātur quæ prędicari possunt, aliquid uero omnino non potest prædicari. Nam substantia in illo non est uerè substantia, sed ultra substantiam. Item qualitas, & cætera quæ euenire queunt quorum ut amplior fiat intellectus,

exempla subdēda sunt. Nam cum dicimus Deus, substantiā quidem significare uidemur, sed eam quæ sit ultra substātiam. Cum uero iustus, qualitatem quidem, sed non accidentem, sed eam quæ sit substantia. Sed ultra substantiam. Neq; enim aliud est q̄ est, aliud est quod iustus est, sed idem est esse Deo, quod iustus. Item cum dicitur magnus, uel maximus, quātitatem quidē significare uidemur, sed eam quæ sit ipsa substātia talis, qualem esse diximus ultra substantiam. Idem est enim esse Deo, quo magnus, de forma enim eius superius demōstratum est, quoniā is sit forma & unū uerē nec ultra pluralitas. Sed hæc prædicamēta talia sunt, ut in quo sint, ipsum esse faciāt q̄ dicitur, diuisē quidem in cæteris, in Deo cōiunctē atq; copulatē, hoc modo. Nam cum dicimus substātia, ut homo uel Deus, ita dicitur quasi illud de quo prędicatur, ipsum sit substantia, ut substātia homo uel Deus. Sed dīstat. Quoniā homo nō integrē ipsum homo est, ac per hoc nec substātia. Quod enim est, alīs debet, quæ non sunt homo. Deus uero hoc ipsum q̄ est, Deus est. Nec enim aliud est, nisi quod est, ac per hoc ipsum, Deus est. Rursus iustus quod est qualitas, ita dicit quasi ipse hoc sit de quo prædicat, id est, si dicamus homo iustus, uel Deus iustus, ipsum hominem uel Deū iustū esse proponimus, sed differunt quod homo alter, alter est iustus, Deus uero est idem ipsum quod iustum. Magnus etiā homo uel Deus dicitur, atq; ita qua ipse sit homo magnus, uel Deus magnus. Sed homo tantum magnus, Deus uero ipsum magnū existit, reliqua uero neq; de Deo, neq; de cæteris prædicātur. Nam ubi uel de Deo, uel de homine prędicare potest. De homine, ut in foro, de Deo, ut ubiq;. Sed ita ut non quasi ipsa sit res id quod prædicatur, de qua dicitur. Non enim ita homo dicitur esse in foro, quemadmodū esse albus, uel longus, nec quasi circūfusus, & determinatus proprietate aliqua qua designare se possit, sed tantū quod sit illud alīs informatū rebus per hanc prædicationē ostēditur, de Deo uero non ita. Nam quod ubiq; est, ita dici uidetur, nō q̄ in omni sit loco. Omnino enim in loco esse nō potest, sed quod ei omnis locus adsit ad eum capiendum, cum ipse non suscipiatur in loco. Atq; ideo nusquā in loco esse dicitur, quoniā ubiq; est, sed non in loco. Quando uero eodē prædicat modo, ut de homine, heri uenit, de Deo uero semper est, hoc quoq; non quasi esse aliquid dicitur illud ipsum, de quo hesternus dicit aduentus, sed quod ei secundū tempus accessit prædicatur. Quod uero de Deo dicitur, semper est, unum quidē significat, quasi omni præterito fuerit, omni quoquo modo sit præsenti, omni futuro erit, quod de cœlo & de cæteris immortalibus corporibus secundum Philosophos dici potest. At de Deo non ita. Semper enim est, quoniā semper præsens est in eo tempus. Tātumq; inter nostrarū rerum præsens, quod est nunc interest, ac diuinarum, quod nostrum nunc quasi currēs tēpus, facit sempiternitatē. Diuinum uero nunc, permanens neq; mouens sese, atq; cōsistens, æternitatē facit. Cui nomini si adjcias semper, facies ei quod est, nūc iugem indefessumq; ac per hoc perpetuum cursum, quod est sempiternitas. Rursus habere uel facere eodem modo. Dicimus enim currit, uestitus, de homine, de Deo cūcta possidēs, regit. Rursus nihil de eo quòd est esse de utrisq; dictum est. Sed hęc omnis prędicatio exterioribus datur, omniaq; hic quodāmodo referunt ad aliud. Cuius p̄dicationis differentiā sic facilius internoscimus, q̄ homo est, uel Deus, refert ad substantiā qua est aliquid, id est, homo uel Deus. Qui iustus, refert ad qualitatē, qua, scilicet, est aliquid, id est, iustus. Qui magnus, ad quantitatem, qua est aliquid, id est, magnus. Nā in cęteris p̄dicationibus nihil tale est. Qui enim dicit esse aliquē in foro, uel ubiq;. refer quidē ad prædicamentū quod est ubi, sed nō in quo aliquid est, uelut iustitia iustus. Item cum dico currit, uel regit, uel nunc est, uel semper est, refertur quidem uel ad facere, uel ad tempus. Sitamē interim diuinum illud semper tempus dici potest. Sed non in quo aliquo aliquid est ue uelut magnitudine magnum. Nam situm passionemq; requiri non oportet in Deo. Neq; enim sunt, iam ne patet quæ sit differentia prędicationum? & patet quod aliæ

quidem

quidem quasi rem mõstrent. Aliæ uero quasi circumstantias rei. Quodq; illa quidem ita predicantur ut esse aliquid rem ostendant. Illa uero ut non esse, sed potius extrin secus aliquid quodãmodo affigant. Illa igitur quę aliquid esse designãt, secundũ rem prædicationes uocent, quæ cum de rebus subiectis dicũtur, uocant accidentia secun dum rem. Cum uero de Deo, qui subiectus non est, secundũ substantiam rei prædica tio nuncupatur. Age nunc de relatiuis speculemur, pro quibus etiam quod dictũ est sumpsimus ad disputationẽ. Maximè enim hæc non uidentur secundũ se facere prædicationem, quæ perspicuè ex alieno aduentu constare perspiciũtur. Age enim quo niã dominus & seruus relatiua sunt, uideamus utrũ ne ita sit, ut secundũ se sit prędi catio, an minimè. Atq; si auferas seruum, abstuleris quoq; dominum. At nõ etiam si auferas albedinem, abstuleris quoq; album. Sed interest quod albedo accidit albo, qua sublata perit nimirum album. At in domino si seruum tu aufetas, perit uocabulum quo dominus uocabatur, sed non accedit seruus domino, ut albedo albo sed pote stas quædam qua seruus coërceatur. Quæ quoniam sublato deperit seruo, cõstat non eam per se domino accidere, sed per seruorum quodãmodò extrinsecum accessum. Non igitur dici potest, per prædicationem relatiuã quicquã rei de qua dicitur, secun dum se addere, uel minuere, uel mutare, quæ tota non in eo quòd est esse consistit. sed in eo quòd est in comparatione aliquo modo se habere. Nec semper ad aliud, sed ali quoties ad idem. Age enim fiet qui quam, igitur si accedam dexter, ero ei similis. Ille ad me comparatus, erit dexter, nõ quod ita sit per se dexter, uelut longus, aut albus, sed q; ego dexter accesserim. Rursus ego sinister accedo, idẽ erit ille dexter, nõ q; il le sit per se dexter, uelut albus ac longus, sed quod me accedente sit dexter, atq; id q; est à me, & ex me est, minimè uero ex se. Quare quoniã secũdum rei alicuius quæ in eo quod ipsa est. proprietatem non faciunt prædicationem, nihil alternare, uel mu tare queunt, nullamq; omnino essentiã uariare. Quocirca si pater ac filius ad aliquid dicuntur, nihilq; aliud ut dictum est differt nisi sola relatione. Relatio uero non prę dicatur ad id de quo prædicatur quasi ipsa sit, & secundum rem de qua dicitur, non faciet alteritatem rei, de qua dicitur. Sed si dici potest, quo quidem modo id quod uix intelligi potuit, interpretatum est personarum. Omnino enim magna regulæ est ue ritas, in rebus incorporalibus, distãtias effici differentijs, non locis, neque accessisse dici potest aliquid Deo, ut pater fieret, nõ enim cœpit esse unquã pater. eo quòd sub stantialis quidẽ ei est productio filij. Relatiua uero prædicatio patris, si meminimus omnium in prioribus de Deo sententiarum, ita cogitemus processisse quidẽ ex Deo patre filiũ, dictũ, & utrisque spiritũ sanctum, hos quoniam incorporales sint, mini mè, locis distare, quoniã uero pater Deus, & filius Deus, & spiritus sanctus Deus. Deus uero quoniam nullas habet differentias, quibus differat à Deo, à nullo eorum differt. Differentiæ uero ubi absunt, abest pluralitas, ubi abest pluralitas, adest uni tas. Nihil autem aliud gigni potuit ex Deo, nisi Deus, & in rebus numerabilibus re petitio unitatum non facit modis omnibus pluralitatem. Trium igitur idoneè con stituta est unitas. Sed quoniã nulla relatio ad seipsum referri potest, idcirco quod ea secundũ seipsum est prædicatio, quæ relatione caret. Facta quidẽ est trinitatis nume rositas. in eo quod est prædicatio relationis, sed seruata est substantiæ unitas, in eo q; est in differentia, uel substantię, uel operationis, uel omnino eius quę secundũ se di citur prædicationis. Ita igitur substantia cõtinet unitatẽ, relatio multiplicat trinitatẽ, atq; ideo sola sigillatim proferuntur, atq; separatim, quę relationis sunt. Nam idẽ pa ter qui filius non est, nec idem uterq; qui spiritus sanctus. idẽ tamẽ Deus est, & pater, & filius, et spiritus sanctus, idẽ iustus, idẽ bonus, idem magnus, idẽ omnia quę secun dũ se poterũt prædicari. Sanè sciendũ est nõ semper talẽ esse relatiuã prædicationẽ, ut semp ad differens, predicet, ut est seruus ad dominũ, differt enim. Nã omne æ quale, æquali æquale est, & simile, simili simile est, & idem, ei q; est idem, idem est, iunctis

est in trinitate relatio patris ad filiũ,& utriusq; ad spiritũ sanctũ,ut eius quod est idẽ, ad id q̃ est idẽ. Quod si in cunctis alijs rebus nõ potest inueniri,facit hoc cognata ea ducis rebus alteritas,nos uero nulla imaginatione deduci, sed simplici intellectu eri gi,& ut quodq; intelligi potest, ita aggredi etiã intellectu oportet. Sed de proposita quæstione satis dictum est. Nunc uestri normã iudicij expectat subtilitas quęstionis, quæ utrũ rectè diuersa sit an minimè,uestra statuat pronũciationis autoritas. Quod si sententiæ fidei fundamẽtis,sponte firmissimis opitulante gratia Diuina, idonea ar gumentorum adiumẽta præstitimus, illic perfecti operis lętitia remeabit unde uenit affectus. Quod si ultra se humanitas nequiuit ascendere, quantũ imbecillitas subtra hit uota,supplebunt.

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI, AD IOANNEM ECCLE
SIAE ROMANAE DIACONVM, VTRVM PATER ET
filius & spiritussanctus de Diuinitate substantialiter prædicentur.

VAERO an pater & filius ac spiritussanctus de Diuinitate substãtia liter prædicentur an alio quoquam modo, uiam indaginis hinc arbi tror esse sumendã, unde rerum omnium manifestũ constat exordiũ, id est, ab ipsis catholicę fidei fundamẽtis. Si igitur interrogem,an qui dicitur pater substantia sit,respondetur esse substantia. Quod si quæram, an filius substantia sit idem dicitur. Spiritũ sanctum quoq; substantiam esse,nemo dubitauerit. Sed cum rursus colligo,patrem,filium,spiritum sanctũ, non plures,sed una,occurrit esse, una igitur substantia triũ nec separari ullo modo,aut disiungi potest,nec uelut partibus in unũ cõiuncta est,sed est una simplici ter. Quæcũq; igitur de diuina substãtia prædicantur, ea tribus oportet esse cõmunia, idq; erit signi,quæ sint quæ de diuinitatis substãtia prædicentur. Quod quæcumq; hoc modo dicuntur de singulis, in unum collectis tribus singulariter prædicabũtur hoc modo. Si dicimus pater Deus est, filius Deus est, spiritussanctus Deus est, pater,fi lius ac spiritus sanctus unus Deus. Si igitur eorũ una deitas,una substantia est,licet Dei nomẽ de diuinitate substãtialiter prædicari. Ita pater ueritas est,filius ueritas est, spiritussan.ueritas est, pater,filius,spiritussanctus, nõ tres ueritates, sed una ueritas est. Si igit̃ una in his substãtia,una est ueritas,necesse est ueritatẽ substãtialiter prædi cari de bonitate,de incõmutabilitate, de iustitia,de omnipotẽtia, ac de cæteris omni bus quæ tam de singulis,q̃ de omnibus singulariter prædicamus, manifestũ est sub stãtialiter dici. Vnde apparet ea quęcũq; in singulis separatim dici cõuenit,nec tamẽ in omnibus dici queũt,non substãtialiter p̃dicari,sed alio modo. Qui uero iste sit,po sterius quærã. Nam qui pater est,hoc uocabulũ non trãsmittit ad filiũ,neq; ad spiritũ sanctũ. Quo fit ut nõ sit substãtiale nomẽ hoc inditũ. Nam si substantiale est,ut De us,ut ueritas,ut iustitia, ut ipsa quoq; substãtia,de cæteris diceret̃. Itẽ filius solus hoc recipit nomẽ. Neq; enim cũ alijs iungitur,sicut in Deo,sicut in ueritate, sicut in cæte ris superius dixi, spiritus quoq; sanctus nõ est idem qui pater ac filius. Ex his igitur intelligamus patrem,filiũ ac spiritumsanctũ, non de ipsa diuinitate substantialiter di ci,sed alio quodãmodo. Si enim substãtialiter prædicaret̃,& de singulis,& de omni bus singulariter diceretur. Hæc uero ad aliquid dici manifestum est,nam & pater ali cuius pater est,& filius alicuius filius est,& spiritus alicuius spiritus. Quo fit ut nec trinitas substãtialiter de Deo prędicetur, nõ enim pater trinitas, qui enim pater est, filius ac spiritussanctus nõ est,nec trinitas filius,nec trinitas spiritussanctus secundũ eũdem modũ. Sed trinitas quidẽ in personarũ pluralitate cõsistit,unitas uero in sub stantiæ simplicitate. Quod si personæ diuisæ sunt,substantia uero indiuisa sit,necesse

est

est uocabulum quod ex personis originem capit, id ad substantiam nõ pertinere, ad trinitatẽ personarum diuersitas facit, trinitas igitur non pertinet ad substantiã. Quo fit, ut neque pater, neq; filius, neq; spiritus sanctus, nec trinitas, de Deo substantialiter prædicẽtur. Sed ut dictũ est ad aliquid. Deus uero ueritas, iustitia, bonitas, omnipotentia, substantia, immutabilitas, uirtus, sapientia, & quicquid huiusmodi excogitari potest, substantialiter de Diuinitate dicitur. Hæc si rectè se ex fide habent, ut me instruas peto. Aut si aliqua re forte diuersus es, diligentius intuere, quæ dicta sunt, & fidem si poteris rationemq; coniunge.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, AN OMNE QVOD EST BONVM SIT.

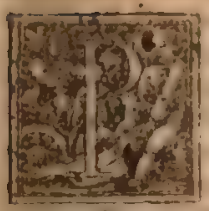

OSTVLAS ut ex Hebdomadibus nostris eius quæstionis obscuritatem quæ continet modũ, quo substantiæ in eo q̃ sint, bonæ sint, cum non sint substãtialia bona, digeram & paulò euidentius monstrem. Idq; eò dicis esse faciendũ, q̃ non sit omnibus notum iter huiusmodi scriptionũ. Tuus uero testis ipse sum, q̃ hæc uiuaciter fueris ante cõplexus. Hebdomadas uero ego ipse mihi cõmentor, potiusq; ad memoriã meam speculata conseruo, q̃ cuiquã participo, quorũ lasciuia ac petulantia nihil à ioco risuq; patitur esse diiunctum. Prohinc tu nescis obscuritatibus breuitatis aduersus, quæ cum sint arcani fida custodia, tamẽ id habent cõmodi, q̃ cum his solis qui digni sunt, colloquũtur. Vt igitur in Mathematica fieri solet cæteris q; etiam disciplinis, propōui terminos regulas q; quibus cuncta quæ sequunt̃ efficiam. Communis animi conceptio est enunciatio quisq; quam probat auditã. Harũ duplex modus est. Nam una ita cõmunis est ut omnium hominũ sit, ueluti si proponã hanc: Si duobus æqualibus æqualia auferas, quæ relinquant̃, æqualia esse, nullus id intelligẽs neget. Alia uero est doctorũ tantum, quæ tamen ex talibus cõmunibus animi conceptionibus uenit, ut est. Quæ incorporalia sunt, in loco nõ esse, & cætera, quæ tamen non uulgus, sed docti comprobant, ij. Diuersum est esse, & id q̃ est. Ipsum enim esse nondũ est. At uero q̃ est, accepta essendi forma est, atq; cõsistit, iij. Quod est, participare aliquo potest. Sed ipsum esse, nullo modo aliquo participat. Fit enim participatio cũ aliquid iam est. Est aũt aliquid, cum esse susceperit, iiij. Id q̃ est, habere aliquid præterquã quod ipsum est, potest, ipsum uero esse nihil aliud præter se, habet admistum, v. Diuersum est autem esse aliquid, & esse aliquid in eo quòd est, illic enim accidens, hic substantia significatur, vi. Omne quod est, participat eo quòd est esse, ut sit; alio uero participat, ut aliquid sit. At per hoc id quod est, participat eo quòd est esse, ut sit. Est uero ut particeps alio quolibet, omne simplex esse suum, & id q̃ est, unum habet, vij. Omni cõposito aliud est esse, aliud ipsum est, omne simplex esse suum, & id quod est, unum habet, viij. Omnis diuersitas est discors, similitudo uero quædam appetenda est. Et quod appetit aliud, tale ipsum esse naturaliter ostenditur, quale est illud ipsum, quod appetit. Sufficiunt igitur quæ præmisimus, à prudente uero rationis interprete, suis unumquodque aptabitur argumentis. Quæstio uero huiusmodi est, ea quæ sunt, bona sunt. Tenet enim cõmunis sententia doctorum, omne quod est, ad bonum tendere. Omne autẽ tendit ad simile, quæ igitur ad bonũ tendũt, bona ipsa sunt. Sed quemadmodum bona sunt inquirẽdum est, utrum ne participatione, an substantia. Si participatione, per seipsa nullo modo bona sunt. Nam quod participatione album est, per se in eo quòd ipsum est, album non est, & de cæteris qualitatibus, eodem modo. Si igitur participatione sunt bona, ipsa per se nullo modo bona sunt, non igitur ad bona tendunt. Sed concessum est, non igitur participatione

sunt

ſunt bona, ſed ſubſtãtia. Quorũ uero ſubſtantia bona eſt, id quod ſunt, bona ſunt. Id autem quod ſunt, habent ex eo quòd eſt eſſe. Eſſe igitur ipſorum bonorum eſt, omnium igitur rerum ipſum eſſe, bonum eſt. Sed ſi eſſe bonum eſt, ea quæ ſunt in eo quòd ſunt, bona ſunt. idemq; illud eſt eſſe, quod bonum eſſe. Subſtantialia igitur bona ſunt, quoniam non participãt bonitate. Quod ſi ipſum eſſe in eis bonũ eſt, nõ eſt dubiũ quinetiam ſubſtantialia, cum ſint bona, primo ſint bono ſimilia, ac per hoc ipſum bona erunt, nihil enim illi præter ſeipſum ſimile eſt, ex quo fit, ut omnia quæ ſunt, Deus ſint, quod dictu nefas eſt. Non ſunt igitur ſubſtantialia bona, ac per hoc non in his eſt eſſe bonum. Non ſunt igitur in eo quòd ſunt bona. Sed neque participant bonitate, nullo enim modo ad bonum tenderẽt, nullo igitur modo ſunt bona. Huic quæſtioni talis poterit adhiberi ſolutio, multa ſunt quę cum ſeparari actu non poſſint, animo tamen & cogitatione ſeparantur. Vt cũ triangulum, uel cætera ſubiecta materiæ nullus actus ſeparat, mente tamen ſegregãs ipſum, triangulum proprietatemq; eius præter materiã ſpeculatur. Amoueamus igitur primi boni præſentiam pauliſper ex animo, quod eſſe quidem cõtingit, idq; omniũ doctorũ indoctorumq; ſententia Barbararũ quoq; gentiũ religionibus cognoſci poteſt. Hoc igit pauliſper amoto, ponamus omnia eſſe quę ſunt, bona, atq; ea conſideremus quemadmodũ bona eſſe poſſent, ſi à primo bono minimè defluxiſſent. Hinc intueor aliud in eis eſſe quod bona ſunt, aliud quod ſunt. Ponatur enim una eademq; ſubſtãtia bona eſſe, alba, grauis, rotunda, tunc aliud eſſet ipſa illa ſubſtãtia, aliud eius rotunditas, aliud color, aliud bonitas. Nam ſi hæc ſingula idem eſſent quod ipſa ſubſtãtia, idem eſſet grauitas, quod color, quod bonũ, & bonũ quod grauitas, q; fieri natura nõ finit. Aliud igitur tunc in eis eſſet eſſe, aliud aliquid eſſe, ac tunc bona quidem eſſent, eſſe tamen ipſum minimè haberent bonum. Igitur ſi nullo modo eſſent, non à bono, ac bona eſſent, ac non idem eſſent quod bona, ſed eis aliud eſt eſſe, aliud bona eſſe. Quod ſi nihil omnino aliud eſſent niſi bona, neq; grauia, neq; colorata, neq; ſpatij dimẽſione diſtẽta, nec nulla in eis qualitas eſſet, niſi tantum bona eſſent, tunc non res ſed rerum uiderentur eſſe principium, nec potius uiderentur, ſed uideretur. Vnum enim ſolumq; eſt huiuſmodi quod tamen eſt bonũ, nihil aliudq; ſit. Quæ quoniã nõ ſunt ſimplicia, nec eſſe omnino poterãt, niſi ea id quod ſolum bonũ eſt, eſſe uoluiſſet. Idcirco quoniam eſſe eorum à boni uoluntate defluxit, bona eſſe dicuntur, primum enim bonum, quoniã eſt, eo quòd eſt, bonum eſt, ſecundũ uero bonũ, quoniã ex eo fluxit, cuius ipſum eſſe bonũ eſt, ipſum quoq; bonũ eſt, ſed ipſum eſſe omniũ rerũ ex eo fluxit quod eſt primũ bonũ, & q; bonum tale eſt, ut rectè dicatur in eo quod eſt eſſe bonũ. Ipſum igitur eſſe eorũ bonum eſt. Tunc enim in eo quod eſſent, nõ eſſent bona, ſi à primo bono minimè defluxiſſent. Qua in re ſoluta quæſtio eſt, idcirco enim licet in eo quod ſint, bona ſint, non ſunt tamen ſimilia primo bono. Quoniã nõ quoquomodo ſint res, ipſum eſſe earũ bonum eſt. Sed quoniã non poteſt eſſe, ut ipſum eſſe rerũ non à primo eſſe defluxerit, id eſt, à bono, idcirco ipſum eſſe bonum eſt, nec ſimile ei à quo eſt. Illud enim quoquo modo ſit, bonum eſt, in eo quod eſt, non enim aliud eſt præter q; quod bonũ eſt, hoc autem, non ab illo niſi eſſet bonũ, fortaſſe eſſe poſſet. Sed bonũ in eo q; eſt, eſſe non poſſet. Tunc enim participaret forſitan bono ipſum uero eſſe q; nõ haberent à bono, bonũ habere non poſſent, igitur ſublato ab his primo bono mente & cogitatione. iſta licet eſſent bona, tamen in eo q; eſſent, bona eſſe non poſſent. Et quoniam actu non potuere exiſtere, niſi illud ea quòd uerè bonum eſt. produxiſſet, idcirco & eſſe eorum bonum eſt, & non eſt ſimile ſubſtantiali bono id quod ab eo fluxit, & niſi ab eo fluxiſſent, licet eſſent bona, tamen in eo quod ſunt, bona eſſe non poſſent, quoniam, & præter bonum, & non ex bono eſſent, cum illud ipſum bonum primum eſt & ipſum eſſe ſit, & ipſum bonum, & ipſum eſſe bonum. At nõ etiã alba in eo quòd ſunt alba, eſſe oportebit ea quæ alba ſunt, quoniam ex uoluntate Dei fluxerunt ut eſſent alba minimè. Aliud eſt enim eſſe & aliud alba

eſſe,

esse, hæc ideo quoniã qui ea ut essent effecit, bonus quidẽ est, minimè uero albus, uoluntatem igitur boni comitata sunt, ut essent bona, in eo quòd sunt. Voluntatem uero albi non sunt comitata ut talis eius esset proprietas, ut esset album, in eo quòd est, neq; enim ex albi uoluntate defluxerunt. Itaq; quia uoluit esse ea alba, qui erat nõ albus, sunt alba tantũ. Quia uero uoluit esse ea bona, qui bonus erat, sunt bona in eo quòd sunt. Secundum hanc igitur rationem, cuncta oportet esse iusta, quoniam ipse iustus est, quia ea esse uoluit, ne hæc quidem, nam bonũ esse, ad essentiã, iustum uero esse, ad actum respicit. Idem autem est in eo esse, quòd agere, idem igitur est bonum esse quod iustum, nobis uero non est idem esse quod agere. Non enim simplices sumus, non est igitur nobis idem bonos esse, quod iustos, sed idem est nobis omnibus, in eo quòd sumus, bona igitur omnia sunt, non etiam iusta. Amplius bonum quidem generale est, iustũ uero non speciale, nec species descẽdit in omnia. Idcirco alia quidem iusta, alia non, omnia uero bona.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, DE VNITATE ET VNO.

VNITAS est qua unaquæq; res dicitur esse una, siue enim sit simplex, siue composita, siue spiritualis, siue corpora res unitate una est, nec potest esse una nisi unitate, sicut alba nisi albedine, nec quanta nisi quantitate. Non solum autem unitate una est, sed etiam tamdiu est quicquid id quod est, quãdiu in se unitas est. Cũ autem desinit esse unũ, desinit esse, id quod est, unde est hoc. Quicquid est, ideo est q̃ unũ est, quod sic ostenditur. Omne enim esse ex forma est in rebus creatis, sed nullũ esse ex forma est, nisi cum forma materiæ unita est. Esse enim non est nisi ex coniunctione formæ cũ materia. Vnde Philosophi dicunt illud describẽtes. Esse est existentia formæ in materia. Cum autem forma materiæ unitur, ex cõiunctione utriusq; necessario aliquid unum cõstituitur. In qua cõstitutione illud unum non permanet, nisi quandiu unitas formã cum materia tenet. Sed destructio rei nõ est aliud q̃ separatio formę à materia, sed separatio & unitio cõtraria sunt, igitur separatione si res destruitur, profecto in suo esse nõ nisi unitate cõseruatur. Vnitio autẽ nõ fit nisi ab unitate qua est, ab unitione q̃ erat unũ, dissoluit. Soluta aũt unione, destruitur essentia eius, quod ex earũ unitione prouenerat, & fit nõ unum. Quapropter sicut unitate res ad esse ducitur, sic & in illo esse custoditur. Vnũ esse, & unũ inseparabiliter comitãtur se, & uidentur simul natura, quia enim creator unus est ideo rebus quas cõdidit hoc in munere dedit, ut unaquæque esset etiã una. Ac per hoc ex quo res habet esse, una est, ideo motus substantiarũ est ad unũ, & propter unũ, & nihil eorũ quæ sunt appetit esse, sed omnia sicut appetũt. Habere aũt esse nõ possunt nisi unũ, ideo omnia ad unũ tendũt. Vnitas enim est quæ unit omnia, & tenet omnia diffusa in omnibus quæ sunt. Quapropter quia materia nõ habet esse nisi per unionẽ sui cum forma. Forma autem non tenet unitatem cum materia, nisi unitas sit, ideo materia eget unitate ad uniendum se, & de natura sua habet multiplicari, diuidi, & spargi. Vnitas uero retinet, unit & colligit, ac per hęc ne materia diuidatur, & spargat, necesse est ut ab unitate retineatur. Quicquid autem per se non unitur, per se utiq; spargitur, quia omnis quæ facit aliquam rem contrariã agenti, facit cõtrariam factæ rei. Cõtrariorum enim contrarij sunt effectus, quia unitas facit unum, profectò materia facit diuisionem, ac per hoc unitas per se retinet materiam. Sed quicquid per se retinet, non potest facere separationẽ. Forma ergo existẽs in materia est quę perficit & custodit essentiam cuiuslibet rei. Vnitas est descendens à prima unitate quę creauit eam. Prima enim &

una

una unitas, quæ est unitas sibiipsi, creauit aliam unitatē quæ est infra eam. Sed quia, omne creatum diuersum est à quo creatum, profectò creata unitas à creante omnino diuersa esse debuit, & quasi opposita. Sed quia creatrix unitas nō habet principium neq; finem, nec permutationem, nec diuersitatem. Ideo creatæ unitati accidit multiplicitas, diuersitas, & mutabilitas, ita ut in quadam materia sit habens principium ut in generatis, & finem, in quodam uero ut in creatis principiū & finem, quia in quibusdam subiacet permutationi & corruptioni. In quibusdam enim materia est subtilis, simplex, remota à contrarietate, & separatione, perficitur autem ei unitas & unitur cum ea sicut hæc & illa. Sicut non diuisibile in actu, sicut in cœlestibus corporibus, in quibusdā unitas à materia inseparabilis est, & ideo carēt fine, quia perpetua sunt. In quibus uero materia fuerit spissa, debilis non adequatur eis unitas, sed debilitatur in uniendo eorum essentiam, & ob hoc dissoluitur essentia eorum, quia non retinetur ab unitate sicut in generatis quæ habent principium & finem. Quāto enim unaquęq; unitas propinquior fuerit primæ & uerę unitati, tanto materia formata per illam erit magis una, & simplex, & è conuerso, quanto remotior fuerit à prima unitate tāto erit multiplicior, & compositior, & ob hoc unitas quæ duxit ad esse materiam intelligētiæ est magis una, & simplex, & non multiplex, nec diuisibilis essentialiter, sed si diuisibilis est, hoc siquidem accidentaliter est, & ideo hæc unitas simplicior, & magis una est omnibus unitatibus quæ ducunt ad esse exteras substantias, eo quòd immediatè adhęret primę unitati quæ creauit eam. Sed quia unitas subsistens in materia intelligentiæ, est unitas simplicitatis, ideo necessario unitas subsistens in materia animę, quia infrà eam est, crescit & multiplicatur, & accidit ei mutatio & diuersitas, & sic paulatim descendendo à superiori per unū gradū materiæ inferior unitas augetur, & multiplicatur quousq; peruenietur ad materiā quæ sustinet quantitatem, scilicet, substantiam huius, quæ quia à prima unitate remotissima est, & propter spissitudinem crassitudine sua oppositа substātię superiori quæ est subtilis & simplex, quoniam illa est subiectū principij & initij unitatis. Finis uero multum distat à principio, quoniam finis non est dictus nisi defectus uirtutis principij & terminus, unde secundum descēsum unitatis à superiore ad inferius fit degeneratio, siue simplicitatis et minorationis suæ uirtutis ad similitudinem aquæ quæ in ortu suo subtilis & clara nascitur, sed paulatim deorsum fluens in paludibus & stagnis inspissatur & obscuratur, sic paulatim uariatur unitas propter uarietatem materiæ quæ sustinet eam, nam quia aliquid est materiæ, spirituale, & aliquid corporale, est aliquid eius purum & lucidū, & aliquid eius spissum & obscurum, & hoc propter quantitatem, eius partes in aliquibus sunt rariores ut in aēre. In aliquibus uero strictiores, ut in lapide. Ideo unaquæq; res materiæ secundum gradum suæ elongationis, à prima unitatis originere cipit unitatem, quæ dignior est ex sua aptitudine, inde est quod uidemus partes ignis nimis unitas, simplices, & æquales adeo, quod forma eius uidetur una nō habens in se diuersitatem. Partes uero aēris & aquæ inuenimus magis diuersificatas & separatas, adeò quod partes eorum & unitates discerni possunt. In duris autem corporibus & spissis unitatis iam maior diuersitas & obscuritas est. Quia igitur materia in supremis formata est intelligentiæ forma, & forma rationalis animæ, deinde postea forma animæ sensibilis, deinde forma animæ uegetabilis, deinde forma naturæ, ad ultimum autem finis est forma corporis, hic non accidit ex diuersitate uirtutis agētis, sed ex aptitudine materiæ susciptentis. Forma enim est quasi lumen, eo q; sicut per lumen res uidet, sic per formā cognitio & scientia rei habetur, nō per materiā, sed hoc lumen in quibusdam est clarius, in quibusdā obscurius prout materia cui infunditur forma est clarior & obscurior. Quo enim materia fuerit sublimior, fit subtilior, & penetrat tota à lumine, & ideo substātia ipsa sapiētior & pfectior, sicut intelligētia & rationalis anima. Et è conuerso quo materia fuerit inferior, fit spissior, & obscurior, & nō ita penetrat à lumine, quo materia magis descēdit, sicut iā supradictū est

constringitur,

constringitur,& spissatur & corpulentatur,& partes eius mediæ prohibẽt ultimas perfectè penetrari à lumine. Non enim est possibile ut tantũ luminis penetret secundam,quantũ primam,nec ad tertiam tãtum luminis perueniat quantũ ad mediam, & sic paulatim donec peruenietur usq; ad partem materiæ infimã. Quæ quia remotissima est à fonte luminis, lumen debilitatur in illa,nec tamen hoc, sicut dictũ est, propter lumen in se,sed propter multã debilitatem & obscuritatẽ materiæ in se. Quẽadmodum lumen solis cum admiscetur tenebroso aëri, nõ est illius uirtutis cuius est admistũ claro aëri,uel quemadmodũ pãnus albus tenuissimus cum induitur à corpore nigro occultatur candor eius propter abundantiã nigredinis. Vel quemadmodum si tres uel plures fenestræ uitreæ una post aliam rectè contra radiũ solis disponantur in ordine,cõstat siquidem quod secunda minus recipit luminis q̃ prima, & tertia minus qu'am secunda. Et sic usq; ad ultimã fit defectus luminis nõ propter lumẽ in se, sed propter elongationem fenestræ uitreæ à lumine, ita ut lumẽ formæ unitatis quod infusum est materiæ descendendo fiat debile & obscurũ,ita primũ eius multũ discrepet à medio,& mediũ ab ultimo, & propter hanc diuersitatẽ formæ unitatis,nõ uno modo,sed pluribus,dicit̃ aliquid ab unitate unũ. Vnũ enim aliud est essentiæ simplicitate unũ,ut Deus. Aliud simplicium cognitione unũ, ut angelus & anima, quorũ unumquodq; est unũ cõiunctione materiæ & formæ. Aliud est cõtinuitate unum,ut arbor & petra. Aliud est compositione unum, ut ex multis tabulis una arca, uel ex multis parietibus una domus. Alia dicuntur unum aggregatione,ut populus, grex, cõgeries lapidũ,uel aceruus tritici. Alia dicũtur præpositione unum ut rector nauis, & gubernator ciuitatis dicuntur unum,similitudine officij. Alia dicuntur unum accidente, ut diuersa subiecta eiusdem qualitatis dicuntur unum in ea qualitate,sicut nix & cygnus unũ sunt albedine. Alia dicũtur unũ numero,ut diuersa accidẽtia quæ eidem subiecto insunt,dicũtur unũ numero,id est,in numerando, ut hoc dulce,& hoc ceruleum,uel hoc longum, uel hoc latũ. Alia dicuntur unum ratione,sed hoc duobus modis,quia ratione cõsortijut,ens intellectus & res,aliquid,& uocabulũ unum genus,uel ratione unius sacramenti,ut spiritus aqua & sanguis dicuntur unum. alia dicuntur natura unum,ut participatione speciei plures homines unus. Alia dicuntur unũ nationeuel lingua,ut multi homines dicuntur una gens uel una tribus. Alia dicuntur unũ more,sed hoc duobus modis,uel quia secundũ cõsensum, uirtutis & dilectionis,ut multitudinis credentiũ erat cor unum & anima. Vel secũdum consensum eiusdem uitij plures homines dicunt̃ unum,ut qui adhæret meretrici unũ corpus efficitur. Sic omnia unitatẽ appetunt,ut etiã ea multa sunt quæ unum dici uolunt. Quæcũq; enim sunt idem quod sunt ut uera unitate esse nituntur,ut eam simulando nituntur. Quicquid enim,uel est unum,uel est plura. Pluralitas autẽ non est nisi ex aggregatione unitatum,quę unitates si sunt disgregatæ,faciũt multitudinem. Sin uero fuerint continuæ in materia,faciunt magnitudinem. Quapropter inter unitates quantitatis discretæ,& unitates quantitatis continuæ subsistentis in materia nihil interest, quia illæ disgregatæ sunt & illæ continuæ. Cõtinuum genus non est nisi ex discreto, quia intellectus cõtinuitatis non est in cõtinuo,nisi continuatio disgregatorum. At propter hoc necesse est ut cõtinua quantitas non adueniat in substãtia nisi ex unitatibus. Quando enim partẽ quantitatis signaueris necesse est ut sit unũ uel plura. Sed omnis pluralitas(ut dictũ est)ex unitatibus est. Vnde apertè datur intelligi q̃ discretæ & cõtinuę quantitatis radix una est,eo quòd cõposita sunt ex una re,& resoluuntur ad unũ. Et etiam quia corporis partes quo magis fuerint sibi cõiunctæ & cõstrictæ, ipsum corpus erit spissius & magis quantum ut lapidis & è conuerso, quo magis fuerint partes corporis dissolutæ, & latæ ipsum erit subtilius & leuis & minus quantum ut aër. Verũ est igitur quod continua quantitas non uenit in substantiam, nisi ex coniunctione & constructione unitatũ in illa. Vnitas igitur est qua unaquæque res una est, & est id quod est.

plicatum sit, fundamẽti enim tenacitatem in his oportet consistere. Nec mẽstruoso saltu Phœbes abeundũ est, nec solari cursu tantum confirmandũ, sed expleto Mercurij interuallo, eodemq; ferè duplicato diligenter immorandum. Diligentiã enim cuiuslibet operis obtusitas permollit. Senecæ traditio, inexpletio Lucani, Vergilij prolixitas, & Statij urbanitas, dura Flacci trãslatio, durior Persij æditio, Martiani non indigna læsio, Nasonis discretio, sunt indaganda memorialiq; cellulę commendanda. Cæterorumqúe Philosophorum prout ingenij suppetit capacitas non sub silentio est prætereunda moralitas, ut sic sententiosa dictaminis uigeat serenitas, & metrorum floreat iucunditas. O quàm Tullij uenerabilis facundia summis desiderijs est collocanda. Cauendum autem in huiusmodi ne contingat ut Iotario contingebat, ipse enim triginta annis ignorãtiam suam prædictorum Philosophorum in gymnasijs tradidit imbuendam. Cum uero dies ut prælieti mediocribus aduenisset, cuius uxor esset Aeneas dubitasse se diutius asserebat, quem in hemistichiorũ Virgilij serenitate inuenisset. Requisitusqúe à quodam suorum discipulorum qualiter primam huius dictionis syllabam magister uertere uersu posset: Respondit absurdum esse tanti nominis, primam syllabam abbreuiari, sed potius acuto accentu pronunciari. Ecce quantum duræ ceruicis obtusitas perdidit temporis & expẽsæ. Completo autem non indebite huiusmodi gymnasij rudimento ad maioris inquisitionis scientiæ limina procedendum est. Scientiæ inquam quã ueri falsiq; nouimus indagatricem, solamq; scientiam scientiarum titulo subtilitatis obstipantem subiecta. Hęc est inquam scalaris domina, quæ penetranti uestium natura ad scientiarum quarumlibet fastigia præbet incrementa uirtutum. Quid autem lucidius cognitio ñe quinque uniuersalium, quæ est triuialium scientiarum magistra, quadriualiũq; potentia, collateralium scientiarum plenitudo. Ad huius autem imperialis domĩnæ apicem scandendum est hoc ordine: In primis igitur terminorum intrinseca cognitio, eorumq; in propositione non latens copulatio, propositionumq; non indigna connexio sunt apponenda. Terminorum autem determinationes quas syncategoreumata appellamus, memorialiter menti sunt imprimendæ, utpote quæ Sophisticæ non parum deseruiunt phantasiæ. Horum autem notitiam Trebatium uirum meminimus prudentissimum, sed in hoc imperitum, quasi indignam scientiam relatu sub silentio pręteriisse. Die autem conflictus aduenìente, eundem miserrimè ab his Sophistica uincẽte detentum uidimus, & indecenter à suorum collegio sequestratum. Quid ulterius, angustia pudoris confusus, quod prius censebat indignum eloquio, postea sociatim mendicabat. Huius autem imperialis dominæ fimbrijs dotata ars Sophistica, petulanti animo confusa, nugatoriæq; loquacitatis eulogio perusa, mulieris fuco uultu perfusa Barbaras nationes obliquo sidere respiciebat, quã in commentarijs Alexandri & nostris nouimus decoratam, & translatione perfectam summopere esse curandam. Ad istorum & cæterorum perfectionem triplici solemus uti recordatione, quarum prima est uocalis, secunda mentalis, tertia uero communis. Vocalis Sophisticum facit, mentalis iudicium, communis si cõtinuata fuerit facit perfectum. Vocalis cœcitatem, mentalis scientiam, cõmunis usum. Vsus autẽ ad magisterium properare festinat. Sicut enim prudentia sine iustitia parum uel nihil prodest, iustitia autem sine prudentia multum, sic scientia sine usu prodest parum, usus autem sine scientia prodest multum. Si uero bonę indolis scientiæ tirunculus totam nequeat seriatim comprehendere orationem, saltem primam capiat pronunciationem, donec gradatim procedendo continuam producere possit effectum. Visis autem leuitatum scientijs, de speculatione Porphyriana quinque uniuersalium quę ab Aristotele monstra uocantur attendendum est, ad ipsius Categorias necessaria, quæ luce expositionis in commentarijs nostris bis patefecimus. O quantum utilitatis habetur in his si intrinseca habeatur cognitio. Nónne litera-

quotidianis et ultra debitum nuptijs gaudebat, patre pœnam deferente, patrimonij enim parentumq; census illicitè consumebat, cūctisq; zelotypis eminebat. Aleis autem & meretricum cellulis semper inhiabat. Proprio autem adhuc non destitutus pruritu, postea à parentibus ejectus, tandem ab amicis & consortibus destitutus, à creditoribus undiq; fatigatus, notis & ignotis furtim studuit assistere, crucis ab angustijs à patre creberrimè redemptus, ultimo tamen parentis pecunia redimi nō potuit. Cruci ergo adductus eundem ad se uenire lachrymis compellebat, osculumq; uoce querula petebat. Pietatis autem motio ad filij petitionem patrem erexit, erectiq; filius nasum morsu secuit acutissimo dicens: Quare à meis primis erroribus incastigatus euasi. Vt quid magistri mei documentis non obediui, sociosq; meos contempsi. Filij patrem necesse est indulgere castigationi, magistrumq; discipulum mores informare. Ecce quantum detestabilis est meretricum incursus. Est autem meretrix nonaria inferni ianua, uia iniquitatis, scorpionis percussio, uiscarium scelerū, puteus interitus, & si qua est alterius luxuriæ ignominia, species qualibet alia grauior scelere deteriorq;. Interitus autem Hiacintinus cunctis patet & Iouinus. Et alibi meretricis labia fauum distillant, sed absinthium eius nouissima subministrant. Cōmessationibus & ebrietatibus secunda species luxuriæ dotata, permutatim tanquā causa ad causatum cum prædicta gaudet sustineri. Propter coitum enim fit ebrietas relatiuè, nec non et cęterorum uitiorum genera. Vinum autem modicè sumptum intellectui uidetur conferre acumen, nō autem modicè sumptum rationem perturbat, intellectum hebetat, memoriam eneruat, obliuionem immittit, errorē infundit, ad ignorantiam perducit. Vbi enim ebrietas, ibi furor dominatur, ubi furor dominatur, ibi nulla sapientia, sed insipientia peruagatur. Huius autem rationis quotidiana patent exempla, & uirtutum detrimenta. Quæ etiam pestis consorte uinoso deterior, quia si studere nequeat cæteros gymnasijs inhiare uolentes corrodit, errorem litis consouet, uel pugnis opem orat. O qualis permixtio studentibus est cum dissoluto. Ejiciat ergo ab integritate consortij tales prudentium discretio ordine irregressibili & hoc tempore determinato. Hæc autem secunda species primæ quandoq; prę ambula, posterioris autem pedissequa appetitiua. O quantum erroris immittit ebrietas in mentem discipuli, nisi freno sobrietatis castigetur ad unguem. Tertia species luxurię est concupiscentia quę ornatibus inhiat, parentumq; progeniei maritata cō sistit, quibus paupertatis tuta facultas cedit inuicta. Hæc autem uestium gaudet uarietate frequentię, earumq; in sigillatione membratim, pectinis beneficio cæsariem polire, & calamistri tortuositate, florumq; diuersitate seriatim lasciuire, gulamq; suam fuco perfundere, nouaculæq; frequenti castigationi inhiare, sinum aromatibus adimplere, gemmatis colla monilibus, Parthorumq; cingulis uentre castigatū plebi ostendere, rostratis tabulatisq; calceis ut regina incedere, collo q; elato gutture inflato, supercilio mutilato, oculo impudico, fastuosoq; incessu semicirculariter incedere gaudet. Rarisautem parumq; modestis sermonibus ampullari, appositisq; cibarijs omnia fastidire, litibus seruientes, probris affines, cruciatibus ignotos affligere, ultimo raroq; scholis interesse, parumq; prodesse, primo eisdem abesse festinat. O qualis quantaq; uitiorum est permixtio. Cum quodam tempore me Athenis causa discendi recepissem, Ganymedem Pyrrhi dictatoris filium omnibus prædictis laborantem inspexi, qui quandoq; pedulis limbatis, quandoq; caligis maculatis, per horā cedrinis tibijs elatus, nudisq; pedibus præcessit Ariopagumq; ut stomachatus impetijt. Cautecq; sapientissimè prouidi ne mihi insurgeret quia alienigena erā. Quid plura dicam, ad tantam licet inuitus deuenit inopiam, quod ea quæ prius fastidiendo contempsit, mendicans corrogando composuerit, fortunæ meatu permutato. Sed hæc hactenus dicta sufficiant.

CAPVT TERTIVM.

CVm autem discipulus ad perfectionem tendere teneatur, effectiuã causam perfectionis, utpote continuitatis constantiam prout facultas suppetit, menti dinoscatur imprimere. Qui enim in dilectionis opusculo lucidius constantia, quid inconstantia nequius prima parit, secũda parta dissoluit. Prima procedit, secunda retrocedit. Prima colligit, secunda collecta dispergit. Cum autem gymnasijs insudare decreuissemus, magistratus qúe uicem dignũ duximus obtinere, hlium inconstantiæ, imò ut uerius dicam ipsam met inconstantiam, fortuna nostris assignabat præceptis imbuendum. Qui satyricis inhiabat atramentis mensurnus, Historiographis persæpe diurnus, Elegiacis annuus. Ratione uero differendi Aristotelem lamentabatur nocturnus, in æditionibus Philosophicis mensurnus, duodecimq; tabularum compilationibus quasi initantaneus, omnibus siquidem in breui extiterat fastiditus. Si uero librorum inspectionũ eorumq; scripturæ aliquantulum indulsisset, quàm plures per horam inspexisset, nullíq; licet breuissimo tempore manus imponeret perficientes. Tandem mercator incepit esse nauigio. Primæ uero noctis spatio nauseæ in hiatum sentina cogente prouocatus, & demum ponti insultu perterritus inundantis, hortulanus esse cupiebat, deficiente uero legumine militiæ se transtulit exercitui, uisis autem hostium incursibus fuge terga comẽdabat. Cratonisq; studijs tutius inhiabat, cuius semicirculi capacitas multis formidabat quæstionibus. Superioris uero circuli latitudo Zodiaci formata planicie drachmis arrisit septemplicibus. Prima, uero literalis protractio quæsiuit utrum cœli empyrei dominatio terrenitatis aliqua participe natura posslit obfuscari. Secunda, utrum spirituum uitalis seruitus terrenæ fecis ambitu, queat naturæ subsidio denigrari. Tertia autem an Iudaicę trinæ diuisioni polorum, an Aristotelicę simplici acquiescendum sit partitioni. Quarta, si Iudaicę an termini sint ex ipsis, an in ipsis, an quilibet sigillatum, & si Aristotelicę cum partes totius localiter moueantur, quare totum non mouetur. Quinta, cur cõtinua elementorũ sit transmutatio, & an eadem sunt quæ primo fuerunt elementa, an alia consistant. Sexta, cum unum elementorum contrarium, ut aqua accidentalem accipiat qualitatem, ut caliditatem, quare nõ ignis accidentalem accipiat frigiditatem. Septima, an aliqua zona à nostra sit habitabilis. Quæ habitantium primæua natiuitas, quis accessus eorum, qualisq; recessus permutatio. Circuli uero mappa secundi nouenaria oculos intuentium detinebat inspectione. Quarum prima Zodiaci latitudine modificantẽ, continebat circulorum qualitatem inspectiuè, colurorumq; terminos diffinitiuè, totiusq; formæ quantitatem progressiuè. Secunda, an stellæ fixæ sint in cœlo superiori, an in proprijs circulis commeantes, planetarum ad instar præuagari discernantur. Tertia, an cometæ prodigialiter rubẽtes, circulariter cum cæteris planetis percurrant, an destructiuè creaturæ in suum chaos reuertantur, natura permissione naturantis. Quarta, an inferioris naturæ complexionata uirtutem siue eclypsim contra contrahant ex planetis, an ex primis generantibus. Si ex planetis, an secundum necessitatem, an secundum euentum. Si uero ex generantibus, cum unum generantium sit album & aliud nigrum, quare generatum ex his album & nigrum non est, & quare generatũ quãdo in extremitatibus assimilat patri, in cęteris parturiẽti, quando neutri generantiũ. Quinta, quę proportio motus ad motũ planetas, & quę eorũ cõnexio. Sexta, cũ Saturnus inter planetas sit senissimus, Venusq; benignissimus, an benignitas unius malignitatẽ retardet alterius ex opposito aduentiẽtis. Septima cũ chorus naturaliter frigidus & siccus sit, quare nobis cõtrarius apparet. Octaua, quæ sit elementorũ cõnexio proportionalis. Nona, quis sit solis et lunę meatus & effectus.

Vltima

Vltima, semicirculi planities proponebat. Cur tremor in terris. Cur concremat aëra fulgur. Cur maris exundat rabies. Gustusq; malignus. Quæ sit natura pennatorum æstiualium, in hyeme deficientium, & conuersim. Quid grandinis rotũditas. Niuis prolixitas. Nebulæ potentia. An uirtus lapidũ ex complexione sit, an ex materia. An adamantina attractio, ex componentibus simul sit, an ex unius incursu tantum. Quid pluuiæ dulcedo. Putei hyemalis caliditas. Aestiualis frigiditas. Visus triplex emissio. Colorumq; concretio. Cum igitur istarum quæstionum difficilium solutio animum mutationis non posset adimplere, uxori proposuit subiugari prædictis postpositis. Visis undiq; uirginibus, in tædium ductus parentibus sic respondit: Improbo corruptas, lectos detestor aniles. Nil mihi cum torua uirgine, solus ero. Spretisq; prædictis utpote solutionibus quæstionum difficilibus, Ptolemæi de cætero præceptis, inquit, insistam. Sed signorum gradus planetarumq; discursus sine turris altitudine facili usu comprehendi non possunt, quid de cætero faciam. Miserum est me esse hominem, utinam humanitatem exuere possem, & asinitatẽ induere specie hominis permutata. Sit ergo discipuli summa magistratui subiectio, exercitij attentio cum animi benevolentia, & ingenij docilitate, specierum luxuriæ euitatio, felicisq; constantiæ debita professio.

CAPVT QVARTVM.

OMnia siquidem superius expedita de scholarium informatione sunt infixa. Nunc de eorum sagaci prouisione breuiter est tractandum. Cum ergo humani corporis complexio phlegmate, sanguine, cholera, & melancholia consistat suffulta, ab aliquo prædictorum necesse est quemlibet elicere præeminentiam. Melãcholico uero pigriciei timoriq; subiecto, locis secretis & angulosis strepituq; carentibus, lucisq; parum recipiẽtibus, studere est opportunum. Saturitatemq; decliuem serasq; cœnas præcauere. Potibusq; mediocribus gaudere ad naturæ studium, prout studij deficcatio exegerit. Plenaria potus receptione ad mensuram confoueri, ne nimij studij proteruitas Phthisim generet, anhelam thoraciscúe strictitudinem. Phlegmaticus uero licet strepitu uigẽtibus ædibus, luciscúe capacissimis præceptis studijs potest informari. Poculis plenioribus potest sustentari. Cibarijs omnigenisq; confoueri. Venereoq; accessu si fas est dicere, mẽsurnus permolliri deberet. Sanguineus autem cuius complexionis fauorabilior est compago, omnibus ædibus uel locis potest adaptari, quem ludendo sæpius nouimus confoueri grauissima quæstione, quàm si obliquantibus hirquis parietes solus occilaret. Tamen in hoc semper non est confidendum, hunc cibarijs leuioribus potibusq; gratissimis decet hilarari. Colericus uero pallidæ effigiei plerũque subiectus solitudini supponatur, ne nimij strepitus auditu bilem infundat in totam cohortem, sicque magistratus uenerabilem lædat maiestatem. O quàm magistratus læsio uitanda est. Hunc cœna grandiori nouimus sustẽtari, potuq; fortiori deliniri. Cauendum est autem ne litis horror potus administratione istius rabidis mentibus extrahatur. Si autem qualitates assignare ignorans sit societas, Theoricos cõsulat seqúe sic cognoscat. Pluribus uero mentibus intimatũ est gnothiselithos. Felicisqúe discipuli discretio, magistratui gaudeat subijci, eumqúe metuendo diligat, fidelisqúe existat. Nec ei sub picturatæ dilectionis obtuitu, Albinus existat detrahẽdo. Quid enim detractore nequius. Ve magistratus detractori. Etiam si fuerint mille cum eo uenienti magistro assurgat, pro loco & tempore salutando caputqúe inclinet, eumqúe si iubeat assequatur, mansioniqúe eius si possit se inserat cohabitando, ut sic castigatus non solum se remordeat, uerumetiam si locus affuerit ad eum cõ

fluat inquirendo. Si autem discipulus magistro suo semper ut necessarium est ne queat exhibere præsentiam, tum propter mansionis distãtiam, tum propter alterius rei causam, dicticas semper lateri suo habeat promptiores schedulas, de quibus diligenter imprimat quod conscientiæ proprię nouerit intimatum, eiusq; explicite inquirat dubitatum. Cum autem indiscrepans conueniensq; affuerit connexio commensalium annua, uel citior secundum propositum commorandi uoluntas, salis, lignorumq; in æstate fragmenta, autumnoq; copiam uindemiæ, messe trituram, in capricorno congeriem carnium, ò quam proficiens est sanitatiq; consentaneum secundum facultatem in unum componere, ne artocopi mucore anxionarius anhelitum infirmet, & uini insipidi acor cordis secreta confundat, carnium lanistæ rancor, salsaq; tritura fœtor inclusus intestina corrumpat, lignorumq; defectus membra contrahat, & quod deterius est, ne assiduis incursibus ingrassetur anxionarius. Magna uero discipuli est commoditas pro ut facultas suppetit magistratui necessaria exhibere, ne dum eius inhiat executioni rerum uenalium indulgeat comparationi. O q̃ absurdum est magistratus egestas. Lotricum autem uetularum remotio summopere est appreciandа, earumq; accessus quanto rarior tanto salubrior, ne dum uenerit suggerat aliquid inquinatum, uel mancipio aliquid extrahat permollito. Quoniam mancipiorum raro inuenitur clementia, rariorq; in agonia constantia reperitur. Ve seducenti mancipio in quo plenarie confidit dominantis dilectio. Quid est tali fœdius & quid tanto scelere grauius. Hospitium mundum, supellex munda, & thoradealbatum, mancipij prudentia rerum exitus considerantis, sedulitati dominicę semper assistentis, decenti uultu sunt componenda. Quid mancipio subtrahente fœdius. Cunctos terreat infelix Elimax, ab elimando dictus, nomen ex re contrahens, qui cum Nichostrati munera suscepisset, primo ei uultu seruiuit blandiori, omnia ad nutum administrans, fidelisq; per omnia existens, fideliorem se promittẽs, quicquid Nichostrati fidelitas possedit ipsius commissum est infidelitati. Quid plura cum nequissimi Elimacis infelix prouidentia cuncta uidisset sibi suppeditari, carniũ alimenta, pisciumq; fomenta, cæterarum rerum uenialium commertia cuncta in duplo quã essent appretiata dominicis auribus intimabat, sicq; totius substantiæ exhausit incrementa. Nichostratumq; in summam traxit egestatem, & creditorum diuturnam exclamationem. Qua nihil amarius menti imprimitur. Ve creditoris insaniei. Maxima uero Nichostrati penuria eum in mancipij erroris cognitionem perduxit. Tarde uero Elimacem super errore suo conuenit, quo audito statim in cõtumelios a uerba prorupit, dominiq; in uisceribus mucronem sepeliuit, & quæ prius obmiserat secum asportauit, dominicumq; corpus canibus reliquit deuorandum. En quantũ detestabilis proditoris impietas scelus perpetrauit. Seruus bilinguis procul expellatur, & ipsius nequitia statim deponatur, licet consanguinitatis proximitate coniunctus existat. Seruorum siquidem crudelitate, multos uidimus sociorum incurrere iacturam. Creditoribus autem summa exhibeatur debiti commendatio, dieiq; præfixæ semper pro posse debiti fiat solutio. Scholari uero cui pleno cornu copia nõ arrisit, ò quam dulcis est creditoris translatio affiniumq; suffragij exhibitio. Prudentis etiam scholaris constantia semper aliquo consorte gaudeat speciali, cui propriã possit detegere conscientiam, qui nubila existente fortuna diligẽter subueniat, morboq; uigente sedulum se exhibeat Et si terra mortis caligo affuerit superstites facultates disponat, si uero uiuus euadat, ab eo possit sustentari, pasci, deliniri & consolari, cubitum duci, diuersis etiam partibus procurari, uigente autem ualetudine libellis gaudeant permutatim, quæstiunculis certatim commendabili recordatione gradatim, castigationis felicitate conuersim, diuersis etiam uarijsq; iocorum generibus dulciter obsequẽdo. Sicq; inter eos mutuæ dilectionis permaneat integritas, ut primæui temporis ros sit instillans, in medio inundans, in fine uero inebrians existat.

Quid

Quid dulcius, quid præclarius, quid certè melius, præstantis enim amoris nulla fuó ris adoptio præstat finem. Inuidia uero si secundum quid euenerit in discendo uidelicet gratuita est, simplex autem proprij autoris consumptiua est. Cum autem parentis mei prouidentia eius colloquio ut assolet diebus paucis promittẽs consolari, ait, Athenas studij ob causam me misisset, unicum custodẽ uitæ meę inueni nomine Fauonium, non à uento sed à fauore denominatum. Hic cum me inspexisset itinere fatigatum diuersa considerantem, creberrimè suspirantem, quæsiuit cuias essem, secũqúe me adduxit curialiter consolans, breuiter inquirendo si ob studij causam illuc uenissem, cuiusq; professionis essem, cuiusq; facultatis, post triduum, nomina uicorũ ostendendo angiportorum confraga, dicens: hìc uigent præsagia Chaldęorum, Ptolemæi non latens gloria, Aristotelis sincera ueritas, Platonis probata diuinitas, Zenonis concretio, Peripatetici dilectio, Pithagoræ promissio, Homeri Ilios, et labor Theseos, Euclidis theoreumata, Daretis porismata, Hippocratis scrutinia, hic uiget Ariopagi efficatia, legum peritia, Hippodromi confusa gloria, Circi uictoria, palæstræ potentia, cestus fulminatio, missilium elatio, nautarum exclamatio, iuuẽtæ peruagatio, choreæ conuentio. Cũ ergo hæc & alia multa Fauonij mihi intimassent liberalitas, quæ nam mihi esset facultas quæsiuit, quantæq; expensæ loculi mihi possent sufficere numerositas, cuiusq; disciplinæ esset mihi promptior mentis intentio. Omnibus sibi igitur per ordinem responsis, quoddam memoria dignũ amicis auribus instillauit, quod, scilicet, parcitati pecuniæ diligenter insisterem, quoniam pudori consentaneũ est stultè cõmissa dilapidare, cogẽteq; necessitate pudore me repatriare cõfusum. Aliud etiã noua uia rationis exorbitans propalauit, ut si alicuius disciplinæ me insererem, prius diligenter inspicerem si bonis moribus obediret, liberalium artium q; ubertate titulis polleret, remotaq; omni negligentia suorum professionis ut per triduum eum diligenter audirem, cunctaq; considerarem, ut si bonus esset, licet balbuciens, non tamen ab eo discederem. Feliciter autem his & alijs secretis instructus, annis duobus de uiginti Athenis conualui, quicquid mali expertus ad boni tamen uestigia semper fui anhelans. Non enim est dignus dulcoris acumine qui amaritudinis nequiuit inuiscari grauamine, Herodiani, Aristotelisq; disciplinæ semper adhærens, aliorumq; scintillulas diligenter menti meæ commendaui. Ne pauperta tis facultati præsentis operis deroget simplicitas, confundat desperatio, affligat desolatio, quoddam cunctorum naturæ commune dignum duximus examini cõmittendum. Cum autem scholaris egestas diuerso procedat intuitu, tamẽ propter affinium tenacitatem, tum propter eorum inundantis procellę penuriam, tum propter uitrici iuuaminis inconstantiam, tum propter germanæ nubilitatis instantiam, tum propter ipsius primogeniti militiæ nimiam incuriam, tum propter familiaris adustionis uersutiam, generali stemmate perusi dignum duximus consulendum. Parentum detestabilis aduncа tenacitas precum instãtia permollitur, tædiosisq; affatibus plerunq; dissoluitur, fletibusq; tempestiuis delinitur, promissis fallacibus plerũq; excitatur, munusculis affectuosis dissoluitur, adulatione si tempestiua fuerit perforat, si minus solidatur, adamantina licet fuerit exemplari, commonitu destituitur, aliorumq; rogatibus excitatur. Inundantis procellę penurię per laboris incremẽta proprij obtemperandum est scriptitando, trituras colligendo, areas mundando, ad tempus seruiendo. Si tamen ingeniosa scribendi facultas motum coẽgerit uoluntariũ, necessitatis stimulum dignum duximus inhibere. Cauendum est tamen ne delitiosus mentem excitet appetitus, lucrumq; eneruet. Sirenosum communiter scribentiũ prodiga raroq; fidelis defraudet adulatio, familiarisq; siniſtra usu uel auditu ebibat quicquid scribentis dextra permollitur. Glebeonis nequitia non obstante, parente lę gratia quantum discendi incommodum uirtutumqúe decrementum mihi contulit sub Herodiano militanti. Deficiente plerunq; paterni sensus, igniculo more præraxato mœrorem cautius duximus mitigare, aliquid imprimẽdo arbitrantes tutius

egere, quã uelle longi laboris itinera repatriando inuitus arripere. Affinibus intimauit Glebeonis nequitia me pestiferis scriptorum sedibus imbui, lucroq; seducẽti diutius gloriari. Ad malum plerunque parentis promptior intentio igne euaporauit intrinseco solitoq; priuauit subsidio, & priusquàm exitus acta probasset, non declinauit amentia, precumque in nullo profecit instantia, post bimatum delatoris notoria traditio remansit, sed non inulta recessit. Obsequio uitrici si nequeat consolari facultas, minis derogetur, tractuq; tempestiuo comminuatur ut iocosa Proculi docet transactio. Germani festiuantis incuria exemplari mitigetur eulogio, ipsiusque propinquitatis ammonitu corrigatur uersutia, uel amentia deprimatur. Germanæ nubilibus annis affini quantocitius obtemperandum est, ne per incuriæ uitium rosa primula pollice carpatur indigno. O quam sororis commendanda pudoris professio, dolendaque contrarij commissio, ueluti uultum deturpantis pudore plena pulpę resecatio. Obtemperandæ germanitatis insignia secundi Theophrasti Simachum œconomum sub silentio committendum non est, qui utroque parentum uiam uniuersæ carnis ingresso, imminentis infamiæ germanæ constantiam dotis beneficio maritauit, seque fortunæ meatibus obnixè commendauit. Elisiæ marito naufragijs surrepto Simachum fratrem soror insequebatur, Elisia in multis seruiendo, meritorum simulacro cuncta Simacho ministrabat. Nam propriç carnis illecebris dum deesset facultas secretius florem exponebat. Maluit enim incuriæ uitio clam Elisia succumbere quàm fraternæ fœdus constantiæ se uiua dirumpere, nec ab inceptis retrograda permansit, quousque inchoata fine terminauit idoneo. Tenacitatis industriæ rudimento adustioni domesticæ succurrendum est, ne mutuatæ pecuniæ diligentia bilem infundat, alterius eam uerei afflictus casum conferat, quicqd sub his fiat, cautè conferendum est ne pusilla rerum tenacitas uultum ruboris iudicio in posterum obstipet, tabulata enim plerunque fortia unius scintillulæ læsione ruere dignoscuntur. Quid de Caluo milite luce sapientiæ prædito senserit canities cognoscatur, qui primæuo militie flore transitum faciendo latenter sub Birrho amphoram quandam secum detulit, mancipijsque gratiæ commendauit, statuq; leui permutato alterius uicem elegit cohortis, de ollaque fictili cocum conuenit. Rixæ rancorisq; freno dissoluto, indignè cocus rancorem perferẽs canitiem fictili percussit, quæ licet postmodum hædera decorata esset, nullius tamen dexterosucci cõnexui pristinum statum potuit reuocare læsionem, ex incursu fictilis proba sibi simulq; stirpi contrahendo. Sit ergo tuta paupertatis facultas, munda, paruoque contenta, incursus uiriliter perferens, ad summa semper anhelans, omnibus obediens. Et sit prompta famulatui, & ad loquendum tarda, fidelis in obsequio, integra amore, dulcisque colloquio, cordis tumorositate carens, quoniam eius oppositum cum eo commorari non appreciatur. Licet enim à multis destituitur laboris retributio, tamen ab aliquo promerebitur fauoris adoptio. Nonne in modico plerunq; lapsu contingit, quod annuo nequit produci circulo. Adulatoris officio, delatorisq; consortio, pro loco, negocioq; temporis exterminatis.

CAPVT

CAPVT QVINTVM.

CVm ad magistratus excellentiã bonæ indolis adolescens uelit ascendere, necessarium est ut tria genera statuum quæ in assignatione probabilitatis innuit Aristoteles diligenter intelligat. Sunt autem quidam uehementer obtusi, alij mediocres, tertij excellenter acuti. Nullũ uero uehementer obtusorum uidimus unquam Philosophico nectare uehementer inebriari. Istis autem mechanica gaudet maritari, mediocribus politica. Excellẽter uero autorum tres inuenimus partitiones, quorum quidam sunt excellenter acuti, alij mediocres, tertij excellentissimè acuti. Excellenter acutis gaudet Oeconomica, mediocribus uero sub lunari globo Physica, apothecariorũq; practica. Excellentissime acutis, quos maximè Aristoteles notos, secũdũ Philosophiã nocat, uniuersalium per experimenta singularium arridet cognitio, hæc triuialium domina est, quadriuialium potentia, ô quàm est felix exhibitio. Mediocritatis tamen extrema partitio, bonos, perfectosque, licet sibi quandoq; comparauit cum sudore, magistratus tamen dotati sunt honore consumpto flore iuuentæ. Istis siquidem prædictis hoc modo est ordinandum: Primo ut sciat quæ quisq; ad tanti nominis pertineant reuerentiã, ut quæ scita sunt exprimere nolcat, & nescriptorũ cõmissioni se totaliter cõmittat, ut Lucretius qui cuiuslibet quęstionis nodum prępositæ inquirendo dimisso comitatu schedulis confluebat. Secundo ut librorum copiam suæ acquirat exercitationi, ut cum opus fuerit eos consulat. Nec omnino eis credat, ut Iugo qui montani sui magistri monitis in tantum confisus est, quod omne uerbum ab ipsius ore progressum quaternullis exarabat, & tanquam sacrum existimabat, nil aliud quàm magistri uicem in scholis obtinens prædicabat, unde multotiens pudore confusus incluſus abibat. Quippe miserrimi est ingenij semper inuentis & non inueniendis uti, stultius est magistratus orationibus omnino confidere, sed primo credendum est, donec uideatur quid sentiat, postea fingendum est eundem in docendo errasse. Vt si forte reperire queat quid commissæ obijciat sedulitati. Tertio ut quosdam habeat quos secreta doceat, libroſque legat, alijsque rudimentis informet, ut sic intellecta sciat, scitaque exprimere discat, & expressione frequenti usum comparet, usus magisterium propinat, alios namque docere est proprię facultati indulgere. Quarto ordinãdum est ut hos alioſque sibi allicíat, ut cum opportunitas magistrandi affuerit, eorum intrinseco gaudeat aspectu. Quid turpius quàm primo inceptionis tempore solus destitui, ut Flauus, qui ob sui generis imperium gazæque dominantis opulentiam cũctos sibi credidit subiugari, tempore uero concursus elapso, raro reperit sodalem qui lege conductionis adhæsit licet inuitus, minas omnigenas regaliter addendo. Generositati tamen consentaneum est secundum duplicem partitionem affinitatis, magistrantis saltem ad tempus fouere præsentiam. Quinto ut quorum gratia coronandus est, in fauore illorum scholas semper Peripateticè obambulet, curialiterq; opponat, proteruientesq; acriter remordeat, diligentiusq; pro tempore respondeat, ne si muta fuerit uoluntas, ignorantiæ imputetur cœcitati uel arrogantiæ temeritati. Multos siquidem ob responsionis proteruitatem speculantium, licet inuitè, uidimus pręcipicio frui, non enim discẽtis interest probris affatibus & contumelioſis regentem incitare. Nec licet summa familiaritate coniunctus fuerit ipsius docentis secretis, nisi iussus debet inhiare, iussus uero inuitè. Nonne Fontini proteruitas Zenocratis scrutinia aperuit, edocta publicè prius inspexit, seq; magistrari credidit si omnem Zenocratis abstulisset Mineruam, qua ablata Zenocrates studere desijt, ablatisq; Fontinus uti nesciens Phreneſi laborabat grandiori, proprio ergo discipulus labori confisus, alieno nunquam inuidebit honori

Cum autem dies ſummę promotionis affuerit, breui ſtemmate compendioſoque affatu ueneranda commendetur ſociorum collectio, ſicque ad honoris initialis incrementa intrepidè procedendum eſt, decenti ornatu, feſtiuo apparatu, ſi facultas ſuppetat, cunctis uel ad libitum eiuſdem ſaltem profeſſionis ſplendidæ procurato. Cautè tamen conſiderandum eſt cautiuſque inueſtigandum ante magiſterij elationem, ut primi anni decurſu propria poſſit ſuſtentari ſi opus fuerit facultate. Turpè eſt enim ob reuerentiam tanti nominis prima fronte mendicare, ut Strictonius qui omnibus ad magiſterium pertinentibus uenerabiliter executus, luce cœpit terna mendicare, tantiſq; auſus mox eum pœnituit. Quid mirum, quaſi inſtantaneus deluſus abſceſſit, tanti honoris faſtigia nunquam decætero confeſſus. O quàm felicis exitus ueneranda eſt commendatio.

CAPVT SEXTVM.

EXpeditis his quæ ad ſcholarium eruditionem digeſta ſunt, dilucidandi moderatione obſeruata, nec angariare lectorem ſermonis breuitate curamus, nec dilatione confundere, nunquam lucidiori ſtilo leuioriq; ſtēmate peruſi, quoniam non ſolum diſcretis uerum etiā rudibus ænigmatis ſerie poſt poſita commendatur. Nunc ad magiſtrorum uenerabilē properandum eſt maieſtatem. Magiſtrorum autem talis habeatur diuiſio. Tantorum quidam duabus urbibus cæteris fulgentioribus, ſcilicet, Romæ & Athenis cōmorantur, ulterius nuſquam procedentes, niſi quantum fortuna ſuccedit eis ut altius uenerentur. Alij prædictorum omittentes faſtigia locorum, oppidorum adiacentium quęrūt emolumenta, tum propter nouercam diſciplinę egeſtatem, tū propter natalis patriæ dulcorem renitentem. Tam iſtorum quàm aliorum quidam ratione pulchræ denominationis imperium aſſumunt, ut honorificentur. Alij ratione intelligentię ignorantia eorum ne confundantur. Tertij ſubtilius ſpeculantes propter utriuſque partis incrementa magiſtralia contrahunt paludamenta. Talium namque quicunque uenuſtatis aſſumptę debitiq; officij uelit emolumenta proſequi, in uniuerſa morum honeſtate oportet ut polleat præclarius, ut ſit utiq; in ſermone uerax, in iudicio iuſtus, in conſilio prouidus, & in commiſſo fidelis, conſtans in uultu, pius in affatu, uirtutibus inſignitus, bonitateq; laudabilis exiſtat, ſi quid uero contrarij acciderit, humanę fragilitatis appetitu accidere ſolet. Conuerſatione etiam ſit bonus, nulla ſiquidem res eſt magis pernicioſa diſcipulo, uita magiſtri contumelioſa, infuſa enim uidentur ſæpiſſime confundi & fœtido uaſe, quia fœtidum uas aquas infuſas corrumpit. Hęc autem ad animæ docentis informationem digeſta ſunt, nunc de cæteris primarijs nō dico, de primo primis, ſed de ſecundo primis differendum eſt. Tenetur quoq; Doctor eruditus eſſe, manſuetus, rigidus, antiquus, non annis, non negligens, nec arrogans. Sit, inquam, eruditus. Prius enim oportet ut diſcat quàm doceat. Triuij ſiquidem comparationē doctrinæ nouimus aſſiſtricem. Valdè uero abſurdum eſt, & iniquum, ut imperiti peritis, nouelli antiquis, rudeſq; præferantur emeritis. Manſuetus. Quoniam quando que diſcipulorum elationem pati opportunum eſt, ergo manſuetudine utendū eſt. Magiſter Franco in immanſuetudine prodeat in exemplum, qui ob diſcipulorū ſuorum nobilitate ſua utentium, irrefrenabilem arrogantiam laqueo ſe ſuſpendit, ſapiētius autem egiſſet ſi manſuetudine uſus fuiſſet. Rigidus. In ſcholarium enim amplexu rigore frui commodiſſimum eſt, ut ſic errantibus uindictam imponat, Sophiſtarum lites diſſoluat, oblatrantes remordeat, obloquentes reprimat, proteruientes caſtiget.

castiget,totamq; determinationem Dialecticam faciat. Antiquis uero non annis, sed perpetua scientia,si uero utrumq; affuerit senior conditio erit. Non negligens Quoniam sicut in unoquoq; opere mater inuenitur cõstantia,ita uniuersæ doctrinę & disciplinæ nouerca est negligentia. Opportunius enim esset mechanicæ deseruire arti quàm negligentiæ iugo onerari. Non sit arrogans. Quoniam uiuax paupertum scintillula extinguitur magistrantis arrogantia, uoluntatque discendi diuitibus sequestratur, quoniam arrogantis magistri sedulitas nunquam fideliter hominem instruxit. Hi sunt qui id quod sciunt humiliter docere contemnunt,& quę ratione sapiunt rectè monstrare nequeũt,quoniam in fastigio positi mentes mœrentium despiciunt,nec in datorem scientiæ causam referunt, sed propriã in se respiciũt excellentiam.Hi etiã sunt qui fimbrias dilatant,phylacteria magnificãt, in publicis spectaculis eminentiora sedilia quærunt,& ab omnibus Rabi nomine uocari & salutari desiderant. Tales siquidem omnium bonorum collectio iure sedulitatis ablato à se relegabit.Cum autem bonæ inquisitionis tyro legendi causa scholas intrauerit,rigore intrinsecus assumpto, considerandum est ut auroræ tẽpore continuo submissa uoce incipiat, ore rotundo mediocriter ascẽdendo,nisi magna urgeat necessitas expectando. Quoniam si magistratus diligentia aliquos ultra debiti temporis spatium expectare præsumpserit,hos siquidẽ pigritiei mora cõfundit,iræq; se rancore cominuet.Cum aũt pigritiei discipulus,dormitationis artifex,magistri nouerit sedulitatem,aut maturius festinabit,aut pudore confusus in huius opprobriũ dormitabit. Sed non faciat ut Assuerus Poeta præcipit, quem Dromonis Castoris discipuli pigrities nequiuit in risum excitare. Eo uero more, quotidiano ad primam stertente,unguibus scabris membratim Musicũ melos agentibus,oculisq; lippientibus,lucemq; explorantibus matutini laboris, in scholisq; ne res peragat consortibus aduenientibus sic dicebat: Lucis rubore diei auroræ ne adhuc cõfundit. Illis itaque negantibus mediã partẽ diei creberrimè somnolẽtus expleuit gratias Deo agẽdo,maluit enim sani capitis habere duritiẽ quàm insani peritiam. Si uero meridianę disputationi plerũq; adesset, natiuũ morem excedere nescius,naso uigilante stertebat, astantibusq; ob porcinæ corrosionis strepitũ prebebat fastidia. Dum aliquando olera secundas eius delitias hauriret, ora hiatui lumina somno cõmisit. Manus uero licet sordida in catino aliquid prẽdebat,sed sopor ei nociuus extitit,dum cibaria incarcerare quæsiuit. Ad quem fructum maturitatis ô Marciane sociorũ charissime creditis hunc peruenire,uestra siquidem nouit intentio.Si differendi causa merediano Doctor studium adierit,cauendũ est ne Sophistico polleat apparatu,nec tetris moueatur difficultatibus,sed studiosa præmeditatione omnibus armatus, intrepidus,adeat lites, easq; facili mẽte componat,& illud quod quisq; obiecerit ita memoriæ disponat,ut detegendi tempore à uia rationis non discedat,sed ordine cõpetenti ænigmata dilucidandi moderatione assumpta explicitè dissoluat. Si uero maxima,ut assolet, discretorum mentibus contigerit dubitatio in differẽdo, studijs utendum est deliberando,& quod naturalibus motibus mens exagitata dictauerit, conscientię in crastinum proferendum est.Eodemq; modo si difficilimũ quid quisquis præmeditatus fuerit, discretioni est commendandum,facilius enim differendo plerũque difficultatis scintillula inuenitur quàm si studij obseruationi committeretur,quoniam non in altero tantum scientiæ ueritas reperitur, ut dicit Aristoteles. Animaduertendum est etiam quod tribus modis in traditionibus uti solet discretorum cognitio.Nouis siquidem & inusitatis æditionibus gloriari, ueteribus terrisq; discipulorũ mentes palliare,uetustissimis tamẽ innouatis & tanq; proprijs riuis manãtibus credentiũ intelligentias excitare.Si quis uero horum discipulorũ sagacitate oblectauerit,archischolari iũgẽdus est,ut uel eis recordatiõis seriẽ fideliter imprimat, uel exarandi diligentiã cõmendet,Magnũ siquidẽ in his utilitatis fomentũ colliget.

Vt autem

Vt aũt ad magiſtratus apicem tempore perueniat diſcipulus, ſtudio cõtinuitatis immorandum eſt, receſſuq́ue ſecretiori licet ſanguineus exiſtat inſiſtendum eſt, ne ſtrepitus aſſiſtentium mentem hebetet, uel migrantium rixa cõfundat intellectum, nullis uinculis uitales ſpiritus impedientibus. Honeſtati enim conſentaneum eſt, ut ſecreta rimando ſolitarius magiſter exiſtat magis quàm libellos extrahendo cunctis prẽſentiam ſuam exhibeat, nónne detractionis filius magiſtri ſedulitatem libros extrahentem aſpiciens, quid in quantum utique meditaretur. Si uero primæuo tempore magiſtrantis diligentia copiam diſcentium non habuerit, idcirco non tepeſcat, nec ſpe depoſita euaneſcat, ſed tanto acrius ſtudijs inſiſtat, ſeq́ue in conflictu ſtrenuè præbeat, ut ſic licet cum paucis honorem contingant. Paucorum enim conſortio multos delinitos, profunditatis ſtudio uigente, frequenter uidimus ſtrenuè intitulari. Nõne Theophraſtus ſubtilitatis artifex, paucorum ſuffultus ornatu, ſpe defraudatus regendi, curam obiecit, quod tamen in conſultè egit, conſultius enim egiſſet ſi ſe ſtudij obſeruantiæ commendabilem exhibuiſſet. Muneribus tamen magiſtri Leontini diſcretio multorum ſibi acquiſiuit conſortium. Pulchrius enim ſic egere cenſuit quàm diſcentium cœtu deſtitui. Pietatis uero ambitu ſcholarium rector delinitus, diſcipulorũ corda paupertate degentium, ſtudioſeq́ue diſcentiũ mulcere tenet, uidelicet cibarijs, calceis, ueſtibus, ſaltem tritis, ſi facultas ſuppetit, cæteriſq́; donatis ſubueniat, conſilioq́; ut decet concitatiuo. Quę enim præclarior naturæ quæue ſuauior quàm ueris ſcholaribus erogatio. Præclarius eſt enim confouere ſcholarem his in quibus eſt minima donãtis exhibitio, maxima uero pauperis recipientis promptio, quàm hiſtrionum & meretricum deteſtabiles incurſus deliniri. Nubila licet quandoque fortuna exiſtat, non tamen magiſtrantis cura deſperet, ſed ſemper curialiter ſe regendo incurſus uiriliter perferat, dulcius expectando. Proh Coriandi pudenda tranſactio. Si autem obſcitui temporis impulſum delitiarum loca uiſitare placuerit, ſemper cœtus ſui, nobiliores, formaq́; eminentiores, docentis ſecum habeat diſcretio, ne quaſi deſtitutos ſolatio à multis uideatur, uel ne in periculum excitetur. Maronis ſaltus felicium diſcipulorum priuari cœtu indoluit. Licet autem in ſcholis rigidus exiſtere debeat, tamen ingreſſu ſalutando deuotus permaneat, in ſermone iucũdus tranſmigrantibus, comes alludentibus, fidelis ammonitu commorantibus, caſtitate cautus affinibus, ne ſuſpirantis naſi fœtorem ſi quis affuerit, amicabilis ebibat affinitas. Extrema prẽſentis uoluminis extat compilatio de magiſtrantibus, quos liberalibus non uerca diſciplinis egeſtas fines compulerit inuadere alienas. Et de illis quos naturaliter patriæ reuocat dulcedo, aliquid ſub compendio dicamus. Cum ob egeſtatis cauſam repellendæ lucri quærat quis odorem dulciſſimum, conſiderandum eſt ut ſaluo magiſtratus honore parcitati quantum queat inſiſtat, ueſtibus mediocribus inhiat, & ſcholarium regimini prẽcipuè indulgeat. Pueriſq́; primo prebeat uultum benignum, parentibuſq́; eorum benigniorem affatum, docendiq́; auditum ſpondeat benigniſſimum, ut ſic non ſolum puerorum corda permolliat, uerum etiam parentum pecuniam extrahat, famãq́; efferat, ſcholæ uero iura regulariter defender, ordine docendi prius edocto putatur. Eiſdem etiam aliquantulum adultis rigidum ſe exhibeat, ipſorumq́; ora ad rectè loquendum componat, digitoſq́; ad ſcribendum conſtringat, ad legendum omnino conformet, rigore iuſtitiæ comitante, ut ſic non ſolum in doctrina, uerumetiam in facetia conueniat. Ludendiq́; ſpatium tempeſtiuè concedat, docendiq́; beneficia nullo caſu ſubtrahat. Si uero cõtumacem ſuperbumq́; inuenerit, dulciter caſtiget, exemplaq́; morum proponat quibus reprimatur, alioquin parentum aſſenſu uirgis affligetur, ut ſic ad unguem caſtigatus euadat, ne deſperatus in ignominiam cadat. Cum autem magiſtrãtis dilectio æta-

ctio ætate infrigidatos statuales q; Planeticos scholastici introitus habuerit partici pes, si correctionis lima apud eos uti nequiuerit, semo confectis arridendum est, ita tualibus ingemiscendum, Planeticis q; fauoris simulachro est congaudendum. Ca lamistratos cirris hirsutis perurat, fucoq; perfusos lachrymis irrigantibus gulam per fundat. Molliesq; caute ejiciat ne mentis tuæ reatum commoti participent. Animad uertendum est etiam quod quorum erogatione laboriosum delinitur certamen, in illis doctrinalis comprobetur effectus, rerum namq; effectus exhibitione operis declaratur. Ordine autem competenti uicissim sunt conuocandi, ut fideli scrutinio pateat quid subministrantium labor diurnus erogauerit. Subministrantium enim cu ræ non semper est confidendum, quoniam illorum cupiditas fractis assibus plerun que permolitur, aut spe defraudata repescit fidelitas, aut ut uideantur fideles crude scit potestas. Sicuti uero paupertati felici misericorditer deferendum est, sic nō mi nus ipsius eruditionibus attentius est insistendum. Cum autem cœna pauperior affuerit, commensalibus est eroganda facultas, familiaribus complicibusq; uicis nitatis inuitę porrigenda, ne familiaris uox secreta reuelet detrahendo, uel multipli citatis anus prodiga propinquat anui annectendo. Quid autem anu concia futi lius. Proterua in minimis procul ablit rapacitas, & tame nouerca & aduncatenta citas. Cauendum est etiam ne puerorum pulueri fœculento plusq; triennio ibi dem alludat, licet maxima comitum gazæue affuerit affluentia, consideratąque amoris opulentia, nisi honoris promotio uigeat in amore uel facultatum elatio in honore. Cum autem ob dulcoris patriæ delitias, parētumq; uenerabiles aspectus, regendi curam quis acceperit in natalis soli confinio, pompoſo affatu insistendum est. Caute splendideq; procurationi uicissim est arridendum, uestiumq; uarietate gaudendum, quoniam uestis pollimite uenustas, annulorumque insignia, multos aliud quàm ueritas exigit cogunt obtinere. Ornatus, fauor, affatusq; lepos, quàm plurimos comparatos sensu, erroneo Homerum excedere usu compellunt, ordine tamen docendi prætaxato diligenter obseruato. Iocorum quoque damnosa libido attentius ablata sit, ut quod raro contingit prouincialis honor, famam effe rat in tituli commendationem. Quanto magis uero uenustatis titulus surrexerit, tanto magis subditorum insistēdum est fauori, ut quod proprij oris nequit efferri tumultibus, ipsorum tempestiuis erogetur affatibus, ut non solum in morum dul cedine, uerumetiam propriæ facultatis acumine commendabilis inspectetur. Cum autem tam morum quàm facultatis in publicum euenerit commendatio, cauendū est ne incestus caput obstipet, adulterium ora confundat, illiciteq; malignitatis fœ tor famam bonam denigret, ne rosæ uernum emittentes odorem uideantur expira re, & lilia sudore castitatis quæsita decrescere uideantur. Venerabilis Cratonis ef figies propriæ facultatis complicibus, alijs etiam qui eum unico aspectu attigerant mœroris causam præbuit & incrementum, qui Castoris in diuersorio ob Eutrasiæ uxoris suę delicias obdormiuit, amplexando repertus est, capillis tractus, uerbere castigatus, uulnere laceratus, sale fricatus, urina seruorū perfusus, angulis erectus, trabibus erectus, tandem lassatis tortoribus genitalibus priuatus, Iter quilinio sup posítus, transeuntibus expositus: Plebis abiectio, discipulorum desolatio, commili tonum opprobrium, crudumq; ac crudele, miserum ac miserrimum cunctis exstitit doloris spectaculum, affinitatis gratia parentelęq; gloria in nullo sibi proficientibus. Licet enim prima quandoque salua fi ant indicia, ultima uero alterius saporis inquinamenta permane bunt &c.

Consiliabat

Consiliabar item gnatorum soluere carmen,
Obliqua facie surdus ab arce uehor.
Non pudeat struxisse dolos ex aggere fato,
Rumiferos sonitus dum mouet ampla seges.
Aderat interdum rabies contermina ponto,
Dum loquor ex quarto capite confer opus.
Vos prȩcor ô iuuenes quibus est celebranda iuuentus,
Suggerat innocuos nunc mea lyra modos.

De Disciplina scholarium Libri finis.

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI, VIRI CLARISSIMI ET ILLVSTRISSIMI, EXCONSVLIS ORDINARII PATRITII, AD PATRITIVM SYMMACHVM,

De Arithmetica Lib. II.

DE MVSICA Lib. V.

DE GEOMETRIA Lib. II.

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI ARITHMETICA,
DISCRETA LIBRIS DVOBVS.

PRAEFATIO.

IN dandis accipiendisq; muneribus, ita rectè officia, præcipuè inter eos qui sese magnificiunt, æstimantur, si liquidò cõstabit, nec ab hoc aliud quod liberalius afferret inuentum, nec ab illo unq; quod iucundius beneuolentia complecteretur acceptum. Hæc ipse considerans, attuli non ignaua opum pondera, quibus ad facinus nihil inſtructius est, cum habendi sitis incanduit. Ad meritum nihil uilius, cum ea sibi uictor animus calcata subiecit, sed ea quę ex Grecarum opulentia literarum, in Romanę orationis thæsaurum sumpta cõuexímus. Ita enim mei quoq; operis mihi ratio constabit, si quæ ex sapientiæ doctrinis elicui, sapientissimi iudicio comprobentur. Vides igitur ut tam magni laboris effectus, tuum tantum expectet examen, nec in aures prodire publicas, nisi doctę sententiæ astipulatione nitatur. In quo nihil mirum uideri debet, cum id opus quod sapientiæ inuenta persequitur, non autoris sed alieno incumbit arbitrio. Suis quippè instrumentis res rationis expenditur, cum iudiciũ cogitur subire prudẽtis. Sed huic munusculo, non eadem, quæ cæteris imminent artibus, munimenta constituo. Neq; enim ferè ulla, sic cunctis absoluta partibus, nullius indiga, suis tantum est sciẽtia nixa præsidijs, ut non cæterarum quoq; artium adiumenta desideret. Nam in effigiandis marmore statuis, alius excidendæ molis labor est, alia formandæ imaginis ratio. Nec. eiusdem artificis manus, politi operis nitor expectat. Ac depingẽdæ manibus tabulæ commissæ fabrorum, cæræ rustica obseruatione decerptæ, colorum fuci mercatorum solertia perquisiti, lintea operosis elaborata textrinis, multiplicem materiã præstant. Nónne idem quoq; in bellorum uisitur instrumentis? Hic spicula sagittis exacuit, illi ualidus thorax nigra gemit incude. Ast alius crudi umbonis tegmina, prij laboris orbi infigenda mercatur, tam multis artibus ars una perficitur. Ast nostri laboris absolutio, longè ad faciliorem currit euentum. Tu enim solus manum supremo operi impones, in quo nihil de decernentium necesse est laborare consensu. Quamlibet enim hoc iudicium multis artibus probetur excultum, uno tamẽ cumulatur examine. Experiare igitur licet, quantum nobis in hoc studio, longis tractus ortijs labor adiecerit. An rerum subtilium fugas, exercitatæ mentis uelocitas comprehendat. Vtrum ieiunæ macies orationis, ad ea, quæ sunt caligantibus impedita sententijs, expedienda sufficiat. Qua in re mihi alieni quoq; iudicij lucra quęruntur, cum tu utrarumq; peritissimus literarum, possis Graiæ orationis expertibus, quantum de nobis iudicare audeant, sola tantum pronunciatione præscribere. At nõ alterius obnoxius institutis, arctissima memetipse translationis lege constringo, sed paulum liberius euagatus, alieno itineri, nõ ueſtigijs insisto. Nam & ea quæ de numeris à Nicomacho diffusius disputata sunt, moderata breuitate collegi. Et quæ transcursa uelocius, angustiorem intelligentiæ præstabant aditum, mediocri adiectione reseraui, ut aliquando ad euidẽtiam rerum, nostris etiam formulis ac descriptionibus uteremur. Quod nobis quantis uigilijs ac sudore cõstiterit, facilè sobrius lector agnoscet. Cum igitur, quatuor Matheseos disciplinarum, de Arithmetica, quæ est prima, præscriberem, tu tantum dignus eo munere uidebare, eoq́ue magis in errato opus esse intelligebam. Nã & si apud te facilis uenire locus esset, aliquando tamen ipsam formidabat facilitatẽ suspecta securitas. Arbitrabar enim nihil tantæ reuerentiæ ob

latum iri oportere, quod nõ elaboratum ingenio, perfectum studio, dignum postremo tanto otio uideretur. Nõ igitur ambigo, quin pro tua in me beneuolentia superuacua reseces, hiantia suppleas, errata reprehendas, commodè dicta, mira animi alacritate suscipias. Quæ res impulit pigram consilij morã. Nimios enim mihi fructus placitura restituent. Noui quippe quanto studiosius nostra quàm exterorum bona diligamus. Rectè ergo quasi aureos Cereri culmos, & maturos Bacho palmites, sic ad te rudimẽta noui operis transmisi. Tu tantum paterna gratia nostrum prouehas munus, ita & laboris mei primitias doctissimo iudicio consecrabis, & non maiore censebitur autor merito quàm probator.

In quo diuisio Mathematicæ, Cap. I.

INter omnes priscæ autoritatis uiros, qui Pythagora duce puriore mentis ratione uiguerunt, constare manifestum est, haud quenquam in Philosophiæ disciplinis ad cumulum perfectionis euadere, nisi cui talis prudentiæ nobilitas quodam quasi quadriuio uestigatur. Quod rectè solertiam intuentis non latebit. Est enim sapientia, rerum quæ sunt, suiq; immutabilem substãtiam sortiuntur, comprehensio ueritatis. Esse autem illa dicimus, quæ nec intentione crescunt, nec retractione minuuntur, nec uariationibus permutantur, sed in propria semper ui, suæ se naturæ subsidijs nixa custodiunt. Hæc autem sunt qualitates, quantitates, formæ, magnitudines, paruitates, æqualitates, habitudines, actus, dispositiones, loca, tempora, & quicquid adunatum quodãmodo corporibus inuenitur. Quæ ipsa quidem natura incorporea sunt, & immutabilis substantiæ ratione uigentia, participatione uero corporis permutantur, & tactu uariabilis rei, in uertibilem inconstantiam transeunt. Hæc igitur (quoniam ut dictum est, natura immutabilem substantiam uimq; sortita sunt) uerè propriéq; esse dicuntur. Horũ igitur, ideſt, quæ sunt propriè, quæq; suo nomine essentiæ nominantur, scientiam, sapientia profitetur. Essentiæ autem geminæ partes sunt, una cõtinua, & suis partibus iuncta, nec ullis finibus distributa, ut est arbor, lapis, & omnia mũdi huius corpora, quæ propriè magnitudines appellantur. Alia uero disiuncta à se, & determinata partibus, & quasi aceruatim in unum redacta concilium, ut grex, populus, chorus, aceruus, & quicquid eorum quorum partes proprijs extremitatibus terminantur, & ab alterius fine discretæ sunt. His, proprium nomẽ est multitudo. Rursus multitudinis alia sunt per se, ut tres uel quatuor, uel tetragonus, uel quilibet numerus, qui, ut sit, nullo indiget. Alia uero per seipsa non constant, sed ad quiddam aliud referuntur, ut duplum, ut dimidium, ut sesquialterum, uel sesquitertium, & quicquid tale est, quod nisi relatum sit ad aliud, ipsum esse non possit. Magnitudinis uero, alia sunt manentia, motuq; carentia, alia uero, quæ mobili semper rotatione uertuntur, nec ullis temporibus acquiescunt. Horum ergo, illam multitudinem quæ per se est, Arithmetica speculatur integritas. Illam uero, quæ ad aliquid, musici modulaminis temperamenta pernoscunt. Immobilis uero magnitudinis, Geometrica notitiam pollicetur. Mobilis scientiam, Astronomicæ disciplinæ peritia uendicauit. Quibus quatuor partibus si careat inquisitor, uerum inuenire non possit, ac sine hac quidem speculatione ueritatis nulli rectè sapiendum est. Est enim sapientia earum rerum quę uerè sunt, cognitio & integra comprehensio. Quod hæc qui spernit, ideſt, has semitas sapientię, ei denuncio non rectè Philosophandum. Siquidem Philosophia est amor sapientiæ, quam in his spernendis ante contempserit. Illud quoq; addendum arbitror quod cũcta uis multitudinis ab uno progressa termino, ad infinita, pgressionis augmenta cõcrescit. Magnitudo uero, à finita inchoãs quãtitate, modũ in diuisione nõ recipit. Infinitissimas enim sui corpis suscipit sectiones. Hanc igit̃ naturæ infinitatẽ, indeterminatãq; potentiã, Philosophia spõtè repudiat. Nihil enim q̃ infinitũ est uel scięntia potest

teſt colligi, uel mente comprehẽdi. Sed hinc ſumpſit ſibi ipſa ratio, ut quibus poſſit indagatricem ueritatis exercere ſolertiã. Delegit enim de infinitæ multitudinis pluralitate, finitæ terminum quantitatis, & interminabilis magnitudinis ſectione reiecta, definita ſibi ad cognitionem ſpatia depopoſcit. Conſtat igitur quiſquis hæc præmiſerit, omnem Philoſophiæ perdidiſſe doctrinam. Hoc igitur illud quadriuium eſt, quo ius uiandum ſit, quibus excellẽtior animus à nobiſcum procreatis ſenſibus, ad intelligentiæ certiora perducitur. Sunt enim quidam gradus certæq; progreſſionum dimenſiones, quibus aſcendi progrediq; poſſit, ut animi illum oculum, qui (ut ait Plato) multis oculis corporalibus ſaluari conſtituiq; ſit dignior, quod eo ſolo lumine ueſtigari uel inſpici ueritas queat. Hunc, inquam, oculum demerſum, orbatũque corporeis ſenſibus, hæ diſciplinæ rurſum illuminent. Quæ igit̃ ex his prima diſcenda eſt, niſi ea quæ principium matriſq; quodammodo ad cæteras obtinet portionem. Hæc autem eſt Arithmetica. Hæc enim cunctis prior eſt, non modo quod hanc ille huius mundanę molis conditor Deus, primam ſuæ habuit ratiocinationis exemplar, & ad hanc cuncta conſtituit, quæcunq; fabricante ratione, per numeros aſſignati ordinis inuenere concordiam, ſed hoc quoq; prior Arithmetica declaratur, q̃ quęcunq; natura priora ſunt, his ſublatis ſimul poſteriora tolluntur. Quod ſi poſteriora pereant, nihil de ſtatu prioris ſubſtãtiæ permutatur, ut animal prius eſt homine. Nam ſi tollas animal, ſtatim quoq; hominis natura deleta ſit. Si hominem ſuſtuleris, animal non peribit. Et ẽcontrario ea ſemper poſteriora ſunt, quæ ſecum aliud quodlibet inferunt, ea priora quæ cum dicta ſunt, nihil ſecum de poſterioribus trahunt, ut in eodem quoq; homine. Nam ſi hominem dixeris, ſimul quoq; animal nominabis. Idem eſt enim homo, quod animal. Si animal dixeris, non ſpeciem ſimul hominis intuliſti. Non eſt enim idem animal, quod homo. Hoc idem in Geometrica uel in Arithmetica uidetur incurrere. Si enim numeros tollas, unde triangulum uel quadratum, uel quicquid in Geometria uerſatur, quæ omnia numerorum denominatiua ſunt. At uero, ſi quadratum triangulumq; ſuſtuleris, omniſq; Geometrica conſumpta ſit, tres & quatuor, aliorumq; numerorum nõ peribunt uocabula. Rurſum cum aliquam Geometricam formam dixero, eſt illi ſimul numerorum nomen implicitũ. Cum numeros dixero, nondum ullam formam Geometricam nominaui. Muſica uero quàm prior ſit numerorum uis, hinc maximè probari poteſt, quod non modo illa naturæ priora ſunt, quæ per ſe conſtant, quàm illa quæ ad aliquid referuntur, ſed etiã ea ipſa Muſica modulatio, numerorum nominibus annotatur. Et idem in hac euenire poteſt, quod in Geometrica prædictum eſt. Diateſſaron enim, & diapente, & diapaſon, ab antecedentis numeri nominibus nuncupantur. Ipſorum quoq; ſonorum aduerſus ſe proportio, ſolis neq; alijs numeris inuenitur. Qui enim ſonus in diapaſon ſymphonia eſt, idem duplicis numeri proportione colligitur. Quæ diateſſaron eſt modulatio, epitrita collatione componitur. Quam diapente ſymphoniam uocant, hemiolia medietate coniungitur. Qui in numeris epogdous eſt, idem tonus in Muſica Et ne ſingula perſequi laborẽ, huius operis ſequentia, quãto prior ſit Arithmetica, ſine ulla dubitatione mõſtrabunt. Sphæricam uero atq; Aſtronomicam tanto præcedit, quanto duæ reliquæ diſciplinę hanc tertiam natura prȩcedunt. In Aſtronomica enim, circuli, ſphæra, centrum, parallęliq; circuli, mediuſq; axis eſt, quæ omnia Geometricæ diſciplinæ curę ſunt. Quare eſt etiam ex hoc oſtẽdere ſenioręm Geometricæ uim, quod omnis motus eſt poſt quietem, & natura ſemper ſtatio prior eſt. Mobiliũ uero Aſtronomica, immobiliũ Geometrica doctrina eſt, uel quod harmonicis modulationibus motus ipſe celebratur aſtrorum. Quare conſtat quoque muſicę uim, aſtrorum curſus antiquitate prȩcedere, quàm ſuperare natura Arithmeticam dubium non eſt, cum prioribus, quàm illa eſt, antiquior uideatur. Propriè tamẽ ipſa numerorum natura, omnis aſtrorum curſus, omniſq; Aſtronomica ratio cõſtituta eſt. Sic enim ortus occaſuſq; colligimus, ſic tarditates uelocitateſq; errantium

ſiderum cuſtodimus, ſic defectus & multiplices lunæ uariationes agnoſcimus. Quare quoniã prior, ut claruit, Arithmeticę uis eſt, hinc diſputationis ſumamus exordiũ.

De ſubſtantia numeri. Cap. II.

OMnia quæcunque à primæua rerum natura conſtructa ſunt, numerorum uidentur ratione formata. Hoc enim fuit principale in animo conditoris exẽplar. Hinc enim quatuor elementorum multitudo mutuata eſt, hinc temporum uices, hinc motus aſtrorum, cœlique conuerſio. Quæ cũ ita ſint, cũque omnium ſtatus, numerorum colligatione fungatur, eum quoque numerum neceſſe eſt, in propria ſemper ſeſe habentem æqualiter ſubſtantia, permanere, eumque compoſitum non ex diuerſis. Quid enim numeri ſubſtantiam coniungeret, cum ipſius exẽplum cuncta iunxiſſet: ſed ex ſeipſo uidetur eſſe compoſitus. Porrò autem nihil ex ſimilibus cõponi uidetur, nec ex his quæ nulla rationis proportione iunguntur, et à ſe omni ſubſtantia naturaque diſcreta ſunt. Conſtat ergo quoniam cõiunctus eſt numerus, neque ex ſimilibus eſſe coniunctum, neque ex his quæ ad ſe inuicem nulla ratione proportionis hærent. Erunt ergo, numeros, prima quæ coniungant, ad ſubſtantiam quidem quæ conſtent, ſemperque permaneant. Neque enim ex non exiſtentibus effici quicquam poteſt, & ſunt ipſa diſſimilia & potentia componendi. Hæc autẽ ſunt quibus numerus conſtat, par atque impar. Quæ diuina quadam potentia cũ diſparia ſint contrariaque, tamen ex una genitura profluunt, & in unam compoſitionem modulationemque iunguntur.

De diffinitione, & diuiſione numeri, & diffinitione paris & imparis. Cap. III.

ET primum quid ſit numerus, diffiniendum eſt. Numerus eſt unitatum collectio, uel quantitatis aceruus ex unitatibus profuſus. Huius igitur prima diuiſio eſt, in imparem atque parem. Et par quidem eſt, qui poteſt in æqualia duo diuidi, uno medio non intercidente. Impar uero quem nullus in æqualia diuidit, quin in medio prædictus unus intercidat. Et hęc quidem huiuſmodi diſſinitio uulgaris eſt & nota.

Diffinitio numeri paris & imparis ſecundum Pythagoram. Cap. IIII.

ILla autem ſecundum Pythagoricam diſciplinã talis eſt. Par numerus eſt, qui ſub eadem diuiſione poteſt in maxima paruiſſimaque diuidi. Maxima ſpatio, paruiſſima quantitate, ſecũdum duorum iſtorum generum contrarias paſſiones. Impar uero numerus eſt, cui hoc quidem accidere non poteſt, ſed cuius in duas inæquales ſummas naturalis eſt ſectio. Hoc eſt autem exemplar. Vt ſi quilibet datus par numerus diuidatur, maior quidem (quantum ad diuiſionis ſpatia pertinet) non inuenietur quàm diſcreta medietas. Quantitate uero nulla minor ſit, quàm in gemina facta partitio, ut ſi par numerus qui eſt 8, diuidatur in 4, atque alios 4, nulla erit alia diuiſio, quæ maiores partes efficiat. Porrò autem nulla erit alia diuiſio, quæ totum numerum minore diuidat quãtitate. In duas enim partes diuiſione, nihil minus eſt. Cũ enim totum quis fuerit trina diuiſione partitus, ſpatij quidem ſumma minuitur, ſed numerus diuiſionis augetur. Quod autem dictum eſt, ſecundum duorum generum contrarias paſſiones, huiuſmodi eſt. Prædocuimus enim quantitatem in infinitas pluralitates accreſcere, ſpatia uero, ideſt, magnitudines, in infinitiſſimas minui paruitates, atque ideo hic contra euenit, hæc nanque paris diuiſio, ſpatio eſt maxima, paruiſſima quantitate.

Alia

Alia secundum antiquiorem modum diffinitio paris & imparis, Cap. V.

SEcundum antiquiorem uero modum, alia est paris numeri definitio. Par numerus est qui in duo æqualia, & in duo inæqualia partitionem recipit, sed ut in neutra diuisione, uel imparitati paritas, uel paritati imparitas misceat, præter solum paritatis principem binarium numerum, qui inæqualem non recipit sectionem, propterea quod ex duabus unitatibus cōstat, & ex prima duorum quodāmodo paritate. Quod autem dico, tale est: Si enim ponatur par numerus, potest in duo æqualia diuidi, ut denarius diuiditur in quinos. Porrò autem & per inæqualia, ut idem denarius in 3 & in 7. Sed hoc modo, ut cum una pars fuerit diuisionis par, alia quoq; par inueniatur, & si una impar, reliqua ab eius imparitate non discrepet, ut in eodem numero qui est denarius. Cum enim diuisus est in quinos, uel cum in 3 & in 7 utræq; in utraq; portione partes, impares extiterunt. Si autem ipse uel alius numerus par, diuidatur in æquales, ut octonarius in 4 & in 4, & item per inæquales, ut idem octonarius in 5 & in 3, in illa quidem diuisione utræq; partes pares factæ sunt, et in hac utræq; impares extiterūt. Neq; unquam fieri potest, ut cū una pars diuisionis par fuerit, alia impar inueniri queat, aut cum una impar sit, alia par possit intelligi. Impar uero numerus est qui ad quamlibet illam diuisionem, per inæqualia semper diuiditur, ut utralq; species numeri semper ostendat, nec unquam altera sine altera sit, sed una pars paritati, imparitati alia deputatur, ut 7 si diuidas in 3 & in 4, altera portio par, altera impar erit. Et hoc idem in cūctis imparibus numeris inuenitur. Neq; unquam in imparis diuisione, præter se esse possunt, hę geminæ species, quę naturaliter ium numeri substantiamq; componunt.

Diffinitio paris & imparis per alterutrum, Cap. VI.

QVod si hæc etiam per alterutras species diffinienda sunt, dicetur imparem numerum esse, qui unitate differt a pari, uel incremento, uel diminutione. Item par numerus est, qui unitate differt ab impari, uel incremento, uel diminutione. Si enim pari unum dempseris uel unum adieceris, & impar efficitur, uel si impari idem feceris, par continuo procreatur.

De principalitate unitatis, Cap. VII.

OMnis quoque numerus, circum se positorum & naturali sibimet dispositione iunctorum, medietas est. Et qui super duos illos sunt, qui medio iungūtur, si componātur, etiam ipsorum supradictus numerus media portio est, & rursus illorum qui sunt super secundo loco iunctos, cum ipsi quoq; sint compositi, prior his numerus medietatis loco est, & hoc erit usq; dum occurrens unitas terminum fecerit. Vt si ponat quis quinariū numerum, altrinsecus circa ipsum sunt. supra 4, inferius sex. Hi ergo si iuncti sunt, faciunt 10, quorum 5 numerus medietas est. Qui autem circa ipsos, ideſt, circa 6 & 4 sunt, 3 scilicet & 7, idem si iuncti sunt, eorum quinarius numerus medietas est. Rursus istorum, qui altrinsecus positi sunt, si iungantur, etiam hi quinarij numeri dupli sunt. Nam super 3 sunt 2, super 7 sunt 8. Hi ergo si iuncti sunt faciunt 10, quorum quinarius rursus medietas est. Hoc idem in omnibus numeris euenit, usq; dum ad unitatis terminum perueniri queat. Sola enim unitas circum se duos terminos non habet, atque ideo eius, qui est prope se, solius est medietas. Nam iuxta unum solus est binarius, naturaliter constitutus, cuius unitas media pars est. Quare constat, primam esse unitatem, cunctorum qui sunt in naturali dispositione numerorum, & etiam ritè totius quamuis prolixę, genitricem pluralitatis agnosci.

Diuiſio paris numeri, Cap. VIII.

PAris autem numeri ſpecies ſunt 3. Eſt enim una quæ dicitur pariter par, alia uero pariter impar, tertia impariter par. Et contraria quidem, locaq; obtinẽ tia ſummitatum, uidentur eſſe pariter par, & pariter impar. Medietas autem quædam, quæ utrorumq; participat, eſt numerus qui uocatur impariter par.

De numero pariter pari eiusq; proprietatibus, Cap. IX.

PAriter par numerus, eſt qui poteſt in duo paria diuidi, eiusq; pars in alia duo paria, partisq; pars in alia duo paria, ut hoc totiens fiat, uſq; dum diuiſio partium ad indiuiſibilem naturaliter perueniat unitatem. Vt 64 numerus, habet medietatem 32, hic autem medietatem 16, hic uero 8, hunc quoq; quaternarius in æqua partitur, qui binarij duplus eſt, ſed binarius unitatis medietate diuiditur, quæ unitas naturaliter ſingularis, non recipit ſectionem. Huic numero uidetur accidere, ut quæcunq; eius fuerit pars, cum nomine ipſo uocabuloq; pariter par inueniatur, tũ etiã quãtitate. Sed ideo mihi uidetur hic numerus pariter par uocatus, q; eius omnes partes & nomine et quantitate pares pariter inueniantur. Quomodo autem & nomine & quantitate pares habeat partes hic numerus, poſt dicemus. Horũ autem generatio talis eſt. Ab uno enim quoſcunq; in duplici proportione notaueris, ſemper pares pariter procreantur. Præter hanc autem generationem ut naſcanẽ aliter, impoſſibile eſt. Huius autem rei tale uidetur per ordinem deſcriptionis exemplũ. Sint itaq; cuncti duplices ab uno 1 2 4 8 16 32 64 128 256 512, atq; hinc ſi fiat infinita progreſſio, tales cunctos inuenies. Factiq; ſunt ab uno in duplici proportione, & omnes ſunt pariter pares. Illud autem non minima conſideratione dignum eſt, q; eius omnis pars, ab una parte quacunq;, quæ intra ipſum numerum eſt denominat, tantamq; ſummam quantitatis includit, quota pars eſt alter numerus pariter paris, illius qui eum continet quantitatis. Itaq; fit, ut ſibi partes ipſæ reſpondeant, ut quota pars una eſt, tantam habeat altera quantitatem, & quota pars iſta eſt, tantã in prio re ſummam neceſſe ſit multitudinis inueniri. Et primum fit, ſi pares fuerint diſpoſitiones, ut duæ mediæ partes ſibi reſpondeant, poſt uero quæ ſuper ipſas ſunt ſibi inuicem conuertantur, atq; hoc idem fiat donec uterq; terminus extremitates incurrat. Ponatur enim pariter paris ordo, ab uno uſq; 128, hoc modo 1 2 4 8 16 32 64 128, & ea ſit ſumma maxima. In hoc igitur quoniam pares diſpoſitiones ſunt, una medietas non poteſt inueniri. Sunt igitur duæ, ideſt, 8 & 16, quæ conſiderandæ ſunt, quemadmodum ipſæ ſibi reſpondeant. Totius enim ſummæ, ideſt, 128, octaua pars eſt 16, ſextadecima 8. Rurſus ſuper has partes quæ ſunt, ipſæ ſibi inuicem reſpõdebunt, ideſt, 32 & 4. Nam 32, quarta pars eſt totius ſummæ, 4 uero trigeſima ſecunda. Rurſus ſuper has partes 64, ſecunda pars eſt, 2 uero ſexageſima quarta. Donec extremitates limitem faciant, quas dubium non eſt eadem reſponſione gaudere. Eſt enim omnis ſumma, ſemel 128, unus uero, centeſimus uigeſimus octauus. Si autem impares terminos ponamus, ideſt, ſummas (idem enim terminos, quod ſummas, nomino) ſecundum imparis naturam poteſt una medietas inueniri, atq; una ſibi ipſa eſt reſpõſura. Si enim ponatur hic ordo 1 2 4 8 16 32 64, una erit ſola medietas, ideſt, 8. Qui 8 ſummæ totius, pars eſt octaua, & ſibiipſi ad denominationem, quantitatemq; conuertit. Eodemq; modo, ſicut ſuperius circa ipſum qui ſunt termini, donant ſibi mutua nomina, ſecundum proprias quantitates, uocabulumq; permutant. Nam 4 ſextadecima pars eſt totius ſummæ, 16 uero quarta. Et rurſus ſuper hos terminos, 32 ſecunda pars eſt totius ſummæ, 2 uero trigeſima ſecũda, & ſemel tota ſumma 64 ſunt, ſexageſima quarta uero unitas inuenit. Hoc igit eſt q; dictũ eſt, omnes eius partes et nomine & quãtitate pariter pares inueniri. Hoc quoq; multa conſideratione, multã

quæ

que constantia diuinitatis perfectum est, ut ordinatim dispositæ minores summę in hoc numero & superseipsas coaceruatę, sequenti minus uno semper æquent. Si enim unum iungas his qui sequuntur duobus, fiunt 3, id est, qui uno minus quaternario cadunt. Et si superioribus addas 4, sunt 7, qui ab octonario sequente sola unitate uincuntur. Sed si eosdem 8 supradictis adiunxeris, 15 fiet, qui par, 16. numeri existeret quantitati, nisi minor unitas impediret. Hoc autem prima etiam numeri progenies seruat atq; custodit. Namq; unitas quæ prima est, duobus subsequentibus sola est unitate cõtractior. Vnde nihil mirum est, totum summæ crementum proprio consentire principio. Hęc autem nobis cõsideratio maximè proderit, in his numeris cognoscẽdis quos superfluos uel imminutos imperfectosq; monstrabimus. Illic enim coaceruata quantitas, partium numeri totius termino comparat. Illud quoq; nulla possumus obliuione transmittere, quod in hoc numero respondentibus sibi inuicem partibus multiplicatis, maior extremitas eiusdem numeri summaq; conficitur. Et primum si pares fuerint dispositiones medij multiplicantur, atq; inde qui super ipsos sunt, usq; ad supradictos extremitates. Si enim fuerint pares dispositiones, secundũ naturam paris duos in medio terminos continebunt, ut in ea dispositione numerorum in qua extremus terminus 128 finitur. In hoc enim numero medietates sunt 8, scilicet, & 16 quæ in se multiplicatæ, maioris summam crescente pluralitate conficient. Octies enim 16, uel sedecies 8 si multiplices, 128 summa concrescit. Atq; hi numeri qui super eosdem sunt, si multiplicentur idem faciunt. Nam 4 & 32 in se si multiplices, supradictam facient extremitatẽ, 4 enim trigies & bis, uel quater 32 ducti, 128 immutabili necessitate complebunt. Atq; hoc usq; ad extremos terminos cadit, id est, 1 & 128, Semel enim extremus terminus 128 est. Centies uigies atq; octies unitate multiplicata, nihil de priore quantitate mutabitur. Si autem impares fuerint dispositiones, unus medius terminus inuenitur, atq; ipse sibi propria multiplicatione respondet. In eo namq; ordine numerorum, ubi extremus terminus 64 pluralitate concluditur, sola inuenitur una medietas, id est, 8. Quam si octies, id est, in semet ipsam multiplices 64 explicabit. Atq; idem reddunt illi qui super hanc medietatem sunt, ut dudum hi qui super duas positi faciebant. Nam quater 16, 64 sunt, & sedecies 4 idem complent. Rursus bis 32, facti à 64 non discedunt, & trigies bis duo, eosdem cumulant, & semel 64, uel unitas sexagiesquater multiplicata, eundem numerum sine ulla uarietate restituent.

De numero pariter impari eiusq; proprietatibus, Cap. X.

PAriter autem impar numerus, est qui & ipse quidem paritatis naturam substantiamq; sortitus est, sed in contraria diuisione, naturę numerari pariter paris opponitur. Docebitur namque quã lõgè hic dissimili ratione diuidatur. Nam quoniam par est, in partes æquales recipit sectionem, partes uero eius mox indiuisibiles, atq; insecabiles permanebunt, ut sunt 6 10 14 18 22, & his similes. Mox enim hos numeros si in gemina fueris diuisione partitus, incurris in imparem, quem secare non possis. Accidit autem his quod omnes partes contrariæ denominatas habent, quam sunt quantitates ipsarum partium quæ denominantur. Neque unquam fieri potest, ut quælibet pars huius numeri, eiusdem generis denominationem quantitatemqũe suscipiat. Semper enim si denominatio fuerit par, quantitas partis erit impar, & si fuerit denominatio impar, quantitas erit par, ut in 18. Secunda eius pars est, id est, media, quod paritatis nomen est 9, quæ impar est quantitas. Tertia uero quæ impar est denominatio sex, cui par pluralitas est. Rursus si conuertas, sexta pars quæ par est denominatio, tres sunt, sed ternarius impar est. Et nona pars, quod impar est uocabulum, 2 qui par numerus est. Atque idem in alijs cunctis qui sunt pariter impares inuenitur. Neque unquam fieri

poteſt,ut cuiuslibet partis,ſit eiuſdem generis nomen & numerus. Fit autem horũ procreatio numerorũ,ſi ab uno diſponantur quicunq; duobus differunt,id eſt omnibus imparibus naturali ſequentia,atque ordine conſtitutis. Namq; hi ſi per binariũ numerum multiplicẽtur,omnes pariter impares,ritè pluralitas dimenſa efficiet. Ponatur enim prima unitas,id eſt,& poſt hanc qui ab hac duobus differt,id eſt,tres,& poſt hunc qui rurſus à ſuperiore,duobus,id eſt,5,& hoc in infinitum. Et ſit huiuſmodi diſpoſitio 1 3 5 7 9 11 13 15 17 19. Hi ergo naturaliter ſequentes impares ſunt,quos nullus in medio par numerus diſtinguit,hos ſi per binarium numerũ multiplices,efficies hoc modo,bis unũ,id eſt,qui diuiditur quidem,ſed eius partes in diuiſibiles reperiuntur propter inſecabilis unitatis naturam. Bis 3,bis 5,bis 7,bis 9,bis 11,& deinceps,ex quibus naſcũtur hi, 2 6 10 14 18 22. Quos ſi diuidas, unam recipiunt ſectionẽ,cæteram repudiantes,quod ſecunda diuiſio ab imparis medietate partis excluditur. His autem numeris ad ſe inuicem quaternarij ſola diſtantia eſt. Namque inter 2 & 6 numeros, 4 ſunt. Rurſus inter 6 & 10,& inter 10 & 14,& inter 14 & 18, idem quaternarius differentiam facit. Hi nãque omnes quaternaria ſeſe numeroſitate tranſcendunt. Quod idcirco contingit,quoniam primi qui poſiti ſunt,hoc eſt,eorum fundamẽta,binario ſe numero præcedebant,quos quoniam per binarium multiplicauimus,in quaternarium numerũ creuit illa progreſſio. Duo enim per bis multiplicati,quaternarij faciunt ſummam. Igitur in naturalis numeri diſpoſitione,pariter impares numeri quinto loco à ſe diſtant, ſolis 4 ſe præcedunt,3 in medio tranſeuntes, per binariũ numerũ multiplicatis imparibus,procreati. Contrariæ uero eiſdẽ dicunt hæ ſpecies numerorum,id eſt,pariter par,& pariter impar,quod in numero pariter impari ſola diuiſionem recipit maior extremitas,in illo uero ſolus minor terminus ſectione ſolutus eſt, & q̃d in forma pariter paris numeri ab extremitatibus incipienti,& uſq; ad media progredienti, quod continetur ſub extremis terminis,idẽ eſt illi quod cõtinetur ſub intra ſe poſitis ſummulis. Atq; hoc idem uſq; dum ad duas medietates fuerit uentum,in diſpoſitionibus, ſcilicet,paribus. Si autem fuerint impares diſpoſitiones,quod ab una medietate conficit, hoc idem ſub altrinſecus poſitis partibus procreat. Atq; hoc uſq; dum ad extremitates proceſſio fiat. In ea enim diſpoſitione quæ eſt 2 4 8 16, idẽ reddunt 2 per 16 multiplicati,quod 4 per octonarium numerũ ducti. Vtroq; enim modo 32 fient. Quod ſi impar ſit ordo,ut eſt 2 4 8,idẽ facient extremi quod medietas. Bis enim 8 ſunt 16, quatuor quater ſunt 16, qui numerus à quaternario in ſe ducto perficitur. In numero uero pariter impari,ſi fuerit unus in medio terminus,circum ſe poſitorum terminorum ſi in unũ redigantur,medietas eſt. Et idem eorum quoq; qui ſuper hos ſunt terminos,medietas eſt. Atq; hoc uſq; ad extremos omnium terminorum,ut in eo ordine qui eſt pariter imparium numerorum 2 6 10, iũctus binarius cum denario 12 explet,cuius ſenarius medietas inuenit. Si uero fuerint duæ medietates iunctæ,ipſæ utræq; æquales erunt ſuper ſe terminis conſtitutis. Vt eſt in hoc ordine 2 6 10 14. Iuncti enim 2 & 14, in 16 creſcunt, quos ſenarius cum denario copulatus efficiet. Atque hoc in numeroſioribus terminis initio ſumpto à mediis euenit, uſque dum ad extrema ueniatur.

De numero impariter pari eiusq; proprietatibus, & deſcriptionis ad impariter paris, in latitudine, in longitudine, ad pariter paris naturam pertinentis, expoſitio, Cap. XI.

IMpariter par numerus, eſt ex utriſq; confectus, & medietatis loco gemina extremitate concluditur, ut qua ab utroq; diſcrepet, eadem ad alterutrum cognatione iungatur. Hic autem talis eſt qui diuiditur in æquas partes, cuiuſq; pars in alias æquas diuidi poteſt, & etiam aliquando partes partium diuiduntur, ſed nõ ut uſq; ad unitatẽ progrediat æquabilis illa diſtinctio,ut ſunt 24 & 28. Hi enim poſſunt in medietates diuidi, & eorum rurſus partes in alias medietates, ſine aliqua dubitatione ſoluuntur. Sunt etiam quidam alij numeri,quorum partes alias recipiunt

diuiſiones,

diuiſiones, ſed ipſa diuiſio ad unitatem uſq; nõ peruenit. Igitur in eo quod plus quã unam ſuſcipit ſectionem, habet ſimilitudinẽ pariter paris, ſed à pariter impari ſegregatur. In eo uero quod uſq; ad unum ſectio illa non ducitur, pariter imparem no re ſtat, ſed à pariter pari diſiungitur. Contingit autẽ huic numero & utraq; habere, quę ſuperiores non habẽt, & utraq; quæ illi recipiunt obtinere. Et habet quidẽ quod utriq; non habent, quod cum in uno ſolus maior terminus diuideretur, in alio uero, ſolus minor terminus non diuideret, in hoc neq; ſolus maior terminus diuiſionẽ recipit, neq; minor ſolus terminus à diuiſione ſeiungit. Nam & partes ſoluuntur, & uſque ad unitatem ſectio illa non peruenit, ſed ante unitatem inuenit terminus, quẽ ſecare non poſſis. Obtinet autem quæ illi quoq; recipiunt, quod quędam partes eius reſpondent, denominãturq; ſecundum genus ſuum ad propriam quantitatem, ad ſimilitudinem, ſcilicet, pariter paris numeri. Aliæ uero partes, contrariam denominationem ſumunt propriæ quãtitatis, ad pariter imparis, ſcilicet, formam. In 14. enim numero, par eſt quantitas partis à pari numero denominata. Nam quarta 6, ſecunda uero 12, ſexta uero 4, duodecima 2, quæ uocabulo partium, à quantitatis paritate non diſcrepant. Contrariæ uero denominantur, cum tertia pars octo, octaua uero 3, uigeſima autem quarta 1, quę denominationes cum pares ſint inueniuntur impares quantitates, & cum ſint pares ſummæ, ſunt impares denominationes. Naſcuntur autem tales numeri ita, ut ſubſtantiam naturamq; ſuam, in ipſa etiam propria generatione deſignent, ex pariter paribus & pariter imparibus procreati. Pariter enim impares, cunctis dudum ordinatim poſitis imparibus, naſcebantur, pariter uero pares ex duplici progreſſione. Diſponant igit omnes in ordinẽ naturaliter impares; & ſub his à quatuor inchoantes omnes duplices, & ſint hoc modo:

	3	5	7	9	11	13
	4	8	16	32	64	128

His igitur ita poſitis, ſi primus primi multiplicatione concreſcat, id eſt, ſi quaternarij ternarius, uel ſi idem primus, ſecundi, id eſt, octonarij ternarius, uel ſi idem primus tertij id eſt, 16 ternarius, & idem uſque ad ultimum, uel, ſi ſecundus primi & ſecundi, uel ſi ſecundus tertij, & eadem uſq; ad extremum multiplicatio proferat, uel, ſi tertius à primo inchoans, uſq; in extremum tranſeat. Atq; ita quartus & omnes in ordinem ſuperiores multiplicent eos qui ſub ipſis in diſpoſitione ſunt, omnes impariter pares procreabunt. Huius autem rei tale ſumamus exemplum, ſi tres quater multiplices 12 fient, uel, ſi 5 quatuor multiplicent, 20 numerus excreſcet, uel, ſi item 7 multiplicent 4, 28 ſuccreſcet, atq; hoc uſq; in finem. Rurſus ſi 8 multiplicent 3, naſcẽtur 24. Si 8 in 5, fiunt 40, ſi 8 in 7, colligẽtur 56. Atq; ad hunc modum ſi omnes inferiores duplices, à ſuperioribus multiplicent, uel, ſi ſuperiores eoſdem inferiores multiplicent, cunctos qui nati fuerint impariter pares inuenies. Atq; hæc eſt admirabilis huius numeri forma, quod cum fuerit ipſa diſpoſitio deſcriptioq; perſpecta numerorum, ad latitudinem pariter imparium, ad longitudinem pariter pariũ numerorũ proprietas inuenit. Sunt enim in latitudinẽ duabus medietatibus æquales duæ extremitates, uel una medietate duæ duplices extremitates. In lõgitudinẽ uero, pariter paris numeri rem proprietatemq; deſignat. Quod enim ſub duabus medietatibus continetur, æquale eſt ei quod ſub extremis conficit, uel quod ab una medietate naſcitur, æquale eſt illi quod ſub utriſque extremitatibus continetur. Deſcriptio autem quę ſuppoſita eſt, hoc modo facta eſt. Quantoſcunque in ordine pariter parium numerorum ternarius multiplicauit, quicunque ex eo procreati ſunt, primo ſunt uerſu diſpoſiti. Rurſus qui eoſdem multiplicante quinario nati ſunt, ſecundo loco conſtituti ſunt. Poſt uero quos ſeptenarius cæteros multiplicando procreauit, eoſdẽ tertio cõſcripſimus loco, atq; idem reliqua deſcriptionis parte pfecimus.

In hac

In hac formula ſequenti, ſimilitudo pariter paris, & pariter impariſ, ad impariter parem, oſtenditur.

	3	5	7	9	Impares
	4	8	16	32	Dupli

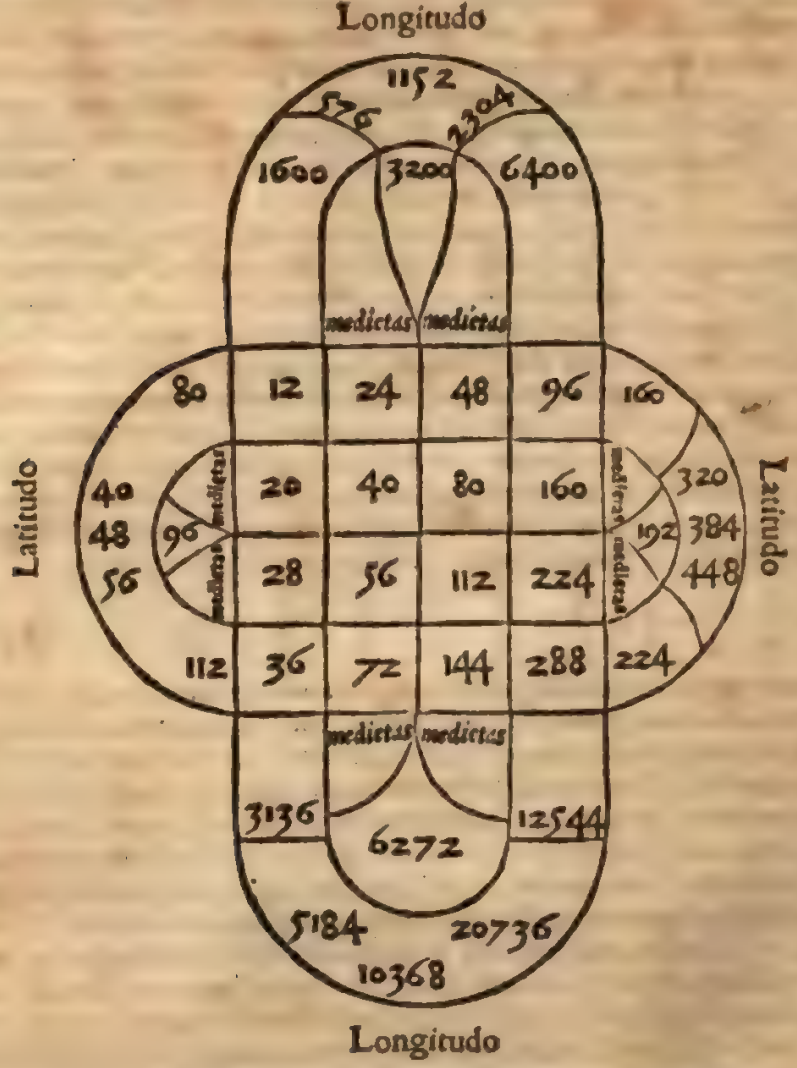

Deſcriptionis ad impariter paris, in latitudine, in longitudine, ad pariter paris naturam pertinentis expoſitio. Cap. XII.

SVperius igitur digeſtæ deſcriptionis hęc ratio eſt. Si ad latitudinem reſpicias, ubi eſt duorum terminorum una medietas, ipſoſq; terminos iungas, duplos eos medietate propria reperies, ut 36, & 20 faciunt 56, quorum medietas eſt 28, qui medius eſt inter eos terminus conſtitutus. Et rurſus 28 & 12, ſi iungas, faciunt 40, quorum 20 medietas, medius eorum terminus inuenitur. At uero ubi duas medietates habent, utræq; extremitates iunctæ, utriſq; medietatibus æquales fiunt, ut 12 & 36 cum iunxeris fiunt 48, horum ſi medietates ſibimet applicaueris, id eſt, 20 & 28, idem erit, atq; in alia parte latitudinis, eodem ordine qui fiant numeri, notati ſunt. Neque ulla in re ratio utriuſq; latitudinis diſcrepabit, idemq; in eodem ordine in cæteris numeris pernotabis, & hoc ſecundũ formam pariter im-

riter imparis numeri sit, in quo hanc proprietatem esse suprà iam scriptum est. Rursum si ad longitudinem respicias, ubi duo termini unam medietatem habent, quod fit ex multiplicatis extremitatibus, hoc fit si medius terminus sue capiat pluralitatis augmenta. Nam duodecies 48, faciunt 576. Medius uero eorũ terminus, id est, 24, si multiplicetur, eosdem rursus 576 procreabit. Et rursus si 24 in 96 multiplicentur, faciunt 2304. Quorum medius terminus, id est, 48, si in semetipsum ducatur, idem 2304 procreatur. Vbi autem termini duo, duas medietates includunt, quod fit multiplicatis extremitatibus, hoc idem redditur in alterutram summam medietatibus ductis. Duodecies enim 96 multiplicatis, 1152 procreantur, duæ uero eorũ medietates, id est, 24 & 48, si in semetipsas multiplicentur, eosdem 1152 restituent. Atq; hoc est, ad imitationem cognationemq; numeri pariter paris, à quo participatione tracta, hæc ei recognoscitur ingenerata proprietas. Et in alio uero latere longitudinis, eadem ratio descriptioq; notata est. Quare manifestum est, hunc numerũ ex prioribus duobus esse procreatum, quoniam eorum retinet proprietates.

De numero impari eiusq; diuisione. Cap. XIII.

IMpar quoq; numerus est, qui à paris numeri natura substantiaq; disiunctus est. Siquidem ille, in gemina membra æqua diuidi potest, hic ne secari queat, unitatis impedit interuentus. Tres habet similiter subdiuisiones, quarum una eius pars est is numerus qui uocatur primus & incompositus. Secunda uero, qui est secundus & compositus. Et tertia is qui quadam horum medietate coniunctus est, & ab utriusque cognatione aliqd naturaliter trahit, qui est per se quidem secundus & compositus, sed ad alios comparatus, primus & incompositus inuenitur.

De primo & incomposito, Cap. XIIII.

ET primus quidem & incompositus est, qui nullam aliam partem habet, nisi eam quæ à tota numeri quãtitate denominata sit, ut ipsa pars non sit nisi unitas, ut sunt, 3 5 7 11 13 17 19 23 29 31. In his ergo singulis nulla unq; alia pars inuenietur, nisi quę ab ipsis denominata est, & ipsa tantum unitas, ut suprà iam dictum est. In tribus enim, una pars sola est, id est, tertia, quæ à tribus, scilicet denominata est, & ipsa tertia pars unitas. Eodemq; modo quinarij sola quinta pars est, & hæc unitas, atq; idem in singulis consequens reperietur. Dicitur autẽ primus & incompositus, quod nullus eum alter numerus metiatur, præter solam, quæ cunctis mater est, unitatem. Namq; ternarium 2 non numerant, idcirco, quoniam il solos duos contra tres compares pauciores sunt. Sin uero binarium bis facias, amplior em tribus concrescit in 4. Metitur autem numerus numerorum, quoties uel semel uel bis uel tertio uel quoties libet numerus ad numerum comparatus, neq; diminuta summa, neq; aucta, ad comparati numeri terminum usq; peruenit, ut duo si ad 6 compares, binarius numerus senarium tertio metietur. Primos ergo & incompositos, nullus numerus metietur, præter unitatem solam, quoniã ex nullis aljs numeris compositi sunt, sed tantum ex unitatibus in semetipsis auctis multiplicatisq; procreantur. Ter enim unus 3, & quinquies unus quinq;, & septies unus 7 fecerunt. Et alij quidem, quos suprà descripsimus eodem modo nascuntur. Hi autem in semetipsos multiplicati, faciunt alios numeros uelut primi, eosq; primam rerũ substantiam uimq; sortitos, cunctorum à se procreatorum uelut quædam elementa reperies, quia scilicet, & incompositi sunt, & simplici generatione formati, atq; in eos omnes, quicunq; ex his prolati sunt numeri, resoluuntur, ipsi uero neq; ex aljs producuntur, neq; in alia reducuntur.

De secunda

De secundo & composito, Cap. XV.

SEcundus uero & compositus, & ipse quidem impar est, propterea quod eadem imparis proprietate formatus est, sed nullam in se retinet substantiam principalem, compositusq; est ex alijs numeris, habet, que partes, & à seipso & ab alieno uocabulo denominatas, sed à se ipso denominatã partẽ, solam semper in his inuenies unitatem, ab alieno uero uocabulo, uel unam, uel quodlibet alias, quanti fuerint, scilicet, numeri quibus ille compositis procreat, ut sunt hi, 9 15 21 25 27 33 39. Horum ergo singuli habẽt quidem à se denominatas partes, propias, scilicet, unitates, ut 9, nonam, id est, 1. 15, quintãdecimam, eandem rursus unitatem, & in cæteris quos suprà descripsimus idem conuenit. Habent etiam ab alieno uocabulo partem, ut 9, tertiam, id est, ternarium, & 15, tertiam, id est, 5, & quintam, id est, 3. 21 uero tertiam, id est, 7, septimam, 3, & in omnibus alijs eadem consequentia est. Secundus autem uocatur hic numerus, quoniam non sola unitate metitur, sed etiam alio numero à quo, scilicet, coniunctus est. Neq; habet in se quicquam principalis intelligentiæ. Nam ex alijs numeris procreatur, 9 quidem ex tribus, 15 uero ex tribus, & 5, & 21 ex tribus & 7, & cæteri eodem modo. Compositus autem dicitur, eo quod resolui potest in eosdem ipsos, à quibus dicitur esse compositus, in eos, scilicet, qui compositum numerum metiuntur. Nihil autem quod dissolui potest incõpositum est, sed omni rerum necessitate compositum.

De eo qui per se secundus & compositus, ad alium primus & incompositus est, Cap. XVI.

HIs uero cõtra se positis, idest, primo & incõposito, & secũdo & cõposito, & naturali diuersitate disiunctis, alius in medio consideratur, qui ipse quidem compositus sit, & secundus, & alterius recipiens mẽsionem, atque ideo, & partis alieni uocabuli capax, sed cum fuerit ad alium eiusdẽ generis numerum comparatus, nulla cum eo communi mensura coniungitur, nec habebunt partes æquiuocas, ut sunt 9 ad 25, nulla hos communis numerorum mẽsura metitur, nisi fortè unitas quæ omnium numerorum mensura communis est. Et hi quidem non habent æquiuocas partes. Nam quæ in 9 tertia est, in 25 non est, & quæ in 25 quinta est, in nouenario non est. Ergo hi per naturam utriq; secundi & compositi sunt, cõparati uero ad seinuicem primi incompositiq; redduntur, quod utrosq; nulla alia mẽsura metitur, nisi unitas quæ ab utrisque denominata est. Nam in nouenario nona est, in 25 uigesimaquinta.

De primi & incõpositi, secundi & compositi, & ad se quidem secundi & compositi, ad alterutrum uero primi & incompositi procreatione, Cap. XVII.

GEneratio autem ipsorum atq; ortus, huiusmodi inuestigatione colligit, quã scilicet, Eratosthenes cribrum nominabat, quod cunctis imparibus in medio collocatis, per eam quã tradituri sumus artem, qui primi, qui ue secundi, uel quæ tertij generis uideantur esse, distinguitur. Disponantur enim à ternario numero cuncti in ordinem impares, in quamlibet longitudinẽ porrectionem 3 5 7 9 11 13 15 17 19 21 23 25 27 29 31 33 35 37 39 41 43 45 47 49. His igitur ita dispositis considerandum, primus numerus, quem eorum qui sunt in ordine positi, primum metiri possit, sed duobus præteritis, illum qui post eos est positus, mox metitur. Et si post eundem ipsum quem mensus est, alij duo transmissi sunt, illũ qui post duos est rursus metitur. Et eodẽ modo si duos quis reliquerit, post eos qui est, à primo numero metiendus est. Eodẽq; modo relictis semper duobus, à primo in infinitũ pergẽtes metientẽ. Sed id nõ uulgò neq; cõfusè. Nã primus numerus illũ qui est post duos secundum se locatos, per suam quantitatem metitur. Ternarius enim numerus, tertio 9 metitur. Si autem post nouenarium duos reliquero, qui mihi post illos incurrerit, à primo metiendus est, per secundi imparis quantitatẽ, id est per quinarium. Nam si post 9 duos relinquam, id est, 11 & 13, ternarius numerus, 15 metietur per

tur per ſecundi numeri quantitatem, id eſt, per quinarij, quoniam ternarius 15, quin quies metitur. Rurſus, ſi à quindenario inchoans, duos intermiſero, qui poſterior po ſitus eſt, eius primus numerus, menſura eſt per tertij imparis pluralitatē. Nam ſi poſt 15, intermiſero 17 & 19, incurrit 21, quem ternarius numerus ſecundum ſeptenariū metitur, 21 enim numeri, ternarius ſeptima pars eſt. Atq; hoc in infinitum facies, re perio primum numerum, ſi binos intermiſero, omnes ſequentes poſt ſe metiri ſe cundum quantitatem poſitorum ordine imparium numerorū. Si uero quinarius nu merus, qui in ſecundo loco eſt cōſtitutus, uelit quis cuius prima ac deinceps ſit men ſura inuenire, tranſmiſſis 4 imparibus, quintus ei, quem metiri poſſit, occurrit. Intermittantur enim, 4 impares, id eſt, 7 & 9 & 11 & 13, poſt hos eſt quintuſ decimus, quem quinarius metitur, ſecundum primi, ſcilicet, quantitatem, id eſt, ter narij, quinq; enim 15, tertio metiūtur. Ac deinceps ſi quatuor intermittat, eum qui poſt illos locatus eſt, ſecundus, id eſt, quinarius ſui quantitate metitur. Nam poſt quindecim intermiſſis 17 & 19 & 21 & 23, poſt eos 25 reperio, quos quinari us, ſcilicet, numerus ſua pluralitate metitur. Quinquies enim quinario multiplica to, 25 ſuccreſcunt. Si uero poſt hunc quilibet 4 intermittat, eadem ordinis ſerua ta conſtantia, qui eos ſequitur, ſecundum tertij, id eſt, ſeptenarij numeri ſummam, a quinario metietur. Atq; hæ eſt infinita proceſſio. Si uero tertius numerus quem me tiri poſſit exquiritur, ſex in medio relinquentur, & quem ſeptimum ordo monſtra uerit, hic per primi numeri, id eſt, ternarij quantitatem metiendus eſt. Et poſt illum ſex alijs interpoſitis, quem poſt eos numeri ſeries dabit, per quinarium, id eſt, per ſe cundum, tertij eum menſura percurret. Si uero alios rurſus ſex in medio quis relin quat, ille qui ſequitur, per ſeptenarium numerum ab eodem ſeptenario metiendus eſt, id eſt, per tertij quantitatem. Atq; hic uſq; in extremum ratus ordo progreditur. Suſcipient ergo metiendi uiciſſitudinem, quemadmodum ſunt in ordinem natura liter impares conſtituti. Metientur autem, ſi per pares numeros à binario inchoan tes, poſitos inter ſe impares rata intermiſſione tranſiliant, ut primus duos, ſecun dus 4, tertius 6, quartus 8, quintus 10. Vel ſi locos ſuos conduplicent, & ſe cundum duplicationem terminos intermittant, ut ternarius qui primus eſt nume rus & unus, (omnis enim primus, unus eſt) bis locum ſuum multiplicet, faciatq; bis unum. Qui cum duo ſint, primus duos medios tranſeat. Rurſus ſecundus, id eſt, quinarius, ſi locum ſuū duplicet, 4 explicabit, hic quoq; 4 intermittat. Item ſi ſepte narius, qui tertius eſt, locum ſuum duplicet, ſex creabit. Bis enim 3, ſenarium iun gunt, hic ergo in ordinem ſex, relinquat. Quartus quoque ſi locum ſuum dupli cet, 8 ſuccreſcent, ille quoque 8 trāſiliat, atque hoc quidem in cæteris perſpici endum. Modum autem menſionis ſecundum ordinem collocatorum ipſa ſeries da bit. Nam primus, primum quem numerat, ſecundum primum numerat, id eſt, ſe cundum ſe, & ſecundum, primus quem numerat, per ſecundum numerat, & tertium per tertium, & quartum item per quartum. Cum autem ſecundus menſionem ſuſce perit, primum, quem numerat, ſecundum primum metitur, ſecundum uero quem nu merat, per ſe, id eſt, per ſecundum, & tertium per tertium, & in cæteris eadem ſimi litudine menſura conſtabit. Alios ergo ſi reſpicias, uel qui alios menſi ſunt, uel qui ipſi ab alijs metiunt. inuenies omniū ſimul communem menſurā eſſe nō poſſe, neq; ut omnes quenq; aliū ſimul numerēt, quoſdam autem ex his ab alio poſſe metiri, ita ut ab uno tantū numerentur, alios uero ut etiā à pluribus, quoſdā aūt ut præter unita tem, eorum nulla menſura ſit. Qui ergo nullam menſuram præter unitatem recipi unt, hos primos & incompoſitos iudicamus, qui uero aliquā menſuram præter uni tatem, uel alienigenę partis uocabulum ſortiunt, eos pronunciemus ſecundos atq; compoſitos. Tertiū uero illud genus per ſe ſecundi & compoſiti, primi uero & in compoſiti ad alterutrū cōparati, hac inquiſitor ratione reperiet. Si enim quoslibet il los numeros, ſecundū ſuam in ſemetipſos multiplices quantitatem, qui procreantur

ad alte-

ad alterutrum comparati, nulla mensura communione iunguntur. Tres enim & 5 si multiplices, tres tertio 9 faciunt, & quinquies 5, reddent 25. His igitur nulla est cognatio communis mensuræ. Rursus 5 & 7, quos procreant si compares, hi quoque incommensurabiles erunt. Quinquies enim quinque (ut dictum est) 25, septies 7, faciunt 49. Quorum mensura nulla communis est, nisi forte omnium horum procreatrix & mater unitas.

De inuentione eorum numerorum, qui ad se secundi & compositi sunt, ad alios uero relati, primi & incompositi. Cap. XVIII.

QVa uero ratione tales numeros inuenire possimus, si quis nobis eosdem proponat, & imperet agnoscere utrum aliqua mensura commensurabiles sint, an certè sola unitas utrosq; metiat̃, reperiendi ars talis est. Datis enim duobus numeris inæqualibus, auferre de maiore minorem oportebit, & qui relictus fuerit, si maior est, auferre ex eo rursus minorem, si uero minor fuerit, eum ex reliquo maiore detrahere. Atque hoc eo usque faciendum, quoad unitas ultimà, uicẽ retractionis impediat, aut aliquis numerus impar necessario, si utrique numeri impares proponantur. Sed eum qui relinquitur numerum, sibiipsi uidebis æqualem. Ergo si in unum incurrat uicissim ista subtractio, primi contra se necessario numeri dicentur, & nulla alia mensura nisi sola unitate coniuncti. Si uero ad aliquem numerũ (ut superius dictum est) finis diminutionis incurrerit, erit eius numerus qui metiatur utrasq; summas, atq; eundem ipsum qui remanserit, dicemus utrorumq; communem esse mensurã. Age enim duos numeros propositos habeamus, quos iubeamur agnoscere, an eos aliqua mensura communis metiatur. Atque hi sint 9, scilicet, & 29, hoc igitur faciemus modo reciprocam diminutionem. Auferamus de maiore minorem, hoc est, de 29 nouenarium, relinquentur 20. Ex his ergo 20 rursus minorem detrahamus, id est, 9, & relinquentur 11. Ex his rursus detraho 9, relicti sunt 2. Quos si detraho nouenario, & relicti sunt 7. Quod si duo rursus septenario dempserim, supersunt 5, atq; ex his alios duos, tres rursum exuberãt, quos alio binario diminutos, sola unitas superstes egreditur. Rursus si ex duobus unum auferam, in uno terminus detractionis hærebit, quem duorum illorum numerorum, id est, 9 & 29, solum neque alium constat esse mensuram. Hos ergo contra se primos uocabimus. Sed sint alij numeri nobis eadẽ cõditione propositi, id est, 21 & 9, ut quales hi sint inuestigentur cum sibimet fuerint inuicẽ comparati. Rursus aufero de maiore minoris numeri quantitatem, id est, 9 de 21, relinquentur 12. Ex his rursus demo 9, supersunt 3. Qui si ex nouenario retrahantur, senarius relinquet̃. Quibus item si quis ternarium demat, 3 relinquentur, de quibus tres detrahi nequeunt, atq; hic est sibi ipsi æqualis. Nam 3 qui detrahebant̃, usq; ad ternarium numerũ peruenerunt, à quo, quoniam æquales sunt, detrahi minuiq; non poterunt. Hos igitur commensurabiles pronunciabimus, & est eorum qui est reliquus ternarius mensura communis.

Alia partitio paris secundum perfectos, imperfectos & ultra quàm perfectos. Cap. XIX.

AC de imparibus numeris, quantum introductionis permittebat breuitas, expeditum est. Rursus numerorum parium, sic fit secunda diuisio. Alij enim eorum sunt superflui, alij diminuti, secundum utrasque habitudines inæqualitatis. Omnis quippe inæqualitas, aut in maioribus, aut in minoribus consideratur. Illi enim immoderata quodammodo plenitudine, proprij corporis modum, partium suarum numerositate præcedunt. Illos autem ueluti pauperate inopes oppressosq́e, quadam naturæ suæ inopia, minor quàm ipsi sunt partium summa componit, atq; illi quidem quorum partes ultra quã satis est sese porrexerũt,

super-

ſuperfluí nominantur,ut ſunt 12 uel 24. Hi enim ſuis partibus comparati,maiorẽ partium ſummã toto corpore ſortiuntur.Eſt enim duodenarij medietas 6,pars tertia 4,pars quarta 3,pars ſexta 2,pars duodecima 1 eſt.Omnisq; hic cumulus redundat in 16,& totius corporis ſui multitudinem uincunt.Rurſus 24 numeri,medietas eſt 12,tertia 8,quarta 6,ſexta 4,octaua 3, duodecima 2,uiceſimaquarta unum, qui omnes triginta et ſex rependunt.In qua re manifeſtum eſt quod ſumma partium maior eſt,& ſupra proprium corpus exundat.Atq; hic quidem quoniam cõpoſitæ partes totius ſummam numeri uincunt,ſuperfluus appellatur.Diminutus uero ille, cuius eodem modo compoſitę partes totius termini multitudine ſuperantur, ut 8 uel 9,habet enim octonarius partem mediam,ideſt,4,habet et quartam,ideſt,duo,habet & octauam ideſt,unum,quæ cunctæ in unum redactæ 7 colligũt,minorem, ſcilicet, ſummam toto corpore concludentes.Rurſus 14 habent medietatem,ideſt,ſeptenarium,habent ſeptimam,ideſt, 2,habent quartamdecimam ,ideſt , 1,quæ in unum ſi collectę ſint, denarij numeri ſumma concreſcit,toto,ſcilicet,termino minor. Atque hi quidem hoc modo ſunt,ut priorille quem ſuæ partes ſuperant talis uideatur , tanquam ſi quis multis ſuper naturam manibus natus,ut centimanus Gigas,uel triplici coniunctus corpore,ut Gerion tergeminus,uel quicquid unquam monſtruoſum natura in partium multiplicatione ſurripuit.Ille uero ut ſi naturaliter quadam neceſſaria parte detracta,aut minus oculo naſceretur,ut Cyclopeæ frontis dedecus fuit,uel quo alio curtatus membro,naturale totius ſuæ plenitudinis diſpendium ſortiretur. Inter hos autem,uelut inter æquales intemperantias,medŋ temperamentum limitis ſortitus eſt ille numerus qui perfectus dicitur,uirtutis,ſcilicet, emulator,qui nec ſuperuacua progreſſione porrigitur,nec contracta rurſus diminutione remittitur, ſed medietatis obtinens terminũ,ſuis æquus partibus,nec craſſãt abundãtia , nec eget inopia,ut ſex uel 28.Nanq; ſenarius habet partem mediam,ideſt,3 & tertiam , ideſt,2, & ſextam, ideſt,1,quæ in unam ſummam ſi redactæ ſint, par totũ numeri corpus ſuis partibus inuenitur,28 uero habet medietatem 14,& ſeptimam 4, nec caret quarta, ideſt,7,poſſidet quartamdecimam 2,& reperies in eo uiceſimam octauam 1 ,quæ in unum redactæ, totum partibus corpus æquabunt,28 enim iunctæ partes efficient.

De generatione numeri perfecti, Cap. XX.

EST autem in his quoq; magna ſimilitudo uirtutis & uitij.Perfectos enim numeros raro inuenies,eosq; facilè numerabiles, quippe qui pauci ſunt, & nimis conſtanti ordine procreati,at uero ſuperfluos ac diminutos longè multos infinitosq; reperies,nec ullis ordinibus paſſim inordinatęq; diſpoſitos,& a nullo certo fine generatos.Sunt autem perfecti numeri, intra denarium numerum 6,intra centenarium 28, intra milllenarium numerum 496, intra decem milia, 8128. Et ſemper hi numeri,duobus paribus terminantur 6 & 8 ,& ſemper alternatim in hos numeros,ſummarum fines perueniunt.Nam & primum ſex,deinde 28.Poſt hos 496,idem ſenarius qui primus,poſt quem 8128,idem octonarius qui ſecundus.Generatio autem procreatioq; eorum,eſt fixa firmaq;,nec quo alio modo fieri poſſint, nec ut ſi hoc modo fiant,aliud quiddã ullo modo ualeat procreari . Diſpoſitos enim ab uno omnes pariter pares numeros in ordinem quouſq; uolueris, primo ſecundũ aggregabis,& ſi primus numerus & incompoſitus ex illa coaceruatione factus ſit, totam ſummã,in illum multiplicabis,quem poſterius aggregaueras. Si uero coaceruatione facta,primus & incompoſitus non inuentus fuerit,ſed compoſitus & ſecundus,hunc tranſgredere,atq; alium qui ſequitur aggregabis.Si uero nec dũ fuerit primus & incompoſitus,alium rurſus adiunge,& uide quid fiat. Quod ſi primum incõpoſitumq; reperies,tunc in ultimæ multitudinem ſummæ coaceruationem multiplicabis.Diſponãt enim omnes pariter pares numeri, hoc modo, 1 2 4 8 16 32 64 128.

Facies ergo ita,pones 1,eiq; aggregabis 2. Tunc respicies ex hac aggregatione qui numerus factus sit, sunt 3 qui,scilicet,primus & incompositus est,& post unitatem ultimum binarium numerum aggregaueras. Si igitur ternarium,idest,qui ex coacer uatione collectus est,per binariũ multiplices,qui est ultimus aggregatus, perfectus sine ulla dubitatione nascetur. Bis enim 3, 6 faciunt,qui habent unam quidem à se de nominatam partem,idest,sextam,tres uero medietatem secundum dualitatem,at ue ro duo secundum coaceruationem,idest,secundum ternarium,quoniam coaceruati tres,multiplicati sunt. Viginti octo autem eodem modo nascuntur. Si enim super u num & duo,qui sunt tres,addas sequentem pariter parem,idest,4 septenariam sum mam facies. sed ultimum numerum quaternarium cõsequenter adiunxeras,per hũc igitur si illam coaceruationem multiplicaueris,perfectus numerus procreatur. Sep ties enim 4,28 sunt,qui est suis partibus par,habens unum à se denominatũ,idest, uigesimumoctauum,medietatem uero secundum binarium 14,secundum quaterna rium 7,septimam uero secundum septenarium 4,secundum omnium collectionem, quartumdecimũ,duo,qui uocabulo medietatis opponitur. Ergo cum hi reperti sint, si alios inuenire secteris,eadem oportet ratione ut uestiges. Ponas enim unum lice bit,& post hunc 2 & 4, qui in septenariũ cumulantur,sed de hoc dudum extitit 28 perfectus numerus. Huic igitur qui sequitur pariter par,idest, 8,continens iungatur accessio,qui prioribus superueniẽs,15 restituit. Sed hic primus & incompositus nõ est. Habet enim generis alterius partẽ super illã,quæ est à semetipsa denominata,qn tamdecimam,scilicet,unitatem. Hunc igitur,quoniam secundus est compositus pre terito,& adiunge superioribus continentem pariter parem numerum,idest, 16. Qui cum 15 iunctus,unum ac 30 conficiet. Sed hic primus rursus & incõpositus est. Hũc igitur cum extremi aggregati summa multiplica,ut fiant sedecies 31,qui 496 expli cant. Hæc autẽ est intra millenarium numerũ perfecta,& suis partibus æqua nume rositas. Igitur prima unitas uirtute atq; potentia,non etiam actu uel re,& ipsa perfe cta est. Nam si primam ipsam sumpsero de proposito ordine numerorum, uideo pri mam atq; incompositam,quam si per seipsam multiplico,eadem mihi unitas procre atur. Semel enim unum,solam efficit unitatem, quæ partibus suis æqualis est poten tia solum,cæteris etiam actu atq; opere perfectis. Rectè igitur unitas propria uirtu te perfecta est,quod & prima est & incomposita, & per seipsam multiplicata sese i psa conseruat. Sed quoniam de ea quantitate quæ per se sit dictum est,operis sequẽ tiam ad illam que refertur ad aliquid transferamus.

De relata ad aliquid quantitate, Cap. XXI.

AD aliquid uero quantitatis,duplex est prima diuisio. Omne enim,aut æqua le est,aut inæquale quicquid alterius comparatione metitur. Et æquale qui dem est,quod ad aliquid comparatum,neq; minore summa infrà est, neque maiore transgreditur,ut denarius denario,uel ternarius ternario, uel cubitũ cubito,uel pes pedi,& his similia. Hæc autem pars relatæ ad aliquid quantitatis, id est,æqualitas,naturaliter indiuisa est. Nullus enim dicere potest, ꝺd æqualitatis hoc quidem tale est,illud uero huiusmodi. Omnis enim æqualitas,unã seruat in propria moderatione mensuram. Illud etiam quod quæ ei quantitas comparatur,non alio uo cabulo atq; ipsa cui comparatur edicitur. Nam quemadmodum amicus amico ami cus est,uicinusq; uicino,ita dicitur æqualis æquali. Inæqualis uero quantitatis, gemi na diuisio est. Secatur enim quod inæquale est,in maius atq; minus,quæ contraria si bimet denominatione funguntur. Namq; maius minore maius est, & minus maiore minus est,& utraq; non eisdem uocabulis, quemadmodum secundum æqualitatem dictum est,sed diuersis distantibusq; signata sunt,ad modũ discentis,scilicet, uel do centis,uel cædentis,uel uapulantis,uel quæcunque ad aliquid relata,aliter denomi natis contrariis comparantur.

De ſpeciebus maioris inæqualitatis & minoris, Cap. XXII.

MAioris uero inæqualitatis, quinq; partes ſunt. Eſt enim una, quæ uocatur multiplex, alia ſuperparticularis, tertia ſuperpartiens, quarta multiplex ſuperparticularis, quinta multiplex ſuperpartiens. His igitur quinq; maioris partibus, oppoſitæ ſunt aliæ quinq; partes minoris, quemadmodum ipſum maius minori ſemper opponitur, quæ minoris ſpecies, ita ſingillatim ſpecie/bus quinq; maioris his quæ ſupradictæ ſunt, opponuntur, ut eiſdem nominibus nuncupentur, ſola tantum ſub præpoſitione diſtantes. Dicitur enim ſubmultiplex, ſub/ſuperparticularis, ſubſuperpartiens, multiplex ſubſuperparticularis, & multiplex ſubſuperpartiens.

De multiplici, eiuſq; ſpeciebus, earumq; generationibus, Cap. XXIII.

RVrſus multiplex eſt prima pars maioris inæqualitatis, cunctis alijs antiquior naturaq; præſtantior, ut paulò poſt demonſtrabimus. Hic autem numerus huiuſmodi eſt, ut comparatus cum altero, illum contra quem compara tus eſt, habeat plus quàm ſemel. Quod primum in naturalis numeri diſpoſi tione conueniet, namq; ad unum cuncti qui ſequuntur, omnium ordine multipliciũ ſequentias uarietatesq; cuſtodiunt. Ad primum enim, ideſt, unitatem 2, duplus, 3 tri plus, 4 quadruplus, atq; ita in ordinem progredientes, omnes texuntur multiplices quantitates. Quod autem dictum eſt, plus quàm ſemel, id à binario numero princi/pium capit, & in infinitum per ternarium quaternariumq;, & cæterorum ordinem ſe quentiãq; progreditur. Contra hunc uero diſcriminatus eſt ille qui uocatur ſubmul/tiplex, & hæc quoq; prima minoris quãtitatis ſpecies eſt. Hic autem numerus huiuſ/modi eſt, qui in alterius cõparatione productus, plus quàm ſemel maioris numerat ſummam, ſua, ſcilicet, quãtitate cum eo æqualiter inchoans, æqualiterq; determinãs. Idem autem dico numerat quod metitur. Si igitur bis ſolum maiorem numerum mi nor numerus metiatur, ſubduplus uocabitur, ſi uero ter, ſubtriplus, ſi quater ſubqua/druplus, et ſit per hæc in infinitũ progreſſio, additaq; eos ſemper ſub, ppoſitione no/minabis, ut unus duorum ſubduplus, trium ſubtriplus, 4 ſubquadruplus appelletur, & conſequenter. Cum autẽ naturaliter multiplicitas & ſubmultiplicitas infinita ſit, eorum quoq; ſpecies per proprias generationes in infinita conſideratione uerſant̃. Si enim poſitis in naturali conſtitutione numeris ſingulos per ſuas conſequẽtias pa/res eligas, omnium ab uno parium atq; imparium ſeſe ſequentium duplices erunt, & huius ſpeculationis terminus non deficit. Ponatur enim naturalis numerus hoc mo do, 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20. Horum ergo ſi primum ſumas parem, ideſt, 2, primi duplus erit, ideſt, unitatis. Si uero ſequentem parem, ideſt, 4, ſe/cundi duplus eſt, ideſt, duorum. Si uero tertium parem ſumas, ideſt, 6, tertij numeri in naturali conſtitutione duplus eſt, ideſt ternarij. Si uero quartum parem inſpicias, ideſt, 8, quarti numeri, ideſt, quaternarij duplus eſt. Idemq; in cæteris in infinitũ ſumẽ/tibus, ſine aliquo impedimento procedit. Triplices autem naſcuntur, ſi in eadem di/ſpoſitione naturali duo ſemper intermittãtur, & qui poſt duo ſunt ad naturalem nu merum comparentur, excepto ternario, qui ut unitatis triplus ſit, ſolum binariũ præ termittit. Poſt unum & duo, 3 ſunt qui triplus unius eſt. Rurſus poſt 4 & 5, ſunt 6, qui ſecũdi numeri, ideſt, duorum triplus eſt. Rurſus poſt 6, ſunt 7 & 8, & poſt hos 9, qui tertij numeri, ideſt, ternarij triplus eſt. Atq; hoc idem in infinitum ſi quis faciat, ſine ulla offenſione procedit. Quadruplorum uero generatio incipit, ſi quis tres nu/meros intermittat. Poſt unum quippe & 2 & 3, ſunt 4, qui primi, ideſt, unius qua/druplus eſt. Rurſus ſi intermiſero quinarium, ſenarium, & ſeptenarium, octonarius mihi quartus occurrit, tribus, ſcilicet, intermiſſis, qui binarij, ideſt, ſecũdi numeri qua druplus eſt. At uero ſi poſt octo tres terminos intermiſero, ideſt, 9 & 10 & 11, duo/denarius qui ſequitur ternarij numeri quadruplus eſt. Atq; hoc idem in infinitũ pro/

greſſis neceſſe eſt euenire, ſemperq; una terminorum intermiſſione ſi creſcat adiectio, ordinatas te multiplicis numeri uices inuenire miraberis. Si enim 4 intermittas, quincuplus inuenitur, ſi quinq; ſexcuplus, ſi ſex ſeptuplus, ſemperq; ipſius multiplicitatis nomine uno minus intermiſſionis uocabulo procreãtur. Nam duplus unũ intermittit, triplus 2, quadruplus 3, quincuplus 4. Et deinceps ad eundem ordinem ſequentia eſt. Et omnes quidem dupli ſecundum proprias ſequentias parium numerorum pares ſunt. Tripli uero, unus ſemper par terminus, impar alius inueniẽ. Quadrupli uero, rurſus ſemper parem cuſtodiunt quantitatem. Conſtituunturq; à quarto numero, uno ex prioribus per ordinem poſitis paribus intermiſſo, primo pari binario, poſt hunc 8 intermiſſo ſenario, poſt hunc 12 tranſmiſſo denario. Atq; hoc idem in cæteris. Quincupli uero propoſitio, ſecundum triplicis ſimilitudinem, alternatim paribus atq; imparibus poſitis, ordinatur.

De ſuperparticulari, eiuſq; ſpeciebus, earumq; generationibus, Cap. XXIIII.

SVperparticularis uero, eſt numerus ad alterum comparatus, quotiẽs habet in ſe totum minorem & partem eius aliquam. Qui ſi minoris habeat medietatem, uocatur ſeſquialter, ſi uero tertiam partem, uocatur ſeſquitertius, ſi uero quartam, uocatur ſeſquiquartus, & ſi quintã, uocatur ſeſquiquintus. Atq; his nominibus in infinitum ductis, in infinitũ quoq; ſuperparticularium forma progreditur. Et maiores quidẽ numeri hoc modo uocantur, minores uero qui habentur toti & eorũ aliqua pars, unus ſubſeſquialter, alter ſubſeſquitertius, alius ſubſeſquiquartus, alius uero ſubſeſquiquintus, atq; idem ſecundum maiorum normam multitudinemq; protenditur. Voco autem maiores numeros duces, minores comites. Superparticularium quoq; infinita eſt multitudo, ob eam rem quod eiuſdem ſpecies interminabili progreſſione fungũtur. Nãq; ſeſquialter habebit quidẽ duces omnes poſt ternarium numerum naturaliter triplices. Comites uero, omnes poſt binarium naturaliter pares, hoc modo, ut primus primo, ſecundus ſecundo, tertius tertio comparetur, & deinceps. Deſcribantur enim longiſſimi uerſus triplicium naturalis numeri atq; duplicium, & ſit hoc modo:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
2	4	6	8	10	12	14	16	18	20

Primus igitur uerſus continet numerum naturalem, ſecundus eius triplicem, tertius uero duplicem, atq; in eo ſi ternarius binario, uel ſi ſenarius quaternario, uel nouenarius ſenario comparetur, uel omnes triplices ſuperiores ſi duplicibus numeris conſequentibus opponantur, hemiolia, ideſt, ſeſquialtera proportio naſcetur, tres enim habent intra ſe duo, & eorum mediam partem, ideſt, 1, ſex quoq; continent intra ſe 4, & eorum medietatem, ideſt, 2, & nouem intra ſe ſenarium claudunt, & eius mediam partem, ideſt, 3 eodemq; modo in cæteris. Dicendum uero ſi quis ſecundam ſpeciẽ ſuperparticularis numeri conſiderare deſideret, ideſt, ſeſquitertiam, quali ratione reperiat. Ac diffinitio quidẽ huius comparationis talis eſt. Seſquitertius eſt, qui minori comparatus, habet eum ſemel & eius tertiam partem, ſed hi inueniuntur ſi omnibus à quaternario numero continuatim quadruplis conſtitutis, à ternario numero triplices cõparentur, eruntq; duces quadrupli, comites tripli. Sit enim in ordine hoc modo numerus naturalis, ut ſub eo quadrupli, & ſub eo tripli ſint, ſupponat ſub primo quadruplo primus triplus, ſub ſecundo ſecundus, ſub tertio tertius, & eodem modo cuncti eiuſdem primi uerſus tripli in ordinem dirigantur.

	1	2	3	4	5	6	7	8
	4	8	12	16	20	24	28	32
	3	6	9	12	15	18	21	24

Igitur primum primo si compares, sesquitertia ratio continebitur. Nam si 4 tribus compares, habebunt in se 4, totum ternarium & eius tertiam partem, ideſt, 1, & si se cundum secundo, ideſt, octonarium senario compares, idem inuenies, habebit enim octonarius senarium totum, & eius tertiam partem, ideſt, 2, & per eandem sequentiã usq; in infinitum progrediendum est. Notandum quoq; est, quod 3 comites sunt, duces 4. Rursus 6 comites, duces 8, & in eodem ordine cæteri simili modo uocãtur duces sesquitertij, comites subsesquitertij, & in cunctis secundum hunc modum posita conuenit seruare uocabula.

De quodam utili ad cognitionem super particularibus accidente, Cap. XXV.

HOc autem admirabile profundissimumq; in istorum ordinibus inuenitur, quod primus dux, primusq; comes ad se inuicem nulla numeri intermissione copulantur. Nam primi se nullo in medio posito transeunt, secundi interponunt 1, tertij duos, quarti 3, & deinceps una semper minore quam ipsi sunt intermissione succrescũt. Atq; hoc uel in sesquialteris, uel in sesquitertijs, uel in alijs superparticularis partibus necesse est inueniri. Nanq; ut quaternarius contra ternariũ comparetur, nullum intermisimus, post 3 enim mox 4 sunt. At uero 6 cõtra 8, in secundo, scilicet, sesquitertio, una facta est intermissio. Inter 6 enim & 8, solus est septenarius qui transmissus est numerus. Rursus ut 9 contra 12 comparemus, qui sunt in dispositione tertij, duorum mediorum est facta transmissio. Inter 9 enim & 12, sunt 10 & 11, secundum hũc modũ quarta dispositio 3, quinta 4 interimittit.

Descriptio per quam docetur cæteris inæqualitatis speciebus antiquiorem esse multiplicem, & digestæ formulæ ratio & expositio, Cap. XXVI.

QVoniam autem naturaliter & secundum propriam ordinis consequentiã, multiplicem inæqualitatis speciem cunctis præposuimus, primamq; speciem esse monstrauimus, licet hoc nobis posterioris operis ordine clarescat, hic quoq; perstringentes id quod proposuimus planissimè breuiterq; doceamus. Sit enim talis descriptio, in qua ponatur in ordinem, usq; ad denarium numerum, continui numeri ordo naturalis, & secundo uersu, duplus ordo texatur, tertio triplus, quarto quadruplus, & hoc usq; ad decuplũ. Sic enim cognoscemus quemadmodum superparticulari & superpartienti, & cunctis alijs princeps erit species multiplicis, & quædam alia simul inspiciemus & ad subtilitatem tenuissima, & ad scientiam utilissima, & ad exercitationem mentis iocundissima.

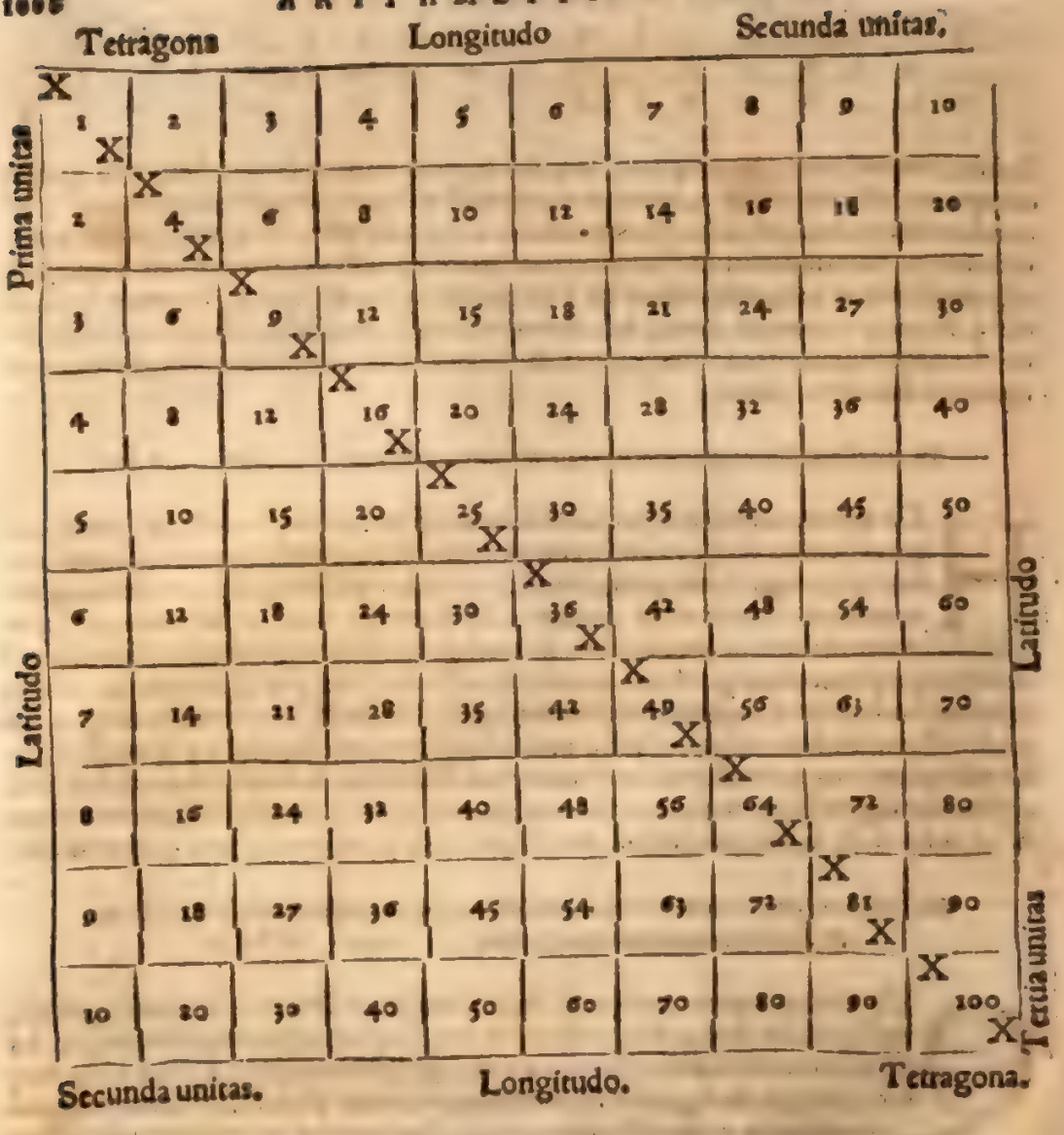

Ratio atq; expositio digestæ formulæ, Cap. XXIX.

SI igitur duo prima latera propositæ formulæ quæ faciũt angulum, ab uno ad 10, & 10 procedentia respiciantur, & his subteriores ordines comparentur, qui, scilicet, à 4 angulum incipientes, in uigenos terminum ponunt, duplex, id est, prima species multiplicitatis ostenditur, ita ut primus primum sola superet unitate, ut duo unum, secundus secundum binario superuadat, ut quaternarius binarium, tertius tertium tribus, ut senarius ternarium, quartus quartum, quaternarij numerositate transcendat, ut 8 quaternarium, & per eandem cuncti sequentiã sese minoris pluralitate p̃tereãt. Si uero tertius angulus aspiciat, q ab 9 inchoans, lõgitudinẽ latitudinẽq; tricenis altrinsecus numeris extẽdit, & hic cũ prima latitudine & longitudine comparetur, triplex species multiplicitatis occurrit, ita ut ista comparatio per X literam fiat. Hiqùe se numeri superabunt secundum paritatis factam naturaliter connexionem. Primus enim primum duobus superat, ut unum 3, secundus secundum quaternario, ut binarium senarius, tertius tertium sex, ut ternarium nouenarius, & ad eundem cæteri modum progressionis augescunt.

Quam rem nobis, scilicet, & ipsa naturalis obiecit integritas, nihil nobis extra

extra machinantibus,ut in ipso modulo descriptionis apparet. Si quis autem quarti anguli terminum qui sedecim numeri quantitate notatus est, & longitudinem latitudinemq; in quadragenos determinat, uelit superioribus comparare, per X literæ formam proportione collata,quadrupli multitudinem pernotabit. Hisq; est ordinabilis super se progressio,ut primus primum tribus superet,ut 4 unitatem.Secundus secundum senario uincat,ut octo binarium. Tertius tertium nouenario transcat, ut duodenarius ternarium,& sequentes summulæ trium se semper adiecta quantitate transiliãt.Et si quis subteriores aspiciat angulos,idem per omnes multiplicitatis species,usque ad decuplum dispositissima ordinatione peruenier. Si quis uero in hac descriptione,superparticularis species requirat,tali modo reperiet. Si enim secundum angulum notet,cuius est initium quaternarius,eiq; superiacet binarius, atq; hunc sequetem quis accomodet ordinem,sesquialtera proportio declarabitur.Nam tertius secundi uersus,sesquialter est,ut tres ad duo,uel sex ad quatuor,uel 9 ad 6,uel 12 ad 8. Itemq; in cæteris qui sunt in eadem serie numeri,si talis coniugatio misceatur, nulla uarietatis dissimilitudo surripiet.Eadem tamẽ summarum supergressio estin hoc quoq;,que in duplicibus fuit.Primus enim primum,idest,ternarius binarium uno superat,secundus uero secundum,duobus tertius,tertium tribus,& deinceps. Si uero quartus ordo tertio comparetur,ut 4 ad 3,& eodem cæteros ordine consecteris,sesquitertia comparatio colligitur,ut 4 ad 3,uel 8 ad 6,& 12 ad 9,uidesnẽ ut in omnibus his sesquitertia comparatio conseruetur? Præterea eos qui sub ipsis sunt,si idem faciens sequentes uersus alterutris comparaueris,omnes sine ullo impedimẽto species superparticularis agnosces.Hoc autem in hac est dispositione diuinum,quod omnes angulares numeri tetragoni sunt. Tetragonus autẽ dicitur,ut breuissimẽ dicam,quod post latius explicabitur,quem duo æquales numeri multiplicãt, ut in hac quoq; descriptione est,unus enim semel,unus est,& est potestate tetragonus. Ietẽ bis duo,4 sunt. Ter 3 9, quos in semetipsas multiplicationes primi ordinis perfecere. Circum ipsos uero qui sunt,idest,circum angulares,longilateri numeri sunt.Longilateros autem uoco,quos uno se supergredientes numeri multiplicant.Circum 4 enim 2 sunt & 6,sed duo nascuntur ex uno & duobus, cum unum bis multiplicaueris,sed unitas à binario unitate præcedit.Sex uero à duobus & tribus,bis enim tres, senarium reddunt.Nouenarium uero,sex & 12 claudunt, qui 12 ex tribus nascũtur & 4.Ter enim 4 fiunt 12,Senarius uero,ex duobus & tribus, bis enim 3 faciunt 6. Qui omnes,uno maioribus lateribus procreati sunt. Nam cum 6 ex binario ternarioq; nascuntur,tres binarium numerum uno superãt. Cũctiq; alij eiusdẽ modi sunt, ut primo & secundo ordine ad alterutrum multiplicatis terminis procreentur, ita ut quod nascitur ex duobus longilateris altrinsecus positis,& bis medio tetragono, tetragonus sit. Et rursus quod ex duobus altrinsecus tetragonis, & uno medio longilatero bis facto nascitur, ipse quoque tetragonus sit. Et ut angulorum totius descriptionis ad angulares tetragonos positorum unius anguli sit prima unitas, alterius uero qui contra est tertia.Bini uero altrinsecus anguli,secundas habeant unitates,& duo angularium tetragonorum anguli,æquum faciunt quod sub ipsis continetur,illi quod fit ab uno illorum qui est altrinsecus angulorum. Multa enim sunt alia quæ in hac descriptione utilia possunt,admirabiliaq; perpendi, quæ interim propter castigatam introducendi breuitatem, ignota esse permittimus. Nunc uero ad sequentia propositum conuertamus.

ſuperbipartiẽs tertias. Et cum dico ſupertripartiens, ſubaudiri neceſſe ſit ſupertri-partiẽs quartas, quoniam tribus ſuperquartis exuberat. Et ſuperquadripartiẽti, ſub-auditur ſuperquadripartiens quintas, & ad eundem modum in cæteris, uno ſemper adiecto ſuper habitas partes, ſubauditio facienda eſt, ut eorum germana conueni-entia cũ his nomina hęc ſint, ut qui dicitur ſuperbipartiens, idem dicatur ſuperbiter-tius. Qui dicitur ſupertripartiens, is ſit ſupertriquartus, & qui dicitur ſuperquadri-partiens, idem dicatur ſuperquadriquintus, eademq; ſimilitudine uſq; in infinitum nomina producantur.

De multiplici ſuperparticulari, Cap. XXIX.

IGitur relatæ ad aliquid quantitatis, ſimplices & primæ ſpecies hæ ſunt. Duæ ue-ro aliæ, ex his uelut ex aliquibus principijs componunt̃, ut multiplices ſuperpar-ticulares, & multiplices ſuperpartientes, horumq; comites ſubmultiplices ſuper particulares, & ſubmultiplices ſuperpartiẽtes. Namq; in his ut in prædictis pro-portionibus, minores numeri, & eorum quoq; ſpecies omnes, addita, ſub, præpoſi-tione dicũtur. Quorum diffinitio talis reddi poteſt: Multiplex ſuperparticularis eſt, quotiens numerus ad numerum comparatus, habet eum pluscq; ſemel & eius unam partem, hoc eſt, habet eum aut duplum, aut triplum, aut quadruplum, aut quotiens-libet, & eius quamlibet aliquam partem, uel mediam, uel tertiã, uel quartam, uel quę-cunq; alia partium exuberatione contigerit. Hic ergo & multiplici & ſuperparticu lari cõſiſtit. Quod enim comparatum numerum pluscq; ſemel habet, multiplicis eſt. Hoc uero quod minorem in habenda parte tranſcẽdit, ſuperparticularis. Ita ex utro-que nomine facto uocabulo, eſt, ſpecies q; illius ad illarum, ſcilicet, fiunt imaginem proportionum, ex quibus ipſe numerus originem trahit. Nam prima pars huius uo cabuli quę multiplicis nominæ poſſeſſa eſt, multiplicis numeri ſpecierum uocabulo nominanda eſt. Quę uero ſuperparticularis eſt, eodem uocabulo nũcupabitur, quo ſuperparticularis numeri ſpecies uocabantur. Dicetur enim qui duplicem habuerit alium numerum, & eius mediam partem, duplex ſeſquialter, qui uero tertiã, duplex ſeſquitertius, qui quartam, duplex ſeſquiquartus, & deinceps. Si uero ter eum totum contineat & eius mediam partem, uel tertiam, uel quartam, dicitur triplex ſeſquial-ter, triplex ſeſquitertius, triplex ſeſquiquartus, & eodem modo in cæteris. Diceturq; quadruplus ſeſquialter, quadruplus ſeſquitertius, quadruplus ſeſquiquartus, & quo-tiens totum numerum in ſemetipſo cõtinuerit, per multiplicis numeri ſpecies appel latur, quam uero partem comparati numeri clauſerit, ſecundum ſuperparticularẽ comparationem habitudinem q; uocabitur. Horum autẽ exempla huiuſmodi ſunt: Duplex ſeſquialter eſt, ut quinq; ad duo, habẽt enim 5, binarium numerũ bis & eius mediam, id eſt, 1. Duplex uero ſeſquitertius eſt, ſeptenarius ad ternarium compara tus. At uero nouenarius ad quaternarium, duplex ſeſquiquartus. Si uero 11 ad 5, du plex ſeſquiquintus. Et hi ſemper naſcentur, diſpoſitis in ordinem à binario numero omnibus naturaliter paribus imparibusq; terminis, ſi contra eos omnes à quina-rio numero impares comparentur, ut primum primo, ſecundum ſecundo, tertium tertio, cautè & diligenter apponas, ut ſit diſpoſitio talis:

2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
5	7	9	11	13	15	17	19	21	23

Si uero à duobus paribus omnibus diſpoſitis terminis, illi qui à quinario nume-ro inchoantes, quinario numero rurſus ſeſe tranſiliunt comparentur, omnes dupli-ces ſeſquialteros creant, ut eſt ſubiecta deſcriptio.

2	4	6	8	10	12	
5	10	15	20	25	30	

Si uero à tribus inchoẽnt diſpoſitiones,& tribus ſeſe tranſiliant,& ad eos aptentur qui à ſeptenario inchoantes,ſeptenario ſeſe numero tranſgrediuntur,omnes duplices ſeſquitertij,habita diligẽter cõparatione,naſcunt, ut ſubiecta deſcriptio monet.

3	6	9	12	15	18	21
7	14	21	28	35	42	49

Si uero omnes in ordinem quadrupli diſponãtur, hi qui naturalis numeri quadrupli ſunt,ut unitatis quadruplus,& duorum,triumq; & quatuor,atq; quinarij,& cæterorum ſeſe ſequentium,ut ad eos aptentur à nouenario numero inchoantes,ſemper ſe ſe nouenario præcedentes,tunc duplicis ſeſquiquartæ proportionis forma texetur.

4	8	12	16	20	24	
9	18	27	36	45	54	

Ea uero ſpecies huius numeri,quæ eſt triplex ſeſquialtera,hoc modo procreatur, ſi diſponãtur à binario numero omnes in ordinem pares,& ad eos ſeptenario numero inchoantes,ſeptenario ſeſe ſupergredientes, ſoluto ad alterutrum modo comparationis aptentur.

2	4	6	8	
7	14	21	28	

Si autem à ternario numero ingreſſi,cũctos naturalis numeri triplices diſponamus, & eis à denario numero denario ſeſe ſupergredientes ordine comparemus, omnes triplices ſeſquitertij in ea terminorum continuatione prouenient.

3	6	9	12
10	20	30	40

De eorum exemplis in ſuperiore formula inueniendis, Cap XXX.

Horum autem eorũq; qui ſequunt exempla integrè planeq; poſſumus pernotare, ſi in priorem deſcriptionẽ,quã fecimus cum de ſuperparticulari & multiplici loqueremur,ubi ab uno uſq; in denarium multiplicationum ſumma concreuit,diligens uelimus acumen intendere. Ad primum enim uerſum omnes qui ſequuntur collati, ordinatas conuenientesq; multiplicis ſpecies reddẽt. Si uero ad ſecundum cunctos qui tertij ſunt ordinis aptaueris,ordinatas ſpecies ſuperparticularis agnoſces. Quod ſi tertio ordini,quicunq; ſunt in quinto uerſu cõpares, ſuperpartientis numeri ſpecies poſitas cõuenienter aſpicies. Multiplex uero ſuperparticularis oſtendit, cum ad ſecundũ uerſum omnes qui ſunt quinti uerſus ſerie cõparant, uel qui ſunt in ſeptimo,uel q ſunt in nono,atq; ita ſi in infinitũ ſit iſta deſcriptio,in infinitum huius proportionis ſpecies procreabuntur. Manifeſtum aũt etiam hoc eſt,quod horũ comites ſemper cum ſub præpoſitione dicent, ut eſt ſubduplex ſeſqualter,ſubduplex ſeſqtertius,ſubduplex ſeſqquartus & cæteri qdẽ adhũc modũ.

De multiplici ſuperpartiente, Cap. XXXI.

Multiplex uero ſuperpartiens eſt, quoties numerus ad numerũ cõparatus, habet in ſe alium numerum totũ plus q; ſemel, & eius uel duas,uel 3, uel quotlibet plures particulas,ſecundũ numeri ſuperpatiẽtis figurã. In hoc quoq;

quoq; propter cauſam ſuperius dictam, non erunt duæ medietates, neq; duę quartæ, neq; duæ ſextæ, ſed duæ tertiæ, uel duæ quintæ, uel duæ ſeptimæ, ad priorem ſimilem cõſequentiam. Non eſt aũt difficile ſecundũ priorũ exempla poſitorũ, hos quoq; & præter noſtra exempla numeros inuenire. Vocabunturq; hi, ſecũdum proprias partes, duplex ſuperbipartiens, uel duplex ſupertripartiens, uel duplex ſuperquadripartiens. Et rurſus triplex ſuperbipartiens, & triplex ſupertripartiens, & triplex ſuperquadripartiens, & ſimiliter. Vt 8 ad 3 comparati, faciunt duplicem ſuperbipartientem, & 16 ad 6, & omnes quicunq; ab 8 incipiẽtes, octonario ſeſe numero tranſgrediuntur, comparati ad eos qui à tribus inchoantes, ternarij ſeſe quantitate præterierunt. Nec erit difficile alias eius partes ſecundum prædictum modum diligentibus reperire. Hic quoq; illud meminiſſe debemus quod minores & comites non ſine, ſub, ꝓpoſitione nominant, ut ſit ſubduplex ſuperbipartiens, ſubduplex ſupertripartiẽs.

Demonſtratio quemadmodum omnis inæqualitas ab æqualitate proceſſerit, Cap. XXXII.

REſtat autem nobis, profundiſſimam quandam tradere diſciplinam, quæ ad omnẽ naturæ uim rerũq; integritatẽ maxima ratione pertineat. Magnus quippe in hac ſcientia fructus eſt, ſi quis non neſciat quod bonitas diffinita eſt & ſub ſcientiã cadens, animoq; ſemper imitabilis & perceptibilis prima natura eſt, & ſuæ ſubſtãtiæ decore perpetua. Infinitum uero malicię dedecus eſt, nullis proprijs principijs nixum, ſed natura ſemper errans à boni diffinitione principij, tanq; aliquo ſigno optimę figurę impreſſa componitur, & ex illo erroris fluctu retinetur. Nam nimiam cupiditatem, iraq; immodicam effrenationem, quaſi quidã rector animus, pura intelligentia roboratus, aſtringit, & has quodammodo inæqualitatis formas, temperata bonitate conſtituit. Hoc aũt erit perſpicuũ, ſi intelligamus omnes inæqualitatis ſpecies, ab æqualitatis creuiſſe primordijs, ut ipſa quodammodo æquitas, matris & radicis obtinens uim, ipſa omnes inæqualitatis ſpecies ordines q; profundat. Sint enim nobis tres æquales termini, id eſt, tres unitates, uel 3 bini, uel tres terni, uel tres quaterni, uel quantos ultra libet ponere. Quod enim in unis tribus terminis euenit, idem contingit in cæteris. Ex his igitur ſecundum præcepti noſtri ordinem, uideas primum naſci multiplices, & in his duplices prius de hinc triplos, deinde quadruplos, & ad eundem ordinem conſequentes. Rurſus, multiplices ſi conuertantur, ex his ſuperparticulares orientur, & ex duplicibus quidem, ſeſquialteri, ex triplicibus ſeſquitertij, ex quadruplis ſeſquiquarti, & cæteri in hunc modũ. Ex ſuperparticularibus uero cõuerſis, ſuꝑpartiẽtes naſci neceſſe eſt, ita ut ex ſeſquialtero naſcatur ſuperbipartiens, ſupertripartientem, ſeſquitertius gignat, & ex ſeſquiquarto, ſuperquadripartiẽs. Rectis aũt poſitis, neq; conuerſis prioribus ſuperparticularibus, multiplices ſuperparticulares oriuntur. Rectis uero, ſuperpartientibus, multiplices ſuperpartientes efficientur. Præcepta autem tria, hæc ſunt, ut primũ numerum primo facias parem, ſecundum uero primo & ſecundo, tertium primo, duobus ſecundis, & tertio. Hoc igitur cum in terminis æqualibus feceris, ex his qui naſcentur duplices erunt. De quibus duplicibus ſi idem feceris, triplices procreãtur, & de his quadruplices, atq; in infinitum omnes formas numeri multiplices explicabit, faceant igitur 3 termini æquales.

Ponatur itaq; primo primus æqualis, id eſt, unus. Secundus uero, primo & ſecundo, id eſt, 2, tertius uero primo, duobus ſecundis & tertio par ſit, id eſt, uni & duobus unis & uni, qui ſunt 4, ut eſt deſcriptio:

Videſ-

Vides'ne ut duplici proportione ſequens ordo texatur. Fac rurſus idem de duplicibus, ut ſit primus primo æqualis, id eſt, uni, ſecundus, primo & ſecundo, id eſt uni & duobus qui ſunt 3, tertius primo, id eſt, uni, duobus ſecundis, id eſt, 4 & tertio, id eſt, quatuor, qui ſimul 9 fiunt, & uenit hæc forma:

1	1	1	
1	2	4	
1	3	9	

Rurſus, ſi de triplicibus idem feceris, continuus quadruplus procreabitur. Sit enim primus primo æquus, id eſt, unus, ſit ſecundus primo & ſecundo æqualis, id eſt, 4, ſit tertius primo, duobus ſecundis & tertio æqualis, id eſt 16.

1	1	1	
1	2	4	
1	3	9	
1	4	16	

Et in cæteris quidem ad hanc formam, tribus his præceptis utemur. Si uero qui ex æqualibus nati ſunt multiplices, eos diſponamus, & ſecundum hæc præcepta uertamus, ita ut conuerſo ſint ordine, ſeſquialter ex duplici procreabitur, ſeſquitertius ex triplici, ſeſquiquartus ex quadruplo. Sint enim 3 duplices termini, qui ex æqualibus creati ſunt, & qui ultimus eſt, primus ponatur huiuſmodi:

4	2	1

Et conſtituatur primo in hoc ordine, primus par, id eſt, 4, ſecundus uero, primo & ſecundo par, id eſt, 6, tertius uero primo, duobus ſecundis & tertio, id eſt, 9.

4	2	1
4	6	9

Ecce tibi illa ſeſquialtera quantitas ex termino duplicitatis exoritur. Videamus nũc ad eundem modum ex triplici qui naſcatur, diſponant enim triplices ſuperiores, cõuerſo, ſcilicet ordine ſicut duplex, hic eſt quoq; ordo diſpoſitus:

9	3	1

Ponatur ergo primus, primo æquus, id eſt, 9 ſecundus, primo & ſecundo, id eſt, 12, tertius, primo duobus ſecundis & tertio æquus, id eſt, 16.

9	3	1
9	12	16

Rurſus ſecũda ſpecies ſuperparticularis numeri, id eſt, ſeſquitertius procreatus eſt. Quod ſi idem de quadruplo quis facere uelit, ſeſquiquartus cõtinuo naſcetur, ut mõſtrabit ſubiecta deſcriptio:

16	4	1
16	20	25

Ac ſi quis

Ac si quis idem de cunctis in infinitum partibus multiplicatis faciat, conueniente ordinem superparticularitatatis inueniet. Quod si conuersos superparticulares aliquis secundum hæc præcepta conuertat, continuo uideat superpartientes accrescere, & ex sesquialtero quidem superbipartiens, ex sesquitertio supertripartiens procreatur, & cæteri secundum cõmunes denominationis species, sine ulla ordinis interpollatione nascentur. Disponantur igitur sic:

9	6	4

Superioris igitur descriptionis, primo primus æquus numerus ascribat̃, id est, 9, secundus uero primo & secũdo, id est, 15. tertius uero primo, duob. secũdis & tertio, id est 25.

9	6	4
9	15	25

Si ergo sesquitertium eodem modo uertamus, ordo supertripartiens inuenitur. Sit enim prima propositio sesquitertij.

16	12	9

Ponatur secundum priorem modum, primo par primus, id est, 16, secũdus primo & secundo, id est, 28, tertius primo, duobus secundis & tertio, id est. 49. Omnis ergo summa dispolita supertripartientes efficiet.

16	12	9
16	28	49

Rursus si sesquiquartum eodem modo uerteris, superquadripartiens statim quantitas procreabitur, ut est ea forma quam suppositam uides.

25	20	16
25	45	18

Restat quemadmodum ex superparticularibus & superpartienti bus multiplices superparticulares & multiplices superpartientes nascantur, ostendere. Quorũ binas tantum faciã descriptiones, namq; si rectum & non conuersum sesquialterum ponimus, duplex superparticularis excrescit, fit enim hoc modo:

4	6	9

Ponat̃ secundum superiorem modũ primo, primus æqualis, id est, 4, secũdus primo & secũdo, id est, 10, tertius primo, duobus secundis & tertio æqualis, id est, 25.

4	6	9
4	10	25

Atq; hæc quidem duplex sesquialtera summa producta est. Si uero sesquitertiũ non cõuersum ponamus, duplus sesquitertius inuenit̃, ut subiecta descriptio docet.

9	12	16
9	21	49

At uero

At uero si ad superpartientes animum conuertamus, eosq; ordinatim secundum superiora præcepta disponamus, multiplices superpartientes ordinatim progenitos reperiemus. Disponatur enim superpartientis hæc formula:

	9	15	25

Ascribatur ergo primus, primo æquus, id est, 9. Secundus, primo & secũdo, idest, 24, tertius, primo, duobus secundis, & tertio, id est, 64.

	9	15	25
	9	24	64

Vides'ne, ut ex superbipartiente duplus superbipartiens exortus sit. At uero si supertripartientem ponam, duplex sine dubio tripartiẽs inuenitur, ut in subiecta descriptione perspicuum est:

	16	28	49
	16	44	121

Sic ergo de superparticularibus uel de superpartientibus, multiplices superparticulares uel multiplices superpartientes oriuntur. Quare constat omnium inæqualitatum æqualitatem esse principium, ex eadem enim inæqualia cuncta nascuntur. Ac de his quidem hactenus differẽdum esse credidimus, ne uel infinita sectemur uel circa res obscurissimas ingredientium animos detinentes, ab utilioribus moraremur.

ANITII MANLII TORQVATI SEVERINI BOETHI,

LIB. II.

Quemadmodum ad æqualitatem omnis inæqualitas reducatur. Cap. I.

Superioris libri disputatione digestũ est, quemadmodũ tota inæqualitatis substantia, à principe sui generis æqualitate processerit. Sed quę rerum elementa sunt, ex eisdem principaliter omnia componuntur, & in eadem rursus resolutione facta resoluuntur. Vt quoniam articularis uocis elementa sunt literę, ab eis est syllabarum progressa coniunctio, & in easdem rursus terminat extremas, eãdemq; uim obtinet sonus in musicis. Iam uero mũdum 4 corpora non ignoramus efficere. Namq; (ut ait) ex imbri terraq; omnia gignunt & igni, sed in hæc rursus eius 4 elementa fit postrema resolutio. Ita igit, quoniã ex æqualitatis margine cunctas inæqualitatis species proficisci uidemus, omnis à nobis inæqualitas ad æqualitatem rursus, uelut ad quoddam elementũ propriį generis resoluatur. Hoc autẽ trina rursus imperatione colligitur, eaq; resoluendi ars. Datis quibuslibet tribus terminis, inæqualibus quidem sed proportionaliter cõstitutis, id est, ut eandem medius ad primũ uim proportionis obtineat, quàm qui est extremus ad medium in qualibet inæqualitatis ratione, uel in multiplicibus, uel in superparticularibus, uel in superpartientibus, uel in ijs quæ ex his procreantur, hoc est, multiplicibus superparticularibus, uel multiplicibus superpartientibus, eadem atque una ratione indubitata constabit. Propositis enim tribus (ut dictum est) terminis, æquis

nis,æquis proportionibus ordinatis,ultimum ſemper medio detrahamus, & ipſum quidem ultimum primum terminum collocemus,quod de medio relinquitur,ſecundum. De tertia uero propoſitorum terminorũ ſumma,auferemus unũ primũ,& duos ſecundos eos qui de medietate relicti ſunt,& id quod ex tertia ſumma relinquit, tertium terminum conſtituemus. Videbis igitur hoc facto,in minorem modũ ſummas reuerti,& ad principaliorem habitudinem comparationes proportionesq; reduci,ut ſi ſit quadrupla proportio,primo ad triplam, inde ad duplam,inde ad æqualitatem utq; remeare. Et ſi ſit ſuperparticularis ſeſquiquartus,primo ad ſeſquitertium, inde ad ſeſquialterum,poſtremo ad tres æquales terminos redire. Hoc aũt nos exempli gratia,in multiplici tantum proportione docebimus. Solertem uero,in alijs quoque inæqualitatis ſpeciebus id experiẽtem,eadem ratio præceptorum iuuabit. Conſtituantur enim tres ad ſe termini quadrupli.

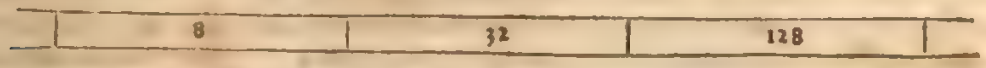

Auſer igitur ex medio minorem,id eſt,ex triginta duobus octonarium, relinquuntur 24, & primum octonarium terminum pones,ſecundum uero,quod reliquũ fuerit ex medio,id eſt,24, ut ſint hi duo termini, 8 & 24. De tertio uero,id eſt, 128,auſer unum primum,id eſt, 8, & duos ſecundos qui ſunt reliqui,id eſt,bis 24, & relinquuntur 72. His diſpoſitis terminis,ex quadruplis propinquior æquitati proportio,tripla redacta eſt. Sunt enim termini.

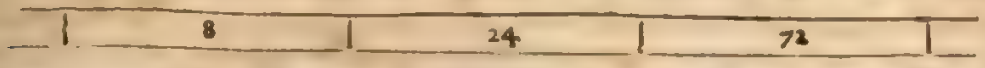

Ex his autem ipſis idem ſi feceris,ad duplũ rurſus comparatio remeabit. Pone enim primum minori æquum,id eſt, 8,& ex ſecundo auſer primum,16 relinquentur. Sed ex tertio,id eſt,ex 72, auſer primũ,id eſt, 8, & duos ſecundos, id eſt, bis 16 & erit reliqua pars 32. Quibus poſitis,ad duplas proportiones habitudo redigitur.

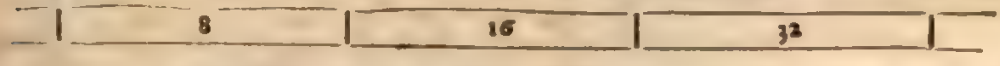

Idem uero ex his ſi fiat,rem omnẽ ad æqualitatis ſummas eliquabimus. Pone enim primum minori æquum,id eſt, 8, & auſer ex 16 octonarium,remanent 8, quibus diſpoſitis,ex tertio,id eſt, 32,ſumptis primo, ideſt, 8,& duobus ſecũdis, ideſt, duobus octonarijs,ſuperſunt 8. Quibus diſpoſitis,prima nobis æqualitas cadit,ut ſubiecta ſummulę docent:

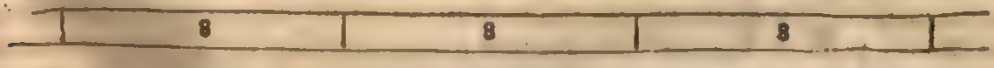

Hinc igitur ſi quis ad alias inæqualitatis ſpecies animum tendat, eandem conuenientiam intitubanter inueniet. Quare pronunciandum eſt,nec ulla trepidatione dubitandum, quod quemadmodum per ſe conſtantis quantitatis unitas principium & elementum eſt,ita & ad aliquid relatæ quantitatis æqualitas mater eſt. Demonſtrauimus enim quod hinc & eius procreatio prima foret, & in eam rurſus poſtrema ſolutio eſt.

De inueniendo in unoquoque numero,quot numeros eiuſdem proportionis poſſit præcedere, eorumq; deſcriptio,deſcriptionisq; expoſitio, Cap. II.

EST aũt quædã in hac re,profunda & mirãda ſpeculatio,& (ut ait Nicomachus) ἐννοίφρακτον θεώρημα,proficiẽs,& ad Platonicã in Timęo animę generationẽ, & ad interualla harmonicę diſciplinæ. Ibi em̃ iubemur,producere atq; extẽdere tres uel

tres uel quatuor ſeſquialteros, uel quotlibet ſeſquitertias ꝓportiones,& ſeſquiquartas comparationes,easq; ſecundum propoſitum ordinem,ſæpe continuas iubemur extendere. Ne autẽ hoc, labore quodam ſemper quidem maximo,frequentius infeliciſ fiat, hac nobis ratione, in quot numeris quanti poſſint eſſe ſuperparticulares, inueſtigandum eſt. Omnes enim multiplices,tantarum ſimilium ſibimet proportionum principes erũt, quoto ipſi loco ab unitate diſceſſerũt. Quod autẽ dico,ſibimet ſimilũ tale eſt,ut dupli ſemper multiplicitas (ut ſuperius dictũ eſt) ſeſquialteros creet, & triplex ſit dux ſeſquitertiorum, quadruplus ſeſquiquartus. Primus ergo duplex, unum ſolum habebit ſeſquialterum, ſecundus duos, tertius tres, quartus 4, & ſecundum hunc ordinem,eadem ſit in infinitũ progreſſio. Neque unquã fieri poteſt, ut uel ſuperet proportionum numerum,uel ab eo ſit diminutior æquabilis ab unitate locatio. Primus ergo duplex, eſt binarius numerus, qui unum ſolum ſeſquialterũ recipit,id eſt,ternarium. Binarius enim contra ternarium comparatus, ſeſquialterã efficit proportionem. Ternarius uero,quoniam medietatem non recipit,non eſt alter numerus ad quem in ratione ſeſquialtera comparetur. Quaternarius uero numerus,ſecundus duplex eſt,hic ergo duos ſeſquialteros præcedit. Eſt enim ad ipſum quidem comparatus ſenarius numerus,ad ſenarium uero, quoniam medietatem habet nouenarius,& ſunt duo ſeſquialteri,ad 4 ſcilicet, 6, ad ſex uero 9. Nouenarius uero,quoniam medietate caret,ab hac comparatione ſecluſus eſt. Tertius uero duplex,eſt 8, hic ergo 3 ſeſquialteros antecedit. Comparatur enim ad ipſum duodenarius numerus,ad duodenarium 18, ad 18 rurſus 27. At uero 27 medio carent. Idem quoque in ſequentibus euenire neceſſe eſt,quod nos cum propria ordinatione ſubdidimus. Semper enim hoc,Diuina quadam nec humana conſtitutione,ſpeculationibus occurrit,ut quotienſcunque ultimus numerus inuenitur, qui loco duplicis ab unitate ſit par,talis ſit ut in medietates diuidi ſecariq; non poſſit.

Latitudo

1	2	4	8	16	32	
	3	6	12	24	48	
	An	9	18	36	72	
		gu	27	54	105	
			la	81	162	
				ris	143	

Idem contingit etiam in triplicibus, ex illis enim ſeſquitertij procreantur. Nã quoniam primus triplex eſt ternarius numerus,habet unum ſeſquitertium,id eſt 4. Cuius quaternarij tertia pars non poteſt inueniri,atq; ideo hic epitrito caret. Secundus uero,qui eſt nouem,habet ad ſe duodenarium numerum ſeſquitertium. Duodenarius autem,quoniam habet tertiam partem,in ſeſquitertia proportione comparatur ad eum numerus ſedecim,qui tertiæ partis ſectione ſolutus eſt. Vigintiſeptem autẽ, quoniam tertius eſt triplex,habet ad ſe ſeſquitertiũ triginta ſex,& hic rurſus,ad quadragintaocto eadem proportione cõparatur. Cui ſi ſexagintaquatuor appoſiti fuerint,eandem rurſus uim proportionis explebunt. Quos ſexagintaquatuor ad nullũ ſeſquitertium rurſus aptabis,quoniam parte tertia non tenentur. Atq; hoc in cũctis triplicibus inuenitur,ut extremus eiuſdem proportionis numerus,tãtos ante ſe præcedentes habeat,quanto primus eorũ ab unitate diſceſſerit. Et qui tot ſuper ſe eiuſdem proportionis habuerit numeros, quotus ab unitate primus eorum iacet, eius pars qua illi comparatus numerus,poſſit eandem facere proportionem,inueniri nequeat. Et triplicis quidem hæc eſt deſcriptio:

Latitudo

Latitudo

1	3	9	27	81	243	
	4	12	36	108	324	
	An	16	48	144	432	
		gu	64	192	576	
			la	256	768	
				ris	1024	

At quadrupli ſecundum hanc formam deſcriptio eſt, ad quam, ſcilicet, qui à prioribus inſtructus acceſſerit, nulla ratione trepidabit, & de cæteris quidē multiplicibus, eandem conuenientiam pernotabit.

Latitudo

1	4	16	64	256	1024
	5	20	80	320	1280
	An	25	100	400	1600
		gu	125	500	2000
			la	625	2500
				ris	2125

Hinc quoq; perſpicuum eſt, ſuperparticulariū (quemadmodum prius oſtenſum eſt) primos eſſe multiplices. Siquidem duplices ſeſquialteros, triplices ſeſquitertios, & cuncti multiplices cūctos in ordinem ſuperparticulares creant. Eſt etiam in his hoc quoq; mirabile. Namq; ubi prima latitudo fuerit duplex, & ſub eiſdem qui ſunt uerſus continui alternatim poſiti, ſecundū ſeriem latitudinis duplices erunt. Si uero fuerint triplices, & inferiores ordines, tripla ſe in ſuis terminis multiplicatione ſuperabūt. At in quadrupla, quadrupli, atq; hoc infinita ductum ſpeculatione nō fallit. Angulares autem omnium multiplices euenire neceſſe eſt. Erunt autē dupliciū quidem triplices, triplicium quadruplices, quadruplorū uero quincupli, & ſecundū eandem ordinis incommutabilem rationem, ſibimet cuncta conſentient, quibus expoſitis, ad ſequentem operis ſeriem competens diſputatio conuertatur.

Quod multiplex internallum ex quibus ſuperparticularibus medietate poſita, interuallis fiat, eiuſq; inueniendi regula. Cap. III.

SI igitur duæ primæ ſuperparticulares ſpecies cōiungantur, prima ſpecies multiplicitatis exoritur. Omnis autē duplex exſeſquialtero ſeſquitertioq; cōponitur, & omnis ſeſquialter & ſeſquitertius duplicem iungūt. Nam ternarius, ſeſquialter eſt duorū, quatuor uero, ſeſqtertius ternariq;, ſed 4. duplus duorū.

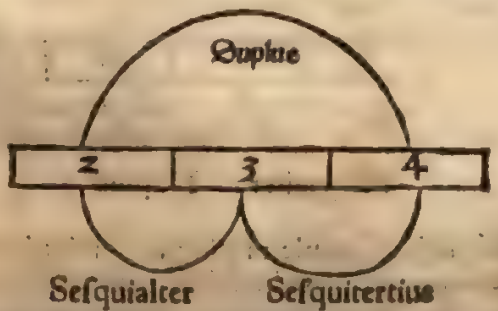

Sic igitur ſeſquialter & ſeſquitertius, unum duplicem componunt. At uero ſi fuerint medietas & duplus, inter duplicē & medium poteſt una medietas talis inueniri, quæ

ad alterã extremitatẽ ſequiãltera ſit, ad alteram ſeſquitertia. Altrinſecus enim poſtis ſenario & ternario, id eſt, duplici & medietate, ſi quaternarius in medio colloceẽ, ad ternariũ numerum ſeſquitertiã continet rationem, ad ſenarium uero ſeſquialterã.

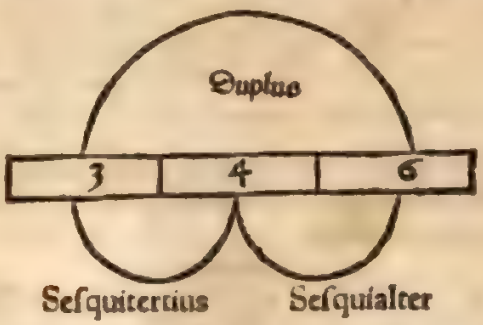

Rectè igitur dictum eſt, & duplicem à ſeſquialtero ſeſquitertioque cõiungi. & has duas ſuperparticularis ſpecies, duplicem procreare, id eſt, primam ſpeciem multiplicis quantitatis. Rurſus ex prima multiplicis ſpecie, id eſt, ex duplici, & prima ſuperparticulari, id eſt, ſeſquialtera, cõtinens multiplicis ſpecies, id eſt, tripla cõiungitur. Nanq; 12 ſenarij numeri, duplus eſt, decem uero & octo, ad duodenarium ſeſquialter, qui ad ſenarium numerum triplus eſt.

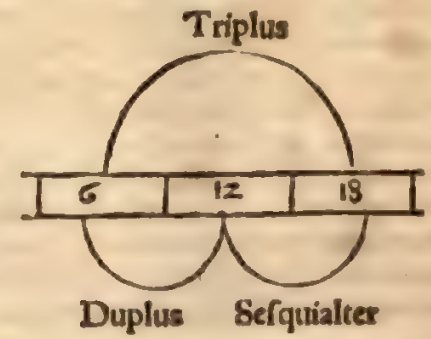

Et poſitis eiſdem, 6 & 18, nouenarius in medietate ponatur, erit ad ſenariũ ſeſquialter, qui ad 18. Subduplus eſt, & ad ſenarium 18 triplus eſt.

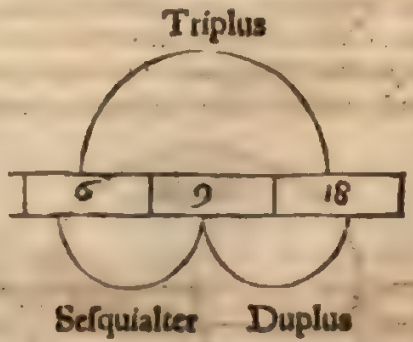

Ex duplici igitur & ſeſquialtero, triplex ratio proportionis exorit, & in eas rurſus reſolutione facta reuocatur. Si autem hic, id eſt, triplus numerus, qui eſt ſpecies ſecunda multiplicis, ſecundæ ſpeciei ſuperparticularis aptetur, quadrupli cõtinuo forma cõtexitur, & in eaſdem rurſus partes naturali partitione ſoluetur, ſecundum modum quem ſuperius demonſtrauimus.

Si uero

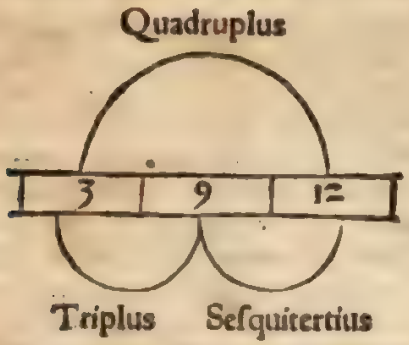

Si uero q̄uadruplus sese ac sesquiquartus agglomerent, quincuplus continuo fieri

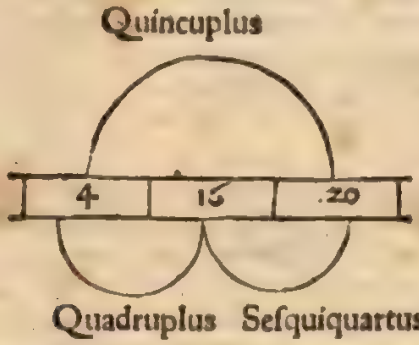

Et si quincuplus cum sesquiquinto, mox sescupli proportio coniugabitur.

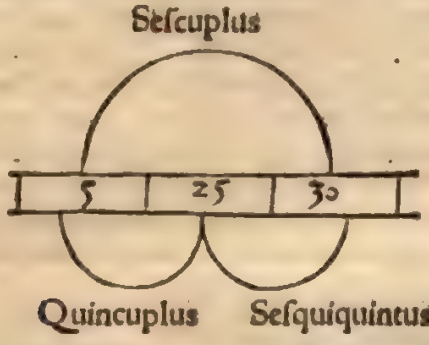

Atq; ita secundum hanc progressionem cunctæ multiplicitatis species sine ulla ratiordinis permutatione naiscētur. Ita uero ut duplus cum sesquialtero triplicem creet, & triplus cum sesquitertio, quadruplū, quadruplus cū sesquiquarto, quincuplum, & cæteri eodem modo, ut nullus hanc continuationem finis impediat.

De per se constante quantitate, quæ in figuris Geometricis consideratur, communis ratio omnium magnitudinum. Cap. IIII.

HAec quidem de quantitate quam secundum' ad aliquid speculamur, ad præsens dicta sufficiant. Nunc aūt in hac sequentia, quædā de ea quantitate quę per seipsam cōstat, neq; ad aliquid refertur expediam, quæ nobis ad ea prodesse possunt, quæ post hæc rursus de relata ad aliquid quantitate tractabimus. Amat enim quodammodo enim Matheseos speculatio alterna probationū ratione cōstitui. Nunc autem nobis de his numeris sermo futurus est, qui circa figuras

Geometricas & earum ſpatia dimẽſionesq; uerſantur, id eſt, de linearibus numeris, & de triangularibus uel quadratis, cæteriſq; quos ſola pãdit plana dimẽſio, nec non de inæquali laterum cõpoſitione coniunctis. De ſolidis etiam, id eſt, cubis, & ſphæricis, uel pyramidis, laterculis etiam uel tignulis & cuneis, quæ omnia quidem Geometricæ proprię conſiderationis ſunt. Sed ſicut ipſa Geometricæ ſcientia ab Arithmetica uelut quadam radice ac matre producta eſt, ita etiam eius figurarum ſemina in primis numeris inuenimus. Planũ ſiquidem fecimus quod omnes diſciplinas hæc interempta conſumeret, quas minimè conſtituta infirmaret. Hoc autem cognoſcendum eſt quod hæc ſigna numerorum poſita quæ nunc quoq; homines in ſummarum deſignatione deſcribũt, nõ naturali inſtitutione formata ſunt, ut enim quinarij ſubiectam notulã ſignant de v, uel denarij, quã deſcripſimus de x, & alias huiuſmodi, nõ natura poſuit, ſed uſus affinxit. Quinque enim uel decẽ, uel quotlibet alios illis notulis pro compendio notare uoluerunt, ne quotiens unitates quis monſtrare uellet, totiens ei uirgulæ ducerentur. Nos autem quotienſcũque aliquid monſtrare uolumus, in his præſertim formulis, ordinatarum uirgularum multitudinem non grauamur apponere. Cum enim quinq; uolumus demonſtrare, facimus quinque uirgulas, ducimusq; eas hoc modo, ı ı ı ı ı. & cum 7 totidẽ, & cũ 10 nihilominus, quia naturalius eſt quemlibet numerum quãtas in ſe retinet, tot unitatibus deſignare quam notulis. Eſt igitur unitas uicem obtinens pũcti, interualli, longitudinisq; principiũ, ipſa uero nec interualli, nec longitudinis capax, quemadmodũ punctum principium quidem lineæ eſt atque interualli, ipſum uero nec interuallum nec linea. Neque enim punctum puncto ſuperpoſitum ullum efficit interuallum, uelut ſi nihil nulli iungas. Nihil enim eſt quod ex nullorum procreatione naſcatur. Eadem quippe etiam circa æqualitates proportio manet. Nam ſi quotlibet fuerint termini pares, tantũ quidem eſt à primo ad ſecundum, quantum à ſecundo ad tertium. Sed inter primum & ſecundum, uel ſecũdum & tertium, nulla eſt interualli longitudo uel ſpatium. Si enim tres ſenarios ponas hoc modo 6, 6, 6, quemadmodum primus eſt ad ſecundum, ſic eſt ſecundus ad tertium. Sed inter primum & ſecundũ nihil intereſt, 6 enim & 6 nulla ſpatij interualla diſiungunt. Ita etiam unitas in ſeipſa multiplicata nihil procreat. Semel enim in unũ nihil aliud ex ſe gignit quàm ipſa eſt. Nam quod interuallo caret, etiam uim gignendi interualla nõ recipit, q; in alijs numeris nõ uideť euenire. Omnis enim numerus in ſeipſum multiplicatus, alium quẽdam efficit maiorem quàm ipſe eſt, idcirco quoniam interualla multiplicata maiore ſeſe ſpatij prolixitate diſtẽdunt. Id uero quod ſine interuallo eſt, plus q; ipſa eſt, pariendi non habet poteſtatem. Ex hoc igitur principio, id eſt, ex unitate prima omnium longitudo ſuccreſcit, quæ à binarij numeri principio in cunctos ſeſe numeros explicat, quoniam primum interuallum linea eſt, duo uero interualla ſunt longitudo & latitudo, id eſt, linea & ſuperficies. Tria ergo interualla ſunt, longitudo, latitudo, altitudo, id eſt, linea, ſuperficies, atq; ſoliditas. Præter hæc autem alia interualla inueniri non poſſunt. Aut enim unum interuallum erit quod longitudo eſt, aut aliquid quod duobus interuallis expoſitum eſt, ut ſi qua res longitudinem habeat & latitudinem, uel trina interualli dimenſione porrigiť, ſi longitudine, altitudine, latitudineq; cẽſetur, ſupra quæ adeò nihil inueniri poteſt, ut ipſorum ſex motuum formę ad interuallorum naturas & numerũ cõponantur. Vnũ enim interuallum duos in ſe continet motus, ut in tribus interuallis ſex ſeſe motuum ſumma cõficiat hoc modo. Eſt enim in longitudine ante & retro, in latitudine ſiniſtra & dextra, in altitudine ſurſum ac deorſum. Neceſſe eſt autẽ, ut quicquid fuerit ſolidum corpus, hoc habeat longitudinem, latitudinemq; & altitudinẽ, & quicquid hęc tria in ſe continet, illud ſuo nomine ſolidum uocetur. Hæc enim tria circa omne corpus inſeparabili coniunctione uerſantur, & in natura corporum conſtituta ſunt. Quare quicquid uno interuallo caret, illud corpus ſolidum nõ eſt. Nam quod duo ſola interualla retinet, illud ſuperficies appellatẽ. Omnis enim ſuperficies

ſola

ſola longitudine & latitudine continetur, & hic eadē illa conuerſio remanet. Omne enim quod ſuperficies eſt, longitudinem & latitudinem retinet, & quod hæc retinet, illud eſt ſuperficies. Hæc autem ſuperficies uno tantū interuallo ſolidi corporis dimenſione ſuperatur, quæ uno rurſus interuallo lineam uincit, quæ longitudinis naturam retinēs, latitudinis expers eſt. Quæ linea eo quòd unius eſt interualli ſortita naturam, à ſuperficie uno interuallo, à ſoliditate duobus ſpatijs uincitur. Punctū igitur alio rurſus interuallo à linea uincitur, ipſa, ſcilicet, quę reliqua eſt lōgitudine. Quare ſi punctū uno quidem interuallo à linea ſupergreditur, idem à ſuperficie uincit duobus, tribus uero interualli dimenſionibus à ſoliditate relinquitur, conſtat punctum ipſum ſine ulla corporis magnitudine uel interualli dimēſione, cū & lōgitudinis & latitudinis, & profunditatis expers ſit, omniū interuallorū eſſe principiū, & naturā inſecabile, quod Græci atomon uocant, id eſt, ita diminutum atq; paruiſſimū, ut eius pars inueniri non poſſit. Eſt igitur punctum primi interualli principium, non tamen interuallum, & lineæ caput, ſed nondū linea. Sicut linea quoq; ſuperficiei principium eſt, ſed ipſa ſuperficies non eſt, & ſecundi interualli caput eſt, ſecundum tamen interuallum ipſa nō retinet. Idem quoque & in ſuperficiei rationem cadit, quæ & ipſa ſolidi corporis & triplicis interualli naturale ſortitur initiū, ipſa uero nec tria interualli dimenſione diſtenditur, nec ulla craſſitudine ſolidatur.

De numero lineari. Cap. V.

SIc etiam in numero unitas quidem cum ipſa linearis numerus nō ſit, in longitudinem tamen diſtenti numeri principium eſt. Et linearis numerus cum ipſe totius latitudinis expers ſit, in aliud tamen ſpatium latitudinis extenti numeri ſortitur initium. Superficies quoq; numerorum cum ipſa ſolidū corpus non ſit, addita tamen altitudini ſolidi corporis caput eſt. Hoc autē planius his exemplis liquebit. Linearis numerus eſt à duobus inchoans, adiecta ſemper unitate in unum eundemq; ductum quantitatis explicata congeries, ut eſt id quod ſubiecimus.

De planis rectilineis figuris, quodq; earum principium ſit triangulus. Cap. VI.

PLana uero ſuperficies in numeris inuenitur, quotiens à tribus inchoatione facta addita deſcriptionis latitudine, in ſequentium ſe naturalium numerorum multitudine anguli dilatātur, ut ſit primus triangulus numerus, ſecūdus quadratus, tertius qui ſub quinque angulis continetur, quem pentagonum Græci nominant, quartus hexagonus, id eſt, qui ſex angulis includitur, quintus heptagonus, ſextus ogdogonus, id eſt, qui 7 uel 8 angulorum terminis dilatantur, & cæteri eodem modo ſingillatim per naturalem numerum angulos augeant in plana, ſcilicet, deſcriptione figuratum. Hi uero idcirco à ternario numero inchoant, quod latitudinis & ſuperficiei ſolus ternarius principium eſt. In Geometrica quoq; idem planius inuenitur. Duæ enim lineæ rectę ſpatium non continent, & omnis triangularis figura, uel tetragoni, uel pentagoni, uel hexagoni, uel cuiuslibet qui pluribus angulis continetur, ſi à medietate per ſingulos angulos lineæ producantur, tot eum diuidunt trianguli, quot ipſam figuram angulos habere cōtigerit. Quadratum enim ita ductæ lineæ in 4, pentagonum in 5, hexagonum in 6, heptagonum in 7, & cæteros in ſuorum angulorum modo menſuraque per triangulos partiuntur, ut eſt ſubiecta deſcriptio.

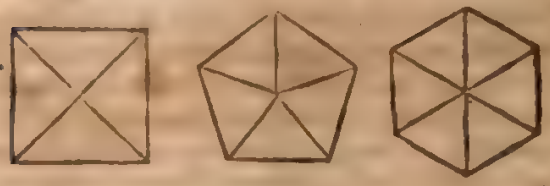

At uero triangula figura cum eam quis ita diuiserit, in alias figuras non resoluitur nisi in seipsam, in tria enim triangula dissipatur.

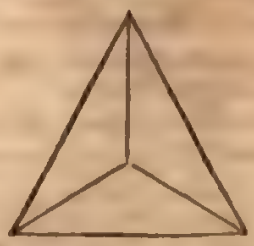

Adeo hæc figura princeps est latitudinis, ut cæteræ omnes superficies in hanc resoluantur, ipsa uero quoniam nullis est principijs obnoxia, neq; ab alia latitudine sumpsit initium, in sese ipsa resoluatur. Idem autem & in numeris fieri sequens operis ordo monstrabit.

Dispositio triangulorum numerorum, Cap. VI I.

EST igitur primus triangulus numerus qui solis tribus unitatibus dissipatur, secundum superficiei positionẽ triãgula, scilicet, descriptione, & post hunc quicunq; æqualitatem laterum, in trina laterum spatia segregant.

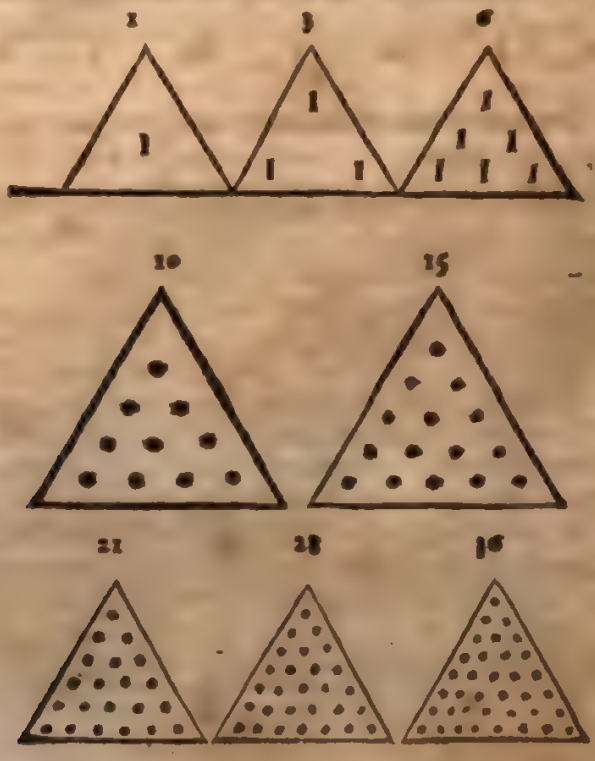

De late

De lateribus triangulorum numerorum, Cap. VIII.

AD hunc modū in infinita progressio est, omnesq; ordine trianguli æquilateri procreabūtur, & primum omnium ponent, id quod ex unitate nascitur, ut hæc ui sua triangulus sit, non inde etiam opere atq; actu. Nam si cunctorū est mater numerorum, quicquid in ijs qui ab ea nascūtur numeris inuenitur, necesse est ut ipsa naturali quadam potestate contineat, & huius trianguli latus est unitas. Ternarius uero qui primus est opere & actu ipso triangulus, crescente unitate binarium numerum latus habebit. Vt enim & potestate primi anguli, id est, unitatis, unitas latus est. actu uero & opere trianguli primi, id est, ternarij dualitas, quam Græci dyada uocant. Secundi uero trianguli qui opere atq; actu secundus est. id est, ternarij, crescēte naturali numero in lateribus ternarius inuenit. Tertius uero, id est, denarij, quaternarius latus cōtinet, & quarti uero, id est, 15' quinarius latus tenet, & quinti senarius. Idemq; usq; in infinitum.

De generatione triangulorum numerorum, Cap. IX.

NAscuntur autem trianguli dispositā naturali quantitate numerorū, si prioribus semper multitudo sequentium congregetur. Disponatur enim naturalis numerus hoc modo:

Ex his igitur si primum numerum sumam, id est, unitatem, habeo primum triangulum, qui est ui & potestate, nōdum etiam actu nec opere. Huic si secundum aggregauero qui in naturali numerorū dispositione descriptus est, id est, binarium, primus mihi triangulus opere & actu nascitur, id est, ternarius. Si uero huic tertium ex naturali numero adiecero, secundus mihi opere & actu triangulus procreatur. Super unum enim & duo si tertium, id est, ternarium aggregauero, senarius extenditur, secūdus, scilicet, triangulus. Huic uero si consequentē quaternarium superposuero, denarius explicatur, qui est tertius actu triangulus, quos per latera disponēs ad superioris descriptionis exemplar, cūctos triangulos numeros sine ullius dubitationis erroribus pernotabis, & quantas ultimus numerus in se unitates habet, quem superioribus aggregabis, tot ipse qui fit triāgulus unitates habebit in latere. Nam ternarium qui est primus actu triangulus adiecto binario unitati feceramus, at hic duos habet in latere, & senarium his adiecta ternarij quantitate produximus, cuius latus soli tres continent, & idem in alijs cunctis quot unitates habentem numerum superioribus aggregabis, tot unitatibus eius latera continebuntur.

De quadratis numeris, Cap. X.

QVadratus uero numerus est, qui etiam ipse quidem latitudinem pandit, sed non in tribus angulis ut superior forma, sed quatuor. Ipse quoque æquali laterum dimensione porrigitur. Sunt autem huiusmodi:

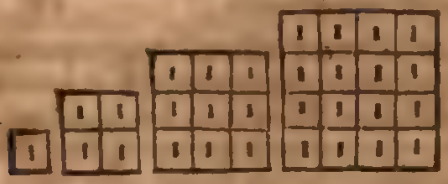

De eorum lateribus, Cap. XI.

SEd in his quoque ſecundum naturalem numerum, laterum augmenta ſuccreſcunt. Primus enim ui & potentia quadratus, id eſt, unitas, unum habet in latere. Secundus uero qui actu primus, id eſt, 4, duobus per latera poſitis continetur. Tertius uero, id eſt, nouem qui ſecundus eſt opere, tribus in latere poſitis aggregatur. Et ad eandem ſequentiam cuncti procedunt.

De quadratorum generatione rurſuſq; eorum lateribus, Cap. XII.

NAſcuntur autē tales numeri ex naturalis numeri diſpoſitione, non quemadmodum ſuperiores trianguli, ut ordinatis ad ſe inuicem numeris congregentur, ſed uno ſemper intermiſſo, qui ſequitur, ſi cum ſuperiori uel ſuperioribus colligat, ordinatos ex ſe quadratos efficiet. Diſponatur enim naturalis numerus hocmodo:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Ex his igitur ſi unū reſpiciam, primus mihi natus eſt poteſtate quadratus. Quod ſi uno relicto priori tertiū iunxero, ſecūdus mihi quadratus efficit. Nam ſi uni relicto binario quinariū appoſuero, quaternarius mihi quadratus exoritur. Quod ſi rurſus relicto medio quaternario, quinariū ſimiliter aggregauero, quadratus mihi tertius, id eſt, nouenarius procreatur. Vnus enim & 3 & 5 nouem colligunt. At uero ſi his interміſſo ſenario ſeptenarium iūgam, tota in 16 eius ſumma concreſcit, id eſt, quarti quadrati numeroſitas. Et ut breuiter huius forma procreationis appareat, ſi cuncti impares ſibimet apponantur, collocato, ſcilicet, naturali numero, quadratorū ordo texetur. Eſt etiam in his hæc naturæ ſubtilitas & immobilis ordinatio, quòd tot unitates unuſquiſque quadratorum retinebit in latere, quanti fuerint numeri ad cōiunctionem propriam congregati. Nam in primo quadrato quoniam ex uno fit, unus eſt in latere. In ſecundo, id eſt, quaternario, quoniam ex uno & tribus procreatur, qui duo ſunt termini, binario latus texitur, & in nouenario, quoniam tribus numeris procreatur, latus ternario continetur. Atq; idem in alijs uideri licet.

De pentagonis eorumq; lateribus, Cap. XIII.

PEntagonus uero numerus eſt, qui ipſe quidem in latitudinem ſecūdum unitatem deſcriptis quinque angulis cōtinetur, cunctis, ſcilicet, lateribus æquali dimenſione diſpoſitis. Sunt autem hi.

1	5	12	22	35	51	70

Eodem

Eodem quoque modo eorum latera succrescunt. Nam primi potestate pentagoni, id est, unius, idem unus spatium lateris tenet. Secundi uero quinarij qui est actu ipso atq; opere primus pentagonus, bini per latera fixi sunt. Tertius uero, id est, 12 tribus in latus auctus est. Quartus 22. 4. numerorum in latere quantitate distenditur. Atque idem in cæteris secundū unitatis progressionem, in naturali, scilicet, numero secundum superiorem figurarum incrementa tenduntur.

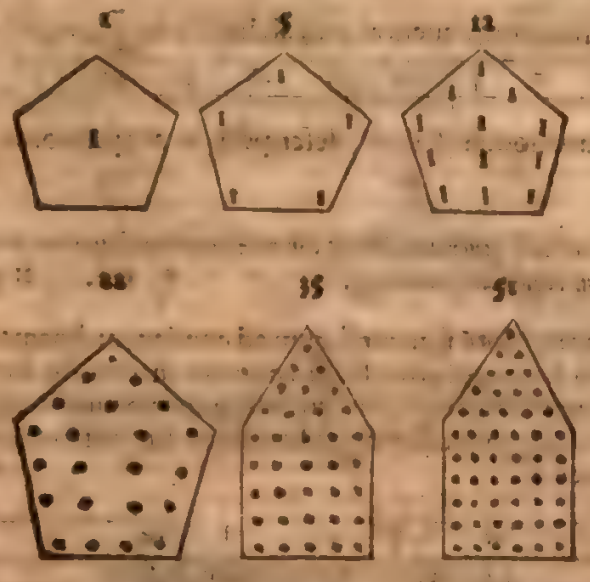

De generatione pentagonorum, Cap. XIIII.

NAscuntur autem hi numeri qui extensi in latitudinē, quinq; angulos pandunt, ab eadem naturalis numeri quantitate in sese coaceruata, ita ut duobus semper interiectis numeris superiori uel superioribus, uincēs ternario eum cui iungēdus est aggregeť. Nāq; unitati intermissis duobus & tribus si quatuor iungas, qui tribus ipsam superēt unitatē, quinarius pētagonus procreabitur. Post 4 uero si intermisso quinario & senario, 7 aggreges, duodenarium pentagonum procreabis. Nanq; unus & 4 & 7 numeri 12 explebunt. Hoc etiam in alijs fiet. Nam si 10, uel 13, uel 16, uel 19, uel 22, uel 25 superioribus cūctis adiūxeris, eodem quo superius modo pentagoni fient, secundum superiorem descriptionem.

De hexagonis eorumq; generationibus, Cap. XV.

HExagoni autem, qui sex angulis, & heptagoni, qui 7 rursus lateribus continentur, secundū hunc modum eorum laterum augmenta succrescūt. Nanque in trianguli numeri natura procreationeq; ipsos numeros iūgebamus, qui sese in naturali dispositione sequerentˉ, & se tantū unitate transirēt quadrati uero numeri, id est, tetragoni procreatio, fiebat ex numeris qui uno intermisso copulabātur cū se binario superarent, pētagoni uero natura, fuit ex duobus interpositis relictisq; qui se ternario uincerent. Secundū quoque talia augmenta hexagono

rum,uel octogonorum,uel 9 laterum figura,uel 10,uel quotlibet aliorum,competenti progressione conficitur. Vt enim in pentagono,duobus intermissis eos iungebamus qui se ternario superarent,ita nunc in hexagono,tribus intermissis eos iungemus qui se quaternario transeant, & erunt quidem eorum radices & fundamẽta, ex quibus iunctis omnes hexagoni nascuntur.

	1	5	9	13	17	21

Et ad eundem ordinem consequentes,atq; ab his sexangulorum formæ nascuntur.

1	6	15	28	45	66

Quos ad superiorem modum,scilicet, descriptos,in proprijs ordinibus pernotabis.

De heptagonis eorumq; generationibus,& communis omnium figurarum inueniendæ generationis regula,descriptionisq;. Cap. XVI.

SEptem uero angulorũ figura est,cum ad eundem ordinem progressionis uno plus quàm in sexangulorum figura numero intermisso superiori coniunxeris. Nam si quatuor interpositis,qui sese quinario uincãt,aggregaueris,heptagoni continuo figura nascetur, ut hi numeri sint eorũ radices, & (ut superius dictum est) fundamenta.

1	6	11	16	21

Qui uero ex his constant,hi sunt.

1	7	18	34	55

Nouem uero angulorum secundum eundem ordinem forma procreatur,ita ut secundum æqualem progressionem,primi quoq; eorum numeri distent. Nam in triangulo qui sunt numeri,quæ prima superficiei figura est,uno sese tantum numeri præcedũt, qui scilicet, eorũ naturam descriptionemq; perficiunt. In tetragono uero qui secundus est,duobus sese iuncti numeri uincũt, & in pẽtagono,tribus, & in hexagono 4, & in heptagono 5, huiusq; rei nullus est modus. Hoc autem nos subiectarum formarum descriptiones docebunt.

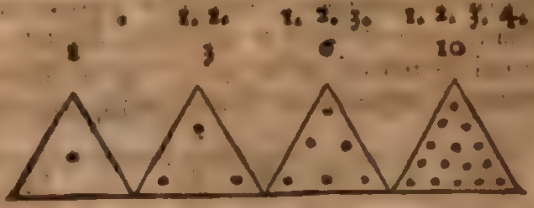

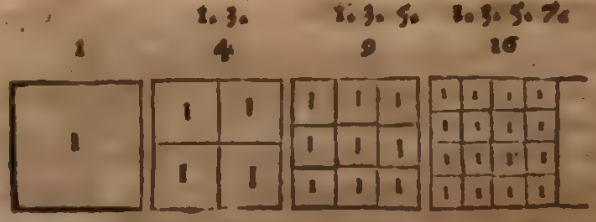

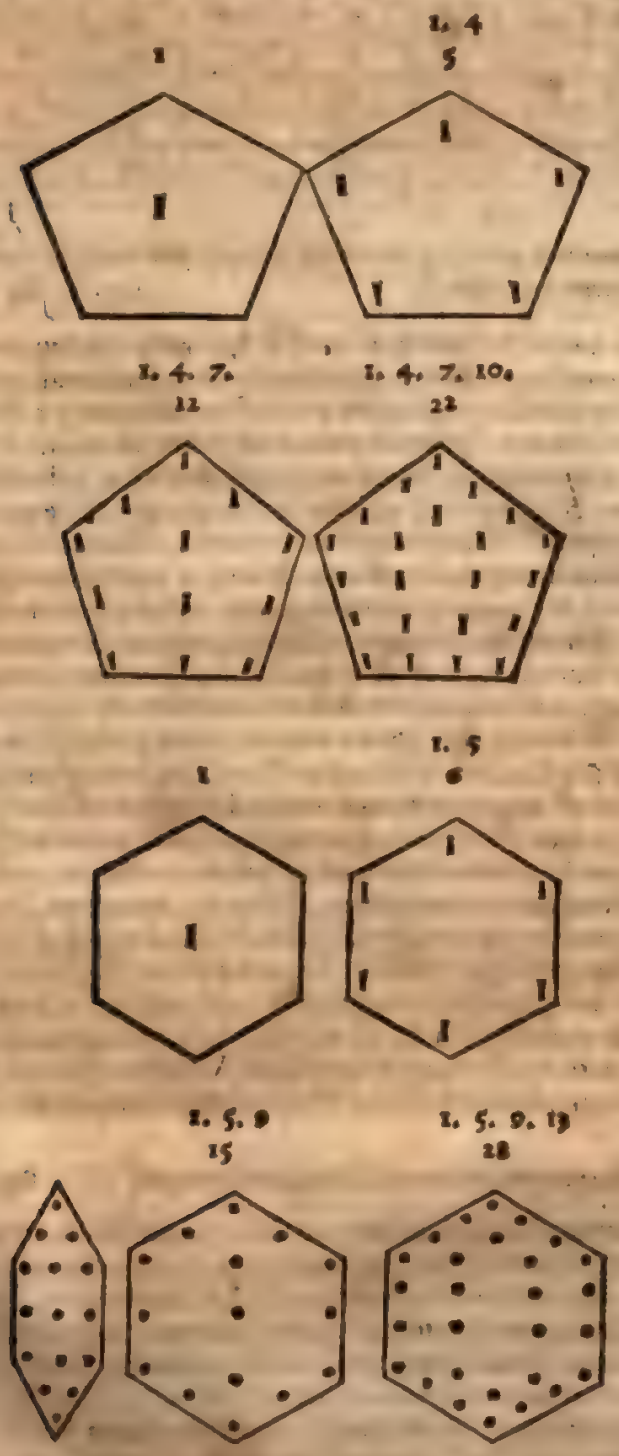

Descriptio figuratorum numerorum in ordine. Cap. XVII.

SImiliter autem licebit & aliarũ formarũ, quæ pluribus angulis continẽtur. quantitates ascribere. Sed quoniam facilius oculis subiecta retinẽtur, suprad dictarum formarum numerositas in subteriore descriptione ponatur.

Triangul

Trianguli	1	3	6	10	15	21	28
Quadrati	1	4	9	16	25	36	49
Pentagoni	1	5	12	22	35	51	70
Hexagoni	1	6	15	28	45	66	91
Heptagoni	1	7	18	34	55	81	112

Qui figurati numeri ex quibus figuratis numeris fiant, atq; quod triangulus numerus omnium reliquorum principium sit, Cap. XVIII.

HIs igitur ita sese habentibus, quid in hac re sit consequens inuestigemus. Omnes enim tetragoni qui sub triangulis sunt naturali ordinatione dispositi, ex superioribus triangulis procreãtur, illorumq; collectione quadrati figura cõponitur. Quatuor enim tetragonus, fit ex uno & tribus, id est, ex duobus superioribus triãgulis. Nouẽ uero, ex tribus & 6, sed utriq; sunt trianguli. At 16, ex 6 & 10, & 25 ex 10 & 15. Idemq; in sequenti ordine quadratorũ, cõstans atq; immutabile repetit. Pentagonorũ uero summæ, cõficiunt ex uno super se tetragono, & altrinsecus triangulo constituto. Nanq; 5 pentagonus, ex quatuor super se posito tetragono, & ex uno qui in triangulorũ ordine ponitur, aggregatur. Duodecim uero pentagonus, ex nouenario super se quadrato, & tribus secundo triangulo nascit. Viginti duo uero, ex 16 & 6 quadrato, scilicet, atque triangulo, & 35 ex 25 & 10, & in ordinem ad eundem modum intuentem nulla cunctatio contrarietatis impediet. At uero si hexagonos librata examinatione perspicias, ex eisdem triangulis & super se positis pẽtagonis procreãtur. Nanq; sex hexagonus, ex quinario pentagono & uno qui est in triangulorum ordine dispositus nascitur. Nec alia est origo 15 hexagoni, nisi ex duodenario pentagono & ternario triangulo. Quod si 28 rursum hexagonum ex quibus superioribus nascatur addiscas, nullos inuenies nisi 22 pentagonum senariumq; triangulum. Atque hoc in cæteris. Nec hunc genituræ ordinem heptagonorum procreatio refutabit. Namque ex super se hexagonis, & ex eminus positis triangulis procreantur. Septem enim heptagonus nascitur ex senario hexagono, & uno potestate triangulo, 18 uero heptagonus ex 15 hexagono & ternario triangulo coniungatur, & 34 ex 28, scilicet hexagono & senario triangulo, atq; hoc in cunctis inoffensum reperire licet. Vides ne igitur ut primus omnium triangulus cunctorum summas efficiat, & omnium procreationibus misceatur.

Pertinens ad figuratorum numerorum descriptionem speculatio, Cap. XIX.

HI uero omnes si ad latitudinem fuerint cõparati, id est, trianguli tetragonis, uel tetragoni pentagonis, uel pentagoni hexagonis, uel hi rursus heptagonis, sine aliqua dubitatione triangulis, sese superabunt. Nanq; si ternarium triangulum, quaternario, uel quaternarium tetragonum, quinario, uel quinarium pentagonum, senario hexagono, uel senarium septenario heptagono compares, primo se triangulo, id est, sola transeunt unitate. At uero si senarius cõtra nouenarium, uel hic contra 12, uel hic contra 15, uel 15 contra 18 pro inueniendis differentijs comparentur, secundo se triangulo, id est, ternario superabunt. Decem uero ad 16, & 16 ad 22, & 22 ad 28, & 28 ad 34 si componas, tertio se triangulo uincent, id est, senario. Atque hoc ritè notabitur in alijs cunctis sequentibus sese perspectum, omnesq; se triangulis antecedent. Quare perfectè, ut arbitror demonstratum est omnium formarum principium elementumque, esse triangulum.

De numeris

De numeris ſolidis, Cap. XX.

HInc uero ad figuras ſolidas facilior uia eſt. Præcognito enim quid in planis numerorum figuris, uis ipſa quantitatis naturaliter operetur, ad ſolidos numeros non erit ulla cunctatio. Sicut enim longitudini numerorum aliud interuallum, id eſt, ſuperficiem, ut latitudo oſtenderetur, adiecimus, ita nunc latitudini ſi quis addat eam quæ aliàs altitudo, aliàs craſſitudò, aliàs profunditas appellatur, ſolidum numeri corpus explebit.

De pyramide quod ea ſit ſolidarum figurarum principium, ſicut triangulus planarum, & de ſpeciebus, Cap. XXI.

VIdetur autem quemadmodum in planis figuris triãgulus numerus primus eſt, ſic in ſolidis qui uocatur pyramis profunditatis eſſe principiũ. Omniũ quippe ratarum in numeris figurarum, neceſſe eſt inuenire primordia. Eſt autem pyramis, aliàs à triangula baſi in altitudinem ſeſe erigens, aliàs à tetragona, aliàs à pentagona, & ſecũdum ſequẽtium multitudines angulorũ ad unum cacuminis uerticem ſubleuata. Poſito enim triangulo atque diſpoſito, ſi per tres angulos ſingulæ rectę lineæ ſtantes ponantur, hæcq; tres inclinentur ut ad unũ medium punctũ uertices iungant, fit pyramis. Quæ cum à triangula baſi profecta ſit, tribus triangulus per latera concluditur hoc modo: Sit, a, b, c, triangulum, ſi huic igitur triangulo per tres angulos erigantur lineæ, & ad unũ punctũ cõuertantur, quod eſt d, ita ut d pũctum nõ ſit in plano ſed pendẽs, illæ, ſcilicet, lineæ ad ipſum erectę uerticem, & quodammodo cacumen d facient, & erit baſis a, b, c, unum triangulum, per latera uero, tria triangula, id eſt, unum triangulum a, d, b, aliud uero, b, d, c, tertium uero, c, d, a.

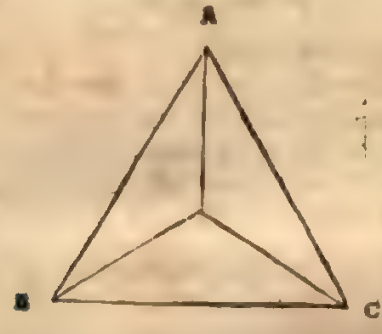

De his pyramidis quæ à quadratis uel à ceteris multiangulis figuris proficiſcuntur, Cap. XXII.

ITem ſi à tetragona baſi proficiſcatur, & ad unũ uerticem eius lineæ dirigantur, erit pyramis quatuor triangulorum per latera, uno tantum tetragono in baſi poſito, ſuper quam figura ipſa fundata eſt, & ſi à pentagono ſurgant quinq; lineæ, quinque rurſus pyramis triangulis continebitur, & ſi ab hexagono, ſex triangulis nihilominus, & quantoſcũque angulos habuerit figura ſuper quam pyramis reſidet, tot ipſa per latera triangulis cõtinetur, ut in ſubiectis deſcriptionibus palam eſt.

Pyramis

Pyramis ex tetragono

Pyramis ex pentagono

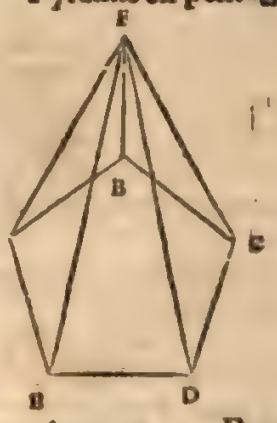

Pyramis ex hexagono

Pyramis ex ogdogono

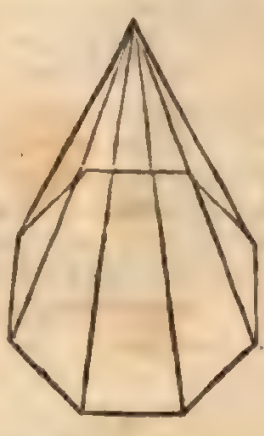

Pyramis ex heptagono

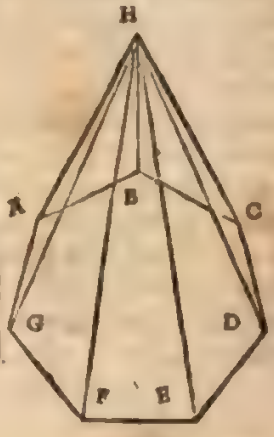

Solidorum generatio numerorum, Cap. XXIII.

DIcuntur autē huiuſmodi pyramides hoc modo: Prima pyramis, de triangulo, ſecūda pyramis, de tetragono, tertia pyramis, de pentagono, quarta pyramis, de hexagono, quinta pyramis de heptagono. Idem in cæteris cōſtat numeris. Nam quoniam lineares numeros eſſe diximus, qui ab uno profecti in infinitum currerent, ut ſunt:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

His autem ordinatim cōpoſitis, & in ſe inuicē cum diſtātia iunctis, ſuperficies naſcebantur. Vt ſi unū & duo iungeres, primus triangulus naſceretur, id eſt, 3, & cum his adiungeremus tertiū, id eſt, ternarium, ſenarius triangulus rurſus occurreret, & poſt hos, tetragoni, uno intermiſſo, pentagoni uero, duobus, hexagoni tribus, heptagoni, relictis quatuor naſcebantur. Nunc uero ad ſolidorum corporū procreationem, ipſę nobis ſuperficies naturaliter figuratæ prouenient, & ad faciendas quidem pyramidas à triangulo ipſi nobis trianguli cōponendi ſunt. Ad procreādas uero pyramidas à tetragono, tetragoni, ad eas uero quæ ſunt à pentagono, pentagoni copulandi ſunt, & illę quæ ſunt ab hexagono uel heptagono, non niſi hexagonorum uel heptagonorum copulatione naſcentur. Primus ergo poteſtate triangulus, unitas eſt, eandemq; etiam ponemus uirtute pyramidem, ſecundus uero triangulus, eſt ternarius, quem ſi cum primo coniunxero, id eſt, cum unitate, quaternaria mihi profunditas pyramidis excreſcit. At uero ſi ijs tertium ſenarium iunxero, denaria pyramidis procreabitur altitudo. His ſi denarium iunxero, 20 numerorum pyramis ueniet, atq; ita in cunctis alijs eadem ratio copulationis eſt.

Trianguli

Trianguli.

1	3	6	10	15	21	28	36	45	55

Pyramides à triangulis.

1	4	10	20	35	56	84	120	165	220

In hac igitur coniunctione neceſſe eſt, ut ſemper qui ultimus ſit coniugatorum numerorum, is quaſi quodammodo baſis ſit. Cunctis enim latior inuenitur, & qui ante ipſum numeri cõiunguntur, minores eſſe neceſſe eſt, uſq; dum ad unitatem detractio rata perueniat, quę puncti quodãmodo & uerticis obtineat locum. Nanq; in 10 pyramide ſuper ſex additi ſunt 3 atq; unus, qui ſenarius ſuperat ternariam quantitatem, ipſi uero tres unum pluralitate tranſcendunt, qui unus extremum terminũ progreſſionis offendit. Similis quoque ratio in cęteris proſpici poteſt, ſi eorum procreationes diligentius uolueris perſcrutari. Illę uero quæ ſunt à tetragono pyramides, eadem tetragonorum ſuper ſe compoſitione naſcuntur. Deſcriptis enim cunctis tetragonis, id eſt:

1	4	9	16	25	36	49	64	83	100

Si unitatem primã ex hac diſpoſitione præſumam, erit mihi poteſtate & ui pyramis ipſa unitas, nõdum etiam opere atq; actu. At ſi huic tetragonũ ſuperponam, id eſt, 4 naſcet pyramis quinq; numerorum, quę duobus tantũ numeris per latera poſitis cõtinetur. Sin uero his ſequẽtes 9 adiecero, fiet mihi 14 numerorum forma pyramidis, quę per latera tribus unitatibus cõcludatur. Atq; huic ſi ſequentem tetragonum 16 ſuperponam, tricenaria mihi pyramidis forma, producitur. In his quoque omnibus pyramidibus, tot erunt unitates per latera, quantę in ſe fuerint numerorum aggregatæ quantitates. Nam unitas, quæ prima pyramis eſt, unum ſolum, id eſt, ſeipſam gerit in latere. Quinq; uero, quæ conſtant ex uno & 4, duobus per latera deſignatur, & 14, quę ex tribus numeris compoſitis ſit, ternario numero in latere poſito conſtituitur. Hanc autem pyramidum generationem monſtrat ſubiecta deſcriptio:

Tetragoni.

1	4	9	16	25	36	49	64	81	100

Pyramides à tetragonis.

1	5	14	30	55	91	140	204	285	385

Et ad eundem modum cunctę à cæteris multiangulis profectæ formę, in altioris ſummæ ſpatia producuntur. Omnis enim multorum angulorum forma, ex ſui generis figura unitati ſuperpoſita, ab uno ingredientibus ad pyramidum conſtituendas figuras, uſq; in infinita progreditur. Et ex hoc equidem apparere neceſſe eſt triangulas formas cæterarum figurarum eſſe principiũ, quod omnis pyramis à quacumq; baſi profecta, uel à quadrato, uel à pentagono, uel ab hexagono, uel ab heptagono, uel à quocumq; ſimilium, ſolis triangulis uſq; ad uerticem continetur.

De curtis pyramidis, Cap. XXIIII.

SCire autem oportet quæ ſunt curtæ pyramides, uel quæ bis curtæ, uel quæ ter curtæ, uel quater, & deinceps ſecundũ numerorũ adiectionem. Perfecta enim pyramis eſt, quę à qualibet baſi profecta uſq; ad primam ui & poteſtate pyramidũ peruenit unitatẽ. Sin uerò à qualibet baſi profecta, uſq; ad unitatẽ altitudo illa nõ uenerit, curta uocabit. Rectéq; huiuſmodi Pyramis tali nuncupatione ſignatur, ſi uſq; ad extremitatẽ punctũq; non uenerit. Hæc autem eſt, ut ſi quis 16 tetra

gono

gono adiũciat 9, atq; huic 4, & ab ulterioris sese adiectione unitatis suspéndat: Pyramis quidem figura est, sed quoniam usq; ad cacumen uerticis non excreuit, curta uocabitur, & habebit summitatem non iam punctum quod unitas est, sed superficiem, quod est quilibet numerus secũdum basis illius angulos porrectus, atq; ultimus aggregatus. Nam si tetragona fuerit basis, quadrata diminutione semper ascẽdit, & si pentagona basis, similiter, & si hexagona, illa quoq; ultima superficies erit hexagona. Ergo in curta pyramide, tot erit angulorum superficies, quot fuerit basis. Si uero illa pyramis nõ solum ad unitatem extremitatemq; non peruenit, sed nec ad primum quoq; opere & actu multi angulum eius generis cuius fuerit basis, bis curta uocabitur, ut si à 16 tetragono proficiscens, usq; in 9 terminũ ponat, neq; excrescat ad 4, & quotcũq; tetragoni defuerint, totiens eam curtam esse dicemus. Vt si unitas defuerit primus quadratus, curtam, quam Græci koluron uocãt. Si uero duobus tetragonis deficit, id est, unitate & eo qui sequitur, uocatur bis curta, quam Græci dikoluron appellant. Quod si tribus tetragonis, ter curta dicitur quã Græci trikoluron nominãt, & quotcũq; tetragoni fuerint minus, totiens illam pyramidem curtam esse proponimus. Hoc autẽ non solum à tetragono pyramidis, sed in omnibus ab omni multi angulo progredientibus speculari licet.

De cubis, uel, assseribus, uel laterculis, uel cuneis, uel sphæricis, & parallele pipedis numeris. Cap. XXV.

AC de solidis quidẽ, quę pyramidis formam obtinent æqualiter crescentibus, & à propria uelut radice multianguli figura progrediẽtibus, dictum est. Est alia rursus quædam corporum solidorũ ordinabilis compositio, eorum qui dicũtur cubi uel asseres, uel laterculi, uel cunei, uel sphęrę, uel paralleli pipedi, quæ sunt quotiens superficies contra se sunt, & ductæ in infinitum nunquam concurrent. Dispositis enim in ordinem tetragonis.

1	4	9	16	25

Quoniã hi solam longitudinem latitudinemq́ue sortiti sunt, & altitudine carent, si per latera solam unam multiplicationem recipiant, æqualem prouehunt profunditatem. Nam quatuor tetragonus, duos habet in latere, & natus est ex bis duobus. Bis enim duo, quatuor faciũt. Hos ergo duos ex ipsius latere si multiplices æqualiter, cubi forma nascẽt. Nam si bis binos bis facies, octonaria quãtitas crescit, & est primus hic cubus. Nouẽ uero tetragonus, quoniam 3 habet in latere, & factus est ex tribus in se multiplicatis, si enim unam lateris multiplicationem adiunxeris, rursus alius cubus æquali laterum formatione crescit. Ter enim tres si tertio duxeris, 27 cubi figura producitur. Et 16 qui est ex 4 si quater augeſcat, sexaginta quatuor cubus pari laterum dimensione crassabitur, & sequentes quidem tetragoni, secundum eundem modum multiplicatione facta, prouehuntur. Tot autem necesse est unitates cubus habeat in latere, quot habuit primus ille tetragonus ex quo ipse productus est. Nam quoniam 4 tetragonus, duos tantũ numeros habet in latere, duos quoq; habet octonarius cubus, & quoniam nouem tetragonus, tribus per latus unitatibus figurabat, solo ternario 27 cubi latus urgetur. Et quoniam 16 tetragonus, quatuor unitatum latus habebat, totidem 64 cubus in latere gestabit unitates. Quare etiam ui & potestate cubi, quod est unitas, unus erit in latere. Omnis enim tetragonus, una quidẽ superficies est quatuor angulorum, totidemq; laterum. Omnis autem cubus qui ex tetragonorũ superficie in profunditatem corporis creuit, per tetragoni, scilicet, latus multiplicatus, habebit quidem superficies 6, quarum singula planitudo tetragono illi priori æqualis est. Latera uero 12, quorum unumquodq; singulis his, quæ superioris fuêre tetragoni, æquũ est, & ut superius demonstrauimus, tot unitatum est. Angulos uero 8, quorũ singulus sub tribus huiusmodi cõtinetur, quales priores fuere tetragoni unde cubus ipse productus est. Ergo ex naturaliter profuso numero, qui in

subiecta

ſubiecta forma deſcripti ſunt, ſubiecti tetragoni naſcuntur, & ex his tetragonis qui ſubnotati ſunt, cubi prouehuntur.

Numerus naturalis.

1	2	3	4	5	6	7

Tetragoni.

1	4	9	16	25	36	49

Cubi.

1	8	27	64	125	216	343

Et quoniam omnis cubus ab æquilateris quadratis profectus, æquus ipſe omnibus partibus eſt. Nam & latitudini longitudo, & his duobus compar eſt altitudo, & ſecundum ſex partes, ideſt, ſurſum, deorſum, dextera, ſiniſtra, ante, poſt, ſibi æqualem eſſe neceſſe eſt. Huic oppoſitum contrariumq; eſſe oportebit, qui neq; longitudinē latitudini, neq; hæc duo profunditati gerat æqualia, ſed cunctis inæqualibus, quamuis ſolida figura ſit, ab æqualitate cubi longiſſimè diſtare uideatur. Hi autem ſunt, ut ſi quis faciat bis tres quater, uel ter quater quinquies, & alia huiuſmodi, quę per inæquales ſpaciorum gradus inæqualiter prouehuntur. Hæc autem forma Græco nomine ſcalenos uocatur, nos uero gradatam poſſumus dicere, quod à minore modo uelut gradibus creſcat ad maius. Vocant autem eandem figuram Græci quidam ſperniſcon, nos autem cuneum poſſumus dicere. Etenim quos ad quamlibet illam rem conſtringendam cuneos formant, neq; latitudinis, neq; longitudinis, neq; altitudinis habita ratione, quantum commodum fuerit, tantum uel altitudini minuitur uel craſſitudini profunditatis augetur, Atq; ideo hos plerunq; neceſſe eſt omnibus partibus inęqualibus inueniri. Quidam uero hos bomiſcos uocant, ideſt, quaſdam arulas quę in Ionica Græciæ regione (ut ait Nicomachus) hoc modo formatæ fuerunt, ut neq; altitudo latitudini, neq; hæc longitudini conuenirent. Vocatur autem alijs quibuſdam nominibus, quæ nunc proſequi ſuperuacuum iudicamus. Igitur cubi æqualibus ſpatijs ſe porrigentibus & huius formę, quam diximus, gradata diſtributione diſpoſitæ, mediętates ſunt, quæ neq; cunctis partibus equales ſunt, neq; omnibus inæquales, quos Græci parallelepipedos uocāt. Latini nomen hoc, ita uniformiter compoſitum habere nō poſſunt. Vt tamen idem pluribus dictum ſit, ea nanq; hoc nomine uocatur figura, quæ alternatim poſitis latitudinibus continetur.

De parte altera longioribus numeris, antelongioribus, eorumq; generationibus, Cap. XXVI.

HVIuſmodi uero formas quales ſunt quæ uocantur à Græcis heteromikeis, nos dicere poſſumus parte altera longiores, quarum figurarum numerus quoq; hoc modo diffiniendus eſt. Parte altera longior eſt numerus, quem ſi in latitudinē deſcribas, & ipſe quidem 4 prouenit laterum & 4 angulorū, ſed non cunctis æqualibus ſed ſemper minus uno. Nanq; nec latera lateribus, cuncta cunctis æqua ſunt, nec longitudini latitudo, ſed (ut dictū eſt) cum hinc altera pars maior fuerit, uno tantum minorem præcedit ac ſuperat. Si enim numerum naturalem diſponas in ordinem, & ſecundum per primum multiplices, talis naſcetur numerus, uel ſi ſecundum per tertium, uel ſi tertium per quartum, uel ſi quartum per quintum, omnesq; hi unitate tantum addita multiplicentur, naſcentur parte altera longiores. Diſponatur enim numerus naturalis.

1	2	3	4	5	6	7

Et tunc quidem hactenus. Si quis igitur faciat unum bis, faciet duo. Et rurſus bis tres

faciet 6,ter quater faciet 12,quater 5 faciet 20,& hoc modo ad eundem ordinem. Quicunq; igitur ita facti sunt,procreabuntur parte altera longiores,ut subiecta descriptio docet. In qua,ex quibus numeris multiplicati nascuntur parte altera longiores,suprà ascripti sunt. Qui uero nascantur,subterius subnotati.

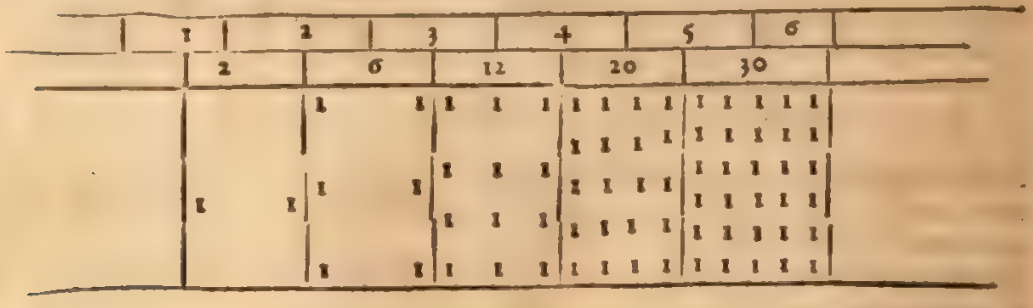

De antelongioribus numeris,& de uocabulo numeri parte altera longioris, Cap. XXVII.

ERgo si ab unitate tantum discrepent qui multiplicantur, descripti superius numeri protendentur. Si uero aliquo numero,ut ter septem,uel ter quinque, uel aliquo modo alio,& non eorum latera sola discrepent unitate,non uocabitur hic numerus parte altera longior, sed antelõgior. Alterum enim apud Pythagoram uel sapientiæ eius hęredes, nulli alij nisi tantum binario ascribebatur. Hunc alteritatis principium esse dicebant. Eandem autem naturam, & semper sibi similem consentientemq; nullam aliam nisi primæ uam ingeneratamq; unitatem. Binarius autem numerus,primus est unitati dissimilis,idcirco quod primus ab unitate disiungitur,atq; ideo alteritatis cuiusdam principium fuit, quod ab illa prima & semper eadem substantia,sola tantum est unitate dissimilis. Merito ergo dicentur hi numeri parte altera longiores,quod eorum latera unius tantum sese adiecta numerositate præcedunt. Argumentum est autem alteritatem in binario numero iustè cõstitui,quod non dicitur alterum nisi è duobus ab his in quos bene loquendi ratio nõ negligitur. Amplius quod impar numerus,sola unitate perfici monstratus est, par uero sola dualitate,idest,solo binario numero. Nam cuiuscunq; medietas est unus, ille impar est,cuius uero 2,hic paritate recepta,in gemina æqua disiungitur. Quare dicẽdum est,imparem numerum,eiusdem atq; in sua se natura tenentis, immutabilisq; substantiæ esse participem, idcirco quod ab unitate formetur, parem uero, alterius plenum esse naturæ,idcirco quod à dualitate completur.

Quod ex imparibus quadrati,ex paribus parte altera longiores fiant, Cap. XXVIII.

AT uero positis in ordinem ab unitate imparibus,& sub his à dualitate paribus descriptis,coaceruatio imparium tetragonos facit,coaceruatio parium superiores efficit parte altera longiores. Quare,quoniam tetragonorum hęc natura est,ut & ab imparibus procreentur,qui sunt unitatis participes,idest, eiusdem immutabilisq; substantiæ,cunctisq; partibus suis æquales sint, quod & anguli angulis,& latera lateribus,& longitudini compar est latitudo,dicendum est hu iusmodi numeros eiusdem naturæ atq; immutabilis substantiæ participes. Illos uero numeros,quos parte altera longiores paritas creat,alterius dicemus esse substantię.

Nam

Nam quemadmodum unus à duobus uno tantum alter eſt,ſic horum latera à ſe tantum uno ſunt altera,& una tantum differunt unitate. Quare diſponantur in ordinẽ omnes ab uno impares,& ſub his omnes à binario numero pares.

1	3	5	7	9	11	13	
2	4	6	8	10	12	14	

Eſt ergo princeps imparis ordinis,unitas,quæ ipſa quidem effectrix & quodammodo forma quædam eſt imparitatis. Quæ intantum eiuſdem nec mutabilis ſubſtantiæ eſt,ut cum uel ſeipſam multiplicauerit,uel in planitudine,uel in profunditate, uel ſi alium quemlibet numerum per ſeipſam multiplicet,à prioris quantitatis forma non diſcrepet. Nanq; ſi unum ſemel facies,uel ſi ſemel unum ſemel,uel ſi duo ſemel,uel ſi tres ſemel,uel ſi quatuor ſemel,uel ſi quemlibet alium numerum multiplicet, à quantitate ſua is quem multiplicat numerus non recedit,quod circa alium numerum non poteſt inueniri. Paris uero ordinis,binarius numerus princeps eſt,quæ dualitas cum in eodem ordine paritatis ſit,tum principiũ totius eſt alteritatis. Nanq; ſi ſeſeipſam multiplicet,uel per latitudinem,uel etiam profunditatem,uel ſi quem numerũ in ſuã conglobet quantitatem,continuo alter exoritur. Nam bis duo,uel bis duo bis,ſi facias,uel bis tres,uel bis 4,uel bis 5,uel quemlibet aliũ multiplicet, quiſquis hinc naſcitur,alius quàm primo fuerat,inuenitur. Naſcuntur autem ex ſuperiore deſcriptione,& ex primo ordine omnes tetragoni hoc modo; Vnũ enim ſi reſpexeris, primus poteſtate tetragonus eſt. Sin uero unum tribus coaceruaueris, 4 tetragonus exoritur. Huic ſi quinarium iungam,nouenarius rurſus occurrit. Huic ſi copules 7,16 quadrati forma ſe ſuggerit. Idemq; ſi in cæteris facias,omnes competenter quadratos uideas procreari. At uero ex ſecundo paritatis ordine,ĩdem cuncti parte altera longiores fiũt. Nanq; ſi duos primos reſpexero,huiuſmodi mihi numerus occurrit qui fit ex bis uno. Cum uero duobus ſequentes 4 iunxero,parte altera longior rurſus erit ſenarius, ſcilicet,qui fit ex bis tribus. Cui ſi ſequentem aggregauero, naſcetur mihi duodenaria forma,quæ fit ex quater tribus. Quod ſi continuatim quis faciat, cũctos huiuſmodi numeros in competenti ordine procreatos uidebit. Quam deſcriptionem, ſcilicet,inferior forma demonſtrat;

Radices.

1	1, 3	1, 3, 5	1, 3, 5, 7	1, 3, 5, 7, 9

Tetragoni,ideſt quadrati

1	4	9	16	25

Radices.

2	2, 4	2, 4, 6	2, 4, 6, 8	2, 4, 6, 8, 10

Parte altera longiores.

2	6	12	20	30

De generatione laterculorum,eorumq; diffinitione, Cap. XXIX.

QVos autem ſuperius laterculos diximus,quæ ſunt & ipſæ quidem ſolidæ figuræ,hoc modo fiunt. Quotiens æqualibus ſpatijs in longitudinem latitudinẽq; porrectis,minor his additur altitudo. Vt ſunt huiuſmodi 3 ter bis,q ſunt 18,uel 4 quater bis,uel alio quolibet modo, ut his in longitudinem, latitudinemq; æquis,minor altitudo ducatur. Hi definiũtur hoc modo: Laterculi ſunt,qui fiunt ex æqualibus æqualiter in minus. Aſſeres uero & ipſæ quidẽ figuræ ſunt ſolidæ,ſed hoc modo ut ex æqualibus æqualiter ducantur in maius. Nam

si æqua fuerit latitudo longitudini,& maior sit altitudo,illæ figuræ à nobis asseres, à Græcis clocides nominantur,ut si quis hoc modo faciat 4 quater nouies,qui inde procreantur,asseres nominati sunt. Sphenisci uero,quos cuneolos superius appellauimus,hi sunt,qui ex inæqualibus inæqualiter ducti,per inæqualia creuere. Cubi uero, qui ex æqualibus æqualiter per æqualia producti sunt.

De circularibus uel Sphericis numeris, Cap. XXX.

IPsorum uero cuborũ quanticũq; fuerint ita ducti,ut à quo numero cubicę quantitatis latus cœperit,in eundem altitudinis extremitas terminetur, numerus ille cyclicus uel sphæricus appellatur,ut sunt multiplicationes quę à quinario uel senario proficiscuntur. Nam quinquies quinq; qui fit 25,ab 5 progressus,in eosdem 5 desinit. Et si hos rursum quinquies ducas, in eosdem 5 eorum terminus uenieret. Quinquies enim 25 fiunt 125, & si hos rursus quinquies ducas,in quinariũ numerum extremitas terminabitur. Atq; hoc usq; in infinitũ idem semper euenit. Quod in senario quoq; cõuenit cõsiderari. Hi autem numeri idcirco cyclici uel sphærici uocantur,quod sicut sphæra uel circulus,in propriũ semper principũ reuersione formantur. Est enim circulus posito quodam puncto & alio eminus defixo,illius puncti qui eminus fixus est æqualiter diuians à primo puncto circunductio, & ad eundem locum reuersio unde moueri cœperat. Sphæra uero est,semicirculi, manente diametro,circunductio,& ad eundẽ locum reuersio,unde prius cœperat ferri. Vnitas quoque,uirtute & potestate,ipsa quoq; circulus uel sphæra est, quoties enim punctum in se multiplicaueris,in seipsum unde cœperat terminatur. Si enim faciat semel unũ, unus redit,& si hoc rursus semel,idem est. Igitur si una fuerit multiplicatio, solam planitudinem reddit,& fit circulus. Si secunda,mox sphæra conficitur. Et enim se cũda multiplicatio,effectrix semper est profunditatis. Ex 5 igitur & 6, paucas huiusmodi formas subscripsimus:

1	5	6
1	25	36
1	125	216
1	625	1296
1	3125	7776

De natura rerum quæ dicitur eiusdem naturæ,& de ea quæ dicitur alterius naturæ,& qui numeri cui naturæ coniuncti sunt, Cap. XXXI.

AC de solidis quidem figuris,hæc ad præsens dicta sufficiant. Qui autem de natura rerum propinquis inuestigantes rationibus,quiq; in Matheseos disputatione uersati, quid in quaq; re esset propriũ, subtilissimè peritissimèq; excogitauerunt,hi rerum omnium naturas in gemina diuidentes,hac speculatione distribuunt. Dicunt enim omnes omnium rerum substantias constare ex ea quæ propriæ suæq; semper habitudinis est,nec ullo modo permutatur,& ea,scilicet, natura quæ uariabilis motus est sortita substantiã. Et illã primo immutabilẽ naturã, unius eiusdemq; substãtiæ uocant. Hãc uero,alterius,scilicet,q̃d à prima illa immobili discedens prima sit altera. Quod nimirũ ad unitatẽ pertinet,& ad dualitatẽ, qui numerus primus ab uno discedẽs,alter factus est. Et q̃niã cũcti secũdũ unitatis speciẽ naturãq; impares numeri formati sunt,qq; ex his coaceruatis tetragoni fiũt,duplici modo eiusdẽ substãtię participes esse dicuntur, quod uel ab æqualitate formantur tetragoni,uel coaceruatis in unũ numeris imparib. procreantur. Illi uero q̃ sunt pares, quoniã binarij numeri formę sunt,quiq; ex his coaceruati collectiq; in unã cõgeriẽ,

parte al-

parte altera longiores numeri nascunt, hi secundum ipsius binarij numeri naturam, ab eiusdem substantiæ natura discessisse dicuntur, putaturq; alterius naturæ esse participes, idcirco quoniam cum latera tetragonorum ab æqualitate progressa, in æqualitatem propriq; latitudinis ambitum tendant, hi adiecto uno ab æqualitate laterum discesserunt, atq; ideo dissimilibus lateribus et quodammodo alteris à se coniunguntur. Quare nobis notum est, quod ex his ea quæ sunt in hoc mundo, cõiuncta sunt. Aut enim propriæ, immutabilis, eiusdemq; substantiæ est, quod Deus, uel anima, uel mẽs est, uel quodcunq; propriæ naturæ incorporalitate beatur, aut mutabilis, uariabilisq́ue naturæ, quod corporibus indubitanter uidemus accidere. Vnde nunc nobis mõstrandum est, hac gemina numerorum natura, quadratorum, scilicet, & parte altera longiorum, cunctas numeri species cunctasq; habitudines, uel relatæ ad aliquid quãtitatis, ut multiplicium uel superparticularium & cæterorum, uel ad seipsam consideratæ, ut formarum quas dudum in superiore disputatione descripsimus informari, ut quemadmodum mundus ex immutabili, mutabilíq; substãtia, sic omnis numerus ex tetragonis, qui immutabilitate perficiuntur, & ex parte altera lõgioribus, qui mutabilitate participant, probetur esse cõiunctus. Et primo quidem distribuẽdum est, qui sunt hi quos promecas uocant, ideſt, anteriore parte longiores, uel qui quos heteromikeis, ideſt, parte altera longiores. Est enim parte altera longior numerus, qui cuniq; unitate tantum lateri crescit adiecta, ut sunt 6 scilicet bis 3, uel 12 tres quater, & consimiles. Anteriore uero parte longior est, qui sub duobus numeris huiusmodi continetur, quorum latera non possidet unitatis differentia, sed aliorum quorumcunq; numerorum, ut ter 5, uel ter sex, uel quater 7. Quodammodo enim longitudine in prolixiorem modum porrecta, merito anteriore parte longior dicitur. Cur autem parte altera longiores numeri dicantur, suprà iam dictũ est. Quadrati uero, quoniam æquam latitudinem longitudini gerunt, propriæ longitudinis uel eiusdem latitudinis aptissimè uocabuntur, ut bis 2, ter 3, quater 4, & cæteri. Parte altera uero lõgiores, quod non eadem longitudine tendantur, alterius quodammodo longitudinis, & parte altera longiores uocantur.

Quod omnia ex eiusdem natura & alterius natura consistunt, idq; in numeris primum uideri. Cap. XXXII.

OMne autem quicquid in propria natura substantiaq; est immobile, terminatum definitumq; est, quippe quod nulla uariatione mutetur, nunquam esse desinat, nunquam possit esse quod non fuit. At hæc, unitas sola est, & quæ unitate formantur, comprehensibilis & determinatæ & eiusdem substãtiæ esse dicuntur. Ea uero sunt, quæ uel ab æqualibus crescunt uelut quadrati, uel quos ipsa unitas format, ideſt, impares. At uero binarius & cũcti parte altera lõgiores, qui à finita substantia discesserunt, uariabilis infinitæq; substantię nominantur. Constat ergo numerus omnis ex his quæ longè disiuncta sunt atq; contraria, ex imparibus, scilicet, & paribus. Hic enim stabilitas, illic instabilis uariatio, hic immobilis substantiæ robur, illic mobilis permutatio, hic definita soliditas, hic infinita congeries multitudinis. Quę, scilicet, cum sint cõtraria, in unam tamen quodammodo amicitiam cognationemq; miscentur, & illius unitatis informatione atq; regimento, unum numeri corpus efficiunt. Non ergo inutiliter neq; improuidè, qui de hoc mundo, deq́ue hac communi rerum natura ratiocinabantur, hanc primam totius modi substantiæ diuisionem fecerunt. Et Plato quidem in Timæo eiusdem naturæ, & alterius nominat, quicquid in mundo est, atq; aliud in sua natura permanere putat indiuiduum inconiunctumq; & rerum omnium primum. alterũ, diuisibile & nũquam in proprij statu ordinis permanens. Phyloaus uero, necesse est, inquit, omnia quę sunt uel infinita uel finita esse. Demonstrare, scilicet, uolens, omnia quæcunq; sunt, ex his duobus cõ

ſiſtere, aut ex infinita, ſcilicet, eſſe, aut ex finita, ad numeri ſine dubio ſimilitudinem. Hic enim, ex uno & duobus, & impari atq; pari cõiungitur. Quæ manifeſta ſunt, æqualitatis atq; inæqualitatis, eiuſdem atq; alterius, definitæ atq; indefinitæ eſſe ſubſtãtiæ. Quod uidelicet non ſine cauſa dictum eſt, omnia quæ ex contrarijs conſiſterent, harmonia quadam coniungi atq; componi. Eſt enim harmonia, plurimorum aduna tio, & diſſentientium conſenſio.

Ex eiuſdem atq; alterius numeri natura, qui ſunt quadratus & parte altera longior, omnes proportionum habitudines conſtare, Cap. XXXIII.

DIſponantur ergo in ordinem non iam pares atq; impares, ex quibus quadrati uel parte altera longiores fiunt, ſed hi ipſi qui illis coaceruatis in unumq; redactis, & quadrati & parte altera longiores prodeunt. Ita enim uidebimus iſtorum quendam conſenſum, & ad cęteras numeri partes procreandas amicitiam, ut non ſine cauſa hoc in omnibus rebus ab numeri ſpecie natura rerum ſumpſiſſe uideatur. Sint igitur duo uerſus tetragonorum ab unitate omnium, & à binario numero parte altera longiorum.

1	4	9	16	25	36	49
2	6	12	20	30	42	56

Horum igitur ſi primum compares primo, dupli quantitas inuenitur, quæ eſt prima multiplicitatis ſpecies. Si uero ſecundũ ſecundo, hemiolię quantitatis habitudo producitur. Si tertium tertio, ſeſquitertia proportio procreantur. Si quartũ quarto, ſeſquiquarta, & ſi quintum quinto, ſeſquiquinta. Et hinc ſuperparticularium normam in quoduis longiſſimum ſpatium progrediens, integram inoffenſamq; reperies. Ita ut in prima dupli proportione unitatis ſolius ſit differentia. Duo nanq; ab uno ſola ſemper diſcrepant unitate. In ſeſquialtera uero, duorum eſt differentia, in ſeſquitertia, trium, in ſeſquiquarta, 4 & deinceps ſecundum ſuperparticulares formas numerorũ, q̃d ad differentias attinet, uno tantũ creſcit adiecto numerũ explicãs naturalẽ.

Tetragonum

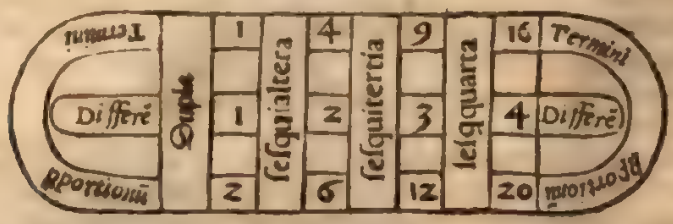

Altera parte longiores.

Sin uero ſecundum tetragonum, primo parte altera longiori compares, & tertium ſecundo, & quartum tertio, & quintum quarto, eaſdem rurſus proportiones effici pernotabis quas in ſuperiore forma deſcripſimus. Sed hic differentię ab unitate non inchoant, ſed à binario numero in infinitum per eoſdem calculos progrediuntur. Eritq́ue ſecundus, primi duplus, tertius, ſecundi ſeſquialter, quartus, tertij ſeſquitertius, ſecundum eandem conuenientiam quæ ſuperius demonſtrata eſt.

Tetragonum

Tetragonum.

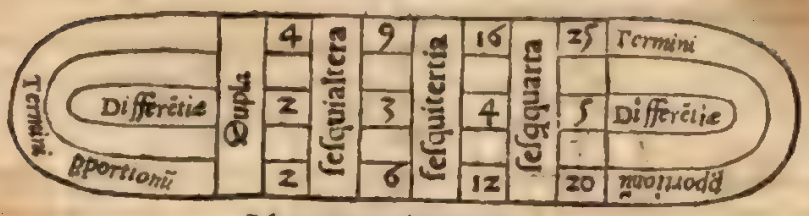

Altera parte longiores.

Rursus quadrati inuicem imparibus differunt, parte altera longiores, paribus.

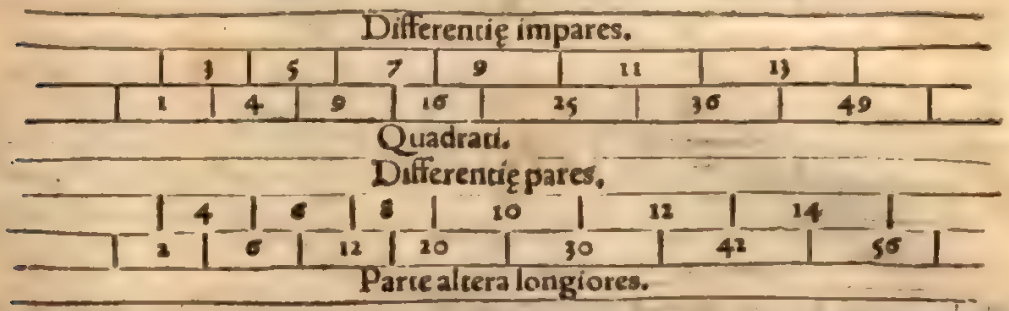

At uero si inter primum & secundum tetragonum, primum parte altera longiorem ponimus, ad utrosq; eos una proportione coniungitur. In utrisq; enim proportionibus dupli multiplicitas inuenitur. Sin uero inter secundum tertiumq; tetragonum, secundum parte altera longiorem ponas, sesquialteræ comparationis ad utrosq; forma componitur. Et si inter tertium & quartum tetragonum, tertiū parte altera longiorem constituas, sesquitertia species nascetur, & idem si in cunctis feceris, cunctas superparticulares species inuenire miraberis.

Tetragoni		Parte altera longiores		Tetragoni	
primus 1.		primus 2		secundus 4	duplus
secundus 4		secundus 6		tertius 9	sesquia ter
tertius 9		tertius 12		quartus 16	sesqtertius
quartus 16		quartus 20		quintus 25	sesqquartus

Et ad eundem modum in cæteris conuenit intueri. Rursus si ponantur duo tetragoni ex superius descriptis, ideſt, primus & secundus, & in unum colligantur, & medius eorum parte altera longior bis multiplicetur, tetragonus fit. Namq; unus & 4 si iungantur, 5 faciunt, eorum binarius parte altera longior si bis ducatur, quatuor faciunt, qui iuncti, 9 sine ulla dubitatione conficient, qui est numerus quadratus. Et ad eundem modum in alijs hoc modo dispositis numeris, quos suprà descripsimus, idem constat intelligi. Si uero conuertas, & inter duos primum & secundum parte altera longiores secundum tetragonum ponas, qui in ordine quidem secundus est, sed actu & opere primus, ex duobus parte altera longioribus congregatis, et bis multiplicato medio tetragono, rursus tetragonus conficitur. Namq; inter 6 & binariū numerum, qui sunt primus & secundus parte altera longiores, si ponatur quaternarius ordine secundus, primus actu tetragonus, & coniungantur duo & sex, faciūt, 8.

Tum si bis ducantur medij, quatuor faciunt rursus octonarium, qui cum superi oribus iuncti, sedecim tetragonum pandunt.

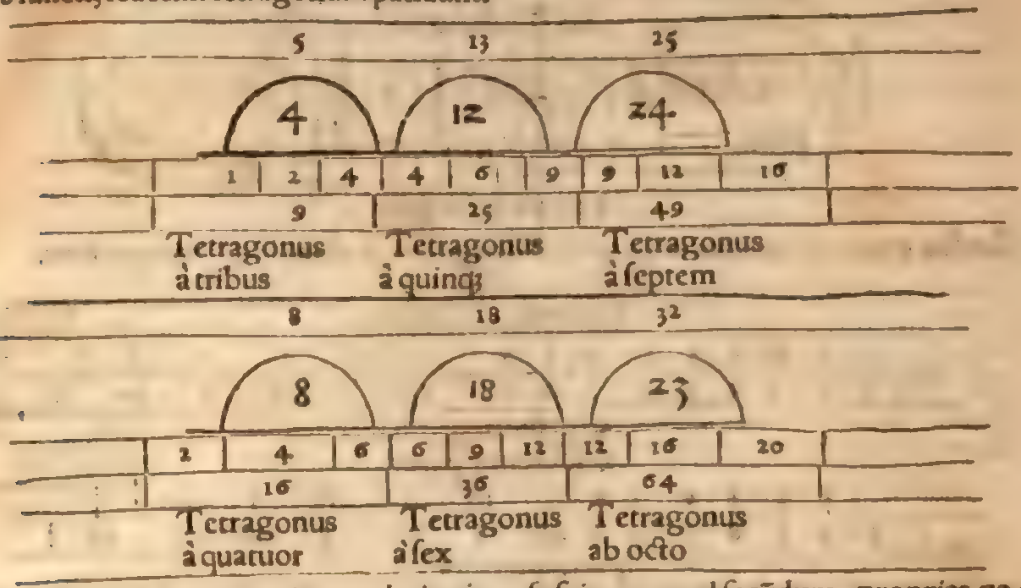

Illud quoq; nõ oportet minore admiratione suscipere, quod secũdum proprias naturas, ubi altrinsecus duo tetragoni stant, & unus parte altera longior in medio ponitur, tetragonus qui nascitur, ille semper ab impari procreatur. Nam ex superioribus, uno & 4 & bis multiplicato binario, factus est nouenarius tetragonus, qui, scilicet à tribus procreatur. Ter enim tres, 9 faciunt, qui ternarius impar est numerus. Et sequens qui ex quatuor & 9, & bis multiplicato senario coniunctus, est 25 tetragonus, & ipse ex impari quinario nascitur continenti post ternarium. Quinquies enim quinq;, 25 procedunt, & quinarius post ternarium, impar est numerus. Et in sequenti quoq; eadẽ ratio est. Nam qui ex 9 & 16 & bis ducto 12 quadratus 49 producitur, ille a septenario impari fit post quinarium cõtinenti. Septies enim 7 49 creant. At uero ubi duo altrinsecus parte altera longiores unum medium tetragonum claudunt, omnes ex his qui fiunt tetragoni, à paribus producuntur. Nam qui ex duobus & 6 parte altera longioribus & quaternario bis multiplicato, 16 tetragonus factus est, ille à quaternario numero, idest, pari producitur. Quater enim 4, 16 sunt. Et in sequenti quoq; ordine ubi ex senario & duodecim, & bis in suam summam ducto nouenario, 36 fiunt, ex continenti pari senario copulantur. Sex enim sexies, 36 restituunt. Nec minus in eandem rationem cadet, ex 12 & 20 & bis 16 factus 64 tetragonus. Hic enim ex octonario cõtinenti post senarium nascitur. Octies enim octo, 64 tetragonum iungunt. Et in alijs quoq; secundum eundem modum si idem facias, rationis ordo non discrepat.

Quod ex quadratis & parte altera longioribus, omnis formarum ratio consistat, Cap. XXXIIII.

Illud uero, quod ex his duobus tota omnium formarũ uidetur orta prolatio, nõ minore consideratione notandum est. Nanq; trianguli qui cunctas alias formas, sicut superius docuimus collecti producunt, his iunctis uelut ex quibusdam elementis oriuntur. Nanq; ex uno primo tetragono, & binario primo parte altera longiore, ternarius triangulus copulatur. Et ex binario uel quaternario, ideſt, ex secundo tetragono senarius triangulus procreatur. Ex quaternario quoq; & senario, denarius triangulus nascitur. Et ad eundem ordinem, cuncta triangulorum ratio cõstabit. Disponantur enim alternatim inter se tetragoni, & parte altera longiores, qui ut melius pernotarentur, prius in duobus eos uersibus dispositimus, post autem eosdem permiscuimus, & qui exinde trianguli nascerentur adscripsimus.

Tetragoni-

Tetragoni.

1	4	9	16	25	36	49	64	81

Parte altera longiores.

2	6	12	20	30	42	56	72	90

Tetragoni & altera parte longiores alternati.

1	2	4	6	9	12	16	20	25	30	36	42

3	6	10	15	21	28	36	45	55	66	78

Trianguli.

Quemadmodum quadrati ex parte altera longioribus, uel parte altera longiores ex quadratis fiant, Cap. XXXV.

OMnis uero tetragonus si ei proprium latus addatur, uel eodē rursus dematur, parte altera longior fit. Namq; 4 tetragono si quis duo iūgat, uel duo detrahat, 6 addendo perficiet & duo detrahendo, at utercq; figuram continet parte altera longiorem, quæ, scilicet, magna est alteritatis uis. Omnis enim infinita & indeterminata potentia, ab æqualitatis natura, & à suis se finibus cōtinenti substantia discedens, aut in maius exuberat, aut in minora decrescit.

Quod principaliter eiusdem quidem sit substantiæ unitas, secundo uero loco impares numeri, tertio quadrati, & quod principaliter dualitas alterius sit substantiæ, secundo uero loco pares numeri, tertio parte altera longiores, Cap. XXXVI.

COnstat igitur primo quidem loco, unitatem propriæ immutabilisq; substantiæ eiusdēq; naturæ, dualitatem uero, primā, alteritatis mutationisq; esse principium. Secundo uero loco, omnes impares numeros propter unitatis cognationem, eiusdē atq; immutabilis substātiæ esse participes, pares uero ob binarij numeri consortium, alteritatibus esse permixtos. Tetragonos quoq; ad eundem modum considerari manifestum est. Nam quod eorum cōpositio & cōiūctio ex imparibus fit, immutabili eos naturæ, pnunciabo cōiūctos. Qd' uero parte altera lōgiores ex copulatione pariū, pcreant, nūq; ab alteritatis uarietate separant.

Alternatim positis quadratis, & parte altera longioribus, qui sit eorum consensus, in differentia & in proportione, Cap. XXXVII.

ILlud igitur perspiciēdum est, quod si idem tetragoni & parte altera lōgiores disponātur, ita ut alternatim sibi permixti sint, tanta in his est cōiunctio, ut alias sibi in eisdem proportionibus cōmunicent, discrepent aūt differentijs. Alias uero differentijs, pares sint, proportionibus distent. Disponātur enim in ordinem ijdem illi superiores tetragoni, & parte altera longiores ab uno.

1	2	4	6	9	12	16	20	25	30

Ergo in superiore formula, hoc maximè intuēdū est. Nāq; inter unū qui est tetragonus, & 2, dupla proportio est inter 2 & 4, dupla. Hic ergo tetragonus, cum parte altera longiore, atq; hic cum sequente tetragono, eadem proportione iunguntur, differentijs uero non ijsdem. Namq; duorum atq; unius, sola unitas differentia est, sed ijdem duo à quaternario solo binario relinquuntur. Rursus, si 2 ad 4 speculeris, dupla est proportio, si quatuor ad sex, habitudinē sesquialteram recognosces. Hic ergo in proportionibus discrepant, in differentijs pares sunt. Namque & quatuor à duobus, & 6 à quatuor, eodem binario distant. In sequentibus etiam eodem modo,

ſicut in primis fuit, ratio conſtat. Nam eadem proportio eſt differentijs nõ eiſdem: Nam 4 ad 6, & ſex ad nouem, ſeſquialtera proportione iunguntur, 6 autem quaternarium duobus, 9 uero ſenarium tribus præterеunt. In ſequẽtibus etiam eadem ratio ſpeculabitur, & ſemper alternatim, nunc quidem eædẽ proportiones, aliꝫ differentiæ ſunt, nunc autem ordine permutato, ijſdem differentijs aliæ proportiones. Semperꝫ in quibus differunt, ſecundum naturalis numeri ordines tetragoni & parte altera longiores ſeſe ſuperabunt, tantum quod geminatis ſummulis naturalis numeri fit progreſſio. Quod mirum uideri non debet, nos enim ipſas ſummas tetragonorum & parte altera longiorum geminamus ad primas ſecundasꝫ proportiones.

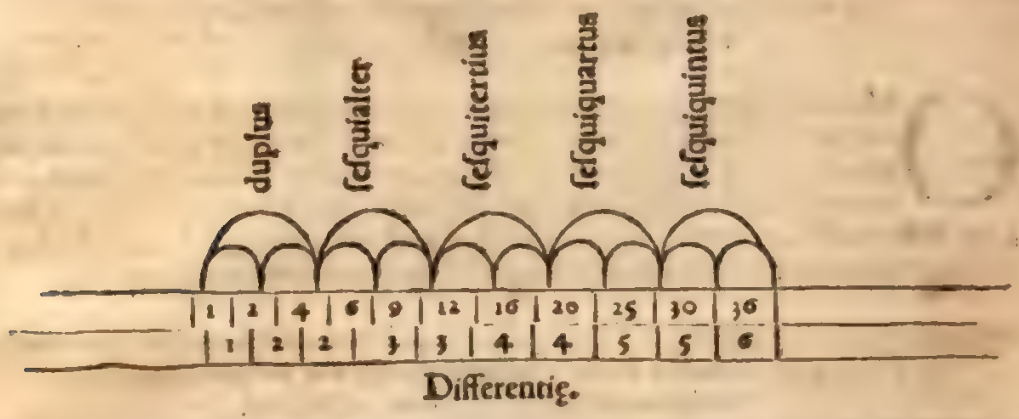

Differentiꝫ.

Eædem quoꝫ differentiꝫ, mirabilem in modum à toto per ſequentes partes, & per eaſdem unitates quibus ſuperius creuerũt, progrediuntur. Namꝫ inter unũ & duo, tantum unitas intercedit, quæ unitati cui æqualis eſt totum eſt, binarij uero, medietas. Eodem modo inter 2 & 4 tantum duo ſunt, qui binarij totum ſunt, quaternarij medietas. Inter quaternarium uero & ſenarium ijdem duo ſunt, ad quaternariũ medietas, ad ſenarium, pars tertia. Tres uero qui ſequuntur qui inter 6 & 9 conſtituti ſunt medij, ſunt quidem ſenarij dimidium, pars uero tertia nouenarij. Et rurſus, ternarius qui nouenarij tertia pars eſt, duodenarij quarta eſt, & ad eundem modum uſque in finem deſcriptionis, geminatis huiuſmodi partibus, ſicut ipſa quoꝫ ſummarum comparatio geminata eſt, æquas partium progreſſiones aſpicies.

Probatio, quadratos eiuſdem eſſe naturæ. XXXVIII.

ILlud autem apertiſſimum ſignum eſt, omnes tetragonos imparibus eſſe cognatos, quod in omni diſpoſitione ab uno, uel in duplicibus, uel in triplicibus talis naturæ ordo conſeritur, ut nunꝫ niſi ſecundum imparem locum tetragonus inueniatur. Diſponamus enim in ordinem numeros, primo quidem duplos, deinde triplos.

	1	2	4	8	16	32	64	128	256	
	1	3	9	27	81	243	729	2187	6561	

Si igitur in utriſꝫ uerſibus primos aſpicias, ſingulos quos inuenis, quoniam tetragoni ſunt, in impare loco ſunt conſtituti, quoniam primi ſunt. Si uero tertium locum reſpexeris, 4 & 9 notabis, quorum hic à duobus proficiſcitur, illum ternarius creat, qui ſunt loco impari conſtituti. Quintum deinde ſi uideas locum, 16 & 81 reſpicies,

respicies, sed unus à quaternario nascitur, alterum nouenarius creat. Et si nonum locum rursus aspicias, tetragonos pernotabis 256, 6561, quorum superior fit à 163 inferior uero ab 81. Idē si in infinitum facere libeat, indiscrepanter incurrit.

Cubos eiusdem participare substantiæ quod ab imparibus nascantur, Cap. XXXIX.

IPsi uero cubi, qui quanquam tribus interuallis sublati sunt, tamē propter æqualem multiplicationem participant immutabilis substātiæ, eiusdēq; naturæ sunt socij, non aliorum quā impariū coaceruatione produnt, nunq; uero pariū. Nam si omnes, ab unitate impares disponantur, iuncti figuras cubicas explicabunt.

1	3	5	7	9	11	13	15	17	19	21

In his igit̄ qui primus est potestate, & uirtute, primū cubum faciet. Iuncti uero duo qui sequuntur ternarius, scilicet, & quinarius, secundum efficiunt cubū, qui est octonarius. Iuncti autem 3 qui sequunt̄, septenarius, nouenariusq; & 11, cubū faciunt, qui 27 numero continet̄, qui est tertius. Et sequētes quatuor, quartum, & qui sequunt̄ 5, quintum, & ad eundem modum quotus quisq; cubus efficitur, tot coniunctione impares apponuntur. Hoc autem diligentius subiecta descriptio docet.

1	3	5	7	9	11	13	15	17	19
1	8		27			64			
primus ab uno	Secundus à bis duobus bis		Tertius à ter tribus ter			Quartus à quater quatuor quater			

De proportionalitatibus, Cap. XL.

ET de his quidem sufficienter dictum est, nunc res admonet, quædam de proportionibus disputātes, quę nobis uel ad musicas speculationes, uel ad Astronomicas subtilitates, uel ad Geometricæ considerationis uim, uel etiam ad ueterum lectionum intelligentiam prodesse possint. Arithmetica introductione commodissimè terminare. Est igitur proportionalitas, duarū uel trium uel quotlibet proportionum, assumptio ad unum atq; collectio. Vt autem communiter definiamus, proportionalitas est, duarum uel plurium proportionum similis habitudo, etiam si non eisdem quantitatibus & differentijs constitutæ sint. Differentia uero est, inter numeros quantitas. Proportio est, duorū terminorū ad se inuicē quædam habitudo, & quasi quodammodo continentia. Quorum compositio q̄ efficit, proportionale est. Ex iunctis enim proportionibus, proportionalitas fit. In tribus autem terminis, minima proportionalitas inuenitur. Fit etiam in pluribus sed longior, ut binarius ad unum, quoniam duo sunt termini, duplam obtinet proportionem, sin uero quatuor contra 2 cōpares, & hic quoq; dupla proportio est, quos tres terminos si cōtinuē cōsideres, ex duabus proportionibus fit proportionalitas. Et est proportionalitas, unū ad duo, & duo ad quatuor. Est enim proportionalitas, ut dictum est, collectio proportionū in unumq; redactio. Fit etiā & in lōgioribus. Nam si quatuor illis octo uelis adiūgere, & his 16, & his 32, & deinceps duplos qui sequuntur, fit in omnibus dupla proportionalitas ex proportionibus duplis. Igitur quoties unus atque idem terminus, ita duobus circū se terminis communicat, ut ad unum dux sit

dux ſit,ad alium comes, hęc proportionalitas continua uocatur,ut unus,duo,quatuor. Eſt enim ęqualitas in his proportionis,& quemadmodum ſunt 4 ad 2, ſic ſunt duo ad unum. Et rurſus,quemadmodum unus ad duo,ſic duo ad quatuor. Et ſecundum quantitatem quoq; numeri,eodem modo eſt. Quantum enim tres ſuperant binarium,tantum binarius unitatem,& quantum unus à duobus minor eſt, tantũ binarius à ternario ſuperatur. Sin uero alius ad unum refertur terminus,alius uero ad alium,neceſſe eſt habitudinem diſiunctam uocari. Vt ad æqualitatem quidem proportionis ſunt, 1 2 4 8. Sic enim ſunt quemadmodum duo ad unũ,ſi octo ad quatuor,& conuerſim,quemadmodum unus ad duo,ſic quatuor ad octo. Et permutatim,quemadmodum quatuor ad unum,ſic octo ad binarium. Secundum quantitatem uero numeri,ut ſunt 1 2 3 4, quantum enim unus à duobus uincitur,tantũ ternarius à quaternario ſuperatur. Et quantum duo unum uincunt,tanto ternariũ qua ternarius tranſit. Permixtim etiam,quanto unus tribus minor eſt, tãto binarius qua ternario,uel quãto ternarius unitatẽ ſuperat, tãto binariũ trãſgredit quaternarius.

Quæ apud antiquos proportionalitas fuerit & quas poſteri addiderint, Cap. XLI.

CONfeſſæ quidem & apud antiquiores notæ,quęq; ad Pythagoræ uel Platonis uel Ariſtotelis ſcientiam peruenerũt,hæ tres medietates ſunt Arithmetica,Geometrica, Harmonica. Poſt quas proportionum habitudines,tres aliæ ſunt quæ ſine nomine quidem feruntur. Vocantur autem quarta,quinta,uel ſexta,quæ ſuperius dictis oppoſitæ ſunt. At uero poſteri propter denariũ numeri perfectionem, quod erat Pythagoræ cõplacitus,medietates alias quatuor addiderunt, ut in his proportionalitatibus,denariæ quantitatis corpus efficerent. Secundum quem numerum & priores quinq; habitudines comparationesq; deſcriptę ſunt,ubi quinq; maioribus proportionibus,quos uocauimus duces,minores aptauimus alios terminos quos comites diximus. Inde etiam in Ariſtotelica atq; Archytę prius 10, prædicamentorum deſcriptione, Pythagoricum denarium manifeſtũ eſt inueniri. Quandoquidem & Plato ſtudioſiſſimus Pythagoræ ſecundum eam diſputationem uiuidit,& Archytas Pythagoricus antè Ariſtotelem (licet quibuſdam ſit ambiguum) decem hæc prædicamenta conſtituit. Inde etiam 10 membrorum particulæ,inde alia permulta,quæ omnia perſequi non eſt neceſſe.

Quod primum de ea quæ uocatur Arithmetica proportionalitate dicendum eſt, Cap. XLII.

NVnc uero de proportionalitatibus,deq; medietatibus dicendum eſt. Et primum quidem de ea medietate tractabimus,quę ſecundum quantitatis ęqualitatem,neglecta proportionis parilitate,cõſtitutorum terminorum habitudines ſeruat. In his autem quantitatibus medietas iſta uerſatur,in quę his ſpeculanda eſt,in quibus à ſeipſis termini differunt. Quid autem eſſet differentia terminorum,ſuperius diffinitum eſt. Hanc autem eſſe Arithmeticam medietatem,numerorum ipſa ratio declarabit,quoniam eius proportio in numeri quantitate conſiſtit. Quæ igitur cauſa eſt,huiuſmodi terminorum habitudinem,id eſt, Arithmeticã cunctis alijs proportionalitatibus anteponere? primũ quod hanc nobis in principio ipſa numerorum natura,& uis naturalis quãtitatis opponit. Huiuſmodi enim proportiones quæq; ad terminorum differentias pertinent,ut paulò poſt demonſtrabitur,in naturalis primum numeri diſpoſitione cognoſcimus. Deinde,ſ̃d ſuperiore libro diſputantibus nobis apparuit, Arithmeticam uim Geometrica atq; Muſica eſſe antiquiorem,& quod illatã,has ſimul inferret,ſublata uero perimeret. Quare ordine diſputatio progreditur,ſi ab ea prius inchoandum ſit medietate,quæ in numeri differentia,non in proportionis ſpeculatione uerſatur.

De Arith-

De Arithmetica mediétate eiusq; proprietatibus, Cap. XLIII.

ARithmeticam medietatem uocamus, quoties uel tribus uel quotlibet terminis positis, æqualis atq; eadem differentia inter omnes dispositos terminos inuenitur. In qua neglecta proportionis æqualitate, terminorum tãtum differentiarumq; speculatio custoditur, ut 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10. In hac enim naturalis numeri dispositione, si quis continuatim differentias terminorũ cupiet aspicere, secundum Arithmeticam medietatem, æqua terminorũ inter se discrepantia est. Aequales enim sunt differẽtiæ, sed eadẽ proportio atq; habitudo non est. Si igitur in tribus terminis consideratio sit, continua proportionalitas dicitur. Sin uero hic alius dux & alius comes, illic uero utriq; sint alij, uocabitur disiuncta medietas. Si igitur in tribus tantum terminis secundum continuam medietatem conspexeris, uel in quatuor, uel in quolibet alijs secundum disiunctam, easdem semper differentias terminorum uidebis, tantum solis proportionibus permutatis. Id si in uno qs nouerit, reliqua eum ratio non latebit. Sit cõtinua medietas 1 2 3. Hic unus à duobus, & duo à tribus, solis tantum singulis distãt, & sunt eædem differentiæ, pportiones uero aliæ. Nanq; duo ad unum duplus est, tres ad duo, sesquialter, & in cæteris idem uidebis. Sin autem permiscens & aliquos præteriens eligas, & in his aliquam speculationem ponas, idem poterit euenire. Nam si æquales terminos intermittas, & sese in priore dispositione prętereant, si singulos intermittas, solius binarij nota bitur differentia, sin uero duo prætereas, ternarij, si tres, quaternarij, & ad eundem modum uno plus quàm intermiseris, erit illa quam quærimus differẽtia terminorũ. Nanq; si in tribus terminis singuli relinquantur, binarius semper intererit.

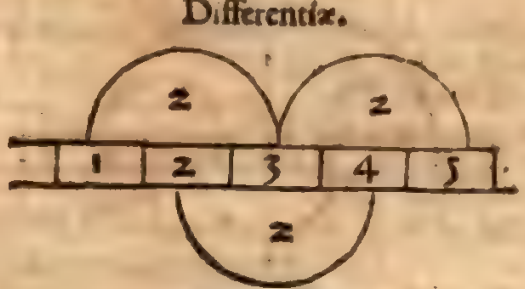

Vides'ne ut cum superius in naturalis numeri dispositione se termini singulis prætererent, prætermissis duobus & 4, unus ad tres, & 3 ad quinarium comparati, binarium solum in differentia retinuerint. Nec non etiam in disiuncta eadem uersabitur obseruatio.

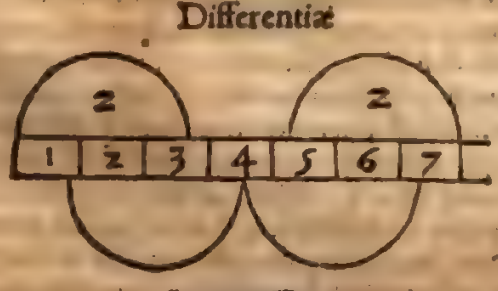

Talibus igitur uestigijs insistẽtem, nullus ab eadẽ similitudine error abducet. Nanque si duos intermittas, ternarius differentiam continebit, si tres, quaternarius, si quatuor

si quatuor, quinarius, æque in continuis proportionibus atq; disiunctis. Qualitas autem proportionis eadem non erit, quamuis sint æquis termini differētijs distributi. Quod si conuersim ponātur, ut non eisdē differentijs eadem qualitas proportionis eueniat, Geometrica talis proportionalitas non Arithmetica nominatur. Est autem proprium huius medietatis, quod si in tribus terminis speculatio sit, compositis extremitatibus, illa summa quæ inter extremitates est, non loco tantum, uerū etiam sit quantitate medietas. Vt si ponantur 1 2 3, unus & tres quatuor reddunt. Duo uero qui medius inter utroscp est, quaternarij medietas inuenitur. Quod si bis medietatem ducas, æquus ent extremitatibus. Bis enim duo, quatuor creant. Sin uero disiuncta sit, quod fit ex utriscp extremitatibus cōpositis, hoc ex duabus medietatibus redditur. Si enim sunt 1 2 3 4, unus & quatuor, quinarium creant, duo & tres mediī, in eundem rursus quinarium surgunt.

Continua

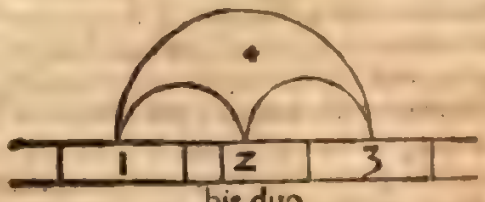

bis duo

4

Discontinua

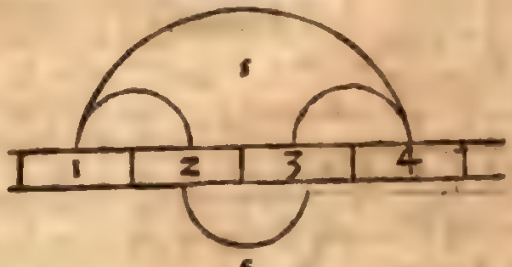

5

Est illi hoc quoq; solida proprietate consunctum, quod quemadmodum sunt omnes termini huiusmodi dispositionis ad seipsos, ita sunt differentiæ ad differentias constituq;. Nanq; omnis terminus sibijpsi æqualis est, & differentiæ differentijs sunt æquales. Illud quoq; subtilius, quod multi huius disciplinæ periti, nisi Nicomachus nunquam antea perspexerunt, quod in omni dispositione, uel continua, uel disiuncta, quod cōtinetur sub duabus extremitatibus, minus est eo numero qui ex medietate conficitur, tantum quantum possunt duæ sub se differentiæ continere, quæ inter ipsos sunt terminos constitutæ. Ponamus enim tres terminos huiusmodi 3 5 7. Si igitur tres septies augeantur, in 21 numerum cadūt. Quod si medium terminum, id est, 5 in semetipsum multiplicaueris, quinquies quinq; faciunt 25. Et hic numerus ab eo quem extremitates colligūt, quaternario maior est, quem, scilicet, differentiæ conficiunt. Inter tres enim & 5 & 7 bini intersunt, quos si in sese multiplices, 4 reddunt, bis enim duo, quatuor fiunt. Rectè igitur dictum est, in hac huiusmodi dispositione quod continetur sub extremitatibus, minus esse illo numero qui fit ex medietate tantum, quantum differentiæ in se multiplicatæ restituunt.

Quartum

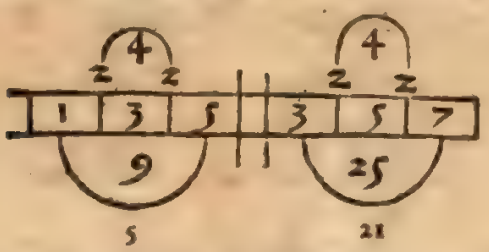

Quartum uero proprium huiuſmodi diſpoſitionis notatur, quod antiquiores quo que habuere notiſſimũ, quod in hac proportionalitate uel medietate, in minoribus terminis maiores proportiones, in maioribus minores comparationes neceſſe eſt inueniri. Nanq; in diſpoſitione hac 1 2 3, minores ſunt termini, 1 & 2, maiores 2 & 3. & 2 ad unũ, duplus eſt, 3 uero ad duos ſeſquialter, ſed maior eſt proportio du pli q̃uãm ſeſquialtera. In harmonica autem medietate, econtrario euenire contingit. In minoribus enim terminis, minores proportiones, in maioribus, maior proportionis quantitas cuſtoditur. Harum uero medietatũ, id eſt, Arithmeticę atq; harmonicę, Geometrica proportionalitas media eſſe notata eſt, quæ uel in maioribus uel in minoribus terminis, equas numerorum qualitates in proportionalitate cuſtodit. Inter maius uero & minus, æqualitas loco ponitur medietatis. Et de Arithmetica quidem medietate ſatis dictum eſt.

De Geometrica medietate eiuſq; proprietatibus, Cap. XXXIIII.

NVnc uero, quæ hanc ſequitur Geometrica medietas, expediatur, quæ ſola uel maximè proportionalitas appellari poteſt, propterea quod in ea eiſdem proportionibus terminorum, uel in maioribus uel in minoribus ſpeculatio ponitur. Hic enim æqua ſemper proportio cuſtoditur, numeri quantitas multitudoq; negligitur contrariè quàm in Arithmetica medietate, ut ſunt 1 2 4 8 16 32 64. Vel in tripla proportione 1 3 9 27 81. Vel ſi quadrupla, uel ſi quincupla, uel ſi in quamlibet multiplicitatem numerorum ſit conſtituta diſtenſio. In his enim quotlibet terminos ſumpſeris, explebũt Geometricam medietatem, quemadmodum ante prior ad ſequentem, ita ſequens ad alium. Et rurſus, ſi permixte facias, idẽ erit. Si enim ponãtur tres termini 2 4 et 8, quemadmodũ ſunt 8 ad 4, ita 4 ad 2. Atq; hoc ſi cõuertas, quemadmodũ ſunt 2 ad 4, ita erunt 4 ad 8.

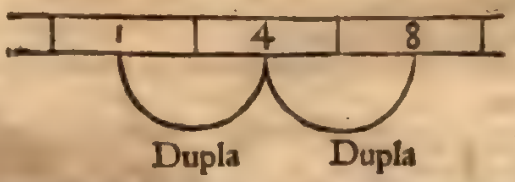

Vel ſi in quatuor terminis, ut ſunt 2 & 4, 8 & 16 quemadmodum eſt primus ad tertium, ideſt, 2 ad 8, ſic erit ſecundus ad quartum, ideſt, 4 ad 16. Vtraq; enim proportio quadrupla eſt. Et conuerſim, quemadmodum quartus eſt ad ſecũdum, ita tertius notatur ad primum. Hoc uero etiam diſiunctè licet. Nam quemadmodũ eſt primus ad ſecundum, id eſt, 2 ad quatuor, ſic tertius ad quartum, id eſt, 8 ad 16, & conuerſim, quemadmodum ſecundus ad primum, id eſt, 4 ad duos, ita quartus ad tertium, id eſt, 16 ad 8, i dq; in omnibus rata conſideratione perſpicies.

Dupla

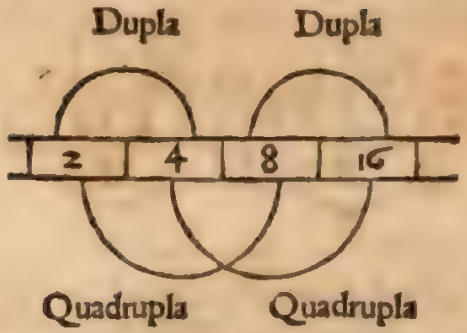

Habet autem proprium huiusmodi medietas, quod in omni dispositione secundū hanc proportionalitatem terminorum differentiæ in eadem proportione contra se sunt, qua fuerint ipsi termini quorum sunt ipsæ differentiæ. Siue enim dupli contra se sint termini, duplæ erunt etiam differentiæ, siue tripli, triplæ, siue secundum quam libet multiplicitatem, eadem in differentijs multiplicitas erit, quā prima consideratio inuenit in terminis, ut subiecta descriptio monet.

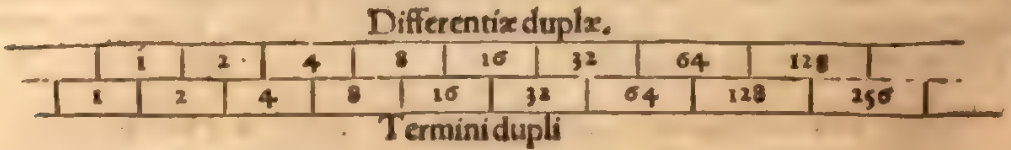

Nulli igitur dubium esse potest, quod cum omnes termini dupli sint, ita differentiæ quoq; eorum terminorum duplæ esse uideantur, ut uno minus termino in differentijs, omnes penè dispositos subter terminos quorum sunt ipsæ differentiæ, superior ordo reddiderit. Est etiam aliud proprium, quod omnis ad minorē maior terminus comparatus, ipsum minorem retinet differentiam. Namq; binarius ad unitatem, ipsa unitate differt, & quaternarius binario, ipso binario, & octonarius quaternario, ipso quaternario, & deinceps maiores alij, ipsis minoribus ab eisdem ipsis differūt quos numerositate prætereunt. Et hoc quidem in duplici proportione cadit. Sin uero sint triplices proportiones, maior terminus à minore termino, duplicato minore termino differt. Vt si sint 1 3 9, tres ab uno, binario differūt, in quem unitas, id est, minor terminus duplicatus exundat, & 9 à tribus, senario differunt, quem ternarius duplicatus educit. Et in alijs cunctis eiusmodi ratio reperietur. Sin uero quadruplices sint, triplicato minore termino, maior terminus à minore distabit. Et si quincupli, quadruplicato, & si sexcupli, quincuplicato, & una minus multiplicatione quā est ipsa minorum ad maiores comparatio terminorum, minorē numerus maior exuperat.

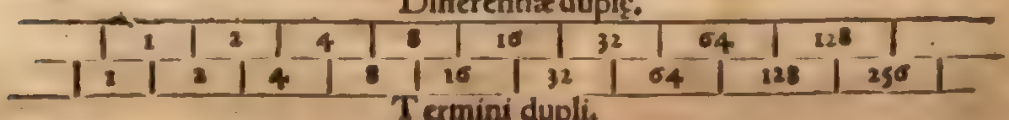

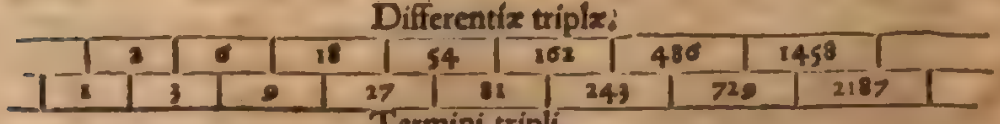

Differentiæ

Differentiæ quadruplæ.

3	12	48	192	768	3072	12288	
1	4	16	64	256	1024	4096	16384

Termini quadrupli.

Hæc autem proportionalitas & in alijs omnibus, uel ſuperparticularibus, uel ſuperpartientibus inuenitur, huiuſmodi proprietate in omnibus conſeruata, ut in continua proportione, quod fit ſub extremitatibus ſi tres fuerint termini, hoc à medietate multiplicata conſurgat. Si enim ſint 2 4 8, quod fit ex bis 8, idem fit ex quater 4. Vel ſi ſit in quatuor terminis diſiuncta proportio, quod fit ſub utriſq; extremitatibus, id duarum medietatum multiplicatione concreſcat. Vt ſi ſint 2 4 8 16, quod fit ex bis 16, id ex quater 8 reddatur. Exemplar autẽ nobis maximum certiſſimumq; ſit illud ubi ex æqualitate diximus omnes inæqualitatis ſpecies fundi. Illic enim, in omnibus uel multiplicibus, uel ſuperpartiẽtibus, uel ſuperparticularibus, uel in cæteris coniũctis, Geometrica proportionalitas cuſtoditur, has omnes proprietates quas ſupràdiximus continens. Quarta uero eſt proprietas huiuſce medietatis, quod uel in maioribus uel minoribus terminis æquales ſemper proportiones ſunt. Nanq; ſi ponantur 2 4 8 16 32 64, inter hos omnes dupla proportio eſt. Apparet etiam hęc proportionalitas in binis proportionibus, ab unitate alternatim parte altera longioribus quadratisq; diſpoſitis, à prima multiplicitatis habitudine, ideſt, à duplici per cũctas ſuperparticulares habitudines proportionesq; diſcurrens, quod ſubiecta deſcriptione ſignatum eſt.

Tetragonus	1	
Parte altera longior	2	Dupla
Tetragonus	4	Dupla
Parte altera longior	6	Seſquialtera
Tetragonus	9	Seſquialtera
Parte altera longior	12	Seſquitertia
Tetragonus	16	Seſquitertia
Parte altera longior	20	Seſquiquarta
Tetragonus	25	Seſquiquarta
Parte altera longior	30	Seſquiquinta
Tetragonus	36	Seſquiquinta
Parte altera longior	42	Seſquiſexta
Tetragonus	49	Seſquiſexta

Quæ medietates, quibus rerum publicarum ſtatibus comparentur, Cap. XXXV.

Atq; ideo Arithmetica quidem ei reipublicæ comparatur quæ paucis regitur, idcirco quod in minoribus eius terminis maior proportio ſit. Muſicam uero medietatem optimatum dicunt eſſe rem publicam, ideo quod in maioribus terminis maior proportionalitas inuenitur. Geometrica medietas, popularis quodammodo et ex æqualitate ciuitatis eſt. Nanq; uel in maioribus, uel in minoribus, æquali omnium proportionalitate componitur, & eſt inter omnes, paritas quædam medietatis æquum ius in proportionibus conſeruantis.

Quod ſuperficies, una tantum in proportionalitatibus medietate iungantur, ſolidi uero numeri, duabus medietatibus in medio collocantur, Cap. XXXVI.

POſt hæc igitur tempus eſt, ut expediamus nunc quiddam nimis utilè in Platonica quadam diſputatione, quæ in Timæi coſmopeia haud facili cuiquã uel penetrabili ratione uerſatur. Omnes enim planæ figuræ quæ nulla altitudine creſcunt, una tantum medietate Geometrica continuantur, alia quæ iungat non poteſt inueniri, unde duo tantum in his interualla ſunt conſtituta à primo, ſcilicet, ad medium, & à medio ad tertium. Si uero fuerint cubi, duas tantum habebunt medietates, ubi tertia inueniri non poterit, ſecundum Geometricam, ſcilicet, proportionem. Vnde formæ ſolidæ tria interualla dicuntur habere. Eſt enim unum interuallũ à primo ad ſecundũ, & à ſecundo ad tertiũ, & à tertio ad quartũ, quæ eſt, ſcilicet, poſtrema diſtantia. Rectæ igitur & planæ figuræ, duobus interuallis, & ſolidæ tribus contineri dicuntur. Sint enim duo tetragoni 4, ſcilicet, & 9, horum igitur unus tantum medius, in eadem proportione cõſtitui poteſt. Nanq; ſenarius ad 4 ſeſquialter eſt, & 9 ad ſenarium eodem modo ſeſquialiter. Hoc autem idcirco euenit, quod ſingula latera, ſingulorum tetragonorum efficiunt ſenariam medietatẽ. Nãq; quaternarij tetragoni latus, binarius eſt, nouenarij, ternarius, hi ergo multiplicati ſenarium perfecerunt. Bis enim tres, ſenarius eſt. Et quotienſcunq; datis duobus tetragonis, eorum medietatem uolumus inuenire, latera eorum multiplicãda ſunt, & qui ex his procreabuntur, medietas eſt. Si autem cubi ſint, ut 8 & 27, duæ tantum inter hos eadem proportione medietates conſtitui queunt, 12, ſcilicet, & 18, nanq; 12 ad 8, & 18 ad 27, ſeſquialtera tantum proportione iunguntur. In his quoq; eadem laterum ratio eſt. Nanq; ex uno cubo qui propinquior eſt, una medietas duo latera colligit, ex alternatim uero poſito, unum. In alia quoq; medietate idem eſt. Ponantẽ enim duo cubi, & in medio eorum duæ medietates quas ſuperius diximus, 8 12 18 27, octonarij igitur latus, eſt binarius, bis enim bini, bis octonarium fecerunt. Ternarius uero 27 cubi latus eſt. Ter enim tres ter, 27 reſtituunt. Medietas igitur quæ iuxta octonarium eſt, ideſt, 12 mutatur duo latera ex propinquo ſibi octonario, et aliud unũ latus ex altrinſecus poſito 27 cubo. Bis enim bini ter, 12 pandunt. Et 18 eadem ratione duo latera à propinquo ſibi 27 cubo colligit, & unum ab altrinſecus poſito octonario. Tres enim ter bis, 18 concludunt. Hoc autem uniuerſaliter ſpeculandum eſt, ſi tetragonus tetragonũ multiplicet, ſine dubio tetragonus prouenit. Sin uero parte altera longior tetragonum multiplicet, uel tetragonus parte altera longiorem, nũ quam tetragonus, ſed ſemper antelongior creſcit. Rurſus ſi cubus cubum multiplicauerit, cubi forma conficitur. Si uero parte altera longior cubum, uel cubus parte altera longiorem, nunquam cubus procreabitur, hoc, ſcilicet, ſecundum ſimilitudinẽ paris atq; imparis. Par enim, parem ſi multiplicet, ſemper par naſcitur, et impar imparem ſi multiplicet, impar continuo procreatur. Si uero impar parem, uel ſi par imparem multiplicet, par ſemper exoritur. Hoc aũt facilius cognoſcitur ex lectione Platonis in libris de republica, eo loco qui nuptialis dicitur, quem ex perſona muſarum Philoſophus introducit. Sed nunc ad tertiam medietatem redeundum eſt.

De harmonica medietate eiuſq; proprietatibus, Cap. XXXVII.

HArmonica autem medietas eſt, quæ neq; eiſdem differentijs, nec æquis proportionibus conſtituitur, ſed illa in qua quemadmodum maximus terminus ad paruiſſimum terminum ponitur, ſic differentia maximi & medij, cõtra differentiã medij atq; paruiſſimi cõparatur. Vt ſi ſint 3 4 6, uel ſi 2 3 6. Senarius enim, quaternariũ ſua tertia parte ſupat, ideſt, duobus, quaternarius uero, ternariũ ſua quarta parte ſuperuenit, ideſt, uno. Et ſenarius, ternariũ ſua medietate, ideſt, tribus, ternarius uero, binariũ ſua parte tertia, ideſt, unitate trãſcendit. Quare in his neq; eadẽ, proportio terminorũ eſt, neq; ſunt eædẽ differẽtiæ. Eſt aũt quemadmodũ maximus

maximus terminus ad paruiſſimũ terminum, ſic differentia maximi & mediĳ, ad differentiam mediĳ atq; poſtremi. Nanq; in hac proportione quæ eſt, 3 4 6 maior terminus, ideſt, ſenarius ad paruiſſimum terminum ternarium duplus eſt, & differentia maximi & mediĳ, ideſt, ſenariĳ & quaternariĳ duo, ſcilicet, ad differentiam mediĳ & ultimi, ideſt, quaternariĳ atq; ternariĳ, quæ eſt unitas dupla perſpicitur. Sed hoc quoque ſubiecta deſcriptione monſtratur:

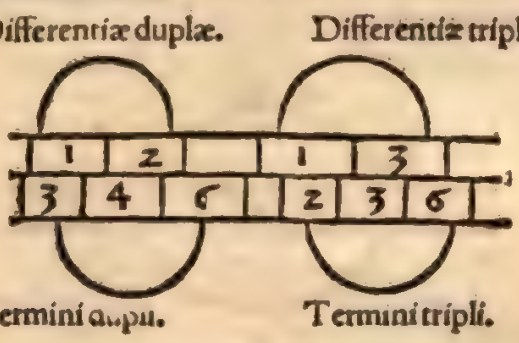

Habet autem proprietatem, quemadmodum dictum eſt, contrariam Arithmeticæ medietati. In illa enim, in minoribus terminis maior erat proportio, in maioribus, minor, in hac uero, in maioribus quidẽ terminis maior eſt proportio, in minoribus uero, minor. Nanq; in hac diſpoſitione 3 4 6, tres ad quatuor comparati, ſeſquitertiam habitudinem, ſex uero ad quatuor, ſeſquialteram reddunt, ſed maior eſt proportio ſeſquialtera à ſeſquitertia, tantum quantum pars tertia medietate tranſcenditur. Iuſte igitur medietas quædam Geometrica proprieq; eſſe proportionalitas iudicatur, ſcilicet, inter eam ubi in maioribus terminis minor eſt proportio, & minoribus maior, & inter eã ubi in maioribus maior eſt, in minoribus minor. Illa eſt enim uere proportionalitas, quæ medietatis quodammodo locum obtinens, & in maioribus & in minoribus, æqualibus proportionum comparationibus continetur. Hoc quoque ſignum eſt, duarum extremitatum mediam eſſe quodammodo Geometricã proportionem. Nanq; in Arithmetica proportione, medius terminus eadem ſua parte, & minorem præcedit & à maiore præceditur, ſed alia parte minoris, alia uero parte maioris. Sit enim Arithmetica diſpoſitio 2 3 4. Ternarius igitur numerus, binarium tertia ſua parte præcedit, ideſt, uno, & à quaternario tertia ſua parte præceditur, ideſt, uno. At uero ternarius non eadem parte minoris minorem uincit, uel maioris à maiore ſuperatur. Nanq; minorem, ideſt, binarium uno ſuperat, ideſt, ipſius medietate binariĳ, à quaternario uero uno relinquitur, quę pars quaternariĳ quarta eſt. Rectè igitur dictum eſt, medium terminum in huiuſmodi medietate, eadem ſui parte & minorem uincere & à maiore ſuperari, ſed non eiſdem partibus, uel minoris minorem tranſgredi, uel maioris à maiore tranſcendi. Contrarie harmonica medietas proportiones habet. Nãq; nõ eadem parte ſua, medius terminus in hac proportione uel minorem uincit, uel à maiore ſuperatur, ſed eadem parte minoris minorẽ ſuperat, qua parte maioris à maiore ſuperatur. In hac enim diſpoſitione harmonica, quæ eſt 2 3 6, ternarius binariũ tertia ſui parte uincit, idem ternarius à ſenario tota ſui quantitate ſuperat, ideſt, tribus. Idemq; ipſe ternarius, medietate minoris uincit minorẽ, ideſt, uno, & medietate maioris à maiore termino uincitur, ideſt, tribus. Senariĳ enim medietas, ternarius eſt. In Geometrica uero medietate, neq; eiſdem ſuis partibus medius uel uincit minorem, uel à maiore uincitur, neq; eadem parte uel minoris minorem ſuperat, uel maioris à maiore relinquitur, ſed qua parte ſua medius terminus minorẽ ſuperat, eadem parte ſua maior terminus medium uincit. Quod eſt ut medietas atq; extremitas, æqualibus medietatem & extremitatem reliquam ſuis partibus ſuperuadant. In hac enim diſpoſitione, quæ eſt 4 6 9, tertia ſui parte medius ſenarius qua-

ternarium ſuperat, ideſt, duobus, & tertia ſui parte rurſus nouenarius ſenarium uincit, ideſt, tribus. Habet autem aliam proprietatem harmonica medietas, ut cum duæ extremitates in unum redactas, medietas multiplicauerit, dupla quantitas colligitur, quam ſi ſe multiplicent duæ extremitates. Sint enim hi termini 3 4 6. Si igitur ternarium & ſenarium iungas, nouenarium facies, qui per quaternarium ductus, 36 efficit. Quod ſi ſe ipſæ extremitates multiplicent, & fiant tres ſexies, 18 conficiunt, quod eſt prioris ſummæ dimidium.

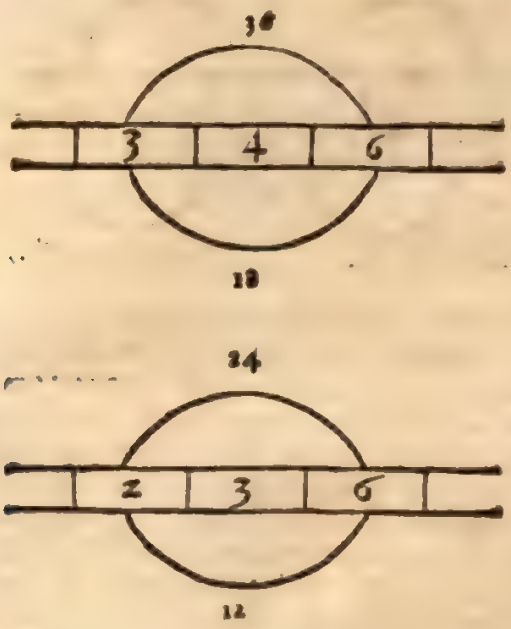

Quære dicta ſit harmonica medietas ea quæ digeſta eſt, Cap. XXXVIII.

COnſiderandum forſitan uideatur, cur hanc harmonicam medietatem uocemus. Cuius hæc ratio eſt, quoniã Arithmetica diſpoſitio, æquas tantũ per differentias diuidit quantitates, Geometrica uero, terminos æqua proportione coniungit. At uero harmonica ad aliquid quodammodo relata conſideratione, neq; ſolum in terminis ſpeculationem proportionis habet, neq; ſolum in differentijs, ſed in utriſq; cõmuniter. Quærit enim ut quemadmodum ſunt ad ſe extremi termini, ſic maioris ad medium differentia, contra differentiam medietatis ad ultimum. Ad aliquid autem, conſiderationem harmoniæ propriè eſſe, in primi libri rerum omnium diuiſione monſtrauimus. Ipſarum quoq; muſicarum conſonantiarum quas ſymphonicas nominant proportiones, in hac penè ſola medietate frequenter inuenias. Nanq; ſymphonia diateſſaron, quæ princeps eſt & quodammodo uim obtinens elementi, conſtituta, ſcilicet, in epitrita proportione, ut eſt quaternarius ad ternariũ, in eiuſmodi harmonicis medietatibus inuenitur. Sint enim eiuſmodi harmonicæ medietatis termini quorum extimi dupli ſint, & rurſus alia huiuſmodi diſpoſitio quorum extimi tripli.

Senarius igitur, ad ternarium duplus eſt. Idem autem in alia diſpoſitione, ſenarius ad binarium triplus. Horum igitur ſi differentias colligamus, & ad ſe inuicem comparemus, epitrita proportio colligitur, unde diateſſarõ ſymphonia reſonabit. Inter tres

enim

enim & 9 ternarius est, & inter binarium & senariũ quaternarius, qui sibimet comparati, sesquitertiam efficient proportionem.

In eadem quoq; medietate, & diapẽte symphonia componitur, quam sesquialtera habitudo restituit. Nam in utrisq; dispositionibus his quæ subiectæ sunt, in duplici senarius ad quaternariũ sesquialter est, in triplici, ternarius ad binarium, ex quibus utrisque, diapente symphonia coniungitur.

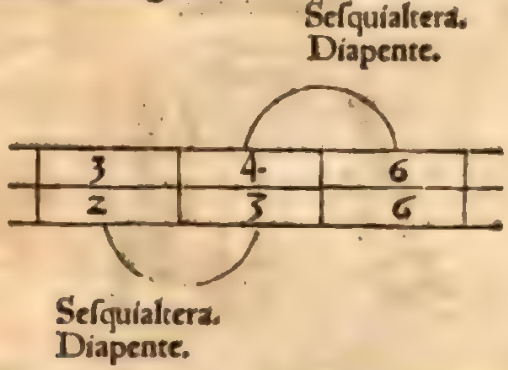

Post hanc autẽ, diapason consonantia, quæ fit ex duplici, ut est in subiecta formula.

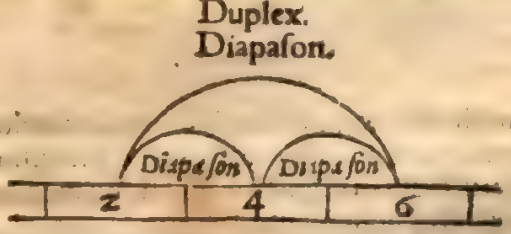

In triplici quoq; dispositione, simul diapente & diapason symphonia componitur, seruans sesquialteram & duplicem rationem, quod subiecta descriptio docet.

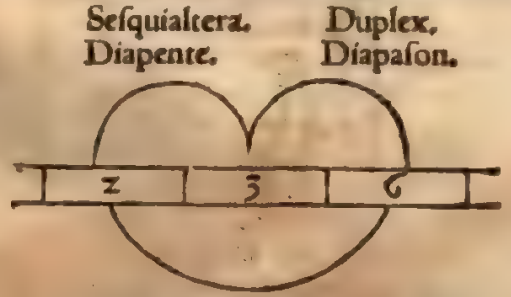

Et quoniam triplus duas continet consonantias, diapente, scilicet, & diapason, in huius triplicis positione in differentijs eundem rursus triplum reperiemus, secundum subter descriptum modum.

Triplus diapente & diapason

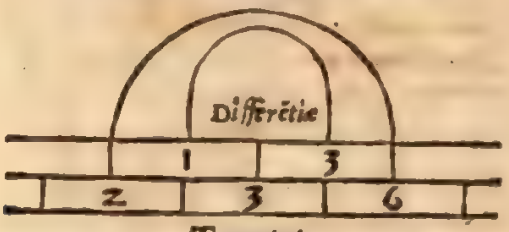

Termini.

In dupla uero dispositione, maior terminus ad medij termini contra se differentiam, triplus est, & rursus minor terminus ad medij contra minorem terminum comparati differentiam, triplus est.

Differentiæ.

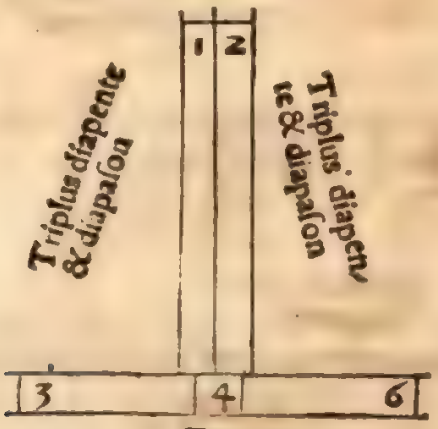

Termini.

Illa autem maxima symphonia quæ uocatur bis diapason, uelut bis duplum, quoniam diapason symphonia ex duplici proportione colligitur, huic se iunctura harmonicæ medietatis interserit. Nam in duplici proportione, medius terminus ad minoris sui & differentiam quadruplus inuenitur.

Differentia.

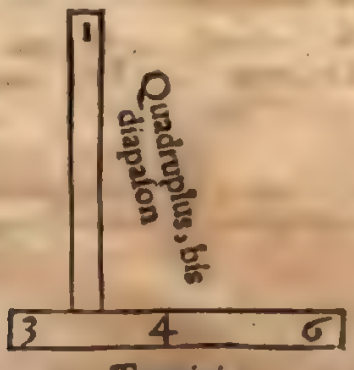

Termini.

In tripli

In triplicibus quoq; extremitatibus, maior differentia ad minorem differẽtiam qua drupla est, & bis diapason symphoniam emittit. Nanq; in dispositione 2 3 6, extremorum differentia est, idest, senarij & binarij, 4 minor uero differentia, idest, ternarij & binarij, unus, 4 autem uno quadrupla maior est relatione, quæ comparatio bis diapason consonantiam tenet.

Quadruplus bis diapason.

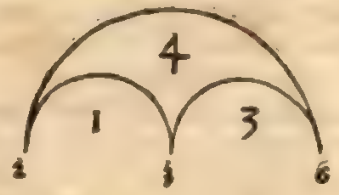

De Geometrica harmonia. Cap. XLIX.

VOcant autem quidam harmonicam huismodi medietatem, idcirco quod semper hæc proportionalitas Geometricæ harmoniæ cognata est, harmoniam autem geometricam, cubum dicunt. Ita enim ex longitudine in latitudinem distentus est, & in altitudinis cumulum creuit, ut ex æqualibus proficiscens, ad æqualia perueniens, æqualiter totus sibi conueniens creuerit. Hæc autẽ medietas, in omnibus cubis quæ est Geometrica harmonia perspicitur. Omnis enim cubus, habet latera 12, angulos octo, superficies sex. Hic autẽ ordo & dispositio harmonica est. Disponantur enim 6 8 12, hic ergo quemadmodum est maior terminus ad paruissimum, ita differentia maioris & medij ad paruissimam comparatur.

Differentiæ duplæ.

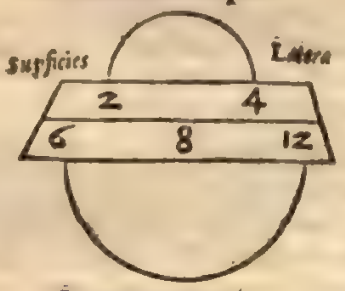

Dupli termini.

Perpensi nanq; 12, ad sex dupli sunt, differentia uero 12 & octonarij, quaternarius est, octonarij uero & senarij, duo, dupla autem ratione distabunt duobus quatuor cõparati. Rursus octonarius qui medietas est alia sua parte minorem præcedit, & alia sua parte à maiore præceditur, eadem autem parte minoris minorem superat, qua parte maioris à maiore superatur. Rursus si extremitates in unum redigantur & à medietate octonario multiplicentur, duplus erit abeo numero quem solæ extremitates multiplicatæ perfecerint. Omnes autem in hac dispositione symphonias musicas inuenimus. Diatessaron quidem, est octo ad sex, quoniam proportio sesquitertia est. At diapente, 12 ad 8, quoniam ea quæ sesquialtera comparatio dicitur, in ea diapente consonantia reperitur. Diapason uero quæ ex duplici nascitur, ex 12 ad sex compositione producitur. Diapason uero & diapente, quæ triplicis obtinet rationem, fit ab extremitatum differentia, ad differentiam minorem. Nanq; duodenarij & senarij sex differentia est; minor uero, est differentia octonarij & senarij, idest, 2. Qui senarius ad binarium triplus est, & diapason simul &

diapente consonantiã sonant. Illa uero maior consonantia quæ est bis diapason, quæ ex quadruplo fit in medij termini, idest, octonarij, & eius differentiæ comparatione perspicitur, quæ inter octonarium senariumq; reperitur. Quare propriè atq; conuenienter huiusmodi proportionalitas harmonica medietas appellatur.

Quemadmodũ constitutis altrinsecus duobus terminis, Arithmetica, Geometrica, et Harmonica inter eos medietas alternetur, atq; de eorum generationibus, Cap. L.

NOs autem præstare debemus, quatenus quemadmodum dato calamo, extremis foraminibus manentibus musicis mos est, ut medium foramẽ permutantes, atq; aliud aperientes, aliud digitis occludentes, diuersos emittant sonos, uel cum duabus altrinsecus protensis chordis, medij nerui sonum musicus uel astringendo tenuat, uel remittendo grauat, ita quoq; datis duobus numeris, nunc quidem Arithmeticam, nunc uero Geometricã, nunc autem Harmonicam medietatem experiamur inserere, ut rectũ propriumq; medietatis nomẽ sit, quod manentibus extremitatibus huc atq; illuc ferri permutariq; uideat. Poterimus autem hanc in duobus altrinsecus positis terminis, uel paribus uel imparibus permutare, ita ut cum Arithmeticam ponimus medietatem, differentiarum tantum ratio equalitasq; seruetur. Cum uero Geometricam, rata sè proportionum iunctura custodiat. Sin autẽ Harmonica fiat differentiarum comparatio, ab terminorum proportione non discrepet. Et sint quidem primo pares positæ quædam extremitates, inter quas has omnes medietates oporteat internectere, 10 & 40. Prius igitur Arithmetica medietas aptetur. Inter hos ergo si 25 posuero, erit mihi Arithmetica proportio differentiarum quantitate immutabiliter custodita, in huiusmodi, scilicet, dispositione 10 25 40. Vides enim ut quindenę sese summulæ quantitate transcendant.

Omnesq; proprietates, quas suprà diximus in medietate Arithmetica conuenire, ab hac huiusmodi dispositione non reperies alienas. Nanq; quemadmodum unusquisque eorum terminus ad seipsum est, quoniam sibi æqualis est, ita sunt ad se inuicem differentię, quoniam sibi sunt æquales, & quanto maior terminus medium transit, tanto medius uincit minorem. Et extremitatum aggregatio duplex est medietate & minorum terminorum proportio maior est illa cõparatione, quæ inter maiores terminos continetur. Et tanto minor est numerus qui fit ex multiplicatis extremitatibus, ab eo qui fit ex multiplicata medietate, quantum eorum differentiæ multiplicatæ restituunt. Illud quoq; quod medietas eadem sui parte & à maiore uincitur, & minorem ipsa superuenit, non eadem autem parte minoris minorem transit, uel maioris à maiore relinquitur, quę omnes, scilicet, proprietates, nõ alterius nisi Arithmeticæ medietatis sunt. Quod si superius dicta meminerit lector, ita esse indubitanter intelliget. Rursus si inter eosdem 10 & 40 uiginti constituam, statim Geometrica medietas cum suis proprietatibus cunctis exoritur, Arithmetica medietate pereunte. In hac enim dispositione 10 20 40, quemadmodum est maior ad medium, sic medius ad extremum. Et quod continetur ab extremitatibus, æquum est ei quod à multiplici medietate completur. Differentiæ quoq; eorum in eadem sunt proportione qua termini, Crementum uero & imminutio proportionum secundum terminos nulla est, sed maiorum terminorum proportio à minorum terminorum proportione non discrepat. Si uero harmonicam medietatem coniungere uelim, 16 mihi numerus inter extremitates utrasque ponendus est, ut sit hoc modo 10 16 40. Nunc igitur licet in

huiusmodi

huiusmodi dispositione omnes harmonicas proprietates agnoscere, quia enim maximus ad paruissimum terminus proportione iungitur, eadem proportione differentiæ ad se inuicem comparantur. Et quibus partibus maioris à maiore medius uincitur, eisdem partibus minoris præterit minorem. Suis uero non eisdem uel à maiore uincitur, uel transit minorẽ. Et in maioribus terminis, maior est proportio, in minoribus minor. Et si in unum extremitates redigantur, & medietatis quãtitate concrescant, duplus inde conficitur numerus ab eo qui ex solis multiplicatis extremitatibus procreatur. Atq; hoc quidem in terminis paribus constitutũ est. At uero si impares proponantur, ut sunt 5 & 45, aptatus medius 25, Arithmeticam proportionem medietatẽq; constituit. Nam si sint 5 25 45, eadem sese numerorũ quantitate termini transgrediẽtur, & omnis superius dicta proprietas Arithmethicæ medietatis, in his terminis custodit. Sed si 15 numerũ mediũ ponã, ut sint 5 15 45 in Geometricam medietatẽ termini relabuntur, æqualibus terminorum ad se inuicem proportionibus custoditis. Nouem uero si inter utrosq; terminos ponam, ut sint 5 9 4 5 fit harmonica medietas, ut qua summa maximus numerus paruissimũ præcedit, eadem maior differentia minorem differentiã uincat. Qua uero disciplina huiusmodi medietates reperiri possimus, expediẽdũ est. Datis duobus terminis, si Arithmeticam medietatem constituere oportebit, utraq; est extremitas coniungenda, quodq; ex ea copulatione colligitur, diuidẽdum, isque numerus qui ex diuisione redactus est, Arithmeticam medietatẽ inter extremitates locatus efficiet, ut 10 & 40 si iunxero, efficiunt 50, quos si diuidam 25 redduntur. Hic erit medius terminus secundum Arithmeticam proportionem. Vel si illum numerũ quo maior minorem superat diuidas, eumq; minori superponas, quodque inde concrescit mediũ ponas, Arithmetica medietas informatur. Nam 40 denariũ tricenario superat, quem si diuidas, 15 fiunt, hunc si minori, id est, denario superposueris 20, & 5 nascẽtur, quem si mediũ constituas, Arithmeticæ medietatis ordo formatur. Geometricã uero si rationem uestiges, eius numeri qui sub utrisq; extremitatibus continetur, tetragonicũ latus inquire, & hunc mediũ pone. Nam sub 40, & denario numero, 400 continentur. Si enim denarium in 40 multiplices, hic numerus crescit. Horũ igitur quadringentorum require tetragonicum latus, hi sunt 20. Vicies enim 20, 400 efficiuntur. Repertum ergo latus quadratum, medium cõstitues. Vel si eam proportionẽ quam inter se dati termini custodiunt diuidas, & id quod relinquetur medium terminũ ponas. Nanq; 40 ad denarium quadruplus est. Igitur quadruplum si diuidas, duplum facies, qui est, scilicet, 20. Nam 20, ad denarium duplus est. Hunc si medium constituas, medietatem Geometricam perferet Harmonicam uero medietatem, tali modo reperies, differentiam terminorum in minorem terminũ multiplica, & post iunge terminos, & iuxta eum qui inde confectus est, committe illum numerum qui ex differentijs & termino minore productus est. Cuius cum latitudinem inueneris, adde eam minori termino, & quod inde colligitur mediũ terminum pones, 10 enim & 40, 30 sunt, quem si multiplicas in denarium, id est, in minorem, decies 30, oportet 300 efficias. Quos 300 iuxta eum committe qui ex iunctis utrisq; confectus est, id est, iuxta 50, facient enim quinquagies senos & inuenitur latitudo senarius. Hũc igitur si minori termino addas, facient 16, & hic numerus medius constitutus inter 10 & 40, harmonicã proportionem medietatemq; seruabit.

De tribus medietatibus quæ Harmonicæ & Geometricæ contrariæ sunt, Cap. LI.

HAe quidẽ sunt apud antiquiores inuentæ probataq; medietates, quas idcirco lõgius enodatiusq; tractauimus, quod hæ maximè in antiquorum lectionibus inueniuntur, & ad omnẽ penè uim cognitionis eorum uersatur utilitas. Cæteras aũt

prætereundo tranſcurrimus, idcirco quod non multũ nobis in lectionibus proſunt, ſed tantum ad implendam denarij numeri quantitatem. Quæ, ne lateant, neue ſint aliquibus ignoratæ, depromimus. Videntur enim hæ ſupradictis medietatibus eſſe contrariæ, ex quibus originem trahunt. Ex his enim etiam iſtæ ſunt conſtitutæ. Eſt autem quarta medietas quę oppoſita uidetur harmonicæ, in qua tribus terminis poſitis, quemadmodum eſt maximus terminus ad paruiſſimum, ſic differentia minorũ ad differentiã maximorum. Vt ſun 3 5 6, ſex ad ternarium duplus. Et ſunt minores 5 & 3, maximi uero huius diſpoſitionis 6 & 5. Differentia uero minorum, quinarij, ſcilicet, & ternarij 2 ſunt, maiorum, quinarij & ſenarij, 1, qui 2 ad unum comparati, duplum faciunt. Ergo quemadmodũ eſt maximus terminus ad paruiſſimũ, ſic minorum terminorum differentia eſt ad differentiam maximorum.

Differentiæ duplæ.

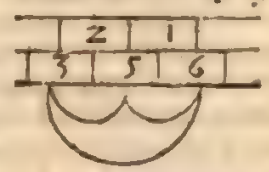

Termini extremi dupli.

Liquet autem oppoſitam & quodammodo contrariam eſſe hanc medietatem harmonicæ medietati, idcirco, quod in illa quemadmodum eſt maximus terminus ad paruiſſimum, ſic maiorum terminorum differentiam ad differentiam minorum. Hic autem, econtrario. Eſt autem proprium huius medietatis, quoniam quod continetur ſub maximo termino & medio, duplum eſt eo quod continetur ſub medio atq; paruiſſimo, Sexies enim quinq;, 30 ſunt, quinquies uero tres 15. Duæ uero aliæ medietates, quinta, ſcilicet, & ſexta Geometricæ medietati contrariæ ſunt, & eidem uidentur oppoſitæ. Eſt autem quinta medietas, quotiens in tribus terminis, quemadmodum eſt medius terminus ad minorem terminum, ita eorum differẽtia ad differentiam medij atq; maioris. Nam in hac diſpoſitione 2 4 5, quaternarius ad binarium duplus eſt, ſed inter quaternarium & binarium duo ſunt, inter quaternarium uero & maiorem terminum, id eſt, quinq;, 1, & duo, ad unum dupli ſunt.

Differentiæ duplę.

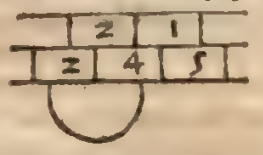

Numeri dupli.

Contrarium autẽ Geometricæ medietati in hac proportione eſt, quod in illa quemadmodum maior terminus ad minorem eſſet, ſic maiorum differentia ad differentiam minorũ. Hic uero cõtrarie, quemadmodũ minores ad ſe termini ſunt, ſic minorum differentia terminorũ ad maiorum differẽtiam comparatur. Eſt aũt proprium in hac quoq; diſpoſitione, quod illud quod cõtinet ſub maiore termino & medietate, duplũ eſt eo quod ſub utriſq; extremitatibus cõtinetur. Nam quinquies quatuor, ſunt 20, quinges uero 2 ſunt 10, & 20 denarij duplus eſt. Sexta uero medietas eſt, quando tribus terminis cõſtitutis, quẽadmodũ eſt maior terminus ad mediũ, ſic minorum terminorũ differẽtia ad differentiã maximorũ. In diſpoſitione enim quæ eſt 1 4 6, maximus terminus ad medium ſeſquialter eſt, differentia uero minorum, id eſt, unius & 4, ternarius eſt, maiorum uero, id eſt, quaternarij & ſenarij, binarius.

Ternarius

Differentiæ ſeſquialteræ.

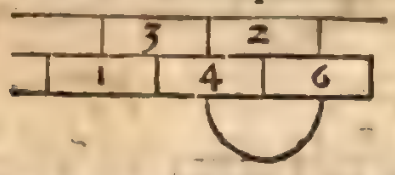

Ternarius autem binario comparatus, ſeſquialteram habitudinẽ proportionis effi-ciet. Eodem aũt modo hæc q̃q; medietas Geometricæ contraria eſt, quẽadmodũ & quinta, ꝓpter ꝓportionẽ differentiarũ à minoribus ad maiores terminos cõuerſam.

De quatuor medietatibus, quas poſteri ad implendum denarium, limitem adiecerunt, Cap. LII.

ET hæ quidem ſunt ſex medietates, quarum tres à Pythagora uſq; ad Platonem Ariſtotelemq; manſerunt. Poſt uero qui inſecuti ſunt, has tres alias, de quibus ſupra diſſeruimus, ſuis commentarijs addidere. Sequẽs autem ætas, quemadmodum diximus, ad implendam denariam quantitatem, alias quatuor medietates appoſuit, quas non adeò quis in ueterũ libris inueniat. Has igitur nos, quàm poſſumus breuiſſimè, diſponamus. Prima enim quæ eſt earum, in ordine uero ſeptima medietas, hoc modo coniungitur, cum in tribus terminis, quemadmodum eſt maximus terminus ad ultimum, ſic maximi & paruiſſimi termini differentia, ad minorum differentiam terminorum, ut in hac diſpoſitione 6 8 9. Nouenarius igitur, ad ſenarium ſeſquialter eſt, quorum eſt differentia ternarius. Minorum uero terminorum, id eſt, octonarij & ſenarij, binarius differentia eſt, qui ad ſuperiorẽ ternarium comparatus, facit ſeſquialteram proportionem.

Differentia ſeſquialterę.

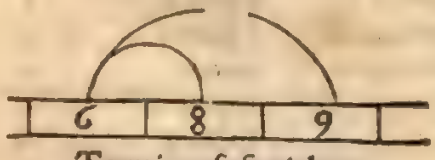

Terminus ſeſquialter

Secũda uero inter quatuor, ſed octaua in ordine, ꝓportionalitas eſt, quotiẽs in tribus terminis, quemadmodum ſunt extremitates ad ſe inuicem comparatæ, ſic eorũ differentia ad maiorum terminorum differentiam, ut ſunt 6 7 9. Nouem igitur ad 6 ſeſquialter eſt, & eorum differentia ternarius eſt, qui comparatus contra maiorum differentiam, id eſt, ſeptenarij & nouenarij qui binarius eſt, reddit ſeſquialteram proportionem.

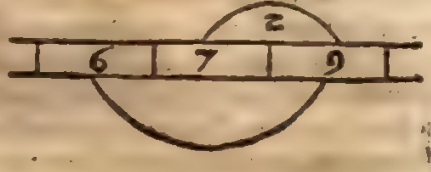

Tertia uero inter has ſequentes quatuor, nona aũt in ordine proportio eſt, quando tribus terminis poſitis, quam proportionem medius terminus ad paruiſſimum cuſtodit, eam retinet extremorum differentia ad minorum differentiam comparata, ut 4 6 7. Etenim 6 ad 4 ſeſquialter eſt, quorum eſt differentia binarius,

ſeptenarij

ſeptenarij uero & quaternarij, ternarius differentia eſt, quem ſi ad ſuperiorem binarium comparemus, ſeſquialtera proportione coniungitur.

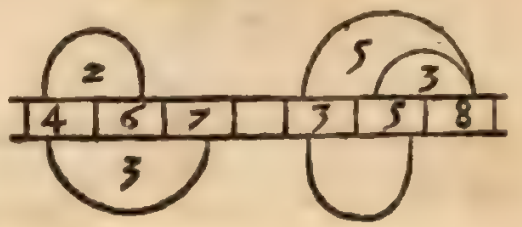

Quarta uero, quæ in ordine decima eſt, conſiderat̃ in tribus terminis, cum tali proportione medius terminus, ad paruiſſimum comparatur, quali extremorum differẽtia contra maiorum terminorum differentiã proportione coniungitur, ut ſunt tres, quinq;, octo. Quinarius enim mediusterminus, ad ternarium ſuperbipartiens eſt. Extremorum uero differentia, octonarij, ſcilicet, & ternarij, quinarius, qui comparatus contra maiorum terminorum differentiam, ſcilicet, quinarij & octonarij qui eſt ternarius, & ipſe quoq; ſuperbipartiens inuenitur.

Diſpoſitio decem medietatum. Cap. LIII.

DIſponamus igitur cũctas medietates in ordinẽ, ut cuiuſmodi omnes ſint, facilimè poſſint intelligi.

Arithmetica	Prima	1	2	3
Geometrica	Secunda	1	2	4
Harmonica	Tertia	3	4	6
Cõtraria Harmonicæ	Quarta	3	5	6
Contraria Geometricę	Quinta	2	4	5
Contraria Geometricæ	Sexta	1	4	6
Inter 4 prima	Septima	6	8	9
Inter 4 ſecunda	Octaua	6	7	9
Inter 4 tertia	Nona	4	6	7
Inter 4 quarta	Decima	3	5	8

De maxima & perfecta ſymphonia, quæ tribus diſtenditur interuallis. Cap. LIIII.

REſtat ergo de maxima perfectaq; harmonia diſſerere, quæ tribus interuallis conſtituta, magnam uim obtinet in Muſici modulaminis tẽperamẽtis, & in ſpeculatione naturaliũ quæſtionũ. Etenim perfectius huiuſmodi medietate nihil poterit inueniri, quæ tribus interuallis producta, perfectiſſimi corporis naturam ſubſtantiamq; ſortita eſt. Hoc enim modo, cubum quoq; trina dimenſione craſſatum, plenam harmoniam eſſe monſtrauimus. Hæc autem huiuſmodi inuenietur, ſi duobus terminis conſtitutis, qui ipſi tribus creuerint interuallis, longitudine, latitudine, & profunditate, duo huiuſmodi termini medij fuerint conſtituti, & ipſi tribus interuallis notati, qui uel ab æqualibus per æquales æqualiter ſint, producti, uel ab inæqualibus ad inæqualia æqualiter, uel ab inæqualibus ad æqualia æqualiter, uel quolibet alio modo atq; ita cum harmonicam proportionem cuſtodiant, alio tamen modo comparati, faciũt Arithmeticam medietatem, hisq; Geometrica medietas, quæ inter utraſque uerſatur, deeſſe non poſſit. In quatuor enim terminis, ſi fuerit quemadmodum primus ad ſecundum, ſic tertius ad quartũ, proporti-

onum

bnum ratione, ſcilicet,cuſtodita,Geometrica medietas explicatur.Et quod continetur ſub extremitatibus, æquum erit ei quod ſub utraq; medietate ad ſe inuicem multiplicata conficitur.Rurſus,ſi maximus quatuor terminorum numerus,ad eum qui ſibi propinquus eſt talem habeat differentiam, qualem idem eſſe maximo propinquus ad paruiſſimum, huiuſmodi proportio in Arithmetica conſideratione proponitur. Et extremorum coniunctio duplex erit propria medietate. Si uero inter quatuor qui eſt tertius terminus,à qua parte quarti,quartum terminum ſuperet; & æqua primi à primo ſuperetur,harmonica huiuſmodi proportio medietasq; perſpicitur:Et quod continetur ſub extremorum aggregatione & multiplicatione medietatis,duplex eſt eo quod ſub utraq; extremitate conficitur. Sit autem quoddã huius diſpoſitionis exemplar hoc modo: 6 8 9 12. Has igit̃ omnes ſolidas quantitates eſſe non dubiũ eſt. Sex enim naſcunt̃ ex uno bis ter, 12 autem ex bis duo ter.Horum autem medietates,octonarius fit ſemel duo quater. Nouenarius uero, ſemel tres ter.Omnes igitur termini cognati ſibi,& tribus interuallorum dimenſionibus notati ſunt.In his igit̃ Geometrica proportionalitas inuenitur,ſi 12 ad 8, uel 9 ad ſenarium comparemus.Vtraq; enim comparatio ſeſquialtera proportio eſt,& quod cõtinetur ſub extremitatibus,idem eſt,ei quod fit ex medijs.Nanq; quod fit ex duodecies ſex,æquum eſt ei quod fit ex octies 9, Geometrica ergo proportio, huiuſmodi eſt.Arithmetica autem eſt, ſi duodenarius ad nouenarium,& nouenarius ad ſenarium comparetur. In utriſq; enim,ternarius differentia eſt,& iunctæ extremitates medietate duplæ ſunt.Si enim iunxeris ſenarium & duodecim,facies 18, qui eſt nouenario medio termino duplus.In his ergo Geometricam, Arithmeticãq; medietatẽ perſpeximus. Hic quoq; Harmonica medietas inuenitur, ſi 12 ad 8,& rurſus 8 ad ſenarium comparemus.Qua enim parte ſenarij octonarius ſenarium ſuperat,ideſt, parte tertia,eadem duodenarij parte,octonarius ſuperatur. Quatuor enim quibus octonarius à duodenario uincit̃,duodenarij tertia pars eſt. Et ſi extremitates iũgas 6,ſcilicet,& 12, easq; per octonarium mediũ multiplices,144 ſunt. Quod ſi ſe extremitates multiplicent,ſex,ſcilicet,& 12 facient 72, quo numero 144 duplus eſt.Inuenimus hic quoq; omnes Muſicas conſonantias. Nanq; 8 ad 6,& 9 ad 12 comparati,ſeſquitertiam proportionem reddunt,& ſimul diateſſaron conſonantiam. Sex uero ad 9, uel 8 ad 12 cõparati,reddunt ſeſquialteram proportionem,ſed Diapente ſymphoniam.Duodecim uero ad ſenarium cõſiderati,duplicem proportionem, ſed diapaſon ſymphoniam canunt.Octo uero & 9 ipſi contra ſe medij conſiderati, epogdoum iungunt,qui in muſico modulamine tonus uocatur, quæ omnium muſicorum ſonorum menſura communis eſt. Omnium enim eſt ſonus iſte paruiſſimus. Vnde notum eſt,quod diateſſaron & diapente conſonantiarum, tonus differentia eſt,ſicut interſeſquitertiam & ſeſquialterã proportionem,ſola eſt epogdous differẽtia.Eius autem deſcriptionis,ſubter exemplar adiecimus.

Proportionalitas Geometrica.
Seſquialteræ proportiones.

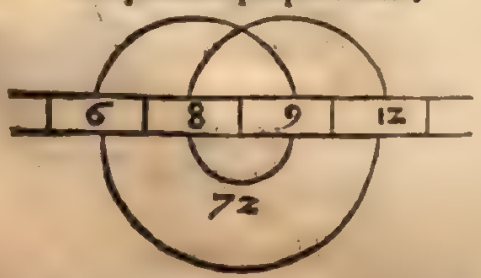

72

Extremorum mediorumq; multiplicationes

Proportio

Proportionalitas Arithmetica.

Differentię æquales.

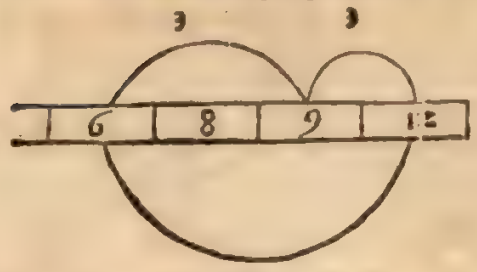

18

Extremitates iunctæ ad nouenarium medium duplæ sunt.

Proportionalitas harmonica.

Partes minoris maioris ꝙ terminorum.

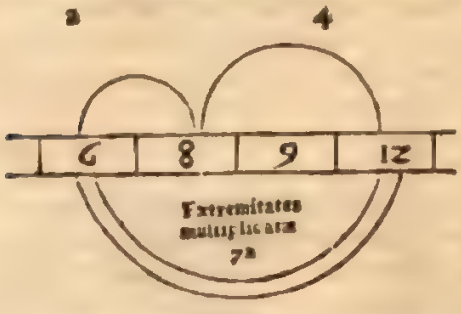

144

Iunctæ extremitates & per medium multiplicatæ.

Consonantiæ Musicæ.

Sesquitertia Sesquitertia

Epogdous

Diatessaron Diatessaron.

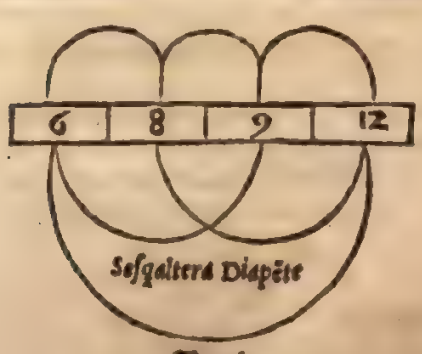

Dupla

Diapason.

Finis Arithmeticæ.

ANITII

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI, DE MVSICA
LIBER I.

Muſicam naturaliter nobis eſſe coniunctam, & mores uel honeſtare uel
euertere, Cap. I.

OMnium quidem perceptio ſenſuũ, ita ſponte ac naturaliter qbuſ-
dam uiuentibus adeſt, ut ſine his animal non poſſit intelligi. Sed
non æque eorundẽ cognitio, ac firma perceptio animi inueſtiga
tione colligit̃. Illaboratũ eſt enim, quod ſenſum percipiendis ſen
ſibilibus rebus adhibemus. Quæ uero ſit ipſorum ſenſuũ, ſecun-
dum quos agimus, natura, & quæ rerum ſenſibilium proprietas,
id non obuium, neq; cuilibet explicabile eſſe poteſt, niſi quẽ con
ueniens inueſtigatio ueritatis contemplatione direxerit. Adeſt enim cunctis morta
libus uiſus, qui utrum uenientibus ad uiſum figuris, an ad ſenſibilia radijs emiſſis ef-
ficiatur, inter doctos, quidẽ dubitabile eſt, uulgus quoq; ipſa dubitatio præterit. Rur
ſus cum quis triangulum reſpicit, uel quadratum, facilẽ id quod oculis inuenit̃, agno
ſcit. Sed quænam trianguli uel quadrati ſit natura, à Mathematico neceſſe eſt petat:
† Idemq; de cæteris † ſenſibus dici poteſt, maximeq; de arbitrio aurium, quarum uis
ita ſonos captat, ut non modo de his iudicium capiat, differentiasq; cognoſcat, ue-
rum etiam delectetur ſæpius, ſi dulces coaptatiq; modi ſint, angatur uero, ſi diſſipa-
ti atq; incohærentes † feriant ſenſum. Vnde fit, ut cum ſint quatuor matheſeos diſci
plinæ, ceteræ quidem ad inueſtigationem ueritatis laborent, Muſica uero non mo-
do ſpeculationi, uerumetiam moralitati coniuncta ſit. Nihil † eſt enim tam propriũ
† humanitati, quàm remitti dulcibus modis, aſtringiq; contrarijs. Idq; non modo ſe
ſe in ſingulis uel ſtudijs uel ætatibus tenet, uerum per cuncta diffunditur ſtudia, & in-
fantes, ac iuuenes, necnon etiam ſenes, ita naturaliter affectu quodam ſpontaneo
modis Muſicis adiungunt̃, ut nulla omnino ſit ætas, quæ à cãtilenæ dulcis delectatio
ne ſeiuncta ſit. Hinc etiam internoſci poteſt, quod non fruſtra à Platone dictũ † eſt,
mundi animam, muſica conuenientia fuiſſe cõiunctã. Cum enim † ex eo, quod in no-
bis eſt iunctum cõuenienterq; coaptatũ, illud excipimus, quod in ſonis apte conue-
nienterq; coniunctum eſt, eoq; delectamur, nos quoq; ipſos eadem ſimilitudine † cõ
pactos eſſe cognoſcimus. Amica eſt enim ſimilitudo. Diſſimilitudo † uero odioſa at
que contraria. Hinc etiam morũ quoq; maximè permutationes fiunt. Laſciuus quip
pe animus, uel ipſe laſciuioribus delectatur modis, uel ſæpe eoſdem audiens cito e-
mollitur, at frãgitur. Rurſus aſperior mens uel incitatioribus gaudet, uel incitatiori-
bus aſperatur. Hinc eſt etiam quod modi Muſici gentium uocabulo deſignati ſunt,
ut Lydius modus, & Phrygius. Quo enim quaſi unaquæq; gens gaudet, eodem mo
dus ipſe uocabulo nuncupatur. Gaudet † enim gens modis morum ſimilitudine.
Neq; enim fieri poteſt, ut mollia duris, dura molliorib. adnectant̃, aut gaudeãt. Sed
amorẽ delectationẽq; (ut dictũ eſt) ſimilitudo cõciliat. Vnde Plato etiã maximè ca
uendum exiſtimat, ne de benè morata Muſica aliquid permutet̃. Negat enim eſſe ul-
lam tantã morũ in repub. labem, quàm paulatim de pudẽti ac modeſta Muſica inuer
tere. Statim enim idẽ quoq; audientiũ animos pati, paulatimq; diſcedere, nullum, q̃
honeſti ac recti retinere ueſtigium, ſi uel per laſciuiores modos inuerecundum ali-
quid, uel per aſperiores ferox atq; immane mentibus illabatur. Nulla enim magis
ad animum diſciplinis uia, quàm auribus patet. Cum ergo per eas rithmi modi-
q̃ue ad animum uſque deſcenderint, dubitari non poteſt, quin æquo modo mẽtem
atq; ipſa

† *Idem quoq;*
† *ſenſibilibus*
† *feriem*
† *eſt non legi-*
tur
† *humanitati*
† *ſit*
† *ex non legi-*
tur
† *cõparatos*
† *uero non le-*
gitur
† *uero*

† efficiant. atq; ipſa ſunt† efficiant, atq; conforment. Id uero etiam intelligi in gentibus poteſt. Nam quæ aſperiores ſunt Getarum, durioribus delectantur modis. Quæ uero man ſuete, mediocribus, quanq; id hoc tempore penè nullum eſt. Quod uero laſciuũ ac molle eſt genus humanum, id totum ſcenicis ac theatralibus modis tenetur. Fuit ue ro pudens ac modeſta Muſica, dum ſimplicioribus organis ageretur. Vbi uero uariè permixtæq; tractata eſt, amiſit grauitatis atq; uirtutis modum, & penè in turpitudi nem prolapſa, minimum antiquam ſpeciem ſeruat. Vnde Plato præcipit, minimè oportere pueros ad omnes modos erudiri, ſed potius ad ualentes ac ſimplices. At que hic maximè illud eſt retinendum, quod ſi quoquo modo per paruiſſimas mu tationes hinc aliquid permutaretur, recens quidem minimè ſentiri, poſt uero ma gnam facere differentiam, & per aures ad animum uſq; delabi. Idcirco magnam eſſe cuſtodiam reipub. Plato arbitratur, Muſicam optimè moratam, pudenterq; cõiun ctam, ita ut ſit modeſta ac ſimplex, & maſcula, nec effœminata, nec fera, nec uaria. Quod Lacedæmonij maxima ope ſeruauêre, dum apud eos Taletas Cretenſis† Gor

† Gortinius. † more. tinus magno precio accitus, pueros diſciplina Muſicæ artis imbueret. Fuit enim id antiquis in † morem, diuq; permanſit. Quoniam uero eis Thimotheus Mileſius ſu per eas, quas antè repererat, unum addidit neruum, ac multipliciorem Muſicam fe cit, exegêre de laconica. Conſultumq; de eo factum eſt. Quod quoniam inſigne eſt Spartiatarum lingua S literam in R uertentium, ipſum de eo conſultum eiſdem uerbis Græcis appoſui.

Ἐπὶ δὲ Τιμόθεος ὁ μιλήσιος ἐλθὼν ἀμιτέραν πόλιν τὰν παλαιὰν μολπὰν ἀτιμάσας ἰὼ τὰν, ὅσα πὰρ ἑπτὰ χορδιὰν πιθαρίζειν ἀπ᾽ ὀρθομενῶ πολυφωνίαν ἐπὼν λιμαίνεται ἐξὲ ἀκοὰν τ᾽ νέων διὰ τιτᾶν πολυχορδίαν καινὰν τούταν μέλεσσιν. καὶ ποικίλαν ἀντὶ ἁπλόαν, καὶ τιτανμέ ναν ἀμφιχύταν μολπὰν ἐπὶ χρώματον σωτείσαμεν τοῦτο μέλλος ὄλασσεν. Ἀντὶ γὰν ἐναρμονίω ποιᾶν ἀντιτρόφον ἀμοιβᾶν. Παρακαλεῦσι δὲ ἐν τοῖς ἀγῶνα τᾶς Ἑλευσινίας ἀάμαλος ἄισχος δ᾽ εἰ φημίσατο ταν τῶ μιθῶ πίσυνσιν τὰν γὰρ Σιμίλα σὺν ἀναυδὶ κιθαρίκατος νεῶν διδαχὰς ἐδίδα ξε. Ἔστα περὶ τούτων τῶν Βασιλίαν καὶ τῶν ἐντόρων μέμψασθαι Τιμόθεον. Ἐπανατίθεται δὲ τὰν ἑνδεκα χόρδαν ἐκτανὼν τας περιοσᾶς, ἐπιλειπόμενος τὰν ἑπτάχορδον ἄσος. Τόγα ρλίαν βα ρὺς ἐν τῶ τετάρθαται ἰς τὰν Σπαρτων ἐπιφέρειν. Τί μὲν μὰκαλῶν νὰτων, Μήποτε παράτλη ται πλέον ἀγέραν.

Quod conſultum, id, ſcilicet, continet. Idcirco Timotheo Mileſio Spartiatas ſuc cenſuiſſe, quod multiplicem Muſicam reddens puerorum animis, quos acceperat eruciendos, officeret, & à uirtutis modeſtia præpediret, & quod harmoniam, quã modeſtam ſuſceperat, in genus chromaticum, quod eſt mollius, inuertiſſet. Tanta igitur fuit apud eos Muſicæ diligẽtia, ut eam animos quoq; obtinere arbitrarentur. Vulgatum quippe eſt, quã ſæpe iracundias cantilena repreſſerit, quàm multa uel in corporum, uel in animorum affectionibus miranda perfecerit. Cui enim eſt il lud ignotum, quod Pythagoras ebrium adoleſcentem Taurominitanum ſub Phry gij modi ſono incitatum, ſpondeo ſuccinente reddiderit mitiorem & ſui compoté. Nam cum ſcortum in riualis domo eſſet clauſum, atq; ille furens domum uellet am burere, cumq; Pythagoras ſtellarũ curſus (ut ei mos nocturnus erat) inſpiceret, ubi

† Ad non habe tur. intellexit ſono Phrygij modi incitatum, multis amicorum † admonitionibus à faci nore noluiſſe deſiſtere, mutati modum præcepit atq; ita furentis animum adoleſcen tis ad ſtatum mentis pacatiſſimè temperauit. Quod, ſcilicet, Marcus Tullius com memorat in eo libro, quem de conſiliis ſuis compoſuit, aliter quidem, ſed hoc mo do. Sed ut aliqua ſimilitudine adductus maximis minima cõferam, ut cum uinolen ti adoleſcentes tibiarum etiam cantu (ut fit) inſtincti, mulieris pudicæ fores frange rent, admonuiſſe tibicinam ut ſpondeum caneret Pythagoras dicitur, quod cum illa feciſſet tarditate modorum & grauitate canentis, illorum furentem petulãtiam conſedaſſe. Sed ut ſimilia breuiter exempla conquiram. Terpander, atq; Arion Me thimneus, Lesbios, atq; Ione, grauiſſimis morbis, cantus eripuere præſidio. Hiſme

nias uero

nias uero Thebanus Boëtiorum pluribus, quos ſchiatici doloris torméta uexa-
bat, modis fertur cunctas abſterſiſſe moleſtias. Sed & Empedocles, cum eius hoſpitem
quidam gladio furibundus inuaderet, quod eius patrem ille accuſatione damnaſſet,
inflexiſſe dicitur modum canendi, itaque adoleſcentis iracundiam temperaſſe. In
tantum uero priſcæ Philoſophiæ † ſtudijs uis muſicæ artis innotuit, ut Pythagori- † ſtudioſis
ci cum diurnas in ſomno reſoluerent curas, quibuſdam cãtilenis uterentur, ut eis le-
nis & quietus ſopor irreperet. Itaq; experecti, alijs quibuſdam modis ſtuporem ſom
ni confuſionemq; purgabant. Id nimirum ſcientes, quod tota noſtræ animę corpo-
risq; compago muſica coaptatione coniuncta ſit. Nam ut ſeſe corporis habet affe-
ctus, ita etiam pulſus cordis mõtibus incitantur. Quod, ſcilicet, Democritus Hippo
crati medico tradidiſſe fertur, cum eum quaſi inſanum cunctis Democriti ciuibus id
opinantibus, in cuſtodia medendi cauſa uiſeret. Sed quorſum iſta hæc? Quia non po
teſt dubitari, quin noſtræ animę & corporis ſtatus, eiſdem quodammodo propor-
tionibus uideatur eſſe compoſitus, quibus harmonicas modulationes poſterior diſ-
putatio coniungi copulariq; monſtrabit. Inde eſt enim quod infantes quoq; cãtilena
dulcis oblectat. Aliquid uero aſperum atq; immite, ab audiendi uoluptate ſuſpendit.
Nimirum id etiam omnis etas patitur, omniſq; ſexus. Quæ licet ſuis actibus diſtribu
ta ſint, una tamen Muſicæ delectatione coniuncta ſunt. Quid enim fit, cum in fleti-
bus luctus ipſos modulantur dolentes? Quod maximè muliebre eſt, ut cum cantico
quodam dulcior † fiat cauſa flendi. Id uero etiam fuit † antiquis in morem, ut can- † ſit
tus tibiæ luctibus præiret. Teſtis eſt Papinius Statius hoc uerſu: Cornu graue mu- † in antiquis
git adunco, Tibia cui teneros ſuetum producere manes. Et qui ſuauiter canere non moris.
poteſt, ſibi tamen aliquid canit, non quod eum aliqua uoluptate id quod canit affici-
at, ſed quod quandam inſitam ducedinem ex animo proferentis quoquomodo pro-
ferant, delectantur. Nónne illud etiam manifeſtum eſt, in bellum pugnantium ani-
mos tubarum carmine accendi? Quod ſi ueriſimile eſt, ab animi pacato ſtatu, quenq;
ad furorem atq; iracundiam poſſe proferri. Non eſt dubium, quod conturbatæ men
tis iracundiam, uel nimiam cupiditatem modeſtior modus poſſit aſtringere. Quid
quod cum aliquis cãtilenam libentius auribus atq; animo capit, ad illud etiam non
ſponte conuertitur, ut motum quoq; aliquem ſimilem auditæ cãtilenæ corpus effin-
gat, & quod omnino aliquod melos auditum ſibi memor animus ipſe decerpat? Vt
ex his omnibus perſpicue, nec dubitanter appareat, ita quidem nobis muſicam natu
raliter eſſe coniunctam, ut ea ne ſi uelimus quidem carere poſſimus. Quocirca inten
denda uis mentis eſt, ut id quod natura eſt inſitum, ſcientia quoq; poſſit comprehen
ſum teneri. Sicut enim in uiſu quoq; non ſufficit eruditis colores formasq; conſpice-
re, niſi etiam que ſit horum proprietas, inueſtigauerint. Sic nõ ſufficit cantilenis mu
ſicis delectari, niſi etiam, quali inter ſe coniunctæ ſint uocum proportione diſcatur.

Tres eſſe Muſicas, in quibus de ui Muſicæ narratur. Cap. II.

PRincipio igitur de Muſica diſſerenti, illud interim dicendum uidetur, quot
Muſicæ genera ab eius ſtudioſis comprehenſa eſſe nouerimus. Sunt autem
tria. Et prima quidem mundana eſt. Secunda uero humana. Tertia quę in qui
buſdã † cõſtituta eſt inſtrumentis, ut in cithara uel in tibijs, cæteriſq; quę can † inſtituta
tilenæ famulantur. Et primum ea quæ eſt mundana, in his maximè perſpicienda eſt,
quæ in ipſo cœlo, uel compage elementorum, uel temporũ uarietate uiſuntur. Qui
enim fieri poteſt, ut tam uelox cœli machina tacito ſilẽtioq; curſu moueatur? Et ſi ad
noſtras aures ſonus ille non peruenit. Quod multis fieri de cauſis neceſſe eſt, non po
terit tamen motus tam uelociſſimus ita magnorũ corporum, nullum omnino ſonos
ciere, cum præſertim tanta ſint ſtellarum curſus coaptatione coniuncti, ut nihil æ-
que compaginatum, nihil ita commixtum poſſit intelligi. Nanq; alij excelſiores, alij

inferiores feruntur, atq; ita omnes æquali incitatione uoluuntur, ut per diſpares inæqualitates ratus curſuum ordo ducatur. Vnde non poteſt ab hac cœleſti uertigine ratus ordo modulationis abſiſtere. Iam uero quatuor elementorum diuerſitates contrariasq; potentias, niſi quedam harmonia coniungeret, qui fieri poſſet, ut in unum corpus ac machinam conuenirent? Sed hæc omnis diuerſitas ita & temporum uarietatem parit & fructuum, ut tamen unum anni corpus efficiat. Vnde ſi quid horũ, quæ tantam uarietatem rebus miniſtrant, animo & cogitatione † diſcerpas, cuncta pereant, nec (ut ita dicam) quicquam conſonum ſeruẽt. Et ut in grauibus chordis is uocis eſt modus, ut non ad taciturnitatem grauitas uſq; deſcendat, atq; in acutis ille cuſtoditur acuminis modus, ne nerui nimium tenſi uocis tenuitate rumpantur, ſed totum ſibi ſit conſentaneum atq; conueniens. Ita etiam in mũdi Muſica peruidemus, nihil ita nimium eſſe poſſe, ut alterum propria nimietate diſſoluat. Verũ quicquid illud eſt, aut ſuos † affert fructus, aut alijs auxiliatur, ut afferant. Nam quod conſtringit hyems, uer laxat, torret æſtas, maturat autumnus, tẽporaq; uiciſſim uel ipſa ſuos afferunt fructus, uel alijs ut afferant ſubminiſtrant. De quibus poſterius ſtudioſius diſputandum eſt. Humanam uero muſicam, quiſquis in ſeſe ipſum deſcendit, intelligit. Quid eſt enim quod illam incorpoream rationis uiuacitatem corpori miſceat, niſi quædam coaptatio, & ueluti grauium, leuiumq; uocum, quaſi unam conſonantiã efficiens, temperatio? Quid eſt autem aliud quod ipſius inter ſe partes animæ coniũgat, quæ (ut Ariſtoteli placet) ex rationabili, irrationabiliq́ue coniuncta eſt? Quid uero quod corporis elementa permiſceat, aut partes ſibimet rata coaptatione contineat? Sed de hac quoq; poſterius dicam. Tertia eſt Muſica, quæ in quibuſdam conſiſtere dicitur inſtrumentis. Hæc uero adminiſtratur, aut intentione, ut neruis, aut ſpiritu, ut tibijs, uel his quæ ad aquam mouentur, aut percuſſione quadam, ut in his, quæ in concaua quædam uirga ærea feriuntur, atq; inde diuerſi efficiuntur ſoni. De hac igitur inſtrumentorum Muſica primum hoc opere diſputandum uidetur. Sed proemij ſatis eſt. Nunc de ipſis Muſicæ elementis eſt diſſerendum.

† decerpas

† effert

De uocibus ac de Muſicæ elementis, Cap. III.

CONſonantia, quæ omnem muſicæ modulationem regit, præter ſonum fieri non poteſt. Sonus uero præter quendam pulſum percuſſionemq; nõ redditur. Pulſus uero atq; percuſſio nullo modo eſſe poteſt, niſi præceſſerit motus. Si enim cuncta ſint immobilia, non poterit alterum alteri concurrere, ut alterum impellatur ab altero. Sed cuuctis ſtantibus motúque carentibus, nullum fieri neceſſe eſt ſonum. Idcirco definitur ſonus, aëris percuſſio indiſſoluta uſq; ad auditum. Motuum uero alij ſunt uelociores, alij tardiores, eorundemq; motuum alij rariores ſunt, alij ſpiſſiores. Nam ſi quis in continuum motum reſpiciat, ibi aut uelocitatem, aut tarditatem neceſſe eſt comprehendat. Sin uero quis moueat manum, aut frequenti eam motu mouebit aut raro. Et ſi tardus quidem fuerit ac rarior motus, graues neceſſe eſt ſonos effici ipſa tarditate, & raritate pellendi. Sin uero motus ſint celeres ac ſpiſſi, acutos reddi neceſſe eſt ſonos. Idcirco enim idem neruus ſi intendatur amplius, acutum ſonat. Si remittatur graue. Quando enim tenſior eſt, uelociorẽ pulſum reddit, celeriuſq́ue reuertitur, & frequentius ac ſpiſſius aërem ferit. Qui uero laxior eſt, ſolutos ac tardos pulſus effert, raruſq́ue ipſa imbecillitate feriẽdi, nec diutius tremit. Neq; enim quotiens chorda pellitur, unus audi tantum putãdus eſt ſonus, aut unam in his eſſe percuſſionem, ſed totiens aër feritur, quotiens eum chorda tremebunda percuſſerit. Sed quoniam iunctæ ſunt uelocitates ſonorum, nulla intercapedo ſentitur auribus. Et unus ſonus ſenſum pellit uel grauis, uel acutus, quamuis uterq; ex pluribus conſtet, gravis quidem ex tardioribus & rarioribus, acutus uero

ex † celeribus

ex † celeribus ac spissis, ueluti si conum, quem turbonem uocant, quis diligenter † celerioribus
† exornet, eique unam uirgulam coloris rubri uel alterius ducat, & eum qua potest ce † extornet
leritate conuertat, tunc totus conus rubro colore uidetur infectus, non quo totus ita sit, sed quod partes puras rubræ uirgæ uelocitas comprehendat, & apparere non sinat. Sed de his posterius. Igitur quoniã acutæ uoces spissioribus & uelocioribus motibus incitantur, graues uero tardioribus ac raris. Liquet additione quadam motuũ ex grauitate acumen intendi, detractione uero motuum laxari ex acumine grauitatem. Ex pluribus enim motibus acumen, quàm grauitas constat. In quibus autẽ pluralitas differẽtiam facit, eam necesse est in quadam numerositate consistere. Omnis uero paucitas ad pluralitatem ita sese habet, ut numerus ad numerum comparatus. Eorum uero quæ secundum numerum conferuntur, partim sibi sunt æqualia, partim inæqualia. Quocirca soni quoq; partim sunt æquales, partim uero sunt inæqualitate distantes. Sed in his uocibus, quæ nulla inæqualitate discordant, nulla omnino consonantia est, etenim consonantia est dissimilium inter se uocum in unum redacta concordia.

De speciebus inæqualitatum, Cap. IIII.

QVæ uero sunt inæqualia, quinq; inter se modis inæqualitatis momenta custodiunt. Aut enim alterum ab altero multiplicate transcenditur, aut singulis partibus, aut pluribus, aut multiplicitate & parte, aut multiplicitate & partibus. Et primum quidem inæqualitatis genus multiplex appellatẽ. Est uero multiplex, ubi maior numerus minorem numerum habet in se totum, uel bis, uel ter, uel quater, ac deinceps, nihilq; deest, nihilq; exuberat, appellatq; uel duplum, uel triplum, uel quadruplum, atq; ad hunc ordinem in infinita progredi tur. Secundum uero inæqualitatis genus est, quod appellatur superparticulare, idest, cum maior numerus minorem numerum habet in se totum, & unam eius aliquam partem, eamq; uel dimidiam, ut tres duorum, & uocatur sesquialtera proportio, uel tertiam, ut quatuor ad tres, & uocatur sesquitertia. Adhunc etiam modum in posterioribus numeris pars aliqua à maioribus super minores numeros continetur. Tertium uero genus inæqualitatis est, quotiens maior numerus totum intra se minorem continet, & eius aliquantas insuper partes, & si duas quidem suprà continet, uocabi tur proportio superbipartiens, ut sunt quinq; ad tres. Sin uero tres super se cõtinet, uocabitur supertripartiens, ut sunt septem ad quatuor. Et in cæteris † quidem eadem † non est
similitudo esse potest. Quartum uero est inæqualitatis genus, quod ex multiplici, & superparticulari coniungitur, cum scilicet maior numerus habet in se minorẽ numerum, uel bis, uel ter, uel quoties libet, atq; eius unam aliquam partem. Et si eum bis habet, et eius dimidiam partẽ, uocabitur duplex sesquialter, ut sunt quinq; ad duo. Sin uero bis minor continebitur, & eius tertia pars, uocabitur duplex sesquitertius, ut sunt septem ad tres. Sin uero tertio continebitur, & eius dimidia pars, uocabitur triplex sesquialter, ut sunt septem ad duo. Atq; ad eundem modum in cæteris & multiplicitatis, & superparticularitatis uocabula uariantur. Quintum est genus inæqualitatis, quod appellatur multiplex superpartiens, quando maior numerus minorẽ numerum habet in se totum pluſquàm semel, & eius pluſquàm unam aliquam partem. Et si bis maior numerus minorem numerum continebit, duasq; eius insuper partes, uocabitur duplex superbipartiens, ut sunt tres ad octo, & rursus triplex superbipartiens, ut sunt tres ad undecim. Ac de his idcirco nunc strictim ac breuiter explicamus, quoniam in libris, quos de Arithmetica institutione conscripsimus, diligentius enodauimus.

Quæ inæqualitatis ſpecies conſonantijs aptentur, Cap. V.

EX his igitur inæqualitatis generibus poſtrema duo, quoniam ex ſuperioribus mixta ſunt, † relinquamus. De tribus uero prioribus ſpeculatio facienda eſt. Obtinere igitur maiorem ad conſonantias poteſtatem uidetur multiplex, conſequenter autem ſuperparticularis. Superpartiens uero ab harmoniæ concinentia ſeparatur, ut quibuſdam præter Ptolemæum uidetur.

† excquamur

Cur multiplicitas, & ſuperparticularitas conſonantijs deputentur, Cap. VI.

EA nanq; probantur comparationi cõſentanea, quæ ſunt natura ſimplicia. Et quoniam grauitas & acumen in quantitate conſiſtunt, ea maximè uidebuntur ſeruare naturam concinentiæ, quæ diſcretæ proprietatem quantitatis poterunt cuſtodire. Nam cum ſit alia quidem diſcreta quantitas, alia uero continua, ea quæ diſcreta eſt, in minimo quidem finita eſt, ſed in infinitũ per maiora procedit. Nanq; in ea minima unitas eademq; finita eſt. In infinitum uero modus pluralitatis augetur, ut numerus qui cum à finita incipiat unitate, creſcendi nõ habet finẽ. Rurſus quæ eſt continua, tota quidẽ finita eſt, ſed per infinita minuitur. Linea enim quæ continua eſt, in infinita ſemper partitione diuiditur. Cũ ſit eius ſumma, uel bipedalis, uel quæcũq; alia definita menſura. Quocirca numerus ſemper in infinita cõcreſcit, continua uero quantitas in infinita minuitur. Multiplicitas igitur quoniam creſcendi finem non habet, numeri maximè ſeruat naturã. Superparticularitas autem, quoniam in infinitum minorem minuit, proprietatem ſeruat continuæ quantitatis. Minuit autem minorem, cum ſemper eum continet, & eius uel dimidiam partem, uel tertiam, uel quartam, uel quintam. Nam ſemper pars à maiore numero denominata, ipſa decreſcit. Nam cum tertia à tribus denominata ſit, quarta uero à quatuor, cum quatuor tres ſuperent, quarta potius quàm tertia minutior inuenitur. Superpartiens uero iam quodammodo à ſimplicitate diſcedit. Duas enim uel tres uel quatuor habet inſuper partes, & à ſimplicitate diſcedens exuberat ad quandam partium pluralitatem. Rurſus multiplicitas omnis in integritate ſe continet. Nam duplum bis, habet totum minorem. Triplum item tertio continet totum minorem, atq; ad eundem modũ et cætera. Superparticularitas uero nihil integrum ſeruat, ſed uel dimidio ſuperat, uel tertia, uel quarta, uel quinta. Sed tamẽ diuiſionem ſingulis ac ſimplicibus partibus operatur. Superpartiens autem inæqualitas nec ſeruat integrum, nec † ſingulis adimit partes. Atq; † ideo ſecundum Pythagoricos, minimè muſicis cõſonãtijs adhibetur. Ptolemæus tamen etiam hanc proportionem inter conſonantias ponit, ut poſterius oſtendam.

† ſingulas
† iccirco

Quæ proportiones quibus conſonantijs muſicis aptentur, Cap. VII.

ILlud tamen eſſe cognitum debet, quod omnes muſicæ conſonantiæ, aut in duplici, aut in triplici, aut in quadrupla, aut in ſeſquialtera, aut in ſeſquitertia proportione conſiſtũt. Et uocabiſ quidẽ quę in numeris ſeſquitertia eſt, diateſſaron in ſonis. Quæ in numeris ſeſquialtera, diapẽte appellatur in uocibus. Quę uero in proportionibus dupla eſt diapaſon in conſonantijs. Tripla uero diapente, ac diapaſon. Quadrupla autem biſdiapaſon. Et nunc quidem uniuerſaliter, atq; indiſcretè dictum ſit. Poſterius uero omnis ratio proportionum lucebit.

Quid ſit ſonus, quid interuallum, quid concinentia, Cap. VIII.

SOnus igitur eſt uocis caſus, emmeles, ideſt, aptus melo, in unam intẽſionem. Sonum uero non generalem nunc uolumus definire. Sed eum qui Græcè dicitur phthongus, dictus à ſimilitudine loquendi φθέγγεσθαι. Interuallum uero eſt ſoni acuti, grauiſq́ue diſtantia. Conſonantia eſt acuti ſoni grauiſq́ue mixtura ſuaui-

tura,ſuauiter uniformiterq; auribus accidens. Diſſonantia uero eſt duorum ſonorum ſibimet permixtorum ad aurem ueniens aſpera,atq; iniocunda percuſſio.Nam dum ſibimet miſceri nolunt,& quodammodo integer uterq; nititur peruenire, cũque alter alteri officit,ad ſenſum inſuauiter uterq; tranſmittitur.

Non omne iudicium dandum eſſe ſenſibus,ſed amplius rationi eſſe credendum,inquo de ſenſuum fallacia, Cap. IX.

SEd de his ita proponimus,ut non omne iudicium ſenſibus demus, quãquam à ſenſu aurium huiuſce artis ſumatur omne principium. Nam ſi nullus eſſet auditus, nulla omnino diſputatio de uocibus extitiſſet.Sed principium quodammodo,& quaſi admonitionis uicem tenet auditus. Poſtrema † ergo perfectio,agnitionisq; uis in ratione conſiſtit, quæ certis regulis ſeſe tenens † nullo unquã errore prolabitur. Nam quid diutius dicendũ eſt de errore ſenſuum,quãdo nec omnibus eadẽ ſentiẽdi uis,nec eidem homini ſemp æqualis eſt? Fruſtra aũt uario iudicio quiſq; cõmittet, q̃d ueraciter affectat ingrere.Idcirco Pythagorici medio q̃dã ferũtur itinere.Nã nec omne iudiciũ dedunt auribus & quædã tamẽ ab eis nõ niſi auribus,explorant. Ipſas enim conſonãtias aure metiunt. Quibus uero inter ſe diſtantijs conſonantiæ differant,id iam non auribus,quarum ſunt obtuſa iudicia, ſed regulis rationiq; permittunt,ut quaſi obediens quidem, famulusq; ſit ſenſus, iudex uero atq; imperans ratio.Nam licet omniũ penè artium,atq; ipſius uitæ momenta, ſenſuum occaſione producta ſint,nullũ tamen in his iudicium certum,nulla ueri eſt comprehenſio,ſi arbitrium rationis abſcedat. Ipſe enim ſenſus æquè maximis minimiſq; corrumpitur.Nam neq; minima ſentire propter ipſorum ſenſibilium paruitatem poteſt,& maioribus ſæpe confunditur. Vt in uocibus quæ ſi minimę ſint,difficilius captat auditus,ſi ſint maximę,ipſius ſonitus intentione ſurdeſcit.

† *terga*

† *unquã ullo*

Quemadmodum Pythagoras proportiones conſonantiarum inueſtigauerit, Cap. X

HAec igitur maxima cauſa fuit,cur relicto auriũ iudicio Pythagoras ad regularum momẽta migrauerit,qui nullis humanis auribus credens,quæ partim natura,partim etiam extrinſecus accidentibus permutantur, partim ipſis uariantur ætatibus,nullis etiam deditus inſtrumentis, penes quæ ſæpe multa uarietas atque inconſtantia naſceretur, dum nunc quidem ſi neruos uelis aſpicere,uel aër humidior pulſus obtunderet,uel ſiccior exiccaret, uel magnitudo chordæ grauiorem redderet ſonum,uel acumen ſubtilior tenuaret,uel alio quodammodo ſtatum prioris conſtantiæ permutaret. Et cum idem eſſet in cæteris inſtrumentis,omnia hæc inconſulta minimeq; æſtimans fidei, diuq; æſtuans inquirebat,qua nam ratione firmiter,& conſtanter conſonantiarum momenta † perdiſceret. Cum interea diuino quodam motu præteriens fabrorum officinas,pulſos malleos † exaudiuit,ex diuerſis ſonis unam quodammodo concinentiam perſonare. Ita igitur ad id quod diu inquirebat,attonitus,acceſſit ad opus.Diuq; conſiderans arbitratus eſt,diuerſitatem ſonorum ferentium uires efficere. Atq; ut id apertius colligeret † mutarent inter ſe malleos imperauit. Sed ſonorum proprietas non in hominum lacertis hærebat,ſed mutatos malleos comitabatur. Vbi igitur id animad uertit,malleorum pondus examinat. Et cum quinq; eſſent fortè mallei,dupli reperti ſunt pondere,qui ſibi ſecundum diapaſon conſonantiam reſpondebãt. Eundem etiam qui duplus eſſet alio,ſeſquitertium alterius comprehendit, ad quem, ſcilicet, diateſſaron ſonabat.Ad alium uero quendam,qui eidem diapente conſonantia iungebatur,eundẽ ſuperioris duplũ reperit eſſe ſeſquialterum. Duo uero hi, ad quos

† *permiſceret*

† *exaudit*

† *mutari*

ſuperior duplex ſeſquitertius & ſeſquialter eſſe probatus eſt, ad ſe inuicem ſeſquioctauam proportionem perpenſi ſunt cuſtodire. Quintus uero eſt reiectus, qui cunctis erat inconſonans. Cum igitur ante Pythagoram conſonantiæ muſicæ, partim diapaſon, partim diapente, partim diateſſaron, quæ eſt conſonantia minima, uocarẽ tur. Primus Pythagoras hoc modo reperit, qua proportione ſibimet hæc ſonorum chorda iungeretur. Et ut ſit clarius, quod dictum eſt. Sint uerbi gratia malleorũ quatuor pondera, quæ ſubterſcriptis numeris contineãtur, 12, 9, 8, 6. Hi igitur mallei, qui 12 & 6 ponderibus uergebant, diapaſon in duplo † concinentiam perſonabãt. Malleus uero 12 ponderum ad malleum 9. Et malleus 8 ponderum ad malleum 6 ponderum, ſecundum epitritam proportionem diateſſaron conſonantia iungebatur. Nouem uero ponderum ad 6, & 12 ad 8 diapente conſonantiam permiſcebãt. Nouem uero ad 8, in ſeſquioctaua proportione reſonabant tonum.

† concinentia

Hæc ultima figura & in ſuprema calce Arithmeticæ.

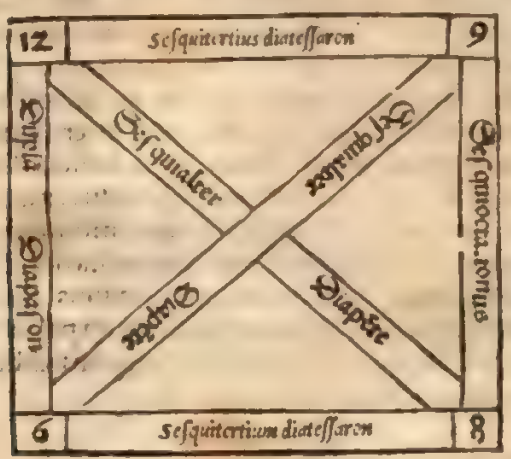

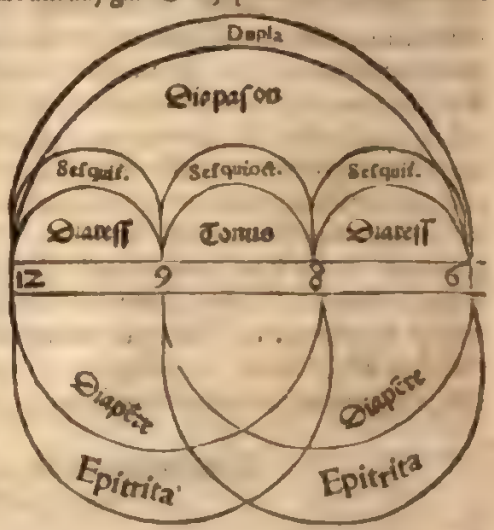

Quibus modis uariè à Pythagora proportiones conſonantiarum perpenſæ ſint, Cap. XI.

† Hæc

HInc igitur domum reuerſus, uaria examinatione perpendit, an in his proportionibus ratio ſymphoniarum tota conſiſteret. † Hunc quidem æqua pondera neruis aptans, eorumq; conſonantias aure dijudicans. Nunc uero in longitudine calamorum duplicitatem medietatemq; reſtituens, cæteraſq; proportiones aptans, integerrimam fidem diuerſa experientia capiebat. Sæpe † etiam † & pro menſurarum modo ciathos æquorum ponderum acetabulis immittens. Sæpe ipſa quoq; acebula diuerſis formata ponderibus, uirg auel ærea, ferreaue percutiẽs, nihil eſſe diuerſum inueniſſe lætatus eſt. Hinc etiã ductus, longitudinẽ craſſitudinemq; chordarum, ut examinaret aggreſſus eſt. Itaq; inuenit regulam, de qua poſterius loquemur, quæ ex re uocabulum ſumpſit, † non quod regula ſit linea, per quã magnitudines chordarum ſonumq; metimur, ſed quod regula quædam ſit huiuſmodi inſpectio fixa firmaq;, ut nullum inquirentem dubio fallat iudicio.

† non quod linea ſit regula

De diuiſione uocum, earumq; explanatione, Cap. XII.

SEd de his hactenus, nunc uocum differẽtias colligamus. Omnis enim uox aut ſynches eſt, quæ cõtinua, aut diaſtematice, quę dicit cũ interuallo ſuſpenſa. Et cõtinua quidẽ eſt, qua loquentes, uel, pſam orationẽ legẽtes uerba pcurrimus.

Feſtinat

Festinat enim tunc uox non inhærere in acutis & grauibus sonis, sed quam uelocissimè uerba percurrere, expediendisq; sensibus, exprimendisq; sermonibus continuè uocis impetus operantur Diastematice autem est ea, quam canendo suspendimus, in qua non potius sermonibus, sed modulis inseruimus. Estq; uox ipsa tardior, & per modulandas uarietates quoddam faciens interuallum, non taciturnitatis, sed suspensæ ac tardæ potius cantilenæ. His (ut Albinus autumat) additur tertia differētia, quæ medias uoces possit includere, sed Heroum poëmata legimus, neq; continuo cursu, ut prosam, neq; suspenso segnioriq; modo uocis, ut canticum.

Quod infinitatem uocum humana natura finierit, Cap. XIII.

Sed quæ continua uox est, & ea rursus qua decurrimus cātilenam, naturaliter quidem infinitæ sunt. Consideratione enim accepta, nullus modus uel euoluēdis sermonibus fit, uel acuminibus attollendis, grauitatibusq; laxandis, sed utriusq; natura humana fecit proprium finem. Continuè enim uoci terminū humanus spiritus fecit, ultra quem nulla ratione ualet excedere. Tantū enim unusquisque loquitur continuè, quātum naturalis spiritus sinat. Rursus diastematice uoci natura hominum facit terminum, quæ acutam eorum uocem grauemq; determinat. Tātum enim unusquisq; uel acumen ualet extollere, uel deprimere grauitatem, quantum uocis eius naturaliter patitur modus.

Quis modus sit audiendi, Cap. XIIII.

Vnc quis modus audiendi sit differamus. Tale enim quiddam fieri cōsueuit in uocibus, quale cum paludibus uel quietis aquis iactum eminus mergitur saxum. Prius enim in paruissimum orbem undam colligit, deinde maioribus orbibus undarum globos spargit, atq; eo usq; dum fatigatus motus ab eliciendis fluctibus conquiescat. Semperq; posterior, & maior undula pulsu debiliore diffundit. Quod si quid sit, quod crescentes undas possit offendere, statim motus ille reuertitur, & quasi ad centrum, unde profectus fuerat, eisdē undulis rotundatur. Ita igitur cum aër pulsus fecerit sonum, pellit alium proximū, & quodammodo rotundum fluctum aëris ciet. Itaq; diffunditur & omnium circunstantium simul ferit auditum, atq; illi est obscurior uox, qui longius steterit, quoniam ad eum debilior pulsi aëris unda peruenit.

De ordine theorematum, id est, speculationum, Cap. XV.

His igitur ita propositis dicendum uidetur, quot generibus omnis cantilena texatur, de quibus harmonicæ inuentionis disciplina considerat. Sunt autē hæc Diatonicum, Chromaticum, Enharmonicum. De quibus ita demum explicandum est, si prius de tetrachordis dissleramus, & quemadmodum auctus neruorum numerus, ad id quo nunc † pluralitas est, usq; peruenerit. Id autem fiet, si prius commemoremus, quibus proportionibus symphoniæ musicę misceantur. † *pluralitatis*

De consonantijs proportionum, & tono, & semitonio, Cap. XVI.

Diapason † consonantia est, quæ fit in duplo ut hæc est, 1, 2. Diapente uero quæ constat his numeris, 2, 3. Diatessaron uero est, quæ in hac proportione cōsistit, 3, 4. Tonus uero sesquioctaua proportione cōcluditur, sed in hoc nondum est consonantia, ut, 8, 9. Diapason uero & diapente tripla comparatione colligitur hoc modo, 2, 4, 8. Bisdiapason quadrupla collatione perficitur, 8, 4, 8. Diatessaron uero ac diapente unum perficiunt diapason hoc modo: 2, 3, 4. † *symphonia*

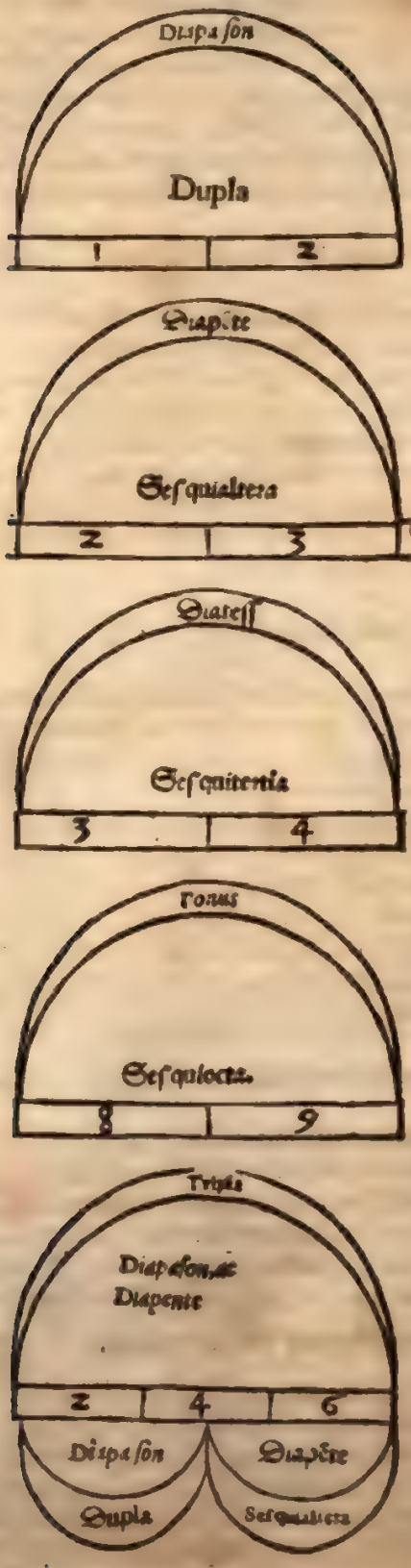
Diapason
Dupla
1
2
Diapente
Sesquialtera
2
3
Diates
Sesquitertia
3
4
Tonus
Sesquiocta.
8
9
Tripla
Diapason ac
Diapente
2
4
6
Diapason
Diapēte
Dupla
Sesquialtera

Quadrupla

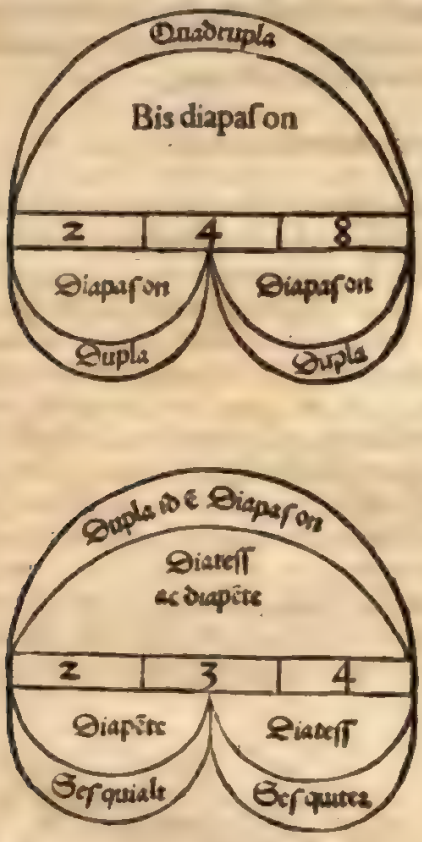

Nam ſi uox uoci duplo ſit acuta uel grauis, diapaſon conſonantia fiet. Si uox uoci ſeſquialtera proportione † ſit uel ſeſquitertia, uel ſeſquioctaua, acutior grauiorq; diapente, uel diateſſaron, uel tonum conſonantiam reddet. Item ſi diapaſon, ut, 2 & 4, & diapente, ut, 4 & 6 coniungantur, triplam, & quæ eſt diapaſon & diapente, efficiant ſymphoniam. Quod ſi bis diapaſon fiãt, ut duo ad quatuor, & quatuor ad octo, quadrupla fiet cõſonãtia, quæ eſt biſdiapaſon. Quod ſi ſeſquialtera, & ſeſquitertia, id eſt, diapente, & diateſſaron, ut duo ad tres, & tres ad quatuor cõiungantur, dupla id eſt, diapaſon nimirum naſcitur cõcinentia. Quatuor enim ad tres ſeſquitertiã obtinent proportionem. Tres uero ad binarium ſeſquialtera collatione iungũtur, & idem quaternarius ad binarium appoſitus dupla ei cõparatione copulatur. Sed ſeſquitertia diateſſaron, ſeſquialtera proportio diapente conſonantiam creãt. Dupla uero diapaſon efficit ſymphoniam. Diateſſaron igitur ac diapẽte unam diapaſon conſonantiam iungunt. Rurſus tonus in æqua diuidi non poteſt, cur autem poſteriꝰ liquebit. Nunc hoc tantum noſſe ſufficiat, quod nunq; tonus in gemina æqua diuiditur. Atq; ut id facilimè cõprobetur, ſit ſeſquioctaua proportio 8 & 9. Horum nullus naturaliter medius numerus incidet. Hos igitur ſi binario multiplicemus, fiuntq; bis 8 16, bis 9 18, inter 16 autẽ & 18 unus numerus† naturaliter† incidit qui eſt, ſcilicet, 17. Qui diſponantur in ordinem 16, 17, 18. Igitur 16 ac 18 collati, ſeſquioctauam retinent proportionem, atq; idcirco tonum. Sed hanc proportionem 17 numerus medius non in æqualia partitur. Comparatus enim ad 16, habet in ſe torum 16, & eius ſextamdecimam partem, ſcilicet, unitatem. Si uero ad eum, id eſt, 17, tertius, id eſt, 18 numerus comparetur, habet eum totum, & eius decimam ſeptimam partem. Non igitur ĩſdem partibus & minorem ſuperat, & à maiore ſuperatur. Eſt enim minor pars ſeptimadecima, maior ſextadecima. Sed utraque

† ſit

† naturalis
† intercidit.

ſemitonia nuncupãtur. Non quod omnino ſemitonia ex æquo ſint media, ſed quod ſemum dici ſolet, quod ad integritatem uſq; non peruenit. Sed inter hæc unum maius ſemitonium nuncupatur, aliud minus.

In quibus primis numeris ſemitonium conſtet, Cap. XVII.

QVod uero integrum ſit ſemitonium, aut in quibus primis numeris cõſtet, nunc euidentius explicabo. Id enim quod de diuiſione toni dictũ eſt, non ad hoc pertinet, ut ſemitoniorũ modos uoluerimus oſtendere. Sed ad id potius quod tonum in gemina æqua diceremus non poſſe diſiungi. Diateſſaron, quæ eſt cõſonantia, uocum quidem eſt quatuor, interuallorum trium. Conſtat autem ex duobus tonis, & non integro ſemitonio. Sit enim ſubiecta deſcriptio 192, 216, 243, 256. Si igitur 192 numerus, 256 comparetur, ſeſquitertia proportio fiet, ac diateſſaron concinentiam reſonabit. Sed ſi 216 ad 192 comparemus, ſeſquioctaua proportio eſt, eſt enim eorum differentia 24, quæ eſt octaua pars 192 eſt igitur tonus. Rurſus ſi 243 ad 216 comparetur, erit altera ſeſquioctaua proportio. Nam eorum differentia 27, pars 216, probatur octaua, reſtat cõparatio 256 ad 243, quorum differentia eſt 13. Qui octies facti, medietatem 243 non uidentur implere. Non eſt igitur ſemitonium, ſed minus à ſemitonio. Tunc enim integrũ eſſe ſemitonium iure putaretur. Si eorum differentia, quæ eſt 13 facta octies, medietatem 243 numerorum potuiſſet æquare. Eſtq; uerum ſemitonium minus 243 ad 256 comparatio.

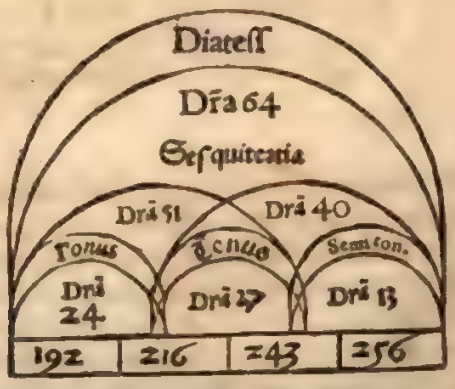

Diateſſaron à diapente tono diſtare, Cap. XVIII.

RVrſus diapente cõſonãtia, octũ quidẽ eſt quinq;, interuallorũ quatuor, trium tonorũ, & minore ſemitonio. Ponaẽ em idẽ numerus 192, & eius ſeſquialter ſumatur, qui ad eum diapente faciat cõſonantiam. Sit igitur numerus 288. Igitur horum & ſuperius deprehenſorum 192, ponantur in medio numeri hi 216, 243, 256, & ſit hoc modo formata deſcriptio, 192, 216, 243, 256, 288.

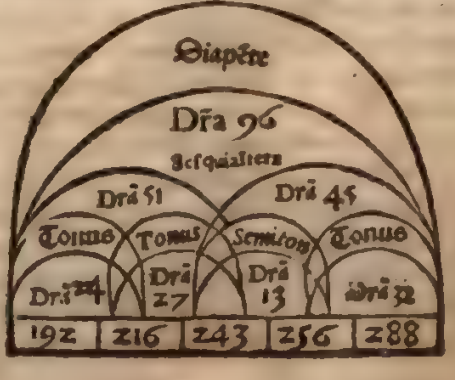

In ſupe

In ſuperiore igitur deſcriptione 192 & 256 duos tonos & ſemitoniũ cõtineri monſtrati ſunt. Reſtat igitur comparatio 256 ad 288, quæ eſt ſeſquioctaua, id eſt, tonus eorumq; differentia eſt 32, quæ eſt octaua pars 256. Itaq; monſtrata eſt diapente cõſonantia ex tribus tonis ſemitonioq; † conſtare. Sed † dubiũ diateſſaron conſonantia à centum nonaginta duobus numeris uſq; ad 256 uenerat. Nunc uero diapente ab eiſdem 192 numeris uſq; ad 288 diſtẽditur. Superatur igitur diateſſaron cõſonantia à diapente, ea proportione, quæ inter 256 & 288 numeros cõtinetur, at eſt hic tonus. Diateſſaron igitur ſymphonia à diapente tono tranſcenditur.

† *conſiſtere.*
† *dudum*

Diapaſon quinq; tonis, & duobus ſemitonijs iungi. Cap. XIX.

Diapaſon conſonantia conſtat ex quinq; tonis, & duobus ſemitonijs, quæ tamen unũ nõ impleãt tonũ. Quoniã enim monſtratũ eſt diapaſon ex diapente & diateſſarõ cõſiſtere, diateſſarõ uero probata eſt ex duobus tonis, & ſemitonio cõſtare, diapente ex tribus tonis ac ſemitonio, ſimul iũcta efficiũt quinq; tonos. Sed quoniã illa duo ſemitonia non erant integræ medietatis, eorũ coniunctio ad plenum uſq; non peruenit. Sed medietatem quidem ſuperat, ab integritate relinquit. Eſtq; diapaſon ſecũdũ hanc rationẽ ex quinq; tonis, & duobus ſemitonijs. Quæ ſicut ad integrum tonum non aſpirant, ita ultra integrum ſemitonium prodeunt. Sed quæ horum ſit ratio, uel quemadmodum ipſę muſicæ cõſonantię reperiantur, poſtea liquidius explanabitur. Interea præſenti diſputationi ſub mediocri intelligentia † credulitatis adhibenda eſt, tunc uero firma omnis fides ſumenda eſt, cum † propria unumquodq; demonſtratione claruerit. His igitur ita diſpoſitis pauliſper de cytharæ neruis, ac de eorum nominibus, quoq; modo † ſunt additi diſſeramus, quæq; eorum cauſa ſit nominum. His enim primum ad noticiam uenientibus facilè erit ſcientiam, quæ ſequuntur, amplecti.

† *credulitas*
† *propriè*
† *ſint*

De additione chordarum, earumq; nominibus, Cap. XX.

Simplicem principio fuiſſe muſicam refert Nicomachus, adeò ut quatuor neruis tota conſtaret. Idq́ue uſque ad Orpheum durauit, ut primus quidẽ neruus, & quartus diapaſon conſonãtiam reſonarent. Medij uero ad ſe inuicem, atq; ad extremos diapente ac diateſſaron, ac tonum, nil uero in eis eſſet inconſonum, ad imitationem, ſcilicet, Muſicæ mundanæ, quæ ex quatuor conſtat elementis. Cuius quadrichordi Mercurius dicitur inuentor.

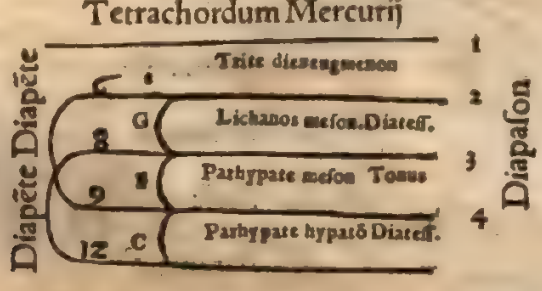

Quintam uero chordam poſt Chorebus Athys filius adiunxit, qui fuit Lydorũ rex. Hyagnis uero Phryx ſextum his appoſuit neruum. Sed ſeptimus neruus à Terpãdro Lesbio adiunctus eſt, ſecundum ſeptẽ, ſcilicet, planetarum ſimilitudinem. Inſ̃ his quæ grauiſſima quidẽ erat, uocata eſt hypate, quaſi maior atq; honorabilior. Vn

de lo-

de Iouem etiam Hypaton uocant. Consulem eodem quoq; nuncupant nomine prō pter excellētiam dignitatis, eaq; Saturno est attributa propter tarditatem motus, & grauitatem soni. Parhypate uero secunda, quasi iuxta hypaten posita & collocata. Lichanos tertia idcirco, quoniam lichanos digitus dicitur, quem nos indicem uocamus. Græcus à lingendo lichanon appellat. Et quoniam in canendo ad eam chordā, quæ erat tertia ab hypate, index digitus, qui est lichanos inueniebatur, idcirco ipsa quoq; lichanos appellata est. Quarta dicitur mese, quoniam inter septē semper est media. Quinta est parameſe, quasi iuxta mediam collocata. Septima autem dicitur nete, quasi neate, id est, inferior. Inter quam neten, & parameſen est sexta, quæ uocatur paranete, quasi iuxta neten locata. Parameſe uero quoniam tertia est à nete, eodem quoq; uocabulo trite, id est tertia nuncupatur, ut sit descriptio hæc.

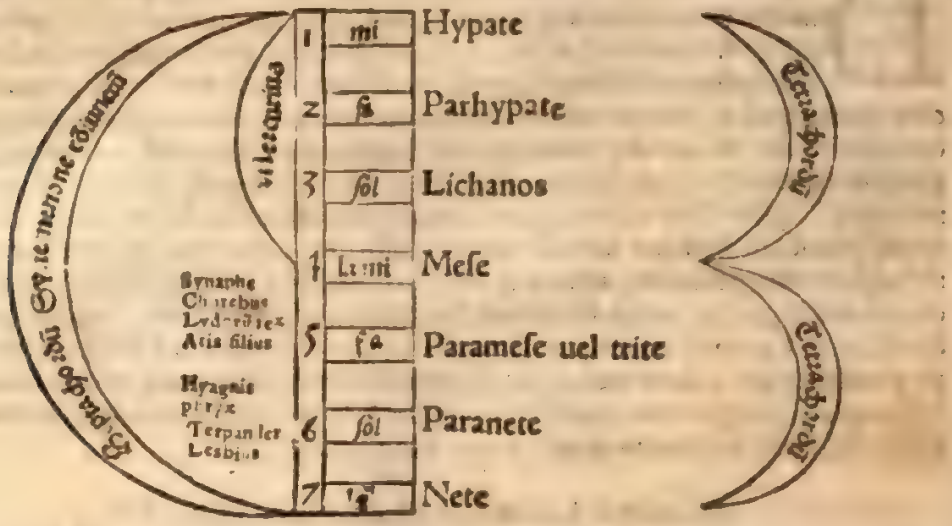

His octauam Samius Lichaon adiunxit, atq; inter parameſen, quæ etiam trite dicitur, & paraneten neruum medium coaptauit, ut ipse tertius esset à nete. Et parameſe quidem uocata est † solum, quæ post mediam collocabatur. Trites uero nomen perdidit, postea quā inter eam atq; paraneten tertius à nete locatus est neruus, qui digne trites nomē exciperet, ut sit octochordum secundum Lichaonis additionem hoc modo:

† sola

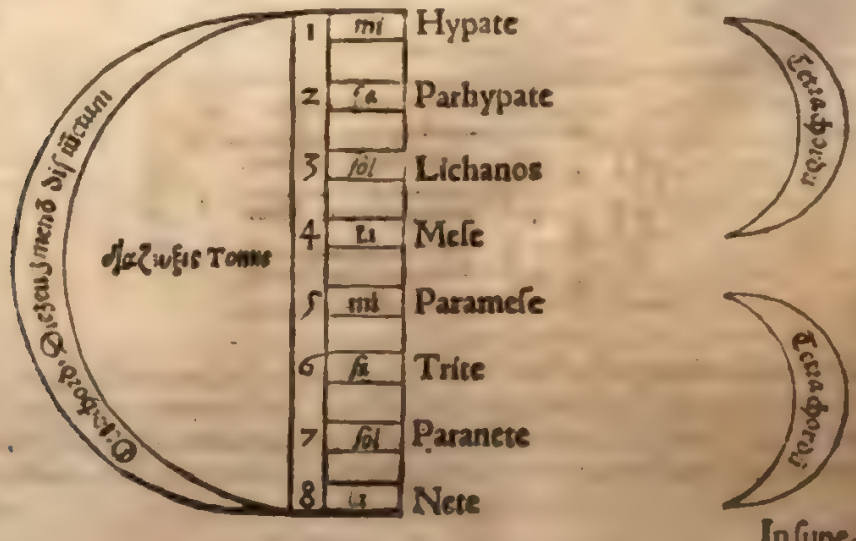

In supe-

In ſuperioribus igitur duabus diſpoſitionibus heptachordi,& octochordi. Hepta chordum quidem dicitur ſynemmenon,quod eſt coniunctum. Octochordum uero diezeugmenon,quod eſt diſiunctum. Inheptachordo enim eſt unum tetrachordū, hypate,parhypate,lichanos,meſe. Aliud uero meſe,parameſe,paranete,nete,dum meſen neruum ſecundo numeramus,atq; ideo duo tetrachorda per meſen coniunguntur. In octochordo uero quoniam octo ſunt chordæ,ſuperiores quatuor,ideſt, hypate,parhypate,lichanos,meſe unum tetrachordum explent. Ab hoc uero diſiūctum atq; integrum inchoat à parameſe, progrediturq; per triten, & paraneten & †finitū ad neten,& eſt diſiūctio,quæ uocatur †diezeuxis. Tonusq; eſt diſtantia me ſes, & parameſes. Hic igitur meſe tantum quidem nomen obtinuit. Non enim eſt media poſitione,quia in octochordo duæ quidem ſemper mediæ reperiuntur,ſed una media non poteſt inueniri. Prophraſtus autem periotes ad grauiorem partem unā addidit chordā,ut faceret totum enneachordū. Quæ quoniam ſuper hypaten eſt addita,hyperhypate eſt nuncupata. Quæ prius quidem dum nouem chordarum tantum eſſet cythara, hyperhypate uocabatur. Nunc autem lichanos hypaton dicitur aliis ſuperadditis. In quo ordine,atq; inſtructione, quoniam ad indicem digitum uenit,lichanos appellata eſt. Sed hoc poſterius apparebit. Nunc uero enneachordi ordo ſic ſe habet.

†finitur
†diezeuxis

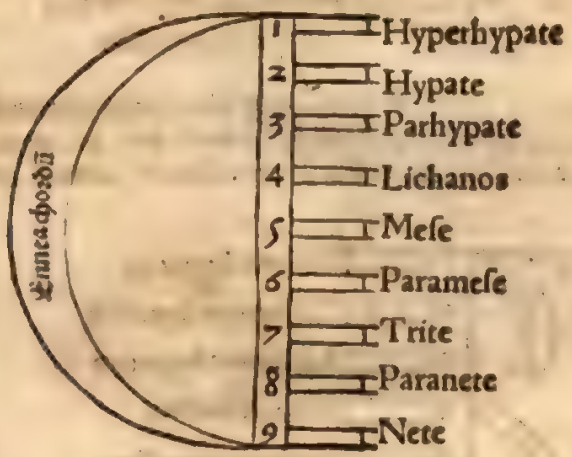

Heſtiæus Colophonius decimam in grauiorem partem coaptauit chordam. Timotheus uero Mileſius undecimam. Quæ quoniam ſuper hypaten,atque parhypaten ſunt additæ, hypate quidem hypaton uocatæ ſunt quaſi maximæ magnarum, & grauiſſimę grauium, aut excellentes excellentium. Sed uocata eſt prima inter undecim hypate hypaton. Secunda uero parhypate hypaton, quoniam iuxta hypaten hypaton collocata eſt. Tertia quæ dudum in enneachordo hyperhypate uocabatur, lichanos hypaton eſt nuncupata. Quarta uero hypate antiquum tenuit nomen. Quinta parhypate. Sexta lichanos antiquum,ſcilicet,habens uocabulum. Septima meſe. Octaua parameſe. Nona trite. Decima paranete. Vndecima nete. Eſt igitur unū tetrachordum hypate hypaton,parhypate hypaton, lichanos hypaton,hypate. Aliud uero hypate, parhypate, lichanos,meſe, & hæc quidem coniuncta ſunt. Tertium uero eſt parameſe,trite,paranete,nete. Sed quoniam inter ſuperius tetrachordum,quod eſt hypate hypaton, parhypate hypaton, lichanos hypaton, hypate meſon,& inter infimum,quod eſt parameſe, trite, paranete, nete,ſit

nete, sit positione medium tetrachordum, quod est hypate, parhypate. Lichanos, mese, totum hoc medium tetrachordum meson uocatum est, quasi mediarum, uocatur q; cum additamento hoc hypate meson, parhypate meson, lichanos meson, mese. Quoniã uero inter hoc meson tetrachordum, & inferius, quod est netarum, disiũctio est, meses, scilicet, & parameses, inferius omne tetrachordum disiunctarum, id est, diezeugmenon uocatum est, cum additamento, scilicet hoc. Parameſe diezeugmenon, trite diezeugmenon, paranete diezeugmenon, nete diezeugmenon ut sit descriptio, hoc modo:

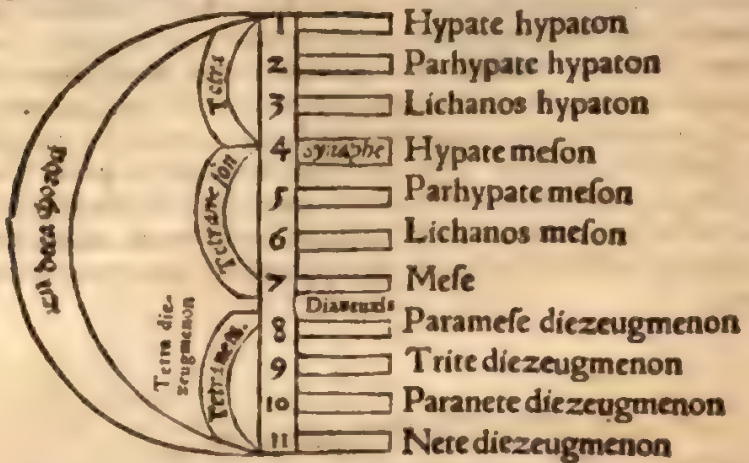

Est igitur hic inter parameſen ac meſen disiũctio atq; ideo diezeugmenõ tetrachordum hoc uocatũ est. Quod si parameſe auferat, & sit meſe trite, paranete, nete, tũc coniuncta, id est, synẽmena erunt tria tetrachorda, uocabitur q; ultimũ tetrachordũ synẽmenon hoc modo:

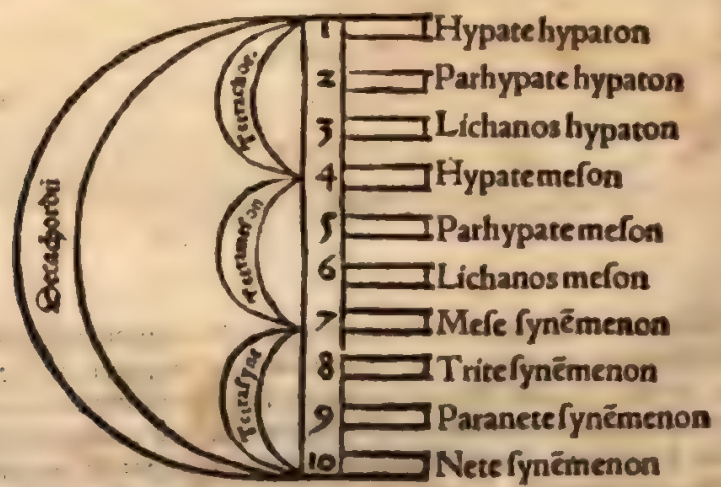

Sed quoniã in hac uel in superiore hendecachordi dispositione meſe, quæ propter mediam collocationem ita uocata est, nete proxima accedit, & longe ab hypatis ultimis distat, nec proprium distantiæ retinet locum, aliud unum tetrachordum adiunctum est, super neten diezeugmenon, quæ quoniam superuadebat acumine netas superius collocatas, omne illud tetrachordum hyperboleon uocatum est, hoc modo:

Hypate

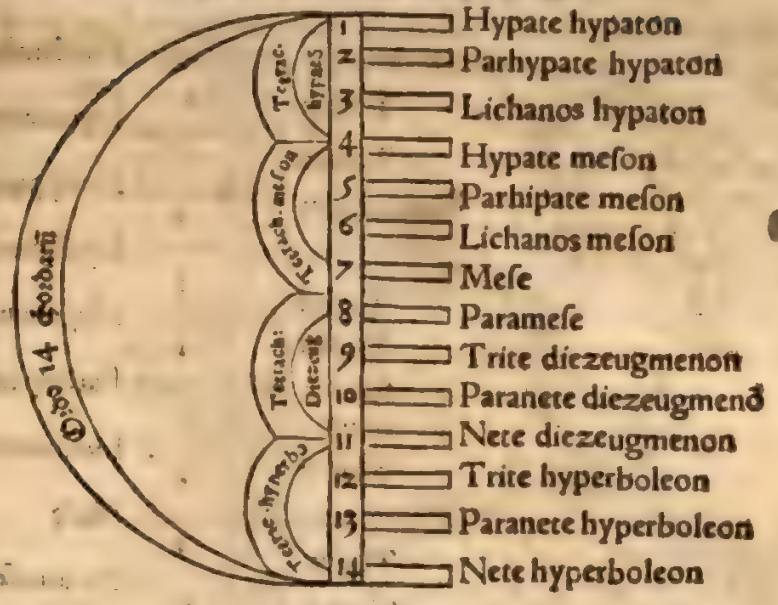

Sed quoniam rurſus meſe non erat loco media, ſed magis hypatis accedebat. Idcirco ſuper hypatas hypaton addita eſt una chorda, quæ dicitur proslambanomenos, ab aliquibus autem proſmelodos dicitur, tono integro diſtans ab ea quę eſt hypate hypaton. Et ipſa quidem, id eſt, proslambanomenos à meſe octaua eſt, reſonans cum ea diapaſon ſymphoniam, eademq; ad lychanon hypaton reſonat diateſſaron ad quartam, ſcilicet, quæ lychanos hypaton ad meſon reſonat diapente ſymphoniam & eſt ab ea quinta. Rurſus meſe à parameſe diſtat tono, quæ eadem meſe ad netem diezeugmenon quintam facit diapente conſonantiam.

Quæ nete diezeugmenon ad neten hyperboleon quartam, facit diateſſaron cōſonantiā. Et proslambanomenos ad neten hyperboleon reddit biſdiapaſon conſonantiā hoc modo:

Proslamba-

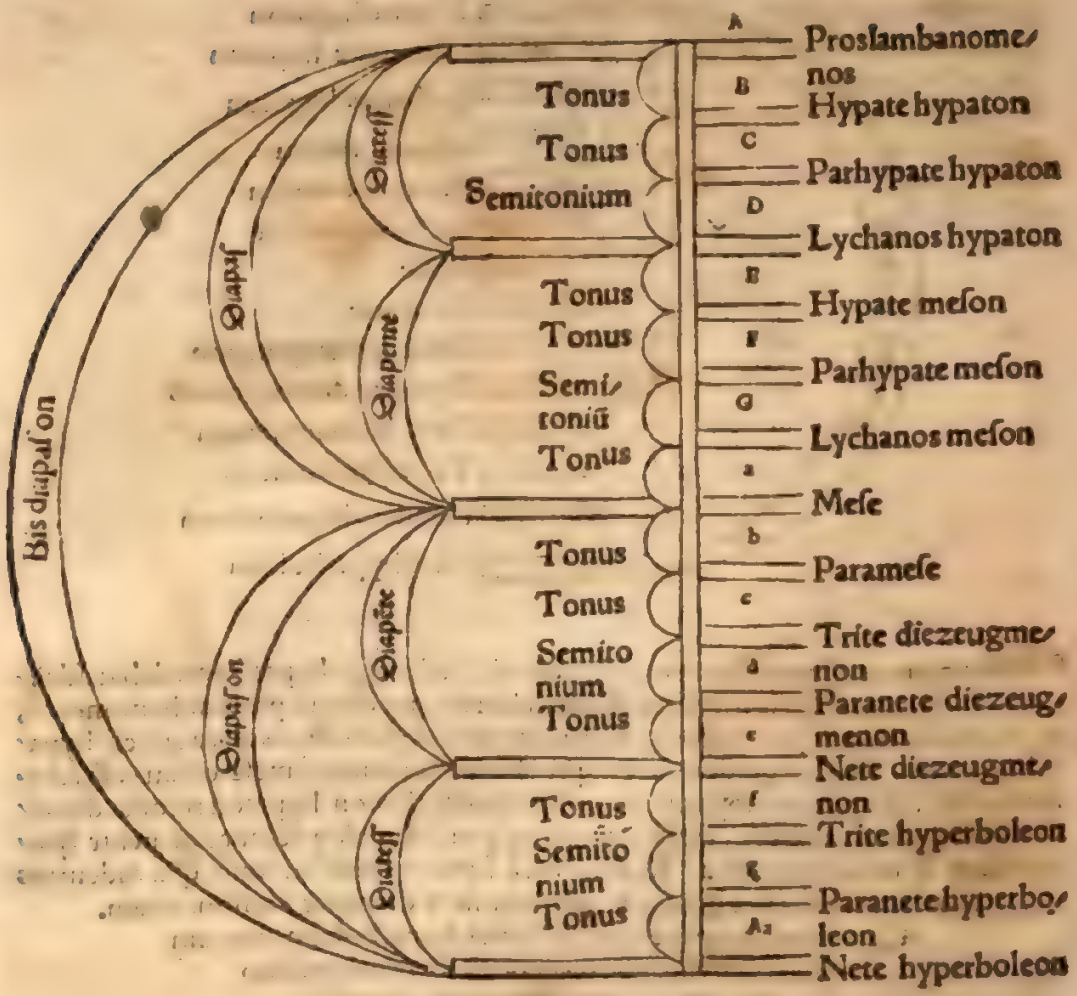

De generibus cantilenarum, Cap. XXI.

HIs igitur expeditis, dicendum est de generibus melorum. Sunt autem tria diatonum, chroma, enharmonium, & diatonicum quidem, aliquanto durius & naturalius. Chroma uero est iam quasi ab illa naturali intentione † descendens, & in mollius decidens. Enharmonium uero optimè atq; aptè coniũctum. Cum sint igitur quinq; tetrachorda, hypaton, meson, synemmenon, diezeugmenon, hyperboleon. In his omnibus secundum diatonum cantilenæ procedit uox per semitonium, tonum ac tonum, in uno tetrachordo. Rursus in alio tetrachordo per semitonium tonum & tonum, ac deinceps. Ideoq; uocatur diatonicum quasi quod per tonum ac per tonum progrediatur. Chroma autẽ quod dicitur color, quasi iam ab huiusmodi intentione prima mutatio cantatur per semitoniũ & semitonium & tria semitonia. Tota enim diatessaron consonantia est duorum tonorum ac semitonij, sed non pleni. Tractum est aũt hoc uocabulum ut diceretur chroma à superficiebus, quę cum permutantur in aliũ trãseunt colorem. Enharmonium uero quod est magis coaptatum, est quod cantatur in omnibus tetrachordis per diesin & diesin & † diatonum. Diesis autem est semitonij dimidium, ut sit trium generum descriptio, per omnia tetrachorda discurrens, hoc modo:

† discedẽs

† ditonum

Diatoni-

De ordine chordarum nominibusq; in tribus generibus, Cap. XXII.

NVnc igitur ordo chordarum disponendus est omnium quæ per tria genera uariantur, uel inconstanti ordine diſ ponũtur. Prima est igitur proslambanomenos, quæ eadem dicitur prosmelodos. Secũda hypate hypaton. Tertia parhypate hypaton. Quarta uero uniuersaliter quidem lichanos appellat̃. Sed si in diatono genere † apteť, dicitur lichanos hypaton, diatonos. Si uero in chromate, dicit̃ diatonos chromaticę, uel lichanos hypaton chromaticæ. Si autem in enharmonio, dicitur lichanos hypaton, enharmonios uel diatonos, hypaton enharmonios. Post hanc uocatur hypate meson. De hinc parhypate meson. Atque † hic lichanos meson simpliciter. In † diatonico quidem genere, diatonos meson. In chromate, lichanos meson chromaticę, uel diatonos meson chromaticæ. In enharmonio diatonos meson enharmonios, uel lichanos meson enharmonios. Has sequit̃ mese. Post hãc sunt duo tetrachorda partim synemmenon, partim diezeugmenon. Et synemmenon est quod post mesen ponit̃, id est, trite synemmenon. De hinc lichanos synemmenon, eadem † indiatonico diatonos synemmenon. In chromate uero uel diatonos synemmenon chromaticæ, uel lichanos synemmenon chromaticę. In enharmonio uero uel diatonos synemmenon enharmonios, uel lichanos synemmenon enharmonios. Post has nete synemmenon. Si uero mese neruo non sit synemmenon tetrachordũ adiunctum, sed sit diezeugmenon, est post mesen paramese. De hinc trite diezeugmenon, inde lichanos diezeugmenon, quæ in diatono, diatonos diezeugmenon. In chromate, tum diatonos diezeugmenon chromaticæ, tum lichanos diezeugmenon chromaticæ. In enharmonio uero tum diatonos diezeugmenon enharmonios, tum lichanos diezeugmenon enharmonios. Eadem uero dicitur, & paranete, cum additione uel diatoni, uel chromatis, uel enharmonij. Super has nete diezeugmenon, trite hyperboleon, paranete hyperboleon, nete hyperboleon, & quæ est paranete hyperboleon, eadẽ in diatono diatonos hyperboleon. In chromate uero chromaticæ hyperboleon. In enharmonio uero enharmonios hyperboleon. Harum ultima ea est quæ est nete hyperboleon, & sit descriptio eiusmodi ut trium generum contineat dispositionem, in quibus & similitudinem nominum & differentiam pernotabis, ut si nerui similes in omnibus, cum eis qui sunt dissimiles colligantur, fiant simul omnes octo & uiginti. Hoc autem monstrat subiecta descriptio.

† *coaptetur*
† *hinc*
† *diatono*
† *indiatono*

Diatonicum	Chromaticum	Enharmonium
Proslambanomenos	Proslambanomenos	Proslambanomenos
Hypate hypaton	Hypate hypaton	Hypate hypaton
Parhypate hypaton	Parhypate hypaton	Parhypate hypaton
Lichanos hypaton diatonos	Lichanos hypaton chromaticæ	Lichanos hypaton enharmon.
Hypate meſon	Hypate meſon	Hypate meſon
Parhypate meſon	Parhypate meſon	Parhypate meſon
Lichanos meſon diatonos	Lichanos meſon chromaticæ	Lichanos meſon enharmonios
Meſe	Meſe	Meſe
Trite ſynemmenon	Trite ſynemmenon	Trite ſynemmenon
Paranete ſynemmenon diaton.	Paranete ſynēmenon chromaticæ	Paranete ſynemmenon enhar.
Nete ſynemmenon	Nete ſynemmenon	Nete ſynemmenon
Parameſe	Parameſe	Parameſe
Trite diezeugmenon	Trite diezeugmenon	Trite diezeugmenon
Paranete diezeugmen. diatonos	Paranete diezeugmen. chromaticæ	Paranete diezeugmen. enhar.
Nete diezeugmenon	Nete diezeugmenon	Nete diezeugmenon
Trite hyperboleon	Trite hyperboleon	Trite hyperboleon
Paranete hyperboleon diaton.	Paranete hyperboleon chromat.	Paranete hyperboleon enhar.
Nete hyperboleon	Nete hyperboleon.	Nete hyperboleon

Quæ ſint inter voces in ſingulis generibus proportiones. Cap. XXIII.

HOc igitur modo per ſingula tetrachorda in generū proprietates partitio facta eſt, ut omnia quidē diatonici generis quinq; tetrachorda, duobus tonis ac ſemitonio partiremur. Deiſ́q; in hoc genere tonus incōpoſitus, idcirco quoniā integer ponitur, nec aliquod ei aliud interuallū adiungīt. Sed in ſingulis interuallis integri inſunt toni. In chromate uero ſemitonio, ac ſemitonio incōpoſitoq; trihemitonio poſita diuiſio eſt. Idcirco autem incompoſitum hoc trihemitonium appellauimus, quoniā in uno collocatum eſt interuallo, poteſt † autem appellari trihemitonium in diatono genere ſemitonium ac tonus, ſed non eſt incompoſitum, duobus enim id perficitur interuallis, & in enharmonio genere idem eſt. Conſtat autē ex dieſi, & dieſi, & † ditono incōpoſito, quod, ſcilicet, propter eādem cauſam incompoſitum nuncupamus, quoniam in uno collocatum eſt interuallo.

† enim

† diatono

Quid ſit ſynaphe. Cap. XXIIII.

SEd in his ita diſpoſitis cōſtitutisq; tetrachordis ſynaphe eſt. Quam coniunctionem dicere latina ſignificatione poſſumus, quotiens duo tetrachorda unius termini medietas continuat atq; coniungit, ut in hoc tetrachordo:

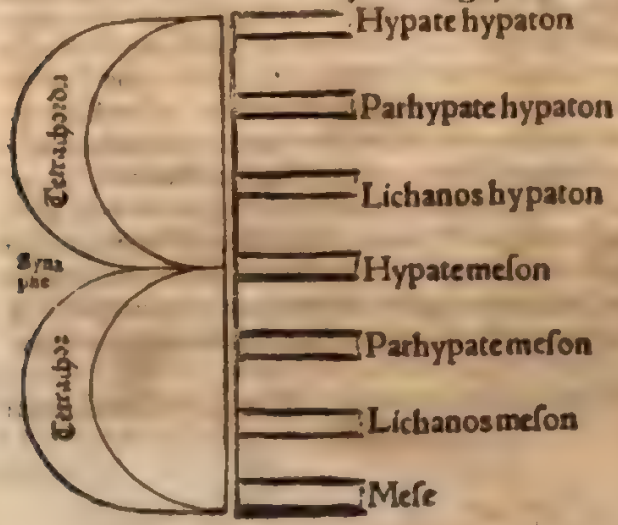

Hoc

Hoc † igitur est unum † tetrachordum hypate hypaton, parhypate hypaton, lichanos hypaton, hypate meson. Aliud uero hypate meson, parhypate meson, lichanos meson, mese. In utrisq; igit̃ tetrachordis hypate meson adnumerata est. Superioris q; tetrachordi ea est acutissima, posterioris uero grauissima. Estq; ista coniunctio una eademq; chorda hypate meson, duo tetrachorda cõiungens, ut eadẽ hypaton ac meson tetrachorda in superiore descriptione adiunxit. Est igitur synaphæ, quæ coniunctio dicitur, duorum tetrachordorum uox media, superioris quidem acutissima, posterioris uero grauissima

† Hic ergo † tetrachordarum

Quid sit diezeuxis, Cap. XXV.

DIezeuxis uero appellatur, quę disiunctio dici potest, quotiẽs duo tetrachorda toni medietate separantur, ut in his duobus tetrachordis.

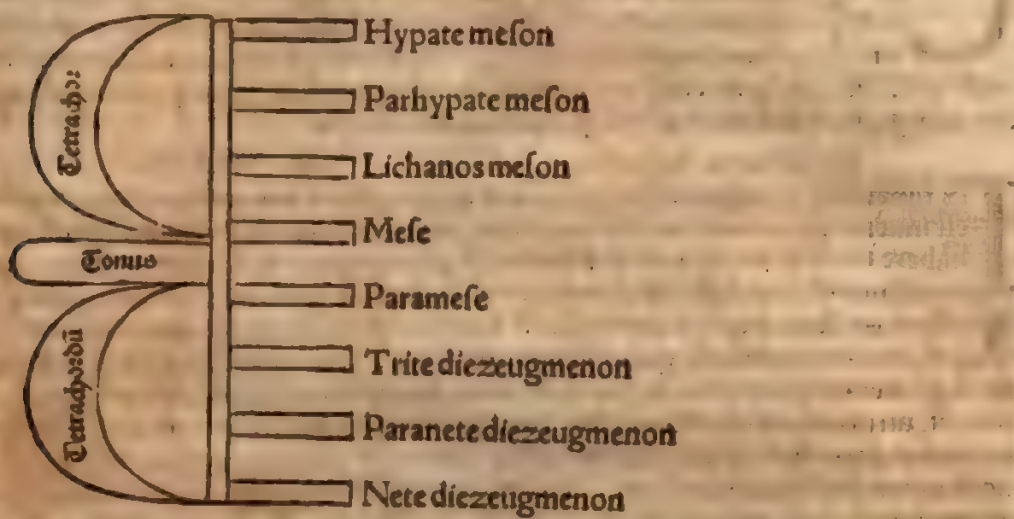

Duo igitur esse tetrachorda euidenter apparet, quoniamquidem octo sunt chordæ. Sed diezeuxis est, id est, disiunctio inter mesen & parameſen, quæ inter se pleno differre tono, de quibus euidẽtius explicabit̃, cum unũquodq; studiosius explanandũ opsterior tractatus assumpserit. Sed diligentius intuenti quinq;, non amplius tetrachorda reperiuntur, hypaton, meson, synemmenon, diezeugmenon, hyperboleon.

Quibus nominibus neruos appellauerit Albinus, Cap. XXVI.

ALbinus autem earum nomina latina oratione ita interpretatus est, ut hypatas principales uocaret, mesas medias, symemmenas cõiunctas, diezeugmenas disiunctas, hyperboleas excellentes. Sed nobis in alieno opere non erit immorandum.

Qui nerui quibus syderibus comparentur, Cap. XXVII.

ILlud tamen interim de superioribus tetrachordis addẽdum uidetur, quod ab hypate meson usq; ad neten quasi quoddam ordinis disiunctionisq; cœlestis exemplar est. Nãq; hypate meson Saturno est attributa, parhypate uero Iouiali circulo consimilis est, lichanon meson Marti tradidere, Sol meson obtinuit, trite synemmenon Venus habet, paranete synemmenon Mercurius regit, nete autẽ Lunaris circuli tenet exemplum. Sed Marcus Tullius contrariũ ordinem facit. Nam in 6. lib. de Republica sic ait: Et natura fert ut extrema ex altera parte grauiter, ex altera

autem acutè ſonent. Quam ob cauſam ſummus ille cœli ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt cōcitatior acuto, & excitato mouetur ſono, grauiſſimo autem hic lunaris atq; infimus. Nam terra nona, immobilis manēs ima ſede ſemper hæret, hic igitur Tullius terrā quaſi ſilentiū ponit, ſcilicet, immobilem. Poſt hanc † ſui proximus à ſilentio eſt, dat Lunæ grauiſſimū ſonum, ut ſit Luna proslambanomenos, Mercurius hypate hypaton, Venus parhypate hypaton, Sol lichanos hypaton, Mars hypate meſon, Iuppiter parhypate meſon, Saturnus lichanos meſon, Cœlū ultimū meſe. Quæ uero ſint harum immobiles, quæ uero in totum mobiles, quę autem immobiles mobilesque conſiſtant, cum de monochordi regularis diuiſione tractauero, erit locus aptior explicandi.

† qui

Quæ ſit natura conſonantiarum, Cap. XXVIII.

† Conſonantiā uero licet aurium quoq; ſenſus diudicet, tamē ratio perpendit. Quotiens enim duo nerui, uno grauiore, intenduntur, ſimulq; pulſi reddunt permixtum quodammodo & ſuauem ſonum, duæq; uoces quaſi coniunctæ in unum coaleſcūt, tunc fit ea quę dicitur conſonantia. Cum uero ſimul † pulſi, ſibi quiſq; ire cupit, nec permiſcent ad aurem ſuauem atq; unum ex duobus compoſitum ſonum, tunc eſt quæ dicitur diſſonantia.

† conſonantias

† pulſi

Vbi conſonantiæ reperiuntur, Cap. XXIX.

IN his autem cōparationibus grauitatis atq; acuminis has conſonantias neceſſe eſt inueniri, quæ ſibi commenſuratæ ſint, id eſt, quę notam poſſunt communem habere menſuram, ut in multiplicibus duplum, quod eſt, illa pars metitur, quæ inter duos eſt terminos differentia, ut inter duos & quatuor binarius utroſque metitur, inter duos atq; ſex quę tripla eſt, binarius utroſq; metiatur, inter nouem atque octo eadem unitas eſt, quæ utroſque metiatur. Rurſus in ſuperparticularibus ſi ſeſqualtera ſit proportio, ut quatuor ad ſex, binarius eſt qui utroſq; metiatur, qui, ſcilicet, utrorumque eſt differentia. Quod ſi ſeſquitertia ſit proportio, ut ſi octo ad nouem comparentur, idem binarius utroſq; metitur, id uero non euenit in cęteris generibus inæqualitatum, quæ ſuprà retulimus, ut in ſuperpartiēte. Nam ſi quinarium ad ternarium comparemus, binarius qui eorum differētia eſt, neutrum metitur. Nam ſi ſemel ternario comparatus, minor eſt, duplicatus excedit. Item bis quinario cōparatus, minor eſt, tertio uero, ſupergreditur. Atque idcirco hoc primum inæqualitatis genus à conſonantię natura diſiungitur † amplius quod in his, quæ cōſonantias formant, multa ſimilia ſunt, in † his uero minimè, id probatur hoc modo: Nanq; duplū nihil eſt aliud niſi bis ſimplum. Triplum nihil aliud, niſi tertio ſimplum. Quadruplū uero, idem eſt quod quarto ſimplum. Seſquialterum, bis medietas. Seſquitertium uero ter pars tertia, quod haud facilè in cæteris inæqualitatum generis inuenitur.

† amplius dicam

† illis

Quemadmodum Plato dicat fieri conſonantias, Cap. XXX.

PLato † uero hoc modo fieri in aure conſonantiam dicit. Neceſſe eſt, inquit, uelociorē quidem eſſe acutiorem ſonū. Hic igitur cum grauem præceſſerit, in aurem celer ingreditur, † oſtenſaque extrema eiuſdem corporis parte quaſi pulſus iterato motu reuertitur. Sed iam ſegnior, nec ita celeri, ut primo impetu emiſſus cucurrit, quocirca grauior quoque. Cum igitur iam grauior rediens, nunc primùm graui ſono ueniēti ſimilis occurrit, miſcetur ei, unamq;, († ut ait Plato) conſonantiam miſceri.

† autem

† offenſaq;

† non habetur

Quid contra Platōnem Nicomachus ſentiat, Cap. XXXI.

SEd id Nicomachus non arbitratur dictum ueraciter. Neq; enim ſimilium eſſe † conſonantiam, ſed diſſimilium potius in unum eandemq; † conſonantiā uenientium, grauius † uero grauí ſi miſceatur, nullam facere cōſonantiam, quoniam hanc canendi, cōcordiam ſimilitudo non efficit, ſed diſſimilitudo. Quæ cum diſtet in ſingulis uocibus, copulat in mixtis. Sed hinc potius Nicomachus conſonantiam

† cōſonantiss

† concordiā

† enim

ſonantiã fieri putat. Non, inquit, unus tantũ pulſus eſt, qui ſimplicem modum uocis emittat, ſed ſemel percuſſus neruus ſæpius aërem pellens multas efficit uoces. Sed quia ea uelocitas eſt percuſſionis, † ut ſonus ſonum quodammodo cõprehendat, diſtantia non ſentitur, & quaſi una uox auribus uenit. Si igitur percuſſiones grauiũ ſonorum commenſurabiles ſint percuſſionibus acutorum ſonorum, ut in his proportionibus, quas ſuprà retulimus, non eſt dubium quin ipſa commenſuratio ſibimet miſceatur, unamq; uocum efficiat conſonantiam.

† *ut ſonus ſonũ cõprehendat diſtantia*

Quæ conſonantiis quam merito præcedat, Cap. XXXII.

SEd inter omnes quas retulimus cõſonantias, habendum iudicium eſt, ut in aure ita quoq; in ratione quam harũ meliorem oporteat arbitrari. Eodem nanq; modo auris afficitur ſonis, uel oculus aſpectu, quo animi iudiciũ numeris, uel continua quãtitate. Propoſito enim numero, uel linea nihil eſt facilius, quàm eius duplum oculo uel animo contueri. Item poſt dupli iudiciũ ſequitur dimidij, poſt dimidium tripli, poſt † triplum partis tertiæ. Quæ ideo quoniam facilior eſt dupli deſcriptio, optimam Nicomachus putat diapaſon conſonantiam, poſt hanc diapente, quæ medium tenet, hinc diapente ac diapaſon, quæ triplum. † Cæteraq; ſecundum eundem modum formamq; dijudicat. Non uero hoc Ptolemæus eodem modo, cuius omnem ſententiam poſterius explicabo.

† *tripli*

† *cæteraſq;*

Quo ſint modo accipienda quæ dicta ſunt, Cap. XXXIII.

OMnia tamen quæ de hinc diligentius expedienda ſunt, ſummatim nunc ac breuiter attentemus, ut interim in ſuperficie quadam animum hæc lectoris aſſuefaciant, qui ad interiorẽ ſcientiam poſteriore tractatione deſcendet. Nunc uero quod erat Pythagoricis in morem, ut cum quid à magiſtro Pythagora diceretur, hinc nullus rationes petere audebat, ſed erat ei ratio docentis auctoritas, idq; fiebat † quãdiu diſcentis animus firmiore doctrina roboratus, ipſe † eandem rerum rationem nullo etiam docente reperiret, ita etiam nunc lectoris fidei, quę præponimus, cõmendamus, ut arbitretur diapaſon in dupla, diapente in ſeſquialtera, diateſſaron in ſeſquitertia, diapẽte ac diapaſon in triplici, bis diapaſon in quadrupla propoſitione cõſiſtere. † Poſt uero & hoc ratio diligentius explicabit, & quibus modis aurium quoq; iudicio cõſonantiæ Muſicæ colligantur, cæteraq; omnia, quę ſuperius dicta ſunt amplior tractatus ediſſeret, & tonum ſeſquioctauã facere proportionem, eumq; in duo æqua diuidi non poſſe ſicut nullam eiuſdem generis † proportiones, id eſt, ſuperparticularis, diateſſaron etiam conſonantiam duobus tonis ſemitonioq; conſiſtere, ſemitonia uero eſſe duo, maius ac minus, diapente autem tribus tonis ac ſemitonio minore contineri. Diapaſon uero quinq; tonis ac duobus minoribus ſemitonijs expleri, neq; ad ſex tonos ullo modo peruenire. Hæc omnia poſterius & numerorum ratione & aurium iudicio comprobabo, atq; hæc hactenus.

† *quoad*

† *earundem*

† *Poſt uero et ratio diligentius explicabitur*

† *proportiones*

Quid ſit Muſicus? Cap. XXXIIII.

NVnc illud eſt inuendum, quod omnis ars, omniſq; etiã diſciplina honorabilior ẽ naturaliter habeat rationẽ, quã artificium, quod manu atq; opere artificis exercetur. Multo enim eſt maius atq; † altius ſcire quod quiſque faciat, quàm ipſum illud efficere, q ſciat, & enim artificiũ corporale, quaſi ſeruiens famulatur. Ratio uero quaſi domina imperat, & niſi manus ſecundum id q ratio ſancit, efficiat, fruſtra ſit. Quãto igitur præclarior eſt ſcientia Muſicæ in cognitione rationis, quã in opere efficiendi atq; actu tantũ, ſcilicet, quantũ corpus mente ſuperatur. Quod, ſcilicet, rationis expers ſeruitio degit, illa uero imperat, atque ad rectũ deducit, q niſi pareat eius imperio, & expers rationis opus titulabit. Vnde fit ut ſpeculatio rationis operandi actum nõ egeat. Manuum uero opera nulla ſint, niſi ratione ducantur. Iam uero quanta ſit gloria meritumq; rationis hic intelligi poteſt, quod cæteri (ut ita dicã) corporales artifices nõ ex diſciplina, ſed ex ipſis potius inſtrumentis

† *auctius*

ſtrumentis cœpere uocabula. Nam citharœdus ex cithara, uel † tibicen ex tibia, cæteríq; ſuorum inſtrumentorũ uocabulis nuncupantur. Is uero eſt Muſicus, qui ratione perpenſa, canendi ſcientiã, non ſeruitio operis, ſed imperio ſpeculationis † aſſumit. Quod, ſcilicet, in ædificiorũ bellorumq; opera uidemus, & in contraria, ſcilicet, nuncupatione uocabuli. Eorũ nanq; nominibus uel ædificia inſcribuntur, uel ducuntur triũphi, quorũ imperio ac ratione inſtituta ſunt, non quorũ opere ſeruitioq; perfecta. Tria ſunt igitur genera, quę circa artem Muſicã uerſantur. Vnum genus eſtq; inſtrumentis agitur, aliud fingit carmina, tertium quod inſtrumentorum opus carmenq; diiudicat. Sed illud quidem, quod in inſtrumẽtis poſitũ eſt, ibiq; totã operam cõſumit, ut † ſunt citharœdi, quiq; organo cæterisq; Muſicæ inſtrumentis artificium probant, à Muſicæ ſcientiæ intellectu ſeiuncti ſunt, quoniã famulantur (ut dictũ eſt) nec quicquã afferunt rationis, ſed ſunt totius ſpeculationis expertes. Secundũ uero Muſicam agentium eſt genus Poëtarũ. quod nõ potius ſpeculatione ac ratione quã naturali quodam inſtinctu fertur ad carmen, atq; idcirco hoc quoq; genus à Muſica ſegregandum eſt. Tertiũ eſt, quod iudicandi peritiam ſumit, ut rithmos, cantilenasq; eorumq; carmen poſſit perpendere. Quod, ſcilicet, quando totum in ratione ac ſpeculatione poſitum eſt, hoc proprie Muſicæ deputabitur. Isq; Muſicus eſt cui adeſt facultas ſecundum ſpeculationem rationemue propoſitam, ac Muſicæ conuenientem de modis ac rithmis, deq; generibus cantilenarũ, ac de permixtionibus, ac de omnibus, de quibus poſterius explicandum eſt, ac de Poëtarum carminibus, iudicandi.

† aulœdus
† aſſumpſit
† ſint

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, DE MVSICA, LIB. II.

PROOEMIVM, CAP. I.

† demonſtranda

SVPERIVS uolumen cuncta digeſſit, quæ nunc diligentius † explicãda eſſe propoſui, itaq; priuſquã ad ea ueniã, quæ proprijs rationibus perdocẽda ſunt, pauca prætmittam, quibus elucubratior animus auditoris ad ea quæ dicenda ſunt, accipienda perueniat.

Quid Pythagoras eſſe Philoſophiam conſtituerit, Cap. I.

PRimus omnium Pythagoras ſapientiæ ſtudiũ Philoſophiam nuncupauit, quam. ſcilicet, eius rei notitiam ac diſciplinam ponebat, quæ proprie uereq; eſſe diceretur. Eſſe autẽ illa putabat, quæ nec intentione creſcerẽt, nec diminutione decreſcerẽt, nec ullis accidentibus mutarentur. Hæc autem eſſe formas, magnitudines, qualitates, habitudines, cęteraq;, quę per ſe ſpeculata immutabilia ſunt, iuncta uero corporibus permutantur, & multimodis uariationibus mutabilia rei cognatione uertuntur.

De differentijs quantitatis, & quæ cui diſciplinæ ſit deputata. Cap. II.

OMnis uero quãtitas ſecundum Pythagoram uel continua, uel diſcreta eſt. Sed quæ continua eſt, magnitudo appellatur. Quæ diſcreta eſt multitudo. Quorũ hæc eſt diuerſa & contraria penè proprietas. Multitudo enim à finita inchoans quãtitate, creſcẽs in infinita progreditur, ut nullus creſcendi finis occurrat. Eſtq; ad minimum terminata, interminabilis ad maius, eiusq; principiũ unitas eſt, qua minus nihil eſt. Creſcit uero per numeros atque in infinita † protenditur, nec ullus numerus, quo minus creſcat, terminũ facit. Sed magnitudo finitam rurſus ſuæ menſuræ recipit quantitatem, ſed in infinita decreſcit. Nam ſi ſit † pedalis linea, uel cuiuslibet alterius modi, poteſt in duo æqua diuidi, eiusq; medietas in medietatem ſecari, eiusq; rurſus medietas in aliam medietatẽ, ut nũquam ullus ſecandi magnitudinem

† progreditur
† bipedalis

gnitudinem terminus fiat. Ita magnitudo quantū ad maiorem modū terminata est, fit uero cum decrescere cœperit infinita. At cōtra numerus, quantū ad minorem modū finitus est, infinitus aūt incipit esse cum crescit. Cū igitur hæc ita sint infinita, tamen quasi de rebus finitis Philosophia pertractat, inq; rebus infinitis reperit aliquid terminatū, de quo possit iure acumen propriæ speculationis adhibere. Nanq; magnitudinis alia sunt immobilia, ut terra, ut quadratū, uel triangulū, uel circulus. Alia† sunt mobilia, ut sphæra mundi, & quicquid in † eo rata celeritate cōuertitur. Discretę uero quantitatis alia sunt per se, ut tres uel quatuor, uel cæteri numeri. Alia uero ad aliud, ut duplum, triplum, aliaq; quæ ex † cōparatione nascuntur. Sed immobilis magnitudinis Geometria speculationē tenet. Mobilis uero scientiam Astronomia persequitur. Per se uero discretę quantitatis, Arithmetica autor est. Ad aliquid uero relata Musica probatur obtinere peritiam.

† uero
† ea
† relatione

De † relatæ quantitatis differentijs, Cap. IIII. † relatiua

AC de ea quidem quantitate discreta quæ per se est in Arithmetica sufficienter diximus. Relatæ uero ad aliquid quātitatis simplicia quidē genera tria sunt. Vnum quidem multiplex, aliud uero superparticulare, tertiū superpartiēs. Cū uero multiplex superparticulari superpartiētiq; miscetur, fiunt duæ aliæ ex his, id est, multiplex superparticularis, & multiplex superpartiens. Horum igitur omnium talis est regula, si unitatē cunctis in naturali numero uolueris cōparare, ratus multiplicis ordo texetur. Duo enim ad unū duplus est, tres ad eundem triplus, quatuor quadruplus, & in cæteris eodem modo, ut subiecta descriptio docet.

Differentiæ unius ab alio numero. Ordo naturalis

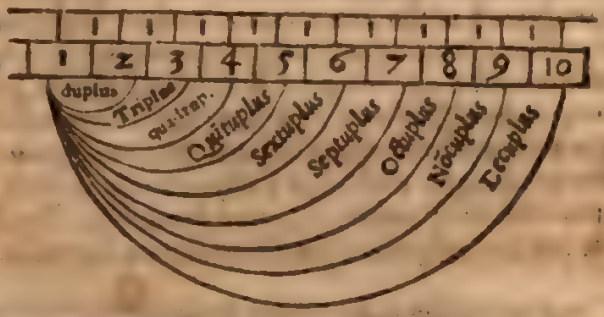

Si uero superparticularem proportionem quæras naturalem sibi cōpara numerum, detracta, scilicet, unitate, ut tres duobus, sesquialter est, quatuor tribus, qui sesquitertius est, quinarius quaternario sesquiquartus est, & in cæteris eodē modo quod monstrat subiecta descriptio.

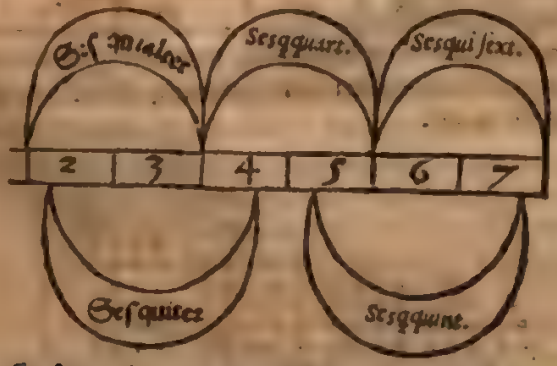

Superpartientes autē tali modo reperies, disponas naturalem numerū à ternario, scilicet, inchoantem. Si unū igitur interniseris, superbipartientem effici pernotabis, q; si duo, supertripartientem, quod si tres, superquadripartientem, idemq; in cæteris.

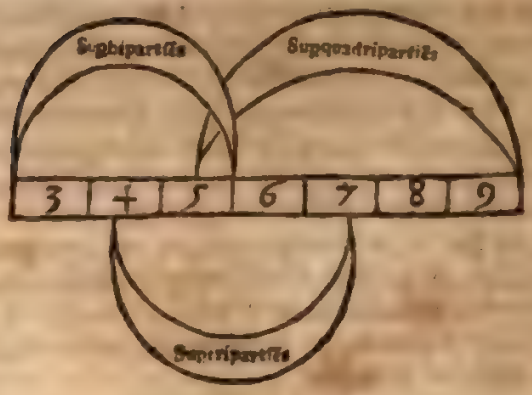

Ad hunc ordinem ſpectans & cõpoſitas ex multiplici & ſuperparticulari, & ex multiplici & ſuperpartienti proportiones, lector diligẽs ſpeculabitur. Sed de his tamen omnibus in Arithmeticis expeditius dictum eſt.

Cur multiplicitas antecellat, Cap. V.

SEd in his illud eſt cõſiderandum, quod multiplex inæqualitatis genus, longè duobus reliquis uidetur antiquius. Naturalis enim numeri diſpoſitio, in multiplicibus unitati quæ prima eſt, comparatur. Superparticularis uero non unitatis cõparatione perficitur. Sed ipſorum, qui poſt unitatem ſunt diſpoſiti numerorum, ut ternarij ad binarium, quaternarij ad ternarium, & in cæteris ad hũc modum. Superpartientiũ uero longè retro formatio eſt, quæ nec continuis numeris cõparatur, ſed intermiſſis, nec ſemper æquali intermiſſione. Sed nunc quidem una, nũc uero duabus, nunc tribus, nunc quatuor, atque ita in infinita ſuccreſcit. Amplius multiplicitas ab unitate incipit, ſuperparticularitas à binario, ſuperpartiens proportio à ternario initiũ capit. Sed de his hactenus, nunc quędã quæ quaſi axiomata Græci uocant, præmittere oportebit, quæ tum demum quo ſpectare uideantur † intelligemus, cum de unius cuiuſq; rei demonſtratione tractabimus.

† intelligimus

† quæ de iis

Qui ſint quadrati numeri † deq; his ſpeculatio, Cap. VI.

QVadratus numerus eſt, qui gemina dimẽſione in æqua concreuerit, ut bis duo, ter tres, quater quatuor, quinquies quinque, ſexies ſex, quorum eſt iſta deſcriptio:

2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	9	16	25	36	49	64	81	100

Superius igitur diſpoſitus numerus naturalis, latus eſt quadratorum inferius deſcriptorum. Continuum enim naturaliter ſunt quadrati, qui ſeſe in ſubiecto ordine conſequuntur ut, 4, 9, 16, & cæteri.

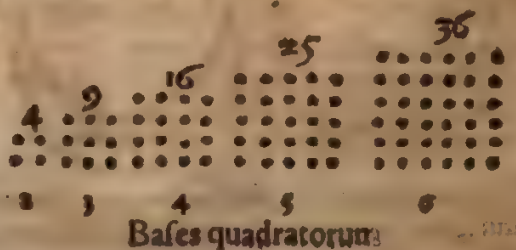

Baſes quadratorum.

Si igitur

Si † igitur cõtinuum quadratum minorem à continuo quadrato maiore ſuſtulero, q̃ relinquitur tantum erit quantum eſt quod ab utrorumq̃ quadratorum lateribus iungitur, ut ſi quatuor auferam à nouenario, quinque ſunt reliqui, qui ex duobus & tribus, qui ſunt utrorũq̃ quadratorũ latera, cõiunguntur. Item ſi nouenarũ aufero, de eo qui ſede cim numeris aſcriptus eſt, 7 ſunt reliqui, qui, ſcilicet, ex ternario quaternarioq̃ c õiunctus eſt, qui † prædictorũ quadratorũ latera ſunt. Idẽq̃ eſt in cęteris. † utro rumq̃

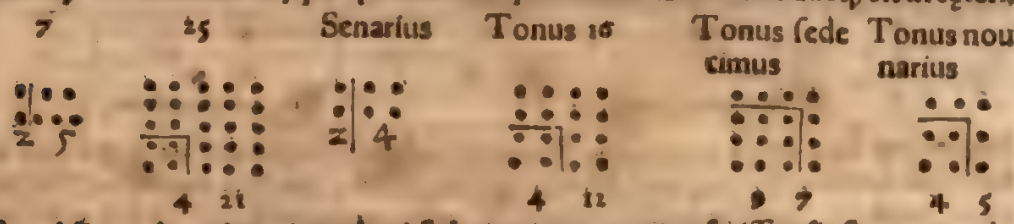

Quod ſi non ſint cõtinui quadrati, ſed unus inter eos tranſmiſſus ſit, fit eius quod relinquitur medietas, id quod ex utriuſque lateribus efficitur, ut ſi quaternarium, de 16 quadrato auferamus 12 relinquuntur, quorũ 12 medietas eſt is numerus, qui ex utrorumq̃ lateribus conuenit. Sunt autem utrorũq̃ latera, duo & quatuor, quę ſenarium iuncta perficiunt. Atque in cæteris idem modus eſt. Sin uero duo intermittantur, tertia pars erit eius quod relinquitur, id quod utrorumque latera coniungunt, ut ſi quatuor de 25 auferam, intermiſſis duobus quadratis, reliqui 21 ſunt. Eorum uero latera ſunt 2 & 5 qui efficiũt 7, qui ſunt pars tertia numeri 21. Atq̃ hæc regula eſt, ut ſi tres intermiſſi † ſint, pars quarta ſit, id quod ex utrorumq̃ lateribus efficitur eius quod ſubtracto minore à maiore relinquitur. Sin quatuor tranſmittantur, quinta, atq̃ uno plus uocabulo numeri partes uenient, quam ſit intermiſſio numerorum. † ſunt

Omnem inæqualitatem ex æqualitate procedere eiuſq; demonſtratio. Cap. XII.

EST autem quemadmodum unitas pluralitatis numeriq̃ principium, ita æqualitas proportionum. Tribus enim præceptis (ut in Arithmetica dictũ eſt) multiplices proportiones ex æqualitate producimus, ex conuerſis uero multiplicibus ſuperparticulares habitudines procreamus. Item ex cõuerſis ſuperparticularibus, ſuperpartiẽtes comparationes efficimus. Ponãtur enim tres unitates, uel tres binarij, uel tres ternarij, uel quotlibet æqui termini, & ſit primus, primo æquus in ſequẽti, ſcilicet, ordine cõſtitutus. Secundus uero primo ac ſecundo, tertius primo, duobus ſecundis ac tertio, ita enim numero progreſſo, fit duplex multiplicitatis prima proportio, ut hæc ſubiecta deſcriptio monet.

1	1	1	
1	2	4	

Nam unitas in ſecundo ordine conſtituta, æqua eſt primæ unitati, in ſuperiore locõ diſpoſitæ. Item binarius æquus eſt unitati primæ ac ſecũdæ. Item quaternarius æquus eſt unitati primæ, ac duabus unitatibus ſecundis atq̃ unitati tertiæ, & eſt 1, 2, 4, dupla proportio. Quod ſi de his idem feceris tripla comparatio procreabitur, ac de tripla quadrupla, de quadrupla quincupla, ac deinceps talis currit habitudinũ procreatio. Rurſus hiſdẽ tribus præceptis ſuperparticulares † fiunt, ut uno probamus exemplo. Cõuertamus nunc & priorem maiorem numerum diſponamus 4, 2, 1, ponatur igitur primus primo æquus, id eſt, 4, ſecundus primo ſcilicet, & ſecundo, id eſt, 6, tertius primo, duobus ſecundis, & tertio, id eſt, 9. quibus diſpoſitis ſeſquialtera notatur eſſe proportio. † fiunt

4	2	1	
4	6	9	
Seſquialtera		Seſquialtera	

Atq; id ſi de triplis fiat, ſeſquitertia, ſi de quadruplis ſeſquiquarta, conſimilibusq; in alterutra parte uocabulis proportionalitas ex multiplicitate naſcetur, ex ſuperparticularitate uero conuerſa ducitur ſuperpartiens habitudo. Diſponatur enim cõuerſim ſeſquialtera comparatio, 9, 6, 4. Ponatur enim primus primo æquus, id eſt, 9. Secundus primo & ſecundo, id eſt, 15. Tertius primo duobus ſecundis ac tertio, id eſt, 25, ac diſponantur in ordinem hoc modo:

9	6	4	
9	15	25	
Superbipartiens		Superbipartiens	

Superbipartiens igitur ex cõuerſis ſeſquialteris habitudo producta eſt, q; ſi quis ad hanc ſpeculationem, diligens ſcrutator accedat, ex ſeſquitertijs cõuerſis ſupertripartientẽ producit, cęterisq; ſimilibus uocabulis adęquatis cunctas ex ſuperparticularitate ſuperpartientis ſpecies procreari mirabitur. Ex non cõuerſis autẽ ſuperparticularibus. ſed ita ut ex multiplici procreati ſunt, manentibus, neceſſe eſt multiplices ſuperparticulares creari. Ex manẽtibus uero ſuperpartientibus, ita ut ex ſuperparticularibus prodierũt, nõ alij niſi multiplices ſuperpartiẽtes procreabunt, ac de his quidem hactenus, diligẽtius enim in Arithmet. libris de hac cõparatione eſt diſputatũ.

Regula quotlibet continuas proportiones ſuperparticulares inueniendi, Cap. VIII.

SAepe autem accidit, ut tres, uel quatuor, uel quotlibet æquas ſuperparticularium proportiones de Muſica diſpurator inquirat. Sed ne id caſu atq; inſcitia facientes, error ullus difficultatis impediat, hac regula quotlibet æquas proportiones ex multiplicitate ducemus. Vnuſquiſq; multiplex ab unitate, ſcilicet, cõputatus, tot ſuperparticulares habitudines præcedit, ſuæ, ſcilicet, in cõtrariam † deſceſſeris partem denominationis, quotus ipſe ab unitate † diſceſſeri t. Hoc modo, ut duplex ſeſquialteras antecedat, triplex ſeſquitertias, quadruplex ſeſquiquartas, ac deincepa in hunc modum, ſit igitur duplorum ſubiecta deſcriptio.

1	2	4	8	16	32	
	3	6	12	24	48	
		9	18	36	72	
			27	54	108	
				81	162	
					243	

In ſuperiore igitur deſcriptione binarius primus multiplex, unum ad ſe ternariũ habet, qui poſſit facere ſeſquialteram proportionem. Ternarius uero non habet alium qui eius poſſit eſſe ſeſquialter, quoniã medietate deficit. Rurſus quaternarius ſecundus eſt duplex, hic duos ſeſquialteros antecedit ſenarium & nouenariũ, qui medietate caret. Atq; idcirco nullus ei habitudine ſeſquialtera cõparatur, & in cæteris idẽ eſt. Tripli uero eodẽ modo ſeſquitertios creant, ſit enim ſimilis in triplo deſcriptio.

Latitudo

In latitudine & unoquoq; ordine tripli	1	3	9	27	81	Supnì ad proximos inferos ſeſquitertij
		4	12	36	108	
			16	48	144	
				64	192	
					256	

Quadruplares omnes & diagonij

In ſuperiore igitur deſcriptione ſeſquitertias proportiones ita natas uidemus, ut pri † ternarius mus † triplex unum ſeſquitertium antecedat. Secundus duos, tertius tres, ſemperq;

par

pars tertia in ultimo numero naturali quodam fine claudatur. Quod si quadruplum † ternarium statueris eodem modo sesquiquartos inuenies, si quincuplũ sesquiquintos. Ac deinceps singuli † denominationis multiplicis tot superparticulares precedũt, quoto lo co ipsa à se unitate discesserint. Vnam uero tantũ quadrupli dispositionẽ ponemus, ut in ea sicut in cæteris lector diligens acumen mentis exerceat. † denominationis multiplices

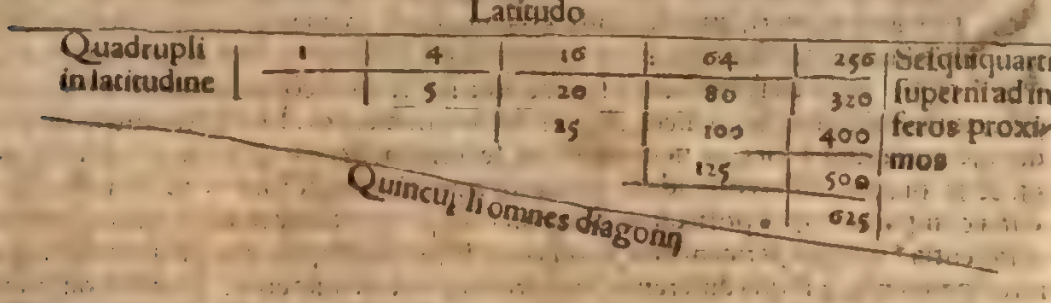

Hæc igitur speculatio ad hanc utilitatẽ uidetur inuenta, ut quotiens cũq; 4 uel 5, uel quotlibet sesquialteros, uel sesquitertios, uel sesquioctauos, uel quotlibet alias proportiones quis inuestigare uoluerit, nullo errore labat, utq; nõ ei numero primo tales proportiones quærat aptare, qui quanti † sint propositi, tot præcedere, & post se habere nõ possit. Sed disponat potius multiplices, uideatq; quãtos superparticulares requirit, eumq; multiplicem respiciat, qui eo loco ab unitate recesserit, ut est in superioribus descriptionibus, si tres † sesquialteros fortasse quesierit, non à quaternario ingrediatur inuestigationem. Hic enim, quoniã secundus est duplus, duos tãtum præcedit, tertiũq; ei aptare nõ poterit, sed ut ab octonario medietates tentet apponere. Hic enim quoniã tertius est, tres, quas quærit sesquialteras proportiones efficiet. & in cæteris eodẽ modo. Est etiam alia augendi proportiones uia hoc modo: Radices proportionũ dicuntur in eisdem comparationibus minimę proportionis. Disponatur enim numerus naturalis, unitate multiplicatus. † sint † sesquialteras

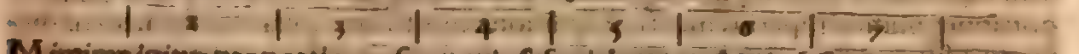

Minimę igitur proportiones sunt, ut in sesquialtera 3 ad 2, in sesquitertia 4 ad 3, in sesquiquarta 5 ad 4, & deinceps in infinitũ, & quæcũq; se proportiones unitate precesserint. Propositũ igitur sit duas sesquialteras proportiones continua cõparatione producere. Sumo radicẽ sesquialterã, eamq; dispono, 2 & 3. Multiplico igitur binarium per binarium, fiunt 4. Item ternarius per binariũ crescat, erunt 6. Rursus ternarium in semetipsum ducemus, fiunt 9, qui disponuntur hoc modo.

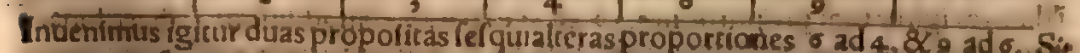

Inuenimus igitur duas propositas sesquialteras proportiones 6 ad 4, & 9 ad 6. Sit nũc propositum tres inuenire. Dispono eosdem numeros quos suprà in † exquirendis duabus sesquialteris habitudinibus proposuerã, ipsasq; sesquialteras proportiones. Multiplico binario quaternarium, fiunt octo. Rursus senarium binario, fiunt 12. Rursus nouenarium binario, fiunt 18. Rursus nouenarium ternario, fiunt 27, disponantur igitur hoc modo: † inquirendis

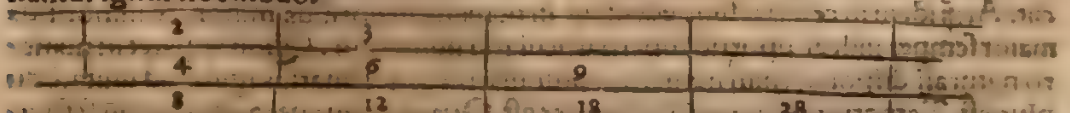

Atq; hic modus erit in cæteris, ut † si sesquitertias proportiones uelis extendere, ponas sesquitertiorũ radices, quę sunt quaternarius atq; ternarius ad se inuicẽ cõparati † quæ

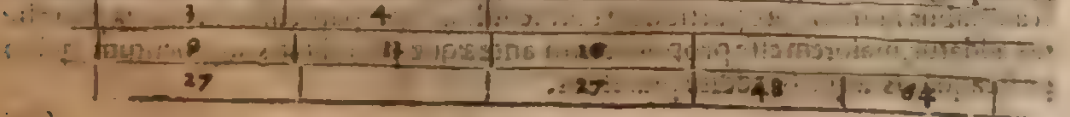

Atq;

Atq; ad hunc modum multiplices, quod si sesquiquartas sesquiquartorum dispones radices, eademq; multiplicatione sesquiquartos quotlibet † extendes. Quantum autem nobis hæ considerationes prosint, sequens ordo monstrabit.

† extendas

De proportione numerorum qui ab alijs metiuntur, Cap. IX.

SI duos numeros eorum differentia integrè fuerit permensa, in eadē sunt proportione numeri, quos sua differētia mensa est, in qua erūt proportione etiam hi numeri, secūdum quos eos sua mensa est differentia. Sint enim numeri, 50, 55, hi † ergo ad se inuicem sesquidecima habitudine cōparantur, & est eorum differentia quinarius, qui, scilicet, est pars decima numeri 50. Hic igitur metietur quidem 50 numerum decies, 55 uero undecies, secundum decem igitur atq; 11 numeros 55, & 50 propria differentia, id est, quinarius permetietur, & sunt 11 ad 10 sesquidecima comparatione cōpositi, in eadē igitur sunt proportione numeri, quos propria differentia † integra permensa est, in qua sunt hi, secundū quos eos propria differentia est permensa, q; si qua differentia numerorum ita eos numeros, quorūest differentia metiatur, ut eandem mensuram numerorum pluralitas excedat, idemq; in utrisq; sit excessus, & sit diminutior differentiæ mensura, quam est pluralitas numerorum, maiorem obtinebunt proportionem ad se inuicem numeri, si eis illud quod relinquitur post mensionem, retractum sit, quàm fuerunt integri, cum eos propria differētia metiebatur. Sint enim numeri duo 53, 58, hos igitur quinarius, qui est eorum differentia, † metiatur. Metitur igitur, 53 quinarius decies, usq; ad 50, relinquit uero ternariū Rursus 58. numerū metitur idem undecies usq; ad 55, atque in eo iterum ternariū, derelinquit. Auferat igit ex utrisq; ternarius, fiunt 50 & 55, qui disponat hoc modo:

† integre

† metiebatur

53	58	50	55

In hoc igitur manifestum est maioris esse proportionis inter se, 50 & 55 quàm 53 & 58. In minoribus enim numeris maior semper proportio reperitur, quod paulò posterius demonstrabimus. Sin uero illa differentiæ permensio numerorum multitudinem superuadat, eademq; utrosq; numeri pluralitate prætereat, minores erunt proportiones numeri superius mensi cū additione eius summæ, qua utrosq; metiens differentia superuadit, quàm fuerunt antè, cum eos propria differentia metiebatur. Sint enim numeri, 48 & 53, horū quinarius differentia est. Metiatur igitur 48 numerum, quinarius decies fiāt 50. Superuadit igitur 50 numerus 48 numerum binario, idem quinarius 53 undecies metiatur fiunt 55, qui eisdem rursus duobus 53 numerum superuadit, addatur utrisq; binarius & disponantur hoc modo:

48	53	50	55

Minores igitur sunt proportiones, 50 ad 55 cōparati, cum additione, scilicet, binarij quo differētia eos metiens superuadit, quā 48 & 53 numeri quos eadē, quæ tamē in eis superexcrēuit, quinarij differētia permensa est. Maiores uero & minores proportiones hoc modo intelliguntur. Dimidia pars maior est quàm tertia. Tertia pars est maior, quàm quarta. Quarta pars maior est, quàm quinta, ac deinceps eodē modo, Vnde fit ut sesquialtera proportio maior sit sesquitertia, & sesquitertia sesquiquartā uincat. Atq; idem in cęteris, hinc euenit ut in numeris maioribus minor, & minoribus maior semper uideat̄ pportio superparticulariū numerorū. Quod apparet in numero naturali disponat̄ enim numerus naturalis, 1, 2, 3, 4. Binarius igitur ad unitatē duplus est. Ternarius ad binariū sesquialter est. Quaternarius uero ad ternariū sesquitertius. Maiores uero sunt numeri † tres & 4. Minores uero binarius & unitas; in maioribus igitur minor, & in minoribus maior proportio continet̄, hinc apparet quod si aliquibus numeris proportionem cōtinentibus superparticularem, æqua pluralitas addatur, maiorem esse proportionem ante æquè pluralitatis augmentum, quàm posteaquā eis æqua sit addita pluralitas.

† ternarius & quaternarius

Cæ

Quæ ex multiplicibus & superparticularibus † multiplicitates fiant, Cap. X. † multiplicatis

ILlud etiam prætermittendũ nõ uidetur, quod paulò post demõstrabitur. Si multiplex interuallum binario fuerit multiplicatũ, id etiam quod ex illa multiplicatione nascetur multiplex esse. Quod si id quod ex tali multiplicatione procreatũ sit, non fuerit multiplex, tunc illud non erit multiplex, quod binario fuerit multiplicatum. Item si superparticularis proportio binario multiplicetur, id quod fit † neque superparticulare esse, † neq; multiplex. Quod si id quod ex tali multiplicatione nascetur, neq; multiplex, neq; superparticulare est, tunc illud quod binario multiplicatum est, uel superparticularis uel alterius generis est, non uero multiplicis. † uel † uel

Qui superparticulares quos multiplices efficiant, Cap. XI.

HIs illud est addendum duos primos superparticulares primam efficere multiplicem proportionẽ, ut sesquialter & sesquitertius coniungantur duplicẽ creant. Sint enim numeri 2, 3, 4, † 3 ad 2 sesquialter est, 4 ad 3 sesquitertius, quatuor ad duo duplus. Rursus primus multiplex primo additus superparticulari secundum multiplicẽ creat. Sint enim numeri 2, 4, 6. 4 nanq; ad 2 duplex est, primus, scilicet multiplex. At 6 ad 4 sesquialter, qui est primus superparticularis, 6 ad duos triplus, qui secundus est multiplex, quod si triplum sesquitertio addas, quadruplus efficitur, si quadruplũ sesquiquarto quincuplus. Atq; in hunc modum iunctis proportionibus multiplicium, ac superparticularium, in infinitum multiplices procreantur. † ternarius ad binarium

De Arithmetica, Geometrica, Harmonica medietate, Cap. XII.

QVoniam uero de proportionibus quæ erãt interim tractanda prædiximus, nunc de medietatibus est dicendum. Proportio enim est duorum ad se terminorum quædam cõparatio, terminos autem uoco numerorũ summas. Proportionalitas est æquarũ proportionum collectio. Proportionalitas uero in tribus terminis minimis constat. Cõstat autem plerunq; in pluribus, ut in quatuor, uel in sex terminis. Cum enim primus ad secundũ terminum eandem retinet proportionem, quam secundus ad tertiũ, dicitur hæc proportionalitas. Estq; inter tres terminos medius, qui secũdus est. Has igitur proportiones medij termini cõiungentis, trina partitio est. Aut enim æqua est, differentia minoris termini ad medium, & medij ad maximum, sed non æqua proportio, ut in his numeris 1, 2, 3, inter unum quippe ac duo & inter duo & tres tantum unitas differentiã tenet. Non est autem æqua proportio. Duo quippe ad unum dupli sunt, ternarius ad duo sesquialter. Aut est æqua proportio in utrisq;, non uero æqualibus differentijs constituta, ut in his numeris 1, 2, 4, Nam duo ad unum ita sunt dupli, quemadmodum quaternarius ad binarium. Sed inter quaternariũ binariumq; binarius, inter binariũ atq; unitatem unitas differẽtiam facit. Est uero tertium medietatis genus, quod neque eisdem proportionibus neq; eisdem differentijs cõstat. Sed quemadmodũ se habet maximus terminus ad mĩnimum, ita sese habet maiorũ terminorũ differentia ad minorum differẽtiam terminorum, ut in his numeris 3, 4, 6. Nam sex ad 3 duplus est, inter sex uero & 4 binarius intereſt. Inter quaternariũ uero ac ternarium unitas. Sed binarius cõparatus ad unitatem rursus duplus est, ergo ut est maximus terminus in numeris ad minimum, ita maiorũ differẽtia ad minorũ differentiam terminorum. Vocatur igitur illa medietas, in qua æquę sunt differẽtiæ, Arithmetica. Illa uero in qua æquæ proportiones, Geometrica. Illa autem quã tertiã descripsimus, Harmonica. Quarum hæc subiiciamus exempla:

Arithmetica			Geometrica			Harmonica		
1	2	3	1	2	4	3	4	6
æquæ differentiæ			æquæ proportiones			diuersę differ. & ppor.		

Non uero ignoramus alias quoque esse proportionum medietates, quas quidem in Arithmetica

æqui termini, cõstituaturq; primus primo ac secũdo æquus, secundus primo ac duobus secundis, tertius primo, & duobus secundis ac tertio, ut si sint tres unitates. Sit † primo primo ac secundo æquus, id est, secũdo. Secũdus uero primo ac duobus secũdis, id est, tertio. Tertius autem primo duobus secundis ac tertio, id est, quatuor. † primus

Hic igitur terminorũ differentiã unitas tenet, inter binarium enim & unitatem atque inter ternariũ ac binarium, unitas interest. Nullus uero naturalis numerus intermitti tur. Post unitatem enim mox binarius est, ac post binarium ternarius naturaliter con stitutus, idem rursus in binario fiat. Sintq; tres binarij, & tũ primus primo ac secũdo æquus, id est, quaternarius, secundus uero primo & duobus secundis, id est, senarius, tertius autem primo duobus secundis ac tertio, id est, octonarius.

Hic quoque binarius tenet differentiam terminorum uno inter eos naturaliter inter misso. Nam inter 4 & 6 quinarius naturaliter intermittitur. inter 6 atque 8 septenarius collocatur. Quod si ternarius æqualitatis principium sit, fiet ternarius differentia, uerbi gratia: Sint † termini tres ad regulas superiorum subtus. † tres numeri

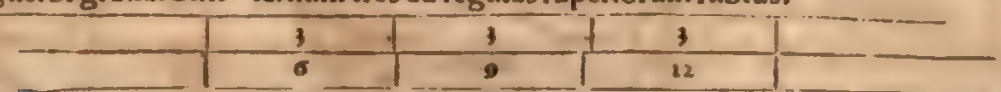

In his ergo ternarius est differẽtia, & duo numeri intermissi, id est, uno minus quàm sit differẽtia semper numeris intermissis, atq; idem & in quaternario, quinarioq; perspicitur, & quæ nos propter breuitatem tacemus, isdem regulis ex semetipso diligẽs lector inueniet. Geometrica uero proportionalitas tũc quemadmodum inueniri ab æqualitate possit ostendimus, quando quẽadmodũ ab æqualitate omnis inæqualitas † profluit mõstrabamus, nisi tamen fastidium est nunc quoq; breuiter repetendũ est. Constitutis enim tribus æquis terminis, ponatur primus primo æquus. Secundus primo ac secũdo. † Tertio primo duobus secũdis ac tertio. Idemq; fiat continuè. atq; ita ex æqualitate Geometrica proportionalitas principium sumat. Sed de harũ proportionum proprietatibus quàm diligentissimè in Arithmeticis diximus, quod si ad hæc illis instructus lector accedat, nullo dubitationis errore turbabit. Harmonica uero medietas de qua nunc paulò latius tractandum est, hac ratione procreatur. Cõstituatur enim, si quidẽ duplices curamus effingere, tribus æquis terminis positis, primus primo ac duobus secundis æqualis. Secũdus duobus primis & duobus secũdis. Tertius semel primo, bis secundo, & ter tertio. Atq; hoc modo sint unitates. † profluit mõstrabimus. † Tertius

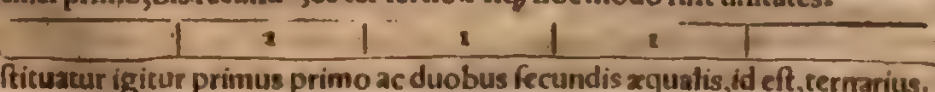

Constituatur igitur primus primo ac duobus secundis æqualis, id est, ternarius. Secundus uero duobus primis & duobus secũdis, id est, quaternarius. Tertius uero primo ac duobus secundis & tribus tertijs, id est, sex. Et si in binarijs æqualitas † cõstrua tur, uel in ternarijs eadem ratio medietatis apparet, duplo à se terminis differentijsq; distantibus, ut subiectæ descriptiones mouent. † constituatur

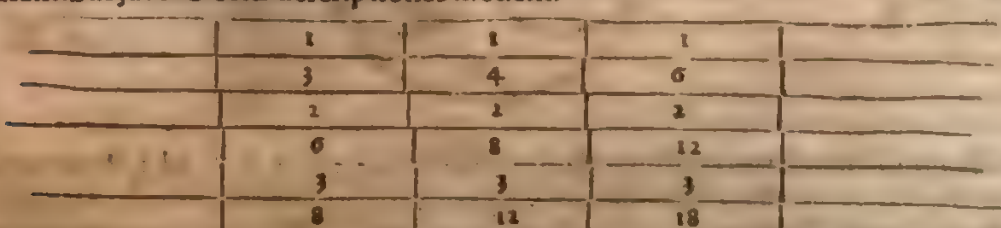

Quod si facienda est in extremitatibus tripla proportio, tribus æquis terminis con

stitutis,

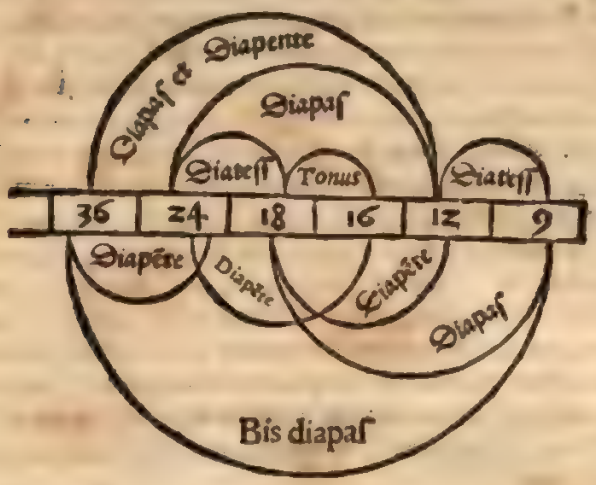

Quemadmodum inter duos terminos ſupradictæ medietates uicißim collocentur, Cap. XVI.

SOlent autem duo termini dari proponiq́, ut inter eos nunc quidem Arithmeticam, nunc uero Geometricam, nunc Harmonicam medietatem ponamus, de quibus in Arithmeticis quoq; diximus, id tamen ipſum nunc etiã breuiter explicemus. Si Arithmetica medietas quęritur datorum terminorum uidenda differentia eſt, † eademq; diuidenda ac minori termino adjiciẽda. Sint enim decem & 40 altrinſecus termini conſtituti, horumq; medietas ſecundum Arithmeticam proportionalitatem quæratur. Differẽtiam prius utrorumq; reſpicio, quæ eſt 30 hanc diuido, fiunt 15, hanc minori termino, ideſt, † decem appono, fiunt 25. Si igitur hic inter 10 & 40 medius collocetur, fit Arithmetica proportionalitas hoc modo, 10, 25, 40. Item inter eoſdem terminos medietatem Geometricam collocemus. Extremos propria numeroſitate multiplico, ut 10 in 40 fiunt 400, horum tetragonale latus aſſumo, fiunt uiginti. † Vicies enim uiginti fiunt 400. Hos igitur 20 medios inter 10 ac 40 ſi † collocem, fit Geometrica medietas ſubiecta deſcriptione formata, 10, 20, 40. Si uero harmonicam medietatẽ quæramus, ſibimetipſos copulamus extremos, ut 10 & 40 fient 50. Eorum differentiam quæ eſt 30. In minorem terminũ † multiplicemus, ſcilicet, in 10 ut fiant decies, 30 qui ſunt 300, hos ſecũdum 50 partimur fiunt 6. Quos cum minori termino addiderimus † fient 16, hũc igitur numerum ſi inter 10 ac 40 medium collocemus, harmonica proportionalitas expedietur 10, 16, 40.

† etiã
† denario
† 40 & 10
† uigies
† collocemus
† multiplicamus

De conſonantiarum modo ſecundum Nicomachum, Cap. XVII.

SEd † his hactenus, nunc illud addendum uidetur quemadmodũ Pythagorici probant conſonãtias muſicas in prædictis proportionibus inueniri, in qua re ſcilicet, eis Ptolemæus nõ uidetur † aſſenſus, de quo paulò poſterius dicemus. Hæc enim ponenda eſt maximè eſſe prima ſuauiſq; conſonantia, cuius proprietatem ſenſus apertior comprehendit. Quale enim eſt unumquodq; per ſemetipſum, tale & deprehenditur ſenſu. Si igitur cunctis notior eſt ea conſonantia, quę in duplicitate conſiſtit, non eſt dubium primam eſſe omnium diapaſon conſonantiã, meritoq; excellere, quoniam cognitione præcedat. Reliquæ uero hunc neceſſario ſecundum Pythagoricos ordinem, tenent, quem dederint multiplicitatis augmẽta & ſuperparticularis habitudinis detrimenta. Monſtratum quippe eſt, quod multiplex

† de his
† conſentiens

inęqualitas ſuperparticulares proportiones meriti antiquitate tranſcendat. Quocirca naturalis numerus ab unitate uſq; ad quaternarium diſponatur, 1, 2, 3, 4. Igitur uni binarius comparatus proportionem duplicem facit, & reddit diapaſon conſonantiam eam, quæ eſt maxima, † ei ſimplicitate notiſſima. Si uero unitati ternarius comparetur, diapaſon ac diapente concordiã perſonabit. Quaternarius uero unitati cõparatus quadruplam tenet, ſcilicet, bis diapaſon efficiens ſymphoniam, quod ſi ternarius binario comparetur diapente. Si uero quaternarius ternario diateſſaron † cõſonantiam ſupplet, iſq; eſt horum ordo cunctis ad ſe inuicem comparatis. Nam cõparatio quæ reſtat, ſi quaternarium binario comparemus, cadet in duplicem proportionem, quam tenebat ad unitatem binarius comparatus, itaq; maxime diſtant ſoni in bis diapaſon, cum à ſe quadrupla interualli dimenſione diſcedunt. Minimum uero, cum acutior grauiorem tertia grauioris parte tranſcendit, ac ſtat deincepsconcinentiarum modus, qui neq; ultra quadruplam poſſit extendi, neq; intra partem tertiam coartari, et ſecundum Nicomachum quidem hic conſonantiarum eſt ordo, ut ſit prima diapaſon, ſecunda diapaſon & diapente, tertia bis diapaſon, quarta diapente, quinta diateſſaron.

† & † cõcinentiam

De ordine conſonantiarum ſententia Eubulidis & Hippaſi. Cap. XVIII.

SEd Eubulides atq; Hippaſus alium conſonantiarum ordinem ponunt, aiunt enim multiplicitatis augmenta ſuperparticularitatis diminutioni rato ordine reſpondere. † Itaq; non poſſe eſſe duplum niſi dimidium, nec triplum preter tertiam partem. Quoniam igitur ſit duplum, ex eo diapaſon conſonantiã reddi. Quoniam uero ſit dimidium, ex eo quaſi contraria diuiſione ſeſquialteram, id eſt, diapente effici proportionem. Quibus mixtis, ſcilicet, diapaſon ac diapente, triplicem procreari, quæ utranq; contineat ſymphoniam, ſed rurſus triplicis partẽ tertiam contraria diuiſione partiri. Ex qua rurſus diateſſaron ſymphonia naſcetur. Triplicem uero atq; ſeſquitertium iunctos quadruplam cõparationem proportionis efficere, unde fit ut ex diapaſon & diapente quæ eſt una conſonantia, & diateſſaron una † continentia coniungatur, quæ in quadruplo conſiſtens bis diapaſon nomen accepit. Secundum hos quoq; hic ordo eſt. Diapaſon, diapente, diapaſon ac diapente, diateſſaron, bisdiapaſon.

† Igitur

† concinentia

Sententia Nicomachi quæ quibus conſonantijs apponantur. Cap. XIX.

SEd Nicomachus non eandem eſſe eis arbitratur contrariam poſitionem. Sed potius ut unitas in Arithmeticis crementi erat diminutionisq; principium, ita etiam diapaſon ſymphoniam reliquarum eſſe principium, illas uero ſibi † contraria diuiſione poſſe conſtitui, id uero facilius erit cognitu ſi prius † prę-

† in † perꝛideatur

uideatur in numeris. Conſtituatur igitur unitas, duæq; partes ab ea fluant una multiplicis, alia diuiſionis. Sitq; hæc formula.

Dimid.

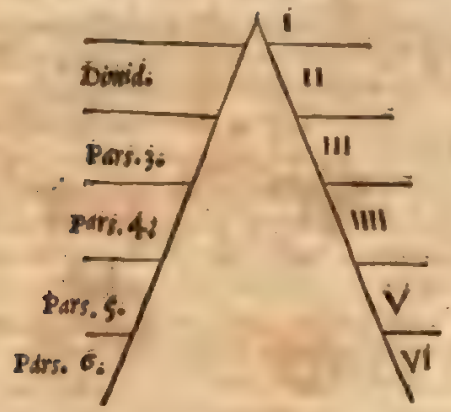

Et ad hunc modum ad infinita progressio est. Binarius enim unitatis † duplex est. Contraria uero eius pars † eisdem dimidium unitatis ostendit. Tres triplus & contraria pars tertia. Quatuor quadruplus, parsq; & contraria quarta. Atq; ita crescendi & decrescendi in simplici est unitate principium. Idem igitur nunc ad consonantias conuertamus. † Est igitur diapason quæ dupla est supremi loco principij, quæ uero reliquæ sunt, in contraria diuisione hoc modo. Sesquialter quidem triplo, sesquitertius uero quadruplo, quod tali argumentatione probabitur. Idem enim † primum est sesquialter, qui primus triplus principalis, scilicet, unitatis. Nã ternarius idem primus triplus est, scilicet, unitati. Idem primus sesquialter, si binario comparetur. Rursus idem ternarius eiusdem differentiæ quam ad binarium facit, cuius naturaliter positus probatur esse sesquialter, triplus est. Cum igitur iure sesquialter triplici † opponatur, diapente consonantia, diapente ac diapason consonantiæ rationabiliter putatur opponi. Rursus quadruplus sesquitertij contrariam diuisionem tenet. Nã qui est primus quadruplus, idem rursus primus sesquitertius inuenitur hoc modo. Quaternarius quippe, primus est quadruplus, si unitati primus sesquitertius, si ternario cõparetur. Rursus eius differẽtiæ, quam inter se ac ternarium tenet, ipse fit quadruplus. Vnde fit ut sesquitertia proportio, quæ est diatessaron, quadruplæ proportioni quæ est bis diapason in contrarium diuidatur. Dupla uero quoniam nullam habet oppositam proportionem nec ullius ipsa sesquialtera est, aut extat numerus, cui possit binarius qui primus est duplus, superparticulari proportione coniungi, talem formam contrariæ proportionis excedit. Atq; idcirco secundum Nicomachum diapason consonantiarum principium teneat hoc modo:

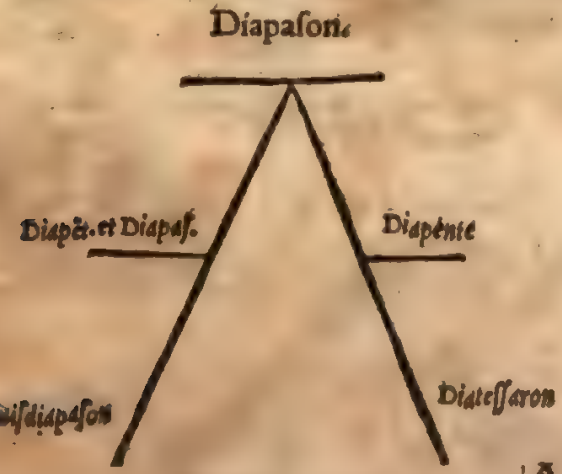

† duplus
† eiusdem
† Erit
† primus
† apponatur

Sed quamuis ita ſeſe habeat, inquit tamen omnes melius multiplices proportiones conſonantiarum præcedere, ſuperparticulares ſequi, ſicut paulò ante deſcripſimus. Cum igitur conſonantia ſit duarum uocũ rata permixtio, ſonus uero modulatæ uocis caſus, una intentione productus, ſitq; idem minima particula modulationis, omnis uero ſonus † conſtet impulſu. Pulſus uero omnis ex motu † fiat, cumq; motuum † ſit † aliqui ſint æquales, alij uero inæquales, inæqualium uero alij ſint multo inæquales, † alij alij uero minus, alij uero mediocriter inæquales. Ex æqualitate quidem naſcitur ſonorum æqualitas. Ex inæqualitate uero † ea quæ ſecundum mediocritatem diſtantiæ inæquales ſunt, manifeſtę, primæq; ac ſimpliciores eueniunt proportiones, quæ † hæc ſunt, ſcilicet, multiplices † aut ſuperparticulares, dupli, tripli, quadrupli, ſeſquialteri, † ac † reliquiſq; atq; ſeſquitertij conſonantiæ. Ex his uero † quæ in reliquis proportionibus, uel multimodis, uel non ita claris, uel longè omnino à ſe diſtãtibus inæqualitates fiunt, diſſonantiæ exiſtunt. Nulla autem ſonorum concordia procreatur.

Quid oporteat præmitti ut diapaſon in multiplici genere demonſtretur, Cap. XX.

HOc igitur ita diſtincto, demonſtrabitur diapaſon conſonantiam, quæ cunctarum optima eſt in multiplici inæqualitatis genere, & in duplicitatis habitudine reperiri. Ac primum quidem illud demonſtrãdum, quemadmodũ in multiplicitatis genere diapaſon conſonantia poſſit agnoſci. Præcurrendum eſt igitur ad breue quiddam, quo prius cognito facilior demonſtratio fiat, ab omni ſuperparticulari, ſi continuam ei ſuperparticularem quis auferat proportionẽ, quę eſt, ſcilicet, minor, id quod relinquitur minus eſt eius medietate, quę detracta eſt proportionis, ut in ſeſquialtera ac ſeſquitertia. Quoniam ſeſquialtera maior eſt, ſeſquitertiam de ſeſquialtera detrahamus, relinquitur ſeſquioctaua proportio, quæ duplicata non efficit integram ſeſquitertiam proportionem, ſed ea diſtantia minor eſt quæ in ſemitonio reperitur, quod ſi duplicata ſeſquioctaua comparatio non eſt in † ſeſquitertia tegra † ſeſquitertiæ, ſimplex ſeſquioctaua non eſt ſeſquitertiæ proportionis plena medietas, quod ſi ſeſquiquartum ſeſquitertio auferas, id quod relinquitur medietatem ſeſquiquarti non efficit, idemq; in cæteris.

Demonſtratio per impoſſibile diapaſon in multiplici genere eſſe, Cap. XXI.

AGe nunc ad diapaſon conſonantiam redeamus, quod ſi ea non eſt in multiplici genere inæqualitatis, cadet in ſuperparticulare inæqualitatis genus. Sit igitur ſuperparticularis proportio diapaſon cõſonantia. Auferatur ab ea cõtinua conſonantia, ideſt, diapente, relinquitur diateſſaron. Bis igitur diateſ† ipſam ſaron minus eſt uno diapente, & † ipſum diateſſaron non implet diapente conſonãtiæ medietatem quod eſt impoſſibile. Monſtrabitur enim bis diateſſaron tono ac ſemitonio conſonantiam diapente tranſcendere. Quocirca nec diapaſon quidem in ſuperparticulari inæqualitatis genere poni poteſt.

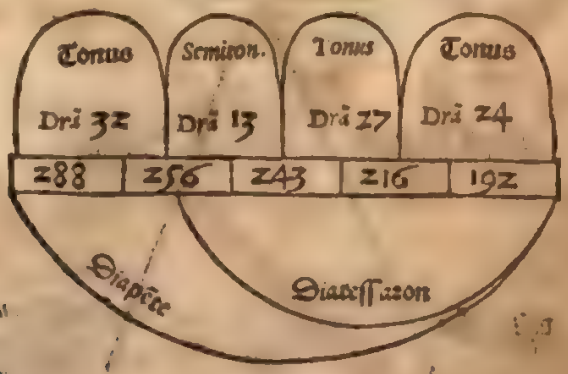

Demonſtratio per impoßibile, diapente, diateſſaron, & tonum in ſupera particulari eſſe, Cap. XXII.

REſtat igitur ut diapente ac diateſſaron, & tonum in ſuperparticularitate pō penda eſſe monſtremus. Nam & ſi id in prima quoq; probatione ea qua dia paſon in ſuperparticulari genere non eſſe ponenda mōſtrauimus, id quo que quodam rationis modo perclaruit. Sigillatim tamen de eo ac diligen tius pertractemus. Nam ſi in ſuperparticulari quis has habitudines ponēdas eſſe nō dixerit, in multiplici genere fatebitur collocandas. Nam in ſuperpartienti uel cæte ris mixtis cur poni non poſſint, ſuperius (ut arbitror) explanatum eſt. Ponantur igi tur ſi fieri poteſt in multiplici genere. Et quoniam diateſſaron conſonātia minor eſt, diapente maior, diateſſaron duplici, diapente uero triplici proportioni multiplicita tis aptetur. Veriſimile eſt enim ut eſt conſonantia diateſſaron conſonantiæ, diapen te continua, ita ſi diateſſaron in duplici ſtatuitur, diapente incontinua duplicis poni, ideſt, triplici. Tonus autem quoniam in habitudinibus muſicis poſt diateſſaron lo catur, nimirum in ea proportione ponatur, quæ eſt minor duplici. Hæc autē in mul tiplicitatis genere nō poteſt inueniri. Reſtat igitur ut in ſuperparticularitatis habitu dinem cadat. Sit igitur prima, ideſt, ſeſquialtera toni proportio. Nam ſi duplicem au feramus, triplici, quod relinquitur, ſeſquialter eſt. Quod ſi diateſſarō quidem duplex eſt, diapente uero triplum, † ſublato diateſſaron à diapente tonus reliquus fit, nullo † *ſublatoq;* modo dubitari poteſt, quin tonus in ſeſquialtera debeat proportione conſtitui. Sed duæ ſeſquialterę proportiones duplicem uincunt, quemadmodum ex Arithmeticis inſtructus ſibi poteſt quiſq; colligere. Duo igitur toni diateſſaron ſuperabunt, quod eſt inconueniens, diateſſaron enim duos tonos ſemitonij ſpatio tranſcendit. Non i gitur fieri poteſt, ut non diapente ac diateſſaron in ſuperparticulari inęqualitatis ge nere collocetur. Quod ſi quis tonū quoq; in multiplici genere eſſe † perſcribat, quo † *præſcribat* niam quidem tonus minor eſt, quàm diateſſaron. Diateſſaron uero minus eſt, quàm diapente, diapente quidem ponatur in quadrupla, diateſſaron in tripla, tonus in du plici. Sed diapente cōſtat ex diateſſaron & tono. Quadruplum igitur ſecundū hanc rationem conſtabit, ex triplo ac duplo, quod fieri nequit. Rurſus ſtatuatur diateſſa ron quidem in triplici, & diapente in quadruplo. Si igitur auferamus triplum à qua druplo, ſeſquitertius relinquetur. Rurſus ſi diateſſaron diapente conſonantiæ ſub trahas, ſit reliquus tonus. Tonus igitur ſecundum hanc rationem in ſeſquitertia pro portione conſtabit. Sed tres ſeſquitertij uno triplici ſunt minores. Tres igitur toni unum diateſſaron nulla ratione ſupplebunt, quod eſt falſiſſimum. Duo enim toni ac ſemitonium minus diateſſaron conſonantiam ſupplent. Ex his igitur demonſtratur diateſſaron conſonantiam non eſſe multiplicem. Dico autem quoniam nec diapen te conſonantia, in multiplici genere poterit collocari. Nam ſi † in eo ſtatuatur, quo † *in eo genere ſtatuitur* niam eſt ei minor continua, ideſt, diateſſaron, non locabitur diapēte in minimo mul tiplici, ideſt, duplici, ſcilicet, ut ſit locus, quo diateſſaron conſonantia poſſit aptari. Sed diateſſaron conſonantia multiplicis generis non eſt. Quo circa nec diapēte, in maiore habitudine multiplicis, quam eſt dupla quæ minima eſt, aptari poteſt. Si igitur diapente in minima, ſcilicet, dupla, diateſſaron uero quæ minor eſt, in multiplici qui dem aptari non poteſt. Non eſt enim quicquam minus à ſe duplici. Sit igitur ſeſqui altera, tonus uero ſeſquitertia, in continua enim proportione locabitur. Sed duo ſeſ quitertij ampliores ſunt uno ſeſquialtero. Duo igitur toni unam diateſſaron conſo nantiam uincent, quod nulla ratione continget. Ex his igitur approba tur diapente ac diateſſaron in multiplici genere collocari non poſſe. quocirca in ſuperparticulari inæqua litatis genere iurè ponentur.

Demonſtratio diapente & diateſſaron in maximis ſuperparticularibus collocari, Cap. XXIII.

† *neceſſarium* ILlud quoq; addendum † neceſſario eſt, quoniam ſi diapẽte ac diateſſaron ſuper
† *approbatur* particulares proportiones tenent, in maximis ſuperparticularibus proportionibus collocantur. Sunt autem maximè ſeſquialtera & ſeſquitertia. Hoc uero † approbabitur hoc modo. Nam ſi in minoribus proportionibus quam ſeſquialtera uel ſeſquitertia diapente ac diateſſaron conſonantiæ collocentur, non eſt dubium quin ſicut aliæ quælibet proportiones ſuperparticulares præter ſeſquialterã et ſeſquitertiã iunctæ non efficiunt unũ duplũ, ita diapente ac diateſſaron unũ diapaſon nulla ratione concludunt. Quoniam enim diapaſon in duplici proportione eſſe monſtratum eſt, duplex uero proportio ex ſeſquialtero ſeſquitertioq; componitur. Diapaſon uero ex diateſſaron ac diapente copulatur, non eſt dubium quin ſi totum diapaſon in duplici † ſtatuatur diapente & diateſſaron in ſeſquialtera ſeſquitertiaq́ue proportione ſint locandę. Aliter enim non poterunt diapaſon iunctæ perficere, quę conſonantia in duplici, pportione conſiſtit, niſi in his duabus proportionibus ſteterint ſeſquialtera, ſcilicet, ac ſeſquitertia, Aliæ enim proportiones ſuperparticulares
† *duplicem* † hanc nulla ratione coniungent.

† *ſtatuamus*

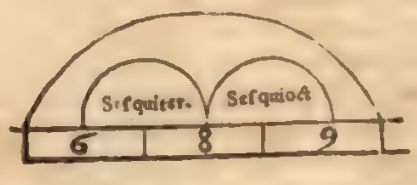

Diapente in ſeſquialtera, diateſſaron in ſeſquitertia eſſe, tonum in ſeſquioctaua, Cap. XXIIII.

DIco autem quoniam propriè diapente in ſeſquialtera, & diateſſaron in ſeſquitertia proportione conſiſtit. Quoniam enim inter utraſq; proportiones ſeſquialteram, ſcilicet, & ſeſquitertiam, ſeſquialtera eſt maior & ſeſquitertia minor, quoniamq; in conſonantijs diapente maior, diateſſaron minor, apparet maiorem proportionem maiori, & minorem minori eſſe conſonan
† *aptandam* tiæ † aptandum. Erit igitur diapente quidem in ſeſquialtera, diateſſaron uero in pro
† *conſonantia* portione ſeſquitertia collocanda. Quod ſi diateſſaron à diapente † conſonantiam ſubtrahamus, relinquitur ſpatium, quod dicitur tonus. Seſquitertium uero ſi proportioni ſeſquialterę minuamus, relinquitur ſeſquioctaua proportio. Quo fit ut tonus,
† *cõparatione* in ſeſquioctaua debeat † ratione conſtitui.

Diapaſon ac diapente, in tripla proportione eſſe, bis diapaſon in quadrupla, Cap. XXV.

SEd quoniam demonſtratum eſt diapaſon quidem duplam, diapente uero ſeſquialteram, iunctas uero duplam ac ſeſquialteram triplicem proportionem procreare, ex his † etiam apparet diapente ac diapaſon in triplici proportio
† *& illud* ne conſtitui. Sed ſi quis triplici proportioni ſeſquitertiam habitudinem iungat, quadruplam facit. Igitur ſi diapente ac diapaſon conſonantijs diateſſaron ſymphonia iungatur, fit quadruplum ſpatium uocum, quod bis diapaſon ſuprà eſſe monſtrauimus.

Diateſſaron ac diapaſon nõ eſſe conſonantiam ſecundum Pythagoricos. Cap. XXVI.

SEd in his illud diligens lector agnoſcat, quod conſonantiæ conſonantijs ſuppoſitæ alias quaſdam † conſonantes efficere. Nam diapẽte ac diateſſaron iũctæ, diapaſon (ut dictum eſt) creant, huic uero, ideſt, diapaſon rurſus ſi diapente ſymphonia iungatur, fit conſonantia, quæ ex utriſq; uocabulis nũcupatur, diapaſon, ſcilicet, ac diapente. Cui ſi diateſſaron addatur, fit bis diapaſon, quæ quadruplam proportionem tenet. Quid igitur, ſi diateſſaron ac diapaſon conſonãtias iungamus, ullamne ſecundum Pythagoricos efficient conſonãtiam? Minimè. Mox enim in ſuperpartiens inæqualitatis genus cadit, nec ſeruat uel multiplicitatis ordinem, uel ſuperparticularitatis ſimplicitatem. Age enim ſtatuantur numeri quibus id facilius approbemus, ſit enim ternarius, cuius ſit ſenarius, duplus, ſcilicet, in diapaſon proportione cõſiſtens. Huic apretur ſeſquitertia quam diateſſaron eſſe prædiximus, ut octonarius. Is enim ad ſenarium diateſſaron proportionem tenet, qui octonarius ad ternarium comparatus habet eum bis. Sed ne ſit multiplex, habet etiam eius aliquas partes, neq; eas ſimplices. Duabus enim eum ſuperuenit unitatibus, quæ ſunt duæ tertiæ partes ternarij, quem primum terminũ minimumq; locamus. Sint † igit̃ termini hi, 3, 6, 8. † cõſonantiâ † ergò

Multiplex ſuperbipartiens tertias.

Illud quoq; quæ inter duas ſibi continuas conſonantias cadit, etenim neq; duplũ eſt integrum, ut diapaſon conſonantiam prodat, neq; triplum, ut diapaſon ac diapente efficiat ſymphoniam. Cui ſi tonus addatur, mox triplum modum proportionis efficiet. Quoniam enim diapaſon ac diapente † ſibi iunctæ efficiunt triplum. Diateſſaron uero & tonus diapente conſonantiam iungunt, ſi diapaſon † conſonantia addatur diateſſaron, inconſonum fit, quoniam inter duplicem ac triplicem nulla poteſt naturaliter proportio multiplicitatis intelligi. Quod ſi ei adijcio tonũ, † fit diapaſon, diateſſaron, & tonus, quod nihil diſtabit utrum diapaſon ac diapente ſit. Diateſſaron enim & tonus diapente conſtituunt. † Sit enim diapaſon quidem 3 & 6. † Diateſſaron 6 & 8. Tonus 8 & 9. Diapente 6 & 9. Diapaſon ac diapente 3 ac 9. Erit igit̃ ſic tripla proportio 3, 6, 8, 9. Sed quanquã de his multa Nicomachus, nos tamen qua potuimus breuitate partim ea ipſa quæ Pythagorici affirmant promentes, partim ex eiſdem quædam conſequentia argumentantes, probauimus, ſi diateſſaron conſonantiæ diapaſon addatur, conſonantiam ex his coniungi non poſſe. Quid uero ſentiat de his Ptolemæus, poſterius apponam. Sed de his hactenus, nunc de ſemitonijs conſiderandum eſt. † ſibimet † conſonantia † fiet † Sint

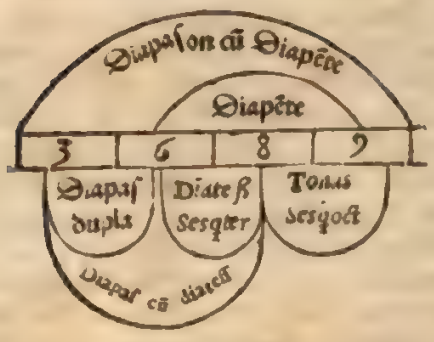

De ſemitonio in quibus minimis numeris conſtet, C. p. XXVII.

VIdentur enim ſemitonia nuncupata, non quod uerè tonorum ſint medieta tes, ſed quod ſint non integri toni. Huiuſq; ſpatij quod nunc quidem ſemi tonium nuncupamus, apud antiquiores autem limma uel dieſis uocabat, hic modus eſt. Cum enim ex ſeſquitertia proportione quæ diateſſaron eſt, duæ ſeſquioctauæ habitudines, quæ toni ſunt, auferuntur, relinquitur ſpatium quod ſemitonium nuncupatur. Quæramus igitur duos tonos continua diſpoſitione deſcriptos. Sed quoniam hi (ut dictum eſt) in ſeſquioctaua proportione conſiſtunt, duasq; ſeſquioctauas proportiones continuas adhibere non poſſumus, niſi multiplex ille, à quo † hæ deriuari poſſint, reperiatur ſit unitas prima † eiq; octonarius octuplus primus. Ab hoc igitur unum ſeſquioctauũ potero deriuare. Sed quia duos quærimus fient octies octo, atq; ex eo 64 explicentur. Erit igitur ſecundus octuplus à quo poſſumus duas ſeſquioctauas proportiones educere. Nanq; octo quæ eſt octaua pars, 64 unitatum eiſdem additi totam ſummam 72 perficiunt, his uero ſi ſua octaua ſimiliter opponatur, quæ eſt nouenarius 81 reddunt. Eruntq; hi duo toni continui principali diſpoſitione conſcripti 64, 72, 81.

† hæc
† eiusq;

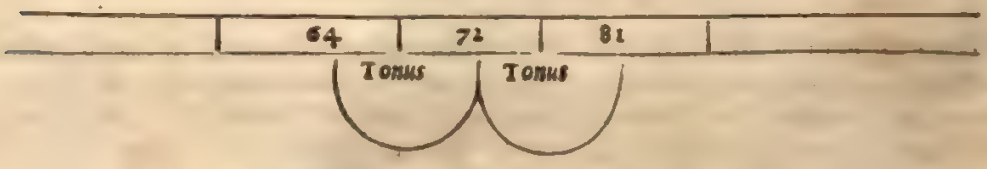

Seſquioctaua Seſquioctaua

Nunc igitur 64 unitatum ſeſquitertium conquiramus. Sed quoniam 64 probantur partem tertiam non habere, ſi omnes hi numeri ternario multiplicentur, mox eis pars tertia contingit, & omnes in eadem proportione durabunt, in qua fuerunt ante quàm his ternarius multiplicator accederet, fiant igitur ter 64, ideſt, 192 horum tertia 64 eiſdem addita 256 reddet. Erit igitur hæc ſeſquitertia proportio diateſſaron conſonantiam tenens. Nunc igitur duas ſeſquioctauas proportiones ad 192 duobus ſe numeris continentes rato ordine collocemus, fiant igitur ter 72, ideſt, 216. Rurſus ter 81, qui ſunt 243, qui inter duos ſupraſcriptos terminos collocentur hoc modo:

192, 216, 243, 256.

Tonus

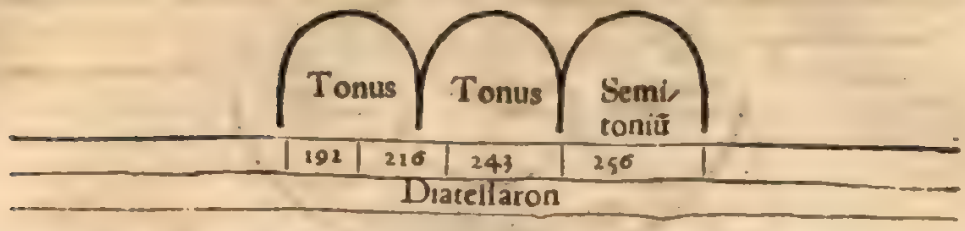

In hac dispositione proportionũ, primus numerus ad postremum diatessaron constituit consonantiam. Idem uero primus ad secundum, & secundus ad tertium geminos † constituunt tonos. Constat igitur spatium quod relinquitur ex 243 ad 256, in quibus minimi semitonij forma consistit. † *constituit*

Demonstrationes non esse, 243 ad 256 toni medietatem, Cap. XXVIII.

APprobo igitur, 243 ad 256 distantiam non esse integram toni medij dimensionem. Etenim ducentorum quadraginta trium & ducentorum 56, differẽtia 13 tantum unitatibus continetur. Qui tredecim minus quidẽ quã minoris octauam decimam, plus uero quã nonamdecimam obtinent partem. Si enim octies decies tredecim ducas, efficies 234, qui 243, nullo modo æquabit, si decies nouies multiplices, superuadent, cum oporteat omne semitonium, si tamen integrum toni dimidium tenet, inter sextamdecimam partem ac septimamdecimam collocari. Quod posterius demonstrabitur. Nunc illud liquebit talem semitonij distantiam sibimet geminatam, unum toni spatium non posse complere. Age enim ut sese 256 ad 243 habent, tales duas sibimet continuas proportiones, secundum superius descriptam regulam disponamus, 200 enim & 50 & 6 insemetipsos multiplicemus, & sit maximus terminus 65536. Item 243 propria numerositate concrescant & sit minimus terminus 59049. Rursus igitur 256 ad ducentorum 43 † multitudinem cõcrescant. Erit igit numerus 62208, hic igit medius colloceẽ hoc modo: † *multitudine*

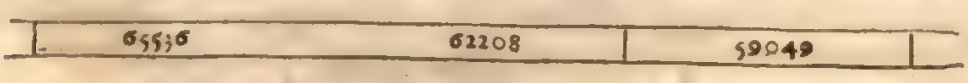

In eadem igitur sunt proportione ducenti 56 & 243. In qua 65536 ad 62208. Et item 62208 ad 59049. Sed maximus eorum terminus qui est 65536 ad minimum qui est 59049. Vnũ integrũ nõ †efficit tonum, quod si primi ad secundũ proportio quæ est æqua secũdi ad tertiũ proportioni, integri esse semitonij probaret, duo dimidia iuncta unum necessario efficerent tonum. Nunc aũt cum non sit extremorũ terminorũ sesquioctaua proportio, manifestũ est hæc duo spatia propriè tonorũ dimidia non uideri. Quicquid em cuiuscũq; est dimidium, id si duplicetur illud efficit, † cuius dicit esse dimidiũ. Si uero illud implere non possit geminata particula, minus est parte dimidia. Si uero superfluat, ac superuadat, plus est parte dimidia † prçterea, probabuntur 65536 non facere sesquioctauam proportionem. Si 59049 unitatibus comparentur, si octaua pars 59049, eisdem secundũ eas quæ in Arithmeticis dictæ sunt regulas aggeratur Quę quoniã in integris numeris non cõsistit. Idcirco eandẽ octauam partem relinquimus lectorum diligentiæ computandam. Liquet igitur eã proportionem quæ in 256 & 243 est constituta, non esse integrum dimidiũ toni, quocirca id quod uerè semitonium nuncupatur, pars toni minor est quàm dimidia. † *efficiet* † *eius* † *propterea*

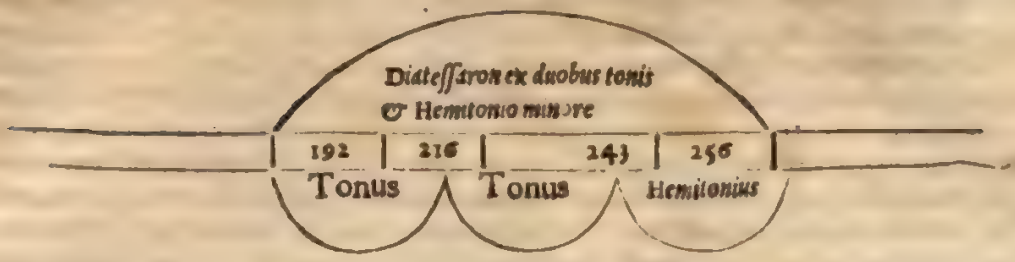

In hac igitur dispositione primus terminus ad secundũ, & secundus ad tertium tonorum †retinet proportiones, Sed tertius ad quartũ semitonij minoris, ut suprà mõ stratum est. Si igitur 256 octaua eisdem quorum octaua est apponatur, fient 288. Quibus 192 comparati, sesquialterum spacium proportionis efficiunt. †retinent

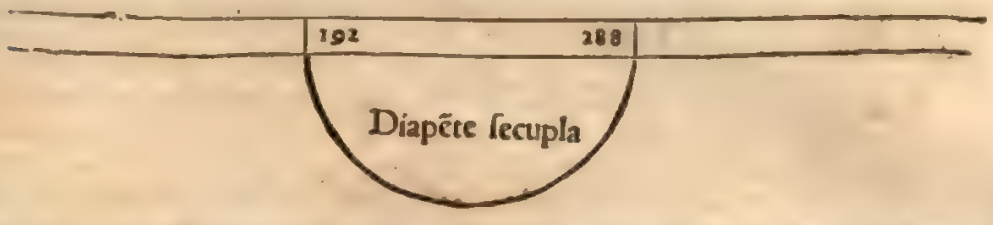

Quocirca tres quidem toni sunt, si primus ad secundum, secundus ad tertium, quinetus conferatur ad quartum. Semitoniũ uero minus tertij, ad quartum terminũ comparatio tenet, quod si diatessaron quidem duorum tonorũ est, ac semitonij minoris, diapente uero trium tonorum ac semitonij minoris, iunctæ uero diatessaron ac diapẽte unum diapason uidentur efficere, erunt quinq; toni & duo spacia semitoniorũ minora, quæ unum tonum non uideantur implere. Non est igitur diapason consonantia constans sex tonis ut Aristoxenus arbitratur, quod in numeris quoq; dispositum euidenter apparet. Sex enim toni in ordinem disponantur, scilicet, in sesquioctauis proportionibus constituti, sex uero sesquioctauæ proportiones à sexto octuplo procreantur. Disponantur igitur sexoctupli, hoc modo:

1	8	64	512	4096
32768		262144		

Ab hoc igit ultimo numero sex toni in sesquioctaua proportione constituti locentur, hoc modo dispositis, primum octuplis terminis, ut octauæ terminorum partes ipsorum terminorum lateribus adiungantur, sit autem descriptio talis:

Sex octupli	1	8	64	512
4096	32768		262144	

Sesquioctaui	Partes octauæ
262144	32768
294912	36864
331776	41472
373248	46656
419904	52488
472392	59049
531441	

Huius igitur dispositionis hæc ratio est. Continuus enim uersus, qui limes †dicitur, octuplos numeros tenet. A sexto uero octuplo sesquioctauæ proportiones †ducitur

ducun

ducuntur. Vbi uero octauas partes scripsimus, octauæ sunt eorum numerorum partes, quibus adiacēt. Quæ si eisdem quibus adiacent apponantur, posteriores numeros creant, ut in primo qui est 262144. Huius octaua 32768, hi sibimet si coniungantur posteriorē efficit numerū qui est 294912. Idemq; in cæteris † inuenit. Si igit ultimus numerus qui est 531441 duplus esset prioris numeri qui est 262144, rectè diapason sex tonis constare uideretur. Nunc aūt si minimi numeri, id est, prioris duplicem conquiramus, minor erit eo numero, qui est maximus ac supremus. Nam 262144 numeri duplus est qui ad eum, scilicet, diapason consonantiam tenet 524288, hic igitur minor est eo numero qui sextum retinet tonum eo, scilicet, qui est 531441. Minor est igitur diapason consonantia sex tonis. Atq; id quod sex toni diapason cōsonantiam superuadūt, uoco comma, quod constat in minimis numeris, 514288 & 531441.

† inuenietur

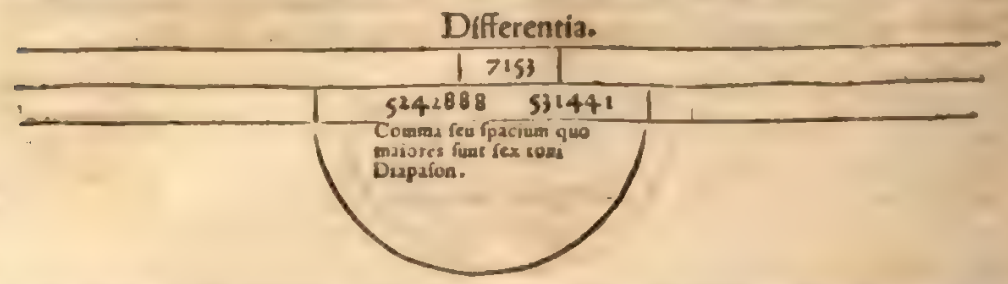

Sed de his quid Aristoxenus sentiat. Qui auribus dedit omne iudicium, aliàs commemorabo. Nunc uoluminis seriem fastidij uitator astringam:

Sex,		(Latitudo,)			octupli:		
1	8	64	512	4096	32768	262144	Omnes sesquioctaui inferni supernorū qui sex Tonos efficiunt.
	9	72	576	4808	36864	294912	
		81	648	5184	41472	331776	
			729	5832	46656	373248	
				6561	52488	419904	
					59049	472392	
						531441	

Nouemcupli omnes Diagonij

ANITII MANLII SE/
VERINI BOETHI, DE MV/
SICA, LIB. III.

Aduersus Aristoxenum demonstratio super particularem proportionem dimidij in equo non posse, atq; ideo nec tonum, Cap. I.

SVperiore uolumine demonstratum est diatessaron consonantiam ex duobus tonis †copulari ac semitonio, diapẽte uero ex tribus tonis ac semitonio constare. Sed ea semitonia dimidium toni integrum non posse perficere, si singillatim cõsiderata tractentur, atq; ideo diapason ad sex tonos nullo modo peruenire. Sed quoniam Aristoxenus musicus, iudicio aurium cuncta permittens, hæc semitonia non arbitratur esse secũdum Pythagoricos contractiora dimidio, sed sicut semitonia dicuntur, ita esse dimidietates tonorum. De †eisdem rursus paulisper est disputandum, demonstrãdumq; prius nullam super particularem habitudinem noto numero posse diuidi in integram medietatem. Inter duos enim numeros superparticularem proportionem continentes, siue illi sint principales, quorũ est unitas †differentia, siue posteriores, nullus ita poterit medius numerus collocari, ut quam minimus proportionem tenet ad medium, eam medius teneat ad extremum, scilicet, ut in Geometrica proportione, sed aut differentias æquas facere potest, ut sit æqualitas secũdum Arithmeticam medietatẽ, aut Harmonicam inter eosdem terminos medius numerus collocatus faciet medietatem, aut quamlibet aliam, quarum in Arithmeticis fecimus mentionem. Quod si id demonstrabit, nec illud quidem cõstare poterit, sesquioctauam proportionem, quæ totus est in dimidia posse discerni, quandoquidem sesquioctaua omnis in superparticulari inequalitatis genere consistit. Id uero melius inductione mõstrabitur. Nam si per singulas proportiones consideratione deducta, scilicet, superparticulares nulla prorsus occurrit, quæ interposito medio termino, æquis proportionibus diuidatur, non est dubiũ quod superparticularis cõparatio nõ possit in æqua partiri. Quod si uidet consonũ auribus aliqd canere, cũ cuilibet uoci duobus tonis ac semitonio integro distãs uocula comparet, id non esse consonũ natura monstrat. Sed quoniã sensus omnis quæ minima sunt, cõprehendere nequeat, idcirco hanc differentiã, quæ ultra consonũ ꝓcedit, sensum auriũ nõ posse distinguere, fore aũt ut deprehẽdatur, si frequentissime talis particula per eosdem crescat errores. Nã ꝙd in minimo haud sane cernit, compositũ coniunctũq; cũ iam magnũ esse cœperit peruidet. A qua igit proportione est ordiendũ †an cõpendiũ dabimus quæstioni, si ab eo de quo quæritur ordiamur. Id uero est tonus, in duo æqua possit partiri nec ne. Nunc igit de tono est pertractandũ, & quemadmodũ nõ possit in duo æqua diuidi demõstrandũ est. Quã demonstrationẽ si qs ad reliquas superparticulares cõparationes trãsferat, similiter demonstrabit, superparticularem in equa noto atq; integro numero separari non posse. Primi igitur tonũ continẽtes numeri sunt, 8 atq; 9. Sed quoniã se isti ita naturaliter consequũtur, ut medius inter eos numerus non sit, eosdem binario quo, scilicet, minimo possum multiplico. Fiũt igit 16 ac 18, inter hos uero †naturaliter numerus cadit q est 17, igit 18 ad 16 tonus est. Sed 10 & 8 ad 10 & 7, comparatus habet eum tonum, & eius septimamdecimam partem. Septimadecima uero pars minor est sextadecima naturaliter. Maior est igitur ꝓportio q̃ sub 16 ac 17 numeris continet, quã ea quæ sub 17 ac 18. Qui disponant hoc modo, & sit A 16, C 17, B 18. Medietas igit †integra toni inter C ac B nullo modo cadet. Minor est em C B ꝓportio C A proportione. Ad maiorẽ igitur partẽ medietas rata ponenda est. Sit uero medietas D,

† non habet

† bis

† distantia

† an

† naturalis

† integri

Quoniam

Quoniam igitur D B quidem proportio, quod est integrum dimidium toni, maior est C B proportione, quæ est minor pars toni, A C autem proportio quæ est maior pars toni A D proportione maior est, quod est dimidium toni. Est autem A C proportio sesquisextadecima, C B autem sesquiseptimadecima, nō est dubiū quin integra medietas inter sesquisextamdecimam, ac sesquiseptimamdecimā cadat. Sed hoc in integro numero nullo modo poterit inueniri.

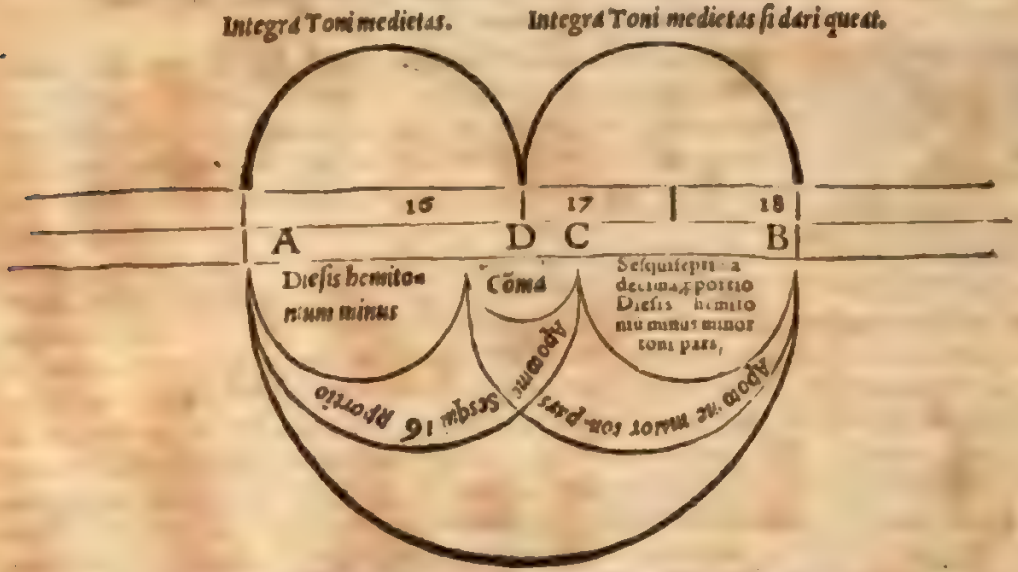

Tonus sesquioctaua proportio Totū hoc spacium

Quoniam uero ad 16 numerum 17 numerus comparatus, super sesquisextādecimā obtinet proportionē, si eiusdē 17 numeri sextamdecimā requiramus, erit unitas, atq; unitatis pars 16, hanc si eidē 17 numero cōiungamus, fiunt 18, & pars sextadecima. Si igit 18, & pars sextadecima †16 numero comparetur, rectè toni mensurā uidet excedere. Cū ad eum solus 18 numerus sesquioctauā custodiat proportionē. Vnde fit, ut quoniā super sesquisextadecima proportio tonū bis aucta trāscendit, nō sit integrum toni dimidium. Quicquid enim bis ductum transcendit aliquid, id ultra dimidium illius esse uidebitur, quod transcendit. Quocirca super sesquisextadecima, nō erit toni dimidium. Ac per hoc, nec alia ulla maior sesquisextadecima proportione, toni poterit esse dimidium, cum ipsa sesquisextadecima integro toni dimidio sit maior. Sed quoniam sesquisextamdecimam proportionem continua sequitur sesquiseptimadecima, uideamus an ea tonum bis multiplicata non impleat, 17 igitur numeri sesquiseptimamdecimam partem tenet terminus 18. In eadem igitur proportione si ad 18 numerum alium comparemus, erit 19 & septimadecima pars. Quod si ad 17 terminum in sesquioctaua proportione positum numerum comparemus, fiēt 19, & pars octaua. Maior uero est pars octaua parte septimadecima. Maior †igitur est proportio numerorum 17 ac 19 & octaua, quam ea quæ in 17 ac 19 & parte septimadecima cōtinetur, quæ sunt, scilicet, bis sesquiseptimędecimæ proportiones.

† 17

†non habetur

Duæ igitur sesquiseptimædecimæ unum tonum non uidentur implere. Non est igitur sesquiseptimadecima toni dimidium, quoniam quę duplicata non †implet integrum, nō †continet dimidium. Semper enim dimidium duplicatum ei cuius dimidiū est coēquatur.

† implent
† tenent

Supersesquiquinta

Superſeſquiſextadecima proportio Super ſeſquiſextadecima proportio

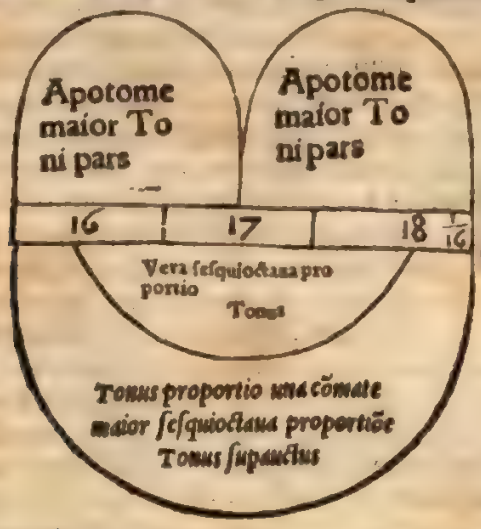

& ſextade cima pars unitatis

Totum huius toni ſpatiũ ex duobus Apotomis

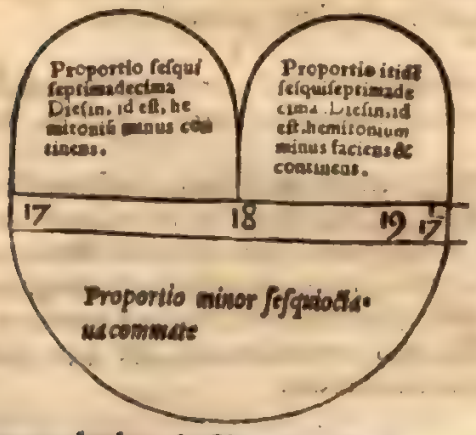

Tonus non integer ex duabus dieſibus deficiẽs à tono integro commate.

Proportio ſeſquioctaua Tonũ integrũ ex Dieſi & Apotome habens.

Tonus

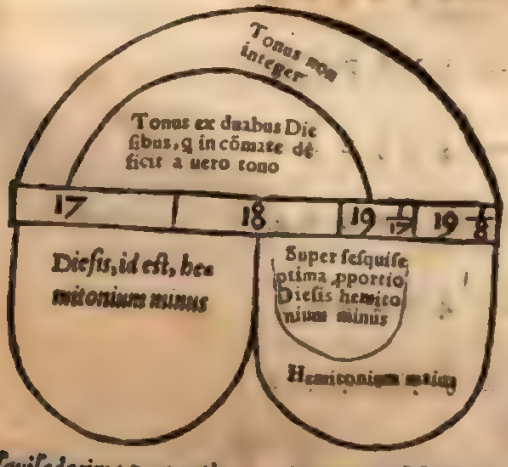

& octa- ua pars unitatis

Apotome hic eſt nõ dieſis

1

Superſeſquiſedecima proportio Proportio ſeſquioct. & 8 non ſeſquiſeptimadecima

Ex ſeſqui-

Ex ſeſquitertia proportione ſublatis duobus tonis, toni dimidium non relinqui. Cap. II.

IAm uero ſi eos numeros diſponamus, qui de ſeſquitertia proportione duobus tonis retractis relinquuntur, in his conſiderare poſſumus, utrum ea proportio quæ eſt poſt duos tonos relinquitur, integri loco ſemitonij cẽſeatur, quod ſi ita repertum ſit, illud quoq; eſt comprobatum diateſſaron conſonantiam duobus tonis atq; integro ſemitonio copulari. Erat igit̃ ſuperius terminus primus 192. Ad hunc ſeſquitertiam proportionem tenebant 256. Sed ad primum terminum 216 faciunt tonum. Ad 216 rurſus 243 toni obtinent locum. Eſt igitur quod relinquitur ex diateſſarõ tota proportione, ea, ſcilicet, habitudo, quæ in 243 & 256 unitatibus conſtat. Hæc igitur ſi probatur integri toni eſſe dimidium, dubitari non poteſt diateſſaron ex duobus tonis ſemitonioq; † conſtare. Quoniam igitur demonſtratũ eſt toni dimidium inter ſeſquiſextamdecimam & ſeſquiſeptimamdecimam proportionem locari, ab hac comparatione etiam hæc proportio metienda eſt. Ne enim longius progrediamur, ſumo ex 243 octauamdecimam partem, ea ſit 13 & ſemis. Hãc ſi eiſdem appoſuero, fiunt 256 & ſemis. Apparet igitur minorẽ proportionem eſſe 256 ad 243 ſeſquioctauadecima habitudine. Quod ſi dimidius tonus maior quidẽ eſt in ſeſquiſextadecima, minor uero in ſeſquiſeptima decima proportione. Seſquioctauadecima uero minor eſt ſeſquiſeptimadecima habitudine, ducentorũ uero 56 ad ducentos 43 comparatio, quę, ſcilicet, relinquitur ex diateſſaron duobus retractis tonis, minor eſt ſeſquioctauadecima. Non eſt dubium quin hæc duorum numerorum proportio ſemitonio longiſſimẽ diminutior ſit.

† conſiſtere

Aduerſum Ariſtoxenum demonſtrationes diateſſaron conſonantiam ex duobus tonis & ſemitonio non conſtare, nec diapaſon ſex tonis. Cap. III.

QVod ſi (ut ait Ariſtoxenus) diateſſaron conſonantia ex duobus tonis ſemitonioq; coniungitur, duæ diateſſaron conſonantiæ neceſſario quinque tonos efficient, & diapente ac diateſſaron iũctæ, ſicut unum diapaſon iungunt, ita ſex tonis continua proportione coæquantur. Et quoniã paulò ante ſex diſpoſuimus tonos, quorum minimus erat numerus 262 144, ad hũc uero ultimus in ſexto collocabatur tono numerus, 531 441 quintum uero retinebãt tonum 473292, diſponantur hoc modo:

Tonus primus	2 6 2 1 4 4
Tonus ſecũdus	2 9 4 9 1 2
Tonus tertius	3 3 1 7 7 6
Tonus quartus	3 7 3 2 4 8
Tonus quintus	4 1 9 9 0 4
Tonus ſextus	4 7 2 3 9 2
	5 3 1 4 4 1

Nunc igit

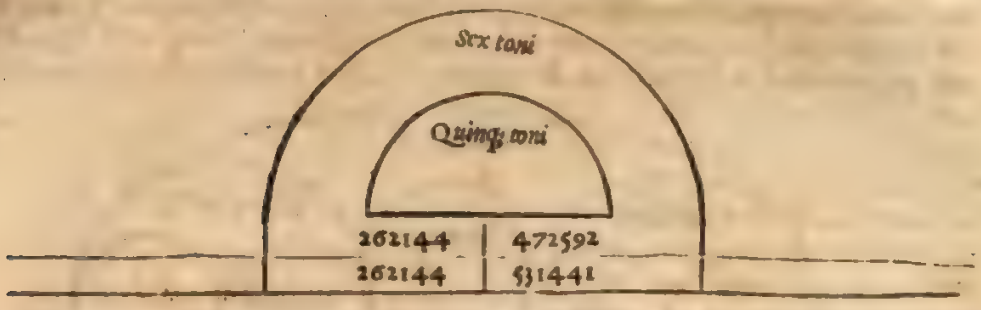

Nunc igitur de minoribus numeris, ideſt, quinq; tonis loquamur. Si ergo diateſſarō duobus tonis ac ſemitonio, bis uero diateſſaron quinq; conſiſteret tonis, cū ex 262144 diateſſaron intenderem. Cunq; de 472392 aliud diateſſaron remitterem. Idem inter utrāq; intentionē remiſſionemúe numerus inueniretur. Id autem fit hoc modo: A numero qui eſt 262144 beſſe diateſſarō intendo, ideſt, ſeſquitertium, qui fit in 349525 & triente. Rurſus de 472392 numeris remitto ſeſquitertiam proportionē, quæ fit in 354294, has igitur proportiones diſponamus, hoc modo, & ſit primus quidem numerus A, ſecundus uero B, tertius C, quartus D:

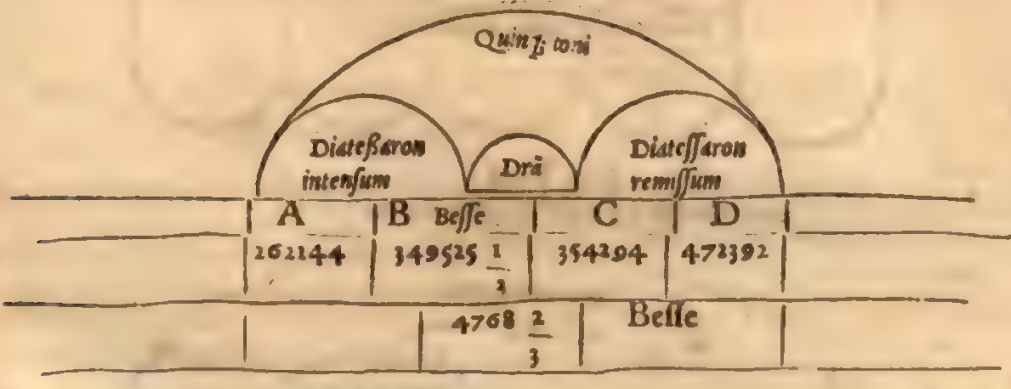

Quoniam igitur A terminus ab D termino quinq; remotus eſt tonis, quoniamq; diateſſaron in duobus tonis ac ſemitonio iungitur, ut Ariſtoxenus arbitratur, unumq; diateſſaron, inter A atq; B, aliud uero inter C atq; B poſitum eſt, B & C terminos non oportet eſſe diuerſos, ſed unos atque eoſdem, ut integrè quinq; toni ex duabus diateſſaron conſonantijs conſtare uideantur. Nunc uero quoniam eſt differētia 4768 & beſſe, arguitur diateſſaron minimè tonis duobus ac ſemitonio coniungi.

Diapaſon conſonantiam à 6 tonis commate excedi, & qui ſit minimus numerus commatis. Cap. IIII.

SEd hanc ſi quærimus † in integris numeris differentiam collocare, quoniam in ea parte, quæ eſt beſſe pars tertia ſi addatur, plenam efficit unitatē quę pars tertia eiuſdem beſſe dimidium eſt, ſi totius differentiæ dimidium eidem adiecero, quod eſt 2384 & triens ſit omnis ſumma 7153. Quæ dudum commatis proportionem tenebat. Comma enim eſt quo ſex toni ſuperant diapaſon conſonantiam, quod in primis 7153 unitatibus continetur. Vt igitur differentię dimidiū proprium adiecimus, ut in 7153 excreſceret, ita etiam cunctis A B C D terminis medietates proprias adiungamus, & eadem erit in omnibus, quæ ſuprà proportio, fietq; eadem inter quinq; tonos ac bis diateſſaron differentia, quæ eſt inter ſex tonos ac diapa

† *non legitur*

ſon conſonantiam differentia, ſcilicet, 7153 unitates. Vnde colligitur quinq; tonos bis diateſſaron, & ſex tonos unum diapaſon tamen commate ſuperare. Quod in pri
† inuenietur mis 7153 unitatibus † inuenitur. Id autem patefaciet hæc ſubiecta deſcriptio:

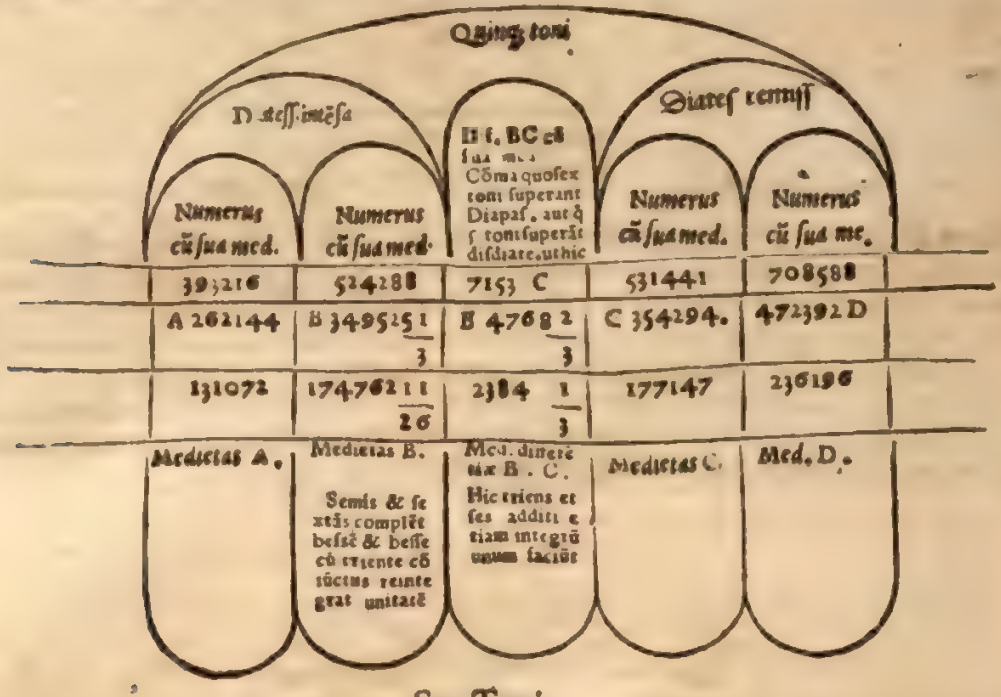

Sex Toni

Excedunt ergo Sex toni Diapaſon commate.

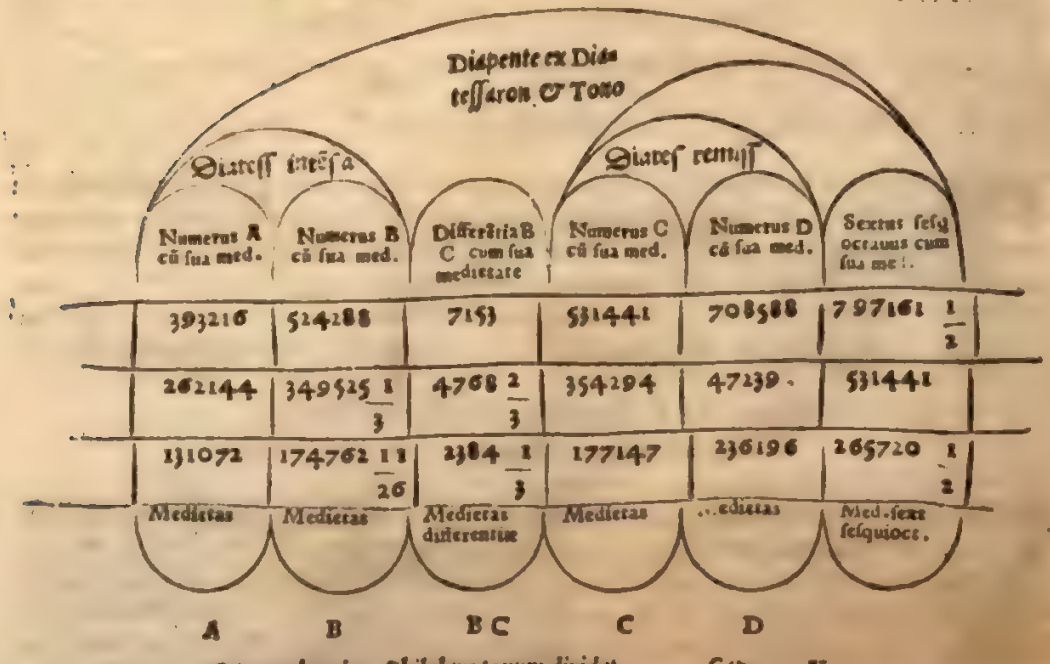

Quemadmodum Philolaus tonum diuidat, Cap. V.

PHilolaus uero Pythagoricus alio modo tonũ diuidere tẽtauit. Statuens, ſcilicet primordiũ toni ab eo numero, q̃ primus cubũ à primo impari, (q̃d maximè apud Pythagoricos honorabile fuit,) efficeret. Nã cũ ternarius numerus, primus ſit impar tres tertio 9 atq; id ter ſi duxeris 27 neceſſario exurgent, qui ad 24 numerum tono di-

ſtat

ſtat,eandem ternarij differentiam ſeruans. Ternarius enim 24 ſummæ octaua pars eſt. Quæ eiſdem addita primum à ternario cubũ 20 ac 7 reddit. Ex hoc igitur Philolaus duas efficit partes,unam quæ dimidio ſit maior,eamq; apotomen uocat. Reliquam quæ dimidio ſit minor,eamq; rurſus dieſim dicit,quam poſteri ſemitonũ minus appellauere. Harum uero differentiam comma,ac primum dieſim,in 13 unitatibus conſtare arbitratur,eo quod † hoc inter 256 & 243 peruiſa ſit differentia. Quod quũe idem numerus,ideſt,13 ex nouenario ternario,atq; unitate conſiſtat, quæ unitas puncti obtineat locum. Ternarius uero primæ imparis lineæ. Nouenarius primi imparis quadrati. Ex his igitur cauſis cum 13 dieſim ponat,quod ſemitonium nuncupatur,reliquam 27 numeri partem quæ ex 14 unitatibus continet, † apotome eſſe conſtituit. Sed quoniam inter 13 & 14 unitas differentiam facit,unitatem loco commatis cenſet eſſe ponendam,totum uero tonum in 27 unitatibus locat, eo quod inter 216 ac 243 qui inter ſe diſtant tono 27 ſit differentia.

† hæc

† apotomen

Toni diuiſio ſecundum Philolaum.

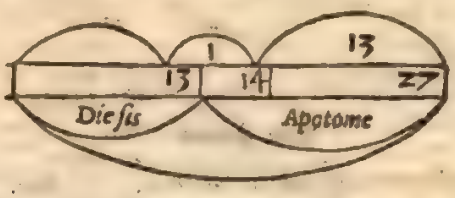

Tonum ex duobus ſemitonijs ac commate conſtare, Cap. VI.

EX quibus facilè apparet tonum duobus ſemitonijs minoribus & commate conſtare. Nam ſi totus tonus ex apotome conſtat ac ſemitonio,ſemitonium uero ab apotome differt commate,nihil eſt aliud apotome, niſi ſemitoniũ minus & comma. Si igitur duo ſemitonia minora de tono quis auferat, comma fit reliquum.

Demonſtratio tonum duobus ſemitonijs commate diſtare, Cap. VII.

IDem uero hoc quoq; probabitur modo. Nam ſi diapaſon quinq; tonis ac duobus minoribus ſemitonijs continetur,ſuperantq; ſex toni diapaſon conſonantiam uno commate,non eſt dubium quin tonis quinis ab utroq; ſpatio ſublatis fiãt reliqua ex diapaſon quidem duo ſemitonia minora,de ſex uero tonis tonus. Atq; hic tonus hæc duo ſemitonia,quæ relinquuntur, † uincit commate. Quod ſi duobus eiſdem ſemitonijs comma reponatur,æquabunt tonum, cõſtat igitur unum tonum duobus ſemitonijs minoribus & commati, quod in 7153 primis unitatibus inuenitur,æquari.

† uincet

De minoribus ſemitonij internallis, Cap. VIII.

PHIlolaus igitur hæc atq; his minora ſpatia talibus diffinitionibus includit. Dieſis,inquit,eſt ſpatium,quo maior eſt ſeſquitertia proportio duobus tonis. Comma uero eſt ſpatium quo maior eſt ſeſquioctaua proportio duabus dieſibus,ideſt,duobus ſemitonijs,minoribus. Schiſma eſt dimidium commatis. Diaſchiſma uero dimidium dieſeos,ideſt,ſemitonij minoris. Ex quibus illud colligitur,quoniam tonus quidem diuiditur principaliter in ſemitoniũ minus atq; apotomen Diuiditur etiam in duo ſemitonia & comma,quo fit ut diuidatur in quatuor diachiſmata & comma. Integrum uero dimidium toni quod eſt ſemitoniũ, conſtat ex duobus diachiſmatibus † quod eſt unum ſemitonium minus, & ſchiſmate quod eſt dimidium commatis. Quoniam † cum totus tonus ex duobus ſemitonijs

† non habetur

† cum

minoribus & commate coniunctus est, si quis id integrè diuidere uelit, faciet unum semitonium minus commatisq; dimidium. Sed unum semitonium minus diuiditur in duo diaschismata. Dimidium uero commatis unum schisma est. Rectè igitur dictum est integrè dimidium tonum in duo diaschismata atq; unū schisma posse partiri. Quo fit ut integrum semitonium à minore semitonio uno schismate differre uideatur, apotome autem à minore semitonio duobus schismatibus differt, differt enim commate, sed duo schismata unum perficiunt comma.

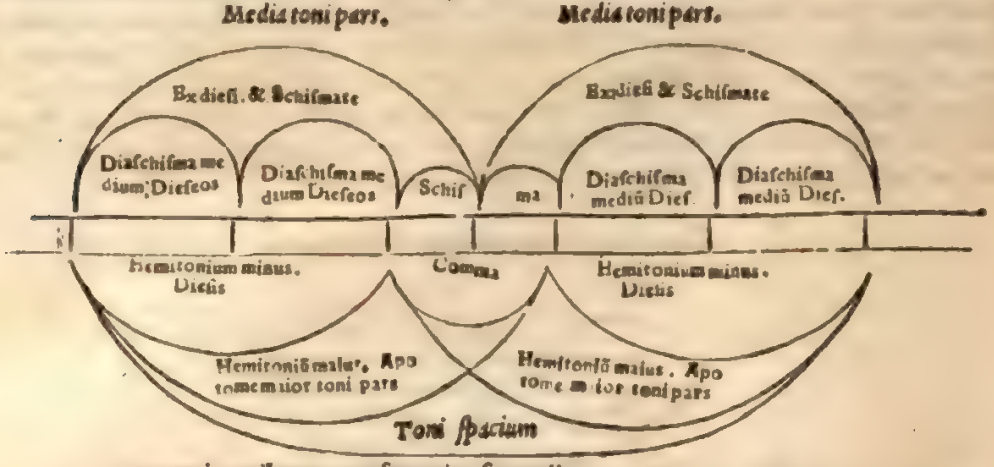

De toni partibus per consonantias sumendis, Cap. IX.

SEd de his quidem hactenus. Nunc uero illud uidetur esse dicendum, quemadmodum per consonantias musicas imperata possimus spatia nunc extẽdere, nunc uero remittere. Id autem † linealiter fiat, lineæq; quas describimus uocis † accipiuntur loco. Sed sese iam ratio ipsa demonstret. Sit propositum toni spatium per cõsonantiam sumere, in acutum, scilicet, atq; grauem. Sit sonus B, ab hoc intendo alium sonum qui diapente spatio ab eo quod est B distet ad eum qui est C. Ab hoc remitto diatessaron consonantiam ad id quod est D, & quoniam inter diapente ac diatessaron tonus differentiam facit, D B spatium tonus repertus est.

† *linéariter*
† *accipiantur*

Ad grauiorem uero partem ita modulabimur tonum. Ab eo quod est B diatessaron intẽdo ad F, & ab F diapẽte remitto ad K. Erit K B tonus. Animaduertet igitur diligẽs lector ad D B quidẽ ad acutã partem effectum tonũ, ad K B autem ad grauem.

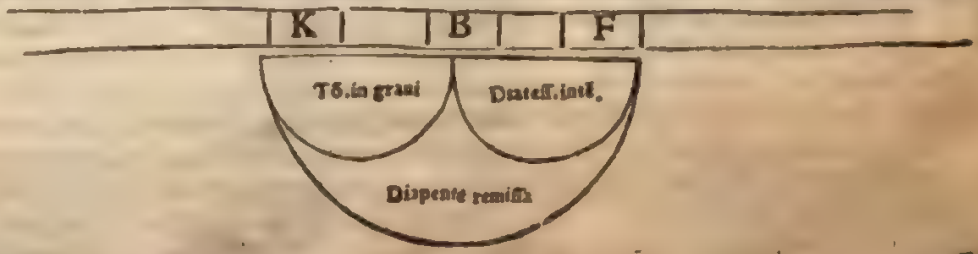

Sit

Sit propoſitum minorem toni partem per conſonantiam ſumere in acutam partem atq; grauem. Minor uero toni pars eſt ſpatium, quo duos tonos diateſſaron conſonantia tranſcendit. Sit enim ſonus A, intendo ab A diateſſaron ad B. Rurſus intendo ab B diateſſaron ad C, ab C remitto diapente ad D. Tonus eſt igitur B D. Rurſus ab D intendo diateſſaron ad E. Remitto iterum ab E diapente ad F. Tonus eſt igitur D F. Duo igitur ſunt toni B D D F. Et erat B A integrum diateſſaron. Erit igitur F A minor toni pars, quod ſemitonium nuncupatur.

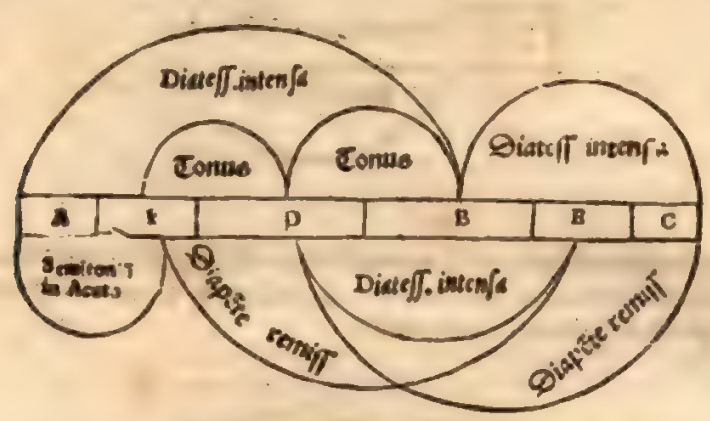

Ad grauiorem uero partem hoc modo: Sit ſonus A, intendo duos tonos per conſonantiam ad G, diateſſaron uero ab G remitto ad K, erit igitur K A minor ſemitonij pars, quod oportebat efficere.

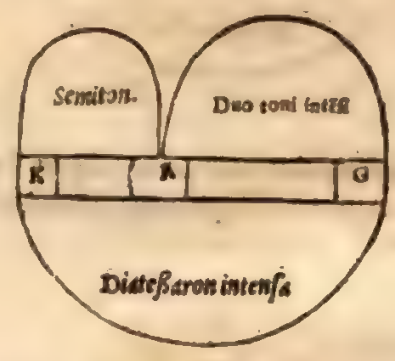

Si † ergo à tribus tonis diateſſaron auferamus, apotome fit reliqua. Sint enim tres † Si igitur tres toni A B, B C, C D, ab his auferatur A E diateſſaron. Erit igitur E C ſemitonium minus, apotome igitur eſt E D.

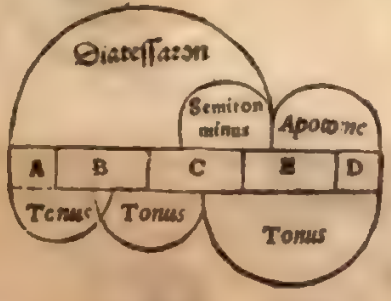

Hanc igitur apotomen si sit commodum sic sumemus. Ac primum quidem ad acutum intendo tres tonos, ab A eos qui sunt ad B, & ab eo † quod est B ad C diatessaron consonantiam remitto, fit C A apotome reliqua.

† qui

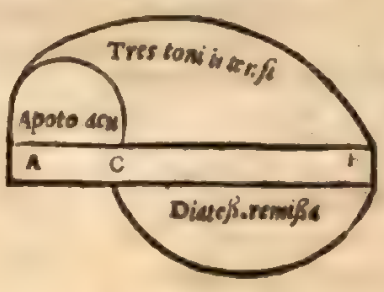

Quod si idem spatium ad grauem sonum uelimus efficere fit hoc modo, sit sonus A; intendo semitonium minus, id quod est A D, remitto ab D tonum qui est D E. Erit igitur B A ea quam requirimus apotome.

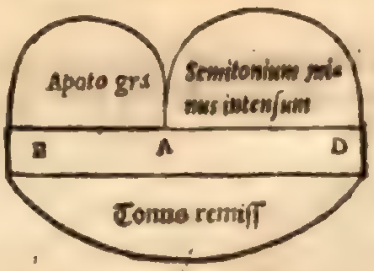

† ad Sit propositum † in acutam partem comma sumere, fit sonus A, intendo apotomē A B, remitto semitonium minus B C, & quoniam semitonium apotome minus est commate. Comma erit C A.

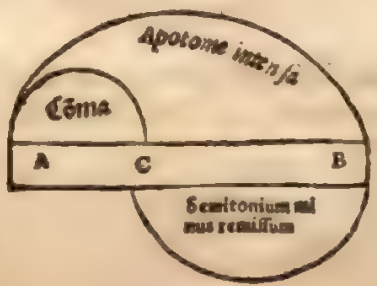

Rursus ad grauem partem hoc modo intēdo, ab A sono semitonium minus, id quod est A D, ab D uero remitto apotomen, id quod est D E. Erit igitur comma C A.

Comma

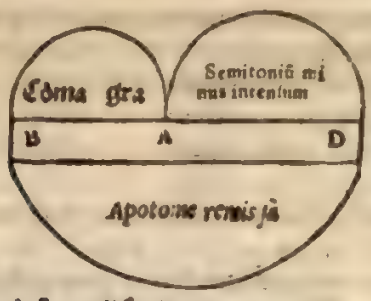

Regula sumendi semitonij. Cap. X.

OPortet uero has omnes consonãtias rite esse animo atq; auribus notas, frustra enim hæc ratione & scientia colliguntur, nisi fuerint usu atq; exercitatione notissima. Vt uero id quod institutione musicę adorsi sumus non mox auribus, quod iam prouectorum in musica est. Sed ratione interim cẽ seatur. Vnum dabimus exemplum inueniendi spatij, quod uidetur esse paulò difficilius, scilicet, semitonij minoris, ut in utranq; partem acutam, scilicet, atq; grauem, rato possit ordine reperiri. Sit diatessaron A B, oportet igitur circa A B † consonã minus semitoniũ ad grauiorẽ partẽ acutioremq; deducere, intẽdo igit̃ B C diatessaron. Remitto rursus diapẽte C D. Erit igit̃ tonus B D diatessaron enim cõsonantia à diapẽte consonãtia tono superatur, & C B spatiũ ab C D spatio B D spatio tranicẽdit̃. Rursus intendo diatessaron D E, remitto aũt diapente E F. Tonus est igitur D F. Sed D B tonus erat. Semitonium igitur minus est A F, quod subtractis duobus tonis F D, B D ab A B diatessaron spatio relinquit̃. Rursus remitto diatessaron A G, intẽdo diapente G H. Erit igitur A H tonus, sed erat A F semitonium. Erit igitur F H apotome. Rursus remitto diatessaron H K, intendo diapente K L, tonus igitur est H L. Erat autem tonus H A. Semitonium igitur minus est L B. Sed erat tonus B D. Erit igitur L D apotome. Rursus intendo diatessaron F M. Semitonium igitur est B M. Remitto diatessaron L N, semitonium igitur est N A. Per consonantiam igitur sumpta sunt circa A B diatessaron, duo semitonia, B M quidẽ ad acutũ, N A uero ad grauem partẽ totumq; M N minus est q̃ diapẽte. Cõstat enim ex quinq; semitonijs, & apotome gemina ex duobus igit̃ tonis & tribus semitonijs minoribus, & quoniã duo semitonia unũ tonũ implere nequeũt. Sed relinquitur cõma, totũ. M N spatiũ minus est spatio diapente consonantię uno commate. Quod facilimè diligens lector † intelliget. † consonantiã † intelligit

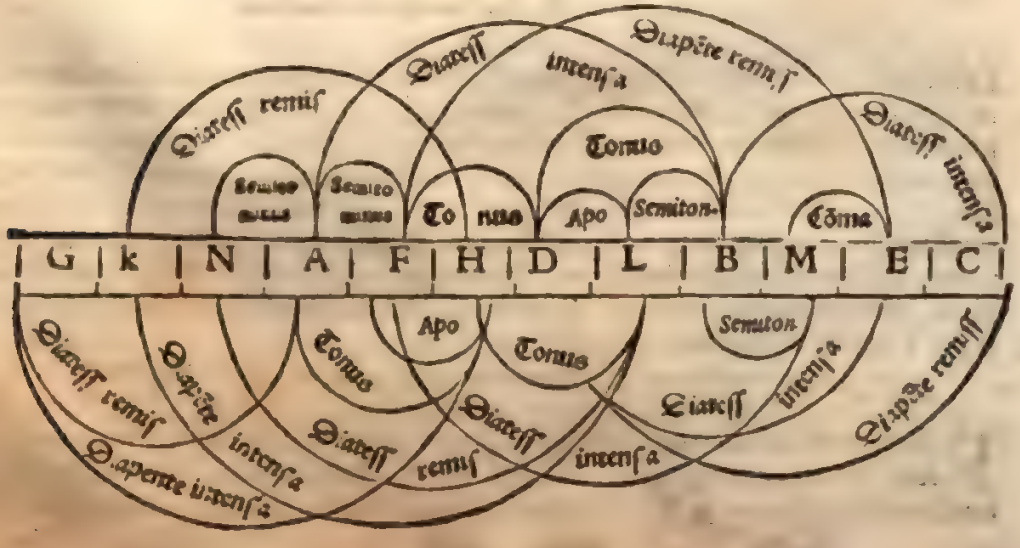

Sed quoniam paululum de commatis ratione prædiximus, non est diffugiendum & in quali proportione idem ipsum cõma contineatur ostendere. Est enim cõma quod ultimum comprehendere possit auditus, dicendumq; est semitonium minus ac semitonium maius, quantis sigillatim commatibus constare uideantur. Ipse quoq; tonus quantis rursus commatibus † coniungitur. Ac primum hinc conueniens summa tur initium.

† coniungatur

Demonstratio Architæ superparticularem in æqua diuidi non posse, eiusq; re-
prehensio, Cap. XI.

SVperparticularis proportio scindi in æqua medio proportionaliter interposito numero non potest. Id uero posterius firmiter demonstrabitur. Quam enim demonstrationem ponit Architas, nimium fluxa est. Hæc uero est huiusmodi: Sit, inquit, superparticularis proportio A B. Sumo in eadem proportione minimos C E. Quoniã igitur sunt minimi in eadem proportione C E, & sunt superparticulares, E numerus C numerum parte † una sua eiusq; transcendit. Sit autẽ hæc D. Dico quoniã D non erit numerus, sed unitas. Si enim est numerus D & pars eius est qui est E † metietur D numerus B numerum. Quocirca & B numerum metietur. Quo fit ut C quoq; metiatur, utrunq; igitur C & E numeros metietur D, numerus, quod est impossibile. Qui enim sunt minimi in eadem proportione quibuslibet alijs numeris, hi primi ad se inuicem sunt, & solam differentiam retinent † unitatem, unitas igitur est D, igitur E numerus C numerum unitate transcendit. Quocirca nullus incidet † medius numerus, qui eam proportionẽ æqualiter scindat. Quo fit ut nec inter eos qui eandem his proportionem tenent, medius possit numerus collocari, qui eandem proportionem æqualiter scindat.

† non habetur

† metitur

† unitate

† non habet

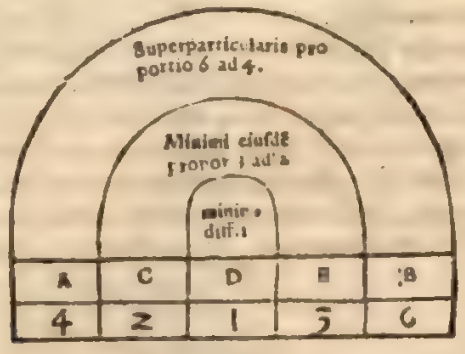

Et secundum Architæ quidem rationem idcirco in superparticulari nullus medius terminus cadit, qui æqualiter diuidat proportionem, quoniam minimi in eadem proportione sola differunt unitate. Quasi uero non etiã in multiplici proportione minimi eandem unitatis differentiam sortiantur. Cum plures uideamus esse multiplices præter eos, qui in radicibus collocati sunt, inter quos medius terminus scindens æqualiter eandem proportionem possit aptari. Sed hæc qui Arithmeticos nostros diligenter inspexerit, facilius intelliget. Addendum uero est id ita euenire, ut Architas putat, in sola superparticulari proportione. Non autem uniuersaliter est dicendum. Nunc † autem ad sequentia conuertamur.

† non habetur

In qua numerorum proportione sit comma, & quoniam in ea quæ maior sit quàm 75
ad 74, minor quàm 74 ad 73. Cap. XII.

PRimum igitur dico quoniam hi numeri qui comma continent maiorem inter se retinent proportionem, quàm 75 ad 74, minorem quàm 74 ad 73. Id uero ita demonstrabitur, ac primo quidem illud reminiscendum est, quod sex toni diapason com-

ſon commate tranſcendunt. Sit igitur A quidem 262144, B autem diapaſon ad eũ contineat conſonantiam in duplici, ſcilicet, conſtituta 524288, C uero ſex tonus ab A numero diſcedat, & ſit 531441. Quæ omnia ex ſecũdi uoluminis tonorum diſpoſitione ſunt colligẽda. Inter B igit̃ atq; C cõmatis proportio cõtinet̃. Aufero igit̃ B numerũ de numero C, & relinquit̃ D in 7153 unitatibus collocatus. † Quid numerus minor D eſt, quã ſit ſeptuageſima tertia pars B numeri, maior uero † eſt quã ſeptuageſimaquarta ſit. Nam ſi eundẽ D numerũ, qui eſt in 7153, ſeptuagies ter multiplicẽ † fiet mihi B numerus in 522169 unitatibus conſtitutus. Si † eũ ſeptuagies quater multiplicem, fit numerus F 529322. Quorũ quidẽ E qui per ſeptuaginta tres auctus eſt, minor eſt B numero, F aũt qui per 74 maior eſt B numero. Recte igit̃ dictũ eſt D, eius quod eſt B, minorem quidem eſſe quã ſeptuageſimã tertiam partem, maiorem uero quàm ſeptuageſimam quartam. Quocirca & C numerus B numerum † minore quidẽ parte eius quod eſt B, eundem B ſuperat, quam ſeptuageſima tertia, maiore uero quàm ſeptuageſima quarta. Eius igitur quod eſt C proportio ad id quod eſt B, maior quidẽ eſt, quã 75 ad 74, minor uero quã 74 ad 73. Nam in priore unitas ſeptuageſima quarta eſt minoris, in poſteriore uero eadem unitas ſeptuageſima tertia.

† Quæ
† non habetur
† ſit
† eum
† minorem

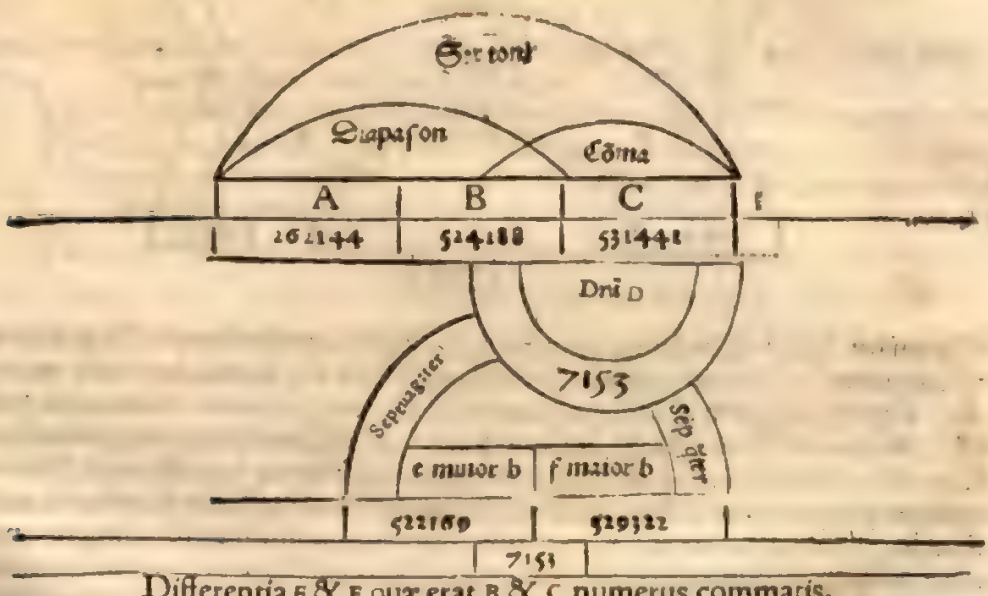

Differentia E & F quæ erat B & C numerus commatis.

Idem aliter explicandũ, illo prius præſumpto, quod ſi cui proportioni propria numerorum differentia æqualiter augeatur, minor inter eos qui poſt additionem fiunt proportio continebit̃, q̃ inter priores, qui ante additionẽ illã quadã proportione diſtabant. Vt ſex & quatuor ſi utriſq; binarius, quæ eſt differentia ſua apponatur, fient 8 & 6, ſed inter 6 & 4, ſeſquialtera, inter 8 & 6. ſeſquitertia proportio cõtinet̃, minor uero eſt proportio ſeſquitertia ſeſquialtera proportione, hoc igit̃ ita prædicto diſponantur ſuperiores numeri qui proportionẽ cõmatis continebãt, id eſt, 531441, & ſit A. Sit etiam B 524288, horum differentia ſit C 7153. C igitur numerus maiorem numerum † eo qui eſt A ſeptuagies quinquies metiatur. Si igitur C numerum A ſeptuagies quinquies multiplices, fiet mihi D qui eſt 536475 Igitur D numerus eum qui eſt A, numero eo qui eſt E antecedit, id eſt, 5034. Rurſus C numerus eũ qui eſt B metiatur ſeptuagies quater † multiplicetur q̃, fiet igitur numerus F 529322. Qui F eo qui eſt B, maior eſt eodem E numero, qui eſt 5034. Ergo D numerus eũ qui eſt A tranſcendit E numero, B autem numerus ab eo qui eſt F uincitur eodem E numero. Si igitur A numero eundẽ E apponamus, fiet D. Si uero B numero eundem E appo-

† non habetur
† multiplicetq̃

namus fiet F. Sed D numerus ſeptuagies quinquies auctus eſt, per C, ſcilicet, multiplicatum. F autem ſeptuagies quater multiplicato C creuit, obtinent igitur inter ſe proportionem D atq; F quam habent 75 ad 74. Sed D atq; F ſunt A atq; B uno eis addito E, maiorem igit̃ † neceſſarie eſt proportionem contineri inter A atq; B, quã inter D atq; F. Nanq; A atq; B numerus uno E addito, effecti ſunt D atq; F. Minor igitur proportio eſt inter D atq; F, quàm inter A atq; B. Sed inter D atq; F eadẽ proportio eſt, quæ inter 75 & 74. Inter A igitur atq; B maior proportio eſt, quàm inter 75 & 74. † Ac A atq; B comma continent. Maior igitur proportio eſt commatis, quàm 75 atq; 74.

† neceſſe

† At

† Minor proportio 74 ad 73.

Quoniam igitur oſtendimus commatis proportionem maiorem eſſe quã eam quã 75 continent ad 74 comparati. Nunc oſtendendum eſt, quemadmodum minorem inter ſe proportionem contineant numeri ſpacium cõmmatis continentes, quã 74 ad 73 comparati. Id uero † monſtrabitur hoc modo: Reminiſcendum prius eſt, quod ſecundo uolumine dixerimus, cum de menſura differentiæ loquebamur. Si enim ex qualibet proportione differentiam eorum numerorum, qui eam continent, auferamus, hi qui relinquuntur maiorem obtinebunt proportionem, his numeris qui erãt ante differentiæ diminutionem. Sint enim 8 & 6. Ab his propriam aufero differentiam, id eſt, 2 fiũt 6 & 4. Sed in ſuperioribus ſeſquitertia, in hac ſeſquialtera proportio continetur. Maior uero eſt ſeſquialtera proportio ſeſquitertia proportione. Sint igitur ĩdem A atq; B. Qui ſunt ſuperius deſcripti, quorum eſt differentia C. Multiplico differentiam C numeri ſeptuagies quater ſit mihi numerus F, ſcilicet, 529322. Qui A numero comparatus, uincitur numero G, ſcilicet, 2119. Rurſus idem C multiplicetur ſeptuagies ter efficiet numerum K, id eſt, 522169. Qui comparatus B numero uincitur eodẽ G, ſcilicet, 2119. Sublato igitur G de numeris, A atq; B effecti ſunt F atq; K. Minorem igitur proportionem retinebit A atq; B quàm F, atque K. Sed F atque K, eam retinent proportionem quam 74 ad 73, hi enim multiplicato C effecti ſunt. Minor eſt igitur proportio A atque B numerorum comma continentium quàm 74 ad 73. Sed paulò ante monſtratum eſt eandem commatis proportionẽ maiorem eſſe quã 75 ad 74. Monſtrati ſunt igitur numeri, qui comma continent, maiorem quidem inter ſe habere proportionem quã 75 ad 74. Minorem uero quàm 74 ad 73 quod oportebat oſtendere.

† demonſtratur

proportio

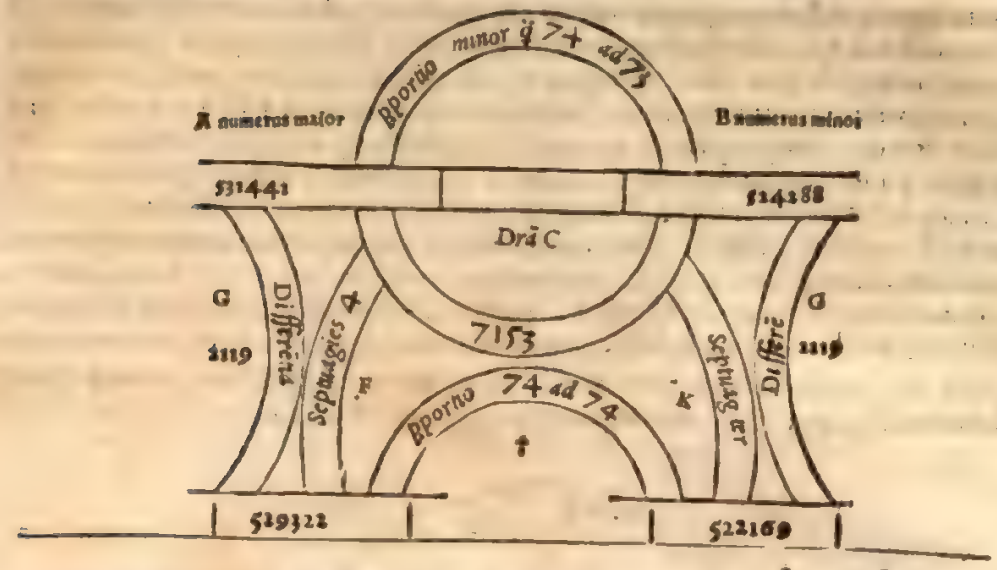

† Maior 75 ad 74.

Quod ſemitonium minus maius quidem ſit quàm 20 ad 19, minus quàm 19 $\frac{1}{2}$ ad 18 $\frac{1}{2}$. Cap. XIII.

QVod ſi ad ſemitonium minus talis ſpeculatio conuertat̃, eius quoque proportionem facilimè reperiemus. Quæ conſtat inter 256 & 243. Sit igitur 256 A, 243 B, horum differentia 13 C. Dico quoniam A ad B minorem retinet proportionem, quàm 19 $\frac{1}{2}$ ad 18 $\frac{1}{2}$, metiatur enim C 19 ſemis, id quod eſt A, fiunt 253 $\frac{1}{2}$ quod ſit D, qui ſcilicet comparatus ad A, eodem A duobus ſemiſq; tranſcenditur. Sitq; hæc differentia F, ſcilicet, duo, & $\frac{1}{2}$, rurſus eadem C differentia B numerum metiatur octies decies ſemis, fient 249 $\frac{1}{2}$ quod ſit E. Igitur E comparatus ad ad B, eodem F tranſcenditur, id eſt, duobus & ſemis. D igitur ab eo quod eſt A, & rurſus E ab eo quod eſt B, eadem F differentia ſunt minores. Subtracto igitur F ab eo quod eſt A atque B, facti ſunt D atque E. Maiorem igit̃ proportionem tenent inter ſe D atque E, quã A atque B. Sed D atque E eandem retinẽt proportionem inter ſe, quàm 19 $\frac{1}{2}$ ad 18 $\frac{1}{2}$ A igitur ad B minorem retinet proportionẽ quàm 19 $\frac{1}{2}$ ad 18 $\frac{1}{2}$ quod oportebat oſtendere.

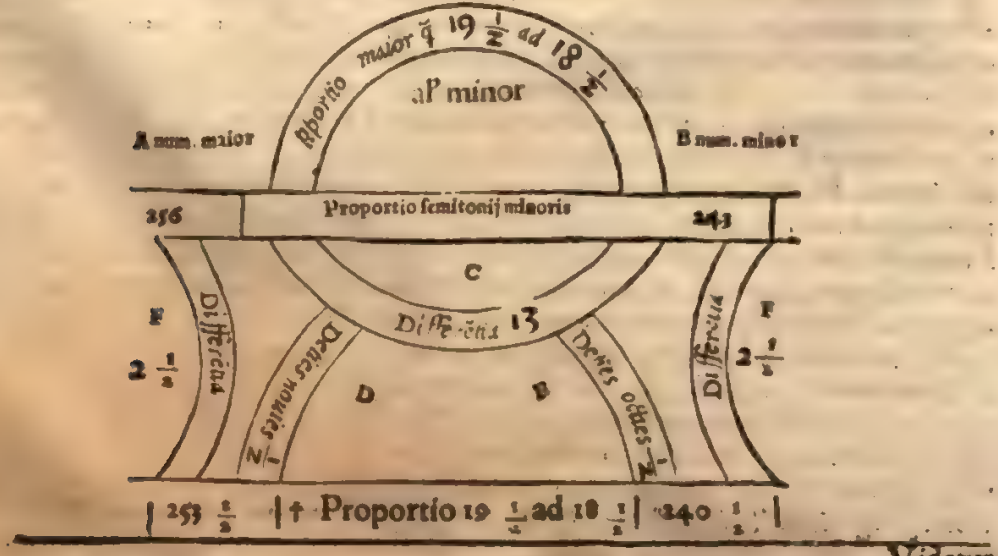

† Maior alias

Videtur

Videtur tamen eadem proportio 256 ad 243 maior esse ab ea quam cõtinent 20 & 19. Sint enim A B C, idem qui superius descripti sunt. Metiatur igitur C differentia † sit A terminum uigies, fient 260, qui † sunt D qui comparati ad id quod est A eundem quaternario transcendunt, hic sit F. Rursus idem C metiatur B decies nouies fient 247, hic sit E qui comparati ad B eodem F transcendunt. D igitur numerus, A numerum, & E numerus numerum B, eodem F transcendũt. Adiecto igitur F his qui sunt A atq; B, facti sunt D atq; E. Maior igitur est proportio eorũ qui sunt A atq; B, quàm eorũ qui sunt D atq; E. Sed D atq; E uigies atq; decies nouies multiplicatus, C numerum efficit. Maior igitur est proportio eorum qui sunt A atq; B, qui, scilicet, semitonium continent, quàm ea quæ est 20 ad 19. Demonstratum igitur est semitonium minus maiorem quidem habere proportionem, quàm 20 ad 19, minorem uero quàm 19 $\frac{1}{2}$ ad 18 $\frac{1}{2}$. Nunc idem minus semitonium cõmati comparemus quod est ultimum. Auditui subiacens, ultimaq; proportio.

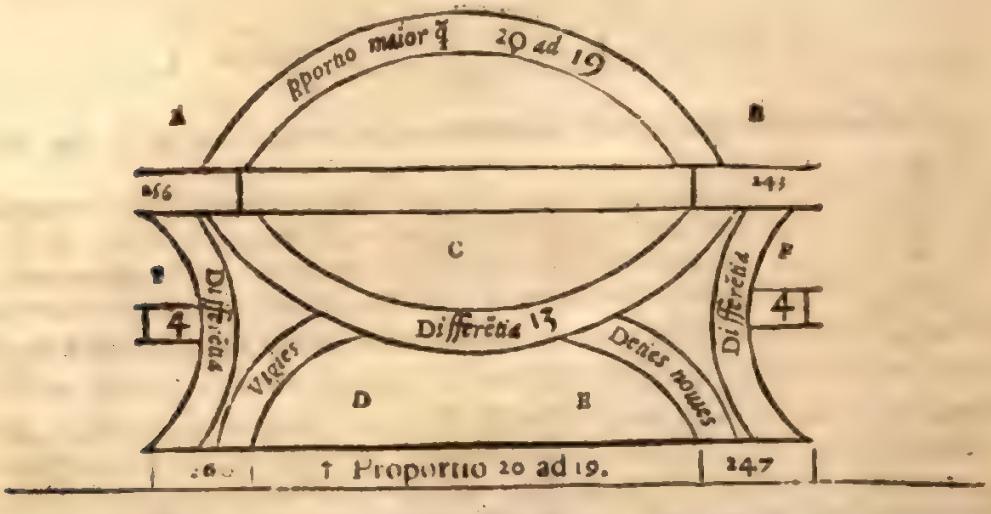

† Minor alias

Semitonium minus maius quidem esse tribus commatibus, minus uero quatuor, Cap. XIIII.

IGitur demonstrandum proponimus semitoniũ minus, maius quidem esse commatibus tribus, minus uero quatuor, quod hinc facilimè possis agnoscere. Sint tres numeri ita dispositi, ut inter se proportionem contineant diapason, & eam quæ dicitur sex tonorum. Sint enim A 262144. Intendantur igitur ad B quidem quinq; toni continui, & sit B 472392, ad C autem diapason consonantia referatur, & sit C 524288. Ad D autem sex toni intendantur, sitq; D 531441. His ita dispositis & constitutis manifestum est inter C atq; D comma constitui, eorũq; differentiam esse 7153, id autem sit K, remittantur igitur duo toni ab eo quod est B, ad id quod est E, & sit E 373248. Rursus ab eo quod est E intẽdo diatessarõ ad id quo est F 497664. Quoniam igitur inter E atq; B duo sunt toni, inter E atq; F diatessaron, inter B igit atq;
† de F minus semitonium reperitur. Sublatis enim † à diatessaron consonantia duobus tonis fit reliquum semitonium minus, quod in primis numeris constare prædixi 256 & 243. Quos eosdem numeros similes noningẽties quadragiesquaterq; multiplices
† necesse B atq; F, numeros explicabis. Quos † necessarie est eandem proportionem superius dictis numeris continere, qui uno atq; eodem numero, id est, 1944 pariter multiplicati creuere. Item ab eo quod est F, intendo diatessaron, scilicet, ad G, & sit G 663552.
† necesse Rursus ab eodem G remitto ad P duos tonos, & fit P 524288. Quod P † necessarie est, ut eundem sonum quem C numerus exhibeat. Ad æqualitatem nanq; eius talis ratione progressus est. Etenim ea quæ est A C diapason cõsonãtia, quę constat quinq;

tonis ac

tonis ac duobus ſemitonijs minoribus, ab o tonis commate ſuperatur. Ab eodē igitur A termino numerus P, quinq; tonis ac ſemitonijs duobus receſſit hoc modo. Ab eo quod eſt A uſq; ad id quod eſt B, quinq; nimirum colliguntur toni, ab eo autem quod eſt B, uſq; ad id quod eſt F, minus eſſe ſemitonium pernotatur, F uero atq; P, idem rurſus ſemitonium minus includunt. A igitur uſq; ad P quinq; tonos ac duo ſemitonia minora produxit. Iure igitur P atq; C eiſdem numeris conſcribuntur. Sed quoniam inter F atq; C ſemitonium minus eſt, uideamus hæc quæ ſit eorum differentia, ut eam commati comparemus. Eſt autem eorum differentia 256 24, & ſit hæc M. Igitur K commatis differentia eſt, M autem ſemitonij minoris. Si igitur K numerum tertio auxerimus, fiet numerus 21459. Et ſit hic L. Si uero quater eundem numerum K multiplicare uoluerimus, fient 28612, & ſit hoc N, igitur M maior quidē eſt ab L. Idem autem M minor eſt ab N. Sed N quater aucto commate ſuccreuit. L autem tertio, M uero ſemitonij minoris obtinet differentiā. Iure igiſ dictū eſt minus ſemitonium minus quidem eſſe quàm quatuor commata, maius uero quàm tria.

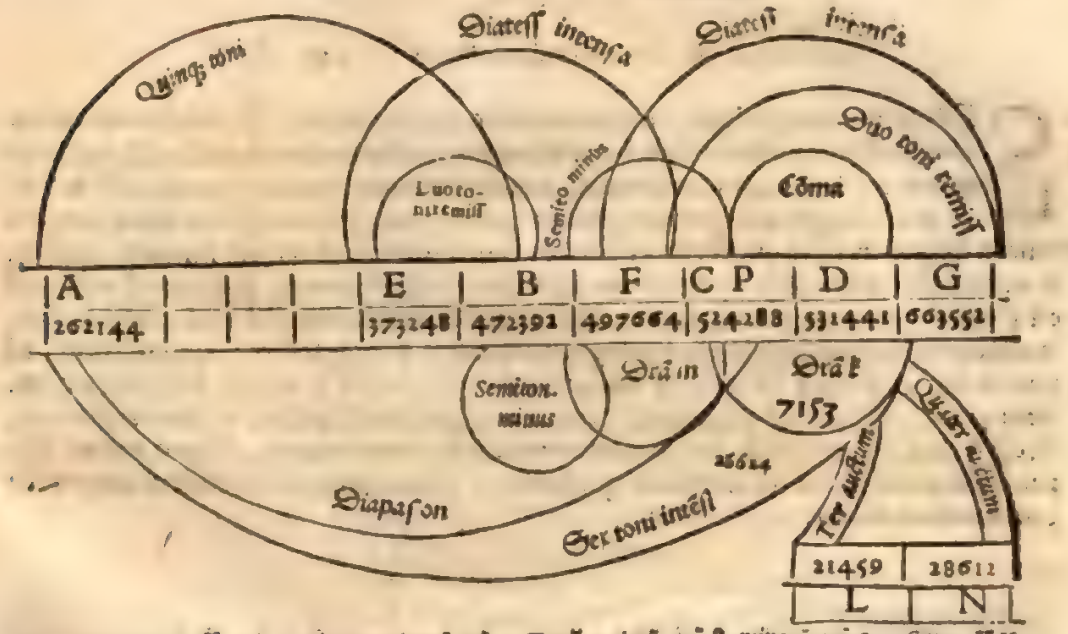

Apotome maiorē eſſe quā 4 cōmata, minorē quā 5. Tonū maiorē quā 8, minorē quā 9, Cap. XV.

EAdem hac ratione & ſemitonium maius quod apotomen dici ſuprà retulimus, quot cōmatū ſit poſſumus inuenire hoc modo: Sit A 262144. Quinq; uero ab eo diſtans tonis ſit B 472392. Sex uero diſtans tonis ab eo q̄d eſt A, ſit D, ſcilicet 531441, inter B igiſ atq; D tonus eſt, B uero ab eo q̄d eſt C diſtat per ſemitonium minus, & ſit C 497664. Relinquitur ergo inter C atq; D apotome proportio. Nā cū ſit tonus B D, ex eo ſi auferas B C, ſemitoniū minus, C D relinquitur maius, quod apotomen eſſe ſuprà retulimus, inter D igiſ atq; C eſt differentia, 33777, hæc aūt ſit E, ſed erat cōmatis differētia 7153, hæc ſit F. Si igitur F, id q̄ eſt comma quinqes multiplicē, fiēt mihi 35765, & ſit hoc G. Si uero idē F quater multiplicē, ſit K numerus qui eſt 28612. G igiſ ab eo q̄ eſt E maius eſt, K minus. Sed G quinqes auctū eſt cōma, K uero quater, F aūt apotomes differētia eſt. Iure igiſ dictū eſt apotomē minorē quidē eſſe q̄ quinq; cōmata, maiorē uero quā quatuor, ex hoc igiſ cōprobaſ tonū maiorē q̄dē eſſe q̄ ſunt octo cōmata, minorē uero quā nouē. Nam ſi minus ſemitoniū, maius q̄dē eſt quā tria cōmata, minus uero quā quatuor, apotome aūt maior q̄dē eſt q̄ quatuor cōmata, minor uero q̄ q̄nq;, iūctū ſemitoniū minus ſemitonio maiori, q̄ eſt apotome, erit omne maius q̄dem 8 cōmatibus, minus uero quā 9, ſed apotome atq; ſemitoniū minus unū efficiūt tonū. Tonus igiſ maior q̄dē eſt, 8 cōmatib. minor uero 9.

Quinq;

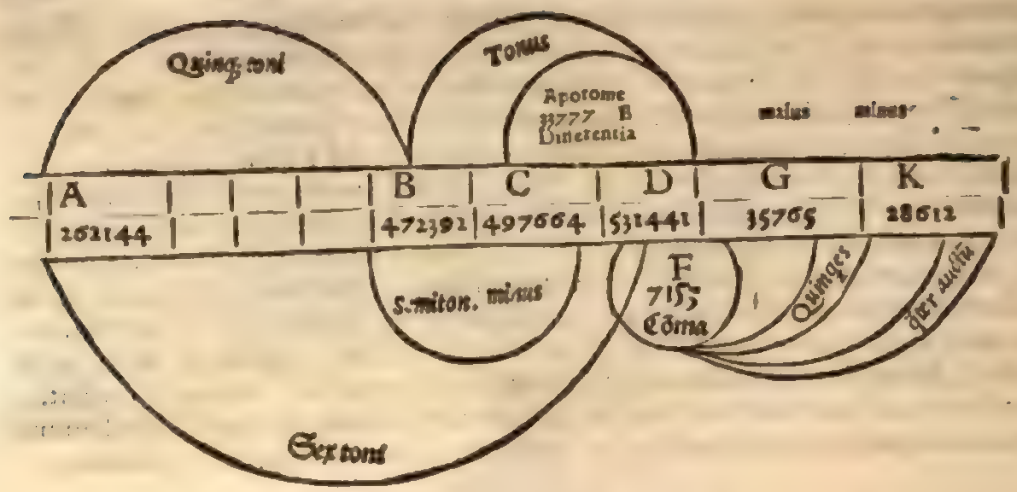

Superius dictorum per numeros demonstratio, Cap. XVI.

† ratiocinationem

SEd quanquam per hanc † rationem demonstratum est, quemadmodũ tonus commatibus comparetur, non est tamen quasi segnibus delassandũ, quo minus per se hanc contra commata comparationem retinere tonus ipse monstretur. Sit igitur A quidem 262144. B aũt quinq; ab eo distans tonis 472392. C uero diapason ad id quod est A, cõtinens symphoniã, scilicet, in † numeris 524288, † non habetur D autem ab eo quod est A, sex totos differens tonos † 531451. D igitur ab eo quod † 441 est C distat commate, sex toni, scilicet, ab diapason consonantia. Id autem sit E 7153. D autem ab eo quod est B tono integerrimo distat, 6 toni, scilicet, quinq; tonis, id autem sit † F 590049. Si igitur E nouies auxero, fiet mihi H 64377. Sin uero octies, † F 590049 fient 57224 id sit G. Sed H quidem F numero cõparatus superat, G uero superatur, & est F toni differentia. H autem nouies multiplicatum comma, G uero octies. Demonstratus est igitur tonus minor quidem 900 esse commatibus, eisdem uero octo commatibus maior.

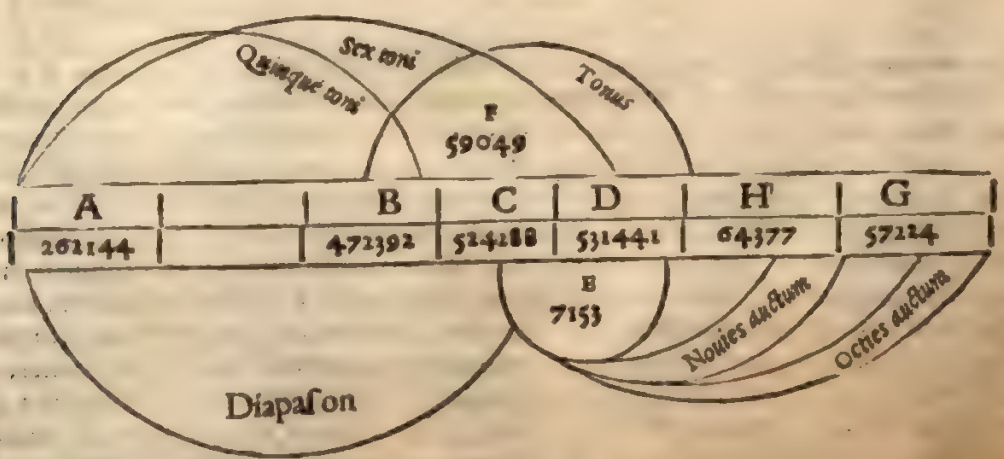

Ita his præmissis licet maius semitonium minore semitonio commate distare monstratum sit, tamen idem quoq; per se & per subiectos numeros tali ratione probabitur. Sit A numerus 497664, ab eo uero semitonium minus distans sit B numerus, qui iam supra quoq; descriptus est 524288. Apotome uero distat ab eo qd est A: Is nume-

Is numerus, qui colligitur unitatibus 531441, & sit † hoc C. Quoniam igitur A B minus semitonium, A C maius, differentia eius quod est B, ab eo quod est C, perquirenda est. Ea est 7153, id sit D. Sed hic numerus dudum comma monstrabat, inter maius igitur semitonium ac minus comma differentiam facit.

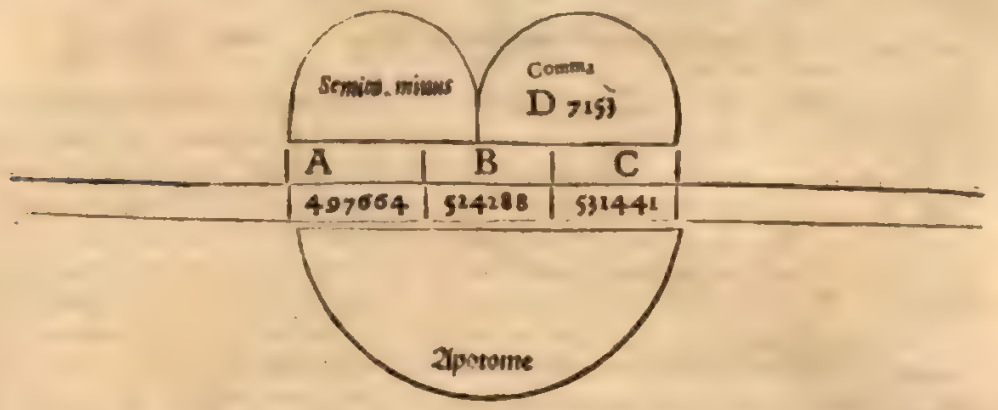

Rursus demonstrandum propono tonum duobus semitonijs minorsbus solo commate esse maiorem. Sit A numerus 472392. Ab hoc intendatur tonus 531441, & sit hoc D ab eo uero quod est A intendatur semitonium minus, quod est B, ac sit B 497664. Item ab eo quod est B semitonium aliud intēdatur minus, quod est C, & sit C 524288. Quoniam igitur A D tonus est, A C uero duo continent minora semitonia, uideamus quę sit differentia inter C atq; D numeros cōstituta. Est autem E, scilicet unitatum 7153. Demonstratum est igitur tonum duobus semitonijs minoribus commate esse maiorem.

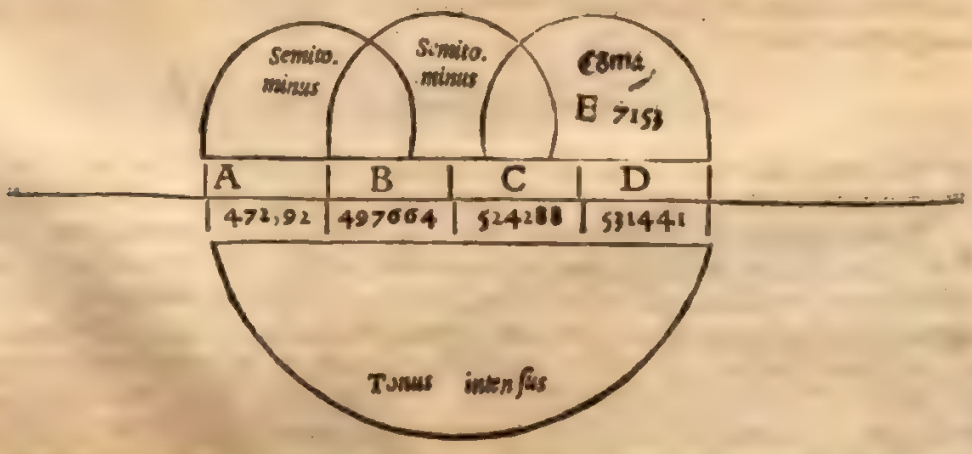

Sed quoniam omnia iam quæ probāda promisimus, propria ratione mōstrata sunt, nunc quod super est musicę institutioni, regularis monochordi facienda est partitio. Quam rem quoniam longior tractatus extendit, in posterioris commmentarij disputationem censuimus transferendam.

ANITII

ANITII MANLII SE/
VERINI BOETHI, DE MV/
SICA, LIB. IIII.

Vocum differentias in quantitate consistere, Cap. I.

T si omnia quæ demonstranda erunt superioris libri tractatione digessimus, non pœnitet tamen rursus eadem breuiter memoriæ recolligenda præstare, cum quadam diuersitate tractatus, ut his rursus ad memoriam redeuntibus ad regulę diuisionem, quo tota tendit intentio, ueniamus. Si foret rerum omniū quies, nullus auditum sonus feriret. Id autem fieret, quoniam cęli antibus cunctis motibus nullæ inter se res pulsum cierēt, ut igitur sit uox, pulsu est opus. Sed ut sit pulsus, motus necesse est antecedat. Vt ergo sit uox, motū esse necesse est. Sed omnis motus habet in se tum uelocitatem, tum etiam tarditatē. Si igitur sit tardus in pellendo motus, grauior redditur sonus. Nam ut tarditas proxima rationi est, ita grauitas contigua taciturnitati. Velox uero motus acutam uoculam præstat. Præterea, quæ grauis est, intensione decrescit ad medium. Quæ uero acuta, remissione decrescit ad medium. Vnde fit ut omnis sonus quasi ex quibusdam partibus compositus esse uideatur. Omnis autem partium coniunctio quadā proportione committitur. Sonorum igitur coniunctio proportionibus constituta est. Proportiones autem principaliter in numeris considerātur, proportio uero simplex numerorum uel in multiplicibus, uel in superparticularibus, uel in superpartientibus inuenitur. Secūdum uero multiplices proportiones, uel superparticulares, consonæ uel dissonæ uoces exaudiuntur. Consonæ quidem sunt, quę simul pulsæ suauem permixtumq; inter se coniungunt sonum. Dissonæ uero quæ simul pulsæ non reddunt suauem neq; permixtum sonum. His igitur ita prædictis, de proportionibus pauca dicamus.

Diuersæ de interuallis speculationes, Cap. II.

SI interuallū multiplex binario multiplicet, id quod fit ex hac multiplicatione interuallum, multiplex est. Sit multiplex interuallum Π C, & B multiplex eius quod est C, & fiat ut est C ad B, ita Π ad D. Quoniam igitur B multiplex est, eius quod est C metitur C terminus, id quod est B, uel bis, uel tertio, uel deinceps, & est, ut C ad B, ita B ad D. Metitur igitur B terminus id quod est D. Quocirca quia C terminus id quod est B metitur, metietur etiam D. Multiplex est igitur D eius quod est C, & est C D interuallum, effectum ex composito bis copulato q; sibimet & per binarium multiplicato Π C interuallo. In numeris quoq; idem probatur. Sit enim B ad C duplum, ut binarius ad unitatem, & fiat ut C ad B, ita B ad D. Erit igitur D quaternarius. Multiplex est aūt B ad C, id est, binarius ad unitatem. Multiplex est D ad B, id est, quaternarius ad binarium. Multiplex est igitur D quaternarius ad C unitatem. Est autem quadruplus quaternarius unitatis, & binario multiplicata medietas quod est inter uallum B C.

Multiplex

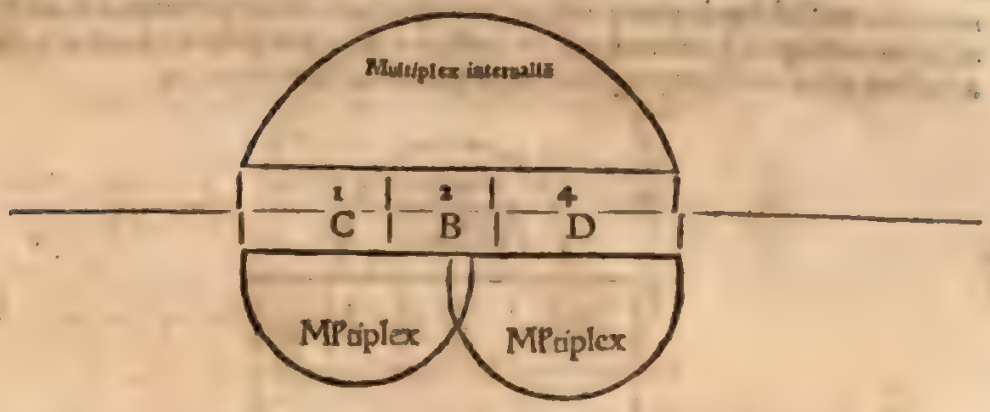

Si interuallum binario multiplicatū, multiplex effecerit, interuallū ipſum quoq; multiplex erit. Sit interuallum B C, & fiat ut C ad B, ita B ad D, & D ſit ad C multiplex. Dico quia B eius quod eſt C multiplex eſt. Quoniā enim D eius quod eſt C multiplex eſt, metietur C id quod eſt D, metietur & B. Oſtenſum eſt uero, quoniam † ſi ſint termini proportionaliter conſtituti, cum primus fuerit ultimo comparatus, ſi primus ultimum fuerit menſus, metietur & medium. C igitur metietur id quod eſt B. Multiplex eſt igitur B eius quod eſt C. Id rurſus ex numeris, ſit C unitas, D uero ex duplicata proportione, B C ſit quaternarius, & eſt multiplex eius quod eſt C. Eſt enim quadruplus. Quoniā igitur quadruplus ex duplicata B C proportione generatur, B C proportio dimidiū eius erit, igitur B C proportio dupla eſt. Sed duplum mūltiplex eſt. Erit igitur B C proportio multiplex.

† ſi ſint proportionaliter numeri

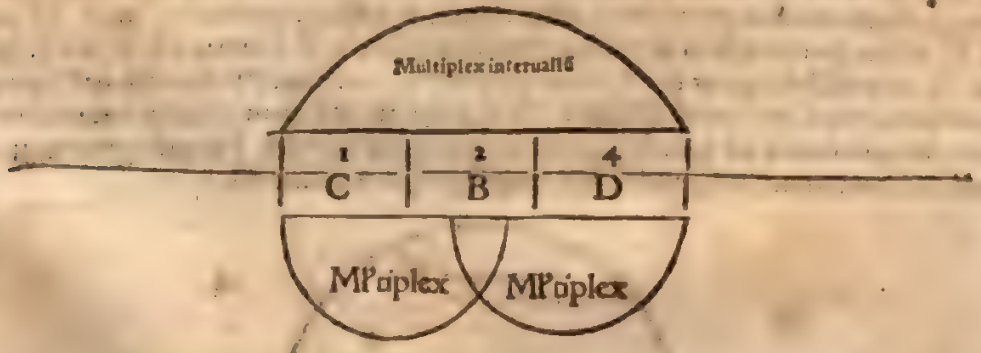

Superparticularis interualli medius numerus, neq; unus, neq; plures proportionaliter interueniēt. Sit enim B C proportiō ſuperparticularis, & in eadē proportione minimi ſint D F & G. Quoniā D F & G minimi ſunt in eadē proportione, ſunt eiuſdē, pportionis primi. Quo† circa eos unitas metietur. Auferat igitur G ab D F & relinquat D, hic eſt igitur utrorūq; mēſura cōmunis, hæc igitur erit unitas. Quo circa nullus inter F D atq; G incidet numerus, qui ſit ab F D quidē minor, maior uero ab G. Sola enim intereſt unitas, quanti uero in ſuperparticularibus proportionibus proportionaliter inter eiuſdē proportionis minimos † intercidēt, tot etiam inter cæteros eiuſdem proportionis incident. Sed nullus inter F D atq; G minimos eiuſdē proportionis interuenire poteſt. Nullus igiſ inter B atq; C proportionaliter cadet, & in numeris ſit quælibet ſuperparticularis, pportio, ut ſeſquialtera, hi uero ſunt 10 & 15, in eadem uero proportione minimi, 2 & 3, aufero de 3 binariū, fit reliqua unitas † eadem utroſq; metitur. Nullus erit igitur inter binariū ternarumq; nu-

† ſola

† incident

† eadem quæ utroſq;

numerus, qui sit binario maior minor, uero ternario. Alioquin unitas diuidet quod est inconueniens. Quare ne inter 10 quidem atq; 15 quisquam inuenietur numerus, qui talem ad 10 obtineat proportionem quidem ad eum tenent 15.

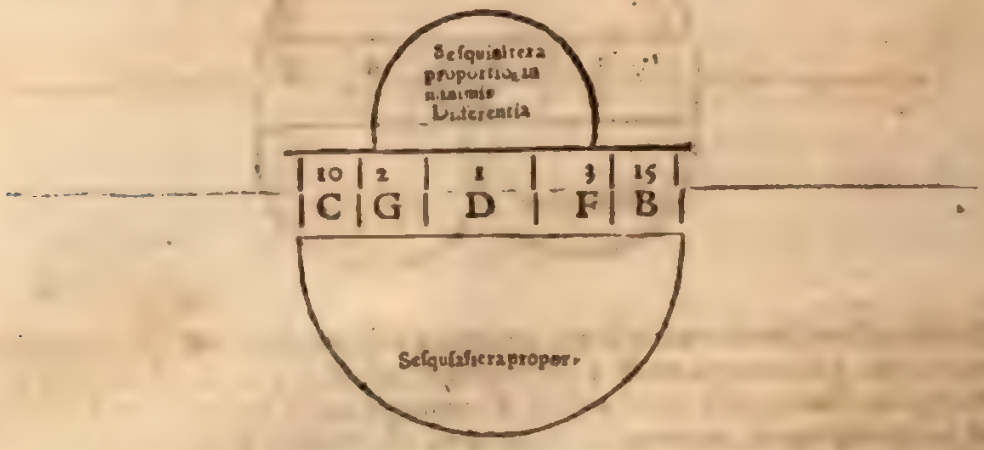

† In uetusto codice non est.

Si interuallum † non multiplex binario multiplicetur, id quod fit ex hac multiplicatione, nec multiplex est, nec superparticulare. Sit enim interuallum non multiplex B C, & fiat ut C ad B, sic B ad D. Dico quoniã D eius quod est C, neque multiplex est, neque superparticularis. Sit enim si fieri potest primum D eius quod est C multiplex, & quoniam cognitum est. Si interuallum binario multiplicatum sit, & multiplex interuallum creatum, id quod multiplicatum est bis interuallum esse multiplex. Erit igitur B C multiplex, sed non est positum. Non igitur erit D eius quod est C multiplex, nec uero superparticulare. Nam superparticularis proportionis medius proportionaliter terminus nullus interuenit. Inter D uero & C est proportionaliter terminus constitutus, id est, B. Nam ut est C ad B, ita B ad D, impossibile igitur erit D eius quod est C, uel multiplicem esse, uel superparticularem, quod oportebat ostẽdere. Et in numeris sit non multiplex interuallum 6 ad 6, fiatq; ut sunt 4 ad 6, ita sex ad alium quemlibet numerũ. Hic erit igitur nouenarius, qui quaternarij neq; multiplex, neq; superparticularis est.

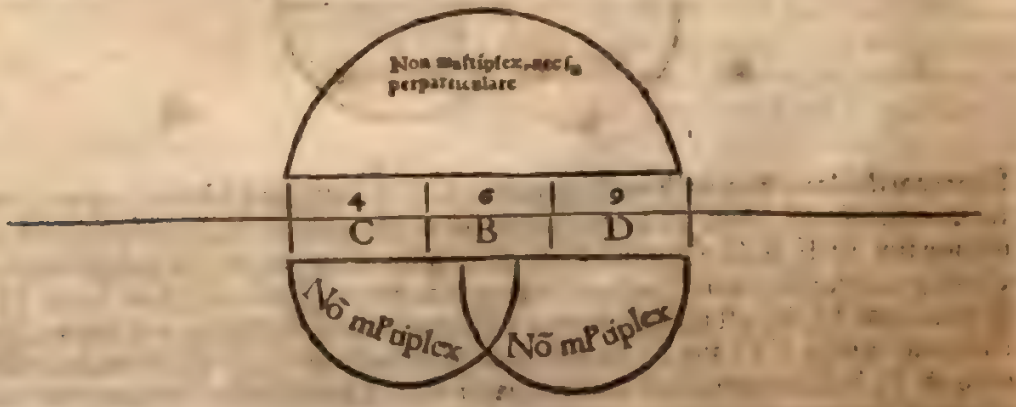

Si interuallum binario multiplicet, atq; id quod ex ea multiplicatione creabitur multiplex nõ fit, ipsum quoq; non erit multiplex. Sit enim interuallum B C, fiatq; ut C ad B, ita B ad D, & non fit D eius quod est C multiplex. Dico quoniam nec B eius quod est C erit multiplex. Si enim est & D eius quod est C, est multiplex. At non est, non erit igitur B eius quod est C multiplex.

Non

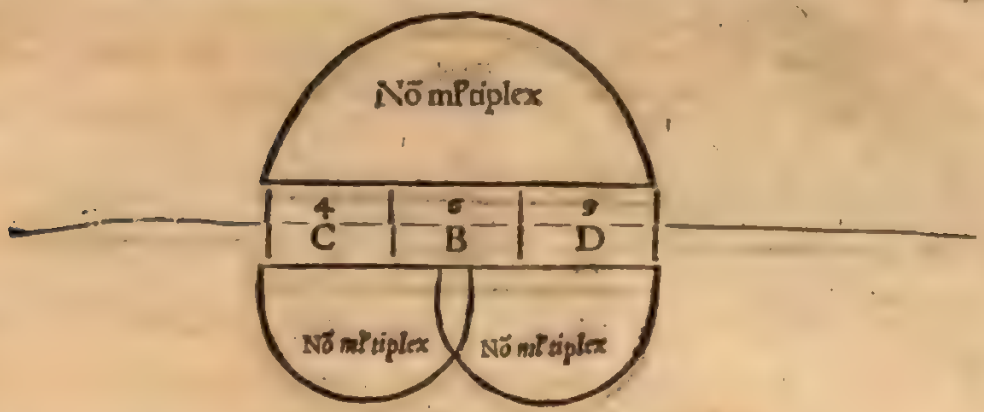

Duplex interuallum ex duobus maximis ſuperparticularibus, coniungitur ſeſquialtero & ſeſquitertio. Sit enim A quidem eius q̃ eſt B ſeſquialter, B uero eius quod eſt C ſeſquitertius. Dico quoniam A eius quod eſt C, duplex eſt. Quoniam igitur ſeſquialter eſt A eius quod eſt B, igitur A habet in ſe totũ B eiusq̃ dimidiũ. Duo igitur A æqui ſunt tribus B. Rurſus quoniam B eius quod eſt C ſeſquitertius eſt, † B igitur habet C, & eius tertiam partem. Tres igitur B æqui ſunt ad quatuor C. Tres autem B æqui erãt duobus A. Duo igitur A æqui ſunt ad quatuor C, unus igitur A æquus eſt duobus CC. Duplex erit igit̃ A eius qui eſt C, & in numeris. Sit enim ſeſquialter 12 ad 8. Seſquitertius uero 8 ad 6. Ergo 12 ad 6 dupliceſ ſunt.

† B igitur hãbet in ſe totũ

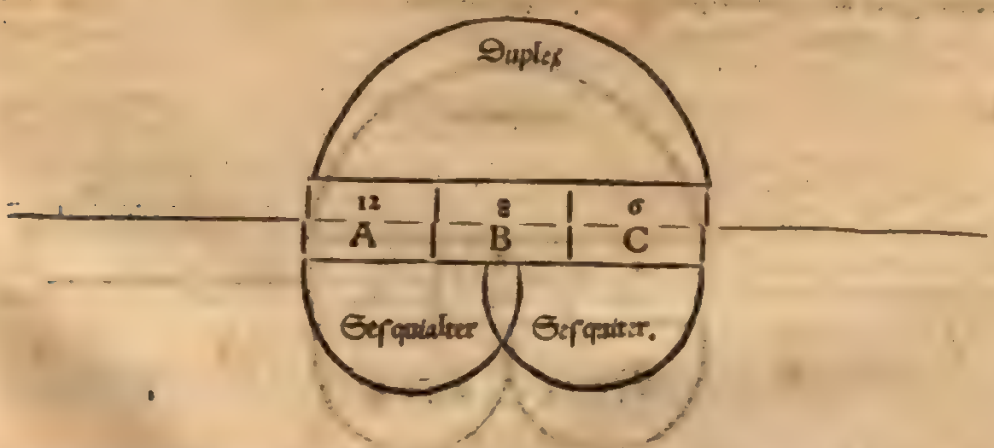

Ex duplici interuallo atque ſeſquialtero triplex naſcitur interuallũ. Sit enim A eius quod eſt B duplex, B autem eius quod eſt C ſeſquialter. Dico quoniam A eius quod eſt C triplex eſt. Nam quoniã A eius quod eſt B, duplex eſt, A igitur æquus eſt duobus B. Rurſus quoniam B eius quod eſt C ſeſquialter eſt, B igitur habet in ſe totum C & eius dimidiam partem. Duo igitur b æqui ſunt tribus C. Sed duo B æqui erant uni A, & unus igitur A æquus eſt tribus C, igitur A uno C triplex eſt. Et in numeris ſit duplex quidẽ ſenarius ternario, ſeſquialter uero ternarius, binario. Senarius igitur triplex eſt binario.

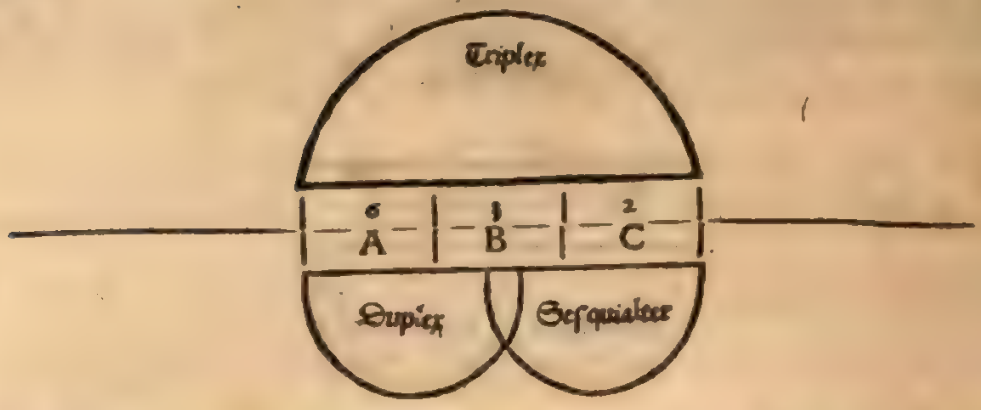

Si sesquialtero interuallo sesquitertium demptum fuerit interuallum, erit quod relin quitur sesquioctauum. Sit enim A quidem eius quod est B sesquialter. At uero C eius quod est B sesquitertius. Dico quoniã A eius quod est C sesquioctauus est. Quoniam enim A eius quod est B sesquialter est. A igitur habet in se B & eius dimidiam partem. Octo igitur A æqui sunt ad duodecim B. Rursus quoniã C eius quod est B sesquitertius est. C igitur habet in se B & tertiam eius partem. Nouem igitur C æqui sunt ad duodecim B. Duodecim B æqui erant ad octo A. Et octo igi tur A æqui sunt ad nouem C. Igitur A æquus est ei quod est C, & octauæ eius par ti. A igitur eius quod est C sesquioctauus est. Et in numeris sesquialterum quidem interuallum sit nouenarius ad senarium sesquitertium uero octonarius ad senarium. Nouem igitur ad octo sesquioctaua proportio est.

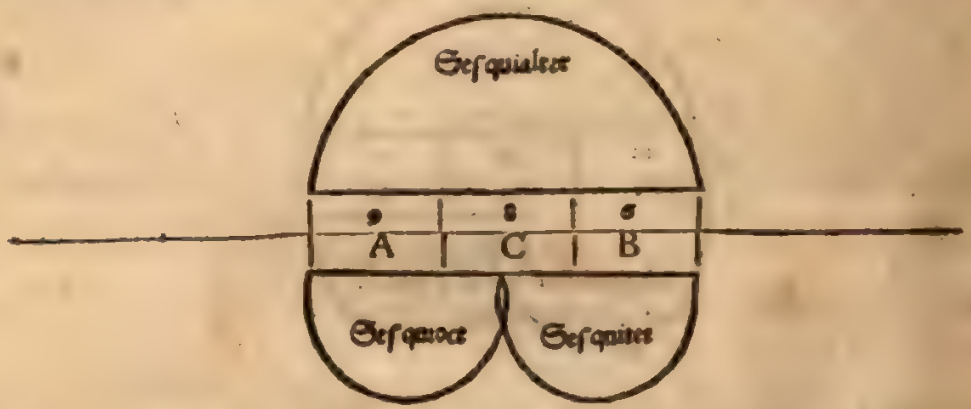

Sex proportiones sesquioctauæ maiores sunt uno duplici interuallo. Sit enim qui-
† huius autem dem numerus A, huius autem sit sesquioctauus B, † huius sesquioctauus C, & hu ius sesquioctauus D, & huius sesquioctauus F, eiusq; sesquioctauus G, atq; huius sesquioctauus K. Id autem fiat secũdum descriptum in Arithmetica modum, & sint numeri A B C D F G K, & sit A 262144, huius autem sesquioctauus qui est B,
† à ducẽtis se- 294912, huius autẽ sesquioctauus qui est C 331776, huius autẽ sesquioctauus qui est
xaginta duob. D 373248, huius autem sesquioctauus qui est F 419904, huius autẽ sesquioctauus
millibus 144. qui est G 472392, huius autem sesquioctauus qui est K 531441. Et sunt 531401 quod
ted hæc lectio est k, pluſquàm duplices † ad ducẽta 60 duomilia 144 quod est A. Sex igitur ses-
sõ placet Gla quioctauæ proportiones, ampliores sunt uno duplici interuallo
trano.

Sex

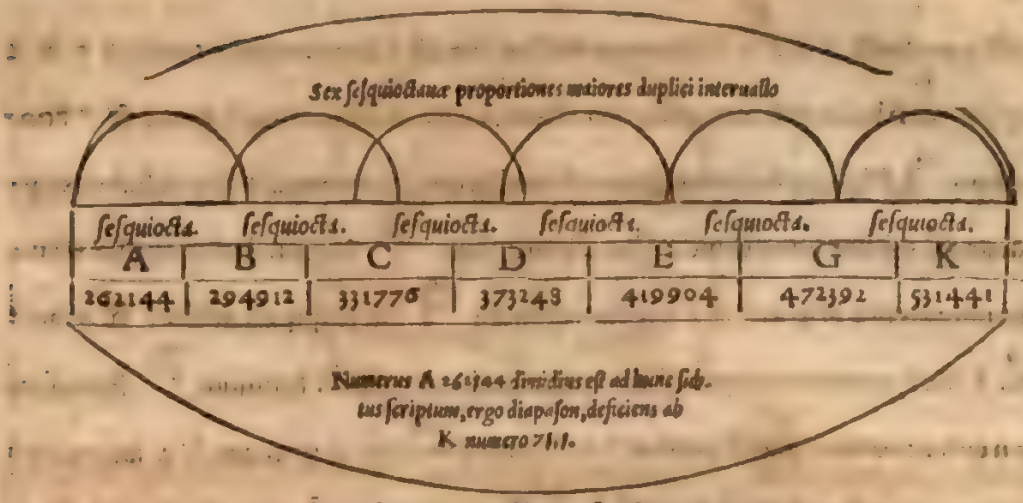

Duplex interuallum eſt ad 524288.

Muſicarum per Græcas ac Latinas literas notarum † nuncupatio, *Cap.* III. † *ſcriptio*

REſtat quoniam ſumus neruum ſecundum prædictas conſonantias per regulam diuiſuri, quoniamq; neceſſarios ſonos tribus generibus cantilenæ exhibebit iſta partitio, Muſicas interim notas apponere, ut cum diuiſam lineam iſdem notulis ſignauerimus, quod unicuiq; ſit nomen, facilimè poſſit agnoſci. Veteres enim Muſici propter compendium ſcriptionis, ne integra ſemper nomina neceſſe eſſet apponere, excogitauere notulas quaſdam, quibus neruorum uocabula notarentur, easq; per genera modosq; diuiſere, ſimul etiam hac breuitate captãtes, ut ſi quando melos aliquod Muſicus uoluiſſet aſcribere, ſuper uerſum Rithmica metri compoſitione diſtentum, has ſonorum notulas aſcriberet, ita uiro modo reperientes, ut non tantum carminũ uerba, quæ literis explicarentur, ſed melos quoq; ipſum, quod his notulis ſignaretur, in memoriam poſteritatemq; duraret, ſed ex his omnibus modis unum interim Lydium eiusq; notulas per tria genera diſponamus, in reliquis modis idem facere in tempus aliud differentes. Sanè ſi quando diſpoſitionem notarum Græcarum literarũ nuncupatione deſcripſero, lector nulla nouitate turbetur. Græcis enim literis † fiunt in quamlibet partem imminutis, nũc etiam inflexis, tota hæc notarum deſcriptio cõſtituta eſt. Nos uero cauemus aliquid ab antiquitatis autoritate tranſuertere. Erunt igitur priores ac ſuperiores notulæ dictionis, id eſt, uerborum, ſecundæ uero atque inferiores percuſſionis. Proslambano menos qui acquiſitus dici poteſt ⊐ non integrum & tau iacens ⊥ Hypate hypaton, quæ eſt principalis principalium Γ conuerſum, & Γ rectum ⅂ Parhypate hypaton, id eſt, ſub principalis principalium B non integrum, & Γ ſupinum ⅃B Hypaton enharmonios, quę eſt † principaliũ enharmonios V ſupinum, & Γ cõuerſum, retro habens uirgulam V̄ Hypate chromaticæ quæ eſt principalium extenta V ſupinum habens lineam & Γ conuerſum duas habens lineas ⅄ Hypaton diatonos quę eſt principaliũ extenta Φ græcum & digammon ϝ. Hypate meſon quæ eſt prin † non habetur † principalis principalium

Proslambanomenos		Lychanos meſon diatonos		Paranete diezeug. enhar.	
Hypate hypaton		Meſe		Paraneté diezeug. chro.	
Parhypate hypaton		Trite ſynemmenon		Paranete diezeug. diat.	
Lychanos hyp. enhar.		Paranete ſynem. enhar.		Nete diezeugmenon	
Lychanos hyp. chro.		Paranete ſyn. chromat.		Trite hyperboleon	
Lychanos hyp. diato.		Paranete ſynem. diaton.		Parancte hyper. enhar.	
Hypate meſon		Nete ſynem. extenta		Paranete hyper. chrom.	
Parhypate meſon		Nete ſynem. ultima		Paranete hyper. diaton.	
Lychanos meſ. enhar.		Parameſe		Nete hyperboleon	
Lychanos me. chrom.		Trite diezeugmenon			

Muſicarum notarum per uoces conuenientes in tribus diſpoſitio generibus.

Monochordi regularis partitio in genere diatonico, Cap. IIII.

SEd iam tempus eſt ad regularis monochordi diuiſionem uenire. De qua re illud eſt prædicendum, quod ſiue in mẽſura nerui, ſiue in numeris, atq; in eorum proportione ſtatuatur deſcribenda diuiſio, maius ſpatiũ chordæ, & maior numeri multitudo ſonos grauiores efficiet. At ſi fuerit nerui longitudo contractior, & in numeris æquè non multa pluralitas, acutiores uoces ædi neceſſe eſt. Atq; ex hac comparatione, quantum unaquæq; fuerit uel longior uel plurium numerorũ, aliáq; uel cõtractior uel paucioribus ſignata numeris, tanto uel grauior uel acutior inuenitur. Nec lectorem res illa conturbet, quod intendentes ſæpe ſpatia proportionum numero maiore ſignauimus, remittẽtes uero minore, cum intenſio acumen faciat, remiſſio grauitatem. Illic enim tantũ proportionũ ſpatia ſignabamus. Nihil de grauitatis aut acuminis proprietate laborãtes, atq; ideo & in acumen maioribus numeris intendimus, & minoribus in grauitatem ſæpe remiſimus. Hic uero ubi chordarum ſpatia ſonoſq; metiemur, naturã rerum ſequi neceſſe eſt, maioríq; longitudini chordarum ex qua grauitas exiſtit, ampliores, minori uero ex qua uocis acumen naſcitur, dare breuiores. Sit chorda intenſa A B, huic æqua ſit regula quæ propoſitis partitionibus diuidatur, ut ea regula chorda appoſita, eædem diuiſiones in nerui longitudine ſignẽtur, quas ante aſſignaueramus in regula. Nos uero nunc diuidimus ita, quaſi ipſam chordam & non regulam partiamur. Diuidatur igitur A B in quatuor partes, per tria puncta quæ ſunt C D E. Erit igitur tota quidem A B dupla ab his quæ ſunt D B, A D, ſigillatim uero A D, D B duplæ ſunt ab his quę ſunt A C, C D, D E, E B. Erit igitur A B quidem grauiſſima, id eſt, proslambanomenos, D B autẽ meſe. Eſt enim dimidia totius, & ſicut A B ab ea quæ eſt B D, dupla eſt ſpatio ita B D ab ea quæ eſt A B, dupla eſt acumine. Nam ut ſuperius dictũ eſt ſpatij & acuminis ſemper ordo conuerſus eſt. Nam tanto eſt chorda maior in acumine, quãto fuerit minor in ſpatio, quocirca erit & E B. Nete hyperboleon quoniã E B, eius quę eſt D B, dimidia quidẽ in quãtitate, dupla uero in acumine. Rurſus quoniã

eadem E B eius quæ est A B quarta pars est in spatio, quadrupla erit ab eadem in acumine. Erit igitur (ut dictū est) nete hyperboleon dupla in acumine, ab ea quæ est mese. Mese autem dupla in acumine ab ea quæ est proslambanomenos. Nete uero hyperboleon quadrupla in acumine ab ea quę est proslambanomenos, consonabit igitur proslambanomenos ad mesen diapason, mese ad neten hyperboleon diapason, proslambanomenos ad neten hyperboleon bis diapason. Rursus quoniā æque sunt partes A C, C D, D E, E B. Est autem A B quatuor earundem partium, C B autem trium, A B sesquitertia est, ab ea quæ est C B. Rursus quia trium est æqualium partiū C B, sed D B duarum, erit igitur C B sesquialtera eius quæ est D B. Rursus quoniā C B est triū partiū æqualiū, qualis est una E B, tripla igitur est C B ab ea quę est E B, erit igit C B lychanos hypaton diatonos, cōsonabitq; proslambanomenos quidem ad lychanon hypaton diatonon diatessaron cōsonantiam. Eadem uero lychanos hypaton diatonos consonabit ad mesen consonantiam diapente. Eademq; lychanos diatonos consonabit ad neten hyperboleon, diapason & diapente. Rursus si de tota A B nonam partem auferam, eam quæ est A F, erunt partes octo F B. Erit igitur F B hypate hypaton, ad quam sesquioctauā cōtineat proportionem A B, id est, proslambanomenos, in Musica uero tonum.

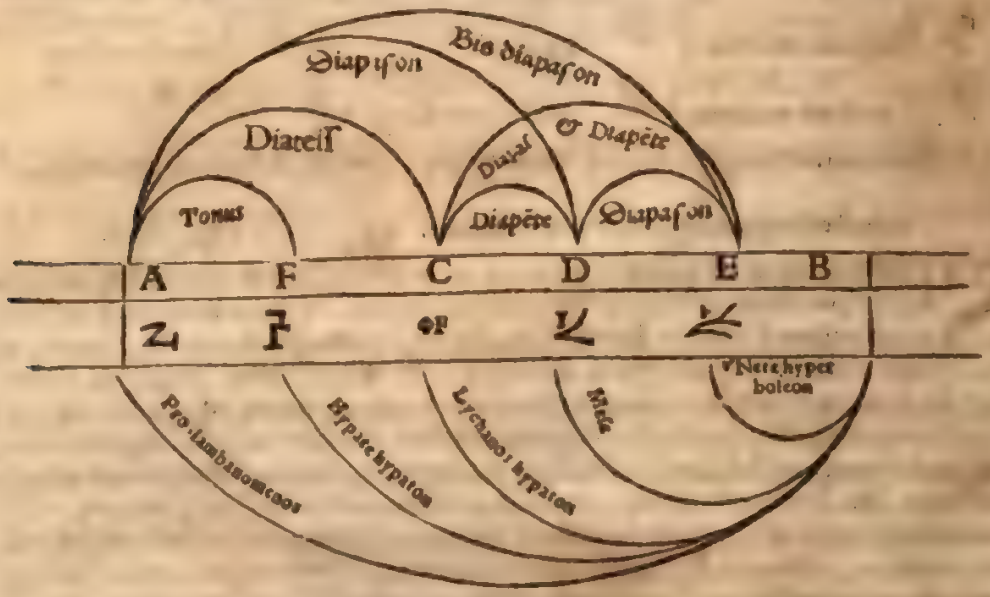

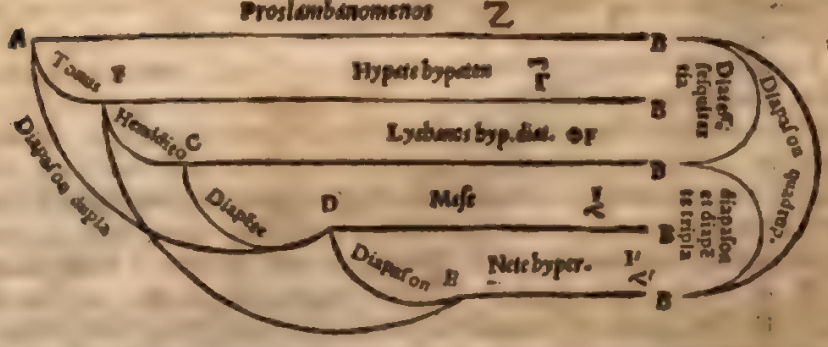

Figura Henrici Glareani

Quanto spatium maius erit tanta maior grauitas, ubi uero minus ibi maior acuties. Dum ergo A B in quadruplo spatio excedit E B, erit rectè proslambanomenos in quadruplo grauior, & C B acutior in quadruplo, & eadem chorda A B ad F B, est sesquioctaua spatio, quare tono ab F B uincitur, erit ergo hypatè hypaton. Eadē

rursus

tursus ad C B sesquitertia est spatio, erit ergo C B lychanos hypaton diatonos. Vincetq; C B in acumine ipsum A B consonantia diatessaron. Insuper idem A B spatio duplũ est ad D B, erit idcirco acumine duplum ipsum D B ad A B. Et sic C B neten hyperbol. cõstituet, q̃ d octus lector facilè cõspicit dũ acutius contẽplatur.

Superior uero descriptio inferiora signa quæ continet, eius sunt descriptionis, ubi chordis notulas apposuimus, quoniã earũ nomina longũ fuit ascribere. Itẽ si A B tribus incisionibus partiamur, erit pars tertia A G. †Duæ igitur eiusdẽ erunt G B. † Quæ
Cõsonabit igitur A B proslambanomenos ad G B quæ est hypate meson, diapente consonantiã in proportione sesquialtera cõstitutam, C B autẽ ad G B erit † ses- † Sesquioctauã
quioctaua, & cõtinebit tonum, idq; ordine cadit. Nam lychanos hypaton diatonos, id est, C B ad eam quæ est hypate meson, id est, G B continet tonum. Rursus A B quidẽ proslambanomenos ad C B lichanon hypaton diatonos consonantiam habet diatessaron, A B autem proslambanomenos ad G B hypate meson habet consonantiã diapente. Itẽ C B ad D B, id est, lychanos hypaton diatonos ad meson habet cõsonantiam diapente, G B autẽ ad D B, id est, hypate meson ad meson habet cõsonantiam diatessaron. Lychanos aũt hypaton, id est, C B ad hypaten meson cõparata, id est, G B distabit tono. Si aũt eius quæ est C B quartã partẽ sumpsero, erit C K. Igitur C B ad K B † obtinet sesquitertiã proportionem, K B autẽ ab eaquæ † obtinebit
est D B sesquioctaua proportione distabit. Erit igitur K B quidẽ lychanos diatonos meson, & erit C B, id est, lychanos hypaton diatonos ad K B, id est, lychanos diatonon meson diatessaron cõsonantiã cõtinens. Rursus si eius quę est D B nonã partẽ sumpsero, erit mihi D L. Igitur L B erit paramese. Si autẽ eius quæ est D B quartã partem sumpsero, erit D M. Igitur M B erit nete synemmenon. Si autẽ eius quę est D B tertiã partẽ sumpsero, erit D N. Igitur N B erit nete diezeugmenon. Si autẽ K B in duas partes æquas fuerit diuisa, erit K X, eritq; X B paranete hyperboleon.

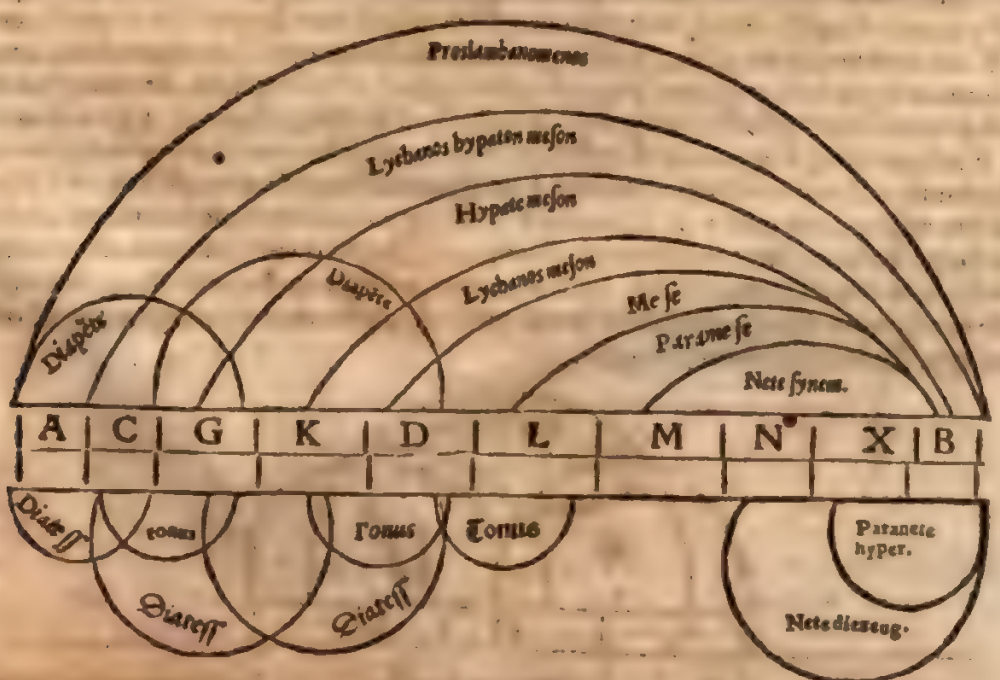

Quoniã igitur tetrachordũ hyperboleon diatonici generis expleuimus, nunc chromatici & enharmonij tetrachorda ſupplenda ſunt hoc modo: Quoniam enim paranete hyperboleon ad neten hyperboleon in diatonico quidem genere tono diſtat, in chromatico uero tribus ſemitonijs, in enharmonio uero duobus tonis, ſi diſtantiã paranetes hyperboleon & netes hyperboleõ diatonici genèris ſumpſerimus, eiuſq; dimidium paranete hyperboleon, quę eſt diatonici generis apponãmus, habebimus numerum tribus ſemitonijs ab hyperboleon nete diſtantem, & erit hæc in chromatico genere paranete hyperboleon. Aufero igitur de 2592, id eſt, de paranete hyperboleon diatonici generis 2304, id eſt, nete hyperboleon relinquuntur mihi 288, hos diuido erunt mihi 144, eoſdem adjciã 2592, id eſt, paranete hyperboleon diatonici generis, & erũt mihi 2736, hæc erit paranete hyperboleon chromatica. Rurſus quoniã trite hyperboleon, uel diatonica, uel chromatica duos tonos diſtat ã nete hyperboleon, & in enharmonio genere paranete hyperboleõ duobus tonis diſtat ab ea quæ eſt nete hyperboleon † eadẽ erit in enharmonico genere paranete hyperboleon, quę eſt in diatonico uel chromatico trite hyperboleon. Sed quoniam trite hyperboleon diatonici generis & chromatici ad nete diezeugmenon minus ſemitoniũ ſeruãt, conſtat autẽ tetrachordũ enharmonij generis ex duobus integris tonis, & dieſi, ac dieſi, quę ſunt dimidia ſpatia ſemitonij minoris, diſtantiã eam quæ eſt inter neten diezeugmenon, & paraneten hyperboleon enharmoniũ ſumo, ſed quoniã nete diezeugmenon eſt 3072, paranete autem hyperboleon enharmonios 2916, horum diſtantia erit 156, horũ ſumo dimidiam partem, qui ſunt 78. Hos adjcio 2916 fient 2994, hęc erit E Ẽ trite hyperboleon enharmonios, deſcriptũ eſt igitur ſecundum tria genera tetrachordum quod eſt hyperboleon, cuius formam ſubter adiecimus.

† non habetur

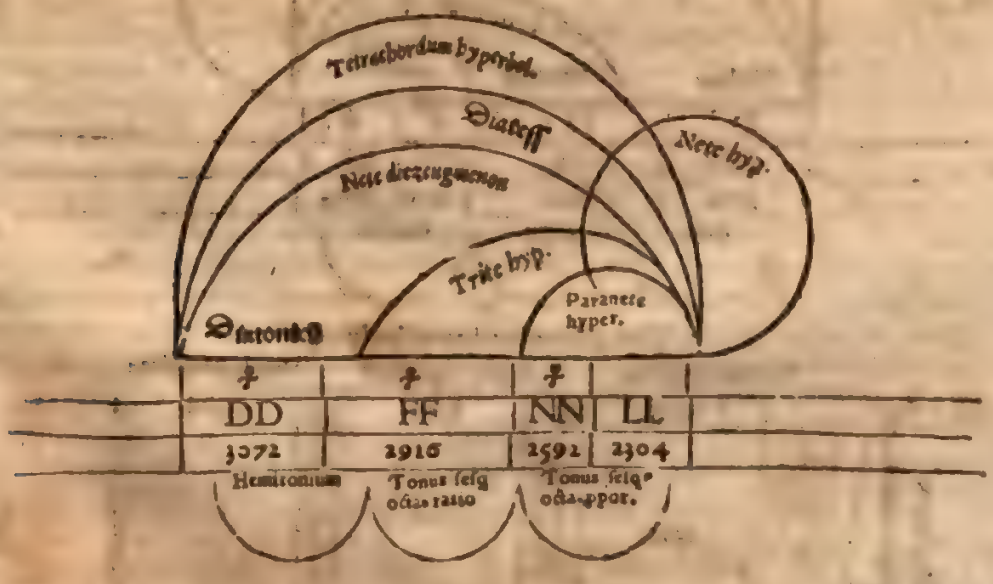

Tetrachor

Ratio superius digestæ descriptionis. Cap. VI.

TRia igitur tetrachorda tali nobis ratiõe descripta sunt. Tetrachordũ enim omne diatessaron † retinet cõsonantiam. Igitur nete hyperboleon, & nete diezeugmenon in tribus generibus, id est, uel in diatono, uel in chromate, uel in enharmonio diatessaron cõtinent symphoniam. Diatessaron autem consonantia constat duobus tonis & semitonio minore. Id hoc modo per tria genera in † supradictis tetrachordis diuisum est. In diatonico enim genere quod est primum paranete hyperboleon, id est, 2592 ad neten hyperboleon, id est, 2304 obtinet distantiam tonum, quod tali notula inscripsimus ♀. Rursus trite hyperboleon diatonici generis quæ est 2916 ad paraneten hyperboleon diatonici generis, quæ est 2592, rursus obtinet differentiam quam simili nota insignuimus ♀. Nete autẽ diezeugmenon ad trite hyperboleon, id est, 3072 ad 2916 semitonium refert, quod tali notula signauimus ♯, hoc est totum spatiũ netes diezeugmenon, & netes hyperboleon duorum tonorum, ac semitonij. Sed idem duo toni ac semitonium in chromatico genere hac ratione diuisi sunt. Secũdum enim genus quod est chromaticum hoc modo descriptum est, paranete enim chromatice hyperboleon quæ est 2730 ad neten hyperboleon quæ est 2304 comparata, continet spatium paranetes hyperboleon diatonici generis ad netẽ hyperboleon † quod est unus tonus, id est, duo semitonia, maius ac minus, & diuisum rursus spatium paranetes hyperboleon diatonici, ad netes hyperboleon. Ita enim factum est, qui est dimidius tonus, sed non integrè, quia (ut suprà uberrimè monstratum est) non potest tonus in duo æqua partiri. Cõsignabimus igitur hoc spatium trium semitoniorũ, id est, toni ac semitonij hoc modo, ♀ ♀ ♀. Rursus paranete hyperboleon chromatica ad triten hyperboleon retinet partẽ toni, id est semitonium, quod reliquum fuit ex duobus tonis, qui continentur inter triten hyperboleon diatonicam, & neten hyperboleon. Subtractis uero quatuor semitonijs, reliquum ex toto tetrachordo spatium semitonij est, quod cõtinetur inter neten diezeugmenon, & trite hyperboleon. Constat igitur & hoc tetrachordum ex duobus tonis ac semitonio, diuisum in uno quidem spatio tribus semitonijs. In duobus autẽ spatijs duobus semitonijs. Tria uero spatia neruis quatuor cõtinentur. In enharmonio uero genere summa est id pernoscendi † facilitas, ab ea enim quæ est nete hyperboleon, id est, 2304, paranete hyperboleon enharmonios, id est, 2916, duos tonos integros distat, quos hoc modo notabimus ♯ ♯. Relinquitur † igitur ex totius tetrachordi duobus tonis ac semitonio unum quidem semitonium quod continetur inter neten diezeugmenon, & paraneten hyperboleon enharmonion. Quod, scilicet, diuisimus in duas dieses trite hyperboleon enharmonion. Media interiecta, spatiumq; dieseos hoc modo signauimus ♀ ita igit nobis hyperboleon tetrachordũ descriptum est. Quo peracto ad diezeugmenon tetrachordum ueniamus. Nec immorandum est eisdem cõmemorationibus in cæteris. Cum ab hac descriptione etiam in alijs sumi possit exemplum.

† resonat

† suprascriptis

† qui

† facultas

† uero

Monochordi netarum diezeugmenon per tria genera partitio. Cap. VII.

NEtes igit diezeugmenon quæ est 3072 si dimidiũ sumã, erunt, 1536. Qui eisdem additi fiunt 4608 quæ est mese, quam O litera designauimus, q si eisdem netes diezeugmenon, id est, DD, scilicet, 3072 auferam tertiam partem, erunt 1024. Qui eisdem coniuncti facient 4096 quæ uocabitur parameſe X litera subnotata. Nete igit diezeugmenõ, id est, 3072 ad mesen, id est, 4608, quoniam in sesquialtera comparatione consistit, diapente cõsonabit symphoniam. Eadem uero nete diezeugmenon, id est, 3072 ad parameſen, id est, 4096, quę ad eam in sesquitertia proportione composita est, diatessaron retinet consonantiam. Si igitur

tur ab ea quæ est nete diezeugmenon 3072 octauam auferam partem, id est, 384 eiscp
† diatonos duabus CC literis adijciam, fient 3456, eritcp paranete diezeugmenon † diatonos CC literis pernota-
ta ad neten diezeugmenon obtinens tonũ. Ab hac uero si octauam auferã partẽ, id est, de 3456. Quæ est 432 eoscp eidẽ adiungã, erũt 3888. Eritcp ea Y trite diezeugmenon diatonos. Sed quonã nete diezeugmenon ad parameſen ſeſquitertiã obtinebat proportionem, trite aũt diezeugmenon diatonos à nete diezeugmenon duos tonos abeſt, continebit intẽr triten diezeugmenon & parameſen ſemitoni umminus. Diatonicum igitur genus, in hoc quocp tetrachordo ac pentachordo ita expletum eſt, ut tetrachordi quidem eius, quod eſt netes diezeugmenon ad parameſen, diateſſaron conſonantia ſit. Pentachordi uero eius quod eſt netes diezeugmenon ad meſen, diapente ſit conſonantia.

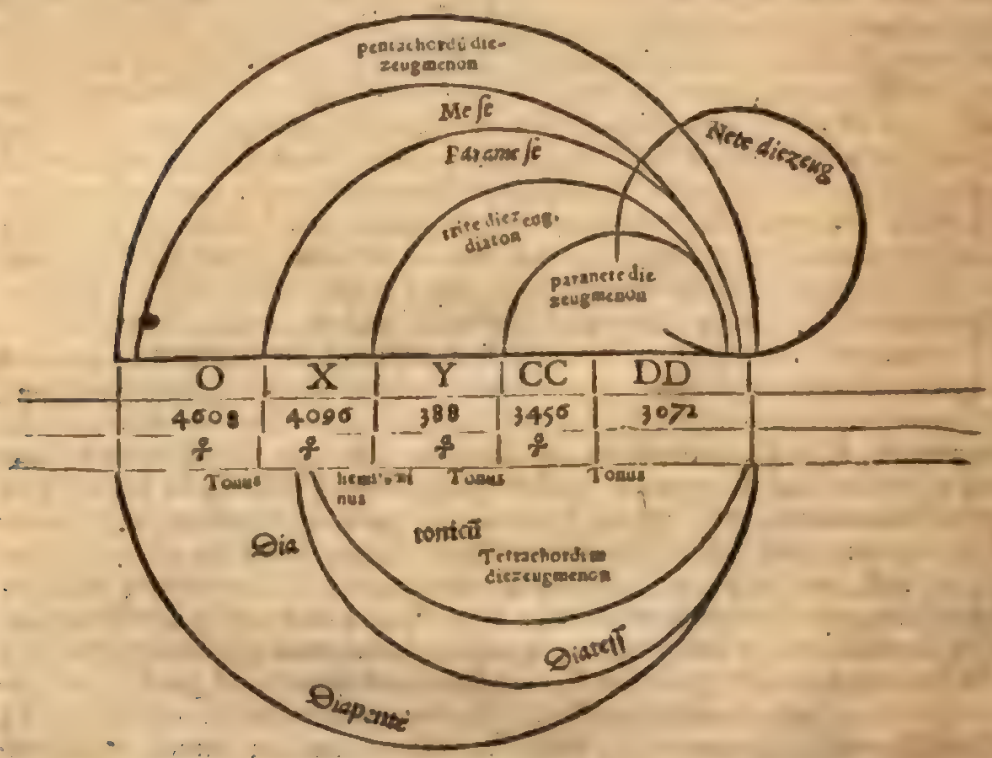

Enharmonium uero atcp chromaticum genus hac ratione texemus: Sumo diſtãtiam netes & paranetes diezeugmenon diatoni, id eſt, 3072 & 3456 eſt eorum differentia 384 hanc diuido, erũt 192. hãc ſi ſumam & ei quæ eſt paranete diezeugmenon diatonos adiungã, id eſt, 3456 fiẽt 3648, hæc erit paranete diezeugmenon chromatica BB
† diſtans à nete geminatis literis annotata † diſtãs nete diezeugmenon tono & ſemitonio, id eſt, tribus ſemitonijs, continens ad triten diezeugmenon dudum quidem diatonicã. Nunc uero chromaticã, id eſt, 3888 ſemitonium reliquum ab eo tono, quod diuiſum eſt inter paraneten diatonon diezeugmenon, & triten diatonon diezeugmenon, & ſit reliquum aliud ex tetrachordo ſemitonium inter triten diezeugmenon chromaticam & parameſen, quod, ſcilicet, ex diateſſaron cõſonantia relinquit, ea quæ eſt inter neten diezeugmenõ & parameſen ſubtractis duobus tonis, quos nete diezeugmenon chromatica, & trite diezeugmenon chromatica continebãt. Quæ autem in diatonico genere trite diezeugmenon diatonica eſt. In chromatico autem diezeugmenon chromatica, ea in enharmonio genere paranete diezeugmenon enharmonios dicitur:

tur, integros enim duos tonos distat ab ea quę est nete diezeugmenon & nomatur A A. Et inter neten diezeugmenon & paraneten enharmonion diezeugmenon nulla interest chorda, atq; ideo paranetes uocabulo nuncupatur. Semitoniū uero quod est inter paraneten enharmonion diezeugmenon & parameſen, id est inter A A & X hac ratione partimur, ut fiant duæ dieſes. Sumo differentiam paranetes enharmonij diezeugmenon & parameſes, id est, 3888 & 4096, ea est 208, hāc diuido, fiēt 104, hos appono 3888, fiēt 3992. Ea erit trite diezeugmenon enharmonios Z litera pernotata. Huius igit̄ tetrachordi per tria genera descriptionē subter adieci, superiusq; dispositum hyperboleon tetrachordū aggregaui, uti esset utrorumq; una descriptio, & paulatim iuncta dispositionis totius forma consurgeret.

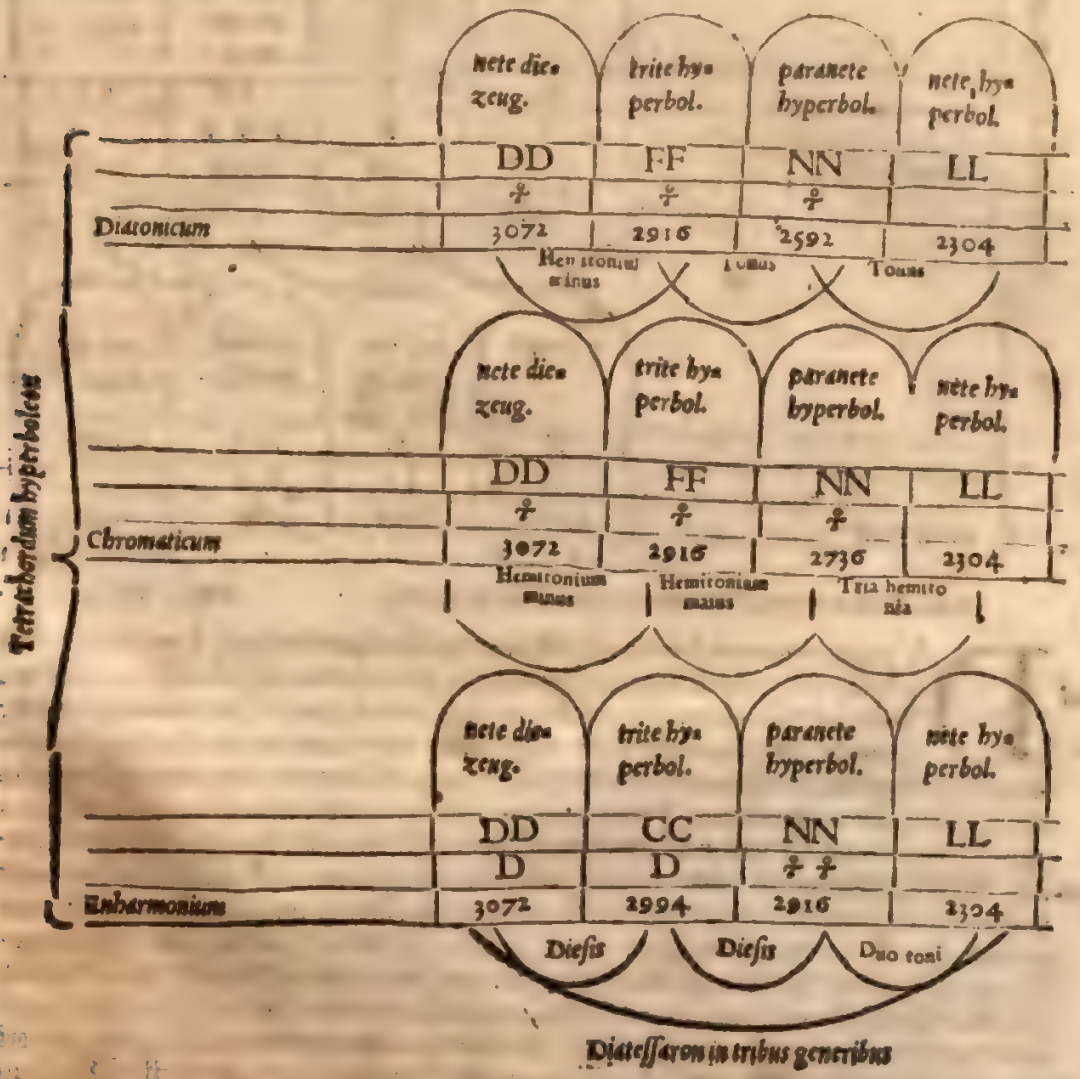

fient 3888 quæ eſt paranete ſynemmenon & T † litera pernotata. Huius pars ſumatur octaua ea quæ eſt 486, hæc ſumma ſi eiſdem, quorum octaua eſt, aggregetur, fient 4374 quæ eſt trite ſynemmenon diatonos, ideſt, E. Sed quoniam nete ſynemmenon ad meſen, ideſt, 3456 ad 4608 ſeſquitertiam obtinet proportionem, quæ eſt diateſſaron, trite autem ſynemmenon ad netem ſynemmenon, ideſt, 4374 ad 3456 duorum tonorum obtinet proportionem, relinquitur trites ſynemmenõ diatoni ad meſen proportio ſemitonij, & coniunctum eſt hoc tetrachordum cum meſe, atque ideo ſynemmenon quaſi continuum & coniunctum uocatur. Et diatonici quidẽ generis hoc modo eſt facta proportio. Chromatici uero talis diuiſio eſt: Sumo netes ſynemmenon & paranetes ſynemmenon diatonici, ideſt, 3456 & 3888 differẽtiam, ea eſt 432, hanc ſi diuido ut ſemitonium fiat, fiunt 216, hanc adiicio ad 3888 ut tria ſemitonia ſiant, erunt 414 quæ eſt paranete ſynemmenon chromatica, cui litera S ſuper appoſita eſt. Ab hac igitur, ideſt, paranete ſynemmenon chromatica ad triten ſynemmenõ prius quidem diatonica, nunc uero chromaticam ſemitonium eſt. A qua trite ſynemmenon chromatica uſq; meſen aliud ſemitonium reperitur. Sed quoniã à nete ſynemmenon uſq; ad triten ſynemmenon diatonicam uel chromaticam duo toni ſunt, quæ eſt in diatonico uel chromatico generibus trite ſynemmenon diatonos uel chromatica, eadem in genere enharmonio paranete ſynemmenon enharmonios eſt, habens ſummam 4374 quæ ſit R, A qua uſq; ad meſon ſemitonium eſt, hoc partior in duas dieſes hoc modo: Sumo differentiam paranetes ſynemmenon enharmonij & meſes, ideſt, 4374 & 4608 † facit 234, hãc diuido fient 117, hanc adiicio paranete ſynemmenon enharmonios, ideſt, 4374, fient 4491, quę P litera pernotatur, & ſit ea trite ſynemmenon enharmonios. Eritq; ſemitonium quod continetur inter paraneten ſynemmenon enharmonion, & meſen, ideſt, inter 4374 & 4608 diuiſum per triten ſynemmenon enharmonion † eam, ſcilicet, quæ eſt 4491. Quo- circa huius quoq; tetrachordi expedita ratio eſt. Nunc autem facienda eſt deſcriptio, iuncta tamen cum cæteris † tetrachordis, id- eſt, hyperboleon ac diezeugmenon, ut paulatim fiat deſcriptionis rata progreſſio.

† non legitur

† ea eſt

† ea

† nõ legitur

Diapason totius distantiæ duorum tetrachordorum puta diezeugmenon & hyperbolæon in tribus modulandi generibus. Quanquam ex duobus tetrachordis non nisi disdiatessaron, ubiq; tamē tonus appositus est. Qui est quidem à parames e ad Mesen ratio uere distātiæ dupla est: Vt id pernotatur facilimè.

Monochord

Monochordi meſon per tria genera partitio, Cap. IX.

EX his igitur quæ prædicta ſunt, in cæteris non arbitror diutius laborandum eſſe. Ad horum enim exemplar etiam reliqua tetrachorda meſon atq; hypaton texenda ſunt. Ac primum quidem diatonici generis meſon tetrachordō hoc ordine deſcribemus. Meſes enim quæ eſt O 4608 ſumo tertiam partem, ea eſt 1536, hanc eidem copulo fient 6144 ea ſit H hypate meſon diateſſaron ad meſen continens conſonantiam, hæc duobus tonis ac ſemitonio ita diuiditur. Sumo enim meſes, ideſt, 4608 octauam partem, quæ eſt 576, hanc eidem adiungo fient 5184, ea eſt lychanos meſon diatonos, ideſt, M Cuius † interim pars † ſumitur octaua ea eſt 648, hanc eidem adiungo, fient 5832. Ea ſit I parhypate meſon diatonos tonum obtinens ad lychanon meſon diatonon, duobus autem tonis diſtans à meſe. Relinquitur igitur ſemitonium inter hypaten meſon diatonon & parhypaton meſon diatonon conſtitutum, ideſt, inter 6144 & 5832. Idem uero tetrachordum meſes atq; hypates meſon in chromatico genere tali ratione partimur. Sumo meſes differentiam ad lychanon meſon diatonon, ideſt, 4608 ad 5184. Ea eſt 576, hanc dimidiam partior, fient 288 † eadem adiicio numero maiori, ideſt, 5184, fient 5472 quę ſit N lychanos meſon chromatice. Relinquuntur igitur duo ſemitonia, unum inter lychanon meſen chromaticen & parhypaten meſon chromaticen, ideſt, inter 5472 & 5832 & aliud inter parhypate meſon chromaticen & hypaten meſon, ideſt, inter 5832 & 6144. Enharmoniū uero genus hoc modo diuidimus, quoniam ea quæ erat parhypate meſon diatonos, uel ea quæ erat parhypate meſon chromatice duos tonos diſtabat à meſe obtinens numerum 5832, ea in enharmonio genere erit lychanos meſon enharmonios L litera pernotata duos nihilominus ad meſen obtinens tonos. Reliquum igitur ſemitonium quod eſt inter lychanos meſon enharmonion & hypaten meſon, ideſt, inter 5832 & 6144 in duas dieſes hoc modo diuidimus. Aufero differentiā 5832, ad 6144, ea eſt 312, hanc dimidiam partior, fient 156, hanc ad 5832 iūgo, fient 5988, & hęc ſit K parhypate meſon enharmonios. Duę uero ſunt dieſis inter lychanon meſon enharmonion et parhypate meſon enharmonion, ideſt, inter 5832, et 5988 & inter parhypaten meſon enharmonion & hypaten meſon, ideſt, inter 5988, & 6144. Diuiſum eſt igitur meſon tetrachordon. Quod ita in deſcriptione ponatur, ut ſuperius deſcriptis tetrachordis aggregetur.

† iterum ſumatur

† eadem

H I M O E T Y

Diatonicum.

Hypate meson 6144 — Parhyp. meson 5832 — Lychan. meson 5184 — Mese 4608 — Trite synēme. 4374 — Para. synēmen. 3888 — Nete synēme. 3456

Hemitonium minus | Tonus | Tonus | Hemitonium minus | Tonus | Tonus

N

Chromaticum.

Hypate meson 6144 — Parhypate me. 5832 — Lychanos me. 5472 — Mese 4608 — Trite synēme. 4374 — Paranete synē. 4104 — Nete synēme. 3456

Hem. minus | Hem. maius | Tria hem. | Hem. minus | Hem. maius | Tria hemitonia

K L

Enharmonium.

Hypate meson 6144 Di. — Parhyp. meson 5988 Di. — Lychanos mes. 5832 — Mese Di. 4608 — Trite synēme. Di. 4491 — Paranete synē. 4374 — Nete synēme. 3456

Diesis | Diesis | Ditonus | Diesis | Diesis | Ditonus

X Y CC DD FF NN

Diatonicum.

Mese 4608 — Parамese 4096 — Trite diezeug. 3888 — Paranete diez. 3456 — Nete diezeug. 3072 — Trite hyperbo. 2916 — Paranete hyp. 2592 — Nete hyperbo. 2304 LL

Hem. minus | Tonus | Tonus | Hemitonii | Tonus | Tonus

B B k k

Chromaticum.

Mese 4608 — Paranete 4096 — Trite diezeug. 3888 — Paranete diez. 3648 — Nete diezeug. 3072 — Trite hyperbo. 2916 — Paranete hyp. 2736 — Nete hyperbo. 2304

Hem. minus | Hem. maius | Tria hem. | Hem. minus | Hem. maius | Tria hemitonia

Enharmonium.

Mese 4608 — 4096 Parā. Di. — Trite diezeug. 2992 Di. — Paranete diez. 3888 — Nete diezeug. 3072 Di. — Trite hyperbo. 2994 Di. — Paranete hyp. Di. 2916 — Nete hyperbo. 2304

Diesis | Diesis | Ditonus | Diesis | Diesis | Ditonus

Monochordi

Manochordi hypaton per tria genera partitio, & totius dispositio descriptionis, Cap. X.

NVnc uero hypaton tetrachordum per tria genera diuidendum est. Sumo hypates meson, ideſt, 6144, dimidiam partem, quæ ſit 3072, hanc eidem ſi adiecero, fient 9216 quæ eſt proslambanomenos ad hypaten meſon diapẽte conſonantiam ſeruans. Eiuſdem autem hypaten meson † 6154. Si au- † 6144
feram tertiam partem quæ eſt, 2048 eidemq; adiecero, fient 8192. Et hæc eſt B hypate hypaton. Igitur hypaten meſon ad proslambanomenon diapente eſt conſonantia, ad hypaten uero hypaton diateſſaron. Ab hac igitur hypate meſon, ideſt, 6144, pars auferatur octaua, erunt 768, hanc eiſdem ſi quis adiungat, fient 6912. Quæ eſt E lychanos hypaton diatonos ad hypaten meſon toni obtinens proportionem. Rurſus de 6912 pars auferatur octaua, erunt 864, hoc ſi eiſdem copuletur, fient 7776, quæ eſt ϵ parhypate hypaton, diatonos ad lychanon hypaton diatonon toni, ad hypaten meſon duorũ tonorũ diſtantiam ſeruans. Relinquitur igitur ſemitoniũ inter perhypaten hypaton diatonon & hypaten hypaton, ideſt, inter 7776 & 8192, & diatonici quidem generis hypaton tale tetrachordum eſt, chromaticum uero tali ratione diuidimus. Sumo enim differentiam hypaten meſon, & eius quæ eſt lychanos hypaton diatonos, ideſt, 6144 & 6912, ea eſt 768, hanc dimidiam partior ut duo efficiam ſemitonia fient, 384, hanc adijcio 6912 ut tria ſemitonia fiant, erunt 7296 hęc erit F lychanos hypaton chromatice ab ea quæ eſt hypate meſon tribus ſemitonijs diſtans. Relinquuntur ergo duo ſemitonia, unum quidem inter lychanos hypaton chromaticẽ & parhypatẽ hypaton chromaticẽ, ideſt, inter 7296 et 7776. Aliud uero inter parhypatẽ hypaton chromatice & hypaten hipaton, ideſt, inter 7776, & 8192. Reſtat enharmonium genus, cuius ad ſuperius exemplar talis diuiſio eſt. Quoniam enim parhypate hypatõ diatonos uel parhypate hypaton chromatice, qua 7776 unitatibus inſignita eſt duobus tonis diſtat ab ea quæ eſt hypate meſon, eadem erit in genere enharmonio lychanos hypatõ enharmonios quæ ab hypate meſon duobus integris † differant tonis. Reſtat igitur ex diateſſaron conſonantia ſemitoniũ quod † *diſtat*
eſt inter lychanos hypaton enharmonion & hypaten hypaton, ideſt, inter 7776 & † inter 8192, hoc in duas dieſes ita diuidimus. Sumo differentiam eius quæ eſt lycha- † *non legitur*
nos hypatõ enharmonios, & hypaten hypaton, ideſt, 7776 & 8192 ea eſt 416 huius dimidiam ſumo, ſunt 208, hanc adijcio 7776, fient † 7884 quæ ſit D parhypate hi- † 9084
paton enharmonios. Sunt igitur duæ dieſes, una quidem quæ eſt inter lychanon hypaton enharmonion & parhipaten hypaton enharmonion, ideſt, inter 7776, & 7984. Altera uero quę eſt inter parhypaten hypaton enharmonion, & hypaten hipatõ, ideſt, inter 7984, & 8192. Tonus uero ultimus inter proslambanomenon & hipatẽ hypaton, ideſt, inter 9216, & 8192 continetur. Diuiſum eſt igitur hypaton tetrachordum ſecundum tria genera diatonicum chromaticum enharmonion. Quod ſi ſuperioribus tetrachordis hyperboleon diezeugmenon ſinemmenon meſon adiungatur, ſit integra perfectaq; deſcriptio diuiſi per omnia monochordi regularis.

Diatonicum				
Proslambanomenos	A	9216	Tonus	Tetrachordon Hypaton
Hypate hypaton	B	8192	Hemitonium	
Parhypate hypaton	C	7776	Tonus	
Lychanos hypaton	E	6912	Tonus	
Hypate meſon	B	6144		
Chromaticum				
Hypate hypaton	G	8192	Hemitonii minus	
Parhypate hypaton	C	7776	Hemitonii maius	
Lychanos hypaton	F	7296	Tria hemitonia	
Hypate meſon	E	6144		
Enharmonium				
Hypate hypaton	B	8192	Dieſis	
Parhypate hypaton	D	7984	Dieſis	
Lychanos hypaton	F	7776	Ditonus	
Hypate meſon	E	6144		
Diatonicum				Tetrachordon Meſon
Hypate meſon	H	6144	Hemiton. minus	
Parhypate meſon	I	6832	Tonus	
Lichanos meſon	M	5194	Tonus	
Meſe	O	4608		
Chromaticum				
Hypate meſon	H	6144	Hemiton. minus	
Parhypate meſon	I	5832	Hemitonii maius	
Lychanos meſon	N	5472	Tria hemitonia	
Meſe	O	4608		
Enharmonium				
Hypate meſon	H	6144	Dieſis	
Parhypate meſon	K	5988	Dieſis	
Lychanos meſon	L	5832	Ditonus	
Meſe	O	4608		
Diatonicum				
Meſe	O	4608	Hemiton. minus	
Trite ſynemmenon	E	4374	Tonus	
Paranete ſynemmenon	T	3888	Tonus	
Nete ſynemmenon	Y	3456		

Chroma-

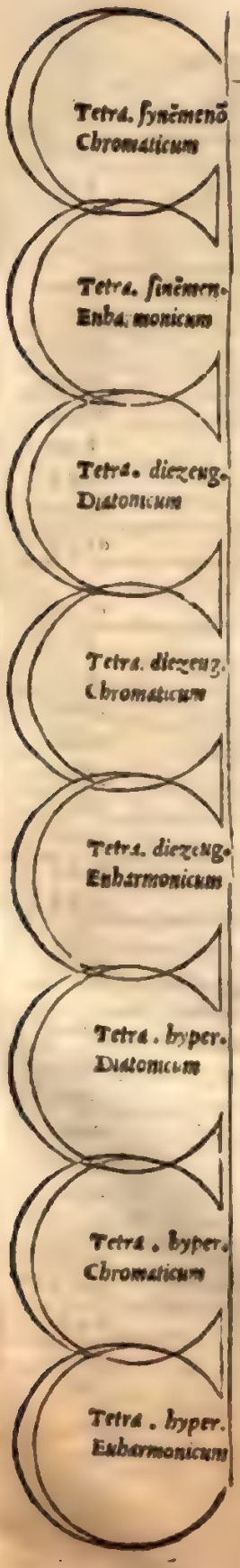

Chromaticum			
Mese	O	4068	Hemitonium
Trite synemmenon	E	4374	Hem. maius
Paranete synemmenon	S	4014	Tria Hem.
Nete synemmenon	Y	3456	
Enharmonium			
Mese	O	4069	Diesis
Trite synemmenon	P	4491	Diesis
Paranete synemmenon	R	4374	Ditonus
Nete synemmenon	Y	3456	
Diatonicum			
Parameſe	X	4096	Hem. minus
Trite diezeugmenon	Y	3888	Tonus
Paranete diezeugmenon	CC	3456	Tonus
Nete diezeugmenon	DD	372	
Chromaticum			
Parameſe	X	4096	Hem. minus
Trite diezeugmenon	Y	3888	Hem. maius
Paranete diezeugmenon	BB	3648	Tria Hem.
Nete diezeugmenon	DD	372	
Enharmonium			
Parameſe	X	4096	Diesis
Trite diezeugmenon	Z	399	Diesis
Paranete diezeugmenon	AA	388	Diesis
Nete diezeugmenon	DD	37	
Diatonicum			
Nete diezeugmenon	DD	372	Hem minus
Trite hyperboleon	FF	2916	Tonus
Paranete hyperboleon	NN	2592	Tonus
Nete hyperboleon	LL	2034	
Chromaticum			
Nete diezeugmenon	DD	372	Hem. minus
Trite hyperboleon	FF	2916	Hem. maius
Paranete hyperboleon	kk	2736	Tria Hem.
Nete hyperboleon	LL	2034	
Enharmonium			
Nete diezeugmenon	DD	372	Diesis
Trite hyperboleon	EE	2994	Diesis
Paranete hyperboleon	NN	2916	Ditonus
Nete hyperboleon	LL	2034	

HENRICI GLAREANI SPECVLATIO.

Plana Monochordi regularis partitio in tribus generibus.

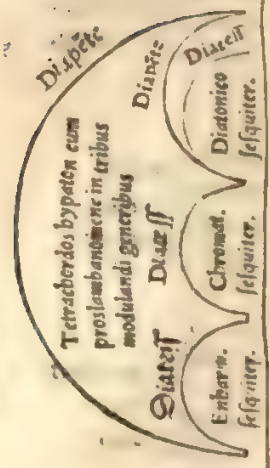

Proslambanomenos		9216
Hypate hypaton		8192
Parhypate hypaton		7776
Lychanos hypaton		6912
Hypate meſon		6144
Hypate hypaten		8192
Parhypate hypaten		7776
Lychanos hypaton		7296
Hypate meſon		6144
Hypate hypaton		8192
Parhypate hypaton		7984
Lychanos hypaton		7776
Hypate meſon		6144

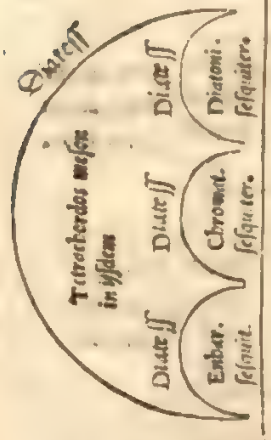

Hypate meſon		6144
Parhypate meſon		5832
Lychanos meſon		5184
Meſe		4608
Hypate meſon		6144
Parhypate meſon		5832
Lychanos meſon		5472
Meſe		4608
Hypate meſon		5144
Parhypate meſon		5988
Lychanos meſon		5832
Meſe		4608

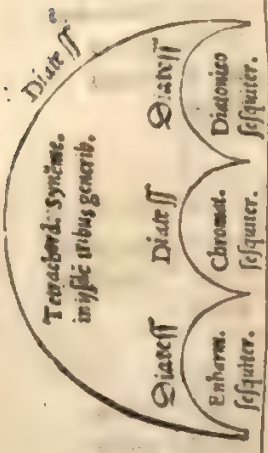

Meſe		4608
Trite ſynemmenon		4374
Paranete ſynemmenon		3888
Nete ſynemmenon		3456
Meſe		4608
Trite ſynemmenon		4374
Paranete ſynemmenon		4104
Nete ſynemmenon		3456
Meſe		4608
Trite ſynemmenon		4491
Paranete ſynemmenon		4374
Nete ſynemmenon		3456

Sesquiterti ratio

Sesquiterti ratio

Sesquiterti ratio

Sesquiplaris ratio

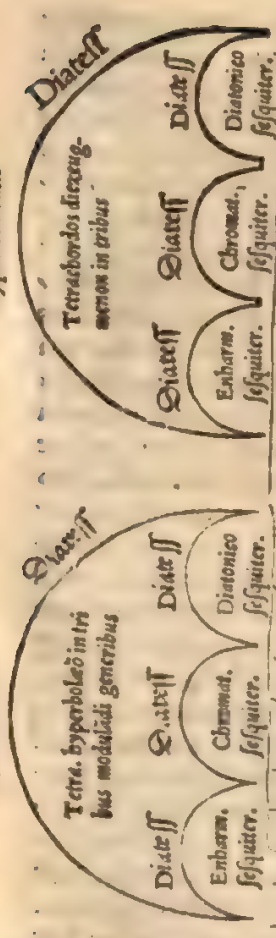

Parameſe		4096
Trite diezeugmenon		3888
Paranete diezeugmenon		3456
Nete diezeugmenon		3072
Parameſe		4096
Trite diezeugmenon		3888
Paranete diezeugmenon		3648
Nete diezeugmenon		3072
Parameſe		4096
Trite diezeugmenon		3992
Paranete diezeugmenon		3888
Nete diezeugmenon		3072
Nete diezeugmenon		3072
Trite hyperboleon		2916
Paranete hyperboleon		2592
Nete hyperboleon		2304
Nete diezeugmenon		3072
Trite hyperboleon		2916
Paranete hyperboleon		2736
Nete hyperboleon		2304
Nete diezeugmenon		3072
Trite hyperboleon		2994
Paranete hyperboleon		2916
Nete hyperboleon		2304

Ratio ſuperius diſpoſitæ deſcriptionis, Cap. XI.

INſuperiore igitur forma obtinet quidem conſonantiam diapaſon proslambanomenos ad meſen, meſe autem ad neten hyperboleon. Bis diapaſon autē proslambanomenos ad neten hyperboleon. Diateſſaron autem conſonantiam ſeruat hypate hypaton ad hypaten meſon. Hypate meſon ad meſen meſe, ad neten ſynemmenon, parameſe ad neten diezeugmenon, nete diezeugmenon ad neten hyperboleon. Atq; hoc ita † fit ut his conſonantijs integra tetrachorda numeremus. Atq; ut clarius omnis in hac forma † reſpiciatur ordo neruorum, ſecundum tria genera v tantum notantur eſſe tetrachorda. Primum atq; grauiſſimum hypaton, cuius eſt princeps hypate hypaton, ultima autem hypate meſon, ſecundum uero meſon cuius eſt princeps hypate meſon, extrema uero meſe. Tertium ſynemmenon, cuius eſt princeps meſe, finalis nete ſynemmenon. Quartum diezeugmenon, cuius eſt † prima parameſe, nete uero diezeugmenō extrema. Quintū uero eſt hyperboleō cuius eſt quidē princeps nete diezeugmenō, ad netē uero hyperboleō terminat extrema.

† *nō habetur*
† *cōſpiciatur*
† *princeps*

De ſtantibus & mobilibus uocibus, Cap. XII.

HArum uero omniū uocū partim ſunt in totū immobiles, partim in totū mobiles, partim uero nec in totū immobiles, nec in totū mobiles. In totū immobiles ſunt proslambanomenos, hypate hypatō, hypate meſon, meſe, nete ſynemmenon, parameſe, nete diezeugmenon, nete hyperboleon. Idcirco quoniā in omnibus tribus generibus eædem ſunt, nec nomina nec loca permutātes,

siue pentachorda, siue tetrachorda contineant. Pentachorda quidem ut proslambanomenos ad hypaten meson, & mese ad neten diezeugmenon. Tetrachorda uero, ut hypate hypaton ad hypatē meson, & hypate meson ad mesen. Mobiles uero sunt quæ secundū singula genera permutant hoc modo, ut paranete & lychanos diatonici & chromatici, trite & parhypate enharmonici. Alia est enim paranete hyperboleon diatonos, alia paranete hyperboleon chromatica, alia † trite enharmonios. Diuersæ sunt etiam paranete diezeugmenon diatonos, atq; chromatica. Nec est eadem quæ in generibus cæteris trite diezeugmenon enharmonios, neq; eędē sunt paranete synēmenon diatonos & chromatica † & trite synēmenon enharmonios, his qui sunt in reliquis generibus trite. Distāt etiam lychanos meson diatonos & lychanos meson chromatice, † & parhypate meson enharmonios nulli aliorum generum parhypate similis inuenitur. Nec eosdem locos ac numeros seruant lychanos hypaton diatonos & lychanos hypatō chromatice. † Nam parhypate hypaton enharmonios aliorum generum parhypatis reperitur esse dissimilis. Non in totū uero immobiles aut mobiles sunt, quæ in duobus quidē generibus manent, id est, chromatico & diaonico, sed in enharmonio permutantur. Id autem sic considerat̄ trite hyperboleō, diatonos, & trite hyperboleon chromatice eadē in superiori forma descripta est, † hisdē numeris 7829. At uero cum enharmoniū genus aspicimus tritē aliā reperimus, id est, 2916. Quę igitur uox duobus fuit generibus cōmunis, eadem in tertio permutata est. Idem est & in diezeugmenon tetrachordo. Nā trite diezeugmenon diatonos & trite diezeugmenon chromatica eædem sunt, sibiq; consentiūt, trite aūt diezeugmenon enharmonios à † superiore distat. In synēmenis etiā idem est. Trite enim synēmenon diatonos & trite synēmenon chromatice eadē sunt. Sed trite synēmenon enharmonios est diuersa. Item parhypate meson diatonos, & parhypate meson chromatica eadē notantur. Sed in enharmonio genere sicut superius trite, ita hic parhypate iuxta † hypates meson quidem inueniūtur, ui autem ac soni acumine diuersæ sunt cæteris. Rursus parhypate hypaton diatonos & parhypate hypaton chromatica eadem est. Sed non eadē est cum in harmonio genere quęritur. † Sed ut harum non plena mutabilitas clarius colliquescat ad hyperboleō tetrachordum redeamus, in hoc igit̄ quæ in diatonico atq; in chromatico genere, trite hyperboleon est, eadem mutat̄ in enharmonio, & fit paranete. Item quæ trite diezeugmenon in diatonico uel chromatico genere uocabatur, paranete in enharmonio dicit̄, quæ trite synēmenon in chromatico, uel diatonico fuit, in enharmonio in paranetē transit. Quæ uero parhypate meson in chromatico uel diatonico uidebatur, eadem lychanos meson in enharmonio reperitur. Quæ autem parhypate hypaton, uel in diatonico uel in chromatico dicebat̄, lychanos hypaton in enharmonio nuncupat̄. Sunt igitur quidem immobiles, proslambanomenos, hypate hypaton, hypate meson, mese, nete synemmenon, parамese, nete diezeugmenon, nete hyperboleon. Mobiles uero, quas lychanos, uel paranetas uel diatonicas, uel chromaticas, uel enharmonicas † nominamus. Non in totū mobiles, aut immobiles, quas parhypatas tritas in diatonico uel chromate, lychanas autem uel paranetas in enharmonico genere dicimus.

paranete hyperboleon enharmonios, alia trite diatonos, & chromatice, alia

† & enharmonios

† & lychanos meson enharmonios

† & lychanos hypate enharmonios

† eisdem

† superioribus

† hypaten

† hæc

† uocamus

De consonantiarum speciebus, Cap. XIII.

NVnc de speciebus primarum consonantiarum tractandum est, primæ autem consonantiæ sunt diapason, diapente, diatessaron. Species aūt est quędam positio propriam habens formam secundum unum quodq; genus in unius cuiusq; proportionis consonantiam facientis terminis constituta, ut in diatonico genere. Nam si diezeugmenon tetrachordū inter hyperboleon tetrachordum, † mesenq; ponamus, subtracto, scilicet, synēmenon tetrachordo erūt 15 nerui. At si ab his proslambanomenos detrahatur, erunt quatuordecim. Hi ergo disponant̄ hoc modo. Sit A hypate hypaton, B parhypate hypaton, C hypate lychanos

† mesonq;

nos, D hypate meſon, E parhypate meſon, F lychanos meſon, G meſe, H parameſe I trite diezeugmenon, K paranete diezeugmenon, L nete diezeugmenon, M trite hyperboleon, N paranete hyperboleon, O nete hyperboleon. Ab hypate igitur ad parameſen diapaſon conſonantia eſt. A meſe uero ad hypaten meſon diateſſaron, ab eadem uero meſe ad lychanon hypaton diapente. Erit igitur diapaſon quidem octo chordarum. Diateſſaron uero quatuor, diapẽte autem quinq;. Ac per hoc habebit diateſſaron quidem ſpecies tres, diapente autem ſpecies quatuor, diapaſon uero ſpecies ſeptem. Semperq; una minus ſpecies erit, quàm fuerint uoces, ut enim à meſe cæteras † ordinamus diateſſaron conſonantiæ ſpecies tres ſunt, hoc modo. Vna quidem ſpecies erit ab G ad D. Secunda uero ab F ad C. Tertia uero ab E ad B, & huc uſq; diateſſaron ſpecies progrediũtur. Idcirco quia huc uſq; ſpecies binos continet neruos, eiuſdem diateſſaron, ut G D quidem eos qui ſunt E F † continent, F C eos qui ſunt E D, & E B eos † continent qui ſunt C D, ſi uero his adiecero diateſſaron D A, diuerſa non erit ab ea quæ eſt G D, unum enim ſolum G D conſonantiæ neruum continebit, ideſt, D ſolum. Exceſſit igitur G D conſonantiam, atq; ideo diateſſaron tres ſpecies habere perhibetur. Et in cæteris quidem conſonantijs idem eſt. Diapente autem erunt ſpecies quatuor hoc modo: Vna quidem eſt H ad D. Alia uero ab eo quod eſt G ad C. Alia ab eo quod eſt F ad B. Alia autem ab eo quod eſt E ad A, diapaſon uero conſonantiæ 7 erũt ſpecies, hoc modo: Prima ab eo quod eſt O ad G, Secunda ab eo quod eſt N ad E. Tertia ab eo quod eſt M ad E. Quarta ab eo quod eſt L ad D. Quinta ab eo quod eſt K ad C. Sexta ab eo quod eſt I ad B. Septima ab eo quod eſt H ad A. Liquet igitur ex his quæ dicta ſunt, diateſſaron conſonantiam ſemel tantum in immobilibus ac ſtatutis uocibus contineri. Nam ſi ab hypate hypaton incipiam, erit A D, ideſt, ab hypate hypaton in meſon hypaten ea quæ eſt in ordine prima. Nam cæteræ non ſtatutis uocibus terminãtur, ut B E C F. Nã † par hypate hypaton & parhypate meſon, lychanos hypaton & lychanos meſon mobiles eſſe monſtratæ ſunt. Quod ſi rurſus ab hypate meſon diateſſaron conſonantiam inchoẽmus, erit ſpecies diateſſaron ſtatutis uocibus terminata G D, ea quę eſt prima, ideſt, ab hypate meſon in meſen. Reliquæ minimè, ut E H & F I. Nam parhypate meſon & lychanos meſon & trite diezeugmenon non probantur immobiles. Rurſus ſi eandem diateſſaron parameſe ſuſcipiant ordiendã erit † quoq; quæ ſtatutis coërceatur ſonis, diateſſaron ſpecies H L, ideſt à parameſe in nete diezeugmenõ, quæ eſt prima. Nam cæteræ quæ ſunt I M, & K N mobilibus terminantur ſonis. Nam triten diezeugmenon & paraneten diezeugmenon, & triten hyperboleon, & paraneten hyperboleon mobiles uoces eſſe prædiximus. Item diapente conſonantia duas tantummodo ſpecies tenet, quæ ſtatutis uocibus includũtur. Vt ſi ab hypate meſon ordiamur, una quidem eſt D H, ideſt, ab hypate meſon in parameſen, ea quæ eſt prima. Altera uero G L, ideſt, à meſe in neten diezeugmenon, hæc uero eſt quarta. Reliquę uero, ideſt, E I, & F K minimè ſtatutis uocibus clauſæ ſunt. Nam parhypate, & lychanos, & trite, & paranete inſtabiles approbantur. Similis autem ratio erit ſi à nete diezeugmenon in grauiorem partem, ideſt, ad meſen conſonantiæ huius ſpecies conſiderentur, eiſdem enim immobilibus uocibus, quæ ſuperius dictæ ſunt, continebuntur. Siue autem ab hypate meſon ſeu à meſe, ſeu à parameſe, ſiue etiam à nete hyperboleon conſonantias † ad grauiorem partem ducamus. Duarum quæ ſtatutis uocibus coërceantur, non poterit eſſe † deſtructio. Diapaſon uero cõſonantiæ ſiue ab hypate hypaton in parameſen, ſiue à nete hyperboleon in meſen ordo ſumatur, tres tantummodo ſpecies obtinebit, quæ immobilibus uocibus coërceantur. Nam ab hypaten hypaton ordientibus una eſt A B, ea quæ eſt prima ab hypate hypaton in parameſe. Altera D L ea quæ eſt quarta ab hypate meſon in nete diezeugmenon. Dehinc G O hæc ſeptima eſt, ideſt, à meſe in neten hyperboleon. Reliquarum uero ſpecierum uoces extimę nullo modo † immobilibus uocibus conſti-

tutæ

† ordiamur
† nõ habetur
† nõ habetur
† non legitur
† non legitur
† in
† diſtinctio
† non legitur

tutæ ſunt. Nam parhypate, & lychanos, & trite, & paranete (ut ſuprà quoq; dictum eſt) immobiles non ſunt. Similiter autem & per eaſdem uoces ſi ab hyperboleon ne te ordiamur, ſpecierum ordo contexitur, quorum omnium intelligentiam ſubiecta deſcripto † docet.

† *facit eſſe notiorem*

Stabiles	A	Hypate hypaton	
Mobiles	B	Parhypate hypaton	
Mobiles	C	Lychanos hypaton	
Stabiles	D	Hypate meſon	
Mobiles	E	Parhypate meſon	
Mobiles	F	Lychanos meſon	
Stabiles	G	Meſe	
Stabile	H	Parameſe	
Mobiles	I	Trite diezeugmenon	
Mobiles	K	Paranete diezeugmenō	
Stabiles	L	Nete diezeugmenon	
Mobiles	M	Trite hyperboleon.	
Mobiles	N	Paranete hyperboleon	
Stabiles	O	Nete hyperboleon	

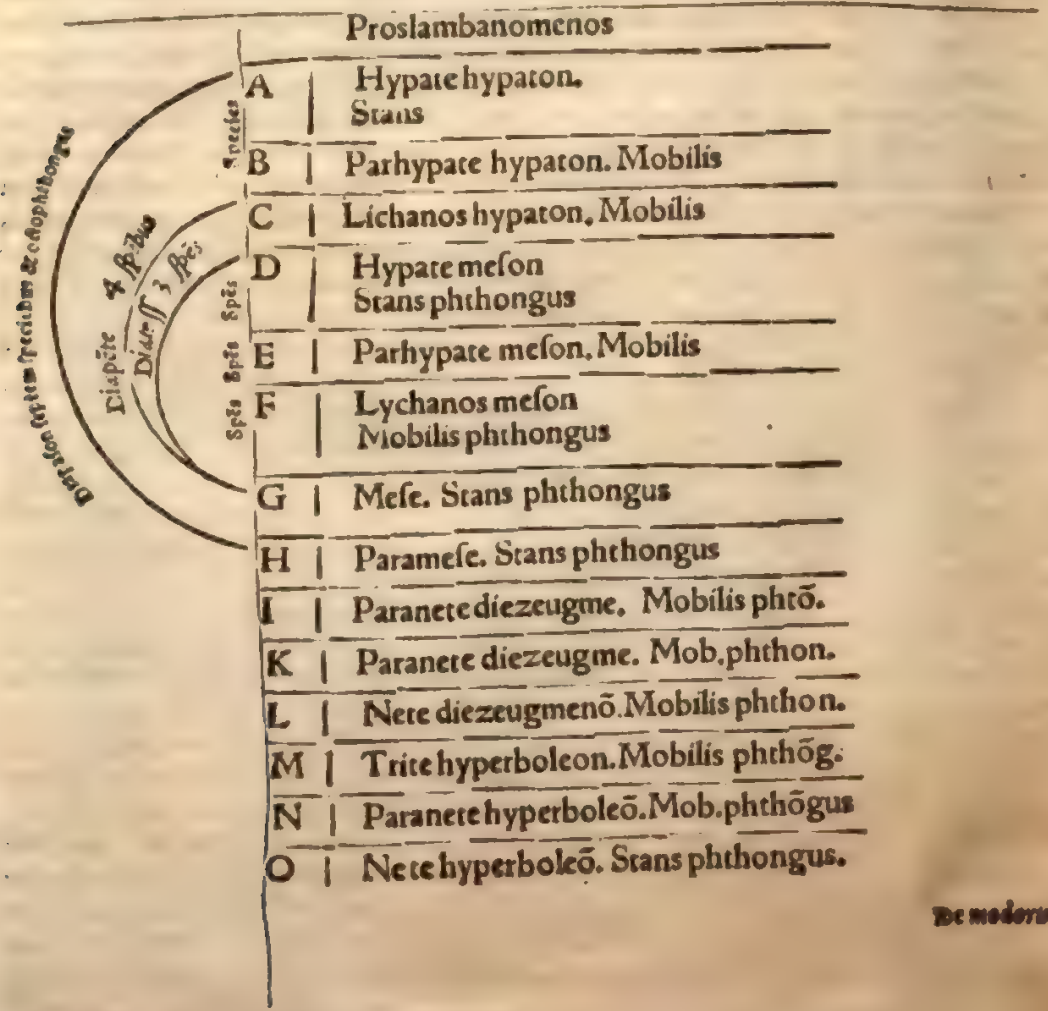

De modorum

De modorum exordijs, in quo disposítio notarum per singulos modos ac uoces, Cap XIIII.

EX diapason igitur consonantiæ speciebus exístũt qui appellãtur modi, quos eosdem tropos uel tonos nominant. Sunt autem tropi constitutiones in totis uocum ordinibus, uel grauitate, uel acumine differentes, constitutio uero est plenum ueluti modulationis corpus ex consonantiarum cõiunctione consistens, quale est uel diapason, uel diapason & diapente † & diatessaron, uel bis diapason. Est enim diapason constitutio, à proslambanomenos in meson cæteris quæ sunt mediæ uocibus annumeratis, uel à mese rursus in neten hyperboleon cũ uocibus interiectis, uel ab hypate meson in netẽ diezeugmenõ, cum his quas extremæ uoces medias claudunt. Diapason & † diatessaron uero cõstitutio ea est, quæ à proslambanomenos in neten synemmenon, cum his quæ mediæ sunt interiectæ constat. Bis diapason autem à proslambanomenon in neten hyperboleõ, cum his quæ in medio sunt interpositæ consideratur. Has igitur constitutiones si quis totas faciat acutiores uel in grauius totas remittat, secundum supradictas diapason cõsonantiæ species efficiet modos septem, quorũ nomina sunt hęc, hypodorius, hypophrygius, hypolydius, dorius, phrygius, lydius, myxolydius, horum uero sic ordo procedit. Sit in diatonico genere uocum ordo dispositus à proslambanomene in neten hyperboleon, atq; hic sit hypodorius modus. Si quis proslambanomenon in acumen intendat tono, hypatenq; hypaton eodem tono attenuet, cæterasq; phthongorum omnes faciat acutiores, acutior totus ordo proueniet, quàm fuit prius quã toni susciperet intensionem. Erit igitur tota constitutio acutior effecta hypophrygius modus, quod si in hypophrygio toni rursus intensionem uoces acceperint, hypolydij modulatio nascetur. At si hypolydium quis semitonio intendat, doriũ faciet, & in alijs quidem similis est in acumen intensionemq; processus. Quorum, non ut † intelligentiam solũmodo ratio comprehẽdatur, uerũ oculis quoq; forma possit agnosci ab antiquis tradita Musicis descriptio supponenda est, sed quoniam per singulos modos à ueteribus musicis unaquæq; uox diuersis notulis insignita est, descriptio prius notularum uidetur esse ponenda, ut his primum per se cognitis in modorum descriptione facilis possit esse dispectio.

† non legitur

† diapente

† intelligentia

Hypermix-

Deſcriptio continens modorum ordinem ac differentias, Cap. XV.

SVperior igitur deſcriptio chordarum nomina tenet aſcripta, notulas uero iuxta poſitas, & quæ cuiuſq; ſit modi, ſiue Lydij, ſiue Phrygij, ſiue Dorij uocabulorum ſignat adiectio. Sed quoniam hos modos diximus in ſpeciebus diapaſon conſonantiæ reperiri, age eoſdem in diatonico tantum genere deſcribamus, ut qui eorum ordo ſit, ſub aſpectu cadens intelligentiam non moretur.

Acutiſſi-

Acutissimus Tetrardus Hypermixolydius

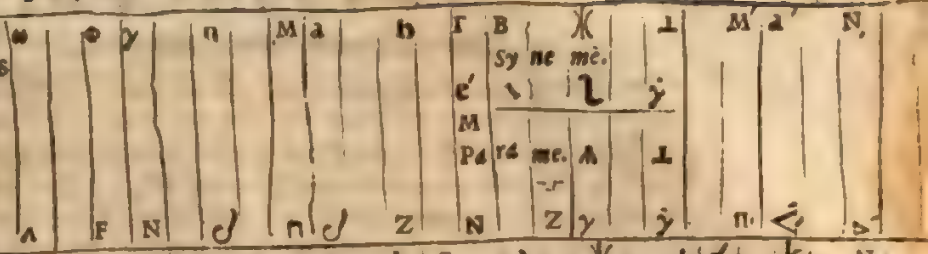

Plagis Tetrardi Mixolydius

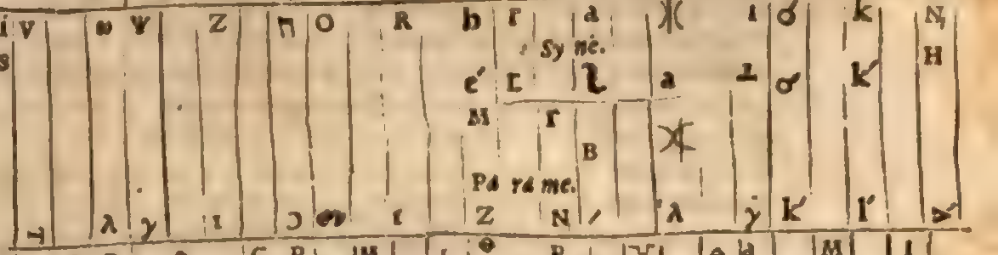

Tritus Lydius

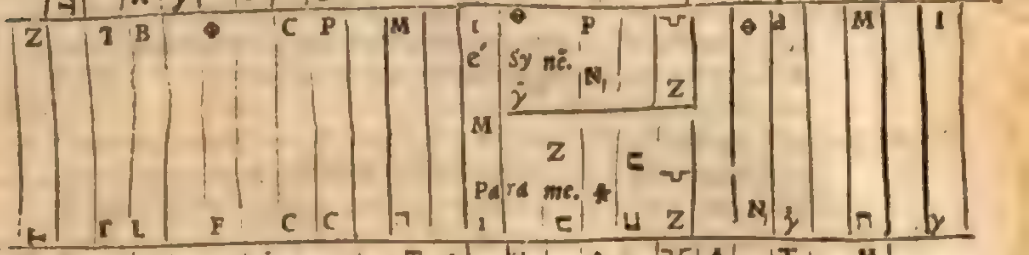

Deuterus Phrygius

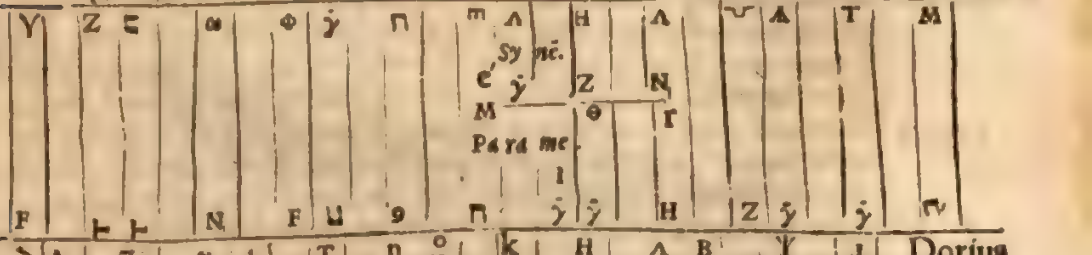

Dorius Protus

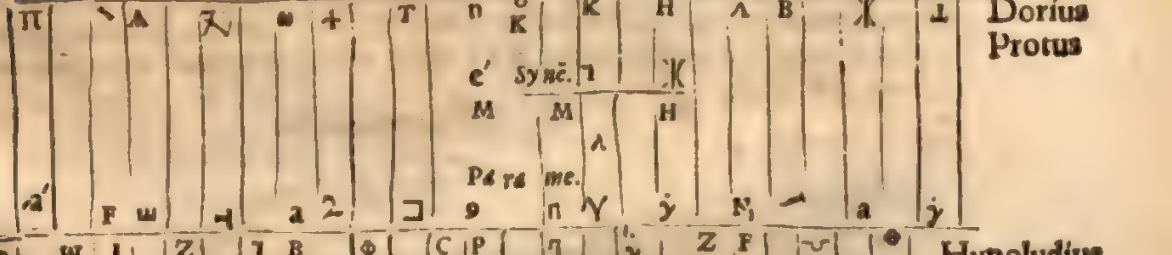

Hypolydius Plagis Triti

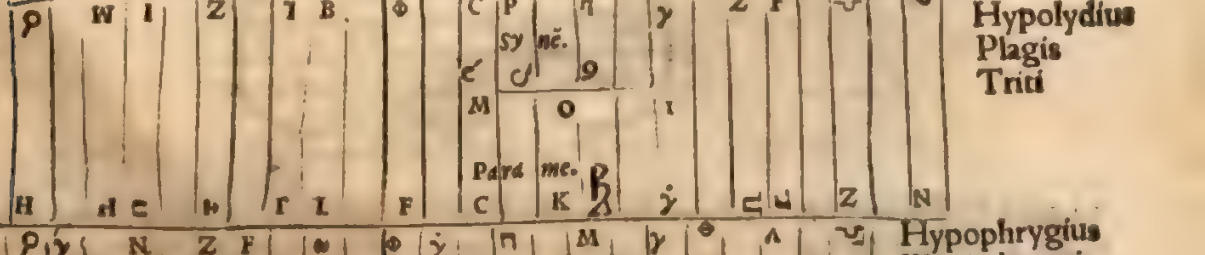

Hypophrygius Plagis deuteri

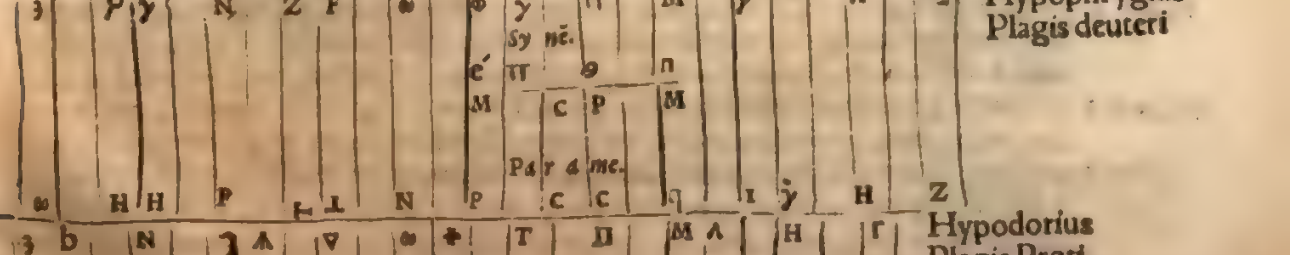

Hypodorius Plagis Proti

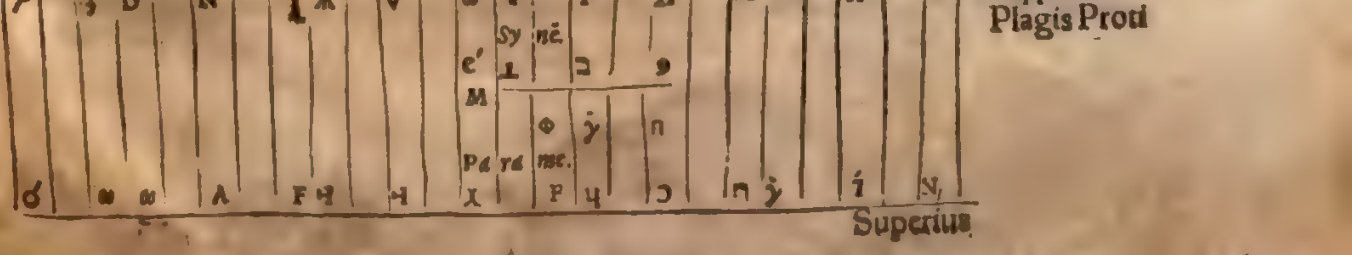

Superius

Superius dispositæ modorum descriptionis, Cap. XVI.

SEptem quidem prædiximus esse modos, sed nihil uideatur incõgruum, quod octauus super annexus est. Huius enim adiectionis rationem paulò posteriꝰ eloquemur. Nunc illud est considerandum, quod hæ paginulæ, quas inter se rectus linearum ordo distinguit, aliæ quidem habent notulas Musicas, aliæ uero minimè, uelut in eo modo, qui scribitur hypermixolidius. Prima quidem pagi
† notulis nula ω tertia ⊙ literis annotatã. Secũda † notula uacat. In hac igitur intereapedine notularum tonus interesse monstratur. Quod uero ⊙ tertiæ atq; ẏ quartæ paginæ notam non paginula diuidit, sed uersus recto ordine diductus, semitoniũ eas differre pronuntiat, quod probatur hoc modo: Nam si ω proslambanomenos est, ⊙ hypate hypaton, ẏ parhypate hypaton, necesse est inter proslambanomenõ quod est ω & inter hypaten hypaton, quod est ⊙ toni esse distantiam, inter hypaten autem hypaton quod est ⊙ & parhypaten hypatõ, quod est ẏ semitonij differentiam
† itaq; contineri † iamq; hoc regulariter in cunctis est considerandum, ut si uocũ notulas in tegra pagina disgregauerit, toni inter eas sciamus esse distantiã. Sin uersus notulas, ac non pagina distinguit, semitonij non ignoremus esse distantiam. His igitꝫ ita præmissis, si duo ordines in bis diapason cõsonantia cõstituti sibi inuicem comparentꝫ,
† non legitur ut qui ordo sit grauior possit agnosci, si proslãbanomenos † proslãbanomene fuerit grauior uel quælibet alia uox eiusdẽ loci uoce grauior pernotetur, in eodem, scilicet, genere constituta, totum quoq; ordinem necesse est esse grauiorem. Tamen id
† ordinem melius sumetur ad mediam quæ est mese. Duorum enim † ordinum bis diapason consonantium cuius mese fuerit grauior, eiusdem totus ordo quoq; grauior erit. Nam cæteræ singulæ singulis comparatæ nihilominus grauiores inuenientur, itaq; si media ab alia media tono aut acutior uideatur, aut grauior, omnes quoq; nerui si
† singulis in eodem genere sint, singuli † sibimet comparati tono acutiores aut grauiores esse uidebuntur. Quatuor autem mediꝰ si prima ad quartam diatessaron distantiam seruet, prima uero à secunda tono differat, secũda quoq; à tertia eodem differat tono, tertia ad quartam semitonij faciet differentiam hoc modo: Sint 4 mediæ A B C D, & A ei quæ est D comparata seruet ad eam sesquitertiam proportionẽ, quæ est diatessaron. Item A à B distet tono, B à C distet tono, relinquitur ut C ad D semitonij distantiam seruet.

Sesquitertia ratio.

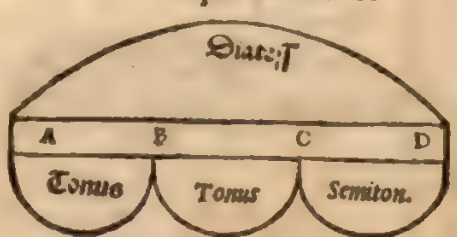

† desitierit Et si quinq; sint mediæ eodem modo. Si enim prima à quinta sesquialtera † distēterit
† desitierint proportione, primaq; à secunda, ac secunda à tertia, quartaq; à quinta, singulis † distēterint tonis, tertia ad quartam semitonij faciet differentiam. Item quæcunque mediæ aliorum modorum proslambanomenos accedunt hæ grauiores modos ope-
† Quæcunq; rantur. † Quæ netis, illæ acutiores efficiunt. Quoniam igitur in superiore pagina descriptis modis partem sinistram legentis proslambanomeni primi tenent. Dex-
† modus tera uero legentis extremis clauditur netis, erit omnibus quidẽ acutior † modis, qui inscribit hypermixolidius, omnib. uero grauior is qui hypodorius. Nos uero à grauissimo hypodorio inchoantes, cæteros quam inter se habent differentiam designabimus.

bimus. Namq; in hypodorio modo mese quæ est ω ab ea mese quæ est in ῶ hypo phrygio tono † distabit. Quod in hoc facile perspicietur, si quis ad mesen hypophry † distat
gij, quæ est φ eiusdem hypophrygij ω comparet, quæ est hypodorij quidem mese, in hypophrygio autem lichanos meson. Nam φ atq; ω tono differunt, quod pagina interiecta demõstrat. Item mese hypolydij ab ea quę est mese hypophrygij toni differentiã facit. Namq; C quæ est mese hypolydij tono distat à φ, quæ est hypolydij quidem lychanos mesen, in hypophrygio autẽ mese. Item mese hypolydij quæ est C ab ea quę est mese dorij semitonio distat. Quod hinc poterit agnosci, quoniã ordinẽ sursum prodeũtem eius meses, quę est hypolydij, atq; eum ordinem in sursum prodeuntem eius meses, quę est dorij, unus uersiculus, non pagina distinguit. Quo fit ut mese hypodorij ab ea mese quæ est dorij, integra diatessaron consonantia distet, idq; probatur hoc modo: Nam quæ est mese ω in hypodorio, eadẽ est ω in dorio hypate meson est, ab ea quę est mese, in quo uis modo uel genere diatessaron cõsonantia differẽs. Itẽ mese dorij quę est π ab ea mese quæ est phrygij, id est, M distat tono. Nã quę est mese in dorio, π eadẽ in phrygio lychanos meson. Rursus mese phrygij quæ est M, ab ea mese quę est lydij, id est, ι distat tono. Nã quæ in phrygio est My mese, in lydio est lychanos mesen. Rursus mese lydij modi ab ea mese quę est myxolydij, id est, H semitonio distat. Etenim † si ordo, qui rectus lydij cõtinet mesen, ei ordini qrectus † is
myxolidij meseu habet cõparatus nõ paginula, sed uersu † disiungit. Ea quoq; mese quæ est myxolidij ϟ ad eam mesen quæ est hypermixolidij, id est, r toni differentiã † distinguitur
facit, idcirco quoniam H quæ in myxolidio mese est, eadem in hypermixolidio lychanos meson est. Vnde fit ut mese dorij ab ea mese quę est myxolidij diatessaron cõsonãtia distet. Id probatur hoc modo: Nam meson quæ est dorij, id est, † π eadem est † N
myxolidij, id est, † π hypate meson, quæ ad cuiuslibet modi mesen diatessaron cõso † N
nãtiam seruat. Item mese dorij, id est, † π ad eam mesen quæ est hypermyxolidij quæ † N
est r diapente cõsonantiam seruat. Ea enim mese quæ est dorij, id est, † π. In ordine † N
hypermyxolidij lychanos hypaton est. lychanos autem hypaton ad mesen in diatonico genere in quolibet modo si comparetur, diapente consonantia distat. Cur autẽ octauus modus, qui est hypermixolidius, adiectus est, † hic patet. Sit bis diapason cõ † hinc
sonantia hæc.

| A | B | C | D | E | F | G | H | I | K | L | M | N | O | P |

Ratio superius dispositæ modorum descriptiõis. Cap. XVII.

Dlapason igitur consonantiam seruat A ad id quod est H, octo enim uocibus cõtinetur, primam igitur dicimus esse speciem diapason ea, quæ est A H, secundam uero B I, tertiam C K, quartã D L, quintam E M, sextam F N, septimam G O. Relinquitur igitur extra H P, quæ ut totus ordo impleatur adiecta est, atq; hic est octauus modus, quem Ptolemæus super annexuit.

Quemadmodum indubitanter Musicæ consonantiæ aure dijudicari possint. Cap. XVIII

VT † uero indubitanter consonantiarum ratio colligatur, tali breuissimo ac † ergo
simplici effici poterit instrumento. Sit †igitur regula diligẽter extẽsa A D, cui duo hemisphæria, quas magadas Græci uocant, insuper apponãtur, ita ut ab ea quæ est E curuatura ad id φ est B deducta linea rectos circa se angulos reddat, item ab ea quæ est F curuatura ad id quod est C punctum deducta linea rectos circũ se angulos efficiat. Sint uero hæ æqualiter undiq; perpolitæ ad eosdem usus sint eisdem alię æquales paratæ, super has intendatur neruus æqualis undique, is qui est A E F D. Si †igitur diatessaron cõsonantiam qualis sit reperire uo † non legitur
luero, hoc modo faciam ab E puncto, quo neruus semisphærium tangit, usq; ad F pũctum, quo rursus ab alia parte altero neruus semisphærio iungitur, diuido spatiũ,

quod est E F septem partibus, & ad partem quartam septimarum appono punctũ quod est K, est igitur E K ad eam quæ est K F sesquitertia. Si igitur ad K æquũ superioribus semisphærijs apposuero, atq; alterutra uicissim E K & K F plectro adhibito pellantur, diatessaron distantiam consonabit. Sin uero simul partes idem C K & K F utrasq; percussero, diatessaron cõsonantiam nosco. Quod si diapente effi cere uolumus, quinque partibus totam chordam, id est, spatium ab E ad F diuido ac tres uni proportioni, duas uero reliquæ dabo, atq; ita posito semisphærio, secũdum superius dictũ modum consonantias dissonantiasq; perpendo, item si diapason consonantiã temptare uoluero, totũ tribus partibus seco, atq; in unã duasq; distribuens easdem simul uel alterutram pulsans †quid cõsonet, uel quod dissonet utrasq; cognosco. Tripla uero quæ ex permixtis cõsonantijs nascitur, ita redditur, ut † si totam in quatuor partium diuisionibus, † partiamus atque in tres & unam tota nerui prolixitas diuidatur, itaque semisphærium tribus appositum triplæ proportionis dissonantiam & consonantiam reddat.

† quod

† partiamur

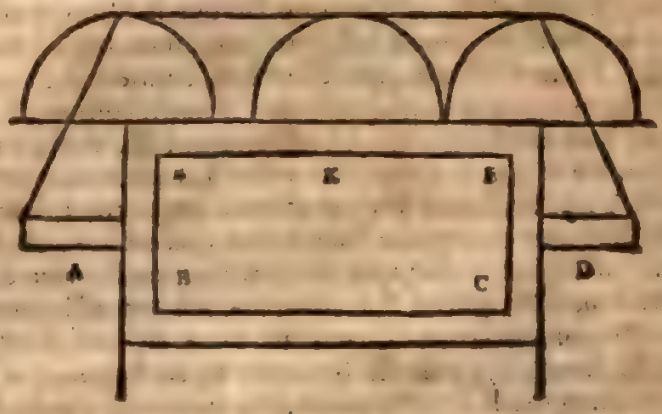

ANITII MANLII SE-
VERINI BOETHI, DE MVSICA, LIB. V.
PROOEMIVM.

POST monochordi regularis diuisionẽ adijciẽda arbitror esse ea, in quibus ueteres Musicæ doctores sententiæ diuersitate discordant, habendumq; de omnibus subtile iudiciũ, atq; id q̃ proposito deest operi, mediocris doctrinæ † dispositione supplendum est. Potest enim alia quoq; esse diuisio, in qua nõ unus tantummodo neruus assumitur, qui positis proportionibus † diuidat. Verũ octo, atq; eiusmodi cythara fiat, † aut in pluribus, & quanti necessarij sunt nerui, tota proportionũ ratio quasi oculis subiecta cernatur.

† dispensatione

† diuidatur

† ut

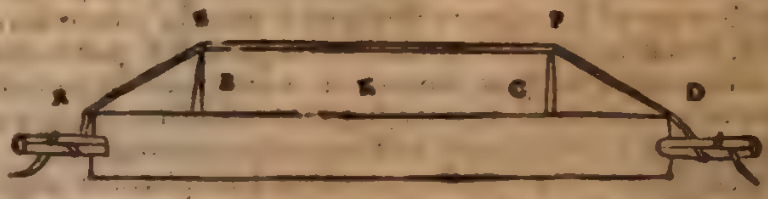

De ui harmonicæ & quæ sint eius instrumenta iudicij, & quo nam usq; sensibus oporteat credi, Cap. I.

SEd de his paulò pòst loquemur, nunc dicendum est quæ sit uis harmonicę, de qua tractare instituẽtes, quatuor libros impleuimus. Naturã uero eius †unoq; exprimendam in huius quinti uoluminis seriem distulimus. Harmonica est facultas differentias acutorum & grauium sonorũ sensu ac ratione perpendẽs. Sensus enim ac ratio, quasi quædam facultatis harmonicæ instrumenta sunt. Sensus namq; confusum quiddam ac proximè tale, quale est illud quod sentit, aduertit. Ratio †autem dijudicat integritatem, atq; unas persequitur differentias. Itaq; sensus inuenit quidem confusa ac proxima ueritati, accipit uero ratione integritatẽ. Ratio uero ipsa quidem inuenit integritatem, accipit uero †sensu confusam ac proximam ueri similitudinem. Namq; sensus nihil concipit integritatis, sed usq; ad proximum uenit. Ratio uero dijudicat, uelut si quis manu circulum scribat, fortasse eum circulũ uerè oculus arbitretur. Ratio uero nullo modo esse id quod simulatur intelligit. Hoc uero idcirco est, quoniam sensus circa materiam uertitur, species q; in ea comprehenditur, quæ ita sunt fluidè, atq; imperfectè. † Neque determinatè, & †usq; ad unguem expolitè, sicut est ipsa materia. Quare †ipsum quoque confusio sequitur, mentem uero atque rationem, quoniam materia non moratur, species quas præuidet, præter subiecti communionem intuetur, atq; ideo eam integritas cõmitatur ac ueritas, †potiusq; in sensum quod peccatur, aut minus est, aut emendat, aut cõplet. Fortasse aũt id quod sensus non integrè, sed confusè, atq; ueritate minus quasi quidam incallidus æstimator agnoscit, in singulis minus habeat errati. Collecta uero multiplicantur in summam, atq; idcirco †magnam faciunt differentiam. Nam si duas uoculas tono sensus distare arbitretur, neq; distent, rursusq; ab una earum †tono putet distare tertiam, neque sit integra ac uera toni sit distantia. Item tertiæ quartæq; toni sensus differentiam putet, atq; in eadem quoq; errent, neq; sit differentia toni, ab hac etiam quarta, quintam distare semitonium putet, neque uerè, neque integrè æstimet, in singulis fortasse minus uideatur erratum. Quod uero in primo tono sensus reliquit, atque id quod in secundo & tertio atque in quarto semitonio peccatum est, in unũ congregatum atq; collectum efficiet, ut prima uox ad quintam uocem diapente nõ consoneat cõsonantiam, quod oportebat fieri si tres tonos ac semitonium sensus integrè iudicasset. Quod igitur in singulis tonis minus peruidebatur, id collectum in consonantiam euidenter apparuit. Atq; ut peruideatur sensum quidem confusa colligere, nullo modo autem ad integritatem rationis ascẽdere, sic consideremus: Datæ enim lineę maiorem minorem †ne aliam reperire, nihil est difficilè sensui. Propositaq; uero mensura, ut tãto maiorem, tantoue minorẽ reperiat, id non faciet sensus prima conceptio, sed solers rationis inuentio. Vel si rursus datã lineam propositum sit uel duplicare, uel dimidiam secare, id fortasse licet paulò difficilius quàm confusè maiorem minoremue reperire, poterit tamen sensus inuentione constitui. Si uero imperetur, ut propositæ lineę tripla ponatur, uel ab ea pars tertia recidatur, uel quadrupla cõstituatur, uel pars quarta resecetur nonne impossibile sit sensui, nisi integritas rationis accedat, hoc ideo, quia per processus quidẽ rationi locus accrescit, deficit sensui. Si enim octauam partem propositæ lineę auferre aliquis imperetur, uel eiusdem octuplam dare cogatur, totius quidem †dimidiam sumere compellitur, dimidiæq; dimidiã, ut sit quarta, quartæ †q; dimidiũ, ut sit octaua. Rursusq; totius duplam, duplęq; duplam, ut sit quadrupla, quadruplæq; duplam, ut sit octupla. Itaque in tanta rerum numerositate nihil efficit sensus. Cuius omne iudicium subitum, atq; in superficie positum integritatẽ persecutionem q; non explicat. Idcirco non est aurium sensui dandum omne iudicium, sed exhibenda est etiã ratio quę errantem sensum regat ac temperet, qua labens sensus deficiensq; ueluti baculo innitatur. Nam ut singulę artes habent

uimq;

uero

non legitur

nec atq; sensum

potius que quod in sensu aut peccatur

maximam tonum

ne

dimidietatẽ

non legitur

† aſciculũ Cæpinus Aſciũ c poſt s abſcindendo carpẽtorũ inſtrumentũ eſt. Huius diminutiuũ aſciola. Inde textũ hic coruptũ opinor.

bent inſtrumenta quędam quibus partim confuse aliquid informent, ut † aſciculum, partim uero quod eſt integrum deprehendat, ut circinũ. Ita etiam harmonica uis habet duas iudicij partes, unam quidem huiuſmodi, per quam ſenſus cõprehendit ſubiectorum differentias uocum. Aliam uero per quam ipſarum differentiarum modum menſuramq; conſiderat.

Quid ſit harmonica regula, uel quam intentionem harmonici † Pythagorici uel Ariſtoxenus, uel Ptolemæus eſſe dixere, Cap. II.

† Pythagorei

† multa

HViuſmodi igitur inſtrumẽtum in quo rationis adhibito modo, ſonorũ differentiæ perquirũtur, uocatur harmonica regula, in qua re † multorũ doctorum ſentẽtiæ diſcordia fuit. Quidam enim qui Pythagoricis diſciplinis maximè crediderunt. Hanc intentionem harmonicæ eſſe dicebãt, ut cuncta rationi conſentanea ſequerentur. Senſum enim dare quædam quodã modo ſemina cognitionis, rationem uero perficere. Ariſtoxenus uero è contrario rationem quidem comitem ac ſecundariũ eſſe dicebat, cuncta uero ſenſus iudicio terminari, & ad eius

† tendendum

modulationem conſenſumq; eſſe † tenendũ. A Ptolemæo autem quodam modo harmonicę definitur intentio, ea ſcilicet, ut nihil auribus rationiq; poſſit eſſe contrariũ. Id enim ſecundum Ptolemæum harmonicus uidetur intendere, ut id quod ſenſus iudicat ratio quoq; perpẽdat, & ita ratio proportiones inueniat ut ne ſenſus reclamet, duorumq; horum concordia omnis harmonicæ intentio miſceatur. Atq; in eo maxime Ariſtoxenum ac Pythagoricos reprehẽdit, quod Ariſtoxenus nihil rationi, ſed

† quia

tantum ſenſibus credit; Pythagoricos autem † quod minimum ſenſibus, plurimũ tamen proportionibus rationis inuigilent.

In quo Ariſtoxenus uel Pythagorici uel Ptolemæus grauitatem atque acumen conſtare poſuerunt, Cap. III.

† arbitrabatur

QVoniam uero ſonum eſſe omnes conſentiunt aẽris percuſſionem, grauitatis atq; acuminis differentiam diuerſa ratione ponebant. Ariſtoxenum ſecuti, & Pythagorici. Ariſtoxenus quippe ſonorum differentias ſecũdum grauitatẽ, atq; acumen † arbitratur in qualitate conſiſtere. Pythagorici uero in quantitate ponebãt. Ptolemæus autem Pythagoricis propior uidetur. Idcirco quoniam ipſe quoq; grauitatẽ atq; acumen nõ in qualitate putat, ſed in quantitate conſtitui. Etenim ſpiſſiora ac ſubtiliora corpora acumen rariora & uaſtiora ædere grauitatem, ut nihil nunc de intenſionis relaxationisq; modo dicatur.

† aliquid

Quãquam etiam cum relaxatur † aliqua quaſi ſit rarius atque craſſius, cum uero intenditur ſpiſſius redditur, ſubtiliusq; tenuatur.

De ſonorum differentijs Ptolemæi ſententia, Cap. IIII.

† non legitur

† diuiſit

HIs † igitur ita expeditis differentias ſonorũ Ptolemæus † diuidit hoc modo: Vocum aliæ ſunt uniſonæ, aliæ minimæ. Vniſonę ſunt, quarum unus ſonus eſt, uel in graui, uel in acuto. Non uniſonę uero, quãdo alia eſt grauior, alia acutior. Harũ partim ita ſunt, ut earum inter ſe differentia cõmuni fine iungatur. Nõ enim diſcreta eſt, ſed à graui in acutum ita deducitur, ut cõtinua uideatur. Aliæ uero ſunt non uniſonæ, quarum differentia ſilentio interueniente diſtinguitur, ut uero uoces communi fine iungantur, fit hoc modo: Sicut enim cum in nubibus arcus aſpicitur, ita colores ſibimet ſunt proximi, ut non ſit certus finis, cum alter ab al-

† diſgregatur

tero † diſgregetur. Sed ita uerbi gratia à rubro diſcedit ad pallidum, ut per continuã mutationẽ in ſequentẽ uertatur colorẽ, nullo medio certoq; interueniẽte, qui utroſq; diſtinguat, ita etiã fieri ſolet in uocibus, ut ſi quis percutiat neruum eumq; dum percutit torqueat, euenit ut in principio pulſus grauior ſit, dum torquetur uero uox illa tenuetur, continuiq; fiant grauis uocis ſonitus & acutæ.

Quæ

Quæ uoces enharmoniæ sunt aptæ, Cap. V.

CVm igitur non unisonarũ uocum aliæ sint continuæ, aliæ disgregatæ. Cõtinuæ quidem tales sunt, ut inter se earũ differentia cõmuni fine iungatur, nec habeat locũ designatũ uox acuta grauisq; quem teneant. Discretæ uero habent proprios locos, uel uti colores impermixti, quorum differẽtia uisitur suo quodam loco constituta. Continuę quidem non unisonę uoces ab harmonica facultate separantur. Sunt enim sibi ipsis dissimiles, nec unum aliquid personantes. Discretæ uero uoces harmonicę subiiciuntur arti. Potest enim distantium sibiq; dissimilium uocum differẽtia deprehendi, in quibus quæ iunctæ efficere melos possint, ἐμμελῆ dicuntur, ἐναρμόνια autem quibus iunctis effici non potest.

Quem numerum proportionum Pythagorici statuunt, Cap. VI.

COnsonæ autẽ uocantur, quę copulatæ mixtos suauesq; efficiunt sonos. Dissonæ uero quæ minime. Et hoc quidem est Ptolemæi de sonorum differentia iudicium. Nunc autẽm quid à cæteris Musicis in consonantiarũ positione dissenserit, dicendum uidetur. Pythagorici enim consonantias diapente ac diatessaron simplices arbitrantur, atq; ex his unam diapason consonantiã iungunt, esse etiam diapente ac diapason, & bis diapason, illam † triplicis, hanc quadrupli. Diapason uero ac diatessaron consonantiam esse non æstimant, idcirco quoniam non insuper particulari uel multiplici cadit cõparatione, sed in multiplici superpartiente. Est enim hæc ꝓportio uocũ, ut octo ad 3, si quis enim horũ in medio quatuor ponat efficit terminos hos 8 4 3. Quorum octo ad 4 diapason efficiunt consonantiam, 4 ad 3. diatessaron, octo uero ad 3, in multiplici superpartiente constituit. Quæ aũt sit multiplex superpartiens comparatio, ex Arithmeticis libris cognoscẽdum est, & ex his quæ secundo huius institutionis libro digessimus. Pythagorici autem consonantias in multiplicibus ac superparticularibus ponũt sicut in eodẽ libro secundo, quartoq; prædictũ est. A superpartientibus uero ac multiplicibus superpartientibus cõsonantiam separant. Quibus autem modis diapason quidem duplici, diatessaron uero sesquitertio, ac diapente sesquialtero † iungũt Pythagorici, ex secundo huius institutionis musicę libro quarto petendum est. † triplici † coniungunt

Quod reprehendat Ptolemæus Pythagoricos in numero propositionum, Cap. VII.

REprehendit autẽ Pythagoricos Ptolemæus, totamq; eam quam prædictis libris exposuimus demonstrationẽ pluribus modis, in quo totũ illud etiam quod diatessaron ac diapente sesquialtero & sesquitertio cõiungunt, in reliquis uero superparticularibus cum eiusdẽ sint generis, nullas omnino applicent consonantias.

Demonstratio secundum Ptolemæum diapason & diatessaron consonantiæ, Cap. VIII.

PRobat autem ex diapason & diatessaron quãdam symphoniam fieri hoc modo. Quoniam † enim diapason consonantia talem uocis efficit coniunctionem, ut unus atq; idem neruus esse uideatur. Idq; Pythagorici quoq; consentiunt. Quocirca si qua ei cõsonantia fuerit addita integra inuiolataq; seruatur. Ita enim diapason cõsonantię additur tanquã uni neruo. Sit igitur diapason consonantia quę cõtineatur inter hypaton meson & neten diezeugmenon. Vtraq; hæc ita sibi consentit, † at cõiungitur sono, ut una uox quasi unius nerui, non quasi duorum mixta pellat auditũ. Quamcũq; igitur huic diapason consonantię consonantiã iunxerimus, seruat integra, quia ita iungunt tanq; uni uoculæ ac neruo. Si igitur hypate meson, & neten diezeugmenon duæ in acutũ diatessaron fuerint iunctæ † si cõiungit nete quidẽ diezeugmenon ea quæ est nete hyperboleon, hypate autẽ meson, ea quę est mese, utraq; ad utramq; cõsonabit, & mese ad neten diezeug. & eadẽ mese ad hypaten meson. Item nete hyperboleon ad neten diezeugmenon, & ad hypaten meson. Item si ad grauiorẽ partem † utriusq; diatessaron consonantiæ relaxen- † non legitur † atq; † sicut ũ igitur † utrisq;

† meſen † ad nete tur, erit ad † meſes quidem hypaton diateſſaron retinens cõſonantiam hypate hypaton, ad neten aũt diezeug. parameſe. Conſonabitq; & hypate hypaton ad hypaten meſon, & † ad neten diezeugmenon ad parameſen & nete diezeugmenon, & ad hypaten meſon. Sed eo modo ut grauior, quæ eſt, ad ſibi quidẽ proximã diateſſaron retineat conſonantiam, ad ulteriorem uero diateſſaron ac diapaſon, ut hypate hypaton, ad hypaten meſon diateſſaron, ad neten diezeugmenon diateſſaron ac diapaſon. Item nete hyperboleon, quæ eſt acutior, ad ſibi proximã neten diezeugmenon diateſſaron conſonantiam, ad hypaten meſon diateſſaron ac diapaſon.

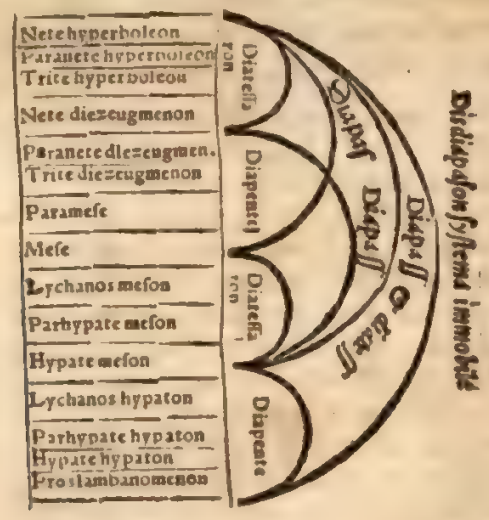

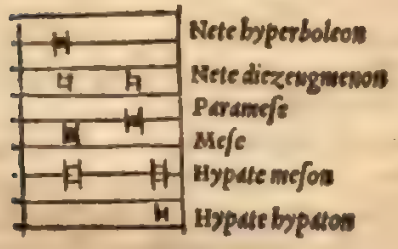

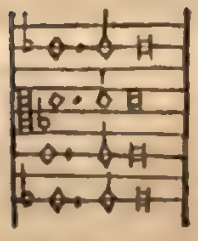

Quæ ſit proprietas diapaſon conſonantiæ, Cap. IX.

† inuiolatusq; HOc uero idcirco euenire contendit, quoniam diapaſon penè una uocula eſt, taliſq; conſonantia eſt, ut unum quodãmodo effingat ſonum, & ſicut denario numero, qui fuerit additus intra eum poſitus integer † inuiolatus ſeruatur. cum in cæteris ad ita minimè eueniat, ita etiam in hac conſonantia. Nam ſi duo tribus adijcias, quinque cõtinuo reddis, & numeri ſpecies immutata eſt. Si uero eoſdẽ denario addas, duodecim feceris, & binarius iunctus denario conſeruatus eſt.

Item

Item ternarius cęteriq; eodē modo, ita igitur symphonia diapason quācumq; aliam susceperit consonantiā seruat, nec immutat, nec ex cōsona dissonam reddit. Nam sicut diapente symphonia iuncta diapason cōsonantiæ in tripla, scilicet, proportione diapason ac diapente consonantiam seruat, ita etiam diatessaron cum sit consonantia iuncta cum diapason, aliam consonantiam reddit, & fit secundum Ptolemæū alterius cōsonantiæ additio †eiusq; est diapason ac diatessaron in multiplici superpartiente cōstituta. Estq; ea proportio dupla superbipartiēs, ut octo ad tres, habēt enim ternarium octo bis, duasq; eius partes, id est, duas unitates. † eius quæ

Quibus modis Ptolemæus consonantias statuat, Cap. X.

ET de Pythagoricorū quidem opinione Ptolemæus ita dijudicat: Quibus uero modis ipse consonantiarū proportiones numerosq; uestiget, hinc ordiendum est. Voces, inquit, inter se uel unisonæ sunt, uel non unisonę. Nō unisonarum autem uocū aliæ quidem sunt æquisonæ, † aliæ emmelis, aliæ dissonæ, aliæ ecmelis. Et unisonæ quidem sunt, quæ unum atque eundem sigillatim pulsæ reddunt sonum. Aequisonę uero, quæ simul pulsæ unum ex duobus atq; simplicē quodammodo efficiunt sonū, ut est diapason, eaq; duplicata, quæ est bis diapason. Cōsonæ autem sunt quæ compositum permixtumq; suauem tamen efficiunt sonum, ut diapente ac diatessaron. Emmelis autem sunt, quæcunque quidem consonæ non sunt, possunt aptari tamen rectè ad melos, ut sunt hę quæ cōsonantias iungunt. Dissonæ uero sunt, quæ non permiscent sonos, atq; insuauiter feriunt sensum. Ecmelis uero quæ nō recipiūtur in cōsonantiarum coniunctione, de quibus paulò posterius in diuisione tetrachordorum dicemus. Quoniam igitur uniuocis quidem comparationi bus proximè sunt ęquiuocę, necessariè est ut æquis numeris ea numerorum inæqualitas adiungatur, quæ est proxima æquis. Est autem iuxta æqualitatem numerorū ea quæ est dupla. Nam & prima multiplicitatis species est, & maior numerus cum † minorem numerū superuenit, æquo cum ipsi minori transcendit, ut duo unū uno transgrediuntur, qui eidē unitati ęqualis est, iure igitur duplex proportio æquisonis aptatur, id est, diapason. Bis diapason uero bis duplici, id est, quadruplo. Quæ autē proportiones diuidūt duplicem proportionem primæ ac maximę, his aptandæ sunt consonantijs quæ diuidunt diapason † æqui consonantiam. Vnde fit, ut diapente quidem sesquialteræ, diatessaron uero sesquitertię cōparationi copulentur. Iunctæ uero, †cōsonantiæ cum æquisonis alias efficiunt consonantias, ut diapente ac diapason in triplo, diatessaron ac diapason in ea proportione quæ est octo ad tres. Emmelis autē sunt quę diapente ac diatessaron diuidūt, ut tonus cęteræq; proportiones, de quibus paulò posterius in diuisione tetrachordorū loquemur, simplices earū scilicet partes. † minorē † æquisonam † consonantiam

Quæ sunt æquisonæ, uel quæ consonæ, uel quæ emmelis, Cap. XI.

IGitur æquisonæ quidem sunt diapason ac bis diapason, quoniam earum temperamento mixturaq; unus atque simplex quodammodo efficitur sonus. Consonantię autem sunt, primæ quidem insuperparticularibus sesquialtera & sesquitertia, id est, diapente ac diatessaron, & diapason ac diapente, & diapason ac diatessaron, hæ sunt compositæ atq; coniunctæ ex æquisonis & consonantibus † Emmelis autem reliqui inter has poni possunt, ut inter diatessaron ac diapente differentia tonus, iunguntur q; quodāmodo æquisonæ quidem ex consonantibus, ut diapason ex diatessaron & diapente. Consonantię aūt ex his qui emmelis soni uocantur, ut eadem diapente & diatessaron tonis cęteriscq; posterius dicendis proportionibus, sed quomodo quidem horum omnium proportio colligi possit, ex eo loco sumendum est, quem quarto uolumine in fine descripsimus, ubi † numerus super semisphæria tendebatur. Ibi enim deprehenditur æquisonantia, diapason ac bis diapason, & consonantiæ simplices diapente ac diatessaron, & cōsonantiæ compositæ, diapason ac diapente, & diapason ac diatessaron & qui sunt emmelis soni, ut in toni differentia consistentes. † Emmelis aūt sunt reliqui † nerus

Quemadmodum Aristoxenus intervallum consideret, Cap. XII.

Quid uero de his Aristoxenus sentiat, breuiter aperiendū est. †Ille enim quoniam minimè tractatū rationi constituit, sed auriū iudicio permittit. Idcirco uoces ipsas nullis numeris notat, ut earū colligat proportiones, sed earum in medio differentiam sumit, ut speculationem non in ipsis uocibus, sed in eo quod inter se differunt, collocet, nimis improuidè, qui differentiā se scire arbitretur earum uocum, quarum magnitudinem nullam, mensuramue constituat. Hic igitur & diatessaron cōsonantiam duorum tonorum ac semitonij esse proponit, & diapente trium tonorum ac semitonij, & diapason sex tonorum, quod fieri non posse superioribus uoluminibus demonstratum est.

† ipse

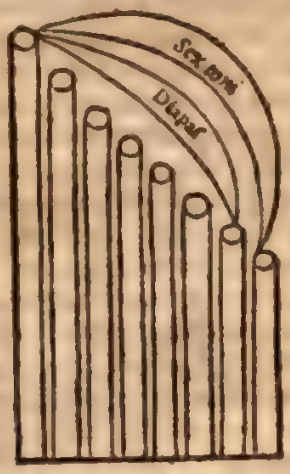

Descriptio octochordi, qua ostenditur diapason consonantiā minorem esse sex tonis, Cap. XIII.

Docet autem Ptolemæus per cuiusdā octochordi diuisionē diapason intra sex tonos cadere hoc modo: Intendantur enim octochordæ, id est, A B C D E F G H, fiatq; sesquioctaua A K eius quæ est B L, & B L eius quæ est C M, & C M eius quę est D N, & D N eius quę est E X, & E X eius quæ est F O, & F O eius quę est G P. Erūt igitur sex toni. Rursus inter F O & G P H ducat medius neruus ad R. Erit igit A K dupla ab eo q̄ est H R. Pulsæ igitur simul A K H R diapason æquisonantiā consonabunt. Si uero aliquis G P percutiat, semper erit paulò acutior q̄ est H R. Ac per hoc transcendūt sex toni diapason consonantiā. Si enim A K & G P diapason pulsati resonarent, tonorū sex esset diapason cōsonantia. Si uero his idem A K & G P nō cōsonantibus A K & H R diapason cōsonarent, & H R acutior esset q̄ G P diapason cōsonantia sex tonos excederet. Nunc uero quia cōsonantibus A K & H R eadē H K ab ea quę est G P grauior inuenit, non † intra potest dubitari, quin sex toni diapason cōsonantiam excedant. Atq; ita sensu quoq; potest colligi diapason consonantiam †inter sex tonos cadere. Sic igitur Aristoxeni error sine dubitatione conuincitur.

† inter

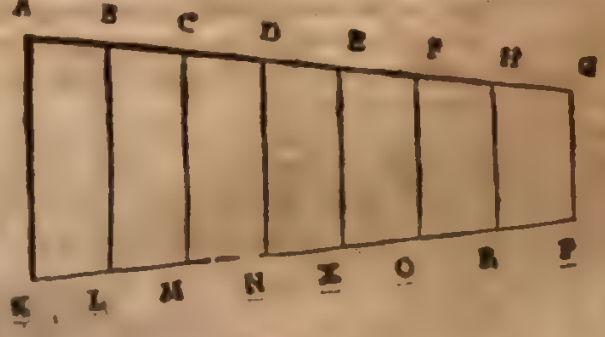

Diatessa-

Diatessaron consonantiam tetrachordo contineri. Cap. XIIII.

NVnc de tetrachordorum diuisione dicendum est. Etenim diatessaron consonantia quatuor efficitur neruis, idcirco etiam diatessaron nuncupatur, ut igitur duobus neruis altrinsecus positis †ad diatessaron symphoniam consonantibus tetrachordum fiat, duos necesse est statui in medio neruos, qui ad se inuicem, atq; ad extremos tres proportiones efficiant. † ac

Quomodo Aristoxenus uel tonum diuidit, uel genera eiusq; diuisionis dispositio. Cap. XV.

HOc igitur diatessaron Aristoxenus per genera tali ratione partitur. Diuidit enim tonum in duas partes, atq; id semitonium uocat. Diuidit in tres partes, cuius tertiam diesin uocat chromatis mollis, diuidit in 4, cuius quartam cum propria medietate, id est, cum octaua totius toni appellat diesin chromatis hemiolij. † Rursus solam quartam eius uocat diesin enharmonios. † hæc non intelliguntur

FIGVRA GLAREANI.

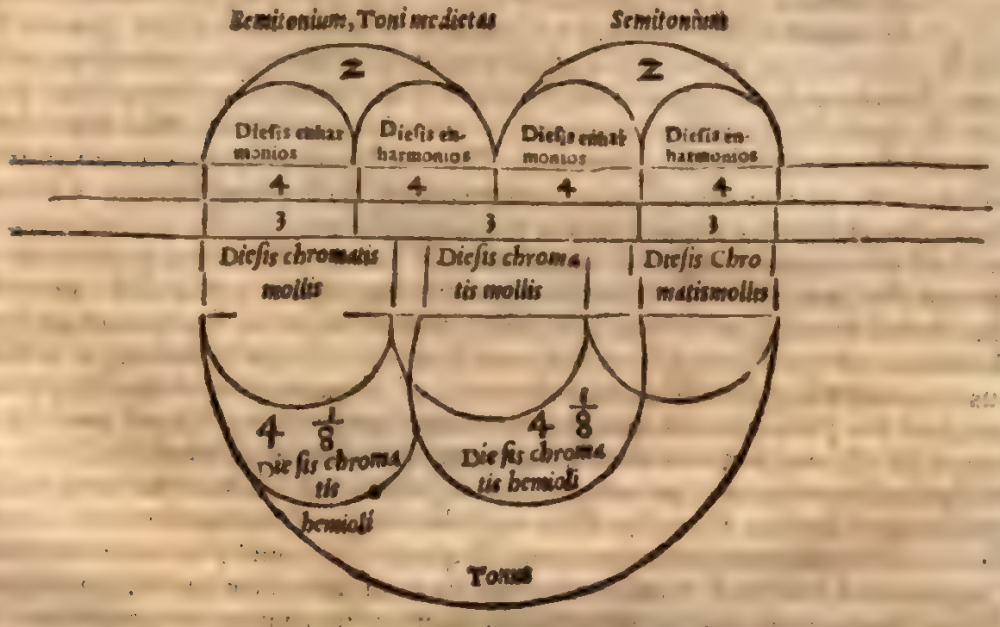

Omnium interuallorum quæ in tono sunt secundum Aristoxenum diuisio.

Ad Lectorem.

Minutas diuisiones pingere non potuimus chare lector. Nam Aristoxenus tonum in duodecim partes scindit. Diesis ergo enharmonios habebit tres. Diesis autem Chromatis mollis habebit quatuor, demum hemitonium sex, Diesis uero Chromatis hemioli quatuor & semis obtinebit. Quod si dupletur spatium, ut paulò post Boëthius, erunt quæ diximus interualla omnia duplanda ob numeros commodiores quod doctus facilè uidet, Vale.

Cum igitur hæc ita sint, cumq; generum diuisio secundum eum sit duplex, unum quidem genus est mollius. Aliud uero incitatius. Et mollius quidem est enharmonium, incitatius uero diatonicum. Inter hęc uero consistit chromaticum incitatione molliticq; participans, fiunt igitur secundum hunc ordinem differentiæ permixtorum

generũ ſex. Vna quidem enharmonij, ɔ autẽ chromatici, id eſt, chromatici mollis, & chromatici hemiolij, & chromatici thonizi. Duæ uero reliquę diatonici mollis, atq; incitati. Quorũ omnium talis ſecundũ Ariſtoxenũ diuiſio eſt. Quoniã enim quarta pars toni dieſis enharmonios nuncupari prædicta eſt, quoniãq; Ariſtoxenus nõ uoces ipſas inter ſe cõparat, ſed differentiã uocũ interuallumq; metit, & ſecundũ eum tonus eſt duodecim unitatum, huius igitur erit pars quarta dieſis enharmonios tres, Quoniã uero ex duobus tonis ac ſemitonio diateſſaron cõſonantia iungit, erit tota diateſſaron ex his duodecim ac ſex unitatibus cõſtituta. Sed quoniã ſæpe fit, ut ſi uſque ad octauas uelimus deducere partes, nõ in integros numeros, ſed in aliquas particulas incurramus, idcirco † quidẽ facienda eſt tota diateſſaron conſonantia 60. At uero 24 tonus, ſemitoniũ duodecim, pars quarta, quę dieſis enharmonios dicit, ſex, octaua aũt tres, iuncta uero octaua cum quarta, ſex, ſcilicet, cũ tribus, ut faciat dieſin chromatis hemiolij erunt nouem. His igitur ita conſtitutis tria genera enharmonicum, chromaticũ, diatonicũ, has Ariſtoxeno uidẽt habere proprietates, ut alia eorum dicãtur ſpiſſa, alia minimè. Spiſſa ſunt, † quorum duę grauiores proportiones Vnam eam, quę ad acutum, appoſita eſt, magnitudine non uincunt. Non ſpiſſa uero † quorum duę proportiones unam reliquã poterunt ſuperare, eſt autẽ enharmonium & chromaticũ ſpiſſum, diatonicum uero non ſpiſſum. Itaq; enharmoniũ ſecundum Ariſtoxenum diuidit ſic 6, 6, 48, ut inter grauem neruum, ac prope grauem, ſit quarta pars toni, quę dicitur dieſis enharmonios, cum ſit tonus 24 unitatibus conſtitutus. Item ſecundum interuallum à graui neruo ad tertium, ſit eadem quarta † pars toni. Reliqui uero qui reſtant ex ſexaginta qui totius proportionis ſunt inter tertiũ à graui neruo atq; acutiſſimũ quartum ponũtur 48 & duæ proportiones ad grauem poſitæ, id eſt, 6 ac 6, unam reliquã ad acutum locatã, id eſt 48 non uincunt. Chromatis uero mollis hanc facit diuiſionem 8, 8, 44, ut octo atq; octo ſint tertiæ partes totorũ, eſt enim tonus (ut dictũ eſt) 24 unitatum, & dicitur toni pars tertia dieſis chromatis mollis. Item chromatis hemiolij diateſſaron ita partitur, 9, 9, 42. Eſt † aũt dieſis chromatis hemiolij pars octaua toni cum quarta, id eſt, ex 24 ſex cum tribus. Item chromatis thonizi talis ſecũdum Ariſtoxenũ partitio eſt, 12, 12, 36. Scilicet, ut in duobus interuallis ſingula ſemitonia conſtituat, & q̃ reliquum eſt in ultimo. Atq; in his omnibus duæ proportiones, quæ grauiori neruo ſunt proximę, reliquã quæ ad acutum poſita eſt, † magnitudine minimè ſuperant, ſunt enim (ut dictũ eſt) ſpiſſorũ generũ. Spiſſa quippe genera ſunt enharmoniũ atq; chromaticũ. Diatonica uero diuiſio ipſa quoq; eſt duplex. Et mollis quidẽ diatonici diuiſio eſt hoc modo 12, 18, 30, ut 12 ſemitonium ſit, decem & octo ſemitoniũ, & quarta pars toni † 32 uero q̃ reliquũ eſt. Quorum decẽ & octo & 12 efficiunt 30, nec ſuperant abea arte quę reliqua eſt. Item diatonici incitati talis partitio eſt, ut ſemitonium ac duos habeat integros tonos 12, 24, 24, ex quibus 24 & 12, id eſt, 36 non ſuperant à reliqua parte quę ad acutũ eſt, ſed potius uincunt. Eſt igitur ſecundum Ariſtoxenum tetrachordorum prędicta partitio, quę ſubiecta deſcriptione monſtratur.

† non legitur

† quarum

† quarum

† 6

† enim

† magnitudinem

† 30

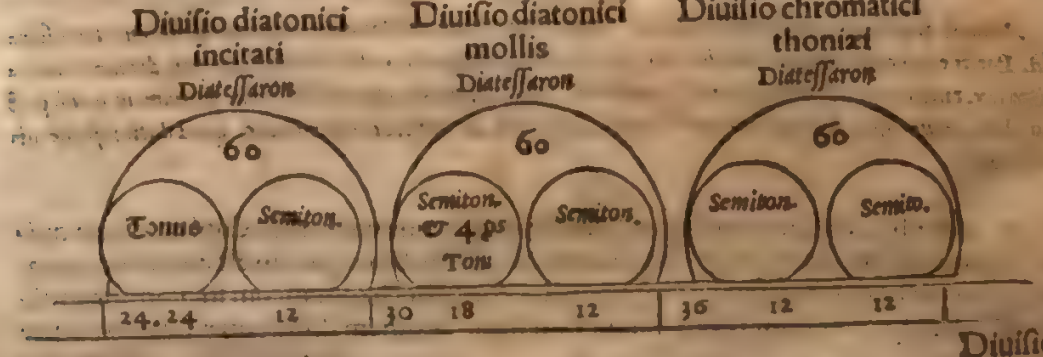

Diuiſio

totum negotiũ in tetrachordi hyperboleon ita (ut
eo) declarauimus, ut facilè Lector consideret quid
Deus uoluit elaborare. Multa tamen ex superiori
præsupponenda sunt, ut quomodo se diuisio generũ
eat, alioqui inutilis erit labor. Cætera mi lector
attentioni cõsiderãda relinquo, uale et me ama, id
uolo te admoneri in applicatiõe, grauiores chor
uertisse ad maiorem numerum, cum tamen hic nu-
us non sit chordarum, sed potius interuallorum.
ergo nete diezeugmenon erat, ibi aptè potuit po-
ete hyperboleon. Attamen credè parum erroris
. Nomina enim nõ omnino speculationẽ impediũt.

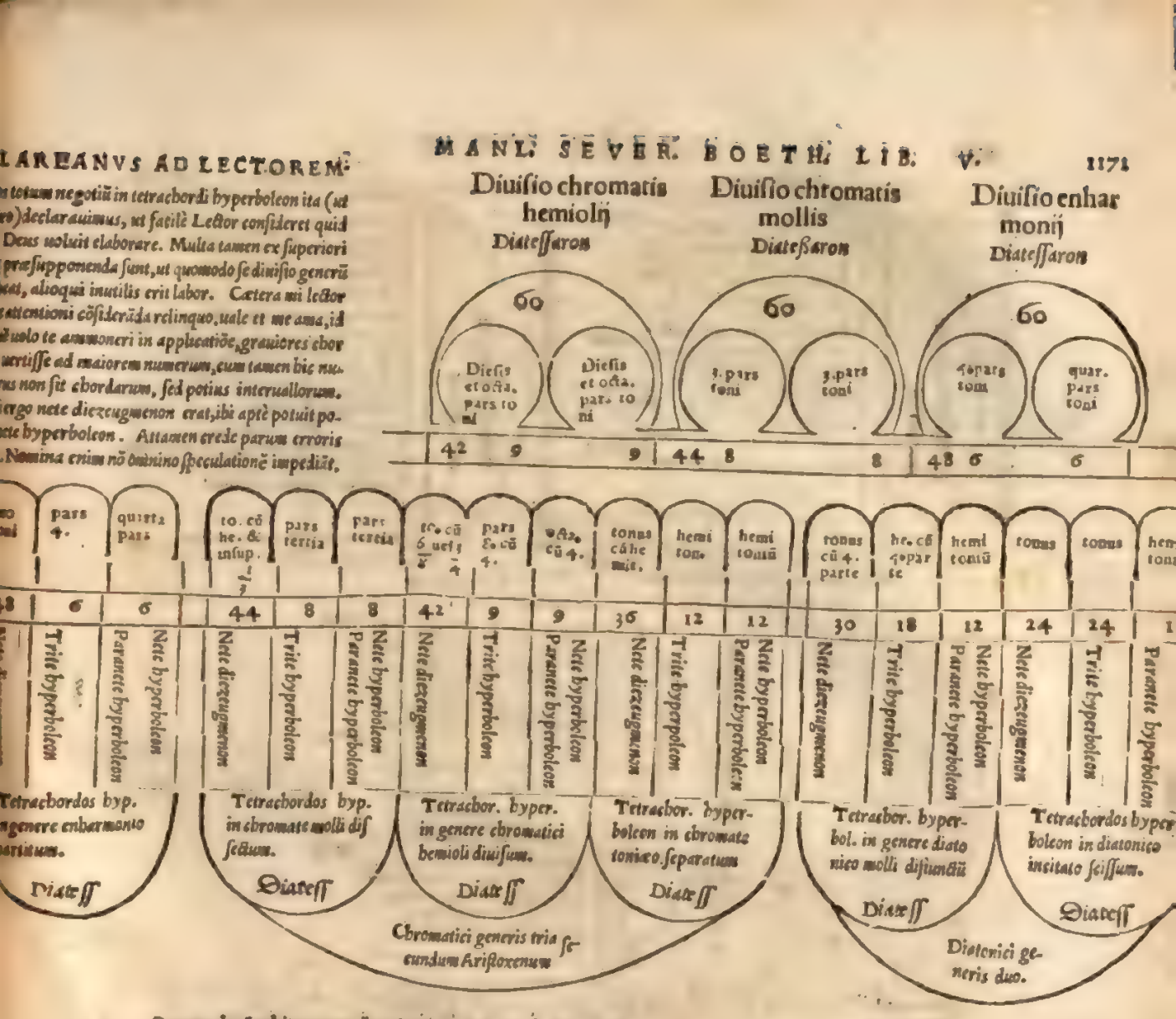

Quomodo Architas tetrachorda diuidat eorumq; descriptio. *Cap.* XVI.

ARchitas uero cuncta † in ratione cõstituens nõ modo † sensum auriũ in primis cõsonantijs obseruare neglexerit, uerũ etiã maximè in tetrachordorũ diuisione rationem secutus est. Sed ita, ut neq; ea quam quærebat efficaciter expediret, neq; sensui proposita ab eo ratio cõsentiret. Ille enim tria esse genera arbitrat̃, enharmoniũ, chromaticũ, diatonicũ. In quibus eosdẽ grauissimos statuit atq; acutissimos sonos, in omnibus quidem generbus grauissimos sonos faciẽs 2016, acutissimos uero 1512 inter hos in tribus generibus neruũ grauissimo proximũ collocat, eum, scilicet, qui sit, 1944, ut ad eũ 2016, † sesquiuicesimã septimã obtineãt proportionẽ. Post hæc uero infrà acutum neruũ, tertiũ uero à grauissimo eum collocat in enharmonio genere, qui sit 1890 ad quẽ 1944 sesquitricesima quinta proportione iungãtur. Idẽq; 1890 ad acutissimũ 1512 in sesquiquarta proposítione sit constitutus. Item in diatonico genere tertiũ quidem à grauissimo neruo, secundũ uero ab acutissimo eam ponit, qui sit 1701, ad quos 1944 sesquiseptima proportione cõiuncti sunt. Ipsi autem 1701 ad acutissimũ, 1512 sesquioctaua. In chromatico uero genere tertiũ à grauissimo, & secundũ ab acutissimo eum ponit, qui ad 1701 qui est tertius à grauissimo in diatonico genere † eam obtineat proportionẽ, quã obtinent 256 ad 243, hic autẽ est 1792 qui est secundus ab acutissimo appositus, habetq; proportionem secũdus ab acutissimo in diatonico genere, id est, 1701 ad secundum ab acutissimo in chromatico genere, id est, 1762 eam quam habent 243 ad 257, eorumq; tetrachordorum secundum Architæ sententiam diuisorum formam monstrat subiecta descriptio.

† non legitur
† sensu
† sesquingestimam
† eandem

Enharmonium

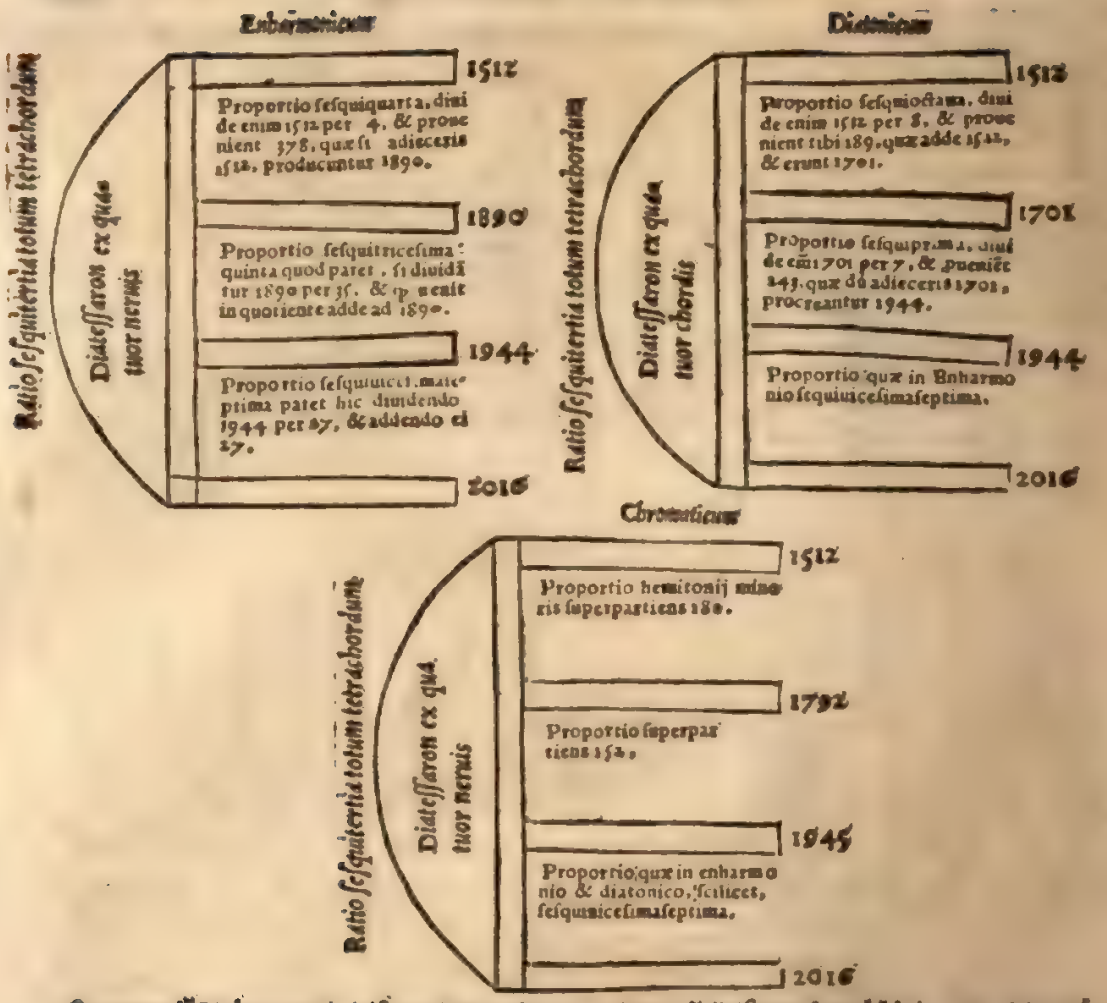

Quemamodū Ptolemæus & Aristoxeni & Architæ tetrachordorū diuisiones deprehēdat, Cap. XVII.

SEd utrasq; tetrachordorum diuisiones Ptolemæus ita reprehendit. Architam quidē primo, quoniā secūdus ab acutissimo neruus chromatico genere, id est, 1792 ita est collocatus, ut nec ad acutissimū 1512, nec ad pximū grauiori 1944 ullam superparticularē efficiat proportionem, cū Architas tantā superparticularibus cōparationibus† habuit dignitatem, ut eas etiā in consonantiarum ratione susceperit. Dehinc q̄ primā à grauissimo neruo proportionem in chromatico quidem †maiorē sensus deprehēdat, quā fecit Architas, hic namq; in chromatico genere 1944 ad 2016 distare fecit †sesquiuicesimā septimā proportionem, cum secundum consuetā chromatici generis modulationem †sesquiuicesima prima esse debuerit. Item enharmoniū genus ea proportio, quam primā à grauissimo secundū Architę retinet diuisionē, talis est, ut lōgè minor esse debeat, quā in cæteris generibus inuenit, hic aūt æquā eā cæteris generib. statuit, dū primas à graui proportione in tribus generib. †sesquiuicesimas septimas ponit. Aristoxenū uero culpat, quoniā in chromate molli & in chromate hemiolio tales posuerit primas secūdasq; à graui neruo ꝓportiones, quę à se à minimo & quantū sensus nō possit internoscere, distarēt. Est ꝗppe proportio prima in chromatis mollis, †prima diuisione secundū Aristoxenū octo, at in chromate hemiolio nouē. Sed octo ad nouē unitatis differentia distāt. Est aūt tonus totus, 24 unitatib. secundū positionē uel propositionē quorū unitas 24 est. Primæ igit̄ à graui inter se proportiones chromatis mollis, & chromatis hemiolij 24 parte toni distāt, q̄ propter breuitatē differētiæ nullo modo sentit auditus. Idē etiam Aristoxenū reprehēdit, cur diatonici generis duas tantū fecerit diuisiones, ut in mollе incitatumq; diuideret, cum possint aliæ quoque diatonici generis species inueniri.

† habuerit

† sensus esse

† sesquingesimam

† sesquingesima

† sesquigesimas

† non legitur

Quemadmodum

Quemadmodum tetrachordorum diuisionem fieri dicat oportere. Cap. XVIII.

PTolemæus † tetrachorda diuersa ratione partit. Illud in principio statuens, ut inter duos altrinsecus sonos tales uoculæ aptentur, quæ se superparticularibus proportionibus excedant, inæqualibus tamen, quoniam superparticularis proportio nō potest in æqua diuidi. De hinc ut omnis comparatio, quæ fit ad eum neruū qui est grauissimus, in tribus minor sit cæteris, quæ acutis uocibus coniunguntur. Sed in his ea quæ spissa nominamus, talia esse debent, ut duæ proportiones, quę grauitati sunt proximę, minores sint ea proportione, quę relinquunt ad acutum, † in non spissis uero ut in diatonicis generibus nusquam una.

† enim

† non legitur

Anitij Manlij Seuerini Boëthi Lib. V. Musices per Henrichum Glareanum & emendate, & multis figuris demonstrationibusq; luculentissimis auctæ, quod intelliget lector, si hæc nostra cum editionibus aliorum contulerit, Finis.

NICOLAVS IVDECVS VENETVS DONATO CLARISSIMO VALELLO VIRO RETHORICO S.

RECOGNOSCENS superioribus diebus Donate Musarū cultor elegantissimè quosdam diui Boëthi de Geometria libros, cōsulto Euclidis Græco exemplari, cuius ille compluscula theoremata ad uerbum Latina fecit, animaduerti eminentissimum Geometram Euclidem à nostris & mendosè admodum legi, & (ut mea quidem fert opinio) non satis rectè exponi. Sed prius illud ferè traductoris culpa accidisse uidetur. Is enim quicunq; tandem fuerit, è barbara lingua Græca uolumina transferens semilatina reddidit. Nam uocabula quędam ita, ut iacent barbara dimittit, cum tamen Latini sua habeāt & quidē optima ac probatissima. Quam enim quadrilateram figurā Rhombū & Græci & nostri appellant, ille uerbo quodā (ut ita dicam) exotico helmuaim uocat, & huic affinem, quam Græci Rhomboiden dicunt, similem helmuaim. Sunt & aliæ quædam quadrilateræ figuræ, quas Græci trapezia, nostri mensulas nominant.

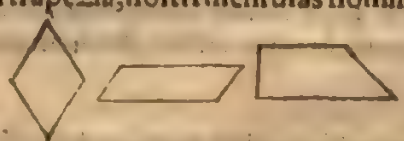

Has noster hic interpres Latini atq; Græci uocabuli peræquè ignarus, helmuarisas dicere non uerētur. Sed sint sanè hęc leuia & nō multa animaduersione digna. Illud certè (ni fallor) defendi nulla excusatione potest, quod rerū definitiones, quibus ut principijs totius scientiæ utimur, & confundendo falsas facit, & quas Euclides minimè somniauit in earū locum quæ illius erāt, temerario quodam ausu supponit. Nam statim in initio operis lineā huiuscemodi definitionis termino claudit. Linea est longitudo sine latitudine, cuius quidē extremitates sunt duo puncta. Hæc uero finitio ei lineę accōmodari minimè potest, q̄ peripheriā Græci nomināt, cū illa extremis nullis finiatur, quanq; quidā ex recentioribus falsa trānslatione decepti, hanc tanq; Euclidis uerā definitionē defendere conātur, dicentes peripheriā quidē extremis & terminis actu carere, aptitudine uero (ut eorū utar uocabulo) fines & terminos agnoscere, quod perridiculū est. Siquidē eodem exemplo lineā ipse definiā longitudinē citra latitudinē, quę quidē extremis careat, q̄ si reclamabis & lineam obijcies rectā finitā,

respondebo

Respõdebo eam finibus habilitate potentiáq; uacare, quãuis actu non uacet. Quam obrem aut utraque definitio recipienda est, quo nihil potest esse absurdius, aut utraque reijcienda. Quod rectissima ratione fieri cõstabit, si quis animaduertat quàm incuriosè egregius iste interpres duas rerum longè aliarum definitiones in unam quasi formam coniunxerit, atque ad unam tantum rem definiendam assumpserit. Nam Euclides cum lineam difiniuisset longitudinem citra latitudinem, essentq; ex lineis quædã finitè & terminatè, mox declarauit, qui essent lineę fines & termini, inquiẽs, linex uero extrema puncta sunt. At hic noster tam lepidæ traductionis autor ex duarum definitionum permixtione confusioneq; unum quasi corpus definitionis collegit, ac soli linex congruere aptariq; posse putauit. Ad plenam igitur linex definitionem nihil aliud corrogandum est, præter id quod dictum est lineam longitudinem esse citra latitudinem. Sic enim circumcurrentes lineas rectas, & flexuosas complectitur, item finitas pariter atque infinitas. Ex quibus quidem infinitas lineas prior nobis iam infirmata definitio manifestissimè non recipiebat. Age ostendamus nunc etiam Euclidis definitiones ab hoc nostro interprete (ut est in omnibus æquè diligentissimus) prætermitti quandoque, & alias quasdam pro illis adhiberi, in quo quidem non multum inquirendo laborabimus. Nam statim post dictas descriptiones lineam rectam his uerbis definit: Linea recta est ab uno puncto ad alium breuissima extensio, in extremitates suas utrũq; eorum recipiens. Non ita Euclides, sed definitionem uniuersam breuissimè colligit in hunc modum: Recta linea est, quæ ex æquo sua puncta interiacet. Non secus in definitione planè superficiei aberrat, nam cum Euclides sic definiat: Plana superficies est, quę ex æquo suas lineas interiacet. Ille quãdam longè aliam commentus est definitionem hoc modo: Plana superficies est ab una linea ad aliam extensio in extremitates suas recipiens. Sed hæc atq; alia huiusce modi plura partim insciter & indocte translata, partim etiam immutata & inuersa. Si utrũque diligenter legere aliquando tibi contigerit, per te ipse facilimè deprehendes. Nunc quæ in expositore Campano in primum elementorum librum notaui, explicare tibi aggrediar. In qua quidem re ab omnibus uiris doctis, quibus hæc nostra legere otiũ erit, petitũ impetratumq; esse uelim, ne eos uiri autoritas magis moueat, quàm ratio ipsa & ueritas. Leguntur itaque (ut ad rem ipsam iam ueniam) apud Euclidem in primo elementorum libro duo theoremata, quorum alterum reciprocat, atque recurrit ad alterum. Ambo uero deductione ad incommodum à Campano demõstrata sunt. Sed ut quid ordiar, planius intelligas, accipe primum theoremata ipsa cum eorũ deductionibus, ita ut illa legit, atque astruit Campanus: Deinde quid fortasse peccauerit ille, quidq; nos sentiamus, breuiter audies, theoremata igitur hæc sunt.

Omnis trianguli longius latus maiori angulo oppositum est.

Sit ut triangulo A B C, angulus A sit maior angulo C. Dico quod latus C B maius erit latere A B, si enim sit æquale, erit per 5 angulus A æqualis angulo C, quod est cõtra hypothesim. Si autem A B sit maius, resecetur ad æqualitatem C B per 3. Sitq; D B æquale C B, erit ergo per 5 angulus D C B æqualis angulo B D C, sed B D C est maior angulo B A C per 16. Ergo B C D est maior B A C, quare multo fortius maior A C B pars toto, quod est impossibile.

Omnis

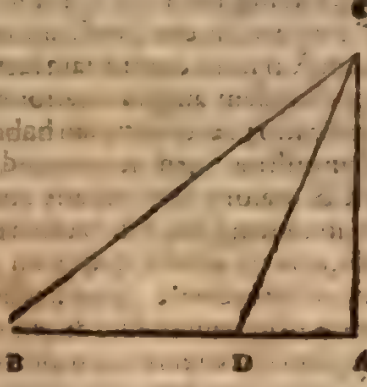

Omnis trianguli maiori angulo longius latus oppositum est.

SIt ut in triāgulo A B C latus B C sit maius latere A B. Dico quod angulus A erit maior angulo C, & est cōuersa præcedentis. Si enim sit æqualis, tunc per 6 latus A B est æquale lateri B C quod est cōtra hypothesim. Si autem C sit maior, tunc per præcedentem latus A B est maius latere B C quod est contra hypothesim, quare astruitur propositum.

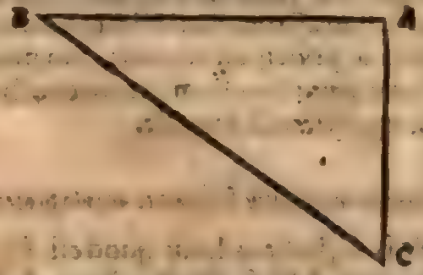

Sic Campanus: Sed ut in quo nobis minus rectè sensisse uideatur, facilius percipias, pauca quædam ex Dialectica facultate partim prænotare, partim interimiscere oportet. Sūt igitur in omni quęstione (ut Philosopho in postremis analyticis placet) duo, quorū alterum datum est, quæsitum alterum, ut si positum in quæstione fuerit, an cer tum datum est, sed an rotūdum sit quæritur. At Campanus propōsitā theorema in datum atq; quæsitum nequaquam rectè soluisse uidetur. Nam in priore theoremate maiorem angulum sibi dari postulat, & subinde quærit, an illi maius latus sit è regione constitutum. Contraq; in posteriore maius quidem latus dari uult, an uero sit maiori angulo obuersum, quęrit, quod contra faciendum est. Nam quiuis in Dialectica mea quidem sententia uel mediocriter eruditus facilè uidere potest, in eo theoremate, quo omnis trianguli longius latus maiori angulo cōtra respondere proponitur, longius quidem latus trianguli dari subiicięq; oportere, an uero maiori angulo sit è regione positum, quęri ac prædicari. Contraq; in conuerso theoremate maiorē quidem angulum concedi, longius uero latus inquiri. Ob hoc uero peccatum consecutum est, & aliud longè maius. Nullū enim ex propositis theorematis assertoria demonstratione Cāpanus astruxit, sed utrūq; ad incōmodum ducēte ostendit, quod in Geometria, ubi fieri potest, uel maximè uitandum est in qua solent demonstrationes afferri ex prioribus notioribusq; naturę non nobis modo, quales sunt, quæ assertoriæ rectæque appellantur. Huius uero errati origo atque initium huiusmodi fuit. Nam Campanus priori theoremati prędicationem præter naturam dedit, maiorem enim angulum trianguli subiicit, & prædicat longius latus, siquidem in omni quæstione subiectus terminus est, quod datur prædicatus, quod quæritur. Est autē prius per naturam triangulum latera habere, quàm angulos, nam ex laterum coitione

anguli

anguli proficiſci procreariq; intelliguntur, qui igitur ſubiicit angulum triã guli, & latus prędicat, is illud quod alteri accidit, eius prædicationi ſubiicit, cui accidit, ac ob id prędicationem præpoſteram & naturæ contrariam facit. Quam Ariſtoteles aut modo prædicationẽ cenſet appellandam, aut prædicationem quidem nõ ſimpliciter, ſed peraccidens, ubi igitur prædicatio præter naturam habetur aut difficile, aut certè impoſſibile eſt aſſertoriam demonſtrationem accommodare. In huiuſcemodi namque demonſtratione neceſſe eſt & maioris extremitatis quæ in concluſione prædicatur, & minori extremitati, quæ in eadem ſubiicitur cauſam eſſe mediũ. At fieri nullo modo poteſt, ut ei quod accidit, eius cui accidit, quippiam cauſa eſſe ſtatuatur. Hic coactus eſt Campanus in priore theoremate, quod in datum atque quæſitum imperitè ſecuiſſet, demonſtratione uti ad incommodum ducente, & quia illud putabat principale poſterius, quod adipſum commearet, non aliatollectione, quàm ad incõmodum ducente aſtruxit. Atq; ita nullam demonſtrationem rectam aſſertoriamq; ad ea quæ dicimus theoremata colligẽda Campanus adhibuit, quod tamen oportuit cum ipſa ſit ad incõmodum ducente potior. Hæc ſunt mi Donate, quę quantum ad propoſita theoremata attinet, in Cãpano reprehẽdenda, cenſuimus, ſed hæc quæ ſtricti diſputauimus, illos nõ exactè ſubtiliterq; intellecturos certò ſcio, qui poſtremos analyticos Ariſtotelis non diligentiſſimè legerint. Reliquum igitur eſt, ut illa ipſa theoremata (quẽadmodum polliciti ſumus) demonſtremus, traducta tamen prius, ut traducenda erant. Soluemus igitur & ſeparabimus theorema principale in datum atq; quæſitum, ut oportet, & ad ipſum aſtruendum aſſertoria demõſtratione utemur. Poſterius uero theorema, quod ad principale recurrit, cum prædicationem pręter naturam ſortiatur demonſtratione ad incõmodum perducente breuiter colligemus. Demonſtrationes igitur ipſas aggredimur, intende.

Omnis trianguli maius latus ſub maiore angulo protenditur.

SIt enim triangulũ A B C, habens latus quod eſt A C, maius eo latere q; eſt A B, aio angulum quoq; A B C ſub quo latus A C protenditur maiorem eſſe angulo B C A, cui contra reſpondet latus A B, nam quia maius eſt latus A C quàm A B, cõſtituatur ipſi A B æquale ipſum A D, & protrahatur ipſum B D latus, & quoniã trianguli q; B D C, exterior angulus eſt is qui eſt A D B, maior utiq; erit interior & ex aduerſo conſtituto angulo D C B, æqualis uero eſt angulus A D B, ipſi A B D angulo, nam latus quoq; A B lateri A D æquum erat. Maior itaq; eſt angulus A B D ipſo A C B angulo, multo igitur maior erit angulus A B C, angulo A C B. Omnis igitur triãguli maius latus ſub maiore angulo protenditur. Quod oportebat demonſtrare.

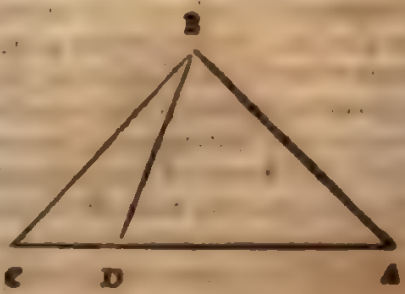

Omnis trianguli ſub maiore angulo maius latus protenditur.

SIt triangulũ A B C, maiorẽ habens A B C angulum, eo qui eſt B C A. Aio latus quoque A C, ipſo A B latere maius eſſe, nam ſi maius non ſit, aut æquale erit

erit ipſum A C, ipſi A B, aut minus æquale, ſanè nō eſt ipſum A C ipſi A B, æqualis enim foret etiam angulus A B C angulo A C B atqui nō erat, nō igitur æquale eſt ipſum, A C latus, ipſi A B lateri. Neq; uero minus eſt ipſum A C ipſo A B, minor enim foret angulus A B C angulo A C B, atqui non erat, ſi igitur minus eſt ipſum A C, latus ipſo A B latere demonſtratum autem eſt neq; æquale illi eſſe, maius itaq; erit ipſum A C latus ipſo A B latere. Omnis igitur trianguli ſub maiore angulo maius latus protenditur, quod oportebat demonſtrare.

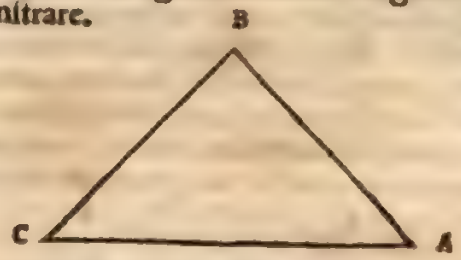

Hæ ſunt igitur huiuſcemodi theorematū demonſtrationes cum faciles, tū ueriſſimè & quæ maximè quadrent. Sed antequàm te dimittam, uolo audias et aliud quoddam huius hominis erratum leuiuſculum fortaſſe, turpe tamen & uiro Philoſopho nō negligendum. Habetur enim in eodem elementorum primo problema iſtiuſmodi, ad datam rectam lineam, datumq; in ea punctum, dato angulo rectilineo æquum angulum rectilineum conſtituere, hoc uero ſic legit, deducit Campanus.

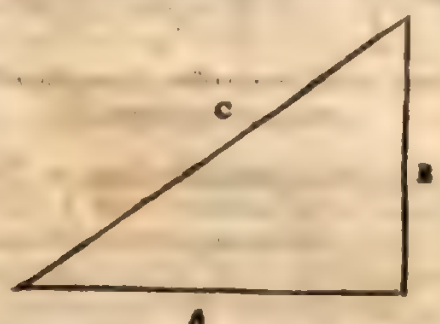

Data recta linea ſuper terminum eius cuilibet angulo propoſito æquum angulum deſignare.

SIt data linea F E, & ſint lineæ B A continentes angulum datum cui ſubtendam baſim C. Super punctum F lineæ E F iuberem facere æqualem angulū angulo dato, ad lineam E F adiungo F D æqualem lineæ A, & ex F E ſumo F G æqualem B, & ex G E ſumo G H æqualem C & ſuper puncta F & G deſcribo duos circulos D K & K H ſecundum quantitatem duarum linearum F D & G H, & interſecantes ſe in puncto K, ſicut docuit præcedens, ductiſq; lineis K F & K G erunt æqualia duo latera K F & F G trianguli, K F G duobus lateribus A & B trianguli, A B C & baſis G K æqualis baſi C, ergo per octauam angulus K F G æqualis erit angulo contento ab A & B quod eſt propoſitum.

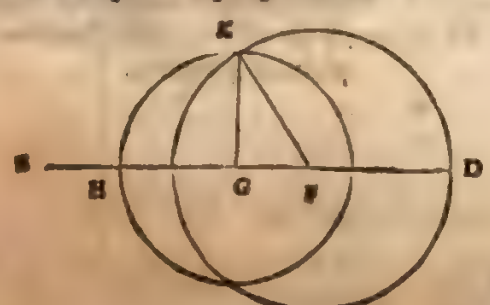

Hæc deſcriptio primiore aſpectu ſatis ſcitè ſatisq; ſollicitè facta uidetur, ſed ſi curioſe attentéq; lectites, inuenies eam à ſeria doctrina Philoſopho probari non decere, nam cum artẽ naturæ æmulam eſſe oporteat ipſaq; natura ſuperuacaneis nõ abũdet, non artificioſè deſcribere iudicandus eſt, qui plura in deſcribendo cõgerit, quaque quibus ad demonſtrationem uti neceſſarium ſit, quod Campanus neſcio quomodo non deuitat, ſed apertiſſimè incurrit, quid enim ſibi uult illa duorum circulorum deſignatio, quid illa tot eadem quãtitate linearum tam ſollicita ductio. Nonne poterat, ac maximè debebat, dato angulo, qui A & B lineis contineretur, & baſi C adiecta, anxietate illa, & quaſi moroſitate deſcriptionis prætermiſſa, ſtatim aſſumptis tribus lineis, qua eſſent deſignatis æquales, triangulum conſtituere. Quod fieri licere ex ſuperiore problemate abundè conſtabat. Quare qui iſtiuſmodi problema diligentius preſſiusq; oſtendere uolet, is (ut opinor) ſic demonſtrabit.

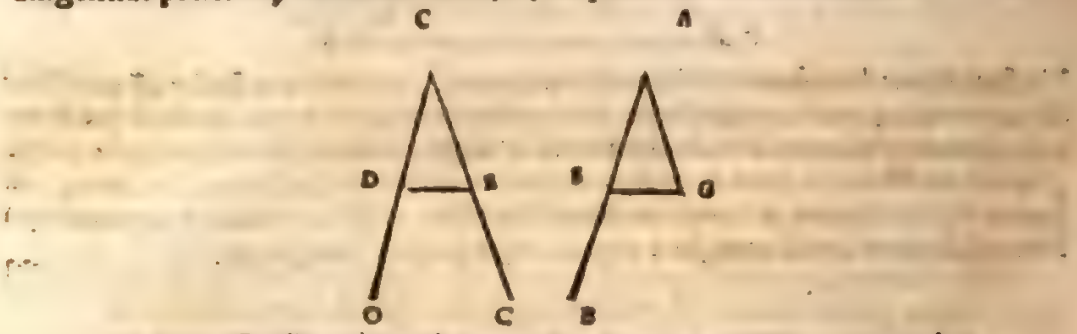

Ad datam rectam lineam, datumq; in ea punctum, dato angulo rectilineo æquum angulum rectilineum conſtituere.

Sit data recta linea A B, datumq; in ea punctum A. Datus uero angulus rectilineus D C E, oportet igitur ad datam rectam lineam A B, & ad datum in ea punctũ A, dato angulo rectilineo D C E, æqualem angulum rectilineum conſtituere ſumantur in lineis E D & C E, puncta (ſi lubet) D & E, & protrahatur D E & ex tribus rectis lineis A F & A G & F G, quæ ſunt datis rectis lineis tribus C D & C E & D E æquales. Triangulum conſtituatur A F G, ita ut æqualis ſit ipſa C D linea, ipſi A F, ipſa uero C E ipſi A G, poſtremo ipſa D E ipſi F G. Quoniam igitur duæ lineæ rectæ D C & C E duabus rectis lineis F A & A G æquales ſunt altera alteri, & baſis D E, baſi F G æqua habetur, angulus quoq; D C E angulo F A G quæ æqualis erit. Ad datam itaq; rectam lineam A B datumq; in ea punctum A, dato angulo rectilineo D C E, æqualis angulus rectilineus F A G cõſtitutus eſt. Quod oportebat facere. Addidiſſem quoque alia plura longè etiam grauiora errata niſi me epiſtolam ſcribere meminiſſem. Sed Euclidem ipſum aliquando fortaſſe unà perlegimus, annotabimusq; omnia, in quibus noſtri à recta ratione diſcedere uidebuntur. Interim hæc pauca tibi mi Donate ſcripſimus, ut eſſent apud te eius beneuolentiæ atq; obſeruantiæ pignus, qua te proſequebar (& nunc quoq; proſequor) cum noſtræ Patauinæ Philoſophorum academiæ Rector hic ageres. Vale ex Patauina Philoſophorum palæſtra.

EVCLIDIS

EVCLIDIS MEGARENSIS GEOMETRIAB AB ANITIO MANLIO SEVERINO BOETHIO TRANSLATVS

Liber I.

QVia uero mi Patrici Geometrarum exercitatiſſime, Euclidis de artis Geometricæ figuris obſcurè prolata, te adhortante exponenda & lucidiore aditu expolienda ſuſcepi. In primis quid ſit menſura deſiniendum opinor.

De menſura.

Menſura uero eſt quicquid pondere, capacitate, longitudine, altitudine, latitudine, animoq; finitur. Principium autem menſuræ punctum uocatur. Punctum eſt, cuius pars nulla eſt. Linea uero ſiue latitudine lõgitudo eſt, lineæ uero fines pũcta ſunt.

De generibus linearum.

Recta linea eſt, que æqualiter in ſuis protenditur punctis. Superficies uero eſt quod longitudine, latitudineq; cenſetur. Superficiei autem fines lineæ ſunt.

Recta linea

Plana ſuperficies, dicitur quæ æqualiter in rectis ſuis lineis continetur.

Superficies plana

De generibus angulorum.

Planus angulus eſt duarum linearum in plano inuicem ſeſe tangentium, & non in directo iacentium ad alterutram concluſio.

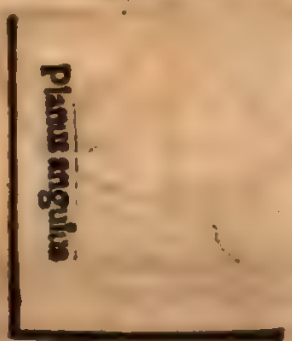

Quando autem quæ angulum continent, lineæ rectæ sunt, tunc rectilíneus angulus nominatur.

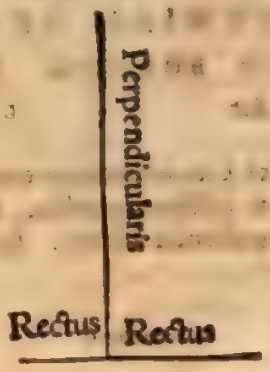

Cum uero recta linea super rectam lineam stans circum se æquos sibi inuicem fecerit angulos, rectus est uterq; æqualium angulorum. Et linea super rectam lineam stans perpendicularis dicitur. Subtusus angulus maior recto est.

Acutus autem angulus recto minor est.

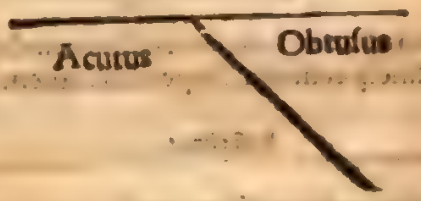

De modis figurarum.

Figura est, quod sub aliquo uel aliquibus terminis continetur.

Terminus uero quod cunsq; est finis.

Circulus uero est figura quædam plana & circunducta. Et sub una linea contenta, quæ circunferentia uocatur, ad quam à puncto quod intra figuram positũ est omnes quæ incidunt. Rectæ lineæ sibi inuicem sunt æquales, hoc uero punctum centrum circuli nominatur.

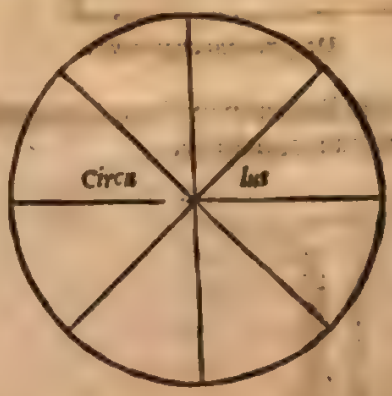

Diametrus autem circuli est recta quædam linea per centrum ducta, & ab utraq; parte in circunferentia circuli terminata, quæ in duas æquas partes circulum diuidit.

Semicirculus uero est plana figura, quæ sub diametro, & ea quam diametrus apprehendit, circunferentia continetur.

Semicirculus

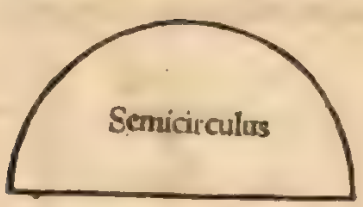

Diametrus.

Recti lineæ figuræ sunt, quæ sub rectis lineis continentur.

Trilatera quidem figura est quæ sub tribus rectis lineis continetur.

Quadrilatera autem, quæ sub quatuor.

Finitima uero mensuralis est linea, quæ aut pro aliqua obseruationum, aut aliquo terminorum obseruatur.

Multilatera itaq; figura est, quæ sub pluribus quàm quatuor lateribus continet.

De triangulis.

Aequilaterum igitur triangulum est, quod tribus æquis lateribus continetur.

Hæ sequentes tres Trigoni species distinguuntur secundum inæqualia latera.

Isosceles autem est, quod duo tantummodo latera habeat æqualia.

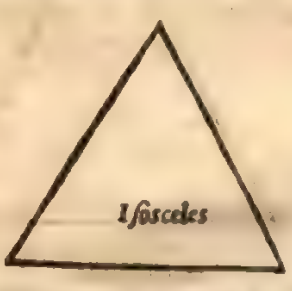

Scalenum uero quod tria latera habet inæqualia.

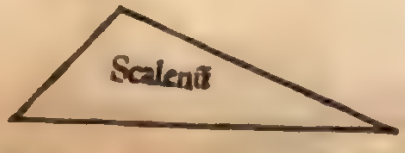

Amplius trilaterarum figurarum orthogonium, ideſt, rectiangulum, quidem triangulum est, quod habet angulum unum rectum.

Hæ sequentes tres Trigoni ſpecies diſtinguuntur ſecundum inæquales angulos.

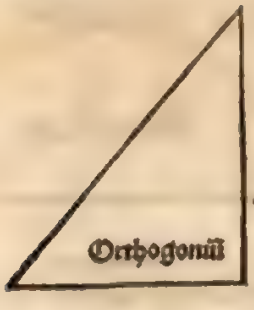

Amblygonium autem quod latinè obtuſiangulum dicitur, eſt quod obtuſum habet angulum.

Oxygonium uero, ideſt, acuti angulum, eſt in quo tres anguli ſunt acuti.

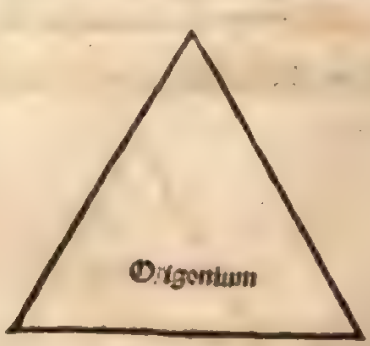

De quadratis.

Quadri laterum uero figurarum quadratum uocatur quod eſt æquilaterum atq; rectiangulum.

Parte

Parte altera longius uero eſt, quod rectiangulum quidem eſt, ſed æquilaterum non eſt.

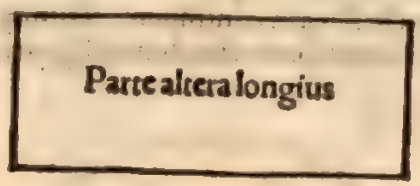

Rhombus uero eſt, quod æquilaterum quidem eſt, ſed rectiangulum non eſt.

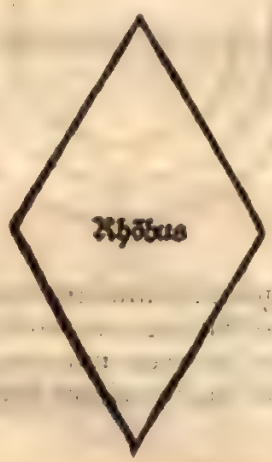

Rhomboides autem eſt, quod in cõtrarium collocatas lineas atq; angulos habet æquales, non autem rectis angulis, nec æquis lateribus continetur.

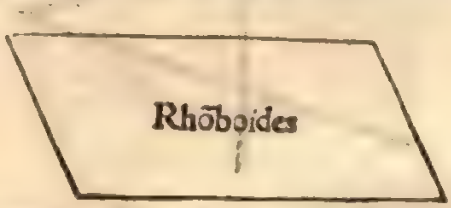

Præter hæc autem omnes quadrilaterę figurę trapezia, id eſt, menſulę nominantur.

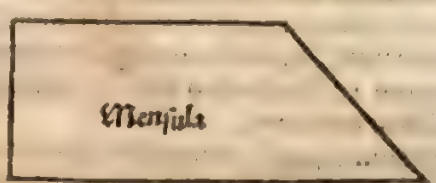

Parallelæ, id eſt, alternæ rectæ lineæ nuncupantur, quæ eadẽ plana ſuperficie collocatæ arq; utriq; productę, in neutra parte concurrunt.

Parallelæ.

De petitionibus quæ sunt in Geometrica.

Petitiones uero quæ postulata (ut ueteribus placuit) dicuntur, quinq; sunt.
Prima, ut ab omni puncto in omne punctum recta linea ducatur postulat.
Secunda, ut definita recta linea in continuum rectumq; producatur, admonet.
Tertia, omni centro & omni spatio circulum designare præcipit.

Quarta, omnes rectos angulos sibi inuicem æquos esse uult.
Quinta autem, si in duas rectas lineas linea recta incidens interiores duos angulos & in eadem parte duobus rectis fecerit minores, rectas lineas in infinitum productas ad eas partes in quibus duo interiores anguli duobus rectis minores sunt, concurrere iubet.

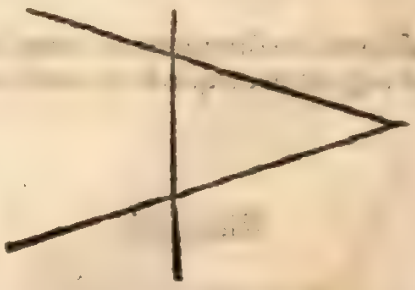

De communibus animi conceptionibus quæ sunt in Geometrica.

Communes igitur animi conceptiones sunt quæ à Græcis κοιναὶ ἐννοιαι, uocantur, cum spatia & interualla eidem sunt æqualia, et sibi inuicem sunt æqualia, & si ab æqualibus æqualia auferantur quæ relinquũtur, æqualia sunt. Et si æqualibus æqualia addantur, tota quoq; æqualia sunt. Et quæ sibimet ipsis conueniunt æqualia sunt.
Omne parallelogrammum rectiangulum sub ijs duabus rectis lineis, quæ rectum ambiunt angulum dicitur contineri.
Omnis uero parallelogrammi spatij, unum quodq; eorũ quæ circa eandẽ diametrum sunt parallelogrammorum cum duobus supplementis Gnomon nuncupatur.
Circuli sunt æquales, quorum diametri sunt æquales, inæquales uero sunt, qui sic se non habent.
Recta linea circulum contingere dicitur, quæ cum circulum tangat, in utraque ejecta parte non secat circulum.

Circuli

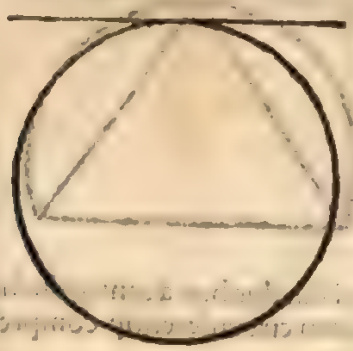

Circuli se inuicem contingere dicuntur, qui tangentes sese inuicem non secant.

Rectæ lineæ in circulo à centro distare æqualiter dicunt, quãdo à centro in ipsas ductæ perpendiculares inuicem sibi sunt æquales.

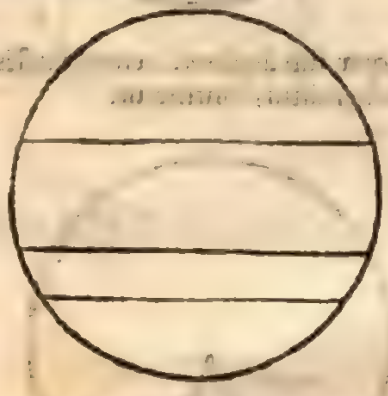

Plus uero à centro distare dicitur linea, in quam perpendicularis longior cadit.

Portio circuli est figura, quę sub recta & circuli circunferentia continetur.

In portione circuli angulus esse dicitur, quando in circunferentia portionis sumitur aliquod punctum, & ab eodem puncto ad lineæ terminos duæ rectè lineæ subiunguntur.

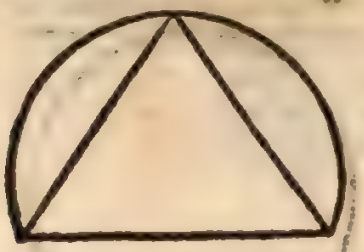

Angulus circuli dicitur qui ſub duobus à centro ductis lineis continet. Quando lineę quę adiunguntur, aliquam circunferentię comprehendunt particulam, in ea angulus conſiſtere perhibetur.

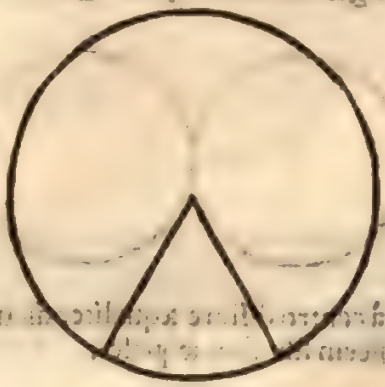

Sector circuli eſt figura, quæ ſub duabus à centro ductis lineis, & ſub circũferentia, quæ ab eiſdem comprehenditur, continetur.

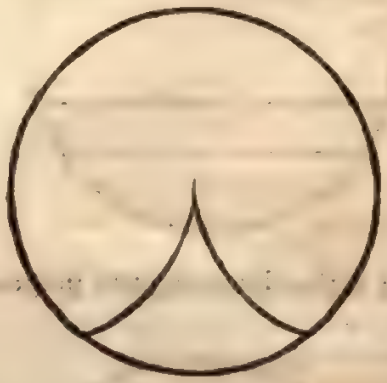

Similes circulorum portiones dicũt, quæ æquales ſuſcipiunt angulos, uel in quibus qui inſcribuntur, anguli ſibi inuicem ſunt æquales.

Igitur intra figuram dicit inſcribi, quando ea quæ inſcribitur, eius in quam inſcribitur, latera unoquoq; ſuo angulo ab interiore parte contingit.

Figura

Figura uero figurę circunſcribi perhibetur, quotiens ea quæ circunſcribitur ſuis omnibus lateribus omnes angulos eius, cui circunſcribitur tangit.

Expliciunt prolegomena: Incipiunt ſchemata.

Supra datam rectam lineam terminatam triangulum æquilaterum conſtituere.

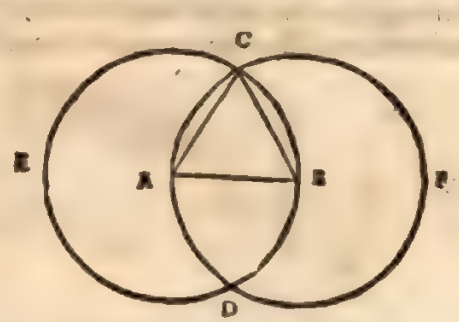

Ad datum punctum datæ rectæ lineę æqualem rectam lineam collocare.

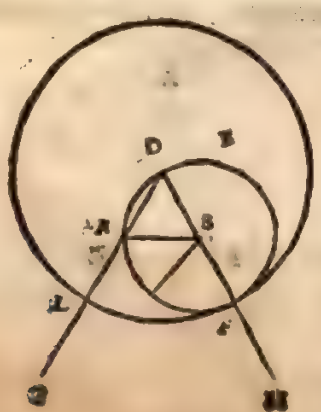

Duobus

Si trianguli, duo anguli æqui ſibi inuicē ſint, & quę æqualibus angulis ſubtēdun-tur latera, ſibi inuicem erunt æqualia.

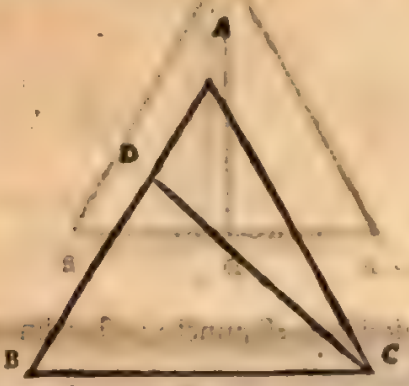

Super eandem rectam lineam duabus eiſdem rectis lineis aliæ duæ rectæ lineæ æquales, altera alteri nullo modo conſtituentur, ad aliud atq; aliud punctum ad eaſ-dem partes eoſdem fines primis rectis lineis poſſidentes.

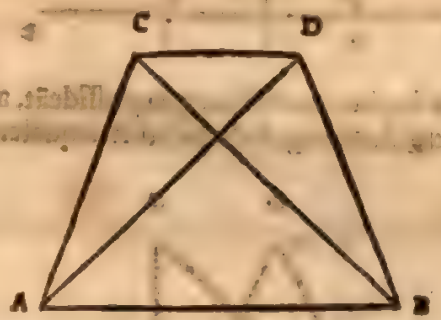

Omnium duorum triāgulorum quorum duo latera unius duobus lateribus alte-rius fuerit æqualia, baſiſq; unius baſi alteri æqualis duos angulos æquis lateribus cō tentos, æquales eſſe neceſſe eſt.

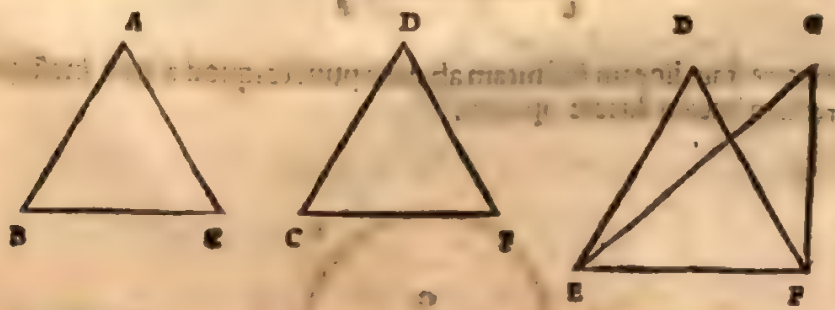

Datam rectam lineam terminatam in duas æquales diuidere partes.

Data recta

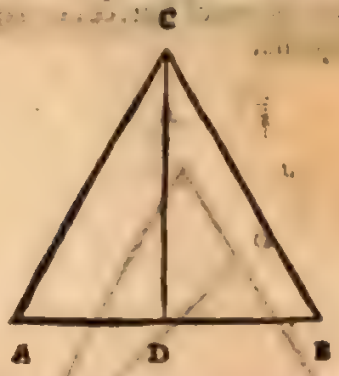

Data recta linea ab eo quod in ea eſt puncto, rectam lineam ſecundum rectos angulos eleuare.

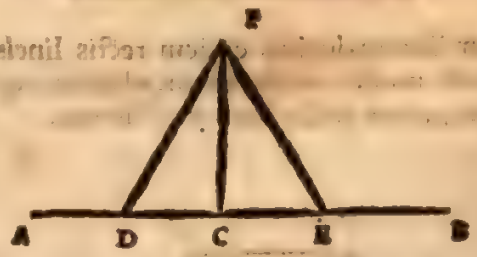

Si duo trianguli duo latera duobus lateribus æqua poſſideãt, alterum alteri, & baſim baſi habeant æquam, & angulum angulo habebunt æqualem, qui ſub æqualibus rectis lineis continetur.

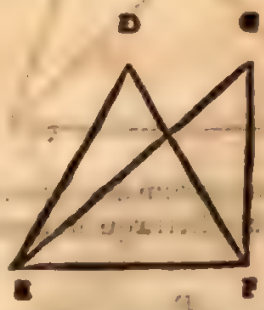

Supra datam rectam lineam infinitam ab dato puncto, quod ei non ineſt, perpendicularem rectam lineam ducere oportet.

Quęcunq;

Quæcunq; ſuper rectam lineam recta conſiſtens angulos fecerit, aut duos rectos facit, aut duobus rectis reddet æquales.

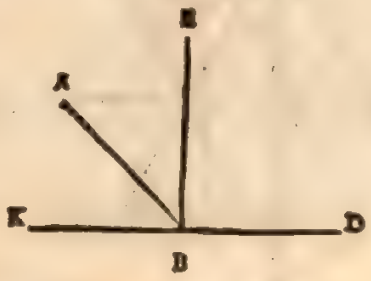

Si ad aliquam rectam lineam atq; ad eius punctum duæ rectæ lineæ non in eandē partem ducantur, & circum ſe angulos duobus rectis fecerint æquos, in directū ſibi eas lineas iacere neceſſe eſt.

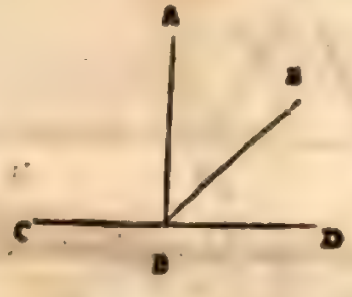

Si duæ rectæ lineæ ſeſe diuidant, ad uerticem angulos ſibi inuicem facient æquos.

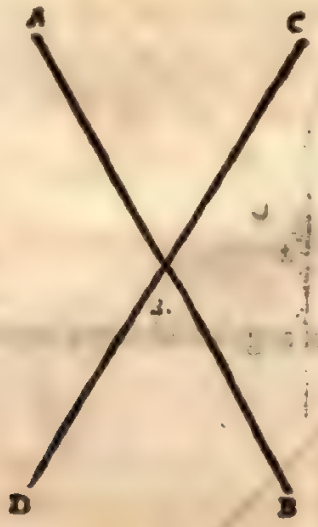

Omnium triangulorum uno latere proucto, dexterior angulus utriſq; interioribus & ex aduerſo angulis conſtitutis maior exiſtit.

Omnium

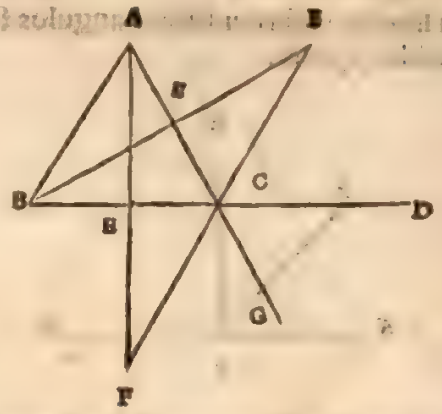

Omnium triangulorum duo anguli duobus rectis angulis ſunt minores omnifariam ſumpti.

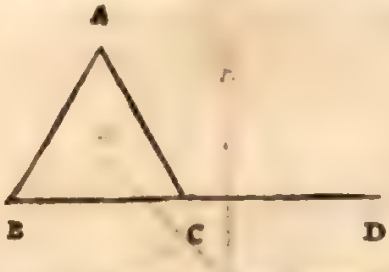

Omnium triangulorum maius latus ſub angulo maiore ſubtenditur.

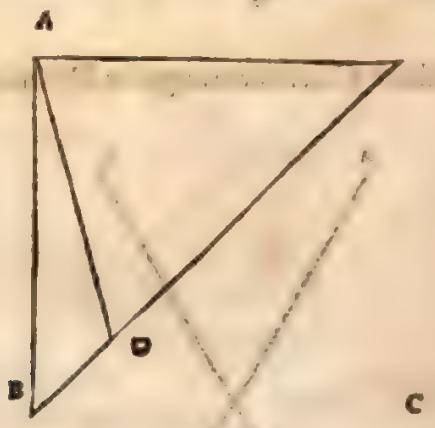

Omnium triangulorum maior angulus ſub latere maiore protenditur.

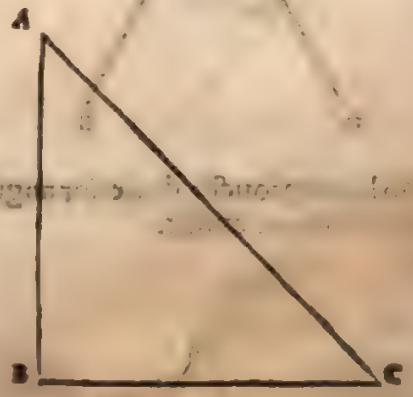

Omnium

Omniũ triangulorũ duo latera cætero maiora sunt in omnem partem susceptа.

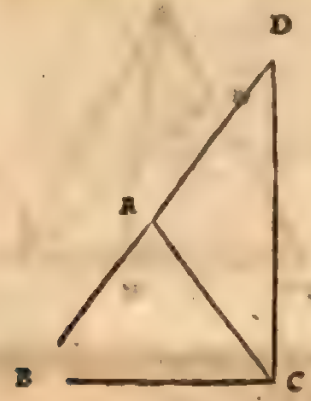

Si in uno quolibet trianguli latere à finibus lateris duæ rectæ lineæ interius constituantur angulum facientes, quæ constituuntur reliquis quidem trianguli duobus lateribus minores erunt, maiorem uero angulum continebunt.

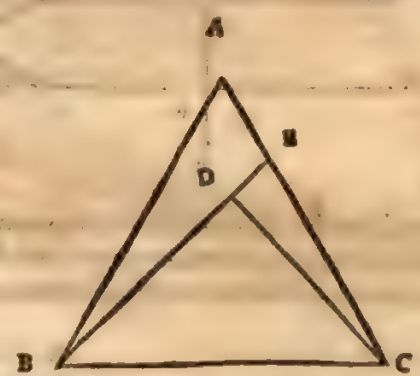

Ad datam rectam lineam, & datum in ea punctum, dato recti lineo angulo æqualem, rectilineum angulum collocare necesse est.

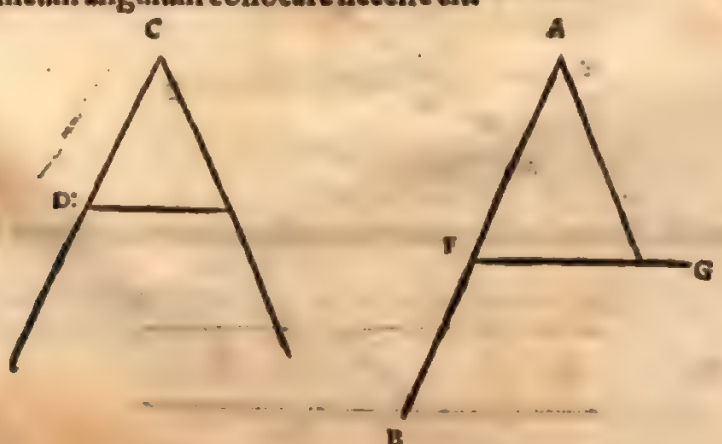

Si duo triangulí duos angulos duobus angulis habuerint æquos alterum alteri, unumq; latus uni lateri sit æquale, aut quod æquis adiacet angulis, aut quod sub uno æqualium subtenditur angulorum, & reliqua latera reliquis lateribus habebunt æqua alteram alteri, & reliquum angulum æqualem reliquo angulo possidebunt.

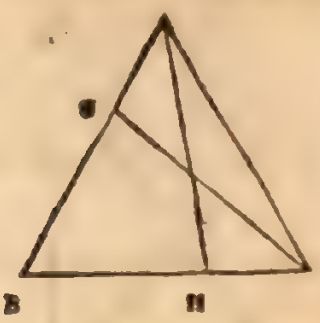

Si in duas rectas lineas linea incidens recta alternatim angulos fecerit æquos.rectas lineas alternas esse necesse est.

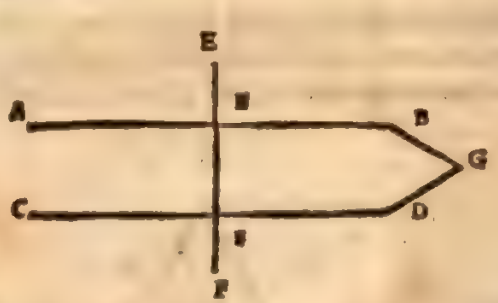

Si in duas rectas lineas,linea incidens recta exteriorem angulum interiori,& ex aduerso angulo constituto reddat æqualem,aut interiores & ad easdem partes angulos duobus rectis æquales faciat,rectas lineas sibi alternas esse conueniet.

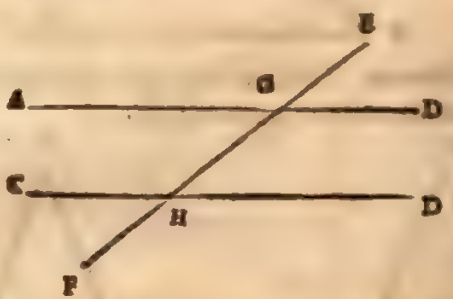

Per datũ punctũ datæ rectæ lineæ alternam rectam lineam designare necesse est.

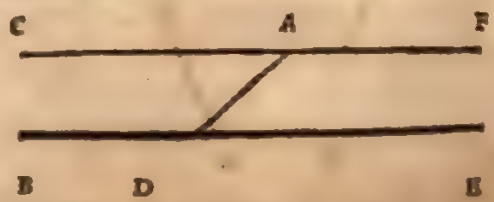

Omnium triangulorum exterior angulus duobus interius & ex aduerso constitutis angulis est æqualis,interiores uero trianguli tres anguli duobus rectis anguli s sunt æquales.

Quæ

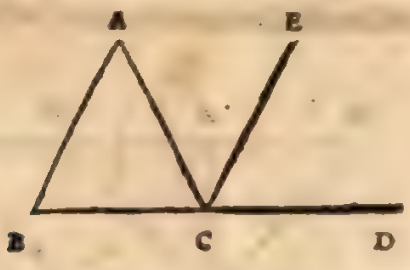

Quæ æquas & alternas rectas lineas ad eaſdem partes rectæ lineæ coniungunt, ipſæ quoq; alternæ ſunt & æquales.

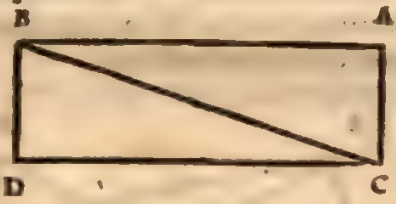

Eorum ſpatiorum, quæ alterius alteríbus continentur quæ parallelogramma nominantur, & ex aduerſo latera, atq; anguli conſtituti ſibi inuicem æquales ſunt, ea quoq; diametrus in duo æqua partitur.

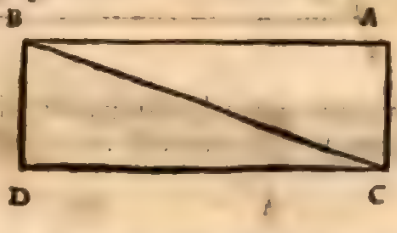

Omnia paralellogramma, quæ in eiſdem baſíbus, & in eiſdem alternis lineis fuerint conſtituta, ſibi inuicem probantur æqualia.

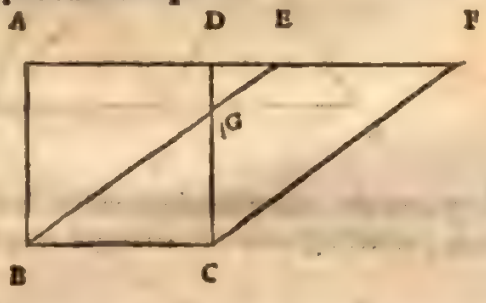

Omnia paralellogramma ſn baſibus æqualibus & ín eiſdem alternis lineís conſtituta æqualía ea neceſſe eſt.

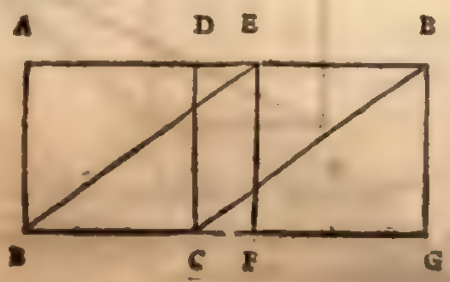

Aequa sibi sunt cuncta triangula, quæ in æquis basibus & in eisdem alternis fuerint lineis constituta.

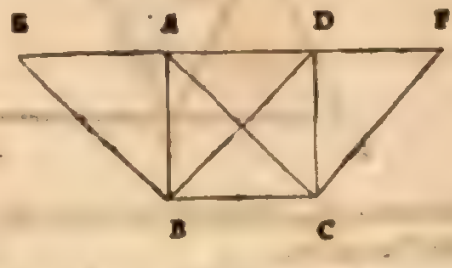

Aequa triangula, quæ in eadem basi & in eadem parte fuerint constituta, in eisdem quoq; alternis lineis esse pronuntianda sunt.

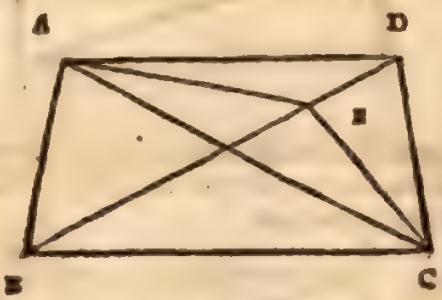

Aequa triangula in æquis atq; in directum positis basibus constituta, & in eisdem partibus, & in eisdem quoq; alternis esse necesse est.

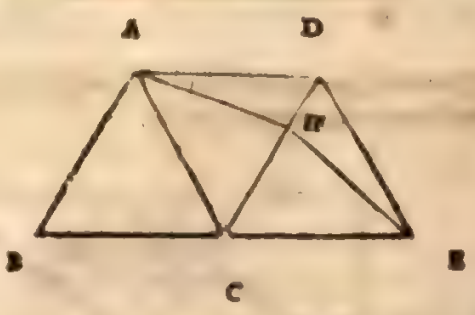

Si parallellogrammum, triãgulumq; in eadem basi atq; in eisdem alternis lineis fuerint constituta, parallelogrammum triangulo duplex esse conueniet.

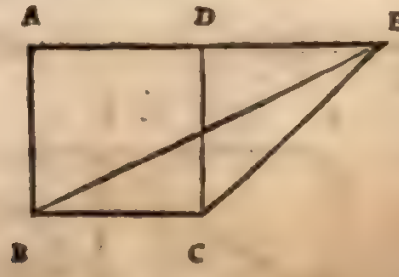

Iuxta datam rectam lineam dato triangulo in rectilineo dato angulo parallelogrammum æquale prætendendum est.

Dato recti

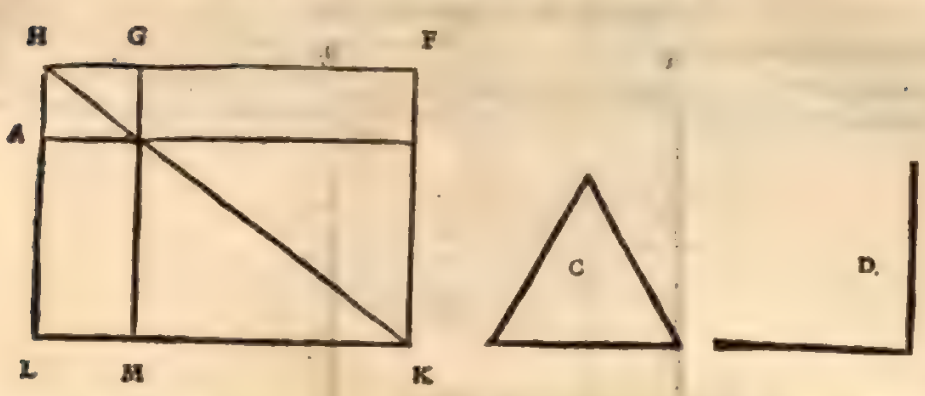

Dato rectilineo æquale paralellogrammum in dato rectilineo angulo collocare oportet.

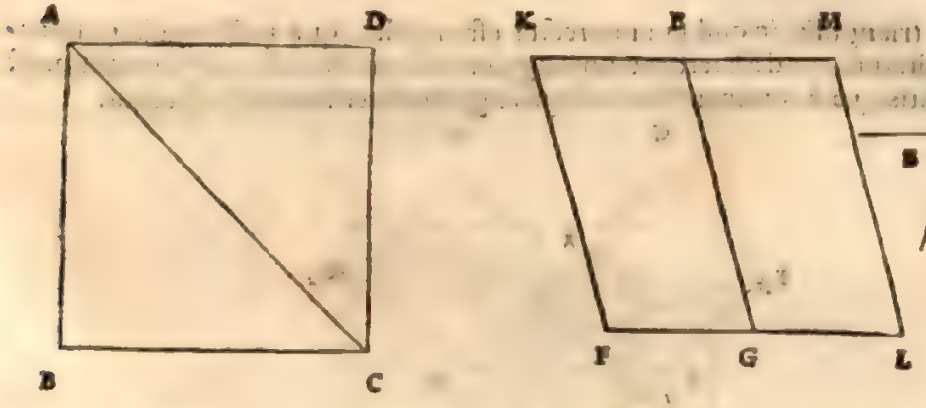

Omnis paralello grammi ſpatij eorum quæ circa eandem diametrum ſunt, paralellogrammorũ ſuplementa æqua ſibi inuicem eſſe neceſſe eſt.

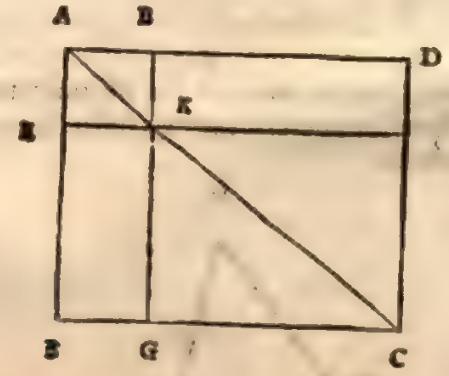

Quadratum ad datam rectam terminatam deſcribendum eſt.

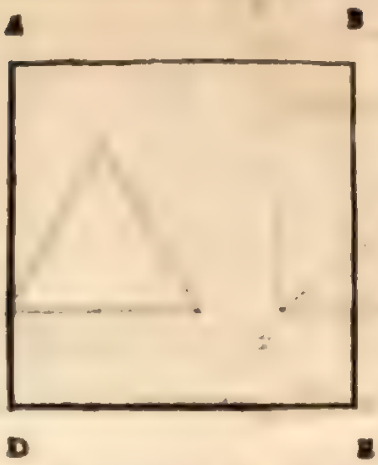

In his triangulis, in quibus unus rectus est angulus, quæ rectiangula nominamus, quadratum quod à latere rectum angulum subtendente describitur, æquum est his quadratis, quæ à continentibus rectum angulum lateribus conscribuntur.

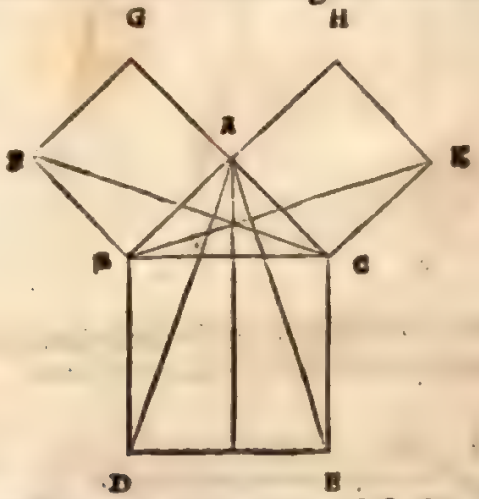

Si ab uno trianguli latere quadratum quod describitur æquum fuerit his quadratis, quæ ab reliquis duobus lateribus describuntur, rectus est angulus, qui sub duobus reliquis lateribus continetur.

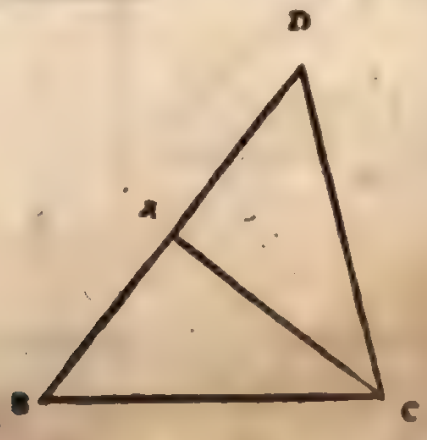

Ex secundo

Ex secundo libro Euclidis Megarensis.

Si sunt duæ rectæ lineæ, quarum una quidem est indiuisa, altera uero quotlibet diuisionibus secta, quod sub duabus rectis lineis rectiangulum continetur, æquum erit his, quæ sub ea quæ indiuisa est. Et unaquaq; diuisione rectiangula continetur.

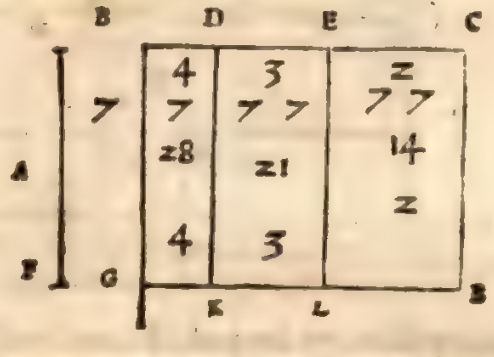

Si recta linea secetur, quod sub tota & una portione rectiangulum continetur, æquum est ei quod sub utraq; portione rectiangulum clauditur, & ei quadrato quod ad prædictam portionem describitur.

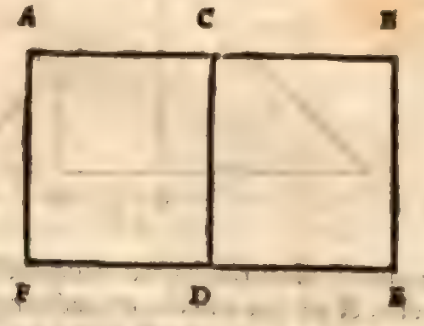

Si recta linea secetur, ut libet, quod scribitur à tota quadratum æquum est his quæ describuntur ab unaquaque portione quadratis, & eidem bis rectiangulo quod sub eisdem est portionibus conuenit.

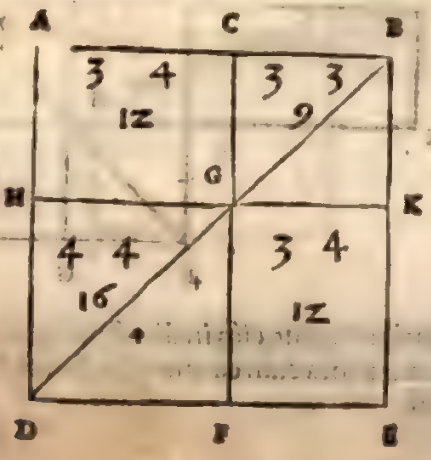

Si recta linea per æqualia ac per inæqualia ſecetur, quod ſub inæqualibus totius ſectionibus rectiangulum continetur, cum eo quadrato, quod ab ea deſcribitur, quę inter utraſq; eſt ſectiones, æquum eſt ei quadrato, quod deſcribitur ab dimidia.

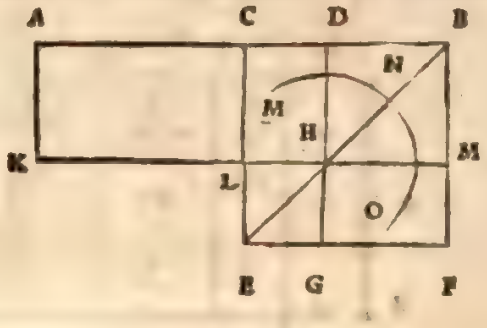

Si recta linea per æqualia ac per inæqualia ſecetur, quadrata quæ ab inæqualibus totius portionibus deſcribuntur, dupla ſunt his quadratis quæ fiunt ab dimidia, & ab ea quæ inter utraſq; eſt ſectiones.

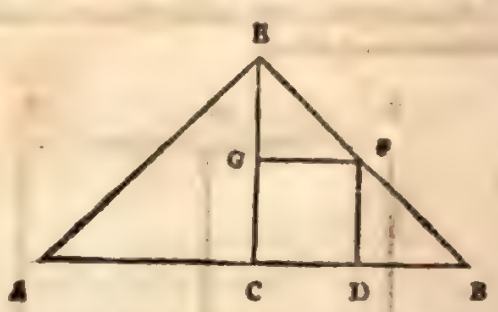

Si recta linea per æqualia diuidatur, alia uero ei indirectum linea recta iungatur, quod ſub tota cum adiecta, & ea quæ adiecta eſt, rectiangulum continetur, cum eo quod deſcribitur à dimidia quadrato æquum eſt, ei quadrato quod deſcribitur ab ea quæ conſtat ex adiecta atq; dimidia.

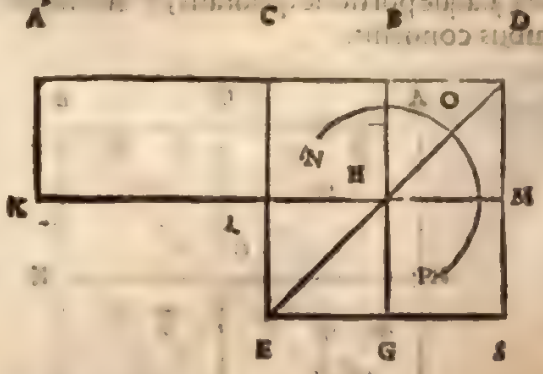

Si recta linea per æqualia ſecetur, eiq; in directum quædam linea recta iungatur, quadratum quod deſcribitur à tota cum ea quæ adiecta eſt, & quadratum quod deſcribitur, ab ea quæ adiecta eſt.

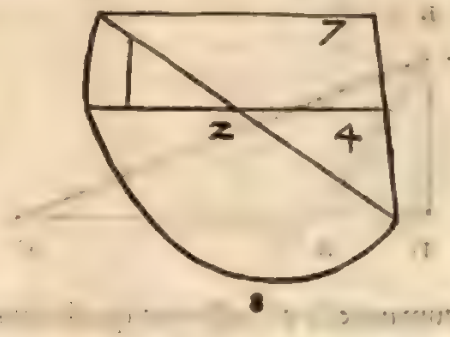

Vtraq; quadrata pariter accepta, quadrato quod describitur à dimidia, ac eo quadrato, quod ab ea describitur, quæ ex dimidia adiecta q; cõsistit, utriſq; quadratis pariter acceptis dupla esse necesse est.

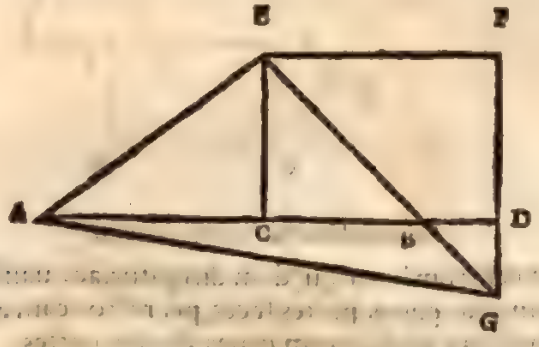

Datam rectam lineam sic secare conuenit, ut quod sub tota, & una portione rectiangulum continetur, æquum sit ei quod fit ex reliqua sectione quadratum.

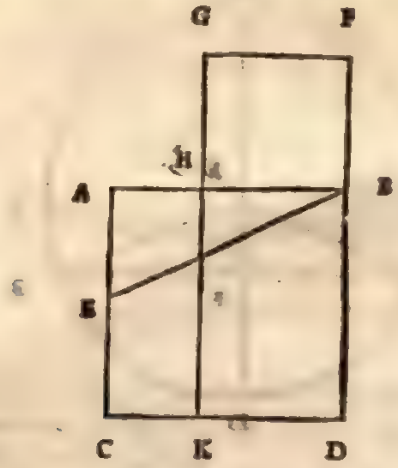

In hac trianguli figura, quæ obtusum habet angulum, tanto amplius ea quę obtusos obtendunt angulos latera possunt, quàm ea quæ obtusum obtinent angulũ, quantum est, quod continetur bis sub uno eorum, quæ circa obtusum angulum sunt, in quod protractum perpendicularis cadit, atq; ea quę ad obtusum angulum à perpendiculari extra deprehenditur.

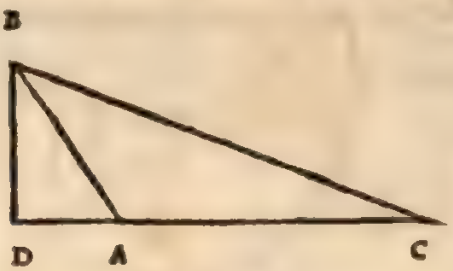

Dato rectilineo æquum neceſſe eſt collocare quadratum.

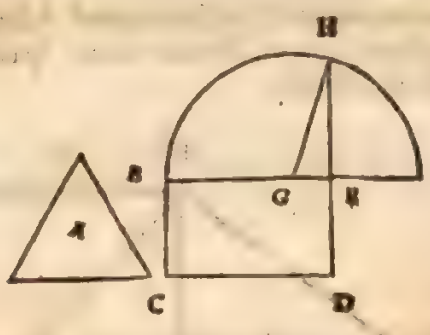

Ex tertio libro Euclidis Megarenſis.

Si in circulo per centrum linea quędam dirigatur, ac quandam lineam rectā non in centro poſitam in duas æquas partes ſecet, per rectos eam angulos ſecat. Et ſi per rectos eam angulos ſecat, in duas eam æquas diuidet partes.

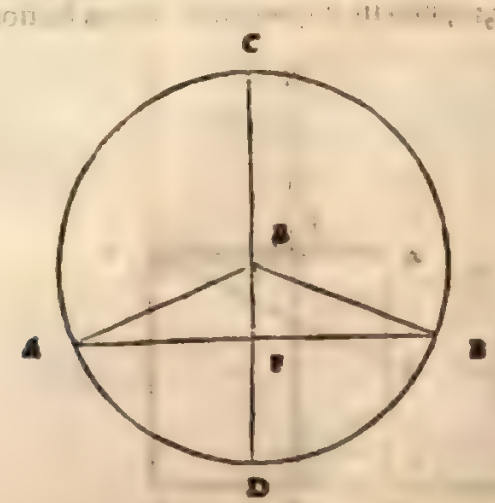

In æquis circulis, qui in circunferentijs æqualibus anguli conſiſtunt, ſibi inuicem ſunt æquales, ſeu ad centra, ſiue ad circunferentias conſtituantur.

Datam

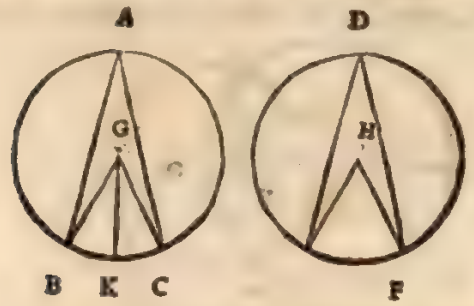

Datam circunferentiam in duo æqua diuidere potis est.

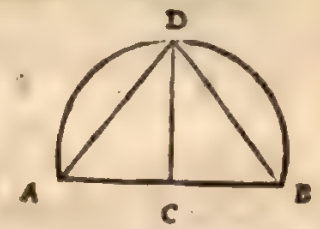

In circulo quidē angulus qui in semicirculo est, rectus existit, qui uero in maiore portione est angulus, minor est recto. Qui autem in minore portione est angulus maior est recto, & maioris quidem portionis angulus, recto maior existit, minoris uero angulus recto minor.

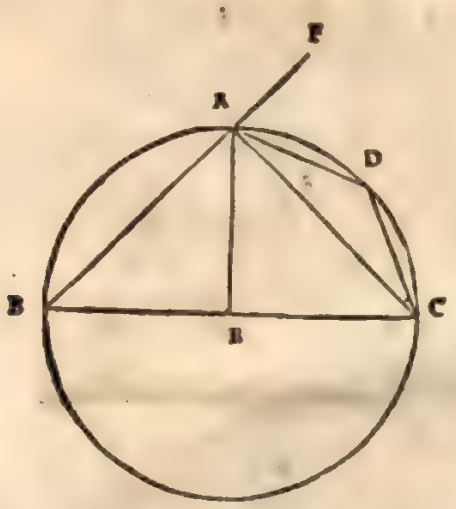

Si circulum linea recta contingat, à contactu uero in circunferentia quædam circulum secans, linea recta ducatur, quoscunq; angulos facit, duo anguli qui sunt in alternis circuli portionibus, sunt æquales.

Ex hoc igitur manifestum est, quoniam si à puncto circuli duę lineæ rectæ sese contingant, & sibi inuicem sint ęquales, super datas rectas lineas circuli describere partes conuenit.

Ex quarto libro Euclidis Megarensis.

Intra datum circulū datæ rectæ lineæ, quę diametro minimè maior existat, ęquā rectam lineam coaptare oportet.

Intra da-

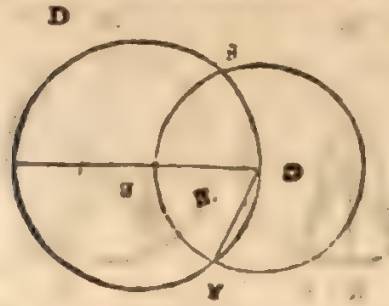

Intra datum circulum, dato triangulo æquorum angulorum, triangulum collocare conuenit.

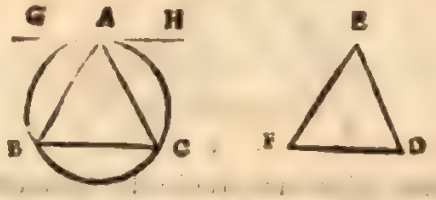

Circa datum circulum, dato triangulo æqualium angulorum, triangulum designandum est.

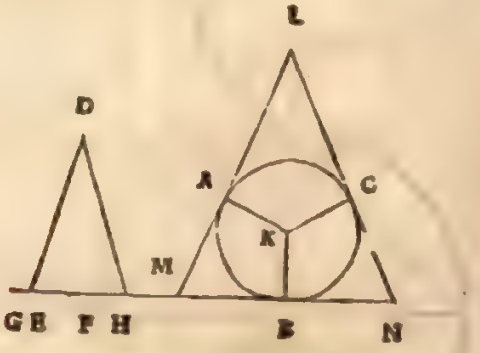

Intra datum triangulum circulum designare necesse est.

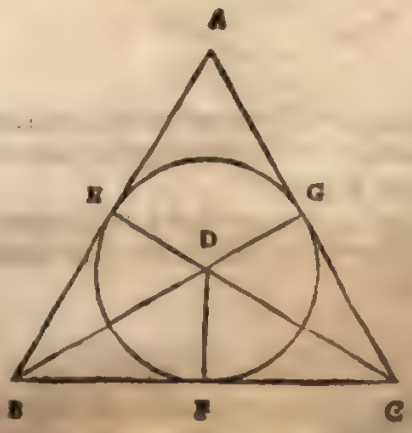

Intra datum

Intra datum circulum quadratum aliquod describere utile est.

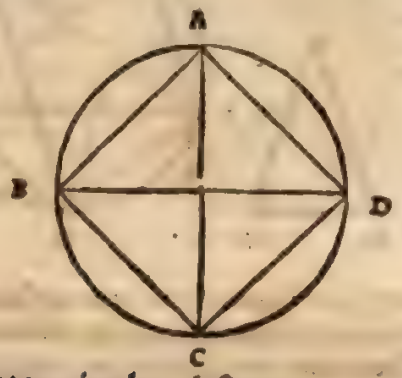

Intra propositum quadratum circulum designare.

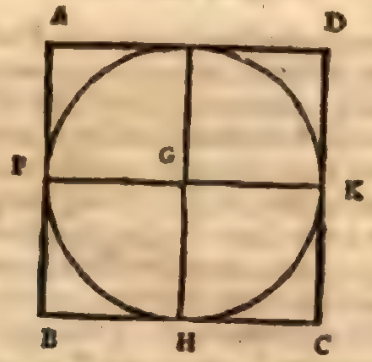

Circa datum circulum quinquangulum æquilaterum, & æquiangulum designare Geometræ præcipiunt.

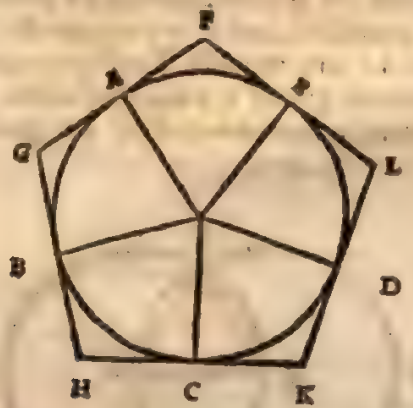

Intra datum circulum quinquangulum, quod est æquilaterum atque æquiangulũ, designare non disconuenit.

Nam omnia

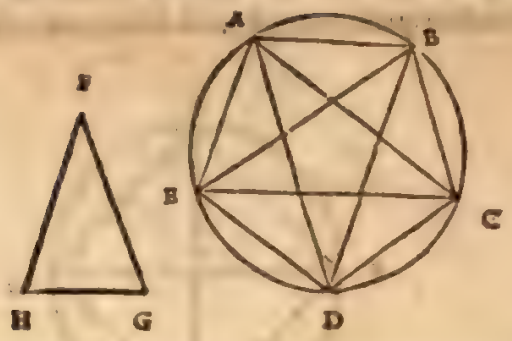

Nam omnia quæcunq; sunt numerorum ratione sua constant. Et porportionabiliter alij ex alijs constituuntur circunferentię ęqualitate multiplicationibus suis quidem excedentes, atq; alternatim proportionibus suis terminum facientes.

De figuris Geometricis:

Supra positarũ igitur speculationibus figurarũ ab Euclide succincte obscureq; prolatis, & à nobis uerbum uidelicet de uerbo exprimentibus strictim translatis, quædam iteranda repetendaq;, ut animus lectoris non obscuritate deterreatur, sed à nobis potius alicuius exempli luce infusa delectetur, uidentur. Sunt enim à nobis quędam huic operi inserenda, huic arti ualde necessaria, & supra dictis respondentia. Et subsequentibus conuenientia, ad quæ intelligẽda quicũq; in nostrorũ Arithmeticorum theorematibus instructus accesserit, expeditiori intelligentia ducitur.

Supra dictum igitur est, supradatam rectam lineam terminatam triangulũ æquilaterum constituere oportere sed nimis inuolute, qua de re huius exempli notam subiecimus. Sit data recta linea terminata A B, oportet igit̃ super eam quæ est A B, triangulum æquilaterum constituere, & centro quidẽ A spatio uero A B circulus scribatur, B C, E D. Et rursus centro B, spatio autem A B circulus scribatur, A C, F D, & ab eo puncto quod est C, quo se circuli diuidunt, ab ea puncta quæ sunt A B, adiungantur. Rectæ lineę C A, C B. Quoniam igitur A punctum centrũ est B C, B D circuli, æqua est A B ei quæ est A C. Rursus, quoniam B punctum est centrum, A C, F D circuli, æqua est B A ei quæ est B C. Sed & A B ei quæ est C A, æqua esse mõstrata est, & A C. Igitur ei quæ est B C, erit æqualis. Tres igitur quæ sunt C A, A B, B C, quæ sibi inuicem sunt, æquilaterum igit̃ est C A B triangulum. Et constitutum est supra datam rectam lineam terminatam eam quæ est A B quod oportebat facere.

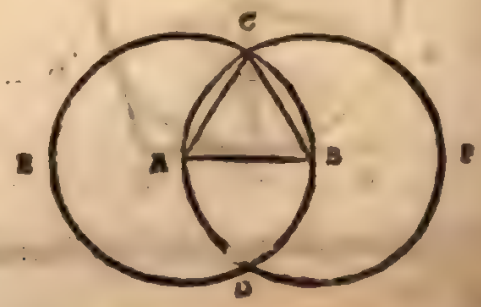

In superioribus uero dictum est ad datum pũctum datæ rectæ lineæ æqualem rectam lineam collocare oportere. Sed huius artis expertibus obscurè difficulterq;.

Sed nos

Sed nos animum lectoris quasi introducendo oblectantes, huius subsequentis figu ræ explanationem positis literarum linearumq; notulis patefacimus. Sit quidem da tum punctum A, data uero recta linea B C, oportet igitur ad punctum A, rectę lineę B C, æquam rectam lineam collocare, adiungatur enim ab A puncto ad B punctum recta linea ea quæ est A B, & constituatur super A B, rectam lineam triangulũ æqui laterum quod est D A B, & eijciantur in rectum D A, D B, rectæ lineæ ad A G & B M, & centro quidem B, spatio autem B C, circulus describatur C F E, & rursus centro quidem D, spatio autem D F circulus describatur F K L. Quoniam igitur B punctũ centrum est, C F E circuli, æqua est C B ei, quæ est B F. Rursus quoniam D pũctum centrum est, F L K circuli, æqua est D L, ei quæ est D F. Quarum æqua est D A ei quę est D B, æquilaterum enim triangulum est id quod est D A B. Reliqua igitur A L, re liquæ B F exístit æqualis. Sed & B F ei quæ est B C æqua esse monstrata est. Et B C ei quæ est A L erit æqualis. Ad datum igitur punctum id quod est A, datæ rectæ lineę ei quæ est B C, æqua locata est ea quæ est A L, quod oportebat facere ut subiecta de scriptio monet.

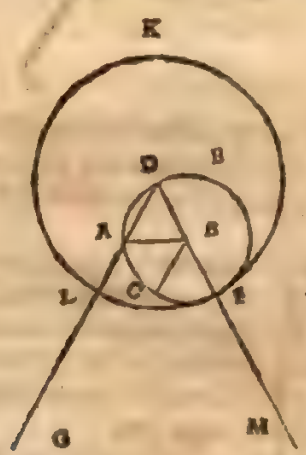

Tertio igitur loco superius ab Euclide prolatum est duabus rectis lineis in æqua libus propositis à maiore minori æquam rectam lineam abscindere conuenire. Sed nimis strictim, & ob id confuse inuolutęq;. Nos uero ut animus lectoris ad enoda tioris intelligentiæ accessum, quasi quibusdam gradibus ducatur, huius descriptio nem formulę subiecimus. Sint datæ duę rectę lineę.

Inæquales A B C D, & sit maior A B, oportet igitur à maiore A B, minori C D, æquam lineam abscindere, collocetur enim ad A punctum, ei quę est C D, æqua ea quę est A E. Et cẽtro A, spatio uero A E circulus describatur E G F, quoniã igitur A punctũ centrum est, E G F circuli, æqua est A E ei, quæ est A G. Sed & C D, ei quæ est A E erat

æqualis,

æqualis, & C D ei quæ est A G, erit æqualis. Duabus igitur datis rectis lineis inæqualibus eis quæ sunt A F, C D, à maiore quę est A B, minori quæ est C D, æqualis abscisa est ea quę est A G, quod oportebat facere.

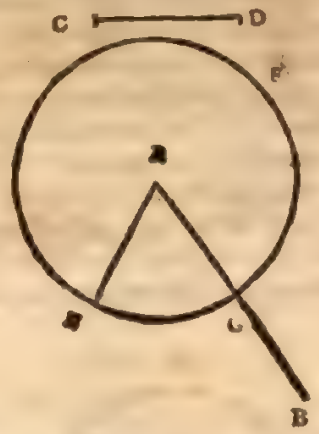

His etiam compendiosis, & tamen huius artis rudibus per necessarijs introductionibus lector initiatus, si in aliquibus superius propositis uacillando abhorreat, per se similes figurarum descriptiones sine omnis impedimenti reclamatione adinuenire potest & componere.

Sed iam opus est ad Geometricalis mensę traditionem ab Archita non sordido huius disciplinę autore latino accommodatam uenire, si prius præmisero, quod sint genera angulorum, & linearū, & pauca dixero de summitatibus & extremitatibus.

Rationabilium ergo angulorum genera sunt tria hoc est. Rectum, hebes, acutū, & habens species, nouem: Tres rectarum linearum, tres autem rectarum & circumferentium, & tres hebetis & circunferentium.

Rectus angulus est orthigrammos, id est, rectis lineis comprehensus, latinè normalis appellatus. Quotiens uero recta linea super rectam lineam stans, pares angulos fecerit, & linea perpẽdicularis iuncta fuerit, efficiet rectiangulũ triangulum.

Hebes angulus est plus normalis, hoc est, rectianguli positionem excedens, quia & si triangulus secundum hanc positionem constitutus fuerit, perpendicularis extra finitimas lineas habebitur.

Acutus autem angulus est compressior recto, qui si à recta linea, quæ sedis loco fuerit, rectam lineam secundum suam inclinationem emiserit, similiq; cohibitione rectam lineam in occursum exceperit, efficiet triangulum, qui perpendicularem intra tres lineas habebit.

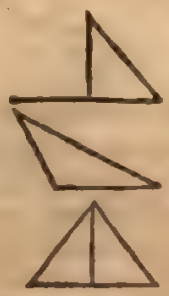

Linearum uero genera sunt tria, rectum, circunferens, flexuosum.

Recta linea itaq; est quæ æqualiter in suis signis posita est, quæ æqualiter in plani-

tie po-

tie posita non concurrit. Circũferens uero linea est, cuius signa ex utraque parte curuata, & à se inuicem distantia non concurrunt, quæ signa si cõuenerint, circulus non circumferens linea debet appellari. Flexuosa autem linea est, multiformis uelut arborum aut fluminum, cæterorum signorum, in quorum similitudine & arcisinio-rum agrorum finitur extremitas, & multorum quæ similiter in æqua linea sunt for-mata naturaliter.

Summitatum igitur genera sunt duo, summitas & plana summitas. Sũmitas est secundum Geometricam appellationem, quæ longitudine latitudineq; protẽditur.

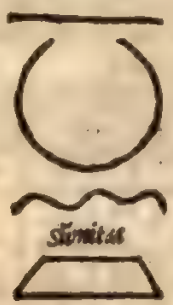

Summitatis autem fines lineæ sunt.

Plana uero summitas est, quæ æqualiter, rectis lineis undiq; uersum finitur.

Omniũ autem summitatum in uintiundo duæ sunt obseruationes, Enormis, & Liquis. Enormis uero est, quæ per omne latus rectis lineis continetur.

Liquis autem est, quæ minuendi laboris causa, & salua rectorum angulorum ra-tione, secundum ipsas extremitates subtenditur.

Extremitatum quippe genera sunt duo, unum quod pro rigore. Et alterũ quod seruatur pro flexuoso. Rigor est quicquid inter duo signa, uelut in modum lineæ di-rectum prospicitur.

Flexuosum uero est, quicquid secũdum naturam lòcorum curuatur. Nam quod in agro à messore operis causa ad finem directum fuerit, rigor appellatur, quicquid ad horum imitationem in forma scribitur, linea appellatur.

Bini rigores sunt, quando singulis spatijs interuenientibus tendunt, ut itinera plerunq; pergunt.

Nosse autem huius artis despicientem, quid sint digiti, quid articuli, quid com-positi, quid incompositi numeri, quid multiplicatores, quidue diuisores, ad huius formæ speculationem, quam sumus tradituri, oportet.

Digitos uero quoscunq; infra primum limitem, ideſt, omnes quos ab unitate us-que ad denariã summã numeramus, ueteres appellare cõsueuerũt. 1 2 3 4 5 6 7 8 9.

Articuli autem omnes deceno in ordine positi, & in infinitũ progressi nuncupã-tur, compositi quippe numeri sunt, omnes à primo limite, ideſt, à decem usq; ad secũ-dum limitem, ideſt, 20 cæteriq; sese in ordine sequentes exceptis limitibus. Incompo-siti autem digiti omnes annumeratis & omnibus limitibus.

Multiplicatores igitur numeri mutua in semet replicatione uoluuntur, ideſt, in-terdum maior minoris, interdum autem minor maioris multiplicator existit. Inter-dum uero numerus in se excrescens multiplicationis augmenta suscipit. Diuisores autem maiorum semper minores constituuntur numeri.

De ratione abaci.

Priscę igitur prudentiæ uiri Pythagoricum dogma secuti, Platonicęq; autorita-tis inuestigatores, speculatoresq; curiosi, totum Philosophiæ culmen innumerorũ ui constituerunt. Quis enim Musicarum modulamina symphoniarum numerorum

expertia cenſendo pernoſcat. Quis ipſius firmamenti ſyderea corpora ſtellis compacta naturæ numerorũ ignarus deprehendat, ortuſq; ſignorũ, & occaſus colligat?

De Arithmetica uero Geometrica quid attinet dicere, cum ſi uis numerorũ pereat, nec in nominando appareat, de qua quia in Arithmeticis & in Muſicis ſat dictũ eſt, ad dicenda reuertamur.

Pythagorici uero ne in multiplicationibus & partitionibus & in podiſmis, aliquã do fallerentur, ut in omnibus erant ingenioſiſſimi & ſubtiliſſimi deſcripſerunt ſibi quandam formulam, quam ob honorem ſui præceptoris menſam Pythagoream nominabant, quia hoc quod depinxerant magiſtro prænonſtrante cognouerãt, à poſterioribus appellabatur Abacus, ut quod alta mente conceperant, melius ſi quaſi uidendo oſtenderent in notitiam omnium transfundere poſſent, eamq; ſubterius habita ſat mira deſcriptione formabant.

Latitudo. Longitudo.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Cõparatio ubiq; ad primã.
2	4.	6	8	10	12	14	16	18	20	Dupla ad eandem
3	6	9.	12	15	18	21	24	27	30	Tripla ad eandem.
4	8	12	16.	20	24	28	32	36	40	Quadrupla ad eandem.
5	10	15	20	25.	30	35	40	45	50	Quincupla ad eandem.
6	12	18	24	30	36.	42	48	54	60	Seſcupla ad eandem.
7	14	21	28	35	42	49.	56	63	70	Septupla ad eandẽ.
8	16	24	32	40	48	56	64.	72	80	Octupla ad eandem.
9	18	27	36	45	54	63	72	81.	90	Noncupla ad eandem.
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100.	Decupla ad eãdem.

Cõparatio ad altrin ſecus proximum — Dupla — Sefquialtera — Sefquitertia — Sefquiquarta — Sefquiquinta — Sefquiſexta — Sefquiſeptima. — Sefquioctaua — Sefquinona

Superius uero digeſtæ deſcriptionis formula hoc modo utebãtur. Habebãt enim diuerſq; formatos apices, uel characteres. Quidã enim huiuſcemodi apicum notas ſibi conſcripſerant, ut hæc notula reſponderet unitati 1. Iſta ut binario 2. Tertia uero tribus 3. Quarta autem quaternario 4. Hæc autem quinq; aſcriberetur 5. Iſta uero ſenario 6. Septima autem ſeptenario conueniret 7. Hæc uero octonario 8. Iſta uero nouenario iungerentur 9. Quidam uero in huius formæ depictione ceu literas alphabeti aſſumebant ſibi hoc pacto, ut litera quæ eſſet prima unitati. Secunda binario. Tertia ternario, cæteræq; in ordine naturali numero inſignitas & inſcriptas tãtum modo ſortiti ſunt. Hos etenim apices, ita uariè ceu puluerẽ diſpergere in multiplicando, & in diuidendo conſuerunt, ut ſi ſub unitate naturalis numeri ordinem iam dictos characteres adiungendo locarent, non alĳ quàm digiti naſcerentur. Primum autem numerum, id eſt, binarium, unitas enim (ut in Arithmeticis eſt dictum) numerus non eſt, ſed fons & origo numerorum 10, inſcripta ponentes 20, & ternarium 30, & quaternarium 40, cæteroſq; in ordine ſeſe ſequentes proprias ſecũdum denominationes aſſignare cõſtituerũt. Sub linea uero cẽtena inſignita numero eoſdẽ apices ponentes binariũ 200, ternariũ 300, quaternariũ 400. Ceteroſq; certis de

nominatio-

nominationibus respondere decreuerunt. In sequentibus uero paginularum lineis idem facientes nullo erroris nubilo obtenebrantur.

Scire autem oportet & diligẽti examinatione discutere in multiplicando & partiendo cui paginulæ digiti, & cui articuli sint adiungendi. Nam singularis multiplicator decem digitos in decenis, articulos in centenis. Idem uero singularis multiplicator centum digitos in centenis, articulos in millenis. Et multiplicator milleni, digitos in millenis, & articulos in decenis millenis, & multiplicator centeni milleni, digitos in centenis millenis, articulos autem in millenis millibus habebunt. Decenus autem sumet ipsius multiplicator digitos in pagina c inscripta, articulos in millenis, & multiplicator cẽtum, digitos in millenis, & articulos in decenis, & multiplicator milleni, digitos in decenis & articulos in centenis, & multiplicator centeni milleni, millia habebũt. Centenus uero, æque sumet ipsius multiplicator, digitos in decenis & articulos in centenis & & millenis. Multiplicãs digitos in centenis & articulos in decenis centenis, & centenum millenum multiplicans digitos in decenis millenis * ĩ & articulos in centenis millenis * ĩ & decenum millenum multiplicans digitos in millenis * ĩ & articulos in decenis millenis * ĩ subtendent. Millenus itidem seipsum multiplicans, digitos in decenis et articulos in centenis. Et centeni milleni multiplicator, digitos in centenis millenis * ĩ & articulos in millenis * ĩ & decenum millenum excrescere faciens digitos in decies mille millia, & articulos in cẽtenis millenis * ĩ habere dinoscetur. Decenus autem millenus multiplicator centum milleni, digitos in millies mille millia, & articulos in decenis millenis itidem, secũ ipsum adaugens, digitos in centenis millenis & articulos in mille millenis habere deprehendetur. Centenus autem millenus seipsum multiplicans, digitos in decenis millenis & articulos in centenis millenis itidem supponit.

De diuisionibus rubrica.

Diuisiones igitur, quantalibet iam experte lectoris animus introductus, facilè ualet dinoscere, breuiter etenim de his & summotenus dicturi, si quæ obscura interuenerint, diligenti lectorum exercitio adinuestiganda cõmittimus. Si decenus per se, uel centenus per se, uel ulteriores per semetipsos diuidendi proponantur, minores à maioribus quo ad usq; diuidantur, sunt subtrahendi, singularem autem diuisorem decem & centeni, aut milleni, aut ulteriorum, uel decenum diuisorem se sequentum sumpta differentia eos diuidere oportet. Compositus autem decenus cum singulari per secundas uel tertias. Et deinceps secundum denominationem partium, decenum uel simplicem, uel compositum diuisurus est. Centenum uero millenũ, uel ulteriores per decenum compositum, si diligens inuestigator accesserit, sumpta differentia & primis articulis diuidendo, uel secundatis appositis, auctis autem diuidẽdo suppositis, diuidi posse pernoscet. Centenus autem M singulis compositus, centenum uel millenum hoc pacto diuidere cognoscitur. Sumpto igitur uno diuidendorum, quod residuum fuerit, diuisori est coæquandum, & quod superabundauerit, seposítis reseruandũ. Singularis autem uel ut alij uolunt munitum per coæquationem maiorum est multiplicandum, & digitis quidem perfecta differentia supponẽda, articularis autem imperfecta est præponenda, & prius semoto integra adiũgenda. Et hæc differentia & si forte aliquis seclusus sit significauit, quod residuum fit ex diuidẽdis. Hæc uero breui introductione prælibantes, siqua obscurè sunt dicta, ne tædio forent prætermissa, diligentis exercitio lectoris committimus, terminum huius libri facientes, & quasi ad ulteriora sequentium nos conuertentes.

Finis libri primi.

EVCLIDIS MEGARENSIS GEOMETRIAE, AB ANITIO MANLIO SEVER. BOETH. TRANSLATVS, LIB. II.

SVperioris uero tractatu uoluminis omnia Geometricę artis theoremata, quamuis succinctè tamen sunt dicta. Sed podismorum notitiam hic liber quasi quęstionarius & omnium podismalium quęstionum scrupulositates incunctanter absoluet enodando, ueteres etenim agrimensores omnem mensurę quadraturam dimidio longiorem latioremúe facere consueuerunt. Et quod in latitudine longius fuerit, scamnum, et quod in longitudine longius appellare uoluerunt, ut subiecta docet formula.

Scānum

De mensuris rubrica.

Prisci igit podismatici cautissimi dispectores duodecim mensurarũ genera cõstituerũt, quibus cũ uellẽt, formarũ, agrorũq; emetirent areas. Quorũ hec sunt nomina miliariũ, stadiũ, actus, decẽpeda, quę eadẽ et pertica passus, gradus, cubitus, pes, semipes, palmus, uncia, digitus. Miliariũ uero 5 milia pedũ, ptẽsiones habere sancitũ est. Stadiũ aũt 25 pedes habere constat. Actus trifariã diuidit, in minimũ, in quadratũ, in duplicatũ. Actus minimus quatuor tm̃ pedibus in latitudine, et 120 pedibus in lõgitudine, ptẽdit. Actus uero quadratus ex omni latere 120 pedibus concludit. Actus aũt duplicatus 2 40 pedes explicat. Decẽpeda pedes decẽ colligit. Passus 5. Gradus 2 et dimid. Cubitus 1 et dimid. pedes habere dinoscit. Pes aũt palmos habet quatuor, semipes 2, palmus uero quatuor digitorũ, ptẽsione cõplet. De unciali uero et digitali mẽsura melius, cũ de uncialibus et notis et nominib in sequẽtibus disputauerimus, docemus. Enodatiusq; cũ dempnẽtorũ minutorũq; subtilitatibus p̃miserimus, eloquemur, nũc ad sequẽtis tractatus enarrationẽ redire nos cõuenit, si prius quid pes porrectus, quid contractus, quidq; sit quadratus demonstrauerimus. Pes autẽ porrectus dicit, ubi tm̃ pedalis mẽsura in longo pernoscit. Contractus autẽ pes ille dijudicat, in quo lõgitudo latitudoq; considerat. Quadratus uero pes habet, ubi trinæ dimẽsionis cõsideratio inęqualitate censet, sed iã tẽpus est ad id q̃ instituimus accedere.

De mensura & tribus dimensionibus rubrica.

Quamuis etiam in superioris libri principio quid mẽsura designaremus, libet tamen specialiter huius artis speculatoribus satisfaciendo secundum Iulium frontinum Geometricæ artis inspectorem prouidissimum quid sit mensura definire.

Mensura quippe est cõplurium, et inter se æqualiũ interuallorum lõgitudo finita, Geometricę autẽ artis mensuralis speculatio, trinæ dimensionis, idest, lõgitudinis, latitudinis, crassitudinis, cõsideratione colligitur. Et ut enucleatius resoluatur, recto, plano, solidoq; dinoscitur. Rectum est quod longitudine solũ mensurando cẽsetur, ut lineæ porticus, stadia miliaria, fluminum latitudines, & alia quàmplura longa protensione directa, ut lineæ infra depictæ descriptio notat.

Rectum.

Planũ est q̃d à Gręcis dicitur epipedon, à nobis autẽ contracti pedes, quod per lõgitudinẽ, latitudinẽq; considerat, ut agrorũ planities, & ædificiorũ areæ absq; tectoriis operibus & laquearibus ac tabulatis & his similibus, ut subiecta formula docet.

Planũ

Solidum

Solidum etiam eſt, quod Græci ſtereon uocant, nos autē quadratos pedes, quod & longitudinem & latitudinem craſſitudinemq; habere comprobatur. Vt ędificiorum, pilarum, pyramidumq;, nec non etiam macerie lapidum, aliaq; multa ut ſubiectæ notant formulæ.

Solidum.

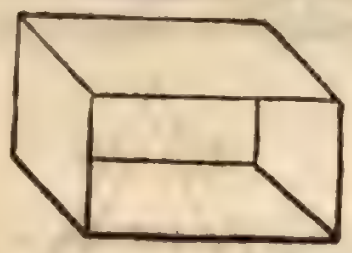

De podiſmis rubrica.

Sed iam tempus eſt prodiſmalium notitiam quæſtionum ut promiſimus, narrando attingere, & de inueſtiganda pedaturæ ſpeculatione, protinus dicere. De trigonis uero qui ſic ut ternarius naturaliter præcedit quaternarium, ita ſunt præponendi tetragonis, & pentagonis, cæterisq;, inprimis dicendum eſſe cenſeo.

De trigonis rubrica.

Sunt autem trigonorum genera principalia ſex, iſopleurum, iſoſceles, ſcalenū, orthogonium, amblygonium, oxygonium, quorum omnium in ſequentibus formas & pedaturas explanabimus.

De iſopleuro rubrica.

Trigonus igitur iſopleurus, qui præcedentis libri penē principio æquilaterus triangulus dictus eſt, paria latera habere comprobatur, Ponatur ergo iſopleurus in ſingulis habens lateribus pedes 30, huius embadum, ideſt, area tali modo eſt inueſtiganda. Summa etenim unius lateris per ſe multiplicata 900 numerum complet, ex ijs ſi quingenta & 10 ſubtrahantur, relinquūtur 390, tot pedes huius trigoni iſopleuri embadum colligit. Nam cathetum pedibus 26 conſtat protendi. Qui ſi per unius lateris dimidium, ideſt, per 15 multiplicati excreuerint, embadum complent, aut ſi unius lateris pars tertia, per ternarium, & denarium augebitur 300 naſcentur, ſi uero ſummam lateris unius per eundem ternarium multiplicabunt nonaginta reddent, qui ſuperioribus 300 iuncti, 390 facient, ideſt, aream ſupradicti trigoni, ſit autem prædictorum infra facta depictio.

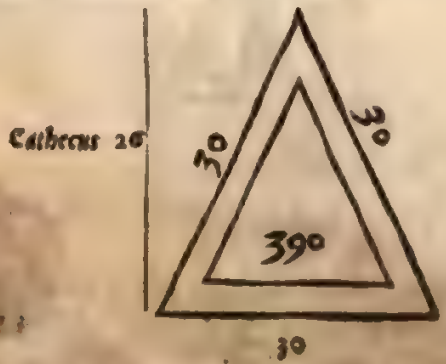

Ne autem lector in huiusmodi inuestigationibus aliquo erroris & insciti nubi lo præpediatur. Eiusdem igitur trigoni isopleuri, idest, paribus lateribus solidi manifestationis exemplar subijciemus, esto age isopleurus cuius latera singula 28 pedes colligant. Quorum si unum per se augmentatum excreuerit 784 summa cõsurget: Cui si unius lateris numerum aggregaueris 812 nascentur, horũ suprascripta medietate aream supradicti isopleuri pernotabis, ut subiectę descriptionis formula docet.

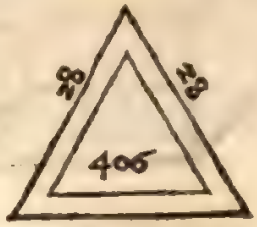

28

Huius autem iam sæpe dicti trigoni, ut lateris unius cuiuscę mensuram inquisitus quis inuestigare ualeat, & dicere, apertissimum dabimus rationis experimentũ. Proponatur itaq; si aream 406 pedibus protendi constituerit, quot pedum planitudines latus unumquodq; colligere pernoscatur. Ducatur ergo suprascripta area octies, & in 3248 numerum consurgit, huic si unum addatur, fiunt 3249 huius summæ latus si sumpsero, erit quinquaginta 7. Cui si unitas subducta fuerint 56 relinquuntur. Quorum si medium adinuestigauero 28 fiunt. Tot itaq; latus quodq; isopleuri pedibus protenditur.

Isosceles autem, qui ab Euclide Geometricæ peritissimo, duo tantum latera habens æqualia, est determinatus, secundus in ordine trigonorum constituitur. Cuius si latera bina imparibus numeris, scilicet, 25, protendantur, pedibus quatuordecim pedalia spatia basis habere pernotatur. Restat igitur ut quot pedes arealis cathecus colligat requiramus. Si enim medietas basis, hoc est, 7 per se multiplicetur, 49 nascentur. Mensuram autem unius lateris, si per se, idest, 25 multiplicaueris, 625 reddes, ex quibus si 49 seposueris, 576 relinquuntur. Quorum si latus acceperis 24 erunt, tot pedibus cathecum huius trigoni constat protendi. Area autem quot pedes habeat, sic est faciendum ut inueniatur. Medietas rursum basis sumenda est, idest 7, quos 7 si per cathecum, idest, per 24 multiplices, 168 efficies, tot pedum est supradicti trigoni area.

Basis 14

De scaleno rubrica.

Scalenus igitur ab Euclide tria habens latera inæqualia determinatus est. Sed nos numero eius figuræ aperta dabimus exemplaria, proponatur ita scalenon trigonus, qui à Latinis cuneus appellatur, cuius minoris

noris lateris decliue 15 pedes colligat, basis autem 25 pedalia pernotetur habere lineamenta. Quot uero pedibus huius trigoni cathecus, & embadum protendatur, restat ut quæratur. Ducatur ergo minoris lateris summa multiplicando in se fiunt 225. Item basis si per se multiplicetur 625 excrescunt, quibus in unũ compactis 850 nascentur. Hanc igitur se mouendo secluſam maioris lateris ſummam in ſe multiplicari condecet, quæ multiplicatio 400 numerum adducit. Quem uidelicet 400 numerum si de prius seposita summa, scilicet, de 850 abstuleris 450 relinquuntur. Horum si medium sumpseris 225 explicabis, quibus si summa basis uel 25 mataps auferatur nouenarius erit, tot pedibus huius trigoni continetur præcisura, uel eiectura minor. Restat ut cathecus quot habeat pedes requiratur. Multiplicetur ergo minus latus per se sicut supra 25 prodeunt. Rursus & augmentata minoris præcisuræ per se summula 81 producit, hos si aufers ex in se ducto latere 144 supersunt. Quorum duodenarius esse dinoscitur latus, tot pedes huius trigoni cathecus colligere perhibetur. Areæ uero podismus tali modo reperitur. Metiatur ergo cathecus basim uel 12, 25, 300 consurgent. Quorum medietate sæpe dicti trigoni scaleni embadum podismatur, ut in subiecta figura notatur.

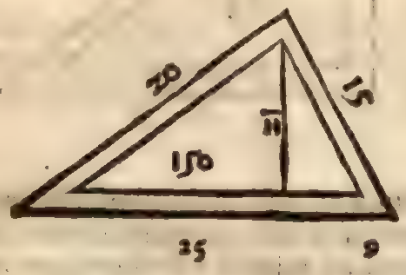

De orthogonio, rubrica.

Quarto nimirum loco trigonus orthogonius ab Euclide inseritur, & unũ rectum habens angulum consignatur, inæqualia continens latera, quem nos ipso auditu difficiliorem cæteris, obscuriorem q̃ esse arbitramur. Et ideo prolixiorem in eius explanatione moram faciemus. Esto modo trigonus orthogonius, cuius cathecus pari numero insignitus, uel 8 pedibus mensuratus protenditur. Cuius si latera ignorantur, hoc modo inuestigari ab Archita præcipiuntur. Sumatur ergo supradicti catheci medietas, idest, 4 & per se multiplicetur, & 16 excrescent. Quibus si unitas subtrahatur 15 apparent. Tot pedum huius trigoni basis esse cognoscitur. Prædictæ autem per medietatem cathecis summæ adauctæ, si unum addatur, erũt pedes, hypotemiſe 17. Per eandem item summam, idest, per 16 embadum est inueniendũ, ducatur ergo huius summæ medius per cathecum & 64 consurgent, qui areæ complent supputationem, quod patenter in subiecta forma declaratur.

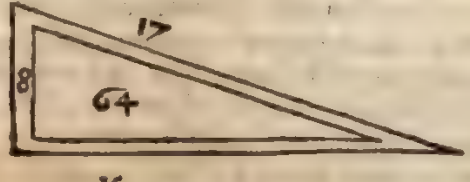

De eodem rubrica.

Conemur itaq; huius orthogoni apertam & ratam & per paris & imparis numeri quantitatem instituere descriptionem, ascribatur ergo in primis par numerus

catheco, ideſt, 6 cuius medietate in ſe augmentata, 9 proueniunt. Cui ſi ſecũdum noſtri præcepti normulam ſuperius deſignatam unum auferatur, octonarius erit baſis huius trigoni, cuius medietas, ſcilicet, quaternarius per cathecum multiplicata, ſecũdum quod ſupradictum eſt, aream complet, per cathecum & baſis eſt hypothemiſæ pedaturam ſine ullius reclamatione inquiſitus, dicere facilimum & apertũ noſtræ autoritatis exemplum dabimus, multiplicetur etenim per ſuam quantitatem medietas huius trigoni catheci, & ſummæ quæ ex hac multiplicatione prouenerit, unitas aggregetur erit hypothemiſæ pedatura, eidem autem ſi auferatur unum, erit baſis, ſitq; huius rei hæc facta deſcriptio.

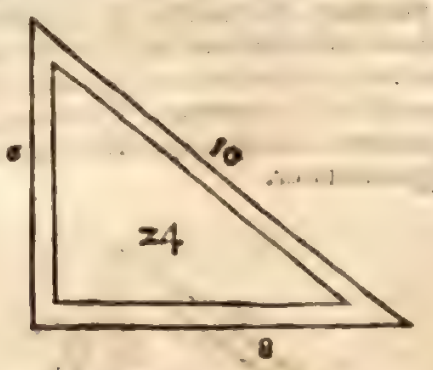

Inſtituamus ergo huius trigonij orthogonij per imparẽ numerum probabilem explanationem. Annotetur cathecus impari numero, ideſt, 3 quem ſi in ſe duxeris 9 explicabis, quibus unitate ſubducta octo ſuperſunt, quorũ medium ſi ſummatur, baſis orthogonij huius pedatura fore comprobatur.

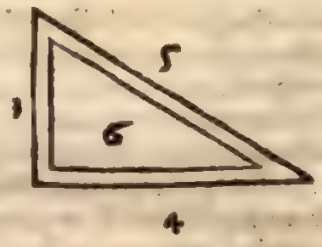

Huic uero baſi uel medietati, uel 4 ſi unum aggregaueris hypothemiſam trigoni comprobabis, embadum, ut ſupra dictum eſt, reperiatur, ideſt, cathecus per medietatem huius baſis excreſcat, ut infra cernitur pictura.

Ne autem huius diſciplinæ curioſum indagatorẽ aliqua fallat obſcuritas, de hoc eodem orthogonio iterato diſputare non piget. Eſt enim alia inueniendi cathecum & baſim & hypothemiſam ratio. Ponatur ergo cathecus 5 pedibus protẽſus, quem ſi multiplices, per ſui quantitatem 25 notabis, baſis autem 12 habeat pedes inſcribatur, quæ ſi ſicut cathecus in ſe concreuerit 144 naſcentur.

Illæ ſummæ, ideſt, 25 & 144 copulatæ 169 reſtituent. Horum latus 13 eſſe manifeſtum, ideſt, hypothemiſam ſupradicti trigoni. Deniq; ſi hypothemiſam per ſe augendo duxeris, par ſupra copulatæ quantitati, ideſt, 169 reddes. De quibus ſi cathecum in ſe ductum ſubduxeris 144 reſidui ſunt, quorum latus, ideſt, 12 baſim reſtituit. Ex hypothemiſa uero per ſe multiplicata, ſi quis baſim in ſe ductã, hoc eſt, ex 169 144 ſubtraxerit, non pluſquàm 25 remanent. Horum latus, ideſt, 5 cathecum conſtituit, aream autem baſis medietas, & cathecus commultiplicati metiuntur.

Item

Item per cathecum baſis edicere pedaturam in hoc trigono condecet. Sit modo ſupra cathecus 5, hic uero in ſe ductus 25 conſtituit. Huic ſi aſſem abſtulero 24 progredientur, quorũ medium baſim efficit. Rurſus aũt ſi baſis quantitati eandem adiecero unitatem, hypothemiſam explicabo, ſi autem per cathecum baſis multiplicatur 60 progreditur ſumma. Horum medietas embadon complet.

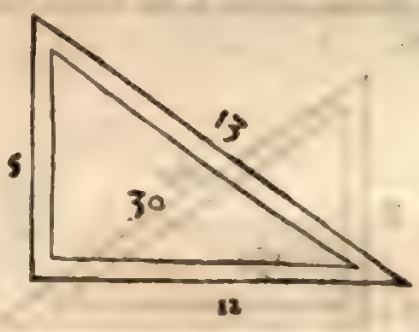

Item de eodem rubrica.

Aliam inſuper hanc ueſtigia gradienti normam huius trigoni obiiciendo proponere curamus, quatenus hanc cautè indagantes cautiſſima ad id ad quod deſiderant accedere, iteritatis linea abſq; dubio perducat, proponatur igitur eiuſdem orthogonij deſcriptio iiſdem quantitatibus, quibus eſt circumſignata, ſcilicet, cathecus 8, hypothemiſa 17, baſis autem 15 pedibus deſignetur. Hunc uero qua ratione per hypothemiſæ podiſmum catheci, & baſis ſumma pedalis reperiri ualeat, demonſtrare ſtudeamus, multiplicemus ergo ſummam hypothemiſæ per ſe, & 289 numerus redundat. Cui ſi quater embalidis quantitas ſubtrahatur 49 relinquuntur, horum tetragonicum latus ſi inquiſieris 7 eſſe experieris, quod, ſcilicet, 7, ſi copulãti catheco, & baſi aggreges 30 efficies, quorum dimidium baſis conſtituit ſpatium, quindecim autẽ ſi de aggregatis, id eſt, 50, 23 abſtuleris 8, ſupereſſe cathecũ ſine dubio cõprobabis.

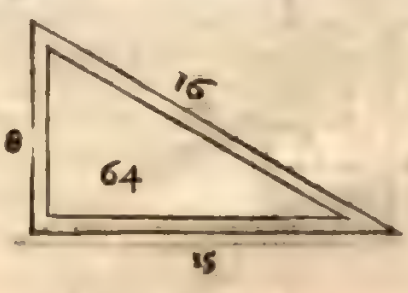

Idem de eodem rubrica.

Deſignemus iterum iam dicti orthogonij formam, & alijs numerorum quantitatibus, ut cum aliquis uel per maiorem uel per minorem numerorum huius trigoni apertam tradere diſciplinam cogatur, nullo errore labatur. Eſto age trigonus orthogonus, quem circumſtant par unus & duo impares numeri par baſi, uel 20 impar unus catheco, hoc eſt, 15, alter uero hypothemiſæ, id eſt, 25 aſcribatur. Embadalis autem concluſio ſecundum ſupradicti noſtri præcepti regulam inquirenda eſt, hoc eſt, per multiplicationẽ dimidiæ baſis & totius ſummę catheci, continet enim areę ſeptum 150 contractos pedes. Cathecus autem & baſis tali ſunt indagandi ratione, ducatur ergo hypothemiſalis ſumma in ſe, & in 625 redundat, cui ſi quatuor adiiciantur embada 1225 naſcentur, quorum tetragonale latus, id eſt, 35, ſi excepe-ris, ſummas utraſque baſi & catheci cõprobabis.

catheco,ideſt,6 cuius medietate in ſe augmentata,9 proueniunt.Cui ſi ſecũdum no ſtri præcepti normulam ſuperius deſignatam unum auferatur,octonarius erit baſis huius trigoni,cuius medietas,ſcilicet, quaternarius per cathecum multiplicata,ſecũ dum quod ſupradictum eſt,aream complet,per cathecum & baſis eſt hypothemiſæ pedaturam ſine ullius reclamatione inquiſitus, dicere facilimum & apertũ noſtræ autoritatis exemplum dabimus,multiplicetur etenim per ſuam quantitatem medie tas huius trigoni catheci,& ſummæ quæ ex hac multiplicatione prouenerit, unitas aggregetur erit hypothemiſæ pedatura,eidem autem ſi auferatur unum,erit baſis, ſitiq; huius rei hæc facta deſcriptio.

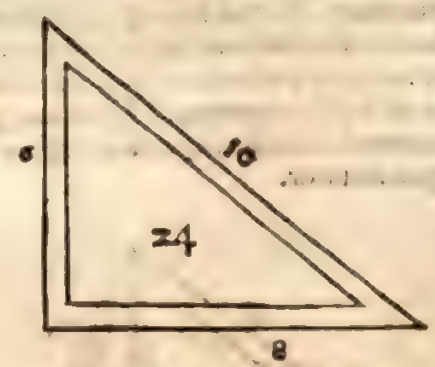

Inſtituamus ergo huius trigoniꝫ orthogoniꝫ per impare numerum probabilem explanationem. Annotetur cathecus impari numero,ideſt, 3 quem ſi in ſe duxeris 9 explicabis,quibus unitate ſubducta octo ſuperſunt, quorũ medium ſi ſummatur, baſis orthogoniꝫ huius pedatura fore comprobatur.

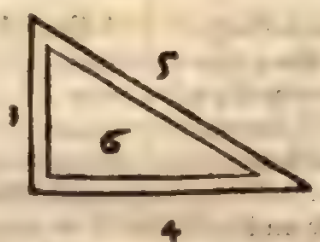

Huic uero baſi uel medietati,uel 4 ſi unum aggregaueris hypothemiſam trigo ni comprobabis,embadum,ut ſupra dictum eſt,reperiatur,ideſt, cathecus per medi etatem huius baſis excreſcat,ut infra cernitur pictura.

Ne autem huius diſciplinæ curioſum indagatorẽ aliqua fallat obſcuritas,de hoc eodem orthogonio iterato diſputare non piget. Eſt enim alia inueniendi cathecum & baſim & hypothemiſam ratio. Ponatur ergo cathecus 5 pedibus protẽſus, quem ſi multiplices,per ſui quantitatem 25 notabis,baſis autem 12 habeat pedes inſcriba tur,quæ ſi ſicut cathecus in ſe concreuerit 144 naſcentur.

Illæ ſummæ,ideſt,25 & 144 copulatæ 169 reſtituent. Horum latus 13 eſſe manifeſtum,ideſt, hypothemiſam ſupradicti trigoni. Deniq; ſi hypothemiſam per ſe augendo duxeris,par ſupra copulatæ quantitati,ideſt,169 reddes. De quibus ſi cathecum in ſe ductum ſubduxeris 144 reſidui ſunt,quorum latus,ideſt,12 baſim reſtituit. Ex hypothemiſa uero per ſe multiplicata,ſi quis baſim in ſe ductã,hoc eſt, ex 169 144 ſubtraxerit,non pluſquàm 25 remanent. Horum latus,ideſt,5 cathecum conſtituit,aream autem baſis medietas,& cathecus commultiplicati metiuntur.

Item

Item per cathecum basis edicere pedaturam in hoc trigono condecet. Sit modo supra cathecus 5, hic uero in se ductus 25 constituit. Huic si assem abstulero 24 progredientur, quorũ medium basim efficit. Rursus aũt si basis quantitati eandem adsecero unitatem, hypothemisam explicabo, si autem per cathecum basis multiplicetur 60 progreditur summa. Horum medietas embadon complet.

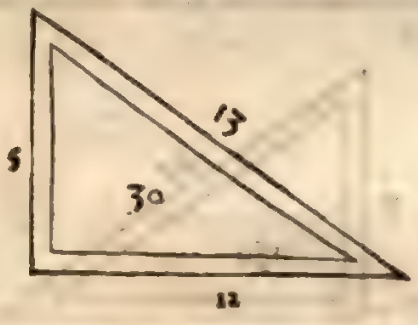

Item de eodem rubrica.

Aliam insuper hanc uestigia gradienti normam huius trigoni obijciendo proponere curamus, quatenus hanc caute indagantes cautissima ad id ad quod desiderant accedere, iteritatis linea absq; dubio perducat, proponatur igitur eiusdem orthogonij descriptio in isdem quantitatibus, quibus est circumsignata, scilicet, cathecus 8, hypothemisa 17, basis autem 15 pedibus designetur. Hunc uero qua ratione per hypothemisæ podismum catheci, & basis summa pedalis reperiri ualeat, demonstrare studeamus, multiplicemus ergo summam hypothemisæ per se, & 289 numerus redundat. Cui si quater embalidis quantitas subtrahatur 49 relinquuntur, horum tetragonicum latus si inquisieris 7 esse experieris, quod, scilicet, 7, si copulãti catheco, & basi aggreges 30 efficies, quorum dimidium basis constituit spatium, quindecim autẽ si de aggregatis, id est, 50, 23 abstuleris 8, supereſſe cathecũ sine dubio cõprobabis.

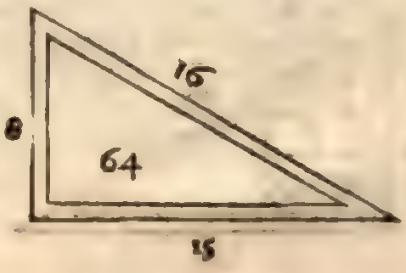

Idem de eodem rubrica.

Designemus iterum iam dicti orthogonij formam, & alijs numerorum quantitatibus, ut cum aliquis uel per maiorem uel per minorem numerorum huius trigoni apertam tradere disciplinam cogatur, nullo errore labatur. Esto age trigonus orthogonus, quem circumstant par unus & duo impares numeri par basi, uel 20 impar unus catheco, hoc est, 15, alter uero hypothemisæ, id est, 25 ascribatur. Embadalis autem conclusio secundum supradicti nostri præcepti regulam inquirenda est, hoc est, per multiplicationẽ dimidiæ basis & totius summę catheci, continet enim areę septum 150 contractos pedes. Cathecus autem & basis tali sunt indagandi ratione, ducatur ergo hypothemisalis summa in se, & in 625 redundat, cui si quatuor adijciantur embada 1225 nascentur, quorum tetragonale latus, id est, 35, si excepe-ris, summas utrasque basi & catheci cõprobabis.

Scire autem oportet & inueſtigare, quo numero à ſe inuicem cathecus & baſis diſtent. Hic uero quis ſit manifeſtemus. Si igiť hypothemiſæ in ſe multiplicatæ quatuor, quæ adieci ſuperius embada ſubtraham, in 25 ſummam regreditur, horū quinta pars differentiam tenet, id eſt, 5. Quam ſi rurſus duabus iunctis ſummis uel 20. & 15. 40. pernotabo, horum medium complet baſim.

Si autem eādem differentiam, hoc eſt, 5. baſi auferā, cathecum cōſtituam ut cerni poteſt in ſubiecta figura.

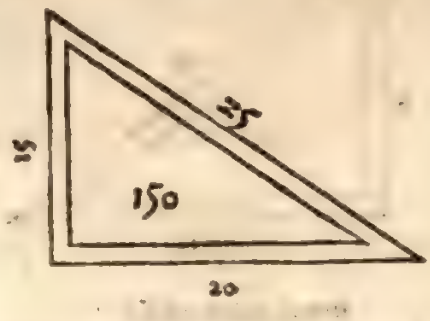

De orthogonio circulo inſcripto rubrica.

Num etiam quod Architæ iudicio in hoc eodem orthogonio approbatum eſt, & Euclidis diligentiſſima perſcrutatione prius eſt rationabiliter adinuentū, operęprætium duximus non eſſe prætermittendum. Eſt etiam ſæpe, ut diſputator in Geometrica, circulus ſi hoc orthogonio inſcribatur, quot pedes diametrus colligat, requirat, quod ne uictus ignorantia refutet aliquis ſe dicere, breuiter inſinuamus rem huiuſmodi, inſcribatur itaq; circulus orthogonio omnes lineas eius tangens, hoc nimirum facto cathecus & baſis aggregētur in unum, ex cuius ſummæ copulatione ſi hypothemiſæ exceperis quātitatem, diametrum efficies, iuncti enim 12. & 8. id eſt, cathecus & baſis 20. reddunt. Ex quibus ſi hypothemiſam abſtulero, hoc eſt, 15. diametrum 5. obtinere conſtitutam, quod ſubtus facta deſignat figura.

De Amblygonio rubrica.

Quintus in ordine triangulorum ambly gonius ab Euclide inſertus obtuſum angulum habens dictus eſt, quē nos ſuccincte aperteq; explicando aggredimur. Nam ſi diligens lector ſuperioris noſtri documēti præceptis & formulis inſtructus acceſſerit, minimè in hoc lababit, conſtituať modo amblygonius, cuius baſis 18. numero, hypotemiſæ aūt maior 10. minor uero 9. inſcribā, cathecus aūt 4. ſumma inſigniať.

Ducatur ergo baſis per catheci dimidiū, hoc eſt, 18. per binariū, & 36. prodeūt, quæ ſumma embadalis ſpacij planitudinem adimplet. Sed Architas in cunctis utens ratione, alio modo huius amblygonij aream reperiri conſtituit, non hanc ſumpta eſt ſummam in hac areæ planitudine, ſed minorem poſſe contineri exiſtimans, aſtruxit enim cathecū per ſe & per binariū, uel per ſe & octonariū, duplò ſe ſuperātes multiplicari

plicari oportere. Et quantitatem, quę hac ex multiplicatione proueniret aream constituere, non ut 36, sed 32 in se colligeret arealis illa contemplatio. Quisquis autem huius iam dicti trigoni formas in plano designare disponat, à basis quantitate huiusmodi rem ingrediatur, tali ratione ut terminus minoris ac maioris hypothemisę copulatus, paruo uincat terminum basis, hoc est, si basis 20 mensuretur pedibus, maior hypothemisa 11, minor autem 10 insigniatur. Sed melius hoc quod numeris duximus ostendemus, si alicuius exempli formam subijciemus.

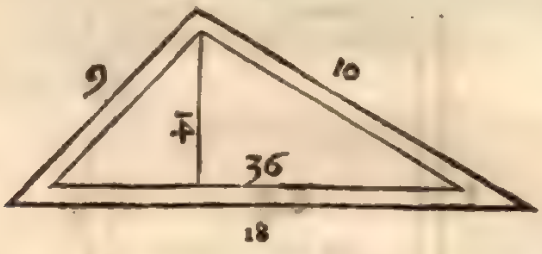

De oxygonio rubrica.

Restat ut dicamus de oxygoni speculatione, qui sextus in trigonorũ descriptione ab Euclide nõ segni Geometra ponitur acuti angulus determinatus. Esto igitur oxygonius, cuius minoris lateris terminus, id est, minor hypothemisa 13 pedibus terminetur, maior autem 15 & basis 14 mensuretur, cuius catheci & embadi summa si ignoratur tali ratione colligetur.

Ducatur ergo lateris minoris quantitas per se, 169 redundat, basis item terminus si per se excreuerit 196 nascentur, quas uidelicet summas si iũxeris 365 efficies, quo facto multiplicetur etiã terminus hypothemisalis per se, & exurget 225 numerus, quem si de superius copulata summa secreuero, fiunt residui 140, horum medietas 70 esse pernotatur, quod per basim dispersum quinquies ipsam in se retinet. Dominationis uero huius summam minor obtinet pręcisura, quę per se adaucta 25 constituit. Hos si de minoris lateris summa per se multiplicata abstuleris 144 supersunt, quorum tetragonale latus quod 12 est catheci summam explebit. Areę conclusionem hoc modo inuestigare curato, basis medium ducito per cathecum, id est 7 per 12 & prouenient 84 Hanc summam complere areale huius trigoni pauimentum non ignora, describatur ergo huiusmodi de hoc figura.

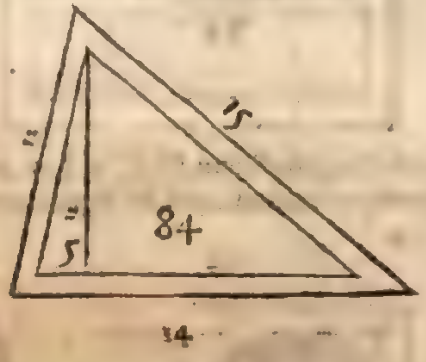

Sed quia de trigonorum podismali consideratione in superioribus diligentiũ lectorum indagini explanauimus, superest ut ad tetragonorum speculationem transitum faciamus succinctum, de his habituri tractatum.

Quadrato-

Quadratorum enim cæteris facilior est collectio, & prius quidem de normali tetragono tali modo ordiamur. Omnis igitur tetragonus normaliter constitutus latitudinem longitudine multiplicante arealem cõstituit planitudinem, & podismum sine dubio absoluit. Ponatur modo tetragonus pari numero consignatus, id est, 8. quos per se latitudinem per longitudinem multiplicans 64. efficiam, embadum uidelicet subtus descripti tetragoni.

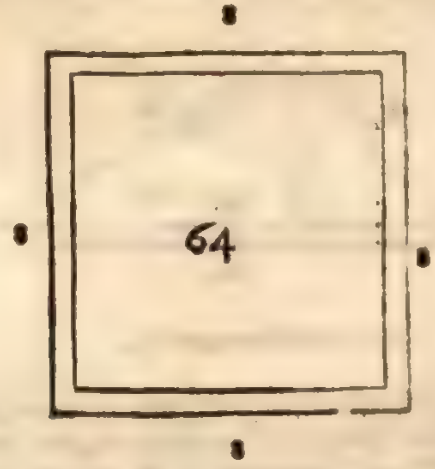

Idem uero si per imparem numerum feceris, attentè obstaculo eadem ratio constabit, qui normalis tetragonus ab Euclide æquilaterus atque rectiangulus nominatur à Nicomacho autem in Arithmeticis similiter appellatur.

De parte altera longiori rubrica.

Tetragonus autem parte altera longior ab Euclide quidem rectiangulum. Sed non æquilaterum definitur, à Nicomacho autem heteromeres dicitur. Cuius quidẽ longitudo latitudinem multiplicans embadalis summę pedaturam, siue sint pares seu impares termini, demonstrat, sit modo parte altera longior tetragonus, cuius lõgitudo pedes 8. latitudo autem 4. uel longitudo 9. latitudo autem 6. uel 5. uel 4. colligat.

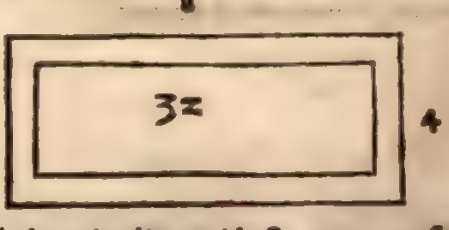

Multiplicet ergo latitudo longitudinem, id est, 4. 8. 32. nascẽtur, hoc est, area parte altera longioris tetragoni prouenient, quæ hæ figurarum deformationes pari numero atq; impari designatę.

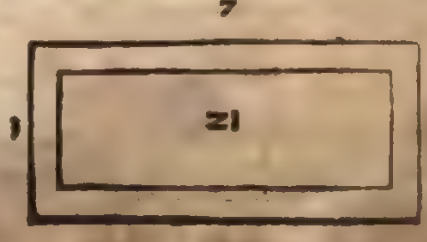

De rhombo rubrica.

His uero iam dictis, parallelogrammis adijciendos rhombos, & rhomboides tetragonos arbitramur, quamuis enim aut angulariter, aut lateraliter à supradictis parallelogrammis dissideant, tamen his sunt adnumerandi. Esto age rhombus quadrilaterus, singulis lateribus decenæ pedaturæ summa cõscriptus, diagoni autem, hoc est, angularis lineæ directio bis sena numeretur quãtitate, cuius 6, si per se augmentabitur 36, exurgent, quos si ex basis termino per se multiplicato subtraxeris 64 remanet. Horum tetragonale latus, id est, 8, huius rhombi cathecũ constituit. Diagonus autem per cathecum ductus embadalis summæ spatium ostẽdit. Hic autem ab Euclide æqua habens latera, sed non angulos æquos nec rectos definitur. Sit uero de hoc huius formæ processio.

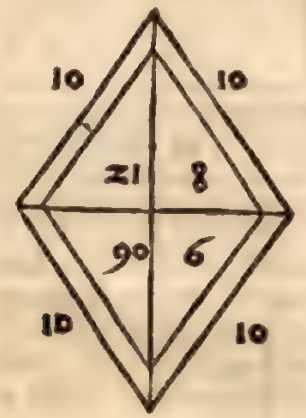

De rhombon rubrica.

Euclides uero nec angulos æquos, neq; latera æqua habens rhomboides determinando proposuit, quem nos quoq; patentiori aditu formando numerosq; adscribendo referabimus. Esto age rhomboides cuius unum latus 8 pedes, secundum autem quatuor, tertium uero 6, quartum uero 2, harum uero summarũ maximos terminos longitudinem obtinentes si cõiungas 14 efficies, quorum medietatem septenarius constituit. Minores autem summulæ in unum redactæ senarium quantitatẽ perficiunt, cuius medium ternarius adimplet, quæ uidelicet medietate, 7 & 3, si per se multiplicabuntur, in 21 consurgent, id est, pedes areales tetragoni huius, ut infra apparet.

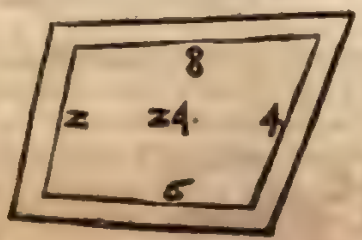

His etenim

His etenim adiiciendum fore trapezium orthogonium non incõgruũ ducimus, dupla & ſeſquialtera numerorum proportione lateraliter conſignatum. Aſcribat uertici ſumma quindenaria, catheco autem tricenaria, duplo etiam tranſcendens, baſi uero ad hanc ſeſquialteram ſeruans habitudinem terminus cõtradatur, per has ergo ſummas area huius trapezij tali ratione conſtituenda eſt. Adiungatur uero uertex baſi, id eſt 15, 45, & 60, terminus exuberat. Cuius pars dimidia ſi per cathecum multiplicabitur, areę pandit protenſionem ut in medio ſcripta patet figura.

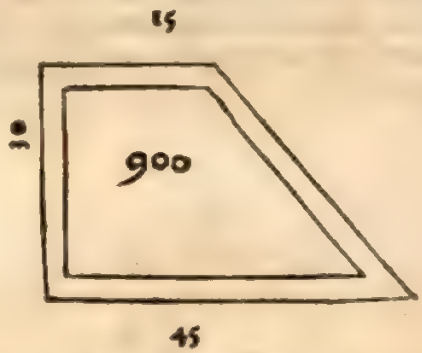

De diageno adinueniendo rubrica.

Sæpe autem euenire ſolet, ut in huius artis ſpeculatione, quot angularis línęę protenſio, horum, ſcilicet, tetragonorum pedes obtineat, requiratur. Quod ne ignoretur, facilimum apertiſſimumq; huiuſce rationis dabimus exemplar. Ponatur etiam parallelogrammus 60, orthogonius in longitudine 80, & in altitudine habẽs pedes 60, longitudo uero per ſe augmentata ſexies 400 explicat, latitudo autem per ſe multiplicata ter 600 efficit, quæ uidelicet ſexies 400, & ter 600, in unũ ſummæ redactę 10 reſtituunt, horum, ſcilicet, 10 tetragonale latus ſi ſumpſero 100 per notabo, hoc eſt, diagonum huius parallelogrammi orthogonij, ut infra ſcripta perſpici poteſt forma.

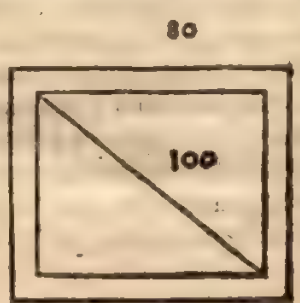

De multiangulis figuris rubrica.

Sed quia ſufficiẽter breuiterq; de tetragonorum diximus rationibus, reſtat ut de pentagonis, & hexagonis, cęteriſq; diſſeramus. Omnis itaq; pentagonus æquis habitis lateribus unius in ſe ſumma excreſcente, ac ter ducta, Rurſusq; eadem ſubducta, medietateq; huius ſummæ ſumpta embaidalis ſpatij pandit ſuperficiem. Eſto modo pentagonus ſingulis habens lateribus pedes ſenos, quos uidelicet 6. ſi per ſe duxero 36, reſtituam, hos ter ductos in 108 numerum perſtringam, cui ſi abſtulero lateris unius ſummam, id eſt, ſenarium, 102 explicabo, quorum dimidium ſi accepero, aream infra deſcripti pentagoni adimplebo.

De hexa-

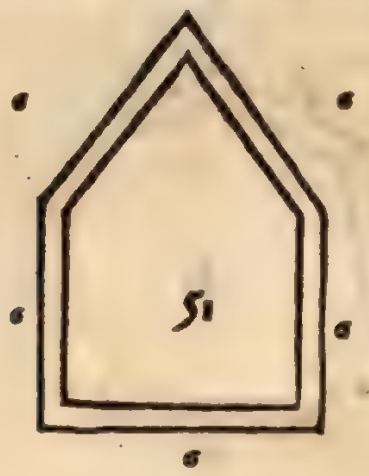

De hexagono rubrica.

Hexagonus autem ordine in ſubſequenti dicẽdus inferatur, deſcribatur, etenim hexagonus 8 lateraliter inſignitus, quem uidelicet octonarium per ſe multiplicans 64 efficiam, hæc ſumma, ſcilicet, 64 quaterducta, in 256 redundat, his uidelicet 256 ſi lateris unius quantitas, id eſt, 8 bis ducta adiiciatur 272 apparent. Quorum medi um ſi ſumpſeris aream huius hexagoni explicabis.

De heptagono rubrica.

Poſt hæc ut expediamus de heptagoni ſubſequẽtis ratione oportet, qui uidelicet heptagonus tertio hic inſeritur loco ſeptenarius, quemadmodum in imparium nu merorum tertius naturaliter ordine apparet collocetur, etenim heptagonus ſenaria quantitate circunſcriptus, cui ſi lateris unius ſummam per ſe multiplicaueris 36 per notabis, quæ, ſcilicet, quantitas, hoc eſt, 36, quinquies ducta 180 ad eſſe conducit. Quibus ſi ſenariæ quantitatis ſummam ter ductam ſubduxeris 162 relin quuntur, horum medietas ſumpta 81 pede embadum huius heptagoni habere conducit.

De ortho

De octogono rubrica.

Octogonus uero in naturali parium numerorum ordine quartus constitutus, in hoc differendus loco naturaliter quartus assumatur. Esto age octogonus 7, per singula latera pedibus mensuratus. Hanc nimirum naturalem quantitatem, id est, 8 in se si duxeris 64 efficies, quos si per 6 multiplicaris, 384 explicabis. Ex his si quater lateris unius summam deduxeris, non amplius quam 352 residui sunt. Quorum medietas si excipitur, area huius octogonij pernotatur.

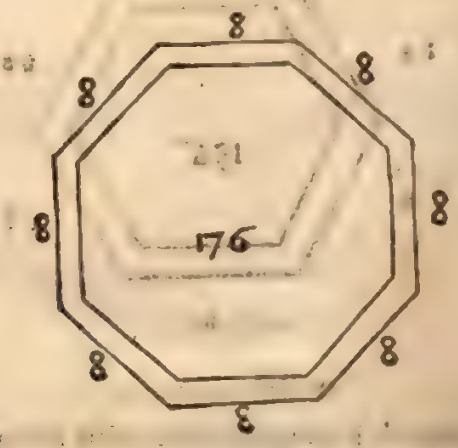

De hennagono rubrica.

Hennagonus autem singula per latera, 6 circunscribatur, quem uidelicet senarium, si secundum superius dictam nostræ institutionis regulam per se multiplicaueris, 36 efficies, qui septies ducti, 109 summam producent. His si lateris unius quantitatem quinquies subtraxeris 79, reddes, horum medietas excepta si fuerit, huius hēnagoni embadum 38, semispedibus contineri manifestat.

De decagono rubrica.

Reſtat ut de decagoni embadali dicamus podiſmo, deſcribatur itaq; decagonus denario numero lateraliter limitatus. Cuius ſi lateris unius quantitas ſecundum iam ſæpe dictam noſtræ præceptionis inſtitutionem ſe multiplicando excreuerit 100 efficiet. Hij uero octies ducti, 800 adducunt. Horum uero medium ſi ſumpſeris, aream huius decagoni 370 pedibus contineri abſq; dubio pernotabis.

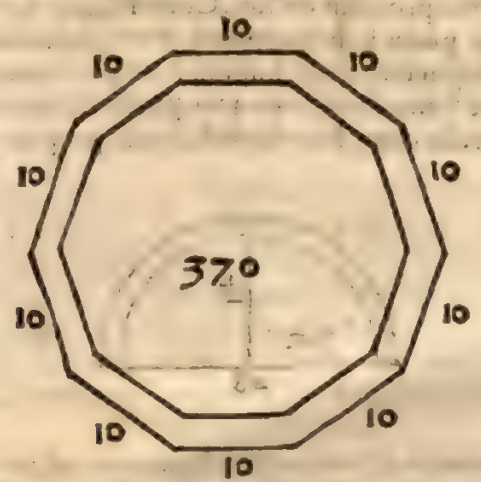

Idem uero de hendecagono exteriſq; pluriſlateris figurarum deſcriptionibus ſi feceris, nullius erroris obſtaculo lababis, hoc pacto ut in naturali ordine in multiplicanda unius lateris ſumma, & in hac quantitate, quæ ex hac laterali multiplicatione naſcitur, naturaliter augmentanda, eademq; laterali naturaliter ſubducenda proceedas, embadumq; tali ratione ex medietatibus, ſcilicet, adinuenias.

De circulo rubrica.

Sed quia de angularibus figuris ſtudioſo lectori ſufficienter diſputauimus, reſtat ut breuiter de circunductione ſphęræ uel circuli explicemus. Ponatur circulus itaq; 44 pedibus in circunductione deſignatus, diametrus autem 14 pedum protenſionibus deſcribatur. Cuius ſumma ſi per ſe excreuerit 196 naſcentur, hos per 11 multiplicãs 2156 efficies, quorum quartadecima pars, ideſt, 154, aream huius cycli pandit, ut infra poteſt cerni. Eſt alia huius cycli inueniendi embadalis ſpatij ratio, ſumatur, etenim cir-

nim circunductiuę quantitatis medietas,uel 22 quę eſt medietas,et per medietatem diametri,ideſt,per 7 multiplicetur,& quod ex hac multiplicatione prouenerit,embadum pandit.

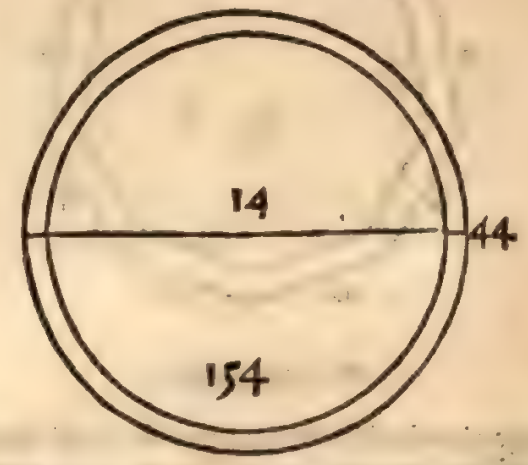

De hemicyclo rubrica.

His uero breuibus initiamentis de circularibus theorematibus dicendum eſſe cenſuimus,de hemicyclo protinus dicturi. Conſcribatur age hemicyclus 28 in baſi, & in ſemidiametro 14 pedes habeas,cuius ſi arex podiſmus ignoretur,tali ratione adinueſtigetur. Multiplicetur ergo ſumma baſis per ſemidiametri ſummam & in 392 peruenitur,& hoc ſumma in decies 4211 producit,quorum ſumpta quartadecima parte,ideſt, 312, arealis completur ſuperficies,ut propter apparet.

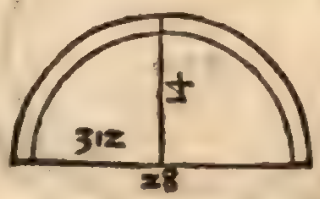

Hæc de epipedarum podiſmationibus figurarum ad præſens dicta ſufficiant,reſtat ut de mõruoſa ſuccinctius aliquid ratione tractemus, inſcribatur etiam mons in uerticis circuitu 300 pedibus podiſmatus,à pede autem uſq; in ſummitatem 800 pedibus protentus,pes uero montis eiuſdem in circuitu pedibus millenis cõſignetur. Proponatur modo inquiſitum,quot iugera in hoc monte habeantur. Quod tali cũ ratione ordiendũ iungantur,etenim pedis & cacuminis duo illi circuitus,ideſt, 1300 quorum per medium ſi aſcenſus, hoc eſt, 800, per 650 multiplicabitur, 520 pedes habere montis huius ſpatium comprobabitur. Hanc igitur ſummam ſi in 28, 800 diſperſeris, 18 in hoc eſſe monte comprobabis,reſtantibus tantum millenis, & ſexcentis pedibus.

Si autem

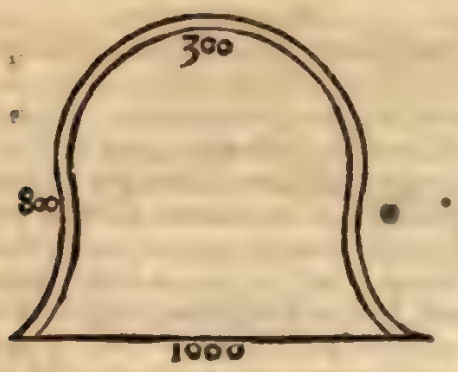

Si autem mons in pedis circuitu 2500 & medietatis circuitione 1600, in cacumi nis autem circunductione centum,& in ascēsu,500 pedes habeas,fuerit. Hoc pacto iugera sunt adinuenienda, iungantur trium supradictorum circuituum summæ & 4200 nascuntur,quorum tertia parte,idest, 1400 ,montis ascensionem hoc est 500 multiplicante 700 prodeunt,quos per iugera dispartiens,14.efficies,non plusquàm ducentis pedibus residuis.

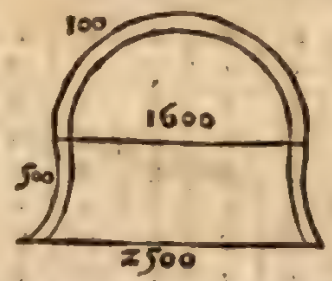

Mons autem strabus,idest,inæqualis si fuerit in pedis circunferentia, 1400 , et in uerticis decliuo 200 , & in dexteræ partis ascensione, 850 , in leui lateris autem suspectu 750 pedes habens , iugeralis uero sita planitudo hoc modo est indaganda.Sumatur etenim duarum medietas circunferentiarum in unum collectarum , idest,800, & ascensuum compositorum pars media,hoc est, 800 , & hę medietates per se multiplicatæ 640 producunt,podismum , scilicet,montis supradicti.Ex peditura autem iugeralem facilè summam secundum quod dictum est supra inuenies.

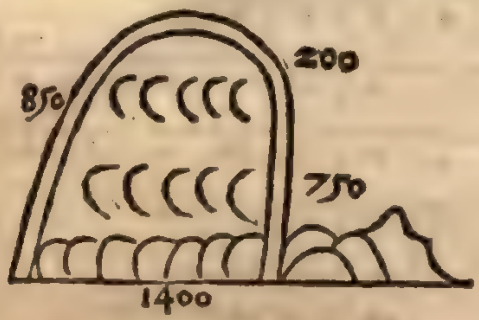

Quia igitur de omnium huic arti inserendarum speculationum rationibus breuiter enodareq; sat disseruimus,reliquum est ut de unciali & digitali mensura , & de punctorum et minutorum cęterisq; minutijs sicut promisimus dicamus,mirabilem & arti huic,cæterisq; matheseis disciplinis necessariam figuram,quàm Archita prædemonstrante didicimus,edituri.

De minutijs rubrica.

Veteres igitur Geometricæ indagatores subtilissimi, maximeq; Pythagorici, cũ omnia certis mensurarum diuidentes rationibus, ad ea, quæ natura renueret diuidi & secari, usq; peruenirent, ingenio præsignante ea quæ naturaliter erant indiuisibilia, positis notis nominibus æque datis dispartiere. Cuius uero agros per actus, per perticas, id est, per radios, per passus, per gradus, per cubitos, per pedes, per semipedes, & per palmos diserti essent, non habentes palmum per quod diuiderent, id q̃d palmo esset minus, digito autem maius, unciam uocare maluerunt, in secundo uero loco digitum subscripserunt, in tertio staterem, id est, semiunciam, in quarto quadrãtem, in quinto drachmam, in sexto scrupulum, in septimo obolum, in octauo semiobolum, quem Græci ceratem nuncupant, in nono siliquam, in 10 punctum, in 11 minutum, in 12 momentum nominando posuerunt. His ergo minutijs adinuentis, nominibusq; æditis multiformes eis notas indidere, quę quia partim Græcę, partim erãt Barbare, nobis non uidebantur Latinæ orationi adiungendæ. Quapropter nos tem obscuram obscuris ignotisq; notarum signis inuoluere nolentes, loco earundẽ notarum latinorum elementorum notas ordine ponimus, ita ut A unciæ respõdeat, B digito, C staterę, D quadranti, E drachmæ, F scrupulo, G obulo, H semiobulo, I siliquę, K puncto, L minuto, M momento ascribatur. Describatur itaq; his literis, quam diximus figuram unciarum, hoc modo:

A i	B i	C i	D i	E i	F i	G i	H i	I i	K i	L i	M i
M	A x	B x	C x	D x	E x	F x	G x	H x	I x	K x	L x
L	M	A c	B c	C c	D c	E c	F c	G c	H c	I c	K c
K	L	M	A i	B i	C i	D i	E i	F i	G i	H i	I i
I	K	L	M	A x̂	B x̂	C x̂	D x̂	E x̂	F x̂	G x̂	H x̂
H	I	K	L	M	A c	B c	C c	D c	E c	F c	G c
G	H	I	K	L	M	A xc	B xc	C xc	D xc	E xc	F xc
F	G	H	I	K	L	M	A cc	B cc	C cc	D cc	E cc
E	F	G	H	I	K	L	M	A mc	B mc	C mc	D mc
D	E	F	G	H	I	K	L	M	A xc	B xc	C xc
C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	A cc	B cc
B A	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	A

Boëthij liber De Geometria.

Geometria est disciplina magnitudinis immobilis, formarũq; descriptio contemplatiua, per quã uniuscuiusq; termini declarari solent, documentũ etiam uisibile Philosophorum, quod Latinè dicitur terræ dimensio. Quoniam per diuersas formas ipsius disciplinæ primum Aegyptus fertur fuisse partita, pro necessitate terminorũ terræ,

terræ,quos Nilus fluuius inundationis tempore infundebat, cuius disciplinæ magistri mensores ante dicebantur.Sed Varro peritissimus latinorum huius nominis causam sic extitisse commemorat dicens:Prius quidem dimensiones terrarum terminis positis,uagantibus ac discordantibus populis pacis utilia præstitisse. Deinde totius anni circulum mensuali numero fuisse partitum. Tunc & ipsi menses quod annum metiuntur,dicti sunt. Tunc & dimensionem orbis terræ probabili refert ratione collectam,ideo factum est ut disciplina ipsa Geometriæ nomen acciperet, quod per secula longa constaret.

De utilitate Geometriæ rubrica.

Vtilitas Geometriæ triplex est,ad facultatem,ad sanitatem,ad animam. Ad facultatem,ut mechanici & architecti. Ad sanitatem,ut medici. Ad animam,ut Philosophi. Quam artem si arctè & diligenti cura atq; moderata mente perquirimus,hoc quod prædictis diuisionibus manifestum est, sensus nostros magna claritate dilucidat, & illud suprà,quale est cœlum animo subire, totamq; illam machinã supernam indagabili ratione aliter discutere, & inspectiua mentis sublimitate ex aliqua parte colligere & agnoscere mundi factorem,qui tanta & talia arcana uelauit. Nam mundus iple sphærica fertur rotunditate collectus,ut diuersas rerum formas ambitus sui circuitione concluderet,unde librum Seneca consentanea Philosophis disputatione formauit,cui titulus est de forma mũdi. Nam in Geometria utiq; partem fatemur esse utilem teneri,et actibus agitari,in omnibus prodesse eam existimamus,nec sine causa summi uiri etiam impensam huic scientiæ operam dederunt,cum sit Geometria diuisa in numeros atq; formas numerorũ. Nota non tantum Oratori,sed cuiq; primis saltem literis erudito necessaria est,quod ad subtilitatem constat tenuissima, & ad scientiam utilissima,et ad exercitationem ualde iucundissima. In causis uero frequentissime quæritur, quia primum ordo est Geometriæ necessarius. Nonne & eloquentiæ,ex prioribus Geometria probat in sequẽtia,& certis incerta, propter quod plures inuenies, qui Dialectici similiter & Rethorici ingrediantur hanc artem. Dialectico nanq; syllogismo si res poscit utitur,& qui sunt potẽtissimi Grammatici, qui apodixis Græce dicũtur,idem probãt,& certè enthimemate,qui Rethoricus est syllogismus,quod Latinè interpretatur mentis conceptio,quem imperfectum solent artigraphi nũcupare, & ipse deniq; probat,cuius sit formæ circuitus,quot lineis rectis continetur.Quibus modis finitur,quę illa circumcurrens linea si efficiat orbem,quę forma est in planis maxima perfecta,in qua tot spatia complectitur. Et si quadratum paribus horis efficiat rursus quadrata,triangulus triangula,ipsa plus æquis lateribus quàm inæqualibus, & alia forsitan obscuriora,quod etiam operis sequi oportet experimẽtum.Hæc in planis. Nam in montibus et collibus etiam imperito patet,quia per solum cursum & umbrarum motum comprehenditur, & per diuergia aquarũ segregatur.Nunc ad epistolam Iulij Cæsaris ueniamus,quod ad huius artis originẽ pertinet,ut nec ipsius autoris gloria pereat,ut nobis plenissime rei ueritas ad notitiam ueniat,quisquis ille tamen hanc epistolam studiose legere uoluerit quibusdam compendijs introductus,lucidius maiorum dicta in breui percipiet.

Rubrica.

Diuus Iulius Cæsar,uir acerrimus,& multarum gentium dominator,frequentia belli militem exercuit,ampliorum bellorum operibus augendæ rei causa illustrium uirorum urbes ingressus est,gentium populos rogantes recepit,tyrannos gladio interemit,& postquam hostilem terram obtinuit, deletis hostium ciuitatibus, denuo nouas urbes constituit,dato iterum Colonię,nomine ciues ampliauit.

Milites colonos fecit,alios in Italia,alios in prouincijs quibusdam. Hæc quæ diuus Augustus assignatus urbes prouinciarum exercitui iussit propter subitas bellorum acies,non solum eas ciuitates demum cingere muris, uerum etiam loca aspera

& confragosa satis alligari, ut ille maximè propugnaculo est, & ista loci natura, & ab agrorum noua dedicatione culturæ Colonias appellauit, quæ Coloniæ his victoribus, qui temporis causa arma cœpere, assignatæ sunt.

Ergo ne quid nos præteriisse uideamur, sed magis eorum exempla sequamur, sæpe erit ad formam respiciendum, & quia montium altitudines præesse oratio monstrabat, per ascensum præcelsi cacuminis aciem laboriosè signa ex lapidibus constructa reliquimus, & est munita discretaq; locorum quantitas, quæ permanet separatim per aquarum diuergia in utraq; parte ualde nota partitio, alia loca riparum cursus seruatur, proinde etiam si hostis nos infestare uoluisset, eos ex proxima ripa poteramus expugnãdo rũpere. Nam circa regionem maritimã limites rectos cẽsuimus ex lapidibus compactis, totã limitũ rectũram cursum demonstrabimus, quia Coloniæ omnes quæ ad mare ponunt̃, littore maris terminant̃. Agros conualliũ iure ordinario dispo suimus, quos interciſiuos nominauimus. In planitie uero limites rectè cultellauimus.

Plerunq; sunt agri quàm multi assignati, quorum mensura limitum licet diuersa sit, tamen etiam distant à se alius ab alio in pedes 100, in pedes 150, in pedes 240, in pedes 300, in pedes 361, in pedes 420, in pedes 480, in pedes 600, in pedes 700, in pedes 840, in pedes 962, in pedes 1020, in pedes 10200, in pedes 1340, in pedes 10600, in pedes 10700, in pedes 10800, in pedes 2200, in conspectu tamen longo quo signis limitem agimus.

Si fuerit terminus crassus angustalis & ab alia parte longa crassus geminatus, hi duo limites maximi decimanus & cardo nominati sunt. Per multa milia pedum concurrunt, & nisi in alpes finiant diuidunt agros dextra læuaq; rectarum linearum inter se continentium.

Omnem mensuram huius culturæ mediam longiorem siue latiorẽ facere debes, q̃ latitudine lõgius fuerit, scamnũ est, quod uero in longitudinẽ longius fuerit striga.

Sũt fundi bene meritorũ et pro æstimatione ubertatis angustiores assignati sunt.

Loca macra & arida ampliori termino cõclusa sunt. Sunt loca subsicciua quę ad ius ordinarium non pertinent, sed si conuenerit inter possessores, possideant, si non conuenerit, remanet potestati.

Alia loca perfectiora ad ius publicum pertineant, totidem si possessoribus conuenit possident.

Sunt autem loca publica hæc, quæ scribuntur sylua & pascua publica augustinorum, quæ ullo modo alienari nequeunt, & possident tutelam aut templorum publicorum, aut balnearum, quæ loca colliua appellant.

Ager extraclusus est, qui intra finitimam lineam & centurias interiacet, ideo extra clusus, quia ultra finitimos limites clauditur.

De controuersijs rubrica.

Controuersiarum materiæ sunt duę, finis & locus, harũ altera continet̃, quicquid ex agro disconuenit. Sed quoniam his quoq; partibus signatæ controuersię diuersas habent conditiones, ut potui ego comprehendere, propriæ sunt nominandæ.

Genera sunt cõtrouersiarũ 14: De positione terminorũ. De regione. De fine. De loco. De domo proprietas. De possessione. De alluuione. De iure territorij. De subsicciuis agris. De locis publicis. De locis relictis & extraclusis. De locis sacris ac religiosis. De aquę pluuię accessu, & de itineribus.

Cõtrouersia est inter duos plures q̃ uicinos. Inter duos, an in rigore sit cęterorũ sine rationis, inter plures trifiniũ facit, aliquibus locis et quadrifiniũ, secũdũ proximas possessiones, dum hoc nesciunt, non eis conuenit, et diuersas controuersias ipsi possessores inter se faciunt. Alij de loco, alij uero de fine lineæ litigant, alij de fundis attendunt. Sed auido modo quærendum est prius origo causæ. Natura per hæreditates opinionis huius generis controuersię fiunt, quare iure ordinario litigatur. Prius tamen in iudicio super possessionem quæstio finiatur, et tunc agrimensor ad lõca ire precipiatur, ut patefacta ueritate huiusmodi litigium terminetur.

Genera

Genera controuersiarum ex flumine hæc sunt, non quod occupatis agris agit, sed quod uis aquæ abstulerit repetitionem non habebit, quæ res necessitate ripæ muniendæ sunt, sine alterius damno quisquis ille faciat qui ripam suam munit. Quod si fluminis torrens aliquando tam uiolentus decurrerit, ut alueum mutet suum multorum agros transripam occupat, sæpe etiã insulas efficiet. Sed Cassius Longinus prudentissimus iuris autor & iudex hoc statuit, ut quicquid aqua lambendo abstulerit possessor admittat, quoniam, scilicet, ripam suam sine alterius damno tueri debet. Si uero maior uis decurrerit & in fines alterius alueũ mutat suum, & fiat insula in quo concurrerit, unusquisq; modum fluminis maioris agnoscere debet, & eam insulam ipse sibi uindicabit, cuius terram tempestatiuè præoccupauit, quoniam non possessoris negligentia, sed tempestatis uiolentia apparet arreptum.

Ager subsiciuus secundum suas determinationes ascriptus est, in finibus suis tabulario Cæsaris inferimus, & quod beneficio concessa aut assignata Coloniæ fuerint, siue in proximo siue inter alias ciuitates, libros beneficiorũ ascribimus, & quicquid aliud ad instrumentum mensorum pertinebit ad solum Coloniæ, sed ad tabulatium Cæsaris manu conditoris subscriptum habere debebit.

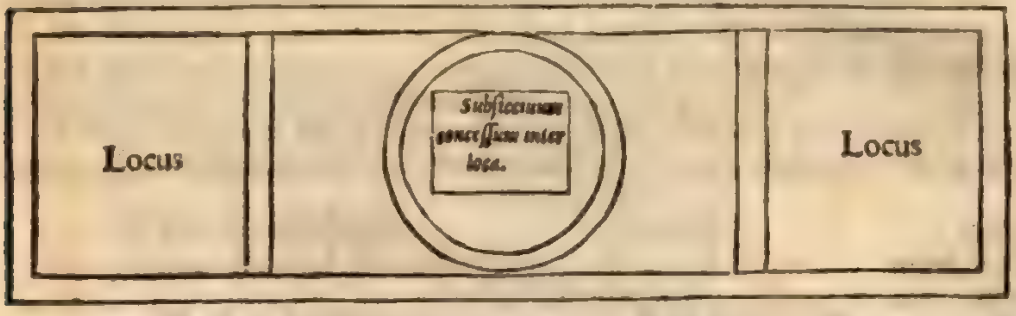

Ager est similis subsiciuus cõdictionis extractusus & non assignatus, qui si rei publicæ, Populo Romano, aut ipsius Coloniæ, cuius fine circundatur, aut ad Populum Rom. pertinet, datus non est, in eius, qui assignare potuerit, remanet potestate.

Signa limitum finalium in diuersas regiones, siue uocabula, uicos, uel possessiones hæc sunt inter utroscp possessores testimonia agralia diuidenda.

In montibus loca arida & confragosa petras signatas inuenimus.

Summa montium terminos aguiteos, idest, rotundos in effigiem columnæ aliquos litera signatos, archas finales in partibus grumos, idest, congeriem petrarum, arbores antemissas intactas à ferro, cõgeriem macerie, idest, ubi saxa collecta ab utrisq; partibus limitem faciunt, item petras sacrificales aras, in quibus locis arbores intactæ stare uidentur, in quo loco ueteres errantes sacrificium faciebant. Alio loco uiæ militares finem faciunt, qui termino muniuntur. Alia uero dextera montium, id est, pro latere montis ripæ currentes finem faciunt. Aliquando sepulchra finem faciunt, ideo sepulchra sequenda sunt quæ extremis finibus cõcurrentibus plures concursus agrorum expectant. Omnia enim monumenta dominos testantur.

Sunt termini cursorij in effigiem tituli constituti, certa loca riui, finales cunabulę uel nouercæ, quod regulis construitur, scorpiones ubi fines duo cuneati seiungũt. Si forte in campestria loca, ubi agri in planitie sunt constituti in iugeribus assignata inueniuntur. Item inter uoratos rupis arboribus ante missis intactis, ut suprà dixi sacrificales, tumor terræ in effigiem limitis constitutos, petras molares foueas uel metas, lacus & legonatus, & fabritijs constructos calauiones. Aliquotiens enim petras quadratas & scriptas, quæ indicant, cuius agri quis dominus, quot spatium tueãtur. Non enim omnis titulus inscriptionibus est inductus, quoniam aliquibus locis non sunt lapides scripti, sed in effigiem terminorũ positi sunt, quos cursorios uocamus. Nam & ipsi montes omnino loca determinant, termini uero non unam mensuram

inter se continẽt,iubẽte Augusto Cęsare Balbo mẽsore,qui omniũ prouinciarũ mensuras distinxit ac declarauit,perq; testimonia suprascripta fines locorũ terminentur.

Sunt enim termini quibus fides non est adhibenda,isti dicuntur itinerari. Omnes enim limites itineri publico seruire debebunt,qui dextra ac sinistra fines priuatos diuidunt,& in medio iter publicum,hi tales non sunt omnibus locis, utiq; sub omnes terminos signum inueniri oportet,quod ergo inuentum pro loco termini obseruetur & custodiri debeat,ut ab uno ad unum dirigatur,& si nocte siue à nota ad notam.

Sic enim sunt certæ legis consuetudines & obseruationes,semper signum in omnibus terminis positum est,aut aliquos cineres,aut carbones,aut testa, aut ossa, aut uitrum,aut massa ferri,aut æs,aut calcẽ,aut gypsum,aut uas fictile inuenimus, quod etiam quibusdam saxorum fragminibus conculcabant atq; diligenti cura confirmabant,ut firmius staret. Tales ergo,signum inter dominos, inter quos fines terminabantur,faciebant. Termini uero non sunt omnibus locis,sed infinita sunt multa alia testimonia,lege feliciter & intelligere curabis, qui intelliget quod uidet,agrorum intentionem & certamen tollere potest,prudentiam tamen hi mensores habere debẽt, qui iudicaturi sunt,& quos aduocant,ut prȩstatores. In iudicando autem mensorem bonum uirum & iustum agere,ut nulla ambitione aut sordibus moueatur,seruare opinionem metris & moribus debet. Omni enim artifici ueritas custodienda est, exclusi sunt illi qui falsa pro ueris opponunt. Quidam per impudentiã,quidam per imperitiam peccant. Mutans ergo in professione quæ generaliter pro ueris adiciuntur, per controuersiam argumentaliter & coniecturaliter etiam superfluè metiri artifices coguntur,sed tutum hoc iudicandi hominem artificem oportebit.

Nomina agrimensorum rubrica.

Higini	Marci	Cæsaris Neronis iussu
Iulij Frontini	Iunij	Claudi Cæsaris iussu
Siculi		
Flacci	Nypsi	Higini,Euclidis,Cassi.
Ageni	Balbi	Tiberij Cæsaris iussu
Vrbici	Mensoris Longini	
Imperatoris Seuerini & Antonini		iussu
Imperatoris Vespasiani		iussu
Imperatoris Adriani		iussu
Imperatoris Traiani.		iussu
Imperatoris Augusti Cæsaris		iussu
Imperatoris Neronis		iussu
Imperatoris Valentiniani		iussu
Imperatoris Theodosij		iussu
Imperatoris Archadij		iussu
Imperatoris Honorij		iussu
Imperatoris Constantini		iussu

Nomina lapidum finalium,& archarum positiones,rubrica.

Orthogonius rectus rectum angulum mittit. Isopleurus rectus subconstitutus.

Isosceles	Terminus lineatus
Exculenus siue hexagineus	Spatula cursoria
Excultelatus lateribus	Terminus in inuersum positus
Sumbus siue trapideus	Item spatula cursoria
Isosceles	Quadrifinius
Solus trigonus alia iactat	Item quadrifinius
Paralellogrammus pentagonus	Terminus gamatus
Hexagineus	Terminus lineatus,idest,quadrifinius
Septagenus	Item quadrifinius

Sinagonus

Sinagonus
Terminus Græca litera ſcriptus
Terminus in ſummo acutus
Circulatus pyramus, itē acuto ſimilis
Item pyramus uitæ præciſæ ſimilis
Completus rhombus amblygineus
Amicirculus quadratus
Terminus aguſteus
Terminus curſorius
Terminus trifinius
Sepulturam cum oſſibus finalem
Terminus in laterculis
Terminus quadrifinius
Terminus rotundus
Terminus cui ſubiacet angulus
Nouerca
Simmatus
Centuſtatus
Triuortinus
Amicirculus
Varoberinus
Trudeus
Terminus augūſtus in ſummo acutus
Lapis molaris
Monumentum
Mauſpleus
Arca finalis
Lippus
Kalaſiones
Terminus quadrifinius

Tu qui uis perfectus eſſe Geometricus lege iſta omnia quæ capitulata ſunt ſubterius. Nam in primis ſcire oportet Arithmeticā artem, quæ cōtinet numerorū cauſas ac diuiſiones, ideſt, qualis eſt diffinitio ac diuiſio, de paribus imparibus numeris.

Qualis eſt compoſitus numerus, & qualis incompoſitus.
Qualis eſt perfectus numerus, & qualis imperfectus.
Qualis eſt diuiſibilis numerus, & qualis indiuiſibilis.
Qualis eſt particularis numerus, & qualis ſuperpartiens.
Qualis eſt ſuperfluus numerus, & qualis diminutiuus.
Qualis eſt multiplex numerus, & qualis ſubmultiplex.
Qualis eſt ſolidus numerus, & qualis ſphæricus

Quomodo inuenta eſt Geometria

Quid ſit Geometria
Quæ utilitas
Qui ordo præſcriptionis
Quæ ſit ratio præpoſitionis
Quæ diſpoſitionis
Quæ diſtributionis
Quæ deſcriptionis
Quæ demonſtrationis
Quæ concluſionis
Qualis eſt recta linea
Qualis eſt ſuperficies lineæ
Qualis eſt diuitrica linea
Quot ſunt extremitatum genera
Quot genera ſummitatum
Quot genera angulorum
Qualis eſt planus angulus
Qualis eſt obtuſus angulus
Qualis eſt hebes angulus
Qualis eſt rectus angulus
Qualis eſt acutus angulus
Qualis partita menſura ſit
Quantum trahit ſtadius
Quid ſit acus
Quid ſint climate
Quid centua
Quid leuca
Quid arrapennis
Quid iugerum
Quid centuria
Quid punctum
Quid eſt diametrus
Quid paralellogrammum
Quid figura
Quid circulus
Quot in patres ſit diuiſio

Si ſcis iſta omnia ad plenitudinem, noſti locorum ſegregationem. Nam qui ignorant regulam huius artis multa opponunt falſa pro ueris.

D. Quomodo inuenta eſt Geometria.

M. Inuentam eſſe Geometriam Aegyptij dicunt pro neceſſitate terminorum terræ, quos nullus inundationis tempore infundebat.

D. Vnde uocata ſit Geometria.

M. Geometria nominata est à dimensione terræ, per quam uniuscuiusq; terræ termini declarari solent.
D. Quid sit Geometria.
M. Geometria est disciplina magnitudinis et figuræ, quę secundum magnitudinem contemplatur.
D. Quæ sit intentio.
M. Intentio Euclidis duplex est, ad discipulum respitiens, & ad naturas rerum. Ad discipulum respiciens, quia oportet eum ab his uti isagogicis incipere pro facilitate, pro breuitate, & eo quòd in quæstionibus ob hoc nulla sit difficultas. Pro rerum natura eo quòd Physicæ scientiæ, & Timæi siue Platonis doctrina plurima Geometri ex demonstrare noscuntur.
D. Quæ utilitas.
M. Vtilitas (ut suprà præfati sumus) Geometriæ triplex est, ad facultatem, ad sanitatem, ad animam. Ad facultatem, ut mechanici, ad sanitatem, ut medici, ad animam, ut Philosophi.
D. Qui ordo est Geometriæ in disciplinis.
M. Aliquatenus post Arithmeticam seruus est, aliquatenus tertius.
D. Tituli inscriptio quomodo intelligatur.
M. Est enim tituli præscriptio elementorum, quæ figuræ simpliciores sunt, & ex his aliæ componuntur, quæ in his etiam resoluuntur.
D. Si proprius codex.
M. Codex iste secundum dispositionem Euclidis esse dicitur, secundum demonstrationem uel inuentionem aliorum plerunq; esse dicitur.
D. In quot partes diuiditur.
M. Diuiditur codex iste in quatuor partes, in epipedis, in Arithmeticis, in rationalibus & irrationalibus lineis, & in solidis.
D. Quæ sunt in demonstratione Geometrica.
M. Propositio, dispositio, distributio, descriptio, demonstratio & conclusio.

Restat autem nobis profundissimam quandam tradere disciplinam, quæ ad omnium naturæ, tum rerum integritatem maximè ratione pertineat. Magnus quippe in hac scientia fructus est, si quis non nesciat, quod bonitas diffinita & sub scientia cadens animoq; semper imitabilis & perceptibilis prima natura est, & suæ substantiæ decore perpetua, infinitũ uero malitię dedecus nullis propriis principijs nixum, sed natura semper errans ab omni definitione principij tanq; aliqua signo optimæ figuræ impressa componitur, & ex illo erroris fluctu retinetur. Nam nimiam cupiditatem iræq; immodicam effrenationem, quasi quidam rector animus pura intelligentia roboratus astringit. Nos tamen quæ de numeris à Nicomacho diffusius disputata sunt, uel à Varrone de mensuris ostensa sunt, moderata breuitate collegimus. Et quæ transcursa uelocius angustiorem intelligentiæ præstabant aditum, mediocri adiectione referauimus, ut aliquando ad euidentiam rerum nostris etiam formulis ac descriptionibus uteremur, quod nobis quantis uigilijs ac sudore constiterit, facilè sobrius lector agnoscit. Et has quodammodo inæqualitatis formas temperata bonitate laborando collegimus, ipse lector probabit, quæ nos ex Græcarum opulentia literarum in Romanum orationis thæsaurum contrahimus. Si quæ ex sapientiæ doctrinis emicuerunt, sapientissimi iudicio per nos comprobentur. Vides igitur, ut tam magni laboris effectus tuum tantum lector expectet examẽ, nec in aures prodire publicas nisi doctę sentẽtiæ adstipulatione nitatur, quod nihil mirum uideri debet, cum id opus quod sapientiæ inuenta persequitur, non autoris, sed alieno incumbat arbitrio. Est enim sapientia numerorum causas & diuisiones earum, quæ uera est cognitio & integra comprehensio, quod hæc qui spernit, ideſt semitam sapientię, ei denuntio non rectè philosophandum. Hæc autem est Arithmetica, hęc enim cunctis prior est, non

eſt,nõ modo ꝺd hanc ille huius mũdanę molis cõditor Deus primã ſuę habuit ratio cinationis exẽplar,et ad hãc cũcta cõſtituit,quęcunq; fabricata ratione per numerũ aſſignati ordinis inuenere concordiã,ſed hoc quoq; prior Arithmetica declaraſ,ꝺd quęcũq; natura priora ſunt,his ſublatis ſimul poſteriora tollunt. Quod ſi poſteriora pereant,nihil de ſtatu prioris ſubſtãtiæ permutat,ut animal prius eſt homine. Nam ſi tollas animal,ſtatim quoq; hominis natura deleta ſit. Si hominem ſuſtuleris,animal nõ peribit propriè tamẽ ipſa numerorũ natura cũcta prȩceſſit. Omnia quęcũq; à primæua rerũ natura cõſtructa ſunt,uident numerorũ ratione formata. Hoc enim fuit principale in animo cõditoris exẽplar,hinc emẽ quatuor elementorũ multitudo mutuata eſt,hinc temporũ uices,hinc motus aſtrorũ,cœliq; cõuerſio. Propriè tamẽ ipſa numerorũ natura omnes aſtrorũ curſus,omnisq; aſtronomica ratio cõſtituta eſt. Sic enim ortus occaſusq; colligimus,ſic tarditates uelocitatesq; errantiũ ſyderũ cuſtodimus,ſic defectus et multiplices lunę uariationes agnoſcimus, quia quoniã prior, ut claruit Arithmeticę uſus eſt,huic diſputationis ſumamus exordiũ, hoc idem in Geometria uel in Arithmet. uideſ incurrere. Si emẽ numeros tollas,unde triangulũ uel quadratũ cõprehendere poſſumus,uel quicqd in Geometria uerſaſ, quę omnia numerorũ denominatiua ſunt,hoc aũt erit perſpicuũ ſi intelligamus omnes inęqualitates creuiſſe primordijs,ut ipſa quodãmodo ęquitas matris et radicis obtinẽs uim, ipſa omnes inęqualitatis ſpecies ordinesq; ꝓfundauit. Sint emẽ nobis tres bini, uel tres terni, uel tres quaterni,uel quãtos ultra libet ponere. Quod emẽ in his tribus terminis euenit,idẽ cõtingit in cęteris. Ex his igiẽ ſecundũ prȩcepti noſtri ordinẽ uideas primum naſci multiplices ſi cõuertãſ,et in his duplices prius,de hinc triplos,inde quadruplos et ad eundẽ ordinẽ conſequẽtes. Rurſus multiplices ſi cõuertanſ,ex his ſupparticulares orienſ. Ex duplicibus quidẽ ſeſquialteri. Ex triplicibus ſeſquitertij. Ex quadruplis,ſeſquiquarti,et cęteri in hunc modũ. Ex ſuperparticularibus uero cõuerſis ſuperpartientes naſci neceſſe eſt,ita ut ex ſeſquialtero naſcaſ ſuperbipartiens, ſupertripartiente ſeſquitertius gignat,ut ex ſeſquiquarto,ſuperquadripartiẽs. Rectis aũt poſitis neq; cõuerſis prioribus ſuperparticularibus, multiplices ſuperparticulares oriunſ. Rectis uero ſuperpartiẽtibus,multiplices ſuperpartiẽtes efficiũt, præcepta auẽ tria hæc ſunt,ut primũ numerũ primo facias parẽ,ſecundo uero primũ, et ſecũdo tertiũ, primo duobus ſecũdis et tertio. Cũ enim eũ in terminis ęqualibus feceris, ex his qui naſcenſ duplices erũt. De quibus duplicibus ſi idẽ feceris,triplices procreanſ, & de his quadruplices,atq; in infinitum omnes formas numeri multiplices explicabis. Illi quidẽ quorũ partes ultra ęq; ſatis eſt ſeſe perexerint,ſuperflui nominãſ,ut ſunt 12, uel 114. Hi enim ſuis partibus cõparati,maiorẽ partiũ ſummam toto corpore ſortiũtur, eſt enim duodenarij medietas 6, pars tertia 4, pars quarta 3, pars ſexta 2, pars duodecima 1,omnisq; hic cumulus redũdat in 16 & totius corporis ſui multitudinẽ uincunt. Rurſus 24 numeri medietas eſt 12, tertia 8, quarta 6, ſexta 4, octaua 3, duodecima 2, uigeſimaquarta 1, qui omnes 36 rependũt,in qua re manifeſtũ eſt quod ſumma partiũ maior eſt,et ſuprà propriũ corpus exundat. Atq; hic quidẽ cuius compoſitę partes totius termini multitudine ſuperantur,ut 8, uel 14, habet enim octonarius partem mediam,ideſt, 4, habet & quartam quod eſt 2,habet & octauam 1, quæ cunctæ in unum reductæ ſeptem colligunt,minorem,ſcilicet,ſummam toto corpore concludentes. Rurſus quatuordecim habet medietatem, ideſt, 7, habet ſeptimam,ideſt, 2, habet quartamdecimam,ideſt, 1, quæ ſi in unum collectæ ſint, denarij numeri ſumma ſuccreſcit,toto,ſcilicet,termino minor. At 12 qui hoc modo ſunt ut prior ille quem ſuæ partes ſuperant,tales uideantur,tanquam ſi quis multis ſupernaturam manibus natus,aut duplici coniunctus corpore,uel quid unquam monſtruoſum naturæ in partium multiplicatione ſubripuit.

Ille uero minores,ut ſi naturaliter quadam neceſſaria parte detracta, aut minus oculo naſceretur,uel alio curtatus membro naturale totius ſuę plenitudinis diſpen-

dium

48 si in semetipsas multiplicentur, eosdem in 152 restituent, atq; hoc ad imitationem cognationemq; numeri pariter paris, à quo participatione tracta, hæc ei cognoscit ingenerata proprietas. Et in alio uero latere longitudinis, eadem ratio descriptioque notata est, qua in re manifestum est totum numerũ, ex superioribus duobus esse procreatum, quod eorum retinet proprietates. Quoniam autem naturaliter & secundum propriam ordinis consequentiam multiplicem inæqualitatis speciem cunctis præposuimus, primamq; speciem esse monstrauimus, licet hoc nobis posterioris operis ordine claresçat. Hic quoq; perstringentes id quod proposuimus planissimè breuiterq; doceamus. Sit enim talis descriptio in qua ponatur in ordinem usq; ad denarium numerum continui numeri ordo naturalis, & secũdo uersu duplus ordo texatur, tertio uero triplus, quarto autẽ quadruplus, & hoc usq; ad decuplum. Sic enim cognoscemus quemadmodum superparticulari & superpartienti, & cunctis aliis princeps erit species multiplicis, & quædam alia simul inspiciemus, & ad subtilitatem tenuissima & ad scientiam utilissima, & ad exercitationẽ ualdè iucundissima.

Si igitur duo prima latera præpositæ formulæ, quæ faciunt angulum ab uno ad decem, & decem procedentia respiciantur, et his subteriores ordines comparentur, qui scilicet, à 4 angulum incipientes in uicenos terminum ponunt, duplex, idest, prima species multiplicitatis ostenditur, ita ut primus primum sola superet unitate, idest, duo unũ, secundus secundũ binario super uadat, ut quaternarius binariũ, tertius tertiũ tribus, ut senarius ternariũ, quartus quartũ quaternarij numerositate transcẽdat, ut octo quaternariũ & per eandẽ cuncti sequentiã sese minorispluralitate prętereãt.

Si uero tertius angulus inspiciatur, qui ab nouem inchoans, longitudinem latitudinemq; tricenis altrinsecus numeris extendit, & hic cum prima latitudine & longitudine compareẽ, triplex species multiplicitatis occurrit, ita ut ista comparatio per decimam literam fiat, hiq; se numeri superabunt, secundum paralitatis factam naturaliter connexionem, primus enim primum duobus superat, ut unum tres, secundus secundum quaternario, ut binarium senarius, tertius tertium sex, ut ternarium nouenarius, & ad eundem cęteri modum progressionis accrescunt. Quam rem nobis scilicet, & ipsa naturalis obiecit integritas, nihil nobis extra machinantibus, ut in ipso modulo descriptionis apparet.

Si quis aũt quarti anguli terminum qui sedecim numeri quiditate notatus est, & longitudinem quæ in quadragenos terminat, uelit superioribus comparare, per 10 literæ formam proportione collata, quadruplici multitudinem pernotabit, hisq; est ordinabilis super se progressio, & ut primus primum tribus superet, ut quatuor unitatem, secundus secundum senario uincat, ut octo binarium, tertius tertium nouenario transeat, ut duodenarius ternarium, & sequentes summulæ trium se semper adiecta quãtitate transiliant. Et siquis subteriores aspiciat angulos, idem per omnes multiplicitatis species usq; ad decuplum dispositissima ordinatione proueniet.

Si quis uero in hac descriptione superparticulares requirat, tali modo reperiet. Si enim secundum angulum notet, cuius est initium quaternarius, eiq; superiacet binarius, atq; ad hunc sequentem quis accommodet ordinem, sesquialtera proportio declaratur. Nam tertius secundi uersus sesquialter est, ut tres ad duo, uel sex ad 4, uel nouem ad sex, uel 12 ad 8, item & in cæteris qui sunt in eadẽ serie numeris talis conjugatio misceatur, nulla uarietatis dissimilitudo subripiet, eadem tamen summarum supergressio est in hoc quoq;, quæ in duplicibus fuit. Primus enim primũ, idest, ternarius binarium uno superat, secundus uero secundum duobus, tertius tertium tribus, & deinceps. Si uero quartus ordo tertio comparetur, ut 4 ad 3, & eodem cæteros ordine consecteris, sesquitertia comparatio colligitur, ut 4 ad 3, uel 8 ad 6, uel 12 ad 9, uides ne ut in omnibus his sesquitertia cõseruet. Prętera eos qui sub ipsis sunt, si idẽ faciens sequentes uersus alterius cõparaueris, omnes sine ullo impedimẽto speciem supparticularis agnosces. Hoc aũt in hac dispositiõe diuinũ, q̃ omnes angulares

numeri

numeri tetragoni ſunt. Tetragonus autem dicitur, ut breuiſſimè dicam, quod etiã latius explicabitur, quem duo æquales numeri multiplicant, ut in hac quoq; deſcriptione eſt, unus enim ſemel unus eſt, & eſt poteſtate tetragonus. Item bis duo 4 ſunt, ter tres 9, quos in ſemetipſos multiplicationes primordijs perfecerunt. Circum ipſos uero qui ſunt uel eſt circum angulares, longilateri numeri ſunt, longilateros autem uoco, quos uno ſe ſupergredientes numeri multiplicant, circũ 4 enim duo ſunt & ſex, ſed duo naſcuntur ex uno & duobus, cum unum bis multiplicaueris. Sed unitas à binario unitate præceditur, 6 uero ex duobus & tribus, bis enim tres ſenarium reddunt. Nouenarium uero ſex & duodecim claudunt, qui duodecim ex tribus naſcuntur, & 4. Ter enim 4, fiunt 12, ſenarius uero ex duobus & tribus, bis enim ter fiunt 6, qui omnes uno maioribus lateribus procreati ſunt. Nam cum 6 ex binario ternarioq; naſcuntur, 3 binariũ numerum uno ſuperant, cunctiq; alij eiuſdem modi ſunt, ut primo & ſecundo ordine ad alterutrum multiplicatis terminis procreentur, ita ut quod naſcitur ex duobus poſitis longilateris altrinſecus, & bis medio tetragono tetragonus ſit. Et rurſus quod ex duobus altrinſecus tetragonis & uno medio lõgilatero bis facto naſcitur, ipſe quoq; tetragonus ſit, & ut angulorum totius deſcriptionis ad angulares tetragonos poſitorum unius anguli, ſit prima unitas, alterius uero qui contra eſt, tertia uni uero altrinſecus anguli ſecundas habent unitates, & duo angularium tetragonorum anguli æquum faciunt, quod ſub ipſis continetur, illi quod fit ab uno illorum, qui eſt altrinſecus angulorum. Multa enim ſunt alia quę in hac deſcriptione utilia poſſint admirabiliaq; perpendi, quę interim propter caſtigatam introducendi breuitatem ignota eſſe permittimus, nunc uero ad ſequentia propoſitum conuertamus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Finis Lib. de Geometria Anitij Manlij Seuerini Boëthi. In quo opere ſi quid amplius requiri, uidebitur cuipiam, boni æquiq; conſulat, nam plurimos locos emendauimus, in quibus uſdam uiſum eſt cuiq; ſuum iudicium relinquere, nihilq; temere mutare. Certè quantum diligentia, induſtria & impenſis potuit fieri, à nobis nihil eſt omiſſum.

Errata quæ in relegendo occurrerunt, sic castigabis.

Fol. 25. iuxta figuram, lege subalterna pro subalternum.
fol. 33. dixit, id est, proportionaliter, lege irrationale, & sequenti uersu, pro irrationale, lege proportionaliter.
fol. 101. plurima sub se, lege plurimas, & eodē, paulò post, de generibus dicunt, lege, non dicuntur.
fol. 57. accidentiq; pertulerit, lege prætulerit.
fol. 118. Nam cum homine animal sit genus, lege, hominis genus sit animal.
fol. 120. in fine, ab uniuersalitate non discrepat, lege ab uniuersalitate discrepat.
fol. 134. circa finem, substantiam quæramus agnoscere, lege quæramus agnoscere.
fol. 184. ut iustitia iustitiæ, lege, ut iustitia iniustitiæ.
fol. 299. Nam cum res aliquam, lege aliqua, & paulò post eodem, quæ scribi possit elementis, lege quæ scribi possit literis.
fol. 616. reperitur lege repetitur.

BASILEAE PER HENRICHVM PETRVM
MENSE MARTIO, ANNO
M. D. XLVI.